

20. ULUSLARARASI KAMU YÖNETİMİ FORUMU TAM METİN BİLDİRİ KİTABI

EDİTÖRLER:
PROF. DR. SELAHADDİN BAKAN
PROF. DR. AHMET YATKIN
DOÇ. DR. OSMAN AĞIR
DOÇ. DR. MURAT SEZİK

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ / MALATYA
2021

ISBN: 978-605-7853-79-0

20. ULUSLARARASI KAMU YÖNETİMİ FORUMU
BİLDİRİ TAM METİN KİTABI

21-22-23 EKİM 2021
Malatya / TÜRKİYE

EDİTÖRLER:
PROF. DR. SELAHADDİN BAKAN
PROF. DR. AHMET YATKIN
DOÇ. DR. OSMAN AĞIR
DOÇ. DR. MURAT SEZİK

ISBN: 978-605-7853-79-0

ÖNSÖZ

Üzerinde bir uzlaşma olmamakla birlikte, terör şiddet kullanarak siyasal bir amaç elde etme faaliyeti olarak görülebilir. Terörizm ise siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör içeren faaliyetler bütünüdür. Yirminci yüzyılda daha çok bölgesel ve ulusal düzeyde görülen terör ve terörizm, günümüz uluslararası sisteminde küresel bir nitelik kazanmış durumdadır. Genellikle masumları hedef alan, gayr-ı ahlaki ve gayr-ı insani bir şiddet hareketi olan terörizm ne yazık ki gittikçe önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

Türkiye son on yıllarda bölgesel bir güç, küresel siyaseti etkileyen önemli bir uluslararası aktör olmuştur. Ülkemizin Uluslararası siyasetteki konumu güçlendikçe bize karşı, başta terör olmak üzere, tehditler de artmaktadır. Türkiye'nin bölgesel bir güç olması ve küresel siyasette daha fazla etki yaratmaya başlaması ile birlikte ülkemize karşı eylemde bulunan terör örgütlerine olan destekler de ne yazık ki artmaktadır. Bunlara karşı devletimizin başarılı bir mücadele verdiğini görmekteyiz. Ancak terörle mücadelenin sadece devletin alacağı güvenlik tedbirleri ile mümkün olamayacağını da görmek gerekir. Güvenlik tedbirleri yanında terörü besleyen nedenleri ortadan kaldıracak politikalara acil ihtiyaç bulunmaktadır. Bu politikaların oluşturulmasında ise üniversitelerin yapacakları bilimsel çalışmalar büyük önem taşımaktadır.

21-23 Ekim 2021 tarihileri arasında Üniversitemizde düzenlenmiş olan 20. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu'nda terör konusunun bütün boyutlarıyla ele alınıp tartışılması ülkemizin karşı karşıya kaldığı terör sorununun çözümüne önemli katkılar sağlayacaktır. Terörün bütün boyutları ile ilgili hazırlanan bildirilerin, ortaya konulan yeni fikir ve farklı bakış açılarının bundan sonra yapılacak terörle mücadelenin başarılı olmasına katkı sağlayacağına inanıyorum.

Ulusal ve uluslararası düzeyde bilim insanları ve terörle mücadele eden kurumlardan uzmanların da katılımlarıyla gerçekleştirilmiş olan kongrede sunulmuş olan bildiri tam metinlerini içeren bu kitabın terör sorununun çözümüne katkı sağlayabilmesi dileklerimle, emeği geçen herkese teşekkür eder, kitabın ilgililerine yararlı olmasını dilerim.

PROF. DR. AHMET KIZILAY
KONGRE ONURSAL BAŞKANI
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

EDİTÖRDEN

Türkiye'den ve uluslararası alandan çok sayıda bilim insanı ve araştırmacının katıldığı 20. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu, uluslararası akademik bir kongredir. Günümüz dünyasında toplumları, yönetimleri, siyasal sistemleri, ulusal ve küresel politikaları derinden etkileyen "Terör" konusu kongremizin ana teması olarak belirlenmiştir. Terör ve terörizmin farklı yönleriyle ele alındığı kongremizde teorik ve pratik düzlemde bilim dünyasına katkı sunması hedeflenen 106 bildiri sunulmuş ve 90 bildiri tam metin bildiri kitabına alınmıştır. Terörle mücadele konusu başta olmak üzere terör örgütleri, medya ve terör, din ve terör, göç ve terör, siyasi partiler ve terör, kent güvenliği ve terörizm, yerel yönetimler ve terör, kurumlar bağlamında terör, siber güvenlik ve terör, biyoterörizm ve farklı açılardan terör ve güvenlik çalışmalarını içeren 12 bölüm başlığı altında incelenmiştir. İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü tarafından düzenlenen KAYFOR20'nin terörizm çalışmaları literatürüne önemli katkılar sunmasını dilerim.

PROF. DR. SELAHADDİN BAKAN
KONGRE DÜZENLEME KURULU BAŞKANI
KASIM 2021

20. ULUSLARARASI KAMU YÖNETİMİ FORUMU: KAYFOR 20
21-23 Ekim 2021
İnönü Üniversitesi, Turgut Özal Kongre Merkezi- Malatya/Türkiye
ISBN: 978-605-7853-79-0

DÜZENLEME KURULU / ORGANISING COMMITTEE

PROF. DR. AHMET KIZILAY (KONGRE ONURSAL BAŞKANI)
PROF. DR. SELAHADDİN BAKAN (DÜZENLEME KURULU BAŞKANI)
PROF. DR. ABDULKADİR BAHARÇİÇEK
PROF. DR. AHMET YATKIN
PROF. DR. YUSUF KARAKILÇIK
PROF. DR. MİHRİBAN ŞENGÜL
PROF. DR. SEMİH MUSTAFA ÖNEN
PROF. DR. GÖKHAN TUNCEL
DOÇ. DR. OSMAN AĞIR
DOÇ. DR. MURAT SEZİK
DOÇ. DR. GÜLİZAR ÇAKIR SÜMER
DOÇ. DR. ÜYESİ IŞIL ARPACI
DOÇ. DR. ÜYESİ HASAN YILMAZ
DR. ÖĞR. ÜYESİ ENDER AKYOL
DR. ÖĞR. ÜYESİ CANAN EMEK İNAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ NAZLI NALCI ARIBAŞ
DR. ÖĞR. ÜYESİ FİRDEVS KOÇ BAYKARA
ARŞ. GÖR. UMUT TURGUT YILDIRIM
ARŞ. GÖR. MEHMET EMİN GÜVEN
ARŞ. GÖR. FATİH TEKİN
ARŞ. GÖR. PINAR KAHYA

BİLİM KURULU / SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Alexander DAWOUDY, US, The Association for Public Policy and Administration (AMEPPA)
Prof. Dr. Aliikram ABDULLAYEV (Azebaycan Devlet idarecilik Akademisi)
Prof. Dr. Angel IGLESIAS ES (Madrid)
Prof. Dr. Carmen NAVARRO ES (Madrid)
Prof. Dr. Constantin Marius PROFIROIU, RO, (Bucharest University)
Prof. Dr. Edith BARRETT (Connectitut University, ABD)
Prof. Dr. Emil TURC, FR, (Marseille University)
Prof. Dr. Eric STRAUSS (Michigan State University, ABD)
Prof. Dr. Geert BOUCKAERT KU (Leuven), Public Management Institute
Prof. Dr. Gerard MARCOU FR (Paris)
Prof. Dr. Harald TORSTEINSEN NO, (Harstad University)
Prof. Dr. Helmut WOLLMAN DE,(Berlin)
Prof. Dr. Hilde BJORNA NO, (Tromso University)
Prof. Dr. Irena ZEMAITAITYTE (Mykolas Romeris University, Litvanya)
Prof. Dr. Jale TOSUN (University of Heidelberg Germany)
Prof. Dr. Jurac NEMEC (Masaryk University Brno, Czech Republic)
Prof. Dr. Khalleddin İBRAHİMLİ (Avrasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Leta DROMANTIENE (Mykolas Romeris University, Litvanya)
Prof. Dr. Miguel Angelo RODRIGUES PT, (Minho University)
Prof. Dr. Riccardo MUSSARI (University of Siena)
Prof. Dr. Richard HINDMARSH (Griffith University, Australia)
Prof. Dr. Sabine KAHLMANN (University of Postdam)
Prof. Dr. Stefania PROFETI ITA (Milan)
Prof. Dr. Svetlana TSOHLA (V.I. Vernadsky Kırım Federal Universitesi, Kırım)
Prof. Dr. Valentina KHRAPKINA (National University of Kyiv-Mohyla Academy, Ukrayna)
Prof. Dr. Yegane İSMAİLOVA (Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan)
Prof Dr. Zaneta OZOLINA (Letonia Univesity)
Doç. Dr. Andrey VERSHITSKY (V.I. Vernadsky Kırım Federal Universitesi, Kırım)
Doç. Dr. Ainur Nogayeva (L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi - Kazakistan)
Doç. Dr. Irina PAVLENKO (V.I. Vernadsky Kırım Federal Universitesi, Kırım)
Doç. Dr. Leman GARAYEVA (Bakü Slavyan Üniversitesi, Azerbaycan)
Doç. Dr. Liudmyla RADOVETSKA (National Academy of Security Service of Ukraine, Ukrayna)
Doç. Dr. Manisha MATHUR (Kanoria Post Graduate College, India)
Doç. Dr. Murteza HASANOĞLU (Devlet İdarecilik Akademisi, Azerbaycan)
Doç. Dr. Nafile REHİMOVA (Devlet İdarecilik Akademisi, Azerbaycan)
Doç. Dr. Wouter VANDENABEELE (Utrecht University, Netherlands)
Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdullah ÇELİK (Harran Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdullah YILMAZ (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdulmenaf TURAN (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet GÜRBÜZ (Bingöl Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet YATKIN (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet Alpay DİKMEN (Ufuk Üniversitesi)

Prof. Dr. Akif Argun AKDOĞAN (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali ACAR (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali AKSOY (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali KAYA (Nuh Naci Yazgan Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali ŞAHİN (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Aydın USTA (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşegül MENGİ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe ÖZCAN BUCKLEY (Giresun Üniversitesi)
Prof. Dr. Bayram COŞKUN (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Bekir PARLAK (Bursa Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Berkan DEMİRAL (Trakya Üniversitesi)
Prof. Dr. Burhan AYKAÇ (İstanbul Gelişim Üniversitesi)
Prof. Dr. Bünyamin AKDEMİR (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Can Umut ÇİNER (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Doğan Nadi LEBLEBİCİ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Ercan Oktay (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Prof. Dr. Erol ESEN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Eyyüp Günay İSBİR (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferit İZCİ (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Gonca Bayraktar DURGUN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Gökhan ORHAN (Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Gökhan TUNCEL (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülise GÖKÇE (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakan EVİN (Adıyaman Üniversitesi)
Prof. Dr. Halil İbrahim AYDINLI (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Halis ÇETİN (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Hamza AL (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Hamza ATEŞ (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin GÜL (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Ethem TAŞ (Maraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Kemal ÖKTEM (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Mahmut GÜLER (Trakya Üniversitesi)
Prof. Dr. Meral SAĞIR ÖZTOPRAK (Yeditepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Mihriban ŞENGÜL (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhittin ACAR (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Musa EKEN (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ÖNEN (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Nail ÖZTAŞ (İstanbul Gelişim Üniversitesi)
Prof. Dr. Nesrin ALGAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan GÖKÇE (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Önder KUTLU (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan ŞENGÜL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Recep BOZLAĞAN (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Kapadokya Üniversitesi)

Prof. Dr. Selahaddin BAKAN (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Selma KARATEPE (Üsküdar Üniversitesi)
Prof. Dr. Seyfettin ASLAN (Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Şaban SİTEMBÖLÜKBAŞI (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Tevfik ERDEM (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Turgay UZUN (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel EREN (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Prof. Dr. Yakup BULUT (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf KARAKILÇIK (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf ŞAHİN (Aksaray Üniversitesi)
Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Sevim BUDAK (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Ozan ZENGİN (Ankara Üniversitesi)

Dizgi ve Yayına Hazırlık:
Arş. Gör. Fatih TEKİN
Arş. Gör. Mehmet Emin GÜVEN
Arş. Gör. Umut Turgut YILDIRIM

Kapak ve İç Tasarım: Arş. Gör. Fatih TEKİN

Bildiri e-kitabında yer alan bildirilere ilişkin bütün sorumluluk yazarların kendilerine aittir.

Bildirilerden kaynak gösterilerek yararlanılabilir.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: TERÖRLE MÜCEDELE 1

TÜRKİYE'NİN TERÖR ÖRGÜTLERİ İLE MÜCADELESİ: FETÖ, PKK/KCK, DEAŞ VE DHKP/C 1

TERÖRİZMLE MÜCADELE BİR İÇ GÜVENLİK MESELESİ OLARAK KURUMSALLAŞIRSA: YENİ TERÖRİZMİN SOSYAL MALİYETİ 32

KÜRESEL TERÖRLE MÜCADELEDE GÜÇ KULLANIMI 47

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN COUNTERING TERRORISM: NATO AND SCO 56

"5233 SAYILI TERÖR VE TERÖRLE MÜCADELEDEN DOĞAN ZARARLARIN KARŞILANMASI HAKKINDA KANUN'A GÖRE ZARARIN İSPATI VE HESAPLANMASINDA UYGULAMADAN KAYNAKLI SORUNLAR" 68

FRANSA'NIN TERÖRİZMLE MÜCADELE STRATEJİLERİ: SAHRA ALTI AFRİKA VE ORTADOĞU 84

TERÖRLE MÜCADELEDE İSTİHBARAT SORUNSALI 97

ABD'NİN TERÖRLE MÜCADELE POLİTİKASININ ÇİN'İN YÜKSELİŞİNE ETKİSİ 123

YARDIMCI KOLLUK KUVVETLERİNİN TERÖR FAALİYETLERİNİN ÖNLENMESİNDEKİ ROLÜ 132

TERÖRE KALICI ÇÖZÜM: EĞİTİM 144

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNİN SURİYE'DE TERÖRİZMLE MÜCADELESİ 154

TERÖRLE MÜCADELEDE TÜRKİYE'NİN YUMUŞAK GÜÇ ARACI OLARAK KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARI: DİYARBAKIR ANNELERİ ÖRNEĞİ 164

CARL SCHMİTT'İN "İSTİSNAİ DURUMU" BAĞLAMINDA ABD'NİN AFGANİSTAN'DA TERÖRİZMLE MÜCADELE STRATEJİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 175

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ÖZGÜRLÜK-GÜVENLİK İKİLEMİ 190

DAĞLIK KARABAĞ'DA ERMENİ TERÖRÜ 204

BÖLGESEL BARIŞ VE GÜVENLİYİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA ULAŞMANIN TEMEL KOŞULLARI BAĞLAMINDA KAMU YÖNETİMİ İÇİN ÖNE ÇIKAN HUSUSLAR 208

İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI`NDA ERMENİ TERÖR ÖRGÜTLERİNİN EYLEMLERİ VE TERÖRİZMLE MÜCADELE 214

RUSYA'NIN TERÖRLE MÜCADELE KAPSAMINDA POST SOVYET ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERİ 223

SYSTEM OF ANTI-TERRORISM SECURITY AUTHORITIES IN UKRAINE 233

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN ROLÜ 239

TERÖRLE MÜCADELEDE ETKİNLİK AÇISINDAN YAKLAŞIMLAR 247

TÜRKİYE, ABD ve RUSYA'NIN SURİYE İÇ SAVAŞINDA AKTİF OLAN TERÖR ÖRGÜTLERİNE YÖNELİK YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI 263

TERÖRLE MÜCADELEDE SİYASAL MÜZAKERE: YENİ BİR ÇÖZÜM SÜRECİNİN TOPLUMSAL MEŞRUİYETİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA 282

BÖLÜM 2: TERÖR ÖRGÜTLERİ 297

KÜLTÜREL VE TARİHİ DEĞERLERE YÖNELİK TERÖR EYLEMLERİNİN DEAŞ TERÖR ÖRGÜTÜ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ 297

IRAK VE ŞAM İSLAM DEVLETİ'NİN (IŞİD) TERÖR SALDILARI ÜZERİNE BİR ANALİZ 316

SURİYE İÇ SAVAŞI'NDA ETKİLİ OLAN TERÖR ÖRGÜTLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI: PYD ve HTŞ ÖRNEĞİ 333

TÜRKİYE'DE KURULAN KÜRT ÖRGÜTLERİ VE TERÖR 351

GÜNEYDOĞU SORUNUNUN NEDENLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME 360

TERÖRİZMİN ULUSLARARASILAŞMASI: EL KAİDE 374

TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN PKK/KCK TERÖR ÖRGÜTÜNÜN TERÖRÜN FİNANSMANI AÇISINDAN UYUŞTURUCU KAÇAKÇILIĞINDAKİ ROLÜ 384

IŞİD'İN ÖTEKİLEŞTİRİCİ SÖYLEMİNDE TÜRKİYE 393

ANDRE BEAUFRE'NİN HAREKET STRATEJİSİ PERSPEKTİFİNDE PKK TERÖR ÖRGÜTÜNÜN İNCELENMESİ 400

BÖLÜM 3: DİN VE TERÖR 411

BATI VE KÜRESEL GÜCÜN İSLAMOFOBİ ÜZERİNDEN DİN VE TERÖR BİRLİKTELİĞİNİ MEŞRULAŞTIRMA ÇABASI VE MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA TERÖR PARADOKSU 411

KONSTRÜKTİVİZM ÇERÇEVESİNDE KÂBE'NİN İŞGALİ VE İŞGALİN RADİKAL ÖRGÜTLERE İLHAM KAYNAĞI OLUŞU ÜZERİNE BİR İNCELEME 425

TERÖRÜ MEŞRULAŞTIRMA ÇABASI OLARAK "DİNİ MOTİFLİ TERÖRİZM": BOKO HARAM ÖRNEĞİ 436

BÖLÜM 4: MEDYA VE TERÖR 442

TERÖR, TERÖRİZM, MEDYA VE KAMUOYU 442

TÜRKİYE'DE TERÖR SALDIRILARININ HABERLEŞTİRİLMESİ: 2015 ANKARA TREN GARI SALDIRISI VE 2016 KAYSERİ SALDIRISI ÖRNEKLERİ 452

TERÖRLE MÜCADELEDE KAMU POLİTİKASI ARACI OLARAK KAMU SPOTLARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ 470

TERÖR ÖRGÜTLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI VE SİBER İSTİHBARAT 480

SOSYAL MEDYA TERÖRİZMİ 488

OYUN TEORİSİ BAĞLAMINDA REKLAM TERÖRİZMİNİN İNCELENMESİ..... 505

BÖLÜM 5: GÖÇ VE TERÖRİZM..... 525

EMPERYALİZM-TERÖRİZM İLİŞKİSİ: ORTA AMERİKA ÖRNEĞİ..... 525

TÜRKİYE'DE TERÖR OLAYLARI SONUCUNDA YAŞANILAN GÖÇ OLAYLARININ TOPLUMSAL YAPI ÜZERİNDEKİ ETKILERİNİN KAVRAMSAL OLARAK İNCELENMESİ..... 538

TÜRKİYE'DEKİ TERÖR SORUNUNUN VAN İLİ ÖZELİNDE ANALİZİ..... 552

TERÖR VE ÇATIŞMA SONUCU AKDENİZ'DE YAŞANAN DÜZENSİZ GÖÇÜ YÖNETMEK: SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI ÖRNEĞİ/..... 560

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE BULUNAN ÜNİVERSİTELERDE ÇALIŞAN AKADEMİSYENLERİN TERÖR KAYGISININ ÖLÇÜLMESİ: VAN YÜZÜNCÜ YIL VE BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ 583

TERÖR VE GÖÇ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 599

BÖLÜM 6: SİYASİ PARTİLER VE TERÖR..... 608

TERÖRLE MÜCADELE POLİTİKASI AKTÖRÜ OLARAK TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLER: PARTİ PROGRAMLARI VE SEÇİM BEYANNAMELERİ ÜZERİNDEN BİR OKUMA 608

SİYASİ PARTİLERİN TERÖRE BAKIŞ AÇILARI: TBMM'DE TEMSİL EDİLEN PARTİLERİN PROGRAMLARI BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME..... 619

SİYASAL PARTİ VE TERÖR ÖRGÜTÜ İLİŞKİSİ: DİYARBAKIR ANNELERİ ÖRNEĞİNDE BİR ANALİZ 629

BÖLÜM 7: YEREL YÖNETİMLER VE TERÖR 648

KENT MEKÂNLARINDA TERÖRLE MÜCADELEDE YEREL SİYASAL AKTÖRLER 648

TERÖRLE MÜCADELEDE KAMU POLİTİKALARINA YEREL YÖNETİMLERİN ENTEGRASYONU SORUNU 661

TERÖR OLGUSU VE TÜRK KAMU YÖNETİMİ SİSTEMİ İLİŞKİSİ: OLAĞANÜSTÜ HÂL BÖLGE VALİLİĞİ KURUMU 674

BÜTÜNŞEHİR MODELİNDEN VAZGEÇMEK TÜRKİYE'NİN DOĞUSUNDAKİ BELEDİYELERİ DEMOKRASİ VE TERÖR KISKACINDAN KURTARMANIN BİR YOLU OLABİLİR Mİ?..... 692

BÖLÜM 8: KENT GÜVENLİĞİ VE TERÖR..... 708

KENT GÜVENLİĞİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ 708

KENT GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI VE TERÖRLE MÜCADELEDE AKILLI KENT UYGULAMALARININ ROLÜ 716

ÖLÇÜLÜLÜK İLKESİNİN POLİS MÜDAHALELERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI: FRANSA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİ 725

KENTSEL GÜVENLİK, TERÖR VE YENİ POLİTİKA ARAYIŞLARI 742

YEREL HALKIN SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK KENT GÜVENLİĞİ ALGISI: MALATYA ÖRNEĞİ 759

TERÖRLE MÜCADELEYİ KENTSEL DİRENÇ VE GÜVENLİK ÜZERİNDEN OKUMAK 773

ANTI-TERRORISM STRATEGY AND URBAN SECURITY IN LEBANON 782

BÖLÜM 9: KURUMLAR BAĞLAMINDA TERÖR 794

TERÖR OLAYLARININ AFET YÖNETİMİNDE KURUMLAR ARASI KOORDİNASYON AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: AFAD VE FEMA ÖRNEKLERİ 794

AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYELİK SÜRECİNDE 24. FASIL VE TERÖR 807

TÜRKİYE'NİN TERÖR SİYASETİNDE YENİ BİR KURUMSAL AÇILIM: GÜVENLİK VE DIŞ POLİTİKALAR KURULU 826

TERÖR EYLEMLERİNİN ÖNLENMESİ BAKIMINDAN SİVİL HAVACILIK GÜVENLİĞİ'NİN KAMUSAL YÖNETİMİ 840

TERÖRLE MÜCADELEDE BÜROKRATLARIN ROLÜ: RECEP YAZICIOĞLU ÖRNEĞİ 847

TÜRKİYE'DE İÇİŞLERİ BAKANLIĞI'NIN 2016 SONRASI DÖNEMDE BÖLÜCÜ TERÖRLE MÜCADELE YÖNTEMİNİN ANALİZİ: OPERASYON VE İKNA 863

BÖLÜM 10: BİYOTERÖRİZM 884

KÜRESEL GÜVENSİZLİĞİN YENİ KAYNAĞI: BİYOTERÖRİZM 884

BİYOTERÖRİZMLE MÜCADELEDE MÜLKİ İDARE SİSTEMİNİN ÖNEMİ 895

TÜRKİYE'NİN NARKO TERÖRİZM İLE MÜCADELESİ 907

TERÖRİZM'İN FİNANSMANINDA UYUŞTURUCUNUN YERİ VE ÖNEMİ: PKK ÖRNEĞİ 921

BÖLÜM 11: SİBER GÜVENLİK VE TERÖR 942

TÜRKİYE'DE SİBER SUÇLARLA MÜCADELEDE SİBER GÜVENLİK STRATEJİSİ 942

IRAN'S CYBER SECURİTY CONCEPTİON 955

SİBER TERÖR FAALİYETLERİNDE BİLİŞİM TEKNOLJİLERİNİN KULLANIMI .. 966

SİBER TERÖRİZM ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'NİN GÜVENLİK STRATEJİSİ VE KAMUNET AĞI 980

SİBER TERÖRİZM BAĞLAMINDA ANGLO-SAKSON HUKUK SİSTEMİ VE KITA AVRUPASI HUKUK SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ 988

BÖLÜM 12: FARKLI AÇILARDAN TERÖR VE GÜVENLİK 997

KÜLTÜR VE SANATIN TERÖRİZMİN İDEOLOJİK AYGITINA DÖNÜŞÜMÜ: PKK ÖRNEĞİ 997

HOMEGROWN TERÖRİZM: BİZİM ÇOCUKLAR TERÖRİZMİ (?) 1005

TERÖRÜN FİNANSMANINDA KRİPTO PARALARIN ROLÜ VE ETKİSİ 1012

ASİMETRİK SALDIRILAR BAĞLAMINDA ÇEVRE TERÖRİZMİ: PKK'NIN SABOTAJLARI SONUCU GERÇEKLEŞEN ORMAN YANGINLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 1019

TERÖRİZMİN DEĞİŞEN DOĞASI: EKO-TERÖRİZM VE ÇEVRESEL TERÖRİZM 1029

YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE KÜRESEL BİR TEHDİT OLARAK ASİMETRİK TEHDİT: ULUSLARARASI TERÖRİZM 1040

ULUSAL VE ULUSLARARASI TERÖRİZM IŞIĞINDA DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİK ÖNEMİ 1053

KÜRESEL GÜVENLİK BAĞLAMINDA 21. YÜZYILDA TERÖRİZM OLGUSU 1062

TEZ VERİ TABANINDA KAYITLI TERÖR KONULU LİSANSÜSTÜ TEZLERİN MAXQDA PROGRAMIYLA İÇERİK ANALİZİ 1076

SİGARA VERGİLENDİRME POLİTİKALARI VE TERÖRÜN FİNANSMANINA MUHTEMEL ETKİLERİ 1112

BAŞARISIZ DEVLETLER VE TERÖR 1133

TERÖRÜN PSİKO-POLİTİK ALGISI: "KİMİN TERÖRÜ" VE "KİMİN TERÖRİSTİ" 1144

BAŞARISIZ DEVLET VE TERÖRİZM: SOMALİ 1155

BÖLÜM 1: TERÖRLE MÜCEDELE

TÜRKİYE'NİN TERÖR ÖRGÜTLERİ İLE MÜCADELESİ: FETÖ, PKK/KCK, DEAŞ VE DHKP/C

Doç. Dr.Selim ÇAPAR[1]

Mehmet KOCA[2]

Özet

Küreselleşmenin karmaşık etkileri ile birlikte artan farklı saiklere dayanan hareketler, SSCB'nin çökmesi ile birlikte ortaya çıkan güç boşluğunu doldurmak için yerel, bölgesel ve küresel düzeyde kendilerini göstermişlerdir. Bu kapsamda devlet dışı aktörlerin faaliyetleri ve giderek artan bir şekilde kendisine uygulama alanı bulan vekalet savaşları terörizmin ve terörist faaliyetlerin artmasını tetiklemiştir.

Yeni nesil teknolojilerin imkânlarından faydalanan ve öğrenen örgütler kapsamında terör örgütleri birbirilerinden eylem stratejisi ile yöntemleri öğrenmektedir. Bu gelişmeler hibrit terörizm kavramının ortaya çıkmasına neden olmuş, bu sayede terör örgütleri eylemlerini ve bu eylemlerinin etkilerini küresel çapta artırmaya çalışmışlardır.

Türkiye'de geçmişte olduğu gibi bugünde jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik öneminden dolayı vekalet savaşları ve hibrit terörizm olgusu kapsamında terör saldırılarından vareste olmamış, çevresindeki gelişmelerin etkisiyle özellikle son dönemlerde artan terör saldırıları ile karşı karşıya kalmıştır.

Son dönemde Türkiye, yeni nesil teknolojilerin sağladığı avantajlar, personel yapısındaki gelişim, bilgiye dayalı eğitim süreçlerinin artan yeri, güvenlik güçlerinin çaba ve fedakârlıklarıyla; FETÖ, PKK/KCK, DEAŞ ve DHKP/C başta olmak üzere etnik, ideolojik ve radikal terör örgütlerinin ve terör biçimlerine karşı eş zamanlı bir şekilde kararlı ve kesintisiz bir şekilde mücadele başlatmıştır.

Bu çalışmada FETÖ/PDY, PKK/KCK, DEAŞ ve DHKP/C terör örgütlerinin; tarihi, amacı, yapılanması, terör eylemleri ve Türkiye'nin bu terör örgütleri ile mücadeledeki faaliyetlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada literatür taramasına dayalı nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir.

Çalışmanın neticesinde Türkiye'nin sınır içi ve ötesinde yürüttüğü kararlı, kesintisiz ve eş zamanlı operasyonlar ile yukarıda bahsedilen terör örgütlerinin eylemlerine büyük darbe vurulduğu ve faaliyetlerinin minimize edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: FETÖ, PKK/KCK, DEAŞ, DHKP/C

[1] Doç.Dr., İçişleri Bakanlığı AREM Başkanı, caparselim@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-5597-584X
[2] İl Planlama Uzmanı, İçişleri Bakanlığı, AREM, mehmetarem@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-3500-519X

TURKEY'S STRUGGLE WITH TERRORIST ORGANIZATIONS: FETÖ, PKK/KCK, DEAŞ AND DHKP/C

Abstract

Movements based on different motives, which increased with the complex effects of globalization, showed themselves at local, regional and global levels to fill the power vacuum that emerged with the collapse of the USSR. In this context, the activities of non-state actors and the proxy wars, which are increasingly applied, have triggered the increase of terrorism and terrorist activities.

Within the scope of organizations that benefit from and learn from the opportunities of new generation technologies, terrorist organizations learn action strategies and methods from each other. These developments have led to the emergence of the concept of hybrid terrorism, and by this means, terrorist organizations have tried to increase their actions and the effects of their actions on a global scale.

As in the past, Turkey has not been spared from terrorist attacks within the scope of proxy wars and hybrid terrorism, due to its geostrategic, geopolitical and geoeconomic importance, and has faced increased terrorist attacks especially in recent times due to the effects of the developments around it.

Recently, Turkey, with the advantages provided by new generation technologies, the development in the personnel structure, the increasing place of knowledge-based training processes, the efforts and sacrifices of the security forces; It launched a simultaneous, determined and uninterrupted struggle against ethnic, ideological and radical terrorist organizations and forms of terrorism, especially FETÖ, PKK/KCK, DEAŞ and DHKP/C.

In this study, FETÖ/PDY, PKK/KCK, DEAŞ and DHKP/C terrorist organizations; It is aimed to examine the history, purpose, structuring, terrorist acts and Turkey's activities in the fight against these terrorist organizations. Qualitative research method based on literature review was adopted in the study.

As a result of the study, it was concluded that with the determined, uninterrupted and simultaneous operations carried out by Turkey within and beyond the borders, the actions of the above-mentioned terrorist organizations were dealt a great blow and their activities were minimized.

Keywords: FETÖ, PKK/KCK, DEAŞ, DHKP/C

GİRİŞ

Soğuk Savaşın bitmesi ile birlikte tek kutuplu yeni dünya düzeninin küresel düzeyde daha istikrarlı bir uluslararası ilişkiler ağı geliştireceği beklentisine rağmen yaşanan gelişmeler bu beklentileri boşa çıkartmış bulunmaktadır. Küreselleşmenin karmaşık ve zorlayıcı etkileri ile birlikte artan ayrılıkçı ayaklanmalar, SSCB'nin çökmesi ile birlikte ortaya çıkan güç boşluğunu doldurmak isteyen yerel ve bölgesel güçlerin ya da devlet dışı aktörlerin faaliyetleri ve giderek artan bir şekilde kendisine uygulama alanı bulan vekalet savaşları terörizmin ve terörist faaliyetlerin artmasına neden olmuştur.

Türkiye de gerek jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik öneminden kaynaklanan nedenlerden ötürü gerekse küresel düzeyde terörizmin bu yükselen trendinden dolayı terör saldırılarının hedefi olmuştur. Türkiye yukarıda kısaca bahsedilen nedenlerden dolayı ayrılıkçı, dini istismar eden ve marjinal terör örgütlerinin saldırıları ile ayrı ayrı veya bu terör örgütlerinin eşzamanlı saldırılarına karşı başarı ile mücadele etmiştir.

Bu çalışmada FETÖ/PDY, PKK/KCK, DEAŞ ve DHKP/C terör örgütlerinin; tarihi, amacı, yapılanması ve faaliyetleri incelenecek ve Türkiye'de son dönemlerde bu örgütlere karşı terörle mücadelede yaşanan gelişmelere kısaca ve özetlenerek değinilmeye çalışılacaktır.

1. FETÖ/PDY SİLAHLI TERÖR ÖRGÜTÜ

Neredeyse elli yıldır kendince dini referanslar kullanarak örgütsel ideolojisine alan açmaya ve toplumsal bir meşruiyet kazanmaya çalışan, ayrıca katı bir hiyerarşik yapılanmaya sahip olan FETÖ/PDY terör örgütü, takipçilerini adı geçen örgütlenmeye bütünüyle sadakat düşüncesi üzerinden bağlamaya çalışmış ve mensuplarının hukuk dışı tüm eylem ve hareketlerini olağan karşılamıştır (HSYK, 2016: 1). Bu nedenden ötürü bir terör örgütü olan FETÖ/PDY mesiyanik örgütlenmesi ve faaliyetleri göz önüne alındığında bu terör örgütü ile mücadelenin önem ve ivediliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde FETÖ/PDY terör örgütünün kısa bir tarihine, amacına, yapılanmasına, faaliyetlerine ve bu terör örgütü ile mücadelede yapılanlara değinilecektir.

1.1. FETÖ/PDY Terör Örgütünün Tarihi

Terör örgütü elebaşı tarafından FETÖ/PDY terör örgütünün ideolojik ve fikri temelleri 1960'lı yıllarının ikinci yarısından sonra atılmakla birlikte 1970'li yıllara değin Yeni Asya Grubu bünyesinde faaliyette bulunan terör örgütü elebaşı, anılan yıllardan itibaren İzmir'de görev yaptığı sırada çevresine topladığı kişilerle dini simgeleri kendi amaçları için kullanarak FETÖ/PDY terör örgütünün ilk kadrolarını oluşturmuştur.

Örgüt elebaşı faaliyetlerini öncelikle öğrenciler ve genç kesimler üzerinde yoğunlaştırmış ve zamanla etkilediği sempatizanlar aracılığıyla adının verildiği örgütü faaliyete geçirmiştir.

İslami düşünceleri topluma iletme görüntüsü içinde olan, dönemsel denge ve koşullara göre kendisini modifiye eden terör örgütü elebaşı, para, politika ve din eksenlerinde faaliyetlerini genişleterek ve adı geçen örgüt faaliyetlerini artırarak farklı dini çevreleri etkilemiştir.

1990'lı yıllardan başlamak üzere ülke dışına açılmaya başlayan FETÖ/PDY terör örgütü, hızlı bir şekilde büyüyerek 160 ülkede faaliyet göstermeye başlamıştır (HSYK, 2016: 6-7).

FETÖ/PDY terör örgütü ortaya çıktığı 1970'li yıllardan 2010 yılının başlarına değin politikadan uzakta kalma stratejisi izlemiş, devlet ve politika yapıcılar ile ilişkilerini belli bir seviyede tutmayı esas stratejisi olarak belirlemiştir (Tuğsuz, 2016: 8).

Uzunca bir süre kendisini özellikle "yerli" ve "muhafazakâr" olarak tanıtmaya çalışan FETÖ/PDY terör örgütü, 2010 yılından sonraki dönemi kapsayan Mavi Marmara baskını, dershanelerin kapatılması, MİT Müsteşarının ifadeye çağrılması gibi kırılma noktalarında görüldüğü üzere taban tabana zıt denilebilecek kesimlerle iş birliğine gitmiştir.

2013 yılının ikinci yarısı (Gezi Parkı protestoları ve 17-25 Aralık darbe girişimi) ve 2014'ün başları ise 15 Temmuz 2016 darbe girişimine giden yolda FETÖ/PDY terör örgütü mensuplarının ayak seslerinin en güçlü şekilde duyulduğu dönem olmuştur (Demir ve Çağlar, 2017: 10-11).

Adı geçen örgütün seçilmiş ve meşru iktidarı kanunsuz yollarla devirme stratejisi ilk olarak 7 Şubat 2012 tarihinde MİT Müsteşarı ile eski müsteşar ve müsteşar yardımcısının İstanbul Özel Yetkili Savcılığınca şüpheli sıfatıyla ifadeye çağrılması girişimi sonucunda açığa çıkmıştır. Bu girişim yargı ve emniyet teşkilatı içine sızmış olan FETÖ/PDY terör örgütü üyelerinin vatandaşların oylarıyla seçilmiş olan meşru iradeye karşı çıktıkları ilk illegal hamlesi olmuştur.

FETÖ/PDY terör örgütü daha sonra 2013 yılının Mayıs ayında Gezi protestolarının da odağında yer almış, protestoların başlamasına neden olan çadırları ateşe verme olayı ve protestocuları kışkırtan polisin şiddet kullanma emrinin emniyet teşkilatı içindeki FETÖ/PDY terör örgütü unsurları tarafından gerçekleştirildiği ortaya çıkmıştır (Cumhurbaşkanlığı, 2016: 8).

Ayrıca FETÖ/PDY terör örgütü, 17-25 Aralık 2013 tarihlerinde birbiriyle ilgisi bulunmayan dosyaları bir araya getirip, kamuoyunda 'yolsuzluk' algısı oluşturmaya çalışmış ve bu suretle siyaset kurumuna darbe vurmak istemiştir. 17-25 Aralık darbe girişimi; isimsiz ihbarlar aracılığıyla başlatılmış ve isimsiz ihbarlar sonucunda işlem yapılması kanunen suç teşkil etmesine rağmen FETÖ/PDY terör örgütü mensubu savcılar, almış oldukları talimatlar çerçevesinde hukuksuz bir şekilde operasyon talimatı vermişlerdir (Sabah, 2016).

Türkiye'de insan hak ve özgürlükleri ile ilgili Anayasal ve yasal düzenlemeler yapılmış olup, insanlar herhangi bir şeyi protesto etme noktasında kendilerini güvende hissetmektedir. Ancak masum bir çevre koruma talebi olarak başlayan protestolar daha sonra şiddeti kendine önce araç daha sonra da amaç haline getiren aşırı terör örgütlerince (FETÖ/PDY, PKK/KCK ve sol tandanslı marjinal gruplar) seçilmiş meşru hükümeti devirmeye yönelik faaliyetlerin odak noktası haline getirilmeye çalışılmıştır.

Mesiyanik, sapkın ve çarpık amaçlarına ulaşmak için her türlü kesimden eleman devşirmeye çalışan ve sapkın bir ideolojiye sahip olan bu FETÖ/PDY terör örgütü, medyadan eğitime, iş dünyasından STK'lara kadar sızarak son olarak 15 Temmuz 2016 tarihinde başarısız bir darbe girişiminde bulunmuştur.

1.2. FETÖ/PDY Terör Örgütünün Amacı

Sapkın ve mesiyanik amaçlar doğrultusunda bir terör örgüt olan FETÖ/PDY, 1970'li yıllardan itibaren zamanımıza kadar takip etmiş olduğu başta örgütlenme yöntemleri olmak üzere taktik ve stratejiler derinlemesine incelendiğinde, örgütün kurulduğu andan itibaren dini düşünce ve duyguları istismar ettiği görülmüştür.

Adı geçen örgüt, toplumun dini duygu ve düşüncelerini istismar ederek himmet adı altında toplamış olduğu nakdi ve ayni gelirler ile ülke içi ve dışında organize edip yönlendirmiş olduğu başta eğitim birimleri olmak üzere sapkın gaye ve düşünceleri çerçevesinde doktirine ettiği müntesipleri vasıtasıyla ekonomik ve siyasal gücünü de kanalize ederek, örgüt ideolojisi çerçevesinde devlet kurumları içerisinde kadrolaşmayı ve bu kapsamda uluslararası düzlemde de aktif bir güç haline dönüşmeyi amaçlamıştır (HSYK, 2016: 7).

FETÖ/PDY terör örgütünün müntesipleri vasıtasıyla ülkenin en önemli kurumlarını ele geçirip kendi gizli gündemlerini hayata geçirmeye çalıştıkları görülmüştür. Örgüt, sapkın amaçlarını gerçekleştirebilmek adına seçilen ve kendilerine sözde "altın nesil", "ikinci kutsîler" gibi isimler verilen elemanlarını, oldukça dar ama o derecede de duygusal düşüncelerle beyinlerini ve dimağlarını yıkayarak tek tip ve sorgulamayan kişiler haline getirmeye çalışmıştır. Bu şekilde müntesiplerini kendinden geçmiş bir şekilde militanlaştırarak devlet birimlerinin içine yerleştirmiş, uzun seneler boyunca kendilerini saklamalarının yöntemlerini bağlılarına göstermiş ve zamanı geldiğinde terör örgütü elebaşının talimatı ile harekete geçmeleri için onlara emir ve talimatlar verilmiştir.

FETÖ/PDY terör örgütü bu şekilde hem kamuoyunu hem de politik alanı ele geçirme planını uzun bir müddet boyunca gizli bir şekilde devam ettirmiştir. Bu uzun yıllara yaygın bir şekilde yürütülen politik stratejinin 1980'li yılların ortalarından itibaren dış güçlerin müdahalesine açık olarak şekillendiği ve belirlendiği değerlendirilmektedir. Nitekim terör örgütü elebaşı, sözde mahrem bir toplantısında bu stratejinin ana felsefesini;

> *"Esnek olun, sivrilmeden can damarları içinde dolanın… İstikbale yürümek için sistemin püf noktalarını keşfedin… Bir diğer yanı da ister adliyede, ister mülkiyede arkadaşlarımızın gittikleri yerlerde daha rahat iş yapmaları, tutulmaları, kaymakam iseler vali olmaları, sıradan bir hâkim iseler takdir olunan bir hâkim olmaları… Türkiye'deki devlet yapısı ölçüsüne göre, bütün anayasal müesseselerdeki güç ve kuvveti cephemize çekeceğimiz âna kadar her adım erken sayılır…"* (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016: 36-37) sözleriyle açıkça dile getirmiştir:

Bu gizli ve mesiyanik amaçlarını hayata geçirebilmek adına terör örgüt elebaşı, zaman ve mekâna bağlı olarak faydacı bir tavır sürdürmüş ve her ortamda kabullenebilecek bir söylem dili ortaya koymuştur. Bu kapsamda örgüt elebaşının uzunca bir süreye yayılan söylem ve eylemlerine bakıldığı zaman, Sünnî, Alevî, radikal, demokrat, laik, liberal, hümanist, milliyetçi şeklinde kavramsallaştırılabilecek olan birbirinden oldukça farklı olan etiketleri büyük bir maharetle kullanabildiği görülmüştür. FETÖ/PDY terör örgütü elebaşı, gizli ve mesiyanik amaçları doğrultusunda İslam ahlakıyla hiçbir şekilde bağdaşamayacak olan her çeşit nifak odaklı işleri yapacak veya yaptıracak hâle gelmiştir. Başlangıç zamanlarında dinî bir cemaat kimliğine bürünen örgüt, zaman geçtikçe ise bünyesinde gizli projeleri barındıran bir terör örgütüne dönüşmüştür (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016: 36-38).

1.3. FETÖ/PDY Terör Örgütünün Yapılanması

FETÖ/PDY terör örgütü; farklı alan ve bağlamlarda kendi içinde sözde "imam" olarak isimlendirilen kişilerden oluşan katı bir hiyerarşik yapılanma üzerine kurulmuştur. FETÖ/PDY terör örgütü elebaşı, örgüt mütesiplerince "Kâinat imamı", "Mehdi", "Mesih" olarak görülmekte olup, örgüt liderine bağlı olarak kurulan sözde üst kurullar vasıtasıyla terör örgütünün alt birimlerini idare etmekte ve faaliyetlerine yön vermektedir. Bahsi geçen bu kurullar ise örgüt içerisinde; istişare kurulu, mollalar, tayin heyeti ve özel hizmet birimleri olarak bilinmektedir. Bu bağlamda terör örgütü yapılanması hakkında aşağıdaki tespitler ortaya çıkmıştır (HSYK, 2016: 10-11):

-Ülke içi ve dışında örgütlenmesi bulunan terör örgütünün ülke dışındaki örgütlenmesini ise kıta imamları ile bu kıta imamlarına bağlı olarak faaliyette bulunan sözde ülke imamları yürütmektedir. Bu kapsamda örgüt ideolojisi ve amacı doğrultusunda faaliyette bulunan her bir kıta imamının altında bu kıta imamına bağlı ve ona karşı sorumlu olan ülke imamları bulunmakta olup, kıta ve ülke imamlarının koordinasyonunda ilgili ülkeye yönelik alt yapı çalışması yapılarak, terör örgütünün ilgili ülke politikası belirlenmektedir.

-FETÖ/PDY'nin ülke içi örgütlenmesi ise, ülke, bölge, il, sadece büyükşehirlerde olmak üzere küçük il/bölge, ilçe, semt, mahalle, ev, talebe imamları ile serrehberler ve belletmenler olmak üzere hiyerarşik bir şekilde daha alt gruplar olacak şekilde yapılanmıştır.

-Bu hiyerarşik yapılanma içerisinde ülke sorumlusu olan Türkiye imamına, beş bölge imamı, bu sözde imamlara da bölgeleri oluşturan illerden sorumlu olan imamlar bağlıdır. Her şehir, ölçeğine göre alt bölgelere ve semtlere bölünmüş olup, buraların her birisinde değişik bir imam görev yapmaktadır. Semtlerde faaliyette bulunan imamlarının sorumluluğunda ise ışık evleri olarak adlandırılan evlerin sözde imamları bulunmaktadır.

-Ayrıca kamu ve özel sektör içerisinde faaliyette bulunan kurum ve kuruluşlar için de terör örgütü tarafından sözde imamlar görevlendirilmektedir. Örgüt elebaşının, ABD'ye yerleşmesinden itibaren Türkiye'deki örgüt faaliyetlerine ilişkin yetki sözde Türkiye imamı tarafından yerine getirilmektedir. Yurt içerisinde gerçekleştirilen faaliyetler sözde Türkiye imamına bağlı bir şekilde yürütülmekte ve gerçekleştirilen faaliyetler kuryeler vasıtasıyla ya da terör örgütü elebaşı ile doğrudan irtibata geçilerek onayından sonra yerine getirilmektedir.

-FETÖ/PDY terör örgütünün ülke içi örgütlenmesinde; mahrem birim imamları başta olmak üzere sözde tayin heyeti, yargı ve medya imamları, Türkiye mütevelli heyeti, kıta ve bölge imamları ile akademik kadro imamları bulunmakta olup, bu kişiler sözde Türkiye imamına bağlıdır.

-FETÖ/PDY terör örgütünün ve örgüt elebaşının en çok değer verdiği imamlar ise özel hizmet birimi ya da mahrem imamlar olarak da bilinen ve terör örgütünün omurgasını ihtiva eden imamlardır. Özel hizmet birimi ya da mahrem imamlar en genel anlamıyla; yargı, emniyet, mülkiye, TSK, MİT, milli eğitim ve akademik kadro imamlarından oluşmaktadır. FETÖ/PDY terör örgütü asıl gücünü bahsi geçen bu özel hizmet birimlerinden sağlamakta olup, yurt içinde gerçekleştirilen etik ve hukuk dışı operasyonlar önde gelmek üzere hemen hemen tüm faaliyetleri adı geçen mahrem yapılanmalar vasıtasıyla ile yerine getirilmektedir. Özel hizmet birimlerinin yaptığı bütün faaliyetler büyük bir gizlilik içinde yürütülmekte olup, özel hizmet birimleri içerisinde yer alan tüm örgüt üyeleri kod isim kullanmakta ve gerçek isimlerini saklamaktadır.

-Bu kapsamda adı geçen özel hizmet birimlerinin ortaya çıkmaması amacıyla geliştirilen bir diğer önlem de hücresel yapılanmadır. Hücresel yapılanma içerisinde bir örgüt üyesi en fazla bir üst amirini veya altında bulunan diğer örgüt üyesini tanımaktadır. Ayrıca özel hizmet birimleri içerisinde örgütsel faaliyetlerde bulunanlar, takipten kaçınabilmek ve yakalanmamak adına diğer örgüt üyelerinden farklı olarak daha fazla tedbir almakta ve hızla ilerleyen teknolojik gelişmelerin getirdiği faydalardan daha çok istifade etmektedirler.

-FETÖ/PDY terör örgütünün ülke içi ve dışı sözde tayin işleri ise terör örgütünün tayin heyeti tarafından gerçekleştirilmekte olup, genelde her yılın mart ayında yapılmakta ve örgüt üyelerine mayıs ayı içerisinde görev yerlerine gidilmesi emri verilmektedir.

Genel olarak bu terör örgütünün küreselden yerele oldukça geniş kapsamlı bir anlayış içinde örgütlenmesini tasarladığı görülmektedir. Ayrıca ortak bir amaç doğrultusunda çok yönlü faaliyetleri yönlendirmeye yönelik örgütlendiği dikkati çekmektedir.

1.4. FETÖ/PDY Terör Örgütünün Faaliyetleri

Mesiyanik ve sapkın bir ideoloji ile hareket eden FETÖ/PDY terör örgütü kendi gizli ajandasındaki gizli amaçlarını gerçekleştirmek için rüşvet, şantaj, korkutma ve gözdağı, kurgulanmış iddianameler, sınav sorularının çalınması, kurumların personel birimlerine sızma gibi çok çeşitli yöntemlerle devletin ve toplumun her kesimine sinsice sızmıştır.

Toplumsal yaşantının her noktasına sirayet etmeye çalışan örgüt, özellikle toplumun sinir uçlarını oluşturan din, yardımlaşma ve eğitim değerlerine odaklanmış, "bir yere gelene dek kendini gizleme" olarak da adlandırılabilecek olan "takiye" yöntemini çok iyi bir şekilde sıklıkla kullanmıştır (Demir ve Çağlar, 2017: 13-15).

Türkiye başta olmak üzere dünyanın birçok farklı noktasında faaliyetleri için kendisine yeni alanlar açabilen FETÖ/PDY terör örgütü, her ne kadar faaliyetlerine öğrenci yurtları açarak başlamış olsa da devamında gelişen ve çeşitlenen ekonomik girişimleriyle eğitim sektörünün her boyutuna yönelmiş ve birçok dershane, okul ve üniversite açmıştır. Bununla beraber medya, ticaret, sağlık, kültürel faaliyetler gibi birbirinden oldukça farklı alanlarda da faaliyetler yürütmüştür (Tuğsuz, 2016: 10-11).

Yukarıda değinildiği üzere FETÖ/PDY terör örgütünün yargı ve emniyete sızmış mensuplarınca seçilmiş meşru hükümete karşı ilk saldırı 2012 yıllarının başında gerçekleştirilmiş olsa da bu örgütün eylemlerini çok daha öncelere götürülebilmesi mümkündür.

Bu kapsamda FETÖ'nün karıştığı kriminal eylemlerle ilgili örnekler verilecek olursa FETÖ/PDY terör örgütü; Ergenekon, Balyoz, KCK (Kürdistan Topluluklar Birliği), Selam-Tevhid, Tahşiye, Askerî Casusluk gibi farklı davalarda sahte delil üreterek rakiplerini tasfiye etmiş, 2013 yılında gerçekleşen Reyhanlı Katliamı'nda gelen istihbaratı kasıtlı olarak engelleyerek önlem alınmasının önüne geçmiş, KPSS sınav sorularını –KPSS sınav sorularının yanı sıra başka sınav sorularını da çalmış- çalmış, Hrant Dink, Necip Hablemitoğlu suikastleri ile Danıştay Saldırısı gibi sansasyonel suikast girişimlerinde bulunmuş, başta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve yakın çevresi olmak üzere farklı alanlarda binlerce kişiyi uzun yıllar boyunca illegal bir şekilde dinlemiş ve birçok gruptan farklı kişiye şantaj yaparak tehdit etmiştir (Cumhurbaşkanlığı, 2016: 28-29).

Devlete karşı açıktan bir savaş açmış olan FETÖ aslında 15 Temmuz'dan önce 7 Şubat 2012 ve 17-25 Aralık 2013 tarihlerinde de başarısız darbe girişimlerinde bulunmuştur. 7 Şubat 2012 tarihinde MİT Müsteşarına yönelik operasyon girişimi üzerinden Cumhurbaşkanı Erdoğan devrilmek istenmiş (Yalçın, 2016: 10), 17/25 Aralık 2013 tarihlerinde ise seçilmiş meşru hükümete karşı bir emniyet/yargı darbesi girişiminde bulunulmuştur (İçişleri Bakanlığı, 2019: 123).

Hatta FETÖ, 7 Haziran-1 Kasım 2015 tarihleri arasında psikolojik ve moral üstünlüğü ele geçirmek için harekete geçmeye çalışsa da yürütülen hukukî mücadele ve soruşturmalar aralıksız sürdürülerek örgütün amacına ulaşması engellenmiştir (Polis Akademisi, 2017: 35).

Bu noktadan hareketle 17-25 Aralık 2013 tarihlerinde yargı ve emniyet teşkilatı içerisindeki üyeleri vasıtasıyla seçilmiş meşru Hükümete karşı gerçekleştirilen darbe girişimi devletin FETÖ/PDY terör örgütü ile mücadelesi kapsamında bir dönüm noktası olmuştur. FETÖ'ye ilişkin ilk teşhisin belirlenmesi bu süreçte gerçekleşmiş, MGK'da ilkin "topyekûn mücadele" kararı alınmış, müteakiben de "Paralel Devlet Yapılanması (PDY), legal görünümlü illegal yapı" tanımıyla Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'ne girmiştir (Gülener ve Erciyas, 2016: 9).

1.5. FETÖ/PDY Terör Örgütü İle Mücadele

FETÖ/PDY terör örgütü Türkiye için en öncelikli güvenlik sorunlarının tepesinde, belki de *sui generis* yapısından dolayı ilk sırada gelmektedir. Şüphesiz ki bütün terör örgütleri ülkemiz için güvenlik tehdidi olmakla birlikte FETÖ'nün güvenlik, sosyo-ekonomik, sosyo-politik, sosyo-psikolojik bir çok öğeyi bünyesinde bulundurması, ezoterik bir örgütlenmesinin olması, müntesiplerinin terör örgütüne adanmışlık dereceleri, takiye yaparak gizlenmiş elemanları vasıtasıyla uyuyan hücrelere dönüşmeleri, kendi menfaatlerini gerçekleştirebilmek

adına diğer terör örgütleri ya da yabancı istihbarat kuruluşları ile işbirliği içinde olmaları ve kısaca sapkın gayelerine ulaşmak için her yolu mubah görmelerinden ötürü en büyük ve öncelikli tehdit haline gelmiştir (Şahin vd., 2018: 5)

Türkiye, 15 Temmuz 2016 gecesi FETÖ/PDY terör örgütünün başlıca faili olduğu başarısız bir askeri darbe girişimi sonrasında devlet kurumlarının farklı birimlerine sızmış örgüt üyelerinin, devletin birliği ve bütünlüğü noktasında çok büyük bir tehdit teşkil ettiğini acı bir biçimde tecrübe etmiştir. Bu acı tecrübenin çok kısa bir süre içerisinde bertaraf edilmesini müteakip devletin örgütten ve örgüt üyelerinden temizlenmesine yönelik ilk adımlar hızlı bir şekilde atılmaya başlanmış, başta TSK, yargı ve emniyet teşkilatı olmak üzere FETÖ/PDY terör örgütü üyelerinin tasfiyesi ile eş zamanlı bir biçimde hukuki süreçler hızlandırılmıştır.

26 Şubat 2014 tarihli MGK toplantısında ulusal güvenlik tehdidi olarak tanımlanan FETÖ, 26 Mayıs 2016 tarihli MGK toplantısında ise terör örgütü olarak kabul edilmiştir (İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2020a: 83).

15 Temmuz öncesinde FETÖ/PDY terör örgütüne karşı verilen mücadelede yargısal işlemler ile birlikte idari tedbirler de ivedilikle alınmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda kritik öneme sahip kurumlardaki FETÖ/PDY üyelerinin bir kısmı görevden alınmış, bir kısmı emekliye sevk edilmiş, bir kısmı kamudan ihraç edilirken, bir kısmı da pasif görevlere kaydırılmıştır.

Bu duruma örnek verilecek olursa Emniyet Genel Müdürlüğünde 15 Temmuz öncesi 1.394 FETÖ/PDY şüphelisi personel re'sen emekliye sevk edilmiş ve FETÖ/PDY terör örgütünün kadrolaşmaya büyük önem verdiği Polis Akademisi, Polis Kolejleri ve Polis Okulları da yeniden yapılandırılarak, terör örgütünün Emniyet Teşkilatının içine sızması önlenmeye çalışılmıştır. Benzer şekilde başka bir kritik kurum olan TÜBİTAK'ta da 15 Temmuz öncesi 674 örgüt üyesi personel işten çıkartılmıştır (Gülener ve Öztürk, 2018: 20-21).

FETÖ/PDY terör örgütünün 15 Temmuz'da gerçekleştirdiği darbe girişiminin bertaraf edilmesi sonrasında vakit geçirilmeksizin uygulamaya konulan devleti FETÖ/PDY terör örgütünden temizleme faaliyetleri, terör örgütünün devletin hemen her birimine yerleştiğini ve kendi hiyerarşik yapılanması ile birimler içerisinde yapılanmaya gittiğini göstermiştir. OHAL Yasası ile başlatılan devletin FETÖ/PDY terör örgütünden temizlenmesi aşamasında bugüne kadar örgüte doğrudan ait olan veya ilişkisi belirlenen okul, vakıf, dernek ve yayın organları gibi kurumlar kapatılmış, devlet birimlerinde görevli olan örgüt üyeleri hakkında soruşturmalar açılarak önemli sayıda örgüt üyesi kamu görevlerinden çıkarılmıştır (Gülener ve Erciyas, 2016: 7-8).

İlki 23 Temmuz 2016 tarihinde olmak üzere günümüze kadar 37 tane KHK yayınlanmış olup, ihraç KHK'ları ile FETÖ/PDY terör örgütüne aidiyeti, iltisakı veya irtibatı belirlenen yaklaşık 126 bin kişi memuriyetten ihraç edilmiştir. Olağanüstü hâl kapsamında yayımlanan KHK'lar ile toplamda 131.922 tedbir işlemi gerçekleştirilmiş olup, bunlardan 125.678'ini kamu görevinden ihraçlar oluşturmuştur (OHAL Komisyonu, 2021: 1).

Ayrıca FETÖ ile mücadele kapsamında 2020 yılının Kasım ayı itibariyle 612 bin 870 kişi hakkında işlem yapılmış olup, bunların 292 bin 703'ü gözaltına alınmış, 96 bin 945'i ise tutuklanmıştır (Özgan, 2021).

FETÖ/PDY terör örgütüne karşı yargı alanındaki mücadele 17-25 Aralık 2013 darbe girişimiyle başlamış olup, FETÖ/PDY terör örgütünün son saldırı olarak amaçladığı ve dizayn ettiği 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında terör örgütüyle mücadele hızlanarak farklı bir boyut kazanmıştır. 2020 yılı FETÖ ile mücadelede artık sonuçların elde edilmeye başlandığı ve darbe girişimi faillerinin neredeyse tamamının ceza aldığı yıl olmuştur. Darbe girişimine karşı açılmış olan 289 davanın 282'sinde yerel mahkemeler son kararlarını alarak ilk derece yargılamalarını

sona erdirmişlerdir. Bu davalarda yargılanan sanıklardan 1.608'ine ağırlaştırılmış müebbet, 1.261'ine müebbet ve 1.686'sına da süreli hapis cezaları verilmiştir. Mahkemeler tarafından darbe davalarında yargılanan 2 bin 768 kişi için ise beraate karar verilirken, 618 kişi içinde ceza verilmesine gerek olmadığına karar verilmiştir (SETA, 202: 307)

Aynı zamanda çıkarılan KHK'lar ile FETÖ/PDY terör örgütüne aidiyeti, irtibatı veya iltisakı olan çok sayıda dernek, vakıf, okul, özel sağlık kurum ve kuruluşu, üniversite, sendika, federasyon, konfederasyon, haber ajansı, televizyon ve radyo kanalı, gazete, dergi, yayınevi ile dağıtım kanalı kapatılmış, örgütün mali ayağına darbe vurmak amacıyla da birçok holding ve şirketine de kayyum atanmış veya bu şirketler TMSF'ye devredilmiştir.

Bu kapsamda olağanüstü hâl ilan edilmesi sonrasında toplamda 204 medya kuruluşu kapatılmış olup, kapatılan bu medya kuruluşlarından 25'i hakkındaki kapatma kararı müteakiben kaldırılmıştır. Kapatılan 179 medya kuruluşundan; 53'ü gazete, 37'si radyo istasyonu, 34'ü televizyon, 29'u yayınevi, 20'si dergi ve 6'sı ise haber ajansı olmuştur (Sade, 2020).

FETÖ'nün mali gücünün tasfiyesine yönelik olarak başta Maliye Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Hazine Müsteşarlığı, Dışişleri Bakanlığı olmak üzere finansal ve ekonomik alanda faaliyet gösteren birçok farklı kurum tarafından çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir (TBMM, 2017: 409).

Bu kapsamda FETÖ'nün mali gücünün önemli bir bileşeni olan Bank Asya kapatılmış, "olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlere ilişkin kanun hükmünde kararnamelerle; milli güvenliğe tehdit oluşturduğu tespit edilen terör örgütlerine veya milli güvenlik kurulunca devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara aidiyeti, iltisakı veya bunlarla irtibatı belirlenen; 34'ü özel sağlık kurum ve kuruluşu, 1.411'i özel öğretim kurum ve kuruluşu, 995'i özel öğrenci yurt ve pansiyonu, 1.326'sı dernek ile bunların iktisadi işletmeleri, 15'i vakıf yükseköğretim kurumu, 31'i sendika, federasyon ve konfederasyon, 733'ü dershane, 70'i özel radyo ve televizyon kuruluşu, 109'u gazete, dergi ile yayınevi, dağıtım kanalı ve haber ajansı olmak üzere toplam 4.724 kurum ve kuruluşun da kapatılmasına karar verilmiştir" (TBMM, 2017: 427).

Yurt dışında da FETÖ ile mücadele noktasında önemli çalışmalar yapılmıştır. Örnek vermek gerekirse sadece 30 Kasım 2017-22 Kasım 2018 tarihleri arasında dış temsilciliklerin; cumhurbaşkanı seviyesinde 27, başbakan seviyesinde 36, bakan seviyesinde 185, milletvekili seviyesinde 259 olmak üzere toplam 507 resmi görüşmesi olmuştur. Ayrıca FETÖ/PDY ile mücadele kapsamında dış temsilcilikler tarafından 291'i yazılı/görsel basınla mülakat, 54'ü basın toplantısı ve 29'u makale/ mektup olmak üzere 374 yayın yapılmıştır.

Yurt dışı temsilciliklerin politika ve kamu diplomasisine yönelik faaliyetleri ile birlikte Cumhurbaşkanı Erdoğan çıkmış olduğu her yurt dışı ziyareti kapsamında FETÖ/PDY terör örgütünün sadece Türkiye için değil faaliyette bulunduğu her bir ülke için de önemli bir tehdit unsuru olduğunu sürekli bir şekilde hatırlatmıştır.

Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan, Afrika'dan Asya ve Avrupa kıtasına kadar yapmış olduğu tüm ülke ziyaretleri ve buralarda katıldığı tüm toplantılarda FETÖ/PDY terör örgütü ile mücadeleyi en üst perdeden devam ettirmiştir (Boyraz, 2018: 156-157).

Ayrıca 2020 yılı itibariyle Adalet Bakanlığınca, aralarında ABD, Almanya, Romanya ve Belçika'nın da bulunduğu 105 farklı ülkede barındıkları tespit edilen 807 FETÖ/PDY üyesi mensubu hakkında savcılıklar ve mahkemelerce hazırlanmış olan 856 iade dosyası muhatap olan ülkelere gönderilmiştir. Bu kapsamda ABD'den 156, AB üyesi ülkelerden 257 FETÖ/PDY

terör örgütü üyesinin iadesi istenmiş olup, AB üyesi ülkeler içerisinde en fazla talep 77 kişi ile Almanya'ya, 64 kişi ile Yunanistan'a ve 36 kişi ile de Belçika'ya gönderilmiştir.

Yapılan girişimler neticesinde 27 farklı ülkedeki 116 FETÖ/PDY terör örgütü üyesi bu ülkeler tarafından sınır dışı edilerek iade edilmiş olup, Adalet Bakanlığınca, iade taleplerinin yanı sıra terör örgütünün ülke dışında ikamet eden üst düzey yönetici ve mensuplarının geçici tutuklanmaları da gündeme getirilmiştir. Bu kapsamda 56 ülkeye, 163 FETÖ/PDY terör örgütü üyesinin geçici tutuklanması talebi için girişimlerde bulunulmuştur (Karadağ, 2020).

Son olarak FETÖ/PDY terör örgütü ile mücadelede halen açığa alma, ihraç, kapatma ve kayyım atanması işlemleri ile birlikte adli ve idari süreçler devam etmektedir.

2. PKK/KCK TERÖR ÖRGÜTÜ

Kuruluşu yaklaşık 45 yıl öncesine dayanan, ilk silahlı eyleminin üzerinden ise 37 yıl geçen ve yaklaşık 40.000 insanımızın hayatına mal olan PKK/KCK terör örgütü aynı zamanda yüz milyarlarca dolarlık ekonomik kayba neden olmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde PKK/KCK terör örgütünün kısa bir tarihine, amacına ve yapılanmasına değinilecek olup, son yıllarda yaşanan gelişmeler ışığında faaliyetleri ve bu kapsamda PKK/KCK terör örgütü ile mücadelede yapılanlara kısaca değinilecektir.

2.1. PKK/KCK Terör Örgütünün Tarihi

PKK/KCK terör örgütü, Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgeleri, Irak'ın kuzeyi, Suriye'nin kuzeydoğusu ve İran'ın kuzeybatısını içine alan coğrafyada sözde bir devlet kurma amacıyla etnik temelli ayrılıkçı bir terör örgütü olarak 1978 yılında Diyabakır'ın Lice ilçesinin Fis Köyü'nde Birinci Kongresinde almış olduğu kararla PKK adı ile kuruluşunu ilan etmiştir. Kürt hakları için kurulduğunu ilan eden terör örgütü, öncelikle haklarını koruma iddiasıyla ortaya çıktığı yerel halkı kadın çocuk demeden acımasızca katletmiştir.

PKK/KCK terör örgütü 1982 yılında Şam'da gerçekleştirdiği İkinci Kongresinde sözde bağımsız bir Kürdistan'ın silahlı mücadele ile kurulması ve militanlarının eylem yapmak için Türkiye'ye gönderilmesi hususlarında karar almış ve bu kapsamda ilk silahlı terör eylemlerini 15 Ağustos 1984 yılında Eruh ve Şemdinli ilçelerinde jandarma karakolları ve subay lojmanlarına baskınlar düzenleyerek yapmışlardır (İçişleri Bakanlığı, 2017: 36-37).

Örgüt, halk arasında bir örgütlenmeye gidilmeden ve politik destek olmadan başarıya ulaşamayacağını anlamış, bunun neticesinde 1985 yılında ERNK'yı (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) kurmuş, 1986 yılında ise Şam'da gerçekleştirdiği 3. Kongresinde de HRK'nın (Kürdistan Kurtuluş Güçleri) adını ARGK (Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) olarak değiştirmiştir. Bu şekilde PKK/KCK terör örgütünce Marksist-Leninist ideolojiye dayalı olarak sözde halk savaşının üç temel unsuru olan cephe (ERNK), ordu (ARGK) ve parti (PKK) teşkilatları oluşturulmuştur.

Birinci Körfez Savaşı sonrasında Irak'taki otorite boşluğundan faydalanan örgüt Irak'ın kuzeyine iyice yerleşmiş ve terörist faaliyetlerini buradan yönetmeye ve yönlendirmeye başlamıştır. Örgüt, 1991-1993 yılları arasında terörü zirveye tırmandırmış, ancak TSK'nın, 1992 yılında alan hâkimiyeti stratejisine geçmesi ve yapılan sınır ötesi harekâtlar neticesinde duraklama ve gerileme dönemine girmiştir.

1999 yılında terör örgütü elebaşının yakalanması ile birlikte PKK/KCK terör örgütü kamuoyuna "Demokratik Cumhuriyet ve Barış Projesi" adı ile siyasal alanda mücadele edeceğini ve yeni bir stratejinin esas alındığını duyurmuş, bu çerçevede Ekim 1999'dan itibaren silahlı kadrolarını Türkiye sınırlarının dışına çekmeye başlamıştır.

PKK/KCK terör örgütü, silahlı unsurlarını ülke dışına çıkarmasına paralel olarak, terör örgütü elebaşının talimatları doğrultusunda stratejik geri çekilme ve kendilerince meşru savunma stratejisini kabul etmiş ve bu karara uygun olarak ARGK'nın yerini HPG (Halk Savunma Güçleri), ERNK'nın yerini ise YDK (Kürt Demokratik Halk Birliği) almıştır.

11 Eylül terör saldırıları ile birlikte ABD'nin yayınlamış olduğu terör örgütleri listesinde yer alan PKK/KCK terör örgütü, gelecekte karşılaşabileceği olası müeyyideleri aşabilmek için, Şubat-Mart 2002 tarihleri arasında düzenlediği 8. Kongresi ile isim değişikliğine giderek KADEK (Kürdistan Demokratik ve Özgürlük Kongresi) adını almıştır.

Yine isim değişikliklerine devam eden terör örgütü, Ekim-Kasım 2003 tarihlerinde Kandil Dağı bölgesinde yapmış olduğu 9. Kongresi'nde KADEK yapısını ortadan kaldırarak, KONGRA-GEL (Halk Kongresi) adını almış ve amacını "*Kürt kimliğinin kabulü temelinde, anayasal vatandaşlık hakkının verilmesi*" olarak tanımlamıştır.

PKK/KCK terör örgütü bu isim değişikliklerinin yanı sıra 2004 yılının ikinci yarısından itibaren arttırmaya başladığı terör eylemlerini, 2005 ve 2006 yılında da devam ettirmiş ve özellikle de büyükşehirlerde bombalı saldırılar gerçekleştirmiştir.

PKK/KCK terör örgütü, bir yandan terör faaliyetleri ve siyasi serhildanlar[1] ile eylemlerine devam ederken, öte yandan da 17 Mayıs 2005 tarihinde hareketlerinin temeli olarak kabul edilen KKK (Kürdistan Demokratik Konfederalizmi) sözleşmesini kabul etmiş ve bu tarihten itibaren terör örgütünün bütün siyasi faaliyetleri bu sözleşme üzerinden yürütülmüştür. Devam eden süreç içerisinde PKK/KCK terör örgütü, kitlesel düzeyde amaçladığı eylem düzeyine erişememesi nedeniyle yeni arayışlar içerisine girmiş ve Mayıs 2007'de KCK adı altında yeniden bir yapılanma faaliyetine girişmiştir.

Örgüt, 2010 yılını ise "yeni bir dönemin başlangıcı" olarak ilan etmiş ve temel stratejisini demokratik özerklik üzerine inşa etmeye çalışmıştır. 2011 yılında Arap Baharının başlaması ile birlikte sivil itaatsizlik ve terör eylemlerine devam etmiştir.

2012 yılını ise kendince final yılı ilan eden terör örgütü PKK/KCK, Suriye'deki iç savaş ve Arap Baharı'nın da etkisi ile eylemlerini arttırmış ve 'azami zarar' vererek muhatap alınma dönemini başlatma arzusu içerisine düşmüş, ancak yapılan başarılı operasyonlarla birlikte 2012 yılı PKK/KCK terör örgütü için final yılı yerine hezimet yılı olmuştur.

2013 yılında çözüm sürecinin başlaması ile birlikte sözde "eylemsizlik" sürecine giren örgüt – sözde eylemsizlik sürecinde olduğunu belirten örgüt, 2013-2015 yılları arasında yol kesme, adam kaçırma ve bombalı saldırı gibi birçok eylemde bulunmuştur- bölgede yaşanan gelişmelerden faydalanmak amacıyla Temmuz 2015'te çözüm sürecini bitirerek yeniden terör eylemlerine başlamıştır (Koca, 2015: 112-119).

Ayrıca PKK/KCK terör örgütü Suriye'deki iç savaş durumundan faydalanmak ve amaçlarına ulaşabilmek adına Suriye'deki bağlıları üzerinden 2014 yılında sözde Afrin, Cezire ve Kobani kantonlarının kurulduğunu ilan etmiştir.

Son olarak PKK/KCK terör örgütünün, 2015 sonlarında şehir merkezlerinde başlattığı çatışmaları –bu çatışmalar literatüre çukur/barikat çatışmaları olarak geçmiştir- bölge geneline yaymaya çalışarak sözde "halk ayaklanması"nı gerçekleştirme amacı 2016 yılının ortalarına değin devam etmiş, ancak güvenlik kuvvetlerimizin yapmış olduğu başarılı operasyonlarla

[1] Başkaldırı anlamına gelen serhildan, 1990 yılından itibaren Türkiye'de meydana gelen Kürt siyasi isyanlarını tanımlayan politik bir terimdir. Serhildan kapsamında gerçekleşen protestolarda eylemciler genellikle taş, beton parke taşı, sapan, molotof kokteyli gibi malzemeler kullanmaktadır.

örgüt bunda başarılı olamayarak eylemlerini tekrar kırsal alanlara kaydırmak zorunda kalmıştır (Yeşiltaş, vd., 2016: 177).

2.2. PKK/KCK Terör Örgütünün Amacı

Daha önce de değinildiği üzere PKK/KCK terör örgütü Marksist-Leninist bir ideolojiden hareketle Türkiye, Irak, Suriye ve İran'ın belli bölgelerini içine alan bir coğrafyada bağımsız sözde birleşik Kürdistan'ı kurmayı amaçlamaktadır.

PKK/KCK terör örgütü sözde bağımsız Kürdistanı kurmak için diğer ülkelerde de yapılanmalara gitmiş, kendisine bağlı olmak ve Irak'ta faaliyet göstermek üzere 2002 yılında PÇDK'yı (Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi), Suriye'de faaliyet göstermek üzere 2003 yılında PYD'yi (Demokratik Birlik Partisi) ve İran'da faaliyet göstermek üzere 2007 yılında da PJAK'ı (Kürdistan Özgür Yaşam Partisi) kurmuştur.

PKK/KCK terör örgütü yukarıda bahsedilen amacını gerçekleştirmek için terörist faaliyetleri esas almış olup, bunun için de Türkiye'nin başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olmak üzere buralarda yaşayan silahsız ve masum bölge halkına karşı acımasız katliamlara girişmiş, ekonomiyi zarara uğratmak, bölge halkı üzerinde istismar noktası olarak düşündükleri geri kalmışlığı bitirecek yatırım ve hizmetleri engellemek, turizm sektörünü sekteye uğratmak için turistik tesis ve kuruluşlar ile turistlere saldırmak ve ülkeye turist gelmesini engellemek adına yurtdışında propaganda faaliyetlerinde bulunmaya devam etmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017:36).

2.3. PKK/KCK Terör Örgütünün Yapılanması

PKK/KCK terör örgütü, KCK Genel Başkanlık Konseyi altında yasama, yürütme ve yargı kolları ve bunun alt kollarından oluşmaktadır. Örgütün sözde yasama organı Kongra-Gel olarak adlandırılmakta olup, örgütün yürütme faaliyetleri ise KCK Yürütme Konseyi adı altında gerçekleştirilmektedir. Örgütün sözde yargı faaliyetleri ise Adalet Divanı adı altında yürütülmektedir.

KCK Yürütme Konseyinin altında ise özgün örgütlenme PKK genel sorumlusu, KCK parça örgütlenmesi ve KCK Yürütmesi Alan Merkezleri olmak üzere üç parçalı bir yapılanmaya gidilmiştir. KCK parça örgütlenmesi ise Suriye-Batı Kürdistan, Irak-Güney Kürdistan, İran-Doğu Kürdistan, Rusya-BDT alanı, Türkiye-Kuzey Kürdistan KCK/TM ve Avrupa Koordinasyonu olmak üzere 6 parçadan oluşmaktadır.

KCK Yürütmesi Alan Merkezleri ise Halk Savunma Alan Merkezi, Siyasi Alan Merkezi, Ekonomik Alan Merkezi, İdeolojik Alan Merkezi ve Sosyal Alan Merkezi olmak üzere 5 parçadan oluşmaktadır (Dişkaya, 2013)[2].

PKK/KCK terör örgütünün silahlı yapılanması ise Türkiye'de faaliyete bulunan PKK ve onu silahlı kanadı olan HPG, Suriye'de faaliyette bulunan PYD ve onun silahlı kanadı olan YPG (Halk Koruma Birlikleri) /YPJ (Kadın Koruma Birlikleri), İran'da faaliyette bulunan PJAK ve onun silahlı kanadı olan YRK (Doğu Kürdistan Savunma Birlikleri)/HPJ (Kadın Savunma Güçleri) şeklinde yapılanmıştır (Self ve Ferris, 2016: 32).

Ancak bu yapılanmanın birbirinden bağımsız olmadığının ve tek bir merkezden yönetildiğinin de bilinmesi gerekmektedir. PKK/KCK terör örgütünün silahlı yapılanması içinde PKK, PYD ve PJAK arasında stratejik, taktik ve operasyonel seviyelerin her birinde militan transferinin yapıldığı bilinen ve birçok uzmanca da kabul edilen bir gerçekliktir. Örnek

[2] Son dönemlerde sınır içi ve dışında yapılan başarılı operasyonlar neticesinde örgütün üst yönetiminde etkisiz hale getirilen birçok isim olduğundan dolayı bahsedilen örgüt yapılanmasındaki isimlerde değişiklik olabilmektedir.

vermek gerekirse Suriye iç savaşının başlamasından sonra PKK/KCK terör örgütü Suriye'deki amaçlarına ulaşabilmek için PYD'nin silahlı kanadı olan YPG'ye destek olmak üzere HPG'den 2000 militanını Suriye'ye göndermiştir (Self ve Ferris, 2016: 22).

2.4. PKK/KCK Terör Örgütünün Faaliyetleri

22 Temmuz 2015 tarihinde PKK/KCK terör örgütünün Şanlıurfa'da iki polisi şehit etmesiyle çözüm sürecini sona ermiş ve eli kanlı terör örgütü terörist saldırılarına yeniden başlamıştır. Anılan tarihten itibaren ülkeyi tekrardan hedef alan ve terörize etmeye çalışan PKK/KCK terör örgütünün; genel ve klasik amaçları daha önceki yıllara göre bir değişiklik göstermemiş olmakla birlikte, ortay koymuş oldukları terör eylemlerinin özü ve barındırmış olduğu stratejiler kapsamında birtakım değişikliklere sahne olmuştur.

PKK/KCK terör örgütünce sözde "Devrimci Halk Savaşı" şeklinde formüle edilen bu yeni yaklaşım; "kır gerillacılığı" ile birlikte "şehir gerillacılığı"nın yöntemlerini de muhtevasında barındıran bütüncül bir eylem stratejisini faaliyete geçirmeyi amaçlamıştır. Adı geçen bu eylem stratejisinin kontrol boyutunun; organizasyonel, silahlanma, sözde egemenlik ile taktiksel olmak üzere dört boyutu bulunmaktadır.

Ayrıca PKK/KCK terör örgütü 17 Ağustos 2015 tarihinde aralarında Şırnak, Yüksekova, Silvan, Silopi, Hakkâri, Batman, Cizre, Nusaybin, Diyarbakır Sur ve diğer yerlerde sözde özyönetim ilan edildiğini duyurmuştur (Yeşiltaş vd, 2015: 185-199). Sözde öz yönetim ilan edilen bu yerlere daha sonra Bitlis, Muş'un Varto ve Bulanık ilçeleri, Van'ın Edremit, Ağrı'nın Doğubayazıt ilçeleri de dahil olmuştur.

PKK/KCK terör örgütünün özellikle 2015 sonrasındaki terör eylemlerine bakıldığında örgütün, 2015 yılının ikinci yarısı ile birlikte kırsal alanlardaki terör faaliyetlerinin hız kazandığı anlaşılmaktadır. 2015 yılının sonundan 2016 yılının Mayıs ayına kadar geçen zaman aralığında gerçekleşen çatışmaların Şırnak, Diyarbakır, Mardin ve Hakkari'de gerçekleştiği ve örgütçe "Kıra Dayalı Şehir Gerillacılığı" stratejisinin devreye sokulduğu görülmüştür (Yeşiltaş, vd., 2016: 180).

PKK/KCK terör örgütüne karşı yapılan başarılı operasyonlar neticesinde ise örgüt çatışma alanını genişletmek ve ortak bir eylemlilik yaratmak üzere 12 Mart tarihinde TKP/ML (Türkiye Komünist Partisi-Marksist-Leninist), THKP-C/MLSPB (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi/Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği), TKEP-LENİNİST (Türkiye Komünist Emek Partisi), MKP (Maoist Komünist Parti), TİKB (/Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği), DKP, Devrimci Karargâh ve MLKP (Marksist Leninist Komünist Parti) terör örgütleri ile Halkların Birleşik Devrim Hareketini (HBDH) kurduklarını açıklamıştır. İlk eylemini 15 Mart'ta Hatay'da gerçekleştiren örgüt, Ağustos 2016 tarihine kadar 9 terör eylemini üstlendiğini duyurmuştur (Wikipedia, 2021a).

Nisan 2016'dan itibaren PKK/KCK terör örgütü çatışmaları tekrardan kırsal alana taşımaya çalışmıştır. Terör örgütü bu eylemselliğini de askeri üs ve yapılara karşı terör eylemleri ve sol tandanslı örgütlerle aynı çatı altında bir araya gelerek farklı bölgelerde örgüt adına alan açmaya çalışarak yapmaya çalışmıştır.

Diyarbakır-Sur, Şırnak-Cizre, Silopi ve İdil'de gerçekleştirilen terör operasyonlarının başarı ile neticelenmesi ve YPS/YDG-H'nin (Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi) ağır kayıplar vermesi sonucunca kentsel alanlarda yürütülen sözde "öz savunma" stratejisine PKK/KCK terör örgütünün dağ kadrosu olan HPG de katılmaya başlamıştır.

Bununla birlikte Ağustos ayının sonu itibariyle TSK'nın Cerablus'a sınır ötesi operasyon düzenlemesiyle birlikte bu durum PKK/KCK terör örgütü tarafından Suriye'nin

"demokratikleşmesinin önünde bir engel" olarak değerlendirilmiş ve Türkiye'nin bu operasyonuna karşı topyekün bir şekilde sözde "direniş" eylemleri devreye sokulmuştur.

Ayrıca PKK/KCK terör örgütü 2015 yılının sonlarından itibaren saldırılarını artıran TAK (Kürdistan Özgürlük Şahinleri) aracılığıyla şiddeti ve eylemlerini batı illerinde de tırmandırmaya çalışmıştır. TAK, 2016 yılında Ankara'da Merasim Sokak ve Güvenpark, Bursa'da Bursa Ulu Cami, İstanbul'da Vezneciler, Yenibosna Beleştepe ve Maçka Parkı, Diyarbakır'da Bağlar, Kayseri'de Atatürk Bulvarı'nda intihar eylemleri düzenlemiştir. Bu saldırılar sonucunda 148 kişi hayatını kaybederken, 522 kişi de yaralanmıştır.

2016 yılında Ocak-Ekim ayları arasında açık kaynaklardan toplanan verilere göre PKK/KCK terör örgütü tam 716 eylem gerçekleştirmiştir. Bu terör eylemleri neticesinde 550 güvenlik personeli şehit olurken, 1.106 güvenlik personeli de yaralanmıştır.

01 Ocak-10 Kasım 2016 tarihleri arasında PKK/KCK terör örgütünün saldırılarına türlerine göre bakıldığında saldırıların; %45'inin roketatar, uzun namlulu silahlarla, %24'ünün el yapımı patlayıcılarla (EYP), %9'unun ise intihar saldırıları ile gerçekleştirildiği görülmüştür.

2016 yılında PKK/KCK terör örgütü ile bağlısı olan TAK tarafından 37 bomba yüklü araç saldırısı gerçekleştirilmiş olup, karakol ve emniyet noktaları bu terör eylemlerinin sabit hedeflerini oluşturmuştur. Terör eylemlerinin büyük bir çoğunluğu polis kontrol noktası gibi sabit hedefler ile mobil hedeflere yönelik olmuştur (Yeşiltaş, vd., 2016: 180-184).

2017 yılında PKK/KCK terör örgütü TSK'nın Suriye'de bulunan Karaçok ve Irak'da yer alan Sincar bölgelerine düzenlediği hava harekatları neticesinde kendilerince "sınır tanımadan eylem düzenleme" kararı almıştır. Bu minvalde 2017 yılının Nisan ayından itibaren HPG ve YPG tarafından sınır karakolları ve askeri üs bölgelerine yönelik terör eylemlerinde yükseliş görülmüştür. Bununla birlikte TSK tarafından yürütülen başarılı operasyonlar neticesinde PKK/KCK terör örgütü faaliyet alanını yeni üslenme ve sığınma alanları arayışı kapsamında farklılaştırmaya çalışmıştır.

PKK/KCK terör örgütü 2017 yılının Ocak-Ekim ayları arasında toplam 194 saldırı gerçekleştirmiş, terör eylemlerinin %35'ini roketatar ve uzun namlulu silahlarla düzenlerken %30'unu EYP saldırıları oluşturmuştur. PKK/KCK terör örgütü tarafından 2017 yılında gerçekleştirilen terör eylemleri neticesinde 133 güvenlik görevlisi şehit olurken, 267 güvenlik personeli de yaralanmıştır.

Suriye'de yaşanan iç savaş ile birlikte PKK/KCK terör örgütü silah ve mühimmat stoklarını çeşitlendirmiş, çok yönlü silah kullanımı ise örgütün artan bir şekilde klasik çatışma yeteneklerini artırmasına sebebiyet vermiştir. Bu kapsamda güdümlü füzelerinin kullanımı ve patlayıcı yüklü drone saldırıları yeni asimetrik tehditleri oluşturmuştur (SETA, 2017: 183-188).

PKK/KCK terör örgütünün 2018 yılında Türkiye'deki eylemsellik kapasitesinde çarpıcı bir azalış yaşanmıştır. 2017 yılının Ocak-Ekim döneminde 194 terörist faaliyet gerçekleştiren örgüt, 2018 yılının aynı döneminde 78 eylem gerçekleştirebilmiştir.

2018 yılında PKK/KCK terör örgütünün gerçekleştirdiği eylemlerin %31'ini el yapımı patlayıcılar, %21'ini ise pusu şeklinde düzenlenmiş saldırılar oluşturmuştur. 2018 yılında PKK/KCK terör örgütü tarafından gerçekleştirilen terör eylemleri sonucunda toplamda 58 güvenlik görevlisi şehit olurken, 90 güvenlik personeli ise yaralanmıştır.

PKK/KCK terör örgütünün, Türkiye ve çevre ülkelerinde gerçekleştirdiği saldırılarının yoğunluğundaki düşüşün aksine Avrupa kıtasında devam ettirdiği "intikam" eylemleri doğrultusunda Türk misyon ve vatandaşlarına yönelik olarak Ocak-Kasım döneminde 70 kez saldırı düzenlemiştir. Bu kapsamda PKK/KCK terör örgütünün Avrupa'da bulunan sorumluları

vasıtasıyla gerçekleştirilen terör saldırıları 2017'ye göre yaklaşık %600 artmıştır (SETA, 2018: 168-171).

2019 yılı itibarıyla PKK/KCK terör örgütü terör saldırılarının karakterini değiştirmiştir. Türkiye'nin yürütmüş olduğu başarılı terörle mücadele operasyonları ve terör örgütünün kendi iç yapısından kaynaklanan problemler, PKK/KCK terör örgütünü alan hakimiyeti sağlama gayretinden "hayatta kalma mücadelesi"ne geriletmiş ve örgüt İHA (İnsansız Hava Aracı), orman, iş yeri ve araç kundaklama gibi "vurkaç" eylemlerine dayalı saldırı tiplerine başvurarak daha az kayıp çok zarar verme arayışı içerisine girmiştir.

"Kararlılık Harekâtı" başta olmak üzere 2019 yılının son aylarında Irak'ın kuzeyine yönelik olarak yürütülen Pençe-1, Pençe-2 ve Pençe-3 harekatları neticesinde örgüt "hayatta kalmak" adına terör saldırısı yapma inisiyatifini yeniden ele alma çabası içerisine girmiş ve 2019 yılında 80 terör saldırısı gerçekleştirmiştir.

2019 yılında PKK/KCK terör örgütünün gerçekleştirdiği saldırıların %44'ünü kundaklama ve taciz ateşi oluştururken, %16'sını EYP tarzı saldırlar oluşturmuştur. 2019 yılında terör örgütü PKK/KCK tarafından gerçekleştirilen terör eylemleri neticesinde 38 güvenlik görevlisi ve 29 sivil şehit olmuş, 58 güvenlik görevlisi ve 106 kişi de yaralanmıştır.

Yapılan başarılı operasyonlar neticesinde eylem kabiliyetini büyük ölçüde yitiren örgüt, "Ateşin Çocukları İnisiyatifi" adı altında ormanlara yönelik kundaklama faaliyetlerine girişmiş ve sol örgütlerle iş birliğini geliştirmeye çalışmıştır (SETA, 2019: 179-185).

TSK'nın sınır ötesi operasyonları kapsamında; PKK/KCK, YPG/PYD ve DEAŞ'ın bölgedeki varlığı ile yapılanmasını yok etmek amacıyla 2020 yılında Suriye'nin kuzeyinde Bahar Kalkanı Harekatı'nı, Irak'ın kuzeyinde de "Pençe-Kartal" ve "Pençe-Kaplan" operasyonlarını yürütmesi, sınır içinde ise terör örgütüne karşı her yıl istikrarlı bir şekilde yürütülen "ilkbahar-yaz" ve "sonbahar-kış" operasyonlarına "Yıldırım" ve "Kapan" operasyonlarının da eklenmesiyle 2020 yılında PKK/KCK terör örgütünün faaliyetlerinde düşüş gözlenmiştir. Bu kapsamda PKK/KCK terör örgütü 2020 yılının Aralık ayına kadar ülke içi ve dışında toplam 57 terör saldırısı gerçekleştirebilmiş ve bu saldırılar sonucunda 44 güvenlik görevlisi şehit olurken 26'sı da yaralanmıştır.

PKK/KCK terör örgütünün önceki yıllarda başvurmuş olduğu EYP tarzı saldırılar 2020 yılında yerini silahlı mukabeleye bırakmış ve silahlı mukabeleyi 8 kez ile kundaklama, 7 kez ile taciz ateşi ve 5 kez olmak üzere de pusulama takip etmiştir (Günay, 2021: 197).

2.5. PKK/KCK Terör Örgütü İle Mücadele

Ülkenin her yerine seyahat etme, istediği yere yerleşme, seçme ve seçilme gibi temel hak ve özgürlüklere istisnasız bütün vatandaşlarımız sahip olduğu halde bölge halkının haklarını koruma iddiasıyla ortaya çıkan PKK/KCK terör örgütü, öncelikle yerel halk üzerinde acımasızca katliamlarda bulunmuştur.

Bu kapsamda PKK/KCK terör örgütüyle daha etkin mücadele noktasında özel harekât birlikleri ve güvenlik korucuları sistemi hayata geçirilmiştir. Özel harekât birlikleri kolluk birimleri personelinden oluşturulurken, güvenlik korucuları yerel halk arasından güvenlik kuvvetleri gelinceye kadar kendi can ve mal güvenliklerini sağlamak için oluşturulmuştur.

PKK/KCK terör örgütü ile mücadelede güvenliğe yönelik tedbirlerin yanı sıra birçok sosyoekonomik ve kültürel tedbirler de alınmıştır. Bu kapsamda başta GAP projesi olmak üzere birçok ekonomik tedbir hayata geçirilmiş, sosyo-kültürel hayatta ise Kürtçe yayın yapan radyo ve TV kanallarının kurulması gibi adımlar atılmıştır.

2015 yılının ortalarından itibaren PKK/KCK terör örgütünün sözde öz yönetim ilanı ve kıra dayalı şehir çatışması stratejisine geçmesiyle birlikte terörle mücadele politikaları güncellenerek ve değiştirilerek, askeri tedbirlerin ön plana alındığı terör örgütüne karşı başta TSK olmak üzere kolluk birimlerinin etkin mücadelesi devreye sokulmuştur.

Bu strateji; kentsel alanlarda çukur kazmak suretiyle bir tür kurtarılmış alan oluşturmaya çalışan terör unsurlarına yönelik bütüncül operasyonlar, kırsal alanlarda ise PKK/KCK mensuplarının alan kontrolü kazanmalarının önlenmesine yönelik askeri operasyonlar ve özellikle Kuzey Irak'ta yer alan PKK/KCK terör örgütü yapılanmalarına yönelik hava saldırıları ile sıcak takip operasyonlarını da içeren ve fırtına obüsleri ile hedeflerin yok edilmesinden oluşan sınır ötesi operasyonlar olmak üzere üç ayaklı bir mücadele üzerine bina edilmiştir.

Şehir merkezindeki operasyonlar kapsamında sokağa çıkma yasağı getirilmiş[3], Diyarbakır, Hakkâri, Mardin ve Şırnak illerinde sokak aralarına kurulan barikatların yok edilmesi ve çukurların ortadan kaldırılması hedefiyle gerçekleştirilen operasyonlarda 567 çukur ve barikatın ortadan kaldırılması sağlanmıştır. Adı geçen illerde güvenlik birimleri tarafından yapılan operasyonlar sonucunda 154 terörist ölü, 80 terörist ise yaralı olarak ele geçirilmiştir.

PKK/KCK terör örgütü ile mücadele kapsamında Türkiye genelinde polis sorumluluk alanında düzenlenen operasyonlar neticesinde 477 terörist etkisiz hale getirilmiş, 82 terörist ise yaralı olarak yakalanmıştır.

Terörle mücadele kapsamında kırsal alanlarda gerçekleştirilen askeri operasyonlarda ise doğu ve güneydoğu illerinde olmak üzere 100'ün üzerinde özel güvenlik ve geçici askeri güvenlik bölgesi ilan edilmiştir.

Sınır ötesi askeri operasyonlar kapsamında ise DEAŞ ve PKK/KCK terör örgütü hedeflerine yönelik olarak 24 Temmuz'da koordineli bir şekilde başlatılan hava operasyonları neticesinde ilk ay PKK/KCK terör örgütü unsurlarına yönelik 13 dalga halinde harekât düzenlenmiştir. 100'den fazla savaş uçağının katıldığı bu harekatlarda yaklaşık 200 hedef yok edilmiş olup, TSK tarafından PKK/KCK terör örgütünün Irak'ın kuzeyinde bulunan Avaşin, Basyan, Kandil, Zap, Hakurk ve Metina kamplarına gerçekleştirilen hava operasyonları neticesinde örgütün üst yönetiminin üçe bölünmüş ve Kandil kampı terk edilmeye başlanmıştır Yürütülen başarılı operasyonlar neticesinde PKK/KCK terör örgütünde çözülmelerin arttığı ve Kasım ayın itibariyle 600'ün üzerinde PKK/KCK terör örgütü mensubunun teslim olduğu açıklanmıştır (Yeşiltaş vd., 2015: 194-197).

28 Kasım 2015 tarihinde Diyarbakır Baro Başkanına yönelik gerçekleştirilen saldırının ardından başlatılan operasyonlar ise 2016 yılının Mart ayında tarihinde sona erdirilmiştir. Gerçekleştirilen operasyonlar sonucunda 279 terörist etkisiz hale getirilirken, 206 barikat kaldırılmış, 7 çukur kapatılmış ve 365 EYP'de imha edilmiştir.

Bununla birlikte 14 Aralık 2015 tarihinde Şırnak-Cizre ve Silopi'de koordineli bir şekilde operasyonlar başlatılmış olup, Şırnak-Silopi'de başlatılan operasyonun ilk dalgasında 518 barikat ve 270 çukurun kaldırılmış ve 800 el yapımı patlayıcının yok edildiği açıklanmıştır. Ancak bölgede devam eden terör tehdidi nedeniyle operasyonlara Mart ve Nisan aylarında kısa süreli olarak devam edilmiştir.

11 Şubat 2016 tarihinden Şırnak'ın Cizre ilçesinde tamamlanan operasyonlar sonucunda güvenlik kuvvetlerince 600'ü aşkın terör örgütü mensubunun etkisiz hale getirildiği açıklanmış, EYP'ler ile tuzaklanmış bir şekilde yaklaşık 700 barikatın kaldırıldığı ve 1.000'den fazla

[3] İlk sokağa çıkma yasağı 17 Ağustos 2015 tarihinde Lice'de ilan edilmiştir.

patlayıcının bertaraf edildiği duyurulmuştur. Bununla birlikte operasyonlar sırasında çıkan çatışmalarda ise 24 güvenlik görevlisi şehit olmuştur.

Şırnak-İdil'de 16 Şubat'ta başlatılan operasyonlar sonucunda PKK/KCK terör örgütü üyesi 113 terörist etkisiz hale getirilmiş; 192 barikat kaldırılırken, 71 çukur kapatılmış ve 428 el yapımı patlayıcı yok edilmiştir. Operasyonlar sırasında çıkan çatışmalarda ise toplam 8 güvenlik görevlisi şehit düşmüştür.

Meskûn mahal operasyonlarının ikinci dalgası 14 Mart'ta Hakkâri-Yüksekova, Mardin-Nusaybin ve Şırnak-Merkez'de koordineli bir şekilde hayata geçirilmiştir. Şırnak-Merkez'de gerçekleştirilen operasyonlar neticesinde 505 terör örgütü mensubu etkisiz hale getirilmiş, 238 barikat kaldırılmış, 39 çukur kapatılmış ve 1.566 el yapımı patlayıcı imha edilmiştir.

Hakkâri-Yüksekova'da başlatılan operasyonlarda ise 196 terör örgütü mensubu etkisiz hale getirilirken, 214 barikat kaldırılmış, 135 çukur kapatılmış ve 286 el yapımı patlayıcı etkisiz hale getirilmiştir.

Nusaybin'de gerçekleştirilen operasyonlarda ise 495 terör örgütü üyesi etkisiz hale getirilirken, 515 barikat kaldırılmış, 53 çukur kapatılmış ve 1.256 el yapımı patlayıcı imha edilmiştir.

Terörle mücadele operasyonlarının üçüncü dalgasını oluşturan operasyonlarda TSK, PKK/KCK terör örgütünün finans kaynaklarından birini oluşturan uyuşturucu madde ekim alanlarına yönelik operasyonlar gerçekleştirdiğini duyurmuştur. Diyarbakır'ın Lice, Hazro ve Kocaköy ilçelerinde 7.500 güvenlik personelinin katılımı ile gerçekleştirilen operasyon sonucunda 67 milyon 605 bin kök kenevir ve 15.414 kilogram esrar maddesi imha edilmiş; 14 terör örgütü mensubu etkisiz hale getirilmiştir.

Ayrıca gözaltına alınan 305 işbirlikçiden 43'ü tutuklanmış, patlayıcı yapımında kullanılan 20 ton amonyum nitrat ile 64 el yapımı patlayıcı imha edilmiştir. Terör örgütü mensuplarınca kullanılan 43 sığınak ve mağara kullanılmaz hale getirilerek, bombalı araç yapımında kullanılacağı belirlenen 22 araç ise ele geçirilmiştir. Operasyonlar neticesinde 5 asker şehit olurken, 7 asker de yaralanmıştır.

Terör operasyonlarının son dalgasını oluşturan 29 Ağustos-10 Ekim 2016 tarihlerinde tüm ülke içerisinde gerçekleştirilen operasyonlar neticesinde ise 417'si ölü, 61'i yaralı, 41'i teslim alınarak ve 18'i yakalanarak toplam 537 terör örgütü mensubunun ele geçirildiği ifade edilmiştir. Yapılan operasyonlar sonucunda 88 asker şehit olmuş, 152 asker de yaralanmıştır (Yeşiltaş, vd., 2016: 187-189).

Ayrıca Türkiye, Suriye'nin kuzeyindeki PKK/KCK terör örgütü bağlıları tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan oluşumları ve DEAŞ terör örgütünün sınır bölgelerinden uzaklaştırılması ve sınır güvenliğinin sağlanması için 24 Ağustos 2016 tarihinde Fırat Kalkanı Harekâtı ile sınır ötesi operasyonlara başlamıştır.

Bu kapsamda Fırat Kalkanı Harekatı'nın başlangıcından Şubat ayının ortasına kadar toplam 2 bin 705 DEAŞ ve 344 PKK/KCK terör örgütü üyesi terörist etkisiz hale getirilmiştir (NTV, 2017).

2017 yılında terörle mücadele operasyonları sadece ülke içinde değil ülke dışında da gerçekleştirilmeye devam etmiştir. 1 Ocak-12 Kasım 2017 tarihleri arasında pek çok farklı coğrafya ve şehirde operasyonlar gerçekleştirilmiş olup, bu operasyonlar sonucunda 1.609'u ölü, 2.568'i de sağ olmak üzere toplamda 4.177 terörist etkisiz hale getirilmiştir. 2016 yılının Eylül ayından itibaren aktif bir şekilde kullanıma sokulan SİHA'ların (Silahlı İnsansız Hava Aracı) sağladığı katkılarla PKK/KCK terör örgütünün verdiği zayiat çoğalmış ve terör örgüt mensuplarının mobil kabiliyeti önemli derecede engelleniştir. Ayrıca "aranan teröristler"

listesinde yer alan PKK/KCK terör örgütünün yönetici kadrosundaki 70 kişi etkisiz hale getirilirken, gri bültenle arananlar listesinde bulunup etkisiz hale getirilen terör örgütü mensuplarının sayısı 46 olmuştur (SETA, 2017: 189-195).

Türk güvenlik güçlerince PKK/KCK terör örgütüyle bütüncül mücadele 2018 yılında da devam etmiştir. Bu kapsamda Ocak-Ekim 2018 döneminde kentsel ve kırsal alanlarda toplam 993 operasyon gerçekleştirilmiştir. Yurt içinde gerçekleştirilen operasyonlar neticesinde 1.147 terörist etkisiz hale getirilirken, yurtdışında yapılan operasyonlarda 384 terörist ölü, 385 terörist de yaralı olarak ele geçirilmiştir. 2018'in Ocak-Eylül dönemi arasında ülke içi ve dışındaki operasyonlarda kırmızı kategoride bulunan 12, mavi kategoride bulunan 4, yeşil kategoride bulunan 5, turuncu kategoride bulunan 7, gri kategoride bulunan 33 ve beyaz kategoride bulunan 7 terör örgütü üyesi olmak üzere toplam 68 üst düzey terörist etkisiz hale getirilmiştir. 2018 yılında PKK/KCK terör örgütünün Avrupa ayağındaki üst düzey beş sorumlusu yakalanmıştır (SETA, 2018: 173-176).

Ayrıca TSK, Türkiye'nin güney sınırlarında ve bölgede güvenlik ve istikrarın sağlanması ve PKK/PYD ve DEAŞ terör örgütü üyesi teröristleri etkisiz hale getirmek amacıyla Suriye'nin kuzeybatısında yer alan Afrin'e yönelik olarak 20 Ocak 2018 tarihinde Zeytin Dalı Harekatı'nı başlatmıştır (İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2021: 39).

Türkiye 2019 yılında da PKK/KCK terör örgütü ile mücadelesini bütüncül ve "Kesintisiz Operasyon Stratejisi" çerçevesinde örgütün saldırı kapasitesini kırmaya ve etkinlik alanını azaltmaya yönelik olarak yürütmüştür. 2016 yılında YPG/PKK varlıklarına yönelik başlatılan Fırat Kalkanı Harekatı'nı ve 2018 yılında başlayan Zeytin Dalı Harekatı'nı, 2019 yılında Irak'ın kuzeyinde başlatılan "Kararlılık" harekatları takip etmiştir. Özellikle 2019'da Suriye'nin kuzeyinde başlatılan Barış Pınarı Harekâtı ve Irak'ın kuzeyinde yürütülen Kararlılık Harekatı'na ek olarak başlatılan Pençe Harekatları ile ülke içerisinde gerçekleştirilen Kıran harekatları neticesinde Türkiye terörle mücadelesini ülke içi ve dışında olmak üzere yeni operasyonlarla desteklemiştir. Bu kapsamda PKK/KCK terör örgütüne karşı yurt içinde 613, yurt dışında ise 357 operasyon gerçekleştirilmiş olup, Irak'ın kuzeyinde sürdürülen Pençe Harekatları neticesinde 158 terör örgütü mensubu etkisiz hale getirilmiştir. Ülke içinde yürütülen operasyonlar neticesinde ise 1.144 terörist etkisiz hale getirilmiş, ayrıca ülke içi ve dışı operasyonlar neticesinde 142 üst düzey örgüt mensubu etkisiz hale getirilmiştir (SETA, 2019: 173-175).

2020 yılında da Türkiye, PKK/KCK terör örgütüne ve yurt dışındaki yapılanmalarına karşı mücadelesini pro-aktif bir güvenlik yaklaşımıyla devam ettirmiştir. 2020 yılının Aralık ayına kadar güvenlik birimlerince PKK/KCK terör örgütüne karşı yurt içinde ve sınır ötesinde toplam 963 operasyon gerçekleştirmiştir. 2020 yılında başlatılan Kapan ve Yıldırım Operasyonları ile teröristlerin barınma alanları arası geçişleri engellenerek takviye almaları önlenmiş ve Aralık 2020 tarihi itibari ile 382 terörist etkisiz hale getirilmiştir.

Ayrıca yurt içinde yürütülen operasyonlar devam ederken bir yandan da güvenlik güçleri tarafından yurt dışında Bahar Kalkanı Harekatı'nı başlatılmış ve harekât ile PKK/PYD'nin İdlib'deki gelişmeleri fırsat bilip Türkiye'yi yıpratma hedefi engellemiştir. Yine sınır ötesi operasyonlar kapsamında 2020 yılında MSB tarafından "Pençe-Kartal" ve "Pençe-Kaplan" operasyonları başlatılmıştır. Yürütülen operasyonlar neticesinde 2020 yılının Aralık ayına kadar 857 terörist etkisiz hale getirilmiştir (Günay, 2021: 200-203).

Son olarak Milli Savunma Bakanlığı tarafından yapılan bir açıklamaya göre 24 Temmuz 2015 tarihinden Eylül 2021 tarihine kadar 18 bin 455, 2021 yılının başından itibaren ise 1.865 terörist etkisiz hale getirilmiştir (Poyraz, 2021).

2021 yılı itibariyle de kesintisiz operasyon stratejisi çerçevesinde Ocak 2021'de Eren Operasyonları başlatılmış olup halihazırda PKK/KCK terör örgütü ile mücadele kapsamında Eren Operasyonları devam etmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2021).

PKK/KCK terör örgütü ile mücadelede yukarıda kısaca değinilen gelişmelerin yanı sıra ikna yolu ile de terör örgütü mensuplarının teslim olması sağlanmıştır. Bu kapsamda ikna faaliyetleri sonucunda 2017 yılında 105, 2018 yılında 165, 2019 yılında 289 (SETA, 2019: 174), 2020 yılında 243 (Sabah, 2020), 2021 yılı Ağustos ayı itibariyle 129 (TRTHaber, 2021) olmak üzere, 2017-2021 yılları arasında toplam 931 teröristin ikna edilerek teslim olması sağlanmıştır. Bu ikna faaliyetlerinin başarısında "Diyarbakır Anneleri" adını alan, güçlü bir toplumsal dayanak oluşturan hareketin etkisinin olduğu değerlendirilmektedir.[4]

3. DEAŞ TERÖR ÖRGÜTÜ

DEAŞ terör örgütü önce Irak'ta daha sonra da Suriye'de kısa sürede oluşturduğu etkinlik ve uyguladığı vahşet ile dünya kamuoyunun dikkatini üzerine çekmiştir. Başarısız devletlerin neden olduğu güç boşluğundan yararlanarak kendine faaliyet alanı bulan bu terör örgütü küresel ölçekte son dönemlerde adından en çok söz ettiren terör örgütü haline gelmiştir. Bu terör örgütüne yönelik olarak DEAŞ, IŞİD, ISIS, IİD gibi farklı adlandırmalar yapılıyor olmakla birlikte bu çalışmada örgütün adından DEAŞ olarak bahsedilecektir.

Çalışmanın bu bölümünde DEAŞ terör örgütünün kısa bir tarihine, amacına ve yapılanmasına değinilecek olup, son dönemlerde yaşanan gelişmeler ışığında faaliyetleri ve bu terör örgütü ile mücadelede yapılanlara yönelik olarak 2015 yılından sonraki döneme bakılacaktır.

3.1. DEAŞ Terör Örgütünün Tarihi

DEAŞ terör örgütünün ortaya çıkış ve evrimleşme aşaması milenyumun başında Afganistan'da kurulan "Tevhid ve Cihad Örgütü (TCÖ)" ile olmuştur. ABD'nin 2001 yılında Afganistan'ı işgali sonrasında örgüt öncelikle İran'a mütekibende Irak'a geçmiştir. ABD'nin 2003 yılında Irak'ı da işgal etmesi sonucunda örgüt, koalisyon güçlerine yönelik faaliyetlerini artırarak büyümüş ve 2004 yılında "Irak el-Kaidesi" adını alarak örgütsel faaliyetlerine devam etmiştir (Sandıklı, 2015: 16).

2006 yılına kadar Irak El-Kaidesi olarak bilinen örgüt, o dönemlerde Irak'ta faaliyet gösteren 5 grup ile birleşerek Mücahit Şura Meclisi adını almıştır (İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2020a: 49). 2006 yılında örgüt liderinin etkisiz hale getirilmesini müteakip isim değişikliğine gidilmiş ve örgütün yeni adı "Irak İslam Devleti (IİD)" olmuştur. (Sandıklı, 2015: 16).

2006 yılından 2011 yılına kadar süren beş yıllık dönemde Irak İslam Devleti istediği başarıyı gösterememiş, 18 Nisan 2010 tarihinde ABD'nin hava saldırısı sonucunda örgüt liderinin öldürülmesi ile örgüt bir süre içine kapanmıştır (İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2020a: 50).

DEAŞ terör örgütü, ABD'nin 2011 yılında Irak'tan çekilmeye başlamasıyla İran'ın da desteğini arkasına alarak ülkede otoriter bir yönetim oluşturmaya başlayan Başbakan Nuri el-Maliki'nin mezhepçi politikalarından bıkan Sünni Arapların da desteğini alarak sahada etkinliğini artırmaya başlamıştır (Acun, 2014: 3-5).

[4] PKK/KCK terör örgütü tarafından aldatılan veya kaçırılan çocukların tekrar evlerine dönmesi için 3 Eylül 2019 tarihinde HDP İl Binası önünde toplumda Diyarbakır Anneleri olarak bilinen aile bireyleri oturma eylemi başlatmıştır. Diyarbakır annelerinin gerçekleştirdiği bu evlat nöbetleri neticesinde 30 aile evladına kavuşmuştur. https://www.trthaber.com/haber/gundem/diyarbakirdaki-3-annenin-evlat-zaferi-598346.html (23.09.2021).

DEAŞ terör örgütü lideri, terör örgütünün Suriye kolunu kurması için sözde Irak İslam Devletinin Kuzey Ninova Emirini görevlendirmiş ve bu kişi ekibi ile birlikte 2011 yılının Ağustos ayında Suriye'nin Haseke kentine gelmiştir. Suriye Cumhurbaşkanı tarafından ilan edilen genel afla birlikte serbest kalan El-Kaide bağlantılı militanlarla bir araya gelen sözde Kuzey Ninova Emiri, yapılan bir dizi görüşme neticesinde Ocak 2012 tarihinde Nusra Cephesinin kurulduğunu ilan etmiştir.

Nusra Cephesinin Suriye'de elde ettiği kazanımlar neticesinde sözde emirin bağımsız hareket etmeye başlaması nedeniyle DEAŞ terör örgütü lideri Suriye'ye gelmiş ve sözde emirden bağlılığını ilan etmesini istemiştir. Sözde emirin bunu reddetmesi ve El-Kaide liderliğine biat ettiğini açıklaması üzerine DEAŞ terör örgütü lideri Nisan 2013 tarihinde bir video yayınlayarak örgütün yeni adının DEAŞ (Irak ve Şam İslam Devleti) olduğunu duyurmuştur (İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2020a: 50).

DEAŞ terör örgütü 2014 yılından itibaren hem Suriye'de hem de Irak'ta kontrol ettiği toprakları genişletmiş, Haziran 2014'te Musul'u ele geçiren örgüt yine Haziran 2014'te sözde halifeliğini ilan etmiştir. Sözde halifeliğinin ilan edilmesiyle örgüt bir kez daha isim değişikliğine giderek adının İslam Devleti olduğu ilan etmiştir.

Sözde halifeliğinin ilanı ile tüm dünyanın dikkatini üzerine çeken DEAŞ terör örgütü, kısa bir süre içerisinde bölgesel ve küresel bir terör örgütü haline gelmiştir. Bunun neticesinde ABD öncülüğünde kurulan ve Türkiye'nin de dahil olduğu Uluslararası Koalisyon, Eylül 2014 tarihinde hava operasyonlarına başlamış ve bu operasyonlar neticesinde Nisan 2015'te Tikrit, Şubat 2016'da Ramadi, Temmuz 2016'da Felluce, Haziran 2017'de Musul, Ekim 2017'de Rakka, Aralık 2017'de de Deyr ez Zor, DEAŞ terör örgütünden temizlenmiştir.

Ayrıca Türkiye'nin başlatmış olduğu Fırat Kalkanı Harekâtı ile Mart 2017'de Suriye'de bulunan Cerablus ve El Bab'da DEAŞ terör örgütünden temizlenmiştir. DEAŞ terör örgütü liderinin öldürülmesiyle iyice güç ve zemin kaybeden örgüt, başta Irak ve Suriye olmak üzere Afganistan, Yemen, Libya ve Sahra Altı ülkeleri gibi zayıf devletlerin bulunduğu ülkelerdeki mevcut durumu suiistimal ederek varlığını idame etmeye çalışmaktadır (İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2020a: 50-52).

3.2. DEAŞ Terör Örgütünün Amacı

DEAŞ terör örgütü ideolojik alt yapısının temelini, El-Kaide ve Taliban gibi Selefilik anlayışından almıştır. DEAŞ terör örgütü, sözde İslami hilafeti kurmak gibi politik bir amaca sahip yine sözde dinî bir örgüt olarak, Irak ve civarını kapsayan bölgelerde sivil istikrarsızlık ve çatışma ortamı oluşturarak, şeriat kanunları ile yönetilen sözde bir İslam devleti kurmayı kendisine hedef edinmiştir.

Bu gayesini hayata geçirebilmek adına kısa, orta ve uzun dönem hedeflere sahip olan DEAŞ terör örgütü, kısa vadede kontrolü altına aldığı alanlarda varlığını idame ettirmeyi, ayrıca Suriye ve Irak'ta da yeni bölgeler ele geçirmeyi hedeflemektedir. Gayesine ulaşabilmek adına uygulamış olduğu en basit taktik ise bölgede yaşayan Sünni ve Şiiler arasında çatışma ortamı oluşturarak, Şii sivilleri nerede ve ne zaman olursa olsun acımasızca yok etmek olmuştur. Şiilere karşı uygulanan bu sistematik şiddet ve terör eylemleri ile Sünnilerin DEAŞ terör örgütüne desteğini sağlamaya çalışmaktadır.

DEAŞ terör örgütü orta vadede Irak ve Suriye'deki varlığını sağlamlaştırarak kazanımlarını artırmayı hedeflerken, uzun vadede ise bölgedeki diğer Sünni devletlere yayılmayı hedeflemiştir. DEAŞ terör örgütü sempatizanları tarafından sosyal medya platformlarında yayımlanan bir resme göre, DEAŞ terör örgütünün gelecek hedefleri arasında Ürdün ve Suudi Arabistan bulunmaktadır.

DEAŞ terör örgütü tarafından İngilizce olarak yayınlanan "Dabiq" Dergisi, örgütün stratejisini politik ve dinî otoriteyi elde etmeden önce silahlı güç vasıtasıyla fiziki kontrolü sağlamak olarak açıklamaktadır (Erdoğan ve Deligöz, 2015: 13-14).

DEAŞ terör örgütü en nihayetinde kendi düşündüğü şekilde selefi-cihatçı bir devlet otoritesini ele geçirdiği topraklarda yürürlüğe koyarak Müslümanlara sözde bir hilafet düzeni sunmak ve İslam'ın düşmanları olarak gördüğü kişi, grup ya da devletlere karşı küresel bir saldırı başlatmayı amaçlamaktadır (İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2020a: 52).

DEAŞ terör örgütü dini motifli bir terör örgütü olmasına rağmen yukarıda kısaca bahsedilen amaçlarına ulaşabilmek için Maoist üç aşamalı stratejiyi takip etmiştir. Buna göre stratejik savunma, stratejik denge ve stratejik taarruz safhalarını kapsayan bu strateji, genellikle ayrılıkçı terör örgütleri tarafından uygulanmaktadır. DEAŞ terör örgütü 2014 yılında Irak'ta belirli bir bölgeyi kontrol edinceye ve yeterli güce ulaşıncaya kadar stratejik savunmada kalmış, bu tarihten itibaren de ikinci safha olan stratejik denge safhasına geçerek Anbar, Felluce, Ramadi ve diğer bazı bölgeleri kontrol altına almıştır. Irak ve Suriye'deki kırılgan durum nedeniyle kolay ve hızlı başarılar elde eden terör örgütü, stratejik denge yeterince oluşmadan stratejik taarruza geçmiş ve kısa bir süre içerisinde Suriye'de Rakka'yı, Irak'ta Musul'u ele geçirmiştir (Sandıklı, 2015: 2).

3.3. DEAŞ Terör Örgütünün Yapılanması

DEAŞ terör örgütü sözde ilan etmiş olduğu İslam Devleti'nin hayatta kalması amacıyla önce halk desteğini almayı amaçlamış olup, bu hedefi doğrultusunda aynı bir devlet gibi idari tedbirler almış ve bürokratik yapılanmalara gitmiştir.

DEAŞ terör örgütü tarafından kontrol altına alınan bölgelerde öncelikle şeriat hükümlerinin sosyal hayatın her alanında faaliyete geçirilmesi sağlanmaya çalışılmış ve halkın bu hükümlere uyup uymadıkları sıkı bir şekilde takip edilmiştir. Örnek vermek gerekirse "Hisbah" adı verilen ahlak polisi vasıtasıyla birçok farklı konu başlığında denetimler yapılmış ve uymayanlara ağır cezalar verilmiştir. Ayrıca kurmuş oldukları sözde mahkemelerdeki davalar şeriat hükümlerine göre yürütülmüş ve cezalandırmalar da yine şeriatın hükümlerine göre yapılmıştır (Şenol, vd., 2016: 281).

Bu kapsamda bir devlet gibi yapılanmaya özel bir önem veren DEAŞ terör örgütü, merkezi ve yerel düzeyde yapılanmalara gitmeye çalışmıştır. DEAŞ terör örgütü merkezi düzeyde Şer'i Konsey, Danışma Konseyi, Askeri Konsey ve Güvenlik Konseyi olarak idari bir yapılanmaya giderken, yerel düzeyde de başında kendi atamış olduğu sözde valilerin bulunduğu ve merkezi düzey ile aynı isme sahip olan yapılanmalar oluşturmaya gayret etmiştir (İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2020a: 52).

BM Güvenlik Konseyi yapılanması içeresinde faaliyette bulunan "Analitik Destek ve Yaptırım Gözlem Timi"nin hazırlamış olduğu DEAŞ terör örgütü raporuna göre ise terör örgütü DEAŞ temelde üç ana gruptan oluşmaktadır. Bunlardan ilki çekirdek yönetim kadrosu olup, bu kadroda bulunanlar baskın bir şekilde Iraklılardan oluşmaktadır. İkinci ana grup ise örgüt liderliğine biat etmiş olan ve yine çoğunlukla Iraklılardan kısmen de Suriyelilerden oluşan ve askerî ve idari işlerde görev alanlardan oluşmaktadır (Erdoğan ve Deligöz, 2015: 9-10). Üçüncü ana grup ise yaklaşık 120 ülkeden gelen ve DEAŞ terör örgütünün silahlı gücünün önemli bir kısmını oluşturan yabancı terörist savaşçılardır (İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2020b: 8)

Buraya kadar yapılan açıklamalar ışığında görüldüğü üzere DEAŞ terör örgütü basit bir terör örgütünün çok ötesinde bulunan faaliyetlerde bulunmaktadır. Ele geçirmiş olduğu kaynakları ve sözde ilan ettiği devleti yönetmek amacıyla DEAŞ terör örgütü sıkı kontrol edilen bürokratik bir yapılanma kurmuştur. BM raporuna göre DEAŞ terör örgütü yönetimine bağlı

sekiz "vilayet" bulunmakta olup, kontrol edilen bu sözde "vilayet"ler, yerinden yönetim anlayışı çerçevesinde atanan "vali"ler tarafından idare edilmektedir (Erdoğan ve Deligöz, 2015: 9-10).

3.4. DEAŞ Terör Örgütünün Faaliyetleri

Bölge ülkeleri, uluslararası aktör, kurum ve kuruluşların zamanında müdahale etmeyişleri nedeniyle bölgede yaşanan otorite boşluğundan faydalanarak hızla askeri ilerlemeler kaydeden DEAŞ terör örgütü, 2013'te Suriye'nin Rakka kentini, 2014 yılında Irak'ta Felluce ve Ramadi'nin bazı bölgelerini ele geçirmiş, Irak'ın ikinci büyük kenti Musul'un kontrolünü ele alarak tüm bölgeyi tehdit eder hale gelmiştir. 2014 yılında aralarında birçok farklı ülkeden gelen yabancı terörist savaşçıların da olduğu binlerce mensubu ile El Kaide'yi geçerek "dünyanın en tehlikeli cihatçı örgütü" haline gelmiştir (Kap, 2015: 4).

Çalışmanın bu bölümünde DEAŞ terör örgütünün Irak ve Suriye'deki faaliyetlerinden ziyade bu örgütün ulusal güvenliğe oluşturduğu tehdidin yanı sıra Türkiye'nin oluşturduğu bölgesel politikaların da altını oyması ve yeni güvenlik risklerini de beraberinde getirmesi neticesinde Türkiye'de gerçekleştirdiği terör faaliyetlerine ağırlık verilecektir.

Bu kapsamda DEAŞ terör örgütünün Türkiye'de ki ilk terör eylemi 2013 yılında Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde gerçekleştirdiği terör saldırısıdır. DEAŞ terör örgütü 11 Mayıs 2013'te ki bu saldırıyı iki bomba yüklü araç ile gerçekleştirmiş ve bu çifte saldırılar neticesinde 51 kişi yaşamını yitirirken 140 kişide yaralanmıştır (Wikipedia, 2021b).

2014 yılı içerisinde Türkiye içerisinde terör eylemlerine yönelmeyen terör örgütü, 2015 yılında Türkiye'yi 8 kez doğrudan hedef olarak almıştır. DEAŞ terör örgütünün intihar saldırıları, silahlı saldırı ve adam kaçırmayı içeren farklı tipte gerçekleştirdiği bu terör faaliyetlerinde 3 güvenlik görevlisi ve 140 sivil hayatını kaybetmiş, 4 güvenlik görevlisi ile 1.000'den fazla kişi de yaralanmıştır. DEAŞ terör örgütünün 2015 yılında gerçekleştirdiği terör eylemleri içerisinde en çok ses getirenleri ise 20 Temmuz'da Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde gerçekleştirdiği saldırı ile 10 Ekim tarihinde Ankara'da gerçekleştirdiği terör saldırıları[5] olmuştur (Yeşiltaş vd., 2015: 200-201).

Türkiye'nin 2016 yılında DEAŞ terör örgütü ile mücadelesi örgütten kaynaklanan tehditlerin artmasına koşut bir şekilde genişlemiştir. Örgütün kaybettiği toprak ve buna bağlı eylem kabiliyeti, terör örgütünü coğrafi olarak özellikle yakın çevresine yönelik ideolojik yayılma, istikrarsızlıkları artırma ve çok sayıda yabancı terörist savaşçıya ulaşma amacına yöneltmiştir.

Bu kapsamda DEAŞ terör örgütü 2016 yılında Türkiye'de beş intihar saldırısı düzenlemiş olup, bunlar 12 Ocak Sultanahmet, 19 Mart Taksim-İstiklal, 1 Mayıs Gaziantep, 28 Haziran İstanbul Atatürk Havalimanı ve 20 Temmuz Gaziantep saldırıları olmuştur. DEAŞ terör örgütünce gerçekleştirilen bu saldırılar neticesinde 123 kişi hayatını kaybederken, 400'den fazla kişi de yaralanmıştır.

DEAŞ terör örgütünün 1 Mayıs 2016 tarihinde Gaziantep Emniyet Müdürlüğüne canlı bomba ile gerçekleştirdiği terör saldırısı, terör örgütünün Türkiye'ye yönelik eylemsel stratejisindeki farklılaşmayı gözler önüne sermiş ve örgüt ilk defa yurt içinde güvenlik kuvvetlerini doğrudan hedef almıştır. Kilis saldırıları ve Gaziantep patlaması birlikte göz önüne alındığında DEAŞ terör örgütünün Türkiye'ye karşı yürüttüğü saldırıları açık bir hale getirdiği ortaya çıkmıştır.

[5] Suruç saldırısında 34, Ankara Gar saldırısında ise 103 sivil yaşamını yitirmiştir.

DEAŞ terör örgütü tarafından 28 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilen Atatürk Havalimanı saldırısı ise örgütün terör saldırıları içerisinde potansiyel olarak en tahrip edici olanı olmuştur. Bu terör saldırısını gerçekleştirenlerin Kafkasya uyruklu yabancı terörist savaşçılar olmaları ve saldırının sofistike silahlarla yapılabilmesinin DEAŞ terör örgütü probleminin Türkiye için uzun vadeli stratejik bir tehdit haline geldiğini göstermiştir. 20 Temmuz 2016 tarihinde Gaziantep'te yapılan bir kına gecesine gerçekleştirilen intihar saldırısı ise DEAŞ terör örgütünün Türkiye'nin sosyal uyumu ve birlikteliğini tekrardan hedef aldığını ortaya koymuştur (Yeşiltaş, vd., 2016: 192-195).

Son olarak DEAŞ terör örgütü 2017 yılbaşında İstanbul Ortaköy'deki Reina adlı bir gece kulübüne Özbek uyruklu bir yabancı terörist ile silahlı saldırı düzenlemiş ve bu saldırı sonucunda 39 kişi yaşamını yitirmiş, 71 kişide yaralanmıştır (BBC, 2017).

Yapılan başarılı önleyici operasyonlar neticesinde DEAŞ terör örgütünce 2017 yılından sonra Türkiye'de herhangi bir terör eylemi gerçekleştirilememiştir. DEAŞ terör örgütü 2017'den itibaren her ne kadar Türkiye içerisinde eylem yapamıyorsa olsa da hala ciddi ve aktif bir terör tehdidi unsuru olarak varlığını devam ettirmekte olup, güvenlik güçlerinin uyguladığı kapsayıcı terörle mücadele stratejisi noktasında DEAŞ terör örgütünün birçok eylemi hazırlık aşamasında engellenmiştir.

3.5. DEAŞ Terör Örgütü İle Mücadele

DEAŞ terör örgütü ile mücadele politikası dört ana temel çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu dört temel politikayı ise DEAŞ terör örgütüne karşı ülke içinde gerçekleştirilen operasyonlar, sınır hattını kapsayan bölgelerde alınan önlemler, yabancı terörist savaşçılar politikası ve terör örgütüne karşı mücadelede Türkiye'nin hem kendisinin hem de uluslararası koalisyon ile birlikte ifa ettiği müşterek operasyonlar oluşturmuştur.

DEAŞ terör örgütü ile mücadele kapsamında Türkiye en başta 30 Eylül 2013 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile bu örgütü terör örgütü ilan etmiştir. Türkiye bu süre içerisinde 837'si yabancı uyruklu olmak üzere toplam 2.627 örgüt üyesini gözaltına almış olup, bunlardan 632'si tutuklanmıştır. Yine 1 Ocak-27 Kasım 2015 döneminde 1.200'e yakın kişi, DEAŞ terör örgütü ile bağlantılı olabilecekleri şüphesiyle gözaltına alınmış olup, bu kişilerden 350'si tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir.

Öte yandan Türkiye, Suriye'deki kaotik ortamdan kaynaklanan dinamiklerin ortaya çıkardığı baskı ile meydana getirdiği risk ve tehditler neticesinde 2015 yılından itibaren Suriye sınırında sıfır tolerans politikasına geçmiştir. TSK sınırdan yabancı terörist savaşçı geçişlerini ve diğer illegal faaliyetleri engellemek için çukur kazma faaliyetleri başlatmış ve güney sınır hattına duvar yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca 2012 yılından bu yana sürdürülen Güvenlik Sistemi Projesi, Suriye Sınırı Fiziki Güvenlik Sistemi, Entegre Sınır Güvenlik Sistemi ve sınır hattındaki personel sayısı ve buradaki imkân ve kabiliyetleri artırılması ile sınır güvenliğini güçlendirmiştir.

Türkiye yabancı terörist savaşçıların ülkeyi atlama taşı olarak kullanmasının önüne geçmek için daha önceki yıllarda aldığı tedbirlere 2015 yılında da artırarak devam etmiştir. Bu kapsamda1 Ekim 2015 tarihi itibarıyla 112 farklı ülkeden 20.394 yabancı terörist savaşçıya ülkeye giriş yasağı koyulmuş ve sadece 2015 yılında 10.309 YTS'nin ülkeye girişi yasaklanmıştır. Yine bu kapsamda 85 farklı ülkeden 2.337 yabancı terörist savaşçı sınır dışı edilmiştir (Yeşiltaş vd., 2015: 202-204).

2016 yılında da Türkiye'nin DEAŞ terör örgütü ile mücadelesinin en önemli unsuru ülke içinde terör örgütüne karşı emniyet kuvvetlerince yürütülen operasyonlar olmuştur. 2016 yılında DEAŞ terör örgütüne karşı yapılan operasyonlar genişlerken, operasyonlara iştirak eden emniyet güçlerinin sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır. 2016 yılında Ocak-Ekim dönemi

içerisinde yurt içinde DEAŞ terör örgütüne karşı 177 operasyon gerçekleştirilmiş ve bu operasyonlarda toplam 1.414 kişi gözaltına alınmıştır. Operasyonların en yoğun gerçekleştirildiği iller ise Gaziantep, İstanbul ve Antalya iken, gözaltı sayısının en yoğun olduğu iller İstanbul, Gaziantep ve Adana olmuştur.

Türkiye DEAŞ terör örgütü ile mücadele kapsamında sınır güvenliği ve YTS'ler ile mücadeleye 2016 yılında da devam etmiştir. 2016 yılının Eylül ayı itibariyle YTS ile mücadele kapsamında Türkiye, 145 farklı ülkeden 52.075 kişiye ülkeye giriş yasağı koymuştur. Ayrıca Suriye sınırında yürürlüğe koyduğu fiziki sınır güvenliği projelerine de kararlılıkla devam etmiştir.

Türkiye 24 Ağustos 2016 tarihinde başta DEAŞ terör örgütü olmak üzere çevresindeki terör örgütlerinin neden olduğu her türlü sorunu ortadan kaldırarak güney sınır hattındaki güvenliğini sağlamak ve oluşturulan uluslararası koalisyona alanda daha etkili bir şekilde destek vermek amacıyla Fırat Kalkanı Harekatı'nı başlatmıştır[6].

Türkiye DEAŞ terör örgütü ile mücadele kapsamında 2015 yılının Şubat ayında uluslararası koalisyona olan desteğini belirtmiş, Haziran ayında ise ABD'nin silahsız İHA'larının Türkiye'deki askeri üslerde konuşlandırılmasına izin vermiştir. Türkiye DEAŞ terör örgütü ile mücadele noktasında 24 Temmuz'da askeri üslerini uluslararası koalisyonun kullanımına açmış ve 24 Ağustos 2015'te de resmi olarak Özgün Kararlılık Operasyonu'na katılmıştır. Türkiye 2015 yılında uluslararası koalisyona verdiği destek ile DEAŞ terör örgütünün geri püskürtülmesi ve yok edilmesi stratejisine ciddi manada bir fayda sağlamıştır. 2016 yılında ise bu strateji DEAŞ terör örgütünü Türkiye sınırlarından tamamen uzaklaştıracak bir gayeye dönüşmüş ve Türkiye'nin uluslararası koalisyona verdiği destek daha da artmıştır (Yeşiltaş, vd., 2016: 194-197).

2017 yılında DEAŞ terör örgütünün birçok üst düzey üyesi gerçekleştirilen operasyonları ile ele geçirilmiş veya etkisiz hale getirilmiş olup, Ekim 2017 itibarıyla Türkiye 5.217 yabancıyı sınır dışı etmiştir. Bu kapsamda DEAŞ, Nusra veya El-Kaide bağlantısı olduğundan şüphelenilen 3.831'i yabancı uyruklu olmak üzere toplam 8.447 kişi gözaltına alınmış ve bu kişilerden 2.946'sı ise tutuklanmıştır.

Türkiye, Suriye sınır hattından DEAŞ terör örgütünü tamamen uzaklaştırmak amacıyla Fırat Kalkanı Harekatı'nı başlatmış olup, 2016 yılının Ağustos ayında başlayarak 2017 yılının Mart ayında başarıyla tamamlanan bu harekat kapsamında 2.700'den fazlası DEAŞ terör örgütü mensubu olmak üzere 3.000 aşkın terörist etkisiz hale getirilmiştir (SETA, 2017, 197-205).

2018 yılında da DEAŞ terör örgütüne karşı "kapsayıcı" güvenlik stratejisi kapsamında birçok operasyon düzenlenmiş ve düzenlenen bu operasyonlar neticesinde DEAŞ terör örgütü şüphelileri gözaltına alınarak çok sayıda örgüt ekipmanı ve mühimmatı ele geçirilmiştir. 2018 yılında Türkiye genelinde toplam 1.497 kişi DEAŞ terör örgütüne üye olma şüphesiyle gözaltına alınmış olup, gözaltına alınan şüphelilerin 929'u yabancı uyruklu kişilerdir. Ayrıca Türkiye genelinde gerçekleştirilen 130 operasyon sonucunda 283 terörist de etkisiz hale getirilmiştir (SETA, 2018: 179-180).

2020 yılında da Türkiye, DEAŞ ile mücadelesini yurt içerisinde örgütün hücre yapılanmalarına yönelik gerçekleştirdiği operasyonlarla ve uluslararası alanda ise DEAŞ terör örgütü ile mücadelede yürütülen "üç ayaklı vizyonu"[7] uygulayarak DEAŞ karşıtı uluslararası koalisyona verdiği destekle sürdürmüştür. Yıl içerisinde yapılan operasyonlar neticesinde

[6] Daha öncede değinildiği üzere Türkiye Fırat Kalkanı Harekatı'nın başlangıcından Şubat ayının ortasına kadar toplam 2 bin 705 DEAŞ terör örgütü mensubunu etkisiz hale getirmiştir.

[7] DEAŞ terör örgütü ile mücadele kapsamında uygulanan bu üç ayaklı vizyon; düzenli bilgi ve istihbarat paylaşımı, DEAŞ terör örgütünü ortaya çıkaran sebeplerle mücadele ve meşru yerel ortaklarla çalışılmasını içermektedir.

DEAŞ terör örgütünün üst düzey liderleri ele geçirilmiş olup, bu kapsamda Adana'da DEAŞ'ın sözde Türkiye emiri yakalanmış ve dizüstü bilgisayarında çok sayıda istihbari bilgi ele geçirilmiştir (Günay, 2021: 204-205).

Son olarak 2021 yılında DAEŞ terör örgütü elebaşının örgüt içerisinde en çok güvendiği isimlerden olan ve elebaşının özel talimatlarıyla birçok örgüt içi infaz ve cinayeti gerçekleştirdiği ve yine elebaşının koalisyon kuvvetlerince arandığı dönemde Irak'tan kaçırılıp Suriye'ye geçirilmesini sağladığı ve kendisini "yeraltı" olarak adlandırılan güvenli bölgelerde sakladığı belirlenen Tacik asıllı Besim kod adlı terörist, MİT İstanbul Bölge Başkanlığı ve İstanbul TEM ekiplerince İstanbul Ataşehir'de yakalanarak gözaltına alınmıştır (Zengin, 2021).

4. DHKP/C TERÖR ÖRGÜTÜ

Türkiye, 50 yıldan fazla bir süredir yabancı istihbarat teşkilatlarının ve küresel güçlerin yönlendirmesi altındaki aşırı sağ ve sol örgütlerle ve bunların neden olduğu terörle mücadele halinde bulunmaktadır. Özellikle "Anarşi Dönemi" olarak da bilinen 1980 öncesi on yıllık dönemde sayıları ve eylemselliği artan bu örgüt yapılanmaları, günümüze kadar on binlerce insanımızın hayatına mal olmuşlardır (AREM, 2017: 5).

DHKP/C terör örgütü de sol orjinli bir terör örgütü olarak bu furyanın içinde yerini almış ve birçok terör faaliyeti gerçekleştirmiştir. Çalışmanın bu bölümünde önceki bölümler ile paralel bir şekilde DHKP/C terör örgütünün tarihine, amacına, yapılanmasına, faaliyet ve eylemleri ile DHKP/C terör örgütü ile mücadelede yapılanlara kısaca değinilecektir.

4.1. DHKP/C Terör Örgütünün Tarihi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında çift kutuplu uluslararası ortamın önderleri olan ABD ve Sovyetler Birliği, soğuk savaşla birlikte etki alanlarını arttırmayı ve ideolojilerini yaymayı hedeflemişlerdir. Sovyetler Birliği'nin Arap ülkeleri ile geliştirdiği ilişkiler ve Çin'in Filistin Kurtuluş Örgütü'ne (FKÖ) sunduğu destek sonucu 'gerilla tarzı'nın Türkiye'yi de etkileyecek biçimde Ortadoğu'da dönüştüğü devrimci nitelik Marksist/Leninist ideolojideki grupları etkilemeye başlamıştır.

Bu kapsamda Marksist-Leninist düşüncedeki öğrenci kitlelerini tek bir çatı etrafında toplamak amacıyla 17 Ekim 1965 tarihinde Fikir Kulüpleri Federasyonu kurulmuş; Federasyon'un 17 Ekim 1969 tarihinde isim değiştirerek Devrimci Gençlik Federasyonu (DEV-GENÇ) adını almasından sonra yapı içerisinde fikir ayrılıkları baş göstermiş ve çeşitli hizipleşmeler meydana gelmiştir (İç Güvenlik Stratejileri Başkanlığı, 2020c: 10).

1960'lı yıllarda "milli demokratik devrim tezi" ile "yeni sömürgecilik kavramı" kapsamında kurulan THKP-C, kurucu kadrodaki 9 kişinin Kızıldere'de düzenlenen operasyonla etkisiz hale getirilmesinin ardından THKP-C/Kurtuluş, Devrimci Yol, MLSPB, THKP-C/HDÖ, Devrimci Sol gibi farklı gruplara ayrılmıştır (Bulur, 2015).

1978-1994 yılları arasında birçok terör eyleminde bulunan ve İstanbul grubu olarak bilinen DEV-SOL terör örgütü, birçok insanın hayatını kaybetmesine ve birçoğunun da yaralanmasına neden olmuştur (İç Güvenlik Stratejileri Başkanlığı, 2020 c: 11).

1990'lı yılların başından itibaren Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küresel konjonktürün değişmesi ile birlikte sol terör örgütleri yeniden inşa ve revizyon sürecine girmiştir. Emniyet güçleri tarafından düzenlenen operasyonlar neticesinde faaliyetlerinde durgunluk dönemi geçiren DEV-SOL terör örgütü, 1994 yılında Suriye'de gerçekleştirdiği kongre ile adını Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (DHKP/C) olarak değiştirmiştir (İç Güvenlik Stratejileri Başkanlığı, 2020 c: 11).

1994 yılından sonra terör faaliyetlerini ülke çapında yaymaya çalışan örgüt, adını 1994 yılında DYP binasına yaptıkları saldırıyla duyurmuş olsalar da 1996 yılında gerçekleştirdikleri Özdemir Sabancı suikastiyle adını daha geniş kitlelere duyurmuştur. 1996-2000 döneminde DHKP/C diğer aşırılık yanlısı sol örgütler gibi açlık grevleri ve ölüm oruçlarıyla da gündemde kalmaya çalışmıştır. Açlık grevleri ve ölüm oruçlarıyla kamuoyundan destek sağlamaya çalışan DHKP/C terör örgütü, özellikle 1980'li yılların sonlarında kurulan bir dernek ile daha fazla kamuoyunda yer almıştır (Aslan ve Kıyıcı, 2017: 34).

2000 yılında cezaevlerinde tekrardan kontrolün sağlanması ile bazı tutuklu ve hükümlülerin F tipi cezaevlerini protesto etmek amacıyla gerçekleştirdikleri açlık grevlerine son verilmesi amacıyla "Hayata Dönüş Operasyonu"'nu gerçekleştirilmiş olup, bu operasyon neticesinde DHKP/C'nin cezaevlerinde ve sosyal çevresinde görülen radikalleşme ağlarına ciddi hasar verilmiştir.

Hayata Dönüş Operasyonu neticesinde DHKP-C terör örgütü, değişik stratejiler aramaya girişmiş ve özellikle bu operasyon başta olmak üzere diğer örgütsel faaliyetler sonucunda etkisiz hale getirilen örgüt mensupları üzerinden geliştirilmeye çalışılan söylemlerle yüksek öğrenimde okuyan gençler arasında sözde kahramanlık efsaneleri oluşturmaya çalışmışlardır. Bu sözde efsaneleri kullanmak içinde kendilerine yakın bir müzik grubu üniversitelerde kullanılan aşırı sol ve radikal söylemlerin taşıyıcısı olmuştur.

1990'lı yılların ortasından itibaren terör eylemlerini artıran DHKP/C terör örgütü, terör faaliyetlerini 2000'li yıllardan itibaren suikast ve fedai eylemlerine çevirmiştir. Hiç şüphe yok ki bu tür bir strateji takip edilmesinde örgüt içi çekişmeler hayati bir rol oynamıştır. Bu kapsamda DHKP/C terör örgütünün ortaya koymuş olduğu yeni stratejisinde üniversiteler önemli bir rol oynamış ve faaliyetlerinin çoğu üniversitelerde okuyan veya eğitimini yarıda bırakmış kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir (Aslan ve Kıyıcı, 2017: 34-35).

Kültür, sanat, hukuk ve terörizm gibi kavramlarının yoğun bir şekilde sarmalandığı ve istismar edildiği, 1960'ların marjinal siyasi görüşlerine takılıp kalmış olan DHKP/C terör örgütünün kırsal yapılanmasının 2016 yılında güvenlik güçlerince yok edilmesi sonucunda ise terör örgütü DHKP/C insan yaşamını yok sayan açlık grevi ve ölüm orucu eylemlerine geçmişte olduğu gibi yeniden yönlenmiştir (İç Güvenlik Stratejileri Başkanlığı, 2020 c: 7).

4.2. DHKP/C Terör Örgütünün Amacı ve Yapılanması

DHKP/C terör örgütü nihai amacını Türkiye'de mevcut olan anayasal düzeni yıkarak Marksist-Leninist ilkeleri temel alan sözde devrimci halk iktidarını kurmak olarak açıklamaktadır. Türkiye'de iktidarın uzun süreli bir sözde halk savaşı ile ele geçirilebileceğini ve yürütülecek olan şehir gerillası mücadelesi ile birlikte silahlı propaganda faaliyetlerinin gerekliliğini savunan terör örgütü, kentlerde hücre evleri şeklinde örgütlenmekte ve oluşturduğu silahlı propaganda birlikleri ile çeşitli eylemler gerçekleştirmektedir (Hürriyet, 2021a).

DHKP/C terör örgütünün yapılanmasına kısaca bakacak olursak, örgütün üst yönetiminde genel sekreter, merkez komite ve genel komite bulunmaktadır. Genel komite askeri ve siyasi kanat olarak ikiye ayrılmıştır. Askeri kanat ise kır ve şehir silahlı propaganda birlikleri olarak yine ikiye ayrılmıştır.

DHKP/C terör örgütünün siyasi kanadı ise ülke, bölge, il komiteleri ile legal alan yapılanmaları olarak dörde ayrılmıştır. Legal alan yapılanmaları ise bünyesinde halk cephesi, Dev-Genç, devrimci işçi hareketi, devrimci memur hareketi- kamu emekçileri cephesi gibi farklı bileşenleri içeren kültür-sanat, STK ve adalet gibi unsurlardan oluşmaktadır (AREM, 2017: 32).

DHKP/C terör örgütünün yönetim kadroları tarafından güvenli bir sığınak olarak görülen Avrupa, örgüt tarafından; faaliyetlerin yönlendirilmesi, kadro eğitimi, propaganda faaliyetleri, silah/mühimmat ve lojistik temini, bağış kampanyası/haraç toplama, şifreli muhabere, güvenli ev/adres ve kontak şahıs tespiti, pasaport ve sahte kimlik temini amaçlarıyla kullanılmaktadır.

Bu kapsamda bazı çevre ülkelerde, silah kaçakçıları ile irtibat halinde olan terör örgütü, silah-bomba-patlayıcı eğitimi ile söz konusu mühimmatın saklanmasında Avrupa'daki yapılanmasından faydalanmaktadır. Avrupa'daki propaganda ve eleman temini gibi legal görünümlü faaliyetler için ise çeşitli dernek ve federasyonlar kullanılmaktadır.

Örgütün finans kaynaklarını; yurt içi/yurt dışı bağış kampanyaları, iş yerleri veya şahıslardan zorla/tehditle alınan haraçlar, örgüt mensuplarından/sempatizanlarından alınan dernek, tutuklu/hükümlü ve cephe aidatları, derneklerde düzenlenen kurslardan alınan aidatlar, kendilerine müzahir bir müzik grubunun yurt içi/yurt dışı konserleri, şenlik/gece etkinliklerinden sağlanan gelirler, ticari işletme-gayrimenkul kira gelirleri, örgüt tarafından düzenlenen yerel festivallere ilişkin belediyelerden ve civar esnaflardan 'bağış' adı altında toplanan paralar, kitap, dergi, gazete vb. yayınların satışından elde edilen gelirler ve faaliyet gösterilen Avrupa ülkelerinde oluşturulan kültürel amaçlı derneklere ülke yasalarına göre her yıl yapılan yardımlar oluşturmaktadır (İç Güvenlik Stratejileri Başkanlığı, 2020 c: 11).

4.3. DHKP/C Terör Örgütünün Faaliyetleri ve DHKP/C Terör Örgütü ile Mücadele

1969 yılında kurulan Devrimci Gençlik Federasyonu (Dev-Genç) ile başlayan ve inişli çıkışlı bir seyir takip eden DHKP-C terör örgütü öncüllerince, 12 Eylül 1980 yılına kadar aralarında eski Başbakanlardan Nihat Erim ve Devlet Bakanlarından Gün Sazak'ın da bulunduğu birçok cinayet işlemiştir (AREM, 2017: 18).

Bu kapsamda eski MİT müsteşar yardımcısı Hiram Abas, emekli orgeneraller Adnan Ersöz ve Hulusi Sayın, emekli Oramiral Kemal Kayacan, emekli Yarbay Ata Burcu, eski DGM Başsavcısı Yaşar Günaydın, bu terör örgütünün kurbanlarından sadece birkaçı olmuştur (AREM, 2017: 20).

DHKP/C terör örgütünün kamuoyuna adını duyurduğu ilk eylemi ise 1994 yılında eski Adalet Bakanlarından Mehmet Topaç'ın şehit edilmesi olmuştur. 1996 yılındaki Özdemir Sabancı suikastı ise örgütün isminin çok daha geniş kitlelerce duyulmasını sağlamıştır. 2001 yılında DHKP/C terör örgütü tarafından İstanbul Şişli İlçe Emniyet Müdürlüğüne yönelik gerçekleştirilen intihar saldırısı neticesinde, bir polis memuru şehit olmuş; 5 polis ve 2 vatandaş olmak üzere toplam 7 kişi yaralanmıştır.

Yine 2001 yılında DHKP/C terör örgütü tarafından İstanbul'da polis bekleme noktasına yönelik gerçekleştirilen intihar saldırısı neticesinde, 2 polis memuru şehit olmuş, 17 polis, 6 vatandaş ve 1 turist olmak üzere toplam 24 kişi yaralanmıştır.

2004 yılında, DHKP/C terör örgütü mensubunun İstanbul'da intihar eylemi gerçekleştirmeye giderken, otobüs içerisinde düzeneğin patlaması sonucu parçalanarak ölmüştür. Eylemci ile birlikte 3 vatandaş hayatını kaybetmiş, 21 vatandaş ise yaralanmıştır.

2005 yılında, DHKP/C terör örgütü mensubu tarafından Ankara Adalet Bakanlığına yönelik gerçekleştirilen intihar saldırısı eyleminde, teröristin üzerindeki bomba düzeneğindeki fünye patlamış ancak bomba patlamamış, bunun üzerine kaçmaya çalışan terörist ölü olarak ele geçirilmiştir.

2012 tarihinde ise DHKP/C terör örgütü tarafından İstanbul Sultangazi ilçesi, Gazi Polis Merkezi Amirliğine yönelik gerçekleştirilen intihar saldırısı eyleminde, bir polis memuru şehit olmuş, 3'ü vatandaş olmak üzere toplam 9 kişi yaralanmıştır.

2013 yılında ABD'nin Ankara Büyükelçiliğine DHKP/C terör örgütü mensubu tarafından gerçekleştirilen intihar saldırısında, saldırganla birlikte Büyükelçilikte görevli bir kişi hayatını kaybetmiş, 2'si hafif olmak üzere 3 vatandaş yaralanmıştır. 2013 yılında DHKP/C terör örgütü AK Parti Genel Merkezine lav silahı ile saldırı gerçekleştirmiş ve bu saldırı ile aynı günde Adalet Bakanlığı yerleşkesine parça tesirli el bombası ile saldırı düzenlenmiştir. Söz konusu olaylarda 1 vatandaş yaralanmıştır. Yine 2013 yılında Ankara ili, Çankaya ilçesinde bulunan Dikmen Emniyet Genel Müdürlüğü ek hizmet binasına ve Polisevine yönelik roketatar ve silahlı saldırı gerçekleştirilmiştir.

2015 yılının ilk gününde ise DHKP/C terör örgütü tarafından Dolmabahçe Sarayı önünde görevli polis memurlarına yönelik el bombası ve silahlı saldırı eylemi gerçekleştirilmiştir. 31 Mart 2015 tarihinde ise DHKP/C terör örgütü tarafından Cumhuriyet Savcısı Mehmet Selim Kiraz'a yönelik rehin alma eylemi gerçekleştirilmiş; bu terör eyleminin sonucunda ise Cumhuriyet Savcımız şehit olmuştur.

Cumhuriyet Savcımızın şehit edilmesinden bir gün sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğünün ana giriş kapısında görev yapan polis memurlarına yönelik uzun namlulu silah, tabanca ve el bombası ile saldırı eylemi gerçekleştirilmiş; saldırıda 2 polis memuru ve bir vatandaş yaralanmıştır.

2016 yılında DHKP/C terör örgütü tarafından Bayrampaşa Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğüne yönelik el bombalı ve silahlı saldırı eylemi gerçekleştirilmiş; yine 2016 yılında Tunceli Valiliği ve Adliyesine yönelik el bombalı ve silahlı saldırı eylemi gerçekleştirilmiştir.

Son olarak 2017 yılında DHKP/C terör örgütü tarafından İstanbul Emniyet Müdürlüğü Vatan Caddesi Yerleşkesine ve AK Parti İstanbul İl Başkanlığına yönelik silahlı saldırı gerçekleştirilmiştir. DHKP/C terör örgütünün eylemleri sonucunda 60 şehit verilmiş ve 526 kişi de yaralanmıştır (İç Güvenlik Stratejileri Başkanlığı, 2020c: 12-74).

Toparlayacak olursak DHKP-C terör örgütü; 1970'li yılların başında kurulan THKP-C, 1972 sonrasında parçalanan sol gruplar arasından ortaya çıkan Devrimci Yol ve müteakiben de 1978'de Devrimci Sol hareketlerinin 1994 yılında parti-cephe halini almasıyla ortaya çıkmıştır. Örgüt ortaya çıktığı tarihten 2000'lere kadar sansasyonel ve kişi odaklı eylemleriyle öne çıkmış, 2000'lerde ise yer/mekân odaklı bombalama ve silahlı saldırı yöntemini daha yoğun bir şekilde kullanmaya başlamıştır. DHKP/C terör örgütünün son dönemlerde gerçekleştirdiği en çok ses getiren eylemi ise 2015'te Cumhuriyet Savcısı Mehmet Selim Kiraz'ın makamında şehit edilmesi olmuştur (Sönmez, 2017: 12-13). 2016 yılında güvenlik güçlerimizce DHKP/C terör örgütünün kırsal yapılanmasının bitirilmesi ile terör örgütü insan yaşamını yok sayan açlık grevi ve ölüm orucu eylemlerine tekrardan dönmeye başlamıştır (İç Güvenlik Stratejileri Başkanlığı, 2020c: 7).

DHKP/C terör örgütü ile mücadele kapsamında yapılanlara kısaca değinilecek olursa; kararlı ve bütüncül bir şekilde düzenlenen operasyonlar neticesinde birçok örgüt mensubu yakalanarak tutuklanmış, 2016 yılı itibariyle örgütün kırsal yapılanması bitirilmiş ve DHKP/C terör örgütünün eylem gücü minimize edilmiştir.

Bütüncül mücadele kapsamda cezaevlerinin terör örgütleri tarafından bir ideolojik eğitim alanına dönüştürülmesi, terör örgütlerinin tutuklu/hükümlü bulunanlar üzerinde uyguladığı baskı ve şiddete son verilmesi ve cezaevlerinde yaşanan olumsuz olayların önüne geçilmesi maksadıyla Adalet Bakanlığı tarafından F tipi cezaevleri hayata geçirilmek istenmiş, ancak bu sistemin kendi faaliyetlerine büyük darbe vuracağını düşünen başta DHKP/C olmak üzere terör örgütleri ülke genelindeki 48 cezaevinde ölüm orucu ve açlık grevi eylemine başlamıştır. Yapılan görüşmelerden sonuç çıkmaması üzerine; bu durumu sona erdirmek, ölüm orucundakileri terör örgütlerinin baskısından kurtarmak ve tedavilerini yaptırmak maksadıyla

19 Aralık 2000 günü Hayata Dönüş Operasyonu ile 20 cezaevine yapılan müdahale sonucu ölüm orucundaki 206, açlık grevindeki 775 mahkûm kurtarılmıştır (AREM, 2017: 39).

Ayrıca DHKP/C terör örgütünün legal alan yapılanmaları gerçekleştirilen operasyonlarla büyük oranda işlevsiz hale getirilmiş, kendilerine yakın yapılanmalar üzerinden inşa edilen sanat, hukuk ve kültür temalı paravan/maskeli faaliyetler kullanılamaz hale getirilerek; örgütün finansman, eleman ve propaganda faaliyetleri sekteye uğratılmıştır (İç Güvenlik Stratejileri Başkanlığı, 2020 c: 7).

Son olarak Türkiye'nin tüm terör örgütlerine karşı yürütmüş ve yürütmekte olduğu kapsamlı, kesintisiz ve bütüncül operasyon stratejisi çerçevesinde terör örgütü DHKP/C'nin sözde Türkiye sorumlusu ile sözde memur sorumlusu yakalanarak gözaltına alınmışlardır (Hürriyet, 2021b).

SONUÇ

Türkiye bulunduğu coğrafi konumu ve stratejik önemi itibariyle her dönem terör faaliyetlerinin odağında bulunan bir ülke olagelmiştir. Hatta Türkiye'nin, terörün fay hatları üzerinde bulunduğuna ve bundan ötürü de sıklıkla terörist saldırılara maruz kaldığı sıklıkla dile getirilen bir husus olmuştur.

Türkiye son dönemlerde artan bir şekilde FETÖ/PDY terör örgütü, PKK/KCK, DEAŞ ve DHKP/C terör örgütlerinin eş zamanlı ve koordineli saldırılarına maruz kalmış ve ülkemize karşı gerçekleştirilen terör faaliyetlerinin sayısı ve niteliğinde ciddi bir artış olmuştur.

FETÖ/PDY terör örgütü özellikle dershanelerin kapatılması sürecinde açıktan meşru hükümete karşı saldırılarını yoğunlaştırmaya başlamış, kendi gizli gündemi doğrultusundaki amaçlarına ulaşabilmek adına başta emniyet ve yargı içindeki mensupları olmak üzere yurt içi ve yurt dışındaki militanlarını illegal faaliyetlerde kullanmaktan çekinmemiş ve son olarak 15 Temmuz 2016 tarihinde hain bir darbe girişiminde bulunmuştur.

FETÖ/PDY terör örgütünün 15 Temmuz 2016 tarihinde geçekleştirmeye çalıştığı başarısız darbe girişimi neticesinde 251 vatandaşımız şehit, 2000'inden fazla vatandaşımız ise gazi olmuştur. Gerçekleştirilmeye çalışılan bu hain darbe girişimi Devlet-Millet birlikteliği ile bertaraf edilmiş ve bugüne kadar gelen süreç içinde FETÖ üyelerinin devletten arındırılması kapsamında çıkarılan KHK'lar ile yüz binden fazla örgüt mensubunun devletle ilişiği kesilmiştir. Devam eden adli ve idari süreçlerle de FETÖ mensuplarının devletten temizlenmesi çalışmaları devam etmektedir.

PKK/KCK terör örgütü ise sözde bağımsız Kürdistanı kurma amacıyla 2015 yılının ikinci yarısından itibaren çözüm sürecini tek taraflı bir şekilde sonlandırmış ve kıra dayalı şehir gerillası stratejisi kapsamında şehir merkezlerini çukurlarla ve EYP'lerle doldurmasının yanı sıra büyük illerde de intihar saldırıları gerçekleştirmiştir. Yurt içi ve yurt dışında gerçekleştirilen başarılı operasyonlar neticesinde ise PKK/KCK terör örgütünün bu stratejisi de çökertilmiş ve örgüt büyük kayıplarla tekrar kırsal alana çekilmek zorunda kalmış, nokta istihbaratlarla da birçok intihar saldırısı ve eylemi önlenmiştir.

DEAŞ terör örgütü de çok geniş bir coğrafyayı kaplayan sözde hilafet devletini kurmak, Irak ve Suriye topraklarındaki kayıplarından kaynaklanan sıkışmışlığını aşabilmek ve militan devşirebilmek adına 2015 sonrasında eylemlerini Türkiye'ye kaydırmaya başlamıştır. PKK/KCK terör örgütüne karşı yürütülen başarılı, kapsamlı ve bütüncül mücadele benzer şekilde DEAŞ terör örgütüne karşı da yürütülmüş, yurt içinde yapılan operasyonlarla birçok DEAŞ hücresi çökertilmiş, artırılan sınır güvenliği önlemleri ile YTS geçişleri ve sınır illerindeki DEAŞ faaliyetleri minimum düzeye indirilmiş ve Fırat Kalkanı Harekâtı ile Özgün

Kararlılık Operasyonu'na verilen destekler neticesinde örgütün yurt dışındaki etki alanı sınırlandırılmıştır.

Nihai amacını Türkiye'de mevcut olan anayasal düzeni yürüttüğünü öne sürdüğü silahlı savaş ile yıkarak Marksist-Leninist ilkelere dayalı devrimci halk iktidarını kurmak olarak açıklayan DHKP/C terör örgüte de yürütülen başarılı operasyonlar 2016 yılı itibariyle kırsal yapılanmasının tamamını kaybetmiştir.

Türkiye, ayrılıkçı, dini istismar eden ve marjinal terör örgütleri ile mücadelesinde bütüncül ve kesintisiz mücadele stratejisini, yetişmiş insan kaynakları, pro-aktif güvenlik yaklaşımı ve teknolojik yenilikler ile destekleyerek önemli başarılar elde etmiştir. Bu bağlamda, Türkiye karşı karşıya kaldığı çoklu terör saldırıları karşısında kendi toplumsal gerçekliği içinde mücadele kapasitesini artırmıştır. Ancak bahsi geçen dört terör örgütünün de hücre tipi yapılanması göz önüne alındığında önleyici istihbarat teknik ve imkânlarının daha da geliştirilerek kesintisiz, kapsamlı ve bütüncül operasyonların devam ettirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

ACUN, C. (2014). Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD), *SETA Perspektif*, Haziran 2014, Sayı:53.

BULUR, S. (2015). *DHKP-C'nin 'Kanlı' Tarihi*, 30.04.2021 tarihinde Anadolu Ajansı https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/dhkp-cnin-kanli-tarihi/17669 adresinden alındı.

AREM (2017). *Bir Terör Örgütünün Bitmeyen Senaryosu Nuriye Gülmen ve Semih Özakça Gerçeği*. Ankara.

ASLAN, Ö. ve KIYICI, H. (2017) Sosyal ve Beşeri Bilimlerden Radikal Örgütlere: Türkiye'de Radikalleşme, Terör ve Üniversite, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 19 (2), 21-48.

BBC (2017). 22.05.2021 tarihinde BBC http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38636095 adresinden alındı.

BOYRAZ, H., M. (2018). Yurt Dışında FETÖ ile Mücadele, N. MİŞ, M. ATAMAN, M. YEŞİLTAŞ, C. D. UZUN, K. İNAT, E. BAYRAKLI, H. B. YALÇIN, N. GÜR, A. ARKAN, İ. ÇAĞLAR, *2018'de Türkiye* içinde (s. 156-161), İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.

Cumhurbaşkanlığı (2016). *10 Soruda 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Fetullahçı Terör Örgütü*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı Yayınları.

DEMİR, S.T. ve ÇAĞLAR İ. (2017). *Fetö'nün ve 15 Temmuz Darbe Girişiminin İletişim Stratejisi*. İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.

DİŞKAYA, N. (2013). İşte PKK'nın Yeni Şeması, 17.03.2021 tarihinde Habertürk http://www.haberturk.com/gundem/haber/861954-iste-pkknin-yeni-semasi adresinden alındı.

Diyanet İşleri Başkanlığı (2016). *Dini İstismar Hareketi FETÖ/PDY Olağanüstü Din Şurası Kararları*, Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

ERDOĞAN Ş. ve DELİGÖZ E. (2015). Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Mayıs 2015, Cilt:14, Sayı:1, 5-37.

GÜLENER, S. ve ERCİYAS, S. (2016). *Dünya'da Arındırma Uygulamaları ve Türkiye'de Devletin Fetö'den Arındırılması*, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.

GÜLENER, S., ÖZTÜRK, S. H. (2018). *İtiraflarda FETÖ'nün Devlete Sızması (Askeriye, Mülkiye, Adliye)*, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.

GÜNAY, F. N. (2021). 2020'de Terörle Mücadele, N. MİŞ, M. ATAMAN, M. YEŞİLTAŞ, C. D. UZUN, K. İNAT, N. GÜR, A. ARKAN ve İ. ÇAĞLAR, *2020'de Türkiye* içinde (s. 195-207), İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.

Hürriyet (2021 a). *DHKP/C*, 01.05.2021 tarihinde Hürriyet https://www.hurriyet.com.tr/haberleri/dhkp-c adresinden alındı.

Hürriyet (2021 b). *DHKP/C'nin Sözde Türkiye Sorumlusu Yasemin Karadağ İstanbul'da Yakalandı*, 03.05.2021 tarihinde Hürriyet https://www.hurriyet.com.tr/video/dhkp-cnin-sozde-turkiye-sorumlusu-yasemin-karadag-istanbulda-yakalandi-41775127 adresinden alındı

HSYK (2016). *Hâkimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu Genel Kurul Kararı, Karar No: 2016/426, Tutanak No: 17, Karar Tarihi: 24.08.2016*, 10.03.2017 tarihinde HSYK http://www.hsyk.gov.tr/Eklentiler/files/karar.pdf adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı (2017). *Narkoterörizm ile Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK*, Ankara.

İçişleri Bakanlığı (2019). *FETÖ Fetullahçı Terör Örgütü*, Ankara: İç Güvenlik Gelişmeleri Serisi: 3.

İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı (2020 a). *Hibrit Tehdit Hibrit Terörizm PKK, DEAŞ, FETÖ*, Ankara.

İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı (2020 b). *Geri Dönen Yabancı Terörist Savaşçılar (GYTS) ve Kaynak Ülkelerin Güvenlik Politikaları*, Ankara.

İç Güvenlik Stratejileri Başkanlığı (2020 c). *Bir Terör Örgütünün Çöküşü Ölüm Oruçları ve DHKP/C'nin Kanlı Geçmişi*, Ankara.

İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı (2021). *PYD/YPG Terör Örgütünün Bombalı Araç Saldırıları,* Ankara.

İçişleri Bakanlığı (2021). *Eren Operasyonları Başlatıldı*, 26.04.2021 tarihinde İçişleri Bakanlığı https://www.icisleri.gov.tr/eren-operasyonlari-baslatildi adresinden alındı.

KAP, D. (2015). *AB Ve Türkiye'nin IŞİD Ve Yabancı Savaşçılarla Mücadele Politikası*, 27.04.2021 tarihinde https://www.ikv.org.tr/images/files/Degerlendirme%20108(1).pdf adresinden alındı.

KARADAĞ, K. (2020) *Firari FETÖ'cüler İçin 105 Ülkeyle Yürütülen İade Trafiği,* 21.04.2021 tarihinde Anadolu Ajansı https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/firari-fetoculer-icin-105-ulkeyle-yurutulen-iade-trafigi/1908422 adresinden alındı.

KOCA, M. (2015) *Terörizmle Mücadele Stratejileri ve Türkiye'de Terör*, Ankara, Yeterlilik Tezi.

NTV (2017). *Fırat Kalkanı'nda 3 Bin 49 Terörist Öldürüldü,* 20.04.2021 tarihinde NTV http://www.ntv.com.tr/turkiye/firat-kalkaninda-3-bin-49-terorist-olduruldu,_wjqRHeotEC5_bOUNJFOLg adresinden alındı.

OHAL Komisyonu (2021). *Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Faaliyet Raporu 2020*, Ankara.

ÖZGAN, O. (2020). *FETÖ'den 612 Bin Kişiye İşlem*, 21.04.2021 tarihinde Yenişafak https://www.yenisafak.com/gundem/fetoden-612-bin-kisiye-islem-3587006 adresinden alındı.

Polis Akademisi (2017) *Yeni Nesil Terör FETÖ'nün Analizi, FETÖ Çalıştay Raporu*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları: 31, Rapor No: 10.

POYRAZ, F. (2021). *MSB'den Açıklama: 1865 Terörist Etkisiz Hale Getirildi,* 06.09.2021 tarihinde Hürriyet https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-msbden-aciklama-1865-terorist-etkisiz-hale-getirildi-41888169 adresinden alındı.

Sabah (2016). *17 Aralık: FETÖ'nün Yargıya Darbe Girişimi*, 15.03.2021 tarihinde Sabah http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/12/17/17-aralik-fetonun-yargiya-darbe-girisimi adresinden alındı.

Sabah (2020). *İkna Edilerek Teslim Olan Terörist Sayısı 243'e Ulaştı,* 26.04.2021 tarihinde Sabah https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/12/29/ikna-edilerek-teslim-olan-terorist-sayisi-243e-ulasti adresinden alındı.

SADE, G. (2020). *15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrasında Kaç Kişi Görevinden İhraç Edildi, Kaç Kişi Tutuklandı*? 21.04.2021 tarihinde Euronews https://tr.euronews.com/2020/07/15/verilerle-15-temmuz-sonras-ve-ohal-sureci adresinden alındı.

SANDIKLI, A. (2015). *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği*. İstanbul: BİLGESAM Rapor No: 67.

SELF, A. ve FERRİS, J. (2016). Dead Man Tell No Lies: Using Killing ın Action (KIA) Data to Expose the PKK's Regional Shell Game, *DATR*, 2016, 8, 9-35.

SELF, A. ve FERRİS, J. (2017). Dead Man Tell No Lies: Using Killing ın Action (KIA) Data to Expose the PKK's Regional Shell Game, *Orsam Revıew Of Regıonal Affaırs*, No. 57, January 2017, 1-35.

ŞAHİN, M., TINAS, M., SARI, B., İRDEM, İ., ŞAHİN, Y., KIYICI, H. ve ÖZTÜRK, M. (2018). *Uluslararası Bir Tehdit Olarak FETÖ*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları:67, Rapor No: 20, Ankara.

SETA (2017). PKK Saldırıları ve PKK Terörü ile Mücadele, N. MİŞ, U. ULUTAŞ, M. YEŞİLTAŞ, C. D. UZUN, E. T. KARAGÖL, N. GÜR, A. ARKAN ve İ. ÇAĞLAR, *2017'de Türkiye* içinde (s. 183-196), İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.

SETA (2018). PKK Kaynaklı Tehditler ve PKK Terörü ile Mücadele, N. MİŞ, M. ATAMAN, M. YEŞİLTAŞ, C. D. UZUN, K. İNAT, E. BAYRAKLI, H. B. YALÇIN, N. GÜR, A. ARKAN ve İ. ÇAĞLAR, *2018'de Türkiye* içinde (s. 167-178), İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.

SETA (2019). PKK Kaynaklı Tehditler ve PKK Terörü ile Mücadele, N. MİŞ, M. ATAMAN, M. YEŞİLTAŞ, C. D. UZUN, K. İNAT, E. BAYRAKLI, K. ÜSTÜN, N. GÜR, A. ARKAN ve İ. ÇAĞLAR, *2019'da Türkiye* içinde (S. 173-187), İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.

SETA (2021). Yargı, N. MİŞ, M. ATAMAN, M. YEŞİLTAŞ, C. D. UZUN, K. İNAT, N. GÜR, A. ARKAN ve İ. ÇAĞLAR, *2020'de Türkiye* içinde (s. 293-311), İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.

SÖNMEZ, G. (2017). Çoklu Radikalleşmenin Odağında Türkiye ve Mücadelesi, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 19 (1), 1-19.

ŞENOL, D., ERDEM, S. ve ERDEM, E. (2016). IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 2, 277-292.

TBMM (2017) *Fethullahçı Terör Örgütünün (FETÖ/PDY) 15 Temmuz 2016 Tarihli Darbe Girişimi ile Bu Terör Örgütünün Faaliyetlerinin Tüm Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu,* 21.04.2021 tarihinde http://altinoz.com.tr/wp-content/uploads/2017/05/Rapor_26.05.pdf adresinden alındı.

TRT Haber (2021). *2021'de İkna Yoluyla Teslim Olan Terörist Sayısı 129 Oldu,* 06.09.2021 tarihinde TRT Haber https://www.trthaber.com/haber/gundem/2021de-ikna-yoluyla-teslim-olan-terorist-sayisi-129-oldu-603063.html. adresinden alındı.

TUĞSUZ, N. (2016). *FETÖ'nün Alevi Ajandası*. İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.

Wikipedia (2021 a). *Halkların Birleşik Devrim Hareketi,* 20.03.2021 tarihinde Wikipedia https://tr.wikipedia.org/wiki/Halklar%C4%B1n_Birle%C5%9Fik_Devrim_Hareketi adresinden alındı.

Wikipedia (2021 b). *Irak ve Şam İslam Devleti,* 22.03.2021 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Irak_ve_%C5%9Eam_%C4%B0slam_Devleti#2013_olaylar.C4.B1 adresinden alındı.

YALÇIN, H., B. (2016). *Darbenin Harekât Planı ve Cuntacı Terörle Mücadele*. İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.

YEŞİLTAŞ, M., ÖZTÜRK, B., DÜZ, S. ve ÖNCEL, R., (2016). 2016'da Güvenlik ve Terörle Mücadele, N. MİŞ, U. ULUTAŞ, M. YEŞİLTAŞ, C. D. UZUN, E. T. KARAGÖL, S. ÜNAY, M. ATAMAN ve İ. ÇAĞLAR, *2016'da Türkiye* içinde (s. 177-215), İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.

YEŞİLTAŞ, M., SEREN, M., ÖZTÜRK, B., DÜZ, S. ve ÖNCEL, R. (2015). 2015'te Güvenlik ve Savunma, N. MİŞ, U. ULUTAŞ, M. YEŞİLTAŞ, C. D. UZUN, S. ÜNAY, Z. ÇELİK ve İ. ÇAĞLAR, *2015'te Türkiye* içinde (s.181-222), Ankara: SETA Yayınları.

ZENGİN, F. (2021). *Bağdadi'nin Celladı MİT'ten Kaçamadı,* 03.05.2021 tarihinde Milliyet https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-bagdadinin-celladi-mitten-kacamadi-6496199 adresinden alındı.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRİZMLE MÜCADELE BİR İÇ GÜVENLİK MESELESİ OLARAK KURUMSALLAŞIRSA: YENİ TERÖRİZMİN SOSYAL MALİYETİ

Hüseyin ARAS[1]

Özet

Devletlerin desteklediği terörizmle (dış terörizmle) mücadelenin hükûmetler tarafından bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırılması millî sınırlar içerisinde önemli sosyal maliyetlere sebep olabilir. Sosyal maliyetler yıpratıcı sonuçlar ortaya çıkardığında devletler terörizmi daha fazla destekleyebilirler. Uluslararası sistemin anarşik niteliği ise bu desteği kolaylaştırabilir. Sebep-sonuç ilişkisinin biçimlendirdiği bu döngüdeki "sosyal maliyet" gerçeğinin iç güvenlik yönetimlerinde dikkat çekmesi terörizmle etkili mücadelenin gereğidir. Zira terörizmle mücadeleye aslında katkı sunmayan, mevcut sorunları çeşitlendiren ya da derinleştiren yaklaşımlar bu sayede sorgulanabilecektir. Terörizmle manipülasyon etkisindeki yapay yöntemlerle mücadele edilirken bazı devletlerin sosyal maliyetler oluşmasını destekleyen girişimler içinde olabileceklerine dair farkındalık da bu sayede daha fazla gelişebilecektir. Bu olası kazanımlar nedeniyle "sosyal maliyet" terörizmle mücadelenin önemli bir meselesi olarak kabul görmelidir. Bu minvalde, devlet destekli dış terörizme karşı işe koşulan iç güvenlik yönetimlerinin bu terörizm türüyle mücadelenin yaratabileceği sosyal maliyetleri dikkate alan yaklaşımlar çerçevesinde yapılandırılması konusunda hükûmetleri teşvik edebilecek sonuçlar üretmek bu çalışmanın amacıdır. Alan yazın araştırmasına dayanacak olan çalışmada terörizmle mücadelenin sosyal maliyetleri "terörizm korkusu", "hak ve özgürlük ihlâlleri", "iç düşman üretimi", "meşruiyet kaybı" ve "demokratik gerileme" olmak üzere beş kavram üzerinden incelenecektir. Kuramsal temelde yapılacak incelemeler sonucunda ise hükûmetlere öneriler sunulacaktır. Çalışmanın kültürel çeşitliliğe sahip olan ulus-devletlerin özellikle dış terörizmle mücadelesi için değer içerebileceği düşünülmektedir. Çalışmanın ayrıca hem devletler tarafından kullanılan meşru şiddetin toplumun aleyhinde haksız sonuçlar üretmemesi için kontrol altında tutulabilmesine hem de sona erebileceği öngörülemeyen terörizmin gelecekte alabileceği yeni biçimleriyle mücadele edilmesine ışık tutabileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dış terörizm, İç güvenlik, Terörizmin sosyal maliyeti, İç güvenlik yönetimi, Terörizmle mücadele

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, huseyinaras06@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-8117-6574

WHEN THE COUNTERTERRORISM IS INSTITUTIONAL as AN INTERNAL SECURITY ISSUE: THE SOCIAL COST of NEW TERRORISM

Abstract

Institutionalizing the fight against state-sponsored terrorism (foreign terrorism) by governments as a matter of internal security can result in significant social costs within national borders. States may be more likely to support terrorism when the social costs have dire consequences. Furthermore, the anarchic nature of the international system can facilitate this support. The fact that the "social cost" in this cycle shaped by the cause-effect relationship draws attention in the internal security administrations is a requirement of the effective counterterrorism. The approaches that do not actually contribute to the counterterrorism and that diversify or deepen existing problems can be questioned in this way. While counterterrorism continues with artificial methods under the influence of manipulation, awareness that some states may be involved in initiatives that support the creation of social costs can also be able to develop more in this way. Because of these possible gains, the "social cost" should be recognized as an important issue in the counterterrorism. In this respect, the aim of this study is to produce results that can encourage governments to structure the internal security administrations employed against state-sponsored foreign terrorism within the framework of approaches that take into account the social costs of combating this type of terrorism. In the study, which will be based on the literature research, the social costs of the counterterrorism will be examined through five concepts: "fear of terrorism", "violations of rights and freedoms", "production of internal enemies", "loss of legitimacy" and "democratic backsliding". It will be present suggestions to the governments on the result of the examinations on the theoretical basis. It is thought that the study may contain value for the nation-states with cultural diversity, especially for the countering foreign terrorism. It is also considered that the study can shed light on both keeping the legitimate violence used by states under control so that it does not produce unjust results against the society, and countering new forms of terrorism, which cannot be predicted to come to an end.

Keywords: Foreign terrorism, Internal security, Social cost of terrorism, Internal security management, Counterterrorism

1. GİRİŞ

Terörizmin ekonomik maliyetlerinin yanında sosyal maliyetleri de vardır. Hatta "terörizmin sosyal maliyetleri ekonomik maliyetlerinden potansiyel olarak çok daha yüksektir" (Vorsina vd., 2015: 16)[1]. Aynı maliyet türleri terörizmle mücadele için de geçerlidir. Devletler tarafından araçlaştırılabilen[2] terörizme karşı gerçekleştirilen mücadele süreçlerinde de hem ekonomik maliyetler hem de sosyal maliyetler oluşur. Ancak bu mücadelenin bir yandan terörizmin yol açtığı sosyal maliyetleri önlemeye çalışırken, bir yanda da yeni sosyal maliyetlere sebep olmamayı başarması önemlidir. Aksi halde terörizmin olgusal varlığı nedeniyle kaçınılmaz olarak oluşabilecek olandan daha fazla sosyal maliyet terörizmle mücadele süreçlerindeki stratejik hatalar, başarısızlıklar vb. nedeniyle oluşabilir. Hatta terörizmin olgusal varlığı nedeniyle oluşabilen bazı sosyal maliyetlerin olumsuz etki yaratma güçleri salt bu tür nedenlerle artabilir. Bu durum terörizmi araçlaştıran devletlerin amaçlarına katkıda bulunmuş olmak bakımından da, terörizmle etkili biçimde mücadele edememiş olma eleştirisi sonucunda meşruiyet sorgulamalarına maruz kalmak bakımından da önemli bir meseledir.

Çalışma bu mesele üzerine kurulmuştur. "Terörizmle mücadele" gerekçesiyle dış terörizmle mücadele meselesinin bir iç güvenlik meselesi haline getirilerek kurumsallaştırılmasının hatalı bir politik strateji olabileceğini[3] iddia etmektedir. Çünkü "meşru şiddetin yegâne kullanıcısı olma hakkını elinde bulunduran devletler" (Weber, 2014: 459) adına hükûmetler tarafından bu strateji kapsamında meşru şiddetin kaçınılmaz olarak kullanımının iç terörizmle mücadele süreçlerinde kaçınılmaz olarak oluşan sosyal maliyeti artırabileceği ya da sosyal maliyete yeni boyutlar ekleyebileceği değerlendirilmektedir. "Kimilerinin terörizme karşı mücadelenin evde kazanılamayacağı, ama evde kaybedileceği, bu nedenle ülke dışında yürütülmesi gerektiği" (Yılmaz, 2017: 705) yönündeki iddiası da bu değerlendirmeyle ilişkilendirilmektedir. Çalışma hükûmetleri dış terörizm ile iç terörizm arasında bu nedenle ayrım yapmaya ve bu ayrım gereğince sosyal maliyetler üretmeme kaygısıyla itidalli politik stratejiler geliştirmeye ve uygulamaya teşvik etmek amacındadır.

Bu amaç gereğince "terörizm korkusu", "hak ve özgürlük ihlâlleri", "iç düşman üretimi", "meşruiyet kaybı" ve "demokratik gerileme" kavramları terörizmle millî sınırlar içerisindeki mücadele sürecinde ortaya çıkabilecek bazı sosyal maliyet türleri olarak

[1] Vorsina vd. (2015) tarafından yapılmış olan çalışma, bunun özellikle OECD üyesi ülkeler için geçerli olduğunu ortaya koymuştur. "Çalışmanın sonuçları, terörizmin yalnızca geleneksel ekonomik maliyetlerini ölçmenin, terörizmin gerçek maliyetleri olarak kabul edilebilecek olan sosyal maliyetlerini önemli ölçüde hafife almak anlamına geldiğini göstermektedir. Bunun, özellikle kamu harcamalarının yararları ve maliyetleri belirlenirken, terörizme karşı politik yaklaşımların tespit edilmesi açısından sonuçları vardır. Diğer tüm durumlar sabit iken sosyal maliyetleri göz ardı etmek, terörizmle mücadele süreçlerinde gereğinden daha düşük harcamalar yapılmasına yol açabilir" (Vorsina vd., 2015: 16). Bu durum terörizmle mücadelenin etkililiği açısından sakıncalar barındırabilir.

[2] Terörizmin arkasında devlet desteği olduğu açıktır. Laqueur (2002: 137) bu konuda "çeşitli ülkelerce terörizme önemli miktarda para ve silah yardımı yapıldığı ve lojistik destek verildiği bilinen bir gerçektir" der. İsen (1983: 199) ise devletlerin menfaatlerini diplomatik yöntemlerle gerçekleştirememelerinin ya da menfaatlerinin uluslararası hukuka aykırı düşmesinin bu desteğin gerekçesi olduğunu ifade eder. Bjørgo'ya (2005: 2) göre "korkunun başkaları üzerinde yarattığı psikolojik etkiden yararlanma düşüncesi" terörizmin bir yöntem olarak kullanılmasına etki etmektedir.

[3] Hükûmetler devlet destekli dış terörizme karşı asıl olarak uluslararası alanda mücadele ederken, elbette onun millî sınırlar içerisindeki olası ya da somut olumsuz etkileri nedeniyle iç güvenlik yönetimleri de gerçekleştirebilirler. Hükûmetlerin bu meseleye bir iç güvenlik meselesi olarak da önem atfetmelerinin haklı ve kabul edilebilir nedenleri -şayet aranırsa- elbette bulunabilir. Bu çalışma o minvaldeki haklı ve kabul edilebilir nedenleri bulma amacında değildir. Bu çalışma hükûmetlerin bu konudaki haklı ve kabul edilebilir gerekçeleri nedeniyle meseleyi bir iç güvenlik meselesi haline getirerek kurumsallaştırmalarının içerebileceği sakıncalara dikkat çekmek amacındadır.

incelenmiştir. Terörizmle millî sınırlar içerisindeki mücadelenin, meşru da olsa hükûmetler tarafından kullanılan şiddet nedeniyle çeşitli sosyal maliyetlere yol açabileceğinin değerlendirilmiş olması, çalışmanın amacı gereğince bu kavramların incelenmesine karar verilmesini sağlamıştır. Başka bir ifadeyle çalışmada incelenen sosyal maliyetler "meşru şiddet"in kaçınılmaz olarak kullanımı nedeniyle oluşabileceği değerlendirilen sosyal maliyet türleridir. Bu kısımda, incelenen kavramlar özelinde oluşabilen, çeşitlenebilen ya da güçlenebilen sosyal maliyetin hükûmetleri siyasal açısından varlık/yokluk meselesiyle karşı karşıya bırakabileceğine dikkat çekmeye çalışılmıştır.

Ancak bu sosyal maliyet türleri incelenmeden önce onların etkileyicileri incelenmiştir. Etkileyicilerin incelenmesi suretiyle, sosyal maliyet türlerinin ortaya çıkmasının çok zor olmadığı gösterilmek istenmiştir. Bundaki amaç terörizmle millî sınırlar içerisindeki mücadele süreçlerinin kaçınılmaz olarak sosyal maliyetler ortaya çıkarmasını kolaylaştırabilecek çok çeşitli etkileyiciler bulunduğuna dikkat çekmektir. Bu kısımda etkileyiciler terörizmle mücadele sürecindeki bazı aktörlerle sınırlandırılmıştır. Aktörlerin bir etkileyici olarak seçilmesi, sosyal maliyetin somut etkileyicileri olmaları nedeniyledir.

Kısaca sosyal maliyetin bazı türlerinin ve etkileyicilerinin incelenmesi, terörizmle millî sınırlar içerisindeki mücadelenin üretebileceği sosyal maliyetin kolaylıkla ortaya çıkabilen ve ağır bedeller ödetme potansiyeli barındıran maliyet türleri olduğunu göstermek içindir. Çalışma bunu yapabildiği takdirde dış terörizmle mücadele meselesinin mümkün olduğu kadar bir iç güvenlik meselesi haline getirilmemesine dair önerisinin haklı gerekçelerini sunmuş olabilecektir.

Yeni terörizmin, terörizmle mücadele süreçlerinde etki derecesi yüksek sosyal maliyetler oluşmasını her zamankinden daha fazla destekleyebileceği söylenebilir. Başka bir ifadeyle yeni terörizmin destekçileri, sadece terörizmin olgusal varlığı nedeniyle kaçınılmaz olarak oluşacak olan sosyal maliyetlerle yetinmeyi değil, hükûmetlerin terörizmle mücadele süreçlerindeki başarısızlıklarından, hatalarından vb. istifade etmeyi de sosyal maliyetler oluşturmak için önemli göreceklerdir. Falk'un (2007: 6), dünya çapında üne sahip bir din filozofu olan David Ray Griffin'in 11 Eylül'de saldırıların hedefindeki unsurların da dahli olduğuna ilişkin değerlendirmelerini olumlulamak için kullandığı söylemi ödünç alarak ifade edecek olursak, çalışmanın bu iddiası "basit bir komplo teorisyeninin saçmalıkları olarak görülemez". Terörizmin devletler tarafından güç mücadelelerinin etkili bir aracı olarak kullanılması ve terör örgütlerinin terörizmin aslî aktörleri olmamaları bu değerlendirmelere haklılık kazandırabilir.

2. TERÖRİZMİN TÜRLERİ ÜZERİNDE ANLAŞMAK ve YENİ TERÖRİZMİ ANLAMAK

Terörizmin nerede doğduğu ve geliştiği, kimler tarafından desteklendiği, kimi ve neyi hedef aldığı, neden hedef aldığı vb. gibi soruların cevaplarını bilmek hem terörizmle etkili şekilde mücadele edilebilmesinin hem de bu süreçte terörizmin yol açabileceği sosyal maliyetlerin önlenebilmesinin yollarından biri olabilir. Bunun için terörizmi alan yazında yaygın olarak yapılageldiği biçimde "iç terörizm" ve "dış terörizm" olmak üzere ikili sınıflamak gerekebilir.

Aktörleri bağlamında değerlendirildiğinde, dış terörizmin arkasında diğer devletlerin bulunduğu çok açıktır. Dış terörizm devletler arasındaki güç mücadelelerinde mündemiç olan bir dış güvenlik meselesidir. Bu nedenle bu terörizm türüyle mücadele uluslararası alanda ve aktif özne olan devletlere karşı gerçekleştirilmelidir. Ancak millî sınırlar içerisinde çeşitli dinamiklerin etkisiyle doğup gelişen iç terörizme diğer devletlerin mutlak desteğinden söz edilemeyebilir. İç terörizm devlet desteği içeren bir terörizm türü olabileceği gibi, devlet desteği içermeyen bir kitle hareketi ya da bireysel bir şiddet eylemi olarak da kalabilir. Bu nedenle

devlet desteği içermediğinde iç terörizme salt bir iç güvenlik meselesi olarak önem atfedilebilir ve terörizmin bu türüyle mücadele millî sınırlar içinde gerçekleştirilebilir. Devlet desteği içermesi ise mücadele alanını değiştirmelidir.

Terörizmin arkasında devlet desteği bulunması, sebep olabileceği sosyal maliyetler açısından önem taşımaktadır. Bu halde devletler, destekledikleri terörizm türünün sosyal maliyetlere yol açması ya da oluşan sosyal maliyetin etki gücünün artması için çaba göstereceklerdir. Terörizme verdikleri destek bunu kendileri açısından zorunlu hale getirmektedir. Yeni terörizmin niteliklerinden biri tam olarak budur. Başka bir ifadeyle devletler artık terörizmin her iki türüne de destek verebilmektedirler ve bu destekler sayesinde terörizmin sosyal maliyetlere yol açmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Hükûmetlerin terörizmle mücadele süreçlerinde gerçekleştirdikleri hataların ya da başarısızlıkların sosyal maliyete etki etmesini sağlayacak tedbirleri terörizme verdikleri desteğin gereği olarak alacaklarını ifade etmek de mümkündür.

Terörizmin "iç terörizm" ve "dış terörizm" olmak üzere ikili sınıflanması ve bu sınıflamaya dayanarak terörizmin aktif aktörlerinin devletler olduğunun tespit edilmesi, terörizmle mücadelenin, aktif özneleri "mecrasında" hedef alacak biçimde gerçekleştirilmesine teşvik edebilecektir.[4] Aktif özneye karşı mecrasında gerçekleştirilecek mücadelenin birkaç avantajından söz edilebilir. Meşru şiddetin gelişigüzel kullanılmaması, terörizmle mücadeleye meşruiyet kazandırılması, bu mücadeleye toplumsal destek sağlanması, bu mücadele sürecinde hiç kimseye ya da hiçbir gruba haksızlık yapılmaması, terörist şiddetle ilişkilendirilemeyecek kişilerin ve grupların zararlar görmemesi bu avantajlardan bazılarıdır. Bu avantajlar, hükûmetler ve devletler için meşruiyet ve beka sorunları dahi yaratabilecek nitelikteki sosyal maliyetlerin önlenmesine de imkânlar sunabilir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, özellikle dış terörizmle mücadele meselesine, onun millî sınırlar içerisindeki olası ya da somut olumsuz etkileri gerekçesiyle bir iç güvenlik meselesi olarak önem atfedilmesinin reel politik bir yaklaşım olmadığı söylenebilir. Hükûmetlerin haklı ve kabul edilebilir gerekçelerinin bulunması da bu yaklaşımı reel politik bir yaklaşım haline getirmeyebilir. Çünkü terörizmle mücadele bu politik strateji temelinde yürütüldüğünde sayılan avantajların değerlendirilememesi mümkün olabilecektir.

3. TERÖRİZMLE MÜCADELENİN SOSYAL MALİYETİ ve BAZI ETKİLEYİCİLERİ

Terörizmle mücadele nedeniyle toplumların, hükûmetlerin, hükûmet dışı örgütlerin, devletlerin ve varsa başka aktörlerin doğrudan ya da dolaylı yollarla ödemek zorunda kaldığı maliyetlerden biri terörizmle mücadelenin sosyal maliyetidir. Bu maliyetin toplumsal meşruiyeti önemlidir. Özellikle toplum, terörizmle mücadelenin kendisi nazarında kabul edilebilir maliyetler üretecek şekilde gerçekleştirilmesi durumunda sosyal maliyete rıza gösterebilir. Bu rıza oluşmadığında ise hükûmetler meşru görülmeyebilirler. Bu olumsuz meşruiyet değerlendirmesinden terörizmle mücadele süreçlerinde görevli olan birimler de

[4] "İç terörizm" ve "iç terörist" kavramları genel olarak terörizm kavramı gibi tartışmalı kavramlardır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yasalarında "iç terörizm" adı verilen bir suç yoktur. Bir kişi şiddet içerikli bir eylem gerçekleştirdiğinde cinayet, saldırı veya diğer şiddet suçlarıyla suçlanır. Şayet kişinin bu eyleminin siyasî bir nedeni varsa ve kendisini yabancı bir terör örgütü ile ilişkilendirirse terörist olarak suçlanabilmesinin koşulları oluşur (Bkz. world101, 2021). Bu durumun bu çalışmada incelenen çerçevede –özellikle iç düşmanlar üretilmemesinin gereği temelinde- sosyal maliyetler oluşmasının önlenebilmesi ve toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi için önemli fırsatlar sunabileceği söylenebilir. Ancak, hatırlatmak gerekirse, bu çalışmanın asıl amacı bu değildir. Çalışmada bu minvalde bir değerlendirme yapılıp bir öneri sunulsa da, hükûmetlerin terörizmle mücadeleyi "iç terörizm" ve "dış terörizm" olmak üzere ikili sınıflandırmalarına ve/veya bunun sonucunda terörizmle mücadeleyi sınıflandırma çerçevesinde türleri özelinde sürdürmelerine karşı eleştiri sunulmamaktadır. Çalışmanın odağında dış terörizmle mücadelenin bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırılması bulunmaktadır.

etkilenebilir. Bu nedenle hükûmetler terörizmle mücadeleyi ya sosyal maliyetler oluşturmayacak biçimde gerçekleştirmelidir ya da sosyal maliyetin toplum tarafından rıza gösterilen sınırlar içerisinde kalmasını sağlamaya çalışmalıdırlar.

Ancak bunun başarılabilmesi son derece zordur. Çünkü sosyal maliyetin toplumsal rıza oluşturmayacak şekilde gelişmesine etki edebilecek birçok etkileyici vardır. Terörizmle millî sınırlar içindeki mücadele süreçlerinde birtakım sosyal maliyetler ortaya çıkmasından kaçınabilmek o etkileyiciler nedeniyle olanaklı olmayabilir. Hükûmetler ve toplumlar o etkileyiciler nedeniyle ister istemez bir bedel ödeyebileceklerdir. Bu halde hükûmetlerin terörizmle mücadeleyi sosyal maliyetlerin kolaylıkla oluşabildiği bu alandan uzak tutmaları isabetli bir terörizmle mücadele yaklaşımı olarak değerlendirilebilir. Daha açık olarak ifade etmek gerekirse, bu çalışmada önerileceği üzere, dış terörizmle mücadele meselesine bir iç güvenlik meselesi olarak önem atfedilmediğinde sosyal maliyetlerin önüne geçmek mümkün olabilir.[5] Risk kavramına dair alan yazında "riskten kaçınma" stratejisi olarak adlandırılan bu stratejinin öneminin anlaşılabilmesi için sosyal maliyetin bazı etkileyicilerini incelemek yararlı olabilir.

Terörizmle mücadelenin sosyal maliyetinin etkileyicileri çok çeşitlidir. "Terörizmin nesnel bir gerçekliği tanımlamıyor olması" (Seyhan, 2020), terörizmin dinamiği (etkileyeni, güçlendiricisi, yönlendiricisi vb.) olduğu düşünülen değişkenlerin çokluğu ve terörizmle mücadele sürecinde işe koşulan iç güvenlik yönetimlerinin çeşitli olumsuz etkilere yol açmasına sebep olan kişisel ve toplumsal algı ve beklentilerin varlığı sosyal maliyetin etkileyicilerinin çeşitliliğine yol açabilmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle devletlerin meşru şiddet kullanabilme yetkilerinin tartışılmaya başlanmış, insan hak ve özgürlükleri ile demokrasi konusundaki beklentilerin artmış, iktidar ve güç mücadelelerinin kızışmış vb. olması da sosyal maliyetleri çeşitlendirebilmektedir. Herhangi bir çalışmada bu türdeki tüm etkileyicilerin belirlenerek incelenebilmesi olanaklı değildir. Bu nedenle etkileyiciler bazı ölçütlerle sınırlandırılabilir. Bu sınırlandırma terörizmle mücadelede sürecinin herhangi bir boyutunda yer alan "aktörler" özelinde yapılabilir. Bu bağlamda "hükûmetler", "hükûmetler/bürokratik yapılar içindeki gruplar", "toplumsal gruplar", "terörizme destek veren devletler ile devlet dışı örgütler" ve "terör örgütleri" terörizmle mücadelenin sosyal maliyetine etki edebilen aktörler olarak incelenebilir.

3.1. Hükûmetler

"Hükûmetler" terörizmle mücadelenin en önemli aktörlerinden biridir. Onların bu mücadeledeki iyi niyetli tüm çabalarına rağmen sosyal maliyetler oluşabilir. Mücadelede görevlendirilen kamu görevlilerinin **"yönetim süreçlerindeki başarısızlıkları"** sosyal maliyetlerin en önemli etkileyicilerinden biridir.

Yönetim süreçlerindeki başarısızlıkların nedeni liyakat yoksunluğu olabilir. Ancak yönetim süreçlerindeki başarısızlık sorunuyla sadece liyakatli kamu görevlilerinin yetiştirilmesi ve mücadele süreçlerinde görevlendirilmesi suretiyle baş edilemeyebilir. Terörizmle mücadelede tecrübe faktörünün de kritik önemi haizdir. Liyakatli kamu görevlilerinin terörizmle mücadele süreçlerindeki görevlerinin sürekliliğinin sağlanması için gerekli hukukî ve yönetsel tedbirler alınmadığında sosyal maliyetler oluşmasına olanak sağlanmış olunabilecektir.

[5] Bu çalışmanın asıl amacı olmasa da, terörizmle mücadelenin "dış" kelimesini kullanmadan sadece dış terörizmle mücadeleyi kapsayacak biçiminde kavramsallaştırılmasının ve asla bir iç güvenlik meselesi haline getirilmemesinin, iç terörizm kavramının ise devletlerin ve hükûmetlerin terörizme dair lügatinden çıkarılmasının terörizmle mücadele için önemli kazanımlar sağlayabileceği söylenebilir. Bunun örnekleri vardır. Bir önceki dipnotta örneğin ABD yasalarında "iç terörizm" adı verilen bir suç bulunmadığı açıklanmıştır. Farklı toplumlarda ve farklı yapıdaki devletlerde bunun uygulanabilirliği konusunda çalışmalar yapılabilir.

Liyakat ve tecrübe terörizmle mücadelenin önemli gerekliliklerinden biri olsa da, kamu görevlilerinin yönetim süreçlerindeki art niyetli grupların üyeleri olmaları hükûmetlerin terörizmle mücadelesinde sosyal maliyetlerin de ötesinde önemli sonuçlara yol açabilir.

3.2. Hükûmetler/Bürokratik Yapılar İçindeki Gruplar

"Hükûmetler/bürokratik yapılar içindeki gruplar" da terörizmle mücadelede sosyal maliyetin etkileyicisi olabilen aktörler arasındadır. Bu aktörler hem millî sınırlar içerisindeki iktidar ve güç mücadelelerinin hem de diğer devletlerin hükûmetler/devletler aleyhindeki çeşitli niyetlerinin araçları olabilirler. Hükûmetler/bürokratik yapılar içerisindeki bu grupların **"yönetim süreçlerine art niyetli etkileri"** hem sosyal maliyetler oluşturabilir hem de oluşan sosyal maliyetlerin boyutlarını artırabilir.

İç güvenlik yönetimlerini kasıtlıca akamete uğratmak hükûmetler/bürokratik yapılar içindeki bu tür grupların sosyal maliyetler oluşturmaya yönelik amaçlarına matuf stratejilerinden biridir. Bu gruplar hükûmetler ve/veya hükümetlerin yönetimindeki bürokratik yapılar içerisinde yasal görünümlere sahip olabildikleri ve bu nedenle kendilerini gizleyebildikleri için etki güçleri yüksek olabilir. Hükûmetlerin farklı birimlerinde örgütlenebilmeleri ise art niyetli girişimlerinin toplum, hükûmet ve devlet aleyhindeki etki gücünü artırabilir. İstihbarat birimlerinin bu grupların kontrolüne girmesi ise tespit edilmelerini güçleştirebilir.

Ancak millî sınırlar içerisindeki toplumsal grupların hükûmetler/bürokratik yapılar içindeki bu gruplara destekleri onlarla mücadele edilmesini güçleştirerek sosyal maliyetlerin artmasına etki edebilir.

3.3. Toplumsal Gruplar

"Toplumsal gruplar" özellikle çokkültürlü devletlerde sosyal maliyetin çok önemli bir etkileyicisi olabilir. Çünkü özellikle muhalif toplumsal grupların özellikle **"kültürel kimlik temelindeki algı ve beklentilerine dayanan söylem ve talepleri"** hükûmetlerin meşruiyetini hedef alabilir.

Bu gruplarla hükûmetler/bürokratik yapılar içindeki art niyet taşıyan gruplar arasında gizli ya da açık şekilde yapılacak ittifaklar sosyal maliyetlerin oluşumunu hızlandırabilir. Propaganda ise bu süreçte etkili şekilde kullanılabilir. Özellikle sosyal medyada gerçekleştirilen propaganda kitleler üzerinde önemli etkiler yaratabilir. Bu süreçte demokrasiye, kimliğe ve yaşam kalitesine dair beklentilerin karşılanamamış olmasına ilişkin eleştirilerin meşru muhalif grupların ve meşru siyasal partilerin de desteğiyle öne çıkarılması hükûmetler için önemli sorunlar oluşturabilir.

Toplumsal grupların muhalif kimliklerine dayalı eleştirel yaklaşımları terörizme destek veren devletler ile bazı devlet dışı örgütlerin ilgisini çekebilir. Bu aktörler hükûmetler aleyhindeki çalışmalara destekler vererek sosyal maliyetin etkilerini artırabilirler.

3.4. Terörizme Destek Veren Devletler İle Devlet Dışı Örgütler

"Terörizme destek veren devletler ile devlet dışı örgütler" için uluslararası sistemin anarşik niteliği önemli bir fırsattır. Bu aktörlerin **"küreselleşme, demokrasi, insan hakları, özgürlükler gibi kavramlara dayalı söylemleri hedef-devletler aleyhindeki amaçlar uğrunda araçlaştırmaları"** çeşitli sosyal maliyetler oluşturabilir.

Bazı devletlerin ve devlet dışı örgütlerin terörizme gizlice ya da açıktan verdikleri destek sosyal maliyetlerin sürekliliğini olası hale getirmektedir. Elde edebildikleri kazanımlara katkısı nedeniyle bu desteği gelecekte de vermeye devam edebilecekleri öngörülebilmektedir. Terörizme destek veren devletler kendilerini gizlemek için bu uğurda devlet dışı örgütleri çeşitli

yöntemlerle destekleyebilirler. Bu iki aktörün birden bu amaçlar uğrundaki en önemli destekçileri ise millî sınırlar içerisindeki toplumsal gruplar olabilir.

Terörizme destek veren devletlerin ve devlet dışı örgütlerin kullanışlı araçları olan terör örgütleri ise sosyal maliyeti oluşturan önemli aktörlerden biri olarak zaten dikkat çekmektedir.

3.5. Terör örgütleri

"Terör örgütleri" mağdur rolü oynayarak ya da kendisini güçlü göstererek rolünü haklılaştırmaya ve toplumsal taban bulmaya çalışan aktörlerdir. Dış terörizmin kullanışlı araçları olan bu aktörlerin **"araçlaştırdıkları şiddet eylemlerini çeşitli yöntemlerle meşru göstermeye çalışmaları"** hükûmetler aleyhinde sosyal maliyetler oluşturabilir.

Millî sınırlar içerisindeki toplumsal grupların temsilcileri olduklarına dair kabuller bu örgütler için motivasyon sağlayabilir. Bu konuda sosyal mühendislik desteği verebilecek destekçileri her zaman vardır. Bunu yapmaya çalışırken demokrasinin sunduğu imkânları en iyi şekilde kullanırlar. Propaganda yapabilecekleri araçları etkili şekilde işe koşarlar. Asıl amacını gizleme ve sonuca ulaşana kadar her fırsatı kullanmaya çalışma stratejisini de benimserler.

Meşruiyet de terör örgütleri için önemlidir. Bu nedenle toplumsal tabanın kaybedilmesine yol açabilecek faaliyetler gerçekleştirmemeye özen gösterirler. Hatta bu özeni hükûmetler aleyhinde sosyal maliyetler üretmek için kullanırlar. Çünkü hükûmetler aleyhinde üretilecek sosyal maliyetler terör örgütlerinin toplumsal taban kazanmalarına katkı sağlar.

Sosyal maliyetin etkileyicileri hakkında terörizmle mücadelenin bazı aktörleri temelinde yapılan bu kısa değerlendirme, terörizmle mücadelenin sosyal maliyetlerini önleyebilmenin çok zor olduğunu ve hükûmetlerin sosyal maliyetler oluşmaması için terörizmle önleyici (proaktif) ya da sonradan müdahale edici (reaktif) yaklaşımlarla mücadele ederken hukukun dışına çıkmaları olasılığının bulunduğunu göstermektedir. Terörizmle mücadele gerekçesiyle de olsa hukukun dışına çıkılması demokrasiyle yönetilen çokkültürlü ülkelerde önemli sosyal maliyetler oluşturabilecektir. Dahası, muhalif toplumsal gruplar ve diğer devletler, oluşan sosyal maliyeti, hükûmetler ve devletler aleyhindeki güç mücadelelerinde araçlaştırabileceklerdir. Nitekim terörizme verdikleri destek bu araçlaştırmayı onlar açısından gerekli hale getirmektedir.

4. TERÖRİZMLE MÜCADELENİN BAZI SOSYAL MALİYETLERİ

Dış terörizmle mücadelenin salt bir iç güvenlik meselesi haline getirilmemesi gerektiğini iddia eden çalışmanın bu başlığı altında, terörizmle bir iç güvenlik meselesi olarak mücadele edilmesinin ortaya çıkarabileceği sosyal maliyetlerden bazıları "terörizm korkusu", "hak ve özgürlük ihlâlleri", "iç düşman üretimi", "meşruiyet kaybı" ve "demokratik gerileme" kavramları özelinde incelenmiştir. Bu maliyetler devletlerin tekelinde bulunan "meşru şiddet"in kaçınılmaz olarak kullanımı nedeniyle kaçınılmaz olarak oluşabileceği değerlendirilen maliyetlerdir. Sosyal maliyet türleri olarak kabul edilebilecek olan bu beş kavram terörizmle iç güvenlik yönetimi temelinde gerçekleştirilecek mücadelenin "riskleri" olarak ortada iken, dış terörizmle mücadeleye iç güvenlik yönetimi temelinde önem atfedilmesinin rasyonel bir politik yaklaşım olmadığını tespit etmeye çalışmak bu başlık altındaki incelemenin amacıdır.

4.1. Terörizm Korkusu

Der Derian (2009: 149) hiçbir kavramın başaramadığı metafizik etkilerin güvenlik kavramının kullanımıyla başarılabildiğini, kavramın gücünden yararlanılarak toplumların bile kontrol altına alınabildiğini tespit eder. Terörizmle mücadele gerekçesiyle alınan tedbirlerin tam olarak bu minvalde değerlendirilebilmesi mümkündür. Smith (2020: 225) "terörizm gerçek tahribatından daha çok potansiyel tahribatına göre şekillenmektedir" der. Bu nedenle olsa gerek hükûmetler terörizmle mücadele gerekçesiyle iç güvenlik yönetimlerinde çeşitli türde fizikî

güvenlik tedbirleri ile hukukî tedbirler almayı önemli görürler. Bu tedbirlerin "gereksiz", "yetersiz", "önem derecesi düşük", "astarı yüzünden pahalı" vb. tedbirler olması mümkündür. Bu bağlamda terörizmin aslında büyük bir tehlike olmadığını iddia eden ve hem bu tedbirler nedeniyle hem de hükûmetlerin ve medyanın körüklemesiyle yapay bir korku atmosferinin oluşturulduğunu savunan Hobsbawm'a (2008: 166) da hak verilebilir.

Smith (2020: 221-253) bu yaklaşımı kıyasıya yarışılan seçim sistemlerinin varlığına bağlar ve siyaset yapıcıların salt bu nedenle terörizme yüksek ilgi gösterebildiklerini, hatta bu nedenle terörizm tehdidini abartabildiklerini söyler. Başka bir ifadeyle hükûmetler terörizmi güvenlikleştirerek menfaatleri uğrunda kullanmak isteyebilirler. Terörizm korkusu da bu suretle toplumlarda yerleşebilir. Ancak Christensen ve Aars (2017) tarafından yapılmış olan bir çalışmada bu korkunun demokratik toplumların vatandaşlarında demokratik olmayan toplumlardaki insanlara göre daha az yerleşik bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre terörizm korkusunun hükûmetlerin demokratikliği ile ilgili olabileceği, demokratik hükûmetlerde terörizm bir tehdit olarak algılansa da terörizm korkusunun hükûmetler için önemli bir sorun yaratmayacağı ifade edilebilir.

"Terörist saldırıların mağduru olma korkusu" biçiminde de ifade edilebilecek olan terörizm korkusu hükûmetler için, onların demokratikliğine bağlı olarak, olumsuz sonuçlara yol açabilir. Çünkü bu korku toplumsal gruplar tarafından hükûmetler aleyhinde kamu güvenliğini sağlama konusunda başarılı olamadıklarına dair eleştirel söylemler geliştirilmesine sebep olabilir. Ayrıca bu mücadelede başarılı olmak için hukukun dışına çıkmayı da bir seçenek olarak değerlendirebileceklerinin düşünülmesine yol açabilir. Güvenliğin en önemli ihtiyaçlardan biri olması bu eleştirileri haklı kılacaktır. Nitekim hükûmetler demokrasilerde kamu güvenliğini sağlama taahhüdünde bulunmuşlardır. Bunun başarılamadığı hissinin oluşması bile hükûmetlerin meşruiyetinin salt bu gerekçeyle dahi tartışılmasını mümkün hale getirir. Tam bu noktada, dış terörizm meselesinin bir iç güvenlik meselesi haline getirilmesinin toplumlarda sebep olduğu gereksiz korkuların demokrasilerde hükûmetler aleyhinde kullanılabilecek argümanların üretilmesine ve hükûmetlere yönelik meşruiyet sorgulamaları gerçekleştirilmesine sebep olabileceği söylenebilir. Çünkü hükûmetlerin terörizm korkusuna yol açan uygulamalarının muhalif söylemlerde hedef alınabildiği ve hükûmetlerin iktidarlarını bu suretle sağlamlaştırma fırsatı bulabildikleri konusunda eleştirilere tanık olunabilir.

Kısaca terörizm korkusu bazıları için hükûmetlerin terörizmle mücadele politikalarını destekleme sonucunu getirirken, bazılarında o politikaların hak ve özgürlük ihlâllerine sebep olduğu düşüncesinin oluşmasına sebep olabilir. Bu ikinci durum hükûmetler açısından dikkate alınması gereken başka bir gerçekliğe işaret etmektedir.

4.2. Hak ve Özgürlük İhlâlleri

Devletlerin elindeki meşru şiddet tekelini kullanabilme hak ve yetkisine sahip aktörler olarak hükûmetler millî sınırlar içerisinde terörizmle mücadele ederken meşru siyasal şiddetin sınırlarını kasıtlıca, manipülasyon sonucunda ya da farkında olmaksızın aşabilirler. Hazır (2001: 27) meşruiyetini yitiren bu siyasal şiddetin en istikrarlı demokrasilerde bile terörizmden daha büyük bir tehdit unsuru olabileceğine, çünkü vatandaşların otoriter girişimlere destek vermelerine sebep olabileceğine dikkat çeker. "İnsan haklarının içeriği konusundaki anlaşmazlıklar"ın da etkisiyle çağdaş dünyada demokrasinin sadece siyasal demokrasi olarak değil, aynı zamanda sosyal ve çoğulcu demokrasi olarak da anlaşılması gerekliliği (Beetham, 2014: 190-191), bir gerçeklik olarak, bu olasılığı destekleyen bir uyarı niteliğinde kabul edilebilir. Terörizmle mücadele sürecindeki hak ve özgürlükler ihlâlleri, bu bağlamda, hükûmetlerin en önemli kaygılarından biri olmak zorundadır.

Hak ve özgürlük ihlâlleri terör örgütleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak hükûmetlerin terör örgütleriyle mücadelesi sürecinde gerçekleştirildiğinde daha çok dikkat

çekmektedir. Hükûmetlerin, ne pahasına olursa olsun, hak ve özgürlüklere yönelik ihlâller gerçekleşmesini önleme yükümlülüklerinin bulunması bunun nedenidir. O halde hükûmetler bunu önlemek için bu ihlâllere kasıtlıca, manipülasyon sonucunda ya da farkında olmaksızın sebep olanlarla da mücadele edeceklerdir. Ama hükûmetlerin hak ve özgürlük ihlâlleri gerçekleşmemesini sağlama çabası içerisinde olmaları da beklenmelidir. Şayet hükûmetler, bu çalışmada önerildiği üzere, dış terörizmi bir iç güvenlik meselesi olarak görmemeyi başarabilirlerse hak ve özgürlük ihlâlleri de meydan gelmeyebilecektir.

Hükûmetler kendilerince haklı nedenlerle bu türde tedbirler almak zorunda kalırlarsa tedbirlerin meşruiyeti önem kazanır. Bilir (2011) Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin belirlemiş olduğu ilkelerin bu konuda önemli referanslar olabileceğine dikkat çeker. Buna göre hükûmetlerin terörle mücadele gerekçesiyle aldıkları tüm tedbirlerin hukuka uygun olması, herhangi bir tedbirin insan haklarını kısıtlamaması, kaçınılmaz olan kısıtlamaların mümkün olduğunca açık bir şekilde ifade edilmesi, gerekli olması ve güdülen amaçla orantılı olması gereklidir. Tedbirlerin keyfiyetten, ayrımcı ya da ırkçı muameleden uzak olması, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü gözetmesi ve uygun bir denetime tâbi olması da önemlidir (Bilir, 2011: 61). Aksi halde Long (2002: 428) tarafından da ifade edildiği üzere otoriteler (hükûmetler) tedbirler aldıkça teröristler daha fazla eylemle yanıt verebilecekler, "şiddet döngüsü" olarak tanımlanan bir durum yaratılabilecektir. Özellikle toplumsal yapıda kültürel çeşitliliğe sahip olan devletlerde bu risk yüksektir. Bu risk hükûmetler eliyle iç düşmanlar üretilmesine yol açabilir.

4.3. İç Düşman Üretimi

Carl Schmitt (2007: 52-53), "Siyasal Kavramı" isimli eserinde, siyasal bir varlık olan devletin iç barışı ve huzuru sağlama zorunluluğunun, onu gerektiğinde bir "iç düşman" üretme kararı vermeye zorladığını ifade etmiştir. Günümüzde bu gayeye katkıda bulunabilecek en işlevsel araçlardan biri terörizm olabilmektedir. Devletler ve hükûmetler muhalif toplumsal grupların çeşitli faaliyetlerini terörizmle ilişkilendirmek suretiyle muhalif kimlikleri hedef alma ve/veya meşruiyetlerini sürdürme stratejisine başvurabilmektedirler. Bu süreçte hak ve özgürlük ihlâlleri gerçekleştirmek suretiyle hukukun dışına da çıkabilmektedirler.

Boynukara (2020) bunun hata olduğunu, çünkü üretilmiş güvenlik kaygılarını gerekçe göstererek hukuku ötelemenin ve olan biten her şeyi terörizm kavramı üzerinden tanımlayarak vatandaşı kategorize etmenin devletler ve hükûmetler için sakıncalar barındırdığını açıklamaktadır. Bu temelde eski müesses nizamın "iç düşman" tanımlamaları üzerinden üretilen korkunun ve devleti, rejimi, ülkeyi korumak amacıyla yapıldığı iddia edilen bu tür tasniflemelerin devlet ve millet için önemli riskler içerdiği değerlendirmesinde de bulunmaktadır.

Kilcullen (2009) yanlış politikalara dayanan terörizmle mücadele stratejilerinin yeni sempatizanlar ve teröristler ürettiğini iddia etmektedir. Güneş (2020: 343) ise toprakları üzerinde yaşayan bireyleri dost ve düşman olarak ayıran ve düşman saydıkları ile sürekli bir mücadele yürüten bu tür anlayışların dayandığı güvenlik algılarını "sahte" olarak nitelemekte ve kısa sürede işlevsizleşeceğini ileri sürmektedir. Çünkü terörizmle hukukun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde mücadele edilememesi, terör örgütlerinin alan kazanmasının önlenememesi, terör örgütlerine katılımların önüne geçilememesi vb., sosyal maliyetlerin etkileyicileri olarak bu çalışmada sunulan aktörlerin de etkisiyle, iç düşman söyleminin kullanımı konusunda hükûmetleri kolaycılığa sevk edebilmektedir.

Terörizmin sübjektif niteliği "iç düşman" kavramının kullanımını kolaylaştırabilmektedir. Bu tür suçlamalar "terörizm" kavramının anlamında ciddi muğlaklıklara sebep olabilmekte, bu muğlaklıklar ise terörizm gerekçesiyle "kim ile", "ne ile"

ve "nasıl" mücadele edilmesi gerektiğini bulanıklaştırabilmektedir. Bunun en önemli olumsuz sonuçlarından biri hükûmetler aleyhinde meşruiyet sorgulamalarına yol açmasıdır.

4.4. Meşruiyet Kaybı

Devlet egemenliğinin temel dayanaklarından biri olan meşru şiddetin millî sınırlar içinde kullanımına küreselleşmeyle birlikte itirazlar oluşmaya başlamıştır. 20.yüzılın son birkaç on yılından beri gelişen insan haklarına ve özgürlüklerine ilişkin söylemler ve bu söylemler temelinde geliştirilen askerî ve yasal müdahaleler, devletlerin kullandığı şiddetin meşruluğuna yönelen itirazların parçası olmuştur. Devletler 20.yüzyılın sonlarından itibaren vatandaşlarını polisiye yöntemlerle kayıtsız şartsız cezalandıramaz, cezalandırsa bile şiddeti kolaylıkla meşrulaştıramaz hale gelmiştir. Hâlihazırda birçok devlette bu şiddetin azalmadığı söylenebilir. Ancak bu şiddetin meşrulaştırılabilmesinin imkânları azalmıştır (Hardt ve Negri, 2004: 25-27).

Hâl böyle iken vatandaşların, terörizmle mücadele politikalarının terörizmi hedef aldığını, kendi hak ve özgürlüklerine zarar vermeyeceğini, hukuk devletinin korunmasını önceliediğini bilmeleri hükûmetlerin hem terörizm karşısında başarılı olmalarını hem de meşruiyet sorunu yaşamamalarını (Hazır, 2001: 76) sağlamak için elzemdir. Haksız ve yanlış politikalar ve uygulamalar sadece muhalif kesimde değil tarafsız olduğunu düşünen kesimde de meşruiyet sorgulamalarına yol açarak demokrasinin gerilemesine sebep olabilir.

4.5. Demokratik Gerileme

Demokratik gerilemenin terörizme imkân açan alanların kapatılmasını sağladığı gerekçesiyle terörizmle mücadelenin bir yolu olduğu düşünülebilir. Ama bunun hepten terörizmle mücadeleyi kolaylaştırdığını iddia etmek olanaklı değildir. Demokratik gerileme insan onurunu ve yaşam kalitesini hedef alabilen terörizmle mücadele edilebilmesini kolaylaştırabilse de, yönetimlerin otoriterleşmesine yol açabildiği için önemli bir sorun olarak görülmelidir. Çünkü yönetimlerin otoriterleştiği bir ortamda "demagojinin ve demagogların hâkimiyeti demokrasinin kötüye kullanılmasına" (Daver, 1986: 92), "terörizme karşı alınan tedbirlerin ise devlet terörüne dönüşmesine" (Hazır, 1990: 49) yol açabilir. Terörizmle mücadele "demokrasinin varlığı zedelenmeden gerçekleştirilebildiğinde" (Hazır, 1990: 48) anlamlı olacaktır.

Demokrasinin geriye çevrilmesi özellikle çokkültürlü devletlerde önemli sorunlara yol açabilir. Bu sorunlardan biri askerî darbe olabilir. Askerî darbeler nedeniyle alınan tedbirlerin daha fazla terörizm korkusuna yol açması, hak ve özgürlüklerin daha fazla derecede ihlâl edilmesi, toplumun bazı kesimlerinin "iç düşman" kategorisine yerleştirilmesi ve yönetim süreçlerinde bulunanların meşruiyet sorunları yaşaması olası hale gelebilir.

5. SONUÇ YERİNE

Demokrasilerde terörizmle sosyal maliyetlere yol açmadan mücadele edebilmek zordur. Terörizmin sübjektif niteliği bile tek başına sosyal maliyetler oluşmasına etki edebilir. Ancak terörizmle mücadelenin, "asıl mecrasında" ve "aktif özne konumundaki aktörlerini hedef alarak" gerçekleştirilmesi sosyal maliyetlerin niceliğini ve niteliğini azaltabilir. Demokrasinin varlığı bunu zorunlu kılmaktadır. Örneğin devletler tarafından desteklendiği bilinen bir terörizm türünü "dış terörizm" olarak kavramlaştırdıktan sonra ona "asıl mecrasında" ve "aktif özne konumundaki aktörlerini hedef alarak" bir dış güvenlik meselesi olarak önem atfetmek sosyal maliyetlerin azalmasına katkı sunabilir. Çünkü terörizmin bu türüyle mücadele bir iç güvenlik meselesi haline getirilmediğinde ve aktif özne konumundaki aktörlerine karşı mecrasında yürütüldüğünde hedeften sapmalar daha az gerçekleşebilir. Bu halde demokrasinin ilke ve kurallarını vatandaşları aleyhinde sonuçlar üretecek şekilde ihlâl eden müdahaleler daha az görülebilir. Daha da önemlisi, sosyal maliyetin etkileyicileri olabilen aktörler sosyal maliyetler oluşmasına etki edebilme imkânları bulamayabilirler.

Burada belirleyici olan unsurlar terörizmle mücadelenin "terörist şiddetin var edildiği mecralarda" ve "terörist şiddetin aktif öznesi konumundaki aktörleri hedef alarak" gerçekleştirilmesidir. Dış terörizmle mücadeleye bir iç güvenlik meselesi olarak önem atfedilmesi bu bağlamda sorunludur. Çünkü devlet destekli dış terörizme millî sınırlar içerisinde sebep olduğu olumsuzluklar nedeniyle iç güvenlik meselesi olarak önem atfedip onun kullanışlı araçları olan kişileri ve toplumsal grupları mücadelenin merkezine ya da herhangi bir yerine kasıtlıca ya da istemsizce yerleştirmek hükûmetlerin meşruiyetlerinin tartışılmasına yol açacak sonuçlar üretebilecektir. O sonuçlar demokrasinin de etkisiyle hükûmetleri siyasal açıdan varlık/yokluk mücadelesi içine düşürebilecektir. Özellikle kültürel çeşitliliğe sahip olan toplumlarda bu olasılık yüksektir.

Dış terörizmin millî sınırlar içerisindeki kullanışlı araçları olan kişiler ve toplumsal gruplar bu terörizm türüyle mücadelenin hedefinde elbette olmalıdır. Ancak bu kişiler ve gruplar bu türdeki terörizmle mücadelenin merkezine yerleştirilmemelidir. Çünkü bu terörizm türünün arkasında devletler vardır. Mücadelenin merkezinde de terörizme destek veren devletler (ile varsa diğer aktörler) olmalıdır. Etkili iç ve dış istihbarat birimlerine ve dünya üzerinde nüfuza sahip olan güçlü devletler terörizmi destekleyen devletleri tespit edebilmektedirler. Teknolojinin sunduğu imkânlar ise bu tespitleri kolaylaştırabilmektedir. Bu halde dış terörizmin millî sınırlar içerisindeki kullanışlı araçları olmayı özgür iradeleriyle tercih etmiş olan kişilerle, bu duruma istemsizce düşmüş olan kişiler ve toplumsal gruplar arasında ayrımlar yapılmalıdır. Kimin "terörist", kimin ise "suç işlemiş vatandaş" olduğu böylece ayırt edilmelidir. Hukuk sistemi de onları bu konudaki özenli ayrım gereğince cezalandırmalıdır. Bu yaklaşım terörizmle mücadele sürecinde ortaya çıkacak olan sosyal maliyetleri azaltabilecektir. Bu sayede toplumsal bütünleşmenin başarılması suretiyle millet olma bilincinin gelişmesi için de ilerleme kaydedilebilecektir.[6] Hükûmetlerin terörizmle mücadelenin sosyal maliyetlerini azaltmak için tedbirler alma zorunluluğu terörizmle mücadeleye "mecrasında ve aktörleri gerekçesiyle" bu minvalde önem atfetmelerini elzem hale getirmektedir. Bazı devletlerin dinsel, etnik, dilsel, mezhepsel vb. çeşitliliğe sahip olmaları, bu çeşitlilik unsurlarını komşu devletlerden coğrafî sınırlarla ayırır gibi ayıramamaları ve dünya üzerinde kritik bir coğrafya üzerinde bulunmaları ise bunun gereğini daha güçlü biçimde artırmaktadır.

Çalışmanın önerisine şu soruyla itiraz edilebilir: Devletler, destekledikleri terörizmin rakip devletlerin millî sınırları içerisinde sosyal maliyetlere yol açmasını sağlayacak girişimlerde de bulunacaklardır. O halde dış terörizmle mücadele meselesi neden bir iç güvenlik meselesi haline de getirilmesin? Her iki terörizm türü arasında ayrım yapılabilmesindeki güçlükler[7] de bu yöndeki itirazla birlikte değerlendirildiğinde, bir yandan asıl mecrasında ve aktif öznesi olan aktörlerini hedef alarak mücadele edilen dış terörizmle, diğer yandan ona bir iç güvenlik meselesi olarak önem atfedilmek suretiyle de mücadele edilmesinde fayda görülmesi sonucunu getirebilir. Aslında bu sorunun cevabı metin içerisinde verilmiştir. Terörizmle mücadeleye dair savunulabilecek olan bu yaklaşımın özellikle demokratik hükûmetlerde önemli sakıncaları bulunduğu açıklanmıştır. Ancak gelecekteki olası bazı gelişmeler üzerinden bu soruya sebep-sonuç ilişkisi zincirinde şu cevabı vermek de mümkündür: Demokrasinin varlığı terörizmle iç güvenlik yönetimleri temelinde gerçekleştirilen mücadelede oluşabilen sosyal maliyetleri görünür ve dikkat çeker hale getirir. Küreselleşme konusundaki tarafgirlik de bunun etkisini artıracak biçimde kullanılır. Terörizmle bu minvaldeki mücadelenin sebep olabileceği sosyal maliyetler demokratik ilkelerin ve

[6] Ernest Renan'ın (2018: 261-262) iddia ettiği gibi, "bir milletin var edilebilmesi her gün plebisit yapılmasını gerektiriyorsa", bu yaklaşım bu uğurda kullanılabilir.

[7] Bu çalışma bu ayrımın nasıl yapılabileceğine dair bir söylem üretmemektedir. Çünkü böyle bir amacı yoktur. Ancak bu ayrımı hem önemli ve gerekli hem de mümkün görmektedir. Bu ayrımın yapılmasının terörizmin tüm türleriyle etkili mücadelenin gereği olduğunu kabul etmektedir.

işleyişlerin toplumdaki varlığı nedeniyle kolaylıkla somutlaşır. Bu nedenle, ifade edildiği üzere, hükûmetlerin politikaları sonucunda işe koşulan güvenlik stratejilerinin sebep olabildiği sosyal maliyetler hükûmetler açısından baş edilmesi gereken önemli bir mesele olarak varlık bulur. Hükûmetler bu meseleyle baş edebilmek için demokrasiden uzaklaşarak otoriterleşmeyi tercih edebilirler. Hatta bu tercihin özgün koşulların gerektirdiği bir tercih olduğu, zorlayıcı koşullar ortadan kalktığında normalleşmenin başlayacağı konusunda toplumu ikna etmeye de çalışabilirler. Bu süreçte olağanüstü hal (OHAL) de ilân edebilirler. Çünkü "terörizmin demokratik yönetimlerde otoriter yönetimlere nazaran daha fazla imkânlar bulabildiği söylenebilmektedir" (Bkz. Lutz ve Lutz, 2017: 277; 281-282; Hobsbawm, 2008: 126-127). Ancak terörizmin kontrol altına alınabilmesi gerekçesiyle benimsenebilecek olan ve geçici olması öngörülen bu otoriterleşme kalıcı hale gelebilir. Çünkü sosyal maliyetler kısa süreli de olsa otoriter yönetim dönemlerinde daha fazla olarak ortaya çıkabilmektedir. Nihayetinde baş edilemeyen sosyal maliyetler kalıcı otoriterleşmeye sebep olabilir. Bu sonuç belki de terörizmle başarılmak istenen aşamanın ta kendisidir.

Bu halde hükûmetlerin dış terörizmle mücadelesi için en tercih edilebilir olanın, dış terörizmle mücadeleyi bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırmamak olduğu savunulabilir. Zira demokrasiye ihtiyaç vardır. Dış terörizmle mücadelenin asıl mecrasında ve aktif öznesi olan aktörlerini hedef alarak yürütülmesi önemli ve yeterli görülmelidir. Uluslararası sistem üzerinde yapılacak mücadele ve geliştirilecek iş birlikleri ve ekonomik yatırımlar, devletler aleyhinde terörizmin desteklenmesine son verilmesi kararı alınmasına etki edebilir. Bu mecrada başarı sağlandığında dış terörizmin millî sınırlar içerisinde sosyal maliyetlere yol açması da önlenebilir. Devletlerin terörizme desteklerinin kesilmesi, hükûmetlerin millî sınırlar içerisinde gerçekleşen terörist şiddetle mücadelelerini de kolaylaştırabilir. Hükûmetler bu faydaları nedeniyle demokrasiyi bir baskı aracı olarak kabul etmelidir. Demokrasinin varlığı hükûmetleri dış ve iç terörizmle mücadele politikalarını ve stratejilerini gözden geçirme hususunda teşvik etmelidir. Bu, bir risk unsuru da olabilen demokrasiye duyulan ihtiyacın gereğidir. Elbette demokrasi tek çare değildir. Ancak demokrasiden bütünüyle vazgeçilmesi de realist bir yaklaşım değildir.

Hükûmetlerin görevi devletin sürekliliğini sağlamaktır. Bu nedenle hükûmetler terörizmle mücadeleyi kendi kişisel menfaatlerine hizmet edecek bir mücadele biçimine dönüştürmemeye özen göstermelidir. Özellikle çokkültürlü devletlerde bu husus elzemdir. Bunun yolu terörizmle mücadelenin sosyal maliyetlere yol açmasını engellemeye çalışmaktan geçer. Hükûmetler millî sınırlar içerisinde gerçekleştirmek zorunda oldukları terörizmle mücadeleyi farklı kültürel kimliklere mensup toplumsal gruplara karşı bir "güç mücadelesi" aracı haline getirmemelidirler. Çünkü hükûmetlerin politikalarına yön veren ideolojilerin özellikle çokkültürlü devletlerde muhalif toplumsal gruplarca onaylanmaması muhtemeldir. Bu halde bu tür bir güç mücadelesi toplumsal gruplar arasındaki siyasal şiddet biçimlerini alevlendirebilir. Terörizmle mücadele sürecinde gelişebilen ve baş edilmesi zor olan sosyal maliyetler, bu meselenin bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırılmamasının doğru bir seçenek olabileceğinin düşünülmesine sebep olmaktadır. Terörizm nedeniyle kolaylıkla başarılamayan toplumsal bütünleşmenin sürekli tehdit altında olması bu sayede önlenebilir. Bu bağlamda millet olmayı başarabilmek için terörizmle/dış terörizmle mücadele meselesinin bir iç güvenlik meselesi haline getirilmemesi önerisi değerlendirilebilir.

Bu öneri "terörizmin görmezden gelinmesi" anlamına gelmez. Terörizmin aslında korkulduğu kadar büyük bir mesele olmadığına ilişkin görüşlere hak verip onu iç güvenlik yönetimlerinin önemli bir işi olarak görmekten çıkarmak suretiyle onunla mücadele seçeneği değerlendirilmelidir. Demokrasi gibi çokkültürlü yapı da bir risk unsurudur. Hangi terörizm türüyle mücadele edilse, bir iç güvenlik meselesi haline getirilmesi gerekse dahi, hükûmetlerin terörizmle mücadelesi kişilerin ya da grupların tepkisini çekebilir. Kişiler ya da toplumsal

gruplar hükûmetlerin terörizmle mücadelesinde hatalar görmeseler bile, hükûmetlere yönelik eleştirileri, girişimleri, kitle hareketlerini vb. siyasal iktidarın ele geçirilmesinin bir aracı olabileceği düşüncesiyle destekleyebilirler. Bu nedenle hükûmetlerin terörizmle mücadele meselesini bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırmama çabası içerisinde olmaları hem kendi meşruiyetleri ve süreklilikleri hem de toplumsal bütünleşme açısından önemli görülmelidir. Kültürel açıdan çeşitliliğe sahip olan devletlerde hükûmetler terörizmle mücadele meselesinin iç politikanın önemli araçlarından biri haline getirilebileceğinin farkında olmalıdırlar. Terörizmle mücadeleyi bu nedenle bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırmamayı önemli görmelidirler. Bu politik yaklaşım ilk bakışta iktidarın yararına gibi görünse de, aslında devlet istikrarı açısından faydalar barındırmaktadır. Terörizmin diğer devletler tarafından kullanılan bir araç olması bunu elzem hale getirmektedir.

Artık terörizmle mücadelenin sosyal maliyetlere sebep olmayacak biçimde gerçekleştirilmesinin yeni terörizmle mücadelenin gereği haline geldiği çok açıktır. Sosyal maliyetler oluştuktan sonra onlarla mücadele etmek zorunda kalmaktansa "riskten kaçınma" stratejisinin benimsenmesi suretiyle sosyal maliyetler oluşmaması için çaba göstermek tercih edilmelidir. Bu tercih de bir maliyet doğurabilecektir. Ancak hangi maliyetin daha kabul edilebilir olduğuna dair değerlendirmeler yaparak terörizmle mücadele etme zorunluluğu hükûmetler için her zamankinden daha elzem hale gelmiştir.

KAYNAKÇA

BEETHAM, D. (2014). *Demokrasi ve İnsan Hakları* (Çev. B. Canatan). Ankara: Liberte Yayınları.

BİLİR, F. (2011). İnsan Hakları ve Terör. *Türkiz*, 12, 57-66.

BJØRGO, T. (2005). Introduction. T. Bjørgo, *Root Causes of Terrorism: Myths, reality and ways forward* in (p. 1-15), London and New York: Routledge.

BOYNUKARA, A. (2020). *Güvenlik Kaygısı Üzerinden Ülkeyi Esir Almak,* 28 Mayıs 2020 tarihinde https://www.perspektif.online/tr/siyaset/guvenlik-kaygisi-uzerinden-ulkeyi-esir-almak.html adresinden alındı.

CHRISTENSEN, D. A. and AARS J. (2017). Does Democracy Decrease Fear of Terrorism? *Terrorism and Political Violence*, http://dx.doi.org/10.1080/09546553.2017.1287700.

DAVER, B. (1986). Demokrasinin Temel Prensipleri ve Terörizmle Mücadelede Bu Prensiplerin Önemi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 41(1), 89-96.

DER DERIAN, J. (2009). The Value of Security: Hobbes, Marx, Nietzsche, and Baudrillard. J. Der Derian, *Critical Practices of International Theory: Selected Essays* in (p. 149-166), London and New York: Routledge.

FALK, R. (2007). War and Peace in an Age of Terror and State Terrorism. *Uluslararası İlişkiler*, 4(14), 1-15.

GÜNEŞ, M. (2020). Devletin Bir Güvenlik Sorunu Olarak İnsan Haklarını Koruma ve Sürdürebilme Kapasitesi. *XI. Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı Cilt:2*, 331-346.

HARDT, M. and NEGRI, A. (2004). *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*. New York: The Penguin Press.

HAZIR, H. (2001). *Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi Olarak Siyasal Şiddet ve Terörizm*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

HAZIR, H. (1990). Demokrasi ve Siyasî Terör. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 35-49.

HOBSBAWM, E. J. (2008). *Küreselleşme Demokrasi ve Terörizm* (Çev. O. Akınhay). İstanbul: Agora Kitaplığı.

İSEN, G. B. (1983). Terörizm: Değişik Boyutlarıyla Çağdaş Bir Sorun. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1, 193-231.

KILCULLEN, D. (2009). *The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. Oxford: Oxford University Press.

LAQUEUR, W. (2002). Terörizmin Yorumlanması (Çev. İ. Yıldız). C. Güzel, *Silinen Yüzler Karşısında Terör* içinde (s. 95-141), Ankara: Ayraç Yayınevi.

LONG, D. E. (2002). Terörist Davranışı Anlamak (Çev. N. Oral). C. Güzel, *Silinen Yüzler Karşısında Terör* içinde (s. 415-432), Ankara: Ayraç Yayınevi.

LUTZ, B. ve LUTZ, J. (2017). Terörizm. A. Collins, *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları* (Çev. N. Uslu) içinde (s. 273-288), İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.

RENAN, E. (2018). *What is a Nation? And Other Political Writings* (Translated and Edited by M. F. N. Giglioli). New York: Columbia University Press.

SCHMITT, C. (2007). *The Concept of the Political*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

SEYHAN, E. (2020). '*Counter-Terrorism' is a dangerous myth, it is high time we abolished it*, 02 Temmuz 2020 tarihinde https://ceasefiremagazine.co.uk/time-abolished-counter-terrorism/ adresinden alındı.

SMITH, M. E. (2020). *Uluslararası Güvenlik* (Çev. R. Gözen). Ankara: Felix Kitap.

VORSINA, M., MANNING, M., FLEMING, C. M., AMBREY, C. L. and SMITH, C. (2015). The Welfare Cost of Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, http://dx.doi.org/10.1080/09546553.2015.1111207.

WEBER, M. (2014). *Sosyoloji Yazıları* (Çev. T. Parla). İstanbul: Deniz Yayınları.

WORLD101. (2021). *Who Counts As A Terrorıst? From foreign groups to domestic threats, how does the U.S. government define terrorism?*, 06 Eylül 2021 tarihinde https://world101.cfr.org/global-era-issues/terrorism/who-counts-terrorist adresinden alındı.

YILMAZ, S. (2017). *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

KÜRESEL TERÖRLE MÜCADELEDE GÜÇ KULLANIMI

Kadir SANCAK[1]
Özge SAVACI[2]

Özet

Bugünün dünyasında küresel terör ve terörle mücadele en önemli uluslararası güvenlik sorunlarından biri haline gelmiştir. Söz konusu sorun güvenlikle ilgili olduğu için mücadele yöntemi olarak da ağırlıklı olarak -realist bakış açısıyla- askeri yöntemlerin kullanılmasının doğru olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda da terörle mücadeleden ziyade teröristle mücadele edilmeye çalışılmıştır. Oysa sert gücü esas alan mücadele yöntemleri ile terör örgütlerine önemli kayıplar verdirilmesi mümkün olmakla beraber bu güç çeşidinin kullanılması sorunun çözümü noktasında yeterli olmayabilir. Terörle mücadelede sert güç yöntemlerinin kullanımı hem insan kayıplarına yol açmakta hem de önemli maddi harcamalar gerektirmektedir.

Öte yandan son dönemde uluslararası ilişkilerde güç kullanımıyla ilgili bir başka güç çeşidi olan yumuşak güç ön plana çıkmaktadır. Yumuşak güçle birlikte devletler istediklerini zorlama yöntemlere başvurmaksızın elde etmektedirler. Yumuşak gücün kullanımının terörle mücadelede de etkili olması muhtemel görünmektedir. Yumuşak güç, gerek terör ortamının doğmasına mâni olmada, gerekse terörün insan kaynaklarının zayıflatılmasında etkili olabilmektedir.

Bu çalışmada küresel terörle mücadelede güç kullanımının hangi yöntemlerle yapılmasının doğru olacağı tartışılacaktır. Öncelikle, terörle mücadelede geleneksel yöntem olarak nitelendirilebilecek olan sert güç yönteminin kullanımı ve bunun yetersizliği anlatılacaktır. Devamında ise bir alternatif olarak yumuşak güç kullanımının terörle mücadelede ne kadar etili olabileceği ve bunun yeterliliği ele alınacaktır. Son bölümde ise çalışmanın tezi olarak terörle mücadelede başarılı olmak için en rasyonel politikanın söz konusu güç çeşitlerinin beraber kullanımı anlamındaki akıllı gücün kullanımı ile olacağı ifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sert Güç, Yumuşak Güç, Akıllı Güç.

[1] Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, kadirsancak@gmail.com, ORCID:0000-0001-9266-5592
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Balıkesir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ozgesavaci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7318-7035

USE OF FORCE İN THE FİGHT AGAİNST GLOBAL TERRORİSM

Abstract

Today, global terrorism and the fight against terrorism have become one of the most important international security problems. Since the aforementioned problem is related to security, it was thought that it would be right to use mainly military methods -from a realist perspective- as a method of struggle. In this context, it was tried to fight terrorism rather than the fight against terrorism. However, although it is possible to inflict significant losses on terrorist organizations with methods of struggle based on hard power, the use of this type of force may not be sufficient to solve the problem. The use of hard power methods in the fight against terrorism both causes human losses and requires significant financial expenditures.

On the other hand, soft power, another type of power related to the use of force in international relations, has come to the fore recently. With soft power, states get what they want without resorting to coercive methods. It seems likely that the use of soft power will also be effective in the fight against terrorism. Soft power can be effective both in preventing the emergence of terror environment and in weakening the human resources of terrorism.

In this study, it will be discussed which methods would be appropriate to use force in the fight against global terrorism. First of all, the use of the hard power method, which can be described as the traditional method in the fight against terrorism, and its inadequacy will be explained. Then, as an alternative, how effective the use of soft power can be in the fight against terrorism and its adequacy will be discussed. In the last chapter, as the thesis of the study, it will be stated that the most rational policy to be successful in the fight against terrorism will be the use of smart power, which means the use of these types of power together.

Keywords: Hard Power, Soft Power, Smart Power.

1.GİRİŞ

Güvenlik ve güç kavramları uluslararası ilişkilerin temel konu başlıklarıdır. Uluslararası sitemi oluşturan ülkeler istikrarlarını ve güçlerini tehdit edebilecek iç veya dış herhangi bir tehditle karşılaşmak istememektedirler. Tam da bu noktada terörle mücadele ülkeler için hayati birer konu olmaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası ülkeler; terörle mücadele politikalarında değişikliğe gitme ihtiyacı hissetmiştir. Bu saldırı ile terör faaliyetlerinin bölgesel birer sorun olmayıp küresel çapta bir sorun olduğu, iş birliğinin önemi ve bunların yanında sert güç kullanımının sorunun çözümündeki yeterliliği tartışılmaya başlanmıştır. Sert güç, askeri ve ekonomik unsurlarla davranışların değişiminde etkili olan bir güç çeşididir. Değişen ve dönüşen dünyada silahlarını değiştiren terör örgütlerinin algıları hedef almaya başladığı görülmektedir. Bu noktada devletler de bu yeni silahlara karşı sert güç tedbirleri ile hareket etmenin yetersiz kalabileceğine kanaat getirmişlerdir. Bu bağlamda terörle mücadelede son dönemde alternatif çözüm önerisi olarak yumuşak güç politikalarının etkili olabileceği konuşulmaya başlanmıştır. Yumuşak güç, devletlerin zorlama yöntemlere başvurmaksızın cazibe, çekicilik ve hayranlık gibi kavramlar üzerinden istediklerini elde edebilmesini sağlayan bir güç çeşididir.

Terörle mücadelede sert gücün mü yoksa yumuşak gücün mü daha işlevsel olduğu tartışmaları bağlamında ortaya çıkan bir başka kavram da akıllı güç olmuştur. Akıllı güç, devletlerin arzu ettikleri amacı gerçekleştirmek için hem sert hem de yumuşak gücü etkili bir şekilde kullanmasını ifade etmektedir. Akıllı güç hem yumuşak güç paradigmalarını hem de sert güç paradigmalarını içermesi açısından küresel terörle mücadelede son derece önemli bir politik yöntem olarak görülmektedir.

2. KÜRESEL TERÖR

Bugün karşımıza küresel bir sorun olarak çıkan terör, kavramın ele alınışındaki bakış açısı farklılıkları, dinamik bir kavram oluşu gibi pek çok neden bir araya geldiğinde uluslararası literatürde tanım çeşitliliğine yol açmaktadır. Bu tanım çeşitliliği ve teröristin kim olduğu gibi tartışmalar ise kavram üzerinde uzlaşı sağlanamamasının en temel noktalarından bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır (Arıboğan, 2003, s. 14-19). Kavram üzerinde uzlaşı sağlanamasa da yapılan tanımlarda bazı ortak noktalar göze çarpmaktadır. Şiddet içeren, korku, panik ve kaostan beslenen, kanunsuz şekilde yapılan terör faaliyetleri kitleleri hedef alarak seslerini duyurmaya çalışmaktadır (Bal, 2006, s. 7-25).

Immanuel Kant'ın 1798 yılında ifade ettiği şekliyle literatürde rastlayabileceğimiz terör "insanlığın kaderindeki kötü bir kavram" olarak karşımıza çıkmaktadır (Yamaç, 2006, s. 76). Terör; insani düşüncelerden uzakta, zorlama ve korku yolu ile eylemlerini geniş kitleler üzerinde uygulayan sistematik bir şiddet türü olarak tanımlanabilmektedir. Bu eylemleri ise propagandasının en büyük araçlarından biri olarak kullanmaktadır (Tacar, 1999, s. 43-47).

Eski terör faaliyetlerine bakıldığında onların daha merkezi- bölgesel ve hiyerarşik bir yapıda olduğu ve hedefi belli olan çatışma alanlarında aktiflik gösterdikleri görülmektedir. Yeni terör faaliyetlerinin yapısı, örgütlenme biçimi ve eylem alanlarına gelindiğinde ise, küresel çapta erişime açık yapılanan, sivil kitleleri hedefine alan, şiddetin dozunun çok ağırlaştığı, merkezi konumda ve kamuya açık olan her alanda gerçekleştirildiği görülmektedir (Aydemir, 2020, s. 31-40).

Terör faaliyetleri, literatürde her ne kadar Soğuk Savaş ile gelen olumsuz bir sonuç gibi görünse de kökenleri çok daha eskilere uzanmaktadır. Bu faaliyetlerin kökenlerini Habil- Kabil kardeşlere kadar götürebilmek mümkündür (Altun, 2011, s. 60-61). Terör faaliyetlerinin bugünkü haline en yakın şeklinin MS ilk yüzyılda Filistin topraklarındaki Sicariiler örgütü tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir. Eylemlerinin yapılış şekli ve yapıldığı alanlar incelendiğinde modern terörizmin bilinen en eski hali olarak karşımıza çıkmaktadır (Özman &

Açıl, 2019, s. 22-35). Terör yapılanmalarının daha yakın zamandaki bir diğer örneği ise Haşhaşiler Örgütü olarak görülmektedir. Haşhaşiler, örgüt elemanlarının eğitiminde ve kullandıkları taktiklerde modern terörizme önemli katkılarda bulunan bir örgüt olarak literatürdeki yerlerini almışlardır (Aşkın, 2020, s. 2-3). Hindistan'daki Thug Örgütü, Amerika'daki Ku Klux Klan gibi örgütler de başlıca terör örgütleri arasında sayılabilmektedirler (Kemiksiz, 2020, s. 22-23).

Özellikle Fransız Devrimi'nden sonra başlayan ve "Terör Dönemi" olarak adlandırılan dönem ise devrimciler ile hükümetin arasında geçen sert ve kanlı çatışmaların yaşandığı dönem olarak bilinmektedir. Latince "terrere" veya "terror" olarak bilinen ve daha sonra Fransızca "terrorism" kelimesinden dünya literatürüne geçen terör, bu dönemde anarşiye karşı düzeni sağlama aracı olarak kullanılmıştır (Kanat, Kodaman, & İren, 2016, s. 570-571).

Çoğunlukla terör örgütlerinin Soğuk Savaş dönemine kadar bölgesel ve yerel ölçekte faaliyetlerde bulunduğunu bilinirken; Soğuk Savaş döneminden itibaren terör örgütlerinin, küresel çapta faaliyetlerde bulunmaya başladığı görülmektedir. 11 Eylül 2001 yılında ABD'de gerçekleştirilen terör saldırıları ise bir bu bağlamda bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu saldırlar ile terör örgütlerinin faaliyetlerini sadece bulundukları alanlarla sınırlandırmayıp küresel çapta ve ses getirecek bir şekilde organize etmeye başladığı görülmektedir (Kartal, 2018, s. 51-54).

3.TERÖRLE MÜCADELEDE GÜÇ KULLANIMI

3.1. Sert Güç

Güvenlik ve güç kavramlarının çok uzun süre bir arada kullanıldığı ve hatta kavramların iç içe geçtiği bilinmektedir. Geleneksel anlayışta güçten söz ederken daha ziyade askeri ve ekonomik kapasite gibi somut faktörler dikkate alınmıştır. Ancak günümüzde doğrudan sayılarla ifade edilmeyen birçok faktör gücün bileşenleri olarak kabuk görmeye başlamıştır. Yani, artık bir devletin gücünü sadece askeri ve ekonomik unsurlarla sınırlandırmanın yeterli olmadığı, bunların yanına devleti-toplumu ilgilendiren tüm mekanizmaların dahil edilmesi gerektiği gerçeğiyle karşı karşıya kalındığını söyleyebiliriz (Karaağaç, 2020, s. 5-7).

Sert güç, bir aktörün istediklerini elde etme noktasında zorlama yöntemler kullanmasıdır. Bu yapılırken de genellikle askeri ve ekonomik unsurlar kullanılmaktadır. Yani bu yaklaşıma göre bir ülke gücünü askeri ve ekonomik alanlardaki üstünlüğünden alabiliyor ise güçlü sayılmaktadır. Sert güç, tehdit ve zorlama ile kararlar üzerinde etkili olmayı hedeflemektedir.

Ülkelerin istikrar ve güven tesisi konusunda uzun yıllar boyunca sert güç tedbirleri ile hareket ettiği bilinmektedir. Gelenekselleşen sert güç tedbirleri özellikle askeri ve ekonomik unsurlarla mücadeleyi ön plana çıkarmakta ve düşmanı-ötekiyi merkezine alan bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu yaklaşıma göre devlet, her suçlu ile nasıl baş ediyor ise teröristlerle de aynı şekilde baş etme yollarını kullanmalıdır. Burada uygulanan teröristleri cezalandırmak, etkisiz hale getirmek gibi yöntemler terörle mücadelede kullanılan birer sert güç uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mücadele yönteminde ihtiyaç duyulan büyük, donanımlı ordular ve güçlü ekonomik yaptırımlar maliyetli kalemler olabilmektedirler (Efegil & Kalaycı, 2020, s. 27-29).

Konuya örnek olarak bakıldığında, İngiltere'nin 1919 yılında kurulan Irish Republican Army (IRA) terör örgütü ile mücadelesinin uzun yıllar boyunca sürdüğü görülmektedir. Örgütün gerçekleştirdiği kanlı eylemleri ile çok sayıda insanın canına kastederek devlet ile pazarlık masasına oturma isteği içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. İngiltere bu eylemlere ve örgüte sert cevaplar vererek örgütün terör faaliyetlerini durdurmayı hedeflemiştir. İngiltere'nin, terörle mücadelede delil olmaksızın gözaltına alma, denetimlere uymayanların sert cezalara tabi

tutulması, gözaltı sürelerinin uzunluğu, terör suçlularının yargılanış biçimleri gibi önlemlerle durumu kontrol altına almaya çalıştığı görülmektedir (Özeren & Demirci, 2009, s. 179-194). Almanya'nın da İngiltere gibi bir dönem terörle mücadele noktasında (özellikle teröristlerin yargılanması alanında) sert bir tutum sergilediği bilinmektedir (Aşkın, 2020, s. 206-207).

3.2. Yumuşak Güç

Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde sert güç tedbirlerinin yetersizliğine dair dünya genelinde oluşan kanı yeni bir arayışı beraberinde getirmiştir. 20. yüzyıldan önceki dönemlerde "güçlü ülke" tanımlamaları ve algısına bakıldığında askeri-ekonomik unsurların ön planda tutulduğu klasik bir yaklaşım görülmekte iken, 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise askeri-ekonomik olmayan unsurları da baz alan bir algı ve tanımlama ihtiyacı gerekliliği oluşmuştur. Bu ihtiyaç, yumuşak güç kavramının gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur (Yatağan, 2018, s. 72-73).

Yumuşak güç uygulaması örneklerine çok daha eski tarihlerde rastlanılmış olmakla beraber kavram olarak literatüre 1990'lı yıllarda Joseph S. Nye tarafından kazandırılmıştır. Yumuşak güç, istenilen sonuçları elde etmek için ya da bu sonuçları sağlayabilmek adına kullanılan cazibe ve çekicilik odaklı bir güç türüdür. Yumuşak güç etkili olabilmek adına pek çok şekil ve kılığa girerek aktör ya da aktörleri etkisi altına alabilme kabiliyeti taşımaktadır. Burada yumuşak gücün kaynakları olarak karşımıza çıkan kültür, siyasi değerler ve dış politikalardır. Yumuşak gücün kullandığı kaynakların düşünce ve algılara yönelik oluşu, fiziki ve siyasal sınırların etkisini azaltmaktadır. Yumuşak güç, uzun vadede etkisini gözlemleyebileceğimiz bir güç çeşidi olmakla beraber inşa edilmesi noktasında da sabır ve sebat istemektedir (Aydemir, 2020, s. 115-118).

Hem sert hem de yumuşak gücün temelde davranış ve tercihleri yönetme amacı olduğu bilinen bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu etki eğer aktör üzerinde gönüllük esasıyla görülebiliyor ise yumuşak güçten, zorlama yolu ile etkili olabiliyor ise sert güçten bahsedilmektedir. Bu iki gücü birbirinden ayıran bir diğer önemli nokta ise, tercihleri yönetirken farklı mekanizmaları kullanıyor olmalarıdır. Literatürde ve pratikte yumuşak güç uygulamalarının yer yer sert güce, sert güç uygulamalarının da yumuşak güce dönüşümüne rastlamaktayız. Bu iki güç çeşidinin birbirlerinden beslenebildikleri gibi birbirlerinin önünü kesebilme potansiyelinden de söz edilmesi mümkün olabilmektedir (Sancak, 2016, s. 78-84) . Bu söylemi daha somut bir hale getirebilmek için örnek verecek olursak; askeri unsurlar genel olarak bir sert güç aracı olarak görülürken insani yardımlar adına askeri personellerin desteğinin alınması bir yumuşak güç kullanımı örneğini oluşturmaktadır.

Küresel anlamda terörle mücadelede, yumuşak güç bağlamında açılması gereken önemli bir başlık olan kamu diplomasisi ise yine 11 Eylül saldırılarından sonra gündemdeki yerini almıştır. Kamu diplomasisi, zorlama araçları olmadan rıza temelli bir yaklaşımla hareket etmektedir. Kamu diplomasisi 1965 yılında eski Amerikan bir diplomat olan Edmund Gullion tarafından literatüre kazandırılan bir kavramdır. Kamu diplomasisi; "bir devletin ulusal çıkar ve imajını korumak ve geliştirmek amacıyla, yabancı ülkelerin kamuoylarını, doğru içerikli enformasyon, kültür, bilim ve akla gelebilecek her türlü meşru yolla etkileme faaliyetleri" olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2012, s. 227).

Geleneksel kamu diplomasisi 11 Eylül saldırılarına kadarki süreçte uygulanan, tarafları iki uluslararası aktör olan bir yapı iken modern anlamdaki kamu diplomasisinin uluslararası bir aktörle geniş ve pek çok çevreleri etkileyebildiği görülmektedir. Geleneksel anlamdaki kamu diplomasisi faaliyetlerinden ziyade modern anlamdaki kamu diplomasisi faaliyetlerine geçiş bir ihtiyaç doğrultusunda oluşmuştur. Bu anlamda 11 Eylül saldırıları değişimin gerekliliği ve ihtiyaç oluşu için somut bir örnek olmaktadır (Şahin & Çevik, 2015, s. 3-8).

3.3. Akıllı Güç

ABD'de yaşanan 11 Eylül saldırıları akıllı güç kavramının ortaya çıkması noktasında kritik bir eşik sayılmaktadır. Dönem itibari ile ABD'nin, askeri ve ekonomik açıdan son derece güçlü bir konumda iken nasıl böylesine bir saldırı ile karşı karşıya kaldığı herkesçe merak konusu olmuştur. Bu noktada terörle mücadelede uygulanan yöntemler sorgulanmaya başlanmıştır. (Sancak, 2019, s. 360-361)

Yaşanan bu saldırılarla neredeyse tüm dünyanın terörle mücadele politikalarında değişikliğe gitmeye başladığı görülebilmektedir. Geleneksel yaklaşımla terörle mücadele noktasında sert güç tedbirleri ile hareket eden ülkeler sorunun çözümüne yönelik korku, yıldırma ve baskı ile durumu kontrol altına almaya çalışmışlardır (Payam, 2018, s. 17-18). Oysa sorunun kökenine inerek, terör faaliyetlerini besleyen tüm unsurların ortadan kaldırılmasını hedeflemeyen uygulamalar, kalıcı çözümü sağlamakta yetersiz kalabilmektedirler. Literatüre bakıldığında sert güce dayalı yöntemlerin; yüksek maliyetli oluşu, yapılan müdahalelerin aksi bir motivasyon oluşturup terör faaliyetlerine zemin hazırlaması ve terörist gruplara duyulan sempatinin artması gibi dezavantajları da beraberinde getirdiğine rastlanılmaktadır. Ayrıca teröristler sert güç tedbirlerinin uygulandığı zamanlarda kısa vadede eylemlerini gerçekleştiremiyor iken uzun vadede motivasyonlarını ve lojistiklerini toparlayıp karşı cevaplar verebilmektedirler (Efegil, 2019, s. 73-75).

ABD'nin, 11 Eylül saldırılarından sonra dönemin başkanı George W. Bush ile ciddi bir reaksiyon verdiği görülmektedir. Bu reaksiyon bir "süper güç" olan ABD'nin prestijini korumak ve saldırı sonrası halkta oluşan panik havasını en asgari düzeye indirgemeyi hedefleyen bir meydan okuyuşu içermektedir. Dönemin başkanı Bush'un yaptığı "Ya bizlesiniz ya da onlarla…" söylemi saldırıyı üstlenen El- Kaide örgütüne ait elemanları dünya çapında arama ve etkisiz hale getirmeye yönelik tüm operasyonların önünü açmıştır. ABD'nin terörle mücadele adına önce 2001 yılında Afganistan'da, ardından da 2003 yılında Irak'ta yaptığı müdahale ve işgaller dünya kamuoyunda ve kendi ülkesinde ciddi rahatsızlıklara yol açmıştır. Çünkü ABD, terörle mücadele eden tüm kurumlara çok ciddi yetkiler tanımış, insanların hak ve hürriyetlerini yok sayan pek çok uygulamaya da yasal olarak izin vermiştir. ABD'de yaşanan saldırıların bir başka yansıması ise nefret suçlarındaki dini ve etnik nedenlerin artışı olmuştur. Yapılan bu saldırılar sadece ABD'de değil çok sayıda Batı ülkesinde de ciddi bir islamofobi meydana getirmiştir. Neredeyse her Müslümana potansiyel bir terörist gözüyle bakan halk, Müslüman kişilere karşı nefret suçları işlemeye başlamıştır (Aşkın, 2020, s. 186-193).

Obama dönemine gelindiğinde ise ABD'nin dış politikadaki imaj zedelenmelerinin giderilmesi noktasında sadece sosyo- kültürel alanlarda yapılan bazı diplomasi hamlelerinin yeterli olmadığı, hükümet tarafından yapılacak ciddi diplomasi hamlelerinin de gerekliliği vurgulanır hale gelmiştir. ABD'nin ünlü bir düşünce kuruluşu tarafından hazırlanan bir raporda bu gereklilik Başkan Obama'ya iletilmiştir. 2006 yılında Center for Strategic and International Studies (CSIS)'e bağlı Akıllı Güç Komisyonu'nun kaleme aldığı "Daha Akıllı, Daha Güvenli Amerika" isimli rapor, yeni başkana güçlü ve hakimiyeti elinde bulunduran bir ABD için strateji değişikliğinin gerekliliğinden bahsetmiştir (Oktay, 2012, s. 123-131). Ülkenin edindiği korku ve öfkeden sıyrılarak sert güç uygulamalarını geri plana çekmesi, yumuşak güç uygulamalarına daha çok vurgu yapması yayınlanan raporda yer almaktadır. ABD'nin küresel bir terör faaliyeti ile karşı karşıya kalması ve çözüm noktasında uluslararası iş birliğine ihtiyaç duyması kamu diplomasi faaliyetlerinde gözle görünür hamlelerde bulunmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Obama gerek seçim aşamasında gerek ise seçildikten sonra yaptığı hamlelerle ciddi bir kamu diplomasisi faaliyetinde bulunmuştur. Obama'nın özellikle 2009 yılında Kahire'de gerçekleştirdiği konuşmasında, İslam üzerine yaptığı olumlu vurgulamalar dış politikada izleyeceği değişimin sinyallerini net bir şekilde vermiştir (Akçadağ, s. 1-5).

Akıllı güç; sert ve yumuşak gücün birleşiminden oluşan bir güç çeşididir. Burada yumuşak güç unsurları ve sert güç unsurları birbirlerini tamamlayıcı bir roldedir. İngiltere'nin terörle mücadele politikalarına bakıldığında karar alma mekanizmasındaki yetkililerin sert güçle yönteminin %25 oranında, yumuşak güç yönteminin ise %75 oranlarında olması gerekliliğine vurgu yaptıkları görülmektedir. (Aşkın, 2020, s. 193-201)

Akıllı güçte güçlü ordu ve etkili ittifaklardan söz edilmektedir. Sert ve yumuşak gücün ortak özelliği davranışlarda meydana getirdiği değişimlerdir. Bu değişimleri yaparken ise kullandıkları yollar açısından farklılıklar göstermektedirler. Bir terör mücadelesinde salt sert güç ya da salt yumuşak güç kaynakları kullanmak meselenin çözümü açısından yeterli olmayabilir. Yumuşak gücün uzun vadede etkili oluşu terör faaliyetlerine maruz kalan ülkelerde oluşan tahribatı yine uzun vadede engelleyebilmekte ancak yapılan bir eyleme karşı tam ve anlık koruma sağlayamamaktadır. Tam da bu noktada akıllı güç kavramı devreye girerek duruma ve koşula bağlı şekilde hangi politikaların takip edilmesi gerektiğini söylemektedir. Akıllı gücün diplomasi, silahlı güç, kültür, ekonomi ve siyaset gibi pek çok alanda araçları bulunmaktadır. Terörle mücadelede kullanılacak akıllı güç uygulamaları gücün uygulanacağı aktörün vereceği tepkiler baz alınarak oluşturulmalıdır (Aydoğan & Aydın, 2011, s. 15-16).

4. SONUÇ

Devletlerin öncelikli amacı varlıklarını muhafaza etmek ve bu varlığı sürdürebilmektir. Bu bağlamda devletler varlıklarını ve güçlerini tehdit eden tüm unsurlarla mücadele etmektedirler. Bu tehdit unsurlarından bir tanesi de terördür. Terör, insanlık tarihi boyunca var olan ve bulunduğu her dönemde çeşitleri açısından farklılık gösteren dinamik bir kavramdır. Bu çeşitlilik ve dinamizm terörle mücadele konusunda da çok sesli bir yapıyı beraberinde getirmiştir. Terörle mücadele noktasında neredeyse her ülkenin kendi şartları içerisinde bir yöntem geliştirmiş olmakla birlikte uzun yılar boyunca sert güç tedbirleri ile hareket ettikleri görülmüştür.

Sert güç; askeri ve ekonomik anlamda zorlama, korku ve caydırma gibi saiklerle hareket eden bir güç çeşididir. Sert güç unsurları ile terörle mücadele, ciddi can ve mal kayıplarını beraberinde getirebilmekte ve bu durum ülkeler açısından son derece ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Sert güç tedbirlerinin genelde terörün kökenine değil de teröriste karşı uygulanması toplum nezdinde farklı etkileri yaratabilme potansiyeline sahiptir. Teröriste karşı uygulanan politikalar toplumda da ters bir etki yaratarak terörün yayılımı noktasında ciddi dezavantajları barındırmaktadır. Burada gerek ulusal gerekse uluslararası kamuoyunda terörle mücadelede izlenen politikalarda toplumun verdiği reaksiyonlar son derece önemli olmaktadır. Terörle mücadele politikalarının meşru bir zeminde yürütmek gerekmektedir.

Yumuşak güç kavramı çekici unsurlarla bir cazibe sağlamanın önemine vurgu yapmaktadır. Yumuşak güç birçok araçla bu çekiciliği sağlayabilmektedir. Yumuşak gücün uygulama alanlarında fiziki sınırlar etkisi yitirmektedir. Yumuşak gücün araçlarından biri olan kamu diplomasisi de uluslararası arenada giderek önemi artan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygulanan kamu diplomasisi faaliyetleri terörle mücadele alanında son derece önemli olabilmektedir. Kamu diplomasisi aracılığıyla kurulan ilişkiler ya da oluşturulan algılar ciddi manada kamuoyu desteğini alabilmekte ve alınan kamuoyu desteği ile terörle mücadelede önemli atılımlar yapabilmenin önü açılmaktadır.

Terör ve terörle mücadele literatüründe, ABD'de gerçekleştirilen 11 Eylül saldırıları ciddi kırılmaları içermektedir. Karşı karşıya kalınan bu saldırı, terör faaliyetlerinin artık sadece yerel-bölgesel düzeyde gerçekleştirilmediğini dolayısıyla terörle mücadelenin sadece ulusal çapla sınırlandırılmasının yeterli olmadığını gözler önüne sermektedir. Bunun yanında dünyanın en büyük askeri ve ekonomik gücüne sahip olan ABD'nin terör saldırılarına maruz kalması söz konusu güç unsurlarını yeterliliğini tartışılır hale getirmiştir. Terörle mücadelede

sadece askeri ve ekonomik unsurları içeren sert güç yöntemlerinin yeterli olmayacağı anlaşılmıştır.

Terör, nefret olgusundan beslenen bir sorundur ve ötekine karşı duyulan nefret temel motivasyon kaynağıdır. Yumuşak güç ise nefret yerine sevgiyi ve cazibeyi esas almaktadır. Bu bağlamda yumuşak güç politikaları ile devletler kendilerine karşı oluşacak nefreti azaltıp hayranlığı artıracak bir ortamı oluşturacaklardır. Bu da terör örgütlerinin zemin kaybına uğramasına ve militan devşirme noktasında sorun yaşamalarına neden olacaktır. Bu durum bir anlamda sorunu, ortaya çıkmadan engellemek anlamına gelmektedir.

Terörle mücadelede yumuşak güç politikalarının katkısı önemli olmakla birlikte sadece bu tür politikalarla sorunun çözümünün mümkün olmadığı da bir gerçektir. Silahlı militanlarla eylemlerini gerçekleştiren terör örgütleri ile sadece kamu diplomasisi araçları ile mücadele etmek yeterli olmayacaktır. Bu durumda iki güç çeşidinin beraber kullanılması ihtiyacı hasıl olmaktadır. Akıllı güç olarak ifade edilen bu politik yöntemde, var olan şartlara göre uygun güç çeşidi uygun miktarlarda kullanılmaktadır. Hangi güç çeşidinin ne zaman ve ne kadar kullanılacağını ise coğrafi şartlar, terör örgütlerinin yapısı, iç ve dış konjonktür ve benzeri faktörler belirlemektedir.

Netice olarak, terörle mücadelede başarı elde etmek için her yerde ve her zaman geçerli olan bir yöntemden söz etmek mümkün değildir. Bu bağlamda başarılı bir sonuç almak için birçok aracın ve yöntemin birlikte kullanılması anlamına gelen akıllı güç politikalarının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Akçadağ, E. (0, 0 0). *ABD'nin Kamu Diplomasisi Stratejisi: Akıllı Güç...* 09 2021, 15 tarihinde https://www.kamudiplomasisi.org/: https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/87-abdnin-kamu-diplomasisi-stratejisi--akll-guec- adresinden alındı

Altun, H. M. (2011). *Terör.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Arıboğan, D. Ü. (2003). *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna: Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Aşkın, H. (2020). *Terör ve Algı Yönetimi.* İzmir: Yayın B.

Avar, Y. (2020). Dış Politikada Akıllı Güç Kullanımı. V. Öngel, & G. Gençer Çelik içinde, *Sosyal Bilimler Perspektifinden Güç (Cilt II)* (s. 197-212). Ankara: Gazi Kitabevi.

Aydemir, E. (2018). Terörle Mücadele Aracı Olarak Kamu Diplomasisi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 509-524.

Aydemir, E. (2020). *Terörizmle Mücadele ve Kamu Diplomasisi: Bilişsel Savaş.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Aydoğan, B., & Aydın, H. (2011). *Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik.* İstanbul: Ekopolitik Uluslararası İlişkiler Masası.

Bal, İ. (2006). Terör, Terörizm Tarihsel Süreç". İ. Bal içinde, *Terörizm* (s. 7-24). Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.

Efegil, E. (2019). *Terörizm ve Terörle Mücadele Yöntemleri.* İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Efegil, E., & Kalaycı, R. (2020). *Terörle Mücadelede Güvenlik-Dışı Yöntemler.* İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Kanat, S., Kodaman, T., & İren, A. A. (2016). İnsani Güvenlik ve Terörizmle Mücadele. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi*, 567-588.

Karaağaç, Y. (2020). Küresel Terör ve 21. Yüzyılda Güvenlik Politikaları. H. Acar içinde, *Küresel Terör ve Güvenlik Politikaları* (s. 1-15). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kartal, A. B. (2018). Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye'de DAEŞ ve YPG Örneği. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 39-77.

Kemiksiz, N. N. (2020). Küresel Terörün Gelişme Aşamaları: Hedefler, Motifler, Teknikler. H. Acar içinde, *Küresel Terör ve Güvenlik Politikaları* (s. 21-38). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Oktay, E. (2012). NATO'nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisi'nin Artan Rolü. *Uluslararası İlişkiler,* 125-149.

Özel, C. (2018). Yumuşak Güce Bütünsel Bakış. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1-27.

Özeren, S., & Demirci, S. (2009). İngiltere'nin Ayrılıkçı IRA ve Dine Karşı Terörle Mücadelesi. İ. Bal, & S. Özeren içinde, *Uzakdoğudan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele* (s. 173-242). Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.

Özman, R., & Açıl, O. (2019). Sicarii Örgütü ve Faaliyetleri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 21-42.

Payam, M. M. (2018). Güvenlik Bağlamında Güç Kullanımı ve Algı(lama) Yönetimi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 15-25.

Sancak, K. (2016). *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Sancak, K. (2019). Uluslararası Terörle Mücadelede Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Bağlamında Medyanın Önemi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 359-372.

Şahin, M., & Çevik, B. S. (2015). Türkiye'de Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç. M. Şahin, & B. S. Çevik içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 1-17). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tacar, P. Y. (1999). *Terör ve Demokrasi.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yamaç, F. (2006). 11 Eylül 2001 Sonrası Fransız Terörle Mücadele Politikası. İ. Bal içinde, *Terörizm* (s. 79-118). Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.

Yapıcı, U. (2015). Yumuşak Güç Ölçülebilir mi? *Uluslararası İlişkiler,* 5-25.

Yatağan, A. G. (2018). Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 69-94.

Yılmaz, S. (2012). *Akıllı Güç.* İstanbul: Kum Saati Yayınları.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN COUNTERING TERRORISM: NATO AND SCO

Giray SADIK[1]
Aybike YALÇIN İSPİR[2]

Abstract

Counter-terrorism (CT) has become a central topic throughout the world following the September 11 attacks and since then the transformation of regional security organizations to better fight terrorism has started. Afghanistan has been the focus of the collective measures for combating terrorism and is still a center of interest. In this regard, this paper will comparatively analyze the North Atlantic Treaty Organization (NATO) and the Shanghai Cooperation Organization (SCO) in terms of their counter-terrorism doctrines and organizational structures. The analysis has importance because these international organizations are significant regional security clusters being composed of great powers and having interrelated work areas.

In this analysis, it is aimed at addressing the question to how these organizations were prepared for countering terrorism in their legal doctrines and organizational structures following the 9/11 terrorist attacks. Preliminary findings suggest that, following the September 11 attacks, both NATO and the SCO have transformed to address new security challenges but through following different paths in their legal doctrines and organizational structures. In this paper, it is defended that such a difference is the result of their founding principles. By taking the latest situation in Afghanistan into consideration, the analysis will also discuss what might be the future role of these organizations in combating terrorism.

Keywords: counter-terrorism, regional security, North Atlantic Treaty Organization (NATO), Shanghai Cooperation Organization (SCO)

[1] Professor, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Political Science, Department of International Relations, gsadik@ybu.edu.tr, girayuga@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4099-7840
[2] Doctor, Independent Researcher, yalcinaybike@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5801-9802

1. INTRODUCTION

Comparative studies on the North Atlantic Treaty Organization (NATO) and the Shanghai Cooperation Organization (SCO) generally came up to conclusions related to inter-block rivalry and that is why there is an evident vacuum in the literature regarding the technical studies of both organizations beyond a simple debate. Moreover, there exists a vacuum in the literature regarding the comparative analysis of counter-terrorism (CT) efforts of these two significant regional security organizations. Since how these organizations adapted to fight terrorism legally and organizationally in the aftermath of 9/11 bears utmost importance for global CT efforts, this paper aims to fulfill this gap.

Prior to 9/11 in the United States (U.S.), terrorism was not discussed in detail in most of the regional organizations. However, following the attacks, several organizations dealt with CT, but approached terrorism in different ways. How regional security organizations created or transformed their doctrines and established their institutional framework for combating terrorism change as well as how they conducted operations for fighting terrorism. CT efforts of regional security organizations became once again a discussed topic following the Taliban takeover in Afghanistan.

In this paper, NATO and the SCO were selected as the cases for investigation. How these organizations adapted to fight terrorism legally and organizationally in the aftermath of 9/11 can provide clues on how these organizations will transform themselves to address the new situation in Afghanistan, especially in the time of great power rivalry. However, it is also necessary to emphasize that this comparison does not seek to present one organization as being superior to the other, but simply to make evaluations using the data received from the comparative findings.

The following sections are dedicated as follows: a short background information on the role of regional security organizations in global fight against terrorism, a short presentation of the importance of NATO and the SCO as the selected cases for global counter-terrorism efforts; a presentation of the legal and organizational transformation and adaptation in NATO and the SCO for better combating terrorism following 9/11; and lastly a short presentation of conclusions and future implications, especially in the light of recent situation in Afghanistan.

2. THE ROLE OF REGIONAL SECURITY ORGANIZATIONS IN COUNTERING-TERRORISM

9/11 terrorist attacks were the momentum in favor of an enhanced cooperation for CT on international organizations level. Since then, CT dominated the agenda of not only states but also international organizations. At the global stage, the United Nations (UN) has been at the forefront of the global CT. With the adoption of Resolution 1373, the United Nations Security Council (UNSC) imposed legally binding obligations on all the UN members, such as enhancing legislation and promoting international cooperation for CT and established a Committee to control implementation of the resolution (S/RES/1373, 2001). Requests of the UNSC from the states in Resolution 1373 were repeated in 2014 with the Resolution 2178 (S/RES/2178, 2014).

Furthermore, Global CT Strategy was adopted through the United Nations General Assembly (UNGA) resolution 60/288 (A/RES/60/288, 2006). The Strategy is being updated every two years and it is therefore a living document. In order to achieve the goals of the

Strategy, the UN needs the support of regional organizations. Therefore, the UN and regional organizations can be regarded as partners in advancing international peace and security. Regarding this relation, it was articulated in the UN Charter Chapter VIII Article 52 that:

The Members of the United Nations entering into such arrangements or constituting such agencies shall make every effort to achieve pacific settlement of local disputes through such regional arrangements or by such regional agencies before referring them to the Security Council. (Charter of the UN, 1945: Art. 52)

Moreover, in Article 53 of the UN Charter, it was implied that "The Security Council shall, where appropriate, utilize such regional arrangements or agencies for enforcement action under its authority. But no enforcement action shall be taken under regional arrangements or by regional agencies without the authorization of the Security Council" (Charter of the UN, 1945: Art. 53). Then, with the UNSC Resolution 1631, enhancing cooperation between the UN and regional organizations was reemphasized and growing contribution of the regional organizations to the maintenance of international peace and security was also recognized (S/RES/1631, 2005).

3. WHY TO COMPARE NATO AND SCO?

In this article, NATO and the SCO were selected as the cases to analyze CT efforts comparatively. However, why these organizations were selected is a significant question to answer because comparing a Western, democratic and liberal organization founded in Cold War era with an Eastern, autocratic and realist organization founded in post-Cold War era might arouse interest. In the research, these two regional security organizations have been brought to the same denominator by limiting it only with the CT and the same time frame as the aftermath of the 9/11 attacks.

The first reason of the comparison of these two distinctive regional security organizations is actually their interrelatedness. It is interesting that although NATO and the SCO are the main security organizations working in Transatlantic and Eurasian regions, which are very much interrelated security systems, there is no comprehensive comparative study on their CT efforts. There are several regional organizations covering the Transatlantic and Eurasian areas and as it can be seen in Figure 1, this architecture makes both regions connected to each other. Talbott (2002: p. 47) called similar kind of a figure as a "solar system" to stress upon the network of the regional organizations.

In this figure, it is shown that NATO, especially with the Partnership for Peace (PfP), connected to most of the SCO members. Secondly, OSCE brings most of the SCO and NATO members together under the same roof. It is also seen that China and two newcomers of the SCO do not have many overlaps with the NATO members. Lastly, NATO and the EU have many overlapping countries and similarly the SCO and CSTO cover similar states. As a consequence, it is very much obvious from the below figure that NATO and the SCO are very much interrelated regional security organizations.

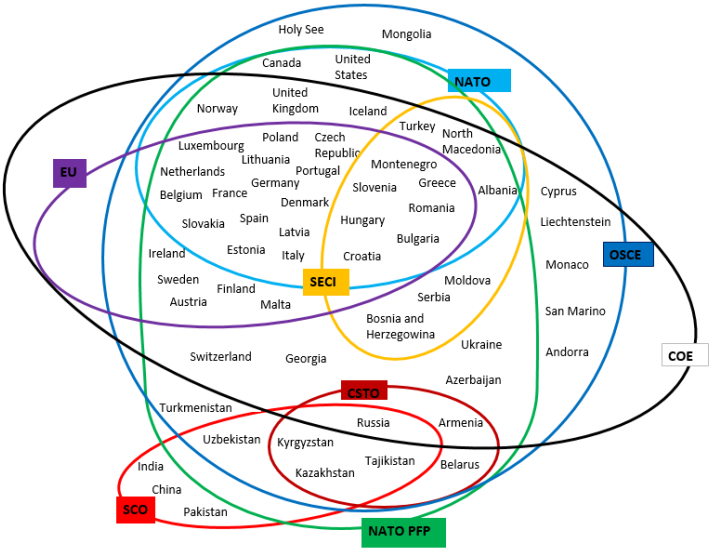

Figure 1. Transatlantic-Eurasian security structure (generated by author)

Second reason for the comparison of these organization is their member compositions, as well as the great powers they include. The member states of NATO and the SCO makes the selection important for an article dealing with CT. Data on the land coverage, population, GDP and military expenditure underscore how significant these organizations for the global fight against terrorism. As it can be seen from the below Table 1, the SCO members cover one-quarter of the world land area and compose more than 40% of the world population. On the other hand, NATO members have more than 46% of the GDP of the world and spends 54% of the military expenditures of the world.

Table 1. Basic data on NATO and SCO (generated by author)

	Area (sq. km)	Population	GDP (Million USD)	Military expenditure (Million USD)
SCO	32 964 840	3 192 944 105	19 450 798	391 005
NATO	22 908 504	943 548 336	41 072 198	963 164
WORLD	127 343 220	7 673 533 972	87 697 519	1 782 351
(NATO+SCO)/WORLD	43.9%	53.9%	69.0%	76.0%

Sources: **Area:** Land area (2018). Retrieved October 10, 2020 from https://data.worldbank.org/indicator/ag.lnd.totl.k2 ; **Population**: Population, total. (2019). Retrieved October 10, 2020 from https://data.worldbank.org/indicator/sp.pop.totl?year_high_desc=false ; **GDP**: GDP (Current US$). (2019). Retrieved October 10, 2020 from https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktp.cd ; **Military Expenditure**: Military expenditure (current USD). (2018). Retrieved October 10, 2020 from https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?view=chart

Apart from these numeric data on important elements for political power in international relations, being a nuclear power and having a seat at the UNSC can be regarded as other indicators for the selection of these cases. NATO has the U.S., U.K. and France as nuclear powers whereas the SCO has Russia, China, India and Pakistan. Furthermore, the UNSC permanent members are also composed of the members of these organizations. Therefore, the

possible implications of the competition among the great powers might affect how NATO and the SCO will transform in the future and this would have significance for security studies.

4. SELECTION OF THE COMPARISON FIELDS

The first comparison heading is the founding principles because they bear significance on the establishment of specific kinds of coping mechanisms with terrorism. This can also be called institutional genesis as indicated in the article written by Solingen (2008) where genesis was used to refer to "events, social forces, and processes leading to institutional creation" (p. 262). From this perspective, it can be argued that founding principles, such as collective defense for NATO has an effect on NATO's future decisions. This kind of relation has also been called by some authors as path dependency, like Kay's (2005) definition: "A process is path dependent if initial moves in one direction elicit further moves in that same direction" (p. 553).

After contrasting these organizations with their founding principles, next comparison domain of the paper is as legal doctrines. Legal doctrine was defined by Smits (2015) as a study "to give a systematic exposition of the principles, rules and concepts governing a particular legal field or institution and analyses the relationship between these principles, rules and concepts with a view to solving unclarities and gaps in the existing law" (p. 210). In consideration of this definition, the founding treaties of NATO and the SCO as well as CT related agreements, documents and summit declarations were scanned in this paper to reach a comprehensive understanding of legal doctrines of these organizations on CT. It is also accepted that similar legal cultures and paradigmatic backgrounds result in difference in the legal documents produced by the international organizations. However, this research takes legal doctrines as "law as rules" and do not try to capture the "law as culture" side (Hoecke&Warrington, 1998: p. 1). Koh (1982) defines the legal doctrine as "both a legal and political creature" (p. 72) and specifically for international law, the author states that:

Doctrines of international law contain purely political components suggesting visions of the world which can be viewed on a spectrum between two poles: absolute state autonomy on the one hand and one world community on the other. The purely legal component similarly reflect visions of world ordering which can be viewed on a spectrum between two poles: absolute state autonomy on the one hand and one integrated world legal order on the other. (p. 73)

For regional security organizations, the creation of an organization-wide CT doctrine is important because of the transnational character of terrorism. According to Rose&Nestorovska (2005), "Harmonization of relevant national laws across those borders can facilitate enforcement cooperation and best national practice" (p. 157). What CT law includes was listed by Burniske (2014) as: "the body of laws adopted by inter-governmental bodies and states to deter and punish terrorist acts, and to prevent terrorist groups from accessing resources that support their terrorist acts" (p. 3). On relation of CT law with other laws, Roach (2015) states that "Counter-terrorism law is a broad field. It spans criminal, administrative, immigration, constitutional, military and foreign affairs law. It involves the interaction of domestic and supra-national law" (p. 3). Nevertheless, although legal documents on CT exist, they would not be enough without efficient compliance of the states on the field.

While defining sub-questions under legal doctrine heading, the article written by Rose&Nestorovska provided inspiration on what needs to be included in the domain of legal doctrine. Originally, the article was written to explore what topics need be included in a CT treaty for ASEAN (Rose&Nestorovska, 2005). However, information provided in this article was insightful for the paper while comparing the CT related legal doctrines of NATO and the SCO.

The third group of comparison was set as organizational structure. Organizational structure was defined by Child (1972) as: "The formal allocation of the work roles and the administrative mechanisms to control and integrate work activities including those which cross formal organizational boundaries" (p. 2). In the literature of regional organizations, there are not so many comparative studies that deal specifically with the design of the institutions (Acharya&Johnston, 2007: p. 2; Koremenos et al., 2001: p. 762; Wendt, 2001: p. 1019). On the other hand, institutional framework has importance in terms of outlining roles and responsibilities. That is why, a sound organizational structure is needed to make an organization focused and efficient. Balding&Wehrenfennig (2011) support the idea that "Institutions are the game, organizations are the rules, and actors are the players" and in their article, they argue that:

First, the organization of institutions matter; organizational architecture provides the mechanisms for institutions to pursue their objectives. Second, not only does organizational architecture matter in carrying out the institutional mandate, but it is a determining variable of whether institutions will successfully execute their mission. Third, the structure of an organization will determine what states seek from an institution. (p. 10)

In the light of this information, in this research, organizational structure was used to describe elements, such as the member composition, decision-making process, CT relevant branches and scope of the issues covered in these branches in NATO and the SCO. While specifying sub-questions under the organizational structure heading, the article published by Koremenos, Lipson and Snidal (2001) where they question why institutions designed in different ways gave inspiration (p. 761). Similar categories for examining institutional change were also used by Wesley (2003). According to these authors, differences in organizations are purposeful and "They are the result of rational, purposive interactions among states and other international actors to solve specific problem" (Koremenos et al., 2001: p. 762).

5. COUNTER-TERRORISM EFFORTS of NATO AND SCO in COMPARISON

The importance of CT for NATO and the SCO is a question that also needs to be answered. NATO's CT was largely shaped by 11 September terrorist attacks. Although, terrorism became an important agenda item for NATO in terms of securing its citizens, NATO did not undertake the role in combating terrorism completely. This was underlined in the following sentence taken from the CT Policy Guidelines as: "In defining NATO's overarching approach to terrorism, Allies recognize that most counter terrorism tools remain primarily with national civilian and judicial authorities" (NATO's Policy Guidelines, 2012: para. 4). Therefore, NATO defines its role in CT as more "leading or supporting" while stressing that the main responsibility is on the Allies (NATO's Policy Guidelines, 2012: para. 14). Although NATO's role in CT was identified as minimal by some authors (Nevers, 2007: p. 34), NATO developed a legal doctrine and organizational structure for combating terrorism and practiced CT operations following 9/11 terrorist attacks.

Unlike NATO, CT was one of the main reasons for the establishment of the SCO from the beginning. As an organization being founded few months before the 9/11 attacks, the SCO aims to combat not only terrorism but also separatism and extremism. Although not reflected in the documents, its prior aim was more to combat internal threats at the beginning. However following 9/11, the focus of the SCO was reinterpreted. Although its low profile in 2001, the SCO became a kind of full-fledged regional security organization incorporating significant member states, and made efforts for CT in legal doctrine, organizational structure and operations domains.

5.1 Founding Principles

Founding principles have importance in affecting how a topic will be tackled in doctrine, organizational structure and operations. Fundamentals of organizations are mostly revealed in the establishing documents, in preamble parts. Upcoming crises and opportunities are being evaluated by taking this institutional genesis into consideration and cannot be dissociated from each other. It is the same for how NATO and the SCO approach CT.

NATO and the SCO are both regional security organizations, but founding principles are quite different from each other. NATO, as one of the oldest regional security organizations, was founded in the Cold War era. To comprehend the essence of NATO, preamble to the North Atlantic Treaty is crucial to refer. In the document, as the most important key word, "collective defense" can be underlined (The North Atlantic Treaty, 1949). On the other hand, the SCO was established in 2001, ten years after the dissolution of the Soviet Union and has no link with inter-block rivalry. "Comprehensive cooperation" that takes place in the preamble part of the SCO Charter can be underlined as the heart of the SCO.

In terms of principles, it can be argued that NATO and the SCO have different perspectives. North Atlantic Treaty articulates its principles as "democracy, individual liberty and the rule of law" (The North Atlantic Treaty, 1949). Moreover, NATO Allies declare their commitment to preserve "freedom, common heritage and civilization of their peoples" (The North Atlantic Treaty, 1949). On the other hand, the principles presented in the preamble to the SCO Charter are named as Shanghai spirit including "spirit of mutual trust, mutual advantage, equality, mutual consultations, respect for cultural diversity and aspiration for joint development" (Charter of the SCO, 2002). As a result of the comparison of both organizations, it can be deduced that NATO supports the spread of liberal democratic values whereas the focus of the SCO has been to provide security even if this requires repressive policies in practice. Namely, the principles reveal that NATO is composed of democratic members having liberal perspectives whereas the SCO is composed of countries holding realist perspectives and trying to act comfortably without the limits set by an international organization.

In terms of CT, combating terrorism was included as an agenda item by NATO predominantly after 9/11 terrorist attacks whereas the SCO was founded specifically for countering terrorism, separatism and extremism at the beginning. The North Atlantic Treaty of NATO was designed by taking an armed attack from another country or countries into consideration. On the other hand, in the Charter of the SCO, combating terrorism was clearly articulated among the main goals and tasks and there is no reference to a conventional war threat. Lastly, the commonalities of these organizations in their preambles are their search for security and stability in their regions and their commitment towards the UN and international law (The North Atlantic Treaty, 1949; Charter of the SCO, 2002).

As a result of the comparison of preambles, it was found out that democratic structure and liberal founding principles of NATO and autocratic structure and realist principles of the SCO gave birth to different security arrangements towards CT. In legal doctrine, organizational structure and operations domains, the effect of such difference can be observed. It has been discovered that founding principles of NATO and the SCO designate their CT policies and implementations.

5.2 Legal Doctrines

Creation of a legal doctrine in a given area bears significance in terms of building a basis for all other actions that will be held in the future, such as the establishment of new institutional

branches and launching operations. That is why, CT related legal doctrines of NATO and the SCO will be analyzed to understand what kind of legal base for combating terrorism was created and what does this mean for both organizations. Firstly, in terms of their terrorism definitions, it can be underlined that both organizations provided definition of terrorism in their official documents. On the other hand, unlike NATO, the SCO did not provide a definition of CT. Secondly, NATO clearly stated in legal documents that definitions of terrorism and CT are not NATO-wide accepted. However, in SCO, although the definition of terrorism was presented in legal documents as an SCO-wide accepted one, some sources evaluate it as not binding for the SCO members. Lastly, in both organizations, dominant effect of powerful members on the provided definitions of terrorism can be observed. Namely, similarities with the terrorism definitions of these organizations and their strong members attract attention.

Criminalization under national jurisdiction is an important indication for the achievement of coherent, applicable and effective measures against terrorism. According to Rose&Nestorovska (2005), multilateral agreements necessitate transnational character in an incident for the establishment of criminal jurisdiction in a state, whereas regional agreements might create softer obligations on its parties (p. 174). According to the result of the comparison of NATO and the SCO, it can be indicated that NATO has no specific legal doctrine on criminalization of terrorism under national jurisdiction of its member states. On the other hand, the SCO provided a very detailed legal base and guidance to its member states about the criminalization of indicated terrorist acts under their national jurisdiction.

Prevention measures articulated in the legal documents of international organizations bear significance in terms of drawing a frame for expected activities from the member states in combating terrorism. Gunaratna (2017) calls these measures as CT toolkit and lists three kinds of CT as firstly tactical CT, secondly operational CT including kinetic and reactive measures and thirdly strategic CT including community engagement as well as rehabilitation and reintegration (p. 1). According to the comparison of NATO and the SCO, no direct reference in their legal documents was found on prevention measures. However, although there is no clearly expressed line adhered to prevention measures, both organizations perform CT measures through their actions, such as the establishment of cooperation networks, sharing intelligence and conducting operations. Intelligence information exchange is a significant part of prevention measures and that is why it was examined under separate heading. In the world where terrorism has no borders and cooperation among countries is essential for an efficient CT, intelligence exchange is the first measure on the list for fighting terrorism. With this perspective, when NATO and SCO are compared, it was found out that both organizations comprehensively dealt with the exchange of intelligence issue in their legal documents.

Lastly, extradition and legal assistance are significant tools in fight against terrorism regionally and internationally. In combating transnational crimes like terrorism, need for accessing evidence at the hand of a foreign jurisdiction is crucial. In NATO, there is no legal regulation on extradition and legal assistance and this topic was left to mutual agreements signed by NATO members. Most of the NATO members, which are also Council of Europe members, use European Convention on Extradition as a base for such requests. However, although some members of the SCO, such as China and Russia, have their bilateral criminal legal assistance agreements with other SCO members and third countries, in the SCO documents, extradition and legal assistance were regulated in detail.

5.3 Organizational Structures

Institutional design bears utmost importance in implementing doctrine on the field. For CT, working mechanism and efficient workflow are crucial in the success of CT operations. Therefore, in this part of the paper, some of the characteristics of the institutional branches of NATO and the SCO were compared.

Firstly, whether NATO and the SCO and their CT related branches have international and domestic legal personalities was searched. The question has importance because having such personalities gives the implication to evaluate how effective an organization in its region and in the global arena. According to the comparison of NATO and the SCO, both organizations have international legal personality. However, NATO obtained this personality through its actions, whereas the SCO declared this clearly in its founding treaty. In terms of domestic legal personality, NATO, Allied Command Operations (ACO) and Allied Command Transformation (ACT) have domestic legal personality and on the other side of the comparison, the SCO and RATS have domestic legal personality.

In an organizational structure, what is the number of members, what are the components of an organization, which members are the dominant ones, whether membership is restrictive, inclusive, regional or universal and how decisions are made also bear significance. Moreover, if there is any cooperation framework for third countries and whether entities other than states are accepted to these organizations are some other questions to raise. Analyzing membership structure of terrorism specific branches is helpful for comprehending what kind of a group handles CT in NATO and the SCO and how. According to the comparison of NATO and the SCO, it is obvious that NATO has more members and is more inclined to include new members from its region, whereas the SCO has less member states and is much slower in including new regional members. Secondly, decisions are made in consensus in both organizations and neither NATO nor the SCO accept entities as members other than states. Thirdly, both organizations have some formats for establishing formal ties with the third countries, such as PfP for NATO and dialogue partners for the SCO. Lastly, there are dominant member states in both organizations, for instance the U.S. in NATO and Russia and China in the SCO.

Thirdly, whether all CT related duties are performed by one central body or not was questioned. In terms of the centralization of tasks, although both organizations have working organs to combat terrorism, the SCO is more centralized than NATO with its permanent body RATS. When CT related branches of NATO are taken into consideration, a short list can be created as follows: North Atlantic Committee (NAC), ACO, ACT and Joint Intelligence and Security Division (JISD). With a clear distribution of work and job description, they all perform their responsibilities. However, among these departments, there is no central branch dealing with or coordinating all aspects of CT. On the SCO side, RATS was assigned as the main permanent organ for conducting all CT related efforts in a centralized way. RATS is responsible for several duties, such as collecting and analyzing information, creating and maintaining databank, assisting competent agencies of the members, sharing information with the members, assisting in operations, establishing contacts with other relevant bodies, supporting in drafting relevant legal documents and assisting in preparation of academic events (Agreement on RATS, 2002: pp. 3-4). Therefore, the main body that was being addressed for CT issues was clearly determined in the SCO.

Later, NATO and the SCO were compared in terms of the issues they cover together with the topic CT. This question is believed to bear importance because terrorism can be dealt in both narrower and broader ways, however which one brings success is not known. While

tackling terrorism in a narrower sense might bring more focus, combining terrorism with other relevant topics such as violent extremism might also bring more comprehensive results. According to the comparison of NATO and the SCO, it can be argued that NATO's CT approach is more focused and narrower whereas the SCO treats terrorism from a broader perspective, including separatism and extremism.

Lastly, budgetary conditions of NATO and the SCO were compared because budget of an organization is a significant indicator that reflects the goals set for future. On the NATO side, NAC is responsible for the approval of budget and investments, as well as exercises financial surveillance over the management of the budget (Funding NATO, 2021). On the SCO side, it was stated in Article 12 of the Charter of the SCO that Council of Heads of Government is the responsible body for the approval of the budget (Charter of the SCO, 2002: p. 5). Namely, the SCO did not assign the highest body, Council of Heads of State, for the budget approval whereas NATO assigned NAC. Secondly, when the budget share of the powerful members in NATO and the SCO is analyzed, it can be argued that there is the dominance of the great powers on budget quotas in both organizations.

7. CONCLUSIONS AND POLICY IMPLICATIONS

9/11 terrorist attacks have been the cornerstone for CT efforts both at the state and international organizations level. As a result of the comparison of NATO and the SCO, it can be stressed that both organizations made adaptations and transformed themselves to better combat terrorism. However, it can be asserted that the SCO is more ambitious and motivated in CT efforts than NATO. On the other hand, lack of functional tools, such as NATO's Article 5 and NATO Response Force (NRF) reduce the potential impact of the SCO in combating terrorism. Secondly, it can be asserted that CT efforts of NATO and the SCO are as successful as the contribution of their powerful members. In other words, strong members in NATO and the SCO have leverage function in combating terrorism. A NATO without the contributions of the U.S. or the SCO without China and Russia would not be that operable in CT. Dominance of powerful members can be observed in establishing principles, legal doctrines, organizational structures and military operations of NATO and the SCO. Lastly, the SCO's agenda is much crowded than NATO because of the particularities of the Eurasian region. Unlike NATO, the SCO deals with a wider content, including such as development of trade, prevention of infectious diseases, development in transportation and cooperation among customs authorities. Especially, low levels of literacy and economic insecurity in Central Asian states need to be addressed with a complementary perspective.

Future implications regarding the CT efforts of these organizations cannot be dissociated from the current situation in Afghanistan following the Taliban takeover in August 2021 in the short term and from the great power competition and change of balance in the world order in the long term. The situation in Afghanistan remains still unclear and there are serious concerns related to terrorism and human rights. How Taliban will interact with terrorist groups like Al-Qaeda and Afghan branch of ISIS, also called as ISIS-K is the question mark for many. In addition to this, whether the human rights including women's rights, children's rights and freedom of expression, association and assembly will be respected or not are among the biggest concerns.

In such a power vacuum in Afghanistan, what will be the position and reactions of the powerful countries, such as the U.S., China and Russia become more of an issue, especially in the wake of the renewal of great power competition. Because NATO and the SCO is composed of these great powers, future predictions for the roles and responsibilities of these organizations regarding Afghanistan have significance.

It is known that the unipolar era led by the U.S. since the early 1990s started to fade since 2000s and the new situation has generally been called as the renewal of the great power competition. Russian invasion of Georgia in 2008 and Russian annexation of Crimea in 2014 can be shown as the markers of such a shift in global arena (Renewed Great Power, 2021: p. 25). There is no clear answer for how the great power competition will be managed over the regional security institutions that the great powers are the members of. However, it is obvious that the moves of these members will eventually affect the positions of NATO and the SCO and at the end these organizations will require change in order to adapt new security challenges.

In this regard, according to the comparative analysis of NATO and the SCO CT efforts in their founding principles, legal doctrines and organizational structures, it can be argued that on NATO side, there is an urgent need for an update of the Strategic Concept to reflect the possible threats that might occur as a result of the great power competition. In such a change, cyber threats, economic security, hybrid threats and energy security would be among the topics that might be focused on. Moreover, NATO needs to be quick and clear in transforming itself to stay up to date with the present condition.

On the SCO side, in the wake of the renewal of the great power competition, it can be argued that the SCO will gain more importance as an organization where China and Russia take place together, in addition to other significant members, such as India and Pakistan. Although the SCO will not position itself as an anti-NATO organization, it might strengthen itself militarily and take more active part in combating terrorism in the region. The UN's support to the SCO might also contribute to this kind of a changing role for the SCO.

BIBLIOGRAPHY

ACHARYA, A., & JOHNSTON, A. I. (2007). *Crafting cooperation: Regional international institutions in comparative perspective.* Cambridge: Cambridge University Press.

BALDING, C. & WEHRENFENNIG, D. (2011). An organizational theory of international institutions. *Journal of International Organizations Studies*, *2*(1), 7-27.

BURNISKE, J., MODIRZADEH, N. & LEWIS, D. (2014). *Counter-terrorism laws and regulations: What aid agencies need to know*. London: Humanitarian Practice Network.

CHILD, J. (1972). Organizational structure, environment and performance: The role of strategic choice. *Sociology*, 6(1), 1-22.

GUNARATNA, R. (2017). Strategic counter-terrorism: A game changer in fighting terrorism? *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 9(6), 1-5.

HOECKE, M. & WARRINGTON, M. (1998, July). Legal cultures, legal paradigms and legal doctrine: Towards a new model for comparative law. *International and Comparative Law Quarterly*, *47*(3), 495-536.

KAY, A. (2005). A critique of the use of path dependency in policy studies. *Public Administration, 83*(3), 553-571.

KOH, J. K. (1982). Reservations to multilateral treaties: How international legal doctrine reflects world vision. *Harvard International Law Journal, 23*, 71- 116.

KOREMENOS, B., LIPSON, C., & SNIDAL, D. (2001, Autumn). The rational design of international institutions. *International Organization, 55*(4), 761-799.

NEVERS, R. (2007). NATO's international security role in the terrorist era. *International Security*, 31(4), 34-66.

ROACH, K. (2015). Comparative Counter-Terrorism Law. In Roach, K. (2015). *Comparative Counter-Terrorism Law* (pp. 1-45). Cambridge University Press.

ROSE, G. & NESTOROVSKA, D. (2005). Towards an ASEAN counter-terrorism treaty. *Singapore Year Book of International Law and Contributors,* 9, 157-189.

SMITS, J. M. (2015). What is legal doctrine? On the aims and methods of legal-dogmatic research. *Maastricht European Private Law Institute Working Paper*, 6, 1-17

SOLINGEN, E. (2008). The Genesis, design and effects of regional institutions: Lessons from East Asia and the Middle East. *International Studies Quarterly*, 52, 261-294.

TALBOTT, S. (2002). From Prague to Baghdad: NATO at risk. *Foreign Affairs, 81*(6), 46-57.

WENDT, A. (2003). *Social theory of international politics.* Cambridge: Cambridge University Press.

WESLEY, M. (2003). *The regional organizations of the Asia-Pacific*. New York: Palgrave Macmillan.

Agreement on Regional Anti-Terrorist Structure between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization. (2002, June 7). *SCO*. http://eng.sectsco.org/documents/. 15 January 2020.

Charter of the United Nations. (1945, June 26). *UN*. https://www.un.org/en/charter-united-nations/. 9 December 2019.

Charter of the Shanghai Cooperation Organization. (2002, June 15). *SCO*. http://eng.sectsco.org/documents/. 5 October 2020.

Funding NATO. (2021, January 4). *NATO*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm. 4 December 2020.

GDP Current (US$). (n.d.). *World Bank*. https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktp.cd. 20 April 2020.

General Assembly Resolution A/RES/60/288, the United Nations Global Counter-Terrorism Strategy. (September 20, 2006). *UNDOCS*. https://undocs.org/en/A/RES/60/288. 6 March 2020.

Land area. (n.d.). *World Bank.* https://data.worldbank.org/indicator/ag.lnd.totl.k2. 20 April 2020.

Military expenditure (% of GDP). (n.d.). *World Bank*. https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?view=chart. 20 April 2020.

NATO's policy guidelines on counter-terrorism. (2012, May 21). *NATO*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87905.htm?. 15 January 2020.

Population, total. (n.d.). *World Bank*. https://data.worldbank.org/indicator/sp.pop.totl?year_high_desc=false. 20 April 2020.

Press Conference. (August, 2021). *NATO*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_186088.htm?selectedLocale=en. 19.09.2021

Renewed Great Power Competition: Implications for Defense- Issues for Congress. (August 2021). *Congressional Research Service*.

Security Council Resolution S/RES/1373. (2001, September 28). *UNODC*. https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/res_1373_english.pdf. 11 January 2020.

Security Council Resolution S/RES/2178. (September 24, 2014). *UNDOCS*. https://www.undocs.org/S/RES/2178%20(2014). 2 July 2020.

Security Council Resolution S/RES/1631, Cooperation between the United Nations and regional organizations in maintaining international peace and security. (2005, October 17). *UNSCR*. http://unscr.com/en/resolutions/1631. 26 May 2020.

Strategic Concept 2010. (2010, November 19). *NATO*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm. 12 January 2020.

The North Atlantic Treaty. (1949, April 4). *NATO*. https://www.nato.int/cps/ie/natohq/official_texts_17120.htm. 18 January 2020.

"5233 SAYILI TERÖR VE TERÖRLE MÜCADELEDEN DOĞAN ZARARLARIN KARŞILANMASI HAKKINDA KANUN'A GÖRE ZARARIN İSPATI VE HESAPLANMASINDA UYGULAMADAN KAYNAKLI SORUNLAR"

Emine CİN KARAGÖZ[1]

Özet

5233 sayılı Kanun, terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle ortaya çıkan maddi zararların karşılanması hakkında kabul edilmiş hukuki bir güvence niteliğindedir. Terör mağdurlarına hukuki güvence niteliği taşıyan 5233 sayılı Kanun, idarenin uygulamalarından kaynaklı sorunlar nedeniyle kamuoyunda ciddi tartışmalara ve eleştirilere yol açmaktadır. Bu eleştirilerin başında Kanuna göre karşılanacak zararların tespiti meselesi gelmektedir. Bu bağlamda zarar kavramının içeriğinin Kanun'un sistematiğine ve amacına uygun şekilde doldurulması gerekmektedir. Diğer bir eleştiri, somut olayın şartları dikkate alınmadan eksik incelemeye dayalı, delil değerlendirmesi eksik yapılarak verilen Zarar Tespit Komisyonu kararlarının varlığı meselesidir. Bu eleştirilerin temelinde güncel idari uygulamanın hakkaniyete, eşitlik ilkesine ve hukuk devleti ilkesine uygun olmadığı düşüncesi yatmaktadır. Güncel idari uygulamadan kaynaklanan bu eksiklikler, mağdur vatandaşlar ve kamu görevlileri açısından Kanun kapsamında ortaya çıkan zararların tazmininde Kanunun hukuki güvence niteliğine zarar vermektedir. Bu araştırmada, 5233 sayılı Kanun'un uygulanmasından kaynaklanan sorunların belirlenmesi, Kanunun işlerliğinin arttırılması ve hukuki güvence niteliğine vurgu yapılması amaçlanmaktadır. Literatür taramasına dayanan çalışmada, ulusal ve uluslar arası mevzuat incelenmiş, başta Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararları olmak üzere Danıştay ve idari yargı mercilerinin kararları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Terörle mücadele-İdarenin sorumluluğu-Sosyal risk ilkesi

Abstract

The Law no 5233 is an accepted legal guarantee for the compensation of material damages resulting from terrorist acts or activities carried out within the scope of the fight against terrorism. This Law causes serious discussions and criticisms in the public due to the problems arising from the practices of the administration. At the forefront of these criticisms is the issue of determining the damages to be compensated according to Law. The concept of the damage should be filled in accordance with the systematic and purpose the Law. Another criticism is that the damage assessment commission carries out an incomplete examination. The basis of this criticisms is the thought that the current administrative practice is not in accordance with the principle of equity, equality and the rule of law. These shortcomings harm the legal guarantee quality of the Law. In this research, it is aimed to determine the problems arising from the implementation of the Law no 5233, to increase the operability of the Law and to emphasize the quality of legal assurance. In the study, which is based on the literature review, national and international legislation has been examined, and the decisions of the Council of State and administrative judicial authorities, especially the individual application decisions of the Constitutional Court, have been evaluated.

Keywords: Anti-terör-Responsibility of the administrative- Social risk principle

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı, ecin2005@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6534-7748.

GİRİŞ

Küresel ölçekte bir sorun halinde gelen terör eylemlerinin ülkemizde gerek metropollerde gerek kırsalda yoğun bir şekilde yaşandığı bilinen bir gerçektir. Terör eylemleri ya da terörle mücadele faaliyeti çerçevesinde gerçekleştirilen idari kolluk faaliyetleri sonucunda vatandaşlar, ölüm, yaralanma, engelli hale gelme şeklinde cismani zararlara ve/veya malvarlıklarına yönelik maddi zararlara veya manevi zararlara uğramaktadırlar. Bu vatandaşların tedavi edilmesi, sosyal rehabilitasyonlarının sağlanması, temel kamu hizmetlerinin idarece sunumu gerçekleştirilerek mağduriyetlerinin giderilmesi ve idareye güvenlerinin arttırılması gerekmektedir. Sosyal hukuk devleti ilkesinin, hak ve nesafetin bir gereği olarak zararın zarar görenin üzerinde bırakılmaması topluma pay edilmesi gerekmektedir. Kollektif sorumluluk anlayışına dayalı sosyal risk ilkesi gereği idarenin kusur koşulu aranmaksızın mali sorumluluğu gündeme gelmektedir (Azrak, 1979: 135-145; Gözübüyük, 1995: 193-200; Akyılmaz, 2005: 185-211).

Terör mağdurlarının zararlarının karşılanması adına 2004 tarihinde 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Tazminat Kanunu olarak anılan bu Kanun, terör eylemleri ya da terörle mücadele faaliyeti çerçevesinde gerçekleştirilen idari kolluk faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan maddi zararların yargı yoluna gitmeden, hızlıca idare tarafından tam ve gerçek tazminini amaçlamaktadır. Bu yolla hem alternatif çözüm yöntemlerinden sulh usulü uygulanarak sulh usulünün avantajlarından olan yargı yoluna gidilmeksizin hızlı, ekonomik, pratik ve esnek bir çözüm elde etme imkânı kullanılacak hem de sosyal hukuk devleti olmanın gereği gerçekleştirilecektir. Bununla birlikte sulh usulünün amacına ulaşabilmesi için idarenin re'sen araştırma yükümlülüğünü eksiksiz bir şekilde gerçekleştirip gerçek zararı ortaya koyarak tam tazmin etmesinin önemini vurgulamak gerekmektedir. Aksi halde vatandaş açısından sulh usulünün denenmesinin bir anlamı kalmayacak, mağduriyetler katlanarak artarak yargı yolu işletilmek durumunda kalınacaktır.

Terör eylemlerinden ya da terörle mücadele faaliyetinden zarar gören vatandaşlar için Kanunun etkinliğini sağlamak adına atılan adımlar çerçevesinde İçişleri Bakanlığınca Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi kabul edilmiştir. Bu proje ile terör mağduru vatandaşlardan gönüllü olarak yerleşim yerlerine dönmek isteyenlerin dönüşlerinin teşvik edilmesi, kolaylaştırılması geri dönmek istemeyenlerin ise bulundukları şehirdeki hayatlarının sosyal ve ekonomik anlamda şehir hayatına uyumlaştırılması amaçlanmaktadır (https://www.icisleri.gov.tr/koye-donus-ve-rehabilitasyon-projesi-kdrp, 2010) . Görüldüğü üzere, vatandaşların barınma ihtiyaçlarının, alt yapı başta olmak üzere temel kamu hizmetlerinin sunulması kadar sosyal ve ekonomik tedbirlerle desteklenmesi de önem arz etmektedir. Yine Bakanlar Kurulu 2005 tarihinde "Yerinden Olmuş Kişiler Sorunu ile Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesine Yönelik Tedbirler" başlığını taşıyan Prensip Kararı almıştır. İdarenin prensip kararı alarak Kanunun etkinliğini sağlamak için kararlı bir tutum sergilemesi olumlu bir gelişmedir.

Bu çalışmada öncelikle, 5233 sayılı Kanunda yer alan "terör" ve "terörle mücadele" kavramları kısaca izah edilecektir. Çalışmada daha sonra 5233 sayılı Kanunun uygulanmasında tartışmalı konulara yer verilecek özellikle Kanun kapsamında karşılanacak zararlar, bu zararların ispatı ve miktarının hesaplanması noktasında idari uygulamadan kaynaklı yaşanan sorunlar, yargısal içtihatlar ve doktindeki görüşler ışığında ortaya konulacaktır. Kanunun terör mağdurları için hukuki himaye amacı taşıdığı dikkate alınarak bazı idari uygulamalar eleştirilecek ve devamında uygulamadaki sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılacaktır.

2. 5233 SAYILI KANUN'A GÖRE "TERÖR" KAVRAMININ TANIMI

Terör kelimesi dilimize Fransızcadan geçmiş olup sözlükte "yıldırı, korkutma" anlamına gelmektedir (www.tdk.gov.tr, 2021). Bu korkutma, büyük çapta olup toplumda yaşayan bireylerin ruhsal yapılarını birden bire saran korku durumunu ve şiddet halini belirtmektedir. Şiddet, bilinçli ve belirli bir amaca yönelik hesaplanmış niteliktedir.

Doktrinde Sulhi Dönmezer'e (1989: 12) göre terör, "şiddetin sosyal, ulusal, ırksal, dinsel, fesat çıkarıcı ve benzeri diğer maksatlarla ve diğer sosyal sınıflar arasında çatışma çıkarmak, savaşa tahrik etmek üzere planlı ve hukuk dışı olarak kullanılmasıdır". Doktrinde İlhan Akbulut'a (1993: 47) göre ise terör "insanları yıldırmak, sindirmek yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma ya da tehdit etme eylemidir". Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere terör kavramı şiddet ve şiddet tehdidi öğesini bünyesinde barındırmaktadır.

Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesi ise terörü "baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir" şeklinde tanımlanmaktadır. 5233 sayılı Kanun, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununu esas alarak terör kavramını değerlendirmekte ve bazı eylemler[1] veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle zarar gören gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişilerinin maddi zararlarının sulhen karşılanması hakkında esas ve usullere ilişkin hükümleri belirlemektedir.

Danıştay'ın yerleşik içtihadına göre, "genel bir ifade ile 'terör olayları' denilen eylemlerin devlete yönelik olduğu, Anayasal devlet düzenini yıkmayı amaçladığı, bu tür olayların zarar gören kişi ve kurumlara karşı kişisel husumetten kaynaklanmadığı bilinmekte ve gözlenmektedir. Sözü edilen olaylar nedeniyle zarara uğrayan terör eylemlerine herhangi bir biçimde katılmamış olan kişiler, kendi kusur ve eylemleri sonucu değil toplum içinde ortaya çıkan olaylardan zarar görmektedirler. Başka bir deyişle, zararın nedeni toplumun bireyi olmaktır. Belirtilen şekilde ortaya çıkan zararların özel ve olağandışı nitelikleri dikkate alınıp, nedensellik bağı aranmadan, terör olaylarını önlemekle yükümlü olduğu halde önleyemeyen davalı idarece, yukarıda açıklanan sosyal risk ilkesine göre tazmini gerekir. Esasen terör

[1] Terörle Mücadele Kanunu m. 3: "5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 320 nci maddeleri ile 310. maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçlar terör suçlarıdır."
Terörle Mücadele Kanunu m. 4: " Aşağıdaki suçlar 1. maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde terör suçu sayılır:
a) Türk Ceza Kanununun 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 96, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 142, 148, 149, 151, 152, 170, 172, 173, 174, 185, 188, 199, 200, 202, 204, 210, 213, 214, 215, 223, 224, 243, 244, 265, 294, 300, 316, 317, 318, ve 319 uncu maddeleri ile 310 uncu maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar.
b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan suçlar
c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 110 uncu maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları
ç) 10/7/2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan hapis cezasını gerektiren suçlar
d) Anayasanın 120. maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde olağanüstü halin ilanına neden olan olaylara ilişkin suçlar
e) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68. Maddesinde tanımlanan suç.

olayları sonucu ortaya çıkan zararların idare tarafından tazmini suretiyle topluma pay edilmesi hakkaniyet gereği olup, sosyal devlet ilkesine de uygun düşecektir"[2] tir. Yüksek Mahkemenin içtihadında da belirtildiği üzere terör eylemleri devletin anayasal düzenini yıkmayı amaçlamaktadır, bu tür olaylar zarar gören kişiye karşı husumetten ileri gelmemektedir. Toplumun bir bireyi olmanın sonucu zarara uğranılmaktadır.

5233 SAYILI KANUN KAPSAMINDA KARŞILANACAK ZARARLAR

5233 sayılı Kanunun 7. maddesinde Kanun kapsamında sulh yolu ile tazmin edilecek maddi zararlar sayılmaktadır. Buna göre "a) Hayvanlara, ağaçlara, ürünlere ve diğer taşınır ve taşınmazlara verilen her türlü zararlar b) Yaralanma, engelli hale gelme ve ölüm hallerinde uğranılan zararlar ile tedavi ve cenaze giderleri c) Terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle kişilerin malvarlıklarına ulaşamamalarından kaynaklanan maddi zararlar" tazmin edilmektedir. Bu hükme göre terör mağduru gerçek ve/veya tüzel kişilerin uğramış olduğu cismani zararlar, mülkiyet ya da zilyetliklerinde bulunan taşınır ya da taşınmaz mallara verilen her türlü zarar, hayvanlarına, ürünlerine verilen zararlar bu kapsamdadır. Kanun koyucunun ifade ettiği gibi "her türlü zarar" kavramı idarece geniş yorumlanmalı ve Kanunda sınırlı sayı prensibi kabul edilmediği için somut olayın şartları değerlendirilerek idari başvurular sonuçlandırılmalıdır.

Kanunun 7. maddesinde yer alan "her türlü zarar" kavramı çerçevesinde özel hukuk kişilerinin terör olaylarından kaynaklanan ticari zararlarının kapsam dâhilinde olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira terör olaylarının yoğun yaşandığı bölgelerde ticari faaliyet yürüten özel hukuk kişileri ciddi ekonomik zararlarla karşı karşıya kalmaktadır. Danıştay, "5233 sayılı Kanunun 7. maddesinde, 5233 sayılı Kanun hükümleri uyarınca karşılanacak zarar kalemleri sayılmış olup ticari faaliyet çerçevesinde mahrum kalınan kazanç ve muhtemel gelir kayıpları karşılanacak zararlar kapsamına girmediğinden davacıya ait aracın çalışmaması nedeniyle gelir kaybına bağlı tazminat talebinin 5233 sayılı Kanun çerçevesinde karşılanmasına olanak bulunmamaktadır"[3] diyerek ticari faaliyet çerçevesinde mahrum kalınan kazanç, muhtemel gelir kayıplarını ve kar kayıplarını kapsam dışı değerlendirmektedir. Başka bir davada Danıştay, davacının 1993-2002 yılları arasında bölgede madencilik faaliyeti yapamaması nedeniyle uğranılan zararlarının tazmini istemini, doğrudan ticari nitelikli zararların Kanun kapsamında kabul edilmediği, ticari nitelikli bir zararın karşılanabilmesi için ancak ticarete konu taşınıra/taşınmaza maddi bir zarar verilmesinin veya davacının rızası dışında malvarlığına ulaşamamasının gerektiğini belirterek reddetmiştir[4]. Görüldüğü üzere Yüksek Mahkeme gerçekleşmiş, kesin, kanıtlanabilir zararların idarece tazmin edileceği sonucuna ulaşmaktadır.

5233 sayılı Kanun, terör örgütleri tarafından vatandaşlara verilen maddi zararları kapsamına aldığı gibi idarenin terörle mücadele faaliyetini gerçekleştirirken başvurduğu idari kolluk tedbirlerinden kaynaklanan maddi zararları da kapsamaktadır. Bu bağlamda örneğin terörle mücadele edilen bölgelerde vatandaşların can ve mal güvenliklerinin korunmasına yönelik olarak kamu düzeninin sağlanması amacıyla sokağa çıkma yasakları ilan edilmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerimizde terör örgütleri ile etkin mücadele

[2] Danıştay 10. Dairesi, Esas No: 1995/566, Karar No: 1995/5746, Karar Tarihi: 16.11.1995; Danıştay 10. Dairesi, Esas No: 1994/1682, Karar No: 1995/4256, Karar Tarihi: 09.10.1995.
[3] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2017/1304, Karar Numarası: 2017/6410, Karar Tarihi: 8.11.2017.
[4] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2012/12136, Karar Numarası: 2014/650, Karar Tarihi: 12.2.2014; Aynı doğrultuda karar için bakınız: Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2015/8659, Karar Numarası: 2018/2950, Karar Tarihi: 27.03.201; Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2013/8690, Karar Tarihi: 2015/3439, Karar Tarihi: 28.5.2015.

gerçekleştirmek ve daha da önemlisi vatandaşların can ve mal güvenliğini sağlamak için öngörülen sokağa çıkma yasakları geçici ve istisnai idari tedbirlerdir (Cin Karagöz, 2016: 637). Her ne kadar sokağa çıkma yasakları geçici ve istisnai tedbirler olsa da, idari uygulamada aylarca süren sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı görülmektedir. Bu süreçte sokağa çıkma yasakları devam ederken vatandaşlar, malvarlıklarına ulaşamamaktadır. Ulaşılamayan tarım alanları ve tarım gelirleri bu kapsamda değerlendirilmektedir. Benzer şekilde terörle mücadele edilen bölgelerde vatandaşların yaylalara çıkışları kısıtlanabilmektedir. Yaylalarda hayvancılık yapan ya da farklı geçim kaynakları olan vatandaşlar açısından söz konusu kısıtlamalar maddi zararlar ortaya çıkarabilmektedir. İdare tarafından alınan tüm bu tedbirlerin 5233 sayılı Kanun kapsamında gerçek zararının tespitinin yapılması ve zarar kavramının geniş anlamda düşünülmesi gerekmektedir (İsbir, 2015: 96). Aksi takdirde eksik incelemeye dayalı idari yorum, terör mağduru vatandaşlar arasında ortaya çıkan zararlar için farklı uygulamaların yapılmasına ve kanun önünde eşitlik ilkesinin zedelenmesine neden olacaktır. Güncel Danıştay kararlarında sokağa çıkma yasakları nedeniyle vatandaşların mallarından faydalanamaması, maddi zarar olarak nitelendirilmekte ve 5233 sayılı Kanun kapsamında kabul edilerek tazmin edilmesi gerektiğine hükmedilmektedir.

5233 sayılı Kanunda yer alan zarar kalemlerinden birisi olan kişilerin malvarlıklarına ulaşamamalarından kaynaklanan zararlar idari uygulamada ve yargı kararlarında tartışmalı alanlardan birini oluşturmaktadır (Sever, 2017: 180). Ülkemizde terörle mücadele edilen bölgelerde vatandaşlar güvenlik kaygısı, terör örgütlerinin tehdit ve baskıları nedeniyle evlerini, mülkiyet ve tasarrufunda bulunan arazilerini, bahçelerini, ahırlarını, diğer geçim kaynaklarını geride bırakarak göç etmek zorunda kalabilmektedirler. Güvenlik kaygısı ile gerçekleştirilen zorunlu göç neticesinde malvarlığının kullanılamaması ya da zarara uğraması gibi zararlar gerçekleşebilmektedir. Terör eylemleri sırasında yıkılan evdeki eşyaların kullanılamamasından kaynaklanan zarar, taşınmaz malın kiraya verilememesinden kaynaklanan zarar ya da tarımdan ve hayvancılıktan elde edebilecek gelirlerin terk nedeniyle elde edememesinden kaynaklanan zararlar bu kapsamdadır.

Malvarlığına ulaşılamamasından kaynaklı zararlarda zararın ispatı ve tespiti açısından idarenin çok yönlü ve etkili bir araştırma yükümlülüğü önem arz etmektedir. Kanun hükümleri değerlendirildiğinde bu yükümlülüğün gerçekleştirilmesi için idareye geniş yetkiler tanındığı görülmektedir. Nitekim Kanun'un 6. maddesinin 3. fıkrasında "Komisyon, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından başvuru konusu ile ilgili her türlü bilgi ve yardımı isteyebileceği gibi kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanları bilirkişi olarak da görevlendirebilir. Komisyon gerekli gördüğü uzmanları çalıştırabilir veya bunlardan görüş alabilir" hükmü ile zararın tespiti başlıklı 8. maddenin 1. fıkrasında "7. maddede belirtilen zararlar, zarar görenin beyanı, adli, idari ve askeri mercilerdeki bilgi ve belgeler göz önünde tutularak olayın oluş şekli ve zarar görenin aldığı tedbirlere göre, zarar görenin varsa kusur veya ihmalinin göz önünde bulundurulması suretiyle, hakkaniyete ve günün koşullarına uygun biçimde komisyon tarafından doğrudan doğruya veya bilirkişi aracılığı ile belirlenir" hükümleri yer almaktadır. Görüldüğü üzere idare, kamu kurum ve kuruluşlarından konuyla ilgili her türlü bilgi ve belgeyi isteme, uzman çalıştırma ve bilirkişi görevlendirme, uzmandan görüş alma, keşif yapma ve tanık dinleme şeklinde geniş yetkilerle donatılmıştır. Bununla birlikte idari uygulamada başvurucuların lehine olabilecek belgelerin ilgili kurum ve kuruluşlardan istenmeyerek eksik inceleme ile idari işlem tesis edildiği ve bu idari işlemlerin idari mahkemelerce iptal edildiği ifade edilmektedir (Keskin, 2010: 90-91). Benzer sorun faili meçhul cinayetlerde olayın terör eyleminden mi yoksa kişisel husumetten mi ileri geldiği hususunun netleştirilmesinde de yaşanmaktadır. Bu tür durumlarda idare, genel olarak eksik inceleme ile başvuran aleyhine değerlendirmede bulup başvuruların reddi yönünde idari işlem tesis ettiği gerekçesiyle eleştirilmektedir (Durkal

Eroğlu, 2018: 345). Bununla birlikte bu tür zararlarda aynı bölgede çok sayıda başvuru yapılmış ve başvuruların en azından birkaçında terörden kaynaklanan zarar oluştuğunu kanıtlayan deliller var ise delil sunulamayan diğer başvurularda idare esnek davranmalı ve re'sen araştırma yetkisini daha etkin kullanmalıdır (Küfüdür, 2015: 129).

Yargı kararları incelendiğinde gerçek zararın tespiti ve tazmini açısından idarece mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasının önemi göze çarpmaktadır[5]. Zira keşif ve bilirkişi incelemesi ile zararın gerçek anlamda tespiti ve tazmininin gerçekleştirilmesi sağlanmakta, bu yolla adalet ve hakkaniyet anlayışına hizmet edilmektedir. Bununla birlikte idari uygulamada karşılaşılan sorunlardan birisi, gerekmesine karşın keşif incelemesi yapılmaksızın başvuruların değerlendirilmesi veya keşif incelemesinin Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Yönetmeliğin 11. maddesinde[6] ifade edilen usule uygun gerçekleştirilmemesidir. Nitekim Danıştay, davacı/davacı vekilinin katılımı sağlanmaksızın gerçekleştirilen keşfi[7], tapu kayıtları eksik değerlendirilerek başvuru hakkında karar verilmesini[8], keşif gününün davacıya veya vekiline yazılı olarak tebliğ edilmemesini ve varsa şahitleri keşif esnasında hazır bulundurulmasının sağlanmamasını[9] keşif sonucu düzenlenen keşif tutanağında davacının veya vekilinin imzasının bulunmamasını[10] hukuka açıkça aykırı bulmaktadır. Zira Kanun ve yönetmeliğin ilgili hükümleri zararın tespitinde başvurulacak keşif delili hakkında asli şekil şartı öngörmektedir, bu nedenle idarenin belirtilen usule uygun idari işlem tesis etmesi gerekmektedir.

Yine idarenin yargısal benzeri yetkilerle donatılmış olmasına karşın, bölgenin terk edilmesi nedeniyle ortaya çıkan zararlar bağlamında terkin gerçekleştiği yıllarda bölgenin pek çok yerinde kadastro çalışmalarının yapılmamış olması ve kadastronun Kanunun uygulanmaya başlanmasından sonra girmesi nedeniyle vatandaşlar, arazilerinin tamamı için tazminat alamadıklarını iddia etmektedirler (Kurban ve Yeğen, 2012: 123). Kadastro çalışmalarının yürütülmesi görevi idarenin sorumluluğundadır. İdarenin kadastro çalışmalarını yürütmemesi nedeniyle veya güncellememesi nedeniyle vatandaşların arazilerinin büyüklüğünü ispat edememesi sonucunda eksik zarar hesabı ve tazminat ödenmesi yoluna gidildiği görülmektedir. Bu noktada, bölgedeki mahalli bilirkişilere başvurulması ve keşif yapılmasının ve eğer bölgenin engebeli olması, hava şartlarının elvermemesi, yoğun güvenlik endişesi yaşanması gibi durumlar söz konusu ise gelişen teknolojik imkânlarla bölgenin havadan görüntülenmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Kadastrosu olmayan yerleşim yerlerinde idare, mahallinde keşif yaparak ve mahalli bilirkişilere başvurarak, tanık beyanlarını ve başvurucunun beyanını esas

[5] Bu doğrultuda bir Danıştay kararı için bkz: Danıştay 10. Dairesi, Esas Numarası: 2008/2990, Karar Numarası: 2008/6284, Karar Tarihi: 23.09.2008.

[6] Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Yönetmelik m. 11: "Komisyon gerek görmesi halinde keşif yapabilir. Komisyon başkanı belirlemiş olduğu keşif yeri le gün ve saatini komisyon üyeleri ve/veya bilirkişi ile başvuru sahibine veya yetkili temsilcisine yazılı olarak bildirir. Başvuru sahibinin kendisi, veli veya vasisi veya yetkili temsilci ve varsa şahitleri keşif mahallinde hazır bulunurlar. Muhtar veya o yer mahallinden iki kişinin de keşifte hazır bulunması temin edilir. Tespit edilen günde komisyon olay mahalline giderek zararı tespit eder. Bu tespitte; a) Keşif tarihi, b) Zarar görenin adı soyadı, c) Zararın meydana geldiği yer, d) Zararın meydana geldiği tarih, e) Zararın nev'i, f) Zararın miktarı, g) Zarar gören bina, işyeri, arazi, taşıt ve ağaç gibi taşınır ve taşınmaz mallardan faydalanılma imkânının bulunup bulunmadığı, h) Zarar görenin kendi ihmal, kusur ve kastının olup olmadığı ı) Zarardan mahsup edilmesi gereken miktarlar ile gerekli görülen diğer hususlar tutanağa bağlanarak hazır bulunanlarca imza altına alınır. Başvuru sahibi veya yetkili temsilcisinin keşif esnasında hazır bulunmaması halinde durum tutanakla belirtilir."

[7] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2013/9146, Karar Numarası: 2017/1184, Karar Tarihi: 15.03.2017.

[8] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2013/11541, Karar Numarası: 2017/1745, Karar Tarihi: 12.04.2017.

[9] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2014/2781, Karar Numarası: 2018/6650, Karar Tarihi: 4.10.2018.

[10] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2014/1770, Karar Numarası: 2018/7443, Karar Tarihi: 08.11.2018.

alarak gerçek zararı ortaya koymalıdır. Keşif sırasında dinlenecek tanık beyanının önemini ayrıca vurgulamak gerekmektedir.

Yine gerçek zararın tespiti ve tazmininde bilirkişi incelemesinin önemine rağmen Kanunda zararın tespitinin "gerektiğinde" bilirkişi aracılığı ile belirleneceği ifadesinden bu hükmün, bilirkişiye gönderilmeden zararın tespitine imkân tanıdığı sonucu çıkmaktadır. Bununla birlikte başvurular, komisyon nezdinde görev yapan bağımsız bilirkişiler tarafından incelenir ve bilirkişilerin hazırladığı gerekçeli rapor doğrultusunda zarar miktarı karşılanır ise, adil ve hakkaniyetli bir çözüm yolu sağlanarak Kanunun hukuki güvence fonksiyonu gerçekleştirilir (Aynı doğrultuda görüş için bakınız: Arslan, 2007: 230 vd). Başvurucunun elinde gerçek zararını ortaya koyacak delili yoksa ya da delilleri yetersizse, idarenin geniş inceleme yetkisi kapsamında bilirkişiye başvurması adil ve hakkaniyetli bir çözüm olacak ve Kanunun amacına ulaşılmasını sağlayacaktır.

Kanun çerçevesinde diğer önemli bir nokta, gerek idare gerek mahkemeler tarafından malvarlığına ulaşılamamasından kaynaklı zararlarda, köyün ya da mahallin tamamen boşalması/boşaltılması koşuluna bağlı olarak zararın tazmin edildiği görülmektedir. Yerleşim yerinin tamamen boşaltılıp boşaltılmadığının tespiti noktasında ise, diğer idareler tarafından tutulan tutanaklar ve tanzim edilen belgelerden yararlanılmaktadır. İdarenin ve idare mahkemelerinin başvurular/davalar karşısında Kanunu yorumlarken yaptığı değerlendirmede ileri sürdüğü gerekçe, güvenlik kaygısının o yörede yaşayan herkes tarafından taşınması ve bu nedenle bölgenin terk edilmesi olgusudur. Bu durumda güvenlik kaygısı kişiden kişiye değişmemekte ve objektif bir şekilde tespiti mümkün kabul edilmektedir. Bu bağlamda güvenlik kaygısı ile bazı vatandaşların bölgeyi terk etmesi, bazılarının ise bölgede yaşamaya devam etmesi, güvenlik kaygısı taşındığından bahisle 5233 sayılı Kanun hükümlerine göre maddi zararın idarece karşılanması sonucunu doğurmamaktadır. Bununla birlikte Kanunun amacına uygun yorum uyarınca köyün/bölgenin idarece ya da köylüler tarafından tamamen boşaltılması/boşalması halinde zararların karşılanması şartı, kanunun uygulama alanını ve kapsamını daraltıcı, katı bir yorumdur (Aynı doğrultuda görüş için bakınız: Sever, 2017: 180). Zira tek bir kişi dahi terör eylemlerinin açık hedefi haline gelip, tehdit ve saldırı neticesinde yerleşim yerini terk etmek zorunda kalabilmektedir. Bu zararların da somut olayın şartlarına göre değerlendirilerek kanun önünde eşitlik ve hakkaniyet ilkesi çerçevesinde tazmin edilmesi gerekmektedir. Nitekim Danıştay güncel bir kararında "ikamet ettiği yerleşim yerinden ayrılan bireylerin, kendisine veya yakınlarına yönelik gerçekleştirilmiş olan terör saldırısına ya da bu kapsamdaki ciddi bir tehdide bağlı olarak yerleşim yerini terk etmek zorunda kalmaları nedeniyle malvarlıklarına ulaşamamalarından kaynaklı zararların da güvenlik kaygısına dayalı gerçekleşmiş zarar kapsamında değerlendirilmesi 5233 sayılı Kanun uyarınca karşılanması gerekmektedir"[11] diyerek bu hususu dile getirmektedir.

Benzer bir davada Danıştay, "Dava konusu olayda; komisyonca düzenlenen tutanaklarda da belirtildiği üzere, Alluç köyünde herhangi bir terör olayının meydana gelmediği, bununla birlikte, 1993 yılında bölgede yaşanan terör olayları nedeniyle köye geçici köy koruculuğu sisteminin getirildiği, koruculuğu kabul edenlerin köyde ikamet etmeye devam ettiği, diğerlerinin ise koruculuğu kabul etmedikleri için ve yaşanan terör olayları sonucu duydukları güvenlik kaygısı nedeniyle köyden göç ettikleri hususlarında çekişmeme bulunmamaktadır. Buna göre, sadece geçici köy korucularının yaşadığı köyün, güvenli bir yerleşim yeri olduğundan bahsedilemeyeceği açık olup; güvenlik kaygısı nedeniyle köyü terk eden davacının 5233 sayılı Kanun kapsamında uğradığı bir zararı olup olmadığının tespiti ve saptanan zararın tazmini gerekirken, başvurusunun reddedilmesine ilişkin dava konusu işlemde

[11] Danıştay 15. Daire, Esas Numarası: 2015/5348, Karar Numarası: 2018/2892, Karar Tarihi: 27.03.2018.

hukuka uyarlık bulunmamaktadır"[12] diyerek somut olayın şartlarının her bir olayda ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmakta ve Kanunu hakkaniyete uygun yorumlamaktadır.

Anayasa Mahkemesi de bireysel başvuru kararında, terör örgütü tarafından oğlu öldürülen başvurucu/davacının yerleşim yerini güvenlik kaygısı gerekçesiyle terk etmesine rağmen, idare ve idari yargı mercileri tarafından köyün tamamen boşaltılmamış olmaması gerekçesiyle başvurusunun reddi/davanın reddini, Anayasanı 36. maddesinde güvence altına alınan hakkaniyete uygun (adil) yargılanma hakkının ihlali olarak kabul etmiştir[13]. Somut uyuşmazlıkta oğlunu teröre kurban veren bir babanın güvenlik kaygısı gerekçesiyle köyünü terk etmesi söz konusudur. Bu öznel durumu göz önünde bulundurarak zararı tazmin etmesi gereken idare, sadece köyün tamamen boşaltılıp boşaltılmadığı yönünde bir inceleme ile eksik değerlendirme yaparak Kanunun terör mağdurlarının korunması amacına[14] aykırı işlem tesis etmiştir. Benzer başka bir olayda, başvurucunun babası terör örgütü mensuplarınca öldürülmüş, kendisi yaralanmış ve bu nedenle yerleşim yerini terk etmek zorunda kalmıştır. Yapılan başvuruda idare, köyün güvenlik gerekçesiyle tamamen boşaltılmadığını, anılan yerleşim yerinde nesnel güvenlik kaygısının yaşanmadığı ve başvurucuya yönelik bir terör tehdidi ya da saldırısı bulunmadığını gerekçe göstererek başvuruyu reddetmiştir. Açılan davada İdare Mahkemesi aynı gerekçeyle davanın reddine karar vermiştir. Temyiz ve karar düzeltme talebi de reddedilen başvurucu Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, babası terör örgütü mensuplarınca öldürülen, kendisi de yaralanan başvurucunun yerleşim yerini terör olaylarından kaynaklanan güvenlik kaygısıyla terk ettiğinin açık olduğunu, aksi değerlendirmenin Kanunun amacı ile bağlaşmadığını belirterek Anayasanın 36. maddesinde güvence altına alınan hakkaniyete uygun (adil) yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir[15]. Netice itibarıyla, bu uyuşmazlıklarda idare somut olayın şartlarına uygun bilgi, belge ve sair delillere göre esnek bir değerlendirme yapmalı ve köye geri dönüşlere kadar geçen süre zarfında ortaya çıkan maddi zararları karşılamalıdır.

Başvuruculaların terör nedeniyle güvenlik kaygısıyla mı yoksa kişisel gerekçelerle mi terk fiilini gerçekleştirdiği noktasında belirleyici unsur Danıştay'ın yerleşik içtihadında kabul edildiği şekliyle tespit edilmelidir. İdare gerekli güvenlik önlemlerini alıp, asgari güvenlik ortamını sağlamış ve bölgede kamu düzenini tesis etmiş fakat buna rağmen kişi bölgeyi terk etmiş ise, artık uğranılan zarar güvenlik kaygıları dışında kişinin kendi isteğiyle bulunduğu yeri terk etmesi sonucu oluşan kişisel zarar olarak değerlendirilmelidir. Örneğin, bölgede terör ve terörle mücadele kapsamında yürütülen idari faaliyetler nedeniyle eğitim-öğretime ara verilmemişse, nüfus sayımı gerçekleştirilmişse, sağlık kamu hizmetleri sunulabiliyorsa, elektrik, su, kanalizasyon gibi altyapı kamu hizmetleri sunulabiliyorsa diğer bir ifadeyle en temel kamu hizmetleri sunulup insani yaşam koşulları sağlanabiliyorsa, bu durumda ortada güvenlik kaygısı gerekçesiyle terkin varlığından söz edilemez. Nitekim Danıştay da, yerleşik içtihadında, "Kanun kapsamında malvarlığına ulaşamamadan kaynaklı tazminat taleplerinde yerleşim yerlerinin tamamen boşaltıldığı/boşaldığı hususuna ilişkin belirleme yapılırken

[12] Danıştay 10. Dairesi, Esas Numarası: 2008/6679, Karar Numarası: 2009/1227, Karar Tarihi: 20.2.2009.

[13] Anayasa Mahkemesi, Mesude Yaşar Başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/2738, Karar Tarihi: 16/7/2014, Benzer bir karar için bakınız: Anayasa Mahkemesi, Hikmet Çelik ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/4894, Karar Tarihi: 15/12/2015, kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 27.08.2021.

[14] Terör mağdurlarının korunması amacı, Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'nin 13. Maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: "Her bir taraf, kendi topraklarında işlenen terörist eylemlerin mağdurlarını korumak ve desteklemek için gerekli önlemleri alacaktır. Bu önlemler, uygun ulusal sistemlere göre ve ulusal mevzuat hükümleri saklı kalmak koşuluyla, diğerlerinin yanısıra, terör mağdurlarına ve yakın aile üyelerine mali yardım ve tazminatı kapsayacaktır".

[15] Anayasa Mahkemesi, Cahit Tekin Başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/2744, Karar Tarihi: 16/7/2014.

yerleşim yerinin nüfus verileri, seçim yapılıp yapılmadığı, sandık kurulu oluşturulup oluşturulmadığı, varsa okulunun kapalı olup olmadığı, din görevlisi bulunup bulunmadığı, adli veya askeri mercilere intikal eden olaylar olup olmadığı, yerleşim yerinin boşaltılan/boşalan yerler listelerinde bulunup bulunmadığı gibi hususlar, yerleşim alanının boş olup olmadığının tespitinde baz alınan kıstaslardan bazılarıdır"[16] diyerek bu hususu vurgulamaktadır. Aksi bir yorum, hem terörden ya da terörle mücadele faaliyetinden vatandaşın zarara uğramasına neden olacak hem de zararın tazmini noktasında dar yorum yapılarak toplumun diğer bireylerinden ayrı ve olağan dışı özellik taşıyan zarara mağdur katlanmak zorunda bırakılacaktır. Bu noktada da, idarenin başvuruları değerlendirirken somut delil ve tespitlere diğer bir ifadeyle hukuka uygun, ikna edici ve inandırıcı gerekçelere yer vermesi gerekmektedir. Nitekim Danıştay, "sadece İlçe Jandarma Komutanlığı'nın yazısına istinaden anılan Mezranın terör olaylarına maruz kalmadığından bahisle başvurunun reddi yönünde tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle iptali yolunda verilen kararı"[17] onamıştır. Zira başvurunun reddi işleminde idare, mezrada yaşamın devam ettiğine yönelik somut tespitlere ve gerekçeye yer vermemiştir.

5233 sayılı Kanuna göre karşılanacak zararın, terörle mücadele faaliyeti kapsamında uğranılan bir zarar olup olmadığı meselesi de oldukça önemlidir. Zira ancak terörden kaynaklanan ya da terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyet nedeniyle uğranılan maddi zarar var ise 5233 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilmekte ve zarar tazmin edilmektedir. Bu noktada idarenin, terörle mücadele kapsamında yürütülen idari faaliyetten doğan zarar kavramını, Kanunun amacına uygun ve geniş yorumlaması gerekmektedir. Zira terörle mücadele kapsamında yürütülen idari faaliyetler bozulan kamu düzeninin yeniden tesis edilmesi için çok yönlü idari faaliyetler gerçekleştirilmesini gerektirmektedir.

Öte yandan idari uygulamada somut bazı uyuşmazlıklarda terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetten doğan maddi zarar söz konusu iken, ortaya çıkan zararın 5233 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilmediği görülmektedir. Danıştay ise, terörle mücadele kapsamında kullanılmak üzere bölgede konuşlandırılan otomatik bombaatarın deneme atışları sırasında patlaması sonucu ölüm ve yaralanma olayında, ilk derece mahkemesinin atışın hizmetin iç işleyişi sırasında meydana geldiği, terör olayları ve terörle mücadele kapsamında yürütülen bir faaliyet nedeniyle meydana gelmediği gerekçeleriyle tazminat taleplerinin reddine ilişkin kararını, olayın terörle mücadele kapsamında yürütülen bir faaliyet olduğunu ve 5233 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirterek bozmuştur[18]. Somut uyuşmazlıkta idare, terörle mücadele kapsamında değerlendirilecek idari kolluk faaliyeti gerçekleştirmektedir. Ancak hem idare hem de idare mahkemesi somut zararı bu kapsamda değerlendirmemiştir.

Yine köyde hayvanları otlatırken teröristlerce yerleştirilmiş patlayıcı maddenin 13 yaşındaki çocuğun çakmakla yakması sonucu patlaması olayında, idare zararın kişinin kendi kusuru sonucu meydana geldiği gerekçesiyle başvurunun reddine karar vermiştir. Hâlbuki 13 yaşındaki çocuk köyde hayvanları otlatırken patlayıcı maddeyi bulmuş ve zarara uğramıştır. Dolayısıyla idarenin terörle mücadele faaliyeti kapsamında değerlendirilecek bir zarar ortaya çıkmıştır. İdarenin, kişinin kendi kastı sonucunda oluşan zarar değerlendirmesini yaparak başvuruyu reddetmesi açıkça kanuna aykırılık teşkil etmektedir. Zira somut olayda zarar

[16] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2016/3856, Karar Numarası: 2018/461, Karar Tarihi: 24.01.2018.
[17] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2012/11317, Karar Numarası: 2015/7233, Karar Tarihi: 09.11. 2015; Aynı doğrultuda karar için bakınız: Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2015/8049, Karar Numarası: 2016/25, Karar Tarihi: 18.1.2016.
[18] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2011/9389, Karar Numarası: 2015/5311, Karar Tarihi: 17.09.2015.

görenin kastı değil, zararın oluşmasına katkısı nedeniyle tazminat hukukunun gereği olarak tazminat miktarının hesabında dikkate alınacak bir tespit yapılması gerekmektedir. İdare mahkemesi ve kararı onayan Danıştay, davacının müterafik kusurunu dikkate almakla birlikte olayda terör ve terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetin etkili olduğu belirtilerek Kanun kapsamında zarar ortaya çıktığına vurgu yapmıştır[19]. Benzer bir olayda Danıştay, bölgede hayvan otlatırken bulduğu poşeti karıştırması sonucu poşet içerisinde bulunan patlayıcının infilak etmesi sonucu tüm vücut fonksiyonlarında %84 oranında kayıp meydana gelen başvurucunun yaralanmasına neden olan olayın terör eylemi olup Kanun kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir[20].

Başka bir davada terör örgütünün kamp, sığınak, konaklama ve buluşma noktalarının tespiti sırasında güvenlik kuvvetlerine yardım ederken bomba patlaması sonucu ölen kişinin mirasçılarının 5233 sayılı Kanun kapsamında yapmış olduğu başvuruda, idare kişinin terör örgütü üyesi olduğunu ve çeşitli eylemlere katıldığını belirterek terörle mücadeleden doğan zararın söz konusu olmadığı gerekçesiyle başvuruyu reddetmiştir. İdare Mahkemesi, açılan davada idarenin başvurunun reddi işleminin sebebinin hukuka uygun olduğunu belirterek davayı reddetmiştir. Temyiz denetimi sırasında Danıştay ise, "…davacıların mirasbırakanı her ne kadar önceden terör eylemlerine katılmış ise de, sorgulaması sırasında pişmanlık göstererek terör örgütünün askeri kanadına ait kamp, sığınak, konaklama ve buluşma noktalarını bildiği ve istenildiği zaman bu yerleri gösterebileceğini beyan etmesi üzerine güvenlik kuvvetlerince yer göstermek için götürüldüğü Batman ili Kozluk ilçesi … Köyündeki bir sığınakta yer gösterilmesi sırasında terör örgütü üyelerince önceden tuzaklanmış bombanın patlaması sonucunda hayatını kaybettiği dikkate alındığında, davacıların mirasbırakanının artık pişmanlık hükümlerinden yararlanabilecek konumda, güvenlik güçlerinin denetim, gözetim ve korumasında onlara yardım ederken hayatını kaybetmiş bir kişi olarak kabulü gerekmektedir"[21] diyerek ortaya çıkan zararın terörle mücadele faaliyeti kapsamında ortaya çıktığını kabul etmektedir. Karar, kanaatimizce adalete ve hakkaniyete uygundur. Zira ilgili, güvenlik güçlerine kolluk faaliyeti sırasında yardım ederken zarara uğramıştır, Kanunda aranan şartları sağlamaktadır.

Zararın tespiti açısından yapılan diğer bir eleştiri konusu, Kanun uyarınca bazı zarar kalemlerinin maktu bir şekilde belirlenmesidir. Kanunun 9. maddesine göre yaralanma, engelli hale gelme ve ölüm hallerinde yapılacak ödemeler kanun koyucu tarafından maktu bir şekilde doğrudan belirlenmekte ve madde hükmünde belirlenen gösterge rakamının memur aylık maaş katsayısı ile çarpımı sonucunda ortaya çıkmaktadır (Akpınar ve Yeşilbaş, 2011: 20). Doktrinde (Ahmet Kırtepe 2010: 155; Çapar: 124; Tesev. org.tr: 15) göre ve uygulamada, maktu belirlenmesi nedeniyle hakkaniyet gereği tazminat miktarının yetersiz kaldığı durumların varlığı ifade edilmektedir. Bu noktada, cismani zararlar açısından tazminat miktarı hesaplanırken tazminat hukukunun genel prensiplerine göre ilgilinin yaşı, iş gücü kaybı, gelir düzeyi, eğitim durumu, mesleği gibi öznel koşulların da dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir (Kaya, 2007: 40). Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, gösterge rakamlarının her yıl artış göstermesi, devletin ekonomik gücü, olayların meydana geliş sıklığı, zarara uğrayanların sayısı gibi etkenleri göz önünde bulundurarak sosyal risk ilkesi gereği sulh yoluyla ödenecek tazminatın kanun ile belirlenmesini sorumluluk hukukunun temel ilkelerine aykırı bulmamaktadır[22]. Kanaatimizce, hakkaniyet gereği somut olayın şartları değerlendirilerek tazminat hukukunun genel ilkeleri çerçevesinde tazminat miktarının belirlenmesi, kanun

[19] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2011/9487, Karar Numarası: 2013/1480, Karar Tarihi: 21.02.2013.
[20] Danıştay 10. Dairesi, Esas No: 2015/3266, Karar No: 2020/4159, Karar Tarihi: 26.10.2020.
[21] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2011/9965, Karar Numarası: 2012/5281, Karar Tarihi: 12.09.2012.
[22] Anayasa Mahkemesi, Esas Numarası: 2006/79, Karar Numarası: 2009/97, Karar Tarihi: 25.06.2009.

önünde eşitlik ilkesi ve hukuk devleti anlayışının bir gereğidir. Ayrıca cismani zararlar için Kanunda öngörülen maddi tazminat tutarını aşan somut maddi zararlar var ise, sosyal risk ilkesi gereğince gerçek zararın tazmini amacıyla idari yargıda dava açılması gerekmektedir.

5233 SAYILI KANUN KAPSAMI DIŞINDA TUTULAN ZARARLAR

Kanunun 2. maddesinde yer alan ve uygulamada tartışma yaratan kapsam dışı zarar kalemi, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1 inci 3 üncü ve 4 üncü maddeleri kapsamındaki suçlar ile terör olaylarında yardım ve yataklık suçlarından mahkûm olanların bu fiillerinden dolayı uğradıkları zararlardır. Kanun koyucu özellikle zararın gerçekleştiği dönemde ilgili suçlardan sanığın suçunun sabit görülerek "mahkûm olma" şartını arayarak, masumiyet karinesine ve lekelenmeme hakkına vurgu yapmaktadır. Kanunda aranan mahkûmiyet şartından mahkûmiyet kararının kesinleşmesi anlaşılmalıdır. İdare, başvuruları değerlendirirken masumiyet karinesini göz önünde bulundurarak ilgili hakkında yürütülen soruşturma ya da yargılama sürecini, ya da terör örgütü üyesi olduğu kanaatini ya da emniyet kayıtlarına göre terör örgütü sempatizanı olduğu tespitini başvurunun reddi işlemine gerekçe oluşturamaz[23]. Diğer bir ifadeyle idare, kişinin terör örgütü sempatizanı olduğu yönünde tahmine ve varsayıma dayalı, hukuki dayanaktan yoksun soyut iddialar ve tespitler ile idari işlemin sebep unsurunu belirleyip başvuruların reddi işlemini tesis edemez. Zira Kanunda açıkça 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1 inci 3 üncü ve 4 üncü maddeleri kapsamındaki suçlar ile teröre yardım ve yataklık suçlarından mahkûmiyet halinde bu fiillerden dolayı uğranılan zararların idarece karşılanmayacağı ifade edilmektedir. Doktrinde diğer bir görüşe göre ise, ceza muhakemesinde "mahkûm olmama"nın her zaman "beraat etmek" anlamına gelmediği, yeterince daraltılmayan bu ifadenin hak etmeyen kişilere de tazminat ödenmesine sebep olabileceği düşüncesiyle hüküm eleştirilmektedir (Köksal, 2009: 96). Kanaatimizce idare, Kanundaki istisna hükmünü dar yorumlamalı, bu doğrultuda idari işlem tesis etmelidir. Aksi bir idari uygulama, bu idari işlemin bağlı yetki çerçevesinde kullanılacak sebep ve konu unsurunu hukuka aykırı hale getirecektir.

Vurgulanması gereken diğer bir husus, ülkemizde terör eylemlerinin yoğun bir şekilde gerçekleştirildiği yerleşim yerlerinde vatandaşlarımızın, terör örgütlerinin baskı ve tehditleri sonucunda teröre yardım ve yataklık yapmak zorunda kalabildikleri gerçeğidir. Böyle durumlarda suçun manevi unsuru oluşmadığı gerekçesiyle ceza mahkemelerince ilgililer hakkında beraat kararları verilmektedir. Bu kapsamda bir başvuruda Danıştay isabetli bir şekilde, terör örgütü üyelerinin sığınağı olarak kullanılan başvurucunun evinin yıkılması olayında suçun manevi unsuru oluşmadığından başvurucunun beraat etmesi nedeniyle Kanun kapsamında kendisine tazminat ödenmesi gerektiğine hükmetmiştir[24]. O halde taksirle işlenen

[23] Aynı doğrultuda karar için bakınız: Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2015/4392, Karar Numarası: 2015/8626, Karar Tarihi: 07.12.2015.

[24] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2011/9635, Karar Numarası: 2012/5277, Karar Tarihi: 12.09.2021: "…Buna göre, 5233 sayılı Kanun'un 2. maddesinde belirtildiği üzere, kişilerin kendi kasıtları sonucunda oluşan zararlar ile 3713 sayılı Kanunun 1., 3. ve 4. maddeleri kapsamındaki suçlar ile terör olaylarında yardım ve yataklık suçlarından mahkum olanların bu fiillerinden dolayı uğradığı zararlar Kanun kapsamı dışında bırakılmış olup; zararın ortaya çıkmasında kişilerin kasıtlı hareketlerinin bulunmaması halinde, bu kişilerin uğradığı zararın 5233 sayılı Kanun kapsamında tazmininin hukuka ve kanunun amacına uygun olacağı açıktır. Bu durumda, terör örgütüne yardım ve yataklık etmek suçundan Diyarbakır 1 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanan davacının, anılan Mahkemenin 17.03.199 tarih ve E. 1998/304, K. 1999/44 sayılı kararı ile "sanığın üzerine atılı suçu yasa dışı terör örgütünün korku ve baskısı sonucunda işlediğinin anlaşıldığı, suçun manevi unsurunun oluşmadığı" gerekçesiyle beraatine karar verildiği ve bu kararın da temyiz edilmeyerek kesinleştiği; dolayısıyla 5233 sayılı Kanunun zararları karşılanamayacak durumlar için aradığı "kasıt" unsurunun davacı açısından olayda gerçekleşmediği; davacının terör örgütüne yardım ve yataklık etmek suçundan "beraat" ettiği de dikkate alındığında; davacının evindeki zararın, "terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyet nedeniyle " meydana

suçlar bakımından Kanunun uygulanmasının önünde bir engel bulunmamaktadır (Çapar, 2020: 102). Bununla birlikte başvurucunun terör örgütü üyesi olduğuna yönelik şüpheye yer bırakmayacak nitelikte açık ve hukuken kabul edilebilir bilgi, belge, mahkûmiyet kararı ya da sair destekleyici deliller var ise, olayın 5233 sayılı Kanunun kapsamına girmediği gerekçesiyle başvurunun reddedilmesi gerekmektedir. Zira bu şekilde gerçekleşen bir zararın tazmin edilmesi Kanunun amacına ve ruhuna açıkça aykırıdır. Nitekim Danıştay güncel bir kararında "bir kişinin terör örgütü üyesi/yandaşı olup olmadığı, ilgili hakkındaki istihbari nitelikteki bilgiler, terör örgütü mensubu kişilerin ifadeleri gibi birbirini destekleyen ve hukuken kabul edilebilir nitelikteki bilgi ve belgeler birlikte değerlendirilerek tespit edilmelidir. Terör örgütü üyesi/yandaşı olduğu tespit edilen kişilerin veya hak sahiplerinin terör nedeniyle uğradıkları zararların, 5233 sayılı Kanun kapsamında tazmini hukuken mümkün değildir"[25] diyerek bu hususu vurgulamaktadır.

Uygulamada tartışmalı diğer bir konu, bu suçlardan yargılanırken veya soruşturma sürerken ölen kişinin mirasçılarının Kanun kapsamında yaptıkları başvuruların kabul edilip edilmeyeceği meselesidir. Terör örgütüne yardım ve yataklık yaptığına dair mahkeme kararı olmaksızın ilgilinin ölümü halinde masumiyet karinesi esas alınarak mirasçılarının kanundan yararlanması sağlanmalıdır. Şüpheden uzak, somut ve inandırıcı delillerle suçluluğu ispat edilemeyen kişinin, ölümü halinde mirasçılarının kanun kapsamı dışında tutulması, kapsam dışı tutulan alanın kanuni dayanağı olmaksızın genişletilmesi anlamına gelecektir (Çopur, 2020: 109). Hâlbuki kapsam dışı tutulan alanın idare tarafından dar yoruma tabi tutulması gerekmektedir.

Kapsam dışı tutulan zararlar bağlamında evrensel hukuk ilkesi olan suç ve cezaların şahsiliği ilkesinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu bağlamda davacının Kanun kapsamında başvurusunun eşinin Kanun maddesinde sayılan suçtan mahkûm olduğu gerekçesiyle reddedilmesi olayında, suç ve cezaların şahsiliği ilkesinin idareyi bağladığı, Kanunun sadece mahkûm olan kişi açısından uygulanamayacağı, zararın oluştuğu tarihte davacıya ait malvarlığı bulunup bulunmadığının araştırılması gerektiğini ve bu yapılmayarak eksik inceleme ile karar verilmesini idare mahkemesi hukuka aykırı bulmuş ve işlemi iptal etmiştir. Danıştay tarafından aynı gerekçeyle karar onanmıştır[26].

Manevi zararların tazmininin Kanun kapsamında kabul edilmeyerek başvuruların idare tarafından reddi uygulamada tartışmalı diğer bir hususdur. Terör, sadece maddi zararlar ortaya çıkarmakla kalmayıp çok daha yıkıcı manevi zararlar da doğurmaktadır. Terör olayları nedeniyle yaşadığı korku, kaygı, stres, üzüntü sonucunda kişilerde yaşama sevincinin kaybı, ruhsal ve fiziksel acı ve psikolojik sorunlar gibi manevi zararlar meydana gelebilmektedir. İdare ve İdare mahkemelerinin yanısıra Danıştay da terör eylemleri ve terörle mücadele faaliyetinden doğan zararlarda Kanunun uygulanması gerektiğini belirtmekte ve Kanunda manevi zarardan söz edilmediğinden bahisle manevi zararların karşılanmayacağına hükmetmektedir[27]. Danıştay, manevi zararın idarenin sorumluluğuna ilişkin genel hükümler

geldiği sonucuna ulaşıldığından; davalı idare tarafından, davacının uğradığını ileri sürdüğü zararın "terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyet nedeniyle" meydana geldiği sonucuna varıldığından, davalı idare tarafından davacının uğradığını ileri sürdüğü zararın "terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyet nedeniyle" meydana geldiği dikkate alınarak uğranılan zararın tespit edilmesi ve bu zararın 5233 sayılı Kanun kapsamında tazminine karar verilmesi gerekirken, başvurunun reddine ilişkin işlemde hukuka uyarlık bulunmamakta olup, İdare Mahkemesi tarafından da bu gerekçe ile dava konusu işlemin iptaline karar verilmesi gerekirken davanın reddi yolundaki kararda hukuki isabet bulunmamaktadır."

[25] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2015/7361, Karar Numarası: 2018/2545, Karar Tarihi: 13.03.2018.

[26] Danıştay 10. Dairesi, Esas Numarası: 2009/3970, Karar Numarası: 2009/5295, Karar Tarihi: 29.05.2009.

[27] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2011/1047, Karar Numarası: 2011/5401, Karar Tarihi: 13.12.2011.

kapsamında incelenerek karara bağlanması gerektiğini belirtmektedir. Manevi zarar taleplerinin karşılanmaması nedeniyle Anayasa Mahkemesine bireysel başvurular yapılmakta ve mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasına yer verilmektedir. Hatta mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği yönünde karar dahi verilmiştir[28]. Kanaatimizce, maddi zararlar gibi manevi zararların da Kanun kapsamında karşılanması uygulama birliğini sağlayarak yargısal süreçlerde yaşanacak zaman kayıplarını önleyecektir (İsbir, 2015: 109). Bu noktada Kanunun uygulanması kapsamında idarenin takdir yetkisini kullanıp somut bazı kriterler geliştirerek manevi tazminatı belirlemesi uyuşmazlıkların sulh yolu ile çözümlenmesi amacı ile örtüşmekte ve usul ekonomisi ilkesinin de bir gereği olmaktadır. Zira mevcut durumda aynı somut uyuşmazlıktan kaynaklanan maddi tazminat talepleri için ayrı bir usul, manevi tazminat talepleri için ise ayrı bir usul izlenmektedir. Usul ekonomisi ilkesinin gereği ve mağduriyetin kısa zamanda sulh yolu ile giderilmesinin yolu, aynı usul çerçevesinde maddi ve manevi tazminat taleplerinin ileri sürülebilmesidir. Kanuna manevi zararların da dâhil edilmesi yönündeki yasal bir düzenleme uygulamadaki güçlükleri ortadan kaldıracaktır.

Kanunun uygulanmasında tartışmalı diğer bir husus ise, sulhname kapsamına dâhil edilmeyen zarar kalemlerinin diğer bir ifadeyle bakiye zararların sulhname imzalandıktan sonraki süreçte dava konusu edilip edilemeyeceği meselesidir. Danıştay 15. Dairesi ve İdare mahkemeleri, imzalanan sulhname ile davacının uğradığı zararların tazmin edilmek suretiyle uyuşmazlığın ortadan kalktığı, tarafların bağlayıcı nitelik taşıyan ve imzalama aşamasında davacı/davacı vekilinin iradesini fesada uğratan herhangi bir hususun bulunmadığı gerekçesiyle sulhname sonucu uyuşmazlığın tekrar yargıya taşınmasının mümkün olmadığını sonucuna varmaktadır[29]. Daire, Kanunun 12. maddesinin gerekçesini[30] ve Kanunun amacını birlikte değerlendirerek bu sonuca ulaşmaktadır. Danıştay 10. Dairesi ise, "başvuranın zararını kalemler halinde ayırarak talep etmesi ve bu talebin kısmen kabulü halinde, sulhnamenin de yalnızca komisyonca karşılanmasına karar verilen kalemleri içermesi, açıkça veya zımnen reddedilen kalemleri kapsamaması nedeniyle sulhname kapsamı dışında tutulan zarar kalemleri için ilgilinin dava açma hakkının saklı bulunduğu"[31] sonucuna ulaşmaktadır. Somut uyuşmazlıkta davacının talep ettiği 4 adet zarar kaleminden 3 tanesi sulhname ile karşılanmış diğeri ise karşılanmadığı için dava hakkı kullanılmıştır. Görüldüğü üzere Danıştay Daireleri arasında görüş ayrılığı ortaya çıkmış ve bu içtihat farklılığı Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararında da gündeme getirilmiştir. Anayasa Mahkemesi, Danıştay daireleri arasında içtihat farklılıkları olmasını mahkemelerin takdir yetkisi içerisinde değerlendirmekte ve tek başına bu nedenle adil yargılanma hakkının ihlal edilmediğine hükmetmektedir[32]. Kanaatimizce her ne kadar özellikle başvurucunun avukatla temsili halinde sulhnameyi imzalamasının hukuki sonuçlarından kendisinin haberdar olduğu kabul edilse de, gerçek zararın hesaplanmasında birçok zarar kaleminin mevcut olduğu ve zarar kalemlerinin bazıları üzerinde sulh olunan durumlarda, sulhname kapsamında olmayıp anlaşılamayan hususlarda başvurucunun dava açma hakkının saklı tutulması adalet ve hakkaniyet gereğidir. Bunun yanısıra sulhnamenin imzalanması sırasında süregelen zararlar var ise ya da sulhname imzalanırken öngörülemeyen zararlar açısından dava yolunun açık tutulması gerekmektedir. Kanunun alternatif uyuşmazlık

[28] Anayasa Mahkemesi, Özden Sayar ve Deren Dilara Sayar Başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/4022, Karar Tarihi: 13/4/2016, kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.08.2021.

[29] Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2016/4713, Karar Numarası: 2017/900, Karar Tarihi: 22.02.2017; Danıştay 15. Dairesi, Esas Numarası: 2013/7840, Karar Numarası: 2017/132, Karar Tarihi: 11.01.2017.

[30] Kanun m.12. gerekçesi: "Hukukumuzda feragat, kabul ve sulh gibi işlemler, görülmekte olan davaları sona erdiren işlemlerdir. Sulh işlemi, dava öncesi yapılmışsa dava açılmasını engelleyici özelliktedir. Sulh işlemine rağmen dava açılırsa bu durum itiraz olarak ileri sürülebilir ve dava ortadan kalkar. Böylece dostane bir çözüm şekli olan sulh bağlayıcı niteliktedir"

[31] Danıştay 10. Dairesi, Esas Numarası: 2008/4141, Karar Numarası: 2008/9584, Karar Tarihi: 30.12.2008.

[32] Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararı, Başvuru No: 2013/6201, Karar Tarihi: 21.4.2016.

çözüm yöntemi olarak sulh usulünü benimsemesi, uyuşmazlığın kesin şekilde çözülmesi sonucunu doğurarak mahkemeye erişim hakkını ve gerekçeli karar hakkını engelleyecek şekilde yorumlanamaz. Aksi yorum, sulh kurumunun niteliği ile bağdaşmamaktadır (Çopur, 2020, 225).

Kanunun 9/5 maddesi ile yönetmeliğin 21. maddesinde yer alan "Bu Kanun kapsamındaki zararlardan dolayı, zarar gören kişilere gerçek veya özel hukuk kişileri tarafından yapılan ödemeler sebebiyle Devlete rücu edilemez" hükmü gereği vatandaşların sigorta yaptırmaları halinde sigortacı, kanuni halefiyet ilkesi kapsamında yapmış olduğu ödeme nedeniyle idareye rücu edemeyecektir. Danıştay da, terör olayları nedeniyle ortaya çıkan zararlar bağlamında ödemiş olduğu bedeli kanuni halefiyet ilkesi kapsamında idareye rücu edebilmek için sigortacılar tarafından açılan rücu davalarını reddetmektedir (Yasin, 2013: 1239). Nitekim Danıştay, sigorta şirketince kasko sigorta poliçesi ile sigortalanmış olan işyerinin Beyoğlu sinagog binasına yapılan terör saldırısında meydana gelen zararı sigortalısına ödendiğinden bahisle, zararın rücuen idareden yasal faiziyle tazmini istemiyle açılan davanın temyiz denetiminde "Sigortacının, ödediği bedel kadar sigortalıdan intikal eden dava hakkını, sadece zarar veren şahsa karşı kullanabilmesi mümkün olup; bu halefiyet biçiminin aksi kanıtlanabilen bir kusur karinesine dayanması nedeniyle, ortaya çıkan bu zararın yürütülen hizmet ile meydana gelen zarar arasında nedensellik bağını dahi aramadan "kamu külfetleri karşısında eşitlik" anlayışıyla topluma pay edilerek giderilmesini amaçlayan sosyal risk ilkesi uyarınca sigorta şirketince de talep edilmesine olanak tanıdığından söz edilemez"[33] diyerek sigortacının talebini reddetmiştir. Görüldüğü üzere karar, sosyal risk ilkesi bağlamında sorunu ele alarak sigortacının idareye karşı rücu talebini reddetmiştir. Kanaatimizce bu yöndeki Danıştay içtihadı yerindedir, zira terör eylemleri idarenin önlemekle yükümlü olduğu halde önleyemediği toplumsal olaylardır. Bu eylemler sırasında sırf toplumun bir bireyi olması ve bu toplumda yaşaması nedeniyle bireyler özel ve olağan dışı zarara uğramaktadır. Zarar gören vatandaşlar üzerinde zararın bırakılması hakkaniyet, adalet ve sosyal hukuk devleti ilkelerine aykırı bulunduğundan zarar, bireyin korunması düşüncesiyle tüm topluma pay edilerek anonimleştirilmektedir. Bununla birlikte zararın anonimleştirilmesi düşüncesinin temelinde yer alan bireyin korunması düşüncesinin sigortacıyı kapsamadığı düşünülmektedir (Yasin, 2013: 1238). Kanunda belirtilen tazminat sorumluluğunun dayanağı olan sosyal risk ilkesinin kabul ediliş amacı da sigortacının rücu talebiyle bağdaşmamaktadır.

SONUÇ

5233 sayılı Kanunun uygulamaya girdiği günden bu zamana kadar demokratik bir usulle pek çok uyuşmazlık yargı yoluna gidilmeksizin çözülmüş ve Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde tazminata mahkûm edilmesinin önüne geçilmiştir. Bununla birlikte terör olaylarının bu denli yoğun, zarar görenlerin sayısının her geçen gün arttığı coğrafyamızda Kanunun günün koşullarına ve ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi önem arz etmektedir. Kanunun hukuki güvence fonksiyonu idari uygulamaya aktarılabildiği ölçüde pek çok uyuşmazlık yargı önüne götürülmeden sulhen çözülecektir. Bu bağlamda manevi tazminatın Kanun kapsamına alınması, cismani zararların tazmininde tazminat hukukunun genel ilkelerine uygun olarak ilgilinin yaşı, çalışma gücü, mesleği, cismani zararın doğurduğu iş gücü kaybı gibi objektif kriterlerin zarar miktarının hesaplanmasında dikkate alınması, idarenin özellikle malvarlığına ulaşamamaktan kaynaklanan zarar tespiti ve hesabında bilirkişi ve keşif delillerine yer vermesi, re'sen araştırma yetkisinin etkin bir şekilde uygulanması, başvuruların

[33] Danıştay 10. Daire, Esas Numarası: 2006/5024, Karar Numarası: 2008/2685, Karar Tarihi: 21.04.2008. Aynı doğrultuda bir karar için bakınız: Danıştay 10. Dairesi, Esas Numarası: 2007/3363, Karar Numarası: 2008/2704, Karar Tarihi: 24.04.2008.

değerlendirilmesinde somut olayın şartları dikkate alınarak esneklik sağlanması, eksik incelemeye dayalı olarak başvuruların reddedilmemesi, başvuruların reddi işleminin somut, hukuka uygun, inandırıcı gerekçelere dayanması, kanun önünde eşitlik ilkesi ve hak ve nesafet kavramlarının başvuruların değerlendirilmesinde esas alınması, Kanundaki istisna kapsamındaki hükümlerin dar yorumlanması idari uygulamaya yönelik eleştirileri azaltacaktır.

Diğer taraftan idari yargı uygulamasında da Kanunun amacı dikkate alınarak, zararın tam ve gerçek tazmini ilkesinin hayata geçirilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu noktada idarenin somut olayın şartları değerlendirilerek esnek bir değerlendirme yapıp yapmadığı, yargısal denetimde ön plana çıkmaktadır. Benzer şekilde başvuruların değerlendirilmesinde idarenin birbiriyle çelişen delillere yer verip vermediği, delillerin değerlendirilmesinde uyulması gereken şekil kurallarına riayet edip etmediği, idari işlemin sebebini hukuka uygun belirleyip belirlemediği, bu doğrultuda idari işlemin konu unsurunun doğru tayin edilip edilmediği idari yargılamada idari işleminin hukukiliğinin denetiminde önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda yargı kararının doyurucu gerekçe içermesi, idareye yol gösterici nitelikte olacaktır.

KAYNAKÇA

AKBULUT, İ. (1993). Terör ve Tasnifleri. *Türk İdare Dergisi,* (399), 47-61.

AKER T, ve ÇELİK B, ve KURBAN D, ve ÜNALAN T, ve YÜKSEKER D. (2005). *Türkiye'de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri.* 8.9.2021 tarihinde tesev.org.tr adresinden alındı.

AKPINAR M/YEŞİLBAŞ, M. (2011). Sosyal Risk İlkesi Bağlamında Devletin Objektif Sorumluluğu ve 5233 sayılı Yasanın Pratiği. *www.e-akademi.org, (Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, (115), 1-29.

AKYILMAZ, B. (2005). Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, IX(1-2), 185-211.

ARSLAN, Metin. (2007). İdarenin Terör Eylemlerinden Doğan Zararlardan Dolayı Sorumluluğu. *Av. Dr. Şükrü Alpaslan Armağanı, İstanbul Barosu-Türk Ceza Hukuku Derneği,* 229-243.

AZRAK, Ü. A. (1979). İdarenin Toplumsal Muhatara (Sosyal Risk) Kuramı'na Göre Kusursuz Sorumluluğu. *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, 135-145.

CİN KARAGÖZ, E. (2016). Özel Güvenlik Bölgesi ve Sokağa Çıkma Yasağı İlanının Hukuki Niteliği ve Uygulamadan Kaynaklı Sorunlar. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* XX (2), 625-645.

ÇOPUR A. (2020). 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun'a göre İdarenin Tazminat Sorumluluğu, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 102.

DÖNMEZER, S. (1989). *Kriminoloji.* İstanbul.

DURKAL EROĞLU, M. (2018). Terörden ve Terörle Mücadeleden Doğan Tazminat Sorumluluğunun Dayanağı. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 13(2), 315-369.

GÖZÜBÜYÜK, Ş. (1995). Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 50, (3-4), s. 193-200.

İSBİR, B. (2015). Sosyal Risk İlkesinde Kanuni Bir Yöntem: 5233 sayılı Kanun ve Uygulanması. *Memleket, Siyaset Yönetim Dergisi*, 10(24), 86-111.

KAYA, C. (2007). Avrupa Konseyindeki Gelişmeler Işığında 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 3(10), 25-42.

KESKİN Y. (2010). Terör Mağdurlarına Yardım ile İlgili Yasal Düzenlemelerin Mahkeme Kararları ve Uygulamadan Örneklerle Birlikte Yorumu, T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 90-91.

KIRTEPE, A. (2010). 5233 sayılı Yasa Kapsamında Sosyal Risk İlkesi Gereğince Karşılanacak Zararlar ve İdarenin Sorumluluğunun Sınırları. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, 43, 145-155.

KÖKSAL, M. (2009). Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların İdarece Karşılanma Usulü. *Terazi Hukuk Dergisi*, (36), 89-101.

KURBAN, D., ve YEĞEN, M. (2012). *Adaletin Kıyısında 'Zorunlu' Göç Sonrasında Devlet ve Kürtler/5233 sayılı Tazminat Yasası'nın Bir Değerlendirmesi –Van Örneği*. İstanbul: Tesev.

KÜFÜDÜR, B. (2015). Terör Olaylarından Kaynaklanan Zararların Tazmininde 5233 sayılı Kanundan Doğan Sorunların Işığında Sosyal Risk İlkesine Geri Dönülmesi Konusuna Genel Bir Bakış. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (2), 111-147.

SEVER, D. (2017). Terörle Bağlantılı Zararlardan Dolayı İdarenin Sorumluluğu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 133, 163-210.

YASİN, M. (2013). Sigortacının Kanuni Halefiyeti Müessesesinin İdarenin Sorumluluğu Alanında Uygulanması. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, LXXI(1), 1229-1242.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

FRANSA'NIN TERÖRİZMLE MÜCADELE STRATEJİLERİ: SAHRA ALTI AFRİKA VE ORTADOĞU

Cem SAVAŞ[1]

Özet

Bu bildirinin amacı Fransa'nın terörizmle mücadele konusunda ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde izlediği politikaları bütünsel ve eleştirel bir biçimde incelemektir. Özellikle Paris (2015) ve Nice (2016) terör saldırıları bağlamında Fransa, küresel radikal İslamcı terörizme bağlı saldırılardan kendi topraklarında en fazla ve doğrudan etkilenen bir Avrupa Birliği (AB) ülkesidir. Fransa, terörün finansmanına karşı "No money for teror" gibi uluslararası kampanyalara destek vermektedir. Bu çalışma, 11 Eylül saldırıları sonrasında Fransa'nın terörizme bakışının nasıl geliştiği, bu ülkede terör ve terörizm kavramlarının nasıl algılandığı ve terörizmle mücadele konusunda ne tür politikaların geliştirildiği üzerinde duracaktır. Bununla bağlantılı olarak, terör ve terörizm kavramlarının Fransız siyasal karar alıcılar nezdinde hangi anlamları taşıdığı ya da hangi çağrışımlara yol açtığı üzerinde durulması gereken son derece önemli bir noktadır. Bu noktada, yöntem olarak 2013 tarihli "Beyaz kitap" ve 2017 tarihli "Savunma ve Ulusal Güvenlik Stratejik Belgesi" gibi metinlere ek olarak Fransa Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın resmi yaklaşımlarındaki siyasal söylemin ana hatları incelenecektir. Teröre karşı mücadelenin ulusal ve uluslararası boyutları yanı sıra, Fransa AB çerçevesinde de terörizmle mücadele politikalarına destek vermektedir. Öte yandan, Fransa'nın terörizmle mücadele politikalarında Sahra altı Afrika (Batı Afrika Sahel kuşağı ülkeleri ve Fransa'nın ön ayak olup destek verdiği G5 Sahel inisiyatifi) ve Ortadoğu (bilhassa Suriye ve Irak'ta IŞİD'e karşı verilen mücadele) bölgeleri öne çıkmaktadır. Bu çalışma Fransa'nın terörizmle mücadelede kilit öneme sahip bu iki bölgede yürüttüğü mücadeleyi, sorunları ve zorlukları karşılaştırmalı biçimde ele alarak benzerlik ve farklılıkları saptamayı amaçlamaktadır.
Anahtar Kelimeler: Fransa, Dış Politika, Uluslararası İlişkiler, Terörizmle Mücadele, Sahra altı Afrika, Ortadoğu.

COUNTERTERRORISM STRATEGIES OF FRANCE: SUB-SAHARAN AFRICA AND MIDDLE EAST

Abstract

The aim of this paper is to analyze in a holistic and critical manner the policies followed by France at the national, regional and international levels in the fight against terrorism. Especially in the context of Paris (2015) and Nice (2016) terrorist attacks, France is a European Union (EU) country that has been most and directly affected by global radical Islamic terrorism-related attacks on its own territory. France supports international campaigns such as "No money for terror" against the financing of terrorism. This study will focus on how France's perspective on terrorism developed after the September 11 attacks, how the concepts of terrorism and terrorism were perceived in this country, and what kind of policies were developed in the fight against terrorism. In connection with this, it is an extremely important point to focus on what meanings or connotations the concepts of terror and terrorism have in the eyes of French political decision makers. At this point, the main lines of the political discourse in the official approaches of the French Presidency and the Ministry of Foreign Affairs will be examined, in addition to texts such as the 2013 White Paper and the 2017 Defense and National Security Strategic Document. In addition to the national and international dimensions of the fight against terrorism, France also supports anti-terrorism policies within the framework of the EU. On the other hand, sub-Saharan Africa (West African Sahel belt countries and the G5 Sahel initiative, which France has pioneered and supported) and the Middle East (especially the fight against ISIS in Syria and Iraq) come to the fore in France's counter-terrorism policies. This study aims to determine

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Yeditepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (Fransızca), cem.savas@yeditepe.edu.tr , ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8620-6514

the similarities and differences by considering the struggle, problems and difficulties of France in these two regions, which have a key importance in the fight against terrorism.

Keywords: France, Foreign Policy, International Relations, Combating Terrorism, Subsaharan Africa, Middle East.

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı Fransa'nın terörizmle mücadele konusunda ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde izlediği politikaları bütünsel ve eleştirel bir biçimde incelemektir. Özellikle Paris (2015) ve Nice (2016) terör saldırıları bağlamında Fransa, küresel radikal İslamcı terörizme bağlı saldırılardan kendi topraklarında en fazla ve doğrudan etkilenen bir Avrupa Birliği (AB) ülkesidir. Fransa, terörün finansmanına karşı "No money for teror" gibi uluslararası kampanyalara da destek vermektedir.

Fransa'nın yanı sıra diğer Avrupalı devletlerini de hedef alan cihatçı terör anlayışı, günümüzde yeniden şekillenmekte ve yeni bölgelere doğru yayılmaktadır. Terörizm kaos, iç savaş ve devletlerin kırılganlıkları üzerinde gelişmekte ve öncelikli bir tehdit olmaya devam etmektedir. Aynı zamanda, Avrupa, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana eşi görülmemiş bir şekilde göç krizi, Sahra çölü-Sahel Kuşağı şeridinde oluşan kalıcı güvenlik açıkları, uzun vadeli Yakın ve Orta Doğu'da istikrarsızlık gibi sorunlarla yüz yüzedir (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017).

Bununla bağlantılı olarak, terör ve terörizm kavramlarının Fransız siyasal karar alıcılar nezdinde hangi anlamları taşıdığı ya da hangi çağrışımlara yol açtığı üzerinde durulması gereken son derece önemli bir noktadır. Bu noktada, yöntem olarak 2013 tarihli "Beyaz kitap" ve 2017 tarihli "Savunma ve Ulusal Güvenlik Stratejik Belgesi" gibi metinlere ek olarak Fransa Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın resmi yaklaşımlarındaki siyasal söylemin ana hatları ele alınmaktadır. Teröre karşı mücadelenin ulusal ve uluslararası boyutları yanı sıra, Fransa AB çerçevesinde de terörizmle mücadele politikalarına destek vermektedir.

Öte yandan, Fransa'nın terörizmle mücadele politikalarında Sahra altı Afrika (Batı Afrika Sahel kuşağı ülkeleri ve Fransa'nın ön ayak olup destek verdiği G5 Sahel inisiyatifi) ve Ortadoğu (bilhassa Suriye ve Irak'ta IŞİD'e karşı verilen mücadele) bölgeleri öne çıkmaktadır. Bu çalışma Fransa'nın terörizmle mücadelede kilit öneme sahip bu iki bölgede yürüttüğü mücadeleyi, sorunları ve zorlukları karşılaştırmalı biçimde ele alarak benzerlik ve farklılıkları saptamayı amaçlamaktadır.Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Makalenin birinci bölümünde, Fransa'nın terörizme genel bakışı masaya yatırılacak, ikinci bölümde ise, daha ziyade bölgesel düzlemde Fransa'nın Sahra altı Afrika ve Ortadoğu'da izlediği politikalara yer verilecektir.

2. FRANSA'NIN TERÖRİZME GENEL BAKIŞI

Fransız Savunma Bakanlığı'na (2017: 9) göre cihatçı terör, bugün Fransa topraklarında doğrudan ağırlığını koruyan en büyük tehdit olmayı sürdürmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, bu "terör dalgası", Fransa'yı ve Avrupalı komşularını çok sert bir biçimde vurmuştur. Batılı devletlerin orduları, IŞİD'in *Levant*'taki (Yakın Doğu) toprak hakimiyetini azaltmak için ilerleme kaydetmişlerdir. Fransız savunma anlayışı göre, bu terörizm sürekli yeniden şekillenmekte ve yeni bölgelere yayılmaktadır. Kaos, iç savaş ve devletlerin kırılganlıkları üzerinde bu terör dalgası gelişmektedir (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017). Diğer yandan, Fransa, terörün finansmanına karşı "No money for teror" gibi uluslararası kampanyalara da destek vermektedir. Bu çalışma, 11 Eylül saldırıları sonrasında Fransa'nın terörizme bakışının nasıl geliştiği, bu ülkede terör ve terörizm kavramlarının nasıl algılandığı ve terörizmle mücadele konusunda ne tür politikaların geliştirildiği üzerinde duracaktır.

Fransa'nın 11 Eylül'ü: Paris ve Nice Terör Saldırıları'na karşı *Sentinelle* Operasyonu

Her şeyden önce, Soğuk Savaş'tan doğan uluslararası sistem günümüzde yerini hızla değişen, istikrarsızlık ve öngörülemezliğin hâkim olduğu çok kutuplu bir ortama bırakmıştır. Gerilim altındaki bölgelerde (*Levant,* Arap-Basra Körfezi, Asya vb.) yerleşik veya ortaya çıkan artan sayıda gücün askeri iddiasına, güç dengesi politikaları, hatta bir "oldu bittilere" bile eşlik

etmektedir. Kaynaklara erişim ve stratejik, somut ve soyut alanların (deniz, hava, atmosferik ya da dijital alan) kontrolü için giderek daha önemli hâle gelmektedir (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017).

Öte yandan, *Brexit*'ten sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimî üyesi ve nükleer güç, Avrupa Birliği ve NATO'nun kurucu üyesi ve eksiksiz bir ordu modeline sahip tek Avrupa ülkesi olan Fransa'nın başlıca iki hedefi sürdürmesi gerekmektedir: Fransa "stratejik özerkliği"ni korumak ve ortak zorlukların çoğalması karşısında daha güçlü bir Avrupa'nın inşasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017).

Paris (2015) ve Nice (2016) terör saldırıları bağlamında Fransa, küresel radikal İslamcı terörizme bağlı saldırılardan kendi topraklarında en fazla ve doğrudan etkilenen bir Avrupa Birliği (AB) ülkesi olarak karşımıza çıkmıştır. Aslında, Fransa toprakları onlarca yıldır terörizme maruz kalmıştır. 2015'te Fransa topraklarında meydana gelen saldırılar, Batı toplumlarını doğrudan etkileyen militarize bir hâl alan cihatçı terörizmin temsil ettiği tehdidin eşi görülmemiş ciddiyetini gösterdi. Yurtdışından planlanmış ve organize edilmiş bu saldırılara, giderek daha bir ilkel hâle bürünen ve öngörülemeyen saldırıların kalıcı bir tehdidi eşlik etmiştir. Tüm bu olaylar, süresi ve hacmi bakımından eşi görülmemiş bir konuşlandırma olan "Sentinelle" operasyon sisteminin Fransa sınırları içinde kurulmasıyla hayata geçirilen hızlı bir yanıt gerektirmiştir (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017).

Fransa'nın Terörizmle Mücadele Politikalarının Ulusal, Bölgesel ve Uluslararası Boyutları

11 Eylül'den sonra etki alanı genişleyen "küresel terörle savaş" bağlamında, birçok ülke gibi Fransa da askerî ve güvenlik stratejilerinde terörizm tehdidini ön plana almış olsa da özellikle 2015-2018 döneminde Paris ve Nice gibi kentlerde gerçekleşen saldırılar Fransa açısından cihatçı tehdit söyleminin gelişmesine neden olmuştur.

Terör ve terörizm kavramlarının Fransız siyasal karar alıcılar nezdinde hangi anlamları taşıdığı ya da hangi çağrışımlara yol açtığı üzerinde durulması gereken son derece önemli bir noktadır. Bu noktada, yöntem olarak 2013 tarihli "Beyaz kitap" ve 2017 tarihli "Savunma ve Ulusal Güvenlik Stratejik Belgesi" gibi metinlere ek olarak Fransa Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın resmi yaklaşımlarındaki siyasal söylemin ana hatları incelenecektir.

Bu kapsamda, Fransız orduları, bir yandan nükleer caydırıcılığın kalıcılığını ve güvenliğini garanti ederken, ulusal bir çerçeve içinde Sahel kuşağında konuşlandırılmaktadır. Diğer yandan, bu kuvvetler uluslararası bir koalisyonda *Levant* yani Yakın Doğu bölgesinde entegre olmuş hâldedirler ve aynı zamanda ülkenin doğusundaki müttefiklerin güvenliğine katkı sağlamaktadırlar (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017).

Avrupa Birliği açısından bakıldığında, "güçlü bir Avrupa" fikri, ortak bir stratejik kültürün oluşması ve jeopolitik ortaklıklar son derece önemlidir. Fransa, Avrupa savunmasının ortak güvenlik çıkarları etrafında güçlendirilmesini istemektedir. Fransa, bu alanda kalıcı yapılandırılmış bir iş birliği veya Avrupa Savunma Fonu çerçevesinde, AB araçlarının ve Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının güçlendirilmesini desteklemektedir (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017).

3. FRANSA'NIN TERÖRİZMLE MÜCADELE POLİTİKASININ BÖLGESEL BOYUTLARI

Günümüz uluslararası ilişkilerinde teröre karşı mücadelenin ulusal ve uluslararası boyutları vardır. Fransa bir yandan AB çerçevesinde de terörizmle mücadele politikalarına destek vermekte, öte yandan, Fransa'nın terörizmle mücadele politikalarında Sahra altı Afrika (Batı Afrika Sahel kuşağı ülkeleri ve Fransa'nın ön ayak olup destek verdiği G5 Sahel inisiyatifi) ve Ortadoğu (bilhassa Suriye ve Irak'ta IŞİD'e karşı verilen mücadele) bölgeleri öne

çıkmaktadır. Bu noktada, Fransa'nın terörizmle mücadelede kilit öneme sahip bu iki bölgede yürüttüğü mücadeleyi, sorunları ve zorlukları ele almak önem taşımaktadır.

3.1 Fransa'nın Sahra Altı Afrika'da İzlediği Terörizmle Mücadele Politikasının Ana Hatları

Geçtiğimiz on beş yılda, Fransa Sahraaltı Afrika ve Sahel Kuşağı dahil olmak üzere Afrika'da Libya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Mali ve Fildişi Sahili gibi ülkelerde yedi operasyon gerçekleştirmiştir (Sayım, 2016). Fransa'nın bu bölgede imza attığı *Serval* ve *Barkhane* operasyonları ise, Cezayir savaşından bu yana Fransa'nın gerçekleştirdiği en büyük askerî harekâttır (Airault ve Bat, 2018: 238). Fransa'nın izlediği bu strateji, 2014'ten beri G5 Sahel grubuna sahada askerî teçhizat ve finansman desteği olarak evrilmektedir.

Yaklaşık 3 milyon km^2'lik bir alana yayılan Sahel Kuşağı; Senegal, Moritanya, Mali, Burkina Faso, Nijer, Nijerya, Çad, Sudan, Eritre, Kamerun, Gambiya, Gine'yi içermektedir. Birbiriyle iç içe geçmiş Sahel bölgesi ve Sahra çölü, enerji kaynakları bakımından oldukça zengin bir alandır. Bölgede petrol, uranyum, elmas, smanganez ve kobalt gibi doğal kaynaklar yer almaktadır. Ancak bölge ülkeleri insani gelişmişlik ve ekonomik kalkınma bakımından son derece geri ve sorunlu ülkeler kategorisindedirler.

Fransa'nın Sahel politikasının kökleri büyük ölçüde sömürgecilik tarihinde bulunmalıdır (Savaş, 2020: 144). Fransa'nın bölgedeki sömürgeci varlığının tarihi on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına kadar gitmektedir. Bu anlamda, Sahraaltı bölgesini kapsayan ve şekil olarak bir kareyi andıran Batı Afrika dilimi (*pré-carré africain*), Fransız dış politikası için tarihsel bir anlam ifade etmektedir (Severino ve Debrat, 2010: 43-44). Sahel Afrikası ülkeleri dekolonizasyonla bağımsızlıklarını kazanmalarına rağmen, kendileri üzerinde büyük bir ekonomik ve siyasal etkisi olan eski sömürge gücüne oldukça bağlı kalmışlardır (Grégoire, 2019: 15). Genel olarak, Afrika'nın batı kesimi ve frankofon (fransızca konuşulan) Afrika ülkeleri Fransız dış politikasındaki merkezi konumuna korumaktadır (Vaïsse, 2009: 10). Charles de Gaulle'ün Afrika politikası kültürel, ekonomik ve askerî olmak üzere üçlü bir sacayağı üzerine kuruluydu ve Afrika'yı Fransız dış politikası içinde özel bir yere koymuştu (Monnet, 2000: 202). Bu çerçevede, Fransa'nın Afrika'ya yönelik siyaseti dekolonizasyonla birlikte 1950'lerin sonundan itibaren uygulanmaya başlanan bir "iş birliği" dönemini hayata geçirmiştir (Turpin, 2009: 1). Özellikle Afrika'ya yönelik olarak geliştirilen ekonomik kalkınma ve iş birliği politikası, dekolonizasyon sonrası Fransız dış politikasının temel alanlarından biri olarak kalmıştır (Kessler, 1999).

Sahel ülkeleri dahil olmak üzere, Afrika ülkeleriyle yapılan kalkınma anlaşmaları ekonomi, enerji ve ticaret gibi devlet egemenliğiyle doğrudan ilintili konuları içermiştir (Pautet, 2013: 44). Örneğin, 1946'da Afrika'nın Fransız etkisi altındaki kısmında "CFA frangı" adı altında ayrı bir para birimine geçilmiştir (Monnet, 2000: 203). Günümüzde varlığını sürdüren ve bizzat Paris tarafından basılan bir para biriminin oluşturulması, Fransa ile Sahel ülkeleri arasında dekolonizasyon döneminden itibaren yakın ekonomik ilişkilerin geliştiğini de göstermektedir. Bu para birimine dayalı özel bir ticari-ekonomik alan, Soğuk Savaş'ın bitimine rağmen muhafaza edilmektedir (Châtaigner, 2019: 128-129). Fransa, Sahel devletleriyle son derece spesifik askerî bağlar kurduğu Soğuk Savaş döneminin kapanmasına karşın, bir şekilde bu bölgeyi ve genel olarak Afrika kıtasını aslında hiçbir zaman terk etmemiştir (Granvaud, 2014).

Sahraaltı Afrika kuşağı, "küresel cihadın" önemli bir cephesi olarak ele alınmaktadır. 11 Eylül sonrasında küresel bir hâle gelen terör olgusunun en önemli sahalarından biri, dinsel ve etnik motivasyonların doğrudan etki ettiği Batı Afrika Sahel bölgesidir. Sahraaltı Afrika'daki üç çatışma kutbu olarak Libya'yı parçalayan iç savaş, kuzey Mali'de devam eden çatışmalar ve Çad Gölü havzasında zayıflamasına karşın varlığını sürdüren Boko Haram'ın

yarattığı çatışmalar gösterilebilir (Grégoire, 2019: 6) Sahraaltı Afrika'nın birçok bölgesinde ise cihatçı hareketlerin geliştiğini ifade edebiliriz: Sahel-Sahra çölü bölgesinde Mağrip El-Kaidesi, Çad Gölü bölgesinde Boko Haram, Afrika Boynuzu'nda El-Şebab, Kuzey Afrika'da ise Ansar al-Sharia ve IŞİD varlığını sürdürmektedir (İbrahim, 2019: 87). Batı Afrika Sahel bölgesine yönelik Fransız dış politikasına yön veren başlıca oyuncular genel olarak bu bölgeye askerî bir yaklaşımla yönelmektedirler.

Fransa Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın resmî söyleminde, kökleri Arap dünyasında bulunan ve küresel planda "sınır tanımayan cihat" fikrinin temsilcileri olan El Kaide ve IŞİD'e bağlı grupların Sahra çölünün güneyine yerleşen bir tehdidin ulusötesi radikal niteliği sürekli vurgulanmaktadır. Fransa'nın Sahel bölgesindeki bu askerî yaklaşımı, Emmanuel Macron'la birlikte giderek daha kapsayıcı hâle gelmiş, Sahel krizinin çözümüne ekonomik, kültürel ve toplumsal etmenleri dahil etmeye başlamıştır (Châtaigner, 2019: 133). Arap Baharı'yla birlikte Tunus'ta (2010-2011), Mısır'da (2011) yaşananlar ve yine bu süreçte Kaddafi rejiminin çöküşü (Ekim 2011), Sahel ve Sahra bölgelerine de doğrudan etki etmiş, yerel ve bölgesel istikrarsızlığın genişlemesine neden olmuştur. Kuzey Mali'de Tuareg (Tevârik) ayrılıkçı gruplarının da desteğiyle cihatçı isyancılar Azavad Devleti'ni ilan etmişlerdir (6 Nisan 2012). Bunun üzerine, Mali hükümetinin isteğiyle ülkenin birliğini yeniden kurmak için bir Fransız askerî müdahalesi (*Serval* operasyonu) gerçekleşmiştir.

Bu dönemde Fransa'yı endişelendiren başlıca gelişme, cihatçıların Timbuktu ve Gao'dan güneye doğru Mali'nin başkenti Bamako'ya iniyor olmaları ve Sahel bölgesinde istikrarsızlığın artmasıydı. Fransız karar alıcılara göre, cihatçılar, başkent Bamako'yu ele geçirip Mali'nin tamamını Afganistan tarzı bir "Sahelistan"a dönüştürüp uluslararası terörizm için yeni bir üs hâline getirmeyi planlıyordu. Ancak kimi yazarlara göre böyle bir hipotez pek de olası değildir. Çünkü Tuareg azınlığının nüfus yoğunluğu yüksek olan kentsel alanları kontrol etme şansı çok azdı ve bu çerçevede tarihsel-siyasal düzlemde öncelikle ülkedeki kuzey-güney bölgeleri ayrımı dikkate alınmalıydı (Pérouse de Montclos, 2019: 143).

Mağrip El-Kaidesi ve kuzey Mali'de bu örgüte bağlı gruplar Nisan 2012'den Ocak 2013'e kadar dokuz ay boyunca Mali topraklarının üçte ikisini işgal edip bu bölgede bir yönetim ve yargı sistemi kurmuş ve kamu hizmetleri (hastaneler, insani yardım dağıtımı, polis misyonları vb.) sağlamaya çalışmışlardır (İbrahim, 2019: 90). Mali hükümetinin isteği üzerine, Fransız ordusu, Libya'dan iyi donanımlı savaşçıların geri dönüşüyle de desteklenen Tuareg isyanına yardım ettikten sonra Mali'nin kuzey bölgesi Azavad'ın kontrolünü ele geçiren silahlı islamcı grupların güneye yönelik saldırısını durdurmak için Ocak 2013'te müdahale edip Azavad'ın bağımsızlığını kazanmasının önüne geçmiştir. Dönemin Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande 11 Ocak 2013'te yaptığı açıklamada, Fransız birliklerinin Mali'ye girdiğini, bölgedeki terörizm tehlikesinin Güney Mali'ye doğru yayıldığını, bunun ülkeyi ve hatta tüm bölgeyi tehlikeye attığını duyurmuştu (Notin, 2014: 149).

Bugün için *Serval* operasyonu'nu devralan *Barkhane* operasyonuna rağmen Mali'deki güvenlik tehdidi hem ülkenin merkezine doğru ilerlemiş hem de sınırların ötesine geçmiştir. Bu kırılgan ve istikrarsız güvenlik ortamında tüm Sahel devletleri askerî harcamalarını artırarak maliyetli güvenlik politikaları uygulamak zorunda kalmaktadırlar. Sahel devletlerinin neredeyse tamamı halen güvenlik ve adalet mekanizmasını ortaya koymakta zorlanmaktadır (Antil, 2019). İslamcı cihatçılar Kuzey Burkina Faso ve Batı Nijer'de saldırılarına devam etmektedirler. Bu bağlamda, Mali ordusuna katılmak istemezlerse sivil hayata yeniden entegrasyonlarını kolaylaştırarak yaklaşık 10.000 Tuareg isyancının silahsızlandırılıp terhis edilmesini öngören Cezayir Barış Anlaşması'nın tam olarak gerçekleşmesi daha da zorlaşmaktadır. Ancak diğer yandan Fransa'nın bölgedeki askerî varlığı muhtemelen yeni ve kapsamlı bir cihatçı isyanın önünde ciddi bir engeldir (Grégoire, 2019: 10).

Fransa'nın Ağustos 2014'ten beri yürüttüğü *Barkhane* operasyonu ise Burkina Faso, Mali, Moritanya, Nijer ve Çad gibi Sahel ülkelerini doğrudan etkilemektedir (Sayım, 2016). Bu operasyon Mali'de *Serval*, Çad'da *Épervier* adı altında yürütülen operasyonların yerine geçmiştir (Châtaigner, 2019: 132). Sahel bölgesindeki güvenlik tehditlerinin yayılmasını önleme amacını taşıyan *Serval* operasyonundan sonra *Barkhane* operasyonu da Fransız birliklerinin cihatçı gruplara karşı sürekli mücadele ettiği bir sistem kurmuştur. *Serval* operasyonunun gerçekleştiği 2013 yılından önce cihatçıların çoğunlukla Sahra çölünde, özellikle güney Cezayir, Tunus ve Libya ile kuzey Mali, Nijer ve Moritanya arasında bulunduklarını görebiliriz. Bugün ise cihatçılar Sahel bölgesinin neredeyse tamamına inmiş durumdadırlar. Mali'nin merkezinde faaliyet göstermekte, Burkina Faso'ya doğru yayılıp Fildişi Sahili'nin Atlantik kıyısında saldırılar gerçekleştirmektedirler. Mali'de, *Serval* ve *Barkhane* operasyonları daha önce Timbuktu veya Gao bölgeleriyle sınırlı cihatçı ayaklanmaların Moritanya'dan Sudan'a kadar olan coğrafyaya genişlemesine yol açmıştır.

Barkhane operasyonu da kimi analistlere göre ciddi bir çıkmazın içine girmiştir. Buna göre, Sahel bölgesiyle ilgili yapılan resmî açıklamaların aksine, sahadaki güvenlik durumu artık kontrol edilebilir olmaktan çıkmıştır (Clément-Bollé, 2019). Genel olarak askerî bir algının Fransa'nın Sahel politikasına etki ettiği ve İslam'ın radikalleşmesi üzerine odaklı bir jeopolitik temsille birlikte ayaklanma ve şiddet eylemlerinin kökeninde öncelikle dinsel etmenleri gören bir görüşün ağırlığı vurgulanmalıdır. Fransa'nın Sahel'e bakışındaki bu askerî nitelik ancak 2000'li yıllarla birlikte terörizmle mücadele bağlamına yoksulluk ve yaşadışı göçle mücadele perspektifini dahil edebilmiştir (Bisson, 2003) (Pérouse de Montclos, 2019: 138). Fransa'nın Sahel bölgesi üzerine jeopolitik tehdit temsilleri, bu kapsamda özellikle askerî bir algıyla biçimlenmiştir. Bu doğrultuda, El Kaide veya IŞİD'in islamcı terörizmiyle mücadele, Fransız Savunma Bakanlığı için bir zorunluluk olarak ifade edilmektedir (Fleury, 2013) (Le Drian 2016).

Afrika ve özellikle Sahel ülkelerinin Macron'un yön verdiği Fransız dış politikasının merkezinde yer aldıklarını belirtmek yanlış olmayacaktır. Güvenlikle ilgili meselelerin yanı sıra ekonomik ve kültürel sorunlar da Fransa'nın Afrika politikasında ağırlığını giderek artırmaktadır. 29 Kasım 2017 tarihinde Macron'un Ouagadougou'da verdiği söylevden hareketle, Fransa-Afrika ilişkilerinde, yaşamsal önemdeki askerî-güvenlik meselelerinin yanı sıra tarih, kültür, eğitim ve frankofoniye bağlı konular başı çekmektedir (Macron, 2017). Sahel kuşağına yönelik Fransız dış politikasında diplomasi, savunma ve güvenlik, kalkınma ve İnsan Hakları merkezli bütüncül bir stratejinin varlığından ve bu kapsamda Sahel ülkelerinin kendi ulusal kapasiteleriyle birlikte bölgesel güvenlik-kalkınma inisiyatiflerinin geliştirilmesi fikrinden bahsedilebilir. İkinci bölümde ele alacağımız G5 Sahel Grubu Fransa'nın verdiği destek bu açıdan bir anlam kazanmaktadır (Châtaigner, 2019: 125).

Resmî olarak Şubat 2014'te Nouakchott'ta (Moritanya) kurulan G5 Sahel, Sahel kuşağında bulunan Mali, Moritanya, Çad, Burkina Faso ve Nijer'i bir araya getiren bölgesel bir birliktir. *Barkhane* Operasyonu'nda görev yapan askerler günümüzde çabalarını G5 Sahel grubu adı verilen devletlerin sınır bölgelerine yoğunlaştırmaktadır. G5 Sahel'in amaçları arasında; üye ülkelerin meydana getirdiği alanda kalkınma ve güvenlik koşullarını güvence altına almak, Sahel halklarının yaşam koşullarını iyileştirecek bir stratejik çerçeve sunmak, kalkınma ve güvenlikle ilgili sorunları birlikte ele almak ve kapsayıcı ve sürdürülebilir bir bölgesel kalkınma perspektifi ortaya koymak sayılabilir (G5 Sahel, 2020).

6 Şubat 2017'de kurulan ve 5.000-10.000 kişi arasında silahlı güce sahip olan G5 Sahel Ortak Gücü ise, Afrika'nın G5 Sahel grubuna üye beş frankofon Sahel ülkesi tarafından oluşturulmuştur. G5 Sahel'in 13 Ocak 2020'de Fransa'nın Pau kentinde gerçekleşen son zirvesinde, Fransa ile Sahel ülkeleri arasındaki askerî-ekonomik ilişkiler ve bölgedeki Fransız

askerî varlığının meşruiyeti ve Sahel bölgesine yönelik bölgesel ve uluslararası oyuncuların (BM, AB ve Afrika Birliği vb.) katılımıyla geliştirilecek yeni stratejiler masaya yatırılmıştır (Euronews, 2020). Fransa bir yandan kademeli olarak *Barkhane* operasyonunu sonlandırmayı düşünürken, diğer yandan G5 Sahel gibi bölgesel savunma ve güvenlik birimlerinin sorumluluklarının artmasına ağırlık vermektedir. Fransa'nın operasyonları ve G5 Sahel grubu, bölgede artan terör eylemleri karşısında etkisiz kalmanın yanı sıra bölge halkları nezdinde anlamını da yitirme tehlikesiyle karşı karşıyadır (Pérouse de Montclos, 2019: 149). Sahel'de bölgesel ve çok taraflı bir güvenlik stratejisinin başarısı iki koşulun sağlanmasına bağlıdır: İlk olarak, yeniden egemenlik sağlanan bölgelerde Sahel devletlerinin tam ve kesin bir şekilde meşruiyetlerini sağlayacak eylemler için bir sinerji gereklidir. İkinci olarak, Sahel bölgesindeki jeopolitik krizin siyasal, ekonomik ve kültürel nedenlerini göz önüne alacak bütünsel bir yaklaşımın geliştirilmesi son derece önemlidir (Châtaigner, 2019: 133).

Fransa'nın Sahel kuşağına yönelik politikalarındaki askerî yaklaşımın perçinlenmesinde, özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra şekillenen bölgesel ve uluslararası konjonktür etkili olmuştur. ABD ile yaşanan Irak krizi çerçevesinde Fransa'nın Ortadoğu'daki siyasal etki alanının daralmasıyla birlikte, Afrika yeniden nihai bir Fransız etki alanı olarak kavranmıştır. Afganistan ve Irak'taki ABD örneğine benzer bir şekilde Fransa da uluslararası terörizm ve Sahel'deki devletlerin istikrarına yönelik tehdide karşı harekete geçerek bölgeye müdahalesini haklı çıkarmaya çalışmaktadır (Martinez, 2019). Ancak bunu yaparken, Fransa Sahel bölgesinde terörizmle tek başına mücadele etmemektedir. Sahel ülkelerinin ordularına ek olarak başka askerî güçler ve milis birlikleri söz konusudur.

Diğer yandan, Sahel bölgesi, Avrupa'nın güneyinde Kuzey Afrika'ya ek bir güvenlik kuşağı olarak tasarlanmakta ve bu bölgedeki güvenlik politikaları bu çerçevede belirlenmektedir. Bu söylem ve stratejinin üstüne bir şekilde ülke sınırları tanımlanmakta sınır güvenliği terörist gruplara karşı bir mücadele şeklinde oturtulmaktadır (Martinez, 2019) (Pérouse de Montclos, 2019: 139). Fransa güvenliği açısından bakıldığında, Kuzey Afrika'yla birlikte Sahra-Sahel kuşağından oluşan bu güney kanadının jeopolitik öneminin giderek arttığı gözden kaçırılmamalıdır (Prost, 2019). Sahraaltı Afrika üzerinden Avrupa'ya doğru gizli göç hareketinin gelişmesi ve uyuşturucu ve silah kaçakçılığının devam etmesidir (Grégoire, 2019: 5). Her ne kadar oldukça sınırlı kalmasından ötürü sıkça eleştirilse de AB'nin NATO'nun desteği olmadan tek başına üstlendiği ve Soğuk Savaş sonrası Avrupa kıtası dışındaki ilk askerî misyonu olan Artemis operasyonu (2003) Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde gerçekleşmiştir (Güneylioğlu ve Savaş, 2016: 107).

3.2 Fransa'nın Ortadoğu'da İzlediği Terörizmle Mücadele Politikasına Genel Bir Bakış

Genel olarak bakıldığında, ABD ile yaşanan Irak Savaşı krizi (2003) çerçevesinde Fransa'nın Ortadoğu'daki siyasal etki alanının daralması karşımızda temel bir gerçeklik olarak durmaktadır. Bununla birlikte, geçiş sürecindeki Yakın Doğu bölgesinin artan öngörülemez doğasına ek olarak, başta ABD olmak üzere ortaklarla birlikte Sahel'den Ortadoğu'ya Fransa'nın doğrudan dahil olduğu krizlerin eşzamanlılığı ve karmaşıklığından bahsetmek yerinde olacaktır (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017: 13).

Fransa'nın Ortadoğu'da izlediği terörizmle mücadele politikalarına genel olarak bakıldığında, Fransa'nın hem Orta Doğu'da hem de Afrika'da, Avrupa-Atlantik bölgesi dışında güvenlik ortaklıkları, savunma anlaşmaları ve önceden konumlanmış kuvvetleri sürdürdüğü belirtilmelidir. Bu jeopolitik varlık, Fransa'nın kuvvetlerinin yanıt vermesini kolaylaştıran güvenlik ortaklarına veya destek noktalarına güvenmesine olanak tanır.

Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da, ikili savunma anlaşmalarının olmamasına rağmen, Fransa bölgedeki bazı kilit devletlerle (Fas, Lübnan, Tunus, Ürdün, Mısır) yakın ve tarihi ilişkiler sürdürmekte ve birçok güç tarafından oldukça zayıflatılmış devletlerin istikrara

kavuşturulmasına katkı yapmaktadır. Fransa için, Ortadoğu'da Lübnan, Suriye krizinden büyük ölçüde etkilenen ve güvenlik kapasitelerinin güçlendirilmesi gereken öncelikli bir ortaktır ve Ürdün de bölgenin istikrarı için önemli bir aktördür. Ayrıca Arap-Basra Körfezi de Fransa için önemli bir stratejik alan olmaya devam etmektedir.

Paris bu kapsamda Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt ile bağlayıcı savunma anlaşmaları ile bağlıdır. Bu askeri iş birliği, Abu Dabi'de kalıcı bir üs kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Körfez'den Süveyş Kanalı'na kadar angajman kabiliyetlerinin ve hareket özgürlüğünün ön planda tutulması Fransa savunması ve güvelik politikası için yaşamsal bir önemdedir (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017). Aynı şekilde Birleşik Arap Emirlikleri'nde Arap Yarımadası'nda ortak bir üs kurulması, Ürdün, Irak ve Körfez'deki operasyonel konuşlandırmaların desteklenmesini kolaylaştırarak Fransa'yı IŞİD'e karşı operasyonların ağırlık merkezine yaklaştırmıştır.

Yakın ve Orta Doğu, uluslararası durumda giderek daha fazla istikrarsızlaşıyor. Fransız orduları özellikle bu bölgede seferber edilmiş durumdadır: *Levant* bölgesinde (*Chammal* Operasyonu) IŞİD'e karşı kara, hava ve deniz unsurlarıyla ilgilidirler; ayrıca kuruluşundan bu yana Lübnan'daki Birleşmiş Milletler Geçici Gücü (UNIFIL) çerçevesinde hareket etmektedirler. Buna ek olarak, Fransız orduları, Birleşik Arap Emirlikleri ve Cibuti'deki kalıcı aygıtları ve Hint Okyanusu ile Arap-Basra Körfezi'ndeki kalıcı konuşlandırmaları ile orada önemli bir varlığını sürdürmektedir.

Fransa'nın resmi savunma doktrinine (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017) göre, Yakın Doğu'da, IŞİD'in art arda aldığı askeri yenilgiler, Suriye ve Irak'ta topluluk kırılmalarının, bölgesel güçlerin etkileşiminin, mültecilerin yönetiminin ve Rusya-Amerika Birleşik Devletleri ilişkilerinin evriminin egemen olduğu karmaşık bir geçiş aşaması başlatmıştır. Aslında, Irak ve Suriye'de bölgeselleşmiş ve askeri bir hâle bürünmüş olan "sözde Hilafet"in sonu yaklaşırken, bu yapının saldırı potansiyelinin sürdürülmesi küçümsenmemelidir. IŞİD, küresel operasyon kapsamına sahip bir örgüt olmaya halen devam etmektedir. Irak'ta IŞİD'e karşı elde edilen kayda değer ilerleme, topluluk parçalanmasının devam etmesini gizlememektedir. Bu, devletin yeniden inşasını ve restorasyonunu cezalandırırken, IŞİD isyancı bir duruşa düştüğü ve Sünni hayal kırıklıklarını istismar ettiği için yüksek bir sıkıntı potansiyelini elinde tutmaktadır.

Ayrıca, Suriye'de rejimin kendi kendine konsolidasyon dinamiği, aktörlerin ve cephelerin çokluğu nedeniyle şiddetlenen çatlakları ve iç çatışmaları ortadan kaldırmamıştır. Buna ek olarak, tüm bunlar çatışmaya kalıcı bir çözüm getirmemekte ve ilgili bölgesel veya küresel güçler arasında sürtüşme veya ciddi olay riskini teşvik etmeye doğru evrilmektedir.

Fransız siyasi karar alıcılara göre, Şam rejimi, varlığının sürmesi istenen Rus ve İranlı müttefiklerine artan bağımlılık konumunda kalacaktır. Önümüzdeki dönem, Hizbullah'ın yerinin yeniden tanımlanması ve bu ülkenin demografik ve siyasi dengeleri için kilit bir mesele olan mültecilerin geri dönüşü sorunuyla karşı karşıya kalan Lübnanlı yetkililer için özellikle zor olabilir. Aynı zamanda, çatışmaya askeri olarak katılan ve Kürt sorunu açık kaldığı gibi açığa çıkan komşu Ürdün'ü de etkileyebilir.

Öte yandan, bölgede İsrail-Filistin sorununun çözüme kavuşturulamaması, önemli bir gerilim kaynağı olmaya devam etmektedir. İsrailliler ve Filistinliler arasında her zaman olası silahlı çatışma riskinin ötesinde, bu durum IŞİD'e yakın cihatçı hareketin kurulmasını desteklemekte ve Avrupa toplumlarında önemli bir tedirginlik ve kaygı yaratmaktadır. Yakın ve Orta Doğu'da yapılacak tüm yeniden yapılanmalar Rusya, İran ve Türkiye'nin etkisinin hâkim olduğu bir bağlamda gerçekleşmektedir. Bu durum bölgesel rekabet ortamını artırmaktadır. Buna koşut olarak, Fransa'dan bakıldığında, Basra Körfezi yüksek riskli bir bölge olmayı sürdürmektedir. Bu bölgede, Riyad ve Tahran arasındaki rekabet bölgesel gerilimi muhafaza etmektedir. Diğer yandan, bu, diğer istikrarsızlık faktörlerine katkıda bulunurken

Kızıldeniz'de serbest dolaşımı zorlaştırmaktadır. En nihayetinde bu jeopolitik tablo, Fransa'ya göre, cihatçı grupların güçlenmesine ve yerel olarak yerleşmesine teşvik eden bir sonuç doğurmaktadır (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017).

Gücünün azalması ve askeri ve ekonomik kaynaklarının azalması, IŞİD''in Ortadoğu'da kademeli olarak yeraltına geçmesine ve eş zamanlı olarak küresel bir mücadeleye girmesine, düşmanlarının topraklarına ihraç edilmesine ve farklı alanlara-sığınaklara, -yeni istikrarsızlaştırıcı etkiler yarattığı yerlerde (Doğu Afganistan, Güney Libya, Nijerya, Bangladeş, Güneydoğu Asya gibi) IŞİD küresel propaganda faaliyetlerine de devam etmektedir. IŞİD'in görünürlüğü, uyarlanabilirliğini de göstermiş olan ulusötesi bir hareket olan El Kaide'yi gözden kaçırmamıza yol açmamalıdır. Suriye'de olduğu gibi çeşitli bölgesel hareketlerle markasını yaygınlaştırdı. Bu iki hareket aynı ideolojik şemayı, cihatçı Selefiliği ve Müslüman dünyasında "gayrimeşru" sayılan rejimleri yıkma arzusunu paylaşır.

Sonuç itibarıyla, Batı Afrika'dan Güney-Doğu Asya'ya, Somali ve *Levant* üzerinden, cihatçı fenomenin evrimi, bu nedenle, yerleşim bölgelerinin veya kalıcı gerillaların çoğalması ve kuşatılması ile belirlenmelidir. Fransa açısından, yirmi yılı aşkın süregelen cihatçılık zayıflamamıştır, tam aksine terörizm tersine değişmekte ve yeniden şekillenmektedir. Aslında, radikal İslam'ın Batı Afrika'dan Endonezya'ya kadar tüm dünyaya yayılmasının gösterdiği gibi, bu yeniden yapılanmalar, tüm boyutlarıyla anlaşılması gereken daha küresel bir uygarlık olgusunun parçasıdır. Bu geniş alana yayılmaya devam eden terörizme karşı istihbarat, güvenlik, adalet, eğitim, diplomasi gibi kamu politikalarının harekete geçirilmesi gereklidir. Bu bağlamda, Emmanuel Macron'la Fransız dış politikasında çok taraflılık vurgusu giderek daha ön planda tutulmakta ve askerî boyutun yanı sıra dış politikada çok boyutlu bir yaklaşım ortaya konmaktadır. Postkolonyal bir jeopolitik algı Fransız karar alıcılarda varlığını sürdürse de Fransa'nın güncel stratejilerinde sömürgecilik veya dekolonizasyon dönemlerinden kalan bir "vasilik" algısından uzak durulmaya çalışılmaktadır.

Bu noktada, Fransa'nın Yakın ve Orta Doğu politikasında önemli yer tutan bir ülke göz ardı edilmemelidir. Ortadoğu ve Güney Asya'nın kavşağında yer alanAfganistan önemli bir güvensizlik olmaya devam etmektedir (Fransız Savunma Bakanlığı, 2017). IŞİD'in kurulması ve Afganistan-Pakistan bölgesinde Taliban hareketlerinin güçlenmesiyle cihatçıların varlığı orada büyüyor. Yakın dönemde ABD ve İttifak güçlerinin ülkeden ayrılması ve kontolün Taliban'ın eline geçmesine ek olarak uyuşturucu kaçakçılığı, Afganistan siyasi, güvenlik ve insani bir açmazda kalmaya devam etmektedir. Güvenlik güçleri, uluslararası toplumun uzun süreli desteğine rağmen yalnızca sınırlı sonuçlar elde etmiştir ve ülke, Avrupa'ya yasadışı göç ve uyuşturucu kaçakçılığının ana kaynağı olmaya devam etmektedir

Son olarak, Avrupa-Afrika ilişkileri bağlamında, Fransa'nın bölgedeki terörizmle mücadele perspektifinin aynı zamanda AB'nin bölgeye yönelik yaklaşımına koşut olarak geliştiğinin altı tekrar çizilmelidir. Soğuk Savaş sonrası sivil-etnik çatışma tehditlerinin artması ve yakın coğrafyadaki tehditlerin Birliğin ekonomik güvenliğini tehdit eder hâle gelmesi, AB'nin terörizmle mücadeleyi gündemine almasına yol açmıştır (Güneylioğlu ve Savaş, 2016:105). 11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra, bilhassa Madrid (2004) ve Londra (2005) terör saldırıları çerçevesinde terörizmle mücadele AB'nin stratejik hedeflerinden birine dönüşmüştür (Ovalı, 2006; Tangör ve Sayın, 2012). 2011 Suriye Krizi ve sonrasında küresel bir tehdit kaynağına dönüşen IŞİD'in Avrupa ülkelerinde gerçekleştirdiği kanlı saldırılar AB için IŞİD'le mücadeleyi öncelikli bir sorun hâline getirmiştir. Böylelikle, Ortadoğu'nun yanı sıra Kuzey Afrika bölgesinde de terörizmle mücadele gündeme gelmiştir (Öztürk, 2019:192).

SONUÇ

Fransa, uluslararası kamuoyundaki ortaklarıyla birlikte Sahel bölgesindeki güvenlik krizinin çözümünde başat bir rol oynamayı sürdürmektedir. Fransa'nın hem Afrika'nın

genelinde hem de Sahel bölgesinde oynadığı bu rol dekolonizasyonla birlikte gitgide daha çok eşitlikçi bir diyaloğa doğru evrilmiş gözükmektedir. Bugün, Fransa ile G5 Sahel ülkeleri arasındaki ilişkilere de etki eden bu dönüşüm çerçevesinde Sahel'de kalıcı bir barış için daha kapsayıcı çözümlerin bulunması hedeflenmektedir. Sahel'de yürütülen terörizmle *Fransız tarzı* mücadele politikası gerek askerî iş birliği gerekse kalkınma yardımları konusunda çok taraflı bir düzlemin altını çizmektedir. Ayrıca Fransa bölgeyle ilgili olarak geçmişten günümüze taşıdığı postkolonyal yükü artık bir şekilde hafifletme eğilimindedir. Fransa'nın Sahel krizinin çözümü için savunduğu "kalkınma olmadan siyasal çözüm olmayacaktır" tezi, diğer uluslararası ve bölgesel oyuncular tarafından kabul görmektedir.

Sonuçta, ikili, bölgesel ve çok taraflı askerî ve ekonomik inisiyatiflerin giderek ön plana çıktığı Sahel bölgesindeki Fransız varlığı günümüzde artık sömürgecilik dönemindeki özel ve ayrıcalıklı Fransa-Batı Afrika ilişkisinden kademeli olarak uzaklaşmaktadır Bununla birlikte postkolonyal düzlemde Fransa, Sahel kuşağında muhafaza ettiği ekonomik, siyasal ve kültürel faktörlerle karşılaştırıldığında özellikle askerî-stratejik unsurları önemsemektedir. Genel itibariyle, sert güç (*hard power*) olarak sınıflandırılabilecek askerî ve stratejik bir Sahel politikası izleyen Fransız karar alıcılar, bir bakıma Sahel krizinin çözümünün bugün için öncelikle politik ve hatta jeopolitik olduğunu tam olarak kavrayamamaktadır. Temel itibariyle, Sahel krizinin çözümü, yozlaşmış ve otoriter rejimlerin değişmesinden geçmektedir.

Bu noktadan hareketle hem Sahel kuşağında hem de Ortadoğu'da terörizme karşı Fransa'nın liderliğindeki mücadele politikalarının belki de başlıca ikilemi, halen başarısız ve yozlaşmış ordulara dayanıp dayanmaması üzerine kuruludur. Bölgedeki terörist gruplara karşı yürütülen asimetrik bir savaşın tam ortasında bulunan Fransa, bir yandan bölgedeki Fransız karşıtlığının arttığına tanık olmakta bir yandan da bölgesel ve uluslararası platformlarda Sahel kuşağından çıkış yollarını aramaya devam etmektedir. Çatışmaları ve krizleri önleme kapasitesini güçlendirmek, Fransa'nın gerek Sahra altı-Sahel Kuşağı gerekse Ortadoğu'da takip ettiği temel strateji çizgisini belirtmektedir. Ayrıca bu genel strateji, güvenlik ve kalkınmayı yakından ifade eden kapsamlı bir yaklaşımı içeren, güçlü ve kararlı bir diplomasiye de dayanmayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

AIRAULT, P. ve BAT, J.-P. (2018). *Françafrique. Opérations secrètes et affaires d'État*. Paris: Éditions Tallandier.

ANTIL, A. (2019, 6 Ekim). Au Sahel, les Etats n'assurent même plus la sécurité ou la justice. *Le Monde*, Tribune, 24.9.2021 tarihinde https://www.lemonde.fr/afrique/article/2019/10/06/au-sahel-les-etats-n-assurent-meme-plus-la-securite-ou-la-justice_6014445_3212.html sitesinden alındı.

BISSON, J. (2003). *Mythes et réalités d'un désert convoité: le Sahara*. Paris: L'Harmattan.

CHATAIGNER, J.-M. (2019). Sahel et France, enjeux d'une relation particulière. *Hérodote,* 1(172), 123-136.

CLEMENT-BOLLEE, B. (2019, 4 Kasım). Au sujet du Sahel, la France a de quoi s'inquiéter : l'opération "Barkhane" semble dans l'impasse. *Le Monde,* Tribune, 3.7.2021 tarihinde https://www.lemonde.fr/idees/article/2019/11/04/pour-sortir-du-bourbier-au-sahel-il-est-urgent-de-repenser-notre-strategie_6017912_3232.html sitesinden alındı.

EURONEWS (2020). Sahel Zirvesi Fransa'da başlıyor, (13.1.2020), 7.7.2021 tarihinde https://tr.euronews.com/2020/01/13/sahel-zirvesi-fransa-da-basliyor-mali-nijer-bati-afrika sitesinden alındı.

FLEURY, J. (2013). *La France en guerre au Mali. Les combats d'AQMI et la révolte des Touareg*. Paris: Jean Picollec.

FRANSIZ SAVUNMA BAKANLIĞI (2017). *Revue Stratégique de défense et de sécurité nationale*, publié par la Délégation à l'information et à la communication de la Défense (DICoD), Ministère des Armées, Bueau des Editions, Octobre.

G5 SAHEL (2020). Resmî Web Sitesi, 20.8.2021 tarihinde https://www.g5sahel.org/ sitesinden alındı.

GRANVAUD, R. (2014). Présence militaire française: le retour aux fondamentaux? T. Noirot et F. Tarrit (coord.), *Françafrique. La famille recomposée*. (s. 83-154), Paris: Éditions Syllepse,.

GREGOIRE, E. (2019). Le Sahel et le Sahara entre crises et résiliences. *Hérodote*, 1, 172, 5-22.

GÜNEYLİOĞLU M. ve SAVAŞ, C. İ. (2016). Avrupa'da Siyasal Birlik Projesinin Sınırları ve İkilemleri: ODGP üzerine bir değerlendirme. R. İzol, S. Atvur ve T. Öztürk (Ed.). *21. yüzyılda Avrupa. Riskler, Fırsatlar, Yeni Politik Tartışmalar* (s. 97-124), Ankara: Seçkin.

IBRAHIM, I. Y. (2019). Insurrections Djihadistes en Afrique de l'Ouest: Idéologie Mondiale, Contexte Local, Motivations Individuelles. *Hérodote*, 1(172), 87-100.

KESSLER, M.-C. (1999). *La politique étrangère de la France. Acteurs et Processus*. Paris: Presses de Sciences Po.

LE DRIAN, J.-Y. (2016). *Qui est l'ennemi?* Paris: Cerf.

MACRON, E. (2017). Discours à l'université de Ouagadougou, 1.10.2021 tarihinde https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/11/28/discours-demmanuel-macron-a-luniversite-de-ouagadougou sitesinden alındı.

MARTINEZ, L. (2019). Chapitre 8. Désastre sécuritaire et désintégration régionale. L. Martinez, *L'Afrique du Nord après les révoltes arabes*. (s. 165-191), Paris: Presses de Sciences Po.

MONNET, S. (2000). *La politique extérieure de la France depuis 1870*. Paris: Armand Colin.

NOTIN, J.-C. (2014). *La Guerre de la France au Mali*. Paris: Taillandier.

NSAIBIA, H. and WEISS, C. (2020). The End of the Sahelian Anomaly: How the Global Conflict between the Islamic State and al-Qa`ida Finally Came to West Africa, *Sentinel*,

Combating terrorism Center (CTC) at West Point, Vol. 13, Issue 7 (July), 6.19.2021 tarihinde https://ctc.usma.edu/the-end-of-the-sahelian-anomaly-how-the-global-conflict-between-the-islamic-state-and-al-qaida-finally-came-to-west-africa/ sitesinden alındı.

OVALI, Ş. (2006). AB'nin Terörizmle Mücadele Politikasındaki Dönüşüm: 11 Eylül ve Madrid Saldırılarının Etkileri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(3), Bahar, 77-102.

ÖZTÜRK, Y. (2019). Avrupa Birliği'nin Uluslararası Terörizmle Mücadele Stratejileri, *Academic Knowledge*, 2(2), 188-199.

PEROUSE DE MONTCLOS, de M.-A. (2019). La Politique de la France au Sahel: Une Vision Militaire. *Hérodote*, 1(172), 137-152.

PROST, Y. (2019). "Front Sud": La sécurité de la France se joue-t-elle en Afrique? *Revue internationale et stratégique*. 1(113), 46-58.

SAVAŞ, Cem. (2020). "Serval ve Barkhane Operasyonlarından G5 Sahel Grubu'na: Fransa'nın Sahel kuşağında terörizmle mücadele politikaları" *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2.

SAYIM, G. (2016, 3 Şubat). Fransa'nın Afrika'daki askerî operasyonları. Anadolu Ajansı, 1.8.2021 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransanin-afrikadaki-askeri-operasyonlari/514578# sitesinden alındı.

SEVERINO, J.-M. ve DEBRAT J.-M. (2010). *L'Aide au développement*. Paris: Le Cavalier Bleu.

TANGÖR, B. ve Sayın, S. (2012). Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi : Yeni Bir Bütünleşme Alanı Mı? *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 11(1), 85-118.

VAISSE, M. (2009). *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958*. Paris: Fayard.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRLE MÜCADELEDE İSTİHBARAT SORUNSALI

Sefa ÇETİN[1]
İlyas Ertuğrul İNAN[2]

ÖZET
Terör birçok yönü ile gerek devlet gerekse maruz kalana giderilemez kayıplarla travmalar yaşatmaktadır. Devletler terörle mücadele için özel birimler kurmakta ve bunları tehdit durumuna göre şekillendirmektedir. İstihbarat birimleri de terörle mücadelede etkili ve önemli örgütlenmelerden birisi olarak kabul edilmektedir. Diğer suç türleri ve tehditlere nazaran terör doğası gereği istihbarata dayalı operasyonların yapılmasını daha çok gerektirmektedir. Bu nedenle, terörle mücadelede etkin ve etkili olabilmek için istihbarat çarkının her aşamasında yurt içi ve yurt dışı sahada istihbarat toplama faaliyetlerinin hızlandırılması, sürekli bilgi akışının sağlanması ve çeşitli birimler arasında yakın işbirliği geliştirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bir istihbarat sorunsalı vuku bulup terörle mücadeledeki gayretleri boşa çıkaracak ve istendik sonuçlara ulaşılmasını engelleyecektir.
Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Devleti istihbarat örgütlenmesi Milli İstihbarat Teşkilatı ve kolluk bazında incelenmiş olup, terörle mücadele kapsamında bir istihbarat sorunsalı olduğu değerlendirilmiş ve bu sorunsal alan yazını ile desteklenmiştir. Terörle mücadeledeki istihbarat sorunsalının; teşkilat, bütçe, teknik sistem, personel temini ve eğitim gibi faktörlerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda istihbarat teşkilat ve kadro yapısında radikal değişikliklerin yapılarak yurt içine yönelik 'İç İstihbarat', yurt dışına yönelik olarak da 'Dış İstihbarat' örgütlenmesine geçilmesi önerilmektedir. Bu çalışmanın temel amacı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin terör örgütleri ile mücadele ederken başarısını önemli ölçüde etkileyen istihbarat sorunsalını algı, sistem, yapı, yetki boyutları ile ele alarak söz konusu sorunsala yönelik çözüm önerileri sunmaktır.
Anahtar Kelimeler: Terör, İstihbarat, İstihbarat Sorunsalı

[1]Prof. Dr., İstanbul Maltepe Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslar arası ilişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: sefacetin@maltepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0935-5097
[2] Doktora Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, SBE ve Jandarma Genel Komutanlığı, J.Yzb., . E-posta: ilyasertugrulinan@hotmail.com ORCID: 0000-0001-7154-4230

THE INTELLIGENCE PROBLEM IN COUNTER-TERRORISM

Abstract

Terrorism, in many aspects, causes traumas to both state and victims with irreparable losses. States establish special units to combat terrorism and structure them according to threat situation. Intelligence units are considered as one of the effective and important organizations in the fight against terrorism. Terrorism in other types of crimes and threats, by its nature, requires intelligence-based operations. For this reason, in order to be effective and efficient in the fight against terrorism, it is necessary to accelerate the intelligence gathering activities in the domestic and international field at every stage of the intelligence wheel, to ensure a continuous flow of information and to develop close cooperation between various units. Otherwise, an intelligence problem will occur, nullifying the efforts in the fight against terrorism and preventing the desired results from being achieved.

In this study, the intelligence organization of the Republic of Turkey was examined on the basis of the National Intelligence Organization and law enforcement, and it was determined that there was an intelligence problem within the scope of the fight against terrorism, and this problematic was supported by the literature. The problem of intelligence in the fight against terrorism, It is considered to be caused by factors such as organization, budget, technical system, personnel supply and training. In this context, it is recommended to make radical changes in the structure of the intelligence organization and staff, and to switch to "Domestic Intelligence" for the country and "Foreign Intelligence" for abroad. The main purpose of this study is to offer solutions to the problem by considering the intelligence problem, which significantly affects the success of the Republic of Turkey in its fight against terrorist organizations, with the dimensions of perception, system, structure, authority.

Keywords: Terrorism, Intelligence, Intelligence Problem

GİRİŞ

219, 723, 274, 220, 174 ve 182. 2015-2020 tarihleri ve arasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin vermiş olduğu şehit sayıları (Öztürk, 2021) olup resmi şehit sayısı 8 128 kişi, sivil şehit sayısı 5 700 kişi olarak tespit edilmiştir (Şener, 2020). Uluslararası ve ulusal ölçekte önemli bir sosyal sorun olan terör, binlerce kişinin hayatını kaybetmesine ve yine binlerce kişinin yaralanmasına neden olmaktadır (Başcıllar ve Karataş, 2020: 24; Başcıllar, 2021: 3). Terörle mücadelenin ekonomik, sosyal, kültürel nitelikte maliyetleri bulunmaktadır. Örneğin ekonomik maliyeti, Türkiye devleti için 1.5 trilyon dolara tekabül etmektedir (Kurtulmuş, 2018). Bu maliyet ile 310 adet şehir hastanesi, 136 adet İstanbul-İzmir otoyolu yapılabileceği (Yeni Asır, 2021), bir yılda yapılan harcamayla da 35 Avrasya tünelinin yapılabileceği değerlendirilmektedir (İHA, 2021). Terörle mücadele Türkiye için hala devam etmekte, istihbarat da başarı için başat faktör olarak kabul edilmektedir (Söylemez, 2019: 68). Terörle mücadele ve istihbarat kavramları birbirlerini tamamlamakta olup istihbarat yoksunluğunda başarılı bir terörle mücadele de söz konusu olamayacaktır (Bulut, 2019: 57).

İstihbarat faaliyetleri ulusal güvenliğin korunmasında, tesis edilmesinde ve sürdürülmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır (Masiapato, 2017). Ulusal güvenliğin sağlanmasında istihbarat vazgeçilmezdir (Kavsıracı ve Demirbaş, 2020: 50-62; Güdük, 2016). Özellikle terörle mücadelede karar vericilerin 'bilinç' seviyelerini yükseltmekte, olaylara bakış açısında tek taraflı bakış açısı yerine 'genişlik ve derinlik' kazandırmaktadır (Bulut, 2019: 2). Ancak istihbarat yoksunluğu ya da istihbarat sorunsalı yaşanırsa tam tersi bir durum söz konusu olacak ve bu doğrudan terörle mücadelede zafiyet doğmasına neden olacaktır. Bu yüzden tehdidin niteliği açıkça tanımlanmalı ve buna göre istihbarat ihtiyaçları belirlenmelidir. İstihbarat birimleri, tekrarlanan başarısızlıkları önlemek için sürekli olarak kendini güncellemelidir (Köseli, 2009). Birimlerin kendisini güncelleyebilmesi için mevcut sorunsal zamanında ve doğru biçimde tanımlanmalıdır. Terörle mücadeledeki rolü kapsamında Türkiye'deki istihbarat taktik seviyeden stratejik seviyeye kadar değerlendirildiğinde algı, sistem, yapı, yetki boyutlarında önemli sorunların olduğu görülmektedir. Bu sorunlar çözülmediği sürece terörle mücadelede istenilen sonuçlar elde edilemeyecektir.

Bu çalışmada Türkiye'de terörle mücadeledeki istihbarat sorunsalı için bazı öneriler sunulmaktadır. Türkiye'deki iç ve dış istihbarat birimlerinin faklı özerk birimler olması gerektiği, iç istihbarat için 'İç İstihbarat Teşkilatı', dış istihbarat için 'Dış İstihbarat Teşkilatı' kurularak mevcut hükümet sisteminde, doğrudan Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olması gerektiği belirtilmektedir. Hâlihazırdaki Jandarma, MİT, Emniyet ve diğer istihbarat birim personelinin kurulacak bu teşkilatlara bağlanmaları (bütün özlük ve tasarruf hakları ile) gerektiği anlatılmaktadır. Yine bütün istihbarat birimlerinin tek bir merkezden eğitim görmesi gerektiği ve ortak sistemler, teçhizat ile gereçlerin kullanılması zorunluluğu anlatılmaktadır. Tüm bu değişimlerle birlikte bütün yasal alt yapının oluşturularak istihbarat bütçesinin yasama organınca onaylanmasının yasama denetimi açısından önemli olduğu belirtilmektedir. Bu reformlarla birlikte istihbarat sorunsalının ortadan kalkabileceği alan yazını ile desteklenmektedir.

1. İSTİHBARAT

İnsan merak ve öğrenme arzusu ile dünyaya gözlerini açmaktadır. Bu arzuları ile hayatta kalma güdüsü birleştiğinde ise insan etkinliği ve yaratıcılığı oluşmaktadır. Bireyde hayatta kalabilme güdüsü ilk insandan itibaren içsel bir motivasyon olup insan etkinliği bu güdüyü olumlu destekleyen ana unsurlardan birisi olarak görülmektedir. İçsel bu güdüler bireyin çevresi hakkında devamlı bilgi toplamasını, bu bilgileri belirli aşamalardan geçirerek değerlendirmesini ve diğer bilgilerle ilişkilendirmesini tetiklemektedir (Avcı, 2004). İnsan popülasyonunun zamanla artması ile birlikte belirli amaçlar uğrunda hareket eden

kümelenmeler, kabileler, topluluklar gibi birliktelikler oluşmuştur. Bu aşamada kabilenin hayatta kalabilmesi doğa, çevre ve diğer kabileler hakkında bilgiler toplamasını yani istihbari faaliyetlerde bulunmasını gerektirmiştir. İstihbarat, insanların eski çağlardan beri üzerinde durdukları ve her zaman güncel tutukları bir faaliyet alanıdır. İlk istihbarat faaliyetinin, bir düşman kabilenin baskınının zamanını ve yerini tahmin etmekle ilgili olduğu düşünülmektedir (Güdük, 2016).

İstihbarat, yüzyıllardır askeri amaçlar için kullanılmıştır. İstihbarat kullanımının en eski örneklerinden bazıları, Milattan önce 490 yılında yazılan Sun TZU'nun 'Savaş Sanatı' (Bowers, 1984); Milattan önce 300'de Çanakya 'Kautilya' tarafından yazılan ve devlet idaresi, ekonomi politikası ile askeri stratejiyi konu alan bir eser olan 'Arthaşastra' (Shamasastry, 1915: 491); Zen, Şinto ve Konfüçyüs düşüncelerinden etkilenen Musashi tarafından 1644 yılında yazılan 'Beş Çember Kitabı' (Thomas, 2014: 57) olarak sıralanabilir. Bu kitaplar bugün hala askeri ve iş stratejistleri tarafından çalışılmakta olup politikalara yön vermektedir. Bu durumda istihbarat, hedef haline gelebilecek bireylerin, grupların, kuruluşların veya ulusların yeteneklerini ortaya çıkarmakta vuku bulacak olaylar hakkında da öngörüler sunmaktadır. Sağlıklı istihbarat üretimi ile görünenin arkasındaki durum anlaşılabilecektir (Tiryaki ve Özdal, 2020: 272).

İstihbarat yeni bir fenomen olmayıp en temel seviyede 'hayatta kalmak için gerekli' faaliyet alanı kabul edilmektedir (Kahn, 2008: 4). İstihbarat gelecekteki dinamikler hakkında tahminlerde bulunup o durumlarda nasıl davranılması gerektiğini belirleyebilmektedir. Bu öngörüler sayesinde istihbarat isteği karşılanan örgütlerin amaçlarına ulaşabilmeleri daha da kolaylaşmaktadır (Innes ve Roberts: 2007). İstihbarat soyut bir kavram olup; istihbarat toplama, istihbarat analizi ve belirli operasyonlar icra etmek şeklinde üç temel etkinlikten oluşmaktadır. Her kategori içinde bilgi toplama, analiz ve operasyon türleri bulunmaktadır (Lowenthal, 2018).

İstihbarat, birçok kişi tarafından haber olarak algılanmaktadır. Haber olarak algılanması kelimenin Arapça kökeninden kaynaklanmaktadır. İstihbarat kelimesi Arapça 'haber alma, öğrenme' anlamına gelmektedir. Ancak haber istihbarat faaliyetlerinin ana hammaddesidir. İstihbarat, toplanan bu haberlerin analiz edilmesiyle elde edilen üründür. Kelimenin Fransızca karşılığı ise 'anlama, kavrama, idrak,' olan 'intelligence' kelimesine tekabül etmektedir. Bu anlamlar terminolojik açıdan incelendiğinde haber işlenmemiş veri iken istihbarat bir üründür. Bu nedenle haber alma kelimesi istihbarat kavramını karşılamamaktadır (Milli İstihbarat Teşkilatı [MİT], 2021). İstihbarat kavramı farklı şekillerde tanımlamış olsa da haber toplama, analiz etme, değerlendirme ve yeni bilgi edinme boyutlarında fikir birliğine varılmıştır (Söylemez, 2019: 27-28). Temel boyutlarında uzlaşılan istihbarat kavramı kullanılan araçlar ve yöneldiği alanlara göre de isimlendirilebilmektedir.

Kullanılan araçlara göre istihbarat, insan istihbaratı (İNİS) ve teknik istihbarat olmak (TEKİS) üzere iki türe ayrılır. Teknik istihbarat; elektronik istihbarat, işitsel istihbarat, görüntü/fotoğraf istihbarat (GÖRİS), uydu istihbaratı, radar istihbaratı (SİNİS) ve ağ istihbaratı gibi çeşitli alt dallara ayrılmıştır (Özdağ, 2014). Ayrıca açık ve herkesin ulaşabildiği kaynaklardan elde edilen istihbarat olan açık kaynak istihbaratı da teknik istihbarat içerisine dâhil edilebilecektir (Tiryaki ve Özdal, 2020: 274-276). Görüntü istihbaratı, sinyal istihbaratı ve insan istihbaratı yöntem ve metotlarını tekbir düzlemde birleştiren ve geleneksel istihbarat disiplininin önemli bir sentezi İHA istihbaratı da (İHAİS) teknik istihbarat içerisinde yer alabilecektir (Bulut, 2019: 37-38). İstihbarat yöneldiği alanlar açısından da farklılaşmaktadır (Söylemez, 2019). Bu alanlar:

Ülkelerin ulaşım alt yapılarına ve iletişim tesislerine yönelik olarak yapılan bilgi toplama faaliyetleri olan 'Ulaşım ve İletişim İstihbaratı' (Özdağ, 2014: 67),

Siber uzayda belirli bir amaç doğrultusunda yapılan istihbari çalışmalar olan 'Siber İstihbarat' (Bayraktar, 2014: 130).

Düşman/karşı tarafa yönelik üstünlük sağlayacak bilgi işleme aşamalarının (toplama, transfer, korumak, yalanlamak, dağıtmak, sadeleştirmek) kullanılması demek olan 'Enformasyon Savaşı' (Darıcılı ve Özdal, 2017: 2).

Bütün dünyada aktüel düşmanlarla ilgili bilimsel çalışma ve teknolojik gelişmeleri toplamaya yönelik istihbarat olan 'Bilimsel ve Teknik İstihbarat' (Özdağ, 2014: 67).

Şahıs bilgileri, tahlili, yaşayış biçimi gibi bireyler üzerine istihbarat faaliyetlerinin yoğunlaştırılması anlamında olan 'Biyografik İstihbarat' (Seren, 2017).

Çatışma ya da savaş ihtimali düşünülen ülke ya da ülkelerin veyahut bölgelerin coğrafi özelliklerinin detayları ile bilinmesi ve istihbarat faaliyetlerinin bu hususlara yönlendirilmesi anlamına gelen 'Coğrafi İstihbarat' (Güven, 2015: 111).

Herhangi bir halkın günlük yaşayışına yön veren eğilimler ya da değişimlerin tespitine yönelik istihbari çalışmalar anlamına gelen 'Sosyal İstihbarat' (Akar, 2005: 78-79).

Hükümet verileri, ticaret ya da politikle alakalı ticari, finansal, teknolojik veriler gibi ekonomik hususlarda devlete rekabet avantajı sağlamaya yönelik yapılan istihbari çalışma anlamına gelen 'Ekonomik İstihbarat' (Güldiken, 2006: 172-173).

Çıkabilecek savaşların öngörülebilmesi, bu savaş ortamına göre gerekli hazırlıkların önceden yapılabilmesi amacıyla gerekli istihbaratın elde edilmesi anlamına gelen 'Askeri İstihbarat' (Schreier, 2009: 216).

Bir ülkenin siyasal yapısını oluşturan, devlet sistematiğinin yani anayasal düzeninin yapısında yer alan bütün unsurlara karşı yapılan istihbarata anlamına gelen 'Siyasi İstihbarat' olmak üzere sıralanabilecektir (Özdağ, 2014).

1.1. İstihbarat Çarkı

İstihbarat faaliyetleri istihbarat ihtiyacı ile başlayıp geri bildirim ile tekrar istihbarat ihtiyacı safhasına dönen faaliyetler silsilesidir. İstihbarat faaliyetleri süreklilik arz ettiği için var olan bütün istihbarat örgütlerince çarka benzetilmektedir (MİT, 2021). İstihbarat çarkı istihbarat örgütlerince yapılacak işlerin sırasını, hangi aşamada ne yapılması gerektiğini gösteren bir yol haritasındır. Birçok istihbarat örgütünde temelde çark olmakla birlikte kiminde dört, kiminde beş, kiminde altı kanatlı bir çark görülmektedir. Godfrey ve Harris (1971), İstihbarat döngüsünün beş kanattan oluştuğunu öne sürmekte olup bu kanatlar aşağıda yer almaktadır:

Planlama ve Yönlendirme: Neyin izleneceğini ve analiz edileceğine karar verme aşamasıdır.

Toplama: Çeşitli toplama disiplinleri kullanarak ham bilginin elde edilmesi aşamasıdır.

İşleme: Bilgileri arıtma ve analize hazır etme aşamasıdır.

Analiz ve Üretim: İşlenen verilerin sistematik bir analiz metodundan geçerek diğer tüm verilere entegre olacak şekilde istihbarat ürününe dönüştürüldüğü aşamadır.

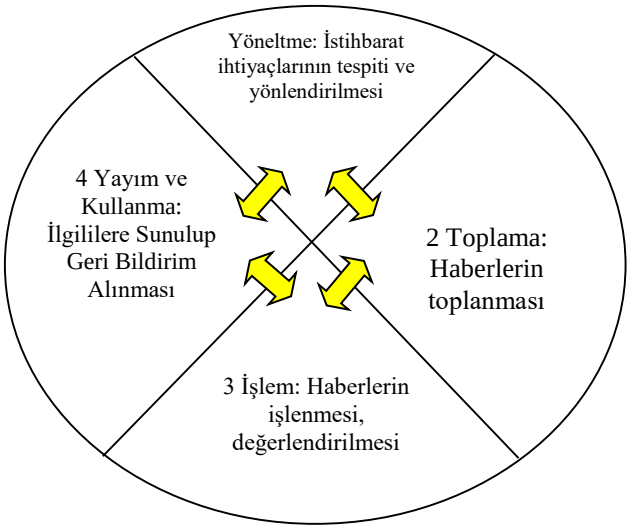
Yayma: İstihbarat isteğinde bulunan tüketicilerle ürün olan istihbaratın buluşturulması safhasıdır.

Godfrey ve Harris (1971) ile genel çerçevede birleşmekle birlikte istihbaratın sürekliliğine vurgu yapan Schneider (1994) istihbarat sürecinin en küçük ayrıntıya göre bile şekillendirilip belirli bir akış düzeninde planlanması gerektiğini belirtmektedir. Schneider (1994) istihbarat sürecinin birbiriyle ilişkili dokuz aşamadan oluştuğunu belirtmekte olup, bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

Planlama,
Bilgi toplama,
Bilgi geçerliliğinin değerlendirilmesi,
Bilginin harmanlanması,
Bilginin analizi,

Analitik kesinlik ve kıymetinin değerlendirilmesi,
İstihbaratın yayılması,
İstihbaratın uygulanması,
İstihbarat fonksiyonunun veya biriminin gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi aşamalarından oluşmaktadır.

Şekil 1: İstihbarat Çarkı (MİT, 2021)

Schneider (1994) ve Godfrey ve Harris (1971) birbirinden farklı istihbarat çarkı modellerini desteklemiş olsalar da daha genel ve kullanılabilir bir istihbarat çarkı şekil 1'de görüldüğü gibidir. Çark genelde istihbarat ihtiyaçlarının tespitini içeren istek veya sorunlarla başlar, haberlerin çeşitli kaynaklardan bu istek ve sorunlar minvalinde toplanması ile devam eder. Elde edilen haberlerin değerlendirilmesi, işlenmesi ve kıymetlendirilmesi yani gerekli analizlerin yapılması aşaması ile devam edip ortaya çıkan ürün olan istihbaratın ilgililerine yayımı ve kullanılması ile tamamlanmış olur. Aşağıda belirli başlıklar altında istihbarat çarkı aşamaları anlatılmaktadır.

1.1.1. Yöneltme

Yöneltme, istihbarat döngüsünde planlama aşaması olup istihbarat tüketicilerinden gelen talepleri karşılayabilmek için toplamadaki önem sırasının belirlenmesini içermektedir. Planlama mevcut kaynakların daha verimli ve etkili kullanılmasını sağlayacaktır (Kavsıracı, 2020). Planlama ve yönlendirme süreci, veri ihtiyacının belirlenmesinden, bir istihbarat ürününün tüketiciye son teslimine kadar tüm istihbarat çabalarının yönetimidir (Godfrey ve Harris, 1971). Süreç, Cumhurbaşkanının, Devlet, Savunma ve Hazine departmanlarının veya diğer tüketicilerin istihbarat talepleri veya gereksinimleri ile başlatılabilir (Richelson, 1999).

İstihbarat çarkının dönmesini tetikleyen ve onun hangi hızda gitmesine karar veren, nihai ürün olan istihbaratı talep eden kullanıcıdır. Kullanıcı ya da karar alıcıdan bir talep geldiğinde istihbaratçının yapması gereken ilk şey analitik bir doğrultuda hareket etmek olacaktır. Bu hususla ilgili daha önceden yapılmış ya da devam eden çalışmalar incelenmeli, yeni talebin önceki ürünlerle arasındaki illiyet bağı tespit edilmelidir. Böylece gelen istihbarat talebinin önceki üretilen istihbaratlarla ilişkisi personel tarafından anlaşılabilecektir. Bu safhada istihbarat personeli amaç ve hedefi belirlemeli, çalışmanın genel çerçevesini çizmeli, toplanacak verinin planını yapmalıdır (Özdağ, 2014: 373-380). Eğer istihbarat personeli yöneltme aşamasında yapması gerekenleri yapmadan toplama faaliyetine başlar ise nihai ürün gecikecek, faaliyet deşifre olacak ya da yanlış ürün üretilebilecektir (Kavsıracı, 2020).

1.1.2. Toplama

Toplama, istihbaratın üretileceği ham verilerin toplanmasını içermektedir (Hicks, 1998). Bilgi toplamak için her türlü kaynak kullanılmalıdır. Toplama faaliyeti istihbarat çarkının en pahalı ve dikkat edilmesi gereken aşamasıdır. İstihbarat bütçesinin çoğu, bilgi elde etmek için kurulan teknik sistemlerin satın alınması ve işletilmesi için harcanmaktadır (Nelson 1993). Toplama sistemi, diğer kritik fonksiyonlarla ve karar vericileri içeren genel komut ve kontrol sistemiyle entegre halde gerçekleşmelidir (Sims, 2008: 154-158). Aksi takdirde bilgilerin kıymeti azalacaktır.

Toplanan verinin kıymetlendirilebilmesi için birtakım özelliklere haiz olması gerekmektedir. Veriler yararlı, güvenilir ve doğru olmalıdır. Verinin nasıl saklanacağı, personelin bu veriden nasıl faydalanacağı, kıymetlendirmenin kim tarafından yapılacağı, ne çeşit haberlerin toplanması gerektiği ile bilgi toplamadaki amaç tespit edilmelidir (Özdağ, 2014: 388-389). Veri toplanması ile ilgili bu hususlara uyulmadığı takdirde elde edilecek olan bilgi birçok hataya maruz kalabilecektir. Bu hatalar kullanıcıdan, kaynaktan, haberin kendisinden, üçüncü kişilerden veyahut çevreden doğabilmektedir.

İstihbaratın temel taşı olarak toplama faaliyetleri kapalı ya da açık kaynaklarda icra edilmektedir. Açık kaynaklar her vatandaşın rahatlıkla ulaşabileceği mecralar olup bunlar televizyon, radyo, kitap, dergi, gazete gibi ortamlardır. Kapalı kaynaklar ise çeşitli haber toplama metotlarıyla teknolojinin kullanımı sonucu ihtiyacı hâsıl olan istihbarat için haber derleme kabiliyeti olan kişilerden oluşmaktadır (MİT, 2021). Teknik imkânlar arasında çeşitli uydular; yer tabanlı izleme istasyonları; hava, okyanus yüzeyi veya su altı platformları da yer almaktadır (Godfrey ve Harris, 1971). Teknik imkânlarla birlikte toplamada kullanılan metotlar teknik imkânın ismi ile anılarak ayrı istihbarat dalları oluşturmuştur. Görüntü İstihbaratı (IMINT), İnsan İstihbaratı (HUMINT), Sinyal İstihbaratı (SIGEMT) ve Ölçüm ve Akustik İstihbaratı (MASINT) gibi istihbarat toplamanın çeşitli metotları bulunmaktadır. Açık kaynaklar en ucuz, en kolay, en çok haber toplanan, en az zaman alan, en az riski içeren haber toplama yöntemi iken kapalı kaynaklar özel eğitim görmüş çalışan gerektirmesi, teknik malzeme, teçhizat ya da araç ihtiyacı doğurmasından dolayı dezavantajlı olarak görülmektedir.

1.1.3. İşlem

İşlem safhasının amacı ham bilginin güvenilirliğini ve geçerliliğini belirlemektir (Godfrey ve Harris, 1971). Bu aşamada tüm kaynaklardan gelen veriler kıymetlendirilmektedir. Tüm kaynakların analizi, istihbarat üretiminin temeli olarak görülmektedir (Berkowitz ve Goodman, 1989). Tüm kaynakların analizi, birden çok kaynaktan toplanan bilgileri, istihbarat tüketicileri için avantajlı olan, bitmiş istihbarat ürünlerine dönüştürme süreci olarak görülmektedir. İşlem, sisteme gelen büyük miktardaki bilginin bitmiş istihbarat ürününe uygun bir biçimde dönüştürülmesini içermektedir.

İşlem aşaması görüntülerin, sinyallerin yorumlanması ve ölçülmesini, dil çevirisini, şifre çözmeyi, konuya göre sıralamayı ve veri azaltmayı içermektedir. Haber toplama ünitelerinin çalışmaları sayesinde derlenen, istihbarat örgütü veya diğer örgütlerden gelen belge, bilgi ve haber; tasnif, kıymetlendirme, yorum aşamalarından geçirilerek işlenmektedir. Bu süreçten sonraki aşama kıymetlendirme aşaması olup haberin istihbarat değerinin, haberin alındığı kaynağın güvenilirliğinin ve haberin doğruluk derecesinin saptanması süreçlerini içermektedir. Sonuç olarak mevcut bilgilere dayanılarak olayların, gelişmelerin ve benzeri durumların anlamı ve önemini ortaya koymaya yönelik bir yorum yapılmaktadır (MİT, 2021). İşlem süreci, temel bilgilerin bitmiş istihbarata dönüştürülmesini gerektirmekle birlikte mevcut tüm verilerin entegrasyonunu, değerlendirmesini, analizini ve çeşitli istihbarat ürünlerinin hazırlanmasını içermektedir (Godfrey ve Harris, 1971).

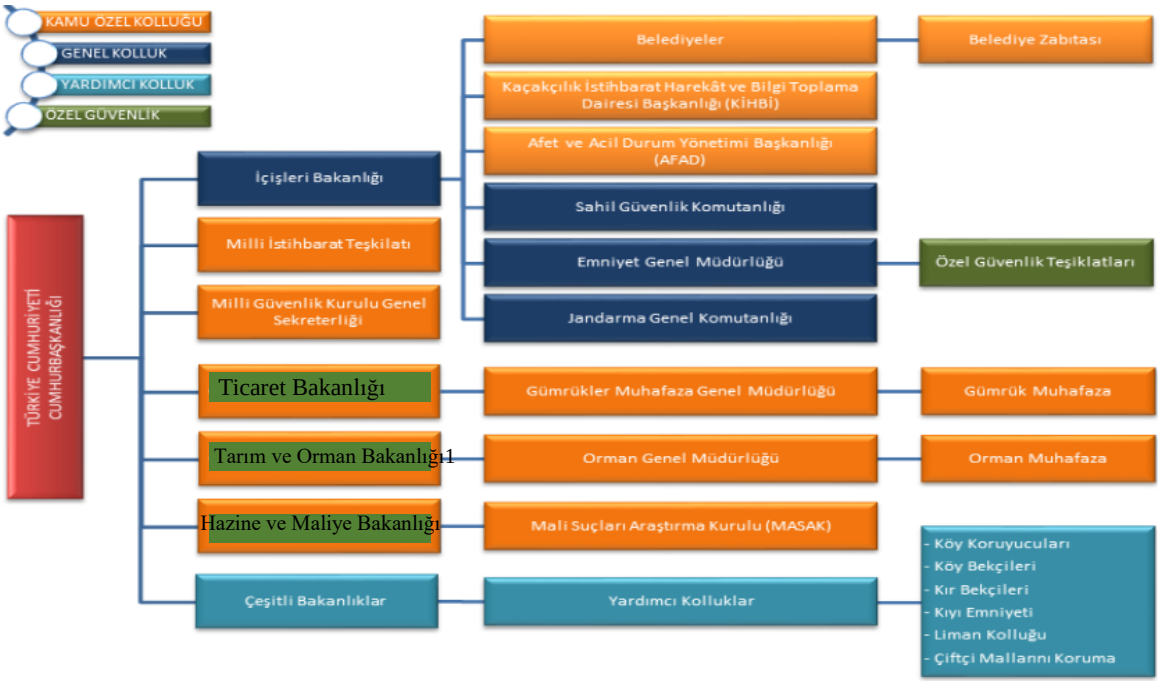
1.1.4. Yayım ve kullanma

Yayım, bitmiş istihbaratın ilgililerce paylaşılmasıdır. Bu ilgililer istihbarat sürecini başlatan politika yapıcılar ya da karar vericilerdir (Thomas, 2014). Değerlendirmeye tabi tutularak işlenen ve istihbarat niteliği kazanan raporlar kullanılmak üzere zamanında ilgililerine ulaştırılmaktadır. Süreç sonucu oluşan ürün kullanılmakla kalmayıp, devamlı gözden geçirilmekte ve değerlendirilmektedir. Böylece öncelikler çerçevesinde yeni istihbarat ihtiyaçları belirlenmektedirler. Tüm bu aşamalarla birlikte birbirini izleyen dört evreden oluşan ve dördüncü evresinden sonra yeniden ilk evreye dönen 'istihbarat çarkı' tamamlanmaktadır (MİT, 2021). Yayım ve kullanım politika yapıcılar ve karar vericiler için istihbarata ulaşma evresi olup her ülkede farklı yasa ve yönetmeliklerle düzenlenmektedir. İstihbaratla ilgili yasa ve yönetmelikler, istihbarat faaliyetlerini gerçekleştirecek kurum, kuruluş ve şirketler için hayati önem taşımaktadır. İstihbarat, doğru bir yayım ve kullanımla örgütün karar almasına yardımcı olmak için, çeşitli bilgi, veri ve haberlerin toplanması, işlenmesi, analiz edilmesi ve değerlendirilmesi ile elde edilen bir ürün olarak görülmektedir. Ürün, kullanıcılarla etkileşim kurarak birçok konuda devlet veya şirkete destek sağlamaktadır (Güdük, 2016: 6).

Talep ile başlayan, istihbarat çarkında en son aşama ve birinci aşamanın destekleyicisi konumunda olan yayım ve kullanım aşamasında istihbarat analizcisinin çıkarmış olduğu ürün, üst istihbarat makamlarınca da değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu işlem formaliteden ziyade çarkın işleyişinde meydana gelen hataların tespitine yönelik bir faaliyettir. Böylece rapor son halini almış olacak ve kullanıcıya sunulabilecektir. Bu aşamadan sonra artık kullanıcı devreye girmektedir. Birçok ülkede istihbarat örgütleri ürün olan istihbarat sonucunda karar alma hakkına sahip olup hemen eyleme geçebilmektedir. Yetki olsun ya da olmasın bu aşamadan sonra analizci vermiş olduğu istihbaratı takip etmeli ve sonuçlarını olumlu ya da olumsuz olarak görerek kendisini geliştirmelidir (Özdağ, 2014: 418). Ayrıca bu aşamadan sonra kullanıcı kendisine istihbaratı sunanlara, istihbarat sonucu alınan kararlar ve sonuçlarını söylemesi daha sağlıklı bir istihbarat çarkının işleyişi için önemli olacaktır.

1.2. Türkiye'deki İstihbarat Örgütleri

Türkiye'de istihbarat örgütlerinin teşkilat yapısı, görev ve sorumluluk alanları devamlı değişmektedir. Ana bağlılıklar istihbarat örgütlerinin çalışma sistemlerinin anlaşılması için ipuçları verebilecektir. Bu yüzden Türkiye'de faaliyet yürüten Türkiye Cumhuriyeti Devletine ait olan istihbarat örgütlerinin anlaşılabilmesi için stratejik seviyedeki bağlılıklarının görülmesi amacıyla aşağıda yer alan şekil 1'de kolluk bazında ana örgütsel şema yer almaktadır (Tekiner ve Gemici, 2019: 23).

Şekil 2: Kolluk Bazında Ana Örgütsel Şema

Yukarıda yer alan şekilde görüldüğü üzere Milli İstihbarat Teşkilatı doğrudan Cumhurbaşkanlığına bağlı iken Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğü öncelikle İçişleri Bakanlığına bağlı olup İçişleri Bakanlığı da Cumhurbaşkanlığına bağlıdır. İstihbari faaliyetlerin özel güvenlik, yardımcı kolluk, genel kolluk, kamu-özel kolluğu göz önünde bulundurularak teşkilat şemasının görülmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat faaliyetleri incelendiğinde ise, görev için gerekli istihbaratı oluşturmak, MİT Başkanlığı'nın talep ettiği haber ve istihbaratı karşılamak ve kendi işleyişlerinde istihbarata karşı koymakla sorumludurlar. Bu kurum ve kuruluşların yöneticileri, istihbarat hizmetlerinden sorumlu personel ile doğrudan koordineli çalışabilir, istihbarat ve İKK'yi (İstihbarata Karşı Koyma) yönlendirebilir ve üretebilirler. Devlet daireleri ve diğer kamu kurum ve kuruluşları; her türlü şirket, kurum ya da kuruluşlardan bilgi ve belge temin etmek için yazılı talepte bulunabilirler (Güdük, 2016: 96; MİT, 2021).

Şekil 3: MİT Başkanlığı Teşkilat Yapılanması

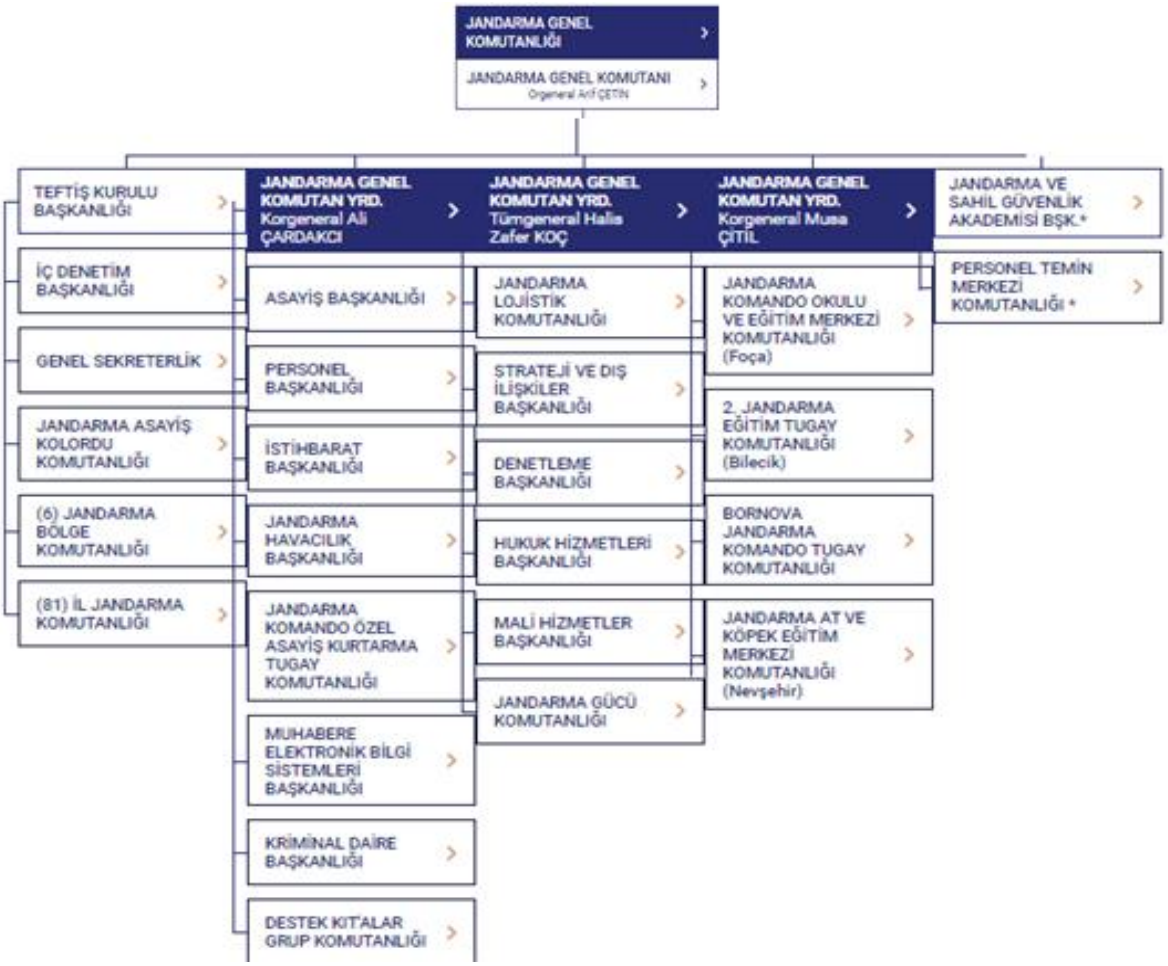
MİT başkanlığı teşkilat yapılanmasına bakıldığında: Türkiye'nin milli güvenliğine yönelik tedbirler kapsamında, görev alanına giren konularda kamu kurum ve kuruluşlarınca talep edilen arşiv araştırması ve güvenlik soruşturması çalışmaların ilgili mevzuatlara göre yürütüldüğü 'Güvenlik Tahkikat Başkanlığı'; yabancı devlet, istihbarat servisi, kuruluş/kurum ve şahısların Türkiye'ye yönelik casusluk faaliyetlerinin tespiti ve engellenmesi görevini yürüten 'İstihbarata Karşı Koyma Başkanlığı'; Türkiye'nin stratejik çıkarlarının korunması ve geliştirilmesiyle görevli 'Dış Operasyonlar Başkanlığı'; başta terör örgütleri ve terörist faaliyetler olmak üzere, Türkiye'nin milli gücüne yönelik tehditlere karşı güvenlik istihbaratı toplamakla görevli 'Güvenlik İstihbaratı Başkanlığı'; 2937 sayılı kanunla verilen görevlerin yerine getirilmesi amacıyla her türlü teknik istihbarat usul, araç ve sistemlerini kullanmak suretiyle bilgi, belge, haber ve veri toplamak, kaydetmek, analiz etmek ve üretilen istihbaratı gerekli kuruluşlara ulaştırmakla görevli 'Elektronik Teknik İstihbarat Başkanlığı'; muhabere ve muhabere dışı sinyalleri kullanarak erken ihbar ve ikaz bilgileri de dâhil olmak üzere sinyal istihbaratı üretmekle görevli 'Sinyal İstihbaratı Başkanlığı' olmak üzere altı başkanlıktan oluşmaktadır (MİT, 2021).

Şekil 4: Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkanlığı Teşkilatı

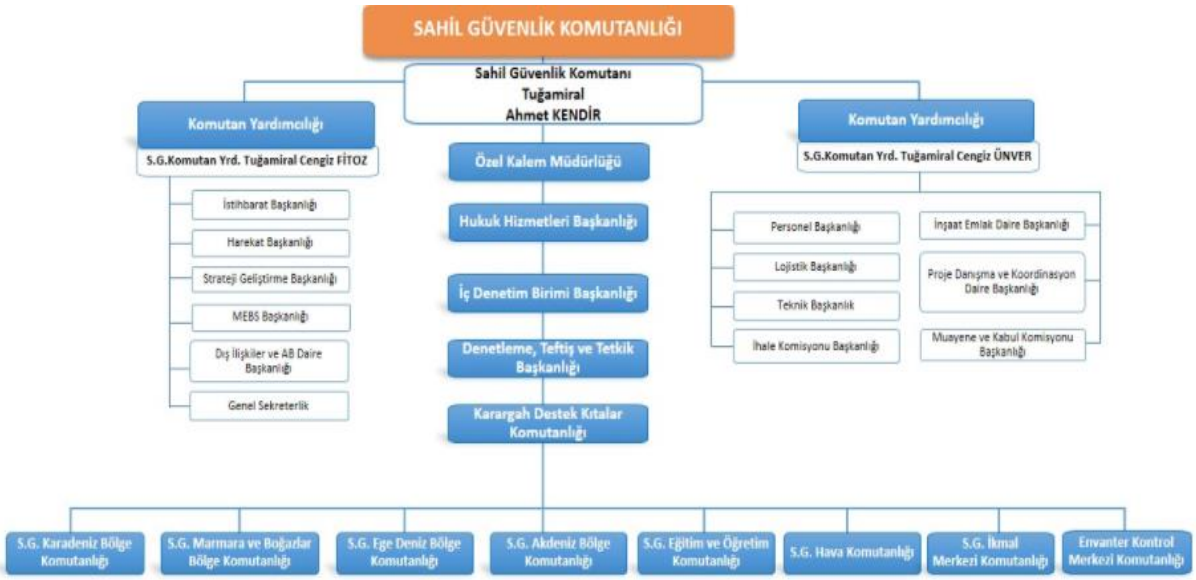
Yukarıda yer alan şekilde Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkanlığı teşkilat ve yapısı görülmektedir (Emniyet Genel Müdürlüğü [EGM], 2021). İstihbarat Başkanlığının doğrudan Emniyet Genel Müdürüne bağlı olduğu, beş başkan yardımcısından ve 81 il İstihbarat Şube Müdürlüğü'nden oluştuğu görülmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkanlığı sorumluluk, yetki ve görevlerini: 2559 PVSK Ek Madde 7 – (Ek fıkra:3/7/2005 –

5397/1 md.) (Ek fıkra:3/7/2005 – 5397/1 md.) (Ek fıkra:3/7/2005 – 5397/1 md.) (Ek fıkra:3/7/2005 – 5397/1 md.; Değişik fıkra: 27/3/2015-6638/5 md.) (Ek fıkra:3/7/2005 – 5397/1 md.) (Ek fıkra:3/7/2005 – 5397/1 md.) (Ek fıkra:3/7/2005 – 5397/1 md.) (Ek fıkra:3/7/2005 – 5397/1 md.) (Ek fıkra:3/7/2005 – 5397/1 md.; Değişik fıkra: 27/3/2015-6638/5 md.) (Ek: 16/6/1985 - 3233/7 md.) (Ek fıkra:3/7/2005 – 5397/1 md.), Emniyet İstihbarat Dairesi Başkanlığı Merkez ve Taşra Üniteleri Kuruluş Görev ve Çalışma Yönetmeliği, 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu gibi mevzuatlardan almaktadır (EGM, 2021).

Şekil 5: Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı Teşkilatı

Yukarıda yer alan şekilde Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı teşkilat ve yapısı görülmektedir. İstihbarat Başkanlığı doğrudan Jandarma Genel Komutanına bağlı olmayıp Jandarma Genel Komutan Yardımcısına bağlıdır. Bu durum Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığı istihbarat birimlerinin bağlılığı açısından farklılık oluşturmaktadır (Jandarma Genel Komutanlığı [JGK], 2021). Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı sorumluluk, yetki ve görevleri: 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu Ek Madde 5 –(Ek: 3/7/2005 – 5397/2 md.), Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği 11. ve 12. Madde, kendi sorumluluk bölgesinde Emniyet Genel Müdürlüğünün İstihbari faaliyetlerle ilgili bütün yetkileri olmak üzere sıralanmaktadır (JGK, 2021; Ateş, 2012).

Şekil 6: Sahil Güvenlik Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı Teşkilatı

Yukarıda yer alan şekilde Sahil Güvenlik Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı teşkilat ve yapısı görülmektedir (Sahil Güvenlik Komutanlığı [SGK], 2021). Sahil Güvenlik Komutanlığı, İçişleri Bakanlığına bağlı olup ihtiyaçları Jandarma Genel Komutanlığı tarafından karşılanmaktadır. İstihbarat birimlerinin bağlılığı açısından Sahil Güvenlik Komutanlığında da Jandarma Genel Komutanlığına benzer bir yapılanmanın olduğu ve bu yapılanmanın Emniyet Genel Müdürlüğü yapılanmasına göre farklılık arz ettiği görülmektedir. Sahil Güvenlik Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı sorumluluk, yetki ve görevlerini: Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, Jandarma ve Sahil Güvenlik Personelinin Hizmet Esasları Hk. Yönetmelik, Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu, Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabul Edilmesine Dair Kanun gibi ilgili mevzuatların sağladığı görülmektedir (SGK, 2021).

1.3. Terörle Mücadelede İstihbarat

Terör, kamu güvenliğini, ulusal birliği ve bütünlüğü zedeleyen/yok eden önemli bir tehdit unsurudur. 1960'lardan itibaren terörün doğası değişmiş, bu nedenle terörle mücadele ve istihbarat çalışmalarının rolü de değişmeye başlamıştır. Bu değişim istihbarat servislerinin sürdürmeye çalıştığı mücadelede birçok sorun ortaya çıkarmıştır. Geçmişle kıyaslandığında terör daha tehlikeli bir seviyeye ulaşmıştır. Kamu örgütlerinin terör örgütlerini deşifre etme ve onlara sızma güçlüğü artmıştır. Ayrıca terör örgütlerinin teknolojiyi etkin bir şekilde kullanması mevcut tehlikeyi daha da artırmaktadır. Tüm bunlara karşın ulusal yönetimin terörle mücadelede kullandığı en etkili silah ve en önemli önleyici faktör istihbarat olarak görülmektedir (Ateş, 2012: 18). Terör genel olarak öngörülemez ve bilinmez bir yapıya haizdir. Ancak bu bilinmezlik içerisinde teröristlerin bilinmesi ve ifşa edilmesinde istihbari çalışmalar başat rol oynamaktadır. Daha etkin bir istihbarat ancak teknolojik gelişmelerin sıkı takip edilip istihbarat çarkına entegre edilmesi ile mümkün olabilecektir. Bu teknolojik gelişmelere terör örgütlerinin de kayıtsız kalmadığı düşünüldüğünde terör ve teröre iltisaklı örgütlerin değişen taktiklerine yönelik istihbarata karşı koyma ve karşı istihbarat hususlarında yenilikçi olmak gerekmektedir (Bulut, 2019: 40).

Son yıllarda teröristler genellikle küçük, dağınık gruplar halinde hareket etmektedirler. Bu durum ani değişen şartlara hızlı uyumla birlikte inisiyatifin elde bulundurulmasını sağlamaktadır. Teröristlerin inisiyatifi elde etmelerini sağlayan bir diğer durum ise yapılanmaları gereği herhangi bir yasa ya da kurala bağlı kalma zorunlulukları olmamasıdır.

İstihbarat örgütleri ise mensubu oldukları devletin yasa ve bürokrasisine bağlı hareket etmek zorundadırlar. Dolayısıyla istihbarat örgütlerini kısıtlayan bu kurallar, bazen terörist niyet ve yeteneklerini tespiti zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte istihbarat, yetkililerin terörist saldırıları durdurmada başarılı olmaları için hayati önemde görülmektedir (Dahl, 2008: 26). Önleme kapsamında yapılan faaliyetler (İntihar bombası eyleminin gerçekleşmeden intihar bombacısının tespiti ve yakalanması, terör örgütüne katılmak için harekete geçen bir vatandaşın örgüte katılmadan yakalanıp ailesi ile tekrardan kavuşturulması vb.), adli istihbarat faaliyetleri (Terör eylemi sonrasında faillerin tespiti, iştiraklı unsurların açık kimlik bilgilerine erişilmesi, eylemin hangi örgütçe gerçekleştirildiğinin tespiti vb.) terörle mücadelede istihbaratın önemli katkı alanları olarak görülmektedir (Beşe ve Seren, 2011: 137).

Terörle mücadelede halk desteği zaruri hale gelmiştir. Bu temel ilkeye göre, terör sorununun aşılması için vatandaşların desteğinin sağlanması esastır. Terörün var olabilmesi için insan kaynağı gerekmektedir. İnsan faktöründen yoksun terör örgütlerinin hayatta kalma şansı bulunmamaktadır. Bu nedenle terör örgütleri, varlıklarını sürdürmek için örgüte yeni üyeler katmaya odaklanmaktadır (Güçlü, 2015: 105). Terör örgütlerine yeni üye katılımının engellenmesi temelde önleyici istihbari çalışmalarla örtüşmekte ve onun alanına girmektedir. Önleyici istihbari çalışmalar önleyici kapsamda ağırlıklı olsa da kamu kurum ve kuruluşlarının adli istihbarat yetkisine sahip unsurlarınca da desteklendiği takdirde daha etkili sonuçlar elde edilebilecektir.

Terör asimetrik bir çatışma şekli olarak kabul edilmektedir (Akad, 2011). Teröre iltisaklı unsurlar kanun, etik, toplumsal değer gibi kuralları hiçe sayarak hedeflerine giden her yolu mubah olarak görmektedirler. Ayrıca bu asimetrikleriyle birlikte ne zaman, nerede, nasıl bir terör eylemi yapabilecekleri tam olarak kestirilememekte olup bu da terörist unsurların inisiyatifi elde tutmalarına sebep olmaktadır. Asimetrik mücadele terör örgütlerine faydalar sağlamakla birlikte bu faydalar istihbari çalışmalarla devlet lehine çevrilebilecektir. Böylece devlet stratejik seviyedeki mücadelesine operasyonel ve taktiksel bir destek sağlayacaktır (Beşe ve Seren, 2011: 124-126).

Bir ülkenin terörle mücadelede başarılı olmasının en etkili araçlarından biri aktif, koordineli ve senkronize istihbarat örgütlerine sahip olarak etkin istihbarat üretebilmektir. Terörist eylemlerin önlenmesi ve teröristlerin ortadan kaldırılması için istihbarat gereklidir. Terörle mücadele için stratejik istihbari çalışmaların yapılması gerekmektedir. Stratejik istihbarat, terörle mücadelede bir araçtır. Ayrıca ulusal ve uluslararası düzeyde etkin bir terörle mücadele için karar vericilerin ve uygulayıcıların gerekli strateji ve politikaları belirlemeleri için en doğru kararları almalarını sağlamaktadır (Beşe ve Seren, 2011:125-126). Terör örgütleri ve terörle iltisaklı grupların örgütsel yapı, maddi kaynak, kullanılan teçhizat, araç ve gereçler ile değişen konseptlerinin öğrenilmesi ve diğer ülkelerin bu terörist oluşumlarla etkileşimlerinin tespiti stratejik seviyede yürütülecek istihbarat ile mümkün olabilmektedir. Bir nevi stratejik istihbarat terörle mücadelenin uzun ve orta vadeli hedeflerini içermektedir (Köseli, 2009).

İstihbarat teşkilatının en önemli görevi, ulusal güvenliği tehdit edebilecek unsurlara karşı erken uyarı sağlamaktır. Bu nedenle, istihbarat teşkilatları tehdit analizi yapmaya devam etme mecburiyetindedir. Analizlerinde olası tehditlerin yerini, zamanını, boyutunu ve özelliklerini tahmin etmeleri gerekmektedir. İstihbarat örgütlerinin olabilecek bir saldırının ayrıntılarını tam olarak anlamaları imkânsız olsa da, olabildiğince fazla bilgiyi işleyerek karar vericileri zamanında ve doğru bir şekilde bilgilendirmeleri gerekmektedir (Övet, 2020: 148).

Terörle mücadele araştırmalarının çoğu, yasa ve politika değişiklikleri yoluyla terörü önleme ve caydırma girişimlerine odaklanmıştır (Morris, 2015; Lynch, 2011;Clarke ve Newman, 2006). Bununla birlikte, hükümetlerin terörü çevreleyen siyasi alanı devreye sokmak için kullanabilecekleri ek politika araçları vardır. Bu tür bir politika aracı, terörü ele alma ve

terör eylemlerini gerçekleştirme motivasyonlarını azaltma potansiyeline sahip halkla iletişimdir (Fisher, 2017). Halkla iletişimin sağlanması iç istihbarat birimlerinin vereceği doğru istihbaratla paralellik gösterecektir. Bu sayılanlar haricinde istihbarat örgütlerinin uyması gereken başka kurallar da bulunmaktadır. Bu kuralların başında da temel hak ve özgürlüklerden birisi olan "yaşama hakkı" gelmektedir.

Yaşama hakkına devletler saygı göstermek zorundadır. Bu hak 2'nci madde olarak AB Temel Haklar Şartı, 4'üncü madde olarak Afrika ve Halkların Hakları Şartı, 4'üncü madde olarak Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, 2'nci madde olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 6'ncı madde olarak Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve 3'üncü madde olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer almaktadır (Özkan Duvan, 2018: 661). Mutlak bir hak olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 15'inci maddede yer alan dokunulamaz haklardan biri olarak kabul edilmiştir (Ertan, 2012: 99). 15'inci madde 'Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, durumun gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklere ters düşmemek koşuluyla, bu sözleşmede öngörülen yükümlülüklere aykırı tedbirler alabilir. Bu hüküm meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında 2'nci Maddeye (Yaşam hakkı), 3'üncü (İşkence yasağı) ve 4. maddeler (fıkra 1- Hiç kimse köle ya da kul durumunda tutulamaz-) ile 7. maddeye aykırı tedbirlere cevaz vermez.' olarak düzenlenmiştir (European Convention on Human Rights, 2021).

Terörle mücadelenin temel dinamiklerinden birisi olan istihbarat çalışmalarında kişinin dokunulmaz ve devredilemez haklarına saygı gösterilmesi gerekmektedir. Zira herhangi birinden sırf bilgi almak amacıyla o kişiye işkence etmek, herhangi bir belgeyi elde edebilmek için kişinin yaşam hakkını elinden almak gibi hukuk, etik ve insanlık dışı uygulamalar istihbarat örgütlerine faydadan çok zarar verecektir. Kişinin temel dokunulmaz haklarına terör örgütleri müdahale etmekte ya da bu haklarını elinden almaktadır. Terör örgütlerinin eylemleri hiçbir suretle insan haklarının kullanımı çerçevesinde değerlendirilmemelidir (Güçlü, 2015: 104).

2. TÜRKİYE'DE İSTİHBARAT SORUNSALI

Devletler meşruiyetlerini ve devamlılıklarını sağlamaları için, kuruldukları toprak parçası ile temel kurucu unsuru olan vatandaşlarının güvenliğini sağlamak zorundadırlar (Ateş, 2007). Güvenliğin en temel gerekliliği ise istihbarattır. İnsanlar, tesisler, araçlar vb. hakkında herhangi bir istihbarat olmadan güvenliğin tesisi imkânsız hale gelebilmektedir. Ancak uygulamada istihbaratın oluşumu ile ilgili bir takım problemlerle karşılaşılmaktadır. Milli istihbarat sistemi ve bu kapsamda uygulanan iç-dış istihbarat modeli sorun alanına göre değerlendirildiğinde kavram, sistem, siyaset, algı, hukuk, idare, teori, felsefe, eğitim ve istihbarat ekolü gibi sorunlarla karşılaşılmaktadır (Acar ve Urhal, 2007).

Ülkelerin çeşitli dinamiklerinden doğduğu düşünülen bölücü, yıkıcı yapılanmalar her ne kadar tamamen içselmiş gibi düşünülse de dış unsurlar tarafından doğrudan desteklenmekte ve diğer ülke istihbarat birimlerince kullanılmaktadır (Sümercan, 2010). Genellikle rakip dış istihbarat birimlerinin hedef ülkenin hangi yapılanmalarının ulusal güvenliğe riski olduğunu tespit etmesine göre o ülkenin zayıf yönleri tespit edilmiş olacaktır. Bölücü ve yıkıcı terör örgütleri siyasi iradeyi, toplumsal ahengi, milli marka değerlerini olumsuz yönde etkileyecek, ülkede sabotaj eylemleri ve casusluk gibi faaliyetlerin artmasına neden olabilecektir (Aköz, 2019: 138).

İstihbarat örgütlerinin temel amaçlarından biriside iç güvenliğin sağlanması ve meşru hükümetlere yönelik iç ve dış destekli her türlü silahlı kalkışmanın önceden belirlenebilmesi veyahut buna neden olabilecek unsur ve politikalar ile bunların sonuçları hakkında karar alıcılara gerekli istihbarat desteğini sağlamaktır. Darbelerin ekseriyetle siyasi iktidarın ele geçirilmesi için resmi silahlı güç olan ordular veyahut onların destekçilerince gerçekleştirildiği

görülmektedir (Yunusoğlu, 1987; Heywood, 2013). Ülkenin iç siyasetine yönelik olarak önemli bir problem olan bu darbe ve darbe girişimlerinin etkileri yürütülecek nitelikli istihbari çalışmalarla en aza indirilebilecektir. Ancak Türkiye için darbeler ve darbe girişimleri değerlendirildiğinde istihbarat örgütlerinin, öngörü ve toplumsal dinamikleri anlama hususlarında doğru istihbarat üretme konusunda bir istihbarat sorunsalı içerisinde olunduğu değerlendirilmektedir. Bu sorunsalın bileşenlerine bakıldığında aşağıdaki saptamaları yapmak mümkün gözükmektedir.

2.1 Algı Sorunu

İstihbarat örgütlenmelerinin markalaşmaları zihinlerde bırakacakları algı ile ilişkilidir. Türkiye'deki istihbarat teşkilatları ulusal birer kurum olsalar da algı, örgütlerin ülke dışında bağımsız olarak faaliyet gösterdiği yönündedir (Söylemez, 2019: 73-74). İstihbarat teşkilatları diğer kurum ve kuruluşlara nazaran çalışma açısından gizli faaliyet yürütmekte olduklarından karar alıcılar tarafından genelde imkân-kabiliyetleri tam olarak bilinmemekte ve istihbarat birimlerinin her şeye hâkim olabildiği, her şeye anında ulaşabilecek sistemlere sahip olduğu algısı oluşmaktadır (Gardiner, 1995). Karar alıcılardaki bu yanlış algı istihbaratın daha ilk çarkında durmasına ve istihbarat personelinin motivasyonunun düşmesine neden olmaktadır.

Diğer ülke istihbarat servisleri çalışma alanı olarak uluslararası düzeyde olsalar da, Türk istihbarat teşkilatlarının ulusal sınırları aşması genellikle zor görünmekte, ağırlıklı olarak iç istihbarata yönelmektedirler (Göç, 2013: 107). Bu durum Türkiye Cumhuriyeti Devleti istihbarat örgütlerinin teşkilat, kadro, görev ve yetkilerinden kaynaklanmaktadır. İyi bir marka değeri, yani olumlu algılanma gücü olan ülke istihbarat servisleri kendi ülke isimleri ile anılmakta olup bu da yürüttükleri her türlü istihbari faaliyette o istihbarat örgütüne fayda sağlamaktadır (Söylemez, 2019).

2.2. Sistem Sorunu

MİT teşkilatı hem dış istihbaratla hem de iç istihbaratla yetkilendirilmiştir. Bu durum ise MİT teşkilatının her iki sahada da olmasını gerektirdiğinden istenilen başarı elde edilememekte olup teşkilat açısından bütün gayretlerin bölünmesine neden olmaktadır. Türkiye'de aralarında tam bir eşgüdüm olmayan birbirinden farklı istihbarat örgütleri olması birimler arasında dağınık istihbarat yapısı, çok başlılık ve koordinasyonsuzluğu doğurmaktadır (Acar ve Ural, 2007). İstihbarat üretiminde kurulacak sistem üzerinde çok taraflı olarak düşünülmelidir. Sistemsel hatalar istihbarat örgütlerinin gerçeği tüm boyutlarıyla görmelerine engel olabilecektir. Türkiye'de 15 Temmuz'da yaşanan darbe teşebbüsü buna en güzel örneklerden biridir. 2016'daki darbe girişiminin ardından Türk istihbarat teşkilatlarının dönüşümü melez bir şekilde gerçekleşmiş olup hem demokrasilerin hem de otoriter rejimlerin özelliklerini andıran bir yapılanmaya geçilmiştir. Bir yandan da istihbarat başarısızlığını araştırmak için 4 Ekim 2016'da bir soruşturma komisyonu oluşturulmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesindeki tüm siyasi partiler Komisyonda temsil edilmiş olup, 2017 yılı Mayıs ayına kadar yirmi iki toplantı yapılmıştır. Darbe girişiminin ardından Türk istihbarat teşkilatlarında meydana gelen büyük organizasyon değişiklikleri bu komisyon raporları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında Kamu Düzeni Müsteşarlığı'nın kaldırılması ve 2018'de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı bünyesinde MİT'in yeniden yapılandırılması Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile gerçekleştirilmiştir (Ateş, 2020: 269).

Sistemsel açıdan Türkiye'deki istihbarat örgütleri değerlendirildiğinde, mevcut bağlılık ve teşkilatlarındaki farklılıklardan dolayı istihbarat birimlerinin kullanmış olduğu silah, teçhizat, araç, gereç ve yazılımlar farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma istihbarat birimleri arasında ortak iletişim dilinin oluşmasını engellemekte, hatta bu durum istihbarat birimlerinin birbirleriyle rekabet etmelerine neden olmaktadır. İstihbarat birimlerince farklı farklı sistemlerin kullanılması aynı zamanda her istihbarat birimi için aynı sorunu çözecek farklı bir

sistemi kurmasını doğurmaktadır. Sonuç olarak aynı işi gören farklı sistemler para israfına da neden olmaktadır. Farklı istihbarat birimlerinin kullanacağı sistemlerin tek bir çatı altında kurulması, her birimin kendi yetkisi dahilinde bu sisteme entegre edilmesi, istihbari faaliyetlerin etkililiği ve etkinliği için zaruri olup Türkiye'de ne yazık ki böyle bir güçler birlikteliği henüz söz konusu değildir.

2.3. Yapısal Sorunlar

Türkiye'de istihbarat birimlerinin bilgi toplama yöntemlerinde bir takım eksiklikler bulunmaktadır. Bunun temel sebebinin çeşitli istihbarat üretme biçimlerine yönelik olarak ortak bir tanımlamanın ya da kurumsal olarak istihbari çalışmalarda bir takım belirsizliklerin giderilememiş olması görülmektedir. Bu belirsizliklerle birlikte istihbarat çarkının her aşamasına, istihbaratın gizlilik derecesine, işleme yöntemlerine, dağıtım safhasındaki süreçlere dikkat edilmemesi istihbarat sorunsalını oluşturmaktadır. Nihai amaca göre çeşitlenmiş istihbari faaliyetlerin fikirsel ve yapısal olarak birbirine karıştırılmaması gerekmektedir (Kaynak, 2009). Tüm bu tahditlerle birlikte güncel olaylar da istihbaratın yapısını şekillendirmektedir. Terör örgütlerine göre istihbarat örgütleri yapısal değişikliklere uğramaktadır. Örneğin 15 Temmuz darbe girişiminden sonra Türk istihbarat örgütleri daha çok FETÖ'ye odaklanmış ve bu tehdide karşı daha fazla kaynak ayırmıştır. MİT, Jandarma ve Emniyet istihbarat birimleri, FETÖ'ye karşı insan ve mali kaynaklarını yeniden tahsis etmiştir. İnsan ve mali kaynakların yeniden tahsis edilmesindeki bu değişim, Türk istihbarat camiasında çeşitli organizasyonel değişikliklere yol açmıştır. Tehdit analizinden sorumlu tutulan Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı kaldırılmış, MİT ise Cumhurbaşkanlığı bünyesinde yeniden yapılandırılmıştır (Ateş, 2020: 51-271).

İstihbarat birimleri arasındaki farklılıklardan kaynaklı, birimler arası kıskançlıklar görülmektedir. Bu durum bazı bilgilerin gizli tutulmasını ve ilgili diğer istihbarat kurumlarıyla paylaşılmaması sonucunu doğurmaktadır. Böyle bir durumu algılayan diğer istihbarat birimleri ise saldırganca bir tutum benimseyebilmekte, yanlış istihbarat üretimine ya da diğer birimin istihbarat çarkının sekteye uğratılmasına neden olabilmektedir. Ülkelerin istihbarat birimlerinin olumlu yönde değişimi ve gelişimi için illaki herhangi bir terör örgütünün ya da yapılanmanın ortaya çıkması beklenmemelidir. Mevcut sistemde aksayan hususlar ile yurt içi istihbarat birimleri arasındaki çeşitli boyutlardaki olumsuz farklılıklar rahatlıkla görülebilmektedir. Politika yapıcılar ile karar vericilere düşen görev bu farklılıklarla çatışmaları minimuma indirebilecek yapısal reformların gerçekleştirilmesini sağlamaktır.

2.4. Yetki Sorunu

Milli İstihbarat Teşkilatı'na hem yurt içi hemde yurt dışında istihbari faaliyetlerde bulunma yetkisi, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğüne ise yurt içinde istihbari faaliyetlerde bulunma yetkisi verilmiştir (Akbaş, 2016). Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği Madde 9(1)g)/ Madde 10(1)ç)/Madde 74(1) hükümlerince Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın da istihbari faaliyetlerde bulunma yetkisi bulunmaktadır.

İhlallere sebebiyet vermemek için milli istihbarat kavramının doğru yerleştirilmesi, insan hakları ve özgürlük duygusunun oluşturulması, hukukun üstünlüğüne bağlılığın ve her aşamada kontrol edilebilen iç sorumluluk ilkesinin oluşturulması önemlidir (Çetin, 2013; Atlı, 2019). Bunun temel hak ve özgürlükleri ihlal etmeyen kanunlar ile sağlanması gerekmekte olup istihbarat örgütlerinin yetkileri bu çerçevede ele alınmalıdır (Akbaş, 2016: 105-106). Her ne şart olursa olsun insanın vazgeçilmez haklarına tecavüz edilmemelidir. Aksi durumlarda istihbari çalışmalar faydadan ziyade zararla sonuçlanmaktadır.

İstihbarat alan yazınında ekol, belirli bir istihbarat örgütünün başarısının, tecrübesinin, çalışma şeklinin, mazisi ve istihbari çalışma sisteminin diğer istihbarat örgütlerinden farklılaşması sonucu ilgili istihbarat örgütünün bağlı olduğu ülke ile adlandırılması anlamına gelmektedir (Özkan, 2004: 34). Günümüz Türk istihbarat örgütleri ne yazık ki kendi ismi ile anılabilecek nitelikte değildirler. Bunun temel sebebi diğer istihbarat sorunsalları ile birlikte yetki ve ekol problemleridir. Örneğin yurt geneli istihbari faaliyetlerde bulunma yetkisi MİT'le birlikte Emniyet Genel Müdürlüğü'ne de verilmişken kanun yapıcı bu hususta Jandarma Genel Komutanlığı'na sadece kendi sorumluluk alanında istihbari faaliyette bulunabilir diyerek Jandarma Genel Komutanlığı'na negatif ayrımcılık yapmıştır. Bu durum Jandarma istihbarat personelinin birçok durumda istihbarat faaliyetlerini sekteye uğratmakta, teknik imkânlarının Emniyet Genel Müdürlüğü'ne nazaran daha sınırlı olmasına neden olmaktadır.

3. TERÖRLE MÜCADELEDE İSTİHBARAT SORUNSALININ ROLÜ

Günümüz dünyasında terör çok karmaşık bir olgu olup ülkelerin kendi sınırlarını aşan ve tüm ülkeleri olumsuz etkileyen küresel bir karaktere sahiptir. Terörün arkasında sadece yoksulluk, eğitimsizlik, eşitsizlik ve siyasi faktörler bulunmamaktadır. Ayrıca yalnızca bir bölgeyi veya topluluğu etkiliyor gibi görülse de, çeşitli çıkarlar doğrultusunda tüm dünyayı etkilemektedir. Bu faktörler terörizmin karmaşık yapısının temellerini oluşturmaktadır. Nitekim tarihsel olarak terör, çeşitli dönemlerde, antropolojide, psikolojide ve sosyal kültürde var olagelmiştir. Terörün birçok siyasi, psikolojik ve ekonomik etkisi de olabilmektedir. Terör, güvensiz bir ortam yaratarak sermaye piyasaları, yatırım ve turizm kanalları yoluyla ekonomiye zarar vermektedir. Ayrıca, terörist eylemlerin altyapı ve şehirlerin görünüme verdiği zarar, ekonomiye ayrı bir ağır bedel getirmektedir (Sparago, 2007; Şimşek ve Özkaya, 2018: 287; Mueller, 2016). Terörle mücadelede üretilen istihbarat eğer politika yapıcılar ile ona ihtiyacı olan muhataplarca kullanılmazsa istihbari faaliyetler personel üzerindeki külfetten ileriye geçemeyecektir. Ülkelerin stratejik hedefleri açısından stratejik istihbaratın iyi değerlendirilip politikaların oluşturulup uygulanmasında ana unsur olması gerekmektedir. Ayrıca stratejik hedeflere ulaşmada merkezi ve yerel yönetimler kadar özel şirketlere de bir takım sorumluluklar düşmektedir. Özel teşebbüs de elde ettiği ekonomik istihbaratı niteliklendirerek ülke politikalarının desteklenmesinde önemli bir unsur olabilecektir (Duramaz ve Gökbunar, 2017).

Teoride istihbarat sistemleri, bir devletin uluslararası sistemdeki çıkarlarını korumak ve ilerletmekle görevli karar vericiler adına bilgi toplayıp, analiz eden ve yayan organizasyonlardır. Bu süreç, müttefikler arasında bile doğası gereği rekabetçi ve gizli bir yapıdadır (Hanami, 2003). Özellikle uluslararası sistem çok kutuplu ve akışkan olduğundan, hükümetler arasındaki "dostluklar" uzun süre dayanmamakta ve bir anda çakışan çıkarlar "düşmanlıklar" ile sonuçlanabilmektedir. Bununla birlikte, uluslararası politika ve diplomasi dünyasında ittifaklar geliştikçe, istihbarat işbirliği için fırsatlar da ortaya çıkmaktadır. Bu birlikteliklerle istihbarat uzmanları net kazanç elde etmek amacıyla diğer istihbarat uzmanları ile anlaşmalar yapmakta ve güçlerini arttırmaktadırlar (Sims, 2006: 196).

İstihbarat örgütlerinin ana amacı bulundukları ülkede kamu ve devlet güvenliğinin tesis edilmesinde karar vericilere istihbarat desteği sağlamaktır. Türkiye'de istihbarat örgütlerinin Terörle mücadelede kalıcı çözümler elde edememeleri, sorgulanmalarına neden olmaktadır. Terörle mücadelede 1984 yılı itibariyle günümüze kadar arzulanan başarıya ulaşılamamanın esas nedeni istihbarat örgütlerinin yapısal bozuklukları, diğer yurt içi istihbarat örgütleriyle işbirliği ve koordinasyon yönünden yetersizlikler olarak değerlendirilmektedir (Ateş, 2012: 19). Dolayısı ile istihbarat örgütlerinin yapısal çarpıklıkları terörle mücadelenin aksamasına sebep olabilmekte, bu da istihbarat başarısızlığı ile sonuçlanmaktadır. İstihbarat başarısızlığı, haberin toplanması, değerlendirilmesi, analizi, üretimi ve dağıtımını içeren istihbarat çarkının bir veya daha fazla aşamasının ulusal çıkarlarla ilgili olaylar hakkında zamanında ve doğru bir şekilde

bilgi üretememesi olarak kabul edilmektedir (Lowenthal, 1985: 51). Başka bir tanıma göre istihbarat başarısızlığı, bir ülkenin askeri kuvvetlerinin yanlış hareket etmesine neden olabilecek bir yanlış anlaşılmadır (Schulsky ve Schmitt, 2002: 63).

İstihbarat sorunsalı genellikle, politika yapıcıların amaçları uğrunda istihbarat üretilmesi, toplanan bilgiler arasındaki illiyet bağının tespitinde yaşanan problemler, yeterli düzeyde eğitim görmemiş istihbarat personeli sorunsalı, istihbarat görevi bulunan birimler arasındaki rekabet ve bunun sonucu olarak eşgüdümsüzlük, bilgilerin çokluğu durumunda analize tabi tutulmayan bilgilerden kaynaklı hatalar, istihbaratı benimsemiş personel ve analistlerden yoksunluk, ayna yansıması hatası olarak kabul edilen hakkında istihbari çalışma yapılanın toplayıcının kendisi gibi davrandığı algısına kapılmak, istihbari görevleri bulunan birimlerim yönetim kadroları arasındaki diyalogsuzluk, hakkında istihbarat toplananın faaliyetlerinin küçümsenmesi ya da gerçek dışı büyütülmesi ve amaca hizmet edecek bilgilerin toplanamaması olarak görülmektedir (Lowenthal, 1985; Kruys, 2006:72-73).

Terörizm ve istihbaratla ilgili düşünce okulları açısından terörle mücadelede istihbarat sorunsalı irdelendiğinde geleneksel okul taraftarları ani terörist saldırıların istihbarat örgütlerince tespit edilemeyeceği, istihbarat örgütlerinin çatışma sonrası yapılması gerekenlere odaklanmak zorunda olduğunu, terörist saldırısının suçlusu aranacaksa bunun politika yapıcı ve uygulayıcılar olduğunu savunmaktadırlar (Bulut, 2019). Örgütsel ve bürokratik faktörleri vurgulayarak bunların değişmesi gerektiğini ise reformist okul taraftarları savunmaktadır. Üçüncü bir okul olan analistler ve akademisyenler (Toplama hatası okulu), terörist saldırıların başarılı olduğunu, çünkü terörizmin, istihbarat ve ulusal güvenlik örgütlerimizin hazırlıklı olmadığı, terörün her seferinde dramatik derecede yeni ve farklı bir tehdit oluşturduğunu savunmaktadır (Dahl, 2008).

İstihbarat çarkı haricinde olan ve istihbari çalışmaları hatayla sonuçlandıran doğrudan karar verici merkezli hatalar terörle mücadelede istihbarat hatalarına neden olan bir diğer faktör olarak kabul edilmektedir. Karar verici, istihbarat biriminin kendisine sunmuş olduğu istihbaratı terörle mücadelede kullandıktan sonra istihbarat birimine uzak durmamalı, elde edilen istihbaratın sonuçları hakkında daha fazla geri bildirimde bulunmalıdır. Hatta karar verici yanlış ve sonucu ağır olan kararlar bile vermiş olsa, analizi yapanlara güvenmeli ve onları dinlemelidir (Gardiner, 1995; Kruys, 2006). Aksi takdirde terörle mücadelede istihbaratın en önemli unsurlarından birisi olan kıymetlendirme ve analiz aşaması sekteye uğrayacaktır.

İstihbarat birimleri öngörülü olmak durumundadır. İstihbarat birimlerinin bu öngörü yetenekleri karar alıcılara avantaj sağlamaktadır. Öngörüsüzlük istihbarat görevlileri için her zaman tehlike oluşturmaktadır. Örneğin 11 Eylül saldırısı ile birlikte terör saldırıları ile ilgili olarak istihbarat birimlerinin derhal harekete geçmesi istenci doğmuştur. Politika yapıcılar ve halk derhal harekete geçmek istemiş ve ayrıntılar pek önemsenmemiştir (Lowenthal, 2018). İstihbarat temel stratejik fonksiyonunun yanı sıra politika yapıcılar için karar avantajı da oluşturmaktadır. İstihbarat, özellikle politika yapıcıların belirsizliklerini azaltmaktadır. Akıllı politika yapıcılar, aldıkları kararların sonuçlarını tam anlamıyla bilemeyeceklerinin farkındadırlar. Sorunsallıktan uzak istihbarat, hangi sonuçların veya tepkilerin daha fazla veya daha az olası olduğunu ve dolayısıyla kişinin dikkatinin nereye odaklanacağını açıklamaya çalışarak bu belirsizliği giderecektir. Amaç, belirsizliği ortadan kaldırmak değil sınırlamaktır (Lowenthal, 2018).

SONUÇ VE TARTIŞMA

İstihbarat faaliyetleri devletin bekası ve milli güç unsurlarının korunması için hayati öneme haizdir. Bir ülke, hatta otorite, doğal olarak her yerde gizli servis ve istihbarat büroları oluşturmak ve istihbari çalışmalar yapmak zorundadır. Devlet, yetkisini korumak ve halkın iradesinin güvenliğini sağlamak için bu yapısal düzenlemeyi gerçekleştirmekle yükümlüdür.

Sınırların ötesine geçip ülkenin çıkarları için belirlenen hedefler doğrultusunda hareket edilmelidir (Göç, 2013: 109). İstihbarat teşkilatlarının bu amaç uğrunda hareket edebilmeleri için istihbarat sisteminin ülkede ve ülke dışında iyi organize edilmesi gerekmektedir. Eğer istihbarat teşkilatları istihbarat sorunsalı içerisindeler ise o zaman bu sorundan kaynaklı olarak stratejik amaçlar için yeterince mücadele edilemeyecek ve milli hedeflere ulaşılamayacaktır

İstihbarat personelinin eğitimi, istihbarat faaliyetlerinin hukuki kurallar çerçevesinde yürütülmesi ile hak ve özgürlüklerin ihlal edilmemesi için hayati önem taşımaktadır. İstihbarat personeli, eğitimle istihbarat alanındaki farklılaşmış faaliyetlerin yürütülmesini sağlayacak ve bu yönde takdir yetkisi ile sebebini belirleyebilecektir. Bu nedenle istihbarat birimlerinde çalışacak kişilerin işin gereklerine ve liyakat ilkesine göre seçilmesi ve ilgili faaliyetleri yürütebilmeleri için kaliteli işbaşı eğitimleri almaları gerekmektedir (Arat Özkaya, 2015). Kaliteli ve efektif bir eğitimin verilebilmesi tek bir eğitim merkezinde bütün istihbarat birim personelinin yetiştirilmesi ile olacaktır. Böylece eğitim merkezileşecek istihbarat birimlerinin ortak bir iletişim dilinin oluşması için ilk adım atılmış olacaktır. Aynı eğitim merkezinden yetişen istihbarat personeli farklı birimlerde bile çalışacak olsalar devamlı suretle işbirliği ve koordinasyonu kolaylaştırabileceklerdir.

Aynı ülke ve alanda çalışıp aynı sorumluluğa sahip istihbarat örgütlerine yasal olarak farklı yetkiler verilmesi yetki-sorumluluk çatışması doğuracaktır. Türkiye'de istihbarat üretme görevi olan Jandarma Genel Komutanlığı ile diğer istihbarat örgütleri arasında yasal olarak farklılık bulunmakta olup bu farklılık Jandarmanın aleyhinedir. Kanun yapıcı Emniyet teşkilatına istihbari faaliyetlerde tüm ülke genelinde yetki vermiş iken Jandarmaya sadece kendi bölgesinde yetki vermiştir. Dolayısıyla bu negatif ayrımcılık jandarma teşkilatının istihbarat üretiminde hareket kabiliyetini kısıtlamakta, bu da terörle mücadelede bazı başarısızlıkların doğmasına neden olmaktadır. Mevzuatsal sıkıntı sadece kurumsal bazda olmayıp aynı zamanda sahaya da sirayet etmektedir. Bunun sıkıntının en çok yaşandığı alan haber elemanları boyutunda gerçekleşmektedir. Yasal mevzuat haber elemanlarını yeterince koruyamamakta bu da çok yararlı bilgiler vererek terörle mücadelede hatırı sayılır olumlu sonuçların elde edilmesinde başat rol oynayan haber elemanlarının kaybedilmelerine neden olmaktadır. Türkiye'deki istihbarat birimlerini gerek yetki gerekse özlük konularında destekleyecek ve istihbari faaliyetlerde korunmalarını sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Terörle mücadele harekâtı bölgesinde haber temin edilecek insan kaynağının kısıtlı olması sebebiyle, haber temininde görevli Jandarma teşkilatına bağlı birimler (Terörle Mücadele [TEM], Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele [KOM], il ve İlçe Kolluk görevlileri) ile Diğer Kurum/kuruluş (Mit, Emniyet) ile yaşanan eleman çakışması, aynı eleman üzerinden çalışma gibi ortaya çıkan gerilimler birimler arası ahengi bozmakta ve istihbarat üretimini sekteye uğratmaktadır. Adli ya da önleme istihbaratı yetkisinden hangisine haiz ise ilgili birim kendi görev, yetki ve sorumluluk çerçevesinden çıkmamalıdır. Aksi takdirde kimin ne iş yaptığı belli olmayacak, alanda uzmansızlaşma artacaktır. İstihbarat üretiminde sorunsal haline gelen bu durum mevzuatla ayrıntısı ile açıklanmalı ve uzmansızlaşmanın önüne geçilmelidir.

Türk istihbarat teşkilatlarında bir ajanın istihbarat dışında tamamen farklı alanlarda da kullanılması söz konusu olabilmekte, diğer ülkelerin istihbarat servislerinde ise böyle bir durumla karşılaşılmamaktadır. Yani Türkiye'de bir istihbarat personeli istihbarat faaliyetleri ile alakasız başka bir birimde görevlendirilebilmektedir. Dolayısıyla istihbarat personelinin örgütüne olan sadakati zedelenebilmektedir. Sadakat, ajanın hizmetten ancak ölümden sonra ayrılabilmesidir. Örneğin MOSSAD'da istihbarat personeli temini örgütün değer yargılarına göre seçilen çocuklardan karşılanmaktadır. Bu çocuklar yaşamları boyunca maddi-manevi olarak eğitilmekte hissettikleri bağlılığın güçlenmesi sağlamaktadır. Türk istihbarat teşkilatında

ise yetişkinlik dönemi seçim söz konusu olup, istihbarat örgütlerine bağlılık açısından ve işi öğrenmiş tecrübeli çalışan açısından olumsuz performansın oluşmasına neden olmaktadır (Göç, 2013: 107).

İstihbarat sorunsalı içerisinde yer alan diğer bir problem konusu ise sahada yürütülen eleman temini konusundadır. Eleman temin edilecek bölgede yöre insanından olan istihbarat personelinin olmaması insan istihbaratında zafiyetlere sebep olmaktadır. Örneğin Trabzon ilinde yaşamış, o kültürle yoğrulmuş ve yetişmiş daha sonra istihbarat personeli olmuş birisinin, Şırnak ilinde yapacağı istihbari çalışmalar mahalli lisanı bilmemesi, o kültür ve demografik özelliklere yakın olamaması, yerel dinamikleri algılayamaması gibi sorunlardan dolayı sekteye uğrayabilecektir. Kültürel sıkıntılardan kaynaklı bu istihbarat sorunsalı özellikle kendisini insan istihbaratı konusunda göstermekte olup haber elemanı teminini güçleştirmektedir (Thomas, 2014).

İstihbaratın varlığından bahsedilebilmesi için toplanan haberlerin belirli süreçlerden, yani analizden geçmesi gerekmektedir (Kavsıracı ve Demirbaş, 2020: 49). Bilginin analiz edileceği, kıymetlendirileceği ve ürün olarak istihbaratın üretileceği birimler bu süreçlerle ilgili eğitim görmüş personellerden oluşmalıdır (Köseli, 2015). Bilgiyi tüm kolluk personeli hatta tüm vatandaşlar toplayabilir. Ancak elde edilen bilgi istihbarat teşekküllerinde kıymetlendirilmelidir. Aksi takdirde bilgiyi alan kişi bu bilgiyi kendisi elde ettiği için bunun kesinlikle doğru olduğunu iddia edecek ve eğer karar verme mekanizması içerisinde yer alıyorsa bu bilgi doğrultusunda hareket edecektir. Örneğin coğrafi analiz neticesinde bazı noktaların, yerlerin ya da köprülerin belirli zamanlarda terör örgütü mensuplarınca kullanılabileceği değerlendirilebilir. A köyüne giden B köprüsünden terörist geçecek diyerek oraya operasyon düzenlemek, hatta bilgi sırf kendisinin diye teröristle mücadele prensiplerine aykırı hareket etmek operasyonda olan birliklerin zayiat vermesine neden olabilecektir. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere elde edilen bilgi ilgili istihbarat birimlerince kıymetlendirilip karara ondan sonra katılmalıdır. Sonuç olarak haber ya da bilgi toplama yetkisi bütün kollukta olmakla birlikte elde edilen işlenmemiş verilerin analiz süreçlerinden geçirilerek istihbarat haline dönüştürülmesinin istihbarat birimlerinin görevi olduğu unutulmamalıdır.

İstihbarat birimleri, faaliyet yürütürlerken yasalara, temel hak ve hürriyetlere saygılı olmalıdır. Yasaya uygun işleyiş açısından oluşturulacak yasalarda izlenmesi gereken temel kurallar şu şekilde sıralanabilir: istihbarat alanındaki yasa ve düzenlemeleri tüm istihbarat faaliyetleri dâhil ayrıntılı olarak formüle etmek, açık ifadeler içermek, muğlak veya soyut kavramları mümkün olduğunca spesifikleştirerek açıkça belirtmek ve kontrol mekanizması oluşturmak. Ayrıca istihbarat faaliyetlerin özel hayata olası müdahalelerini engellemek için sağlıklı bir denetim mekanizması oluşturulmalıdır. Çağdaş demokratik rejimlerde istihbarat kurumlarının denetimi; yasama denetimi, yargı denetimi, yürütme denetimi, iç denetim ve medya/STK'lar tarafından gerçekleştirilmektedir (Akbaş, 2016: 100-107; Acar, 2019).

ABD'de, istihbarat teşkilatları ve örgütleri arasında koordinasyonu sağlamak ve çok başlılığı önlemek amacıyla 2004 yılında reforma gidilmiş, istihbarat reformu ile birlikte, Milli İstihbarat Teşkilatına bağlı ve milli istihbarattan sorumlu Ulusal İstihbarat Direktörlüğü kurulmuştur (Yılmaz, 2012b). Amerika Birleşik Devletleri'nde, İstihbarat Teşkilatı Yasası her yıl Kongre tarafından onaylanmaktadır. Yürürlükteki bu yasada, istihbarat teşkilatı, faaliyetlerini ve bu faaliyetler için gereksinimlerini belirterek Kongre'ye sunmaktadır. Temelde istihbarat teşkilatının bütçesinin burada tartışıldığı görülmektedir. Aslında, Kongre bütçe müzakerelerini yürütme organının ayrı bir projesi olarak ele almakta, ancak istihbarat konularının önemi nedeniyle bütçe her zaman özerk kalmaktadır. Bu vesileyle de hesap verebilirlik ilke gereklilikleri yerine getirilmektedir. İstihbarat üretmenin maliyeti yüksektir ve

istihbarat biliminin belirli disiplinleri dikkate alındığında, kullanılan ekipmanların pahalı olduğu görülmektedir (Güdük, 2016: 118-121).

Türkiye'de MİT teşkilatı iç ve dış istihbarat olarak ayrılmalı, MİT yasasında bu minvalde gerekli değişiklikler yapılmalıdır. İstihbarat faaliyetlerin meşruiyetini sağlayacak bu yeni yasal düzenlemelerle birlikte karşı istihbarat, örtülü operasyon, propaganda, istihbarat üretimi vb. faaliyet alanlarında gizliliğe dikkat edilmesiyle etkin bir istihbarat ağı oluşabilecektir. Ayrıca MİT bütçesi özerk bir hal almalı bütçe mecliste onaylanmalıdır. MİT teşkilatının mevcut çalışan personel sayısı arttırılmalı özellikle yurt dışı çalışan sayısı maksimum düzeyde tutulmalıdır (Yılmaz, 2012a). Türkiye'de de Amerika benzeri, birbirinden bağımsız yurt içi ve yurt dışı faaliyet alanı olan iki ayrı teşkilatın kurulması gerekmektedir. Kurumlar arası iletişimin temini için bir üst yapılanmanın olması koordinasyon açısından etkili olacaktır. Bu doğrultuda Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğünün hali hazırdaki istihbarat personelleri Ulusal İstihbarat Teşkilatı adı altında birleştirilerek tek bir çatı altında olması hem ekonomik, hem zamansal, hem de terörle mücadele anlamında daha faydalı olacaktır (Mağat, 2019).

Türkiye'de MİT teşkilatının iç istihbarat yetkisinin olmasından dolayı faaliyet alanı olarak diğer iç istihbarat birimleri ile devamlı suretle çatışmakta hatta özellikli kanunlardan dolayı karşılıklı kıskançlıklar olmaktadır. Kıskançlıklar özellikle terörle mücadele konusunda daha sert bir şekilde görülmekte, bu durum da ulusal güvenliği tehlikeye sokmaktadır. Bunun temel nedenleri ise kolluk birimlerinin yetki, görev ve çalışma alanı bakımından çatışma yaşaması olarak görülmektedir (Ateş, 2012: 19). Terörle mücadelenin yoğun yaşandığı illerde bu çatışma kendisini daha şiddetli bir şekilde göstermektedir. Örneğin Jandarma istihbarat personelinin haber elemanını, MİT ya da Emniyet istihbarat personeli angaje etmeye çalışmakta bu da terörle mücadele operasyonlarını sekteye uğratmaktadır. Özellikle kırsal alanda teröristin geleceği konum bilgisi elde edilince operasyon düzenlenmekte, kırsal alanda komando timleri var iken diğer istihbarat birimleri kendi haber elemanlarını teröristlerle temas kurmak için zorlamakta, sonuçta teröristler etkisiz hale getirilecekken şehit vermekle sonuçlanabilecek durumlarla karşı karşıya kalınmaktadır.

Aynı alanda çalışan ve aynı iş yüküne haiz istihbarat birimlerinin farklı teknik cihazları, teçhizatları ve sistemleri kullanmaları birimlerin olumsuz yönde farklılaşmalarına neden olmaktadır. İstihbarat birimleri arasında güçlü işbirliği ve koordinasyonun sağlanması gerekmektedir (Çıracı, 2020: 31). Aksi halde herhangi bir olay vuku bulduğunda teknik imkân olarak yetersiz olan bir birim diğer birimden teknik destek istemekte, ancak bu talep eğer ikili ilişkiler iyi olursa karşılanmakta, aksi takdirde talepte bulunan birim mevcut sorunsalı ile baş başa kalmaktadır. Aynı örgütsel yapı içerisinde aynı teçhizat ya da sistemin kullanılmaması hem istihbaratta hem de terörle mücadelede ilgili devleti zor durumda bırakacaktır.

İstihbaratta istihbarat personelinin niteliği çok önemlidir. Zira bilginin toplanması, işlenmesi ve analiz edilmesinde birey ön planda olmaktadır. Ayrıca analiz aşamasında sübjektif değerlendirme yaparak yanlış istihbarat üretilmesi doğrudan personelden kaynaklanmaktadır (Hatlebrekke ve Smith, 2010). İstihbarat personelinin eğitimi istihbarat çarkının güvenli ve doğru şekilde çalışması için önemlidir. Personelin eğitim kalitesinin artırılması için ulusal ve uluslararası istihbari faaliyette bulunacak personel merkezi bir eğitim sisteminden yetiştirildiğinde, bütün istihbarat birimlerinin aynı dili kullanması, ileriki zamanda daha koordineli çalışılması ve anlamsız kıskançlıklar yerine bütün görülerek daha güçlü ve yüksek bir sinerjinin oluşması sağlanabilecektir. Türkiye'deki istihbarat birimlerinin eğitim sistemi dahil bütün organlarının tek bir çatı toplanması özellikle ekonomik olarak da avantajlı bir durum oluşturacaktır. Mevcut sistemde aynı soruna karşılık her bir istihbarat örgütü farklı farklı bütçelerle birbirine benzer sistemler kurmaya çalışmakta, bu da ülke ekonomisine, dolayısıyla

milli güce zarar vermektedir. Farklı farklı oluşturulan programlar genellikle kurum içi bilgilerin depolandığı ve diğer istihbarat birimleriyle paylaşılmadığı kapalı sistemler haline gelmekte, hem istihbarat üretimi açısından zafiyetler doğmakta, hem de ülke ekonomisine büyük külfetler getirmektedir.

KAYNAKÇA

ACAR, Ü., ve URHAL, Ö. (2007). *Devlet, Güvenlik, İstihbarat, Terörizm*. Ankara: Adalet Yayınları.

ACAR, Ü. (2019). Yönlendirici Güç: İstihbarat Servisleri. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 103-134.

AKAD, M. T. (2011). *Modern Savaşın Temel Kavramları*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

AKAR, A. (2005). *Casuslar; Derin Savaşın Sıra Dışı Neferleri*. İstanbul: Timaş Yayınları.

AKBAŞ, S. (2016). *İstihbarat Faaliyetlerinin Özel Hayatin Gizliliğine Saygı Hakkı Açısından Değerlendirilmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

AKÖZ, S. (2019). *Stratejik İstihbarat Türü Olarak Siyasi İstihbarat* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

ARAT ÖZKAYA, N. (2015). Türk İdare Hukukunda İdarenin Hukuk Sınırları İçinde Hareket Serbestisi. Beta Yayıncılık, İstanbul.

ATEŞ, D. (2007). Ulus Devletin Siyasal Meşruiyeti: Küreselleşmenin Yansımaları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2)32-35.

ATEŞ, H. (2012). Kamu Güvenliğinde İstihbarat Sisteminin Değerlendirilmesi (Basılmamış Yükseklisns Tezi). Atilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ATEŞ, A. (2020). *Understanding The Change in Intelligence Organizations: An Institutional Framework* (Doctoral Dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 28087107)

ATLI, T. (2019). Kişisel Verilerin Önleyici, Koruyucu ve İstihbari Faaliyetler Amacıyla İşlenmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 4-22.

AVCI, G. (2004). *İstihbarat Teknikleri Aktörleri-Örgütleri ve Açmazları* (1. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

BAŞCILLAR, M., ve Karataş, K. (2020). Orduda Sosyal Hizmet: Terör Gazilerinin Depresyon ve Yaşam Doyumunun Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 23-40.

BAŞCILLAR, M. (2021). *Orduda Sosyal Hizmet: Terör Gazilerinin ve Aile Üyelerinin Yaşam Deneyimleri, Sorunları ve Gereksinimleri* (Basılmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

BAYRAKTAR, G. (2014). Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10(20), 119-147.

BERKOWİTz, B. D., ve GOODMAN, A. E. (1989). *Strategic Intelligence for American National Security*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

BEŞE, E., ve SEREN, M. (2011). Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 13(3), 123-145.

BOWERS, S. R. (1984). The Political Evolution of Intelligence. *Army Quarterly and Defence Journal*, (April 1984), 114(2): 168-177.

BULUT, A. (2019). *Terörizm ve İstihbarat Etkileşimsel Dönüşüm* (Basılmamış Yükseklisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

CLARKE, R., ve NEWMAN, G. R. (2006). *Outsmarting the Terrorists*. Kaliforniya: Greenwood Publishing Group.

ÇETİN, M. (2013). Certificates of Human Rights And Present Consequences. *Journal of International Management Educational and Economics Perspectives*, 1(1), 41-48.

ÇIRACI, N. (2020). *Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Makroekonomik Etkileri: 1980-2018 Döneminin Analizi* (Basılmamamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

DAHL, E. J. (2008). *Preventing Terrorist Attacks: Intelligence Warning And Policy Response* (Doctoral Dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3320166)

DARICILI, A. B., ve ÖZDAL, B. (2017). Enformasyon Savaşı Bağlamında Rusya Federasyonu-Türkiye İlişkilerinin Analizi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 19-40.

DURAMAZ, S., ve GÖKBUNAR, A. R. (2017). Ekonomik İstihbarat Sisteminin Oluşturulmasina Yönelik Türkiye İçin Yeni Bir Model Önerisi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 12(47), 49-69. Doi: 10.14783/maruoneri.v12i27581.290487

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ [EGM], (2021). Teşkilat Yapılanması 19.05.2021 tarihinde https://www.egm.gov.tr/istihbarat/teskilat-yapilanmasi adresinden alındı.

ERTAN, İ. M. (2012). *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Sağlık Hakkı ve Etkinleştirilmesi* (Basılmış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EUROPEAN CONVENTİON ON HUMAN RİGHTS (2021). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. 18.05.2021 tarihinde https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf adresinden alındı.

FISHER, D. G. (2017). *Public Communication as Counter-Terrorism: An Examination of Zero-Sum Counter-Terrorism Assumptions* (Doctoral Dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 102849472017).

GARDİNER, L. K. (1995). Dealing with Intelligence-Policy Disconnects, in Inside CIA's Private World: Declassified Articles from the Agency's Internal Journal, 1955-1992, New Heaven: Yale University Press.

GODFREY, E. D., ve Harris, D. R. (1971). *Basic Elements Of Intelligence*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

GÖÇ, E. (2013). Türk İstihbaratının Tarihsel Gelişimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 85-111.

GÜÇLÜ, İ. (2015). Terörle Mücadele Stratejikleri. F. M. Harmancı, M. Gözübenli ve C. Zengin (Ed.), *Güvenlik Sektöründe Temel Stratejiler* içinde (s. 99-120). Ankara: Nobel Yayınları.

GÜDÜK, F. (2016). *Türk Askerî İstihbarat Yapısı ve Hukuksal Düzenlemeleri Hakkında Bir Öneri: ABD Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

GÜLDİKEN, N. (2006). Bilginin Elde Edilmesi ve Korunmasında Ekonomik İstihbarat Sistemlerinin Rolü. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2), 169-182.

GÜVEN, E. (2015). Stratejik İstihbarat. S. Yılmaz, *İstihbarat Dünyası* içinde (119-136), Ankara: Kripto Yayınları.

HANAMI, A. K. (2003). Structural Realism and Interconnectivity. In *Perspectives on Structural Realism* (pp. 199-222). New York: Palgrave Macmillan.

HATLEBREKKE, K. A., ve SMİTH, M. L. (2010). Towards a New Theory of Intelligence Failure? The Impact of Cognitive Closure and Discourse Failure. Intelligence and National Security, 25(2), 147-182.

HEYWOOD, A. (2013). *Siyase*t.(9. Baskı), (B. Özipek, Çev.), Ankara: Adres Yayınları.

INNES, M., ve ROBERTS, C. (2007). *Community Intelligence in the Policing of Community Safety*, Cardiff: Cardiff University Press.

İHA [İhlas Haber Ajansı], (2021). Terörün bir yıllık maliyetiyle 35 Avrasya Tüneli yapılabilirdi (09.01.2021). 23.05.2021 tarihinde https://www.iha.com.tr/istanbul-haberleri/terorun-bir-yillik-maliyetiyle-35-avrasya-tuneli-yapilabilirdi-2788417/ adresinden alındı.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI [JGK], (2021). Teşkilat Şeması. 19.05.2021 tarihinde https://www.jandarma.gov.tr/teskilat-semasi adresinden alındı.

KAHN, D. (2008) An Historical Theory of Intelligence, in Gill, P., Marrin, S. and Phythian, M. (Eds) Intelligence Theory: Key Questions and Debates, London: Routledge.

KAVSIRACI, O. (2020). İstihbarat Süreci ve İnsan Kaynaklı İstihbaratın Analizi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(27), 700-719.

KAVSİRACİ, O., ve DEMİRBAŞ, M. (2020). İstihbarat Faaliyetlerinin Devlet Güvenliği Açısından İncelenmesi. *Anadolu Strateji Dergisi*, 2(1), 49-64.

KAYNAK, M. (2009). *İstihbaratta Yeni Stratejiler, Örtülü Operasyonlar*. İstanbul: Truva Yayınları.

KÖSELİ, M. (2009). Terörle Mücadelede İstihbaratın Rolü. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11 (2), 51-72.

KÖSELİ, M. (2015). Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin İstihbarat Analizinde Kullanılması. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(21), 87-115.

KRUYS, G. P. (2006). Intelligence Failures: Causes and Contemporary Case Studies. South Africa: Institute for Strategic Studies, University of Pretoria. 19.05.2021 tarihinde https://repository.up.ac.za/handle/2263/3078 adresinden alındı.

KURTULMUŞ, N. (2018). Bakan Kurtulmuş: Terörün Türkiye'ye maliyeti 1.5 trilyon dolar, Bakan Kurtulmuş: Terörün Türkiye'ye maliyeti 1.5 trilyon dolar (13.06.2018). 23.05.2021 tarihinde https://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurtulmus-terorun-turkiyeye-maliyeti-1-40866951 adresinden alındı.

LOWENTHAL, M. M., (1985). The Burdensome Concept of Failure, in *Intelligence: Policy and Process*, ed. Alfred C. Maurer, Marion D. Tunstall, and James M. Keagle. Boulder, CO: Westview Press.

LOWENTHAL, M. M., (2018). *The Future of Intelligence*. Politiy Press: Cambridge.

LYNCH, J. P. (2011). Implications of Opportunity Theory for Combating Terrorism. In *Criminologists on Terrorism and Homeland Security*. Edited by Brian Forst, Jack R. Greene, and James P. Lynch, 151–182. Cambridge Studies in Criminology. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press.

MASIAPATO, N. M. (2017). *Cooperation of South African democratic intelligence oversight structures for good governance* (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Johannesburg, College of Business and Economics, Johannesburg.

MAĞAT, M. (2019). *Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Ulusal Güvenlik Sistemlerinin İncelenmesi: Türkiye İçin Öneriler* (Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

MİT [Milli İstihbarat Teşkilatı] (2021). İstihbarat Oluşumu. 12.05.2021 tarihinde https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html adresinden alındı.

MORRİS, N.A., (2015). Target Suitability and Terrorism Events at Places. *Criminology & Public Policy*, 14(2), pp.417-426.

MUELLER, J. (2016). *Emotional Response to Terrorism and Perceived Criminal Responsibility: Does Method of Recruitment Matter?* (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 10107584).

NELSON, H. (1993). The U.S. Intelligence Budget in the 1990s. *International Journal of intelligence and Counterintelligence*, 6, 1, 195-203.

ÖVET, T. (2020). Terörizm Kaynaklı Tehditlerde İstihbarat Kurumlarının Tehdit Değerlendirmesi: Geleneksel Yaklaşım. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9(1), 147-176.

ÖZDAĞ, Ü. (2014). *İstihbarat Teorisi* (10. baskı). Ankara: Kripto Yayınları.

ÖZKAN T. (2004). *Milli İstihbarat Teşkilatı, MİT'in Gizli Tarihi.* İstanbul: Alfa Yayınları.

ÖZKAN DUVAN, A. (2018). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 2. Maddesi Çerçevesinde Yaşam Hakkının Korunmasında Devletin Yükümlülüğü. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 24(2), 660-681. DOI: 10.33433/maruhad.502940

ÖZTÜRK, S. (2021). Terörle Mücadele ve Davalarda Son Durum (01.01.2021). 25.05.2021 tarihinde https://www.sozcu.com.tr/2021/yazarlar/saygi-ozturk/terorle-mucadele-ve-davalarda-son-durum-6192121/?utm_source=yazardetay&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber adresinden alındı.

RICHELSON, J. T. (1999). " Truth Conquers All Chains": The US Army Intelligence Support Activity, 1981-1989. International Journal of Intelligence and Counterintelligence, 12(2), 168-200.

SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI [SGK], (2021). Teşkilat Şeması. 19.05.2021 tarihinde https://www.sg.gov.tr/teskilat-semasi adresinden alındı.

SCHULSKY, A. N., ve SCHMITT, G. J., (2002). S*ilent Warfare: Undertanding The World of Intelligence*, 3rd Edition. Nebraska: Potomac Books.

SCHREIER, F. (2009). Human trafficking, oganised crime & intelligence. C. Friesendorf, Ed. *Strategies Against Human Trafficking: The Role Of The Security Sector* içinde (213-259). https://www.files.ethz.ch/isn/110346/2009-11_StrategiesAgainstHumanTrafficking.pdf

SEREN, M. (2017). *Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik.* Ankara: Orion Yayınevi.

SHAMASASTRY, R. (1915). *Kautilya's Arthashastra*. Bangalore: Government Press.

SIMS, J. E. (2006). Foreign Intelligence Liaison: Devils, Deals, and Details. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 19:2 195–217. DOI: 10.1080/08850600500483657

SIMS, J. (2008) Defending Adaptive Realism: Intelligence Theory Comes of Age, in Gill, P., Marrin, S. and Phythian, M. (Eds) Intelligence Theory: Key Questions and Debates, London: Routledge.

SÖKÜCÜ, D. (2009). *Küreselleşen Terörizmin Uluslararası Siyasete Etkileri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

SÖYLEMEZ, S. (2019). *Ulusal Güvenlik ve Türk İstihbarat Sistemi* (Basılmamış Yükseklisans Tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

SPARAGO, M. (2007). Terrorist recruitment: The crucial case of Al Qaeda's global Jihad terror network. 11.06.2021 tarihinde http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.488.1211&rep=rep1&type=pdf adresinden alındı.

SÜMERCAN, M. M. (2010). *Uluslararası terörizm ve PKK terör örgütü (1980'den günümüze)* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

ŞENER, N. (2020). PKK'nın kanlı bilançosu (4.09.2020). 25.05.2021 tarihinde https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/nedim-sener/pkknin-kanli-bilancosu-41602798 adresinden alındı.

ŞİMŞEK, T., ve ÖZKAYA, Y., (2018). Türkiye'de Terörizm ve Temel Makroekonomik Göstergeler Arasındaki İlişki. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (1), 267-290, DOI:10.21547/jss.334977

TEKİNER, M. A., ve GEMİCİ, E. (2019). Türkiye'nin Mevcut İç Güvenlik Yapısı ve 15 Temmuz Sonrası Yeni Bir Yapılanma Modeli. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(5), 15-40.

THOMAS, G. (2014). *A Critical Analysis of the Use of Community Intelligence in Local Neighbourhood Policing in South Wales (Doctoral dissertation*). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database (UMI No. 10134515)

TİRYAKİ, E., ve ÖZDAL, B. (2020). Açık Kaynak İstihbaratında Sosyal Medyanın Rolünün Analizi. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 3(2), 267-296.

YENİ ASIR (2021). Teröre harcanan para ülke ekonomisine akacak (10.01.2021). 23.05.2021 tarihinde https://www.yeniasir.com.tr/gundem/2021/01/10/terore-harcanan-para-ulke-ekonomisine-akacak adresinden alındı.

YILMAZ, S. (2012a). Türkiye'de Güvenlik ve İstihbarat Kurgusunun Temel Sorunları. 19.05.2021 tarihinde http://91.239.204.115/bitstream/11547/526/1/sait48.pdf adresinden alındı.

YILMAZ, S. (2012b). ABD İstihbaratında Yaşanan Değişimler. *TURAN-SAM*, 4(13), 10-15.

YUNUSOĞLU, K. (1987). *Devlet Güvenliği*. Ankara: EGM. Eğitim Dairesi Yayınları.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

ABD'NİN TERÖRLE MÜCADELE POLİTİKASININ ÇİN'İN YÜKSELİŞİNE ETKİSİ

Zekeriyya AKDAĞ[1]

Özet

11 Eylül saldırısının hemen ardından ABD, terörle mücadele politikasını benimsedi. ABD'nin bu politikası, bir yandan kendisine yapılan saldırılara cevap niteliğindeyken diğer yandan askeri gücüyle küresel düzene yeniden şekil verme amacı taşımaktaydı. Birçok ülke gibi Çin de ABD'nin bu politikasına destek oldu. ABD'nin terörle mücadele politikası, ABD başta olmak üzere Batılı ülkeler için Çin'in yükselişi sorununu kabaca on yıl erteledi. Çin 2010'lu yıllara gelindiğinde artık dünya ekonomisinin en güçlü aktörlerinden biri haline geldi. ABD'nin terörle mücadele politikası, ülkenin kaynaklarını önemli oranda askeri alana yöneltti. Her ne kadar ABD'nin düzen yıkıcı gücü büyük oranda artsa da düzen kurucu gücü aynı oranda gelişme göstermedi. Bu da ABD'nin uluslararası eylemlerinin meşruiyetini büyük oranda ortadan kaldırarak, ABD politikalarının daha fazla eleştirilmesine yol açtı. 11 Eylül saldırıları ile uluslararası düzeni askeri gücüne dayanarak yeniden şekillendirmeye kalkışan ABD, yeni bir düzen inşa edemediği gibi, uluslararası düzendeki konumunda da gerilemeler yaşadı. Çin ise bu dönemde kaynaklarını yoğun olarak ekonomik alana yönlendirerek uluslararası sistemde büyük bir yükseliş göstererek güç ve etkisini arttırabilmeyi başardı.

Bu çalışma ABD'nin terörle mücadele politikasının Çin'in yükselişi üzerinde nasıl bir etkide bulunduğu üzerinde durmaktadır. Bu çerçevede her iki ülkenin ekonomik verileri karşılıklı olarak analiz edilmiştir. ABD'nin terörle mücadele politikasının Çin'in yükselişinin ABD merkezli Batılı uluslararası düzen için yol açtığı sorunların ötelenmesine yol açtığı sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Çin, Çin'in Yükselişi, ABD'nin Terörle Mücadele Politikası

[1] Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, zekeriyya.akdag@inonu.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0866-603X

THE IMPACT OF THE US'S COUNTER-TERRORISM POLICY ON THE RISE OF CHINA

Abstract

After the 9/11 attacks, the US adopted a major policy to combat terrorism. While this policy of the USA was in response to the attacks on it, on the other hand, it aimed to reshape the global order with its military power. Like many countries China supported US war on terror. The US counter-terrorism policy has delayed the problem of China's rise for roughly a decade for Western countries, especially the US. By the 2010s, China has become one of the most powerful actors in the world economy. The USA's counter-terrorism policy has directed the country's resources to significantly military area. Although the US's order-breaking power has greatly increased, its order-building power has not improved at the same rate. This greatly undermined the legitimacy of US international actions, leading to further criticism of US policies. The United States, which attempted to reshape the international order based on its military power with the September 11 attacks, was unable to build a new order and experienced regressions in its position in the international order. China, on the other hand, managed to increase its power and influence by making a great rise in the international system by directing its resources intensively to the economic field.

This study focused on how the USA's counter-terrorism policy has had an impact on the rise of China. In this framework, economic data of both countries were analyzed mutually. It is concluded that the USA's anti-terrorism policy has led to the postponement of the problems caused by the rise of China for the US-centered Western international order.

Keywords: US, China, the Rise of China, US's Counter-Terrorism Policy

1. GİRİŞ

11 Eylül saldırılarından sonra terörle mücadele ABD dış politikasının merkezi haline geldi. ABD 11 Eylül saldırılarında sonra Afganistan ve Irak'ı işgal ederek, küresel üstünlüğünü daimi hale getirmeye çalıştı. ABD hala en güçlü olduğu askeri gücünü kullanarak olası rakiplerini oyun dışı bırakmayı amaçlıyordu. ABD'nin askeri gücünü merkeze alarak, uluslararası düzeni kendi lehine kalıcı kılma girişimleri beklenenin aksi sonuçlar doğurmuştur. 11 Eylül sonrasında ABD'nin giriştiği eylemler, ülkenin uluslararası prestijini ve meşruiyetinin daha fazla sorgulanmasına yol açmıştır. 11 Eylül sonrasında zorunlu olarak askeri alana büyük kaynak aktarmak zorunda kalan ABD, dünya ekonomisindeki merkezi konumunu tedrici olarak Çin'e devretmektedir. Çin'in 2000'li yıllar boyunca temel önceliği ekonomik alana vermesi, dünya ekonomisindeki konumunun sürekli bir şekilde yükselmesine yol açmıştır. 2010 yıllara gelindiğinde Çin, dünya ekonomisinin hemen hemen her alanında ya birinci ya da ikinci konuma yükselmiştir.

Bu çalışma, temelde 11 Eylül'ün Çin ve ABD'nin dünya ekonomisindeki rekabetine nasıl bir etkide bulunduğu sorusuna cevap aramaktadır. Ayrıca dünya ekonomisinde askeri güce ağırlık vermenin ekonomik rekabeti nasıl etkilediği, 11 Eylül'ün ABD'nin küresel üstünlüğünü ve Çin'in ekonomik yükselişini ne şekilde etkilediği soruları yanıtlanmaya çalışılacaktır.

Çalışmada ilk olarak ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında, askeri gücüne dayanarak küresel hegemonyasını daimi hale getirmek için uluslararası düzeni yeniden yapılandırma girişimi ve bunun sonuçlarına değinilecektir. Sonrasında 11 Eylül takip eden gelişmelerin ABD'nin uluslararası imajı ve meşruiyeti üzerindeki etkisi ele alınacaktır. En son olarak da 11 Eylül sonrası gelişmelerin Çin'in ekonomik yükselişine etkisi tartışılacaktır.

2. 11 EYLÜL SONRASI ABD'NİN ASKERİ GÜÇ İLE KÜRESEL DÜZENE ŞEKİL VERME GİRİŞİMİ

ABD, İkinci Dünya Savaşı ile mobilize olan, Soğuk Savaş süresince iyice genişleyen ve büyük oranda askeri kabiliyetleri merkeze alan daimi güçlü bir devlet yapısı inşa etti (Deudney ve Meiser, 2012: 26). Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş rekabetinden muzaffer çıkan ABD, 21. yüzyıla girerken Modern Avrupa'da ve küresel uluslararası sistemde eşi benzeri görülmemiş bir askeri üstünlüğe sahip oldu. Dünyanın tek süper gücü olarak ABD, ordusuna dünyanın geri kalınının çoğundan daha fazla askeri harcama yapıyor ve dünya çapında askeri üstünlüğü elinde tutuyor (Deudney ve Meiser, 2012: 24).

11 Eylül'ü stratejik bir meydan okuma olarak değerlendiren Bush yönetimi ve neoconlar, terörle mücadeleyi stratejik bir doktrin haline getirdiler. Terörle mücadele adı altında ABD'nin küresel hegemonyasın daha uzun süreceği yeni bir yapılanmayı, Orta Doğu'dan başlayarak gerçekleştirme çabasına girdiler (Özel ve Tuğtan, 2021). Bush liderliğindeki ABD yönetimi küresel hegemonyasını daha da kalıcı hale getirmek için 11 Eylül saldırılarını bir fırsat olarak görmüştür. ABD, 11 Eylül saldırıları sonrasında içeride ve uluslararası alanda kendisine verilen büyük desteği, küresel hegemonyasını daha da kalıcı hale getirmek için kullanmaya çalıştı.

Başkan Bush'un doktrini ABD'nin uluslararası sistemdeki baskın konumunu koruma stratejisi üzerine inşa edilmişti. 2002'deki Ulusal Güvenlik Stratejisi ABD ordusunun potansiyel rakiplerinin caydıracak şekilde yeteri güçte olacağını deklare etti. Yeterli ölçüde güçlü bir ordu, rakiplerinin ABD'yi yakalamak veya geçmek için askeri gücünü arttırma ihtimalini engelleyecekti. Bush doktrini ayrıca ABD'nin tek taraflı hareket etmeye istekli olduğunu beyan ediyordu. Bu durum önleyici ve hatta engelleyici savaş politikasında açıkça görülüyordu (Schmidt, 2012: 16). Bush'un bu stratejisi ABD'nin emperyal aşırı genişlemenin cazibesine yenik düşmesine yol açtı. Bu strateji, ABD'nin "gereksiz" savaşlara girmesine ve

diğer ülkeleri ABD'nin gücünü dengeleme arayışına ittiği için kendi kendini yenilgiye mahkum kılan bir stratejiydi (Schmidt, 2012: 17).

ABD dünyadaki en güçlü askeri güç olmasına rağmen, askeri güç ile başarılabilecek şeyler sınırlıdır. Vietnam savaşı ABD için ne askeri ne de siyasi bir zaferdir. Afganistan ve Irak savaşları ise kısa süreli bir askeri zafer olarak görülebilir. ABD düşman olarak gördüğü güçleri hızlı bir şekilde yenilgiye uğrattı. Fakat bunları hiçbir zaman siyasi bir zafer izlemedi. Afganistan'da Taliban hızlı bir şekilde devrilse de ülke istikrarsız olmaya devam etti. Irak'ta Saddam Hüseyin hızlı bir şekilde yerinden edilse de ABD burada demokrasi inşa edemedi ve düzeni sağlayamadı. ABD'nin buralardaki siyasi başarısızlığı hem bu ülkeler için hem de bölge için hala istikrarsızlık yaratmaktadır (Fischer, 2012: 142).

ABD'nin Afganistan ve Irak müdahaleleri Vietnam sendromuna benzer bir durum yarattı. Vietnam Savaşı, ABD'nin uzun süre diğer savaşlara müdahil olmaktan kaçınmasına yol açmıştı (Fischer, 2012: 131). 2010'lu yıllarda meydana gelen birçok krizde uluslararası arenada ABD'nin müdahil olması yönünden talep olmasına karşın ABD askeri müdahalelerden uzak durmaya çabaladı. Libya ve Suriye krizleri bunun en bariz örnekleridir.

2000'li yıllar boyunca ABD'nin askeri gücünü öne çıkaran girişimleri kendisinden ziyade potansiyel rakiplerinin ekmeğine yağ sürdü. Sert gücün kötüye kullanılması rakiplerin çıkarına olabilmektedir. ABD'nin Irak'ı işgali El Kaide'nin yeni eleman devşirmesine yardımcı olmuştur. Ana akım kamuoyunun kalplerinin ve beyinlerinin kazanılmasında yumuşak güç hayati bir rol oynamaktadır (Nye, 2012: 102). Sert güç zaman zaman beklentilerin tam tersi sonuçlar doğurabilmektedir. ABD'nin terörle mücadele adı altında yaptığı askeri müdahaleler, şiddete başvuran grupların daha da zemin bulmasına ve gelişmesine yol açmıştır. Sert gücün orantısız kullanımı, yoğun insan hakları ihlalleri, hukuksuz hapishane uygulamaları kitlelerin daha da radikalleşmesine yol açmaktadır.

ABD'nin terörle mücadele yöntemi, şiddete başvuran grupların daha yaygınlaşmasına ve daha fazla eleman devşirmesine yol açtı. ABD'ye yönelik 11 Eylül benzeri yeni saldırıların gerçekleşmemesi ve Usame Bin Ladin'in öldürülmesi, ABD açısından bir başarı olarak görülebilir. Fakat El Kaide ve İŞİD benzeri örgütler diğer ülkelere yayıldı ve küresel bir etkinlik kazandı.

ABD'nin 11 Eylül saldırılarına verdiği karşılık orta vadede kendi gücüne, hakimiyetine, prestijine ve gücünün meşruiyetine büyük zarar vermiştir (Özel ve Tuğtan, 2021). ABD'nin terörle küresel savaşının küresel ölçekte en çok fayda sağlayanı Rusya ve Çin'dir. Bu mücadele Batı ve Arap-Müslüman dünyasını zayıflatırken İsrail, İran ve Türkiye gibi Arap olmayan ülkeleri güçlendirdi ve Asya'nın yükselişini hızlandırdı (Moisi, 2021).

Küresel alanda hala askeri alanda tek süper güç olan ABD'nin, askeri gücüne dayanarak küresel üstünlüğünü sürdürmesi çalışması gayet doğal karşılanabilir. Fakat orta ve uzun vadede kaynakların aşırı bir şekilde askeri alana yönlendirilmesi küresel egemenliğin altını oymaktadır (Kennedy, 2002: 14). Her ne kadar, ekonomik kalkınma için askeri donanım bir yan yol olsa da uzun vadede üretim girişimlerine ayrılan kaynaklar daha fazla getiri sağlamaktadır (Wallerstein, 2004: 245).

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD, askeri gücüyle küresel düzeni kendi lehine daimi bir şekilde şekillendirme arayışına girişti. ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgaliyle süren bu askeri aşırı yayılması, küresel bir düzen tesis etmesine yaramadığı gibi ABD'nin küresel üstünlüğünü aşındırdı. ABD'nin sürekli bir şekilde askeri alana aşırı kaynak ayırmak zorunda kalması, dünya ekonomisindeki konumunda gerilemelere yol açtı.

3. 11 EYLÜL SONRASI ABD'NİN ULUSLARARASI İMAJI

11 Eylül saldırıları ve ABD'nin bu saldırıya verdiği karşılık, Amerika'nın uluslararası imajını oluşturan değerlerde bir değişime yol açtı. Terörle Küresel Savaş ile Afganistan ve Irak'ın işgali, çoğu kimsenin ABD'yi küstah, kibirli, emperyalist ve dünya barışını tehdit eden bir ülke olarak görmesine neden oldu (Manor ve Segev, 2015: 95). ABD'ye yönelik bu yeni algı ve ülkenin demokrasinin öncüsü olmaktan militarist bir imparatorluğa evirilmesi, ABD'nin uluslararası imajında bir krize yol açtı (Manor ve Segev, 2015: 95). ABD'nin 2000'lerin ortalarına doğru yeni kitle iletişim teknolojilerini de kullanarak uluslararası imajını düzeltmeye yönelik çabalarının tetikleyen temel unsur, ülkeye yönelik algıların terörle mücadele stratejisi dolayısıyla oldukça olumsuz olmasıydı.

2002 yılında Müslüman ülkelerdeki ABD algısını araştıran bir kamuoyu yoklamasında, cevap verenlerin büyük çoğunluğu, ABD'nin kendi toplumları üzerindeki etkisini olumsuz ve ABD'yi Müslüman karşıtı bir ülke olarak görmekteydiler. Başkan Bush döneminde, ABD'nin uluslararası imajı, sadece Müslüman ülkelerde değil dünya genelinde sürekli bir düşüş göstermiştir. 2002-2004 yılları arasında ABD'nin imajı en yakın müttefiklerinin gözünde dahi olumsuz olmuştu. Bu süre boyunca, Türkiye, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde Amerika'ya yönelik olumlu düşünenlerin sayısında iki kat düşüş yaşandı. Müslüman ülkelerin çoğunda ise ABD'ye yönelik nefret giderek yoğunlaştı. 2007 yılında dünya genelinde yapılan bir kamuoyu yoklamasında her iki kişiden biri, ABD'nin dünyadaki rolünü olumsuz gördüğünü dile getiriyordu (Manor ve Segev, 2015: 95).

2005-2007 yılları arasında yapılan çalışmalar, ABD karşıtı duyguların Amerikan toplumu ve kültüründen ziyade Amerika'nın dış politikası ve başkanıyla bağlantılı olduğunu gösteriyordu (Manor ve Segev, 2015: 95). Dolayısıyla ABD'nin imajını olumsuz etkileyen temel etken ülke yönetiminin dışarıda yürütmekte olduğu politikalardı. ABD'nin terörle mücadele sürecinde yoğun insan hakları ihlallerine yol açması ABD'nin prestijini olumsuz etkileyen unsurların başında gelmekteydi. Guantanamo Hapishanesi'nde yaşanan insan hakları ihlalleri ve Ebu Gureyb Hapishanesinde yaşananlar uzun süre uluslararası kamuoyunu meşgul etmeyi sürdürdü.

Bush yönetimi, ABD halkının terörle mücadeleye verdiği desteği, sivil toplumun alanının daraltılmak ve özgürlükleri daha fazla güvenliğin sağlanması adına kısıtlamak için kullandı. ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında iç politikada güvenlikli politikalara yönelmesini diğer ülkeler de takip etti. Dolayısıyla güvenlikçi politikalar küresel ölçekte hızlı bir yayılım gösterdi. Toplumsal katılım imkanları kısıtlanması yönündeki genel eğilim, sivil toplumun iç politikadaki ve dış politikadaki etkisini sınırladı (Özel ve Tuğtan, 2021). ABD'nin terörle mücadele yöntemi, ülkenin küresel ahlaki liderliğinin daha fazla sorgulanmasına neden oldu.

11 Eylül saldırılarından sonra beklentilerin aksine, ABD yönetici elitleri arasındaki dış politika farklılıkları giderek şiddetlendi. Demokratlar ve cumhuriyetçiler dış politika meseleleri hususunda, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri herhangi bir zamandan daha fazla bölündüler (Trubowitz, 2012: 154). Dolayısıyla 11 Eylül saldırıları ve Bush yönetiminin buna verdiği karşılık, ABD yönetici elitlerinin dış politika tercihleri arasındaki ayrılıkları hiç olmadığı kadar derinleştirdi.

Amerika'nın uluslararası itibarı, ahlaki üstünlüğü, diplomatik ağırlığı, ikna kabiliyeti, kültürel çekiciliği ve stratejik güvenirliğinden oluşan yumuşak gücü, askeri gücüne yardımcı bazı tamamlayıcı unsurlar değildir. Bunun ötesinde, ABD'nin uluslararası çevrede operasyon yapmasına olanak sağlayan hayati unsurlardır. Aynı zamanda ABD'nin üstünlüğüne karşı küresel bir alternatifin oluşmasını engelleyen temel siyasi yetkinliklerdir (Nye, 2012: 102).

ABD'nin askeri gücüne dayanarak giriştiği tek taraflı eylemler küresel hegemonyasının giderek daha fazla sorgulanmasına ve giriştiği eylemlerin gayri meşru olarak görülmesine yol açmıştır.

4. ABD'NİN AŞINAN EKONOMİK GÜCÜ VE ÇİN'İN EKONOMİK YÜKSELİŞİ

ABD'nin dünya ekonomisinde öncü konuma gelmesi 19. yüzyılın ikinci yarısında olmaya başladı. 1874 yılında ABD ilk kez ticari fazla vermeye başladı. Bu tarihten itibaren ABD denizaşırı ülkelerden aldığından daha fazla mal satmaya başladı. ABD'nin uluslararası ticaretteki bu kârlılığı, New York'un dünya finansal merkezi haline gelmesine yol açtı (LaFeber, 2012: 48). 1900'le birlikte ABD birçok ölçüye göre dünya üretiminde birinci sırada yer alıyordu (LaFeber, 2012: 57). 1945 yılına gelindiğinde ABD dünya refahının yarısını kontrol ediyordu (LaFeber, 2012: 55).

Yeni milenyum başladığında Amerikalıların büyük bir çoğunluğu en iyi, en müreffeh ve en barışçıl zamanlarını yaşadıklarını hissediyorlardı. Fakat birkaç yıl için bu durum tamamen değişti. Yeni dönem 2001 yılında İkiz Kule'lerin yıkılmasıyla başladı ve yedi yıl sonra ABD'nin 1929 Bunalımından beri en büyük ekonomik kriziyle karşı karşıya kalmasıyla devam etti. Seçimden seçime Amerika'daki belirsizlik hissi daha da fazla ortaya çıkmaya başladı. Amerika'nın dünyadaki durumu, vatandaşlarını nasıl bir geleceğin beklediği, yeni yüzyılın Amerikalılar için bir önceki kadar iyi olup olmayacağı yönündeki belirsizlikler giderek arttı (Cox ve Stokes, 2012: 1).

ABD hala dünyanın en büyük ekonomisi ve açık ara en büyük askeri gücü olsa da, Çin'in ekonomik büyümesi ABD'nin liderliğini aşındırmaktadır. 2008-9 ekonomik krizi bu değişimi daha açık bir şekilde ortaya koydu. ABD ekonomisi neredeyse durgunluğu saplanırken, Çin ekonomisi ekonomik büyümesi devam etti (Lieven, 2012: 395).

2001 yılın dünya ekonomileri sıralamasında altıncı sırada yer alan Çin, 2005'te beşinci sıraya, 2006'da dördüncü sıraya, 2007'de Almanya'yı geride bırakarak üçüncü sıraya, 2010 yılında da ikinci sıraya yükseldi (Statistik Times, 2021). 2011 yılının Şubat ayında Çin'in dünyanın ikinci büyük ekonomisi olduğu ilan edildi (Cox, 2012: 263). Çin Japonya'nın yerini alarak ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline geldi. Çin ekonomisinin 2030'a kadar ABD ekonomisini geçmesi beklenmektedir. Çin'in ekonomik olarak ABD'yi geçmesi çığır açan bir olay olacaktır. Bu gelişme, sadece yüzyıllık değil dört yüzyıllık eğilimin tersine dönmesi olacağı için oldukça büyük bir önem arz etmektedir (Lieven, 2012: 395).

2010 yılında Çin, ABD'nin dünya üretiminde lider ülke olma tacını devraldı. ABD yaklaşık yüzyıl boyunca dünyanın en büyük üreticisi konumundaydı (Layne, Wohlforth ve Brooks, 2012: 414). 2018 yılında Çin'in üretim çıktısı yaklaşık 4 Trilyon dolar değerindeyken, ABD'ninki 2.3 Trilyon dolar değerindeydi. 2018'de Çin'in dünya üretimindeki payı yüzde 28.7 iken, ABD'nin payı yüzde 16.8 oldu (Global Upside, 2021). Çin'in dünya üretimindeki payı ABD'ninkinden yaklaşık yüzde 10 daha fazla olmaya başladı. Bu oran, Çin'in dünya üretiminin süper gücü olduğunun göstergesidir (Richter, 2020).

Çin ekonomisi çoktandır dünya ekonomisi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Son zamanlarda ekonomik büyümesi yavaşlasa da 2018 yılında Çin'in satın alma gücü paritesine göre gayri safi yurtiçi hasılası dünya toplamının yüzde 18.7'sine erişti. Çin'in küresel büyümedeki payı 2017 yılında yüzde 27.2 oldu. Dolayısıyla Çin dünya ekonomisinin evriminde büyük bir belirleyici faktördür ve öyle olmaya devam edecektir (Shambaugh, 2020: 344). 1980'lı yıllarda Çin'in ekonomik büyümesinin küresel ekonomik büyümeye katkısı yüzde 7 dolaylarındayken, bu oran 2000'li yıllarda yüzde 19'a çıktı ve 2010-2017 yılları arasında ise yüzde 28 dolaylarına yükseldi. (Naughton, 2020: 114). Çin ekonomisi satın alma gücü paritesine göre 2014 yılında ABD ekonomisini geride bıraktı (Shambaugh, 2020: 344). Satın

alma gücü paritesine göre Çin 2014 yılından beri dünyanın en büyük ekonomisi konumuna gelmiş bulunuyor.

Çin'in olağandışı büyümesi her bakımdan küresel ekonominin görünümü değiştirdi. 2010 yılından itibaren dünyanın ikinci büyük ekonomi olan Çin, 2013 yılından itibaren dünya ticaretinde en büyük paya sahip ülke oldu. 2010'lu yıllarda Çin, birçok parametrede birinci veya ikinci konuma yükseldi (Naughton, 2020: 113). 2010'lu yılların sonlarına gelindiğinde, dünyanın üçte ikisinin Çin ile yaptığı mal ticareti ABD ile yaptığından daha fazla olmaya başladı (Leng ve Rajah, 2019). 2018 yılında Çin 124 ülkenin en büyük ticari ortağı haline geldi ve bu eğilim giderek artmaktadır. Çoğu ülke için Çin'e ticari bağımlılık önemli bir problem haline gelmiş bulunuyor (Shambaugh, 2020: 344).

2001 yılında dünya ülkelerinin yüzde 80'ninden fazlasının ticaret hacminde ABD'nin payı Çin'den daha fazlaydı. 2018 yılında gelindiğinde ABD ticaret hacminde daha fazla paya sahip olduğu ülkelerin oranı yüzde 30 dolaylarına düştü. Dünya Ticaret Örgütü üyesi 190 ülkeden 128'i, yani ülkelerin üçte ikisi, ABD ile yaptığından daha fazla Çin ile ticaret yapmaktadır. Ayrıca bunların içerisinde 90 ülkenin Çin ile yaptığı ticaret, ABD ile yapılanın iki katı civarındaydı (Leng ve Rajah, 2019).

Çin dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda ilerlemektedir. Komşu ülkelerin en önemli ticari ortağı haline gelen Çin, Dünya Bankası gibi mevcut uluslararası finans kuruluşlarının hemen hepsinden daha fazla uluslararası borç ve finans sağlamaktadır (Sutter, 2020: 227-8). Çin'in çabaları, ABD'nin Asya'daki güç dengelerini kendi lehine korumak ve desteklemek yönündeki hedeflerini tehlikeye sokmaktadır. Aynı zamanda ABD'nin Asya pazarına engelsiz girme gibi uzun süreli ekonomik hedeflerini tehdit etmektedir (Sutter, 2020: 228). Çin'in çoktandır dünyanın en çok ticaret yapan ülkesi olduğu kabul edilmektedir. Fakat Çin'in bu ticari üstünlüğünün, ABD'nin diğer ülkelerle olan ticari ortaklığındaki geleneksel baskın konumunu ortadan kaldırdığı genel olarak göz ardı edilmektedir (Leng ve Rajah, 2019). Çin'in dünya üretiminde ve ticaretinde sahip olduğu konum, ülkeyi ekonomik süper güç haline getirmektedir. Çin'in bu yükselişi ABD'nin özellikle de dünya üretimi ve ticaretindeki hakim konumunu ortadan kaldırmıştır.

Terörle savaş, gerçekte ABD'nin kaynaklarını yutan ve kapsamlı ulusal gücünü zayıflatan yorucu bir yıpratma savaşına dönüştü. Afganistan ve Irak'taki savaş ABD'ye trilyonlarca dolar maliyeti oldu ve binlerce hayata mal oldu. Ayrıca ABD'nin itibarını ve küresel liderliğini lekeledi. ABD'nin kaynaklarını, odağını ve zamanını terörle savaşa yöneltmesi, Çin ile ABD arasındaki güç dengesindeki değişimi hızlandırdı (Sun, 2021: 26).

11 Eylül ABD'nin dikkatini dağıtarak, Çin'in gücünü arttırması için stratejik bir fırsat penceresi sunmuştur. 11 Eylül Çin'in, ABD'ye meydan okuyucu olarak bir aktör olarak hedef olmaksızın, kendi kalkınmasına odaklanmak için bir on yıl daha bahşetmiştir (Sun, 2021: 25). 11 Eylül olmasa dahi Çin'in ekonomik gelişmeye devam etmesi bekleniyordu. Fakat 11 Eylül sonrası gelişmeler, özellikle de ABD'nin terörle mücadeleye odaklanması, Çin'in çoktandır devam gelişmelerin hızlanmasına yardımcı oldu. Bu gelişmeler, Çin'in stratejik yönelimini pek etkilemese de hedeflediği sonuçlara eriştiği çevreyi değiştirdi (Sun, 2021: 26).

Çin 1978'den beri ekonomik kalkınmaya odaklandı. Bunun sonucu olarak 2010 yılına kadar ortalama yüzde onluk bir ekonomik büyüme yakaladı. 11 Eylül olaylarının Çin'in ekonomik kalkınma odaklı stratejisinde herhangi bir değişikliğe yol açtığı söylenemez. 11 Eylül Çin'in iç politikadaki ve dış politikadaki önceliklerini değiştirmese dahi onlara erişimini kolaylaştırdı. Çin'in küresel bir ekonomik güç olma gibi stratejik hedeflerine daha kolay erişeceği bir uluslararası ortam yarattı.

5. SONUÇ

11 Eylül saldırılarıyla birlikte terörle mücadele, ABD dış politikasının odak noktası haline geldi. Terörle mücadeleyi stratejik bir doktrin haline getiren Bush yönetimi, askeri güç yoluyla ABD'nin küresel hegemonyasını daha uzun sürecek bir yapılanmaya dönüştürmeye girişti. ABD'nin 11 Eylül saldırılarına verdiği karşılık, Amerika'nın uluslararası imajını oluşturan değerlerde bir değişime yol açtı. ABD'ye yönelik uluslararası algı liberal değerlerin öncüsü olmaktan militarist bir imparatorluğa doğru evirildi. ABD kibirli, emperyalist ve dünya barışını tehdit eden bir ülke olarak görülmeye başlandı. ABD'nin uluslararası hukuku göz ardı eden girişimleri ve insan hakları ihlalleri, ülkenin küresel ahlaki liderliğinin daha fazla sorgulanmasına yol açtı. ABD'nin 11 Eylül sonrasında Afganistan ve Irak'ı işgali, orta vadede, ülkenin gücüne, hakimiyetine ve uluslararası meşruiyetine büyük zarar vermiştir.

Terörle savaş, ABD'nin aşırı genişleme tuzağına düşmesine yol açtı. Orta ve uzun vadede kaynakların aşırı bir şekilde askeri alana yönlendirmesi, yeterli düzeyde güvenlik sağlamadığı gibi ülkenin üstünlüğünün de altını oymaktadır. Her ne kadar askeri alana yönlendirilen kaynaklar da belli ölçüde artı değerin yaratılmasına yol açsa da, üretime yönlendirilen kaynaklar çok daha fazla artı değer yaratmaktadır.

ABD'nin 11 Eylül sonrası girişimleri, küresel düzeni kendi lehine yeniden şekillendirmeye yaramamakla kalmadı, aynı zamanda ülkenin küresel üstünlüğünü de aşındırdı. ABD'nin sürekli bir şekilde askeri alana aşırı kaynak ayırmak zorunda kalması, küresel ekonomik mücadelede geride kalmasına neden oldu. ABD'nin kaynaklarını ve odağını uzun bir süre terörle savaşa yöneltmesi, Çin ile ABD arasındaki güç dengesindeki değişimi hızlandırdı. 11 Eylül sonrası gelişmeler, Çin'in stratejik yönelimini pek etkilemese de hedeflediği sonuçlara eriştiği çevreyi değiştirdi.

Çin 1970'lerin sonlarından başlayarak ekonomiyi önceleyen bir politika yürütmeye başladı. 2000'li yıllarda da bu ekonomi öncelikli politikasına devam eden Çin hemen hemen her alanda dünya ekonomisinde birinci veya ikinci güç konumuna yükseldi. 2010 yılında Japonya'yı geçerek dünya ekonomisinin ikinci büyük gücü olan Çin, 2014 yılından beri satın alma gücü paritesine göre dünyanın en büyük ekonomisidir. 2010 yılında dünya üretiminde ABD'nin yüzyıllık öncülüğünü devralan Çin, günümüzde dünya üretiminin süper gücü konumundadır. 2013 yılında ticaret hacminde ABD'yi geride bırakan Çin, dünya ticaretinde de en büyük aktördür. 2020'li yıllara gelindiğinde, dünya üzerindeki ülkelerin üçte ikisinin dış ticaretinde Çin ABD'den daha büyük bir hacme sahip olmaya başladı. Dünya üretiminde ve ticaretinde süper güç konumuna yükselen Çin, ABD'nin dünya ekonomisindeki konumunu aşındırmaktadır. Çin'in dünya ekonomisinde yaklaşık yüzyıl süren ABD öncülüğünü devralması, aynı zamanda Batı'nın dört yüzyıllık öncülüğünün de son bulması bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Cox, M. (2012), The US, China, and Rising Asia, M. Cox ve D. Stokes İçinde, *US Foreign Policy*, (259-276), New York: Oxford University Press.

Cox, M. ve Stokes, D. (2012), Introduction: US Foreign Policy - Past, Present and Future, M. Cox ve D. Stokes İçinde, *US Foreign Policy*, (1-4), New York: Oxford University Press.

Deudney, D. ve Meiser, J. (2012), Amerikan Exceptionalism, M. Cox ve D. Stokes İçinde, *US Foreign Policy*, (21-39), New York: Oxford University Press.

Fischer, B. (2012), Military Power and US Foreign Policy, M. Cox ve D. Stokes İçinde, *US Foreign Policy*, (130-143), New York: Oxford University Press.

Global Upside (2021), Top 10 Manufacturing Countries in the World, https://globalupside.com/top-10-manufacturing-countries-in-the-world/, (16.10.2021).

Kang, D. C. (2007), China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia, New York: Columbia University Press.

Kennedy, P. (2002), Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, Çev. B. Karanakçı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

LaFeber, W. (2012), The US rise to World Power, 1776-1945, M. Cox ve D. Stokes İçinde, *US Foreign Policy*, (40-58), New York: Oxford University Press.

Layne, C.; Wohlforth W. ve Brooks, S. (2012), US Decline or Primacy? A Debate, M. Cox ve D. Stokes İçinde, *US Foreign Policy*, (409-429), New York: Oxford University Press.

Leng, A. ve Rajah R. (2019), Chart of the week: Global trade through a US-China lens, The Interpereter, Lowy Institute, https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/chart-week-global-trade-through-us-china-lens, 13.10.2021.

Lieven, A. (2012), The Future of US Foreign Policy, M. Cox ve D. Stokes İçinde, *US Foreign Policy*, (392-408), New York: Oxford University Press.

Manor, I. ve Segev, E. (2015), America's Selfie: How the US Portrays itself on its Social Media Accounts, C. Bjola ve M. Holmes İçinde, *Digital Diplomacy Theory and Practice*, (89-107), New York: Routledge.

Moisi, D. (2021), 9/11, Bin Laden's Unlikely Gift to China and Russia, WorldCrunch, 11.09.2021, https://worldcrunch.com/world-affairs/911-bin-laden-helped-china-russia, 13.09.2021.

Naughton, B. (2020), China's Global Economic Interactions, D. Shambaugh İçinde, *China & World*, (113-136), New York: Oxford University Press.

Nye, J. S. (2012), Obama and Smart Power, M. Cox ve D. Stokes İçinde, *US Foreign Policy*, (97-108), New York: Oxford University Press.

Özel, S. ve Tuğtan M.A. (2021), "11 Eylül'ün 20. Yıl Dönümünde Biden'ın Dış Politikası Trump'tan ne kadar Farklı?", T24, 11.09.2021, https://t24.com.tr/haber/11-eylul-un-20-yil-donumunde-biden-in-dis-politikasi-trump-tan-ne-kadar-farkli,978145, 13.09.2021.

Pekcan, C. (2019), Çin Dış Politikası ve ABD ile İlişkiler, Bursa: Dora Yayınları.

Richter, F. (2020), These are the top 10 manufacturing countries in the World, World Economic Forum, 25.02.2020, https://www.weforum.org/agenda/2020/02/countries-manufacturing-trade-exports-economics/, (16.10.2021).

Schmidt, B. (2012), Theories of US Foreign Policy, M. Cox ve D. Stokes İçinde, *US Foreign Policy*, (5-20), New York: Oxford University Press.

Shambaugh, D. (2020), China and the World, D. Shambaugh İçinde, *China & World*, (342-367), New York: Oxford University Press.

Statistik Times (2021), https://statisticstimes.com/economy/largest-economies-in-the-world.php, (16.10.2021).

Sun, Y. (2021), China's Rise Post-9/11, Ed. L. Khalil, *Did 9/11 Change Our World?*, Lowy Institute Debate Feature, (25-29), Sydney: Lowy Institute.

Sutter, R. (2020), China's Relations with the United States, D. Shambaugh İçinde, *China & World*, (211-232), New York: Oxford University Press.

Trubowitz, P. (2012), Regional Shift and US Foreign Policy, M. Cox ve D. Stokes İçinde, *US Foreign Policy*, (144-159), New York: Oxford University Press.

Wallerstein, I. (2004), Amerikan Gününün Gerileyişi Kaotik Bir Dünyada ABD, Çev. T. Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

YARDIMCI KOLLUK KUVVETLERİNİN TERÖR FAALİYETLERİNİN ÖNLENMESİNDEKİ ROLÜ

Yakup BULUT[1]

Seda KULU BAY[2]

Özet

Tarihsel süreçte özellikle kent alanlarının güvenliğinde yardımcı kolluk olarak bekçilik kurumu ve mahalle bekçiliği önemli işlevler yerine getirmiştir. Mahallenin, Osmanlı devlet yönetiminde önemli bir yere sahip olduğu, mahalleye gelen, yerleşen ve mahallede kalıcı olanların bile güvenilirliğinin dikkatle araştırıldığı hesaba katıldığında, mahalle bekçiliği uygulamasının mahalle güvenliği açısından ne kadar önemli olacağı söylenebilir. Günümüzde uygulama alanı bulmaya çalışan mahalle bekçiliği, yardımcı kolluk olarak eski işlevini ne kadar görebilir tartışılmakla beraber, araç ve gereç bakımından çok daha fazla imkanın olduğu günümüzde mahalle bekçiliği çok daha etkin olabilir.

Günümüzde terörün mekân ayırt etmeden özellikle kentsel alanlarda çok daha fazla tahrip edici olduğu ve yaşam merkezi olan kent alanlarının çok daha fazla güvenli alanlara dönüşmesi gerektiği açıktır. Çünkü terör ve terör örgütleri, toplumun ve bireyin yaşamını tehdit eden, hükümetleri hedef alan, özellikle sivil hedeflere karşı yönlendirilen, önceden tasarlanan, sosyal veya siyasi amaçları olan, şiddetten beslenen yapılardır. Genel kolluk kuvvetleri terörle mücadelede her zaman ön planda olmakla beraber, terör faaliyetlerinin artması ve geniş alanlara yayılması sonucunda, özellikle faaliyetlerin artış gösterdiği kırsal yerleşim alanlarında yardımcı kolluk kuvvetlerine ihtiyaç duyulmuştur. Yardımcı kolluk kuvvetleri, tek bir örgütlenme içerisinde yer almamakta ve bulundukları kurumların görev alanından tamamen sorumlu olan bir özellik göstermedikleri için, terörle mücadelede hem Emniyet teşkilatıyla hem de Jandarma genel komutanlığıyla beraber çalışmaktadırlar. Bu açıdan çalışmada betimleyici bir yöntemle yardımcı kolluğun terör faaliyetlerini önlemedeki rolü araştırılmakta ve bazı önerilere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yardımcı Kolluk Kuvvetleri, Terör, Emniyet*

[1] Gaziantep Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, yakupbulut@hotmail.com, ORCİD: 0000-0002-0838-4200

[2] Gaziantep Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, sedakulu@gmail.com, ORCİD: 0000-0001-6989-0695

THE ROLE OF AUXILIARY LAWN FORCES IN PREVENTION OF TERRORIST ACTIVITIES

Abstract

In the historical process, especially in the security of urban areas, the guard institution as a auxiliary lawn force and neighborhood guard have fulfilled important functions. Considering that the neighborhood had an important place in the Ottoman state administration, and the reliability of even those who came to the neighborhood, settled and stayed in the neighborhood were carefully investigated, it can be said how important the neighborhood guard practice would be in terms of neighborhood security. Although it is discussed how much the neighborhood watch, which is trying to find an application area, can perform its former function as an auxiliary law enforcement, neighborhood watch can be much more effective today when there are much more opportunities in terms of tools and equipment.

Today, it is clear that terrorism is much more destructive, especially in urban areas, and urban areas, which are the center of life, should be transformed into safer areas. Because terror and terrorist organizations are structures that threaten the life of the society and the individual, target governments, are directed especially against civilian targets, have social or political purposes, are fed by violence. Although the general law enforcement forces are always at the forefront in the fight against terrorism, as a result of the increase and spread of terrorist activities over large areas, auxiliary law enforcement forces were needed especially in rural settlements where activities increased. Auxiliary law enforcement officers do not take part in a single organization and work together with both the Police Department and the General Command of the Gendarmerie in the fight against terrorism, as they do not show a characteristic that is fully responsible for the field of duty of the institutions they are in. In this respect, in this study, the role of the auxiliary law enforcement in preventing terrorist activities is investigated with a descriptive method and some suggestions are given.

Key words: *Auxiliary Lawn Forces, Terror, Safety*

1.GİRİŞ

Yardımcı kolluk kuvveti olarak kentin asayişini sağlayan bekçiler, mahalle güvenliğinin sağlanmasında aktif rol oynamaktadır. Köy ve mahalle halkının huzur ve güven ortamında yaşayabilmeleri amacıyla hayata geçirilen mahalle bekçiliği uygulaması, geçişle kıyaslandığında, hem teçhizat hem de sahip oldukları yetkiler bakımından çok daha iyi konumda ve daha etkin olması beklenebilir. Türkiye'nin neredeyse yarım asırdır mücadele etmekte olduğu bir sorun olarak terör, artık kırsal-kentsel alan ayrımı yapılmaksızın, devleti ve toplumu tehdit eden, korkutma ve yıldırma odaklı bir yapıya sahip olduğu dikkate alınıldığında terör faaliyetlerinin önlenmesi noktasında genel kolluk kuvvetlerinin yanı sıra yardımcı kolluk birimlerine de ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Nitekim bugün çarşı ve mahalle bekçiliği uygulamasının tekrar getirilmesinin nedenleri arasında, terör faaliyetlerinin artışı, genel kolluk kuvvetlerine ek olarak bu tür yardımcı kolluk kuvvetlerine ihtiyaç duyulması yer almaktadır. Böylece kent ve mahalle düzeyinde oluşabilecek kaotik ortamlara ve terör faaliyetlerine engel olunabilir. Diğer bir ifade ile amaç, yardımcı kolluk kuvvetleri ile de terörü engellenmeye çalışmaktadır. ***İşte bu çalışma***, kentsel alanın güvenliğinden sorumlu olan bekçilerin bu konudaki rolünü tartışmak, çarşı ve mahalle bekçilerinin kolluk kuvvetleri içerisindeki yerini ele alarak, tarihsel süreçte bekçilik kurumunu incelemek ve bugün tekrar tesis edilen bu kurumun, yardımcı bir kolluk birimi olarak terörü önlemede nasıl bir etkiye sahip olacağını ortaya koymaktır. Betimleyici bir yöntemle ele alınan çalışmada *öncelikle* literatür bilgileri çerçevesinde konu ele alınmakta, *daha sonra* çarşı ve mahalle bekçilerinin terörle mücadele konusunda oynadıkları role değinilmektedir. *Sonuçta ise*, çarşı ve mahalle bekçilerinin terör faaliyetlerinin önlenmesi noktasındaki rollerinin geliştirilmesi yönünde birtakım önerilere yer verilmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Mahalle ve köy güvenliğinin sağlanmasında görev alan yardımcı kolluk kuvvetleri, genel kolluk kuvvetleri gibi suçla mücadele etmez, suçun ortaya çıkmasını önleyici bir rol üstlenir. Diğer bir ifade ile görev yaptığı bölgelerde, suçu engelleyici bir güç olarak varlık gösterirler. Türk toplumunda "bekçi baba" ismiyle de anılan, köy ve mahalle bekçilerine, mahalleli de sahip çıkmakta ve onları hane içerisinden birisi olarak görmektedirler. Dolayısıyla köy ve mahalle halkının huzurlu ve güvenli bir ortamda yaşayabilmelerine önemli katkı sağlayabilirler. Geçmişteki başarılı uygulama örnekleri dikkate alındığında, bu tür yardımcı kollukların etkin olabilmesi için görev alanlarındaki köy ve mahalle halkının da yardımcı kolluğu benimsemesi ve işbirliği içinde olması gerekmektedir. Böylece, yardımcı kolluğa biçilen rolün gerçekleşmesi daha kolay olacaktır.

Nitekim geçmişte halkla iç içe olmasına rağmen halk tarafından tam anlamıyla kabul göremeyen çarşı ve mahalle bekçileri, yüzyıllardır belirtilen önleyici rolü üstlenmişlerdir. Türkiye'de 1991 yılında geri hizmete alınan çarşı ve mahalle bekçileri, 2016 yılında çıkarılan bir kararname ile tekrar aktif görev yerleri olarak anılan; çarşı, cadde ve sokaklarda yerlerini almışlardır. Çarşı ve mahalle bekçilerinin tekrar göreve başlamasındaki en büyük rol, özellikle hem bölgesel hem de kentsel alanlarda farklı taktikler kullanarak var olmaya çalışan ve giderek artan terör faaliyetleri olmuştur. Bu faaliyetlerin engellenebilmesi noktasında bekçiler, son beş yılda Türkiye'deki tüm bölgeler olmak üzere görevlerini ifa etmeye başlamışlardır. Dolayısıyla köy, çarşı ve mahalle bekçileri, hem terörü önlemede hem kentsel güvenliğin, çarşı ve mahalle güvenliğinin sağlanmasında yardımcı bir kolluk kuvvetidir.

3. KOLLUK KUVVETLERİ İÇERİSİNDE YARDIMCI KOLLUK KUVVETLERİ

Hemen her devletin ortak ve en önemli sorunu güvenliktir. Bu açıdan her devlet kendi iç ve dış güvenliğini sağlayacak birimler oluşturmaktadırlar. Kolluk kuvveti olarak bilinen bu birimler, önleyici ve adli fonksiyonlara sahip ve kamu düzenini sağlamaya dönük bir kamu

hizmeti faaliyetini yürtürler (Arslan, 2018:179). Kamu düzeninin bozulduğu durumlarda düzeni eski haline getirmek de yine kolluk kuvvetlerinin faaliyetleri arasındadır. Bu bağlamda faaliyet gösteren kolluk kuvvetleri; *genel kolluk kuvvetleri, özel kolluk kuvvetleri ve yardımcı kolluk kuvvetleri* olarak sınıflandırılmaktadır.

Genel kolluk kuvvetleri; kamu düzenini sağlamak amacıyla ülke içerisinde vatandaşlar ve her türlü eylemleri üzerinde yetkili olan kolluktur (Ak, 2019: 54). Genel kolluk, polis, jandarma ve sahil güvenlik kuvvetlerinden oluşmaktadır. Kuvvetler arasındaki farklılık, coğrafi alan itibariyle ayrılmaktadır. Aralarındaki ayrımı (Bkz. Gözler ve Kaplan, 2017:172) jandarmanın görev yeri olan, il ve ilçe belediye sınırları dışında kalan yerler ve belediye sınırları içinde olmakla beraber polis teşkilatı kurulmamış yerler olarak belirtilmekte, polis ve jandarmanın görev ayrımı olarak belirtilmektedir. Sahil güvenlik kuvvetlerinin görev yeri ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün sahilleri, iç suları, boğazları, liman ve körfezleri, karasuları, münhasır ekonomik bölgesi ile ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca egemenlik ve denetimi altında bulunan deniz alanlarıdır (Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu, 1982: md.1).

Özel kolluk kuvvetleri; özel bir kanunla kurulan ve genel kolluk görevi dışında sadece belirli tür faaliyetler konusunda görevlidir (Gözler ve Kaplan, 2017: 171). Belediye zabıtası, liman zabıtası, orman muhafaza, gümrük muhafaza, tarım kolluğu, çevre kolluğu gibi birimlere sahip olan özel kolluk kuvvetleri, daha spesifik ve küçük ölçeklidirler. Nitekim, bu birimler farklı zaman dilimlerinde farklı ihtiyaçlar sonucunda ortaya çıkmışlardır.

Yardımcı kolluk kuvvetleri, genel kolluk kuvvetleri ve özel kolluk kuvvetlerinin bulunmadığı yer ve zamanlarda kolluk görevini yerine getiren kişi ve kuruluşlardır (Karakurt ve Bal, 2013: 85). Yardımcı kolluk kuvvetlerine mensup olan birimler için literatürde farklı gruplandırmalar mevcuttur. Çalışmada, köy muhtarları ve ihtiyar meclisleri, köy korucusu, gönüllü güvenlik korucusu, güvenlik korucusu, kır ve köy bekçisi, çarşı ve mahalle bekçisi, hayvan sağlığı zabıta komisyonu, ceza infaz koruma memuru, fahri trafik müfettişi, özel güvenlik görevlisi (literatürde özel kolluk ve yardımcı kolluk içinde sayılması gerektiğine dair farklı görüşler mevcuttur), demiryolu geçit bekçisi, fahri av müfettişi, icra memuru, okul geçidi görevlisi, hava taşıtı kaptanı, gemi kaptanı yardımcı kolluk kuvveti olarak gruplandırılacaktır (Ak, 2019; Karakurt ve Bal, 2013). Farklı bölgelerde görev yapmakta olan yardımcı kolluk kuvvetleri, belirlenen bölgeler içerisinde devriye gezerek asayişin sağlanmasından görevlidirler. Genellikle silahlı bir kolluk kuvveti olan yardımcı kolluk, olumsuz bir durum yaşandığında müdahale eder fakat müdahalenin güçleşmesi durumlarında bölgede görev yapmakta olan genel kolluk kuvvetlerinden destek talep eder. Örneğin çarşı ve mahalle bekçileri, müdahale ettikleri bir olay sonrasında olayın sorumlularını genel kolluk kuvvetlerine teslim etmekle yükümlüdürler.

4. ÇARŞI VE MAHALLE BEKÇİLERİ

Mahalleler, sosyoekonomik ve dinsel açıdan homojen özellikler gösteren komşuluk birimleridir (Kavruk, 2018: 71). Halkın birarada yaşadığı ve güçlü iletişim ağları kurduğu mahalleler, Anadolu Türk kentlerinin kimliğini yansıtmaktadırlar. Özellikle Osmanlı Devleti mahalle yapısı, aynı dini değerlerini paylaşan kimselerin oluşturduğu, yardımlaşma ve örgütlenme konusunda öncü konumda bulunan, mahalli idareler içerisindeki en küçük yapıdır. Osmanlı'da mahalle ilişkileri bireylerin karşılıklı güvenine dayanmaktaydı. Bu duruma kefalet sistemi örnek gösterilebilir. Kefalet sistemi, bir kimsenin mahalleye yerleşmesi için mahalle sakinlerinden birinin yanı sıra imamın da kefil olmasını gerektiren bir sistemdir. (Çadırcı, 1997: 41). Bu kefalet sistemi, mahallede herkesin birbirini tanımasını ve güvenliğin sağlanmasını tesis ediyordu. Bütüncül açıdan bakıldığında kenti oluşturan mahalleler, güvenliğin sağlanmasında öncü rol üstlenmektedirler. Ancak nüfus ve göç arttıkça güvenlik ihtiyacı en çok mahallelerde ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, mahalle güvenliğinin sağlanması bir nevi kentsel güvenliğin

sağlanması olarak nitelendirilebilir. Mahalle güvenliğinin sağlanmasında yüzyıllardır varlıklarını sürdüren, yardımcı kolluk kuvveti çarşı ve mahalle bekçiliği duyulan güvenlik ihtiyacını karşılamada büyük rol oynamaktadır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti döneminde kent güvenliğinin sağlanmasında mahallenin çok önemli bir yere sahip olduğu, heterojen bir toplumsal yapıya sahip olmasına, farklı gelir ve meslek gruplarından insanların birlikte yaşamalarına rağmen mahalle düzeyinde uygulanan güçlü sosyal kontrolün uygulanmasından dolayı mahalle, güvenli alan haline gelmekteydi. Mahalle güvenliği açısından mahalleye gelen kişilere kefil olunabilmekteydi ve bu sayede suç işleme niyetinde olan kişiler kefilleri sayesinde suç işlemekten uzaklaştırılarak mahalle güvenliğine ve dolayısıyla kent güvenliğine önemli katkılar sağlanmaktaydı (Alada, 1989: 111; Bulut ve Kara, 2011:5-6). Antakya ölçeğinde yapılan bir araştırmada (Bulut ve Kara, 2011: 18-19) kentin güvenli olması için mahallelerin güvenli olması gerektiği, kent güvenliğinden sadece emniyet birimleri değil, halk ve diğer kamu kurumlarının da sorumlu olduğu belirtilmekte. Araştırmada muhtarların mahalle güvenliği için mahallede devamlı görev yapan polis ve bekçilerin olması gerektiği görüşünde oldukları görülmüştür.

İlkçağ uygarlıklarından itibaren varolan bekçilik sistemleri (Yılmaz, 2004: 210; Bayramoğlu Alada, 2008: 35), Osmanlı Devleti itibariyle mahallenin güvenliğinin sağlanmasında kilit rol oynamışlardır. Osmanlı'da ilk olarak mahalle halkı içerisinden seçilen kişiler bekçilik görevini üstlenmişlerdir. Daha sonra (17.yüzyıldan sonra) bekçilik görevi özel kişilere verilmiş ve bekçilerin yerine getirmesi gereken görev sadece güvenliğin sağlanması olmaktan çıkıp, gece boyu fenerleri yakmak da eklenmiştir (Bayramoğlu Alada, 2008: 170). Bu dönemde bekçilerin alınması içinde kefalet sistemi uygulanmış ve muhtarlık kurumu oluşturulana kadar imama, sonrasında muhtara karşı sorumlu tutulmuşlardır. Ücretleri mahalle halkının ortak bir miktar para toplaması ile karşılanan bekçiler, mahallede kendileri için belirlenen bir kulübede veya mahalle kıraathanesinin arkasına inşa edilen odalarda yaşamışlardır. Mahalledeki cenaze, düğün vb. toplu organizasyonları duyurmak, mahalledeki çocukları okula getirip-götürmek, Ramazan aylarında sahur vakitlerinde davul çalmak bekçilerin görevleri arasında sayılmaktadır. Ayrıca, mahalleden bir süreliğine ayrılacak ev sahiplerinin evlerini korumak için ev sahibi dönene kadar evlerinde kalmaları da bekçilerin görevleri arasında sayılabilir (Doğan, 2019: 261; Abdülaziz Bey,1995: 312). 1914 yılında ise, bekçilerin varlığı yasal bir dayanağa bağlanmıştır (Doğan, 2019: 266; Şeker ve Baytun, 2013: 330).

29 Nisan 1914 tarihinde çıkarılan Çarşı ve Mahallat Bekçileri Hakkında Kanun-ı Muvakkat'a kadar bekçiler, mahalleli ile çok yakın ilişkilere sahip olmuştur. Fakat kanun sonrası bekçiler, mahallenin bir parçası olmaktan çıkıp tamamen güvenlik ihtiyacını karşılamak amacıyla varolan, mahalleliyle daha formel ilişkilere sahip olan kişilere dönüşmüşlerdir. Bekçilerin görev ve yetkilerinin sayıldığı bu kanun, bazı değişikliklere uğrasa da 1966 yılına kadar uygulanmaya devam etmiştir. 1966 yılında ise 772 sayılı çarşı ve Mahalle Bekçileri Hakkında Kanun çıkartılarak, bekçilerin görevleri ve yetki çerçeveleri tamamen çizilmiştir. Günümüzde de benzer bir görev ve yetki çerçevesi çizilmiştir. 77 Sayılı Kanun'a göre çarşı ve mahalle bekçilerinin görevleri; "genel kolluk kuvvetlerinin derhal müdahalesine imkan bulunmıyan acele ve zaruri hallerdeki görevleri, genel kolluk kuvvetlerine yardım yönünden görevleri, mahalle sakinlerinin istirahat, sağlık ve selametini sağlamak bakımından görevleri" olarak üç ana gruba ayrılmıştır (Çarşı ve Mahalle Bekçileri Hakkında Kanun , 1966: md.3). 1991 yılına kadar bu kanuna tabi olarak görevlerini sürdürmekte olan bekçiler, emniyet birimlerinde geri hizmete çekilmişlerdir. Bunun sonucu olarak 1993-2016 yılları arasında çarşı ve mahalle bekçisi alımı gerçekleştirilmemiştir. Ancak 2016 yılında başlatılan pilot uygulama ile Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da, Diyarbakır, Şırnak, Mardin, Hakkari, Şanlıurfa illerinde, bekçi alımları yapılmaya başlanmıştır. Bu uygulamanın tekrar başlatılmasındaki en

belirgin etken, hem ülke dışından gelen hem de ülke içerisine yayılmış bir durumda olan terör faaliyetlerinin engellenmesidir (Atak Çobanoğlu ve Bek, 2019: 1761; Yüncüler, 2016). 2018 yılında 20 ilde aktif hale gelen çarşı ve mahalle bekçiliği uygulaması, 2019 yılında 81 ilde de uygulanmaya başlamıştır.

Mahalle bekçiliğinin hayata geçirilmesiyle önemli faaliyetlerin gerçekleştiği görülmektedir. 2016 Nisan ayı itibariyle, 9.433 (9364 erkek, 69 kadın) çarşı ve mahalle bekçisi göreve başlamıştır (İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2019). 1 Eylül 2018-29 Şubat 2020 tarihleri arasını kapsayan dönemde çarşı ve mahalle bekçilerinin ülke çapındaki icraatlerinin verileri İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2020), 129.658 şahıs hakkında adli işlem, 4.224 hırsızlık olayına müdahale yapılmıştır. 1.128 kayıp çocuk ailelerine teslim edilirken, 18 yaş üstü 3.689 kayıp şahıs bekçiler tarafından bulunmuştur. 69.655 aranan şahıs hakkında işlem yapılmıştır. Ayrıca **253 kilo 319 gr** uyuşturucu/uyarıcı (kokain, eroin, esrar, bonzai vb.) madde ile **36 bin 103** adet hap, **20** adet uzun namlulu silah, **2 bin 321** adet tabanca,**876** adet av tüfeği, **5** adet el yapımı patlayıcı,**6** el bombası, **23.483** adet mermi/av tüfeği kartuşu,**3 bin 399** adet kurusıkı tabanca,**3 bin 538** adet tabanca şarjörü ve muhtelif parçaları bekçiler tarafından ele geçirilmiştir. İçişleri Bakanlığı'nın 2020 yılında yayınlanan verilere göre, mal varlığına karşı işlenen tüm suçlarda 2018 yılı ile 2019 yılı karşılaştırıldığında **yüzde 10**'luk, evden hırsızlık olaylarında ise **yüzde 16,7** oranında bir düşüş yaşanmıştır. Ülke sınırında bulunan, yoğun göç alan 2,069 milyon nüfusa sahip Gaziantep ili özelinde ise, Gaziantep İl Emniyet Müdürlüğü'nün verilerine göre (Gaziantep İl Emniyet Müdürlüğü, 2019), il merkezinde 22.00 ile 06.00 saatleri arasında görev yapan bekçiler ile mala karşı işlenen suçlar arasında yapılan karşılaştırma neticesinde, 2017-2018 yılları arasında %25 oranında bir azalış sağlandığı belirtilmiştir. Bu veriler ışığında, çarşı ve mahalle bekçilerinin görev ve yetkileri doğrultusunda ülke güvenliğine olumlu bir katkı sağladıkları söylenebilir.

Tablo 1:Yıllara Göre Türkiye'deki Bekçi Sayısı[1]

Kaynak: (İrdem vd., 2019: 18)

Türkiye'deki bekçi sayısının yıllara göre seyri ve yukarıda yer alan verilerden hareketle, bekçilerin halkın huzurunun ve güvenliğinin sağlanmasında üstlenmiş olduğu role bağlı olarak, uygulamanın kapsamının genişletilerek ülke genelinde uygulanır hale gelmesi, diğer bir ifade ile uygulamanın yaygınlaştırılması, bekçilik uygulamasının önemini göstermektedir. Özellikle 2016 yılı itibariyle bekçi sayısında görülen artışa paralel olarak suç oranlarındaki azalış arasında bir bağ olduğu düşünülmektedir. Nitekim, yerel yönetimlerde olduğu gibi, bekçilerin halka en yakın kolluk birimi olması, yönetim-vatandaş arasındaki diyaloğun güçlenmesi ve kent güvenliğinin mahalle ölçeğinden başlayarak tesis edilmesinde pay sahibi olması yönüyle çarşı ve mahalle bekçiliği uygulamasının bu süreçte etkin rol üstlenmekte olduğu anlaşılmaktadır.

[1] 2019 yılının ilk 6 ayına aittir.

5. TERÖR VE TERÖR FAALİYETLERİ

Devletlerin ortak amacı, halkın güven ve huzur içerisinde yaşamasını sağlanmaktır. Bu açıdan, ülkelerin anayasal düzeni, toplumsal yapısı, insan hakları yaklaşımına bağlı olarak, güvenlik teşkilatları kurulmuştur. Türkiye'de kurulan güvenlik teşkilatı kolluk kuvvetleri olarak adlandırılmaktadırlar. Ulusal ve kentsel güvenliği sağlamakla yükümlü olan kolluk kuvvetleri, önleyici ve koruyucu faaliyetler ile görevlerini yerine getirmektedirler. Kentin en küçük yerleşim birimi olan mahalller de, kentsel güvenliğin sağlanması noktasında büyük önem taşımaktadır. Nitekim, nüfus ve göç arttıkça güvenlik ihtiyacı en çok mahallelerde ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, mahalle güvenliğinin sağlanması, kentsel güvenliğin sağlanması anlamını taşımaktadır. Mahalle güvenliğinin sağlanmasında yüzyıllardır varlıklarını sürdüren ve yardımcı kolluk kuvveti olarak var olan çarşı ve mahalle bekçiliği, bugün de büyük bir rol oynamaktadır. Nitekim 2016 yılında bu nedenden dolayı bekçiler tekrar görevlerine dönmüşlerdir. Özellikle Türkiye'nin doğu kesimlerinde artan terör faaliyetleri, çarşı ve mahalle bekçilerinin ilk olarak bu bölgede görev almasına neden olmuştur. 1980'li yıllardan itibaren terör faaliyetleri ile mücadele eden Türkiye'de, bekçilerin bu konudaki etkinliğini değerlendirebilmek için terör ve terör faaliyelerini de incelemek gerekmektedir.

5.1. Terör

Avrupa'nın Fransız Devrimi'yle, Amerika Birleşik Devletleri'nin ise ikiz kulelerin patlatılmasıyla tanıştığı terörle Türkiye Cumhuriyeti 1984 yılı itibariyle tanışmıştır. Toplumun sosyal dokusunu zedeleyen, devlete maddi ve manevi zarar veren terör, sosyal ve siyasal amaçları elde etmek için aşırı ölçülere varan şiddet kullanma veya şiddet tehdidi olarak tanımlanmaktadır (Mallison ve Mallison, 1975: 36). Terörle Mücadele Kanunu'nda ise terör, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bütünlüğü baz alınarak tanımlanmıştır (Terörle Mücadele Kanunu, 1991: md. 1): Buna göre,

"*Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir."*

Cirhinlioğlu (2004: 27) ise terörü, hedefinin toplumsal kitleler olduğunu belirterek; belli bir insan grubunu etkileme amacına sahip, (görev başında olmayan askerler ve silahsız askerler de dahil olmak üzere) masum hedeflere yönlendirilmiş, önceden tasarlanmış, siyasi amaçlara sahip şiddet olarak tanımlamaktadır. Genel olarak bakıldığında üzerinde konsensun sağlanmış bir terör kavramı yoktur. Konuyu incelyenlerin bakış açısı ve ülkelerin yaklaşım biçimerine göre farklı farklı tanımlamalar ortaya çıkmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan ve terör olarak adlandırılan bir çok olay, zaman zaman terör olarak algılandığı gibi bazen terör olarak değerlendirlmediği görülmüştür. Özellikle siyasal konjoktürlere bağlı olarak terör olaylarına bakış açısı farklı şekillerde ele alınmıştır. Bugün kürsel aktör olarak tanımlanan devletler terörü kendi çıkarları doğrultusunda değerlendirerek, bazen terör sayılmayacak eylemleri terör, bazan de tam tersi törör sayılacak eylem faaliytleri masum gösterebilmektedirler. Genel olarak terör denildiğinde; şiddete başvurularak bir siyasi amacın güdülmesi, şiddet içermesi, masum insanları hedef alması, örgütlü ve planlı olması, ulusal ve uluslararası farklı boyutlar taşıması, sivil veya sivil olmayan, halkın yaşam haklarını hiçe sayması, devletin bütünlüğünü bozma amaçlaması, başkaldırı, tehdit ve şiddet içermesi (Cirhinlioğlu, 2004: 32; Gökçe, 2017; Küpeli, 2019: 127) gibi özellikleri ile tanımlanmaktadır.

5.2. Terör Faaliyetleri

Terör, belirli bir grubun devlet düzenine aykırı olarak kendi taleplerini kabul ettirmek amacıyla yapılmaktadır. Terör faaliyetleri de, kendi isteklerini kabul etmedikleri takdirde devlet otoritesini sarsacak bir ortam oluşturmak ve tehdştlerini gerçekleştirmektir (Küpeli, 2019: 102). Temel amaçlardan biri, halkın korku ve panik içinde olmasını sağlamktır. Çünkü korku duyan halk, terör faaliyetlerini kabullenmiş ve mücadele ruhundan uzaklaşmış olur. Balcı (2002: 17-19), bu durumu ele alarak terör faaliyetlerini dört aşamada ele almıştır:

Birinci Aşama (Hazırlık), örgüt faaliyetlerine başlamadan önce, faaliyetlerini gerçekleştireceği toplumu tanımayı hedefler. Bölgede örgüt amacına uygun farklı örgütlerin olup olmadığını araştırırlar. Son olarak, bölgede örgüte katılabilecek kişi ve sempatizanların profillerini belirler.

İkinci Aşama (Örgütlenme), hazırlık aşamasında elde edilen bilgiler doğrultusunda bulduklar farklı örgütlerle iletişim kurarak iletişim ağların genişletirler. Örgütte var olan kişilerle yeni katılan kişiler arasındaki uyumun sağlanması ve örgütün gerçekleştireceği faaliyetler için eğitim verirler. Böylece, yeterli güç birliği ve gerekli mücadele zemininin oluşturulmuş olduğuna inanılır.

Üçüncü Aşama (Eylem), örgütlenme aşamasında verilen eğitimler sonucunda örgüt faaliyetlerine başlar. Bu faaliyetler, silahlı saldırılar olabileceği gibi, canlı bomba, suikast, sabotaj, silahlı soygun, yerleşim yerlerine silahlı baskınlar da olabilir.

Dördüncü Aşama (İç Savaş), bu aşamada artık devlet güçleriyle silahlı mücadeleye girilir. Bazı yerleşim bölgeleri ve kurumlar ele geçirilerek halkın bu savaşa katılmasına yönelik çağrılar yapılır. Bu aşamada artık örgütün kendine güveni tamdır ve iç savaşa ara vermeden daha çok propaganda yaparak devam edilir.

6. ÇARŞI VE MAHALLE BEKÇİLERİNİN TERÖR FAALİYETLERİNİN ENGELLENMESİNDEKİ ROLÜ

Türkiye, 1980 yılı sonrası (özellikle 1984 yılından itibaren) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde terörle mücadele etmektedir (Sevim, 2010: 18). Genel kolluk kuvvetleri bu mücadeleyi yıllardır kararlılıkla sürdürmektedirler. Jandarma Genel Komutanlığı'nın 2020 yılına dair yayınladığı faaliyet raporuna göre (Jandarma Genel Komutanlığı, 2020), terörle mücadelede daha etkili olabilmek amacıyla, terörün yoğun olduğu bölgelerde yeni jandarma komando taburları, jandarma asayiş komando bölükleri kurulmuş ve var olan bu birliklere eğitimli personel, silah, teçhizat ve malzeme desteği verilmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün terörle mücadele aşamasında, operasyonel çalışmalar yürütmekle beraber, örgüte katılımı azaltmak ve örgüte katılanları geri kazanmak adına bilinçlendirme faaliyetlerinde de bulunmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 2020 yılı faaliyet raporunda ise (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2020), terörle mücadelede halkı bilinçlendirmenin ve halkla işbirliği içinde olmanın üzerinde durulmuştur. Çünkü Emniyet Genel Müdürlüğü'nün terörle mücadelede asıl hedefi halkın devlete olan güven ve inancını artırmaktır. Bu konuya yönelik olarak, 2019 yılında "Terör Suçlarının Ortaya Çıkarılmasına veya Delillerin Ele Geçirilmesine ya da Suç Faillerinin Yakalanmasına Yardımcı Olanlara Verilecek Ödül Hakkında Yönetmelik" çıkarılarak, terörle mücadele konusunda halkın kolluk kuvvetleriyle işbirliği yapması hedeflenmektedir (Resmi Gazete, 2019). 2019-2023 yılları arasını kapsayan 11. Kalkınma Planı'na bağlı olarak hazırlanan Güvenlik Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda ise (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018), terörün finansmanını nasıl sağladığı yönünde halkın bilinçlendirilmesi amacıyla toplumsal duyarlılığı artırmaya yönelik yayınlar hazırlanması ve kitle iletişim araçlarının, bilgisayar ağı (web) sitelerinin kullanılması yönünde politika geliştirlmiştir. Ayrıca bu kalkınma planında, terörle mücadelede teknolojinin daha aktif

hale getirilmesi konusu üzerinde sıkça durulmaktadır. Çünkü uluslararası kamuoyunda ajitasyon tekniğiyle, özellikle çevrimiçi platformlarda, terör örgütlerinin propagandası yapılmakta ve Türkiye'yi yıpratmaya yönelik üretilmiş olumsuz kavramlar kullanılmaktadır. Bunların önüne geçebilmek için de çözüm yine devletin ve kolluk kuvvetlerinin halkla olan ilişkilerini geliştirmek ve halka bu olumsuz durumları duyurmak olarak öngörülmektedir.

Jandarma ve polisin terörle mücadele de aktif rol oynamasına rağmen, ülke genelinde artan göçlerle beraber artış gösteren suç oranları sonucunda, destekleyici birimlere ihtiyaç duyulmuştur. 1993 yılı itibariyle alımları durdurulan çarşı ve mahalle bekçilerine bu nedenle tekrar ihtiyaç duyulmuştur. Hem mala karşı işlenen karşı suçlarda hem de terörle mücadelede aktif rol oynayan çarşı ve mahalle bekçileri 2016 yılında tekrar görevlerine başlamışlardır. İlk olarak Türiye'nin doğu kesimlerinde göreve başlayan bekçiler, ülkede yaşanan darbe girişimi sonrası emniyet teşkilatı içerisindeki örgüt üyelerinin görevden uzaklaştırılması sonucunda yaşanan kadro eksikliğinin tamamlanması için yeni alımların yapıldığı dönemde göreve başlamış ve emniyet teşkilatındaki kadro artışına paralel olarak sayıları artış göstermiştir (İrdem vd., 2019: 24). Diğer bir ifade ile, çarşı ve mahalle bekçiliği, güvenliğin sağlanması konusunda duyulan bir erksikĺği gidermek amacıyla tekrar uygulanmaya konulmuştur.

Mahalle güvenliğini sağlamakla yükümlü olan bekçiler, emniyet teşkilatına yardımcı ve destekleyici bir birim olmakla beraber, önleyici ve koruyucu kolluk faaliyetleri de yürüten silahlı bir kolluk kuvvetidir. Türkiye'nin mücadele ettiği terör örgütleriyle aktif mücadeleye, bulundukları bölge ölçeğinde bekçiler de katılmaktadırlar. Durdurma, kimlik sorma, muhafaza altına alma, suça el koyma yetkileri (Resmi Gazete, 2020) bulunan bekçiler terör faaliyetlerinin engellenmesi konusunda genel kolluk kuvvetlerinden daha önce fark etme ihtimali olduğu için bu tür olayların önüne geçilmesi noktasında büyük önem arz etmektedirler. Müdahale gerektiren ve belirtilen yetkileri aşmaları söz konusu olan durumlarda bekçiler, bölgede görev yapan genel kolluk kuvvetlerine haber vermekle ve onlar gelene kadar olayı zapt etmekle yükümlüdürler. Dolayısıyla terör faaliyetleri karşısında genel kolluk kuvvetleri gibi hareket edemeseler de önleyici görevleri bulunmaktadır. Zamanla görev ve yetki bakımından netlik kazanarak görev karmaşasının giderilmesi, çarşı ve mahalle bekçilerinin olaylara müdahalesinin sınırlarının daha net bir şekilde belirlenmesi mümküdür (Erman vd., 2020: 33). Kısacası, çarşı ve mahalle bekçilerine kanunda verilen görev ve yetkiler dolayısıyla, terör faaliyetlerine bir müdahale yetkileri yoktur. Fakat yapılabilecek birkaç düzenlemeyle terörün önlenmesi noktasında, çarşı ve mahalle bekçileri aktif rol oynayabilir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kent ve mahalle güvenliği açısındsan önemli bir yere sahip olan çarşı ve mahalle bekçileri, geçmiştin günümüze aktif rol oynamaktadır. Üstlendiği görevler dolayısıyla hane içerisinden biri gibi görülen bekçiler, Osmanlı'nın son dönemlerinde varlıklarının yasal bir zemine bağlanması ve Cumhuriyet döneminde aktif görevden çekilmeleriyle eski işlevlerini kaybetmleri söz konusu olsa da günümüzde kent ve mahalle güvenliği açısından tekrar hayata geçirilerek etkin rol verilmiş gibi gözükmektedir. Özellikle, 1980'li yıllardan beri Türkiye'nin mücadele ettiği terör örgütlerinin faaliyetlerinin kentsel alanlarda sıklıkla görülmeye başlanmasıyla, çarşı ve mahalle bekçilerine duyulan ihtiyaç artmıştır. Bulundukları bölgedeki asayişin sağlanmasında etkili olan bekçilerin, her ne kadar yetki ve iletişim sorunu var gibi görülse de önleyici yetkileri doğrultusunda terör faaliyetleriyle mücadele sürecinde bir paydaş olduğu görülmektedir. Bununla beraber, çarşı ve mahalle bekçilerinin terör faaliyetlerinin önlenmesinde üstlenmiş olduğu rolün daha etkin ve verimli olması için bazı düzenlemelere ihtiyaç vardır.

İlki, terör faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde halkın huzuru, mahallenin güvenliği ve bekçilerin daha az riskli şekilde çalışmalarının sağlanması için çarşı ve mahalle bekçilerinin sayısı artırılmalıdır.

İkincisi, yine terör faaliyetlerinin çok olduğu bölgelerdeki çarşı ve mahalle bekçilerinin yetkilerinin genişletilerek müdahale yetkisinin tanınmasıdır. Çünkü çarşı ve mahalle bekçilerinin yetkileri genellikle önleyici niteliktedir. Bunlara müdahale yetkisinin tanınması, olayların kontrolünü sağlayarak büyümesini önleyecek ve böylece genel kolluk kuvvetlerine yardımcılığı daha retkin olacaktır

Üçüncüsü, çarşı ve mahalle bekçilerinin terör faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde, halkla ilişkilerinin güçlendirilmesidir. Osmanlı döneminde mahalleli için neredeyse hane halkından birisi olarak görülen bekçilerin, yine benzer öneme sahip olması terörün önlenmesinde etkili olacaktır. Çarşı ve mahalle bekçilerinin halk ile ilişkileri güçlü olduğu takdirde, terör örgütü propagandası yapılmasının önüne geçilebilinir.

Dördüncüsü, genel kolluk kuvvetleri ile çarşı ve mahalle bekçileri arasındaki veri paylaşımının artırılarak iletişim ağının güçlendirilmesidir. Terörün önlenmesinde ve güvenliğin sağlanmasında ortak amaca sahip bu iki kurumun sahada görev yaptığı süreçte de ortak hareket etmesi,Türkiye'nin terörle mücadeledeki etkinliğini artıracaktır. Genel kolluğun, yardımcı kolluk ile iletişimleri ve konu hakkındaki bilgi paylaşımlarının artırılması terör faaliyetlerinin önüne geçilmesinde yararlı olacaktır.

Dolayısıyla çarşı ve mahalle bekçilerinin daha etkin çalışması için gerekli olan ortamın ve yetkilerinin arttırılması, genel kolluk ile koordinasyonunun veri paylaşımı temelli bir model üzerinden gerçekleştirilmesi geremketedir. Böylece Türkiye'nin terörle mücadele konusunda önemli katkı sağlayacağı düşünülebilir.

KAYNAKÇA

Abdülaziz Bey. (1995). *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ak, T. (2019). *Yapısal Olarak İç Güvenlik Yönetimi: Türkiye'de Kolluk Örgütlenmesi* Editör:. T. Avaner, ve O. Zengin, *Türkiye'de İç Güvenlik Yönetimi* (s. 41-72). Ankara: Gazi Kitabevi.

Alada, A. B. (1989). *Osmanlı- Türk Şehrinde Mahalle*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arslan, M. (2018). *İdari Kolluk Uygulamalarında Kolluk Kuvveti Anlayışından Kolluk Hizmeti Anlayışına Geçiş*. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi(52), 175-196.

Atak Çobanoğlu, Ş., ve Bek, A. (2019). Çarşı ve Mahallelerde Yardımcı Genel Kolluk Hizmeti Olarak Bekçilik. *KAYSEM13* (s. 1755-1767). Gaziantep: Nobel Kitabevi.

Balcı, M. (2002, Mart 10). *Savaş ve Terör.* 25 Ağustos 2021 tarihinde http://www.muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/41.pdf adresinden alındı

Bayramoğlu Alada, A. (2008). *Osmanlı Şehrinde Mahalle* . İstanbul: Sümer Kitabevi.

Bulut, Y ve Kara, M (2011). *Mahalle Muhtarlarının Kent Ve Mahalle Güvenliğine İlişkin Yaklaşımları: Antakya Örneği*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Mustafa Yıl: 2011, C: 8, Sayı: 15, ss. 1 – 27.

Cirhinlioğlu, Z. (2004). *Terör ve Toplum.* İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Çadırcı, M. (1997). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Çarşı ve Mahalle Bekçileri Hakkında Kanun . (1966, Temmuz 14). 772 Sayılı Kanun.

Doğan, C. (2019). *Eski İstanbul'da Mahalle Bekçisi ve II. Meşrutiyet'te Bekçi Teşkilatının Düzenlenmesi Bağlamında Mahalle Bekçileri Nizamnamesi* (1908-1918). Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi, 257-273.

Emniyet Genel Müdürlüğü. (2020). *2020 Yılı Faaliyet Raporu.* 28 Ağustos 2021 tarihinde https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/strateji/Planlama/2020_IDARE_FAALIYET_RAPORU.pdf adresinden alındı

Erman, B., Özcan , O., Yetkin, E., Börekçi, E. B., ve Tahmaz Üzeltürk, S. Ş. (2020, Şubat 11). *Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu Teklifi Hakkında Tespit, Düşünce ve Eleştiriler.* 2 Eylül 2021 tarihinde https://law.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/carsi_ve_mahalle_bekcileri_kanunu_teklifi_hakkinda_tespit_dusunce_ve_elestiriler_-_2020_1.pdf adresinden alındı

Gazete, R. (1982). *Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu.* 2 Eylül 2021 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2692.pdf adresinden alındı

Gaziantep İl Emniyet Müdürlüğü. (2019, Ağustos 19). Bilgi Notu. Gaziantep.

Gökçe, A. F. (2017). *Dijital Çağın Küreselleşen Terörü: Post-Modern Terörizm.* 15. Kamu Yönetimi Forumu, (s. 253-267). Isparta.

Gözler, K., ve Kaplan , G. (2017). *Kısa İdare Hukuku.* Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı. (2019). *Çarşı ve Mahalle Bekçiliği Saha Araştırması.* T.C. İçİşleri Bakanlığı.

İçişleri Bakanlığı. (2020, Mart 9). *Bekçi Düdüğü, Asayiş Olaylarının Azalmasında Etkin Rol Oynadı*. 28 Ağustos 2021 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı: https://www.icisleri.gov.tr/bekci-dudugu-asayis-olaylarinin-azalmasinda-etkin-rol-oynadi adresinden alındı

İrdem, İ., Öztürk, E., ve Akıncıoğlu, N. U. (2019). *Güvenliğin Kurumsal Yönetiminde Destekleyici Polislik: Bekçilik Örneği.* 2 Eylül 2021 tarihinde https://pa.edu.tr/Upload/editor/files/guvenligin_kurumsal_yonetiminde_destekleyici_polislik_bekcilik_ornegi_dijital.pdf adresinden alındı

Jandarma Genel Komutanlığı. (2020). *2020 Yılı Faaliyet Raporu.* 30 Ağustos 2021 tarihinde http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/5M7Jg+20_FP_JANDARMA_GENEL_KOMUTANLIGI_2020_YILI_FAALIYET_RAPORU.pdf adresinden alındı

Karakurt, B., ve Bal, C. (2013). Genel Kolluk Özel Güvenlik İlişkisi. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi, 1*(1), 84-101.

Kavruk, H. (2018). *Mahalle Yerleşimi ve Yönetimi.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.

Küpeli, H. (2019). Doktora Tezi. *Güvenlikleştirme Teorisi Bağlamında Kritik ALtyapıların Terörist Saldırılardan Korunmasının ABD ve AB Güvenlik Politikalarındaki Rolü*. ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

Küpeli, H. (2019). Kritik Altyapılar ve Terörizm Tehdidi. T. Avaner, ve B. Övgün içinde, *Genel Olarak İç Güvenlik Yönetimi* (s. 85-110). Ankara: Gazi Kitabevi.

Mallison, W., ve Mallison, S. (1975). *The Concept of Public Purpose Terror in International Law*. Journal of Palestine Studies, *4*(2), 36-51.

Ortaylı, İ. (2007). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi.* Ankara: Cedit Neşriyat.

Resmi Gazete. (2019, Kasım 5). *Terör Suçlarının Ortaya Çıkarılmasına veya Delillerin Ele Geçirilmesine ya da Suç Faillerinin Yakalanmasına Yardımcı Olanlara Verilecek Ödül Hakkında Yönetmelik.* 2 Eylül 2021 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/11/20191105-1.htm adresinden alındı

Resmi Gazete. (2020, Haziran 18). *Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu.* Eylül 2021 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/06/20200618-7.htm adresinden alındı

Sevim, Y. (2010). *Terör Mağdurları: Geriye Göç Çözüm mü?* . Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 17-35.

Şeker, G., ve Baytun, U. (2013). *Geçmişten Günümüze Kent Güvenliğinde Mahalle Ölçekli Güvenlik Uygulamaları: Çarşı ve Mahalle Bekçiliği.* Tarihte Türk Polis Teşkilatı Sempozyumu (s. 323-350). İstanbul: Polis Akademisi Yayınları.

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). *Güvenlik Hizmetlerinde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu.* Eylül 2021 tarihinde On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). adresinden alındı

Terörle Mücadele Kanunu. (1991, Nisan 12). *Terörle Mücadele Kanunu.* 31 Ağustos 2021 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf adresinden alındı

Yılmaz, M. (2004). *Hz.Peygamber Döneminde ve Dört Halife Döneminde Bekçilik/ Özel Koruma.* 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 209-233.

Yüncüler, Z. (2016, Haziran 10). *Emniyette 90'lara Dönüş*. 30 Ağustos 2021 tarihinde BirGün Gazetesi: https://www.birgun.net/haber/emniyette-90-lara-donus-115434 adresinden alındı.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRE KALICI ÇÖZÜM: EĞİTİM

Ömer Varol PALANCIOĞLU[1]
Hasan AYDEMİR[2]
Yalçın KARALI[3]

Özet

Terör, içerdiği şiddet ve sebep olduğu yıkım bakımından yapıldığı bölge ile sınırlı kalmayıp etkileri küresel çapta hissedilmekte; sosyal, siyasal, ekonomik ve psikolojik nedenleri ve etkileri olmaktadır. Eğitimsizlik ve ekonomik nedenler terörün önde gelen nedenleri arasında yer almaktadır. Alan yazın incelendiğinde eğitimin teröre karşı etki durumu ile ilgili olumlu ve olumsuz hipotezler olduğu görülmektedir. Ancak değerlendirme, yaşanan topluma göre ve bireysel ölçekte değişiklik göstermektedir. Teröre neden olan siyasal, sosyal, ekonomik ve psikolojik nedenleri nitelikli bir eğitimle asgari düzeye indirmek mümkündür. Eğitim yoluyla yetişmiş insan gücü yetiştirerek ve istihdam yaratarak ekonomik nedenlerin önüne geçilebilir. Etkin bir vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ile kendi değerlerine bağlı, aidiyet duygusu yüksek vatandaşlar yetiştirilebilir. Ayrıca temsiliyetin adaletle sağlandığı, hukukun üstün olduğu, insan haklarının temel alındığı istikrarlı ve yerleşmiş bir demokrasi sağlanarak büyük ölçüde terörizmin önüne geçilmiş olacaktır. 21. yüzyılın gereksinimlerine uygun beceri ve yeterliliklerle donatılmış nesillerin, etkin vatandaşlar olacakları, eleştirel düşünme, sorgulama, problem çözme temelinde kendi değerleri etrafında terörü analiz edip değerlendirme kapasitesine ulaşabileceği söylenebilir. Ancak eğitimle ilgili yapılan değerlendirmeler okullaşma yıllarından çok eğitimin niteliği ile ilgili olmalıdır. Terörle mücadelede en önemli rollerden birini aile üstlenmektedir. Çocuğun ilk eğitim yuvası olan ailenin, eğitim, kültür ve sosyo-ekonomik durumunun düşüklüğü terör örgütlerinin ilgisini çekmekte, bu aileler potansiyel üye kazanma kapısı olarak görülmektedir. Öğretmenler ise eğitimin merkezindeki kişiler olarak eğitimin teröre karşı etkili olmasında önemli bir yere sahiptir. Öğretmenlerin nitelikleri, verdikleri eğitimi dolayısıyla terörle olan mücadeleyi doğrudan etkilemektedir. Özellikle terör eylemlerinin meydana geldiği bölgelerde çalışan öğretmenlerin öğrencilerine empati duygusu ile yaklaşmaları, onların sosyal uyumları için çeşitli etkinlikler düzenlemeleri, her şeyden önce bilgilerinin yanında tutum ve davranışları ile rol model olmaları gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlerin hem hizmet öncesi hem de hizmet içi eğitimlerle terör ile ilgili psikolojik, sosyolojik, ekonomik, kültürel, coğrafi konular hakkında yeterince bilgi sahibi olması terörle etkin mücadele için gerekmektedir. Terör sorununun aşılması için kurum ve kuruluşlara, ailelere ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Eğitim

[1] Bilim Uzmanı, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya, Türkiye, v.palanci@gmail.com, ORCID ID: 0000 0003 3858 3486
[2] Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya, Türkiye, hasan.aydemir@inonu.edu.tr, ORCID ID: 0000 0002 3073 9194
[3] Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya, Türkiye, yalcinkaralı@inonu.edu.tr, ORCID ID: 0000 0002 8977 5034

Abstract

Terrorism is not limited to the region where it was made in terms of the violence it contains and the destruction it causes, but its effects are felt globally; social, political, economic and psychological causes and effects. Lack of education and economic reasons are among the leading causes of terrorism. When the literature is examined, it is seen that there are positive and negative hypotheses about the effect of education against terrorism. However, the evaluation varies according to the society and on an individual scale. It is possible to minimize the political, social, economic and psychological causes of terrorism with a qualified education. Economic reasons can be prevented by raising trained manpower and creating employment through education. With an effective citizenship and democracy education, citizens who are loyal to their own values and have a high sense of belonging can be raised. In addition, terrorism will be prevented to a large extent by providing a stable and established democracy where representation is ensured by justice, the law is superior and human rights are based. It can be said that the generations equipped with the skills and competencies appropriate for the needs of the 21st century will be active citizens and will have the capacity to analyze and evaluate terrorism around their own values on the basis of critical thinking, questioning and problem solving. However, evaluations about education should be related to the quality of education rather than schooling years. The family plays one of the most important roles in the fight against terrorism. The low educational, cultural and socio-economic status of the family, which is the child's first education home, attracts the attention of terrorist organizations, and these families are seen as a gateway to gain potential members. Teachers, on the other hand, have an important place in the effectiveness of education against terrorism, as people at the center of education. The qualifications of teachers directly affect the fight against terrorism due to the education they provide. In particular, teachers working in regions where terrorist acts take place need to approach their students with a sense of empathy, organize various activities for their social cohesion, and above all, be a role model with their attitudes and behaviors, as well as their knowledge. In addition, it is necessary for teachers to have sufficient knowledge of psychological, sociological, economic, cultural and geographical issues related to terrorism through both pre-service and in-service trainings for an effective fight against terrorism. Institutions and organizations, families and teachers have great duties to overcome the problem of terrorism.

Keywords: Terrorism, Education

1. GİRİŞ

Terör ve terörizm son yıllarda birçok ülkenin gündeminde önemli bir yer tutmakta ve bilim dünyasını da kaynaklarını anlama ve çözüm yolları sunmaya çalışması bakımından meşgul etmektedir (Ketenci, 2020: 3). Terör, 21. yüzyılda ortaya koyduğu yıkımı artırarak barışı ve güvenliği, demokratik değerleri yıkmaya çalışan önemli tehditlerden biridir (Sarı ve Tınas, 2018: 7). Bir şiddet eylemi olan terör, etrafında bulunan herkese dolaylı veya dolaysız olarak zarar vermektedir. Bu durum insanları terörü yok edecek veya etkilerini en az düzeye indirecek çözümler üretmeye sevk etmiştir. Bu çözümler arasında öncelikli olarak eğitim, sonrasında ise gelir düzeyinin geliştirilmesi gelmektedir (Biçer, 2018: 131).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEÇEVE

2.1. Terör ve Terörizm

Terörizm, 100'den fazla diplomatik veya bilimsel tanımı olmasından dolayı tanımlaması en zor kavramlardan biridir (Krueger ve Maleckova, 2003: 119). Öncelikle terör ve terörizm kavramlarının birbiri ile karıştırıldığını belirtmek gerekir. Terör ve terörizm kavramları şiddeti ve baskıyı içermeleri bakımından benzer özellikler gösterseler de büyük ölçüde birbiri ile farklılaşan kavramlarıdır. Fransızca "terreur" kelimesinden gelen terör 'yıldırı' anlamına gelmektedir (TDK, 2021). Şiddet içeren her türlü eylem terör olarak nitelendirilebilirken, şiddet eylemini içermesinin yanı sıra bir ideolojinin var olduğu eylemler ise terörizm olarak nitelendirilmektedir (Hacıtahiroğlu, 2011: 41). Kısaca siyasi, ideolojik veya dini amaçla meydana gelen eylemler terörizm olarak ele alınırken, bu amaçların var olmadığı şiddet içeren eylemler ise terör olarak nitelendirilmektedir. Erkek terörü, futbol terörü, trafik terörü gibi yaygın olarak kullanılan ifadeler terör ile terörizm arasındaki farklılaşmayı ortaya koymaktadır (Ketenci, 2020: 6).

1983 yılında Amerika Birleşik Devletleri Dış İşleri Bakanlığı terörizmi, genellikle bir kitleyi etkilemeyi amaçlayan, alt ulusal gruplar veya gizli ajanlar tarafından savaş dışı hedeflere karşı uygulanan, önceden tasarlanmış, politik olarak motive edilmiş şiddet eylemleri olarak tanımlamıştır (Krueger ve Maleckova, 2003: 120). Türkiye'de ise Terörle Mücadele Kanunu'nda (1991) yapılan terör tanımında yukarıda belirtildiği gibi terörizm kastedilmektedir ve şu şekilde tarif edilmektedir: "*Terör, cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir*."

Terör ve terörizm kavramalarının farklı kesimler/kurum ve kuruluşlar tarafından bu kadar çeşitli tanımlarının olması bile terörizm ile mücadelede birçok zorluğa neden olmaktadır. Devletler terörizmi kendi algıları üzerinden tanımlamakta, hatta kendi siyasi hedeflerini gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanmaktadırlar. Bu durum terörizmin yaygınlaşmasına etki alanını genişletmesine sebep olurken tanımını da güçleştirmektedir (Aykın ve Sözmen, 2008).

2010'lu yıllardan itibaren artan terör saldırıları, küreselleşen dünyada yapıldığı ülke veya bölgeyle birlikte toplumların sosyal yapısını ve ekonomisini çok daha geniş bir alanda derinden etkilemektedir. Terörizm; bazıları kısa bazıları ise orta ve uzun vadede olmak ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik yapılarında değişimlere neden olmaktadır (Kaplan ve Dayıoğlu, 2017:627). Terörizmin en büyük hedeflerinden biri de toplumun sosyal yapısını

değiştirmektir. Terörizm, ekonomi, aile, eğitim, din, siyaset, kültür gibi toplumun sosyal yapısını oluşturan unsurları uzun vadede değiştirmek için korku silahını kullanarak toplumu yıldırmaya ve sindirmeye çalışır. Bunu gerçekleştirmedeki temel ilke ise kuralsızlıktır (Öztürk ve Çelik, 2009:99).

Terörizmin ekonomi, sosyal-kültürel yapı, özgürlükler ve eğitimle ilgili nedenleri bulunmaktadır. Ancak bu sebepler statik değil dinamik bir yapı sergilenmektedir. Zamana ve mekâna göre önem ve öncelik sırası değişebilir (Biçer, 2018: 131). Aileden kaynaklanan sorunlar, yakın çevre ilişkileri, işsizlik, maddi sıkıntlar, öç alma duygusu, takdir edilme ve imrenme, etnisiteye dayalı aşırı duygular terörizmi destekleyen unsurlardandır (Özeren vd.,2015: 57-58). Ayrıca terörizmin sosyal, siyasal, ekonomik, psikolojik etkileri de bulunmakta, toplumu derinden etkilemektedir (Çelik, 2021:37; Güvercin, 2018: 289; Ketenci, 2020: 41).

Terör olaylarında belirli amaç veya amaçlar bulunmaktadır. Bu nedenle onu harekete geçiren faktörler dikkate alınmalıdır. Bu sebepler ne olursa olsun teröre haklılık kazandırmasa da terör eylemlerinin sebepleri üzerine yoğunlaşılmalıdır. Ancak bu tür sebepler, her yerde ve her zaman eşit derecede geçerli değildir. Hatta aynı ortamda bulunun herkes için de söz konusu olamaz. Örneğin Türkiye'de terör örgütüne katılanlarla aynı şartlarda yetişen, büyüyen ve aynı kültüre sahip olan başka bireyler de bulunmasına rağmen onlar, terörist eylemlerden kaçınmaktadırlar. Teröre sebep olarak gösterilen sosyo-ekonomik şartlardan daha kötüleri başka bölgelerde de görülmesine karşın bu bölgelerde terör eylemleri nadir olarak görülmektedir. Bu nedenle teröre gerekçe olarak sunulan durumlar, her zaman ve her topluluk için geçerlilik kazanmamaktadır (Biçer, 2018: 133).

2.2. Eğitim

Eğitim, ailede başlayan, sosyal çevrede ve okulda devam eden bir süreçtir. Ayrıca siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, medya ve vakıflar ve dernekler bireyin eğitiminde etkili olmaktadır (Biçer, 2018: 133). Eğitim "kişinin içinde yaşadığı toplumun değeri olan yetenek, tutum ve diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçlerinin tümüdür". Birey içinde yaşadığı toplumun inançlarını ve yaşam biçimini eğitim sayesinde sosyal süreçlerle kazanır (Fidan, 1998: 8). Eğitimin hedefi, hayattan ve çalışmaktan zevk alan, üretken, dolu dolu yaşayan bireyler yetiştirmektir. Burada en yüksek amaç bireyin potansiyeli nispetinde kendisini gerçekleştirmesidir (Aydın 2004, 84). Eğitimin bir diğer amacı ise, bireysel ve toplumsal alanda insani değerlerle donanmış fertler yetiştirmektir. Eğitimin en öncül hedefleri de bireysel girişimlere açık olan bir özgüvene sahip, ahlaki değerleri benimsemiş kaliteli insan tipi yaratmaktır. Bu ise aynı zamanda terörün en başat engeldir. Bu nitelikler aynı zamanda dini değerler olmasına rağmen, dini motifli terör de bir vakıadır. Ancak, dini temalı terör eylemleri gerçekleştirenlerin ezici çoğunluğunun, dini eğitim ve öğretime sahip olmadıkları, dini ve ahlaki değerlerden uzak oldukları anlaşılmaktadır (Biçer, 2018: 131).

Eğitimin topluma ait bilgi, beceri, sanat, gelenek, görenek gibi kültürel mirası aktarma, bireyin çevresi ile etkileşime girerek toplumsal rollerini öğrenmesini sağlayarak toplumsallaştırma, yeni değişim ve gelişmelere uyum sağlamada yardım edecek bilgi, beceri ve değerleri kazandırarak toplumsal hayata hazırlama ve toplumun kültürünü geliştirme gibi çeşitli işlevleri vardır (Fidan ve Erden, 1996:66-69).

3. TERÖRE KALICI ÇÖZÜM: EĞİTİM

Bütün insanlar için temel bir ihtiyaç olan örgün ve yaygın eğitim hem bireyi hem de toplumu yakından ilgilendiren bir konudur. Bununla birlikte terörizmin içinde yer alanların yaşamında eğitimin varlığı veya yokluğu etkili olmaktadır (Biçer, 2018: 134). Nitekim insanların yaşamlarının terörle kesişiminde eğitimsizlik ve ekonomik sorunlar ilk sıralarda

sayılan sebepler arasındadır (Akşen ve Koç 2010:208; Tan ve Saçıkara, 2002, 634-635). Ancak Atıcı ve Gümüş tarafından yapılan araştırma, terör örgütlerine katılanlar arasında lise ve üniversite mezunlarının sayılarının hiç de azımsanmayacak düzeyde olduğunu göstermektedir (Akt. Biçer, 2018: 139). Eğitim terörizmin en etkin çözüm yolu olarak görülmesine karşın terör gruplarına ve olaylarına katılanlar arasında üniversite öğrencilerinin de bulunması başta yükseköğrenimin olmak üzere eğitim sisteminin sorgulanmasını gerekli kılmaktadır (Biçer, 2018: 131).

Terörizm, bir şiddet eylemi olup, herkese zarar verdiğinden insanları çözüm yolları bulmaya sevk etmiştir. Bunlar arasındaki en etkili metodun öncelikle eğitim, ardından da gelir düzeyinin iyileştirilmesi olduğu kabul edilmektedir (Biçer, 2018: 131). Alan yazında terör ve eğitim ilişkisi ile ilgili farklı hipotezler ortaya konmuştur. İyi eğitimli bireylerin aşırı ve radikal düşüncelere karşı daha dirençli ve beyin yıkamaya daha az duyarlı olacakları, siyasi sürece katılmayı ve anlaşmazlıkları çözmek için kurumsal yolları kullanmayı düşünebilecekleri, aşırılıkçı ideolojilere karşı daha dirençli olabilecekleri, iş piyasasında daha fazla ve daha iyi fırsatlara sahip olarak arzu ettikleri sosyoekonomik statüyü elde etme olasılıkları daha yüksek olduğundan eğitimsizlere göre daha az hayal kırıklığı yaşayacakları; bu nedenle öfkelerini ve şikâyetlerini ifade etmek için terörizme başvurma olasılıklarının daha düşük olacağı belirtilmektedir. Ayrıca eleştirel düşünme ve kapsamlı analiz, aşırılıkçı duygulara karşı savunmasızlığı azaltmaya yardımcı olur. Eğitim, terörizme katılmanın bireysel fırsat maliyetini artıracaktır. Eğitimli kişilerin daha az eğitimli meslektaşlarına göre daha yüksek ücretli işlere sahip olmaları beklenir. Başka bir deyişle eğitimli bireyler terörizme karışırken daha az eğitimli bireylerden daha fazla gelir veya faydadan vazgeçer hipotezine karşın eğitimli bireylerin daha bilgili olmasından ve geniş bir bakış açısına sahip olmalarından dolayı sosyal adaletsizliğin farkına varabilecekleri, daha yüksek sosyo-ekonomik beklentileri olması ve bunlar karşılanmadığında şikâyet etmeleri ve şiddete yönelebilmeleri, daha iyi donanıma sahip olmalarından dolayı terörist eylemlerde daha yetenekli olabilecekleri yönünde eğitimin terörü beslediğine ilişkin hipotezlerde ortaya konmuştur (Hou, 2021: 14). Talep tarafında ise terör örgütleri eğitimli, işine bağlı bireyleri tercih edebilir. İyi eğitimli, orta veya üst sınıf bireyler, uluslararası terör eylemlerini gerçekleştirmek için yoksul okuma yazma bilmeyenlere göre daha uygundur. Çünkü teröristlerin başarılı olmaları için yabancı bir ortama uyum sağlamaları gerekir (Krueger ve Maleckova, 2003: 142). Brockhoff, ve diğerleri (2015) terörizm-eğitim ilişkisine ilişkin hem iyimser hem de kötümser görüşlerin doğruluk payı olduğunu savunmaktadırlar. Eğitimin bireyleri aşırılıkçı ideolojilerin yanlış vaatlerine karşı koruyabileceği fikrinden hareketle eğitim, terörizme karşı bir panzehir olarak nitelenmektedir. Ancak eğitim-terör ilişkisinde ülkenin ekonomik, politik-kurumsal ve demografik koşulları görece etkili olmaktadır. Yapılan bir çalışmaya göre eğitimsel, ekonomik, politik ve demografik şartların güçsüz olduğu ülkelerde eğitim terörizmi teşvik etmekteyken, şartların daha olumlu olduğu ülkelerde yükseköğrenim ve terörizm arasında negatif ilişki saptanmıştır. Eğitimle terörizm arasındaki ilişkinin ülkenin durumuna göre değişebileceğini, eğitimin terörizm üzerindeki gerçek etkisinin sosyoekonomik ve demografik şartlara bağlı olduğunu savunmuşlardır. Eğitim, terör ve ekonominin yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak terör-eğitim ilişkisini sadece ekonomi ile ilişkilendirmek yanlış bir yaklaşım olacaktır. Çünkü eğitim sosyal bütünleşme oluşturarak toplum içindeki birlik ve beraberliği sağlar ve teröre olan eğilimi azaltır (Güvercin, 2018: 282).

Eğitimin amaçlarından biri demokrasi ve vatandaşlık bağlamında nesiller yetiştirmektir. Bu amaç, toplumun temel kurum, değer ve inançlarını aktararak toplumun veya sistemin devamını sağlamaktır (Öztürk, 2012: 5). Toplumda yer alan bütün bireylerin temsiliyetinin sağlandığı, hukukun üstün olduğu ve insan haklarının işletildiği istikrarlı ve yerleşmiş demokrasilerde terörizmin önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Demokrasisi daha zayıf olan

toplumlara da ise terörizme eğilim, terör eylemleri ve etkinlikleri daha fazla olabilmektedir (Piccone, 2017: 4). Teröristlerin sivil haklara sahip olmayan ülkelerden çıkma ihtimalinin daha yüksek olduğu yönündeki bulgu, terörizmin ekonomik değil siyasi bir fenomen olduğu görüşünü daha fazla desteklemektedir (Krueger ve Maleckova, 2003: 142). Bu sebeple eğitimde demokrasi eğitimi ve demokratik katılımın büyük önem taşıdığı görülmektedir. Okullar, öğrencileri demokratik değerlere saygılı ve bu değerleri içselleştirerek davranışa dönüştüren vatandaşlar olarak yetiştirmelidir.

Çocukların ve gençlerin bireysel, psikolojik ve sosyal gelişim özellikleri bir bütünlük göstermektedir. Bir durumda ortaya çıkan bir sorun veya engel diğer gelişim alanını da olumsuz olarak etkilemektedir. Ergenlik döneminde görülen şiddeti normal görmeye başlayan çocuklar ileri yaşlarda terörizmin pençesine düşebilmektedir (Çatalkaya, 2015, 14-15). Terörü azaltmak için çocukların ve gençlerin şiddete alternatif olabilecek yolları öğrenmesi gerekmektedir. Böylece, zor durumlarda daha az mağdur olacaklardır. Çalışmalar, çatışma çözme ve barış stratejilerinin çocuklarda dayanıklılığı artırdığını, sosyal ve duygusal yeterliklerini ve akademik performanslarını artırdığını göstermiştir. Bunun için, okullarda ve çocukların ailelerine barışçıl beceriler ile ilgili eğitim verilmesi, geleceğin dünyasını şekillendirmede büyük önem arz etmektedir (Myers-Walls, 2004, s. 56-57). Çocuklar temel eğitimden başlamak üzere, hayatları boyunca öğrenecekleri algı, değer, tutum, ilke ve becerilerinin temellerini atmaya başlar. Aynı zamanda, barış ve şiddet karşıtı kendi öz-değerlerini de oluştururlar, barışın temel yapı taşlarını; temel saygı, pozitif özbenlik, öz saygı ve güven, inisiyatif alma ve yaratıcılığı öğrenirler. Toplumun diğer üyeleriyle iletişim kurma, kendilerini ifade etme, dinleme, çatışma çözme, dostane tartışmalar yapma becerileri geliştirirler. Barış ve uyuma, empati ve merhamete, dostluk ve affetmeye değer vermeye başlarlar. Öz saygıyı beslemek, sosyal ilişkileri geliştirmek, otonomiyi ve öz disiplini inşa etmek barış eğitiminin temel yapı taşlarıdır (Swain ve Mishra, 2013: 31). Bu noktada değer öğretimi ön plana çıkmaktadır. Değerler, duyguları, düşünceleri ve davranışları belirleyen inançlardır. Değerler, bunlara yön vererek kararlarımızı etkiler, bireye bir durum veya fikrin kendisi için anlamlı veya anlamsız olduğunu gösterir. (Cüceloğlu ve Erdoğan, 2014: 114).

Aydın (2014: 147) eğitim sisteminde sürekli değişikliklerin, eğitimden beklenen nitelikte insan yetişmemesine sebep olacağını, bu durumun ise aidiyet duygusu zayıf vatandaşlar olarak terör oluşumlarına bireylerin yönelme olasılığını artacağını belirtmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de eğitim sisteminde meydan gelen değişikliklerin eğitimden beklenen çıktıları engellediği, bu duruma karşın ülkenin gerçeklerine ve ihtiyaçlarına uygun bir eğitim sisteminin uygulanması gerektiği söylenebilir.

Yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler karşısında bilginin yayılma hızı ve bilgiye ulaşma kapasitesi de hızla artmıştır. Medya araçları internet sayesinde zaman ve mekân fark etmeksizin insan hayatını, özellikle de gençleri çevrelemeye başlamıştır. Bilginin kontrolünde etik ve yöntemsel sorunlar, gizlilik, güvenlik, mahremiyet, denetim sorunları ortaya çıkmaya başlamış; çocuklar ve gençler de bu durumdan en fazla etkilenen kesim olmuşlardır. Terör grupları ise hızla yayılan bu bilgi akışını medyayla kullanarak bir propaganda aracı olarak kullanmaya çalışmaktadır (Avşar, 2017: 126-127). Teknolojik gelişmelere bağlı olarak birçok okuryazarlık becerisi ortaya çıkmış ve eğitimden beklenenler de değişmiştir. Eğitimi terörizmi azaltma stratejisinin bir parçası olarak kullanmak için sadece okullaşma yılları ölçüt alınmamalı, aynı zamanda eğitimin içeriği de dikkate almalıdır (Krueger ve Maleckova, 2003: 142). Bu noktada gelişmelere bağlı olarak 21. yüzyılda eğitimden; bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerde bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır (MEB, 2018). Bu noktada eleştirel düşünme becerisi eğitimin çocuklara ve

gençlere kazandıracağı ve onları terörden koruyacak en önemli yeterlilik olacaktır. Eleştirel düşünme becerisi, karşılaşılan durumun gerçeklikle uyumlu, akla yatkın ve ölçütlere cevap veren hem fiziksel hem de bilişsel araçlar sağlar (Pérez Tornero & Varis, 2010, s. 79). Birey karşılaştığı durumlarda eleştirel düşünmenin unsurlarını alır ve bunları kendisine iletilen mesajların analizine ve üretilmesine uygular. Bunu yaparken, eleştirel düşünme becerilerini sentez, değerlendirme ve problem çözme gibi diğer üst düzey düşünme becerilerini inşa etmek için temel taşlar olarak kullanır ve yaşam boyu alışkanlıklara dönüştürür (Scheibe & Rogow, 2012, s. 46). Çocuklara ve gençlere kazandırılacak eleştirel düşünme becerisi ile karşılaştıkları bir medya metni veya bilgiyi kimin hazırladığını ve hazırlattığını; hangi fikirleri, değerleri, bakış açısını taşıdığını, kaynaklarının neler olduğunu, gerçekliğinin ve güvenirliğinin ne olduğunu, kimlere yarar sağladığını, kendisine yararlı olup olmadığını sorgulayacaktır (Meehan vd.: 201). Toplumsal kalkınma, refah, mutlu ve kaliteli yaşam, eşitlik, adalet, medeni insan olma, toplumsal ilerleme ve terörle mücadele nitelikli bir eğitim olmadan başarılamaz (Arslan, 2018: 6). Terörizme katılanların kişiliğinin oluşumunda etkili olan faktörlerin yanında psikolojik ortam ve yapılar ile sosyal çevre-kültür ilişkisi dikkate alınmalıdır (Biçer, 2018: 145).

3.1. Aile

Terör gruplarına katılanların aile yapıları incelendiğinde; eğitim, kültür ve sosyo-ekonomik durum önemli göstergelerdir ve bunların düşük düzeyde olması terör örgütleri tarafında olumlu olarak karşılanmaktadır. Bu durumun aksine olumlu, iyi ve yüksek değerdeki aileler, örgütlerin çekindiği bir yapıya sahiptir (Alkan 2009: 39). Çocukların ve gençlerin şiddete eğilimli olmasında en büyük faktörlerden birisi de aile olduğundan aile üyelerinin eğitim düzeyi önem arz etmektedir. Terörü besleyen şiddet eğilimi eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde azalmakta aksi durumda ise artmaktadır (Biçer, 2018: 136).

Aile çocukların sevgi kaynağıdır. Ailede sevgi görmeyen çocuklar arayış içine girerler. Terör örgütleri bu durumu kullanır ve ailesinde problemleri olan ve sevgiyi tatmamış çocuklara onların bu ihtiyaçlarını gidermeye yönelik sahte sevgi ortamı oluşturarak bir ömür boyu esaret anlamına gelen örgüte katılımını sağlar. Bu nedenle çocukların ve gençlerin eğitilmesi, kendileri için hayatın anlamlı hale getirilmesi, değerli oldukları hissinin ailede ve okulda kazandırılması gerekmektedir. Bütün yasadışı örgütler kendilerine zeki, lider yapılı fakat sevgi yoksunu, özgüveni noksan çocukları seçer (Yılmaz, 2008). Özellikle ebeveynlerin çocuklarına karşı şiddetten uzak durarak, barışı sağlama becerilerini öğrenmelerine yardımcı olmaları gerekmektedir. Ancak bu noktada hem çocukların okuldaki öğretmenlerine hem de yaygın eğitim kurumlarına büyük görev düşmektedir. Bu konu ile ilgili değerleri ve yöntemleri ebeveynlere iletmenin hem felsefesini hem de tekniklerini öğrenmek için yardıma ihtiyaçları olabilir. Eğitimcilerin ve ebeveynlerin, ana-babalığın çocukların davranışlarını yönetmekten daha fazlası olduğunu anlamalarına yardımcı olmak çok önemlidir. Özellikle ebeveynler, çocuklarına aynı zamanda değerleri aktardığından geleceğin dünyasını şekillendiriyor olduklarının bilinciyle hareket etmelidirler (Myers-Walls, 2004: 57).

3.2. Öğretmen

Bir toplumun karakterini meydana getirecek olan ve toplumun sağlam temeller üzerine kurulmasını sağlayacak olan kişiler öğretmenlerdir (Topçu, 2017:29). 21. yüzyılın bilgi toplumunu oluşturmada mesleğini ve öğrencilerini seven, başarıyı kendine hedef olarak belirlemiş, öğrenci merkezli öğretimi uygulayan, eğitimle ilgili gelişmelerden haberdar, öğrencilerine güven veren, onların eleştirel düşünme, problem çözme, sorgulama yeteneklerini geliştiren, özgür ve katılımcı bir sınıf ortamı oluşturan öğretmenler terörün önlenmesinde, çocukların ve gençlerin istismar edilmesinin engellenmesinde en önemli faktörlerden biri olacaktır (Çelikten vd., 2005: 224-225). Öğretmenlerin özellikle terörün etkili olduğu ve

öğrencilerin mağduriyet yaşadığı bölgelerde sadece bilgisi ile değil aynı zamanda rol model olarak davranışlarıyla, tutumlarıyla örnek olmalıdır. Samimi, sıcak tavrıyla çocukların ve gençlerin sevgi ve saygısını kazanmalıdır. Sinema, tiyatro, müzik faaliyetleri, bilgi yarışmaları, spor müsabakaları, el becerilerini geliştirecekleri atölyeler, piknik gibi etkinlikler onların sosyal olarak gelişmelerinde ve hayata uyum sağlamalarında katkı sunacaktır. Terör travmasını yaşayan öğrencilerine karşı empati yaparak yaklaşmalı, gerekirse konunun uzmanlarından yardım almalıdır. Ancak terör riskinin olduğu bölgelerde görev yapan öğretmenlerin konu ile ilgili yeterli bilgilerinin olmadığı da görülmektedir. Öğretmenlerin bu bölgelerde başarılı olabilmesi için öğretmen yetiştirme aşamasında terör riskleri ile ilgili psikolojik, sosyolojik, ekonomik, kültürel, coğrafi konular hakkında yeterince bilgi sahibi olması gerekmektedir (Arslan, 2018: 13).

GENAR (2018: 15) tarafından yapılan araştırmada gençlerin en fazla önem verdikleri değerler sıralamasında "vatan sevgisi, aile ve eğitim" önde yer almaktadır. Terör meselesine bu açıdan bakıldığında gençlerin sahip olduğu bu değerler Türkiye'nin geleceği için büyük bir umut vaat etmektedir.

4. SONUÇ

Alan yazına bakıldığında eğitimin terörün önlenmesi karşısında etkililiği ile ilgili farklı hipotezlerin olduğu görülmektedir. Ancak bu hipotezlerin sonucunda bir bölgede olan terör olaylarının eğitimle olan ilgisinin kendi bağlamında değerlendirilmesi gerektiği görülmüştür. Bununla birlikte terör meselesini çok boyutlu olarak değerlendirmeden başarıya ulaşmak mümkün olmayacaktır. Terörü meydana getiren sebepler her ne kadar terör eylemleri için geçerli bir gerekçe oluşturmasa da terörün kullanabileceği argümanlar en aza indirilmeli, bundan da öte ülkenin vatandaşlarının huzur ve refahı için ortadan kaldırılmalıdır. Görüldüğü üzere terörün sebepleri olan sosyal, siyasal, ekonomik sebeplerinin hepsi insan faktöründen kaynaklanmaktadır ve sonuçta bunları bertaraf edecek olan da yine iyi yetiştirilmiş bireyler olacaktır. Eğitimin terörün önlenmesinde etkili olabilmesi için çağın gereklerine uygun eleştirel düşünme, sorgulama, problem çözme gibi birçok beceriyi ve yeterliliği gerektirdiği görülmektedir. Bu noktada kurum ve kuruluşlara, öğretmenlere, ebeveynlere büyük görevler düşmektedir.

KAYNAKÇA

AKŞEN, H. ve KOÇ, B. (2010). Terör Olaylarına Karışanların Sosyo-Ekonomik ve Eğitim Durumları ile Bazı Demografik Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. M. SEVER, H. CİNOĞLU, O. BAŞIBÜYÜK içinde (195-201), *Terörün Sosyal Psikolojisi*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

ALKAN, N. (2009). *Söz Bitmeden: Terörle Mücadelede Önleme Stratejileri*. Ankara: USAK Yayınları.

ARSLAN, Y. (2018). Terör Nedeniyle Farklı Şehirlere Yollanan Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar ve Ders Başarıları Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi,* (1), 4-20.

AVŞAR, Z. (2017). *İnternet Çağında Medya, Terör ve Güvenlik*. TRT Akademi, 2(3), 116-132.

AYDIN, B. (2004). Bireysel Özgürlük ve Erdem. O. Oğuz, A. Oktay, H. Ayhan içinde, *21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi*, İstanbul: Dem Yayınları.

BİÇER, R. (2018). *Terör, Eğitim ve Teoloji.* Türkiye Stratejik Araştırmaları Merkezi (TASAM), 131-147. 01.09.2021 tarihinde tasam.org sitesi https://tasam.org/Files/Icerik/File/Pages_from_DTF5kit_pdf_fbd3af67-7b0e-4d0b-b6fe-0b8442f99c68.pdf adresinden alındı.

BROCKHOFF, S., KRİEGER, T. ve MEİERRİEKS, D. (2015). *More Education=Less Terrorism? Studying The Complex Relationship Between Terrorism And Education*.

02.09.2021 tarihinde politicalviolenceataglance.org sitesi https://politicalviolenceataglance.org/2015/12/04/more-education-less-terrorism-studying-the-complex-relationship-between-terrorism-and-education/ adresinden alındı.

CÜCELOĞLU, D. ve ERDOĞAN, İ. (2014). *Öğretmen olmak*. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.

ÇAKIR, M. F., ASLAN, Ö., KIYICI, H., SÖYLEMEZ, H. İ., ÖZTÜRK, M., ŞAHİN, Y. ve DEMİRBAŞ, M. (2017). *Radikalleşme, Şiddet İçeren Aşırılık ve Terörizm*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

ÇATALKAYA, D. (2015). *Ortaokul Öğrencilerinin Terör Kavramına İlişkin Metaforik Algıları*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

ÇELİK, T. (2021). *İnsan Kaynaklı Afet Olarak Terör: Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü Öğrencilerinin Terör Bölge Düzeyleri ve Risk Algısı Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale

ÇELİKTEN, M., ŞANAL, M. ve YENİ, Y. (2005). Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 207-237.

EREN, M. (2014). *Terörün Temelleri ve İslam'ın Teröre Bakışı.* Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

FİDAN, N. (1998). *Eğitime Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

FİDAN, N. ve ERDEN, M. (1996). *Eğitime Giriş*. Ankara: Alkım Yayıncılık.

GÜVERCİN, D. (2018). Terörizmin, Eğitimde Cinsiyet Eşitsizliği Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine İl Bazında Uygulamalı Çalışma. *Journal of Yaşar University, 13*(51), 281-292.

HACITAHİROĞLU, K. (2011). *Türkiye'deki Terörizmin İşsizlik Üzerine Etkileri*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

HOU, D. (2021). The Impact of Education on Domestic Terrorism in Asia: A Control Function Approach. *Defence and Peace Economics*, 1-19.

KAPLAN, E. A. ve Dayıoğlu, M. R. (2017). Ekonominin Sırtındaki Yük: Terör. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 623-636.

KETENCİ, S. T. (2020). *Terörizmin Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Göstergelerle İlişkisi: Türkiye Örneği.* Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

KRUEGER, A. B. ve MALECKOVA, J. (2003). Education, Poverty, Political Violence and Terrorism: Is There A Causal Connection?. *Journal of Economic Perspectives*,17(4), 119–144.

MEB. (2018). *Matematik dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar).* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEEHAN, J., RAY, B., WALKER, A., WELLS, S. ve SCHWARZ, G. (2015). Media literacy in teacher education: A good fit across the curriculum. *Journal of Media Literacy Education, 7*(2), 81-86.

MYERS-WALLS, J. A. (2004) Children as Victims of War and Terrorism. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 8(1-2), 41-62.

OĞUZ, O. (2004). Yüksek Öğretim Üzerine Bazı Tespitler ve Yeniden Yapılanma Önerileri. O. Oğuz, A. Oktay, H. Ayhan içinde, *21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi*, İstanbul: Dem Yayınları

ÖZDEN, Y. (1999). *Eğitimde Dönüşüm Eğitimde Yeni Değerler*, Ankara: Pegem A Yayınları

ÖZEREN, S., SÖZER, M. A. ve BAŞIBÜYÜK, O. (2015). Bireylerin Terör Örgütüne Katılmasına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir Alan Çalışması: PKK/KCK Örneği. *International Journal of Security and Terrorism*, 3(2), 57-83.

ÖZTÜRK, C. (2012). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Yaklaşım. C. ÖZTÜRK, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (1-31), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

ÖZTÜRK, S. ve ÇELİK, K. (2009). Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(2), 85-106.

PÉREZ TORNERO, J. ve VARİS, T. (2010). *Media Literacy and New Humanism.* Moscow: UNESCO Institute for Information Technologies in Education.

PICCONE, T. (2017). Democracy and Terrorism. *Democracy and Security Dialogue Working Paper Series*,1-28.

SARI, B.ve TINAS, M. (2018). *İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları

SCHEIBE, C. ve ROGOW, F. (2012). *The Teacher's Guide To Media Literacy: Critical Thinking in A Multimedia World.* California: Corwin.

TAN, M ve SAÇIKARA, H. (2002). Gelir ve Eğitim Düzeyinin Şiddet-Terör Üzerindeki Etkileri: Uygulamalı Bir Örnek Çalışma. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu V. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler). O. Kılıç, M. Çevik içinde, *Bildiriler Kitabı (Elazığ 16-17 Ekim 2003)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi

TDK. (2021). *Terör*. 05.09.2021 tarihinde Türk Dil Kurumu sitesi https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.

TERÖRLE MÜCADELE KANUNU. (1991). *T. C. Resmi Gazete*, 3713. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3713&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

TOPÇU, N. (2017). *Türkiye'nin Maarif Davası*. İstanbul: Dergah Yayınları.

YILMAZ, H. (2008). *Suçlu Çocuk Yoktur, Suça İtilen Çocuk Vardır*. İzmir: Sistem Yayıncılık.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNİN SURİYE'DE TERÖRİZMLE MÜCADELESİ

Abdullah PEKEL[1]

Özet

Suriye'de terörizmle mücadele için birçok devlet askeri operasyonlara katılmıştır. Özellikle 'Irak ve Şam İslam Devleti(IŞİD)' adıyla yoğun terörizm icra eden örgütle mücadele uluslararası toplumun birincil önceliği olmuştur. Türkiye de uluslararası işbirliğiyle bu mücadeleye katıldığı gibi Suriye'de terörizmin bertaraf edilmesi için tek başına birden fazla askeri harekât gerçekleştirmiştir. Ancak özellikle son dönemde uluslararası hukuk açısından Türkiye'nin Suriye topraklarında sürdürdüğü askeri operasyonların gayrı-hukukiliği konusunda birçok iddia ortaya atılmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Suriye'deki mevcut varlığı da benzer iddiaları gündeme getirmektedir. Bu argümanların temas ettiği önemli noktalar olsa da 'uluslararası hukuka aykırılık' derecesindeki savların doğru olmadığını belirtmek gerekir. Diğer bir ifadeyle, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Suriye'de terörizmle mücadelesi uluslararası hukuka aykırı değildir. Bu çalışmanın amacı Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Suriye'de terörizmle mücadelesinin hukuki dayanaklarından hareketle Suriye'deki varlığının hangi koşullarda sürdürülebileceğini araştırmaktır. Çalışmanın hipotezi, Suriye'den Türkiye'ye yönelmiş terör tehdidi ortadan kalkana kadar Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Suriye'deki varlığının uluslararası hukuka uygun olduğudur. Araştırma kapsamında başka bir devlet ülkesinde, kendidevletine yönelik terör saldırılarını bertaraf etme faaliyetinin hukuki sınırlarını tespit edilecektir. Tabiatıyla uluslararası hukukun en önemli tartışmalarına konu olan kuvvet kullanma yasağı ve meşru müdafaa dikotomisi araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturacaktır. Kuramsal tartışmanın uluslararası toplumun maddi pratiğine izdüşümü, bu araştırma için Türkiye'nin Suriye'de terörizmle mücadelesidir. IŞİD tehdidinin bertaraf edilme süreci, Türkiye'nin sınır güvenliği ve son dönemde Halk Koruma Birlikleri(YPG) adıyla örgütlenmiş terörist organizasyona karşı sürdürdüğü mücadele irdelenecektir. Uluslararası toplumun bu süreçteki rolü ve yaklaşımı ile Türkiye'nin tutumu mukayeseli olarak ortaya konacaktır. Son olarak Türkiye'nin Suriye'de sürdürdüğü faaliyetlerin geleceğine ilişkin uluslararası hukuk temelinde tespitler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Silahlı Kuvvetleri, Suriye, Terörizmle Mücadele, Uluslararası Hukuk.

TURKISH ARMED FORCES' FIGHT AGAINST TERRORISM IN SYRIA

Abstract

Many states have participated in military operations to fight against terrorism in Syria. In particular, fighting against The Islamic State of Iraq and the Levant (ISIS) has been the international community's priority. Turkey also participated in this fight with international cooperation and individually carried out many military operations to eliminate terrorism in Syria. However, several claims have been asserted the illegality of these Turkey's military operations. Moreover, the existence of the Turkish Armed Forces in Syria also raises similar claims. Although there are important points that these arguments have, statements as "contrary to international law" are not true. In other words, Turkey's struggle against terrorism in Syria is not illegal. This study aims to identify the conditions of the Turkish Armed Forces' presence and struggle against terrorism in Syria under international law. The study hypothesizes that the presence of the Turkish Armed Forces in Syria is lawful until the terrorist threat from Syria is eliminated. The research will establish the legal framework of the states' struggle to stop terrorist attacks from other states' territories. Naturally, the prohibition of the use of force and self-defense dichotomy, which is the subject of the most critical debates in international law, will be the theoretical framework of the research. The

[1] Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, E-posta: pekela@ankara.edu.tr, ORCID ID/0000-0003-2545-7042.

projection of this theoretical debate to the practice is Turkey's fight against terrorism in Syria for this research. The process of eliminating the ISIS threat, Turkey's border security, and the recent struggle against the terrorist organization called the People's Protection Units (YPG) will be examined. The role and approach of the international community and Turkey's attitude will be asserted comparatively. Finally, arguments will be made regarding the future of Turkey's activities in Syria based on international law.

Keywords: Turkish Armed Forces, Syria, Fight Against Terrorism, International Law.

GİRİŞ

Suriye Krizi, Türk dış politikasını soruna taraf diğer birçok devletin dış ilişkilerine nazaran daha fazla etkilemiştir. Suriye'de yaşanan hemen hemen bütün uyuşmazlıkların, Türkiye'nin ilişkilerinde bir yansıması olduğu söylemek mümkündür. Hatta başka bir bölgede cereyan eden gerilimlerin(Libya, Kırım, Doğu Akdeniz gibi) Türkiye'nin karşısına Suriye meselesinde yeni zorluklar çıkarmaktadır. Suriye Krizi'nin belirsizliklerinin, Türkiye için çözülmesi öncelikli sorunlar arasında yer almaya devam edeceğini rahatlıkla öngörebiliriz. Krize müdahil olan birçok aktör için de aynı durum geçerlidir. Suriye'nin geleceği konusunda siyasi uyuşmazlıkların çözümü, 2011'den günümüze bölgede birbiriyle çarpışan politikaların asgari müşterekte buluşmasını sağlayacaktır. Böyle bir durumda Türkiye ve Suriye arasında iyi komşuluk ilişkilerinin tesis edilmesi bölgenin istikrarı için çok önemlidir. Siyaseten sorunun devam etmesi ya da çözümün-uzlaşının gerçekleşmesi temennisi krizin devinimi içinde kendi yolunu bulacaktır. Krizin uluslararası hukuk boyutuyla, özellikle Türkiye açısından sonuçlar doğurması süreciyse halihazırda başlamıştır. Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde yürüttüğü askeri operasyonlarla sınır güvenliğini sağlarken, başta soruna taraf aktörler olmak üzere bütün dünyanın dikkatini çekmiştir.

2016'dan itibaren geniş çaplı askeri operasyonlar gerçekleştiren Türkiye, Suriye topraklarındaki varlığını hukuken meşru müdafaa hakkında dayandırmaktadır. Uluslararası hukukta kuvvet kullanma konusunda meşru müdafaa hakkına ilişkin yeni ve eski birçok tartışma süregelmektedir. Bunların başında kuvvet kullanma yasağını dar ve geniş yorumlanması ve meşru müdafaa hakkının dar ya da geniş kapsamlı bir hak olması tartışması vardır. Birleşmiş Milletler(BM) Şartı'nın akdedildiği günden itibaren süregelen bu yorum tartışmaları ve uluslararası hukukta neorealist akımla birlikte kuvvet kullanma konusunda hukuk felsefesine kadar uzanan şedit tartışma, Türk Silahlı Kuvvetleri(TSK)'nin Suriye'deki varlığına ilişkin hukuksal durumun kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bir yanda silahlı kuvvetlerin kılıcı ve öte yanda uluslararası hukukun kalkanı(Scheffer,1991:1) arasında tercih yapmak zorunluluğu, diğer bir ifadeyle Suriye Krizi sebebiyle oluşan Türkiye'nin güvenlik açığı, ordunun sınır ötesi askeri operasyonlar gerçekleştirmesiyle kapatılmaya çalışılmıştır. Türk ordusu operasyon süreleri dışında ve halen Suriye topraklarında varlığını sürdürmektedir. Türkiye'ye yönelik silahlı saldırı-terörizm tehdidi ortadan kalkana kadar uluslararası hukuktan doğan hakların kullanılması elzemdir. Böylelikle bölgesel ve uluslararası barış ve güvenliğin istikrarlı bir şekilde sürmesi sağlanabilir. Ancak uluslararası hukukta Türkiye'nin sınır ötesi askeri faaliyetleri için dayanak gösterdiği meşru müdafaa hakkının Suriye'deki operasyonları gerçekleştirmesine olanak sağlayacak şekilde doğup doğmadığı konusunda önemli tartışmalar vardır.

Türkiye'nin 5 yılı aşkın süredir Suriye'de terörizmle mücadele etmesi öncelikle kendi toprak güvenliği içindir. Suriye Krizi başladığı andan itibaren Türkiye topraklarına yönelik ciddi büyüklükte silahlı saldırılar ve terör eylemleri gerçekleşmiştir. Ayrıca dünyanın en yoğun göç hareketlerinden birisi Suriye'den Türkiye'ye gelen göç dalgası olmuştur. Ancak Türkiye'nin meşru müdafaa için öne sürdüğü gerekçeler karşısında uluslararası kamuoyunda TSK'nın Suriye'deki terörizmle mücadelesine ve varlığına yönelik ciddi gayrı hukukilik iddiaları ileri sürülmüştür. Kimi siyasi karşıtlık üzerinden üretilse de uluslararası hukuk açısından süregelen tartışmalara dayanan bu iddiaların ileride Türkiye'nin karşısına çıkarılabileceğini tahmin etmek güç değildir. Türkiye'nin bu haklı mücadelesini uluslararası kamuoyuna daha iyi anlatması gerekmektedir. Zira TSK'nın meşru müdafaa hakkına dayanarak Suriye'deki varlığı sonsuza kadar sürmeyecektir; Türkiye'ye yönelik silahlı saldırı ve terör tehdidi bertaraf edildikten sonra uluslararası hukuka göre bölgede meşru müdafaa niteliğindeki sınır ötesi askeri operasyonların bitirilmesi gerekmektedir.

TÜRKİYE'NİN SINIR ÖTESİ ASKERİ OPERASYONLARI VE GEREKÇELERİ

Türkiye-Suriye sınırının güneyinden kuzeyine açılan ateşe ve atılan bombalara münferiden verilen karşılıklar sayılmazsa, 2011'den bu yana TSK'nın Suriye topraklarındaki ilk önemli operasyonu 21 Şubat 2015 tarihli Şah Fırat Operasyonu oldu(Acun,2015). 20 Ekim 1921 tarihli Türk-Fransız Anlaşması'nın 9. maddesinde "…Süleyman Şah'ın Caber kalesinde bulunan ve Türk Mezarı adı ile tanınan kabri…Türkiye'nin malı olarak kalacak ve Türkiye orada koruyucular bulundurup Türk bayrağını çekebilecektir" ifadesi yer almaktadır(Uzgel, 2001: 149,150) ve Türkiye, 1975'e kadar Caber Kalesi'nde Türk bayrağının altında bir manga asker bulundurmaktaydı. 1973'te Suriye Tabka Barajı'nı inşa ederken sular altında kalma riski nedeniyle Süleyman Şah Türbesi'nin taşınmasını istemiş ve Ankara bu çağrıya cevap vererek Türbe'yi ve koruma karakolunu sınıra daha yakın Karakozak Köyü'ne taşımıştı. (Çelikkol, 2018). 2011 Suriye'de yaşanan krizden istifade ederek ortaya çıkan ve Irak ve Şam İslam Devleti(IŞİD) adıyla faaliyet gösteren terör örgütü, operasyondan önce bir yıl kadar önce Süleyman Şah Türbesi'nin boşaltılmasını ve Türk bayrağının indirilmesini talep ederek, burayı yerle bir etmekle tehdit etmiştir(Özyiğit, 2014). Şah Fırat Operasyonu'yla Süleyman Şah Saygı Karakolu, güvenlik amacıyla Karakozak Köyü'nden sınıra çok daha yakın Suriye Eşmesi Köyü'ne taşındı(Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı[TCCB], 2015). Dışişleri Bakanlığı bu taşımanın geçici olduğunu ifade etmiştir(Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı[TCDB], 2015). Uluslararası hukuka göre Türkiye'nin sayılan bu türbenin taşınması 1970'lerden itibaren Şam ve Ankara arasında iki sefer gündeme gelmişti. Önce 1973'teki ilk taşınmanın ardından 2001'de yine baraj inşası sebebiyle Suriye hükümetinin taşıma talebi, Türbe'nin su altında kalma riskinin olmaması nedeniyle geri çevrildi(Çelikkol, 2018). Hala Suriye Eşmesi'nde korunan Türbe'nin ve karakolun uluslararası hukuka göre Caber Kalesi ya da Karakozak Köyü'ne yeniden taşınma hakkı vardır.

Şah Fırat Operasyonu'na kıyasla çok daha büyük beş operasyon daha gerçekleştirildi. Bunlar kronolojik sırasıyla Fırat Kalkanı Harekâtı, İdlib Operasyonu, Zeytin Dalı Harekâtı, Barış Pınarı Harekâtı ve Bahar Kalkanı Harekâtı adıyla anılan ve TSK'nın tarihinde önemli yer edinen operasyonlardı. Bu operasyonlar Süleyman Şah Türbesi gibi küçük bir toprak parçasının savunulmasından ziyade en uzun kara sınırının korunması ve Türkiye'ye yönelik terör faaliyetlerinin bertaraf edilmesi amacıyla gerçekleştirildi. IŞİD ve Kürdistan İşçi Partisi (PKK) adını kullanan terör örgütünün Suriye uzantısı YPG'nin toplamından oluşan tehdit, Türkiye'ye saldırı niteliğinde gerçekleştirilen terör eylemleri, TSK'yı Suriye'de terörle mücadele etmeye mecbur kıldı. Uluslararası hukuka göre devlet dışı aktörlere karşı meşru müdafaa, üzerinde tartışmaların sürdüğü bir konu olsa da Türkiye Cumhuriyeti, BM Şartı'nın 51. maddesine dayanarak adı geçen operasyonları gerçekleştirmiştir(Özer, 2020;TCDB).

Türkiye'nin bu operasyonları, Suriye Krizi sebep olduğu kargaşadan istifade eden terör gruplarının kapasite artırması ve büyük tehdit oluşturması sebebiyle gerçekleşmiştir. Ancak Türkiye, Suriye'de meşru müdafaa hakkını kullanarak başvurma hakkını 1998 yılında da dile getirmişti. PKK'nın Suriye topraklarında rahatlıkla eylem hazırlığı yapabilmesi ve Türkiye'yi hedef alması karşısında TSK'nın Suriye'de bu tehdidi bertaraf edebileceği diplomatik kanallardan net bir şekilde belirtilmişti(Hancılar, 2017:88). Yaklaşık çeyrek asır öncesinde benzer nitelikli terör saldırıların varlığı, Suriye'nin Türkiye'yi hedef alan grupların kapasite artırımı için ne denli uygun bir bölge olduğunu ispatlar niteliktedir. Geçen süre zarfında terör örgütlerinin zarar verme potansiyelini artıran araçlara daha rahat ulaşabildiği de dikkate alınmalıdır.

Tam bu noktada Türkiye'yi hedef alan iki önemli terör örgütünün Suriye ve uluslararası toplumdaki algısını tahlil etmek gerekir. IŞİD, uluslararası kamuoyu tarafından tarihin en kanlı ve vahşi terörist grubu olarak anılmaktadır. Bu durum uluslararası siyasette ve uluslararası hukukta etkisini göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde kurulan "IŞİD'i

Yenmek İçin Küresel Koalisyon(*The Global Coalition To Defeat ISIS*)", başta havadan gerçekleştirdiği operasyonlar olmak üzere çok taraflı, çok yönlü ve geniş kapsamlı bir mücadele başlatmıştır(U.S. Department of State). Bunun yanında BM Güvenlik Konseyi oy birliğiyle IŞİD'e karşı onlarca karar almıştır. Tüm dünyada gerçekleştirdiği terör saldırılarıyla, uyguladığı vahşeti adeta gururla sergileyen ve işgal ettiği yerlerde birçok insanlık suçu işleyen bu örgütün bertaraf edilmesi için gerçekleştirilen her türlü girişim, uluslararası barış ve güvenliğe en gerekli katkıyı sunmak anlamına gelmişti. Çünkü BM Güvenlik Konseyi, 2249(2015) sayılı kararıyla IŞİD'i tartışmaya yer olmayacak şekilde uluslararası barış ve güvenliğe karşı, eşi benzeri görüşmemiş bir tehdit olarak tespit etmiştir(United Nations Digital Library[UNDL], S/RES/2249 (2015)). Türkiye de IŞİD'le mücadele eden uluslararası koalisyonun önemli bir parçası olmuştur(Global Coalition,2016).

Türkiye'yi hedef alan diğer terör örgütü PKK/YPG'nin uluslararası kamuoyundaki imajı ise çok daha farklıdır. Öyle ki IŞİD'e karşı bölgedeki yerel güçlerin mücadelesi içinde en çok takdir toplayan grupların başında PKK/YPG gelmektedir(Totten, 2015:11). PKK/YPG terör örgütü, Suriye topraklarındaki otorite boşluğunu fırsata dönüştüren IŞİD'le mücadele ederek hem uluslararası kamuoyunun desteğini arkasına aldı hem de aynı otorite boşluğundan faydalanarak Suriye'nin kuzeyinde devlet kurmaya niyetlenmiştir(Taşpınar, 2019). YPG adıyla Suriye Demokratik Güçleri çatısı altında faaliyet gösteren bu örgüt, uluslararası topluma nasıl bir imaj çalışması içerisinde olursa olsun yine aynı uluslararası toplum aktörlerinin terör örgütü listelerinde çoktan yerini almış PKK'yla derin bağları olan bir terör yapılanmasıdır. 40 yıla yakın süredir Türkiye'nin ulusal güvenliğine ve bölgedeki barışa yönelik büyük bir tehdidin son halkasını oluşturmaktadır.

TSK, Suriye'de terörizmle mücadele ederken uluslararası toplum nezdinde hangi örgütün ne pozisyonda olduğuna bakmaksızın operasyonlarını yürütmüştür. Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit eden terör grupları yok edilmiş ya da şimdilik caydırılmıştır. Ancak son durumda Türkiye'nin Suriye'de terörle mücadelesi, IŞİD tehdidinin büyük oranda ortadan kalkmasıyla farklı tartışmalara konu olmaktadır. Bu tartışmaların başında Türkiye'nin PKK/YPG'yi IŞİD'ten daha büyük bir tehdit olarak algıladığı düşüncesi vardır(Cockburn, 2015a:156-157). Aynı zamanda yaptığı büyük katkılara rağmen Türkiye'nin IŞİD mücadelesinde isteksiz davrandığına dair görüşler dile getirilmiştir(Cockburn, 2015b). Uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin IŞİD'e karşı savaşırken, ABD'nin tavsiyesiyle on yıllar boyunca savaştığı PKK ile aynı safta yer alabileceğine ihtimal verildiği açıkça görülmektedir. Bu durum, en basit ifadeyle akıl tutulmasıdır.

TSK'nın Suriye'deki operasyonlar IŞİD ve PKK/YPG terör örgütlerine karşı yapılan mücadele etmek için gerçekleştirilmiştir. Bu örgütlerden ilki uluslararası toplum tarafından açıkça lanetlenmiş, diğeri ise Türkiye Cumhuriyeti tarafından terör örgütü olma niteliği tartışmaya dahi açılamayacak bir yapıdır. Uluslararası kamuoyunun nezdinde IŞİD ne ise Türk kamuoyu nezdinde PKK/YPG de aynıdır. Bir terör örgütünün diğeriyle mücadele ederek sicilini temizlemesi mümkün değildir. Dolayısıyla PKK/YPG'nin stratejik davranarak edindiği sınırlı kazanım, Türkiye'nin kararlılığı karşısında sekteye uğramıştır. Bugün uluslararası koalisyonun ve Türkiye'nin çabalarıyla IŞİD tehdidi büyük oranda bertaraf edilmişken, uluslararası topluma rağmen Türkiye Suriye'de terörizmle olan mücadelesini sürdürmektedir. Bu sebeple Türkiye'nin gerekçeleri ne denli haklı olursa olsun mücadele ettiği iki terör örgütünün birisi yok olmaya yüz tutmuşken öteki varlığını sürdürebilmektedir. Bu durumun ironik yönü bir terör örgütünün varlığını sürdürmek için aldığı desteği büyük oranda başka bir terör örgütüyle mücadelesine borçlu olmasıdır(Ciğer, 2020:200-202).

HUKUKİ DAYANAK VE ULUSLARARASI HUKUKA AYKIRILIK İDDİALARI

Terörizme karşı devletlerin kuvvet başvurması konusu değişik vesilelerle uzun süredir tartışılan bir konudur. Meşru müdafaa hakkının veya kuvvet kullanma yasağının kapsamı bu konuyla ilgili birçok kez sorgulanmıştır. Terörizm karşısında kuvvet kullanma tartışmaları; bir uçta terörizmin uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden eylemler bütünü olması nedeniyle ancak kuvvet kullanılarak başa çıkılabilecek bir olgu olmasıyla, diğer uçta ise terörizmle mücadeleye sığınarak kuvvet kullanmaya bahane arayan devletlere BM sistemini ve kuvvet kullanma yasağını atlatma şansı vermesi arasında bir sarkaç gibi salınım yapmaktadır. Birçok somut olayda bu tartışmaların iki uç arasında gidip geldiğini tespit etmek zor olmayacaktır. TSK'nın Suriye'de terörizmle mücadelesi de terörizme karşı devletlerin kuvvet kullanması konusundaki tartışmaların her iki ucuna konu olabilmektedir.

Türkiye'nin Suriye'de terörizmle mücadelesi meşru müdafaa hakkına dayanmaktadır. BM Şartı'nın 51. maddesinde bu hak "Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez." ifadesiyle tanınmıştır. Böylesine hayati bir hakkın bu kadar yalın şekilde yazılmış olması tesadüf değildir(Taşdemir, 2006:139-140). BM'nin kuruluş müzakerelerinde ve sonrasında bu hakka ilişkin görüşler, 51. madde lafzının da imkan vermesiyle birden fazla yorumlayışın rekabetine dönüşmüştür. Hiç şüphesiz bu rekabetin ardında uluslararası güç rekabeti vardır. Ancak terörizmin yerel ve bölgesel sınırları aşıp küresel bir tehdit olmasıyla meşru müdafaa hakkının devlet dışı aktörlere yöneltilebilmesi, diğer tartışmalara nazaran daha öncelikli bir seviyeye gelmiştir.

Terörizmin, ancak devletlerin yapabileceği silahlı saldırı fiilini gerçekleştirebilme kapasitesi konusundaki eşik büyük oranda 11 Eylül 2001'de ABD'ye karşı gerçekleşen terörist eylemlerle aşılmıştır. BM Güvenlik Konseyi terörizm ve meşru müdafaa ilişkisini kurmakta ihtiyatlı davransa da uluslararası toplum için bu elim hadise bir dönüm noktası sayılabilir(Taşdemir, 2006:158-165). 2001'den sadece 10 yıl sonra Suriye'nin içinde düştüğü durumda ortaya çıkan IŞİD'le birlikte terörizme karşı meşru müdafaa hakkına dayanarak devletler münferiden ve müştereken harekete geçebilmiştir(UNDL, S/2015/928). Türkiye de bu devletler arasında olup münferiden IŞİD'e karşı meşru müdafaa hakkını kullanarak Suriye'de askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir. Şah Fırat Operasyonu için 22 Şubat 2015 ve Fırat Kalkanı Harekâtı için 24 Ağustos 2016 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'ne verilen notalarda gerekçeleriyle birlikte bu operasyonların meşru müdafaa hakkına dayanılarak yapıldığı belirtilmiştir(UNDL, S/2015/127 ve S/2016/739).

TSK'nın Suriye'de gerçekleştirdiği askeri operasyonların da etkisiyle IŞİD'in günden güne zayıflaması uluslararası toplum için bölgedeki terör tehdidinin bitişini müjdeliyor olsa da Türkiye'nin maruz kalabileceği terör tehdidi için aynısını söylemek mümkün değildi. Başta ABD'nin ciddi boyutlara ulaşan maddi desteğini alan PKK/YPG terör örgütü, yakaladığı fırsatı iyi değerlendirerek güç kazanmıştı. Türkiye bu tehdidi de ortadan kaldırmak için PKK/YPG'ye karşı da meşru müdafaa hakkını kullanacağını, Zeytin Dalı Harekâtı için verdiği 20 Ocak 2018 tarihli notada bildirdi(UNDL, S/2018/53). Bu tarihten sonra Türkiye uluslararası toplumun desteğini büyük ölçüde kaybetti.

Aslında IŞİD mücadelesinde isteksiz, çekinik kalındığı ithamı ve PKK/YPG yapılanmasının sözde kahramanlıklarının vitrine çıkarılmasıyla başlayan süreç Türkiye'nin terörizmle mücadelesi başka yönlere çekme maksadı taşıyordu. Zeytin Dalı Harekâtı'yla birlikte Suriye'de TSK varlığına ilişkin kapsamlı eleştiriler getirildi. Bu eleştirilerin başında Türkiye'nin meşru müdafaa bahanesiyle Suriye topraklarını hukuka aykırı olarak istila ettiği gelmektedir(Talmon,2019). Türkiye'nin meşru müdafaa hakkını doğuracak bir terörizm tehdidi

altında olmadığına ve dolayısıyla kuvvet kullanma yasağını ihlal ettiği sonucuna ulaşan yaklaşımlar, yalnızca siyasi saiklerle yapılan yorumların değil aynı zaman uluslararası hukukta süregelen devlet dışı aktörlere karşı meşru müdafaa kullanımı tartışmalarını da yansımaktadır. Gayrı hukukilik ithamın bir diğer versiyonu da TSK'nın IŞİD mücadelesinin sözde "kahramanlarına" saldırabilmek için meşru müdafaa hakkına sığındığı iddiasıdır (Hathaway, 2019). Buna göre PKK/YPG'ye karşı meşru müdafaada bulunmak için ortada hiçbir sebep yoktur. Ayrıca Türkiye'nin herhangi bir orantı gözetmeksizin askeri operasyon yürüttüğü dile getirilmiştir.

TÜRKİYE'YE YÖNELİK TERÖR TEHDİDİNİN ORTADAN KALKMASI

Türkiye'ye yönelik bir tehdidin varlığına uluslararası toplum değil, Türkiye karar verir. IŞİD'in bütün dünya için oluşturduğu tehdide eşdeğer bir tehdit PKK/YPG tarafından Türkiye'ye yöneltilmiştir. Bu tespit bir faraziye değil, bu terör örgütünün karanlık mazisine dayanmaktadır. Dolayısıyla ister uluslararası toplum nezdinde itibar kazansın isterse bir devlet kurma girişiminde bulunsun PKK/YPG yapılanmasının soyağacı kurumadan Türkiye yönelmiş terör tehdidi bitmeyecektir. Hal böyle iken Türkiye kuvvet kullanma yasağını ihlal etmemekte ve meşru müdafaa hakkını icra etmektedir.

> "…Ancak, hiçbir hukuk kuralı iyi niyet ilkesi ve makul olma ölçütünden uzak bir yoruma tâbi tutulamayacağına göre, meşru müdafaa hakkının icra koşulları da bu esasa uygun olarak değerlendirilmek zorundadır. Bu hukuki çerçeve içinde, bir silahlı saldırının gerçekleşmediği, fakat gerçekleşmesi konusunda kesinliği tartışmasız sayılabilecek nitelikte koşulların varolduğu bir durumda da meşru müdafaa hakkının icrasına girişilmesi, hukuka aykırı sayılmayabilir. Bu durum, her vakanın kendi özellikleri bakımından yapılacak bir değerlendirmeyi gerektirir. Ancak bir silahlı saldırıyı kuşkusuz kılabilecek nitelikte eylemlerin veya faaliyetlerin varlığı, aranması gereken meşruiyet koşulu bağlamında değerlendirilebilir."(Tarhanlı, 2003:8)

Tarhanlı'nın da belirttiği gibi her vakanın değerlendirilmesi birbirinden farklıdır. Örneğin Birleşik Krallık, IŞİD'in yaptığı birkaç saldırıyı ve gelecekte saldırma yapma kapasitesini ve niyetini gerekçe göstererek meşru müdafaa hakkını kullanmıştır(UNDL, S/2015/928). PKK/YPG terör örgütünün kapasitesi bazı devletlerin resmi süreçleri işletilerek, hukuksal işlemler tesis edilerek artırılmaktadır. Dolayısıyla günden güne güçlenen ve üstelik açıktan desteklenen bu örgütün niyetini okumak için kâhin olmak gerekmez. PKK/YPG ve ilgili diğer küçük terörist grupların Türkiye'de gerçekleştirdiği terör eylemlerinin yalnızca tarihleri, gün-ay-yıl formatında yazılsa, BM Güvenlik Konseyi'ne sunulan notalara en az 10 sayfa ek verilmesi gerekir. Halihazırda uluslararası aktörler tarafından terörist örgüt olarak tanınmış olmalarını da ayrıca not etmek gerekir.

Uluslararası hukuk alanında, salt hukuki maksatla yapılmayan bu eleştirilerin temas ettiği önemli noktaları, ileride Türkiye aleyhine kullanılabilecek argümanlara karşı hazırlıklı olmak için irdelemek gerekmektedir. Siyaseten hazırlanıp servis edilen bu ithamlar karşısında hiç şüphesiz siyaseten tedbir almak gerekecektir, ancak uluslararası hukukta canlılığını koruyan tartışmalardan toplanan nüveleri yakalayıp karşı argüman geliştirmek ve meşru bir hakkı hukuken savunabilmek de aynı derecede önemlidir.

Türkiye, meşru müdafaa hakkına Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygı göstererek, orantılılık ilkesine bağlı kalarak ve terörizmle mücadele için başvurduğunu muhtelif kereler diplomatik kanallardan bildirilmiş ve devlet yetkilileri de açıklamalarında yer vermişlerdir. PKK/YPG'ye karşı mücadelesinde Türkiye'nin meşru müdafaaya başvurmasına sebep olan tek bir olay ya da belli bir dönemdeki olaylar değil, birçok olayın toplamından ve gelecekte gerçekleşme ihtimalinden bahsetmek gerekir. Doktrinde henüz genel kabul görmese de

'olayların toplamı teorisi' bu duruma açıklık getirmektedir(Taşdemir ve Özer, 2017:61). Burada meşru müdafaa ve önleyici meşru müdafaa birlikte gerçekleştirilmektedir. Önleyici meşru müdafaa doktrinde tamamen reddedilmemiştir(Başeren, 2003:124) ve terör örgütleri için ne denli gerekli olabileceği konusunda henüz temerküz etmiş bir fikir teatisinden bahsetmek zordur.

Orantılılık ilkesinin klasik tanımında ilgili saldırıyı bertaraf edebilecek en az kuvvetle mukabele etmek ve meşru müdafaayı gerçekleştirmek esastır(Keskin, 1998: 50). Ancak Türkiye'nin Suriye'deki terörizmle mücadelesinde, oran ve orantıyı klasik yoldan tespit etmeye pek imkân yoktur. Çünkü tanksavar füzesinin ne olduğunu bilmeyen teröristler, IŞİD'le mücadele ederken bu tip silahları edinmişlerdir. Benzer şekilde kime karşı kullanılacağı muallakta olan uçaksavar sistemleri edinmeye namzet olmuşlardır(Kasapoğlu, 2021). Dolayısıyla gücünün artması bir yana katlanarak artan bir vuruş kapasitesiyle oran ve orantı tespiti yapmak için duruma özgü bir ölçeklendirme yapmak gerekmektedir. Burada Türkiye'nin mücadelesinde aşırıya kaçan bir eylemin bahse konu olması da oldukça düşüktür.

TSK'nın Suriye'de terörizmle mücadelesi devam etmektedir. Suriye'nin toprak bütünlüğüne halel getirmeden yürütülmesi gereken bu sürecin, terörizm tehdidi bertaraf edilince sona eriş biçimini de bugün de planlamak gerekecektir. Öyle ki, meşru müdafaa hakkını sınırlandıran bir diğer önemli unsur da, özellikle terörist unsurlara karşı bu hakkın bahse konu tehdit ortadan kalkana kadar ya da BM Güvenlik Konseyi gereken tedbirleri alana kadar devam edebileceğidir(Bozkurt, 2007: 59-61). Terör tehdidi sürdüğü müddetçe Türkiye'nin mukabele etme hakkı saklı kalacaktır, fakat Suriye'de terörizmle mücadele için meşru müdafaa hakkına dayanarak askeri operasyonlar yapmak, uluslararası hukuk açısından vakti geldiğinde sona erdirilmesi gereken bir eylemdir.

SONUÇ

Türkiye'nin Suriye'de terörizmle mücadelesinin nihai hedefi ulusal güvenliği korumak kadar bölgesel barış ve güvenliğin tesis edilmesine yatırım yapmak da olmalıdır. Meşru hakkın kullanılması ve bunun uluslararası topluma, her türlü zorluk göze alınarak anlatılması gerekir. Türkiye'nin haksız yere maruz kaldığı eleştirileri görmezden gelmek, terörizmle mücadele konusundaki kararlılığa büyük zararlar verebilir. Bir devletin ulusal güvenliği açısından hayati öneme haiz tedbirleri almak için gösterdiği kudreti, diğer devletlere izah etmekte ve kabul ettirmekte de gösterebilmesi gerekir. Konuyla ilgili süregelen uyuşmazlıkların çözümü için diplomasinin ve uluslararası ilişkilerin doğası bunu gerektirir. Türkiye için PKK/YPG ile mücadelede mümkün olduğu kadar destek toplamak, sahadaki mücadeleyi kolaylaştıracaktır. Böyle bir kazanım genel anlamda uluslararası ilişkilerde, özel olaraksa uluslararası politikada ve hukukta cari hedeflerin büyük ölçüde uyumlulaştırılmasıyla mümkün olacaktır. Terörle mücadele gibi dünyanın gündeminden düşmeyen bir konuda sürekli mercek altında olmaya ve sorgulanmaya karşı sadece sahada kazanılan başarılar yeterli olmayacaktır. Bu sebeple Türkiye'nin öncelik güvenlik hedeflerinin uluslararası kamuoyuna en az sahadaki kadar aktif şekilde anlatılması gerekir. TSK'nın Suriye'de terörle mücadelesi devletin imkanları yettiği sürece devam edecektir. Ancak burada uluslararası işbirliğinin ve bölgesel güvenliğin sunduğu dinamiklerin avantaja dönüştürülmesi, Türkiye'nin terör konusunda sarf ettiği enerjiden tasarruf etmesini sağlayacaktır. Siyaseten sonu belli olmayan bir mücadeleden başarı kazanmak ve hukuken sonu bir türlü gelemeyecek bir mücadeleyi açıklamak mümkün görünmemektedir.

KAYNAKÇA

ACUN, A. (2015). *5 Soru: Şah Fırat Operasyonu'nun Detayları*. 5 Ekim 2021 tarihinde SETA: https://www.setav.org/5-soru-sah-firat-operasyonunun-detaylari/ adresinden alındı.

BAŞEREN, S. H. (2003). *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

BOZKURT, E. (2007), *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

CİĞER, M. (2020). Suriye İç Savaşı ve Devlet Dışı Aktör Olarak PYD'nin Etkisi, F. TAŞDEMİR, *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk* içinde (s. 183-208), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

COCKBURN, P. (2015a). *The Rise of Islamic State, ISIS and The New Sunni Revolution*. London: Verso.

COCKBURN, P. (2015b). *War with Isis in Iraq and Syria: Turkey joins West as a reluctant ally - but what took it so long?*. 8 Ekim 2021 tarihinde Independent: https://www.independent. co.uk/news/world/middle-east/war-isis-iraq-and-syria-turkey-joins-west-reluctant-ally-what-took-it-so-long-10414801.html adresinden alındı.

ÇELİKKOL, O. (2018). *Suriye'de gelişmeler ve Süleyman Şah Türbesi*. 5 Ekim 2021 tarihinde Hürriyet:https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/oguz-celikkol/suriyede-gelismeler-ve-suleyman -sah-turbesi-41057692 adresinden alındı.

HANCILAR, Ö. (2017). 1998 Suriye'ye Türk Kuvvet Kullanma Tehdidinin Hukukîliği. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Osmaniye Korkut Ata University İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 83-97.

HATHAWAY, O. (2019). *Turkey is violating international law. It took lessons from the U.S.*, 15 Ekim 2021 tarihinde Washington Post: https://www.washingtonpost.com/outlook/ 2019/10/22/turkey-is-violating-international-law-it-took-lessons-us/ adresinden alındı.

KASAPOĞLU, C. (2021). *PKK / YPG Terör Örgütü'nün Afrin Saldırısı: Hibrit Kabiliyet Trendi ve Tehdit Analizi*. 5 Ekim 2021 tarihinde Edam: https://edam.org.tr/pkk-ypg-teror-orgutunun-afrin-saldirisi-hibrit-kabiliyet-trendi-ve-tehdit-analizi/ adresinden alındı.

KESKİN, F. (1998). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

ÖZER, S. (2020). *Milli Savunma Bakanı Akar: Meşru müdafaa kapsamındaki hedefimiz birliklerimize saldıran rejim askerleri ve unsurlarıdır*, 12 Ekim 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: https://www.aa.com.tr/tr/bahar-kalkani-harekati/milli-savunma-bakani-akar-mesru-mudafaa-kapsamindaki-hedefimiz-birliklerimize-saldiran-rejim-askerleri-ve-unsurlaridir/ 1754332# adresinden alındı.

ÖZYİĞİT, B. (2014). *IŞİD'ten Türkiye'ye küstah tehdit!*. 5 Ekim 2021 tarihinde Habertürk: https://www.haberturk.com/gundem/haber/932115-isidten-turkiyeye-kustah-tehdit adresinden alındı.

SCEHEFFER, D.J. (1991). Introduction: The Great Debate of the 1980s. L. HENKIN, *Right v. Might* içinde (s. 1-17), New York: Council on Foreign Relations Press.

TALMON, S. (2019). *A roundabout way to say that the Turkish invasion of north-eastern Syria is illegal under international law*, 9 Ekim 2021 tarihinde GPIL – German Practice in International Law: https://gpil.jura.uni-bonn.de/2019/10/a-roundabout-way-to-say-that-the-turkish-invasion-of-north-eastern-syria-is-illegal-under-international-law/ adresinden alındı.

TARHANLI, T. (2003). *Kuvvet Kullanma, Meşruiyet ve Hukuk*, 5 Ekim 2021 tarihinde T.C. Anayasa Mahkemesi: https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg20/ttarhanli .pdf adresinden alındı.

TAŞDEMİR, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara: USAK Yayınları.

TAŞDEMİR, F. ve ÖZER, A. (2017), Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu. *Akademik Hassasiyetler*, 4(7), 53-70.

TAŞPINAR, Ö. (2019). *ISIS and the false dawn of Kurdish statehood*. 7 Ekim 2021 tarihinde Brookings: https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/12/13/isis-and-the-false-dawn-of-kurdish-statehood/ adresinden alındı.

THE GLOBAL COALITION. *Turkey's Critical Role In The Global Coalition*, 14 Ekim 2021 tarihinde Global Coalition: https://theglobalcoalition.org/en/turkeys-critical-role-in-the-global-coalition/ adresinden alındı.

TOTTEN, M.J. (2015). The Trouble With Turkey: Erdogan, ISIS, and the Kurds. *Word Affairs*, 178(3), 5-12.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI (2015). *Süleyman Şah Saygı Karakolu'nun Tahliyesine İlişkin Açıklama*. 5 Ekim 2021 tarihinde TCCB: https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/2852/suleyman-sah-saygi-karakolunun-tahliyesine-iliskin-aciklama adresinden alındı.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2015). *No: 70, 22 Şubat 2015, Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolunun Geçici Nakli Hk.*. 6 Ekim 2021 tarihinde TCDB: https://www.mfa.gov.tr/no_-70_-22-subat-2015_-suleyman-sah-turbesi-ve-saygi-karakolunun -gecici-nakli-hk_.tr.mfa adresinden alındı.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI. *Türkiye - Suriye Siyasi İlişkileri*, 15 Ekim 2021 tarihinde TCDB: https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa adresinden alındı.

U.S. DEPARTMENT OF STATE. *The Global Coalition To Defeat ISIS*, 15 Ekim 2021 tarihinde U.S. Department Of State: https://www.state.gov/bureaus-offices/secretary-of-state/the-global-coalition-to-defeat-isis/ adresinden alındı.

UNITED NATIONS DIGITAL LIBRARY[UNDL] (2015). *Identical letters dated 22 February 2015 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council*, 17 Ekim 2021 tarihinde UNDL: https://digitallibrary.un.org/record/788335?ln=en adresinden alındı.

UNITED NATIONS DIGITAL LIBRARY[UNDL] (2015). *Letter dated 3 December 2015 from the Permanent Representative of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the United Nations addressed to the President of the Security Council*, 17 Ekim 2021 tarihinde UNDL: https://digitallibrary.un.org/record/812795 adresinden alındı.

UNITED NATIONS DIGITAL LIBRARY[UNDL] (2015). *Resolution 2249 (2015) Adopted by the Security Council at its 7565th meeting, on 20 November 2015, S/RES/2249 (2015)*, 17 Ekim 2021 tarihinde UNDL: https://digitallibrary.un.org/record/811987#record-files-collapse-header adresinden alındı.

UNITED NATIONS DIGITAL LIBRARY[UNDL] (2016). *Letter dated 24 August 2016 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the President of the Security Council*, 17 Ekim 2021 tarihinde UNDL: https://digitallibrary.un.org/record/ 839447 adresinden alındı.

UNITED NATIONS DIGITAL LIBRARY[UNDL] (2018). *Identical letters dated 20 January 2018 from the Chargés d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council*, 17 Ekim 2021 tarihinde UNDL: https://digitallibrary.un.org/record/3844632?ln=en adresinden alındı.

UZGEL, İ. (2001). Fransa'yla İlişkiler, B. ORAN, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919-1980* içinde (s. 147-151), İstanbul: İletişim Yayınları.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRLE MÜCADELEDE TÜRKİYE'NİN YUMUŞAK GÜÇ ARACI OLARAK KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARI: DİYARBAKIR ANNELERİ ÖRNEĞİ

Mehmet Emin GÜVEN[1]

Öz

Devletlerin en önemli güvenlik sorunlarının başında terörizm gelmektedir. Bu sorunun üstesinden gelebilmek için devletler ve uluslararası yapılar terörle mücadele yöntemleri geliştirmektedirler. Ancak terörizme karşı verilen mücadelenin boyutları değişse de genelde yöntem olarak sert güç araçları tercih edilmektedir. Terörle mücadelede yöntem olarak sert güç araçlarının tek başına uygulanması ise başarıyı akim bırakmakta siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklara neden olmaktadır. Bu durum ayrıca toplumların ve diğer devletlerin güvenlik kaygılarını artırmakta, devletlerin savunma harcamalarını artırmaya yönelik faaliyetler geliştirmesine ve güvenlik ikilemine neden olmaktadır. Terörle mücadelede, terörün beslendiği siyasi, ekonomik ve sosyal zemin onarılmadan mücadelenin yalnızca sert güçle sürdürülmesi, mevcut sorunu tamamıyla çözmediği gibi daha fazla derinleştirmektedir. Terörle mücadelede başarının sağlanmasında sert güç araçlarıyla birlikte yumuşak güç araçlarının etkin kullanımı ve toplumsal zemine dönük kamu diplomasisi uygulamaları önemli bir yere sahiptir. Akılları ve gönülleri kazanma faaliyeti olan kamu diplomasisinin, terörle mücadele konusunda terörün toplumsal meşruiyet kaynaklarını ve iddialarını etkisizleştiren bir tarafı bulunmaktadır. Terörün çözümü noktasında halkın mücadele sürecine katılımında kamu diplomasisi önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda, PKK terör örgütünün varlığının ve meşruiyetinin sorgulanması noktasında toplumsal konsensüsün sağlanması oldukça önemlidir. PKK'ya karşı toplumsal sorgulamanın ilk adımı ise sevgi, şefkat, vicdan ve merhamet kelimelerini bünyesinde barından annelerden gelmiştir. Diyarbakır'da çocukları terör örgütü tarafından dağa kaçırılmış annelerin (Diyarbakır Anneleri) inisiyatifiyle başlamış olan "evlat nöbeti", doğu ve güneydoğu bölgesinin birçok ilinde destek bulmuştur. Bu hareket, terörle mücadelenin toplumsal zeminde de sürdürülmesinin anahtarı konumuna gelmiştir.

Bu çalışmada; Diyarbakır Anneleri ile birlikte PKK terör örgütüne karşı başlayan tepkinin, kamu diplomasisi uygulamalarıyla toplumsal konsensüse dönüşmesi ve terörün sona erdirilmesi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmada, terörle mücadelede sert güç araçlarının önemli bir yere sahip olduğu ancak tek başlarına yeterli olmadığı, yumuşak güç araçlarının ve kamu diplomasisinin etkin kullanımıyla daha etkili sonuçlar elde edilebildiği ve terörün beslendiği sorunların ve kaynakların yok edilmesiyle PKK'nın varlığına son verilebileceği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terörle Mücadele, PKK, Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi, Diyarbakır Anneleri.

[1] Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya/Türkiye, E-posta: mehmetemin.guven@inonu.edu.tr, Orcid:0000-0001-9863-5212.

PUBLİC DİPLOMACY PRACTİCES AS TURKEY'S SOFT POWER TOOL İN THE COUNTERTERRORİSM: THE CASE OF DİYARBAKIR MOTHERS

Abstract

In order to overcome terrorism, states and international organizations are developing counterterrorism methods. Although the dimensions of counterterrorism vary, hard power tools are generally preferred as a method. However, continuing the counterterrorism with only hard power, without repairing the political, economic and social ground on which terrorism is fed, does not completely solve the current problem and deepens it even more. Effective use of soft power tools together with hard power tools and public diplomacy practices on the social ground have an important place in ensuring success in the counterterrorism. Public diplomacy plays an important role in participation of the people in the struggle for the solution of terrorism. In this context, it is very important to ensure social consensus in questioning the existence and legitimacy of the PKK terrorist organization. The first step of the social questioning against the PKK came from mothers who embody the words love, compassion, conscience and mercy. The "child watch", which started with the initiative of mothers (Diyarbakır Mothers), whose children were kidnapped by the terrorist organization in Diyarbakır, found support in many provinces of the eastern and southeastern regions. This movement has become the key to the continuation of the counterterrorism on a social basis.

In this study, the effects of the reaction that started with the Diyarbakir Mothers against the PKK terrorist organization to turn into social consensus through public diplomacy practices and to end terrorism were examined. Also in the study, it has been discussed that hard power tools have an important place in the fight against terrorism, but they are not sufficient on their own, more effective results can be obtained with the effective use of soft power tools and public diplomacy, and the existence of the PKK can be ended by eliminating the problems and resources that feed terrorism.

Keywords: Counterterrorism, PKK, Soft Power, Public Diplomacy, Diyarbakır Mothers.

1.GİRİŞ

Terörün şiddet ve korku içerikli yapısının neden olduğu siyasal, sosyal ve ekonomik kaos ve güvensizlik durumu, kamunun güvenliğini sağlama sorumluluğu taşıyan devletleri zorlayan önemli unsurların başında gelmektedir. Bu nedenle devletler, kamu güvenliğinin sağlanması, bölgesel ve uluslararası etkinliğin korunabilmesi ve sürdürülebilmesi için belirlediği stratejiler çerçevesinde terörle mücadele yöntemleri geliştirmişlerdir. Terörü önemli bir güvenlik problemi olarak gören devletler, genellikle terörle mücadele noktasında yöntem olarak askeri ve ekonomik gücün etkin olduğu sert güç araçları ve yöntemleriyle (sopa-havuç) yürütülen geleneksel yaklaşımı benimsemektedirler.

Terörle mücadelenin yalnızca sert güç unsurlarıyla sadece terör unsurlarına yönelik sürdürülmesi, terörün beslendiği kaynakların, terör propagandalarının ve terör örgütlerinin eleman temin süreçlerinin gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Ayrıca terörün kaynağının yok edilememesine, terörle mücadelenin sonu gelmez döngüsel bir eyleme dönüşmesine yol açmaktadır. Bu nedenle terörle mücadele sürecinde yumuşak güç araçlarıyla terörün toplumsal zemindeki düşünsel kaynaklarının ve iddialarının ortadan kaldırılması ve toplumsal konsensüsün sağlanması açısından kamu diplomasisi süreçleri önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla Diyarbakır'da evlatları terör örgütü tarafından kaçırılmış annelerin başlattığı barışçıl sivil eylemler, PKK terör örgütünün toplumsal meşruiyetini ve propagandalarını etkisiz hale getiren bir etki yaratmıştır. Bu hareket, aynı zamanda terörle mücadelenin toplumsal zeminde de sürdürülmesinin anahtarı konumuna gelmiştir. Dolayısıyla "Diyarbakır Anneleri"nin inisiyatifiyle teröre karşı başlayan sivil direnişin yaygınlık kazanması ve teröre karşı tepkinin toplumsal konsensüse dönüşmesinde, kamu diplomasisi araçları ve yöntemleri önemli bir yere sahiptir ve terörün sonlandırılması açısından terörle mücadeleye ciddi katkılar sağlamaktadır.

Bu çalışmada, terörle mücadele sürecinde sert güç araçlarıyla birlikte yumuşak güç araçlarının ve kamu diplomasisinin etkinliğinin ve öneminin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amaçla, PKK terör örgütüne karşı Diyarbakır Anneleri ile başlayan toplumsal tepkinin kamu diplomasisi etkinliğiyle toplumsal konsensüse dönüşmesi ve terörün sonlandırılması üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmada ayrıca, sert güç araçlarının terörle mücadelede önemli bir yere sahip olduğu ancak yumuşak güç araçlarıyla ve kamu diplomasisinin etkin kullanımıyla daha etkili sonuçlar ortaya koyabileceği ve bu sayede terör örgütünün propagandasını ve meşruiyetini besleyen sorunların ve kaynakların yok edilmesiyle PKK'nın fiziksel ve ideolojik varlığına son verilebileceği tartışılmıştır.

2. GÜÇ

Türkçe "güç" olarak ifade edilen kavram, İngilizcede "power", Fransızcada "pouvoir" ve Latincede ise "potestas" veya "potentia" kelimeleriyle ilişkilendirilmektedir (Sancak, 2016: 34). Güç kavramı kelime anlamı olarak "fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, efor" olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan güç kavramı, "siyasi, ekonomik, askerî vb. bakımlardan etki ve önemi büyük olan devlet, devletler topluluğu" ve "bir ulus, bir ordu vb.nin ekonomik, endüstriyel ve askerî potansiyeli" olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2021). Ayrıca "insanları ve olayları kontrol etme yeteneği" ve "bir ülkede bir kişinin veya grubun siyasal kontrol miktarı" olarak da tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary, 2021). Robert A. Dahl, "The Concept of Power" isimli çalışmasında, gücü tanımlarken, A'nın B'yi yapmayacağı bir şeyi yapması için zorlayabilmesi ölçüsünde A'nın B üzerinde bir güç sahibi olduğunu belirtmektedir (Dahl, 2007: 202-203).

Uluslararası ilişkilerin önemli bir kavramı olan güç, realist ve liberal yaklaşımlar içerinde farklı şekillerde ele alınarak tanımlanmaktadır. Realist yaklaşıma göre uluslararası ilişkilerin ana aktörleri devletlerdir ve bu ilişki devletlerin çıkar temelli güç mücadelelerine,

güç dengesine ve savaşlara dayanmaktadır. Liberal yaklaşım ise uluslararası sistem içerisinde tek aktörün devletler olmadığını, sistem içerisinde çok uluslu şirketlerin ve diğer faktörlerin de belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Realistlerden farklı olarak liberaller, savaşı uluslararası ilişkilerin doğal bir gereği olarak değerlendirmemektedir. Liberal yaklaşım, askeri gücü, güç dengelerini veya savaşları değil, uluslararası düzeyde karşılıklı etkileşimi, yönetişim anlayışını, kabul edilmiş hukuk kurallarını, normları ve kurumsal kuralları öncelemekte ve sistemdeki mevcut güç ilişkilerinin bu çerçevede şekillendiğini belirtmektedir (Yılmaz, 2008: 28-29).

Uluslararası politikayı iktidar ve güç mücadele alanı olarak tanımlayan Morgenthau gücü, devletlerin dış politikalarının asli amacı olarak ifade etmekte ve aynı zamanda herhangi bir politik eylemin temel amacını oluşturan ilişki biçimi veya bu amacı gerçekleştirmek için kullanılan bir araç olduğunu vurgulamaktadır (Morgenthau, 1970: 30). K. J. Holsti ise devletlerin eylem ve amaçlarının gücü elde etmek ve artırmak olduğunu ve bu doğrultuda uluslararası siyasal alanı ise devletlerin, birinin diğerine hükmetmeye çalıştığı bir mücadele alanı olarak tanımlamaktadır (Holsti, 1964: 179-182).

Realist yaklaşımın gücü tanımlamasının yanı sıra liberal yaklaşım gücü, çatışma, savaş veya ambargo gibi (sopa-havuç) sert güç araçlarından ziyade iş birliği, müzakere, iletişim gibi yumuşak güç araçlarının etkinliğinin ön plana çıkararak tanımlamaktadır. Joseph Nye gücün değişen doğasına vurgu yaparak gücü, istenilen sonuçları elde etmek için diğerlerinin davranışlarını ve eylemlerini etkileme becerisi olarak tanımlamaktadır (Nye, 2020: 19-24). Raymond Aron (1966: 594-596) da gücü eylemde bulunma, yönetme ve etkileme kapasitesi olarak ele almakta, istek ve fikirleri karşı tarafa benimsetme ve yürütme kapasitesiyle ilişkilendirmektedir.

2.1. Sert Güç

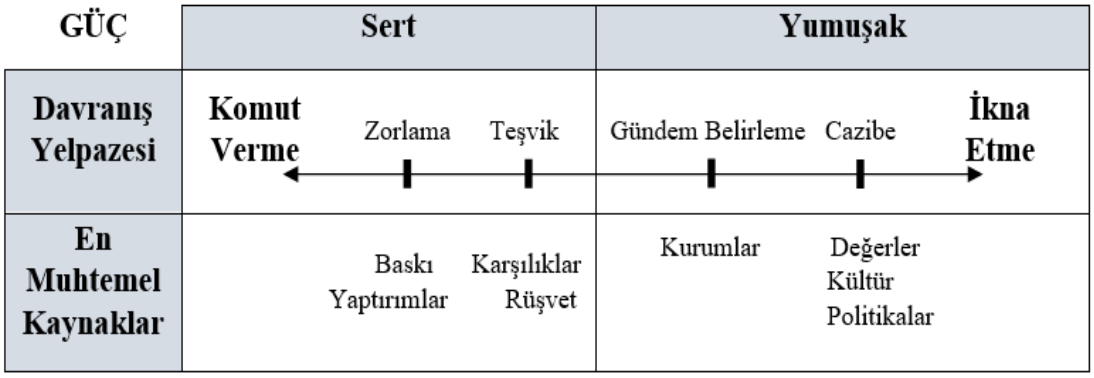
Sert güç (Hard Power) "askeri ve ekonomik güç, coğrafi konum, toprak avantajı gibi unsurların baskı ya da ikna etme aracı olarak kullanılması" durumu olarak tanımlanmaktadır (Dağ, 2004: 239). 2. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde genellikle sert güç araçlarının, fiili askeri uygulamaların ağırlıklı olarak tercih edildiği görülmekte ve savaş, diplomaside ve hedeflere ulaşmada bir araç olarak kullanılmaktadır (Kavoğlu, 2018: 24). Devletler mevcut konumlarını ve çıkarlarını korumak ve güvenliklerini sağlamak için güç endekslilerdir. Bu doğrultuda devletler caydırıcılık kapasitesi yüksek eylemlerde bulunarak diğerlerinin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerini sağlamaya çalışmaktadırlar.

Uluslararası sistem içerisinde devletler etkileyebilme kabiliyetlerini, silahlı araçlarıyla veya ekonomik değişkenleriyle zorlama ve baskı yoluyla göstermekte, tehdit ve teşvike (sopa ve havuç) dayanan bu kabiliyet sert güç yöntemleriyle gerçekleşmektedir. Askeri müdahalelere, zorlayıcı diplomasiye ve ulusal çıkarların korunması amacıyla ekonomik yaptırımlar çerçevesinde şekillenen sert güç stratejileri (Wilson, 2008: 114), devletlerin güvenlik temelli reflekslerinin yansıması olarak mevcut gücünü gösterme ve gücünü pekiştirmenin aracı haline gelmektedir. Sert güç devletler tarafından genel olarak güvenliğin sağlanması ve mevcut sorunların nihai çözümü için bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak nihai çözüm aracı olarak tercih edilen sert güç yöntemleri, çözümsüzlüğün nedeni haline de gelebilmektedir. Sert güç araçlarının kullanımı, toplumsal zeminde güç uygulanan tarafın, destek kazanmasına da neden olmaktadır. Sert güç araçlarının aşırı kullanımının neden olduğu siyasi, sosyal ve ekonomik problemler, yeni sorunların oluşmasına yol açmaktadır.

2.2. Yumuşak Güç

Gücün ikinci yüzü olarak nitelendirilen yumuşak güç (soft power), sert güçten farklı olarak askeri veya ekonomik yaptırımlar tehdidiyle diğerlerini değişmeye zorlamak değil, istenilen sonuçların elde edilmesi amacıyla diğerlerinin tercihlerini ve düşüncelerini, etkilemek ve cezbetmek yoluyla değiştirebilme veya şekillendirebilme kapasitesidir (Nye, 2020: 24-26). Baskı ve zorlama olmaksızın karşı tarafı cezbetmek suretiyle istenilen sonuçların elde

edilmesini sağlamaya çalışılması durumunu ifade eden yumuşak güç, aynı zamanda başkalarının gönderdiğiniz mesajları sizin istediğiniz tarzda anlaması ve sizin istediğiniz sonuçlara ulaşması yönünde etkileyebilme kabiliyetidir (Nye, 2004: 256).

Şekil 1: Güç Spektrumu (Nye, 2020: 28).

Enformasyon ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve küreselleşmeyle birlikte bilgi, iletişim ve ulaşım araçlarının yaygınlık kazanması uluslararası iletişimin tek veya iki boyutlu yapısını değiştirmeye, çok boyutlu bir yapıya evirilmesini sağlamıştır. Bilginin artan önemiyle birlikte iletişimin hızlanması, devletlerin askeri ve ekonomik temelli sert güç anlayışından uzaklaşmasına ve kamuoyunun dikkate alınacağı toplumları etkileyebilecek iletişim odaklı bir stratejiye yönelmesinde etkili olmuştur. Aynı zamanda asimetrik yöntemlerin klasik orduların etkinliğini ve caydırıcılığını azaltması, uluslararası kurumların etkinliğinin artmaya başlaması ve uluslararası hukukun ön plana çıkması, devletlerin askeri güç temelli uygulamalarını zorlaştırmış ve sert güç bağımlılığından uzaklaşmasına yol açmıştır (Özdemir, 2008: 132-136). Bu durum, devletlerin güvenlik politikalarını inşa ederken sert güç kadar yumuşak gücü de dikkate almalarını ve dolayısıyla kamu diplomasisi araçlarına yönelmelerinde etkili olmuştur.

3. TERÖR VE TERÖRLE MÜCADELEDE YUMUŞAK GÜÇ

Etimolojik olarak Latince "terrere" kelimesinden türeyen terör kavramı, Fransızcada "terreur", İngilizcede "terror" olarak yer almakta ve anlam bakımından "bilinmeyen ve öngörülemeyen bir tehlike karşısında duyulan aşırı korku ve endişe, dehşet" (Öktem, 2004: 133) ve "korkutmak, korkuyla yönetmek, korkudan dehşete düşürmek" (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 694) anlamlarına gelmektedir. Türkçe kullanımı ve zihinlerdeki karşılığı açısından "dehşet" veya "korku" olarak yer alan kavram, eski Türkçede "d-h-ş" harfleri temelinde "dehşet" anlamına gelen tedhiş kelimesi, terör kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır (Şen, 2015: 20). Terör kavramı, büyük çaplı korku oluşturan ve bireylerde yılgınlık yaratan bir eylem durumunu ifade ederken, terörizm daha çok siyasal amaçlar doğrultusunda yasa dışı yollarla mevcut durumu değiştirmek için örgütlü, sistemli ve sürekli olarak terör eylemlerini kullanma, benimseme durumu olarak ifade edilmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 695).

Terör örgütlerinin ve eylemlerinin sürekli etkisine maruz kalan ülkeler terörle mücadele kapsamında güvenlik sorunu olarak gördükleri teröre karşı geleneksel yaklaşımı benimsemektedirler. Bu yaklaşım, terörün sadece baskı ve şiddet yoluyla ortadan kaldırılabileceği düşüncesi etrafında şekillenmekte ve devletlerin yalnızca sert güç araçları olan askeri tedbirler ve müdahalelerle terör sorunun üstesinden gelebilecekleri inancını meydana getirmektedir (Baharçiçek ve Tuncel, 2011: 7). Bu bakımdan geleneksel terörle mücadele yaklaşımı, terör sorununun tek boyutlu olarak ele alınmasına, terörü meydana getiren siyasal, ekonomik ve sosyal nedenlerin ve beslendiği kaynakların görmezden gelinmesine ve bireylerin terör örgütlerine katılımlarına yol açan faktörlerin anlaşılamamasına neden olmaktadır.

Terörle mücadelede yumuşak güç, terörün ortaya çıkışına ve varlığına yönelik bir yöntem sunmaktadır. Daha önce yukarıda ifade edildiği gibi düşüncelere ve algılara hitap eden yumuşak güç, toplumların birbirleriyle etkileşiminin artığı bir süreçte toplumsal zeminde terör sorununun tartışılması ve diğer ortak sorunlar üzerinde mutabakat sağlaması açısından terörün çözümü konusunda önemli katkılar sağlamaktadır. Bu süreçte ise kamu diplomasisi faaliyetleri önemli bir yere sahiptir.

Terörle mücadelenin sert güç araçlarıyla birlikte işbirliği içinde yürütülmesini, ilgili politikaların kamulaştırılmasını, mesajlarla hedef kitlelerin bilgilendirilmesi ve tüm karmaşık süreçlerin tek bir bütün haline getirilmesini sağlayan kamu diplomasisi, terörün nefret ve şiddet propaganda mesajlarının etkisinin kırılması ve toplumlarla diyalogların ve etkileşimlerin artırılması yönüyle terörle mücadelenin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Aydemir, 2018: 513-514). Yalnızca sert güç araçlarıyla terörü yok etme, ortadan kaldırma anlayışıyla ve öldürülen terörist sayısı üzerinden sürdürülen bir terörle mücadele sığ bir mücadele anlayışı örneği ortaya koymaktadır.

4. PKK TERÖR ÖRGÜTÜ VE ÇOCUK İSTİSMARI

1984 yılında Siirt'in Eruh ilçesi ve Hakkari'nin Şemdinli ilçesinde ilk silahlı eylemini gerçekleştiren PKK terör örgütü (Özcan, 1999: 95), farklı tarihlerde farklı yöntemlerle ve saldırılarla gündeme gelmiştir. PKK terör örgütü, Türkiye'nin birçok bölgesinde, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, gerçekleştirdiği terör saldırılarıyla varlığını devam ettirmek, amaçlarını gerçekleştirmek ve etkinlik sahasını genişletmek istemektedir. Bu kapsamda örgüt, Türkiye'nin güneyinde yer alan Irak'ın kuzey bölgelerinde ve özellikle Suriye'de, 2011 yılı sonrasında yaşanan gelişmelerin ve iç savaş koşullarının neden olduğu otorite boşluğundan yararlanarak PYD ve YPG gibi farklı yapılanmalarla hakimiyet alanı oluşturmaya çalışmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017a: 9). Marksist-Leninist bir ideolojiye sahip olan terör örgütü, etnik temelli olarak bağımsız bir Kürt devletinin kurulması gerekliliğini savunmakta, bölgede gerçekleştirdiği şiddet ve terör eylemleri ve propagandalarıyla devlet kurma amacını eyleme dönüştürmeyi hedeflemektedir (Şen, 2015: 35).

PKK terör örgütünün yapmış olduğu propaganda faaliyetleri, örgütün eleman temin sürecinde önemli bir yere sahiptir. Terör örgütünün değişen eylem stratejisi ve yöntemleri örgütün eleman niteliğinin ve eleman kazanma taktiklerinin de değişmesine neden olmaktadır. Terörle mücadele kapsamında örgütün, güç kaybetmesi ve yetişkin eleman sayısının hızla azalması, örgütün yetişkinlere göre daha hızlı ve kolay şekilde ikna edilebilir olan çocuklara yönelmesinde etkili olmaktadır. Ayrıca gelişen teknolojiyle birlikte mevcut silahların çocukların kullanabileceği düzeyde hafif ve küçük olması da terör örgütlerinin çocuklara yönelmesinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Rosen, 2005: 14).

PKK terör örgütü, kurulduğu yıldan itibaren çocukları sistematik olarak bünyesine dahil eden bölücü bir terör örgütüdür. Özellikle Öcalan'ın yakalanmasından sonra halkın sempatisini kazanabilmek ve eylemlerini meşrulaştırabilmek için çocukları kitlesel gösterilerde ön saflarda daha fazla kullanmaya başlamıştır. Çocukları terör eylemleri için araçsallaştıran PKK, çocukları kullanarak toplumsal olaylarda örgüt tabanını canlı tutmak ve örgütün yaşlanmasının önüne geçmeyi hedeflemektedir (Kızılgül, 2021: 2). Bu açıdan örgütün eleman niteliğine bakıldığı zaman bu durum görülmektedir. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'nın (TEPAV) "Kim Bu Dağdakiler" adlı raporuna göre, PKK militanlarının %88'ini erkekler, %12'sini ise kadınlar oluşturmaktadır. Örgüt militanlarının %57,34'ünü 19 yaş ve üstü, %33,41'ini 16-18 yaş aralığı ve %9,25'ini ise 15 yaş ve altı grup oluşturmaktadır. Örgüte katıldıkları yaş aralığına bakıldığı zaman ise ağırlıklı olarak 17-19 yaş dönemleri arası katılımların fazla olduğu görülmektedir. Örgüt militanlarının genel yaş ortalaması ise 17,7'e kadar inmektedir. Örgüte katılım yaşı bakımından en genç katılım 9 yaşında ve en yaşlı katılım ise 42 yaşında gerçekleşmiştir (Özcan ve Gürkaynak, 2012).

PKK terör örgütü şehir merkezi yapılanmalarında, kundaklama, keşif/istihbarat çalışması yapma, müzahir kitlesini genişletme ve kara propaganda yapmasını sağlamak gibi stratejik ve taktik sebepler dolayısıyla ve hukuki ehliyetsizliklerinden faydalanmak suretiyle çocukları kullanmaktadır. Örgüt, 1990'lı yılların başından beri çocukları eylemlerinde kullanmaya başlamıştır. Bu eylemlerde örgüt, bir taraftan çocukların hukuki dokunulmazlıklarından yararlanırken diğer taraftan ise çocukları suça itmektedir. Eylemler nedeniyle suça karışan ve güvenlik güçleri tarafından aranan çocukların ise sonrasında dağ kadrolarına katılımları sağlanmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017b: 19).

PKK terör örgütü, örgüt için önemli gün ve tarihlerde gerçekleştirdiği kutlamalar ve eylemlerde yeni bir stratejiyi benimseyerek 10-15 yaş grubundaki çocukları ve kadınları bu eylemlerde daha fazla ön planda kullanmıştır. 15 yaşındaki Hatip Temel'in ailesi, çocuklarının Öcalan'ın doğum günü gerekçesiyle düzenlenen etkinliğe katılımı sonrası çocuklarıyla irtibatlarının kesildiğini ifade etmiştir. Bu bakımdan PKK ve müzahir oluşumların, sosyal ve kültürel etkinlikler adı altında terör örgütüne eleman kazandırma faaliyetlerinde bulunduğu anlaşılmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017b: 26).

PKK terör örgütünün çocukları dağa çıkarmasında, çocukların basit vaatlerle kolay aldatılması, Kürdistan'ın özgürlüğü ve bağımsızlığı söylemleriyle inkültürasyon faaliyetleri, beyin yıkama ve zorla kaçırma metodları kullanılmaktadır. Örgütün çocukları militan olarak yetiştirmesinde ise; çocukların yetişkin militanlara göre iknalarının kolay ve ihtiyaçlarının az olması, örgüt yönetici/liderleri için tehdit oluşturmamaları, çatışmalarda kolayca kullanılabilmeleri ve yönlendirilebilmeleri, kolluk kuvvetlerini ahlaki açıdan ikileme düşürme kapasitesinin yüksekliği ve kaçakçılık veya cinsel köle olarak kullanma durumları etkili olmaktadır (Kekevi ve Kılıçoğlu, 2016: 487-496). Bu noktada PKK bir dönem çocuklardan oluşan bir tabur dahi oluşturmuştur. Ölen PKK liderlerinden birinin kod adı ile kurulan birliğe "Şehit Agit Çocuk Taburu" (Tabura Zaroken Şehit Agit) adı verilmiştir (Polat ve Güldoğan, 2010: 111). 2015 yılında Hendek Operasyonları döneminde ise cezai ehliyeti olmayan çocuklar, örgütün eylemlerinde ulusal ve uluslararası kamuoyunda medya aracılığıyla ajite edilmek suretiyle kullanılmıştır (Demir, 2018: 73). PKK'nın ve PYD/YPG gibi türev örgütlerinin 18 yaş altındaki çocukları örgüt eylemleri kapsamında keşif faaliyetlerinde, nöbetçi ve gözlemci olarak silahlı çatışmalarda aktif olarak kullandığı görülmektedir (Human Rights Watch, 2014). Bu yönüyle örgütün eleman ihtiyacı, aynı zamanda örgütün toplumsal zeminde ideolojik meşruiyetlerini kaybettiğini ve yeterince destek bulamadığını da ortaya koyan bir durumu ifade etmektedir (Sümer, 2018: 7).

5. DİYARBAKIR ANNELERİ VE KAMU DİPLOMASİSİ

Diyarbakır'da Hacire Akar'ın, Halkların Demokratik Partisi (HDP) Diyarbakır il binası önünde başlattığı oturma eylemi, kısa sürede Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin birçok şehrine yayılmış ve destek bulmuştur. Bu eylemler sayesinde 30'un üzerinde aile, terör örgütü PKK tarafından kaçırılmış olan evlatlarına kavuşmuş ve diğer ailelerin de evlatlarına kavuşma ümide oluşmuştur (Köse, 2021). Bu yönüyle terör örgütü PKK tarafından kaçırılan çocuklarına kavuşmak için 2019 yılında Diyarbakır HDP il başkanlığı önünde oturma eylemiyle sivil direniş hareketi başlatan anneler, terörle mücadelenin toplumsal zeminde sürdürülmesinin ilk adımı olarak değerlendirilebilir. Annelerin attığı bu adım, toplumda teröre karşı oluşan korku duvarının aşılmasında oldukça önemli bir yere sahiptir.

Siyasal, sosyal veya ekonomik nedenlerden kaynaklanan sorunların çözümünde toplumların sevgi, şefkat ve vicdan yükünü yansıtan anneler ön plana çıkmaktadır. "Diyarbakır Anneleri"nin yanı sıra Bosna Hersek'te 1995 yılında yaşanan soykırımda 8 binden fazla insan hayatını kaybetmiştir. "Srebrenitsa Katliamı" olarak isimlendirilen olay sonrası anneler öldürülen evlatlarının ve yakınlarının bulunması ve kimliklerinin tespit edilmesi için her yıl sivil eylemlerini ve anma törenlerini sürdürmektedirler. Benzer şekilde "Cumartesi Anneleri"

1995 yılından itibaren kaybolan ve faili meçhul cinayetler sonrası öldürülen yakınları için Galatasaray meydanında oturma eylemleri gerçekleştirmiştir. Bu noktada siyasal ve sosyal sorunlarla birlikte terörizm sorununa toplumsal sorgulamanın ilk adımları sevgi, şefkat, vicdan ve merhamet kelimelerini bünyesinde barından annelerden gelmiştir. Ancak anneler tarafından sivil ve meşru bir eylem olarak başlayan "Cumartesi Anneleri" hareketi, marjinal gruplar ve terör örgütleri tarafından istismar edilmiş, annelerin istek ve talepleri gölgelenmiştir. Bu açıdan kamuoyuyla bilgi transfer sürecinin sağlıklı işletilememesi, etkileşimin sağlanamaması ve kamu diplomasisinin eksikliklerinin vurgulanması gerekmektedir.

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve küreselleşmenin etkileriyle birlikte kamuoyunun kanaatlerinin öneminin artması ve kamuoylarının politikalara verdiği desteğin politikaların uygulanmasını kolaylaştırması, kamu diplomasisinin önemini ortaya çıkarmıştır. Yumuşak gücün en önemli araçlarından biri olan kamu diplomasisi, devletlerin toplumları etkilemek suretiyle devlet dışı aktörlerin ve kamuoylarının süreçlere dahil edildiği ve stratejik iletişim unsurlarından yararlanılarak zihin altı vurgusunun olduğu çok boyutlu bir paradigmadır (Aydemir, 2018a; 29-41). Kamu diplomasisi, şiddet yanlısı propagandalar karşısında devletlerin veya devlet dışı aktörler tarafından kullanılan sosyal ve siyasal iletişim biçimleriyle etkileşim oluşturan titiz ve sistematik çalışmalar bütünüdür (Aydemir, 2018: 511).

Devletler kamu diplomasisi ile ulusal ve uluslararası kamuoyunda istediği sonuçlara ulaşabilmek için iç ve dış kamuoyları arasında ilişkiler yürütmektedir. Bu ilişkilerin yürütülmesinde ve kamu diplomasisi uygulamalarında başarıya ulaşmanın temel noktalarından birini söylem ve eylem arasındaki dengenin sağlanabilmesi oluşturmaktadır. Ayrıca başarılı bir kamu diplomasisi stratejisi yürütmek için geleneksel medya, radyo, televizyon, gazeteler, sinemalar yayınlar ulusal ve uluslararası etkinlik organizasyonları gerekmektedir. Bu açıdan değişim programları, eğitim bursları, dizi, filmler ve edebi eserlerin yabancı yayınlarının sağlanması, kültür sanat etkinliklerinin düzenlenmesi, sosyal medya vb. araçlar ve yöntemlerle hedef kitlelere ulaşmak ve etkileşimler kurmak kamu diplomasisinin önemli tarafını oluşturmaktadır (Şahin ve Çevik, 2015: 10-11).

Kamu diplomasisi, terörizmle mücadele konusunda 6 farklı uygulama basamağı sunmaktadır. Bu basamaklar aynı zamanda kavramın anlaşılmasını ve uygulamaları kolaylaştırmaktadır. İlk iki basamağı ekonomik ve kültürel altyapı oluştururken diğer 4 basamağı; iletişim ve medya, teknolojik altyapı, mevcut teknolojiyi kullanabilme, teşkilatlanma ve ikna edicilik basamakları oluşturmaktadır (Karadağ ve Sıkı, 2020: 42). Terörizmle mücadele sürecinde kamu diplomasisi uygulamalarının etkinlik ve başarı kapasitesini artıran unsur ise medyadır. Medyanın kullanımı ve aktarım stratejisi kamu diplomasisinin başarısındaki temel faktördür. Medya aracılığıyla hedef toplum ve çevre toplumla iletişim kurularak etkileşim sürecinin artırılması kamu diplomasisinin etkinliğinde belirleyici etkiye sahiptir. Televizyon, radyo, sosyal medya ve internet aracılığıyla iletişim teknolojilerinden optimum düzeyde yararlanmak bilgilendirme ve ikna süreçlerini başarılı kılacaktır. Çünkü terör örgütünün meşruiyet kaynaklarının doğru bilgilendirme süreçleriyle ortadan kaldırılmasında, örgüt gerçekleriyle tanıştırılmasında ve teröristlerin zihinsel yapısında terörizmin olumsuzlanması ve örgütten kaçma sürecine ikna edilmesinde kamu diplomasisi uygulamalarının önemli bir yeri bulunmaktadır.

Terörün çözümü noktasında halkın terörle mücadele sürecine katılımında kamu diplomasisi önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda, teröre karşı toplumsal korku eşiğinin aşılmasında "Diyarbakır Anneleri"nin başlattığı hareket, toplumun ortak vicdanın temsili haline dönüşmüştür. PKK terör örgütünün varlığının ve meşruiyetinin sorgulanması noktasında ve terörle mücadelede toplumsal konsensüsün sağlanması açısından oldukça önemlidir. Bu bakımdan PKK'ya karşı toplumsal sorgulamanın ilk adımı ise sevgi, şefkat, vicdan ve merhamet kelimelerini bünyesinde barından annelerden gelmiştir ve bu hareket, terörle mücadelenin toplumsal zeminde sürdürülebilmesinin anahtarı konumuna gelmiştir. Oturma

eylemine katılan ailelerin sayısı 250'ye yaklaşmış, annelerin başlattığı eylemlere babalar da destek olurken eylemlerin etkisi, ulusal sınırları aşarak PKK'nın önemli yapılanmalara sahip olduğu Avrupa'da da yayılmaya başlamıştır.

6. SONUÇ

Terörle mücadelede sert ve yumuşak güç bağlamında sürdürülen politikalar, kamu diplomasisi uygulamalarıyla daha etkin kılınabilir ve dolayısıyla toplumun terörle mücadele sürecine dahil edilmesiyle terörün toplumsal meşruiyet zemini yok edilerek terör örgütlerinin fiziksel ve zihinsel yapısı ortadan kaldırılabilir. Bu açıdan kamu diplomasi uygulamalarının terörle mücadelede kullanımı oldukça önemli bir yere sahiptir. 1980'lerden itibaren uzun yıllar boyunca PKK terör örgütüne karşı mücadele yürüten Türkiye, mücadelesini sert güç araçları üzerinden sürdürmüş ve nihai bir sonuca ulaşamamıştır.

Terörle mücadele, devletlerin genellikle siyasal ve sosyal yapıları, etnik yapıları, tarihleri, kültürleri ve dini yapılarıyla ilgili çok boyutlu makro ölçekli bir sorun alanıdır. Dolayısıyla terörle mücadele stratejileri geliştirilirken teröre neden olan kaynakların belirlenmesi ve terörün beslendiği siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel zemindeki sorunlu alanlar dikkate alınmalıdır. Mevcut sorunların daha fazla derinleşmesine izin verilmeden sorunların kaynağı bulunarak onarılmalıdır. Bu bakımdan terörle mücadele sürecinde, devletlerin toplumlarıyla iletişim kurması, iletişim kanallarını çoğaltarak etkileşimlerini artırması ve toplumların terörle mücadele sürecinde yer almasını sağlayarak terör sorununa ortak çözümler geliştirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda terörle mücadele sürecinde devletlerin, yumuşak güç araçlarını kullanımı ve kamu diplomasisi etkinliği, terörün sorununun nihai çözüme kavuşturulması açısından büyük önem taşımaktadır.

Çocukları terör örgütü PKK tarafından kaçırılan ailelerin 2019 yılında başlattığı sivil hareket "Diyarbakır Anneleri İnisiyatifi" halini almıştır. Anneler nezdinde başlayan toplumsal hareket PKK terör örgütünün varlığının ve meşruiyetinin sorgulanmasında önemli bir yere sahip olmuştur. Terörle mücadele sürecinde silahlı kuvvetler aracılığıyla uzun yıllardır sürdürülen sert güç politikalarının önemli sonuçlar sağladığı ancak bu politikaların terörün sonlandırılması ve terör örgütlerinin yok edilmesi noktasında yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Terörle mücadelede yeni stratejilerin benimsenerek toplumsal yapının terörle mücadele sürecinde yer almasının sağlanması ve terör örgütlerinin toplumsal zemindeki meşruiyetlerinin ortadan kaldırılması, toplumun taleplerine ve beklentilerine verilen cevapların ve toplumun bilgilendirilme sürecini oluşturan yapının işlerliğiyle, kamu diplomasisi uygulamalarıyla inşa edilmesiyle sağlanabilir. Sivil bir direniş hareketi olarak başlayan "Diyarbakır Anneleri"nin eylemlerinin kamu diplomasisi faaliyetleriyle desteklenmesi ve terörle mücadelenin toplumsal zeminde destek bulması, terörün çözümü noktasında nihai sonuca ulaşımı kolaylaştıracaktır.

KAYNAKÇA

Aron, R. (1966). *Peace and War: A Theory of International Relations.* New York: Doubleday & Company.

Aydemir, E. (2018). Terörle Mücadele Aracı Olarak Kamu Diplomasisi. *Ulakbilge, 6*(23), 509-524.

Aydemir, E. (2018a). *Kamu Diplomasisi Ülkeler - Avrupa Birliği- Kurumlar - Uygulamalar* (1. b.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Baharçiçek, A., & Tuncel, G. (2011). Terörle Mücadelenin Zorlukları ve Bu zorlukları Aşmada Farklı Bir Yaklaşım: Demokratik Mücadele Yöntemi. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 2*(2), 1-15.

Cambridge Dictionary. (2021). *Power*. Cambridge Dictionary: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/power adresinden alındı

Dağ, A. (2004). *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü.* İstanbul: Anka Yayınları.

Dahl, R. (2007). The Concept of Power. *Behavioral Science*, 201-215.

Demir, S. (2018). *PKK'nın İletişim Stratejisi.* İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).

Holsti, K. (1964). The Concept of Power in the Study of International Relations. *Background, 7*(4), 179-194.

Human Rights Watch. (2014). *Under Kurdish Rule: Abuses in PYD-Run Enclaves of Syria.* Human Rights Watch.

Karadağ, H., & Sıkı, İ. (2020). Terörizmle Mücadele Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi ve İkna Süreçlerinin Uygulamadaki Rolü. *Diplomasi Araştırmaları Dergisi, 2*(1), 39-76.

Kavoğlu, S. (2018). *Türk Kamu Diplomasisi Halkla İlişkiler Eksenli Model Arayışları.* Konya: Eğitim Yayınevi.

Kekevi, S., & Kılıçoğlu, G. (2016). Uluslararası Hukuk Açısından Çocuk Askerler ve PKK'nın Çocuk Askerleri/Militanları. *Ankara Barosu Dergisi, 3*, 483-510.

Kızılgül, P. (2021). *Terör Örgütlerince Çocukların Kullanılması: PKK Terör Örgütü Örneği.* Ankara: Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi (TERAM).

Köse, T. (2021). *Diyarbakır Annelerinin Terör Örgütüne Karşı Cesur Direnişi*. Kriter Dergisi: https://kriterdergi.com/siyaset/diyarbakir-annelerinin-teror-orgutune-karsi-cesur-direnisi adresinden alındı

Morgenthau, H. (1970). *Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi* (Cilt II). (B. Oran, & Ü. Oskay, Çev.) Ankara: Sevinç Matbaası.

Nye, J. (2004). Soft Power and American Foreign Policy. *Political Science Quarterly, 119*(2), 255-270.

Nye, J. (2020). *Yumuşak Güç* (3. b.). Ankara: BB101 Yayıncılık.

Öktem, E. (2004). Uluslararası Hukukta Terörizm Tanım Sorunu ve Milli Bağımsızlık. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, 3*(5), 133-147.

Özcan, N. (1999). *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi , İdeolojisi ve Yöntemi.* Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Özcan, N., & Gürkaynak, H. (2012). *Kim Bu Dağdakiler?* Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV).

Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63*(3), 113-144.

Polat, O., & Güldoğan, E. (2010). Çocuk Askerler: Psikolojik, Sosyal ve Fiziksel Sorunlar. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 1*(1), 105-124.

Rosen, D. (2005). *Armies of The Young: Child Soldiers In War and Terrorism.* New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press.

Sancak, K. (2016). *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç* (1. b.). Ankara: Nobel Yayınları.

Sümer, F. (2018). *PYD/YPG'nin Çocuk Askerleri.* İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).

Şahin, M., & Çevik, B. (2015). Türkiye'de Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç. M. Şahin, & B. Çevik (Dü) içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 1-16). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Şen, Y. (2015). Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1*(2), 17-70.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017). *Güvenlik Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017a). *PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG.* Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017b). *PKK/KCK Terör Örgütünün Çocukları ve Kadınları İstismarı.* Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı.

Türk Dil Kurumu. (2021). *Güç*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı

Wilson, E. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *Annals of the American Academy of Political and Social Science, 616,* 110-124.

Yılmaz, S. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi,* 27-65.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

CARL SCHMİTT'İN "İSTİSNAİ DURUMU" BAĞLAMINDA ABD'NİN AFGANİSTAN'DA TERÖRİZMLE MÜCADELE STRATEJİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Selahaddin BAKAN[1]

Canan KATILMIŞ [2]

Özet

Ulusal ve uluslararası kurumlar dâhil olmak üzere tüm devletler tarafından kabul edilmiş ortak bir terörizm tanımının bulunmaması, terörizmle mücadele noktasında önemli bir hukuki boşluk meydana getirmiştir. Mevcut bu hukuki boşluk, terörizmle mücadeleye yön veren ABD menşeli tanımlamalar egemenliğinde, terörizmle mücadele stratejilerini esnetmiş veya daraltmıştır. Bu durum ise, Carl Schmitt'in *"Egemen, olağanüstü hale karar verendir"* tanımlamasına önemli ölçüde uymaktadır. Schmitt'in tanımladığı egemen, mutlak iktidar tanımlamalarının ötesinde, bir durumun "istisnai durum" olduğuna karar verendir. İstisnai durum ise, her türlü acil tedbirlerin alınmasını gerektiren siyasi ve ekonomik beklenti durumudur. ABD siyasi ve ekonomik beklentileri söz konusu olduğunda, mevcut durumu çoğu zaman standart anlamda terörizm ile ifade ederek, ekonomik ve siyasi beklentilerini karşılayabileceği "istisnai durumlar" yaratmıştır. Afganistan'da yürüttüğü politikalar ABD'nin siyasi ve ekonomik çıkarlarından bağımsız olmamakla birlikte, ABD bu politikaları çoğunlukla terörizmle mücadele gibi iyi niyetli tanımlamalar gölgesinde ifade etmiştir.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Carl Schmitt'in ifadesi ile egemenin icrasında kullanılan istisnai durumun, ABD tarafından Afganistan'da terörizmle mücadele kapsamında nasıl kullanıldığını değerlendirmektir. Bu değerlendirme neticesinde, ABD'nin Ortadoğu'da terörizmle mücadele kapsamında aldığı kararların, terörizmle mücadeleden daha çok ekonomik ve siyasi beklentiler üzerinden şekillendiği sonucuna varılmıştır. Çalışmada tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Terörizmle Mücadele, İstisnai Durum, ABD, Afganistan.

[1] Prof. Dr. Selahaddin BAKAN, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya/Türkiye, selahaddin.bakan@inonu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2444-7929.

[2] Uluslararası Güvenlik ve Terörizm 100/2000 Programı Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya/Türkiye, E-Posta: canan.katilmis@inonu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5978-2674.

AN EVALUATION OF THE USA'S STRATEGIES TO FIGHT TERRORISM IN AFGHANISTAN IN THE CONTEXT OF CARL SCHMITT'S "EXCEPTIONAL STATUS"

Abstract

The absence of a common definition of terrorism adopted by all states, including national and international institutions, has created a significant legal loophole in the fight against terrorism. This current legal space either bent or restricted the strategies under the definitions, which are sovereignty of the USA origin and which lead the war on terrorism. This situation complies with Carl Schmitt's definition of *"The sovereign is the one who decides the state of emergency"*. The sovereign, as defined by Schmitt, is the one who decides that a situation is an "exceptional situation" beyond the definitions of absolute power. An exceptional situation is a situation of political and economic expectation that requires all kinds of urgent measures to be taken. When it comes to political and economic expectations of the USA, it has created "exceptional situations" in which it can meet its economic and political expectations by expressing the current situation with terrorism in the standard sense most of the time. Although the policies carried out in Afghanistan cannot be expressed independently of the political and economic interests of the USA, it has often expressed these policies in the shadow of well-intentioned definitions such as the fight against terrorism.

In this direction, the aim of the study is to evaluate how the exceptional situation used in the execution of the sovereign, with Carl Schmitt's expression, is used by the USA within the scope of the fight against terrorism in Afghanistan. As a result of this evaluation, it was concluded that the decisions taken by the USA within the scope of the fight against terrorism in the Middle East were shaped more by economic and political expectations than the fight against terrorism.

Keywords: Terrorism, combating terrorism, exceptional situation, the USA, Afghanistan.

1. GİRİŞ

Siyaset felsefesinin önemli isimlerinden biri olan Carl Schmitt, ortaya koyduğu siyasal kuram ile siyasetin çatışmacı ve dinamik doğasını yeniden kazandırırken, bir yandan da siyasette "dost- düşman" ayrımını ve "savaşın kaçınılmazlığını" öne sürerek özgürlükçü toplum idealinin imkânlarını sınırlandırmaktadır. Aynı zamanda Schmitt, demokrasiyi bir uzlaşma aracı olması yanında, tarafların karşı karşıya gelmesi ve yüzleşmesi aracı olarak ifade etmektedir. Schmitt'e göre demokrasinin var olduğu yerde düşman meşru bir düşmandır ve bu düşman ile ortak bir zeminde, paylaşılan değerler üzerinden mücadele edilebilecektir. Aksi takdirde, demokrasinin var olmadığı yerde düşman "ötekidir" ve onunla uzlaşacak herhangi bir ortak zeminde buluşmak imkânsızdır. Bu düşman ile çatışmayı önleyebilecek ve üzerinde mutabakat sağlayabilecek ortak bir değer olmadığından, bu durumda demokrasi savaşın kaynağı ve odağı olarak karşımıza çıkacaktır.

Diğer taraftan Schmitt'in düşman olarak ifade ettiği şey, sadece devletleri niteleyici bir unsur olarak kabul edilmemektedir. Düşman bu açıdan, kamu yaşamına ve halka karşı önemli bir tehdit oluşturan ve yok etmenin siyasetin asıl hedefi olması gerektiği şeydir. Schmitt'e göre düşmanın gerçek bir tehdit teşkil etmesinin önemi bulunmadığı gibi, düşmanı teşhis etmek için bir tehdit algısının varlığı yeterli olabilecektir. Bu açıdan günümüzde devletlerin, kanun yapıcı organların, politikacıların ve uzmanların üzerinde mutabakat sağlayamadığı terörizm, tüm karmaşıklığı ile Schmitt'in düşman tanımlamasıyla örtüşmektedir. Bu karmaşıklığın ortaya çıkmasının tek nedeni terörizmin tanımlanmasından ötürü değildir. Bugün terörizm, gerek terörist örgütleri destekleyen ülkelerin gerek terörizme maruz kalan hedef ülkelerin kullandıkları politikalar ve taktikler nedeniyle daha karmaşık bir hal almıştır. Terörizm son yıllarda artan karmaşıklığı nedeniyle olağanüstü tedbirlerin önemli oranda arttırıldığı ve dost-düşman ayrımının keskin şekilde belirlendiği bir tehdide dönüşmüştür. Schmitt'e göre dost-düşman ayrımından daha elzem olan şey ise, düşmanı ve dostu belirleyecek koşulların meydana geldiği "istisnai durum" ve bir durumun istisnai durum olduğuna karar veren "egemen" in varlığıdır.

Geleneksel olarak devlet olmanın temel tanımlayıcı unsurları arasında yer alan egemenlik, Schmitt'e göre bütün devletler için eşit dağıtılmamaktadır. Waltz devletlerin egemenliğini, devletlerin diğerlerinden yardım alıp almaması ve bunu yaparken onlara vereceği taahhütlerle kendi özgürlüğünü sınırlayıp sınırlamaması da dâhil olmak üzere iç ve dış sorunlarla nasıl başa çıkacağına kendisinin karar vermesi üzerinden tanımlarken (Waltz,1979), Schmitt'in egemen tanımlamasını bir noktada açmış olmaktadır. Birçok ülke, belirli temel unsurlar üzerinden devlet olarak tanımlanmak ile birlikte, tıpkı güç ve bağımsızlık gibi egemenlik düzeyinin uluslararası sistemde her devlet için farklılık gösterdiği kabul edilmelidir. Bu noktada Schmitt'e göre egemenin en belirleyici niteliği olan "karar" yetkisi üzerinden devletlerin kendi sorunları ile nasıl başa çıktıkları mukayese edilecek olursa, ABD ile diğer devletlerin egemen eşit oldukları söylenemeyecektir. Bu durum, ABD'nin ulusal güvenliği, ekonomik ve siyasi çıkarları söz konusu olduğunda daha da belirginleşmektedir. ABD ulusal güvenliği söz konusu olduğunda uluslararası siyasette tek başına hareket etme yetkisini muhafaza ederek, neyin savaş durumu olduğuna ve nasıl mücadele edilmesi gerektiğine tek başına karar vermektedir. 11 Eylül saldırılarının ardından oluşan durumun "istisnai bir durum" olduğuna ve bu durumun kamu düzenine ve güvenliğine karşı ciddi bir tehdit oluşturduğuna karar veren ABD'nin Afganistan'ı işgali bu hususta verilebilecek en uygun örnektir.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, Carl Schmitt'in ortaya koyduğu kuramsal çerçevede ABD'nin Afganistan'ı işgalini ve terörizmle mücadele stratejilerini değerlendirmektir. Bu değerlendirme neticesinde, 11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası siyasette egemen olanın, bu saldırıların istisnai durum olduğuna karar veren, bunun ülkesine, kamu düzenine ve güvenliğine karşı ciddi bir tehdit olduğuna hükmeden ve terörizmle mücadele gerekçesiyle

Afganistan'a askeri operasyon düzenleyen ABD (ABD başkanı) olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan ABD, Schmitt'in egemenin karar yetkisini meşru bir zeminde sürdürmesi ve kabul ettirmesi gerektiği öngörüsü üzerinden değerlendirildiğinde ise, terörizmle mücadelede dış politika kararlarının başarısız olduğu gözlemlenmiştir.

2. CARL SCHMITT: EGEMENLİK VE İSTİSNAİ DURUM

Carl Schmitt (2002: 41), Siyasi İlahiyat adlı kitabında *"modern devlet kuramının bütün önemli kavramları, dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramlarıdır"* şeklinde bir tespitte bulunur. Farklı birçok kavram gibi egemenlik kavramı da bu tespit ile değerlendirildiğinde doğru bir bakış açısı sunar. Egemenlik, öncelikle Tanrı'nın dünya üzerindeki hâkimiyetini ifade etmek için kullanılmış, sonrasında ortaya çıkan kral ve kilise gibi tüm otoriteler tarafından Tanrı'dan alınmış bir yetki olarak kabul edilmiştir. Egemenlik kavramının bugünkü halini alması ise, yüzyıllar sürmüştür. Egemenlik, dinsel otoritelerin dünyevi iktidarın sahibi olduğuna dair iddiaların önemini yitirdiği ve egemenliğin modern devlete ait bir yetki olduğu fikrinin yerleşmesi ile dünyevileşmiştir.

Çoğu zaman ülke ve halkla birlikte bir devletin varlık koşulları arasında gösterilen egemenlik, aynı zamanda iktidar ilişkilerini anlamlandırmayı sağlayan bir araç olarak tanımlanmıştır. Kavram, siyasi düşünceler tarihinin önemli düşünürleri olan Machiavelle, Bodin, Hobbes, Rousseau ve daha birçok düşünürün yaşadıkları çağın iktidar ilişkilerini anlamlandırmaya çalışırken yaptıkları değerlendirmeler ile yüzyıllar içerisinde yaşanan siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmeler neticesinde anlam kazanmıştır (Beriş, 2006: 10). Kimi zaman ise, muktedirlerin konumlarını meşrulaştırmaya çalışırken bir araç olarak kullanılan egemenlik, Carl Schmitt (2002: 23)'in ifadesi ile *"hukuki kavramlar arasında en çok güncel çıkarların hükmü altında"* olandır. Bu açıdan Schmitt'e göre: "*egemen, olağanüstü hale karar verendir".* Buradaki olağanüstü hal kararı olarak "karar", hem siyasal hem hukuksal bir birliktir, hem de temsil gücüne sahip olmakla verilen bir karardır. Bu açıdan tam anlamı ile bir kararı ifade eder. Schmitt, Locke'un *"yetkiyi veren kanundur"* düşüncesine bu şekilde karşı çıkar. Karar olarak kanun hükmünün, yalnızca nasıl karar verilmesi gerektiğini belirttiğini ifade eder. Burada önemli olan yetkidir. Yani kimin karar vereceğidir. Schmitt, herkesin bir kanun hükmünü erteleyip yerine getiremeyeceğini belirtir (Schmitt: 2002: 38).

Schmitt'e göre her kriz anında durumun aciliyetinin farkına varacak, kıyameti haber vererek insanları uyarıp kollayacak bir *''katechon"* yeni egemen belirmektedir. Hiçbir yasa kaosa hükmedemezken, hukuka hükmederek hukuku askıya alan egemen, bu kaosla baş edebilecektir. Antogonizmaları sonlandırarak, olağanüstü tedbir kararları ile siyasal düzeni ve güvenliği yeniden sağlayabilecektir (Eşgün, 2017: 480). Burada alınan kararlar olağanüstü hal kararları ile sıkıyönetim kararlarından farklıdır. Schmitt'e göre her acil durum tedbirleri veya kararnamesi olağanüstü hal sayılmaz. Olağanüstü halden bahsedebilmek için prensip olarak sınırsız yetkinin söz konusu olması ve mevcut hukuki düzenin tümüyle askıya alınması gerekmektedir. Egemene ait karar ile egemen, kendini tüm hukuki bağlardan kurtarır ve mutlak hale gelir. Kararın tüm hukuki normlardan ayrılması ile egemen, hukuk üretmek için haklı olmak gerekmediğini kanıtlar. Egemen durumu kendi bütünselliği içinde yaratır ve garanti altına alır. Karar onun tekelindedir (Schmitt, 2002: 21).

Ayrıca Schmitt'e göre egemen tarafından alınan karar istisna bir karardır. Bu durum cari hukuk düzeyinde de tanımlandığı gibi, had safhada bir zaruretin meydana geldiği, devletin varlığına kasteden ya da benzeri bir şeyin ortaya çıktığı durumdur. Bu durumu gözlemleyerek önceden tespit etmek ve tahminde bulunmak mümkün değildir. İktidar sahibi olanın hak ve görevlerinin sınırlandırıldığı hukuk devletlerinde bile bertaraf edilmesi mümkün olmayan mutlakiyetçi bir anın var olduğu ve bunun *"istisnai durum"* olduğu ifade edilmektedir (Vergin, 2008:107). İstisnai durum söz konusu olduğunda, hukuk devleti anlayışına uygun bir yetkiye

yer yoktur. Bu durum, egemenliğin ulusa ve onun temsilcisi parlamentoya ait olmadığı, anayasal güvencelerin hiçbir kontrole tabi olmadığı, liberal anayasalardaki gibi denge ve kontrol sisteminin değişik merciler arasında paylaştırılmadığı, bu nedenle tam anlamıyla egemeni ortaya çıkartan bir durumu ifade etmektedir. Egemen geçerli olan hukuk düzeninin dışında olmakla birlikte, *"bir durumun istisnai bir durum olup olmadığına, hem de bunu bertaraf etmek için ne yapılması gerektiğine karar verendir"* (Schmitt, 2002: 14).

İstisnai durum kararı, Schmitt'in tanımladığı egemenin yetkileri altında olduğundan, bu yetki suistimal edilebilecek, sosyo-politik bir kaos ortamının yokluğunda dahi söz konusu olabilecektir. Nur Vergin (2008:109)'in de ifadesi ile istisnai durum kararı aynı zamanda *"casus belli"* ilanıdır. Egemen istisnai durumun olup olmadığına karar veren olduğundan durum, egemenin keyfiyetine ve kişisel yorumuna bağlı ve iradesine uygun olarak kararlaştırılabilecektir. Bu nedenle, neyin savaş durumu olduğu, silahlı müdahalede bulunulup bulunulmayacağı egemen olanın inisiyatifinde olan bir husustur. Diğer taraftan, Schmitt' göre, güvenliğin devamı için sürecin "koruma ve itaat" arasındaki ilişki üzerinden sürdürülmesi gerekmektedir. Bu nedenle egemen, hangi hukuk dışı kararı alırsa alsın bir meşru dayanağa ihtiyaç duyacaktır. İnsanlar her koşulda inandırıcı bir değerler manzumesine ihtiyaç duyduğu için itaatin sadece bu koşulda mümkün olabileceğini belirtir. Schmitt'e göre egemenliği olanaklı kılan nokta da tam olarak burasıdır. Egemen gücünü ve yetkisini hukuktan değil, egemene duyulan inançtan alır (Schmitt, 2002: 72).

Schmitt'in istisnai durum değerlendirmesi aynı zamanda siyasete bakışını da ortaya koymaktadır. Schmitt'e göre siyaset, istisnai durumlarda alınan karalardan ibarettir. Siyasal açıdan bir toplum için önemli olan, toplumun istikametini çizen ve geleceğini biçimlendiren bu istisnai durumlar, istisnai durumlarda alınan kararlar ve bu durumların istisnai olduğuna karar veren merciilerdir. Bu düşünce yapısı bir açıdan Machiavelli ile örtüşmektedir. Machiavelli'de siyasal ilişkilerin mutlaka siyasal iktidar tarafından belirlendiğini vurgulamaktadır. Machiavelli (2002: 70), *"Her şeyini talihe bağlayan bir prens, talih değişince devrilmektedir"* der. *Borgia'da Machiavalli'nin bu düşüncesinden etkilenerek: "talihe daha az güvenen daha uzun süre tutunur"* ifadesini kullanır (Gülenç, 2017:140). Burada Machiavalli'nin "talih" olarak ifade ettiği şey tarihsel-siyasi koşullardır. Bu düşünce, aynı zamanda Schmitt'in talihin ve koşulların içinde ve beklenmedik bir anda ortaya çıkan istisnai durumlar, bu durumlarda egemenin aldığı "karar"ın yerinde olması ve egemenin siyasi bir manevra kabiliyetinin olması gerektiği düşüncesi ile örtüşmektedir. Bu bakış açısından ötürü olacak ki, siyasi düşünceler tarihi tasniflerinde *"kararcılık"* okulunun önde gelen siması olarak tanınan Schmitt, liberalizmden uzaklaştığı ve siyasete faklı yaklaştığı için Machiavellist siyasetin dönüşü olarak kabul edilmiştir.

Schmitt'in öncü olduğu kararcılık felsefesi aynı zamanda, Descartes'çı iyimserliğe karşı eleştiri sunmaktadır (Vergin, 2008: 105). 20. yüzyılın başlarında Schmitt ile Almanya'da anlam kazanan siyasi düşünce, liberal düşüncenin devleti zaafa uğrattığına ve bir devlet krizi yarattığına inanarak, iyi muhakeme eden her kişinin iyi ve güzel davranış ortaya koyacağı Descartes'çı düşünceyi reddeder. Descartes rasyonelizmi, akla ait olan ve ussal olan ile evrenin tam bir uyum içerisinde olduğu görüşünü savunur. Başka bir anlamda, toplumların ve bireylerin eylemlerinin, amaçlarının ve ilkelerinin ussal olabileceklerini ve olmaları gerektiğini savunan düşüncedir (Dinçer, 2006: 150). Schmitt bu yerleşik siyasal ussallığa karşı önemli bir eleştiri getirmektedir. Schmitt usun, bazı şeyleri çözmede yeterli olsa dahi, siyasetin kendine özgü özellikleri ve boyutu nedeniyle siyaseti analiz etmede, çözümlemede ve düzenlemede yetersiz kalacağı anların varlığından bahsetmektedir. Schmitt'e göre us, tek başına siyasette her zaman var olan ve göz ardı edilmesi mümkün olmayan "karar" alma olgusunu tek başına izah edemez (Vergin, 2008:108). Alınan siyasi kararın içeriğini ve niteliğini sadece akla dayandırarak açıklamak mümkün değildir. Karar alma süreci, bir dizi öğretinin, çıkarların, ihtiyaçların, haleti

ruhuyenin ve duyguların hep birlikte yoğunlaştığı bir andır. Bu açıdan karar alma süreci akli argümantasyonların bir sonucu olabileceği gibi karar alıcının akıl-dışı yönlerinin bir yansıması olarak da ortaya çıkabilecektir (Schmitt, 2006: 51).

Schmitt bu noktada siyasi kararı ve siyasi ilişkileri belirleyen birçok etken olmak ile birlikte, en temel etkenin dost-düşman ayrımı olduğunu belirtmektedir. Siyasal anlamda tanımlanan "düşman", kişisel nefretin veya kişisel bir rekabetin karşılığı değildir. Buradaki düşman tanımlaması kamu yaşamı açısından "*bir tehdit olarak algılanan ve bütün bir halk için tehlike çanlarının çaldığına işaret eden"* bir tehdittir. Schmitt'e göre ifade edilen tehdit algısı gerçek bir tehdit durumunu teşkil edebileceği gibi, düşmanın gerçek bir tehdit teşkil etmesinin önemi de bulunmamaktadır (Schmitt, 2006: 63). Düşmanın bir yabancı olması, ötekileştirilebilir olması ve üçüncü bir şahsın hakemliği ile çözülmesi mümkün olmayan çatışmaların ortaya çıkma ihtimalinin var olması yeterlidir. Bu noktada düşman ile anlaşmaya varmak için herhangi bir zemin bulmakta neredeyse imkânsızdır, çünkü düşman ile üzerinde anlaşma sağlanabilecek ortak normlar bulunmamaktadır. Bu şekilde, düşman olarak belirlenmiş olanı dışlamak, ona diz çöktürmek, düşmanın belini kırmak hatta gerekirse onu yok etmek esas hedeftir (Vergin, 2008:116).

İstisnai durumlar dost-düşman ayrımının en önemli belirleyicisidir. Bu durumlar, her türden siyasi tasavvurun temelinde yatan dost-düşman ayrımı olasılığını açığa çıkartmaktadır. Schmitt'e göre "saf dinsel", "saf ekonomik", "saf ahlaki", "saf hukuksal" saiklerle yürütülen bir savaşın varlığı söz konusu değildir. Herhangi bir dinsel, ahlaki, ekonomik, etnik ya da başka bir karşıtlık, ancak ve ancak insanları dost ve düşman olmak üzere etkili bir biçimde ayırmayı başaracak denli güçlü ise politik bir karşıtlığa dönüşecektir. Bu haliyle, tarafların birbiri ile çarpışan değerler sistemini akılcı bir zeminde temellendirerek bir uzlaşmayı sağlamaları mümkün olmayacaktır. Schmitt'e göre siyaset dost-düşman ayrımı üzerine inşa edilmiştir. Bu ayrım üzerinden yürütülen siyaset her an meydana inmeye hazırdır (Schmitt, 2006: 67).

Schmitt özetle, siyasetin özünde dost-düşman ayrımına dayandığını, siyasetin bu özelliğinin ise, hukuken egemen olmak ile siyaseten egemen olmak arasındaki farkı ortaya koyduğunu belirtmektedir. Eğer bir yerde siyasetin egemenliği söz konusu ise, hukuk bu egemenliğin tahakkümü altına girebilecektir. Siyasetin belirleyicisi aynı zamanda hukukun belirleyicisidir. Schmitt'in bu analizleri ile totaliter ve liberal demokratik rejimlerin iç politika meselelerinin tahlilleri açısından önemli bir çerçeve sunarken, uluslararası siyasette meydana gelen hadiselerin değerlendirilmesi açısından da önemli bir katkı sunmaktadır.

3. ABD'NİN AFGANİSTAN'DA TERÖRİZMLE MÜCADELE STRATEJİLERİ

Terörizm gerçeği 11 Eylül saldırılarından sonra tüm dünya için dramatik bir hal almıştır. ABD 11 Eylül saldırılarından sonra terörizmle mücadele stratejilerini yeniden gözden geçirmiş, uluslararası ilişkiler bağlamındaki yeni politika kararları ve ulusal politika kararları ile kapsayıcı tedbirleri uygulamaya koymuştur. Çalışmanın bu bölümünde ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında Afganistan'ı işgali ve ABD'nin terörizmle mücadele stratejileri ele alınacaktır.

3.1. 11 Eylül Sonrası Afganistan'ı İşgali

11 Eylül saldırılarına ve Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanmasına kadar, ABD'nin sınırları içerisinde ciddi bir terör eylemiyle karşılaşıldığını iddia etmek doğru olmayacaktır. 1980'lerde El Kaide'ye koruma sağladığı ve aynı zamanda Usame Bin Ladin'in küresel terör eylemlerini Afganistan'dan planlayıp yönetmesine izin verdiği gerekçesiyle Taliban'ın ABD'nin hedefi haline geldiği bilinmektedir. 11 Eylül 2001 saldırısı öncesinde, Kenya ve Tanzanya'daki ABD büyükelçiliklerine düzenlenen saldırılar da dâhil olmak üzere, ABD'ye yönelik terör eylemlerinin arkasında El Kaide'nin bulunduğu ve bu nedenle Taliban'a yaptırım

uygulanacağı gündeme gelmiştir (Aykın, 2010:172). Bin Ladin'in bir taraftan Taliban'a mali destek sağlarken, bir taraftan da kendisine bağlı militanların Taliban saflarında savaşmasına, sivillere yönelik saldırılar düzenlemesine katkı sağladığı öne sürülmüştür.

ABD 11 Eylül saldırıları sonrasında "Bush Doktrini" olarak literatüre giren doktrin kapsamında, gelecekte kendisine tehdit oluşturabilecek ülkeler ve yönetimler ile savaşmayı ve mücadeleyi hedeflemiştir. Bu doktrinin hedefindeki ülkelerden biri de Afganistan olmuştur. Doktrin, BM şartının 51. maddesinin tanımladığı meşru müdafaa kavramından farklı olarak, sadece tehdit eden değil, tehdit potansiyeli bulunan ülkelere de önleyici tedbirler kapsamında savaş açmayı öngörmüştür (Mcglınchey, 2009:2). 11 Eylül saldırısı sonrası doktrin temelinde yaptığı ''ulusa sesleniş'' konuşmasında Bush*: ''...Bu şer eylemlerinin sorumlularını bulup adaletin önüne getirmek için istihbaratımız ve güvenlik kuvvetlerimizin tüm imkânlarını seferber ettik. Bu eylemleri düzenleyen teröristler ile onlara yataklık edenler arasında ayrım gözetmeyeceğiz.''* diyerek bu hedefin ilk parçasının Afganistan olacağının sinyalini vermiştir. Bu konuşmadan çok kısa bir süre sonra, 7 Ekim 2001 tarihinde, ABD ve İngiltere Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin "açık bir talimatı bulunmaksızın", Afganistan'a ''Kalıcı Özgürlük Operasyonu'' adıyla bir askeri operasyon başlatmıştır. Bu operasyonun gerekçesi, 11 Eylül saldırılarının sorumlusu olarak gösterilen Bin Ladin'in ABD hükümeti tarafından teslim edilmesinin istenmesine karşın, Taliban'ın Ladin'i teslim etmek yerine suçlu gösterecek kanıtları talep etmesi olmuştur (Halatçı, 2006: 81). Taliban bu talebi ile uluslararası hukuka uygun davrandığını dile getirirken, Afganistan'ın bombalanmasından yaklaşık 8 ay sonra FBI başkanı Robert Mueller'in açıklamalarından ABD'nin elinde hiçbir kanıt olmadığı anlaşılmıştır. Bu gelişmelere rağmen, Kanada, Almanya, Fransa ve Avusturalya'nın destek olacağı sözü ve İngiltere'nin desteğiyle ile ABD ordusu Taliban güçlerine karşı konvansiyonel bir savaş başlatmıştır (Chomsky & Achar, 2007:130).

Saldırılar yaklaşık bin ABD özel kuvveti, Kuzey İttifakı ve Taliban karşıtı etnik Peştun güçlerinin ortaklığıyla oluşturulan ve El Kaide ile Taliban güçlerine karşı gerçekleşen ABD hava saldırılarından oluşmuştur. Sonraki haftalarda artan saldırılar sonucunda Taliban, önemli kaleleri olarak sayılabilecek Taloqan, Celalabad, Herad, Bamiyan, Kabil gibi merkezlerini kaybetmiştir (Chomsky & Achar, 2007:130).

3.2. Terörizmle Mücadele Stratejileri

11 Eylül saldırılarından sonra ABD, "Vatanseverlik Kanunu (PATRIOT Kanunu)" adı ile yeni bir kanun çıkarmıştır. 24 Ekim 2001'de Cumhuriyetçi vekillerin teklifi ile oluşturulan kanun, bir gün sonra Senato'dan geçmiş ve Başkan Bush tarafından iki gün içerisinde imzalanmıştır (www.govinfo.gov, 2001). Ayrıca, ABD Hazine Bakanlığı'nın terör örgütlerine veya onlara destek olduğu düşünülen ülkelere ait her türden hesabı dondurma yetki ve sorumluluğunu kullanarak, teröre destek olduğu düşünülen ülkeler ile hükümetlerinin terörizmle mücadeleye verdiği desteği onaylamayan tüm hedef ülke vatandaşlarına yaptırımlar uygulamıştır. Bununla birlikte, yasa kapsamında terörizm faaliyetleri ile ilişkilendirilebilecek soruşturmalarda kolluk kuvvetlerinin yetkileri genişletilmiştir (Özeren ve Cinoğlu, 2006: 179).

Vatanseverlik Kanunu'na destek amaçlı oluşturulan ve terörizmle mücadele konusunda ana görevli kurum olan Amerika Birleşik Devletleri İç Güvenlik Bakanlığı, ABD kurumları içerisinde olası bir terör saldırısının tekrarını engellemeyi ve ülkeyi terör saldırılarına kapalı hale getirmeyi amaçlamıştır (USA Department of Homeland Security, 2021). 2004 yılında oluşturulan "İstihbarat Reformu ve Terörizmin Engellenmesi Kanunu" nun kabul edilmesi ile ABD'nin terörizmle mücadele anlayışında önemli adli ve idari gelişmeler yaşanmıştır. Kanun, terör örgütlerinin ortadan kaldırılması, mahkemelerin önüne çıkartılma sürelerinin hızlandırılması ve üyelerin tespiti gibi birçok farklı nedene dayanarak oluşturulmuştur (Özeren ve Cinoğlu, 2006: 184).

ABD'nin 2001 yılında Afganistan'ı işgalinin ardından, 14 Kasım 2001'de, BMGK, ABD için "merkezi bir rol" çağrısında bulunmuştur. Bu çağrı ile BMGK, bir taraftan geçici idarenin kurulmasına yönelik bir adım atarken, diğer taraftan da üye devletlerin yardım ve desteğini sürdürmek amacıyla, barışı koruma güçlerini arttırmaya yönelik bir daveti de kapsayan, 1378 sayılı kararı kabul etmiştir (www.cfr.org, 2021). Ancak bu karar ile de istenilen sonuç elde edilememiştir. Hem Taliban'dan istenilenin alınamaması hem de Afgan güvenlik güçlerinin ülkede istikrarı tek başına sağlayamayacağı gerekçesi ile 2001'de Bonn Konferansı adı ile bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta, BM'den güvenlik güçlerinin oluşturulmasına ve eğitimine yardımcı olacak bir kuvveti onaylaması istenmiştir. Bu doğrultuda, 20 Aralık 2001'de BMGK, 1386 sayılı karar ile Kabil ve çevresindeki bölgede konuşlandırılmak üzere ve gönüllü ülkelerin desteği ile oluşan Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'nün (ISAF) kurulmasını onaylamıştır (Şahin, 2016:204). Bununla birlikte, *"George Marshall'ın geleneğini en iyi şekilde yerine getirerek şerden arınmış ve yaşamak için daha iyi bir Afganistan inşa etmeye çalışıyoruz"* söylemiyle Başkan George W. Bush, Virginia Askeri Enstitüsünde yaptığı konuşmada, Afganistan'ın yeniden inşası çağrısında bulunmuştur. ABD Kongresi, 2001'den 2009'a kadar, Afganistan'a 38 milyar doların üzerinde insani ve yeniden yapılanma yardımı tahsis ettiğini bildirmiştir. ABD, 2002'den sonra ise Afganistan'da başarılı olmayan bir yeniden yapılandırma modelini uygulamaya hazırlanmıştır. Mayıs 2003'te Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Kabil'de gazetecilere yaptığı bir açıklamada *"büyük muharebe"* nin sona erdiğini ilan etmiştir. Bu açıklamanın Başkan George W. Bush'un Irak'taki savaşın sona erdirilmesine ilişkin *"görev tamamlandı"* ilanıyla aynı zamana denk gelmesi dikkat çekmektedir (Councel on Foreign Relations, 2021).

Ağustos 2003'te ise, NATO, ISAF'ın kontrolünü üstlenmiştir. ISAF ilk aşamada bir BM ve NATO kuvveti değil, BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisi altında konuşlandırılmış bir askeri kuvvet olarak oluşturulmuştur (Karabulut, 2014: 39). Sonrasında, ABD stratejik komuta, kontrol ve koordinasyonunu üstlenerek, Kabil'de daimî bir ISAF Karargâhı kurmuştur. NATO'ya bağlı kuvvet olarak ilk görevini Afganistan'da yerine getiren ISAF, Afgan hükümetine ülke genelinde güvenli bir ortamın yaratılmasında yardımcı olmak ve şiddetten kaçınmayan grupların önüne geçmek amacıyla görevlendirilmiştir. 2003'ün sonlarına doğru 10 bin kadar askerden oluşan ve sadece Kabil ve etrafındaki bölgeyi kapsayan ISAF, önce kuzeydoğu olmak üzere batıya, güneye ve en sonunda ülkenin en tehlikeli ve patlamaya hazır bölgeleri olan doğu ve güneydoğuya doğru genişlemiştir. Taliban'ın eylemlerinin ISAF'ı zorlaması üzerine 48 ülke tarafından askeri desteğin sağlanması sonucu ISAF, 130 binin üzerinde askerden oluşan bir güç haline gelmiştir. Taliban ile mücadele kapsamında daha geniş kapsamlı başlatılan ''COIN Stratejisi'', 2010 yılı başlarında birçok alanda Taliban'ın eylemlerini azaltmak için oluşturulan stratejilerden oluşmaktadır. 2011'de güvenlik yeniden Afgan kuvvetlerin eline geçerken, 2014 yılının sonunda Afgan yönetiminin tüm bölgelerde otoriteyi yeniden ele alması hedeflenmiştir (Şahin, 2016:204).

Taliban ile uzlaşmaya yönelik ilk gerçek girişim ise, 2010 yılında Afgan Yüksek Barış Konseyi'nin kurulması ile olmuştur. Bu konsey bir grup politikacı, sivil toplum üyeleri, birkaç kadın temsilci ve uzlaşmaya meyilli Taliban üyelerinden oluşmuştur. Komisyonun amacı *''müzakere ortamında bir araya gelerek iletişim kanalları açmak''* şeklinde ifade edilmiştir. Ocak 2012 tarihinde ise, Afganistan'ın geleceği hakkında ABD ve Taliban siyasi uzlaşma müzakerelerine başlamak üzere Katar'da kurulan ofiste bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda, ABD ve Taliban arasında tutsakların iadesine yönelik talepler dile getirilmiştir (Entous & Barnes, 2014).

2013 yılında yaşanan en önemli gelişme ise, Afgan hükümeti ile Taliban uzlaşısının sağlanmasına yönelik gelişmedir. Taliban'a ait resmi bir adres sağlamak için Doha'da bir siyasi ofis kurulması kararlaştırılmıştır. Ofisin bulunduğu binanın üzerine "Afganistan İslam

Emirliği" yazan bir levha yerleştirildiğinde, Başkan Karzai ofisin birkaç gün içinde usulüne uygun olarak kapatılması kararı almıştır. Bunun üzerine Afganistan'daki çatışmalar yoğunlaşırken, Taliban ise toprak kontrolünü arttırmıştır (Raşid, 2007). ABD ve Taliban arasındaki barış müzakereleri, ABD Başkanı Trump'ın kararı ile 5 Eylül 2019'da, Taliban'ın Afganistan'daki ABD askerlerine düzenlediği bombalı saldırısı üzerine iptal etmiştir (Saphora & Mushtaq, 2020).

Barış görüşmelerinin yeniden başlaması, Taliban'ın tutsak ettiği iki ABD askerini serbest bırakması ile yeniden gündeme gelmiştir. 2020 yılında, ABD öncülüğünde ve Taliban ile Afgan hükümeti arasında "şiddetin azaltılması" adı ile yeni bir anlaşmaya varılmıştır. Taliban, mevcut anayasayı reddederken kendisinin öngördüğü şeriat hükümlerine göre yönetilecek bir hükümette ısrar etmiştir (Shafiqi, 2020). 2021 yılı Şubat ayı içerisinde ABD ve Taliban ateşkes için anlaşmaya varırken, barış için görüşmeleri hızlandırmıştır. Bu görüşmelerde, ABD ve Taliban arasında alınan kararların planlandığı şekilde yerine getirilmesi karşılığında, ABD askerlerinin 18 ay içinde Afganistan'dan çekilmesi kararlaştırılmıştır (Anadolu Ajansı, 2021). Bu sürece dair en önemli gelişme uluslararası tanıkların huzurunda ve tarafların mutabık olduğu bir takvimin belirlenmiş olması olmuştur (Erman, 2017: 398). Takvimin belirlenmesinin ardından kısa bir süre sonra ABD askerleri çekilmeye başlamıştır. Bagram hava üssünün kontrolü Afgan yetkililerine devredilirken, 31 Ağustos tarihi itibari ile ABD askerlerinin tamamının Afganistan çekildiği duyurulmuştur. ABD askerlerinin Afganistan'dan çekilmesi ve Afganistan Cumhurbaşkanı Eşref Gani'nin yurt dışına çıkması ile birlikte Taliban bölgede hızla ilerleyerek Kabil'de kontrolü ele geçirmiştir (DW, 2021).

4. ABD'NİN AFGANİSTAN'DAKİ TERÖRİZMLE MÜCADELESİNİN CARL SCHMITT'İN İSTİSNAİ DURUMU BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

H.Arendt (1979: 342), devrimci totaliter rejimler için istisnai durumların her zaman bir zorunluluk olduğunu belirtmektedir. Ayrıca istisnai durumun düşmanın tümüyle yenilmesine kadar devam ettirilmesinin gerekli olduğundan bahsetmektedir. Arendt'a göre istisnai durumun devam ettirilmesi ya da sürdürülmesi düşmanın çok tehlikeli olduğuna ve tümüyle yenilmediğine dair propagandanın başarısına bağlıdır. İçerde veya dışarda düşman pes etmemiştir, vatan tehlike altındadır, kamu düzenini tehdit etmeyi sürdürmektedir, sivil ve demokratik özgürlüklerin sürdürülmesinin ya da düşünülmesinin zamanı değildir, özetle durum istisnaidir ve istisnai olma niteliğini korumaktadır. Schmitth ise, analizlerinde Arendt'dan farklı olarak, bu durumun sadece totaliter rejimler için değil, liberal demokrasiler için de benzerlik gösterdiğini ifade etmektedir. Schmitth, demokratik parlamenter rejimlerde de anayasaların öngördüğü egemenlik anlayışı dışında bir egemenlik anlayışının ortaya çıkabileceğini, liberal anayasa teorisi ile siyasetin pratiği arasında belirli bir uyumsuzluğun meydana gelebileceğini ortaya koymaktadır.

ABD'nin Afganistan'da terörizmle mücadele stratejileri Schmitt'in istisnai durum ve egemen tanımlaması üzerinden tahlil edilecek olursa; uluslararası siyasette egemen olanın, 11 Eylül terör olaylarından sonra durumun istisnai olduğuna karar veren, bunun ülkesine açılan bir savaş olduğuna hükmeden ve Afganistan'a askeri hareket düzenleyen ABD başkanı olduğu ifade edebilir. *Komünizme karşı mücahit hareket''* söylemi ile Taliban'ı Sovyetler Birliği'ne karşı askeri ve finansal olarak destekleyen ABD için Taliban, artık bir yabancıdır ve büyük bir tehdittir. 11 Eylül saldırılarının ardından düşman kendini açıkça belli etmiştir. Savaş dışında düşmanı ortadan kaldıracak hiçbir yol bulunmamakta, bireysel ve demokratik özgürlüklerin yeri ve zamanı olmadığı gibi önceden saptanmış temel hukuki normlar ile çözüm elde edilemeyecektir. ABD için Afgan halkı ve Taliban; aynı zeminde buluşmanın mümkün olmadığı, barışçıl yöntemlerin sonuç vermeyeceği, üzerinde anlaşma sağlayabilecek ortak normların inşa edilemeyeceği bir yabancıdır.

Bu düşünce yapısından ötürü olacak ki ABD, Afganistan'ı işgal ettiği 2001 yılından ISAF operasyonlarının sonlandırıldığı 2014 yılına kadar geçen süre içerisinde bölgede attığı siyasi ve askeri adımlar ile ilgili Afgan halkına, Amerikan kamuoyuna ya da uluslararası kamuoyuna beklenilen açıklamalarda bulunmamıştır. Bununla birlikte ABD, kimi zaman farklı çevrelerden gelen eleştiriler nedeniyle Afganistan'daki varlığına dair açıklamalarda bulunmuş, ancak bölgedeki varlığına yönelik açıklamaları stratejik hedeflerinin gerisinde kalmıştır (Bilgin, 2019:8). ABD de dâhil birçok devlet, ABD'nin bölgeye müdahalesinin terörizmle mücadele etme arzusundan daha çok, Orta Asya'da doğrudan bir askeri varlık oluşturma arzusu ile yakından alakalı olduğunu bilmektedir. Kırgızistan ve Özbekistan gibi, ABD'nin 11 Eylül'den sonra hava üssü kurduğu ülkeler, Eski Sovyetler Birliği'nin merkezinde yer almaktadır. ABD'nin Afganistan'daki varlığını, askeri varlık oluşturma arzusu yanında petrol ve doğalgaz açsından önemli bir hidrokarbon kaynağı olan Hazar Havzası çevresinde askeri bir kontrol oluşturma çabası olarak ifade edenler de bulunmaktadır (Chomsky & Achar, 2007: 132).

Bunlarla birlikte, Bush'un yaptığı ulusa sesleniş konuşması da dâhil olmak üzere 11 Eylül saldırılarına ait görüntüler, medyanın ne denli profesyonelce yönlendirilebileceğinin en mükemmel örneklerinden biri olmuştur. Tüm televizyonlar, Afganistan'da hayatını kaybeden binlerce mağdurun görüntülerinden daha çok, Batı hegemonyasına yönelik değerlere karşı ABD'nin verdiği savaşı izlemiştir. Bu süreçte hiç kimse Afganistan'da hayatını kaybeden, önemli oranda insan hakları ihlaline uğrayan binlerce Afganlının görüntülerini izleyememiştir (Arıboğan, 2019:101). ABD'nin en başından beri hedefi Bin Ladin gibi gösterilmiş olsa da zamanla Taliban'ı resmi bir hükümet olarak tanımak istemediği anlaşılmıştır. Afganistan'ı işgal eden ABD'nin bu işgalinin üzerinden sadece üç hafta geçtikten sonra, *"kendi hükümetinizi başınızdan atana kadar sizi bombalamaya devam edeceğiz"* şeklindeki açıklamaları (Chomsky & Achar, 2007: 131) savunma veya terörizmle mücadeleden daha çok düşmanın tamamıyla yok edilmesine yönelik bir öfkenin ifadesidir.

11 Eylül saldırıları sonrasında tehdit algılarını biçimlendiren, güç kullanma kapasitesini ve güvenlik politikalarını belirleyen, sistemin "karar" alıcısı ABD olmuştur. ABD, terörizmle mücadelede başlıca hedefinin Amerikalıları yurt içinde ve yurt dışında korumak, özel ve kamusal kurumları korumak ve her türden tehlikeyi henüz gerçekleşmeden engellemek şeklinde ifade etmiştir. Her alandaki etkinliğini ortaya koyarak ve kullanarak müttefiklerinden destek istemiştir. Gerekirse uluslararası terörizmle mücadeleyi kazanabilmek için çeşitli yaptırımlar uygulayarak devletleri ikna etmenin yollarını aramıştır (Özeren ve Cinoğlu, 2006: 176). Bu haliyle ABD her zamanki gibi terörizmle mücadele ederken "dost-düşman" ayrımını belirgin şekilde ortaya koymuştur. ABD bir taraftan uluslararası işbirliğini vurgularken bir taraftan da yalnız başına hareket etme iradesini kuvvetli bir şekilde korumaktan vazgeçmemiştir.

Öte taraftan, Schmitt'in belirttiği gibi savaş her ne koşulda ortaya çıkmış olursa olsun ve egemen hangi hukuk dışı kararı alırsa alsın bir meşru dayanağa ihtiyaç duyacaktır. Teröre karşı koyabilmek için de "*terörün yoğunlaştırılıp görülebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu haliyle terör, her yere yayılır. Artık cephe yok, savunma yok, düşman onunla savaşın tam kalbindedir" (*Baudrillard, 2011: 53). Tam da böyle bir zamanda devletler varlıklarını ve karşı mücadelelerini meşrulaştırabilecektir. Nasıl ki Taliban'ın Afganistan'daki varlığının meşru dayanağı önemli oranda ABD ve ABD işgali ise, ABD Afganistan'da varlık göstermek ve bu durum ile ilgili meşruiyet sağlayabilmek için öncelikle Taliban'ı görünür hale getirmiştir. Sonrasında Afganistan'ı işgal edebilmek için ise, Bin Ladin'i hedef göstermiştir. Ancak ABD ve Taliban arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Taliban'ın Afganistan'daki varlığını açıklaması ile ilgili siyasi ve hukuki bir mecburiyeti bulunmamaktadır. Ancak, ABD'nin Afganistan'daki varlığının siyasi ve hukuki açıdan birçok açmazı bulunmaktadır.

ABD'nin güvenlik amacıyla oluşturduğu tüm ortaklıkların, esasen ABD'nin uluslararası topluluğa liderlik etme amacına hizmet ettiği ve ABD'nin ulusal çıkarlarına ulaşması için önemli bir araç olarak kullanıldığı bilinmektedir. ABD, 11 Eylül'den sonra oluşturduğu güvenlik politikalarını da bu resmi devlet politikası üzerinden tasarlamıştır. ABD'nin güvenlik politikalarının bir parçası olarak Afganistan'a yaptığı yardımların, Afganistan'dan daha çok ABD'nin çıkarlarına hizmet etmesi amacıyla yapıldığı anlaşılmaktadır (Çelik, 2019: 21). Bu düşünce bir varsayımdan öte akademik literatürde genel kabul gören *"genel anlamda yardım faaliyetlerinin yapılan ülkeye değil yapan ülkeye hizmet ettiğine"* dair kuram çerçevesinde ifade edilmektedir. Stoker'ın da belirttiği gibi yardım faaliyetleri bir modernizasyon aracı, ideolojik bir araç, bir ulus inşa süreci, ekonomik amaçlar ve nüfus etme amacı, bir şiddet bastırma aracı ve bir kâr elde etme aracı olarak kullanılmaktadır (Stoker, 2007:2). ABD'nin güvenlik politikalarının ve yardımlarının çoğunun bu temel unsurlar üzerinden şekillendiği ifade edilebilecektir.

Bununla birlikte, ABD yaptığı tüm yardımlarda da kendi dış politika çıkarlarına öncelik vermektedir. Uluslararası sistemde yapılan küçük ve orta ölçekli güvenlik yardımlarının, silah satışlarının ve savunma desteğinin büyük oranda ABD tarafından sağlandığı ve güvenlik programlarına ABD'nin öncülük ettiği bilinmektedir (www.sipri.org, 2020). Meernik'in nicel araştırma sonucu ortaya koyduğu çalışmasına göre, ABD tarafından askeri olarak desteklenen ve yardım alan ülkelerde hükümet karşıtı gösterilerin, terör ve isyan gibi siyasi istikrarsızlıkların artarak devam ettiği gözlemlenmiştir. Meernik bu durumun ortaya çıkmasının nedenini, ABD tarafından askeri olarak desteklenen ülkelerde otoritelerin halkın gözünde meşruiyetini yitirdiği ve egemenliğini kaybettiği gerçeği üzerinden açıklamaktadır (Meernik, 2007: 7). ABD bir zamanlar Sovyetler Birliği'ne karşı kendi çıkarları nedeniyle müttefiki olarak silahlandırdığı Taliban'ı, 11 Eylül saldırıları sonrasında ulusal güvenliğine yönelik bir "şer" ilan edip, Afganistan'ı işgal etmiştir. Başta ABD olmak üzere büyük devletlerin Afganistan'daki varlığı değerlendirildiğinde, hiçbirinin Taliban ile mücadele ederek, yoksul bir ülke olan Afganistan'ı dönüştürmek ya da geliştirmek gibi iyi bir niyet taşımadığı anlaşılmaktadır. Aksine, ABD'nin Afganistan'daki varlığı Taliban'ın güçlenmesine ve geri dönüşüne zemin hazırlamıştır. Afgan halkının ABD'nin Afganistan'daki varlığından önemli oranda rahatsızlık duyması, Taliban'ın Afganistan'da yeniden güç kazanması ile sonuçlanmıştır.

Bununla birlikte, Schmitt'in ifadesi ile egemen, ihtiyacı olan uluslararası desteği kazanacak ve şekillendirecek bir lider olmakla birlikte, aynı zamanda kazandığı bu desteği koruyabilmeli ve sürdürebilmelidir. 11 Eylül saldırıları sonrası sistemin dengesinin ABD tarafından yeniden oluşturulacağı düşüncesinden olacak ki sadece Batıdan değil, Rusya, Çin ve İran gibi alışılmadık ülkelerden de ABD ile dayanışmaya yönelik dış politika değişiklikleri hissedilmiştir (Güvenç, 2001: 11). Ancak, ABD'nin Afganistan'daki varlığı ile ilgili uluslararası destek görmesi tek başına yeterli olmamıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin terörizmle mücadele kapsamında aldığı kararlar, önceleri gerek uluslararası gerek ulusal kamuoyunda kabul görmüş olmasına karşın, sonraları aldığı kararları meşru zeminde açıklayamaması en yakın müttefikleri tarafından dahi eleştirilmesi ile sonuçlanmıştır (Özeren ve Cinoğlu, 2006: 171).

11 Eylül saldırılarının ardından ivedilikle oluşturulan "Vatanseverlik Kanunu" kapsamında dikkat çeken tek husus, ABD Başkanı Bush'un onayı ile bu yasasın yürürlüğe girmesi değildir. Yasanın terörizm soruşturmalarında otorite olarak hiçbir uluslararası mahkemeyi ve yargılama prosedürlerini kabul etmemesidir. Ayrıca, yasa kapsamında ABD'nin terörist olduğundan şüphe ettiği herkesin sorgulanabileceği ve takip edilebileceği, hatta ulusal güvenlik adına gereken her ne ise onun yapılacağı karara bağlanmıştır. Yasa kapsamında Müslümanlara yönelik baskı ve şiddet artarken, ABD'nin Müslüman ülkelere yönelik tutumu

uluslararası alanda bir güvensizlik üretmiştir (Birdişli, 2014: 249). Bush'un "teröre karşı haçlı seferi" ifadesi, en az Taliban ve Usame Bin Ladin'in "cihad" çağrısı (The Whitehouse Archives, 2001) kadar terörizm ve din özdeşleşmesini kuvvetlendirmiştir. ABD, NATO kuvvetlerinin sadece ABD'nin kontrolünde kullanılmak üzere serbest bırakılmasını talep etmesine rağmen, savaşın İslamiyet'e karşı yürütülmediğine dair bir algı oluşturmak için koalisyonu olabildiğince geniş tutmaya gayret etmiş, ancak bu gayreti de başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Güvenç, 2001: 11).

ABD'nin terörle mücadele stratejileri kapsamındaki başarısızlığı bununla sınırlı değildir. Johnson ABD'nin ve ABD'ye ait koalisyon güçlerinin Taliban'a karşı başarısızlığını Joseph Nye'nin yumuşak güç kavramına dayandırarak ifade etmektedir. Nye, gücün yalnızca kaynakların maddi dağılımına bağlı olmadığını, manevi güç unsuru şeklinde ifade edilebilecek, insanları etkileme ve bir araya getirme yeteneğinin savaşın sonucunu belirleyen en etkili güç unsurlarından bir diğeri olduğunu dile getirmiştir (Nye, 2017). Bu bağlamda Johnson ABD kampanyasını pasif, yanlış bilgilendirilmiş, sorunlu, kültürel olarak duyarsız veya yetersiz olarak nitelendirmektedir. Aynı zamanda Johnson'a göre, ABD'nin yürüttüğü kampanyaların büyük çoğunluğunun Afganlarda yankı bulamamasının nedeni; ABD'nin Afganistan'ın kültür, toplum yapısı, sosyal hayat ve siyaseti hakkındaki bilgi eksikliğidir (Johnson, 2018: 226).

Diğer taraftan ABD'nin politikaları değerlendirildiğinde, başka toplumları anlamak gibi bir kaygısının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü ABD, demokrasi, özgürlükler, insan hakları ve liberal ekonomi gibi konularda uluslararası düzeni inşa eden en temel aktör olarak kendini merkezi bir konuma oturtmuş, bir Batı kimliği inşa etmiştir. Bu kimliği benimsemeyen ve kabullenmeyen, adaptasyon sorunu yaşayan tüm toplumlar sisteme karşı bir tehdit oluşturmakta, bu nedenle ötekileştirilmektedir. 11 Eylül saldırıları sonrasında oluşturduğu güvenlik politikaları ABD'nin tek başına tehdit eden ve tehdit potansiyeli taşıyan ülkelere açtığı bir savaş değildir. Aynı zamanda, Batı tarafından "İslami terör" tehlikesi şeklinde tanımlanan, sıradan insanları dahi potansiyel bir tehdide dönüştüren, İslam'ı gerici bir din şeklinde ve terörizmle bağdaştırma gayreti içerisinde sunan indirgemeci tavrın sistemi şekillendirme çabasının bir ürünüdür (Göl, 2010: 2). Carl Schmitt'in ifade ettiği gibi hiçbir savaş tek başına salt ekonomik, salt siyasal, salt etnik ya da salt dinsel bir savaşın ürünü değildir. Meydana gelen karşıtlığın politik bir karşıtlığa dönüşebilmesi için dost ve düşman ayrımının belirgin şekilde ortaya konulması önemlidir. Bu açıdan ABD'nin, 11 Eylül saldırılarının ardından "çarpışan değerler sistemini" akılcı bir zeminde temellendirerek hareket ettiği gözlemlenmektedir.

5. SONUÇ

Carl Schmitt'in ifade ettiği siyasal kuram özellikle günümüz siyaset düşüncesini anlamak ve değerlendirmek adına önemli tespitler ortaya koymaktadır. Devlet kuramı tartışmalarının temelini oluşturan egemenlik kavramı, Carl Schmitt ile bir taraftan klasik egemenlik anlayışı tanımlamalarına katkısını muhafaza ederken, diğer taraftan günümüz siyasal yaşamının pratiklerini değerlendirmek açısından da önemli bir çerçeve sunmuştur. Schmitt egemenliği bir kişiye, ulusa veya onun temsilcisi olan parlamentoya ait olduğu ve bu yetkinin anayasal olarak güvence altına alındığı durum üzerinden tanımlamaz. Schmitt'e göre egemenlik tüm bu klasik tanımlamaların ötesinde bir karar yetkisine dayanmaktadır. Bu yetki, olağan durumlara ait bir yetki de değildir. Egemenin varlığı istisnai durumlar söz konusu olduğunda anlaşılabilecektir. Bu nedenle bir toplum için siyasal açıdan önemli olan, toplumun istikametini, akıbetini ve geleceğini şekillendiren istisnai haller ve bu hallerin istisnai olduğuna ve nasıl önlem alınması gerektiğine karar veren egemendir. İstisnai durumların oluştuğu koşullar sadece totaliter rejimler için geçerli bir durum değildir. İstisnai durum koşullarının oluşturduğu ve egemeni tayin eden nihai karar alma anı, her siyasal sistem için mümkündür. Bu açıdan Schmitt bu istisnai durumların, her demokratik parlamenter rejime sahip olan toplumlar içinde geçerli olduğunu savunmaktadır.

Bu bağlamda siyasal hayatın pratikleri içerisinde bir değerlendirmeye gittiğimizde, gerek tarihte gerek yakın dönemde, istisnai durum süresince birçok farklı siyasal rejimin nasıl davrandıklarını gözlemleyebileceğimiz ve analiz edebileceğimiz örnek olaylar bulunmaktadır. Carl Schmitt'in kavramsallaştırdığı istisnai durum ve egemen tanımlamaları üzerinden değerlendirilebilecek örnek olaylardan biri de ABD'nin 11 Eylül saldırılarından sonra terörizmle mücadele kapsamında Afganistan'ı işgali olmuştur. ABD'nin Afganistan'ı işgali ile modern ve demokratik rejimlerde de anayasanın öngördüğü egemenlik anlayışının dışına çıkılabileceği, hukuken egemen olmak ile siyaseten egemen olmak arasında bir fark olduğu anlaşılmıştır. ABD 11 Eylül saldırılarından sonra istisnai duruma karşı uygulanacak hukuki normların yetersizliği iddiası üzerinden, terörizmle mücadelede tek taraflı müdahale anlayışını korumuştur. ABD başkanı Bush aldığı kararlar ile vatandaşların ve devletin varlığına kasteden büyük bir zaruretin meydana geldiğini ve bunun ABD'ye açılmış bir savaş olduğunu belirterek Afganistan'a askeri hareket düzenlemesi talimatında bulunmuştur. Bu davranışıyla Bush, Schmitt'in egemen tanımlamasıyla uyum içerisinde, durumun istisnai bir durum olduğuna karar vererek uluslararası siyasette tek başına karar verme yetkisine sahip olduğunu ortaya koymuştur.

ABD'nin terörizmle mücadele ederken tek başına karar alma yetkisini koruması Carl Schmitt'in egemen tanımı ile uyuşmakla birlikte, egemenin bu yetkiyi meşru bir zeminde sürdürmesi ve kabul ettirmesi gerektiği düşüncesi üzerinden başarısız olduğu gözlemlenmektedir. Uluslararası sistemde egemenliğin her devlet için eşit olmadığı ve ABD'nin özellikle güvenlik konularında açık ara farkla önde olduğu genel kabul görmektedir. Ancak terörizmle mücadele söz konusu olduğunda işbirliği, koordinasyon ve beraberlik her devlet için büyük bir önem arz etmektedir. Bu noktada ABD'nin de bölücü politikalarından vazgeçmesi gerektiği anlaşılmıştır. Taliban, tüm yabancı güçlerin ülkeden çekilmesi ve ABD'nin Afganistan'daki varlığının sona ermesi için ABD'yi anlaşmaya mecbur bırakmıştır. ABD'yi Afganistan'dan çekilmeye razı eden sürece gelinmesinde Taliban'ın başarısı kadar, ABD'nin terörle mücadele kapsamında yürüttüğü siyasetin başarısızlığı da önem arz etmektedir.

ABD'nin Afganistan'daki varlığını sadece terörle mücadele üzerinden açıklamak ve ABD'nin dış siyaseti ve Ortadoğu'daki politikalardan bağımsız ifade etmek mümkün değildir. ABD'nin, komünizme karşı mücahit hareket söylemi ile Taliban'ı Sovyetler Birliği'ne karşı askeri ve finansal olarak desteklemesinin nedeni nasıl o gün ABD'nin çıkarlarından bağımsız değerlendirilemezse, sonrasında terörizmle mücadele ve daha yaşanabilir bir Afganistan adı altında Taliban'a karşı durması Afganistan'ın stratejik öneminden ve ABD'nin çıkarlarından bağımsız değerlendirilemeyecektir. Bilindiği üzere, terörizmin ABD'ye karşı uygulanması durumunda çoğu zaman olaylar standart tanımlamaların dışında istisnai durum kapsamında ifade edilip, ABD'nin terör ile mücadelesi ise, insani müdahale, terörle mücadele ve önleyici meşru müdafaa gibi iyi niyetli tanımlamalar gölgesinde değerlendirilmektedir. Ancak, söz konusu başka devletler ve bu devletlerin güvenliği olduğunda durum değişmektedir. Bu nedenlerden ötürü olacak ki, ABD'nin Afganistan'ı işgali ve terörizmle mücadele stratejileri neredeyse tüm Müslüman ülkelerde bir fikir karmaşası ve ön yargı oluşturmuştur.

Bununla birlikte, ABD terörizmle mücadele kapsamında attığı adımların terörizme karşı verilen bir savaş olduğu konusunda tatmin edici gerekçeler ortaya koyamamıştır. Terörizmle mücadelede tek başına karar alması ve hareket etmesi kısa vadede ABD için etkin ve yeterli görünmüş olsa da, uzun vadede ABD uluslararası sistemde bir güvensizlik inşa etmiştir. Bu durum, bir taraftan müttefik devletlerin terörizmle mücadele çabası içerisine girmesini zorlaştırırken, diğer taraftan terör örgütlerinin faaliyetlerini meşrulaştırdığından olacak ki ABD dış politika kararlarını yeniden gözden geçirmek durumunda kalmıştır. ABD'nin Taliban karşısında yenilgisi ABD'nin uluslararası imajını olumsuz yönde etkilemiş, terörizmle

mücadelenin tek başına operasyonel taktikler ile kazanılamayacağı anlaşılmıştır. ABD uluslararası terörizmle mücadelede işbirliğinin ve uluslararası kamuoyunun ne denli önemli olduğunu, Müslüman ülkeler ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmesi gerektiğini, terörizmle mücadele söz konusu olsa dahi bu mücadeleyi meşru ve hukuki bir zeminde sürdürmesi gerektiğini kabul etmelidir.

KAYNAKÇA

ANADOLU AJANSI, (2021). *ABD Afganistan'dan Çekilme Sürecinde Güvenlik İçin Orta Doğu'ya B-52H Uçakları Konuşlandırdı*, 26 Mart 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-afganistandan-cekilme-surecinde-guvenlik-icin-orta-doguya-b-52h-ucaklari-konuslandirdi/2219354 adresinden alındı.

ARENDT, H. (1979). *The Origins of Totalitarianism,* Harcourt Brace & Co., New York.

ARIBOĞAN, D. Ü. (2019). *Terör/Korku Hali*. İstanbul: Profil Kitap.

AYKIN, H. (2010). Aklama Ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu, *Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme, 1-253.*

BAUDRILLARD. J. (2011). *Çaresiz Stratejiler*, çev. Oğuz Adanır, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

BERIS, H. E. (2006). *Küreselleşme Çağında Egemenlik*. Ankara: Lotus Yayınları.

BİLGİN, K. R. (2019). Savaşın Stratejik Parçası Anlatı: Afganistan Örneği, *Turkish Studies,* 14(5), 1-15.

BİRDİŞLİ, F. (2014). Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü, *Güvenlik Stratejileri Dergisi,* 10 (20), 0-256.

CHOMSKY, N. ve ACHCAR, G. (2007). *Tehlikeli Güç*. İstanbul: İthaki Yayınları.

COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS. *The U.S. War in Afghanistan (1999-2021),* 25 Mart 2021 tarihinde Council on Foreign Relations: https://www.cfr.org/timeline/us-war-afghanistan adresinden alındı.

DİNÇER, K. (2006). Tarihsizlikten Tarihselliğe, *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 147-154.

DW, (2021). *ABD Askerleri Afganistan'dan Çekildi*, 12 Eylül 2021 tarihinde DW: https://www.dw.com/tr/abd-askerleri-afganistandan-%C3%A7ekildi/a-59036682 adresinden alındı.

ENTOUS, A. ve BARNES, J. E. (2014). Behind Bowe Bergdahl's Release a Secret Deal That Took Three Years, *The Wall Street Journal*.

ERMAN, A.K. (2017). Jeopolitik Teoriler Ve Afganistan, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 394-420.

ESGÜN, T. G. (2017), Carl Schmitt. Edt. Ahu Tunçel, Kurtul Gülenç. *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon'dan Zizek'e*, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

GÖL, A. (2010), Editor's introduction: views from the 'Others' of the War on Terror, *Critical Studies on Terrorism*, 3(1), 1-5.

GÜLENÇ, K. (2017), Niccolo Machiavelli, Ed. A. Tunçel ve K. Gülenç. *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon'dan Zizek'e*, (128-158). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

GÜVENÇ, S. (2001), 11 Eylül Sonrasında Dünya: Ulus Devlet, Küreselleşme Ve Terörizm, *Görüş Dergisi*, TUSİAD, 49(3), 8-15.

HALATÇI, Ü. (2006). 11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Operasyonunun Bir Değerlendirmesi, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(7), 131-158.

JOHNSON, T.H. ve DUPEE, M. C. (2018). The Taliban's Use of the Internet, Social Media Video, Radio Stations, and Graffiti, Taliban Narratives: The Use and Power of Stories in the Afghanistan Conflict. *Oxford Scholarship Online*.

KARABULUT, B. (2014), *Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Boyutu*. Ankara: Barış Kitap.

MACHIAVELLI, N. (2002). *Prens.* (Çev. Rekin Teksoy). İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

MCGLINCHEY. S. (2009). International Law and the Bush Doctrine. *E-Internatıonal Relatıons,* 1-5.

MEERNIK. J. (2008). U.S. Foreign Policy and Regime Instability. U.S. Army Strategic Studies Institute Report.

NYE, J. S. (2017). *Yumuşak Güç*. İstanbul: BB101 Yayınları.

ÖZEREN, S. ve CİNOĞLU, H. (2006), Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri:11 Eylül Öncesi ve SonrasıTerörle Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi. Ed. İhsan Bal. *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele. Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, (159-197). Ankara: USAK Yayınları.

RAŞİD, A. (2007). *Taliban: İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun*. İstanbul: Agora Kitaplığı.

SAPHORA, S. ve MUSHTAQ, Y. (2020). *The long road to peace: Four issues that must be resolved if Afghans have a chance for peace*. 8 Nisan 2021 tarihinde https://www.nbcnews.com/news/world/long-road-peace-four-issues-must-be-resolved-if-afghans-n1240423 adresinden alındı.

SCHMITT, C. (2002). *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*. Çev. E. Zeybekoğlu, Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

SCHMITT, C. (2006). *Siyasal Kavramı*. Çev. E. Göztepe, İstanbul: Metis Yayınları.

SHAFIQI, H. *Afghanistan: The Long Road to Peace*. 8 Nisan 2021 tarihinde https://www.bbc.com/news/world-asia-51674103-2019 adresinden alındı.

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE. (2017). *Global arms industry: First rise in arms sales since 2010*, 12 Eylül 2021 tarihinde https://www.sipri.org/media/press-release/2017/global-arms-industry-first-rise-arms-sales-2010-says-sipri adresinden alındı.

STOKER, D. (2008). *The History and Evolution of Foreign Military Advising and Assistance, Military Advising and Assistance From Mercenaries to Privatization*, Ed. by, Donald Stoker, New York: Routledge.

ŞAHİN, G. (2016). *Küresel Güvenlik ve NATO*. Ankara: Detay Yayıncılık.

THE WHITE HOUSE. (2001). *Remarks by the President Upon Arrival*, 26 Mart 2021 tarihinde https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html adresinden alındı.

U.S. DEPARTMENT OF HOMELAND SECURITY, (2021). 12 Eylül 2021 tarihinde www.dhs.gov adresinden alındı.

VERGİN, N. (2008). *Siyaset Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, İstanbul: Doğan Kitap.

WALTZ, K. N. (1979). *Theory of International Politics*, Reading, Mass: Addison-Wesley.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ÖZGÜRLÜK-GÜVENLİK İKİLEMİ

Prof. Dr. Selahaddin BAKAN [1]

Canan KATILMIŞ [2]

Özet

Terörizm; bireyleri, devletleri ve küresel sistemi etkileme gücüne sahip, belirli bir siyasal hedefe ulaşmak amacı ile düzenlenen şiddet eylemleri olarak ifade dilebilir. Bu noktada terörizmle mücadele ise, bireyleri, devletleri ve küresel sistemi hedef alan şiddet eylemlerini ortaya çıkaran koşulların tespiti ile bu koşulların azaltılmasına ve ortadan kaldırılmasına yönelik mücadeledir. Terörizmle mücadele aynı zamanda; önleyici tedbirler, saldırılara tepki verme, uluslararası işbirliği ve önlemlerin sivil özgürlükler üzerindeki etkileri açısından çok boyutlu bir mücadeleyi içermektedir. Devletlerin terörizmle mücadelede en temel amacı ise, kamu güvenliğinin sağlanması ve bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır. Özellikle son dönemde terörizmin sınırlarının değişmesi ve genişlemesi, terörizmin baskın nitelikli tek bir nedene dayanmaması, faklı gruplar tarafından farklı amaçlar için kullanılması devletlerin karşı tedbirler almasını zorlaştırmıştır. Devletler, bir taraftan terörizmle mücadelede başarı sağlamak amacıyla güvenlik tedbirlerini arttırmak durumunda kalırken; diğer taraftan güvenlik tedbirlerinin arttırılması nedeniyle temel hak ve özgürlükleri sınırlandırmak durumunda kalmaktadırlar. Bu durum, özgürlük-güvenlik ikilemine neden olmaktadır. Özgürlük-güvenlik dengesinin nasıl sağlanabileceği ise henüz tam olarak çözüme kavuşturulamamıştır.

Temel amacı, terörizmle mücadele yöntemlerinin sivil hak ve özgürlükler üzerinde potansiyel bir tehdit oluşturup oluşturmadığının değerlendirilmesi olan çalışmada; "devletlerin terörizmle mücadelede özgürlük-güvenlik dengesini nasıl sağlayabilecekleri" sorusuna cevap aranacaktır. Çalışmada; kavramsal ve betimsel araştırma yöntemleri kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Terörizmle Mücadele, Özgürlük, Güvenlik, Özgürlük-Güvenlik İkilemi.

[1] Prof. Dr. Selahaddin BAKAN, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya/Türkiye, E-Posta: selahaddin.bakan@inonu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2444-7929.

[2] Uluslararası Güvenlik ve Terörizm 100/2000 Programı Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya/Türkiye, E-Posta: canan.katilmis@inonu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5978-2674.

FREEDOM-SECURITY DILEMMA IN THE WAR ON TERRORISM

Abstract

Terrorism; can be expressed as acts of violence that have the power to affect individuals, states and the global system and are organized with the aim of achieving a specific political goal. At this point, the fight against terrorism is the determination of the conditions that lead to acts of violence targeting individuals, states and the global system, and the struggle to reduce and eliminate these conditions. The fight against terrorism is also; It involves a multidimensional struggle in terms of preventive measures, response to attacks, international cooperation and the effects of the measures on civil liberties. The main purpose of states in the fight against terrorism is to ensure public security and to protect the fundamental rights and freedoms of individuals. Especially in the recent period, the change and expansion of the borders of terrorism, the fact that terrorism is not based on a single dominant cause and is used by different groups for different purposes has made it difficult for states to take countermeasures. While states have to increase their security measures in order to achieve success in the fight against terrorism; due to increased security measures, they have to limit their fundamental rights and freedoms. This situation causes the freedom-security dilemma. How the freedom-security balance can be achieved has not yet been fully resolved.

The main purpose of the study, which is to evaluate whether the methods of combating terrorism pose a potential threat to civil rights and freedoms; an answer will be sought to the question of "how states can achieve a balance between freedom and security in the fight against terrorism". In the study; conceptual and descriptive research methods will be used.

Keywords: Terrorism, combating terrorism, freedom, security, freedom-security dilemma.

1. GİRİŞ

Terörizmin yıllardır süren bir güvenlik tehdidi olduğu ve uzun yıllar daha önemli bir güvenlik tehdidi olmayı sürdüreceği aşikârdır. Küreselleşme ile birlikte terörizmin sınırlarının ve nedenlerinin önemli oranda genişlemesi ise, devletleri çok sayıda yeni tehdit ve aktör ile karşı karşıya getirmiştir. Geçmişte terörizmi teşvik eden dini, etnik ve ideolojik unsurlar ortadan kalkmadığı gibi bunlara yenileri eklenmiştir. Terörizmin farklılaşan nedenleri, değişen tehditleri ve çeşitli aktörlerin varlığı nedeniyle bugün terörizmle mücadelede hiçbir karşı önlemin tek başına yeterli olamayacağı ve her gruba karşı aynı önlemler ile başarı elde edilemeyeceği genel kabul görmektedir. Her terör örgütünün geçmişi, içinde yeşerdiği toplum yapısı, hedefleri, destekleri ve tarafları farklı olduğu için devletler tarafından izlenen güvenlik programlarının ve güvenlik tedbirlerinin ortak bir karışımını belirlemek de kolay değildir.

Diğer taraftan küresel terör olgusu ile birlikte, terörizmle mücadele tek başına devletlerin değil, güvenli toplum yaratma kaygısı taşıyan tüm birimlerin gündelik yaşamının bir parçası haline gelmiştir. Sadece kamu kurumları tarafından değil, özel kurumlar tarafından da vatandaşlar her gün takip edilmektedir. Bu noktada hava alanları, alışveriş merkezleri, tren istasyonları gibi birçok yerde kullanılan metal detektörler, biometrik uygulamalar, kimlik ve pasaport kontrolleri gibi uygulamalar ile herkes terörizmle mücadelenin bir parçası haline gelmiştir. Bu durum ise başka bir güvenlik sorununu, sivil hak ve özgürlüklerin**,** terörizmle mücadele kapsamında ihlal edilebileceği endişesini gündeme getirmiştir. Özgürlük-güvenlik ikilemi olarak da ifade edilen bu endişe, terörizmle mücadele önlemlerinin sivil özgürlükleri tehdit edip etmediği veya ne oranda ettiği üzerinedir. Bu ikilem aynı zamanda terörizmle mücadele dönemlerinde özgürlük ve güvenlik dengesinin nasıl sağlanacağı ile ilgilidir. Bu sorun ise, henüz nihai bir çözüme kavuşturulmamıştır.

Diğer taraftan, terörizmin demokratik toplumlar için bir hastalık olduğu düşüncesi üzerinden, bu hastalığın kökenleri ve nedenleri ile ilgili atılacak en ufak bir adımın dahi sivil özgürlükleri en az düzeyde tehlike altına sokabileceği ihtimali bulunmaktadır. Özellikle olağanüstü dönemlerde hukuk askıya alınabilmekte ve temel hak ve özgürlükler kolaylıkla sınırlandırılabilmektedir. Bu nedenlerden ötürü, terörizmle mücadele dönemlerinde bazı masum insanların mağdur olabilme ihtimali bulunduğu gibi şüpheli bir toplum yaratma ihtimali de söz konusu olabilecektir. Bu nedenle demokratik devletlerin terörizmle mücadele dönemlerinde aldıkları tedbirlerin hukuka uygun olması, geçici olması ve demokratik değerlere bağlı kalınarak sürdürülmesi önemlidir. Ayrıca bu dönemlerde, devletlerin terörizmle mücadele programlarını bireysel özgürlüklere zarar verebileceği endişesi içerisinde ve sivil özgürlükleri tehlike altına sokmadan sürdürmek istediğine dair istekliliği ile bireylerin sivil özgürlüklerinden geçici olarak fedakârlıkta bulunulması gerektiğine dair inancı, demokratik unsurların en az şekilde etkilemesi ile sonuçlanabilecektir.

Tüm bunlar ile birlikte terörizm, bireylerin en temel hakkı olan yaşam hakkını tehdit eden, her zaman masum insanlara zarar verme olasılığı bulunan, toplumda çok ciddi bir kaosun ve paniğin yaşanmasına neden olan, kamu sağlığını ve milli güvenliği tehdit eden en önemli sorunların başında gelmektedir. Bu nedenle, devletler kamu düzeninin ve sağlığının yasal koruyucusu olarak, ciddi terör tehlikesi bulunan dönemlerde olağanüstü hal yasaları ve düzenlemeleri ile terörizmle mücadele etmek durumundadır. Bu dönemlerde artan güvenlik tedbirleri ile her olası hedefin korunması mümkün olmasa da birçok potansiyel hedefin güvenliği sağlanabilmektedir.

Burada üzerinde durulması gereken en önemli unsur, terörizm söz konusu olduğunda alınacak karaların ve uygulanacak düzenlemelerin güvenlik ve sivil özgürlükler arasında bir seçim yapmayı gerektirip gerektirmediğidir. Diğer önemli unsur ise, alınacak tedbir kararlarının sivil özgürlükler üzerinde bir tehdit oluşturup oluşturmadığı meselesidir. Çalışmada, bu

unsurlar üzerinden bir değerlendirme yapılacağı gibi terörizmle mücadele dönemlerinde özgürlük ve güvenlik dengesinin nasıl sağlanması gerektiği sorusuna cevap aranacaktır.

2. TERÖRİZM VE TERÖRİZMLE MÜCADELE

Terörizm insanlık tarihi kadar eski bir kavram ve yöntem olmakla birlikte, terörizmin ortak kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde uluslararası kurumlar ve akademisyenler tarafından genel kabul görmüş tanımlamalar ışığında, terör ve terörizme dair kavramsal bir çerçeve sunulacaktır.

2.1. Terör ve Terörizm

Terör etimolojik olarak, ‘‘*ürperme, titreme ve ürpermeye sebep olma*’’ gibi anlamları ifade etmektedir (Wilkinson, 1974: 9). Kökeni itibari ile Latince ‘‘terrere’’ sözcüğünden türetilen terör, korku salmak, dehşete düşürmek ve yıldırmak anlamlarında kullanılmaktadır. Türkçe’de kullanılan ve Arapça bir sözcük olan “tedhiş” sözcüğü de yıldırma anlamına gelmekte ve terör yerine kullanılmaktadır (Başeren, 2003: 51). Terörizm ise, terör kavramına süreklilik ve siyasal içerik kazandırmaktadır. Terör yöntemlerinin belirli bir siyasi hedefe ulaşmak amacıyla sürekli, örgütlü ve sistemli bir şekilde kullanılmasını ifade etmektedir. Bu durumda terörizm, siyasi mücadelenin sistemli, sürekli ve örgütlü sürdürülmesini benimseyen ve ideolojik çerçevesi belirlenmiş bir strateji olarak tanımlanmaktadır. Daha açık bir ifade ile terör, panik ve korkuya sebep olan, yeniden şiddete maruz kalma ihtimalini topluma hatırlatarak toplumu güvensiz kılmayı hedefleyen eylemler iken, terörizm belirli bir siyasi saik ile harekete geçerek bu eylemlerin sistematik kullanımı olarak ifade edilmektedir (Dedeoğlu, 2020: 169). Bu bağlamda Thronton (1964: 73)’un tanımı kabul edilebilir bir çerçeve sunmaktadır: *“Terörizm, şiddet kullanma ya da şiddet tehdidi içeren normal dışı yollarla siyasal davranışları etkilemek üzere tasarlanmış sembolik eylemlerdir”.* Benzer şekilde Wilkinson (1988: 40) terörizmi*, “siyasal taleplerin karşılanması amacıyla; bireyleri, toplumu, grupları veya hükümetleri yıldırmak için, cinayet ya da imha hareketlerinin sistematik olarak uygulanması veya bu amaçla tehdit oluşturması”* olarak tanımlamıştır. Schmid (2004:378)’e göre ise terörizm, birey, grup veya devlet aktörleri tarafından kendine özgü siyasi hedeflere ulaşmak ve toplumda endişe uyandırmak amacıyla kullanılan ve tekrarlanan şiddet eylemleri olarak ifade edilmektedir. Laquer (1987: 72) ise terörizmi, siyasi bir hedefe ulaşmak amacıyla masum insanların hedef alındığı gayri meşru güç kullanımı olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Alexander (1979) terörizmi, *“örgütlü bir grubun gerçek veya sanal hedefleri ele geçirmek üzere, geniş bir korku atmosferi oluşturmak amacıyla şiddet kullanımı”* olarak ifade etmektedir. Lutz’a göre (2008: 9) ise terörizm, zayıfların silahıdır. Siyasi amaçlara ulaşmak için örgütlenmiş bir grubun, genellikle masum sivilleri hedef aldığı şiddet ya da şiddet tehdididir.

Terörizm uzmanlarının görüşleri dikkate alındığında terörizmin şiddet, örgüt ve ideoloji olmak üzere üç temel unsura dayandığı kabul edilmektedir. Benzer şekilde uluslararası kuruluşların mevzuatları dikkate alındığında terörizme ve terör eylemlerine yönelik yaklaşımlarda birtakım farklılıklar yer alsa da şiddet, örgüt ve ideoloji unsurları üzerinden ortak bir çerçeve çizdikleri görülmektedir. Birleşmiş Milletler’ e göre (BM) terörizm; *“Bir grubun gözünü korkutmak, sivillerin ya da savaş halinde bulunmayan unsurların ciddi bir şekilde yaralanmasına veya ölümüne sebebiyet vermek, hükümetleri zora sokmak, uluslararası bir organizasyonu bir şeyi yapmaya ya da yapmamaya zorlamayı amaçlayan her türlü faaliyet”* şeklinde tanımlamaktadır (OHCHR, 2008: 5) . Avrupa Birliği Terörizmle Mücadele Kanunu taslağında yer alan tanıma göre ise terörizm; *“bir ülkeye ya da uluslararası kuruluşa zarar vermek, bir kitleyi korkutmak, haksız yere bir ülkenin hükümetini ya da uluslararası bir organizasyonu bir şey yapmaya ya da yapmamaya zorlamak, herhangi bir kişiye ya da mala karşı tehdit oluşturmak, hâlihazırdaki politik, anayasal ya da sosyal düzeni bozacak her türlü faaliyette bulunmak amacıyla işlenen suçlar”* (ec.europa.eu, 2017) şeklinde ifade edilmektedir.

Terörizmin hedef kitlesinde genellikle masum siviller olmakla birlikte, terör örgütleri terör eylemleri ile mağdur olan sivillerin çok ötesinde bir hedef kitleye mesajlarını ulaştırmayı amaçlamaktadır. Terör örgütlerinin terörizm ile nihai hedefi, gerçekleştirilen şiddet eylemleri ile daha büyük bir kitle üzerinde endişe oluşturmak ve hedeflerine yönelik muhalefeti zayıflatmaktır. Meşru araçlar yoluyla siyasi hedeflerine ulaşma ümidi olamayan gruplar, medya ve farklı iletişim yolları ile genel kitledeki güvensizlik duygusunu istedikleri ölçüde arttırma imkânı bulabilecektir. Bu açıdan terörizm aynı zamanda yıkıcı şiddet eylemlerinin ağır psikolojik sonuçlar ortaya çıkardığı ciddi bir sorundur (Chalk, 1996: 13). Daha yaygın bir ifade ile "terörizm bir tiyatro oyunu" dur (Russet ve Starr, 1989: 174). Aktörleri, yönetmeni, senaryosu ve seyircisi olan, yazılı ve görsel medyada propagandası yapıldığı müddetçe seyirci kitlesini arttıran, birileri tarafından eleştirilen ve tarafları tarafından alkışlanan bir dramadır (Arıboğan, 2019: 28). Bu şekilde, terör örgütleri terör eylemleri ile bir taraftan halk arasında korku psikolojisi yayarken, diğer taraftan reklamlarının yapılmasını ve belirli hükümetlerin ve dünya kamuoyunun dikkatlerini çekmeyi başarmaktadır. Bu bağlamda terörizm, önemli bir psikolojik savaş silahı olarak da kabul edilmektedir. Güçsüzün silahı olarak ifade edilen terörizmin başarısı veya başarısızlığı, geleneksel askeri taktiklerden daha çok, sürdürülen propagandanın ve psikolojik savaşın etkisi oranında değerlendirilmektedir (Şen, 2018:180).

2.2. Terörizmle Mücadele

Terörizmle mücadeleye yönelik tek bir mücadele yöntemi bulunmamakla birlikte, mücadele yöntemleri anti-terörizm ve kontr-terörizm olmak üzere iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Anti-terörizm olarak ifade edilen terörizmle mücadele yöntemleri pasif tedbirleri kapsamaktadır. Bu yöntem ile olası terörist ataklarının nereden, nasıl ve ne zaman geleceğini tahmin etmeye ve önlemler almaya çalışarak, terörist eylemlerin yıkıcı etkisinin en aza indirilmesi amaçlanmaktadır. Kontr-terörizm ise, terörizme karşı aktif mücadele yöntemlerini kapsamaktadır. Kontr-terörizm ağırlıklı olarak askeri güç kullanımı ile terörizmin bastırılmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle kontr-terörizm, devletlerin önemli oranda inisiyatif aldığı ve terör örgütlerine karşı aktif bir mücadeleye girişildiği yöntemlerden oluşmaktadır (Crenshaw, M., & LaFree, 2017). Bu şekilde devletler, bir taraftan terörizmin oluşmasına zemin hazırlayan kültürel istismar alanlarına ve sosyo-ekonomik koşullara yönelik reformlar ile tedbir almaya çalışırken, diğer taraftan askeri birlikler, özel güvenlik uzmanları ve istihbarat birimleri ile terörizmle mücadele etmektedir.

Bununla birlikte, terörizmin tarihsel süreç içerisinde anlam değiştirmesi gibi terörizmle mücadele yöntemleri de terörizmin anlam değiştirmesine paralel olarak bir değişime gitmiştir. Bu durumun en önemli nedeni, küreselleşme ile birlikte "ulusal terörizmle mücadele" konseptinden "küresel terörizmle mücadele" konseptine geçiştir. İletişim araçlarının ve teknolojinin önemli oranda geliştiği ve dünyanın küresel bir köye dönüştüğünün sıklıkla dile getirildiği günümüzde, sebepleri ve etkileri bakımından terörizmin sınırlarının ve aktörlerinin genişlediği görülmektedir. Terör örgütleri birçok farklı ülkede saldırılar gerçekleştirilebilmekte, mağdurlar faklı ülkelerin uyrukları olabildiği gibi teröristlerin eğitim kampları değişik ülkelerde yer alabilmektedir. Terörizmin hedefinde devletler olabileceği gibi devletler de terörizmin gerçekleştirici aktörleri olabilmektedir. Terör örgütleri mali kaynaklara çok kolay yollardan ulaşabilmekte ve farklı birçok devlet ve yapıdan mali kaynak sağlayabilmektedir (Öktem, 2011:5). Genellikle terör örgütlerinin hedefinde olan ve vatandaşlarına yönelik terör eylemlerine karşı mücadele eden devletlerin bazı durumlarda muhaliflere, etnik veya dini azınlıklara karşı gerçekleşen terör eylemlerine göz yumdukları görülmektedir. Bazı durumlarda ise, devletlerin başka devletleri zayıflatmak amacıyla terör örgütlerine aktif destek verdikleri bilinmektedir (Collins, 2017: 276).

Diğer taraftan, terörizmle mücadele önlemlerini yeteri düzeyde ve vaktinde alma imkânına sahip olmayan ve dış güçlerin yardım ve tedbirine ihtiyaç duyan devletlerin

terörizmin beslenmesi ve konuşlanması için uygun alan oluşturdukları genel kabul görmektedir (Türkiye Barolar Birliği Raporu, 2006: 318). Bu gibi nedenlerden ötürü, terörizmle mücadele artık tek başına güvenlik birimleri aracılığıyla sürdürülebilir değildir. Terörizmle mücadele politikalarının gelişmesi ile birlikte birçok devlet terörizme yönelik askeri tedbirler ile terörizmi önleyici tedbirleri arttırmaya başlamıştır. Bu kapsamda siyasal baskı, ağır ekonomik koşullar, mikro-milliyetçilik, sosyal adaletsizlik, toplumsal ve kurumsal yozlaşma gibi radikalleşmeyi ve terörizmi besleyen unsurların ortadan kaldırılmasına ve zayıflatılmasına yönelik reform paketleri oluşturmaktadır. Terörizmle mücadele kapsamında önleyici tedbirler olarak ifade edilen bu tedbirler ile devletler, terörle ilgili suçlardan mahkûm olan veya aktif olarak terör örgütü üyesi olan bireyleri caydırıcı ve yeniden suç işleme eğilimlerini azaltıcı tedbirler almaya çalışmaktadır (Çalıştay Raporu, 2019: 14).

Ciddi maliyetleri bulunan terörizm sorunu sadece terör örgütleri ve teröristler ile mücadele edilerek çözüme kavuşturulacak bir sorun da değildir. Terörizmle mücadele aynı zamanda terörizmle mücadelenin sürdürüldüğü topraklar üzerinde yaşayan topluklarla, mali yetkililer ile telematik şebekeleriyle ve telekomünikasyon operatörleriyle birlikte sürdürülmeyi zorunlu kılan çok boyutlu bir mücadeleyi gerektirmektedir (Ergil, 2013: 145). Bu nedenle, terörizmle mücadelede terör örgütlerinin kurulmasını özendirecek önlemlerin alınması, terör örgütlerine destek sağlayan dış unsurların pasifize edilmesi ve dış unsurların terörizmi tahrik ettiği noktasında halkın bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu noktada devletlerin medya aracılığıyla şeffaf bir bilgilendirme yürüterek doğru zamanda, şekilde ve miktarda halka bilgilendirme sağlaması önemlidir (Kazan, 2012:123).

Terörizm siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları ile çok boyutlu bir sorunu da ortaya koymaktadır. Terörizmle mücadele süreci, politikaların planlanmasını ve bu planların uygulanması ile toplumun geniş ölçüde katılımını ve desteğini gerektiren bir süreçtir. Kökenlerine ve nedenlerine inilmeden çözüme kavuşturulmak istenen terörizm sorunu bir müddet sonra kendini yeniden üreterek veya besleyerek geri dönecektir. Bu nedenle, terörizmin beslendiği ve direnç sağladığı noktaları tespit etmek ve bunları zayıflatmak terörizmle mücadelede terör örgütlerinin meşru dayanaklarını ortadan kaldırabileceği gibi halkın iktidara olan desteğini önemli oranda arttıracaktır.

Terörizmle mücadelede önemli unsurlardan bir diğeri ise, devletlerin terörizmle mücadele yöntemlerinin demokrasi ile ne kadar bağdaştığıdır. Demokratik değerlere bir saldırı olarak varlık gösteren terör örgütlerine karşı düzenledikleri terör eylemleri nedeni ile devletler meşru kuvvet kullanımının kapısını aralanmış olacaktır. Ancak tüm bunlar ile birlikte terör örgütleri için siyasi idealleri uğruna terörizme başvurmak meşru sayılmak için yeterli iken, devletler için terörizme karşı alacağı tedbirlerin meşru kabul edilmesi için ulusal ve uluslararası hukuka uygun olması gerekmektedir (Başeren, 2001: 209). Bu açıdan, devletlerin terörizmle mücadele yasalarının temel hak ve hürriyetleri koruyucu kapsamda oluşturulması, terörizmi tırmandıran nedenleri ortadan kaldıracak reformların yürürlüğe sokulması, terörizmi önleyici tedbirlerin arttırılması, terörizmle mücadelenin seçilmiş sivil otorite tarafından yürütülmesi ve fiziki güvenlik tedbirleri yanında önemli oranda etkili diğer önleyici tedbirlerin alınması terörizmle mücadelede haklı ve hukuki bir başarının sağlanmasını kolaylaştıracaktır (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 318).

3. ÖZGÜRLÜK-GÜVENLİK İKİLEMİ

Birçok kültür ve uygarlık, birey olarak insanın özünde yer alan değer ve onurla ilgili belli temel hak ve özgürlüklere sahip olunması gerektiğine dair fikirler ortaya koymuştur. Özellikle, Hugo Grotius, Thomes Hobbes ve John Locke gibi siyaset felsefecileri tarafından sivil özgürlükler, temel haklar ve doğal haklar olarak ifade edilmiştir (Tannenbaum, 2017). Aynı zamanda, 18. yüzyılın sonuna kadar bu tür fikirler, vatandaşa ait bir özerklik alanı

tanımlayarak, hükümetin gücünü sınırlandırmak amacıyla kullanılan 'sivil hak ve özgürlükler' olarak adlandırılmıştır. Fransız Kişi ve Vatandaş Hakları Bildirgesi (1789) ile Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi (1776) özgürlüğü ve mutluluk peşinde koşmayı, devredilmez haklar ve insani bir hayat sürmenin temel koşulu olarak kabul etmiştir (Heywood, 2018: 411).

Eski Yunan ve Roma'da özgürlük olarak da ifade edilen hürriyet kavramı, herkesin yasalara ve sadece yasalara uyma mecburiyeti olarak ifade edilmektedir. Aristoteles için özgürlük, en genel biçimiyle, insanın tercihte bulunma olanağına sahip olmasıdır. Tercihte bulunmak, zorla ya da bilgisizlik yüzünden değil, bilerek ve isteyerek seçimde bulunmak ve isteyerek eylemde bulunmaktır. Fransız Devrimi'nin ardından yayımlanan '' İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde:*'' Her insan özgür doğar, özgür yaşar. Vazgeçilemez ve devredilemez haklara sahiptir. Bunlar: Özgürlük, direnme hakkı, mülkiyet ve güvenlik hakkı*''dır şeklinde sıralanarak özgürlük diğer temel haklara öncüllenmiştir (Civelek, 1989). John Stuart Mill. *''biricik özgürlüğün, başkalarının özgürlüğünü kısıtlamaya kalkışmamak ya da onların özgürlüğe kavuşma çabalarını engellememek kaydıyla, kendi iyiliğimizi kendi bildiğimiz biçimde gerçekleştirmek''* olarak ifade etmektedir (Mill, 2009). Bu haliyle özgürlük kavramı, bireyin sahip olduğu 'yetkiyi' ve 'yetiyi' ifade etmektedir. Montesquie'a göre özgürlük, *"kanunların izin verdiği şeyleri yapabilmek"* olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, Montesquie, bir vatandaşın kanunlarca yasaklanmış bir eylemi gerçekleştirmesinin özgürlük olmadığını belirtmiştir. Özgürlüğü siyasi özgürlük ve felsefi özgürlük olmak üzere ikiye ayıran Montesquie, felsefi özgürlüğü, kişinin var olduğu sistemin bir parçası olarak istediğini yapabilmesi olarak tanımlamıştır. Siyasi anlamda özgürlüğü ise, daha çok kişinin güvenliğini sağlamaya yönelik kararlar olarak ifade etmektedir (Montesquie, 1998: 272).

Özgürlüğü tamamlayıcı bir kavram olarak güvenlik ise, bireysel alandan kamusal alana ve kamusal alandan uluslararası alana ve farklı birçok alana uzanan geniş çerçeve bir kavramdır. En genel tanımı ile güvenlik, nesnel açıdan kazanılmış değerlere yönelik tehditlerin olmayışı durumu olarak ifade edilirken, öznel açıdan bu değerlere karşı korkuların olmayışı durumudur (Wolfers, 1952). Bu bağlamda kimin güvenliği ve neyin güvenliği soruları, güvenlik kavramını betimleyici bir çerçeve sunarken, güvenliğin kime karşı ve nasıl sağlanacağı sorusu ise güvenliğe yönelik politikaları biçimlendirmektedir. Tehdit ve çıkar kavramları ise, güvenliği analiz etmede en temel unsurları oluşturmaktadır (Williams, 2003:8). Uzun yıllar güvenlik çalışmalarının merkezinde devletler yer alırken, tehditler devletlere yönelik tehditler, çıkarlar ise ulusal çıkarlar olarak kabul edilmiştir. Ancak bugün küreselleşmenin getirdiği birçok gelişme ile birlikte tehditlerin de küresel hale gelmesi, güvenlik tanımlamalarını genişletmiştir. Bir taraftan devletlerin ulusal çıkarları ve güvenliği önceliğini muhafaza ederken, ulusal çıkarlarını ve güvenliğini bireylerin çıkarları ve güvenliği üzerine inşa etmeyen devletler, bir güvensizlik unsuru olarak eleştirilmektedir (Aksu ve Turhan, 2012: 71).

Güvenlik tek başına taşıdığı değer açısından değil, özgürlüğü sağlamak için araçsal olması açısından değerlidir. Bu açıdan özgürlük ve güvenlik birbiri yerine tercih edilebilen değil, birbirini tamamlayan unsurlardır. Özgür bir toplum için güvenliğin en temel unsur olduğu ortak kabul görmektedir. Bireylerin hak ve özgürlüklerinin ön koşulu güvende olmalarıdır. Bireyin özgürlüğünü garanti eden en temel hakkın ise, kişinin yaşam hakkı olduğu ve bu haktan mahrum bırakılan kişinin diğer haklarını kullanılmasının mümkün olmadığı mantıksal bir öncelik taşımaktadır (Dinstein, 1989: 63). Bireylerin yaşam hakkından söz edebilmek için bireylerin güvenliğinden bahsedilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, kişilerin sivil özgürlüklerinin ön koşulu da güvenliklerinin sağlanmasıdır. Modern devlet yapılanmasında bu görev, meşru güç kullanma tekeline sahip devletlere aittir. Devletlerin en temel amacı, bireylerin hak ve özgürlüklerini korumak ve güvence altına almaktır. Düzensizlik ve kargaşanın sona erdirilmesi düşüncesi ile devletin ortaya çıkışının asıl gayesi olan bu amaç, giderek artan nüfus ile daha fazla önem kazanmıştır (Çeçen, 2000: 93).

Haklar ve özgürlükler mutlak ve devredilmez olmak ile birlikte, bazı istisnai durumlarda hürriyet karinesini zedelemeyecek şekilde sivil özgürlüklerin sınırlandırılmasına izin verilmiştir. Sivil özgürlüklerin sınırlandırılmasına yönelik yetki bazen kanun koyucuya aitken bazen ise bu kısıtlamalar için hiçbir sebep öngörülmemiştir. Söz konusu hak ve özgürlüklerin kanunla sınırlanabileceğine dair kararlar da hükme bağlanmıştır. Çoğu zaman hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına yönelik yetki verilirken başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması, kamu düzeni, kamu sağlığı, kamu yararı, ulusal güvenlik gibi sınırlama sebepleri öngörülmüştür (Bayraklı, 2015: 14). Bu bağlamda, devletlerin haklarını korumak amacıyla gerçekleştirdikleri eylemler ve işlemler, sivil özgürlüklerin neredeyse tamamı ile potansiyel olarak kesişebilecektir. Özellikle, ciddi güvenlik önlemlerini almayı zorunlu kılan yoğun şiddet tehdidinin söz konusu olduğu durumlarda olağanüstü hal kararları ve uygulamaları ile karşılaşılacaktır (Öktem, 2011:271).

Günümüzde olağanüstü hal ilanına sebep olan en önemli olgu ise, terörizmdir. Devletler ulusal güvenliğe ve kamu düzenine zarar geleceği endişe ile sivil özgürlüklere müdahale ettiği gibi, bireylerin en temel hakkı olan yaşam hakkının terör eylemleri ile ihlal edileceği endişe ile de sivil özgürlükleri kısıtlayıcı önlemler alabilmektedir (Öktem, 2011:271). Terörün sınırlarının belirsizleşmesi ve ülke sınırları dışından gelen tehditlerin önemli oranda artması, devletlerin terörizmle mücadelede sıklıkla kuvvet kullanma yoluna başvurmalarına neden olmaktadır. Terörizmle mücadelede uluslararası toplumun terör örgütlerinin faaliyetlerine yönelik ortak bir çözüm geliştirememesi, terörizmin hedefindeki ülkelerin güvenlik tedbirlerini arttırması ve kuvvet kullanımını yaygınlaştırması ile sonuçlanmaktadır (Polat, 2015: 125). Terörizm ile mücadele de caydırıcı önlemlerin alınması açısından da devletlerin terörizmle mücadelede kuvvet kullanımına yönelik uygulamalarını sürdüreceği anlaşılmaktadır. Ancak diğer taraftan, terörizmle mücadelede kuvvet kullanımının arttırılması ve sert tedbirlerin uygulanması hukuka aykırılıklar oluşturabilecektir. Bu durum devletlerin, yasa dışı yollardan faaliyet yürüten terör örgütlerine karşı yasal yollardan mücadele etmek durumunda olmasından kaynaklanmaktadır (Baharçiçek, 2010: 31).

Bu gibi nedenlerden ötürü terörizm ile mücadele söz konusu olduğunda alınacak tedbirler güvenlik ve sivil özgürlükler arasında bir seçim yapmayı zorunlu kılabilmektedir. Bu bağlamda, güvenlik ve sivil özgürlükler kapsamında bir ikilem söz konusudur. Bu ikilem, ne kadar çok sivil özgürlük, o kadar az güvenlik ve ne kadar az sivil özgürlük o kadar çok güvenlik orantısı üzerinden tartışılmak ile birlikte, güvenliği önceleyen durumlarda sivil özgürlüklerden feragat edilip edilmemesi ile ilgili durumu ifade etmektedir (Şen, 2018:224). Burada üzerinde durulması gereken temel unsur, özgürlüğün ve güvenliğin birbirine karşıt iki kavram olmadığı, aksine çoğu zaman bu iki kavramın birbirinin tamamlayıcısı olduğu gerçeğidir. Özgürlüğü ve güvenliği aralarında seçim yapılması gereken iki unsur olarak ele alındığımızda bir ikilem söz konusu iken, her ikisine de en üst düzeyde sahip olunması gereken iki önemli ihtiyaç olarak değerlendirdiğimizde, bu unsurlar bir ikilemden daha çok bir dengeyi yansıtmaktadır. Özgürlük güvenliğin ön koşuludur.

Diğer taraftan özgürlük esas, güvenlik araçtır. Can ve mal güvenliğinin olmadığı, toplumda panik ve korkunun yaygın, şiddetin ve güvensizliğin toplumun her alanına yayıldığı ve terör örgütlerinin kol gezdiği bir ortamda özgürlüklerin kullanımından söz edilemeyecektir. Bununla birlikte güvenliğin amacı ise, temel hak ve özgürlüklerin kullanılabileceği ortamı tesis etmektir. Güvenlik tedbirleri bu amacı yerine getirdiği ölçüde ve sınırlılıkta anlamlıdır (Bülbül, 2021:457). Özgürlükler esastır, bu nedenle özgürlükleri korumak ve sürdürmek adına olağandışı dönemlerde güvenlik tedbirlerinin arttırılması ve özgürlüklerin sınırlandırılması söz konusu olabileceği gibi, bu durumun ölçülü ve geçici olması büyük önem arz etmektedir.

4. TERÖRİZMLE MÜCADELE KAPSAMINDA ÖZGÜRLÜK-GÜVENLİK İKİLEMİ

Terörizmle mücadele dönemlerinde güvenliğin özgürlüğe öncüllendiği ve sivil özgürlüklerden feragat etmenin güvenliği sağlamak için ödenmesi gereken küçük bir bedel olduğu görüşü, birçok devlet tarafından kabul edilmektedir. Buradaki temel problem ise, güvenliği sağlamak amacıyla sivil haklardan ne ölçüde feragat edilebileceği ile ilgilidir. Güvenliğin sağlanması için sivil özgürlükler kısıtlanmalı mıdır? Yoksa söz konusu güvenlik dahi olsa sivil özgürlüklerden ödün verilmemeli midir? Bu bağlamda iki türlü tartışma bulunmaktadır. Birinci görüş, terörizmin sadece ulusal güvenliği değil, bireysel güvenliği ve demokratik değerleri de tehdit ettiği gerekçesi ile terörizmle mücadelede güvenliği sağlamak için sivil haklardan feragat edilmesi gerektiğini kabul eden görüştür. Bu görüşü destekleyenler bireylerin en temel hakkı olan yaşam hakkının terör eylemleri ile ciddi şekilde tehdit edildiğini, dolayısıyla bu temel hakkı terörizmle mücadelede gözden çıkarmanın terörizmle mücadeleye önemli oranda zarar vereceğini savunmaktadır. İkinci görüş ise, sivil özgürlüklerden hangi koşulda olursa olsun vazgeçilmemesi gerektiği görüşüdür. Bu görüşün taraflarına göre, terörizmle mücadelenin sivil özgürlükleri sınırlayıcı değil koruyucu şartlarda sürdürülmesi gerekmektedir (Kapani, 1993: 218-2020).

Bu iki görüşün haklı ve savunulabilir yanları olmak ile birlikte günümüzde güvenliği sağlamanın zor olduğu ve demokrasiyi korumanın özgürlük risklerini içerisinde barındırdığı gerçeği tartışma götürmezdir. Özgürlük ve güvenlik arasındaki dengenin bozulması özgürlüğe ve güvenliğe farklı anlamlar yüklenmesinden kaynaklanmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin hukuk karşısında yerini belirleyen şey ise, devletlerin özgürlüğe ve güvenliğe yükledikleri anlamlardır. Güvenliğe ve özgürlüğe farklı anlamlar yükleyen devletler, aynı zamanda toplumun idari yapısını belirlemektedir. Güvenliğe daha fazla önem atfeden devletler faşizan yönetim yapısına kayarken, özgürlüğe daha fazla önem atfeden devletler liberalizme kaymaktadır (Bigo, 2006: 38). Bu açıdan, özgürlüğe ve güvenliğe birbirine tercih edilmesi gereken unsurlar olarak bakmak yerine birbirlerini tamamlayıcı unsurlar olarak bakmak, özgürlük ve güvenlik arasındaki dengeyi koruyabilecektir.

Diğer taraftan, tehlike ve risk durumlarında özgürlük ve güvenlik arasındaki dengeyi korumak her zaman kolay değildir. İçerisinde bulunduğumuz küresel sistem son derece mükemmellikten uzak, sadece devletlerin, bireylerin ve toplum kesimlerinin değil, aynı zamanda grupların, şirketlerin, siyasi partilerin, ülkelerin, mikro unsurlardan makro unsurlara varıncaya kadar her şeyin birbiri ile rekabet halinde olduğu bir sistemdir. Böyle bir sistem içerisinde devletler tek başına karar alıcı olamadığı gibi devletlerin iç ve dış ilişkileri her zaman güven içerisinde seyretmemektedir. Nüfus, kimlik, din, çıkar, enerji kaynakları, jeopolitik konum, yer altı faaliyetleri ve sanayi gibi devletlerin birbirleri ile ilişkilerini, dolayısıyla diğer sistem içerisinde etkili birer aktör haline gelen terör örgütleri ile de ilişkilerini belirleyen birçok farklı dinamik bulunmaktadır. Bu nedenle terörizmle mücadeleyi tek bir açıdan ele almak mümkün olmadığı gibi güvenliği sağlamanın da tek bir yolu bulunmamaktadır.

Milli güvenlik ise, tek bir ideolojinin korunması anlamına gelemeyecek bir güvenlik anlayışını ortaya koymaktadır. Terörizmle mücadele bir milli güvenlik konusu olmakla birlikte, bu mücadele ile ülkenin ve vatandaşların iç ve dış saldırılara, yıkıcı eylemlere karşı korunması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, sivil özgürlükler terörizmle mücadele dönemlerinde devletler tarafından kısıtlanabileceği gibi, özgürlüklere bu süreçte sadece devletler tarafından müdahale edilmez. Aynı zamanda, terör örgütleri tarafından da bireylerin hak ve özgürlüklerine, en temel hakkı olan yaşam hakkına, ciddi saldırılar olmaktadır. Bu durumda devletler, huzur ortamını ve özgürlükçü düzeni bozabilecek eylemlere karşı alınabilecek önlemler ile bir takım özgürlükleri kısıtlayarak başka bir takım özgürlüklerin korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Tanör, 1969:148). Bu nedenle, maddi ve manevi olarak önemli oranda yıkıcı etkisi bulunan terörizm tehdidi ile karşı karşıya gelen devletlerin, gündeme getirilecek hukuki düzenlemeleri

yumuşatma eğilimlerinin olmayışı ve temel hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı tedbirler alması terörizmle mücadele dönemlerinde birçok devlet tarafında kabul görmektedir. Bu durum, Türkiye'de temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması noktasında hukuki bir kural olarak yaygın kabul gören *"menfaatlerin tartılması ve ağır gelenin tercih edilmesi"* (T.C. Anayasası, Madde 15) kuralı ile uyumludur. Bu açıdan insan yaşamı gibi en temel hakkı korumak ve kamu düzenini sağlamak gibi önemli öncelikleri ve sorumlulukları bulunan devletlerin, terörizmle mücadele süreci içerisinde temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması kapsamında tedbirler almaya çalışması ikinci planda kalmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin ihlali bağlamında alınacak tedbir kararları, terör tehdidinin uzaklaştığı dönemlerde ancak devletlerin gündeminde yer alabilmektedir (Türkiye Barolar Birliği Raporu, 2006: 12).

Bununla birlikte, terörizmle mücadele kapsamında sivil özgürlüklerin ihlali otoriter devletler için her zaman söz konusu iken, demokratik devletler için özellikle terörizmle mücadele dönemlerinde bu durum öne plana çıkmaktadır. Sivil özgürlüklerin sadece olağanüstü dönemlerde değil olağan dönemlerde de sınırlandırıldığı totaliter rejimlerde, terör örgütlerinin faaliyette bulunmaları zor olduğu gibi terör örgütlerinin ihtiyaç duyacakları asgari gizliliği elde edebilecekleri ortamı temin etmeleri de mümkün görülmemektedir. Buna karşın terörizm daha çok sivil özgürlüklerin temin edildiği demokratik rejimlere bir tehdit olarak varlık göstermektedir (Başeren, 2001: 223). Demokratik toplumlarda terörizmle mücadele hayatın, özgürlüğün, güvenliğin ve barışın sağlanması için mücadele etmektedir; ancak bu durumun özgürlüklerin bir kısmından vazgeçmek gibi bir bedeli bulunmaktadır (Ortiz, 2001: 131). Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin 11 Eylül terör saldırıları sonrası terörizmle mücadele kapsamında oluşturduğu "Yurtseverlik Yasası", bu durumun önemli bir örneğini oluşturmakla birlikte ciddi eleştirilmiştir. Bu yasa kapsamında ABD hükümetine geniş yetkiler tanınmıştır. Yargı birimine çok geniş yetkiler verilirken, güvenlik birimlerine şüphe ihtimali bulunan ya da bulunmayan her bireyi sorgulama, tutuklama ve izleme yetkisi tanınmıştır. Özellikle, Amerikan vatandaşı olmayan yabancıları sorgulama, süresiz gözaltına alma ve uzun süre tutuklu bırakma yetkisi verilmiştir (USA Patriot Act, 2001). Bu yasa, güvenlik olgusu söz konusu olduğunda, temel hak ve özgürlüklerin en gelişkin liberal demokrasilerde dahi kısıtlanabileceğine, özgürlük ve güvenlik dengesinin bozulabileceğine önemli bir örnek teşkil etmiştir.

Buradan anlaşılacağı üzere, özgürlükleri himaye etmek için bir araç olan terörizmle mücadele, birçok güvenlik tedbiri gibi özgürlükleri ihlal etme riskini de beraberinde getirmektedir. Özellikle, son dönemde terörizmle ile mücadelede artan önleyici tedbirler kapsamında istihbarat birimlerinin güvenliği güçlendirmeye yönelik tedbirleri, sivil özgürlükleri önemli ölçüde sınırlandırmaktadır (Collins, 2017: 284). Diğer taraftan devletler terörizmle mücadelede rutin şekilde işkence edilemeyeceği, ailelerin tehdit edilemeyeceği ve baskılanamayacağı, davaların sonucunun önceden belirleyemeyeceği, masumiyet karinesinin korunacağı, bireylerin özel hayatlarına müdahale edilecek şekilde takip edilemeyeceği gibi kurallar ile sivil özgürlükleri korunmaya çalıştıklarını ve hukuka bağlı kaldıklarını göstermek istemektedir.

Terörizmin bir hastalık olduğuna dair genel kabul gören görüş üzerinden ise, hastalığı ortaya çıkaran nedenlerin tespiti ve bunlar ile mücadele, sivil hak ve özgürlüklerin en alt düzeyde tehlike altına girmesi ile sonuçlanabilecektir. Ayrıca her hastalığın etkileri ve tedavisi nasıl ki bireyler için farklılık göstermekte ise, terörizmin nedenleri, etkileri ve mücadele yöntemleri de ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu açıdan her devlet için ortak bir terörizmle mücadele stratejisi olamayacağı gibi, her ülkede ortak stratejiler aynı sonucu doğurmayacaktır. Buradaki en önemli tehdit, devletlerin terörizmle mücadeleyi bir savaş olarak kabul etmesi olacaktır. Çünkü en demokratik ülkeler dahi bir savaş durumu söz konusu olduğunda sivillerin haklarının olağanüstü tedbirler kapsamında ciddi şekilde kısıtlanmasına müsaade etmektedir. Bu durumda, demokratik toplumlarda da sivil özgürlükler tehlike altına

girebilmektedir. Wilkinson'un (2006: 61) belirttiği gibi *devletlerin "genel baskı politikaları ve aşırı tepkileri, bir terörist grubun eylemlerine kıyasla demokrasiyi çok daha hızlı ve etkin bir şekilde ortadan kaldırabilir".*

Bununla birlikte, terörizmle mücadele kapsamında denetim araçları, sınır aşan terör eylemlerine karşı şüphelilerin özgürlüklerini önemli oranda aşacak şekilde artan tedbirleri ile sınırlandırabilmektedir. Devletlerin terörizmle mücadele kapsamında orantısız güç kullanması ve sivil hak ve özgürlükleri ihlal etmesi durumu, terör örgütlerinin toplumsal yapı içerisinde meşru kabul görmesini kolaylaştıracak ve toplumsal desteğini arttırmasını sağlayabilecektir. Terör örgütlerinin eylemlerinin herhangi bir hukuki dayanağı bulunmamaktadır. Bu durum terör örgütlerinin elini güçlendirmektedir. Bununla birlikte, devletlerin terörizmle mücadele ederken istenmeyerek meydana gelen hukuka aykırı durumları dahi terör örgütlerine fayda sağlamaktadır. Özellikle temel hak ve özgürlüklerin uzun süreli kısıtlanması, geniş kapsamlı tutuklama önlemleri, uzun süreli sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilanı ve hukuka aykırı eylemler, terör örgütlerinin taraflarına meşru dayanaklar sunmasına ve desteğini arttırmasına zemin hazırlamaktadır (Byman, 1998). Bu nedenle terörizmle mücadele dönemlerinde, kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin sağlanması, denetim yollarının demokratik unsurlar ile yeniden güçlendirilmesi ve bunların eşgüdümlü sağlanması terörizmle mücadeleyi daha kalıcı hale getirebilecektir.

Öte yandan, terörizmle mücadele de sadece devletleri ilgilendiren bir mesele değildir. Vatandaşlar böyle dönemlerde terör saldırılarına hükümetlerin güçlü şekilde cevap vermesini beklemektedir. Yapılan bazı araştırmalar vatandaşların dahi tehdit söz konusu olduğunda bazı sivil özgürlüklerini güvenlik ile değiştirmeye gönüllü olduklarını ortaya koymaktadır (Şen, 2018: 228-231). Bu durum terörizmle mücadele kapsamında vatandaşların tüm sivil özgürlüklerden feragat etmeye hazır olduğu anlamına gelmemektedir. Bazı sivil özgürlüklerden feragat etmek güvenlik tehdidi söz konusu iken dahi zordur. Adil yargılanma prensibinden terör şüphesi bulunan kişiler için dahi vazgeçilemeyeceği kuralı, demokratik hukuk devletleri için genel kabul görmektedir. Adil yargılanmada en temel prensip, mahkemenin bağımsız ve tarafsız olmasıdır. Bu hakkın gözetilmesi hukuki ve etik bir zorunluluk olmakla birlikte, birçok açıdan büyük önem arz etmektedir. Öncelikle adil yargılanma hakkının gözetilmesi ile kişi hak ve özgürlüğü koruma altına alınmaktadır. Bu şekilde, bir taraftan masum insanların adli bir hata sonucu haksız yere mahkûm olmaları engellenebilecekken, terörizmle mücadelede sivil özgürlüklere yönelik haksız kısıtlamaların yapıldığına dair propaganda söylemlerinin de önü kesilebilecektir (Öktem, 2011: 330). Aynı zamanda yargı bağımsızlığının sağlanması ile suçta ve cezada kanunilik, masumiyet karinesi ve cezai sorumluluğun kişiselliği gibi bazı temel ilkeler de korunmuş olacaktır (İnceoğlu, 2002:330).

Bununla birlikte, yargı bağımsızlığının sağlanması önemli oranda siyasal iktidara güveni arttıracaktır. Terörizm tehdidi altında bulunan vatandaşların siyasal iktidarlara olan güveni ne kadar çok kuvvetliyse sınırlamalara karşı tepkisi o oranda azalacak, terörizmle mücadele tedbirlerine vereceği destek o oranda artacaktır. Siyasal iktidara duyulan güven aynı zamanda bireyler arasındaki güven ilişkisini de etkileyeceğinden, terörizmle mücadelede siyasal otoritenin yükü hafifleyebileceği gibi bireylerin hükümetin çıkardığı denetleme ve gözetleme yöntemlerinin sivil özgürlüklerine yönelik bir tehdit oluşturabileceğine dair algının da önüne geçilebilecektir (Davis ve Silver, 2004).

5. SONUÇ

Terörizmin küresel bir olguya dönüşmesi ve terörizmin ulusal bir sorun olmaktan çıkıp uluslararası bir boyut kazanması terörizmle mücadeleyi zorlaştırmıştır. Terörizmle mücadelede ulusal tedbirler yetersiz kalmış ve sadece ulusal boyutta değil, aynı zamanda uluslararası boyutta da karşı tedbirler almak kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu nedenlerden ötürü terörizmle

mücadele önemli oranda zorlaşmak ile birlikte terörizmle mücadele noktasında tek ve kalıcı bir çözümün varlığının söz konusu olmadığı anlaşılmıştır. Salgın hastalıklar ve savaş gibi uluslararası güvenlik sorunlarının neden olduğu insanı kayıplar ile mukayese edildiğinde, terör eylemleri sonucu yaşamını yitiren insan sayısı çok gerilerde kalmaktadır. 3000 kişinin yaşamını yitirdiği 11 Eylül saldırıları en çok insan kaybına neden olan terör eylemleri olmakla birlikte bu durumun bir istisnasıdır. Terörizmi bu noktada önemli hale getiren şey, tanımlamalarında yer verildiği gibi gerçek tahribatından çok, verebileceği potansiyel tahribat nedeniyle toplumda meydana getirdiği korku ve paniktir. Bununla birlikte, farklı kaynaklardan beslenen terör örgütlerinin kimler tarafından desteklendiğine ve finanse edildiğine dair belirsizlik, devletleri sadece terör örgütleri ile değil birçok farklı örtülü aktör ile mücadelede karşı karşıya getirmektedir.

Terörizmle mücadele dönemlerinde özgürlük ve güvenlik ikilemini meydana getiren en temel sorun ise, özgürlüğün ve güvenliğin birbirinin yerine tercih edilmesi gereken veya öncüllenmesi gereken unsurlar olarak bir ayrıma gidilmesidir. Özgürlük ve güvenlik birbirinin tamamlayıcısıdır. Özgürlük, sivil özgürlüklerin güvende olması demektir. Bu durum adaletsizliğin ve keyfiliğin olmadığı durumu ifade etmektedir. Bu nedenle özgürlük aynı zamanda hukukun kurumsallaşması yoluyla elde edilen rejimin adıdır, yani demokrasidir. Demokrasi, bireylerin sınırsız ve mutlak bir otoriteye karşı dinsel, siyasal ve ekonomik açıdan belli bir konuma mahkûm edilmesine karşı verdiği özgürlük talebinin bir sonucudur. Bireyler sınırsız ve mutlak iktidara karşı verdiği mücadele ile mensup oldukları gruplara bakılmaksızın sivil özgürlükleri elde etmiştir. Bu açıdan özgürlük, güvenliğin garantisidir. Özgürlüklerin garantisi ise, özgürlüklerin yasalar ile koruma altına alındığı demokrasidir.

Güvenlik ise; siyasal iktidarı paylaşma özgürlüğü, ifade özgürlüğü, inanma özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü gibi sivil özgürlükler ile birlikte, bireylerin çabalarıyla refaha, saygınlığa ve başarıya ulaşacaklarına dair fırsat eşitliğinin yasalar ile koruma altına alındığına dair inancın oluşmasıdır. Bu nedenle insanların yasalar önünde eşitlik arayışı aynı zamanda bireylerin güvenlik arayışının bir sonucudur. Bu alanda başarısız olan otoriteler, toplumların güvenliği için bir tehdit olarak algılanabileceği gibi bireyler de otoriteler için bir tehdit olarak görülebilecektir. Bu nedenle, özgürlük ve güvenliği birbirini tamamlayan unsurlar olarak değerlendirmek yerine birbirine üstünlük sağlaması gereken iki unsur olarak sunmak, toplulukları dışarda bırakmaya neden olabileceği gibi terör örgütleri için fırsat kapısını aralayacaktır.

Bununla birlikte, terör örgütleri meşru gerekçeleri ve ideolojik söylemlerinden ötürü terör örgütü olarak değil, eylem biçimlerinden ötürü terör örgütü olarak tanımlanmaktadır. Terör örgütleri öne sürdüğü gerekçeler ve ideolojisi ile meşru olarak kabul edilebilse dahi şiddet kullanmanın ve insan öldürmenin hiçbir ideolojik mazereti ve haklı gerekçesi olamaz. Bu nedenle terörizm kullandığı araçlar ve yöntem nedeni ile hiçbir vakit kabul edilemez. İnsan hayatını hiçe sayan terörizm, devlet otoriteleri tarafından kabul edilebilir olmadığı gibi insanlar "açtır, dışlanmıştır, ezilmiştir, yoksuldur" gibi söylemler üzerinden terör örgütlerini meşru göstermek anti-demokratiktir ve toplum iradesini dışlamaktır. İnsanlık tarihi süresince mutlak ve mekanik bir eşitliğin varlığı hiçbir vakit söz konusu olmamıştır. Bu tür bir eşitlikten söz eden siyaset felsefecilerinin ortaya koyduğu formüller ütopya olarak ifade edilmiştir. Devlet için terörizmle mücadelede önemli olan ise, terör örgütlerinin eylemlerinin meşru dayanaklarını ve mazeretlerini tespit ederek, haklılaştırıcı etkenleri azaltmak ve mümkünse ortadan kaldırmaktır. Bu tür önleyici önlemler ile terörizm faaliyetleri ve terör örgütleri tam anlamıyla engellenemese de devletler tarafından kullanılan sert güvenlik önlemleri hem toplum tarafından hem de hukuki açıdan haklılık kazanacaktır. Terör örgütlerinin bu şekilde meşruluğu sorgulanacak, terör örgütü üyeleri özgürlük savaşçısı olarak değil terörist olarak kabul edilebilecek ve eylemleri

insan yaşamını hiçe sayan yasadışı eylemler olarak görüleceği için toplumsal zeminini kaybedebilecektir.

KAYNAKÇA

AKSU, M. ve Turhan, F. (2012). Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2), 69-80.

ARIBOĞAN, D.Ü. (2019). *Terör*. İstanbul: İnklab Kitabevi.

ARNOLD, W. (1952). National Security as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, 67, ss. 481-502.

BAHARÇİÇEK, A. (2010), Radikalleşmenin Önlenmesi ve Terörle Mücadele Üzerinde Demokratikleşmenin Rolü, Ed. M. Sever, H. Cinoğlu ve O. Başıbüyük. *Terörün Sosyal Psikolojisi*. Ankara: Polis Akademisi Yayımları, 25-41.

BAYRAKLI, H. (2015). *Hukukun Temel Kavramları*. Trabzon: Celepler Matbaası.

BIGO, D. (2006). Liberty, Whose Liberty? The Hague Programme and the Concept of Freedom. *Security versus Freedom? A Challenge for Europe's Future*. Ed. Thierry Balzacq; Didier Bigo; Sergio Carrera; Elspeth Guild. Ashgate, 35-45.

BÜLBÜL, K. (2021). *Siyaset Bilimi Sözlüğü*, Ankara: Adres Yayınları.

BÜLENT, T. (1969). *Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası*. Öncü Kitabevi: İstanbul.

BYMAN, D. (1998). The Logic of Etnic Terrorism, *Studies in Conflict and Terrorism*, 21(2), 149-169.

CHALK, P. (1996). *West European Terrorism and Counterterrorism: The Evolving Dynamic*. Houndsmills: Macmillian.

CİVELEK, J. (1989). 1789 Fransız Bildirisi ve 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 9(11), 1-9.

COLLINS, A. (2013). *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*. Çev. N. Uslu. Ankara: Röle Akademik Yayıncılık.

CRENSHAW, M. ve LaFree, G. (2017). *Countering Terrorism*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press. 20 Ağustos 2021 tarihinde http://www.jstor.org/stable/10.7864/j.ctt1hfr14r adresinden alındı.

ÇALIŞTAY RAPORU, *Radikalleşmenin Önlenmesi ve Terörizm Olgusu*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 21 Ağustos 2021 tarihinde https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/radikalle%C5%9Fmenin_%C3%B6nlenmesi_ter%C3%B6rizm_olgusu.pdf adresinden alındı.

ÇEÇEN, A. (2000). *İnsan Hakları*, İstanbul: Gündoğan Yayınları.

DAVİS, D. W. Ve Silver, B. D. (2004). Civil Liberties vs. Security: Public Opinion in the Context of the Terrorist Attacks on America, *American Journal of Political Science*, 48(1), 28-46.

DEDEOĞLU, B. (2020). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji.* İstanbul: Yeniyüzyıl Yayınları.

DINSTEIN, Y. (1989). *Terrorism as an International Crime*. Israel Yearbook on Human Rights, 17 Ağustos 2021 tarihinde http://worldcat.org/identities/lccn-n81068501/ adresinden alındı.

DOĞU, E. (2001). Güvenlik ve Özgürlükler: Siyaset Felsefesi Açısından, *İnsan Hakları ve Güvenlik*, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Ankara.

EUROPEAN COMMISSION, (2017), *Report on Combating Terrorism*, 16 Temmuz 2021 tarihindehttps://ec.europa.eu/homeaffairs/system/files/202009/report_on_transposition_of_directive_2017.541.on_combatting_terrorism.pdf adresinden alındı.

GÖZLER, K. (2017). *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Basım Dağıtım.

HEYWOOD, A. (2019). *Siyaset.* Felix Kitap: Ankara.

İNCEOĞLU, S. (2002). *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılama Hakkı-Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*. İstanbul: Beta Yayınları.

KAPANİ, M. (1993). *Kamu Hürriyetleri*, Ankara: Yetkin Yayınları.

KAZAN, H. (2012). Terör-Medya İlişkisi ve Medyada Terör Haberciliği, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 12 (24), 109-147.

LAQUER, W. (1987). *The Age of Terrorism*. Boston: Little Brown and Company,

LUTZ, J.M. ve LUTZ, B.J. (2008), *Global Terrorism*. Londra:Routledge.

MİLL, J. S. (2009). *Hürriyet Üstüne*. Ankara: Liberte.

MONTESQUİEU, C. L. (1998). *Kanunların Ruhu I*, Çev. F. Baldaş. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

MONTESQUİEU. (2017). *Yasaların Ruhu Üzerine*, Çev. B. Günen. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

OFFICE OF THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHT, (2008), *Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism,* 16 Temmuz 2021 tarihinde https://www.ohchr.org/documents/publications/factsheet32En.pdf adresinden alındı.

ÖKTEM, A.E. (2011). Terörizm İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları. Derin Yayınları: İstanbul.

POLAT, Ş.D. (2015). Uluslararası Terörizmle Mücadele Yaklaşımları, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 117-131.

RUSSET, B. ve Starr, H. (1989). *World Politics: A Menu for Choice*. New Heaven, Freeman and Campany.

SCHMİD, A. P. (2004). Terrorism-The definitional problem. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 36(2), 375-419.

SERTAÇ H. (2003). "Terörizm ve Uluslararası İlişkiler", *Stratejik Araştırmalar Dergisi,* 1(1), 51-58.

SMİTH, M.E. (2020). *Uluslararası Güvenlik*. Ankara: Felix Kitap.

ŞEN, Y.F. (2018). *Siyasal Şiddet ve Terörizm*. Ankara: Kilit Yayınları.

TANNENBAUM, D. G. (2017). *Siyasi Düşünce Tarihi*. Ankara: BB101 Yayınları.

THORNTON, T.P. (1964). Terror as a Weapon of Political Agitation, Edt. Herry Ecksteın, *International War: Problems and Approaches*. New York: The Free Press, 71-99.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ RAPORU, (2006), *Türkiye ve Terörizm*, 25 Ağustos 2021 tarihinde http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/turkiye-ve-terorizm.pdf adresinden alındı.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, *Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması*, 25 Ağustos 2021 tarihinde https://www.anayasa.gov.tr/media/6382/gerekceli_anayasa.pdf adresinden alındı.

USA PATRIOT ACT, (2001), 1 Eylül 2021 tarihinde https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf adresinden alındı.

WILLIAMS, M.C.s (2003). Words, Images, Enemies, Securitisation and International Politics, *International Studies Quarterly*, 47(4), 511-531.

WILKINSON, P. (2006). *Terrorism versus Demokracy: The Liberal State Response*. Londra: Routledge.

WILKINSON, Paul, (1988), "Trends in International Terrorism and the American Response", Ed. Lawrence Freedman, Christopher Hill, Adam Roberts, R.J. Vincent, Paul Wilkinson ve Philip Windsor, *Terrorism and International Order*. The Royal Institute of International Affairs, Routledge, London.

YONNAH A. (1979). *International Terrorism: Natioanal, Regional and Global Perspectives*. Ed. Y. Alexander, New York: Preager Publishers.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

DAĞLIK KARABAĞ'DA ERMENİ TERÖRÜ

Qarayeva Leman Zahid kızı[1]

"Ermeni terörü" uluslararası düzeyde ulusal kimliği, siyasi ve toplumsal düzeyde ise toplumsal baskıyı ifade etmek için kullanılan bilimsel bir terimdir. "Ermeni terörü" terimi ilk olarak ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Ağustos 1982'de yayınladığı aylık bülteninde kullanılmıştır. Kavramın ortaya çıkmasının temel nedeni, Ermeni milliyetçi fraksiyonunun oluşturduğu partilerin aşırı milliyetçilik temelinde kurulmuş olmalarıdır, amaçlarına ulaşmak için politikalarına terörü de dahil eden fikirler, akabinde dünyada çeşitli terör olaylarına neden olmuştur [Гусейнов, 2011]. Hınçak Partisi, tarihteki ilk Ermeni terör örgütü olarak biliniyor. Parti, 1888'de yayınladığı manifestosunda terörün hedeflerine ulaşmada önemli bir araç olduğunu vurguladı. Parti üyeleri, eylemleri için kriterler geliştirmek üzere Komünistlerle işbirliği yaptı. 1890'da Ermeniler tarafından bir başka terör örgütü daha kuruldu. Tiflis şehrinde kurulan örgüt Taşnaksutyun partisi olarak biliniyor.

Dağlık Karabağ'da Ermeni terörü, Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışan ve Türk araştırmaları üzerine araştırmalar yapan tarihçi Tadeusz Svetokhovsky'ye göre, Taşnaksutyun partisi üyelerinden oluşan terörist gruplar 1905-1906 yıllarında Azerbaycan'ın 158 köyünün nüfusunu yok etti. Aynı zamanda Şuşa şehrinde 11 ipek atölyesi saldırıya uğradı ve yıkıldı [Swietochowski, 1995, p. 40.].

Yirminci yüzyılın ikinci döneminde Ermeni terörizminin ana karakteri ve eylem planı değişmeye başlamıştır. Aralarında ünlü terör örgütü ASALA'nın da bulunduğu 16'dan fazla terör örgütü 1972-2001 yılları arasında Avusturya, Lübnan, Rusya, ABD ve İsveç'te faaliyete başlamıştır. Bu terör örgütlerinin üyeleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde faaliyet göstermiştir. Terörist faaliyetleri tek taraflı değildi. Örneğin, 20 Ocak 1975'te Beyrut'taki Dünya Kiliseler Birliği Bürosu'nda bir bomba patladı. 13 Ağustos 1974'te Fransa'nın Lyon tren istasyonuna bombalı saldırı düzenlendi. Terörist mücadele yöntemlerini benimseyen tüm Ermeni partileri farklı ülkelerde ("Armenakan" (1885'te Van'da kuruldu - Osmanlı İmparatorluğu), "Hınçak" (1887'de Cenevre - İsviçre'de kuruldu), "Taşnaksutyun" (İsviçre'de kuruldu) kuruldu. 1890, Tiflis - Rus İmparatorluğu).

Sivillere, işletmelere ve devlet kurumlarına yönelik terör eylemleri esas olarak Ermenilerin yoğun bir şekilde yaşadığı Osmanlı ve Rus imparatorluklarının topraklarında gerçekleştirildiyse, o zaman Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde planlama, para toplama, silah satın alma ve aktif propaganda çalışmaları [Севдималиев, 2004, s.52-53] gerçekleştirilmiştir. Ermenistan devleti ve Ermeni diasporası sistematik bir karakter benimsedi. Nüfusun kitlesel olarak sindirilmesi ve sayısız cinayet için, Dağlık Karabağ'ın işgali sırasında Ermenistan'ın özel ajanları Azerbaycan bölgesi ve çevresinde bulunan yedi ilçe hakkında barışçıl Azerbaycan halkına karşı düşmanlık bölgelerinden uzakta terör eylemleri gerçekleştirmeye başladılar ve bunun sonucunda binlerce masum insan öldü.

[1] Docent , Bakü Slavyan Üniversitesi, karayeva@yahoo.com, Orcid: 0000-0001-8881-4866 .

Amerikalı araştırmacı Francis P. Hyland 1991 başlarında yayınlanan "Ermeni terörü: geçmiş, bugün, beklentiler" adlı kitabında, yakın gelecekte ulusötesi Ermeni terörizminin ana hedefinin 1970-1980'ler boyunca olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti olmayacağı, ancak Sovyetler Birliği olacağı gerçeğini oldukça açık bir şekilde belirtmiştir. Bu bağlamda, "Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesi"nin, Ermeni nüfusu "Müslüman çoğunluğun zulmüne tepki olarak bir araya gelen ve isyan eden" Ermeni milliyetçilerinin terör faaliyetlerinin merkez üssü haline geleceğini belirtti. Aslında, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden bir yıl önce (Hyland'ın kitabını 1990'da yazmayı bitirdiği açıktır), ülkenin bütünlüğüne yönelik ana tehdidin kaynağına kesinlikle işaret etti ve bunu özellikle "Ermeni terörü" olarak nitelendirdi [Hyland, 1991, p. 156].

Genel olarak Ermenistan, terörizm ideolojisinin devlet düzeyinde vaaz edildiği ve desteklendiği dünyadaki ender ülkelerden biridir. Özellikle dünyaca ünlü ASALA örgütünün bu ülkede milli kahraman olarak anılan teröristi Monte Melkonyan'ın doğumunun 50. yıl dönümü dolayısıyla Ermenistan'da görkemli etkinlikler düzenlendi.

1990'da Ermeni-Azerbaycan Dağlık Karabağ Savaşı sırasında aynı terörist gruplar Dağlık Karabağ ve Ermenistan'da Azerbaycanlılara karşı soykırım yaptılar. Dağlık Karabağ savaşının en büyük acısı olan "Hocalı Soykırımı" da gerçekleştirilmiştir. Bu sadece iki taraf arasındaki bir çatışma ve savaş değil, "Ermenilerin" düşünce ve zihniyetlerinin nasıl kanla beslendiğinin bir kanıtıdır.

Hocalı Soykırımı sırasında 613 kişi öldü. Bunların 63'ü çocuk, 106'sı kadın ve 70'i yaşlıdır. Ermeni milliyetçiliğinin insanlığa karşı körü körüne saldırganlık ve hayali amaçlara dayalı bu acımasız terörist tezahürleri sonucunda 10.000 kişi öldürüldü, sakatlandı, yaralandı ve memleketlerinden sürgün edildi. 27 Eylül 2020'de Ermeni askerleri Azerbaycan'ın kontrolündeki Fuzuli ve Cebrail köylerine ateş açtı. Savaşın ilk gününden itibaren yaklaşık 70 sivil öldü ve 300'den fazla sivil yaralandı. Böylece Ermeni devleti Azerbaycan'a karşı terör faaliyetlerini sürdürüyor.

Karabağ savaşı zamanı Azerbaycan'ın Fuzuli, Ağdam, Terter, Daşkesen, Ağcabedi, Göygöl, Berde, Beylegan şehirleri ile geçit merkezleri, köy ve köylerinde büyük çaplı silah ve füzelerle vuruldu. Sonuç olarak, silahsız siviller ölüyor.

2020 Vatans Savaşı sırasında 11 Ekim 2020 günü saat 02:00'de Elbrus füze rampalarından (SCAD) Gence şehrine açılan ateş sonucu ikisi çocuk 11 kişi hayatını kaybetti ve 50'ye kadar sivil değişen derecelerde yaralandı. Aynı terör saldırısını 17 Ekim 2020'de Gence kentinde ikinci kez gerçekleştiren Ermenistan, bu kez 15 can aldı, 54 kişi yaralandı ve ölenlerden 3'ü çocuktu. Yaralanan ve ölenlerin çoğu kadın ve çocuklar. Gence'nin Ermenistan-Azerbaycan sınırına 100 km uzaklıkta bulunan bir şehir olduğunu da belirtelim. Şüphesiz, savaş bölgesinden uzak bir şehirde yaşayan sivillere yönelik bu saldırı terör eylemi olarak kabul edilmektedir.

90'lı yıllarda Ermenistan tarafında Arap, Aramo, Avo (Monte Melkonyan) terör grupları Azerbaycan'a karşı savaştı. Karadağlı ve Hocalı'nın Azerbaycan yerleşim yerlerinde yaşayanlara yönelik soykırım sırasında kendilerini lekelediler.

Dağlık Karabağ'da önce SSCB İçişleri Bakanlığı'nın iç birliklerinin birimlerine, ardından milis birliklerine karşı, daha sonra pratik olarak gönüllülük temelinde yeni kurulan, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin silahlı kuvvetlerine karşı hareket eden Ermeni uyruklu yabancı devletlerin vatandaşlarından oluşan yasadışı silahlı oluşumların kendi adları veya operasyonel adları iyi bilinmektedir. Böylece, Lübnan ve Suriye'nin yerlisi olan üyelerinden Ermeni Sosyal Demokrat Partisi "Hınçak", adını 19. yüzyılın sonlarındaki sözde "Ermeni Haiduk hareketi"nin liderlerinden birinin adını taşıyan "Menz Murad" müfrezesini kurdu. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Ambartsum Boyaçyan, Ermeniler arasında "Menz Murad" veya "Büyük Murad" takma adıyla daha iyi bilinir. Dağlık Karabağ'daki savaş boyunca bu müfrezenin yaratıcısı ve daimi lideri, Monte Melkonyan'dan sonra ASALA-RM'ye katılan daha

önce bir ASALA militanı olan Lübnan vatandaşı Gevork Güzelyan'dı. Dağlık Karabağ'ın Ermeni ayrılıkçıları arasında, Menz Murad müfrezesine yüksek sesle "tabur" deniyordu, ancak sayısı otomatik küçük silahlar, büyük kalibreli makineli tüfekler ve 88-mm ile donanmış 40-60 savaşçıyı geçmedi "[Кузнецов, 2015, s.190.].

Bu yasadışı silahlı oluşum, Ağdere yönünde (Ermeni kaynaklarında - kendi kendini ilan eden Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin "Mardakert cephesinde") saldırı ve savunma savaşlarına yol açtı, savaş, sıhhi ve savaş dışı kayıpların ikmali, kayıt yapılarak gerçekleştirildi. Gönüllü müfrezesinde - Ermenistan'dan "yerkrapah" Orta Doğu, toplamda 200'e kadar yabancı vatandaş ve yaklaşık 50 Ermenistan vatandaşı "Menz Murad" müfrezesinden geçti.

Dağlık Karabağ'daki Ermeni ayrılıkçıların en savaşa hazır alt bölümü olarak kabul edilen "Arap" müfrezesi ("tabur") 1989 yılında kuruldu, adını 19. yüzyılın sonlarında Asya Türkiye'nin doğu bölgelerindeki yaşamış "Arap" lakaplı Arakel isimli başka bir Ermeni haidukunun anısına aldı,. Taşnaksutyun partisi liderliğinin inisiyatifiyle, 1975-1990 Lübnan iç savaşında muharebe tecrübesi kazanmış Suriye ve Lübnan vatandaşı üyeleri arasından Erivan'da, 1980'lerde Bekaa Vadisi'ndeki Suriye-İsrail silahlı çatışmalarında olduğu gibi

Ermenistan'ın kullandığı teröristler de 44 günlük Vatan Savaşı'na Ermenistan'ın yanında katılmıştır. Birkaç gruba aittirler. Nubar Ozanyan'ın tugayı, Dağlık Karabağ'daki çatışmalara katılmak için Ortadoğu'dan Ermenistan'a gelen Kürdistan İşçi Partisi'nin teröristlerine önderlik etti. Bu tugay, PKK'nın Suriye kanadı olan YPG'nin (Halk Öz Savunma Güçleri) öncülüğünde kuruldu.

Ermenistan sadece PKK'nın bir üyesi değil, aynı zamanda diğer terör gruplarının üyelerini de bünyesine katıyor. Bunların arasında YPG, ASALA ve TİKKO (Türk İşçi ve Köylü Kurtuluş Ordusu) da var.

Resmi Bakü, Ermeni ayrılıkçıların işgal altındaki Azerbaycan topraklarını uyuşturucu bitkilerinin yasadışı ekimi, yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı ve kitle silahları için de kullandıkları konusunu tüm dünya ve AGİT Minsk Grubu da dahil olmak üzere uluslararası kuruluşlar nezdinde sürekli gündeme getirdi. İmha, terör kamplarının organizasyonu ve yasadışı kimyasal laboratuvarların çalışmaları. Azerbaycan makamları, orada gelişen gergin durumu incelemek için AGİT Değerlendirme Misyonu'nu işgal altındaki toprakları ziyaret etmeye davet etti. Ve her seferinde bu ziyaretleri engelleyen Erivan oldu.

Ermenistan sadece PKK'nın bir üyesi değil, aynı zamanda diğer terör gruplarının üyelerini de bünyesine katıyor. Bunların arasında YPG, ASALA ve TİKKO (Türk İşçi ve Köylü Kurtuluş Ordusu) da var.

Resmi Bakü, Ermeni ayrılıkçıların işgal altındaki Azerbaycan topraklarını uyuşturucu bitkilerinin yasadışı ekimi, yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı ve kitle silahları için de kullandıkları, imha, terör kamplarının organizasyonu ve yasadışı kimyasal laboratuvarların çalışmaları konusunu tüm dünya ve AGİT Minsk Grubu da dahil olmak üzere uluslararası kuruluşlar nezdinde sürekli gündeme getirdi. Azerbaycan makamları, orada gelişen gergin durumu incelemek için AGİT Değerlendirme Misyonu'nu işgal altındaki toprakları ziyaret etmeye davet etti. Ve her seferinde bu ziyaretleri engelleyen Erivan oldu.

Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı İdaresi'nin dış politika dairesi başkanı ve devlet başkanının yardımcısı Hikmet Hacıyev Ekim 2020'de yaptığı açıklamada, "Azerbaycan, teröristlerin Erivan tarafından Suriye ve Irak'tan Güney Kafkasya'ya nakledildiğine dair reddedilemez kanıtlara sahip" dedi.

İşgaldan kurtarılmış, tahrip edilen topraklarda da Ermeni terörünün izleri görülüyor. Fuzuli ve Cebrail bölgelerini ziyaret eden Aliyev, "düşman tüm altyapıyı yok etti" dedi. Ona göre "uluslararası mahkemede her şeyin hesabını verecekler", "uluslararası yapılar, uzmanlar devreye girecek, tüm zararlar hesaplanacak". Azerbaycan Cumhurbaşkanı Bakü'nün "30 yıllık tazminat talep edeceğini" söyledi. "Bu günlerde Kelbecer'i, evleri, ormanları yok ettiler. Bütün bunlara da cevap verecekler. Cebrail'in merkezinde "tek bir bütün bina yok", sadece "askeri

birlik inşa edildi, altyapının geri kalanı - evler, binalar, okullar - her şey yıkıldı" [Азербайджан, 2020.].

Yukarıdakilerin tümü, Ermeni milliyetçi hareketinin, hangi siyasi sloganlar arkasına saklanırsa saklansın, özünde a priori emperyalist olduğunu, çünkü her zaman ve her yerde yaşam alanlarını fethetme ve yaşamı garanti altına almak için kaynaklara el koyma amacını güttüğünü bir kez daha kanıtlamaktadır.

KAYNAKÇA

Азербайджан собрался потребовать компенсацию за разрушения в Карабахе/Взгляд-деловая газета. /https://vz.ru/news/2020/11/17/1070889.html

Гусейнов Р. Армянский терроризм./Информационно-аналитический сборник. 2011 г. https://www.rizvanhuseynov.com/2011/02/blog-post_27.html

Кузнецов Ю.И. История Транснационального Армянского Терроризма в XX столетии. М. 2015 г. стр.190, стр.428

Севдималиев Р. Международный терроризм - глобальная проблема современности. Баку: Элм, 2004 г.,стр.52-53, 312 с

Hyland Francis, Armenian Terrorism: The Past, the Present, the Prospects. *Journal of Conflict Studies, 12*(3). Gunter, M. M. (1992), Retrieved from https://journals.lib.unb.ca/index.php/JCS/article/view/15053

Swietochowski Tadeusz. Russia and Azerbaijan: A Borderland in Transition. Columbia University Press, 1995. ISBN 0-231-07068-3, 9780231070683. p. 40.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

BÖLGESEL BARIŞ VE GÜVENLİYİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA ULAŞMANIN TEMEL KOŞULLARI BAĞLAMINDA KAMU YÖNETİMİ İÇİN ÖNE ÇIKAN HUSUSLAR

Doç. Dr Elnur ALİYEV[1]

ÖZET

Barış ve güvenlik, iyi yönetişim, diğer Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmanın temel ön koşullarından biri olmakla birlikte, tek başına da önemli amaçlardır. Barış ve Adalet şeklinde ifade edilen kısa adıyla 16 numaralı SK amacı; toplumların düzgün işleyen bir kamu yönetim sistemine sahip olmasını bağımsız başlı başına bir kalkınma amacı olarak tanımlanmıştır. Kalkınma kavramının geniş kapsamı gereği olarak insanların güvenlik, istikrarlı bir bölgede yaşaması için teröre karşı mücadele bu başlık altında ele alınmıştır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde faaliyet gösteren Ermeni terör örgütlerinin, Ermeni devletinin ve Ermeni diasporasının mali ve örgütsel desteğiyle Azerbaycan'a karşı yürüttüğü terör eylemleri, 1980'lerden bu yana devam etmektedir. Azerbaycan'ın Karabağ bölgesi ve 7 bölgesinin işgali sırasında kitlesel panik yaratmak ve çok sayıda can kaybına yol açmak için Ermenistan, Azerbaycanlı sivillerin yaşadığı yerleşim yerlerinde terör eylemleri gerçekleştirerek binlerce kişiyi öldürdü. Çalışmada Azerbaycan'ın tarihi ve hukuki toprağı olan Karabağın Ermeni terörüne maruz kalması, Azerbaycan'ın Ermeni terörü ile mücadelesi ve Karabağ zaferi bağlamında bölgede barış ve güvenliğinin Sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmanın temel koşulu olduğu ve bu çerçevede kamu yönetimi için öne çıkan hususlar tartışılmıştır. Çalışmada ulaşılan önemli bulgulardan biri olarak şiddeti önlemek ve terör mücadele etmek için her düzeyde kapasite geliştirilmesi adına ilgili ulusal kurumların uluslararası işbirliği yoluyla ilgili ulusal kurumların güçlendirilmesi olmuştur. Bu çerçevede Türkiye ile Azerbaycan'ın ilgili ulusal kurumlarının işbirliği alanları ve bu işbirliğinin uygulama araçları araştırılmıştır. Terörle mücadelede kurumsal mekanizmalar ve araçlar tutarlı ve koordineli yaklaşımların geliştirilmesi ve kurumlararası koordinasyon mekanizmalarının oluşturulması sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Güvenlik, terörle mücadele, kamu kurumları, kurumsal mekanizmalar ve araçlar, Uluslararası işbirliği.

[1]Azerbaycan Cumhurbaşkanlığına bağlı Kamu Yönetimi Akademisinde Dekan. e-posta adresi : elnur.aliyev@dia.edu.az e-posta adresi : ealiyev7@gmail.com orcid. 0000-0003-4440-9118

HIGHLIGHTS FOR PUBLIC ADMINISTRATION in the CONTEXT OF KEY CONDITIONS FOR ACHIEVING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS OF REGIONAL PEACE AND SECURITY

Peace and other governance is one of the basic preparations for other sustainable goals. The aim of the SC number 16, with its short name expressed as Peace and Justice; It has been defined as an independent development goal for societies to have a properly functioning public management system. As a requirement of the broad scope of the concept of development, the fight against terrorism has been discussed under this title so that people can live in a secure and stable region. The terrorist war waged against Azerbaijan with the financial and organizational support of the Armenian terrorist organizations operating in various countries of the world, the Armenian state and the Armenian diaspora has been continuing since the 1980s. During the occupation of the Nagorno-Karabakh region of Azerbaijan and 7 surrounding regions, in order to create mass panic and cause many casualties, Armenia carried out terrorist acts in settlements where Azerbaijani civilians lived, killing thousands of people. In the study, in the context of Azerbaijan's historical and legal territory, the exposure of Karabakh to Armenian terrorism, Azerbaijan's struggle against Armenian terrorism and the victory of Karabakh, peace and security in the region are the main conditions for achieving sustainable development goals, and in this context, prominent issues for public administration were discussed. One of the important findings reached in the study was the strengthening of relevant national institutions through international cooperation of relevant national institutions in order to develop capacity at all levels to prevent violence and fight terrorism. In this context, the cooperation areas of the relevant national institutions of Turkey and Azerbaijan and the implementation tools of this cooperation have been researched. It has been concluded that institutional mechanisms and tools in the fight against terrorism, developing coherent and coordinated approaches and establishing inter-institutional coordination mechanisms.

Keywords: Security, counter-terrorism, public institutions, institutional mechanisms and instruments, International cooperation.

BARIŞ VE ADALET BM SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMACI TERÖRLE MÜCADELE BAĞLAMINDA (16 NUMARALI AMAÇ)

2030 yılına kadar ulaşılması gereken küresel kalkınma gündemini oluşturan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları içerisinde kamu yönetimi, Binyıl Kalkınma Amaçları ile kıyasla daha belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Birincisi, uygun bir kamu yönetim sistemine sahip olmak artık bağımsız bir kalkınma amacıdır. İkinci olarak, kamu yönetimi sistemi politika araçları vasıtasıyla Sürdürülebilir Kalkınma amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunması noktasında önemli bir araç olarak belirlenmiştir. Birçok SK amacına ulaşılmasında kamu yönetimi ayrılmaz ve vazgeçilmez bir unsurdur (Bouckaert et al., 2016). Dolayısıyla, sözkonusu amaçların gerçekleştirilebilmesi önemli ölçüde kamu yönetimi alanında atılacak adımlara bağlıdır.

Genel olarak, kamu kurumları kalkınma gündemlerini uygulamak açısından hayati önem taşımaktadır ve SK amaçlarının başarıya ulaşmasının da merkezi olacaktır. 2030 gündemindeki 169 hedefin birçoğunda örtük ve bazı durumlarda açıkça kurumsal kapasite ihtiyacına değinilmektedir.

Dolayısıyla, sözkonusu amaçların gerçekleştirilebilmesi önemli ölçüde kamu yönetimi alanında atılacak adımlara bağlıdır.

Barış ve Adalet şeklinde ifade edilen kısa adıyla 16 numaralı SK amacı; toplumların düzgün işleyen bir kamu yönetim sistemine sahip olmasını bağımsız başlı başına bir kalkınma amacı olarak tanımlanmıştır. Kalkınma kavramının geniş kapsamı gereği olarak insanların güvenlik, vatandaşlık ve temel haklara olan ihtiyaçları bu başlık altında ele alınmıştır. Sözkonusu amaç ve ilgili hedefler aşağıda sunulmaktadır:

Amaç 16. Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumların desteklenmesi, herkes için adalete erişimin sağlanması ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumların inşası

16.1. Şiddetin tüm biçimlerinin ve şiddete bağlı ölüm oranlarının her yerde büyük ölçüde azaltılması

16.2. Çocuk istismarının, sömürüsünün, ticaretinin ve çocuklara karşı şiddet ve işkencenin her türünün sona erdirilmesi

16.3. Hukukun üstünlüğünün ulusal ve uluslararası düzeylerde geliştirilmesi ve herkesin adalete eşit biçimde erişiminin güvence altına alınması

16.4. 2030'a kadar yasa dışı para ve silah akışının büyük ölçüde azaltılması, çalınan varlıkların geri alınmasının güvence altına alınması ve organize suçun her türüyle mücadele edilmesi

16.5. Yolsuzluk ve rüşvetin tüm biçimlerinin önemli ölçüde azaltılması

16.6. Her düzeyde etkili, hesap verebilir ve şeffaf kurumlar kurulması

16.7. Her düzeyde duyarlı, kapsayıcı, katılımcı ve temsil edici karar verme mekanizmalarının oluşturulması

16.8. GOÜ'lerin küresel yönetişim kurumlarına katılımlarının sağlanması ve güçlendirilmesi

16.9. 2030'a kadar herkese doğum kaydı dâhil yasal kimlik kazandırılması

16.10. Ulusal mevzuata ve uluslararası anlaşmsalara uygun olarak bilgiye kamu erişiminin sağlanması ve temel özgürlüklerin korunması

> 16.a Özellikle gelişmekte olan ülkelerde şiddeti önlemek ve terör ve suçla mücadele etmek için her düzeyde kapasite geliştirilmesi adına ilgili ulusal kurumların uluslararası işbirliği yoluyla ilgili ulusal kurumların güçlendirilmesi (UN General Assembly, 2015: 30)

Bu çerçevede, yukarıdaki amaç ve hedeflerden de görülebileceği gibi; 16.1, 16.2, 16.4 ve 16.a hedefleri, meşru şiddetin devletlerin tekeli altında olduğuna vurgu yapılmakta, vatandaşların güvenliğini sağlamak ve diğer grupların şiddet uygulamasını önlemek bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bunun yanında, yasal bir kimliğe sahip olmak (16.9), karar vermeye katılmak (16.7), adalete erişmek (16.3) gibi vatandaşların temel hakları ortaya konulmuştur. Ayrıca, hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesi (16.3), (16.10), bilgiye erişim (16.10) ve kamu idarelerinin etkinliği, hesap verebilirlik ve şeffaflık (16.6) gibi iyi yönetişime ilişkin bazı ilkeler getirilmektedir.

İyi yönetişim, barış ve güvenlik, diğer Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmanın temel ön koşullarından biri olmakla birlikte, tek başına da önemli amaçlardır.

İlerleyen dönemde yine Dünya Bankası tarafından, yönetişim; bir ülkedeki ortak menfaat için otoritenin uyguladığı gelenekler ve kurumlar olarak tanımlanmıştır. Sözkonusu kavram (i) iktidarda olanların seçilmesi, izlenmesi ve değiştirilmesi süreci, (ii) hükümetin etkili bir şekilde kapasitesi kaynaklarını yönetmek ve sağlam politikalar uygulamak ve (iii) vatandaşların ve devlet arasında aralarındaki ekonomik ve sosyal etkileşimleri yöneten kurumlara saygı göstermek şeklinde ifade edilen boyutları içermektedir. Yönetişim; çok seslilik ve hesap verebilirlik, siyasi istikrar ve şiddetin / terörizmin yokluğu, devletin etkinliği, düzenleyici/bürokratik kalite, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolü olmak üzere yukarıda bahsi geçen boyutları detaylandıran altı başlıkta ele alınmaktadır (Kaufmann, Kraay and Zoido-Lobatón, 1999:1; Kaufmann, Kraay and Mastruzzi, 2010:3). Bununla beraber, son dönemde toplumların; üyelerini sürekli şiddet tehdidinden (güvenlik) uzak tutmaları, refahı (büyüme) teşvik etmeleri ve bu refahı nasıl paylaştıkları (eşitlik) ve bu hedefleri çevreyle uyumlu sürdürülebilir yollarla nasıl gerçekleştirdikleri şeklinde ortaya konulan kalkınma sonuçları temelinde yine Dünya Bankası tarafından yönetişim kavramının rolü, fonksiyonu ve çerçevesi yeniden tartışmaya açılmıştır (World Bank, 2017:3, 4, 29, 30, 40-48).

ERMENİSTANIN AZERBAYCAN'A KARŞI YÜRÜTTÜĞÜ TERÖR SAVAŞI

Azerbaycan'da gerçekleşen bir çok terör olayı Ermeni terörünün sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ermeni terör teşkilatlarının tarihi XIX yüzyıla kadar uzanmaktadır. 1887 yılında kurulmuş "Armenakan", sonradan "Hınçak" ve "Daşnaksütyun" partileri ilk bu türden teşkilatlardandı. Seksenli yılların sonlarında ve bağımsızlığımızın ilk yıllarında Ermenilerin gerçekleştirdiği olaylarda yoğunluk görülmektedir. Hedef seçilen bölgeler genellikle Karabağ ve Bakü'ydü.(tasam.org)

Ermeni terör haraketlerinin yakın bi tarihi örneği olarak Hocalı soykırımı yapılmıştır. Hocalı katliamının ana amacın psikolojik bir avantaj sağlamak olduğu amaçlanmıştır. Hocalı'da soykırımın yapıldığı gece 613 kişi öldürülmüştür. O günlerde sivil insanların can kayıpları 2000 kişini bulmuştur. Hocalıda erkek, kadın ve çocuk katil edilmiştir. Soykırım, Uluslararası hukukta etnik bir grubun diğer bir grubu etnik ve dini inançlarına göre ortadan kaldırmasıdır. Hocalıda yaşananlar soykırım ve insanlığa karşı işlenmiş bir suçtur.

19 Mart 1994`de "20 Yanvar Metro İstasyonu" patlatılmış ve sonuçta 14 kişi ölmüş, 47 kişi yaralanmıştır. Bir başka olay 13 Haziranda gerçekleşmiş, "Gençlik" metro istasyonu patlatılmış, 13 kişi ölmüş, 42 kişi yaralanmıştır. Ermeni terörü tarih boyu zaman zaman Azerbaycanın Ermeni terör saldırılarına maruz kaldığı görülmektedir. Ermeni terörüne Azerbaycanın maruz kaldığı daha çok örnekler vardır. Çalışmada esasen Ermeni terörüne karşı Azerbaycan ve Türkiyen'in ilgili kurumlarının kapasitelerinin artırılması ve ortak kurumsal mekanizmaların oluşturulması araştırılmıştır.

ERMENİ FAŞİZMİNİNİN VE TERÖRÜNÜN YENİLDİĞİ KARABAĞ ZAFERİ

27 Eylül 2020 tarihinde Azerbaycan, kapsamlı bir harekât ile Ermeni işgal unsurlarına karşı operasyon başlatmış, 10 Kasım 2020 itibarıyla savaşın mutlak galibi olmuştur. 30 yıl işgal altında olan Karabağ Sorunu'nun çözüme kavuşturulması, bölgede yeni reallıklar ortaya çıkarmıştır. Dahası bu süreç, Minsk Grubu ve BMGK'nın yetersizliğini de ortaya koymuştur. 44 günlük savaşta, hem de takip eden süreçte Ermeni faşizminin ve yıllardı devam eden Ermeni terörünün yendiğimiz bir kez daha ortaya çıkmıştır. Karabağ zaferinin uğurlarını mümkün eden şartlar siyasi irade, milli birlik, ekonomik güç, Türkiye ve Azerbaycan stratejik ittifakı ve askeri işbirliği olmuştur. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, büyük bir stratejist ve tarihi lider olarak yürütüğü proaktif siyasetinin sonucu olarak, topraklarımızı işgalden kurtarmış ve düşmana 20-30 yıl etkilerini ciddi hiss edeceği ders verilmiş ve yıllardı Ermeni işgalinde olan topraklarımız Azerbaycan'ın müzaffer Başkomutanı İlham Aliyev'in liderliğinde Azerbaycan ordusu öz topraklarını Ermeni faşizminden azad etmiş ve toprak bütünlüğümüz berpa edilmiştir.

Azerbaycan ve Türkiye Terörla Mücadelede Her Düzeyde Kapasite Geliştirilmesi

Bu bağlamda, küresel toplum ve uluslararası kuruluşlar tarafından terör ve suçla mücadele etmek için her düzeyde kapasite geliştirilmesi kurumsal çerçeve veya kurumsal mekanizmalar ve araçlar denildiğinde bunlardan ne anlaşıldığının bilinmesi, hem kavramsal düzlemde, hem de pratik açıdan önem taşımaktadır. Terörle mücadele etmek için her düzeyde kapasite geliştirilmesi kurumsal çerçevenin güçlendirilmesi için Azerbaycan ve Türkiye Devletleri için özetle şu öneriler yer ala bilir:

(a) İki ülke arasında tutarlı ve koordineli yaklaşımların geliştirilmesi;

(b) Yerel ve ulusal ölçekte tüm seviyelerde terörla mücadele etmek için faaliyet ve politikaların koordinasyonu ve uygulanması için gerekli mekanizmaların kurulması veya güçlendirilmesi;

(c) Terörle mücadele etmek için ulusal stratejilerin hazırlanması ve geliştirilmesi konusunda gerekli adımların atılması ve ulusal öncelikleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak uluslararası işbirliği yoluyla stratejilerin geliştirilmesi ve desteklenmesi;

(d) Bütün terörle mücadeleni destekleyen etkili ve verimli kanunları yürürlüğe koyarak, gerekli altyapıyı sağlayarak devlet kurumlarını güçlendirmelidir.

(e) Terörle mücadele etmek için Azerbaycan ve Türkiye yerel düzeyde, ulusal düzeyde koordinasyon yapılarının kurulmasını veya geliştirilmesini temin edilmelidir.

Sonuç

Azerbaycan'ın ikili düzeyde, çok taraflı forumlarda ve özellikle Birleşmiş Milletlerde iyi yönetişimi teşvik etmek, silahlı çatışmaların çözülmesi, krizden korunmak Azerbaycan'ın küresel sorumluluğunun bir parçasıdır. Bu noktada, bölgesel ve küresel barışın ve istikrarın artırılmasına katkı verilmesi bu başlık altında ele alınması gereken önemli hususlar olarak öne çıkmaktadır.

BM tarafından üye ülkeler için 2030 yılına kadar uygulanması için yükümlülüğüne tabi tutulan 17 sürdürülebilir kalkınma amaçları ve bu amaçlar içerisinde yer alan 16 numaralı amaçda özellikle terör ile mücadele etmek için her düzeyde kapasite geliştirilmesi adına ilgili ulusal kurumların uluslararası işbirliği yoluyla ilgili ulusal kurumların güçlendirilmesi *amacını esas alarak Türkiye ve Azerbaycan terör ile mücadele kapsamında ulusal kurumlar arasında iş birliğinin güçlendirilmesi ve Terörle Mücadelede İki Ülkenin İlgili Kurumların İşbirliği ve*

Koordinasyonu Merkezinin kurulması bölgede barışın ve güvenliğin temin edilmesi için daha etkili olacağı düşünülmektedir. Ermeni terörü ile mücadelede her iki ülkenin işbirliği son derece önemlidir ve aynı zamanda bölgenin güvenliği ve kalkınması bakımından oldukça büyük önem arz etmektedir (UN General Assembly, 2015: 30).

30 yıla aşkın devam eden işgal sona erdirilsede Ermeni terörü tarih boyu her iki ülkenin en çok maruz kaldığı düşünüldüğünde, Ermeni terörü ile birlikte mücadele etmek ve karşısını almak için her iki ülkenin ilgili kurumlarının karşlılıklı işbirlikleri ile kapasitelerinin güclendirilmesi ve ortak faaliyetlerin yapılması önem arz etmekdedir.

Kaynakça

Bouckaert, G., Loretan, R., & Troupin, S. (2016). *Public Administration and the Sustainable Development Goals*. International Institute of Administrative Sciences.

Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2010). *The Worldwide Governance Indicators: A Summary of Methodology, Data and Analytical Issues* (Draft Policy Research Working Paper). *World Bank Policy Research Working Paper No. 5430*. Washington, D.C. https://doi.org/10.1017/S1876404511200046

Kaufmann, D., Kraay, A., & Zoido-Lobatón, P. (1999). *Governance Matters* (The Policy Research Working Paper Series No. 2196). *World Bank Policy Research Paper*. Washington, D.C.

UN General Assembly, 2015

World Bank. (2017). *World Development Report: Governance and the law*. *International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank*. Washington, D.C.: The World Bank. https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0950-7. 3, 4, 29, 30, 40-48

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI`NDA ERMENİ TERÖR ÖRGÜTLERİNİN EYLEMLERİ VE TERÖRİZMLE MÜCADELE

Murteza HASANOĞLU[1]
Asim MEMMEDOV[2]

Özet

Bildirinin amacı , post-sovyet döneminde Ermeni terör örgütlerinin Azerbaycan`a karşı oluşturduğu tehditlerin, gerçekleştirdikleri eylemlerin, Ermenistan devletinin bu örgütleri Karabağ bölgesinde konuşlandırma faaliyetlerinin incelenmesidir. Araştırmanın bir diğer amacını, 27 Eylül - 9 Kasım 2020 tarihlerinde yaşanan ve Azerbaycan`ın kesin zaferi ile sonuçlanan İkinci Karabağ Savaşı sırasında Ermeni terör örgütlerinin Azerbaycan`a karşı olan mücadelesini araştırmak oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan metodoloji ve yöntem: Çalışma, konunun tasvir ve yorumlanmasına yönelik bir araştırma metodolojisine sahip olacaktır. Ermeni terör örgütlerinin oluşum süreci, gelişim aşamaları, amaçları, örgütsel yapıları, yöntemleri, giriştikleri eylemler, Ermenistan devleti, Ermeni diaspora örgütleri ve Ermeni kilisesi ile ilişkileri incelenecek ve bu konuda yazılmış bilimsel çalışmalardan, resmi dökumanlardan, gazete haberlerinden, istatistiksel verilerden yararlanılacaktır. İkinci Karabağ Savaşı sırasında hangi Ermeni terör örgütlerinin Ermenistan saflarında savaştıkları konusunda Azerbaycan devletinin resmi açıklamaları ile birlikte bu konuda mevcut olan yerel ve uluslararası haber kaynaklarının verilerinden yararlanılacaktır. Araştırmanın bilimsel önemine gelince, öncelikle belirtmek gerekir ki, Ermeni terör örgütleri ile ilgili çok sayıda bilimsel araştırma bulunmaktadır. Fakat Ermeni terör örgütlerinin Azerbaycan`a yönelik eylemleri, Ermenistan devletinin bu örgütlerden kendi amaçları doğrultusunda yararlanması konusunda mevcut araştırmaların sayısı yetersizdir. İkinci Karabağ Savaşı sırasında Ermenistan Azerbaycan`a karşı hem Ermeni terör örgürlerinden, hem de PKK gibi uluslararası bölücü örgütlerin gücünden yararlanmıştır. Araştırmada bu konular geniş bir biçimde ele alınacak ve incelenecektir. Araştırma sonucunda öne sürülen hipotezler doğrulanmaya çalışılacaktır. Özellikle, Ermeni terör örgütünün Ermenistan devleti ile olan bağlantıları, Ermenistan`ın terör örgütlerini işgal ettiği Azerbaycan topraklarına konuşlandırması, Ermeni terör örgütü elemanlarının İkinci Karabağ Savaşı`nda Azerbaycan`a karşı savaşmaları, PKK başta olmakla diğer bölücü terör örgütlerinin savaşta yer aldıkları savları incelenen kaynakların yardımı ile doğrulanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: terör, terör eylemleri, ermeni terörü, ermeni terör örgütleri, İkinci Karabağ savaşı

[1]Assoc. Prof., Azerbaijan State Administrative Academy, 0000-0003-3734-4045 m_hasanoglu@yahoo.com.tr
[2]Assoc. Prof., Ganja State University, 0000-0001-9517-5214 asim_gdu@yahoo.com

ACTIONS OF ARMENIAN TERRORIST ORGANIZATIONS in the SECOND KARABAKH WAR AND THE FIGHT AGAINST TERRORISM

Abstract

The purpose of the paper is to examine the threat posed by the Armenian terrorist organizations against Azerbaijan, their actions in the post-Soviet period, and the efforts of the Armenian state in the deployment of these organizations in the Nagorno-Karabakh region. Another purpose of the research is to investigate which Armenian terrorist organizations fought against Azerbaijan in the ranks of the Armenian army during the Second Karabakh War, which took place from September 27 to November 9, 2020 and resulted in the decisive victory of Azerbaijan. The official documents and information of the Azerbaijani state and the data of local and international news sources on this subject will be used to determine which Armenian terrorist organizations fought on the side of Armenia during the Second Karabakh War. As for the scientific importance of the research, first of all, it should be noted that there are many scientific studies on Armenian terrorist organizations. However, the number of available studies on the actions of Armenian terrorist organizations against Azerbaijan and the Armenian state's use of these organizations for its own purposes is insufficient. During the Second Karabakh War, Armenia benefited from both Armenian terrorist organizations and the power of international separatist organizations such as the PKK against Azerbaijan. In this study, these issues will be discussed and examined in a broad way. As a result of the research, the hypotheses put forward will be tried to be confirmed. In particular, the connections of the Armenian terrorist organization with the Armenian state, the deployment of Armenian terrorist organizations to the occupied territory of Azerbaijan, the fighting of members of the Armenian terrorist organization against Azerbaijan in the second Karabakh War, the claims of the PKK and other separatist terrorist organizations in the war will be verified with the help of the sources studied.

Keywords: terror, terrorist acts, Armenian terror, Armenian terrorist organizations, Second Karabakh war

1. GİRİŞ

Bugün dünyada hiçbir devlet,var olan postmodern tehditleri devlet sınırlarını koruyarak engelleyemez. Dünya nüfusunun hızla artması ve silahların, bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi, tehdit türlerini önemli ölçüde artırmış, ulusal sınırları aşan "yeni nesil" tehditler yaratmıştır (Battersby ve Siracusa, 2009: 9). Terör, bu tehditlerin en tehlikeli ve yaygın olanlarından biridir.

Terörizmin arkasındaki nedenler son derece çeşitlidir: bunlar iç ve dış, siyasi, ekonomik, dini, etnik, kültürel vb. olarak sıralanabilir. İnsan güvenliğine yönelik en yaygın ve en tehlikeli terör tehditlerinden biri uluslararası terörizmdir. *Uluslararası terörizm, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan* yeni *bir tehdit değildir.* Dolayısıyla terörün tarihi insanlık tarihi kadar eski olmuş ve her zaman devletler için bir tür güvenlik tehdidi teşkil etmiştir.

Azerbaycan, Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte terörden en çok etkilenen ülkelerden biridir. Ermeni terör örgütleri, her iki ülkenin ulusal güvenliğine yönelik terör eylemlerinin organizatörleri arasında ilk sırada yer almaktadırlar. Ermeni terör örgütleri, özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Azerbaycan`ı ve vatandaşlarını ana hedef olarak belirlemişlerdir. Böylece 1991`den bu yana geçen otuz yılda Ermeni terör saldırılarından en çok Azerbaycan Cumhuriyeti zarar görmüştür. Karabağ ve işgal altındaki topraklarda gerçekleştirilen terör eylemleriyle yetinmeyen bu kana susamış gruplar, hain ayrılıkçı amaçlarına ulaşmak için başkent Bakü başta olmak üzere ülkenin çeşitli bölgelerinde terör eylemleri gerçekleştirmiş, hatta farklı ülkelerde bile Azerbaycanlılara karşı bu tür eylemlerden çekinmemişlerdir. İkinci Karabağ Savaşı sırasında Ermeni terör örgütleri, aralarında PKK`nın da bulunduğu bir dizi uluslararası terör örgütleri ile işbirliği yapmış, savaş esnasında Azerbaycan`a karşı *birçok* terör faaliyetinde bulunmuşlardır.

2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE *ERMENİ* KOMİTELERİ VE TERÖRÜ

Terör, zayıfların silahıdır ve bu nedenle terörist gruplar gerilla savaşı yerine terör gibi daha kolay bir yöntemi tercih etmektedirler. Bugün dünyanın birçok yerinde etnik teröre rastlamak mümkündür (Cohen, 1994: 328). Sri Lanka`da Tamil, Kuzey İrlanda`da IRA, İspanya`da ETA, Türkiye`de PKK, ASALA gibi terör örgütleri dünya çapında bilinen etnik terörizmin açık örnekleridir. Bir terör eylemi oluşu itibariyle ideolojik, etnik ya da dini saikler içerebilir. Ermeni terör örgütleri bu tür eylem sergileyen gruplara örnek olarak gösterilebilir. R. Sevdimaliyev, kuruluşundan günümüze Ermeni terörizminin karakteristik olduğuna dikkat çekerek terör faaliyetlerinin hususiyetlerini şu şekilde açıklar: (Севдималиев, 2011: 33-47):

1. Uluslararası terörizmin yirminci yüzyıl süreçlerinin bir ürünü olduğu kabul edilmektedir. Ancak 19. *yüzyıldan itibaren* Ermeni terörü, başından beri uluslararası terörizmin göstergelerini içeriyordu ve örgütsel, sistemli ve planlıydı.

2. Başladığı tarihten günümüze kadar Ermeni terörizmi diğer ülkelerde terörizmin artmasına "katkı" sağlamış, adeta diğer terör örgütleri için bir "akademi" haline gelmiştir.

3. Ermeni terörü, başlangıcından bu yana zulüm ve şiddet eğilimi ile karakterize edilmiştir. Bu sadece diğer milletler için değil, Ermeniler için de geçerliydi. Bunun en bariz örneklerinden biri Sumgayıt`ta yaşananlardır. Ayrıca ASALA`nın kurucusu A.Hakobyan, 1 Ağustos 1980`de New York Times`a verdiği bir röportajda bu gerçeği doğrulayarak şu ifadeyi kullanmıştır: "Düşmanlarımız Türkler , NATO ve yanımızda olmayan Ermenilerdir".

4. Ermeni terör örgütleri yabancı ülkelerin dikkatini çekmek ve kitlesel etki yaratmak için öncelikle nüfusun yoğun olduğu yerlerde terör eylemlerini gerçekleştirmektedir. Hemen ardından saha temsilcilerini ve gazetecileri bilgilendirmek ve onları olay yerine davet etmek ana özelliğidir.

5. Yerleşim yerlerinin yıkılması, kadınlara ve çocuklara zulüm, tarihi ve kültürel anıtların tahrip edilmesi Ermeni terörizminin bir başka özelliğidir. Bu özellik, 1905 yılında Taşnaksutyun tarafından kabul edilen "Kafkas Projesi"ne de dahil edilmiştir.

6. "Büyük Ermenistan" hakkında ideolojik bir mit yaratmak. Bağımsızlık sonrası dönemde, Ermeni terörü Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ulusal güvenliğine yönelik en büyük tehdit olmaya devam etti. Modern anlamda terörizmin oluşumunda ve gelişmesinde müstesna bir rol oynayan Ermeni terörü, terörizmin tüm sınıflandırmalarına giren, aynı zamanda her türlü terörün özelliklerini de yansıtan bir terörizm türüdür. Etnik terörizm, ayrılıkçı terörizm, uluslararası terörizm, devlet terörizmi ve devlet terörizmi politikasının hemen hemen tüm özelliklerini yansıtmaktadır.

Ermeni terörü, her şeyden önce etnik terörizmin bir türüdür. Etnik terör, hayatta kalabilmek için ulusal ayrımcılığa ve ayrılıkçılığa dayanır. Ayrıca Ermeni kimliğinde olduğu gibi etnik terör faaliyetleri de bazı etnik grupların ulusal kimliklerinin oluşmasında kilit rol oynamaktadır. Çünkü bu tip terör faaliyetleri sonucunda etnik terörizmin asıl amaçlarından biri olan etnik bilinçte "biz" ve "onlar" düşüncesi yerini almaktadır (Byman, 1998: 156). Etnik bilincin ayrılmaz bir parçası haline gelen "biz" ve "onlar" ayrımcılığı, terör örgütlerinin ait oldukları etnostan aldığı desteğin artmasına yardımcı olmaktadır. Ermeni terörü, ortaya çıktığı tarihten itibaren uluslararası terörizmin tüm özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Uluslararası terörizm, bireysel suçlardan tüm şehirleri, ülkeleri ve bölgeleri kapsayan suçlara kadar küresel ölçekte tüm insanlığa tehdit etmektedir. Uluslararası terörizm, özel bir ulusötesi suç türü olarak, aralarında siyasi bileşimin ayırt edilebileceği bir dizi benzersiz özelliğe sahiptir. Diğer suç türlerinden farklı olarak, terörizm yalnızca siyasi sonuçlara sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda belirli siyasi çıkarların da ürünüdür. Hem siyasi hem de siyasi olmayan nedenleri olabilir. Uluslararası terör eylemleri genellikle kamu politikasını değiştirmeyi, devletler, ülkeler ve halklar arasındaki dostane ilişkileri baltalamayı amaçlar. Dış politikada ciddi etkiye sahiplerdir. Uluslararası durumu karmaşıklaştırır, devletin toprak bütünlüğünü ve güvenliğini tehdit eder ve uluslararası işbirliğinin önünde engeller yaratır. Bölgesel çatışmalarda terörün kullanılması, düşman taraflar arasında bir anlaşmaya varma yollarını karmaşıklaştırır ve irrasyonel cezalandırma sürecini önemli ölçüde baltalayan mantıksız cezaları kışkırtır.

"Ermeni" ve "Türk" ayrımcılığına dayanan, ikincisinin yaşam hakkını hiçe sayan, etnik terör ve ayrılıkçılığın en bariz örneklerinden biri olan Ermeni terörü, 19. yüzyılda ortaya çıkmış ve ermeni ulusal kimliğinin şekillenmesinde rol oynamış ve onunla bütünleşmiştir.

Ermeni terörizmi beş aşamaya ayrılabilir:

- 19. yüzyıl - oluşumun ilk aşaması;

- 1905-1920 - *Türkiye Cumhuriyetine* ve Azərbaycan *Cumhuriyetine* karşı sistematik, organize, maksatlı, dış destekli terör faaliyetleri;

- 1920-1960 - Göreceli durgunluk dönemi;

- 1970-1980 - Soğuk Savaş dönemi;

- 1990`dan günümüze uzanan yeni bir aşama.

ASALA, Ermeni terörizmini en açık şekilde temsil eden örgütlerden biridir. Gerçek hedefi Türk devleti ve Türkler olan bu örgütün kuruluşundan bu yana Azerbaycan da hedefleri arasında yer almıştır. Bağımsızlıktan sonra Azerbaycan'da Ermeni terör örgütleri birçok terör eylemleri yapmıştır. Azerbaycan Petrol Akademisi'nde ve Bakü metrosunda yapılan terör eylemleri ermeni terör örgütlerinin gerçekleştirdikleri terör faaliyetlerinin örneklerindendir.

ASALA kurulduğu 1975 yılından bu yana dört kıtada (Kuzey Amerika, Asya, Avustralya ve Avrupa), sekizi Türkiye'de, biri İtalya'da ve bir ABD'de olmak üzere çok sayıda terör eylemi gerçekleştirmiştir. O dönemde IRA`dan sonra dünyanın en çok terör eylemini gerçekleştiren grubu ASALA, toplamda 200 'den fazla şiddet eylemi gerçekleştirmiştir. "ASALA", "3 Ekim", "Orly", "9 Haziran", "Ermeni Gizli Ordusu", "Yeni Ermeni Direnişi", "Fransız Eylül Örgütü", "15 İsviçre Grubu", "Altın Ermeni Ordusu", "Dünya Cezalandırma Teşkilatı" , 28 Mayıs, "Ermeni Ulusal Komitesi", "Ermeni Halk Devrimci Hareketi", "Ermeni-Rum Kıbrıs Rum Teşkilatı" ve "Kıbrıs Ermenilerini Mücadeleye Çağırıyor" terör grupları aracılığıyla Türklere karşı bir dizi terör eylemleri gerçekleştirdi. (Bicik, 2015). : 248-250). ASALA lideri Agop Agopyan`ın 28 Aralık 1988`de Atina`da öldürülmesinin ardından örgüt ASALA-MR, ASALA-PMLA ve SASSOON olmak üzere üç gruba ayrıldı. "Ermeni Soykırımı için Adalet Komandoları" olarak bilinen terör örgütü JCAG (Justice Commandos Against Armenian Genocide), 1975 yılında Taşnaklar ve onun ABD uzantısı Ermeni Devrimci Federasyonu tarafından ASALA ve ASALA'ya rakip olarak Beyrut'ta kuruldu. Taşnakların askeri bir kanatı olarak görev yapmıştır. (Kantarcivb., 2003: 111).

3. ERMENİ TERÖR ÖRGÜTLERİNİN İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI ÖNCESİ FAALİYETLERİ

Türk ordusunun Kuzey Irak`taki PKK karargahını yok etmesi sonucu ağır kayıplara uğrayan PKK, 1992 yılından bu yana militanlarının bir kısmını Ermenistan`a taşıyarak orada faaliyet göstermeye başlamıştır. 19-20 Mayıs 1992`de PKK terör örgütüne mensup bir grubun Ermenilerle birlikte Azerbaycan`a karşı savaşmak üzere üç araba ile Urmiye`den Ermenistan`a hareket ettiği bilinmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev` uluslararası etkinliklerde, işgal altındaki topraklarda Ermenilerin haşhaş ekip bunları Avrupa ülkelerine naklettiklerini belirtmiştir. (İlham Aliyev`in Avrupa Parlamentosuna Rapor, 2001). İşgal zamanında Karabağ kara para aklama için önemli bir merkez haline gelmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan gelen raporlar, uluslararası terörle mücadelenin ülkenin dış politikasının önceliklerinden biri olduğunu gösterir. Ancak ilginçtir ki Amerika Birleşik Devletleri dünyanın farklı bölgelerinde faaliyet gösteren 500`den fazla terör örgütünden sadece kendi ulusal çıkarlarına tehdit oluşturanlarla işgilenmektedir. Bu tür bir ayrımcılık, ASALA ve Taşnaksütyun gibi birçok uluslararası terör örgütüyle işbirliği yapan ve ABD dahil birçok ülke vatandaşlarına karşı kanlı suçlar işleyen Ermeni terör örgütlerinin Amerika'nın saydığı terör örgütleri listesinde yer almaması anlamına gelmektedir. Öte yandan, Ermenistan, bölgedeki terör politikasına, birçok terör örgütüne maddi ve teknik yardımda bulunmasına ve uluslararası terör örgütü mensuplarına barınak sağlamasına rağmen, Amerikalı uzmanlar tarafından uluslararası terörizmi destekleyen ülkeler listesinde yer almamaktadır. (Sevdimaliev, 2004: 187).

Ermeni terörü, Karabağ ve işgal altındaki topraklarda yoğunlaşmaya başlarken, diğer yandan bölgedeki diğer ülkelerde, özellikle Ermenilerin yaşadığı bölgelerde propaganda faaliyetlerini artırdı. SSCB`nin dağılmasından önce de Azerbaycan`da aşırılık yanlısı faaliyetlerde bulunan Ermeni terör örgütleri kuruldu. Bunlardan biri, 1980'lerin ikinci yarısında Azerbaycan`ın ayrılmaz bir parçası olan Karabağ`da faaliyet gösteren şiddet yanlısı Ermeni örgütü Krunk`tur. Ana hedefleri, Dağlık Karabağ`ı Azerbaycan`dan ayırmak ve her şekilde Ermenistan ile birleştirmek olmuştur. Böylece Ermenistan ve Karabağ`da yaşayan Azerbaycanlıları terör eylemleri yaparak zorla kovmaktan çekinmemişlerdir. Bu örgüt, SSCB Yüksek Sovyeti`nin 24 Mart 1988 tarihli kararıyla feshedilse bile faaliyetlerine devam etmiştir.

Krunk örgütünden daha ayrılıkçı ve provokatif olan "Karabağ Komitesi"nin de temel amacı Karabağ bölgesini Ermenistan ile birleştirmektir.

ASALA ve Haydad gibi terörist gruplar, Azerbaycan`ın işgal altındaki topraklarına kasten konuşlandırılmış ve bu alanlarda askeri eğitim üsleri kurmuşlardır. Aralarında Lübnan vatandaşı Ter-Grigoryan`ın Kelbecer`deki "Dönen Kahramanlar", Laçın`da Samoyan`ın PKK özel grubu, Zengilan`da Hamas`ın Ziyaddin el-Qisas`ı ve Hankendi`deki Yunan Ulusal Dirilişi`nin de aralarında bulunduğu onlarca terörist örgüt faaliyetlerini sürdürdüler (Terörizm, 2016: 13). Bu terörist grupların dünyanın pekçok bölgesinde terör faaliyeti gerçekleştirdiklerine dair bilgiler mevcuttur.

1988 yılından itibaren Ermenistan`da terörizm devlet terörü düzeyine yükselmiştir (Sevdimaliev, 2004: 187). Böylece Ermeni devleti Karabağ`ı ve yedi çevre bölgeyi işgal ettiğinde, bölücü faaliyetleri örgütleyip desteklemiş, bilgi, teçhizat ve uzman desteğiyle terör faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. En önemlisi, eski Ermenistan Cumhurbaşkanı R. Koçaryan, Dağlık Karabağ`da Azerbaycanlılara yönelik bir dizi terör eylemine doğrudan katılmış, sivil halka yönelik katliamlar yapmış ve iktidara geldikten sonra işgal altındaki Azerbaycan topraklarını terör örgütlerinin merkezine çevirmiştir (Shikhaliyev , 2011: 179).

Azerbaycan'da işlenen 30`dan fazla terör eyleminin Erivan önderliğinde planlandığı ve gerçekleştirildiği kesin olarak tespit edilmiştir. Bu terör eylemleri sonucunda 2 binden fazla Azerbaycan vatandaşı şehit olmuştur. Bu olayların araştırılması neticesinde, Ermeni özel servis çalışanlarının bu eylemlere doğrudan katıldığı kanıtlanmıştır. (Sevdimaliev, 2004: 188).

1994 yılının sonlarında, amacı siyasi rakiplerini egale etmek, politik ve iktisadi istihbaratı yok etmek ve uyuşturucu geçişini kolaylaştırmak olan Dro terör örgütü ortaya çıkmıştır. Bu grubun Taşnaksutyun'un bir yan kuruluşu olduğu ve partinin en üst yönetim organının gizli bir kararıyla kurulduğu ortaya çıkmıştır.

Ermeni soruşturma organlarına sunulan tüm belgeler 1991 yılının Şubat-Mart aylarında Ayastani Anropetutyun gazetesinde yayınlanmıştır. Çok sayıda cinayet işlediği bilinen terör örgütünün üyelerinin çoğu, ana yöntemi terörizm olan Taşnaksutyun üyeleriydi. Bu kez, Ermeni toplumu, kendi vatandaşları olan, aynı millet ve dinin vatandaşlarından oluşan bir terör örgütü olan iç terörle karşı karşıya kalmıştır (Novruzoğlu, 2006: 141). Ancak Ermeniler her zaman olduğu gibi bu tehlikeli olaya kayıtsız kalmışlardır.

Bugün Ermeni terörü, uluslararası ve küresel terörizmin en bariz örneklerinden birini teşkil eder. (Sevdimaliev, 2011: 65) Ermeni terörü, terör örgütlerinin sayısı, işlenen terör eylemlerinin sayısı, kullanılan yöntemlerin zenginliği açısından 19 ve 20.yüzyıl başlarındaki imajlarından farklılık göstermektedirler.

4. İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI VE ERMENİ TERÖRÜ

27 Eylül`de bir karşı taarruzla başlayan ve Vatan Savaşı olarak nitelendirilen İkinci Karabağ Savaşı sadece 44 gün sürmüştür. Bir buçuk ay boyunca Ermenistan, Karabağ, yurtdışında yaşayan Ermeniler, PKK, PYD/YPG, ASALA ve Ortadoğu`daki diğer terör örgütlerinin işgalci ve cani ordusuna göğüs geren şanlı Azerbaycan Ordusu, bir zafer tarihi yazmıştır. Dönüm noktası olan bu savaş için eğitim ve askeri müfrefatta çok şey yazılmış ve yazılmaya devam edecektir. (http://newtimes.az/en/politics/6987/).

44 günlük İkinci Karabağ Savaşı`nda ağır bir yenilgiye uğrayan Ermenistan, geleneksel terör faaliyeti yöntemini tercih etmeye başlamış ve bu amaçla yeni bir terör örgütü kurmuştur.

Türkiye`de Asılsız Soykırımla Mücadele Derneği (ASIMED) Başkanı Savaş Eğilmez, Ermeniler tarafından kurulan yeni bir terör örgütünün "Askeri Vatanseverler Okulu" (Poga) adı altında faaliyete geçtiğini beyan etmiştir. (https:// axar.az/news /gundem/578508.html).

27 Eylül 2020`de başlayan ve 44 gün süren İkinci Karabağ Savaşı`nda ağır bir yenilgiye uğrayan Ermenistan, tarihi alışkanlıklarından vazgeçmeden küresel güçlerin yönlendirmesi ve desteğiyle çıkış yolunu terör örgütlerinde aramaya başlamıştır.

Karabağ`ı geri alma hayaliyle kurulan terör örgütü "Askeri Vatanseverler Okulu" 29 Mart 2021`de faaliyete geçmiş ve okul adı altında farklı yaş gruplarından Ermenileri toplayarak askeri eğitim vermeye başlamıştır.

Bu örgütün faaliyetleri radikal Ermeni milliyetçiliği ve Türk düşmanlığı üzerine kurulu olup Ermenileri her fırsatta yeni bir savaşa davet etmektedir. "Türkler her zaman düşmandır", "Zayıf olmaya hakkımız yok", "Büyük güç olalım ve mağlup olmayacağımızı dünyaya ispat edelim", "Yeniden güçlü olmaya ve bir halk ordusu olmaya mahkûmuz" gibi söylemler yeni kurulan terör örgütünün söylemleri arasında yer almaktadır.

Okul, eğitim için bir ücret talep etmez ve faaliyetlerini sosyal ağlarda tanıtanlara 100 dolardan fazla ödeme yapmaktadır. Kuruluş, mühimmat almayı, eğitmen kiralamayı, seyahat ve diğer masraflar için yeterli finansmana sahip olmayı hedeflemektedir. Okulun mali desteğini ABD, California`da sağlık sektöründe çalışan Ermeni bir işadamı olan Vrej Grigoryan ve yurtdışındaki Ermeni diasporasının temsilcilerinden sağlamaktadır. Ayrıca okul, PKK ve ASALA terör örgütlerinden de maddi destek almaktadır. Avrupa ve Orta Doğu'dan paralı askerler çekmektedir. (https://news.milli.az/armenia/970898.html).

Paralı askerler ücretsiz askeri eğitim ve öğretimin yanı sıra maddi destek de alır. Terör örgütü, 18-55 yaş arası tüm Ermeni vatandaşlarını ve diğer ülkelerden Ermenileri Türkiye ve Azerbaycan'a karşı savaşmaya çağırır. Okuldaki eğitimler arasında çeşitli ateşli silahların kullanımı, göğüs göğüse çarpışma ve bıçaklı dövüş, patlayıcıların hazırlanması ve uygulanması, zorlu arazi ve iklim koşullarında hayatta kalma yer almaktadır. Yılın dört mevsimine uygun ve teorik dersleri de içeren 90 günlük bir program kapsamında eğitimler veren okul, 1 Ağustos 2021'de Poga yeni eğitim kurslarına başlamıştır. Esasında bu ve benzeri terör örgütlerinin gelecekte Ermenistan ve Ermeniler için ciddi sorunlara yol açacağı düşünülmektedir. Okulda yetiştirilenler, kendileri gibi düşünmeyen Ermenileri düşman olarak görüp onlara karşı da *harekâta geçmeleri olasıdır*.

Ermenistan'da faaliyet gösteren bu terör örgütü *takip edilmeli ve bu örgüte karşı* gereken güvenlik önlemleri *alınmalıdır.* Rusça yazılan ermeni kaynaklarında Ermenistan'da faaliyet gösteren sözde "Askeri Vatanseverler Okulu" (Poga) hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Daha önce, Birinci Karabağ Savaşı sırasında Ermeni istihbarat taburunun komutanı olan Vova Vartanov'un başkanlığını yaptığı VOMA adlı bir terör örgütünün Ermenistan'da faaliyet gösterdiği biliniyordu.

Azerbaycan Başsavcılığı, VoMa terör örgütünün kurucusu ve Ermeni vatandaşı Vladimir Vartanov hakkında ceza davası açmıştır. (http://interfax.az/view/818378/az).

Soruşturmaya göre, Vladimir Vartanov ve diğerleri, 2014 yılında Ermenistan Cumhuriyeti topraklarında Azerbaycan Cumhuriyeti ve vatandaşlarına karşı terör eylemleri gerçekleştirmiştir. İnternet kaynaklarını kullanarak VoMa adında bir paramiliter örgüt kurarak, yabancı kökenli Ermeni vatandaşlarının yanı sıra Asala, PKK ve diğer terör örgütlerinin üyelerini VoMa'ya katılmaları ve askeri tatbikatlara katılmaları için kendi bünyesine almışlardır. "Dağ Atıcı yedek Taburu" (VoMA Taburu) bir suç grubu olarak tanımlanmıştır.

Olayla bağlantılı olarak, Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısı Madde 100.2 (saldırgan savaşın yürütülmesi), 120.2.1 (bir suç örgütü tarafından kasten adam öldürme), 279.3 (kanun tarafından öngörülmeyen silahlı grupların oluşturulması), 318.2 (Azerbaycan Cumhuriyeti devlet sınırı) "Yasadışı geçiş) ve diğer maddelerden ceza davası açılmış, soruşturma Başsavcılığın Soruşturma Dairesine devredilmiştir.

5. SONUÇ

Ermenistan Azerbaycan'a karşı bir devlet terörü politikası izlemekte ve devlet terörü politikası izleyen bir devlet olarak Azerbaycan'ın sivil nüfusuna karşı terör eylemlerini desteklemekte, planlamakta ve uygulamaktadır. Ermeni terörü, "Büyük Ermenistan" hayalinin yarattığı küresel tehditlerden biridir ve sadece Azerbaycan toplumu için değil, tüm insanlık için bir tehlike kaynağı haline gelmiştir. Ne yazık ki Gregoryen Kilisesi tarafından organize edilen ve sistemleştirilen Ermeni terörü, Ermeni halkı tarafından desteklenen, yabancı devletlerin ve küresel güçlerin çıkarlarına hizmet etmiş ve artık Ermeni devleti tarafından devlet terörü düzeyine yükseltilmiştir. 19. yüzyılın sonlarından itibaren Ermeni terörü, Anadolu ve Kafkasya'da yaşayan Türk-Müslüman halklara karşı sistematik suçlar işlemeye başlamış ve bu suçları işlerken kendi yöntemleriyle teröre yeni anlamlar katmıştır. Ermeni terörü tüm insanlık için ciddi bir tehdit olduğu kadar Azerbaycan halkına karşı en acımasız olanıdır. 1988`den beri Ermenilerin etnik temizliği sonucu binlerce Azerbaycanlı şehit olmuş, bir milyondan fazla Azerbaycan Türkü *kaçkın ve mecburi göçkün* durumuna düşmüş, Ermeni işgali altındaki topraklardaki kültürel ve tarihi mirası yok edilmiş ve Azerbaycan Cumhuriyeti milyar ciddi ekonomik zarara uğramıştır . İkinci Karabağ Savaşı sırasında Ermeni terör örgütlerinin yanı sıra PKK gibi uluslararası terör örgütleri de Azerbaycan ordusuna karşı savaşmak üzere kendi militanlarını Karabağ'a göndermiştir. Ermenistan devleti, savaştan sonra Azerbaycan'a karşı terör yöntemlerini kullanmaya çalışsa da, niyeti zamanla Azerbaycan ordusu tarafından ortaya çıkarılmış ve cezalandırılmıştır. Ermenilerin güçlü bir Azerbaycan devletine karşı simetrik bir savaşı kazanamayacaklarını anlayarak, asimetrik bir savaş için bir takım terör örgütleri oluşturmaya çalışmaktadırlar. Ancak Ermenistan`ın attığı bu adımlar daha ağır bir yenilgiyle sonuçlanacak ve halkı daha zor ekonomik koşullarla karşı karşıya kalacaktır.

KAYNAKÇA

Abdurahmanlı, E. (2019). ASALA Terör Örgütü Nasıl Ortaya Çıktı ve Terör Faaliyetlerinin Amacı. Uluslararası Sosyal Bilimler (2\1), s.66-73.

Baş Prokurorluq Qarabağda döyüşmək üçün muzdluları cəlb edən Ermənistan vətəndaşı barəsində cinayət işi açıb, 12 Eylül 2021 tarihinde http://interfax.az/view/818378/az adresinden erişildi.

Battersby, P., Siracusa J. (2009).Globalization and human security. Rowman& littlefield publishers. Maryland.

Bicik, M. (2015). Ermeni Terörü. Soykırım Yalanı. Ankara: Tutku Yayınları.

Byman, D. (1998). The Logic of Ethnic Terrorism. Studies in Conflict and Terrorism. (21/2).

Cohen R. (1994). The State and Multyethnicity. Cross-Cultural Research, (28/4).

Ermənistanda yeni terror təşkilatı yaradılıb, diaspor və PKK-dan dəstək alır. 28 Ağustos 2021 tarihinde https://news.milli.az/armenia/970898.html adresinden erişildi.

İlham Aliyevin Avropa Parlamentindeki Meruzesi. Respublika. (2001, Eylül 26), s.1.

Kantarcı, Ş. vb. (2003). Ermeni Sorunu El Kitabı. Ankara: Ankara Unviversiteti Yayını.

Novruzoğlu, R. (2006). Genosid...Ecocid. Beynəlxalq Terrorizm Silsiləsindən Erməni Terrorizmi.Bakü: Adiloğlu Yayınları.

Севдималиев, Р. (2004). Международный Терроризм - Глобальная Проблема Современности. Баку: Элм.

Севдималиев, Р. (2011). Международный Терроризм и Политико-Правовые Проблемы Борьбы с Ним. Баку: İndigo.

Şıxaliyev, E. (2011). Ermenistan-Azerbaycan Münagişesi Sivilizasiyalararası Münasibetlər Kontekstinde. Bakü: Elm ve Tahsil Yayınları.

Terrorizm – XXI Asrın Müharibəsi. (2016). Bakü: Polise Destek İctimai Birliyi Yayını.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

RUSYA'NIN TERÖRLE MÜCADELE KAPSAMINDA POST SOVYET ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERİ

Doç.Dr. Ainur NOGAYEVA[1]

ÖZET

Bu çalışma, Rusya Federasyonu'nun ulusal ve bölgesel güvenliğine bir tehdit olan terörizmi ele almaktadır. Makalenin temel amacı, Rusya Federasyonu'nun eski SSCB ülkeleriyle ilişkilerinde terör risklerini değerlendirmektir. Değerlendirme sırasında bu devletlerde yaşanan terör olayların nedenleri/ tetikleyici unsurların belirlenmesi, Rusya tarafından algılanması, sorunların çözümüne ve önlenmesine yönelik ortak formattaki BDT çerçevesinde mücadelesi ele alınacaktır.

Kimi Rus araştırmacılara göre, Beyaz Rusya, Moldova, Ermenistan gibi ülkeler, içlerinde Müslüman nüfusunun az barındırdığından risk grubu olarak algılanmamaktır. Bölgesel güvenlik riskleri ve tehdit algılaması genellikle Rusya'nın güney sınırlarından kaynaklandığını belirtilmektedir. Rusya, bu tehdidi bertaraf etmek adına bağımsızlık kazanmasıyla başlayan dönemde eski SSCB cumhuriyetlerinde askeri üs kurmuş/olanı geliştirmiş, farklı programlar dahilinde mühimmat sağlamış, askeri eğitim ve tatbikatlar yapmıştır. Orta Doğu'daki olayların patlak vermesiyle terör tehdidi öncekinden daha farklı bir boyut almıştır. Çalışmada Rusya'nın hem ulusal çıkar, hem de jeopolitik bağlamda eski Sovyet coğrafyasında etkisi arttırmaya yönelik çabalarına devam edeceği vurgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Rusya, Sovyet sonrası ülkeler, ulusal ve bölgesel güvenlik, dini radikalizm, terörist toplama

RELATIONS OF RUSSIA WITH POST SOVIET COUNTRIES IN THE CONTEXT OF COUNTER- TERRORISM

ABSTRACT

This study examines terrorism that poses a threat to the national and regional security of the Russian Federation. The main purpose of the article is to assess the risks of terrorism in the relations of the Russian Federation with the countries of the former USSR. The assessment will discuss the identification of the causes / triggers of terrorist incidents in these states, their perception by Russia, as well as the bilateral and joint struggle (within the framework of the CIS) to resolve and prevent problems.

According to some Russian researchers, countries such as Belarus, Moldova and Armenia should not be perceived as a risk group, since they have a small Muslim population. It is argued that regional security risks and threat perceptions usually emanate from Russia's southern borders. To eliminate this threat, Russia established / deployed a military base in the republics of the former USSR during the period since independence, supplied ammunition through various programs, conducted military training and exercises. With the outbreak of events in the Middle East, the terrorist threat took on a different dimension than before. The study emphasizes that Russia will continue its efforts to increase its influence in the territory of the former Soviet Union, both in the national interests and in the geopolitical context.

Keywords: Russia, post-Soviet countries, national and regional security, religious radicalism, terrorist recruiting

[1] L.N.Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi (Nur-Sultan/ Kazakistan), Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Profesör Vekili; Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Öğretim Üyesi, e-mail: ainur_nogay@hotmail.com

1. GİRİŞ: TERÖRİZM NE? TERÖRİST KİM?

Latince kökenli "terör" (korku) kelimesinden türeyen terörizmi, Modern siyaset bilimi bir *siyasi aşırılık biçimi* olarak görmektedir. (**Khmylev, 2010, s.55.**). Diğer bir tanıma göre de terörizm, "devlet dışı bir aktör tarafından korku, zorlama veya yıldırma yoluyla siyasi, ekonomik, dini veya sosyal bir hedefe ulaşmak için yasadışı güç ve şiddet tehdidi veya fiili kullanımı" olarak nitelendirilmektedir. Bu tanım, terörizmin yalnızca fiziksel saldırı eylemi olmadığını, aynı zamanda toplum üzerinde uzun yıllar boyunca süren psikolojik etki olduğunu kabul eder (GTI,s.6)

Terörizmin temeli, ekonomik veya politik hedeflere ulaşmak için siyasi şahsiyetlerin ve sıradan vatandaşların sağlığına, mallarına ve canına tecavüz etmektir. Yıllar içinde İsveç Başbakanı Olof Palme, Hindistan Başbakanı İndira ve Rajiv Gandhi, Pakistan Başbakanı Benazir Butto gibi politikacılar teröristlerin kurbanı oldular (**Khmylev, 2010, s.55.**). 11 Eylül terör saldırları ise yeni bir küresel terör sayfasını açmıştır.

Avustralya merkezli dünyanın en etkili 15 düşünce kuruluşu arasında yer alan Ekonomi ve Barış Enstitüsü ve Maryland Üniversitesi tarafından önemli ampirik çalışma olan Küresel Terörizm Endeksi (Global Terrorism Index-GTI) geliştirilmiş olup 2020'de bu Endeksin 8ncisi yayınlanmıştır. Buna göre, bir eylemin GTI endeksine "terör olayı" olarak dahil edilebilmesi için, söz konusu eylemin "devlet dışı bir aktör tarafından kasıtlı şiddet eylemi veya şiddet tehdidi" olması gerekir; "terör eylemi" olarak kabul edilmesi için üç kritere uyması gerektiği anlamına gelir:

1) Olay kasıtlı olmalıdır, yani olay eylemi gerçekleştirenin kasıtlı bir hesaplamasının sonucu olmalı,
2) Olay, mülke zarar vermenin yanı sıra insanlara karşı şiddet de dahil olmak üzere belirli bir düzeyde şiddet veya şiddet tehdidi içermelidir,
3) Olayların failleri yerel düzeyde olmalıdır. Bu veri tabanı Devlet tarafından gerçekleştirilen terör eylemleri içermez.

Bu temel tanıma ek olarak söz konusu veri tabanına dahil edilmek için aşağıdaki kriterlerden ikisinin karşılanması gerekir: 1) Şiddet eylemi siyasi, ekonomik, dini veya sosyal bir amaca ulaşmayı amaçlamalı, 2) Şiddet eylemi, doğrudan mağdurlardan ziyade daha geniş bir kitleye zorlama, korkutma veya başka bir mesaj iletme niyetinin kanıtını içermeli, 3) Şiddet eylemi uluslararası insancıl hukuka aykırı olması gerekir. (GTI, s. 6)

Uzmanlara göre, terörist yöntemlerin varlığının (hayatta kalmasının) temel nedeni, *siyasi hedeflere ulaşmanın bir aracı olarak etkili* olmasından kaynaklanmaktadır. Eylemler yüzünden istikrarsızlık ortamında hem insani, hem de ekonomik zararlar söz konusudur. İstatistikler, öldürülen 1 terörist için ortalama olarak 20'ye kadar kolluk görevlisi ve sivil kayıp denk geldiğini gösteriyor. Terör saldırıların ekonomik kayıpları ise terör tehdidinin yüksek olduğu bölgelerde yatırım faaliyetlerinde gözle görülür azalma ile kendini gösterir. Ayrıca günümüzde devletlerin terörle mücadele için ekonomik harcamaları, Soğuk Savaş dönemindeki önde gelen güçlerin askeri harcamalarına ulaşmış durumdadır. (Khmylev, 2010, s.56)

Kimin terörist olduğu sorusu, günümüze kadar konjonktüre gore değişikllik göstere gelmiştir. Dolayisiyla kavramın net olmaması, terörist grupların çıkarlarına hizmet etmektedir. Örneğin, Amerika'nın 1 numaralı düşmanı - El Kaide lideri Usame bin Ladin 1980'lerde Sovyet işgaline karşı Amerika Birleşik Devletleri tarafından desteklenmiş ve dönemin Başkanı Ronald Reagan Afganistan'daki Taliban'ı o zamanki deyimleriyle "Afgan özgürlük savaşçılarını" Beyaz Saray'da ağırlamıştır. Afganistan'daki bu güçler, 11 Eylül sonrası Amerika için terörist olmuş iken, 20 yıl sonrası ise aynı insanlar günümüzde müzekere edilecek bir siyasi güç haline gelmiştir.

Terörizmin *kaynağına* gelince, Çatışma, terörizmin birincil itici gücü olmaya devam etmekte: 2019'da terörizmden kaynaklanan ölümlerin yüzde 96'sından fazlası zaten çatışma halinde olan ülkelerde meydana gelmiştir. Terörizmin en yüksek etkisine sahip on ülkenin *hepsi*

en az bir silahlı çatışmaya girmiştir. Terörün etkisi dünya genelindeki genel düşüşe rağmen, birçok ülkede önemli ve ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. GTE verilerine göre, 2019'da bir terör saldırısından en az bir ölüm kaydeden 63 ülke ve terörden 100'den fazla ölüm kaydeden 17 ülke vardı.

2. RUSYA'DA TERÖRİZM

Son GTI sıralamasında 4,542 puanı ile 39.sırada yer alan Rusya, 90'larin sonu -2000 yılların başında bir dizi terör olayı ile karşı karşıya kalmıştır. Eylül 1999 yılında Moskova'da 2 bina patlatılmış 200'den fazla kişi ölmüştü. Ekim 2002 yılında "Nord Ost" olayı yaşanmış ve 800 kişi rehin alınmıştı. Güvelik güçlerin mücadelesi sonrasında 40 terörist öldürülmüş, ancak 130 rehin de hayatını kaybetmişti. 2004 yılında ise en kanlı terör eylemlerinden "Beslan" okul baskını yaşanmıştır. Çoğunlukla çocuk olmak üzere 300'den fazla kişi hayatını kaybetmişti.

Bu rakamlardan görüldüğü ve ayrıca ülkenin Ulusal Güvenlik Belgesi'nde de belirtildiği gibi, Rusya için terörizm, devlet ve kamu güvenliğine yönelik ana tehditlerden birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, devletin öncelikli görevlerinden biri vatandaşların güvenliğini ve potansiyel terörist hedeflerin terörle mücadelede korunmasını sağlamaktır. Madde 37'de başta Sovyet sonrası alan olak üzere dünyanın farklı yerlerindeki sorunlara dikkat çekilmekte ve "küresel ve bölgesel güvenlik sistemlerinin zayıflaması, uluslararası terörizmin ve aşırıcılığın yayılması için imkan yaratmaktadır" denilmekte. Ayrıca Belgede, "Rusya Federasyonu'nu dışlama arzusu ve uluslararası siyasette çifte standartların kullanılması", terörizm ve aşırıcılıkla mücadele de dahil olmak üzere birçok alanda çok taraflı işbirliğinin etkin olmasını engellediği belirtilmektedir (UGB, madde 18).

UGB'nde dikkat çekildiği diğer husus (md.44), uluslararası terör grupların faaliyetleridir. Rusya için tehdit olarak belirtilen bu uluslararası terör örgütleri ve aşırılık yanlısı örgütlerin, propaganda çalışmalarını yoğunlaştırmak ve Rus vatandaşlarının kendi işlerine çekmek (recruiting), Rusya topraklarında gizli hücrelerinin oluşturarak Rus gençleri yasadışı faaliyetlere dahil etmek üzere çaba gösterdiği" belirtilmektedir. Bunun için de Rus vatandaşların yanı sıra Rus topraklarındaki yabancı göçmenler de kullanılmıştır.

Ulusal Terörle Mücadele Komitesi'nin raporuna göre, 2016-2017 yıllarında Rusya Federasyonu'ndaki (önlenmiş ve gerçekleştirilmiş) terör saldırılarının organizatörleri, yürütücüleri arasında göçmenler ortamında çekilen BDT vatandaşları yer almıştır.

Rusya FSB Başkanı Alexander Bortnikov, 2016 yılında başta Moskova, St. Petersburg, Krasnoyarsk, Yekaterinburg, Ufa olmak üzere Rusya'nın dokuz şehrinde 16 terör saldırısının kolluk kuvvetlerinin çabalarıyla önlendiğini, uluslararası terör örgütlerinin 46 hücresi tasfiye edildiğini belirtmişti. FSB Başkanı'nı terör gruplarının temelini (omurgasını) iş aramak üzere Rusya'ya gelen BDT vatandaşların oluşturduğunu sözlerine eklemişti. Bu şahısların Rusya'ya geldikten sonra, göçmen ortamında aktif olarak terör eylemlerinin faillerini kendi tarafına çekmek için ciddi uğraş veriyorlar. Bu militanların bir kısmının Suriye ve Irak'ta eğitildiğine dair bilgiler de mevcuttur (Lenta, 2017).

3. KÜRESEL TERÖRİZM ENDEKSİ (GTI) VE AVRASYA BÖLGESİ

Küresel Terörizm Endeksi (GTI), dünya nüfusunun % 99,7'sini kapsayan 163 ülke için *terörizmin etkisini* analiz eden kapsamlı bir çalışmadır. GTI raporu, Küresel Terörizm Veritabanı'ndan (GTD) ve diğer kaynaklardan alınan veriler kullanılır. GTD için veriler ise, Maryland Üniversitesi'ndeki Terörizm Çalışmaları ve Terörizmle Mücadele Ulusal Konsorsiyumu (START) tarafından toplanır ve derlenir. GTD, 1970-2019 dönemi için 170.000'den fazla terör olayını içermektedir. Oluşturulan Tam GTI puanı, *beş yıllık bir süre* boyunca yalnızca ölümleri değil, aynı zamanda olayları, yaralanmaları ve terörden kaynaklanan maddi hasarları da hesaba alır. GTI, Küresel Terörizm Veritabanına (GTD) dayanmakta olup günümüzde terörizmle ilgili en güvenilir veri kaynağını oluşturmaktadır.

GTI, terörizmin etkisine ilişkin ülkeler sıralamasını oluşturmak için bileşik bir puan üretir. GTD veri tabanı, 170.000 terör olayı sistematik ve kapsamlı bir şekilde kodlanmış verilerden oluşmaktadır. Endex, her ülkeyi 0 ile 10 arasında puanlar; Burada "0"- terörizmin hiçbir etkisi yok anlamına gelirken, "10" ise terörizmin ölçülebilir en yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Yani, endekste ilk sırada yer alan ülkeler en kötü puanlara sahip olanlardır.

Bu sıralamaya göre, ilk 3 sıraya sırasıyla Afganistan (9,592 puan), Irak (8,682) ve Nijerya (8,314)yer alırken, Rusya ve eski SSCB ülkelerin durumu aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. Terörizm Etkilerinin Ölçülmesi Endeksi ve eski SSSB ülkeleri, 2019

№	Ülkeler	Sırası	Skor (Puan)	Sıra Değişikliği
1	Ukrayna	36	4,692	v 11
2	Rusya	39	4,542	v 2
3	Tacikistan	45	4,180	^ 6
4	Kırgızistan	92	0,95	v 8
5	Kazakistan	93	0,901	v 8
6	Gürcistan	100	0,635	v 11
7	Ermenistan	104	0,53	v 11
8	Azerbaycan	112	0,296	v 10
9	Litvanya	115	0,229	v 9
10	Letonya	122	0,115	v 6
11	Estonya	126	0,057	v 4
12	Moldova	126	0,057	v 4
13	Özbekistan	134	0,010	^ 1
14	Beyaz Rusya	135	0,00	-
15	Türkmenistan	135	0,00	-

Kaynak: GTI, 2020.

GTI verilerine ve Tablo 1'de belirtildiğine göre, Terörizmin ortalama etkisi bakımından Rusya ve Avrasya bölgesinde bir iyileşme söz konusu: dokuz ülke iyileşme kayderken, iki ülke değişiklik göstermedi ve sadece Tacikistanda kayda değer bir kötüleşme kaydedilmiştir..

Genel olarak post Sovyet coğrafyasında 2019'da 52 ölüm ile sonuçlanan 33 terörist saldırı kaydedilmiştir. 2018'de bu rakam 57 idi. Bölgedeki terör saldırılarında öldürülen insan sayısı, 2014 yılındaki 710 ölümle zirve seviyesinden sonra son 5 yılda her yıl düşmüştür. *Belarus ve Türkmenistan* sıfır puan almış, bu da son beş yılda burada hiçbir terörist saldırı kaydedilmediği anlamına gelmektedir.

4. TACİKİSTAN VE HALİMOV OLAYI

Tacikistan, 2019'da GTI'deki pozisyonunda kötüleşme kaydeden bölgedeki tek ülkeydi. Geçen yıl ülkede yalnızca bir kayıtlı saldırı gerçekleşmiş, bu saldırı 32 ölümle sonuçlanmıştır. Saldırı, IŞİD ile bağlantılı mahkumların isyan çıkartarak diğer mahkumları rehin almadan önce hem gardiyanları hem de mahkumları bıçakladığı bir hapishanede gerçekleşmiştir. 32 ölüden 24'ünün IŞİD üyesi olduğundan şüphelenilmiştir. Bu olay 2015'te Tacikistan'ın üstdüzey yetkilisinin İŞİD'in yanında savaşmak üzere gitmesi konusuna bir daha dikkat çekmiştir.

1975 doğumlu Gulmurod Halimov, Tacikistan'daki iç savaş sırasında cumhurbaşkanlığı muhafızlarındaydı ve Vahabilik yanlılarına karşı savaşmış bir asker. 1997'de Polisin özel Timi OMON'a girmiş ve önce komutan, sonra da albay rütbesine yükselmiştir. 2003 yılında Halimov, Rus özel eğitim merkezlerinden birinde eğitim almıştır. 2003'ten 2014'e kadar, profesyonel bir keskin nişancı ve özel kuvvetler komutanı, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın düzenlediği 5 Terörle mücadele Programında yer almıştı. Ancak Nisan 2015'te Gulmurod Halimov beklenmedik bir şekilde Tacikistan'dan Moskova'ya uçmuş. Rus güvenlik yetkilileri daha sonra onu Şeremetyevo Havalimanın'nda gördüklerini doğrulamıştı. Rusya'dan Türkiye'ye, oradan da Suriye'ye geçtiği bilinen albay Halimov, Mayıs 2015'te İnternette Suriye'de kaydedilen Tacik güvenlik güçlerine yönelik Rusça bir video mesajı yayınlamıştı. Söz konusu video kendisinin sadece İŞİD'e katılmakla kalmayıp, aynı zamanda bu terörist grupta önemli bir rol üstlendiği ve aynı zamanda propagandacısı olarak hareket ettiği ortaya koydu. Halimov'un ölümü ile ilgili çok sayıda haber olmasına rağmen, bu durum hala doğrulanmadı. 2018 yılında BM Güvenlik Konseyi, 2015 yılında Halimov'a uygulanan yaptırımları uzatmıştır. Günümüzde

Afganistan'daki son durum ve Tacikistan'ın diğer Orta Asya ve bölge ülkelerinden farklı tutum sergilediği göz önünde bulundurulduğunda Halimov olayının bir tehdit unsuru olmaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

Rusya bölgede ikinci en yüksek puana sahip olmasına rağmen, terörizmin etkisi azalmaya devam etmiş, saldırı sayısı yüzde %52, terörden ölüm oranı ise % 30 azalmıştır. 2019'da Rusya'da meydana gelen terör saldırılarında 16 kişi ölmüş, bu sayı 2002- 2019 arası yılların en düşük seviyesiydi. Ayrıca İŞİD'in Kafkasya kanadına atfedilen ölümlerin sayısı -bu örgütün/grubun Rusya'da faaliyete geçmesinden bu yana -ilk kez düştü. 2018'de bu rakam 20 iken, 2019'da söz konusu gruba sadece 4 ölüm atfedilmiştir.

Ukrayna, bölgede terörizmin en yüksek etkisine sahip ülke konumundadır. 2002'den 2019'a kadar terörizmde en büyük artış sergileyen ülke olmaya devam etmektedir. Ancak, ülkedeki terörizm seviyesi, beş yıl önceki zirvesinden bu yana önemli ölçüde düşmüştür. 2014 yılında Ukrayna'da terörizm nedeniyle 407 saldırı ve 651 ölüm kaydedilmiştir. 2019 itibariyle, terörizm seviyesi 22 saldırıya ve 4 ölüme düşmüş durumdadır. Bu saldırılardan 5 tanesi çeşitli milislere atfedilmişken geri kalanının faili meçhuldü.(GTI,2020)

Yukarıda belirtilen terör eylemlerin failleri "recruiting" sonucu Suriye ve Irak'a "cihat"a gittikleri bilinmektedir. Bu recruiting, online –internet üzerinden yapıldığı veya geleneksel din dışındaki akımlardan kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. 2015 yılında, BDT Antiterör Merkezi Başkanı'nın belirttiği gibi, BDT ülkelerinden Orta Doğu'da ilahiyat okuyan öğrenci sayısı yıllık 1200-1500 civarında olup Rusya'dan İŞİD için savaşmaya gidenlerin sayısı ise 5 bini aşıyordu.(Novikov, 2015). Bunun üzerinde birçok BDT ülkesinde yurtdışı din eğitimi programlarını kapatılmıştır.

5. BDT ÇERÇEVİSİNDE TERÖRLE MÜCADELE

Rusya'nın terörle mücadele kapsamında post sovyet ülkeleriyle ilişkileri ikili ve ortak formatta Kollektif Antlaşması Örgütü ile Şanghay İşbirliği Örgütü'nün yanı sıra daha geniş/kapsayıcı niteliğe sahip BDT çerçevesinde yürütmektedir. Bu bağlamda BDT Terörle Mücadele Merkezi'nin önemine ve yürüttüğü faaliyetlerin ayrıntılarına değinmek yerinde olacaktır.

BDT Devlet Başkanları Konseyi'nin 21 Haziran 2000 tarihli kararıyla oluşturulan BDT Terörle Mücadele Merkezi-ATC, üye devletlerinin uluslararası terörizm ve aşırılığın ile mücadele alanında yetkili makamları arasındaki *koordinasyonunu sağlamak için* kurulmuştur.

Bu merkez bünyesinde nükleer tesisleri koruma, enformasyon güvenliği sağlama, terör finansmanı önleme gibi konularda çeşitli eğitimler verilmektedir. Tatbikatlar ise ayrı bir öneme sahiptir.

Tablo 2. BDT Devletlerinin Ortak Antiterör Tatbikatları

Tatbikatın Adı	Yeri	Katılan ülke/ aşama
HAZAR-ANTİTEROR-2021	Aktav – Kazakistan	BDT'in sekiz ülkesinin topraklarında iki aşamada gerçekleştirildi Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan
ARARAT-ANTİTERROR-2019	Erivan, Ermenistan	BDT'in 7 ülkesinin topraklarında üç aşamada gerçekleştirildi - Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan
ISSYK-KUL-ANTİTERROR-2018	Çolpon-Ata – Kırgızistan	BDT'in 7 ülkesinin topraklarında üç aşamada gerçekleştirildi

		Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan
DUŞANBE-ANTİTERROR-2017	Duşanbe - Tacikistan	BDT'in 6 ülkesinin topraklarında iki aşamada gerçekleştirildi Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan , Rusya Federasyonu ve Tacikistan
SİBER TERÖR-2016	Novolukoml – Belarus	Mayıs-Eylül 2016'da BDT'in 5 ülkesinin topraklarında iki aşamada gerçekleştirildi. Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, ve Rusya Federasyonu
ZHETYSU-ANTİTERORROR-2014	Almatı, Kazakistan	Ağustos-Eylül 2016'da BDT'in 3 ülkesinin topraklarında iki aşamada gerçekleştirildi. Belarus , Kazakistan ve Rusya Federasyonu
ALA-TOO-ANTİTERROR-2013	Bişkek – Kırgızistan	Eylül 2014'te BDT'in 5 ülkesinin topraklarında iki aşamada gerçekleştirildi. Kazakistan, Kırgızistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan ve Ukrayna
DON-ANTİ-TERÖR-2012	Rostov-na-Donu – Rusya	Ağustos-Eylül 2012'de BDT'in 3 ülkesinin topraklarında iki aşamada gerçekleştirildi. Kazakistan, Rusya Federasyonu ve Ukrayna
DONBASS-ANTİTERROR-2011	Donetsk, Ukrayna	Eylül 2011'de BDT'in üç ülkesinin topraklarında iki aşamada gerçekleştirildi. Moldova, Rusya Federasyonu ve Ukrayna
BASTION-ANTİTERORROR-2008	Minsk, Belarus	Ağustos-Eylül 2008'de BDT'in 4 ülkesinin topraklarında iki aşamada gerçekleştirildi - Belarus, Moldova, Rusya Federasyonu ve Ukrayna
BAiKONUR-ANTİTERROR-2007	Baykonur – Kazakistan	Eylül 2007'de BDT'in 3 ülkesinin topraklarında iki aşamada gerçekleştirildi Belarus, Kazakistan ve Rusya Federasyonu.
ATOM-ANTİTERROR-2006	Metsamor – Ermenistan	Eylül 2006'da BDT'in 2 ülkesinin topraklarında iki aşamada gerçekleştirildi Ermenistan ve Rusya
HAZAR-ANTİTERROR-2005	Aktav – Kazakistan	Ağustos 2005'te BDT'in 3 ülkesinin topraklarında üç aşamada gerçekleştirildi. - Kazakistan, Rusya Federasyonu ve Ukrayna

BATI-ANTİTERROR-2004	Kişinev, Moldova	28 Haziran - 30 Haziran 2004 tarihleri arasında Moldova, Kişinev'de düzenlendi Moldova, Belarus ve Rusya katıldı
AZOV-ANTİTERROR-2003	Kırım Limanı	Haziran 2003'te BDT'in üç ülkesinin topraklarında üç aşamada gerçekleştirildi. Kazakistan, Rusya Federasyonu ve Ukrayna
GÜNEY-ANTİTERROR-2002	Kulob – Tacikistan	Nisan 2002'de 4 BDT ülkesinin topraklarında - yürütülmüştür.
GÜNEY-ANTİTERROR-2001	Oş – Kırgızistan	BDT'nin ATC'si tarafından Kırgızistan Ulusal Güvenlik Servisi ile ortaklaşa Oş şehrinde (Kırgızistan) 24-26 Nisan 2001 tarihlerinde düzenlendi. Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan katıldı.

Kaynak: BDT Antiterör Merkezi, 2021

Afganistan meselesi bağlamında son gelişmeler ışığında tabloda yer alan 2021 tatbikatın yanı sıra KGAÖ çerçevesinde de aktif faaiyetler yürütüldüğü bir gerçektir.

Tacikistan Ulusal Güvenlik Komitesi (GKNB) başkanı Saimumin Yatimov, BDT ülkelerinin güvenlik teşkilatları ve istihbarat servisleri başkanlarının toplantısında belirttiğine göre, her gün 500-600 Afgan vatandaşı Tacik-Afgan sınırını geçmeye çalışıyor ve 15 Ekim 2021 tarihi itibarıyla Tacikistan'daki Afgan mültecilerin sayısı 15 bini geçmektedir. Tacikistan yetkilisinin belirttiğine göre, "Afganistan'daki durum, yalnızca Tacikistan ve diğer Orta Asya ülkelerinin güvenliği için bir tehdit oluşturmakla kalmayıp bunun özellikle Müslüman nüfusa sahip bölgeler olmak üzere tüm Sovyet sonrası alanı için bir tehdit olduğunu düşünüyorum" demişti (https://rus.azattyq.org/a/31511381.html)

Tacikistan'ın Afganistan sınırı 1400 kilometreden fazla ve Eylül ayında Tacikistan, Rusya ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün (CSTO) diğer üyeleriyle Tacik-Afgan sınırı boyunca ortak askeri tatbikatlar gerçekleştirdi ve bunları sınır kontrollerini güçlendirmek için kullanmıştı (Anadolu Haber Ajansı, 2021).

Rusya ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ndeki müttefikleri, 18-23 Ekim'de Afganistan sınırına yakın bir dizi büyük çaplı tatbikatlar gerçekleştirmiştir. Bu tür tatbikatlar, KGAÖ ülkeleri, BDT'in güney sınırlarını savunmaya hazır olduklarını bir kez da sergilemektedir.

6. SONUÇ

Rusya Federasyonu'nun eski SSCB ülkeleriyle ilişkilerinde terör riskleri değerlendirildiğinde, son GTI endeksinde hem Rusya, hem diğer (Tacikistan hariç) ülkelerde bir iyileşme söz konusudur. Bununla birlikte eski SSCB ülkelerin bağımsızlık kazanmasından bu yana Rusya'nın bu coğrafyada güvenlik sorunların çözümüne yönelik attığı adımların ağırılklı olarak ortak formattaki KGAÖ ve BDT çerçevesinde gerçekleştirdiği görülmektedir.

Bu bağlamda Rusya'nın hem kendi güney sınırlarını korumak, hem de eski Sovyet coğrafyasında BDT çerçevesinde kendi etkisini devam ettirme arzusuyla birlikte bölge dışı güçlere karşı temkinli davranması söz konusudur (örneğin, bu devletlerin NATO standartlarında silah temini, eğitim programları vb. girişimlerine karşı çıkmakta, bunları bir tehdit unsuru olarak algılamaktadır.

Neticede, SSCB'nin halefi rolündeki Rusya kendi sınırlarının ve müttefik devletlerinin güvenliğinden endişe duyuyor; Afganistan örneğinde ise bu uyuşturucu kaçakçılığını durdurmak ve terör tehdidinin ihracını engellemek istiyor. Son gelişmeler ışığında ise

Rusya'nın, terörle mücadele başta olmak üzere güvenlik alanında Post-Sovyet ülkeleri ile belirtilen BDT'nin yanı sıra ortak ve ikili formatta ilişkiler sürdüreceği beklenmektedir.

KAYNAKÇA

BDT Devletlerinin Ortak Antiterör Tatbikatları," BDT Merkezi web sitesi, https://www.cisatc.org/1289/133/161

Jakob Hedenskog, "Russia and International Cooperation on Counter-Terrorism", FOI-R--4916—SE, FOI, the Swedish Defence Research Agency, March 2020.

KGAÖ-ŞİÖ zirveleri ve bölge güvenliği", *Anadolu Haber Ajansı*, 23.09.2021, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kgao-sio-zirveleri-ve-bolge-guvenligi/2372763

Manoilo A.V., Shegaev I.S. Terrorist recruiting in the post-soviet space: contemporary trends and risks for Russia. In: *Bulletin of Moscow Region State University (e-journal)*, 2018, no. 2. Available at: www.evestnik-mgou.ru

Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne İlişkin 400 Sayılı Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Kararı, 2 Temmuz 2021, http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046)

Rusya'da bir yılda dokuz şehirde 16 terör saldırısı önlendi", *Lenta,* 11 Nisan 2017, https://lenta.ru/news/2017/04/11/bortnicov.(Erişim: 10.10.2021)

Tacikistan'ın Yekilileri: Ülkede 15 binden Fazla Afgan Mülteci Var (Spetssluzhby Tadzhikistana: v Strane Bolee 15 Tisyach Afganskih Bejentsev)", 15 Ekim 2021, https://rus.azattyq.org/a/31511381.html

Vitaliy Volkov, "IŞİD'in terör savaşının "bakanı" olan Gulmurod Halimov öldü mü, yaşıyor mu? (Zhiv ili mertv Gulmurod Khalimov - "ministr" terroristicheskoy voyny IGİL?)", *Deutsche Welle,* https://p.dw.com/p/3gW56

Khmylev, Vladimir L., *Sovremennye Mezhdunarodnye Otnoshenija: Uchebnoe Posobie,* Tomsk University, 2010. http://window.edu.ru/resource/136/71136/files/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82.pdf

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

SYSTEM OF ANTI-TERRORISM SECURITY AUTHORITIES IN UKRAINE

Assoc. Prof. Dr. Liudmyla RADOVETSKA[1]

Yanevych Vladyslava Yuriyivna[2]

ABSTRACT

As a phenomenon of political struggle, terrorism has its roots in the XIX-th century, and during the XX-th, terrorism began to develop rapidly, grew into a threat on an international scale, took on new forms. The processes of informatization and globalization, which characterize the development of mankind at the present stage, have just contributed to its new forms and methods' development. This fact makes people the constantly growing dangerousness and requires the development of relevant ways, measures, methods to effectively combat this dangerous phenomenon.

For Ukraine, the problem of terrorism became especially acute with the beginning of the unconventional war in the East - in Donetsk and Luhansk regions in 2014, and the downing of a passenger plane MN-17 of the Dutch airline company in the summer of 2014, which can be qualified as an international terrorist act, made it clear that countermeasures terrorism in Ukraine is not purely its internal problem, but a problem of an international nature and scope.

A number of anti-terrorist activity subjects have been already created in Ukraine, the powers of which cover the implementation of anti-terrorist activities. First of all, it is a key state body that fights terrorism - the Security Service of Ukraine, which includes several units to combat terrorism: the Department for the Protection of National Statehood with its subordinate regional bodies, the special unit "Alpha", the Anti-Terrorist Center of the Security Service of Ukraine. The bodies that indirectly carry out the fight against terrorism include: the National Security and Defense Council, the President of Ukraine, and the Verkhovna Rada of Ukraine. Cabinet of Ministers and others. Theoretical and legal construction of these bodies, mainly of security sector, make a system of anti-terrorist security, covering their structural, competence and functional characteristics, from the standpoint of objectivity (direction) of their security activities, general and special competence, exclusive powers, features of legal and non-legal forms of their implementation. This system includes a subsystem of special state bodies of anti-terrorist security, which are created to directly counter terrorist acts and threats, as well as organizations that coordinate activities, governing bodies, and therefore have the appropriate competence, in particular, exclusive powers that differ in subject, form, methods and means of activity, place and purpose in the system of anti-terrorist security.

Key words: anti-terrorist bodies, subjects of anti-terrorist activity, security bodies

[1] Theory and History of State and Law Department The Academy of Security Service of Ukraine Lradovetska@ukr.net ORCID 0000-0001-9013-8246.

[2] Fourth-year Student of the Educational and Scientific Institute of Information Security of The Academy of Security Service of Ukraine.

1. INTRODUCTION

As a phenomenon of political struggle and the achievement of its goals in this regard, terrorism has its roots in the nineteenth century, and during the twentieth century terrorism began to develop rapidly, grew into a threat on an international scale, acquired its new forms, which are constantly evolving and improving. Back in 1988, in an interview with a journalist about the Vietnam War, Rick Rescorla - today known as an American hero who, thanks to his exceptionally high professionalism and personal responsibility, saved more than two thousand six hundred employees of Morgan Stanley during a terrorist attack. to the World Trade Center on September 11, 2001 - said such a prophetic phrase "In the future, the essence of the war will be to hunt terrorists. There will be no giant battlefields (Butusov, 2020). There will be no massive tank offensive operations". Back in 1988, when Libyan intelligence blew up an airliner over Lockerbie, it was he, Rick Rescorla, a brilliant professional, a man with extraordinary analytical skills realized that the world is entering an era of terrorist attacks that do not personally capture anything and make no demands, but simply kill people by ordinary improvised means, and their actions are difficult to predict by the vast majority of the security structures (Butusov, 2020).The rapid and large-scale processes of informatization and globalization, which can characterize the development of mankind at the present stage, just contribute to the development of new forms and methods of terrorist activity. Thus, terrorism acquires its scale, transnational character, which carries special threats and dangers, opens new opportunities for the subjects of this illegal activity, and therefore requires the qualitatively new approaches development of relevant measures, methods forits effective prevention, counteraction and fight against terrorism.

For Ukraine, the problem of terrorism, as well as adequate and effective counteraction to this dangerous phenomenon became especially acute with the beginning of the hybrid (unconventional) war in the East - in Donetsk and Luhansk regions in 2014, and the downingin the Ukrainian airy space the Dutch airline company passenger plane MN-17 in summer 2014 – which is qualifiedby many experts as an international terrorist act - made the Ukrainian people and the mankind to realize that the fight against terrorism in Ukraine is not purely its internal problem, but a problem of an international nature.

Terrorist acts and their perpetrators, both state and non-state, are rightly classified as hybrid threats, which are an integral part of the hybrid war in Ukraine. During the period of independence in Ukraine, a certain system of anti-terrorist security bodies was formed, which in practice proved to be ineffective on hybrid threats and unprepared for confrontation threats of the latest type. Therefore, since 2014, in connection with the in connection with the outbreak by the Russian Federation of a hybrid war in Ukraine, the acute practical problems that have arisen in this area required the solution of a number of tasks, one of which was the reform of special bodies, an integral part of which is system of anti-terrorist security authorities.

The problem of the system of counter-terrorism bodies has found its scientific understanding in the works of many domestic and foreign scientists. In particular, some aspects of this issue are covered in the works of VF Antipenko, O.A. Fedotov, V.O. Glushkov, V.P. Emelyanov, V.V. Krutov, M.M.Kucheruk, V.V. Mayorov, V.V. Malikov, R.I. Osipenko, I.M. Ryzhova, A.M.Chernyak and some others.

Anti-terrorist security bodies in Ukraine are part of a broader concept - the subject of anti-terrorist activities (security). According to the scientifically formulated position, the subject of activity is the carrier of active creativity. Legal doctrine comprehends the activity subject concept primarily through the prism of two interrelated theoretical concepts-constructions - "subject of law" and "subject of legal relations". We will take for the initial the subject of law concept definition formulated by O.I.Kharitonova. In particular, she believes that from the standpoint of positive law, the subjects of law are individuals, legal entities, the state, local communities and other socio-public entities that can be holders of legal rights and

responsibilities, that isto participate in legal relations (Kharitonova, 2011). The subject of objective law has the potential ability to enter into a legal relationship, for which he is endowed by legal norms with the appropriate ability, which is usually called "legal capacity", and sometimes - with a broader category - "legal personality".

Through the prism, in particular, « the legal relations participant" concept considers the subjects of counter-terrorism in Ukraine O.A. Fedotov, he thinks that the subjects should be recognized as participants in legal relations in the field of counter-terrorism, which are endowed with the statutory scope of rights and responsibilities to prevent, detect, stop and minimize the consequences of terrorist activities (Fedotov, 2015). Y.B. Danilchenko expands the range of such entities in a broad sense, thus, he follows the scientific position that the subjects of counter-terrorism can be considered a set of international and national bodies, as well as public organizations and individuals engaged in activities to prevent, detect, stop and minimize the consequences of terrorist activities and promote social compromise (Danilchenko, 2017).

Thus, the subjects of anti-terrorist security should include a wide range of subjects of different nature, which, in accordance with the law, are endowed with legal personality in the implementation of anti-terrorist activities. As such a list of subjects is quite wide, we will focus on the analysis of anti-terrorist security bodies (authorities) in Ukraine. Thus, in Ukraine since independence, a system of bodies-subjects of the fight against terrorism has been built, which are endowed with the appropriate legal personality and whose competence includes the implementation of anti-terrorist activities. They constitute an organic unity, their list is distinguished by analysis of national regulations - in particular the Constitution and laws of Ukraine, and is specifically detailed in the law of special action "On Combating Terrorism" (Article 4 of the Law).

In particular, the subjects of anti-terrorist security include the highest state authorities in Ukraine - namely the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the National Security and Defense Council and other central executive bodies. V.V. Malikov suggests calling these actors *common* actors in preventing terrorist activities (Malikov, 2017).

According to the Law of Ukraine "On Combating Terrorism", the first subject of such a struggle is the highest executive body in Ukraine - the Cabinet of Ministers of Ukraine, which is responsible for organizing the fight against terrorism in Ukraine and providing the necessary forces, means and resources (On Combating Terrorism. The Law of Ukraine, 2003№ 638-IV).

The Verkhovna Rada of Ukraine directly regulates legislation, formulates policy in this area, determines the list, structure, and total number of subjects of the fight against terrorism.

The President of Ukraine being a guarantor of observance of the rights and freedoms of citizens of Ukraine participates in the of anti-terrorist policy formation by:

- directing the foreign policy of the state and concluding international agreements of Ukraine;
- participating in the appointment of the Prime Minister of Ukraine, members of the Cabinet of Ministers of Ukraine and heads of other central executive bodies, as well as termination of their powers;
- appointing and dismissing the High Command of the Armed Forces of Ukraine and other military formations;
- providing leadership in the areas of national security and defense;
- heading the National Security and Defense Council of Ukraine;
- deciding on the imposition of a state of emergency in Ukraine or in some of its localities (The Constitution of Ukraine, 1996).

It should be noted that the President of Ukraine, as the Chairman of the National Security and Defense Council, thus carries out through this state collegial body anti-terrorist activities related to imposing sanctions on persons involved in terrorist activities in accordance with the

Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On National Security and Defense Council" and the Law of Ukraine "On Sanctions" (the Constitution of Ukraine, 1996; On National Security and Defense Council". The Law of Ukraine, 1998№ 183/98-BP; "On Sanctions". The Law of Ukraine, 2014№ 1644-VII).

The second group of subjects is, in fact. defined by the Law "On Combating Terrorism" and is called the subjects of *direct implementation* of the fight against terrorism. In particular, within their competence such bodies are central executive bodies such as:

- Security Service of Ukraine:
- Ministry of Internal Affairs of Ukraine;
- National Police;
- Ministry of Defense of Ukraine;
- central executive bodies that ensure the formation and implementation of state policy in the field of civil protection;
- central executive body implementing state policy in the field of state border protection;
- central executive body implementing state policy in the field of execution of criminal penalties;
- Department of State Protection of Ukraine;
- central executive body implementing state tax policy, state policy in the field of state customs.

Entities *that may be involved* in the implementation of measures related to the prevention, detection and cessation of terrorist activities, which create actually the third group are also listed separately, such as: the central executive body that implements state policy in the field of preventing and combating money laundering, obtained by criminal means, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction, Foreign Intelligence Service of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, State Service for Special Communications and Information Protection of Ukraine, central executive bodies ensuring formation and implementation of state policy health, central executive bodies that ensure the formation and implementation of state policy in the electricity, coal, industrial and oil and gas complexes, central executive body that implements state policy in the field of management of state property, central executive bodies and that ensure the formation and implementation of state policy in the field of transport, central executive bodies that ensure the formation and implementation of state financial policy, central executive bodies that ensure the formation and implementation of state policy in the field of environmental protection, central executive bodies, ensuring the formation and implementation of state agricultural policy. The legislator also singles out a separate subdivision of the state law enforcement body of special purpose of the Security Service of Ukraine - the Anti-terrorist Center under the Security Service of Ukraine, which *coordinates the activities of entities involved in the fight against terrorism* (On Combating Terrorism.The Law of Ukraine, 2003№ 638-IV).

It is obvious that such a wide range of actors in the fight against terrorism is caused by acute practical problems in the security sphere of Ukraine. All these bodies are endowed with the appropriate competence, and their role and place in the anti-terrorist security system is connected with the functions, powers and their purpose in this system. They differ in scope, content of powers, competence, forms and methods of their activity. In particular, the Law “On Combating Terrorism” identifies and lists the powers of bodies that directly carry out the fight against terrorism (Article 5).

The main subject of anti-terrorist security, which does not regulate or organize activities, but directly counteracts and fights terrorism and coordinates other entities involved, is the Security Service of Ukraine - a state law enforcement body of special purpose (On the Security Service of Ukraine. The Law of Ukraine, 1992, № 2229-XII), which is the main security body

in the national security system and the main body in the national system of counteraction to terrorist activity. Thus, the powers of the latter include:

- to carry out operative-search and counterintelligence measures aimed at prevention, detection and cessation of different terrorist activity, including international;
- collect information on the activities of foreign and international terrorist organizations;
- conduct operational and technical search activities in telecommunication systems and channels that can be used by terrorists in order to obtain preventive information in the event of a threat of a terrorist act or during an anti-terrorist operation;
- to provide through the Anti-terrorist center at the Security Service of Ukraine the organization and carrying out of anti-terrorist measures, coordination of activity of subjects of fight against terrorism according to their competence defined by the legislation of Ukraine;
- to carry out pre-trial investigation of crimes related to terrorist activities;
- initiate the indefinite seizure of assets related to terrorist financing and related to financial transactions suspended in accordance with a decision taken on the basis of UN Security Council resolutions, lifting the seizure of such assets and granting access to them at the request of a person, which can document the need to cover fixed and extraordinary expenses;
- provides, in cooperation with the intelligence agencies of Ukraine, security against terrorist attacks by Ukrainian institutions outside its territory, their employees and members of their families(On Combating Terrorism. The Law of Ukraine, 2003№ 638-IV).

Analysis of legislation, state authorities' competence allowed authors to identify the Security Service as a key state body that directly combats terrorism. This security safeguarding body includes in its structure several units to combat terrorism:

- Department for the Protection of National Statehood with its subordinate regional bodies;
- special combat unit "Alpha";
- Anti-terrorist Center under the Security Service of Ukraine.

In the system of counter-terrorism bodies, a subsystem of bodies for combating crimes related to terrorist financing can be distinguished (Osipenko , 2019). This system includes all law enforcement agencies that carry out pre-trial investigation of crimes under Article 285 of the Criminal Code of Ukraine called "Financing of Terrorism". Based on the analysis of the functions and powers of the subjects in the fight against crimes related to the financing of terrorism, the whole set of subjects included in the system can be structurally divided depending on their role and importance in this process. Structurally, this system consists of the following elements:

1) *entities that counter terrorism directly by exposing and investigating crimes*. These are, in particular: the relevant units of the Security Service of Ukraine, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Prosecutor General's Office of Ukraine, the tax police of the State Fiscal Service of Ukraine;

2) *entities that oppose the financing of terrorism indirectly*, mainly by informing law enforcement agencies about the results of inspections or audits, etc. These are, in particular, such bodies as: the State Financial Monitoring Service of Ukraine, the National Commission on Securities and Stock Market, the National Commission for State Regulation of Financial Services Markets, the State Financial Inspection of Ukraine.

2. CONCLUSION

The theoretical and legal structure of these bodies, mainly of security direction, is a system of anti-terrorist security, covering their structural, competence and functional characteristics, from the standpoint of objectivity (direction) of their security activities, general and special competence, exclusive powers, features of legal and non-legal forms their implementation. This system distinguishes a subsystem of ***special state bodies*** of anti-terrorist

security, which are created to directly counter terrorist acts and threats, as well as organizations that coordinate activities, governing bodies, and therefore have the appropriate competence, in particular, exclusive powers that differ in subject, form, methods and means of activity, place and purpose in the system of anti-terrorist security. Additionally, in the system of special bodies, a *subsystem of bodies for combating crimes related to terrorist financing* can be distinguished.

Thus, the analysis of the norms of the national legislation of Ukraine as well as the approaches to the separation of scientific subjects allows to formulate a system of anti-terrorist security bodies: 1) *general subjects* that shape state policy by regulating the organization and coordination of such activities; 2) *special bodies for combating and counteracting terrorist activities*, which *directly counteract terrorism with the help of special methods and forms of work*; 3) *entities that promote such activities*, they are participants (accomplices) of anti-terrorist legal relations, participate (are involved) in them, in fact carrying out the prevention of terrorist activities.

REFERENCES

Butusov Y. The great feat of Rick Rescorla - the salvation of 2687 people 18 years ago Source: https://censor.net/ru/b3147891.20%D0%9E.%20%D0%90.pdf.

Constitution of Ukraine. Adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine 28.06.1996. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

Danilchenko Y.B. (2017). Subjects of anti-terrorism in Ukraine, Naukovy Visnik of the Kherson State University. Series "Legal Science" 2(7): 217-222. URL: http://www.lj.kherson.ua/2017/pravo02/ part_4 / 51.pdf.

Fedotov O.A. (2015). Understanding the subjects against terrorism fighting in Ukraine, Criminalistic Visnik. 1 (23): 19-23. http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/1864/1/%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%

Kharitonova O.I. (2011). Subjects and objects of the intellectual legal relations, Actual problems of State and Law59: 329-335. URL: http://www.apdp.in.ua/v59/44.pdf.

Malikov V.V. (2017). Understanding the Terrorists' Protection Subjects types in Ukraine: administrative and legal aspect, Scientific Visnyk of Uzhgorod National University. Law Series43(4): 241-244.

On Combating Terrorism. The Law of Ukraine from 20.03 (2003)№ 638-IV. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text

On the National Security and Defense Council of Ukraine. The Law of Ukraine from 5.03 (1998)№183/98-BP.https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text

On the Security Service of Ukraine. The Law of Ukraine from 25.03 (1991) № 2229-XII.https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text

On sanctions The Law of Ukraine from 214.09 (2014). № 1644-VII.https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/1644-18#Text

Osipenko R.I. (2019). Anti-malignancies Subjects That are Tied with the Terrorism Financing, Actual problems of the Current Legislation Abrogation2: 83-85.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN ROLÜ

Abdullah Torun[1]

ÖZET

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 1. Madde 1. Fıkrası; "Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak…" biçimindedir. BM Antlaşma'nın başlangıcını oluşturan bu ifadeler, örgütün kuruluş amacının uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olduğunu açıkça göstermektedir. Bu bağlamda, uluslararası barış güvenliği tehdit etme kapasitesini giderek artıran terörist faaliyet ve eylemler karşısında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin etkisinin artması beklenmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Milletler Cemiyeti'nin yerine kurulan BM ve onun bir organı olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, devletlerden kaynaklı güvenlik tehditlerini ortadan kaldırmak amacıyla oluşturulmuştu. Ancak Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası politikada devlet dışı aktörlerin etkisi artmıştır. Soğuk Savaş sonrası ise uluslararası politikada asimetrik güç mücadelelerinin yoğunluk kazandığı bir dönem olarak etmektedir. Uluslararası politikanın değişen yapısına ve konjonktüre koşut olarak terörist organizasyonların da asimetrik güç mücadelesindeki görünürlükleri artmaktadır. Bu durum Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin varlığını ve etkinliğinin daha fazla sorgulanmasına neden olmaktadır. Çalışmada, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin küresel ölçekte terörizmle mücadeledeki rolü incelenecektir. Öncelikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadeledeki sorumluluğu tartışılacak, daha sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadele adına almış kararlar ve bunları etkileri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Tehdit, Güvenlik, Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi

THE ROLE OF UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL IN FIGHT AGAINST TERRORISM

ABSTRACT

Article 1 Paragraph 1 Charter of the United Nations; It is in the form of "to maintain international peace and security, and for this purpose to prevent and frustrate threats to peace…" The statements, whichc on stitute the beginning of the United Nations Charter, clearly Show that the purpose of the organization is to ensure international peace and security. In this context, it is expected that the influence of the United Nations Security Council will increase in face of terrorist activities and acts that are increasing the capacity to threaten international peace and security.

After the Second World War, the United Nations, which was established to replace the League of Nations, and its organ, the United Nations Security Council, were created to eliminate security threats from states. However, the influence of non-staeactors in internatiional politics increased during the Cold War period. After the Cold War, it is a period in which asymmetric power struggles in international politics gained intensity. Inparallel with the changing structure of international politics and the conjuncture ithevisibility of terroristorganizations in the asymmetric powerstruggle is increasing. The situation causes the existence and effectiveness of the United Nations Security Council to be questioned more. In this study, the role of the United Nations Security Council in the fight against terrorism on a global scale will be examined. First of all, the responsibility of the United Nations Security

[1] Doç. Dr. İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, abdullah.torun@inonu.edu.tr, ORCİD ID: 0000-0002-9870-3550.

Council in the fight against terrorism will be discussed, then there solutions of the United Nations Security Council on the fight against terrorism and the ireffectswill be analyzed.

Key Words: Terrorism, Threat, Security, United Nations, Security Council

1. GİRİŞ

2. Dünya Savaşı'nın ürettiği acı sonuçların çıkarımlarına dayalı olarak, MC (Milletler Cemiyeti)'nin yerine kurulan BM'nin temel amacı, BM (Birleşmiş Milletler) Şartı'nın 1. Maddesi'nde de belirtildiği gibi: "*Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına veya düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirme*k," biçimindedir. 1. Maddede BM'nin ve dolayısıyla BMGK (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi)'nin kuruluş amacının uluslararası barış ve güvenliği korumak olduğu açıktır. BM Antlaşması'nın 2/4. Maddesi[1] tartışmaya yer vermeyecek biçimde devletlerin kuvvet kullanmasını ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmasını yasaklamıştır. BM Antlaşması'nın 39. Maddesi[2] ise, uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit durumunda yapılması gerekenleri düzenlemektedir. Dolayısıyla, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından doğrudan devletler değil, BMGK'nin sorumlu olduğu anlaşılmaktadır.

Konumuzla ilgili olduğu düşünülen ve yukarıda verilen BM Antlaşması maddelerde ve BM Şartı'nın hiçbir yerinde terör veya terörizm kavramları yer almamıştır. Aslında, BM'nin kurulduğu dönemdeki uluslararası politikanın yapısını ve uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit ile kastedilenin terörizm olmadığı dikkate alındığında, terör ve terörizm kavramlarının BM Antlaşması'nda yer almamasının şaşırtıcı olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü BM Antlaşması ve BM sistemi devletler düzeyinde düşünülmüştür. Dolaysıyla, BMGK'nin küresel terörizmle mücadele sorumluluğu var mı? veya olmalı mı? Bağlamındaki sorular BMGK'nin terörizmle mücadelesini analiz etmeyi amaçlayan çalışmamızın temel sorunsallarını oluşturmaktadır

Günümüzde uluslararası barış ve güvenliğe tehdit eden unsurlar arasında küresel terörizm giderek etkinlik kazanmaktadır. Bu doğrultuda uluslararası toplumun BM ve BMGKden terörizmle mücadele etmesi yönünde beklentileri giderek artmaktadır. Kuruluşundan 1990'lara kadar, terörizmle mücadelenin devletler tarafından sürdürülmesi yönünde bir tercih oluşturan BMGK, 11 Eylül saldırıları sonrasında devletlere kuvvet kullanabilmeleri yönünde norm oluşturmaya başlamıştır. Ancak, uluslararası hukuk açısından BM Antlaşması'nın, BMGK'nin oluşturmaya çalıştığı normla uyumu tartışmalıdır. Bu şartlar altında devletlerin terörizmle mücadele ederken, kendi sınırları dışında kuvvet kullanımını nasıl icra edecekleri ve hangi hukuksal dayanağa sahip olacakları belirsizdir. BM Antlaşması'nın 51. Maddesi'nde[3] yer alan kuvvet kullanma istisnası, küresel terörizmle mücadelede bir hukuksal dayanak oluşturup oluşturmadığı uluslararası hukuk doktrininin tartıştığı bir sorundur.

---

[1] BM Antlaşması'nın 2/4. Maddesi: " *Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletler 'in Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar*."

[2] BM Antlaşması'nın 39. Maddesi: "*Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41 ve 42. Maddeler uyarınca hangi önlemler alınacağını kararlaştırır*."

[3] BM Antlaşması'nın 51. Maddesi: "*Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler Üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel veya ortak müdafaa hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez*."

Bu bağlamda çalışmamız, BMGK'nin küresel terörizmle mücadele etmek amacıyla kurulmadığı ve son dönemlerde BMKG'nin bu çerçevede yapılan girişimlerinin hukuksal açıdan tartışmalı ve kurumsal olarak yetersiz olduğu argümanına dayanmaktadır. Çalışmamız açısından 11 Eylül 2001 tarihinde ABD (Amerika Birleşik Devletleri)'ye yapılan saldırıların BMGK'nin küresel terörizmle mücadelede bir dönüm noktası olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmamız, 11 Eylül öncesi ve sonrası olmak üzere iki temel düzlemde konuyu incelemektedir.

2. 11 EYLÜL SALDIRILARI ÖNCESİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN KÜRESEL TERÖRİZMLE MÜCADELEYE YAKLAŞIMI

BMGK'nin terörle mücadeleye yönelik ilgisi, Soğuk Savaş'ın çözülme süreciyle birlikte başladı. Soğuk Savaş döneminde BMGK, terörizmle mücadeleyi devletlerin bir iç sorunu olarak değerlendirdi. Belki de küresel terörizmden kaynaklanan sorunların iki kutuplu sistemin sağlamış olduğu güvenlik şemsiyesi altında çözülebileceği düşünülmüştü. Ancak, Soğuk Savaş sonrası dönemde, bir yandan etkisi giderek artan küreselleşme dinamikleri, diğer yandan devletlerin sınırlarında yaşanan yoğunluklar, terörizmin giderek daha etkin ve küresel bir boyut kazanmasına neden oldu.

BMGK, 1980'lerin ortalarına kadar, terörist eylemler hakkında değerlendirme yaparken "terörizm" kavramını kullanmadı. Örneğin, 1979 yılında İran İslam Devrimi sonrası İranlı öğrencilerin ABD'nin Tahran büyükelçiliğini işgal eylemini değerlendirirken aldığı kararda, "terörizm" kavramını kullanmaktan sakınmış, bunun yerine olayın devletlerin sorumluluğunda çözülebilecek diplomatik bir sorun olduğu nu açıklamıştı (Saul, 2005: 144). BMGK "terörizm" kavramını ilk kez 9 Ekim 1985 tarihli toplantısında aldığı 579 sayılı kararda kullandı (Saul, 2005: 144). 579 sayılı karara gerekçe oluşturan olay: Filistinli intihar bombacılarının Roma ve Viyana havaalanlarında, ABD ve İsrail vatandaşlarına yönelik eylemleri 20 kişinin hayatını kaybetmesiydi (Saul, 2005: 144). 579 sayılı kararda gerçekleştirilen eylem "terörizm" olarak değerlendirilmiş ve kınanmıştır (UN, Security Council S/RES 579/1985). BMGK 579 sayılı kararla terörizm kavramını kullanmasına rağmen 1989 yılına kadar küresel terörizm ile mücadelede bulunmayı gündemine almadı (Kramer ve Yetiv, 2007: 412). .BMGK'de bu tür konuların daha çok Genel Kurul tarafından değerlendirilmesi düşüncesi hakimdi (Kramer ve Yetiv, 2007:412). 1990 yıllardan itibaren ise küresel terörizmin BMGK gündeminde yer almasına neden olan faktörlerin başında, dünyadaki ABD tesislerinin ve vatandaşlarının giderek daha fazla terör eylemlerine maruz kalması geliyordu (Oudraat, 2004: 151).

BMGK terörizmle mücadele etmek adına ilk kararını 1989 yılında aldı. BMKG'nin 1989 yılında almış olduğu 635 sayılı karar (UN, Security Council S/RES 635/1989) terörizmle mücadele kapsamında alınmış ilk karar olması nedeniyle önemli bir aşamayı ifade eder. 1988 yılında gerçekleşen Lockerbie olayı[4] nedeniyle alınan ve plastik patlayıcımaddelerin kontrol edilmesini amaçlayan 635 sayılı kararın bir dikkat çeken yönü, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'ni küresel terörizmle mücadele amacıyla ortak bir zeminde buluşturtmuş olmasıdır (Kramer ve Yetiv, 2007, 412). Ayrıca terörizmin uluslararası güvenliğe yönelik tehdit

[4]Lockerbie olayı: 21 Aralık 1988 tarihinde Londra-New York seferi için havalanan Pan Amerikan havayollarına ait Boeing 747 tipi yolcu uçağı, kalkışından yarım saat sonra İskoçya'nın Lockerbie kasabası üzerinde düştü. Olayda 259'u yolcu ve mürettebat, 11'i bölgede yaşayanlar olmak üzere 270 kişi hayatını kaybetti. Uçağın enkazı üzerinde yapılan incelemeler sonucunda, uçağın kargo bölümünde bulunan bir valiz içerisine bomba yerleştirildiği tespit edildi. Bombalı valizin Frankfurt'ta yapılan aktarma sırasında uçağa alındığı ortaya çıktı. Ancak, yapılan soruşturmalar sonucunda anlaşıldı. Libya devlet başkanı Muammer Kaddafi kendisinin bir ilgisi bulunmamakla birlikte, ülkesinin kusurlu olduğunu ve bu nedenle ölenlerin ailelerine 2,7. milyar Dolar tazminat ödemeyi kabul etti. Havacılık Tıbbı Derneği, *Lockerbie Olayı,* 22 Eylül 2021 tarihinde http://www.hvtd.org/?p=840, adresinden alındı.

oluşturduğu kabul edilmekte ve 635 sayılı kararın BMGK'nin ileride terörizmle mücadelesi açısından temel oluşturduğu belirtilmektedir.

1980'lerin sonlarından itibaren alınan Genel Kurul kararlarına rağmen, BMGK terörizmle mücadeleye ilişkin ilk somut kararını 31 Ocak 1992 tarihli toplantısında kararlaştırdı.1992 tarih ve 731 sayılı kararda; BMGK üyesi devletlerin uluslararası terörizmin artan eylemleri karşısındaki endişeleri vurgulanırken, uluslararası toplumun bu tür sorunlara karşı etkin bir şekilde etmesine yönelik gereken ihtiyaca dikkate çekildi (UN, Security Council S/RES 731/1992).731 sayılı kararla alınanların ilk uygulanma alanı ise Libya oldu. Böylece BMGK ilk defa uluslararası terörizmle mücadele adına bir ülkeye yaptırım kararı aldı (Oudraat, 2004: 151).

Soğuk Savaş sonrası dönemde gelişmiş kapitalist ülkeler de terörizmin hedefi haline gelmişlerdir. Bu dönemde BMGK'nin diğer daimi üyeleri de kimi zaman terörizmin hedefi olsa da, BMGK'nin küresel terörizmle mücadeleyi gündemine almasının arkasındaki güç ABD olmuştur (Oudraat, 2004: 151). Özellikle 1998 yılında gerçekleşen Afrika'daki ABD hedeflerine yönelik saldırıların ardından, ABD'li yetkililer terörizmi kınayan açıklamalar yapmaya başladılar. Bu bağlamda BMGK 1999 yılında terörizmi uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini kabul eden 1269 sayılı kararı aldı (UN, Security Council S/RES 1269/1999).

BMGK 1999 yılında almış olduğu 1267 sayılı kararla (UN, Security Council S/RES1267/1999). Afganistan'da yaşanan güvenlik sorunlarına dikkat çekerek, özellikle Taliban'ın kontrol ettiği bölgelerde yaşanan olumsuzluklar ve Afganistan'ın toprak bütünlüğüne yönelik endişeleri dile getirdi. 1267 sayılı karar ile BMGK'nin küresel terörizm ile mücadele etmek yerine, doğrudan Taliban'ı alan hedef alan kararlar alması eleştirilere neden olmuştur (Çitlioğlu, 217). Benzer şekilde BMGK'nin 1999 yılında almış 1269 sayılı kararla terörizmin finansman ile mücadele edilirken, terörizm suçları terörist eylemlerin muğlak bırakıldığı yönünde eleştiriler yapılmıştır (Çitlioğlu, 218). BMGK, küresel terörizmle mücadele adına, 11 Eylül saldırıları öncesinde son kararını 30 Temmuz 2001 tarihindeki1363 sayılı kararla aldı (UN, Security Council S/RES 1363/2001). 1363 sayılı kararda, Afganistan'daki mevcut durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmeye devam ettiği belirtilmiştir.

3. 11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN KÜRESEL TERÖRİZMLE MÜCADELESİ

11 Eylül saldırıları BMGK'nin küresel terörizme yaklaşımında bir dönüm noktasını oluşturur. Yukarıda incelenen kararlara rağmen, 11 Eylül öncesine kadar, BMGK küresel terörizmle mücadeleye yönelik kapsamlı bir karar almadı. 11 Eylül öncesi alınan kararlar spesifik olaylar ve kişilere yönelik kararlar şeklinde oldu (Saul, 2005: 142). BMGK ABD'ye yapılan saldırıların ertesi günü toplanarak 1368 sayılı kararı aldı (UN, Security Council S/RES 1368/2001). Bazı yorumlara göre, 1368 sayılı karar ile BMGK küresel terörizmle mücadele adına daha önce almış olduğu kararlardan daha kapsayıcı ve güçlü bir yaklaşım ortaya koymuştur (Kramer ve Yetiv, 2007:

1368 sayılı karar ile BMGK küresel terörizm sorununa, BM Antlaşması'nın VII. Bölümü çerçevesinde çözüm bulma arayışını ortaya koydu (Azarkan, 2007: 52). Söz konusu karar ile BMGK, ilk defa, BM Atlaşması'nın 51. Maddesine dayanarak devletlerin terörizmle mücadele kapsamında meşru müdafaa hakkını kullanabileceklerini belirtmiştir. Fakat BMGK, 1368 sayılı kararda 11 Eylül günü ABD'ye yapılan saldırıları "silahlı saldırı" (armed attack) değil, "barışa yönelik tehdit" olarak tanımladı (Saul, 2005: 155; Özer, 2010: 143). Oysa meşru müdafaa hakkının ön şartı, meşru müdafaa hakkını kullandığını iddia eden devlete karşı bir silahlı eyleminin gerçekleşmiş olması gerekmektedir (Karadağ, 2016:175). Dolayısıyla, BMGK'nin

küresel terörizmle mücadele adına almış olduğu en önemli karar olan 1368 sayılı karar, uluslararası hukuk açısından yeterince ikna edici değildir

11 Eylül sonrası BMGK'nin terörizmle mücadele adına almış olduğu bir önemli karar, 28 Eylül 2001 tarihli 1373 sayılı karardır (UN, Security Council S/RES 1373/2001). 1373 sayılı karar, 1269 ve 1368 sayılı kararları teyit etmekte ve terörle mücadelede devletlerin meşru hakkının bulunduğu tekrar edilmektedir. Ayrıca, devletlerin terörizmin finansmanının önlenmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmış ve Terörle Mücadele Komitesi (TMK) oluşturulmuştur.

BMGK'nin küresel terörizmle mücadele bağlamında almış olduğu bir diğer önemli karar, 2004 tarihli 1540 sayılı karardır (UN, Security Council S/RES 1540/2004). 1540 sayılı kararla Kitle İmha Silahları Komitesi (KİSK)' oluşturuldu. 1540 sayılı karar çerçevesinde devletlerin, devlet dışı aktörlerin kitle imha silahları elde yönetmeye yönelik her türlü girişimlerinin engellenmesi gerektiği belirtilmektedir.

İncelenen bazı kararlarda da görülebileceği gibi, 11 Eylül saldırıları sonrası BMGK'nin terörizmle mücadelesi, 1990'lara nazaran daha militarist ve küresel bir boyut kazandı. 11 Eylül sonrası alınan iki önemli BMGK kararı bu stratejinin oluşmasında etkili oldu. 12 Eylül 2001 tarihinde alınan 1368 sayılı karar askeri yöntemleri meşrulaştırırken, 28 Eylül tarihli 1373 sayılı karar BMGK'nin terörizmle mücadelesinin daha geniş bir alanda sürdürülmesine dayanak oluşturdu (Oudraat, 2004: 158). Böylelikle, 1990'larda insani müdahale kapsamında devletlere güç kullanımı izni veren yaklaşım, 2000'li yıllarda terörizmle mücadele için de uygulanmaya başlanmış oldu. 11 Eylül öncesi BMGK, BM Antlaşması 2/4'ün istisna alanını mümkün olduğunca dar kapsamda tutmaya çalışmış, ancak, 11 Eylül sonrası istisna alanına küresel terörizmle mücadelenin de dahil edilmesi yönünde norm oluşturmaya çalışmıştır.

BMGK, 11 Eylül sonrası bir yandan küresel terörizmle mücadele alanını genişletmeye çalışırken, diğer yandan vaka ve örgüt bazlı terörizmle mücadelesini yakın tarihlerde almış olduğu kararlarla da sürdürmüştür. Örneğin, bu çalışmanın tamamlandığı tarih itibariyle, BMGK'nin küresel terörizmle mücadele kapsamında almış olduğu son karara olan 17 Eylül 2021 tarih ve 2597 sayılı kararda, IŞID uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmiştir (UN, Security Council S/RES2597/2021). Söz konusu kararda1999 yılında alınan 1265 sayılı karardan başlayarak, 2020 yılında alınan 2544 sayılı karara kadar geçen süre içerisinde terörle mücadele kapsamında alınan kararlar teyit edilmiştir. 2597 sayılı kararda, BM Şartı'na uygun biçimde Irak'ın toprak bütünlüğü ve egemenliğinin korunması gerektiği vurgulanmıştır. IŞID'in yapmış olduğu terör eylemleri ve diğer suçlar sıralanmakta ve bunlar kınanmaktadır. Dolayısıyla, BMGK terörle mücadele kapsamında almış kararlara ilişkin olarak, başlangıçtan itibaren sürdürdüğü yaklaşımını 2597 sayılı son kararında da ortaya koymuştur. BMGK'nin aktör ve vaka tarzlı terörle mücadele stratejisi devam ettirilmiş, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden diğer terör örgütleri görmezden gelinmiştir.

4. SONUÇ

Uluslararası barış ve güvenliği koruma sorumluluğu bulunan BMGK, etkisi giderek artan küresel terörizmle mücadele karşısında yetersiz kalmaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrası inşa edilen, yeni uluslararası yapı içerisinde kurulan BMGK o yıllarda, uluslararası barış ve güvenliğe yönelik devletlerden kaynaklı güvenlik sorunlarını çözüme kavuşturma amacıyla kurulmuştu. Soğuk Savaş döneminde BMGK, küresel terörizmle mücadeleye duyarsız kalmış, terörizmle mücadeleyi devletlerin egemenlik alanı içerisinde çözmeleri gereken bir sorun olarak değerlendirmiştir.

Soğuk Savaş'ın çözülme sürecine girdiği 1980'lerde, küresel terörizm sorunu BMGK için görünür hale gelmiştir. BMGK, "terörizm" kavramını ilk kez 9 Ekim 1985 tarihinde kullanmış, küresel terörizmle mücadele etmek adına ilk kararını ise 1989 yılında almıştır. 1990'larda da küresel terörizmle mücadeleyi amaçlayan kararlar alınmaya başlanmıştır.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yapılan saldırılar BMK'nin küresel terörizmle mücadeleye yaklaşımında önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Ancak, 11 Eylül sonrası alınan kararlarda BMGK'nin küresel terörizmle mücadele adına, ABD çıkarlarını önceleyen bir turum içerisinde olduğu açıktır. 11 Eylül saldırıları sonrası alınan BMGK kararları, ABD askeri operasyonları için meşruiyet dayanağı oluşturmuştur. Daha yakın tarihlerde alınan BMGK kararlarında, IŞID ve Afganistan'daki istikrarsız durum uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, BMGK'nin aktör ve olay bazlı terörle mücadele stratejisi devam ettirilmiş, bütünlükçü bir küresel terörizmle mücadele stratejisi oluşturulamamıştır.

Nihayetinde, çalışmamızın elde ettiği temel sonuç şudur: BMGK küresel terörizmle mücadele bağlamında ya hukuksal ve kurumsal anlamda yeniden yapılandırılmalıdır. Bu bağlamda, terörizmle mücadeleyi küresel ölçekte yapabilecek, ABD ve Batı çıkarlarını öncelemeyen ve Batı dışı toplumlarında güvenlik çıkarlarını dikkate alan yeni bir örgüt kurulmalıdır.

KAYNAKÇA

Azarkan, E. (2007). 11 Eylül Terör Saldırıları Sonrası Dönemde Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Terörizm Konusundaki Tutumu. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(16), 45-68.

Çitlioğlu, E. (2005). *Gri Tehdit Terörizm*, Ankara, Ümit Yayıncılık.

Havacılık Tıbbı Derneği, *Lockerbie Olayı,* 22 Eylül 2021 tarihindehttp://www.hvtd.org/?p=840, adresinden alındı.

Karadağ, U. (2016). Birleşmiş Milletler Antlaşmasına Göre Meşru Müdafaa Hakkı, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 171-186.

Kaşıkcı, T. (2016). Küresel Terörizm ve Birleşmiş Milletler Sistemi, *The Turkish Yearbook of International Relations*, 47, 1-21.

Kramer, H. Haaland. (2007). "The UN Security Council's Response to Terrorism: Before and After September 11, 2001. *Political Science Quarterly,* 122(3), 409-432.

Oudraat, C. de J. (2004). The Role of Security Council, J. Boluden ve T. G. Weiss, *Terrorism and UN: Before and After September 11*.

Özer, H. (2010). *11 Eylül Sonrası ABD Müdahaleciliği ve BM Sistemi Temelinde Uluslararası Hukuk*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Saul, B. (2005). Definition of "Terrorism" in the UN Security Council: 1985–2004, *Chinese Journal of International Law*, 4(1), 141-166.

United Nations. (1945). *United Nations Charter,*15 Eylül 2021 tarihinde https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text, adresinden alındı.

United Nations Resolutions 579, (1985). 21 Eylül 2021 tarihinde http://unscr.com/en/resolutions/doc/579, adresinden alındı.

United Nations Resolutions 731, (1992). 22 Eylül 2021 tarihinde http://unscr.com/en/resolutions/doc/731, adresinden alındı.

United Nations Resolutions 1267, (1999). 22 Eylül 2021 tarihinde http://unscr.com/en/resolutions/1267, adresinden alındı.

United Nations Resolutions 1269, (1999). 22 Eylül tarihinde http://unscr.com/en/resolutions/1269, adersinden alındı.

United Nations Resolutions 1363, (2001). 25 Eylül 2001 tarihinde http://unscr.com/en/resolutions/1363. adresinden alındı.

United Nations Resolutions 1368, (2001). 25 Eylül 2001 tarihinde http://unscr.com/en/resolutions/1368, adresinden alındı.

United Nations Resolutions 1373, (2001). 25 Eylül 2001 tarihinde http://unscr.com/en/resolutions/1373, adresinden alındı.

United Nations Resolutions 1540, (2004). 27 Eylül tarihinde http://unscr.com/en/resolutions/1540, adresinden alındı.

United Nations Resolutions 2597, (2021). 27 Eylül tarihinde http://unscr.com/en/resolutions/2597, adresinden alındı.

TERÖRLE MÜCADELEDE ETKİNLİK AÇISINDAN YAKLAŞIMLAR

İhsan EKEN[1]
Levent BÖRKLÜOĞLU[2]

ÖZET
Dünya üzerinde birçok ülkede, farklı gerekçeler ile görülebilen terörizm ve terör hareketleri nedensellik ilkesi çerçevesinde incelenmesi ve bu doğrultuda bir mücadele tarzı benimsenmesi gereken olaylardır. Günümüze kadar birçok ülke konuya yalnız güvenlik sorunu olarak bakmış ve terörle mücadelede etkin sonuçlar almaya çabalamıştır. Fakat bu çabalar istenen neticeye ulaşmadığı gibi ülkeler sosyal ve ekonomik olarak olumsuzluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum terörle mücadele konusunda daha etkin yöntemlerin araştırılıp uygulanması ihtiyacını doğurmuştur. Kuşkusuz güvenlik, terör sorununun bir boyutu olmakla birlikte, tek nedeni ve tek mücadele yöntemi değildir. Dünya üzerinde, özellikle gelişmiş kimi ülkelerde terörle mücadelede daha farklı yaklaşımların da ele alınarak uygulandığı bilinmektedir.
Bu doğrultuda çalışmanın konusu; terörle mücadele amacıyla uygulanan geleneksel yöntemler dışında kalan yeni yaklaşım tarzlarını irdelemektir. Araştırmanın temel amacı, terörle mücadele etmek üzere kullanılan klasik yöntemlerin dışında, demokratikleşme, sosyo-ekonomik kalkınma ve kamu hizmet sunumunda etkinlik gibi politik ve yönetsel yaklaşımların katkılarını değerlendirmek ve bu hususta elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler sunmaktır. Çalışmada betimsel ve tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak, terör, sebep ve sonuçları açısından tek boyutlu olarak ele alınıp incelenen ve mücadele edilen değil; çok boyutlu ve bütüncül olarak ele alınması gereken bir olgu olarak hala karşımızdadır. Bu sorunu daha etkin biçimde çözmek için elde edilen tecrübelerin yanı sıra yeni ve doğru yöntemlerin kullanılması sorunun çözümünde daha iyi yol alınmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Terörizmle Mücadele Yöntemleri.

[1] Dr., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, mehmetihsaneken.021@gmail.com.tr , ORCID: 0000-0001-9429-9872
[2] Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, leventborkluoglu@osmaniye.edu.tr , ORCID: 0000-0001-6607-3999

NEW APPROACHES IN TERMS OF EFFICIENCY IN FIGHT AGAINST TERRORISM

ABSTRACT
Terrorism and terrorist movements, which can be seen with different reasons in many countries around the world, are events that should be examined within the framework of the principle of causality and a struggle style should be adopted accordingly. Until today, many countries have regarded the issue as a security issue only and tried to achieve effective results in the fight against terrorism. However, these efforts did not achieve the desired result, and countries faced social and economic problems. This has led to the need to research and implement more effective methods of combating terrorism. Undoubtedly, security is one dimension of the terrorist problem, but it is not the only reason and the only method of struggle. It is known that different approaches are used in the fight against terrorism in the world, especially in some developed countries.

Accordingly, the subject of the study; to analyze new approaches, other than traditional methods applied to combat terrorism. The main purpose of the research is to evaluate the contributions of political and administrative approaches such as democratization, socio-economic development and effectiveness in public service delivery, as well as the classical methods used to combat terrorism, and to provide suggestions in line with the findings obtained in this regard. Descriptive and historical research method was used in the study. As a result, terrorism is not discussed and dealt with in one dimension in terms of causes and consequences; it is still in front of us as a multi-dimensional and holistic phenomenon. In addition to the experience gained to solve this problem more effectively, using new and correct methods will provide a better way to solve the problem.

Keywords: Terror, Terrorism, Methods of Combating Terrorism.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Terör ve Terörizm Olgusu

Terör kavramı, etimolojik olarak, korkma, korkuyla sarsılma, dehşete kapılmaya yol açan eylemler için kullanılan Latince "terrere" kelimesine dayanmaktadır (Demirel, 1999, s. 28). Türkçeye, Fransızca "terreur" kelimesinden türetilerek geçmiş olup, "yıldırı" anlamına gelmektedir (sozluk.gov.tr, 2021). Literatürde kontrol dışı grup ya da oluşumlar tarafından gerçekleştirilen şiddet ve katliam hareketleri için kullanılmaktadır (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 3). Terör kavramını da içine alan terörizm kavramı ise, en kısa biçimde terörün belli bir irade ile kullanılması olarak ifade edilebilir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 3). Terörizm, politik, sosyal, etnik, felsefi, dini ya da ideolojik bir amaç uğrunda halk yığınlarına veya ilgililerine karşı sistemli bir biçimde, yüksek düzeyde ve hukuka aykırı şekilde şiddet planlama, şiddet kullanma tehdidinde bulunma veya bünyesinde barındırdığı üyelerle bireysel ya da kitlesel olarak şiddet uygulama şeklinde tanımlanabilir. Terörizm belli bir devlet sınırları içerisinde gerçekleşebileceği gibi sınır ötesi veya uluslararası bir nitelik de taşıyabilir (Enders ve Sandler, 2005: 11-12; Then ve Loosemore, 2006: 157).

Türkiye'deki mevzuata baktığımızda ise 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na (Md. 1/1) göre *"Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiye bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir."*

Genel olarak incelendiğinde terör ve terörizm konusunda gerek ülke gerekse uluslararası örgüt ve kuruluş mevzuatlarında kapsayıcılık açısından kısmen farklı fakat birbirine yakın tanımlamalara gidildiği görülmektedir. Bununla birlikte henüz tam olarak üzerinde mutabık kalınmış ve küresel düzeyde başvurulan bir terörizm tanımı bulunmamaktadır. Bunun başlıca sebeplerinden söz edilebilir.

Ortak bir tanımlama konusunda yaşanan en önemli sorun ulusal bağımsızlık mücadelesi çerçevesinde gerçekleştirilen eylemler ve terörist eylemlerin ayırt edilmesine ilişkindir. Kimi ülkeler ulusal çıkarları doğrultusunda ya da olayları yorumlama şekillerine göre bir başka devletin terörizm olarak nitelendirdiği bir eylemi kendi kaderini tayin hakkı ya da ulusal kurtuluş mücadelesi olarak adlandırabilmektedir (Çemrek, 2012: 9). Terörizm ve terör kavramları siyasi niteliği nedeniyle farklı ideolojilerde, farklı rejimlerde veya farklı dönemlerde birbirinden farklı anlamlara gelebilmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 3). Devletlerin terör tehdidi algısı konusunda farklılaşmaları, terörü ve terörizmi kendi ulusal çıkarları doğrultusunda gizli bir silah şeklinde kullanmaları, terörizm kavramının öznel niteliği, çok boyutlu ve kapsamlı bir konu olması gibi hususlar da terörizm tanımlamasında söz konusu farklılıkların nedenleri arasında sayılabilir (Gunn ve Demirden, 2019: 31). Kuşkusuz uluslararasında ortak bir terör ve terörizm kavram tanımlaması yapılmadan terörle mali, politik ve hukuki olarak ortak mücadele etmek, buna ilişkin sözleşmeler hazırlamak ve uygulamak mümkün görünmemektedir.

Ortak bir tanım üzerinde uzlaşılamasa da terör ve terörizme ilişkin genel kabul gören birkaç husus bulunmaktadır. İlk olarak bir şiddet olayının terör olarak nitelendirilebilmesi için mutlak surette sivillere yönelik olması ya da halk için stratejik önemde yerlerin hedef alınması gerektiği kabul edilmektedir (Ganor, 2002). İkinci olarak şiddet olayının politik, ideolojik, dini, etnik bir amaç için yapılmış olması gerekmektedir (Telci, 2018). Son olarak da şiddetin planlı ve sistematik olması ve bir örgütlenme çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir

(Cirhinlioğlu, 2004; Tilly, 2004:9). Bu kriterlere uyduğu ölçüde örgütün fikirsel ya da amaçsal haklılığı veya geçmişte yaşadıkları kötü olaylar çok önem arz etmemekte; yapılan eylemler terör eylemi olarak kabul edilmektedir (Alptekin, 2018: 26-27).

1.2. Terörizmin Tarihsel Dönemleri

Siyasal anlamda örgütsel bir yapılanma ile faaliyet yürüten ilk terörist yapı olarak M.Ö. 73-66 dönemlerinde, Roma İmparatorluğu'nun Filistin toprakları üzerindeki işgalini sonlandırmak maksadıyla, "sica" adı verilen hançer türü ile kalabalıkların ortasında rastgele insan öldüren Yahudi dinine mensup bir grup olan Siccariiler/Zealostlar gösterilmektedir (Laqueur, 1977: 6; Hoffman, 2006: 83). Sonrasında M.S. 11. ve 13. yy. arasında Ortadoğu'da faaliyette olan Hasan Sabbah liderliğindeki "Haşhaşin" örgütü, terörist yapılanmaya ilişkin en somut örneklerden biri olarak ifade edilmektedir (Chaliand ve Blin, 2007: 59). Haşhaşilerin eylemleri o kadar etkili olmuştur ki İngilizcede suikast kelimesi "assassi" olarak kullanılmaya başlanmıştır (Hoffman, 2006: 84).

Yakın siyasi tarihte, 1789 Fransız İhtilali sonrasında, 1793-1794 yıllarını kapsayan dönemde, isyanları bastırmak ve acımasız ceza yöntemleri ile halkı yıldırmak amacıyla Jakobenler tarafından uygulanan sistemli "şiddet" politikaları için kullanılmıştır. Bu dönem "terör rejimi-rejime de la terreur" şeklinde adlandırılmaktadır (Sander, 2002: 164; Turan, 2002: 10; Laqueur, 1977, s. 6). Dünya devlet terörü olarak adlandırılabilecek tür ile ise en acımasız şekliyle 20. Yüzyılda tanışmıştır. Bu dönem devlet idaresini elinde tutan ulusalcı sosyalistler ile faşist yönetimlerin muhalifler ile Yahudiler ve çingeneler gibi farklı din ve milletten insanları korkuya ve baskıya dayalı sistemler ile öldürmeyi, korkutmayı ve yıldırmayı esas almıştır. Terör bu dönemde, yönetimdeki partilerin yönetsel aracı olarak doğrudan devlet eliyle kullanılmıştır (Turan, 2002: 16; Hoffman, 2006: 12; Holocaust, 2001: ivx). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Dünya yavaş yavaş iki kutuplu bir yapıya bürünmüş, her iki kutbun öncüsü durumundaki ABD ve Sovyetler Birliği doğrudan savaşmak yerine "soğuk savaş" olarak tabir edilen süreci inşa etmişlerdir. Bu süreçte ülkeler doğrudan savaşmak yerine aracı/taşeron örgütler ve devletler vasıtasıyla birbirilerine sürekli tehdit oluşturmaya, zayıf düşürmeye ya da tarafsız devletleri yanlarına çekmeye çalışmaya devam etmişlerdir (Saraçlı, 2007: 1053; Bal, 2003, 51).

Diğer taraftan 20. Yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte ulusal kurtuluş mücadelesinin bir yöntemi olarak da terörizme başvurulduğu görülmektedir. Buna ilişkin birçok örnek bulunmaktadır. Özellikle Cezayir'in Fransa'ya karşı başlatmış olduğu ve başarıyla sonuçlandırdığı mücadele birçok sol sosyalist gruba ilham kaynağı olmuştur (Arıboğan, 1998: 452). Yine bu dönemde (22 Temmuz 1968) Filistin Kurtuluş Örgütü üyeleri tarafından Roma'dan kalkıp Tel Avive uçmakta olan El Al Havayolları uçağını kaçırmaları uluslararası/küresel terörün ilk örneği olarak gösterilmektedir (Watson, 2009). Etnik ayrılıkçı ve ideolojik örgütlerden sonra özellikle son çeyrek yüzyılda radikal dinci olarak tabir edilen, uluslararası nitelikte ya da bağlantılı örgütler ortaya çıkmıştır (Lesser, 1999: 1-5). Bu örgütler mücadelelerini daha evrensel düzeyde sürdürmekte ve faaliyetlerini de küresel düzeyde gerçekleştirmektedirler. Uluslararası terörizmin en önemli ve birçokları tarafından milat olarak değerlendirilen olayı 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de bulunan Dünya Ticaret Örgütü kulelerine gerçekleştirilen uçaklı intihar saldırıları olmuştur. Bu saldırıları daha sonra Madrid, Londra ve İstanbul saldırıları izlemiştir. Netice itibariyle terörizm amaç ve eylem yönünden farklı bir ivme kazanmış ve daha küresel bir hal almıştır.

1.3. Terörizm Türleri ve Yöntemleri

Terörist yapılanmalar şeklinde bir sınıflamaya gidilecek olursa bireysel terör, devlet terörü, devlet destekli terör, ideolojik terör, radikal dini terör, etnik/milliyetçi terör şeklinde ayrım yapılabilir. Bireysel terörizm, belli bir oluşum içinde veya ferdi olarak gerçekleştirilen

terör eylemi şeklinde ifade edilmektedir. Mafya ve kan davası gibi örnekleri olan bu türde kişisel çıkarlar daha çok ön planda tutulmaktadır (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 223). Etnik, dini ya da ideolojik terörizm amaçsal olarak birbirine benzer şekildedir. Her üç türde de amaç belli bir etnisitenin, dinin ya da ideolojinin mevcut sistemden koparılarak müstakil bir hâkimiyet alanı oluşturulmasıdır. Her üç türün savunucuları yönetim şeklinden ve yapısından şikâyetçidir, davalarının haklılığına inanmakta ve taleplerinin yasal yollardan karşılamayacağını düşünerek yasadışı güç kullanımı yolunu tercih etmektedirler. Radikal dinci terörizm dini doktrinlerin kendilerine göre farklı yorumlanması, etnik/milliyetçi terörizm bir etnisiteye karşı eşit olmayan muamele olduğu iddiası, ideolojik terörizm ise radikal siyasi ideolojilerin devlet yönetimine hâkim kılınması isteği doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Radikal dinci terörü herhangi bir din ile özdeşleştirmek doğru olmayacaktır. Dünya üzerinde farklı dinlerde radikal oluşumlara gidildiği görülmektedir. Çoğunlukla radikal sol-sosyalist ideolojik terör örgütleri bilinse de, radikal sağ görüşlü ideolojik terör örgütleri de bulunmaktadır. Etnik/milliyetçi oluşumlar ise en çok görülen yasadışı örgütlenme tipidir (Gunn ve Demirden, 2019: 12). Devlet terörü, devletin sahip olduğu otoriter yapıyı ve idari rejimi muhafaza etme gayesi ile tebaasına karşı, kendi kolluk güçleri ya da illegal olarak oluşturdukları veya destekledikleri gruplar eliyle şiddet içeren politikalar gütmesidir. Devletlerin bir başka devleti istikrarsızlaştırmak, zayıflatmak amacıyla o devlet içerisinde yapay terörist gruplar oluşturması, var olanları politik, askeri ya da mali olarak desteklemesi, onları kendi politikaları ve amaçları çerçevesinde yönlendirmesi ise devlet destekli terör olarak adlandırılmaktadır (Underhill, 2014: 7).

Terörist örgütlerin kullandığı yöntemlerde, döneme göre değişiklikler görülmektedir. Önceleri doğrudan çatışma, bombalama, suikast gibi eylemler ile adını duyurmaya ve halk ile hükümet üzerinde etki yaratmaya çalışan örgütlerde günümüzde eylem çeşitliliği görülmekte, bu doğrultuda verdikleri tahribatlarda da artış yaşanmaktadır. Örgütler günümüzde bilinen geleneksel yöntemlerinin dışında, biyolojik maddeler kullanarak salgınlar oluşturabilmekte, nükleer silahlar kullanarak daha fazla insanın ölümüne yol açabilmekte, ekonomik tesisleri vurma/kundaklama yoluyla veya başka finansal araçlarla mali terör uygulayabilmekte, çevreye, ormanlara, tarihi ve kültürel varlıklara, su kaynaklarına zarar verebilmekte, bilişim teknolojisini kullanarak yaygın propaganda yapabilmekte, ülkelerin bilişim altyapısını ve güvenliğini çökertebilmekte, birçok bilgiyi ele geçirebilmekte ve ifşa edebilmektedir.

2. TERÖRİZM; ÇIKMA NEDENLERİ, AMAÇLARI ve SONUÇLARI

Terörist hareketler tek bir nedene dayanmayan kompleks örgütlenmelerdir. Görünürde ideolojik, dini ya da etnik gibi bir ana sebebe dayandırılsa da bunu destekleyen birçok gerekçe daha söz konusu olabilir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, yoksulluk, işsizlik, bölgelerarası gelişmişlik farkları, ülkelerin genel ekonomik düzeylerinin düşük olması gibi ekonomik sebepler; kötü idari sistem, kamu düzeni ve hukuk düzenindeki adaletsizlik ve bozukluklar, kamu hizmetlerine erişememe gibi yönetsel nedenler; otoriter ve baskıcı rejimlerin varlığı, örgütlerin kendi ideolojileri doğrultusunda ülkeyi yönetme isteği, bireylerin varlıklarını ve kimliklerini, dini inançlarını, dil ve kültürlerini kullanma, koruma ve yansıtma istekleri, siyasal katılım ve temsil kanallarının kapalı ya da yetersiz olması, etnik ve milliyetçi akımların varlığı, özgürlüklerin sınırlandırılması, terörün doğması veya tırmanmasında dış destek varlığı gibi politik nedenler; yasal düzeyde ayrımcılığın ve kısıtlamaların varlığı ya da ayrımcılığın hissettirilmesi, dışlanmışlık duygusunun varlığı, sosyal engellenme, topluma yabancılaşma, ötekileşme, toplumsal kutuplaşma, düşük eğitim düzeyi gibi sosyal ve psikolojik nedenler; tarih dönemleri içerisinde yaşanan trajediler, travmalar, kitlesel acı ve savaşların varlığı gibi tarihsel nedenler, ülkelerin doğal kaynak ve stratejik konum itibariyle önemli bir yerde yer almaları nedeniyle diğer ülkelerin (gizli) müdahalelerine maruz kalmaları gibi jeopolitik nedenler gibi birçok gerekçe sayılabilir (Küçükcan, 2010: 46; Olzak,2006:42-43; Yılmaz, 2007:

7, 11; Scherrer, 2003; Gurr, 1996: 65-66; Yavuzer, 2006: 138; Türkiye Barolar Birliği, 2006: 175-176; Gündüz, 2002: 25-26; Çakır, 2002; Yavuz, 2006: 13-17).

Kuşkusuz bunlar tek başına birer terör eylemi gerekçesi olamaz. Fakat tüm bunlar terör örgütlerinin beslendiği can damarlardır. Terörizmin yumuşak bir güçle önüne geçmek ya da terörizmi sonlandırabilmek için onu doğuran gerekçelerin iyi bilinmesi, soruna objektif yaklaşılması ve sorunun net olarak ortaya konması önemlidir. Devletler belirtilen bu sorunlara çözüm bulabildikleri kabiliyette örgütlerin taban desteğini zayıflatabilecektir.

Meşru ya da gayrimeşru her ne sebeple ortaya çıkmış olursa olsun terörist faaliyetlerin en temel amacı gerçekleştirdiği ya da gerçekleştireceği hissi uyandırdığı/tehdit ettiği eylemler ile toplumda korku ve hükümetler üzerinde baskı oluşturarak kendi taleplerini kabul ettirmeye zorlamaktır (Wilkinson, 2002: 144). Bir başka ifade ile terör eylemcisi için; seçtiği hedeflerde yarattığı tahribat değil, toplum üzerinde yaratacağı psikolojik etki, kamuoyunun dikkatini çekebilme derecesi ve yaratacağı baskı gücü önemlidir (Hoffman, 2006: 21-22). Terörist eylem ile toplum sindirilmeye, siyasi tavizler koparılmaya, devlet idaresi belli bir davranışa yönlendirilmeye çalışılmaktadır (Then ve Loosemore, 2006; Öktem, 2004: 135).

Etnik, dini ya da ideolojik olsun terör örgütlenmelerinin bir diğer amacı da kendi topluluğunu oluşturmaktır. Bu sayede toplum içinde tefrikalar oluşturmayı hedef edinir ve toplum kendi içinde ötekileşerek kamplaşır. Netice itibariyle birbirine düşman ya da birbirinden hazzetmeyen ancak aynı ülke içinde yaşayan topluluklar ortaya çıkabilir.

Terörizm, kendisini doğuran sebeplere karşı çözüm üretmek amacıyla ortaya çıktığını iddia etmesine karşın, mevcut sorunların derinleşmesine ve kökleşmesine yol açmaktadır. Bir nevi kısır döngüye girilen süreçte terörizm kendisini doğuran sebepleri tırmandırarak, bu süreçten kendini yeniden doğurmaktadır. Nitekim terörizm ile doğrudan politik amacına ulaşabilen çok az sayıda örgüte rastlanabilir. Terörizm olumlu neticelerden ziyade birçok olumsuz netice ile sonlanabilmektedir. Bir çok insanın ölümü, birçoğunun yaralanması, sakat kalması, toplumda psikolojik travmalara yol açması, kamu düzeninin tahrip olması, eğitimin geri kalması, terör ve kaos ortamında diğer adli suçların tırmanış göstermesi, hukuk sisteminin bozulması, özellikle yoğun çatışmalı bölgelerden yaşanan göç olayları neticesinde gerçekleşen çarpık kentleşme, ekonomik gerilik, işsizlik ve yoksulluğun tırmanması, siyasi istikrarsızlık ve bunun yarattığı güvensizlik sonucu dış yatırımların azalması, turizm, sanayi, tarım gibi ekonomik alanların baltalanması, askeri harcamalara ayrılan geniş bütçeler nedeniyle diğer hizmet alanlarına yeterli kaynak ayrılamaması, çevrenin ve kültürel varlıkların tahrip edilmesi, toplumun kendi içinde etnik, inançsal ya da ideolojik olarak bölünmesi gibi bir çok sosyal, siyasal, yönetsel ve ekonomik olumsuz sonuçları ortaya çıkmaktadır.

3. TERÖRİZM İLE MÜCADELEDE YAKLAŞIMLAR

Bunca olumsuzluklara yol açan terörizm, kuşkusuz mücadele edilmesi ve sonlandırılması gereken bir olgudur. Bu konuda birçok kişi hemfikir olmasına karşın bunun yönteminin nasıl olması gerektiği konusu tartışmalıdır. Kimileri terörizmin hiçbir şekilde prim verilmemesi gereken bir hareket olduğunu ve mutlak surette sert askeri ve polisiye tedbirler ile mücadele edilmesi gerektiğini savunmaktayken; kimileri ise terörizmin sebeplerinden yola çıkarak nedensel bir analizle sorun çözme odaklı hareket edilmesi gerektiğini, en büyük desteğini halktan alan terör örgütleri ile halk arasındaki bağlantının koparılması halinde terörizmin de etkisiz hale geleceğini savunmaktadır. Kimileri ise yumuşak güç ve sert gücün bir arada kullanılması gerektiğini ve bu iki stratejinin birbirini tamamladığını ifade etmektedir.

Dünya üzerinde farklı lokasyonlarda birçok devlet farklı amaçlarla ortaya çıkmış terörist örgütlenmeler ile mücadele etmişlerdir. İfade edilen yaklaşımların belirlenmesinde ve uygulanmasında kuşkusuz bu farklı topluluk ve devletlerin tarihsel arka planları, yer aldıkları

coğrafi konum, iktisadi gelişme düzeyleri ile politik ve sosyolojik yapıları etkili olmaktadır. Ülkelerin terörizm ile mücadele strateji ve yaklaşımları birbirine benzese de aynı olması mümkün değildir (Baharçiçek ve Tuncel, 2011: 7-8).

3.1. Geleneksel/Klasik Güvenlikçi Yaklaşım

Terörizm ile mücadelede öteden beri akla ilk gelen ve uygulanan yöntem terörün sert askeri ve polisiye tedbirler ile ortadan kaldırılacağına ilişkin yaklaşımdır. Güvenlikçi yaklaşım kuşkusuz belli koşullarda gerekli ve hatta çözüm sağlanması için "amacına uygun kullanılması ve orantılı olması" şartıyla başvurulması gereken bir yöntem olabilir; fakat salt bu yaklaşım ile terörizmin sonlandırılması, geçen süre zarfındaki Dünya örneklerinden de anlaşılacağı üzere, mümkün görünmemektedir. Kimileri, terörizme karşı askeri/polisiye tedbirler ile karşı koymanın, örgütlerin şiddeti bir araç olarak kullanmasının önüne geçmede ve çözülerek dağılmasında önemli olduğunu dile getirmektedir (Crenshaw, 1991: 69-87). Kimileri, geniş hareket alanı bulduğu için, terörizmin demokratik düzen içerisinde yönetilen ülkelerde daha fazla palazlandığını ve cesur davrandığını dile getirmektedir. Bu görüşü savunanlara göre kuralsız ve acımasız eylemler yapan terörist gruplara karşı, evrensel hukuk ve insan hakları çerçevesinde hareket etmek bu örgütlere karşı mücadelede ciddi zafiyetler oluşturacaktır (Güçlü, 2014: 113). Bu düşünce terörizm ile mücadeleyi yalnızca bir güvenlik problemi olarak ele almakta, topluma karşı sorumlu olma ve hesap verme zorunluluğu hissetmeyen keyfi bir yaklaşımı öne çıkarmaktadır. Kuşkusuz bu durum birçok konuda dezavantajlı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Bal, 2006).

Klasik yaklaşım ile verilecek olan terörizmle mücadele sosyal, politik ve psikolojik olarak olumsuz sonuçlar doğurabilir fakat en önemlisi ciddi ekonomik sonuçlar doğurabilir. Askeri harcamaların artması, yoksulluk ve işsizliğin tırmanmasına yol açabilir. Özellikle kırsal bölgelerde yaşanan terör olayları nedeniyle birçok olumsuz sosyo-ekonomik sonuçlara yol açacak olan yoğun göç olayları yaşanabilir. Kısa vadede geçici bir üstünlük sağlansa da sert tedbirler terör örgütlerinde mağduriyet algısı yaratarak, halk nezdinde örgütlere sempati duyulmasına yol açabilir (Yılmaz, 2007: 163). Salt baskıcı ve güvenlikçi yaklaşım ile konu ele alındığında terörizmin politik, sosyal, iktisadi ve psikolojik sebepleri göz ardı edilebilmekte, süreç tamamıyla imha edilmesi gereken düşmanlar şeklinde görülerek yürütülmektedir (Baharçiçek ve Tuncel, 2011: 7). Bu durumda terörle mücadele adına gerçekleştirilen faaliyetlerde aşırılığa gidilebilmekte, temel hukuk kuralları, insan hakları ve özgürlüklerin kısıtlanmasına yol açabilmektedir. Bu uygulamalar propaganda malzemesi yapılarak terörizmin halk nezdinde taraftar bulmasına yol açmaktadır (Bal, 2006). Sürekli çatışma iklimi kuşaklar boyu sorunların yaşanıp, kronikleşmesine; toplumun ayrışmasına ve birbirine yabancılaşmasına yol açarak oluşabilecek politik çözümleri zorlaştırmaktadır. Şiddet ile terörün bastırılmasında terör örgütlerinin karşı saldırılarının olması da kaçınılmazdır. Bunun önlenememesi durumunda terör örgütleri tarafından gerçekleştirilebilecek sivil katliamları yaşanabilir.

644 terörist örgütün incelendiği bir çalışmaya göre; bu örgütlerin yalnızca % 4'ü (27 örgüt) devlet kurmak dışında farklı politik amaçlara ulaşabilmiştir. Örgütlerin % 17'sinin (106 örgüt) polisiye tedbirlerle, % 3'ünün (20 örgüt) ise askeri tedbirler ile varlıkları sonlandırılmıştır. Askeri müdahale ve tedbirler sayesinde faaliyeti sonlanan örgütlerin yarısının Güney Amerika, beşinin ise Afrika'da olduğu göz önünde bulundurulduğunda silahlı mücadele ve güvenlikçi yaklaşımlar ile sonuç almaya çalışmanın en azından Avrupa coğrafyası açısından çok geçerli olmadığı anlaşılmaktadır (Jones ve Libicki, 2008: 18). Bu tespit aynı zamanda silahı bir çözüm aracı olarak dayatan terör örgütleri için de geçerlidir.

3.2. Demokratik/Siyasal Yaklaşım

Terörizmle salt askeri/polisiye araçlar ile mücadele etmenin eksik ve başarısız bir uygulama olduğunu savunanlar; klasik yöntemin başarısızlığı doğrultusunda yeni yaklaşımların

değerlendirilmesi gerektiğini ve esas itibariyle illegal de olsa siyasi bir hareket olan terörizm ile mücadelenin de temelde siyasi olması gerektiğini ifade etmektedirler (Baharçiçek ve Tuncel, 2011: 3). Buradaki esas nokta soruna demokratik çözüm yaratmak ve terörizmi politik düzeyde sonlandırmak amacıyla siyasal araçların kullanılmasıdır.

Bir yerde terörizm baş gösterdiğinde, hangi araçlarla müdahale edilirse edilsin her şeyin tekrar eski haline dönmesi mümkün değildir. Bundan ötürü terörizm ile yapılacak mücadelede amaç, önceki mevcut durumu geri getirmek olmamalıdır. Nihayetinde terörizm mevcut koşullara karşı ortaya çıkmış olduğundan; bunun çözümü ve tekrar ortaya çıkmasının önlenmesi için birtakım siyasal düzenlemelere ihtiyaç olacaktır. Bu ihtiyacın gerekliliği ve kapsamı terörizmin belirlediği ölçüde değil, halkın talepleri ve evrensel demokratik ilkeler çerçevesinde belirlenmelidir (Şahin, 2016: 60).

Terörizm ile mücadelede kullanılabilecek siyasal araçlar çok yönlüdür. Kullanılacak olan siyasal araçlardan ilki terörizmin uluslararası alanda politik olarak yalnızlaştırılması, mali ve lojistik açıdan destek almasının önlenmesidir. Bu amaçla terörizme destek veren dış bağlantıların tespit edilerek gerekli yaptırım yollarına başvurulması, söz konusu ülkelerle diplomatik ilişkiler yoluyla desteğin önüne geçilmesi, terörizm konusunda devletin haklı tezlerinin ortaya konması ve devletlerin ikna edilmesi, aksi durumlarda mali ve ticari araçların kullanılması gibi uygulamalara başvurulabilir (Alptekin, 2018: 14).

İkinci olarak terörizmin temel dayanak noktalarından olan halk desteği ile olan irtibatının kesilmesi gerekmektedir. Bunu baskıcı yöntemler ile değil, sosyal, politik ve ekonomik kanalları açık tutarak ve vatandaşların yönetime siyasal katılımını teşvik ederek yapmak gerekmektedir (Alptekin, 2018: 14). Siyasal sistemin tüm toplumu eşit biçimde kucaklayan ve toplumda eşit vatandaşlık düzeyinde aidiyet hissini sağlayacak şekilde insan haklarına saygılı hukuksal düzene sahip olması gerekmektedir. Çok etnisiteli, çok dinli veya ideolojik olarak parçalanmış olan devletlerde bu ortak zemin ancak eşit vatandaşlık ve özgürlükler ile sağlanabilir. Sorunların demokratik düzeyde serbestçe ele alınıp çözümlenmesi için gerekli olan kanalların sürekli açık tutulması, toplumun her düzeyindeki vatandaşlara söz hakkı tanınması elzemdir. Örgütlere yakın veya benzer fikirlere sahip siyasi partilerin çeşitli gerekçelerle faaliyetlerinin sınırlanması, yasaklanması; hukuksal olarak cezalarını tamamlamış olanların aktif olarak politik hayatta yer almasının engellenmesi, ya da terörizm tanımının genişletilerek meşru söylemlerde bulunanlara terörle mücadele çerçevesinde yaptırımlar uygulanması siyasi kanalların kapatılmasına yol açacak ve soruna çözüm olmaktan ziyade terörizmin amaçlarına hizmet edecektir (Şahin, 2016: 72). Bu demokratik ilkelerin varlığı hem terörizmin kullandığı argümanları elinden alarak terörizmin ortaya çıkmasına engel teşkil edebilir, hem de patlak vermiş terörist faaliyetlerin sonlandırılması için bir araç olarak kullanılabilir. Demokratik ilkelerin oturtulması, örgütlere katılımın önlenmesi, örgüt üyelerinin topluma kazandırılması ve uzun vadede örgütlerin tasfiyesine ciddi katkılar sunacaktır (Baharçiçek ve Tuncel, 2011: 3).

Üçüncü olarak terörizm ile belli düzeylerde siyasal müzakereler yürütmek soruna çözüm açısından verimli olabilir. Jones ve Libicki (2008) tarafından yapılan araştırmaya göre 1968 ve 2006 yılları arasında faaliyette bulunmuş olan terörist örgütlerin % 43'ü çeşitli müzakere yolları ve politik sistem içerisinde kendilerine kanuni çerçevede uygun yol sunulması sonucu illegal faaliyetlerine son vermişlerdir. Bu süreçte örgütler daha fazla edinim elde etmek için eylem düzeylerini arttırabilir, örgüt içinden veya dışarıdan sürecin baltalanması için provakatif eylemler yapılabilir ya da örgütler bu süreçleri yeni saldırılar yapmak için toparlanma fırsatı olarak görebilirler (Gurr, 2003: 142; Kydd ve Walter, 2002: 264). Sürecin samimiyeti süreç içerisinde belli olur fakat yaygın görüş müzakerelerin örgütleri tamamıyla bitirmese bile diyaloga zorlayarak ciddi manada yıprattığı yönündedir. Terörizmin siyasi

araçlar ile sonlandırılabilmesi için ülkede güçlü ve kesin karar alabilen siyasi irade ve her durumda kararlı olmak şarttır.

Siyasal yaklaşımın dördüncü hususu ise terörizme karşı silahla mücadele verilse bile temel insan hakları ve hukukun üstünlüğünden asla taviz verilmemesine ilişkindir. Terörle mücadelede dahi olsa güvenlik birimleri sınırsız olarak yetkilendirilmemiştir. Başta yaşam hakkı olmak üzere, yasal şiddetin gereklilik ve orantılılık ilkeleri çerçevesinde kullanımı, işkence ve kölelik yasağı, kanunilik ilkesi, ifade, inanç ve kişi özgürlüğünün sağlanması, adil yargılanma hakkı, özel hayatın korunması ilkeleri çerçevesinde hareket edilmesi gibi hususlar başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere uluslararası sözleşmelerde güçlü biçimde yer almaktadır (Güçlü, 2014: 99, 104; Bıçak, 1999: 5).

Netice itibariyle siyasal/demokratik yaklaşım ile uluslararası alanda devletlerin ve uluslararası kuruluşların desteği kazanılmakta, terörizmin elinde propaganda amaçlı kullandığı anti demokratik uygulamalara son verilmekte, toplumun birer ferdi olan örgüt üyelerinin terörizmden kurtarılarak topluma kazandırılması için gerekli çaba sarf edilmekte ve halkın örgütler üzerinde baskı unsuru olması sağlanmaktadır (Güçlü, 2014: 114-115). Nitekim bakıldığı zaman İspanya'da ETA'nın faaliyetlerinin sonlandırılmasında bu tarz siyasal girişimlerin oldukça etkili olduğu görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde, temel hak ve özgürlüklere dayalı demokratik hukuk devleti anlayışının benimsenmesi, özerkliklere dayalı anayasal düzenin kabul edilmesi, silah bırakan militanlara siyasal yolların açılması, uluslararası arenada İspanya tarafından ETA'nın yalnızlaştırılmasına ve halk nezdinde de örgütün silah bırakması konusunda baskı unsuru oluşturmasına dayanak sağlamıştır (Özçer, 2006: 258-259; Şimşek, 2009: 278). Benzer sonucu İngiltere'nin IRA ile yaşadığı çatışmalı ortamın sona erdirilmesinde de görmek mümkündür.

3.3. Sosyo-Ekonomik Yaklaşım

Terörizmi eğitimsizlik, geri kalmış toplum yapısı, yoksulluk, işsizlik, ekonomik geri kalmışlık, göç veya psikolojik etmenlere bağlayan bazı görüşlere göre sorunun çözümü de bir takım yönetsel araçlar ile sağlanabilecektir. Bu amaçla geri kalmış bölgelerin sosyal ve ekonomik geri kalmışlığı sorununun çözülmesi, geri kalan bölgelerde kamu hizmetlerine erişim olanaklarının arttırılması, geri kalan bölgelerin ve dezavantajlı grupların sosyal politikalar ile desteklenmesi, vatandaşların yönetsel olarak herhangi bir haktan mahrum bırakılmaması, eğitim olanaklarının yükseltilmesi ve gerektiğinde pozitif ayrımcılığa varan uygulamalar ile vatandaşın aidiyetinin ve devletle olan güven duygusunun sağlanması gerektiği ifade edilmektedir.

Devletin özellikle sosyal politikaları uygulamadaki ana amacının dezavantajlı gruplara gereken desteği vererek yoksulluğun kısa vadede yaratacağı olumsuz sonuçların önüne geçmek olmalıdır. Sosyal politikalar çerçevesinde uygulanan sosyal yardımlar bir geçim kaynağı haline dönüşmemelidir. Vatandaşlar, terörizme karşı korunmaya çalışılırken devlete tamamıyla bağımlı bireyler haline dönüştürülmemelidir. Esas olan istihdamın arttırılarak insanların kendi ayakları üzerinde durabilmesinin sağlanması olmalıdır.

Sosyo-ekonomik yaklaşımda önemli hususlardan biri de göç olgusudur. Plansız göç, gerek kentlerde yarattığı zorluklar ve altyapı sorunları, gerek aile yapısına verdiği zararlar gerekse de toplumda yarattığı psikolojik sorunlar (ötekileşme, yabancılaşma, kamplaşma vb.) nedeniyle mücadele edilmesi gereken bir alandır. Bu sebeple insanların yaşadığı bölgede doyması, kendini geliştirmesi, istihdam edilmesi, kültürel ve sosyal olanaklara sahip kılınması esas alınmalı ve rasyonel bölgesel kalkınma araçları ile geri kalmış bölgeler kalkındırılarak plansız yoğun göç önlenmelidir. Kuşkusuz, yoksulluğun, eğitimsizliğin, kamu hizmetlerinden memnuniyetsizliğin ve çaresizliğin pençesine düşmüş, en temel insani ihtiyaçlarını dahi

karşılayamadığında insanlar aşırı tepki verebilmekte, her türlü müdahale ve yönlendirmeye açık hale gelmektedir.

Sosyo-ekonomik düzenleme ve iyileştirmeler yapmak terörizmi önlemede oldukça faydalı olabilecek ancak tek başına yeterli olamayacak uygulamalardır. Ortada etnik ya da inançsal sorunlar olduğunda çoğu zaman sosyal ve ekonomik önlemler yetmemektedir. Bu durumda sorunun ana odağına inilmesi ve sosyo-ekonomik tedbirler ile çözümün desteklenmesi daha uygun olacaktır.

3.3. Bütüncül Yaklaşım

Terörizm ile mücadelede ortaya konan yaklaşımların hiçbirinin tek başına yeterli olamayacağını düşünenlere göre yapılması gereken, konunun sosyal, siyasal, ekonomik, güvenlik olarak bütüncül bir şekilde ele alınmasıdır. Bu temel başlıklara destek olarak psikoloji, yönetim bilimi, medya, teknoloji ve sivil toplum gibi alanlardan da ciddi anlamda destek alınmalıdır. Terörizm, nedenleri ve sonuçları bakımından olduğu kadar mücadele yöntemleri açısından da karmaşık, çözümlenmesi için multidisipliner yaklaşılması gereken ve çok boyutlu mücadeleyi zorunlu kılan bir olgudur. Bu özelliklerinden ötürü terörizm ile mücadelenin salt bir güvenlik sorunu, demokratikleşme sorunu ya da sosyo-ekonomik geri kalmışlık sorunu olarak ele alınması mücadeleyi sonuçsuz bırakabileceği gibi birçok olumsuz sonucun da ortaya çıkmasına yol açacaktır.

Terörizm olgusuna nedensellik temelli olarak yaklaşılarak, iktisadi hayatta varolan eşitsizliklerin düzeltilmesi, iş imkânlarının arttırılması ve yoksulluğu önleyici politikaların uygulanması; politik hayata katılma ve temsil kanallarının açık tutulması, şiddet içermeyen ve şiddeti övmeyen tüm fikirlerin serbestçe ifade edilebilmesi; sosyal ve kültürel ihtiyaçların özgürce karşılanması ve gerektiğinde devlet tarafından gerekli desteğin sağlanması, vatandaşların tüm bunlardan faydalanmada herhangi bir ayrıma tabi tutulmaması, hukukun ve evrensel insan hakları normlarının üstün kılındığı adil bir hukuk düzeni kurulması gerekmektedir. Bununla birlikte örgüt mensuplarının silah bıraktırılması ve topluma kazandırılmasına yönelik hukuki alt yapı ve çalışmaların da yapılması gerekmektedir. Tüm bunlar yapılırken devletler kendilerine tanınan meşru bir hak olarak yasal şiddet uygulama yönteminden tamamen vazgeçemezler. Çünkü ne kadar demokratik temellere dayansa ya da refah düzeyi yüksek bir devlet dahi olsa güvenlik sorunları ve terörist faaliyetlerin ortaya çıkması olanak dâhilindedir. Devletler de bu hususta vatandaşlarının güvenliğini sağlamak ile yükümlüdürler. Bu sorumluluk iç ve dış istihbarat, uluslararası diplomasi ve işbirliği, ceza adalet sistemi ve hükmün infazı gibi birçok hususu içermektedir. Devletlerin burada yapması gereken şey öncelikle yumuşak güce başvurması; sert güç ile muamele edeceği zamanda gereklilik ve orantılılık ilkeleri, uluslararası hukuk kuralları ve temel insan haklarından taviz vermemesi zorunluluğudur (Baharçiçek ve Tuncel, 2011: 6).

Bütüncül yaklaşımda sivil toplum kuruluşları da önemli bir yer tutmaktadır. Kuşkusuz terörizm aynı zamanda bir empati sorunudur. Başkasının yerine kendini koymamak, başkası gibi düşünememek, kendisi gibi olmayanın fikrine, ideoloji, etnisite, din, mezhep gibi kimliklerine saygı duymamak terörü besleyen temel unsurlardandır. Sivil toplum kuruluşlarına bu konuda ciddi bir görev düşmektedir. Sivil toplum kuruluşları vatandaşlar ile yönetim arasında iyi bir köprü vazifesi görebilir ve politikaların tabana yayılmasında iyi bir araç olarak sorumluluk alabilirler.

4. TERÖRİZM İLE MÜCADELEDE TÜRKİYE

Türkiye'de terörizm tarihi genellikle 1960 sonrasından başlatılmakta ve farklı dönemler halinde incelenmektedir. İlk dönemde 1960 sonrasında ideolojik temeldeki oluşumlar olarak ortaya çıkan radikal sol hareketler bulunmaktadır. Bu dönemde devlet bu hareketleri anlama

veya terörizmin nedenleri üzerinde durma gibi bir gayrete girişmemiş ve güvenlikçi politikalar ile sorunu çözmeye çalışmıştır. İkinci dönem daha çok etnik temelde faaliyet yürüten terörize grupların ortaya çıktığı ve çoğunlukla 1980 sonrasına denk gelen dönemdir. Bu dönem çok ağırlıklı olarak güvenlikçi politikalar ekseninde mücadele yoluna gidilmesine karşın, terörizm ile mücadelenin salt güvenlikçi politikalarla olmayacağına dair fikirler de ortaya atılmaya başlanmıştır. Üçüncü dönem 1990'lar sonrasına tarihlenen ve daha çok dini temelli terörist örgütlerin ortaya çıktığı dönemdir (Bal ve Laçiner, 2004). Türkiye bu her üç dönemde de ağırlıklı olarak güvenlikçi politikaları ön plana çıkarmıştır. Her üç dönemde de ortaya çıkan örgütlerin çıkış nedenleri üzerinde inceleme yapılmamış, nedenler üzerinden çözüm yoluna gitme gayretine girilmemiştir. Bununla birlikte 2000'li yıllardan sonra konsept değişikliğine gidilmiş, terörizm ile mücadele kavramı ve teröristle mücadele kavramları birbirilerinden ayrılarak iki farklı strateji benimsenmiştir (USAK, 2007).

1960'lardan 2000'li yıllara kadar geçen sürede uygulanan yanlış güvenlikçi politikalar nedeniyle hem ideolojik, hem dini hem de etnik temelli örgütler taban desteği kazanmıştır. 1987 yılında yürürlüğe konan Olağanüstü Hal Kanunu ile ortaya konan askeri/polisiye uygulamalar, kısmen başarılı görünmesine karşın; Olağanüstü Hal sisteminin toplumsal yaşama getirdiği sınırlamalar, hukuka riayet konusunda yaşanan olumsuzluklar, topluma karşı önyargılı davranılarak tüm bölge halkına terörist gözüyle bakılması, köylerin güvenlik amaçlı boşaltılması ve yaşanan yoğun plansız göç, göç ile birlikte kentlerde oluşan kentsel, ekonomik ve kriminal sorunlar, faili hala belirlenememiş cinayetler, köylüsüz kalan köyler, tarım alanları ve hayvansız kalan yaylalar, uyuşturucu ticaretinin artması, geçici köy korucularının yüksek oranda suça karışması ve devletin hem zorunlu göç hem de köy korucularının işlediği suçlardan dolayı tazminat ödemek zorunda kalması terörizm ile mücadelede net sonuç alınamayan başarısız bir süreç yürütüldüğünü göstermektedir (Ergil, 2009: 357; Toker, 2010).

Türkiye, siyasal sorunlarını askeri bir bakış açısı ile değerlendirip, bu sorunları birer asayiş ve güvenlik problemine indirgeme çabasında olduğu için ülke çok uzun yıllar güvenliğin sağlanması gerekçe gösterilerek olağanüstü rejimlerle idare edilmiştir. Bu durum o kadar uzun sürmüştür ki olağanüstü rejim olağan rejim haline dönüşmüştür. Örneğin 1923 -1987 yılları arasında 26 yıl sıkı yönetim yaşanmış; 1987 ve 2002 yılları arasında 25 yılı aşkın bir süre belli bölgelerde de olsa olağanüstü hal rejimi hâkim olmuştur. Yani bir anlamda Türkiye'de güvenlikçi yaklaşım terörizmden biraz bağımsız olarak da sürekli var olmuştur (Balzacq ve Ensaroğlu, 2008: 11).

1990'ların sonundan başlayarak 2000'li yıllar ile birlikte gerek çeşitli yasal düzenlemeler gerekse de uygulamalar ile kamu hizmetlerinin tüm vatandaşlara eşit bir şekilde ulaştırılması amacıyla çalışmalar yapılmış, sosyal politika araçları kullanılarak yoksulluğun ve işsizliğin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bir başka ifade ile öteden beri uygulanan salt güvenlikçi politikalar sosyal ve ekonomik politikalar ile desteklenmeye çalışılmıştır. 2002 yılında da Olağanüstü Hal Bölge valiliği 46. Kez uzatıldıktan sonra kaldırılmıştır. Sonraki dönemde terörizmin politik bir süreç olduğu ve politik çözüm önerileri ile desteklenmediği takdirde kalıcı bir çözüm olamayacağı anlaşılmış ve 2009 yılında, kamuoyunda "demokratik açılım" olarak ifade edilen resmi adıyla "Milli Birlik ve Beraberlik Projesi" yürürlüğe konmuştur. Türkiye bu hareket ile neredeyse ilk kez terörizmi anlayarak çözümleme gayreti içerisine girmiştir. Birçok akademisyen, sivil toplum kuruluşu, aydın, sanatçı bu süreç içerisinde aktif rol almak üzere sürece dâhil edilmiştir.

Bu dönem içerisinde Anayasal düzeyde olmasa da "Kürt Kimliği"nin varlığı tanınmıştır. Kürtçe üzerinde devam eden yasakların önemli bir bölümü kaldırılarak, özel dil kurslarında ve seçmeli ders olarak devlet okullarında Kürtçe öğreniminin yolu açılmıştır. Yine yükseköğrenimde Kürt Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans programları açılmıştır. Devlet

resmi kanalı TRT üzerinden yalnız Kürtçe (Kurmanci/Zazaki) yayın yapan bir televizyon kanalını yayına koymuştur. Örgüt elemanlarının silah bırakması için farklı düzeylerde gerekli görüşmeler başlatılmıştır. Proje başta hükümet olmak üzere birçok kesim tarafından desteklenip sahip çıkılmasına karşın; sonradan farklı eleştiriler ve karşılıklı güven/samimiyet sorunları, örgütün eylemlerini bitirmemesi ve hatta bunu kentlere taşıma gayretine girişmesi gerekçe gösterilerek önce durdurulmuş daha sonra da rafa kaldırılmıştır. Demokratik çözüm sürecinin sonlandırılması ile birlikte devlet güvenlikçi politikalara daha güçlü bir şekilde geri dönmüştür. Yeni süreçte terörizm ile mücadele konseptinde daha çok teknolojik imkânlarla ve profesyonel askerlerden oluşan askeri birliklerle kırsalda, polisiye tedbirlerle de kentlerde güvenlikçi politikalar sürdürülmektedir. Diğer taraftan ceza adalet sistemi bunu destekler biçimde mücadelenin bir parçası olarak kullanılmaktadır. Uluslararası diplomatik kanallar aktif bir şekilde kullanılarak terörizmin finansal olanakları engellenmeye çalışılmaktadır. Vatandaşlara yönelik sosyal ve ekonomik yaklaşımlar ile güvenlikçi politikalar desteklenmektedir.

Diğer taraftan Türkiye 2016 yılında Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) olarak adlandırılan bir grup tarafından darbe teşebbüsüne maruz kalmıştır. Yıllarca devlet içerisinde yoğun bir şekilde kadrolaşan ve yapılanan örgütün, iktidarı ele geçirmek üzere dış destekli olarak yaptığı düşünülen darbe girişimi başarısız olmuş ve bastırılmıştır. Bu başarısız girişim sonrasında birçok devlet memuru örgüt üyesi oldukları gerekçesiyle kamu hizmetinden uzaklaştırılmış, bir kısmı yurtdışına kaçmış, birçoğu mahkûm edilmiştir. Örgüt adına faaliyet yürüttüğü tespit edilen yayın organları, bankalar, kuruluşlar kapatılmış, mal varlıklarına hazine tarafından el konulmuştur. Bu süreçten sonra terörizm ile mücadelede istihbarat, uluslararası diplomasi ve teknolojik araç kullanımı daha fazla yaygınlaşmıştır. FETÖ darbe girişimi cemaat tipi örgütlenmelerin yasal düzeyden yasa dışı düzeye olanaklar elverdiğinde ne kadar rahat geçiş yapabildiğinin bir göstergesi olarak tarih sahnesinde yer almıştır.

Yakın zamanda üzerinde durulması gereken bir diğer önemli terör tehlikesi Suriye iç savaşı nedeniyle radikal dinci söylem ve faaliyetlerde bulunan örgütlerin Türkiye'de de aktif olarak varlık göstermeye başlamasıdır. Suruç'ta, Ankara Gar'ında, Diyarbakır'da seçim mitinginde yapılan bombalı saldırılar, İstanbul Havaalanı saldırısı, İstanbul gece kulübü saldırısı bunların en bariz örnekleridir. Resmi rakamlara göre Suriye'den Türkiye'ye gelen yaklaşık 3.7 milyon mülteci bulunmaktadır. Bu sayı Afganistan, Irak ve diğer ülkeler de göz önünde bulundurulduğunda beş milyonun üzerinde bir rakam ifade edilmektedir. Bu kontrolsüz kitlenin bazı şehirlerde kısmen gettolaştığı ve kriminalize olduğu görülmektedir. Bu kitleden kimlerin hangi örgütlerle bağlantılı olduğu ne amaçla Türkiye'ye geldikleri tam anlamıyla bilinmemektedir. Bu nedenlerden ötürü istihbari çalışmaların çok üst düzeyde ve dikkatli yürütülmesi; Türkiye'nin doğu ve güney sınırlarının bir an önce güvence altına alınması, mülteci geçişinin ciddi manada kontrol altına alınması ve eğer mümkün ise belli bir program dahilinde mültecilerin yurtlarına geri gönderilmesi gerekmektedir. Mülteciler ile ilgili yapılacak çalışmalarda 30 Kasım 2005 tarihli Avrupa Birliği Konseyi'nin Terörle Mücadele Strateji Belgesinde yer alan "önleme, koruma, izleme ve karşılık verme" ilkeleri çeçevesinde hareket edilmelidir. Özellikle önleme ve izleme çalışmaları olası saldırıların önüne geçmek açısından elzem süreçlerdir. Bu süreçlerde istihbarat çalışmaları, suçlu takibi ve yakalanması, mali kaynaklara el konulması ve uluslararası işbirliği çalışmaları önemlidir.

Türkiye, günümüzde iç ve dış kaynaklı ve aynı zamanda iç ve dış destekli terörize gruplar ile mücadele halindedir. Her ülkenin kendi dinamikleri olduğu gibi örgütlerin de kendi dinamikleri bulunmaktadır. Devletlerin sorunun çözümünde örgüt dinamiklerini de göz önünde bulundurması, örgütlerin ortaya çıkış nedenlerinin irdelenmesi ve öncelikli olarak yapılabiliyorsa terörizmin varoluş nedenleri doğrultusunda çözüm yoluna gidilmesi gerekmektedir. Türkiye iç kaynaklı ve iç destekli sorunlarını bütüncül bir yaklaşımla çözme gayreti içerisinde olmalıdır. Kuşkusuz hem bizim geçmiş tarihimiz hem de ülke deneyimleri

göstermektedir ki tam demokratikleşmeden ve politik çözümler ortaya koymadan, salt güvenlikçi ve sosyo-ekonomik yaklaşımlarla terörizmin sonlandırılması mümkün görünmemektedir.

5. SONUÇ

Terörizm, yüzyıllardır meşru zemin içerisinde yer bulamayan oluşumların, yürürlükteki meşru düzeni kendi talepleri doğrultusunda hareket etmeye zorlamak için başvurduğu bir yöntem olarak uygulanagelmiştir. Aynı şekilde meşru yönetimlerde terörizmin bu dayatmacı yönüne karşı mücadele etmek ve halkını terörist eylemlere karşı müdafaa etmek için birçok strateji geliştirmiştir. Bu stratejiler dönemden döneme, ülkeden ülkeye, örgütten örgüte farklılık göstermektedir. Özellikle son yarım yüzyıl öncesine kadar en çok başvurulan belki de yegâne strateji klasik güvenlikçi yaklaşım olmuştur. Daha sonra bu stratejinin yarattığı olumsuzluk ve başarısızlıklar, devletleri yeni ve daha demokratik daha bütüncül yaklaşımlara zorlamıştır. Nitekim günümüzde devletler ve uluslararası örgüt ve kuruluşlar tarafından en çok başvurulan ve önerilen yöntem güvenlikçi yaklaşım, demokratik yaklaşım, sosyo-ekonomik yaklaşım gibi yaklaşımların bir arada kullanıldığı bütüncül yaklaşımdır. Nitekim, terörizm sorunu yaşayan bir çok ülkenin bu sorunlarını salt güvenlikçi politikalardan ziyade bütüncül bir yaklaşım ile hal yoluna gittiği ve başarı elde ettiği görülmektedir.

Türkiye, özellikle 1960'lardan itibaren ideolojik, etnik, dini temelde ortaya çıkan terörize gruplar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Mücadele esas itibariyle sert güvenlikçi politikalar ile yürütülmüş ve görünürde askeri/polisiye başarılar elde edilmiş ise de terör örgütleri tamamen tasfiye edilememiştir. Bunun en temel nedeni sorunun salt güvenlikçi politikalar ile çözülmeye çalışılmasıdır. 1990'ların sonlarından itibaren bu yanlışın farkına varılarak bir takım politik düzenlemelere gidilmiş, sosyo-ekonomik olarak da toplumu rahatlatacak adımlar atılmıştır. Bu dönemde ilk kez demokratik açılım adıyla politik çözüm süreci için girişimlerde bulunulmuş ancak konjonktürel sebepler ve örgütün eylemlilik halini sürdürmesi gerekçesiyle süreç sonlandırılmıştır. Günün sonunda, sosyo-ekonomik yaklaşım ile desteklenen sert güvenlikçi politikalar ile terörle mücadele devam etmektedir.

Diğer taraftan 2016 yılında yaşanan başarısız darbe girişimi ve Suriye iç savaşı ile patlak veren kaos ortamı Türkiye'de yeni terörize örgüt türlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Güney ve doğu sınırlarından beş milyona yakın Suriyeli, Afgan, Irak ve diğer ülke vatandaşları Türkiye'ye farklı yollardan geçiş yapmış ve halen genel olarak kampların dışında kontrolsüz bir şekilde yaşamlarına devam etmektedirler. Bu insanların herhangi bir örgüt üyeliği, sempatisi olup olmadığı konusunda ciddi endişeler bulunmaktadır. Nitekim Suriye iç savaşı esnasında Türkiye'de küresel terörden nasibini almış ve birçok ölümle sonuçlanan terör saldırıları gerçekleşmiştir. Yine 2016 yılındaki başarısız darbe girişiminin faili olarak ifade edilen FETÖ mensubu olduğu ileri sürülen birçok devlet memuru kamu hizmetlerinden tasfiye edilmeye devam etmektedir. Bu örgütün uzantısının ne kadar olduğu ve bu sürecin ne yönde devam edeceği tamamıyla titiz istihbari çalışmalar neticesinde belli olacaktır.

Görüleceği üzere Türkiye hem yurtiçi kaynaklı hem de küresel kaynaklı birçok terörize grup ile mücadele halindedir. Örgütlerin talepleri, hareket tarzları, uluslararası bağlantıları birbirilerinden farklılık arz etmektedir. Bu süreçte hangi örgüte karşı nasıl bir yaklaşım sergilenmesi gerektiği konusunda ciddi analizlerin yapılması gerekmektedir. Türkiye 2000'li yılların başından itibaren yakaladığı demokratikleşme akımını güçlü bir şekilde sürdürmelidir. Dış kaynaklı terörize gruplara karşı koymanın en temel yolu içte tam olarak politik birliği sağlamak olacaktır. Bunun da en temel şartı soruna bütüncül bir yaklaşım tarzı ile yaklaşılması gerektiğidir. Dış kaynaklı terörize gruplara karşı sınır güvenliği, geniş ve güvenilir istihbarat ağı, teknolojik gelişmelerden yararlanma ve uluslararası diplomasi ve işbirliği kanallarının aktif kullanımı önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

ALPTEKİN, H. (2018). *Etnik Terör ve Terörle Mücadele Stratejileri: IRA, ETA, Tamil Kaplanları ve PKK,* İstanbul: SETA Kitapları: 35.

ARIBOĞAN, D. Ü. (1998). Uluslararası Terörizmin Yeni Yüzü. F. SÖNMEZOĞLU, *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar,* İstanbul: Der Yayınları.

Avrupa Birliği Konsey Kararı 1426 (1999). http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16752&lang=en Erişim: 06.10.2021

BAHARÇİÇEK, A., TUNCEL, G. (2011). Terörle Mücadelenin Zorlukları ve Bu Zorlukları Aşmada Farklı Bir yaklaşım: Demokratik Mücadele Yöntemi. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 2* (2), 1-15.

BAL, İ. (2006). Terör nedir? Neden terörist olunur?. İ. BAL, *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler,* Ankara: USAK Yayınları.

BAL, İ., LAÇİNER, S. (2004). Küresel Terörle Mücadelede ABD Güvenlik Politikalarının Türkiye'nin İç Güvenliğine Yansımaları. İ. BAL, *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası,* Ankara: Nobel Yayınevi

BAL, M. A. (2003). *Savaş Stratejilerinde Terör*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

BALZACQ, T., ENSAROĞLU, Y. (2008). *İnsan Hakları ve Güvenlik: Türkiye, İngiltere ve Fransa*, (Ed.) D. KURBAN, İstanbul: TESEV Yayınları.

BIÇAK, V. (1999). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Terörizm. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *3* (1-2), 235-283.

CHALIAND, G., BLIN, A. (2007). "Zealots and Assassins" The History of Terrorism From Antiquity to Al Qaeda, (Ed.) G. CHALIAND and A. BLIN, Trans. by E. SCHNEIDER, K. PULVER, and J. BROWNER), California: University of California Press.

CİRHİNLİOĞLU, Z. (2004). *Terör ve Toplum,* Ankara: Gündoğan Yayınları.

CRENSHAW, M. (1991). How Terrorism Declines. C. McCAULEY (ed.), *Terrorism Research and Public Policy*, içinde (69-87) London: Frank Cass.

ÇAKIR, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 83-104.

ÇEMREK, M. (2012). Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Yöntemleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi.

DEMİREL, E. (1999). *Terör*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

ÖKTEM, E. (2004). Uluslarası Hukukta Terörizm., *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 133-147.

ENDERS, W., SANDLER, T. (2005). *Transnational Terrorism: An Economic Analysis*, http://research.create.usc.edu/nonpublished_reports

ERGİL, D. (2009). *Kürt Raporu-Güvenlik Politikalarından Kimlik Siyasetine,* İstanbul: TİMAŞ Yayınları.

GANOR, B. (2002). Defining Terrorism: is one man's terrorist another man's freedom fighter? *Police, Practice and Research*, 3(4), 287–304.

GUNN, A., DEMİRDEN, A. (2019). *Radikalleşmenin Önlenmesi & Terörizm Olgusu, Çalıştay Raporu*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

GURR, T. R. (1996). Minorities, Nationalists and Ethnopolitical Conflict. C. CROKER, *Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict*. Washington DC: US Institute of Peace.

GURR, T.R. (2003). Terrorism in Democracies: When It Occurs Why It Fails. C. KEGLEY, *The New Global Terrorism* içinde (202-215), New Jersey, Pearson.

GÜÇLÜ, İ. (2014). Terörle Mücadele Stratejileri. F.M. HARMANCI, M. GÖZÜBENLİ, C. ZENGİN, *Güvenlik Sektöründe Temel Stratejiler* içinde (99-120). Ankara: Nobel Yayınevi.

GÜNDÜZ, Ş. (2002). *Dinsel Şiddet*, Samsun: Etüt Yayınları.

HOFFMAN, B. (2006). *Inside Terrorism.* New York: Columbia University Press.

JONES, S. G., LIBICKI, M. C. (2008). *How Terrorist Groups End: Lessons for Countering al Qa'ida*, California*:* Rand Corporation.

KÜÇÜKCAN, T. (2010). Terörün Sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkânı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6(24), 33-54.

KYDD, A. H., WALTER, B.F.(2002). *Sabotaging the Peace: The Politics of Extremist Violence*. International Organization, 56(2), 263-296.

LAQUEUR, W. (1977). *Terrorism*. Boston: Little Brown and Company.

LAQUEUR, W., BAUMEL, J.T. (2001). *The Holocaust Encyclopedia.* Yale University Press.

LESSER, I. O. (1999). Changing Terrorism in a Changing World. I.O. LESSER, B. HOFFMAN, J. ARQUILLA, D. RONFELDT, M. ZANINI, *Countering the New Terrorism*, Santa Monica: Rand Corporaion Publications.

OLZAK, S. (2006). *The Global Dynamics of Racial and Ethnic Mobilization,* California: Standford University Press.

ÖZÇER, A. (2006). *Çoğul İspanya: Anayasal Sistemi ve Ayrılıkçı Terörle Mücadele Modeli,* Ankara: İmge Kitabevi.

SCHERRER, C. P. (2003). *Etnicity, Nationalism and Violence*, BurlingtonVT: Ashgate.

SANDER, O. (2002), *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara: İmge Kitabevi.

SARAÇLI, M. (2007). Uluslararası Hukukta Terörizm. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.*11(1-2), 1053.

ŞAHİN, B. (2016). Terörizmi Yok Edecek Gümüş Kurşun. H. KARA, *Terörizm: Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesine Farklı Açılardan Bakış* içinde (55-74), Ankara: SAGE Matbaacılık.

ŞİMŞEK, Y. (2009). İspanya'nın Terörle Mücadelesinde ETA Örneği. İ. BAL, S. ÖZEREN, *Uzakdoğu'dan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele,* Ankara: USAK Yayınları.

TELCİ, H. (2018). Terör Örgütlerinin Algı Yönetimi Faaliyetleri, Pkk Örneği. *Yüksek Lisans Tezi,* Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.

THEN, S. K., LOOSEMORE, M. (2006). Terrorism Prevention, Preparedness, and Response in Built Facilities. *Facilities*, 24(5/6), 64-165.

TILLY, C. (2004). Theories of Terrorism: A Symposium. *Amerikan Sociological Association,* 22(1), 5-13.

TOKER, Ç. (2010). *Kara Sektör: OHAL*. Akşam Gazetesi. http://www.aksam.com.tr/2010/06/24/yazar/17860/cigdem_toker/kara_sektor_ohal.html

TURAN, G. (2002). 21. Yüzyılda Uluslararası Terörizmin Değişen Yüzü. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.

Türk Dil Kurumu Sözlük. https:sozluk.gov.tr/ Erişim: 03 Ekim 2021.

Türkiye Barolar Birliği. (2006), *Türkiye ve Terörizm*. Ankara: Şen Matbaa. http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/turkiye-ve-terorizm.pdf Erişim: 06.10.2021

UNDERHILL, N. (2014). *Countering Global Terrorism and Insurgency: Calculating the Risk of State Failure in Afghanistan, Pakistan and Iraq*. New York: Palgrave Macmillan.

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu-USAK (2007) *Terörle Mücadele Rapor,* Ankara: USAK Yayınları.

WATSON, R. P. (2009). The Politics and History of Terror. T. LANSFORD, R. P. Watson, J. COVARRUBIAS*, America's War on Terror* içinde (1-14), Ashgate Publishing.

WILKINSON, P. (2002). Terör ve Terörizm. (Çev: T. KABADAYI,), C. GÜZEL, *Silinen Yüzler Karşısında Terör* içinde (142-162), Ankara: Ayraç Yayınevi.

YAVUZ, F. (2006). Terör Eylemlerinin Kitle İletişim Araçlarında Sunumu. *Yüksek Lisans Tezi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi.

YAVUZER, H. (2006). *Çocuk ve Suç*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

YILMAZ, M. E. (2007). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Etnik Çatışmalar*, Ankara: Nobel Yayınları.

TÜRKİYE, ABD ve RUSYA'NIN SURİYE İÇ SAVAŞINDA AKTİF OLAN TERÖR ÖRGÜTLERİNE YÖNELİK YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Osman AĞIR[1]

Fatma Nur ÖZDEMİR[2]

ÖZET

Tunus'ta başlayan ve birçok Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkesine yayılan halk hareketlerine verilen ortak isim olan "Arap Baharı" kısa süre içerisinde Suriye'ye de sirayet etmiş; birçok ülkede rejim değişikliklerine yol açan bu süreç, Suriye'de uzun süreli bir iç savaşa dönüşmüştür. Bölgede çıkarları bulunan devletlerin kimi zaman doğrudan, kimi zaman da dolaylı olarak Suriye'deki krize müdahil olmaları Suriye'yi ne zaman biteceği kestirilemeyen kaosa sürüklemiştir. Birçok aktörün müdahalesi sonucu çok uluslu ve çok cepheli bir savaş alanı haline gelen Suriye'de otorite boşluğundan yararlanan çok sayıda terör örgütü faaliyet göstermeye başlamıştır. Dış güçlerin küresel ve bölgesel politikaları doğrultusunda araçsallaştırılan, PKK/PYD, IŞİD ve HTŞ gibi terör örgütleri yaşanan savaşta kilit aktörler haline gelmiş/getirilmişlerdir. Suriye İç Savaşı'nın, ulusal güvenliğine doğrudan bir tehdit oluşturur hale gelmesiyle Türkiye, yaşananlara müdahil olmak zorunda kalmış iken; Rusya ve ABD ise küresel hedefleri doğrultusunda kimi zaman doğrudan kimi zaman ise dolaylı olarak müdahil olmuşlardır. Üç ülke arasındaki amaç farklılıkları, zamanla rekabet alanlarını ortaya çıkarmış ve terör örgütlerine yönelik farklı algılamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum ise terör örgütlerinin etki alanlarının genişlemesine ve iç savaşın uzamasına yol açmıştır.

Tarihsel ve betimsel metodolojinin kullanılacağı bu çalışmanın temel amacı; Türkiye, ABD ve Rusya'nın Suriye İç Savaşı'nda sahada aktif olarak yer alan PKK/PYD, IŞİD ve HTŞ terör örgütlerine yönelik tutumlarının karşılaştırılmasıdır. Çalışmada "Türkiye, ABD ve Rusya'nın Suriye'deki terör algılarının farklılık gösterip göstermediği" ve "Farklı algılamaların Suriye iç savaşına etki edip etmediği" sorularına cevap aranmıştır. Çalışma, "Türkiye, ABD ve Rusya arasındaki çıkar anlaşmazlıklarının terör örgütlerine yönelik farklı tutumların ortaya çıkmasına neden olduğu ve bu durumun terör örgütlerinin etki alanlarını genişleterek iç savaşın uzamasına yol açtığı" denencesine dayalı olarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Suriye, Türkiye, ABD, Rusya, Terör Örgütleri*.

[1] Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, Malatya/Türkiye, osman.agir@inonu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-1087-0478.

[2] 100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri, İnönü Üniversitesi, Uluslararası Güvenlik ve Terör Programı, Malatya/Türkiye, fatmanur.ozdemir@inonu.edu.tr, 0000-0001-5136-8516.

COMPARISON BETWEEN APPROACHES OF TURKEY, THE USA AND RUSSIA TO THE ACTIVE TERRORIST ORGANIZATIONS IN THE SYRIAN CIVIL WAR

ABSTRACT

The "Arab Spring" which is the common name given to the civil commotion that started in Tunisia and spread to many Middle East and North African countries, also influenced Syria in a short time; This process, which led to regime changes in many countries, has turned into a protracted civil war in Syria. States with interests in the region, have been involved in the crisis in Syria either by directly taking part in the field or, by supporting the conflicting actors directly or indirectly it has dragged Syria into chaos that cannot be predicted when it will end. In Syria, which has become a multinational and multi-front war zone as a result of the intervention of many actors, many terrorist organizations began to operate that took advantage of the authority vacuum. Terrorist organizations such as PKK/PYD, ISIS and HTS which are instrumentalized in line with the global and regional policies of foreign powers have become key actors in the ongoing war. While Turkey had to intervene in the events as the Syrian civil war has become a direct threat to its national security; Russia and the US on the other hand, were directly or indirectly involved in line with their global goals. The differences in purpose between the three countries revealed areas of competition over time and have led to the emergence of different perceptions towards terrorist organizations. This situation led to the expansion of the sphere of influence of terrorist organizations and the prolongation of the civil war.

The aim of this study in which a historical and descriptive methodology will be used, is a comparison of the attitudes of Turkey, the US and Russia towards the PKK/PYD, ISIS and HTS terrorist organizations that are actively involved in the Syrian Civil War. In the study, answers sought to the questions of "whether Turkey, the US and Russia's perceptions of terrorism in Syria differ" and "whether different perceptions affect the Syrian Civil War". The study is based on the hypothesis that "the conflicts of interest between Turkey, the US and Russia cause different attitudes towards terrorist organizations and this situation widens the influence of terrorist organizations and leads to a prolongation of the civil war".

Keywords: *Syria, Turkey, The USA, Russia, Terrorist Organizations.*

1. GİRİŞ

Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerini etkisi altına alan halk hareketlerine verilen ortak isim olan Arap Baharı, kısa süre içerisinde Suriye'ye de sirayet etmiştir. Bazı ülkelerde uzun yıllar iktidarda olan otoriter rejimleri deviren bu süreç, Suriye'nin uzun süredir devam eden bir iç savaşa sürüklenmesine neden olmuştur. Bölgede çıkarları bulunan aktörlerin kimi zaman sahada doğrudan yer alması, kimi zaman ise çatışan aktörleri desteklemeleri Suriye'yi hibrit savaş yöntemlerinin uygulandığı bir alan haline getirmiştir. Savaşın başlangıcında rejime karşı önemli başarılar elde eden muhalifler, Rusya'nın 2015 yılında savaşa doğrudan müdahil olmasıyla kontrolleri altında tuttukları bölgeleri kaybetmeye başlamışlardır. Rejim karşıtı muhaliflerin kendi aralarında, PYD ve IŞİD gibi terör örgütleri ve Rusya ile İran destekli Esad rejimiyle aynı anda çatışma halinde bulunmaları etkinliklerinin azalmasına neden olmaktadır.

Arap Baharı sürecinin Suriye'de iç savaşa evirilmesini fırsat olarak gören ABD, Rusya ve İran başta olmak üzere bazı aktörler bölgeye yönelik politikalarını uygulamaya geçirmek için hibrit yöntemler kullanmaya başlamışlardır. Bu yöntemlerin en etkilisi terör örgütleri üzerinden vekalet savaşları yürütmeleri olmuş, aktörlerin kendi aralarında bir anlaşmaya varamamaları ise Suriye'de yaşanan krizin derinleşmesine ve uzamasına neden olmuştur. Suriye'deki kaos ortamından faydalanan terör örgütleri de durumu fırsata çevirip etkinliklerini artırarak iç savaşta kilit aktörler haline gelmişlerdir. Suriye ile 911 km'lik sınıra sahip olan Türkiye'nin ulusal güvenliğine doğrudan tehdit oluşturmaya başlayan krize müdahil olmak zorunda kalması Türkiye'yi ABD, Rusya ve İran ile bir rekabetin içerisine sürüklemiştir. Bu ülkelerin Türkiye'yi doğrudan hedef alan terör örgütlerine olumlu yaklaşımları Türkiye ile bu ülkeler arasında ciddi politik ayrışma yaşanmasına neden olmuştur.

Suriye'deki belirsizlik ve istikrarsızlığın ulusal güvenliğini doğrudan etkiler hale gelmesi, terör örgütleri tarafından topraklarına saldırılarda bulunulması, mülteci akını ve terör örgütleriyle sınır komşusu haline gelmesi Türkiye'nin Suriye'deki krize müdahil olmasına neden olmuştur. Türkiye, Suriye'nin üniter yapısının korunmasını ve ülkenin kuzeyinde oluşturulmak istenen Kürt koridorunu engellemek istemektedir. ABD ise başlangıçta Suriye'deki bazı muhalif gruplara destek verse de kısa süre içerisinde bu politikasından vazgeçmiştir. Yaşanan krize doğrudan müdahil olmak yerine PYD gibi terör örgütlerini vekil aktör olarak kullanmaya başlamıştır. Rusya Federasyonu ise savaşın başlangıcından itibaren Esad rejimine destek vermiş, ancak muhaliflerin ilerlemesinden sonra 2015'te doğrudan savaşa müdahil olarak düzenlemiş olduğu hava operasyonları ile rejimin ayakta kalmasını sağlamıştır. ABD ve Rusya, IŞİD gibi bazı terör örgütleri ile yoğun şekilde mücadele ederken, başka bir terör örgütü olan PYD ile stratejik ilişkiler geliştirmişlerdir. Amaçları doğrultusunda terör örgütlerine yönelik farklı tutumları, terör örgütlerinin etkinlerini artırmasına ve iç savaşın uzamasına neden olmuştur.

Tarihsel ve betimsel metodolojinin kullanılacağı bu çalışmanın temel amacı; Türkiye, ABD ve Rusya'nın Suriye İç Savaşında sahada aktif olarak yer alan PKK/PYD, IŞİD ve HTŞ terör örgütlerine yönelik tutumlarının karşılaştırılmasıdır. Çalışmada "Türkiye, ABD ve Rusya'nın Suriye'deki terör algılarının farklılık gösterip göstermediği" ve "Farklı algılamaların Suriye iç savaşına etki edip etmediği" sorularına cevap aranacaktır. Çalışma, "Türkiye, ABD ve Rusya arasındaki çıkar anlaşmazlıklarının terör örgütlerine yönelik farklı tutumların ortaya çıkmasına neden olduğu ve bu durumun terör örgütlerinin etki alanlarını genişleterek iç savaşın uzamasına yol açtığı" denencesine dayalı olarak hazırlanmıştır.

2. ARAP BAHARI VE SURİYE İÇ SAVAŞI

Tunus'ta başlayan ve birçok Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkesine yayılan halk hareketleri "Arap Baharı" olarak adlandırılmıştır. Uzun yıllardır ülkelerini demir yumrukla yöneten rejimleri devirmek için başlayan halk hareketleri Ortadoğu'da Suriye, Yemen, Ürdün ve Bahreyn'i; Kuzey Afrika'da ise Tunus, Mısır, Libya, Cezayir ve Fas'ı etkisi altına almıştır (Deniz, 2013: 68). Arap ülkelerinde yaşanan halk hareketlerinin nedenleri konusunda siyasi, sosyal ve ekonomik faktörlerin etkili olduğu yönünde ortak bir kanı vardır. Halk hareketlerinin nedenlerinden bazıları tüm ülkelerde ortak iken, bazıları ise ülkelerin kendi yapılarına özgüdür (Idris, 2016: 3). Genel olarak Arap Baharı'nın nedenleri iç ve dış nedenler olarak ikiye ayrılabilir. Özgürlük talebi, yolsuzluk problemi, ekonomik sorunlar, baskıcı yönetimler ve rejimlerin İsrail ve Batı yanlısı nitelikleri halkın sokağa dökülmesine yol açan iç nedenlerdir. Dış nedenler ise; uluslararası sitemin yapısı, bilgi çağı ve bilginin paylaşımı, küreselleşme ve Türkiye etkisi (Baharçiçek, 2017: 357-361) olarak sıralanabilir.

Arap ülkelerinde halkın sokağa çıkmasındaki en önemli etkenlerden biri özgürlük talebidir. Demokratik ve çoğulcu bir yapıya sahip olmayan Arap ülkelerinde, temel hak ve özgürlükler kısıtlı olup cinsiyet eşitliği ise söz konusu bile değildir (Merzuki, 2019: 66). Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki birçok ülke uzun süredir otokratik rejimler tarafından yönetilmektedir. Otokratik rejimler ekonomik, ideolojik ve siyasi çıkarlarının korunması karşılığında ABD ve Rusya gibi iki süper güç tarafından desteklenmiştir. Suudi Arabistan ve Mısır ABD tarafından desteklenirken, Suriye ve Saddam döneminde Irak Rusya tarafından desteklenmiştir. Bu rejimler güvenlik ve istikrar adına kendi halklarının temel hak ve özgürlüklerini ve siyasal katılım haklarını görmezden gelmişlerdir (Ardıç, 2012: 15-16). Bölge ülkelerindeki ekonomik sorunlar olayları ateşleyen diğer bir önemli nedendir. Genç nüfus içerisinde işsizliğin yüksek olması Arap Baharı'nın yaşanmasında oldukça etkili olmuştur. Bölgedeki genç işsizlik oranı 1998'den 2008'e e kadar %25 artmıştır (Idris, 2016: 5). Bölge halkı içerisinde özellikle genç nüfus, sosyal ve ekonomik koşulların iyileştirilmesini istemiş; ancak rejimler tarafından dikkate alınmamış ve sonuç olarak protestolar patlak vermiştir (Mushtag ve Afzal, 2017: 4). Arap ülkelerindeki en önemli problemlerden biri olan yolsuzluk, halkın sokağa dökülmesine yol açan başka bir nedendir. Liderlerin ve yakın akrabalarının dudak uçuklatıcı mal varlığına sahip olmaları halkın nefretinin artmasına yol açmıştır Mayıs 2011'de İsviçre hükümeti Kaddafi, Mübarek ve Bin Ali'ye ait 1 milyon ABD dolarını donduracağını açıklamıştır (Idris, 2016: 7). Bitmek bilmeyen yolsuzluk iddiaları bölge halkının rejimlere karşı nefretinin artmasına ve sokağa dökülmelerine neden olmuştur.

Arap Baharı'nın nedenlerini sadece iç faktörlerle açıklamak yetersizdir. Çok boyutlu bir olgu olan küreselleşme ile birlikte, bölge halkı ekonomik, politik ve kültürel açıdan dünyaya daha fazla entegre olmaya başlamıştır (Akbaş, 2012: 57). Bilgi toplumuna geçilmesiyle birlikte bir ülkede meydana gelen bir olay veya gelişme sadece o ülke sınırında kalmamakta dünyanın geri kalanında da yankı bulmaktadır. Nitekim Arap topraklarında başlayan olaylar da hızlı bir şekilde dünya gündemine oturmuştur. Kitle iletişim araçlarının Arap Baharı sürecinde önemli etkisi olmuştur. Arap Baharı'nda Facebook ve Twitter gibi sosyal medya araçları önemli bir rol üstlenmiş, bu sosyal ağlar üzerinden haberler ve videolar dünya çapına yayılmıştır. Katar merkezli El-Cezire kanalı, Arap Baharı sürecinde yaşanan halk hareketlerini dünyaya aktarmasıyla önemli bir işlev görmüştür. Kanal göstericilerin yanında olmuş ve protestoculara ilham vermiştir (Mushtag ve Afzal, 2017: 5). Arap halkları için Türkiye, İslamiyet'i, demokrasiyi ve ekonomik gelişmişliği birleştiren bir ülke olması sebebiyle rol model olarak gösterilmiştir (Dijalili ve Kellner, 2013: 144).

Arap ülkelerinde yaşanan halk hareketleri büyüklük, süre ve sonuç itibari ile farklılık göstermektedir. Moritanya, Cezayir, Umman, Suudi Arabistan gibi ülkelerde küçük çaplı

protestolar yaşanmıştır. Tunus, Mısır ve Yemen'de ise Libya ve Suriye'ye göre çatışmalar daha az şiddetli olmuştur. Libya ve Suriye'de rejim halka karşı ölçüsüz şiddet kullanmış ve binlerce kişi hayatını kaybetmiştir (Abdel Salam, 2015: 121; Josua ve Edel, 2021: 6). Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de ülkelerini demir yumrukla yöneten rejimler devrilmiştir. Libya'ya BM ve NATO aracılığıyla müdahalede bulunulması bu ülkeyi Arap Baharı sürecinde diğer ülkelerden ayırmaktadır. Suriye ise uzun süre devam edecek olan bir iç savaşa sürüklenmiştir.

1970 yılından beri Esad ailesi tarafından yönetilen Suriye'de, Esad ailesinin mensubu olduğu Nusayriler ülkede nüfusun %13'ünü oluşturmaktadır (CIA The Factbook, 2021). Nusayriler Baas Partisi aracılığıyla ülkenin bütün kurumlarında etkin olarak siyasal iktidarı kontrol altında tutmuştur. Mart 2011'de halk hareketleri Suriye'ye sirayet etmiştir. Tunus ve Mısır'daki halk hareketlerinin başarısından ilham alan yüzbinlerce Suriyeli, ülke çapında 1970 yılından beri iktidarda olan Esad rejimine karşı protestolara başlamıştır. Rejimin Dera'da başlayan protestolara şiddetle karşılık vermeye başlaması ile ülke iç savaşa sürüklenmiştir (Ford, 2019: 3). Ülkedeki mezhepsel farklılıklar, siyasi ve ekonomik yapı iç savaşın yaşanmasında oldukça etkili olmuştur. Muhalifler savaşın ilk yıllarında Esad rejimine karşı başarılar elde etse de, İran'ın etkinliğini artırması ve 2015 yılında Rusya'nın doğrudan savaşa müdahil olması ile dengeler muhalifler aleyhinde değişmeye başlamıştır. Muhaliflerin bir yandan rejime karşı mücadele verirken, diğer taraftan IŞİD ve PYD gibi örgütlerle mücadele etmek zorunda kalması güç kaybetmelerine ve iç savaşın derinleşmesine yol açmıştır.

2017 yılında Astana'da Rusya öncülüğünde Türkiye ve İran ile birlikte rejim ve muhalif grupların liderleriyle Astana görüşmeleri başlatılmıştır. Dört gerilim azaltma bölgesi kurulmuştur. Ancak ateşkes ilanından kısa bir süre sonra Esad rejimi gerilimi azaltma bölgelerinde saldırılara yeniden başlamıştır. Ocak 2019 itibariyle 5,6 milyondan fazla kişi ülkeyi terk etmek zorunda kalmış ve 400.000'den fazla kişi hayatını kaybetmiştir (Council Foreign Relations, 2021).

3. TÜRKİYE, ABD VE RUSYA'NIN SURİYE İÇ SAVAŞI'NA MÜDAHİL OLMA NEDENLERİ

Türkiye, Suriye'deki iç savaşın ulusal güvenliğine doğrudan tehdit oluşturmaya başlamasıyla krize müdahil olmak zorunda kalmıştır. ABD ve Rusya ise küresel politikaları doğrultusunda kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı bir şekilde müdahil olmuşlardır. Bu bölümde Türkiye, ABD ve Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahil olmalarının nedenleri ele alınacaktır.

3.1. Türkiye'nin Müdahil Olma Nedeni

20. yüzyılın başlarında Osmanlı'nın bölgeden tasfiyesi ile birlikte "böl-parçala-yönet" stratejisi doğrultusunda bölgede etnik ve dini unsurların suni bir şekilde yerleştirildiği yapay olarak inşa edilen devletlerden biri de Suriye'dir. Suriye'deki iktidar elitleri Kürt nüfusu bir tehdit olarak görmüştür. Suriye'deki Kürt nüfusa Hafız Esad döneminde vatandaşlık bile verilmeyerek çeşitli siyasal haklardan mahrum bırakılmıştır. Suriye'deki rejim bir taraftan Kürt nüfusu tehdit olarak görürken, aynı zamanda bu tehdidi PKK aracılığıyla Türkiye'ye yöneltmeye çalışmıştır (Erol ve Çelik, 2018: 28). Hafız Esad rejimi 1978 yılında kurulan PKK'nın Suriye'de ofis açmasına izin vermiş ve PKK Suriye'yi adeta bir üs olarak kullanmıştır. 1998 yılında PKK'ya desteğin kesilmemesi üzerine Türkiye, askerî harekât seçeneğini göze almış ve Suriye bunun üzerine Öcalan'ı sınır dışı etmek durumunda kalmıştır (International Crisis Group, 2014: 4). 2000'de Beşar Esad'ın iktidara gelmesi ile Türkiye- Suriye ilişkileri gelişme göstermiştir. Suriye'de iç savaşın başlamasına kadar iki ülke arasındaki ilişkiler olumlu seyretmiştir. Suriye'de kriz başladığında öncelikli olarak üniter yapının korunmasını hedeflemiştir. Ancak Esad yönetiminin halkına orantısız şiddet kullanımı sonrasında Türkiye

halkına zulmeden bir yönetimle masaya oturmayacağını duyurmuş (Demir, 2016: 144), rejim karşıtı protestolarda muhaliflerin desteklenmesinde aktif bir rol oynamıştır.

Türkiye açısından Suriye'de yaşananları sadece komşu devlette yaşanan olaylar olarak değerlendirmek mümkün değildir. Komşu ülkedeki belirsizlik ve istikrarsızlık Türkiye'nin güvenliği için önem teşkil etmektedir. Bu doğrultuda Suriye'nin geleceği meselesi Türkiye için hassas bir konudur. Savaşın başlangıcından itibaren muhaliflerin yanında yer alsa da, IŞİD ve PYD gibi terör örgütlerinin etkinliklerini artırmaları ve bu terör örgütleriyle sınır komşusu haline gelmesiyle Türkiye'nin Suriye politikasındaki önceliği ülkenin kuzeyinde bağımsız bir Kürt koridorunun oluşmasını engellemek olmuştur.

Suriye ile 911 km'lik uzun bir kara sınırına sahip olan Türkiye, savaşın başlaması ile birlikte ciddi bir sığınmacı akınına uğramış, sınır güvenliği açısından büyük sorunlar yaşamış ve sınırın hemen ötesinden açılan ağır silah atışları sonucu çok sayıda vatandaşını kaybetmiştir (Baharçiçek ve Ağır, 2020: 4). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye toplumsal, siyasi, ekonomik ve güvenlik alanında ciddi etkileri olmuş, bazı kentlerde demografik yapı değişmeye başlamış ve toplumsal uyum sorunları ortaya çıkmıştır. Türkiye PYD/YPG gibi terör örgütleri ile sınır komşusu haline gelmiştir. Dolayısıyla Türkiye, Suriye iç savaşına jeopolitik zorunluluktan ötürü müdahil olmuştur.

Suriye'nin toprak bütünlüğü Türkiye açısından oldukça önemlidir. Özellikle Suriye'nin kuzeyinde Kürt oluşumu başta olmak üzere her türlü bölünmeye karşı çıkmaktadır. PYD/SDG'nin güçlenmesi ve etkinliğini artırması ile Türkiye'nin Suriye'deki öncelikleri değişmiştir. ABD'nin Suriye krizine IŞİD ile mücadele temelinde yaklaşması ve bu doğrultuda PYD'yi desteklemesi Türkiye'nin Suriye politikasını değiştirmiştir. Türkiye Batı ittifakıyla ulusal çıkarlarını koruyamayacağını anlamış ve bölge merkezli dış politika takip etmeye yönelmiştir. Bu doğrultuda Rusya ve İran gibi aktörlerle daha koordineli bir politika izlemeye başlamıştır (Orhan, 2017). Savaşın başlangıcından itibaren Türkiye, güvenli bölge kurulmasını istemektedir. Ancak uluslararası toplumdan bu konuda yeterli destek alamamıştır. Fırat'ın doğusunda güvenli bir bölgenin kurulması Türkiye açısından oldukça önemlidir. İç savaşı Türkiye'den uzak tutmak, Kürt koridoru oluşturmaya çalışan PYD/YPG'nin politikasını engellemek ve mülteci akınını durdurmak için güvenli bölge kurulmasını istemiştir (Askeroğlu, 2019).

Türkiye uluslararası aktörlerden destek görmese de sınır ötesi operasyonlar ile kendi sınır güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Terör örgütü olarak tanıdığı PYD ile mücadelesinde kırmızı çizgi olarak Fırat'ın batısını belirlemiştir. Ancak PYD'nin 2015 yılında bu çizgiyi aşmasıyla Suriye'de daha etkili politikalar izlemeye başlamıştır. Terör tehdidini ortadan kaldırmak için 2016 yılında "Fırat Kalkanı Harekatı", 2018 yılında "Zeytin Dalı Harekatı", 2019 yılında ise "Barış Pınarı Harekatı"nı gerçekleştirmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2021). Türkiye Suriye'de gerçekleştirdiği üç sınır ötesi operasyon ile kendisine dayatılmaya çalışılan güneyinde bir terör devleti oluşturma projesine askeri güç kullanarak karşılık vermiştir. Bu harekatlarda terör örgütleri ve onları destekleyen bölgesel ve küresel aktörlere rağmen askeri başarısını ortaya koymuştur.

3.2. ABD'nin Müdahil Olma Nedeni

ABD'nin Orta Doğu politikasının temellerini İsrail'in güvenliği, enerji kaynaklarının kontrolü ve Batıya akışının sağlanması, terörizmin kontrol altında tutulması ve düşman bir hegemonun ortaya çıkmasının engellenmesi oluşturmaktadır (Lesser vd., 1998: 172). ABD'nin Suriye politikası da Orta Doğu politikasından bağımsız değildir. Suriye, Akdeniz'e ve İsrail'e komşu olmasından dolayı ABD için jeopolitik öneme sahiptir.

Savaşın başlangıcında ABD, Esad rejimine karşı bazı muhalif gruplara destek vermiştir (Ekşi, 2017: 112). Esad rejiminin İsrail için tehdit oluşturması, Rusya ve İran'ın ise müttefiki olması yaşanan savaşta ABD'nin Esad karşıtı pozisyonda yer almasına neden olmuştur. Ancak ABD, Suriye'de başat güç olmaktan kaçınmış ve krize doğrudan müdahil olmak istememiştir. Bu doğrultuda Türkiye ve Suudi Arabistan gibi bölgesel aktörlerin krize doğrudan müdahil olmasını tercih etmiştir. Bölgesel aktörlerin doğrudan müdahil olmasını istese de Türkiye, İsrail, Suudi Arabistan, Ürdün ve BAE gibi ülkelerle etkin şekilde koordine olamamıştır (Jones, 2019: 5). ABD, Türkiye'nin Esadsız çözümüne yeterli destek vermemiş ve rejimin zayıflatılmasında gerekli desteği sağlamamıştır (Baharçiçek ve Ağır, 2020: 6). Başlangıçta muhalif grupları destekleyen ABD, daha sonra bu politikasından vazgeçmiştir. ABD, Rusya ve İran'ın müttefiklerini kaybedeceğinden dolayı Esad yönetiminin devrilmesi için muhaliflere kısmen destek verse de aslında diğer ülkelerdeki Şii yönetimlerle ilişkilerinde sıkıntıya yol açacağı için Esad rejimin devrilmesinde çok istekli olmamıştır. ABD'nin çıkarları açısından bakıldığında ise bölgenin istikrarsız kalması en uygun seçenek olarak görülmektedir (Yıldız, 2020).

Trump yönetimi, ABD'nin Suriye politikasının amacının IŞİD'in kalıcı yenilgisi, Suriye iç savaşına siyasi çözüm ve İran komutasındaki birliklerin geri çekilmesi olduğunu belirtmiştir. ABD'nin Suriye politikası IŞİD ile mücadele üzerine şekillenmiştir. 2015 yılından itibaren ABD askerleri Kongrenin özel izniyle Suriye'de IŞİD ile mücadele için eğitim vermeye başlamıştır (Humud ve Blanchard, 2020). Aralık 2018'de Trump, Suriye'de kalan yaklaşık iki bin ABD askerinin geri çekileceğini açıklamıştır (Council on Foreign Relations, 2021). Temmuz 2020 itibariyle ise Suriye'de yaklaşık 600 ABD askeri kalmıştır (Humud ve Blanchard, 2020).

Uluslararası alanda başka devletin iç işlerine müdahil olan emperyalist aktör imajının oluşmaması ve düşük maliyeti nedeniyle ABD, Suriye'de 21. yüzyılın savaş stratejisi olan vekalet savaşlarını yürütmektedir. Önce IŞİD'in bölgeye yerleşmesine alan açmış, daha sonra PYD'yi destekleyerek IŞİD ile savaştırmıştır. Bu politika ile hem IŞİD'den boşaltılan alana PYD'yi yerleştirmiş, hem de uluslararası kamuoyunda PYD'nin prestijini yükseltmiştir. Bu durum ise ABD'nin nihai hedefi olan bölgede bir Kürt oluşumu kurma hedefinin büyük oranda gerçekleşmesini sağlamıştır. Tüm bu gelimeler karşısında Türkiye ve Rusya'nın bölgede daha aktif olmaya başlaması ve kompartıman diplomasisi uygulayarak bazı hususlarda işbirliğine gitmeleri, ABD etkinliğini ve politikalarının başarısını akamate uğratmıştır.

3.3. Rusya'nın Müdahil Olma Nedeni

Rusya Federasyonu ve Suriye arasındaki ilişkilere tarihsel perspektiften bakıldığında, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasından hemen sonra 1946 yılında başladığı görülmektedir. 1970 yılında iktidara gelen Hafız Esad rejimi, 1971'de SSCB'nin Tartus limanında üs kurmasına izin vermiş ve böylelikle iki ülke arasındaki ilişkiler müttefiklik paralelinde gelişmeye başlamıştır (Oligie, 2019: 95). Suriye 2011 yılında günümüzde devam eden bir iç savaşa sürüklendiğinde, Esad rejiminin düşmesi Rusya'nın bölgedeki çıkarlarını tehdit edecek ve önemli bir bölgesel müttefikini kaybetmesine yol açacaktı. Libya'da Kaddafi'nin Batı destekli koalisyon tarafından devrilmesinden sonra Esad rejiminin de düşmesi Rusya için önemli bir kayıp olacaktı (Petkova, 2020). Bu doğrultuda Rusya, iç savaşın yaşanmaya başlaması ile birlikte Esad rejimine maddi ve lojistik destek sağlamış, rejimin varlığının tehlikeye girdiği durumlarda ise rejime tehdit olan unsurlara yönelik doğrudan askeri müdahalede bulunmuştur.

Rusya 2015 yılına kadar aktif olarak savaşa katılmamış, Esad rejimine askeri teçhizat, askeri danışmanlık ve diplomatik destek sağlamıştır. Ancak muhaliflerin giderek stratejik bölgeleri ele geçirmeye başlaması ile savaşa aktif olarak katılmıştır (Oligie, 2019: 95). 30 Eylül

2015'te Rusya rejime destek için ilk hava saldırısını gerçekleştirmiştir. Rusya ve İran'dan gelen destekle Esad rejimi, ülkenin batısındaki kilit merkezler dahil ülke topraklarının çoğu üzerinde yeniden hakimiyet sağlayabilmiştir (Ford, 2019: 1-2).

Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahil olmasının nedenleri; uluslararası arenada küresel bir aktör olmak, bölgesel barış ve istikrarı sağlamak, IŞİD ve diğer cihatçı örgütlerle mücadele etmek, Esad rejiminin bölgedeki en önemli Arap müttefiki olması ve ABD karşıtlığı olarak sıralanabilir. Bu faktörler Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahil olmasına yol açmıştır. Ayrıca Rusya teröre eğilimli Kuzey Kafkasya'da terörist faaliyetlerin yükselişe geçmesini önlemek için Suriye'de mücadele etmenin uygun olduğunu düşünmektedir. Rusya'nın Suriye'ye askeri müdahalesinin en önemli nedenlerinden biri jeopolitik ve jeostratejik çıkarlarını korumaya yöneliktir. SSCB dağıldıktan sonra Rusya Federasyonu, Sivastapol gibi önemli deniz liman, donanma ve üslerini yeni kurulan cumhuriyetlere devretmek zorunda kalmıştır. Rusya'nın Suriye'ye askerî harekâtı kaybedilen etki ve stratejik avantajlarını yeniden kazanma politikası olarak değerlendirilebilir. Rusya'nın Akdeniz'deki çıkarları askeri stratejisi açısından oldukça önemlidir. Rusya'nın Suriye'deki Tartus deniz üssü, stratejik açıdan önemli olmakla birlikte Rusya'nın Akdeniz'e açılan tek limanıdır (Oligie, 2019: 93-98). Rusya'nın Suriye'deki olayları kendi toprak bütünlüğüyle ilişkilendirdiği de söylenebilir. Rejimin devrilmesi halinde bunun kendi hakimiyetindeki Kuzey Kafkasya'da Müslüman halka emsal teşkil edeceğinden endişe duymaktadır (Sandıklı ve Semin, 2014: 230).

Rusya'nın paralı askerleri ve düzenli sevkiyatları ile İran Devrim Muhafızları'nın desteğine rağmen Eylül 2015'te Rusya Federasyonu, rejimin giderek daha fazla tehdit altında olmasından dolayı Suriye iç savaşına doğrudan müdahil olmuştur. Rusya'nın müdahalesi Türkiye tarafından desteklenen muhalefetin ilerlemesini durdurarak BAAS rejiminin iktidarını korumuştur. Rusya'nın bu müdahalesi Ortadoğu'da daha iddialı bir Rus varlığının önünü açmıştır (Petkova, 2020). Rusya'nın müdahalesi Suriye'deki dinamikleri hızlı bir değişime uğratmıştır. Rusya ve İran destekli rejim güçleri Deyri Zor, Halep ve Humus gibi önemli kentleri geri almıştır. Rusya 1980'lerde Afganistan'da olduğu gibi Rus ordusunu Suriye'de pek konuşlandırmamış, iç savaşta Suriye ordusunu, Lübnan Hizbullahı'nı ve özel askeri şirketleri öne sürmüştür (Jones, 2019: 1).

Rusya, Suriye iç savaşına müdahil olan devletler ile diplomatik temaslara önem vermekte ve sorunun çözümü için öncülük etmektedir. İran ve Türkiye ile birlikte Astana Süreci'ni başlatmıştır. İç savaşın siyasi çözümü için Astana sürecini kullanmaya çalıştığı söylenebilir (Ford, 2019: 7). Ocak 2017'de başlatılan Rusya'nın himayesinde gerçekleştirilen Astana Süreci'nin ABD'yi ve diğer Batılı güçleri saf dışı bırakma amacı taşıdığı söylenebilir. Ancak Rusya ve İran'ın Esad yönetimini desteklemeye kararlı iken, Türkiye'nin muhalif grupların davasına bağlı kalmayı sürdürmesinden dolayı Astana sürecinin pek bir ilerleme kaydettiği söylenemez (Spyer, 2021). Rusya, Astana Süreci ile tüm tarafların askeri faaliyetleri durdurmayı taahhüt ettiği dört gerilimi azaltma bölgesi kurmayı başarmıştır. Ancak bu durum Rusya ve İran destekli Esad rejiminin birden çok cephede savaşma yükünü ortadan kaldırarak muhaliflerin elindeki bölgeleri teker teker geri almasına yol açmıştır. İdlib'in bazı bölgeleri muhaliflerin kontrolünde son kalan gerilimi azaltma bölgesidir (Petkova, 2021).

Rusya sivillere karşı olağanüstü şiddet kullanmış ve rejim güçleri kimyasal silah kullandığında diplomatik koruma sağlamıştır. Rusya Suriye'de büyük bir başarı elde etse de, Suriye'de ileriye dönük zorluklarla karşı karşıya olduğu söylenebilir. Suriye'deki başarısını uzun vadeli sürdürmesinin önünde bazı engeller bulunmaktadır. Öncelikli olarak Suriye, istenmeyen bir rejime sahip olan parçalanmış bir ülkedir. Yaşanan savaştan dolayı alt yapısı büyük bir zarar görmüş ve ciddi ekonomik sorunları bulunmaktadır. Rejimin bazı bölgelerdeki toprak kontrolü ya hiç yok ya da çok azdır (Jones, 2019: 5-6). El-Kaide ve IŞİD Suriye'de ve

komşu ülkelerde varlığını hala devam ettirmektedir. IŞİD büyük ölçüde bölgeden tasfiye edilmiştir; ancak tamamen bitmediği ve toparlanma sürecine girdiği bilinmektedir.

4. TÜRKİYE, ABD ve RUSYA'NIN TERÖR ÖRGÜTLERİNE YÖNELİK YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Suriye'de 2011'de başlayan iç savaşta meydana gelen otorite boşluğundan dolayı terör örgütleri etkinliklerini artırmışlar ve kilit aktörler haline gelmişlerdir. PKK'nın Suriye kolu olan PYD, ABD ve bazı Batılı ülkelerden aldığı destekle Suriye topraklarının dörtte biri üzerinde hakimiyet sağlamıştır. HTŞ ise muhaliflerin son kalesi olan İdlib'te kilit bir aktör haline gelmiştir. IŞİD ise başlatılan uluslararası koalisyon neticesinde bölgeden büyük oranda tasfiye edilmesine rağmen yeniden toparlanma sürecine girmiştir. Terör örgütleri dış güçlerin politikaları doğrultusunda araçsallaştırılmış ve vekil aktör olarak kullanılmışlardır. Bu durum ise Suriye'nin hibrit savaş alanı haline gelmesine neden olmuştur. Türkiye, ABD ve Rusya'nın Suriye'deki amaçlarının farklılaşması terör örgütlerine yönelik farklı tutumların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bölümde Türkiye, ABD ve Rusya'nın PYD, HTŞ ve IŞİD'e yönelik yaklaşımları karşılaştırılacaktır**.**

4.1. PYD'ye Yönelik Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

2003 yılında kurulan PYD (Demokratik Birlik Partisi), Türkiye topraklarında bağımsız bir Kürt devleti kurmak için Abdullah Öcalan önderliğinde 1978 yılında kuruluşunu ilan eden PKK terör örgütünün Suriye koludur. PKK, 1999 yılında Öcalan'ın yakalanmasından sonra stratejisini değiştirmiş, Türkiye'de bağımsız bir Kürt devleti kurmak yerine Türkiye sınırlarını aşan bölgedeki Kürtleri içerisine alan konfederal bir yapı kurmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Türkiye, Irak, Suriye ve İran'da Kürt nüfus barındıran ülke topraklarında konfedere bir yapı kurmak için bir terör ağı sistemi kurulmaya çalışılmıştır (Soner vd., 2017: 25). Örgüt 2000'li yıllardan sonra siyasallaşmaya başlamış ve çeşitli isimler almıştır. 2007 yılında ise Türkiye'de PKK, Suriye'de PYD, İran'da PJAK (Kürdistan Hür Yaşam Partisi) ve Irak'ta PCDK'yı (Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi) içerisine alan şemsiye bir örgüt olan KCK kurulmuştur. Bu yapılamanın temel amacı Kürtleri demokratik özerklik modeli çerçevesinde tek bir çatı altında toplayarak Türkiye, Irak, İran ve Suriye topraklarında Demokratik Konfederal Kürdistan'ı kurmaktır (Khalaf, 2016: 10). PYD, KCK içerisinde yer alan diğer kuruluşlar gibi Öcalan'ın liderliği ve ideolojik programına bağlı faaliyet göstermektedir (International Crisis Group, 2014: 5). PYD tüzüğünde örgütün amacı, "Kürt sorunu"nun Batı Kürdistan'da demokratik çözümü, demokratik özerklik, demokratik ekoloji ve cinsiyet özgürlüğünün sağlanması, demokratik sosyalizmin sağlanması, Kürdistan'ın tamamında kurtuluş mücadelesinin desteklenmesi ve Kürdistan Ulusal Birliğinin demokratik konfederalizm çerçevesinde çözüme kavuşturulması şeklinde belirtilmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 15). Kürtleri demokratik konfederayon kurarak birleştirmeyi hedefleyen örgüt, Türkiye, Irak, Suriye ve İran topraklarında sözde özerk olarak nitelendirdiği yerleşim yerlerini birleştirerek Kürt koridoru oluşturmaya çalışmaktadır.

PYD Suriye'de iç savaşın başlamasına kadar Kürt siyasal hayatında etkin bir aktör değilken, savaşın başlaması ile otorite boşluğundan faydalanarak iç savaşta önemli aktörlerden biri haline gelmiştir. Esad rejimi ile stratejik ilişki kurmuş, 2012 yılında rejim güçleri Ayn el Arab (Kobani), Afrin ve Cizire bölgelerinden çekilerek buraları PYD'ye bırakmıştır (Acun, 2018: 308). IŞİD'in Suriye'de etkinliğini artırması PYD'nin lehine sonuçlar vermiş, örgüt kendisini IŞİD ile mücadelede kullanışlı bir aktör olarak sunmuştur. IŞİD karşıtı retorik üzerinden başta ABD olmak üzere çeşitli aktörlerden aldığı destek ile etkinliğini artırarak Suriye'nin kuzeyinde hakimiyet sağlamıştır. Suriye topraklarının dörtte birini elinde tutarak iç savaşta kilit aktörlerden biri haline gelmiştir.

PKK, ABD tarafından terör örgütü kabul edilmesine rağmen, PKK'nın Suriye kolu olan PYD bu ülke tarafından terör örgütü olarak kabul edilmemektedir. PYD'nin PKK'nın Suriye kolu olduğunu her platformda ifade eden Türkiye'ye rağmen ABD ve Batılı ülkeler IŞİD ile mücadele adına PYD'ye destek vererek meşruiyetinin artmasına yol açmışlardır. Rusya Federasyonu ise Türkiye'nin tüm çabalarına rağmen hem PKK'yı hem de PYD'yi terör örgütü listesine almamaktadır.

Türkiye, PYD'yi terör örgütü olarak kabul etmektedir. PYD, PKK'nın Suriye'de faaliyet gösteren uzantısıdır. Amaç, yapı ve işleyişi örtüşmektedir ve gösterilmeye çalışılanın aksine PKK/KCK'dan bağımsız bir oluşum değildir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 2). PKK/KCK mensubu birçok terörist Suriye krizinin başlamasından sonra PYD saflarına kaydırılmış ve örgütün silahlı faaliyetlerini yürütmek için görevlendirilmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 32). Suriye'deki krizden faydalanan PYD, Suriye'nin Türkiye ile sınır hattı bölgelerini kontrol altına almaya başlamıştır. PYD, hem Suriye'nin toprak bütünlüğü hem de Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından büyük bir tehdit haline gelmiştir. Türkiye, PYD'nin Türkiye'nin kırmızı çizgisi olarak ilan ettiği Fırat'ın batısına geçmesi üzerine 2016 yılında Fırat Kalkanı Harekatı'nı başlatmıştır. 2018'de Zeytin Dalı Harekatı ile PYD'nin Afrin üzerinden Doğu Akdeniz'e ulaşma planlarını engellemiştir. 2019'da gerçekleştirdiği Barış Pınarı Harekatı ile 700'den fazla terörist etkisiz hale getirilmiştir. Resulayn ve Tel Abyat örgütün elinden geri alınmıştır (Bayraktar, 2019: 16-17). Barış Pınar Harekatı, Fırat'ın doğusuna yapılan ilk harekattır. Bu harekat PYD ve ABD'ye rağmen Fırat'ın doğusunda dokunulabileceğini göstermiş, örgütün kontrolü altındaki toprakların bir kısmını kaybetmesini sağlamıştır. En önemlisi ise örgütün destek almadan ayakta kalamayacağını göstermiştir (Özçelik, 2019). Türkiye'nin gerçekleştirmiş olduğu askeri hareketler sonucu elde etmiş olduğu başarılar Suriye'de etkili bir aktör olduğunun ABD ve Rusya tarafından kabulünü sağlamıştır.

PYD, "Kobani Olayları" olarak bilinen Ayn el Arap kentinde IŞİD ile yaşanan çatışmalarda oldukça yıpranmış ve bunun üzerine PYD lideri Salih Müslim, ABD'den yardım talebinde bulunmuştur. ABD, Kobani'de IŞİD hedeflerine hava operasyonu gerçekleştirmiş ve PYD'nin bölgedeki kontrolü yeniden ele almasını sağlamıştır. İç savaşın başlangıcından itibaren muhaliflere temkinli yaklaşan ABD, PYD'yi kullanışlı bir aktör olarak görmüş ve silah ve mühimmat yardımında bulunmuştur. ABD tarafından PYD'nin uluslararası alanda meşruiyetinin sağlanması için 2015 yılında Suriye Demokratik Güçleri (SDG) kurulmuştur. SDG'nin Kürt, Arap ve Hristiyan gruplardan oluşan çok etnisiteli bir koalisyon olduğu söylenebilir. Ancak bu yapılanma içerisinde Süryani Askeri Konseyi ve bazı ÖSO grupları bulunsa da ağırlıklı olarak YPG'lilerin elindedir. ABD, bu yapılanma üzerinden PYD'ye silah ve mühimmat desteği sağlamıştır (Acun, 2018: 309-310; Wilgenburg, 2020). SDG'nin PYD/YPG'nin meşruiyetinin sağlanması için kurulan paravan bir yapı olduğu ifade edilebilir. ABD'nin PYD'ye vermiş olduğu desteğin bir diğer nedeni ise örgütün seküler bir yapıda olması ve radikal demokrasiye dayalı öz yönetim modelini benimsediklerini iddia etmeleridir. Batılı değerleri benimseyen ve demokrasi vurgusu yapan aktörlerle işbirliği tesis ettiğini belirterek uluslararası kamuoyunda değerlerine uygun şekilde politika takip ettiğine dair algı yaratmaya çalışmaktadır (Erol ve Çelik, 2018: 32). ABD'nin, PYD'yi vekalet savaşının mantığına uygun bir şekilde kullandığı görülmektedir. Vekalet savaşlarında ülkeler doğrudan değil vekil aktörler üzerinden savaşa müdahil olur. Ülkeye maliyeti daha azdır. PYD'yi vekil aktör olarak kullanan ABD, bu sayede Fırat'ın doğusunda hakimiyet sağlamıştır. Ayrıca örgütü hem Türkiye, hem Rusya hem de Esad rejimine karşı baskı aracı olarak kullanmaktadır.

Suriye'de Esad rejimini tek meşru güç kabul eden Rusya Federasyonu, PYD'yi terör örgütü kabul etmemektedir. PYD, Rusya'nın iç savaşa doğrudan müdahil olmasıyla ABD ile ilişkilerine benzer şekilde Rusya ile de yakınlaşmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda Rusya, 2016 yılında örgütün Moskova'da ofis açmasına izin vermiştir (Shvetsov, 2016). Örgütün Kuzey

Suriye'deki varlığının Rusya'nın çıkarlarıyla örtüştüğü ifade edilebilir. Türkiye'nin muhaliflere desteğini engellemek için Kuzey Suriye'de genişlemesine müdahale etmemektedir. Putin BM'de yaptığı bir konuşmada, Suriye'de rejimin ve Kürt milislerin dışında gerçek anlamda kimsenin IŞİD ile mücadele etmediğini ifade etmiştir (Aydoğan, 2015: 59). Rusya'nın, PYD'yi Esad rejiminin çıkarları için kullandığı söylenebilir. Türk ordusunun Münbiç'e yönelimini engellemek için fiili varlığını ortaya koymuş ve örgütü korumaya almıştır. Rusya'nın Esad rejimine tehdit olmadığı sürece PYD'den yararlanmaya devam edeceği söylenebilir.

Türkiye açısından PYD, hem Suriye'nin toprak bütünlüğü hem de Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Rusya açısından ise PYD bir tehdit olarak görülmemektedir. Türkiye'nin muhaliflere desteğini kesmek, bölgede etkinliğinin artmasını engellemek için örgüte destek vermektedir. IŞİD'i zayıflattığı ve rejimin mücadelesini kolaylaştırdığı için kısa vadede çıkarları için uygun bir aktör olarak değerlendirilmektedir. ABD açısından ise PYD'nin kullanışlı bir vekil aktör olduğu söylenebilir. ABD, Türkiye ve Rusya'nın aksine Suriye'de toprak bütünlüğünün korunmasını istememekte, Irak'ın kuzeyindeki yapılanmanın benzerini Kuzey Suriye'de de oluşturmak istemektedir. ABD ve Rusya'nın PYD'ye yükledikleri anlama ilişkin farklılıklar bulunsa da, her iki ülkenin de Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit eden bu örgütü araçsallaştırmaları bakımından benzer yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Kısacası PYD, Türkiye açısından ulusal güvenliğini tehdit eden bir terör örgütü, ABD açısından bölgedeki politikalarına faydalı ayrılıkçı bir vekil aktör, Rusya açısından ise rejime entegre edilmesi gereken siyasi/askeri bir unsur olarak görülmektedir.

4.2. HTŞ'ye Yönelik Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

Suriye'de yaşanan kaos ortamı el-Kaide ve IŞİD gibi küresel cihat doktrinini benimseyen örgütler için adeta bir fırsat olarak görülmüştür. İdlib kırsalında etkin olan Selefi Cihadi ideolojiye sahip HTŞ'nin öncü kuruluşu el-Nusra cephesidir. Nusra Cephesi, Suriye'de iç savaş başladığında Esad rejimini devirmek için el-Kaide ve IŞİD gibi örgütlerin bir uzantısı olarak 2012 yılında kurulmuştur. El-Kaide ve Irak İslam Devleti (IİD), Suriye'de iç savaşın başlaması ile amaçlarını gerçekleştirebilmek için Suriyelilerden oluşan bir örgütlenmenin daha uygun olacağını düşünmüştür. Bu doğrultuda Suriyeli el-Culani önderliğinde Nusra cephesinin kurulduğu ilan edilmiştir. Örgütün temel amacı ise Esad rejimini devirmek, İranlı milisleri ülkeden çıkarmak ve Suriye'de İslami bir yönetim kurmak olarak belirtilmiştir (CSIS, 2018: 1-2).

Nusra cephesi Suriye'de kısa süre içerisinde güçlenmeye başlayınca IID ile aralarında güç ve meşruiyet çatışması yaşanmış ve IID lideri Bağdadi Nusra'nın kendileri tarafından kurulduğunu, bu iki yapının birleştiğini ve Irak ve Şam İslam Devleti'nin (IŞİD) kurulduğunu ilan etmiştir (Zayd, 2020: 5). Nusra Cephesi ise bu ilanı reddederek bağlılıklarının el-Kaideye olduğunu açıklamıştır. IŞİD'in 2014 yılında Suriye'ye gelmesi ile iki örgüt arasında çatışmalar yaşanmıştır. IŞİD ile çatışmalardan büyük zarar gören Nusra Cephesi, Rusya'nın 2015 yılında savaşa dahil olmasıyla diğer muhalif gruplarla birlikte güç kaybetmeye başlamıştır. Gücünü yeniden artırmak için diğer muhalif gruplar ile ittifak arayışına girmiş ancak el-Kaide ile bağlantısından dolayı ittifak kurmada zorluk yaşamıştır. Bunun üzerine 2016 yılında el-Kaide ile bağlılığını kestiğini açıklayarak adını Şam'ın Fethi Cephesi (ŞFC) olarak değiştirmiştir (al Tamimi, 2017: 12). ŞFC, 2017 yılında Nureddin Zengi, Liva el-Hak ve Enseruddin gibi ana akım grupların yanında bazı küçük gruplarla birleşerek Heyet-i Tahrir eş-Şam (HTŞ) örgütünün kurulduğunu ilan etmiştir (Suriye Gündemi, 2017). Çatı bir oluşum olan HTŞ, kuruluş amacının rejim karşıtı muhalifleri birleştirmek ve Astana sürecine karşı çıkmak olduğunu açıklamıştır. Çatı oluşumun ana omurgalarını oluşturan bazı grupların ayrılmasıyla kısa süre içerisinde eski hali ŞFC'ye dönüşmeye başlamıştır.

Nusra Cephesi olarak kurulan örgüt, 2016 yılında el-Kaide ile olan bağlantısını kestiğini ilan ederek önce ŞFC, daha sonra ise HTŞ çatısı altında faaliyetlerine devam etse de uluslararası aktörleri ikna edememiştir. Türkiye, ABD ve Rusya tarafından terör örgütü olarak kabul edilmektedir.

HTŞ'nin öncülü Nusra Cephesi, 2015 yılında laik ordu olarak tasvir edilen Türk ordusu ile aynı safta savaşa girmenin caiz olmadığını ilan etmiştir (Abazid, 2019: 2). Astana görüşmelerine karşı çıkan grupları bir araya getirmek için kurulduğunu açıklayan ve bu sebeple kamuoyunda Astana karşıtı blok şeklinde anılan örgüt, 2017 yılında Astana süreci kapsamında Türk ordusunun İdlib'e girişini memnuniyetle karşılamıştır. Örgütün Türk askerlerinin İdlib'e girmesine izin vermesi bazı çevreler tarafından tepki almasına yol açmıştır. Örgütün bu kararı alması ise muhalefetin son kalesi İdlib'in Türkiye olmadan Esad rejiminin eline geçeceğinin anlaşılmasından kaynaklanmaktadır (Tsurkov, 2020). HTŞ, El-Kaide destekçileri tarafından cihadı terk etmekle, ahitleri bozmakla, mücahitlere ihanet etmekle ve Türk laikliğine boyun eğmekle suçlamıştır. HTŞ ise cihadın korunması ve sürdürülmesi için Türkiye'nin İdlib'teki varlığının zorunluluk olduğunu belirtmiş, cihat ve şeriatı ilkesel olarak korumaya devam ettiklerini savunmuştur (Ulbricht, 2019: 9-10).

İdlib'i uzun vadeli koruyabilecek tek gücün Türkiye olduğu açıkça ifade edilebilir. İdlib fiili olarak güvenli bölgeye evirilmedikçe bölgedeki tehlike devam edecektir. İdlib'in fiili anlamda güvenli bölgeye dönüştürülmesi ise HTŞ'nin lağvedilmesi ile mümkün olacaktır. Rusya'nın HTŞ'nin varlığını bahane göstererek İdlib'e yönelik operasyon düzenlemesi ihtimal dahilindedir. Böyle bir durum ise İdlib'teki 3 milyon inanın hayatını tehlikeye atacaktır (Özkızılcık, 2020). Türkiye, HTŞ'den kendisini feshederek Suriye Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne katılmasını istemiştir. Böylelikle Türkiye silah kullanmadan örgütü pasifize etmeyi amaçlamış ve ileride vekil aktöre dönüşmesinin önüne geçmeye çalışmıştır (Yıldız, 2020). Türk ordusu başlatılan askeri sevkiyatlarla İdlib'teki en güçlü aktör olmuştur. Otuzdan fazla askeri nokta inşa edilmiştir. Türk ordusu İdlib'te halkı koruyabilecek tek güç olduğunu ispat etmiş, bu durum ise HTŞ'nin meşruiyetinin azalmasına yol açmıştır. HTŞ'nin İdlib halkının gözünde meşru bir aktör olan Türkiye'yi karşısına alması, İdlib halkını karşısına alması ile aynı anlama gelmektedir. Bu sebeple örgüt Türkiye'ye karşı daha ılımlı politikalar izlemeye başlamıştır.

ABD, HTŞ'yi terör örgütü olarak kabul etmektedir. Ancak ABD'nin son zamanlarda HTŞ'ye karşı çok sert bir tutum sergilemeyip esnek yaklaştığı görülmektedir. ABD'nin Suriye özel temsilcisi James Jeffrey, HTŞ'nin bir süredir uluslararası alanda bir tehdit yaratmadığını ifade etmiştir. Örgütün Rusya'ya karşı savunma pozisyonunda olduğunu, Rusya'nın HTŞ'yi bahane ederek sivil ayrımı yapmadan saldırılar gerçekleştiğini sözlerine eklemiştir. Jeffrey HTŞ'yi, "İdlib'teki çoklu seçenekler arasında en az kötüsü" şeklinde değerlendirmiştir (el-Tavil, 2021). ABD'li yetkilinin açıklamalarından ABD'nin HTŞ'yi Rusya'ya karşı bir denge unsuru olarak kabul ettiği ve örtülü de olsa ortadan kaldırılmasını istemediği anlaşılmaktadır. ABD'nin örgüte karşı ciddi bir mücadele yürütmüyor olması da bu durumu doğrulamaktadır.

HTŞ'ye yönelik en katı yaklaşımı benimseyen ülkenin Rusya olduğu söylenebilir. Rusya'nın İdlib'e yönelik politikası büyük ölçüde HTŞ ile mücadele üzerine kuruludur. Örgüt Rusya ve rejim güçlerinin büyük saldırılarına maruz kalmaktadır (CSIS, 2018). Örgüt lideri el-Culani, terör örgütü listelerinden çıkmak için büyük çaba gösterse de, Rusya'nın HTŞ'yi terör örgütü listesinden çıkarması, bölgeye yönelik askeri harekat gerekçesinin büyük ölçüde ortadan kalkmasına yol açabilir. Bu sebeple Rusya'nın HTŞ'yi terör örgütü listesinden çıkarması pek mümkün görünmemektedir.

HTŞ lideri el-Culani ise verdiği bir röportajda, Afganistan'da halk iradesi nasıl galip geldiyse, Suriye'de de halk iradesinin galip geleceğini ifade etmiştir. Afganistan'da uçaklardan düşen insanların benzerinin Suriye'de de yaşanacağını, ABD ve Rusya'nın Suriye'den

çekildiğinde Afganistan'da uçaklardan düşen insanların benzerinin Suriye'de de yaşanacağını söylemiştir (Rüdaw, 2021).

4.3. IŞİD'e Yönelik Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

IŞİD'in ortaya çıkması ABD'nin Irak'ı işgali ve SSCB'nin Afganistan'ı işgaline kadar uzanmaktadır. Teorik alt yapısı Abdullah Azzam tarafından oluşturulan ve Usame Bin Ladin tarafından küresel bir boyut kazandırılan cihad anlayışı örgütün şekillenmesinde etkili olmuştur. Örgütün kurucusu kabul edilen Ürdünlü el-Zerkavi, 1999'da el-Kaide lideri Usame Bin Ladin ile tanışmıştır. SSCB'nin Afganistan'ı işgali ile ortaya çıkan cihad anlayışı, 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali ile birlikte Irak'a taşınmış ve IŞİD'in ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Zerkavi, ABD'ye karşı savaşmak için Irak'a geçmiş, Tevhid ve Cihad Örgütünü (TCÖ) kurarak el-Kaide'den yarı bağımsız şekilde faaliyetlerine başlamıştır. Böylelikle Irak el-Kaidesi'nin temelleri atılmıştır. 2004 yılında ise "Felluce Savaşı" olarak bilinen ABD ile Iraklı direnişçiler arasında yaşanan savaşta Zerkavi'nin örgüt içerisindeki rolü ve önemi artmıştır. Direnişçiler tarafından kendisine "Felluce İslami Halifeliğinin Emiri" olarak biat edilmiştir. Daha sonra Usame Bin Ladin'e bağlılık yemini ederek örgütün adını "İki Nehir Topraklarındaki El-Kaide" olarak değiştirmiştir. Kısaca "Irak El-Kaidesi" olarak adlandırılmıştır (CISAC, 2021).

Selefi Cihatçı ideolojiyi benimseyen IŞİD, Irak ve Suriye'de faaliyet gösteren ve İslam devleti kurmayı amaçlayan bir terör örgütüdür. Örgüt öncelikle Orta Doğu'da daha sonra ise tüm dünyada hilafeti kurmayı hedeflemektedir (Acun, 2014: 1). 2006 yılında Zerkavi ABD hava saldırısında öldürülmüştür. Irak El-Kaidesi 2006 yılında birkaç Sünni grupla birleşerek "Mücahitler Şura Konseyi" (MŞK) adında çatı bir oluşum kurmuştur. Ancak çok kısa bir süre sonra MŞK'dan ayrılmış ve Irak İslam Devleti (IİD) adını almıştır. Örgütün başına Ebu Ömer el-Bağdadi getirilmiştir. 2010 yılında ise Bağdadi öldürülmüş, liderliği Ebu Bekir el-Bağdadi üstlenmiştir (CISAC, 2021).

IİD, ABD'nin Irak'tan çekilmesi ile toparlanma evresine girmiş ve Bağdadi'nin lider olmasıyla da hızla yükselişe geçmiştir. Suriye'de iç savaşın başlamasıyla Bağdadi, amaçları doğrultusunda genişleme fırsatı bulsa da, Suriyelilerden oluşan bir örgütün oluşturulmasını istemiştir. Bu doğrultuda Suriyeli olan el-Culani liderliğinde el-Nusra cephesi kurulmuştur. Kısa süre içerisinde Nusra cephesi rejime karşı etkili operasyonlar gerçekleştirmiş ve Suriye'de rejime karşı savaşan en etkili muhalif gruplardan biri haline gelmiştir. Nusra cephesinin hızlı bir şekilde yükselişe geçmesi, IİD'yi rahatsız etmiş ve aralarında güç ve meşruiyet çatışması yaşanmaya başlamıştır. Bağdadi, 2013 yılında Nusra'nın kendileri tarafından kurulduğunu belirterek örgütün kendini feshetmesini istemiş, IİD ve Nusra'nın birleştiğini açıklayarak örgütün adını Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) olarak ilan etmiştir. Ancak Culani bu ilanı reddederek bağlılığının el-Kaide'ye olduğunu duyurmuştur. Bunun üzerine Bağdadi liderliğindeki IŞİD Suriye'ye geçmiştir (Zelin, 2013). IŞİD'in Nusra cephesi ile birlikte yükselişe geçmesi Esad rejiminin amaçladığı etkiyi yaratmıştır. Batılı ülkelerin dikkati rejim karşıtı muhaliflerden radikal terörizme çevrilmiştir. Şüphesiz bu durum Esad rejimine önemli avantaj sağlamıştır (Netjes ve van Veen, 2021).

IŞİD, Suriye'de neredeyse sahada bulunan tüm aktörlerle çatışma içerisine girmiştir. Rejim güçleri, Hizbullah, Şii milisler, YPG ve Nusra cephesi ile şiddetli çatışmalar yaşamıştır. 2013 ve 2014 yıllarında oldukça büyük toprak kazanımları elde etmiş, bu durum ise uluslararası IŞİD karşıtı koalisyonun kurulmasına zemin hazırlamıştır. Irak'tan Suriye'ye geçerek yayılma stratejisi ve bu ülkede Rakka gibi önemli bir kenti ele geçirmesi hem bölgesel hem de küresel aktörler tarafından örgüte karşı ortak mücadele edilmesinin önünü açmıştır.

ABD öncülüğündeki koalisyon tarafından 2014 yılında IŞİD'e yönelik hava saldırıları başlatılmıştır. Eylül ayında ise NATO bünyesinde IŞİD karşıtı koalisyon kurulmuştur. Zamanla

ülke sayısı 66'ya ulaşmıştır (Mcllnis, 2016: 1). Bu koalisyon içerisinde Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan gibi Müslüman ülkelerinin de yer alması IŞİD'in sadece Batı için değil, aynı zamanda İslam dünyası için de tehdit oluşturduğunu göstermesi açısından önemlidir.

IŞİD, Türkiye'yi savaşılması gereken "Darül Harp" olarak görmüş ve Türkiye'yi doğrudan hedef almıştır. Türkiye'de çok sayıda silahlı ve bombalı eylem gerçekleştirmiş ve 315 kişi hayatını kaybetmiştir. 2013 yılında Türkiye, IŞİD'i terör örgütü listesine dahil etmiştir (Ercan, 2019). 2015 yılında Türkiye, ABD öncülüğündeki IŞİD karşıtı koalisyona hava sahasını ve üslerini kullanmasına izin vermiştir. Suriye'de IŞİD güçlerini doğrudan hedef almıştır. Ağustos 2016'da ABD ile birlikte IŞİD'i Cerablus'tan çıkarmak için operasyon düzenlemiştir (Mcllnis, 2006: 6). 2016 "Fırat Kalkanı Harekâtı" ve 2018'de "Zeytin Dalı Operasyonu" ile Türkiye örgüte yönelik askeri operasyonlarda bulunmuştur. Türkiye gerçekleştirdiği sınır ötesi harekatlar ile IŞİD'i sınırlarından uzaklaştırmayı başarmış, BM Güvenlik Konseyi tarafından IŞİD karşıtı eylem planlarında aktif olarak yer almıştır.

Rusya'nın Suriye politikasındaki temel hedefi IŞİD ve muhalif gruplara karşı Esad rejimini desteklemektir (Demir, 2016: 143). Ekim 2015'te Hama, Humus ve İdlib'te IŞİD mevzilerine hava operasyonları düzenlemiş ve örgüte büyük kayıplar yaşatmıştır (Taşçı, 2015). IŞİD'in rejim karşıtı muhalif gruplarla çatışması bu grupların zayıflamasına neden olurken Esad rejimin ayakta kalmasını sağlamıştır. Şüphesiz bu durum ise Rusya açısından olumlu bir gelişme olmuştur. Rus yetkililer 2015'te Suriye'ye müdahil olduklarında önceliklerinin IŞİD hedefleri olduğunu söylese de, Rus hava saldırılarının çoğu IŞİD'e yönelik değil diğer rejim karşıtı gruplara yönelik olmuştur. Dolayısıyla Rusya'nın IŞİD'in faaliyetlerinden dolaylı olarak yararlandığı söylenebilir (Stempien, 2019: 18).

Türkiye, ABD ve Rusya IŞİD'i terör örgütü olarak kabul etmektedirler. Ancak; üç ülkenin bu örgütte yönelik politikalarının farklı olduğu örgütle mücadele sürecindeki eylemlerinden anlaşılmaktadır. Türkiye, İŞİD'i ulusal güvenliğine tehdit olarak değerlendirerek örgütle doğrudan bir mücadeleye girişmişken; Rusya, İŞİD'le mücadeleyi Esed karşıtı muhaliflere yönelik ağır silahlarla saldırı düzenlemesini meşrulaştırmanın aracı olarak kullanmıştır. İŞİD ile mücadele sürecinde düzenlemiş olduğu hava hareketlerinde İŞİD hedeflerinden daha fazla diğer Esed muhalifi oluşumları hedef alması bunu doğrulamaktadır. ABD ise Suriye topraklarında oluşturmak istediği Kürt kantonu hedefine ulaşmak için İŞİD'i araçsallaştırmıştır. Önce bu bölgelere İŞİD'in yerleşmesine sessiz kalmış ve örgütün eylemlerini artırması sonucu bölgedeki Sünni Arap nüfusun topraklarını terk etmesine göz yummuştur. Ardından İŞİD ile ciddi bir şekilde mücadele ederek bu örgütten boşalan alanlara PYD'nin yerleştirilmesini sağlamıştır. İŞİD'in Suriye'deki varlığı, Türkiye açısından ciddi problemlere yol açmışken, Rusya ve ABD'nin bölgesel politikalarını gerçekleştirmelerine önemli katkı sunmuştur.

BM Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanan Ocak 2020 tarihli raporda, örgütün tamamen yok edilmediği konusunda uyarılar yapılmaktadır (U.N. Security Council, 2020). Uluslararası koalisyon örgütün zayıflamasında oldukça etkili olmuştur. Ancak örgütün özellikle bazı bölgelerde yeniden toparlanma sürecine girdiği bilinmektedir.

5. SONUÇ

2011 yılında Esed rejimine karşı başlayan protestolar neticesinde iç savaşa sürüklenen Suriye'de, bölgesel ve küresel aktörlerin kimi zaman doğrudan kimi zaman ise dolaylı olarak müdahil olmaları krizin büyümesine ve savaşın çok cepheli ve çok uluslu bir hal almasına neden olmuştur. Bölgesel ve küresel aktörlerin politikaları doğrultusunda araçsallaştırılan terör örgütleri etkinliklerini artırarak Suriye iç savaşında kilit aktörler haline gelmişlerdir. Türkiye ve Rusya Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunmasını ve ülkenin üniter bir devlet olarak kalmasını savunurken, ABD ise Irak'ın kuzeyindeki gibi bir yapılanmayı Suriye'de de

oluşturmayı temel politika haline getirmiştir. Türkiye, açık bir şekilde rejim karşıtı muhaliflerin yanında yer alırken, Rusya Esad rejimini desteklemektedir. ABD ise başlangıçta muhaliflere sınırlı destek verse de bu politikasından vazgeçerek PYD aracılığıyla Fırat'ın doğusunda hakimiyet sağlamıştır.

Türkiye PYD'yi terör örgütü kabul ederken, ABD ve Rusya terör örgütü olarak kabul etmemektedir. PYD, Suriye'nin toprak bütünlüğü ve Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından büyük tehdit oluşturmaktadır. Türkiye, PYD ile mücadelede uluslararası aktörlerden destek alamasa da sınır ötesi operasyonlar ile örgüte büyük kayıplar vermiştir. ABD, PYD'yi çıkarları doğrultusunda vekil aktör olarak kullanırken, Rusya ise Türkiye'nin muhaliflere desteğinin kesilmesi için stratejik ilişkiler kurarak örgütün genişlemesine örtülü destek vermektedir. Esad rejimine tehdit oluşturmadığı sürece Rusya'nın PYD'den yararlanmaya devam edeceği söylenebilir. PYD, Türkiye için ulusal güvenliğini tehdit eden bir terör örgütü, ABD açısından bölgesel politikaları ile uyumlu faaliyet yürüten bir aktör, Rusya için ise rejime entegre edilmesi gereken siyasi/askeri bir unsur olarak görülmektedir. ABD ve Rusya'nın örgüte yönelik yaklaşımlarında farklılıklar bulunmasına karşın, Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit eden bu örgütü çıkarları doğrultusunda araçsallaştırdıkları görülmektedir. PYD uluslararası aktörlerden aldığı destek ile Suriye'nin kuzeyinde etkinliğini artırmış ve Suriye topraklarının dörtte biri üzerinde kontrolü sağlamıştır.

HTŞ Türkiye, ABD ve Rusya tarafından terör örgütü olarak kabul edilmektedir. Türkiye HTŞ'nin kendisini feshederek Suriye Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne katılmasını istemektedir. Örgüte karşı en sert tutumu ise Rusya göstermektedir. Rusya'nın İdlib politikası büyük ölçüde HTŞ ile mücadele üzerine kuruludur. ABD ise son zamanlarda HTŞ'ye daha esnek bakmaya başlamıştır. Bazı ABD'li yetkililer tarafından örgütün artık uluslararası bir tehdit yaratmadığı ifade edilmiştir. ABD, HTŞ'den ziyade HTŞ'den ayrılan el-Kaide destekçileri olan Hurras el-Din cephesine odaklanmaya başlamıştır. Kısacası HTŞ, Türkiye için lağvedilmesi ve Türkiye destekli gruplara katılması gereken bir örgüt, ABD açısından çoklu seçenekler arasında en az kötü olanı, Rusya için ise mücadele edilmesi gereken bir terör örgütüdür. Rusya'nın savaşa doğrudan müdahil olmasıyla etkinliği azalmış olsa da, rejim karşıtı en önemli muhalif güçlerin başında gelmeye devam etmektedir. Örgütün geleceğinin ise belirsiz olduğu söylenebilir.

IŞİD ise hem Türkiye, hem ABD, hem de Rusya tarafından terör örgütü olarak kabul edilmektedir. ABD önce IŞİD'e bölgede alan açmış, daha sonra IŞİD'e karşı PYD'ye destek vererek IŞİD'den boşaltılan alana PYD'yi yerleştirmiştir. Türkiye IŞİD'in eylemlerinin doğrudan hedefi olmuş ve örgüte yönelik mücadelede aktif olarak yer almıştır. Rusya ise savaşa dahil olduğunda öncelikli hedefinin IŞİD ile mücadele olduğunu belirtse de IŞİD'in rejim muhaliflerini zayıflatmasından dolayı örgütün faaliyetlerinden dolaylı olarak yararlanmıştır. IŞİD 2014 yılında oluşturulan uluslararası koalisyon neticesinde bölgeden büyük ölçüde tasfiye edilmiştir. Ancak tam olarak yok olmamış, yeniden toparlanma süreci içerisine girmiştir. Hem Türkiye, hem ABD, hem de Rusya açısından yok edilmesi gereken bir terör örgütü olarak görülmektedir.

Türkiye, ABD ve Rusya'nın terör örgütlerine yönelik farklı tutumları bu örgütlerin etkinliklerini artırarak iç savaşta kilit aktörler haline gelmelerine neden olmuştur. Bu durum ise Suriye'deki kaos ortamının büyümesine ve iç savaşın uzamasına yol açmıştır. Suriye'nin geleceğinin şekillenmesinde belirleyici rol oynayacak iki ülkenin Rusya ve Türkiye olduğu söylenebilir. İki taraf arasında rekabet alanları bulunduğu gibi işbirliği alanları da mevcuttur. Her iki ülke de ABD'nin aksine Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunmasını istemektedir. İki ülkenin bazı konularda işbirliğine gitmeleri ABD'nin politikalarının başarısını akamete uğratmıştır. Suriye'deki krizin sona ermesi için Rusya ve Türkiye'nin işbirliğini artırmaları oldukça önemli olmakla birlikte; küresel hedefleri için bölgede bulunan Rusya ve ABD'nin

Suriye'deki kaostan doğrudan etkilenmiş olan Türkiye'nin hassasiyetlerine duyarsız kaldıkları özellikle son beş yılda yaşananlardan anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

ABAZID, A. (2019). *Heyet Tahrir eş-Şam'ın Bir Sonraki Adımı Ne Olacak?,* 1 Eylül 2021 tarihinde Bölgesel Politika: https://research.sharqforum.org/tr/2019/10/07/heyet-tahrir-es-samin-bir-sonraki-adimi-ne-olacak/ adresinden alındı.

ABDEL SELAM, E. F. (2015). The Arab Spring: Its origins, evolution and Consequences… four years on, *Intellectual Discourse*, 23(1), 119-139.

ACUN, C. (2014). Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD), *SETA*, Sayı: 53.

ACUN, C. (2018). PYD/YPG'nin Ortaya Çıkışı ve Dönüşümü, M. Yeşiltaş ve B. Duran, *Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler* içinde (s. 295-320), Ankara: SETA Kitapları.

AKBAŞ, Z. (2012). Ortadoğu'da Değişim ve Türk Dış Politikası, *Akademik Yaklaşımlar*, 3(1), 51-73.

AL-TAMİMİ, A.J. (2017). From Jabhat al-Nusra to Hay'at Tahrir al-Sham: Evolution, Approach and Future, Konrad-Adenauer Stiftung/Al-Nahrain Center For Strategic Studies, 29.

ARDIÇ, N. (2012). Understanding the 'Arab Spring': Justice, Dignity, Religion and International Politics, *Afro Eurasian Studies*, 1(1), 8-52.

ASKEROĞLU, S. (2021). *Suriye'deki Aktörlerin Güvenli Bölge Satrancı*, 24 Eylül 2021 tarihinde Kriter: https://kriterdergi.com/dis-politika/suriyedeki-aktorlerin-guvenli-bolge-satranci adresinden alındı.

AYDOĞAN, B. (2015). PYD'nin ABD-Rusya Denklemindeki Tercihi, *Ortadoğu Analiz*, 7(71), 58-59.

BAHARÇİÇEK, A. ve AĞIR, O. (2020). Türkiye-Rusya İlişkilerinin Suriye Krizi Bağlamında Değerlendirilmesi, *Analytical Politics*, 1(2), 1-19.

BAHARÇİÇEK, A. (2017). Arap baharı ve Türkiye-Ortadoğu İlişkileri, O. AĞIR, *Türkiye'de Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Alanında Güncel Tartışmalar* içinde, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

BAYRAKTAR, B. (2019). Barış Pınarı Harekâtı'nın Sonuçları, *Kriter Dergi*, (41), 16-17.

CIA THE FACTBOOK, (2021). 19 Eylül 2021 tarihinde CIA: https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/#people-and-society adresinden alındı.

CISAC, CENTER FOR INTERNATIONAL SECURITY AND COOPERATION, (2021). *The Islamic State*, 2 Eylül 2021 tarihinde Stanford University: https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/islamic-state#text_block_18356 adresinden alındı.

COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS, (CFR), (2021). 20 Eylül 2021 tarihinde https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/civil-war-syria adresinden alındı.

CSIS, (CENTER FOR STRATEGIC & INTERNATIONAL STUDIES), (2018). Hayat Tahrir al-Sham, October 4, 2018.

DEMİR, A.F. (2016). Türkiye-Rusya İlişkilerinde Suriye Krizinin Yansımaları ve Etkileri, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 139-151.

DENİZ, T. (2013). Arap Baharı ve Türkiye: Siyasi Coğrafya Açısından Bir Değerlendirme, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(29), 65-78.

DJALILI, M.R. ve KELLNER, T. (2013). *Arap Baharı Karşısında İran ve Türkiye*, (Çev.) H. GÜRELİ, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

EKŞİ, M. (2017). The Syrian Crisis as a Proxy War and the Return of the Realist Great Power Politics, *ANKASAM*, 1(2), 106-129.

EL-TAVIL, K. (2021). *ABD, HTŞ'yi Terör Örgütü Olarak Tanımlamayı Sürdürüyor*, 26 Eylül 2021 tarihinde Şarkul Avsat: https://turkish.aawsat.com/home/article/3060641/abd-ht%C5%9F%E2%80%99yi-ter%C3%B6r-%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC-olarak-tan%C4%B1mlamay%C4%B1-s%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BCyor adresinden alındı.

ERCAN, R. (2019). *DAEŞ'in Hedef Aldığı Türkiye'den Örgüte Büyük Darbe*, 26 Eylül 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/deasin-hedef-aldigi-turkiyeden-orgute-buyuk-darbe/1609884 adresinden alındı.

EROL, M. S. ve ÇELİK, K. E. (2018). ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği, *ANKASAM/Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 14-45.

FORD, R. S. (2019). The Syrian Civil War, A New Stage, But is it the Final One?, *The Middle East Institute*,

HUMUD, C. H. ve BLANCHARD, C. M. (2020). *Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response*, 25 Eylül 2021 tarihinde Congressional Research Service: https://sgp.fas.org/crs/mideast/RL33487.pdf adresinden alındı.

IDRİS, I. (2016). *Analysis of the Arab Spring*, 18 Eylül 2021 tarihinde GSDRC: https://gsdrc.org/publications/analysis-of-the-arab-spring/ adresinden alındı.

JONES, S. G. (2019). Russia's Battlefield Success in Syria: Will It Be a Pyrrhic Victory?, *Combatig Terrorism Center at West Point*, 12(9), 1-7.

JOSUA, M. ve EDEL, M. (2021). The Arab Uprisings and the Return of Repression, *Mediterranean Politics*, 1-16.

KHALAF, R. (2016*). Governing Rojava: Layers of Legitimacy in Syria*, 17 Eylül 2021 tarihinde Chatham House: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2016-12-08-governing-rojava-khalaf.pdf adresinden alındı.

LESSER, L.O., NARDULLİ, B.R. ve ARGHAVAN, L.A. (1998). Sources of Conflict in the Greater Middle East, Z KHALILZAD ve L.O. LESSER, *In Sources of Conflict In the 21. Century: Regional Futures and U.S. Strategy* içinde, (s.171-229), Santa Monica, CA: RAND Corporation.

MCLLNNIS, K. J. (2016). *Coalition Contributions to Countering the Islamic State*, 22 Eylül 2021 tarihinde Congressional Resarch Service: https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44135/15 adresinden alındı.

MERZUKİ, M. (2019). *Arap Dünyasının Krizleri*, (Çev.) Z. T. KOR, İstanbul: Küre Yayınları.

MUSHTAG, A. Q. ve AFZAL, M. (2017). Arab Spring: Its Causes And Consequences, *Journal of the Punjab University Historical Society*, 30(1), 1-10.

NETJES, R. ve VAN WEEN E. (2021). Henchman, Rebel, Democrat, Terrorist The YPG/PYD During the Syrian Conflict, CRU Report, April 2021.

OLIGIE, C. N. (2019). Why Russia is involved in the Syrian Civil War: One Issue, Many Views, *Relationes Internationales*, 12(1), 93-136.

ORHAN, O. (2017). *Suriye'de Ateşkes ve Siyasi Çözüm*, 25 Eylül 2021 tarihinde ORSAM: https://orsam.org.tr/tr/suriye-de-ateskes-ve-siyasi-cozum/ adresinden alındı.

ÖZÇELİK, N. (2019). *PKK/PYD ile Mücadele Bağlamında Türkiye'nin Rusya ve ABD İlişkileri*, 30 Eylül 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/pkk-pyd-ile-mucadele-baglaminda-turkiyenin-rusya-ve-abd-iliskileri/1654730 adresinden alındı.

PETKOVA, M. (2020). *What has Russia Gained From Five Years of Fighting in Syria?*, 19 Eylül 2021 tarihinde Aljazeera: https://www.aljazeera.com/features/2020/10/1/what-has-russia-gained-from-five-years-of-fighting-in-syria adresinden alındı.

RÜDAW, (2021). *HTŞ Lideri el-Colani: YPG'nin Kaderi ABD'ye Bağlı*, 12 Eylül 2021 tarihinde https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/syria/050920211 adresinden alındı.

SANDIKLI, A. ve SEMİN, A. (2014). Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye, A. SANDIKLI ve E. KAYA, *Orta Doğu'da Değişim ve Türkiye* içinde, İstanbul: Bilgesam Yayınları.

SHVETSOV, N. (2016). *Syrian Terror Group Opens Moscow Office*, 27 Eylül 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: https://www.aa.com.tr/en/todays-headlines/syrian-terror-group-opens-moscow-office/519534 adresinden alındı.

SONER, B. A., ASLAN, Ö. ve KIYICI, H. (2017). PKK'nın Bölgesel Terör Ağı Yapılanması, Polis Akademisi Yayınları, Rapor No:9.

SPYER, J. (2021). External Dynamics hinder efforts to Bring Syrian War to an and, 22 Eylül 2021 tarihinde JANES: https://www.janes.com/defence-news/news-detail/external-dynamics-hinder-efforts-to-bring-syrian-war-to-an-end adresinden alındı.

STEMPIEN, M. S. (2019). Russia in the Eyes of Islamic State: An Analysis of the Content of Dabiq and Rumiyah Magazines and Russia's Involvement in the Fight against the Islamic State, *Terrorism and Political Violence*. 1-23.

SURİYE GÜNDEMİ, (2017). *Yeni Kurulan Tahrir el-Şam Grubu ve Katılımlar*, 24 Eylül 2021 tarihinde https://www.suriyegundemi.com/yeni-kurulan-tahrir-el-sam-grubu-ve-katilimlar adresinden alındı.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, (2021). 25 Eylül 2021 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa adresinden alındı.

TSURKOV, E. (2020). *Hayat Tahrir Al-Sham*, 23 Eylül 2021 tarihinde European Council on Foreign Relations: https://ecfr.eu/special/mena-armed-groups/hayat-tahrir-al-sham-syria/ adresinden alındı.

ULBRICHT, B. (2019). Justifying Relations With and Apostate During a Jihad a Salafi-Jihadist Groups's Relations With Turkey in Syria, *Middle East Instıtue*, March-2019, (6).

UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL, (2020). 20 January 2020, 28 Eylül 2021 tarihinde https://undocs.org/pdf?symbol=en/S/2020/53 adresinden alındı.

WILGENBURG, W. V. (2020). *Syrian Democratic Forces*, 25 Eylül 2021 tarihinde European Council on Foreign Relations: https://ecfr.eu/special/mena-armed-groups/syrian-democratic-forces-syria/ adresinden alındı.

YILDIZ, Y. S. (2020). *Tahrir el-Şam Özelinde ABD'nin Suriye'deki Terör Örgütlerine Bakışı*, 29 Eylül 2021 tarihinde 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü: https://www.21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/terorizm-ve-

terorizmle-mucadele/tahrir-el-sam-hts-ozelinde-abd-nin-suriye-deki-teror-orgutlerine-bakisi adresinden alındı.

ZAYD, O. A. (2020). *HTŞ Popülizmi: Beka ve Genişleme*, 13 Eylül 2021 tarihinde Al Sharq Strategic Resarch: https://research.sharqforum.org/tr/2020/10/19/hts-populizmi-beka-ve-genisleme/ adresinden alındı.

ZELIN, A. Y. (2013). *Al-Qaeda in Syria: A Closer Look at ISIS (Part I)*, 19 Eylül 2021 tarihinde Wasgington Instıtute: https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/al-qaeda-syria-closer-look-isis-part-i adresinden alındı.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRLE MÜCADELEDE SİYASAL MÜZAKERE: YENİ BİR ÇÖZÜM SÜRECİNİN TOPLUMSAL MEŞRUİYETİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA

Dr. Öğr. Üyesi İsmail DURSUNOĞLU[1]
Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜNDOĞDU[2]

Özet

Türkiye otuz yılı aşkın bir süredir PKK terör örgütü ile mücadele etmektedir. Bu süreçte sivil, askeri, sosyal, politik, ekonomik birçok kayıp yaşayan devlet, zaman sonra paradigma değişikliği yaparak sorunu masada çözmeyi amaçlamıştır. 2013 yılında başlayan ve "Çözüm Süreci" olarak adlandırılan dönemde, siyasal müzakere ile sorunun çözülmesi hedeflenmiştir. Süreç öncesinde demokratikleşme adımları kapsamında hayata geçirilen "Kürt Açılımı" ve "Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi" ile nihai çözüme uzanan yolun toplumsal dayanağı oluşturulmuştur. Çözüm Süreci, kendi içinde zaman zaman sabote edilmiş, inişli çıkışlı bir zaman diliminin adı olmuştur. 7 Haziran 2015 genel seçimleri sonrasında süreç tamamen sona ermiştir.

Bu çalışmada, Türkiye'de Çözüm Süreci'nin toplumsal algısı ve yeni bir çözüm sürecine desteğin sosyolojik altyapısı konu edinilmiştir. Çalışmanın amacı, terör sorununun siyasal müzakere ile çözülmesi konusunda toplumsal meşruiyet zeminin belirlenmesidir. Türkiye çapında, yirmi altı ilde, bini aşkın katılımcı araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmada kantitatif araştırma yöntemlerinden CAWI (Computer Aided Web Interviewing) yöntemi uygulanmıştır. Çalışmada, yeni bir çözüm sürecine yönelik toplumsal desteğin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, Kürt sorununa bakış, yaşanan çözüm sürecinin toplumsal algısı, PKK sorununun çözüm yöntemine dair toplumsal kanaat, terör örgütünün taleplerinin (anadilde eğitim ve özerklik) toplum nezdindeki karşılığı gibi birçok başlık derinlemesine analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kürt Sorunu, Çözüm Süreci, PKK, Terör*

POLITICAL NEGOTIATION IN FIGHTING TERRORISM: RESEARCH ON THE SOCIAL LEGITATION OF A NEW SOLUTION PROCESS

Abstract

Turkey has been fighting the PKK terrorist organization for over thirty years. In this process, the state, which suffered many civilian, military, social, political and economic losses, aimed to solve the problem at the table by making a paradigm change after time. In the period that started in 2013 and called the "Solution Process", it was aimed to solve the problem through political negotiations. With the "Kurdish Initiative" and the "National Unity and Fraternity Project", which were implemented within the scope of democratization steps before the process, the social basis of the road leading to the final solution was established.The Resolution Process has been the name of a period of ups and downs that was sabotaged from time to time in itself. After the general elections of 7 June 2015, the process came to an end.

In this study, the social perception of the Solution Process in Turkey and the sociological infrastructure of support for a new solution process are discussed. The aim of the study is to determine the basis of social legitimacy in solving the terrorism problem through political negotiations. More than a thousand participants in twenty-six provinces across Turkey were included in the study. In the research, CAWI (Computer Aided Web Interviewing) method, which is one of the quantitative research methods, was applied. In the study, it was concluded that there

[1] Bayburt Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, idursunoglu@bayburt.edu.tr, Orcid: 0000 0002 9831 1119
[2]Munzur Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, sgundogdu@munzur.edu.tr, Orcid:0000-0001-7597-879X

was no social support for a new solution process. In addition, many topics such as the view of the Kurdish problem, the social perception of the solution process, the social opinion on the solution method of the PKK problem, the response of the terrorist organization's demands (education in the mother tongue and autonomy) in the eyes of the society were analyzed in depth.

Keywords: Kurdish Question, Solution Process, PKK, Terror

1. GİRİŞ

Tanımlanması farklı[*] olmakla beraber öz itibariyle Kürt Sorunu olarak kabul edilen mesele, Türkiye'nin onlarca yıldır karşı karşıya olduğu bir sorundur. Bu sorunu tarihsel arka plan olarak, Osmanlı'nın son döneminde başlayan isyanlara kadar götürmek mümkündür. Yeni Türk devletinin kuruluş sürecinde ulus-devlet formunun ortaya çıkan isyanları bastırmasını da göz önüne aldığımızda yaşanan hadiselerin askeri güçle sonlandırıldığı görülmektedir. Ancak isyan niteliğine haiz bu olaylardan faklı olarak bir terör örgütünün kurulması ve 1984 yılında saldırılarına başlaması ile mesele başka bir boyuta taşınmıştır.

Türkiye, etno-politik kimliğe sahip bu mesele karşısında iki farklı yöntemi uygulamıştır. İlk olarak meseleyi güvenlik perspektifinden değerlendirerek, güvenlik unsurlarını güçlendirmek ve bunların hareket alanını genişletmek, asayişi artırmak, özgürlükleri daraltmak, birey-devlet ilişkisinde devlet lehine adımlar atmak gibi bir yöntemi benimsemiştir. Ancak etnik kimlik talepleri içeren, sosyo-politik bir temele sahip meselenin bu şekilde çözülemeyeceği anlaşılmış olmakla beraber birinci yöntemin meseleyi daha da derinleştirdiği görülmüştür. PKK'nın toplumsal tabana oturduğu 1990'lı yıllardan sonra ikinci yöntem olarak gizli ve aracılar vasıtasıyla örgütle müzakere süreçleri başlamıştır. Bu yöntemi ilk uygulayan dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal olmuştur. Sonraki dönemde devlet görevlileri zaman zaman örgütle gizli biçimde irtibat kurmuşlarsa da bunun kamuoyu önüne taşınması "Çözüm Süreci" ile gerçekleşmiştir (Coşkun, 2015: 4-5). Çözüm Süreci (2013-2015), "Kürt Sorunu"nun barışçıl yöntemlerle çözümü konusunda en sistematik ve en kapsamlı girişim olarak kayda geçmiştir (Köse, 2017: 13).

Bu çalışmada, Türk toplumunun Kürt meselesine bakışı, daha önce yürütülen Çözüm Süreci'nin kamuoyu nezdinde taşıdığı algı ve yeni bir müzakere sürecinin halk için ne ifade edeceği konu edinilmiştir. Çalışmada, birinci bölümde Çözüm Süreci'nin kavramsal çerçevesini ele alınmakta ikinci bölümde ise ilgili konuda yapılan araştırmanın sonuçları paylaşılmaktadır.

Kürt Açılımından Çözüm Sürecine

Çözüm Süreci 2013 yılında başlamasına rağmen sürece uzanan yolda önemli adımların atıldığı tarihsel arka plan söz konusudur. Bu arka planın başlangıç noktası Başbakan Erdoğan'ın 2005 yılında Diyarbakır'da yaptığı konuşmadır. Bu konuşma, meselenin çözümü konusunda paradigma değişikliğinin ilk işareti olmuştur. Başbakan Erdoğan ilk kez "Kürt Sorunu" ifadesini kullanmış ve sorunun kendi sorunu olduğunu, tüm milletin sorunu olduğunu belirtmiştir. Çözüm konusunda ise, "*…anayasal düzen dahilinde her sorunu daha çok demokrasi daha çok vatandaşlık hukuku daha çok refahla çözeceğiz, çözüyoruz ve çözeceğiz de*" ifadelerini kullanmıştır ("Kürt Sorunu benim sorunum", https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kurt-sorunu-benim-sorunum-341847 12 08.2005, ET: 17.10.2021) Kürt açılımı sürecinde demokratikleşme adına bazı adımlar atılmış ve açılım daha sonra "Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi" olarak tanımlanmıştır.

Hükümetin önce "Kürt açılımı", sonra "demokratik açılım" olarak adlandırdığı girişim konusunda ilk işaret 2009 yılının Mart ayında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'den gelmiştir.

[*] Kürt Sorunu; Güneydoğu Sorunu, Bölücülük Sorunu, Doğu Sorunu, Geri Kalmışlık Sorunu, Terör Sorunu gibi isimlerle tanımlanmaktadır.

Gül, o tarihte "*Kürt sorununda önümüzdeki günlerde iyi şeyler olacak*" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Ancak bu mesajdan sonra uzun bir süre kayda değer gelişme yaşanmamıştır. Başbakan Erdoğan'ın 23 Temmuz'da yaptığı, "*buna ister 'Kürt sorunu' deyin, ister 'Güneydoğu sorunu' deyin, ister 'Doğu sorunu' deyin, isterse yine son olarak adlandırılan 'Kürt açılımı' diyelim, ne dersek diyelim, bunun üzerinde bir çalışmayı başlattık*" şeklindeki beyanatları iktidarın bu konudaki ciddiyetini ortaya koymuştur. Erdoğan'ın, sürecin koordinasyonunu İçişleri Bakanı Beşir Atalay'a vermesi ve Bakan'ın 29 Temmuz'da bir basın toplantısı düzenleyerek, çalışmaların yöntem ve üslubu hakkında açıklama yapmasıyla bir bakıma süreç resmen başlamıştır (Sancar, 2009).

2005 Diyarbakır konuşması milat olarak kabul edilmesine rağmen bu konuda bir müddet siyasal adımlar atılamamıştır. 2007 Cumhurbaşkanlığı seçim krizi, Ergenekon olayları, 2008 yılında AK Parti'ye açılan kapatma davası gibi hadiseler siyasal iktidarı Kürt meselesine odaklanmaktan alıkoymuştur (Alpkaya, 2009:221). 2009 yılına gelindiğinde MİT ve PKK'nın Oslo'da gerçekleşen görüşmeleri, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün yukarıda ifade edilen mesajı Kürt açılımının başladığının işareti olmuştur. 31 Mayıs'ta PKK'nın tek taraflı ateşkesi uzattığını açıklaması, 5 Ağustos'ta Başbakan Erdoğan'ın Demokratik Toplum Partisi (DTP) lideri Ahmet Türk ile görüşmesi, 19 Ekim'de Öcalan'ın çağrısı ile 34 PKK'lının Habur Sınır Kapısı'ndan girip teslim olmaları, 15 Kasım'da Başbakan Erdoğan'ın "*Milli birlik ve kardeşlik projemiz bir hedeftir. Demokratik açılım süreci ile bu hedefe ulaşacağız*" şeklindeki beyanları, 11 Aralık'ta DTP'nin kapatılması o yıl içinde gerçekleşen önemli hadiselerdir. 2010 yılı ise bir taraftan demokratikleşme paketlerinin açıklandığı, diğer yandan sürecin siyasal alanda tartışıldığı dönem olmuştur. 2010 referandumu ve 2011 Genel seçimlerinden başarı ile çıkan hükümet, toplumdan aldığı destekle süreci devam ettirmek istese de 13 Eylül 2011 tarihinde Oslo görüşmelerinin basına sızdırılması açılım sürecini sekteye uğratmıştır. 19 Ekim 2011'de Çukurca saldırısında 24 askerin şehit edilmesi ve 28 Aralık 2011'de hava bombardımanıyla Şırnak Uludere'de 35 sivilin ölmesi açılımın rafa kaldırılmasına ve silahlı mücadelenin yeniden başlamasına neden olmuştur.

AK Parti'nin kamuoyu ile paylaştığı "Sorularıyla ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci, Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi" (2020) kitapçığı süreçle ilgili birçok soruyu cevaplamaktadır. Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi'nin "*başta terör meselesi olmak üzere, tüm etnik grupların, mezhep gruplarının, azınlık gruplarının meselelerini ve ekonomik sorunları, bu sorun alanlarında iyileştirmeler yapmayı ve sorunları en aza indirmeyi gaye ediniyor*" ifadeleri sürecin amacını ortaya koymaktadır. Kitapçıkta üniter devlet yapısının korunacağı ve resmi dilin Türkçe kalacağı vurgulanmaktadır.

Alptekin ve Köse'ye (2017) göre AK Parti iktidarı ile birlikte Kürt meselesi, ilk kez terör sorununun dışına çıkarılarak farklı bir zeminde tartışılmıştır. Kürt açılımı ile başlayan yeni dönemde sosyo-kültürel, ekonomik, güvenlik ve siyasal yönden bazı adımlar atılmış, meselenin demokratikleşme paydasında çözülmesi hedeflenmiştir. Kürt açılımı sürecinde çözüme ulaşılamamış, ara dönem sonrası İmralı'yı müzakereye dâhil eden "Çözüm Süreci" başlamıştır.

Çözüm Süreci: Ne, Niçin, Nasıl?

Çözüm Süreci'nin başlangıç tarihi, bazıları için 2005 Diyarbakır konuşması, bazıları için 2009 Oslo görüşmelerinin başlaması olarak kabul edilse de resmi olarak başlangıç İmralı (Öcalan) ile görüşmelerin başladığı 2013 yılıdır. Coşkun'a (2014: 8) göre tarafların masaya oturmasının üç nedeni bulunmaktadır. Birincisi meselenin silahla çözülemeyeceğine dair kabullenme, ikincisi Suriye ve Ortadoğu'da yaşanan gelişmelerin Türkiye'yi kendi içinde bu sorunu çözmeye zorlaması, üçüncüsü ise Türkiye'nin Irak Kürdistan Bölgesel Yönetim (IKBY) ile kurduğu iyi ilişkilerin yol gösterici olmasıdır.

16 Aralık 2012 tarihinde MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ın İmralı'da Abdullah Öcalan ile görüşmesi Çözüm Süreci'nin ilk işareti olmuştur. Dönemin Başbakan'ı Erdoğan görüşmeyi kamuoyuna açıkladığı 29 Aralık tarihinden bir gün önce katıldığı bir TV programında "*İmralı*

ile halen görüşme var mı?" sorusuna "*Halen var. Çünkü netice almamız lazım. Biz, bu ışığı görebiliyorsak, o adımı atmaya devam ederiz, baktık ki artık ışık yok, orada keseriz.*" cevabını vermiştir. 2013 yılının Ocak ayının başlarında Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) mensuplarından oluşan bir heyetin Öcalan'ı ziyareti ile süreç başlamıştır. Çözüm konusunda çatışmaların sona ermesi için üç aşamalı bir eylem planı belirlenmiştir. Birinci aşamada, PKK unsurlarının Türkiye topraklarından çekilmesi, ikinci aşamada siyasal iktidarın demokratik reformlar gerçekleştirmesi ve üçüncü aşamada ise silahsızlanmanın ardından PKK unsurlarının siyasal ve sivil hayata entegre edilmesi kararlaştırılmıştır (Köse, 2017: 17).

21 Mart 2013 tarihinde Abdullah Öcalan'ın mektubunun Diyarbakır'daki Nevruz kutlamalarında okunması süreç içindeki en önemli olaylardan biridir. Öcalan gönderdiği mektupta, "*Bugün yeni bir dönem başlıyor. Silahlı direniş sürecinden, demokratik siyaset sürecine kapı açılıyor. Artık silahlar sussun, fikirler ve siyasetler konuşsun. Bu bir son değil, yeni bir başlangıçtır. Bu mücadeleyi bırakma değil, daha farklı bir mücadeleyi başlatmadır. Yeni mücadelenin zemini fikir, ideoloji ve demokratik siyasettir, büyük bir demokratik hamle başlatmaktır."* ifadelerini kullanmıştır (Çiçek ve Coşkun, 2016: 6). 3 Nisan 2013 tarihinde çözüm sürecini halka anlatmak için Akil İnsanlar Heyeti kurulmuştur. CHP ve MHP'nin destek vermediği, bir diğer ifadeyle karşı oldukları süreç, PKK'nın silahlı güçlerini Türkiye topraklarından çekeceğini açıklaması ile ilerlemeye devam etmiş ancak bu söz tam anlamıyla gerçekleştirilmemiştir. 1 Ekim 2013 tarihinde Başbakan Erdoğan demokratikleşme paketini açıklamıştır. Paket, seçim sistemi, özel okullarda farklı dil ve lehçelerde eğitim, başörtü yasağının kaldırılması, farklı dil ve lehçelerde seçim propagandası, eş genel başkanlığa izin verilmesi, köylere eski isimlerin verilebilmesi, öğrenci andının kaldırılması gibi başlıkları içermektedir ("Demokratikleşme Paketi" açıklandı. https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/demokratiklesme-paketi-aciklandi/214907, 30.09.2013. ET:17.10.2021). 2013 yılı içerisinde hükümetin dikkatini Kürt meselesinden uzaklaştıran Gezi olayları ve 17-25 Aralık süreci yaşanmıştır.

2014 yılına gelindiğinde Çözüm Süreci inişli çıkışlı bir gelişim göstermiştir. Yıl içerisinde bir yandan yerel seçimler ve Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılırken diğer yandan çözüm sürecinin sürdürülmesi hedeflenmiştir. MİT kanununda yapılan düzenleme, 2. Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın içindeki Türk bayrağının indirilmesi, KCK davalarındaki tahliyeler, Kandil'in silah bırakmak için Öcalan'a özgürlük şartını ileri sürmesi, Erdoğan'ın Çankaya'ya çıkması, HDP'nin çağrısı ile gerçekleşen 6-8 Ekim olayları, Hükümet sözcüsü Bülent Arınç'ın "*çözüm sürecine mecbur ve mahkum değiliz açıklaması*", bu yılın öne çıkan gelişmeleri olmuştur. Sürecin çözümsüzlüğe evrildiği 2015 yılında ise şu gelişmeler yaşanmıştır. Meclise gelen iç güvenlik paketinin görüşülmesi yeniden ertelenmiş, 22 Şubat tarihinde Şah Fırat Operasyonu ile Süleyman Şah Türbesi, PYD kontrolündeki Eşme köyüne taşınmış, 28 Şubat'ta Dolmabahçe Mutabakatı kamuoyu ile paylaşılmıştır. Daha sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan Dolmabahçe açıklamasını doğru bulmadığını açıklamıştır. 17 Mart tarihinde HDP lideri Demirtaş "*Seni Başkan yaptırmayacağız, seni başkan yaptırmayacağız, seni başkan yaptırmayacağız*" şeklinde üç cümlelik bir grup konuşması yapmıştır ("Seni başkan yaptırmayacağız" https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/seni-baskan-yaptirmayacagiz-231943, 17.10.2015, ET: 17.10.2021). Bu atmosfer içinde girilen seçimlerde HDP barajı geçerek meclise girmiş, AK Parti ilk kez tek başına iktidar gücünü kaybetmiştir. Seçim sonrasında da taraflar arası karşılıklı tutum, söylem ve adımlar çözüm sürecinin sonunu getirmiştir. Erdoğan'ın her ne pahasına olursa olsun Suriye'nin kuzeyinde bir devlet kurulmasına izin verilmeyeceğini açıklaması, Kandil tarafından cevaplanmış ve Suriye'ye olası müdahalede karşılık verileceği belirtilmiştir. 11 Temmuz tarihinde KCK'nın bölgede barajların yapımını gerekçe göstererek ateşkesi bitirmesi ve 14 Temmuz tarihinde KCK Eşbaşkanı Bese Hozat'ın Özgür Gündem gazetesinde yayınlanan "Yeni Süreç Devrimci Halk Savaşıdır" başlıklı yazısındaki ayaklanma çağrısı ve 22 Temmuz'da Ceylanpınar'da iki polis memurunun

uykudayken şehit edilmesi ile "Çözüm Süreci" resmen bitmiştir. 7 Haziran-1 Kasım seçimleri arasında Türkiye'de terör saldırıları zirveye ulaşmış, 24 Temmuz'da 3 yıl aradan sonra PKK'ya yönelik ilk askeri operasyon yapılmıştır (Oğur Yıldıray "Şimdi Söz Kronolojide" https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/yildiray-ogur/587467.aspx, 11.08.2015, ET:17.10.2021). 2015 yılının ikinci yarısında başlayan yeni çatışma dönemi, çözüm sürecini bitirdiği gibi, devlet politikasında değişime neden olmuş ve yeni bir döneme kapı aralamıştır. Yeni dönemde Öcalan, PKK ve siyasi temsilciler devre dışı bırakılmış, terör örgütü üyelerine ve iltisaklı olduğu düşünülen siyasal aktörlere karşı her açıdan bir mücadeleye girişilmiştir. Sorunun çözümü konusunda Kürt vatandaşların muhatap alınacağı ve demokratikleşme adımlarının devam edeceği kamuoyu ile paylaşılmıştır (Güllüpunar ve Gümüşok, 2016: 24). Çözüm Süreci, kimilerince Kürt Sorunu'nu çözen kimilerince bu konuda önemli mesafelerin kat edildiği kimilerince de sorunu daha da derinleştiren bir dönemin adı olmuştur.

2. ARAŞTIRMA BİLGİLERİ

Çalışmanın Amacı, Yöntemi ve Örneklemi

Çalışmanın amacı, yeni bir çözüm sürecinin meşruiyet düzeyini belirlemektir. Bu nedenle araştırmada "Kürt Sorunu"na bakış, çözüm süreci algısı, PKK terörüne yönelik tutum ve yaklaşımlar ele alınmıştır. Araştırmaya 1112 kişi katılmıştır. Araştırmada kantitatif araştırma yöntemlerinden CAWI (Computer Aided Web Interviewing) yöntemi kullanılmıştır. Araştırma 5-6 Ekim 2021 tarihleri arasında İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Kocaeli, Konya, Tekirdağ, Balıkesir, Aydın, Manisa, Antalya, Adana, Hatay, Kırıkkale, Kayseri, Zonguldak, Kastamonu, Samsun, Trabzon, Erzurum, Ağrı, Malatya, Van, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin illerinde (26 il) yapılmıştır. Araştırmada örneklem sayısı %95 güven ve %5 hata payı ile "384" olarak belirlenmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

Demografik Bulgular

Tablo 1: Katılımcı Profili

Yaş	18-24	25-34	35-44	45-54	55 ve +
	%17,0 f:189	%17,1 f:190	%20,7 :f230	%24,3 f:270	%20,9 f:239
Eğitim	İlköğretim	Lise	Lisans ve +		
	%52,2 f:581	%27,8 f:309	%20,0 f:222		
Cinsiyet	Kadın	Erkek			
	%48,6 f:540	%51,4 f:572			

Araştırmaya katılanların demografik bulgularına bakıldığında yaş gruplarındaki dağılımın orantılı olduğu dikkat çekmektedir. 18-24 yaş aralığına sahip kişilerin %17 olduğu araştırmada, katılımcıların %20,9'u ise 55 yaş ve üzerindedir. Araştırmaya dahil edilenlerin yarıdan fazlası ilköğretim mezunu iken, cinsiyet açısından bakıldığında ise kadınların erkek oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Araştırma Bulguları

Tablo 2: Kürt Sorunu

	Evet	Hayır
Size göre Türkiye'de "Kürt Sorunu" var mıdır?	%31,4 f:349	%68,6 f:763

Demografik Bilgiler	Evet %	Hayır %

Cinsiyet	Kadın	36,3	63,7
	Erkek	30,8	69,2
Yaş	18-24	46,8	53,2
	25-34	30,6	69,4
	35-44	25,3	74,7
	45-54	26,1	73,9
	55 ve +	39,3	60,7
Eğitim	İlköğretim	44,6	55,4
	Lise	24,0	76,0
	Lisans ve +	33,6	66,4
24 Haziran Seçim Tercihi	AK Parti	6,7	93,3
	CHP	60,2	39,8
	HDP	96,2	3,8
	MHP	6,4	93,6
	İYİ Parti	21,4	78,6

Araştırmaya katılan her üç kişiden biri Türkiye'de "Kürt Sorunu"nun var olduğunu düşünmektedir. Bu oran salt çoğunluk düzeyinde olmasa da kayda değer niteliktedir. Bu konuda kadınların, 18-24 yaş arası gençlerin, ilköğretim mezunlarının ve HDP'ye oy veren seçmenin kendi kategorilerinde ilk sırada yer aldıkları görülmektedir. Siyasal Parti açısından HDP'ye en yakın duran parti CHP olurken, milliyetçi tandanslı İYİ Parti için evet oranının %21,4 olması dikkat çekicidir. Ayrıca Kürt sorunu vardır düşüncesine en uzak seçmenin MHP tabanı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaş ve eğitim açısından anlamlı bir ilişki kurulamamıştır.

Tablo 2: Kürt Sorunu Çözümü

"Kürt Sorunu"nun çözümü konusunda siyasal irade kimi muhatap almalıdır	TBMM	Türk Milleti	Kürt Halkı	HDP	İmralı (Öcalan)	PKK
	%41,8 f:465	%32,5 f:361	%12,7 f:141	%10,5 f:117	%2,1 f:23	%0,4 f:5

Demografik Bilgiler		TBMM %	Türk Milleti %	Kürt Halkı %	HDP %	İmralı (Öcalan) %	PKK %
Cinsiyet	Kadın	34,9	31,0	21,6	10,6	1,9	-
	Erkek	42,7	32,7	11,6	10,5	2,1	0,4
Yaş	18-24	24,7	17,7	17,7	28,8	11,0	-
	25-34	43,2	19,5	15,8	13,3	6,2	2,0
	35-44	29,7	39,1	17,4	9,9	4,0	-
	45-54	37,2	41,5	10,1	8,9	1,5	0,8
	55 ve +	54,9	23,7	10,6	10,8	-	-
Eğitim	İlköğretim	44,9	21,1	8,5	20,1	5,4	-
	Lise	45,2	31,8	14,4	6,0	2,7	-
	Lisans ve +	38,5	35,7	12,5	11,7	0,9	0,7
24 Haziran Seçim Tercihi	AK Parti	37,5	41,7	15,0	5,0	0,8	-
	CHP	65,0	13,0	9,8	12,2	-	-
	HDP	34,0	1,9	7,5	41,5	15,1	-
	MHP	25,5	59,6	12,8	-	-	2,1

İYİ Parti	31,9	47,2	12,5	6,9	-	1,4

Araştırmada katılımcılara "*Kürt sorununun çözümü konusunda siyasal irade kimi muhatap almalıdır?"* sorusu sorulmuş alınan cevaplar yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu soru, bir önceki soruda Kürt sorunu yoktur diyen katılımcılara da sorulmuş, sorunun var olduğunu düşünerek cevap vermeleri istenmiştir. Buna göre Türk toplumu sorunun birinci çözüm adresi olarak TBMM'yi görmektedir. Bu tespit, halkın ve devletin demokratik olgunluğu ve yeterliliği açısından ümit vericidir. Çünkü demokrasilerde sorunların birincil çözüm mercii parlamentolardır. Kürt sorunu, "*Türk milletinin tamamını muhatap alınarak çözülmelidir*" diyenler ikinci sırada yer alırken, Kürt halkı ve HDP seçeneklerinin %10 düzeyinde kalmış olması çarpıcı bir sonuçtur. Son olarak toplumun, çözüm konusunda PKK ve Abdullah Öcalan'ın muhatap alınmaması gerektiğini beyan etmesi dikkat çekmektedir. Demografik değişkenler açısından bakıldığında ise en fazla tercih edilen seçenek cinsiyet perspektifinden değişmemektedir. Kadın ve erkek katılımcıların her ikisi de, erkek katılımcılar daha fazla olmakla beraber, en fazla TBMM seçeneğini işaretlemiştir. Yaş açısından; 18-24 yaş aralığında HDP, 25-34 ve 55 ve üzeri yaş aralığında TBMM, 35-44 ve 45-54 yaş aralığında ise Türk milleti seçeneği ilk sıradadır. Eğitim açısından TBMM her grupta en fazla tercih edilen seçenek olurken, siyasal parti tercihi açısından ise AK Parti, MHP ve İYİ Parti tabanının Türk milleti seçeneğini, CHP seçmeninin TBMM seçeneğini ve HDP'lilerin HDP seçeneğini ön plana çıkardıkları görülmektedir.

Tablo 3: Kürt Sorununa Bakış

"Kürt Sorunu" hangi perspektiften ele alınmalıdır (Meseleye hangi açıdan bakıyorsunuz?)	Demokrasi	Üniter Devlet	Her İki Açıdan
	%47,6 f:529	%22,0 f:245	%30,4 f:338

Demografik Bilgiler		Demokrasi %	Üniter Devlet %	Her İki Açıdan %
Cinsiyet	Kadın	52,5	9,7	37,8
	Erkek	47,0	23,6	29,4
Yaş	18-24	64,3	6,9	28,8
	25-34	44,1	12,6	43,3
	35-44	42,2	27,2	30,6
	45-54	45,3	23,7	30,9
	55 ve +	53,0	19,7	27,3
Eğitim	İlköğretim	70,8	13,6	15,6
	Lise	49,4	22,4	28,3
	Lisans ve +	40,6	23,8	35,6
24 Haziran Seçim Tercihi	AK Parti	41,7	30,0	28,3
	CHP	52,8	8,9	38,2
	HDP	79,2	3,8	17,0
	MHP	38,3	31,9	29,8
	İYİ Parti	36,1	29,2	34,7

Türk toplumu Kürt sorununu demokrasi çerçevesinde değerlendirmektedir. Her iki kişiden biri bu şekilde düşünmektedir. Soruna Üniter devlet refleksi ile yaklaşanların oranı %22 iken, katılımcıların %30,4'ü de meseleyi her iki açıdan ele almak gerektiğini belirtmiştir.

Demografik açıdan kadınlarda, 18-24 yaş grubu ve 55 yaş üzeri kişilerde, ilköğretim eğitim düzeyine sahip olanlarda, HDP ve CHP tabanında demokrasi seçeneği daha fazla vurgulanmıştır. Üniter devlet seçeneğinde ise erkekler, orta yaşa sahip kişiler, Lisans ve üzeri eğitime sahip olanlar, MHP'liler ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 4: Bölünme Kaygısı

Türkiye'nin bölüneceğine dair bir endişe taşıyor musunuz?	Evet	Hayır
	%22,3 f:248	%77,7 f:864

Demografik Bilgiler		Evet %	Hayır %
Cinsiyet	Kadın	34,6	65,4
	Erkek	20,7	79,3
Yaş	18-24	35,7	64,3
	25-34	28,6	71,4
	35-44	19,1	80,9
	45-54	18,6	81,4
	55 ve +	25,5	74,5
Eğitim	İlköğretim	14,6	85,4
	Lise	21,3	78,7
	Lisans ve +	24,9	75,1
24 Haziran Seçim Tercihi	AK Parti	19,3	80,7
	CHP	27,6	72,4
	HDP	7,5	92,5
	MHP	27,7	72,3
	İYİ Parti	35,2	64,8

Türkiye'de her beş kişiden biri ülkenin bölüneceğine dair endişe taşımaktadır. Bu oran, Kürt sorununun var olduğunu düşünenlerin oranından yaklaşık on puan düşüktür. Bu konuda kadınların, gençlerin, eğitim düzeyi yüksek kişilerin ve milliyetçi ideolojiyi benimsemiş siyasal parti seçmenlerinin daha fazla kaygı taşıdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Erkeklerin, orta yaş grubuna sahip kişilerin, eğitim düzeyi düşük olanların ve HDP'lilerin kendi kategorilerinde yer alan diğer unsurlara kıyasla endişe düzeyleri düşüktür.

Tablo 5: PKK Terörü Çözüm Yöntemi

PKK terörü nasıl çözülür?	Silahlı Mücadele	Siyasal Müzakere	Hem Mücadele Hem Müzakere	Çözülmez
	%41,2 f:458	%25,5 f:282	%23,9 f:266	%9,4 f:106

Demografik Bilgiler		Silahlı Mücadele %	Siyasal Müzakere %	Hem Mücadele Hem Müzakere %	Çözülmez %
Cinsiyet	Kadın	35,0	21,7	26,6	16,7

	Erkek	42,0	25,9	23,6	8,5
Yaş	18-24	35,5	46,5	18,0	-
	25-34	35,7	29,7	26,1	8,5
	35-44	48,6	18,8	24,7	7,9
	45-54	44,4	19,0	26,7	9,9
	55 ve +	34,8	33,3	21,1	10,7
Eğitim	İlköğretim	23,3	42,5	20,2	14,1
	Lise	39,3	21,0	29,6	10,0
	Lisans ve +	47,1	24,6	20,6	7,8
24 Haziran Seçim Tercihi	AK Parti	56,7	12,5	25,0	5,8
	CHP	17,1	32,5	35,0	15,4
	HDP	3,8	86,8	5,7	3,8
	MHP	61,7	8,5	14,9	14,9
	İYİ Parti	52,8	9,7	26,4	11,1

Araştırmaya katılanların %41,2'si PKK sorununun silahlı mücadele ile çözüleceğini düşünmektedir. Toplumdaki her dört kişiden biri ise terörün siyasal müzakere ile son bulacağına inanmaktadır. Yaklaşık aynı orandaki kişi ise hem silahlı mücadelenin hem siyasal müzakerenin olması gerektiğini beyan etmektedir. Katılımcıların %9,5'i ise hiçbir koşulda sorunun çözüleceğine inanmamaktadır. Demografik değişkenler açısından ise sonuçlar şu şekildedir. Çözüm ümidi taşımayanlarda kadınlar, ileri yaş grubuna sahip kişiler, ilköğretim mezunları ve CHP'liler kendi kategorilerinde birinci sıradadır. Eğitim düzeyi arttıkça, çözülmez seçeneğinin irtifa kaybettiği dikkat çekmektedir. Silahlı mücadele seçeneği her iki cinsiyet grubunda, 18-24 yaş aralığı hariç diğer yaş gruplarında, ilköğretim hariç diğer eğitim gruplarında, son olarak CHP ve HDP hariç diğer parti gruplarında ilk sıradadır. Yukarıda kendi kategorilerinde hariç tutulan 18-24 yaş aralığında, ilköğretim mezunlarında ve HDP tabanında siyasal müzakere en çok tercih edilen seçenek olurken, CHP'liler en çok hem mücadele hem müzakere seçeneğini tercih etmişlerdir. Bu hususta altı çizilmesi gereken bir diğer nokta ise daha önce siyasal müzakere örneği olarak Çözüm Süreci'ni yönetmiş AK Parti'nin, seçmen tabanında silahlı mücadele seçeneğine doğru evrilmiş olmasıdır.

Tablo 6: Çözüm Süreci Algısı

Daha önce yürütülen çözüm süreci ile ilgili ne düşünüyorsunuz?	Başarılı oldu. Kürt sorunu çözüldü.	Kısmen başarılı oldu. Demokratikleşme adımları atıldı	Başarısız oldu	Sorunu dahada derinleştirdi
	%22,3 f:248	%20,0 f:222	%32,8 f:365	%24,9 f:277

Demografik Bilgiler	Başarılı oldu. Kürt sorunu çözüldü. %	Kısmen başarılı oldu. Demokra-tikleşme adımları atıldı %	Başarısız oldu %	Sorunu dahada derinleştirdi %

Cinsiyet	Kadın	14,5	15,2	29,4	40,9
	Erkek	23,3	20,6	33,2	22,9
Yaş	18-24	35,5	28,8	24,7	11,0
	25-34	25,0	17,3	30,7	27,1
	35-44	29,1	19,4	30,7	20,8
	45-54	23,8	26,6	31,2	18,4
	55 ve +	15,0	15,1	36,4	33,6
Eğitim	İlköğretim	29,1	14,0	34,5	22,4
	Lise	22,4	22,7	30,9	24,0
	Lisans ve +	20,6	19,4	33,8	26,2
24 Haziran Seçim Tercihi	AK Parti	44,2	31,7	20,0	4,2
	CHP	0,8	4,9	40,7	53,7
	HDP	-	11,3	50,9	37,7
	MHP	25,5	23,4	38,3	12,8
	İYİ Parti	1,4	12,5	43,1	43,1

Çözüm Sürecinin başarıyla sonuçlanmasında sorumluluk kime aittir? 1 ve 2. Seçeneği işaretleyenler cevap vermelidir		Çözüm Sürecinin başarısızlıkla sonuçlanmasında sorumluluk kime aittir? 3 ve 4. Seçeneği işaretleyenler cevap vermelidir	
Devlet	%45,0	Devlet	%18,7
Hükümet	%34,8	Hükümet	%40,1
Kamuoyu	%11,8	Kamuoyu	%3,7
HDP	%4,0	HDP	%21,3
PKK	%3,2	PKK	%15,8
Öcalan	%1,2	Öcalan	%0,4

Araştırmada katılımcılara 2013-2015 yılları arasında yürütülen "Çözüm Süreci'nin akıbeti sorulmuştur. Süreç başarısız oldu diyenler ile sorunu daha da derinleştirdi diyenlerin toplam oranı %57,7'dir. Yani toplumun yarıdan fazlası çözümün sağlanamadığını hatta bunların bir kısmı meselenin daha da kötü hale getirdiğini beyan etmiştir. Başarılı oldu ve Kürt sorunu çözüldü diyenlerin oranı ise %22,3'tür. Toplumda her beş kişiden biri, kısmen başarı sağladığını, demokratikleşme açısından bazı adımların atıldığını ifade etmiştir. Çözüm sürecinin algısı konusunda kadınların, ileri yaş grubuna sahip kişilerin, eğitim düzeyi yüksek kişilerin ve HDP'lilerin kendi kategorilerinde yer alan diğer unsurlara kıyasla daha kötümser oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu soruda bir ve ikinci seçeneği işaretleyenler yani genel bir ifadeyle başarılı oldu diyenlere yönelik sürecin başarıyla sonuçlanmasında sorumluluğun kime ait olduğu sorulmuştur. Katılımcılar en fazla sırasıyla devlet, hükümet ve kamuoyu seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu kesimde yer alanların çözümün başarıya ulaşması konusunda masanın diğer tarafında yer alan HDP, PKK ve Öcalan seçeneklerine pay vermedikleri dikkat çekmektedir. Bu soruda üçüncü ve dördüncü seçenekleri işaretleyenler yani başarısız oldu diyenlere yönelik sürecin başarısızlıkla sonuçlanmasında sorumluluk kime ait olduğu sorulmuştur. Bu hususta katılımcılar en çok hükümete sorumluluk verirken HDP en fazla tercih edilen ikinci seçenek olmuştur. Başarı konusunda esamisi okunmayan PKK'nın başarısızlık noktasında %15 düzeyinde suçlanmış olması da dikkat çekicidir. Son olarak Öcalan'ın ne başarıda ne de başarısızlıkta bir etkisinin olmadığına inanılmaktadır. Bu toplumsal algı, terör örgütü liderinin süreçteki ağırlığını ve liderliğini tartışmaya açmaktadır.

Tablo 7: Yeni Bir Çözüm Sürecine Destek Düzeyi

Yeni Bir Çözüm Sürecini Destekler misiniz?	Evet	Hayır
	%32,2 f:358	%67,8 f:754

Demografik Bilgiler		Evet %	Hayır %
Cinsiyet	Kadın	26,3	73,7
	Erkek	32,9	67,1
Yaş	18-24	64,5	35,5
	25-34	35,2	64,8
	35-44	29,8	70,2
	45-54	23,7	76,3
	55 ve +	38,5	61,5
Eğitim	İlköğretim	44,9	55,1
	Lise	31,3	68,7
	Lisans ve +	29,7	70,3
24 Haziran Seçim Tercihi	AK Parti	20,7	79,3
	CHP	41,7	58,3
	HDP	88,5	11,5
	MHP	13,0	87,0
	İYİ Parti	15,7	84,3

Toplumun salt çoğunluğu yeni bir çözüm sürecine destek vermeyeceğini belirtmiştir. Toplumda her üç kişiden biri yeni bir çözüm sürecinin hayata geçirilmesi gerektiğini düşünürken bu oranın, birinci soruda Kürt sorununun var olduğunu düşünenlerin oranına yakın olması dikkat çekicidir. Yeni bir çözüm sürecine destek kadınlara nazaran erkeklerde daha fazladır. Gençlerde ve ileri yaş grubuna sahip kişilerde destek oranı artmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça desteğin düştüğü gözlenmektedir. Siyasal partiler açısından ise en fazla desteğin HDP tabanında en az desteğin MHP tabanında olduğu görülmektedir. Her beş AK Partiliden biri yeni bir çözüm sürecine destek verirken bu oran CHP tabanında %40'ları aşmaktadır.

Tablo 8: Yeni Bir Çözüm Sürecinde Başarı Beklentisi

Yeni bir çözüm sürecinin başarıyla sonuçlanacağını düşünüyor musunuz?	Başarılıyla sonuçlanır	Tam anlamıyla başarılı sonuç alınamaz ancak kazanımlar elde edilir	Başarısızlık ile sonuçlanır	Başarısızlıkile sonuçlanır ve ülkeyi daha da geriye götürür.
	%17,2 f:191	%30,2 f:336	%23,3 f:259	%29,3 f:326

Demografik Bilgiler	Başarılıyla sonuçlanır %	Tam anlamıyla başarılı sonuç alınamaz ancak	Başarısızlık ile sonuçlanır %	Başarısızlık ile sonuçlanır ve ülkeyi daha da

			kazanımlar elde edilir %		geriye götürür %
Cinsiyet	Kadın	17,7	27,0	23,4	31,9
	Erkek	17,1	30,6	23,3	29,1
Yaş	18-24	11,0	17,7	17,7	53,5
	25-34	18,1	42,0	25,0	14,8
	35-44	15,7	24,1	28,3	31,8
	45-54	14,2	26,7	26,4	32,7
	55 ve +	20,8	35,7	17,0	26,5
Eğitim	İlköğretim	27,9	26,1	19,9	26,0
	Lise	18,6	31,5	26,9	22,9
	Lisans ve +	13,5	30,1	21,3	35,1
24 Haziran Seçim Tercihi	AK Parti	16,7	22,5	29,2	31,7
	CHP	12,2	45,5	21,1	21,1
	HDP	41,5	52,8	1,9	3,8
	MHP	10,6	10,6	27,7	51,1
	İYİ Parti	8,3	23,6	22,2	45,8

Yeni bir çözüm sürecinin hayata geçirilmesi durumunda sürecin başarıya ulaşıp ulaşamayacağı katılımcılara sorulmuş alınan cevaplar Tablo8'de gösterilmiştir. Toplumun yarıdan fazlası sürecin başarısızlıkla sonuçlanacağını bunların içinden bir kısmı ise sürecin ülkeyi daha da geriye götüreceğini düşünmektedir. Başarıyla sonuçlanır diyenlerin oranı %17,2 seviyesinde iken, tam anlamıyla başarı sağlanmasa da demokratik kazanımlar elde edilir diyenlerin oranı %30,2'dir. Genel bir perspektiften değerlendirme yapıldığında, yeni bir sürecin çözüm ümidi taşımadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu noktada kadınların, gençlerin, eğitim düzeyi yüksek kişilerin ve siyasal parti açısından MHP'lilerin başarısızlık seçeneğini daha fazla vurguladıkları görülmektedir. İleri yaş grubuna mensup kişilerin, eğitim düzeyi düşük olanların ve HDP tabanının bu konuda daha iyimser oldukları dikkat çekmektedir. CHP tabanının ise başarısızlıktan ziyade başarı seçeneğine daha yakın durdukları gözlenmektedir.

Tablo 9: Yeni Bir Çözüm Sürecinde PKK'nın Silah Bırakması

Yeni bir çözüm sürecinde PKK'nın silah bırakma süreci nasıl olmalıdır?	PKK süreç başında silah bırakmalı	PKK sürecin gidişatına göre silah bırakmalı	PKK süreç tamamlandıktan sonra silah bırakmalı	PKK hiçbir şekilde silah bırakmamalı
	%89,8 f:999	%4,8 f:53	%4,1 f:46	%1,3 f:14

Demografik Bilgiler	PKK süreç başında silah bırakmalı %	PKK sürecin gidişatına göre silah bırakmalı %	PKK süreç tamamlandıktan sonra silah bırakmalı %	PKK hiçbir şekilde silah bırakmamalı %

Cinsiyet	Kadın	92,6	3,5	1,9	1,9
	Erkek	89,5	5,0	4,3	1,3
Yaş	18-24	77,9	-	11,0	11,0
	25-34	75,6	12,0	6,2	6,2
	35-44	91,1	4,2	2,9	1,9
	45-54	91,3	4,3	4,5	-
	55 ve +	91,3	4,5	3,7	0,5
Eğitim	İlköğretim	79,2	13,6	7,2	-
	Lise	92,1	4,9	1,2	1,8
	Lisans ve +	90,7	2,5	5,4	1,3
24 Haziran Seçim Tercihi	AK Parti	98,3	0,8	-	0,8
	CHP	91,9	5,7	1,6	0,8
	HDP	41,5	24,5	28,3	5,7
	MHP	97,9	-	2,1	-
	İYİ Parti	95,8	2,8	-	1,4

Araştırmaya katılanların neredeyse tamamına yakını olası bir çözüm sürecinde PKK'nın öncesinde silah bırakması gerektiğini savunmaktadır. PKK hiçbir koşulda silah bırakmamalı diyenlerin oranı ise yalnızca %1,4'tür. PKK sürecin gidişatına göre silah bırakmalı ve süreç sonunda silah bırakmalı seçenekleri ise %4'ler düzeyindedir. Bu soruda demografik değişkenler açısından anlamlı bir ilişki kurulamazken, siyasal partiler açısından HDP hariç her parti tabanının bu konuda süreç öncesinde silah bırakmayı şart koştuğu dikkat çekmektedir. HDP tabanında ise bu yaklaşım en fazla tercih edilen seçenek olmakla beraber, %24,5 oranında süreç içinde, %28,3 oranında ise süreç sonrasında silah bırakılması gerektiğini düşünenler bulunmaktadır. HDP'lilerin yalnızca %5,7'si PKK'nın hiçbir koşulda silah bırakmaması gerektiğini savunmaktadır. Bu düşük oran, demokratik siyaset açısından ümit vericidir.

Tablo 10: Anadilde Eğitim ve Özerklik Konusuna Toplumsal Bakış

HDP ve PKK'nın çözüm için ileri sürdüğü ana dilde eğitimi ve özerkliği destekliyor musunuz?	Her ikisini de destekliyorum	Anadilde eğitimi destekliyorum özerkliği desteklemiyorum	Özerkliği destekliyorum anadilde eğitimi desteklemiyorum	Her ikisini de desteklemiyorum
	%13,0 f:145	%20,0 f:222	%10,4 f:116	%56,6 f:629

Demografik Bilgiler		Her ikisini de destekliyorum %	Anadilde eğitimi destekliyorum özerkliği desteklemiyorum %	Özerkliği destekliyorum anadilde eğitimi desteklemiyorum %	Her ikisini de desteklemiyorum %
Cinsiyet	Kadın	10,9	10,6	10,0	68,5
	Erkek	13,3	22,3	9,3	55,1
	18-24	11,0	17,7	11,1	60,2
	25-34	25,6	13,6	9,1	51,7

Yaş	35-44	8,6	19,8	10,1	61,5
	45-54	11,3	17,5	8,9	62,3
	55 ve +	15,2	23,0	12,5	49,3
Eğitim	İlköğretim	18,9	27,8	12,4	40,9
	Lise	9,0	17,8	9,9	63,3
	Lisans ve +	14,6	19,5	10,5	55,4
24 Haziran Seçim Tercihi	AK Parti	5,0	19,1	13,4	62,5
	CHP	11,4	21,2	16,2	51,2
	HDP	67,9	18,0	8,4	5,7
	MHP	2,1	11,6	9,7	76,6
	İYİ Parti	1,4	8,6	5,3	84,7

Kimi çevrelerce Kürt Sorunu kimi çevrelerce terör sorunu olarak tanımlanan meselede, en çok dile getirilen ve üzerinde büyük tartışmaların bulunduğu anadilde eğitim ve özerklik konusu vatandaşa sorulmuştur. Araştırmaya katılanların yarıdan fazlası her iki talebi de desteklemediğini belirtmiştir. Bu seçenekte kadınlar, orta yaşa mensup kişiler, lise mezunları, İYİ Parti ve MHP'liler ön plana çıkmaktadır. Her iki talebi de destekliyorum seçeneği yalnızca HDP tabanında karşılık bulmuştur. HDP'li her üç kişiden biri bu taleplerin karşılanmasını beklemektedir. Tabloya genel bir perspektiften bakıldığında anadilde eğitimi destekleyip özerkliğini desteklemeyenlerin, özerkliği destekleyip anadilde eğitimi desteklemeyenlere oranla daha fazla olduğu tüm kategorilerde göze çarpmaktadır. Bu sonuç, Türk toplumu açısından anadilde eğitimin, özerklik seçeneğine göre daha kabul gören veya bir başka ifade ile daha masum bir talep olduğu biçiminde okunmalıdır. Ancak bu durum kendi içinde kıyasla değerlendirilmeli, ilgili taleplerin toplum nazarında meşru kabul edilecek düzeyde olmadığının altı yeniden çizilmelidir.

3. SONUÇ

Türkiye yıllardır terör sorunu ile mücadele etmektedir. Bir kısım, siyasal ve toplumsal aktör, meseleyi Kürt Sorunu perspektifinden değerlendirmektedir. Sorunun adı bakış noktasına göre değişmekle birlikte çözümü konusunda da farklı yaklaşımlar söz konusudur. Terör sorununu silahlı mücadele ile sonlandırılmak ilk tercih edilen yöntem olmasına rağmen, Turgut Özal örneğinde olduğu gibi gizli müzakerelerle meselenin çözülmesi amaçlanması da denenmiştir.

2005 yılında Başbakan Erdoğan'ın Diyarbakır'da yaptığı konuşmada devlet ricali tarafından meselenin "Kürt Sorunu" olarak tanımlanmış olması ve çözüme yönelik demokratikleşme hedefinin belirlenmesi önemli bir yaklaşım olmuştur. 2009 yılına gelindiğinde Kürt açılımı bir diğer adıyla Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi ile sorunun çözülmesi hedeflenmişse de Habur olaylarının yarattığı toplumsal infial ve Oslo görüşmelerinin sızdırılmasıyla sürecin akıbeti yine silahlı mücadeleye dönmek olmuştur. 2013 yılına gelindiğinde bu defa Abdullah Öcalan ile görüşmelerin başlaması, örgüt liderinin mektubunun Nevruz kutlamalarında okunmasıyla resmi nitelikte bir "Çözüm Süreci" başlatılmıştır. Kendi içerisinde birçok olumsuz gelişmeyi tecrübe etmiş olan süreç, 7 Haziran 2015 seçimlerinden sonra sona ermiş ve terör yeniden tırmanışa geçmiştir. Nihai olarak, masada mutabakat sağlanamasa da açılım ve çözüm süreçlerinde demokratikleşme kapsamında atılan bazı adımlar, Türkiye'nin sosyo-politik yapısını dönüştürmüştür. Bu tespit bazıları tarafından olumlu bir bakışa mazhar olurken bazı kesimlerde meselenin daha da derinleştiğini ve farklı bir boyuta ulaştığını düşünmektedir.

Bu çalışmada Türk toplumunun, Kürt sorununa bakışı, Çözüm Süreci'ni değerlendirmesi ve yeni bir çözüm süreci için ne düşündüğü ele alınmıştır. Genel hatlarıyla ifade etmek gerekirse, toplumdaki her üç kişiden biri Kürt Sorunu diye bir sorunun var olduğunu kabul etmekte, toplumun salt çoğunluğu önceki çözüm sürecinin başarıya ulaşmadığını düşünmekte ve benzer şekilde yeni bir çözüm sürecini desteklememektedir. Anadilde eğitim ve özerklik konusuna da toplumun yarıdan fazlası karşı çıkmaktadır. Çözüm konusunda, siyasal iradenin muhatabının TBMM olması gerektiği araştırmadan çıkarılan bir diğer sonuç olurken, yeni bir çözüm sürecinin başarılı sonuca ulaşması konusunda toplumda bir ümidin olmadığı da tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

AK Parti (2020) Soruları ve Cevapları İle Demokratik Açılım Süreci, Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi, Tanıtım ve Medya Başkanlığı

Alpkaya Faruk (2009). Kronik: "Kürt Açılımı", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64(3), 221-237.

Alptekin Hüseyin, Köse Talha (2017). AK Parti'nin Kürt Politikası. AK Parti'nin 15 Yılı, Siyaset. Nebi Miş ve Ali Aslan, İstanbul: SETA Yayınları

Coşkun Vahap (2014). Çözüm Süreci: Dün, Bugün, Yarın. Liberal Düşünce, 19(75), 7-18.

Coşkun Vahap (2015). Çözüm Süreci: Kazanımlar ve Tehditler, Democratic Progress Institute, Birleşik Krallık.

Çiçek Cuma ve Coşkun Vahap (2016). Dolmabahçe'den Günümüze Çözüm Süreci: Başarısızlığı Anlamak ve Yeni Bir Yol Bulmak. İstanbul: Barış Vakfı Yayınları

Yazıcıoğlu Yahşi ve Erdoğan Samiye (2004). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık

Güllüpunar Hasan ve Gümüşok Seyfullah (2016). Türkiye'de Kürt Sorununun Çözümü Amacıyla Yürütülen "Çözüm Süreci"nde Oluşan Algı ve Ortak Tanımlama Sorunu: Gümüşhane ve Şırnak Karşılaştırması. E-GİFDER, 4(1), 18-49

Köse Talha (2017). Çözüm Sürecinin Yükselişi ve Düşüşü. Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 4(1), 13-40.

Sancar Mithat (2009). Kürt Açılımı: Dinamikler İmkanlar, İhtimaller. Birikim Dergisi, 246. https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-246-ekim-2009/2424/kurt-acilimi-dinamikler-imkanlar-ihtimaller/5479 ET:16.10.2021.

https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kurt-sorunu-benim-sorunum-341847 ET:17.10.2021

https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/demokratiklesme-paketi-aciklandi/214907, 30.09.2013. ET:17.10.2021.

https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/yildiray-ogur/587467.aspx, 11.08.2015, ET: 16.10.2021

https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/seni-baskan-yaptirmayacagiz-231943, 17.03.2015, ET:10.10.2021

BÖLÜM 2: TERÖR ÖRGÜTLERİ

KÜLTÜREL VE TARİHİ DEĞERLERE YÖNELİK TERÖR EYLEMLERİNİN DEAŞ TERÖR ÖRGÜTÜ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Emre YAŞA[1]
Mehmet Zülfü KARATAPAN[2]

Özet
Terör; toplumlarda fiziki ve psikolojik tahribata yol açan eylemler olarak ifade edilmektedir. Terör eylemleri toplumlara yıkım, acı ve korku getirmektedir. Tarihsel süreçte ve özellikle de son yıllarda terör eylemlerinin toplumların tarihsel ve kültürel miraslarını hedef alması dikkat çekmektedir. Toplumların manevi değerlerine yapılan saldırılarda terör örgütleri bir araç olarak kullanılmaktadır. Terör örgütlerinin, tarihsel nitelikteki yapılara ve azınlık gruplara yönelik eylemleri de bu duruma örnek teşkil etmektedir. Geçmişten günümüze toplumların tarihsel ve kültürel değerlerine yönelik yapılan terör eylemleri zayıf toplumları asimile olmasına ve yerine baskın kültürlerin hâkim hale gelmesine neden olabilmektedir. Özellikle küreselleşme ve gelişen kitle iletişim araçları ile birlikte küreselleşmenin yarattığı yaygın kültür, zayıf ve bir coğrafyaya sıkışmış kültürlere psikolojik bir baskı uygulamakta ve bu baskı, zamanla belirli bir coğrafyada varlık gösteren kültürler için yıkım ve yok oluş getirmektedir. Bu yıkım ve yok oluş sonrası yeni kültürün inşa süreci, kültürel yıkımın sebepleri ile terör eylemlerinin rolü birlikte ele alınarak değerlendirilmelidir. Bu çalışmada da toplumların hem tarihsel hem de kültürel değer ve yargılarına yönelik yapılan terör eylemlerinin psikolojik ve eylemsel unsurları birlikte ele alınarak ifade edilmektedir. Bu çalışmanın amacı, terör örgütlerinin kültürel değerleri hedef almasının nedenlerini irdelemektir. Bu amaç doğrultusunda DEAŞ terör örgütünün kültürel ve tarihi değerlere yönelik eylemleri incelenmektedir.
Anahtar Kelimeler: Terör, DEAŞ, Küreselleşme, Kültür, Tarih

[1] İ nönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yönetim Bilimleri Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, yemreysa@gmail.com, 0000-0002-9860-0316
[2] Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, mzkrtpn@gmail.com, 0000-0001-8907-5428

EVALUATION OF TERRORIST ACTIONS AGAINST CULTURAL AND HISTORICAL VALUES IN THE CONTEXT OF DAESH TERRORIST ORGANIZATION

Abstract
Terror; It is expressed as actions that cause physical and psychological destruction in societies. Terrorist acts bring destruction, pain and fear to societies. In the historical process, and especially in recent years, it is noteworthy that terrorist acts target the historical and cultural heritage of societies. Terrorist organizations are used as a tool in attacks on the moral values of societies. The actions of terrorist organizations against historical structures and minority groups are examples of this situation. From the past to the present, terrorist acts against the historical and cultural values of societies can cause weak societies to assimilate and become dominant instead of dominant cultures. The widespread culture created by globalization, especially with globalization and developing mass media, creates a psychological pressure on weak and stuck cultures, and this pressure brings destruction and extinction for cultures that exist in a certain geography over time. The process of building a new culture after this destruction and extinction should be evaluated by considering the causes of cultural destruction and the role of terrorist acts. In this study, the psychological and operational elements of terrorist acts against both historical and cultural values and judgments of societies are expressed together. The aim of this study is to examine the reasons why terrorist organizations target cultural values. For this purpose, the actions of the DEASH terrorist organization against cultural and historical values are examined.
Keywords: Terror, DAESH, Globalization, Culture, History

1. GİRİŞ

Kültür toplumsal hayatın vazgeçilmez unsurlarından biridir. Toplumsal hayatın içinde birleştirici ve bütünleştirici bir role sahiptir. Hem bireyin gelişimi hem de kendisini gerçekleştirmesinde önemli bir araç olarak toplumsal hayatın içinde yer bulur. Toplumun uyum içerisinde yaşamasında ve birlik ruhu oluşturmasında kültürel ve tarihi değerlerin önemli bir rolü vardır. Toplumun kültürel değerlerinin baskı unsurlarının müdahaleleriyle değişmesi toplumsal bozukluğu ve düzensizlikleri doğurabilir. Bu bağlamda terör örgütlerinin yaptığı tahribatların incelenmesi önemlidir.

Terör günümüzde küresel bir sorun halini almış bir kavramdır. Günümüzde özellikle istikrarsızlıkların yaşandığı bölgelerde meydana gelen terör olayları gelişen kitle iletişim araçları nedeniyle tüm dünyayı etkileyebilmektedir. Dünyanın her yerinde her an yaşanabilecek terör eylemleri, başta ortaya çıktığı alan olmak üzere tüm dünyada kargaşa ortamı oluşturabilecek potansiyele küreselleşme süreci ile birlikte sahip olmuştur. Artık dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir terör eylemine karşı bütün dünyanın birlikte hareket etmesi gerekmektedir.

Terör örgütlerinin son dönemlerde özellikle kültürel ve tarihi değerleri hedef alması oldukça dikkat çekicidir. Toplumun birleştirici ve bütünleştirici gücü ve toplumsal hayatın en önemli unsurlarından olan tarihi ve kültürel değerler terör örgütleri tarafından çeşitli amaçları gerçekleştirmek için yok edilebilmektedir. Bu bağlamda DEAŞ terör örgütünün yaptığı eylemlerin tarihi ve kültürel değerleri hedef alması dikkat çekicidir. DEAŞ'ın yaptığı bu eylemlerle hedeflediği amacın ve kazançların araştırılıp ortaya koyulması hem kültürel ve tarihi değerlerin önemini hem de DEAŞ'ın stratejisini anlamak açısından önemlidir.

Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümde kültürel ve tarihi değerlerin toplumsal hayattaki önemi ortaya koyulmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde terör örgütlerinin tarihi ve kültürel değerleri yok etme girişimlerinin nedenleri açıklanmaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise DEAŞ terör örgütü ve kültürel-tarihi eser tahribatları ele alınmaktadır.

2. KÜLTÜREL VE TARİHİ DEĞERLERİN TOPLUMSAL HAYATTAKİ ÖNEMİ

Kültür her disiplinin kendine göre farklı bir tanımlama yaptığı geniş boyutları olan çok yönlü bir kavramdır. Bundan dolayı tam olarak üzerinde uzlaşılan bir tanımından bahsedilememektedir.

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde kültür kelimesi ''Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin'' olarak tanımlanmaktadır. (TDK, 2021)

Kültür kelimesi köküne bakıldığında toprağı ekip biçmek ile ilgilidir. Bu anlamda kültür, insanların dünya ile etkileşimine değinir. Toprağı işlemesi genel anlamda insanın çevresiyle ve doğa ile nasıl bir ilişki kurduğunu gösterir. Fakat bu ilişkinin aynı zamanda zihinsel ve ahlaki bir tutumla ilgili olduğunu da belirtmek gerekir. Toprağın nasıl işleneceği, insanların hizmetine nasıl verileceği ve ortaya çıkan artı değerlerin nasıl değerlendirileceği konusu basit bir madde ve teknik konu olarak görülemez. Burada belirli bir zihni yapı devreye girer. Bu anlamda kültür, topraktan ziyade insanların zihinlerinin işlenmesi anlamını taşır. Zihinsel ve ahlaki olarak ekilip biçilen insanlar ve bu insanların oluşturduğu toplumlar, kültürleri ve medeniyetleri meydana getiriler. İnsanların doğayla, el emekleriyle, meydana getirdiği eserlerle ve insanların karşılıklı ilişkileri beraber bir bütün olarak kültür kavramını ifade etmektedir (Kalın, 2020: 92-93).

Yücel ve Yediyıldız (1988: 32) kültür kavramını şu şekilde açıklamaktadır:

- Bir toplumun duygu, düşünce ve davranış biçimleri,
- Belirli zamanlarda bilgi, sanat ve becerileri,
- Varlıkları hakkındaki tarih bilinci,
- Toplumun belirgin nesnel sosyal yapısı,
- Bu yapıyı oluşturan din, ahlak, hukuk, dil, sanat, edebiyat, ekonomi, teknoloji gibi sistemler bütünlüğü,
- Ve bu sistemleri içinde barındıran yaşam tarzlarından oluşmaktadır.

Tüm insanlar geçmişten gelen bir inanç sisteminin ve toplumsal değerlerin olduğu bir kültür kalıbının içerisinde doğar. İnsanlar bu kalıbın içinde şekillenir ve kendine ait bir kimlik oluşturur. Oluşturulan bu kimlik kişinin içinde bulunduğu toplumun kültürel gelişmişliğine bağlı olarak kişinin yaşantısının nasıl şekilleneceği konusunda büyük rol oynar. Kişinin içerisinde bulunduğu toplumla uyum içerisinde olması kültürel olarak gerekli niteliğe sahip olmasına bağlıdır.

Oluşturulmuş ortak bir geçmiş, ortak öneme sahip olaylar ve olaylarla ters düşmeyen fikirler, grup kimliğinin tutarlılığını ve topluluk olmayı kolay hale getirir. Geçmişte yaşanan olaylar ve elde edilen bilgiler, iletişimle kişiden kişiye aktarılarak canlı tutulur ve toplumun tarihsel ve kültürel hafızasını oluşturur. Bu durum kişileri aşarak bir tarihselliğe ulaşmaktadır (Başaran İnce, 2010: 15).

Kültür, bütünleştirici ve birleştirici bir özelliğe sahiptir. Toplum içerisindeki insanlar kültür sayesinde birbirlerine kenetlenirler. Kültür, ait olduğu toplumun özelliklerini gösterir. Toplulukları birbirinden ayırıcı nitelikleri ile kültür, toplumun olaylar karşısındaki davranışlarını, tutumlarını etkiler ve toplumların birbirinden farklı olduklarını gösterir (Göçer, 2012: 52).

Kültür, toplumun içerisindeki insanlara değerlerin aktarılma aracıdır. Aktarılan bu değerler insanların bütün yaşamını etkiler. Bu değerler topluluktaki insanların varlıklarının bir göstergesi haline gelir. Bu nedenle her kültürü kendi değerleri içerisinde değerlendirmek gerekmektedir (Özbek, 2004: 1).

Kültürel yapının içinde örf-adet, ahlak, din, dil, sanat, edebiyat ve tarihi eserler gibi unsurlar bulunur. Tüm bunlar sosyo-kültürel yapıyı oluşturur ve toplumu sürekli hale getirir. İnsanların hangi durumlarda nasıl davranacakları, neyin doğru neyin yanlış olduğu, hak olanın ve haksızlığın nasıl ayırt edileceğini, meşruluk ve gayri meşruluğun sınırları toplumun kültürel yapısı içerisinde belirlenir. Toplumun ve bireyin toplumun bir parçası haline gelmesinin ortak noktaları asgari nitelikleri kültürel değerlerin içerisinde bulunur. Fakat bir toplumdaki kültür yapısındaki değerler zamanla değişiklik gösterebilir. Sosyal yaşamdaki değişimler aynı anda kültürel yapıda da görülür. Toplum içerisindeki değer ve yargılar zamanın gereklerine göre değişip dönüşmektedir. Bu değişim çok hızlı bir şekilde meydana gelirse kuşak farklılıkları sorunlu bir hal alır ve toplumsal dengesizlik meydana gelir (Demir, 2009: 75).

Kültür olgusu değişmeyen durağan bir yapı değildir, siyasi, sosyal ve iktisadi olarak yaşanan gelişmeler nedeniyle farklılaşabilir; farklı kültürler etkileşime girerek değişebilir. Kültürün değişmesi normaldir fakat bunun sağlıklı bir şekilde olması yani dayatma olmadan, kültürün özü korunarak bulunulan zamanın ihtiyaçlarına göre kendiliğinden yenilenmesi, gelişerek ilerlemesi gerekmektedir (Mahiroğulları, 2005: 1279).

Ulusların dili, dini, gelenek ve görenekleri milli kültürlerinin yapı taşlarıdır. Bir İngiliz'le bir Acem'in yaşam ve davranış tarzındaki farklılığı anlamlı hale getiren milli

kültürlerindeki değer yargılarıdır. Eğer bir Acem, belirli olaylar karşısında bir İngiliz'le aynı tepkiyi gösteriyor ya da aynı şeyi düşünüyorsa, İngiliz kültürünün Fars kültürünü bazı bakımlardan etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır (Mahiroğulları, 2005: 1281).

Kültürel miras, bir toplum içerisindeki bireylere ortak geçmişlerini aktararak, dayanışma ve birlik duygularını oluşturup güçlendiren bir unsur ve zenginlik kaynağıdır. Bundan dolayı kültürel miras, insanları geçmişten birikerek gelen deneyimlerin ve geleneklerin devam etmesini ve geleceğin doğru yönde şekillenmesini sağlayan değerli bir hazinedir. Kültürel miras, sadece içinde bulundurduğu değerlerden dolayı değil, gelecek nesillere öğrenme ve gelişme fırsatı sunması ve toplumdaki bireylere geçmişe dair güzel duygular yaşatması bakımından korunmalı ve yaşatılmalıdır. Kültürel miras özellikleri gereği, yaratıcılığı, öğrenme güdüsünü beslemesi, dünyaya ve hayata bakışımıza tarihi derinlik katması ve insanların geçmişinden edineceği birçok bilginin olduğunu gösterdiği için korunmalıdır (Gümüşçü, 2018: 108).

Kültür kavramını oluşturan en büyük etken tarihi eserler ve değerlerdir. Kültür geçmiş yaşanmışlıkların ürünü olarak görülebilir. Bu nedenle tarihi değerler ve yaşanmışlıklar tarih aracılığıyla günümüze aktarılarak bugünkü kültürümüzün biçimini belirlemektedir.

Tarihi değerler sayesinde insanların doğrudan yaşamadıkları olaylarda bile bir fikir oluşturduğu görülür. Örneğin Birinci dünya savaşını ya da Nazi Soykırımı'nı birebir yaşamamış olanların, hatta bu olayları yaşayan nesillerin tarihsel mirasçısı olmayan toplumların bu tarihi olaylarla ilgili ahlaki ve siyasi görüşleri oluşmuştur. Oluşan bu tarihsel hafıza sayesinde geçmişte yaşanan olaylar sonraki nesillere dolaylı olarak ulaşmakta ve bu olayları doğrudan yaşamamış olsalar bile ritüeller ya da yazılı ve görsel kaynaklar aracılığıyla kendi zihinlerinde kurgulayıp yeniden oluşturabilmektedirler (Başaran İnce, 2010: 14).

Yücel ve Yediyıldız'a (1988: 31) göre sosyal bilimlerde kullanılan tarih kavramı iki olgudan oluşmaktadır. Bunlar;

- Bir toplumun, bir sosyal grubun, bir ulusun veya bütün insanların geçmişten günümüze yaşadığı gerçeklik,
- Bu gerçeklik üzerine yapılan bilimsel araştırma ve bu araştırmalar sonucunda ortaya çıkarılan bilgilerin tamamı

Bu noktada tarihi eserlerin korunmasına yönelik söylemler genellikle kültürel veya estetik faydadan bahsedilir fakat genellikle tarihi eserlerin korunmasının amacı enerji, malzeme tasarrufu ve turist geliri elde etmektir. Ancak ekonomik unsurlar nadiren öncelikli olmalı çünkü tarihi ve kültürel değerlerin sağladığı estetik, duygusal ve ruhsal ödüller daha değerlidir (Lowenthal, 2005: 87).

Dünya miras sözleşmesinin ön sözünde '' kültürel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı yoksullaşma teşkil ettiği'' ve ''kültürel ve doğal mirasın parçalarının istisnai bir öneme sahip olduğunu ve bu nedenle tüm insanlığın dünya mirasının bir parçası olarak muhafazasının gerektiğini'' ve '' istisnai ve evrensel değerdeki kültürel ve doğal mirasın korunmasına ilişkin, bütün milletler arası camianın ödevi olduğu'' belirtilmiştir (www.teftis.ktb.gov.tr, 1982).

Kültürel değerler ve tarihi eserler toplumların kimliğinin oluşmasında büyük öneme sahiptir. Toplumlar için birleştirici bir çimento görevi gören bu kavramlar belirli bir sosyal yapı oluşmasında, insanların bir topluluk içerisinde yaşamasını kolaylaştırması ve toplumlar arası bir zenginlik oluşturması açısından önemli ve korunmaları elzemdir.

3. TERÖR ÖRGÜTLERİNİN TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLERİ YOK ETME GİRİŞİMLERİNİN NEDENLERİ

Tarihsel süreçten günümüze kadar insanlık tarihi aynı zamanda savaşında tarihi olmuştur. İnsanlar tarihsel süreçte elde ettikleri bilgileri savaşlarda da kullanmışlardır. Her çağda giderek gelişen bilgi, savaşlarında yapısını değiştirmiştir. Böylece her geçen gün savaşlar daha etkili ve ölümcül olmuştur. Özellikle 21. yüzyılda hızlı bir şekilde gelişen teknoloji ve iletişim olanakları savaşların yapısını bir kez daha değiştirmiştir. Bu yüzyılda artan silahlanmanın yanında siber, provokatif ve ekonomik savaşlarda önem kazanmıştır. Ayrıca savaşlarda devletler dışında yeni aktörler ortaya çıkmıştır (Bektaş ve Gündoğdu, 2019: 50). Savaşların yapısını değiştiren bu aktörlerden en dikkat çekeni ise terör örgütleridir. Terör örgütleri günümüzde savaşların yeni silahı olarak ifade edilmektedir.

Aldırmaz' a göre (2017: 6) terör, ''silahlı eylemlerle kendini ve davasını duyurup dikkat çekmedir.'' Terörizm ise, ''bu eylemleri savunan, stratejilerini, yöntemlerini anlatan, aktaran ve geliştiren bir düşünce disiplini veya akımıdır.''

Genel itibariyle tarihi antik çağa dayanan terör üzerinde ortak bir tanım bulunmamaktadır. Ancak terörizm genellikle devletlere ve sivillere yönelik şiddet hareketi olarak tanımlanmaktadır. Terör suçları geçmişte ulusal olarak kabul edilmekteydi ancak yapısı ve eylem sahasının genişlemesiyle terör günümüzde uluslararası bir tehdit haline gelmiştir (Koçal ve Erkenekli, 2016: 61). Terör üzerinde ortak bir tanımın bulunmamasının nedeni devletlerin olaya bakışı ve siyasi çıkarları olarak görülmektedir. Bu noktada devletlerin yerel, bölgesel ve küresel politikaları olduğu gibi terörizm konusunda da farklı politikaları bulunmaktadır (Dilmaç, 2011: 224).

Terörizm karmaşık bir kavram olduğundan genel bir tanım yapmak söz konusu değildir. Çünkü terörün en büyük unsuru olan şiddet kullanımının hem saldırıda hem de savunmada kullanılmasıdır. Alex Schmid terörizm kavramıyla ilgili 140 farklı tanım saptamıştır. Bu tanımlar üzerinde en sık söz edilen unsurlar ise şöyledir (Ergil, 1992: 140):

- Şiddet kullanımı,
- Politik bir gayeyle hareket edilmesi,
- İnsanlara dehşet ve korku verme,
- Tehdit,
- İnsanlarda uyandırılan psikolojik etkidir.

Her toplumsal sorun gibi terörizmde bireysel anlamda psikolojik, devlet anlamında ise politik, ekonomik ve kültürel anlamda sosyolojiyi de ilgilendiren toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca terörizm son yıllarda artan küreselleşme ile birlikte uluslararası bir konuma yükselmiştir (Demir, 2009: 72).

Gelişen teknoloji ve bilimle birlikte küreselleşmenin de etkileriyle dünyanın giderek küçülmesi, iletişim olanaklarının gelişmesi ve politik ve kültürel alandaki değişimler her alanda olduğu gibi terörizm üzerinde de etkili olmuştur. Yerel ve bölgesel anlamda varlık gösteren terörizm de uluslararası bir hale dönüşmüş yani küreselleşmiştir (Dilmaç, 2011: 221).

Küreselleşme ile birlikte yaşanan değişimler daha hızlı ve etkili olmaktadır. Bu dönemde etkili olan değişimler ve gelişimler terörün yapısında da değişimlere neden olmaktadır. Küresel dönemde ortaya çıkan küresel terörizm genel itibariyle İslam ile birlikte ifade edilmektedir. Bunun nedeni ise sekülerizmin sorgulanması ve dini kimliklerin tekrar gündeme gelmesidir (Ertürk, 2010: 83).

Son yıllarda terör örgütlerinin varlığı bulunduğu yerlerde ki etnik, ekonomik ve dini sorunlara dayandırılmaktadır. Terör örgütlerinin küresel güçler tarafından bir savaş aracı olarak kullanılması da bu sorunlara çözüm getirme temeline dayandırılmaktadır. Bu doğrultuda devletler, küresel politik önceliklerini terör örgütleri aracılığıyla hayata geçirmektedir. Özellikle Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) göre komünizm tehlikesinin yerini İslami terör almıştır. ABD'ye göre bunun en önemli kanıtı 11

Eylül saldırılarıdır. Bu saldırılardan sonra kavramlaştırılan ‘‘İslami Terör’’ kavramı İslam ülkelerinde de kullanılmıştır. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD İslami terörü yok etmek ve demokrasi getirmek amacıyla Afganistan ve Irak'ı işgal etmiştir (Acar, 2019: 1450). ABD her ne kadar demokrasi ve terörle mücadele vaadi bağlamında bu ülkeleri işgal etmiş olsa da amacına ulaşamamıştır. Hatta işgal ettiği ülkelerde istikrarsızlık ve terörizm artarak devam etmektedir.

Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği dağılmış ve kutuplaşan dünyada bir güç boşluğu meydana gelmiştir. Bu güç boşluğu sonucunda devletler kendi ötekilerini meydana getirmişlerdir. Özellikle 11 Eylül saldırısından sonra bu öteki ‘’Terörle Savaş’’ adını almıştır. Bu ötekileştirmede Orta Doğulu ve Afrikalı Müslümanlar ön plana çıkmıştır (Kartal, 2018: 40). Orta Doğu'da ki karışıklar ve özellikle de Suriye'de ki iç savaş, insanların ülkelerini terk etmesine neden olmuştur. Ülkelerini terk edenlerin özellikle Avrupa'yı tercih etmesi ise bu ötekileştirmeyi arttırmaktadır.

Özellikle modernitenin eleştirilmesi ile birlikte dini kimlikler tekrar gündeme gelmiştir. Dini hareketler yeniden önem kazanmış ve bu durum yeni dünyanın bir özelliği olarak kabul edilmiştir. Komünizmin yok olmasıyla uluslararası siyaset din üzerinden ele alınmaya başlanmıştır. Yine aynı şekilde küreselleşme ile uluslararası bir konum elde eden terörizm, devletleri tehdit eden bir olgu haline gelmiştir. Bu durum ABD ve Avrupa Birliği'nin bir öteki meydana getirerek konumlarını korumaya çalışmalarını göstermektedir (Ertürk, 2010: 81).

Koçal ve Erkenekli (2016: 36) terörü besleyen nedenleri genel hatlarıyla şu şekilde sıralamıştır:

- İdeolojik, kültürel ve politik farklılıklar,
- Gelir dağılımındaki adaletsizlikler,
- Sağlık alanındaki eşitsizlikler,
- Eğitim olanaklarına eşit bir şekilde ulaşılamaması.

Terörizmin en önemli stratejilerinden biri şiddettir. Şiddet stratejisiyle yapılan eylemler terör örgütlerine güç kazandırmaktadır. Hatta bir eylemin terörizm olarak adlandırılması da şiddet ile başlamaktadır. Örgütlerin eylem yöntemleri ve hedefleri, örgütlerin sahip olduğu ideoloji ve stratejiler bağlamında şekillenmektedir (Dilmaç, 2011: 226).

‘‘Terör, önceden planlanmış bir takım amacı gerçekleştirmek için silahlı şiddet hareketleriyle insanlar üzerinde korku yaratma faaliyetidir.’’ (Akçay, 2010: 1) ‘’Terörist ise terör eylemini yapan, icra eden kişidir.’’ (Cantekin, 2011: 84)

Dünyada var olan savaş kuralları teröristler için geçerli değildir. Terör eylemleri ciddi kazanımlar getirirken terörist eylemler semboliktir. Terörizm genel suçlar kapsamı içerisinden siyasi suç olarak sınıflandırılmaktadır. Ancak terörizm siyasi suç olarak sınıflandırılsa bile her siyasi suç terörist bir faaliyet değildir. Örnek olarak devrimler, halk ayaklanmaları, kalkışmalar ve suikastlar. Bu bağlamda terörizm illegal savaş suçları ile aynı kategoride değerlendirilmelidir (Aldırmaz, 2017: 8).

Terör eylemlerinde terörist açısından korku yaratmak en az baskı yaratmak kadar etkili bir yöntemdir. Terörizm için hükümetlerin sağladığı düzen ve adalet önem arz etmektedir. Çünkü huzur ortamını ve halkın desteğini sağlayamayan hükümetlerin bulunduğu ülkeler terörizm için bir hedef konumundadır. Düzenin olmadığı ülkelerde teröristler hükümetin daha da çaresiz kalmasına neden olacak panik ve korku ortamını yaratmaya çalışmaktadırlar (Demir, 2009: 70).

Genel hatlarıyla terörist eylemlerinin en önemli özelliği güç kullanma tehdidi‌dir. Buradaki hedef toplumda psikolojik bir tahribat oluşturarak panik ve korku ortamı yaratma amacı olsa da terör eylemlerinde başka bir amaç ise fark edilme veya tanınma isteğidir (Aldırmaz, 2017: 8).

Ergil, terörizmin asıl amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır (1992: 143):

- Otoriteleri güçsüzleştirerek baskı ve korku ile azınlık otoritesini hâkim kılmak,
- Mevcut yasal ve anayasal sistemi etkisiz hale getirmek,
- Demokratik unsurları yok ederek şiddeti toplumsal hayatta geçerli kılmak,
- Toplumsal uzlaşmanın olmadığı, güce ve zorbalığa dayalı bir toplum yaratmak.

Terörizm amaçlarına ulaşmak için somut olan ve olmayan kültürel mirası hedef almaktadır. Başka bir ifadeyle insanlara ve mallarına zarar vermenin yanında toplumun kültürel mirasını hedef alırlar (Çam ve Avcı, 2020: 112). Her toplumun kendine özgü kültürel ve tarihi değerleri bulunmaktadır. Bu değerler toplumun ortak noktada hareket etmesini sağlamaktadır. Terör örgütlerinin de toplumsal uzlaşının hâkim olmadığı bir düzen istediği göz önünde bulundurulacak olursa kültürel mirası hedef almalarının nedeni anlaşılmaktadır.

Toplumun güvenliğini tehdit eden tüm eylemleri terör ve terör propagandası olgularıyla bağdaştırmak mümkündür. Terör eylemini gerçekleştiren teröristler aynı zamanda bir mağdur kimliğine de bürünebilmektedirler. Bu durumun en güncel ve somut örneği Devlet'ül Irak ve'ş Şam'ın (DEAŞ), özellikle Suriye ve Irakta yaşayan halkın batı karşısında savunuculuğuna bürünmesidir. Ancak terör örgütünün çizdiği bu senaryonun arkasındaki hedefleri başkadır (Dede ve Tansü, 2020: 7).

Yapısı gereği terör örgütleri örgütlenmelerini sağladıktan sonra fark edilmek ve dikkat çekmek için eylemsel aşamaya geçerler (Demir, 2009: 63). Dikkat çekme ve propaganda amacıyla şiddet kullanımı terörizm için önemli bir unsurdur. Bu doğrultuda pek çok terör örgütünün örgütlenme aşamasında propaganda amacıyla oluşturulmuş teşkilatlar olduğu görülmektedir (Cantekin, 2011: 87).

Terör örgütleri ile propaganda arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu doğrultuda terör örgütleri şiddet unsurlu eylemlerinin etkisini arttırmak ve dikkat çekmek için propagandayı bir araç olarak kullanmaktadırlar. Propaganda yaparken tüm kitle iletişim araçlarını ve medyayı profesyonel olarak kullanmaktadırlar. Son yıllarda bu durumun en somut ve aktif kullanıcısı DEAŞ'tır. DEAŞ'ın eylemlerini sosyal medya üzerinde sık sık paylaştığı görülmektedir. Bu durum insanları korku ve panik ortamına itmektedir. Ayrıca devam eden bu propaganda zamanla insanların şiddet eylemlerine karşı duyarsızlaşmasını da sağlamaktadır (Dede ve Tansü, 2020: 7).

Sonuç olarak terör eylemleri hem hükümeti hem de toplumu hedef alabilmektedir. Terör örgütlerinin uyguladığı şiddet kendilerini ifade etmekte kullandıkları en güçlü araç olarak görülmektedir. Şiddet yolu ile hem hükümeti hem de toplumu yıldırmak asıl hedeftir. Ancak terör örgütleri açısından eylemden çok eylemin duyulması ve toplum üzerinde yaratacağı etki önem arz etmektedir (Koçal ve Erkenekli, 2016: 61).

Baskı ve şiddet aracılığıyla kültürel ve tarihi değerlerin hedef alınması sadece terör olaylarında değil tarihsel süreçte insanların insana karşı savaşları, ötekilerin yaşam hakkını elinden almanın yanında, ötekinin dinini, dilini, tarihini ve kültürünü yok etmeyi de hedeflediği görülmüştür (Yavuz, 2017: 188).

Özellikle son yıllarda şiddetin ve savaşların değişen yapısı nedeniyle insanlar birbirlerinin kültürel ve tarihi miraslarını hedef almaya başlamışlardır. Bu bağlamda savaşlarda ve silahlı çatışmalarda kültürel ve tarihi mirasların yağmalanması ve yok edilmesi dört ana unsur üzerinden açıklanmaktadır. Bunlar (Çokişler vd., 2016: 17):

- *Çatışmaların etnik, dini ve kimlik temelli olması:* Ötekinin kültürel ve tarihi mirasının bir nefret olarak görülüp kültürel mirası hedef alınarak ötekiler üzerinde psikolojik bir baskı yaratılmaktadır.

- *Kültürel ve tarihi mirasın maddi bir karşılığı olması:* Çatışmalar sonunda kültürel ve tarihi miraslar üzerinden elde edilen değerli eserlerin kaçakçılık yoluyla satılarak gelir edilmesi hedeflenmektedir.
- *Çatışmaların genellikle devlet otoritesinin zayıf olduğu yerlerde olması:* Zayıf ve güçsüz devletlerin hüküm sürdüğü ülkelerde genellikle bir güç boşluğu oluşmaktadır. Bu güç boşluğu çatışmalar için en uygun zemini oluşturmakta ve özelikle de kültürel mirası savunmasız bırakmaktadır.
- *Çatışmalarda devletlerin taraf olması veya devlet dışı aktörlerin taraf olması*: Birbirleri üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen aktörler bu çatışmada taraf olarak yer alırlar. Bu çatışmada kültürel miras ve tarih değerler ilk hedeflerinden olmaktadır.

İnsanların öldüğü savaşlarda ve çatışmalarda yağmalanan veya yok edilen kültürel ve tarihi mirasın, ölen insanlar kadar önemli olmadığı noktasında hemen hemen herkes hemfikirdir. Fakat bu saldırıların ve eylemlerin öncelikli amacı etnik, dini, milli ve ekonomik unsurlardır. Buradaki amaç o bölgede yaşayan insanların geçmişleriyle olan bağlantısını koparmaktır. Yine aynı şekilde insanların umutlarını yok ederek onları korku ve panik ortamına sevk etmektir (Yavuz, 2017: 188). Bundan dolayı insan hayatı kadar olmasa da kültürel değerlerin korunması da toplumun geleceği açasından oldukça önemlidir.

Tarih boyunca devam eden etnik, dini ve siyasi çatışmalar ve savaşlar insanların psikolojilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Taraf ülkelerin güçlerini ve imajlarını zayıflatmaktadır. Kültürel ve tarihin mirasın yok olması ise insanların geçmişinden ayrılmasına neden olmaktadır. Yaşatılamayan kültürel miras ve değerler ise ülkelerin bir anlamda yok oluşunu yansıtmaktadır (Çam ve Avcı, 2020: 113).

Kültürel ve tarihi mirasların bir savaş unsuru veya aracı olarak görülmesi çok tehlikeli bir argüman olarak görülmektedir. Ancak tarihsel süreçte Pers örneklerinde de ifade edildiği gibi Rumlar, Romalılar, Vandallar ve Naziler kültürel ve tarihi mirası hedef almış ve bir savaş aracı olarak kullanmıştırlar (Turku, 2018: 52).

Eski Roma'da da imparatorluğun başına geçen liderler kendinden önceki liderlere özgü yapılmış yapıtları ve eserleri yok ederek eski liderlerin unutulmasını isterlerdi. Başka bir ifadeyle eski liderleri toplumun hafızasından silmeyi amaçlarlardı. Bu uygulamaya '' Hafızanın Lanetlenmesi'' adı verilmiştir. Ancak bu eylem yalnızca Roma İmparatorluğuna ait bir uygulama değildir. Tarihsel süreçte çıkan savaşlar, işgaller ve soykırımların çoğunda da bu uygulamayı görmek mümkündür (Yavuz, 2017: 188).

Afganistan'da bulunan 1500 yıllık tarihsel süreçte hiçbir otorite ve güç tarafından zarar verilmeyen ''Buda Heykelleri'', 2001 yılında Taliban tarafından dini nedenlerle yok edilmiştir (Yavuz, 2017: 189). Terör örgütlerinin dini ve kültürel yapıları hedef alması, olumsuz politik gelişmeler ve politikacıların kötü tavırları, insanların yıldırmakta ve kötü etkilemektedir (Çam ve Avcı, 2020: 102). Bu durum insanlık tarihinden günümüze kadar devam etmiştir ve etmektedir.

Özellikle 1990'lı senelerden beri Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde ortaya çıkan ve İslam dininin ''Selefi-Vehhabi'' yorumunu temsil ettiği söylenen DEAŞ, El Kaide ve Boko-haram gibi terör örgütlerinin hedefinde yalnızca Müslüman olmayanlar yoktur. Bunun yanında bu örgütler kendileri ile aynı düşünmeyen diğer Müslüman toplumları da hedef almaktadır. Ayrıca bu terör örgütleri sadece insanlara değil, toplumların önem verdiği dini, kültürel ve tarihi değer ve eserleri de bir tehdit olarak görüp hedef almaktadırlar (Yavuz, 2017: 188-189).

Afrika ve Orta Doğu'da son yıllarda yaşanan çatışmalar sonucunda, kültürel ve tarihi miras alanlarının ve müzelerin hedef alındığı açıkça görülmektedir. Bu duruma Irak müzesinin yağmalanması, Suriye'de ve Irakta tarihi siteler ve anıtların yağlanması ve 2011 yılında Mısır Tahrir meydanında başlayan halk ayaklanması ile birlikte Kahire Müzesinin hedef alınması örnek olarak gösterilmektedir (Bauer, 2015: 2).

Uluslararası toplumun çaresiz kaldığı kültürel ve tarihi değerlere yönelik saldırılar Afganistan'ın Bamiyan eyaletindeki Buda heykellerinin El-Kaide tarafından patlatılmasından sonra özellikle Suriye ve Irakta giderek çoğaldı. Orta Doğu ve Afrika kültürel mirası tehdit edici bir saldırı dalgasının hedefi haline geldi. Bu durum genellikle 2010 yılında Tunus'ta başlayan ve giderek diğer ülkeleri de etkileyen ''Arap Baharı'' ayaklanmalarıyla bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Kültürel ve tarihi miras karışıklık dönemlerinde her zaman savunmasız kalmıştır. Terör örgütleri de bu yapıları yağmalayarak ve yok ederek hem propaganda yapmakta hem de uluslararası kamuoyunu manipüle etmektedir (Fincham, 2017: 150).

Kültürel ve tarihi mirasın hem iyi hem de kötü anlamda siyasi gayelerle kullanılması endişe verici bir durum olarak ifade edilmektedir. Tarihsel birikim insanlara bugününü verir ve meşrulaştırır. Bu mirasların korunması toplumun daha iyi bir noktaya gelmesini ve uzlaşı ortamının sağlanmasını kolaylaştırmaktadır. İnsanların empatik, kapsayıcı, hoşgörülü ve anlayışlı olmasını sağlar. Kültürel ve tarihi miras tek başına toplumun tüm franksiyonları arasında bir birleştirici rol oynamaktadır (Turku, 2018: 84).

Tüm bunlardan hareketle kısa bir zaman öncesine kadar varlığını devam ettiren ve çatışmalar ve saldırılar sebebiyle yok olan veya harabeye dönen sayısız kültürel mirası gelecek nesiller artık yalnızca kitaplardan veya çeşitli kaynaklardan öğrenebilecektir. Ayrıca halen varlığını devam ettiren binlerce eserde yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Pek çoğu da Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde bulunmaktadır (Yavuz, 2017: 190).

Savaş ve çatışmalar sırasında kültürel mirasın saldırıya maruz kalması özelikle DEAŞ'ın saldırıları bağlamında ciddi değişikler göstermiştir (Turku, 2018: 30). Çünkü DEAŞ kültürel mirasa saldırılarını dini temelde meşru göstermeye çalışmaktadır. Ayrıca saldırılarını videolar aracılığıyla tüm dünyaya göstererek insanlar üzerinde korku ve panik yaratmaktadır. Asıl amaç ise kendi kültürel egemenliğini vurgulamak ve güç kazanmaktır.

4. DEAŞ TERÖR ÖRGÜTÜ VE KÜLTÜREL-TARİHİ ESER TAHRİBATLARI

Terörizm eylemlerinin birden fazla ülkeyi ve vatandaşları hedef alması uluslararası terörizm olarak ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle uluslararası terörizm terör örgütlerinin ulusal sınırları aşan bir tehdit olgusunu ifade etmektedir (Ergil, 1992: 140). Uluslararası terörizm aynı zamanda küresel terörizm olarak da adlandırılmaktadır.

1979 yılından sonra görülmeye başlanan küresel terörizm, din esaslı olarak kendini göstermektedir. Din esaslı dalga içerisindeki ortaya çıkan ilk terör örgütü El-Kaide'dir. Özellikle 11 Eylül Amerika Ticaret Merkezine yapılan saldırılar sonrasında Uluslararası toplum El-Kaide ile ciddi bir mücadele içerisine girmiş ve bu bağlamda Afganistan ve Irak işgal edilmiştir. Bu işgaller ile terörizmle mücadelede yeni bir döneme girilmiştir. ABD'nin Irak'ı işgali ile küresel terörizmde yeni bir aktör olan DEAŞ ortaya çıkmıştır. DEAŞ terör örgütü, El-Kaide ile aynı kökten gelse de El-Kaide'den ayrılmış ve farklı bir terör örgütü haline gelmiştir. DEAŞ, El-Kaide'nin küresel hilafet kurma hedefini yani devlet olma fikrini hayata geçirmiştir. Bu duruma DEAŞ'ın varlık gösterdiği Irak ve Suriye ülkelerinde devlet gibi hareket etmesi örnek olarak gösterilmektedir. DEAŞ dünyanın pek çok yerinde bağlantısı olan küresel bir terör örgütü haline gelmiştir. Bunu sağlayan en önemli faaliyet ise DEAŞ'ın sosyal medya aracılığıyla çok iyi bir propaganda süreci yürütmesidir. Böylelikle daha çok militan ve destekçi sağlayabilmiştir (Karakaya, 2019: 189-190).

DEAŞ terör örgütü dünyada Müslüman bir devletin bulunmadığını belirterek, hilafeti tekrardan Orta Doğu'da ve tüm dünyada canlandırmayı amaçlamıştır. ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra kendini gösteren DEAŞ, 2011 yılı itibariyle de Irak'ın batısında ve Suriye'nin doğusunda geniş bir toprak hâkimiyeti elde ederek hilafeti ilan etmiştir. DEAŞ ele geçirdiği toprakların yanında geniş bir insan kaynağına ve mali kaynağa da sahip olarak güçlenmiştir. Ayrıca uygulanan propaganda ile sadece hâkim olduğu bölgelerde değil, tüm dünyaya korku veren bir unsur haline gelmiştir (Abubaker, 2019: 139).

DEAŞ'ın gelişim süreci 2000 yılında Afganistan'da kurulan ''Tevhid ve Cihad Örgütü'' ile başlamıştır. Afganistan'ın ABD tarafından işgal edilmesi ile İran ve Irak topraklarına gelen DEAŞ örgütü, Irak'ın da işgal edilmesi ile birlikte ise büyümüş ve etkinlik kazanmıştır. 2004 yılında Irak El-Kaidesi, 2006 yılında ise Irak İslam Devleti adını almıştır. Iraktan sonra Suriye'de de hâkimiyet sağlamasıyla birlikte ise Irak Şam İslam Devleti olarak adlandırılmıştır (Bilge Adamlar Kurulu, 2015: 16).

DEAŞ küreselleşmenin de etkisiyle uluslararası bir cihatçı ideoloji üretmiştir. Böylelikle dünyanın farklı yerlerinden pek çok insanı bir araya toplamış ve örgütlendirmiştir. Bu durum DEAŞ'ın küreselleşmeyi bir fırsata çevirdiğinin an açık göstergesidir. Çünkü DEAŞ küreselleşme ile birlikte gelişim gösteren teknolojinin tüm unsurlarından yararlanmış ve bu şekilde küresel bir din algısı meydana getirmiştir (Ateş Çiftçi, 2017: 63).

DEAŞ, varlık gösterdiği bölgelerde çok sık eylemler geçekleştirmiştir. Ayrıca küresel anlamda da bazı eylemler de bulunmuştur. ABD, Kanada, Fransa, Mısır, Belçika, Lübnan, Libya, Yemen ve Tunus eylem gerçekleştirdiği başlıca ülkelerdir. Bu eylemler genellikle bombalama ve rehin almadır. Ayrıca bu eylemlerin kayıt altına alınarak yayınlanması eylemlerin etkisini küresel bir hale getirmiştir. DEAŞ'ın yaptığı bu eylemler Müslümanların ve İslam Dininin tüm dünyada kötü bir şekilde algılanmasına neden olmuştur (Güneş, 2020: 241-242).

DEAŞ terör örgütünün tüm dünyada etkili olan ve ses getiren eylemleri şu şekilde sıralanabilir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 28):

- 21 Eylül 2013 – Irak
- 13 Kasım 2015 – Fransa, 7 ayrı saldırı
- 3 Aralık 2015 – ABD Kaliforniya
- 28 Şubat 2016 – Irak Bağdat'taki Şii bölgesi
- 22 Mart 2016 – Belçika Brüksel Havalimanı
- 26 Mart 2016 – Irak Bağdat
- 3 Temmuz 2016 – Irak Bağdat'ta bulunan bir alışveriş merkezi
- 14 Temmuz 2016 – Fransa Nice

DEAŞ'ın ortaya çıktığı ve hâkimiyet sahasını genişlettiği ana merkez Orta Doğu bölgesidir. Orta Doğu bölgesi tarih boyunca pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış, kültürel anlamda zengin bir bölgedir. DEAŞ terör örgütü ile Orta Doğu bölgesinin bir arada ele alınması DEAŞ ile ilgili yapılan çalışmalarda konunun bütünlüğü sağlamaktadır.

Ortadoğu bölgesi dünyanın eski uygarlık bölgelerinden bir tanesidir. Ortadoğu uygarlığı Çin ve diğer eski uygarlıklarla kıyaslandığında, Ortadoğu bölgesinin iki temel özelliği ön plana çıkmaktadır. İlki çeşitlilik, ikincisi ise istikrarsızlıktır (Lewis, 2018: 307).

Ortadoğu bölgesi tarihsel süreçte her zaman büyük ve güçlü devletlerin öncelikli hedefi olmuştur. Ortadoğu kavramı batı tarafından üretilen bir kavramdır. Bu kavram, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Ortadoğu bölgesi jeopolitik konumundan dolayı her dönem önem arz etmiştir. Ortadoğu bölgesinin sınırları da devamlı değişiklik göstermiş ve belirli bir sınırlamaya tabi tutulmamıştır (Sakin ve Deveci, 2011: 281).

Ortadoğu bölgesi tarihte pek çok toplumun, kültürün ve çatışmanın var olduğu bir bölgedir. Uygarlıkların göçebe hayattan yerleşik hayata geçmesiyle beraber bu bölge zengin kaynakları ve verimli toprakları nedeniyle her zaman ön planda olmuştur. Bir bakıma gücün göstergesi haline gelen Ortadoğu'ya hâkim olmak çeşitli çatışmaların her daim devam etmesine neden olmuştur (Güneş, 2020: 104).

Dinlerin doğduğu yer olarak adlandırılan Ortadoğu bölgesi demografik anlamda çok dinli, çok kültürlü ve çok milletli bir yapıya sahip olmuştur. Üç büyük din olan Müslümanlık, Hristiyanlık ve Musevilik bu bölgede ortaya çıkmıştır. Hem demografik yapısı hem de din açısından zengin olması, mezhep anlamında da bir zenginliği ortaya çıkarmıştır. Dini anlamdaki bu zenginliğin yanında etnik anlamda da farklı kimlikleri barındırmaktadır.

Ortadoğu coğrafyasında baskın olan kimlikler ise Araplar, Türkler ve Farslar'dır. Tüm bunlar bu coğrafyanın karmaşık yapısıyla her zaman karmaşaya açık bir bölge olduğu göstermektedir (İyiat, 2018: 3).

Ortadoğu da yer alan Irak ve Suriye ülkeleri doğal kaynaklar bakımından zengin ve dini, kültürel, tarihi ve kutsal yapıları da içinde barındıran ülkelerdir. Özellikle son yıllarda hem Suriye'de hem de Irak'ta olumsuz gelişmeler yaşanmaktadır. Bu ülkelerde bulunan kültürel ve tarihi miras sadece bu ülkelerin değil tüm insanlığın ortak değerleri arasında yer almaktadır. Bu mirasın korunması gerekmektedir. Çünkü kültürel ve tarihi mirası yok olan milletler zamanla özünü kaybetmektedirler (Çam ve Avcı, 2020: 102).

DEAŞ terör örgütü Irak, Suriye ve tüm dünyada diğer terör örgütlerinden farklı olarak yaptığı eylemler ve ortaya koyduğu söylemler örgütün küresel anlamda iyi örgütlenmiş bir yapısının olduğunu göstermektedir. Bu durum ideolojisinin ve oluşturmak istediği hegemonyanın sadece varlık gösterdiği Irak ve Suriye ile sınırlandırmadığını göstermektedir (Şenol vd., 2016: 288). Kitle iletişim araçlarını ve sosyal medyayı çok iyi kullanan DEAŞ, amaçlarına ulaşmak için tüm dünyadan militan ve sempatizan kazanmıştır. Yine aynı şekilde korku ve panik ortamını tüm dünyaya yaymıştır (Sevinç ve Babahanoğlu, 2019: 984).

DEAŞ'ın, geniş bir toprak yapısı üzerinde kontrol sağlaması, devlet yapısına sahip olması, güçlü bir finans yapısının olması ve askeri yapısının bulunması DEAŞ'ı diğer terör örgütlerinden ayıran en önemli etkenlerdir (Bilge Adamlar Kurulu, 2015: 29). Başka bir ifadeyle DEAŞ'ın kuruluşundaki politik ve sosyal ortam, ideolojik yapı, uluslararası bağlantılar, ekonomik kaynaklar, iletişim ve propaganda yapısı ile diğer terör örgütlerinden farklılık göstermektedir (Şenol vd., 2016: 287).

Özellikle ideolojik altyapısı bağlamından DEAŞ, El-Kaide ile aynı kökenden gelmektedir. El-Kaide gibi Selefi-Vahhabi ideolojisini benimsemiştir ancak tekfirci yaklaşımı ilerletmesi ve İslam dinin bir mezhebi olan Şiileri de hedef alması ile El-Kaide terör örgütünden ayrılmaktadır. DEAŞ, Şiilerin yanında diğer dini ve etnik unsurlar üzerinde de hâkimiyet kurmaya çalışmıştır (Karakaya, 2019: 190). DEAŞ ve El-Kaide cihad kavramını benimsemektedir. Yani ideolojilerinin merkezinde cihad yer almaktadır. Çünkü cihad anlayışıyla daha fazla kitleyi etkileyebilecekleri düşünmektedirler (Karakaya, 2017: 235).

DEAŞ terör örgütünü temel amacı ''Küresel İslam Halifeğini'' tekrardan kurmaktır. DEAŞ'ın hedeflediği halifelik, dini ve siyasi liderliğin olduğu bir yapıdır. Ayrıca şeriatın hâkim olduğu bir yönetim yapısı hedeflemiştir (Karakaya, 2017: 168).

DEAŞ'ın hızlı bir şekilde topraklarını genişletmesinin ve güçlenmesinin nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- ABD'nin Irak'ı işgali ile Irak toplumundan gelen geri tepmeler,
- Irakta siyasi düzenin bulunmaması,
- Suriye'de yaşanan iç savaş,
- Ortadoğu'da yaşanan Arap Baharı ile başlayan halk ayaklanmalarının Ortadoğu bölgesini istikrarsızlaştırması.

DEAŞ terör örgütünün en temel özelliklerinden bir tanesi de güçlü bir finansman altyapısının olmasıdır. Bu finans yapısını; toplanan haraçlar, alınan rüşvetler, kaçakçılık ve petrol gelirleri oluşturmaktadır. Özellikle petrol üzerinden yapılan ticaret ve toplumdan alınan vergiler DEAŞ'ın finans yapısının önemli kaynakları olarak görülmektedir (Ateş Çiftçi, 2017: 111).

Dünyanın en zengin terör örgütü olarak belirtilen DEAŞ'ın, özellikle tarihi eser kaçaklığı faaliyeti önemli bir gelir unsuru olarak görülmektedir. Bu ticaretin merkezinde ise tarih meraklıları yer almaktadır. ABD ve Avrupa Birliği'ndeki tarih meraklıları bu ticaretin pazar alanını oluşturmaktadır (Fanusie, 2016: 2).

ABD ve Avrupa'nın yanında körfez ülkeleri ve Çin'de de, DEAŞ'ın ele geçirdiği eserlere özel müşteriler çıkmaktadır. Ayrıca DEAŞ ele geçirdiği eserlerin bir kısmını depolarda saklayarak gelecekte daha yüksek fiyatlarla satmayı amaçlamıştır (Pauwels, 2016: 3-4).

DEAŞ terör örgütünün kültürel mirası ticarileştirmesi ve medyalaştırmasının amacı hem terörizmi finanse etmek hem de yıkımın propagandası ile yeni militan kazanmak ve dikkat çekmektir (Turku, 2018: 52).

Ditmann ve Almohamad (2015: 29), DEAŞ'ın gelir kaynaklarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Petrol ve petrol ürünlerinin satışı,
- Mali açıdan güçlü kişilerden gelen bağışlar,
- Banka yağmaları ve gaspları,
- Gazetecilerin ve diğer insanların kaçırılması yoluyla elde edilen fidyeler,
- Kaçırılan kadın ve kız çocuklarının satışından elde edilen gelirler,
- Ele geçirilen tarihi eserlerin satışından elde edilen gelirler.

Özellikle tarihi değeri olan eserlerin satışından elde edilen gelir küçümsenmeyecek bir miktardır. Örneğin DEAŞ'ın sadece ele geçirdiği el-Nabuk kentindeki tarihi eserlerin satışından 36 milyon dolar gelir ettiği bilinmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 68).

DEAŞ'ın 2014 yılında sadece tek bir antik sitenin eserlerini yağmalayarak 36 milyon dolar gelir etmiştir. DEAŞ'ın bölgedeki binlerce eseri yağmalaması sonucunda ise yıllık elde ettiği gelirin 100 milyon doları aştığı ifade edilmektedir (Pauloski, 2016: 7).

DEAŞ kapsamlı bir propaganda ile Halifeliği ilan ettikten sonra otoritesini arttırmak için hem İslami hem de İslami olmayan kültürel mirası hedef almıştır. Kültürel mirasın hedef alınması ve yok edilmesi bir ideolojik propaganda olarak görülmektedir. Başka bir ifadeyle kültürel mirasın yok edilmesi DEAŞ'ın küresel propagandasının bir aracı olarak görülmektedir. Ayrıca kültürel mirasın yağmalanması ve yok edilmesi DEAŞ'ın yürüttüğü psikolojik savaşın bir unsuru olarak da ifade edilmektedir (Yusupova, 2017: 84).

DEAŞ'ın belirlediği ilkelere ve yasalara göre türbeler, mezarlar, müzeler, hem İslami hem de İslami olmayan ibadet yerleri, heykeller, anıtlar ve kütüphaneler var olmamalı ve yok edilmelidir (Wali, 2018: 1).

Millet, ortak tarih ve kültürle birleşmiş bir bölgede bulunan insan grupları olarak tanımlanmaktadır. DEAŞ'ın kontrol ettiği bölgelerde yüzlerce farklı topluluk yaşamaktadır. Bu farklı toplulukların kendine özgü tarihleri, ideolojileri ve kültürleri bulunmaktadır. Hilafet için savaşan DEAŞ, bir yandan toprak kazanmayı amaçlarken diğer yandan kendi ideolojisini ve kültürünü yaymayı amaçlamaktadır. DEAŞ terör örgütü toplulukların kendine biat etmesini sağlamak amacıyla kültürel miraslarını hedef alarak kültürel kimliklerini yok etmektedir. Çünkü kültürel miras bir milletin somut ve somut olmayan unsurlarından meydana gelen ortak mirasıdır (Pauloski, 2016: 3).

DEAŞ'ın hâkim olduğu Suriye ve Irak'ta kültürel yıkımı amaç edinmesini sadece dini simgelerle açıklamak yeterli olmamaktadır. Çünkü DEAŞ dini simgelerin yanında kışkırtıcı bir politika izlemektedir (Dittmann ve Almohamad, 2015: 28). Ayrıca bu yıkımların bir propaganda aracı olarak kullanılması yoluyla tüm insanlığa korku verilmesi de sadece dini simgelerin hâkim olmadığını göstermektedir. Burada tarihi ve kültürel değerler yok edilerek örgütün benimsediği değerlerin yayılması için uygun bir ortam amaçlandığı söylenebilir.

Turku (2018: 4), DEAŞ'ın kültürel mirası yağmalaması ve yok etmesini 3 temel nedene bağlamaktadır. İlki, DEAŞ'ın bu eylemleri bir propaganda aracı olarak kullanmasıdır. Böylelikle DEAŞ vizyonunu ve nefretini tüm dünyaya duyurmaktadır. İkincisi, bölgede yaşayan toplumun kültürel hafızasını silmektir. Başka bir ifadeyle kendi kültürünü baskın hale getirmek için bölgede yaşayan toplulukların kültürel kimlikleri yok etmeyi hedeflemektedir.

Sonuncusu ise, bu kültürel yağma sonucundan elde edilen eserlerin ticaretini yapmak yoluyla gelir elde etmek istemesidir. Ayrıca bölgede fazlaca bulunan antik siteler, müzeler ve tarihi yapılar DEAŞ'ın tarihi eser kaçakçılığına zemin hazırlamaktadır.

DEAŞ'ın kültürel mirası hedef alması 2015 yılında manşetlere taşındı. Özellikle 26 Şubat tarihinde DEAŞ tarafından yayınlanan videoda Musul Müzesindeki eserlerin hedef alındığı açıkça görülmüştür. Videoda DEAŞ militanlarının tarihi eserleri balyozlarla parçaladığı gözlemlenmiştir (Bearden, 2016: 1).

Genel hatlarıyla DEAŞ'ın kültürel önemi olan eserleri hedef alması kendini yenilmez göstermenin ve muhalefeti azaltmanın bir yolu olarak görülmüştür (Yusupova, 2017: 84). Bir diğeri ise propaganda yoluyla bu eserlerin satışının hedeflenmesi olmuştur (Turku, 2018: 7).

DEAŞ tarafından sadece eski Mezopotamya mirası değil, Hristiyan ve Ezidi mirası da yok edildi. Burada ki hedef dini ve etnik azınlıklardır. DEAŞ yağmaladığı ve yok ettiği siteler, müzeler ve tarihi eserlerin bulunduğu bölgelere bayrağını asarak güç gösterisinde bulunmuştur. Özellikle Musul'un güneyinde bulunan St. Behnam Manastırı da DEAŞ tarafından işgal edilmiş ve bölge bir merkez haline getirilmiştir (Wali, 2018: 1-2).

Tüm dinleri hedef alan DEAŞ aynı zamanda İslamiyet'in katı Sünni mezhebini benimsemeyen toplulukların ibadethanelerini de hedef almıştır. Bu duruma örnek olarak Hz. Yunus'un mezarının patlatılması ve Şii imam en-Nevevi'nin mezarının yıkılması gösterilmektedir. Ayrıca DEAŞ, Necef ve Kerbela'daki kutsal türbelere de saldırılarda bulunmuştur (Dittmann ve Almohamad, 2015: 30).

Özellikle Yunus Peygamber'in mezarının hedef alınması basında da geniş yankı uyandırmıştır. 2014 yılında Haber 7'nin internet sitesinden yayınlanan ''Yunus Peygamber'in mezarını yıktılar'' başlıklı haber bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca haberde DEAŞ militanlarının bu mezarların İslamiyet'e aykırı olduğunu ifade etmelerinden de bahsedilmektedir (www.haber7.com, 2014).

Dini anlamda önem arz eden bu yapılara yapılan saldırılar iki nedenden dolayı önem arz etmektedir. Birincisi, yapılan saldırılar sadece binalara ve taşlara değil aynı zamanda azınlıklara yöneliktir. İkincisi ise, DEAŞ bu saldırılarla toplulukları dini hatlar üzerinde bölmekte, hoşgörüyü silmekte ve kültürel mirası yok etmektedir (Turku, 2018: 12).

Dünyanın en eski kültürel tarihlerinden birine sahip olan Irak, şairleri, ressamları ve heykeltıraşları ile Arap coğrafyasının en iyileri arasındadır. Ayrıca kilim ve halı gibi kaliteli el sanatlarının üretildiği de bilinmektedir. Irak, binlerce yıllık antik kentleri ve siteleri de barındıran bir kültür ülkesidir (Wali, 2018: 1). DEAŞ terör örgütünün bu tarihi kentleri ve siteleri de yağmalaması da basında kendine yer bulmuştur.

Aljazeere'nin 2015 yılında ''DEAŞ 3 bin yıllık tarihi kenti yakıyor'' başlıklı haberinde, Asur döneminden kalan antik kenti DEAŞ'ın dozerlerle yıktığını paylaşılmıştır (www.aljazeera.com.tr, 2015).

DEAŞ'ın, kültürel mirası yağmalamasında en çok zarar gören eserler; madeni paralar, seramikler, mozaikler, duvar mozaikleri ve vazolar olmuştur. DEAŞ antik siteleri ele geçirmeden önce bölgede varlık gösteren suçlular, muhalifler ve vurguncu askerler bu eserleri yağlamaktaydı. Tüm bunların amaçlarının başında karışıklıklardan yararlanarak gelir etmek gelmektedir (Dittmann ve Almohamad, 2015: 29). Bununla beraber hâkimiyet sağlama amacını da göz önünde bulundurmak gerekir.

DEAŞ'ın Hatra'ya yaptığı saldırıda bir DEAŞ militanı: '' Kafir örgütler bu yıkımın bir savaş suçu olduğunu söylüyor ancak eserlerinizi yok edeceğiz ve her yerde topraklarınızı İslam Devleti yönetecek'' demektedir (Turku, 2018: 7). Hatra'nın yanında Irak'ta bulunan Nimrut kalıntıları da yok edilmiştir. Buranın balyozlar ve varil bombaları ile yok edildiği bilinmektedir. Tüm bunların yanında Musul'da bulunan bir müzede heykeller ve tarihi eserler yok edilmiştir (Dittmann ve Almohamad, 2015: 30-31).

DEAŞ terör örgütü Suriye'nin Humus şehri yakınlarında yer alan ve ''çölün gelini'' olarak adlandırılan Palmira kentini de dini nedenleri öne sürerek yok etmiştir. Tüm eylemlerinde olduğu gibi bu eylemde de alınan videolar aracılığıyla tüm dünyaya mesaj verilmiştir. Tüm bu saldırılardan sonra DEAŞ daha da ileriye giderek Müslümanların kıblesi olsan Kâbe'yi de bir gün işgal edip yıkacaklarını açıklamıştır (Yavuz, 2017: 189).

2015 yılında yayınlanan haberde bir DEAŞ militanı: ''Allah'ın izniyle Şeyhimiz el-Bağdadi önderliğinde Mekke'de taşlara ibadet edenleri (Hacıları) öldürecek ve Allah'ın yerine ibadet edilen Kâbe'yi de yıkacağız!" diye açıklama yapmıştır.'' (www.cnnturk.com, 2014) Bu haberden de anlaşılacağı üzere mevcut İslam kültürünü yok edip kendi bakış açılarından olmasını istedikleri inanç şeklini yerleştirme amacı taşıdıkları anlaşılmaktadır.

Palmira, UNESCO dünya mirası listesinde yer alan bir şehirdir. Ayrıca DEAŞ açısından önemli bir stratejik konuma sahip olmuştur. Çünkü bu şehir Irak ve Suriye arasında yer alan otoyola bağlantılı ve petrol ile doğalgaz kaynaklarına yakındır (Dittmann ve Almohamad, 2015: 34). Suriye'de yaşanan anarşist ortamda en çok zarar gören şehirler Halep ve Şam olmuştur.

Halep ve Şam şehirlerinden sonra en çok zarar gören şehir ise enerji kaynakları yönünden zengin olan Humus şehridir. Humus şehri, Suriye'nin ana yollarının birleştiği merkezi bir konumda yer almaktadır. Bu nedenle devamlı çatışmaların merkezinde olmuştur. Humus şehrinde zarar gören kültürel mirasın başında Şövalyeler Kalesi, Meryem Ana Kemeri ve Ümmü el-Zinnar kilisesi gelmektedir (Ercümen Aksoy, 2016: 4). DEAŞ'ın özellikle Suriye ve Irak'ta zarar verdiği yapılar sıralandığında Suriye'de; Palmira Antik Kenti, Mar Elian Manastırı, Apamea Ticaret Şehri, Dura-Europos Tarihi Şehri ve Mari sarayıdır. Irakta ise; Musul Müzesi, Mar Behnam Manastırı, Yunus Peygamber Cami ve Türbesi, İmam Dur türbesi, Hatra, Ninova, Nimrut ve Horsabad şehirleridir (Curry, 2015).

Yağmalanan ve yok edilen bu kültürel mirasın yanında Suriye'de zarar gören Emevi Cami, El-Medine çarşısı ve Ermeni Kilisesi başta olmak üzere 7000 yıllık tarihe sahip Halep şehri ciddi zarar görmüştür (Ercümen Aksoy, 2016: 3).

Birleşmiş Millet Genel Sekreter Yardımıcısı Jan Eliasson, DEAŞ'ın eylemlerini şöyle ifade etmiştir: ''Bu saldırılar insan varlığının bugününü, geçmişini ve geleceğini yok eder.'' UNESCO Genel direktörü İrina Bokova ise: tüm dünyayı DEAŞ'ın saldırılarını görmeye çağırarak, kültürel mirasa yapılan kasıtlı saldırıları ''kültürel temizlik'' olarak belirtmiştir (Wali, 2018: 5).

DEAŞ'ın diğer terör örgütlerinden farklı olarak en belirgin özelliği devlet kurma hedefinde hareket etmesidir. DEAŞ'ın hâkim olduğu topraklarda önceden var olan kültürel ve tarihi mirası hedef almasının nedeni de devlet kurma isteğinin bir sonucu olarak görülmektedir. Çünkü var olan kültürel değerleri yok ederek kendi kültürünü baskın hale getirmek, kurmak istediği devletin varlığını pekiştirmeyi sağlamaktadır.

DEAŞ tüm bunları neden yaptı? Sorusunun cevabı arandığında; DEAŞ kültürel mirası hedef almasını Kuran'dan putlarla ilgili olan bir ayeti paylaşarak yaptığı eylemi meşrulaştırmaya çalışmıştır (Wali, 2018: 5). Fakat izledikleri yöntemler ve eylemler incelendiğinde bunun sadece ayetin gereği olarak yapılmadığı görülmektedir.

SONUÇ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber dünyada bir güç boşluğu meydana gelmiştir. Kutuplaşan dünyada ABD ve Avrupa kendine bir öteki yaratma ihtiyacı görmüştür. Küreselleşen dünyada bu öteki, terör örgütleri olmuştur. Özellikle 11 Eylül saldırıları ile birlikte yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönem ile birlikte terör ''İslami Terör'' kavramı ile ifade edilmiştir. İslami terörün ilk örneği El-Kaide terör örgütüdür. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin Afganistan'ı ve Irak'ı işgal etmesiyle birlikte ideolojik olarak El-Kaide ile aynı kökenden gelen DEAŞ terör örgütü ortaya çıkmıştır.

DEAŞ terör örgütü dünyada bir Müslüman devletin bulunmadığı inancıyla hareket ederek bir devlet kurmayı hedeflemiştir. DEAŞ terör örgütü ilk olarak Irak'ın batısı ve Suriye'nin doğusunda ortaya çıkmıştır. Hilafeti ilan eden DEAŞ, sadece varlık gösterdiği bölgelerde faaliyette bulunmamıştır. Aynı zamanda küresel eylemler de gerçekleştirmiştir.

DEAŞ'ı diğer terör örgütlerinden ayıran en önemli özelliği devlet kurma amacıyla hareket etmesi ve devlet gibi davranmasıdır. DEAŞ örgütünün bir diğer önemli özelliği ise propaganda sürecini çok iyi bir şekilde yönetmesidir. Yapılan eylemlerin kayıtları alınarak sosyal medya üzerinden paylaşılması, örgütün en önemli silahlarından biri olmuştur. Bu şekilde örgüt hem dikkat çekmiş hem de tüm dünyada bir korku ve panik ortamı oluşturmuştur.

Tarihsel süreçte ortaya çıkan savaş ortamlarında, çatışmalarda ve terör eylemlerinde kültürel miras zarar görmüştür. Kültürel mirasın hedef alınmasın nedenleri genel olarak; bölgede yaşayan toplulukların kimliklerini yok etmek, kültürel hafızasını silmek ve güçlü olanın kendi kültürel değerlerini baskın hale getirmeyi istemesidir.

DEAŞ, özellikle ele geçirdiği topraklarda kültürel mirası hedef almıştır. DEAŞ'ın varlık gösterdiği Irak ve Suriye toprakları pek çok antik site ve tarihi şehre ev sahipliği yapmaktadır. DEAŞ bu zengin kültürel mirasa yönelik yağmalama ve yok etme eylemlerinde bulunmuştur. Bunun nedenini ise dinin bir emri olduğu yönünde meşrulaştırmıştır. Ancak DEAŞ'ın kültürel mirasa yönelik saldırılarının ana nedenini din oluşturmamaktadır. Arka planda farklı amaçlar üzerinden hareket etmiştir. Bu bağlamda DEAŞ'ın kültürel mirası hedef almasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Propaganda yapmak ve dikkat çekmek,
- Batı'yı kışkırtarak üzerine çekmek,
- Ele geçirilen tarihi eserleri satarak gelir etmek,
- Var olan kültürü yok ederek kendi ideolojisini baskın hale getirmek,
- Toplumun kültürel hafızasını yok etmek.

Kültürel ve tarihi miras ile ulusal kimlik arasında çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bu bağlamda örnek olarak Iraklı bir kişiyi Iraklı yapan şey onun kimliği ve kültürüdür. Ortak bir kültür ve tarih etrafında paylaşılan vatandaşlık olarak da ifade edilebilmektedir. İnsan yaşadığı ülkenin zengin tarihi ve kültürel geçmişini temsil etmektedir. Toplumun kültürel mirasının yok olması ise toplumun ortak kimliğinin kaybolmasına neden olmaktadır.

KAYNAKÇA

ABUBAKER, S. S. (2019). Hilafet'ten Terör Teşkilatlanmasına Dönüş: IŞİD. *Lectio Socialis, 3*(2), 139-158.

ACAR, Ü. (2019). Yeni Dünya Düzeninin Taşeronu: Terör Örgütleri. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 6*(3), 1450-1474.

AKÇAY, E. (2010). *www.researchgate.net.* https://www.researchgate.net/publication/299388597_TERORUN_ULUSLARARASILASMASI_VE_GUVENLIK_11_EYLUL_ORNEGI/citation/download adresinden alındı. Erişim Tarihi: 09.09.2021

ALDIRMAZ, Y. (2017). www.researchgate.net: https://www.researchgate.net/publication/341387179_Teror_ve_Ortadogu_El_Kaide_Hizbullah_ISID adresinden alındı

ATEŞ ÇİFTÇİ, E. B. (2017). Orta Doğu Devlet Sistemlerinde Değişim ve Dönüşüme Bir Örnek: IŞİD ve Devlet Anlayışı. *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.

BAŞARAN İNCE, G. (2010). Medya ve Toplumsal Hafıza. *kültür ve iletişim, 13*(1), 9-29.

BAUER, A. (2015). *İnternational Journal Of Culturel Property*(22), 1-6.

BEARDEN, L. (2016). Complex Destruction: Near Eastern Antıquities And The ISIS Spectacle. *Master of Arts in the College of Arts and Sciences Georgia State University* .

BEKTAŞ, M. H., VE GÜNDOĞDU, A. Y. (2019). IŞİD'in Hibrit Savaş Stratejileri: Hibrit Savaş Stratejileri Perspektifinden Analizi. *International Journal of Politics and Security, 1*(1), 25-56.

BİLGE ADAMLAR KURULU. (2015). *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği.* İstanbul: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi.

CANTEKİN, A. (2011). Terör Olaylarının Özelliklerinin Haber Medyasında Haber Yapılışa Etkileri. *KHO Bilim Dergisi, 21*(1), 83-101.

CURRY, A. (2015). www.nationalgeographic.com: https://www.nationalgeographic.com/history/article/150901-isis-destruction-looting-ancient-sites-iraq-syria-archaeology adresinden alındı. Erişim Tarihi: 14.09.2021

ÇAM, O., ve AVCI, M. (2020). Terör Saldırılarının Irak ve Suriye'deki İnanç Turizmi Kapsamında Önemli Olan Yapılara (Doğal, Tarihi, Kültürel veya Kutsal Yapılara) Verdiği Tahribatın İncelenmesi ve Siyasi Otoritelerin İzlediği Yol. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 5*(1), 101-115.

ÇOKİŞLER, N., ARSLAN, A., ve ÇOKİŞLER, E. (2016). Silahlı Çatışmaların Somut Kültürel Miras Üzerindeki Etkilerinin Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(24), 15-25.

DEDE, Ö., ve TANSÜ, Y. E. (2020). IŞİD Terör Örgütü'nün Türkiye'deki Dijital Propagandası: Konstantiniyye Dergisi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 7*(16), 3-19.

DEMİR, L. (2009). Küreselleşme ve Terör. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.

DİLMAÇ, S. (2011). Terörizmde Tanım Sorunu ve Yaklaşımlar. *Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Yönetimi ve Stratejileri Anabilim Dalı*.

DİTTMANN, A., ve ALMOHAMAD, H. (2015). Devastation of Cultural Heritage and Memory in Syria and Iraq: Component of a Multi-level Provocation Strategy? *International Journal of Humanities and Social Science, 5*(11), 28-40.

ERCÜMEN AKSOY, M. (2016). insamer.com: https://insamer.com/tr/suriye-ic-savasinda-yok-olan-kulturel-miras-ve-uluslararasi-hukuk_376.html adresinden alındı. Erişim Tarihi: 14.09.2021

ERGİL, D. (1992). Uluslararası Terörizm. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 47*(3), 139-143.

ERTÜRK, D. (2010). Bir Egemenlik Aracı Olarak Küresel Terör. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*(4), 81-103.

FANUSİE, Y. J. (2016). *Preventing Cultural Genocide: Countering the Plunder and Sale of Priceless Cultural Antiquities by ISIS.* Washington: FDD.

FİNCHAM, D. (2017). Intentional Destruction and Spoliation of Cultural Heritage under International Criminal Law. *Davis Journal of International Law & Policy*(149), 149-192.

GÖÇER, A. (2012). *Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine.* tdk.gov.tr: tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2012/11/14.pdf adresinden alındı. Erişim Tarihi: 14.09.2021

GÜMÜŞÇÜ, O. (2018). Tarihi Coğrafya ve Kültürel Miras. *Erdem Dergisi*, (75), 99-120.

GÜNEŞ, Ü. (2020). Soğuk Savaş Sonrası Dünyada Terör, Algısı, Örgütleri: El Kaide ve IŞİD. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Tezi*.

İYİAT, B. (2018). Suriye İç Savaşında Kürtler ve PYD Terör Örgütü. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(2), 2-10.

KALIN, İ. (2020). *Barbar Modern Medeni; Medeniyet Üzerine Notlar.* İstanbul: İnsan Yayınları.

KARAKAYA, İ. (2017). Küresel Terörizmin Dönüşümü: El-Kaide'den IŞİD'e. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Tezi*.

KARAKAYA, İ. (2019). Küresel Terörizmin Dönüşümü: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) Örneği. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 38*(1), 149-198.

KARTAL, A. B. (2018). Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye'de DEAŞ ve YPG Örneği. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 14*(27), 39-77.

KOÇAL, S., ve ERKENEKLİ, M. (2016). Terör Suçları İle İnsani Gelişmişlik Düzeyi ve Kültürel Değerler Arasındaki İlişki. *Güvenliik Bilimleri Dergisi, 5*(1), 35-72.

LEWİS, B. (2018). *Orta Doğu İki Bin Yıllık Orta Doğu Tarihi* (S. Kölay, Çev.) Ankara: Arkadaş Yayınevi.

LOWENTHAL, D. (2005). Natural and cultural heritage. *International Journal of Heritage Studies, 11*(1), 81-92.

MAHİROĞULLARI, A. (2005). Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi. *Journal of Social Policy Conferences,* (50), 1275 - 1288.

ÖZBEK, M. F. (2004). Toplumsal Yaşamda Empati. *Akademik Bakış,Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*(1), 1-16.

PAULOSKİ, J. G. (2016). The Cultural Offensive Against ISIS. *Texas ScholarWorks University Of Texas Libraries*.

PAUWELS, A. (2016). ISIS and illicit trafficking in cultural property: Funding terrorism through art. *Freedom from Fear*(11), 64-71.

SAKİN, S., ve DEVECİ, C. (2011). Ortadoğu Kavramı ve Sınırları Üzerine Bir Değerlendirme. *History Studies İnternational Journal Of History* (2011), 281-293.

SEVİNÇ , İ., ve BABAHANOĞLU, V. (2019). Küresel Güvenliğin Değişken Yapısı ve Terör Örgütleri Üzerine Etkisi: DEAŞ Terör Örgütü Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24*(4), 969-987.

ŞENOL, D., ERDEM, S., ve ERDEM, E. (2016). IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26*(2), 277-292.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017). *Türkiye'nin DEAŞ İle Mücadelesi.* Ankara: İçişleri Bakanlığı. www.icisleri.gov.tr adresinden alındı

TDK. (2021). https://sozluk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 22.09.2021

Turku, H. (2018). *The Destruction of Cultural Property as a Weapon of War ISIS in Syria and Iraq.* Washington DC,: Palgrave Macmillan.

Wali, A. A. (2018). Conservation and Rebuilding of Professional Capacity for Iraqi Cultural Heritage after the Threat and effect of ISIS. *Conference: 1st International Conference on the Enhancement of the Archaeological Heritage in Iraq* , (s. 1-8). Iraq.

www.aljazeera.com.tr. (2015). http://www.aljazeera.com.tr/haber/isid-3-bin-yillik-tarihi-kenti-yikiyor adresinden alındı. Erişim Tarihi: 17.09.2021

www.cnnturk.com. (2014). https://www.cnnturk.com/haber/dunya/diger-haberler/isid-mekkeyi-basacagiz-kabeyi-yakacagiz. adresinden alındı. Erişim Tarihi: 14.09.2021

www.haber7.com. (2014). https://www.haber7.com/ortadogu/haber/1178490-yunus-peygamberin-mezarini-yiktilar adresinden alındı. Erişim Tarihi: 17.09.2021

www.teftis.ktb.gov.tr. (1982) https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html adresinden alındı. Erişim Tarihi: 23.09.2021

YAVUZ, H. A. (2017). Bir Savaş Suçu Olarak Kültürel Miras Niteliğindeki Eserlere Yönelik Saldırı Eylemi. *Ankara Barosu Dergisi*(3), 161-196.

YUSUPOVA, A. (2017). Global threat: destruction of cultural heritage by ISIS. *Pathways to Peace and Security, 2*(53).
YÜCEL, Y., ve YEDİYILDIZ, B. (1988). Tarih ve Kültür. *Erdem Dergisi, 4*(10), 31-38

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

IRAK VE ŞAM İSLAM DEVLETİ'NİN (IŞİD) TERÖR SALDILARI ÜZERİNE BİR ANALİZ

Abdulkadir BAHARÇİÇEK[1]
Umut Turgut YILDIRIM[2]

ÖZET

Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD), Irak ve Suriye bölgeleri başta olmak üzere küresel düzeyde faaliyet gösteren ve temel amacı İslam ve hilafet devletinin kurulması olan bir terör örgütüdür. Örgütün tarihçesine bakıldığında 1990'lı yılların sonlarına doğru Ebu Mus'ab ez Zerkavi tarafından Tevhid ve Cihat Örgütü'nün kurulması ve bu örgütün 2004 yılında El-Kaide ile birleşerek Irak El-Kaidesine dönüşmesi iki önemli durak olarak öne çıkmaktadır. 2013 yılından itibaren Irak çevresinde gittikçe güçlenen IŞİD, 2014 yılında El-Kaide ile tüm bağlarını koparmış ve gerçekleştireceği eylemlerden El-Kaide'nin sorumlu olmayacağını açıklamıştır. Bu tarihten itibaren bağımsız bir örgüt haline gelen IŞİD, Müslümanların hilafet sancağı altında toplanması ve İslam devletinin kurulması olarak belirlenen temel amaçları gerçekleştirmek gayesiyle hem bölgesel hem de küresel nitelikte birçok terör eylemi gerçekleştirmiştir.

Bu çalışma IŞİD terör örgütünün El-Kaide ile bağlarını kopardığı 2014 yılından 2019 yılına kadar olan dönemde gerçekleştirdiği terör eylemlerinin analizine odaklanmıştır. Terör eylemi verilerine Global Terrorism Database, Statista, Our World in Data gibi bağımsız istatistik kurumlarından ve ulusal ve uluslararası haber sitelerinden ulaşılmıştır. Analize edilen eylemler doğrudan IŞİD kaynaklı olduğu kabul edilen terör eylemleridir. Çalışmada, belirlenen tarihler arasında eylemlerin hedef aldığı coğrafi konumlar incelenerek IŞİD'in terör eylemlerinin siyasal haritasının oluşturulması amaçlanmaktadır. Çalışmanın sonucunda IŞİD'in suikast, adam kaçırma, bombalı saldırı, intihar bombalı saldırı, silahlı saldırı, evlerin yakılması vb. gibi terör eylemlerinin yerküre üzerindeki coğrafi dağılımı ortaya koyulmuş ve bu eylemlerin Irak ve Suriye merkezlerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, IŞİD, Terör Saldırıları.

AN ANALYSIS ON THE TERORIST ATTACKS OF THE ISLAMIC STATE OF IRAQ AND AL-SHAM

ABSTRACT

The Islamic State of Iraq and Syria (ISIS) is a global terrorist group active in Iraq and Syria, with the primary objective of establishing an Islamic state and caliphate in these regions. The founding of the Tawhid and Jihad Organization by Abu Mus'ab ez Zarqawi in the late 1990s, and its transformation into Al-Qaeda in Iraq in 2004 by combining with Al-Qaeda, are two significant milestones in the organization's history. ISIS, which has been getting stronger around Iraq's provinces since 2013, severed all ties with Al-Qaeda in 2014 and declared that Al-Qaeda would not be responsible for its actions. Since then, ISIS has carried out numerous terrorist activities, both regional and global levels, to achieve the major aims of uniting Muslims under the caliphate and establishing the Islamic state.

This research includes the analysis of terrorist attacks committed by ISIS between 2014 and 2019 when it severed all links with Al-Qaeda. Data on terrorist attacks were derived from a number of sources, including the Global Terrorism Database, Statista, Our World in Data, and national and international news sites. The assessed attacks are terror attacks that are claimed to be attributed to ISIS directly. This study's goal is to create a political map of ISIS' terrorist activities by looking at the geographical places targeted by the incidents during the periods selected.

[1] Prof. Dr., İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, abdulkadir.baharçiçek@inonu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-5053-8069.
[2] Arş. Gör., İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, umutturgut.yildirim@inonu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-2676-7157 .

As a consequence of the research, the geographical distribution of ISIS attacks such as assassination, kidnapping, bomb attacks, suicide bomb attacks, armed attacks, house destruction, and so on has been shown throughout the world, with all these attacks concentrated in Iraq and Syria's districts.

Keywords: Terror, Terrorism, ISIS, Terrorist Attacks.

1. GİRİŞ

Irak ve Şam İslam Devleti terör örgütü birçok sivil ve askerin ölümüne neden olan küresel çapta terör eylemleri gerçekleştirmiş bir örgüttür. IŞİD'in 2013 yılında gerçekleştirdiği intihar saldırıları, bomba yüklü araçlarla düzenlenen saldırılar, el yapımı patlayıcılarla düzenlenen saldırılar, silahlı çatışmalar ve hapishane baskınları Irak'ta her ay yaklaşık 1000 kişinin ölümüne neden olurken sadece 2014 yılında yaklaşık olarak 12,000 Iraklı sivil örgütün saldırıları sonucunda hayatını kaybetmiştir (Kalaycı ve Gürler, 2014: 24). 2015 ve 2016 yıllarında da eylemlerine devam eden örgüt, Bağdat'ın popüler alışveriş merkezlerinin birinde gerçekleştirdiği bombalı araç saldırısında 300 sivili öldürmüştür. Örgüt yalnızca Irak ve Suriye'yle sınırlı kalmamış Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Afrika gibi diğer kıtalarda da büyük ölçekli terör eylemleri gerçekleştirmiştir. Paris'te 130, Brüksel'de 32, Florida'da 49, Nice'te 89 ve Berlin'de 12 kişi IŞİD'in gerçekleştirdiği saldırılar sonucunda 2015-2016 yıllarında hayatını kaybetmiştir (United States Department of State Publication, 2017: 405-406). IŞİD militanı bir intihar bombacısının 2017 yılında İngiltere'nin Manchester kentinde düzenlediği saldırıda 22 kişi ölmüştür. Bu yıllarda Suriye'de etkinliğini sürdüren IŞİD, 2018 yılının temmuz ayında gerçekleştirdiği eş zamanlı saldırılarda 200 kişiyi öldürmüştür. 2019 yılında da Sri Lanka da bazı kilise ve otellerde gerçekleştirilen intihar saldırılarında ise 250'den fazla kişi ölmüştür (United States Department of State Publication, 2020: 268). 2019 yılına kadar IŞİD hem yakın hem de uzak coğrafyasında sayısız terörist eylemi gerçekleştirmiştir. 2014 yılında Musul, Felluce ve Ramadi gibi bölgenin önemli kent merkezlerinin kontrolünü ele geçiren IŞİD'e karşı operasyonlar da yine bu tarihlerde başlamıştır. ABD destekli koalisyon güçlerinin (Suriye Demokratik Güçleri, Sahva Hareketi vb. gibi) 2014-2019 yıllarını kapsayan dönemde gerçekleştirdiği operasyonlarla alan hâkimiyeti sürekli azalan IŞİD, 2019 yılında elindeki son toprak olan Baghuz'u da kaybetmiş ve bölgede etkinliğini yitirmiştir.

Buna rağmen, örgütün etkinliğini yitirmesinden sonraki süreç dikkate alındığında IŞİD'in potansiyel tehdit olma niteliğini kaybetmediği görülmektedir. Birleşmiş Milletler Terörle Mücadele Ofisi Başkanı Vladimir Voronkov yaklaşık olarak 10.000 aktif militana sahip olan IŞİD'in istikrarlı olmasa da eylemlerine devam ettiğini ve küçük hücre yapılanmaları şeklinde Irak ve Suriye'nin sınır bölgelerinde varlığını sürdürdüğünü açıklamıştır (2020). IŞİD'in bölgede hala aktif olduğu ve tekrardan güçlenmek amacıyla faaliyetler yürüttüğü birçok uzman ve terörle mücadelede uzman kurum ve kuruluşlar tarafından da belirtilmektedir (Jeffrey, 2020; U.S. Department of State Briefing, 2021; Blinken, 2021). 2019 yılında bir video yayınlayan IŞİD lideri Ebu Bekir el-Bağdadi de IŞİD'in aktifliğini teyit eden açıklamalarda bulunmuştur. Zira Bağdadi'nin cihadın kıyamet gününe kadar edeceğinin altını çizmesi bu bağlamda okunabilmektedir (Wright, 2019). Bu nedenle IŞİD'in terör eylemlerinin hedef aldığı coğrafyaları tespit etmenin potansiyel tehdit olarak görülen örgütün gelecekteki eylemlerini tahmin ve analiz etme noktasında yararlı olacağı düşünülmektedir.

Buradan hareketle çalışma El-Kaide'yle bağların koptuğu 2014 yılından 2019 yılına kadar olan dönemde IŞİD'in gerçekleştirdiği terör saldırılarının analizine odaklanmıştır. Veriler Global Terrorism Database, Statista, Our World in Data gibi bağımsız istatistik kurumlarından ve küresel-bölgesel haber sitelerinden elde edilmiştir. Terörist eylemlerin kapsamı IŞİD'in bizzat sorumlu olduğu eylemlerle sınırlandırılmıştır. Çalışmada, belirlenen tarihler arasında eylemlerin hedef aldığı coğrafi konumlar incelenerek IŞİD'in terör eylemlerinin siyasal haritasının oluşturulması amaçlanmaktadır. Çalışmanın sonucunda IŞİD'in suikast, adam kaçırma, bombalı saldırı, intihar bombalı saldırı, silahlı saldırı, evlerin yakılması vb. gibi terör eylemlerinin coğrafik olarak yoğunlaştığı alanlar ortaya konulmuş ve örgütün terör saldırılarının siyasal haritası oluşturulmuştur.

2. IŞİD TERÖR ÖRGÜTÜ: İDEOLOJİ, AMAÇLAR VE JEOPOLİTİK

IŞİD isminin ortaya çıkışı yakın bir tarihe denk gelse de örgütün geçmişi 1980'li yıllardaki Sovyet Rusya-Afganistan çatışması ve ABD'nin Afganistan ve Irak müdahalesi gibi gelişmelere kadar uzanmaktadır. Örgütün ideolojik kodları ise daha eski olan Selefilik inancı üzerine inşa edilmiştir. Radikal Selefi metodu benimseyen örgüt şeriat temelinde bir İslam devleti kurmayı amaçlamaktadır.

2.1. IŞİD'in İdeolojik Kodları

IŞİD'in ideolojik kodları İslam'da Sünni inancın Selefîlik akidesine dayandırılmaktadır. Selefîlik ya da Selefîyye Türk İslâm Ansiklopedisinde "*İtikadi konularda Kur'an ve sünnetin lafzına bağlı olan ve te'vili kabul etmeyen ekol*" olarak tanımlanmaktadır (Özervarlı, 2020). Ayrıca Selefîyye din ve temel inançlar noktasında nasların dışına çıkılmaması gerektiğini ve bunları yeniden anlamlandırmak için akıl yürütmenin doğru olmadığını benimseyen ekoldür. IŞİD'i besleyen Selefi akım yalnızca İslam'ın ilk dönemlerindeki uygulamalarını kabul etmekte ve sonra gelen tüm yenilikleri reddetmektedir. Bu ekolde İslam'ın özüne zarar veren bu bid'atlerin (sonradan türeyen şeyler) ortadan kaldırılması ve öze dönüş arzulanmaktadır. Kendinden olmayanı net bir dille tekfir eden Selefi anlayış, Kâfire karşı cihadı tüm Müslümanların görevi saymakta ve bu görevi kabul etmeyenlerinde de öldürülmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır (Freidland, 2015: 12-14).

IŞİD bağlamında değerlendirildiğinde Selefîliğin geleneksel anlayışından ziyade modern dönemdeki radikal yorumları kastedilmektedir ki bunları temelde ikiye ayırmak gerekmektedir: Suudi Selefîlik ve Cihadi Selefîlik. Selefîliğin bu iki farklı biçimi de kaynağını Vehhâbîlikten alır. Vehhâbîlik de İbn-i Temiyye'nin düşüncelerinden ilham alan Muhammed bin Abdülvahhab tarafından siyasallaştırılmış bir dini-siyasi akımı ve Selefi anlayışı yansıtmaktadır (Koca, 2015: 23). İki kanat da iman nazariyesinde, bid'atlar hususunda ve usûl ve fıkhi konularda birbirlerine benzese de Cihadi Selefîlik tekfir, siyaset ve cihad meselelerinde diğerinden farklılaşmaktadır (Büyükkara, 2004: 208). Cihadi Selefîlik Usame bin Ladin'in de öncülerinden olduğu Selefi anlayıştır. Cihadi Selefilere göre Suudi Selefîlik inancına sahip olanlar dini meşruiyetini yitirmişlerdir. Bunlar Batılı devletlerin kontrolü altındadırlar. Bu nedenle başta Batılı devletler olmak üzere mürted ve kâfirlere karşı küresel cihad ilan edilmelidir (Biçer, 2015: 6-7). Cihadi kanatta tekfir yalnızca bireylere yönelik değil devletler ya da kurumlara da yöneliktir diğer ifadeyle genelleyici bir eğilim taşır. Suudi Selefîlikte ise tekfir daha "ölçülü" bir haldedir. Örneğin Cihadi Selefîler düşmanlarla fiili mücadeleyi ve cihadı Müslümanların yükümlülüğü olarak görürken, Suudiler için bu şartlar henüz oluşmamıştır (Büyükkara: 2004: 223).

Cihad şartlarının oluştuğu yönündeki kanaatin Cihadi Selefîler tarafından benimsenmesi de birtakım nedenlere bağlanabilir. Bu minvalde, 1970'li yıllarda yükselişe geçen İslamcılık ideolojisinin İran İslam Devrimi'nde olduğu gibi Ortadoğu ve çevresinde büyük yankı uyandırması ve nihayetinde başarıya ulaşmasının Selefîlerde kendinden olmayana karşı mücadeleye duyulan inancı pekiştirdiği ifade edilebilir. Yine Sovyetlerin ve ABD'nin Afganistan'a müdahalesi de Selefîliğin radikalleşmesinin temel gerekçelerinden biri olarak sıralanabilir. Nitekim günümüzde Cihadi Selefîliği benimseyen çoğu radikal grup ve terör örgütü de bu gelişmeler sonrasında güç kazanmıştır.

IŞİD, Selefîliğin radikal ve savaşçı eğilimlerini diğer ifadeyle Cihadi Selefîliği ideolojisinin merkezine koymuştur. Bu minvalde IŞİD'in düşünce yapısını şekillendiren itikadî görüşlerini diğer ifadeyle ideolojik kodlarını genel anlamıyla aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Biçer, 2015: 9-10; Sabah, 2014):

1. Şirkin her türlüsü ortadan kaldırılmadır,
2. Şiiler/Rafiziler şirk ve ridde toplumlarıdır,
3. Haricilik ve Mürcie temel hedeflerdendir,
4. Allah'ın indirdikleri ile hükmetmeyenler, kâfirlerdir,
5. Hizb-i İslami, Hizbü-l Mutlak, Düleymi, Haşimi, Allavi, Caferi ve diğerleri gibi siyasallaşan gruplar, mürted ve kâfirdirler,
6. Batı ile işbirliğine girenler kâfirdirler,
7. Endülüs Devletinin yıkılmasından itibaren İslam ülkelerinin kurtulması için cihad, farz-ı ayndır,
8. Mevcut İslam ülkelerinin yöneticileri mürted ve kâfirdir, fakat halkı değildir,
9. Mevcut İslam ülkelerinin ordusuyla savaşmak, Haçlılarla savaşmaktan daha vaciptir,
10. Diğer İslami gruplar tek çatı altında toplanmadığı için isyancılardır.

IŞİD'in ideolojisinin kodları tespit edilirken ideolojilerin dünyayı anlama ve tespitlerde bulunma, üst amaç belirleme ve bu amaca ulaşmak için yöntem önerme gibi temel özellikleri dikkate almak gerekir. Buna göre, IŞİD mevcut düzeni Selefîlik anlayışı gerekçesiyle İslam'a uygun bulmayarak bir durum tespiti öne sürmektedir. Bu düzenin aktörlerini mürted ve kâfir olmakla itham eden örgüt kendisinden olmayanın meşruiyetini de kabul etmemektedir. Dolayısıyla mevcut düzen örgüte göre İslam'a zarar vermektedir ve değiştirilmesi gerekmektedir. Ulaşılmak istenen amaç IŞİD'in ideolojisine göre İslam Devletini kurmak ve hilafeti ilan etmektir. Bu amaca ulaşmanın yolu da cihaddan geçmektedir.

Resim 1: IŞİD'in İdeolojik Kodlarının Kelime Bulutu

Kaynak: Örgütün ideolojik kodları dikkate alınarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur[1].

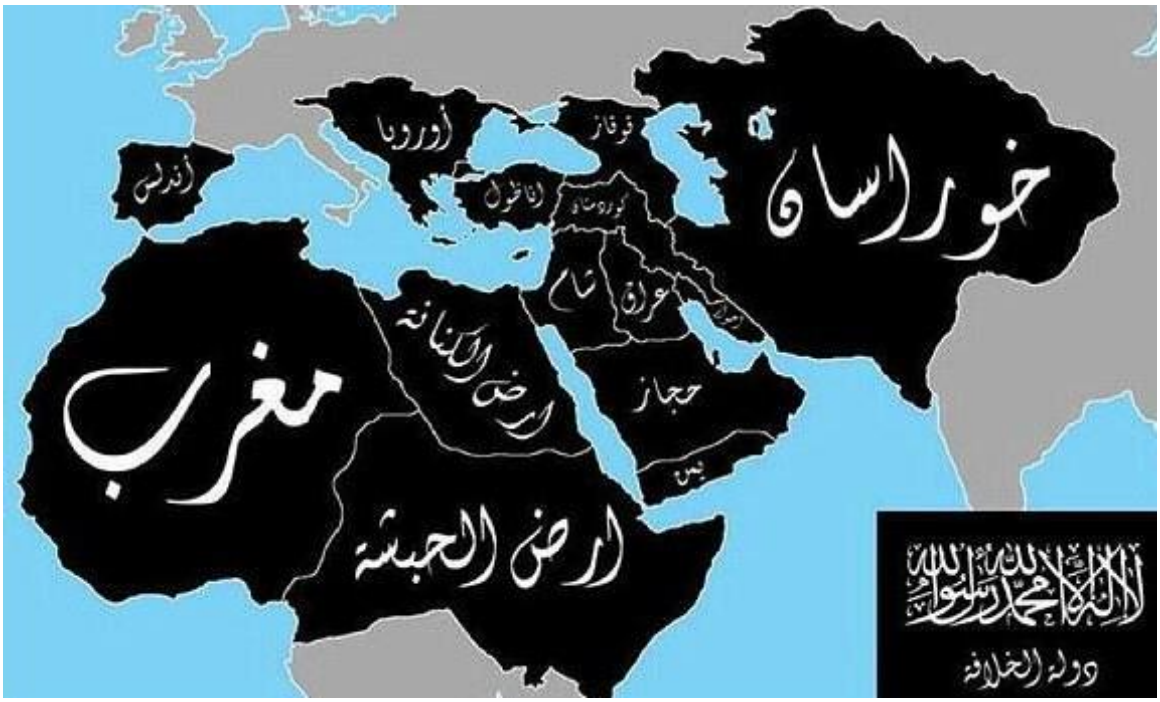
Yukarıdaki maddeler dikkate alındığında dini referanslı diğer radikal gruplarda olduğu gibi IŞİD'in de ötekileştirmeye dayalı ideolojik eğilimi tespit edilebilmektedir. Bu eğilim düşman belirleme, kendinden saymama ve dışlama pratikleriyle dışa vurulmaktadır. Nitekim bu dışlama pratiği IŞİD'in ideolojik kodlarının tümevarımının bir sonucu da olarak ifade edilebilir. Bu ideolojik kodlar, IŞİD'e ulaşılması gereken küresel amaçlar yüklemektedir.

[1] Word Art programı ile oluşturulmuştur. Bkz. https://wordart.com/

2.2. IŞİD'in Amaçları

IŞİD'in bu amaçlardan diğerlerine önceliği de Sünni İslam halifeliğinin ve devletinin yeniden tesis edilmesidir. Kurulması amaçlanan bu sistemde din ve devlet birbirinden ayrı değildir ve sistem şeriat esasları doğrultusunda yapılandırılmakta ve yönetilmektedir (Karakaya, 2019: 171). IŞİD'in hilafet devleti tüm Müslümanlar üzerinde otorite sahibi olma misyonunu da üstlenmektedir. Ayrıca nüfus çoğunluğu Müslüman olan ülkeler de bu devletin kontrolü altındaki bölgeler olarak alınmaktadır. 2014'teki sözde hilafet ilanından sonra örgüt lideri el-Bağdadi Afganistan, Cezayir, Mısır, Libya, Nijerya, Pakistan, Sudi Arabistan, Yemen ve Kafkas bölgesini devletin *wilayah*[2] ları olarak sayarak örgütün bu amacını açıkça beyan etmiştir (Byman, 2016: 78). Bu amaç doğrultusunda örgütün kurmayı planladığı hilafet devletinin kapsadığı coğrafi alan ve sınırları aşağıda Harita 1'de gösterilmektedir.

Harita 1: IŞİD'in Planlanan Hilafet Devleti Haritası

Kaynak: ThirdPosition Twitter hesabından aktaran Milliyet'ten (2014) alıntılanmıştır.

Örgü, yayın organlarından biri olan *Dabiq* dergisinde bu devletin tesis edilmesi amacıyla izleyeceği stratejileri yayımlamıştır. Bu strateji 5 adımdan oluşmaktadır. Bu adımlar sırasıyla; Hicret, Cem/Birleşmek, Tağutu istikrarsızlaştırmak, Devlet/Temkin ve Hilafettir (Dabiq'tan akt. Şenol, Erdem ve Erdem, 2016: 285). Hicret aşaması halifeliğin kurulması için ideal bölgeye göç edilmesinin gerekliliğini ifade etmektedir. Cem, bu bölgede toplanıp devletin kurulması için gerekli olan organizasyonların inşa edildiği süreci tanımlamaktadır. Bir sonraki adımda ideal bölgedeki yönetimlerin yıpratılması ve otoritelerinin ortadan kaldırılması öngörülmektedir. Hilafetin ilanından önceki son aşama bölgenin, kaynakların ve toplumun tamamen kontrol altına alınarak alternatif bir İslam Devleti'nin kurulması olarak belirtilmiştir. Son olarak da bu bölgede hilafetin ilan edilmesi planlanmaktadır (Kamolnick, 2017: 143-144).

IŞİD'in halifeliği kurarak tüm Müslüman toplumları tek bir çatı altında toplayan bir yapıyı oluşturmayı planladığı ifade edilebilir. IŞİD'e göre bu doğrultuda atılacak ilk adım Müslüman toplumları Batı'nın etkisinden kurtarmaktır. Kurtarılan bu alanlarda Selefîliği yaymak da bir sonraki aşama olarak ifade edilmektedir (Swift, 2016). Hilafetin ilanıyla takip

[2] İl, valilik, vilayet ve eyalet kelimelerinin Arapçadaki anlamını ifade eden sözcük.

edilen sürecin nihai amacı da bu hilafet devletinin sınırlarını genişletmeye odaklanmaktadır. Hilafetin ilanından sonra da IŞİD, hilafet sınırlarına dâhil olmayan bölgeleri istikrarsızlaştırma politikası izleyerek gücünü sağlamlaştırmayı ve küresel hilafet devletinin sürekliliğini de sağlamayı amaçlamaktadır (Gunaratna, 2016: 7). Yukarıdaki harita da IŞİD'in bu küresel hilafet devletinin nihai sınırlarını göstermektedir.

Diğer taraftan IŞİD'in kısa, orta ve uzun vadede belirlediği amaçları da bulunmaktadır. Örgütün kısa vadeli hedefleri, kurulduğu dönemde kontrol ettiği toprakları savunmak ve Irak ve Suriye'den oluşan hâkimiyet alanını genişletmek üzerine kurulmuştur. Orta vadede belirlenen hedef, Irak ve Suriye'de cereyan eden mezhepsel çatışmaları kullanarak bu bölgeleri tamamına hükmetmektir. Sonrasında hükmettiği alanlara komşu olan Sünni ülkelere doğru genişlemek de IŞİD'in uzun vadeli hedeflerindendir (Freidland, 2015: 15-16). Son olarak yukarıda ifade edilen IŞİD'in ideolojik kodlarından hareketle, örgütün kendine atfettiği hedefler şu şekilde sıralanabilir: İslam dininin "tüm kötülüklerden" arındırılması, şirkin ortadan kaldırılması, Müslüman devletlerin İslam karşıtı yönetimlerin etkisinden kurtarılması, Müslümanların İslam'a "uygun" yaşayacağı yeni bir düzenin tesisi ve tüm dünyanın Allah'ın indirdikleri ile yönetilmesi. İdeolojisi doğrultusunda belirlenen bu amaçları gerçekleştirmeyi küresel cihad söylemi üzerine konumlandıran IŞİD, böylelikle ideolojisini pratiğe dökme imkânı bulmuştur. Örgütün 2014'ten 2019'a kadar olan dönemde kontrol ettiği coğrafya dikkate alındığında bu durum daha anlaşılabilir hale gelmektedir.

2.3. İdeolojiden Pratiğe IŞİD'in Jeopolitiği

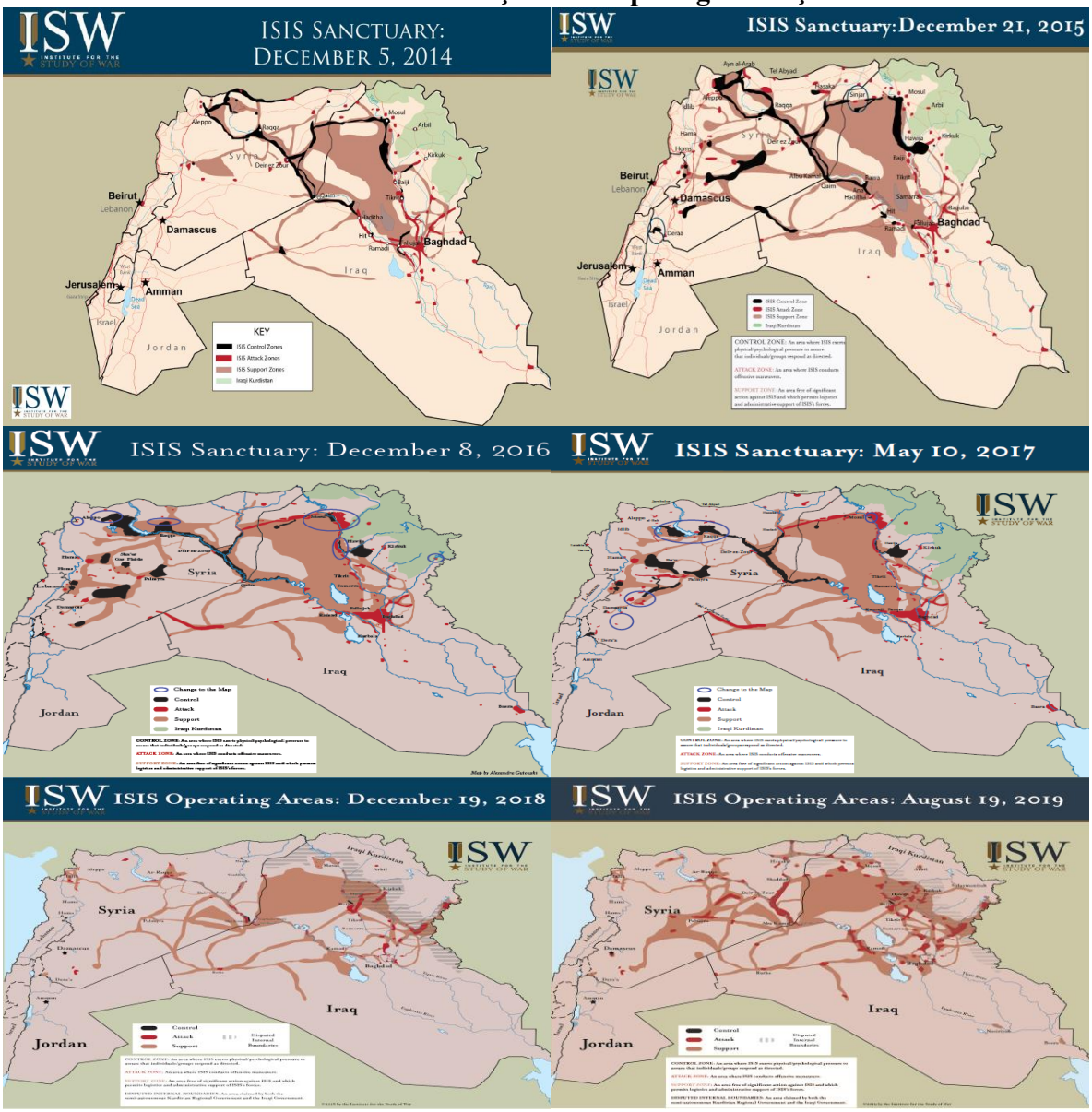
Örgütün ideolojisinin pratiğe dönüşüm sürecinin hazırlık aşaması bu dönemde bölgede cereyan gelişmelerden bağımsız değildir. Bu gelişmelerden öne çıkanlar ABD'nin Irak işgali ve sonrasında bölgeden çekilmesiyle oluşan istikrarsız yönetim yapısı ile mezhepsel çatışmalar, Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı olarak belirlenebilir. Bu gelişmelerin her biri IŞİD'in ortaya çıkışında dönüm noktaları olarak değerlendirilebilir.

IŞİD'in kurulmasına varan sürecin ideolojik ve fikri temelleri oldukça eskilere dayandırılabilse de Ürdünlü Ebu Mus'ab ez Zerkavi'nin Tevhid ve Cihad Örgütü'nü kurması örgüt tarihinin ilk görünür olayı olarak alınmaktadır. El-Kaide'yle 2004 yılında bir araya gelen Zerkavi'nin örgütü bu tarihten itibaren Irak El-Kaidesi ismini almıştır. IŞİD'in seleflerinden olan Irak el-Kaidesi'nin lideri Zerkavi, ABD'nin Afganistan işgali sonrasında Irak'a geçmiş ve Irak'ın işgali sırasında ABD'ye karşı başlayan direnişte aktif rol almıştır. Zekavi'nin buradaki mücadelelerinde elde ettiği başarılar Irak'ta Sünniler arasındaki ününü ve desteğini arttırmıştır (Wiss ve Hassan, 2016: 65). Böylelikle bölgede belirli derecede etki kapasitesine ulaşan Zerkavi'nin örgütü zamanla Irak İslam Devleti (IİD) adını almıştır. 2006'da Zerkavi'nin ölümüyle IİD'nin başına geçen Ömer el-Bağdadi döneminde örgüt ABD ve yerel grupların saldırıları nedeniyle güç kaybetmiştir. 2011 yılında ABD'nin Irak'tan çekilmesi IİD için bir diğer dönüm noktası olmuştur. IİD'ye ciddi anlamda güç kaybettiren Sahva (Uyanış) Hareketi ABD'nin geri çekilmesiyle etkinliğini yitirmiş, bölgede bir otorite boşluğu oluşmuş ve mezhepsel çatışmalar giderek alevlenmeye başlamıştır. Zira Irak'ta Şii yönetimin Sünnilere ve Suriye'de Beşer Esed'in de muhaliflere yönelik baskıcı uygulamaları muhaliflerde marjinalleşme ve sonrasında radikalleşme eğilimini hızlandırmıştır. Özellikle bu grupların ortak zihninde yer edinen "çaresizlik hissi", bölgede cereyan eden iç karışıklar, mezhep savaşları ve çatışmaların da etkisiyle bölgedeki grupların radikalleşme düzeyinin artmasına sebebiyet vermiştir (Luizard, 2018: 72-75). Bu dönemde patlak veren Arap Baharı'yla Ortadoğu'da yaşanan kaos süreci ve Suriye İç Savaşı'nın getirdiği güvenlik sorunları Ebu Bekir el-Bağdadi yönetimindeki IİD'nin güçlenmesinin önünü açmıştır (Karakaya, 2019: 160). Bu süreçte gittikçe güçlenen IİD, 8 Nisan 2013'te Suriye'de El-Kaide'nin bir kolu olarak faaliyet yürüten Ebu Muhammed el-Cevlani önderliğindeki El-Nusra örgütüyle birleştiklerini

açıklamıştır. Irak ve Suriye cephelerinden oluşan Irak ve Şam İslam Devleti de bu tarihte resmen ilan edilmiştir (BBC News, 2015). Fakat el-Cevlani El-Nusra'nın feshedilmeyeceğini, El-Kaide'ye bağlı kalacaklarını ve dolayısıyla El- Bağdadi'yle birlikte hareket etmeyeceğini açıklamıştır. El- Kaide lideri Eymen ez Zevahiri de hem el-Cevlani'nin hem de el-Bağdadi'nin kendilerine haber vermeden yaptığı bu açıklamalarda hata yaptıklarını ifade eden bir bildiri yayımlamıştır. IŞİD'in feshedilmesinin gerekliliği ve Cevlani'nin komutanlığının sorgulanacağını da bu bildiride yer almıştır (TimeTürk, 2013). IŞİD, Zevahiri'nin bu açıklamasına rağmen örgütü feshetmemiş ve buna karşılık olarak El-Kaide 2014 yılında IŞİD ile arasında organik hiçbir bağının olmadığını açıklamıştır. IŞİD bu tarihten itibaren Ortadoğu'da oluşan yeni tabloda farklı bir aktör olarak öne çıkmıştır (Miş ve Özdemir, 2014: 212-213).

El-Nusra ve Ahrar el-Şam gibi bölgedeki diğer radikal gruplarla çatışma yoğunluğunu arttıran IŞİD, Felluce ve Ramadi kentini ele geçirmiş ve Ramadi'yi başkent ilan etmiştir. 2014'te Musul, Tikrit, Sincar ve Zumar'ı da kontrolü altına alan IŞİD'in alan hâkimiyeti giderek artmaya devam etmiştir (BBC News, 2019a). Örgüt gücünün zirvesindeyken Suriye ve Irak'ta 100 bin kilometrekareyi aşan bir alanı ve yaklaşık olarak 8 milyona yakın bir nüfusu kontrol ediyor hale gelmiştir (Evrensel, 2019). Aşağıda Harita 2'de IŞİD'in 2014-2019 yılları arasında kontrol ettiği, saldırılarının yoğunlaştığı ve destek aldığı alanlar gösterilmektedir.

Harita 2: 2014-2019 Yılları Arasında IŞİD'in Jeopolitiği: Genişleme ve Daralma

Kaynak: Institute for the Study of War[3] (2021) dan alıntılanmıştır.

Haritalar dikkate alındığında, 2014 ve 2015 yılları IŞİD'in alan hâkimiyetinin en geniş olduğu yıllar olarak öne çıkmaktadır. Bu yıllarda örgütün bölgede etki kapasitenin yüksek olduğu görülmektedir. 2016 ve 2017 yıllarında kontrol ettiği toprakların bir kısmını kaybeden IŞID'in 2018 ve 2019 yıllarında hâkimiyeti altındaki coğrafyanın çoğunu yitirdiği görülmektedir.

2014 yılında bölgesel ve küresel aktörler IŞİD'in hızlı yükselişinin önüne geçmek amacıyla bir koalisyon gücü oluşturmuştur. İçlerinde ABD, Fransa, İtalya, Almanya ve Türkiye gibi ülkelerin de olduğu 66 ülkeden oluşan bu koalisyon IŞİD'i yok etmek amacıyla bölgeye bir dizi operasyon düzenlemiştir (McInnis, 2016: 1). Doğal Kararlılık Harekâtı (Operation Inherent Resolve) olarak adlandırılan bu operasyonlar IŞİD'in bölgedeki hâkimiyetinin 2015'ten itibaren gerilemesinde ciddi rol oynamıştır (Lamothe, 2015). IŞİD karşıtı grupların saldırıları örgütü askeri, siyasi ve ekonomik yönden yıpratmış ve bölgesel jeopolitiğin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Örgütün yayıldığı coğrafya gittikçe küçülmeye başlamıştır.

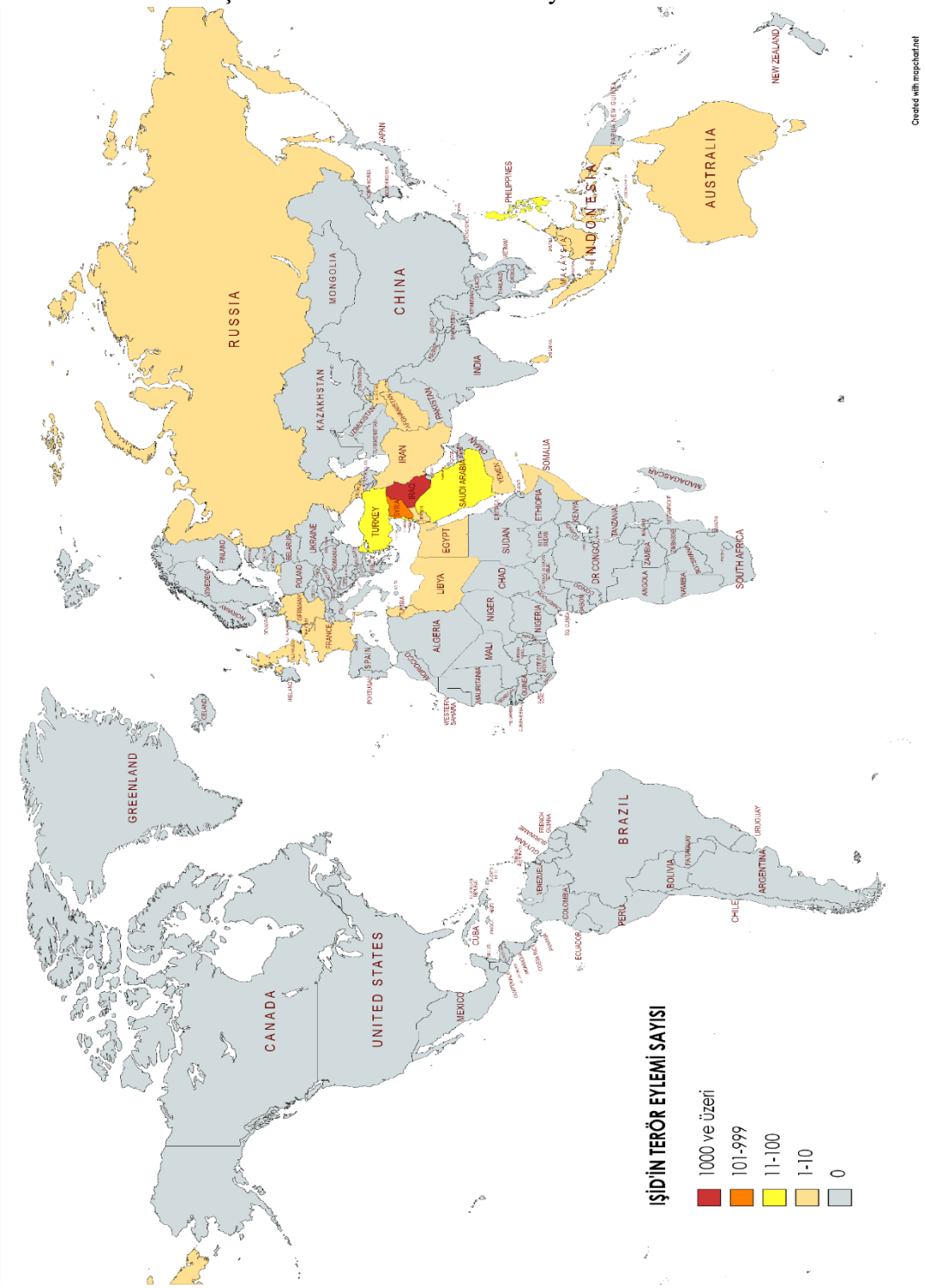
[3] Haritaları görmek için bkz. https://www.understandingwar.org/project/isis-sanctuary-map

Koalisyon güçleri 2017 yılının sonuna kadar IŞİD'i Tel Abyad, Sincar, Felluce, Rakka, Sirte, Dabiq ve Musul gibi önemli kent merkezlerinden çıkarmıştır. Musul ve Rakka'nın kaybedilmesi IŞİD'in düşüşünü tescillemiştir. Zira ciddi anlamda stratejik öneme sahip olan bu merkezlerin IŞİD'in kontrolünden çıkması, örgütü dini ve siyasi profili bağlamında olumsuz etkilediği ifade edilebilir (Yeşiltaş ve Öncel, 2017: 15). Yine bu yılın sonlarına doğru koalisyon güçlerinin saldırıları sonrasında yaklaşık olarak 80.000 IŞİD militanının etkisiz hale getirildiği açıklanmıştır (The Straitstimes, 2017; Wilsoncenter, 2019). 2019 yılında elindeki son toprak olan Baghuz'u da kaybeden IŞİD'in aynı yıl 26 Ekim'de lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'nin Suriye yakınlarında öldürüldüğü açıklanmıştır (BBC News, 2019). Böylelikle 2014'ten beri Irak ve Suriye'de birçok bölgeye hükmeden IŞİD'in toprak hâkimiyeti de büyük oranda sona ermiştir.

3. IŞİD'İN TERÖR SALDIRILARININ SİYASAL HARİTASI

IŞİD, benimsediği Cihadi Selefîyye ideolojisine uygun biçimde şiddeti araçsallaştırarak hedeflerine ulaşmayı amaçlayan bir terör örgüt olarak tanımlanabilir. Bu anlamda IŞİD tekfir ettiği diğer ifadeyle kâfir ilan ettiği toplumlara karşı küresel cihad anlayışı gereği terörist saldırılar düzenlemiştir. 2019 yılı itibarıyla IŞİD'in terör saldırıları nedeniyle yaklaşık olarak 30.000 kişinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir (The Institute for Economy & Peace, 2020: 16). IŞİD'in kullandığı terör yöntemlerinden el yapımı patlayıcılarla saldırı, suikast, ev ve binalara roketli saldırı, silahlı gruplarla saldırı, bomba yüklü araçlarla saldırı, keskin nişancıyla saldırı, intihar bombacılarıyla saldırı, adam kaçırma, sabotaj ve kundaklama öne çıkanlardır (Statista.com, 2014). IŞİD kuruluş ve yapılanma sürecini yerel düzeyde gerçekleştirmiş olsa da zamanla küresel çapta gerçekleştirdiği terör eylemleri ve etkili propaganda uygulamaları sayesinde tüm dünyada tanınır hale gelmiştir. Örgütün kurulduğu yıllardaki terör eylemleri Irak ve Suriye başta olmak üzere çoğunlukla Ortadoğu bölgesiyle sınırlıyken, giderek genişleyen eylem haritası oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Bu alan aşağıda Harita 3'te gösterilmektedir.

Harita 3: IŞİD'in Terör Saldırılarının Siyasal Haritası: 2014-2019

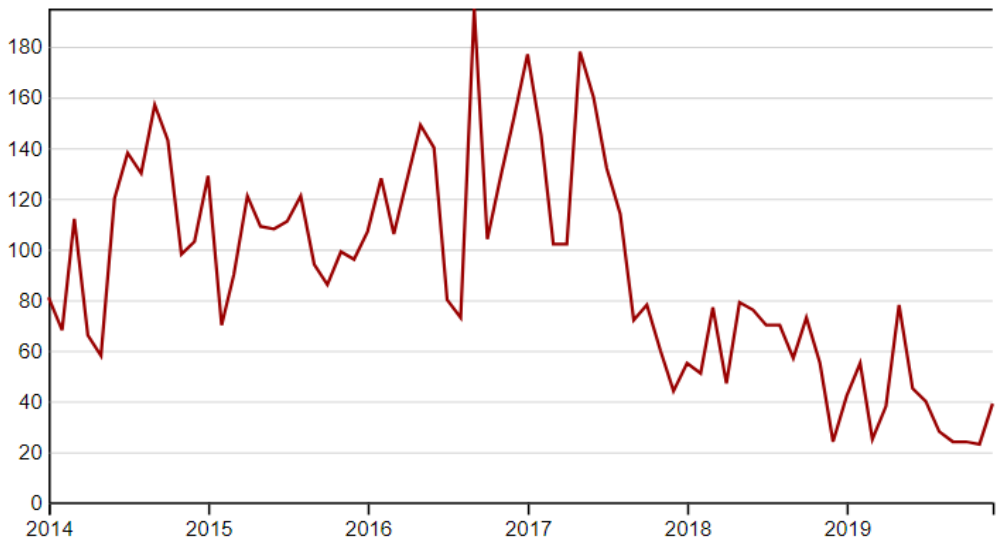
Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur[4].

IŞİD 2014-2019 yılları arasında toplamda 6556 terör eylemi gerçekleştirmiştir (Global Terrorism Database; 2021a, Statista. com, 2021; Ritchie, Hasell, Appel ve Roser; 2019). Bu eylemlerden 28 farklı ülke etkilenmiştir. Yukarıdaki haritada bu ülkeler farklı renklerle gösterilmektedir. IŞİD'in 1000 ve daha fazla sayıda terör saldırısı gerçekleştirdiği ülkeler

[4] Terör saldırılarına ilişkin veri seti Global Terrorism Database, Statista.com ve Our World in Data veri tabanlarından alınmıştır.

Kırmızı ile renklendirilmiştir. Bu ülkeler IŞİD'in *Çok Yüksek Yoğunluklu Eylem Alanı* olarak tanımlanmaktadır. Irak bu kategoriye giren tek ülkedir. Turuncu ile renklendirilen ülkelerde örgütün saldırı sayısı 101 ile 999 arasındadır. Bu ülkeler ise IŞİD'in *Yüksek Yoğunluklu Eylem Alanı* olarak tanımlanabilir. Suriye de bu kategorideki tek ülkedir. Sarı ile renklendirilen ülkeler IŞİD'in *Orta Yoğunluklu Eylem Alanını* göstermektedir. Eylem sayısının 11 ile 100 arasında olduğu Türkiye, Lübnan, Filipinler ve Sudi Arabistan bu alana dâhildir. Açık Turuncu olan ülkeler IŞİD'in *Düşük Yoğunluklu Eylem Alanını* göstermektedir. Eylem sayısı bu ülkelerde 1 ile 10 arasındadır. Rusya, Fransa, Almanya, İsrail, Mısır, İngiltere ve İran gibi ülkeler bu alandaki ülkelerden bazılarıdır. Gri renk ise IŞİD'in bu yıllar arasında saldırı düzenlemediği ülkeleri belirtmektedir. IŞİD'in 2014-2019 yılları arasında gerçekleştirdiği terör eylemlerinin sayısal dağılımı aşağıda Grafik 1'de gösterilmektedir.

Grafik 1: IŞİD'in Terör Saldırılarının 2014-2019 Yılları Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Global Terrorism Database (2021b) veri tabanından alıntılanmıştır.

IŞİD'in 2014-2019 yılları arasında her ay yaklaşık olarak 91 terör eylemi düzenlediği görülmektedir. Bu eylemlerin yoğunluğu 2016 yılının ortalarında zirveye ulaşmış, 2017 yılının ortasından itibaren de düşüşe geçmiştir. Bölgede IŞİD karşıtı koalisyonların saldırıları sonucunda nüfuz alanını, askeri kapasitesini ve militan gücünü ciddi anlamda kaybeden örgütün 2018 yılından itibaren terör saldırılarının sayısı belirgin anlamda düşmüştür.

IŞİD'in terör eylemleri, örgütün yayılmacı ve saldırgan politikasının bir sonucu olarak okunabilir. IŞİD terör saldırıları gerçekleştirerek Sünni Arapların çoğunlukta olduğu şehirleri kontrol altına almayı, örgüte karşı savaşan grupları yok etmeyi ve siviller üzerinde olabildiğince fazla psikolojik baskı oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda örgüt 5 adımdan oluşan bir strateji belirlemiştir. Bu stratejinin izlediği yol şu şekildedir: Irak ve Suriye dışında da şehirlerin ele geçirilmesi, küresel terör eylemlerinin arttırılması, Irak ve Suriye'de kilit konumda olan şehirlerin savunmasının yürütülmesi, IŞİD'e karşı savaşan güçlerin yıpratılması ve dini rakiplerin sindirilmesi (Cafarella, Wallace ve Zhou, 2019: 13). Nihai amacı devlet kurmak olan örgüt, bölgesel düzeyde toprak kazanmak ve hâkimiyet alanını genişletmek amacıyla eylemlerini gerçekleştirmektedir (Abubaker, 2019: 156). Terör saldırılarının siyasal haritasında gösterildiği gibi terör saldırılarının öncelikle Irak ve Suriye'de yoğunlaşması örgütün bu amacının eylemsel düzeydeki karşılığı olarak ifade edilebilir.

IŞİD'in terör eylemlerinin hedefleri ile örgütün benimsediği ideoloji arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. IŞİD, ideolojisine itaat etmeyen herkesi düşman ilan etmektedir. Örgüt düşman algısı üzerinden dünyayı temelde iki tanım çerçevesinde okumaktadır: Dawlat al-Islam (İslam Devleti) ve Dawlat al-Kufr (İslam Dışındaki Devletler) (Muir, 2017). Örgütün inancına göre Dawlat al-Kufr savaşılması gereken coğrafyayı ifade etmektedir. Nitekim IŞİD de bu bölgeleri Arapçada Savaş Evi anlamına gelen *Dar'al Harb* ile tanımlamaktadır. Sunni Selefi İslam'ın hüküm sürdüğü alanlar ise *Dar'al Islam* yani Barış Evi olarak ifade edilmektedir (Ahmad, 2008: 5-6). Örgütün düşman belirleme ya da kendinden olmayanı dışlama pratiğinin temelini bu iki tanım oluştursa da IŞİD'in terör eylemlerinin hedef kitlesi önem derecesi bağlamında da sınıflandırılmıştır. Bu minvalde IŞİD'in öncelikli olarak düşman tanımında Sünni olmayan Müslümanlar bulunmaktadır. Yukarıda IŞİD'in ideolojik kodlarının değinildiği bölümdeki "*Hizb-i İslami, Hizbü-l Mutlak, Düleymi, Haşimi, Allavi, Caferi ve diğerleri gibi siyasallaşan gruplar, mürted ve kâfirdirler" "Mevcut İslam ülkelerinin ordusuyla savaşmak, Haçlılarla savaşmaktan daha vaciptir"* ve *"Şiiler/Rafiziler şirk ve ridde toplumlarıdır"* bu ifadeler, örgütün eylem planındaki öncelikleri yansıtmaktadır. Örgüte göre yakın çevrede Selefiliğin IŞİD tarafından benimsenen inancını reddeden İslam toplumları ve devletlerinin tamamı mürteddir ve onlarla savaşılması gerekmektedir. Bu toprakların kontrol altına alınması ikinci adıma geçişte ciddi motivasyonu kaynağı olarak açıklanmaktadır (Shamieh ve Zoltan, 2015: 369). IŞİD'e göre hem fiili olarak hem de değerler noktasında Batı'nın etkisi altında olan Müslüman çoğunluğa sahip devletler, gruplar ve örgütler öncelikli olarak mücadele edilecek olanlardır. Bunlar İslam'a zarar vermektedirler. IŞİD'in ideolojisine göre Müslüman olmayanlardan önce bu toplumlar arındırılmalıdır. Örneğin Hamas, IŞİD'in açıklamalarında dinden çıkanlar olarak tanımlanmaktadır (Mamouri, 2014). Ek olarak, IŞİD'e göre Şii düşünce sistematiği bir sapkınlık olarak tanımlanmakta ve bu sapkınlıklara karşı cihad etme onaylanmaktadır (Akyol ve Tekin, 2021: 53). IŞİD'in sahiplendiği bu ideolojisinin gerçekleştirdiği terör saldırılarının hedef aldığı coğrafyalar dikkate alında, pratiğe dönüştürülebildiği görülmektedir.

Cihatçı Selefilik doğrultusunda IŞİD için belirlenen düşman profilleri de birbirinden farklılaşmaktadır. IŞİD'e göre Müslüman dünyasında "kâfir ve mürted rejimler" öncelikli düşmanlardır. Irak, Suriye, İran, Afganistan, Türkiye, Lübnan ve Libya gibi ülkeler bu bağlamda IŞİD'in birinci derecedeki düşmanlarıyken Amerika Birleşik Devletleri, İsrail ve İngiltere gibi Müslüman olmayan ülkeler ise ikinci derece düşman olarak tanımlanmaktadır (Hove, 2018: 16-17). Yukarıdaki siyasal harita dikkate alındığında da IŞİD'in terör eylemlerinin öncelikle Irak ve Suriye'de yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bölgeler örgütün çok yüksek ve yüksek yoğunluklu eylem alanları olarak belirmektedir. ABD, İsrail, Rusya ve İngiltere gibi "ikinci derecede düşman" tanımına giren ülkelerde ise 6 yılda gerçekleştirilen eylem sayısı oldukça düşüktür. Bu doğrultuda tekfirci anlayışın örgütün eylemselliğini şekillendirdiği ifade edilebilmektedir. IŞİD'in hedefleri dikkate alınarak değerlendirildiğinde yakın çevrenin öncelikli düşman ilan edilmesinin gerekçeleri de tespit edilebilmektedir. Zira IŞİD kuruluşunu izleyen süreçte elde ettiği siyasi coğrafyayı savunmak ve Irak ve Suriye'den oluşan siyasi otoritesini genişletmek amacındadır. Orta vadede Irak ve Suriye'de cereyan eden mezhepsel çatışmalar üzerinden otoritesini sağlamlaştırmak isteyen örgüt, bir sonraki aşamada siyasi coğrafyasına komşu olan Sünni ülkelere doğru genişlemek eğilimindedir (Freidland, 2015: 15-16). Bu teritoryal genişleme hedefi IŞİD'in terör saldırıları hedeflerini de belirlemiştir. Dolayısıyla örgütün terör saldırıları ile ideolojisinin belirlediği teritoryal genişleme stratejisi arasında birbiriyle örtüşen bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

4. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Küresel terörizmde yaşanan dönüşümün önemli lokomotiflerinden biri olan IŞİD, 1990'lı yılların sonlarında Irak merkezli Tevhid ve Cihad yapılanmasından gelişmiş, zamanla

Irak el-Kaidesi, Irak İslam Devleti, Irak ve Şam İslam Devleti ve İslam Devleti isimlerini alan küresel bir terör örgütüdür. Selefîyye temelli ideolojisinin IŞİD'e ulusal sınırları aşan evrensel bir misyon yüklediği görülmektedir. İslam ümmetinin yeniden kurulacak bir hilafet devleti altında birleştirilmesi de bu misyonun altını doldurmaktadır. IŞİD, Cihadçi Selefîlik referansıyla oldukça geniş bir coğrafyayı hâkimiyeti altına almayı amaç edinen yayılmacı bir politika sahiptir. Bu politika da örgütün harekât tarzını ve terör eylemlerinin hedef aldığı alanları şekillenmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ideolojisini şiddeti araçsallaştırarak pratiğe döken örgüt, gerçekleştirdiği terör eylemlerini küresel cihad söylemi üzerinden meşrulaştırmaya çalışmaktadır.

IŞİD'in ideolojisi ile teritoryal genişleme stratejisi arasında paralellik söz konusudur. Diğer ifadeyle IŞİD terör saldırılarını çoğunlukla küresel genişleme stratejisi doğrultusunda gerçekleştirmiştir. Örgütün sorumlu olduğu terör saldırılarının haritadaki dağılımı dikkate alındığında IŞİD'in cihad söylemiyle desteklediği devlet kurma idealine paralel pratiklere başvurduğu anlaşılabilmektedir. Ayrıca örgütün hedef kitlesindeki coğrafi çeşitliliğin gerekçesini IŞİD'in küresel hâkimiyet idealine bağlamak mümkündür. Nitekim örgütün bulunduğu coğrafyayla sınırla kalmayıp Avrupa, Afrika ve Asya kıtalarında terör eylemleri gerçekleştirmesi geniş bir alana yayılması planlanan hâkimiyetin belirtileri olarak okunabilmektedir.

Son olarak IŞİD'in söylemleri ile eylemeleri arasında belirli düzeyde bir uyumun söz konusu olduğu belirtilmedir. Terör eylemlerinin Irak ve Suriye'de yoğunlaşması örgütün öncelikle burada kurmak istediği İslam Devleti amacıyla yakından ilişkilidir. Sonrasında bu hilafet devletini yakın çevrede genişletmek isteyen örgütün eylemlerin bu söylemi tasdiklediği görülmektedir.

KAYNAKÇA

Abubaker, S. S. (2019). Hilafet'ten Terör Teşkilatlanmasına Dönüş: IŞİD. *Lectio Socialis, 3*(2), 139-158.

Ahmad, M. M. (2008). The Notion of Dar'al Harb and Dar'al Islam in Islamic Jurispuridence with Specil Reference to the Hanefi School. *Islamic Studies, 47*(1), 5-37.

Akyol, E. ve Tekin, F. (2021). "El Kaide". Ed. Abdulkadir Baharçiçek, Gökhan Tuncel ve Osman Ağır, *Terör ve Propaganda* içinde (40-82), Nobel Akademik Yayıncılık.

BBC News. (2015). *What is an Islamic State?*. 02.11.2015, https://www.bbc. com/news/ world-middle-east-29052144

BBC News. (2019a). *IŞİD'in 6 yılı: Suriye ve Irak'ta neler yaşandı?*. 15.11.2019, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50434154.

BBC News. (2019b). *President Trump: "Abu Bakr el-Baghdadi is dead*. 27.10.2019, https://www.bbc.com/news/av/world-50200383.

Biçer, R. (2019). IŞİD Düşünce Yapısının Teolojik Arkaplanı. *Kelam Araştırmaları Dergisi, 13*(1), 1-11.

Blinken, A. J. (2021). *Secretary Anthony J. Blinken Openin Remarks at D-ISIS Meeting Opening Session*, 28.06.2021, https://www.state.gov/secretary-antony-j-blinken-opening-remarks-at-d-isis-meeting-opening-session/

Büyükkara, M. A. (2004). 11 Eylül'le Derinleşen Ayrılık: Suudi Selefîyye ve Cihadî Selefîyye. *Dini Araştırmalar, 7*(20), 205-234.

Byman, D. (2016). ISIS Goes Global: Fight the Islamic State by Targetting Its Affiliates. *Foreign Affairs, 95*(2), 76-85. https://www.jstor.org/stable/43948181

Caferella, J., Wallace, B. ve Zhou, J. (2019). Assessing the next ISIS insurgency. *ISIS Evades Defeat, 2015-2019 (ISIS's Second Come Back-The Institute fort he Study of War)*, 13-18, http://www.jstor.com/stable/resrep19572.7

Evrensel. (2019). *IŞİD'in Suriye ve Irak'taki yükselişi ve düşüşü*. 13.02.2019, https://www.evrensel.net/haber/373482/isidin-suriye-iraktaki-yukselisi-ve-dususu

Freidland, E. (2015). *Special Report: Islamic State*. The Clarion Project.

Global Terrorism Database. (2021a). https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?search=&sa.x=54&sa.y=3

Global Terrorism Database. (2021b). https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?start_yearonly=2014&end_yearonly=2019&start_year=&start_month=&start_day=&end_year=&end_month=&end_day=&asmSelect0=&asmSelect1=&perpetrator=40151&dtp2=all&success=yes&casualties_type=b&casualties_max=

Gunaratna, R. (2016). Global Threat Forecast: The Rise of ISIS. *Counter Terrorist Trends and Analyses*, *8*(1), 6-11, https://www.jstor.org/stable/10.2307/26369557

Hove, M. (2018). Middle East: The Origin of the "Islamic State" (ISIS). *Conflict Studies Quarterly*, *23*(1), 3-22.

Jeffrey, J. F. (2020). Part 1: The Future of ISIS. *Wilson Center,* 22.11.2020, https://www.wilsoncenter.org/article/part-1-future-isis

Kalaycı, R. ve Gürler, R. T. (2014). "Irak 2013". Ed. Kemal İnat ve Muhittin Ataman, *Ortadoğu Yıllığı 2013* içinde (11-46), Açılım Kitap.

Kamolnick, P. (2017). *The Al-Qaeda Organization and the Islamic State Organization- History, Doctrine, Modus Operandi, and the U.S. Policy to Degrade and Defeat Terrorism Conducted in the Name of Islam-*. Carlisle: US Army War College Press.

Karakaya, İ. (2019). Küresel Terörizmin Dönüşümü: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) Örneği. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *38*(1), 149-198.

Koca, F. (2015). İslam Düşünce Tarihinde Selefîlik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 1-2, 15-70.

Lamothe, D. (2014). *Operation against the Islamic State to be called Inherent Resolve*. 15.10.2014, https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2014/10/15/operation-against-the-islamic-state-to-be-called-inherent-resolve/

Luizard, P. (2018). *IŞİD Tuzağı*. Çev. Yasemin Özden Charles, İletişim Yayınları.

Mamouri. A. (2014). Why Islamic State has no sympathy for Hamas?. *Al- Monitor*, 09.06.2014, https://www.al-monitor.com/originals/2014/07/islamic-state-fighting-hamas-priority-before-israel.html

McInnis, K. J. (2016). Coalition Contributions to Countering the Islamic State. *Congressional Research Service Report*, https://sgp.fas.org/crs/natsec/R44135.pdf

Milliyet. (2014). *IŞİD'in 5 yıllık cihad planı*. 30.06.2014, https://www.milliyet.com.tr/dunya/isid-in-5-yillik-cihad-plani-1904837

Miş, N. ve Özdemir, Ö. B. (2014). "Suriye 2013". Ed. Kemal İnat ve Muhittin Ataman, *Ortadoğu Yıllığı 2013* içinde (193-220), Açılım Kitap.

Muir, J. (2017). Islamic State: Raqqa's loss seals rapid rise and fall. *BBC News*, 17.10.2017, https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35695648

Ritchie, H., Hasell, J., Appel, C. ve Roser, M. (2019). Terrorism. *Our World in Data*, https://ourworldindata.org/terrorism

Özervarlı, M. S.(2020). Selefiyye. *Türk İslam Ansiklopedisi*. https://islamansiklopedisi.org.tr/selefiyye

Sabah. (2014). *IŞİD'den 16 maddelik manifesto*. 12.06.2014, https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/06/12/isidden-16-maddelik-manifesto

Shamieh, L. ve Zoltan, S. (2015). The Rise of Islamic State of Iraq and Syria (ISIS). *Academic and Aplied Research in Military and Public Management Science*, *14*(4), 364-378.

Statista.com. (2014). Total number of attacks reported by ISIS in 2013, by type of attack. 22.04.2014, https://www.statista.com/statistics/328097/isis-attacks-by-type/

Statista.com. (2021). *Terrorism: Facts and statistics*. https://www.statista.com/topics/2267/terrorism/#dossierKeyfigures

Swift, R. (2016). Strateg y, not ideology, differentiates ISIS from al-Qaida. *The Jerusalem Post*, 12.02.2016, https://www.jpost.com/middle-east/strategy-not-ideology-differentiates-isis-from-al-qaida-444710

Şenol, D., Erdem, S. ve Erdem, E. (2016). IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *26*(2), 277-291.

The Institute for Economy & Peace. (2020). *Global Terrorism Index 2020: Measuring the Impact of Terrorism*. https://visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-1.pdf

The Straitstimes. (2017). *Once promised paradise, ISIS fighters end up im mass graves*. 15.10.2017, https://www.straitstimes.com/world/middle-east/once-promised-paradise-isis-fighters-end-up-in-mass-graves

TimeTürk. (2013). *Eymen El Zevahiri'nin Irak İslam Devleti'ne ve Nusret Cephesi'ne mektubu*. 13.06.2013, https://www.timeturk.com/tr/2013/06/13/eymen-el-zevahiri-nin-irak-islam-devleti-ve-nusret-cephesi-ne-mektubu.html

U. S. Department of State Publication. (2020). *Country Reports on Terrorism 2019*. https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/Country-Reports-on-Terrorism-2019-2.pdf

U.S. Department of State Briefing. (2021). *Briefing on the Secretary's Upcoming Participation in the Meeting on Syria, The D-ISIS Ministerial, and the G20.* 25.07.2021, https://www.state.gov/briefing-with-acting-assistant-secretary-for-near-east-affairs-joey-hood -acting-director-of-the-office-of-the-global-coalition-to-defeat-isis-patrick-worman-and-office -of-monetary-affairs-dire/

United States (U.S.) Department of State Publication. (2017). *Country Reports on Terrorism 2016.* https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/04/crt_2016.pdf

Voronkov, V. (2020). Eleventh "the Report of the Secretary-General on the threat posed by ISIL (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat. *United Nations Office of Counter-Terrorism*, 24.08.2020, https://www.un.org/counterterrorism/sites/www.un.org.counterterrorism/files/200824_sc_briefing_11th_isil_report_ousg_as_delivered.pdf

Weiss, M. ve Hassan, H. (2016). *IŞİD Terör Ordusunun İç Yüzü*. Çev. Emine Arzu Kayhan. Kırmızı Yayınları.

Wilsoncenter. (2019). *Timeline: the Rise, Spread, and Fall of the Islamic State*. 28.10.2019, https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state

Wright, R. (2019). Baghdadi is back- and wows that ISIS will be, too. *The New Yorker*, 29.04.2019, https://www.newyorker.com/news/news-desk/baghdadi-is-backand-vows-that-isis-will-be-too

Yeşiltaş, M. ve Öncel R. (2019). *Yenilgiden Sonra DEAŞ- Yükselişi Çöküşü ve Geleceği*. 226, Siyaset, Toplum ve Ekonomi Araştırmaları Vakfı.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

SURİYE İÇ SAVAŞI'NDA ETKİLİ OLAN TERÖR ÖRGÜTLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI: PYD ve HTŞ ÖRNEĞİ

Gökhan TUNCEL[1]

Fatma Nur ÖZDEMİR[2]

ÖZET

Arap Baharı olarak adlandırılan halk hareketleri Mart 2011'de Suriye'yi de etkisini altına almış ve ülke bir iç savaşa sürüklenmiştir. İç savaşın uzaması farklı cephelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ülkenin kuzeydoğusunda bir güç boşluğu meydana gelmiş ve terör örgütleri bu boşluktan yararlanarak etki alanlarını genişletmişlerdir. 2003 yılında PKK tarafından Suriye'nin kuzeyinde kurulan PYD, (Demokratik Birlik Partisi) iç savaşta ne rejim muhalifleri arasında yer almış ne de Esad rejimi ile çatışmıştır. ABD ile siyasi ve askeri ilişki kuran PYD, 2014'ten itibaren DAEŞ* ile çatışmasından dolayı uluslararası toplumda meşrulaştırılmaya ve PKK'dan farklı bir yapılanma gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Suriye'de kaosun devam etmesi, ülkede otoritenin kurulamaması ve uluslararası aktörlerden almış olduğu destek ile gücünü artırarak iç savaşta önemli aktörlerden biri haline gelmiştir. El-Kaide'nin Suriye yapılanması Selefi Cihatçı El Nusra ise, DAEŞ'le girdiği çatışmalardan dolayı güç kaybı yaşadıktan sonra ittifak arayışı içerisine girmiştir. Ancak el-Kaide ile bağlantısı nedeniyle ittifak kurmada problem yaşamış ve örgütle bağlantısını kopardığını açıklamıştır. 2017 yılında irili ufaklı bazı örgütler ile birleşerek HTŞ (Heyet-i Tahrir-i Şam) çatısı altında yeni bir oluşuma gitmiştir. ABD, Türkiye ve Rusya gibi aktörlerin terör örgütü listesine dahil ettiği HTŞ, rejime karşı savaşan en önemli güçlerin başında gelmektedir. İdlib'in önemli bir kısmını kontrol altında tutan örgüt, iç savaştaki etkili aktörlerden biri olmaya başlamıştır.

Tarihsel ve betimsel bir metodolojinin kullanılacağı bu çalışmanın temel amacı; Suriye iç savaşında önemli aktörler haline gelen PYD ve HTŞ'nin karşılaştırılmasıdır. İki örgütün ideolojik ve toplumsal zemin, amaç ve yöntem, ülke dışı aktörler ve Suriye iç savaşındaki etkileri açısından karşılaştırmalı analizi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Suriye, Terör, PYD, HTŞ.*

[1] Prof. Dr. İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gokhan.tuncel@inonu.edu.tr, Orcid: 000-0002-2313-2300.

[2] 100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Uluslararası Güvenlik ve Terör Programı, fatmanur.ozdemir@inonu.edu.tr, Orcid:0000-0001-5136-8516.

* DAEŞ, Arapça **ad-Dawlah al-Islamiyah fil-'Iraq wa ash-Sham'ın kısaltmasıdır. IŞİD/ISIS (Irak ve Şam İslam Devleti/**The Islamic State of Iraq and al Sham) adı yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada örgüt için DAEŞ ismi kullanılacaktır.

COMPARISON OF THE INFLUENTIAL TERRORIST ORGANIZATIONS IN THE SYRIAN CIVIL WAR: THE CASE OF PYD AND HTS

ABSTRACT

The civil commotion called the Arab Spring also affected Syria in March 2011, and the country was dragged into a civil war. The prolongation of the civil war led to the emergence of different fronts. A power vacuum has emerged in the northeast of the country, and terrorist organizations expanded their sphere of influence taking advantage of this power vacuum. The PYD (Democratic Unity Party, which was founded in 2003 by the PKK in northern Syria, neither took part among the opposition nor clashed with the Asad regime in the civil war. The PYD, which established political and military relations with the USA, has tried to be legitimized in the international community and presented as a different organization from the PKK, due to its conflict with DAESH since 2014. It has become one of the important actors in the civil war by increasing its power due to the continuing chaos in Syria, the inability to establish authority in the country and the support it has received rom international actors. Al Nusra, which a radical and salafi understanding, which is the Syrian structuring of al-Qaeda, sought an alliance after loss of power due to the conflicts with DAESH. Al Nusra announced that it had disconnected from the organization because it had problems in forming an alliance due to its affiliation with al-Qaeda and with some large and small organizations, it went to a new formation under the roof of HTS (Hay'at Tahrir al-Sham). HTS, which is included in the list of terrorist organizations by actors such as the USA, Turkey and Russia is one of the most important forces fighting against the regime. The organization, which controls a significant part of Idlib has become one of the influential actors in the civil war.

The aim of this study, in which a historical and descriptive methodology will be used; is to compare PYD and HTS, which have become important actors in the Syrian civil war. Comparisons of the two organizations will be made in terms of the ideologies and social grounds, aims and methods of the organizations, external power and effects in the civil war.

Keywords: *Syria, Terror, PYD, HTS.*

1. GİRİŞ

Tunus'ta bir seyyar satıcının kendisini yakmasıyla başlayan ve kısa süre içerisinde birçok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkesine yayılan "Arap Baharı" olarak adlandırılan halk hareketleri, 15 Mart 2011'de Suriye'ye sirayet etmiştir. Tunus, Mısır ve Libya gibi ülkelerde büyük çaplı siyasal değişime yol açan bu süreç, 1970'ten beri Esad ailesi tarafından yönetilen Suriye'de iç savaşın yaşanmasına neden olmuştur. Suriye, dış güçlerin müdahalesi ile hibrit savaş alanı haline gelmiştir. Savaşın ilk yıllarında muhaliflerin rejim güçlerine karşı önemli başarılar elde etmesine karşın, 2015 yılında Rusya'nın savaşa dahil olmasıyla dengeler muhalifler aleyhinde değişmeye başlamıştır. Muhaliflerin kendi aralarında çatışmalar yaşaması, bir taraftan rejim güçleri ile diğer taraftan ise DAEŞ ve PYD gibi terör örgütleri ile çatışması ve uluslararası aktörlerden yeterli desteği alamaması amaçlarına ulaşamamalarına neden olmuştur.

2003 yılında PKK tarafından Suriye'de kurulan PYD, PKK ve diğer ülkelerdeki yan kuruluşlarını içeren bir şemsiye örgüt olan KCK'ye bağlıdır. KCK yapılanmasının temel amacı; Türkiye, Suriye, Irak ve İran topraklarında bağımsız bir Kürdistan'ın kurulmasıdır. KCK'nın Suriye kolu olan PYD, iç savaş başlamadan önce Kürt siyasal hareketinde etkin bir aktör değilken, savaşın başlamasıyla Esad rejimi ile stratejik ilişkiler kurarak Kuzey Suriye'de savaşmadan toprak kazanımı elde etmiştir. DAEŞ ile giriştiği mücadeleden dolayı ABD ile siyasi ve askeri ilişki kurarak ülke içerisinde geniş bir alanda hakimiyet sağlamıştır. DAEŞ ile çatışmasından dolayı meşrulaştırılmaya çalışılarak uluslararası toplumda PKK'dan farklı bir yapılanma gibi gösterilmek istenmiştir. Bu doğrultuda paravan bir yapı olan Suriye Demokratik Güçleri (SDG) kurulmuştur. PYD/SDG, Suriye topraklarının dörtte birini hakimiyeti altına alarak iç savaştaki önemli aktörlerden birisi haline gelmiştir.

Suriye'de iç savaşın başlamasıyla rejimi devirmek ve İslami bir yönetim kurmak amacıyla el-Kaide ve Irak İslam Devleti (IİD) gibi örgütlerin bir uzantısı olarak el-Nusra cephesi kurulmuştur. IİD, iç savaşın başlamasıyla genişleme fırsatı bulsa da, Suriyelilerden oluşan bir örgütün kurulmasını istemiştir. Bu doğrultuda Suriyeli olan el-Culani önderliğinde 2012 yılında Nusra Cephesi'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Ancak Nusra, kısa sürede güçlenmeye başlayınca IİD ile güç ve meşruiyet çatışması yaşamıştır. IİD lideri el-Bağdadi, 2013 yılında Nusra'nın kendileri tarafından kurulduğunu, bu iki yapının birleştiğini açıklayarak Irak ve Şam İslam Devleti'nin (DAEŞ) kurulduğunu ilan etmiştir. Nusra Cephesi el-Kaide'ye bağlılığını duyurmuş ve DAEŞ'in Suriye'ye gelmesi ile birlikte 2014 yılından itibaren çatışmalar yaşanmıştır. Nusra Cephesi DAEŞ'le yaşadığı çatışmalardan büyük zarar görmüştür. ABD tarafından oluşturulan koalisyonla DAEŞ bölgeden tasfiye edilirken, Nusra Cephesi ise etkinliğini artırmak için ittifak arayışı içerisine girmiş ancak el-Kaide bağlantısından ötürü ittifak kurmada problem yaşamıştır. Bu sebeple 2016'da el-Kaide ile bağını kopardığını ilan etmiş ve adını Şam'ın Fethi Cephesi (ŞFC) olarak değiştirmiştir. 2017 yılında ise birkaç grupla birleşerek Heyet'i Tahrir eş-Şam'ın (HTŞ) kurulduğunu ilan etmiştir. HTŞ, muhaliflerin son kalesi İdlib'te önemli yolları kontrol altında tutarak iç savaşta kilit aktörlerden birisi haline gelmiştir.

Tarihsel ve betimsel bir metodolojinin kullanılacağı bu çalışmanın temel amacı; Suriye'de etkili terör örgütleri olan PYD ve HTŞ'nin karşılaştırılmasıdır. Bu doğrultuda PYD ve HTŞ'nin ideolojileri ve toplumsal zeminleri, amaç ve yöntemleri, dış güçler nezdindeki konumları ve Suriye iç savaşına etkileri karşılaştırılacaktır.

2. ARAP BAHARI VE SURİYE İÇ SAVAŞI

Kadim tarihi ve kültürel mirasıyla dünya medeniyetlerinin en önemli parçalarından biri olan Orta Doğu coğrafyası, sahip olduğu özelliklerden dolayı tarih boyunca imparatorlukların mücadelelerine sahne olmuştur. Birçok dinin, mezhebin ve ırkın mozaiği görünümündeki bölgenin siyasi ve sosyal yapısı oldukça kırılgan bir görüntü sergilemektedir (Kapan, 2012: 11). Medeniyetlerin bu coğrafyada ortaya çıkması, bu coğrafyanın semavi dinlerin çıkış noktası olması, zengin doğal kaynakları, demografik yapısı ve sahip olduğu birçok stratejik özelliği ile çatışmaların ve krizlerin eksik olmadığı bir coğrafya olmuştur.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesini içine alan bir coğrafyada uzun süre iktidardaki diktatörleri kanlı bir şekilde deviren halk hareketleri "Arap Baharı" olarak isimlendirilmiştir (Kibaroğlu, 2011: 26). Tunus'ta 17 Aralık 2010'da bir seyyar satıcının kendini yakmasıyla başlayan olaylar, kısa süre içinde yayılarak (Oğuzlu, 2011: 9) diğer ülkelere sirayet etmiştir. Siyasi coğrafya açısından değerlendirildiğinde, Arap Baharı adı verilen halk hareketleri Orta Doğu'da Suriye, Yemen, Ürdün ve Bahreyn'i; Kuzey Afrika'da ise Tunus, Mısır, Libya, Cezayir ve Fas'ı etkisi altına almıştır. Uzun yıllar iktidarda kalan diktatörleri devirmek amacıyla başlayan halk hareketlerinin ortaya çıkışı ülkelerin iç siyasi ve ekonomik yapıları ile alakalı olduğu kadar uluslararası sistemin yapısı ve dış faktörlerle de alakalıdır. Arap ülkelerinde yaşanan halk hareketlerinin iç nedenleri özgürlük talebi, yolsuzluk problemi, ekonomik sorunlar, baskıcı yönetimler ve rejimlerin İsrail ve Batı yanlısı nitelikleri olarak ifade edilebilir. Dış nedenler ise uluslararası sitemin yapısı, bilgi çağı ve bilginin paylaşımı, küreselleşme ve Türkiye etkisi olarak sıralanabilir (Baharçiçek, 2017: 357-361). Yaşanan halk hareketleri neticesinde Tunus'ta 24 yıldır iktidarda olan Zeynel Abidin Bin Ali, Mısır'da 30 yıl iktidarda kalan Hüsnü Mübarek, Libya'da 42 yıl boyunca ülkeyi yöneten Albay Kaddafi ve Yemen'de 21 yıldır iktidarın sahibi olan Ali Abdullah Salih dönemleri tarihe karışmıştır.

Diktatörlerin devrilmesiyle sonuçlanan halk hareketleri, 1970 yılından beri Esad ailesi tarafından yönetilen Suriyeli muhalifleri de harekete geçirmiş ve 15 Mart 2011'de halk Esad rejimine karşı sokağa dökülerek protesto gösterilerine başlamıştır. Çağın popüler terimleri demokrasi, özgürlük ve refah söylemlerini dile getiren Suriyeli muhaliflerin protesto gösterileri kısa süre içerisinde hızlı bir şekilde ülke geneline yayılmıştır. Protestolarla yetinmeyen muhalifler silahlanmaya başlamış, Esad rejimi ise şiddetin dozunu oldukça artırarak kriz içerisinden çıkılmaz bir hal almaya başlamıştır (Atlıoğlu, 2014: 58; Kapan, 2012: 311; Buzkıran ve Kutbay, 2013: 153). Hızlı bir şekilde bölgede etkisini gösteren değişim rüzgarları, Suriye'de etkisini kaybetmiş ve ülkedeki dinamikler büyük ölçüde değişime uğramıştır. İç savaşın uzun bir süre devam etmesi dış güçlerin mücadelesi ile sonuçlanarak kaotik bir durumun yaşanmasına neden olmuştur. Esad yönetimi savaş sırasında kimyasal silah kullanımına başvurmaktan bile çekinmeyerek toplu ölümlerin yaşanmasına neden olmuştur. Uluslararası toplum ise Suriye'de yaşanan katliamların önüne geçmede başarısız kalmıştır (Ağır ve Aksu, 2017: 50).

Savaşın ilk yıllarında muhalifler rejime karşı başarılar elde etse de, 2015 yılında Rusya'nın doğrudan savaşa katılması ve İran'ın sahada etkinliğini artırması sonucu dengeler muhalifler aleyhine değişmeye başlamıştır. Suriye'deki savaşta on yıl geride bırakılmasına rağmen, Esad yönetimi ülkenin önemli bazı yerlerinde kontrolü kaybetmiş olsa da iktidarını devam ettirmesi Tunus, Mısır ve Libya örneklerinde olduğu gibi birkaç ay içerisinde devrileceğini öngörenlerin Rusya ve İran gibi faktörleri dikkate almadan resmin bütününe bakamadıklarını göstermiştir. Suriyeli muhaliflerin bir yandan rejime karşı mücadele verirken diğer taraftan DAEŞ-PYD ve diğer radikal gruplarla mücadele etmek zorunda kalması güç kaybetmelerine ve iç savaşın derinleşmesine yol açmıştır. Suriye'nin kuzeydoğusunda bir güç

boşluğu meydana gelmiş ve terör örgütleri bu boşluktan yararlanarak etki alanlarını genişletmişlerdir.

3. PYD (Demokratik Birlik Partisi) ve HTŞ (Heyet-i Tahrir eş-Şam)

2003 yılında PKK tarafından kurulan PYD, uluslararası aktörlerden aldığı destek ve iç savaş sırasında ülkedeki otorite boşluğundan yararlanarak Suriye'deki önemli aktörlerden biri haline gelmiştir. HTŞ ise, muhaliflerin son kalesi İdlib'te etkili aktörlerden biridir. Bu bölümde, Suriye iç savaşındaki etkilerinden dolayı PYD ve HTŞ ele alınacaktır.

3.1. PYD (Demokratik Birlik Partisi)

PKK (Partiya Karkeren Kurdistan, Kürdistan İşçi Partisi) Türkiye'nin güneydoğusunda, Irak'ın kuzeyi ve Suriye'nin kuzeydoğusunda yeni bir devlet kurmak için Abdullah Öcalan'ın önderliğinde 1970'li yıllarda örgütlenmeye başlayan ve 1978 yılında ise kuruluşunu ilan eden terör örgütüdür. PKK Tüzüğünde örgütün amacı, "Kürdistan üzerindeki sömürgeci egemenliğe ve gerisindeki emperyalizmin etkilerine son vermek, Kürdistan'daki çağdışı kalıntıları tasfiye etmek, bağımsız ve birleşik bir Kürdistan'da demokratik bir halk yönetimini kurmak ve ilerici insanlığın bir parçası olarak sınıfsız topluma doğru ilerlemektir" (PKK Program ve Tüzüğü, 1995: 79-80) şeklinde ifade edilmiştir. PKK kuruluşundan itibaren Suriye'yi adeta bir üs olarak kullanmıştır. 1980'li yıllarda Hafız Esad rejimi, PKK'nın Suriye'de ofis açmasına ve kuzeyde eğitim merkezleri kurmasına izin vermiştir. Suriye'nin PKK'ya desteğini kesmemesi üzerine 1998 yılında Türkiye askerî bir harekâtı göze almış, Esad rejimi ise Öcalan'ı sınır dışı etmek durumunda kalmıştır (International Crisis Group, 2014: 4).

Öcalan'ın 1999 yılında yakalanıp Türkiye'ye getirilmesi, liderlerini kaybeden pek çok terör örgütünde olduğu gibi PKK içerisinde de bir şok etkisi yaratmıştır. Takip eden yıllarda Irak'ın işgali sürecinde örgütün ABD tarafından kenara itilmesi krizin büyümesine neden olmuştur. Türkiye'de bağımsız bir Kürt devleti kurmak yerine ideolojisi ve amacına uygun şekilde Türkiye sınırlarını aşan ve bölgedeki Kürtleri içine alan bir konfederal yapı kurmayı amaçlamıştır (Soner vd., 2017: 11-13). 2000'li yıllardan sonra siyasallaşma çabaları başlatılmış ve silahlı gruplar Türkiye sınırları dışına çekilmiştir. Siyasal mücadelenin esas alındığı yeni strateji doğrultusunda örgüt yeni isimler almaya başlamıştır. 2002'de KADEK (Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi), 2004'te KONGRA-GEL (Kürdistan Halk Kongresi), 2005'te KKK (Kürdistan Demokratik Konfederalizm) ve 2007'de KCK (Kürdistan Halklar Topluluğu) adını almıştır (Bilgiç, 2014: 89).

PKK'nın lider kadrosu sekizinci Kongrede Suriye'de siyasi bir kolun kurulması gerektiğini kararlaştırmışlardır (Soner vd., 2017: 13). Bu doğrultuda 2003 yılında PYD (Demokratik Birlik Partisi) kurulmuştur. PYD, Suriye'nin kuzeyinde PKK tarafından kurulan siyasi yapılanmadır. Bu siyasi yapılanmanın silahlı gücünü ise YPG (Halk Koruma Birlikleri) oluşturmaktadır (Akyener, 2018: 46). 2011'de Suriye'ye sirayet eden devrim rüzgarları PKK'ya PYD/YPG aracılığı ile nüfuzunu artırma fırsatı sunmuştur. Suriye iç savaşı özünde Türkiye'ye karşı uzun mücadelesinde PKK'ya yeni bir hareket alanı sağlamıştır (Netjes and van Ween, 2021: 15). Rejime karşı başlayan protestolar Kürt gruplar tarafından da destek görmüştür. Ancak kısa süre içerisinde rejime muhalefet eden Kürtler zemin kaybetmeye başlarken, Esad rejimi ile iyi ilişkiler kuran PYD ön plana çıkmıştır. Kamışlı merkezli PYD, Afrin, Ayn el Arap (Kobani) ve Haseke'de etkin şekilde örgütlenmeye başlamıştır. Esad rejimi ülkeye girişini yasakladığı PYD lideri Salih Müslim'i ülkeye davet etmiş ve hapishanelerdeki örgüt militanlarını serbest bırakmıştır (Acun ve Keskin, 2016: 11). Bu durum PYD ile Esad rejimi arasında de facto bir anlaşma olduğu görüntüsü vermiştir.

Rejim güçleri 2012'de PYD ile anlaşması sonucu Kürt bölgelerinden çekilmiş ve buraları PYD'ye bırakmıştır. İç savaşta ortaya çıkan otorite boşluğu PYD'ye büyük bir hareket

alanı sağlamıştır. DAEŞ radikalizmine uluslararası alanda verilen tepki PKK'nın propagandasını çok daha geniş kitlelere yayma imkânı vermiştir. PKK, DAEŞ nefretini gönüllü milis toplama ve fon sağlamada etkin olarak kullanmıştır (Hatatet vd., 2019: 39). DAEŞ ile mücadele retoriği üzerinden bölgesel istikrarsızlıktan faydalanarak Suriye'nin kuzeyindeki toprakların bir kısmını ele geçirerek kanton olarak ifade ettiği bölgelerde özerk yönetim kurma faaliyetlerine girişmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 5). 2015 yılının başlarında Kobani çevresinde DAEŞ tehdidi ortadan kaldırılmış, temmuz ayında ise Tel-Abyat ele geçirmiştir. 2016 yılına gelindiğinde ise DAEŞ'in bölgeden yavaş yavaş geri çekilmeye başlaması üzerine Münbiç ve Hasiçi'nde kontrol sağlanmış, Cerablus'un ise bir bölümü işgal edilmiştir (Akyener, 2018: 47).

Muhaliflerin Esad rejimine karşı başarı sağlayamamış olması ve PYD'nin kuzeyde kantonlar kurması iç dengeleri değiştirmiştir. PYD'nin kuzeyde kontrolü sağlamış olması, Kürtlerden almış olduğu destekten dolayı değil tamamen YPG gibi güçlü bir askeri örgütünün olmasından kaynaklanmaktadır (Semin, 2015: 5-6). PYD'nin bölgede etkinliğini artırmasında DAEŞ'in, hem rejim güçlerini hem de Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)'yu zayıflatmasının etkisi büyüktür. DAEŞ'in bölgede etkinliğinin kırılması sonrasında ABD tarafından PYD'ye alan açılmıştır. Türkiye, Irak ve İran'ı kontrol altına almak isteyen ABD'nin PYD'yi bölgede denge unsuru olarak kullandığı açık bir şekilde görülmektedir. PYD, 2014'ten itibaren DAEŞ ile giriştiği mücadeleden dolayı ABD ile siyasi ve askeri bir ilişki kurmuş olup bu mücadeleden dolayı meşrulaştırılmaya ve uluslararası toplumda PKK'dan farklı bir yapılanma gibi lanse edilmeye başlanmıştır. Suriye'de yaşan kaosun devam etmesi, ülkede otoritenin kurulamaması ve ABD'den aldığı destekten dolayı etki alanını genişleterek iç savaşta etkili aktörlerden biri haline gelmiştir.

3.2. Heyet Tahrir eş-Şam (HTŞ)

Selefi Cihatçı bir ideolojiye sahip olan HTŞ'nin öncü kuruluşu el-Nusra, Suriye'de iç savaşın başlamasıyla Esad rejimi ile mücadele etmek için el-Kaide ve DAEŞ gibi örgütlerin bir uzantısı olarak 2012'de kurulmuştur (CSIS, 2018: 1). DAEŞ, Suriye'de iç savaşın başlamasıyla genişleme stratejisini hayata geçirme fırsatı bulsa da, Suriyelilerden oluşan bir örgütlenmenin kurulmasından yana tavır sergilemiştir (Cockburn, 2014: 50). Bunun üzerine Irak İslam Devleti (IİD) tarafından Suriyeli olmasından dolayı Ebu Muhammed el-Culani ile birlikte bir grup Suriye'ye gönderilmiştir. 24 Ocak 2012'de Nusra Cephesinin kuruluşu resmen ilan edilmiş ve liderlerinin el-Culani olduğu duyurulmuştur (Zayd, 2020: 5). Örgütün kuruluş amacının Suriye rejiminin katlettiği sivil halkın korunması olduğu belirtilmiştir. Bu amaca uygun olarak adını "Şam Halkını Korumak İçin Nusret (Yardım) Cephesi" (Cebhetu'l-Nusra li ehli'ş-Şam min Mucahidi'ş-Şam fi Saha'til-Cihad) şeklinde duyurmuştur (Acun vd., 2017: 23).

Nusra Cephesi kısa sürede güçlenmeye başlayınca IİD ile aralarında güç mücadelesi ve meşruiyet tartışması yaşanmaya başlamıştır. Nisan 2013'te IİD lideri Bağdadi, Nusra'nın kendileri tarafından kurulduğunu belirtmiş, bu iki yapının tek çatı altında birleştiğini açıklayarak Irak ve Şam İslam Devleti'nin (DAEŞ) kurulduğunu ilan etmiştir (Zayd, 2020: 5). Ancak Culani, bağlılığının Bağdadi'ye değil, bizzat Eymen el-Zevahiri'ye olduğunu açıklamıştır. Bu ilandan sonra Nusra Cephesi artık el-Kaide'nin Suriye kolu olarak anılmaya başlamıştır (Erdem, 2020). El-Nusra ile DAEŞ arasındaki belirsizlik sürerken Katar merkezli el-Cezire kanalı tarafından, el-Kaide lideri Eymen Zevahiri'nin ses kaydı yayınlanmıştır. Zevahiri, Bağdadi'nin birleşme kararını tanımadığını ve DAEŞ adıyla bir örgütün bulunmadığını, IİD'nin sorumluluk alanının Irak, el-Nusra'nın ise Suriye olduğunu açıklamıştır (Dursunoğlu, 2013).

DAEŞ ile Nusra cephesi arasındaki anlaşmazlıklar neticesinde DAEŞ, Nusra Cephesi'ne ait yerleri ele geçirmiş, bunun üzerine El Kaide lideri Zevahiri ise DAEŞ'in Irak'a

çekilmesini istemiştir. Bağdadi ise bu kararı tanımamış ve bu dönemde Nusra Cephesi kriz içerisine girmiştir. Kamuoyunda örgüt liderleri birbirleriyle çelişen açıklamalarda bulunmuş ve 2014 yılında el-Kaide, DAEŞ ile bir bağlarının kalmadığını ilan etmiştir (Acun vd., 2017: 26-27). 2014 yılından itibaren DAEŞ ile çatışmaya başlayan Nusra Cephesi, DAEŞ karşısında büyük yenilgiler almaya başlamış ve rejime karşı aldığı bölgeleri kaybetmiştir. 2015 yılında Rusya'nın savaşa aktif olarak katılmasıyla muhalifler ile paralel şekilde güç kaybı yaşamıştır.

Nusra Cephesi el-Kaide ile olan bağlantısından dolayı farklı ülkeler tarafından terör örgütü listesine alınmıştır. 2012'de ABD tarafından, 2013'te Fransa, Avustralya, Birleşik Krallık ve Kanada tarafından, 2014 yılında ise Türkiye, Rusya, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından terör örgütü olarak kabul edilmiştir. Terör örgütü olarak kabul edilmesi, DAEŞ ile çatışmasından dolayı güç kaybetmesi ve Suriye halkının ittifak talebinden dolayı muhalif gruplara birleşme teklif ederek ittifak arayışı içerisine girmiştir. Ancak el-Kaide ile bağlantısından dolayı muhalif gruplar tarafından birleşmeye sıcak bakılmamıştır. Bunun üzerine Temmuz 2016'da Nusra lideri el-Culani, el-Kaide ile olan ilişkisini kestiğini ve el-Nusra'nın ismini Şam'ın Fethi Cephesi (ŞFC) olarak değiştirdiğini ilan etmiştir. Astana sürecine karşı çıkan gruplarla ittifak arayışına giren ŞFC, 28 Ocak 2017'de Liva el-Hak, Nurettin Zengi Hareketi, Ensar el-Din cephesi ve Ceyş el-Sunna gibi gruplar ile birleşerek Heyeti Tahriru'ş Şam (Şam'ın Özgürleştirilmesi Heyeti) örgütünün kurulduğunu ilan etmiştir (al Tamimi, 2017: 12). HTŞ çatısında ana grupları Şam'ın Fethi Cephesi, Nurettin Zengi, Liva el-Hak, Ceyş el-Sünne ve Enseruddin oluşturmuştur. Ketibe Usud el-Rahman, Aşiret el-Saib el-Abya, Ahmet Asaf, Mücahidi Eşidde ve Ketibe Taliban ise HTŞ'ye katılan bağımız gruplarladır (Suriye Gündemi, 2017). HTŞ, sadece rejime muhalif güçlerin birleştirilmesi amacıyla kurulmadığını aynı zamanda Astana sürecine katılan gruplara karşı çıkmak için kurulduğunu açıklamıştır. Bu sebeple Astana karşıtı blok şeklinde anılmaya başlamıştır.

HTŞ İdlib'te, gücünü tahkim etmeye devam ederken Ahraru'ş Şam, Bab el-Heva sınır kapısına devrim bayrağı asmış ve kontrolü altındaki yerlerde Birleştirilmiş Arap Kanunu'nu benimsemiştir. HTŞ bu iki eyleme İslam'ın hükümlerine aykırı olduğu gerekçesiyle karşı çıkmış ve Ahraru'ş Şam ile çatışmaya başlamıştır. Ahraru'ş Şam bu çatışmada büyük kayıplar vermiş ve HTŞ İdlib'in neredeyse tamamını kontrol altına almıştır Acun vd., 2017: 32-33). Bu çatışma sırasında Nurettin Zengi, HTŞ çatısı altından ayrıldığını duyurmuştur. Nurettin Zengi ile çatışan HTŞ, beş kasaba ve otuz köyü elinden alarak örgütü büyük bir yenilgiye uğratmıştır. Nurettin Zengi'nin yönetici kadrosu Afrin'e kaçarken militanları ise HTŞ'ye teslim olmuştur (Durgun, 2019). 2017 yılında Liva el-Hak ve Ceyşu'l Ahrar da HTŞ çatısı altından ayrılmıştır. Çatı oluşumun ana omurgalarını oluşturan grupların ayrılmasıyla HTŞ yavaş yavaş eski hali ŞFC'ye dönüşmeye başlamıştır. İdlib'teki en güçlü örgüt olan HTŞ, kent merkezini ve birçok önemli yolu kontrol altına almıştır. 2017 yılından sonra terör örgütü listelerinden çıkmak ve bir siyasi örgütlenme olarak kabul edilmek için daha ılımlı politikalar izlemeye başlamıştır.

4. PYD ve HTŞ'nin KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde Suriye iç savaşında etkili terör örgütlerinden PYD ve HTŞ karşılaştırılacaktır.

4.1 İdeolojileri ve Toplumsal Zeminleri Açısından Karşılaştırılması

PKK, Marksist-Leninist bir ideolojiyi benimseyen ve Kürt milliyetçiliğine dayanan etnik ayrılıkçı bir terör örgütüdür. PKK'nın ideolojisi Marksist-Leninist fikirlerden önemli ölçüde etkilenmekle birlikte Maoculuğu da kapsamaktadır. Coğrafi yapının etkisi ile kırsal gerilla taktiği de benimsemiştir. Örgüt bununla birlikte etnik milliyetçilik ideolojik eğilimine sahiptir (Akyol, 2006: 135). PYD, PKK ve diğer ülkelerdeki yan kuruluşlarını içeren bir şemsiye örgüt olan KCK'ye bağlıdır. KCK içerisinde yer alan tüm partiler Öcalan'ın liderliği ve ideolojik programına bağlı faaliyet göstermektedir (International Crisis Group, 2014: 5).

Öcalan'a göre Kürdistan Devrimi, bağımsız ve demokratik bir Kürdistan yaratmayı öngörür. Bağımsız bir Kürdistan yaratmak yer altı ve yer üstü kaynakları üzerindeki ekonomik, kültürel ve siyasal sömürgecilik ile askeri işgalin ortadan kaldırılması ile mümkündür. Demokratik bir Kürdistan yaratmak ise Kürdistan toplumsal yapısı üzerindeki feodal-komprador baskıların kaldırılması ile gerçekleşecektir. Feodal-komprador sınıf baskısının ortadan kalkması köylülerin, kadınların, azınlıkların ve tüm toplumsal yapının özgürleşmesine yol açacaktır (Öcalan, 1993: 121-122). Öcalan'ın yakalanmasından sonra ise sosyalizmin gerilemesine paralel sosyalist söylemler yerini demokratik konfederalizm ve radikal demokrasiye bırakmıştır (Akkaya, 2020: 739).

PYD kendi tabiriyle Rojova olarak ifade ettiği Kuzey Suriye'de Apoculuk ideolojisini benimsemektedir. İç savaşın başlamasıyla Suriye'ye dönen PYD'nin eş başkanı Salih Müslim, Suriye'deki Kürt sorununa en iyi çözümü Apo'nun felsefesi ve ideolojisinin getirdiğini, bu sebeple de onun ideolojisini benimsediklerini ifade etmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 12). PYD tüzüğünde Abdullah Öcalan önder, onun fikirleri partinin ideolojisi, KCK-Rojova yapılanması Kürt halkı için demokrasi sistemi ve KONGRA-GEL yüksek yasama organı olarak kabul edilmektedir. Parti tüzüğünde örgüt üyeliği için aranan şartlarda, lider Öcalan'ın demokratik uygarlık metodunun benimsenmesi yer almaktadır. Cinsiyet eşitliği ve inanç özgürlüğü gibi değerlere önem verildiği belirtilmektedir (Acun ve Keskin, 2016: 13-14). DAEŞ'e karşı ABD ile işbirliği yapmaya başlayınca PKK'nın AB ve ABD'nin terör örgütü listesinde olmasından dolayı meşruiyet kazanmak için 2015 yılında yeni bir tüzük çıkarmıştır. Şeklen de olsa daha önceki tüzüğünde yer alan KCK ve KONGRA-GEL ifadelerini çıkarmıştır (Soner vd., 2017: 19).

PYD kurulduğunda, PKK'nın kendisine bıraktığı demografik, toplumsal ve siyasal zemin üzerinden hareket etmiştir. Bölgede ayrı bir siyasal oluşum olarak PKK'nın yerini almamıştır. PKK'nın adını kullanmadan ideolojisini ve amaçlarını benimseyerek faaliyetlerine başlamıştır. PKK bakiyesi üzerine kurulmuş olmasına rağmen Kürt siyasal hareketinde 2009 yılına kadar etkin bir parti olamamıştır (Soner vd., 2017 :18). İç savaşın başlamasından sonra ise hem rejim hem de ABD ile DAEŞ'e karşı işbirliği yapmaya başlayınca etkinliğini artmıştır. DAEŞ saldırılarından zarar görenler PYD'ye daha az eleştirel bakmaya başlamışlardır. DAEŞ Kürtler için varoluşsal bir tehdit olarak algılanırken, Kobani'de DAEŞ'in yenilgisi YPG/YPJ'ye destek verilmesine neden olmuştur. Yezidiler ve Süryaniler gibi bazı azınlık gruplar da DAEŞ saldırılarına karşı YPG'nin varlığını önemli olarak görmüşlerdir. Ayrıca Arapların çoğunlukta bulunduğu bölgelerde de DAEŞ'in SDG tarafından yenilgiye uğratılması takdir edilmiştir. PYD ve YPG'yi iki şer olarak tanımlayan bir Arap aktivist, DAEŞ'le karşılaştırarak PYD'yi kötünün iyisi şeklinde tasnif etmiştir (Khalaf, 2016: 12-15). PYD'nin DAEŞ'e yönelik başarılı mücadelesi hem Suriye'deki Kürtler hem de uluslararası toplum nezdinde meşruiyetinin artmasına yol açmıştır. Dolayısıyla PYD'nin Suriye'de ciddi bir toplumsal ve siyasal zeminin olduğunu söylemek pek mümkün değildir. PYD'nin Suriye'de etkinliğini artırması iç savaşta meydana gelen otorite boşluğu, Esad rejimi ile stratejik ilişkiler geliştirmesi, DAEŞ ile çatışması ve Batı'dan aldığı destek sayesindedir.

İdlib'te etkin olan HTŞ ise, Selefi Cihatçı bir ideolojiye sahiptir. Kuruluşundan itibaren birçok kez dönüşüm geçirmiştir. Örgütün yaşadığı bu dönüşümler aslında örgüt için güç elde etmenin ve kontrol sağlamanın ideolojiden daha önemli olduğunu göstermektedir (Zayd, 2020: 7). HTŞ, 2017'de El-Kaide ile ayrılmasına rağmen Selefi Cihatçı ideolojisini koruyan görece yerelleşmiş bir Suriyeli örgüt olarak düşünülebilir. HTŞ lideri Culani, Nusayrilerin Sünnilere büyük katliamlar yaptıklarını ve bu sebeple Nusayriler ile aralarında kan davası olduğunu söylemiştir (Aljazeera Türk, 2015). Suriye'de Batı tarafından desteklenen ılımlı muhalefete karşı sert bir tavır alarak onları Batı'dan aldıkları parasal destekle yozlaşan piyonlar olarak nitelendirmiştir. İranlı milislerin Sünnilere karşı mezhepçi bir savaş verirken, ÖSO gibi grupları

demokrasi ve sekülerlik üzerinden uluslararası toplumu tatmin etmeye çalışmakla suçlamıştır (Zayd, 2020: 9). Kendisini uluslararası kamuoyunun koruyamadığı mazlum Suriyelilerin sesi olarak takdim etmiştir.

HTŞ son yıllarda gittikçe daha fazla hayatta kalma ve Suriye'nin Kuzeybatısına hükmetme arzusundan kaynaklanan pragmatizm ile karakterize edilmektedir (Tsurkov, 2020). Nusra Cephesi 2015 yılında laik ordu olarak nitelendirilen Türk ordusu ile aynı safta savaşa girmenin caiz olmadığını ilan etmiştir (Abazid, 2019: 2). Ancak Astana görüşmelerine karşı çıkmasına rağmen Türkiye'nin bu anlaşmalara dayanarak 2017'de İdlib'e girmesini kabul etmiştir. Türkiye ile doğrudan askeri işbirliği yapmaktan kaçınsa da Suriye rejimine karşı bir güç olarak Türk ordusunun varlığını memnuniyetle karşılaşmıştır. Bu durum el-Kaide destekçileri tarafından cihadı engellemekle suçlanmasına neden olmuştur. El-Kaide'nin fikir hocalarından Ebu Muhammed el-Makdisi'ye göre, Türkiye'nin Suriye'deki herhangi bir toprağı kontrol etmesine izin vermek mürted rejime izin vermekle eş değerdir. Eymen Zevahiri ise HTŞ'yi cihadı terk etmekle, ahitleri bozmakla, mücahitlere ihanet etmekle ve Türk laikliğine boyun eğmekle suçlamıştır. HTŞ ise Türkiye'nin İdlib'teki varlığını, cihadın korunması ve sürdürülmesi için şer'i bir zorunluluk olarak kabul etmiştir. Cihat ve şeriatın ilkesel açıdan korunduğunu ancak uygulamanın kapasite ve saha şartlarına bağlı olduğunu savunmuştur (Ulbricht, 2019: 8-10).

HTŞ lideri Culani DAEŞ'e katılmayı reddederek, DAEŞ'in cihadı sabote ettiğini ve eylemlerinin İslam'ın öğretileri ile taban tabana zıt olduğunu belirtmiştir. DAEŞ karşıtı bir retorik ile toplumsal zemin kazanmaya çalışmıştır (Zayd, 2020: 10). HTŞ rejime karşı düzenlediği operasyonlar, sağladığı belediyecilik hizmetleri ve yardım faaliyetleri ile belirli bir halk desteği kazanmıştır. Ancak diğer muhalif gruplara karşı düzenlediği tasfiye operasyonlarından dolayı tepki almış ve halk nezdindeki imajı azalmıştır. Bununla birlikte örgütün birçok aktör tarafından terör örgütü kabul edilmesi, İdlib'e düzenlenecek olası bir saldırıya neden olabileceği gerekçesiyle halkta büyük bir kaygıya yol açmıştır (Acun ve Salaymeh, 2017). Aldoughli ve Al Kassir'e göre (2021), HTŞ'nin en önemli meşruiyet kaynağı çatışma sırasındaki askeri başarılarıdır. Ancak son dönemlerde yaşanan askeri durgunluktan dolayı alternatif bir meşruiyet kaynağı olarak uluslararası tanınmayı amaçlayan bir kampanya başlatmıştır.

HTŞ lideri Culani 2016 yılına kadar yüzünü gizlerken bu tarihten sonra yüzünü göstermeye başlamıştır. Daha önceleri askeri kıyafetlerle görünürken son dönemlerde Batılı giyim tarzına uygun sivil kıyafetler tercih etmiş ve sıklıkla halk ziyaretleri gerçekleştirmeye başlamıştır (Erdem, 2020). Ülke içerisindeki mülteci kamplarını ziyaret etmiş, halkın sorunlarını bizzat dinlemiş ve kendisini mütevazi bir lider olarak sunmak için çaba göstermiştir. Türkiye'nin İdlib'teki askeri müdahalesinden sonra ise Culani adaletsizliğe karşı mücadele eden ve mazlum Suriyelilerin sesi olma yolundaki önemli avantajı Türk ordusuna kaptırmıştır (Zayd, 2020: 8). İdlib'teki kötü yaşam koşulları HTŞ'nin meşruiyetinin baltalanmasına neden olmuştur. Diğer tüm isyancı gruplar gibi HTŞ'de belirli ölçüde halk desteğini elinde tutsa da Esad rejiminin saldırılarına karşı koymadaki başarısızlıkları ve otoriter davranışları imajlarının düşmesine ve toplumsal desteğinin azalmasına yol açmıştır (Tsurkov, 2020). 2019'da Kuzey Hama kırsalının düşmesi ile birlikte HTŞ'ye karşı başlatılan kampanya yükselişe geçmiş ve İdlib'te kitlesel gösteriler düzenlenmiştir. HTŞ'nin sivil organı olan Kuruluş Hükümeti'nin vergileri artırması, hizmetlerin yetersizliği, elektrik verilen zaman diliminin kısaltılması örgütün toplumsal desteğinin azalmasına yol açmıştır (Abazid, 2019: 6).

HTŞ lideri el-Culani PYD'yi,"PKK'nın yeni ismi" şeklinde nitelendirmiştir. Kürt halkının Müslüman bir halk olduğunu ve Suriye'nin önemli bir parçasını teşkil ettiğini

belirterek rejimin Kürtleri görmezden geldiğini söylemiştir. YPG için "Suriye'nin değil rejimin ve ABD'nin bir parçasıdır" ifadelerini kullanmıştır (Rüdaw, 2021).

PYD ve HTŞ'nin ideolojileri ve toplumsal zeminleri karşılaştırıldığında, PYD'nin Marksist-Leninist ve etnik milliyetçi, HTŞ'nin ise Selefi Cihadi ideolojiye sahip olduğu görülmektedir. PYD Kuzey Suriye'de PKK bakiyesi üzerine kurulmuş, iç savaşa kadar Kürt siyasal hareketinde etkin olamamıştır. DAEŞ karşıtlığı üzerinden taban kazanmaya çalışarak savaş sırasında rejim ve uluslararası güçlerden aldığı destekle etkinliğini artırmıştır. Dolayısıyla PYD'nin ciddi bir toplumsal zeminin bulunduğunu söylemek mümkün değildir. HTŞ ise rejim ve DAEŞ karşıtlığı üzerinden taban kazanmaya çalışmıştır.

4.2. Amaç ve Yöntemlerinin Karşılaştırılması

PKK liderleri tarafından 2005 yılında ilan edilen KCK Sözleşmesi ile oluşturulan yapılanma, Öcalan'ın Kürdistan olarak tanımladığı bölgede Kürtleri demokratik özerklik modeli çerçevesinde tek bir çatı altında toplamayı hedeflemektedir. KCK Sözleşmesi ile oluşturulan sistemin amacı Türkiye, İran, Irak ve Suriye'de Demokratik Konfederal Kürdistan'ın kurulmasıdır. Bu doğrultuda KCK, Türkiye'de PKK, Suriye'de PYD, İran'da PJAK (Kürdistan Hür Yaşam Partisi) ve Irak'ta PCDK'yı (Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi) içerisine alan şemsiye bir örgüttür (Khalaf, 2016: 10). KCK Suriye yapılanmasının siyasi kanadını PYD, silahlı kanadını ise YPG/YPJ oluşturmaktadır. TEV-DEM (Demokratik Toplum Hareketi) ise toplumsal alandaki örgütlenmesidir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 7-8). Bu doğrultuda PKK'nın Suriye kolu PYD'nin de temel amacı, Kürt halkını demokratik konfederasyon kurarak birleştirmektir. Türkiye, Irak, Suriye ve İran topraklarında sözde özerk olarak nitelendirdiği yerleşim yerlerini birleştirerek Kürt koridoru oluşturmaya çalışmaktadır. PYD tüzüğünde örgütün amacı "Kürt sorunu"nun Batı Kürdistan'da demokratik çözümü, demokratik özerklik, demokratik ekoloji ve cinsiyet özgürlüğünün sağlanması, demokratik sosyalizmin sağlanması, Kürdistan'ın tamamında kurtuluş mücadelesinin desteklenmesi ve Kürdistan Ulusal Birliğinin demokratik konfederalizm çerçevesinde çözüme kavuşturulması olarak belirtilmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 15).

Rejim güçleri 2012'de Suriye'nin kuzeyinden çekilmeye başladığında otorite boşluğu PYD tarafından doldurmuştur. Bazı bölgelerde özerklik ilan ederek Afrin, Kobani ve Cizire'de üç kanton kurmuştur (Pusane, 2018: 76). Kanton ilan ettiği yerler TEV-DEM tarafından yönetilmektedir (Acun ve Keskin, 2016: 16). Afrin, Kobani ve Cizire kantonlarındaki yönetimlerin görevi, TEV-DEM tarafından alınan kararların uygulanmasıdır. PYD'nin silahlı kanadını YPG oluşturmaktadır. YPJ (Kadın Koruma Birlikleri) ise YPG'nin kadın koludur. YPG'nin profesyonel olarak adlandırdığı birlikleri ile beraber yerel düzlemde faaliyet gösteren direniş birlikleri mevcuttur. Kontrol ettiği bölgelerde ise sınırlarda hudut birlikleri bulunmaktadır. Bunların dışında lojistik birimleri ile arşiv ve sicil birimleri vardır. Örgütün kontrolü altındaki yerlerde adeta polis gücü olarak nitelendirilebilecek PYD'ye muhalif olan sivillere baskı yapan asayiş milisleri bulunmaktadır. 11 Ekim 2015'te ABD'nin yönlendirmesiyle Suriye Demokratik Güçleri (SDG) kurulmuştur. Ağırlıklı olarak YPG'li teröristlerin elinde bulunan bu yapı Süryani Askeri Konseyi ve bazı ÖSO grupları tarafından oluşturulmuştur. SDG'nin PYD'nin uluslararası arenada meşruiyetinin sağlanması için kurulan paravan bir yapılanma olduğu söylenebilir. ABD bu yapılanma üzerinden PYD'ye yüzlerce ton silah ve mühimmat desteğinde bulunmuştur (Acun, 2018: 303-310).

PYD'nin günümüzde konvansiyonel savaşlardan farklı olarak "4.Nesil Savaş" yürüttüğü söylenebilir. Bu stratejide amaç düşmana karşı askeri olarak zafer elde etmek değil, onu politik olarak yıldırmaktır. PYD'nin Suriye'de Sri Lanka'daki Tamil Kaplanları'nın kullanmış olduğu stratejiyi kullandığı ifade edilebilir. Bu strateji ile geniş alanlar kontrol altına alınarak devletin güvenlik, sağlık, eğitim vb. işlevlerini yerine getirilir (Terör Çalıştayı Raporu,

2016: 11-12). PYD bölgede hiçbir muhalif grubun oluşumuna izin vermeyerek terör yoluyla bölgedeki kontrolü sağlamaya çalışmaktadır. Bölgedeki Arap ve Türkmen gibi bazı yerleşik halkları görmezden gelerek bölgedeki demografik yapıyı amacına uygun şekilde değiştirmeye çalışmaktadır. YPG aracılığıyla DAEŞ'e karşı mücadele eden bir örgüt görüntüsü vererek uluslararası alanda kendini meşru bir aktör gibi göstermeye çalışmaktadır. Bazı uluslararası güçlerden aldığı siyasi ve lojistik destek sayesinde iç savaşta elde ettiği kazanımları korumaya çalışmaktadır.

2012 yılında kurulan Nusra cephesinin ardılı HTŞ'nin, el-Kaide'den bağımsızlığını ilan etmesinden sonra hedefleri biraz değişime uğramıştır. El-Culani'nin "Bu ruhla sadece Şam için savaşmayacağız, Allah izin verirse Kudüs varışımızı bekliyor" gibi kamuoyuna verdiği ifadeler geniş kapsamlı amaçlar önerse de el-Kaide tarafından kullanılan küresel hilafet söylemi HTŞ'de pek kullanılmamaktadır. Küresel çapta hilafet yerine yerel odaklı olup, öncelikli amacı Esad rejimini devirerek ve İranlı milisleri ülkeden çıkararak Suriye'de İslami bir yönetim kurmaktır (CSIS, 2018: 2). HTŞ, Esad rejimini devirme ve İslami yönetim kurma amacına bağlı kalmaya devam etse de daha gerçekçi açıdan bakıldığında, Suriye'deki muhalefetin bugüne kadar elde ettiği kazanımları ve Suriye'deki Sünnileri korumaya çalışmaktadır (Heller, 2017: 145).

HTŞ rejime yönelik kitlesel çapta intihar saldırıları gerçekleştirmiştir. Bu saldırıların amacının Esad rejiminin işlediği mezhepçi katliamların intikamını almak olduğunu belirtmiştir (Zayd, 2020: 7). Vur-kaç taktiği ile Esad rejimini hedef almıştır. Savaşçı sayısı ve kimliklerini gizlemeye özen göstermiştir. Örgüt üyeleri ağırlıklı olarak Suriyelilerden oluşmakla birlikte ABD, Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinden de yabancı milislerin bulunduğu bilinmektedir (Şen, 2015: 62-63). Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi'nin Ulusötesi Tehditler Projesinin raporuna göre, 2018 itibariyle HTŞ'nin 12-15 bin arasında üyesinin olduğu tahmin edilmektedir (CSIS, 2020).

HTŞ, DAEŞ'in hızlı bir şekilde yükselmesi, halifelik ilan etmesi, Nusra cephesini Suriye'de yenilgiye uğratması ve terörist olarak tanımlandığı için hava saldırılarına maruz kalmasından dolayı el-Kaide'den bağımsız bir şekilde Suriye'ye odaklanan yeni bir pragmatik strateji benimsemiştir. Bu stratejinin temel amacı, elit bit kadro hareketinde kitle hareketine dönüşebilmektir. Sosyal hizmetler sunarak halk nezdinde meşru kabul edilmeye çalışmaktadır (Yaldız, 2020). Dini mekanların hedef alınmaması ve sivillerin zarar görmemesi konularında DAEŞ'e kıyasla daha dikkatli davranmaktadır. Zamanla kamu diplomasisine daha çok önem vermeye başlamış ve canlı bomba eylemlerinin sayısını azaltmıştır (Acun vd., 2017: 24-25). Etkisini, ideolojisini ve nihayetinde kontrolünü genişletmek için yerel sempati ve katılım sağlamaya çalışmaktadır. Üye toplamak için kamu hizmetleri sunmaktadır (Haid, 2017: 12). 2019 yılında Kuruluş Hükümeti adı verilen sivil bir yönetim kurmuştur (Abazid, 2019: 2). El-Culani derin bir katılım ve entegrasyon stratejisi benimsemektedir. Ramazan Bayramı'nı kutlamak için Suriye'deki bir grup aşiret lideriyle bir araya gelmiştir. Suriye'de çeşitli aktörlerle kaynaşarak devlet adamı gibi görünmeye çalışmakta ve İdlib'teki gücünü artırmak istemektedir (Zelin, 2021).

PYD ve HTŞ'nin amaç ve yöntemleri karşılaştırıldığında, PYD'nin temel amacının Kürt halkını demokratik konfederayon ile birleştirerek Türkiye, Irak ve Suriye'de Kürt koridoru olarak adlandırılan projeyi hayata geçirmek olduğu söylenebilir. Kuzey Suriye'de kantonlar kurarak ve hiçbir muhalif oluşuma izin vermeyerek bölgede terör yoluyla hakimiyet sağlamaya çalışmaktadır. HTŞ'nin ise temel amacı, Esad rejimini devirmek, Şii milisleri ülkeden çıkarmak ve İslami bir yönetim kurmaktır. Bu amaca bağlı kalmaya devam etse de örgütün kapasitesi göze alındığında, elde ettiği kazanımları korumayı hedeflediği görülmektedir. HTŞ intihar saldırıları ve vur-kaç taktikleriyle rejim güçlerine yönelik eylemler gerçekleştirmiştir. PYD ise hakimiyetindeki toprakların çoğunu savaşmadan, rejim güçleri ile anlaşarak elde etmiştir.

4.3. Dış Güçler Nezdinde Karşılaştırılması

Rojova olarak adlandırdığı Kuzey Suriye'de hakimiyet sağlayan PYD, ABD ve Rusya Federasyonu ile stratejik ilişkiler kurmuştur. PYD, Türkiye'ye rağmen ABD tarafından desteklenmekte, Rusya'nın Suriye politikasındaki çıkarları çerçevesinde Rusya tarafından terör örgütü olarak kabul edilmemektedir.

ABD, Irak'ın kuzeyindeki otonom Kürt devletine benzer bir yapılanmayı Suriye'de de oluşturmak istemektedir. Bu proje Kürt koridoru olarak nitelendirilmektedir (Köylü, 2018: 84). ABD, Rusya'nın Suriye'deki etkinliğini kırmak ve Suriye'yi İsrail'in güvenliğini tehdit eden bir ülke olmaktan çıkarmak istediği için Esad rejiminin devrilmesini istemiş ve bu yüzden ilk etapta diğer gruplara nazaran daha ılımlı ve laik kesimlerden oluşan ÖSO'ya destek vermiştir. Fakat ÖSO'nun zamanla Türkiye hakimiyetine girmesi, ABD'nin amaçladığı politikalara zarar vermiş ve kukla bir Kürt devletinin kurulabilmesi için PYD kartını öne çıkarmıştır. Ancak bu süreçte PYD, ne Rusya ve İran destekli Esad rejimi ile, ne de Türkiye destekli ÖSO ile mücadele edecek bir güç değildir. Bu yüzden ABD, DAEŞ'i güncelleyerek iç savaştaki denkleme dahil etmiştir. PYD, DAEŞ'in Kobani kuşatması sonrasında ABD ile ittifak ilişkisi içerisine girerek silah ve hava desteği almaya başlamıştır (Acun ve Keskin, 2016: 12). Örgüt ABD desteği ile DAEŞ'i bölgeden uzaklaştırmış ve ABD ile taktik müttefiklik ilişkisi içerisine girmiştir. ABD PYD'ye 24 ton silah ve mühimmat desteği sağlamış ve bölgedeki kontrolü ABD sayesinde elde etmiştir (Aydoğan, 2015: 58).

2015'te Rusya'nın iç savaşa dahil olmasıyla PYD, Rusya ile temaslarını artırmış ve Suriye muhalefetine karşı birlikte hareket etme arayışı içerisine girmiştir (Acun ve Keskin, 2016: 12). Suriye'de Esad rejimini tek meşru güç kabul eden Rusya, PYD'yi terör örgütü olarak kabul etmemektedir. Putin BM'de yaptığı bir konuşmada, Suriye'de rejimin ve Kürt milislerin dışında gerçek anlamda kimsenin DAEŞ'le mücadele etmediğini ifade etmiştir. PYD'nin Kuzey Suriye'deki varlığının Rusya'nın çıkarlarıyla örtüştüğü söylenebilir. Rusya, Türkiye'nin muhaliflere desteğinin engellenmesi için PYD'nin Kuzey Suriye'de genişlemesine ses çıkartmamaktadır (Aydoğan, 2015: 59). PYD'nin, Suriye'de DAEŞ ve cihatçı muhalif grupların karşısında Rusya için seküler ve kontrol edilebilir bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir.

PKK'nın Suriye kolu olan PYD/YPG'nin 2012'den sonra Suriye iç savaşında kilit aktör olarak öne çıkması Türkiye'nin ulusal güvenliği için büyük tehdit oluşturmaktadır. Türkiye 1990'lardan beri yaşadığı Kuzey Irak sorunundan sonra Kuzey Suriye sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu doğrultuda iç savaş başladığında, Suriye politikasını öncelikli olarak PYD ile mücadele üzerine inşa etmiştir (Pusane, 2018: 81). Türkiye terör örgütü olarak tanıdığı PYD ile mücadelesinde kırmızı çizgisi olarak Fırat'ın batısını belirlemiştir. Ancak PYD'nin 2015 yılında bu çizgiyi aşmasıyla Suriye'de daha etkili politikalar izlemeye başlamıştır. Hem PYD hem de DAEŞ ile savaşan Türkiye, 2016 yılında Fırat Kalkanı Harekâtı ile 2500'den fazla DAEŞ'li teröristi etkisiz hale getirmiştir. 2018 yılında ise ÖSO ile birlikte gerçekleştirdiği Zeytin dalı Harekâtı ile 2000 kilometrekarelik alanı temizleyerek 4600 PYD'li terörist etkisiz hale getirilmiştir. 2019 yılında ise terör tehdidini ortadan kaldırmak ve toprak bütünlüğünün sağlanması amacıyla Türkiye'nin aktif politikaları Suriye Milli Ordusu ile birlikte Barış Pınarı Harekâtı ile devam etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2021). 2016 yılından itibaren daha aktif politikalar izleyen Türkiye, Suriye Milli Ordusu ile gerçekleştirdiği operasyonlarla terör örgütü PYD'ye ağır kayıplar verdirmiştir.

El-Kaide'nin Suriye kolu olarak nitelendirilen ve HTŞ'nin öncülü olan el-Nusra, 2012'de ABD, 2013'te Fransa, Avustralya, Birleşik Krallık ve Kanada, 2014 yılında ise Türkiye, Rusya, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından terör örgütü olarak kabul edilmiştir. El-Culani Suriye'deki varlığını meşrulaştırmak ve amacına ulaşabilmek için terörist grup listelerinden çıkarılmalarının gerektiğini kabul etmektedir (Aldoughli ve Al

Kassir, 2021). Bu sebeple Suriye'deki varlıklarını devam ettirebilmek için dış güçler ile dengeli ilişkiler kurulmasından yana tavır sergilemektedir (Yaldız, 2020).

2017 yılında HTŞ, Türkiye, Rusya ve İran arasındaki Astana Süreci kapsamında Türk askerlerinin İdlib'e girmesine ve ateşkesi sürdürmesine izin vermiştir. HTŞ'nin bu kararı derinden tartışılmış ve konumunda önemli bir değişikliğe neden olmuştur. Ancak bu kararın alınma sebebi, Türkiye olmadan muhalefetin son kalesi olan İdlib'in rejimin eline geçeceğinin anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum ise Suriye'deki muhalefetin yok olması anlamına gelmektedir (Tsurkov, 2020). HTŞ uluslararası kabul görmek, terör örgütü listesinden çıkmak ve son yıllarda izlediği ılımlı siyaseti ispat etmek için Türkiye'nin İdlib'e müdahalesini kabul etmiş ve ilk Türk askeri konvoyu İdlib'e HTŞ eşliğinde Ekim 2017'de girmiştir (Abazid, 2019: 2). Eylül 2018'de Türkiye ve Rusya arasında İdlib konusunda Soçi'de silahlı grupların tampon bölgeden uzaklaştırılmasını ve terör örgütleri ile savaşın sürdürülmesini öngören anlaşmaya varılmıştır. HTŞ Türkiye'nin çabalarını olumlu karşılayan bir bildiri yayınlayarak Türkiye ile yakınlaşmaya çalışmıştır (Abazid, 2019: 3).

HTŞ, İdlib'te Rusya dahil olmak üzere rejimin ve müttefiklerinin saldırılarına maruz kalmaktadır (CSIS, 2018). Rusya'nın İdlib'e yönelik politikası büyük ölçüde HTŞ ile mücadele üzerine kurulduğu için Rusya'nın HTŞ'yi terör örgüt listesinden çıkarması askerî harekât gerekçesini kaybetmesine yol açabileceği için pek mümkün görünmemektedir. ABD ise son zamanlarda HTŞ'ye yönelik daha ılımlı bir yaklaşım benimsemektedir. Son dönemde BM ise İdlib'te tehlike olarak HTŞ'den çok Hurras ed-Din'e vurgu yapmaktadır (Ergin, 2020). Örgüt Batı için bir tehdit yaratmadığını söyleyerek toplumsal tabanı bulunan siyasi bir örgütlenme olarak kabul edilmek istemektedir. Ancak her ne kadar ılımlaşma çabaları gösterse de BM terör örgütü listesinden çıkarılmadığı takdirde uluslararası alandaki algısında köklü bir değişim söz konusu olmayacaktır.

HTŞ lideri el-Culani, ABD'nin Suriye'den çekildiğinde YPG'nin de çekileceğini, Afganistan'da nasıl halk iradesi galip geldiyse Suriye'de de geleceğini, Afganistan'da uçaklardan düşen insanların benzerinin Suriye'de de yaşanacağını ifade etmiştir. Culani sadece ABD için değil, Rusya'nın da Suriye'den çekildiğinde Rus uçaklarına tutunanların gökyüzünden aşağıya düştüklerini izleyeceklerini sözlerine eklemiştir (Rüdaw, 2021).

PYD ve HTŞ dış güçler açısından karşılaştırıldığında, PYD'nin, ABD ve Rusya tarafından desteklenirken, HTŞ'nin bu ülkeler tarafından terör örgütü olarak kabul edildiği görülmektedir. Rusya, Esad rejimi ve İran ile birlikte HTŞ'ye yönelik saldırılarda örgüte büyük kayıplar vermiştir. PYD'ye yönelik en büyük mücadeleyi ise Türkiye vermektedir. İlk kez 2016'da YPG hedeflerini bombalamıştır. Rusya, Türkiye'nin Afrin'e yönelik operasyonunda YPG ile Türkiye arasında tampon olarak Türkiye'nin ilerlemesini engellemiştir. ABD, DAEŞ karşıtı retorik ile PYD'ye büyük yardımlarda bulunurken, Rusya muhaliflerin ilerlememesi için PYD'nin Kuzey Suriye'de genişlemesine engel olmamaktadır.

4.4. Suriye İç Savaşı'ndaki Etkileri Açısından Karşılaştırılması

Suriye'de iç savaşın başlamasından iki yıl sonra Esad rejimi ülke topraklarının sadece beşte birini kontrol etmekteydi. Ancak rejim, 2015'te Rusya'nın dahil olmasıyla kademeli olarak toprak kontrolünü sağlamaya başlamıştır. 2021 yılı itibariyle Halep, Humus, Hama gibi önemli kentler dahil olmak üzere ülke topraklarının nerdeyse üçte ikisini kontrol altına almıştır. Esad rejimi ülke topraklarının üçte ikisini kontrol etmesine rağmen ülkenin uluslararası kara sınırlarının yalnızca %15'ini kontrol altında tutmaktadır. Çok sayıda önemli sınır PYD ve HTŞ'nin hakimiyeti altındadır (Kızılkaya, Hamdi ve Salman, 2021: 6-7).

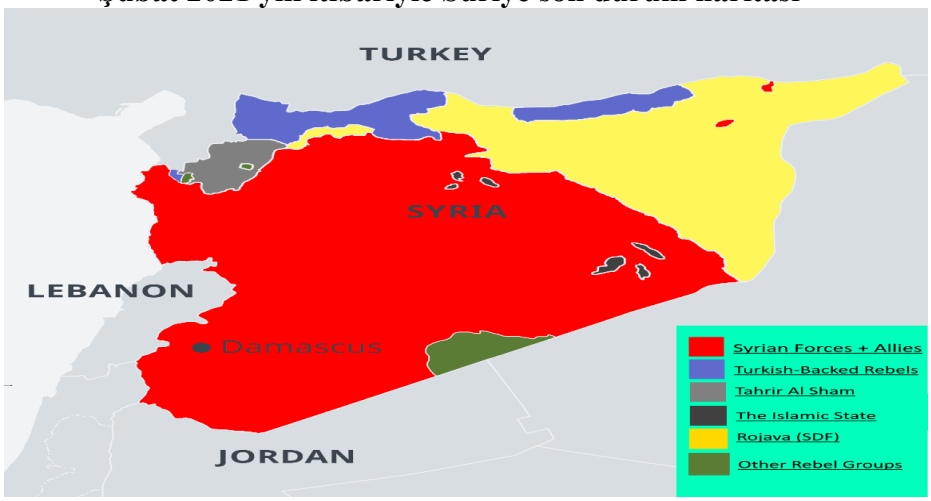
PYD, iç savaşın başlamasına kadar etkin bir aktör değilken, rejim ve bazı uluslararası güçler ile kurduğu stratejik ilişkilerden dolayı Kuzey Suriye'de hakimiyet sağlamıştır. Savaşın

başlangıcında rejim güçlerinin Suriye'nin kuzeyinden çekilmesiyle savaşmadan bölgede hakimiyet kurmuştur. Kamışlı, Afrin ve Kobani'de devlet dairelerine PYD bayrağı asılmıştır. ABD'den aldığı destek ile Fırat'ın doğusunda Türkiye-Suriye sınırındaki hakimiyet alanını genişletmiştir. NATO üyeleri dahil birçok ülke için DAEŞ ile mücadelede en önemli aktör olarak lanse edilerek Suriye'deki kilit aktörlerden biri haline gelmiştir (BBC, 2019). PYD/SDG Aralık 2019 itibari ile Suriye topraklarının %25,4'ünü kontrol altına almıştır (Jusoor, 2019).

HTŞ'nin ana omurgasını oluşturan Nusra Cephesi, rejime karşı düzenlediği asimetrik operasyonlar ile bölgedeki etkinliğini artırmıştır. 2013 yılında Esad rejimi ülkenin Kuzey ve Doğu eyaletlerinde kontrolü kaybetmeye başlayınca Rakka ve Deyrizor'da olduğu gibi yerel yönetimler tesis ederek bölgede kontrol sağlamaya başlamıştır. DAEŞ ile çatışmasından sonra ise kontrol ettiği alan ve insan gücü açısından büyük zarar görmüştür. 2014 yılının sonlarına doğru ise tekrar toparlanmaya başlamış, muhalif gruplarla birlikte kurduğu Fetih Ordusu ile İdlib başta olmak üzere Suriye'nin Kuzeybatısında hakimiyet sağlamıştır. HTŞ zamanla İdlib'teki gücünü artırarak diğer muhalif unsurları tasfiye etmiş ve İdlib'teki tek hegemon güç olmayı başarmıştır (Acun ve Salaymeh, 2017). HTŞ, 2017'de Ahraru'ş Şam'ı yenilgiye uğratıp Türkiye'ye açılan Babu'l-Heva sınır kapısından çıkartılmasıyla İdlib ve Kuzey Hama kırsalını kapsayan Suriye'nin Kuzeybatısında hakimiyet sağlamıştır (Abazid, 2019: 2).

HTŞ esas itibariyle İdlib'te etkindir. 2018 yılı itibariyle büyük ölçekli toprak kayıpları yaşamış, yerel desteği azalmış, örgüt içerisindeki önemli kişilere yönelik suikastler gerçekleştirilmiş ve örgüt içerisinde önemli kopmalar yaşamıştır. Bu sebeple etkinliği azalmıştır (CSIS, 2018). Mart 2019'da hava bombardımanı ile başlayan ve sonra kara harekatı ile devam eden Rusya ve rejim güçleri Kuzey Hama kırsalını kontrol altına almıştır. HTŞ'nin Hama çatışmasından sonra bölgenin korunmasını üstlenen en güçlü askeri kuvvet imajının yıkılmasına neden olmuştur (Abazid, 2019: 5). HTŞ İdlib'teki gücünün hem halk düzeyinde hem diğer muhalif gruplar hem de dışarıda düşüşe geçtiği söylenebilir. HTŞ hiçbir zaman tam olarak halk desteğini kazanamamıştır. Bu sebeple örgütün en büyük korkusu yerelden yükselen tehditler değil, Türkiye'nin kendisine karşı tutumunun değişmesi ve Rus operasyonlarıdır (Abazid, 2019: 11). BM Güvenlik Konseyi'ne göre HTŞ, çoğu Suriyeli olmak üzere yaklaşık on bin savaşçısı ile Suriye'nin kuzeybatısında baskın militan grup olmaya devam etmektedir. İdlib'teki kontrolünü daha da artırmanın yollarını aramaktadır (United Nations Security Council, 2021: 7). HTŞ'nin Suriye muhalefetinde çok sayıda rakibi vardır. Geleceğinin ise belirsiz olduğu söylenebilir.

Şubat 2021 yılı itibariyle Suriye son durum haritası

Kaynak: (https://www.reddit.com/)

PYD ve HTŞ'nin Karşılaştırılması

	PYD	**HTŞ**
Amacı	Kürt halkını demokratik konfederasyon kurarak birleştirmek.	Esad rejimini devirmek, İranlı Şii milisleri ülkeden çıkarmak, Suriye'de İslami yönetim kurmak
İdeolojisi	Marksist-Leninist, Etnik milliyetçi "Apoculuk", "Demokratik Konfederalizm"	Selefi Cihatçı
Söylemi	"Büyük Kürdistan" "Cinsiyet eşitliği, "İnanç özgürlüğü"	"Esad'sız Suriye" "Şeriata dayalı düzen"
Yöntemi	"4. Nesil Savaş" yürütmektedir. Kantonlar kurarak, hiçbir muhalif grubun oluşumuna izin vermeyerek bölgedeki kontrolü sağlamaya çalışmaktadır.	Kitlesel çapta intihar saldırıları ve "vur-kaç taktiği" ile rejim güçlerini hedef almaktadır.
Meşruiyet Zemini	DAEŞ karşıtı retorik ile meşruiyet kazanmaya çalışmaktadır. En önemli meşruiyet kaynağı DAEŞ ile çatışmasıdır.	Rejim karşıtlığı üzerinden taban kazanmaya çalışmaktadır. En önemli meşruiyet kaynağı askeri başarılarıdır.
Suriye'de Olmasını istemediği Aktörler	Türkiye, Suriye Milli Ordusu, HTŞ ve diğer cihatçı gruplar	Esad rejimi, Rusya, İran, ABD, PYD/SDG
Etkin olduğu yerler	Afrin, Kobani, Cizire, (Suriye'nin Kuzey ve Kuzeydoğusu)	İdlib (Suriye'nin kuzeybatısı)
Terör örgütü kabul eden ülkeler	Türkiye	ABD, Rusya, İran, Türkiye

Not: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

5. SONUÇ

2011 yılında rejim karşıtı başlayan protestolar neticesinde Suriye, iç savaşa sürüklenmiş ve meydana gelen otorite boşluğundan dolayı terör örgütleri etkilerini artırmışlardır. PYD ve HTŞ ise bu boşluktan yararlanarak Suriye'de kilit aktörler haline gelmişlerdir. PYD Marksist-Leninist, etnik milliyetçi ve Apoculuk ideolojisini benimserken, HTŞ ise Selefi Cihatçı bir ideolojiye sahiptir. PYD, Kürt koridoru oluşturmak için Esad rejimi ile işbirliği yaparken, HTŞ ise Esad rejiminin devrilmesi ve İslami bir yönetim kurmak amacıyla rejim güçleri ile çatışmaktadır. PYD, DAEŞ karşıtlığı, HTŞ ise Esad rejimi karşıtlığı üzerinden zemin kazanmaya çalışmaktadır. İki örgütün de ciddi bir toplumsal desteğinin olduğunu söylemek mümkün değildir. PYD, Suriye'nin Kuzeydoğusunda etkin iken, HTŞ muhaliflerin son kalesi haline gelen İdlib'te etkindir.

HTŞ çok sayıda ülke tarafından terör örgütü kabul edilirken, PYD ise ABD başta olmak üzere bazı Batılı ülkeler ve Rusya tarafından terör örgütü kabul edilmemektedir. DAEŞ ile çatışmasından dolayı meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Rusya ise Türkiye'nin muhaliflere desteğini engellemek için PYD'nin Kuzey Suriye'de genişlemesine izin vermektedir. ABD ve Rusya'nın PYD'ye yükledikleri anlama ilişkin farklılıklar bulunsa da, her iki ülkenin Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit eden bu örgütü araçsallaştırmaları bakımından benzer yaklaşım sergiledikleri görülmektedir.

PYD, Suriye'de hakimiyet sağladığı toprakların çoğunu rejim güçleri ile anlaşarak savaşmadan ele geçirmiş ve Suriye topraklarının dörtte birini elinde tutarak iç savaşta kilit aktörlerden biri olmuştur. Geleceğinin ABD ve Esad rejimi ile ilişkilerine bağlı olduğu söylenebilir. HTŞ ise son yıllarda etkinliği azalsa da, muhaliflerin son kalesi İdlib'te önemli güzergahları elinde tutmasından dolayı en önemli muhalif güçlerin başında gelmeye devam etmektedir. Ancak çok sayıda rakibi vardır ve geleceği belirsizdir. Son yıllarda uluslararası alanda meşruiyet kazanmak amacıyla terör örgütü listelerinden çıkmak için çaba gösterse de, Rusya ve Batılı ülkeler tarafından terör örgütü listesinden çıkarılması pek mümkün görünmemektedir.

KAYNAKÇA

ABAZID, A. (2019). *Heyet Tahrir eş-Şam'ın Bir Sonraki Adımı Ne Olacak?*, 1 Eylül 2021 tarihinde Bölgesel Politika: https://research.sharqforum.org/tr/2019/10/07/heyet-tahrir-es-samin-bir-sonraki-adimi-ne-olacak/ adresinden alındı.

ACUN, C. ve KESKİN, B. (2016). PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG, *SETA*, Rapor, 61.

ACUN, C. ve SALAYMEH, B. (2017). *5 Soru: Heyet-ü Tahrir eş-Şam*, SETA, 2 Eylül 2021 tarihinde SETAV: https://www.setav.org/5-soru-heyet-u-tahrir-es-sam/ adresinden alındı.

ACUN, C., KESKİN, B. ve SALAYMEH, B. (2017). El-Kaide'den HTŞ'ye Nusra Cephesi, *SETA*, Rapor: 95.

AĞIR, O. ve AKSU, Z. (2017). Birleşmiş Milletler' in Suriye Krizine Yönelik Politikalarının Değerlendirilmesi, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 4(9), 43-55.

AKKAYA, A. H. (2020). The PKK's Ideological Odyssey, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22(6), 730-745.

AKYENER, O. (2018). Suriye İç Savaşı Enerji Güvenlik ve Siyaset Boyutlarıyla, *Türkiye Enerji Vakfı*, Yayın No: 10.

ALDOUGHLI, R. Ve Al KASSIR, A. (2021). *Empower Syrians Not Warlords: Against the Re-branding of Hayat Tahrir al-Sham*, 29 Ağustos 2021 tarihinde Atlantic Council: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/empower-syrians-not-warlords/ adresinden alındı.

ALJAZEERA TÜRK, (2015). *Nusra Cephesi lideri Aljazeera'ya Konuştu*, 3 Eylül 2021 tarihinde Aljazeera Türk: http://www.aljazeera.com.tr/haber/nusra-cephesi-lideri-al-jazeeraye-konustu adresinden alındı.

AL-TAMİMİ, A. J. (2017). From Jabhat al-Nusra to Hay'at Tahrir al-Sham: Evolution, Approach and Future, *Konrad-Adenauer Stiftung/Al-Nahrain Center For Strategic Studies*, 29.

ATLIOĞLU, Y. (2014). Suriye'de Radikal İslamcılığın Dünü ve Bugünü, Y. Yıldırım ve Y. Atlıoğlu, *Değişen Ortadoğu'da Değişmeyen Sorunlar Irak İşgalinden Arap Baharına*, Bursa: Dora Yayınları.

AYDOĞAN, B. (2015). PYD'nin ABD-Rusya Denklemindeki Tercihi, *Ortadoğu Analiz*, 7(71), 58-59.

BAHARÇİÇEK, A. (2017). Arap Baharı ve Türkiye-Ortadoğu İlişkileri, O. AĞIR, *Türkiye'de Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Alanında Güncel Tartışmalar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

BBC NEWS, (2019). *YPG Yerel Bir Örgütten NATO Ülkelerinin Desteklediği Bir Güce Nasıl Dönüştü?*, 13 Eylül 2021 Tarihinde BBC News: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50180068 adresinden alındı.

BİLGİÇ, M. S. (2014). PKK/KCK'nın Stratejisi, Taktikleri ve Taktik Düzeyde Etnik Terörle Mücadele, *Bilge Strateji*, 6(10), 85-114.

BUZKIRAN, D. ve KUTBAY, H. (2013). Arap Baharının Türkiye'ye Olan Ekonomik ve Sosyal Etkileri, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 147-162.

CSIS, (Center for Strategic & International Studies), (2018). Hayat Tahrir al-Sham, October 4, 2018.

COCKBURN, P. (2014). *İslam Devleti'nin Yükselişi: IŞİD ve Yeni Sünni Ayaklanması*, (Çev. O.Akınhay), İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.

DURSUNOĞLU, A. (2013). IŞİD'i İlga Eden Zevahiri mi el-Cezire mi?, 4 Eylül 2021 tarihinde Yakın Doğu Haber: https://www.ydh.com.tr/YD387_isidi-ilga-eden-zevahiri-mi-el-cezire-mi-.html adresinden alındı.

ERDEM, A. K. (2020). *El-Kaide İle Bağını Kestiğini İddia Eden, Türkiye'yi Karşısına Almak İstemeyen Colani'den İmaj Çalışmaları*, 6 Eylül 2021 tarihinde Independent Türkçe: https://www.indyturk.com/node/191046/haber/el-kaide%E2%80%99yle-ba%C4%9F%C4%B1n%C4%B1-kesti%C4%9Fini-iddia-eden-t%C3%BCrkiye%E2%80%99yi-kar%C5%9F%C4%B1s%C4%B1na-almak-istemeyen adresinden alındı.

ERGİN, S. (2020). *ABD HTŞ'ye Esnek Bakıyor*, 8 Eylül 2021 tarihinde Hürriyet: https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/abd-htsye-esnek-bakiyor-41476089 adresinden alındı.

HAID, H. (2017). *Resisting Hayat Tahrir al-Sham*, 30 Ağustos 2021 tarihinde Adopt a Revolution: https://adoptrevolution.org/studie_extremismus_eng/ adresinden alındı.

HATAHET, S., CENGİZ, M.E ve RASHID, M. (2019). Suriye'deki Ulus-Aşırı YPG'li Yancı Savaşçılar Fenomeni, *Alsharq Forum*, Rapor, Nisan 2019.

HELLER, S. (2017). The Strategic Logic of Hayat Tahrir al-Sham, *Perspectives on Terrorizm*, 11(6), 139-152.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, (2014). Flight of Icarus? The PYD's Precarious Rise in Syria, *Middle East Report*, No:151.

KAPAN, İ. (2012). *Ortadoğu'da Bahar Sancısı*, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

KHALAF, R. (2016). *Governing Rojava: Layers of Legitimacy in Syria*, 14 Eylül 2021 tarihinde Chatham House: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2016-12-08-governing-rojava-khalaf.pdf, adresinden alındı.

KIZILKAYA, Z., HAMDİ, S.ve SALMAN, M. (2021). The Syrian Conflict After a Decade, Brussels School of Governance, Report, 1-25.

KİBAROĞLU, M. (2011). Arap Baharı ve Türkiye, *ADAM Akademi*, (2), 26-36.

KÖYLÜ, M. (2018). Suriye PYD/YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekatı, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, (11), 70-86.

NETJES, R. ve VAN WEEN E. (2021). Henchman, Rebel, Democrat, Terrorist The YPG/PYD During the Syrian Conflict, *CRU Report*, April 2021.

OĞUZLU, T. (2011). Arap Baharı ve Yansımaları, *Ortadoğu Analiz*, 3(36), 8-16.

ÖCALAN, A. (1993). *Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)*, 6.baskı, Köln: Weşanen Serxwebun.

ÖZKIZILCIK, Ö. (2020). *İdlib'in Geleceği ve HTŞ*, 11 Eylül 2021 tarihinde Kriter Dergi: https://kriterdergi.com/dis-politika/idlibin-gelecegi-ve-hts adresinden alındı.

PKK Program ve Tüzüğü, (1995). Köln: Weşanên Serxwebûn.

PUSANE, Ö. K. (2018), How to Profile PYD/YPG as an Actor in the Syrian Civil War: Policy Implications for the Region and Beyond, 73-90.

REDDIT, (2021), *Syrian Civil War Map*, 12 Eylül 2021 tarihinde Reddit: https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/lnffih/syrian_civil_war_map_february_2021/ adresinden alındı.

RÜDAW, (2021). *HTŞ Lideri el-Colani: YPG'nin Kaderi ABD'ye Bağlı*, 12 Eylül 2021 tarihinde RÜDAW: https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/syria/050920211 adresinden alındı.

SEMİN, A. (2015). Suriye Krizindeki İç Dinamikler: ÖSO-IŞİD-PYD Denklemi, *BİLGESAM Analiz,* Rapor No: 1234.

SONER, B. A., ASLAN, Ö. ve KIYICI, H. (2017). PKK'nın Bölgesel Terör Ağı Yapılanması, *Polis Akademisi Yayınları,* Rapor No:9.

SURİYE GÜNDEMİ, (2017). *Yeni Kurulan Tahrir el-Şam Grubu ve Katılımlar*, 4 Eylül 2021 tarihinde Suriye Gündemi: https://www.suriyegundemi.com/yeni-kurulan-tahrir-el-sam-grubu-ve-katilimlar adresinden alındı.

ŞEN, A. (2015). Suriye Askeri Muhalefeti, *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Rapor No: 202.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, 4 Eylül 2021 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa adresinden alındı.

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI, (2017). PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG, 1-62.

TERÖR ÇALIŞTAYI RAPORU, (2016). DAEŞ, Radikalleşme ve Yabancı Terörist Savaşçılar (YTS)", *Polis Akademisi Yayınları*, Rapor No:1.

TSURKOV, E. (2020). *Hayat Tahrir Al-Sham*, 3 Eylül 2021 tarihinde European Council on Foreign Relations: https://ecfr.eu/special/mena-armed-groups/hayat-tahrir-al-sham-syria/ adresinden alındı.

ULBRICHT, B. (2019). Justifying Relations With and Apostate During a Jihad a Salafi-Jihadist Groups's Relations With Turkey in Syria, *Middle East Instıtue*, March-2019, (6).

UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL, (2021). 2021/68, 3 February 2021.

YALDIZ, B. (2020). *HTŞ'nin Hayatta Kalma Stratejisi: Pragmatizm*, 3 Eylül 2021 tarihinde Suriye Gündemi: https://www.suriyegundemi.com/hts-nin-hayatta-kalma-stratejisi-pragmatizm adresinden alınmıştır.

ZAYD, O. A. (2020). HTŞ Popülizmi: Beka ve Genişleme, *Al Sharq Strategic Resarch*, 19 Ekim 2020.

ZELIN, A. Y. (2021). Hanging on in İdlib: Hayat Tahrir al-Sham's Expanding Tribal Engagement, *The Washington Institute for Near East Policy*, 11 Jun 2021.

TÜRKİYE'DE KURULAN KÜRT ÖRGÜTLERİ VE TERÖR

Reha Talha AYGEN[1]

Murat AYGEN[2]

ÖZET

Bugüne kadar kurulmuş olan ve birçok kanlı eylemler gerçekleştirmiş Kürt terör örgütlerinin kuruluş dönemlerini, ortaya çıkış nedenlerini, eylemlerini, fikirlerini, manifestolarını, dış bağlantılarını ve beslendikleri insan kaynaklarını, örgütün üst düzey yöneticilerinin yurt dışına kaçışlarını ve bilinmeyen tüm olaylarını en ince detaylarına kadar kavramamız gerekmektedir. Bölgemizde ki gelişmeleri yakından takip etmememiz, örgütün hala yaşayan önde gelen kadroların psikolojik, kültürel ve siyasal düşüncelerini, hangi ülkelerle ilişkili olduklarını bilmemiz ve takip etmemiz ülkemiz açısından önem arz etmektedir. Kurulan Kürt örgütleri ayrılıkçı ve bölücü örgütlerdir.

Günümüzde hiçbir etkisi kalmamış Kürt terör örgütlerinin aksine bugün PKK'nın, ülkemizde kurulmuş ve kendilerini Kürt vatandaşlarımızın temsilcileri olarak gören, meclise girmiş ve birçok belediye kazanmış partinin üzerinde kurduğu baskı ve parti politikalarını belirlemesi yadsınamaz bir gerçektir. Ülkemizin doğu ve Güney Doğu bölgesinde önemli bir taban bulan ayrılıkçı örgüt PKK'nın eylem süreçlerini, savunduğu devrimci halk savaş stratejisini, sivil ve siyasal uzantılarını bölgedeki örgütlerle aşiretler arasındaki çatışmalarını/dayanışmalarını nedenleri ile ortaya koymak gerekmektedir. Savunduğu ve uyguladığı uzun soluklu devrimci halk savaşının ana kaynağı insandır. Bu yüzden beslendiği bölgenin insan kaynakları hiçbir şekilde PKK'ya bırakılmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kürt Terör Örgütleri, PKK, Devrimci Halk Savaşı, Ayrılıkçı ve Bölücü Örgüt

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Rumeli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Ekonomi, Reha Talha Aygen, talhaay2023@gmail.com

[2] Doç.Dr. F.Ü.İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, E-posta: maygen@firat.edu.tr

KURDISH ORGANIZATIONS FOUNDED IN TURKEY AND TERROR

ABSTRACT

We need to understand in detail the establishment periods of Kurdish terrorist organizations, the reasons for their emergence, their actions, their ideas, their manifesto, their external connections and their human resources, the fleeing of the senior executives of the organization and all the unknown events. It is important for our country that we do not follow the developments in our region closely, that we know and follow the psychological, cultural and political thoughts of the leading cadres of the organization, which countries they are related to. The Kurdish organizations established are separatist and separatist organizations.

Unlike the Kurdish terrorist organizations, which have no effect today, it is an undeniable fact that the PKK determines the pressure and party policies on the parties that were established in our country and regarded themselves as representatives of our Kurdish citizens, entered the parliament and won many municipalities. It is necessary to reveal the action processes of the separatist organization PKK, which has found an important base in the eastern and southeastern regions of our country, the revolutionary people's war strategy it defended, its civil and political extensions, and the conflicts /solidarity between the organizations in the region and the tribes. The main source of the long-running revolutionary people's war that he defends and wages is man. Therefore, the human resources of the region where it is fed should never be left to the PKK.

Keywords: Kurdish Terrorist Organizations, PKK, Revolutionary People's War, Separatist and Separatist Organization

1.GİRİŞ

Kürt örgütlerinin kuruluş ve eylem sürecini takip ederken, günümüz olaylarıyla hangi açılardan bağlarının olduğunu, yaşananların geçmişle ve günümüz meseleleriyle bağlantılarını, ilintilerini ve Kürt sorununun hangi nedenlerle ve hatalarla Osmanlı'dan günümüz Türkiye'sine kadar nasıl ulaştığını ve hala devam ettiğini, ülkemizde nasıl bir açmaz yarattığını tarihsel akışıyla mutlaka irdelememiz gerekir. Türkiye İşçi Partisi (TİP)'nin Kürt sorununu gündeme getirmesi ve parti yöneticilerinin bir kısmının Kürt olması, Kürt gençlerini ve siyasi potansiyelini bu partiye kanalize etmiş ve bu doğrultuda DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları), TİP ile Doğu'da ilgi gören mitingler düzenlemeye başlamıştı.

1978 yılı ile birlikte öğrenci olaylarının başlaması ve çatışmaların yoğunlaşmasıyla birlikte Kürt aydınları ve öğrencileri sol görüşlü öğrencilerden ideolojik bir takım ayrılıklardan sonra daha çok ulusal bir Kürt çizgisine doğru kayarak yeni bir anlayışla yapılandılar. Bu yapılanmalardan legal ve illegal olarak TKDP, KUK, PSK, KAWA, Şivancılar ve Beş Parçacılar gibi örgütler ortaya çıktı. Birçok faaliyetleri neticesinde özellikle ülkemizin Doğu ve Güney Doğu bölgelerinde belli bir taban bulma için silahlı ve silahsız eylemlerde bulundular. 1978 yıllarında ise Apocular olarak bilinen bir grup ortaya çıktı. Apocular, Kürt ulusal demokratik devrim tezini silah ve şiddet ile savunuyordu. Bu süreçte kurulmuş olan birçok Kürt örgütleri kendi aralarında kanlı çatışmalar yaşadı. Apocular olarak kurulan ve liderliğini Abdullah Öcalan'ın yaptığı bu örgüt diğer Kürt örgütlere yoğun şiddet uygulayarak onları ortadan kaldırarak kendisi güçlendi ve PKK adını aldılar. 12 Eylül ihtilali öncesi lider kadrolarının önemli bir kısmı yurt dışına çıkarak Suriye'ye yerleşti. Türkiye dışına, Lübnan (Bekaa)'a yerleşerek, burada ideolojik ve silahlı eğitim çalışmalarına başladı. PKK'nın aksine diğer Kürt

örgütlerindeki yapılarda okumuş bir kesim ve aydın kentli karakter baskın iken, PKK'da yoksul köylülük daha baskındır.

2. KÜRT ÖRGÜTLERİNİN KURULUŞU

Kürt hareketi 1975 yılından itibaren çok parçalı bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Bu çıkışın ana temeli, Kürdistan sömürgedir tezi ile Türk solundan ayrı örgütlenme isteğidir. Türk solu, Kürt solunun savunduğu Kürdistan sömürgedir fikrine, Türkiye Cumhuriyetinin kendisi bağımsız bir devlet olmadığından yarı sömürge statüsünde olduğundan Kürt solunun bu fikrine karşı çıkmıştır.

Sömürgecilik, emperyalizmin belirli bir tarihsel aşamasında ortaya çıkan bir olgudur ve Türkiye'nin kendisi (yarı/yeni) sömürge durumunda olduğundan aynı zamanda emperyalist bir ülke olamaz (Jongerden ve Akkaya, 2013: 50) düşüncesiyle Kürt solunun bu düşüncesine katılmıyordu. Çünkü Türkiye emperyalist bir devlet olamayacağı savından hareket ediyorlardı.

2.1. TÜRKİYE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ (TÜRKİYE- KDP):

1950'lerin başlarından itibaren çalışmalarına başladı. İlk sekreterliğine Bucak Aşireti'nin reislerinden Faik Bucak getirildi. Bucak'ın öldürülmesi sonucu yerini Sait Elçi aldı.

Kürt hareketlerinin en gelenekseli ve sol dışında şekilleneni olan TKDP ise lideri Said Elçi'nin öldürülmesinin ardından 12 Mart sonrası ciddi bir liderlik krizi ile tekrar sahneye çıktı. 1973 ve 75'de iki kongre yapan, üst üste genel sekreter değiştiren TKDP, bir parçası olarak hareket ettiği IKDP'nin bu dönem yaşadığı gelişmelerin de yoğun etkisi ile diğer Kürt hareketleri ile benzer bir hatta buluşmasına yol açan bir sol/sosyalist çizgiye kayma süreci geçirdi. 1977'den itibaren Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK) adıyla hareket edip örgüt yönetimini ele geçiren sol kanat kendisini TKDP/KUK olarak adlandırırken, geleneksel kanat eski ad TKDP ile faaliyetlerini sürdürünce fiilen ikiye bölünmüş bir yapı ortaya çıktı (Gündoğan, 2007:33).

1979 yılından itibaren PKK ile yaşadıkları çatışmalarda karşılıklı kayıplar veren TKDP/KUK, diğer yandan pratikte sonuçsuz kalsa da, PSKT ve DDKD/KİP ile Türkiye'deki Sovyetik partilerin kurduğu Ulusal Demokratik Cephe'ye benzer biçimde, UDG (Ulusal Demokratik Güç Birligi)'yi oluşturdu. TKDP/KUK'un tarihsel bağlantılarından da kaynaklı olarak özellikle Irak'ın kuzeyi ile sınır olan Mardin, Şırnak gibi bölgelerde köylülük içinde belli bir tabanı vardı.

2.2. ŞIVANCILAR (TALABANİ YANDAŞLARI) : 1958'lerde TKDP içinde ortaya çıkan Sait Kırmızı Toprak taraflarınca oluşturuldu. Şivan, Dr. Sait Kırmızı Toprak'ın takma adıdır. Moskova yanlısı Talabani ile ilişkili idi.

2.3.ÖZGÜRLÜK YOLU: Şivancılarla birlikte en koyu Moskova yanlısı gruptur.

2.4.KAWA: 1976'larda ortaya çıktı. SSCB'ye karşı olanların kurduğu bir örgüttür. KAWA örgütü Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde kurulan güçlü Kürtçü örgütlerden biridir. PKK'dan önce, hatta önde gelen bir örgüttür. PKK, yani o dönemdeki adıyla Apocular ile birlikte silahlı eylemlere başlayan Kawa, 12 Eylül darbesine kısa süre kala kendi içinde bölünmüştür.

Kürt hareketi içinde Maocu tek örgüt olan Kawa da, DDKD'nin Ankara ve İstanbul şubelerinde yer alan ve uluslararası sosyalist hareketteki bölünmede Çin ve Arnavutluk'un tezlerini sahiplenen kadrolar tarafından 1976 sonbaharında kuruldu. (Gündoğan, 2007:20-21)

Kawa adlı bu örgüt, dönemin Kürt hareketleri içinde en yoğun bölünme yaşayan yapı idi. Kuruluşundan 1 yıl sonra, 1977 sonbaharında, Maocu Üç Dünya Teorisi'ne ilişkin tartışmalar temelinde ikiye bölünen Kawa, daha sonraki 2 yıl içinde her iki kanadın da kendi içinde tekrar bölünmelerine tanık oldu. Bütün bu bölünmelerde Kawa'nın çıkış zemini olan Maoculuk eksenli tartışmalar (önce Sovyetler Çin, ardından da Çin ve Arnavutluk arasındaki ayrışma) önemli oranda belirleyici olmuştur. Kawa aralarındaki ideolojik farklılığa rağmen PKK ile bazı benzer özelliklere sahip bir hareket olduğu yorumu yapılabilir.

Kawa'nın yöneticilerinden olan C. Gündoğan, PKK'nin daha radikal ve kararlı biçimde olmak üzere, her iki örgütün de kurulu düzenle olan köprülerini atmada en ileri noktaya varan profesyonel kadrolar örgütü olduğunu vurgulamaktadır. (2007: 25)

TİP içindeki Doğulular grubunun önde gelen isimlerinden Kemal Burkay liderliğindeki PSKT (Partiya Sosyalista Kurdistan a Tırkiye- Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi) 1974 yılının son gününde kurulmuştur. (PSK, 2004:11). İllegal olarak kurulan parti, faaliyetlerini ağırlıklı olarak Özgürlük Yolu ve Roja Welat adlı yayın organları ve çeşitli demokratik kitle örgütleri üzerinden yürütmüş, Devrimci Halk Kültür Derneği (DHKD) adıyla yasal gençlik derneği kurmuştur. İllegal olması, kuruluşunu ve adını da kamuoyuna uzun süre duyurmamasından dolayı genelde çıkardığı derginin adı ile kısaca ÖY olarak tanınmıştır. (Burkay,1988: 2318). Bağımsız adaylar yoluyla, 1977 yerel seçimlerinde Diyarbakır'da Mehdi Zana ve daha sonra da Ağrı'da Urfan Alpaslan ile belediye başkanlıklarını kazanan PSK, dünya sosyalist hareketindeki ayrışmada Sovyet yanlısı tutum almış ve silahlı mücadeleye ise zamansız olduğu gerekçesi ile karşı çıkmıştır.

2.5.DDKD/KİP

Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri (DDKD) adı ile tanınan (DDKD/KİP) örgüt, Sovyetik çizgide yer almış ve 1974 yılında bir kitle örgütü olarak kurulmuştur.12 Mart'ta kapatılan DDKO'nun devamı niteliğindeki bu örgüt kısa süreli yaşamına rağmen, aralarında DDKD/KİP'in de bulunduğu bir dizi illegal Kürt oluşumuna kaynaklık etmiştir. Dr.Şıvan'ın T-KDP'sinden bazı kadrolar ile DDKD'de yer alan aktivistler tarafından 20-25 Nisan 1975'de Van'da gerçekleştirilen bir kongre ile kurulan örgüt, önce Şivancılar/DDKD diye anılmış, daha sonra da 1977 yılında Kürdistan İşçi Partisi (KİP) adını almıştır. (Ballı, 1991; Gündoğan, 2007). DDKO (ve daha sonra DDKD) kökenli bir diğer örgüt ise Rızgarî'dir DDKO'nun (ve DDKD) Ankara merkezli yönetici ve kadroları tarafından çıkarılan Rızgarî (Kürtçe Kurtuluş) dergisi ile anılmıştır.

2.6.ALA RIZGARİ (KIZIL KURTULUŞ): Talabani ve Rusya'ya daha yakın görüşler savunuyordu. Bölünmeye sebep konulardan biri de Mao'ya karşı tutumudur.

1978 yılında Hakkari olayına yönelik tutum farklılaşmasının da tetiklediği, örgütlenme ve mücadele biçimleri konusundaki ayrılıklar, Ala Rızgarî (Kurtuluş Bayrağı) adı altında ciddi bir kopuşa yol açtı. Sonuçta Rızgarî Kürt hareketi içinde, "teorik ve ideolojik mücadeledeki radikalizme rağmen bunu siyasal bir güç ve örgütsel formlara dönüştüremeyişi" ile bilinen bir yapı olarak kaldı (Maraşlı, 2010).

2.7.BEŞ PARÇACILAR: 1976 yılında ortaya çıktı. O tarihte Halkın Kurutuluşu grubundan ayrılan Ali Rıza Koşar ve arkadaşları tarafından oluşturuldu. Apocularla çatışmaya girdikleri her iki grubun da birbirini provokatörlükle suçladıkları görülmektedir. Ali Rıza Koşar Elazığ'da PKK'lılar tarafından öldürüldü. Beş parçacılar, diğer Kürt örgütlerinden ayrı olarak Ermenistan'da ki Kürt'leri de sayarak Irak, İran, Suriye ve Türkiye ile birlikte beş ülkedeki Kürt'leri birleştirmeyi savunmuştur.

2.8.KUK (KÜRDİSTAN ULUSAL KURTULUŞÇULAR): Irak'taki 1975 yenilgisinden sonra Türkiye-KDP içinde Sovyetler'den destek almayı savunan bir grup ortaya çıktı. Daha sonra kendilerine Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK) adını veren bu grup, Irak KDP'nin ABD ile işbirliği politikasına karşı çıkıyor ve Sovyetler'le işbirliğinin geliştirilmesi politikasını savunuyordu.

2.9.TEKOŞİN (MÜCADELE)

Dönemin Kürt hareketleri arasında etkisi en sınırlı ve az olan örgüt, Türk solundan örgütsel kopuşa dayanarak kurulan Tekoşin (Mücadele) örgütüdür. Türk solu içinde sömürgecilik tezini benimseyen tek temel örgüt olan Kurtuluş'tan kopan Tekoşin, ağırlıklı olarak Dersim ve Antep yöresinde faaliyet yürütmüş ve diğer Kürt örgütlere göre geç sayılabilecek bir dönemde, 1978 yıllarında ortaya çıkmış olup ve etkinliği yok denecek kadar az olmuştur.

2.10. KÜRT HALK KURTULUŞ ORDUSU (KHKO)- ULUSAL KURTULUŞ ORDUSU (UKO)- KÜRDİSTAN İŞÇİ PARTİSİ (PKK) : Halk arasında Apocu olarak bilinen gruptur. Bu ismi Abdullah Öcalan adlı kurucusundan almıştır. 1977'den beri doğuda etkili olmaya çalışmakta ve siyasal şiddet eylemlerine girişmektedirler. Kürtçü gruplar dâhil, kendilerinden olmayan herkesi düşman ilan etmiş ve silahlı çatışmaya girmişlerdir. Kendilerinden ayrılanları da öldürmektedirler. Sovyet yanlısıdırlar. PKK'nın istihbarat örgütlerince kurulduğuna dair yaygın bir komplo teorisi vardır.

ÇÖZÜMLEMELER

Daha önce kurulmuş olan örgütlerin aksine PKK, hem 1970'lerde diğer Kürt örgütlerinden ciddi farklılıkları ile birlikte belirli bir etkinliği olmuş, hem de 1980'lerden itibaren Kürt hareketi içinde hegemonik güç haline gelmiştir. Tekoşîn ve PSK gibi Türk solu kökenli olan PKK'nin bir diğer özelliği ise başından beri lider eksenli örgüt olmasıdır: "Siyaset sahnesine ilkin UKO (Ulusal Kurtuluş Ordusu) ve "Apocular" olarak giren bu grubun en önemli özelliği, kendi dışındaki örgütlenmelerden farklı olarak lideri Abdullah Öcalan'ın (Apo) kişiliği çevresinde yoğunlaşarak gelişmesiydi" (Maraşlı, 2010).

Öcalan'ın 1973'te SBF'de yasal olmayan bir bildiri dağıttığından dolayı, öğrenciyken tutuklanması, üç ay gibi kısa bir hapis cezasından sonra serbest bırakılması, PKK'nın kuruluş hazırlıklarını istihbarat elemanı Pilot Necati ile yapması, evlendiği ilk eşi Kesire Yıldırım'ın MİT çalışanı Ali Yıldırım'ın kızı olması, 12 Eylül'ü önceden haber alıp Suriye'ye kaçması, Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananlar ve daha nice karanlık ilişki ve hadise, PKK'nın istihbarat örgütlerince kurulduğu, kullanıldığı ve beslendiği, örgüt lideri Öcalan'ın yurt içindeyken veya yurt dışına çıktıktan sonra birçok emperyal devletlerin istihbarat kuruluşlarıyla temasa geçtiği ve bu istihbarat kuruluşlarının kontrolüne girdiği, örgütün dünyadaki gelişmeleri kendi lehine çevirmek için zaman zaman majör devletleri kendi çıkarları doğrultusunda kullandıkları, bu çıkar ilişkilerinde bazı devletlerinde PKK'yı kendi çıkarları için besledikleri ve kullandıkları tezi çok kuvvetli bir gerçektir. Bugüne kadar örgütün bitirilememesi, yok edilememesi, çözülememesi dağıtılamaması ve halen bölgede etkili olması bu tezimizi güçlendirmektedir.

Suriye'de iç savaşın başlamasıyla birlikte yaşananlar ve IŞİD adlı kanlı terör örgütünün bitirilmesi için ABD ve diğer majör devletlerin, PKK'nın uzantısı olan PYD/YPK gibi terör örgütlerine yardım etmesi, bölgede PYD'ye tırlar dolusu silah yardımı yapılması, aslında geçmişten ziyade bugüne, yani sonuca bakmak, PKK'nın uluslararası istihbarat örgütlerinin kullanışlı bir maşası, bir aparatı olduğunu görmek bakımından çok önemli bir fotoğraftır.

PKK, Türkiye'nin ve dünyanın en güçlü sol örgütlerinden biri olarak görülmektedir. Türkiye ve dünyada solun özellikle silahlı örgütleri tek tek tasfiye edilirken, PKK ayakta kalabilmiş, hatta sürekli büyüyebilmişti. 1989'dan itibaren sosyalizm dünyanın her yerinde çökerken, PKK'nın, Marksist bir örgüt olması, sosyalizmi savunması ve sosyalizmin dünyada çökmesine rağmen, bölgede hesabı olan devletlerin hayranlıkla izlediği, desteklediği, büyüttüğü ve istihbari ve lojistik destek sağladığı bir örgüt olarak varlığını ve eylemlerini bugüne kadar sürdürebilmiş olması çok düşündürücüdür.

PKK, yarım asırlık kanlı geçmişin ardından, bugün ABD'nin Orta Doğu'daki paralı askerleri durumundadır. Solcu, sosyalist, komünist, Marksist, Leninist, Stalinist ve Maoist bir çizgide bir sarkaç misali gidip gelen, savunduğu çizgide yerinde duramayan ve birçok ideolojiye evrilen PKK, son yıllarda evrimini tamamlayarak, Orta-Doğu'da ve bölgemizde emperyalizmin, kapitalizmin ve uluslararası güçlerin gönüllü bekçiliğini üstlenmiştir. ABD'nin Suriye'nin kuzeyinde PKK/PYD'ye verdiği silahların miktarı beş bin tırı aşmış durumdadır. Kuzey Suriye'de PKK/PYD eliyle ABD üsleri açıldı. Suriye'nin kuzeyinde DAEŞ'e karşı

savaştırılan PKK, Rakka'da, ABD'nin talimatıyla, DAEŞ'i otobüslere bindirip güvenli bir şekilde "tahliye" etmiştir.

Türkiye İşçi Partisi (TİP)'nin rahminde büyüyen, yarım asırdır yüzünde sol maskesiyle dağlarda terör estiren ve birçok asker, korucu, polis, güvenlik görevlisini şehit eden PKK adlı ayrılıkçı ve bölücü örgüt, nihayetinde "yolunu" "mücadelesini", "kavgasını", "davasını", Rusya ile başladığı yolculuğunu ABD'de tamamlayan Iraklı Kürt lider Molla Mustafa Barzani gibi, getirip sahibine, ABD'ye teslim etmiştir.

KÜRT ÖRGÜTLERİNİN İDEOLOJİK VE SİYASAL AYRIŞMASI

PKK'nın, bu yarım asır içinde Türkiye solu ve Kürt solu ile de trajikomik çatışmalı bir macerası vardır. PKK, 70'li yıllarda sahneye çıktığı andan itibaren en çok da solu katletti. PKK; TİKP- Aydınlık Grubu, Devrimci Halkın Birliği, Türkiye Komünist Partisi, DEV-YOL, TİKKO, Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, TEKOŞİN, Kawa, Denge Kawa, Devrimci Yol, Özgürlük Yolu, KUK, Rizgari ve TDKP gibi birçok sol örgütlerle çatışmaya girdi, kan döktü ve bu örgütlerin çoğunu tasfiye ederek kendisi güçlendi.

PKK, sol örgütleri tasfiye ederken, yüzlerce solcuyu da infaz etti. Haki Karer, Ali Kınacık, Ferit Uzun, Mehmet Çakmak, Abdullah Irmak, Zabit Kaplan ve Beş Parçacılar olarak bilinen örgütün kurucusu Ali Rıza Koşar başta olmak üzere birçok Türk ve Kürt solu örgütünün birçok üyeleri olmak üzere çok sayıda sol örgüt lideri ve üyesi 1980 öncesinde ve sonrasında PKK suikastlarında öldürüldü. 1993'te ise Tunceli'de 4 TDKP'li militanı PKK tarafından öldürüldü. PKK'nın, kendisi dışında hiçbir örgüte tahammülü olmadığı gibi, kendi içinde de farklı seslere tahammülü yoktu. Yarım asırlık süreçte PKK kendi içinde de yüzlerce elemanını çoğunlukla da işkence yaparak, ajanlıkla, karşı-devrimcilik ve işbirlikçi olarak suçlayıp infaz etti.

Tasfiye ettiği sol örgütlere ve öldürdüğü solculara bakınca, PKK'nın, sadece son birkaç yıldır değil, en başından itibaren uluslararası istihbarat örgütlerine ve tabii ki ABD'ye çalıştığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bugün görünen fotoğrafa bakacak olursak, ülkemizdeki Sol tehdidini yok etmek ve kendilerinin kontrolünde olmayan diğer Kürt örgütlerini ortadan kaldırmak için kendi kontrolünde bir örgüt kurmak ve onu yarım asırdır beslemek, nerdeyse hiçbir maliyeti olmadan, hiç bir riske girmeden, dikkatleri kendi üzerlerine çekmeden, hiçi bir elamanını tehlikeye sokmadan, devşirilmiş bir örgüt kurarak ve bu örgütü sabırla yetiştirmek, yaşadığımız coğrafyaya nizam vermek, bölgemizde hesabı olan devletler açısından daha az maliyetsiz, masrafsız ve risksiz görülmektedir.

Ortadoğu coğrafyası üzerine hesapları olan devletler uzun vadeli, uzun soluklu planlar yapıp sabırla planın olgunlaşmasını bekliyorlar. Hükümetler, başkanlar, kadrolar değişse bile, devlet aklının, devletin uzun vadeli planlarının sarsılmadan ilerleyeceği politikalar geliştiriyorlar. Bugün, asırlık planları olan, bu planlara ilişkin hazırlıkları, alt yapıları olan devletlere karşı mücadele vermeye devam ediyoruz. Aslında Türkiye Cumhuriyeti sadece PKK'ya karşı mücadele vermemekte ve PKK'nın arkasında ki güçlerle de örtülü olarak mücadele etmektedir.

Genelde Kürt örgütleri, Kürt hareketinin kurucu tezi olarak Birleşmiş Milletlerin kararları, Wilson ilkeleri ve Lenin'in ortaya koyduğu sömürge tezi temelinde mücadele ettiklerini vurgulamışlardır. Bütün bu tartışmalar sonucu kendi tezlerini güçlendiren Kürt örgütlerinin (ilk başlarda TKDP hariç) büyük çoğunluğu, hedeflerini Ulusal Demokratik

Devrim Mücadelesi verip bunu daha sonra sosyalist devrimle tamamlamak olarak tanımladılar. PKK ise Mao'dan esinlenerek uzun süreli devrimci halk savaşı üzerinden kendilerini konumlandırmışlardır.

Kürt örgütlerini savunduğu "sömürge tezi", 1960'ların sonunda başlayan Türk solundan özerkleşme sürecinin de ayrı/bağımsız örgütsel yapıya kavuşma anlamında tamamlayıcısı oldu. Türk solunun ise bu süreçte, neredeyse bir bütün olarak Kürt sorununu ulusal sorun olarak tanımlama ve Leninist Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı (UKKTH) ilkesini –en azından teoride- kabul ettiğini vurgulamak gerekiyor (Yeğen, 2006: 174).

Sonuçta ise bu ana yapıdan, fikri temelde ayrışarak ama ortaklaşarak, Türkiye'yi bir "Sömürge" devleti, "Kürdistan ise Sömürgedir" tezini savunarak, 1975 yılından itibaren TKDP-KUK, DDKD-KİP, Rızgarî, Ala-Rızgari PSK, PKK, Kawa, Dengi Kawa, Tekoşin gibi ve birçok Kürt hareketinin ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Kökenleri itibari ile bu hareketleri sınıflayacak olursak, TKDP kökenli TKDP-KUK'u, geleneksel Kürt milliyetçiliğinin temsilcisi olarak, DDKO kökenli Rızgarî, Kawa ve kısmen DDKD-KİP'i, Kürt hareketinin özerkleşmesinin temsilcisi olarak, PSK, PKK ve Têkoşîn'i ise Türk sosyalist hareketinden kaynaklı olarak "Sovyetik", "Maoist" ve bağımsız" bir Kürt örgütleri olarak görebiliriz. Bu örgütlerde kendi aralarında ve Türk solu hareketleri arasında da bir çok fikri manada birbirlerini "Mao"culuk ve "Lenin"cilikle suçlamışlardır.Ancak bu örgütler silahlı mücadele konusunda teorik olarak bir karşıtlık göstermediği ama silahlı mücadele konusunda zamanı gelmediği konusunda anlaşmazlığa düştüğü bilinmektedir.

Silahlı mücadeleye en uzak olarak görülen ve esas olarak politik mücadeleyi temel aldığını belirten PSK'nin lideri Kemal Burkay, yaklaşımlarını şöyle özetlemektedir: "PSK silahlı mücadelenin ancak yığınsal eylemin belli bir aşamasında ve onun bir parçası olarak gündeme geleceği görüşündedir. Bu aynı zamanda bir dizi iç ve dış koşulun uygun düşmesine bağlıdır. Koşulların ne olup olmadığına bakmaksızın, her durum ve şartta silahlı mücadele öneren ve bunu temel alan görüşler yanlıştır" (STMA, 1988: 2319).

PKK dışındaki örgütlerin büyük kısmının silahlı mücadeleye yönelik geliştirdiği politik tavır ise, önce ideolojik-siyasi bilinçlenme ve sonra örgütlenme olarak değerlendirilebilir.

PKK ise şiddete ilişkin yaklaşımını 1978'de yazılan Kuruluş Bildirisi'nde şu temelde belirler: "PKK, Kürdistan halkı için siyasal, kültürel, sosyal alanda gelişmenin ancak savaş içinde mümkün olacağına inanır. Barışçıl bir ortam içinde her gün ulus olarak eriyip yok olmaktansa, savaşla ve savaş içinde dirilmeyi bir ilke olarak kabul eder. PKK halkımız için öngördüğü düzenin, ancak hayatın her alanında uzun vadeli, basit biçimlerden karmaşık biçimlere doğru verilecek bir savaştan sonra kurulabileceğine inanır" (PKK, 1984:58).

İlk yıllarda Türk solunun Devrimci Yol (Dev-Yol) kanadının silahlı mücadele önderlerinden "Mahir Çayan"'ın, "Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi"'ni kendisine rehber edinip, bilinçlenme ve örgütlenmenin ancak silahlı mücadele aracılığıyla mümkün olacağı görüşünü savunan PKK, 1977'den sonra yer yer silahlı mücadeleyle örgütlenmeye çalışmış ve 1985 yılı Eruh ve Şemdinli baskınlarından sonra ise dağlarda ve kırsal alanlarda hakimiyetlerini sağlamaya çalışmış, Mao'nun uzun süreli halk savaşını örnek almış ve buralardan halkı arkalarına alıp şehirlere baskınlar yaparak şehirlerdeki örgüt elemanlarıyla birleşip, kırsaldan kente doğru bir ilerlemeyle, yürümeyle bir halk savaşını başarıya ulaştırma üzerinde strateji geliştirmeye çalışmıştır. Aradan yıllar geçmesine rağmen PKK'nın bu taktik ve stratejisi halk tarafından destek görmemiştir.

SONUÇ

Kürt meselesi, genelde yüzyıl, özelde ise elli yıldır çatışmalı bir süreçle birlikte Türkiye gündeminin temel belirleyeni olurken, Kürt hareketinin çatışmalı ve terör endeksli politikaları Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla başlamış ve örgütün kontrolünde kurulan siyasi partiler aracılığıyla da siyasal bir zemin kazanmıştır. Kurulan Kürt siyasal partilerin bölgede

kazandıkları milletvekilleriyle ve yönettikleri belediyelerle birlikte birçok siyasi mevziler elde etmişlerdir.

1970'lerin başında "Kürdistan sömürgedir" tezi ve bu temelde örgütlenerek ve ulusların (halkların) kendi kaderini belirleme hakkı olan self-determinasyon ilkesi üzerinden de uluslararası güçlerin desteğini almaya çalışmıştır. Birleşmiş milletlerin terör kavramı üzerine net bir tanımı bulunmadığından ve hangi terör örgütlerinin terör kapsamında değerlendirileceği, hangi terör hareketlerinin ise özgürlük savaşçısı kapsamında olduğu konusunda da tartışma devam etmektedir. PKK adlı terör örgütü için, 1970'ler, 1980'ler ve 1990'lar, 2000'ler, 2010'lar ve 2020'ler aslında birbirlerinin devam eden süreçleridir. Kürt hareketleri zaman zaman sönümlense de dış desteği bulduğu anda ve dünyada ki olağan dışı siyasal gelişmelerde yeniden ateşlenmiştir.

Aralık 1977 yerel seçimlerini Diyarbakır merkezinde ve ilçesi Lice'de bağımsız Kürt adayların kazanması, PKK'nin "devletin işbirlikçisi" olarak tanımladığı bazı aşiret ve feodal çevrelerle ve daha sonra da bazı Kürt örgütleri silahlı mücadeleye girişmesi, Körfez krizi sonrası Irak'ın kuzeyinde, Bölgesel Kürt yönetiminin kurulması, Arap baharının Suriye ayağının bitirilmeyişi ve 2010 yılından beri süre gelen Suriye iç savaşının sona ermemesi ve bu Arap baharından bir Kürt baharı çıkarılmaya çalışılması, Suriye'nin kuzeyinde Kürt kantonlarının kurulmaya çalışılması, kurulan kanton yönetimlerinin başında Kürt'lerin bulunması, tonlarca silahın ABD tarafından PYD'ye verilmesi, bölgede ABD üslerinin inşaa edilmesi, Kürt örgütlerinin mücadele biçimlerinin daha radikalleşmesine neden olmuştur.

Kürt hareketi bu süreçte de kitlesel gücünü gösterme çabalarını ilk olarak, Ağrı ve Batman'da belediye başkanlıklarını bağımsız adaylarla kazanarak sürdürdü. Özellikle 1979'da Batman Belediye Başkanlığını PKK'nin desteklediği bağımsız aday Edip Solmaz'ın kazanması, yasal alana ilişkin çalışmalara (yasal dergi çıkarmak veya yasal dernek kurmak gibi) o zamana kadar en uzak duran Kürt örgütünün bile silahlı mücadele ile kitlesel mobilizasyonu beraber yürütme çabası açısından dikkat çekicidir. Ancak 1979 yılının ortalarından itibaren sıkıyönetim uygulamasının da verdiği imkânlarla devletin Kürt örgütleri üzerindeki baskılarının her zamankinden daha fazla yoğun olduğu, örgütlerin de mücadelelerinde sıçrama yapma yerine giderek tıkanma ile karşılaştıkları açıktır. Sonuçta 1978 yılından itibaren aşağı yukarı tüm örgütlerin bölünme yaşaması bunun en açık göstergesidir. (Gündoğan, 2007:33- 36).

Kürt örgütleri arasında, sadece PKK'nin azda olsa bir kısım kadrosunun yeni kurulan Têkoşîn hareketine geçmesi, örgütten ayrılanların infaz edilmesi, Diyarbakır cezaevinde yaşananlar, örgütlü bir bölünme yaşamaması, silahlı mücadeleye çok daha yoğun ve erken girişmesi, 1979 ortalarından itibaren bazı yöneticilerinin de aralarında bulunduğu kadro elamanlarının ve taraftarlarının tutuklanmasına rağmen başta bölücü örgüt lideri olmak üzere üst yönetim ve kadro yapısının bir kısmını Suriye ve Lübnan'a çıkarması, daha sonra darbe ile çok daha sertleşen koşullarda ayakta kalmasına imkân sağladı. Diğer Kürt örgütlerinin aksine Kürtleri övmeyip, aşağılayarak, hor görerek, Kürtlerden bir şey olmaz diyerek Kürtleri tahrik etmiş ve motivasyonlarını yüksek tutmaya çalışmıştır. Dayandığı tabanı yoksul ve köylü olduğundan kendisini sorgulatmamış tamamen biat kültürüne, şiddete ve korkuya dayalı bir siyaset izlemiştir. Bu vesileyle kamplarda ve devletin güvenlik güçlerinin ulaşmasında zaman alacağı kırsal alanlarda örgütlü silahlı mücadele geliştirebilmiş ve giderek de temel güç haline gelen tek Kürt örgütü olabilmiştir.

1970'li yılları, Kürt hareketi açısından, çok parçalı Kürt örgütlerinin ortaya çıktığı bir dönem olarak ele alabiliriz.1978'ler dönemi ve bölünmeler daha çok bu örgütlerin "ideolojik çizgi" farklılaşmasından ve politik kültür üzerinden ayrışmasından kaynaklanmaktadır. Bu dönemde ki tartışmaların, bölünmelerin, parçalanmaların daha çok "sosyalizm ve ulusal kurtuluş mücadeleleri" üzerinden adlandırmak daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Kürt hareketinin PKK üzerinden güçlenmesi, bilinçlenmesi asıl olarak 12 Eylül darbesi sonrası olmuştur. 1990'lar ise süreci belirleyen bir çizgidir. 2010 ve 2020 yılları ise daha çok dünyada

ki, bölgedeki gelişmelerden faydalanmaya çalışan ve gelişmeleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak isteyen örgüt ile dış güçlerin menfaat ve çıkarlarının örtüştüğü ve birbirini beslediği, önümüzdeki yıllar ise ülkemiz ve bölgemiz açısından bilinmezlerle dolu kaoitik bir ortamın habercisidir.

KAYNAKLAR

Burkay, K. (1988), Kürt solu ve Ulusal Hareketi İçinde PSKT (Özgürlük Yolu). Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi . c.7. 2318-2319.

Gündoğan, C. (2007). Kawa Davası Savunması ve Kürtlerde Siyasi Savunma Geleneği. İstanbul: Vate Yayınları

Jongerden, J. ve Akkaya, A.H. (2013). PKK Üzerine Yazılar, İstanbul: Vate.

Maraşlı, R. (2010). Rızgarî'nin Sosyalist Hareket ve Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesindeki Yeri Üzerine Bir Deneme - 1. Mesafe , 68-93. Online http://gelawej.net/pdf/Rizgarinin-Sosyalist-Hareket-veKurdistan-Ulusal-Demokratik-Mucadelesindeki-Yeri-1--Recep-Marasli.pdf (Erişim: 14 Mart 2013

PKK. (1984). Partiya Karkerên Kurdistan (PKK) Kuruluş Bildirisi (3 b.). Köln: Serxwebûn.

PSK. (2004). İlkeli, Kararlı, Direngen ve Onurlu Bir Mücadele: PSK 30 Yaşında. Köln: PSK Yayınları

STMA. 1988. Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Ertuğrul Kürkçü (ed)., c.7. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yeğen, M. (2006). Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa: Cumhuriyet ve Kürtler. İstanbul: İletişim Yayınları

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

GÜNEYDOĞU SORUNUNUN NEDENLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ali HAMURCU [1]
Yücel ÖZDEN[2]

Özet
Hızla değişen dünyamızda uluslararası ilişkilerin temel aktörü sayılan devletler ve devletlerin dışındaki aktörlerin hedefleri doğrultusunda teröre başvurdukları görülmektedir. Bu tür terör faaliyetlerine hedef olan ülkemizde binlerce insanını teröre kurban vermekte ve ayrıca ekonomik olarak büyük kayıplar verdiği gibi siyasi olarak da demokratikleşememektedir. Terör eylemleri ülkemizi yoğun bir biçimde etkilemektedir. Ülkemiz terörden kaynaklı sorunlara insan öğesi ve maddi öğelerle karşılık vermekte, kalkınmaya harcayacağı enerjiyi uzun yıllardır terörden kaynaklı sorunlara aktarmaktadır. Gerek sosyal bilimlerde gerekse de fen bilimlerinde olsun sebebi bilinmeyen bir sorunun çözümü zor ya da imkânsızdır. Sebebi bilinen bir sorun varsa çözüm yolunun da var olabileceği düşünülmelidir. Bu yüzden ülkemizi 40 yıldan fazla süredir meşgul eden Güneydoğu sorunun sebepleri üzerinde durmakta fayda vardır. Terörün iç ve dış kaynaklı sebeplerden oluştuğunu düşündüğümüzde öncelikle genel olarak ülkemizin özelde ise Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizin ekonomik, siyasi, kültürel ve dini yapılanması üzerinde durmakta fayda vardır. Aynı anda iki yerde bulunamamak bilinen bir realitedir. İnsan aynı anda iki zıt durumun varlığı konusunda çatışmaya girebilir. Bunun gibi bir yerde de birden fazla egemenin var olması ya da varlık göstermeye çalışması orada çatışmaya zemin hazırlar. Bir coğrafya hakkında farklı özlemleri olan devlet, insan toplulukları veya insanların temel çatışma noktası da buradan kaynaklanmaktadır. Farklı özlemleri, farklı emelleri olan insan ya da insan topluluklarının çatışması istensin ya da istenmesin insanlar var olduğu müddetçe var olmuştur. Devletine küsmüş ya da tereddütleri olan kitlelere mesele değişik yönleriyle anlatılmalıdır ki çatışma tamamen kalksın ya da en azından asgari seviyeye insin. Çalışmamızda Güneydoğu meselesinin psikolojik, sosyolojik, tarihi ve ekonomik ve güncel yönleri üzerinde durulacaktır.
Anahtar Kelimeler: Terör, Güneydoğu, Terörün Sebepleri

[1] Öğretim Görevlisi, Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, ahamurcu@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7790-046X
[2] Öğretim Görevlisi Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, yozden@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2455-9151

THE CAUSES OF THE SOUTHEASTERN PROBLEM

Abstract

In the rapidly changing world it is seen that states which are considered the main actors of international relations and actors other than states resort to terrorism in line with their goals. Our country, which is the target of such terrorist activities, is sacrificing thousands of people to terrorism and it is also not able to democratize politically as well as inflicting great losses on the economy. Terrorist acts affect our country intensely. Our country responds to the problems arising from terrorism with human and material elements and transfers the energy that it will spend on development to the problems arising from terrorism for many years. It is difficult or impossible to solve a problem whose cause is unknown, whether in social sciences or natural sciences. If there is a known problem, it should be considered that there may be a solution. Therefore , it is useful to dwell on the causes of the Southeast problem which has occupied our country for more than 40 years. When we think that terrorism is caused by internal and external causes, it is useful to focus on the economic, political, cultural and religious structure of our country in general and the Eastern and Southeastern regions in particular . Being unable to be found in two places at the same time is a known reality . One can come into conflict about the existence of two opposite situations at the same time. The existence of more than one sovereign or their attempt to exist in a place like this causes a conflict there. The main conflict point of the state, human communities or people who have different aspirations about a geography stems from this. People have different aspirations, different ambitions. The conflict between people or human communities, whether they are wanted or not, existed as long as people existed. The issue should be explained to the masses who are resentful of the state or have hesitations, from different aspects so that the conflict is completely eliminated or at least reduced to the minimum level. In our study, we will focus on the psychological, sociological, geographical, historical and economic reasons of the Southeast issue.

Keywords: Terror, Southeast, Causes of Terrorism

1.GİRİŞ

Güneydoğu meselesi üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. Ancak sorunun varlığı ya da yokluğu 2021 Türkiye'sinde tartışılmakta olup literatürde yer yer " Kürt Sorunu" veya "Güneydoğu Sorunu" olarak yer bulmuştur.(bkz. Ruşen Çakır: Türkiye'nin Kürt Sorunu, E. Güney: Cumhuriyet Türkiye'si Kürt Sorunu, E. Kurubaş: Etnik Grup-Devlet İlişkilerinin Sorunsallaşması ve Aktör Tutumlarındaki Açmazlar: Türkiye'deki Kürt Sorunu Örneği vb.; Ş. Ünal: Milletlerarası hukuk açısından Güneydoğu sorunu ve terörle mücadele, S. Ekici: Güneydoğu sorunu ve Turgut Özal'ın yaklaşımı, F Tınç: İstanbul, Bir Güneydoğu Sorunu, F. Koru: Terör ve Güneydoğu Sorunu vb.)

2021 Ekim ayı Türkiye siyasetinde Kürt Sorununun hala var olup olmadığı tartışılmaktadır. Bir bakışa göre Kürt Sorunu günümüz Türkiye'sinin en baştaki sorunudur. Diğer bir bakışa göre ise Kürt kimliğinin bir sorunmuşçasına bir sorun kalıbı içinde "Kürt Sorunu" olarak lanse edilmesi hatadır.

Biz çalışmamızda "Güneydoğu Sorunu" kalıbını kullanmayı tercih ettik. Bunun temel nedeni ise meselenin sadece kimlik boyutuyla ele alınmasının yanlış olacağı kanaatidir. Sorun sadece Kürtleri değil, tüm Türkiye'yi yaklaşık son yarım asırdır etkilemektedir. İkincisi sorunun sosyolojik, tarihi ve özellikle ekonomik boyutu, meselenin salt bir kimlik sorunu olmadığını göstermektedir.

Çalışmada; egemenlik, insan hakları, din, kendi kaderini tayin ilkesi, ekonomik, tarih, eğitim ve güncel gelişmeler konusunda bilinen ve bilinmeyen yönleriyle meseleye ışık tutmaya çalışılacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Egemenlik

Egemenlik genel anlamda, devletin ülke toprakları üzerinde siyasi yönetim yetkisini kullanma hakkıdır. Birbirleri ile iç içe geçmiş siyasi ve hukuki anlamlara sahip olan egemenlik kavramı, dışsal ve içsel egemenlik olarak iki farklı biçimde incelenebilir. İçsel egemenlik bir devletin her şey ve herkes üzerinde yasama, yürütme ve yargı yetkilerini kullanabilmesidir. Dışsal egemenlik ise devletin davranışları üzerinde kendi rızası dışında hiçbir etkiyi ve sınırlamayı tanımaması anlamını taşımaktadır. Çalışmamızın konusu daha çok içsel egemenlik ile alakadardır.

Egemenlik kavramının tarihi anlamda belirginleşmesi Avrupa'daki feodalitenin çözülüp merkezi krallıkların ortaya çıkması ile yakından ilişkili olmuştur. Bu kavramı ilk kullanan Jean Bodin'in kralın merkezi otoritesinin mutlak üstünlüğü anlayışı Thomas Hobbes tarafından da desteklenmiştir. Oysa günümüzde geçerli olan çağdaş egemenlik anlayışı, gerek içsel gerekse dışsal anlamda bu mutlak anlayıştan uzaktır. Özellikle XX. yüzyılda ortaya çıkan karşılıklı bağımlılık olgusu egemenlik kavramına nispi bir anlam yüklemiş ve dış politika konularında devletlerin mutlak egemenliklerine önemli sınırlamalar getirmiştir (Arıboğan vd., 2010: 248).

İbn Haldun'a göre devlet insanlar için zaruretten var olan sosyal bir kurumdur. Devletin temel öğeleri ise kuvvet ve otoritenin yanında güçte ifadesini bulan egemenliktir. Bu öğe insanın kendi doğasında var olmuş olan gadap ve hayvaniyetin bir yansımasıdır. Gadap, galip gelme ve savunma gibi hayvani denebilecek duygular insanın insanı yönetmesinin ve de onun üzerinde egemenlik kurmasının psikolojik nedenidir. Asabiyet, devleti kuran güçtür. Fakat her asabiyet gerçek manada devlet kuramaz (Azarkan, 2003: 1).

Leivathan'da Hobbes, hakların devredilişinin iki türde olduğunu belirtmiştir. Hediye ve bedava olarak ifade ettiği ilk biçimde karşılıklı fayda fikri yoktur. Fakat ikinci tür şekilde ise karşılıklı sözleşme ve fayda vardır. Her ne kadar sözleşmeye uymak hem doğa yasalarına uygun

olsa hem de akıllıca olsa da sözleşmeye uyulması için güce ihtiyaç vardır. İnsanın tutkulu bir varlık olduğu göz önünde bulundurulursa sözleşmelere uymaması olağandır. Sözleşmelere uymasını sağlayacak güç sahibi ise egemenden başkası değildir.

Egemen herkesin yargı gücünü ve iradesini teslim ettiği şahıstır. Egemenin temel görevi ise uyrukların birbirine zarar vermemesini sağlamak ve düşmanlara karşı savunmaktır. Yani egemen, barışı sağlayan ve savunan otoritedir (Doğan, 2004: 117).

Ulus devletin kendi halkının ekonomik ya da sosyal ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı durumlarda ulus devletin gidişatı sorgulanır olmuş, küreselleşme ve beraberindeki karşılıklı bağımlılık ile beraber ulus devletin akıbeti daha fazla sorgulanmaya başlanmıştır (Çelik, 2017: 270).

Küreselleşme, salt uluslararası ilişkilerin artmasını ve uluslararası entegrasyonları artırmakla kalmayıp ulus devletlerin egemenlik hakkını aşındırmakta ve ulus devletlerin klasik düşman algısını da değiştirebilmekte, yeni risk ve tehditlerle ulus devletlerin yüzleşmesine neden olmaktadır[1] (Bakan ve Tuncel, 2012: 54).

Ancak ulus devletin akıbeti hakkındaki düşünceler her ne kadar doğru da olsa henüz devlet merkezli sistemin alternatifinin geliştirildiği iddia edilemez. Neticede devletler uluslararası sistemin yapıtaşları olmaya devam etmektedir. Devletlerin varlığı sistemin devamı için elzemdir (Özdemir, 2012: 56). Yani ulus devletin bir siyasi birim olarak varlığının ve dolayısıyla öneminin ortadan kalktığını iddia etmek doğru bir yaklaşım değildir. Günümüz dünyası hala ulus devletlerin dünyasıdır. Öte yandan klasik Vestfalyan egemenliğin gerçekleşmesi de imkânsız gözükmektedir. Egemenlik, Vestfalyan anlayışta mutlak ve bölünmezdir. Oysaki egemenlik için beyaz ve siyah; varlık ve yokluk gibi kesin ayrımlarda bulunmak yerine gri olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Devletlerin uluslararası ortamda varlıklarını tek başlarına devam ettirmeleri artık kolay değildir (Şener, 2014: 70). Yani devletlerin egemenliği hiçbir zaman tamamen ne beyaz ne de tamamen siyah olamaz. Tamamen siyah olması küreselleşme, ulus üstü örgütler, çok uluslu şirketler gibi oluşumlardan ötürü siyah olarak yani mutlak olarak adlandırılamaz. Siyahın tam tersi beyaz da olamaz; çünkü ortada o zaman devlet diye bir şey kalmaz (Çelik, 2017: 66).

Ancak devletin iç politikadaki belirleyiciliğinin dış politikaya nispetle daha otoriter olduğu da bir gerçektir. İç egemenlik anlayışıyla devlet, kendisine meydan okuma ihtimali ve potansiyeli bulunan güç odaklarının tamamının önünün keserek toplumun yönetimini üzerine alır. Böylece toplumun tamamının devlete itaat yükümlülüğü doğar (Beriş, 2008: 64).

2.2.İnsan Hakları

İnsan hakları, insanların yalnızca insan olmaları nedeniyle doğuştan sahip oldukları kabul edilen bir takım vazgeçilemez, dokunulamaz, devredilemez haklardır. Ancak; kavramın filizlenip meydana çıktığı son üç yüzyıldan bu yana bu hakların tanımı ve dolayısıyla sınırlamaları konusunda tam bir açıklığa kavuşulduğu da söylenemez. Fakat liberal demokratik yönetimlerin insan hakları kavramına daha fazla önem atfetmesinin yanında otoriter ve totaliter sistemlerde insan haklarının daha fazla sınırlandırıldığı, kolektif hedeflerin daha ön plana çıktığı söylenebilir.

İnsan haklarının temel kaynağı insanların kendi doğalarıdır. En vazgeçilmez ve en temel hak yaşama hakkıdır. İnsan birey olarak bir amaç, bir değerdir. İnsan hakları soyut kolektiviteler ve amaçlar için feda edilemez. İnsan, özgür bir doğaya sahip bir varlıktır ve insanın seçimleri üzerinde herhangi bir dış müdahalenin, kısıtlamanın ya da baskının olmaması durumunu

[1] Almanya ve Fransa'nın II. Dünya Savaşı'ndan önce dost-düşman algıları farklı iken, AB'nin oluşması ile dost-düşman algısının değiştiği en net örnektir.

gerektirir. Tabiatıyla bu durum başka bireylerin özgürlüğüyle de sınırlıdır (Dağı ve Polat, 2004: 37).

Sosyalist görüşe göre sosyal ve ekonomik haklar ön plandayken, Batı kaynaklı liberal görüşe göre, medeni ve siyasal haklar daha ön plandadır. Üçüncü dünyacılar için ise daha çok ulusal bağımsızlık ve kolektif kalkınma gibi kavramlar ön plandadır (Dağı ve Polat, 2004: 75-78). Bu durum özellikle toplumlar arasında insan hakları algısında çeşitliliğe neden olmaktadır. Neyin insan hakkı olduğu ve de neyin insan hakları ihlali olduğu konusunda bir çeşitliliğe neden olmaktadır. Ancak yine de dünyada genel itibariyle; yaşama hakkı, özel yaşamın gizliliği, eğitim hakkı, din ve vicdan özgürlüğü, seçme ve seçilme hakkı, seyahat özgürlüğü, kanaat, düşünce ve fikirlerini bildirme hakkı ve sağlık hakkı gibi hakların son üç yüzyılda daha iyi bir konuma geldiği söylenebilir (Çüçen, 2013: 37-40).

Amacına ve niteliğine bağlı olarak, yeni hukuk düzeninde insan hakları ihlal edildiği ölçüde, bireyler de süje olarak yer almaktadır ki; uluslararası hukuk açısından bu durum kayda değer bir gelişmedir (Tezcan vd., 2011: 37-39). İnsan haklarının korunup güçlenmesi gerekmektedir ve şimdiye kadar devletlerin ve bireylerin bu konudaki çabalarının yeterli olmadığı da söylenebilir. Bireyler arasındaki ilişkilerde insan hakları ile ilgili hassasiyetin ve bilinç düzeyinin artırılması bir gerekliliktir (Çelebi, 2012: 37).

Gerek ulusal hukuk kanalıyla gerekse de uluslararası hukuk kanalıyla tanınmış olsun; iç hukuk, insan haklarının tatbik edileceği alandır. İnsan hakları sözleşmeleri yapılırken taraf olan devletlerin iç hukukta tatbik edeceği normlar amaçlanır. Devletler bu türden sözleşmelere taraf olduklarında ise iç hukukları sayesinde kendi egemenlik alanı içinde tanıdığı bu hakları herkes için uygulamayı taahhüt etmiş olurlar (Eren, 2007: 112).

Hürriyetleri, hakları, benlikleri yani tek kelimeyle kaderleriyle insanları devletin insafındadır. Tam da bu nedenle uluslararası bildiriler, sözleşmeler ve bunlar da yer bulmuş güvenceler yine devletin insan hak ve özgürlüklerini korumak için almış oldukları güvencelerin, yerini almak için değil, tam tersine onları desteklemek için vardırlar (Kocaoğlu ve Kocaoğlu, 2007: 107-128).

2.3. Din

Din[2], (Religion) günümüz akademisyenlerince ihmal edilmesine rağmen, hem süreç olarak hem de yapısal anlamda devlet için ve devletlerarası siyasette çok önemli bir yer tutmuştur ve de tutmaya da devam etmektedir. Bu ihmal topyekûn olmamıştır, örneğin, inanç sistemleri ve ideolojilerin etkisini inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Fakat yirminci yüzyıl siyasetinin belirgin bir şekilde sekülerleşmesi, dinin genel önemini bir kenara itmiştir. Örnek olarak 1979 İran Devrimine dair açıklamalarda daha sonraki dış politikasındaki değerlendirmeye katılan din; devlet davranışına yönelik daha Ortodoks açıklamaları saptıran geçici atavik[3] bir cinnet olarak görülmüştür. Özellikle realistler; dini, kapsayıcı ideoloji kavramı altında görme eğilimi taşımaktadırlar ve bu da her türlü durumda dış politikanın gerçek doğasını gizlemektedir.

Din, ürettiği hukuk ile adalet kavramları; Avrupa, İslam, Hindistan ve Çin'in klasik devletler sisteminin gelişiminde önemli etki yaratmıştır. Bir örnek olarak ele alınacak olursa *res republica christiana,*[4] devletler birliği oluşturulmasında Vestfalya yasalaştırmasını desteklemiştir. Hristiyanlık, dördüncü yüzyılda Roma İmparatorluğu'nda hâkim din olmuştur.

[2] Din; religion kelimesi Latince "bağlamak" anlamına gelen *religare* kelimesinden gelmektedir.
[3] Atavik: Uzaklarda bulunan ve birçok kuşaktan beri görünmeyen birtakım özelliklerin yeni bir kuşakta birden ortaya çıkması, ataya çekme, atavizm ataların yaptığı gibi; atacılık (sozluk.gov.tr).
[4] Hıristiyan ülkeler üzerinde Papalık ve Roma-Germen İmparatorluğu evrensel hükümranlık iddiası (Erkiner, 2012: 51).

Daha sonra, imparatorluğun ortadan kalkmasıyla, bağlayıcı tek büyük güç Hristiyanlık kalmıştır. Daha sonra Kilise ile devlet arasında yaşanan çatışmalarda dünyevi güç tamamen başarılı olmuşsa da özellikle egemenlik, hukuk ve ahlak ile ilgili üretilmiş olan düşünceler kalıcılığını sürdürmüştür. Galip gelen devlet olmuştur, fakat devletin kendisi dini düşünceler üzerine bina edilmiştir.

Neticede dinin dünya siyaseti üzerindeki etkisi az değildir. İnançların sayısının çokluğu ve çeşitliliğinde yanında bir dine mensup olan insan sayısının çokluğu çağdaş uluslararası düzenin istikrarını etkilemektedir. Hiçbir devlet davranışı bunu görmezden gelemez ve disiplinin dışına itemez (Evans ve Newnham, 2007: 166).

2.4. Kendi Kaderini Tayin İlkesi (Self Determinasyon)

Kendi kaderini tayin ilkesinin amacı kendisini diğerlerinden farklı ve ayrı olarak kabul eden insan topluluklarının, içinde yer alacakları devleti ve hükümetin biçimini belirleyebilmeleridir. Kimi zaman bir ilke, kimi zamansa bir hak olarak kabul edilen bu kavram Batı Avrupa'daki sosyal uyanış döneminde liberal ulusçuluk olgusuyla meydana çıkmış ve Amerikan Bağımsızlık Bildirisi, Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi ile belgelenmiştir.

Liberal düşüncenin halk egemenliğine dayalı ilkeleri içinde önemli bir yer bulmuş olan bu görüş, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson'un I. Dünya Savaşı sonrası oluşturulacak düzenin temel dinamiklerini belirten" On Dört Nokta" programında yer alınca, uluslararası ilişkilerin en önemli parçalarından birisi haline gelmiştir. O dönemde Osmanlı ve Avusturya- Macaristan İmparatorluklarının parçalanması aşamalarında anlam kazanan ve 1919 barış görüşmelerinde Finlandiya, Yugoslavya, Romanya, Polonya, Litvanya, Letonya, Arnavutluk Macaristan, Estonya, Çekoslovakya, Avusturya'nın bağımsız devletler olarak doğmasına yol açan bu kavram, II. Dünya Savaşı sonrasında ise eski sömürge devletlerin bağımsızlıklarını kazanma süreçlerinde önemli yer tutmuştur.

Ülkesel egemenlik ve sınırların belirlenmesine ilişkin sorunlarda uygulanan "plebisit[5] mekanizmasına da temel oluşturan "kendi kaderini tayin" kavramı, Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın temel ilkelerini belirleyen bölümde bir ilke olarak yer almaktadır. Ayrıca, günümüzde dünya üzerindeki pek çok devletin çok etnikli bir yapıya sahip olması ve mikro milliyetçi akımların devletlerin ulusal bütünlüğünü bozucu bir özellik kazanması sebebiyle bu kavramın uygulanabilirliği konusunda birtakım kısıtlamaların uygulanması kaçınılmaz hale gelmektedir (Arıboğan vd. 2010: 395).

Kavram her yerde kullanılır olmasına rağmen hiçbir zaman açık yasal anlam taşımamıştır. Hangi grupların meşru bir biçimde bu hakkı iddia edebileceğini belirlemeye dair problem, bu hakkın yirminci yüzyıl dünyasındaki uygulamasında pek çok güçlüklere sebep olmuştur. Bu sorun daha sonra bir başka devletin iç işlerine müdahaleye karşı yasal kısıtlamalarla daha da karmaşık hale gelmiştir. Bundan dolayı, gerçekte vurgu, bilinen bir kuralın dışardan herhangi bir uygulanışından ziyade "kendi" düşüncesi üzerinde odaklanmıştır. Buna rağmen Birleşmiş Milletler, kavram ile dekolonizasyon süreci arasında bağlantı kurmak

[5]Plebisit: Halkoyuna başvurma biçimlerinden birisi, kitlelerin hükümetten başka alternatifin olmadığı hallerde hükümetin desteklenmesi için siyasi sürece katılma niteliği taşıyan seçime başvurma b) uluslararası alanda, genellikle bir sömürge ya da iki devlet arasında tartışmalı bir toprak parçasının kendi kaderini tayinine imkân verecek bir uygulamaya işaret etmektedir. Bu açıdan plebisitin anlamı, kendisiyle ilgili bir uluslararası anlaşmazlık söz konusu olan bir bölgede sorunun, bölge halkının bir oylama ile göstereceği tercih doğrultusunda çözülmesidir (Arıboğan vd. 2010, 541).

ve böylece onu bir arzunun ötesinde müspet bir sorumluluk ve yasal bir hak kılmak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur.

1960'da Sömürge Ülkeleri ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi Üzerine Bildirge' de bütün halkların, kendi siyasi statülerini özgürce belirleme ve kendi ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini özgürce izleme haklarına dayanarak kendi kaderini tayin hakkı bulunduğunu dile getirmiştir. Kendi kaderini tayin hakkı, bütün devletlerin bu hakkı teşvik etmek için müspet sorumluluk altında olduğunu vurgulayan 1970 Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesi'nde tekrar teyit edilmiştir. Sömürgecilik karşıtlığı, eşit haklar, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme ile her şeyi kapsayan bu bağlantı aslında kavramı ameli her türlü anlamdan arındırmıştır.

Konu hakkında tanımlama sorunları ise halen devam etmektedir. Bu hakkın uygulanacağı "haklar" kimlerdir? Ayaklanma, devrim veya ayrılıkçı hareketleri mazur göstermekte midir? Tam bir bağımsızlık ile mi sonuçlanmalı mıdır yoksa kısmen olabilir ya da birlik yoluyla hayata geçirilebilmekte midir? Bu sorulara verilen cevaplar hiçbir surette açıklığa kavuşturulamamıştır. Genel Kurul'un gerek içinde gerekse dışındaki uluslararası toplum, 1970 Bildirgesi'nin ilkeleri mucibince olmaktan ziyade *ad hoc* [6] ve çıkar temelli bir tepki verme temayülü göstermiştir ki bu da her halükarda pratik uygulama için haddinden fazla muğlâk kalmaktadır (Evans ve Newnham, 2007: 350).

Bu konuyla alakalı son olarak anılan meselenin özü bakımından belirtilmesi gereken hususlar, self-determinasyon hakkının ayrılıkçı ve bölücü terörizme yol açsın diye değil; yabancı işgal, sömürge idaresi, ırkçı yönetim biçimi diğer bir ifadeyle koloni yönetim altındaki halklar için bir hak olduğudur.

Yine bu hak için istiklal ve kurtuluş savaşı verilirken de uluslararası insancıl hukuk kurallarına uyulması şarttır. Belirtilen hukuk kurallarının hiçbiri nazarında terörizm kabul edilebilir bir fiil değildir. Terörizm; hukuken dışlanmış, gayri meşru ve hukuki ihlal teşkil eden bir davranıştır (Erkiner, 2021: 173).

3. GÜNEYDOĞU SORUNU ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Güneydoğu Sorunu üzerinde değerlendirmelerimizde kendi kaderini tayin ilkesi, eğitim, din, ekonomi, kimlik, psikolojik, sosyolojik noktalar üzerinde duracağız. Güncel gelişmeler ışığında egemenlik ve insan hakları hakkında da görüşlere yer vereceğiz.

Birinci konu Kendi Kaderini Tayin İlkesi'nin iyi anlaşılması gerekmektedir. Çünkü "Kendi Kaderini Tayin İlkesi" yanlış anlaşılabilmektedir. İlkeyle alakalı şu paragrafın sağlıklı yorumlanması gerekmektedir. "Y*ukarıdaki paragraflarda yer alan hiçbir hüküm, yukarıda tarif edilen eşit haklara ve kendi kaderini tayin etme ilkesine uygun şekilde hareket eden ve böylece ülkeye ait bütün halkı; ırk, inanç veya renk ayırımı yapmadan, temsil eden bir hükûmete sahip olan egemen ve bağımsız devletleri parçalayacak veya ülkesel bütünlüğüne veya siyasi birliğine tamamen veya kısmen zarar verecek olan herhangi bir harekete izin verecek veya teşvik edecek şekilde yorumlanmayacaktır.*" (Taşdemir, 2016: 651) ve (https://inhak.adalet.gov.tr).

Neticede, bu hak kullanılırken devletlerin toprak bütünlüğü ihlal edilmeyecektir ve yine bu hak kullanılırken meseleye taraf olan herkes mutabakat halinde olacaktır. Birleşmiş

[6] Ad hoc: Belirli, özgül bir amaca yönelik olma anlamında Latince bir terim. Nitelediği bir olay veya durum hakkında veya olgunun kapsamı ve süresi konusunda bir fikir vermektedir. Örneğin, belirli bir konuyla ilgili olarak görevlendirilen bir ad hoc yargıç, o konunun çözümlenmesine kadar bu sıfatı taşıyabilmektedir. Yine Birleşmiş Milletler' de oluşturulmuş olan ad hoc bir Komisyon'dan söz edildiği zaman, o komisyonun faaliyetlerinin ilgili bulunduğu konu ile sınırlı olduğu ve süresinin de bu sorunun çözümüne kadar devam ettiği ifade edilmektedir. (Arıboğan vd., 2010: 7).

Milletler, devletlerin toprak bütünlüğünün self determinasyon hakkından daha önde olduğunu kabul etmektedir.

Kendini Kaderini Tayin İlkesi'nde "milli ülkelerin bütünlüğüne saygı gösterilmesi"nin de esas ve temel bir husus olduğu beyan edilmektedir. Self-determinasyon talepleri ile Batılılar tarafından sömürgeleştirilmiş bir biçimde Batılı devletlerin bilhassa denizaşırı koloni idaresi altında yaşayan ülkeler, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren dekolonizasyon (koloni idaresine son verilmesi ve bağımsızlığın ve egemenliğin kazanılması) süreçleri ile post-kolonyal (koloni sonrası) devletler olarak uluslararası hukukta varlık sahasına çıkmışlardır.

Bu doğrultuda uluslararası hukukta self-determinasyon ilkesi uyarınca bağımsız devlet kurabilmenin esas şartı koloni yönetimi ya da sömürge yönetimi altında bulunmaktır. Uluslararası hukukta sömürge rejimi altında bulunan topraklar sömürgeci devletin ülkesinden sayılmamaktadır (Erkiner, 2021: 66). Yani sömürge rejiminin hukuki varlığının kabulü için ana ülke ile söz konusu toprakların idaresi arasında hukuki statü farkının bulunması kriteri aranır. Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde bu türden bir statü farkının olmadığı da izahtan varestedir.

İkinci konu ise eğitim. Ülkemizde ve dünyada eğitim ve öğretimde yaklaşımlardan bir tanesi de dikey ve yatay eğitim. Dikey eğitimde öğretici (üniversitede hoca, okulda öğretmen vesaire) tek vericidir. Karşı taraftan alacağı bir şey yoktur. Eğitici söylemek ve vermek istediğini verir ancak çevresindeki öğrenciden herhangi bir şey almaz. Yatay eğitim modelinde ise yine bir eğitici vardır ancak eğitici öğrenciden de bir şeyler alınabileceğinin farkındadır (Atak, 2009: 64,77).

Tarihin sonu (Fukuyama) ve Medeniyetler Çatışması (Huntington) tezlerinde Batı'nın ve dolayısıyla liberalizmin bundan sonra hâkim ideoloji olacağı ön görülür. Makro plandan mikro plana kadar dünyadaki hâkimin Batı kültürünün olacağı vurgulanır[7]. Batı'nın; kültür ihracatçısı olacağının ileri sürülmesine kadar durum mikro ölçekte de durum aynıdır.

Benzer bir durumda kimilerince ülkemizin Batısı'nın; doğusundan alacağı pek bir şey yoktur. Doğu, geri kalmışlıkla özdeşleşmiştir. Hâlbuki sanılan tezlerin aksine ülkemizin batısının memleketin doğusundan da öğrenebileceği pek çok vardır. Eğitim-öğretimde her zaman tek taraflı işleyen bir dikey eğitim modeli olmak zorunda değildir. Nasıl ki mikro planda bir öğretmenin öğrencisinden öğrenebileceği bir şeyler muhakkak varsa; nasıl ki makro planda dünyada Batı medeniyetinin Doğu medeniyetlerinden öğrenebileceği pek şey varsa; ülkemizin Doğusu'nun da Batı'ya öğrettiği muhakkak olmuştur ve olacaktır. Kültür alışverişi neticede iki yönlüdür. Yani Türk, Kürt'e verebileceği, öğretebileceği gibi Kürt de Türk'e pekâlâ verebilir ve öğretebilir.

Üçüncü konu ise kimlikle ilgilidir. İnsan, kendini dilediği gibi, hissettiği gibi tanımlayabilir. Ancak yine de belirtmek gerekirse Türk ve Kürt söylemleri üzerine Türk sözcüğünün ve Kürt sözcüğünün kelime anlamlarına bakmakta fayda vardır. Türk sözcüğü için Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde iki anlamla tarif edilmektedir. Türk ilk olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse olarak ve ikinci olarak

[7] Huntington'un medeniyetler çatışması adlı kitabında şu satırlar yer almaktadır. "Batı, bugün diğer medeniyetlere ilişkisi açısından olağanüstü bir kudretin zirvesindedir. Süper güce sahip rakibi haritadan silinmiştir. Batılı devletlerarasındaki askeri mücadele (çıkması) düşünülebilecek bir şey değildir ve Batı'nın askeri gücü rakipsizdir. Batı, Japonya hariç herhangi bir ekonomik meydan okumayla karşı karşıya değildir. Milletlerarası siyaset ve güvenlik meseleleri fiilen bir Birleşik Devletler, Fransa ve İngiltere müdüriyeti tarafından; Dünya İktisadi, Birleşik Devletler, Almanya ve Japonya müdüriyeti tarafından karara bağlanır ve bunların hepsi; daha küçük ve ekseriyetle Batılı olmayan memleketlere medyan vermeyerek birbirleriyle fevkalade surette yakın münasebetlerin devam ettirirler" (Hungtington, 2017: 40).

dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan, Türkçenin değişik lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse olarak tanımlanmıştır. Kürt ise Ön Asya'da yaşayan topluluk ve bu topluluktan olan kimse olarak tanımlanmıştır (tdk.gov.tr).

Türklük ifadesinin özellikle ırkçı bir ifade olmadığı tarihi anekdotu içinde barındıran şu metinden anlaşılabilir: "Atatürk'e ait olan ve "Ne mutlu Türküm diyene" sözü 1933'de 10. Yıl nutkunda söylenmiştir. Koçgiri 1921, Şeyh Sait 1925, Ağrı isyanı 1927'de olmuştur. Bu zaman farkını nasıl telafi edeceksiniz? Sözün söylendiği bağlamla bugün kullanıldığı bağlam arasında dağlar kadar fark vardır. Söz, Türk olmayanı Türkleştirmek için değil, Türk olanı Türklüğünden korkmaması, utanmaması için söylenmiştir. Bu coğrafyada uzun yıllar Türk olmak kaba, eğitimsiz cahil, geri olmakla bir tutulmuştur. Turgut Özakman, Şu Çılgın Türkler isimli kitabında, Türklüğün nasıl anlaşıldığını, insanları nasıl bir aşağılık kompleksine sürüklediğini gösteren tabloluk çapta bir hikâyeden söz eder: Ahmet Vefik Paşa İnegöl taraflarına yaptığı bir seyahatte kendini karşılamaya gelen şehrin ileri gelenlerinin çoğunun Rum, Ermeni ve diğer azınlıklara mensup olduğunu görünce üzülür. Karşılayanlar arasında kenarda köşede kalmış, üstü başı perişan bir ihtiyar da vardır. Yaklaşır ve sorar. Babacığım siz hangi millettensiniz? İhtiyar şaşırır, şimdiye kadar hiç muhatap alınıp adam yerine konulmamıştır. Bana mı sordunuz diye sorar. Paşa evet sana sordum deyince; İhtiyar kekeleyerek, ben, der paşa hazretleri huzurda Türküm. İhtiyarın Türklüğü utanılacak bir şey gibi görmesi şahsına münhasır bir durum değildir, genel bir hastalıktır. Mustafa Kemal, bu algıyı kırmak, Türklüğün utanılacak, sıkılacak bir şey olamadığını göstermek istemiştir. Sonraları takipçileri de karşıtları da sözü bağlamından çıkardılar" (Sönmez, 2017: 92). Yani Sönmez'in kitabındaki bu anekdota göre Ne Mutlu Türk'üm diyene sözü savaştan yeni çıkmış, birçok emperyal güç karşısında durmuş ve yurdun her tarafında olduğu gibi haliyle fakirleşmiş olan halk için söylenmiştir.

Yukarıdaki anekdottan anlaşılacağı üzere amaç ırkçılık yani bir etnisitenin diğeri üzerinde üstünlüğünü vurgulamak değildir. Tam tersine savaştan çıkmış bir millete moral gücü olarak söylendiği gözlenmektedir. Diğer yandan Ziya Gökalp'in de ifadesiyle "Millet: dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından ortak olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan, bir topluluktur" (Atasoy, 2017: 7).

Türklerin ve Kürtlerin birbirlerinden yüzyıllarca kültür alışverişi yaptığı ve kültür alışverişinde etkileşimin çok net olduğu da (kız alma-kız verme, namus kavramı, büyüğe saygı, düğün ve cenaze gelenekleri vb.) gözlenmektedir. Bu durum, Türklerle Kürtlerin kültürel kodlarının[8] uyumlu olduğunun delilidir. Türkler ve Kürtler arasındaki akrabalık ilişkileri bilinen bir gerçektir. Evlilikler ve kız alıp verme yoluyla aile bağları kurma pratiğinin de uzun bir geçmişi vardır. Kentleşme, göç, iş hareketliliği vb. yoluyla heterojenleşme ile Türkler ve Kürtler arasında evlilik yoluyla akrabalık ilişkileri kurulma oranı daha da artmıştır.

SETA'nın 2009 yılında yapmış olduğu bir çalışmada yapılan tespitlere vurgu yapmak yararlı olacaktır. "Türklerin yarıdan fazlası yani %54,4'ü, komşularının arasında bir Kürt olduğunu ifade etmektedir ki, bu da Türkler ve Kürtler arasında sosyal yakınlığın derecesini

[8] Kültürdeki her bireyce aynı/benzer anlamlara gelen imgelere kültür kodu denir. Kültür kodun anlamının taraflarca bilinmesi sonucu iş görür. İyi bir vaiz istediğinde karşısındaki insanları ağlatabilir veya coşturabilir söyledikleriyle. Bunun nedeni karşısındaki toplumun kodunu bilmesidir. Onlarda etki uyandıracak kavramlar ondadır. Kültür kodlarını çözümlemekten bugün ekonomide ve politikada ciddi şekilde yararlanılmaktadır. Örneğin araba kelimesi ABD için kimlik, Almanya için mühendisliktir. Şirketler bu ülkelerde pazarlama yaparken bu kodları dikkate almalıdırlar. Ülkeler de benzer şekilde kodlara sahiptirler. Kodlar ekonomide, siyasette, ilişkilerde kısacası her yerdedir. ABD'nin kendine atadığı kod, RÜYA kelimesidir. Almanlar, DÜZEN; Fransızlar ülkelerine FİKİR; İngilizler ise ülkelerine KAST kodunu biçerler (sirazduvari.com).

göstermesi bakımından anlamlıdır. Kürtlerin %70'i ise yani yaklaşık dörtte üçü komşuları arasında bir Türk'ün olduğunu ifade etmektedir. Araştırmaya katılan Türklerin %59,8'i yakın arkadaşları arasında bir Kürt olduğunu, %40,6'sı ise yakın bir Kürt arkadaşının bulunmadığını belirtmiştir. Araştırmaya katılan Kürtler arasında yakın bir Türk arkadaşı olanların oranı daha yüksek görülmektedir. Kürtlerin %83,6'sı, yakın arkadaşları arasında bir Türk'ün olduğunu belirtirken, sadece %16,4'lük bir bölümü yakın arkadaşları arasında bir Türk'ün olmadığını belirtmiştir. Türklerin %33,8'i, yakın akrabaları arasında bir Kürt olduğunu belirtmekte, %66,2'si ise yakın akrabaları arasında bir Kürt olmadığını ifade etmektedir. Bu da Türklerin üçte birinin en azından bir Kürt'le akraba olduğunu, aile bağı ile bir kan bağı oluştuğunu göstermektedir. Kürtlerin %67'si yakın akrabaları arasında bir Türk olduğunu, %33'ü ise yakın akrabaları arasında bir Türk olmadığını ifade etmektedir". Bu durum, iki toplum arasındaki kültürel kodların uyumlu olduğunun ve beraber yaşama pratiğinin net göstergesidir. Kürtler ve Türkler arasında yaratılmak istenen karşılıklı kaygı, tehdit ve tehlike algılarının, aile ve akrabalık söz konusu olduğunda gerçek hayatta karşılığının olmadığı görülmektedir (www.seta.org, 2021).

Kimlikle alakalı son olarak Sönmez'in kitabından Mithat Sancar ve Aziz Sancar örneğini vereceğiz. Her ikisi kuzen (amcaoğlu) olan iki kişiden Mithat Sancar'ın Kürtlük vurgusu yaparken, Aziz Sancar'ın ise Türk olduğunu ve Türk olmaktan gurur duyduğunu belirttiği gözlenmektedir (Sönmez, 2017: 37) ve (https://www.internethaber.com). İnsanın yetiştiği, etkileşimde olduğu çevrede kimlik algısının, kimsin sorusuna cevabının değişebileceği de gözlenmektedir.

Dördüncü konu ise sağlıklı bir tarih okumasının gerekliliği ile alakalıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemi ile alakalı "pozitivizm" modasının ve milliyetçilik akımlarının bütün dünyayı kasıp kavurduğunu unutmamalıyız (Sönmez, 2017: 94). Bilimin ve bilginin pozitivizmin tekelinde olduğu yıllardan sonra şu an siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ve diğer disiplinlerde değişik model, anlayış ve kavrama modellerinin bolluğu yaşanmaktadır. Bunların yanında mizah, sanat, folklor ve mitolojilerin bolluğunun olduğu (Chalmers, 1997: 9) ve bunlar hakkında bilginin ulaşılabilirliğinin artmış olduğu yaşadığımız 2000'li yıllar dönemi ile 1900'lü yılların şartları bir değildir.

Beşinci konu ise antropolojik bir farklılık hakkındadır. Şerefhan Bitlisi'ye ait Şerefname adlı kitabının mukaddime kısmında ki şu satırlar ilginçtir. *"Kürtler arasında birbirlerine itaat etme veya tabii olma gibi bir durum söz konusu değildir. Merhum padişah Sultan Murad Han'ın hocası olan Mevlana Sadeddin, Osmanlı olaylarını kaleme aldığı Türkçe Tacu't-Tevarih isimli tarih kitabında Kürtler'in bu özelliği konusunda şunları yazıyor: "Her birisi bireysellik ve başına buyrukluk sancağını çekmiş, dağlarda ve vadilerde kendi bağımsızlıklarıyla yaşamakta olup, Kelime-i Tevhid dışında hiçbir konuda ittifak etmezler."* (Bitlisi, 2020: 65).

Her etnisitenin kendine ait özellikleri vardır. Kürtlerin antropolojik olarak Türklerden farklı yönleri de pekâlâ vardır. Devlet kurmak bir iç hukuku, iç hukuk ise bir hiyerarşiyi gerektirir. Hiyerarşik yapı, hiyerarşik bir kanun yapısını da beraberinde getirir. Hiyerarşik yapı ise uyumu ve itaati gerektirir.

Güneydoğu sorunuyla alakalı çalışmamızın bu kısmında ekonomik boyuta yer verilecektir. Bilindiği üzere ülkemizin Doğusu ve Güneydoğusu, Batı bölgelerine nispeten daha az gelişmiş seviyededir. Genelde medyadaki haberlere bakıldığında meselenin ekonomik boyuttan ziyade kimlik (özellikle) dil boyutunun Güneydoğu sorunu ile alakadar olduğu izlenimi verilebilmektedir. Ancak aşağıdaki ÖSYM'nin 2021 yılı yerleştirme sonuçlarına göre tabanın isteklerinin daha çok ekonomik yönlü olduğu, Kürt tabanının (gençlerin) daha çok meslek sahibi olmaya yönelik tercih yaptığı gözlenmektedir. Tabanın isteği kimliğin en belirgin unsurlarından dile yönelik değil, ekonomik yönlüdür. Gençler gelecekte meslek sahibi

olabilecekleri bölümleri daha çok tercih etmektedir. Genç Kürt tabanı, tercihini kimliğin en belirgin ifadesi dil üzerine değil, ekonomi ve iş üzerine yapmıştır. Örneğin Bingöl Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü 60 kontenjanını fazlasıyla 62 olarak doldurmuştur. Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümüne, aynı üniversitede 30 kontenjandan 9 yerleşim olmuştur. Muş Alpaslan Üniversitesi'nde Hemşirelik bölümü 100 kontenjandan 100'ü dolmuş, aynı üniversitede İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü 60 kontenjanı 62 kişi doldurmuş, ancak ayını üniversitede Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde ise 30 kontenjandan 7'si dolmuştur. Mardin Artuklu Üniversitesi Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü kontenjanın tamamını doldurmuştur.

Tablo 1: YKS 2021 Sonuçlarına göre Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün Yerleştirme Sonuçları

ÜNİVERSİTE	FAKÜLTE	BÖLÜM	KONTENJAN	YERLEŞEN	OB KONTENJAN	YERLEŞEN
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ	Fen-Edebiyat Fakültesi	Kürt Dili ve Edebiyatı	**30**	**9**	1	0
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ	Fen-Edebiyat Fakültesi	Kürt Dili ve Edebiyatı	**25**	**26**	1	0
MUŞ ALPASLAN ÜNİVERSİTESİ	Fen-Edebiyat Fakültesi	Kürt Dili ve Edebiyatı	**30**	**7**	1	0

Kaynak: https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2021/YKS/YERLESTIRME/tablo4_31082021.pdf

Tablo 2: YKS 2021 Sonuçlarına göre Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün Ek Yerleştirme Sonuçları

ÜNİVERSİTE	FAKÜLTE	BÖLÜM	KONTENJAN	YERLEŞEN
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ	Fen-Edebiyat Fakültesi	Kürt Dili ve Edebiyatı	**24**	**1**
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ	Fen-Edebiyat Fakültesi	Kürt Dili ve Edebiyatı	**4**	**2**
MUŞ ALPASLAN ÜNİVERSİTESİ	Fen-Edebiyat Fakültesi	Kürt Dili ve Edebiyatı	**24**	**0**

Kaynak: https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2021/YKS/EK/tablo4minmax01102021.pdf

Bizce bu durumun birçok açıklaması olabilir. Birincisi, tabanın kimlik problemi azalmıştır. İkincisi, tabanın öncelikli derdi geçim ve gelecekte iş bulmaktır. Üçüncüsü, Kürtçenin ekonomik getirisi gençler için yeterli değildir. Dördüncüsü, şu an için genç Kürt tabanı için kimliğe dair sorunlar ekonomik sorunların gölgesinde kalmıştır.

Kürtçe bu toprakların dilidir. Sanılanın aksine Kürt Dili ve Edebiyatı bölümünün seçilmemesinin devlet tezleriyle örtüştüğünü düşünmek yanılgıdır. Bizce vatandaşın temel sorunu kimlik değil ekonomidir. Üniversite tercihleriyle gençler, iş imkânlarının daha iyi olduğu bölümleri seçmektedir.

Ancak, Kürtçe ötekinin dili değil bu toprakların dilidir. Ötekinin (PKK'nın) dili değildir. Kürtçenin de bu toprakların dili olduğu ve özellikle ötekinin (PKK)'ya ait bir dil olmadığı vurgularız. Etnisitemiz ne olursa olsun, Kürt Dili bir değerdir.

Kürtçe ana dilde eğitim ise bizce Türkiye'nin hazır olup/olmaması ile alakalı bir durumdur. 2021 sonrası için anadilde Kürtçe eğitimin olması ya da olmaması ya da nasıl ve ne yoğunlukta olacağı gelecek nesillerin, siyasilerin ve aydınların iç ve dış politik ekonomik koşullarda kararında olabilecek bir durumdur. Ancak, 2021 Türkiye'si böyle bir duruma hazır değildir. Vatandaşın da şu an önceliği Kürtçe değil; iş bulmaktır, ekonomiktir.

Ekonomik boyutla alakalı çalışmalar da iddiamızı destekler niteliktedir. 2019 yılında Batman ilinde yapılmış 15-30 yaş arası 410 genç arasında anket yapılmıştır. "Genç Yetişkinlerin İnternet Kullanma Alışkanlıkları ile Gelecek ve İş Hayatından Beklentilerinin İncelenmesi Üzerine Ampirik Bir Uygulama" isimli çalışmanın sonuç kısmında şu ifadeler yer almaktadır: *"Genç bireylerin uğrunda en çok mücadele edilmeye değer şey olarak gördükleri değerler sırasıyla meslek/kariyer, aile/çocuklar ve para/ekonomik imkânlar olarak görülmektedir. Bu durumda sadece Türkiye'nin değil dünya genç kuşağının algısına paralellik göstermektedir"* (Bardakçı vd., 2020: 164).

1998 yılına ait Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nca "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde Terörden Kaynaklanan Nedenlerle Yaşanan Göçlerin Aile Yapısına Etkileri" isimli araştırmada kapsamlı mülakatlar yapılmıştır. Diğer taraftan soru formu uygulamasına gidilerek, vatandaşlarla, yerel-idari ve güvenlik mensuplarıyla yapılan görüşmelerle elde edilen bulgulara göre halkın devletten isteği konusunda "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde Terörün Neden ve Sonuçları" isimli çalışmada şu ifadeler yer almaktadır: *"Halkın devletten beklentileri terör ve terörün dayandığı ideolojik istek ve beklentilerden tamamen uzaktır. Mesela devletin sizin için neler yapmasını istersiniz sorusuna %50.6 iş imkanı; %25.9 can güvenliği ve terörün durdurulması; %5.0 yerel dilde eğitim yönünde görüş belirtmiştir. Eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, konut ve alt yapı isteyenler %16.8; sosyal haklar isteyenler ise %1.7'dir"* (Aksoy, 2011: 9). Neticede, 1998 ve 2020 yılına ait anket sonuçları ve ÖSYM'nin 2021 yılı verileri, vatandaşın önceliğinin ekonomi olduğu iddiasını kuvvetlendirmektedir.

Güncel dünya politik ekonomisine de bakmak gerekmektedir. Kovid süreci ve küresel gelişmeler ulus devletlerin önemini tekrar gündeme getirmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin Avrupa Birliği ve NATO'dan uzaklaşıp Çin ve Rusya'ya yaklaşması; demokrasilerden otoriterleşmeye yakınlaşmasını gerektirebilir. Türkiye'nin bölgeyle alakalı politikaları da hem ülke içinde hem de ülke dışında NATO-AB, Çin-Rusya ilişkileri ile ve dünyadaki diğer aktörlerle ilişkileriyle de pekâlâ bağlantılı olacaktır. Türkiye'nin demokratik veya otoriter bloklar arasındaki ister kendi isteğiyle ister gayri ihtiyarı gelecekteki yeri, insan hakları alanında gerek yurt içinde ve gerekse de uluslararası alandaki duruşunu etkileyecektir (Öniş ve Yalikun, 2021: 19). Mesela, Türkiye'nin Çin ve Rusya ile yakınlaşması, demokrasilerden ve dolayısıyla demokratikleşmeden uzaklaşabileceği anlamına da gelebilir.

Son olarak daha önce değinildiği gibi "Egemen herkesin yargı gücünü ve iradesini teslim ettiği şahıstır. Egemenin temel görevi ise uyrukların birbirine zarar vermemesini sağlamak ve düşmanlara karşı savunmaktır. Yani egemen, barışı sağlayan ve savunan otoritedir". Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde de bunu yine Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden başka sağlayacak yetkili ve başka sorumlu bir otorite yoktur.

4. SONUÇ

Türk'ün İslam'ı kabulü ile Araplaşması gerekmeyeceği gibi, Kürt'ün de Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlılığı ile kimliğini unutmama çabasında olması gayet doğaldır. "Liberal demokrasilerin ve günümüz dünyasında liberal devletlerin doğu ülkelerinden alacağı bir şey

yoktur ve liberal demokrasilerin kültür ihracatçısı olması gereklidir" ifadesi bir yanılgıdır. Benzer şekilde, tarihsel süreçte Türkler ve Kürtler bir arada yaşayan ve aynı kültürel birikimden beslenmekle birlikte, karşılıklı kültür alışverişi çerçevesinde birbirlerini de etkilemişlerdir. Dolayısıyla Türk'ün Kürt'e verebileceği, öğretebileceği olduğu gibi Türk'ün Kürt'den de aldığı ve öğrendiği pek çok şey olmuştur ve olacaktır.

Çalışmamız neticesinde vardığımız birinci sonuç; ülkemizde şu an bölgedeki tabanın ve özellikle gençlerin daha çok sorun olarak gördüğü şey, kimliksel sorunlar değildir. Daha çok ekonomik sorunlar ön plandadır. Ekonomik sorunlar, iş bulma gibi sorunlar yurdun genelindeki sorunlardır. Ancak işsizlik oranlarının ve özellikle genç işsizlik oranlarının Batı ve Doğu bölgeleri arasındaki farkı ise başka bir araştırmanın konusudur.

İkinci sonuç ise Türkiye Cumhuriyeti devlet olarak uluslararası alanda etki eden ve etkilenen bir aktör olarak yakın gelecekte Çin ve Rusya gibi otoriter devletlerle ilişkilerini daha da güçlendirebilir. Daha da ilerisi, Türkiye'nin Batı bloğundan ayrılıp Çin ve Rusya gibi ülkelere yaklaşması gibi bir durumda insan hakları konusunda da gerek içte gerekse de dışta yaklaştığı ülkelere benzemesi anlamına gelebilir. Böylesi bir durum bireysel haklardan ziyade egemenlik ve kolektif hedeflerin daha ön plana çıkmasına neden olabilir. Bu bağlamda, Güneydoğu meselesi de insan hakları ve egemenlik gibi boyutlardan dolayı etkilenir.

Son olarak, çalışmamızda ülke genelinde ki ve özelde bölgedeki diğer etnisiteler ve dış etkenlerin rolü ihmal edilmiştir. Ancak yine de göç etmiş olsun, memleketinde yerleşik olsun Kürtlerin temel isteğinin öncelik olarak refah da artış olduğu sonucuna varabiliriz.

KAYNAKÇA

Aksoy, M. (2011). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde terörün neden ve sonuçları. *Journal of Human Sciences, 8*(1).

Arıboğan, Ü., Ayman, G., & Dedeoğlu, B. (2010). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü. *İstanbul: Der Yayınları*.

Atak, M. (2009). Öğrenen örgüt ve örgütsel bağlılık ilişkisi. *Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum*.

Atasoy, F. (2017). Türkiye'de Sosyolojinin Kurucusu Ziya Gökalp. *Türk Sosyologları 2. Bölüm*, 1-15.

Azarkan, A. E. (2003). "İbn Haldun'un Devlet Görüşü (Yönetimler Döngüsü)". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(4).

Bakan, S. ve G. Tuncel (2012). "Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 51-66.

Bardakçi, H., Barut, A., Görgün, M. R., & Adıgüzel, S. Genç Yetişkinlerin İnternet Kullanma Alışkanlıkları İle Gelecek Ve İş Hayatından Beklentilerinin İncelenmesi Üzerine Ampirik Bir Uygulama. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama, 11*(21), 155-169.

Beriş, H. E. (2008). "Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(01), 55-80.

Bitlisi, Ş. (2015). Şerefnâme, I. *Çev: Abdullah Yegin, Nûbihar Yayınları, İstanbul*.

Doğan, A. (2004). "Hobbes'un Mutlak Egemenlik Hakkındaki İkilemi". *Liberal Düşünce*, 32, 117-126.

Chalmers, A. (2007). Bilim dedikleri. *Vadi Yayınları, Ankara*.

Çelebi, M.B. (2012). *İnsan Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması ve Birleşmiş Milletler Sistemi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya

Çelik, Metin (2017). *Devletlerin Egemen Eşitliği.* Ankara: Nobel Yayın.

Çüçen, A.K. (2013). *İnsan Hakları*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Dağı, İ. ve N. Polat. (2004). *Herkes İçin Demokrasi ve İnsan Hakları.* Ankara: Liberte Yayınları.

Eren, Abdurrahman. (2007). *Türkiye'de İnsan Haklarının Korunması, Uluslararası Koruma Mekanizmaları ve Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü*. (1. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Erkiner, H. H. (2012). Grotius Öncesinde İlk Modern Uluslararası Hukuk Düşüncesinin Oluştuğu Tarihsel Koşullar ve Erken Klâsik Dönemdeki Öğreti. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 18*(1), 51-146.

Erkiner,H.H. (2021) *Uluslararası Terörizme Karşı Meşrû Müdâfaa*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar,

Evans, G., & Newnham, J. (2007). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, çev: Utku. *Ahsen, Gökkubbe Yayınları,İstanbul*.

Huntington, S. (2017). Medeniyetler çatışması *Der. Murat Yılmaz.Vadi Yayınları,İstanbul* .

Kocaoğlu M. ve S. Kocaoğlu. (2007) "İnsan Hak ve Özgürlüklerinin Uluslararası Korunması". *Ankara Barosu Dergisi*, 65 (3), 105-128.

Özdemir, H. (2012). "Ulus Devlet ve Ulusçuluğun Küreselleşmeyle Etkileşimi: Vazgeçilmeyen Ulus Devlet, Yükselen Ulusçuluk". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 39-60.

Sönmez, İ. (2017). Kürt Sorunu mu Devletleşme Sorunu mu? *Bilge Oğuz Yayınevi, İstanbul*.

Şener, B. (2014). "Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları". *Journal of History School* (JOHS), Year 7, Issue XVIII, 51-77.

Taşdemir, F. (2016). Uluslararası Hukukta Toprak Bütünlüğü İlkesi, Tanıma Doktrini Ve Bir Norm Olarak Ayrılma Hakkı. *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18*(3), 644-668.

Tezcan, D., M.R. Erdem, O. Sancakdar ve R.M. Önok. (2011). *İnsan Hakları El Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Ziya Öniş & Maimaiti Yalikun (2021): Emerging partnership in a post-Western world? The political economy of China-Turkey relations, Southeast European and Black Sea Studies, DOI: 10.1080/14683857.2021.1981624

https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2021/YKS/EK/tablo4minmax01102021.pdf (Erişim Tarihi: 04.10.2021).

https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2021/YKS/YERLESTIRME/tablo4_31082021.pdf(Erişim Tarihi: 04.10.2021).

https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020095256bm_30.pdf(Erişim Tarihi: 04.10.2021).

https://www.interhaber.com/aziz-sancar-ve-esi-kimdir-aslen-kurt-mu-arap-mi-bbc-sorunca-1886447h.htm (Erişim Tarihi: 04.10.2021).

https://www.setav.org/turkler-ve-kurtler-birbirlerine-ne-kadar-yakin-ne-kadar-uzak/ (Erişim Tarihi: 18.10.2021).

https://sirazduvari.com/kultur-ve-kultur-kodu/ (Erişim Tarihi: 19.10.2021).

www.sozluk.gov.tr

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRİZMİN ULUSLARARASILAŞMASI: EL KAİDE

Ümran GÜNEŞ[1]

Özet

Terörizm, insanlık tarihinin her döneminde varlığını gösteren önemli ve karmaşık bir sorun olmuştur. Tarihsel süreçte yaşanan gelişmelerle beraber terörizmin niteliğinde de değişmeler meydana gelmiştir. Bu değişmelerle uluslararası bir niteliğe evirilen terörizm, ortaya çıkardığı sonuçlarla beraber tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Özellikle El Kaide terör örgütü tarafından 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ni hedef alan saldırıların gerçekleştirilmesi, terörizmin uluslararası hale gelmesinde kritik bir rol oynamıştır. Uluslararası olarak etkisinin hissedilmesi ile beraber terörizmin uluslararasılaşmasının incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Makalede Soğuk Savaş sonrasında etkisi olan dini terörizm üzerinden terörizmin uluslararası hale gelmesi analiz edilerek özel olarak El Kaide ele alınmıştır. Makalenin amacı terörizmin yaşadığı tarihsel süreçte dini terörizm noktasında El Kaide örneği üzerinden uluslararası hale geldiği unsurları açıklamaktır. Bu doğrultuda makalenin ilk kısmında terör, terörizm ve uluslararası terörizm gibi ana kavramlar ve terörizmin tarihsel gelişimi ortaya konulmuştur. İkinci kısmında ise dini terörizm ve terörizmin bu bağlamda uluslararası hale gelmesi ele alınmıştır. Son olarak çalışmanın üçüncü kısmında El Kaide'nin ideolojisi, yapısı, finans kaynakları ve eylemleri incelenmiştir. Sonuç kısmında ise makalenin ortaya çıkış soruları elde edilen bilgiler ışığında tartışılmıştır. Bu tartışmanın sonucunda ise Soğuk Savaş sonrasında etkili hale gelen dini terörizme El Kaide'nin uluslararası bir nitelik kazandırdığı ve bu anlamda bir model olduğu kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Uluslararası terörizm, Dini terörizm, El Kaide.

INTERNATIONALIZATION OF TERRORISM: AL QAEDA

Abstract

Terrorism has been an important and complex problem in every period of human history. Along with the developments in the historical process, the nature of terrorism has also changed. Terrorism, which has evolved into an international character with these changes, has influenced the whole world with its consequences. In particular, the attacks targeting the United States of America on September 11, 2001, by the terrorist organization Al-Qaeda played a critical role in the internationalization of terrorism. It is of great importance to examine the internationalization of terrorism as its impact is felt internationally. In the article, the internationalization of terrorism through religious terrorism, which affects the Cold War, is analyzed and Al-Qaeda is specifically discussed. The article aims to explain the elements in which terrorism has become international through the example of Al Qaeda in terms of religious terrorism in the historical process. In this direction, in the first part of the article, the main concepts such as terrorism, terrorism, and international terrorism and the historical development of terrorism are presented. In the second part, religious terrorism and the internationalization of terrorism in this context are discussed. Finally, in the third part of the study, the ideology, structure, financial resources, and actions of Al Qaeda were examined. In the conclusion part, the emergence questions of the article are discussed in light of the information obtained. As a result of this discussion, it was accepted that al-Qaeda gave an international character to religious terrorism, which became effective after the Cold War, and was a model in this sense.

Keywords: Terror, Terrorism, International terrorism, Religious terrorism, Al Qaeda.

[1] Dr., Bağımsız, u.gunes@windowslive.com, ORCID: 0000-0002-8900-6745.

1. GİRİŞ

Terörizm sahip olduğu birçok tanımlayıcı unsur üzerinden pek çok araştırmanın konusu olmuştur. Bu makalede terörizmin uluslararası hale gelmesi ele alınmıştır. İnsanlık tarihinde oldukça eski olmasına rağmen genel olarak dünyanın büyük çoğunluğunun sorunu haline gelmeye geride kalan yıllarda başlayan terörizm, uluslararası nitelik kazanmasıyla daha da etkili olmuştur. Uluslararası nitelik kazanması İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıksa da bu niteliğin Soğuk Savaş sonrasında yükselen dini terörizm ile ivme yakaladığı gerçektir.

Makalede Soğuk Savaş sonrasında dini terörizmin, terörizmin uluslararası hale gelmesinde etkisinin olup olmadığı, varsa etkisinin hangi konularda ortaya çıktığı, ortaya çıkan etkilerin yansımalarının ne olduğu ve bu yansımaların nasıl sonuçlar doğurduğu ortaya konulacaktır. Bu doğrultuda makalede konu El Kaide üzerinden ele alınacaktır.

Makalenin amacı doğrultusunda El Kaide ele alınarak terörizmin uluslararası hale gelmesinde ideolojisi, yapısı, finans kaynakları ve eylemleri bakımından etkili ve model olmasıyla analiz edilecektir. Bu bağlamda hem El Kaide'nin hem onun haleflerinin ve onu model olarak kabul eden unsurların anlaşılmasında ve incelenmesinde alanın çalışmacılarına ve alan yazınına önemli bir katkı sağlayacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Terör, terörizm ve uluslararası terörizm birbirlerinin yerine sıklıkla kullanılan kavramlardır. Bunun nedeni olarak ise kavramların anlam bakımından farklılıklarının tam olarak kavranmaması ve günlük hayatta birçok alanda birçok kişi tarafından kullanılması görülebilir. Bu doğrultuda öncelikle kavramların tanımlarının ve ayrımlarının yapılması konunun anlaşılması bakımından önemlidir.

2.1. Terör Kavramı

Terör, terörizm ve uluslararası terörizm kavramları kayıtlı insanlık tarihinin başından itibaren devletlerin ve toplumların gündeminde yer almıştır. Zaman içinde çeşitli etkenlerle hem kavramsal hem de ideolojik olarak değişime uğramıştır. Bu bağlamda kavramların uğradığı değişim sürecinin incelenmesi kavramların tanımlanmasının yanında kavramların birbirlerinin yerine kullanılmasının önüne geçilmesi için de önemli bir gerekliliktir.

Terör, Latince 'terrere' kelimesinden gelmektedir. Dilimizde ise sindirmek, korkutmak, dehşete düşürmek gibi anlamları karşılamaktadır (Örgün, 2001:13). Terör, herhangi bir siyasi amacı olmayan şiddet eylemleri olarak tanımlanabilir. Terör ve terörizm kavramları ana unsur olarak şiddeti barındırmasına rağmen birbirlerinden farklıdırlar. Terör, şiddeti kullanarak bir korku veya endişe durumu ortaya çıkarırken terörizm siyasi nedenlerle amaçlarına ulaşmak için şiddeti kullanır. Terör bir durumken terörizm bir süreci tanımlamaktadır. Terör daha basit bir işleyişe sahipken terörizm planlı, örgütlü ve sistematiktir (Acar, 2012:111; Caşın, 2008:37).

2.2. Terörizm ve Uluslararası Terörizm

Kavramların algılanmasının kişilere, kurumlara ve devletlere göre farklı olmasından dolayı literatürde, hukukta ve devletler arasında üzerinde ortak kanaate varılmış bir terörizm tanımı bulunmamaktadır. Terörizm, siyasi, ekonomik, etnik veya dini motivasyonlarla bir ideoloji etrafında toplanıp bir strateji doğrultusunda toplumlar üzerinde etki bırakan planlı ve sistematik şiddet uygulanması olarak tanımlanabilir (Caşın, 2008:37; Garrison, 2003:40). Uluslararası terörizmi ise belirleyen birçok unsur vardır. Şiddetin yabancılara ya da yabancı hedeflere yönelmesiyle, birden fazla devlet ya da devlet-dışı aktör tarafından kontrol edilmesiyle ve yabancı bir ülke üzerinde etkili olmaya çalışılmasıyla uluslararası nitelik kazanır (Caşın, 2008:181). Devletlerin dış politika amaçları ya da çıkarları doğrultusunda terörizmi kullanmaları, devlet-dışı silahlı grupların ve terör örgütlerinin daha çok etki etmek için

uluslararası hedefleri tercih etmeleri ve terör örgütlerinin sınırlarının ötesinde eylemler gerçekleştirmeleri terörizmi uluslararasılaştıran diğer etkenlerdir.

Terörizm düşüncelerin ve ideolojilerin duyurulması, büyük kitleler üzerinde önemli psikolojik baskılar ve korkular oluşturulması ve ağlarını uluslararası ölçekte geliştirerek bir dayanışma sağlanması amaçları doğrultusunda da uluslararası nitelikte ele alınmaktadır. Terörizmin uluslararasılaşması terör örgütlerinde de değişime neden olmuştur. Bu değişimler sonucunda ağ tipinde yapılanan, genel kimliği tam olarak tanımlanamayan, amaçları ve istekleri kesin olmayan, daha çok dini eğilimli olan, coğrafi olarak küreselleşen ve şiddeti hedef ayrımı yapmadan uygulayan niteliklerde terör örgütleri ortaya çıkmıştır (Bergensen ve Lizardo, 2004:42-43).

Uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler terörizm üzerinde de etkili değişmelere neden olmuştur. Uluslararası terörizm birçok faktörden etkilenerek gelişmiştir. Terörizme uluslararası niteliği katan teknolojik, askeri, siyasal ve ekonomik gelişmeler olmuştur. Terörizmin uluslararasılaşması incelenirken terörizmin tarihsel sınıflandırılmasını dikkate almak yerinde olacaktır. David C. Rapoport'un sınıflandırması bu noktada ele alınmaktadır. Rapoport, terörizmi dört dalga olarak sınıflandırmaktadır. İlki yerel özellikte olan ve 1800'lü yıllarda etkili olan anarşist dalgadır. İkincisi 1920-1960 yılları arasında etkin olan ve milliyetçi unsurları ve antikolonyalist söylemleri barındıran dalgadır. Üçüncüsü 1960-1980 yılları arasında sol ideolojilerin söylemlerini içeren dalgadır. Dördüncüsü ve sonuncusu 1979 yılındaki gelişmelerle başlayan ve etkisini hala sürdüren dini nitelikteki dalgadır (Rapoport, 2004:47-48).

Bu sınıflandırma incelendiğinde terörizmin uluslararasılaşması üçüncü dalgada gözlemlenmeye başlanmıştır. Sol ideoloji kökenli terörizm, yoğunlukla 1960-1980 yılları arasında ve sonraki yıllarda daha az olsa da Avrupa'nın pek çok yerinde ve dünyanın bazı bölgelerinde etkili olurken uluslararası hedefleri de kullanmıştır. Bu örgütlerden Devrimci 17 Kasım Örgütü, Kızıl Tugaylar ve FARC örnek olarak ele alınabilir. 17 Kasım Örgütü, 1975'te Atina'da Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency/CIA) şefini, eşini ve şoförünü öldürdükleri eylemle adını duyurmuştur (Kassimeris, 2001:67). 1981 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'li General James Lee Dozier, ABD'nin İtalya'daki askeri varlığını reddeden Kızıl Tugaylar tarafından kaçırılmıştır ve 42 gün boyunca esir tutulan General daha sonra kurtarılmıştır.[1] Daha yakın dönemde de Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia/FARC) örgütü Fransız gazeteci Romeo Langlois'i hapisteki üyelerinin serbest bırakılması için kaçırıp bir ay sonra serbest bırakmıştır.[2] Tarihsel sınıflandırmada terörizmin uluslararasılaşmasına dair en etkili örnekler sol ideolojiden beslenen üçüncü dalga terörizminde görülmektedir. 1960-1980 dönemine nispeten etkisi azalsa da varlığını belirli bölgelerde sürdürmeye devam eden üçüncü dalganın ardından ortaya çıkan din etkili dördüncü dalga terörizmi, terörizm için önemli bir kırılma noktası olmuştur.

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMİN ORTAK DÜŞMANI: DİNİ TERÖRİZM

Soğuk Savaş dönemi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sistemin iki kutuplu –kapitalizm- komünizm- hale gelmesiyle karakterize olmuştur. İki kutbun önder güçleri olan ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında oldukça gergin olarak seyreden bu dönem, ABD'nin rakibine karşı zafer elde etmesiyle son bulmuştur.

Uzun bir dönem boyunca çekişme ve rekabet içerisinde devam eden bir uluslararası ortamdan sonra sistemin tek taraflı hale gelmesi yeni teorilerin ortaya atılmasına yol açmıştır.

[1] http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/28/newsid_4202000/4202723.stm, Erişim Tarihi: 25.08.2020.
[2] https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/05/120531_farc_journalist, Erişim Tarihi: 25.08.2020.

Bunlardan en çok bilinenleri ve tartışılanları Francis Fukuyama'nın 'Tarihin Sonu ve Son İnsan' ve Samuel P. Huntington'un 'Medeniyetler Çatışması' tezleri olmuştur (İşyar, 2013:352). Fukuyama (1989:1), yüzyılın Batılı ideolojilerle başlamasını ve sona ermesini Batılı ideolojilerin zaferi ve ideolojilerin sonu olarak yorumlamıştır ve Batı'ya rakip olarak herhangi bir ideolojinin söz konusu olamayacağını ileri sürmüştür (Oran, 2010:211). Fukuyama'nın bu tezi sistemi yalnızca Batı üzerinden yorumlaması bakımından dar olarak eleştirilmiştir. Batı ve onun ideolojilerinin karşısındaki ideolojilerin sona ermesi ya da tükenmesi Batı'nın ve onun ideolojilerinin başarısı olarak kabul edilmesi bakımından da tartışmalıdır. Bir diğer öne çıkan tez olan Medeniyetler Çatışması'nda Huntington, Batı'nın birliğinin devam edebilmesi için bir karşı kutba veya düşmana ihtiyacı olduğunu ve ancak bu karşı kutbun askeri, ekonomik ve politik gibi klasik nedenlerle değil medeniyet unsurları dolayısıyla ortaya çıkacağını ileri sürmektedir (Uzgel, 2010:246). Fukuyama'nın tezine göre Huntington'un tezinin yaşanan gelişmelerle daha gerçekçi olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle dini terörizmin yükselmesiyle terörizmin ortak bir sorun olarak kabul görmesi ve Batı'nın bu noktada iş birliği yapması medeniyetler arası bir kutuplaşmanın örneği olmuştur.

Dini terörizm özellikle İslam dininin araçsallaştırıldığı bir süreç içinde gelişmiştir. Bu doğrultuda başlangıç noktası olarak İran İslam Devrimi dikkate alınmaktadır. İran'da Şah yönetimi 1970'li yıllarda ekonomik ve politik nedenlerle liberal uygulamaların yolunu açmıştır. Bu liberal politikalar ulema tarafından tepkiyle karşılanmıştır (Djalili ve Kellner, 2011:108-113). Reform yanlılarının etkili olamaması ve muhalif grubun Ali Şeriati ve Ayetullah Humeyni gibi tutkulu liderlerin olması muhaliflerin elini güçlendirmiştir (Tarock, 2002:449-450). Muhalif grupların arasındaki iş birliği Humeyni liderliğinde İslam devriminin başarıyla sonuçlanmasına yol açmıştır (Cleveland, 2008:469-471; Djalili ve Kellner, 2011:113-115). Bir diğer önemli nokta da SSCB'nin 1979'da Afganistan'ı işgal etmesine karşılık dünyanın birçok yerinden insanın gelerek bir Sünni direniş oluşturmasıdır. 1978'de SSCB'nin desteğiyle Afganistan'da Afgan Demokratik Partisi'nin öncülüğünde Demokratik Afgan Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu dönemde SSCB ile her alanda iyi ilişkiler geliştirilmiştir. Bu geliştirilen ilişkiler muhalif gruplarca eleştirilmiştir ve tepkiyle karşılanmıştır. Bu dönemde yönetim değişmiş olmasına rağmen muhaliflerin eylemlerini devam ettirmesinin üzerine SSCB, Afganistan'a müdahalede bulunmuştur. Bu mücadele Sünni Müslümanların ve ABD'nin yardım ettiği bir direnişle karşılaşarak hem SSCB'nin sonunu hızlandırmıştır hem de İslam toplumlarının birlik olması durumunda ne boyutta bir etki oluşturacağını ortaya koymuştur (Rapoport, 2004:62; Sander, 2010:564-565). Bu başlangıç noktaları dini terör örgütlerinin bazılarının kökenini oluşturmuştur ve bazılarının ise ilham kaynağı olmuştur. Farklı mezheplerden hareketle farklı amaçlara doğru eylemlerini gerçekleştiren dini terör örgütleri olmasının yanında burada asıl dikkat edilmesi gereken husus terörizm üzerindeki uluslararası hale getirme etkililikleridir. Bu doğrultuda dini terörizmin, terörizmi uluslararası hale getirmesinde dini terör örgütlerinin arasında önemli bir model olan El Kaide ele alınmıştır.

4. TERÖRİZMİN ULUSLARARASI ÇEHRESİ: EL KAİDE

Ortaya çıktığı bölgenin ekonomik, toplumsal, siyasal, etnik ve dini nedenlerle çatışmaya ve şiddete eğimli bireyleri ve toplumları barındırması El Kaide'nin terör örgütü olarak ortaya çıkma sürecini etkilemiştir. El Kaide ideolojik gelişimi, örgütsel yapısı, finansman ağı ve gerçekleştirdiği eylemler yoluyla dini terör örgütlerinin terörizmi küresel bir tehdit ve sorun haline getirmesi bakımından önemlidir.

4.1. El Kaide'nin İdeolojisi

Terör örgütlerinin oluşabilmesi, kişilerin bir araya gelebilmesi ve bir arada kalabilmesi bir ideoloji etrafında toplanması ile gerçekleşebilmektedir. Bu bağlamda El Kaide'nin de önemli ideoloji kaynakları vardır. Selefi düşünce doğrultusunda hareket eden El Kaide, İbn

Teymiyye, Seyyid Kutup, Abdullah Azzam ve Usame bin Ladin gibi düşünürlerden etkilenmiştir. Ayrıca Vahhabilik de El Kaide için önemli bir ideoloji kaynağı olmuştur.

İbn Teymiyye El Kaide'nin diğer ideologlarının ve ilham kaynaklarının düşüncelerinin temelidir. Kendi döneminde Haçlılara, Moğollara, inançla yaşamayanlara ve Müslüman olup da gereklerine uygun hareket etmeyenlere karşı cihat zorunluluğunu ileri sürmüştür. Bunun yanında cihadın yalnızca savaşla ve şiddetle değil, düşüncelerin yayılması yoluyla olacağını da vurgulamıştır (Knapp, 2003:84; Al-'Arifi, 2013:149). Temel olarak İbn Teymiyye'nin düşüncelerine yakın bir noktadan hareket eden Seyyid Kutup da El Kaide'nin ideoloji kaynakları arasında gösterilmektedir. Daha radikal bir yorum yaparak cihadın savaşarak gerçekleşeceğini kabul etmiştir. Kutup ideolojisinde cihadı sadece bir savunma olarak görmeden, İslam dışındaki yönetimlerden toplumları kurtarmada bir yöntem olarak gösterir (Kutup, 1998:86; Arpa,2018:33).

İbn Teymiyye ve Seyyid Kutup gibi düşünürlerin ve aktivistlerin yanında Filistinli bir akademisyen olan Abdullah Azzam da önemli bir yer tutmaktadır. Afgan cihadında ön plana çıkan Azzam, uluslararası bir cihat fikrine odaklanmıştır (Arpa, 2018:48-49; McGregor, 2013:98). Afgan direniş sırasında Usame bin Ladin ile tanışmasıyla Ladin'in akıl hocalığını yapmıştır ve bu doğrultuda Azzam, dolaylı olarak El Kaide'nin kurulmasında rol oynamıştır (Schnelle, 2012:626; Bergen ve Cruickshank, 2012:8).

Afgan direnişi kendi içinden birçok kahraman çıkarmıştır ve bunlardan en bilineni ise 1957 doğumlu, Suudi Arabistanlı bir milyarder ve tam adı Usame bin Muhammed bin Amad bin Ladin olan Usame bin Ladin olmuştur (Bozarslan, 2015:169; Demirel, 2004:25). Usame bin Ladin Müslüman olmayanlara karşı askeri ve fikri savaşı ve cihadı savunur (Demirel, 2004:34-35). Afgan direnişinin başarıyla sonuçlanması ve Usame bin Ladin'in Abdullah Azzam'la kurduğu Hizmet Okulu'nda militan eğitme, yetiştirme ve toplama konusunda etkin olması El Kaide'nin gelişiminde önemli ve kolaylaştırıcı bir etken olmuştur (Whelan, 2006:80; Rudner, 2013:954-955).

İdeologların yanında önemli dini akımlar da söz konusu olmuştur. Selefilik ve Vahhabilik bu doğrultuda ele alınmalıdır. Kur'an-ı Kerim, sünnet ve şeriat temelinde ortaya konulabilecek olan Selefilik'in asıl saplantısı dine sonradan eklenen dini yeniliklerin ve Batı'nın kültürel değerleridir (Roy, 2016:125-126). Genel olarak Selefilik'in temelinde ilk ve saf inanca dönüş vardır. Bu doğrultuda kolektif hareket etme özelliği de vurgulanmıştır. Ayrıca her Müslümana şeriat bağlamında İslami niyetlerle yaşamasının şart koşulması da ifade edilmiştir (Roy, 2017:101). Selefiler'e göre İslam bir toplumun ihtiyacı olan tüm ekonomik, sosyal ve politik sistemi sağlamaktadır. Bu durumun en saf hali ise Peygamber dönemidir ve buna dönüş Selefiler'in en büyük amaçlarıdır (Turner, 2010:544). Selefilik yaşadığı tarihsel gelişimle[3] günümüze geldiğinde dini içeriğinin yanında toplumların ihtiyaçları doğrultusunda siyasi ögelere de sahip olmuştur. Bunun en önemli örneği ise Suudi Arabistan'da ortaya çıkan Vahhabilik'tir (Nâfi, 2016:27). Vahhabilik'in kurucusu olan ve yayılmasında büyük rol oynayan Muhammed bin Abdülvahhab İslamiyet'i canlandırmak ve güçlendirmek için kurulduğunda hâkim din olarak Vahhabilik'i kabul edecek olan Suudi Arabistan hanedanlığından siyasi destekler almıştır ve hanedanlıkla iş birliği yapmıştır (Esposito, 2002:20; Whelan, 2006:60). İslam'ı sonradan eklenen yeniliklerden arındırmak, farklı görüşleri olanları sapkın ilan etmek ve bu sapkınlara karşı kullanılacak olan şiddeti meşru kılmak Usame bin Ladin'in de benimsediği Vahhabilik'in temel amaçlarındandır (Hellmich, 200:114). El Kaide'nin herhangi bir ideolojisinin somut olarak var olup olmadığı tartışma konusu olmakla,

[3] Ayrıntılı okuma için; Beşir M. Nâfi, "Selefiliğin Kavramsal Sorunsalı, Tarihi ve Muhtelif Görünümleri", *Arap Dünyasında Selefilik ve Selefî Hareketler,* Beşîr Mûsâ Nâfi vd.(ed.), Nurullah Çakmaktaş(çev.), Yarın Yayınları, İstanbul 2016, ss.11-26.

örgütün İslam dinini ve onun argümanlarını kendi amaçları doğrultusunda kullandığı yanlış kabul edilmeyecek bir ifadedir (Hellmich, 2008:111). Birbirleriyle hemen hemen aynı düşünce yapısında olup bazı farklılıklarla birbirinden ayrılan birçok ideoloğun yorumlarından ve Selefilik ve Vahhabilik akımlarından etkilenerek yol haritasını oluşturan El Kaide, dünyadaki milyonlarca Müslüman'ın kendi ideolojileri doğrultusunda hareket etmeleri gerektiğini ileri sürmektedir. Sahip oldukları ideolojileri, kendilerinin kendileri gibi olmayanlarla savaşını meşru kılmakla tüm terör örgütlerinde olduğu gibi kendilerini haklı göstermeyi de hedeflemektedir. El Kaide'nin bilinir hale gelmesi ve birtakım gruplar için merak konusu olması küresel anlamda ideolojilerinin öğrenilmesine ve yayılmasına neden olmuştur. Öğrenilen ve yayılan bu fikirler ve ideolojiler zamanla İslam dinini araçsallaştıran örgütler tarafından meşruiyet anlamında kullanılmıştır.

4.2. El Kaide'nin Yapısı

Daha önceki bölümlerde El Kaide'nin, Abdullah Azzam'ın Usame bin Ladin'in de öğrencisi olduğu Hizmet Okulu ile temellendiği belirtilmişti. Bundan sonrasında ise 23 Şubat 1998'de Usame bin Ladin, sonradan El Kaide olarak anılacak olan örgütü, Yahudi ve Haçlılarla Savaş için Dünya İslam Cephesi olarak tanıtmıştır (Şen, 2011:57-58). Bununla Batı'ya ve ABD'nin hâkim olduğu düzene karşı bir savaş ilan edilmiştir. Usame bin Ladin'in Taliban'ın hâkim olmaya çalıştığı Afganistan'ı bir üs olarak gördüğü dönemde tanıştığı ve örgütün ideologu olan Eymen ez-Zevahiri de bu bildiride öncelikle ABD güçlerinin bölgeden çıkarılması ve bir halifelik kurulması ve sonrasında ise halifeliğin Batı'ya ve ABD'ye karşı savaşması stratejileri açıklamıştır (Esposito, 2002:33-34; Kilcullen, 2005:598).

El Kaide'nin bir terör örgütü imajına göre oldukça ayrıntılı bir yapısı vardır. Örgütün başında bir *Emir* ve ona bağlı olarak *Sekreter* ve *Vekil* vardır. Emir örgütün her konuda otoritesidir. Emir, Vekille hareket eder, Vekile bazı konuları bırakabilir. Emir ve Sekreter, Emir tarafından atanır. Bunların dışında en üst karar organı olarak *Komite Konseyi* yer alır ve bu komite örgütün faaliyetlerini organize eder ve denetler. Emir ve Vekilden sonra en yüksek otorite olarak kabul edilir. Bir diğer komitesi askeri faaliyetlerden sorumlu olan *Askeri Komite*'dir. Yapılacak askeri faaliyetlerin tüm planlamasını yaparlar. Diğer komiteler Siyasi konular üzerine çalışan *Siyasi Komite*, örgütün tanıtımını ve propagandasını yapan *Medya Komitesi*, idari işleri yürüten ve mali konularda yetkili olan *İdari ve Mali Komite*, örgütün ve liderlerin güvenliğinden sorumlu olan *Güvenlik Komitesi* ve İslam hukukunu göz önünde bulundurarak bazı kararlar alan *Dini Komite*'den oluşur (Gunaratna ve Oreg, 2010:1054-1064). El Kaide'nin özel bir kuruluş gibi yapılanması söz konusudur. Her konu ile ilgili ayrı bir komitesi olması alanlarında uzmanlaşmanın ifadesi olduğu gibi sadece yerel nitelikte bir yapılanma olmadığını da göstermektedir. El Kaide'nin kapsamlı, uzmanlaşmış ve uluslararası bir şirket gibi çalışma yapısı oluşturması küresel olarak birçok yerde varlık sürdürmesini kolaylaştırmıştır.

4.3. El Kaide'nin Finansman Ağı

Bir terör örgütü olarak El Kaide'nin 11 Eylül gibi bir saldırıyı yapabilmesi için oldukça büyük bir finans kaynağına ve bütçeye ihtiyacı vardır. El Kaide'nin bunu yapabilmesi birçok şeyin yanında finansal bakımdan da dikkatleri üzerine toplamasına neden olmuştur. El Kaide'nin 1998'deki Tanzanya ve Kenya saldırıları 50.000$, 2000'deki ABD destroyeri saldırısı 10.000$, 2001'deki ABD saldırısı 400.000-500.000$, 2003'teki İstanbul saldırısı 40.000$, 2004'teki Madrid saldırısı 100.000$ ve 2005'teki Londra saldırısı 8.000 GBP maliyetle gerçekleştiği tahmin edilmektedir (Del Cid Gomez, 2010:4; Roth vd., 2004:13).

Terör örgütlerinin silah ve mühimmat için maddi kaynağa ihtiyaç duymaları kadar barınma, beslenme gibi kişisel ihtiyaçları, üyelerinin ailelerinin geçimleri, iletişim araçları ve bunların güvenliğinin korunması, daha teknolojik silah ve araçlar elde edilmesi ve ayrıca

bunların kullanılabilmesi için eğitimler yapılması, sosyal medya ve internet kanallarını kullanacak üyeler ve bunun için de ihtiyaç görülen araçlar maddi olarak giderlerdir (Del Cid Gomez, 2010:4-5). Özellikle El Kaide gibi yapısal anlamda oldukça gelişmiş bir örgütün maddi kaynağa ihtiyacının daha fazla olacağı söylenebilir.

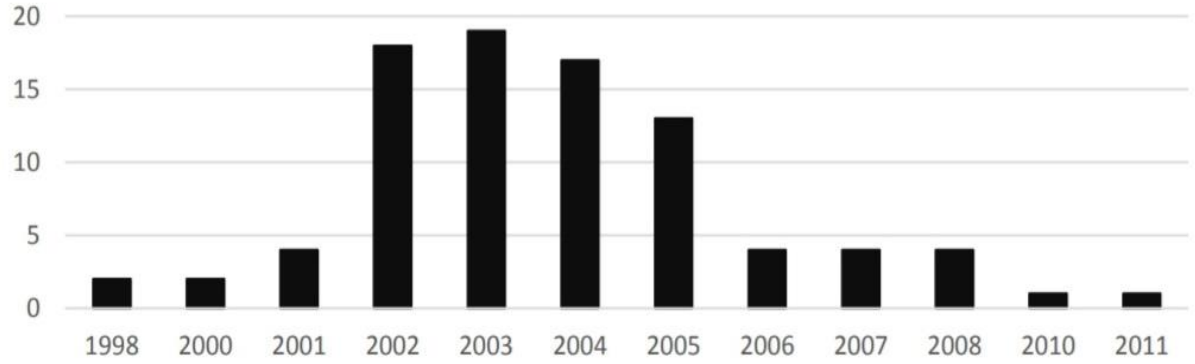
El Kaide tüm ihtiyaçlarını gidermek için bağış, devlet fonları, ticari işletmeler gibi yasal olan ve uyuşturucu, haraç, silah ticareti, sahtecilik gibi yasal olmayan finansal kaynaklar oluşturmuştur (Banketas, 2003:316; Rodriguez, 2011:130). Bunların yanında hayır kurumları da önemli bir finans kaynağıdır. Hayır kurumları doğrudan El Kaide için kurulmamıştır ve bu kurumlar ideolojileri ve amaçları doğrultusunda El Kaide'yi finansal olarak desteklemişlerdir (Basile, 2004:173). El Kaide'nin gelirlerindeki yasal olma terör örgütüne finansman aktarmak değil gelirin oluşturulma durumu ve kaynağıdır. El Kaide'nin birçok gelir kaynağının olması hem örgüt hem de finans ağının küresel çapta yayılmasıyla ilintilidir.

4.4. El Kaide'nin Eylemleri

11 Eylül saldırısıyla El Kaide'nin kendinden önceki ve sonraki terör örgütleri arasında küresel çapta en çok ses getiren saldırıyı gerçekleştirdiğini söylemek çok abartılı olmayacaktır. El Kaide temelleri atıldığından beri dünyanın pek çok yerinde Batı'yı ve onun iş birlikçilerini hedef aldığı eylemler düzenlemiştir ve birçok masum insanı katletmiştir.

Bunlardan en dikkat çekenleri; 7 Ağustos 1998'deki Kenya ve Tanzanya'daki ABD Konsolosluklarını, 12 Ekim 2000'de USS Cole adlı ABD destroyerini, 15 ve 20 Kasım 2203'te İstanbul'da iki sinagog ve İngiliz Konsolosluğu ve HSBC'yi, 11 Mart 2004'te Madrid'te trenleri, 7 Temmuz 2005'te Londra'da metroları hedef aldığı birçok saldırı gerçekleştirmiştir. Bu saldırılarda 600'e yakın kişi hayatını kaybetmiştir.[4]

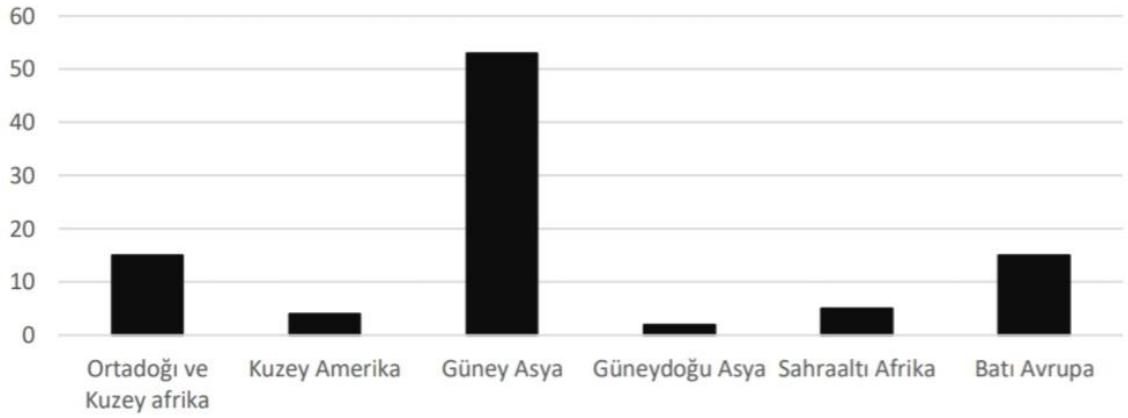
Grafik 1: El Kaide'nin 1998-2011 yılları arasında gerçekleştirdiği eylem sayısı (Güneş, 2020:165)

El Kaide'nin bu eylemlerinin yanı sıra El Kaide'nin 1998-2011 yılları arasında gerçekleştirdiği sayısız eylem olmuştur. Özellikle 11 Eylül sonrasında eylemlerinin sayısında artış gözlenmiştir. Usame bin Ladin öldürüldükten sonra El Kaide'nin eylem sayısında da düşüş meydana gelmiştir.

Grafik 2: El Kaide'nin 1998-2011 yılları arasında gerçekleştirdiği eylem sayısı (Güneş, 2020:166)

[4] https://terortakvimi.wordpress.com, Erişim Tarihi: 12.09.2021.

Eylem sayısının çok olmasının yanında farklı bölgelerde eylem gerçekleştirebilmesi El Kaide'nin terör ağının geniş ve birçok bölgede etkili olması olarak yorumlanabilir. Bu durum da terörizmin öncelikli amaçlarından olan psikolojik etki oluşturmayı sağlamaktadır. Bu doğrultuda El Kaide'nin gerçekleştirdiği eylemler yaygın ve etkili olması bakımından dini bağlamda terörizmin uluslararasılaşmasına yol açmıştır.

SONUÇ

Uzun ve hala devam eden dinamik bir tarihi olan terörizm, her çağda her ideolojide kendini göstermiştir. İdeolojik, stratejik ve teknik olarak uğradığı değişimler ve gelişimler terörizmi çok boyutlu ve yönlü hale getirmiştir. Ancak uluslararasılaşması El Kaide ile olmuştur. Tüm dünyanın bildiği, uzak-yakın fark etmeksizin mücadele ettiği veya yanında yer aldığı ve hepsinden önemlisi toplumların neredeyse tamamında psikolojik etki bıraktığı bugün bile yadsınamaz bir gerçektir.

El Kaide'nin ortaya çıkışındaki temel olan Afgan direnişi birçok taraftar ve katılımcı toplamasını sağlamıştır ve direnişin ardından bu katılımcıların yerlerine dönmesi El Kaide'nin kurulduktan sonra yayılmış bir örgüt olmasına olanak oluşturmuştur. İdeolojinin bu şekilde yayılması hem örgütün taraftarlarını ve katılımcılarını arttırmış hem de örgüt ağını genişletmiştir. Bunun yanında Afgan direnişi El Kaide'nin kurucularını da ortaya çıkarmıştır. İdeolojik olarak Afgan direnişi ile yayılan fikirler El Kaide ile doruğa ulaşmıştır.

Kendinden önceki terör örgütlerinden farklı olarak El Kaide oldukça uzmanlaşarak yapılanmıştır. Bu durum da El Kaide'nin küresel ağını yönetmesinde etkili olmasında ve bu doğrultuda terörizmi uluslararasılaştıran en önemli hususlardandır. El Kaide böylelikle birçok kişiye ulaşmayı ve örgüt bünyesindeki kişilerin de örgütte kalmasını başarmıştır.

Taraftar ve katılımcıların artması El Kaide'nin bazı gruplar tarafından finansal olarak da destek görmesinin yolunu açmıştır. Çeşitli yöntemlerle finansal kaynaklar oluşturan El Kaide'nin eylemlerini küresel çapta gerçekleştirmesine yardımcı olmuştur. Bu eylemler terörizmin psikolojik etki oluşturmak olan temel amacını küresel çapta gerçekleştirerek terörizmin uluslararasılaşmasını kolaylaştırmıştır. Dünyanın farklı yerlerinde farklı toplumlara karşı farklı biçimlerde eylemler düzenlemesi El Kaide ve onun temsil ettiği dini terörizm ile terörizmin uluslararası hale gelmesi söz konusu olmuştur ve terörizmle uluslararası mücadelede bu bağlamda başlamıştır.

El Kaide'nin ideolojisinin yaygınlaşması taraftar ve katılımcı toplamasına, yapısının kapsamlı olması birçok bölgede ve küresel anlamda fiziksel olarak örgütlenebilmesine, geniş çapta finans ağı kurması her zaman her yere ulaşabilmesine ve eylemlerinin dünya çapında bilinir olması tüm dünya üzerinde psikolojik etki oluşturmasına neden olmuştur. El Kaide terörizmi, dini terörizm üzerinden uluslararası hale getirmiştir ve İslam dinini araçsallaştırarak

terörizme karşı farklı uluslararası bir perspektif oluşmasına yol açmıştır. Her anlamda yaygın hale gelmesi ve uluslararası anlamda bir tehdit ifade etmesi terörizm ile topyekûn mücadelenin yolunu açmıştır. Bu bağlamda El Kaide, ideolojisi, yapısı, finansal ağı ve eylemleri ile terörizmi bölgesel ya da yerel nitelikten çıkarmış ve uluslararasılaştırmıştır.

KAYNAKÇA

Acar, Ünal. (2012). *A'dan Z'ye Terörizm*. Ankara: Kripto.

Al-'Arifi, Muhammad. (2013). *The Essential Pearls and Gems of Ibn Taymiyyah.* Riyadh: Darussalam.

Banketas, Ilias. (2003). The International Law of Terrorist Financing. *American Society of International Law*, 97(2), 315-333.

Basile, Mark. (2004). Going to Source: Why Al Qaeda's Financial Network is Likely to Withstand the Current War on Terrorist Financing. *Studies in Conflict & Terrorism,* 27(3), 169-185.

Arpa, Enver. (2018). *Siyasi Selefilik & Küresel Cihad.* Ankara: Eski Yeni Yayınları.

Bergen, Peter, Cruickshank, Paul. (2012). Revisiting The Early Al Qaeda: An Updated Account of Its Formative Years. *Studies in Conflict & Terrorism,* 35(1), 1-36.

Bergensen, Albert J., Lizardo, Omar. (2004). International Terrorism and The World System. *Sociological Theory*, 22(1), 38-52.

Bozarslan, Hamit. (2015). *Ortadoğu: Bir Şiddet Tarihi,* Ali Berktay(çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Caşın, Mesut Hakkı. (2008). *Uluslararası Terörizm.* İstanbul: Nobel Yayıncılık.

Cleveland, William L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*, Mehmet Harmancı(çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Del Cid, Gomez. Juan Miguel. (2010). A Financial Profile of The Terrorism of Al Qaeda and Its Affiliates. *Perspectives on Terrorism,* 4(4), ss.3-27.

Demirel, Emin. (2004). *Ölüm Arabaları.* İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Djalili, Mohammad-Reza, Kellner, Thierry. (2011). *İran'ın Son İki Yüzyıllık Tarihi*, Reşat Uzmen(çev.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Esposito, John L. (2002). *Kutsal Olmayan Savaş,* Nuray Yılmaz-Ertan Yılmaz(çev.), İstanbul: Oğlak Yayınları.

Fukuyama, Francis. (1989). The End of History. *The National History*, 1-18.

Garrison, Arthur. (2003). Terrorism: The Nature of Its History. *Criminal Justice Studies,* 16(1), ss.39-52.

Gunaratna, Rohan, Oreg, Aviv. (2010). Al Qaeda's Organizational Structure and Its Evolution. *Studies in Conflict & Terrorism,* 33(12), ss.1043-1078.

Güneş, Ümran. (2020). *Savaş Sonrasında Dünyada Terör, Algısı ve Örgütleri: El Kaide ve IŞİD*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Hellmich, Christina. (2008). Creating the Ideology of Al Qaeda: From Hypocrites to Salafi-Jihadists. *Studies in Conflict & Terrorism,* 31(2), 111-124.

İşyar, Ömer Göksel. (2013). *Karşılaştırmalı Dış Politikalar.* Bursa: Dora.

Kilcullen, David J. (2005). Countering Global Insurgency. *Journal of Strategic Studies,* 28(4), 597-617.

Knapp, Michael G. (2003). The Concept and Practice of Jihad in Islam. *Parameters: U.S. Army War,* 23(1), 82-94.

Kutup, Seyyid. (1998). *Yoldaki İşaretler,* Mustafa Özel(çev.). İstanbul: Özgün Yayıncılık.

McGregor, Andrew. (2003). Jihad and The Rifle Alone: Abdullah Azzam and The Islamist Revolution. *The Journal of Conflict Studies,* 23(2), 92-113.

Nâfi, Beşîr Mûsâ. (2016). Selefiliğin Kavramsal Sorunsalı, Tarihi ve Muhtelif Görünümleri, Beşîr Mûsâ Nâfi vd.(ed.), *Arap Dünyasında Selefilik ve Selefi Hareketler* içinde (s.11-33). İstanbul: Yarın Yarınları.

Oran, Baskın. (2010). "Tarihin Sonu" Kutusu, Baskın Oran(ed.), *Türk Dış Politikası Cilt: II (1980-2001)* içinde (s.211). İstanbul: İletişim Yayınları.

Örgün, Faruk. (2001), *Küresel Terör.* İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.

Rapoport, David C. (2004). The Four Waves of Modern Terrorism, Audrey Cronin- James M. Ludes, *Attacking Terrorism: Elements of A Grand Strategy* içinde (s.46-73). Washington, DC: Georgetown University Press.

Rodriguez, Richard V. (2011). Economic Terror: Market Manifestations of Terror Attacks. *American University National Security Law Brief*, 1(1), 129-136.

Roth, John, Greenburg, Douglas ve Wille, Serena. (2004). National Commission on Terrorist Attacks Upon The United States. *Monograph on Terrorist Financing*.

Roy, Olivier. (2016). *Küreselleşen İslam,* Haldun Bayrı(çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Roy, Olivier. (2017). *Siyasal İslam'ın İflası,* Cüneyt Akalın(çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Rudner, Martin. (2013). Al Qaeda's Twenty-Year Strategic Plan: The Current Phase of Global Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 36(12), 953-980.

Sander, Oral. (2010). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitabevi.

Schnelle, Sebastian. (2012). Abdullah Azzam, Ideologue of Jihad: Freedom Fighter or Terrorist. *Journal of Chruch and State*, 54(4), 624-647.

Şen, Osman. *Din, Terörizm ve El Kaide.* Ankara: Sarkaç Yayınları.

Tarock, Adam. (2002). The Struggle For Reform In Iran. *New Political Science*, 24(3), 449-468.

Turner, John. (2010). From Cottage Industry to International Organisation: The Evolution of Salafi-Jihadism and the Emergenceof the Al Qaeda Ideology. *Terrorism and Political Violence*, 22(4), 541-558.

Uzgel, İlhan. (2010). ABD ve NATO'yla İlişkiler, Baskın Oran(ed.), *Türk Dış Politikası, Cilt: II (1980-2001)* içinde (s.243-325). İstanbul: İletişim Yayınları.

Whelan, Richard. (2006). *El Kaidecilik: İslam'a Tehdit, Dünya'ya Tehdit,* Hüseyin Bağcı vd.(çev.). Ankara: Platin Yayınları.

1982: US general rescued from Red Brigade, 20.08.2021 tarihinde http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/28/newsid_4202000/4202723.stm adresinden alındı.

FARC, Fransız gazeteciyi serbest bıraktı (31.05.2012). 20.08.2021 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/05/120531_farc_journalist adresinden alındı.

Terör Olayları Takvimi, 12.09.2021 tarihinde https://terortakvimi.wordpress.com adresinden alındı.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN PKK/KCK TERÖR ÖRGÜTÜNÜN TERÖRÜN FİNANSMANI AÇISINDAN UYUŞTURUCU KAÇAKÇILIĞINDAKİ ROLÜ

Gürkan KANAT[1]

Özet

Dünya toplumunun karşı karşıya kaldığı en büyük problemlerden birisini olarak karşımıza çıkan ve her geçen gün taşıdığı risk ve tehdit boyutunu arttıran uyuşturucu, sadece şuan da değil aynı zamanda gelecek nesiller içinde artan bir problem olarak görülmektedir. Özellikle küreselleşmenin günümüzde çok hızlı gelişmesi ve tüm dünyayı etkisi altına alması; insanların ve devletlerin birbirleri ile yaklaşmasını, güçlü ilişkiler kurmasını sağlamıştır. İşte burada üzerinde durulması gereken temel nokta karşılıklı kurulan güçlü ilişkilerin farklı suç unsurları tarafından farklı amaçlar doğrultusunda kullanılmasıdır. Küreselleşme ile birlikte 21.yüzyılın beraberinde getirdiği imkânlardan terör örgütleri olabildiğince faydalanmakta ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan para kaynağını sağlamak adına kanun dışı yöntemlere başvurmaktadırlar. Bu durum ülkemiz için değerlendirildiğinde; ülkemizin jeopolitik konumu gereği uyuşturucu maddelerinin üretildikleri bölgeler ile bu maddelerin tüketim pazarı olan bölgeler arasında adeta bir köprü konumunda olduğunu görmekteyiz. Ülkemiz, mevcut konum gereği geçmişte ve günümüzde birbirinden farklı ideolojilere sahip olan terör örgütlerinin eylemlerine hedef olması, eylemler karşısında ki başarılı mücadeleleri sonucunda terör örgütlerinin uyuşturucu kaçakçılığından finansman sağladıklarını ve uyuşturucu üretiminde yer aldıklarını tespit etmiştir. Özellikle Türkiye'de faaliyet gösteren PKK/KCK terör örgütünün bu faaliyetlerini finanse edebilmeleri için gerekli mali kaynağı bulmak zorunda kalmaları; uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelirin fazla olması nedeni ile kanun dışı yöntemlere yönelmesinde önemli bir etken olmuştur.

Özetle bu çalışmada; Türkiye'de faaliyet gösteren PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu kaçakçılığındaki rolüne değinilecek olup aynı zaman da küreselleşme ile birlikte önemli bir boyut kazanan terörle mücadelenin, ülkelerin öncelikli olarak gündeminde olması gerekliliği anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Terör, PKK/KCK, Uyuşturucu Kaçakçılığı, Küreselleşme.

[1] Hatay İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi, e-mail:gurkankanat35@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8055-4182.

OPERATING IN TURKEY PKK / KCK TERRORIST ORGANIZATION ROLE IN THE FINANCING OF TERRORISM FROM THE PERSPECTIVE OF DRUG SMUGGLING

Abstract

Drug, which is one of the biggest problems facing the world community and increases the risk and threat dimension it carries day by day, is seen as an increasing problem not only in the present but also in the future generations. Especially globalization is developing very fast and affecting the whole world today; It has enabled people and states to approach each other and establish strong relationships. Here, the main point to be emphasized here is the use of strong mutual relations by different crime elements for different purposes. With the globalization, terrorist organizations benefit as much as possible from the opportunities brought by the 21st century and they use illegal methods to provide the necessary money source for them to continue their activities. When this situation is evaluated for our country; Due to the geopolitical position of our country, we see that these drugs are almost a bridge between the regions where drugs are produced and the regions where these substances are the consumer market. Our country has determined that terrorist organizations have financed from drug smuggling and participated in drug production as a result of the fact that they have targeted the actions of terrorist organizations that have different ideologies in the past and today due to their current position and their successful struggles against the actions. In particular, the PKK operating in Turkey / KCK terrorist organization by having to find the necessary financial resources to be able to finance these activities; Due to the high income from drug smugglıng, it has been an important factor in turning to illegal methods.

In summary, in this study; Operating in Turkey, the PKK / KCK terrorist organization that is referred to its role in the fight against terrorism, drug smugglıng, but also in winning an important dimension with globalization, the country is on the agenda as a priority requirements will be explained.

Keywords: Terror, PKK / KCK, Drug Smugglıng, Globalization.

1. GİRİŞ

Dünyanın karşı karşıya kalmış olduğu önemli sorunlardan birisi olan uyuşturucu kaçakçılığı; insanların hayati unsurlarını olumsuz şekilde etkileyen bir olgudur. Tarihsel süreç içerisinde küreselleşmenin yaşanması ile birlikte beraberinde getirdiği fırsatlar, insanlığı ulus merkezli toplum anlayışı benimsemesinden ziyade daha çok dünya merkezli olan toplum anlayışına sürüklemiştir. Bu bağlamda özellikle dünya üzerinde yaşayan toplumların karşı karşıya kalmış oldukları problemlerden birisi olan uyuşturucu kaçakçılığı, sadece bölgesel alandaki etkisi ile kalmayıp aynı zamanda küresel bir boyuta geçmesi olumsuz etkileri beraberinde getirmektedir. Uyuşturucu maddelerin kaçakçılığı ile birlikte kullanımının yaygınlaşması; birey ve toplum arasındaki ilişkileri olumsuz derecede etkilemektedir. Özellikle uyuşturucu kullanan bireylerin akli ve fiziki sorunlar yaşamasına neden olmaktadır.

Uyuşturucu kaçakçılığının ülkelere ve kaçakçılığın yapılmakta olduğu ülkelerde yaşayan insanlar üzerinde psikolojik, ekonomik ve hatta sosyal olarak etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle ulusal ve uluslararası alanda uyuşturucu kaçakçılığı ile ilgili devletler önlemler almakta ve birbirinden farklı metotlar uygulamaktadır. Günümüzde uyuşturucu kaçakçılığı ile en etkin mücadele yöntemleri kullanılmak ile birlikte tarihsel bağlamda ilk mücadelenin temelleri 19. yüzyılın sonunda Amerika Birleşik Devletleri'nde atılmıştır. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği fırsatlar aynı zamanda devletlerin uyuşturucu kaçakçılığı konusunda uluslararası alanda işbirliği yapmaları ihtiyacını doğurmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde uyuşturucu kaçakçılığı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde ülkemizin sahip olduğu coğrafi konum; başta uyuşturucu kaçakçılığı olmak üzere birbirinden farklı kaçakçılık faaliyetlerinin yapılmasında bir geçiş güzergâhı olarak kullanılmaktadır. Bu durumun nedeni olarak Orta Asya'nın özellikle son zamanlarda uyuşturucu kaçakçılığı konusunda merkez olarak anılması ve Batı Avrupa'da tüketilen uyuşturucunun %80'den fazlasının Pakistan ve Afganistan gibi ülkelerden temin edildiği ifade edilmektedir. Bu durumda uyuşturucu kaçakçılığının her ne kadar ekonomik maliyet anlamında olumsuz etkileri olsa da toplumsal anlamda da olumsuz etkilerini beraberinde getirmektedir.

Türkiye geçmişte ve günümüzde bahse konu gerek sosyal gerek ekonomik gerek ise kültürel olumsuzlukları yaşamış ve sadece PKK/KCK terör örgütü tarafından değil birbirinden farklı ideolojilere sahip terör örgütleri tarafında hedef alınmıştır. Ülkenin güvenliğinin sağlanması adına çalışan kurumlar tarafından müşterek çalışmalar neticesinde PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu madde kaçakçılığı yaptığı ve uyuşturucu üretimi ile birlikte ticaretinin yapma faaliyetlilerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum uluslararası alanda yayınlar yapan çalışmalarda Afganistan ülkesinde Avrupa'ya giden Afgan eroininden yıllık yaklaşık olarak 100 milyon dolar kadar getiri elde ettikleri ifade edilmektedir. Bu sonuç ile birlikte PKK/KCK terör örgütünün terörün finansmanında uyuşturucu kaçakçılığına neden bu kadar çok önem verdiği açıklanmaya çalışılacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Terörün Finansmanı

Ülkemizde faaliyet gösteren terör örgütlerinin beraberinde işlemiş oldukları organize suçlar ele alındığında uyuşturucu kaçakçılığı önemli bir konumda bulunmaktadır. Terörün finansmanı denildiğinde; bu alanda çalışmalar yapan hem güvenlik güçlerini hem de istihbarat örgütlerini uyuşturucu kaçakçılığı konusunda organize suçlar bağlantısına kadar götürmüştür. Yapılan çalışmalarda sadece PKK/KCK değil, Türkiye'de faaliyet gösteren diğer terör örgütlerinin de organize suç grupları haline hareket etmeye başladığı görülmektedir.

Türkiye'de uyuşturucu kaçakçılığı konusu üzerine yapılan çalışmalar, daha çok 1990'lı yıllar sonrasında gençlerin uyuşturucu ile tanışması ve bağlılık sorununun ortaya çıkması ile bir

sorun olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Terörün finansmanı açısından uyuşturucu maddelerin arzı büyük önem taşımaktadır. Özellikle uluslararası alanda çalışmalarda bulunan uyuşturucu kontrol sistemi, ağırlıklı olarak uyuşturucuya gelen arzı azaltma politikaları üzerine inşa edilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalarda ülkemizin de içerisinde bulunduğu devletlere yapılan bütçe ödemelerinin büyük kısmı kolluk kuvvetlerine ayrılmıştır (Ekici, 2014: 65).

Terörün finansmanı konusunda yasadışı uyuşturucu sorununu yaşayan ülkeler karşılaştırıldığında diğer ülkelere nazaran ülkemizin jeopolitik ve coğrafi konumu gereği uyuşturucu kaçakçılığında bir geçiş noktası olduğu görülmektedir. Doğu ile Batı arasında adeta bir köprü görevi gören ülkemizin sadece uyuşturucu kaçakçılığında değil diğer yasadışı ticaret türleri içinde bir güzergâh olarak belirlendiği ortadadır. Asya ile Avrupa arasında bir köprü görevi gören Türkiye'nin bahse konu konumunu önemli kılan bir başka faktör ise; İran, Suriye, Irak, Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Balkan ülkeler ile birlikte aynı zamanda sınırlarının farklı bölge ve denizlerle çevrili olmasıdır (Küçükuysal ve Köse, 2012: 131).

PKK/KCK Terör örgütünün, terörün finansmanı açısından eylemlerini arttırmak amacı ile bilgi teknolojileri alanında yapılan çalışmalardan önemli ölçüde faydalanmaktadırlar. Bu alanda bir çalışmayı yürütmek oldukça karmaşık bir iştir. Terör örgütlerinin faaliyet sahalarının genelde kırsal kesimler ve dağlık arazi alanları olduğu düşünüldüğünde, kendilerine finansman sağlamak açısından yasal ve yasal olmayan yollara başvurmaktadırlar. Eğe terör örgütü bir eylemde bulunacak ise öncelikle o eylemin başarılı olması için gerekli ekipmana ihtiyaç duyacaktır. Bahse konu ihtiyaçlar; eylem öncesi ve sonrası gerekli destek ağlarının sağlanması, örgütün ideolojisinin benimsenmesi amacı ile eğitim ve öğretim alanında gerekli imkânların oluşturulması, örgüt içerisinde bulunan kişilere gerekli materyallerin ulaştırılması, kendi aralarında iletişimin sağlanması, silah ve eylem için gerekli mühimmatların temin edilmesi ve bunlar arasında en önemli araçlardan olan örgüte destek sağlanması için gerekli propagandaların yapılmasıdır. Bu bağlamda değerlendirdiğimizde terörün finansmanı açısından sadece PKK/KCK değil diğer silahlı terör örgütlerinin de ortak amacı; silah ve gerekli mühimmatların temini, beslenme ihtiyaçları, aralarındaki iletişimin sağlanması ve destek almak amacı ile propagandaların yapılmasıdır. Zaten silahlı terör örgütlerinin terörün finansmanı açısından ihtiyaç duymuş oldukları silah ve patlayıcı mühimmatları legal yollar ile elde etmeleri mümkün değildir. Yasal olmayan yollar ile gerekli mühimmatların temin edilmeye çalışılması riskli olmak ile birlikte daha çok ayrı bir organizasyon gerektirmektedir.

3. PKK/KCK'NIN UYUŞTURUCU KAÇAKÇILIĞINDA KULLANDIĞI METOTLAR

PKK/KCK Terör örgütü ile uyuşturucu satıcıları arasında karşılıklı çıkarlar ilişkisine dayanan bir bağ olması bahse konu kaçakçılığın çözümlenmesine önemli bir etkendir. Çünkü uyuşturucu tacirleri PKK/KCK terör örgütüne uyuşturucu temini yaparken kendileri de aynı zamanda örgütsel yapılanma modellerini çözerek farklı terör örgütlerine giriş yapar ve onlara silah temini sağlarlar. Zaten PKK/KCK terör örgütü tarafından yapılan uyuşturucu kaçakçılığı beraberinde bir gelir kaynağı sağlamaktadır. Bu gelir kaynağı olarak elde edilen kara paranın aklanmasında da uyuşturucu tacirlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Uyuşturucu tacirlerinin bu alandaki çalışmalarından ve yeteneklerinden PKK/KCK terör örgütü tarafından yeterince faydalanılmaktadır.

Uyuşturucu kaçakçılığında ülkemizde faaliyet gösteren PKK/KCK terör örgütünün kullanmakta olduğu metotların belirlenmesinde ülkemizin coğrafi ve jeopolitik konumu büyük önem arz etmektedir. Dünya üzerinde uyuşturucu kaçakçılığı konusunda önemli bir konuma sahip olan Balkan yolu güzergâhı ülkemiz açısından da büyük bir öneme sahiptir. İpek yolu güzergâhında bulunan üretim bölgeleri Türkiye üzerinde uluslararası pazarlara ulaşmaktadır. Özellikle Güney Batı Asya'da haşhaş üretimi ile başlayan süreç Türkiye ve İran üzerinden Balkan Yarımadası'ndan iki ayrı kola ayrılmaktadır. Kuzey kolunda Balkanlar'dan Avusturya

üzerinde Almanya'ya, diğer bir dağıtım kolu olan Güney kolundan ise ülkemiz ve Yunanistan üzerinden Batı Avrupa ülkelerine ulaşmaktadır (Ün, 2019: 25).

Türkiye ve diğer ülkelerde uyuşturucu kaçakçılığında uyuşturucuların üretim bölgelerinde tüketim bölgelerine gönderilmesi süreci birçok yöntemi beraberinde getirmektedir. Özellikle PKK/KCK terör örgütünü, kendisini küreselleşmenin de beraberinde getirdiği teknolojik gelişmelere ve polisiye önlem ve uygulamalara yönelik faaliyetlerde geliştirmeye başlamıştır. Uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelir ile terör örgütleri, mevcut pazarda daha fazla pay sahibi olma ve kar oranlarını yükseltmek istekleri ile uyuşturucu kaçakçılığında farklı metotları uygulamaya yönelmektedir. Yapılan kaçakçılıkta uyuşturucu maddenin miktarının artması beraberinde büyük riskleri de getirmektedir. Bu sebeple uyuşturucu kaçakçılığında belirlenen metotlar PKK/KCK tarafından riskleri aleyhine çevirmek adına sürekli olarak geliştirilmektedir. Küreselleşmenin de beraberinde getirdiği yenilikler ve fırsatlar; uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinde yer alan PKK/KCK terör örgütünün örgütsel olarak ve örgüt içerisinde bulunan kişiler ile birlikte gerekli tedbirleri almasına neden olmuştur. Güvenlik güçleri tarafından deşifre edilmek istenmeyen PKK/KCK terör örgütü mensupları bahse konu deşifreyi engellemek adına serbest dolaşım, cep telefonu ve internet gibi teknolojik olanakları kullanmayı tercih etmektedirler. Bu sayede aynı örgüt içerisinde yer alan fakat farklı bölgelerde, ülkelerde bulunan örgüt mensupları iletişimlerini kolaylıkla sağlamakta ve kaçakçılığın önlenmesi adına yapılacak olan çalışmaları kendilerince engellemektedirler.

PKK/KCK Terör örgütü tarafından ülkemizde ve içerisinde bulunduğumuz bölgede uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetleri; ülkemizin ve bölgemizin demografik yapısı ve coğrafi konumu ile birlikte yaygınlık kazanmıştır. Bunun temel sebebi; ülkemizde faaliyet gösteren terör örgütlerinin uyuşturucu kaçakçılığında hem Balkanlar ve Avrupa hem de Ortadoğu ve Asya'da faaliyetlerde bulunan uyuşturucu kaçakçıları ile iletişim halinde olmalarıdır. Bu durum beraberinde ulusal anlamda gerekli koordinasyonların sağlanması yanında devletlerarası işbirliğini de zorunlu kılmaktadır.

Uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinin ülkemiz içerisinde gerçekleşmesi adına PKK/KCK terör örgütü tarafından daha çok otomobil, otobüs, koli veya taşınabilir eşyalar ile kuryelerden faydalanılmaktadır. Ülkemizde bölgesel olarak ele aldığımızda daha çok sınırlarımıza yakın olan illerde uyuşturucu kaçakçılığı trafiğinin bulunduğu görülmektedir. Hakkâri ve Van illeri ile Tahran ve Urumiye kentleri; İran ve Türkiye arasında terör örgüleri tarafından uyuşturucu bağlantılarının yapılığı bölgeler olarak ifade edilmektedir. PKK/KCK Terör örgütü ile bağlantı bulunan kişiler ülkemizden ve Ortadoğu'dan özellikle Avrupa ülkelerinde taşımacılık yapan Kürt kökenli otobüs ve tır sürücülerinden fayda sağlamaktadırlar. Bu sayede uyuşturucu kaçakçılığında önemli bir maddi gelir elde etmişlerdir. Sadece bu metot değil aynı zamanda son zamanlarda PKK/KCK'lı organizatörlerin başını çektiği uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinde Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden olan sürücülerin sınırı geçme aşamasında farklı bir bölgeden sürücü ayarlayarak sürücü değişimine gitmeleridir. Bu metodu uygulamalarının temel nedeni olarak da kendi aile veya örgüt mensupların deşifre edilmesinin işlerine gelmeyeceği, örgüt içerisinde çözülmelerin yaşanacağı gibisinden olası olumsuz sonuçların bertaraf edilmesi olarak bilinmektedir.

4. NEDEN UYUŞTURUCU KAÇAKÇILIĞI?

PKK/KCK Terör örgütünün uyuşturucu tacirleri ile yakından çıkar ilişiklerinin bulunduğuna yukarıda yer verilmişti. Terör grupları uyuşturucu kaçakçılığı işi yaparken uyuşturucu tacirlerinden sözde güvenliklerini sağlamak adına vergilendirme yoluna gitmektedirler. Dünya üzerinde kara para gelir kaynağının neredeyse yarısı uyuşturucu ticaretinden gelmektedir. Bahse konu kaçakçılığın PKK/KCK terör örgütü mensuplarınca yapılması sonucunda örgüte ciddi miktarda nakit para girişi sağlanmaktadır. Temel düzeyde ele

alındığında PKK/KCK terör örgütünün aslında ekonomik bir kazanç sağlamak adına kurulmuş olan bir örgüt değildir. Daha çok kendi ideolojisi olan ve bu ideoloji uğruna terör yani şiddet, yıldırma veya korkutma gibi faaliyetlerde bulunan bir örgüttür. Ancak günümüzde PKK/KCK başta olmak üzere birçok terör örgütünün içerisinde yer alan teröristler ile organize suçu birbirinden ayırt etmek neredeyse imkânsız hale gelmektedir. Bunun nedeni olarak; PKK/KCK terör örgütünün yan kuruluşlarının kar amacı güden bir grup olarak hareket etmesi gösterilebilir.

PKK/KCK Terör örgütünün ülkemizde gerçekleştirmekte olduğu silahlı eylemlerin sürdürülebilirliği açından önemli derecede maddi kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Sürekli olarak gelir kaynağına ihtiyaç duyması PKK/KCK'nın uyuşturucu kaçakçılığı gibi nakit para akışının fazla olduğu bir yönteme başvurmasına neden olmaktadır. PKK/KCK her ne kadar yasal ve yasal olmayan yollardan maddi gelir sağlamaya çalışsa da özellikle örgüt liderlerini tatmin edecek seviyedeki maddi kazanca ulaşmak adına uyuşturucu kaçakçılığına başvurmaktadırlar.

Uyuşturucu kaçakçılığının PKK/KCK terör örgütü tarafından yapılmasında ki en önemli etkenlerden birisi yukarıda da ifade edildiği gibi getirisinin oldukça yüksek olmasıdır. Bu kadar çok getiri olmasının altında yatan etmen; uyuşturucu maddenin üretildiği ve tüketildiği yerlerdeki önemli fiyat farklılıklarıdır. Bahse konu fiyat farklılıkları sadece üretilen ve tüketilen bölgelerde değil aynı zamanda ülkemiz nezdinde uyuşturucunun genel anlamda giriş bölgesi olan doğu illeri ile yayılım alanı gösterdiği batı illeri arasında da görülebilmektedir. Ülkemizin sokaklarında gram bazında satılan uyuşturucu maddelerin fiyatları her geçen gün yükselmekte ve bu durum da PKK/KCK terör örgütü tarafından uyuşturucu kaçakçılığının körüklenmesine neden olmaktadır.

PKK/KCK Terör örgütünün özellikle Batı Avrupa ülkelerinde bulunan gerek örgüt üyeleri gerek ise bahse konu örgüt adına çalışan derneklerin varlığı, bu bölgelerde bulunan örgüt mensuplarınca gizli gizli bir araya gelerek bu ülkelere gönderilen uyuşturucuların sokaklarda perakende olarak satışı yapılmaktadır. Ülkeler arası nakliyattan şehir içlerindeki sokak aralarında perakende satışının yapılması bile PKK/KCK terör örgütüne olabildiğince ciddi miktarlarda maddi getiri sağlamaktadır. Bu imkânlar ışığında çok rahat bir şekilde uyuşturucu kaçakçılığı yapan PKK/KCK terör örgütü, herhangi bir operasyon sonucunda uyuşturucu madde yakalatması durumunda bir sonraki kaçakçılık işinde yakalanma sonucunda ortaya çıkan zararını giderebilmektedir. Bunun nedeni ise az öne de ifade edildiği gibi fiyat farklılığı (maliyet-kar) dengesinin düzensiz olmasıdır. Türkiye'de terör faaliyetlerinde bulunan ve aranır konumda iken legal olmayan yollar ile yurt dışına kaçan örgüt mensupları esasen PKK/KCK terör örgütü tarafından uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinde kullanılmak üzere potansiyel birer eleman konumuna düşmektedir. Yurt dışına kaçan örgüt mensuplarının gitmiş oldukları ülkelerde örgütlenme ve kadrolaşma hareketlerinde bulunması, PKK/KCK terörü örgütü tarafından ülkemiz aleyhine propaganda faaliyetlerine neden olmaktadır. Terör örgütünün özellikle Avrupa ülkelerinde kendi kontrolleri altında tutukları siyasi mülteciler ve yasadışı yollar ile Avrupa'ya giriş yapan kişilere uyuşturucuların sokaklarda sattırılması sayesinde Avrupa'da sokak satıcılığını da kontrol etmektedirler.

PKK/KCK Terör örgütü ile uyuşturucu kaçakçılığı arasındaki ilişki incelenirken unutulmaması gereken, bahse konu örgütün hiçbir zaman uyuşturucu kaçakçılığı işine karışmadığının iddia edilmesine ek olarak örgütün içerisinde yer alan teröristlerin son derece yoğun bir şekilde uyuşturucu kaçakçılığı işine girdiğidir. Örgüt tarafından bu iş için yönlendirilen kişiler, örgütün üst düzey yöneticilerinin bilgisi olmadan herhangi bir tasvip edilmeyen faaliyetler içerisinde bulunması mümkün değildir.

5. TERÖRÜN FİNANSMANINDA UYUŞTURUCU KAÇAKÇILIĞINA YÖNELİK MÜCADELE

Günümüz toplumunda küreselleşmenin ve şehirleşmenin beraberinde getirdiği yeniliklere ek olarak teknolojik alanda ilerlemelerin yaşanması farklı suç ve suç tiplerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ortaya çıkan yeni suç tipleri sayesinde ciddi ekonomik kazançlar elde edilmekte ve bu sayede ortaya çıkan yeni suç tipleri cazip hale gelmektedir. Gerek PKK/KCK gerek ise diğer silahlı terör örgütleri özellikle bu süreç içerisinde uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinden haksız ekonomik kazanç elde etmektedir. Hal böyle olunca ülkemizde ve dünya genelinde uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi ve bu faaliyet kapsamında elde edilecek haksız gelirlerin ortadan kaldırılması amacı ile mücadele yöntemleri geliştirilmektedir. PKK/KCK tarafından faaliyetleri sürdürülen uyuşturucu kaçakçılığının ülkemiz sınırlarını aşan bölgesel ve hatta uluslararası seviyede bir suç halini alması özellikle küresel düzeyde oldukça kapsamlı mücadeleyi beraberinde getirmektedir. Sadece ülkemizde değil uluslararası alanda da faaliyetlerde bulunan PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetleri ile mücadelede bölgesel ve küresel seviyede işbirliğinin yapılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Yaklaşık olarak 2.000 dolar değerinde bulunan bir kilo eroin miktarının Pakistan ülke sınırına geldiğinde 5.000 dolara, ülkemiz ve İran sınırına geldiğinde ise yaklaşık olarak 8.000 dolar seviyelerine geldiği gözlemlenmektedir. Özellikle uyuşturucu kaçakçılığında kullanılan yol güzergâhında Afgan uyuşturucusunun ülkemize gelene kadar her sınırda el değiştirmesi, ülkemize geldiğinde ise Hakkâri ve Van illerinden Avrupa'ya transferi aşamasında Türkiye'de bulunan uyuşturucu kaçakçılığı örgütlerinin faaliyetlerde bulunduğu ve bu sayede ülkede uyuşturucu kaçakçılığının finansal akışının olduğunu göstermektedir.

Uyuşturucu kaçakçılığı konusunda suç önlemede başarılı olunması ve bu başarı serüveninin uzun vadeye taşınması, sadece örgütsel bazda değil kişisel anlamda da kişilerin bu suçu işlemeye iten sorunların tespit edilerek çözülmesine yönelik faaliyetlerin etkili bir şekilde yürütülmesine bağlıdır. Kişilerin özellikle maddi anlamda ekonomik çıkar sağlamaya çalışması; kendilerini bu suçu işlemeye yönlendiren kazanç sağlama güdüsü, uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele yöntemlerinin etkisiz kalmasına neden olabilmektedir. Bu durum kişilerin işlemiş oldukları suçtan dolayı yakalanarak ceza almaları ve cezasını tamamladıktan sonra çıktıklarında yeniden kazanç elde etmek amacı ile aynı faaliyetlerde bulunmasına neden olmaktadır (Sakar, 2019: 6211).

Terörün finansmanında uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinin önlenmesine yönelik faaliyetlerde ülkemiz nezdinde kolluk kuvvetlerinden olan ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı önemli bir yer tutmaktadır (Akgül ve Kaptı, 2010: 76). Ülkemizde gerek şehir içi gerek ise yurtdışı kaynaklı yapılan operasyonlarda terör örgütü PKK/KCK'nın uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerine engel olma aşamasında önemli etkileri bulunan bu kurumlar; uyuşturucu kaçakçılığındaki mücadele kapsamında bilgi ve istihbaratın sağlanması adına özveri ile çalışmaktadırlar. Milli Güvenlik Kurulu (MGK) tarafından 1978 yılında kabul edilen 278 sayılı karar ile emniyet, jandarma ve gümrük kurumları arasındaki istihbarat paylaşımı ile birlikte işbirliği alanında koordinasyonun sağlanması başarılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde esas olarak teknoloji alanındaki gelişmeler, PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinde kullandığı yöntemlerde değişikliğe gitmesine neden olmuştur. Aynı etki ülkemizde de bahse konu kurumların bu ve benzeri suçlar ile mücadelesinde kendisini geliştirmesine ve yeni yöntemler bulmasına yol açmıştır.

Uyuşturucu kaçakçılığı başta olmak üzere birbirinden farklı örgütlü suçlar terörizmin finanse edildiği ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından kabul edilen bir olgudur. PKK/KCK terör örgütünün gelir kaynağının büyük bölümünü özellikle Avrupa ve Balkan ülkelerine yönelik gerçekleştirdiği uyuşturucu kaçakçılığı ile elde ettiği bilinen bir husustur. Bu husus

başlığına ülkemizde uyuşturucu ticareti ve kaçakçılığının finansına yönelik mücadelelerde farklı yollar izlenmektedir. Bahse konu uyuşturucu kaçakçılığının terörün finansmandaki mücadele yöntemlerinden biri de müsadere yöntemidir. Müsadere demek en temel anlamı ile işlenen bir suç sonucunda bu suç ile ilişkili eşya veya elde edilen kazançların devlete aktarılması olarak ifade edilebilir. Özellikle şunu ifade etmek gerekir ki; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunda iki tip müsadere türü belirlenmiştir. Bunlardan birisi suç gelirinin yani bir suçun işlenmesi durumunda elde edilen kazançların mülkiyetinin suçluların elinden alınarak devlet hazinesine geçirilmesidir. Bu sayede özellikle uyuşturucu kaçakçılığı sonucunda suçlular tarafından elde edilen gelirin devlet hazinesine aktarılması; bahse konu suçu işleyenlerin, kazançlarının yeni bir suç işleme faaliyetlerinde kullanmasının önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

6. SONUÇ

Uyuşturucu maddelerin tarihsel serüveni incelendiğinde insanlık tarihi kadar eski bir zaman dilimini kapsadığı anlaşılmaktadır. Özellikle 20. yüzyıl ve sonrasında dünyada küresel bir sorun haline gelen uyuşturucu maddeler konusu beraberinde birçok sorunu getirmiştir. En büyük sorunlardan olan uyuşturucu kaçakçılığı konusu, organize suçlar kapsamında değerlendirilmektedir. Hiyerarşik bir yapı halinde işleyen bahse konu uyuşturucu kaçakçılığı, ulusal olduğu gibi uluslararası güvenlik konusunda da önemli tehditler oluşturmaktadır. En önemli tehditlerin başında terörizm faaliyetlerinde kullanılması gösterilebilir. Çünkü terörizm ve uyuşturucu az önce yukarıda da ifade edildiği gibi son yüzyılımızda insanlığın karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlar arasında bulunmaktadır. Bu duruma olanak veren koşullar biri olan dünya üzerinde güç ve gelir dağılımı arasındaki dengesizlik, organize suçlar ve terörizm arasındaki ilişkiyi tetiklemektedir.

Türkiye'de ve Avrupa'nın birçok ülkesinde faaliyet gösteren PKK/KCK terör örgütünün gerek devletimize karşı takındığı özerklik eğilimi gerek ise gittikçe kullanımı yaygınlaşan teknolojik silah imkânları sayesinde terörizm faaliyetlerini artırmaktadır. PKK/KCK Terör örgütünün terör eylemlerini gerçekleştirmek ve ciddi ekonomik kazançlar elde etmek amacı ile uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetini kazançlı ve kolay bir yol olarak görmektedir. İçişleri bakanlığına bağlı kuruluşlar olan Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı tarafından PKK/KCK'ya yönelik yapılan operasyonlarda bahse konu örgütün uyuşturucu madde kaçakçılığını ne denli profesyonelce yapıldığını ortaya koymaktadır. Ülkemiz nezdinde uyuşturucu kaçakçılığını önleme faaliyetleri kapsamında özellikle terörle mücadele ekiplerinin yapmış oldukları operasyonlarda PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu ile yakından ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Yapılan operasyonlar kapsamında ele geçen yüksek miktarda uyuşturucunun ve çeşitli belgelerin, PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu kaçakçılığındaki rolünü ortaya koymaktadır.

Uyuşturucu ve terör kavramları temelde birbirini besleyen iki kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu iki kavramın birleştiği noktada özellikle ülkemizde faaliyetlerde bulunan PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu kaçakçılığındaki rolünde elde ettiği gelir kaynaklarının kurutulması için ulusal ve uluslararası hukuk normlarının uygulanabilir olması gerekmektedir. Devletlerarası ilişkilerin geliştirilmesi ve beraberinde Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenen kararlara riayet edilmesi gerekmektedir. Günümüzde küresel bir boyut kazanan terörle mücadele, sadece ülkemizin değil diğer Avrupa ve Asya ülkelerinin de gündemleri arasında yer almaktadır. Sadece PKK/KCK değil ülkemizde faaliyet gösteren diğer silahlı terör örgütlerinden olan DEAŞ ve FETÖ gibi örgütlerinde varlık ve faaliyetlerinin kaynak temini incelendiğinde terörün finansmanı ile mücadelede terörle mücadelenin vazgeçilmez bir unsur olduğu görülmektedir. Finans kaynaklarının yok edilerek uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinin sonlandırılması için kurumlar arası işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda da terör örgütlerinin önemli bir finans kaynağı olan

uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele eden tüm birimlerin sonuç odaklı olacak şekilde etkin çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Bu durumun sağlanması için PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinde bulunurken finansman açısında kaynaklarının net bir şekilde belirlenmesi, hem ulusal hem de uluslararası gerek adli gerek ise idari ve istihbari bilgilerin paylaşılması gerekmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde sürecin etkili bir şekilde yürütülmesi adına PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu kaçakçılığındaki rolü ve finansmanında suçların dillendirilmesi gerekmektedir. Kaçakçılığın önüne geçmek adına önleyici faaliyetlerde bulunulması ve önleyici tedbirlerin alınması farkındalık oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

AKGÜL, A. ve KAPTI, A. (2010). Türkiye'nin Uyuşturucu İle Mücadele Politikası: Politika Süreç Analizi, S. ÖZEREN, M.A. SÖZER, O.Ö. DEMİR, *Yerelden Küresele Sınıraşan Suçlar* (s.76), Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

EKİCİ, B. (2014b). Why Does the International Drug Control System Fail?. *All Azimuth*. 5(2), 65.

KÜÇÜKUYSAL, B., KÖSE, Y. (2012). Money Laundering Problem: A Turkey Perspective. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 131.

SAKAR, Z.M. (2019). Türkiye'de Uyuşturucu Madde Kaçakçılığına Karşı Uygulanan Güvenlik Politikaları ve Ekonomiye Etkileri. *Social Sciences Studies Journal*, 5(49), 6211.

ÜN, T. (2019). *Türkiye'de Gümrük Kaçakçılığı Suçlarından Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Uyuşturucu Kaçakçılığı ile Mücadelede Uluslararası İşbirliği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

IŞİD'İN ÖTEKİLEŞTİRİCİ SÖYLEMİNDE TÜRKİYE

Abdullah METİN[1]

Öz

IŞİD yayınlamış olduğu dergilerde kendi propagandasını ortaya koymanın yanı sıra söylemini de inşa etmektedir. Genelde ötekileştirici olan bu söylem kısmen siyasileri çoğunlukla da yaşam tarzlarını hedef almaktadır. Bu çalışmanın amacı IŞİD söyleminde Türkiye'nin ötekileştirilmesini ortaya koymaktır. Bu amaçla IŞİD'in Türkçe yayınlanan Konstantiniyye dergisi başta olmak üzere Rumiyah ve Dabiq dergilerinde Türkiye'nin siyasi kadrolarına, yönetim ilkelerine, kurumsal yapısına ve halkın yaşam tarzına dair ötekileştirici dilinin nicel ve nitel kavram haritası çıkarılmıştır. Dergiler incelendiğinde görülmektedir ki, IŞİD Ortadoğu'da, Asya'da, Afrika'da ve Avrupa'da söylemini dini öteki üzerine inşa etmektedir. Buradaki dini ötekilik İslam vs. diğer dinler ya da Ehl-i Sünnet vs. diğer din ve mezhepler şeklinde değil IŞİD'in İslam anlayışı vs. diğer mezhepler ve inançlar şeklindedir. Kendi siyasal hilafet anlayışı dışındaki tüm siyasetleri tağut ve batıl gören IŞİD sözde hilafet sancağının altında toplanmayan hiç kimseyi Müslüman kabul etmemektedir. Türkiye'deki laik ve demokratik düzeni İslam dışı gören IŞİD, siyasileri tağut ve Haçlıların kuklası, meclisi tagutun merkezi, halkı da İslam'ı yanlış yaşayan mürtetler olarak nitelemekte, Türkiye'nin eğitim ve iktisadi sistemini tağuti düzenin önemli parçaları olarak görmektedir.

Anahtar Kelimeler: *IŞİD/DAEŞ terörist propaganda, din temelli ötekileştime, Konstantiniyye dergisi*

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0003-4426-6380

IMAGES of TURKEY in ISIS' OTHERIZING DISCOURSE

Abstract

In its magazines, ISIS makes propaganda and develops its discourse. This otherizing discourse both targets politicians and the public lifestyle. This study aims to reveal ISIS' religion-laden otherizing discourse on Turkey. For this purpose, a qualitative and quantitative concept map of ISIS' otherizing language for Turkish politicians, ruling principles, institutional structure and public lifestyle were revealed by scrutinizing ISIS' magazines, in particular Turkish language Konstantiniyye. Glancing at the magazines, one may easily notice that ISIS develops its discourse on "religious other" in the Middle East, Asia, Africa, and Europe. The religious otherness here is not "Islam vs. other religions" or "Ahl as-Sunnah vs. other religions and dominions", but "ISIS' understanding of Islam vs. other understandings". ISIS, which considers all political practices as false and illicit except which of the caliphate, does not recognize anyone who is not willing to gather under the flag of so-called caliphate, being a Muslim. Considering the secular and democratic order in Turkey as non-Islamic, ISIS describes the politicians as taghut and the puppets of the Crusaders, the parliament as the center of shirk, and the people as apostates who mispractice Islam. ISIS also considers Turkey's educational and economic system as important parts of the non-Islamic order.

Keywords: *ISIS/ISIL/DAESH, terrorist propaganda, religion-laden otherization, Konstantiniyye*

1. GİRİŞ

Kendi ilan ettiği ismiyle Irak-Şam İslam Devleti, kısaca IŞİD, 2014 yılında Musul'u işgal etmesiyle bilinir hale gelmesine rağmen, örgütün tarihi daha eskilere gider. 2000 yılında Ebu Musab Al Zerkavi liderliğinde *Tevhid ve Cihad* adıyla kurulan örgüt, 2004 yılında El Kaide'ye katıldı. Zerkavi'nin öldürülmesinin ardından liderliği ele alan Ebu Ömer El Bağdadi örgütün ismini *Irak İslam Devleti* olarak değiştirdi. 2010 yılında Ebu Bekir El Bağdadi liderliğinde örgüt El Kaide'den ayrıldı ve yeni ismini *Irak-Şam İslam Devleti* olarak duyurdu. 2014 yılında Musul'u ele geçirmesinin ardından hilafet ilan etti.

Hilafet ilanının ardından propaganda faaliyetlerine hız veren örgüt yazılı ve görsel medyayı yoğun ve profesyonel bir şekilde kullanmaya başladı. Bu yayınların temel amaçları şöyle sıralanabilir:

- Örgütün temel ilkelerini, değerlerini duyurmak
- Örgütün sözde hilafet merkezinde ve eyaletlerindeki faaliyetler hakkında bilgi vermek
- Örgüte yeni eleman kazandırmak
- Mevcut örgüt elemanlarının motivasyonlarını artırmak
- Örgüt sempatizanlarını sözde hilafet topraklarına davet etmek
- Örgüt sempatizanlarını terör eylemlerine teşvik etmek
- Örgütün gücüne yönelik propaganda yaparak örgüt düşmanlarına mesaj vermek

Örgütün medya birimi olan Al Hayat Medya Merkezi, 2014 yılında Islamic State Reports ve Islamic State News başlıklarıyla raporlar yayınladı. Birkaç sayfalık bu raporların ardından propagandasını ileri taşıyan örgüt hedef kitlesine ulaşmasını sağlayacak dillerde dergiler çıkarmaya başladı ve Arapça *Al Naba*, Rusça *Istok,* Fransızca *Dar Al-Islam*, İngilizce *Dabiq* ve *Rumiyah* ve Türkçe *Konstantiniyye* dergilerini yayınladı.

Konstantiyye dergisi IŞİD'in Türkiye vatandaşlarına, siyasetçilerine ve dini çevrelere propaganda yapmak amacıyla çıkartmış olduğu bir dergidir. Bu dergi IŞİD'in Dabiq şehrini kaybetmesiyle yayınlanmaya başlanmıştır. Türkiye-Suriye sınırına yakın bir şehir olan Dabiq, IŞİD'in Müslümanlarla Hristiyan Romalılar arasında büyük bir savaşın yaşanacağına inandığı yerdir. Bu önemli şehri Türkiye destekli Suriye muhalefetine kaybetmesi sonucu Türkiye'yi hedef haline getiren IŞİD, Konstantiniyye dergisi ile bu yenilginin rövanşını almaya çalışmıştır.

IŞİD dergilerini söylem açısından ya da görsel bakımdan analiz eden çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Literatürdeki çalışmalar dil eksikliği sebebiyle genelde İngilizce yayınlanan Rumiyah ve Dabiq ile sınırlı kalmış, diğer dillerdeki dergiler yeterince analiz edilmemiştir. İngilizce dergiler üzerine yapılan çalışmaların bir kısmı IŞİD propagandasının içerik analizi ile ilgilenmiştir (Colas, 2017; Lakomy, 2019; Vergani and Bliuc, 2015). Bazı çalışmalar IŞİD'in dergilerinde sıklıkla kullandığı görsellere odaklanmıştır (Abdelrahim, 2019; Winkler et al. 2016). IŞİD'in Batı düşmanlığını analiz eden başka çalışmalar da (Baele et al.2019; Metin, 2021) da bunlara eklenmiştir.

ORSAM ve SETA gibi bazı araştırma merkezleri Konstantiniyye dergisini de içeren söylem ve görsel analizi yapan raporlar yayınladılar. ORSAM raporu (2016) haram, küfr, tağut, müşrik, mürted ve put gibi seçilmiş kelimeler üzerinden tarama yaparak IŞİD'in Türkiye'deki dini hayatı tamamen gayri İslami olarak algıladığını sayısal sonuçlarla ortaya koymuştur. Konuyla ilgili başka bir makale (Türkoğlu, 2017) dergiyi nitel bağlamda inceleyerek söylem dili ve örgütün propaganda tekniklerine odaklanmıştır.

2. METOT

Bu çalışmada, Konstantiniyye başta, Dabiq ve Rumiyah dergileri de dahil olmak üzere IŞİD tarafından yayınlanan dergilerde Türkiye'nin dini, sosyolojik, hukuki, siyasi boyutlarının ötekileştirme biçimi ele alınmıştır. İlgili dergilerdeki yazılı ve görsel dil incelenerek IŞİD'in

Türkiye'ye dair algısı ve ötekileştirici söylemi ortaya konmuştur. Konstantiniyye dergisi bazı anahtar kavramlar çerçevesinde taranarak örgütün Türkiye'ye yönelik söylem yoğunluğu ve söyleminin yönü tespit edilmiştir. Seçilen kavramlar şunlardır: demokrasi, laiklik, haçlı, alkol/içki, put ve türevleri, modern, haram, Müslüman, küfr ve türevleri, şirk ve türevleri, mürted ve tağut.

3. BULGULAR

IŞİD dergilerinde sert ve uzlaşmaz bir dil hakimdir. Kendi ilan ettiği sözde Hilafet dışındaki hiçbir otoriteyi meşru görmeyen örgüt itikadî olarak sadece kendisini doğru addetmektedir. Bölgenin dini unsurları olan ve bazılarının arılık kökenleri bulunan Şia, Nusayrilik, Dürzilik gibi mezheplerin yanı sıra İhvan-ı Müslimin, Hamas, Hizbullah ve bir zamanlar bünyesine katıldığı El Kaide gibi hareketleri de tekfir etmektedir. Örgüt, siyah-beyaz bir perspektif benimsemiş ve hiçbir griliğe müsamaha etmeyeceğini belirtmiştir (Dabiq, 2016b, s. 35).

İçsel ötekilerini râfizi, tağut, mürted gibi dinden çıkmayı ifade eden kavramlarla etiketleyen IŞİD, dışsal ötekileri olan Batılılar ve Hristiyanları ise Haçlılar olarak bir blok şeklinde kavramaktadır. Her iki grupla da mücadelesini sürdüreceğini ilan eden örgüt Melheme-i Kübra olarak isimlendirilen, yakında gerçekleşmesi beklenen büyük İslam-Roma (Hristiyanlık) savaşında Müslümanları kendi saflarına davet etmektedir (Dabiq, 2014a, s. 4). Örgüt dergilerinde gayri Müslimler için Haçlı vasfı kullanılırken Türkiye'de yaşayanlar için Haçlıların kuklası nitelemesi yapılmaktadır (Dabiq, 2014b, 41). Bu sebeple IŞİD'in askeri hedeflerinden birisi de Türkiye'dir ve örgüt İstanbul'u fethetmeyi amaçlamaktadır. Konstantiniyye dergisinin ismi İstanbul'un fetholunacağına dair meşhur hadisteki kullanımına atfen tercih edilmiştir. IŞİD'e göre Konstantiniyye Müslümanlar tarafından fethedilmemiştir, zira söz konusu fetih savaşmadan, sadece tekbirlerle gerçekleşecektir (Konstantiniyye, 2015a, s. 5). Oysa Türkler şehri savaşarak ele geçirmiştir. Örgüt "İstanbul'u fetheden komutan ne güzel komutan, fetheden ordu ne güzel ordudur" taltifine mazhar olmayı umut etmektedir.

Genel olarak Türkiye algısına gelince, IŞİD Türkiye'nin rejimini ve insanların din anlayışını gayri İslami görmektedir. Örgüte göre, Türkiye'de siyasal sistem tamamen İslam dinine muhalif unsurlardan oluşmaktadır. Mecliste Allah'ın yasaları dışında yasalar çıkarıldığı için TBMM tağuti bir yapıdır (Konstantiniyye, 2015e, s. 6). Meclis seçimleri de "küfür seçimleri" olarak nitelenmiştir (Dabiq, 2015a, s. 32). Bu sistemin başındaki isim olan Cumhurbaşkanı Erdoğan birçok sayıda fotoğraflarının altına "tağut Erdoğan" yazılarak afişe edilmiştir (Dabiq, 2015a, s. 32; Dabiq, 2015a, s. 63; Dabiq, 2015a, s. 27; Konstantiniyye, 2016b, s. 17; Konstantiniyye, 2015d, s. 52). Örgüte göre, Türkiye'de laik bir şirk devleti vardır, fakat Erdoğan hükümeti kendisini İslami gibi gösterip oy talep etmektedir. Türkiye bayrağının olduğu bir görsele ise "Türkiye devletinin cahilî bayrağı" notu düşülmüştür (Dabiq, 2015b, s. 7).

Örgütün hedef aldığı kurumlardan birisi de Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Dönemin DİB başkanı mürted olarak yaftalanmıştır ve DİB Türkiye'deki sözde yanlış din algısının mimarı ve koruyucusu olarak lanse edilmiştir.

IŞİD'in Türkiye halkını itikadi olarak ötekileştirdiği aşikardır. Bununla birlikte halkın dini bilgisine ve pratiklerine dair doğru olmayan ya da son derece abartılmış iddiaları vardır. Mesela, Konstantiniyye'de yazılanlara göre, halkın %99'u kelime-i tevhidin anlamını bilmez ve düzgün telaffuz edemez, halk türbelere dua ederek yardım ister, çoğunluğu sakal ve çarşaftan rahatsız olur, çoğu namaz kılmaz, camiye gitmez, Fatiha'yı dahi okumasını bilmez, kadınlar tesettürlü giyinmez, mini etekli ve dekolteli dolaşır (Konstantiniyye, 2015c, s. 65). Her sokakta içkili mekân, her şehirde ve ilçede bir genelev, her köşe başında bir iddia bayisi ve uyuşturucu satan bulunmaktadır (Konstantiniyye, 2015c, s. 46-7). IŞİD fetva kurulu Türkiye halkının çoğunun mürted olması iddiasıyla Türkiye'den gelen etlerin tüketilmemesini dahi tavsiye etmiştir.

Türkiye'deki eğitim de dergide sıkça konu edilmiştir. IŞİD' göre öğrenciler Atatürk putunun önünde saygı duruşunda bulunmakta ve putperest yetiştirilmektedir. Okullarda kız-erkek karma eğitim yapılmakta, İslam dininde haram kabul edilen resim ve müzik için ayrı dersleri konularak çocukların gözünde haram helalleştirilmektedir (Konstantiniyye, 2015d, s. 10-12).

IŞİD'in Türkiye'deki sisteme ve insanlara bakışını nicelleştirme amacıyla Konstantiniyye dergisinde yapmış olduğumuz taramanın sonuçları şöyledir:

Tablo 1: Konstantiniyye Dergisi'nde IŞİD'in Türkiye Algısı

Kavram	Sayı 1	Sayı 2	Sayı 3	Sayı 4	Sayı 5	Sayı 6	Sayı 7	Toplam	Ort.
Demokrasi	62	7	5	19	5	31	6	135	19,2
Haçlı	18	25	25	32	6	11	13	130	18,6
Laik-lik	2	9	21	21	1	19	2	133	19,0
Alkol/içki	4	6	6	6	-	4	1	27	3,8
Put-perest	33	8	2	5	9	4	1	62	8,8
Modern	-	2	-	-	1	11	-	14	2,0
Haram	10	25	4	5	11	16	16	87	12,4
Müslüman	80	100	81	86	96	102	118	663	94,7
Küfr/Kâfir	67	81	131	95	151	158	224	907	129,5
Şirk/Müşrik	64	73	96	30	27	38	113	441	63
Mürted	36	26	18	26	26	47	35	213	30,4
Tağut	48	47	49	73	73	63	57	410	58,5

Tabloda IŞİD'in küfr, şirk, mürted ve tağut gibi kavramları kullanım sıklığı göze çarpmaktadır. İlginçtir ki Müslüman kelimesi kafir ve müşrik kelimesinden çok daha az kullanılmıştır. Bu göstermektedir ki, örgütün Türkiye'nin gayri İslami olduğuna dair çok katı bir kanaati vardır ve bu kanaati sürekli tekrar etmektedir. IŞİD kendi dini anlayışını anlatmaktan ziyade Türkiye'deki din dışılığı ispat ile ilgilenmektedir.

İslam dininde kişinin dinin dışına çıktığını ifade eden mezkûr fıkhî kavramların sıklıkla kullanılmasının önemli bir sebepleri vardır. IŞİD'e göre fıkhî durum hukuki bir durumu da doğurmaktadır. Şöyle ki, İslam'ın dışına çıkan bir kişiye itaat edilmez, onun imametinde namaz kılınmaz ya da dini ameller yerine getirilmez, şahitlikleri kabul edilmez ve hatta onlarla evlenilmez vb. Bunun da ötesinde IŞİD'in ürettiği ya da esas aldığı fıkha göre bu kişilere öldürmeye varan cezalar uygulanabilir. Türkiye'de yaşayan halk mürtet görüldüğü için öldürülmeleri caizdir. Terörü bir araç olarak kullandığını söylemekten imtina etmeyen ve hatta Allah'ın terörü emrettiğini iddia eden örgüt (Dabiq, 2016a, s. 29) İslam'da sivil masum insanlar diye bir ibarenin olmadığını, bunun modern, seküler yapılar tarafından üretildiğini ifade etmektedir (Konstantiniyye, 2016b, s. 3). IŞİD'e göre bir Müslüman'ın küfür diyarında yaşaması haramdır, 'hilafet' topraklarına 'hicret' etmesi gerekmektedir. Örgüte göre İslam'da insanlar üçe ayrılır: Müslümanlar, Müslümanlar ile cizye ve eman anlaşması yapmış olan kafirler ve Müslümanlar ile anlaşma yapmamış olan kafirler (Konstantiniyye, 2016b, s. 3). Türkiye'deki halkı üçüncü kategoriye dahil etmektedirler. Örgüte göre sadece hilafet toprakları dışında terör eylemi düzenlenmektedir ve terör eylemlerinde ölenler "olmamaları gereken yerde yaşadıkları" yani İslami bağlamda kafir oldukları için ölmelerinde ya da öldürülmelerinde dinen bir sakınca yoktur. Örgütün bu yorumu gayri Müslim beldeler kadar İslam beldelerinde de terör eylemleri gerçekleştirme rahatlığının arka planını ortaya koymaktadır.

4. SONUÇ

Bu çalışmanın amacı IŞİD'in Türkiye'nin kurumsal yapısına ve Türkiye halkına dair söylemini araştırmaktı. Örgütün özellikle İngilizce yayınlamış olduğu dergileri analiz ederek söylem dilini analiz eden çok sayıda çok sayıda çalışma olmakla birlikte Konstantiniyye dergisi dil engeli sebebiyle daha az analiz edilmiştir. Bu çalışma IŞİD dergilerini tarayarak örgütün Türkiye'ye dair tavsiflerini ve kanaatlerini açığa çıkartmayı hedeflemiştir.

Bulgular göstermiştir ki, IŞİD kendi dini anlayışından farklı hiçbir grubu Müslüman olarak kabul etmemekte, din dışılığı ifade eden kavramlarla yaftalamaktadır. Örgütün bakış açısına göre gayrimüslimler "Haçlı", kendisinden olmayan tüm İslami gruplar ise mürteddir.

Türkiye'nin kurumsal yapısını tamamen gayri İslami addeden örgüt, özellikle siyasi ve eğitim yapısını hedef almaktadır. Halkın dini bilgisine ve pratiklerine dair yanlış ya da yetersiz bilgileri bulunan örgüt, bu bilgilere dayanarak Türkiye'nin 'gerçek' Müslümanlar için yaşanamayacak bir yer olduğunu iddia edip, Müslümanları sözde hilafet topraklarına davet etmektedir.

Genel söylem dili itibariyle ötekileştirmeyi ilke edinmiş olan Türk ordusu, liderler ve vatandaşlardan bahsederken başına mürted, kafir, tağut gibi sıfatlar ekleyerek sempatizanlarını Türkiye'nin gayri İslami olduğuna ikna etmeye çalışmaktadır. Örgüt Türkiye'ye dair kanaatlerini algı olarak sınırlı tutmayıp, eleştirdiği sisteme karşı şiddet çağrısında bulunmakta, taraftarlarını siyasi partilere ve askerlere saldırmaya teşvik etmektedir. İslam'ın ilk dönemlerinde Arapların 'pagan Türklere' karşı zaferleri hatırlatılarak militanlar cesaretlendirilmektedir (Rumiyah, 2016, s. 34-5).

IŞİD'in dünya algısı bayrağı gibi siyah beyazdır. Farklılıklara müsamahası olmayan örgüt beyazın diğer tonlarını dahi reddetmektedir. Meşruiyetini kendi dışındaki grupların İslam dışı olması üzerine bina etmeye çalışan örgüt bu konuda çok katı ve uzlaşmaz bir tutum benimsemiştir. Örgütün itikadı ve eylemleri de örgüt uleması tarafından bir şekilde dini bir temele oturtulmaktadır. Esirlerin yakılması dahi -ki İslam uleması genel olarak cevaz vermemiştir- birtakım hadislere dayandırılarak meşrulaştırılmıştır. IŞİD, dünyada kendi eylemlerini terör eylemi olarak niteleyen muhtemelen tek örgüttür. Örgüt daha da ileri gidip İslam'ın hiçbir gün barış dini olmadığını, bilakis bir savaş dini olduğunu (Konstantiniyye, 2015b, s. 24) ve hatta kafirlerin kalplerine terörü yaymanın bizzat Allah'ın emri olduğunu iddia etmektedir. Örgüt kendi gerçekleştirdiği eylemlerin yanıra sempatizanlarına terör eylemlerini nasıl düzenleyebileceklerini dergilerde resimlerle tarif etmektedir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, IŞİD'in terör eylemleri din anlayışlarının bir neticesidir. Bu dini anlayış, örgütün dışındaki Müslüman ya da gayrimüslim hiçbir insana ya da gruba hayat hakkı tanımamaktadır. Taassuba dönüşmüş itikadları sebebiyle örgütle hiçbir şekilde diyalog kurulamayacağı aşikardır. Bu durum, örgütün karşısındaki tüm oluşumların, örgütün yaptığı gibi, askeri seçeneği kullanmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

KAYNAKÇA

Abdelrahim, Y. (2019). Visual analysis of ISIS discourse strategies and types in Dabiq and Rumiyah online magazines. *Visual Communication Quarterly,* 26(2), 63-78. doi: 10.1080/15551393.2019.1586546

Baele, S., Bettiza, G., Boyd, K.A., & Coan, T.G. (2019). ISIS's clash of civilizations: Constructing the "West" in terrorist propaganda. *Studies in Conflict & Terrorism,* 1-34, doi: 10.1080/1057610X.2019.1599192

Colas, B. (2017). What does Dabiq do? ISIS hermeneutics and organizational fractures within Dabiq magazine. *Studies in Conflict & Terrorism,* 40(3), 173-190. doi: 10.1080/1057610X.2016.1184062.

Dabiq. (2014a). *The Return of Khilafah*, Sayı 1

Dabiq. (2014b). *The Failed Crusade*, October, Sayı 4

Dabiq. (2015a). The Law of Allah or the Laws of Men, Sayı 10

Dabiq. (2015e). From the Battles of Al-Ahza¯b to the War of Coalitions, Sayı 11
Dabiq. (2016a). The Rafidah from Ibn Saba' to the Dajjal, Sayı 13
Dabiq. (2016b). The Murtadd Brotherhood, Sayı 14
Göksun, Y., & Salihi, E. (2018). *DEAŞ'ın Medya Stratejisi*. SETA websitesinden ulaşılmıştır. http://www.setav.org
Konstantiniyye. (2015a). *Konstantiniyye'nin Fethi,* Sayı 1
Konstantiniyye. (2015b). *Hilafetle Savaşmak Riddet Midir?,* Sayı 2
Konstantiniyye. (2015c). *İstişhadi Operasyonların Caizliği ve Fazileti,* Sayı 3
Konstantiniyye. (2015d). *Sen Onları Birlik Sanırsın Oysa Kalpleri Paramparçadır,* Sayı 4
Konstantiniyye. (2015e). *Küfredenler İse Tağutun Yolunda Savaşırlar,* Sayı 5
Konstantiniyye. (2016a). *Mürted Kardeşler*, Sayı 6
Konstantiniyye. (2016b). *Küfür Risaleleri*, Sayı 7
Korkmaz, S.C. (2016). *Terörün propagandası: DAEŞ terör örgütü ve Konstantiniyye dergisi*. (Rapor No. 204). ORSAM websitesinden alınmıştır. http://www.orsam.org.tr
Lakomy, M. (2020). Between the "camp of falsehood" and the "camp of truth": exploitation of propaganda devices in the "Dabiq" online magazine. *Studies in Conflict &Terrorism*, 1-27 doi:10.1080/1057610X.2020.1711601.
Metin, A. (2021). West of ISIS: A discourse and operation analysis from Occidentalist perspective. *Sicurezza Terrorismo Societa*, 13, 29-51.
Türkoğlu, E. (2017). Küresel Bir Terör Örgütü Olarak IŞİD'in Digital Medya Kullanımı: Konstantiniyye Üzerine Bir İnceleme, Erciyes İletişim Dergisi, 5 (1), 162-180
Rumiyah. (2016). Sayı 3
Vergani, M., & Bliuc, A. (2015). The evolution of the ISIS' language: a quantitative analysis of the language of the first year of Dabiq magazine. *Sicurezza, Terrorismo e Società*, 2 (2), 7-20.
Winkler, C.K., Damanhoury, K., Dicker, A. & Lemieux, A.F. (2016). The medium is terrorism: Transformation of the about to die trope in Dabiq. *Terrorism and Political Violence*, 1-21 doi: 10.1080/09546553.2016.1211526.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

ANDRE BEAUFRE'NİN HAREKET STRATEJİSİ PERSPEKTİFİNDE PKK TERÖR ÖRGÜTÜNÜN İNCELENMESİ

Hüdayi SAYIN[1]

Kerem YILDIRAK[2]

ÖZET

Michael Mann, devleti "toplumdaki fiziksel gücün cisimleşmiş halidir" şeklinde tanımlar ve devam eder: "Devlet, yerel ekonomik/ideolojik meselelerin çözüme kavuştuğu bir arena değil, askeri gücün ülke dahilinde harekete geçirildiği ve ülke dahilinde ve herseyin ötesinde uluslararası ölçekte kullanıldığı bir arenadır" (Mann, 2011). Mann, yaklaşımını devlet iktidarının ya da daha doğru ifade ile tahakkümün oluşumunda "zorun rolü" üzerine yoğunlaştırır ve zorun coğrafyanın merkezileşmesinde "askeri eylem"in etkisine odaklanarak, modern kapitalist devlet ile özdeşleştirdiği militarizmi "jeopolitik rekabet oyunu" zemininde analiz eder. Coğrafyayı merkezileştirme ya da tahakküm alanını genişletmeye yönelen devlet stratejileri ekonomik, siyasal, ideolojik ve askeri araçların koordine edilmesiyle başarıya ulaşabilir. Fransız asker kökenli stratejist Andre Beaufré Hareket Stratejisini, "bir şeyler yapmak isteniyorsa, bu harekettir, eğer bir şeyler yapmak için bazı şeylere engel olmak gerekiyorsa bu da vazgeçirmedir'' ifadeleriyle tanımlamıştır (Beaufre,1969). Bu tanım, hareket stratejisinin ulusal anlamda askeri, iktisadi, siyasi vb. alanlardaki etkisini ifade eder. Bu anlamda hareket stratejisi, hasma karşı siyasi, askeri, sosyal, psikolojik, ideolojik ve ekonomik araçları kullanarak, bu araçların etkinliğinin arttırılmasını ve bir bütün olarak hareket edebilmesini hedeflemiştir. Bu hedef hareket stratejisi içerisinde, hasmın hareket alanının daraltılmasını ve hedeflerinden vazgeçirilmesini sağlamada önemli bir yeri oluşturmuştur. Bu durum, hareket ve vazgeçirme arasında simbiyotik bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Bu ilişki, hareket stratejisi içerisinde topyekün bir mücadeleyi oluşturmuştur. Bu bildiri boyunca Beaufre ve onun Hareket Stratejisi bağlamında terör örgütü PKK ile mücadele değerlendirilecektir.

Anahtar Kelime: *Andre Beaufré, Hareket stratejisi, Vazgeçirme Stratejisi, Terörizm, PKK*

EXAMINATION OF THE PKK TERRORIST ORGANIZATION IN ANDRE BEAUFRE'S MOVEMENT STRATEGY PERSPECTIVE

ABSTRACT

Michael Mann defines the state as "the embodiment of physical power in society" and continues: "The state is not an arena where local economic/ideological issues are resolved, but an arena where military power is mobilized within the country and used internationally within the country and beyond" (Mann, 2011). Mann focuses his approach on the "role of coercion" in the formation of state power, or more accurately, domination, and analyzes militarism, which he identifies with the modern capitalist state, on the ground of "geopolitical competition game", focusing on the effect of "military action" on the centralization of geography. State strategies aimed at centralizing geography or expanding the sphere of domination can be successful by coordinating economic, political, ideological and military instruments. The French military-based strategist Andre Beaufré defined the Strategy of Action as "if one wants to do something, this is action, if something needs to be prevented, that is discouragement"

[1] Dr.Öğr.Üyesi, T.C. Yeni Yüzyıl Üniversitesi / hudayi.sayin@yeniyuzyil.edu.tr / ORCID: 0000-0002-8994-4088

[2] Öğrenci, Yüksek Lisans; T.C. Yeni Yüzyıl Üniversitesi, keremyldrk@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-0432-9981

(Beaufre, 1969). expresses its effect in the fields of economy, politics, etc. In this sense, the movement strategy aimed to increase the effectiveness of these tools and to act as a whole by using political, military, social, psychological, ideological and economic tools against the enemy. It played an important role in narrowing the field of action and discouraging it from its goals. This showed that there was a symbiotic relationship between action and discouragement. This relationship formed an all-out struggle within the movement strategy. Throughout this declaration, the fight against the terrorist organization PKK in the context of Beaufre and his Strategy for Action valued will be resurrected.

Keywords: *Andre Beaufré, Movement Strategy, Discouragement Strategy, Terrorism, PKK*

1. GİRİŞ

Strateji kavramı üzerinde anlaşılmış bir tanım bulunmamaktadır. Kavram, mikro, orta ve makro düzeyleri birbirine bağlamaktadır. Strateji, mevcut kaynakları en etkili ve en ekonomik biçimde kullanarak zafere ulaşmak ve hasmı hedeflerinden vazgeçirerek ilişki kurmak anlamına gelmektedir (Ülgen ve Mirze, 2004: 33). Strateji, psikolojik, sosyal, iktisadi, ideolojik, askeri ve idari konuları kapsar (Güçlü, 2003: 67).

Andre Beaufre 1902-1975 yılları arasında yaşamış ve Fransa devletini askeri alanlarda temsil etmiş önemli bir stratejisttir. Beaufre yaşadığı dönemlerin önemli olaylarına (I. ve II. Dünya, Fransa-Cezayir Savaşları, Süveyş Krizi vb.) tanıklık etmiştir ve bu tanıklığını stratejilerine entegre etmeye çalışmıştır. Bununla birlikte kendinden önceki Sun Tzu, Carl Von Clausewitsz, Sir Liddle Hartt gibi ünlü sratejistleri incelemiş ve çalışmalarına ilham kaynağı olmuştur. Genel strateji, hareket stratejisi, doğrudan-endirekt savaş, nükleer silahların varlığı konularında eserler kaleme alarak en önemli askeri teorisyenlerden biri olmuştur (Karaağaç, 2017: 137).

Hareket stratejisi, temel hedef olarak vazgeçirme/caydırma kavramını benimsemektedir. Bu kavram, hasımlar arasındaki mücadeleyi askeri, iktisadi, ideolojik, psikolojik vb. araçlarla icra edilen bütüncül bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bütüncül yaklaşım, araçların koordine olması ile topyekûn bir mücadelenin oluşmasına olanak sağlamaktadır. Beaufre hareket stratejisini, "bir şeyler yapmak isteniyorsa, bu harekettir, eğer bir şeyler yapmak için bazı şeylere engel olmak gerekiyorsa bu da vazgeçirmedir ’’ifadeleriyle tanımlamıştır (Beaufre, 1969: 1). Hareket stratejisinin, içerisinde topyekûn bir mücadeleyi barındıran ve hasmın hedeflerinden vazgeçmesini sağlamayı ön gören önemli bir kapsamı oluşturduğu görülmektedir. Bu kapsamı terörle mücadele çerçevesinde incelemek mümkündür.

Terörizm, günümüzde küresel ölçekte etki gücüne sahip olmuş, devletlerin iç egemenlik alanlarını olduğu kadar dış güvenliklerini tehdit etmekte, uluslararası sistemi sarsmaktadır. 11 Eylül saldırıları sonrası uluslararası kamuoyunda işbirliği arayışı önplana çıkmıştır (Öztürk ve Çelik, 2009: 86). Ulusal devletler asimetrik terörist yapılarla mücadelede yalnız mücadele etmenin mümkün olmadığını, bilgi paylaşımı ve ortak mücadele stratejisi geliştirmek gerektiğini görmüşlerdir. Üretilmeye çalışılan stratejiler, hasımla mücadelede çeşitli araçların bir araya gelmesi ile sistematik bir çerçeveyi oluşturmaktadır. Stratejik mücadele kapsamında askeri, iktisadi, psikolojik vb. araçlarla ilişkilendirmek mümkün gözükmektedir. Bu ilişki terör örgütleriyle mücadelede, koordine edilmiş araçlarla topyekûn bir stratejik alanı ifade etmektedir.

Terörle mücadele, sadece askeri araçlarla icra edilen dar bir çerçeveyi yansıtmamaktadır. Terörizm, suistimal edilmeye uygun bir toplumsal zeminde ortaya çıkar ve soruna siyasal bir içerik kazandırır. Bu nedenle toplumsal sorunun istismar konusu yapılmasının önlenmesi tüm devlet kurumları ve toplumsal kurumların bütüncül bir yaklaşım ile eşgüdümlenmesini gerektirir (Akbulut ve Beren, 2012: 259). Bu bağlamda vazgeçirme genel olarak askeri, iktisadi, ideolojik, sosyolojik, psikolojik vb. araçların bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Bu araçların oluşturduğu caydırıcı kuvvet, terörizm üzerinde etkin bir rol oynamaktadır.

PKK terör örgütü Abdullah Öcalan liderliğinde 1978 yılında Diyarbakır’ın Lice ilçesinde kurulmuştur. Marksist-Leninist çizgide, “Bağımsız Birleşik Kürdistan ’’oluşturulması hedefleyen örgüt, parti, cephe ve ordu şeklinde yapılandırılmıştır. Parti; ideolojik mücadeleyi yürüten en üst düzeydeki yönetici birimi; cephe, tüm halkın temsil edildiği ve siyasi mücadeleyi yürüten siyasi organizasyonu, ordu ise silahlı mücadeleyi yürüten birimi temsil etmektedir (Bilgiç, 2011: 81). Bu çalışma ile Andre Beaufre’nin teorileştirdiği Hareket Stratejisi

çerçevesinde PKK ile mücadele pratikleri tartışılacaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Strateji kavramına benzer şekilde terörizm kavramı üzerinde de genel kabul görmüş bir tanım yoktur (Çınar, 1997: 197). Terörizmle mücadele eden devletler öznel yaklaşımları doğrultusunda soruna tanı koyma eğilimindedirler (Örgün, 2002: 78). Terör kelime olarak "korku". Karşılığında kullanılır. Arapça kökenli tedhiş kelimesi de şiddet, korku anlamlarındadır (Karataş ve Sevindik, 2003: 77-428). Terörle Mücadele Kanununda da (TMK) göre; "Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini ve genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir" şeklinde tanımlanmıştır *(1991, 3713: TMK)*.

Michael Mann, devleti "toplumdaki fiziksel gücün cisimleşmiş halidir" şeklinde tanımlar ve devam eder: "Devlet, yerel ekonomik/ideolojik meselelerin çözüme kavuştuğu bir arena değil, askeri gücün ülke dahilinde harekete geçirildiği ve ülke dahilinde ve herseyin ötesinde uluslararası ölçekte kullanıldığı bir arenadır" (Mann, 2011. 2). Mann, yaklaşımını devlet iktidarının ya da daha doğru ifade ile tahakkümün oluşumunda "zorun rolü" üzerine yoğunlaştırır ve zorun coğrafyanın merkezileşmesinde "askeri eylem"in etkisine odaklanarak, modern kapitalist devlet ile özdeşleştirdiği militarizmi "jeopolitik rekabet oyunu" zemininde analiz eder. Coğrafyayı merkezileştirme ya da tahakküm alanını genişletmeye yönelen devlet stratejileri ekonomik, siyasal, ideolojik ve askeri araçların koordine edilmesiyle başarıya ulaşabilir. Ulusal bütünleşme ve coğrafi merkezileşme karşısınnda bir yöntem olarak terörizm ise, siyasal hedeflere ulaşmak için, toplumun demokratik ikna ve eylem yoluyla barışçı davranışına karşı, hukukun üstünlüğünü ve devlet otoritesini tanımayan, güçsüzlüklerini gizlemek için demokratik otoriteleri kitlelerden koparark halka karşı şiddet kullanmaya yöneltmeyi amaçlayan ve uluslararası destek gören örgütlerin, siyasi hedeflere ulaşmak için masum insanları bile hedef alabilen ve hiçbir savaş kuralı tanımayan, geleneksel politik suçlardan farklı, metodik, örgütlü, sistematik öldürme, kaçırma, korkutma ve tahrip eylemleridir (Güvenir, 1980: 84).

Terörizmi farklı kılan en önemli özelliği, onun belli politik amaçlara erişmek için kullandığı kendisine mahsus stratejisidir (Karacan, 1984: 195-196). Terörizm, bünyesinde mevcut yasal düzenin değişik bir siyasal yapıya döndürülme gayesini barındıran şiddet hareketleri olarak da tanımlanabilir (Demirkent, 1980: 43). Terör, kişilerde yılgınlık yaratan ve büyük çaplı korku veren bir eylem durumunu ifade ederken; terörizm, siyasal amaçlar için mevcut durumu yasadışı yollardan değiştirmek amacıyla örgütlü, sistemli ve sürekli terör eylemlerini kullanmayı bir yöntem olarak benimseme durumudur (Çağlar, 1997: 20). Daha açık bir ifade ile, terörizm toplulukla hareket etme ve sistematik bir yol izleme aygıtını ifade etmektedir. Terörizmin var olması için aynı politik hedef doğrultusunda ilerleyen terör olaylarının gerçekleşmesi gerekmektedir. Birbiriyle bağlantılı olmayan terör hareketlerinin de toplumdaki dehşet ve korkuyu arttıracağı şüphesizdir, ancak terörizmden söz edebilmek için bunun yeterli olduğu söylenemez (Başeren, 2000: 2).

2.1. General Andre Beaufré

Andre Beaufre 1902 yılında Fransa'da doğmuştur. 1921 yılında askeri akademiye girmiştir. Daha sonra girdiği bu akademide eğitmen olarak görev almıştır. Fas, Cezayir gibi ülkelere Fransız subayı olarak gitmiştir. Bir süre sonra Fransa'da ulusal savunma bakanlığı görevini icra etmiştir. Daha sonra Fransız Vichy hükümeti tarafından tutuklanmış ve 1942'de serbest bırakılmıştır. Fransız kuvvetlerinin Mısır'a karşı Süveyş misyonunu komuta etmiştir. 1960'lı yıllarda NATO'nun baş Fransız temsilcisi görevini icra eden General Beaufre, nükleer caydırıcılık ve genel strateji konularında dikkat çeken eserler kaleme almış, 1975 yılında Belgrad'da hayatını kaybetmiştir (Karaağaç, 2017 :137). Beaufre I.ve II. Dünya Savaşlarına katılmış, nükleer savaşların çıkma ihtimalinin olduğu Soğuk Savaş döneminde görev almıştır. Tüm bunlar Beaufre'yi Stratejik bakış açısına katkı sağlamaya itmiştir. Bu anlamda Stratejiye Giriş, Nükleer Caydırıcılık, Avrupa Birliği ve NATO, Hareket Stratejisi eserlerini kaleme almıştır.

Beaufre strateji başlığında kavramsal bir bütünlük oluşturmuştur. Katıldığı savaşlar ve kendisinden önceki strateji ustalarından edindiği bilgileri yorumlamıştır. Beaufre, stratejik anlayışını, "iç ve dış politika, ekonomi, diplomasi ve askeri harekatın birleştiği bir faaliyettir '' (1969: 11) ifadeleriyle tanımlamaktadır. Beaufre'ye göre bu durum, strateji için ''Topyekün '' hareket edebilmeyi ifade etmektedir. Beaufre, stratejinin belirli hedeflere ulaşabilmesi için eldeki tüm kaynakların en iyi şekilde fayda sağlaması gerektiğini ifade ederek, stratejiye bir kapsam oluşturmaktadır. Kuvvet uygulama tekniği ve psikolojik baskı bu kapsamın ana öğeleridir (Liotta ve Lloyd, 2005: 129). Beaufre, askeri müdahaleleri ifade eden kuvvet uygulama tekniğini, Doğrudan bir strateji olarak, psikolojik baskıyı ise ''Dolaylı Stratejinin '' bir parçası olarak irdelemektedir. Beaufre bu durumu, askeri harekete en iyi yardım edecek olan askeri olmayan (ekonomik, sosyolojik, psikolojik, ideolojik vb. tüm araçları) alanlara bağlı hareketlerin ne olduğunu araştırmak fikrine dayanır (1969: 64) ifadeleriyle vurgulamaktadır.

Genel strateji, doğrudan ve dolaylı strateji başlıklarında bir bakış açısı geliştiren Beaufré, ''Nükleer Caydırıcılık ''konusuna da katkı sağlamaya çalışmaktadır. Beaufre'ye göre savaştan kaçınmayı ve savaşı önlemeyi sağlayacak tek yol nükleer caydırıcılıktır (Yavuz, 2015: 132). Nükleer caydırıcılık, ülkelerin direkt mücadele yöntemlerine başvurmamalarını ve uzak durmalarını sağlamaktadır. Buradan hareketle Beaufre, iki nükleer gücün doğrudan askeri çatışmasının potansiyel olarak tahrip edici olduğunu düşünerek daha sistematik ve akılcı kararlar almalarına izin veren bir araç yaratma gerekliliğini kavramıştır (Abegglen, 2003: 6). Bu nedenle nükleer caydırıcılık, farklı nükleer güçlerin birbirlerine karşı direkt müdahalelerini engelleyecek bir vazgeçirme sağlamaktadır. Beaufre bu durumu, ''Nükleer vazgçirmenin ülkelerin uluslararası hareketliliğini belirli bir seviyenin altında tuttuğunu ''ifade ederek açıklamaktadır (1969: 67).

Beaufre "Hareket Stratejisi''ni, "bir şeyler yapmak isteniyorsa, bu harekettir; eğer bir şeyler yapmak için bazı şeylere engel olmak gerekiyorsa bu da vazgeçirmedir ''ifadeleriyle tanımlanmaktadır (1969: 1). Bu tanım, hareket stratejisi içerisinde ekonomik, askeri, politik, sosyolojik, psiklojik vb. araçların topyekün hareketliliğini vurgulamaktadır. Beaufre bu anlamda, araçların koordine edilmesiyle birlikte hasmın hedeflerinden, stratejilerinden vazgeçmesini sağlamanın öneminden bahsetmektedir. Bu bağlamda hareket stratejisi hasmı caydırmayı hedefleyen ve araçları topyekün bir stratejik konumda ilerletmeye çalışan bir anlayışı ifade etmektedir.

2.2. Hareket Stratejisi

Savaş, askeri hareketten çok, hasmın vazgeçirilme stratejilerini esas alan bir stratejik vizyon dönemini yansıtır. John Lewis Gaddis bu durumu ''Uzun Barış'' dönemi olarak

açıklamaktadır (Gaddis, 1986: 33-47). Teknolojinin savaş aletleri üzerindeki etkisi her geçen gün artmış ve tahrip gücü yüksek silahlar ortaya çıkartmıştır (Kantarcı, 2012: 53). Vazgeçirme/caydırma ile birlikte hasımlar arasında barış doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Modern stratejik harekette caydırma-vazgeçirme stratejisi, önemli bir yeri teşkil etmektedir. Bu anlamda Beaufre hareket stratejisini, ''vazgeçirme basit bir şüpheye dayanabilir ve bunu belirsizlikle isimlendirmek mümkündür ''ifadeleriyle açıklamaktadır (1969: 2).

Hareket stratejisi, topyekûn mücadele stratejisini kapsayan ve tüm aygıtların koordine olması ile hareket eden bir yapıyı ifade etmektedir. Bu yapı vazgeçirme olgusunu merkezine alarak hareket etmektedir. Vazgeçirme stratejisi, çeşitli aygıtların (askeri, siyasi, iktisadi, sosyolojik, psikolojik vb.) bir araya gelerek oluşturdukları topyekûn bir mücadeleyi ifade etmektedir. Beaufre'ye göre, ''vazgeçirme stratejisi her zaman iç politika, dış politika, ekonomi ve askeri harekatın birleştiği genel nitelikli bir olaydır ''(1969: 11). Vazgeçirmenin organize, sistematik ve düzenli bir çerçevede ilerlediğini göstermektedir.

Vazgeçirme stratejisi, kendi içerisinde siyasi dinamikleri barındırmaktadır. Bu dinamikler siyasi çerçevede sistemli, kurumsal ve kuralları olan bir düzeni ifade etmektedir. Beaufre bu durumu, ''Devlet makamlarının şu veya bu şekilde, iyi niyetle siyasi kararlar seviyesinin tahlili üzerine eğilmeleri, diğerlerinin gelişmeyi araştıran incelemeler yapması ve bir büronun çeşitli hareketleri ve vazgeçirmeyi içine alacak bir program hazırlaması, ayrıca diğer bir büronun da dünyadaki vazgeçirme konusuyla ilgili devamlı işlemleri takip edebilmesi ve bunları yürütebilmesinin temel husus olduğunu sanıyorum. Burada, şüphesiz geleceğe bakış vardır ''ifadeleriyle açıklamaktadır (1969: 80). Bu durum topyekûn strateji içerisinde, uygulanması gereken siyasi bir analizi zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte siyasi dinamiklerin, daha geniş bir perspektifte düşünebilmeye, uygulayabilmeye vs. olanak sağladığı görülmektedir. Bu durum vazgeçirme stratejinin bir parçasını oluşturmaktadır.

Bir orkestra şefi gibi hareket eden vazgeçirme stratejisi, kendi içerisinde meydana gelen enstrümanlar ile hasma karşı koordineli bir ambiyansı oluşturmaktadır. Bu oluşum içerisinde iktisadi enstrüman önemli bir yeri teşkil etmektedir. Beaufre bu durumu, '' İktisat ve strateji, siyasi gayeye sıkı sıkıya bağlıdır. İktisat stratejinin araçlarını tayin eder ve değişken bir rol oynar, bu rol ulus içinde ya da ulus dışında hasma karşı uygulanacak stratejinin iktisadi alanlarını meydana getirir. Bu anlamda stratejik silahlanmanın maliyeti, milli gelirin önemli hisselerle dağıtılması ve gerekli teknik ilerlemeler bakımından olduğu kadar uyuşmazlıkların hasıl ettiği iktisadi olayların durması bakımından iktisat üzerinden doğrudan tesir icra etmektedir ''ifadeleriyle açıklamaktadır (1969: 82). İktisat ve stratejinin ayrılmaz bir ikili olduğu görülmektedir. Bu anlamda vazgeçirme stratejisi, sadece silahlı bir dinamik olarak ele alınmamaktadır. Beaufre bu durumun, ''iktisadi, askeri ve siyasi düşünceleri dengeli olarak devamlı şekilde birleştirmek gereklidir'' önemini, bu sözleriyle vurgulamaktadır (1969: 82). Bu durum, iktisadi gelişimlerin göz önüne alınarak diğer tüm aygıtlarla olan ilişkisini sistematik bir düzen içerisinde değerlendirmeye imkân tanımaktadır. İktisadi enstrüman, hasma karşı uygulanacak vazgeçirme stratejisi içerisinde önemli bir yeri teşkil etmektedir.

Vazgeçirme stratejisi içerisinde psikolojik aygıtı incelemek mümkündür. Psikolojinin, hasımlara sağlam bir güç unsuru teşkil etmekte, onların psikolojik olarak ayakta ve hayatta kalmalarına olanak sağlamaktadır. Buna karşın hasımların psikolojik olarak zayıflamaları, hasımlar arasında caydırıcı bir atmosferin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Zayıflayan hasımların bu atmosferle birlikte hedeflerinden vazgeçmesi, kendi içlerinde bir çelişmeye yol açmaktadır. Beaufre bu durumu, ''Bir hasmın politikasındaki iç çelişmeler, büyük bir rol oynarlar. Zira bu çelişmeler her zaman güç bir seçime zorlarlar ve bu suretle kararı işlemez hale sokmaya yönelirler ''ifadeleriyle açıklamaktadır (1969: 41). Tüm bu gelişmeler psikolojik olarak zayıflayan hasmın üzerinde baskı kurmanın kapısını aralamaktadır. Bu baskı, hasmın

siyasi karar hürriyetinin daralmasına yol açmaktadır ve hedeflerinden vazgeçmesini sağlamaktadır. Bu anlamda psikolojik aygıt vazgeçirme stratejisinin önemli bir yapı taşını oluşturmaktadır.

Vazgeçirme stratejisinin bir diğer aygıtı askeri stratejilerdir. Bu bağlamda yukarıdaki bölümlerde ele alınan siyasi, iktisadi ve psikolojik aygıtlar vazgeçirme stratejisi içerisinde askeri dinamikleri beslemektedir. Beaufre bu durumu, ''Topyekûn mücadele psikolojik, siyasi ve iktisadi alanlarda uygun işlemlerle, askeri harekatın beklenen sonuçlarını hazırlamalı kullanmalı ve bunlara yardım etmelidir. Topyekûn stratejiyi teşkil eden bu bütünün davranışı ve kavramı budur ''sözleriyle ifade etmektedir (1969: 62). Askeri stratejiler hasmın hareket alanına, imkanlarına, psikolojik, iktisadi ve siyasi argümanlarını göz önüne alarak hareket etmektedir. Bunun nedeni, askeri stratejilerin duruma göre mutlak ve göreceli bir niteliğe sahip olmasıdır.

Beaufre hareket stratejisini, "süratli bir şekilde tarif edilen ve şüphesiz yine de oldukça kaba bir şekilde belirtilmiş olan, mantıken birleştirilmesi hareket stratejisini teşkil edecek çeşitli unsurlar bunlardır. Bu, şimdilik bütün bu karmaşıklığa hâkim olabilecek nispeten basit mekanizmaları araştırmamızı gerektirecek olan elimizdeki unsurları münasip şekilde birleştirmekten ibaret bir oyundur ''ifadeleriyle değerlendirmektedir (1969: 48). Bu anlamda yukarıda ifade edilen tüm çerçeve, hareket stratejisi ve hasımlar arasındaki kuvvet ilişkisini koordine olmuş aygıtlar zinciri içerisinde, vazgeçirme stratejisinin rolü konusunda genel bir görüş elde etmeye imkân tanımaktadır. Hareket stratejisi, hasma karşı uygulanacak vazgeçirme stratejisi için muhakeme yeteneği, sistemli ve kurallı çalışma perspektifi gibi argümanları kazandırmada katkı sağlamaktadır. Bu durum hasmın vazgeçmesi için önemli bir çerçeveyi teşkil etmektedir. Bu vazgeçirme olgusu aynı zamanda topyekûn bir stratejiyi de meydana getirmektedir.

2.3.PKK Terör Örgütü

PKK terör örgütünün kurucusu Abdullah Öcalan Ankara Siyasal Bilimler Fakültesi'nde de okuduğu yıllarda Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO), Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C), Dev-Genç, TİP, Ankara Demokratik Yükseköğrenim Derneği gibi örgütlerde yer almıştır (Özcan, 1999: 58).

Öcalan zaman içerisinde bu grupların metotlarını ve Kürt nüfusu ile ilintili politikalarını yeterli görmemiş, Tuzluçayır (Mamak-Ankara) toplantısı ile bir grup arkadaşı ile silahlı mücadele için Ulusal Kurtuluş Ordusu (UKO) kurma kararı almıştır (Denker, 1997: 58). Diğer Kürt grupları işbirlikçi ve revizyonist olmakla suçlayarak bu gruplarla çatışmaya başlamıştır (Çelik, 2019: 115). Apocular olarak isimlendirilen bu yapı 27 Kasım 1978'de Lice'nin Fis Köyü'nde Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) dönüşmüştür. Abdullah Öcalan tarafından yazılan Kürdistan'da Devrimin Yolu (KDP) isimli manifestoda, örgütün sözde program ve tüzüğü görülmektedir (Öcalan, 1993). Manifesto, Marksist-Leninist bir çizgide silahlı mücadeleyi esas almıştır (Çelik, 2019: 115).

PKK, Parti-Cephe-Ordu biçimindeki üçlü bir örgütlenme ile yapılanmıştır. Parti en üst karar alma organı olup cephe ve ordunun faaliyetlerini sevk ve idare eden, örgütün genel stratejisini belirleyen yapıdır ve kurulduğunda bizzat PKK bu görevi üstlenmiştir. Cephe örgütün Marksist-Leninist ideolojisiyle yoğurulmuş, sömüren devlete karşı koyacak örgütlenmiş halk olarak tanımlanmıştır ve bölgedeki Kürtleri siyaseten yönlendiren, terör örgütünün doktrinini öğreten cephe ERNK (Kürdistan Halk Kurtuluş Cephesi) olmuştur. Ordu ise silahlı mücadeleyi yürüten, PKK'nın yaygın şiddet siyasetini uygulayan, militanlardan oluşan yapıdır ve ilk önce HRK (Kürdistan Kurtuluş Birliği), 1986'da ise ARGK (Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) olmuştur (Özcan, 1999: 65 ve Pazarcı, 2015: 213). Bu yöntem KDY manifestosunda uzun süreli ''Halk Savaşı'' olarak tanımlanmaktadır (Öcalan, 1993, 124).

3. TARTIŞMA VE BULGULAR

Harekat Stratejisi, vazgeçirmeyi merkeze alarak uygulanır. Bu bağlamda vazgeçirme stratejisini, Türkiye'nin PKK terör örgütü ile mücadelesinde değerlendirmek mümkün gözükmektedir. Bu değerlendirme dört ana başlıkta tartışılacaktır: Askeri stratejilerin ele alınması, istismar edilen toplumsal taleplerin değerlendirilmesi, bu faaliyetlerin terör örgütü tarafından sabote edilmesi ve bunun sonucunda tekrar askeri stratejilere dönüşün sağlanması. Beaufre bu vazgeçirme çerçevesini ''Vazgeçirme stratejisinin yararlandığı araçlar maddi olmak zorunda değildir. Bu sebeple, teknik faktörler, hasmın bu faktörlerin değeri konusunda yapacağı değerlendirmelere göre vazgeçirme stratejisi kavramında yer alır ''ifadeleriyle tanımlamaktadır (1969: 2).

Türkiye'nin terörle mücadelesindeki askeri stratejisi kamu düzenini bölgesel ölçekte bozan örgütsel yapılara karşı caydırıcı bir kuvvet kullanmaktır. Bu kuvvet, düzen bozucu saldırganlık oranında süreklilik arz eden bir güç artışı meydana getirmektedir. Bu artış, hasmın hareket alanının daralmasında ve vazgeçmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda Türkiye, Emniyet Genel Müdürlükleri bünyesinde 1983 yılında rehin alma, uçak kaçırma gibi terör eylemlerine müdahale etmek amacıyla Özel Harekât Timleri kurmuştur. Bu tim daha sonra Güneydoğu bölgesindeki PKK terörüne karşı kullanılmak üzere 30.12.1985 tarihinde Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Malatya, Mardin, Siirt, Tunceli, Şanlıurfa ve Van illeri Emniyet Müdürlükleri bünyelerinde yapılandırılmıştır (Kurt, 2009: 53). Aynı şekilde Özel Harekât Timlerinin bir benzerini Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kurarak faaliyete geçirmiştir. Jandarma Özel Harekât (JÖH) timleri olarak adlandırılan bu birimler, Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde faaliyet yürütmekle birlikte bulundukları bölgelerdeki subay, astsubay, uzman jandarma ve uzman erbaşlardan seçilmekte ve personelinin tümü rütbeli personelden oluşmaktadır (JGK, 2011). Askeri caydırıcılığın bölgede sindirme aracı olarak şiddeti kullanan örgüt karşısında önemli bir avantaj sağladığı görülmektedir. Bu avantaj, örgütün hedef ve amaçlarının sorgulanmasına ve caydırıcı bir olgunun oluşmasına sebep olmaktadır. Beaufre bu durumu,''askeri kuvvetler vazgeçirici ve ikna edici etkileri birleştirmektedir ''ifadeleriyle açıklamaktadır (1969: 47).

Türkiye'nin terörle mücadelede vazgeçirmek için kullandığı bir diğer argüman, toplumsal taleplerin değerlendirilmesidir. Bu aşamada değerlendirilen talepler, bunları istismar eden yapılara karşı caydırıcı bir kuvvetin oluşumu için zemin hazırlamaktadır. Bu durum aynı zamanda vazgeçirme stratejisinin siyasi adımlarını oluşturmaktadır. Bu durum hedef aldığı argümanlardan, amaçlarından vazgeçmesini öngörmektedir. Bu anlamda istismar edilen ana dil sorununa çözüm sunan dil merkezlerinin açılması önündeki yasal engeller kaldırılmış, 24 saat Kürtçe yayın yapan devlet televizyonu TRT-6 (ŞEŞ) 2009 yılında yayın hayatına başlamıştır. Bu hamlelerle özellikle Doğu ve Güneydoğuda yaşayan bölge halkına, devletin kendi anadilleri olan Kürtçeye karşı olumsuz bir tavrı olmadığı ifade edilmeye çalışılmıştır (Altun, 2010: 130). Bu durum, örgütün istismar ettiği konuları ortadan kaldırmış ve caydırıcılık faktörünü devreye sokmuştur. Beaufre bu durumu, ''açık bir şekilde hareketin siyasi hedefini yahut hedeflerini belirtmek gayesiyle, özel bir durumla ilgili bir siyasi teşhise ve genel bir amaca dayanan bir vazgeçirme politikasına sahip olmalıdır ''sözleriyle ifade etmektedir (1969: 58).

İstismar ettiği temalar ortadan kalkan örgüt, silahlı eylemlerini arttırmış, başta Sur, Cizre ve Nusaybin ilçe merkezleri olmak üzere çeşitli mahallerde hendekler kazarak bölgeye ulaşımın önüne geçip, devlet merkezinin hizmetlerinin engelleyerek silahlı otorite tesisine yönelmiştir (Küçükali ve Balıkçılar, 2019: 359). Savaş teçhizatını halka doğrultan bu saldırganlık vazgeçirme stratejisinin uygulamalarının toplum nezdinde yarattığı bütünleştirici

isteği yıkmaya yönelmiştir. Beaufre bu durumu,''Saldırma, belirli bir siyasi sonuç elde etmek için uyuşmazlığı başlatmaya teşebbüsten ibarettir ''ifadeleriyle açıklamaktadır (1969: 74).

Vazgeçirme stratejisinin sabote edilmesi, Türkiye'nin terörle mücadelesini tekrar askeri stratejilere yönlendirmiştir. Bu yöneliş, örgütle olan askeri mücadelenin seviyesini de arttırmıştır. Askeri gücün yükselmesinin yanında farklı teknolojik stratejik unsurların devreye girmesine yol açmıştır. 2016 yılını takiben terörle mücadelede Silahlı İnsansız Hava Aracı (SİHA) kullanım potansiyeli artmış, terörle mücadele yeni bir boyuta evrilmiştir (Erdinçler, 2020: 50). Terörle mücadeledeki bu dönüşüm, örgütün vazgeçme potansiyelini arttırmaktadır. Beaufre bu durumu, ''Harekatla ilgili unsurları hesaba katarak (askeri, teknolojik siyasi vb. unsurlar) elde bulunan araçların değerlendirmesi yapılıp, buna göre en uygun hareket usulü seçilmelidir ''ifadeleriyle açıklamaktadır (1969: 58).

Yukarıda ifade edilen döngüden hareketle vazgeçirme stratejisinin çok yönlü, sistematik ve analitik bir çizgide ilerlediğini ifade etmek mümkündür. Bu durumun askeri, siyasi, sosyolojik, psikolojik vb. unsurların bir araya gelerek oluşturduğu çerçeve ile desteklendiği görülmektedir. Desteğin, topyekûn bir stratejinin oluşmasında önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Beaufre bu durumu, ''Vazgeçirme ele alınan şekliyle son derece karmaşık ve nazik bir tekniği ortaya koyar. Bununla birlikte kavramların bütün olmasını ve etraflı muhakemeyi gerektirir ''ifadeleriyle açıklamaktadır (1969: 79).

4. SONUÇ

Yaşam, canlı varlığın doğa ve benzerler dahil tüm türler ile rekabetini zorunlu kılar. Doğayı aşma, bunda rakiplerini geçme çabaları ancak belli bir strateji içinde başarılı olabilir. Güç elde etmeye yönelen gayretler ancak strateji çerçevesinde elde edilebilir. Güç ve strateji arasında simbiyotik ilişki mevcuttur. Güç ve onu elde etmeye yönelen stratejiler sürekli dönüşür, yeni durumlara uyum sağlayarak gelişir. Beaufre, kendisinden önceki stratejistlerden aldığı ilhamla ve sahadaki askeri tecrübesiyle vazgeçirmeyi merkeze alan hareket stratejisini kaleme almıştır. Topyekûn bir stratejik olguyu ifade eden vazgeçirme stratejisi, terörizmi incelemede önemli bir yeri teşkil etmektedir.

Türkiye, ayrılıkçı taleplerle ortaya çıkan PKK ile mücadelesinde, askeri caydırıcılık, istismar edilen toplumsal taleplerin karşılanması, bütünleşme yolunda ilerleyen halkın istencinin şiddet yoluyla kırılmaya çalışılması ve askeri caydırıcılığın gelişen teknoloji ile desteklenmesi şeklinde döngüsel bir yol izlemektedir.

Terörle mücadelenin sadece askeri anlamda ilerleyen bir strateji olmadığı görülmektedir. Askeri caydırıcılık hareketini zorlaştıran silahlı mücadeleyi seçen militan kadro ve destekçileri ile bölge halkını ayırma görevidir. Bu zorluk, askeri caydırıcılığın ancak vazgeçirme stratejileri ile desteklenmesi durumunda aşılabilir. Bu durum ise topyekûn bir strateji çerçevesi çizmektedir.

Türkiye terörle mücadelede uzun yıllardır zarar görerek önemli bir süreci yaşamaktadır. Bu durumla mücadele vermek için vazgeçirme stratejisini göz önüne alması önem arz etmektedir. Bu anlamda ülke içerisindeki tüm araçların mücadeleye dahil edilmesi ve stratejik bir düzlemde kullanılması, vazgeçirmek adına önemli bir adımı ifade etmektedir. Bu anlamda caydırıcılık, Türkiye'nin terörle mücadelesinde, başat adımlardan birini oluşturması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ABEGGLEN, M. V. (2003). Clausewitz and Beaufre- The Relationship of Politics and War', *MA in War Studies. King's College London*, 1-8.

AKBULUT, F., BEREN, F. (2012). Terörle Mücadelede Bütüncül Yaklaşımın Sosyal Politika Uygulamaları Bağlamından Algılanması: Suruç İlçesi Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2), 257-283.

ALTINDAĞ, N. (2020). Türkiye'nin PKK Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesine Dair Bir Analiz. *Anadolu Strateji Dergisi*, 2(1), 33-48.

ALTUN, M. F. (2010). Türkiye ve İspanya'nın Terörle Mücadele Politikalarının Karşılaştırılması, YL Tezi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi*.

BAŞEREN, S. (2000). *Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme, Terörizm İncelemeleri.* Ankara: Asam Yayınları.

BEAUFRE, A. (1969). *Hareket Stratejisi.* Ankara: Gnkur. Basım evi.

BILGIÇ, S. M. (2011). Türkiye'de Kürt Sorununun Bazı Alt Parametrelerine İlişkilerin Algıların Analizi. (Doktora Tezi, *Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü*).

ÇAĞLAR, A. (1997). Terör ve Örgütlenme. *Amme İdaresi Dergisi*, C(30), 119-133.

ÇELIK, M. (2019). Kuruluşundan Bugüne PKK/KCK'nın Uluslararası Konjonktürel Değişimlere Uyum Sağlama ve Uluslararasılaşma Çabası. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 21(2), 111-133.

ÇINAR, B. (1997). *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*. Ankara: Sam Yayınları.

DEMIRKENT, N. (1980). *Türkiye'de Terörün Boyutları, Gelişimi ve Çözüm Önerileri*, Abdi İpekçi Semineri. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

DENKER, M. S. (1997). *Uluslararası Terör Türkiye ve PKK* (Vol. 217). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

ERDINÇLER, R.E. (2020). Türkiye'nin Askeri Alandaki Devrim (RMA) Hipotezine Katkısı: Sürü SİHA Taarruzları Üzerine Bir Analiz. *KAYTEK Dergisi.* 2(2), 47-56.

GADDIS J. L. (1986). The Long Peace: The Elements of Stability in the Postwar International System. *International Security*, 10(4), 33-47.

GÜÇLÜ, N. (2003). Stratejik Yönetim. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 61-85.

GERÇEK, H. H. (2000). *Bölücü Terör Örgütleri, Terörle Mücadele Hizmetleri Kurs Notları*. Ankara: Terörle Mücadele Harekât Daire Başkanlığı.

GÜRSES, E. (2001). *Ayrılıkçı Terörün Anatomisi, IRA-ETA-PKK* (s.19) Ankara: Bağlam Yayıncılık.

GÜVENIR, O. (1980). *Türkiye'de Terör*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

JGK, (2011). Jandarma Genel Komutanlığı, 02.01.2011 tarihinde http://www.jandarma.gov.tr adresinden alındı.

KANTARCI, Ş. (2012). Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı ''Koalisyonlar Dönemi mi? ''. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*.,8(16), 47-84.

KARAAĞAÇ, Y. (2017). Stratejik İstihbarat Bağlamında Karşılaştırılmalı Savaş Teorileri ve Stratejistler (Doctoral dissertation, *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*).

KARACAN, İ. (1984). *Terörizm: Kavram ve Yapısı*, Uluslararası Terörizm ve Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı Sempozyumu. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayını.

KARATAŞ, H., Sevindik, A. (2003). *Polis Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Nüans Yayınları.

KURUBAŞ, E. (2004). *Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye.* Ankara: Nobel Yayınevi.

KURT, M. (2009). 1980 Sonrası T.C. Hükümetlerinin Programlarında İç Güvenlik ve Terörün Yeri, Yayınlanmamış YL Tezi, *Polis Akademisi*, Ankara.

KÜÇÜKALI, A., BALIKÇILAR, M. (2019). Hendek Terörü Olaylarının Nusaybin'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Etkisi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi,* 8(22), 355-356.

LIOTTA, P. H., LLOYD, R. M. (2005). The Strategy and Force Planning Framework. *Naval War College Review*, 58(2), 120-137.

MANN, M. (2011). Çev.: Semih Türkoğlu, *Devletler, Savaş ve Kapitalizm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

ÖCALAN, A. (1993). *Kürdistan Devriminin Yolu: Manifesto*. Cologne: Weşanên Serxwebûn.

ÖCALAN, A. (2015). *Bir Halkı Savunmak.* İstanbul: Amara Yayınları.

ÖRGÜN, F. (2002). 11 Eylül Küreselleşen Terör ve Medya. *Hatay Polis Dergisi*, 5(5).

ÖZCAN, N. A. (1999). *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*. Ankara: Asam Yayıncılık

ÖZDAĞ, Ü., ÖZTÜRK, M. (2000). *Terörizm İncelemeleri.* Ankara: Asam Yayınları.

ÖZTÜRK, S., ÇELIK, K. (2009). Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(2).

ÜLGEN, H., MIRZE, S.K. (2004). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. İstanbul: Literatür Yayınları.

PAZARCI, H. (2015). *Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları.* Ankara: Turhan Kitabevi.

TMK, (1991). 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 12.04.1991 Tarihli Resmî Gazetenin Mükerrer Sayısından alındı.

YAVUZ, C. (2015). Strateji ve Güç Kullanma. Ü. Özdağ, *Milli Güvenlik Teorisi* (s. 103-150) Ankara: Kripto Basım Yayım.

BÖLÜM 3: DİN VE TERÖR

BATI VE KÜRESEL GÜCÜN İSLAMOFOBİ ÜZERİNDEN DİN VE TERÖR BİRLİKTELİĞİNİ MEŞRULAŞTIRMA ÇABASI VE MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA TERÖR PARADOKSU*

Gültekin EROĞLU[1]

Özet

Terör ve teröre ilişkin gerek içten gelen kaygılar gerekse dışarıdan pompalanan korku unsurları özellikle son yirmi yıldır Batı'nın yahut daha geniş bir ifadeyle Küresel Güç'ün özellikle kitle iletişim araçları ve yeni medya aracılığıyla Müslüman ülkeler ve toplumlara yönelik terörist damgalaması gittikçe yaygınlaşmaktadır. Dünyanın birçok yerinde görülen terör eylemleri, savaşların bitmediğini ancak terör üzerinden devam ettirildiğini belirten Huntington ve Wallerstein gibi teorisyenlerin tezlerini doğrular niteliktedir. Temeli medeniyetler ve dinler arası çatışma olan ve öteki'lik üzerinden işleyen mücadelede terör kavramı ve terörizm Batı ve yandaşlarının hem içe hem de dışa empoze ettiği yeni korku aracıdır. 11 Eylül 2001'de ABD'deki Dünya Ticaret Merkezine yapılan trajik saldırıyla alevlendirilen İslamofobi, 7 Temmuz 2005'te Londra Metrosu, IŞİD'in üstlendiği Brüksel'deki metro istasyonu ve kentin en büyük havaalanında gerçekleştirilen bombalı saldırlar ile canlı tutulmaya çalışılmıştır. İşin asıl trajik ve bir o kadar ilginç yanı ise terör eylemleriyle bağdaştırılan terör gruplarının kendi ülkelerinde Müslümanlara karşı saldırılar da yapıyor olmalarıdır. Bu grupların silah, mühimmat ve lojistiklerinde Batı ve Küresel Güç aktörleri ülke ve devletlerine ait araç-gereçlerin oluşu da ayrı bir soru(n)dur.

Bu çalışma, Batı dünyası ve yandaşlarının kitle iletişim araçları, internet, dijital aygıtlar ve yeni medya üzerinden terör söylemlerini siyasi malzeme ve baskı aracı olarak kullanıp hâkimiyet kurma ve zihniyet oluşturma çabalarını açıklamak ve bu konuda İslam dünyasına yönelik bir iç kritik yapmak üzerine hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Korku, Din, Küresel Güç, İslamofobi.

* Bu çalışmanın bazı içerik ve alt başlıkları, yazarın daha önceden yayımlanan Korku Sosyolojisi (ed. Yelda Sevim) içindeki "Din ve Korku" (Ağustos, 2021) başlıklı kitap bölümünden alıntılanmıştır.

[1] Dr., İnönü Üniversitesi, ORCID 0000-0002-5053-5076, gultekin.eroglu@inonu.edu.tr

THE EFFORT OF THE WEST AND GLOBAL POWER TO LEGITIMATE THE COEXISTENCE OF RELIGION AND TERROR THROUGH ISLAMOPHOBIA AND THE PARADOX OF TERROR IN MUSLIM SOCIETIES

Abstract

Especially in the last two decades, terrorism and both internal concerns and fear elements pumped from outside, the Western or the Global Power's terrorist stigma towards Muslim countries and societies, through mass media and new media, has become more and more widespread. The terrorist acts seen in many parts of the world confirm the thesis of theorists such as Huntington and Wallerstein, who state that wars are not over but are continued through terror. The concept of terrorism and terrorism in the struggle, which is based on the conflict between civilizations and religions and operates through the other, is the new fear tool that the West and its supporters impose both internally and externally. Islamophobia, which was exacerbated by the tragic attack on the World Trade Center in the USA on September 11, 2001, was tried to be kept alive with the bomb attacks carried out on the London Underground on July 7, 2005, the subway station in Brussels claimed by ISIS, and the city's largest airport. The really tragic and interesting aspect of the matter is that terrorist groups associated with terrorist acts are also carrying out attacks against Muslims in their own countries. The existence of tools and equipment belonging to the countries and states of Western and Global Power actors in the weapons, ammunition and logistics of these groups is another problem.

This study has been prepared to explain the efforts of the Western world and its supporters to dominate and create a mentality by using the discourses of terror through mass media, internet, digital devices and new media as a political material and a tool of pressure, and to make an internal critique of the Islamic world in this regard.

Keywords: Terror, Fear, Religion, Global Power, Islamophobia.

1. GİRİŞ

Medeniyetlerarası din kaynaklı çatışmalar tarihte oldukça eskidir. Özellikle Hristiyanlar ve Müslümanlar arasındaki karşılaşmaların eski bir geçmişi vardır. 21.yüzyıla gelindiğinde ise mücadele farklı mecralara ve boyutlara kaymıştır. İkinci dünya savaşı sonrasında kendi iç çatışmalarını tamamlayıp bir kenara bırakan Batılı ülkeler 2000'li yılların başlarında rotayı tekrar Müslüman ülkelere yöneltmişlerdir. Ancak bu kez farklı stratejilerle düşmanlık gösterilmeye ve mücadele edilmeye başlanmıştır. Mücadeledeki temel strateji, terörizm ve terör örgütleri üzerinden savaşların başlatılmasıdır. 11 Eylül 2001 hadisesi bu stratejinin ABD ve Batılı ülkelerce hayata geçirildiği bir tarih olmuştur.

11 Eylül ve sonrasında benzeri feci olayların tekrarlanması bir yandan Müslümanların terör bataklığına çekilmesine ve gömülmesine neden olurken bir yanıyla da İslamofobiye yeni boyutlar kazandırmıştır. Batı ve Küresel güçlerin geliştirdiği stratejiyle Müslümanlar iki ucu da çıkmazlarla dolu olan problemle karşı karşıya kalmışlardır. Öncelikle, dinsel ayrımcılığı ve korkuyu simgeleyen İslamofobi, terör eylemleriyle bu tarihten sonra batı insanının düşünsel ve duyuşsal dünyasındaki "ötekiler", "biz ve onlar" şeklinde ayrımcılığı ve ön yargıyı aşarak korku ve güven problemiyle pekiştirilip hastalıklı bir hale gelmiş veya getirilmiştir. Sonrasında, Müslümanlar üzerinden İslam'a yönelip şiddetin kaynağının Müslümanlardan değil, dinin kendisinden, yani Kur'an'dan kaynaklandığını açık bir dille ifade ederek küresel kamuoyunda açık ve net bir din düşmanlığı yapılmaya çalışılmıştır.

Dünyanın iktisadi, siyasi ve sosyal hayatına yön vericilik rolünü İkinci Dünya savaşı sonrasında Avrupa'dan devralıp eline geçirmiş bulunan ABD ve bu rolü tamamıyla kaybetmemek için onunla birlikte yürüyen Batı, İslamofobi ile yeni bir dünya düzeni hedeflemektedir. Bu yeni düzenin senaryo konusu ise "Batı uygarlığını tehdit eden Müslümanlar" dır. Soğuk Savaş dönemi koşullarından dolayı arka plana itilen tarihsel İslam düşmanlığı, İslamofobi olarak yeniden piyasaya sürülmüş ve yakın dönemin en önemli küresel sorunlarından biri olarak yeniden doğmuştur. Bu senaryoda, İslamofobi üzerinden yürütülen oyunun hızla yayılması ve küresel nitelik kazanması gerekmektedir. Dolayısıyla İslamofobinin yaygınlaştırıcı çeşitli bazı aktörlere/araçlara ihtiyacı vardır. En önemli aktarıcı ve yaygınlaştırıcı araçlar ise siyaset ve politikacılar, medya, internet, resimler, fotoğraflar, karikatürler ve filmler gibi görsel ve işitsel sanatlar ile çeşitli entellektüel çabalar olmuştur.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Terör ve Terörizm

Terör, kısaca, insanları korkutma ve tehdit etme amacıyla şiddet kullanma şeklinde tanımlanabilir. Kavram ilk defa Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan Jakoben "Terör Egemenliği"ni ifade etmek için kullanılmıştır (Golder & Williams, 2004: 272). Korkutma, tehdit ve yıldırma manalarını içinde bulunduran terör, bireylerin ruhsal ve toplumsal sağlığını bozmakta; korku, endişe ve kaygıya neden olmaktadır. Terörün ruhsal ve toplumsal etkilerinin yanı sıra siyasal ve ekonomik sistemleri de olumsuz etkilediği bilinmektedir. Birçok siyasal ve ekonomik sistem terör nedeniyle çöküş yaşamaktadır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi terörü; yürürlükte bulunan anlaşamaya binaen suç olarak kabul edilen ve belli insanlarda, toplulukta veya genel olarak vatandaşlarda korku oluşturmak kaydıyla halkı tehdit etmek, bir hükümeti veya uluslararası bir örgütü bir şeyi yapmaya ya da yapmamaya zorlamak amacıyla sivil halka yönelik olanlar da dahil olmak üzere katletmek veya yargılamak maksadıyla yaşanan olaylar ve rehin alma eylemleri şeklinde tanımlamaktadır (Çaycı, 2006: 66; Sarı, 2021: 13).

Terörizm, köken olarak terör kavramıyla aynı yapıya sahip olsa da işlev bakımından birbirinden ayrılmakta ve de farklılaşmaktadırlar. Terör kavramı genel anlamda uzun süre devam eden korku, tehdit ve dehşet durumlarını açıklamak için kullanılırken; terörizm kavramı ise yaşanan korku ve dehşet durumlarının meydana gelmesini, oluşmasını hedefleyen stratejiyi ifade etmektedir (Sarı, 2021: 135). Terörizm, kişiyi ve içinde bulunduğu topluluğu hiç beklemediği bir anda korku ve dehşete düşürme stratejisi olan terör eylemlerinin bir arka plan kısmında sürekli bir biçimde uygulanmasıdır ve bu nedenle tüm terör faaliyetlerini ve eylemlerini tanımlayan genel bir kavramdır (Zafer, 1999: 4). Terörizmde amaç, belirlenen hedeflere ulaşmak için şiddet uygulama ve şiddet uygulama tehdidinde bulunmak suretiyle insanların can, mal ve yaşam alanlarını hedef alarak fiziksel zararla birlikte daha çok bir korku algısı yaratarak olumsuz psikolojik etkiler oluşturmaktır (Laqueur, 2002: 97).

1.2. İslamofobi

Kökeni din karşıtlığına dayanan ve diğer pek çok etmenin de rol oynadığı din temelli bir korku unsuru ise İslamofobidir. "İslam" ve "phobos" kavramlarının birleşiminden oluşan bu terim kısaca, Müslümanlara ve İslam'a karşı önyargısal yaklaşımı ve ırkçı bakışı ifade eder (Bloul, 2008: 10). Bu kavram Türkçede "İslam karşıtlığı" olarak çevrilmektedir, ancak bu basitçe bir din (İslam) karşıtlığı değildir. Amerikalı İslam araştırmaları uzmanı Esposito, *"Kanaatimce temel anlamda İslamofobi, Müslümanların din hürriyetini, sivil özgürlüklerini ve insan haklarını ihlal eden ve sıklıkla da ayırımcılığa, ön yargılara ve nefret suçlarına ya yol açan ya da bunların oluşmasını tahrik eden söz ve eylemlerdir"* (Yapıcı ve Yapıcı, 2017: 11) diyerek aslında İslamfobinin basit anlamda sadece bir din karşıtlığı olmadığını ortaya koymaktadır.

İslamofobi, esasında, eski bir korku için üretilen yeni bir kavramdır. İslam'ın tezahür edip yayılmaya başladığı yıllardan bu yana devam eden haçlı seferleri, savaşlar ve soykırımlar ile kendini gösteren dinî hoşgörüsüzlüğün bir biçimidir. İslam'ın kısa bir zamanda yayılışı ve ilerleyişi diğer dinler ve inançlar tarafından tehdit olarak algılanmış ve dünya için bir problem olarak görülmüştür (Iqbal, 2010: 575).

2. DİN, KORKU VE TERÖR İLİŞKİSİ

Psikoloji ve din psikolojisi alanı uzmanları bireysel açıdan din ve korku ilişkisini genel hatlarıyla; a-dinî ve kutsal nesnelere yönelik korku ve b-dinin kendisinden yani, inanç sisteminden kaynaklı korku şeklinde iki temel bölümde incelerler (Duran, 2018; Karslı, 2013). Bunlar din kaynaklı bireysel korkulardır. Ancak bu korkular zaman zaman dış kaynaklı etkenlerle hem daha komplike hale gelerek/getirilerek bireyler üzerindeki etkinlik derecesi artmakta hem de bireysel olmaktan öteye geçerek genel toplumsal korkular niteliğine bürünmektedir. Bu etkenlerden biri ise konumuzun temel kavramlarından biri olan dinle ilişkilendirilmiş terör korkusudur. Bu türden korku kimi zaman çeşitli topluluk, mahrumiyet mezhepleri ve inanç sistemlerinin kendi bireylerine saldıkları doğal korkular iken; kimi zaman da dış güçler tarafından üretilen yapay ama bir şekilde dinle ilişkilendirilerek doğallaştırılmaya çalışılan korkulardır.

Sebep, amaç ve yöntemleri bakımından din ve terör kavramlarının aslında aynı merkezde ve bir arada olmaları mümkün değildir. Genel olarak düşünüldüğünde dinler, toplumsal hayatı dikkate alan ve insani ilişkilerde bir otorite görevi yaparak kurallar koyup huzurlu yaşamaya ve sosyal düzeni tesis etmeye yönelik katkı sağlamayı amaç edinirken; terör tehdit etmek, korku salmak, yıldırmak gibi huzur ve barışı bozacak davranışlarla amacına ulaşmaya çalışır. Bu bakımından din ve terörün mantıken birbirini dışlaması gereken iki olgu olduklarını vurgulamak gerekir (Aydemir, 2012: 801).

Din ve terörün birlikteliği terörün beslendiği sosyal şartlar, ideolojik altyapı, terörist eylemlere yatkın ve eğilimli kişilerin/kesimlerin varlığı, ekonomik, politik ve medyatik malzeme olarak kullanılabilmesi ve inançlar arası çatışmanın ötekileştirme mantığı gibi birçok faktörün bir araya gelmesiyle mümkün gözükmektedir. Aslında hiçbir din zorda kalmadıkça, gerekli olmadıkça, tehdit edilmedikçe, kan dökmeyi ve insan öldürmeyi inanları için uygun görmemiş; hatta yasaklamıştır. Dolayısıyla din ve terör ilişkisi dinlerin kendisinden ziyade müntesiplerinin inanç ve tutumları, fikir ve görüşleri, bakış açısı ve yorumlamaları ekseninde şekillenmiştir. Terör, korku ve kaygı yaratıcı bir olgudur. Her terör unsurlarında olduğu gibi, din kaynaklı terör eylemleri ve inanç teröristleri de toplumlara korku salmaktadır (Eroğlu, 2021: 281).

3. DİNLERDE ŞİDDET VE SAVAŞ UNSURLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Her dinin kutsal metinlerinde "barış, esenlik, sevmek, yaşatmak, korumak" gibi barış ve huzuru tesis edici öğüt ve emirlerin yanı sıra "savaş ve şiddete" referans olarak kullanılan bazı pasajlara rastlamakta mümkündür.

Dünya genelinde üç büyük din olarak bilinen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da barış ve huzura dikkat çeken, önem veren çok sayıda ayetler ve bu ayetleri tatbik etmek konusunda Peygamberler öncülüğünde deklere edilmiş güzel sözler varken; savaş ve şiddete yönlendiren sözler din mensuplarının her ne hikmetse daha çok ilgisini çekmiş, yönetim ve yaşam stratejileri bunun üzerine bina edilmiştir. Örneğin, "seçilmiş millet" ve "vaat edilmiş toprak" inancı Yahudileri bu inanç uğruna şiddete yöneltmektedir. Tevrat, "Tanrı'nın İsrailoğulları'na vaat ettiği kutsal topraklarda yaşayan yedi halkı bozguna uğratıp tümünü yok etmelerini" (Yasanın Tekrarı, 7: 1-3), "erkekleri kılıçtan geçirmelerini ve kadınları, çocukları, hayvanları ve kentteki her şeyi yağmalayabileceklerini" (Yasanın Tekrarı, 20:13-17) söylemiştir.

Teorik anlamda barış ve sevgi dini olan Hıristiyanlıkta da benzer durumla karşılarız. İncillerde İsa'nın "Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Barış değil kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben, oğulla babasının, kızla annesinin, gelinle kaynanasının arasına ayrılık sokmaya geldim. Canını kurtaran onu yitirecek. Canını benim uğruma yitiren onu kurtaracaktır" (Matta, 10:34-35; Luka, 12:51-53). "Kılıcı olmayan abasını satıp bir kılıç alsın" (Luka, 22:36-38) dediği yazmaktadır.

İslam'da ise savaş ayetleri olmasına karşın şiddeti destekleyici metinler Kur'an'da yer almaz. Örneğin;

> *"Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda sizde savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah, aşırı gidenleri (haddi aşanları) sevmez"* (Bakara, 2: 190).
>
> *"Onları nerede yakalarsanız öldürün. Sizi çıkardıkları yerden (Mekke'den) sizde onları çıkarın. Zulüm ve baskı adam öldürmekten daha ağırdır. Yalnız, Mescid-i Haram yanında onlar sizle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın. Sizinle savaşırlarsa siz de onlarla savaşın. Kâfirlerin cezası böyledir"* (Bakara, 2: 191).
>
> *"Haram ay, haram aya karşılıktır. Hürmetler (saygı gösterilmesi gereken şeyler) kısas kuralına tabidir. O halde kim size saldırırsa, size saldırdığı gibi siz de ona saldırın, fakat aşırı gitmeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki Allah kendine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir"* (Bakara, 2: 194).
>
> *"Savaş, hoşunuza gitmediği halde size farz kılındı. Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz"* (Bakara, 2: 216).

Yukarıdaki ayetlerden de anlaşılacağı üzere, savaş zorunlu olmadıkça gerekli görülmemiştir. Savaşın gerekli görüldüğü haller ise savaş açmış olana karşıdır ve yapılana

karşılık aynı derecede karşılık vermek vardır. Bunun ötesinde şiddete ve aşırılığa kaçmak yasaklanmıştır. Savaşı zorunluluk hali dışında öğütlemeyen Kur'an'ın diğer metinlerinde ve Hz. Peygamber'in sözlerinde barış, huzur ve hangi din ve inanç mensubu olursa olsun (huzursuzluk çıkaranlar, cana-mala-ırza kastedenler, aşırılıktan ve savaşmaktan yana olanlar hariç) insana saygıyı öğütleyen pasajlar ise daha çok yer almıştır. Örneğin;

> *"Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır" (Nisâ, 4: 93).*
>
> *"İsrailoğullarına (Kitap'ta) şunu yazdık: Kim, bir cana kıymayan veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayan bir kimseyi öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir kimsenin yaşamasına sebep olursa, bütün insanları yaşatmış gibi olur. Andolsun ki, onlara resullerimiz apaçık deliller getirdiler. Ama onlardan birçoğu bundan sonra da yeryüzünde aşırı gitmektedir" (Mâide, 5: 32).*
>
> *"Allah sizi, din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan men etmez. Çünkü Allah adaletli davrananları sever" (Mümtehine, 60: 8).*
>
> *"Şüphesiz ki, sizin kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz, şeref ve haysiyetiniz, şu gününüzün, şu beldenizin ve şu ayınızın haram olduğu gibi, birbirinize haram kılınmıştır. Rabbinize kavuşacaksınız ve o size amellerinizi soracak. Sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kâfirlere dönmeyiniz. Dikkat ediniz! Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırsın. Umulur ki, sözlerim kendilerine ulaştırılan bazı kimseler, sözümü işiten bazı kimselerden daha iyi anlayıp koruyabilirler" (Buhârî, Hac: 132).*

Hal böyle iken; Kur'ân ve Hz. Peygamberden nakledilen bazı ayet ve rivayetlerin bağlamsız ve literal şekliyle aktarılarak İslam'ın başka din mensuplarına inanç hürriyeti tanımayan ve şiddeti besleyen bir din olarak takdim edildiğini belirten Arslan (2019: 25) günümüzde İslam adına şiddeti bir yöntem olarak seçenlerin yaptıklarının da bundan ibaret olduğunu söylemektedir.

İslam'ı şiddet ve savaşı öğütleyen din olarak empoze etmeye çalışan batı Hristiyan dünyasının aslında tarihi karnesine bakıldığında pekte masum olmadığı anlaşılmaktadır. Şöyle ki, Avrupa toplumlarının İslam'ı öteki ve tehdit olarak görmeye başlaması, bu dinin ortaya çıkıp yayılmaya başlamasından sonra Hristiyanlara ait toprakların fethi ile başlamıştır. Kudüs'ün fethi ve Müslümanların İspanya'ya yerleşerek Endülüs Emevi Devleti'ni kurmaları Haçlı seferlerinin başlatılmasının dini sebepleri arasında yer alır. Müslümanların şeytanın uşakları ve Tanrı düşmanları olduğu fetvasını vererek yapılacak savaşın kutsal olduğunu söyleyen Papa II. Urbanus, 1096 yılında I. Haçlı Seferi'ni başlatmıştır (Esposito, 2002: 88). Bu tarihten başlayarak 1272'ye kadar devam toplam 9 haçlı seferi düzenlenmiştir (URL-1). Müslümanlara karşı gösterilen tepki ve şiddet içerikli Haçlı seferleri ile Katı dincilik anlayışını dindirememiş olan Katolik Hristiyanlık bu kez kendi içine yönelerek acı, ıstırap ve vahşetle dolu bir döneme daha imza atmıştır. Bu vahşet dolu sürecin ve uygulamanın kurumsallaşmış adı ise Engizisyon'dur. Hıristiyanlık inancına karşı gelmek dışında büyücülük, kutsala küfür, farklı dinlere katılma ve kripto dindarlık yasaklanmış; bunlarla suçlananlar için engizisyonlar oluşturulmuştur. Din ve kiliseden çıkarılma (Aforoz), devlet işlerinden men, çeşitli işkenceler, mallarını müsadere, hapis cezası, ateşte yakma gibi cezalar uygulanmıştır (Esgin, 2012: 92).

Tarihin sayfalarına gizlenmiş gibi görünen katı Hristiyanlık yorumu bugün bile devam etmektedir. Dünyanın sonuna doğru (Kıyamet alametleri) geleceğine inanılan kurtarıcı Mesih inancı birçok saldırı ve savaşın dinsel kaynağıdır. Bilhassa bazı Hıristiyan guruplar, İsa'nın

gelişinden önce çıkacağına inandıkları savaşları teşvik etmekte ve İsa'nın gelişine dünyayı hazırlamak için savaş ve çatışmaları desteklemektedirler (Arslan, 2019: 25).

Yahudilerin savaş ve şiddet içerikli yaklaşımlarında da benzer şeyler görülmektedir. İkinci Dünya savaşı sonrasında baş aktörlüğünde İngiltere'nin rol aydığı batılı devletlerin stratejik planlarıyla Filistin topraklarının işgali ve İsrail devletinin kurulması ile başlayan süreçte coğrafyanın yerel sakinleri ve sahipleri olan Filistinli Müslümanlara ardı arkası kesilmek bilmeyen ve neredeyse her yıl gerçekleştirilen tecrit, yurttan çıkarılma, alıkoyma, uzun süreli mahkûmiyet ve kasten adam öldürme suç ve fillerinin işlendiği bilinmektedir. Oysa bugün dünya üzerinde Müslüman ülke ve devletlerin herhangi birinin Hristiyan ve Yahudi topluluk ve ülkelere karşı ister terörü kullanarak veya isterse doğrudan savaş açmak suretiyle veya zulmetmek maksadıyla saldırıp işgal ekmek gibi girişim ve eylemleri yoktur.

4. İSLAMOFOBİ ÜZERİNDEN DİN VE TERÖRÜ MEŞRULAŞTIRMA ARAÇLARI

İslamofobi, Haclı seferlerine kadar giden tarihsel bir kökene sahip olsa da aslında Başta ABD olmak üzere batılı ülkeler, lobiler, zengin aileler, medya ve akademia olmak üzere çok yönlü taraflarının olduğu, özellikle 20.yy'ın sonlarından itibaren terör örgütleri eliyle yeniden aktif hale getirilmiş ve küresel güç aktörlerinin Müslüman bireyler, devletler ve ülkeler için kullandıkları korku ve tehdit aygıtı haline gelmiştir. Nerede bir terör olayı varsa bu, İslamofobi ve İslami terör örgütleriyle ilintilemeye çalışılmıştır. İslam özelinde din ve terörizmin bağdaştırıldığı ve neredeyse tüm alanlarda işlenmeye çalışıldığı bir dönem örneği daha önce görülmemiştir. İslam ve terör ilişkisi günümüz açısından tarihin eski dönemlerinde yaşananlarından daha komplike hale gelmiştir. Peki, İslamofobi üzerinden din ve terörü meşrulaştırma aktörleri ya da araçları nelerdir? Bu sorunun cevabı olarak en belirgin kullanılan araçlardan bir kaçına değinilecektir. Bunlar; siyaset, medya ve internet, görsel ve işitsel sanatlar ve terör eylemleridir.

4.1. Siyaset ve Politik Söylemler

İslam ve terörizm ilişkisi Batıda, ABD'nin 1970'lerdeki siyasi aktiviteleriyle başladığı söylenebilir. ABD hükümetlerinin iç ve dış politikada izlediği yöntemler madalyonun iki ayrı yüzü gibidir. Bir yandan din (İslam) ve terörizm bir arada işlenirken diğer yandan İslam'ın terör dini ve Müslümanların ise terörist olmadıkları demeçleri yer alır. Şöyle ki;

1972'de Münih Olimpiyatlarında bir grup Filistinlinin rehin aldığı 11 İsrail sporcuyla ilgili kriz sonrası Nixon yönetimi Siyonist güçler ve İsrail'in baskısıyla Amerika'daki Arap kökenli Müslümanlara karşı bir dizi yaptırımlar ve vize sınırlandırmaları getirmiş, İsrail yanlısı bir politika benimsenerek Filistinli Müslümanların atakları "İslami terörizm" olarak tanımlanmıştır. 1980'lerde Reagen yönetiminin dış politikasında da terörizm vardır. Libya, terör eylemlerinde bulunduğu gerekçesiyle bombalanmıştır. 1990'larda ise ABD'nin terörizmle mücadele ve savaş siyaseti Irak'a ve Saddam Hüseyin'e doğru çevrilmiştir (Akram ve Jhonson 2002; Okumuş, 2017). 11 Eylül 2001 olayının ise ABD'nin iç ve dış politikasında önemli bazı değişikliklere gidilmesinde belirleyici rol oynadığını belirten Okmuş (2017: 42), ABD'nin İslami terörizmi sorumlu tutarak gerek Amerika'da ve gerekse Amerika dışındaki Müslümanlara karşı kuşku, baskı ve şiddette dayalı bir politika geliştirdiğini söyler.

Bu siyasi aktivitelere rağmen ABD hükümetlerinin ve resmi yetkililerinin İslam'ın terörizm ile bağdaştırılamayacağına dair deklerasyonları da (Pipes & Stillman, 2017) dikkat çekicidir:

B. Clinton: *"Batı ile İslam arasındaki kaçınılmaz bir çatışmaya inanmak çok yanlış."*

H. Clinton: *"İslam'ın evrensel değerleri, aileyi ve toplumu sevmesi, karşılıklı saygı, eğitim ve herkesin en derin özlemi olan barış içinde yaşamak için ... Halkı ve Amerika'yı bir ulus olarak güçlendirecek değerler."*

K. Albright: *"Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı yorumcuların iddia ettiği gibi İslam'la çatışma gibi bir konumu yoktur."*

S. R. Berger: *"Medeniyetler arasında bir çatışma yoktur."*

G.W. Bush: *"Teröristler, Müslüman âlim ve din adamlarının büyük çoğunluğunun reddettiği saçma, aşırılık içeren İslamcı şeklini (yorumu) uyguluyor; bu uygulama ise, İslam'ın barışçıl öğretilerini saptıran saçma bir hareket... İslam'ın öğretileri iyi ve barışseverdir; oysaki onlar, Allah adına kötülük ederler, Allah'ın adını alçaltmaktadırlar... Teröristler kendi inançlarına karşı ihanet içindedirler, İslam'ın kendisine de zarar veriyorlar."*

B. Riedel: *"Pentagon, yakın bir zamanda İslam ve Batı arasında bir medeniyetler çatışması yönündeki argümanı reddetmektedir."*

Görüldüğü üzere 1990'lar ve 2000'li yılların başlarında ABD siyasetinde İslam ve terörizm ilişkisinin olamayacağına dair yumuşak geçişli açıklamalar mevcuttur. Ancak bu durumun uzun süre devam etmediği Obama ve Trump yönetimlerinde anlaşılmaktadır. Esposito (URL-2), Başkan Obama'nın *"Amerikan düşünme biçimine uygun olarak, terörizme karşı sert davranmayı, güvenlik sağlamayı ve büyük saldırılara izin vermeyeceği vaadiyle seçildiği"*ni belirtir. Aslında çoğu ABD başkanın bu amaçlarla yönetime geldiği bilinir.

Avrupa kıtası ülkelerinin nerdeyse tamamına yakını da benzer şekilde İslamofobiyi siyasi açıklamalarda deklere etmektedirler. Özellikle ulusalcı ve popülist partiler açısından Müslümanları hedefe koymak ve İslam karşıtı bir söylem üzerinden kendi seçim kampanyalarını kurgulamak oy bakımından ciddi ve kolay getirisi olan bir yöntem olmuştur (Samur, 2016: 310). 2008 ve sonrasında Avrupa'yı etkisi altına alan ekonomik krizle birlikte terör olaylarının kattığı tedirginlik Avrupalı politikacıların söylemlerine de yansımıştır. Yaşanabilir Hollanda Partisi, Hollanda Özgürlük Partisi, Danimarka Halk Partisi, İsveç Demokratları Partisi gibi sağcı-popülist partilerin yanı sıra Almanya'dan Angela Merkel gibi merkezdeki politikacıların diline Müslüman göçmenler ve İslamofobi düşmüştür (Samur, 2016: 311; Fekete, 2010: 64).

4.2. Medya ve İnternet

İslamofobi üzerinden İslami terörizmi meşrulaştırmanın en kolay, en hızlı ve en etkili yolu ise medya ve internetin kullanımıdır. Medyanın en belirgin etkisi, tüm medya araçları (radyo, televizyon, gazete vd.) yoluyla dünya çapında geniş kitlelere ulaşmak ve bu konu da asıllı asılsız, doğru yanlış, yanlı yansız her türden bilgiyi paylaşarak İslamobifik etkiyi yaymaktır.

11 Eylül 2001'deki Dünya Ticaret Merkezine yapılan uçak saldırıları İslam'a ve Müslümanlara bakışı etkilemiş, "İslam terörü", "İslami terör", "Müslüman terörist" gibi sıfat ve benzetmelerle İslamofobiye küresel bir boyut kazandırmak amacıyla ABD'den dünyaya medya ve internet yoluyla servis edilmeye çalışılmıştır.

11 Eylül olayı, İslam'a ve Müslümanlara karşı Avrupa kıtasında da benzer hava yaratmıştır. Avrupa kıtası ülkelerinde 2001 yılı öncesinde çoğunlukla Avrupa'nın demokratik ve düşünce özgürlüğüne dayalı değerleri ya da seküler değerleri üzerinden bir İslamofobinin yaygınlık kazanması söz konusu iken; 2000'li yıllarda sorun hemen hemen tamamıyla terör ve güvenlik meselesi üzerinden üretilmiş, hatta öne çıkartılmıştır. Müslümanlara bakışın odağına güvenlik eksenli endişeleri yerleştirmek, onlara yönelik korku ve olumsuz duyguların daha da

artmasına neden olmuştur (Samur, 2016: 308). 11 Eylül olayı sonrasında ve Avrupa'nın çeşitli yerlerinde gerçekleştirilen bombalı saldırılar sonucunda Batı, İslam'a ve Müslümanlara karşı kendi zihniyet dünyasını ve tutumunu açık ve irrite bir dille ifade etmeye başlamıştır. Korkuların ve sorunların dinden (İslam'dan) kaynaklandığını ileri süren eleştiriler, hatta nefret söylemi sayılabilecek açıklamalar veya sürdürülen bir savaş varsa bunun terörle değil de İslam'la ve Müslümanlarla olduğunu algılara yerleştiren çabalar hemen bütün ülkelerde sıklıkla ortaya dökülür olmuştur (Allen, 2006'dan akt. Samur, 2016: 308).

İslamofobiyi yaygınlaştırmadaki bir diğer araç ise internettir. İnternet ya da dijital dünya bugün medya kadar etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, sanal dünyalar, sosyal paylaşım platformları, ses ve görüntü içerikli oyun ve video paylaşımları internet vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Son yıllarda gittikçe artan internet kullanımı bir yandan İslamofobik söylemlerin ve içerik paylaşımlarının hızla yayılmasını sağlarken diğer yandan İslam karşıtı terörün mesajlarını kitlelere yayması noktasında sanal bir toplanma alanını mümkün kılmaktadır. Çünkü Avrupa ülkelerinde ırkçılık suçlarının artışına mukabil, ırkçıların da ırkçılık suçlarından bir kaçış alanı olarak, kimliksizliğin ve anonimliğin gölgesinde suç işlemenin konforunu sanal evrende keşfetmelerine, en marjinal ve terörize fikirlerinin bu alanlarda yeşermesini sağlamıştır.

Anti-İslamist gruplar fikir ve eylemlerini facebook, twitter, telegram, watsapp, youtube gibi mecralardan çok büyük kitlelere duyurmakta ve birer propaganda aygıtı olarak kullanmaktadırlar. Örneğin, Avrupa'da tanınmış Pegida ve Sian gibi anti-islamist örgütler devlet yasağı ve tutuklamaları engelleyecek bir atlatma yönteminin çevrimiçi alanda mümkün olması nedeniyle sokak eylemlerini seyrelterek çevrimiçi dünyaya yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla siber evrenin denetlenemezliğinden faydalanmak suretiyle çeşitli grupların da iştirakiyle sosyal medyadaki propaganda havuzu giderek büyütülmüştür. Ayrıca internetin sınırları aşan ağları, fikirlerin ve propaganda konularının yerel değil global düzeyde bir çok farklı ülkeden insanın katılımını ve desteğini mümkün kılmıştır (Gelici, 2021: 539).

İslamofobik nefreti motive eden aygıtlardan biri de dijital oyunlardır. İnternette çevrimiçi olarak oynanan çok sayıda Müslüman katliamı ve Müslüman teröristlere karşı askeri operasyon içerikli oyunlara rastlanmaktadır. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın yapmış olduğu bir araştırmada (URL-3) Call Of Duty 2, Call Of Duty Black Ops 2, Call Of Duty Modern Warfare 2, Resident Evil 4, Resident Evil 5, Bomb Gazze, Ayo Dance, Command Conquer Generals Zero Hour, Clive Barkers Undying, Counter Strike, Devil May Cry 3, Dante's Awakening, Guitar Hero 3, Little Big Planet 3, Minarett Attack, Muslim Massacre, Serious Sam, Tekken Tag TournamentZack & Wiki gibi oyunların tehlikeli ve İslam karşıtlığı ile dini ayrımcılığın empoze dildiği oyun türlerinden olduğu belirtilmiştir.

4.3. Görsel Sanatlar ve Sinema

Hem İslamofobik korkuları yansıtmak hem de İslam karşıtlığını göstermek maksadıyla yararlanılan araçlardan biri de resim, karikatür, fotoğraf ve film endüstrisi olan sinemadır. Görsel sanatlar acı, sevgi, nefret gibi duygu ve hislerin, fikir ve düşüncelerin, hayallerin ve hatta ütopyanın resmedildiği, çizildiği ve senaryolaştırılarak filme aktarıldığı mecralardır. Tabi bunlar yapılırken hayalden gerçeğe, teoriden pratiğe gidildiği gibi gerçeği var olduğundan saptırmak, insanların zihinsel ve tinsel dünyalarını etkileme gayreti de vardır. Günümüzde bu gayret ve çabaya İslam ve terörizm üzerinden İslam karşıtı faaliyetlerde özellikle son yıllarda sıkça rastlanır olmuştur.

İslamofobinin, ant-İslamizmin ve İslam ve terörizmin sıkça işlendiği ve medya yoluyla aktarıldığı medya yöntemlerinden biri de karikatürlerdir. Avrupa'nın popüler mizah dergilerinden olan Charlie Hebdo ile Danimarka gazetesi Jullyland Poste'da yayımlanan Hz. Muhammed'e atfedilen karikatürler, İslamofobi'yi ve anti-İslamizmi bir kez daha gündeme

getirmiştir. Müslümanlar adı geçen yayınlarda çoğunlukla olumsuz imgelerle yer almakta ve bunların büyük bir çoğunluğunun alay unsuru kullanılarak mizah yoluyla yapıldığı görülmektedir. Dahası, söz konusu karikatürlere Müslümanların tepki gösterip protesto yürüyüşleri düzenlemeleri Batı medyası tarafından eleştirilerek, Müslümanların mizaha ve farklı düşüncelere tahammülü olmadığı, Batı'nın özgürlükler diyarı iken Müslümanların ise hem tutucu hem de geri kalmışlığı vurgulanarak mevcut mit pekiştirilmiştir (Akıner ve Mencet, 2016: 172).

Sinema sektöründe de İslam özelinde yoğun bir dini terörizm ve terörist Müslümanlar imajı işlenmektedir. Terörizm ve teröristlerle ilgili yüzlerce film yapılmıştır ve bunların birçoğu Lübnanlı, Iraklı, İranlı, Afganlı, Filistinli, Suriyeli Arap ve Müslüman kökenli teröristlerin örgütsel faaliyetleri ve eylem planlarını anlatan yapımlardır. Bunların içerisinde yalnızca 11 Eylül'ü konu alan filmlerin sayısı ise yirmi civarındadır. Karslı, bazı Hollywood filmlerinin İslam'ın içinde savaş ve şiddeti barındıran bir din olduğu imajını yaratmak ve dünyaya yaymak amacıyla çekildiğini belirtmektedir. "Iron Eagle", "True Lies" ve "The Siege" gibi Amerikan filmleri aracılığıyla ABD'ye saldırı eylem ve planları yapanların aslında Müslüman teröristler olduğu mesajının yüklendiğini vurgulamaktadır (2013: 86). "Fatıma's Dance", "Road to Marocco", "Malice in Palace" gibi filmlerde ise Arap kökenli Müslümanları çölde yaşayan, birbirleriyle savaşan, develere binen, esir pazarlarında kadın alıp satan bir toplum olarak karakterize etmişler ve ulaştıkları kitlelerde böyle bir algı oluşturmaya çalışmışlardır (Keskin, 1996: 34).

4.4. Terör Eylemleri

11 Eylül 2001 yılında ABD'deki Dünya Ticaret Merkezi ve 7 Temmuz 2005 yılında Londra Metrosuna yapılan saldırılar Batı'da Müslümanlara yönelik öfkeyi ve İslamofobiyi artırmıştır. Yine IŞİD'in üstlendiği Brüksel'de bir metro istasyonu ve kentin en büyük havaalanında gerçekleştirilen bombalı saldırılar önyargıları pekiştirmekte ve İslam karşıtlığını da arttırmaktadır. İslamofobik etkiyle güdülenen bazı gruplar ise Müslümanların cami, okul, ev ve işyerlerine karşı saldırılarda bulunmaktadır. Örneğin, İspanya'da aşırı sağ grubun Madrid'in en büyük camisine saldırı girişimi, Almanya'da bazı mescitlerin kapatılma kararı bunlardan bir kaçıdır (Diam Raporu, 2016).

El-Kaide, Taliban, Boko Haram, en-Nusra ve IŞİD (DAEŞ) gibi örgütlerin terör saldırıları, Batı ve küresel aktörlerin İslamofobik oyununda İslam ve terörizmi ilişkilendirmek konusunda çok önemli bir araç haline gelmiştir. Çünkü örgütlerin eliyle gerçekleştirilen eylem ve saldırılar onlar için teoride var olanın pratikte ispatı ve delili niteliğinde önemli malzemeleridir. Dolayısıyla terör eylemleri İslamofobinin yayılması ve anti-İslamizmin büyümesi bakımdan stratejik bir öneme sahiptir. Terörizmden faydalanmak, kaos üzerinden yeni dünya düzeni kurmak isteyenler için adeta bir fırsattır.

5. TERÖR VE SAVAŞIN MÜSLÜMAN ÜLKELERDEKİ ETKİSİ VE MÜSLÜMANLARDA TERÖR PROBLEMİ

İslamofobinin küresel oyununda en büyük darbeyi aslında Müslümanlar almaktadır. İslamofobi ve anti-İslamizm ile yaratılmak istenen şey küresel korku, kin ve nefret tohumlarının büyümesini istemektir. Sözde İslamofobiye neden olan terör eylemlerini gerçekleştiren örgütlerin en büyük darbeleri aslında Batı dünyasından ziyade kendi yaşadıkları coğrafyadaki insanlara olmuştur. Bugün, Ortadoğu İslam coğrafyasına baktığımızda görülen resimden ne demek istediğimiz daha iyi anlaşılacaktır.

2000'li yıllara kadar Ortadoğu'da İsrail'in Mısır, Suriye, Ürdün, Filistin ve Lübnan gibi komşu ülke devletleri ile uzun yıllar verdiği savaş ve işgal girişimleri dışında Müslüman ülkelerin kendi içlerindeki kabile ve mezhep çatışmaları dışında büyük bir kaosla

karşılaşmadıkları görülür. Her ne hikmetse 21.yy'a girerken 11 Eylül 2001 Dünya ticaret merkezinin bulunduğu ikiz kulelere saldırı düzenlenmiş ve saldırının sorumlusu Afganistan'daki radikal bir örgüt yapılanması olan El Kaide'nin lideri Usame Bin Ladin gösterilmiştir. Bu, Ortadoğu coğrafyası üzerinde bulunan Arap dünyası için büyük kaos ve savaşların, iç çatışmaların ve yüzbinlerce insanın ölümüne, milyonlarca insanın ise acı ve ıstırabına neden olacak tarihin başlangıcı olacaktır. 11 Eylül sonrasında dünya kamuoyunda oluşturulan Müslümanlara karşı güven problemi algısını ve İslam karşıtlığını arkasına alan ABD ve Birleşik Krallık önderliğinde oluşturulmuş Çokuluslu Koalisyon Kuvvetleri'nin 20 Mart 2003'te Irak işgali başlamış ve yaklaşık on yıl süre işgalci güçler Irak'ta kalmıştır. Koalisyon güçlerinin Irak'tan çekilme sürecine kadar gecen zamanda IŞİD terör örgütü kurulmuş, Irak'ın kuzey bölgesi Kürt kökenli PKK ve Peşmerge örgütlerinin adeta eline bırakılmıştır. Örgütlerin başlattığı iç çatışmalarda çok sayıda Müslüman katliamı yaşanmıştır.

Ortadoğu'da Irak ile başlayan kaos 2010 yılında diğer Müslüman Arap ülkelerine de sirayet ederek "Arap baharı"(URL-4) olarak adlandırılan bir dizi hükümet karşıtı protesto, ayaklanma ve silahlı isyanlar baş göstermiştir. Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen'de büyük çapta; Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan ve Fas'ta küçük çapta olmak üzere tüm Arap dünyasında baş gösteren mitingler, protestolar, halk ayaklanmaları ve silahlı çatışmaları yaşanmıştır. Mısır ve Libya'da hükümet/yönetim ayaklanmalar ve askeri darbe girişimleriyle alaşağı edilirken; Suriye'de yönetim ve siyasi idareye hâkim el-Esad rejimine karşı gösteriler 15 Mart 2011'de başlamış ve Nisan 2011 tarihinde ülke çapında yayılmıştır. Ortadoğu Arap dünyasının en zorlu, en yıkıcı, en ölümcül iç çatışma ve kaos ortamı burada yaşanmıştır. Çünkü iç isyanlarla başlayan sürece sonrasında IŞİD, El Nusra ve bazı Kürt, Türkmen, Dürzi ve Süryani grupları ile Rusya, İran, Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye ve İsrail gibi dış güçler de sınırlı ve düzenli olarak dahil olmuştur. Suriye iç savaşının en büyük sonuçları ise yüksek rakamlı göç ve ölümlerdir. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR)'nin verdiği rakamlara göre (URL-5) 2011'den bu yana Suriye'deki savaşta 117.000'i sivil, toplam 387.000 kişi yaşamını yitirmiş, ülke içinde farklı bölgeler ile ülke dışı gerçekleşen göçün sayısı ise yaklaşık 13 milyonu bulmuştur.

İç savaşın ve terörün etkisinin yaşandığı Müslüman ülkelerden biri de Afganistan'dır. 11 Eylül saldırısı sonrasında vakit kaybetmeden 7 Ekim 2001 tarihinde sözde "terörle mücadele" ve "Usame bin-Ladin'in yakalanması" amacıyla başlatılan savaş aslında İslam ülkelerine yapılacak olan askeri hareketlerin başlangıcını oluşturuyordu. Yirmi yıldır devam eden ve bin Ladin'in yakalanıp öldürülmesine rağmen Afganistan'dan çıkmayan ABD ve küresel güçler, ülkedeki radikal dini anlayışı ve kabileler arası mücadeleyi kullanarak bir kaos ve iç terör yaratma fırsatını elde etmişlerdir. Yakın zamanlarda Taliban güçlerinin Kabil'i ele geçirmeleriyle sonuçlanan olaylar ve yaşananların; Taliban'dan kaçan halkın ABD uçaklarına binişleri, bebeklerin Amerikan askerlerinin kucaklarına atılması, kadınların hakları konusundaki yürüyüşlerde değnekli sopalı müdahalelerin dünya kamuoyuna gösterilmesi Batı'daki İslamofobiyi ve İslam karşıtlığını duyuşsal ve düşünsel açıdan daha da körüklemiştir.

Sonuç olarak terörün etkisi ve sonuçları açısından bakıldığında Müslüman ülkelerinin daha mustarip olduğu açıkça görülmektedir. İnsani kayıplar, göçler, hayatta kalma garantisinin oldukça düşük olduğu güvensiz yaşam alanları nedeniyle geleceğe ve hayata endişe ve korkuyla bakan aslında Batının sosyo-ekonomik rahatlık ve güven içerisinde yaşayan insanları değil, bugünün Müslümanlarıdır. Ayrıca mahrumiyet mezhepleri ve inanç sistemlerinin sözde din adına zihniyet dünyasında yaratmış olduğu tahribat bu işin cabasıdır. Müslüman Müslümanın kafasını tekbir getirerek keser hale gelmiştir. Şiddetin hiçbir ölçüsü olmadığının görüldüğü bir anlayış içinde yaşanmaktadır.

Başta ABD ve Avrupa olmak üzere küresel güçler tarafından din ve terör üzerinden bir İslami terörizm ve Müslüman teröristler algısı oluşturulmak istendiği açıkça anlaşılmaktadır. Her şeyden önce Müslümanların dini yorumlara göre değil, dinin kendisine dönmeleri gerekmektedir. Yani çözüm İslam'ın kendisidir. Mahrumiyet mezhepleri ve inanç sistemleri tarafından İslam adına üretilmiş din değil. Kur'an ve Hz. Peygamber'in öğütlediği mücadeleye riayet etmek ve şiddetten kaçınmak, her şeyden önce insana insan olduğu için değer vermek öğretisini yeniden kazanmak gerekir. Radikal dini fikirleri ve mezhep ayrımcılığını görmüş olan İslam düşmanları, Müslümanları buradan yakalayarak ve bir de kendilerinin doğrudan veya dolayı kurdukları ya da destekledikleri terör örgütleri yoluyla Müslümanı Müslümana kırdırmaktadırlar. Tüm bunlardan dış aktörler ve etkenler sorumlu olduğu kadar bizatihi Müslümanların kendileri de sorumludur.

6. SONUÇ

Medeniyetler çatışması, ayrımcılık ve öteki'lik üzerinden diğer uluslar ve Müslümanlar arasında devam eden mücadelede 21.yy'da yaşanan hadiselerle Müslümanlar; sosyal, siyasal, ekonomik, dini ve beşeri açıdan sonu pahalı ve elem dolu bir dönemece girmiş veya sokulmuştur. El-Kaide'nin sorumlu olarak gösterildiği ABD'deki 11 Eylül 2001 saldırısı öncesinde düşünce özgürlüğü, demokratik haklar, modern ve seküler değerlere karşı olan çoğunlukla da radikal ya da köktenci diye tabir edilen dini grup ve zihniyet dünyasına atfen var olan İslamofobi bu olaydan sonra, güvenlik ve terör konusu üzerinden üretilip dünya kamuoyunda korku ve tehdit algısıyla birlikte işlenmeye çalışılmıştır. Bunun neticesinde İslamofobi sadece İslam ve Müslümanlara yönelik ön yargılardan ibaret kalmayıp; dışlanma, aşağılanma, hor görülme, ayrımcılık hatta yaşam hakkı tanımama gibi bir tutum ve zihniyeti yansıtır hale gelmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri ve kıta Avrupa'sında İslamfobinin hızla ilerlemesi ve buradan dünya geneline yayılması için çeşitli aktörler ve araçlardan faydalanıldığı görülmektedir. Bu araçlarla İslamofobi üzerinden İslam karşıtlığı bir yandan körüklenmekte, bir yandan da İslam özelinde din ve terör birlikteliğine meşruiyet kazandırılmaya çalışılmaktadır. İslamofobiyi ve anti-İslamizmi yaygınlaştırma araçları olarak ise çoğunlukla siyasi arena, medya ve internet ile sinema dünyası (film endüstrisi) kullanılmıştır. Batılı ülkelerin devlet başkanlarının ve siyasi liderlerin yaptıkları deklarasyonlar, bilginin ve sosyal paylaşımların çok daha hızlı aktığı internet ve sanal dünyada anti-İslamist grupların sosyal platformlardaki paylaşımları, Arap kökenli Müslümanları gerici ve militanist kişilikler olarak gösteren filmler, İslamofobinin hızla yaygınlaşmasının önemli araçları olarak işlev görmüştür.

Terör, savaş ve şiddet konusunda İslam'ın diğer dinlere göre beşeri değerlere ve insan haklarına daha adilane yaklaşım içerisinde olduğu dinin temel kaynakları olan Kur'an ve Hadis metinlerinde açıkça görülmektedir. İnsana verilen değer aynı zamanda toplumların aralarındaki ayrılıklar neticesinde vukuu bulabilecek savaş hallerinde dahi korunmaya çalışılmış ve aşırı gitmek, şiddete meyil etmek yasaklanmıştır. İnsanlık ve adalet adına evrensel nitelikteki bu değerleri, günümüzde pratiğe aktarmakta ve uygulamaya geçirmekte zorlanan ve de zorlanmaya devam eden bir Müslüman toplumu ile karşılaşmaktayız. Bunun en önemli sebebini ise Müslümanların İslam'ın sunduğu öğütler yerine, çeşitli inanç sistemleri ve bunların dini yorumlarının peşinden koşmalarında görmek pekte yanlış olmayacaktır.

Terör örgütleri üzerinden İslam düşmanlığı yapanlar, aynı zamanda terör örgütlerini destekleyerek (silahlanma ve lojistik) en çokta Müslümanların başlarına bela etmeyi başarmışlardır. ABD ve Avrupa'daki terör saldırıları neticesinde oluşan maddi ve insani kayıplar Müslüman ülkelerdekine görece "pire ve deve misali" çok küçük kalmaktadır. Ayrıca, İkiz kulelere karşılık bir ülkeye savaş açmanın izahı da yoktur. Varsa da bu izahın dinle ilgisi yoktur. Anti-İslamizm ve İslamofobinin mutlak anlamda ortadan kaldırılması mümkün

gözükmemektedir. Ancak Müslümanlar, yapılması gerekenler noktasında kendilerini iç kritiğe çekerek İslamofobik etkiyi azaltabilirler. Buradaki en önemli husus ise güvenin tesis edilmesidir.

KAYNAKÇA

AKINER, N. ve MENCET, M. S. (2016). Türkiye'de İslamofobi: Mizah Dergilerinde İslam'ın Temsili. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 11(2), 169-196.

AKRAM, Susan M. ve JOHNSON, Kevin R. (2002). Race, Civil Rights, and Immigration Law after September 11, 2001: The Targeting of Arabs and Muslims. *NYU Annual Survey of American Law*, 58(3), 295-355.

ALLEN, C. (2006). United Kingdom: Final Report, *Securitization and Religious Divides in Europe-Muslims in Western Europe After 9/11: Why the Term Islamophobia is More a Predicament than an Explanation* içinde (49-99), 6th PCRD of European Commission.

ARSLAN, H. (2019). İslam'ın Şiddet ve Teröre Bakışı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(7), 24-33.

AYDEMİR, S. (2012). Terör ve Din. (ed. Niyazi Akyüz ve İhsan Çapcıoğlu), *Din Sosyolojisi El Kitabı* içinde, Ankara: Grafiker Yayınları.

BLOUL, Rachel A. D. (2008). Anti-discrimination Laws, Islamophobia, and Ethnicization of Muslim Identities in Europe and Australia. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 28 (1),7-25.

ÇAYCI, S. (2006). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Terörle Mücadeleye İlişkin Kararları. *Stratejik Analiz Dergisi*, 62-71.

DİAM, (2016). Avrupa'da İslam Düşmanlığı. *Diam Raporu. Sakarya Üniversitesi Diaspora Araştırmaları Merkezi*, https://diam.sakarya.edu.tr

DURAN, M. E. (2018). Din-Korku İlişkisinin Psikolojik Olarak İncelenmesi. *Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches*, 4(8), 84-87.

EROĞLU, G. (2021). Din ve Korku. (ed. Yelda Sevim), *Korku Sosyolojisi* içinde (277-301), Konya: Eğitim Yayınevi,

ESGİN, M. (2012). Engizisyonun Günümüze Hatırlattıkları, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 91-99.

ESPOSITO, John L. (2002). *İslam Tehdidi Efsanesi*. (çev. Ali Köse, Ömer Baldık ve Talip Küçükcan). İstanbul: Ufuk Kitapları.

FEKETE, L. (2010). The New McCarthyism in Europe. *Arches Quarterly*, 4(7), 64-68.

GELİCİ, M. (2021). Terör ve Şiddeti Motive Eden Sanal Evren ve Gerçeklik İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Dijitalleşme ve Din* içinde, İslam ve Yorum V. 3.cilt, 537-544.

GOLDER, B. & WILLIAMS, G. (2004). What is Terrorism? Problems of Legal Definition. *University of NSW Law Journal*, 27(2), 270-295.

IQBAL, Z. (2010). Understanding Islamophobia: Conceptualizing and Measuring the Construct. *European Journal of Social Sciences*, 13(4), 574-590.

KARSLI, N. (2013). İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(1), 75-100.

KESKİN, A. (1996). Amerika'da Müslüman İmajı. *TDFY*, 31-48.

KUR'AN-I KERİM MEALİ (2010). (Haz. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin), 20.baskı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

KUTSAL KİTAP (2001). Eski Ahit ve Yeni Ahit. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.

LAQUEUR, W. (2002). *Terörizmin Yorumlanması: Silinen Yüzler Karşısında Terör*. (der. Cemal Güzel), Ankara: Ayraç Yayınevi.

OKUMUŞ, E. (2017). İslamofobik Oyunda Müslümanlar. *İlahiyat Akademi Dergisi*,(6) 37-68.

PIPES, D. & STILLMAN, M. (2017). Amerika Birleşik Devletleri: İslam'ın Patronu Mu?. (çev. Hasan Arslan ve Gültekin Eroğlu), *Hikmet Yurdu*, 10(19), 159-172.

SAMUR, H. (2016). Avrupa'daki İslamofobinin 'Avrupalı' Sebepleri. *Mukaddime*, 7(2), 295-319. doi: 10.19059/mukaddime.88976

SARI, M. (2021). Göç Etme Nedeni Olarak Terör Korkusu. (ed. Yelda Sevim), *Korku Sosyolojisi* içinde (133-145), Konya: Eğitim Yayınevi.

SARI, M. (2021). *Terör(İzm) ve Göç: Hendek/Barikat Eylemlerinin Göçe Etkisi*, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

URL-1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Haçlı_Seferleri, (Erişim: 22.09.2021).

URL-2:https://www.yenisafak.com/roportaj/obama-da-islamofobiyi-guclendirdi-568827, (Erişim: 22.09.2021).

URL-3: Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları (gsb.gov.tr) Erişim: 01.10.2021.

URL-4: https://tr.wikipedia.org/wiki/Arap_Bahar%C4%B1, Erişim: 01.10.2021.

URL-5:https://tr.euronews.com/2020/12/31/suriye-deki-savasta-2011-den-bu-yana-en-az-olum-2020 de-kaydedildi, Erişim: 01.10.2021.

YAPICI, A. ve YAPICI, F. (2017). Ön Yargı ve Ayrımcılık Bağlamında İslamofobi: Dinî-Sosyal Kimlikler Arası İlişkilerde Değişim ve Süreklilik. *İlahiyat Akademi Dergisi*, (6), 1-25.

ZAFER, H. (1999). *Sosyolojik Boyutuyla Terör*. İstanbul: Beta Yayınları.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

KONSTRÜKTİVİZM ÇERÇEVESİNDE KÂBE'NİN İŞGALİ VE İŞGALİN RADİKAL ÖRGÜTLERE İLHAM KAYNAĞI OLUŞU ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ali Hamurcu[1]

Elanur Akdağ[2]

Özet

Kutsal mekân Kâbe'nin 1979 yılında radikal bir grup tarafından işgal edilmiş olması Türk medyasında yeteri kadar yer bulmuşken gerek Türk gerekse de yabancı akademisyenlerce yeterince irdelenmemiştir.

Olayın çıkış sebebi geleneksel Vahhabilik ile Batı değerlerine karşı daha yumuşak davranan ulema sınıfı arasındaki gerilimdir. Suudi Arabistan, 1979 yılına kadar daha modern adımlar atarken 1979 yılından sonra devlet olarak daha koyu muhafazakâr kimliğe bürünmüştür. Prens Selman, 1979 yılındaki olayları işaret ederek 1979 yılından sonra Suudi Arabistan'da özellikle kadınlara yönelik olan haklarda daha 1979 öncesine göre daha fazla muhafazakâr davranıldığını ileri sürmüştür. Konstrüktivizm açısından bakıldığında olay neticesinde hem cihatçı örgütler daha da dini olarak radikalleşirken, Suudi Arabistan da İslam üst kimliğini korumanın yanında alt kimlik olarak diğer Körfez ülkelerine göre daha muhafazakâr bir kimliğe bürünmüştür.

Neticede, Kâbe'nin işgali üst kimlik olarak Suudi Arabistan'ın İslam kimliğinde herhangi bir değişime neden olmamıştır. Ancak ülkenin alt kimliğini şekillendirmiştir. Daha modern adımlar atan ulema sınıfı sayesinde ülke modern adımlar atıp Batı'yla entegrasyonunu daha hızlandırabilecekken geleneksel Vahhabiliğin de muhalefetiyle Batılı değerlere daha uzak bir ülke haline gelmiştir. İslam'ın farklı yorumlarından kaynaklı çatışmaların önemli örneklerinden biri olması, olayın incelenmesi gereken bir konu olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada 1979 yılında gerçekleşmiş olan Kâbe'nin işgali konstrüktivist çerçevede kimlik değişimi üzerinden incelenmiştir. Çalışmanın amacı pek bilinmeyen yönüyle Kâbe işgalinin Suudi rejiminde ve bölgede ne türden bir kimlik değişimi oluşturduğunu ortaya çıkarmak ve İslam adına radikal örgütlere bu vahim olayın neden ve nasıl örnek teşkil ettiğini göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Kâbe'nin İşgali, Kimlik, Radikal Örgütler

[1] Öğretim Görevlisi, Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret Bölümü, ahamurcu@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7790-046X
[2] Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler A.B.D. , nur09ela@gmail.com, ORCID: 0000-0002- 3001-5824

KAABA OCCUPATION WITHIN THE FRAMEWORK OF CONSTRUCTIVISM AND AN INVESTIGATION ON INSPIREMENT OF RADICAL ORGANIZATIONS

Abstract

The holy place Kaaba was occupied by a radical group in 1979 and the case was appeared in the Turkish media adequately but it was not adequately studied by both Turkish and foreign scholars.

The origin of the event is the tension between the traditional Wahhabisim and Ulema class which is more friendly towards Western values. While Saudi Arabia took more modern steps until 1979, after 1979 it became a more conservative state. Prince Selman pointed to the events in 1979 and argued that after 1979, Saudi rights, especially women's rights were more conservative than before 1979. In terms of constructivism the jihadist organizations became more religiously radicalized as a result of the event. Besides Saudi Arabia became more conservative than the other Gulf countries.

To sum up, the occupation of the Kaaba naturally did not cause any change in the Islamic identity (supra-identity) of Saudi Arabia. However it has shaped the sub-identity of the country. The country could take modern steps and accelerate its integration with the West thanks to the ulama class but it became a country far from Western values with the opposition of traditional Wahhabism. It is a fact that it is one of the important examples of conflicts arising from different interpretations of Islam. For this reason the event is a subject that needs to be examined.

In this study the occupation of the holy place Kaaba that took place in 1979 is examined in terms of identity change within the constructivist framework. The aim of the study is to reveal what kind of identity change the occupation has made within the Saudi regime and to show how and why this fatal event sets an example for radical organizations in the name of Islam.

Keywords: Occupation of Kaaba, Identity, Radical Organizations

1. GİRİŞ

Kâbe'nin işgali teoloji literatüründe yeterince yer alırken siyaset bilimi ve/veya uluslararası ilişkiler literatüründe yeterli derecede yer bulamamıştır. İlahiyat alanında ele alınan Kâbe baskını, radikal İslam'ın ilk girişimi ve akabinde ortaya çıkan örgütlere ilham kaynağı olması hasebiyle uluslararası ilişkiler için de önemli bir konu olduğu ifade edilebilir. Uluslararası ilişkiler disiplininde analiz edilen Kâbe baskınının öncesine ve sonrasına bakıldığında baskının ortaya çıkış sebebini ve sonrasında yaşananları açıklamak için konstrüktivizmin doğru bir çerçeve olduğu ifade edilebilir. Suudi Arabistan'ın sahip olduğu petrolün ABD tarafından fark edildiği zamana kadar ülke az gelişmiş konumundaydı. Dolayısıyla yaşam standartları da bu minvalde seyretmekteydi. Yani ülkenin sahip olduğu Vahhabilik düşüncesiyle ülkenin yaşam standartları arasında bir çatışma bulunmamaktaydı. Ancak ABD'nin ülkenin sahip olduğu petrolü fark edip ülkeye yatırımlar yapmaya başlamasıyla bu kapsamda ülkeye yenilikler getirmiş, hayat standartları da bu minvalde yükselmiştir. Vahhabilik düşüncesiyle ters düşen faaliyetlerin yaşanması muhafazakâr olan kesimi rahatsız etmiştir. Bu güruh içinde bulunan Cüheyman da Kâbe baskınını gerçekleştirmiştir. Suudi Arabistan yönetiminin baskını bastırmak için Fransızlardan yardım alması ülke içinde bulunan halk tarafından tepki çekmiştir. Hükümet olay sonrası yönetimi elinde tutmak için muhafazakârların düşünce şekline uyan, Vahhabilik düşüncesinin etrafında şekillenen düzenlemeler yapmıştır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Yirminci yüzyılın sonları büyük dönüşümlere sahne olmuştur. Teknolojide, iletişimde ve ulaşımda meydana gelen büyük değişimler sosyal hayatı ve uluslararası ilişkilerinde yapısını değiştirmiştir. Küreselleşme neticesinde oluşan ulus devlet anlayışındaki değişim de akademik tartışmalara neden oluşturmuştur (Ishiyama ve Breuning, 2011: 56).

Konstrüktivist uluslararası ilişkiler yaklaşımı pozitivizme yönelik eleştirilerin 1990'lı yıllarda artması neticesinde mevcut uluslararası ilişkiler teorisinin Soğuk Savaş'ın sona ermesini açıklama konusunda yetersiz kalmasıyla ortaya çıkmıştır. Önde gelen ismi Nicholas Onuf'tur. Nicholas Onuf'a göre teorik yetersizliğin kaynağı, siyasetle ilgilenen teorisyenlerin düzenin değil anarşinin hâkim olduğunu ileri sürmeleridir. Bu durumda uluslararası alanda düzen yoksa bunu açıklamaya da gerek yoktur (Özev, 2013: 483). Aksi yöndeki kanıtlar ya anormallik ya da geçici bir durum olarak görülmekte ve teorik ilgi alanına girmemektedir. Netice olarak düzensizlik ve de çatışma ile kaygıların egemen olduğu ortamda uluslararası siyaset çalışmalarında teori kıtlığı yaşanmaktadır.

1980'li yıllarda başlıca dört teorisyenin konstrüktivizmin kavramsal ve teorik gelişimine etkisinin olduğu gözlemlenmektedir. Bunlar John Ruggie, Richard Ashley, Alexander Wendt ve Friedrich Kratochwill'dir. Ruggie, bilhassa yeni gerçekçilikle ilgili yapı kavramını ele alarak yazdığı eleştiri ile konstrüktivist görüşlerin gelişmesinde öncü olmuştur. Ruggie'ye göre yapı sadece güç dağılımı ile belirlenmemektedir ve modern devlet sistemini düzenleyen en önemli unsur egemenliktir. Egemenlik tarih boyunca sosyal olarak oluşmuştur. Ashley, Ruggie gibi yeni gerçekliği eleştirmiştir. Eleştirileri içinde devlet dışı aktörlerin dikkate alınmaması, devletin çıkarlarının değişmez olarak öngörülmesi, ontolojik olarak bireyselliğin benimsenmesi ve materyalist yaklaşım vardır. Wendt ise, Kenneth Waltz gibi devleti temel özne olarak kabul ederek uluslararası ilişkilerde yapısalcı bir teori oluşturmaya çalışmıştır. Wendt, materyal yapının toplumsal yapıdan arı tutulamayacağını söylemiştir (Yılmaz, 2015: 5).

Aslında, konstrüktivizm var olan teorilere rakip olabilecek bir uluslararası ilişkiler teorisi değildir. Ancak uluslararası politikaya yönelik rasyonellerin göz ardı ettiği sosyolojik perspektife sahip bir yaklaşımdır. Başlıca varsayımları vardır, fakat henüz bu varsayımlar üzerine spesifik hipotezler ve argümanlar kurulmamıştır. Bu nedenle teoriden ziyade bir yaklaşım veya analiz şeklidir. Farklı bir bakış açısı olduğu belirtilmektedir. Önemli bir diğer konstrüktivist teorisyen Kratochwil de, kuralları ve normları sistematik bir şekilde ele alarak kurucu ve düzenleyici kurallar kategorilerini ileri sürmüştür (Karacasulu, 2014:109). Ayrıca davranışların ulaşılmaya çalışılan amacın bir parçası olduğu gerçeğine dayanmak yerine, verili koşullardan yola çıkarak açıklamalar yapmaya çalışan pozitivizmin siyasi çözümünde yetersiz kaldığını ileri sürmektedir. Bunun yanında uluslararası ilişkiler alanında da epistemolojik bir yetersizlikten de bahsetmektedir (Kolasi, 2015: 7).

Konstrüktivizm, eleştirel teorilerden uzanan bir sürgün şeklinde ortaya çıkmıştır. Eleştirel teoriler insanları birbirinden bağımsız bencil bireyler olarak, toplumu ise stratejik bir alan olarak gören rasyonalistlere karşı çıkmakta, insanların toplumsal olarak birbirine bağlanmış, iletişimsel olarak inşa edilmiş bireyler olduklarını ileri sürmektedir. Konstrüktivizme göre kültür bireyleri yönlendiren önemli bir unsur olarak görülmektedir. Konstrüktivistler, dünya siyasetini açıklamak için rasyonalistlere göre daha söyleme dayalı, tarihsel ve yorumlayıcı bir analiz yöntemi benimserler.

Konstrüktivizm, uluslararası yapının devletlerce oluşturulan uluslararası toplumda içkin olduğunu ve sistemin işlevsel hale gelmesini sağlayan bir takım değerlere, kurallara ve kurumlara dayalı olarak varlık ve işlevsellik kazandırdığını ileri sürmektedir. Mesela, güç dengesi devletler tarafından kendi özgürlüklerine ve genel olarak istikrar katkı sağlayan bir unsur olarak kabul görüldüğünde işlevsellik kazanmaktadır.

Konstrüktivizm, devletler, çıkarlar, beşeri aktörler, kimlikler, norm ve kurumlar gibi sosyal olguların da tarihsel süreçte şekillenmeye ve de değişime tabi olduğunu savunur. Konstrüktivizme göre insanoğlu çevresi ve doğayla devamlı bir ilişki ve etkileşimdedir. Yaşanan bu süreç, sosyal bir yapı içerisinde ve belirli kurallar dâhilinde amiller ve kurumlar kanalıyla devam eder. Bu yönüyle toplumların belli aidiyetler kazanarak sosyalleşmesini sağlayan en temel öğeler; normlar, kurallar, kurumlar ve ortak kültürdür (Tandoğan, 2015: 635).

Konstrüktivist yaklaşımlar neoliberal ve neorealist teorilerden üç temel noktada farklılaşmaktadır. İlkin konstrüktivizm, maddeci teorilere göre idealisttir. Konstrüktivistler maddi olguları; nükleer silahlanma yarışı gibi; inkâr etmeseler de aktörlerin davranışlarını paylaşılan anlam yapıları ile açıklama yolunu tercih ederler. İkinci olarak konstrüktivistlere göre aktör ile yapının karşılıklı etkileşim içerisinde birbirlerini inşa ettiklerini savunurlar. Üçüncüsü, konstrüktivistler aktörlerin davranışlarını kimliklerden kaynaklanan normlar çerçevesinde açıklamaya çalışırlar (Özev, 2013: 485).

Konstrüktivistlere göre ülkeleri çevreleyen doğa ve diğer politik aktörler sosyal ve maddeseldir. Sosyal dünya paylaşılan düşünceler ve bilgiden oluşur. İnsanların nesneleştirdikleri para, insan hakları, egemenlik gibi şeyler daha çok düşüncelerden oluşturulmuştur. Mesela insan hakları, sosyal yapılardır ve insan aklının bir ürünüdür. (Ishiyama ve Breuning, 2011: 471). Konstrüktivistler, toplumsal dünyayı oluşturan yapıların materyal unsurlardan daha çok, önemli oranda ortak düşüncelerden oluştuğunu iddia ederler (Küçük, 2009: 771-795).

Alexander Wendt'e göre, uluslararası ilişkiler disiplininde konstrüktivizm iki temel önermeyi esas alır. İnsanlar tarafından oluşturulan birliktelikler maddi öğelerden daha çok paylaşılmakta olan düşünceler tarafından belirlendiği gibi aktörlerin çıkarları ve kimlikleri doğa tarafından verilmiş olmaktan ziyade söz konusu paylaşılan düşünceler tarafından inşa edilir. Wendt'e göre konstrüktivizm bir tür yapısal realizmdir.

Konstrüktivizme göre insanların toplumu, toplumlarında insanları meydana getirdiği ve sürekli bir etkileşim halinde olduğu varsayılır. Her sosyal olgu, tarihsel süreç içerisinde değişik sosyal aktörlerin dâhiliyle inşa edilerek dönüşmüş ve de dönüştürülmeye devam etmektedir. Sistem dâhilinde yer edinen devlet de, beşeri hayatın bir parçası olduğuna göre sosyal gerçekliğin inşası içerisinde belirli aşamalardan geçerek meydana gelir ve devamlı değişime uğrar. Bu bağlamda devletin ve de onu oluşturan yapıların içerisinde barındırdığı bütün unsurların sosyal inşa sürecine dâhil olduğu savından hareketle, konstrüktivizmin hâlihazırda dünyanın içinde bulunduğu ortamı ve durumu sorgulamaya çalıştığı ve de günümüz dünyasının inşa edilmesini açıklamaya çalıştığı ortadadır (Tandoğan, 2015: 636).

Konstrüktivizm, Marksizm'in devlet ile ilgili tartışmalardaki duyarlılıklarına, realizmin devlet merkezciliğine, bilime bağlılığına, anarşi ile ilgili sonuçlarına, liberalizmin ilerlemeyi mümkün görmesinin yanında düşüncelere, kurumlara ve iç politikaya önem vermesine vurgu yapar. Bu bir sentez yapma çalışmasından daha çok daha doyurucu açıklamalar yapan yeni bir teori için başlangıç oluşturma çabasıdır (Özev, 2013: 486).

Wendt'e göre uluslararası sistemin sosyal ve konstrüktivist açıdan incelenmesinde bazı zorluklar vardır. Sosyal açıdan, normların ve yasaların kontrolü altında bulunan iç politikanın aksine, uluslararası politika bireysel çıkarlar ve dışsallarca yönetilmektedir. Uluslararası hukukun ve kurumların maddi güç temelini ve çıkarları sınırlandırma noktasındaki etkisi iç politikaya göre oldukça düşüktür. Bu sebeple uluslararası sistem tam anlamıyla sosyal bir alan teşkil etmez. Diğer taraftan, uluslararası sitemin temel aktörleri olan devletle, toplumun içerisinde yer edinmiş bireyle karşılaştırıldığında, içinde yer aldıkları sosyal sistemden daha bağımsız bir niteliğe sahiptirler. İç politika öncelikle olarak dış politikayı belirlemektedir. Bu durum uluslararası sistemin devletleri yapılandırma noktasında ilk bakışta düşünüldüğü kadar etkili olamadığı manasına gelir. Ayrıca Wendt'e göre uluslararası sistemde devletler birbirlerine karşı üç rolden bir tanesine sahiptir. Düşman, rakip ya da dostturlar. Devletler birbirlerine karşı bu kimlik algısına göre tavır alırlar (Ishiyama ve Breuning, 2011: 471).

Neorealist ve neoliberal akımların dünya politikalarının sosyal olarak yapılandırıldığını tamamen göz ardı etmeleri konstrüktivist uluslararası ilişkiler yaklaşımının gelişimi için zemin oluşturmuştur. Uluslararası ilişkiler teorilerinin pek çoğu; ki öncelikle Neorealizm, materyalist bir yaklaşımı savunur. Neorealizm ekonomik kapasite olarak materyal gücün dağılımı ve askeri gücün üzerinde durur. Konstrüktivistler ise tek yönlü materyal vurguyu kabul etmezler. Konstrüktivistler, uluslararası ilişkilerde en önemli şeyin materyal değil, sosyal olduğunu iddia ederler. Bunun nedeni ise sosyal ve politik dünyanın, uluslararası ilişkiler dünyası dâhil olmak üzere, insan bilincinin dışında olan materyal bir nesne veya fiziksel bir varlık olarak kabul görülmemesidir. Bu bağlamda, uluslararası ilişkiler disiplini, uluslararası sahnede olan aktörlerin inançlarını ve de düşüncelerini etkileyen etkenlerle bu aktörler arasındaki ortak anlayışa öncelik vermelidir (Önder ve Kıran, 2015: 50). Zira her insan içinde bulunduğu toplumdan, aileden, günlük yaşadığı olaylardan ve inandığı dinden etkilenir ve objektif kalma kaygısı olsa dahi bunu yansıtması pek mümkün olmayabilir. Bundan dolayı bir politikacının da sahip olduğu düşünce yapısı, kimliği, değerleri onun vereceği kararlarda önemli bir role sahiptir. Bundan dolayı dış politika analizinde konstrüktivizm karar alma teorilerini anlamamıza yardımcı olmaktadır (Ekici, 2018: 2).

Kendi içinde pek çok alt gruba ayrılan konstrüktivist düşünürleri modernist, post-modernist, ve feminist görüşler olarak üç gruba ayırmak mümkündür. Konstrüktivist uluslararası ilişkiler teorisi analiz birimi olarak devleti, analiz düzeyi olarak da uluslararası sistemi esas almaktadır. Wendt'e göre analiz birimi olarak devleti alınmasının nedeni meşru şiddet kullanma tekelinin hala devlette olmasıdır (Özev, 2013: 488).

Teoriye göre norm ve kurumlar, çıkarlar, aktörler, kimlikler ve de devletler gibi unsurların da uluslararası politikadaki değişime direk etkisi söz konusudur. Bundan dolayı normatif olanın maddi yapılar üstünde önceliği vardır. Uluslararası ilişkiler kuramlarında bir şey ve birisi için varsayımı üzerinden hareket edilirse konstrüktivizm için kim ve ne için olduğu sorusu akla gelir (Tandoğan, 2015: 636).

Hayattaki gelişmeye ve de değişime paralel olarak sosyal bir varlık olan insanın da örgütlenme gerekçeleri değişebilmekte veya çeşitlenebilmektedir. Toplumları oluşturan bireylerin birbirleri ile olan etkileşimleri ile bu sürece dâhil olan grupların kimlikleri ve çıkarları birleşince daha geniş alanları kapsama ve de kolektifleşme eğilimi görülmektedir. Bu durum bir topluluğun oluşum ve kuruluş aşamasına katılan grupların çıkarlarını ve kimliklerini ötekileriyle yakınlaştırma eğilimi içerisine girerek sürecin ilerlemesini sağlamakta ve de ortak çıkar ve ortak kimlik olgusunun kapsadığı alanında genişlemesini sağlamaktadır (Tandoğan, 2015: 636).

Konstrüktivistler bir bütünü anlamada tek tek unsurların incelemesinden ziyade, bir bütünü oluşturan unsurlar arasındaki ilişkiye önem verirler. Başka bir deyişle, toplumsal ilişkilerin bir sistem olarak incelenmesi konstrüktivist bakışın özünü teşkil eder (Yalvaç, 2000: 134).

Konstrüktivizm, uluslararası siyasetin değişmez olduğu savına karşı çıkar. Devletlerin çıkarları ekseninde hareket ettiği doğrudur ancak bu çıkarlar sürekli değişim arz ederler. Bunun yanı sıra bir devletin kimlik algısında da değişim meydana gelebilir. (Arı ve Kıran, 2011, s.52). Örneğin Kömür Çelik Birliği olarak yola çıkan Almanya ve Fransa karşılıklı müzakerelerle entegrasyona evirilmiş ve de bugün ortak bir Avrupa kimliği doğmuştur. Sınırlar arası yoğun etkileşim, kültür ve kurumlarla oluşturulan bölgeler, ortak söylem aynı zamanda kolektif kimliklerin en derin olduğu ve de sosyalleşme sürecinin en derin yaşandığı yerler olarak konstrüktivist teorisyenlerin ilgisini çekmiştir (Rumelili, 2015: 170).

Geleneksel uluslararası ilişkiler teorileri devleti, fayda maksimizasyonu peşinde, amaç odaklı rasyonel aktörler olarak görmektedirler. Yapı anarşik bir yapıdır ve bu anarşik yapı ve devletler değişmezdirler. Konstrüktivizm ise devletleri sosyal aktörler olarak görürken devletlerin uygunluk arayışı içinde ve de kurallar dâhilinde kimlik oluşturmaya çalıştığını söyler. Ulusal çıkarlar sabit değildir ve de ulusal kimlikte fazlasıyla etkilenmektedir. Bu yüzden devletlerin uluslararası sistemdeki davranışlarını, dış politika kararlarını kavrayabilmek amacıyla ulusal çıkarların yanında ulusal kimliklere de bakmak gereklidir (Öztürk, 2014: 2).

Kimliklerin kurgulanması kimi zaman doğal fiziksel etkenlere bağlı olsa da genelde söylemler uygulayışlar neticesinde şekillenmektedir. Mesela belirli bir dönemde milliyetçi kimliğin daha baskın olduğu bir devlet zaman içinde kimlik kurgulama sürecinin doğal bir sonucu olarak dindar kimliği ağır basan bir devlete dönüşebilir. Bu türden kimlik değişimleri ABD ya da İtalya gibi Batılı ülkelerde gözlemlenebileceği gibi Mısır ya da İran gibi doğulu ülkelerde de gözlemlenebilir. Önemli olan ise İran ya da ABD üst kimliğinin bütün bu değişimlere karşı bozulmadan yerinde durmasıdır. Neticede alt kimliklerde değişim kolay yaşansa da üst kimliklerde değişim kolay kolay yaşanmaz (Karabulut, 2016: 2).

3. 1979 KÂBE BASKINI'NIN YAŞANMASININ ALT YAPISI

1979 yılında gerçekleşen Kâbe Baskını'nın neden yaşandığını anlamak adına Suudi Arabistan'da yaşanan gelişmelere göz atmak konuyu anlamaya yardımcı olacaktır. Hayatın birçok alanında yer bulan Vahhabi düşüncesinin katı kuralları Kâbe baskınının yaşanmasında büyük rol oynamıştır. Vahhabi düşüncesinde bazı katı kurallardan bahsetmek gerekirse; tütün, müzik, dans ve erkeklerin ipek kıyafet giymesi ve altın takılar takması yasaktır (Trotimov, 2015: 23). Ayrıca Vahhabilik'te, yeniliğe karşı savaşmanın şart olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Yenilikten kasıt Hz. Muhammed'in zamanında olmayan her şey bu kategoride değerlendirilmektedir (Bayram,2014: 260). Bu düşünceye sahip olan Vahhabiler kendileri gibi düşünmeyen Müslümanlarla savaşmaktan ve öldürmekten çekinmemektedirler (Bayram,2014: 255). Vahhabi düşüncesinin fanatikleşmiş yapısını benimseyen "İhvan" grubu Suudi Arabistan'da ele geçirdikleri yerlerde bu kuralları katı şekilde uygulamaya çalışıyordu. Ülkenin yer altı kaynakları hegemon ülkeler tarafından keşfedilene kadar Suudi Arabistan az gelişmiş ülke kategorisindeydi (Trotimov, 2015: 26). Dolayısıyla dönemin teknolojisi ve gelişmelerinin gerisindeydi. Ancak 1938'li yıllarda ABD'nin ülkedeki petrolü keşfetmesinin ardından ülkenin stratejik önemi fark edilmiştir. Dönemin ABD başkanı Roosevelt'in, yaşı geçkin olan Suudi Arabistan kralı Abdülaziz'e tekerlekli sandalye gibi küçük bir hediye vermesinin ardından ilişkiler gelişmiştir. Akabinde stratejik anlaşmalar gerçekleşmiştir. Bu anlaşmalar ile Suudi Arabistan'da havaalanları, modern yollar ve elektrik hatları yapılmıştır (Trotimov, 2015: 29). Bu gelişmeler Vahhabiliğin sahip olduğu düşünce yapısına ters düşmekteydi. Yaşanan yenilikler Hz. Muhammed zamanında olmadığı için problem olarak görülüyor ve tepki gösteriliyordu. Kralın yapılan yeniliklere izin vermesini, ülkede ki ulemalardan olan İbn-i Baz yayınladığı fetva ile eleştirmiştir (Trotimov, 2015: 30). 1960'lı yıllarda Kral Faysal Abdülaziz'den daha ileri giderek köleliği yasaklamış, Suudi televizyonunu kurmuştur. Ülkeden ihraç edilen petrolden elde edilen gelir ekonomiye önemli katkı sağlamış, hayat standartları yükselmiş, ulaşım araçları kullanılmaya başlanmış ve halk hükümette çalışmaya başlamıştır. Artan bu gelişmelerden muhafazakârlar memnun olmasalar da krala bu konudaki fikirlerini ifade edemiyorlardı (Trotimov, 2015: 32). İbni Baz Suudi Arabistan'ın hızlı modernleşmesinin en baş muhalifiydi. Ülkede serbest olarak satılan sigara, domuz eti ve alkolün gayri meşru olduğunu ifade eden İbni Baz, kadınların iş hayatlarında bulunmalarına çok sert eleştirilerde bulunmuştu (Trotimov, 2015: 37). Bu yeniliklerden sonra Vahhabililk düşüncesi tekrar canlandırılmaya çalışılıyordu. Bu canlandırmayı başlatmak amacıyla gençleri etkilemek için telkin gezileri düzenlenmiştir. Ülkenin rejimini koruyan Ulusal Muhafızlar, düşünce yapısını İhvan'dan aldıkları için yabancı ve yeni düşüncelere karşı dirençliydiler. Cüheyman da bu yapının içindeydi ve gezilerin ana koordinatörüydü (Trotimov, 2015: 39). Bu gezilerden sonra Cüheyman daha ileri giderek halkı isyana teşvik ediyor, Suudi Arabistan yönetiminin gayri meşru olduğunu ifade ediyordu. Cüheyman'ın bu düşünceleri pek kabul görmese de 1977 yılında ulemanın büyük toplantılarına gündem olmuştur. Toplantılarda Cüheyman eleştirilse de Ulusal Muhafızlara Vahabi öğretileri tekrar ettiriliyordu (Trotimov, 2015: 43). He ne kadar Cüheymanı eleştirmiş olsalar da aslında ulemanın da fikirleri bu yönde idi. 1978 yılında Cüheyman, Suudi Arabistan Krallığı'nın İslamiyete uymadığını dolayısıyla imansızlarla savaşmanın meşru olduğuna dair vaazlar vermeye başlamıştı. Bu kapsamda Suudilere karşı, Allah'ın hizmetkarlarının (yani kendilerinin) hazırlıklı olmalarını ve savunabilmeleri telkininde bulunuyordu. Bu grupta bulunanların bir çoğu Ulusal Muhafızlıktan emekli olmuştu. Cüheyman düşüncelerini yayma ve yeni kitlelere ulaşmak için düşüncelerini "Yedi Risale" ismiyle çoğunluğu politik olan bir eser yayınladı. Bu eserin bir bölümünde ise Mehdi'ye yer vermişti. Mehdi konusuna çok odaklanmış ve gelişinin kısa zamanda olacağını ifade ediyordu. Cüheyman'ın bu açıklamalarının ardından dönem içerisinde Cüheymanın gruplarından tutklanmalar yaşanmıştı. Cuheyman İbni Baz ile iletişime geçmiş akabinde

tutuklananlar serbest bırakılmıştı (Trotimov, 2015: 49-59). Yine 1979 yılında Cüheyman'ın destekçilerinin tutuklanmalarını artması ile ülkede hükümete karşı halkta bir hareketlilik gözlenmişti.

Cüheyman'ın odaklandığı Mehdi konusunu vaazlarında çok bahsettiği için çevresindekiler rüyalarında Mehdi'yi görmeye başlamıştı. Yakın çevresinden olan Saad da bu telkinlerden etkilenerek kardeşi Muhammed bin Abdullah'ın Mehdi'nin tüm özelliklerini taşıdığını ve Mehdi olma ihtimalinin yüksek olduğundan Cüheyman'a bahsetti. Cüheyman'a bu düşünce çok uygun geldi ve yavaş yavaş bu fikir kafasında oturmaya başladı. Sonunda beklediği Mehdi'nin Muhammed bin Abdullah olduğu konusunda hiç tereddütü kalmadı (Trotimov, 2015, s. 60). 1979 yılının hac mevsiminde ülke dışından ve Suudi Arabistan'dan takipçileri Mekke'ye gelmişti. Ancak ayaklanmaya küçük bir kesim dahil olmuştu. Cüheyman Kâbe'deki gerçekleştirecekleri ayaklanmayı şiddet içerikli bir işgal olarak tarif etmedi. Yaşanacak ayaklanmanın Mehdi'yi koruma amacı olduğunu ifade etti. Ancak ayaklanmada Mehdi bir paravan olarak kullanılacaktı. Asıl amaç ülkede ABD'nin Suudi rejimi ile olan ilişkilerine yönelikti. Onlara göre rejim kendi düşüncelerine aykırı olarak hareket etmekteydi (Trotimov, 2015: 73-75).

Kâbe Baskını'nın yaşanmasında Suudi rejimin sosyalleşme sonucu kültür ve kabul edilen kimlikte yavaş yavaş gerçekleşen değişim önemli rol oynamıştır. Konstrüktivizm, uluslararası siyasetin değişmez olduğu savına karşı çıkar ve devletin çıkarları ekseninde hareket ettiğini iddia eder. Suudi Arabistan da tam olarak bu refleksi göstermiştir. Suudi rejiminin benimsediği ve kimlik olarak kabul ettiği Vahhabi mezhebinden dönem içerisinde ekonomik çıkarlar perspektifinden uzaklaşıldığı ifade edilebilir. Kimlik algısında da yaşanan gelişmelerden dolayı değişimler meydana gelmiştir. ABD ile olan stratejik anlaşmalar neticesinde yoğun ilişkiler yaşanmış, Vahhabiliğin kabul ettiği kimlik çizgisine aykırı gelişmeler yaşanmıştır. Ayrıca ülke içinde yaşanan bu gelişmelerin yanında aynı bölgede bulunan İran'da yaşanan İslam Devrimi de muhafazakâr olan Vahhabiliği etkilemiştir. Her ne kadar Vahhabilikle Şiilik arasında ayrılmalar yaşansa da aynı bölgede yer almaları etkilenmeye olanak sağlamıştır.

1979 yılı 20 Kasım günü Cuheyman el Uteybi liderliğindeki bir grup Mehdi'nin geldiğini iddia ederek Kâbe'yi işgal etti. İşgal iki hafta sürdü ve Suudi güçlerinin yetersiz kalması sonucu Fransa ve Pakistan'dan yardım alınarak baskın sonlandırıldı. Cuheyman, 20 Kasım sabahı yanında olan Muhammed b. Abdullah el Kahtani'yi Mehdi olarak lanse etti ve cemaatten biat istedi. Suud hükümetini İslam'a zarar vermekle suçladı ve isteklerini beş madde halinde sıraladı. Bunlar; Batılı değerlerin taklidine son verilmesi, Suudi saltanatının yıkılması, kralın Allah'ın hükümleri yerine kendi hükümleri ile hareket ettiği için kâfir olarak ilan edilmesi, ABD'ye petrol ihracının durdurulması, yabancı müsteşar ve askerlerin sınır dışı edilmesiydi.

Otuza yakın rehineyle işgal iki hafta kadar sürdü. Suudi rejim açısından en önemli sorun kutsal mekânda kan dökülmesi sorunuydu. Kâbe'nin üzerinde uçan helikopterler gaz bombaları atıyordu ancak işgalciler mahzenlere kaçmayı başardı. Dönemin kralı Halid, bilhassa Fransa Cumhurbaşkanı Giscard d'Estaing'e mektup yazarak yardım istedi. Fransız anti-terör timi mahzenlere kimyasal patlayıcı ve sinir gazı attı. Birçok işgalci silahlarını bıraktı ve daha sonra mahzenler suyla doldurulup suya elektrik verildi. Şer'en haram olan Harem bölgesine gayri Müslimlerin girmesi yasaktı. Müdahale esnasında Fransız askerlerin nasıl girdiği şüphe uyandırsa da göstermelik bir şekilde bu askerlere kelime-i şehadet okutulduğu düşünülmektedir. Uteybi ve beraberindeki yaklaşık 200 adam Medine'de ortaya çıkan al-Jamaa

al-Salafiya al-Muhtasiba (JSM) hareketinin üyeleriydi (www.timeturk.com). İdam edilenler arasında sadece Suudlar yoktu. İçerinde Mısır, Güney-Kuzey Yemen ve Irak vatandaşları da bulunmaktaydı. Cüheyman'ın cemaati, dini ilimler ile meşgul olan gençlerden oluşmaktaydı. Kâbe baskını, Suudi Arabistan'ın hızlı gelişen sosyal yapısının içindeki orta ve üst sınıf teknokratlara karşı siyasi ortamda yenilgiye uğrayan ve statüleri düşen din adamlarının tepkilerinin ve beklentilerinin bir sonucu ortaya çıkmıştır. Suudi Arabistan'da devlete itaat eden bir Vahhabilik'ten siyasi arenada muhalif rolü ağır basan, siyasi retorik kavramlarını kullanmaya başlayan bir yapıya dönüşmüştür. Bunun nedeni de Medine İslam Üniversitesi çevresinde Cuheyman'ın cemaatinin elemanlarının yapılanmalarıdır. Akabinde ki yıllarda Usame bin Ladin'in ortaya çıkması bu toprakların/geçmişinin bir ürünü olduğu ifade edilebilir (Büyükkara, 2004: 230-231). Bu kapsam ele alındığında Kâbe baskını hem yaşandığı dönem içerisinde kimlik değişimine neden olmuş hem de sonraki yıllarda yaşanan radikalizme ilham kaynağı olmuştur.

Aradan bir ay kadar sonra 63 isyancı, Suudi Arabistan'ın sekiz ayrı ilinde idam edildi. Uteybi infazı gerçekleştirilen ilk isim oldu. Baskın Usame Bin Laden'i derinden etkiledi. Ona göre Mescid-i Haram kirletilmişti ve de kriz barışçıl yollarla çözülebilirdi. Suudi Arabistan bundan sonraki yaklaşık 40 yıl boyunca aşırı muhafazakârlaştı ve de ülkenin modernleşmesi bu olaydan sonra sekteye uğradı. Veliaht prens Muhammed bin Salman da Mart 2018'de verdiği bir mülakatta 1979'a kadar diğer Körfez ülkeleri gibi normal bir hayat sürdürdüklerini ve de kadınların o zamana kadar araba kullandıklarını ve sinemaya gidebildiklerini söylüyordu (www.bbc.com).

Kâbe baskının ardından Suudi rejiminin söylemlerinde ciddi değişiklikler göze çarpmaktadır. Olayın ardından halka ulaşılan yerlerde ulemanın üzerine özellikle durulmuştur. Baskının rejim olarak tek başına bastırılamamasının neden olduğu meşrutiyetin zedelenmesini tamir etmek için bir takım kararlar alındı. Çok sayıda bulunan video dükkânları kapatıldı, açık olanlara ağır ticari kısıtlanmalar getirdiler. Kendilerine uygun gerekçelerle kadın ve erkek çalışanların beraber çalışma alanları koşullara göre düzenlendi. Kadınların dışarıda örtünmelerinin kontrolü artırıldı. Namaz vakitlerinde iş yerlerinin kapatılması yönetmeliğinin sıkı şekilde uygulamasını kararı alındı. Ülkede kaçak alkollü içkinin durdurulması yönünde çalışmalar yapılmaya başlandı. Bu süreçte İbn Baz ön planda yer almaktaydı. (Büyükkara, 2004, s. 233). Bütün bunlara bakıldığında Kâbe baskısının Suudi Arabistan rejiminde önemli bir yere sahip olduğu ifade edilebilir. Baskından önce sosyalleşme ile katı Vahhabilik düşüncesinden farklı bir kimlik ve kültüre doğru eğilim gözlenirken baskından sonra rejimi elde tutmak için ve meşruiyetlerini tazelemek için Vahhabilik kimliğine dönüş olduğu gözlenmektedir.

İşgalin daha sonra batılı kaynaklarda da El-Kaide gibi dini radikal birçok örgüt için ilham kaynağı olduğu ileri sürülmüştür (https://www.wsj.com). Bunun nedeni ise, geleneksel Vahhabi inancına göre kâfir olan Batılı ülkelerle ticaret ve etkileşimin gelişmesi istenmez. Ulus-devletleşme ve modernleşme sürecinde Vahhabiliğin meşrulaştırıcı bir konuma gelmesiyle ortaya çıkan resmi Vahhabi söylem ve geleneksel Vahhabiler arasındaki gerilim bu gelişmelerle daha da artmıştır. Ulema, kâfir yabancılarla kurulan ilişkileri meşrulaştırırken geleneksel Vahhabiler bu duruma karşı çıkmış ve de iktidarı eleştirmişlerdir. Bu durum Uteybi gibilerin önderliğinde eleştirilmiş ve de Batı ile mücadele edilmesi gerektiği benimsenmiştir (Ataman ve Kuşcu, 2012: 10).

Selefi cemaat lideri ve eylem adamı olan Uteybi'nin Mescidi Haram işgali Müslümanları ilgilendirmesine rağmen uzun yıllar bir ihmale uğramıştır. Suudi Arabistan'da olayın kutsal mekânda cereyan etmesi bu hadisenin bilimsel metotlarla ve detaylıca

incelenmesine engel teşkil etmiştir. Olay ciddi bir idare ve emniyet eksikliğinin yanı sıra Uteybi'nin Selefi zihniyetle Suudi Vahhabiliği ile aynı kökten besleniyor oluşu Suudi rejimi için bir itibar sorunu oluşturuyordu. Zira eylemin iki hafta kadar uzun sürmesi, zorlukla bastırılması ve de bastırma esnasında Fransız askeri kuvvetlerinden yardım alınması Harem-i Şerif'in ağır silahlarla tahrip edilmesi ve yakılıp yıkılması olayın üstünün kapatılmasını gerektiriyordu (Büyükkara, 2009: 23).

SONUÇ

Kâbe'nin işgali doğal olarak üst kimlik olarak Suudi Arabistan'ı İslam kimliğinde herhangi bir değişime neden olmamıştır. Ancak ülkenin alt kimliğini şekillendirmiştir. İşgalden önce Suudi Arabistan'da yaşam şekline bakıldığında ABD'nin ülkeye yatırım yapması ve akabinde yaşam standartlarının yükselmesi, ülkenin dini görüşü olan Vahhabilik ile tezatlık oluşturmaktaydı. Bu durum geleneksel anlayışta olanVahhabileri rahatsız etmiş ve bu minvalde tepkilerini göstermeye çalışmışlardır. Nihayetinde ise Kâbe işgali ile noktalanmış olan bu tepkide Mehdi ilan edilmiş olsa da aslında tepki ABD ile sıkı ilişki yaşayan Suudi Arabistan yönetime karşı bir tepki sonucu yaşanmıştır. Suudi Arabistan yönetimi de işgali bastıramamış ve İslam dinince Müslüman olmayanların giremeyeceği haram bölgeye Fransız kuvvetlerinin girmiştir. Halk nezdinde daha fazla tepkiye sebep olunmasından endişe edilerek, meşruiyetin yitirilmememesi için muhafazakâr Vahhabilerin düşünce yapısına uygun uygulamalar geri getirilmiştir. Daha modern adımlar atan ulema sınıfı sayesinde ülke, modern adımlar atıp Batı'yla entegrasyonunu daha hızlandırabilecekken geleneksel Vahhabiliğin de muhalefetiyle Batılı değerlere daha uzak bir ülke haline gelmiştir. Örneğin 2018 yılına kadar ülkede kadınların araba kullanması yasak hale gelmiştir. Ülke daha modern, batıyla uyumlu adımlar atmakta gecikmiştir. Diğer Körfez ülkelerine göre daha muhafazakâr bir kimliğe sahip bir ülke haline gelmiştir. Kimlik olarak kendini İslam olarak tanıtan birçok grup daha da radikalleşmiş Batı'ya karşı daha sert bir tutum takınmayı tercih etmiştir. Neticede ülke genelinde muhafazakârlık artarken, cihatçı gruplar daha da radikalleşmiştir. Suudi Arabistan'ın, dini olarak Körfez'in diğer ülkeleri gibi daha ılıman bir kimliğe sahip olması beklenirken ülke içi muhalefet sayesinde daha kapalı ve tutucu bir kimliğe sahip olmuştur.

KAYNAKÇA

ARI, Ö., & KIRAN, A. (2011). Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık

Ataman, M., & Kuşcu, Y. (2012). Suudi Arabistan'daki Siyasal ve Toplumsal Hareketlerin Gelişimini Etkileyen Faktörler. *Alternatif Politika, 4*(1), 1.

Bayram, A. (2014). The Rise Of Wahhabi Sectarianism And Its Impact In Saudi Arabıa . *Atatük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 245-261.

Büyükkara, M.A. (2004). İhvan'dan Cüheyman'a Suudi Arabistan ve Vehhabilik. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Büyükkara, M. A. (2009). Selefiliğin Yakın Tarihinden Önemli Bir Yaprak: Yeni Bilgiler Işığında Cuheymân el-Uteybî ve Cemaati. *Marife*, 21-46.

Ekici, K. D. (2018). Sosyal konstrüktivizme göre Turgut Özal dönemi Türk dış politikası (1983-1993).

Ishiyama, J. T., & Breuning, M. (Eds.). (2011). *21st century political science: A reference handbook* (Vol. 1). Sage.

Karabulut, B. (2016). 15 Temmuz ve Türk Ulusal Kimliginin Uyanisi: Konstrüktivist Teori Perspektifinde Bir Analiz/July 15th and Awakening of Turkish National Identity: An Analysis in the Framework of Constructivist Theory. *Bilig*, *79*, 1.

Karacasulu, N. (2014). Uluslararası İlişkilerde İnşacılık Yaklaşımları. *Derleyen: ARI, T., Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar, Dora Yayınları, Bursa*, 105-123.

Kolasi, K. (2018). Uluslararası İlişkilerde Sosyal Ontoloji Kavrayışının Meta-Teorik Eleştirisi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, *15*(59), 3-18.

Küçük, Mustafa (2009) "Uluslararası İlişkiler Kuramında „Konstrüktivist Dönüşü" Anlamak". Ege Akademik Bakış, 9(2), 771-795

Özev, M. H. (2013). Eleştirel Teori Olarak Konstrüktivizm. *Editör: ÇOMAK H. ve C. Sancaktar., Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar, Beta Yayıncılık, İstanbul*, 483-522.

Öztürk, Ebru Çoban (2014). "Kimlik, Dış Politika ve Uzlaşma: İnşacı
Kuram Çerçevesinde Ulusal Kimlikler ve İkili İlişkiler Üzerine Bir
Değerlendirme". *Türkiye Günlüğü* 60: 1-12.

Rumelili, Bahar. "Bölgeselcilik ve İnşacılık: Kazanımlar ve Vaatler." *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 12, no. 46 (2015): 168-185.

Tandoğan, M. (2015). Konstrüktivizm (sosyal inşacılık) kuramı bağlamında afrika birliği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *4*(3), 634-650.

Trotimov, Y. (2015). *1979 Kâbe Baskını Kutsal Mekanda Ayaklanma.* İstanbul: Matbuat Yayın Grubu.

Yalvaç, Faruk (2000). "Uluslararası İlişkiler Kuramında İnşacı Yaklaşımlar," Devlet Sistem ve Kimlik, Der: İ. Dağı, A. Eralp vd., İletişim Yayınları

Yılmaz, S. (2015). Neoklasik Realizm: İlerletici Mi? Yozlaştırıcı Mı? Lakatosyan Bir Değerlendirme. *Dumlupinar University Journal of Social Science/Dumlupinar Üniversitesi Soysyal Bilimler Dergisi*, (46).

https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50946371 Erişim Tarihi: 28 Eylül 2021

https://www.timeturk.com/cuheyman-ve-kabe-baskini/haber-1297493 Erişim Tarihi: 28 Eylül 2021

https://www.wsj.com/articles/SB119007965327330717 Erişim Tarihi: 28 Eylül 2021

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRÜ MEŞRULAŞTIRMA ÇABASI OLARAK "DİNİ MOTİFLİ TERÖRİZM": BOKO HARAM ÖRNEĞİ

Ahmet Ali UGAN[1]

Özet

21. yüzyılın henüz başlarında Nijerya'da kurulan Boko Haram, (dini) bir terör örgütü olarak tanımlanmaktadır. Yaklaşık son 20 yıldır uluslararası bazda dini kullanarak (İslamı) ortaya çıkan terörist örgütler yüzünden son yıllarda popülerlik kazanan "dini motifli terörizm" kavramı, asıl itibariyle, dinin emrettiği değil kendi çıkarları için dinin; baskı, şiddet ve zulme alet edilmesi şeklinde anlaşılmalıdır. Bu kapsamda çalışmanın konusu, "dini motifli terörizm" kavramı ile Boko Haram hakkında gerekli inceleme ve açıklamalar yapıldıktan sonra, söz konusu kavram dahilinde Boko Haram'ın eylemlerini analiz etmektir. Çalışmanın amacı, Boko Haram'ın İslam dinine bakışını, İslamiyet'in hangi kaidesine dayandırmaya çalışarak terörist eylemler gerçekleştirdiğini ve asıl amacını ortaya çıkarmaktır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak metin analizi bağlamında literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda konuyla ilgili Web of Science, Mendeley, Google Scholar gibi ikincil kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca tezler, basına yansıyan haberler, yayımlanmış raporlar ışığında gerekli değerlendirmeler yapılarak sonuca ulaşılmıştır.

Çalışmanın temel odak noktasını; 'Dini motifli terrörizm nedir?', 'Niçin böyle yanlış anlaşılacak bir kavram ortaya çıkmıştır?', 'Boko Haram'ın Nijerya'da ortaya çıkış sebebi ve dini referans alarak gerçekleştirdiği eylemlerindeki asıl amacı nedir?' soruları oluşturmaktadır. İslam'a atıfta bulunarak gerçekleştirilen katliamlar, kız çocularının kaçırılması, okulların yakılması gibi terörist eylemler aslında İslamiyet'e zarar vermek ve Batı toplumunda zaten var olan İslam karşıtlığını körüklemekten başka bir şey değildir. Neticede yıllardır süren siyasal iktidarsızlık, ekonomik ve toplumsal sorunlar devam ettiği sürece, Boko Haram'ın din kisvesi altında terör faaliyetlerine devam edeceği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Boko Haram, İslamiyet, Din, Terörizm

[1]Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, aali.ugan@igdir.edu.tr, orcid no: 0000-0001-9264-2673

"RELIGIOUSLY MOTIVATED TERRORISM" AS THE EFFORT TO LEGITIMIZE TERRORISM: THE CASE OF BOKO HARAM

Abstract

Boko Haram, which is established in Nigeria in the early 21st century, is defined as a (religious) terrorist organization. The concept of "religiously motivated terrorism", which has gained popularity in recent years due to terrorist organizations that have emerged using religion (Islam) on an international basis for the last 20 years, in essence, religion is for its own benefit, not what religion commands; oppression should be understood as an instrument of violence and persecution. In this context, subject of the study is to analyze actions of the Boko Haram, after necessary examination and explanations are made on concept of "religiously motivated terrorism" and the Boko Haram. The aim of the study is to reveal viewpoint of Boko Haram towards religion of Islam, and to reveal main purpose of terrorist acts by trying to base it on which base of Islam.

In the study, a literature review was conducted in context of text analysis by using qualitative research method. In this context, secondary sources such as Web of Science, Mendeley, Google Scholars were used. Also, necessary evaluations were made in light of theses, news reflected in the press, and published reports, and the result was reached.

The main focus of the study: 'What is religiously motivated terrorism?', 'Why has such a misunderstood concept emerged?', 'What is reason for Boko Haram's emergence in Nigeria and what is main purpose of its actions based on religion?' it constitutes questions. Terrorist acts such as massacres, kidnappings of girls, burning of schools in reference to Islam are in fact nothing more than harming Islam and fueling anti-Islam that already exists in Western society. As a result, as long as years of political impotence, economic and social problems continue, it seems that Boko Haram will continue its terrorist activities under guise of religion.

Keywords: Boko Haram, Islam, Religion, Terrorism

1. GİRİŞ

Nijerya 1861 yılında 1960 yılına kadar İngiltere'nin sömürgesi altında kalmıştır. Bağımsızlığını kazandıktan sonra daha önceki dönemde var olan kuzey-güney uyuşmazlığı devam etmiştir. Şöyle ki, ülkenin kuzeyi güneyine göre ekonomik anlamda az gelişmiş olmasından dolayı, kuzey bölgesi birçok alanda geri planda kalmıştır. Bu durum da insanların daha fazla dine bağlanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Boko Haram kurulduğunda İslami argümanlarla insanların dini duygularını sömürmüş ve yoksul halka yardım ettiği için toplum tarafından benimsenmiştir (Maraş, 2017: 448).

Burada önemli olan Nijerya'nın sosyo-ekonomik durumu, halkın yaşam standartları ve ülkenin genel anlamda siyasi durumu ve geçmişidir. Ülkenin özellikle İngiliz kolonisi olarak yaklaşık 100 yıl kalması, İngiltere'ye ve bu paralelde Batı'ya karşı olumsuz bir algının oluşmasına neden olmuştur. Boko Haram da zaten her türlü laik otoriteyi reddeder ve tamamen Şeriat yasasıyla yönetilen bir Nijerya devleti kurmaya çalışır. Başka bir ifadeyle Boko Haram, Nijerya Federal Cumhuriyeti'ne karşı şeriat kanunlarıyla yönetilen "saf" bir İslam devleti kurmak için savaşan ve bu uğurda İslam dinini kendi çıkarları için kullanan terörist bir örgüt.

Boko Haram'ın karşı olduğu iki temel nokta Batı ve kadınlardır. Zira Batı'nın her şeyine karşı olduğu gibi kız çocuklarının da okula gitmesine karşıdırlar. Tabii burada onların düşüncesine göre hem karma eğitime hem Batı eğitimine karşı olmaları etkilidir. Ama İslam dininde kadına, âlime, ilim ve bilime ne kadar önem verildiği de aşikârdır. "İlim Çin'de bile olsa gidip öğrenin", "âlimin ölümü âlemin ölümü gibidir", "ilim öğrenmek kadın-erkek herkese farzdır" sözlerini söyleyen İslam peygamberi, Muhammed peygamberdir. Dolayısıyla sadece bu 3 hadis bile Boko Haram'ın dini yorumlarıyla ve İslamiyet'e bakışıyla ters düşmektedir.

Çalışmanın amacı genel olarak dini motifli terörizm ve Boko Haram terör örgütü hakkında kavramsal çerçevede bilgi vermek ve Boko Haram'ın İslam dinine bakışını belirtmektir.

2. DİNİ MOTİFLİ TERÖRİZM

Dini motifli terörizm, herhangi bir dini kullanarak ve dini metinleri istismar ederek uç noktalarda oluşan fikirler ile şiddete dayalı davranışları kutsallık atfederek yapılan terör eylemleri olarak ifade edilebilir. Dini motifli terörist örgütler, kendileri gibi inanmayanları din karşıtı şeklinde gösterip, onları düşman olarak nitelendirirler. Bununla birlikte, düşmana karşı mücadele etmeyi kutsal sayarak yapılan terör eylemleri, aynı zamanda, dini bir ibadet olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu tür terör örgütleri masum insanların öldürülmesini meşru saymakta ve dini olarak da uygun görmektedirler (Sekmen, 2020: 5423).

Kısacası, terör yanlısı örgütlerin dini kullanarak ve bu doğrultuda dinin kurallarını kendilerine göre farklı şekillerde yorumlayarak, bunu bir ideoloji çerçevesinde harmanlanması sonucunda dini motifli terörizm kavramı gündeme gelmiştir. Tabii, buradaki mesele terörün dinden ötürü değil, başka bir ifadeyle dini kaynaklı değil, bireylerin ya da bazı marjinal grupların dini kendi çıkarları için kullanmalarından kaynaklanmasıdır. Öne çıkan ve tehlikeli olan nokta yapılan terör eylemlerine kutsallık atfedilmesidir. Bunu da asıl itibariyle şehitlik ve cihat kavramları üzerinden yapmaktadırlar. Zaten bu sayede eylemi yapan kişi yaptığı tüm eylemleri din adına yapıldığını düşündüğünden dolayı kendi canını bile bu uğurda vermeye hazırdır (Erdoğan, 2018: 21-22). Dini motifli terör örgütlerinin diğer bir önemli noktası, asıl itibariyle Hanbeli mezhebinin Vehhabi yorumuna yakın olmakta ve İbn Teymiyye'yi ana referans kişi olarak almasıdır (Kurt, 2019: 89).

Aslında dinlerin, bilindiği üzere, toplumu düzenleyici bir görevi olmasına karşın daha çok istismar aracı olarak kullanılmış ve kullanılmaya da devam etmektedir. Ayrıca dini

konularda ifade edilen farklı fikir ve yorumlar ihtilafların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Diğer dini yorumların önüne geçen farklı yaklaşımlar zaman içinde taraftar bulmuş ve hatta sayısını oldukça arttırmıştır. Söz konusu guruplar ya tarikat, cemaat gibi oluşumlar olarak ya da terör örgütleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çokbildik, 2019: 67).

Heather S. Gregg'e göre dini motifli terörizm hükümetleri ve/veya toplulukları belirli dini amaçlar doğrultusunda etkilemek veya zorlamak amacıyla güç tehdidi veya kullanımıdır. Gregg, dini motifli terörizmin 3 temel hedefi olduğunu belirtir: Birincisi, mevcut düzeni yıkarak, yeni bir dünya vaadinde bulunmak. İkincisi, dini bir hükümet kurmak. Üçüncüsü, bir eyalet veya bölgeyi dini olarak temizlemek (Gregg, 2014: 39). Buradaki durum özetle, her şeyi dini olarak yeniden şekillendirmek ama tabii bunu yaparken de kendi inandıkları ya da yorumladıkları din üzerinden yapmaktır.

3. BOKO HARAM TERÖR ÖRGÜTÜ

Dini motivasyonlu fakat siyasi gayelere sahip olmayı amaçlayan bir terör örgütü olan Boko Haram (Duman ve Çelik, 2021: 87-88), Nijerya merkezli ve özellikle Nijerya'nın kuzey bölgesinde aktif olmakla beraber aynı zamanda Nijer, Çad ve Kamerun üçgeninde etkili olmuştur. Boko Haram, Nijerya'da en çok konuşulan Afroasya dillerinden biri olan Hausa dilinde kitap haram (yasak) anlamına gelmektedir. Daha açık bir ifadeyle "Batılı eğitim, Latin alfabesi ile eğitim yasak" demektir. Örgüt sadece Batılı eğitime değil, aynı zamanda modern bilime, Batı'nın icadı olan her şeye karşı olduklarını belirtmelerine rağmen, Batı'nın yapmış olduğu arabayı, cep telefonunu, her türlü silahları kullanmaktadırlar. Hatta örgütün kurucu lideri Muhammed Yusuf'un Batı'nın ürettiği son model iletişim araçlarını ve Batı menşeili otomobilleri kullanmaktan hoşlandığı bilinmektedir (Özer, 2018: 30; Sönmez ve Arslan, 2021).

Örgüt, özellikle 1986-1993 yılları arasında devlet başkanlığı görevini yürüten İbrahim Babangida döneminde uygulanan IMF programı nedeniyle tarıma verilen zarar neticesinde, ülkenin en geride kalmış kuzey bölgesini özellikle Yobe ve Borno eyaletlerini kendine merkez seçmiştir. Bununla birlikte kurucu lider Yusuf'un doğum yerinin ve 2003 tarihinde polise yapılan ilk saldırıların burada gerçekleştirilmiş olması Yobe'nin farklı bir önemi vardır (Sönmez ve Arslan, 2021).

2002 yılında Nijerya'nın Borno eyaletinde her alanda şeriata dayalı bir yönetim ve hayat tarzı sağlamak için kurulan Boko Haram, özellikle Nijerya'nın kuzeyini merkez seçmesi ülkenin en fakir bölgesi olmasındandır. Dolayısıyla örgüt bu durumu çok iyi kullanarak fakir ailelere yardımda bulunmuş, onların çocuklarına kendi camilerinde ücretsiz din eğitimi vererek, bu bölgede yeterince örgütlenmiştir. Ayrıca hükümetlerin yolsuzluk ve adaletsizliği üzerinden militan toplamayı başarmıştır. Dolayısıyla hem halkın yoksulluğuyla mücadele etmesi hem de ülkede yaşanan adaletsizliğe karşı mücadele vermesi örgütün kısa zamanda önemli bir güç olmasına neden olmuştur ("Boko Haram nedir?", 2015).

Öte yandan Boko Haram 2002 yılında kurulmuş olsa da aslında 1995'de "Şebab" isminde Müslüman bir gençlik örgütü ya da cemaati olarak ortaya çıkmıştır. Örgüt karma eğitime ve okullarda öğretilen Darvin teorisine karşı oldukları için çocukların okula gönderilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle Müslüman halkın birçoğu korktukları için çocukları okula göndermemişler ve bu sebeple Nijerya'nın Borno eyaletinde örgütün kurulmasından sonra okuma yazma bilmeyenlerin sayısı yüzde 83'e yükselmiştir (Alhanlıoğlu, 2020: 40-41).

Resmi adı Davet ve Cihat için Ehl-i Sünnet Cemaati olan Boko Haram, Selefi-Cihatçı ideolojiyi kendisine şiar edinerek bilhassa İbn-i Teymiye'nin düşüncelerini temel almıştır. Dolayısıyla tek çarenin saf İslamiyet'e dönmek olduğu düşüncesini savunan örgüt, Nijerya'da Hıristiyan ve Müslüman hak arasında var olan iki temel uyumsuzluktan yararlanmıştır. Bu

uyumsuzluğun birincisi evanjelik kiliseler ve Müslüman toplum arasındaki çekişme, ötekisi siyasi fikir ayrılıklarıdır. Özellikle 2011 tarihinde devlet başkanı olarak seçilen Hıristiyan devlet adamı Jonathan Goodluck aynı yıl yaşanan olaylardan sonra ABD ve İngiltere'den yardım talebinde bulunmasından ötürü olaylara, adı geçen ülkelerden müdahale edilmiş ve aynı zamanda bu devletler haliyle Hıristiyanların haklarını savunma gayretinde bulunmuştur. Hem bu yaşananlar hem de devlet adamlarının kendi kişisel çıkarlarını devletin çıkarlarından yüksek görmesi sonucunda ülkedeki Müslüman toplum arasında Boko Haram'ın nüfuzu artmış ve bu sayede örgüte yeni militanlar katılmıştır (Maraş, 2017: 449-450, 452).

Daha önce de belirtildiği üzere Nijerya'nın kuzeyinde ve özellikle kuzey doğusunda etkili olan örgütün terör eylemleri zamanla sınır komşusu olan Çad, Kamerun ve Nijer'e de sıçramıştır. Dolayısıyla örgüt yalnızca Nijerya'nın değil, Afrika'nın diğer ülkelerinin de sorunu haline gelmiştir. Ayrıca diğer terör örgütleriyle de iş birliği yapmıştır. Özetle Boko Haram sadece Nijerya'da değil hem bölgede hem de küresel alanda bir sorun haline gelmiştir (Duman ve Çelik, 2021: 89).

4. SONUÇ

Boko Haram, Nijerya'da yıllardır süren kötü yönetim, yoksulluk, adaletsizlik ve yolsuzluğun birleşiminden doğan sosyoekonomik durumun sonucudur. Yalnız şunu da belirtmek gerekiyor ki hiçbir din; terörü, şiddeti, kendini veya bir başkasını öldürmeyi emretmez. Buna rağmen dini motifli terör örgütleri halkın dini duygularını sömürmek adına İslamiyet'te var olan şehitlik ve cihat kavramlarını kullanırlar. Fakat bu kavramları kendi istedikleri ve çıkarları için uygun olacak bir şekilde yorumlayıp, çaresiz ve cahil olan insanları empoze etmek için kullanırlar. Bunda da başarılı olurlar. Ancak İslam'daki şehitlik ve cihat kavramları onların yorumladığından ve belirttiğinden çok farklıdır.

Dini örgütlenmelerin diğer bir noktası, yoksul halkın bu durumundan yararlanarak ve onlara ekonomik anlamda yardım ederek, kendilerine bağlamaktır. Bu durum genel olarak dini örgütlenmelerde (cemaatlar gibi) var olan bir gerçekliktir. Zira bu süreçte kendi istedikleri şekliyle yorumladıkları dini, bu insanlara empoze edip, onları ilerde kendi emelleri için kullanırlar. Kısacası dini olarak insanları ikna ederek, sonrasında yine din adına ama kendi menfaatleri için onlardan destek devşirirler. Boko Haram için de bu böyle olmuştur. İlk olarak 1995 yılında sadece dini bir cemaat olarak ortaya çıkar, daha sonrasında silahlı örgütlenme ve eylem sürecine başlar.

Ulusal bazda ortaya çıkan Boko Haram, zamanla Afrika kıtasındaki diğer ülkelere de yayılarak bölgesel bir tehdit, son tahlilde ise uluslararası sistem için küresel bir tehdit haline gelmiştir. Ama buna rağmen küresel bazda Boko Haram'a karşı ciddi yaptırımların ve iradenin koyulmadığını görmekteyiz. Özellikle Batı devletleri tarafından yapılacağı belirtilen yaptırımlar sözde kalmaktadır. Zira bu tür örgütler emperyalist devletlerin taşeronluğunu yapmaktadırlar.

Netice itibariyle, ilk olarak Boko Haram'ın merkezi olan ve sempatizanlığını kazandığı Nijerya'nın kuzey bölgesindeki sosyal ve ekonomik durumun iyileştirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde Boko Haram ortadan kaldırılmış bile olsa, yerine yine dini kendisine araç edinen başka bir terörist örgüt, örgütlenme ya da cemaat yapılanması kurulacaktır. Zaten bilindiği üzere dünyada dini kullanarak ortaya çıkan tüm terörist örgütler, birbirinin devamı ya da benzeridir. Başka bir ifadeyle birbirlerini taklit emişler ve aynı ekolden gelmişlerdir. Taliban'dan IŞİD terör örgütüne kadar hepsi böyledir.

KAYNAKÇA

ALHANLIOĞLU, F. (2020). Uluslararası Sistemde Terör Kavramı: Afrika'da Boko Haram Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Bilecik.

Boko Haram nedir? Boko Haram kimdir? (2015, 2 Nisan). 2 Ekim 2021 tarihinde https://tr.euronews.com/2015/04/02/boko-haram-nedir-boko-haram-kimdir adresinden alındı

ÇOKBİLDİK, A. C. (2019). Siber Terörizm: Radikal/Dini Örgütler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Konya.

DUMAN, G. ve ÇELİK, İ. M. (2021). Afrika'nın Bölgesel Terör Sorunu: Boko Haram Üzerine Bir İnceleme. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 9*(1), 78-96.

ERDOĞAN, A. (2018). Dini Motifli Terörizm ve Finansal Kaynakları: El Kaide, IŞİD ve Boko Haram, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Karabük Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü,* İstanbul.

GREGG, H. S. (2014, April). Defining and Distinguishing Secular and Religious Terrorism. *Terrorism Research Initiative, 8*(2), 36-51. https://www.jstor.org/stable/26297135

KURT, F. (2019). Dini İstismar Eden Örgütlerin Şiddet ve Terör Konusundaki Teolojik Gerekçeleri. *USUL İslam Araştırmaları, 31*(31), 77-98.

MARAŞ, H. (2017). İslami Söylemli Terörizmin Nijerya'ya Yansımaları: Boko Haram Terör Örgütünün İncelenmesi. *Turkish Studies, 12*(3), 441-466. doi: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11324

ÖZER, S. (2018). Boko Haram Terörü ve Bölge Siyasetine Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Kocaeli.

SEKMEN, Z. S. (2020). Dini Motifli Terörün Aykırı Kolu Heyet Tahrir Şam: Yükselişi, Dönüşümü ve Düşüşü. *International Social Sciences Studies Journal, 6*(74), 5422-5439. doi: http://dx.doi.org/10.26449/ ssj.2776

SÖNMEZ, G. ve Arslan, M. E. (2021). *Nijerya'da Artan Boko Haram Hareketliliği ve Olası Sonuçları,* 2 Ekim 2021 tarihinde https://www.orsam.org.tr/tr/nijeryada-artan-boko-haram-hareketliligi-ve-olasi-sonuclari/ adresinden alındı

BÖLÜM 4: MEDYA VE TERÖR

TERÖR, TERÖRİZM, MEDYA VE KAMUOYU

Orhan GÖKCE[1]

Abdullah ŞENGÖNÜL[2]

Özet

Medya-terör ilişkisi konusundaki ortak görüş, medya ile terör arasında sembiyotik bir ilişki olduğu ve medyanın büyük ölçüde terör örgütleri tarafından kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda araçsallaştırıldığı yönündedir. Bu karşılıklı bağımlılık ilişkisi, bir yandan teröristlere kendilerini sahneyebilecekleri ve böylece kamuoyu ve toplum tarafından algılanabilecekleri alanı sunmakta, diğer yandan da medyaya reyting açısından ihtiyaç duyduğu şiddet olaylarını servis etmektedir. Günümüzde terör örgütleri, iletişim stratejileri açısından son derece profesyonelleşmişler ve bu nedenle de geleneksel ve sosyal medyanın işleyiş mantığını, dolayısıyla da zafiyetlerini çok ama çok iyi bilmektedir. Medyanın ve toplumun en büyük zafiyetinin, şiddet konusu olduğunun farkında olan terör örgütleri her saldırı ve eylemlerini medyanın gözünden kaçmayacak şekilde büyük bir titizlikle planlamaktalar ve medyada günlerce yer alacak ve tartışılacak şekilde düzenlemektedirler.

Terör örgütlerinin amacı, sindirme ve yıldırma yoluyla hükmetmek ve kontrol etmektir. Onlar kamuoyunu, siyaset alanı ve toplumu etkilemek isterler. Eylemlerini toplulukların ya da seyircilerin önünde ve seyirci için yaparlar ve toplulukların/seyirci katılımını ararlar. Bu nedenle Jenkins (1974, "terörizm tiyatrodur" demiştir. Terörizm günümüzde adeta show işine dönüşmüştür. Yani sözün özü, teröristler saldırılarını günlerce gündemi kuşatacak ve böylece günlerce kendi reklamlarını yaptıracak şekilde planlayıp uygulamaktadır. Terör örgütünün tüm eylemlerinde medya merkezi bir konumdadır. Medyanın kamunun haber alma hakkı çerçevesinde özellikle de kanlı terör saldırılarını görmezlikten gelmesi ne mümkündür ne de söz konusudur. Bu bağlamda terörizm, bilinçli olarak medyanın dikkatini çekecek şekilde sunulan ya da sosyal medyada kurgulanan ve bu sayede kamuoyunda sağladığı dikkat yoluyla mesaj gönderen şiddet eyleminden başka bir şey değildir.

Medya, terör olaylarını görmezden gelemez. Bu olayları kamu yararı adına haberleştirmek zorundadır. Ancak medya terör örgütlerinin tuzağına düşmeden, onların propagandasını yapmadan olayları nasıl haberleştirmesi gerekir. Bu çalışmada bu ana soru cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Bu amaçla burada "terör", terörizm", "medyanın işleyiş mantığı", "terör-medya ilişkisi" ele alınıp irdelenecek ve son olarak medyanın terör örgütleri tarafından araçsallaştırılma girişimine nasıl karşı koyabileceğinin stratejileri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Medya, Kamuoyu

[1] Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ogokce@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3095-8466

[2] Uzman, Kişisel Verileri Koruma Kurulu

TERROR, TERRORISM, MEDIA AND PUBLIC OPINION

Abstract

The common view on the media-terror relationship is that there is a symbiotic relationship between the media and terrorism, and the media is largely instrumentalized by terrorist organizations for their aims and interests. This symbiotic relationships on the one hand, gives terrorists the place to present themselves and thus be perceived by the public and society. On the other hand, it serves the media with violent acts which media needs in terms of ratings. Today terrorist organizations are highly professionalized in terms of communication strategies and therefore know the functioning logic of traditional and social media. And therefore, also their weaknesses. Terrorist organizations are aware of that the subject of violence is the weakness of the media and society and take great care to plan attacks and acts so as not to be noticed in the eyes of median and organize it in such a way that it is featured and discussed in the media for days.

The purpose of terrorist organizations is to rule and control via intimidation and terrorization. They want to influence public opinion, the field of politics and society. They perform their actions for the audience in the eyes of communities-audience and seek to community-audience participation. For this reason, Jenkins (1974) said "terrorism is theater". Terrorism become certain show business today. In other words terrorists plan and implements their attacks in such a way that they cover agenda for days and thus make their own advertisement for days. In all the actions of terrorist organization, the media is central. For the media, it is not possible to ignore bloody terrorist attacks, especially within the frameworks of right of the public to get news. In this context, terrorism is nothing more than an act of violence that is consciously presented in a way that attracts media attention or is fictionalized on social media and thus sends messages through the attention of public.

The media cannot ignore terrorist incidents. It must report incidents in the name of public interest. But how the media should report incidents without failing into trap of terrorist organizations and without making their propaganda? In this study, this main question is tried to be addressed. For this purpose, terror, terrorism, functioning logic of media, terror-media relationship of the media are investigated and strategies for how the media is able to resist the attempt to be instrumentalized by terrorist organizations are discussed.

Keywords: Terror, Terrorism, Media, Public Opinion

GİRİŞ

Sosyal yaşamın karmaşıklaşması ve farklılaşmasına bağlı olarak medyanın önemi ve işlevi artmıştır. Günümüzde medya olmadan insanların sosyal yaşamlarını düzenlemeleri neredeyse mümkün değildir. Bu durum, medyanın insanlar üzerinde son derece etkili bir araç olduğuna işaret etmektedir. Medyanın sosyal yaşamdaki bu öneminden dolayı tüm aktörler, medyayı kendi amaçları doğrultusunda kullanmak istemektedir. Aynı şekilde terör örgütleri de medyayı kendi stratejileri doğrultusunda kullanmaktadırlar.

Medya ve terör arasındaki ilişki yıllardır tartışılmaktadır. Tartışmada ikisi arasında güçlü, iki yönlü ve gayriresmi bir ilişki olduğu, her ikisinin birbirini beslediği ve birbirine bağlı olduğu yönünde geniş bir uzlaşı söz konusudur. Hatta terör eylemlerinin medyanın bir ürünü/çocuğu olduğu gibi söylemlere de rastlamak mümkündür (bkz. Gökce, 2004a, 2016; Kazan, 2016)

Teröristler, medyanın en büyük zafiyetinin, şiddet konusu olduğunu çok iyi bilmektedirler. Şiddetin medya açısından olağanüstü bir çekiciliği vardır. Terör örgütünün de en önemli aracı, hiç kuşkusuz şiddettir. Terör örgütleri, bu iletişim stratejisi ile medyada yer alabileceğini ve bir gösteri etkisini sürekli kılabileceğini çok iyi bilmektedir. Bu nedenle şiddet (bombalı saldırı, canlı bomba, baskın) ve şiddet potansiyeli yüksek olan olaylar ve eylemler (adam kaçırma, yol kesme, köy basma vb.) terör örgütlerinin başlıca araçlarıdır. Terör mantığının önemli unsuru, şok etkisidir. Bunun için şiddet ve kan, terörizmin en önemli iletişim stratejisidir. Kanlı eylemleri ile teröristlerin medya sahnesindeki yeri garantidir. Sonuçta, medya ile terör arasında sembiyotik bir ilişki ister istemez oluşmaktadır. Terör medyayı kullanarak toplumsal infial yaratmaya çalışırken, medya da terör olaylarını abartarak ve manipülasyon malzemesi haline getirerek, aynı sahneleri sürekli tekrar ederek izleyici oranını arttırmak istemektedir. Medya çoğu zaman vahşi ve acımasız olan terör saldırılarını ilk duyuran olmak için birbirleriyle adeta yarışmaktadır. Bunun farkında olan terör örgütleri bu durumu acımasızca kullanmaktadır. "Kurban sayısı ne kadar fazla olursa ve medya merkezine ne kadar yakın olursa, bir olay o kadar kolay haber olur" kuralı doğrultusunda teröristler, eylemlerini ya da saldırılarını şehir merkezlerine taşıyarak olayları ile medyaya yer almayı garantilemekte ve böylece amaçlarını da kolayca gerçekleştirmektedirler. Teröristler, medya olmaksızın hedeflerine ulaşamayacaklarını, korku ve tehdit algısını oluşturmayacaklarını fark etmişlerdir. Bu nedenle de tüm eylem planlamalarını medya faktörünü dikkate alarak yapmaya başlamışlardır. Çünkü terör örgütlerinin temel amaçları, dikkat çekmektir ya da mesaj vermektir. Bu mesajı kitlelere ulaştırmanın yolu ise medyadır. Medya, onlara ihtiyaç duyduğu kamuoyunu sağlamaktadır. Kamuoyu teröristler açısından hayati önemdedir. Kamuoyu olmadan, ihtiyaç duydukları elamanı bulmak, eylemleri için gönüllü kazanmak ve maddi kaynak sağlamak çok zordur. Bu nedenle terör, aynı zamanda medya üzerinden yürütülen bir propaganda savaşıdır da. Dolayısıyla teröristler bir yandan medya sayesinde siyasi bir aktör olarak profil kazanmakta öte yandan da medyayı, mesajlarını duyurdukları sahne olarak kullanmaktadırlar. Haliyle de medya teröristlerin amacına hizmet eden bir araca dönüşmektedir. Başka bir deyişle, medya terör olaylarını sahnelemek suretiyle terör örgütlerine destek olmaktadır.

Medya, toplumsal aydınlatma görevi çerçevesinde terör örgütlerinin eylemlerine kayıtsız kalmamaktadır, kalması da beklenemez zaten. Bu açıdan da medya ile terör organizasyonları arasındaki ilişkinin simbiyotik olarak ve kaçınılmaz bir şekilde süreklilik arz ettiği söylenebilir. Ancak medyanın, bu olayları spekülasyonlara ve provokasyonlara sebebiyet verecek şekilde de aşırı duygu yüklü ve dramatize edici bir şekilde vermesi de gerekmez. Aynı şekilde medyanın, basın özgürlüğü kavramını referans göstererek eylemleri dakikalarca ve her seferinde yeniden baştan sararak, ya da manşetten ve koskoca bir sayfayı kapsayacak şekilde

vermesi de gerekmez. Bu kapsamda canlı yayın da çok tehlikelidir. Çünkü bu durumda medya personeli olayları değil, olaylar medyayı esir almakta, yönlendirmektedir. Bu nedenle medya, eylemleri ve olayları haber yapar, yapmalıdır da, ama her zaman haberleri olası sonuçları açısından mutlaka analiz etmek, kendisini olayların etkisine kaptırmamak zorundadır.

Bu çalışmanın amacı, terör ile medya arasındaki ilişkiyi irdelemektir. Bu bağlamda burada öncelikle şu sorulara odaklanılmaktadır:

1) Terör ve terörizm arasında nasıl bir ilişki vardır?

2) Terör ile medya arasında nasıl bir ilişki vardır? Medya teröristlerin oyuncağı ve aracı mı olmaktadır? Başka bir deyişle teröristler medyayı araçsallaştırmakta mıdır?

3) Medyada terör örgütünün propagandasını yapmadan, terörle mücadeleye destek verecek şekilde bilinçli terör haberciliği nasıl yapılabilir?

Bu sorular, bu konuda yapılmış çeşitli çalışmaların veri ve bulgularından hareketle cevaplandırılmaya çalışılmaktadır.

1. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI

Literatürde çoğu zaman birbirinin yerine kullanılan "terör" ve "terörizm" kavramları, benzer çağrışımlar oluştursa da farklı anlamlar içermektedir. Her iki kavram gerek nitelik ve nicelik, gerekse amaç ve kapsam bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Bu açıdan aşağıda bu kavramlar üzerinde ana hatlarıyla durulmaktadır.

1.1. Terör

Terör kelimesinin ilk kez Fransa'da Fransız devriminden sonra kullanıldığı ve ilk kullanımından bu yana terör kavramının anlam ve kapsamının genişlediği ve değiştiği konusunda herkes hemfikirdir. Ancak kavrama ilişkin herkesin üzerinde uzlaştığı bir tanım bulmak mümkün değildir. Çeşitli düşünür, bilim insanı, politikacı ve uzman tarafından onlarca terör ve terörizm tanımı yapılmakta ve bu tanımlarda farklı duruş ve bakış açılarının yansıtıldığı görülmektedir.

Terör, Fransızca "terreur" kelimesinden türemiş ve kelime anlamı olarak tehdit, şiddet, baskı, sindirme, yıldırma, korkutma yöntemleriyle bir toplumun temel düzenini sarsmayı, meşru yönetimi çökertmeyi, ülke bütünlüğünü parçalamayı, ulusal birliği yok etmeyi, siyasal ve ekonomik düzeni yıkmayı, kamu düzenini, genel sağlığı bozmayı amaçlayan şiddet eylemlerini içermektedir. Bu bağlamda terör, siyasal amaçlara ulaşmak amacıyla planlı şekilde kullanılan bir dil, söylem, araç, yöntem ve stratejidir ve doğasında stres, korku, endişe, kaygı, panik ve dehşet duyguları uyandırma özelliklerini barındıran şiddet eylemidir (bkz. Yayla, 1990; Orhon, 2004; Muratoğlu, 2007; Küçükcan, 2010; Fendoğlu, 2012; Akçay ve Çelenay, 2012, Devran, 2015).

Genel anlamda terör, büyük çaplı korku veren ve bireylerde yılgınlık yaratan bir eylem durumunu ifade ederken, terörizm, siyasal amaçlar için mevcut durumu değiştirmek amacıyla örgütlü, sistemli ve sürekli terör eylemlerini kullanmayı bir yöntem olarak benimseme durumunu belirtir (Hoffman, 2008; Waldmann, 2001; Türkkaya, 2003; Kazan, 2016). Bu bağlamda terörizm, hesaplı ve siyasal amaçlı bir şiddet biçimidir. Amacı eylemlerden kitlelerin etkilenmesini sağlamaktır. Terör ise, hedefe ulaşmak için korkuyu, dehşeti, şiddeti, ölümler ve katliamları kullanan karmaşık bir metot, vahşi bir yoldur (Akçay ve Çelenay, 2012:).

Terörün, ideolojik, örgütsel ve şiddet olmak üzere üç unsuru bulunmaktadır (Akçay ve Çelenay, 2012:184). Örgüt benimsediği ideoloji doğrultusunda hareket ederek stratejisini buna göre belirlemektedir. İkinci unsur olarak örgütsel unsura göre, terör örgütleri genellikle örgüt liderleri, ona bağlı üst sorumlular ve daha alt düzeydeki sorumlulardan oluşmaktadır. Şiddet

unsuru ise, önem sırası açısından diğer iki unsura kıyasla biraz daha ön plana çıkmaktadır. Bunun da temel nedeni, terör örgütlerinin şiddeti, ideolojileri doğrultusunda belirledikleri hedeflere ulaşmada önemli bir araç ve "silahlı propaganda" adını verdikleri terör eylemlerini mevcut anayasal düzeni değiştirmek için kaçınılmaz bir yöntem olarak görmeleridir.

Terör örgütleri açısından şiddetin sembolik bir önemi vardır. Çünkü şiddet, bir mesajdır. Terör örgütleri şiddeti, ideolojileri doğrultusunda belirledikleri hedeflere ulaşmada ve birçok kişiye bir şeyler iletmede önemli bir araç, bir işaret olarak görmektedir.

1.2. Terörizm

Terörizmin genel bir kuramını geliştirmek pek mümkün değildir. Laqueur (2002), terörizmin çekici ve tatmin edici bir tanımını aramanın beyhude bir girişim olduğuna işaret etmektedir. Ona göre terörizm bir ideoloji olmaktan ziyade bir stratejidir. Literatürde çok fazla tanıma rastlamak mümkündür. Bugün gelinen noktada "terörizm" kavramı hakkında yapılmış 200'ün üzerinde tanım mevcuttur (bkz. Kazan, 2016).

Genel bir kanaat sahibi olmak açısından birkaç tanım çeşidi verilmektedir. Paul Wilkinson, siyasi terörizmi "bireylere, gruplara, toplumlara ya da devletlere, teröristlerin siyasi taleplerine ödün verilsin diye korku ve dehşet salmak için, cinayet ve ortadan kaldırmanın düzenli kullanımı, cinayet ve yok etme tehdidi" olarak tanımlamaktadır (1997: 144). Laqueur de terörizmi, politik bir hedefe ulaşmak için, masum insanları hedef alan yasadışı güç kullanımı olarak nitelendirmektedir (2002).

Özetle, terörizm siyasi gruplara, iktidar ya da devlete isteklerini yaptırabilmek amacıyla kamuoyu üzerinde korku yaratmak amacıyla gerçekleştirilen şiddet biçimidir (Akgün, 2006:34;Topal, 2005:7). Terörizm, maddi öneminden ziyade, sahip olduğu sembolik değerlere saldırmak suretiyle düşmanın siyasal davranışlarını etkilemeye çalışır. Kurbanları genellikle siviller olmakla birlikte, bir eylemin terörist eylem olması için mutlaka bireysel zararlara (ölüm ve yaralanma) yol açması gerekmez. Bu bağlamda terörizm aslında psikolojik savaşın bir unsurudur ve "bir iletişim stratejisidir" (Waldmann, 2001: 12).

2. TERÖR AÇISINDAN MEDYANIN ÖNEMİ

Medya, insanların gözü kulağıdır. Medya olmadan, giderek daha fazla farklılaşan ve karmaşıklaşan dünyayı algılamak mümkün değildir. İnsanlar, çevrelerinde olup biteni anlamak, olaylara ilişkin pozisyon almak, günlük yaşamlarını düzenlemek, diğer insanların ne düşündüğünü öğrenmek için medyayı izlemekteler ve gözlemektedir. Medyanın bu öneminin farkında olan siyasi ve toplumsal aktörler, medyada yer almak için var güçleriyle mücadele etmektedirler. Çünkü medyaya giremeyen, medyada görünmeyen hiç kimsenin, hiçbir olayın, gerçekte de var olarak algılanmadığı, tanınmadığı ve bilinmediği algısı çok yaygındır. Buna bağlı olarak da herkes şu veya bu şekilde medyada görünür olmak istemektedir (Gökce, 2004a).

Teröristler eylemleri ile öncelikli olarak mesaj vermek istemektedirler. En etkin mesaj verme aracı ise medyadır. Bu açıdan terör eylemlerinin nihai amacı, medyanın dikkatini çekmektir. Başka bir deyişle terör örgütlerinin amacı, medyada görünür olmak ya da kamusal dikkatin ve ilginin merkezi olmaktır. Bu amaçla teröristler, hedeflerini, eylemin zamanlamasını, hedeflerinin konumunu medyanın hem mekansal hem de görüntü açısından kolay ulaşabilir olmasını dikkate alarak planlamakta ve uygulamaktadırlar. Ancak bu sayede terör örgütleri, birçok amaçlarının yanında öncelikli olarak kendileri için savaşacak militan bulabileceklerinin ve para kaynaklarını arttırabileceklerinin bilincindedir. Bu durum, terör örgütlerinin propaganda ve medyanın işleyişi hakkında oldukça profesyonelleştiklerini ve medyayı kendi amaçları doğrultusunda yönlendirebildiklerini ortaya koymaktadır. Bu sebeple, medya terörün amacına hizmet eden en uygun araç olarak kabul edilmektedir (Orhon, 2004; Yüksel, 2004; Gökce, 2016; Gökce vd., 2004b ve 2004c).

Medyanın kamuoyu oluşturma gücünün farkında olan terör örgütlerinin son yıllarda terör örgütleri etkilerini arttırmak için kendi medyasını kurdukları görülmektedir. Örneğin PKK terör örgütü kurduğu haber ajansı, televizyon, radyo ve internet siteleri sayesinde gerçekleştirdiği eylemlere ilişkin yazılı ve görsel bilgi ve belgeleri hem geleneksel medyaya hem de sosyal medyanın akış kanalına sokarak bu organların tartışma programlarında, gazete sütunlarında ve köşelerinde de yer almasını sağlamak istemektedir. Bunda da oldukça başarılı olduğu görülmektedir.

Terör örgütleri, medyanın kendilerine meşruluk ve itibar kazandırdığını, terör elemanlarını ve sempatizanlarını cesaretlendirdiğini düşündükleri için medyada görünür olmak amacıyla medya mensupları ile iyi ilişkiler geliştirmekte, onlara röportaj vermekte, bulundukları bölgeye götürmekte, kısacası medyada görünür olmak ve kalmak için her yolu denemektedirler. Çünkü terör örgütleri medyada yer almanın kendilerine adına eylem yaptıklarını iddia ettikleri toplum kesimlerinin meşru temsilcisi haline gelebilmede avantaj sağlayacağının, bunun da yine kendilerine maddi kaynak sağlamayı ve yeni terörist kazanmayı kolaylaştıracağının farkındadırlar. Ayrıca medyada örgüt yöneticilerinin tanımlanış biçimi, bu yönde kullanılan dil de bu meşrulaştırma sürecine katkı sağlamaktadır.

3. MEDYANIN ŞİDDET İÇERİKLİ OLAYLARA ZAAFİYETİ

Toplumsal yaşamda gündelik olarak binlerce hatta milyonlarca olay vuku bulmaktadır. Ancak bunlardan sadece bazıları haber olmakta, diğerleri çöp kutusuna düşmektedir. Bir olayın habere dönüştürülmek üzere seçilebilmesi için, haber faktörlerinden bir ya da bir kaçını taşıması gerekir. Haber faktörleri, olayların haber olarak seçiminde etkili olan profesyonel kodlardır. Haber seçiminde en etkili faktörler arasında çatışma/şiddet (savaş, silahlı/bombalı saldırı, baskın, sözel sataşma, kavga, dövüş), olağan dışılık ve toplumun geneline yönelik olma kodları ön plana çıkmaktadır (bkz. Gökçe, 1988).

Teröristler, iletişim stratejileri açısından son derece profesyonelleşmişler ve bu nedenle de medyanın zafiyetlerini çok ama çok iyi bilmektedir. Medyanın en büyük zafiyetini, şiddet konusu olduğunun farkında olan teröristler, saldırı ve eylemlerinin medyada anlık ve hemen gündemden düşecek olaylar olmadığını çok iyi bilmektedirler. Şiddetin medya açısından olağanüstü bir çekiciliği vardır. Terör örgütünün de en önemli aracı, hiç kuşkusuz şiddettir. Hatta denilebilir ki şiddet, terör örgütünün temel iletişim stratejisidir. Terör örgütleri, bu iletişim stratejisi ile medyada yer alabileceğini ve bir gösteri etkisini sürekli kılabileceğini çok iyi bilmektedir. Bu nedenle şiddet (bombalı saldırı, canlı bomba, baskın) ve şiddet potansiyeli yüksek olan olaylar ve eylemler (adam kaçırma, yol kesme, köy basma vb.) terör örgütlerinin başlıca araçlarıdır. Terör mantığının önemli unsuru, şok etkisidir. Bunun için şiddet ve kan, terörizmin en önemli iletişim stratejisidir. Kan akıttıkları müddetçe de, teröristlerin medya sahnesindeki yeri garantidir. Sonuçta, medya ile terör arasında sembiyotik bir ilişki ister istemez oluşmaktadır. Terör medyayı kullanarak toplumsal infial yaratmaya çalışırken, medya da terör olaylarını abartarak ve manipülasyon malzemesi haline getirerek, aynı sahneleri sürekli tekrar ederek izleyici oranını arttırmak istemektedir. Medya çoğu zaman vahşi ve acımasız olan terör saldırılarını ilk duyuran olmak için birbirleriyle adeta yarışmaktadır. Çünkü terör olayları, toplumun bir kesimini değil, toplumun genelini ilgilendirmekte ve gazete tirajının artmasını sağlamaktadır. Başka bir deyişle, medya, terör eylemlerinin geniş kitlelere duyulmasını sağlarken, terör olayları da medyanın daha fazla talep edilmesini teşvik etmektedir.

Teröristler amaçlarını, ürettikleri olayların güncel haber programlarında ilk sırada ya da gazetelerin ilk sayfasında yer alması ile sınırlı görmemektedirler. Onların asıl amaçları, bu olaylar ile sıcak siyasal gelişmeleri ve hatta krizleri tetiklemek, saldırılara ilişkin televizyonda günlerce süren tartışma programlarının ve açık oturumların düzenlenmesine yol açmaktır. Medya, terör saldırılarını kendi pazar paylarını artırmak için aşırı duygu yüklü ve

dramatikleştirerek sahnelemektedirler. Jenkins (1975), terör örgütlerinin çerçevesinde her eylemlerini medyanın gözünden kaçmayacak şekilde büyük bir titizlikle planladıklarını belirtmekte ve bunun içinde "Terörün Tiyatrosu" kavramını kullanmaktadır. Yani sözün özü, teröristler saldırılarını günlerce gündemi kuşatacak ve böylece günlerce kendi reklamlarını yaptıracak şekilde planlayıp uygulamaktadır. Çünkü teröristler açısından bir saldırı ya da eylem ancak medyada yer aldığı ve takibinde arka arkaya kınama demeçleri verilmeye başlandığı durumda başarılı olmuş olmaktadır. Bu açıdan terör örgütünün tüm eylemlerinde medya merkezi bir konumdadır. Başka bir deyişle günümüz teröristi ya da terör örgütü "terörün tiyatrosu" çerçevesinde tüm eylemlerini medyayı sahne şeklinde düşünmekte, her adımını bu sahneye göre atmaktadır. Dolayısıyla medyanın, bugünkü yapısı ile medyanın bu tuzağa düşmemesi mümkün gözükmektedir (Orhon, 2004;Yüksel, 2004). Bir de şöyle bir durum söz konusudur. Medya, çoğu zaman bu tuzağı algılamamakta, ya da bilinçli olarak görmemezlikten gelmektedir. Çünkü çoğu zaman medya, terör olaylarını çok kolay "önemli ulusal ve uluslar arası medya olayına" dönüştürme fırsatı yakaladığını düşünmektedir (Hoffman, 1998). Bu nedenle medya, özellikle de sosyal medya ile rekabet nedeniyle olayların nedeni, kaynağını anlamadan ve yol açabileceği olası sonuçları düşünmeden çok hızlı tepki vermektedir (Orhon, 2004) Bu da çoğu zaman teröristlerin tuzağına düşme anlamına gelmektedir. Sonuçta terör örgütleri, uluslar arası ve ulusal kamuoyunda büyüklüklerine ters orantılı bir etki gücüne sahip olmaktadırlar.

Kuşkusuz terör saldırılarının haber değeri vardır. Ancak medyanın bu eylemleri abartılı ve duyguları harekete geçirecek şekilde haber yapması ile birlikte medya teröristlerin amaçlarının gerçekleştirilmesinde kolayca bir araç haline gelmektedir.

4. MEDYANIN TERÖR OLAYLARINI HABERLEŞTİRMESİNE İLİŞKİN ELEŞTİRİLER

Bilimsel kamuoyunda medya ile terör arasında sembiyotik bir ilişkinin varlığı, yani bunların karşılıklı olarak birbirine bağımlı oldukları artık genel kabul gören bir kanıdır. Medyanın, basın özgürlüğü, kamunun haber alma hakkı ilkelerine sığınarak terörün bir nevi sözcüsü konumuna dönüştüğü, terör tarafından araçsallaştırıldığı gerçeğinden sıyrılmasının mümkün olmadığı söylenmektedir. Aslında bunun, yalnızca medya personelinden değil, daha çok medyanın yapısından kaynaklanan bir durum olduğu da sıkça vurgulanmaktadır.

Daha öncede belirtildiği üzere terör eylemlerinin amacı korkutmak ve sindirmektir. Medyanın terör eyleminin yol açtığı acı, kan, gözyaşı, şok, yıkım ile ilgili haber ve görüntüleri hiçbir süzgeçten geçirmeden olduğu gibi ve sıkça vermesinin medyayı terörün aracı haline getirdiği eleştirisi çok sık dile getirilmektedir.

Teröristler, medyanın işleyiş mantığını çok iyi çözümlemişler, dramatize olayların medyanın dikkatini çektiğini fark etmişlerdir. Bu bağlamda terör örgütleri tüm olasılıkları düşünerek ve hesaplayarak eylemlerini planlamakta ve uygulamaktadırlar. Çünkü terör örgütleri, devlet karşısında her açıdan zayıf olduklarını bilirler. Bu zayıflığı kapatmak, kendilerini toplum gözünde güçlü göstermek için ses getirirci, yıkıma yönelik, önlenmesi zor eylemlere ya da saldırılara odaklanır.

Medyanın bu saldırılara olağanüstü anlam atfederek dramatikleştirerek sunması, toplumda endişe ve korkuya neden olacaktır. İnsanlar sokağa çıkmamaya, toplu mekanlarda bulunmamaya özen göstereceklerdir. Nitekim son dönemlerde Avrupa'da ve Türkiye'de yaşanan terör saldırıları sonrası, toplumda "kurban gitme" endişesinin oluştuğu görülmektedir. Bu algının oluşmasında medyanın büyük katkısı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu anlamda medya teröristin en iyi arkadaşı denilebilir. Başka bir deyişle medya, terör örgütlerinin seslerini ve amaçlarını dünyaya duyurmaları için en önemli araç durumuna gelmiştir (bkz. Weichert, 2002; Neverla, 2003).

Medyanın terör olaylarını haberleştirme konusunda bilim camiası ikiye bölünmüş durumdadır. Bazıları medyayı, olayı haber yapış ve sunuş biçimi ve yorumu nedeniyle eleştirirken ve terörün güçlenmesinin ana nedeni olarak nitelendirirken, bazıları bunun aksini savunmaktadır.

Medyayı terör haberleri nedeniyle eleştirenler, medyanın bu konuda haber hazırlarken özgürlük kadar haberin sorumluluğunu da göz önünde bulundurması, terörü destekleyecek herhangi bir açık veya imalı destekte bulunmaması gerektiğini belirtmektedirler; hatta bazıları haber yapılamamasını dahi önermektedir. Karşı görüşte olanlar ise medyanın terör olaylarını da diğer olaylar gibi hazırlayıp sunduğu ve ayrıca sunması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bunlara göre, dünya sadece teröristlerden ya da terör örgütlerinden oluşmamaktadır. Medya, bir olayı haber olarak seçmekle ve haber yapmakla birilerinin uşağı olmamakta, onların amaçlarına hizmet etmemektedir. Medya, toplumun haber alma hakkı ve basın özgürlüğü çerçevesinde terör haberlerini de haberleştirmek zorundadır. Bu bağlamda terör olaylarını haberleştiren herkes, teröristlere bir iyilik yapmamakta, onların amaçlarına hizmet etmemektedir.

Medyanın terör olaylarını görmezden gelmesi düşünülemez. Eğer terör olaylarını görmezden gelir ya da yer vermez iseniz, teröristler bunu alternatif iletişim araçları ile kamuoyuna yine duyurma imkanına sahiptir. Ayrıca bu şekildeki bir yaklaşım ve tutum, hem siyasi iktidara, hem de medyaya duyulan güveni büyük ölçüde zedeleyecek ve toplumda güvensizlik ortamını körükleyecektir. Bu nedenle medyanın, terör olaylarını görmezden gelmesi mümkün değildir. Ancak medyanın, bu olayları spekülasyonlara ve provokasyonlara sebebiyet verecek şekilde de aşırı duygu yüklü ve dramatize edici bir şekilde vermesi de gerekmez. Aynı şekilde medyanın, basın özgürlüğü kavramını referans göstererek eylemleri dakikalarca ve her seferinde yeniden baştan sararak, ya da manşetten ve koskoca bir sayfayı kapsayacak şekilde verme anlayışını hızla terk etmesi gerekir. Bu kapsamda canlı yayın da çok tehlikelidir. Çünkü bu durumda medya personeli olayları değil, olaylar medyayı esir almakta, yönlendirmektedir. Bu nedenle medya, eylemleri ve olayları haber yapar, yapmalıdır da, ama her zaman haberleri olası sonuçları açısından mutlaka analiz etmek zorundadır. "Her şey haberdir" anlayışı, her durum ve ortamda geçerli olmamalıdır (Yüksel, 2004).

SONUÇ

Medyanın, terör saldırıları gibi toplumun geneline yönelik olayları görmezden gelmesi, haber yapmaması mümkün değildir. Bu türden olayları haberleştirmek, hem gazeteciliğin gereğidir; hem de halkın bilgi edinme hakkıdır. Ancak medya olaylara ve açıklamalara endeksli bir habercilik anlayışını terör olaylarında da devam ettirdiği müddetçe, ki çoğu zaman bu söz konusu olmaktadır, terörist eylemlerin pasif bir aktörü haline düşmesi ve araçsallaştırılması kaçınılmazdır.

Medya, teröristlerin araçsallaştırma stratejisine karşı ne yapabilir?

Medya, terörist saldırılarını haber yapıp sunarken savaş, felaket gibi olaylar çerçevesinden değil, daha çok kriz çerçevesinden ele almasında yarar vardır. Başka bir deyişle medya, terör saldırılarını çerçeveleme stratejisini değiştirmeli, terör olaylarını konulaştırmada klasik haber faktörlerinden uzaklaşmalıdır. Ayrıca görüntü kullanımında aşırı dikkatli olunmak gerekir. Görüntüler, çok etkili silahlardır. Teröristler, medyanın görüntüler üzerinden konulaştırdığını bildiği için eylemlerini medyanın elini çok fazla görüntü düşecek şekilde planlamaktadır. Bu nedenle medya kendisini teröristlerin kendilerine sunduğu görsel malzemeyi kullanırken sınırlandırması gerekmektedir. Teröristler açısından kurban sayısı çok önemli değildir; onlar açısından önemli olan yaratılan psikolojik etkidir. Psikolojik etkiyi teröristler medya üzerinden ya da aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Teröristler açısından yapılan her eylemin medyada yer alam derecesi ve yankısı, o eylemin başarısının göstergesidir. Medyanın bunun bilincinde olarak terör eylemlerini haberleştirmelidir. Önemli olan medyanın

terör örgütlerinin kendilerini sahneledikleri bir arenaya dönüşmemesidir. Bunu engellemenin yolu, medya organları arasında terör haberciliği konusunda ortak bir hareket tarzı belirlenmesidir. Basın özgürlüğü kavramı çerçevesinde böyle bir yaklaşıma karşı çıkılabilir. Ancak terör haberlerinin toplumda endişe ve huzursuzluk yaratmasından ve terörle mücadele açısından önemli sonuçlar doğurmasından dolayı medya organları arasında kullanılacak dil farklı olmakla birlikte, belli konularda ortak tutum ve söylemlerin benimsenmesi toplumsal birliktelik açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

Akçay, Ekrem Y. ve Çelenay Ömer E. (2012). Terör ve Medya İlişkisinin 2003 Yılında İstanbul'da Meydana Gelen Saldırılar Örneğiyle İncelenmesi, *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (2012) 183-197.

Akgün, Birol (2006). Küresel Terör: Mit mi?, Gerçek mi?, Gökce, O. ve Demiray, U. (eds.), *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü*, Konya, Çizgi, 2004, s. 399-429.

Alexander, Yonah (2002). Terrorism and the Media, Some considerations, Alexander Y. et. al. (eds.), *Terrorism: Theory and Pratice*, Bouldner, Westgview Pres.

Devran, Yusuf (2015). Medya ve Terör Sorunsalı, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2 (2015), s. 84-95.

Fendoğlu, Hasan T. (2012). Terör ve Medya, *SDE*, 25.05.2012.

Gökce, Orhan (2004a). Terörizm Çağında Düşman İmajları, Gökce, O. ve Demiray, U., *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü*, Konya, Çizgi, 2004, s. 81-101.

Gökce, Orhan vd. (2004b). 11 Eylül Terör Eyleminin Türk Basınında Algılanış ve İşleniş Biçimi, Gökce, O. ve Demiray, U. (eds.), *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü,* Konya, Çizgi, 2004, s. 185-246.

Gökce, Orhan vd. (2004c). İstanbul Terör Saldırılarının Türk Medyasına Yansıması, Gökce, O. ve Demiray, U. (eds.), *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü*, Konya, Çizgi, 2004, s. 247-300.

Gökce, Orhan (1988). *Das Bild der Türken in der deutschen Presse*, Giessen, Schmitz Verlag.

Gökce, Orhan (2016). Media and Terrorism – Is Media A Tool Rendering Service To The Purpose Of Terrorist Organizations?, *The 2nd. International Conference on the Changing World and Social Research (ICWSR'2016)* Conference Proceeding Book, Barcelona, Spain.

Hoffman, Bruce (2008). *Terrorismus - Der ungeklärte Krieg. Neue Gefahren politischer Gewalt*. Frankfurt am Main.

Hoffman, Bruce (1998). *Inside Terrorism*, New York: Columbia University Press.

Jenkins, Brian, M. (1975). *Will Terrorists Go Nuclear?*, The Rand Corporation, Sant Mocica, California.

Kazan, Hüseyin (2016). Terör-Medya İlişkisi ve Medyada Terör Haberciliği, Güvenlik Stratejileri Yıl: 12 Sayı: 24, (2016)ss. 109-147.

Küçükcan, Talip (2010). Terörün Sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkanı, *Uluslararası İlişkiler*, C. 6, S. 24 (Kış 2010), s. 33-54.

Muratoğlu, Enver (2007). *11 Eylül Sonrası Terörizmin Kazandığı Yeni Boyut ve Uluslararası Terörizmin Türkiye'ye Yansımaları,* SDE, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Neverla, Irene (2003). Zasur und Kompetenz, Thesen zur journalistischen Krisenberichterstattung, Beuthner, Michael et al. (Hrsg.), *Bilder des Terors-Teror der Bilder?,* Köln, Herbert von Halem Verlag, 2003, s. 158-170.

Orhon, Nezih (2004). Terörün Anlamı ve Görselleştirilmiş Terör", Gökce, O. ve Demiray, U. (eds.) *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü*, Konya, Çzigi, 2004, s. 159-182.

Schlagheck, Donna M. (1988). *International Terroism: An Introduction to The Concepts and Actors*, Lexington: Lexington Books.

Topal, Ahmet H. (2005). *Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı*, İstanbul: Beta Yayınları.

Türkkaya, Ataöv (2003). *11 Eylül: terörle Savaş mı Bahane mi*, İstanbul, Alkım.

Yayla, Atilla (1990). Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve, *Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* (1990), s. 335-385.

Yüksel, Erkan (2004). Gerçek Yaşam, Medyadaki Gerçek ve Terör Haberciliği, Gökce, O. ve Demiray, U. (eds.) *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü*, Konya, Çizgi, 2004, s. 21-53.

Waldmann, Peter (2001). *Terrorismus. Provokation der Macht*. München.

Weichert, Stephan Alexander (2003). Von der Live-Katastrophe zum Medien-Denkaml: Das mediatisierte Kriesenereignis <11. September>, Beuthner, Michael et al. (Hrsg.), *Bilder des Terors-Teror der Bilder*?", Köln, Herbert von Halem Verlag, 2003, s. 74-102.

Wilkinson, Paul (1997). The Media and Terrorism: A Reassessment, *Terrorism and Political Violence*, Vol. 9, No.2, 51-64.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TÜRKİYE'DE TERÖR SALDIRILARININ HABERLEŞTİRİLMESİ: 2015 ANKARA TREN GARI SALDIRISI VE 2016 KAYSERİ SALDIRISI ÖRNEKLERİ

Fatih TEKİN[1]
Ali ATILGAN[2]
Aynur BAŞURGAN[3]

Özet

Bu çalışma terör-medya ilişkisini medyanın terör eylemlerini ele alma biçimlerinin hangi duyguları yansıttıklarını gazete haberleri üzerinden araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmada IŞİD'in 10 Ekim 2015'te Ankara Tren Garı Saldırısı ve PKK'nın 17 Aralık 2016'da gerçekleştirdiği Kayseri Saldırısı vaka olarak seçilmiştir. Bu iki tarihte en yüksek tiraja sahip olan 11 gazetenin terör saldırılarını takip eden ilk iki gün içindeki manşetleri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu bağlamda gazete manşetleri; haberlerin veriliş biçiminin öznellik veya nesnellik durumu, haberin rahatsız edici bir görsel içerip içermediği ve haberde kullanılan dil ve üslup yönünden değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, seçilen vakalar açısından terör eylemlerinin veriliş biçimleri doğrultusunda ilk gün öfke-nefret ve üzüntü-yas duygularının ön planda olduğu, saldırıların ikinci gününde ise gazetelerde öfke-nefret duygusunun azalarak yerini üzüntü-yas ağırlıklı duygulara bıraktığı tespit edilmiştir. Ayrıca iki saldırıyı gerçekleştiren terör örgütlerinin farklı özelliklerde olmasının (etnik ayrılıkçı ve dini referanslı) haberlerin veriliş biçimleri açısından bir farklılık yaratmadığı fakat Kayseri Saldırısı haberlerinde *"hain"*, Ankara Tren Garı Saldırısı haberlerinde ise *"alçak"*, kelimelerinin ağırlıklı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Terör ve Medya, Haber Söylemi, IŞİD, PKK

[1] Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, fatihtekin@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2227-0784
[2] Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, aliatilgan1@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1118-1428
[3] Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, aynuramektuplar@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5324-0388

TURNING TERROR ATTACKS INTO NEWS IN TURKEY: THE CASES OF 2015 ANKARA TRAIN STATION ATTACK AND 2016 KAYSERI ATTACK

Abstract

This study aims to investigate the terror-media relationship through newspaper reports, which emotions reflect the way the media handles terrorist acts. In the study, the Ankara Train Station Attack by ISIS on 10 October 2015 and the Kayseri Attack by the PKK on 17 December 2016 were selected as cases. The headlines of 11 newspapers with the highest circulation in these two dates in the first two days following the terrorist attacks were analyzed by content analysis method. In this context, newspaper headlines; The subjectivity or objectivity of the way the news is presented, whether the news contains a disturbing visual or not, and the language and style used in the news are evaluated. As a result, in terms of the selected cases, it was determined that anger-hate and sadness-mourning feelings were at the forefront on the first day in line with the way the terrorist acts were presented, and on the second day of the attacks, the anger-hatred feeling decreased and left its place to sadness-grief-dominated emotions. In addition, it was determined that the different characteristics of the terrorist organizations that carried out the two attacks (ethnic separatist and religious references) did not make a difference in terms of the way the news was presented, but the words "traitor" were used predominantly in the news of the Kayseri Attack, and "inferior" in the news of the Ankara Train Station Attack.

Keywords: Terrorism, Terror and Media, News Discourse, ISIS, PKK

1. GİRİŞ

Terör örgütleri gerçekleştirdiği eylemler aracılığıyla toplumda korku, panik, ümitsizlik, kaos ve kargaşa ortamı yaratmaya çalışmaktadır. Böylece sahip oldukları küçük miktardaki gücü büyük insan kitleleri üzerindeki psikolojik etkileri kullanarak çoğaltırlar (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 277). Bu nedenle medyada yer almak terör örgütlerinin kampanyaları için paha biçilmez bir araçtır. Çünkü sahip oldukları davanın propagandasında medya bir megafon görevi görmektedir. Terör örgütlerinin medyaya olan ilgilerini ve medyanın terör örgütleri için önemini dünyanın en büyük terör örgütlerinden biri olan El Kaide'nin lideri Eymen Ez Zevahiri'nin *"bir savaşın içindeyiz ve bu savaşın yarısından fazlası medya alanında yaşanmaktadır"* (Ensor, 2005) sözlerinden anlamak mümkündür. Terör örgütleri medyanın öneminin farkında oldukları için de tüm medya araçlarını etkin bir şekilde kullanma eğilimindedirler. ABD'nin savunma eski sekreterlerinden Robert Gates'in *"…Yabancı bir diplomatın birkaç yıl önce sorduğu gibi: Mağaradaki bir adam dünyanın en büyük iletişim toplumuyla iletişim kurmayı nasıl başardı?"* (Gates, 2007) şeklinde verdiği demeçten de teröristlerin sınırlı bir güce sahip olmalarına rağmen amaçlarını gerçekleştirmek için kitle iletişim araçlarını nasıl etkili bir şekilde kullandıklarını anlamak mümkündür.

Terör örgütlerinin kitle iletişim araçlarını etkin bir şekilde kullanmaları, terörizm ve medya arasındaki ilişkiyi *Terörizm Çalışmalarının* da üzerinde dikkatle durduğu konulardan biri haline getirmiştir. Özellikle büyük şehirlerde meydana gelen terör eylemlerinin hem duyguları harekete geçirici gücünü hem de medyanın sosyal ve siyasal alanın dinamiklerini şekillendirmedeki hayati etkisini ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Weimann, 1990; Biernatzki, 2001; Nacos, 2006; Surette vd., 2009; Camphuijsen ve Vissers, 2012; Spencer, 2012). Terör-medya ilişkisinin analiz edilmesi birkaç açıdan önem arz etmektedir. Örneğin, Jetter (2014: 2), bu tür çalışmaların hangi tür terör saldırılarının medyanın dikkatini daha çok çektiğini ortaya çıkaracağını ve bunun da terörle mücadelenin başarısını etkileyeceğini söylemektedir. Bunun yanı sıra terör-medya ilişkisinin analiz edilmesi, hangi tür terör örgütünün medyada nasıl yer aldığı, medyanın ideolojik eğiliminin terör eylemlerini

haberleştirmedeki etkileri, medyanın hangi duyguları daha ön planda tuttuğuna dair bulguların ortaya çıkartılması açısından da önemlidir.

Terör-medya ilişkisi üzerine odaklanan güçlü literatürden hareketle ve Türkiye Cumhuriyetinin, dini istismar eden terör örgütlerinden etnik ayrılıkçı terör örgütlerine kadar pek çok terörist organizasyonun hedefinde yer aldığı gerçeğini göz önünde bulundurarak bu çalışma üç temel amaç üzerine kurgulanmıştır. Birincisi terör eylemleri sonrasında bu eylemleri haberleştiren gazetelerin kullandıkları başlık ve görsellerde hangi duyguları ön plana çıkardığını ortaya koymaktır. İkincisi ise dini istismar eden bir terör örgütünün gerçekleştirdiği eylem ile etnik ayrılıkçı bir terör örgütünün gerçekleştirdiği eylemin haberleştirilme biçimleri arasında bir farklılığın olup olmadığının ortaya konulmasıdır. Üçüncüsü ise özellikle Türkçe literatürde terör-medya ilişkisini ele alan çalışmaların "duyguları" analizlerine dahil etmelerinin gerekliliğine dikkat çekmektir.

Çalışmanın bir takım sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi, duyguların analizine yönelik bir yöntem üzerinde fikir birliğinin sağlanamamış olmasıdır. Zira, duygular, kişiye göre değişebileceği gibi birçok dış faktörden de anlık olarak etkilenebilmektedir. Diğer sınırlılıklar ise Der Derian (2009: 69)'un işaret ettiği terörizm çalışmalarındaki epistemolojik, ideolojik ve ontolojik engellerdir. Epistemolojik anlamda terörizmin felsefi bir tartışması yapılmadan terör örgütlerinin sahip oldukları materyal kapasite ve taktiklere odaklanan pozitivist yaklaşımların benimsenmesidir. İdeolojik anlamda engel, terörizmin kınanmadan bir araştırmaya başlanamamasının, eleştirel yaklaşımı zorlaştırmasıdır. Ontolojik açıdan ise terörizmin ve/ya terörizm tehdidinin milli kimliğin tanımlanmasının birleştirici unsuru olarak kullanılmasıdır.

Çalışmada öncelikle terör-medya ilişkisi ele alınarak, önceki çalışmaların bulgu ve sonuçlarına yer verilmiştir. Daha sonra ise bu çalışma kapsamına dahil edilen gazetelerden elde edilen bulgular içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiş, sonuç kısmında ise, bulguların değerlendirmesi yapılarak daha sonraki çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

2. LİTERATÜR: TERÖR- MEDYA İLİŞKİSİ

Terörizm literatürü incelendiğinde "terör" ve "terörizm" kavramlarının birlikte ve birbirinin ikamesi gibi kullanımlarına rastlamak mümkündür. Fakat terör ve terörizm birbirinden farklıdır. Bu nedenle öncelikle bu iki kavram arasındaki farklılıkların ortaya konulması gerekmektedir. Terör kelimesi kökünü Latince *terrere'*den almakta ve "korkutmak, dehşete düşürmek, korkutup kaçırmak, caydırmak", "korkudan sarsıntı geçirme", "korkudan dehşete düşmeye neden olma" gibi anlamlara gelmektedir (Wilkinson, 1974:9; Başeren, 2006 :7). Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğüne bakıldığında terörün "yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş" ifadeleri ile terörizmin ise "siyasi bir amaca ulaşmak için yıldırma hareketlerini düzenli bir biçimde kullanma, tedhişçilik" (TDK, 1998: 2200) olarak ifade edildiği görülmektedir. Terörizm ansiklopedilerde de farklı ifadelerle tanımlanmaktadır. Örneğin "ihtilalci grupların giriştiği şiddet eylemlerinin tümü, tedhişçilik, bir hükümet tarafından uygulanan şiddet rejimi" veya "siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka ya da bireylere karşı sistemli şiddet eylemlerine başvurma" (Meydan Larousse, 1973: 82; Ana Britannica, 1999: 549) bu ansiklopedik tanımlardan bazılarıdır. Gerek literatürdeki çalışmalar gerekse sözlük ve ansiklopedik anlamları karşılaştırıldığında terör, şiddet ve korkuyu ifade etmek için kullanılırken, terörizmin ise bu şiddet ve korkunun sistematik ve sürekliliğini ifade ettiği söylenebilir.

Yukarıda ifade edildiği gibi terör ve terörizm arasında nüanslar bulunmaktadır. Dolayısıyla kavramların birbirinin yerine gelecek şekilde kullanılması hem anlatılmak istenen olgunun anlaşılmasını zorlaştırmakta hem de epistemik sorunların ortaya çıkmasına neden

olmaktadır. Ioanna Kuçuradi (2016:1), bir kavramın içeriği bulanık olduğu halde, herkes bu kavramı bildiğini zannettiğinde kavramın tehlikeli bir hale geleceğini söylemektedir. Bu nedenle terör ve terörizm kavramlarının yerinde ve doğru kullanılması oldukça önemlidir. Fakat terör ve terörizm kavramlarının tanımlanması açısından bir konsensüs oluştuğunu söylemek zordur. Literatür incelendiğinde çok sayıda terör-terörizm tanımına rastlamak mümkündür. Terör tanımlarından birkaçına göz atacak olursak, Thornton'a (1964: 73) terörü, "şiddet kullanma veya şiddet kullanma tehdidini içeren sıra dışı yollarla politik tutumları ve davranışları etkilemek amacıyla tasarlanan sembolik eylemler" olarak ifade etmektedir. Alexandar (1979:11) "gerçek ya da hayali hedefleri ele geçirmek üzere geniş bir korku atmosferi oluşturmak amacıyla organize bir grubun şiddet kullanması" şeklinde bir terör tanımı sunmaktadır. Mackey (1997:8) ise terörü tanımlarken "bir politik hedefi elde etmek için gayri meşru olarak şiddet kullanma" şeklinde ifadelere yer vermektedir. Terörizm konusunda ise bu tanımlama çabası kendini daha fazla hissettirmektedir. Bu durumu Alex Schmid yaptığı bir çalışmada ortaya koymuştur. Schmid (2011), 1936 ile 1981 yılları arasında "terörizm" kavramı hakkında yapılmış 109 farklı tanım tespit etmiştir. Sonuç olarak terör ve terörizm arasındaki farkları da göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yaptığımızda, terörün bir çeşit eylemde bulunma durumunu ifade ederken, terörizmin bu eylemlerin savunulması, sürekli ve sistematik hale getirilmesi olduğunu söylemek mümkündür.

Terör örgütleri eylemlerini bir takım amaçlara dikkat çekmek için gerçekleştirmektedir. Bu amaçlar dini bir ajandayı hayata geçirmek olabileceği gibi (örneğin, Taliban, El Kaide, IŞID), etnik ayrılıkçı düşüncenin siyasi hedefleri zorlayarak hayata geçirilmesi (örneğin, Pkk, Ira, Eta ve Tamil Kaplanları) şeklinde de olabilmektedir (Jetter, 2014:1). Martin (1985: 133-135) terör örgütlerinin hedeflerini taktik ve stratejik hedefler olmak üzere iki kategoride sınıflandırmaktadır. Buna göre taktik hedefler, rehin alma aracılığı ile para toplama, tutuklu bulunan örgüt üyelerinin kurtarılması, örgüte üye kazandırma gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Stratejik yani uzun vadeli hedefler ise örgütün tanıtımı ve örgüt amaçlarının gerçekleştirilmesi için yapılan suikastlar, cinayetler, kundaklamalar ve bombalamalar gibi eylemleri içermektedir. Martin (1985)'e göre taktik hedefler stratejik hedeflere göre daha başarısız olsa da, eylemlerinin medyada kapsamlı şekilde yer alması örgütün propagandası açısından oldukça başarılıdır.

Terör örgütleri tüm bu taktik ve stratejik hedefler bağlamında dikkat çekmeyi, kamuoyunda tanınmayı, hükümetler tarafından bir aktör olarak kabul edilerek ilişki kurmayı, saygınlık ve meşruluk kazanmayı amaçlamaktadır (Pazarbaşı ve Koç: 2008: 163). Bu amaçlarını gerçekleştirmek için de medyanın son derece önemli bir araç olduğunun farkında olarak hareket etmektedirler. Çünkü amaçlarına ulaşmaları, eylemlerinin medya aracılığı ile geniş kitlelere duyurulması ile mümkün olacaktır.

Terör örgütlerinin basını kullanmasının dört amacı olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar (Kazan, 2016: 117):

a) eylemlerinin propagandasını yaparak hedef kitle arasında korku duygusu oluşturmak
b) kendi kitlesini konsolide etmek ve haklı oldukları vurgusu yapmak,
c) terörle mücadeleyi önlemek ve terörle mücadele stratejilerini hukuka aykırı olarak göstermek,
d) üye sayısını ve finans kaynaklarını artırmak.

Terör örgütleri medyayı bir araç olarak kullanırken, terör eylemleri de medya için kullanışlı birer haber olmaktadır. Hübner'e göre, "teröristler kitle medyasına okuyucu ve dinleyici kazandıran ilginç bir malzeme sağlamaktadır. Buna karşın kitle medyası da

kamuoyunun teröristleri ciddiye alması için ihtiyacı olan aleniyeti sağlamaktadır" (Korkmaz, 1998'den akt. Kazan, 2016: 117). Dolayısıyla gerek reyting kaygısı güden medya için terörizm haberlerinin cazibesi, gerekse terörist gruplar için medyanın sağlamış olduğu imkânlar, terörizm ve medya arasında simbiyotik bir ilişkinin varlığından söz etmeyi mümkün kılmaktadır. Terör ve medya arasındaki bu simbiyotik ilişki birçok araştırmacı ve/ya siyasetçi tarafından da farklı şekillerde adlandırılmaktadır. Örneğin Schmid (1989: 540), medyayı teröristin "suç ortağı" olarak görürken, Hoffman (2006: 183), medyanın teröristin "en iyi arkadaşı" olduğunu ifade etmektedir. Weimann (1983:38) ise medya ve terörizm arasındaki ilişkiyi "terör tiyatrosu" olarak nitelemektedir. İngiltere eski başbakanlarından Margaret Thatcher ise, medyayı teröristlerin "oksijeni" olarak vasıflandırmış, hatta medyanın terör eylemlerine dikkat çekmemesi durumunda bu "oksijen"in kesileceği ve dolayısıyla da terörizmin son bulacağını ifade etmiştir.

Terör ve medya arasındaki bu simbiyoz, terör ve terörizm konularında araştırmalar yapanların üzerinde dikkatle durduğu konulardan biridir. Bu nedenle literatürde terörizm ve medya arasındaki ilişkiyi ele alan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Paletz ve Schmid 1992; Weimann ve Winn 1994; Nacos 1994; Biernatzki, 2001; Nacos, 2006; Surette ve diğ., 2009; Camphuijsen ve Vissers, 2012; Spencer, 2012). Terör-medya ilişkisine odaklanan çalışmalar genellikle gazete haberlerinin terör eylemlerini nasıl ele aldıkları, köşe yazarları tarafından nasıl bir anlatım inşa ettikleri, kullanılan görsellerin sıklığı ve kamuoyu üzerinde nasıl etkiler bıraktığı gibi faktörlere odaklanmaktadır (Norris ve diğ., 2003: 3 - 27).

Türkiye'de de terör-medya ilişkisini ele alan çalışmaların sayısının her geçen gün arttığı görülmektedir (Avşar, 1992; Bilir, 2009, Şeker, 2009; Akçay ve Çelenay, 2012; Devran, 2015; Kazan, 2017; Eşidir ve Bak, 2018; Şen ve Yaşa, 2020). Bu çalışmalar incelendiğinde Akçay ve Çelenay (2012), terör-medya ilişkisini 2003 yılında İstanbul'da gerçekleşen terör eylemleri üzerinden incelemiş ve medyanın bu eylemleri ele alırken toplumda panik yaratacak bir dil kullanmamaya özen gösterdiğini tespit etmiştir. Şen ve Yaşa (2020), gazete haberleri üzerinden içerik analizi gerçekleştirdikleri çalışmalarında, İstanbul'da gerçekleştirilen "Reina Saldırısı" örneği üzerinden gazetelerin ideolojik eğilimlerinin haberlerin veriliş biçimine yansıyıp yansımadığını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ise, terörün lanetlenmesi konusunda ideolojik bir farklılığın oluşmadığı fakat seçilen temalar bakımından bir farklılığın olduğu sonucuna varmışlardır.

Türkiye'deki terör-medya ilişkisini ele alan çalışmalar incelendiğinde de, terör eylemlerini medyanın nasıl tanımladığı, ideolojik eğilimlerin terör eylemlerini haberleştirmedeki etkisi, kamuoyu üzerinde nasıl etkiler ortaya çıkardığı gibi faktörlere odaklanıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda analizlerine "duygu"ları dahil eden çalışmalar yok denecek kadar azdır (Tulga, 2020). Fakat, terör eylemlerinin medyada yer alması ile geniş kitlelere ulaşan rahatsız edici görüntüler ve kaos ortamı psikolojik olarak toplumu etkilemektedir. Terör eylemlerinin medya aracılığı ile toplumda oluşturduğu duygu durumlarını ele alan çalışmalar incelendiğinde "kaygı" (Breckenridge vd., 2010), "öfke" (Lerner vd., 2003), "üzüntü" (Hobfoll vd., 2006) gibi güçlü duyguların ortaya çıktığına dair kanıtlar bulmak mümkündür.

3. METODOLOJİ

Çalışmanın literatür bölümünde de bahsedildiği gibi, terör-medya ilişkisini ele alan çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmaların metodolojileri incelendiğinde yöntem olarak genellikle içerik analizinden faydalandığı ve gazete haberlerine odaklanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada da gazete haberleri üzerinden içerik analizi yöntemi ile terör-medya

ilişkisi ve terör eylemlerinin medyada yer alma biçimlerinin hangi duyguları yansıttığına odaklanılmıştır.

Literatürde duyguları sınıflandıran çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazılarını Ceyhan (2000) aşağıdaki gibi sıralamıştır.

Tablo 1. Duygu Sınıflandırmaları

Sınıflama Yapan	Temel Duygular
Arnold (1960)	Öfke, iğrenme, cesaret, neşesizlik (sıkıntı), arzu, eder, korku, nefret, umut, sevgi, üzüntü.
Ekman, Frisen ve Ellworth (1982)	Öfke, iğrenme, korku, sevinç, üzüntü, hayret (surprise)
Frijda (1986)	Arzu, mutluluk, ilgi, hayret, şaşkınlık, üzüntü
Gray (1982)	Öfke ve dehşet, kaygı, sevinç
Izard (1971)	Öfke, küçümseme, iğrenme, sıkıntı, korku, suçluluk, ilgi, sevinç, utanç
James (1884)	Korku, keder, sevgi, öfke
McDougall (1926)	Öfke, iğrenme, gurur (sevinç), korku, itaat (boyun eğme), naziklik, şaşkınlık
Mowrer (1960)	Acı, mutluluk
Oatley ve Johnson-Laird (1987)	Öfke, iğrenme,kaygı, mutluluk, üzüntü
Panksepp (1982)	Beklenti (ümit), korku, öfke, panik
Plutchik (1980)	Kabul, öfke, ümit, iğrenme, sevinç, korku, üzüntü, hayret
Tomkins (1984)	Öfke, ilgi, küçümseme, iğrenme, sevinç, korku, üzüntü, hayret
Watson (1930)	Korku, sevgi, öfke
Weiner ve Graham (1984)	Mutluluk, üzüntü

Bu çalışmada Plutchik (1980)'nin duygu sınıflandırmasından faydalanılmıştır. Bunun nedeni literatürde "Plutchik Duygu Çarkı" olarak kabul gören sınıflandırmanın, farklı duyguların kombinasyonu ile ortaya çıkan yeni duygulara dikkat çekmesidir. Bu nedenle çalışmada "Plutchik Duygu Çarkı" kullanılmıştır. Analize dahil edilen gazetelerin, söz konusu saldırılar ile ilgili kullandıkları başlık, görsel, içerik ve dilin, hangi duyguları yansıttığını anlayabilmek adına kapak sayfasının genel teması incelenmiştir. Duygu durumları beklenti; güven; korku ve endişe; öfke ve nefret; üzüntü ve yas olarak tasnif edilmiştir.

Çalışmanın vakalarını IŞİD'in 10 Ekim 2015'te gerçekleştirdiği Ankara Tren Garı saldırısı ve PKK'nın 17 Aralık 2016'da gerçekleştirdiği Kayseri saldırısı oluşturmaktadır. Çalışmada incelenecek olan veriler her iki olayın gerçekleştiği tarihlerde en yüksek tiraja sahip olan 11 gazetenin terör saldırılarını takip eden iki gün içindeki manşetlerinden elde edilmiştir. Bu bağlamda çalışma kapsamına dahil edilen gazeteler, Posta, Milliyet, Akşam, Haber Türk, Takvim, Sözcü, Hürriyet, Sabah, Yeni Şafak, Türkiye, Güneş gazeteleridir. Zaman aralığının iki gün olarak belirlenmesindeki temel motivasyon Kayseri Saldırısı'ndan iki gün sonra Rusya Federasyonu Türkiye Büyükelçisi Andrey Karlov'a düzenlenen suikastin gündem değişimindeki etkisinin göz önünde bulundurulmasıdır. Dolayısıyla Kayseri Saldırısı ve Ankara Gar Saldırısı arasında sağlıklı karşılaştırma yapabilmek amacı ile her iki saldırı sonrasındaki iki günlük gazete haberleri kapsama dahil edilmiştir. Örnek olay olarak seçilen terör eylemlerinin medyada yer alma biçimlerinin yansıttığı duygu durumlarını anlayabilmek için seçilen gazetelerin kullandıkları başlık, görsel, içerik ve diline odaklanılmıştır.

4. BULGULAR

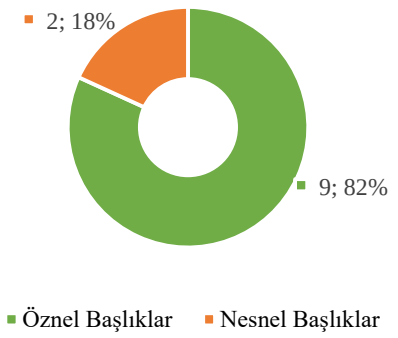
Çalışmanın bulgular kısmında, araştırmanın amacına yönelik olarak, Ankara Tren Garı ve Kayseri saldırısının, ulusal basında nasıl işlendiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu

doğrultuda gazetelerin söz konusu saldırılara yaklaşımları, görsel kullanıp kullanmadıkları, eğer görsel kullanmışlarsa bu görselin türü, kullanılan başlığın türü gibi unsurların oluşturduğu duygu durumlarına yönelik bulgular ortaya konulmuştur.

4.1. Ankara Tren Garı Saldırısı

10 Ekim 2015 tarihli Ankara Tren Garı saldırısının birinci gününde (11 Ekim 2015) gazetelerin manşet başlıkları incelendiğinde 11 gazetenin 9'u (Hürriyet, Sözcü, Sabah, Habertürk, Türkiye, Milliyet, Güneş, Akşam ve Yeni Şafak gazeteleri) öznel bir dil kullanırken, Posta ve Takvim gazeteleri nesnel bir dil kullanıldığı görülmüştür. Öznel ifadeler kullanan gazeteler genellikle terörü lanetleyen ve tahkir eden başlıklar tercih etmiştir. Örneğin; Sözcü Gazetesi "*Lanet Olsun*", Türkiye Gazetesi "*Alçaklık*", Habertürk Gazetesi "*Alçaklar Ankara'da Saldırdı*", Milliyet Gazetesi "*Alçaklar*", Güneş Gazetesi "*Alçakça ve Kahpece*", Yeni Şafak Gazetesi "*Acımız da Öfkemiz de Çok Büyük*" şeklinde manşetler kullanmıştır. Posta Gazetesi *"Katil Kim"* şeklinde nesnel bir manşet kullanmış ve devamında sorumluların bir an önce bulunmasına yönelik ifadelere yer vermiştir. Takvim Gazetesi ise *"Türkiye'ye Saldırı*" şeklinde nesnel bir manşet kullanmış ve devamında saldırının nasıl cereyan ettiğine yer vermiştir. Yapılan inceleme doğrultusunda ilgili gazetelerin ilk sayfalarında yer alan içeriklerin aktarım dillerinin de manşetleri ile paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra incelenen tüm gazete manşetlerinde yaşanan saldırının bilançosuna da yer verildiği görülmektedir.

Grafik 1. Ankara Tren Garı Saldırısı Haber Başlıklarının Türü (11 Ekim 2015)

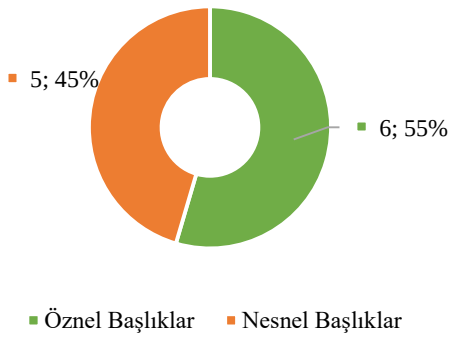

Yukarıda yer alan grafikte görüldüğü üzere öznel bir dille manşet kullanan gazetelerin oranı % 82 iken nesnel bir dille manşet kullanan gazetelerin oranı % 18'e tekabül etmektedir. Öznel başlıkların oranı her ne kadar konuya duygusal yaklaşıldığını gösterse de söz konusu terör saldırıları olduğunda tarafsızlığın mümkün olmadığı düşünülmektedir.

Ankara Tren Garı Saldırısı'nın ikinci gününde (12 Ekim 2015) gazetelerin manşetleri incelendiğinde 11 gazetenin 6'sı (Sözcü, Posta, Habertürk, Takvim, Milliyet ve Güneş gazeteleri) öznel bir dil kullanırken, 5 gazete (Hürriyet, Sabah, Türkiye, Akşam ve Yeni Şafak gazeteleri) nesnel bir dil kullanmıştır. Öznel bir dil kullanan gazetelerin genellikle üzüntü ve yas içerikli manşetler tercih ettikleri görülmüştür. Örneğin; Posta Gazetesi *"Bizi Unutmayın",* Habertürk Gazetesi *"Türkiye Ağlıyor*", Takvim Gazetesi "*Canımız da Bir Acımız da",* Milliyet Gazetesi *"Bedeli Bu kadar Ağır Olmamalıydı"* şeklinde manşetler kullanmıştır. Sözcü Gazetesi *"İşlerine gelince sorumluluğu alıyorlar, gelmeyince almıyorlar BU NASIL LAF!"* şeklinde öznel bir dil kullandıkları manşet ile dönemin Başbakan'ı Ahmet Davutoğlu'nu hedef almıştır. Güneş Gazetesi ise *"ÇOK SIRITIYOR"* şeklindeki öznel bir dille manşet atmış ve HDP yöneticilerini hedef almıştır. İkinci gün nesnel bir dil kullanan gazetelerde ise saldırının

sorumlularının kim olduğuna yönelik ya da güvenlik güçlerinin faaliyetlerine yönelik manşetler tercih edilmiştir. Örneğin; Hürriyet Gazetesi "Polis IŞİD İzi Sürüyor", Türkiye Gazetesi "Yine Aynı Örgüt Bombacılar Işid'li" şeklinde manşetler kullanmıştır.

Grafik 2. Ankara Tren Garı Saldırısı Haber Başlıklarının Türü (12 Ekim 2015)

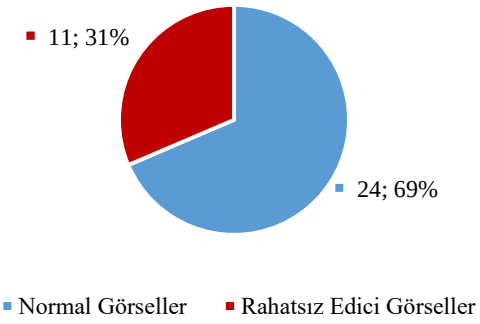
Yukarıda yer alan grafikte görüldüğü üzere öznel bir dille manşet atan gazetelerin oranı % 55 iken, nesnel bir dille manşet atan gazetelerin oranı % 45'e tekabül etmektedir. Dolayısı ile olayların cereyan ettiği ilk günlerde kullanılan manşetlerin çoğunluğunda öznel bir dil kullanıldığını söylemek mümkündür.

Analize dahil edilen gazetelerin, söz konusu saldırılar ile ilgili kullandıkları görsellerin, çalışma için önemli birer done olduğu düşünülmektedir. Hem gerçekleştirilen terör saldırılarının boyutlarının nasıl gözler önüne serildiğini anlayabilmek, hem de terör saldırılarının birincil amacı olarak görülen toplumları korku, kaygı ve endişeye sevk edip etmediğini ortaya koyabilmek adına görseller çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Bu husus gazetelerin bilinçsiz dahi olsa terör faaliyetlerinin amacına hizmet edip etmediğinin anlaşılması bakımından da önemlidir. Bu nedenle çalışmada incelenen gazetelerde kullanılan görseller; rahatsız edici görseller ve normal görseller olarak iki grup altında tasniflenmiştir. Kan ve gözyaşı içeren görüntülerin yanı sıra cesetlerin görüntülerinin ve saldırı anına ait görüntülerin yer aldığı fotoğraflar, rahatsız edici görseller kapsamında değerlendirilmiştir.

Ankara Tren Garı Saldırısı'nın birinci gününde, gazetelerin kapak sayfalarında saldırıyla ilgili 30 görsel tespit edilmiştir. Saldırının ilk gününde tercih edilen fotoğrafların tamamı rahatsız edici görsel kategorisindedir. 11 gazetenin tamamında kan ve gözyaşı içeren, patlama anına ve sonrasına ait, can kayıplarını gözler önüne seren görseller kullanılmıştır.

Ankara Tren Garı Saldırısı'nın ikinci gününde, gazetelerin kapak sayfalarında saldırıyla ilgili 35 görsel tespit edilmiştir. Saldırının ikinci gününde tercih edilen fotoğrafların 11'i rahatsız edici görsellerden oluşurken, 24'ü normal görsellerden oluşmaktadır. Dolayısıyla saldırının ikinci gününde gazetelerin kapak sayfalarında olayla ilişkili olarak tercih edilen fotoğrafların, birinci günün aksine normal görseller olduğunu söylemek mümkündür.

Grafik 3. Ankara Tren Garı Saldırısı Görsellerin Türü (12 Ekim 2015)

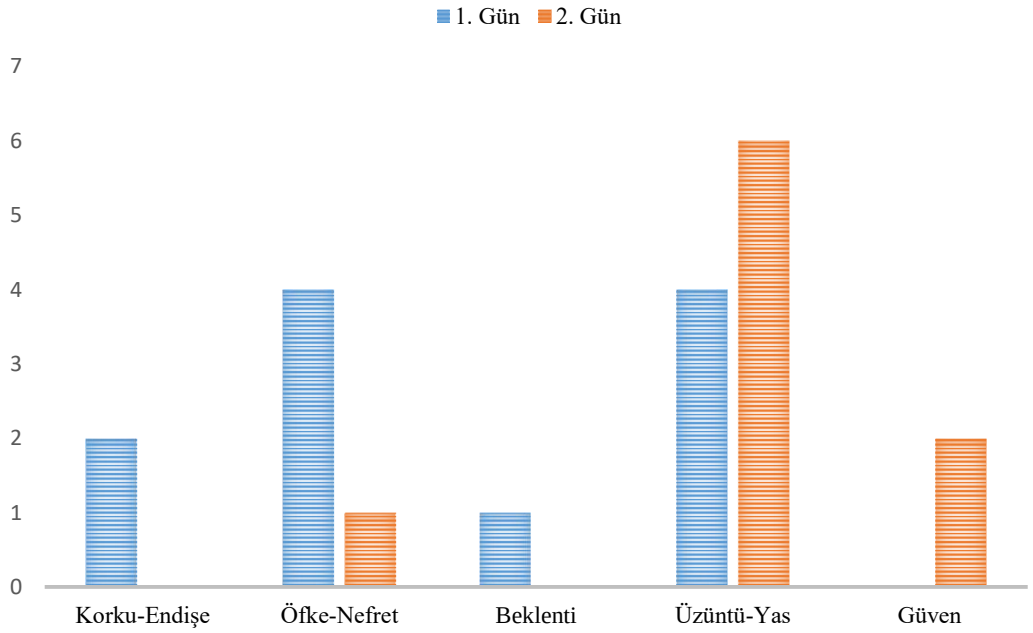

Yukarıda yer alan grafikte görüldüğü üzere saldırı ertesi ilk günün aksine, saldırının ikinci gününde rahatsız edici görsel kullanımının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Saldırı ertesi ilk gün gazetelerin tamamı rahatsız edici görseller kullanarak olayın boyutlarını gözler önüne sererken, saldırının ikinci gününde rahatsız edici görsel kullanan gazetelerin oranının % 31 olduğu görülmektedir. Saldırının ikinci gününde patlama anı ve sonrasına ait görsellerden ziyade, hayatını kaybeden vatandaşların fotoğraflarına yer verilmiştir. Saldırının ikinci gününde normal görsel kullanan gazetelerin oranı % 69'dur.

Analize dahil edilen gazetelerin, söz konusu saldırılar ile ilgili kullandıkları başlık, görsel, içerik ve dilin, hangi duyguları yansıttığını anlayabilmek adına kapak sayfasının genel teması incelenmiştir. Duygu durumları beklenti; güven; korku ve endişe; öfke ve nefret; üzüntü ve yas olarak tasnif edilmiştir. Bu bağlamda saldırının ilk gününde gazetelerin genelinde üzüntü-yas, öfke-nefret, korku-endişe içerikli bir tema tercih edildiği görülmektedir. 11 gazetenin 2'si (Milliyet ve Türkiye gazeteleri) korku-endişe içerikli bir tema; 4 gazete (Sözcü, Hürriyet, Habertürk ve Güneş gazeteleri) öfke-nefret içerikli bir tema; 4 gazete (Sabah, Akşam, Yeni Şafak, ve Takvim gazeteleri) ise üzüntü-yas içerikli bir tema tercih etmiştir. Yalnızca Posta Gazetesi'nin devlet tarafından sorumluların bir an önce bulunması çağrısıyla beklenti içerikli bir tema tercih ettiği görülmektedir. Bu bağlamda saldırının ilk gününde topluma empoze edilen duyguların, bilinçsiz dahi olsa daha çok terör örgütlerinin amaçlarına uygun bir çerçevede korku, panik, endişe, öfke ve üzüntüye sevk edici olduğunu söylemek mümkündür.

Saldırının ikinci gününde gazetelerin kapak sayfalarının topluma empoze ettiği duygu incelendiğinde genel olarak yas ve üzüntü ağırlıklı bir tema tercih edildiği görülmüştür. 11 gazetenin 7'si (Milliyet, Sözcü, Hürriyet, Habertürk, Akşam, Posta ve Takvim gazeteleri) üzüntü-yas içerikli bir tema tercih etmiştir. Güneş gazetesi öfke-nefret içerikli bir tema tercih ederken, Sabah ve Yeni Şafak gazeteleri, topluma terörle mücadele konusunda güven telkin edici temalar tercih etmiştir. Türkiye Gazetesi'nin ise çalışmada belirlenen ve tasnif edilen duygu durumları bakımından değerlendirildiğinde ağırlıklı olarak bir tema tercih etmediği görülmüştür.

Grafik 4. Ankara Tren Garı Saldırısı Duygu Durumu (11-12 Ekim 2015)

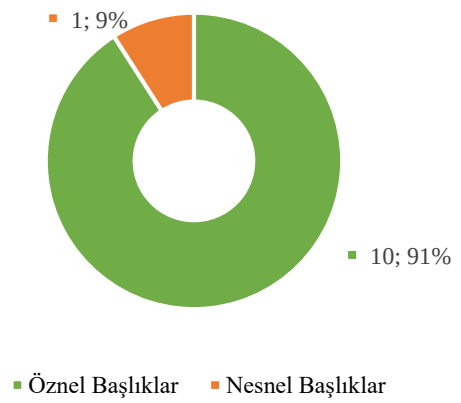

Yukarıda yer alan grafikte görüldüğü üzere saldırı ertesi ilk günde gazetelerin tema bütünlüklerinin korku-endişe, üzüntü-yas ve öfke-nefret duyguları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Saldırının ikinci gününde ise ilk güne nazaran öfke-nefret ve korku-endişe temalarının yerini üzüntü-yas içerikli ve güven telkin edici temalara bıraktığı görülmektedir.

4.2. Kayseri Saldırısı

17 Aralık 2016 tarihli Kayseri Saldırısı'nın birinci gününde (18 Aralık 2016) gazetelerin manşetleri incelendiğinde 11 gazetenin 10'u (Hürriyet, Sözcü, Posta, Sabah, Habertürk, Takvim, Türkiye, Milliyet, Akşam ve Yeni Şafak gazeteleri) terörü telin ve tahkir eden öznel bir dille manşetler kullanmıştır. Örneğin; Hürriyet Gazetesi *"Yine İçimiz Yandı"*, Sözcü Gazetesi *"Korkaksınız, Kahpesiniz, Alçaksınız, Hainsiniz, Şerefsizsiniz"*, Posta Gazetesi *"Hainlere, Kalleşlere, Alçaklara Karşı Türkiye Olma Günü",* Sabah Gazetesi *"Kahraman Tugaya Alçak Pusu",* Habertürk Gazetesi *"Birliğimize Hain Saldırı",* Takvim Gazetesi *"Bu Bilek Bükülmez",* Türkiye Gazetesi *"Kalleş Tuzak*", Milliyet Gazetesi *"Alışmayacağız",* Akşam Gazetesi *"Köşeye Sıkışan Terör Silahsız Askerleri Hedef Aldı KALLEŞLER",* Yeni Şafak Gazetesi *"Kayseri'de Komandoya Kalleş Pusu HESABI HER YERDE SORULACAK"* şeklinde manşetler kullanmıştır. Güneş Gazetesi ise "*TÜRKİYE'YE SALDIRI*" şeklinde nesnel bir manşet kullanmayı tercih etmiştir.

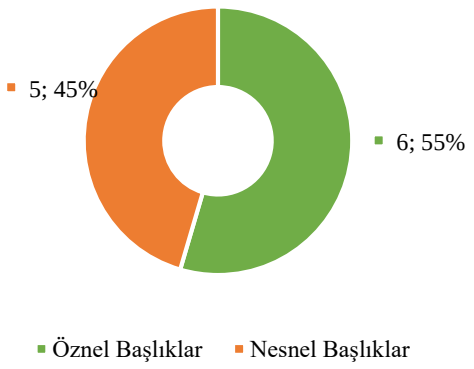
Grafik 5. Kayseri Saldırısı Haber Başlıklarının Türü (18 Aralık 2016)

Yukarıda yer alan grafikte görüldüğü üzere öznel bir dille manşet atan gazetelerin oranı % 91 iken, nesnel bir dille manşet atan gazetelerin oranı % 9'e tekabül etmektedir. Öznel bir dille atılan manşetlerin oranı her ne kadar konuya duygusal yaklaşıldığını gösterse de söz konusu terör saldırıları olduğunda tarafsızlığın mümkün olmadığı düşünülmektedir.

Kayseri Saldırısı'nın ikinci gününde (19 Aralık 2016) gazetelerin manşetleri incelendiğinde 11 gazetenin 6'sı (Hürriyet, Sözcü, Posta, Takvim, Akşam ve Yeni Şafak gazeteleri) öznel bir dille manşet atarken, 5 gazete (Sabah, Habertürk, Güneş Türkiye ve Milliyet gzaeteleri) nesnel bir dil tercih etmiştir. Hürriyet Gazetesi *"Hain Kobaniden"*, Sözcü Gazetesi *"Bir Yanda Acı Bir Yanda Öfke"*, Posta Gazetesi *"79 Milyon Bir Aileyiz"*, Takvim Gazetesi *"En Baba Cevap"*, Akşam Gazetesi *"Yakın Yıkın Diyen Haindir"*, Yeni Şafak Gazetesi *"İşte Milli Seferberlik"* şeklinde öznel bir anlatım tercih etmiştir. Güneş Gazetesi "*Peki Bunlar Ne*?" Sabah Gazetesi *"Güneydoğu Halkı PKK'ya Karşı Yürüdü"*, Habertürk Gazetesi *"Teröre Karşı El Ele Mesaj"*, Türkiye Gazetesi *"Erdoğan: Tek Terörist Kalmayıncaya Kadar Devam BİRLİĞE KOŞACAĞIZ*", Milliyet Gazetesi *"Otobüsteki Sivil Kim?"* şeklinde nesnel dilde bir ifade kullanmayı tercih etmiştir. Gerek öznel, gerekse nesnel bir dil tercih edilen gazete manşetlerinin genelinde milli birlik ve beraberlik vurgusunun ön plana çıktığını söylemek mümkündür.

Grafik 6. Kayseri Saldırısı Haber Başlıklarının Türü (19 Aralık 2016)

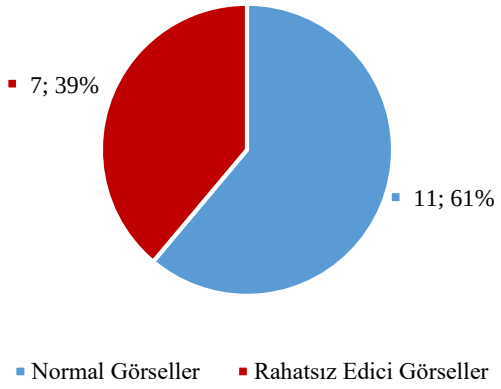

Yukarıda yer alan grafikte görüldüğü üzere öznel bir dil kullanan gazetelerin oranı % 55 iken, nesnel bir dil kullanan gazetelerin oranı % 45'e tekabül etmektedir. Dolayısı ile

olayların cereyan ettiği ilk günlerde kullanılan manşetlerin çoğunluğunda öznel bir dil kullanıldığını söylemek mümkündür.

Kayseri Saldırısı'nın birinci gününde gazetelerin kapak sayfalarında saldırıyla ilgili 18 görsel tespit edilmiştir. Saldırının ilk gününde tercih edilen fotoğrafların 7'si rahatsız edici görsellerden oluşurken 11'i normal fotoğraflardan oluşmaktadır.

Grafik 7. Kayseri Saldırısı Görsellerin Türü (18 Aralık 2016)

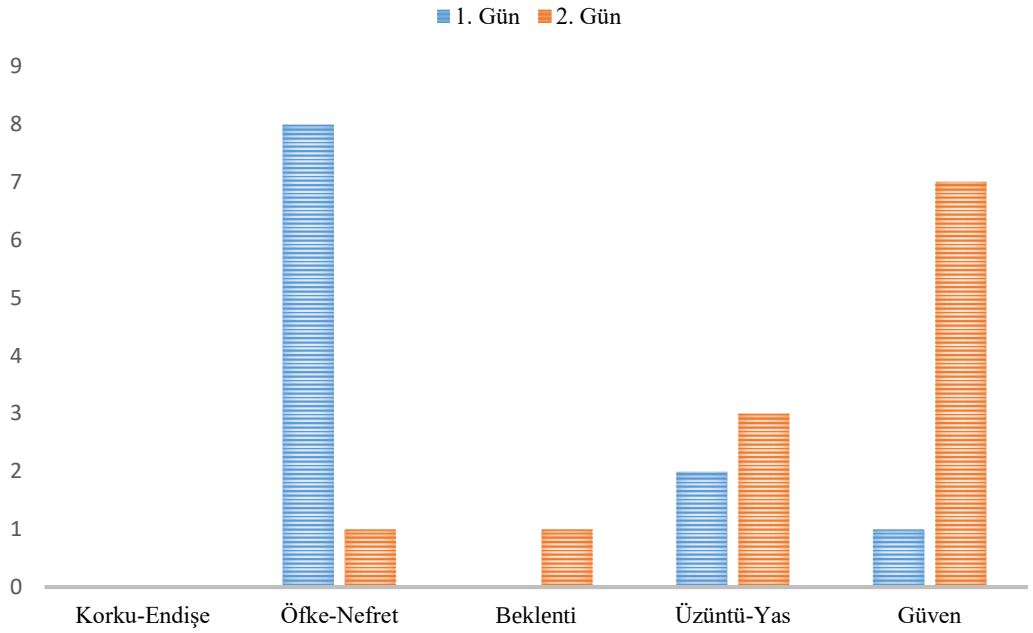

Kayseri Saldırısı'nın ikinci gününde ise gazetelerin kapak sayfalarında saldırıyla ilgili 27 görsel tespit edilmiştir. Saldırının ikinci gününde tercih edilen fotoğrafların hiçbirinin rahatsız edici görseller olmadığı fark edilmiştir. Yukarıda yer alan grafikte saldırı ertesi ilk günde de rahatsız edici görsel kullanımının düşük olduğu görülmektedir. Saldırı ertesi ilk gün gazetelerin çoğunluğu normal görseller kullanmayı tercih etmiştir. Nitekim ilk gün rahatsız edici görsellerin yer aldığı gazetelerin oranı % 39'a tekabül ederken, normal görseller kullanan gazetelerin oranı %61'e tekabül etmektedir.

Kayseri Saldırısı'nın birinci gününde gazetelerin kapak sayfaları; kullandıkları başlık, görsel, içerik ve dilin, toplumu nasıl bir duygu durumuna sevk ettiğini anlayabilmek maksadıyla incelenmeye çalışılmıştır. 11 gazetenin 8'i (Sözcü, Posta, Sabah, Habertürk, Türkiye, Güneş, Akşam ve Yeni Şafak gazeteleri) öfke-nefret içerikli bir tema tercih etmiştir. Takvim ve Yeni Şafak terörle mücadeledeki kararlılığa vurgu yaparak topluma güven duygusunu empoze etmeye çalışan bir tema tercih etmiştir. Hürriyet ve Milliyet ise yas-üzüntü içeren bir tema tercih etmiştir.

Saldırının ikinci gününde gazetelerin kapak sayfalarının topluma empoze ettiği duygu incelendiğinde 11 gazetenin 7'sinin (Sabah, Habertürk, Takvim, Türkiye, Milliyet, Akşam, Yeni şafak gazeteleri) terörle mücadeledeki kararlılığa, birlik ve beraberliğe vurgu yaparak topluma güven telkin etmeye çalışan bir tema tercih ettiği görülmektedir. 11 gazetenin 3'ü ise (Hürriyet, Sözcü ve Posta gazeteleri) üzüntü ve yas içerikli bir tema kullanmıştır. Güneş Gazetesi ise Doğan Medya'yı provokasyon ile suçlayan öfke ve nefret içerikli bir tema tercih etmiştir.

Grafik 8. Kayseri Saldırısı Duygu Durumu (18-19 Aralık 2016)

Yukarıda yer alan grafikte görüldüğü üzere saldırı ertesi ilk günde gazetelerin tema bütünlüklerinin öfke ve nefret duyguları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Saldırının ikinci gününde ise ilk güne nazaran öfke-nefret temalarının yerini üzüntü-yas ve güven telkin edici temalara bıraktığı görülmektedir.

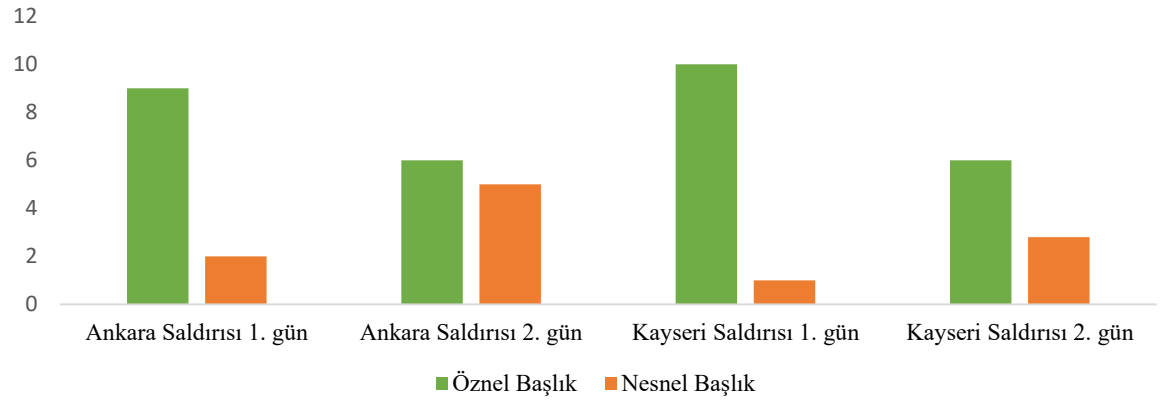
4.3. Ankara ve Kayseri Saldırılarının Medyadaki İzdüşümünün Karşılaştırılması

İki saldırının medyadaki izdüşümü karşılaştırılırken öncelikle iki saldırıdaki ortak noktaların ve farklılıkların tespit edilmesi gerekmektedir. Öncelikle iki saldırı arasında bir yıldan biraz fazla bir zaman bulunmaktadır. Ancak bu zaman farkı önemli bir faktör değildir. Zira iki olay da Türkiye Cumhuriyeti'nde zaten çok sayıda terör saldırısının cereyan ettiği dönemlerde gerçekleşmiştir.

Ankara Tren Garı Saldırısı Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleşen bilançosu en ağır terör saldırısıdır. Bu saldırıda 103 sivil hayatını kaybederken, yüzlerce insan yaralanmıştır. Kayseri Saldırısı'nda ise 15 Türk Silahlı Kuvvetleri personeli hayatını kaybetmiş ve 56 kişi yaralanmıştır. Ankara Tren Garı Saldırısı merkezi bir konumda ve pek çok sivilin bir araya geldiği bir ortamda cereyan ederken, Kayseri Saldırısı şehir merkezine 5 kilometre mesafede Erciyes Üniversitesi önündeki bulvarda, seyir halindeki otobüse yönelik olarak gerçekleşmiştir.

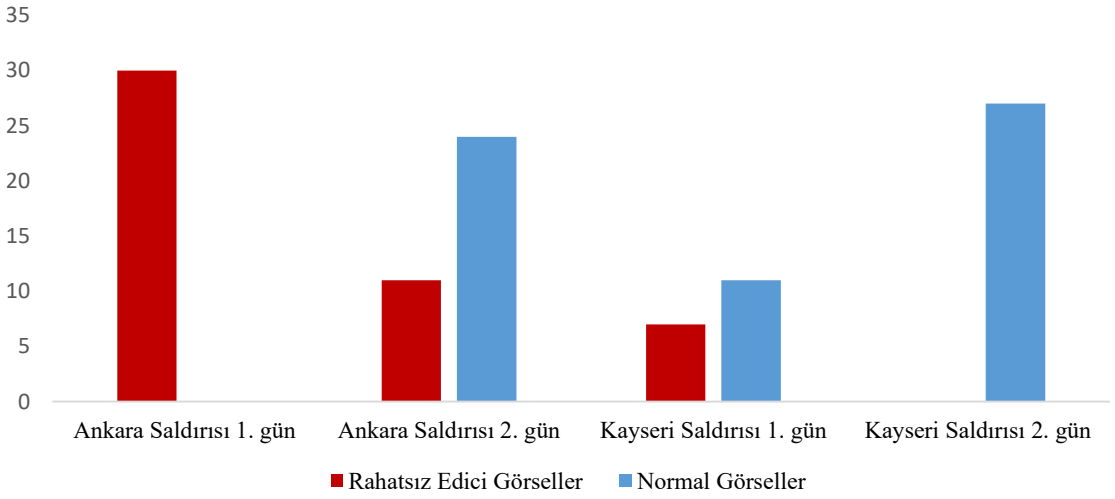
Kayseri Saldırısı etnik ayrılıkçı bir terör örgütü olan PKK tarafından gerçekleştirilen bir saldırıyken, Ankara Tren Garı Saldırısı dini istismar eden bir terör örgütü olan IŞİD tarafından gerçekleştirilen bir saldırıdır. IŞİD, Irak ve Suriye'de, El Kaide'den ayrılanlar tarafından kurulmuş bir terör örgütüdür. IŞİD'e Türkiye Cumhuriyeti kimliği taşıyan bireyler içerisinden katılım, PKK'ya oranla çok daha düşük bir seviyededir. Bu noktada Türk toplumunun zihninde IŞİD yabancı bir terör örgütü olarak kodlanırken, PKK'nın Türkiye Cumhuriyeti'ne ihanet edenlerce kurulan bir örgüt olduğu düşüncesinin yer aldığı söylenebilir. Nitekim gazete manşetleri karşılaştırıldığında Ankara Tren Garı Saldırısı sonrasında yapılan haber başlıklarında teröristlere yönelik en çok *"alçak"* ifadesi kullanılırken, Kayseri Saldırısı sonrasında yapılan haber başlıklarında teröristlere yönelik en çok *"hain"* ve *"kalleş"* ifadelerinin kullanıldığı görülmüştür.

Grafik 9. Ankara Tren Garı ve Kayseri Saldırısı'nın Haber Başlık Türü Üzerinden Karşılaştırılması

Her iki olayın manşetlere nasıl yansıdığını karşılaştırdığımızda ise yukarıda yer alan grafikte de görüldüğü ve daha öncede vurgulandığı üzere, konu terör saldırıları olduğunda tarafsız kalınamadığı dolayısı ile duygusal yaklaşıldığı düşünülmektedir. Bu nedenle saldırıların cereyan ettiği ilk günlerde hem manşetlerin hem de ona paralel haber içeriklerinin öznel ifadeler barındırdığını söylemek mümkündür.

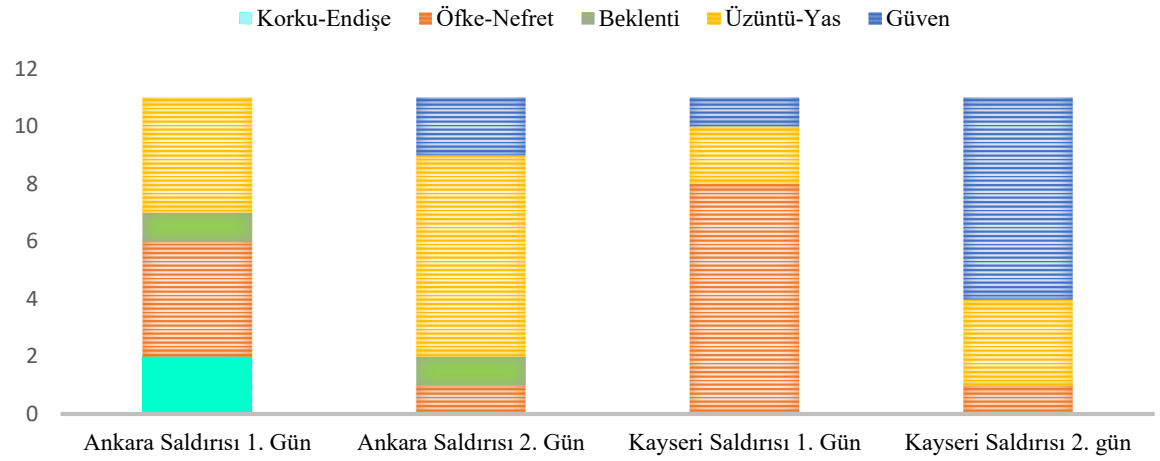
Grafik 10. Ankara Tren Garı ve Kayseri Saldırısı'nın Kullandıkları Görseller Üzerinden Karşılaştırılması

Çalışma kapsamına dahil edilen 11 gazetenin tercih ettiği görseller üzerinden bir inceleme yapıldığında yukarıda yer alan grafikte de görüldüğü üzere, Kayseri Saldırısı'na oranla, Ankara Tren Garı Saldırısı'nda çok sayıda rahatsız edici fotoğrafın kullanıldığı görülmektedir. Kayseri'deki saldırı şehir merkezine 5 kilometre uzakta ve hayatın olağan akışı içerisinde gerçekleştirilirken, Ankara'daki saldırı şehir merkezinde ve birçok STK'nın çağrısı üzerine düzenlenen "Emek, Barış ve Demokrasi" Mitingi'nin toplanma alanında gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra Kayseri'deki saldırı askeri personeli hedef alırken, Ankara saldırısı sivilleri hedef almıştır. Literatürde de sıklıkla ele alındığı gibi aslında terör örgütleri için hedefin ne olduğunun pek bir önemi yoktur. Onlar için önemli olan eylemlerinin sonucunda verilen mesajdır. Bu bağlamda saldırı sonrasına ait fotoğrafların niteliği ile hedef arasında bir ilişkinin bulunduğunu söylemek yanlış olacaktır. Fakat terör örgütlerinin medyayı bir reklam aracı olarak kullandığı düşünüldüğünde Ankara'daki saldırının bir miting alanında gerçekleştirilmiş olması ile söz konusu saldırıyı ele alan haberlerde çok sayıda rahatsız edici görsel bulunması arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. Zira, bu miting alanında çok sayıda

basın ve sivil kamerasının kayıtta olduğu düşünüldüğünde Kayseri saldırısına kıyasla Ankara saldırısına ait rahatsız edici görsellerin daha fazla bulunması anlamlı hale gelmektedir. Tüm bu faktörler gözönüne alındığında, gazetelerin bilinçsiz dahi olsa rahatsız edici görseller kullanmasının terör örgütlerinin birincil amacı olan korku, panik ve endişe havası yaratma noktasında etkili bir unsur olduğunu da unutmamak gerekmektedir.

Grafik 11. Ankara Tren Garı ve Kayseri Saldırısı'nın Duygu Durumları Üzerinden Karşılaştırılması

Çalışma kapsamına dahil edilen 11 gazetenin kapak sayfalarında kullandıkları başlık, görsel, içerik ve dil unsurlarının oluşturduğu tema bütünlüğü incelendiğinde, her iki saldırıyı takip eden ilk gün öfke-nefret ve üzüntü-yas duygularının ağır bastığı görülmektedir. Saldırıların ikinci gününde ise öfke-nefret içerikli temaların yerini, üzüntü-yas içerikli temalara bıraktığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra her iki saldırının ikinci gününde milli birlik ve beraberlik duygusunun perçinlenmeye çalışıldığı, terörle mücadele konusundaki kararlığa atıfla güven temasının işlendiği görülmektedir.

5. SONUÇ

Terör-medya ilişkisini ele alan çok sayıda çalışma olmasına rağmen, medyanın terör eylemlerini haberleştirirken yansıttıkları duyguları analiz eden çalışmalar yok denecek kadar azdır. Duyguları terör-medya ilişkisini analiz ederken bir araştırma nesnesi haline getirmek bu alanda çalışan araştırmacılara farklı bir bakış açısı kazandırmak açısından önemlidir. Bu nedenle bu çalışma, terör-medya ilişkisini incelerken, terör eylemlerini haberleştiren gazetelerin yansıttıkları duyguları analize dahil etmeyi ve literatürdeki bu boşluğa dikkat çekmeyi amaçlamıştır.

Çalışmada Türkiye'de gerçekleşen iki terör saldırısı örnek olarak seçilmiş ve iki saldırının da gazetelerdeki izdüşümleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, terör eylemlerini haberleştiren gazetelerde kullanılan manşetler, seçilen görseller ve haberin dili gibi öğeler üzerinden yapılan bütüncül bir değerlendirme ile haber içeriğinde ilk gün "öfke-nefret" ve "üzüntü-yas" duygularının baskın olduğu tespit edilmiştir. İkinci gün ise "öfke-nefret" duygusunu yansıtan içeriklerin sayısının azaldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra, terör eylemlerini haberleştiren gazetelerde rahatsız edici görsellerin az ya da çok olmasının, eylemin gerçekleştiği mekân ve zamanla ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Terör örgütlerinin farklı motivasyonlara sahip olduğu gerçeğinden yola çıkarak bir değerlendirme yapıldığında, Ankara Tren Garı Saldırısı sonrasındaki haberlerde kullanılan dil ile Kayseri Saldırısı sonrasındaki haberlerde kullanılan dildeki farklılığın IŞİD ve PKK'nın motivasyonlarından kaynaklanmadığını söylemek mümkündür. İki terör örgütüne yönelik kullanılan söylem farklılığının örgütün yerel mi yoksa küresel mi olduğundan kaynaklandığı söylenebilir.

Daha önce belirtildiği gibi James Der Derian, terörizm araştırmalarında bir takım engellerden söz etmiştir. Terörizm tehdidini milli kimliğin tanımlanmasında ve inşasında birleştirici bir unsur olduğundan dolayı ontolojik engel olarak belirtmiştir. Hem Ankara Tren Garı Saldırısı'nın hem de Kayseri Saldırısı'nın haberleştirilme sürecinin ilk günlerinde gazetelerin milli birlik ve beraberliği vurgulayan bir tema tercih ettikleri görülmektedir. Her ne kadar Der Derian bu engelleri akademik çalışmalar için belirtmiş olsa da benzer bir durumun medya için de geçerli olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, terör-medya ilişkisinde "duygu" odaklı çalışmalarda daha güvenilir verilerin elde edilmesi için, vaka sayılarının artırılması ve zaman aralığının daha geniş tutulması gerekmektedir. Dahası, bu çalışmaların nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanımı ile daha başarılı olacağı söylenebilir. Ayrıca, duygu analizi çalışmalarında uluslararası literatürde kullanılan bir takım yöntem ve sözlükler olmasına rağmen, Türkçe literatürde kullanılacak bir sözlüğün olmaması "duygulara" odaklanmak isteyen araştırmacılar için dezavantaj oluşturmaktadır. Bu nedenle, Türkçe literatürün zenginleşmesi açısından duygu analizlerinde kullanılacak sözlüklerin oluşturulması elzemdir.

KAYNAKÇA

AKÇAY, E. ve ÇELENAY, Ö. (2012). "Terör Ve Medya İlişkisinin 2003 Yılında İstanbul'da Meydana Gelen Saldırılar Örneğiyle İncelenmesi." *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 2(1), 183-197.

ALEXANDER, Y. (1979). "Introduction". Yonah ALEXANDER, International Terrorism: National, Regional and Global Perspectives. New York: Praeger Publisher.

ANA BRİTANNİCA, (1999). *Genel Kültür Ansiklopedisi*. İstanbul: Hürriyet Matbaacılık.

AVŞAR, B.Z. (1992). *Kitle İletişim Araçları ve Terör*. İstanbul: Kamer Yayınları.

BAŞEREN, S. (2006). "Kavramsal Özellikleri ile Terörizm", *Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

BIERNATZKI, W.E. (2001). "Terrorism and mass media". *Communication Research Trends*, 21(1), 1-42. ISSN: 0144-4646.

BİLİR, H. (Ed.) (2009). *Terör Medya ve Devlet*. İstanbul: Kültür Sanat.

BRECKENRIDGE, J. N., ZIMBARDO, P. G. ve SWEETON, J. L. (2010). After years of media coverage, can one more video report trigger heuristic judgments? A national study of American terrorism risk perceptions. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression, 2*(3), 163-178. https://doi.org/10.1080/19434471003768826

CAMPHUIJSEN, M. ve VISSERS, E. (2012). Terrorism and the Mass Media: A symbiotic relationship?. *Social Cosmos*, 3(1), 14-24.

CEYHAN, A. A. (2000). Üniversite Öğrencilerinin Duygu İfade Eden Sözcük Ve Deyimlere Yükledikleri Duygu Yoğunluklarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

CNN TÜRK, 18 Aralık 2016 - Gazete manşetleri, https://www.cnnturk.com/turkiye/18-aralik-2016-gazete-mansetleri (Erişim Tarihi: 02.07.2021).

CNN TÜRK, 19 Aralık 2016 - Gazete manşetleri, https://www.cnnturk.com/turkiye/19-aralik-2016-gazete-mansetleri (Erişim Tarihi: 02.07.2021).

CNN TÜRK, Gazete manşetleri (11 Ekim 2015), https://www.cnnturk.com/turkiye/gazete-mansetleri-11-ekim-2015?page=1 (Erişim Tarihi: 02.07.2021).

CNN TÜRK, Gazete manşetleri (12 Ekim 2015), https://www.cnnturk.com/turkiye/gazete-mansetleri-12-ekim-2015 (Erişim Tarihi: 02.07.2021).

DER DERİAN, J. (2009). *Critical Practices of International Theory*. New York: Routledge.

DEVRAN, Y. (2015). "Medya ve Terör Sorunsalı (The problematıcs of media and terror)." *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3(2), 84-95. https://doi.org/10.19145/guifd.04899

ENSOR, D. (2005). Al Qaeda letter called 'chilling'. http://edition.cnn.com/2005/WORLD/meast/10/11/alqaeda.letter/ (Erişim Tarihi: 03.04.2021).

EŞİDİR, O. V. ve BAK, G. (2018). Şiddet Unsuru Olarak Terör Olaylarının Medyada Haberleştirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 1-12.

GATES, R.M. (2007). Landon Lecture, Kansas State University, November 26, https://www.k-state.edu/media/newsreleases/landonlect/gatestext1107.html (Erişim Tarihi: 27.07.2021).

GOLDSTEİNE, J. S. ve PEVEHOUSE, J. P. (2015). *Uluslararası İlişkiler* (1. Baskı). Çev.: Haluk Özdemir. Ankara: BB101 Yayınları

HOBFOLL, S. E., CANETTI-NISIM, D. ve JOHNSON, R. J. (2006). Exposure to terrorism, stress-related mental health symptoms, and defensive coping among Jews and Arabs in Israel. *Journal of consulting and clinical psychology*, *74*(2), 207-218. https://doi.org/10.1037/0022-006X.74.2.207

HOFFMAN, B. (2006). "The Old Media, Terrorism, and Public Opinion". Bruce Hoffman, *Inside Terrorism*. içnde ss. 173-197. New York: Columbia University Press.

JETTER, M. (2014). "Terrorism and the Media." Institute for the Study of Labor (IZA) Discussion Paper 8497.

KAZAN, H. (2017). Terör-Medya İlişkisi ve Medyada Terör Haberciliği. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 12(24), 109-147.

KUÇURADI, I. (2016). *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*. 3. Baskı, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

LERNER, J. S., GONZALEZ, R. M., SMALL, D. A. ve FISCHHOFF, B. (2003). Effects of fear and anger on perceived risks of terrorism: A national field experiment. *Psychological science*, *14*(2), 144-150. https://doi.org/10.1111/1467-9280.01433

MARTIN, L. J. (1985). "The media's role in international terrorism." *Terrorism*, 8(2), 127-146. https://doi.org/10.1080/10576108508435597

MEYDAN LAROUSSE, (1973). *Büyük Lügat ve Ansiklopedisi*. C:12, İstanbul: Meydan Yayınları.

NACOS, B.L. (1994). *Terrorism and the Media: From the Iran Hostage Crisis to the World Trade Center Bombing*. New York: Columbia University Press.

NACOS, B.L. (2006). "Terrorism/counterterrorism and media in the age of global communication." *United Nations University Global Seminar Second Shimame-Yamaguchi Session "Terrorism-A Global Challenge"*. 1-19.

NORRIS, P, KERN, M. ve JUST, M. (2003). *Framing Terrorism: The News Media, the Government, the Public*, Routledge: New York

PALETZ, D.L. ve VİNSON, C.D. (1992). "Introduction". In D.L. Paletz & C.D. Schmid, *Terrorism and the media* (pp. 1-5). London: Sage

PAZARBAŞI, B. ve KOÇ, S. (2009). "03 Ocak 2008'de Diyarbakır'da Yaşanan Bombalı Terör Eylemi ve Basın Söylemleri". Mustafa Şeker-N. Tülay Şeker*, Terör ve Haber Söylemi*, ss. 157-208, İstanbul: Literatürk Yayınları.

PLUTCHIK, R. (1980). A general psychoevolutionary theory of emotion. R. Plutchik ve H. Kellerman (Ed.), *Emotion: Theory, research and experience, Theories of emotion* (ss. 3–33). New York: Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-558701-3.50007-7

SCHMİD, A.P. (1989). "Terrorism and the Media: The Ethics of Publicity". *Terrorism and Political Violence*, 1(4), 539-565. http://dx.doi.org/10.1080/09546558908427042

SCHMİD, A.P. (2011). *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. London and New York: Routledge.

SPENCER, A. (2012). "The social construction of terrorism: media, metaphors and policy implications." *Journal of International Relations and Development*, 15(3), 393-419. https://doi.org/10.1057/jird.2012.4

SURETTE, R., HANSEN, K. ve NOBLE, G. (2009). "Measuring media oriented terrorism." *Journal of Criminal Justice*, 37(4), 360-370. https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2009.06.011

ŞEKER, M. (2009). *Terör ve Haber Söylemi*, İstanbul: Literatürk.

ŞEN, Y. F. ve YAŞA, A. G. (2020). Terör ve Medya İlişkisi Bağlamında Terör Eylemlerinin Haberlerde Sunulma Biçimleri: "Reina Saldırısı" Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*,16(30), 2795-2831. https://doi.org/10.26466/opus.768416

THORNTON, T. P. (1964). "Terror as a Weapon of Political Agitation". Harry ECKSTEİN (Ed.), *Internal War: Problems and Approach* içinde (s.71-99), New York: The Free Press.

TULGA, A. Y. (2020). The Role of Mass Media in Terrorism and Its Effect on Individuals. *İnsan ve İnsan*, *7*(25), 47-64. https://doi.org/10.29224/insanveinsan.695346

TÜRK DİL KURUMU (TDK), (1998). *Türkçe Sözlük*. 9. Basım, Ankara: Türk Dil Kurumu.

WEIMANN, G. (1990). "Redefinition Of Image': The Impact Of Mass-Mediated Terrorism". International Journal of Public Opinion Research, 2(1), 16-29, https://doi.org/10.1093/ijpor/2.1.16

WEIMANN, G. ve WINN, C. (1994). *The theater of terror: Mass media and international terrorism*. New York: Longman.

WEİMANN, G. (1983). The theater of terror: Effects of press coverage. *Journal of Communication*, 33(1), 38-45. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1983.tb02372.x

WILKINSON, P. (1974). *Political Terrorism*. New York:Mc Millan.

WILKINSON, P. (1997). The media and terrorism: A reassessment. *Terrorism and Political Violence*, 9(2), 51-64. https://doi.org/10.1080/09546559708427402

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRLE MÜCADELEDE KAMU POLİTİKASI ARACI OLARAK KAMU SPOTLARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Fatih UÇAN [1]

Tuğba SALMAN [2]

Özet

Devletler, toplumsal sorunları en aza indirmek veya tamamen ortadan kaldırmak için çözüm önerileri geliştirir. Hükümetler ise çözüm için kamu politikası geliştirmekle görevlidir. Oluşturulan politikayı hayata geçirmek için bazı araçlara ihtiyaç vardır. Söz konusu araçların tümü ”kamu politikası aracı” olarak adlandırılmaktadır. Kamu politikası araçları, hedeflenen politikanın etkinliğini arttırmak, vatandaşlara hizmet sağlamak ve bireylerin davranışlarında değişiklik meydana getirmek gibi amaçlara hizmet eder. Kamu politikası araçları ile ilgili olarak literatürde farklı sınıflandırmalar bulunsa da bu çalışmada Jann ve Wegrich tarafından yapılan sınıflandırma (düzenleyici, finansal, örgütsel ve bilgilendirici) kullanılmıştır. Bu sınıflandırmada kullanılan bilgilendirici kamu araçları arasına kamu spotları da dâhil edilebilir. Bu çalışmada 1980’lerden sonra Türkiye’de toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkan terörle mücadele politikaları hakkında bilgi verilerek bu amaçla kullanılan kamu politikası aracından biri olan kamu spotları analiz edilmiştir. Başta TRT ve RTÜK arşivleri olmak üzere tüm kaynaklardan yararlanarak Türkiye’de yayınlanan kamu spotu ve zorunlu yayınların tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Fakat bu konuda kuramsal bir hafızanın olmadığı saptanmıştır. Kamu kurumlarının resmi web sayfaları, YouTube hesapları ve özel arşivlerden yararlanarak 711 kamu spotu ve zorunlu yayına ulaşılmıştır. Bunlardan bazıları tekrar niteliğinde olduğu için analiz kapsamına alınmamıştır. Sonuç itibariyle 695 kamu spotu ve zorunlu yayın incelenmiştir. Konusuna göre tasnif edilen yayınlardan sadece 10 tanesinin terörle mücadele kapsamında olduğu tespit edilmiş ve bu yayınlar içerik açısından irdelenmiştir. Son olarak terörle mücadele konulu kamu spotlarının etkinliği tartışılmış ve çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Politikası, Terörle Mücadele, Kamu Spotu

[1] Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, fatih.ucan@atauni.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-1448-4953
[2] Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, tugba.salman@atauni.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-8254-1876

PUBLIC SERVICE ANNOUNCEMENT AS A PUBLIC POLICY TOOL IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM: THE CASE OF TURKEY

Abstract

States develop solutions to minimize or completely eliminate social problems. Governments, on the other hand, are tasked with developing public policy for a solution. Some tools are needed to implement the established policy. All of these tools are called "public policy tools". Public policy tools serve purposes such as increasing the effectiveness of the targeted policy, providing services to citizens and bringing about changes in the behavior of individuals. Although there are different classifications in the literature regarding public policy tools, the classification made by Jann and Wegrich (regulatory, financial, organizational and informative) was used in this study. Public service announcements can also be included among the informative public tools used in this classification. In this study, by giving information about the anti-terrorism policies that emerged as a social problem in Turkey after the 1980s, public service announcements, one of the public policy tools used for this purpose, were analyzed. It has been tried to reach all of the public service announcements and compulsory broadcasts in Turkey by making use of all sources, especially TRT and RTÜK archives. However, it has been determined that there is no theoretical memory in this regard. By using the official web pages of public institutions, YouTube accounts and private archives, 711 public service announcements and compulsory broadcasts were reached. Some of these were not included in the analysis because they were repetitive. As a result, 695 public service announcements and compulsory broadcasts were examined. It was determined that only 10 of the publications classified according to the subject were within the scope of the fight against terrorism and these publications were examined in terms of content. Finally, the effectiveness of public service announcements on the fight against terrorism was discussed and various suggestions were developed.

Keywords: Public Policy, Fight Against Terrorism, Public Service Announcement (PSA)

GİRİŞ

XXI. yüzyılda terör; milliyet, coğrafya, etnik köken, cinsiyet ve ekonomik düzey ayırt etmeksizin tüm insanlığı etkileyen "ortak sorun" haline gelmiştir. Dolayısı ile çeşitli formlara bürünen terör, (etnik terör, ideolojik terör, ekonomik terör, siber terör) ülkeleri ve kamu politikalarını etkileyen toplumsal bir sorundur. Böyle bir durum karşısında hükümetler politikalar oluşturmakta ve bunları uygulamaya geçirebilmek için birtakım araçlara başvurmaktadır. Söz konusu araçlar, politika yapım sürecinin her aşamasında (gündeme gelme, formüle etme, kanunlaşma, yürürlüğe koyma ve değerlendirme) kendine yer bulmakla birlikte esas olarak hükümetlerin uygulamak istediği politikayı hayata geçirme ve politikanın etkinliğini arttırma noktasında önemlidir (Mackay ve Shaxton, 2011: 1).

Kamu politikası araçları arasında son zamanlarda sıklıkla kullanılan (özellikle Covid 19 salgın döneminde) ve bilgilendirici kamu politikası araçları kapsamında değerlendirilebilecek araçlardan birisi de kamu spotlarıdır. Kamu spotları; eğitim, sağlık, istihdam, çevre, aile vb. birçok alandaki kamu politikasında rol oynamaktadır. Türkiye'de ise kamu yararı gözetilerek hazırlanan kamu spotları, çeşitli kamu politikalarına hizmet ettiği anlaşılmakla beraber terörle mücadele politikası kapsamında değerlendirilebilecek yayın sadece 10 tanedir (695 spot içerisinde). Buradan hareketle Türkiye'de terörle mücadele konusu çerçevesinde oluşturulan kamu spotu veya zorunlu yayınlarının, ne ölçüde kullanıldığını araştırmak ve içeriği hakkında tanımlayıcı istatistiklerde bulunmak bu çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Bunun için ilk olarak terör ve terörizm kavramlarına değinilmekte, ardından Türkiye'nin terörle mücadele politikası hakkında bilgi verilmekte ve kamu politikası araçlarından biri olan kamu spotları ele alınmaktadır. Son olarak, terörle mücadele kapsamında değerlendirilen kamu spotları analiz edilip konuya yönelik spotların etkinlik ve yaygınlığının geliştirilebilmesi için bazı öneriler geliştirilmiştir.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışma kapsamında ele alınan terör ve terörle mücadele, kamu politikası ve kamu spotu kavramları ülkelerin ekonomik, toplumsal ve sosyolojik yapılarına göre farklı (küçük nüans farklılıkları dahi olsa) tanımlanabilmektedir. Özellikle terör ve terörle mücadele politikası coğrafi konuma, etnik yapıya ve hatta zaman aralıklarına göre değişebilmektedir. Kamu politikası ve kamu spotları ise kanun koyucunun çizdiği sınırlar içerisinde şekillendiğinden tanımlanmasında fayda görülmektedir. Çalışmanın bu kısmında araştırma kapsamında ele alınan kavramlara ilişkin açıklamalar ve birbirleri ile ilişkisine değinilmiştir.

1.1. Terör / Terörizm Kavramı

Terör kavramı Latince "terrere" sözcüğünden türemiş olup, korkutmak ve dehşete düşürmek anlamına gelmektedir (Alkan, 2013: 19). Türkçe 'de ise "yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş" olarak karşılık bulmaktadır (Ceylan, 2012: 2). Terör kavramının tanımı ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 2003'teki yeniden düzenlenmiş halinin birinci maddesine göre terör; "*Cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasa'da belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti'nin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemler*" olarak tanımlanmaktadır.

"Terörizm" ise terörden faklı bir terim olup sistematik olarak planlanan sürekli olarak devam eden şiddeti veya şiddet tehdidini içeren davranışları kapsamaktadır (Ceylan, 2012: 2).

Wilkinson (2011: 14)'a göre ise terörizm "*bir amacı gerçekleştirmek için geniş bir grubun, teröristlerin hedeflerini yerine getirmek amacıyla korkutularak, bir terör ortamı yaratmak ve bu amaçla adam öldürme veya tehdit gibi araçların sistematik bir şekilde kullanılması*" demektir. Bunun yanı sıra meydana gelen olayları daha iyi bir şeklide analiz edebilme adına terörizmi diğer şiddet türlerinden ayıran beş özellikten bahsedilebilir. Bunlardan ilki; terörizmin örgütlü bir grup kişi tarafından gerçekleştirilmesidir. İkincisi terörizmin daha önceden tasarlanan eylemle aşırı derecede korku yaratmasıdır. Üçüncüsü sivil ve asker ayırt etmeksizin saldıran terörizmin sembolik hedeflere (cami, tarihi kültürel mekân veya kişiler, anıt mezarlar vb.) de saldırması. Dördüncüsü, terörizmin içinde bulunulan toplum tarafından anormal olarak algılanması ve yasaları ihlal ettiğinin düşünülmesidir. Son olarak herhangi bir siyasi grubun veya grupların siyasal davranışlarını etkilemek maksadıyla gerçekleştirilmesidir.

Terör ve terörizmin temel amacı; terör örgütlerinin aktif olarak faaliyetlerini yürüttükleri ülkeye ve kendilerini koordine eden merkeze göre farklılık göstermekle birlikte; hedef/düşman olarak gördükleri siyasal sistemi, şiddet aracılığıyla yıkarak kendi görüşleri doğrultusunda yeni bir yönetim oluşturmaktır. Yargılama süreci devam eden terör davalarından da anlaşılacağı üzere terör örgütü üyeleri, savundukları ideolojiye bağlı olarak, haksızlık, adaletsizlik ve zulüm olarak gördükleri yönetim anlayışı ve yöneticilerinin iktidarını yıkarak daha mutlu daha adil bir yaşam tarzı amaçladıklarını ve bu amaca ulaşmak için faaliyetler gerçekleştirildiklerini öne sürmektedir (Özerkmen, 2004: 17).

Bu hastalıklı düşünceler üzerine temellendirilmiş şiddet içerikli faaliyetleri önlemek/ortadan kaldırmak için devletler kendilerine ait bir kamu politikası belirleyerek, kendi sınırları içinde vatandaşlarına güvenli bir yaşam alanı sunmak için çabalamakta ve ülkenin birlik ve bütünlüğünü korumaya çalışmaktadır.

1. 2. Türkiye'nin Terörle Mücadele Politikası

Kamu politikası, herhangi bir toplumsal sorun karşısında devletin, hükümetin ve kamusal organların gerekli kaynakları harekete geçirmesi, yönetmesi ve/veya yönlendirmesine yönelik bir dizi karar ve eylemlerden oluşur (Gül vd, 2018: 676). Kamu politikası denildiğinde akla mevcut hükümetlerin uygulamaya koymayı planladığı hedefler ya da icraatlar gelse de, aslında hükümetler ile birlikte tüm kamu kurumlarının hedeflediği ve uygulamaya koyduğu plan, program, stratejiler ve (Çalı, 2012: 4) hükümetlerin yapmayı veya yapmamayı seçtiği şeyler anlaşılmalıdır (Dye, 2013: 3). Hükümetin yapmamayı seçtiği şeyin de politika olarak nitelendirilmesi ile anlatılmak istenen, herhangi bir sorununun çözümü konusunda halen uygulanmakta olan mevcut yöntemler dışında bir şeyin uygulanmayacağıdır (Keser ve Özbek, 2018: 108). Herhangi bir toplumsal sorun karşısında eylemsiz kalan devlet bu yönde bir kamu politikası benimsemiş demektir. Başka bir deyişle Stefan Zweig 'in de dediği gibi "eylemsizlik de bir eylemdir".

Türkiye'de terörle mücadele politika süreci büyük ölçüde teröristle mücadele stratejisi üzerine kurulmuş olmakla birlikte iç politikadaki değişimler, terör sorunu yaşayan ülkelerden elde edilen bilgiler/tecrübeler ve uluslararası alandaki gelişmeler süreci derinden etkilemiştir. Bunların yanı sıra PKK terör örgütünün eylemlerini başlatmış olduğu 1984 yılından bu yana uyguladığı farklı stratejiler terörle mücadele politikasının seyrini belirlemiştir. 2000'li yıllara gelene dek terörle mücadele politikası bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmamış fakat 2000'li yıllardan sonra mücadelenin kapsamı sadece askeri alanda ve teröristle mücadele ile sınırlandırılmamış, fikirsel alanda da mücadele edip terör eylemlerini en aza indirip, ortadan kaldırmaya çalışılmak gayesi ile genişletilmiştir (Bal, 2010: 40; Alkan, 2010:101).

Türkiye'nin terörle/terörizmle mücadele sürecini dört döneme ayırarak incelemek mümkündür (Gökçe, 2018: 377). Bu dört dönemi kesin çizgilerle ayırmak mümkün olmamakla

birlikte, her dönemi diğerlerinden ayıran birtakım temel özelliklerin varlığından söz edilebilmektedir.

Birinci dönem; terörle mücadelenin sadece silahlı mücadele olarak görüldüğü dönemdir. Bu dönemde terörle mücadele, devlet organları tarafından teröristle mücadele olarak algılandığı için var olan bütün teröristler etkisiz hale getirilmeye çalışılmıştır. Terörle mücadele, teröristle sınırlı olduğundan silahlı kuvvetlerin görevi olarak algılanmış, çözüm önerileri de güvenlik merkezli olarak asker–kolluk kuvvetleri- istihbarat üçgeninde şekillenmiştir. Başarı ölçütü ise tüm teröristlerin ortadan kaldırılması olarak tanımlanmıştır (Bal, 2010: 40).

İkinci dönem; terörle mücadelenin yarı militer bakış açısıyla tanımlandığı dönemdir. Bu dönemde zihinsel dönüşümler yaşanmış, askeri alanda yapılan mücadeleler yeterli görülmeyip buna ek olarak terör örgütü tarafından gerçekleştirilen eylemlerin önlenmesi terörle mücadele sürecinde güvenlik birimlerinin, teröristlerin propaganda malzemesi olarak kullanabileceği hatalar yapmaması konusunda bilinçlendirmeye başlamıştır. Bu dönemde teröristlerin öldürülmesi artık tek başına yeterli bir başarı ölçütü olarak görülmemektedir (Bal, 2010: 40).

Üçüncü dönem; terörle mücadelenin sadece güvenlik güçlerinin görevi olmaktan çıkarıldığı toplumun bütün kesim ve kurumlarınca eş güdümlü olarak kontrol edilebilecek/çözülebilecek bir sorun olarak görülmeye başladığı bir dönemdir. Söz konusu bu dönem mücadele sürecine güvenlik birimleri ile birlikte üniversitelerin, medyanın, sivil toplum örgütlerinin, iş ve finans çevrelerinin, uluslararası diplomasinin, diğer kamu kurumlarının ve halkın paydaş kabul edildiği bir zaman aralığını ifade etmektedir (Bal, 2010: 41).

Dördüncü dönem ise PKK terör örgütü ile müzakere sürecinin başladığı ve sonrasında çeşitli gelişmelerin yaşandığı dönemdir. Bu dönemde çok boyutlu yapıya ilave olarak devletin yetkili kurumları PKK terör örgütü ile temasa geçerek görüşmeler yapmış çözüm süreci başlatılmıştır. Fakat çözüm süreci adı altında yapılan girişimler başarılı olamamıştır. PKK terör örgütünün eylemlerine başlamasıyla birlikte, devlet tekrar yoğun bir şekilde topyekûn terör örgütüne karşı güvenlikçi politikalara başvurmuş ve çok aktörlü bir çözüm anlayışı üzerine politikalar yürütmeye başlamış ve günümüzde de bunu sürdürmeye devam etmektedir (Gökçe, 2018: 388). Bu aktörler arasında resmi aktörler (yasama, yürütme, yargı organları) ile gayri resmi aktörler (siyasi partiler, baskı grupları ve medya vb.) yer almaktadır. Söz konusu bu aktörler birbirleriyle etkileşim halinde politikalar yürütmesi beklenmektedir.

Türkiye'de terörle mücadele kapsamında sadece PKK terör örgütü değerlendirilse de DHKP/C, DEAŞ, FETÖ/PYD vb. birçok terör örgütü faaliyet yürütmekte ve bunlarla da mücadele edilmektedir (Şen, 2021: 5160). Yine de terörle mücadele politikasının PKK terör örgütü ile mücadele ekseninde şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

1. 3. Kamu Politikası Aracı Olarak Kamu Spotları

Kamu politikasının önemli kavramlardan biri olan kamu politikası araçları, politika yapım sürecinin tüm aşamalarında kullanılır. Politika araçları, kamu politikasının istenilen çıktılara veya hedeflere ulaşabilmesi için kullandığı argümanların bütünüdür (Turnpenny vd., 2017: 3). Kamu politikası araçlarının seçiminde birçok etmen söz konusudur. Linder ve Peters (1989: 44-50) politika araçlarını etkileyen faktörleri dış ve iç faktörler olmak üzere iki kategoride inceler. Dış faktörler arasında politikanın etki alanları, gereklilikleri, kısıtları, örgüt kültürü ve dış topluluklar vb. yer almaktayken iç faktörler arka plan, roller ve bilişsel faktörlerden oluşur.

Kamu yönetiminde yaşanan değişim ve dönüşüm yeni vergi türleri, sübvansiyonlar, düzenlemeler, teşvik ve ruhsat verme gibi çeşitli kamu politikası araçlarını ortaya çıkmıştır (Sidney, 2007: 82). Bu çeşitlilik nedeni ile literatürde kamu politikası araçları farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Vedung (1998: 30) kamu politikası araçlarını düzenlemeler, ekonomik ve

bilgilendirme sağlayan araçlar olarak üçlü bir gruplandırmaya tabi tutarken; Jann ve Wegrich (2007: 52) düzenleyici, finansal, örgütsel ve bilgilendirici olmak üzere dört farklı başlık altında sınıflandırmaktadır.

Düzenleyici politika araçları, vatandaşların veya örgütlerin bir şeyler yapmasını zorunlu kılan ya da engelleyen kararlar içermekle birlikte yasama organları tarafından çıkarılan yasalar, bürokrasi tarafından kabul edilen kuralları kapsamaktadır. Kanunlar, yönetmelikler, genelgeler bu kapsamda değerlendirilebilir (Kraft ve Furlong, 2010: 103 -105)

Finansal araçlar, piyasa mekanizmasının bir uzantısı olarak ortaya çıkmaktadır. Vergiler, bu araçlara örnek olarak verilebilir. Hükümetler çoğu zaman politika sonucu istenilen çıktılara ulaşabilmek için vergileri araç olarak kullanmaktadır. Örneğin, hükümet konut politikasını uygularken binalar üzerinde vergi indirimine gidebilmektedir (Kraft ve Furlong, 2010: 105-107).

Örgütsel politika araçları, kamu yönetimi sistemi içerisinde faaliyet gösteren örgütlerin sundukları hizmetlerin bütünüdür. Eğitim, savunma, diplomasi kapsamında yürütülen faaliyetlerden, halka açık parklar, polis ve itfaiye hizmetleri, belediyeler tarafından sunulan hizmetlere kadar hükümetlerin doğrudan vatandaşa sunduğu imkân ve hizmetler örgütsel politika araçlarıdır (Kraft ve Furlong, 2010: 105-107).

Bilgilendirici kamu politikası araçları, herhangi bir konuda hükümet tarafından uygulanan ya da uygulanması planlanan kamu politikasının içeriği hakkında bilgi vermek amacıyla, toplumla iletişim kurarak onları etkilemek için kullanılmaktadır (Mackay ve Shaxton, 2011: 3). Kamu spotları, bilgilendirici politika araçları arasında değerlendirilebilir. Bu perspektiften bakıldığında kamu spotları, politika üretenlerin öncelikli gördükleri konularda farkındalık yaratma, vatandaşların bahsi geçen konu üzerinde bilinç düzeylerini artırma, olumlu davranış başlatma ya da olumsuz/zararlı davranışı azaltma, kanunlara uygun hareket edilmesini teşvik etme, tutum ve davranışlar üzerinde değişiklik oluşturma için hazırlanmaktadır (Gedikkaya ve Altunok, 2016: 5).

Kamu spotları, RTÜK Kamu Spotları Yönergesi 'ne göre düzenlenmektedir. Kamu spotları yönergesinin 3/b maddesine göre kamu spotu *"Kamu kurum ve kuruluşları ile dernek ve vakıf gibi sivil toplum kuruluşlarınca hazırlanan veya hazırlatılan ve Üst Kurul tarafından yayınlanmasında kamu yararı olduğuna karar verilen bilgilendirici ve eğitici nitelikteki film ve sesler ile alt bantlar"* dır. *Aynı yönergenin 4. Maddesinde "Üst Kurul tarafından yayınlanmasında kamu yararı olduğuna karar"* verebilmesi durumu bazı ilkelere bağlanmıştır. Bunlar;

- Toplumu ilgilendiren ve yayınlanmasında kamu yararı bulunan olay ve gelişmelere ilişkin olmalı
- Başvuru yapan kuruluşun kendi faaliyetlerinin tanıtımı şeklinde olmamalı (spotta belirtilen ve kamu yararı bulunan konu hariç)
- Reklam bütçesi bulunan ve başka mecralarda reklam olarak yayınlanmamış olmalı
- Gerçek kişilerce başvuru yapılmamalı
- Kurum ve kuruluşlar için bir takvim yılında üç kamu spotunu geçmemeli (zorunlu haller dışında)
- Prodüksiyon kalitesi yeterli olmalı
- Siyasi parti logolarına ve siyasi figürlere yer verilmemeli
- Kamu kurum ve kuruluşlarından yapılacak başvurularda, ilgili kurum ve kuruluşların idari teşkilat içerisindeki yerleri de gözetilerek başvurunun en üst hiyerarşik makamca yapılmalı.

- Konu olarak birbirine benzer spotların tespiti halinde, kamu kurum ve kuruluşları öncelikli olmak üzere konuyla ilgili asli yetkili olduğu değerlendirilen kuruluşun öncelemeli.

Ayrıca sadece yardım toplama amaçlı spotlar, Kamu Spotu olarak değerlendirilmez (md 5/2). Kamu spotları film veya ses şeklinde hiçbir şekilde 45 saniyeyi, alt bant şeklinde ise hiçbir şekilde 10 saniyeyi geçmemelidir (md 6/1). Kamu spotlarıyla ilgili tavsiye kararlarının geçerlilik süresi 6 ay' dır. Tavsiye kararlarının geçerlilik süresinin 6 aydan daha uzun veya kısa olması durumu Üst Kurul kararında açıkça belirtilir (md 9/1-2).

Temel motivasyonu aynı olmakla birlikte kamu spotu ve zorunlu yayın ayrımından da söz etmek gerekebilir. Zorunlu yayın mevzuatına göre zorunlu yayın *"hedef kitlede olumlu tutum ve davranış değişikliği meydana getirmek ve topluma yararlı konularda kamuoyu bilinci oluşturmak amacıyla medya hizmet sağlayıcı kuruluşların mevzuat gereği yayınlamak zorunda oldukları bilgilendirici ve eğitici yayınlar" dır.* Türkiye'de zorunlu yayın kapsamında değerlendirilebilecek 7 kanun bulunmaktadır. Bu kanunlara ilişkin bilgiler ve yayıncı kuruluşların yayınlama yükümlülükleri "zorunlu yayın mevzuatı" nda düzenlenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında, kamu spotları ve zorunlu yayınları inceleyen geniş örneklemeli başkaca bir çalışmada[1] arşivlenen tüm kamu spotları ve zorunlu yayınlar incelenmiştir. Kamu spotu ve zorunlu yayınlar kapsamında tavsiye kararı vermeye yetkili kurum olan RTÜK'de ve bu konuda sorumlu yayıncılık ilkesinin ilk ve en etkili yayıncı kuruluşu TRT'de günümüzde kadar yayınlanan tüm kamu spotları ve zorunlu yayınları içeren bir arşivinin olmaması ya da böyle bir arşiv var olsa da bu arşivi kamuoyu ile paylaşmaması Türkiye'deki kurumsal hafızanın zayıflığının bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Literatürde yer alan bazı çalışmalardan anlaşılacağı üzere "TRT Arşiv" web sayfasında daha önceden söz konusu arşivin paylaşıldığı düşünülmektedir. Yine de RTÜK, hali hazırda yayın tavsiyesi alan ve geçerlilik süresi devam eden kamu spotu ve zorunlu yayınları ve bunlara ilişkin resmi kararı içerir dosyaları resmi web sayfasında paylaşmaktadır. Bu kapsamında TRT ve RTÜK arşivlerinden, bu kurumların resmi YouTube paylaşımlarından ve kamu spotu konusunda yayınlanmış "en büyük" arşive sahip "Kâmil Varınca" YouTube kanalından yararlanılmıştır. Ayrıca bakanlıkların resmi web sayfalarından, "kamu spotu" ve "zorunlu yayın" anahtar kelimeleri ile taramalar yapılmıştır. Toplamda 711 kamu spotu ve zorunlu yayına ulaşılmış ve bunlar içerisinden "terörle mücadele" kapsamında değerlendirilebilecek 10 adet kamu spotu üzerinden analizler yapılmıştır.

Kamu spotu ve zorunlu yayınlarla ilgili çalışmalardan yola çıkarak kodlama şablonu oluşturulmuştur. Buna göre spotun türü, ismi, yılı, süresi, hazırlayan/hazırlatan kurum/kuruluş ismi/isimleri, dış ses kullanımı, ünlü kullanımı, veri kullanımı, hedef kitle, müzik kullanımı, spotun geçtiği mekân ve konusu değişkenleri belirlenmiştir. "Terörle mücadele" kapsamında değerlendirilen 10 kamu spotu incelenerek söz konusu değişkenleri içeren veri seti oluşturulmuş ve tanımlayıcı istatistiki analizler yapılmıştır.

3. ANALİZ VE BULGULAR

Araştırmada, 711 kamu spotu ve zorunlu yayından oluşan arşiv kullanılmış ve bunlardan 13 tanesi tekrar niteliğinde olduğu için ve 3 tanesi hiçbir video oynatıcı tarafından açılmadığı için inceleme dışı bırakılmıştır. Dolayısıyla toplam 695 kamu spotu ve zorunlu yayın incelenmiştir. Literatürde kamu spotu ve zorunlu yayınlar kapsamında yapılan çalışmalar

[1] Birinci yazar tarafından hazırlanan kamu politikası ve kamu spotlarına ilişkin henüz yayınlanmamış başkaca bir çalışma

incelendiğinde bu sayının bugüne değin yapılan çalışmalar içerisindeki en büyük örnekleme sahip olduğu söylenebilir (Türkiye için). Yapılan içerik incelemesi sonrası 695 kamu spotundan sadece 10 tanesinin terörle mücadele temalı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu 10 kamu spotunun (belirlenen yayınların içerisinde zorunlu yayın olmadığı için kamu spotu ifadesi tercih edilmiştir) en eskisinin 1995 yılına en yenisinin 2018 yılına ait olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1. Terörle Mücadele Kapsamında Değerlendirilen Kamu Spotlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Tür	**Frekans**	**Ünlü Kullanımı**	**Frekans**	**Veri Kullanımı**	**Frekans**	**Müzik Kullanımı**	**Frekans**
Kamu Spotu	10	Var	2	Var	-	Var	10
Zorunlu Yayın	-	Yok	8	Yok	10	Yok	-
Hedef Kitle	**Frekans**	**Dış Ses**	**Frekans**	**Mekân**	**Frekans**	**Kurum/Kurumlar**	**Frekans**
Kadın	-	Erkek	10	İç Mekân	-	Emniyet Genel Müdürlüğü	9
Erkek	-	Kadın	-	Dış Mekân	-	İçişleri Bakanlığı	6
Herkes	10	Yok	-	Animasyon	-	Jandarma Genel Komutanlığı	6
Çiftçiler	-	Erkek ve Kadın	-	Sunum	-	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu	1
Seçmenler	-			Karma	10	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	1

Analiz sonucunda elde edilin bir diğer bulgu ise terörle mücadele temalı kamu spotlarının tamamında müzik kullanıldığı fakat istatistiki verilerden yararlanılmadığı tespit edilmiştir. Verdiği mesaj açısından tüm topluma ulaşma hedefinde olduğu saptanan spotların sadece 2 tanesinde (N:2, %20) toplum tarafından tanınan ve örnek alınan ünlü isimlere (diriliş ertuğrul dizisinin oyuncuları ve haber kanallarının anchormanleri (spikerleri)) yer verilmiştir. Spotların çoğunun dış mekânda geçtiği bunun yanında içi mekânında kullanıldığı anlaşılmıştır. Farklı konularda yayınlanan spotlardan farklı olarak terörle mücadele konulu kamu spotlarında animasyon tekniğinden hiç yararlanılmadığı gözlemlenmiştir.

Terörle mücadele temalı spotları hazırlayan/hazırlatan kurumlar incelendiğinde sivil toplum kuruluşlarının kamu kurumlarının gerisinde kaldığı anlaşılmıştır. Spotların çoklu

konsensüs ile hazırlatıldığı ve genelde Emniyet Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığının ortaklaşa kamu spotu hazırladığı saptanmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Terörle mücadele kapsamında belirlenen kamu spotlarının içeriği analiz edildiğinde terörün finansmanın önlenmesine yönelik, terörün önlenmesinin sadece güvenlik güçlerinin görevi olmaktan çıkarılıp çok aktörlü çözüm kapsamında tüm kesimlerin mücadele sürecine dâhil edilmesi gerektiğine vurgu yapıldığı ve terörle mücadelenin dördüncü dönemi çevresinde yürürlüğe konulan pişmanlık yasası hakkında bilgi verildiği tespit edilmiştir. Fakat kamu spotlarının konunun önemine nazaran sayı olarak yetersiz kaldığı ve terörle mücadelenin ideolojik ve psikolojik yönlerine kamu spotlarında yeterince işlenmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca Türkiye'de faaliyet gösteren terör örgütlerinin tümünün kamu spotlarında ele alınmadığı ve sadece PKK terör örgütüne yönelik kamu spotlarının hazırlandığı söylenebilir. Oysaki Türkiye'de DHKP/C, DEAŞ, FETÖ/PYD vb. birçok terör örgütü faaliyet yürütmekte/yürütmeye çalışmaktadır.

Terörle mücadelede vatandaşın duyarlılığı ve konuda şüphe uyandıran faaliyetleri ihbar edebileceği ALO 140 Terör ihbar hattının tanıtımı temalı kamu spotlarının ağırlıkta olduğu terörle mücadele kapsamında ki kamu spotlarının etkinliği ve verimliliği ayrı bir tartışma konusudur. Kamu spotlarının amacına uygunluğu ve belirtilenen hedefe katkı sağlama düzeyi hakkında yapılan çalışmalar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yetersizdir. Bu konuda küçük örneklem grupları ile yapılan ampirik çalışmalar var olsa da toplumun genelinde beklenen etkiyi yaratamadığı söylenebilir. Kamu spotları ve zorunlu yayınların Televizyonlarda ve radyolarda yayınlanma sıklığına ilişkin verilere ulaşmak oldukça güçtür. Ayrıca konunun muhatabı olarak görüne gençlerin televizyon izleme oranlarının sosyal medyada geçirilen süreye nazaran daha düşük olduğu varsayılırsa spotların başarıya ulaşma olasılığı iletim kanalı nedeni ile düşecektir. Dolayısı ile gerekli kanunu düzenlemeler ile gençlerin yoğun olarak kullandığı sosyal medya platformlarında bu türden kamu spotlarının yayınlanması sağlanmalıdır. Ayrıca kamu kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının çeşitli büyüklükteki duyuru ekranları (kamu binalarının iç kısımlarında veya dış kısımlarında, bekleme salonlarında, şehir içi toplu ulaşım araçlarında) kamu spotlarının vatandaşa izletilmesinde kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

ALKAN, N. (2013). *Gençlik ve Radikalizm*. İstanbul: Kara Kutu Yayınları.

DYE, T.R. (2013). *Understanding Public Policy*. Upper Saddle River: Prentice Hall.

ALKAN, N. (2010). Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Deneyimi. İ. Bal ve S. Özeren. *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele* (s. 79-124). Ankara: Usak Yayınları.

BAL, İ. (2010). Türkiye'de Terörle Mücadele: PKK Örneği. İ. Bal ve S. Özeren *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele* (s. 17-79). Ankara: Usak Yayınları.

Mackay M. ve Shaxton L. Understanding and Applying Basic Public Policy Concepts, 17 Ağustos 2021 tarihinde http://www.politicipublice.ro/uploads/understanding_public_policy.pdfadresinden alındı.

RTÜK (2014). 10 Ağustos 2021 tarihinde https://www.rtuk.gov.tr/kamu-spotlari-yonergesi/3795 adresinden alındı.

ÇALI, H. H. (2012). Aile İçi Şiddet: Bir Kamu Politikası Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 16(2), 1-25.

ÖZERKMEN, N. (2004). Terör, Terörizm ve Terörün Küreselleşmesi. *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi,* 2(1). 13-31.

GÜL, S. S., Şen, A. ve Şen B. (2018); Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetle Mücadele Politikaları: Şönim Modeli. C. Babaoğlu ve E. Akman. *Kamu Politikası Analizi Türkiye Uygulamaları* (s. 675- 709). Ankara: Gazi Kitapevi.

CEYLAN, A, K. (2012). Terör. İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.

GÖKÇE, A. F. (2018). Kamu Politikası Analizi Türkiye Uygulamaları Terörizmle Mücadele Politikaları. C. Babaoğlu ve E. Akman *Kamu Politikası Analizi Türkiye Uygulamaları* (s. 367-379). Ankara: Gazi Kitapevi.

GEDİKKAYA, F.G. ve Altunok, H. (2016). Politika Aracı Olarak Kamu Spotları: Aile Politikaları Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı, Bilecik Şey Edebali Üniversitesi Yayınları*. 1-11.

JANN, W. ve Wegrich, K. (2007). Theories of the Policy Cycle. F. Fischer, Gerald J. ve M. Miller. *Sidney Handbook of Public Policy Analysis, Theory, Politics, and Methods* (s.43-62). New York: CRC Press.

WİLKİNSON, P. (2011). *Terrorism Versus Democracy The Liberal State Response*. United Kingdom: Routledge.

KESER, A. ve Özbek, C. (2018). Suriyeli Çocukların Türkiye'deki Ulusal Eğitim Sistemine Uyumu Üzerine Kamu Politikası Analizi. İnsan Hakları Yıllığı. 36, 105- 131.

SIDNEY, M. S. (2007). Policy Formulation: Design and Tools. . F. Fischer, Gerald J. ve M. Miller. *Sidney Handbook of Public Policy Analysis, Theory, Politics, and Methods* (s.79-87). New York: CRC Press.

ŞEN, H. (2021). *PKK Terör ve İdeoloji*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

KRAFT, M. E., ve Furlong, S. R. (2010). *Public Policy: Politics, Analysis and Alternatives*. Washington: CQ Press.

John, R. Turnpenny, Andrew J. Jordan, David Benson and Tim Rayner (2017) The tools of policy formulation: an introduction. A. J., Jordan and J. R. Turnpenny, *The Tools of Policy Formulation: Actors, Capacities, Venues and Effects* (3-33). USA: Edward Elgar Publishing.

Vedung, E. (1998). Policy Instruments: Typologies and Theories in B. Videc, M., Louise, R. C., Rist and E., Vedung *Policy Instruments and Their Evaluation (21- 58)*. USA: New Brunswick, Transaction Publishers.

LINDER, S. Ve Peters, G. (1989). Instruments of Government: Perceptions and Contexts. *Journal of Public Policy*, 9(1).35-58.

TERÖR ÖRGÜTLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI VE SİBER İSTİHBARAT

Kürşad Emrah YILDIRIM[1]

Özet

Sosyal medya; insanların internet ortamında bilgi derleme, içerik üretme, iletişim kurma, ortak ilgiyi paylaşma, iş birliği yapma ve böylece sosyalleşmesini sağlayan bir medya türüdür. Kullanıcılar arasında sağladığı etkileşim ile özgünleşen sosyal medya toplumsal hareketlerden kamu politikalarına kadar birçok konuya yön veren önemli bir unsurdur. Kullanıcı sayısının fazlalığı ve ulaşılabilirlik konusundaki kolaylığı sosyal medyayı terör örgütleri için cazip bir propaganda aracı haline getirmektedir. Bunun yanı sıra şifreleme yöntemleri ile gizli görüşmelerin yapılabildiği uygulamalar sayesinde terör örgütü mensupları deşifre olmadan iletişim kurabilmektedirler. Ayrıca terör örgütleri sosyal medya araçları ile hem militan kazanmayı hem de finansal destek elde ederek faaliyetlerini sürdürmeyi amaçlamaktadır. Terör örgütlerinin bu hamlesi karşısında devletler milli güvenlik politikalarında siber güvenlik ile ilgili yenilikleri hayata geçirmek üzere adımlar atmaktadır. Devlet güvenliği konusunda ortaya çıkan siber çözüm gereksinimlerinden birisi siber istihbarat olmuştur. Siber istihbarat, sosyal ağlar üzerinden kamu güvenliğini tehlikeye sokabilecek etkileşimleri inceleyerek birtakım verilerin ortaya çıkmasını sağlayan çözümleri içermektedir. Yine gerçekleşen bazı terör faaliyetlerinin çözümünde de geçmişe dönük bilgilerin incelenerek çözümleme yapılmasına imkân tanımaktadır. Çalışmada Türkiye'yi hedef alan terör örgütlerinin sosyal medya üzerinden gerçekleştirdiği propaganda faaliyetleri ile bu faaliyetlerin kamu güvenliği için tehdit haline gelmemesi ve gerekli tedbirlerin alınabilmesi için ihtiyaç duyulan siber istihbarat faaliyetleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Terör, Terör Örgütleri, İstihbarat, Siber İstihbarat.

[1] Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, keyildirim@anadolu.edu.tr, 0000-0002-7824-4916

TERRORIST ORGANIZATIONS' SOCIAL MEDIA USE AND CYBER INTELLIGENCE

Abstract

Social media; it is a type of media that provides information creation, content production, communication, sharing common interest, cooperation and socialization in the internet environment. Social media, which is unique with the interaction it provides among users, is an important element that directs many issues from social movements to public policies. The high number of users and ease of accessibility make social media an attractive propaganda tool for terrorist organizations. In addition, the members of the terrorist organization can communicate without being deciphered, thanks to the applications where secret meetings can be made with encryption methods. Also, terrorist organizations aim to gain militants and continue their activities by obtaining financial support through social media tools. In the face of this move by terrorist organizations, states are taking steps to implement innovations related to cyber security in their national security policies. One of the emerging cyber solution requirements for state security has been cyber intelligence. Cyber intelligence includes solutions that reveal some data by examining interactions that may endanger public safety over social networks. In the solution of some terrorist activities that have taken place, retroactive is examined and analysis is provided. In the study, the propaganda activities carried out by terrorist organizations targeting Turkey through social media and the cyber intelligence activities needed to prevent these activities from becoming a threat to public safety and to take the necessary precautions are emphasized.

Keywords: Social Media, Terror, Terrorism, Intelligence, Cyber Intelligence

1. GİRİŞ

Dünyanın her ülkesinde görülmesi mümkün olan terör günümüzün küresel sorunlarından birisi haline gelmiştir. Bu tehdit gün geçtikçe güçlenmekte, insanoğlunun can ve mal güvenliğini tehdit etmeye devam etmektedir. Terör faaliyetlerini gerçekleştiren örgütler eylemlerini tüm dünyaya duyurmaya çalışmak için iletişim araçlarını etkin kullanmaya önem vermektedir. Örgütlere göre eylemlerin etkinliği dünya gündemindeki yankısı ile ölçülmektedir. Örgütlerin kullandığı en önemli iletişim araçlarından birisi hiç şüphesiz sosyal medyadır. Bu araç sayesinde eylemlerini duyurmanın yanı sıra ihtiyaç duydukları insan kaynağına da rahatlıkla ulaşabilmektedirler. Terör örgütlerinin sosyal medyadaki etkinliğini azaltmak ve engel olmak adına geliştirilen araçlardan birisi olan siber istihbarat sosyal ağlarda gerçekleştirilen terör faaliyetlerinin etkisini azaltmayı amaçlamaktadır. Günümüzde yaygın kullanılan ve bireyler arası etkileşimi artıran sosyal ağlar terör örgütlerinin en önemli propaganda aracı haline geldiği için siber istihbarat devletlerin güvenliği için oldukça önemlidir. Siber istihbarat, sosyal ağlar üzerinden kamu güvenliğini tehlikeye sokabilecek etkileşimleri inceleyerek birtakım verilerin ortaya çıkmasını sağlayan çözümleri içermektedir. Yine gerçekleşen bazı terör faaliyetlerinin çözümünde de geçmişe dönük bilgilerin incelenerek çözümleme yapılmasına imkân tanımaktadır.

2. TERÖRİZM VE SOSYAL MEDYA

Terör kavramı esas itibariyle Latince bir kelimedir. Yıldırmak, korkutmak, korku salmak anlamına gelen bu kelimenin yıldırıcılık anlamında kullanılması ile terörizm kavramı ortaya çıkmıştır. 1991 tarihinde yayımlanan Terörle Mücadele Kanunumuzda terör kavramı; "cebir ve şiddet kullanarak baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinin biriyle, Anayasa'da belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemler" şeklinde tanımlanmıştır. Uluslararası literatürde incelendiğinde terör kavramı ile ilgili benzer tanımların var olduğu görülmektedir.

Terörizm faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla örgütler insan kaynağına ihtiyaç duyarlar. Örgüt mensuplarının genellikle topluma, ülkesine, ekonomik ve sosyal hayata faydası olmayan, bireysel sorunları olan, bulunduğu çevreden rahatsız olan insanlardan oluştuğu bilinmektedir (Kartal, 2014:54). Örgütlerin ihtiyaç duyduğu bu insan kaynağını sağlayabilmesi için kullandığı önemli araçlardan birisi günümüzde sosyal medya olmuştur. Terör örgütleri sosyal medya aracılığıyla hem fikirlerini kitlelere ulaştırmakta hem de sempatizan toplamaktadır.

Terör örgütlerinin amaçlarını gerçekleştirmek için kullandığı ilk yöntem şiddet eylemleridir. Silahlı eylemlerin oluşturduğu korku ve kaos terör örgütlerinin en temel yaşam damarıdır. Silahlı eylemler kadar etkili bir diğer araç sivil toplum kuruluşları ve siyasi partiler üzerinden gerçekleştirilen bir takım eylem ve faaliyetlerdir. Bu kuruluşlar örgütlere maddi kaynak dışında ihtiyaç duyulan örgüt üyelerinin temininde de aktif rol oynamaktadır. Ayrıca siyasi parti veya sivil toplum kuruluşu gibi demokratik bir yapı içerisinde kolayca kamufle olabilmekte, bu kuruluşlara müdahaleler demokrasiyi zedeleyen hareketler olarak isimlendirilerek algı yönetimi için zemin hazırlanmaktadır. Örgütler için önemli araçlardan birisi de yazılı ve görsel basındır. Yazılı ve görsel basın araçları örgütlere meşruluk kazandırma çalışmasının önemli bir unsurudur. Örgütler, bunu gerçekleştirmek için mağduriyet algısı oluşturmakta ve gerçek dışı çeşitli hak ve özgürlük kısıtlamaları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bu hak ve özgürlüklerin iade edilmemesi halinde ise şiddete başvurulacağı yönünde çağrılarla yandaşlarını tahrik etmektedir. Propaganda aracı olarak yazılı ve görsel basını sıkça kullanan terör örgütleri bu yöntem ile etkili sonuçlar elde etmişlerdir. Manipülasyonun yanı sıra örgüte eleman temin etmeyi bu yolla başarmışlardır (Alkan, 2009).

Günümüz iletişim araçları içerisinde önde gelen ve önemi gün geçtikçe artan sosyal medya; kullanıcılarının internette içerik üretmesine, bilgi derlemesine, iletişim sağlamasına, oyun oynamasına, ortak bilgi ve ilgiyi paylaştığı kişilerle bir araya gelmesine, birlikte iş birliği yapmasına imkân sağlayan bir medya biçimidir (Eğri, 2019:3). Sosyal medya; ortak etkinlik veya ilgi alanlarını paylaşan, başkalarının ilgi alanlarını ve etkinliklerini görmek, keşfetmek, tecrübe etmek amacıyla bir araya gelen çevrimiçi topluluklardır (Mahajan, 2009: 129-130). Sosyal Medya fotoğraf, video, ses dosyası gibi görsel ve işitsel unsurların, blog, forum, profil sayfalarında bir içeriğe dönüşmesi ve bunu görebilen ikinci bir kişinin varlığını gerektirmektedir.

Dünyanın her yerinde terörü görmek mümkündür. Sosyal, ulusal, ırkçı ve din temelli farklılıkları kullanarak toplumda kutuplaşma yaratma amacı güden terör örgütleri şiddetin yanı sıra algı yönetimine de sıkça başvurarak temel amaçlarını gerçekleştirmektedirler. İnternet teknolojilerinin yaygınlaşması, sosyal medya kullanımının çoğalması gibi yeni gelişmeler terör örgütlerini bu alanda daha fazla çalışmaya ve algı yönetimini bu mecraya taşımaya yönlendirmiştir. Milyonların bir araya gelerek etkileşim halinde olduğu sosyal medya her türlü propaganda için en uygun platformdur. Terör örgütleri de bu mecrayı terör propagandası için etkin olarak kullanmakta ve sosyal medya üzerinden insan kaynağı sağlamaya çalışmaktadır. Özellikle sosyal medya araçları ile milyonlarca kişiye ulaşabilme imkânının var olması ve ulusal sınırların dışında faaliyet göstererek kara propaganda yapabilme terör örgütlerini son dönemde dijital dünyada daha aktif hale getirmiştir. Yapılan paylaşımlar ile hem örgüt mensuplarının moral ve motivasyonunun artırılması hem de sempatizanlara daha hızlı ulaşma ve algı kontrolü yapabilme kabiliyetleri artmıştır. Bunun yanı sıra hedef alınan ülkede birlik beraberliği azaltacak paylaşımlar ile kutuplaşmayı artırmak ve özellikle güvenlik güçlerinin moral ve motivasyonunu azaltmak paylaşımların diğer odağını oluşturmaktadır.

Boaz Ganor'un terör eylemleri ile ilgili olarak yapmış olduğu tespit terör örgütlerinin sosyal medyayı neden önemli bir araç olarak kullanmak istediklerini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Ganor'a göre terör eylemlerinde örgütler için önemli olan şey ölü sayısı değil eylemin dünya genelinde ne kadar duyulduğudur. Geleneksel medya araçlarında devlet otoritesi getireceği çeşitli kısıtlamalar ile terör eylemlerinin etkileşimini azaltabilmekteyken sosyal medyada devlet otoritesi tarafından bunun yapılması oldukça güçtür (Öztürk, 2020:180). Böylece örgütlerin hedef kitlelerine bu eylemleri ulaştırması oldukça kolaylaşmakta ve sosyal medya bu sebeple tercih edilmektedir. Diğer yandan terör örgütleri sohbet siteleri ve forumlardan, Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal ağlar üzerinden bazen WhatsApp ve Viber gibi mobil uygulamalar üzerinden devam eden iletişim ile geniş bir kitlelere ulaşabilmektedirler (FATF, 2015b: 30-31). Örneğin FATF'ın DEAŞ raporunda, #ISIL, #AlleyesonISIS gibi twitter etiketleri ve @ActiveHashtags gibi twitter hesapları ile çok sayıda takipçiye ulaştığı aktarılmaktadır (FATF, 2015a: 24). Türkiye'de Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yapılan araştırmalara göre sosyal medyada terör yanlısı paylaşım yapan yaklaşık 126 bin sosyal medya hesabının var olduğu belirlenmiştir. Bu sayının gün geçtikçe arttığı bir gerçektir. Uluslararası raporlarda yer alan ve aktif olarak sosyal medya kullanan terör örgütleri listesinde PKK, DHKP/C, El Kaide ve DEAŞ gibi Türkiye için tehdit oluşturan terör örgütlerinin varlığı dikkat çekmektedir.

Terör örgütlerinin aktif sosyal medya kullanımı artık devletler için yeni bir güvenlik tehdidi dir. Bu güvenlik tehdidi ile mücadele edebilmek adına devlet teşkilatı içinde yeni politikalar ve bu politikaları hayat geçirecek yeni birimler oluşturulmaktadır. Türkiye'de

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı bunlardan birisidir. Sosyal medyada yürütülen terör propagandasının engellenebilmesi ve fiili olarak gerçekleştirilebilecek eylemler ile örgütlerin insan kaynağı sağlamasının önüne geçmek için istihbarat faaliyetlerinin önemi oldukça fazladır.

3. İSTİHBARAT VE SİBER İSTİHBARAT

İstihbarat kavramı Arapça kökenli bir kelime olan "istihbar" kelimesinin çoğuludur. İstihbar kelimesi haber, bilgi anlamında kullanılan bir kelimedir. Dolayısıyla Türkçede de buna benzer bir anlamda bilgi alma, haber, duyum şeklinde kullanılmaktadır. İngilizce ve Fransızcada istihbarat kelimesine karşılık olarak kullanılan "intelligence" kelimesi akıl, zekâ anlamında kullanılmaktadır. İstihbarat, bu farklı kavramların bir birleşimi olarak bilgi toplama ve toplanan bu bilginin akıl ile işlenmesi anlamında kullanılmaktadır (Özdağ, 2013).

İstihbarat sürecinde veriler bilgiye, bilgi ise istihbarata dönüştürülerek süreç tamamlanmaktadır. İhtiyaç duyulan bilginin analiz edilerek ihtiyaç duyan kaynağa raporlanması olarak tanımlanabilecek olan istihbarat sürecinde beş temel adım mevcuttur. Bunlar (Öz Yıldız, 2020:149);

- Bilgi ihtiyacının ortaya çıkması
- İhtiyaç duyulan bilginin toplanması
- Bilginin doğrulanması
- Bilginin analiz edilmesi
- İlgili birimlerle raporlanarak paylaşılmasıdır.

İstihbarat kavramı ülkelerin güvenliğinin sağlamak ve tehditler öncesinde tedbir alabilmek amacıyla kullandığı önemli bir savunma aracıdır. Günümüzden iki bin beş yüz yıl önce istihbaratın önemi Çin kaynaklarında şöyle ifade edilmiştir; "Ordunun casusluk kanadını en iyi kullanan hükümdar bilge hükümdar, en iyi değerlendiren komutan ise usta komutandır. Casusluk sonuç getirir. Ordunun harekâttaki başarısı casusların becerisi ile orantılıdır" (Tzu, 1971: 149). Binlerce yıldır varlığını sürdüren istihbarat faaliyetleri hem devletler arası tehditlerde hem de terör örgütlerinin oluşturabileceği tehditlerde karar alıcılara önemli katkılar sağlamaktadır.

Devletler adına gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerinin sağladığı dört temel katkı vardır. Bunlar (Ataç, 2009: 3);

- Stratejik sürprizlere karşı hazırlıklı olmak
- İstihbarat tecrübesiyle karar alıcılara kılavuzluk edebilmek
- Karar alma konusunda siyasilere destek sağlamak
- İstihbarat ile ilgili sürecin gerekliliği olan gizliliği sağlamaktır.

Tüm devletler halklarının huzur içinde yaşamasını bunun içinde kendisine düşen görevleri tam anlamıyla yerine getirmek isterler. Devletin görevlerinden birisi olan ulusal ve uluslararası güvenlik faaliyetinin sağlanabilmesi için istihbarat çokça ihtiyaç duyarlar. Güvenlik faaliyetlerinin yürütülmesinde kullanılan önemli bir araç olan istihbaratın üç temel prensibi vardır. Bu prensipleri Gill ve arkadaşları şöyle sıralamıştır (2009: 10);

- İstihbarat kaynakların en iyi ve doğru şekilde kullanılmasını sağlar
- İstihbarat savaşların ana unsuru değildir. Savaşta başarı için kullanılan yardımcı kuvvetlerden birisidir. Savaşı kazanmak için gerekli olan insan, silah, strateji ve irade gibi unsurlara hizmet eder.
- İstihbarat savunmanın önemli bir parçası saldırının yardımcı bir unsurudur.

Bir savunma aracı olarak kabul edilen ve devletlerin güvenliğini sağlamak amacıyla kullandığı bir araç olan istihbarat geçmişteki yalın halinden uzaklaşarak çeşitlilik kazanmıştır.

Siyasi, askeri, coğrafi, ekonomik alanlarda gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri küresel ve teknolojik değişimlere ayak uydurmak zorunda kalmıştır. Teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı yenilikler karşısında da kayıtsız kalmayan istihbarat faaliyetleri siber terörizme karşı kendisini geliştirmiş ve siber istihbarat adıyla kullanılmaya başlanmıştır.

Siber terörizmin ortaya çıkması ile birlikte bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan siber istihbarat hedef olarak belirlenen unsurun bilgisi ve izni dışında sosyal ağlara ve sosyal ağlardaki cihazlara çeşitli teknikler kullanarak ulaşmak, onlara ait verileri toplamak ve istihbarat sürecinden geçirmek olarak tanımlanmaktadır (Keleştemur, 2015: 75). İnternetin kullanıldığı her alandaki görüşlerin, yönelimlerin, geri bildirimlerin ve bunların oluşturduğu etkilerin istihbarat bilgisini sağlayan (Lai, 2015: 138) siber istihbaratın en yaygın olarak kullanıldığı ortam sosyal medyadır.

Sosyal medya istihbaratında çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Büyük veri kümeleri içerisindeki veriyi analiz ederek ihtiyaç duyulanları bulmayı amaçlayan veri madenciliği, veri tabanlarına erişmek adına manipülasyon temelli teknikler ile toplumun önemli bir kesiminin davranışlarını etkilemeyi amaçlayan toplum mühendisliği ve bireylere ait duygu, düşünce, tutum ve değerleri farklı yöntemler ile analiz ederek veriye dönüştüren duygu analizi bu yöntemlerden bazılarıdır (Öz Yıldız, 2020: 160-162).

4. TERÖR ÖRGÜTLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI

Terör örgütleri ihtiyaç duydukları alanlarda bu ihtiyaçlarını karşılamak adına internet tabanlı teknolojileri sıkça kullanmaktadırlar. Özellikle algı yönetimi adına sosyal medyayı aktif kullanan ve Türkiye'yi hedef alan terör örgütlerinin başında PKK terör örgütü gelmektedir. Sahte hesaplar ile birçok kullanıcıya ulaşan örgütler propaganda faaliyetlerini sanal ortamda engelsiz bir şekilde devam ettirmektedirler. PKK terör örgütünün sosyal medya kullanımına verilebilecek en önemli örnek açılım sürecindeki söylemler ve paylaşımlardır. Örgüt açılım sürecinin gerçekleştirildiği 2009-2012 yıllarında birçok sahte hesaptan çözüm, barış gibi olumlu ve yapıcı ifadelerden sıklıkla bahsetmekte aynı yıllarda örgütün gerçekleştirdiği silahlı eylemler incelendiğinde bu söylemlerin eyleme dönüşmediği görülmektedir.

2007 yılının haziran ayında ilk video paylaşım sitesini kuran PKK, 2008 yılında internet ortamında yayın yapan ve eylemcilerinin görüntülerini yayarak propaganda yapan bir de kanal kurmuştur. "Paltalk" isimli programı da etkin şekilde kullanan örgüt bu program sayesinde gerçekleştirdiği sesli ve görüntülü sohbetler ile terör eylemleri hakkında militanları ile görüşmeler gerçekleştirmeye başlamıştır. Yine internet ortamında birçok sanal konferanslar gerçekleştirmiş, eğitimler vermiştir. Örgüt üyelerinin şifre ile girdiği, masum isimler verilen sohbet odalarında birçok terör eyleminin planlandığı belirlenmiştir. Günümüzde halen birçok farklı uygulama ile sanal ortamları kullanan PKK ve uzantılarının özellikle Twitter gibi uygulamalarda Türkiye Cumhuriyeti ordusunun gerçekleştirdiği operasyonların masum vatandaşlara zarar verdiği algısını oluşturmaya çalıştığı herkesin malumudur.

Terör örgütü olarak ilan edilen PKK dışındaki diğer örgütlerin de sosyal medyada benzer yöntemler ile seslerini duyurmaya çalıştığı, üyelerini cesaretlendirdiği ve eylemlerini duyurmaya çalıştığı bilinmektedir. DAEŞ, sosyal medyayı aktif kullanan örgütlerden birisidir. Bu aktifliği anlamak için sadece Twitter kullanımını incelemek yeterli olacaktır. Örgüt sempatizanı olduğu için yaklaşık 400 bin Twitter hesabı kapatılırken halen propaganda faaliyetlerine devam eden binlerce aktif hesap mevcuttur. FETÖ ise Türkiye'de sosyal medyada bilgi kirliliği konusunda aktif olarak faaliyet gösteren örgütlerin başında gelmektedir. Emniyet kaynaklarına göre dezenformasyona sebep olan sahte hesapların yaklaşık %32'si bu örgüte destek veren hesaplardan oluşmaktadır.

5. SONUÇ

İnternet kullanımı her geçen gün artmakta, yeni kullanıcılar bu platforma dahil olmaktadır. Dünya genelinde yaygın kullanım oranının üzerinde bir orana sahip olan Türkiye'de sosyal medyanın önemi giderek artmaktadır. Dünyada nüfusunun %59'u internet kullanırken bu kullanıcıların sosyal medya kullanımı %53 olmuştur. Yıllık bazda değerlendirildiğinde artış oranının %10'un üzerinde olduğu, her yıl yaklaşık 500 milyon yeni kullanıcının sanal ortama katıldığı görülmektedir. Endişe verici olan sadece artan kullanıcı sayısı değildir. Bu kullanıcıların sanal ortamda ortalama 7 saat geçirdiği ve bu kullanıcıların çoğunluğunun 16-24 yaş arası gençler olduğu düşünüldüğünde sanal dünyanın önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Türkiye'de ise internet kullanım oranı yaklaşık %78'dir. Türkiye'deki kullanıcıların kullanım süresi 8 saattir ve dünya ortalamasına yakındır. Yaş ortalaması da yine dünya ortalamasının üzerinde 25-34 yaş aralığındadır.

Görüldüğü üzere internet tabanlı uygulamalar gün geçtikçe büyüyen bir dünyadır. Bu dünyada terör örgütlerinin var olmaması mümkün değildir. Ülkelerin güvenliğini tehdit eden bu örgütlerin yeni iletişim aracı olarak kullandığı sanal ortamlarda iletişim dışında insan kaynağı ve mali kaynak temini, algı oluşturma ve propaganda yapma, bilgi kirliliği yaratma gibi faaliyetleri yürüttüğü bilinmektedir. Türkiye'de var olan kullanıcı sayısı ve bunlar arasındaki etkileşim dikkate alındığında bu durumun kamusal güvenliği ciddi anlamda tehdit ettiği ve bu konuda gereken tedbirlerin alınması gerektiği kaçınılmaz bir gerçektir.

Terör örgütlerinin sosyal medya faaliyetleri deşifre edebilme bu sayede eylemleri önleme ve oluşturulmak istenen algıyı çürütebilmek adına siber istihbarat faaliyetlerine gerekli önem verilmelidir. Kamu politikalarında kendisine yer bulan siber güvenlik faaliyetlerinde en önemli hamle olarak gerekli mevzuatların hızlı bir şekilde hazırlanması olduğu görülmektedir. 2006 yılında siber suçların terör faaliyetleri ile ilişkilendirilmesi, 2006-2010 yılları için yayınlanan "e-dönüşüm eylem planları", 2008 yılında hazırlanan Kişisel Verilerin Korunması Kanunu hazırlıklardan bazılarıdır. Yine Dijital Dönüşüm Ofisi (DDO), Siber Güvenlik Dairesi Başkanlığı, Siber Savunma Komutanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın (TİB) kurulması, özellikle TİB yapılanmasında istihbarat, emniyet ve askeri temsilcilerin bulunması, yerli yazılımlara önem verilmesi siber güvenlik adına atılmış diğer adımlar olarak kabul edilmektedir.

Siber güvenliğin sağlanabilmesi için gereken en önemli kaynaklardan birisi hiç şüphesiz siber bilgidir. Bu bilginin sağlanması siber istihbarat faaliyetleri ile mümkün olacaktır. Siber istihbarat faaliyetinin sadece bilgi toplama faaliyeti olmadığı, kamusal güvenliği tehdit edebilecek bilgilere ulaşılmasının engellenmesini de kapsadığı unutulmamalıdır. Bu nedenle siber istihbarat alanında ihtiyaç duyulacak olan siber altyapının ve araçların temin edilmesi atılacak önemli bir diğer adımdır.

Türkiye'de teşkilatlanma ve mevzuat açısından gerekli hamlelerin yapıldığı, siber güvenlik ve istihbarat konusunda kamusal bir farkındalığın var olduğu, yazılım alanında önemli sonuçların alındığı görülmektedir. Türkiye'de, devlet dışında, siber güvenlik ve istihbarat faaliyeti gösteren çeşitli aktörlerin bu süreci desteklemesi oldukça önemlidir. Ayyıldız Team, RedHack, Türk Hack Team, PKK Hack Team gibi gruplar siber güvenlik ve istihbarat konusunda devlet mekanizmalarına destek sağlamaktadır. Genç yaşta hackerlerden oluşan bu gruplar özellikle siber istihbarat ve siber saldırı konularında faaliyet göstermektedirler.

Dünya genelinde siber güvenlik ve istihbarat faaliyetleri değerlendirildiğinde Türkiye'nin ciddi anlamda yatırımlar yaparak rüştünü ispat ettiği ancak sürekli kendini gelişen sanal dünyada yenilikleri takip etmenin yanı sıra öncü olabileceği söylenebilir. Ülke genelinde kurulan siber güvenlik ve istihbarat kuruluşlarının koordinasyonunun sağlanması, Ar-Ge faaliyetlerinin artırılarak yerli yazılım konusunda çalışmaların yoğunlaştırılması, genç nüfusun

siber güvenlik konusunda cesaretlendirilerek ihtiyaç duyulacak uzman kadronun alt yapısının oluşturulması, üniversitelerin siber güvenlik çalışmalarına yoğunlaşması, yasal eksikliklerin hızlı bir şekilde tamamlanması ve gerekli bütçenin sağlanması gelecek yıllarda Türkiye'nin siber istihbarat ve güvenlik alanında gerçekleştirmesi gereken eylemler olarak sıralanabilir.

KAYNAKÇA

ÖZDAĞ, Ü. (2013). *İstihbarat Teorisi.* Ankara: Kripto Kitaplar. 7. Baskı.

KARTAL, A.B. (2014). Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye'de DAEŞ ve YPG Örneği. *Güvenlik Stratejileri,* 14 (27), 39-77.

EĞRİ, T. (2019). Sosyal Medyanın Kavramsal Çerçevesi, Tarihi ve Geleneksel Medya ile İlişkisi, K.E. YILDIRIM, *Sosyal Medyaya Giriş*, (s. 1-30), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

MAHAJAN, P. (2009). Use of Social Networking in a linguistically and Culturally Rich India. *The International Information & Library Review*, 41, 129-136. doi:10.1016/j.iilr.2009.07.004.

ÖZTÜRK, S. (2020). Sosyal Medya ve Terör Örgütleri, O. İMGA ve S.Z. HAKLI, *Sosyal Medya ve Propaganda*, (s. 178-199). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

FATF (Financial Action Task Force). (2015a). Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL). Paris: FATF Secretariat. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2016: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-of-the-terrorist-organisation-ISIL.pdf

FATF (Financial Action Task Force). (2015b). Emerging Terrorist Financing Risks. Paris: FATF Secretariat. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2016: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Emerging-Terrorist-Financing-Risks.pdf

ÖZ YILDIZ, S. (2020). Sosyal Medyada İstihbarat ve Karşı Propaganda, O. İMGA ve S.Z. HAKLI, *Sosyal Medya ve Propaganda*, (s. 145-177). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

TZU, S. (1971). *The Art of War*. Çeviren, Samuel B. Griffith. New York: Oxford University Press.

ATAÇ, K.K. (2019). İstihbarat, Casusluk, Karşı Casusluk, Örtülü Operasyonlar ve Güvenlik. *Güvenlik Yazıları*, No.45, 1-10.

GILL, P., MARRIN, P. ve PHYTHIAN, M. (2009). *Intelligence Theory Key Questions and Debates*, Routledge.

KELEŞTEMUR, A. (2015). *Siber İstihbarat.* Ankara: Level Kitap.

LAI, S.L. (2015). Social Media Content Analysis: A Grounded Approach. *Journal of Electronic Commerce Research*. Vol 16, No. 2. ss:138-152.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

SOSYAL MEDYA TERÖRİZMİ

Mehmet ÖLMEZ[1]

Özet

Medya kullanımı Geleneksel ve Yeni Medya olarak iki gruba ayrılmaktadır. Geleneksel Medya, 'Birbirine bağlı olarak gelişen radyo, telefon, telgraf, televizyon, gazete gibi kitle iletişim araçları iken Yeni Medya ise internet ve beraberinde getirdiği sosyal medya olarak tanımlanabilir.

Yeni Medyanın en büyük iletişim gücü olan internet kullanım oranları her geçen gün artmaktadır. Başta çocuk ve gençlerin çok yoğun bir şekilde ilgisini çeken internet; ilk olarak gelişmiş ülkelerde, çok geçmeden 1990'ların ortalarından itibaren ise Türkiye'de kullanılmaya ve yaşam biçimini etkilemeye başlamıştır.

İnternet ortamında zamanla kurulan ilişkiler dijitalleşirken, hızla gelişen bu dijital olgular bireylerin gündelik hayatının merkezini özellikle sosyal medya ile belirlemiştir.

Sosyal medya tüm kişilere özgürce bir profil oluşturma imkanı sağlamakta ve bu özgür durumda da bazen sınır tanımaz seviyelere ulaşmaktadır. Bundan dolayı sanal ortamda bireyler birçok olumsuz durum ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumların başında da kavga, hakaret, dolandırıcılık, şiddet ve cinayet olayları gelmektedir.

Sosyal medyada yazılı ifade edilen bir sözden dolayı kavgalar ve hakaretler gerçekleşebilmekte ve sosyal medya üzerinden başlayan şiddet fiziksel ortam şiddetine kadar gidebilmektedir. Bu olumsuz durumların çoğalması sonucu olarak da sosyal medya terörü oluşmaktadır. Sosyal medyanın geçmişi yeni olduğundan dolayı sosyal medya terörü de yeni kullanılan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında buradaki başlıkta anlatmak istenilen sosyal medya ve terör olayından ziyade sosyal medyanın terörleşmesidir. Nasıl ki trafik terörü "Yoğun olarak kural tanımamazlık yüzünden ortaya çıkan, sonuçta birçok ölüme yol açan trafik karmaşası" olarak tanımlanıyorsa sosyal medya terörü denildiğinde ise aynı şekilde yoğun olarak kural ve sınır tanımamazlık yüzünden ortaya çıkan, sonuçta birçok ölüme ve yaralanmaya yol açan sosyal medya karmaşası olarak tanımlanabilmektedir.

Bu çalışma ile bireylerin sosyal medyada sanal ve fiziksel şiddete karşı savunmasızlığı araştırılmıştır. Ayrıca günümüzde sosyal medya kullanımının giderek artması ile her geçen gün artan sosyal medya terörünün öncelikli gündem konusu haline gelme süreci tartışılarak bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelime: Şiddet, Cinayet, Terör, Terörizm, Sosyal Medya Terörü

[1] Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi Malatya OSB MYO, Malatya/Türkiye, mehmet.olmez@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1462-1241

SOCIAL MEDIA TERRORISM

Abstract

The use of media is divided into two groups, traditional and New Media. While Traditional Media can be defined as mass media such as radio, telephone, telegraph, television, newspaper that develop depending on each other, New Media can be defined as the internet and the social media it brings with it.

Internet usingrates, which are the biggest communication power of New Media, are increasing day by day. Internet, which at the begining attracted the attention of children and young people; first started to be used in developed countries and soon starting from the mid-1990s in Turkey and began to affect the way of life.

While the relationships established over time on the internet become digital, these rapidly developing these digital phenomena have determined the center of the daily life of individuals, especially with social media.

Social media allows all people to create a profile freely, and in this free event, it sometimes reaches unlimited levels.Therefore, individuals face with many negative situations in the virtual environment.Fighting, insults, fraud, violence and murder are at the forefront of these situations.

Fights and insults can occur due to what is expressed a written word on social media and the violence that begins on social media can go up to the physical violence. As a result of the increase of these negative situations, social media terrorism occurs. Since the history of social media is new, social media terror is also emerging as a new concept. In fact, what is meant in the title here is the terrorization of social media rather than social media and terrorism. Just as traffic terrorism is defined as "traffic chaos that arises intensely due to non-compliance with the rules and ultimately leads to many deaths" and social media terrorism is also be described as a social media mess that occurs heavily due to lack of rules and borders, which ultimately leads to many deaths and injuries.

In this study, the vulnerability of individuals to virtual and physical violence in social media was investigated. In addition, some suggestions have been made by discussing the process of becoming the priority agenda of social media terror.

Keywords: Violence, Murder, Terror, Terrorism, Social Media Terror

1. GİRİŞ

Günümüz gelişen teknolojisi ile beraber kişilerin internet ve sosyal medyaya olan ilgisi her geçen gün artmakta ve sosyal medya her yaştaki kesimin odak noktası haline gelmektedir.

Ocak 2017 itibariyle dünya genelinde yaklaşık 2.8 milyar aktif sosyal medya kullanıcısı var iken (Sarıçam ve Karduz, 2018: 118), bu sayı 2021 yılında 4.2 milyona ulaşmıştır (Survivor, 2021). Sosyal medya kullanımı küresel bir salgın hastalık olan COVİD 19 gibi dünya geneline çok hızlı bir şekilde yayılmaktadır.

Sosyal medya kullanımında herhangi bir sınırlama olmadığından ve bireyler herhangi bir konu ve kişi hakkında istediğini söyleyebildiğinden dolayı bazen çok kötü sonuçlara sebep olabilmektedir (Bozgül, 2021). Bunun sonucu olarak da siyasi, trafik ve şimdilerde de sosyal medya terörü ortaya çıkmakta ve bu durumun sonucunda da yaralanmalar ve can kayıpları yaşanmaktadır.

Sosyal medyanın terörleşmesi olgusu ile anlatılmak istenen; sosyal medyada ortaya atılan bir söz ve olaydan dolayı zorbalıkların başlaması, sosyal medya üzerinden başlayan bu sözlü kavga sonrası fiziksel şiddete kadar gidilmesi ve sonrasında ise yaralanmalar ile can kayıpların oluşmasıdır.

Bununla birlikte sosyal medyanın toplumsal kaos yaratma ve örgütlenme gücü de göz ardı edilmemelidir. Bir anda binlerce hatta milyonlarca insan bir araya gelmekte ve önüne geçilmez felaketlere neden olabilmektedir. Sosyal medya kimin yönetiminde yada kimin elinde olursa olsun, iyilik ya da kötülük için kullanılabilmektedir. Sosyal medya bir bireyin olduğu gibi kitlesel bir gücün elinde olması ile hem bir iletişim aracı hem de kitlesel bir silaha dönüşme potansiyeline de sahiptir.

Twitter Sosyal İnovasyon Müdürü Claire Diaz Ortiz, gençlerde intihar oranlarının yükselmesi ile gençlerin sosyal medya da geçirdikleri sürelerin artması arasında doğru orantı olduğunu açıklamıştır (Sözcü, 2021). Son yıllarda sosyal medyada geçirilen zamanın artması ile beraber gençlerin intihara teşebbüs etmeleri ve can kayıpları sayının artması sosyal medya terörün en önemli göstergeleridir.

Aynı zamanda sosyal medya terörünün bir diğer göstergesi de sosyal medyada ilgi odağı haline gelmek için özellikle öz çekim (selfie) sonucu hayatlarını kaybedenlerin sayısının artık yüzler ile söylenmesidir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal medyanın terörleşmesi konusunun daha iyi anlaşılması için öncelikle kavramların iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu bölümde Terör ve Terörizm, Sosyal Medya, Sosyal Medya Terörü ve Sosyal Medya Dezenformasyonu kavramlarının tanımları yapılacaktır.

2.1. Terör ve Terörizm

Terör sözcüğü köken olarak Latince "terrere" kelimesinden gelmiştir. Anlam olarak dehşete düşürmek, yıldırmak ve korku salmak anlamlarına gelmektedir (Kartal; 2018:42). Latincede terörizm ise öngörülmeyen ve bilinmeyen bir tehlike karşısında korku, endişe ve dehşete düşmek anlamlarına gelmektedir (Öktem, 2004:133). Türk Dil Kurumu sözlükleri tarafında terör kelimesi yıldırı, terörizm kelimesi ise yıldırıcılık ile anlam bulmuştur (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2021). Terörizm ile ilgili 140 kavram geliştirilmiştir. Bunlardan en çok kullanılanı ise, şiddet, dehşet, korku salma, tehdit, zor kullanma, toplumda psikolojik tepki uyandırmaktır. Diktatör kimliği ile tanınan Hitler, "Akla karşı, terör ve zordan daha kolay zafer kazanan ikinci bir şey yoktur" demiştir (Ergil, 1992: 139-140). Terör ve Terörizm kelimeleri aslında kendi içerisinde türetilmiş olsa da terör, kendiliğinden örgütsüz ve genellikle anlık ve

kısa süreli ortaya çıkan şiddet iken; terörizm ise terörün çoğu zaman örgütlü ve sistemli bir biçimde uzun bir zaman diliminde ortaya çıkmış halidir (TBB, 2006:3).

Terörün önüne geçmenin en temel şartı buna neden olan unsurların belirlenmesi ve bu unsurların ortadan kaldırılması için uygun strateji ve politikaların seçilmesidir. Terörün ortaya çıkmasında ki en önemli unsurlar; toplumsal yapıdaki bozukluk, ekonomik ve iktisadi alandaki yetersizliklerdir. Bundan dolayı bu eksikleri gören bireyler yeni arayışlara yönelmekte ve yöneldiği yeni arayışlar olumsuzlukları gün yüzüne çıkarmaktadır (Türköz, 2011: 73-75).

2.2. Sosyal Medya

Medya kullanımı Geleneksel ve Yeni Medya olarak iki gruba ayrılmaktadır. Geleneksel medya denildiğinde daha çok TV, radyo ve gazete gibi iletişim araçları akla gelirken Yeni Medya denildiğinde ise internet ve beraberinde getirdiği sosyal medya ilk sırada gelmektedir (Akyıldız, 2019: 16). Sosyal medya denildiğinde akla hemen Facebook, İnstagram, Twitter, Youtube, Tiktok ve Whatsapp vb. çevrimiçi platformlar gelmektedir.

Taşcı (2010: 73), sosyal medyayı, kişilerin düşüncelerini, görüşlerini, deneyimlerini paylaşmak amacı ile karşılıklı iletişim kurdukları çevrimiçi platformlar olarak tanımlarken, Ertaş (2015: 19) ise kullanıcıların içerik oluşturup paylaşabildikleri ve karşılıklı bir etkileşim içinde oldukları dijital iletişim ortamları olarak tanımlamaktadır. Sosyal medya eş zamanlı olarak ve iletişimin bir unsuru olarak çift yönlü gerçekleşen bir sistemdir.

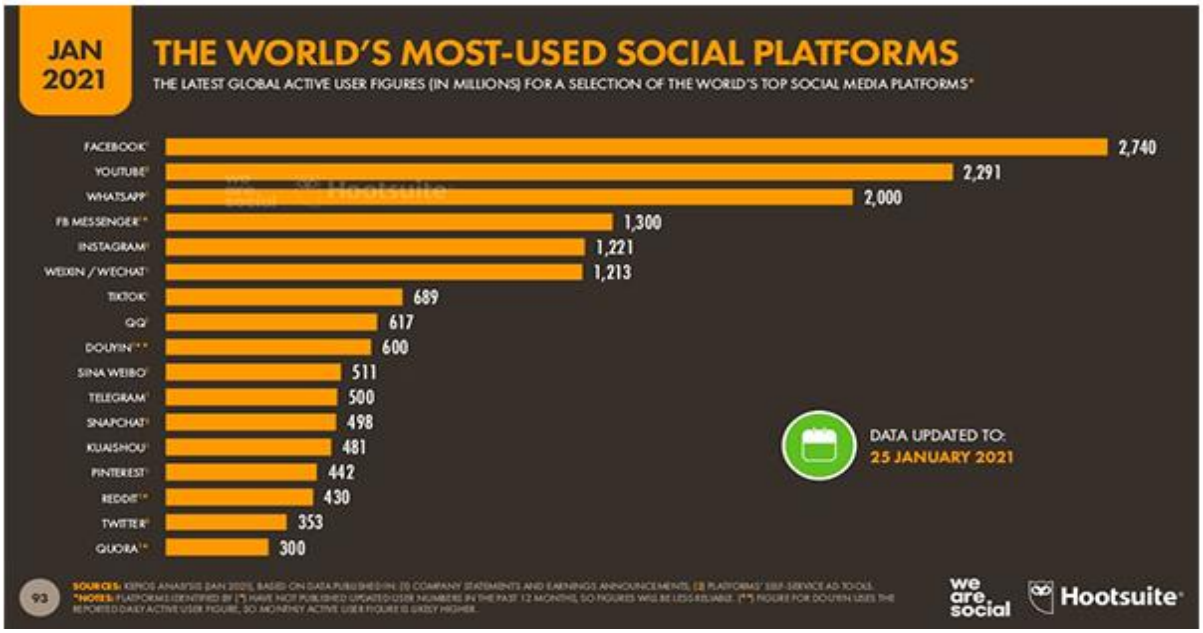
Dijital iletişim ortamlarındaki en büyük iletişim gücü olan internetin başta çocuk ve gençler olmak üzere tüm toplum tarafından her geçen gün kullanımı artmaktadır. 1990'ların ortalarından itibaren Türkiye'de kullanılmaya ve yaşam biçimini etkilemeye başlayan internetin (Tuncer, 2001: 427) kullanım oranı 2020 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde %79,0 iken bu oran 2021 yılında % 82,6 olmuştur (TÜİK, 2021). Bu oran dünya ortalamasının üstündedir. Ayrıca TÜİK'in yapmış olduğu "Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına" göre 2020 yılında hanelerin evden İnternete erişim imkanına sahip olma oranı yaklaşık %90 iken bu oran 2021 yılında yaklaşık %2 aratarak %92 olmuştur. Aynı araştırmada 2011 yılında internete erişim oranı %42.9 ve bireylerin internet kullanımı %45 iken bu oran on yılda iki katına çıkmıştır.

WeAreSocial ve Hootsuite'in 'Digital 2021' raporuna göre, Mobil kullanım oranı yaklaşık olarak %67, internet kullanım oranı ise %60'dur. Dünya genelinde her iki kişiden biri (%54: 4,2 milyar kişi) aktif olarak sosyal medya platformlarını kullanmakta ve her yıl bu sayı ortalama 8,7'ik bir artış göstermektedir. Ülkemizde ise 54 milyon sosyal medya kullanıcısı bulunuyor. WeAreSocial 2021'nin ilk medya raporuna göre Facebook'un dünyada yaklaşık 2.75 milyar, YouTube 2.29 milyar, whatsapp 2 milyar İnstigram'ın 1.21 milyar ve Twitter'ında tüm dünyada 350 milyon kullanıcısı vardır. Ülkemizde ise YouTube'nın 38.5 milyon, İnstigram'ın 38 milyon, WhatSapp'ın 37.5 Milyon, Facebook'un 37 milyon, Twitter'ın 12 milyon ve Facebook Messengerin ise 11 Milyon kullanıcısı vardır (Wearesocial, 2021).

Bu sıralama her yıl değişmektedir. Örneğin 2015 yılında ikinci sırada yer alan Facebook Messenger, 2019 yılında beşinci sıraya (Konuk, 2019: 416) 2020 yılında ise Altıncı sıraya gerilemiştir (BBC, 2021a).

Kaynak: https://wearesocial.com/uk/blog/2021/06/digital-around-the-world-in-Jan-2021 ET: 14.09.2021

Kaynak: https://wearesocial.com/uk/blog/2021/06/digital-around-the-world-in-Jan-2021 ET: 14.09.2021

Sosyal medya tüm kişilere özgürce bir profil oluşturma imkanı sağlamaktadır. Bu özgür durumda bazen sınır tanımaz seviyelere erişmektedir. Kişiler gerçek hayatıyla, sosyal medyaya yansıttığı hayatı arasındaki büyük bir fark ortaya çıkmakta ve hissedilenle yansıtılanın, arzu edilenle sahip olunanın farkı arttıkça kişide hüsrandan başka bir şey yaratmamaktadır (Halman, 2015).

Sosyal medya kullanım süresi arttıkça bireylerin paylaşımlarının içerikleri de değişmekte ve bu durum bireylerin ruh sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir

(Çobanoğlu, 2021: 8). Bireylerin bu durumlarda sosyal medya hesaplarında daha çok olumsuz duygu ve düşüncelerini dile getiren yazılar ve görseller paylaştığı görülmektedir. Şiddet, vahşet, terör, istismar vb. içeren bir olay olduğunda, o olayla ilgili milyonlarca haber, görsel ve yazılar sosyal medya hesaplarını doldurmaktadır. Bu tarz olayların defalarca yaşanması ve sosyal medya hesaplarında defalarca yayınlaması, bu görsellere maruz kalan bireylerin zaman içerisinde bu tip olaylara duyarsızlaşmasına neden olabilmektedir. Bazı araştırmacılar sosyal medyanın şiddet gibi olumsuz davranışlarını söndürdüğünü hatta bireyi eğlendirdiğini (Ferguson ve Beresin, 2017: 69-76), iddia etmiş olsa bile sosyal medya, şiddeti hem topluma öğretmekte, hem de toplumu şiddete karşı duyarsızlaştırmaktadır.

Bu olay aynı zamanda medyanın tüm araçlarında aynı şekilde kullanılmaktadır. Medya reyting kaygısı doğrultusunda daha çok şiddet, cinayet, terör, kavga, dolandırıcılık vs gibi unsurları hep ön planda tutmaktadır. Çoğu zaman haber değeri taşımayan bu içerikler izleyicilerin duygularına hitap ettiğinden ve dikkatleri hep uyanık tuttuğundan izleyicilerin kanal değiştirmesini engellemek için daha çok ön planda tutulmaktadır. Sağlık Bakanlığı, 7 Ulusal televizyon kanalarının 18:00-20:00 arasındaki Ana Haber bültenlerini incelemiştir. Bu haberlerin %58'i daha çok olumsuz duygular olan cinayet, hırsızlık, kavga, terör ve dolandırıcılık içerikli konular iken sadece %9'u pozitif duygular hissettiren türden ve %33'ü ise bilgilendirme haberleri olmaktadır (Kritik Analitik Düşünme, 2021). Oktay Sinanoğlu (2006; 15), televizyonun babası diye bilinen kişi ile görüşmesini şöyle anlatıyor; John Logie Baird ile 80'li yaşlarında bir yemekte "senin icadın olan bu televizyonda en sevdiğin yer neresi" sorusuna hiç düşünmeden "düğmesi" demişti. Neden diye bakan gözlere çünkü kapatmak için cevabını vermiş ve icat başka icadın ne için kullanıldığı başka şeklinde sözleri ile konuşmasına devam etmişti. Bu icatlar hep yanlış kullanılıyor. Her gün medeniyet biraz daha geriliyor. Top, pop medeniyeti teneke medeniyetine dönüşmüş durumda; bu teknoloji harikaları acaba bunlar için mi üretildi? demiştir.

2.3. Sosyal Medya Terörü

Sosyal medya, günümüz koşullarının vazgeçilmez bir unsuru olarak gün geçtikçe daha da değerli hale gelmektedir. Bireylerin sosyal medya ile daha erken yaşlarda tanışması iletişimi kolaylaştırmaktadır. Bu durum avantaj olarak görülmesine rağmen birçok olumsuzluğu da içinde barındırmaktadır. Çünkü bireyler gün içerisinde iki farklı yaşam sürmektedir. Fiziki ve sanal hayatlarında kendilerini daha da farklı tanıtabilmekte ve olumsuzluklarda bu durumda kendiliğinden oluşmaya başlamaktadır (Çınar, 2021: 37). Bireylerin sanal ortam üzerinden karşılıklı olarak birbirlerine şiddet, tehdit ve utandırabilmesi gün geçtikçe artmaktadır. Kişilerin sosyal medya üzerinden gerçekleştirdikleri şiddet ve saldıra olayları literatürde "Siber Zorbalık" olarak tanımlanmaktadır (Küçük, 2016, 10).

Siber zorbalık aslında bilgisayar teknolojisi üzerinden birey ve kurumların özel ve gizli bilgilerini yasadışı yollardan elde ederek kötü niyetli bir şekilde zarar vermek amacı ile yapılan (Sullivan, 2011: 17-22) kasıtlı ve tekrarlı eylemlerdir (Erdur-Baker, 2013: 19-21). Dijital teknolojinin daha çok karanlık yönü olarak görülen siber zorbalık sosyal medya terörüne zemin hazırlamaktadır.

Sosyal medya terörü aslında siber zorbalık sonucunda oluşan bir olgu olup yeni kullanılan bir kavramdır. Nasıl ki Trafik terörü "Yoğun olarak kural tanınamazlık yüzünden ortaya çıkan, sonuçta birçok ölüme yol açan trafik karmaşası" (Vikisözlük, 2021), olarak tanımlanıyorsa; sosyal medya terörü denildiğinde ise aynı şekilde yoğun olarak kural ve sınır tanınamazlık yüzünden ortaya çıkan, sonuçta birçok ölüme ve yaralanmaya yol açan sosyal medya karmaşası olarak tanımlayabiliriz.

2.4. Sosyal Medya Dezenformasyonu

Dezenformasyon kelimesi anlam olarak bilgi çarptırma manası ile birlikte (TDK, 2021) belli alanlarda ki kişi ve kurumlar hakkında yanlış bilgi üretip yayarak ve bu bilgileri kötü amaçlı kullanmak anlamlarına da gelmektedir. Sosyal medya mecralarında dezenformasyon giderek yaygın bir şekilde kullanılmakta ve gerçek ya da sahteliği kolay anlaşılamayacak görsel, işitsel içerikler toplumu ciddi şekilde tehdit etmektedir (Wardle ve Derakhshan, 2017:5).

Ayrıca bu kavrama benzer olarak post gerçeklik (post-truth) ve Algı yönetimi gibi kavramlarda kullanılmaktadır. "Kamuoyunu şekillendirmede nesnel gerçeklerin duygulardan ve kişisel inançlardan daha az etkili olması" şeklinde tanımladığı post-truth kelimesi 2016 yılında Oxford sözlüğü tarafından yılın kelimesi seçilmiştir (Oxford Languages, 2020). Bu kelime genel olarak bilgiden ziyade inancın yönlendirici olduğu, tam olarak neyin doğru neyin yanlış olduğunun anlaşılmadığı kişilerin neye inanacakları bir durumu simgelemektedir (Schindler, 2020: 16). Ayrıca algı yönetimi kavramı hedef kitleyi istenilen doğrultuda etkisi altına alarak her çeşit yanıltma faaliyetleri bütünü olarak tanımlanmaktadır (Saydam, 2012:8).

2020 Reuters Enstitüsü Dijital Haber Raporu'na göre (2021), Kişiler haber kaynağına %85 oranla çevrim içi sosyal medya ağlarından, %75 ise TV'den ulaştıklarını belirtmişlerdir. Bunların %72'si haberlere cep telefonu üzerinden takip ettiğini belirtmişlerdir. Kişiler daha çok cep telefonları üzerinden hızlı bir şekilde sosyal ağlar üzerinden yalan ve yanlış haber almakta ve yaymaktadır.

Ülkemizde sosyal medya dezenformasyonun önüne geçebilmek için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesinin 2. Fıkrasını esas alarak başta Almanya olmak üzere İngiltere, Rusya, Singapur ve Avustralya gibi birçok ülke örneği doğrultusunda sınırlamalar getirilmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır (BBC, 2021b).

3. SOSYAL MEDYANIN TERÖRLEŞMESİ

Sosyal medya platformlarında sanal başlayan kavgalar fiziki müdahalelere dönüşmesi ile çok sayıda ölüm ve yaralanmalar yaşanmıştır. Ayrıca sosyal medya üzerinde yaşanan meydan okuma akımları, örgütlenmeler, propagandalar, trollemeler, intiharlar ve son zamanlarda yapılan tehlikeli öz çekimler ile ölüm ve yaralanma vaka sayılarında çok büyük artışlar yaşanmış ve sosyal medyanın terörleşmesi sonucu çok sayıda insan hayatını ve mallarını kaybetmiştir. TÜİK'in her yıl açıklamış olduğu **ölüm ve ölüm nedenleri istatistikleri** verilerinde hastalık, trafik kazası, doğal afet ve salgınlar gibi nedenlerden sonra sosyal medya olaylarını da sıralamada olması gerekli görülmektedir.

3.1. Sosyal Medyada Kavgalar ve Cinayetler

Sosyal medyanın yakın zaman içerisinde hayatımıza girmesi ile bireylerin özel yaşamlarının her anını bu platformlarda sınır olmaksızın paylaşması, beraberinde bazı tartışmaları ortaya çıkarmıştır. Bu tartışmalardan birisi de mahremiyet sorunudur (Fetullahoğlu, 2021: 14). Yapılan bir araştırmada sosyal medya ortamında erkeklerin kadınlara oranla çok daha fazla kötüleyici paylaşımlarda bulundukları ve mahremiyetleri ihlal ettikleri belirlenmiştir. Aynı araştırmada daha çok farklı siyasal görüşleri aşağılayan paylaşımlardan dolayı da sosyal medyada olumsuzlukların yaşandıkları vurgulanmıştır (Koçak vd., 2020:770). Sosyal medyada karşılıklı başlayan mahremiyeti zedeleyici sözler ve hakaretler çoğu zaman yargıya taşınsa da istenilen sonuç alınamamaktadır.

Türk Ceza Kanunun 125. Maddesinin 'şerefe karşı suçlar' kapsamında hakaret suçu sosyal medya da en fazla görülen olumsuz olaylardan biri olmuştur. Ancak sosyal medya üzerinden kişi sahte bir hesapla karşı taraftaki birey ya da kurumlara olumsuz söz ve ithamlarda bulunmakta ve bu durum çok fazla olduğundan dolayı bu suçun tespiti ve failinin cezalandırılması güçleşmekte, bu olaylar artık sıradan bir sosyal medya kroniği olarak kabul edilmektedir. Bu ceza kapsamında kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile

cezalandırılabilmekte ancak sıradan bir sosyal medya kroniği olarak kabul edildiğinden yargıya başvuru çok alt seviyelerde kalmaktadır (Gülseren, 2013: 28-30). Çünkü sahte hesapları tespit etmek için geliştirilen çevrimiçi uygulamaları halen yeterli derecede değildir (Uzun, 2016:1).

Sosyal medya kavgası öncelikli olarak iki sosyal medya platformu arasında olabilmektedir. Yakın zamanda sosyal medya platformu olan WhatsApp ve Telegram sosyal medya üzerinden kavgaya tutuşmuştur. İlk etapta Twitter platformu üzerinde bulunan Telegram tarihlerin yazılı olduğu Windows çöp kutusu sürecinin anlatıldığı görselin en sonundaki çöp kutusunda Facebook'un atıldığı bir resim paylaşması ile başlamıştır. Kısa bir süre sonra gizli bir şekilde arkadaşlarına fısıldamasını gösteren bir resim kullanarak WhatsApp alaycı bir cevapla karşılık vermiştir. Açıklama kısmına ise kullanıcıların bu durumların farkında olduklarını ve her şeyin açık olması gerektiği ile ilgili bir yazı yazılmıştır. Bu durum karşılıklı bir atışma ile son bulmuştur (Donanım haber, 2021). Sosyal medya kavgaları çoğu zaman bu şekilde sadece sanal ortamda kalmamaktadır.

Sosyal medyada ilk etapta sanal başlayan kavgalar yargının yetersiz kalmasından dolayı çoğu zaman kişiler kaba kuvvetle çözme yoluna gitmişlerdir. Bu fiziki müdahaleler ise genellikle ölüm ve yaralanmalar ile sonuçlanmıştır. İzmir'in Karabağlar ilçesindeki gençler ilk etapta sanal ortamda tartışmaya başlamıştır. Daha sonra fiziki müdahale sonucu çıkan silahlı kavgada bir kişi yaşamını yitirmiş ve üç kişi de yaralanmıştır (Yeniçağ Gazetesi, 2021). Bu tür başlayan kavgalar gün geçtikçe artmaktadır. Aynı şekilde İstanbul Esenyurt'ta iki aile arasında sosyal medya üzerinde başlayan gergin anlar demirli, keserli ve sopalı kavgaya dönüşmüştür (DHA, 2021).

Sosyal medya kavgalarından bir diğeri de Karaman ilinde yaşanmıştır. Karaman'da sosyal medya üzerinden eşine arkadaşlık isteği gönderdiği kişi ile online ortamda tartışmaya başlamış ve bu sanal tartışma, fiziki tartışmaya dönüşmüştür. İkili bir yerde buluşup kavga etmeye başlamış ve sokak ortasında bıçaklama sonucu yine kan akmıştır (Karamanca.net, 2021).

Sosyal medyada başlayan sözlü tartışmalar çoğu zaman kanlı bitmektedir. Kahramanmaraş'ta iki grup arasında ilk etapta sosyal medyada başlayan sözlü atışmalar ve yazışmalar daha sonra üç kişinin ağır yaralandığı silahlı kavgaya ile son bulmuştur (NTV, 2021). Sosyal medyadaki bu olaylar sadece erkekler ve gençler arasında değil iki kadın arasında dahi olmaktadır. Sosyal medya hesaplarının çalındığını iddia eden kadın dolandırıldığını iddia ettiği diğer kadın arkadaşını merdivenlerden atarak darp etmiştir (Habertürk, 2021).

Sosyal medya cinayetlerinde bazen yaşın önemi bile olmamaktadır. 2018 yılında İstanbul'da 85 yaşında bir kişi, sosyal medya hesabı nedeniyle kıskançlık tartışması yaşadığı 76 yaşındaki 50 yıllık eşini kalbinden bıçaklayarak öldürmüştür. Kişinin emniyette verdiği ilk ifadesinde eşiyle aralarında kendi sosyal medya hesabı yüzünden kıskançlık çıktığını ve sık sık tartıştıklarını, eşinin kendisine güvenmediğini söylemiştir (Yeni Akit, 2021).

Sosyal medya üzerinden son günlerde yaşanan meydan okuma yada challenge adı verilen akım ölümle sonuçlanmıştır. Geçici süre bayılma akımında çeşitli yöntemlerle nefeslerini keserek geçici süre baygınlık yaşamaya çalışılan meydan okuma yarışında İtalya'da 10 yaşındaki kız çocuğu da bu akıma bornoz kemerini boğazını sıkarak katılmış ve belli bir süre nefessiz kalarak yaşamanı yitirmiştir (TRT Haber, 2021). Bunun üzerine İtalya Hükümeti hızlı bir şekilde İtalya Kişisel Verileri Koruma Kurumu", tarafından dijital kamu kimlik sistemi uygulaması kapsamında Sosyal medya kuruluşu olan Tiktok'a 13 yaşından büyük olduğunu doğrulayamayan kullanıcıların hemen engellemesi talimatını vermiştir (Eorunews, 2021).

Sosyal medyada yanlış bir bilginin yayılma hızı çok daha fazladır. Hatta yanlış bir bilginin doğru bir bilgiye göre altı kat daha fazla bir oranda dolaşımı olduğu (Öztürk, 2021, 162) belirlenmiştir. Bu yüzden sosyal medya üzerinden doğruluğu olmayan bir bilgi veya olay için bir anda onlarca hatta milyonlarca kişi bir araya gelebilmekte ve örgütlenebilmektedir. Bu

durum istenmeyen birçok olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Şanlıurfa'da yaşanan bir olayda, sosyal medya üzerinden örgütlenen bir grup kısa süre içeresin de onlarca kişiye ulaşmıştır. Bu grup Suriyelileri istemediklerini ve yürüyüş yapmak istediklerini belirtmiş ve buradaki Suriyeli bir gruba saldırmışlardır. Bu olay sonrası 7 kişi yaralanmış ve 23 kişi ise gözaltına alınmıştır (Milliyet, 2021). Sosyal medya üzerinde örgütlenmeye benzer olaylar ülkemizde gezi parkında görülmüştür. Ülkemizde 2013 yılında başlayan gezi parkı olayları eylemlerine 79 ilden 2.5 milyon kişi katılmıştır. Bu olaylar sonucunda 6 sivil ve 1 komiser hayatını kaybetmiş, 8163 kişi ise yaralanmıştır. Bu durum aynı zamanda ölüm ve yaralanmanın yanı sıra birçok mal kaybına da neden olmuştur. Bu eylemler sonucunda 300'e yakın iş yeri ve konut, 6 kamu binası, 18 otobüs, 200'ün üzerinde özel araç, 100'ün üzerinde polis aracı olmak üzere trafik Işıkları, levhaları, MOBESE kameraları, bankamatikler ve cevre düzenleme araçlarına zarar verilmiştir. O yılların rakamlarına göre yaklaşık 100 milyon TL'ye yakın maddi zararın olduğu tespit edilmiştir (Eren ve Aydın, 2014: 200).

Sosyal medyanın kitleler üzerindeki etkisi birçok Avrupa ülkesinde de görülmüştür. Fransa da polisten kaçan iki Kuzey Afrikalı göçmen gencin elektrik akımına kapılarak ölmelerinden sonra bu olay sosyal medya aracılığıyla hızla yayılmış ve örgütlenilmiştir. Ayrıca İspanya da aynı zamanda 50 farklı şehrinde öfkeliler olarak söylenen grupların eylemleri de sosyal medya üzerinden örgütlenilmiştir. Büyük Orta Doğu projesi (BOP) kapsamında yapılan Arap baharı ile Arap ülkelerinde ortaya çıkan sosyal hareketler büyük çaplı protesto gösterilerine dönüşmüş; hükümetlerin yıkılmasına ve hatta iç savaşlara neden olmuştur. Arap Dünyasında yaşanan mitingler, ayaklanmalar ve silahlı çatışmalarda yaklaşık 150 bin kişi hayatını kaybetmiş milyonlarca kişi ise yaralanmıştır (Eren ve Aydın, 2014: 201). Ülkemizde ve hatta dünya genelinde bilginin, haberin ve fikirlerin çok hızlı bir şekilde yayıldığı, özgürlük alanların her geçen gün daha da genişlediği günümüz şatlarında görüldüğü gibi bazı olumsuzlukları da beraberinde gelmektedir. Bireylerin kasıtlı ve yanlış yönlendirilmeye müsait olduğu bu ortamda bilgi kirliliği soysal medyanın terörleşmesine doğru gitmesine müsait bir ortam hazırlamaktadır.

Sosyal medyanın yaygınlaşması ile beraber genç yaşta intihar edenlerin sayısındaki artış arasındaki bağlantıyı sorgulayan bir araştırma yapılmıştır. Amerikan Federal Hastalık Kontrolü ve Önlenmesi Merkezleri'nin (CDC) verilerine göre, ABD'de ergenlik dönemi yaşı olan 18 ve öncesindeki gençler arasında intihar oranları 2010 yılından itibaren artmaya başlamıştır. Clinical Psychological Science dergisinde yayınlanan araştırmada günde en az beş saat sosyal medya kullanan gençlerin oranı 2009 yılında %8 iken 2015 yılında %19' a cıkmış ve bu gençler günde en az bir saat sosyal medya kullananlara göre intiharı düşünmeleri %70 daha fazladır (DW, 2021). Sosyal medya üzerinden çoğu zaman kadın ya da erkek cinsiyeti fark etmeden yapılan iftira ya da kanıtlanmamış bilgiler yüzünden de çok fazla kişi onur kırıklığı yaşamaktadır. Bu nedenlerden dolayı çok sayıda kişi intihar vs gibi durumlar ile karşı karşıya kalmaktadır.

Sosyal medyada ilgi odağı haline gelmek için özellikle öz çekim (selfie) yaptıktan sonra bunları paylaşarak takipçi sayısını artırmak isteyenlerin ve buna bağlı olarak da öz çekim yaparken ölenlerin sayısı her geçen yıl artıyor. Başta Hindistan, ABD ve Rusya olmak üzere dünya genelinde 2014-2016 yılları arasında öz çekim yaparken hayatını kaybedenlerin sayısı 137 kişidir (Dokur vd., 2018:130). Ayrıca National Institutes of Health (Ulusal Sağlık Enstitüsü)'in 2019 yılında yayınlamış olduğu raporda 2011-2018 yılları arasında öz çekim yaparken hayatını kaybedenlerin sayısı 268 kişidir. Bu ölümlerin en fazla olduğu ülke 164 kişi ile Hindistan'dır (Bansal vd., 2019: 12). Bu ülkede muson yağmurlarının başlaması ile birlikte Amber Kalesi'nin gözetleme kulesine çıkan çok sayıdaki insan öz çekim yaparken aniden yıldırım düşmesi sonucu 14 sosyal medya bağımlısı yıldırım çarpması sonucu hayatını kaybetti (CNN Türk, 2021).

Sosyal medya platformlarındaki en büyük problemlerden biride trolleme eylemidir. Kişiler genellikle doğruluğu olmayan ancak doğruymuş gibi görünen alevlendirici iletilerle bunu başarmaktadır. Troller kişilere hem maddi hem de psikolojik hasar vermektedir (Craker ve March, 2016, s. 79). Siyah ya da kırmızı bir fon üzerine yazılı ya da çoğu zaman photoshop ile değiştirilmiş resimler ile yapılan ve doğruluğu olmayan paylaşımlarına belli bir süre sonra kendileri dahi inanmaktadır. Hatta atasözümüzde olduğu gibi bir delinin kuyuya attığı taşı kırk akıllının çıkaramamasında olduğu gibi ortaya atılan bir olay o kadar büyük problemlere neden olmaktadır ki artık bunu akıllarda silmekte çoğu zaman mümkün olmamaktadır.

Trollemelerin en acı olaylarından biri 2018 yılında Meksika'nın bir kasabasında yaşanmıştır. WhatsApp üzerinden kısa bir sürede yayılan sahte bir haber ile iki kişi karabalığın önünde benzin dökülerek yakılmıştı. Ülkede kaçırılan üç çocuğun suçluları burada yazılı mesajın kısa sürede kasabada yayılması ile toplanan gergin karabalık büyük bir vahşete sebep olmuştur (Avşar, 2018). Olay sonunda "İyi bir adamdı, bu şekilde ölmeyi hak etmedi" mesajları verilse de artık bir sosyal medya terörü yaşanmıştı.

Sosyal medya platformları üzerinden son günlerde en çok sorun yaşanılan ve insanları olumsuz etkileyen unsurlardan biride sosyal bot hesaplardır. Çoğu zaman herhangi bir yazılım gerektirmeden insan müdahalesiz olan bu robot hesaplar ile yayılan yanlış bilgilerin toplum genelinde birçok olumsuz etkisi bulunmaktadır (Brennen vd., 2020). Sosyal medyada etkileşim halinde iken sosyal botlar "gerçek kişiler" gibi algılandığından algoritmaları sayesinde otomatik bilgi paylaşımı yapmaktadır (Howard vd., 2018: 83). Son zamanlarda birçok sosyal medya platformları botları belirleyen sistemlerini geliştirerek milyonlarca bot hesabını kapatmış olsa da (Borger, 2021) birçok ülkede seçimleri etkilemek üzere yapılan dezenformasyon kampanyalarında varlığını halen sürdüren siyasi botlar aracılığıyla seçmenler yanlış yönlendirilmiş (Bradshaw ve Howard 2019:38-42) ve çoğu zaman yanlış kişiler yönetimin başına geçmişlerdir. Bu durum sosyal medyanın terörleştiğinin bir göstergesi olarak görülmektedir.

Toplumda korku ve panik yaratmayı hedefleyen kişiler/örgütler sosyal medya platformları üzerinden bu düşüncelerini gerçekleştirmektedir. Sosyal medyanın istenilen şekilde bir denetimin olmamasından dolayı kişiler/örgütler görsel materyallerle propagandalarını sosyal medya üzerinden rahatça yapabilmekte ve üye dahi toplayabilmektedirler (Arklan ve Rençber, 2018: 38-40). Sosyal medya üzerinden yapılan bu propagandalara katılan kişilerin sonu da ya ölümle bitmekte ya da hapis cezası ile sonlanmaktadır.

3.2. Sosyal Medyada Dolandırıcılık ve Yasa Dışı Olaylar

Türk Ceza Kanunu'nun 158. maddesinin f bendi, bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle yapılan dolandırıcılık faaliyetlerini nitelikli dolandırıcılık olarak belirtilmektedir. Bu olay yakın zamanda sosyal medya platformlarında işlenen suçların başında gelmektedir. Sosyal medya üzerinden oluşturulan sahte hesaplar ile bireylerden para istenmesi, telefonlarına gönderilen ödeme mesajlarına onay verilmesi çokça rastlanan dolandırıcılık unsurların başında gelmektedir (Arklan ve Rençber, 2018: 38-40).

Sosyal medya platformları üzerinden define araştırmacıları ve illegal yollarla kültürel varlıkların ticareti de yapılmaktadır. Ayrıca bu platformlar üzerinden kumar temalı yüzlerce oyun oynatılmakta ve bu sitelerin tanıtımı yapılmaktadır. Sosyal medyada en çok karşılaşılan bir diğer yasa dışı olayda karaborsacılıktır. Bunun da en çok görülen türü karaborsa biletleridir. sosyal medya platformları üzerinden yasa dışı olarak silah ve diğer materyallerin kanunsuz bir şekilde ikinci el olarak satışı yapılmaktadır. Sosyal Medya üzerinden yapılan diğer yasa dışı olaylar ile kaçak sağlık ürünlerinin satışı, telif hakkı ihlalinin yapılması ve korsan ürünlerin satılmasıdır. Ayrıca fuhuş ve fuhşa aracılık edilmesi, büyü yapma, büyü bozma, fal bakma,

medyumluk gibi faaliyetlerin yapılması, alkollü içeceklerin satılması, çalıntı malların çok ucuz fiyatlara satılması, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti suçunun yapılması ve özellikle gençler üzerinde daha fazla olmak üzere uyuşturucu madde teminidir (Arklan ve Rençber, 2018: 42-46). Sosyal medya üzerinden çokça rastlanan bu dolandırıcılık faaliyetleri ile yasa dışı olaylar sosyal medyanın terörleşmesinde can ve mal kayıpların yaşanmasında son zamanlarda sıkça görülen olaylardır.

4. SOSYAL MEDYA DENETİMİ VE YASAL DÜZENLEMELER

Sosyal medyada içerik oluşturma ve paylaşmada bulunma konusunda bireylere sınırsız bir fırsat verilmektedir (Soydaş ve Yılmaz, 2016: 1119). Sosyal medya platformlarında belli bir denetimin olmamasından dolayı suç işleme oranlarında bir artış yaşanmaktadır. Sosyal medyanın bu denetimsiz yapısından dolayı çoğu zaman şiddet ve suç unsuru yaratacak oluşumlara neden olmaktadır. Sosyal medya üzerinde azda olsa belli bir kontrol sistemleri bulunabilmektedir (Yağmurlu, 2011: 9). Ancak son birkaç yılda yaşanan olayların fazlalığından dolayı dünyanın birçok ülkesinde daha sıkı denetim unsurları hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Bundan dolayı dünya genelinde birçok ülkede sosyal medya üzerinde farklı cezai işlemler uygulanmaktadır. Örneğin Almanya da sosyal medya üzerinde nefret söylemli içerimlerine 24 saat gibi hızlı bir zaman dilimde kaldırılma zorunluluğu ve bireyler için 5 milyon € kurumlar için ise 50 milyon € ya kadar para cezası verme hakkı bulunmaktadır. Avustralya'da ise sosyal medya üzerinde yer alan şiddet temalı haber ve olayların kaldırılmaması halinde ilgili kurumun yıllık küresel cirolarının yüzde 10'una kadar para cezası uygulanabilmektedir. Bu ülkede sosyal medya güvenirliğini sağlamak adına e-güvenlik komiserliği kurulmuş ve olumsuz durumlarda 48 saat içerisinde içerikleri kaldırmalarını talep etme yetkisi verilmiştir. Ayrıca Singapur'da sosyal medya üzerinde yalan bilgi paylaşanlara 10 yıla kadar hapis cezası uygulaması bulunmaktadır. Fransa da ise aynı şekilde 24 saat içerisinde ırk, din ve cinsel temelli nefret söylemlerinin kaldırılması; 1 saat içerisinde ise terör ve çocuk istismarı alanlarındaki içeriklerin kaldırılması hakkında süre tanınmaktadır. Bu kurallara uymayanlara ise 1,25 milyon € ya kadar para cezası verilebilmektedir. Çin'de ise kısıtlamalar daha sıkı olmaktadır. Sosyal medya ağları olan WhatsApp, Google ve Twitter gibi sitelere erişim yasağı bulunmakta ve kullanıcılar VPN kullanarak, bu yasağı aşmaya çalışmaktadır. Bu konuda cezaların uygulanmaya başladığı ve Almanya'da 2019 yılında ilk olarak Fecebook'a 2 milyon € bir ceza uygulanmıştır (BBC, 2021c).

Sosyal medya ile yapılan olumsuzluklara karşı ülkemizde 2007 yılında resmi gazetede yayınlanan 5651 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi" hakkında kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanun en son 31 Temmuz 2020 yılında birçok geçici maddeler eklenerek tekrardan revize edilmiş ve 10103 sayılı kanun olarak son halini almıştır.

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanuna yönelik 26.06.2021 tarihinde TBMM önemli bir adım atılmıştır. Ülkemizde günlük erişimi bir milyondan fazla olan sosyal medya platformları temsilcilik açmaları TBMM'den onaylanmıştır. Sosyal medya platformlarında özellikle kişisel verilerin korunması anlamında yaşanan krizlerden çıkabilmek için bir muhatap gerekiyordu, buda yaşanan olumsuz bir olayda hızlı bir şekilde müdahale etmek adına önemli bir gelişme olmuştur (Anadolu Ajansı, 2021).

5. SOSYAL MEDYANIN TERÖRLEŞMESİNE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Terör olaylarını yalnızca bir güvenlik problemi olarak düşünmemek gereklidir. Bu olayların ekonomik toplumsal, politik ve iktisadi nedenlere de bağlı olan bir unsurdur. Bundan dolayı terör olayları ile mücadelede tüm kuruluşların ortak hareket ederek herkesin üstlerine düşen tüm sorumlulukları en iyi şekilde yerine getirmeleri gerekmektedir (Dağ, 2021: 87).

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) organizatörlüğünde 2019 yılında toplumda artan şiddet olgusuna dikkat çekmek için "Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı" düzenlemiştir. Ülkenin birçok yerinden 60'a yakın belli meslek gruplarındaki ve STK'ların katıldığı çalıştayda şiddetle mücadele için çözüm önerileri ve fikirler geliştirilmiştir. Bunlar maddeler halinde şu şekilde belirtilmiştir (TİHEK, 2021);

- Şiddetin önlenmesinde sadece devletin tek başına müdahalesi ile toplumu oluşturan tüm kurum, kuruluş ilgili bütün özel ve tüzel kişiler de kendilerini ilgilendirdiği ölçüde sorumludur.
- Şiddetin önlenmesi için öncelikli olarak şiddete yönelik farkındalık, yaratacak mesajlar ön planda tutulması gerekmektedir.
- Her türlü şiddete karşı aynı hassasiyetle yaklaşmalı ve kim olursa olsun ayrımcılık yapmaksızın gereken tepki gösterilmelidir.
- Şiddetin önlenmesi için cezaların arttırılması bir çözüm değildir. Bu olaya multi disiplinler arası bir yaklaşımla bakılmalı ve sosyoloji, felsefe, din, siyaset, hukuk, ekonomi ve iletişim gibi tüm alanların ışığında yaklaşılmalıdır.
- Şiddet olaylarına karşı mevcut düzenlemelerin ve uygulamaların yeterli olmadığı bundan dolayı uluslararası sözleşmeler ve ulusal kanunlar tekrardan gözden geçirilmelidir.
- Toplum olarak şiddet dili kullanımından vazgeçilmelidir. Bunun yerine şefkat dili kullanımına geçilmelidir.
- İnsan hakları eğitim yolu ile anaokulundan başlatılarak bir ders olarak verilmelidir. Örgün ve yaygın eğitim sistemimiz Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre ve Mevlana gibi sevgi ve merhameti ön planda tutan gönül insanlarının hayata bakışı doğrultusunda yeni nesiller yetiştirmek için yeniden yapılandırılmalıdır.
- Çocuklar şiddet ile karşı karşıya kaldıklarında arayabilecekleri kurumsal hatlar olmalıdır. Özellikle boşanmalardan sonra çocukların durumu hakkında raporlama ve araştırmaların sayısı arttırılmalıdır.
- Sporda ve ırkçılıkta şiddetle ilgili farkındalıklar oluşturulmalıdır. Irkçılık ve yabancı düşmanlığını ortadan kaldıracak kampanyalar yapılmalıdır. Sporun bir üstünlük değil bir eğlence ve gönüllük olduğu, sporda kazandılmışlıktan ziyade yer almak olduğu vurgulanmalıdır.

Sosyal medya terörizmi son yıllarda dünyanın her yerinde görülen yaygın bir şiddet ve cinayet durumu olmasına rağmen ölüm ve yaralanmalara ilişkin veriler ilgili kurumlar tarafından detaylı bir şekilde paylaşılmamaktadır. Ölüm ve yaralanmaların nedeni raporlarda detaylı bir şekilde sınıflandırılmamasından dolayı medyada yer alan haberlere göre yaklaşık tespitlerde bulunulmaktadır. Sosyal medya terörü sonucu oluşan mal ve can kayıplarının istatistiki verileri başta TUİK olmak üzere ilgili kurumlar tarafından paylaşılması ile bu olayların olumsuz durumunu daha iyi bir şekilde görülecek ve alınacak tedbir daha da caydırıcı olacaktır.

Sosyal medya terörizminin önüne geçmek için Emniyet Genel Müdürlüğü Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Daire Başkanlığı bünyesinde "erken uyarı sistemi" şeklinde bir yazılım sistemi kurulmalıdır. Bu birimde adli ve bilişim uzmanları gibi özel bilgi ve beceriye sahip tecrübeli özel ekipler görevlendirilmelidir. Bu özel ekip, sosyal medya üzerinden herhangi bir olumsuzluğa yol açabilecek intihar, kavga cinayet vb kelimeleri bir ipucu olarak algılayacak ve ilgili birimleri hızlı bir şekilde olaya müdahaleye yönlendirecektir. Önceden yapılan bu erken uyarı sistemi ile ölüm ve yaralanma sayısının azaltılması mümkün olacaktır.

Sosyal medya bireyleri yalnızlaştırıyor mu yoksa sosyalleştiriyor mu sorusunu irdelediğimizde; bireyler gerçek yaşamda bir araya gelemeyeceği kişiler ve gruplar ile sosyal medya aracılığı ile iletişim kurabilmektedir. Ancak bu sırada başta aile bireyleri olmak üzere en yakınındaki kişilerden uzaklaşmakta ve onlardan kopmaktadır. Sosyal medya insanları sosyalleştirdiği gibi aynı zamanda yalnızlaştırmaktadır. Buda sosyal medyada her geçen fazla zaman kişilerin ruh halini bozmakta ve intihar eğilimleri daha da artmaktadır. Bu durumda sosyal medyanın terörleşmesi ve can kayıpların yaşanması daha sık görülmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek için sosyal medya kullanıcısı olabilmek için yaş sınırı ve zaman kotası getirilmelidir.

İnsanın fiziksel veya ruhsal varlığına zarar vermeye çalışmak ve bu bütünlüğe maddi ve manevi her türlü olumsuz hareket şiddettir (Ayan, 2006:198). Şiddet olayı fiziki güç olmak zorunda değildir, pozisyon gücü yada psikolojik güç de olabilir (Bayraktaroğlu, 2000:110-111). Sosyal medya üzerinde yapılan dezenformasyon çalışmaları da psikolojik güç ile birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Sosyal medya dezenformasyonu ile bir nevi "çamur at izi kalsın" atasözünde olduğu gibi doğruluğu ilk etapta kanıtlanamayan fakat zihinleri hızlı bir şekilde bulandıran sahte görüntü, belge ve yazılar ile bireyler arasında kutuplaşmaya ve düşmanlığa yol açmaktadır. Başka bir ifade ile doğrunun yerine konulan yanlış bilgi yeni yanlışların da kendisiyle birlikte doğruymuş gibi yerleşmesine yol açabilmektedir. Sosyal medya üzerinden ilgi çeken bir konu ortaya atılıp o konu ekseninde kişilerin yorum yapması sağlanmaktadır. Çoğu zaman kişi ve kurumlara atılan bu iftiralar ile birçok ölüm vakaları yaşanmaktadır. Birçok ülkede olduğu gibi böyle bir durumda bu haberi 24 saatten daha kısa bir sürede yayından kaldırılma zorunluluğu getirilmelidir.

Sosyal medyanın terörleşmesine ve şiddetin önlenmesine yönelik olarak STK'lar ve toplum ile işbirliğinde olunmalıdır. İçişleri Bakanlığı ya da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü bünyesinde ihbar iletişim hatları kurulmalı ve bu hatlar sürekli kitle iletişim araçlarında bilgilendirilmelidir. Bu hatlar yolu ile sosyal medya üzerinden yapılacak her türlü şiddet ve yasa dışı olayların önüne önceden geçilmelidir.

6. SONUÇ

Yeni Medyanın en büyük iletişim gücü olan sosyal medya, bireyler için hem yeni bir iletişim aracı hem de çok önemli bir haber alma ve yayma kaynağıdır. Sosyal medyanın en önemli özelliği ise bu platformlarda bilginin toplumun tüm kesimlerine hızlı bir şekilde ulaşılması ve yayılmasıdır (Stone ve Lodhia, 2017: 21). Sosyal medyanın sunmuş olduğu bu avantajlı durumunun yanında çok sayıda dezavantajları da vardır.

Sosyal medya üzerinde rahatça hareket edilebilmesi, yanlış bilgilerin çok kısa sürede yayılması bireylerin psikolojisini bozmakta ve farklı eylemlere yönlendirmektedir. Kişilerin bilinçaltına yerleşen bu olgular bireyleri esir almakta ve normalde yapmayacağı davranışları sergilemesine neden olmaktadır.

Bu bilinçaltı olaylar ile hareket eden bireyler başta olmak üzere sosyal medya ortamında yaşanan kavga, hakaret, dolandırıcılık, şiddet, cinayet, örgütlenme, propaganda, trolleme, intihar, öz çekim ve bot hesap kullanımı gibi olaylar nedeni ile artan can ve mal kayıpları sosyal medyanın terörleşmesini göstermektedir.

Sosyal medya terörünün olası risklerini azaltabilmek için başta yasal düzenleme eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. Ayrıca gençlerimiz başta olmak üzere tüm toplumun bilinçlendirilerek sosyal medya okuryazarlığı geliştirilmelidir. Sivil toplum örgütleri ile sürekli işbirliği içerisinde proje ve calıştaylar yapılmalı ve toplum sürekli bilgilendirilmelidir. Kamu kurumları bünyesinde erken uyarı sistemleri ile önceden olaya müdahale edilecek çalışmalar yürütülmelidir.

Bilimsel çalışmalar ve internet haberleri incelendiğinde sosyal medyanın terörleşmesine ve sosyal medya kaynaklı artan ölüm ve yaralanmalara karşı çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu tür çalışmaların sayısı artırılmalıdır. Gelecek dönemlerde yapılacak olan akademik çalışmalarda sosyal medya denetimi daha ayrıntılı bir şekilde incelenmeli ve sosyal medyanın terörleşmesinin önüne geçmek için farklı çözüm önerilerine yönelik nitel veya nicel yöntemler kullanılarak literatüre katkı sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

AKYILDIZ, F. (2019). Habere Ulaşmada Geleneksel Medyadan Yeni Medyaya Geçiş, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ANADOLU AJANSI. (2021). Sosyal Medya Mecralarının Temsilcilik Açmaları, 23.Temmuz.2021tarihindeAnadoluAjansının: https://www.aa.com.tr/tr/gundem/tbmm-dijital-mecralar-komisyonu-baskani-yayman-sosyal-medya-mecralarinin-temsilcilik-acmalari-tarihi-bir-gelisme/2285971 adresinden alındı.

ARKLAN, Ü. ve RENÇBER. H. (2018). *İllegalitenin Kaçış Alanı Olarak Sosyal Medya*, Current Debates In Puplıc Relatıons Cultural&MedıaStudıes, Volume 9, İstanbul , IJOPEC Publıcation

AVCI, E. (2019). *Yeni Sol Dalgadan Küresel Dalgaya Türkiye'de Terörizm*, Ankar, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi

AVŞAR, B. (16 Kasım 2018). WhatsApp"tan yayılan sahte haber Meksika"da 2 kişinin yakılarak öldürülmesine neden oldu. 23.Eylül.2021 tarihinde teyit.org, https://teyit.org/whatsapptan-yayilan-sahte-habermeksikada-2-kisinin-yakilarak-oldurulmesine-neden-oldu/ , adresinden alındı.

AYAN, S. (2006). *Şiddet ve Fanatizm*. Sivas, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi

BAYRAKTAROĞLU, S. (2000*). Klasik Örgütsel Güç Kuramlarından Clegg'in 'Güç Devreleri' Bilgisi*, İstanbul, Sosyal Bilimler Dergisi

BBC. (2021a). Türkiye'de Sosyal Medya Ne kadar ve Nasıl kullanılıyor?, 01.Temmuz.2021 tarihinde BBC: ttps://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53259275/, adresinden alındı.

BBC. (2021b). Sosyal Medya Düzenlemesi: Dezenformasyon ve Yalan Habere Yaptırımda 'Örgütlülük' Kriteri Aranacak, 02.Eylül.2021 tarihinde BBC: https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58406316, adresinden alındı.

BBC. (2021c). Dünya Çapında Selfie Ölümleri Artıyor, Sosyal Medya Düzenlemesi: 02.Eylül.2021 tarihinde BBC: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45744417**,** adresinden alındı.

BORGER, J.(2021). "Twitter deletes 20,000 fake accounts linked to Saudi, Serbian and Egyptian governments". The Guardian. 20.Eylül.2021 Tarihinde Theguardin: https://www.theguardian.com/technology/2020/apr/02/twitter-accounts-deleted-linked-saudiarabia-serbia-egypt-governments, adresinden alındı.

BOZGÜL, F. (2017). Sosyal Medya Nedir? Pazarlamasyon, 27.Haziran.2021 tarihinde BBC: https://pazarlamasyon.com/sosyal-medya-nedir/, adresinden alındı.

BRADSHAW, S. and HOWARD P. (2019). *The Global Disinformation Order: 2019 Global Inventory of Organised Manipulation.* Oxford: Oxford Internet Institute.

BRENNEN, J. , HOWARD, P. N., & NİELSEN, R. K. (2020). *Types, sources, and claims of COVID-19 misinformation.* Reuters Institute, 7, 3-1.

CNN TÜRK. (2021). Selfie Çekerken Ölenlerin Sayısı Artış Göstermeye Başladı,

02.Eylül.2021 tarihinde CNN Türk: https://www.cnnturk.com/teknoloji/selfie-cekerken-olenlerin-sayisi-artis-gostermeye-basladi, adresinden alındı.

CRAKER, N.and MARCH, E. (2016). The dark side of Facebook: The Dark Tedrad, negative social potency, and trolling behaviours. Personality and Individual Differences, 102, 79-84. https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.06.043

ÇINAR, Ö. (2021). *Sosyal Medyada Şiddet*, Journal of ManagamentTheoryand PracticesResearches, Bo: 2 Issue: 1 Spring

DAĞ, G. (2021). Ortadoğu'daki Terör Faaliyetleri Kapsamında Oyun Teorisi Simülasyonu İle Türkiye'nin PKK'ya Yönelik Mücadele Politikalarının Analizi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde

DHA. (2021). Sosyal Medyada Başlayan Gerginlik, Demir Sopalı Kavgaya Dönüştü, 29.Haziran.2021 tarihinde DHA:https://www.dha.com.tr/istanbul/sosyal-medyada-baslayan-gerginlik-demir-sopali-kavgaya-donustu/haber-1829967/video/ adresinden alındı.

DOKUR, M., PETEKKAYA, E. ve KARADAĞ, M. (2018). *Media-Based Clinical Research On Selfie-Related İnjuries And Deaths*, İstanbul, Ulus Travma Acil Cerrahi Dergisi

DONANIM HABER. (2021). Whatsapp ve Telegram Sosyal Medyada Kavgaya Tutuştu, 01.Temmuz.2021 tarihinde Donanım Haber: https://www.donanimhaber.com/whatsapp-vetelegram-sosyal-medyada-kavgaya-tutustu—133483, adresinden alındı.

DW. (2021). Sosyal Medya Gençleri İntiharımı Sürüklüyor, 01.Temmuz.2021 tarihinde DW sitesinin: https://www.dw.com/tr/sosyal-medya-gen%C3%A7leri-intihara-m%C4%B1-s%C3%BCr%C3%BCkl%C3%BCyor/a-41399430, adresinden alındı.

EORUNEWS. (2021). İtalya Küçüklerin Sosyal Medya Erişimine Kontrol Ve Kısıtlama Getirmeye Hazırlanıyor, 01.Temmuz.2021 tarihinde Eorunews: https://tr.euronews.com/2021/02/03/italya-kucuklerin-sosyal-medya-erisimine-kontrol-ve-k-s-tlama-getirmeye-haz-rlan-yor adresinden alındı.

ERDUR, Ö. ve TANRIKULU, İ. (2009*). Cyberbullying İn Turkey: Its Correlates And Links To Depressive Symptoms*. Journal of eHealth Technology and Application

EREN, V. ve AYDIN, A. (2014*). Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Muhtemel Riskler*. Karaman, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi

ERTAŞ, H. (2015). *Kamu Yönetiminde Sosyal Medyanın Kullanımı*. Konya, Palet Yayınları

FETULLAHOĞLU, R. (2021). Sosyal Medyada Mahremiyet: X Ve Y Kuşağı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.

FERGUSON, C. J. ve BERESİN, E. (2017). *Social sciences curious war with pop culture and how it was lost: The media violence debate and the risks it holds for social science.* Preventive Medicine

GÜLSEREN, F. Ş. (2013). "*İnternet Ortamında İşlenen Hakaret Suçları*", KKTC, LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1).

GÜRBÜZ, B. (2021). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, İstatistik Örneklem ve Evren, 29.Haziran.2021 tarihinde Açık ders sitesi: https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/105487/mod_resource/content, adresinden alındı.

HABERTÜRK. (2021). Sosyal Medya Hesaplarımı Çaldın Kavgası, , 29.Haziran.2021 tarihinde Habertürk: https://www.haberturk.com/samsun-haberleri/87426196-sosyal-medya-hesaplarimi-caldin-kavgasinda-genc-kadin-hastanelik-oldu adresinden alındı.

HOWARD, P. N., WOOLLEY, S., and CALO, R. (2018). "Algorithms, Bots, and Political Communication in the US 2016 Election: The Challenge of Automated Political Communication for Election Law and Administration." Journal of Information Technology & Politics 15(2)

KARAMANCA.NET. (2021). Karamanda Sosyal Medya Kavgası, 29.Haziran.2021 tarihinde Karamanca.net:https://www.karamanca.net/karaman-da-sosyal-medya-kavgasi-1 yarali/602161/adresinden alındı.

KARTAL, A. (2018). *Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye'de DAEŞ ve YPG Örneği*, Ankara, Güvenlik Stratejileri Dergisi

KRİTİK ANALİTİK DÜŞÜNME. (2021). Kritik, Analatik, Global, 29.Haziran.2021 tarihinde Kritik Analitik Düşünme: https://www.kritikanalitik.global/siddeti-paylasmak/ adresinden alındı.

KOÇAK, M., KÜÇÜK, O. ve TOPRAK, Ö.(2020). *Toplumsal Yaşamda ve Sosyal Medyada Kötülüğün Konumlandırılışı: Konya Örneği*, JOHUT, Sayı 10, Journal of Humanitiesand Tourism Research.

KONUK, N. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medyada Şiddet Kavramına Bakışları*, TheTurkish Online Journal of Design, Art andCommunication – TOJDAC,

KÜÇÜK, S. (2016). Siber Zorbalık Ölçeği Türkçe Uyarlaması, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

MİLLİYET. (2021). Sosyal Medyada Örgütlenme, 01.Temmuz.2021 tarihinde Milliyet Haber https://www.milliyet.com.tr/yerel- haberler/sanliurfa/sosyal-medyada-orgutlenip-suriyelilere-saldirdilar-10790100, adresinden alındı.

NTV. (2021). Sosyal Medya Tartışması Silahlı Kavgaya Dönüştü, 01.Temmuz.2021 tarihinde NTV Haber:https://www.ntv.com.tr/turkiye/sosyal-medya-tartismasi-silahli-kavgaya-donustu-3-yarali, adresinden alındı.

ÖKTEM, E. (2004). *Uluslararası Hukukta Terörizm Tanım Sorunu ve Milli Bağımsızlık Hareketleri*, İstanbul, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları

ÖZTÜRK, E. (2021). Sosyal Medyadan Kaçış Bir Çözüm mü? : Sosyal İkilem Belgeseli Üzerine Bir Değerlendirme. Yeni Medya Hakemli Dergi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi

REDHP. (2021). Reuters Enstitüsü Dijital Haber Raporu, 23.Eylül.2021 tarihinde Reuters Enstitüsü Dijital Haber Raporu: https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/, adresinden alındı.

SAYDAM, A. (2012). *Algılama Yönetimi*. İstanbul, Remzi Kitabevi.

SCHİNDLER, S. (2020). *The Task Of Critique İn Times Of Post-Truth Politics*, Review of International Studies

SİNANOĞLU, O. (2006). *Hedef Türkiye*, İstanbul, Alfa Yayınları

SOYDAŞ, N. ve YILMAZ, B. (2016). "Yeni Medya Ortamlarında İçerik Oluşturma Aracı Olarak Dijital/Görsel Hikayecilik Anlatımı", 2. Uluslararası Medya Çalışmaları Kongresi, 20-23 Nisan 2016, 1108-1121.

SÖZCÜ. (2021). Twitter'dan İtiraf Gibi Açıklama: Sosyal Medya Gençleri İntihara Sürüklüyor, 01.Temmuz.2021 tarihinde Yeniçağ Gazetesi: https://www.sozcu.com.tr/2017/saglik/twitterdan-itiraf-gibi-aciklama-sosyal-medya-gencleri-intihara-surukluyor-2131603/, adresinden alındı.

STONE, G. ve LODHİA, S. (2017). *Integrated Reporting in an Internet and Social Media*

Communication Environment: Conceptual Insights, Australian Accounting Review, No:80 Vol:27, Issue:1 , 17-33.

SULLİVAN, K. (2011). *The Anti-Bullying Handbook*. Types of bullying 2: Cyberbullying

SURVİVOR. (2021). 2021 İnternet ve Sosyal Medya İstatistikleri, 23.Temmuz.2021 tarihinde Survivor:https://www.survivor.com.tr/2021-sosyal-medya-ve-internet-istatistikleri, adresinden alındı.

TAŞCI, E. (2010). *Sosyal Medya Araçlarının Yerel Yönetimlere Etkisi ve Katkısı: Belediye 2.0*, Ankara, Türkiye Bilişim Derneği Bilişim Dergisi

TBB. (2006). *Türkiye ve Terörizm*, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları

TİHEK. (2021).Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı Sonuç Bildirisi, 01.Temmuz.2021 tarihinde TİHEK:https://www.tihek.gov.tr/siddetin-onlenmesi-calistayi-sonuc-bildirisi/ adresinden alındı.

TRT HABER. (2021). TikTok'ta Meydan Okuma Ölüm Getirdi, 01.Temmuz.2021 tarihinde TRT Haber:https://www.trthaber.com/haber/dunya/tiktokta-meydan-okuma-olum-getirdi-549862.html, adresinden alındı.

TUNCER, N. (2001). *İnternet: Çocuk ve Yasalar*. Türk Kütüphaneciliği, 15(4), 427-435

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜKLERİ. (2021). Terör ve Terörizm Kelime Anlamları, 30.Haziran.2021 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: https://sozluk.gov.tr/, adresinden alındı.

TÜİK. (2021). Hane Halkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2020, 13.Eylül.2021 tarihinde TÜİK:https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Survey-on-Information-and-Communication-Technology-(ICT)-Usage-in-Households-and-by-Individuals-2020-33679, adresinden alındı.

TÜRKÖZ, Ş. (2011). 20.yy'da Avrupa'da ve Türkiye'de Terörizm ve Terörle Mücadele, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon.

WARDLE, C. and DERAKHSHAN H. (2017). *Information Disorder*: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking, Council of Europe report

WEARESOCİAL. (2021). Digital 2021 Digital Around The World In Jan 2021, 04.Eylül.2021 tarihinde Wearesocial: https://wearesocial.com/uk/blog/2021/06/digital-around-the-world-in-Jan-2021 adresinden alındı.

VİKİSÖZLÜK. (2021). Türkçe Sözlük Kuralları, 02.Eylül.2021 tarihinde Viki Sözlük : https://tr.wiktionary.org/wiki/trafik_terörü, adresinden alındı.

YAĞMURLU, A. (2011*). Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler ve Sosyal Medya*, Konya Selçuk İletişim

YENİ AKİT. (2021). İstanbul'da Korkunç Olay, Sosyal Medya Cinayeti, 05.Eylül.2021 tarihinde Yeni Akit Gazetesi : https://www.yeniakit.com.tr/haber/istanbulda-korkunc-olay-85-yasinda-sosyal-medya-cinayeti-518651.html, adresinden alındı.

YENİÇAĞ GAZETESİ. (2021). Sosyal Medya Kavgası Can Aldı, 01.Temmuz.2021 tarihinde Yeniçağ Gazetesi : https://www.yenicaggazetesi.com.tr/sosyal-medya-kavgasi-can-aldi-435458h.htm, adresinden alındı.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

OYUN TEORİSİ BAĞLAMINDA REKLAM TERÖRİZMİNİN İNCELENMESİ

Hiyal GEZER[1]

Öğr. Gör. Mehmet ÖLMEZ[2]

ÖZET

Terör, İnsanlara korku salan ve bir egemenliği zorla kabul ettiren şiddetin ön planda olduğu bir eylem biçimidir. Terörizm ise fiziksel şiddetle beraber simgesel, duygusal şiddeti kapsamaktadır. Terörizm her alanda olduğu gibi son zamanlarda reklam sektöründe mobbing, aldatma, simgesel ve duygusal şiddet gibi birden fazla terörizme yol açan unsurlar ile göze çarpmaktadır.

İşletmeler gelişen rekabet ortamında "iyi" kavramının yerine "yeni" kavramına önem vermekte, ürün ve hizmetlerini "daha iyi" sunmaktansa "yeni" ürün ve hizmetler sunmak için daha çok rekabet etmektedir. Bunun için reklamveren şirketler ürün çeşitliliğinin yaşandığı piyasa koşullarında bazı etik kuralları göz ardı etmektedir. Ürün veya marka tanıtımı yapılırken tüketicileri ikna etmek için işletmeleri birbirlerine kötüleme durumu da yaşanmaktadır. Kar elde etmek isteyen reklamveren şirketler rakip işletmeleri kötülediği gibi tüketicileri de reklam içerikleriyle aldatmaktadır. Bu döngü her geçen artarak reklamda terörizm kavramını ön plana çıkarmaktadır.

Hazır giyim markası bir ürün reklamında siyahî çocukları ''ormandaki en havalı maymun'' sloganıyla kullanmaları ırkçılık ve toplumsal değerleri zedelemiştir. Ayrıca bel, sırt ve kemik ağrısı gibi hastalıklardan kurtulmak isteyen tüketicilere sahte kullanıcıları tanık göstermeleri ve tanıdık simaları reklam filminde oynatmaları ile ürüne güven kazandırılması amaçlanmış ancak ürün ağrıları geçirmediği gibi kullanan tüketicilerde alerjik reaksiyonlara sebep olduğu görülmüştür. Bu ve buna benzer aldatıcı durumlar reklam terörizmini ortaya çıkartan en belirgin özelliklerdir.

Reklam içeriklerinde toplumsal değerlerin zedelenmemesi, aldatma ve mobbing kullanılmaması kısacası reklam terörizminin engellenmesi için ancak reklamveren şirketlerinin yoğun rekabet içinde olmamaları, tüketicilerin ilgi ve isteklerini marka/ ürün imajından önce düşünmeleriyle sağlanabilir.

Bu çalışmada reklam terörizmini incelemek ve reklamveren şirketler arasında rekabeti en aza indirmek açısından oyun teorisinin iki kişilik sıfır toplamlı stratejisinden yararlanılmıştır. Oyun teorisi, matris formatıyla gösterilirken teoride oyuncuların minimum kazançları güvence altına almaya çalıştığı "max-min değeri", bir oyuncunun diğer oyuncunun kaybını maksimize ettiği "min-max değeri" ve oyuncuların optimal stratejilerinin kesiştiği "eyer noktası" kavramlarından yararlanılarak incelenmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Reklam, Reklam Terörizmi, Oyun teorisi, İki Kişilik Sıfır Toplamlı Oyun Teorisi

[1] İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler Bölümü, Malatya/Türkiye, hiyalgezer@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7225-0445.

[2] Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi Malatya OSB MYO, Malatya/Türkiye, mehmet.olmez@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1462-1241.

EXAMINING ADVERTISING TERRORISM IN A GAME THEORETICAL PERSECTIVE

ABSTRACT

Terror is a form of action in which violence is at the forefront, which instills fear in people and imposes sovereignty. On the other hand, Terrorism includes symbolic and emotional violence along with physical violence. Terrorism, as in every field, has recently attracted attention in the advertising sector with factors that cause more than one terrorism such as mobbing, deception, symbolic and emotional violence.

In the developing competitive environment, businesses give importance to the concept of "new" instead of the concept of "good" and compete for more to offer "new" products and services rather than "better" offering their products and services.For this reason, advertiser companies ignore some ethical rules in market conditions where product diversity is experienced. While promoting the product or brand, there is also a situation where businesses vilify each other in order to convince consumers. Advertiser companies that want to make a profit, as well as disparaging rival businesses It also deceives consumers with advertising content. This cycle is increasing with each passing day, bringing to the fore the concept of terrorism in advertisements.

The use of black children by the ready-to-wear brands in their product advertisements with the slogan "the coolest monkey in the jungle" has damaged racism and social values. In addition, consumers who want to get rid of diseases such as waist, back, and bone pain are aimed to gain confidence in the product by showing fake users as witnesses and playing familiar faces in the commercial, but it has been seen that the product does not relieve pain and causes allergic reactions in consumers who use it. These and similar deceptive situations are the most prominent features that reveal advertising terrorism.

In order not to advertising content to damage social values, use not deception and mobbing, in short, to prevent advertising terrorism, it can be ensured that advertiser companies are not in intense competition, and consumers' interests and wishes are considered before brand / product image.

In this study, the two-person zero-sum strategy of game theory was used to examine advertising terrorism and to minimize competition among advertisers. While the game theory is shown in matrix format, in theory, the "max-min value" where the players try to secure the minimum wins, the "min-max value" where one player maximizes the loss of the other player, and the "saddle point" where the optimal strategies of the players intersect are examined and suggestions are made.

Keywords: Terrorism, Advertising, Advertising Terrorism, Game theory, Two-Person Zero-Sum Game Theory

1. GİRİŞ

Global, kültürel ve siyasal anlamda etkisini her geçen gün daha fazla hissettiren reklam kavramı reklamverenlerin yanı sıra toplumdaki herkesin dikkatini çekmektedir (Babataş, 2004: 309- 311).

Reklam için belirli bir hedef kitle seçilmiş olsa dahi günümüz koşullarında sosyal medya platformlarının kolay ulaşılabilirliği ile yediden yetmişe herkes reklam içeriklerine maruz kalmaktadır. Bu durum reklam içeriklerinin belirli kurallar dışına çıkılmadan titiz ve şeffaf bir şekilde hazırlanması gerektiğinin göstergesidir.

Tüketiciler üzerinde yoğunlaşan ve tüketicilere ürünleri ulaştırmada en etkili yol olan reklamlar, belli bir ücret karşılığında geniş insan topluluğuna ürün ve hizmetlerin tanıtılması ve satın alma davranışının gerçekleştirilmeye çalışılması eylemidir (Moroğlu, 1994: 3; Aslan, 1997: 25).

Ürün, hizmet veya fikrin faydası, ömrü, ödeme koşulları, ambalajı, içeriği, satış sonrası hizmeti, toplam fiyatı, garanti süresi, araştırma sonuçları, vb. gibi bilgilerin reklamlarda açıklayıcı, eksiksiz ve doğru verilmesi tüketici ve reklamı yapılan markanın uzun vadede kalitesinin devamlılığının sağlanması için oldukça önemlidir. Reklamlar insanoğlu var olduğu sürece farklı içerikler ve ikna yöntemleriyle devam edecektir. Fakat önüne geçilmediği takdirde reklam içerikleri insanların psikolojisini olumsuz etkiyebilecek ve onları etkisi altına alabilecektir. Bu reklam terörizminin reklamveren şirketler arasında oluşan rekabetten ve daha fazla kar elde etme hırsından olabileceği düşünülmektedir.

Ülkemizde reklamları denetleyen yasa ve yönetmelikler mevcuttur (Aktuğlu, 2006: 8). Buna rağmen reklamda aldatma unsuru, etik ilkelerinin hiçe sayıldığı ve tüketici haklarının ihlal edilmesi gibi durumlar söz konusudur. Birçok reklamveren bu yasaları hiçe sayarak reklam içerikleriyle tüketiciler üzerinde terörizm etkisi yaratmaktadır.

Bu çalışmada reklam terörizmi adı altında reklamda aldatma, mobbing, kadına yönelik simgesel şiddet, reklamın aile değerlerine etkisi vb. konu başlıklarının literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca reklam terörizmi; reklamveren ve tüketici arasındaki doğru/ şeffaf reklam içeriği ve satın alma davranışı, uygun fayda değerleri kullanılarak iki kişilik sıfır toplamlı oyun teorisi stratejisi ile ilişkilendirilerek anlatılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Reklamda Terörizm olgusunu geniş olarak ele almadan önce bu bölümde Terör ve Terörizm, Reklam, Reklam Terörizmi ve Oyun Teorisi konu başlıklarını tanımlayacağız.

2.1. Terör ve Terörizm

Terör olgusu, tasa ve kaygıyı ifade ederken terörizmde siyasal devamlılık söz konusudur. Buna istinaden terörizm insanları belli bir ideoloji doğrultusunda yıldırmak, boyun eğdirmek ve istenilen amaca ulaşmak için izlenilen savaş dışı yoldur (Helvacıköylü, 2007).

Terör genel olarak, insanların ruhsal olarak zedelendiği ve güçlü bir etkisi olan korku/şiddet şeklinde belirmektedir (Balcı, 2002: 6- 12). Terör ve terörizm arasındaki farklara bakıldığında; terör, büyük çaplı korku salan ve bireylerde bıkkınlık yaratan bir fiili, kısaca silahlı eylemler hüneriyle kendini ve davasını duyurmak olarak tanımlanır. Terörizm ise, söz konusu durumu yasal olmayan yollarla değiştirmek gayesiyle örgütlü, sistemli ve sürekli terör aksiyonlarını kullanmayı bir metod olarak benimsemeyi ifade eder (Gürel, 2015: 17).

2.2. Reklam

Reklam; bir ürün veya hizmeti tüketici ve tüketici konumundaki kişilere en iyi şekilde tanıtmak, göstermek ve onlarda alma eğilimi oluşturmak için söz, yazı ve benzeri araçlarla gerekli mecralarda sunma anlamlarına gelmektedir (Özgür Ansiklopedi, 2021).

Reklam sadece bir ürünün satışını arttırmak için üzerinde çalışılan yöntemler değildir; gelişen iletişim olanaklarıyla beraber aynı zamanda tüketici ile üreticiyi buluşturan, üreticinin neyi nasıl ne için ürettiğini, kullanılması veya üretilmesi durumunda ürünün verdiği faydayı da tüketiciye yani hedef kitlesine aktarmasına olanak sağlamaktadır.

Tüketicilerin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda hizmet üreten farklı markaların piyasalarda oyuncu konumu aldığı ve üretici ile tüketicinin yüz yüze olasılığını ortadan kaldıran bir pazar yapısının ortaya çıkmasıyla birlikte reklam kavramı da pazarlamada önemli ve dikkat çeken bir öğe olarak yerini almıştır (Elden ve Yeygel, 2008: 2).

2.3. Reklam Terörizmi

Reklamveren şirketler tarafından reklamlar; reklam içeriği, yayınlanma süresi, hedef kitlenin kim olacağı gibi konular belirlenirken "reklamda aldatma, abartı, mobbing oluşturma, doğruluk-dürüstlük ilkesine aykırılık vb. unsurların göz ardı edilmesi durumu reklamda terörizm kavramını ortaya çıkartmaktadır.

2.3.1. Reklamda Aldatma

Reklamda aldatma bazen isteyerek bazen de istemeyerek oluşabilmektedir. Ancak reklamlarda aldatma sadece yanlış söylemler kullanıldığında ortaya çıkmaz. Reklamda çoğu kez doğru bilginin hedef tüketici tarafından olası nedenlerden dolayı doğru algılanmaması olasıdır. Reklamın aldatıcı olmasına yol açabilecek unsurlara reklamın sözlü ya da yazılı olmayan yönleri de eklenebilir. Reklamlarda renk ve resimlerin yer alması, televizyondaki sürelerin uzun tutulması ve oluşan boşluklar da reklamlarda aldatma unsurunu ön plana çıkartmaktadır (Göle, 1983: 50). Yanlış ve abartılı iddialarda bulunma, eksik bilgi verme, ürün görüntüsünün çarpıtılması en birinci aldatma unsurları olarak karşımıza çıkar.

Reklamlar aldatıcı olma yönüyle değerlendirilirken, genelinde bırakılan anlama bakılmalıdır. Bütün olarak bakıldığında aldatıcılık sezilirse reklamdaki ifadeler yanlış olmasa bile aldatıcı reklam durumundadır (Edipoğlu, 2001: 58). Örneğin pizza reklamlarında daha yoğun ve iştah kabartıcı görünmesi için pizzaların arasına kaşar yerine tutkal yapıştırıcının kullanılması en büyük aldatıcı etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntem hedef tüketicilerin satın alma davranışı üzerinde olumlu etkiye sahip olsa dahi aldatma unsuru oluştuğu için bilinçli tüketiciler tarafından olumsuz geri bildirim oluşturmakta ve tüketici hakları zedelenmektedir.

Reklam içeriklerinde tüketiciyi aldatmak veya aldatma ihtimalinin olup olmaması, tüketicinin nelere dikkat edebileceği, hangi reklamların aldatıcı olabileceği gibi konular reklamverenler tarafından incelenmeli ve dikkate alınmalıdır (Göle, 1983: 48). Reklamın aldatıcı olarak idrak edilmesinde, reklamın kime veya kimlere yöneldiği üzerinde durulmalıdır.

Özellikle koronavirüs salgını ön planda tutularak tüketiciler tarafından çok fazla ilgi gösterilen takviye edici gıdalarda tüketicilerin aldatılması durumu ortaya çıkmıştır. Ticaret Bakanlığı bünyesinde bulunan Reklam Kuruluna tüketicileri aldattığına ilişkin 801 başvuru yapılmış olup bu başvurulardan 718'i ilgili mevzuata aykırı bulunmuş ve idari para cezası uygulanmıştır. Bu kapsamdaki idari para cezası yaklaşık 15 milyon TL'dir (TRT Haber, 2021).

2.3.2. Reklamda Abartı

Bir terim olarak abartı (mübalağa) edebî dilimizde, sözün etkisini yükseltmek için, betimlenen herhangi bir olguyu, olduğundan çok farklı göstermek/ anlatmak anlamında kullanılıyor (Karataş, 2011: 411).

Reklamverenler benzer ürünlerde ürün farkını ortaya koymak için abartıya başvurma eğilimi içerisine girerler. Reklam kuralları açısından bir eksper olan Ivanreston Federal Ticaret Komisyonu reklamda abartının aldatıcı olduğunu ve yasal olmadığını belirtmiştir. Abartının aldatmanın yumuşak bir şekli olduğunu dile getiren reston şişirilmiş ifadeler sözcüğünü de eklemiştir (Dunn vd., 1990: 50).

Reklamlarda kullanılan en iyi, en şık, en mükemmel, eşi benzeri yok vb. gibi sloganlar birer abartı unsuru olarak karşımıza çıkmakta ve haksız rekabete de neden olmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda yayınlanan naneli sakız reklam filmlerinde sakızı ağzına atanların serinlediği ve ağızdan çıkan havanın kişileri uçurduğu mesajı abartılı reklamlara örnek olarak gösterilebilir ve reklam etiği açısından ele alındığında tüketici haklarını ihlal ettiği söylenebilir.

2.3.3. Reklamda Mobbing

İş olanaklarının gelişmesi, yönetici ve çalışanların artması ile beraber mobbing son yıllarda sıkça karşılaştığımız bir kavramdır. Mobbing denilince akla ilk olarak işyerinde çalışan ile yönetici arasında oluşan, yöneticinin çalışana psikolojik baskı, taciz, kuşatma, rahatsız etme gibi durumları yaşatmasıdır. Fakat mobbing kavramı sadece iş yerinde oluşan rahatsızlıkları dile getirmek için kullanılmamalıdır. Son yıllarda dizi, program, haber aralarında verilen reklamlarda da tüketiciye mobbing uygulanmaktadır.

Mobbing kavramının kökü İngilizcede "mob" anlamındadır. Mob sözcüğü, kararsız kalabalık, şiddete yönelmiş topluluk olarak nitelendirilir. Mobbing olgusu ise çevresine rahatsızlık verme anlamında kullanılır (Tınaz, 2006: 7).

Genel itibarıyla mobbing psikolojik taciz, travma, ve rahatsızlık vermektir. Bunların yanında Türk Dil Kurumu mobbingi; İnsanlar arasından seçilmiş kişileri merkeze almak ve onlara her türlü psikolojik baskı uygulayıp işlerini aksatmak, onlara rahatsızlık vermek, bezdirmek olarak tanımlamıştır (Özgür Ansiklopedi, 2021). Bezdirmek kelimesinin eklenmesi mobbingin sadece iş yerindeki baskıyı ifade etmek için kullanılmayacağı; aynı zamanda hedef kitlesini bunaltan reklamlarda, çevreyi rahatsız eden olaylarda, konu dışı bilgilerin verildiği zorunlu tutulan konferanslarda da kullanılabileceği bir gerçektir.

Mobbingde bir dayatma unsuru mevcuttur. Bu durum reklamlarda daha çok kullanılmaktadır. Reklamlar her ne kadar isteğe bağlı izletilse dahi kitle iletişim araçlarında ve sosyal medya platformlarında bu durum daha baskıcı ve zorlayıcı yani mobing ile olmaktadır. Örneğin sosyal medya platformlarında araya konulan reklamı izletmeden video devam etmemektedir. Televizyon ve radyoda ise izleyici kanal değiştirse dahi bir sonraki kanalda muhakkak reklamla karşılaşabiliyor ve verilen bu reklamlar beklenilenden uzun oldukları için iletişim araçlarının kapatılmasına veya sessize alınmasına neden olabilmektedir. Kişiler bu baskıcı durumdan rahatsız oldukları için bütün bu unsurlar Reklam Terörü başlığı altında toplanmaktadır.

2.3.4. Reklamda Doğruluk –Dürüstlük İlkesi

Reklamda doğruluk dürüstlük ilkesi kapsamında en çok dikkat çeken unsurlardan biri verilen fiyat listesidir. Yönetmelikte; reklamda verilen fiyatın tüm detaylarıyla gösterilmesi, fiyatın gösterilen ürüne ait olması gerektiği, toplam fiyata vergilerin de dahil edilmesi gerektiği, istisnai durum olduğu taktirde tüketicilerin bunu fark edebileceği şekilde gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir. Reklam içeriklerinde fiyat listesinin yanı sıra taksitli veya toplam

fiyatın da açıkça ve okunabilecek şekilde belirtilmesi gerekmektedir (Ceylan, 2017: 95). Ayrıca ürün adet sayısının belirtilmesi gerekliliği de gözden kaçırılmamalıdır. Ancak çoğu zaman fiyat ve diğer önemli bilgiler ya çok küçük yazılmakta ya da hızlı bir şekilde geçilmektedir. Ya da bu rakamdan başlayan fiyatlar ile denilmekte ve o fiyata çok kullanışsız ürünler konulmaktadır.

Reklam Kurulu tarafından aldatıcı kavramın tanımı verilmiş ve yanlış olan bilgiler içermekle beraber hedef kitleyi aldatan, aldatma eğiliminde olan birçok reklam bulunmaktadır. Tanımda işletmelerin; bir ürün, fikir veya hizmetin var olması, amaca uygunluğu, kullanma talimatının doğruluğu, satış sonunda verilen hizmet vb. gibi özelliklerinin yanıltıcı ve aldatıcı olmaması gerektiği, aksi takdirde firmaların yanıltıcı eylem yapmış olacaklarını bilmeleri anlatılmaktadır (Özdemir, 2004: 70- 73).

2.4. Oyun Teorisi

Oyun teorisi, birden fazla kişinin kurallı bir biçimde kendilerine yönelik en nihai stratejiyi belirlemeleri olarak nitelendirilir (Özer, 2004: 10). Oyun teorisinden faydalanılarak birçok alanda çalışmalar yapılmıştır. Yapılan araştırma sonuçları genellikle olumlu sonuçlanmıştır

Akın ve Urhan (2015: 11), oyun teorisinin yanıt aradığı soruları; insanların izlem durumlarında hangi hamlede bulunacakları, stratejik davranışın sosyal ve ekonomik sonuçları nasıl etkileyeceği, kişilerin menfaatlerine ilişkin stratejik seçimin nasıl olması gerektiği olarak belirtilmektedir.

Literatür taraması incelendiğinde birçok alanda uygulanmış oyun teorisi stratejileri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları mahkum ikilemi, ültimatom oyunu, tavuk oyunu, iki kişilik sıfır toplamlı oyundur.

Mahkûm ikilemi kavramı Albert W. Trucker tarafından 1950 yılında John Nash ile oluşturulmuştur. İşbirliğinin söz konusu olmadığı, birden fazla oyunculu ve Nash'ın ortaya attığı dengeye göre belirlenmiş olan oyundur (Peterson, 2015: 4).

Ültimatom oyunu; iki oyuncudan oluşan oyundur. İki oyuncu arasında ortaya atılan paranın nasıl paylaşılması konusunda konuşmalar geçer. Hangi oyuncu kabul ederse diğer oyuncuya göre paylaşım yapılır; ikisi de kabul etmezse oyundan kimse bir pay alamaz. Ancak bir oyuncu diğer oyuncunun kendi teklifini kabul edebileceğini düşünerek hareket edip ona en küçük payı verirse maksimum kar elde eder, diğer oyuncu da minimum kazanca ulaşır (Yalçıntaş, 2015: 248 – 249).

Tavuk oyunu; Bu oyunda tehdit unsuru mevcuttur ve kazançlar çakışır. Aynı şerit üzerinde araçlarını çarpışmayı göze alarak birbirlerine doğru sürmeye çalışan iki kişiden birinin şerit değiştirmesi sonucu oyunu kaybetmesi ve korkak tavuk olarak nitelendirilmesiyle sürdürülen oyundur. Kişinin saygınlık kazanması ve başarı elde etmesi için şerit değiştirmemesi gerekmektedir (Arı, 2013: 90).

Sıfır toplamlı oyunlar işbirliğinin olmadığı oyunlardır. Bu oyunlar artı sonsuz ile eksi sonsuz arasında geçmesinin yanı sıra rekabetçi oyunlar olarak nitelendirilmektedir (Karabacak, 2018: 193). İki kişili sıfır toplamlı oyun teorisi 1928 yılında Von Neumann tarafından yayınlamıştır ve Morgenstern ile birçok oyunda çözüm odaklı çalışmış, amaçlarına ulaşmışlardır (Ferguson, 2000: 3).

3. REKLAM ETİĞİ

Etik, ahlaki davranış, eylem ve kararları ilgilendiren bir konu olarak felsefe ve bilimin önemli parçası ve programlı bir çalışma alanı olmuştur (Aydın, 2001: 4). Bu tanım doğrultusunda "doğru ya da iyinin ne olduğunu belirleme sanatı, aynı zamanda genel bir yol,

hayat tarzı, bir dizi eylem kuralı ya da ahlak ilkesi olarak değerlendirildiği ve etik rehberlerin değerler üstüne kurulu olduğuna dair fikirleri bulabiliriz (Dedeoğlu, 2004: 113).

Reklam sektörü açısından baktığımızda; Etik daha çok tüketici açısından önem arz etmektedir. Bir reklamda ürünün özellikle fiyatı, indirim yüzdesi, çekiliş unsurları ve ürün niktarları hakkında yanıltıcı bilgiler etik ilkeleri açısından önemlidir (Aktuğlu, 2006: 11).

Firmaların diğer firmalarda var olan bir ürün özelliğini sadece kendisinde varmış gibi göstermesi reklam etiği bakımından örnek verilebilir. Ayrıca reklamlarda özellikle belirtilen bir konunun ispatlanması da gerekmektedir.

Danone Danacol, Ülker Kalbim Benecol ve Becel Pro-Activ markalarının "Kolesterolü yüzde 15 düşürür" mesajlarıyla sürekli reklamlarda tanıtımlarını yapmaktadır. Bu yeni nesil margarinler standart margarinlerin aksine kalp dostu olarak lanse edilmektedir. Bu markalar kolesterolü düşürdüklerini iddia etmekte ve içeriğinde bulunan faydalı katkı maddeleri ile bunu gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler. Bu markaların reklamları 2006 yılında Reklam Kurulu tarafından durdurulmuştur (Akşin, 2011: 47).

Ayrıca L'oreal Türkiye Kozmetik Sanayi ve Ticaret A.Ş'ye, "Vichy Peel Microabrasion" isimli ürüne ilişkin reklamlarda yer alan ifadelerini ispatlayamamıştır. Biota Bitkisel Kozmetik Laboratuvarları Ticaret Limited Şirketi'ne de "Bioxcin" isimli ürününe ait "Saç dökülmesine karşı Bioxcin" başlıklı broşürde yer alan ibarelere ilişkin iddialarını ispatlayamadıkları için diğer örneklerde olduğu gibi idari para cezası verilmiş ve reklamları durdurulmuştur (Hürriyet Gazetesi, 2021).

4. REKLAMLARIN AİLE YAPISI VE AİLE DEĞERLERİNE ETKİSİ

Değerler, insanları birbirlerine bağlayan, hukuki açıdan yazılı olmayan fakat yazılı normlar gibi lanse edilen kurallardır (Demir ve Acar, 2005: 84).

Toplumsal değerlerle inşa edilen reklamlar nerde olursa olsun o toplumsal değerleri yansıtır ve olumlu izlenim yaratır (Peltekoğlu, 2010: 124). Toplumsal değerleri yansıttığı düşünülen reklamlara 2011 yılında yayınlanan Coca Cola doğudan batıya reklam örneği verilebilir. Reklamda aile içerisinde birlik ve beraberlik, komşuluk ilişkilerinin sağlam olması ve toplumsal değerlerin zedelenmemesi için sofralarda Coca Cola'nın eksik olmaması gerektiği mesajı mevcuttur. Bu statüye ulaşmak için bilinçli olmayan tüketiciler tarafından çok fazla tercih edilir, bazı aileler üzerinde olumsuz etkiye neden olduğu gibi aile saadetini de zedeler niteliktedir görüşü çıkarılabilir.

Tadılması istenilen nimetlerin sunum biçimi ve onlara yüklenilen değerler aynı zamanda bir hayat anlayışı, bir anlam dünyasını inşa eder. Reklamın bu büyülü dünyayı nasıl inşa ettiğini anlamamız ve tüketim alışkanlıklarımızı daha bilinçli bir şekilde ihtiyaçlar doğrultusunda biçimlendirmemiz aile huzuru açısından da oldukça önemlidir.

Reklamlarda erkek ve kadınların reklam içeriklerinde çok fazla yer aldığı görülmektedir (Uğur, 2013: 105). Üretilen reklam içeriklerinde ergenlik dönemine ait sivilceler için üretilen bir ürün bu dönemini yoğun olarak yaşayan gençlerin dikkatini çekmektedir. "Söz konusu ürünü kullanan gençlerin istedikleri cilde ulaşabilmeleri mümkündür" izlenimi oluşturulduğunda cilt problemi yaşayan, daha güzel ve ılımlı olmak isteyen gençlerde alma isteği oluşturulur (Uğur, 2013: 103). Gençler dışında reklam içerikleri çocukların da çok fazla dikkatini çekmektedir. Bununla ilgili birkaç araştırma sonucu şu şekildedir;

Çocuklar tarafından reklamlar bir eğlence unsuru olarak görülür. Yetişkinlere göre daha fazla seviyor ve önemsiyorlar. Bunun yanı sıra kendilerine yönelik olmayan reklamlarda dahi yetişkinlerden daha fazla ayrıntı hatırlamaktadırlar. İngiltere'de ortaya atılan bir araştırma

sonucunda, bir çocuk 18 yaşına varana dek yaklaşık 140.000 televizyon reklamı izlemektedir (Lindstorm ve Seybold, 2000: 64- 65).

Okuma ve yazmayı bilmeyen 5-6 yaşındaki bireylerin %60'ı bir içeceği, markasını söyleyerek ve bu marka üzerinde ısrar ederek onu isteyebilmektedir (Elden ve Ulukök, 2006: 5). Çocuğun bu isteme davranışı bir süre sonra zararlı olan bir içecek veya yiyecek üzerinde de yoğunlaşabilmekte ve ailesini ikna ederek aldırabilmektedir. Bu yüzden reklamların çocuklar üzerinde çoğu zaman olumsuz etkiye sahip olduğu söylenebilir.

5. REKLAMDA KADINA YÖNELİK SİMGESEL ŞİDDET

Dünya genelinde kadınlar reklam içeriklerinde uygun olmayan şekilde kullanılmakta ve söz konusu durumla kadınlara duygusal, simgesel şiddet uygulanmaktadır Erkeğin ön planda bulunduğu toplumlarda fiziksel şiddet, kişinin bedenine zarar verme, dövme gibi eylemlerden ibaret iken; simgesel şiddet, kadının hor görülmesi ve bastırılmasın olarak ifade edilebilmektedir (Morgan ve Björkert, 2006: 442).

Reklamda simgesel şiddetin olması için erkeğin kadını taciz etmesi veya dövmesi, sözlü saldırıya maruz bırakması söz konusu değildir. Kadına yönelik fiziksel veya saldırıların olmadığı durumlar da simgesel şiddet kavramını ön plana çıkartmaktadır (Nas, 2015: 17).

Erkeğin kadına yönelik iktidar oluşundan doğan düzene karşı kadının rahatsızlık duymaması, bu durumdan mutlu görünme hali simgesel şiddeti de faal kılmaktadır. Bu durumun normalleştirilmesi aynı zamanda kadını da önemsizleştirmektedir (Nas, 2015: 23). Buna istinaden Mr. Muscle reklamı gibi temizlik ürünleri ile ilgili yapılan reklam örnekleri bu duruma örnek oluşturabilir. Reklamda temizlik ve ev işlerinin yalnızca kadına ait olması, erkeklerin ise bilim işleriyle uğraştıkları kareler gösterilmesi, olayın tersi olamayacağı düşüncesinin empoze edilmesi ve toplum tarafından normal karşılanması durumu en ince ve üzerinde düşünülmesi gereken kadını ötekileştirme unsurudur denilebilir.

Temizlik ürünlerinin dışında kadın birçok reklamda cinsel sömürü nesnesi olarak gösterilmekte ve kadının toplumsal rolü içerisindeki konumunun açık bir biçimde zedelendiği görülmektedir.

Televizyon reklamlarında kadınların bir cinsel obje olarak lanse edilmesi, toplumdaki bireylerin de bu tarz düşünmelerine olanak kılmaktadır. İnsanların reklamlara maruz kalma süreleri arttıkça o doğrultuda reklamlardan etkilenmektedirler (Barokas, 1994: 126). Kadın bedeni reklamlara malzeme olmaktadır.

Kadın figürünün kullanıldığı reklam filmlerine örnek olarak 2014 yılında yayınlanan "Panda Magic" Reklam Filmi örneği verilebilir (Apak, 2014: 71). Bir binanın üst katında çekilen panda magic dondurma reklamında dans eden; kırmızı bir elbise giymiş güzel, alımlı ve çekici gösterilen bir kadın ile siyah takım giymiş yakışıklı erkek, kırmızı araba, ışıltılı ve yüksek binalar ve gökyüzünün harika görünümü ile romantik ortam oluşturulmuştur. Kadın oyuncu erkeği iterek elindeki dondurmayı yemeye başlarken kamera yakın çekime alır ve kadının dondurmayı yiyişi gösterilir. Dekor değişimi ile araba dekoru kaldırılır ve kadın oyuncu elindeki dondurmayı atar ve setten uzaklaşır. O esnada "gerçek dondurma var mı**"** diye sorar ve panda magic ürünü getirilir. Kadın dondurmayı eline alır ve odadan uzaklaşır. Kameralar kadına yönelirken kadın duvara yaslanır ve dondurmayı yemeye başlar. O sırada dış ses "gerçek yaşadığındır" der ve reklam sonlanır.

Çekiciliği ve canlılığı belirgin olarak göstermek için kırmızı rengine hem arabada hem de kadın figüründe yer verilmiştir. Aynı zamanda kırmızı aşkın ve şehvetin rengi olarak bilindiğinden dolayı yakınlaşma sahnesinde kırmızıya yer verilmiştir kanısına varılabilir. Reklamlarda satışı arttırmak için güzel ve çekici görünümündeki kadınlar genellikle yakışıklı

olarak lanse edilen bir erkekle gösterilir. Ön planda ise şehveti uyandıran kadın vardır. Reklamlarda sıkça yer verilen cinsel içerikli durumlara bu reklam filminde yer verilmektedir (Apak, 2014: 72). Bu durumda tüketicilere güzel, hoş ve çekici görünmek ve özellikle kadınların erkekler tarafından beğenilmesi için bu ürünün kullanılması gerektiği mesajı verilmek istenmiştir**.**

Sonuç olarak kadına yöneltilen şiddetin fark edilmemesi veya göz ardı edilmesi durumu ile reklamın, Pierre Bourdieu'nun kavram haline getirdiği simgesel şiddeti faal kılmakta ve bu doğrultuda fonksiyon görmektedir (Nas, 2015: 13).

6. REKLAMDA TERÖRİZM

Reklam içeriklerinde çok fazla bilginin yer almasıyla tüketicilerin de aldanması muhtemeldir. Reklamlar iyi bir temele dayandırılmadığı sürece tüketiciler hep ikinci planda düşünülür ve hak ihlali oluşur. Reklam, doğası itibarıyla aldatmaya eğilimlidir (Özdemir, 2004: 70). Reklam terörizmi, reklamda duygusal şiddet vb. gibi kavramlar aldatıcı reklamların yoğun olması nedeniyle insanların zihninde yer edinmiş durumdadır denilebilir.

Terör ve terörizm kavramları daha çok somut kavramlarla ele alınmaktadır fakat reklam ve reklam içerikleri düşünüldüğünde birden çok aldatıcı ve doğruluk/ dürüstlük ilkesine aykırı reklam içeriklerinin bulunduğu, bu durumla tüketicilerin göz ardı edilmesi, onlara duygusal /simgesel şiddet uygulanması söz konusudur. Duygusal/ simgesel şiddet kavramına kadınların oynatıldığı reklam örnekleriyle açıklık getirilebilir.

Unilever'e ait Elidor saç bakım markası, 2018 yılında 8 Mart Dünya Kadınlar Gününe sayılı günler kala "el alem ne derse desin, biz böyle yaşarız" sloganıyla reklam filmi çekmiştir. Reklam filmi İstanbul un birçok yerinde çekilmiş. Sıradan ve alışılagelmiş baskılar ve karşılarına çıkan engelleri konu edinen reklamda farklı yaşlardan ve stillerden kadınlar oynamıştır (Video Sokağı, 2018). El alem ne derse desin koleksiyonu gömlek, saat vb. gibi ürünlerde kullanılarak söz konusu ürünlerin hedef kitle tarafından satın alınması öngörülmüştür. Elidor ürettiği reklam sloganıyla her ne kadar kadınların yanında olduğunun mesajını verse de ergenlik dönemine girmiş olan gençler ve toplumsal normları önemsemeyen kişiler üzerinde yazılı olmayan gelenek ve görenekleri göz ardı etme noktasında olumsuz etki yarattığı ve aile içerisinde belirlenen kuralların dışına çıkılması söz konusu olduğu düşünülebilir.

Toplumsal normları zedeleyen ve kadını sadece bir cinsel obje olarak gören Magnum Markası, reklamda terörizm kavramını öne çıkarmaktadır. Magnum reklamları daha çok erotik, seksüel ve pornografik unsurlardan yararlanmaktadır. Marka kendisini daha çok erotik kavramları ilişkilendirmekte, özdeşleştirmektedir. Reklamda açlığın cinsel boyutunu tatmin etmek amacıyla imgeler kullanılmaktadır. Fakat bu durum cinselliği daha da ön plana atmaktadır (Çamdereli, 2004: 572).

Reklamda terörizmi ön plana çıkartan etkenlerin devamında Advertorial (tanıtıcı) ve illegal reklamlar gelmektedir. Bunun en temel nedenlerinden biri, reklamı yapılan ürün ile ünlü kişiyi bağdaştırarak kişilik özelliklerinin tanıtılan ürün veya hizmete aktarılmasıdır. Bu doğrultuda hedef kitle ilgi duyduğu ünlülere ait özellikleri tanıtılan üründe görür ve alma eğilimi artar (Solak, 2016: 1). Advertorial reklamlarda haber formatı kullanıldığı için bazen izleyiciler reklam olduğunu anlamayabiliyor, buna istinaden "bu bir reklamdır" ibaresi yer almalıdır.

Sheridan vd. (2007: 13), elde ettikleri çalışma ile tanınmış kişilerin yazar ve bilime katkı sunun kişiler olması, star veya spora önem veren ünlüler olması arasındaki etkinin birbirinden çok farklı olduğu görüşüne varmışlardır.

Advertorial reklamlara Mahmut Tuncer' in 2019' da "Mahmut Tuncer Show" programında Atom Karışım adlı kremi tanıtması ve satışa sunması örneği gösterilebilir. Bunun dışında Çağla Şikel' in de sunduğu program arasında Glint bitkisel temizleyici ürününü tanıtması gibi birçok örnek verilebilir.

Ayrıca Gazeteci Tayfun Talipoğlu'nun kalp krizi sonucu ani ölümünden sonra kısa zaman önce reklamlarında oynadığı ve bu ürün sayesinde 27 günde 9 kilo verdiği olay sorgulanmıştır. Reklam terörizmi bunun gibi birçok ölümlere de neden olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine yılda ortalama 1 milyon kişi bu ve buna benzer reklamlar ile ortaya çıkan ürünlerden dolayı sağlık sorunları yaşadığını hatta hayatını kaybettiğini belirtmiştir (Habertürk, 2021).

İllegal reklamlar daha çok TV, radyo ve dergi gibi geleneksel reklam mecraları dışında yayınlanmakta ve kişiler tarafından reklam olduğu çoğu zaman anlaşılmamaktadır. Bu içerik bir video, fotoğraf veya ilgi çekici herhangi bir şey olabilir. Bu durumda yayınlanan reklamların reklam verenle ilişkisinin ispatlanması zordur. Anılan durum, reklam hukuku açısından, özellikle de reklamı yasaklanan veya sınırlanan ürünlere/hizmetlere yönelik yayılmacı reklamlar açısından hukuki denetimin nasıl yürütülmesi gerektiğinin sorgulanmasına neden olmaktadır (Özdemir ve Doğanay, 2019: 313- 315).

Alkollü içeceklere ilişkin yasalarla getirilen 1942 tarih ve 4250 sayılı İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanunu m. 6: *"Alkollü içkilerin her ne surette olursa olsun reklamı ve tüketicilere yönelik tanıtımı yapılamaz"*. Ayrıca 15.02.2011 tarih ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun (RATEK) m. 11/1: "*Alkol ve tütün ürünleri için hiçbir şekilde ticari iletişime izin verilemez.*" yasaklarına rağmen bunu ihlal eden yayılmacı reklam örneklerinin çevrimiçi video paylaşım sitelerinde yayınına devam edildiği görülmektedir. Buna "Buz gibi biraderler" başlığı altında alkollü içeceklerin tüketildiği videosunun alkollü içecek firması tarafından yayınlanması örnek olarak gösterilebilir (Batesmotelpro, 2011).

Yasadışı bahis sitelerinin reklamlarının yapılmasına izin verilmemesine rağmen 29*.04.1959 tarih ve 7258 sayılı Futbol ve Diğer Spor Müsabakalarında Bahis ve Şans Oyunları Düzenlenmesi Hakkında Kanun hükmü uyarınca kanunun verdiği yetkiye dayalı olmaksızın, yasadışı bahis oynamak, oynatmak, oynamaya teşvik etmek ve bunların reklamını yapmak yasaklanmıştır (7258 sayılı Kanun m. 5).* Buna ilişkin videolar halen izlenmeye açık durumdadır. Buna örnek olarak arabasını satıp Fenerbahçe derbisine yatıran İzzet Salti adındaki kişinin bu durumu videoya çekmesi ve yayınlanması gösterilebilir (Balcı, 2015). Bu tür videolara halen ulaşılması genç kesim ve özellikle herhangi bir duruma inanma eğiliminde olan kişilere olumsuz örnek oluşturulmakta ve yasaların çiğnenmesi söz konusu bir durumun da ortaya çıktığı görülmektedir.

Reklam; doğrudan veya dolaylı olarak abartılı ve tüketicilerin yanlış anlamasına sebebiyet verecek ifadeler içermemelidir (Pınar,2002:153). Reklamverenler her ne kadar tüketicilerin ilgi ve ihtiyaçlarını önemsiyor görünseler de yayınladıkları mübalağalı ve aldatıcı reklam içerikleri bunun tersini kanıtlar niteliktedir. Abartılı ve tüketicilerin yanlış anlamasına sebebiyet verecek reklamlara örnek olarak magnumun la casa de papel reklamı verilebilir. Reklamda korumaları, kameraları atlatarak zor şartlara rağmen depoda kilitli olan magnum dondurmalara ulaşan kadın oyuncu gösterilmiştir (Magnum Turkey, 2021). Tüketiciler için adrenalin dolu ve çok fazla beğenilen bir reklam olsa da "haz peşinden koşmaya değer" sloganı ve reklam içeriğiyle bir nevi hırsızlık kavramına dikkat çekilmiştir. Magnumun güzel hazzına ulaşmak için bütün engellere rağmen gerekirse hırsızlık yapılabileceği mesajına dikkat çekilmiştir. Bu durumda Magnum dondurmasını alacak maddi güce sahip olamayan çocuklar veya gençler reklam karakterlerini örnek alabilir ve yapılmaması gereken eylemde

bulunabilirler görüşü çıkarılabilir. Bunun dışında Magnum reklamlarında genellikle güçlü kadın imgesi yaratmak ister. Ancak güçlü kadın olması için Magnum dondurmasını yemesi gerektiği mesajı da yansıtılmaktadır (Tuncer, 2020: 487). Bunun yanı sıra çocuk mahremiyetinin ihlal edildiği reklamlar da söz konusudur.

Reklamlarda çocuklar, bir nevi ebeveynlere ulaşılmak için kullanılmaktadır. Çocuklar neyin doğru neyin yanlış olduğunu, reklam içeriğindeki hangi ürünün daha sağlıklı beslenmeye yardımcı etken olduğunu kavrayacak yaşta olmamakla beraber gördükleri ürünlerde ısrar edebilmektedirler. Bu doğrultuda çoğu reklam içeriğinin çocuk üzerinde çok fazla olumsuz etkisi bulunmaktadır (Elden ve Ulukök, 2006: 6- 8).

Çocuklar üzerinde olumsuz etkiye sahip olan ve onları ölüme sürükleyen reklamların başında Nesttle Magicball çikolata reklamları gelmektedir. 1990'lar boyunca oldukça ünlü olan ve çocuklar tarafından çok sevilen, çikolataya sarılı sihirli to olarak bilinen, ortasında lastik oyuncak bulunan çikolata topudur. Bu çikolataları tüketen küçük çocuklar çikolata ve oyuncak farkını anlayamamış ve çoğu çocukta boğulma tehlikesi görülmüştür. Ebeveyn gözetimi olmadan tüketilmesi ve lastik figürlerin yutulmasından dolayı birden fazla vaka meydana gelmiştir.

1938 de Federal Gıda ve Kozmetik yasasına göre içinde besleyici ve yenilebilir olmayan bir nesne bulunan şekerlerin ve çikolataların satışı yasaklanmıştır. Yasaklanmasının ve reklam filminin kaldırılmasının ardından 1974 yılında kinder ve to to sürpriz yumurta olarak İtalyan Şirketi tarafından tekrardan piyasaya sürülmüştür (Animera 3D Mimari Görselleştirme ve Animasyon, 2015).

Uluslararası Ticaret Odası'nın yayınlamış olduğu Reklam Uygulama Esaslarına göre, reklamlarda çocukların masumluklarından yararlanılmamalı, onların bu durumları suiistimal edilmemelidir (Elden ve Ulukök, 2006: 11) ibareleri yer almakta fakat buna rağmen reklamlarda çocuk mahremiyeti korunmadığı ve bu gibi durumların göz önüne alınmadığı görülmektedir.

Terörizm olgusunu, psikolojik taciz ve duygusal şiddeti aratmayan bir diğer unsur Hıncal Uluç'unda 28 Eylül 2016 da köşe yazısında değindiği özellikle haber programları arasında yayınlanan uzun süreli reklamlardır. Haber programlarından sonra kısa bir ara denilmesinin ardından reklam filmi, tanıtım, ardından tekrar verilen reklam filmi sürelerinin çok uzun olmasından yakınan Uluç; RTÜK adlı kuruma belli bir bütçe verildiği için ses çıkarmadığını belirtmiştir. Eğer bu şekilde giderse reklam terörünün yıllarca süreceğini fakat programcıların kendi saygınlıklarına ve seyircilerine sahip çıkmaları gerektiğini de ayrıca dile getirmektedir (Uluç, 2016).

Reklamda terörizmi ön plana çıkartan, toplum tarafından doğru kabul edilmeyen ve hassas olunan eylemleri reklam verenlerin normal görmesi ve bunu reklam içeriklerinde kullanmasına örnek olarak Hasbro markasının 2017 yılbaşına özel yapmış olduğu reklam filmi gösterilebilir (Atahan Atakan, 2016: 34). Birinci sahnede taksi şoförünün oynatılması, ikinci sahnede vestiyer görevlisi kadının oynatılması, üçüncü sahneden garsonun, dördüncü sahnede yaşlı, bıyıklı ve yaşı gereği olgun bir davranış sergilemesi beklenen tuvalet bekçisinin, beşinci sahnede ise genç ve dinamik bir dj nin oynatılması yılbaşında bütün bu meslek gruplarının insanları kandırabileceği, daha fazla ücret alarak psikolojik taciz uygulayabileceğini göstermektedir. Altıncı sahneden Türk sinemasının kötü adamlarından olan Tecavüzcü Coşkun' un oynatılması ile verilmek istenen mesaj önceki sahnelerde verilen tüm mesajların doğruluğunun olduğunu göstermek amaçlıdır.

Ayrıca reklam filminde eril dil kullanımına dikkat çekilmektedir. Erkek tanımlanıp norm olarak algılanınca, kadın da öteki olarak algılanmış ve doğal görülmüştür. Bu durumda

dilin masum ve yansız olmayı egemen düşüncenin yüklediği anlam ile devam eden bir araç olduğu söylenebilir. Egemen ideoloji ataerkil olduğu için kadın, ataerkilin belirlediği söyleyiş çerçevesi içinde kalmıştır" (Berktay, 1994: 12). Ataerkil toplumlarda dil kadını özne olarak görmemekle beraber onu erkeğin nesnesi, aracı olarak göstermektedir (Güden, 2006: 15). Reklamda tecavüz ve taciz sözde komik ve eğlenceli gibi gösterilerek yasallaştırılmıştır.

Yukarıda da somut örneklerini gördüğümüz gibi birçok reklam şirketinin reklam filmi çekerken tüketicilerin duygu durumlarını, toplumsal normları, etik kurallarını, gelenek ve görenekler vb. gibi birden fazla önemli kavramı göz ardı ettiği ve tüketiciye olan faydasından çok kurum ve marka faydasını önemsediği kanısına varılabilir. Bütün bu göz ardı edilen kavramlardan ötürü hedef tüketicilerin kendilerini değersiz ve dışlanmış hissetmesine neden olmasının yanında reklam içeriklerinde duygusal şiddet, psikolojik taciz gibi hakaret içerikli ve hak ihlal edici mesajların görülmesiyle adeta terör estiren söylemlerin bulunması reklamda terörizm olgusunu daha açık bir şekilde göstermektedir.

7. REKLAMVEREN ŞİRKETLER ARASINDA REKABET

Bir işletme üretilen ürünlerini en iyi şekilde hedef kitleye sunmak, onları memnun etmek ve alma eğilimi oluşturmak için gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalar doğrultusunda var olma çabası sürdürür. Bu çabalar doğrultusunda rakipler tarafından baskı, kurgu, hırçın tutumlar sergilenmektedir. Gösterilen çabalar doğrultusunda işletmeler büyüme çabası içine girer ve bir işletme için büyümenin önemi yadsınamaz. Var olan rekabete rağmen kalitelerini sarsmadan kar marjını yükselterek büyüme yoluna girmek oldukça zordur (Ayan, 2015: 1- 3).

Birden fazla işletme oluşturdukları kararlar neticesinde aynı amacı güden diğer işletmelerle rekabet halindedir ve birlikte hareket etmeye çalışırlar (Adıgüzel, 2011: 303). Son yıllarda işletmelerin rakip oldukları diğer işletmeleri arkalarında bırakma ve daha çok kar elde etme istekleri ürün tanıtımı veya satışında ilgi ve ihtiyaçlarından ziyade müşterileri yanıltmaları ve ikinci planda düşünmeleri söz konusudur.

İşletmeler kar elde etmek, pazar payını arttırmak, farklı ürün tanıtımını sağlamak, en önemlisi yaşamlarını sürdürebilmek için bazı temel stratejiler uygularlar. Bunlar; küçülme, durağan, karma ve büyüme stratejileridir.

Küçültme stratejisi; mevcut konumda olan işletmenin o pozisyonda devam edememesi durumunda başvurduğu strateji türüdür (Ülgen ve Mirze, 2013: 201). Durağan stratejiler; Büyüyen piyasalarda işletmelerin içinde bulunduğu konumunu korumak için başvurduğu stratejidir. Karma stratejileri; Bir işletmenin birden fazla stratejiyi beraber uygulamasıdır. Büyüme stratejileri; Küçük'e (2010: 96) göre büyüme, "bir işletmenin mevcut ve manevi varlıklarını yükseltmesi, yeni işletmeler açması veya satın almasıdır".

Özellikle son yıllarda ekonomik amaçları ön planda tutan işletmeler tüketici haklarını, etik ilkelerini, toplumsal norm ve değerleri hiçe sayarak rakip firmalarla yarış halindedirler. Tüketicilerin ilgileri, yönelmeleri olmadan varlığını sürdüremeyecek olan işletmelerde tüketicinin ikinci planda olması işletmeye eksi olarak geri döner. Fakat bu olumsuz durumların halen devam ettiği görülmektedir. Bu da özellikle bilinçli hedef kitle üzerinde psikolojik etki yaratmaktadır.

8. REKLAM TERÖRİZMİNİN OYUN TEORİSİ İLE ANALİZİ

Reklamveren, toplumu yanıltmadan, etik ilkelerine uyarak nihai tüketici ve örgütsel kullanıcılarla dürüst bir iletişim kurmalıdır. Etik; mutlak doğru ve yanlıştan çok "ahlaka uygunluğun derecesi" dir. Reklamlar yanıltıcı ve yanlış olmamalıdır (Ural, 2003: 10- 23).

Her reklamveren şirketi muhakkak kendi çıkarlarını ön planda tutmakta ve rakip firmalardan önde olmak istemektedir. Fakat gerçeğe aykırı rekabet sadece reklamı yapılan

ürünün alıcılarını zarara uğratmakla kalmamakla birlikte yanıltıcı ve etik dışı reklam yapan firmalar yüzünden dürüst rakipleri de her açıdan olumsuz etkilemektedir. Tüketicileri aldatmadan ve rakip firmaları kötülemeden de reklamın yapılabilirliği mevcuttur. Bu doğrultuda son zamanlarda gelişim gösteren oyun teorisi kuramı reklamveren şirketler üzerinde ele alınıp, reklamda terörizm kavramı; iki kişilik sıfır toplamlı oyun teorisi stratejisi çerçevesinde değerlendirilmiştir.

İki Kişilik Sıfır Toplamlı Oyun; İşbirliği yapılmayan veya rekabetçi oyunların önemli bir alanı olarak nitelendirilir (Karabacak, 2018: 193). İki kişilik sıfır toplamlı oyunlarda üç sonuç bulunabilir. Bunlar kazanmak, kaybetmek ve çekilmektir (Yıldırım, 2006: 12- 23). Oyunda iki karar verici bulunmaktadır ve bu oyuncuların kazanma veya kaybetme durumları söz konusudur. Oyun boyunca matris formatı uygulanmakla birlikte artı ve eksi değerler mevcuttur (Biçici, 2009: 10). Gerçek hayattaki birçok durumda oyuncuların çıkarları birbirinden ayrılsa bile çıkarlar birbirine taban tabana tamamen zıt değildir. Bu nedenle pek fazla sıfır toplamlı oyun örneklerine rastlanmaz.

Sıfır toplamlı oyunlar dengeyi bulunabilmek için matris formatıyla gösterilir Oyunu matris formatıyla gösterdikten sonra maxmin değeri, minmax değeri ve eyer noktası kavramları ile çözmeye çalışacağız.

Maxmin Değeri; Herhangi bir oyuncunun güvenceye aldığı minimum kazanç olarak ifade edilir. Bu değeri bulmak için bir oyuncunun belirlenen stratejiler altında diğer oyuncunun stratejilerine bağlı olarak minimum kazançlarını tespit eder. Daha sonra bu minimum kazançlar arasında maksimum olanını sağlayacak stratejiyi seçer (Çalmaşur, 2020). Sonuçta oyuncunun hangi stratejiyi seçmesi durumunda maksimum kazancı elde edebileceği ortaya çıkmış olur, yani maxmin değeri belirlenir.

Minmax Değeri; Bir oyuncunun diğer oyuncunun kazancına bağlı olarak güvenceye aldığı maksimum kayıp olarak ifade edilir. Oyuncu karşı rakibin kaybını maksimize etmeye çalışır. Bu durum sağlanırsa onun kazancı da maximum düzeye ulaşır. Bu değeri bulmak için bir oyuncu belirlenen stratejiler altında diğer oyuncunun stratejilerine bağlı olarak elde edebileceği maksimum kazançları tespit etmeye çalışır. Daha sonra bu maksimum kazançlar arasında minimum olanını sağlayacak stratejiyi seçer (Çalmaşur, 2020).

Tam tersi bir durum oluştuğunda, yani birinci oyuncu minmax veya maxmin stratejisini seçerken ikinci oyuncunun maxmin veya minmax stratejisini seçmesi durumunda oluşan kazanç matrisini inceleyelim. Birinci ve ikinci oyuncunun seçilen strateji karşısında elde ettiği kazançlar belirlenir ve bu kazançlardan birinci oyuncu için minimum veya maksimum (seçilen değere göre) ikinci oyuncu için ise maksimum veya minimum olanı alınır. Burada oyuncuların var olan stratejiler karşısında farklı değerleri seçmesi durumu aynı kazançları gösterdiği için eyer noktasını belirler. Eyer noktası kavramı iki oyuncunun optimal stratejilerinin kesiştiği denge noktasıdır

Literatürde incelenen reklamlarda görüldüğü gibi reklamveren şirketlerin daha fazla kar elde etme ve rakiplerden önde olma istekleri; tüketicileri olumsuz etkileme ve ikinci planda düşünmeleri durumunu oluşturmakta, bu durum da her geçen gün artmaktadır. Yaşanan kalite ve kar marjı yükseltme doğrultusunda yaptıkları stratejik hamleler iki kişilik sıfır toplamlı oyun ile analiz edilecektir.

Tablo 8.1. Belirlenen Değerlere Göre Strateji Seçimi

Stratejiler	
A	Ürün Geliştirme ve Çeşitlendirme Stratejisi
B	Mevcut İşin Faaliyet Alanını Değiştirmeden Küçülme
C	Pazar Geliştirme, Pazara Nüfuz Etme Stratejisi

Seçtiğimiz bu stratejilerin firmalar için en uygun sonucu vereceği düşünülmektedir. A, B ve C Firmalarının reklam içerikleri hazırlarken tüketicileri aldatmadan, birbirlerini kötülemeden kar elde etmeleri ve kalite standartlarını yükseltmeleri amacıyla A, B ve C stratejilerinden hangilerini seçmeleri gerektiğini maxmin, minmax ve eyer noktası kavramlarıyla inceleyelim. İki reklamveren firmasını oyuncu olarak seçtiğimizde her iki oyuncunun A,B ve C stratejileri karşısında maxmin değerini seçmesiyle oluşan sonuç tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 8.2. Maxmin Değerlere Göre Strateji Seçimi

		2.Oyuncu			**Mins2**
		A	B	C	
1.Oyuncu	A	9,-9	-7, 7	-4, 4	-7
	B	3,-3	2,-2	3, -3	2
	C	6, -6	-9, 9	-7, 7	-9
Mins1		-9	-2	-3	2,-2

*İncelenen rakamlar orijinal biçimine uygun düzenlenmiştir

Maxmin değeriyle ikinci oyuncunu muhtemel stratejileri altında birinci oyuncunun elde edebileceği minimum kazançlar ve birinci oyuncunun muhtemel stratejileri altında ikinci oyuncunun elde ettiği minimum kazançlar gösterilmektedir. Elde edilen kazançlarda maxmin değere göre birinci oyuncu 2, ikinci oyuncu ise -2 birim oyunda elde etmektedir. Bunun sonucunda birinci oyuncunun B, ikinci oyuncunun da B stratejisini seçmesi gerekmektedir.

Her iki oyuncunun A, B ve C stratejileri karşısında minmax değerini seçmesi olasılığına baktığımızda;

Tablo 8.3. Minmax Değerlere Göre Strateji Seçimi

		2.Oyuncu			**Maxs2**
		A	B	C	
1.Oyuncu	A	5,-5	-3, 3	-8,8	8
	B	1,-1	6,-6	1, -1	-1
	C	6, -6	-5, 5	-3, 3	5
Maxs1		6	6	1	1,-1

İkinci oyuncunun stratejileri verilirken birinci oyuncunun elde edebileceği maksimum kazançlar, birinci oyuncunun stratejileri verilirken ikinci oyuncunun elde edebileceği maksimum kazançlar gösterilmektedir. İki oyuncunun da minmax değerini seçmesi ve oyundan elde ettiği minimum kazançlar birinci oyuncunun 1 birim, ikinci oyuncunun da -1 birim olduğu saptanmaktadır. Bu durumda birinci oyuncunun B stratejisi, ikinci oyuncunun da C stratejisini seçmesi gerekmektedir.

Bu durumlar dışında bir oyuncu maxmin stratejisini seçerken diğer bir oyuncu minmax stratejisini seçebilir. Burada da eyer noktası kavramı devreye girer. Öncelikle birinci oyuncunun minmax ikinci oyuncunun ise maxmin değerini seçmesi durumunu tablo üzerinde gösterelim.

Tablo 8.4. Eyer Noktası Değerlere Göre Birinci Oyuncunun Minmax İkinci Oyuncunun İse Maxmin Değerini Sçme Strateji

		2.Oyuncu			Mins2
		A	B	C	
1.Oyuncu	A	5,-5	-3, 3	-8, 8	-8
	B	1,-1	6,-6	1, -1	1
	C	6, -6	-5, 5	-3, 3	-5
Maxs1		6	6	1	1,1

İkinci oyuncunun stratejileri verilirken birinci oyuncunun Maxmin değeriyle elde edebileceği kazançlar, ikinci oyuncunun stratejileri verilirken birinci oyuncunun tersi durum olarak minmax değerini seçmesiyle elde edebileceği kazançlar gösterilmektedir. Her iki oyuncunun da bu oyundan elde ettiği kazanç 1 birim olarak görülmektedir.

Birinci oyuncunun maxmin, ikinci oyuncunun ise minmax stratejisini seçmesi durumunda oluşan kazanç matrisini;

Tablo 8.5. Eyer Noktası Değerlere Göre Birinci Oyuncunun Maxmin İkinci Oyuncunun İse Minmax Değerini Seçme Strateji

		2.Oyuncu			**Maxs2**
		A	B	C	
1.Oyuncu	A	5,-5	-3, 3	-8, 8	8
	B	1,-1	6,-6	1, -1	-1
	C	6, -6	-5, 5	-3, 3	5
Mins1		-6	-6	-1	-1, -1

Birinci oyuncunun A,B ve C stratejisiyle minmax değerini seçmesi durumunda elde ettiği kazançlar, İkinci oyuncunun A,B ve C stratejileri karşısında maxmin değerini seçmesi sonucunda elde edeceği kazançlar gösterilmektedir. Her iki oyuncunun da bu oyunda elde ettiği kazançlar -1 birimdir. İki oyuncunun strateji seçimlerinde yer değiştirmesi sonucu birinci oyuncunun payda düzeyi 1, ikinci oyuncunun payda düzeyi -1 birimdir. Yani bu durumda birinci oyuncunun B, ikinci oyuncunun C stratejisini seçmesi durumu oyunun eyer noktasını göstermektedir.

Uygulanan oyunda firmalar seçtikleri stratejilerle rakip firmalara karşı kar marjını maksimum düzeye ulaştırmak veya zararlarını minimum düzeyde tutmaya çalışabilirler. Herhangi bir olumsuz durum karşısında rakibine zarar vermeyecek şekilde kendini güvenceye alan bir reklamveren şirketinin; söz konusu oyunda belirlenen stratejileri seçerek reklam içeriklerini en uygun, tüketicilere karşı reklamda terörizm olgusunu barındırmayacak şekilde oluşturabilecekleri düşünülmektedir.

Örneğin iki içecek markası olan ve piyasada en çok tercih edilen X ve Y Markalarından X Markası tüketicilerine; "ben diğer markadan daha çok önemsiyorum sizi, bir arada mutlu yaşamanız ve misafirlerinizi en güzel ağırlamanız benim sayemde gerçekleşecek" gibi mesajlar vererek tüketiciler üzerinde satın alma eğilimi oluşturmaktadır. Y Markası ise "sizi sadece tek anla mutlu etmem, hayatın tadına bende varacaksınız" mesajlarıyla hedef tüketicilerin markayı tercih etmesini sağlamaktadır. İki markada birbirlerinden önde olmak ve en çok tercih edilen markaya sahip olmak istediği için ürünlerini hedef kitlesine yönelik en yüksek düzeyde sunma eğilimine girmektedir. Aslında ürün içeriğinin tüketiciye uygun üretilmesi gerekirken firmalar rekabet duygusunun fazla olması ve rakiplerinden önde olma hırsından ötürü tüketicileri ikinci plana atmakta ve reklam mevzuatındaki gerekli kuralları uygulamayarak tüketici haklarını zedelemektedirler. Reklam içerikleriyle tüketicileri aldatma eğilimi gösteren bu iki firma iki kişilik sıfır toplamlı oyunu uygulayarak örnekte gösterdiğimiz stratejiler gibi kuralları çiğnemeden "Tüketiciyi Odak Noktasına Alma Stratejisi" ile hareket ederlerse ikisi de oyunda uygulanan Maxmin, Minmax ve eyer noktası değerleriyle kazançlarını maksimum seviyeye ulaştıracak, kayıplarını ise minimum düzeyde tutabileceklerdir. Oyun gereği birinin kazancı diğerinin kaybına eşittir. Fakat tüketiciyi odak noktasına alan her iki firma reklam içeriklerini;

tüketicilerin duygu durumlarını ve toplumsal normlarla beraber etik kurallarını göz ardı etmeden oluşturabilecektir. Birbirlerinden önde olmak isteyen bu firmalar reklam içerikleriyle hedef kitleyi aldatmak ve rakip firmaları kötülemek yerine tüketicileri düşünerek hareket ettiklerinde sadık müşterilerini de kaybetmemiş olurlar ve her ne kadar kazanç ve kayıpları eşit olsa dahi ikisi de kazançlı çıkar ve markalarının kalitesini yükseltmiş olurlar. Bu doğrultuda tüketicilere karşı yapılan reklam terörizmi azaltılmış olur. Söz konusu örnek gıda, giyim vb. firmaların markaları üzerinde de farklı stratejiler belirlenerek uygulanabilir.

9. SONUÇ

Reklamlar birçok farklı alanda hedef kitleyi istenilen amaçlar doğrultusunda yönlendirmek için karşımıza çıkmaktadır. Bazen doğrudan, bazen dolaylı yoldan izlediğimiz bir dizide, bazen dinlediğimiz bir şarkıda, bazen ise sosyal medya üzerinden takip ettiğimiz bir ünlünün kişisel sayfasında görmemiz mümkün. Bunun en büyük nedenleri kitle iletişim araçlarının ve özellikle internet kullanımının artmasıdır. Buna istinaden, tüketicilerin günlük hayatlarında reklamdan uzak kalma olasılığı çok zordur.

Reklamda denetim çok önemlidir. Tüm dünyada hukuki çalışmaların dışında haksız rekabeti önleyici yol izleyen, tüketici haklarını gözeten, reklamverenlerin sorumluluklarını belirleyen, reklamları ahlak ve etik açısından denetleyen, uygunluğu ile ilgili kararlar veren öz denetim kurulu çatısı altında makamlar oluşturulmuştur. Bunun amacı reklamcıların kendilerini denetleme anlayışını kural edinmeleridir (Ay ve Aytekin, 2005: 58).

Reklam içeriği tüm yararlarına karşın doğruluk ve dürüstlük ilkeleri göz önünde bulundurularak yapılmadığı takdirde tüketicileri, bunun yanında işini doğrulukla yapan reklamveren şirketlerini zarara sokabilmektedir. Bunun gibi aldatmaların önüne geçilmediğinde reklamın önemini olumsuz etkileyebilecektir.

Çalışmanın temel çıkış noktası reklam terörizmini önleme, esas noktası ise tüketicilerin ikinci planda tutulduğu ve firmaların rekabet etmesine yol açan reklam içerikleridir.

Ticari hayatın bir zorunluluğu olan rekabet ortamı firmaların çeşitli faaliyetler içerisine girmelerine neden olmaktadır. Reklam gibi bir girişim; ticari ve toplumsal kurallara bağlı kalındığı sürece olumlu sonuçlar ortaya çıkaracak ve istenilen kaliteye ulaşacaktır. Haksız rekabeti önlemek ve reklamda terörizmi azaltmak için firmalar özellikle yönetimsel karar stratejilerinin belirlemesinde iki kişilik sıfır toplamlı oyun teorisinden faydalanabilir ve tüketicileri markadan önce düşünerek bu doğrultuda stratejilerini seçerlerse kayıplarını minimum düzeyde tutmakla beraber maksimum kar elde etmiş olurlar.

Her oyunun bir kazananı ve kaybedeni vardır. Fakat bu oyunun asıl amacı seçilen iki oyuncudan ikisinin de en az hasarla maksimum kazanç veya minimum kayıp elde ederek oyunu sonlandırmalarıdır. Söz konusu oyun teorisini uygulayan firmalar hem toplumsal normları ve aile değerlerini göz ardı etmeden, simgesel şiddet kavramını göstermeden hareket edebilecek hem de reklamda terörizmi barındırmaması durumu özellikle sadık müşteriler tarafından daha çok tercih edilmesine ve kar marjlarının yükselmesine neden olacaktır.

Oyun teorisi dışında reklam sürelerinin çok uzun tutulması durumuna ilişkin de her reklam içeriği için "sabit kurallı otomatik sanal bariyerler" adı altında uygulamalar geliştirilmelidir. Bu uygulamayla özellikle dizi veya program aralarındaki reklam sürelerini uzun tutmak isteyenler için söz konusu kuraldan dolayı amacına ulaşamayacak, reklam süreleri sabit tutulacak ve hedef kitlenin rahatsız olma durumu ortadan kalkacaktır.

Tüketicileri olumsuz etkileyen reklamların düzenle hazırlanması, reklam içerikleriyle haklarının ihlal edilmemesi ve etik, ahlak kurallarına uygun hareket edilmesi; bunun yanı sıra

firmalar arası rekabetin aza indirilmesi açısından bu gibi çalışmalara önem verilmesi ve akademik anlamda çalışmalarının sayısının arttırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, M. (2011). *Ekonomik, Kültürel ve Politik Küreselleşme ve Sonuçları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

ASLAN, Y. (1997). *Tüketici Hukuku ve İlgili Mevzuat, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicinin Korunması*", *Muğla Barosu Dergisi*, 2(5), 25.

AKIN, Z. ve URHAN, Ü. B. (2015). *Davranışsal oyun teorisi*. İktisat ve Toplum, 58, 10-16.

AKŞİN, M. (2011). Bir İletişim Biçimi Olarak Reklamın Etik Açıdan Değerlendirilmesi Margarin Piyasası Örneği, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

ANİMERA 3D MİMARİ GÖRSELLEŞTİRME VE ANİMASYON. (2015). Toto Sürpriz Yumurta Reklam Filmi, 10 Temmuz 2021 tarihinde https://youtu.be/r6zFTJtD-mE internet adresinden alındı.

APAK, K. H. (2014). Televizyondaki Gıda Reklamlarında Cinsellik Olarak Kadın Ve Erkek İmgesi, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Medya Ve İletişim Çalışmaları Anabilim Dalı, Medya Ve İletişim Çalışmaları Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa.

ARI, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler Kuramları.* Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

ATAHAN ATAKAN, M. (2016). Hasbro Yılbaşı Reklam Filmi, 11 Temmuz tarihinde https://youtu.be/ezPr4KiYri0 internet adresinden alındı.

AYAN, E. (2015). Şirketlerde Birleşme ve Satın Alma Kararlarının İşletme erformansına Etkisi: *AFM Örnek Olay İncelemesi.* İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yüksel Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi.

AYDIN, İ. P. (2001). *Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik*. Ankara: Pegem A Yayınevi.

AY, C. ve AYTEKİN, P. (2005). *Reklamda Etik,* Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü Dergisi, 6(24), 58.

BABATAŞ, G. (2004). *Globalleşme Sürecinde Reklamın Kültürel Etkisi.* Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 19(1), 309- 311.

BALCI, M. (2002*).* Savaş ve Terör. 20 Haziran 2021 tarihinde http://www.muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/41.pdf internet adresinden alındı.

BALCI, A. R. (2015). Arabasını Satıp Fenere Basan Adam İzzet Salti, 9 Temmuz 2021 tarihinde https://www.youtube.com/watch?v=JAIm6Hrv9y0 internet adresinden alındı.

BATELSMOTELPRO. (2011). Buz Gibi Biraderler, 20 Ağustos 2021 tarihinde http://www.batesmotelpro.com/video/buz-gibibiraderler internet adresinden alındı.

BAROKAS, S. (1994). *Reklam ve Kadın*. İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

BERKTAY, F . (1994). *Kadın Olmak, Yaşamak, Yazmak*, İstanbul: Pencere Yayınları.

BİÇİCİ, Ü. (2009). Dağıtım Kanallarında Oyun Teorisi Yaklaşımının Kullanımı ve Bir Uygulama. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

CEYLAN, L. (2017). Reklam Kurulunun " Çocuklara Yönelik Reklamlar" Başlıklı Maddesine Aykırılıktan Ceza Almış Reklamların Tüketicide Yarattığı Etik Algısı Üzerine Bir Araştırma, Doğuş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ÇALMAŞUR, G. (2020). Oyun Teorisi, 11 Eylül 2021 tarihinde https://youtu.be/qR30_cNK7X0 internet adresinden alındı.

ÇAMDERELİ, M. (2004). Reklamda Pornografik İmgelem ve Magnum. 2. Uluslararası Sempozyum, Milenyumda İletişim.

ÇOBANOĞLU, Ş. (2005). *İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri*. İstanbul, TİM. AŞ Yayınları.

DEDEOĞLU, G. (2004). *Etik Düşünce ve Postmodernizm*. İstanbul: Telos Yayıncılık.

DEMİR, Ö. ve ACAR, M. (2005). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara : Adres Yayınları.

DUNN, S.W ve BARBAN, A. M; Krugman, D. M. &Reid, L, N., (1990). Advertising: İts Role in Modern Marketing. 7th Ed. ForthWorth: The Drydenres.

EDİPOĞLU, A. (2001). Tüketicinin Korunması Açısından Aldatıcı Reklamlar, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ticaret Hukuku Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ELDEN, M. ve YEYGEL, S. (2008). *Kurumsal Reklamın Anlattıkları*, İstanbul, Beta Yayın

ELDEN, M. ve ULUKÖK, Ö. (2006). *Çocuklara Yönelik Reklamlarda Denetim ve Etik*. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, Küresel İletişim Dergisi, 2.

FERGUSON, S. (2000). Game Theory, Two-Person Zero-Sum Games, 3.

GÖLE, C. (1983). *Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicinin Korunması*, Ankara.

GÜDEN, M. (2006). Dilde Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkçe'nin İçerdiği Eril ve Dişil İfadeler Bakımından İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

GÜREL, S. (2015). *Terör ve Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları*. Journal of International Management and Social Researches Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, ISSN: 2148 (1415), 17.

HABERTÜRK. (2021), Tayfun Talipoğlu'nun ölümünde zayıflama kremi şüphesi, 22. 09. 2021 Tarihinde,Habertürk;https://www.haberturk.com/saglik/haber/1435005-tayfun-talipoglunun-olumunde-zayiflama-kremi-suphesi internet adresinden alındı.

HELVACIOĞLU, G. (2007). Terör Nedir, 06.Eylül.2021 tarihinde https://tasam.org/tr/Icerik/515/teror_nedir adresinden alındı.

HÜRRİYET GAZETESİ. (2021). Kolesterolü düşür, kalbini düşün reklamına dur dediler, 23.Eylül.2021.tarihindeHürriyetGazetesi,https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/kolesterolu-dusurur-kalbini-dusun-reklamina-dur-dediler-5324727, internet adresinden alındı.

KARATAŞ, T. (2011). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Sütun Yayınları.

KARABACAK, H. (2018). *Yeni başlayanlar için oyun teorisi: Oyunlar-kavramlar-stratejiler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

KARPAT AKTUĞLU, I. (2006). *Tüketicinin Bilgilendirilmesi Sürecinde Reklam Etiği*. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, Küresel İletişim Dergisi, 2.

KÜÇÜK, O. (2010). *Stratejik İşletme Bilgisi ve Yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

LİNDSTORM. ve SEYBOLDP B. (2003). *Brand Child*. İstanbul: CSA Yayın Ajansı.

MAGNUM TURKEY. (2021). Magnum x La Casa de Papel ile Haz Peşinde bir Macera, 9 Temmuz 2021 tarihinde https://youtu.be/VdGwGj7Iz54 internet adresinden alındı.

MOROĞLU, E. (1994). Karşılaştırmalı Reklam ve Yargıtay Kararları, *Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu*. BTHAE. 13-14 Mayıs 1994.

MORGAN, K. ve BJÖRKERT, S T. (2006). "'I'd rather you'd lay me on the floor and start kicking me': Understanding Symbolic Violence in Everyday Life." *Women's Studies International Forum* (29): 441 – 452.

NAS, A. (2015). *Kadına Yönelik Simgesel Şiddet Aracı Olarak Temizlik Ürünleri Reklamlarının*
Eleştirel Analizi, Antalya, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi
ÖZDEMİR, S. ve DOĞANAYM, Z. (2019).*Bir Mecra Olarak Sosyal Medyanın Reklam Hukuku*
Açısından Değerlendirilmesi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi.
ÖZDEMİR, H. (2004). *Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicilerin Korunması*. A.Ü. Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Hukuk Fakültesi Dergisi, 70- 73.
ÖZER, O. (2004). Oyun Teorisi ve Tarımda Uygulanması, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi: Ankara.
ÖZGÜR ANSİKLOEDİ. (2021). Mobbing Unsurları, 20 Temmuz 2021 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Mobbing internet adresinden alındı.
PELTEKOĞLU, F. B. (2010). *Kavram ve Kuramlarıyla Reklam*, İstanbul: Beta Yayım.
PETERSON, M. (2015). Introduction, Martin Peterson (der.), Dilemma, The Prisoner's Cambridge: Cambridge University Press, 1 - 15.
PINAR, H. (2002). *Das Recht der Werbung in der Turkei im Vergleich zum deutschen und* europaischen Recht München.
SHERİDAN, L., NORTH, A., MALTBY, J., & GİLLETT, R. (2007). *Celebrity worship, addiction, and Criminality. Journal of Psychology*, Crime, and Law, 13, 559-571.
SOLAK, B. B. (2016). *Televizyon Reklamlarında Ünlü Kullanımının Satın Alma Davranışı Üzerine Etkisi: Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Araştırma.* Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 4, 1.
TINAZ, P. (2006*). İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing),* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
TRT HABER. (2021). Tüketiciyi Aldatan Reklamlara 14,3 Milyon Lira Ceza. 23 Eylül 2021 Tarihinde https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/tuketiciyi-aldatan-reklamlara-143-milyon-lira-ceza-587617.html internet adresinden alındı.
TUNCER, E. S. (2020). *Sıradışı Bir Reklama Göstergebilimsel Bir Yaklaşım*: "İçindeki Seni Serbert Bırak". İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi, 7, 13.
URAL, T. (2003). *İşletme ve Pazarlama Etiği*, Ankara: Detay Yayıncılık.
UĞUR, İ. (2013). *Televizyon Reklamlarından Gençlerin Etkilenme Biçimleri*: Reklam Oyuncularının Gençlerin İmajlarının Şekillenmesinde Etkisi . Selçuk İletişim , 6 (4) , 101-114 .
ULUÇ, H. (2016). Ya Reklam Terörü, 10 Temmuz 2021 tarihinde https://www.sabah.com.tr › uluc › ya-reklam-teroru internet adresinden alındı.
ÜLGEN, H. ve MİRZE, S. K. (2013). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
VİDEO SOKAĞI. (2018). Elidor El alem Reklamı, 20 Eylül 2021 tarihinde https://youtu.be/AQXDXvEtl0E internet adresinden alındı.
YALÇINTAŞ, M. (2015). *Ekonomik Karar Almada Adalet ve Oyun Teorisi*, Maliye ve Finans Yazıları, 103, 247 - 273.
YILDIRIM, S. (2006). Oyun Teorisi ile İMKB'de Sektör Analizi. Marmara Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Ekonometri Ana Bilim Dalı, Yöneylem Araştırması Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

BÖLÜM 5: GÖÇ VE TERÖRİZM

EMPERYALİZM-TERÖRİZM İLİŞKİSİ: ORTA AMERİKA ÖRNEĞİ

Ali Fuat GÖKÇE[1]

ÖZET

Sanayileşmiş devletler ihtiyaç duydukları kaynaklara ulaşabilmek için çeşitli yayılmacı (emperyalist) politikalar izlemektedir. Emperyalist devletlerin izlediği politikalar arasında öncelikle sanayi sermayesi ihracı, ardından mali sermaye ihracı gibi iktisadi yöntemler yer almaktadır. Bu yöntem ile hedef devletin iktisadi ve mali piyasaları kontrol altına alınmaktadır. Bu yöntemin uygulama aracı ise emperyalist devletlerin kontrolündeki uluslararası mali ve siyasi örgütler ya da devletlerin sahip olduğu uluslararası şirketlerdir.

Emperyalist devletler hedef devlet üzerinde iktisadi yöntemlerle hegemonya/tahakküm kuramadığı durumlarda başta askeri güç kullanma olmak üzere şiddet ve zorlama içeren yöntemler kullanmaktadır. Bunlar arasında askeri darbe ve terörizm yer almaktadır.

Askeri darbe daha çok ülkeye demokrasi getirmek ve kendileri tarafından yaratılan güvensizlik ortamının düzeltilmesi amacıyla yapılmaktadır. Terörizm ülkedeki etnik, dini ve kültürel farklılıkların istismar edilmesiyle oluşturulan ya da daha önce kurulmuş olan örgütler vasıtasıyla uygulanmaktadır.

Emperyalist devletler terör örgütlerini kullanarak asker kayıplarına karşı hem kendi kamuoylarının tepkisinden kurtulmakta hem de daha az maliyetli bir yöntemle oldukça büyük kazanımlar elde etmektedir.

Bu çalışmanın amacı emperyalizm terörizm arasındaki ilişkiyi açıklamaktır. Bu amaç doğrultusunda Orta Amerika ülkeleri incelenmiştir. Çalışmada tarihsel ve betimsel araştırma yöntemi uygulanmış ve belgeye dayalı analiz yapılmıştır. Öncelikle emperyalizm ve terörizm kavramsal olarak açıklanmış, ardından, emperyalizm ve terörizm arasındaki ilişki Orta Amerika ülkeleri örnekleri incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Emperyalizm, Terörizm, Orta Amerika

[1] Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, afgscem@gmail.com

RELATIONSHIP BETWEEN IMPERIALISM AND TERRORISM: THE CASE OF CENTRAL AMERICA

Abstract
Industrialized states follow various expansionist (imperialist) policies in order to reach the resources they need. There are economic methods such as export of industrial capital and financial capital among the policies followed by the imperialist states. The economic and financial markets of the target state are taken under control with this method. The application tool of this method is international financial and political organizations under the control of imperialist states or international companies owned by states.
In cases where imperialist states cannot establish hegemony/domination over the target state by economic methods, they use violence and coercion, especially the use of military force. These include military coups and terrorism.
The military coup is mostly carried out to bring democracy to the country and to correct the atmosphere of insecurity created by them. Terrorism is practiced through organizations that were created or previously established by exploiting ethnic, religious and cultural differences in the country.
By using terrorist organizations, imperialist states both get rid of the reaction of their own public opinion against the loss of soldiers and gain significant gains with a less costly method.
The aim of this study is to explain the relationship between imperialism and terrorism. For this purpose, Central American countries were examined. In the study, historical and descriptive research method was applied and document-based analysis was made. First of all, imperialism and terrorism are explained conceptually, then the relationship between imperialism and terrorism is tried to be explained by examining the examples of Central American countries.
Keywords: Imperialism, Terrorism, Central America

GİRİŞ

İnsanlar arasında bireysel olarak yaşanan çatışma ve uzlaşma küçük gruplar, arkadaş çevreleri, iş çevreleri, sivil toplum örgütlerinde de görülmektedir. Çatışmanın boyutu kendi bünyesinde gerçekleştiği için daha dar kapsamlıdır. Ancak, siyasal iktidarı ele geçirmek için yapılan mücadelenin de bir menfaat çatışması olduğu düşünüldüğünde, çatışmanın boyutunun ülke çapında olduğu görülmektedir. Buradaki menfaat ise siyasal iktidarı ele geçirmektir.

Ülke düzeyinde iktidarı ele geçirmek için yapılan mücadelenin benzeri ise uluslararası alanda ülkeler arasında olmaktadır. Uluslararası aktör olarak nitelendirilen devletler bölgesel ya da küresel güç olma yolunda çeşitli politikalar uygulayarak mücadele etmektedir. Uygulanan politikaların temel amacı ülkenin bekasını sağlamak ve devam ettirebilmek için siyasal ve iktisadi güç elde etmektir. Bu gücün sağlanabilmesinin temel aracı ise iktisadi kaynaklar bakımından güçlü olmaktır. Bunun için ise dünyadaki iktisadi değeri yüksek olan metalara ulaşmak ve onlara sahip olmak ya da onları kontrol altında tutmak gerekmektedir. Tabi bunu gerçekleştirmek isteyen aktörler sanayileşmiş ve gelişmiş devletlerdir. Henüz yeterince sanayileşmemiş ve gelişmemiş devletler ise sahip oldukları iktisadi kaynakları koruma peşinde olup gelişmiş ülkelerin hedefi durumundadır. Sanayileşmiş ve gelişmiş devletler diğer devletlerdeki kaynaklara ulaşabilmek için çeşitli yayılmacı (emperyalist) politikalar izlemektedir. Emperyalist devletlerin izlediği politikalar arasında öncelikle sanayi sermayesi ihracı, ardından mali sermaye ihracı gibi iktisadi yöntemler yer almaktadır. Bu yöntem ile hedef devletin iktisadi ve mali piyasaları kontrol altına alınmaktadır. Bu yöntemin uygulama aracı ise emperyalist devletlerin kontrolündeki uluslararası mali ve siyasi örgütler ya da devletlerin sahip olduğu uluslararası şirketlerdir.

Emperyalist devletler hedef devlet üzerinde iktisadi yöntemlerle hegemonya/tahakküm kuramadığı durumlarda başta askeri güç kullanma olmak üzere şiddet ve zorlama içeren yöntemler kullanmaktadır. Bunlar arasında askeri darbe ve terörizm yer almaktadır. Askeri darbe daha çok ülkeye demokrasi getirmek ve kendileri tarafından yaratılan güvensizlik ortamının düzeltilmesi amacıyla yapılmaktadır. Terörizm ise ülkedeki etnik, dini ve kültürel farklılıkların istismar edilmesiyle oluşturulan ya da daha önce kurulmuş olan örgütler vasıtasıyla yapılmaktadır. Böylece iktisadi ya da mali yöntemlerle elde edilemeyen hegemonya ve tahakküm ülkede karışıklık ve kaos yaratılarak elde edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla terörizm şiddet içeren bir siyaset biçimdir. Terörizm, emperyalist devletler tarafından kullanılan ve hedef ülkenin iktisadi kaynaklarını ele geçirmek, kontrol altına almak için kullanılan yayılmacı bir yöntemdir. Emperyalist devletler kendi askeri güçlerini kullanmadan terör örgütlerinin kullanarak asker kayıplarına karşı hem kendi kamuoylarının tepkisinden kurtulmakta hem de daha az maliyetli bir yöntemle oldukça büyük kazanımlar elde etmektedir.

Bu çalışmanın amacı emperyalizm terörizm arasındaki ilişkiyi açıklamaktır. Emperyalizm terörizmi menfaatinin olduğu her yerde kullanmaktadır. Bugün dünyanın her köşesinde terör örgütlerinin kullanıldığı, terör örgütlerinin emperyalist ülkelerin birer maşası olduğu coğrafyalar mevcuttur. Bu coğrafyaları incelemek ve terörizm ile emperyalizm arasındaki ilişkiyi açıklamak çalışmanın hacmini büyüteceğinden, çalışmada Orta Amerika ülkeleri ele alınmıştır. Çalışmada tarihsel ve betimsel araştırma yöntemi uygulanmış ve belgeye dayalı analiz yapılmıştır. Öncelikle emperyalizm ve terörizm kavramsal olarak açıklanmış, ardından, emperyalizm ve terörizm arasındaki ilişki Orta Amerika ülkeleri örnekleri olan El Salvador, Guatemala ve Nikaragua incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

1. EMPERYALİZM

Emperyalizm günümüzde en çok kullanılan kavramlardan biridir. Özellikle gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler nezdindeki politikalarının yürütülme amacı ve bu politikaların incelenmesinde akademik alanda ve günlük kullanımda oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Amerikan emperyalizmi, Batı emperyalizmi, Kızıl emperyalizm şeklinde adlandırmalar yapılmakta ve bu kavramları içi doldurulmaya çalışılmaktadır. Bu kavramların

adında da anlaşılacağı üzere, günümüzde kullanılan emperyalizm kavramı Soğuk Savaş döneminin aktörlerini belirtmektedir. Ancak, Soğuk Savaş öncesi dönemde özellikle sanayileşmenin artması ve tekellerin oluşmasıyla birlikte yeni emperyalizm olarak adlandırılan ve Karl Marks'ın açıklamalarına bağlı olarak Lenin'in kuramsallaştırmasıyla emperyalizmle ilgili siyasi ve iktisadi yaklaşımları görmek mümkündür. Emperyalizmin nasıl ortaya çıktığına dair Lenin'in ayrıntılı açıklamalarına geçmeden önce, emperyalizmin yaygın olarak kullanılan dar anlamlı tanımlamalara bakmak gerekmektedir.

Emperyalizm kavramının sözlük anlamlarının genel yaklaşımında "dayatma" unsuru bulunmaktadır. Bu anlamları kısaca sıralamak gerekirse;

- ✓ Bir devletin başka bir devlet ya da topraklar üzerinde uyguladığı hakimiyet politikası ve uygulamaları,
- ✓ Otorite yoluyla toprak elde etme ya da diğer ülkeler üzerinde iktisadi ve siyasi üstünlük kurmak için güç kullanımı,
- ✓ Açık bir güç kullanımı olmasa bile başka bir devlete karşı saldırgan davranışın somut işaretleri veya politikaları,
- ✓ Otorite ya da gücün yaygın bir şekilde başka devletler üzerinde kullanımı,
- ✓ Şeklinde olduğu görülür.

Bütün bu anlamlar incelendiğinde zor kullanma ve güç uygulama yer almaktadır. Zor ve güç kullanma ve uygulama açısından emperyalizm tarihin klasik dönemlerine ve tarih öncesi yayılmacı devletlere ve imparatorluklara kadar uzanmaktadır. Emperyalizm kavramı Latince "imperium" kökünden türemiştir. İmperium ise yönetmek, dayatmak anlamına gelmektedir. Latince kökeninden hareket edildiğinde ilk önce Roma hukukunun en önemli kavramlarından olan "İmperium Romana" kavramına bakmak gerekmektedir. Bu kavram Roma devletinin otoritesinin yabancı ülke topraklarında sağladığı hakimiyet ve bu hakimiyet altındaki topraklarda kazanılan istikrarın Roma hukukuna tabi olması anlamına gelmektedir. İlk Çağ ve Orta Çağ'da güçlü ordulara, donanmalara sahip olan Roma, Çin, Arap-Emevi, Moğol, Bizans, Osmanlı İmparatorluklarının öteki halklar üzerinde zor kullanma, yayılma, toprak elde etme ve dayatma politikaları ve uygulamaları bu tanımlar için geçerli olmasına rağmen günümüz emperyalizm anlayışını tam olarak açıklamamaktadır. Bu dönemin hanedan ve siyasi otoriteleri halkın gelirlere ve artı değerlere el koymuşlardır. Bu örneklerle "imprerium" kelimesi açıklanmaktadır. Ancak buradaki anlam tamamen bir otoriteye bağlı olarak diğer devletler üzerindeki toprak kazanımı, haraca bağlama, esir alma gibi hususlarla karşı toplumu kendine tabi kılma şeklinde olmaktadır. Günümüzdeki emperyalizm ise siyasi bir bağı olmasına rağmen iktisadi özellikleri ile açıklanan kapitalizmin emperyalizmidir (Akalın, 2014:22). Bugün, emperyalizm kavramı genel olarak daha gelişmiş ülkelerin daha az gelişmiş ülkeler üzerinde kurduğu tahakkümle ifade edilmektedir.

Klasik Marksistler için emperyalizm başlıca kapitalist ülkeler arasında kendi aralarındaki toprak anlaşmazlıkları sonucu; siyasi, askeri ve iktisadi biçimler alabilen ve sonunda emperyalist devletler arasında savaşa yol açan bir rekabettir. Marksist emperyalizmin kuramsal temelleri Hilferding, Bukharin ve Lenin tarafından çizilmiş ve büyük kapitalist devletler arasındaki rekabet, topraklar üzerindeki egemenlik mücadelesi, siyasi, askeri ve iktisadi olarak gerçekleşen emperyalist savaşlar şeklinde açıklanmıştır. Klasik Marksistlerin bu yaklaşımında az gelişmiş ülkelere tanınan rol tamamen pasif olup, kendi toprakları üzerinde emperyalistlerin güç mücadelesine maruz kalmaktadır (Brewer, 1990:88)

Emperyalizm kelimesinin İngilizce kullanımını görmek için 19. yüzyılın ikinci yarısını beklemek gerekmektedir. Emperyalizm kelimesi ilk kez 1858 yılında "istibdat" kelimesinin eşanlamlısı olarak kullanılmıştır. 3. Napolyon ise İkinci Fransa İmparatorluğu'nun siyasal sistemini aşağılayıcı bir biçimde anlatmak için kullanmıştır. 1870'lere kadar 3. Napolyon'un belirttiği anlam ile kullanılmıştır. Emperyalizm, Baumgart'ın belirttiği gibi tahakküm ve

bağımlılık arasında bulunan tarihsel, kuramsal ya da örgütsel farklara göre tanımlanabilecek çeşitli ilişkileri kapsayan, hibrit bir kavram olduğunu söylemek mümkündür (Baumgart,1985:27) Dolayısıyla İngilizcede ilk başlarda fiili fetih ve işgale dayanan bir siyasal sistemi tanıtmak için kullanılırken, 20. yüzyılın başından itibaren Marksist anlamıyla siyasal tahakkümün de zorunlu olmadıkça içine dahil edilmediği bir iktisadi tahakküm sistemini açıklamak için kullanılmaya başlanmıştır (Williams,1988:34)

Marks'ın açıkladığı klasik emperyalizm öncesini; fetihlere dayalı, imparatorluklara bağlı bir "emperyal" politikalardan, sömürgecilik ve sonucunda kapitalizmin hammadde arayışı içinde oldukları ve bunun için savaşları ve çatışmaları göze alabilecekleri bir dönem olarak belirtmek mümkündür.

Emperyalizmin siyasi bir yayılmacılık olduğu yönündeki yaklaşımlar arasında Alman Marksist Karl Kautsky tarafından yapılan açıklamalar yer almaktadır. Kautsky emperyalizmin iktisadi gelişmelerin bir aşaması olarak görmemiş ve mali sermaye güçleri tarafından tercih edilen bir politika olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Karl Kautsky emperyalizmin gelişmiş olan sanayi kapitalizminin bir ürünü olduğunu, sanayi kapitalisti ülkelerin dünyadaki tüm geniş tarım topraklarını, üzerine yaşayan milletin kim olduğuyla ilgilenmeden kendi kontrolü altına alma ya da ilhak etme isteği şeklinde tanımlamıştır. Kautsky'a göre emperyalizm ilhak peşindedir ve tamamen emperyalizmin siyasi yönünü sanayi sermayesi üzerinden açıklamaktadır. Lenin Kautsky'ın bu açıklamasına eleştirel yaklaşarak, emperyalizmin esas konusunu sanayi sermayesinin oluşturmadığını, mali sermaye olduğunu belirtmiştir. Lenin emperyalizmin yukarıda verilen kısa tanımlamalarla ayrıntılı şekilde açıklanamayacağını, kısa tanımlamaların başlıca hususları özetlemesi açısından kolaylık sağlamasına rağmen bazı hususların atlanabileceğini ve anlaşılmasında zorlukların yaşanabileceğini belirtmiştir. Lenin'e göre emperyalizmin tanımı beş temel özellik üzerinden anlaşılabilir (Lenin, 2013: 96)

- ✓ Üretimin ve sermayenin yoğunlaşmasıyla kapitalizm bir üst aşamaya ulaşmış ve tekeller ortaya çıkmıştır.
- ✓ Banka sermayesi ve sanayi sermayesi birleşerek mali sermayeyi oluşturmuş ve mali oligarşi ortaya çıkmıştır.
- ✓ Sermaye ihracı meta ihracının önüne geçmiş, öncelik sermaye ihracına verilmiştir.
- ✓ Dünyayı kendi aralarında paylaşan tekelci birlikler tamamlanmıştır.
- ✓ Önemli topraklar ve hammadde kaynakları en büyük kapitalist ülkeler tarafından paylaşılmıştır.

Lenin'in açıklamalarında safhalarını ayrıntılı ve örneklerle açıkladığı emperyalizm; tekellerin ve mali sermayenin hakimiyetinin oluştuğu, sermaye ihracının meta ihracından daha önemli hale geldiği, uluslararası kapitalistlerin ve tröstlerin dünyayı paylaştığı ve dünyanın hammadde açısından zengin topraklarının en büyük kapitalistler arasında paylaşımının tamamlandığı gelişim aşamasındaki kapitalizmdir.

Lenin açıklamaları ile 20. yüzyıl emperyalizmini kuramsallaştırmıştır. 1916 yılında yazdığı "Emperyalizm" isimli kitabında Karl Marks'a atıfta bulunarak kapitalist ekonomilerin serbest rekabetin üretimde yoğunlaşarak tekelciliğe yol açtığını belirtmiştir. Lenin, emperyalizmin ortaya çıkışını ve dünyanın paylaşılmasını kapitalist sistemdeki gelişmeyle bağlantılı olduğunu belirterek süreç içinde yaşananları örneklerle anlatmaktadır. Lenin, öncelikle sanayinin hızla büyümesi sonucu üretimde yoğunlaşmanın gerçekleşmesiyle sanayinin çeşitli dallarının az sayıdaki şirketlerde birleşmesinin söz konusu olduğunu belirtmektedir. Yoğunlaşmayla birlikte büyüyen ve sanayinin çeşitli dallarını bünyesinde barındıran yani kombine hale gelen şirketler, piyasayı daha etkin kontrol altına alacaklardır. Teknik ilerleme daha hızlı olacak ve buna bağlı olarak kar oranları da basit şirketlere göre daha fazla olacaktır. Burada belirtilmesi gereken başka bir husus ise ticaretin ortadan kalkması ya da

ticaretin aktörleri arasında görülen azalmadır. Farklı sanayi dallarında faaliyet gösteren şirketler sadece bunlara dayalı hammadde ihtiyacına yönelik ticarete yönelecektir. Dolayısıyla söz konusu sanayi dallarının her birinde münferit üretim yapan basit şirketlerin kombinalaşmış şirketlerle ticaret yapma imkanı ortadan kalkacaktır (Lenin, 2013: 97).

2. TERÖRİZM

Terör ve terörizm kavramları günlük konuşmalarda ve akademik çalışmalarda birbirinin yerine kullanılan, aralarında oldukça küçük farkların olduğu iki kavramdır. İki kavramın arasındaki farklara değinmeden önce kökeninin açıklanması gerekmektedir. Terör kelimesi, Latince "terrere" kelimesinden türetilmiştir. Korkudan titreme ve titremeye sebep olmak ve korku salmak, dehşete düşürmek, yıldırmak anlamlarına gelmektedir. Fransızca Petit Robert sözlüğü terörü, "bir toplumda bir grubun halkın direnişini kırmak için yarattığı ortak korku" olarak belirtmektedir. Terör kelimesi Osmanlıca "tedhiş" kelimesinin karşılığıdır (Altuğ, 1995: 19). Terör kavramının günümüzdeki kullanılan anlamında ilk kez Fransa'da kullanıldığını söylemek mümkündür. Fransız Devrimi'nden sonra Dictionnaire de l'Academia Française'in 1789 yılında yayınlanan ekinde Mart 1793'ten Temmuz 1794'e kadar süren Fransız Konvansiyon dönemi terör sistemi ve rejimi olarak belirtilmiştir (Yayla, 1990: 335).

Terör ve terörizm arasında "iradilik" ve "amaç" bakımından farklar bulunmaktadır. Terör eylemlerinde ve faaliyetlerinde irade bulunmaz. Herhangi bir konuyu protesto etmek için toplanan kalabalık ya da herhangi bir amaç için başlatılan hareket, iç ve dış etkenler sebebiyle belirli bir aşamada kontrol edilemez hale gelebilir; ilgisi ve alakası olmayan kişilere karşı şiddete varan hareketlere ve eşyalar üzerinde tahribata neden olursa terör olarak adlandırılabilir. Kontrol altına alınamayan ve amacından uzaklaşan bu faaliyetler aşırı şiddet içerecek şekilde acı, korku ve katliamlara neden olabilir. Herhangi bir konuyu protesto eden toplantılardan, sivil toplum örgütlerinin toplantılarına kadar çeşitli alanlardaki toplantı ve gösteriler, organize eden topluluğun dışından yapılan ve o grubun bazı hassas noktalarını istismar edilerek, kaos ve kargaşa yaratılarak güvenlik güçleri ya da varsa karşı grupla çatışmaya varacak şekilde şiddet içeren bir hareket haline getirilebilir. Bu hususlardan hareketle terör kavramının kapsamında şiddet, korku, tehdit ile terör eyleminin toplumda yarattığı psikolojik etki ve beklentiler ortak hususlar olarak belirtilebilir (Gökçe, 2018: 368). Terör eylemleri siyasal ya da herhangi bir amaçla da yapılan faaliyetlerin ardından gelişebilir.

Terör bir şiddet hareketidir. Şiddet ise psikolojik, ahlaki ve siyasal açıdan açıklanabilen bir hususdur. Şiddet olgusunu psikolojik ve ahlaksal açıdan inceleyen Fransız filozofu Jean-Marie Domenach, psikolojik yönüyle şiddeti, anlamsız bir görünüş alan ve çoğu zaman öldürücü olan bir gücün patlaması olarak belirtmiştir (Domenach'ten Aktaran Keleş ve Ünsal, 1982: 1). Bununla birlikte ahlaksal şiddeti ise daha çok iktidarı ele geçirmek veya onu yasal olmayan amaçlara alet etmek için zorlamak şeklinde belirtmiştir. Domenach'e göre psikolojik yönüyle şiddet adli suçlular tarafından uygulanan ve kişisel amaçlarla yapılan davranışlardır. Bu kişiler terörist eylemlere benzeyen eylemlere başvurabilirler. Bu eylemlerde adli suçluların ruh yapısı ön plana çıkmaktadır. Sadist ve psikolojik rahatsızlığı olan kişiler, bulunduğu ortamda ve çevresinde kişileri yıldıracak eylemlere başvurabilirler (Gökçe, 2016:122). Bu eylemleri sonucunda başvurduğu şiddetin karşılığı olarak cezai yaptırımlarla karşılaşacaktır (Gökçe, 2019: 215).

Galtung, barışın şiddetin olmadığı yerde olacağını dolayısıyla birbirine bağlı olduğunu, şiddetin fiziksel ve psikolojik olarak ayrıma tabi tutulacağını belirtmektedir. Fiziksel şiddette insan hakları ihlal edilmekte, bireyler öldürülmekte ya da yaralanmaktadır. Psikolojik şiddette ise beyin yıkama, yoğun propaganda, asimilasyon, tehdit gibi unsurlar söz konusudur. Burada esas hedef bireylerin zihinsel potansiyeli yıpratarak onları istenilen yöne sevk etmektir (Galtung, 1969: 168)

Nieburg ise siyasal şiddeti, amaçları ve hedefleri, kurbanları ve çevresel koşulları, yapılışları ve etkileri bakımından siyasal nitelik taşıyan zarar verici ve yıkıcı eylemler ve

faaliyetler olarak tanımlamaktadır (Nieburg, 1970: 54). Siyasal şiddet, fiziksel gücün meşru ve yasal olmayan biçimlerde kullanılması olarak değerlendirilebilir. Bu durumda siyasal şiddet bireysellikten uzaklaşır ve dinsel ve etnik çatışmalara, gerilla hareketlerine, iç savaş ve devlet terörüne ve askeri müdahalelere kadar uzayan bir çeşitlilik gösterir. Bu sebeple terör kavramı, siyasal şiddet çeşitlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Terör faaliyetleri siyasal şiddetin bir parçası olarak ele alındığında, şiddetin bireysel dürtülerden çok toplumsal dürtüleri esas alan yönü ortaya çıkar. Toplumsal isteklerin karşılanamaması ve bunun dışa yansıması siyasal şiddeti ortaya çıkarır. Dini, ideolojik etnik temele dayanan ya da hızlı sosyal ve ekonomik değişime bağlı olarak ortaya çıkan istek ve şikâyetlerin barışçıl yollarla yapılması için yeterli iletişim kanallarının yokluğu veya tıkanıklığı siyasal şiddetin kaynakları arasındadır (Hazır, 2001:30). Bunlar arasında demokrasileri en fazla tehdit eden ve olumsuz yönde etkileyen dini ve ideolojik temelli etnik siyasal şiddettir. Siyasal şiddetin ortaya çıkmasının nedenleri arasında taraflar arasında iletişim eksikliği ya da birbirlerini inkâr ve baskı altına alma eylem ve düşüncesi yer almaktadır. Birbirlerini inkâr ve baskı altına alma politikası eğer diyalog ve uzlaşma ile çözülemezse –ki bu iletişimi gerektirir- taraflar arasında mağdur olanların da siyasal şiddeti seçmesi muhtemeldir.

Siyasal şiddet ile terör ve terörizm kavramları çoğu zaman eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi terör eylemlerinin tamamı siyasal amaçlı olmadıkları gibi her siyasal şiddet çeşidi de terör niteliği taşımaz. Kriminal suçluların, psikolojisi bozuk olan bazı kişilerin kişisel amaçlarla çok daha fazla terörist yöntemlere başvurabilir. Psikoloji bozuk ya da sadist kişiler, kriminal suçlular sinirlendiği ya da kendisini rahatsız eden konuları veya başka kişilerle aralarındaki sorunları çözebilmek için yılgınlık yaratacak, korku ve endişe duyulacak eylemlere girişebilir. Hatta bu kişiler şiddet içeren eylemlerine meşruiyet kazandırmak ve basının ya da toplumun ilgisini çekebilmek için siyasal nitelik kazandırmaya çalışır ve siyasal sloganlar atabilirler.

Terörizm ise siyasal amaç içerir. Siyasal bir amacı gerçekleştirmek için bilinçli ve planlı olarak şiddet yöntemlerini kullanmaktır. İradidir ve siyasal amacı gerçekleştirmeye yöneliktir. Terörizm, siyasi amaçları gerçekleştirmek için halkın belirli bir kesimini ve daha büyük kitleyi bilinçli ve planlı şiddet kullanarak ya da kullanma tehdidinde bulunarak korkutma, yılgınlığa düşürmek için uygulanan iradi terör faaliyetlerdir (Ergil, 1992: 140). Terörizm belirli bir grup ya da devletin yasal olmayan amaçlarını gerçekleştirmek için uyguladığı planlı ve bilinçli bir şiddet hareketidir. Gruplar imkan ve kabiliyetlerine bağlı olarak tek başına ya da başka gruplarla veya devlet/devletlerin desteğini alarak terörizmi belirli bir ülkede ya da ülkelerde uygulayabilir. Bununla birlikte devletler de ülke içinde sahip olduğu kamu gücünü kötüye kullanarak ya da herhangi bir ülke ya da coğrafyada terörist grupları kullanarak terörizm uygulayabilir.

Terörizmin Türk Hukuk sistemindeki tanımı 12.4.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda belirtilmiştir. Kanunun 1. Maddesine göre; "*Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir*."(3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 1991).

Ennjclopaedia Britannica; "siyasal amaçla bombalama, öldürme ve adam kaçırma" gibi güç kullanılması olarak tanımlamıştır. (Mango, 2005: 12). Ümit Özdağ terörizmi güçlü-zayıf ilişkisine bağlamış ve terörü irrasyonel bir hareketler dizisi olmaktan çıkarıp, zayıf olan siyasal örgütlenmenin kendinden daha güçlü siyasal örgütlenmeye karşı mücadelesini ve taleplerinin kabulü için geliştirdiği şiddet olaylarının bütünü olarak belirtmiştir (Usta, 2003: 3).

J.B.S. Hardman, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi'nde terörizmi "önceden belirlenmiş hedefleri elde etmek için şiddet kullanan, şiddete başvuran bir grubun veya partinin kullandığı metot" şeklinde tanımlamıştır. W.T. Mallison ile S.V. Mallison ise terörü "sosyal ve siyasal amaçları elde etmek için aşırı ölçüler*e varan şiddet kullanma ve şiddet tehdidi" olarak belirtmiştir (Yayla, 1990:335)

Chomsky, P. Wilkinson'un "Terrorism and the Liberal State" adlı kitabında yer alan terörizm tanımını aktarmaktadır (Chomsky ve diğerleri, 1999:107). Wilkinson terörizmi; bireyleri, grupları, toplulukları ya da hükümetleri, teröristlerin siyasal amaçlarına hak versinler diye düzenli olarak yıldırmaya dönük öldürme ve yok etme eylemleri ya da öldürme ve yok etme tehdidine başvurulması olarak izah etmiştir (Wilkinson, 1986:56).

Terörizmi belirli bir ideoloji kapsamında değerlendirmek oldukça dar bir yaklaşım olacaktır. Terörizm her tür ideoloji içinde yer almaktadır. Hatta ideolojisi olmayan, maddi menfaate dayalı terörizm de görülmektedir. Ancak bu terör örgütleri taraftar kazanabilmek ve halkı etkileyebilmek amacıyla herhangi bir ideolojiyi kullanamaya yönelirler. Genellikle de ülkede ya da hedef toplumdaki iktidarın sahip olduğu ideolojiye muhalif bir ideoloji kullanılır. Hatta, belirli bir ideoloji kapsamında başlayan bir terörizm zaman içinde sahip oldukları gücü menfaat elde etmek için kullanırlar. Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) iktidara karşı mücadeleyi ve iktidarı ele geçirmeyi amaç olarak belirlemesine rağmen zaman içinde uyuşturucu kaçakçılığı yapmaya, bölgenin yeraltı ve yerüstü kaynaklarını denetimleri altına almaya başlamıştır. FARC Küba Devriminden etkilenerek kurulan sosyalist bir ideolojiye sahip örgüt olmasına rağmen zaman içinde ideolojiden uzaklaşarak sadece maddi kazanç elde etmeye yönelmiştir. İdeolojiyi ise eleman temininde ve halkı kazanmaya yönelik olarak kullanmıştır (Gökçe, 2021: 3).

Terörizm, şiddet içeren, şiddeti kabul eden ve hedefine ulaşmak için şiddeti sürekli uygulayan bir siyaset biçimidir. Siyaset ise iktidarı ele geçirerek kendi politikalarını ve isteklerini uygulamaktır. Terörizmin amacının siyasal olduğu göz önünde bulundurulursa nihai amacının iktidarı ele geçirmek olduğu görülecektir. İktidarı ele geçirme mücadelesinde kullandığı yöntem şiddet içermektedir. İktidar mücadeleleri demokratik yollardan yapılması genel kabul gören bir yaklaşım olmasına rağmen darbeler, savaşlar ve terörizm gibi şiddet içeren yöntemler de kullanılmaktadır.

Terörizm taktik ve strateji içeren belirli bir yöntemi olan savaş biçimidir. Terörizmle anılan gerilla hareketleri ve taktiklerinin yanı sıra klasik askeri stratejilerin de uygulandığı görülmektedir (Kupperman ve Trent, 1980: 39). Teröristlerin askeri üniforma giymemesine rağmen, kendilerini tanıtıcı bazı simgeler ile yöresel kıyafetler giymesi ve ateşli ve öldürücü silahlar kullanması nedeniyle bir savaş içinde olduğunu söylemek mümkündür (Mallin, 1978: 391).

3. EMPERYALİZM-TERÖRİZM İLİŞKİSİ: ORTA AMERİKA ÜLKELERİ

Emperyalizm dünyanın her yerinde kendi silahlı kuvvetlerini kullanmadan menfaatlerini gerçekleştirmek amacıyla hedef ülkelerin etnik, kültürel ve dini farklılıklarını kışkırtarak oluşturduğu terör örgütleri vasıtasıyla karışıklıklar çıkarmaktadır. Sömürgeciliğin başlamasından günümüze kadar olan süreçte farklı şekillerde tezahür eden bu ilişkiler hammadde arayışlarının artmasıyla birlikte daha acımasız hale gelmiştir. Sömürgeciliği yerleşim amaçlı ve istismar amaçlı sömürgecilik şeklinde iki ana kategoride düşündüğümüzde yerleşim amaçlı sömürgecilikte göç edenlerin göç edilen ülkede yerleşimi ve hayatlarını idame için kaynaklara ulaşımı ve edinimi söz konusudur. Buna İngiltere için Kuzey Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda; Fransa için Cezayir, Portekizliler için Brezilya yerleşim sömürgeleri örnek olarak verilebilir. İstismar amaçlı sömürgelerde ise amaç bölgenin ve ülkenin kaynaklarına iktisadi saiklerle el koymak, üretmek ve elde edilen kaynakları ve artı geliri kendi ülkesi götürmektir. Bu bölgelere yerleşmek esas amaç değildir. Sadece bölgenin ya da ülkenin kaynaklarına uygun firmalar, şirketler ya da mali sermaye ihraç edilir. Amerika Birleşik

Devletleri için Filipinler ve Porto Riko, İngiltere için Hindistan, Fransızlar için Hindistan ve Yeni Kaledonya, Hollandalılar için Hint Okyanusu adaları, Almanya için Togo, Japonya için Tayvan gibi yerler yerleşilmeden iktisadi amaçlı kurulan sömürgelerdir.

İşte istismar amaçlı sömürgeciliğin emperyalizm şeklinde kuramsallaşması ve hedef ülkelerin bu emperyalizme karşı bağımsızlık mücadelesi verme çabaları, emperyalist devletleri hedef ülkeleri kontrol altında tutabilmek amacıyla çeşitli yöntemleri kullanmaya yöneltmiştir. İktisadi mekanizmalarla bölgede bulunan emperyalist ülkeler, bu mekanizmalarının güvenliğini sağlayabilmek için ilk önceleri hedef ülkenin iktidarlarını ve onlara bağlı güvenlik güçlerini kullanmış ancak toplumsal tabandan gelen sömürü karşıtı hareketlere karşı kendi silahlı kuvvetlerini ve güvenlik güçlerini kullanmışlardır. Zaman içinde bu yöntemin hem asker kayıplarına neden olması ve bunun emperyalist ülkenin kendi iç kamuoyunda tepkilere neden olması hem de maliyetinin fazla olması sebebiyle bu yöntemden uzaklaşılmıştır. Bu yöntemlerin yerine istihbarat örgütleri ve elemanlarını kullanarak hedef ülke içindeki farklılıklar arasında ayrımcılığı kışkırtarak oluşturdukları gruplar kullanmışlardır. Bu gruplar ülke içinde kendilerine göre haklı sebepleri olan amaçlarını gerçekleştirmek için şiddet içeren yöntemleri kullanmışlardır. Emperyalist ülkeler ise bu gruplara silah, malzeme ve mali destek sağlayarak desteklemiştir. Böylelikle kendilerine karşı olan siyasi iktidarları değiştirme imkanına sahip olurken, aynı zamanda ülkede ortaya çıkan kaos ortamından faydalanarak kontrol ettikleri gruplar vasıtasıyla iktisadi emellerini gerçekleştirmişlerdir.

Emperyalist ülkeler arasında süreç içinde değişimler olmuştur. Sanayileşmeyle birlikte Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan zaman içinde Avrupa merkezli ülkeler İngiltere liderliğinde (İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda, Portekiz, İtalya) emperyalist politikalar izlerken, savaşın ekonomik etkileri ve 1929 ekonomik buhranının ardından İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması emperyalist ülkelerin başat rolünü oynama açısından değişikliğe neden olmuştur. İki savaş boyunca kendini savaş dışında tutabilmiş olan Amerika Birleşik Devletleri iktisadi açıdan güçlenerek çıkmış ve bilim ve teknoloji alanındaki yatırımlarıyla emperyalist ülkeler arasında liderliği ele almış ve küresel bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Buna mukabil İkinci Dünya Savaşı sonrası başka bir emperyalist devlet olan Sovyetler Birliğinin emperyalist politikaları iki kutuplu bir dünya oluşturmuş ve gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler bu iki emperyalist devletin mücadele alanı haline gelmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin emperyalist politikalarına karşı mücadele eden hedef ülke halkları, mücadelelerine destek bulabilmek amacıyla başka bir emperyalist devlet olan Sovyetler Birliği'nin yardımına ihtiyaç duymuşlardır. Bununla birlikte Sovyetler Birliği'nin emperyalist politikalarına karşı koyabilmek, kendi emperyalist politikalarına karşı tehdit olarak gördüğü Komünist ideolojinin yayılmasını önlemek amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin Sovyetler Birliği'nin etkisi altına giren ülkeler üzerinde müdahalesi olmaya başlamıştır.

İşte bu küresel mücadelede her coğrafi alanda emperyalizm ve terörizm arasındaki ilişki görülmüş ve halen görülmektedir. Bu çalışmada bunların hepsine değinmek ve açıklamak oldukça hacimli olacağından sadece Orta Amerika örneği üzerinden açıklama yapılması düşünülmüştür. Diğer coğrafyalarda da aynı şey söz konusudur.

Emperyalist ülkeler arasında küresel güç durumunda olan Amerika Birleşik Devletleri, dünya üzerindeki doğal kaynaklara, ham maddelere ve jeostratejik alanlara erişimi ve bu bölgelerde hegemonyasını kurma ve devam ettirme mücadelesinde terör örgütlerini aktif olarak kullanmaktadır. Asya, Afrika kıtaları ile Orta ve Güney Amerika bölgelerinde hem ideolojik hem de ekonomik kaygılarla hareket etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri tarihsel sürecinde hegemonyasını kurmak için daha önce belirtilen yöntemleri kullanırken, özellikle 1981-1989 yılları arasında 40. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olarak görev yapan ve İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher ile modern muhafazakârlığın, yeni sağ politikaların mimarı olan Ronald Wilson Reagan döneminde terörle mücadele adı altında ülke iktidarlarına karşı amansız bir mücadeleye girmiştir. Bu mücadelede farklı yaklaşımlar sergileyen Amerika Birleşik

Devletleri kimi yerde terörizmle mücadele etmiş, kimi yerde de terörizmi desteklemiştir. Dünyanın birçok yerinde bizzat terörizmi desteklemekteyken Orta Amerika'da güya terörizme karşı kanlı bir mücadeleye girmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Güney Afrika'da ırkçı rejimi desteklemiş, Angola'da vahşi terörist kuvvetlere destek vermeye devam etmiştir. Aynı uygulamayı Ortadoğu ve Güneydoğu'da da sürdürmüş, 1980 yılında Münih'te yaptığı toplantıda kurmayı planladığı selefi örgütleri Afganistan, Bosna, Çeçenistan, Irak ve Suriye kullanmış ve kullanmaya devam etmektedir (Chomsky, 2019:8).

Amerika Birleşik Devletleri ülkeler üzerindeki hegemonyasını sağlamak ve gücünü pekiştirmek için izleyeceği politikaları kendi kamuoyuna kabul ettirebilmek için çeşitli yöntemler uygulamaktadır. Bunlardan en önemli ve etkili olanı ise ortak düşman yaratmaktır. Ortak düşman yaratılarak iç kamuoyunun birlik ve bütünlüğü sağlanarak kamuoyunun dikkatini başka hususlara yöneltmesinin önüne geçilmekte, dış politikada izlenen saldırgan politikalara karşı bir meşru zemin yaratılmak istenmektedir. Bir diğer yöntem ise demokrasi vurgusu üzerinden yapılarak ABD toplumunun diğer toplumlardan, özellikle az gelişmiş ya da gelişmemiş toplumlardan daha üstün olduğuna dair olan inancın yerleştirilmesidir. Amerika Birleşik Devletleri'nin demokrasi adası olduğu inancının topluma yerleştirilmesi, gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelere demokrasinin getirilmesinin ABD'nin görevi olduğu ve daha yaşanabilir bir dünya için ABD'nin bu görevi yerine getirmesinin zorunlu olduğu düşüncesinin topluma benimsettirilmesi ile iç kamuoyunun izlenen dış politikalar üzerinde onayı alınırken, uluslararası alanda ise ABD'nin insan hakları ve demokrasi savunucusu bir ülke olduğu düşüncesi dayatılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri otuz ikinci başkanı Franklin Delano Roosevelt'in ABD ve müttefiklerinin faşizmle mücadelede savunacağı dört özgürlüğü (ifade özgürlüğü, ibadet özgürlüğü, muhtaç olmamak ve korkusuz olmak) açıklarken idealist davranmıştır. Ancak ABD'nin politikalarını ortaya koyan belgeler ve birbirini izleyen olayların tarihsel sürecine bakıldığında ABD hükümetlerinin dünya üzerinde yaptıklarını önemli ölçüde açıklayan başka bir özelliği, ABD'ye özgü olan özgürlüğü açıklamaktadır. Beşinci özgürlük olarak adlandırılabilecek olan bu özelliğe "sömürme ve tahakküm" içeren ve bunları gerçekleştirmek için ne gerekiyorsa yapılması lazım olan operasyon ilkesi olarak görülebilir. Dünyanın herhangi bir noktasındaki bir yerde ABD'nin sömürme ve tahakküm kurma özgürlüğüne yönelik aykırı bir davranış sergilenip, politikalar izleniyorsa ya da iktidarlar mevcutsa o zaman yukarıda belirtilen dört özellik rahatlıkla göz ardı edilebilmektedir (Chomsky, 2019:66).

Amerika Birleşik Devletleri Orta Amerika'da çoğulcu demokrasilerin inşasına yönelik adım atmış gibi görünmesine rağmen gerçekte böyle bir girişimi bulunmamakta, ülkelere göre izlediği politikalar arasında çelişkiler bulunmaktadır. ABD'nin Temmuz 1979'da Nikaragua'da kendisine müzahir olan Somoza rejiminin yıkılması üzerine Nikaragua'ya birdenbire demokrasi götürmeye merak sarması ise aynı yıllarda El Salvador'da demokrasinin temelini atabilecek olan halk hareketlerinin bastırılmasına yönelik olarak uygulanan şiddete destek vermesi arasında oldukça fazla çelişkilerin olduğu açıktır. ABD'lilere göre demokrasi sözcüğünün biri sözlük diğeri teknik anlamı olmak üzere iki anlamı bulunmaktadır. Teknik anlamında, ABD'li yatırımcıların siyasal sistemi manipüle etme kapasitesi emniyette olduğu müddetçe demokrasinin varlığından bahsedilir. Bu demokrasi anlayışı, yurtiçinde siyasal ve ideolojik sistemlerin iş dünyasının denetiminde olması ile açıklanırken, yurt dışında ise özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinde, siyasal sistemin ve basının yerli oligarşilerin elinde olması ve ABD'li yatırımcıların yeğlediği kalkınma türlerine bağlı kalınması, halkın gerekirse baskı altına alınması ve ABD'nin köklü ilişkiler kurduğu ulusal ordunun kontrol altında tutulması ve gerektiğinde serbestçe kullanılması şeklinde açıklanabilir (Chomsky, 2019:154).

ABD, Nikaragua'da demokrasilerin meşruiyetini oluşturan seçimlerin yapılacağı taahhüdünde bulunan yeni kurulan siyasal rejimin devrilmesi çağrısında bulunurken, mevcut tarihi belirlenmiş seçimlerin iptal edilmesini, ABD'nin yapmış olduğu saldırılara karşılık

vermek üzere ilan edilen sıkıyönetimin kaldırılmasını istiyor ve Nikaragua'ya komünist ülkelerin gönderdiği silah sevkiyatının durdurulmasını talep etmiştir. ABD, silahsızlanma talep ederken Honduras'ta oluşturduğu vekil ordu olan Kontralar vasıtasıyla ülkeye saldırılar düzenleyerek terör ve kaos ortamı oluşturmaktan çekinmemiştir (Chomsky, 2019:155).

ABD'nin Nikaragua'daki en büyük amacı, Sandinista hükümetini ABD'nin bölge için belirlediği geleneksel standartlara uyumlu bir hükümet ile değiştirmekti. Geleneksel standarttan maksat ise "sömürme ve tahakküm" içeren ABD'nin diğer ülkelere dayattığı "beşinci özgürlüğe" uyum sağlamasıdır. ABD'nin bu amacını uygulaması için harcayacağı paranın ve izleyeceği politikaların hem kendi kamuoyu tarafından hem de yönetime muhalif olabilecek Kongre üyeleri tarafından benimsenmesini sağlayacak bir ortamın sağlanması gerekmektedir. Aynı zamanda Nikaragua kamuoyunu da muhtemel bir operasyona karşı hazırlamak gerekmektedir. Bunun için Nikaragua'da mevcut hükümetin uygulamak istediği toplumsal reformları engellemek ve tersine çevirmek, yoksul halk için ayrılan kaynakları ellerinden almak gerekiyordu. Bu gerçekleştirmek için sağlık, eğitim ve üretim ile ilgili reformlarının başlatılmasının engellenerek hükümetin başarısız gösterilmesi sağlanacaktır. Bu yöntem ile halkın hükümete olan desteğinin azaltılması sağlanacak, dış müdahalenin meşruiyeti sağlanacaktır. Aynı zamanda Nikaragua'nın ayakta kalabilmesi için Sovyetler Birliği'nin desteğini almaya zorlanarak ona karşı yapılacak dış müdahalenin meşruiyetine katkı sağlanacaktır. ABD, Nikaragua hükümetinin silah ve askeri eğitim talebini geri çevirmekle kalmayıp, aynı konuyu müttefiklerine de dayatarak başka bir kaynağa erişim imkânı kalmayan Nikaragua'yı Sovyetler Birliği'ne bağımlı hale kılmıştır. Kamuoyunun dikkatini düşman bir Nikaragua hükümetine çevirmek için medyada da Nikaragua hükümeti aleyhine haberler yapılmaya başlanmış ve kelime oyunlarıyla olumsuz algı yaratılmaya başlanmıştır. Free Press ABD'nin Nikaragua ile olan savaşını "Sovyet Destekli Sandinista rejimi" ile "ABD destekli isyancılar" arasındaki çatışmalar şeklinde haberler yapmaya başlamıştır. Böylelikle demokratik Batı ile komünist Doğu bloku arasındaki çekişme bu mücadele alanına sokulmuş ve Sovyet helikopterlerine karşı sapanlarıyla direnen Kontraların hikayeleri anlatılmaya başlanmıştır. Televizyonlarda yorumcular Sovyet destekli Nikaragua hükümetinin Orta Amerika'yı işgal edeceğini belirterek kamuoyunda korku iklimini yaratmaya çalışıyorlardı. General John Singlaub Nikaragua'da bulunan askeri üslerden havalanacak Sovyet uçaklarının ABD'yi bombalayacaklarını ileri sürüyordu (Chomsky, 2019:89).

Amerika Birleşik Devletleri, Kongre'nin Nikaragua'ya doğrudan müdahale etmesini engelleme ihtimaline karşılık vekil orduyu desteklemede üstü kapalı yöntemler kullanmaya başladı. Silah ve askeri malzemelerin Kontralara ulaştırılmasında Beyaz Saray'la iş birliği halindeki ABD'li eski generallerin yönettiği "özel askeri şirketler" ve CIA'in iştiraklerinden oluşan gölge bir şebeke kullandı.

Amerika Birleşik Devletleri Nikaragua'da mevcut iktidara karşı kurduğu ve desteklediği Kontralar üzerinden terör ortamı yaratarak ülkede kaos ortamı oluştururken, El Salvador'da halk ayaklanmasını bastırmak için benzer bir ordu kurmuştur. Guatemala'da da paralı askerlerden oluşan yabancı ordular aracılığıyla benzer terör ortamı oluşturulmuştur. El Salvador'da nokta operasyonları şeklinde hava saldırıları düzenlenmiştir. El Salvador'da ABD destekli hükümet güçleri 1975 ile 1992 yılları arasında 75.000'den fazla insanın ölümüne ve sayısı bilinmeyecek kadar fazla insanın kaybolmasına neden olmuştur. ABD'nin sağladığı silah, malzeme ve eğitim ile ABD askeri yetkililerinin danışmanlık yaptığı Salvador Yüksek Komutanlığı ABD'nin Orta Amerika politikalarına uyum sağlaması için elinden geleni yapmıştır. ABD'nin Salvador'daki faaliyetleri komünizme karşı mücadele olarak kendi kamuoyuna bildirilmiş, Nikaragua'da olduğu gibi propagandalar yapılmıştır. 1979'daki ABD destekli darbeden sonra gazeteciler üzerinde baskı ve şiddet artmış, o dönem içinde yirmiden fazla gazeteci öldürülmüştür. 164. Mart 1980'den itibaren getirilen Olağanüstü Hal ile 1986'ya

kadar ifade özgürlüğü başta olmak üzere birçok temel hak ve hürriyetler askıya alınmıştır (Chomsky, 2019:153).

Guatemala'da da benzer senaryolar yaşanmış, 1954 yılında Jacobo Árbenz hükûmetine karşı komünizmle mücadele ve yayılmasını önleme adı altında ABD destekli bir darbe gerçekleştirilerek askerî cunta yönetimi kurulmuştur. ABD destekli cunta yönetimine karşı mücadele eden bazı askerlerin girişiminin başarısız olması sonucu başlatılan silahlı mücadele terörizm olarak adlandırılarak Guatemala ordusu tarafından 1982 yılında Guatemala Devrimci Ulusal Birliği'ne (URNG) yönelik saldırılarda 400 binden fazla sivil hayatını kaybetmiştir (Chomsky, 2019:142).

SONUÇ

ABD'nin Orta Amerika'daki politikaları klasik emperyalist ülkelerin izlediği politikalardan farksızdır. Emperyalist ülkeler sadece ham madde arayışı ya da temini için ülkelerde ya da coğrafyalarda politikalar geliştirme cihetine gitmezler. Aynı zamanda kendi hegemon gücünü ve ideolojisini korumak ve yaymak amacıyla da hareket ederler. Orta Amerika ülkelerinin iktisadi bakımdan ABD'ye sağlayabileceği fazla bir katkı olmasa bile coğrafi durumu, ticaret yollarının olduğu, Panama Kanalı ve Çin- Nikaragua ortak projesi olan ve yapılması planlanan Nikaragua Kanalı'nın muhtemel olumsuz etkileri ile bölge ülkelerinin komünist ideolojiye yakın siyaset izleme tehlikesi ABD politika yapıcıların dikkatini bu bölgede yoğunlaştırmaktadır. Bölge ülkeleri üzerinde farklı politikalar izleyerek ama hepsinde kaos ortamı yaratma amacıyla hareket ederek ülkeleri hegemonyası altına almak istemektedir. Nikaragua'da demokrasi getirme bahanesiyle terör örgütlerini finanse edip meşru hükümet ve halka karşı şiddet olaylarını yaygınlaştırırken, El Salvador ve Guatemala'da ise tam tersi politikalar izleyerek askeri darbelerle iktidara getirdiği hükümetler vasıtasıyla halk üzerinde şiddete başvurmaktadır. ABD'nin esas amacı bu ülkelerdeki ABD'li şirketlerin temsil ettiği "ulusal çıkarları" korumaktır. Bölge halkının taleplerinin ve tercihlerinin ABD emperyalizmi açısından pek önemi bulunmamaktadır. Önemli olan ABD'nin ihracat odaklı yatırımlarını korumak, bölgedeki ABD karşıtı yapılanmaları engellemektir. Bunu sağlamak için ise terörizm dahil bütün yöntemlerin kullanılmasında herhangi bir sakınca görülmemektedir.

KAYNAKÇA

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu. (1991). www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.doc adresinden alındı

Akalın, Cüneyt, (2014), Emperyalizm ve Siyaset, (Ed. B. Doster), Emperyalizm ve Türkiye, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Altuğ, Yılmaz, (1995), Terörün Anatomisi. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Baumgart, Winfried, (1985), Imperialism: The Idea and Reality of British and French Colonial Expansion, 1880-1914, London: Oxford University Press.

Brewer, Antony, Marxist (1990), Theories of Imperialism, London: Routledge & Kegan Paul.

Chomsky Naum, George, A., Hermen, E., ve G, O'Sulhvan, (1999), Terörizm Efsanesi. Ankara: Ayraç Yayınevi.

Chomsky, Noam, (2019), Terörizm Kültürü, (Çev. N. Ayanoğlu), İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Doğu. Ergil, (1992). Uluslararası Terörizm. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 47, S. 3, s. 140.

Domenach, Jean-Marie, (1978), "L'Ubiquite de la Violence", Revue Internationale des Sciences Sociales, Vol. XXX, No. 4, s.760'tan aktaran Ruşen Keleş ve Artun Unsal, Kent ve Siyasal Şiddet, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, 1

Gökçe, Ali Fuat, (2013) "Asker- Sivil İlişkilerinde Değişim ve Dönüşüm, Mağduriyetler ve Sonuçlar", Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü 60. Yıl Özel Yayını içinde, (Der) Eyyup Günay İsbir, Ankara, 215.

Gökçe, Ali Fuat, (2016), Adalet Kavramı Kapsamında Geçmişle Hesaplaşma ve Uzlaşma: Türkiye, Bilge Strateji, Cilt. 8, S. 15, s.122

Gökçe, Ali Fuat (2018), Terörizmle Mücadele Politikaları, (Ed. C. Babaoğlu, E. Akman), İçinde, Kamu Politikası Analizi, Türkiye Uygulamaları, Ankara: Gazi Kitabevi, s. 368

Gökçe, Ali Fuat, (2021), Siyaset Bilimi Kavram ve Tanımlar, Ankara: Nobel Yayınevi.

Galtung, Johan (1969), "Violence, Peace and Peace Research" Journal of Peace Research 6(3): 167–169.

Hazır, Hayati (2001), Siyasal Şiddet ve Terörizm, Ankara: Nobel Yayın.

Kupperman, Robert H, Trent, Darell M. (1980). Terrorism Threat- Reality- Response. California: Hoover Institution. s. 39

Mallin, Jay, (1978), Terrorism As a Military Weapon. M. H. vd. içinde, International Terrorism in The Contemporary World. London: Greenwood Press. s. 391

Lenin, Wladimir İlyiç, (2013), Emperyalizm, (Çev. Levent Özübek), İstanbul: Yazılama Yayınları.

Mango, Andrew, (2005), Türkiye'nin Terörle Savaşı. İstanbul: Doğan Kitap.

Nieburg, Harold Leonard (1970), Political Violence, (3rd. printing), New York St. Martin's Press, 54

Usta, Orhan, (2003), Güneydoğu'da Terör Görünümü ve Devlet Siyaseti. Ankara: Siirt Valiliği Yayınları.

Williams, Raymond, (1988), Keywords: A Vocabulary of Culture and Society. London: Fontana.

Wilkinson, Paul, (1986), Terrorism and the Liberal State, 2nd Ed, Macmillan/New York University Press.

Yayla, Atilla, (1990), Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bir Bakış. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:45, S. 1, 335

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TÜRKİYE'DE TERÖR OLAYLARI SONUCUNDA YAŞANILAN GÖÇ OLAYLARININ TOPLUMSAL YAPI ÜZERİNDEKİ ETKILERİNİN KAVRAMSAL OLARAK İNCELENMESİ

Abdulsemet YAMAN[1]
Havva ÜNAL TOSUN[2]

Özet
Türkiye sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik konumu itibariyle uzun yıllardan beri terör saldırılarına maruz kalmış ve terör sebebiyle de ülkede göçler yaşanmıştır. Göç kavramsal olarak geçmişten günümüze kadar sosyal, ekonomik ve kültürel sebeplere bağlı yer değiştirme olgusunu ifade etmektedir. Ekonomik, siyasi, toplumsal, terör gibi etkenlerin oluşumuyla ülke sınırları içerisinde ya da ülkeler arası göçler oluşmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz de de göçler mevcuttur. Terör saldırıları nezdinde iç göçler yaşanmaktadır. Terör örgütleri kırsal kesimden vatandaşların yaşam alanı olan şehirlere kadar gelerek birçok saldırı girişimleri ile vatandaşlar üzerinde korkuya sebebiyet vermektedirler. Bunun sonucu olarak toplumsal yapıda bir takım değişikliklere sebep olmaktadır. Vatandaşlar can ve mal güvenliklerinin tehdit edilmesi sebebiyle mevcut kurulu düzenlerini bırakarak başka yerlere göç etmektedirler. Göç eden kesimin bulunduğu huzursuz ortamdan huzur bulacağına inandığı bir başka şehire yerleşmesi maddi ve manevi zorlukları da beraberinde getirmektedir. Topraklarından baskı ve zorbalıkla koparılan vatandaşlar da derin yaralar oluşturmaktadır. Daha rahat bir ortam oluşması için gerçekleştirilen göç bir takım sorunlara sebep olmaktadır. Hem göç veren bölge de hem de göç alan bölgelerde olumsuzluklar yaşanmaktadır. Göç alan bölgede çarpık kentleşme meydana getirerek şehir tahribatına sebebiyet vermektedir. Aynı zamanda yerleşilen bölgelerde kültürel çatışmaları da meydana getirmektedir. Terörün sadece kentleşme üzerinde zarara sebep olmakla kalmayıp beraberinde göç eden kişilerde de maddi ve manevi zorlukların yaşandığı görülmektedir. Terör nedeniyle meydana gelen göçlerin etkilerinin nasıl sonuçlara sebep olacağı sorusundan yola çıkılarak bu çalışma da teorik bir çalışma olacak şekilde değerlendirilmektedir. Aynı zamanda bu çalışma terör ve göç kavramlarına değinilerek literatür taraması ile terörün ve göçün Türkiye de ki toplum yapısında meydana gelen etkilerinin değerlendirilmesine yönelik kavramsal bir çalışma olacak şekilde kaleme alınmıştır. Bu çalışma ile terörün yarattığı olumsuz etkiyle gerçekleşen göçün ülkemizde ki yaşanan durumuna yönelik meydana gelen tahribatın değerlendirilmesi için tartışmaya açılmasını amaçlamaktadır.
Anahtar Kelimeler: Türkiye, Terör, Göç.

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, E mail: abdulsemetyaman@ardahan.edu.tr:https://orcid.org/0000-0002-4290-8063
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, havvaunaltosun@gmail.com, https://orcid.org/0000-0003-3591-3080:

A CONCEPTUAL İNVESTİGATİON OF THE EFFECTS OF MİGRATİON AS A RESULT OF TERRORİST EVENTS İN TURKEY ON SOCİAL STRUCTURE

Abstract
Due to its geopolitical and geostrategic position, Turkey has exposed to terrorist attacks for many years and there has been migration in the country due to terrorism. Migration conceptually refers to the phenomenon Of displacement due to social, economic and cultural reasons from the past to the present. Migration occurs within in the borders Of the country or between countries within the formation Of faktors such as economic, political, social and terrorism. There are migrations in our country as well as over the world. There are İnternal migrations due to the terrorist attacks. Terrorist organizations coming from rural areas to cities, where citiziens live, cause fear on citiziens with many attactattempts. As a result, it causes some Changes in the social structure. Citiziens leave their current established order and migrate to other places due to the threat to their life and property security. Settling in another city where they belive they Will find peace from the restless environment Of the migront group, brings with it financial and moral diffulcities. Citiziens who were torn from their lands by oppression and tyramy also inflict deep wounds. Migration caouses some problems to create a more comfortable envirronment. Negative effects are experienced both in the sending region and in the receiving region. It couses urban destruction by creating unplanned urbanization in the region that receives migration. At the some time, İt creates cultural conflicts in the settled regions. İt is seen that terrorism not only causes demage on urbanization, but also material and moral difficulties for people Who migrate. Based on the guestion of how the effects of migration due to terrorism will cause, this study is evaluated as a thearetical study. At the sometime, this study has been written as a conceptual study for the evaluation of the effects of terrorism and migration on social structure in Turkey, with a literatüre rewiew by referring to the concepts of terrorism and migration. With this study, İt is aimed to open a discussion for the evaluation of the destruction that has occured in our country due to the destruction that has occured in our country due to the negative effect to terrorism.
Keywords: Turkey, Terrorism, Migration.

1. GİRİŞ

Türkiye yıllardır birçok farklı şekillerde terör saldırılarına maruz kalmıştır. Meydana gelen bu saldırılar ülke içerisinde maddi ve manevi kayıplara sebep olmuştur. Terör, binlerce insanın hayatını kaybetmesine sebebiyet vermiş ve ülkemize derin acılar yaşatmıştır.

Terör, strateji değiştirerek insanların yaşam alanlarını tehdit edecek boyutta saldırılar gerçekleştirmektedir. Yaşanan saldırılar insanlarda psikolojik açıdan atlatılması güç travmalar yaratmaktadır. Saldırıların meydana gelmiş olduğu bölgede yaşayan insanlarda korku ve endişe oluşturmaktadır. İnsanlar saldırılara maruz kalmakta ve yaşanılan sıkıntılar hayatlarını birçok yönden etkilemektedir. Bölgedeki insanlar çektikleri sıkıntıların çözümü için çareyi göç etmekte aramaktadırlar. Bu sebeple can ve mal güvenliklerinin yoğun tehdit edildiği bölgeyi terk etmektedirler. Canlarını kurtarmanın yolunu bulmaya çalışan insanlar birikimlerini ve mal varlıklarını saldırıların gerçekleştiği bölgede bırakmaktadırlar. Saldırıların meydana geldiği bölgede ki tahribatların izleri derin acılar bırakmaktadır. Yaşanılan tüm bu olaylar ülkede yaşayan herkesi etkilemektedir. Gerçekleşen iç göçler sebebiyle göç alan bölgede de birçok soruna sebep oluşturmaktadır. Türkiye deki iç göç dalgası sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

Tarihsel açıdan göç incelendiğinde geçmişe dayanan bir derinliğinin olduğu görülmektedir. Basit tanımıyla yer değiştirme anlamını ifade eden göç kavramı aslında göz ardı edilemeyecek kadar önem arz etmektedir. Göç, insan iradesiyle ya da zorunlu olarak mevcut konumdan bir başka konuma geçiş eylemini ifade etmektedir. Göç hareketliliği neden sonuç ilişkisine dayanmaktadır. Farklı nedenlerle gerçekleşen göç hareketliliğinin günümüzde göçün varlığının yok sayılamayacak kadar geniş bir perspektiften değerlendirilmesi boyutuna taşımaktadır. Bu sebeple terör saldırılarından kaynaklı gerçekleşen iç göçlerin toplumda meydana gelen etkileri çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın konusu daha çok terörden kaynaklanan nedenlerle gerçekleşen iç göçler nezdinde meydana gelen toplumsal etkinin değerlendirilmeye çalışılması açısından önem arz etmektedir. Çalışma da terör ve göç kavramları kavramsal olarak açıklanarak, Türkiye de meydana gelen terör olayları sonucunda gerçekleşen iç göçlerin toplum yapısı üzerinde ki etkilerine değinilecektir. Bu çerçevede Türkiye de meydana gelen terör saldırılarının sebebiyet verdiği iç göç hareketliliğinin toplum yapısındaki etkilerinin kavramsal olarak araştırılıp değerlendirilmesi amacıyla literatüre dayalı yöntemle kaleme alınmaktadır.

2. TERÖR VE GÖÇ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde terör kavramının tanımı, terör türleri, terör unsurları, terör boyutlarına değinilerek terörün etkisinden kaynaklı göç kavramının tanımı, göç sebepleri, göç şekilleri ve göç çeşitleri konularına değinilecektir. Terör olgusunun neticesinde gerçekleşen göç yapısının topluma etkisinin kavramsal olarak değerlendirilmesi amacıyla Türkiye' de terör olayları sonucunda yaşanılan göç olaylarının toplumsal yapı üzerindeki etkileri başlıklı çalışma ile nitel olarak analiz edilecektir. Bu kavramsal çalışma ile terör ve göç olgularının toplumda ki etki değişimleri tespitinin derlenmesi amacıyla literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.1.Terör Tanımı

Latince "terrere" sözcüğünden oluşan terör; korku salmak, yıldırmak, korkudan dehşete düşmeye sebep olma anlamlarını ifade etmektedir (Başeren, 2006). Türk Dil Kurumu Sözlüğü 'ne göre Türkçedeki karşılığı ise "*korkutma, yıldırma, tedhiş* " anlamları bulunmaktadır (www.tdk.gov.tr).

Terör (tedhiş) kelimesi anlam olarak hem tekil, hem de çoğul bir kavram olmaktadır. Tek bir hadise için kullanılabileceği gibi, birden çok hadise için de kullanılabilmektedir. Bu sebeple tek bir hadise terör anlamına sahip olabilmektedir. Terör kavramı bir olgudur; özü gereği sistemcilik ve süreklilik özellikleri bulunmaktadır. Bir düşünce, yalnız tedhiş niteliğini haiz şekilde gerçekleştirilmesi şekliyle terör olmaktadır. Dolayısıyla bir başkasına maddi, ruhî

veya bedenî zarar verilmiş bir hareketin olması gerekmektedir. Bir bombalama, öldürme, korkutma, silahlı propaganda vb. olması gerektiği düşünülmektedir. Zira herhangi bir harekette bulunmaksızın, tek başına bile bu sözcük bireylerde ürpertici bir his bırakabilmelidir (Ayhan, 2015: 118).

Ancak Türk dil kurumunda ki anlamının insanlar üzerinde aşırı bir korku oluşturmadığı, dehşetli olmadığı ve etkisinin hafif olabileceği fikriyle, terör kavramının orijinal haliyle kullanılmasının daha münasip olacağı değerlendirilmektedir; çünkü yıldırma sözcüğü insanda bir şeyin zorla yaptırılmasından bıkmak veya usanmak manasına gelebileceğinden dolayı terörün tanımını yumuşatmaktadır (Kartal, 2014: 42).

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun değişik 1. maddesinde terör; "*Baskı, cebir, şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemleriyle, Anayasa'da belirtilen Cumhuriyet'in niteliklerini siyasi, hukuki, laik, sosyo-ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti ve Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylem*" olarak tanımlanmış bulunmaktadır (www.mevzuat.gov.tr).

Terörün tanımı bir başka şekilde ifade edilecek olursa; terör, toplumbiliminde, siyasal yapıda, yani egemenlik yapısının içerisinde yer almakta olan bir faaliyetler olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda terör eylemi, esasta hedeflediği kişilerin, grupların ya da toplumun yapısında ki yönetim düşüncelerinin, yani meşru ya da gayrimeşru olarak saptanmış olan egemenlik durumuna saldırı olarak da nitelendirilebilmektedir (Zenginoğlu, 2016: 159).

Bir terör olgusundan söz edebilmek için devlete ve devlet güçlerine yönelik bir organize teşkilatın, yani bir örgütün olması gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, terör faaliyetlerinde bireysellik söz konusu değildir. Tamamen organize olmuş grup eylemleridir. Terör faaliyetlerinin sebebinin anayasal düzene karşı ideolojilere yönelik hareket eden örgütlerdir. Bu sebeple terörün ideoloji ve örgüt olmak üzere iki temel unsurunu içermektedir. Bu iki temel unsura, üçüncü bir unsur olarak faaliyetlerde barındıran, hedef unsuru da dahil edilmektedir. Türkiye Avrupa Birliğine uyum çalışmaları sürecinde artık ideoloji yasalara aykırı bir hareket oluşturmadığı sürece güvenlik nezdinde fazla bir problem oluşturmamaktadır. Genelde terör örgütleri ideolojilerini gerçekleştirmek için hareketlerini yasa dışı eylemlerle gerçekleştirmektedirler (Kuyaksil, 2014: 84).

Terörün varlığının temelinde kural dışılık ve zorbalık mevcuttur. Terör sıklıkla şiddet çeşitlerini kullanarak insanları kontrol altına almak, isteklerini zorla kabul ettirmek ve hegemonyasını kurmak amacını taşımaktadır. Tüm bu durumu gerçekleştirebilmek için orantısız halde güç kullanmaktadır. Bu durumda insanların çektikleri sıkıntılar, hissettikleri acılar ve yaşanan can ve mal kayıpları terör için herhangi bir anlam ifade etmemektedir. Terör saldırılarına maruz kalan insanların büyük çoğunluğunun yaşanan problemlerden kurtulmak ve can güvenliklerini sağlamak için göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Çünkü göç etmek kendileri için terör saldırılarından ve terörden kaynaklı problemlerden kurtuluş amacı olmaktadır (Aytaç ve Sarı, 2021: 1019).

2.1.1. Terör Türleri

Geçmişten günümüze kadar insanoğlu çok sayıda ve çeşitli terör saldırılarına maruz kalmıştır. Gerçekleşen terör saldırılarının birçok farklı amaca hizmet ettiği, hedef ve ideolojilerinin değişiklik gösterdiği söylenebilmektedir. Bu sebeple Meydana gelen terör saldırılarını farklı şekillerde değerlendirmek gerekmektedir. Değerlendirme yapılırken terör saldırılarında kullanılan araçların, amaçların, hedeflerin gibi unsurların dikkate alınması gerekmektedir. Bu bölümde insanoğlunda derin yaralar ve izler bırakan siyasal terör, etnik milliyetçi terör, dini motifli terör konularına değinilerek terör türleri incelenecektir.

2.1.1.1 Siyasal Terör

Devlet terörü olarak da bilinen siyasal terörün odak noktasında devlet kimliğinde iktidarın olduğu ve zor kullanma şekliyle siyasal iktidarın en önemli bir aracının olmasıdır. Devletin, hedefinde ki kişilere karşı kuralsız ve yasadışı şiddet yöneliminin söz konusu olduğu gerçeğidir. Yasal sınırlamaları hiçe sayarak hapis, idam, sansür, işkence, iletişimin kontrolü, ev baskınları ve sebepsiz ifade alınması gibi eylemlerin meydana gelmesidir. Bunların haricinde direkt silahlı eylem yolu uygulanabilmektedir. Hukuki güvenlik güçleri ile beraber askeri birlikleri de kullanan devlet terörlerinin şiddet siyaseti esasında, devrim ve ihtilal gibi iç unsurların nezdinde gerçekleşen olaylar neticesinde hakim güç tarafından siyasi kontrolün sağlanması ve korunması amacını taşımaktadır. Kısaca özgürlük, hak ve hukuk devlet otoritesi ile önlenmektedir (Göce, 2019: 22).

2.1.1.2. Dini Motifli Terör

Din ile terör kavramlarının beraber kullanılması ve gerçekleşen eylemlerin niteliğinde dini unsurların terörü beslediği yönündeki görüşleri artırsa bile, bunun besleme ya da desteklemeden daha ötesinde besler gibi görünme olarak (dinin meşrutiyet aracı olarak kullanıldığı) anlaşılması gerekliliği üzerinde durmak gerekmektedir. Kısaca dini motifli terör kavramı, dinin sadece terörü desteklemek ya da beslemek amacı değil, bir dine mensup bulunan grup ya da kişinin eylemlerini resmi olarak tanımlamak, daha çok zümreye duyurabilmek için dinin unsurlarını bir araç olarak kullanmalarının bir neticesi olarak oluşmaktadır. Bu bağlamda dinlerin toplumun içinde terör ortamının oluşmasına destek vermesinden öte birleştiricilik görevini üstlendiği genel kabul görmüş bir anlayışı teşkil etmektedir. Dolayısıyla da dini terör kavramı yerine dini motifli terör şeklinde ifade etmenin daha doğru bir kavram olacağı düşünülebilmektedir. Bu kavramın dini görünümlü terör anlamı şeklinde kullanılabilmektedir (Şahin, 2017: 29).

2.1.1.3 Etnik Milliyetçi Terör

Etnik milliyetçi terör farklı tarih, gelenekler, etnik özellikler, dini gelenekler veya diğer kültürel farklılıklar vs. sahip olan gruplar arasında gerçekleşen terör olarak tanımlanabilmektedir. Bu şekilde kaybettikleri toprakları geri almak isteyen, milliyetçi, kabileci, ırkçı, yerel veya azınlıkçı vs. nitelikleri içermektedir. Etnik milliyetçi terör bir grubun diğer gruba karşı kendisini genellikle kültürel kimliğini savunma amacı şeklinde ortaya çıkarmaktadır. Etnik milliyetçi terör grupları, sömürgeci veya baskıcı olarak gördükleri bir yönetim sistemine karşı kendilerini ve temsil ettiklerini söyledikleri kitleleri özgürleştirme amacını taşımaktadırlar (Kurum, 2015: 50).

2.1.2 Terör Unsurları

Bu bölümde terör unsurları kapsamında üç başlık halinde incelenecektir.

2.1.2.1. İdeolojik Unsur

İdeolojik unsur terörün eylem noktasını oluşturmaktadır. Bu açıdan terörün muhakkak bir ideolojik alt yapıya sahip olması gerekmektedir. Terör belirlediği ideolojiler çerçevesinde strateji oluşturmaktadır. Terör örgütleri gerçekleştirdikleri siyasi eğitimler doğrultusunda örgütün esasını oluşturan ideolojiyi örgütteki mensuplara kabullendirerek onları örgütün amaç ve hedefleri hususunda bilinçlendirmeyi istemektedirler. Bu süreçte örgütteki mensupların örgüte olan bağlılığı sağlanmaktadır. Günümüz şartlarında terör örgütlerinin kullanmakta olduğu belli başlı ideolojiler içerisinde Komünizm, Milliyetçilik, din gibi farklı kaynakları dayanak alan, ancak hedef konusunda rejim yapısında değişikliği veya parçalanan topraklar üzerinde yeni bir devlet kurulmasını amaçlayan ideolojilerin yer aldığı ifade edilebilmektedir (www.tasam.org).

2.1.2.2 Örgüt Unsuru

Örgüt, aynı ideolojik amaçlar etrafında toplanmış olan, organize yapıya sahip bulunan ve aynı amaç için bir araya gelmiş kişiler topluluğudur. Örgütlenme açık alan örgütlenme ve

kapalı alan (illegal) örgütlenme olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. Terör örgütlerinin bir kurucusu veya bir yönetim kadrosu bulunmaktadır. Genel hatlarıyla terör örgütleri bir kurucu ile bahsedilse de, yönetim kadrosunun örgüt tarafından gerçekleştirilecek olan illegal faaliyetlerinde yönlendirme hususunda büyük etkisi olmaktadır. İllegal örgütlenme; yönetici kadronun ve örgütün silahlı alanda faaliyette bulunan militan kadro halinde kategorize edilebilmektedir. Yönetici kadro örgütlenme stratejileri paralelinde fikirler üretirken, aynı zamanda illegal eylem talimatını da vermektedir (Evlek, 2015: 9).

2.1.2.3. Eylem (Şiddet) Unsuru

Belirli bir ideolojik amaç etrafında toplanmış grupların, örgütlenme faaliyet aşamalarının tamamlanmasından sonra amaca ulaşmak ve kendilerini kamuoyuna duyurabilmek ve dikkatleri kendilerine çekebilmek amacıyla terörün son unsuru olan şiddet içerikli faaliyetlere başlamaktadırlar. Örgütler bu aşama içerisinde benimsedikleri ideolojik amaçlarını en iyi şekilde belirttiklerine inandıkları hedeflerin tespitini gerçekleştirerek, eylem sürecine geçmektedirler (Evlek, 2015: 10).

2.1.3.Terör Boyutları

Bu bölümde terörün boyutları psikolojik boyut ve sosyolojik boyut şeklinde sınıflandırılacaktır.

2.1.3.1. Psikolojik Boyut

Teröristlerin çoğunlukla, psikolojik yapılarının belirli bozuklukları içerdiği için şiddet yolunu seçtikleri ve topluma ayak uyduramayan kişiler oldukları olarak düşünülmektedir. Oysa bu hususta yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçların farklı yaklaşımlar içerdiği belirtilmektedir. Siyasi teröristlerin, psikolojik güçlerin sonucunda şiddet eylemlerine başvurdukları ve sahip oldukları özel psiko-mantıklarını, psikolojik açıdan yapmaya mecbur oldukları eylemleri gerçekleştirecek şekilde yapılandıklarını öne sürmektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda, bireyler şiddet eylemlerini gerçekleştirmek üzere terör yolunu seçer ve psikolojik yapılarında bulunan, düşüncelerine yansıyan sahip bulundukları özel mantığın, gerçekleştirdikleri saldırıların mazereti olduğunu söylemektedirler. Bu özel mantık çerçevesinde teröre başvuran bireyler, toplumun yani "Onların" tüm kötülüklerin kaynağının olduğu ve haklı bir sebeple dolu özgürlük savaşçısı düşüncesi ile kendilerinin bu toplumu yok etme ve böylece kötülüklerden kurtarma görevinin olduklarına inanmaktadırlar (Şahinoğlu, 2005: 44).

2.1.3.2. Sosyolojik Boyut

Terör, kaynağını toplumun din, ırk, ekonomik ve sosyal durumlarından sağlayarak, dahil oldukları toplumu bu şekilde parçalamaktadır. Bölgesel farklılıklar ve imkânsızlıklar terör olgusunu tetikleyen etkenler arasında görülmektedir. Özellikle kırsal ve dağlık bölgelerde ki eğitim azlığı, ekonomik imkânsızlık, halkın sosyal yaşam için gereken unsurlardan yoksun olmaları sebebiyle, örgüt veya örgüt mensuplarının kendi haklarını savunduklarını düşünmeleri ya da zor kullanılarak sıcak bakılması ve bu bağlamda kendilerine kalacak yer, yiyecek, içecek, giyecek gibi sosyal destek sağlanmakta ve ayrıca güvenlik biriminin eylemleri hakkında bilgi verilmekte, dolayısıyla bir destekleyici, yani milis altyapısını oluşturmaktadır (Şahinoğlu, 2005: 45-46).

2.2. Göç Tanımı

Göç, basit ifadeyle insanların veya toplulukların ekonomik, kültürel, sosyal veya siyasi sebeplerle coğrafi alanda yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır. Yer değiştirme hareketi uluslararası bir sınırı geçmek şeklinde olabileceği gibi, aynı devlet içerisinde de olabilmektedir. Göçün şekli (gönüllü göç/zorunlu göç, geçici göç/sürekli göç, iç göç/dış göç, bireysel göç/kitlesel göç vb.) ne sebeple olursa olsun her türlü nüfus hareketleri (mülteciler, sığınmacılar, ülke içinde yerinden edilmişler, sürülmüşler, ekonomik göçmenler vb.) göç tanımının içerisinde kendisine yer bulmaktadır (Adıgüzel, 2016: 3).

Göç tanımı ile ilgili oldukça geniş bir literatür alanı mevcut olmasına rağmen, yapılmış göçün tanımı çok azdır. Bunun sebebi ise, araştırmacıların, göç kavramını yeterince açık bulmaları ve tanımının yerine göç olayını ortaya çıkaran sebepleri açıklamaya yönelmiş olmalarındandır. Gerçekten de göç kavramının, hemen her insanda çevre veya yer değiştirme hareketini çağrıştırmaktadır (Aydın, 2015: 3).

2.2.1. Göç Sebepleri

Dünya da insanların yer değiştirme isteklerinin altında birçok faktör rol oynayabilmektedir. Bunlardan en önemlileri genel olarak ekonomik süreçler ve yaşam standartları getirebilmektedir (Özdemir, 2019: 17). Yeryüzünde göç olayının oluşmasını sağlayan belli başlı ana unsurlar vardır. Bu unsurlardan bazıları ekonomik, siyasal ve güvenlik nedenleridir. Bu unsurların neticesinde göç olgusu oluşturarak şekillenmektedir (Günay vd., 2017: 39).

2.2.1.1. Ekonomik Kaynaklı Göç

İnsanların iş, gelir ve buna bağlı olarak daha iyi bir yaşama arzusundan kaynaklı gerçekleşen göç hareketleridir. Çağdaş dünya yapısında bölgeler ve ülkeler arası göç hareketliliğinin en önemli etkenini ekonomik koşullar oluşturmaktadır (Aksoy, 2012: 294).

2.2.1.2.Siyasal Kaynaklı Göç

Devletlerarasındaki siyasal rejim değişiklikleri, savaş, terör ve siyasal otorite gibi hayatı tehdit eden etkenlerin sebep olduğu göç türünü içermektedir (Aksoy, 2012: 294). Bu şekilde gerçekleşen göçler ülkeler arasında gerçekleşebileceği gibi, bir ülkenin farklı bölgeleri arasındaki sorun ve dengesizliklerden de kaynaklı gerçekleşebilmektedir.

2.2.1.3 Güvenlik Kaynaklı Göç

Göç hareketlerinin sosyal, siyasal ve ekonomik sebeplerinin yanı sıra güvenlik açısından da incelenmesini gerektirmektedir. Türkiye'de ve ülkeler arası göç incelendiğinde göç hareketlerinin genellikle, ekonomik nedenlerden kaynaklandığı belirtilirken, güvenlik sebeplerinin de göç hareketlerine neden olduğu bilinmektedir. İç savaş, baskı, iç karışıklık, hayat şartları, güvensiz ortam, gelir düzeyinin düşük olması gibi problemler güvenlik sorunlarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Günay vd., 2017: 40).

2.2.2.Göç Şekilleri

Göç şekilleri kapsam, içerik ve nitelik açısından incelendiğinde; mevsimlik göçler, sürekli / geçici göçler, zorunlu / gönüllü göçler ve emek göçü iç göçleri oluştururken işçi göçü, beyin göçü, mübadele göçü, siyasal ve sosyo ekonomik göç çeşitleri dış göçü oluşturmaktadır (Naz, 2015: 19). Bu kapsamda göç şekilleri iç göçler ve dış göçler diye iki kısımda ele alınabilmektedir.

2.2.2.1. İç Göçler

Bir ülkenin sınırları içerisinde meydana gelen herhangi bir durumun ya da olgunun sonucunda insanların yer değiştirmesi eylemine iç göç denilmektedir. Bölgelere, şehirlere ve daha küçük yerleşim yerlerine gerçekleşebilecek bu olaylar kısa vadeli olabileceği gibi daha uzun vadeli olup kalıcılık da gösterebilmektedir. Bu iç göç eylemi sonucunda bölgelerin, şehirlerin ve daha küçük yerleşim birimlerinin nüfus dağılımlarında bir değişim yaşanmaktadır (Eraldemir, 2013: 10).

Türkiye'de yaşanan iç göçlerin nedenlerinden biri ise çalışma konusu olan terör problemlerini içermektedir. Türkiye'nin sosyolojik açıdan bakıldığında az gelişmişliğin neden olduğu sorunları, daha da zorlaştıran terör, işsizlik ve göç problemleri, toplumsal yaşamı negatif yönde etkilemektedir. Terör sebebiyle zorunlu göçe maruz bırakılan ailelerin en büyük problemi, işsizlik ve dolayısıyla geçim sıkıntısı olmaktadır (Dücan, 2016: 171).

2.2.2.2 Dış göçler

Dış göçler ülkeler arasında yapılmakta olan göç eylemleridir, bu dış göçler kalıcı veya geçici şekillerde olabilir. Dış göçlerin meydana gelmesinde ki en büyük etkenlerden bazıları siyasi, savaş, dini baskı, işsizlik vb. etkenler olmaktadır. Bu etkenler içerisinde ayrı bir özellik

taşıyan dış göçler kapsamında yer almakta olan göç çeşidi ise beyin göçü olmaktadır. Beyin göçü, kişilerin kendilerini daha iyi ortam ve koşullarda geliştirerek çalıştıkları ya da çalışmak istedikleri alanlarda uzmanlaşması için gerçekleştirdikleri göç türünü içermektedir. Dış göçler; beyin göçü, işçi göçü, mübadele göçü ve siyasal ve sosyo ekonomik göçleri kapsamaktadır (Günay vd., 2017: 44).

2.2.3. Göç Çeşitleri

Göç eylemi, bir yer değiştirmenin ötesinde, sosyal, kültürel, ekonomik ve güvenlik gibi birçok niteliklere sahip bir olgu olarak ifade edilebilmektedir. Dolayısıyla çalışmanın konusu açısından terör baskıları neticesinde göç etmek durumunda kalan insanların göç etme çeşitlerinin açıklanması bağlamında zorunlu göç kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde göç çeşitleri zorunlu ve gönüllü olarak açıklanmaktadır.

2.2.3.1. Gönüllü Göç

Gönüllü göç esasında isteyerek, planlayarak mevcuttaki yerin terk edilmesi durumudur. İnsanların içinde bulundukları koşulları değiştirme düşüncesi, daha iyi ekonomi, olumlu iklim, daha iyi eğitim, olumlu çevre şartları gibi nedenlere bağlı olarak sayılabilmektedir. Bu bağlamda insanlar ve gruplar daha iyi şartlarda iş bulmak, yaşamak ya da eğitimden faydalanmak amacıyla gönüllü göçü ya da yer değiştirmeyi planlamaktadırlar (Karakaya, 2020: 98).

2.2.3.2. Zorunlu Göç

İnsanların çeşitli sebepler neticesinde yaşadıkları köy, kent, bölge ya da ülkeyi terk etmek zorunda kalma durumunu ifade edecek şekilde açıklanabilecek olan zorunlu göç kavramı, hukuki düzenlemeleri saf dışı bırakan bir göç eylemi olarak da değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla zorunlu göç olgusu; siyasi, doğal, sosyal veya kültürel nedenlerden kaynaklı can güvenliği başta olmak üzere, hayata ve refaha karşı tehditlerin mevcudu ile ortaya çıkan göç durumu olmaktadır. Zorunlu göç durumunda insanların hayatlarını devam ettirecekleri ortam ve koşullar tehdit altında olması gerekmektedir. Bu tehdidin baskısıyla insanlar daha güvenilir en yakın ortama doğru hareket etme isteği duymaktadırlar (Karakaya, 2020: 98).

3.TÜRKİYE' DE TERÖR OLAYLARI SONUCUNDA YAŞANILAN GÖÇ OLAYLARININ TOPLUMSAL YAPI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Günümüzde en fazla gündem konusu olan ve bu konu üzerine tartışılan toplumsal sorunların en önemlilerinden birisi de terör olayları sonucunda gerçekleşen iç göç olgusudur. Türkiye'de geçmişte de günümüzde de oldukça karmaşık bir yapı da göç süreci yaşanmış ve halen daha da yaşanmaktadır. Göçün farklı türleri olmakla beraber, en önemlisi iç göç olgusu olmaktadır. Terör nedeniyle yaşanılan iç göçler Türkiye'nin toplumsal yapısında önemli yapısal değişimlere neden olmuştur. Türkiye'de yaşanan iç göçlerin nedenlerinden birisi de terör problemidir (Dücan, 2016: 169-170). Türkiye'de gerçekleşen ilk terör olayı küçük çapta öğrencilerin eylemi ve temelinde de ideolojiler çatışması bulunmaktadır. Bu olaylar ideolojilerin meydana getirdiği şiddet olaylarını içermektedir. Sıkıyönetimin ilan edilmiş olduğu 26 Aralık 1978'den 12 Eylül 1980 tarihleri arasında Türkiye'de giderek artan anarşi ve terör olaylarının da temelinde ideolojik olaylar bulunmaktadır (Aktaş, 2006: 31).

Terör saldırıları sonucunda en önemli zararın insanların hayatlarını kaybetmesi şeklinde ortaya çıktığı bilinmekteyken bunun dışında yaralanmalar, kamu veya özel mallarının zarar görmesiyle birlikte kısa vadeli olarak adlandırılan ve tüm devletler için ifade edilebilen ortak zararlar da ortaya çıkabilmektedir. Fakat terörün etkisiyle insanların hayatlarını kaybetmelerinden sonra asıl önemli olarak ifade edilen, toplumda orta ve uzun vadede ortaya çıkan zararları ülkelere göre farklılık arz etmekle birlikte iç göçün sebebiyet verdiği ekonomik daralma şeklinde daha fazla ön plana çıkmaktadır (Eroğlu Sevinç ve Yapraklı, 202: 657). Ayrıca Topal'ın belirttiğine göre terör örgütü eylemlerini planlarken, örgüte eleman temin

ederken ve terör eylemlerini gerçekleştirirken teknolojik manada sürekli yenilik gerçekleştirmektedir. Türkiye' de son yıllarda meydana gelen terör saldırıları sebebiyle savunma sanayisine önem vermektedir. Beraberinde kullanılan silah, mühimmat, araç ve savunma konusunda Türkiye modernize olmaktadır. Bu sebeple savunma sanayisi ve savunma harcamaları bütçe üzerinde artış meydana getirmektedir. Göç kavramı incelenirken çalışma konusu olan göç sebeplerinden Terör saldırıları gerek Türkiye gerekse dünyanın diğer devletleri için toplumda öncelikli olarak önemli bir güvenlik sorununu ve aktif tehdit unsurunu barındırmaktadır. Terör sonucunda meydana gelen iç göçler; toplumların idari, sosyal ve kültürel yaşamlarını olumsuz etkilemekle birlikte ekonomik ve insani etkilerinin de geniş bir bilimsel alanda incelenecek niteliği içermektedir (Topal, 2020: 58-82).

Meydana gelen terör saldırıları sonucunda gerçekleşen iç göçün ülke ekonomisine ne kadar zarar verdiği, özellikle terörle mücadeleye yönelik yapılan harcamaların yanı sıra, tahribatlar sonucunda gerçekleşen ekonomik zararın ve çalışan iş gücü potansiyelinin kaybı, terör sonucu gerçekleşen iç göçün toplumda ekonomik boyutunun değerlendirilmesi sebebiyle oldukça önem arz etmektedir. Çalışan iş gücü kaybının terör sonucu iç göç olgusunun meydana getirdiği en önemli negatif sonuçlarından birisi olmaktadır (Şen, 2015: 46). Türkiye'nin sosyolojik açıdan yaşamış olduğu az gelişmişlikten kaynaklı sorunları fazlasıyla olumsuzlaştıran terör, işsizlik ve göç sorunlarını aynı zamanda toplumsal yaşamı da olumsuz etkilemektedir. Terör nedeniyle zorunlu göçe tabi tutulan ailelerin göç ettikleri yerde ki en büyük sorunları, işsizlik ve dolayısıyla da geçim problemleri olmaktadır (Dücan, 2016: 169-170). Terör sonucu gerçekleşen iç göç hareketinin sadece insanlar üzerindeki etkileri değil aynı zamanda göç edilmiş olan ortamla ve bu ortama göç eden kişilerin ilgili bulundukları toplumu nasıl etkiledikleri yönünde de etkileri olduğu belirtilmektedir (Gemici ve Çatal, 2019: 53).

Göç kararının verilmesinde göç olayını etkileyen çeşitli etkenlere bağlı olarak göç teorileri de farklılık göstermektedir. Göçün temelinde, yaşam standartlarının daha iyileştirilmek istenmesi gibi "mikro bazda" bireysel değer ve beklenti olabilirken, gelir ve istihdam düzeyi gibi "makro bazlı" ekonomik olguyu içeren ve göç kararının bir bütün olarak değerlendirme teorilerinin dışında sosyal bağ içeren "orta düzeyde" teoriler de bulunmaktadır (Özdemir, 2018: 1340). Ancak Özdemir'in (2020) "*panel veri analizi ile Türkiye' deki 26 alt bölge kapsamında 2008-2016 yılları için net göç hızının belirleyicilerinin saptanması*" amacıyla yapmış olduğu çalışmanın analiz sonuçlarına göre iç göçe etki eden en önemli değişkenler arasında terör sorunun itici bir faktör olduğunu tespit etmektedir. Terör sebebiyle meydana gelen iç göçün diğer sebeplere bağlı olarak gerçekleştirilen iç göçlere kıyasla toplumda olumsuz etki yarattığı sonucuna ulaşılmaktadır (Özdemir, 2020: 1348).

Terör olayları sonucunda meydana gelen iç göç toplumsal yapıda büyük çapta değişim ve aşınma meydana getirerek, yeni sorun ve fırsat ortamı bünyesinde sınıfsal geçişken hızını arttırmaktadır. Sahip olamama duygusu, sahip olmak isteği ile kalacak yer bulma çabası iç göç eden bireylerin toplumda risk alma düzeyini de etkilemektedir. Risk alma düzeyinde artış meydana gelerek toplumda ki ekonomik alan için genellikle olumlu yansıyan bu durum siyasal ve sosyal ortamda birçok sorunu da beraberinde getirmektedir (Deniz, 2021: 6). Dolayısıyla Sam'ın (2009) Diyarbakır ilinde gözlem yöntemine dayalı yapmış olduğu alan araştırması sonucunda terör nedeniyle zorunlu iç göçe sürüklenen şiddet mağduru insanların yaşadıkları alanın "*insani yaşamın en ilkel koşullarını kendi içinde barındırmaktadır*" ifadesi ile birden fazla ailenin yaşadığı evin sadece barınma işlevini yerine getirebilecek bir mekân olduğunu ve bu durumun toplumda sosyal tabaka meydana getirdiğini ortaya koymaktadır (Sam, 2009: 254).

Türkiye' de gerçekleşen iç göç olgusu, toplumda ki sosyo-kültürel, siyasi, ekonomik yapısı ile doğrudan ilişkisi olan bir olayı içermektedir. Bu sebeple terör sonucu gerçekleşen iç göç eylemlerinin Türkiye'deki kentsel dokuyu büyük oranda bozduğu, ekonomik ve toplumsal dengeleri ters yüz ettiği, beklenmeyen birçok olumsuz sonuçlara sebebiyet verdiği bilinen bir

gerçektir. Türkiye'de yaşanmakta olan terör olayları sonucunda meydana gelen demografik hareketliliğin ve bu hareketliliğe bağlı olarak meydana çıkan problemler, özellikle büyük şehirlerde ağırlıklı olarak etkisini hissettirmektedir (Çelik ve Murat, 2014: 6).

Türkiye' de terör sonucu gerçekleşen iç göç hareketinin başlı başına bir sorun teşkil etmediği ancak iç göç süreç olgusunun iyi yönetilmemesinden kaynaklı iç göç alan şehirlerde sosyo-ekonomik bağlamda olumsuzluğa neden olabildiği söylenebilmektedir. Dolayısıyla iyi yönetilemeyen ve gerekli alt yapı hazırlıklarının başarılı şekilde hazırlanmamasından kaynaklı meydana gelen iç göçlerin, hem göç edenler açısından hem de göç alan toplumda yaşayan insanlar da olumsuz sonuçlar meydana gelebilmektedir. Terör sonucu meydana gelen iç göçten kaynaklı bir diğer önemli problem ise iç göçle gelen kişilerin belirli yönde politize olmaya uygun adaylar olmalarına neden olmaktadır. Böylece daha iyi yaşam standartları sağlamak amacıyla iç göç eden kişilerin, göç ettikleri ortamda dışlanmaktan kurtulamamakta ve terör örgütünün potansiyel hedefi haline gelebilmektedir (Güneş, 2014: 299-300). Literatürde Çoban Keneş 'in (2019) terör nedeniyle zorunlu iç göçe maruz kalan kadınlar, yaşlılar ve çocuklarla görüşmeler sağlanarak elde edilen tespitlerle yapılmış olan çalışmanın sonucunda; zorunlu iç göçe maruz kalmanın göç ettikleri bölgede toplum tarafından dışlanmaların verdiği sebebiyetin kendilerini evlerinde bir mülteci gibi hissetmelerinde etkili olduğunu kanıtlamaktadır. Keneş' e göre terör sebebiyle meydana gelen zorunlu iç göçün özellikle çocuklarla sağlanan görüşmelerden elde edilen veriler sonucunda çocuklar üzerinde göç ettikleri bölgede dışlanmadan kaynaklı *"kendi ülkelerinde olsalar bile birer mülteci gibi yaşadıklarını ortaya koymaktadır*" (Çoban Keneş, 2019: 649).

Terör olayları sonucunda gerçekleşen iç göçle toplumda meydana gelen bir diğer husus ise göç alan bölgelerde, yerleşim birimlerinin coğrafi alanlarının büyümesi, nüfus artışı olması ve nüfusta nitelik olarak değişiklik en önemli etki olarak kendini göstermektedir. Dolayısıyla düzenli ya da düzensiz kentleşme gerçekleşmektedir. Hızlı ve çarpık kentleşme beraberinde kontrolsüz bir şekilde sanayileşmeyi ve ekonomik gelişmeyi etkilerken önlem alınmadığı takdirde hava, su ve toprak kirlenmelerine sebep vermekle kalmayıp, gürültü kirliliği gibi daha birçok faktörle ekosisteme de zarar verebilmektedir (Başel, 2010: 294). Aynı zaman da terörden kaynaklı plansız şekilde iç göç alınan yerleşim bölgelerini düzeltmek, ilkel yaşam şartlarını daha iyi seviyeye taşımak çok güç olmakta ve bozulmuş olan sağlıklı çevreninde de özellikle fiziksel ortam olarak yeniden kazanılma olanağı oldukça zor olmaktadır. Gerçekleşen zorunlu iç göçle kentlerin hızlıca büyümesi yaşanılan terör olayları ile birlikte kentsel gelişiminde kontrol edilmesini fazlasıyla zorlaştırmaktadır. Kontrolsüz bir şekilde kentsel büyümenin konut, su, kanalizasyon, ulaşım, okul ve sağlık gibi hizmet olgularının sağlanması açısından daha pahalı olmaktadır. İç göç alan büyük kentler de ulaşımın, konutun, temiz içme suyunun, kanalizasyonun vb. sorun teşkil edecek boyutlara ulaşmaktadır (Pazarlıoğlu, 2007: 124). Dolayısıyla terör sebebiyle gerçekleşen zorunlu iç göç, toplumda alt yapı yatırımlarının artmasına neden olmaktadır. Bu da beraberinde aşılması güç ekonomik sorunlara sebebiyet vermektedir.

Terörün yarattığı iç göçler sonucunda toplumda meydana gelen sorunlara ilave olarak; şehirlerde çarpık kentleşme, gecekondulaşma, depreme dayanıksız kaçak inşaat neticesinde yaşanan can ve mal kaybı, kentte suç oranlarının giderek artması, sağlık- eğitim- istihdam sorunlarının oluşması, sokakta yaşamaya çalışan birey sayısının artması vb. problemlerde meydana gelerek bölgeler arasında ki dengesizlik giderek artmaktadır (Bostan, 2017: 13).

Ayrıca terör eylemleri nedeniyle istemsiz olarak kırsal kesimden iç göçler hızlıca gerçekleşerek toplumda kentleşme sürecinde belli bir yol kat edildikten sonra reaksiyon hızlanmakta ve aşırı kentleşme hareketiyle ifade edilmekte olan olgu başlamaktadır. Kırsal kesimde bulunan nüfusun plansız şekilde kentlere gelmesi ve emeğini arz etmesi ve hatta iş bulması, bireyin kente uyum sağlama süreci içerisinde yeterli olmamaktadır. Kültürel bir evrim meydana gelmesi, kente ait yaşam kalıplarının benimsenmesi, kentin fırsatlarının

değerlendirilmesi ve kentin sunduğu imkânlardan faydalanabilmesi gerekmektedir. Bu olgu, kısa sürede meydana gelebilecek bir olgu olamamakla beraber, birkaç nesil sonrasında gerçekleşebilmektedir. Bu da terör sonucu gerçekleşen iç göçün toplumda ki sosyal ve kültürel sorunlarını meydana getirmektedir. Terör sonucu gerçekleştirmiş olan iç göç olgusunun toplumdaki kentleşmede kültürel boyutun ihmali ve sosyal manada kentleşmenin gerçekleştirilememesi neticesinde toplumda kültürel çarpıklık, boşluk ve bunalım sorunlarına sebebiyet vermektedir. Oluşan bu kültür boşluğu, hızlıca bir kuralsızlığı doğurmakta, toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşam da beliren anarşinin temeli olabilmektedir (Şen, 2014: 244-245).

Terör nedeniyle kırsaldan şehre göçmüş olan kişilerin göçtükleri bölgedeki toplumda yaşadıkları sosyal sorunlardan birisi de adaptasyon olmaktadır. Köy ortamında daha önce hiç yaşamadıkları olaylar, şehirdeki insanların hayat tarzı, kişiler arası iletişim şekilleri, göç etmiş kişilerin garipsemesine ve özellikle kırsal kesimden gelmiş olan genç nesilde sosyologların "kültür şoku" olarak ifade ettikleri durum oluşmaktadır. Kırsal kesimde ki yaşam tarzı ile şehir de ki yaşam tarzı; iklim, mutfak kültürü, örf ve adetler ve sosyal değerler gibi birçok noktada farklılık arz etmektedir. Bu sebeple göç etmiş kişilerin şoktan kurtulabilmesi ve şehir hayatına adapte olabilmesi gerekmektedir (Sevinç vd., 2018: 76). Literatürde Aytaç ve Sarı' nın (2021) Nusaybin / Mardin' de yapmış olduğu alan araştırmasında göç eden kişilere yönelik "Mardin şehir hayatına adapte olmakta zorluk çektiniz mi? "sorusu, terör nedeniyle gerçekleşen zorunlu iç göç sonrası göç edilen bölgede uyum/adaptasyon problemi yaşandığına dair kanıtlanmıştır. Alan araştırmasına dayalı bu çalışmada terör saldırıları sebebiyle göç etmek zorunda kalarak Mardin' de ikamet edenlerin %83,2 oranında iç göç olgusu gerçekleştikten sonra göç ettikleri bölgede uyum/adaptasyon problemi yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Aytaç ve Sarı' nın belirttiğine göre uyum problemi yaşanmasının en temel sebebinin kültür farklılığından kaynaklandığı tespit etmektedir ve bu kültür farklılıkları uyum/adaptasyon sağlamada ciddi derece sorunlar meydana getirmektedir (Aytaç ve Sarı, 2021: 1026). Bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre, terör nedeniyle zorunlu gerçekleşen iç göçün toplumda sosyal boyutunun etkilerini meydana getirdiği söylenebilmektedir.

Bu sebeple terör den kaynaklı zorunlu iç göç hareketi ile gelen kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel ortamlara dahil edilmesi bir toplumun ve sosyal yaşamın devamlılığı için gerekli ve önemli sayılmakla beraber, bütünleşme sağlanmaması durumunda, toplumda ayrımcı önyargıyla doğan sosyal dışlamayla ilişkili tutumlar ve toplumdan tamamen sıyrılmalar meydana gelebilecektir (Güler vd., 2015: 44).

Çünkü terör olayları sonucunda iç göçle gelen kişiler sadece bedensel olarak göç yerinden ayrılmamaktadırlar. Göç ettikleri ortamda ki sosyo-kültürel yapıyı da üzerlerinde bulundurarak, yeni ortamda kendileri için yaşam alanı oluşturma gayreti içerisinde bulunmaktadır. Dolayısıyla iç göç hareketini gerçekleştirdikleri ortamda kendi kültür yapılarını da taşımakta ve karşılaştıkları farklı bir kültürle yeniden sosyalleşme süreci için kapı aralanmaktadır. Meydana gelen yeni sosyalleşme olgusu yabancı oldukları kültüre yönelik aşırı sancılı süreçten geçerken, bilindik ya da komşu kültürlere karşı daha rahat bir şekilde gerçekleşebilmektedir (Karakaya, 2020: 122).

4. SONUÇ

Türkiye yıllardır birçok terör türleri ile karşı karşıya kalmış bulunmaktadır. Ayrıca terörün diğer ülkeler arası geçişi için transit bölge olması sebebiyle de zarar görmektedir. Bu sebeple terör saldırıları sonucunda birçok olumsuz etki ve üzücü sonuçlar meydana gelmektedir. Terör en büyük zararı insan hayatı kaybıyla vermektedir. Bulunduğu bölgede ki eylemleri, bölge halkının korkmasına sebebiyet vererek göç unsurunu da tetiklemektedir. Dolayısıyla saldırılardan etkilenen bölge halkı çareyi yakın bir ile ya da akrabalarının bulundukları bölgeye göç etmekte bulmaktadırlar.

Terör etkisi sonucu meydana gelen göç, ulusal ekonomiyi derinden etkilemektedir. Zira terör, kamu harcamalarının artmasına da sebep olmaktadır. Bununla da kalmayıp turizm cenneti olan ülkemize turizm ekonomisini de olumsuz yönde etkileyecek şekilde yaralar açmaktadır. Çünkü terör, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi içerisinde birçok turizm odaklı yapılabilecek etkinliklere de engel teşkil etmektedir.

Terörün toplumsal yapı üzerinde sayılamayacak birçok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Çalışma da literatür taraması neticesinde elde edilen kaynaklardan yola çıkarak sıklıkla değinilen etkileri göz önünde bulundurulacak şekilde belli başlı konulara değinilmektedir. Bu açıdan değerlendirilecek olursa terör risk ve belirsizlik yaratarak devlet bütçesindeki dengeleri bozmaktadır.

Ayrıca büyük şehirler nüfusa fazlasıyla doymuş bulunmaktadır. Dolayısıyla göç eden bireylerde işsizlik sorunu ile karşılaşmakta ve bu durum beraberinde suça teşebbüsü de arttırmaktadır. Göç eden bireylerin yaşamış oldukları bütün olumsuzluklar toplumda eşitsizlikleri meydana getirerek sosyal ve kültürel farklılıkları oluşturmaktadır. Sonuçta bireysel olarak başlayan bu göç serüveni toplumda birçok olumsuz etki ile kendini göstermektedir. Hem terör saldırılarından kaynaklı hem de suça teşebbüs faktörlü etkilerden kaynaklı devlet bütçesinden savunma ekonomisine ayrılan pay da artış meydana gelerek devlete ilave yük getirmektedir. Bu durum kalkınma için gerekli olan harcamaların önceliğini elinden alarak emek, sermaye ve enerjinin daha iyi bir seviyeye ilerlemesi için kullanılmasına engel olmaktadır.

Göç sadece ekonomik tahribatla kalmamakla beraber bir diğer önem arz eden kültürel erozyona sebebiyet vererek kültürel değişimleri de meydana getirmektedir. Çünkü göç eden bireyler kendi kültürleri ile göç etmektedirler. Göç ettikleri bölgede aile içi kültür çatışmaları yaşamakta ve uzun vadede genç nesillerin yaşam kültürlerinde değişim olmaktadır. Türkiye bölgeler arası kültür çeşitliliği yaşayan bir ülke olarak zorunlu gerçekleşen bu içgöçler, kültür tahribatına sebep olmaktadır.

Göç alınan bölgede ekonomik, sosyal, siyasal olumsuz etkilerinin yanı sıra sağlık, eğitim gibi hizmetleri de göz ardı edilemeyecek boyutta olumsuz etkilenmektedir. Sürekli gündem de yerini koruyan çarpık kentleşme ve gecekondulaşma sorunları da göç kaynaklı olmaktadır. Göç alan bölgede hızla artan nüfus alt yapı sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bütün bunlar toplumda düzeltilmesi zaman alacak erozyonlar meydana getirmektedir.

Ülke içerisinde bölgesel dengesizlikler meydana gelerek belirli bölgelerde nüfus yoğunlaşmaları olmaktadır. Bu durumun oluşmaması için terör sorununa kalıcı çözümler üretilmeli ve terörden arındırılan bölgeler de güvenlik artışları sağlanmalıdır. Zorunlu göçle gelen nüfusun hasretini çektiklerini göç bölgesine yeniden dönüşlerinin sağlanması için gerekli olan bütün şartların olgunlaştırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, Y. (2016), *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Yayınları.

AKSOY, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 5(20), 294-303.

AKTAŞ, F. (2006). "*Türkiye'nin Terörle Mücadele Konsepti Bağlamında PKK Terörünün İncelenmesi*". Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

AYDIN, S. F. (2015). "*Türkiye' de Göçmen Kaçakçılığı Suçu ile Mücadelede Yasal Düzenlemelerin Rolü".* Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

AYHAN, H. (2015). Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletler' in 2001 Sonrasında Terör Yaklaşımı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi,* 11(21), 117-147.

AYTAÇ, Ö. ve SARI, M. (2021). Terör Nedeniyle Yaşanan Göç Olgusu ve Yarattığı Sorunlar: Mardin Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (2) , 1017-1028.

BAŞEL, H. (2010). İç Göç Sonuçları ve İşgücüne etkileri. *Journal Of Social Policy Conferences,* 0(51), 287-321.

BAŞEREN, S. (2006). Kavramsal Özellikleri ile Terörizm, *Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu,* 23-24 Mart 2006, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006, s. 7.

BOSTAN, H. (2017). Türkiye' de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Coğrafya Dergisi,* (35), 1-16.

ÇELİK, N. ve MURAT, G. (2014).Türkiye' de İç Göç Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Stratejik İç Göç Yönetimi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Enstitüsü Yönetim Dergisi,* 25(76), 0-0.

ÇOBAN KENEŞ, H. (2019). Türkiye' de Zorunlu Göç Mağduru Çocuklar: Çatışmalar ve Yıkımlar Nedeniyle "Kendi Evinde Mülteci Olmak". *Mülkiye Dergisi*, 43(3), 625-656.

DENİZ, Ç. D. (2021). "*Adana İline İçgöçün Sosyo – Ekonomik Analizi Anadolu Mahallesi Örneği".* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

DÜCAN, E. (2016). Türkiye' de İç Göçün Sosyo- Ekonomik Nedenlerinin Bölgesel Analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 12(2), 167-183.

ERALDEMİR, Z. (2013). "*Türkiye' de Göç Sorunu Göçlerin Sosyo- Ekonomik Yansımaları İskenderun-Dörtyol Örneği".* Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.

EROĞLU SEVİNÇ, D. ve YAPRAKLI, S. (2020). Terör- Yerel Ekonomik Kalkınma İlişkisi: Türkiye Düzey-2 Bölgeleri Üzerine Bir İnceleme. *Yaşar Üniversitesi E- Dergisi,* 15(59), 655-674.

EVLEK, U. K. (2015). " *Türkiye' de Terör ve Terörle Mücadelede Bütüncül Yaklaşım Modeli: Adana Örneği"*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

GEMİCİ, E. Ve ÇATAL, S. (2019). Göç ve Çokkültürlülük. *Anadolu Strateji Dergisi,* 1(1), 51-60.

GÖCE, Z. (2019). "*Türkiye' de Terör ve Terör Örgütlerinin Sürekliliğine Sebep Olan Faktörler: PKK örneği"*, Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

GÜNAY, E., ATILGAN, D. ve SERİN, E. (2017). Dünya' da ve Türkiye' de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 7(2), 37-60.

GÜNEŞ, M. E. (2014). İç Göç Terörizm İlişkisinde Mersin Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi,* 8(2), 275-302.

KARAKAYA, H. (2020). Türkiye'de Göç ve Etkileri. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 93-130.

KARTAL, A. (2018). Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye'de DAEŞ ve YPG Örneği. *Güvenlik Stratejileri Dergisi,* 14(27), 39-77.

KURUM, M. (2015). "*Terörist Örgütlerinin Güvenli Ortamları ve Terörist ile Mücadelede Güvenli Ortamları Hedef Alma Yaklaşımı: PKK Terörist Örgütü Örneği*", Doktora Tezi, Kara Harp Okulu, Ankara.

KUYAKSİL, A. (2014). Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dini Kavramlar. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi,* 1(1), 79-114.

KÜMBÜL GÜLER, B., ÖZMEN, A. ve SARİİPEK, D. B. (2015). İç Göç ve Kent İle Bütünleşme: Kocaeli İli Alan Araştırması. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi,* 5(2), 37-69.

NAZ, Y. (2015). *"Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası ve Uluslararası Göçün Türkiye' deki Güncel Sorunları".* Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

ÖZDEMİR, Ç. (2019). "*Türkiye' de İç Göç Olgusu: 13 Mart 1992 Erzincan Depremi Özelinde İç Göçlerin İncelenmesi".* Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.

ÖZDEMİR, D. (2018). Türkiye'de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Belirleyicileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 22(3), 1337-1349.

PAZARLIOĞLU, M.V. (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(1), 121-135.

SAM, K. (2009). Zorunlu Göçle Yüzleşirken; Kentsel Bağlamda Ortaya Çıkan Kültürel ve Toplumsal Ayrışma: Diyarbakır Kent Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(30), 250-265.

SEVİNÇ, G., DAVRAN, M. ve SEVİNÇ, M. R. (2018). Türkiye' de Kırdan Kente Göç ve Göçün Aile Üzerindeki Etkileri. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 70-82.

ŞAHİN, S. 2017. "*Terörizm ve Terör Örgütleri ile Mücadele: Türkiye' nin DAEŞ (IŞİD) Terör Örgütüyle Mücadele Politikası",* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

ŞAHİNOĞLU, S. (2005). "*AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK VE TERÖR",* Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara.

ŞEN, M. (2014). *Türkiye' de İç Göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi*, 31.08.2021 tarihinde https://www.calismatoplum.org/Content/pdf/calisma-toplum-1520-c2b4ab9b.pdf adresinden alındı.

ŞEN, Y. (2015). Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: PKK Terörü ve Ağrı Gerçeği. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2): 17-70.

Terörle Mücadele Kanunu, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf (Erişim Tarihi: 23.08.2021).

TOPAL, B. G. (2020). Türkiye' de Terör Eylemleri ve Savunma Sanayi İlişkisi. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 4(1), 51-86.

ZENGİNOĞLU, S. (2016). Uluslararası Terörizm ve Avrupa Birliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (25) , 157-178.

https://tasam.org/tr-TR/Icerik/515/teror_nedir (Erişim Tarihi: 30.08.2021).

"Terör", http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid= TDK. GTS.5a3028e10c5ce2.79615890 (Erişim Tarihi: 23.08.2021).

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TÜRKİYE'DEKİ TERÖR SORUNUNUN VAN İLİ ÖZELİNDE ANALİZİ

Ferit İZCİ[1]
Yıldız ATMACA[2]

ÖZET
Terör, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmaya ve devlet otoritesini cebir ve şiddet kullanarak yok etmeye çalışan eylemler bütünüdür. Belli bir örgüte mensup kişiler tarafından temel hak ve hürriyetleri bozguna uğratmak amaçlı gerçekleştirilmektedir. 1978'de Diyarbakır'ın Lice ilçesinin Ziyaret köyünde kurulan ve 1984'de Eruh ve Şemdinli'de ilk silahlı eylemlerini gerçekleştiren bölücü terör örgütü PKK, kurulduğu günden bugüne Türkiye'nin özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinde bölgenin kamu düzenini ve asayişini etkileyecek eylemlerine devam etmektedir. Bu eylemler, bölgedeki gelişmişlik seviyesini geciktirmekte ve bölgede kalkınma sorunu yaşatmaktadır. Doğu Anadolu bölgesinin en önemli illerinden biri olan Van, PKK'nın etkilendiği illerin başında gelmektedir. PKK, özellikle siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için diğer doğu bölgelerinde olduğu gibi Van ilini de bir araç olarak görmektedir. Bütün bu yaşanan olumsuz durumlar, Van'ın hem ekonomik ve sosyal hem de yönetsel boyutlarına önemli ölçüde yansımaktadır.
Bu çalışmada, PKK'nın Van ili özelindeki durumu analiz edilmiştir. Terörün kaynağı ve terörü besleyen nedenler üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Jandarma Genel Komutanlığı'ndan son üç yıl içerisinde terörle mücadele politikaları bağlamında Van'da gelinen son nokta üzerine gerekli sayısal bilgiler alınmış, soruşturmayı kontrol eden ilgili adli yargı temsilcileri ve il yönetiminde yer alan yetkililerin görüşleri alınmıştır. Çalışma sonucunda, terör örgütü PKK'nın Van ili özelinde siyasi faaliyetlerinin azalmasına rağmen Van'daki kamu düzeninin oluşturulmasında etkili olduğu anlaşılmıştır.
Anahtar Kelimeler: PKK, Terör, Yönetim, Van, Türkiye

[1] Prof. Dr.,Van YYÜ, İİBF, Kamu Yönetimi,ferit.izci@yyu.edu.tr orcid: 0000-0001-6383-1280
[2] Doç. Dr., Van YYÜ, İİBF, Kamu Yönetimi, yildizatmaca@yyu.edu.tr, orcid: 0000-0001-6345-4745

ANALYSIS OF THE TERROR PROBLEM IN TURKEY SPECIFIC TO VAN PROVINCE

ABSRACT

Terror is a set of actions that attempt to disrupt the indivisible integrity of the state with its country and nation and destroy state authority by using algebra and violence. It is carried out by persons belonging to a certain organization with the aim of defeating fundamental rights and freedoms. The separatist terrorist organization PKK, which was founded in 1978 in the Ziyaret village of the Lice district of Diyarbakır and carried out its first armed actions in Eruh and Şemdinli in 1984, has been continuing its actions that will affect the public order and security of the region, especially in the eastern and southeastern regions of Turkey, since the day it was founded. These actions delay the level of development in the region and cause development problems in the region. Van, one of the most important provinces of the Eastern Anatolia region, is one of the provinces affected by the PKK. In particular, the PKK sees Van province as a means to achieve its political goals, as in other eastern regions. All these negative situations are significantly reflected in both the economic and social and managerial dimensions of Van.

In this study, the PKK's situation in Van province was analyzed. Assessments have been made on the source of terror and the causes that feed the terror. Necessary numerical information was obtained from the Gendarmerie General Command on the last point reached in Van in the context of anti-terrorism policies in the last three years, and the opinions of the relevant judicial justice representatives who controlled the investigation and the officials in the provincial administration were taken. As a result of the study, it was understood that despite the decrease in the political activities of the terrorist organization PKK in Van province, it was effective in the establishment of public order in Van.

Keywords: PKK, Terror, Administration, Van, Turkey

1.GİRİŞ

Siyasal amaçlarını daha çok baskı ve şiddet kullanarak gerçekleştirmeye çalışan terör, dünya üzerindeki birçok ülkede küresel bir tehdit olarak kabul edilmiş önemli bir sorundur. Terör temelinde; şiddet, korku, acımasızlık, kısıtlama, tedirginlik, çaresizlik, gizlilik, koordinasyon ve ileri derecede teknolojik mühimmat kullanımı özelliklerini taşıyan bir yapı olarak karakterize edilmektedir.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi, fizyolojik gereksinimler sonrasında, güvenliği, ait olmayı, saygınlığı ve kendini gerçekleştirmeyi bir toplumdaki önemli gereksinimler olarak sıralamaktadır. Güven ihtiyacının karşılanmaması, vatandaşın kendini gerçekleştirememe sorununu ortaya çıkaracak, böylelikle toplumsal kargaşa ve huzursuzluk artacaktır. Böyle bir ortamda da ekonomik ve sosyal kalkınma noktasındaki süreç, başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Çünkü vatandaş terör korkusu ile kendi topraklarında kendini güvende hissetmeyecektir. Bu sebeple, terörle mücadelede etkili yöntemler uygulanmalıdır.

Kürdistan İşçi Partisi (PKK), Türkiye'deki karmaşıklar sorununu ortaya çıkaran önemli bir terör örgütüdür. PKK, kuruluşundan kısa bir zaman sonra amaçları doğrultusunda kendini geliştirmiştir. Özellikle devletin hizmet noktasında yetersiz kaldığı yerlerde, durumu fırsat bilip etkisini arttırmak için çalışmıştır. Bununla birlikte yurt dışında da destek veren taraflarının olması gücünün kısa sürede artmasını sağlamıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri en kuvvetli olduğu alanlardır.

Bu çalışmada, bölücü terör örgütü PKK'nın doğunun gelişmiş illerinden biri olan Van ili üzerindeki etkileri incelenmiştir. Van'da terörün kaynağı analiz edilmiştir. Kavramsal açıklamalar sonrasında, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile il yönetiminde görev yapan yöneticiler ve yargı mensupları ile görüşülmüştür. Görüşlerin doğruluk payını tespit etmek üzere Jandarma Genel Komutanlığından Van'da terörün gelişim seyrini belirten son üç yıla ait sayısal veriler istenmiştir. Çalışma sonucunda ise görüşlerdeki doğruluk payının yüksek olması ile birlikte özelde, örgütün Van iline olumsuz yansımalarının aşikâr olduğu anlaşılmıştır.

2. TERÖR VE TERÖRİZM

Terör, insanları sınırlandıran ve caydırarak istedikleri fikir ve davranışları benimsemeleri noktasında zor kullanan bir tutumun uygulamadaki görünümüdür. Fransız kökenli bir kavram olan terör, Türk Dil Kurumu'nca en yalın hali ile "yıldırı" olarak tarif edilmektedir (TDK, 2018).

Terör, politik davranışları etkilemede tehdit kullanılmasını gerektiren sembolik bir harekettir. Bununla birlikte, ulusal, sosyal, milliyetçi, dini ve buna benzer amaçları sosyo-ekonomik farklılıklar aracılığıyla bir çatışma ortamına çevirmek için gerçekleştirilen önceden planlanan yasa dışı bir faaliyettir. Şiddet kullanımıdır (Ağbal, 2002:15).

Terörle Mücadele Kanunu terörü "… cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir" şeklinde tanımlamaktadır (TMK, 1991).

Terörle birlikte bir diğer kavram, terörizmdir. Terörizm, literatürde daha çok terör merkezli bir düşünce akımı olarak değerlendirilmektedir. Kamuoyunda terörizm ve anarşizm kavramları aynı anlamda kullanılmakta, bu sebeple de terör eylemleri anarşist bir doktrine dayandırılmaktadır. Terörün toplumda anarşi oluşturması ve anarşistlerin de amaçlarına ulaşmak için terör eylemlerine başvurmaları bu karışıklığa önemli bir sebeptir. Ancak anarşizm, gerek devleti gerek hükümeti gerekse aileyi tanımlayacak bütün örgütsel kurumları bir bela ve kötülük aleti olarak gören ve bunların ortadan kaldırılmasını talep eden bir doktrindir.

Terörizm, bütün bu örgütsel kurumları yok etmeyi değil, bu kurumları amaçları doğrultusunda yeniden kurmayı veya değiştirmeyi amaçlamaktadır. Terörizm, eski devleti, eski hükümeti ve eski düzeni yok etmektedir (TBB, 2006:137).

Terör eylemlerini gerçekleştiren şahısların literatürdeki adı, teröristtir. Teröristler, terör faaliyetleri ile ekonomide bozulmalar, toplumsal ilişkilerde zedelenmeler ve düşman bir toplum oluşturma çabaları ile eylemlerini gerçekleştirmektedirler. Bu sebeple, terörün insanların görüş ve düşüncelerini nasıl etkilediğine ilişkin önemli etkileri tespit etmek ve bu minvalde hareket etmek gerekmektedir (Morag, 2006:121).

Terörün ortaya çıkmasındaki genel nedenler, sosyal, ekonomik, siyasal ve hukuki nedenler olarak belirtilmektedir. Daha da özel de TBB (2006), hazırlamış olduğu raporda, etnik ayrılıkların olduğu, hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı, kan davası geleneğinin hâkim olduğu, toplumsal bölünmezlik bilincinin kaybolduğu ve genel ahlak anlayışının yerle bir olduğu durumu, terörün sosyal nedenleri olarak belirtmektedir. Raporda, toplumdaki işsizlik oranında ortaya çıkan artış, gelir dağılımındaki dengesizlik ve ortalama gelir düzeyindeki düşüklük ekonomik; hükümet otoritesinin yetersiz, belirli bir rejimin oturmamış, devlet kuruluşlarının yozlaşmış ve yolsuzluğun artmış olduğu bir düzeni siyasi; ve mahkemelerin yozlaştığı, hukuk düzenin olmadığı, kural ve kaidelerin geç işlenmesi durumu ise hukuki nedenler olarak kabul edilmektedir (TBB,2006:142-143).

Türkiye'nin topraklarında mücadele ettiği on beş terör örgütü bulunmaktadır. Bu örgütler, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından ; " Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ), Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (DHKP/C), Maoist Komünist Partisi (MKP), Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML),Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP), PKK, Kürdistan Devrim Partisi (PŞK), Kürdistan Demokrat Partisi/Kuzey (PDK/Bakur), Kürdistan Özgürlük Şahinleri (TAK), Hizbullah, Hilafet Devleti (HD),İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi (İBDA/C),Tevhid Selam (Kudüs Ordusu),El-Kaide Terör Örgütü Türkiye Yapılanması ve Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD/DAEŞ)" olarak ilan edilmiştir (wikipedia.org,2021a).Türkiye Terörle mücadele politikalarında 12 Nisan1991 yılında kabul ettiği 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu bağlamında hareket etmektedir.

3. MÜLKİ İDARE AMİRLERİNİN TERÖR OLAYLARINA KARŞI GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Merkez teşkilatının taşra temsilcisi olan mülki idare amirlerinin terör olaylarına karşı görev ve sorumlulukları İl İdaresi Kanunu'nda (5442,m.9):

- Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir. Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alır. Bu maksatla Devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam eder, bu teşkilat amir ve memurları vali tarafından verilen emirleri derhal yerine getirmekle yükümlüdür.
- Memleketin sınır ve kıyı emniyetini ve sınır ve kıyı emniyetiyle ilgili bütün işleri, yürürlükte bulunan hükümlere göre sağlar ve yürütür.
- İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteaallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindendir. Bunları sağlamak için vali gereken karar ve tedbirleri alır. Vali, kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratacak şekilde bozulduğu ya da bozulacağına ilişkin ciddi belirtilerin bulunduğu hâllerde on beş günü geçmemek üzere ildeki belirli yerlere girişi ve çıkışı kamu düzeni ya da kamu güvenliğini bozabileceği şüphesi bulunan kişiler için sınırlayabilir; belli yerlerde veya saatlerde kişilerin dolaşmalarını, toplanmalarını, araçların seyirlerini düzenleyebilir veya kısıtlayabilir ve ruhsatlı da olsa her çeşit silah ve merminin taşınması ve naklini yasaklayabilir.

İlçelerde ise kaymakamların terör olaylarına ilişkin görev ve sorumlulukları ise İl İdaresi Kanunu'nda (5442,m.31);

- Kaymakam, ilçe sınırları içinde bulunan genel ve özel kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir;
- Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alır. Bu maksatla Devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam eder. Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile Cumhurbaşkanınca alınmış bulunan karar ve tedbirlerin yürütülmesi için emirler verir. Bu teşkilat amir ve memurları kaymakam tarafından verilen emirleri derhal yerine getirmekle ödevlidir;
- Kaymakam, memleketin sınır ve kıyı emniyetiyle ilgili bütün işleri yürürlükte bulunan hükümlere göre sağlar ve yürütür;
- İlçe sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının tasarrufa mütaallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi kaymakamın ödev ve görevlerindendir. Bunları sağlamak için kaymakam gereken karar ve tedbirleri alır.

4. TERÖR ÖRGÜTÜ PKK

PKK (Partiya Karkeren Kurdistane- Kürdistan İşçi Partisi), Irak'ın kuzeyi, Türkiye'nin doğu ve Güneydoğusu, İran'ın kuzeybatısı ve Suriye'nin kuzeydoğusunu kapsayan bölgede bir devlet kurma amaçlı faaliyet gösteren bu bağlamda mevcut toprakların Türkiye sınırları dahilinde kalan kısmına hakim olabilmek amacıyla askeri noktalara, sivillere ve köy korucularına saldırılar düzenleyen yasa dışı bir tutum gösteren silahlı bir terör örgütüdür (wikipedia.org,2021b).

Örgütün kurucu lideri hapiste olmasına rağmen kurucu üyeler örgütün amaçları doğrultusunda faaliyetlerine devam etmektedir. Anadolu'nun birçok yerinde yapılanmasını sürdüren PKK'nın etkin olduğu bölgeler özellikle doğu ve güneydoğu bölgeleridir. Örgütün geliştiği bölge olarak kabul edilen Doğu Anadolu bölgesinin ekonomi başta olmak üzere sosyal yönde sahip olduğu gelişmişlik düzeyi, bölücü terör örgütünün amaçlarına ulaşmasını kolaylaştırmış ve güç elde etmesine sebep olmuştur.

Türkiye'nin uzun zamandır çatışma halinde olduğu PKK ile süreci bir uzlaşıya kavuşturmak amacıyla 2000'li yıllarda dönemin hükümet sorumlusu olan Adalet ve Kalkınma Partisi ile bir çözüm süreci başlatılmıştır. Dönemin hükümet başkanı Recep Tayip Erdoğan, 2005 yılında konu üzerine bir konuşma yapmış, milli birlik ve beraberliğin demokratik açılımındaki önemine vurgu yapmıştır. Çözüm süreci, 2014 yılında "Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun" adıyla Resmî Gazete'de yayımlanarak yasallaşmıştır. Ancak 2015 yılında ortaya çıkan Ceylanpınar Saldırısı sonrası çözüm sürecinin kaldırılması için çalışmalar başlamıştır.

5. VAN'DA PKK SORUNSALI

Doğu Anadolu'nun en gelişmiş illerinden biri olan Van, Türkiye'nin en büyük gölü olan Van Gölü kıyısında verimli torakları ve elverişli iklimi ile önemli bir yerleşim merkezidir.13 ilçe ve belediyesi ile Doğu Anadolu'nun en büyük illerinden bir tanesidir.

Van, coğrafi konumu itibari ile çevresinde bulunan gelişmekte olan illerden gelen yoğun bir göç akımına uğramıştır. TUİK verileri, bu iddiayı doğrular mahiyette her yıl Van'daki nüfus sayısını arttığını belirtmektedir. Artan nüfus, beraberinde bir takım yoksunlukları birlikte getirmektedir. Bütün bu yoksunluklar karşısında devletin karşılayamadığı ihtiyaçlar eğitim düzeyi düşük yerel halkı özellikle de genç topluluğu, hak arama başlığı altında terör ve şiddet eylemlerine sevk etmiştir.

Van'daki terör olayları, il yönetiminde bulunan yöneticiler ve terör olaylarını bizzat yürüten yargı mensupları ile 01.09.2021 tarihinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sonucu ele alınmak istenmiştir. Görüşmede yöneticilere;

- Van'daki bölücü terör örgütü PKK'nın kaynağı ve terörü besleyen nedenler hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Van'da PKK hangi boyutta, özellikle barış dönemi sonrası bir azalma olduğunu düşünüyor musunuz?
- PKK'nın Van il yönetimine etki ettiği yönünde düşüncelerinizi bizimle paylaşır mısınız?

Soruları sorulmuş ve gelen cevaplar doğrultusunda analiz yöntemi ile gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmele, aşağıda farklı boyutları ile açıklanmıştır.

5.1. Van'da Terörün Kaynağı ve Potansiyel Durumu

Gerek kadın toplulukları başkanı gerekse Van büyükşehir belediyesi yetkililerince yapılan görüşmeler sonucu Van'da terörü besleyen en büyük kaynağın gelir düşüklüğü ve yoksulluk olduğu anlaşılmıştır. Özellikle, terörün maddi gaspından kurtulmak amacı ile kırdan merkeze gelen Türkçe konuşmakta dahi zorluk çeken bu halkın tek sığınağı yine terör olmuştur. Terör soruşturmasını yürüten yargı mensupları terörün Van ilindeki kaynak analizini;

- Ailesinden herhangi bir şahsın örgütte bulunması veya ölmesi sonucu örgütle organik bir bağ oluşturması bununla birlikte ekonomik sebeplerden kaynaklı gönüllülük esaslı veya zorla alınan ayni veya maddi destek kapsamında gelir elde etmesi,
- Örgüt ideolojisi kapsamında kurulan ve faaliyet gösteren dernek ve vakıflardan alınan maddi destekler,
- Van'da görülen uyuşturucu, sigara ve göçmen kaçakçılığı kapsamında terörün gelir elde etme olanağının bulunduğuna dair verilerin kanıtlanabileceğini,
- Çözüm süreci sonrasında terörle mücadele kapsamında devletin bütün organları ile birlikte hareket ederek il merkezi başta olmak üzere kırsal alanlarda yoğun bir azalmanın olduğunu,
- Van anneleri adı altında çocukları örgüte alınan ailelerin örgüte karşı duruşlarını da terörün azalmasında etkili bir faktör olarak belirtmişlerdir.

Jandarma Genel Komutanlığının 13 Temmuz 2021 tarihli beyanına göre Van'da bölücü terör örgütü PKK'nın gelişim seyrinin son üç yıl içerisinde bir azalma gösterdiği anlaşılmıştır. Bilgilendirmeye göre;

Tablo 1:Van İli Kırsalında Faaliyet Gösteren Terörist Sayısı

2018	61-72
2019	64
2020	32
2021	29

Tablo 2: İkna Çalışmaları Sonucu Teslim Olması Sağlanan Terörist Sayısı (Yurtdışında Faaliyet Gösterenlerde Dahil)

2018	4
2019	24
2020	24
2021	10

Tablo 3:Van İlinde Gerçekleştirilen Terör Eylemleri

2019	20
2020	17
2021	2

5.2 Terörün İl Genel Yönetimine Etkisi

Van, PKK'nın düzen bozucu faaliyetlerinden etkilenen illerin başında gelmektedir. PKK'nın gerçekleştirdiği faaliyetlerle zaman zaman bozulan asayiş düzeninin etkileri Van ilinin sosyal ve ekonomik alanını olumsuz etkilemiştir. Ayrıca bölücü terör örgütü PKK zamanla bölücü saha faaliyetlerinin yanı sıra partileşerek siyasi alana da girmiştir. HDP tarafından yönetilen belediyeler hem kamu kaynaklarının PKK'ya aktarılmasını hem de belediyelere verilen kamu gücünün örgüt lehine kullanılmasını sağlamıştır. Mevcut faaliyetlerin devamı sonucu HDP'li belediye başkanları Türk yargısının önüne çıkarılmış ve İçişleri Bakanlığı tarafından yerlerine mülki idare amirleri belediye başkan vekilleri olarak atanmıştır. Van ilinde de büyükşehir belediyesi ve Başkale, Erciş, İpekyolu, Muradiye, Özalp, Saray belediyeleri olmak üzere HDP'li belediye başkanlarının yönettiği yedi belediyeye belediye başkan vekili atanmıştır.

Van ilinde yaşanan terör olayları ve siyasal zeminde varlığını hissettiren terörizm sebebiyle il yönetiminin bu konudaki görevleri genel mesailerinde hatırı sayılı kadar yer edinmekte ve buna bağlı olarak bu alandaki yetkilerini fazlasıyla kullanmaktadırlar. Terör olaylarının il genelinde gözükmesi ilde bulunan TSK mensubu ve kolluk kuvvetleri sayısında artışa sebebiyet vermektedir. Bu artış il yönetiminde kolluk teşkilatını diğer teşkilatlara göre daha önde konumlandırmakta ve il yönetiminin mesaisinde daha fazla yer edinmelerini sağlamaktadır. Sınır ili olması hasebiyle Van ilinde sınır bölgelerinde de terör olayları olmaktadır. Terör olaylarının en aza indirilmesi amacıyla da çok sayıda üs bölgesi teşkilatlanması ortaya çıkmıştır. Üs bölgelerinin geniş coğrafyaya yayılı şekilde teşkilatlanması ise mülki idare amirlerinin ve taşra teşkilatlarının amirlerinin denetim görevini yerine getirirken zaman maliyetlerini artırmış bu da diğer kamusal hizmetler için ayrılacak zamanlarını daraltmıştır.

Van ilinde merkezi teşkilatın taşra yapılanmasının belediye başkanlık görevi ile il teşkilatı idari kamusal görevlerinin yanı sıra yerel yönetimlere ilişkin kamu görevlerinin yerine getirilmesi sorumluluğunu da doğurmuştur. Belediyeler üzerinden şehrin altyapı ve üstyapı hizmetleri ile il idari teşkilatı bu uygulamaların olmadığı diğer il teşkilatlarından daha fazla mesai ve sorumluluk altına girmişlerdir. İdari iş ve işlemleri kapsayan amir-memur ilişkisinin dışında yerel hizmetlere ilişkin bölgesel aktörlerle daha fazla ilişki geliştirilmiştir. Bu da daha geniş bir kesimle muhatabı doğurarak il teşkilatının hizmet ve sorumluluklarını yerine getirmelerinde fedakârlık seviyelerini artırmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Terör, bir ülkedeki siyasal ve toplumsal bütünlüğe zarar vererek düzeni değiştirme hareketli, şiddet ve tehdit odaklı eylemler bütünüdür. Dünya üzerindeki bütün ülkelerde farklı boyutları ile görülen terör, Türkiye'nin de mücadele ettiği önemli bir sorundur. Türkiye topraklarında etkili olan on beş terör örgütü bulunmaktadır. PKK, bu terör örgütleri içerisindeki en etkili örgüt olarak kabul edilmektedir. Bu noktada, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri, bölücü terör örgütü PKK'nın en fazla yoğunlaştığı bölgelerdir.

Van, ülke genelinde çeşitli eylem ve faaliyetlerde bulunan bölücü terör örgütü PKK'nın yoğun olduğu doğu illerinden yalnızca bir tanesidir. Van ili özelinde kamu düzeni ve asayişi olumsuz etkileyen PKK terör örgütünün şiddet içerikli saha faaliyetleri ve bunu destekleyici siyasi faaliyetleri sayısal veriler bağlamında azalsa da farklı boyutları ile devam etmektedir. Özelikle, ekonomik gerekçeleri sebep göstererek psikolojik bağlamda teröre çekme, şiddet ve baskı eylemlerinde bulunma bu boyutlara önemli bir delil oluşturmaktadır. Ancak Van ili taşra teşkilatı kolluk kuvvetleri vasıtasıyla saha olaylarını ve belediye başkan vekilliği fonksiyonlarıyla da siyasal zemin üzerinden teröre yardım faaliyetlerini önleyerek terörün Van ilinde sosyal ve ekonomik hayatta yaşattığı tahribatı en aza indirgemeye çalışmaktadır. Bunu yaparken idari fonksiyonunun gerektirdiği kamusal hizmetlerin aksamaması adına mesai ve emek fedakârlığında bulunmaktadır.

Terör olaylarının varlığı kolluk kuvvetlerinin taşra teşkilatındaki etkinliğini artırdığından il taşra teşkilatlarının başı olan mülki idare amirlerinin kamu yönetiminde kollukla olan irtibat ve çalışma birlikteliğini diğer teşkilatlara göre fazlalaştırmaktadır. Siyasi faaliyetler ile teröre yapılan yardım ve yataklıkların engellenmesi amacıyla yargı makamlarının önüne çıkarılan belediye başkanlarının yerine görevlendirilen mülki idare amirleri diğer il taşra teşkilatlarına görece daha fazla halk ve yerel aktörlerle iletişimi artırarak yerel yönetimlere ilişkin kamusal faaliyetlerin hızlı, etkin ve verimli gerçekleştirilmesini Van ilinde sağlamak için çalışmışlardır.

Bununla birlikte, Van'da terörle mücadele ederken vatandaş için özellikle eğitim seviyesi düşük olan vatandaşlar için bir güven ortamı oluşturulmalıdır. Her vatandaşa kapıları açık siyasi kimlik ayrımı yapmadan hizmet sunma amaçlı çalışılmalıdır. Ekonomik kaygıları azaltacak ve özellikle gençlerin kaymasını önleyecek iş istihdamı oluşturulmalıdır. Aidiyet duygusunun gelişmesi Kürt-Türk ayrımı yapmadan yerel halkın bütünleşmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki ikinci (güvenlik), üçüncü (ait olma) ve dördüncü adımı (saygınlık) da bu rolü ispatlayacak nitelikler taşımaktadır.

KAYNAKÇA

AĞBAL, N., (2002), Terörizmle Mücadele ve Şüpheli İşlem Bildirimi Uygulaması- I, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 111, Mart.

AKIN, E., (2009), Anayasa Mahkemesi-Yargıtay Kararları ve Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Terör ve Terörün Finansmanı Suçu, Adalet Yayınevi, Ankara

MORAG, N. (2006). The economic and social effects of intensive terrorism: Israel 2000-2004. Middle East Review of International Affairs, 10(3), 120-141.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ (TBB), (2006), Türkiye ve Teörizm, Rapor,Haziran, Ankara

5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu

https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_ter%C3%B6rizm (01.10.2021a).

https://tr.wikipedia.org/wiki/PKK (30.09.2021b)

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖR VE ÇATIŞMA SONUCU AKDENİZ'DE YAŞANAN DÜZENSİZ GÖÇÜ YÖNETMEK: SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI ÖRNEĞİ/

Tekin AVANER[1]
Leyla OCAKLI[2]

Özet

İnsanlar tarih boyunca gerek kendi istekleri ile bir yerden başka bir yere göç etmekte, gerekse çeşitli sebeplerle göç etmeye zorlanmaktadırlar. Ekonomik, sosyal ve siyasal vb. sebeplerle ülkelerini terk edip başka ülkelere göç eden insanlar gittikleri ülkeleri ekonomik ve sosyal olarak etkilemekte, özellikle kitlesel göç hareketlerine konu olan ülkeler göç yönetimi konusunda oldukça ağır sınavlar vermektedirler.

Düzensiz göçü meydana getiren sebeplere bakıldığında; savaş, terör ve çatışma gibi olgular ön plana çıkmaktadır. Son yıllarda Afrika ve Orta Doğu'da yaşanan terör ve şiddet ortamı, insanların başka ülkelere göç etmelerine neden olmakta ve Akdeniz'de yoğun göç hareketleri yaşanmasını meydana getirmektedir. Bu sebeple son birkaç yıldır Türkiye ve AB ülkeleri yoğun göç dalgasına maruz kalmaktadırlar. Siyasi karışıklıklar nedeniyle Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden Avrupa ülkelerine doğru yaşanan kitlesel göç hareketlerinde düzensiz göçmenler Akdeniz üzerinden Avrupa ülkelerine geçmeye çalışmaktadırlar. Yaşanan bu kitlesel göç hareketlerinde denizden geçiş rotaları üzerinde bulunan Yunanistan, İtalya ve İspanya'ya geçişlerde göçmenler hayatlarını kaybetmekte, umutla çıkılan yolculuk trajediyle sonuçlanabilmektedir. İnsan hayatını tehdit eden bu umut yolculuğunda hem kaynak ülkeler, hem de hedef ve transit ülkeler Akdeniz'de güvenlik sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır.

Son dönemde özellikle Suriye ve Afganistan'dan Türkiye'ye yapılan kitlesel göç hareketleri nedeniyle ülkemiz de göç yönetimi konusuyla mücadele etmektedir. Düzensiz göç nedeniyle şehirlerimiz, demografik ve sosyal olarak etkilenmektedir. Etki alanı çok geniş ve çok boyutlu olan göç olgusunun insani boyutu da ülkemizin iyileştirmek adına çaba gösterdiği bir konudur. Zira, Ege Denizi üzerinden Yunanistan'a geçmeye çalışan düzensiz göçmenler hayatlarını tehlikeye atmaktadırlar. Umutla çıkılan göç yolculuğunun trajedi ile sonuçlanmaması için Türkiye çok hassas ve özverili bir çalışma yürütmektedir. Bu süreçte Sahil Güvenlik Komutanlığı, denizde ölümleri engellemek ve düzensiz göçmenlerin canlarını korumak için oldukça büyük ve önemli bir görev üstlenmiş durumdadır. Bildiri; Akdeniz'de yaşanan düzensiz göç ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın Akdeniz'deki düzensiz göçle mücadelesini ele almaktadır.

Anahtar Sözcükler: Düzensiz Göç, Akdeniz, Terör, Savaş, Sahil Güvenlik Komutanlığı.

[1]Doç.Dr., JSGA, GÜVBEN, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, tekinavaner@hotmail.com, . ORCID ID: 0000-0003-4014-0131
[2]Yüksek Lisans Öğrencisi JSGA, GÜVBEN, Suç Araştırmaları Anabilim Dalı, leyla_ocakli@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9504-3542

MANAGING IRREGULAR MIGRATION IN THE MEDITERRANEAN AS A RESULT OF TERRORISM AND CONFLICT: EXAMPLE OF COAST GUARD COMMAND

Abstract

Throughout history, people migrate either voluntarily from one place to another or are forced to migrate for various reasons. People who leave their countries due to economic, social and political reasons etc., and migrate to other countries affect the countries they go to economically and socially, and especially the countries subject to mass migration movements have heavy tests on migration management.

Considering the causes of irregular migration, facts such as war, terrorism and conflict come to the fore. Terrorism and violence in Africa and Middle East in recent years have caused people to migrate to other countries and cause migration movements in the Mediterranean. For this reason, Turkey and EU countries have been exposed to intense migration flows for the last few years. In recent years, some political turmoil in the world has caused mass migration movements from Middle East and African countries to European countries. In these mass migration movements, irregular migrants are trying to pass through the Mediterranean to reach European countries. In these mass migration movements, migrants lose their lives while crossing to Greece, Italy and Spain, which are on the routes of migration and, the journey of hope may result in tragedy. In this journey of hope that threatens human life, both source, destination and transit countries face security problems in the Mediterranean.

Our country in recent years, due to mass migration to Turkey from Syria and Afghanistan struggles with issues of migration management. Due to irregular migration, our cities are affected demographically and socially. The human dimension of the phenomenon of immigration, whose impact area is very large and multidimensional, is an issue that Turkey strives to improve. Then, irregular migrants endanger their lives while trying to cross Greece through the Aegean Sea. Turkey conducts very sensitive and dedicated work in order for the hopeful journey of migration not to result in tragedy. In this process, the Coast Guard Command has undertaken very important task to prevent deaths at the sea and protect the lives of irregular migrants. This study explains irregular migration in the Mediterranean and the Turkish Coast Guard Command's fight against irregular migration in the Mediterranean.

Keywords: Irregular Migration, Mediterranean, Terrorism, War, Coast Guard Command.

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde insanlar tarih boyunca çeşitli sebeplerle bir yerden başka bir yere göç etmektedirler. Nedeni her ne olursa olsun insanların bir yerden başka bir yere göç etmesi, beraberinde birtakım sorunlar da getirmektedir. Hastalık, barınma, güvenlik ve sosyal sorunlar gerek göçmenleri gerekse göç edilen ülkedeki nüfusu etkilemektedir. Son yıllarda Asya ve Afrika'dan Avrupa'ya yaşanan düzensiz göç hareketleri, Akdeniz'de göç sorununu gündeme getirmiştir. Göç alan Avrupa ülkeleri gibi göç rotasında bulunan Türkiye de düzensiz göçün sorunları ile baş etme çabasındadır.

Binyıl önce Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden ve göçebe bir toplum olan Türklerin göç konusundaki macerası günümüzde sürmektedir. Öyle ki, Anadolu'ya göç eden Türklerin göç serüveni durmamıştır. Coğrafi konumu itibariyle Doğu ve Batı arasında bir köprü olan Anadolu; siyasi, ekonomik, sosyal sebeplerle tarih boyunca göçe konu olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

Ülkemizin göç tarihine bakıldığında Türkiye'nin göç veren bir ülke olmakla birlikte hem hedef ülke hem de göçmenlerin hedef ülkeye ulaşmada kullandıkları transit bir ülke olduğu görülmektedir. Osmanlı döneminde; 1492'de on binlerce Yahudi, gemilerle kurtarılarak Osmanlı topraklarına getirilmiş, 1856-1864 yılları arasında Rus ordusundan kaçan yaklaşık bir buçuk milyon Kafkas nüfusuna yine Osmanlı İmparatorluğu kucak açmıştır (https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi).

Osmanlı yıkılıncaya kadar benzer süreçler devam etmiş, örneğin Osmanlı Devleti ve Rusya arasında 1877-1878 yıllarında meydana gelen ve 93 Harbi olarak da adlandırılan Osmanlı-Rus Harbi neticesinde Osmanlının Balkanlarda aldığı yenilgi ile orada yaşayan Müslüman halk çeşitli zulümlere uğramış ve bu sebeple göç etmek zorunda kalmıştır. McCarthy'e göre Osmanlı-Rus Savaşı neticesinde göç etmek zorunda kalan muhacir sayısı 1.253.500 kişidir (Ağanoğlu, 2001: 33).

93 Harbi sonrasında Osmanlı toprağı olan Bosna-Hersek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun işgali altına girmiş ve Hıristiyan bir devletin egemenliğinde yaşamak istemeyen Müslüman Boşnaklar göç etmek istemişlerdir. Avusturya-Macaristan tarafından işgal edilen Bosna'da yaşanan göç dalgası özellikle 1881 yılında çıkarılan askerlik yasası ile birlikte Müslüman Boşnakların kitlesel göçüne dönüşmüştür. Bu dönemde Rumeli'den göç eden göçmenler uzaklık ve iklim koşulları sebebiyle Anadolu'da Edirne, İstanbul, Aydın, Ankara, Kastamonu ve Hüdavendigar illerine yerleştirilmişlerdir (Ağanoğlu, 2001: 36-38).

Cumhuriyet döneminde ise 1923 yılı itibariyle Yunanistan'dan, sonrasında ise Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya'dan mübadele yoluyla Türk uyruklu göçmenler Türkiye'ye gelmişlerdir. Kitlesel göç anlamında ise 1988'de Halepçe'den 60.000 ile 120.000 arası kişi, 1989 yılında Bulgaristan'dan 600.000 kişi, 1991'de Irak Savaşı sonrası 461.000 Iraklı Türkiye'ye göç etmiştir. 2010 yılı Arap Baharı sonrası Türkiye'ye kitlesel göç hareketleri devam etmektedir (Polis Akademisi Başkanlığı, 2018: 37).

Özellikle son dönemde ülkelerindeki savaş ve iç karışıklıklar nedeniyle Suriye'den ülkemize Nisan 2011-Mart 2019 arasında 3,6 milyon kişi gelmiştir (https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi). Sadece Suriye değil, Afganistan, Pakistan ve İran'dan da Türkiye'ye önemli ölçüde göç dalgası yaşanmaktadır (UNODC, 2018: 111). Ülkemize gelen düzensiz göçmenlerin sayısının fazla olması, ülkemize birçok yönden sorumluluk yüklemektedir. Ülkemiz tüm kurumları ile göç yönetimi konusunda adımlar atmaktadır. 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kabul edilmiş, aynı sene İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Meseleye *Sahil Güvenlik Komutanlığı* özelinde baktığımızda ise denizlerde can kurtarma yarışı karşımıza çıkmaktadır. Zira, 2015 yılında Bodrum'da cansız bedeni kıyıya vuran *Aylan Bebek*, sadece ülkemizde değil tüm dünyada yankı bulmuş, dikkatleri düzensiz göç trajedisine çekmiştir. Sahil Güvenlik Komutanlığı, bu gibi olayların yaşanmasını önlemek ve denizlerde ölümleri en aza indirmek için mücadele vermektedir.

2. GÖÇ OLGUSUNA İLİŞKİN KAVRAMLAR

Göç, neden ve sonuçları bakımından dinamik bir süreç olup siyaset, ekonomi, sosyal ve kültürel yaşamla yakından ilgilidir. Bu özelliği ile toplumları, politikaları, devletleri, sistemleri ciddi şekilde etkilemektedir (TBMM, 2018: 240).

Ülkemiz, jeopolitik konumu nedeniyle gerek ekonomik gerek siyasal gerekse sosyal nedenlerden ötürü tarih boyunca göç alan bir ülke konumundadır. Fakat göç konusu zaman zaman kavram karmaşasına yol açabildiğinden göç ile ilgili kavramların açıklanmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Göç kavramı, bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi (Perruchoudve Redpath, 2013: 35) olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası göç terimi, bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek başka bir yere gitmesini ifade eder. İnsanların gerçekleştirdiği bu yer değiştirme hareketleri gönüllü ya da zorunlu sebeplerle ortaya çıkabilmektedir (TBMM, 2018: 240).

Düzensiz göç ise; kaynak, transit ve hedef ülkelerin düzenleyici normlarının dışında gerçekleşen hareketlilikler olarak tanımlanmakla birlikte bu konuda açık veya genel kabul gören bir tanım bulunmamaktadır. Hedef ülkeler açısından, göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak veya bir ülkede kalmak veya çalışmak anlamına gelirken, kaynak ülke açısından, bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi durumudur. Fakat "yasadışı göç" terimi de "düzensiz göç" ile aynı anlamda kullanılsa da göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle kısıtlamak gibi bir eğilim söz konusudur (Perruchoudve Redpath, 2013: 26).

Bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamak anlamına gelen düzensiz göç (https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda), hedef, kaynak ve transit ülkelerin mevzuatı dışında gerçekleşen göç hareketleridir. Düzensiz göç kavramı AB ve ABD belgelerinde yasadışı göç olarak geçerken, BM kaynaklarında ve Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında düzensiz göç olarak yer almaktadır (Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, 2017: 171).

Göçmen kavramına baktığımızda ise evrensel olarak kabul edilmiş bir göçmen tanımı olmamakla birlikte göçmen terimi genellikle, bireyin kendi özgür iradesiyle ve kendine göre uygun gördüğü sebepler neticesinde; maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ile ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletlere göre ise göçmen tanımı; sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bireyler şeklinde yapılmaktadır (Perruchoudve Redpath, 2013: 37).

Düzensiz göçmen, yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi olup, aynı zamanda bir transit veya ev sahibi ülkeye meşru yollarla giriş yapan, ancak izin verilen kalış süresini aşan veya yetki verilmeden çalışmaya başlayan kişileri de içermektedir (aynı zamanda gizli/kayıt dışı göçmen ya da düzensiz bir durumda olan göçmen olarak anılmaktadır). Cezai

bir anlam taşıması ve göçmenlerin insanlığını göz ardı etmesi bakımından "yasadışı" ifadesinden ziyade "düzensiz" ifadesi tercih edilmektedir (Perruchoudve Redpath, 2013: 27).

Göçmen terimi ile sık sık karıştırılan *mülteci* kavramı konusunda 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 61'de mülteci statüsü verilebilecek yabancılarla ilgili olarak: "*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir*" hükmü amirdir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Türkiye, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'ne coğrafi sınırlama ile taraf olmuş, mülteci statüsünü sadece Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda sığınma talep eden kişilere tanıyacağını beyan etmiştir. Böylece Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi Devletler, Rusya ve Eski Sovyetler Birliği Devletlerinden gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul etmektedir. Bu coğrafi sınırlama nedeniyle Türkiye, Avrupa dışından sığınma talebiyle gelenlere "geçici sığınma" statüsünü sağlamaktadır (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1031).

Ülkemizde bulunan Suriye vatandaşlarının statüleriyle ilgili olarak "Suriyeli mülteciler" ve "Suriyeli sığınmacılar" terimleri kullanılsa da bu kullanım doğru değildir. Zira, 1951 Cenevre Sözleşmesi açısından ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu açısından Türkiye'de yaşayan Suriyeliler mülteci statüsüne sahip olmayıp 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan ve 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca "*geçici korunan*" statüsüne sahiptirler. Ülkemize sığınan Suriyelilere tanınmış olan geçici koruma statüsünün süresi, Suriye'deki siyasi durumun öngörülememesi nedeniyle belirlenmiş değildir. Ancak geçici koruma statüsü sona erdiği zaman, bu statüye sahip kişilerin geldikleri ülkeye dönmeleri gerekmektedir (TBMM, 2018: 16, 118).

Şartlı mülteci statüsü 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 62'de; "*Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir*" olarak hükme bağlanmıştır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

İkincil koruma statüsü Madde 63'te; "*Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir*" (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013) şeklinde hükme bağlanmıştır.

Geçici koruma statüsü ise Madde 91'de; "*Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir*" (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013) şeklinde düzenlenmiş olup ülkelerindeki iç karışıklıklar nedeni ile Türkiye'ye gelen Suriyeliler geçici koruma kapsamındadır.

Geçici Koruma Yönetmeliği Madde 3'te geçici koruma; "*Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma*" (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014) olarak tanımlanmaktadır.

Geçici koruma sağlanacak yabancılarla ilgili olarak 7 Madde ise; "*Geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır*" (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014) hükmüne amirdir.

3. SAVAŞ, TERÖR VE GÖÇ

Savaşlar, terör eylemleri ve iç karışıklıklar çoğu zaman insanların göç etmesine neden olabilmektedir. Örneğin, Suriye'de son yıllarda yaşanan çatışma ortamı, ülke nüfusunun yarısından fazlasını yerinden etmiş, milyonlarca insan başka ülkelere göç etmek durumunda kalmıştır (IOM, The UN Migration Agency, 2019: 84). Suriye'de yaşanan iç savaşın neden olduğu otorite boşluğu, terör örgütleri için uygun ortam sağlamış ve terör örgütlerinin daha etkin hale gelmek için yeni fırsatlar sağlamasına neden olmuştur. Bu fırsatlardan en çok yararlananlar PKK'nın uzantısı olan PYD ve DEAŞ terör örgütü olmuştur. Bu iki terör örgütü savaş sayesinde sınırlarını ve etki alanını genişletmiştir. PKK ve DEAŞ terör örgütleri Suriye'de yaşanan otorite boşluğundan yararlanarak Türkiye'de çok sayıda terör eylemi gerçekleştirmiştir. Anılan bu terör örgütleri tarafından 6 Ocak 2015 ile 17 Aralık 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilen 21 terör eyleminde 468 kişi hayatını kaybetmiş, 1.894 kişi de yaralanmıştır. Suriye'deki otorite boşluğundan kaynaklanan her terör saldırısı sonrasında Suriyeli sığınmacılara yönelik toplum baskısı artmış, böylece Türkiye'de yaşayan Suriyelilere karşı toplumda tepki oluşmuştur (Karasu, 2018: 59-61).

Suriyeliler ile birlikte Türkiye'de en fazla bulunan göçmen halkı Afganların da göç ile olan bağı çok eskilere dayanmaktadır. Yıllarca Pakistan ve İran'a göç veren Afganistan, son dönemde Türkiye'ye de yoğun göç vermektedir. Afganistan'ın göç verme nedenlerine baktığımızda 1979 yılında başlayan Sovyet işgali, 1992 sonrası Taliban'ın yükselişi ve 2001 yılında El-Kaide terör örgütünün 11 Eylül saldırıları sonrasında Amerika Birleşik Devletleri tarafından yönetilen koalisyon güçleri ile Taliban arasındaki savaş dikkat çekmektedir. Ayrıca ülkede süregelen yoksulluk, siyasi istikrarsızlık ve kötü yaşam koşulları Afgan halkının daha iyi ve güvenli bir yaşam umuduyla ülkelerini terk etmelerine neden olmaktadır (Yıldırım, 2018: 134-141).

Böylece, terör eylemleri ve savaşlardan etkilenen insanlar, temel hakları olan yaşama haklarının tehlikeye girmesi nedeniyle göç etmektedirler. Son yıllarda Orta Doğu'da yaşanan olaylar insanların daha iyi bir hayat umuduyla Avrupa ülkeleri ve Türkiye'ye göç etmelerine yol açmıştır. Göç idaresi genel Müdürlüğü verilerine göre, 2021 yılında 23 Eylül itibarıyla 106.222 düzensiz göçmen yakalanmış olup bu sayının %42'sini Afgan göçmenler, %14'ünü Suriyeli göçmenler ve %11'ini Pakistanlı göçmenler oluşturmaktadır (https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler)

5 milyona yakın göçmene ev sahipliği yapan ve göç yönetimine ilişkin her alanda çalışmalar yürüten Türkiye, bu konuda oldukça tecrübe sahibidir. Göç yönetimi uygulamalarının yoğun olduğu ülkemizde İçişleri Bakanı, göçün ana sebebinin terör ve şiddet olduğunu belirtmişlerdir (https://www.haberler.com/icisleri-bakani-soylu-gocun-ana-sebebi-teror-ve-12299464-haberi/). Son yıllarda dünyada yaşanan terör ve şiddet olaylarının yaşandığı bölgelere ve başka ülkelere yoğun göç veren ülkelerin hangileri olduğuna bakıldığında, terör ve şiddet ortamının göçe neden olan sebeplerin başında geldiğini görmek mümkündür.

Ülkelerde yaşanan terör ve şiddet olaylarının sonucunda düzensiz göç hareketlerinin meydana geldiği dünya kamuoyu tarafından görülmekte olsa da bunun tam tersi durumun da mevcut olduğu görüşü yaygındır. Zira, 11 Eylül 2001 saldırıları, siyaset dünyası ve medyada göçmenlere karşı olan tepkiyi şiddetlenmiş, toplumda göçmenlerin sadece suçlu değil aynı zamanda potansiyel terörist olarak görülmesine neden olmuştur. Aralık 2005'te Birleşik Devletler Temsilciler Meclisi, Sınır Koruma, Anti-Terörizm ve Yasa Dışı Göç Kontrolü Yasası'nı (The Border Protection, Anti-terrorism, and Illegal Immigration Control Act of 2005) kabul etmiştir. Bahse konu yasa, ülkede bulunduğu tahmin edilen kayıtsız 12 milyon göçmenin suçlu olarak addedilmesini öngören bir yasa olup Senato tarafından kabul edilmediği için yasalaşmamıştır. Fakat bu durum toplumda bir kesimin nasıl kolayca suçlanabileceğini göstermiştir (Rumbaut, Dingeman ve Robles, 2018:7). Bu durumda, göç konusu sadece güvenlik, çalışma gibi nedenlerin sonucu olduğu görüşü değil, terör ve şiddet amacıyla bazı insanların göç ettiği ve kimi zaman terörün göçün bir sonucu olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır.

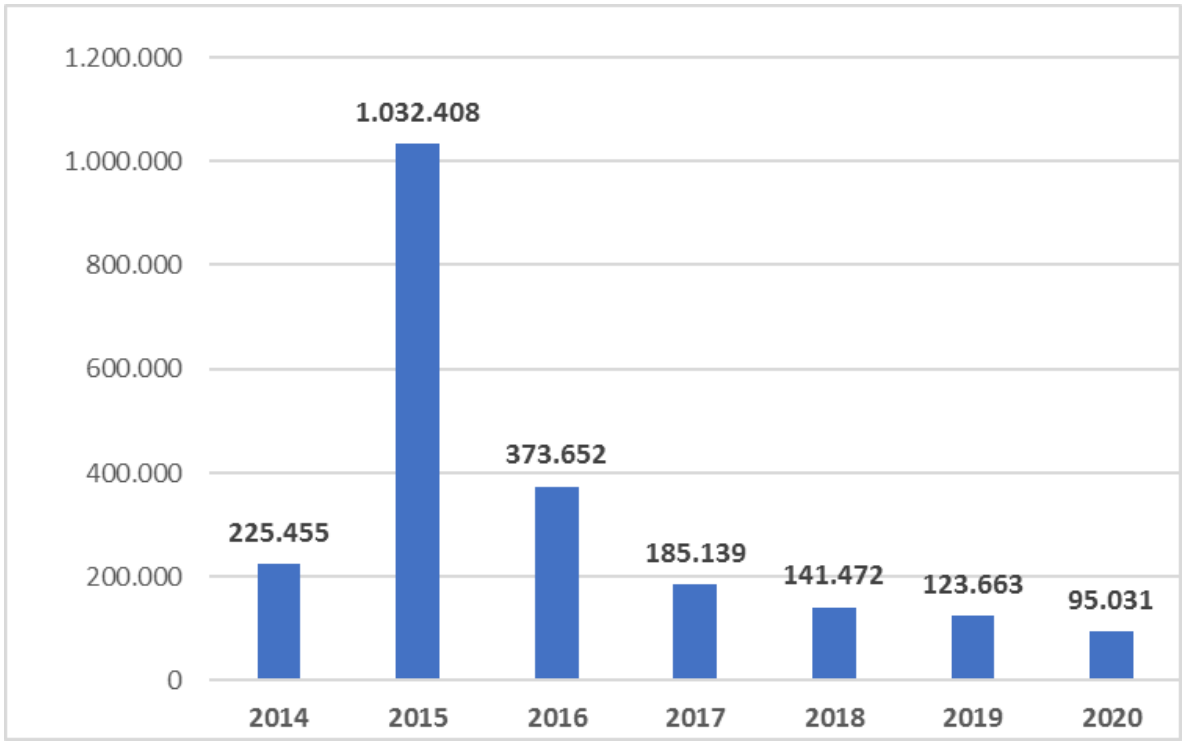
4. AKDENİZ'DE YAŞANAN DÜZENSİZ GÖÇ HAREKETLERİ

2010 yılında Tunus'ta başlayan ve diğer Afrika ülkelerine ve Orta Doğu'ya da yayılan Arap Baharı sonrası yaşananlar, Suriye'de yaşanan terör ve savaş ortamı, yoksulluk, işsizlik gibi sorunlar insanların kitleler halinde göç etmelerine neden olmuştur. Yaşanan bu göç hareketlerinde insanlar Türkiye ve Avrupa ülkelerine göç etmektedir ve böylece Akdeniz düzensiz göçün yoğun olarak yaşandığı bir yer haline gelmiştir.

Avrupa Birliği ülkelerine yapılan düzensiz göç hareketlerinde dört ana göç rotası vardır. Bunlar; Orta Akdeniz (Central Mediterranean), Doğu Akdeniz (Eastern Mediterranean), Batı Balkan (Western Balkan) ve Batı Akdeniz (Western Mediterranean) rotalarıdır. Orta Akdeniz rotası Kuzey Afrika'dan İtalya ve Malta'ya olan göç hareketlerini, Batı Akdeniz rotası Kuzey Afrika'dan İspanya'ya olan göç hareketlerini, Doğu Akdeniz rotası Türkiye'den Yunanistan, Bulgaristan ve Kıbrıs Adası'na olan göç hareketlerini, Batı Balkan rotası ise Batı Balkan ülkeleri (Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya ve Arnavutluk) vatandaşlarının ya da Türkiye'den Yunanistan'a oradan da Batı Balkan ülkeleri üzerinden Macaristan veya Romanya'ya geçen çoğunluğu Asyalı olan düzensiz göçmenlerin göç hareketlerini ifade etmektedir (Kuschminder, Bresser ve Siegel, 2015: 36-46).

Akdeniz'de gerçekleşen düzensiz göç hareketlerine bakıldığında, Şekil 1'de görüldüğü üzere İspanya, İtalya, Yunanistan, Malta ve Kıbrıs Adası'na geçen düzensiz göçmen sayısı 1.032.408 ile en fazla 2015 yılında görülürken yıllara sâri olarak bu sayı azalmış, 2018 yılında %86'lık bir düşüşle 141.472 olmuştur. 05 Eylül 2021 itibariyle bahsi geçen ülkelere geçen düzensiz göçmen sayısı 69.298'dir. Yukarıda belirtilen veriler hem deniz hem de kara geçişlerini kapsamaktadır.

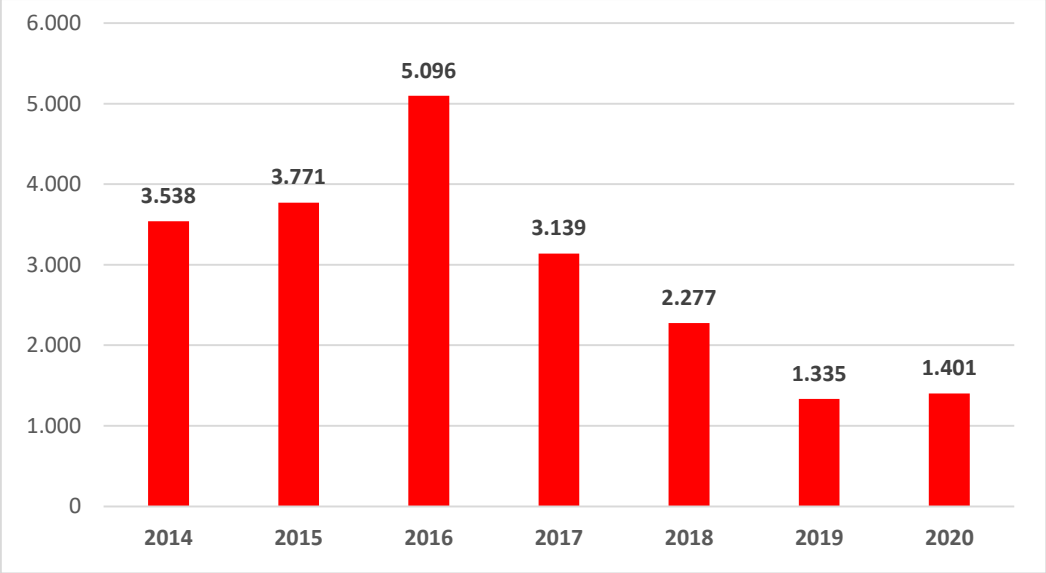
Şekil 1. Yıllara Göre Avrupa'ya Geçen Düzensiz Göçmen Sayıları

https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean, Erişim Tarihi: 11.09.2021

Akdeniz'de meydana gelen bu kitlesel göç hareketleri elbette güvenlik sorunu oluşturmakta ve göç esnasında can kayıpları meydana gelmektedir. Şekil 2 incelendiğinde Akdeniz üzerinden İspanya, İtalya, Yunanistan, Malta ve Kıbrıs Adası'na geçmeye çalışırken hayatını kaybeden düzensiz göçmen sayısının 5.096 kişi ile en fazla 2016 yılında olduğu ve bu sayının yıllara sâri olarak azaldığı görülmektedir. 2020 yılında göçmen ölümleri 2016 yılına göre %73'lük bir düşüşle 1.401 olmuş, 2021 yılı 06 Eylül itibariyle 1.195 düzensiz göçmen Avrupa'ya ulaşmaya çalışırken hayatını kaybetmiştir.

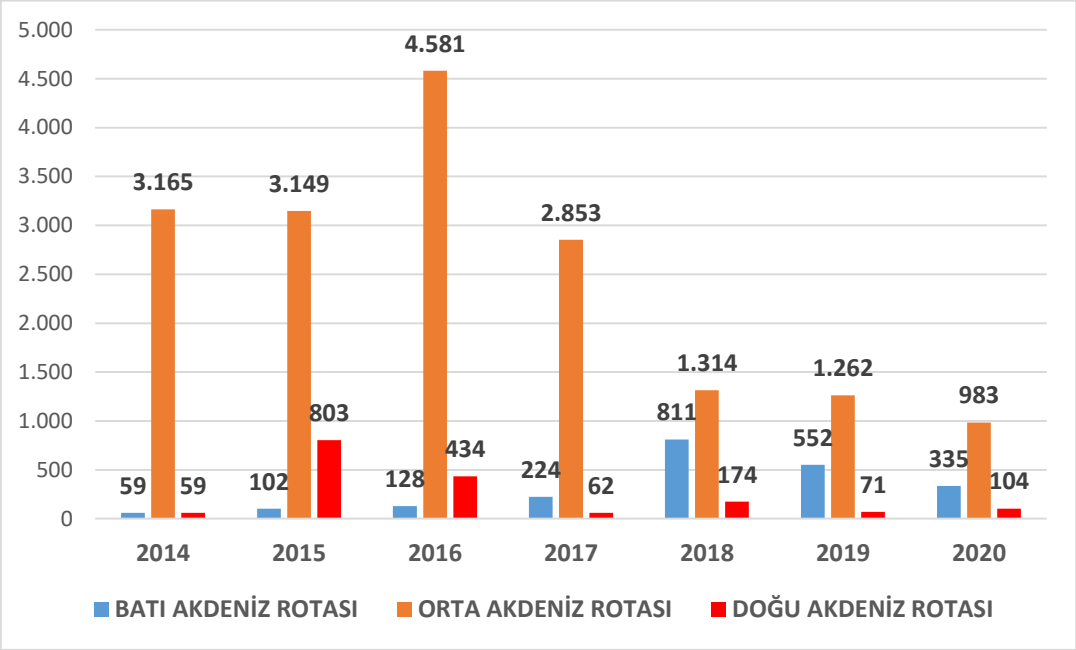
Şekil 2. Yıllara Göre Avrupa'ya Geçmeye Çalışırken Hayatını Kaybeden Düzensiz Göçmen Sayıları

https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean, Erişim Tarihi: 11.09.2021

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) verilerine göre Akdeniz'de meydana gelen düzensiz göçmen ölümlerinin göç rotalarına göre dağılımı Şekil 3'te görülmektedir. Bu kapsamda, 2014-2020 yılları arasında en çok can kaybı yaşanan göç rotası Orta Akdeniz Rotası olup anılan yıllar arasında yaşanan ölümlerin %77'si bu rotada gerçekleşmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere Kuzey Afrika'dan İtalya'ya yapılan göç hareketleri düzensiz göçmenlerin hayatı için yüksek risk taşımaktadır. 2020 yılında yaşanan ölüm sayılarında da diğer yıllarda olduğu gibi Orta Akdeniz Rotası birinci sırada yer almaktadır.

Şekil 3. Akdeniz'de Yaşanan Can Kayıplarının Göç Rotalarına Göre Dağılımı

https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean, Erişim Tarihi: 11.09.2021

4.1. Yunanistan'a Yapılan Düzensiz Göç Hareketleri

Doğu Akdeniz Rotasında Türkiye'den Yunanistan'a denizden ve kara sınırından düzensiz göçmen geçişi ile ölüm ve kayıp sayıları Tablo 1'de görülmektedir. Bu kapsamda, 2014-2020 yılları arasında denizden 1.202.863, karadan 56.446 düzensiz göçmen Yunanistan'a geçmiş, 2.051 kişi hayatını kaybetmiştir. Anılan yıllarda denizden geçişler toplam sayının %96'sını oluşturmakta olup düzensiz göçmenlerin yoğun olarak denizden Yunanistan'a geçtikleri görülmektedir.

Tablo 1. Yunanistan'a Geçen Düzensiz Göçmen, Ölüm ve Kayıp Sayıları

YIL	Denizden Geçişler	Karadan Geçişler	Ölüm ve Kayıplar
2020	9.714	5.982	102
2019	59.726	14.887	71
2018	32.494	18.014	174
2017	29.718	6.592	59
2016	173.450	3.784	441
2015	856.723	4.907	799
2014	41.038	2.280	405

TOPLAM	**1.202.863**	**56.446**	**2.051**

https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179, Erişim Tarihi: 11.09.2021.

2021 yılında 05 Eylül itibariyle denizden 2.077, karadan ise 3.487 düzensiz göçmen Yunanistan'a geçmiştir. 2021 yılı Yunanistan'a geçen düzensiz göçmen uyruk dağılımına bakıldığında sırasıyla Afganistan, Somali, Kongo, Suriye ve Filistin uyruklu göçmenlerin ilk beş sırayı aldığı görülmektedir (https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179).

4.2. İtalya'ya Yapılan Düzensiz Göç Hareketleri

Orta Akdeniz Rotasının varış durağı İtalya'ya geçen düzensiz göçmen sayısı ve yaşanan kayıplar Tablo 2'de görülmektedir. Düzensiz göç hareketlerinin en yoğun olduğu 2015 ve 2016 yıllarından sonra İtalya'da da göçmen geçişlerinde azalma meydana gelmiştir. 2021 yılı 05 Eylül itibariyle Akdeniz üzerinden İtalya'ya geçen düzensiz göçmen sayısı 39.895 olup bu göçmenler içerisinde Tunus, Bangladeş, Mısır, Fildişi Sahili ve İran uyruklu göçmenler ilk beş sırada yer almaktadır (https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5205).

Tablo 2. İtalya'ya Geçen Düzensiz Göçmen, Ölüm ve Kayıp Sayıları

YIL	Denizden Geçişler	Ölüm ve Kayıplar
2020	34.154	955
2019	11.471	754
2018	23.370	1.311
2017	119.369	2.873
2016	181.436	4.578
2015	153.842	2.913
2014	170.100	3.093
TOPLAM	**693.742**	**16.477**

https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5205, Erişim Tarihi: 11.09.2021.

4.3. İspanya'ya Yapılan Düzensiz Göç Hareketleri

İtalya'nın uyguladığı göçmen politikası neticesinde düzensiz göçmen akınlarının İspanya'ya doğru yöneldiği ve Batı Akdeniz Rotasında Kuzey Afrika'dan İspanya'ya geçen düzensiz göçmen sayısında artışa neden olduğu söylenebilir. Bu duruma, Malta ve İtalya'nın, Haziran 2018'de yaklaşık 630 kişiyi taşıyan *Aquarius* isimli gemiye günlerce liman açmayı reddettiği ve geminin sonunda bu iki ülkeye kıyasla çok daha uzağında olan İspanya'ya gitmek zorunda kaldığı haberi örnek olarak gösterilebilir (http://www.hurriyet.com.tr/dunya/malta-ve-italya-gocmen-yardim-gemisine-liman-acmiyor-41060444). Zira 2018 yılında İtalya'ya yönelen düzensiz göçte azalma meydana gelmişken, aynı yılda İspanya'da büyük oranda bir yükseliş meydana geldiği tablo 2 ve tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3'te de görüldüğü üzere 2017 yılında 22.103 düzensiz göçmen denizden İspanya'ya ulaşmışken 2018 yılında bu sayı %62'lik bir artışla 58.569 sayısına ulaşmıştır. Bir diğer husus ise 2014 ve 2015 yıllarında kara geçişleri denizden geçişlerden fazla iken sonraki yıllarda deniz geçişleri kara geçişlerinin önüne geçmiştir. 2020 yılına gelindiğinde deniz üzerinden İspanya'ya geçen düzensiz göçmen sayısı toplam düzensiz göçmen sayısının %96'sını oluşturmaktadır.

Tablo 3. İspanya'ya Geçen Düzensiz Göçmen, Ölüm ve Kayıp Sayıları

YIL	Denizden Geçişler	Karadan Geçişler	Ölüm ve Kayıplar
2020	40.326	1.535	329
2019	26.168	6.345	510
2018	58.569	6.814	811
2017	22.103	6.246	202
2016	8.162	6.443	77
2015	5.312	11.624	59
2014	4.552	7.485	40
TOPLAM	**165.192**	**46.492**	**2.028**

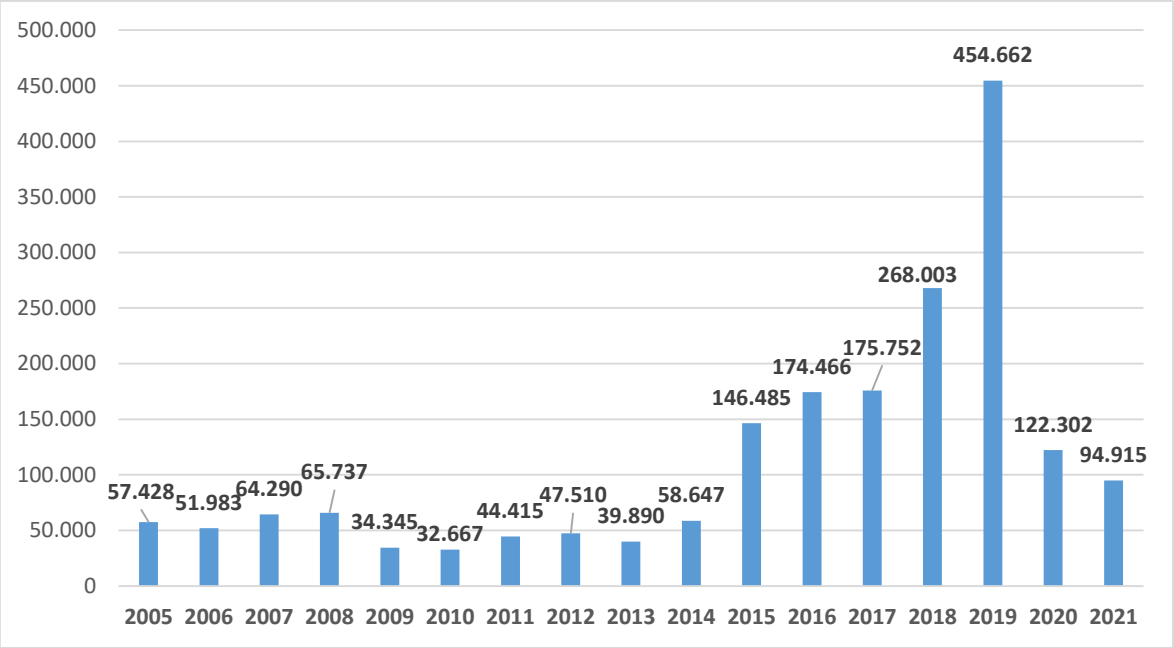
https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5226, Erişim Tarihi: 11.09.2021.

2021 yılında ise 05 Eylül itibariyle Akdeniz üzerinden İspanya'ya 21.167 düzensiz göçmen, karadan ise 1.018 düzensiz göçmen geçiş yapmıştır. 2020 yılı Eylül ayı itibariyle İspanya'ya ulaşan düzensiz göçmenler içerisinde Cezayir, Fas, Mali, Gine, Fildişi Sahili uyruklu göçmenler ilk beş sırada yer almaktadır (https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5226).

5. DÜZENSİZ GÖÇ VE TÜRKİYE

Türkiye; Afganistan, Suriye, Irak gibi komşu ve bölge ülkelerinden önemli sayıda göçmene ev sahipliği yapmakta, bu konuda kayda değer bir sorumluluk almaktadır. Bunun yanında Türkiye'deki göçmenlerin sadece %8'i göçmen kamplarında barınırken geriye kalan büyük çoğunluk ülkenin çeşitli şehirlerinde yaşamaktadır (IOM, The UN Migration Agency, 2017: 234). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı verilere göre 02 Eylül 2021 tarihi itibariyle Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından yakalanan düzensiz göçmen sayıları Şekil 4'te gösterilmekte olup özellikle 2015 yılından itibaren 2019 yılına kadar yakalanan düzensiz göçmen sayısının artış eğiliminde olduğu dikkat çekmektedir. Yakalanan düzensiz göçmen sayıları 2019 yılında en yüksek seviyeye ulaşmış olup 2019 yılından sonra sayılarda önemli bir düşüş görülmüştür. 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını düzensiz göçte de etkisini göstermiş, 2020 yılında yakalanan düzensiz göçmenlerin sayısı, bir önceki yıla göre %73 oranında azalış göstermiştir.

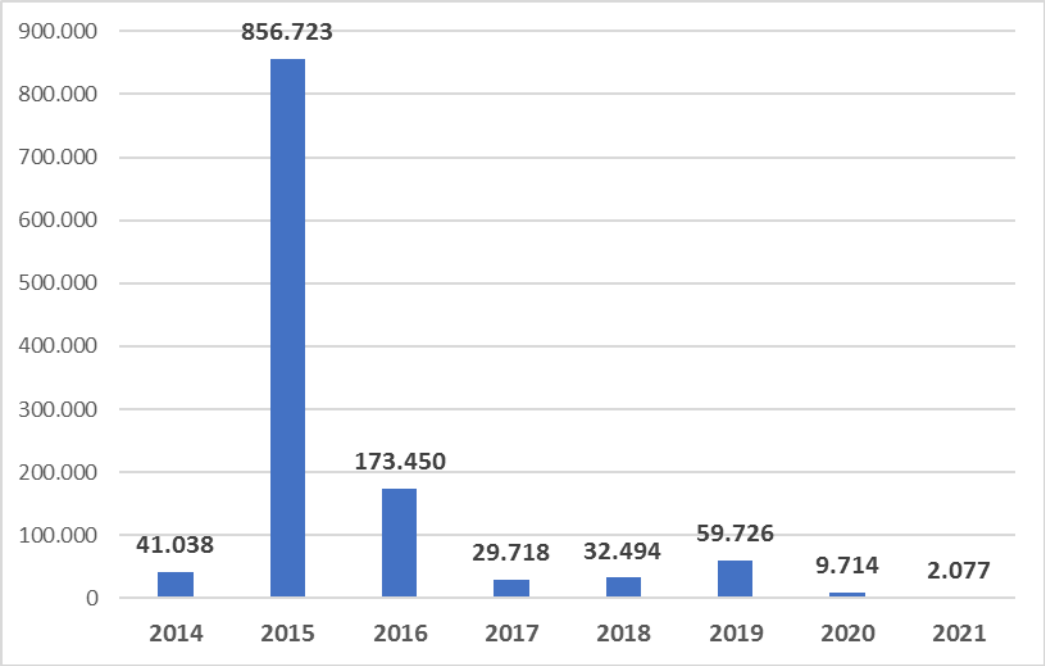
Şekil 4. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayıları

https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler, Erişim Tarihi: 11.09.2021.

1980'li yıllardan itibaren çevre ülkelerde yaşanan rejim sorunları, bu ülkelerden Türkiye'ye kitlesel göç akınları yaşanmasına sebep olmuştur. Buna ek olarak, yaşanan geçim sıkıntıları, ülkelerdeki sosyal ve kamusal yetersizlikler de insanların yönünü Avrupa ve diğer gelişmiş ülkelere çevirmiştir; böylece son 20-25 yıldır özellikle Afrika ve Asya ülkelerinden insanlar yasa dışı yollarla Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışmaktadırlar (Demirhan ve Aslan, 2015: 39). Türkiye'ye karşı gerçekleşen yoğun düzensiz göç baskısı, Türkiye üzerinden AB'ye olan düzensiz göç hareketlerinin de sayısını artırmaktadır. Yunanistan ve Bulgaristan'ın Türkiye ile olan kara sınırında düzensiz göçmen geçişini önlemek için sınıra tel örgü çekme, sınırda görevlendirilen personel sayısını artırma, sınıra gözetleme sistemleri kurma gibi aldığı önlemler (UNHCR. 2014: 6, UNHCR. 2014: 7, 40) neticesinde göçmenler AB'ye ulaşmak için yoğun olarak Ege Denizi'ni kullanmakta ve Ege Adaları'na geçmeye çalışmaktadırlar.

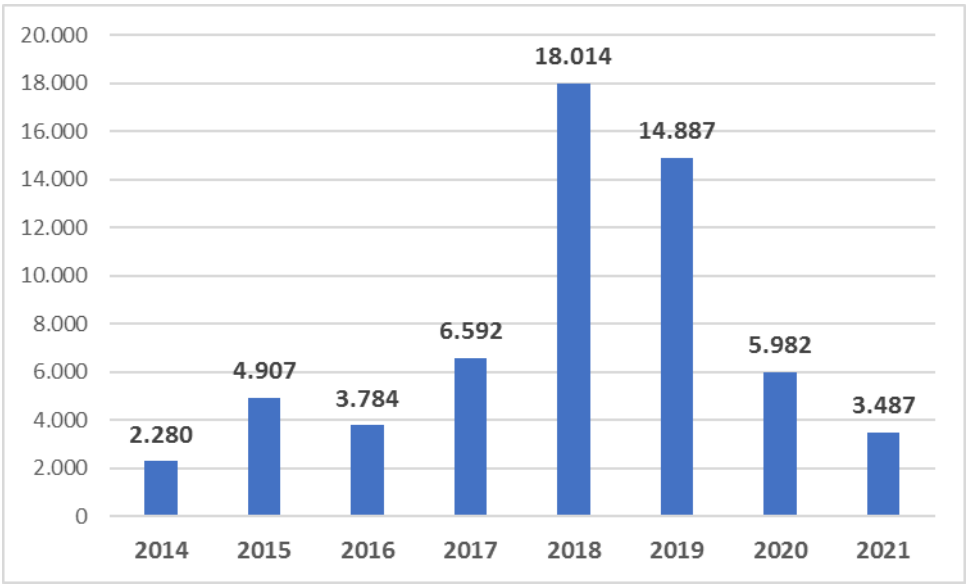
Şekil 5. Yıllara Göre Denizden Ege Adaları'na Geçen Düzensiz Göçmen Sayıları

https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179, Erişim Tarihi: 11.09.2021.

Şekil 5 ve Şekil 6 incelendiğinde, 05 Eylül 2021 itibariyle ülkemiz üzerinden deniz yolu ve kara yolu ile Yunanistan'a geçen düzensiz göçmen sayıları görülebilmektedir.

Şekil 6. Yıllara Göre Kara Yoluyla Yunanistan'a Geçen Düzensiz Göçmen Sayıları

https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179, Erişim Tarihi: 11.09.2021.

Doğu Akdeniz rotasında, Türkiye üzerinden deniz yoluyla Ege Adaları'na düzensiz göçmen geçişleri; Midilli, Sakız, Sisam gibi Türkiye'ye en yakın adalara yapılmaktadır. Bazı Ege Adaları'nın yakınlığı, Türkiye anakarasına 1,2 kilometre kadar yakındır. Örneğin, Türkiye'ye en yakın ada Sisam'dır. Fakat Türkiye ile Ege Adaları'nın birbirine olan yakınlığı Doğu Akdeniz rotasının düzensiz göçmenler için ölüm riski taşımasına engel olmamaktadır. Örneğin 2018 yılında, anılan bölgede 174 düzensiz göçmen hayatını kaybetmiş olup 2017 yılına göre %180 oranında bir artış yaşanmıştır (IOM UN Migration. 2019: 16-17).

Orta Akdeniz göç rotasında ise 2018 yılında İtalya'ya göç eden düzensiz göçmenlerin %12'sinin çıkış yeri Türkiye'dir (IOM, The UN Migration Agency, 2019: 13). Böylece Türkiye düzensiz göçle sadece Doğu Akdeniz rotasında değil, Orta Akdeniz rotasında da mücadele etmekte, Ege Denizi'nde olduğu gibi Akdeniz'de de yaşanan düzensiz göçmen trajedisini en aza indirmeye çalışmaktadır.

5.1. Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesinde Sahil Güvenlik Komutanlığı

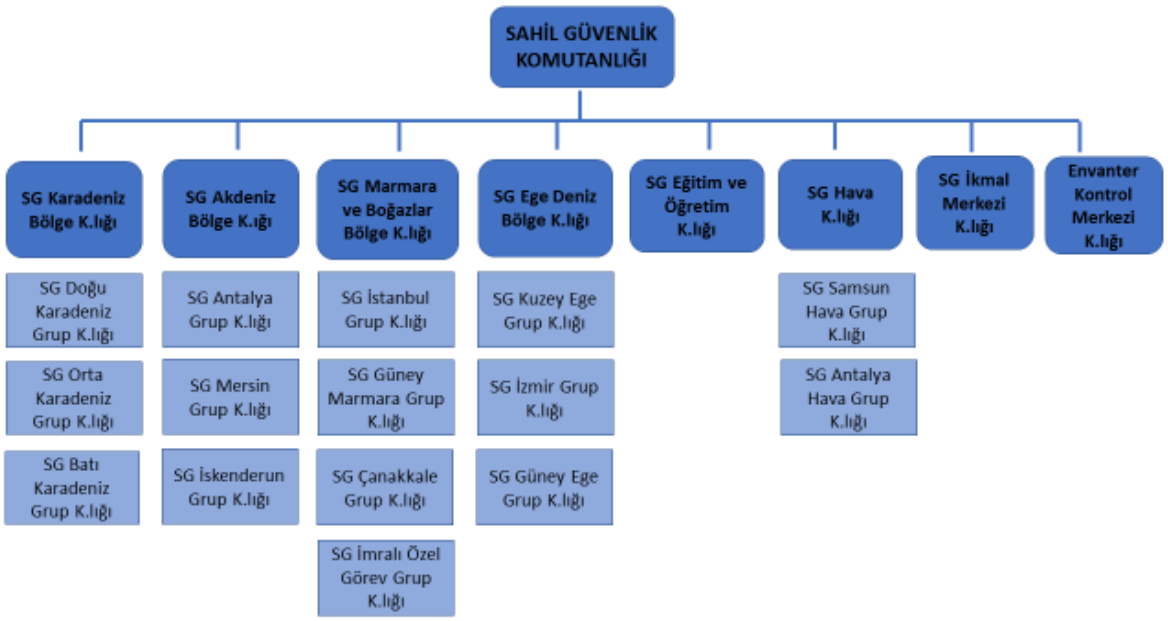
Üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye, adalar da dâhil olmak üzere 8.333 km'lik bir kıyı şeridine sahiptir. Türkiye'nin kıyı şeridi uzunluğunun %18,77'si Karadeniz, %13,56'sı Marmara Denizi, %29,64'ü Ege Denizi ve %19,94'ü Akdeniz'de bulunmaktadır. Türkiye'ye ait adaların kıyıya uzunluğu ise 1.626 km olup toplam kıyı uzunluğunun %18,08'ini oluşturmaktadır (dzkk.tsk.tr). Denizlere olan kıyı uzunluğu oldukça geniş olan Türkiye'nin bütün sahillerinde başta kaçakçılık olmak üzere tüm suçlarla mücadele eden ve denizlerde insan hayatını kurtarmak için görev yapan Sahil Güvenlik Komutanlığı, özellikle son yıllarda düzensiz göçle mücadele alanında yoğun çaba sarf etmektedir.

Sahil Güvenlik Teşkilatı'nın kuruluş tarihine bakıldığında, uluslararası ticarette gelişmelerin yaşandığı 19. yüzyılın ikinci yarısı karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde özellikle Avrupa'da sanayi ve üretimin ilerlemesi, gümrük konularının önem kazanmasına ve kaçakçılıkla mücadelenin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu kapsamda, kaçakçılıkla mücadele etmek adına 1861 yılında Gümrük Muhafaza Teşkilatı kurulmuş, 1886 yılında ise deniz hudutlarımızdaki güvenlik ve sahil muhafaza hizmetlerini yürütmek amacıyla Jandarma Teşkilatı'na bağlı olan "Kordon Bölükleri" oluşturulmuştur. Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde 1931 yılında Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı kurulmuş ve görev yönünden Gümrük ve Tekel Bakanlığı, deniz hudutlarının güvenliği ve personelin eğitimi bakımından Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde 1956 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. 16 Temmuz 1956 tarihinde 6815 sayılı "Sınır, Kıyı ve Karasularımızın Muhafaza ve Emniyeti ve Kaçakçılığın Men ve Takibi İşlerinin Dahiliye Vekaletine Devri Hakkında Kanun" kabul edilmiş, böylece sınır, kıyı ve karasularımızın korunması ve güvenliği ile kaçakçılığın önlenmesi ve takibi sorumluluğu İçişleri Bakanlığı'na devredilerek bağlısı bulunan Jandarma Genel Komutanlığı emrine verilmiş ve Gümrük Muhafaza ve Umum Kumandanlığı'nın hukuki varlığı sona erdirilmiştir. 09 Temmuz 1982 tarihinde 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu kabul edilerek Sahil Güvenlik Komutanlığı kurulmuştur. Bu kapsamda, Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı olarak görev yapan Jandarma Deniz Bölge Komutanlıkları, Sahil Güvenlik Komutanlığı emrine verilmiş ve Sahil Güvenlik Karadeniz, Ege Deniz ve Akdeniz Komutanlıkları adını almıştır. (https://www.sg.gov.tr/tarihce). Böylece Jandarma tarafından yürütülen kıyı ve karasularımızın korunması görevi Sahil Güvenlik Komutanlığı'na devredilmiştir. 2016 yılına kadar Türk Silahlı Kuvvetlerinin kadro ve kuruluşu içerisinde görev yapan ve barışta görev ve hizmet yönünden İçişleri Bakanlığı'na bağlı, olağanüstü haller ve savaş halinde ise Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrine girecek silahlı bir kuvvet olan Sahil Güvenlik Komutanlığı son olarak 2016 yılında 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu'nda yapılan değişiklik ile İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır.

Böylece, 1982 yılında 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu ile kurulan Sahil Güvenlik Komutanlığı, denizlerde akla ilk gelen ve güven veren saygın bir kurum olma vizyonu ve denizlerde güvenlik ve emniyeti sağlama, ulusal çıkarları, çevreyi ve doğal kaynakları koruma misyonu (https://www.sg.gov.tr/hakkimizda) ile İçişleri Bakanlığı bünyesinde görev yapmaktadır.

Sahil Güvenlik Komutanlığı teşkilat yapısı, Şekil 7'de görüldüğü üzere 8 ana ast komutanlık ve onlara bağlı olan 13 grup komutanlığından oluşmakta ve sahip olduğu yüzer, uçar ve kara platformları ile görev icra etmektedir.

Şekil 7. Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat Şeması

https://www.sg.gov.tr/sahil-guvenlik-grup-komutanliklari, https://www.sg.gov.tr/ana-ast-komutanliklar, Erişim Tarihi: 11.09.2021.

2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu uyarınca Sahil Güvenlik Komutanlığı, "*Türkiye Cumhuriyetinin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale boğazlarında, liman ve körfezlerinde, karasularında, münhasır ekonomik bölgesi ile ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca egemenlik ve denetimi altında bulunan deniz alanlarında, kanunlarla ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleriyle kendisine verilen görevleri uygulamak ve yetkileri kullanmak*" (Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu, 1982) üzere görevlendirilmiştir. Bu kapsamda, Sahil Güvenlik Komutanlığı'na anılan kanun kapsamında tevdi edilen görevlerden bazıları "*Deniz yolu ile yapılan her türlü kaçakçılık eylemlerini önlemek, izlemek, suçluları yakalamak, gerekli işlemleri yapmak, yakalanan kişi ve suç vasıtalarını yetkili makamlara teslim etmek*" ve 4922 sayılı Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanun'a ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu'na aykırı eylemleri önlemek, izlemek, suçluları yakalamak, gerekli işlemleri yapmak, yakalanan kişi ve suç vasıtalarını yetkili makamlara teslim etmektir (Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu, 1982).

Denizlerde silahlı bir genel kolluk kuvveti olan Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın görev ve yetkileri, 21 Ocak 2017 tarihli ve 29995 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği ile belirlenmiş olup Sahil Güvenlik Komutanlığı; Mülki Görevler, Adli Görevler ve Askeri Görevler olmak üzere 3 ana başlık altında toplanan görevleri icra etmektedir. Sahil Güvenlik Komutanlığı, adli görevleri kapsamında işlenmiş suçlarla ilgili olarak ceza muhakemesine ilişkin mevzuatta belirtilen işlemleri yapar ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirir. Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın askeri görevleri, seferberlik ve savaş hallerinde Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenecek bölümlerinin Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrinde görev icra etmesi, kalan bölümlerinin ise normal görevlerine devam etmesini kapsar. Bunun yanında Sahil Güvenlik Komutanlığı, İçişleri Bakanı'nın izni ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nca planlanan eğitim ve tatbikatlara asli görevlerini aksatmayacak şekilde katılır. Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın mülki görevleri

ise adli ve askeri görev kapsamına girmeyen diğer tüm görevler olup emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak adına icra ettiği görevlerdir. Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın mülki görevleri kapsamına giren görevleri aşağıda verilmiştir (https://www.sg.gov.tr/gorevler):

- Denizlerde yaşanan kaza vb. olaylar neticesinde kazazedelerin tıbbi tahliye ve hasta naklini sağlamak,
- Deniz güvenliğini ve deniz emniyetini sağlanmak,
- Deniz güvenliğinin sağlanması kapsamında deniz yetki devriye görevleri icra etmek,
- Nükleer santraller gibi stratejik önemi haiz tesislerin ve gemilerin, Türk boğazlarından geçen tehlikeli ve patlayıcı yük taşıyan gemilerin ve devlet büyüklerinin deniz güvenliğini sağlamak,
- Yabancı askeri gemilerin ve devlet gemilerinin faaliyetlerini izlemek, gözetlemek, bu gemiler tarafından Türk Bayraklı gemilere yapılan tacizler ile milli menfaatler aleyhine yapılan ihlallere angajman kuralları çerçevesinde müdahale etmek,
- Deniz yetki alanlarında icra edilen bilimsel araştırma, hidrokarbon arama, sondaj, kablo ve boru hattı döşeme, balıkçılık gibi faaliyetleri izleyerek takip etmek, kontrol etmek ve izinsiz yapılan faaliyetleri engellemek,
- Türk Arama Kurtarma Bölgesi içerisinde arama kurtarma faaliyetleri icra etmek,
- Deniz yolu ile yapılan her türlü kaçakçılık faaliyetini önlemek ve gerekli tedbirleri almak,
- Her türlü ticari ve amatör balıkçılık faaliyetlerini denetlemek,
- Deniz kirliliğinin önlenmesi için gerekli denetimleri yapmak,
- 4922 sayılı Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanun çerçevesinde, denizlerde can ve mal güvenliğini sağlamak.
- 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde Türkiye'ye yasa dışı giren veya Türkiye'yi yasa dışı terk eden ya da buna teşebbüs eden yabancılar hakkında gerekli kanuni işlemleri yapmak,
- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde; denizlerde kültür ve tabiat varlıklarını meydana çıkarmak üzere yapılan her türlü izinsiz ve ruhsatsız faaliyeti engellemek, kültür ve tabiat varlıklarının deniz yolu ile yurtdışına çıkarılmasını engellemek,
- 5682 sayılı Pasaport Kanunu'na ilişkin denetimler yapmak,
- Sorumluluk sahasında görülen patlayıcı madde ve diğer şüpheli cisimlerle ilgili gerekli önlemleri almak ve ilgili makamlara bildirmek,
- 815 sayılı Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Kara Suları Dâhilinde İcrayı San'at ve Ticaret Hakkında Kanun'a, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'na, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'na, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu'na. 2548 sayılı Gemi Sağlık Resmi Kanunu'na ve 2893 sayılı Türk Bayrağı Kanun'a yönelik denetimler yapmaktır.

Türkiye gerek komşu ülkeler gerekse Afrika ülkeleri ve diğer Asya ülkelerinden göç almaktadır. Özellikle son dönemde ülkelerinde yaşanan iç karışıklıklar sebebiyle Suriyeliler tarafından ülkemize göç akınları yaşanmaktadır. Türkiye'ye gelen bu göçmenlerden bazıları ülkemizi hedef ülke olarak görürken bazıları da ülkemiz üzerinden Avrupa ülkelerine geçmek

için ülkemizi transit ülke olarak görmektedirler. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine bakıldığında Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlerin sayısı 2013 yılından 2019 yılına kadar artış göstermiştir. Zira 2014 yılında ülkemizde yakalanan düzensiz göçmen sayısı 58.647 iken bu sayı 2015 yılında 146.485, 2016 yılında 174.466, 2017 yılında 175.752, 2018 yılında 268.003 ve 2019 yılında ise 454.662'ye ulaşmıştır. 2020 yılında Covid-19 salgınının etkisiyle düşüş göstererek 122.302 olan düzensiz göçmen sayısı, 2021 yılında 02 Eylül itibariyle 94.915 olmuştur (https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler).

Çeşitli sebeplerle Türkiye'ye gelen düzensiz göçmenlerden AB ülkelerine geçmek isteyenler canlarını hiçe sayarak Ege Denizi üzerinden Yunanistan'a geçmeye çalışmaktadırlar. Bu noktada, Sahil Güvenlik Komutanlığı bu geçişleri önlemek ve hayatlarını tehlikeye atan düzensiz göçmenlerin canlarını kurtarmak üzere denizlerde düzensiz göçle mücadele etmektedir. Türkiye'ye göç eden düzensiz göçmenlerin yıllara sâri olarak artması, Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın denizlerimizde düzensiz göçle mücadelesinin artmasına sebep olmaktadır. Bu kapsamda ülkemizin düzensiz göçle mücadelesi de her geçen yıl artmakta, denizlerde ölümleri en aza indirmek için tüm imkânlarını seferber etmektedir. Zira İçişleri Bakanı Sayın Süleyman Soylu, Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın kapasitesinin 4'te 3'ünü düzensiz göçle mücadele kapsamında kullandığını belirtmişlerdir (https://www.dunya.com/gundem/sahil-guvenlik-kapasitesinin-4te-3unu-duzensiz-goce-ayirdi-haberi-435477).

Şekil 8. 2019 Yılı Ege Adaları'na Geçen Düzensiz Göçmen Sayıları-1

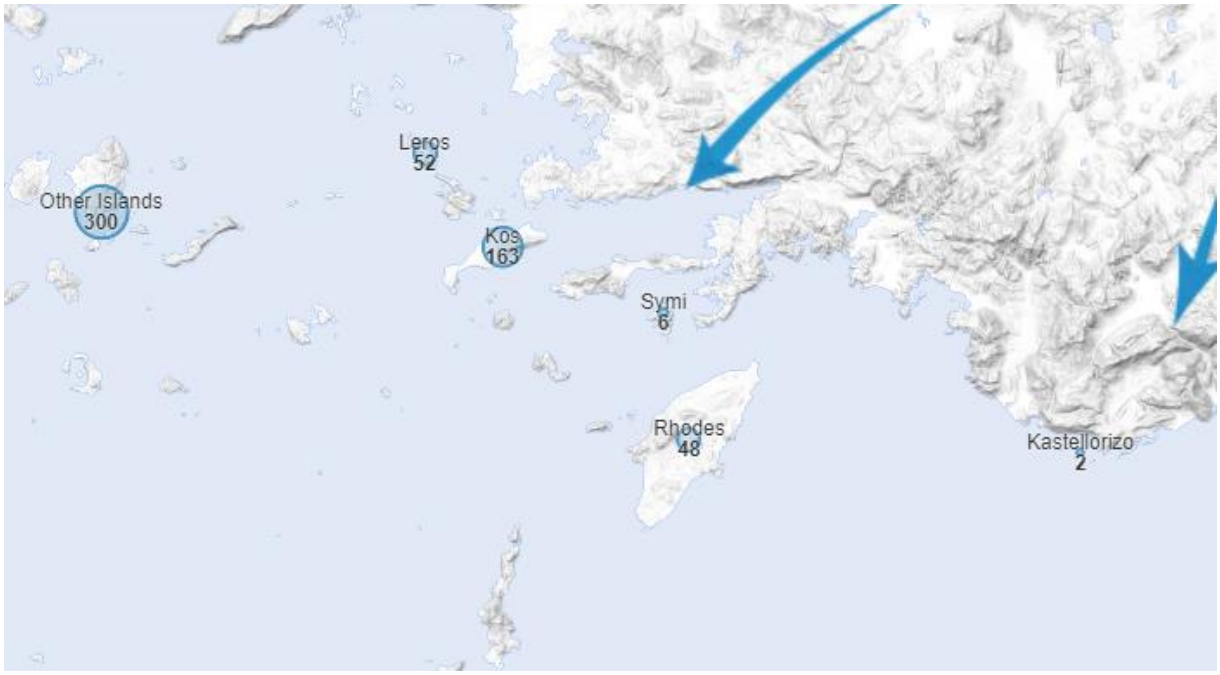

https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179. Erişim Tarihi: 11.09.2021.

Şekil 8 ve Şekil 9'da 05 Eylül 2021 tarihi itibariyle ülkemiz üzerinden Ege Adalarına geçen düzensiz göçmen sayıları verilmiştir (https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/ 5179). Bu veriler incelendiğinde düzensiz göçmenlerin yoğunlukla Midilli, Sakız, Sisam ve İstanköy Adaları'na geçtiği görülmektedir. Böylece özellikle Ayvacık, Ayvalık ve Dikili'den Midilli Adası'na; Çeşme, Urla, Seferihisar, Karaburun'dan Sakız Adası'na; Kuşadası, Didim'den Sisam Adası'na ve Bodrum, Datça'dan İstanköy Adası'na düzensiz göçmen geçişi yaşanmaktadır. Bu sebeple

özellikle bu bölgelerde düzensiz göçmen geçişini engellemek ve göçmenlerin hayatlarının tehlikeye girmesini önlemek amacıyla Sahil Güvenlik Komutanlığı, 2015 yılında başlattığı ve halen devam eden Ege'de Umut Harekâtı (Operation Aegean Hope) ve Akdeniz'de Güven Harekâtı (Operation Safe–Med) isimli 2 büyük operasyon ile unsurlarının 70'inden fazlasını düzensiz göçle mücadele için kullanmaktadır (https://www.haberturk.com/balikesir-haberleri/73233820-egede-duzensiz-goc-ile-7-gun-24-saat-kesintisiz-mucadele-suruyorsahil-guvenlik-egede-48-bin).

Şekil 9. 2019 Yılı Ege Adaları'na Geçen Düzensiz Göçmen Sayıları-2

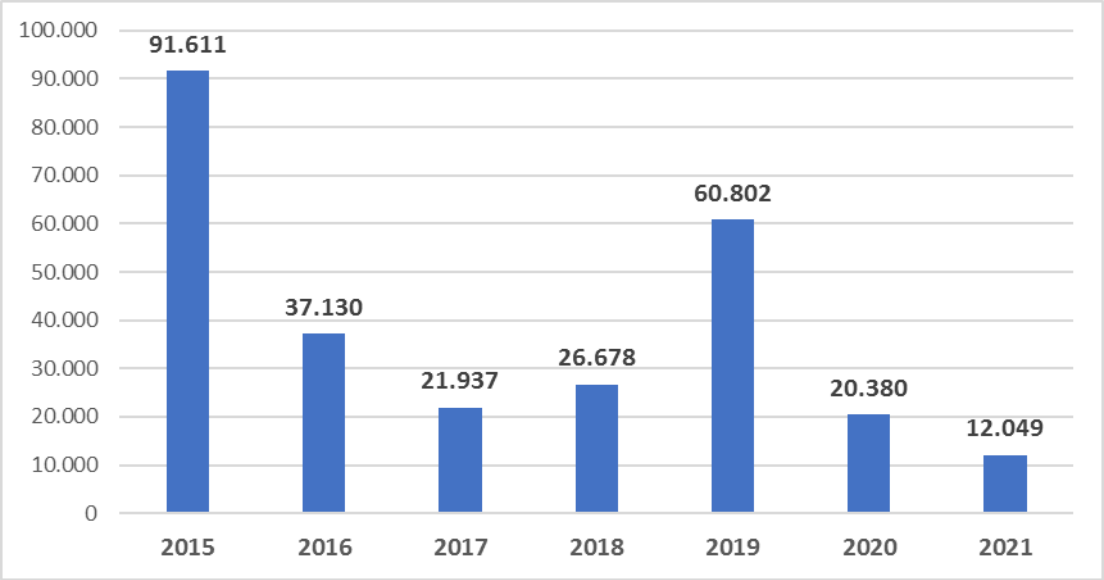
https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179. Erişim Tarihi: 11.09.2021.

Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın düzensiz göçle etkin mücadelesini, denizlerimizde hayatını kaybeden düzensiz göçmen sayısında gözlenen düşüş ile de anlamak mümkündür. Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın yayınladığı veriler ışığında; Sahil Güvenlik Komutanlığı 2015 yılında denizde 279 düzensiz göçmenin cansız bedenine ulaşırken, 2016 yılında 192, 2017 yılında 56, 2018 yılında 93, 2019 yılında 34 ve 2020 yılında ise 37 düzensiz göçmenin cansız bedenini denizden çıkarmıştır. 10 Eylül 2021 tarihi itibariyle Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından cansız bedenine ulaşılan düzensiz göçmen sayısı 4'tür (https://www.sg.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikleri). Bu sayılar da göstermektedir ki Sahil Güvenlik Komutanlığının denizdeki düzensiz göçle mücadelesi konusundaki hassasiyeti sayesinde denizde ölümler 2015 yılına göre 2020 yılında %87 oranında azalmıştır.

Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın denizlerimizde düzensiz göçle mücadelesini en iyi anlatacak göstergelerden bir tanesi de Yunanistan'a geçmeyi başaran düzensiz göçmen sayısının Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın Yunanistan'a geçişini engellediği düzensiz göçmen sayısına oranıdır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Örgütü verileri ile Sahil Güvenlik Komutanlığı verileri incelendiğinde 2015 yılında Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın Yunanistan'a geçmeye çalışan düzensiz göçmenlerin %10'unu yakaladığı görülürken, 2020 yılında bu sayının %68'e ulaştığı görülmektedir. Böylece, Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın düzensiz göçle mücadelede, denizlerde etkinliğini artırması sayesinde, yaşanan düzensiz göçmen ölümlerinde azalış meydana geldiğini söylemek mümkündür.

10 Eylül 2021 tarihi itibariyle Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın denizde yakaladığı göçmen sayıları yıllara sâri olarak Şekil 10'da görülebilmektedir.

Şekil 10. Yıllara Göre Sahil Güvenlik Komutanlığı Tarafından Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

https://www.sg.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikleri, Erişim Tarihi: 11.09.2021.

Yine yukarıdaki verilere bakıldığında gerek Yunanistan'a geçen düzensiz göçmenler gerekse Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın yakaladığı düzensiz göçmen sayılarında 2015 yılına göre 2016 yılında keskin bir düşüş olduğu göze çarpmaktadır. Bu düşüşün en önemli sebeplerinden birinin Türkiye ile AB arasında imzalanan 18 Mart Mutabakatı olduğunu söylemek mümkündür. 18 Mart Mutabakatı, göçmen kaçakçılığını önlemek, göçmenlere hayatlarını riske atmak yerine alternatif sunmak ve Türkiye'den AB'ye gerçekleşen düzensiz göçü sonlandırmak için Türkiye ve AB arasında imzalanmıştır. Buna göre, 20 Mart 2016 tarihi itibariyle Türkiye'den Yunanistan'a geçen tüm yeni düzensiz göçmenler Türkiye'ye iade edilmesi, korunmaya muhtaç gruplara yönelik BM Kriterleri dikkate alınmak suretiyle, Yunanistan'dan Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli için Türkiye'den bir diğer Suriyelinin AB'ye yerleştirilmesi, AB'ye yerleştirme hususunda ise daha önce düzensiz bir şekilde AB'ye girmemiş ya da girmeye teşebbüs etmemiş göçmenlere öncelik verilmesi hükme bağlanmıştır (Türkiye AB Zirvesi Bildirisi, 2016). Türkiye ile AB arasında imzalanan 18 Mart Mutabakatı ile anlaşmaya varılan 1'e 1 uzlaşısı sayesinde Ege Denizi'nde AB'ye doğru olan düzensiz göç akımı azaltılmış ve göçmenlerin hayatlarını kaybetmelerinin önüne geçilmiştir (https://www.ab.gov.tr/ab-ile-iliskiler_4.html). Bu düzensiz göç akımında yaşanan düşüş, 2016 yılının Mart ve Nisan ayı Sahil Güvenlik Komutanlığı yakalamalarına bakılarak net olarak görülebilmektedir. Zira, Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından 2016 yılı Mart ayında 8.530 düzensiz göçmen yakalanırken bu sayı 18 Mart Mutabakatı'nın etkisiyle Nisan ayında 1.717'ye gerilemiştir (https://www.sg.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikleri). Şekil 10 incelendiğinde, 2016 yılından itibaren meydana gelen düzensiz göçmen sayılarındaki düşüşün 2019 yılında yerini yükselişe bıraktığı görülmektedir. Fakat 2020 yılında Covid-19 salgının etkisiyle düzensiz göçmen sayıları yeniden düşüş göstermiştir.

Düzensiz göçle mücadelede Sahil Güvenlik Komutanlığı, diğer kolluk kuvvetleri olan Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü ile de ortak operasyonlar gerçekleştirmektedir. 2020 yılında Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün icra ettiği müşterek operasyonlarda 4.968 düzensiz göçmen ve 85 göçmen kaçakçısı yakalanmıştır (https://www.sg.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikleri). Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın gerek tek başına gerekse diğer kolluk kuvvetleri ile icra ettiği operasyonlar sonucunda yakalanan düzensiz göçmen ve göçmen kaçakçısı sayıları dikkate

alındığında Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele ve insan hayatı konusunda gösterdiği çaba ve elde ettiği başarı açıkça görülmektedir.

6. SONUÇ

Birleşmiş Milletler Mülteciler Örgütü verilerine göre dünya üzerinde 70 milyonun üzerinde insan yerlerinden edilmiştir (UNHCR The UN Refugee Agency, 2019: 10). Dünyanın durumu bu halde iken, göçe konu olan ülkeler göçün sonuçlarını en hasarsız şekilde yönetme çabasına girmişlerdir. Özellikle son yıllarda Akdeniz'de yaşanan düzensiz göç hareketleri, göç rotasında bulunan Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya gibi ülkeleri etkilemektedir. Bölgede yaşanan kitlesel göç hareketleri, güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Zira göç yolunda Akdeniz'de boğularak hayatını kaybeden düzensiz göçmenler kimi zaman haberlere konu olmaktadır. Basında yer alınca dünyanın dikkatini üzerine çeken göç trajedisi, Akdeniz'de düzensiz göçle mücadele eden ülkelerin her zaman gündeminde olan bir konudur.

Göç Çağı olarak değerlendirilen 20. yüzyılın ikinci yarısında devletler, uluslararası nüfus hareketlerine karşı göç yönetimi konusunda mücadele vermektedirler (TBMM, 2018: 252). 4 milyonun üzerinde göçmene ev sahipliği yapan ülkemiz de bu ülkeler arasındadır. Düzensiz göçün ekonomik ve sosyal boyutu bir yana, göçmenlerin denizlerimizde hayatlarını kaybetmeleri ülkemiz için ayrıca bir mücadele konusudur. Bu konuda Türkiye'nin verdiği mücadele hem ülkemizde hem de dünyada görülmektedir.

Türkiye'nin göç konusunda üstlendiği sorumluluk bu kadar aşikâr iken, dünya bu konuda elini ne kadar taşın altına koyabilmektedir? Küresel ve insani bir sorun olan göç sorununa karşı belli başlı ülkeler değil tüm dünyanın müdahale etmesi ve sürece katılması gerek göçmenler gerekse ülkeler açısından sorunun daha kolay yönetilmesine katkı sağlayabilir. Bu noktada kamuoyunda dikkat çeken bir anlaşma olan Dublin Sözleşmesi'nden bahsetmek gerekir. 15 Haziran 1990 yılında imzalanan Dublin Sözleşmesi'ne göre, AB sınırına giriş yapan düzensiz göçmenlerin sığınma başvurusu ilk giriş yaptıkları ülke tarafından değerlendirilmektedir. AB'ye deniz yoluyla gelen göçmenlerin tamamına yakınının Yunanistan, İtalya ve İspanya üzerinden giriş yaptıkları göz önüne alındığında bu üç ülkenin AB'nin düzensiz göçmen külfetini üstlendiği görülmektedir. Fakat bu ülkeler sayıları yüzbinleri bulan düzensiz göçmenlerin özellikle barınma gibi insani ihtiyaçları karşılamada zorlanmakta ve diğer AB ülkelerini sorumluluğu paylaşmaya çağırmaktadırlar (Adıgüzel, 2019, s.142). Bu ülkelerde göçmen yoğunluğundan ötürü göçmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanamaması ya da bölgede toplumsal kargaşa yaşandığı kimi zaman basında yer almakta, düzensiz göçün insani boyutunun alarm verdiği göze çarpmaktadır.

Dünya üzerinde özellikle siyasi ve ekonomik karışıklıklar devam ettiği sürece insanlar kitleler halinde göç etmeye devam edecek, bu kitlesel göç hareketlerinin sonuçları hem kaynak ülke hem de transit ve hedef ülkeleri de etkilemeye devam edecektir. Bu kapsamda, küresel etkisi de göz önünde bulundurularak, göçün tüm boyutları ile değerlendirilip ele alınması, iyileştirilmesi ve yönetilmesi için ulusal ve uluslararası boyutta çalışmaların yoğunlaştırılması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

18 Mart Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi. https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf, Erişim tarihi: 25.06.2019.

2692 Sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu (09 Temmuz 1982). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2692.pdf

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (04 Nisan 2013). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf

Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Ağanoğlu, H. Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi Göç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Deaths by Route, https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean, Erişim tarihi: 12.12.2019.

Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum*, 5(9), s.23-62.

Düzensiz Göç Hakkında, https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda, Erişim tarihi: 26.07.2019.

Düzensiz Göç, https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler, Erişim tarihi: 12.12.2019.

Düzensiz Göç İstatistikleri, https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler, Erişim tarihi: 25.09.2021.

Ege'de Düzensiz Göç ile 7 Gün 24 Saat Kesintisiz Mücadele Sürüyor, https://www.haberturk.com/balikesir-haberleri/73233820-egede-duzensiz-goc-ile-7-gun-24-saat-kesintisiz-mucadele-suruyorsahil-guvenlik-egede-48-bin, Erişim tarihi: 08.11.2019.

Ergüven, N.S. ve Özturanlı, B. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. *AÜHFD*, 62(4), s.1007-1061.

Geçici Koruma Yönetmeliği No: 2014/6883 (13 Ekim 2014). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf

Göç Tarihi, https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi, Erişim tarihi: 03.08.2019.

Görevler, https://www.sg.gov.tr/gorevler, Erişim tarihi: 16.11.2019.

Hakkımızda, https://www.sg.gov.tr/hakkimizda, Erişim tarihi: 26.07.2019.

International Organization for Migration (IOM) (2019). Fatal Journeys, Missing Migrant Children, Volume 4, IOM. Geneva.

International Organization for Migration (IOM) (2017). World Migration Report 2018, The UN Migration Agency, IOM, Geneva.

International Organization for Migration (IOM) (2019). World Migration Report 2020, The UN Migration Agency, IOM, Geneva.

International Organization for Migration (IOM) (2019). Mixed Migration Flows in the Mediterranean Compilation of Available Data and Information December 2018. IOM, The UN Migration Agency, Geneva. https://migration.iom.int/reports/europe-%E2%80%94-mixed-migration-flows-europe-monthly-overview-december-2018?close=true

İçişleri Bakanı Soylu: Göçün Ana Sebebi Terör ve Şiddet. https://www.haberler.com/icisleri-bakani-soylu-gocun-ana-sebebi-teror-ve-12299464-haberi/ Erişim tarihi: 06.06.2020.

Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı (2017). *Güvenlik Terimleri Sözlüğü*. Uluslararası Piri Reis Kültür Ajansı, Ankara.

Karasu, M.A. (2018). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Kentlerde Neden Oldukları Güvenlik Riskleri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 36 (2), 51-73.

Kuschminder, K. Bresser, J. ve Siegel, M. (2015). "Irregular Migration Routes to Europe and Factors Influencing Migrants' Destination Choices". Maastricht University.

Malta ve İtalya Göçmen Yardım Gemisine Liman Açmıyor, http://www.hurriyet.com.tr/dunya/malta-ve-italya-gocmen-yardim-gemisine-liman-acmiyor-41060444, Erişim tarihi: 18.09.2019.

Mediterranean Situation, https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean, Erişim Tarihi: 11.09.2021.

Mediterranean Situation Greece, https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179, Erişim tarihi: 11.09.2021.

Mediterranean Situation Italy, https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5205, Erişim tarihi: 11.09.2021.

Mediterranean Situation Spain, https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5226, Erişim tarihi: 11.09.2021.

Perruchoud, R. ve Redpath, J. (ed). (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Cenevre.

Polis Akademisi Başkanlığı (2018). *Politika ve Uygulama Boyutlarıyla Göç ve Uyum, (18).* Polis Akademisi Yayınları. Ankara.

Rumbaut, R.G. Dingeman, K. ve Robles, A. (2018) *Immigration and Crime and the Criminalization of Immigration*. The Routledge International Handbook of Migration Studies, Londra.

Sahil Güvenlik, Kapasitesinin 4'te 3'ünü düzensiz göçe ayırdı, https://www.dunya.com/gundem/sahil-guvenlik-kapasitesinin-4te-3unu-duzensiz-goce-ayirdi-haberi-435477, Erişim tarihi: 08.06.2019.

Sahil Güvenlik Ana Ast Komutanlıklar, https://www.sg.gov.tr/sahil-guvenlik-grup-komutanliklari, Erişim tarihi: 11.09.2021.

Sahil Güvenlik Grup Komutanlıkları, https://www.sg.gov.tr/sahil-guvenlik-grup-komutanliklari, Erişim tarihi: 11.09.2021.

Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol (12-13 Aralık 2000). https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4803.html

Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, https://www.ab.gov.tr/ab-ile-iliskiler_4.html, Erişim tarihi: 20.06.2019.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2018). *Göç ve Uyum Raporu.* TBMM. Ankara.

Türkiye Denizlerini Tanıyor muyuz?, https://www.dzkk.tsk.tr/pages/denizwiki/konular.php?icerik_id=136&dil=1&wiki=1&catid=1, Erişim tarihi: 08.11.2019.

Tarihçe, https://www.sg.gov.tr/tarihce, Erişim tarihi: 26.07.2019.

UNHCR The UN Refugee Agency (2014). Bulgaria As a Country of Asylum. https://www.refworld.org/docid/52c598354.html Erişim tarihi: 30.07.2019.

UNHCR The UN Refugee Agency (2014). Greece As a Country of Asylum. https://www.refworld.org/pdfid/54cb3af34.pdf , Erişim tarihi: 30.07.2019.

UNHCR The UN Refugee Agency (2019). *Global Report 2018.* UNHCR. Geneva.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2018). *Global Study on Smuggling of Migrants 2018.* United Nations. New York.

Yıldırım, S.G. (2018). Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler. *Göç Araştırmaları Dergisi,* 4(2), 128-159.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE BULUNAN ÜNİVERSİTELERDE ÇALIŞAN AKADEMİSYENLERİN TERÖR KAYGISININ ÖLÇÜLMESİ: VAN YÜZÜNCÜ YIL VE BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Vedat YILMAZ [1]
Öğr. Gör. Çağlar ÇİÇEK [2]

ÖZET

Terör kavramı genel itibari ile birden fazla kişinin bir araya gelerek bir örgüt çerçevesinde cebir, şiddet, tehdit gibi yollarla korku ve panik ortamı yaratarak siyasal bir amaca ulaşmak amacıyla güvenlik kuvvetlerine veya sivillere yönelik yapılan ses getirici eylemler şeklinde tanımlanabilir. 1970' li yılların sonuna doğru Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin karşı karşıya kaldığı ve uzun yılladır mücadele ettiği terör olgusu başta ekonomik, sosyal, coğrafi, beşeri ve siyasal hayat olmak üzere birçok alanı etkilemiştir. Terör ve terör eylemleri maalesef birçok alanda ve coğrafi bölgede etki bırakmıştır. Terör eylemlerinin geçmişte yoğun yaşandığı Doğu Anadolu Bölgesi'nde, her alanda hissedilen terör gerçeği, kamu görevlilerinin özelde ise bu bölgede çalışan akademisyenlerin çalışma hayatına da sirayet etmiştir.

Bu çalışmanın amacı, tarihsel olarak Doğu Anadolu Bölgesi'nde kurulmuş olan en köklü üniversitelerden biri olan Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ile yeni kurulmuş olan Bitlis Eren Üniversitesi örnekleri üzerinden Doğu Anadolu Bölgesi'nde görev yapmakta olan akademisyenlerin terör kaygısının ölçülmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda belirtilen üniversitelerde görev yapmakta olan akademisyenlerin terör kaygısını ölçmek için anket tekniği yöntemi kullanılarak yüz yüze anket uygulaması yapılmıştır. Anket sonuçları SPSS 22 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz neticesinde Doğu Anadolu Bölgesi'nde görev yapmakta olan akademisyenlerin; terör kaygılarının olup olmadığı, terör kaygılarının var olması halinde sebepleri, imkânları olması halinde başka bir bölgede görev yapmayı tercih edip etmeyecekleri, gibi konulara cevap aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Terör, Terör Kaygısı, Akademisyenlerin Terör Kaygısı.*

[1] Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, vedatyilmaz1977@gmail.com Orcid No: 0000-0003-4624-9824

[2] Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Güvenlik Meslek Yüksekokulu, caglarcicek@yyu.edu.tr Orcid No: **0000-0002-9551-1027**

MEASURİNG TERRORİST ANXİETY OF ACADEMİCS WORKİNG AT UNİVERSİTİES İN THE EASTERN ANATOLİA REGİON: THE CASE OF VAN YÜZÜNCÜ YIL AND BİTLİS EREN UNİVERSİTY

ABSTRACT

The concept of terrorism can generally be defined as the resounding actions taken against the security forces or civilians in order to achieve a political goal by creating an atmosphere of fear and panic by means of force, violence and threats, by gathering more than one person within the framework of an organization. Towards the end of the 1970s, the phenomenon of terrorism, which the Republic of Turkey faced and fought for many years, affected many areas, especially economic, social, geographical, human and political life. Terrorism and terrorist acts have unfortunately left an impact in many areas and geographical regions. In the Eastern Anatolia Region, where terrorist acts have been intense in the past, the reality of terrorism felt in all areas has also spread to the working life of public officials and especially academics working in this region.

The aim of this study is to measure the terror anxiety of academics working in the Eastern Anatolia Region through the examples of Van Yüzüncü Yıl University, which is one of the most rooted universities historically established in the Eastern Anatolia Region, and the newly established Bitlis Eren University. In this context, a face-to-face survey was conducted using the survey technique method to measure the terror anxiety of the academics working at the universities mentioned. The survey results were analyzed using the SPSS 22 package program. As a result of the analysis, the academicians working in the Eastern Anatolia Region; Questions such as whether they have terror concerns, their reasons for terror concerns, whether they would prefer to work in another region if they had the opportunity, were sought.

Keywords: *Terör, Terör Kaygısı, Akademisyenlerin Terör Kaygısı.*

1. GİRİŞ

Terör yalnızca herhangi bir ülkenin yada herhangi bir bölgenin yaşadığı bir problem olmaktan ziyade günümüzde neredeyse dünyanın birçok ülke ve bölgesini etkileyen bir sorun olmuştur. Genel itibari ile ideolojik kökenden beslenen terör eylemleri zaman zamanda siyasi, etnik, dini ve sosyal motifli olarak da ortaya çıkabilmektedir (Baharçiçek, 2000: 11). Terör ile birlikte ortaya çıkan etkilerin sonuçları kısa, orta ve uzun dönemde görülmektedir. Terör ve terör kaynaklı eylemler insan hayatı birçok farklı yönlerden etkilemektedir. Terör ve terör eylemlerinin korkutucu etkisi ve terörün korkunç yüzü sadece can ve mal güvenliğini tehdit etmekle kalmayarak, toplumların demokratik hakları kullanma noktasında da ciddi problemlere yol açabilmektedir (Albayrak ve Çapcıoğlu, 2004: 275). Terör olaylarının yaşandığı günden bugüne kadar birçok birey, toplum ve devlet zarar görmüştür. Terör eylemlerinin yaşanması veya yaşanabilme ihtimali bireyler ve toplumlar üzerinde sosyal, demografik, ekonomik ve güvenlik kaygısı gibi bir takım etkilere yol açmaktadır. Terör olayları sonrasında ise meydana gelen korku, çaresizlik, gerginlik, huzursuzluk ve kaygı gibi bir takım psikolojik durumlar yaşanabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1970' li yılların sonuna doğru terör kaynaklı eylemlerle ile birlikte uzun yıllar mücadele sürdüreceği yeni bir sorun ile karşı karşıya kalmıştır. Terörün yarattığı olumsuz etkiler bireyler ve toplum açısından çok farklı sonuçlar doğurmuş, ülkenin birçok bölgesi terör olaylarından dolaylı veya dolaysız olarak etkilenmiştir.

Türkiye' de terörden etkilenen bölgelerden biri olan Doğu Anadolu Bölgesi'nde terör kaynaklı eylemlerin yol açtığı sorunlar çerçevesinde eğitim konusu büyük bir önem arz etmektedir. Huzur ve güven içinde eğitim faaliyetlerinin devam etmesi, eğitimi alanlar kadar eğitim çalışanları içinde önemli bir başlıktır. Bir takım faktörlere bağlı olarak terör etkinlik ve eylemleri, periyodik olarak ortaya çıkmakla birlikte zaman zaman etkinliğini artırmakta zaman zaman ise etkinliği azalmaktadır. Çalışma hayatı içerisinde önemli başlılardan birisi olan güvenlik kavramı, terör eylemlerinin yaşanmasının ardından veya yaşanabilme ihtimali açısından önemli bir olgudur.

Bu çalışma ile Doğu Anadolu Bölgesi'nde kurulmuş olan köklü üniversitelerden biri olan Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesine göre yeni kurulmuş olan Bitlis Eren Üniversitesi örnekleri üzerinden Doğu Anadolu Bölgesi'nde görev yapmakta olan akademisyenlerin terör kaygılarının var olması halinde bu kaygıların sebepleri, imkânları olması halinde başka bir bölgede görev yapmayı tercih edip etmeyecekleri, daha önce herhangi bir terör olayı ile karşılaşıp karşılaşmadıkları gibi konuların ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Terör ve Terörizm

Terör ve terörizm kavramlarının sıkça kullanılmasına rağmen bu kavramların tanımında farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Köken olarak Latince "terrere'' kökünden hareketle korkudan sarsıntı geçirme", "korkudan titreme ya da titremeye sebep olma" veya "korkudan dehşete düşmeye sebep olma" gibi anlamlara karşılık gelerek ilk kez 1789 yılında Fransa' da yayımlanan bir dergide ortaya çıkmıştır. Yaygın olarak devlete karşı şiddeti kapsayan eylemler olarak nitelendirilen terör, farklı nedenlerden dolayı herhangi bir ülkenin terör kaynaklı eylemi gerçekleştiren teröristleri bağımsızlık savaşçısı olarak görmesi sebebiyle terör kavramı üzerinde uluslararası bir uzlaşı sağlanamamıştır (Zafer, 1999: 5). Terör kavramı Türkçede "korku" ya da "dehşet" şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Şen, 2015: 21). Buradan hareketle 12/04/1991 tarihinde yayımlanan [1]Terörle Mücadele Kanunu'na göre ise terör; baskı, cebir, şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda belirtilen cumhuriyetin temel niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik ve

[1] 12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu

ekonomik düzenini değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemdir. Şeklinde tanımlanmıştır. Terör ve içinde bulundurduğu şiddet unsuru ile birlikte topluma çeşitli yönleri ile etki vererek bu söz konusu etki ile birlikte toplumdan tepki almayı beklemektedir. Bir terör eylemi sonrası terör örgüttü devlet mekanizmasının, yönetimin veya sistemin yetersiz kaldığını ve bu açıdan örgüttün güçlü olduğunu devletin ise tolumun güvenliğini sağlayamadığını ön plana çıkararak bu yönde bir algı oluşturmayı hedefler. Bu algı ile birlikte toplum üzerinde baskı ve yıldırma ile örgüt hedefleri ve amaçlarını geçekleştirmeyi amaçlar (Yılmaz ve Sayın, 2018:84). Genel itibari ile terör; baskı, şiddet, korku, yıldırma veya benzeri eylem ve yöntemlerle meşru bir yönetimi ele geçirme, yıkma, bozma, parçalama gibi saiklerle emellerini gerçekleştirmek için yaptığı yasadışı faaliyetler olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede yaptığı eylemler ile kamu düzen ve güvenliğini tehdit ederek, toplum üzerinde baskı, şiddet ve korku unsurları ile birlikte güçlü olduğunu gösterir imajını yaratmaktadır.

Bir diğer kavram olan terörizmin kökenine ve tarihsek geçmişine baktığımızda terörizm tarihsel olarak bizleri M.Ö.73- 66'da Romalılara karşı Sicarii'lerin mücadelesine dayanan eski zamanlara kadar götürmektedir. (Akgün, 2006: 410). Ancak günümüzdeki anlamda terör kelimesinin kökeninden hareketle türeyen, 1789 Fransız Devrimi ve sonrasında yaşanan 1793 Konvansiyon döneminde jakoben idaresi tarafından uygulanan sistemli şiddet siyaseti, bu anlamda "terörizm" kavramını ortaya çıkarmıştır (Saraçlı, 2007: 1052). Kavramsal olarak terörizm, kompleks ve etraflı bir durum olduğundan dolayı net bir tanım yapmak zordur. Ancak terörizmi, saldırıya uğrayan yada sindirilen suçsuz ve sivil kurbanlar vasıtasıyla daha fazla kitleyi, sindirerek, korkutarak, illegal ve politik amaçlarına ulaşmak adına bir organizasyonun, sistematik, bilinçli bir şekilde şiddete başvurması yada şiddeti kullanma tehdidinin var olmasıdır (Ergil, 1992: 140). Literatürde kavram ile ilgili olarak birçok tanım bulunmasına rağmen genel itibari ile terörizmi, istenilen hedeflere ulaşılabilmesi adına hedef gözetmeden şiddete ve cebire başvurarak suikast, bombalı saldırı, silahlı saldırı, uçak kaçırma vb. birçok değişik yol ve yönteme başvurması şeklinde açıklanabilmektedir (Şimşek, 2016: 5). Diğer bir ifadeyle terör; genellikle siyasi bir amaç için herhangi bir kural tanımaksızın, duygusallıktan uzak sivillerin ya da güvenlik görevlilerinin, propagandaya özgü, ses getirici eylemlerle zarar gördürülmesidir. Terör örgütleri açısından eylem yapacak kişilerin, eylem neticesinde ses getirmesi, adının duyulması hedeflenmektedir. Genel itibari ile terör, her türlü silahlı eylem vasıtasıyla ismini ve ideolojisini duyurma olarak tanımlanabilirken terörizm ise; eylemleri, savunan ve stratejileri aktaran, anlatan, geliştiren bir durumdur. Bu bağlamda terörün amacı stratejik eylemken, terörizmin amacı stratejik söylemdir. Her iki kavramın ortak bir manada tartışılması yakın bir tarihte başlamıştır. Terör ve terörizm odaklı tartışmalar 21. yüzyıldan itibaren önemli bir durum haline gelmiştir. Çeşitli zamanlarda farklı şekillerde ortaya çıkan terör faaliyetleri profesyonel bir durum haline gelmiştir. Son yüzyıllarda ortaya çıkan her bir yeni terör örgütü bir öncekinden daha vahşi, daha kuralsız eylem yapmanın yol ve yöntemlerini geliştirmiştir (Bal, 2006: 1-10). Terör ve terörizm kavramları ile ilgili olarak devletlerin kendi politik yaklaşımları ve faklı bakış açıları olması sebebiyle, uluslararası alanda kavramsal olarak bir görüş birliğine varılamamıştır. Ancak günümüzde küresel boyutta artan terör kaynaklı eylemler neticesinde birçok devlet olumsuz yönde etkilenmekle birlikte terörün karanlık yüzü dil, din, ırk ve renk seçmeksizin insanlar üzerinde korku, panik ve kaygıya sebebiyet verebilmektedir.

2.2 Kaygı Nedir?

Kaygı, kişi üzerinde korku ve endişe kaynağı meydana getiren ve yaşanan hissiyatlar neticesinde birey üzerinde kalp çarpıntısı, terleme, baş ağrısı gibi durumları meydana getiren bireyin olağan yaşam döngüsünü sekteye uğratan hal olarak tanımlanabilmektedir (Türkçapar 2004: 13). Kaygı kişinin içinde bulunduğu durum itibari ile endişe, baskı oluşturan ancak tam olarak anlatamadığı hislerden meydana gelmektedir. Net bir biçimde anlatılamayan hisler birey üzerinde bir takım ruhsal, psikolojik durumlar ortaya çıkarabilmektedir. Terör örgütleri eylemleri vasıtasıyla kişiler üzerinde baskı, korku ve yıldırma oluşturabilmekte ve terörün yaratmış olduğu durum sonucunda birey üzerinde kaygıya sebebiyet veren durumlar meydana gelebilmektedir. Ortaya çıkan bu kaygı durumu kişinin içinde bulunduğu durumdan mutsuz olma, iletişim kurmama, bulunduğu ortamdan ayrılma isteği gibi haller oluşturarak birey üzerinde olağan yaşamın sekteye uğramasına sebep olmaktadır (Aktan, 2018:36).).

Kaygı, tanımlanması zor bir durum olmakla birlikte, bireyin yaşam isteğine zarar veren ve bireyde çalışmak, üretmek isteğinde gerilemeye yol açan durumlardır. Bu bağlamda kaygı, geçmişte yaşanmış olmasına rağmen, kişinin içinde bulunduğu anı ve aynı zamanda gelecekte yaşanması muhtemel geleceği de etkilemektedir (Çakmak; 2018:40). Bu çerçevede kaygıya sebebiyet verecek hal kişinin içinde bulunduğu zaman kadar geleceğini de etkileyen, bireyin yaşam döngüsünü ve olağan hayat akışını bozabilen durumlardır. Dolayısıyla kişide meydana gelebilecek kaygı durumu bireyin kişisel yaşamından, sosyal yaşamına kadar hayatının birçok durumu etkileyebilmektedir.

3. BİTLİS, VAN İLLERİ VE VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ İLE BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ HAKKINDA BİLGİ

3.1 Bitlis İli

Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden biri olan Doğu Anadolu Bölgesi'nde Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzurum, Erzincan, Hakkari, Malatya, Muş, Şırnak, Tunceli, Van, Iğdır, Kars illeri bulunmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi genellikle dağlık bir yapıya sahip olmakla beraber, sıra dağlar, yüksek yaylalar ve birçoğu tarıma uygun olmayan yükseklikleri ortalama 1200-1950 metre arasında değişen yüksek ovalardan oluşmaktadır. Anadolu'nun kuzey ve güney bölgesinden doğu batı yönüne doğru birbirine paralel uzanan dağlar Bingöl civarlarında adeta bir düğüm oluşturarak ayrılırlar. Bu dağlar yer yer vadilere, geniş yayalara ve ovalara dönüşmektedirler (Şen ve Yurtkuran, 2004: 1).

Doğu Anadolu Bölgesinde yer almakta olan Bitlis ili; deniz seviyesinden yaklaşık 1550 metre yükseklikte, Van gölünün batısında, güneyinde Siirt, batısında Muş, kuzeyinde Ağrı ve doğusunda Van ili bulunan bir şehirdir. Bitlis ili köklü tarihi, var olan kaleleri ve Türk İslam eserleri açısından önemli olan bir ilimizdir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait bir çok eser il sınırları içinde bulunmaktadır. Bitlis ilinin tarihi Neolotik Çağ (Yenitaş ya da Cilalı Taş Devri) dönemine kadar uzanmaktadır. Bölgede yapıla çalışmalarda Hititler, Asurlular, Urartular, İskitler, Medler, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Beylikler ve Osmanlı uygarlıklarına ait kalıntılar bulunmuştur. Tarih, süreçte sanat ve kültür faaliyetlerinin yoğun olarak görüldüğü Bitlis ili, kültürel ve doğal güzellikler açısından önemli bir kenttir. Van Gölünün önemli bir kısmı, Nemrut Dağı ve Krater Gölleri Bitlis ili coğrafi sınırları içerisinde bulunmaktadır (Serdar, 2010:4;www.bitliskulturturizm.gov.tr. 2019). Türkiye'nin Güneydoğu Toroslarını oluşturan ve Hakkâri ili Cilo Dağlarına kadar uzanan dağlar, zirvesinde dört mevsim var olan karlar zorlu yapısı, geniş ve sıradağlar oluşturduğu bakımından aşılması zordur. Bitlis ili; adeta bir set görevi yapan bu dağların kısmen daralttığı ve bir vadinin yer aldığı alanda kurulmuştur. Bu nedenle tarihçiler, seyyahlar, araştırmacılar Bitlis ilini tanımlarken "Vadideki

Yeşil Şehir" adını vermiştirler. Bilhassa Anadolu'nun batı kısmından Harput, Bingöl, Solhan, Muş ve Bitlis üzerinden İran'a giden yol ve Musul, İskenderun, Adana, Gaziantep, Urfa, Diyarbakır ili üzerinden kuzeye giden yol hattı Bitlis ilini stratejik açıdan önemli kılmıştır (Serdar, 2007:13). Özellikle Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren yaşanan terör olayları ile birlikte Bitlis ile dışarıya yoğun göçler vermeye başlamıştır. Bitlis ili kırsal bölgesinde yaşayan halk ise bu dönemde kırsaldan il merkezine göç etmeye başlamıştır. Bitlis ilinde yaşayan yerli halk ve ekonomik açıdan maddi durumu iyi olanlar ise batıya göç etmiştirler (Şen ve Yurtkuran, 2004: 1-4).

3.2. Bitlis Eren Üniversitesi

Bitlis Eren Üniversitesi 17 Mayıs 2007 tarihinde Bitlis ilinde 5662 Sayılı Kanun ile kurulmuştur. Bünyesinde 5 Fakülte, 3 Yüksekokul, 2 Enstitü, 14 Uygulama, Araştırma Merkezi ve 8 Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır. Yüksekokullardan 5' i Bitlis ilinin ilçelerinden ismini almaktadır. Güroymak, Tatvan, Adilcevaz ve Ahlat Meslek Yüksekokulları ismini aldığı ilçelerde bunlardan Hizan Meslek Yüksekokulu ise Bitlis Eren Üniversitesi yerleşkesinde yer almaktadır (https://www.beu.edu.tr/Tarihce.aspx 2021).

3.3 Van İli

Van ili Doğu Anadolu Bölgesi Yukarı Murat-Van Bölümünde Van Gölü kapalı havzasındadır. Kuzeyde Ağrı ili Doğubayazıt Diyadin ve Hamur ilçeleri; batıdan ise Van Gölü ile Ağrı ilinin Patnos ilçesi Bitlis' in Adilcevaz Tatvan ve Hizan ilçeleri; güneyden Siirt' in Pervari Hakkari ili Beytüşşebap ve Yüksekova ilçeleri ile komşudur. Doğusunda ise İran Devleti sınırı yer almaktadır. İl toprakları 19.069 km kare olan yüz ölçümü ile Türkiye topraklarının %25' ini oluşturur. Van yüz ölçümü bakımından Türkiye'nin 6. büyük ilidir. Van Doğu Anadolu Bölgesinin volkanik dağlarla kaplı çukur kesiminde bulunan Van Gölü' nün doğu kıyısına 5 km uzaklıkta çok az meyilli bir arazi üzerine kurulmuştur. Rakım yüksekliği yaklaşık 1725 m'dir. Türkiye' nin en büyük gölü olan Van Gölü yüksek dağların ortasında bir çöküntü durumundadır. Çevredeki yüksek dağlar Van ilinin doğal sınırlarını oluşturmaktadır (https://van.ktb.gov.tr/TR-90248/cografi-konumu.html 2021).

Van ili geçmişten bugüne farklı birçok medeniyetin izlerini üzerinde taşımaktadır. Bu bağlamda tarih öncesi dönemlerin izlerini kaya ve mağaralarda bulunan resimlerle ışık tutmaktadır. Bölgede neolitik devirden beri var olan kültürler varlığını Tilkitepe ve Dilkaya Höyükleri ve çeşitli kazılar ile buluntular göstermektedir.

Van ilinin önemli bir medeniyet düzeyine çıkmasında Urartuların büyük katkısı olmuştur. Urartular döneminden kalan kale, tapınaklar, kaya mezarları, suyolları ile madeni eserler bunu ispatlamaktadır. Urartuların M.Ö.6.yüzyıl ortalarında hakimiyetini kaybetmesiyle birlikte yaklaşık 1500 yıl sonra Vaspurakan Krallığı hüküm sürmüştür. Bölgede bulunan Akdamar Kilisesi bunun en önemli tanıklarından biridir. 11.yüzyıl başlarında Türk akınları ile bölge, Selçukluların egemenliği altına girmiş ve bu dönemim yansımaları Türk-İslam eserleri ile gün yüzüne çıkmıştır. Selçuklular döneminden sonra Van ili ve civarında İlhanlı, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safevi, Osmanlı devletleri hüküm sürmüştür. Van ili 1. Dünya savaşı sırasında Rusların istilası ve Ermenilerin ayaklanmasıyla kötü günler geçirmiştir. Cumhuriyet sonrası gelişen ve büyüyen Van, günümüzde Türkiye'nin önemli kentlerinden biri haline gelmiştir (https://van.ktb.gov.tr/TR-90249/tarihi-yapi.html 2021).

Doğu Anadolu Bölgesinde terör eylemlerinin ve faaliyetlerinin var olması sebepleri arasında bölgenin fiziki ve coğrafi özeliklerinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Yine bölgenin sosyoekonomik şartları, gelişmişlik düzeyi, eğitim durumu gibi sebeplerde terör olaylarının Doğu Anadolu Bölgesinde etkisinin sebeplerini oluşturmuştur. Bölgenin litolojik yapısı mağara ve olukların var olması ve bitki örtüsünün teröristlere barınma ve saklanma imkanı sağlaması

bölgeyi teröre elverişli bir hale getirmiştir. Bunun yanında arazinin derin ve sarp vadilere sahip olması, ulaşım ve güvenliği olumsuz etkilemiştir. İklimsel özelliklerinden dolayı kış mevsiminin uzun ve soğuk olması, genelde yağışların kar halinde olması güvenliği etkileyici nedenlerden olmuştur. Doğu Anadolu Bölgesinde Türkiye' nin İran, Ermenistan ve Irak ile sınır komşulukları olması sebebiyle terör örgütü mensuplarının bölgeye sızmalarına sebep olmuştur (Şengün ve Boyraz, 2020; 278). 1980'li yılardan itibaren Türkiye'de yaşanmaya başlanan terör olayları ülke genelinde birçok alanda soğuk yüzünü göstermiştir. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesinde birçok etkisi olmuştur. Bu etkilerin hissedildiği olaylardan ve sorunlardan etkilenen iller arasında Bitlis ve Van illeri yer almaktadır.

3.3 Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 20 Temmuz 1982 tarih ve 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi ismi ile kurulmuştur. Bünyesinde 17 Fakülte, 5 Enstitü, 4 Yüksekokul, 9 Meslek Yüksekokulu, 1 Konservatuar, 43 adet Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Van Gölü kenarında kurulmuş, şehir merkezine 15 km mesafede bulunmaktadır. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Merkez Zeve Kampüsü ile Gevaş, Özalp ve Erciş ilçelerinde eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir. Üniversitenin ismi 18.06.2017 tarih ve 7033 sayılı kanun gereğince Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi olarak değiştirilmiştir.

4. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR

Araştırmada elde edilen verilere ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyetlerine İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Cinsiyetiniz?	Erkek	75	67
	Kadın	37	33
	Toplam	112	100,0

Tablo 1 incelendiğinde; erkek katılımcı sayısı 75 (%67) iken, kadın katılımcı sayısının 37 (%33) olduğu görülmektedir. Katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin veriler değerlendirildiğinde, erkek katılımcıların sayısı kadın katılımcılara göre iki katından daha fazladır.

Tablo 2: Katılımcıların Doğum Yerlerine İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Doğum Yeriniz?	İl Merkezi	54	48,2
	İlçe	40	35,7
	Kasaba	4	3,6
	Köy	14	12.5
	Toplam	112	100,0

Tablo 2 incelendiğinde; katılımcıların 54'ü (%48,2) il merkezinde, 40'ı (%35,7) ilçede, 4'ü (%3,6) kasabada, 14'ü (%12,5) köyde doğduğu görülmektedir. Katılımcıların doğum yerlerine ilişkin bilgiler değerlendirildiğinde, il merkezinde doğanların sayısı diğer merkezlerde doğanlardan daha fazladır.

Tablo 3: Katılımcıların Yaş Aralıklarına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Yaş Aralığınız?	26-30	12	10,7
	31-35	35	31,3
	36-40	28	25,0
	41-45	15	13,4
	46 ve Yukarısı	22	19,6
	Toplam	112	100,0

Tablo 3 incelendiğinde; katılımcıların 12'si (%10) 26-30 yaş aralığında, 35' i (%31.3) 31-35 yaş aralığında, 28' i (%25) 36-40 yaş aralığında, 15'i (%25) 41-45 yaş aralığında, 22'si (%19,6) 46 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş aralığına ilişkin veriler değerlendirildiğinde, 31-35 yaş aralığında olanların sayısının diğerlerinden fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Katılımcıların Medeni Durumlarına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Medeni Durumunuz?	Evli	93	83,0
	Bekar	19	17,0
	Toplam	112	100,0

Tablo 4 incelendiğinde; evli katılımcı sayısı 93 (%83) iken, kadın katılımcı sayısı 19 (%17) olduğu görülmektedir. Katılımcıların medeni durumuna ilişkin veriler değerlendirildiğinde evli katılımcıların sayısı bekar katılımcılara göre 4 katından fazladır.

Tablo 5: Katılımcıların Eğitim Durumlarına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Eğitim Durumunuz?	Lisans	8	7,1
	Yüksek Lisans	20	17,9
	Doktora	84	75,0
	Toplam	112	100,0

Tablo 5 incelendiğinde; katılımcıların 8' i (%7,1) Lisan mezunu, 20' si (17,9) Yüksek Lisans, 84'ü (%75) Doktora mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumuna ilişkin veriler değerlendirildiğinde, Doktora mezunu olanların sayısı diğer mezunların toplam sayısına göre üç kat daha fazladır.

Tablo 6: Katılımcıların Bulunduğu İlde Ailesi ile Beraber Yaşayıp Yaşamadıklarına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Bulunduğunuz İlde Ailenizle	Evet	81	72,3
	Hayır	31	27,7
	Toplam	112	100,0

Tablo 6 incelendiğinde; katılımcıların 81' i (%72,3) bulunduğu ilde ailesi ile birlikte yaşarken, 31' i (%27,7) bulunduğu ilde ailesi ile birlikte yaşamadığı görülmektedir. Katılımcıların bulunduğu ilde ailesi ile beraber yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin veriler değerlendirildiğinde, ailesi ile birlikte yaşayanlarının sayısı ailesi ile birlikte yaşamayanların sayısına göre iki katından daha fazladır.

Tablo 7: Katılımcıların Çalıştığı Üniversiteye İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Çalıştığınız Üniversite?	Bitlis Eren Üniversitesi	33	29,5
	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	79	70,5
	Toplam	112	100,0

Tablo 7 incelendiğinde; Bitlis Eren Üniversitesinde görev yapanların sayısı 33 (%29,5) iken, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde görev yapanların sayısı 79 (%70,5) olduğu görülmektedir. Katılımcıların çalıştığı üniversiteye ilişkin veriler değerlendirildiğinde, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde görev yapanlarının sayısı Bitlis Eren Üniversitesinde görev yapanlara göre iki katından daha fazladır.

Tablo 8: Katılımcıların Unvanlarına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Unvanınız?	Araştırma Görevlisi	20	17,9
	Öğretim Görevlisi	17	15,2
	Araştırma Görevlisi Doktor	8	7,1
	Öğretim Görevlisi Doktor	5	4,5
	Doktor Öğretim Üyesi	35	31,3
	Doçent Doktor	20	17,9
	Profesör Doktor	7	6,3
	Toplam	112	100,0

Tablo 8 incelendiğinde; katılımcıların 20' si (%17,9) Araştırma Görevlisi, 17'si (%15,2) Öğretim Görevlisi, 8'i (%7,1) Araştırma Görevlisi Doktor, 5' i (%4,5) Öğretim Görevlisi Doktor, 35' i (%31,3) Doktor Öğretim Üyesi, 35' i (%31,3) Doçent Doktor, 7'si (%6,3) Profesör Doktor olarak görev yaptığı görülmektedir. Katılımcıların unvanlarına ilişkin veriler değerlendirildiğinde, Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapanların 35' i (%31,3) diğerlerinde fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Katılımcıların Üniversitelerindeki Görev Sürelerine İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Üniversitenizdeki Görev Süreniz?	1-3	21	18,8
	4-7	35	31,3
	8-10	22	19,6
	11-15	14	12,5
	16-20	8	7,1
	21 ve Yukarısı	12	10,7
	Toplam	112	100,0

Tablo 9 incelendiğinde; katılımcıların 21'inin (%18,8) 1-3 yıl arası hizmet süresi bulunduğu, 35' inin (31,3) 4-7 yıl arası hizmet süresi bulunduğu, 22' sinin (%19,6) 8-10 arası

yıl hizmet süresi bulunduğu, 14' ünün (%12,5) 11-15 yıl arası hizmet süresi bulunduğu, 8' inin (%7,1) 16-20 yıl arası hizmet süresi bulunduğu, 12' sinin (%10,7) 21 yıl ve yukarısı yıl hizmet süresi bulunduğu görülmüştür. Katılımcıların üniversitedeki görev sürelerine ilişkin veriler değerlendirildiğinde, 35' i (%31,3) 4-7 arası hizmet süresi olanların diğerlerine oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 10: Katılımcıların Görev Yaptığı Yerleşim Alanına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Görev Yaptığınız Yerleşim Alanı Hakkında	İl Merkezi	93	83,0
	İlçe	19	17,0
	Toplam	112	100,0

Tablo 10 incelendiğinde; İl merkezinde görev yapanların sayısı 93 (%83) iken, ilçede görev yapanların sayısı 19 (%17) olduğu görülmektedir. Katılımcıların görev yaptığı yerleşim alanına ilişkin veriler değerlendirildiğinde, il merkezinde görev yapanların sayısı ilçede görev yapan katılımcılara göre 4 katından fazladır.

Tablo 11: Katılımcıların Bugüne Kadar Yaşamış Olduğu Herhangi Bir Şehirde Terör Olayı İle Karşılaşıp Karşılaşmadığı Durumlarına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Bugüne Kadar Yaşmış Olduğunuz Herhangi Bir Şehirde Terör Olayı	Evet	85	75,9
	Hayır	27	24,1
	Toplam	112	100,0

Tablo 11 incelendiğinde; evet sayısı 85 (%75,9) iken, hayır diyen katılımcı sayısının 27 (%24,1) olduğu görülmektedir. Katılımcıların bugüne kadar yaşamış oldukları bir şehirde terör olayı ile karşılaşıp karşılaşmadıklarına ilişkin veriler değerlendirildiğinde, evet diyenlerin sayısı hayır diyen katılımcılara göre üç katından fazladır.

Tablo 12: Katılımcıların Ülkede Daha Önce Yaşanan Terör Olaylarından Kaynaklı Kaygı Yaşayıp Yaşamadıkları Durumlarına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Ülkemizdeki Daha Önceki Zamanlarda Yaşanan Terör olaylarından kaynaklı	Evet	87	77,7
	Hayır	25	22,3
	Toplam	112	100,0

Tablo 12 incelendiğinde; evet sayısı 87 (%77,7) iken, hayır diyen katılımcı sayısının 25 (%33) olduğu görülmektedir. Katılımcıların ülkede daha önce yaşanan terör olaylarından kaynaklı kaygı yaşayıp yaşamadıkları durumlarına ilişkin veriler değerlendirildiğinde evet diyenlerin sayısı hayır diyen katılımcılara göre üç katından fazladır.

Tablo 13: Katılımcıların Ülkede Daha Önce Yaşanan Terör Olaylarından Kaynaklı Kaygı Yaşama Sebeplerine İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Cevabınız Evet ise Kaygı Sebebinizi Belirtiniz?	Can Güvenliği	2	1,8
	Aile Güvenliği	2	1,8
	Mal Güvenliği	0	0,0
	Hepsi	80	71,4
	Diğer	2	1,8
	Kaygı Duymuyorum	26	23,2
	Toplam	112	100,0

Tablo 13 incelendiğinde; katılımcıların 2' sinin (%1,8) can güvenliği, 2' sinin (%1,8) aile güvenliği, 0' nın (%0) mal güvenliği, 80' ninin (71,4) hepsi (Can güvenliği, aile güvenliği, mal güvenliği), 2' sinin (%1,8) diğer, 26' sının (23,3) kaygı duymuyorum dediği görülmektedir. Katılımcıların ülkede daha önce yaşanan terör olaylarından kaynaklı kaygı yaşayıp sebeplerine ilişkin veriler değerlendirildiğinde, 80' ninin (%71,4) hem can güvenliği, hem mal güvenliği hem de aile güvenliği kaygısı taşıdığını belirttiği görülmektedir.

Tablo 14: Katılımcıların Şuan Yaşadıkları İlde Daha Önce Herhangi Bir Terör Olayı İle Karşılaşıp Karşılaşmadıkları Durumlarına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Günümüzde Yaşadığınız İlde Daha Önce Herhangi Bir Terör Olayı [illegible]	Evet	75	67
	Hayır	33	33
	Toplam	112	100,0

Tablo 14 incelendiğinde; evet diyen katılımcı sayısı 75 (%67) iken, hayır diyen katılımcı sayısının 33 (%33) olduğu görülmektedir. Katılımcıların şuan yaşadıkları ilde daha önce herhangi bir terör olayı ile karşılaşıp karşılaşmadıklarına ilişkin veriler değerlendirildiğinde, evet yanıtını veren katılımcıların sayısı hayır yanıtını veren katılımcılara göre daha fazladır.

Tablo 15: Katılımcıların Günümüzde Yaşadığı İlde Herhangi Bir Terör Kaygısı Taşıyıp Taşımadıkları Durumlarına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Günümüzde Yaşadığınız İlde Herhangi Bir Terör Kaygısı T...	Evet	68	60,7
	Hayır	44	39,3
	Toplam	112	100,0

Tablo 15 incelendiğinde; evet yanıtını veren katılımcı sayısı 68 (%60,7) iken, hayır yanıtını veren katılımcı sayısının 44 (%39,3) olduğu görülmektedir. Katılımcıların günümüzde yaşadığı ilde herhangi bir terör kaygısı taşıyıp taşımadıklarına ilişkin veriler değerlendirildiğinde, evet yanıtını veren katılımcıların sayısı hayır yanıtını verenlere göre daha fazladır.

Tablo 16: Katılımcıların İmkanı Olması Durumunda Doğu Anadolu Bölgesi Haricinde Bir Üniversitede Çalışmak İsteyip İstemeyeceği Durumlarına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
İmkanınız Olması Durumunda Doğu Anadolu Bölgesi Haricinde Bi...	Evet	84	75,0
	Hayır	28	25,0
	Toplam	112	100,0

Tablo 16 incelendiğinde; evet sayısı 84 (%75) iken, hayır yanıtını veren katılımcı sayısının 28 (%25) olduğu görülmektedir. Katılımcıların imkanı olması durumunda Doğu Anadolu Bölgesi haricinde bir üniversitede çalışmayı isteyip istemedikleri durumlara ilişkin veriler değerlendirildiğinde, evet yanıtını veren katılımcıların sayısı hayır yanıtını veren katılımcı sayısının üç katıdır.

Tablo 17: Katılımcıların Yaşadığı İlde Herhangi Bir Terör Olayı Olması Durumunda Üniversitelerindeki Eğitimin Etkilenip Etkilenmeyeceğine İlişkin İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Yaşadığınız İlde Herhangi Bir Terör Olayı Olması Durumunda Üniversitedeki Eğitimin	Evet	87	77,7
	Hayır	25	22,3
	Toplam	112	100,0

Tablo 17 incelendiğinde; evet sayısı 87 (%77,7) iken, hayır yanıtını veren katılımcı sayısının 25 (%22,3) olduğu görülmektedir.

Katılımcıların yaşadıkları ilde herhangi bir terör olayı olması durumunda çalıştıkları üniversitede eğitimin etkilenip etkilenmeyeceğine ilişkin veriler değerlendirildiğinde, evet

yanıtını verenlerin sayısı hayır yanıtını verenlerin sayısının üç katından fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 182: Katılımcıların, Cinsiyetleri ile Yaşadığı İlde Herhangi Bir Terör Kaygısı Taşıyıp Taşımadığı Durumlarına İlişkin Ki-kare Testi Sonuçları (n=112)

	Yaşadığınız İlde Herhangi Bir Terör Kaygısı Taşıyor musunuz?		**Evet**	**Hayır**	**Toplam**
Cinsiyetiniz?	**Erkek**	**F**	34	42	76
		%	44,7	55,3	100
	Kadın	**F**	30	6	36
		%	57,1	42,9	100
X^2= 14,860 P=0,000*					

*p<0,05

Tablo 18'de, katılımcıların cinsiyetleri ile yaşadığı ilde herhangi bir terör kaygısı taşıyıp taşımadığı durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin ki-kare testi sonucuna baktığımızda; kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha fazla kaygı taşıdıkları görülmektedir.

Tablo 19: Katılımcıların, İmkanı Olması Durumunda Doğu Anadolu Bölgesi Haricinde Bir Üniversitede Çalışmak İsteyip İstemediği ile Yaşadığı İlde Herhangi Bir Terör Kaygısı Taşıyıp Taşımadığı Durumlarına İlişkin Ki-kare Testi Sonuçları (n=112)

İmkanınız Olması Durumunda Doğu Anadolu Bölgesi Haricinde Bir Üniversitede Çalışmak İster misiniz?	**Yaşadığınız İlde Herhangi Bir Terör Kaygısı Taşıyor musunuz?**		**Evet**	**Hayır**	**Toplam**
	Evet	**F**	61	23	84
		%	72,6	27,4	100
	Hayır	**F**	3	25	28
		%	10,7	89,3	100
X^2= 32,861 P=0,000*					

*p<0,05

Tablo 19'da, katılımcıların, imkanı olması durumunda Doğu Anadolu Bölgesi haricinde bir üniversitede çalışmak isteyip istemediği ile yaşadığı ilde herhangi bir terör kaygısı taşıyıp taşımadığı durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin ki-kare testi sonucuna baktığımızda; imkanı olması halinde Doğu Anadolu Bölgesinde ayrılmak isteyen katılımcıların aynı zamanda yaşadığı ilde terör kaygısı yaşadığı görülmektedir.

Tablo 20: Katılımcıların Görev Yaptığı Yerleşim Alanı ile Yaşadığı İlde Herhangi Bir Terör Kaygısı Taşıyıp Taşımadığı Durumlarına İlişkin Ki-kare Testi Sonuçları (n=112)

Görev Yaptığınız Yerleşim Alanı Hakkında Bilgi Verebilir misiniz?	Yaşadığınız İlde Herhangi Bir Terör Kaygısı Taşıyor musunuz?		Evet	Hayır	Toplam
	İl Merkezi	F	59	34	93
		%	63,4	36,6	100
	İlçe	F	5	14	19
		%	26,3	73,7	100
X^2= 8,879 P=0,004*					

*p<0,05

Tablo 20'de, katılımcıların, görev yaptığı yerleşim alanı ile yaşadığı ilde herhangi bir terör kaygısı taşıyıp taşımadığı durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin ki-kare testi sonucuna baktığımızda; il merkezinde yaşayanların ilçe merkezlerinde yaşayanlara göre daha fazla kaygı taşıdıkları görülmektedir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Terör gerçeği son yüzyılda etkisini küresel boyutta artırmış ve birçok bölgede farklı devletler üzerine etkisi olmuştur. Terör örgütlerinin geçmişte yaptığı eylemlere bakıldığında yeni saldırı ve eylem taktikleri korkunç yüzünü göstermektedir. Türkiye'de 1980' li yıllarda artan terör kökenli eylemler uzun yıllar ülke gündemini meşgul etmiştir. Ülkeyi sosyal, ekonomik boyutlar başta olmak üzere bir çok farklı boyutta olumsuz olarak etkilemiştir. Bu etkilere en çok maruz kalan bölgelerden biri olan Doğu Anadolu Bölgesi diğer bölgelere göre gelişim noktasında diğer bölgelere göre geride kalmıştır. Terör örgütlerinin geçmişte yapmış oldukları eylemlere bakıldığında etkilenen başlıklardan biri olan eğitim konusu olumsuz bağlamda etkilenmiştir. Terör örgütleri toplumun eğitime olan inanç ve yaklaşımını kendi propagandaları açısından daima etki altına alarak toplumun eğitime ulaşmasına engel olmaya çalışmıştırlar. Eğitim kurumların başında gelen yetiştirdikleri bireylerle bir ülkenin kalkınmasında hayati rolü olan üniversiteler Türkiye' de geçmiş dönemde terör eylemlerinin ve terör odaklarının hedefi olmuştur. Güvenli bir eğitim ortamı oluşturmak eğitim alanların hakkı olduğu kadar çalışanlarında hakkıdır. Üniversitede çalışan akademisyenlerin görev yaptıkları yerlerde terör kaynaklı kaygı duymadan görev yapmaları önemli bir meseledir.

Elde edilen istatistiki sonuçlar değerlendirildiğinde; katılımcıların çoğunluğunun bugüne kadar yaşamış oldukları şehirlerde terör olayları ile karşılaştıkları, terör olaylarından dolayı kaygı duydukları, kadınların erkeklere göre daha fazla kaygı duydukları, cinsiyet gözetmeksizin katılımcıların kaygı sebeplerinin çoğunlukla can, aile ve mal güvenliğinden kaynaklı olduğu, sonuçlarına ulaşılmıştır. Başka bir dikkate değer sonuç ise katılımcıların önemli düzeyde çoğunluğunun imkanları olması halinde Doğu Anadolu Bölgesi haricinde farklı bir üniversitede çalışmak istemeleri ve yaşanacak herhangi bir terör olayından eğitimin etkileneceğidir.

Sonuç olarak ülkemizde terör faaliyetlerine yönelik önemli düzeyde tedbirlerin alınmış olmasına rağmen geçmişte yaşanan terör olayları ve gelecekte yaşanma ihtimali akademisyenler üzerinde kaygıya neden olmaktadır.

KAYNAKÇA

AKGÜN, B. (2006). Küresel Terör: Mit Mi?, Gerçek Mi?. *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü*, (s. 399-429) Orhan Gökçe ve Uğur Demir (ed.) Konya: Çizgi Kitapevi.

AKTAN, E. (2018). Sosyal Medya ve Sosyal Kaygı: Sosyal medya kullanıcıları üzerine bir araştırma. *Selçuk İletişim*, *11*(2), 35-53.

ALBAYRAK, A., & ÇAPCIOĞLU, İ. (2004). Güvenlik-Özgürlük İkileminde Teröre Yönelik Tutumlar. *Dini Araştırmalar*, *7*(20), 275-291.

BAHARÇİÇEK, A. (2000). *Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu*. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(1), 11-27.

BAL, İ. (2006). *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel deneyimler* (Vol. 12). USAK Books.

ÇAKMAK, V. (2018) *İletişim Kaygısı ve Sosyal Medya*. Konya: Eğitim Yayınevi.

ERGİL, D. (1992). Uluslararası terörizm. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *47*(03), 140-143.

SARAÇLI, M. (2007). Uluslararası Hukukta Terörizm. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *11*(1), 1049-1078.

SERDAR, T.M. (2017). Bitlis. Bitlis: Bitlis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, No: 15.

SERDAR, T.M. (2010). Rüyalar Şehri Bitlis. İstanbul: Hamle Yayınları.

ŞEN, R. B., & YURTKURAN, S. Bitlis'te Yaşayan Ailelerin Sosyo-Demografik, Sosyo-Ekonomik Sosyo-Kültürel özellikleri ile Toplumsal Hayatta Törenin Gücü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *7*(7), 73-80.

ŞEN, Y. (2015). Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: Pkk Terörü Ve Ağrı Gerçeği. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *1*(2), 17-70.

ŞENGÜN,T. M., & BOYRAZ, Z. Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinin Doğal Ortam Özelliklerinin Terör Faaliyetleri Ve Sınır Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(20), 267-278.

ŞİMŞEK, M. (2016). Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (54), 319-335.

TÜRKÇAPAR, H. (2004). Anksiyete Bozukluğu ve Depresyonun Tanısal İlişkileri. *Klinik Psikiyatri Dergisi* (7), 12-16.

YILMAZ, V., (2019). Kentlerin Gelişiminde Terörün Etkilerinin Değerlendirilmesi, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 8(1), ss. 213-223.

ZAFER, H. (1999). *Sosyolojik Boyutta Terörizm*, İstanbul: Beta Basım Yayın.

https://van.ktb.gov.tr/TR-90248/cografi-konumu.html ET. 16.09.2021.

https://van.ktb.gov.tr/TR-90248/cografi-konumu.html ET. 16.09.2021.

https://www.beu.edu.tr/Tarihce.aspx ET. 01.10.2021.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖR VE GÖÇ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Yücel ÖZDEN [1]
Ali HAMURCU[2]

ÖZET

Devletler ve toplumlar açısından terör ve terörizm en büyük tehditler arasında yer almaktadır. Zira uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin bir tehdit olarak gelişen terör güvenlik tehditleri arasında ön plana çıkmaktadır. Modern çağın bir ürünü olarak kabul edilen terör kavramı, korku ve dehşet yayarak baskı kurmaya dayalı gerçekleştirilen fiiller olarak nitelendirilmektedir. Aynı zamanda, terör içinde şiddeti barındıran ve ideolojik boyutlarıyla sivilleri hedef alan eylemler olarak da tanımlanabilir. Tarihsel süreç içerisinde terör kavramı farklı aşamalardan geçmiş ve devletler terör konusunda ortak bir fikir birliğine ulaşamamışlardır. Uluslararası sistemde devletlerin terör konusunda ortak bakış açısı geliştirmemesi ise ilgili devletlerin yasalarında terör örgütleriyle ilgili yapılan tanımlamalara ve devletlerin terör konusunda geliştirdikleri tutumlara bağlanabilir. Günümüzde küresel boyut kazanan terörün hem devletler hem de toplumlar üzerinde farklı boyutlarda derin etkileri görülmektedir. Bu boyutlardan biride göç olgusudur. Tarihsel süreçte insanların yaşamış olduğu mekandan ayrılmasının önemli bir nedeni de terördür. Terörden kaynaklı olarak yaşanan göç hareketleri özellikle 1990'lı yıllarda Türkiye'de de yoğun bir şekilde yaşanmıştır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu illerinde yaşanan terör olaylarından dolayı bu göç hareketleri gerçekleşmiştir. Göç alan ve göç veren iller düşünüldüğünde terörden kaynaklı zorunlu mekânsal yer değişikliğinin siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel bazı sonuçları ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada; öncelikle terör ve göç kavramları üzerinde durulacaktır. Ardından terör ve göç ilişkisi çerçevesinde Türkiye'de terörden kaynaklanan sorunlar bağlamında göçlerin sonuçları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Göç, Türkiye.

AN ASSESSMENT ON THE RELATIONSHIP OF TERROR AND MIGRATION

ABSTRACT

Terror and terrorism are among the biggest threats to states and societies . Terrorism which has developed as a threat to international peace and security, comes to the fore among security threats. The concept of terror which is accepted as a product of the modern age can be defined as acts based on pressure by spreading fear and horror.. At the same time, terrorism can also be defined as actions that include violence and target civilians with their ideological dimensions. The concept of terrorism has passed through different stages in the historical process and states have not reached a common consensus on terrorism. It is a fact that states do not develop a common perspective on terrorism in the international system that can be attributed to the definitions made in the laws of the relevant states regarding terrorist organizations and the attitudes developed by states on terrorism. Today, terrorism, which has gained a global dimension, has profound effects on both states and societies in different dimensions. One of these dimensions is the phenomenon of migration. Terrorism is an important reason that people leave the place where they lived because of terrorism. Migration movements due to terrorism were experienced intensely in Turkey; especially in the 1990s. These migration movements have taken in the places

[1] Öğretim Görevlisi Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, yozden@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2455-9151
[2] Öğretim Görevlisi, Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, ahamurcu@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7790-046X

especially due to the terrorist incidents in the Eastern and Southeastern provinces. Some political, economic, social and cultural consequences of terrorism appeared considering the provinces receiving and sending migration.

In this study; primarily terrorism and migration concepts will be focused. Then, within the framework of the relationship between terrorism and migration, the consequences of migration will be evaluated in the context of problems arising from terrorism in Turkey.

Keywords: Terror, Migration, Turkey.

1. GİRİŞ

Günümüzde terörizm konusu, ülkeler açısından en önemli küresel tehditler arasında yer almaktadır. Küreselleşme sürecinde eşitsizliğin yükselişi, işsizliğin artması, özellikle gelişmiş ülkelerin uluslararası alanda (Irak, Afganistan, Filistin gibi) gerçekleştirdiği insan hakları ihlalleri ve adaletsizlikler gelişmiş ülkelere yönelik tepkilerin yükselmesine neden olmaktadır. Bu durumda birçok ülkenin terör tehdidiyle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Zira küreselleşme sürecinde terör eylemleri de küresel hale gelmekte; Ankara, Londra, Paris, Brüksel ve New York gibi dünyanın önemli kentlerinde küresel bağlantıları olan ve yüzlerce kişinin ölümüne yol açan terör eylemleri düzenlenmiştir (Zencirkıran, 2021: 314).

Terörizm, siyasi hedefler çerçevesinde ve hukuk dışı eylemlerle insanların canına, malına karşı yapılan saldırılardır. Terörizmin özünde sistemli ve düzenli olarak şiddet kullanma amacı bulunur. Bununla birlikte, terörizm terörü kullanan bir strateji olarak da ifade edilebilir (Zafer, 1999a: 10).

Göç kavramı ise, insanların kendi gereksinimlerinden ya da zorunlu birtakım nedenlerden ötürü mekânsal olarak yer değiştirmesidir. İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana yaşanan göç konusu, siyasal, ekonomik ve toplumsal nedenlerden kaynaklanan ve insanların bireysel veya kolektif olarak yer değiştirmesi biçiminde tanımlanan bir olgudur (Şen, 2015: 46).

Göç kavramının, nedenleri ve sonuçları itibariyle farklı boyutlardan ele alınması bir gerekliliktir. Bu anlamda, göçün en önemli sebeplerinden birinin terör olduğu konusunda şüphe yoktur. Bu çalışmada; terör ve göç kavramları ele alınarak, terör ve göç ilişkisi çerçevesinde Türkiye'de yaşanan zorunlu göç olgusu farklı boyutlardan değerlendirilecektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Terör ve Terörizm

Siyasi, ekonomik ve toplumsal yönleri olan terörün farklı boyutlardan ele alınması gereklidir. Terör, küreselleşmenin etkileri nedeniyle bir ülkenin sorunu olmakla birlikte uluslararası bir boyut kazanarak tüm insanlığı tehdit eden olgu haline gelmektedir.

Günümüzde terör kavramına yönelik birçok açıklama ve yaklaşım bulunur. Terör kavramı Latince *terrere* sözcüğünden türemiş ve korku salmak, yıldırmak ve dehşete düşürmek gibi anlamlara karşılık gelmektedir (Gül, 2012: 8). Türkçede ise korkutma, yıldırma, dehşet salma ve tedhiş anlamında kullanılmaktadır (Alkan, 2002: 11). Dilimize Arapçadan girmiş olan tedhiş sözcüğüde dehşet sözcüğünden türemiştir (Örgün, 2001: 13).

Terör ve terörizm kavramlarına ilişkin çok farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamaların en fazla vurgu yaptığı ortak noktalar şu şekilde sıralandırılabilir (Çağlar, 2009: 10);

- Şiddet ve kuvvet/güç/zor
- Siyasi içerik
- Korku/endişe ve dehşete düşürmek
- Tehdit
- Psikolojik etki

Günümüzde terör konusunda hem devletlerarası hem de uluslararası hukukta kabul edilmiş ortak bir terör tanımı bulunmamaktadır. Ancak, herhangi bir güdü ile herhangi bir kişi ya da grup tarafından kullanılabilecek şiddet ve baskı yöntemi terör olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte, terör kavramı çeşitli alt grupların, kendi isteklerini kabul ettirebilmek amacıyla toplumdaki sivil kesimlerle silahlı ve silahsız askeri birimlere karşı gerçekleştirdikleri planlı ve siyasi olarak desteklenmiş şiddet bazlı faaliyetler şeklinde de tanımlanabilir (Özsoylu ve Dücan, 2017: 1).

Türkiye'de terör kavramı; 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda (https://www.mevzuat.gov.tr, 2021) *"Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir*" şeklinde tanımlanmıştır.

Terörle Mücadele Kanunu kapsamında yapılan terör tanımında bir suçun terör suçu olarak kabul edilmesi için suçun işleniş biçimi olarak yöntem, suçun ideolojik saiki olarak amaç ve teröristin kriminal bağlantısı bakımından örgüt olmak üzere üç ortak unsur bulunmaktadır (Özsoylu ve Dücan, 2017: 4).

Terör ve terörizm kavramları içiçeliğine ve aynı kökten türetilmiş olmalarına rağmen farklı anlamlara sahiptir. Terör, daha çok eylem yönü olan olguyu kastederken, terörizm her tür terör eylemlerini kapsayıcı nitelikteki mevcut bir durumun varlığını-sürekliliğini, bir tür sistem, strateji hatta terörün ideolojileşmiş yapısı anlamına gelmektedir. Zira terörizm her tür terör eylem ve uygulamasını içeren bir strateji, taktik, hatta savaş yöntem ve biçimidir (Çağlar, 2009: 13). Dolayısıyla, terörizm siyasi bir amaç çerçevesinde terör yöntemlerinin sistemli ve sürekli kullanıldığı strateji olarak kabul edilebilir. Topluma karşı siyasi amaçlı şiddet kullanımı olarak nitelendirilen terörizm, yaratılan kaos ortamından maddi çıkar sağlamanın yanında, devletin siyasal olarak yok edilmesi amacını da taşımaktadır (Baysoy, 2011. 98).

Terörizm, özellikle son yüzyıl içinde önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Eylem metotları ve mücadele yöntemleri incelendiğinde başlangıç noktasından uzaklaşan terörizm, küresel tehdide dönüşmüş ve çok büyük tehlike arz etmeye başlamıştır. Dünyada faaliyet yürüten terör örgütleri ve onların eylem şekilleri çerçevesinde terörizmin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Gül, 2012: 15-16);

- Terörizm bir ideoloji, doktrin ve sistematik bir fikir değil, stratejidir.
- Terörizm, terör eylemlerini meşrulaştıracak bir senaryo hazırlar.
- Terörizm, yeni bir düzen ve gelecekte zafer vaat eder.
- Terörizm, uluslararası siyasetin bir parçası olup, dış destek olmadan yaşatılamaz.
- Terörizm, devlet otoritesine alternatif getiren örgütlü bir harekettir.

Bu tanımlamalar çerçevesinde terörizmin evrensel ölçekte kabul edilen bir tanımın yapılması son derece önemlidir. Bu durum, terörizmin insanlığa karşı işlenen suçları teşkil etmesi ve giderek daha kapsamlı ve şiddetli biçimde insan varlığını tehdit etmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, terörizmden ne kastedildiği, terörle nasıl mücadele edileceği ve faillerin nasıl cezalandırılması gerektiği konusunda net bir duruş olmalıdır. Böylece, terör evrensel bir tanımlama ile sadece terörden canı yanan ulusların değil, tüm dünya insanlarının bir sorunu olarak görülebilecektir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 15).

2.1.1. Terörün Amaçları

Günümüzde terörizm bütün dünya toplumlarını siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik açıdan etkileyen önemli bir sorundur. Yerel, bölgesel ve küresel olarak varlıklarını sürdüren terör örgütleri belli amaçlar için çaba göstermektedir. Zafer'e göre (1999: 96); terör örgütlerinin temel amacı propaganda yaparak davalarının varlığını ortaya koymaktır. Nihai amacı ise terör eylemlerini kitle hareketlerine dönüştürerek devlete karşı bir isyan oluşturmak ve devleti yıkmaktır.

Bu kapsamda, terörün temel amacının terör eylemleriyle toplumda korku kültürünü egemen kılmak ve psikolojik şiddeti toplum geneline yaymak olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, terör eylemlerinin "varlığından haberdar etme, sesini duyurma ve gücünü gösterme, taraftarlarına ve işbirlikçilerine moral sağlama, kendinden yana olmayanları korkutma ve sindirme, mevcut yönetimin otoritesini sarsma, devleti halka baskı yapmaya zorlama, örgüt üyelerini eğitme, örgüt üyeleri üzerinde otorite kurma ve disiplin sağlama ile karmaşa yaratarak ilgi uyandırma ve dikkat çekme şeklinde farklı amaçları da bulunmaktadır (Saran ve Selin, 2010: 92).

Gül'e göre (2012:18-19); terörün amaçları siyasi, ekonomik, psikolojik ve sosyo-kültürel olmak üzere dört farklı başlık altında toplanabilir;

- *Siyasi amaçları*: Temel yaklaşımlar çerçevesinde terörizmin amacı hedef alınan rejimi ve sistemi şiddet yoluyla yıkarak, yerine kendi ideolojisi doğrultusunda yeni bir yönetim tesis etmektir.
- *Ekonomik amaçları*: Terörle mücadelenin ekonomik anlamda maliyetli olması, ülkenin gelişimi ve ekonomisine yönelik harcaması gereken paraları terörle mücadele sorununa ayırması, terörün bir amacının da ekonomik açıdan ülkenin kaynaklarının verimli alanlarda kullanılmasını engellemeye dönük olduğunu göstermektedir.
- *Psikolojik amaçları*: Terör örgütlerinin hedef gözetmeksizin şiddet eylemlerinde bulunması toplumun genel huzur ve refahını zedelemekte ve bir korku ağı oluşturmaktadır. Böylece toplumun devlete olan güveni sarsılmaktadır.
- *Sosyo-kültürel amaçları*: Toplumda farklı kültürel altyapı ve dünya görüşüne sahip grupların karşı karşıya getirilerek etnik yapının istismarı, zaman içinde teröre kaynak teşkil etmektedir. Terör eylemleri sonucu açığa çıkan toplumsal duyarlılık, toplumun terörün kaynağını teşkil eden unsura karşı ayrım gözetmeksizin, bilinçsiz bir şekilde tepki duyması sonucunu doğurmaktadır. Böylece muhtemel bir iç çatışmanın ilk sinyalleri de verilmeye başlanmış olacaktır.

Terörizmin amacının ne olduğunu belirlemek, terörizmle mücadele kapsamında önem taşımaktadır. Terörizmle mücadele edilirken terör örgütünün amacını engellemeye yönelik önlemlerin uygun araçlar kullanılarak alınması gerekmektedir. Zira amacın yanlış anlaşılması veya yanlış teşhis edilmesi durumunda terörizmle mücadele konusunda zaafiyetler oluşacaktır.

2.2. Göç

Göç olgusu insanlık tarihi boyunca neden ve sonuçları bakımından önem verilmesi gereken bir konu olmuştur. Farklı gerekçelerle insanların bir yerden farklı alanlara hareket etmeleri sonucu gerçekleşen göç olgusu, insanların kendi istekleri doğrultusunda olduğu gibi bazen zorunlu nedenlerden dolayı da ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, başlangıçta yerel ölçekte gerçekleşen göç dalgalarının içinde bulunan dönemin özellikleri çerçevesinde küresel bir olguya dönüştüğü de bir gerçekliktir. Dolayısıyla kitlesel göç dalgalarının küresel boyuta ulaşması devletler için farklı sorunları beraberinde getirmiştir. Zira göç hareketlerinin kontrol edilmesi, göçmenlere yönelik entegrasyon süreci ve planlamaların yapılması bir gereklilik haline gelmiştir. Bu nedenle fiziksel anlamda bir yer değişikliği olarak gerçekleşen göç hareketlerinin nedenleri, sonuçları ve etkileri bakımından incelenmesi gerekmektedir.

Tarih boyunca göç hareketleri toplumsal yapının yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Bu süreçte yer değiştirme hareketi olma özelliği gösteren göçlerin niteliğinde de değişimler yaşanmıştır. Başlangıçta göç hareketi iklim, kıtlık ve savaş gibi nedenlerden ötürü gerçekleşirken, zamanla siyasal, ekonomik, kültürel, dini ve endüstrileşmeye dayalı farklılaşan sebeplerden dolayı yaşanmıştır (Akıncı vd., 2015: 60).

Kavramsal çerçevede göç, bir ülkenin sınırları içindeki yer değişikliği ya da uluslararası sınırların aşılması biçiminde gerçekleştirilen yer değişikliği biçiminde ifa edilebilir (IOM, 2009: 22). Farklı boyutları olan göç kavramı toplumsal değişime sebep olan ortak eylemlerdir (Miller ve Castles, 2008: 29). Bununla birlikte; Toros göç kavramını, bireylerin yaşadığı topraklardan uzaklaşması olarak tanımlarken (2008: 9), Erder etkili bir süre içinde ve önemli bir mesafede gerçekleştirilen yer değiştirme hareketi (1986: 9), Yalçın ise siyasi, ekonomik ve bireysel sebeplerden dolayı gerçekleştirilen yer değiştirme hareketi olarak tanımlamaktadır (2004: 13).

Göç olgusu, sadece mekansal bir hareket olarak olmayıp aynı zamanda bireysel ve kitlesel hareketlilik olarak düşünülmelidir. Göçmenler, göç ettikleri toplumun yapısına uyum sağlamak durumundadırlar. Dolayısıyla bu süreçte hem kendileri var olan toplumsal yapıdan etkilenirken hem de o toplumunun yapısını değiştirirler (Erder, 2015: 3).

2.2.1. Göçün Nedenleri

İnsanlar yaşadıkları mekanları çeşitli nedenlerle terk etmek durumunda kalmışlardır. İnsanın iradesi dışında gelişen doğa olayları tarihsel süreç içerisinde göçün en önemli nedenlerini oluştururken, sanayi devrimi sonrasında asli belirleyicisi insan olan ekonomik, siyasi ve sosyal nedenler göçün en önemli nedeni haline gelmiştir. Özellikle ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişmelere paralel olarak insanların daha iyi bir hayat sürme istekleri nedeniyle gerçekleşen göçlerde büyük bir artış olmuştur. Özellikle güney yarım küreden kuzeye ve doğudan batıya doğru büyük çaplı göç hareketleri ortaya çıkmıştır (Ekici ve Tuncel, 2015: 13).

Genel olarak, göçe neden olan faktörlerin başında bölgesel olanakların ve koşulların farklı olması gelmektedir. Bir ülkenin illeri veya bölgeleri arasında gelişmişlik düzeyleri bakımından derin farklılıklar olması, o ülkede iç göç hareketinin yaşanmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Dolayısıyla insanlar toplumsal olanakların ve yaşam standartlarının daha elverişli olduğu, cezbedici mekanlara göç etmektedirler (Başel, 2007: 520).

Tarihsel süreç içerisinde göç kavramı her dönem güncel olmaya devam etmektedir. Bu kapsamda, göç her dönem yaşanan bir olgu olmakla birlikte, göçe sebep olan faktörlerde değişiklikler görülmüştür. Geçmişte göçler kıtlık ve doğal afetler nedeniyle yaşanırken, günümüzde siyasal, ekonomik ve toplumsal sorunlar nedeniyle yaşanmaktadır. Göçün nedenleri genel hatları ile üç başlık altında incelenebilir (Oral ve Çetinkaya, 2017: 3-5);

- *Ekonomik nedenler*: Kır-kent ayrımı çerçevesinde özellikle kırsal kesimde yaşayan insanların içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşulların yetersizliğinden dolayı, kendilerine daha iyi olanaklar sunan kentlere göç etmesi şeklinde açıklanabilir. Türkiye'de 1960 sonrasında kentlere olan göçün temel nedeni de bu durumdur.
- *Siyasi Nedenler*: Göçün en önemli nedenlerinden birisi savaş ortamı ve bu ortamdan kaynaklanan koşullardır. Zira savaşın kitlesel göçlere neden olduğu bilinmektedir. Benzer şekilde, terör olayları da insanların canına kast eden, şiddet ve korku içeren güvenlik sorunudur. Türkiye'de 1984 yılında PKK terör örgütü tarafından başlatılan terör olayları sonrasında kitlesel göç dalgaları yaşanmıştır. Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van illerinde yaşanan terör olayları nedeniyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden yaklaşık 1.200.000 insan zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmıştır.
- *Sosyo-Kültürel Nedenler*: Hızlı nüfus artışı nedeniyle kırsal alanlardan kentsel alanlara göç hareketi gerçekleşmektedir. Yaşam standartlarının ve gelişmişlik seviyesinin yüksek olması ile kentleşme insanların göç etmelerinin temel nedenidir.

3. TERÖR VE GÖÇ İLİŞKİSİ

Terör ve göç olguları arasında nedensel bir ilişki olup, her iki kavramın sınırlarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Alan bakımından terör kavramı konusunda bir netlik olmasına karşın, gerçekleştirilen olayların hangisinin terör olarak tanımlanacağı konusunda netlik bulunmamaktadır. Bu paradoks, terörün çok yönlü bir özellik göstermesinin yanında, terör konusundaki değerlendirmeler ve yaklaşımlarla da ilgilidir. Terör kavramı konusunda ortak bir tanım yapabilmek için bir olayın meşru veya gayri meşru gösterilmeye çalışılması gibi birtakım eğilimlerden uzak durulmalıdır.

Sevim'e göre (2010: 20); göç sosyo-ekonomik bakımdan yaşanan değişimlerin bir taraftan sonucu diğer taraftan da nedeni olarak tanımlanan ve kendi özgüllüğü olan bir süreç olarak ifade edilebilir. Göç sürecinin temel öğeleri; göçün kaynaklandığı yerleşim, göç eden kişiler, göçün ulaştığı yerleşim ve göç süreci olmak üzer dört başlık altında toplanabilir. Bu öğeler arasındaki ilişkinin kurulması göç konusu ile ilgili doğru analizlerin yapılmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte, göç hareketinin "kişilerin kendi istemleriyle mi, yoksa zorunlu nedenlerle mi?" yapıldığı sorusunu cevaplamak yararlı olacaktır. Çünkü zorunlu göç kişilerin iradesi dışında ve zorlama ile gerçekleşmektedir.

Bu bağlamda, özellikle 1980 sonrasında Türkiye'de yaşanan terör olaylarından dolayı zorunlu göç hareketi başlamıştır. 1960 sonrasında Türkiye'de daha çok kırsal alanlardan kentsel alanlara ekonomik nedenlerden ötürü gerçekleşen göç hareketi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yaşanan terör olaylarının ardından zorunlu göç hareketine dönüşmüştür. Bu göçlerin nedenleri, sonuçları ve çözüm önerileri hakkında 1997 yılında TBMM araştırma komisyonu tarafından rapor sunulmuştur.

Rapora göre (TBMM, 1998: 12-22); Bu dönemde zorunlu göç olgusunu yaşayan iller, Diyarbakır, Hakkari, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van, Batman, Bingöl, Bitlis, Mardin, Muş şeklinde sıralanabilir. Zorunlu göçe 820 köy, 2.345 mezra; 57.314 hane ve 378.335 kişi maruz kalmıştır. Bölgede yaşanan göçler farklı nedenlerden dolayı yaşanmıştır. Bu nedenler; can ve mal güvenliğinden uzak ortam, kırsal alanda güvenlik gerekçesiyle meracılık, yaylacılık ve hayvancılığın engellenmesi ile ekonomik açıdan zor durumda kalınması gibi nedenlerle köylerin köylü tarafından boşaltılması; kırsal alanların terör örgütüne olan lojistik desteğinin kırılması, operasyon için güvenli hale getirilmesi ve korunması mümkün olmayan alanların birleştirilmesi amacıyla OHAL Valiliği tarafından boşaltılması; geçici köy koruculuğu yapan köylülerin ya da kendilerine destek vermeyen köylerin terör örgütü tarafından boşaltılması şeklinde ifade edilebilir (Başel, 2007: 537).

Bununla birlikte, Aker tarafından Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nden başta güvenlik olmak üzere çeşitli nedenlerle köylerinden ayrılmak zorunda kalanlardan gönüllü olarak köylerine geri dönmek isteyenleri yerleşik bir hayata geçirmek ve yaşamlarını sürdürebilecekleri faaliyetlerle destekleyerek ülke ve bölge ekonomisine katkı sağlamak amacıyla "Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi'nin (KDRP)" uygulamaya konulduğu belirtilmiştir. Bu Proje kapsamında oluşturulacak merkez köylerde güvenlik, sağlık, eğitim ve diğer alt yapı imkanlarının devlet tarafından sağlanması, geri dönüşün bu merkez köylere yapılmasının teşvik edilmesi hedeflenmiştir. İçişleri Bakanlığı'nın verilerine göre, 2006 yılı başı itibariyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki 14 ilde (Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Muş, Şırnak, Siirt, Tunceli ve Van), 358.335 kişi köylerinden ayrılmış ve KDRP'den yararlanmak suretiyle bunların 137.636'sı geri dönmüştür (2006: 72).

4. SONUÇ

İçinde bulunduğumuz dönemde insanlığın en önemli problemlerinden biri olan terörizm, küre üzerindeki birçok ülkeyi etkileyecek boyuta ulaşmıştır. Küreselleşmenin etkisiyle ilerleyen teknolojik imkanlar beraberinde terör örgütlerinin de farklı metot ve yöntemlerle insanlığı tehdit etmesine ve insanlara korku salmasına olanak tanımaktadır. Ulusal ve uluslararası boyutları olan terörizm bir taraftan devletlerin siyasi, ekonomik ve toplumsal yapılarına zarar verirken, diğer taraftan da insanların psikolojilerini olumsuz etkilemektedir.

Terörizmin oluşturduğu tüm olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve teröre karşı gerekli önlemlerin alınması noktasında ulusal ve uluslararası alanda ortak bir tutumun sergilenmesi son derece önem arz etmektedir. Bu anlamda, terör ve terörizm konusunda tüm ülkelerin taraf olacağı bir tanımlamanın yapılması, terörden kaynaklanan sorunların azalmasına katkı sağlayacaktır. Günümüzde terör olaylarından dolayı ortaya çıkan zararların önüne geçilmesi ve terörün yol açtığı mağduriyetlerin engellenmesi sadece terör sorunu yaşayan ülkelerin önceliği olmamalıdır.

Bununla birlikte, terör eylemlerinin sık görüldüğü bölgelerde bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için gerekli araştırmalar yapılarak, teröre sebep olan faktörler üzerinde durulmalıdır. Devletin temel görevleri arasında yer alan eğitim, sağlık ve güvenlik gibi hizmetleri bütün vatandaşlara ulaştırması, eğitim ve refah düzeyinin artırılması terörizme olan desteğin de azalmasını sağlayacaktır. Aksi durumda ise birtakım hizmetlerin eksikliğinden ötürü vatandaşlar devlete tepki gösterecektir. Bu durumda terör örgütlerinin yararına olacaktır. Bu kapsamda, terörün en önemli kaynağı olarak gösterilen ekonomik yetersizlikler çözülmeli, terörizme destek olan bütün unsurlara yaptırımlar uygulanmalı ve terörizmin finans kaynaklarına engel olunmalıdır.

Terörün yol açtığı sorunlar içinde insanları en fazla etkileyen unsurlardan biri göçtür. İnsanlar terör eylemleri sonucunda yaşadıkları coğrafyadan güvenlik sorunu nedeniyle zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmışlardır. Bu durum terör eylemlerinin yoğun olduğu bölgelerden diğer bölgelere insan hareketliliğinin yaşanmasına sebep olurken, toplumsal yapıyla ilgili farklı sorunları da beraberinde getirmiştir. Terörün merkezi durumunda olan bölgelerde yaşayan nüfusta azalma yaşanırken, göç alan bölgelerde ise nüfus artışı yaşanmaktadır.

Türkiye'de uzun yıllar terörizmle mücadele eden ve çoğunlukla uluslararası alanda bu mücadelede yalnız bırakılan bir ülke konumundadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde terör olaylarının yoğun bir şekilde yaşandığı bilinmektedir. Bu durum, terör göç ilişkisi çerçevesinde düşünüldüğünde Türkiye'de yaşanan terör olaylarının sonucunda önemli düzeyde insan hareketliliğinin yaşandığı görülmektedir. Terör nedeniyle bu bölgelerde ekonomik gelişme kaydedilmemiş, devlet yatırımları gerçekleştirilememiş ve güvenlik zafiyeti yaşanmıştır. Böyle bir ortamda zorunlu olarak halkın göç etmesine neden olmuştur.

Sonuç olarak, günümüzde terörün etkisinin kırılması ve güvenlik probleminin ortadan kalkmasıyla birlikte geçmişte yaşanan olumsuzluklar ortadan kalkacağı gibi, terör bölgelerinde yeniden canlanma olabilecektir.

KAYNAKÇA

Aker, T. (2006). Zorunlu Göç ile Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme ve Sonrası Vatandaşlığın İnşası. İstanbul: TESEV Yayınları.

Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. Göç Araştırmaları Dergisi, 1(2), 58-83.

Alkan, N. (2002). Gençlik ve Terörizm. Ankara: EGM Basımevi.

Başel, H. (2007). Türkiye'de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri. In Journal of Social Policy Conferences, 515-542.

Baysoy, E. (2011). Bir Güvenlik-siz-leştirme Aracı Olarak Terörizm. SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi, 9(17), 97-122.

Çağlar, A. (2009). Terör ve Terörizm: Kavramsal Analiz. A. Çağlar içinde, Terör ve Türkiye (s. 5-36). Ankara: Gazi Kitabevi.

Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. Birey ve Toplum, 5(9), 9-22.

Erder, S. (1986). Refah Toplumunda Getto ve Türkler. İstanbul: Teknografik Matbaacılık.

Erder, S. (2015). İstanbul Bir Kervansaray (Mı?). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Gül, T. (2012). Terör&Terörizm. İstanbul: ARK Kitapları.

IOM. (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. İstanbul: IOM Yayınları.

Miller, M., & Castles, S. (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. (İ. A. Bülent Uğur Bal, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Oral, B., & Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. Turkiye Klinikleri J Public Health-Special Topics, 3(1), 1-8.

Örgün, F. (2001). Küresel Terör. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.

Özsoylu, A. F., & Dücan, E. (2017). Terörün Ekonomik Analizi. Adana: Karahan Kitabevi.

Saran, M., & Selin, B. (2010). Terörle Mücadelede Sosyal Pazarlama ve İletişim Stratejileri. Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 1(2), 87-109.

Sevim, Y. (2010). Terör Mağdurları: Geriye Göç Mü? Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 1(1), 17-35.

Şen, Y. (2015). Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: PKK Terörü ve Ağrı Gerçeği. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2), 17-70.

TBMM. (1998, 06 02). TBMM Tutanak Dergisi. Meclis Araştırma Komisyonu.

Terörle Mücadele Kanunu. (2021, 09 20). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf.

Toros, A. (2008). Sorunlu Bölgelerde Göç. H. Nakanishi, İ. Sirkeci, & H. Cabbarlı. içinde Ankara: Global Strateji Enstitüsü.

Türkiye Barolar Birliği. (2006). Türkiye ve Terörizm. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Zafer, H. (1999a). Ceza Hukukunda Terörizm, Milletlerarası Metinler ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu Işığında. İstanbul: Beta Yayınları.

Zafer, H. (1999b). Sosyolojik Boyutuyla Terörizm. İstanbul: Beta Yayınları.

Zencirkıran, M. (2021). Sosyoloji. Bursa: Dora Yayınları.

BÖLÜM 6: SİYASİ PARTİLER VE TERÖR

TERÖRLE MÜCADELE POLİTİKASI AKTÖRÜ OLARAK TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLER: PARTİ PROGRAMLARI VE SEÇİM BEYANNAMELERİ ÜZERİNDEN BİR OKUMA

Şükrü NİŞANCI [1]

Tuğba SALMAN [2]

Özet

Terör, özellikle çağdaş dünyada devletlerin birlik ve bütünlüklerinin korunmasında mücadele edilmesi gereken önemli bir sorun alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Türkiye'de terörle mücadele politikası üzerine yoğun ve kapsamlı tartışmalar 1980'lerde başlamış ve günümüzde hâlâ devam etmektedir. Söz konusu politikanın şekillenmesinde hem ulusal hem de uluslararası aktörler etkili olmaktadır. Siyasal partiler, ulusal düzeyde rol oynayan önemli aktörlerden birisidir. Devletin hem yasama hem de yürütme erkinde rolü bulunan siyasi partiler, konumlarına göre iktidar veya muhalefet partisi şeklinde kamu politikası sürecine dâhil olmaktadır. Siyasi partilerin yerine getirmiş oldukları işlevlerden birisi de politika oluşturmaktır. Söz konusu bu politikaları ise parti programlarında ve seçim beyannamelerinde belirtmektedirler. Buradan hareketle çalışmanın amacı Türkiye'de siyasi partilerin terör konusuna ilişkin ifadelerindeki benzerlik ve farklılıkların tespit etmektir. Bu bağlamda çalışmada Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan beş siyasi partinin (Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Halkların Demokratik Partisi (HDP) ve İYİ Parti) parti programları ile birlikte 24 Haziran 2018 genel seçimleri öncesinde kamuoyu ile paylaştıkları seçim beyannameleri doküman analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İnceleme kapsamında siyasi partilerin parti programı ve seçim beyannamelerinde "terör" konusuna ilişkin ifadeler ele alınmış ve siyasi partilerin ifadeleri benzerlik ve farklılık açısından karşılaştırılarak söz konusu siyasi aktörlerin terörle mücadele konusundaki ifadeleri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Terör, Siyasi Partiler, Parti Programları, 2018 Seçim Beyannameleri

POLITICAL PARTIES in TURKEY AS A POLICY ACTOR in the FIGHT AGAINST TERRORISM: A READING ON PARTY PROGRAMS AND ELECTION DECLARATIONS

[1] Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, sukrunisanci@ atauni.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-3761-065X

[2] Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, tugba.salman@atauni.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-8254-1876

Abstract

Terror comes to the forefront as an important problem area that needs to be tackled in order to protect the unity and integrity of states, especially in the contemporary world. Intense and comprehensive debates on counter-terror policy in Turkey started in the 1980s and still continue today. Both national and international actors are effective in shaping the said policy. Political parties are one of the important actors playing a role at the national level. Political parties, which have a role in both the legislative and executive powers of the state, are included in the public policy process as ruling or opposition parties, depending on their positions. One of the functions that political parties have fulfilled is policy making. These policies are stated in their party programs and election manifestos. From this point of view, the aim of the study is to determine the similarities and differences in the statements of political parties on the issue of terror in Turkey. In this context, in this study, the party programs of the five political parties with a group in the Turkish Grand National Assembly (Justice and Development Party (JDP), Nationalist Movement Party (NMP), Republican People's Party (RPP), Peoples Democratic Party (PDP) and IYI Party) together with the election declarations that they shared with the public before the 24 June 2018 general elections, were examined using the document analysis method. Within the scope of the analysis, the statements on the subject of "terror" in the party program and election declarations of the political parties were discussed and the statements of the political parties were compared in terms of similarity and difference, and the statements of these political actors on the fight against terrorism were revealed.

Keywords: Terror, Political Parties, Party Programs, 2018 Election Declarations

1. GİRİŞ

21. yüzyılda sosyal ve siyasal anlamda çok konuşulan, tartışılan ve çözüm yolları aranan bir konu haline gelen terör, özellikle "Soğuk Savaş" sonrası dönemde küreselleşmenin yükselmesi ile birlikte bütün dünyayı etkisi altına alabilecek çapta bir güvenlik tehdidine dönüşmüştür (Şen, 2021: 7). Ülkeler ise böyle bir tehdidi ortadan kaldırmak veya etkisini en aza indirgeyebilmek için terörle mücadele politikaları oluşturmuşlardır. Terörle mücadele ederken ülkeler; sorunun niteliği, örgütlerin ideolojisi, hedefleri, eylemlere katılım düzeyi, örgütün eleman kazanma sürecine etki eden faktörler, sorunun uluslararası boyutu ve diğer birçok etkeni göz önünde bulundurmak zorundadır. Bundan dolayı her ülkenin terörle mücadele politikası farklılık arz etmektedir (Bal ve Özeren, 2010: 2).

Türkiye'de terörle mücadele politikası esas olarak 1980'lerden sonra şekillenmeye başlamış ve günümüzde devam etmektedir. Terör, başlangıçta sadece silahla mücadele edilip önlenmesi gereken bir sorun olarak algılanırken, günümüzde sosyal bir sorun olarak görülüp daha geniş perspektifte bir mücadele alanı olarak görülmektedir. Bu yaklaşımın bir gereği olarak ise terörle mücadele çok fazla aktörün birbiriyle etkileşimde bulunduğu bütüncül bir mesele olarak görülmektedir (Akbulut ve Beren, 2012: 259). Terörle mücadele politikasını şekillenmesinde hem ulusal (yasama, yürütme ve yargı organları, siyasi partiler, vatandaşlar, sivil toplum kuruluşları, medya vb.) hem de uluslararası aktörler (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi gibi) etkili olmaktadır. Siyasi partiler ulusal aktörlerin içinde yer alan önemli aktörlerden birisidir.

Siyasi partiler, bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacı güden ve sürekli bir örgüte sahip olan kuruluşlardır. Siyasal partiler hem programlarındaki amaçları gerçekleştirmek için faaliyette bulunup hem de vatandaşla siyasal iktidar arasında aracı rol oynamaktadır (Kapani, 2015: 176). Toplumun farklı istek ve talepleri kendi içerisinde oldukça dağınık bir görünüm arz etmektedir. Bu taleplerin uygulamaya geçirilmesi için belirli bir biçimde formüle edilmeleri, yani politikalara dönüştürülmesi gerekmektedir (Akman, 2019: 63). Siyasi partiler iktidarı kazansa da kazanmasa da halkın taleplerini siyasi parti programına taşıyarak politik gündeme taşımış olup kamu politikası kararı haline gelmesinde aracı bir rol üstlenmektedir (Biçer ve Yılmaz, 2009: 54). Bilindiği gibi siyasi partiler parti programları ve seçim beyannamelerinde ekonomik, sosyal ve siyasi alanda uygulamaya sokacakları kamu politikalarını belirtirler (Akman, 2019: 6). Bu iki belgede ifade edilen kelimeler veya cümleler toplumsal sorunların kamusal alana taşınması noktasında önemlidir. Hem iktidarda ki parti/partiler hem de muhalefetteki partiler de kamu politikası yapım sürecinde rol oynamaktadır. İktidardaki parti/partiler süreçte aktif rol oynarken muhalefetteki parti /partiler iktidardaki partiyi etkileyerek kendi görüşlerine uygun politikaların oluşması için çaba sarf etmektedirler (Çevik ve Demirci, 2008: 42).

Bir devletin en önemli kamu politikası belirleyici aktörlerinden biri olan siyasi partilerin terörle mücadeleye yönelik neler söyledikleri "terörle mücadele politikası" nın şekillenmesinde belirleyici olmaktadır. Bu çalışmada hem uluslararası hem de ulusal bir sorun olan terör konusunda ulusal aktörlerden biri olan siyasi partilerinin ifadelerinin ne olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bundan dolayı TBMM'de grubu bulunan beş siyasi partinin parti programları ve seçim beyannameleri doküman analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORUNSALI

Araştırmanın amacı, terörle mücadele politikasının belirlenmesinde önemli aktörler kapsamında değerlendirilebilecek olan TBMM'de grubu bulunan beş siyasi partinin parti programlarını ve 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan genel seçim öncesinde kamuoyu ile

paylaştıkları seçim beyannamelerinde yer alan terör konusundaki ifadelerini karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Bu çerçevede araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Siyasi partilerin, parti programı ve seçim beyannameleri kaç kelimeden oluşmaktadır?
2. Parti programında ve seçim beyannamesinde terör konusuna en çok vurguyu hangi parti yapmıştır?
3. Siyasi partilerin, parti programları ve seçim beyannamelerinde tanımlanan terör örgütleri hangileridir ve söz konusu belgelerin içinde kaç defa kullanılmıştır?
4. Siyasi partilerin, parti programları ve seçim beyannamelerinde "terör" konusuna ilişkin ifadeleri nelerdir?
5. Siyasi partilerin, parti programları ve seçim beyannamelerinde terörle mücadele için nasıl bir politika izlenmesi öngörülmüştür?

3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ VE YÖNTEMİ

Araştırmanın örneklemini TBMM'de grubu bulunan beş siyasi partinin (AKP, CHP, MHP, HDP ve İYİ Parti) parti programları ve 24 Haziran 2018 tarihindeki seçimler için hazırlanan seçim beyannameleri oluşturmaktadır. Kitaplar, gazeteler, dergiler, mektuplar, anayasa ve yönetmelikler, yasal metinler vb. olarak örnek verilebilen dokümanlar, nitel araştırmalarda uzun yıllardır kullanılan önemli bir unsurdur (Kıral, 2020:170). Bu dokümanları analiz edebilmek için nitel araştırma yöntemlerden biri doküman analizidir (Wach, 2013: 1).

Doküman analizinin nasıl yapılması gerektiği farklı araştırmacılar tarafından çeşitli süreçler şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu süreci Altheide dokümanlarda dâhil edilecek kriterleri belirleme, doküman ve veri toplama, temel analiz alanlarını belirleme, dokümanı kodlama, doğrulama ve analiz etme olarak tasnif etmektedir (Altheide, 1996: 17). Başka bir tasnif ise analizi gözden geçirme, okuma ve yorumlama olarak açıklanmaktadır (Strauss ve Corbin , 2008 Akt; Kıral, 2020: 181) . Bu çalışmada ise Forster (1994; Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2016: 18) tarafından yapılan sınıflama kullanılmıştır.

Bu araştırmacıya göre doküman analizi;

a. Dokümanlara ulaşma,
b. Orijinalliği kontrol etme
c. Dokümanları anlama
d. Veriyi analiz etme ve
e. Verinin kullanılması olmak üzere beş aşamadan oluşur.

Çalışma kapsamında "dokümanlara ulaşma" aşamasında örneklem dâhilinde olan beş siyasi partinin parti programları ve seçim beyannameleri partilerin resmî web sayfasından elde edilmiştir. "Orijinalliğin kontrol etme" aşamasında elde edilen belgeler incelenirken ulaşılan web sayfasındaki URL adresleri kontrol edilerek ilgili siyasi partinin resmî web sayfası olduğu teyit edilmiştir. "Dokümanları anlama" aşamasında, parti programları ve seçim beyannameleri detaylı bir şekilde okunarak siyasi partilerin her iki belgede terör konusuna ilişkin yer alan ifadeleri karşılaştırılmıştır. "Verileri analiz etme" aşamasında, ilk olarak terör konusuna ilişkin verilerin belirlenmesi için parti programları ve seçim beyannamelerinin tüm bölümlerinde mi yoksa sadece terör başlığı altında mı inceleme yapılacağı tartışılmıştır. İnceleme sonucunda terör konusuna ilişkin ifadelerin; güvenlik, insan hakları, Doğu ve Güneydoğu ve siyasal şiddet vb. başlıkların altında da yer aldığı saptanmıştır. Bu sebeple söz konusu partilerin parti programları ve seçim beyannamelerinin tüm içeriği analiz kapsamına dâhil edilmiştir. Bundan sonra ise partilere ait belgeler okunarak temalar belirlenmiştir. Bunun sonucunda terörle mücadelenin amacı, terörün önlenmesi, terörden zarar görenlere destek ve terörle mücadelede izlenecek politikalar tema olarak belirlenmiştir. Partilerin bu konudaki ifadeleri söz konusu temalar altında sunulmasına karar verilmiştir. Son aşama olan "verinin kullanılması"

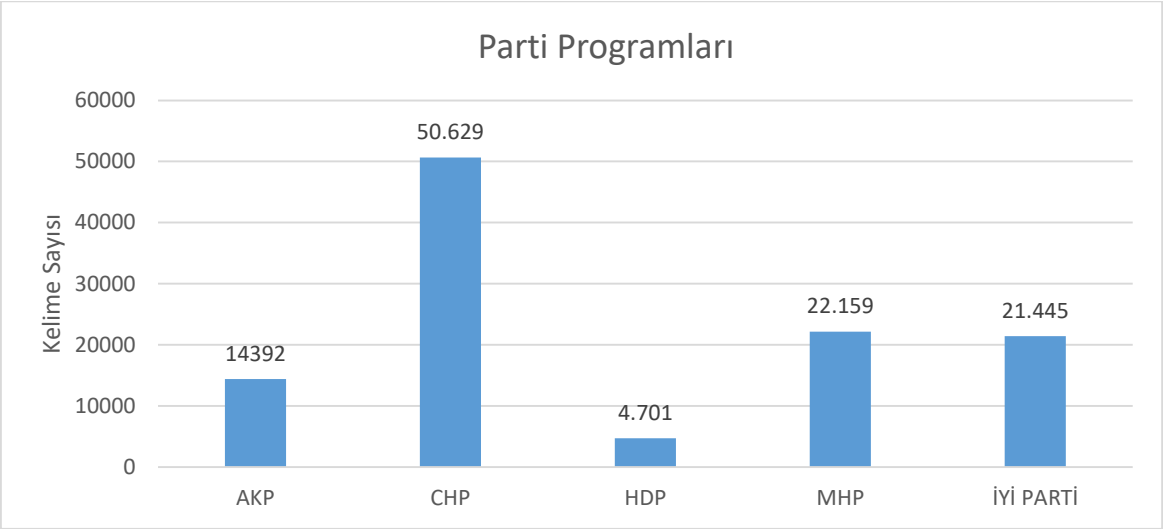
aşamasında ise partilerin e-postalarına mail atılarak parti programları ve seçim beyannamelerinin çalışmada kullanıldığı ve atıfta bulunulduğu iletilmiştir.

4. BULGULAR

Terör konusunda siyasi partilerle ilgili tespitler yapılırken partilerin meclisteki milletvekili sayısındaki sıralama dikkate alınmıştır.

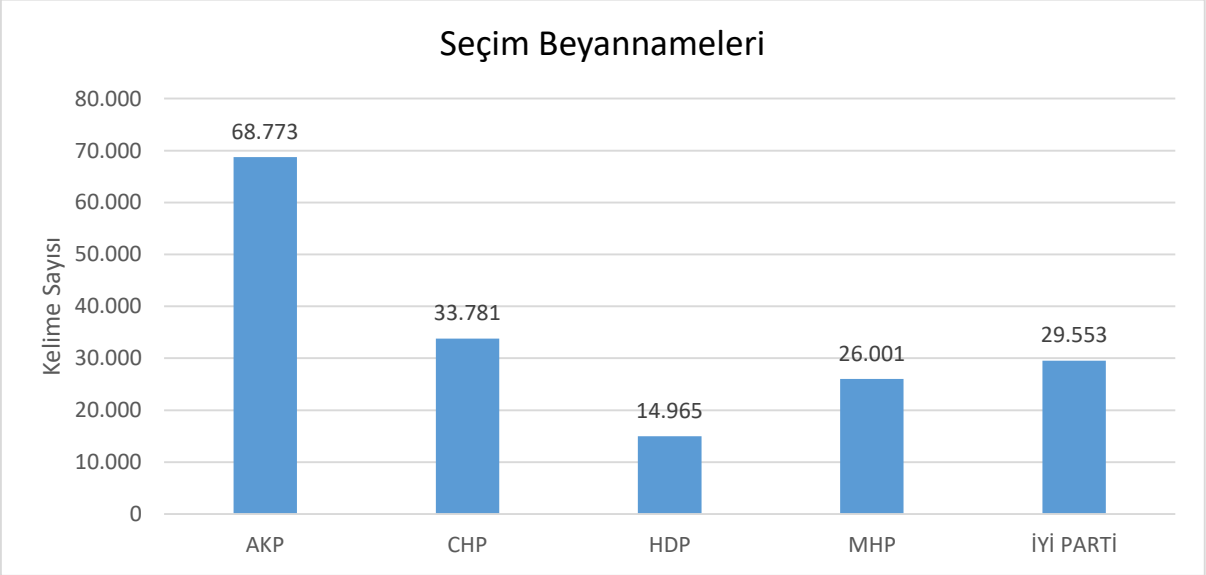
Araştırmanın Birinci Sorusu İle İlgili Bulgular

Araştırmada ilk olarak siyasi partilerin parti programları ve seçim beyannamelerinin kaç kelimeden oluştuğu tespit edilmiştir.

Grafik 1. Siyasi partilerin parti programlarındaki kelime sayısı

Grafik 1'de görüldüğü gibi bir bütün olarak partilerin parti programları dikkate alındığında en çok kelime sayısı CHP, en az kelime sayısı HDP parti programında yer almaktadır. Kelime sayıları açısından siyasi partiler CHP, MHP, İYİ Parti, AKP ve HDP olarak sıralama göstermektedir.

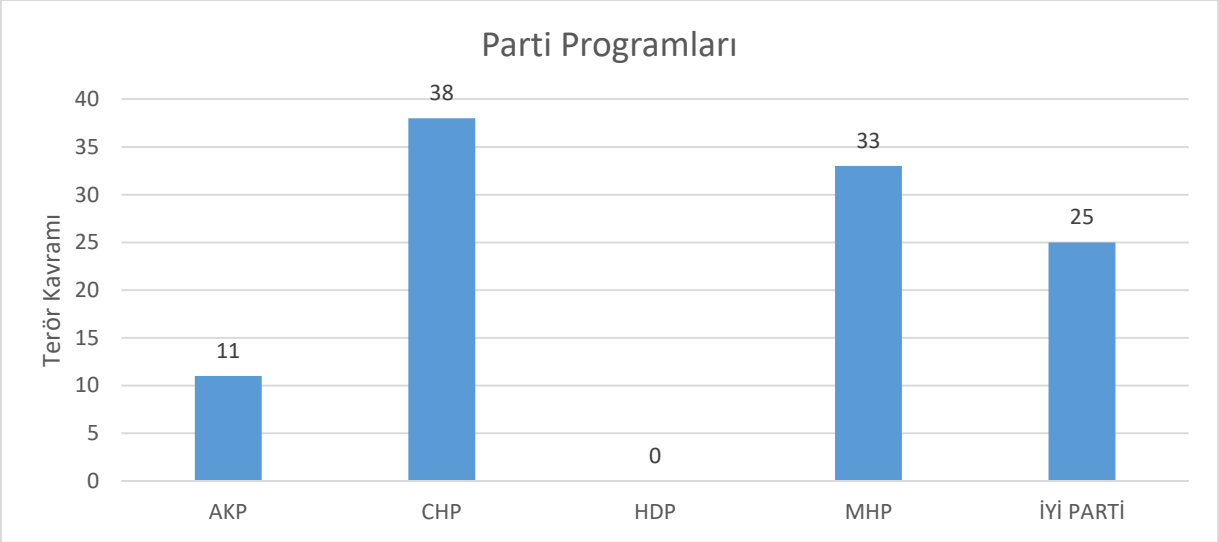

Grafik 2. Siyasi partilerin seçim beyannamelerinde kelime sayısı

Grafik 2'de görüldüğü gibi bir bütün olarak partilerin seçim beyannameleri dikkate alındığında en çok kelime sayısı AK Parti, en az kelime sayısı HDP seçim beyannamesinde yer almaktadır.

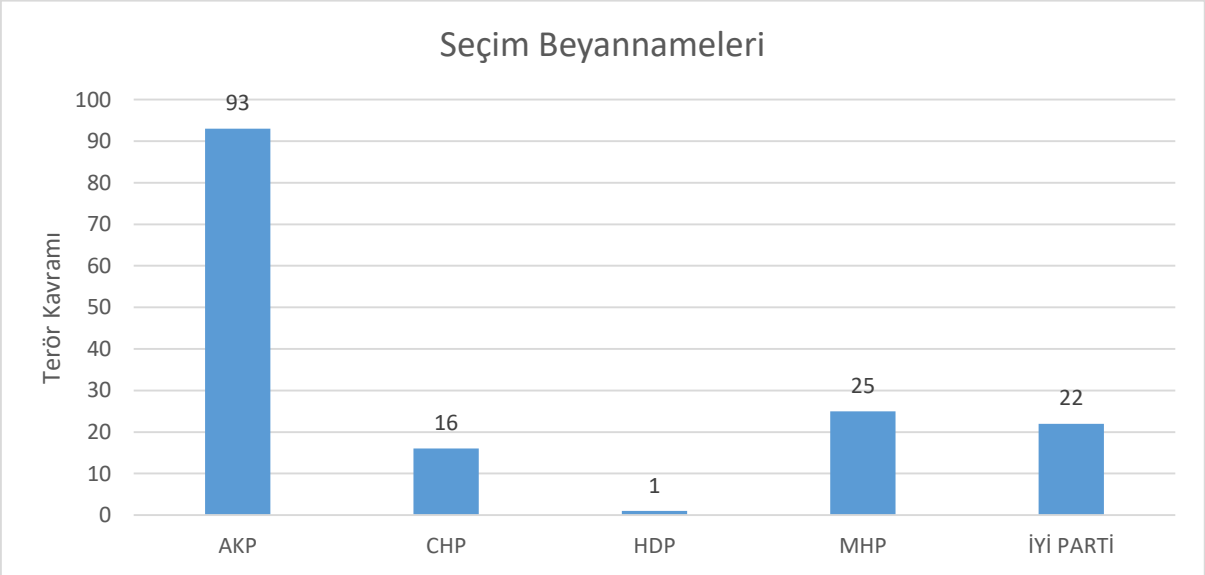
Seçim beyannameleri seçim öncesinde partilerin vaatlerde bulundukları politik metinlerdir. Kelime sayıları açısından siyasi partiler AKP, CHP, MHP, İYİ Parti ve HDP olarak sıralama göstermektedir.

Araştırmanın İkinci Sorusu İle İlgili Bulgular

Grafik 3. Siyasi partilerin parti programlarında kullanılan "terör" kavramı sayısı

Grafik 3'te görüldüğü gibi parti programlarında "terör" kavramına vurgu en fazla CHP tarafından yapılırken, HDP tarafından hiç vurgulanmamıştır. Terör kavramını kullanım açısından siyasi partiler sıralaması CHP, MHP, İYİ Parti, AKP ve HDP şeklindedir.

Grafik 4. Siyasi partilerin seçim beyannamelerinde kullanılan" terör" kavramı sayısı

Grafik 4'te görüldüğü üzere seçim beyannamelerinde "terör" kavramına vurgu en fazla AKP tarafından yapılırken, en az vurguyu yapan ise HDP'dir. "Terör" kavramını kullanım açısından siyasi partiler AKP, MHP, İYİ Parti, CHP ve HDP olarak sıralama göstermektedir.

Araştırmanın Üçüncü Sorusu İle İlgili Bulgular

Terör Örgütleri	AKP	CHP	HDP	MHP	İYİ

PKK/KCK	11	2	-	3	2
DEAŞ	11	-	-	-	-
PYD/YPG	9	-	-	1	-
DHKP-C	2	-	-	-	-
FETÖ	16	-	-	8	7
Selefi Cihatçı Örgütler	-	-	-	-	2
İŞID	-	-	-	1	-

Tablo 1: Siyasi partilerin parti programlarında ve seçim beyannamelerinde yer alan Terör örgütleri ve sıklığı

Tablo 1 incelendiğinde, çalışmaya konu edilen partilerin parti programlarında ve seçim beyannamelerinde PKK/KCK, DEAŞ, PYD/YPG, DHKP-C, FETÖ, Selefi Cihatçı Örgütler ve İŞID örgütlerinin terör örgütü olarak kabul edildiği görülmektedir.

- PKK/KCK örgütüne vurgu sırasıyla en çok AKP ve MHP tarafından; en az vurgu İYİ Parti ve CHP tarafından yapılmış olup HDP'de ise hiç vurgulanmamıştır.
- DEAŞ örgütüne en çok vurgu AKP tarafından yapılmış olup diğer hiçbir partinin dokümanında bu örgüte isim olarak değinilmemiştir.
- PYD/YPG örgütüne en çok vurgu sırasıyla AKP ve MHP tarafından yapılmış olup CHP, HDP ve İYİ Parti'de ise söz konusu metinlerde isim olarak hiç yer verilmemiştir.
- DHKP-C örgütüne en çok vurgu AKP tarafından yapılmış olup diğer hiçbir partinin dokümanında bulunmamıştır.
- FETÖ örgütü ise sırasıyla en çok AKP ve MHP, en az olarak ise İYİ Parti tarafından vurgulanmış; CHP ve HDP de ise hiç yer verilmemiştir.
- Selefi Cihatçı Örgütlere vurgu sadece İYİ Partinin belgelerinde, İŞID örgütüne vurgu ise MHP ait belgelerde vurgu yapılmıştır.

Araştırmanın Dördüncü Sorusu İle İlgili Bulgular

Terörle Mücadeledeki Amaç

AKP , terörle mücadelenin amacını seçim beyannamesinde "*Terörle mücadelemizin asıl amacı güvenliği sağlamak, kamu düzenini korumak, vatandaşlarımızın hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktır. Nihayetinde demokrasiyi korumaktır*" şeklinde ifade edilmiştir (AKP, 2018: 27). Diğer dört partinin ise hem parti programında hem de seçim beyannamesinde terörle mücadele de amacın ne olduğunu açık bir şekilde ortaya koyan bir ifade bulunmamaktadır.

Terörün Önlenmesi

AKP, terörü önlemek için parti programında; Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ekonomik projeler yapılacağını (AKP, 2001: 3), seçim beyannamesinde ise mevcut yapılan uygulamalara devam edilip ekonomik sosyal politikalara ağırlık verileceğini ve kamu diplomasi faaliyetlerinin yürütüleceğini belirtmiştir (AKP, 2018: 49). CHP parti programında terörü önlemek için sosyo-ekonomik tedbirler alınacağını, ulusal politikalar ve İç Güvenlik Araştırma Enstitüsü birimi oluşturulacağını ifade etmiştir (CHP, 2008: 113; 114). MHP parti programında terörün önlenmesi noktasında teröre verilen uluslararası desteği önlemek için çaba sarf edileceğini, uluslararası alandan gelebilecek olan siyasi, lojistik ve finans desteklerine karşı

etkili tedbirler alınacağını ifade etmiştir (MHP, 2009: 122). İYİ Partinin parti programında terörün önlenmesi için ortak olarak bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri yapılacağını (İYİ Parti, 2017: 23) seçim beyannamesinde ise yeni bir askeri iç istihbarat teşkilatı kurulacağını ve terörü besleyen istismar alanlarını ortadan kaldırmak için bölgeyi ekonomik ve sosyal yönden kalkındırmayı hedefleyen ve hukuki, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel projeleri içeren bir yol haritası çizileceğini dile getirmiştir (İYİ Parti, 2018: 20).

Terörden Zarar Görenlere Destek

AKP, parti programında terörden zarar gören vatandaşlara yönelik "*terör ortamından şu veya bu şekilde zarar gören vatandaşlarımızın mağduriyetini giderici uygulamaları devreye sokarak ihtiyaç duyulan rehabilitasyonu sağlayacaktır*" ifadesi bulunmaktadır (AKP, 2001: 3). Ayrıca bu partinin seçim beyannamesinde "*2002 yılına kadar sadece güvenlik gücü olarak görev yapan kamu görevlilerine tanınmış olan sosyal haklardan, terörden zarar gören sivil vatandaşlar ve diğer kamu görevlilerinin de yararlanmalarını sağladık. 1996 yılından 2002 yılına kadar 5.881 kişi kamuda istihdam edilirken, hükümetlerimiz döneminde 33.322 şehit yakını, gazi, vazife malulü ve terör mağduru sivil vatandaşlarımızın yakınlarını kamuda istihdam ettik. Terör nedenleriyle etkilenenlerin, sosyal güvenlik primlerinin ödenme sürelerini erteledik*" ifadeleri yer almaktadır (AKP, 2018: 108; 130). CHP'de parti programında bu konuda bir ifadeye rastlanmazken seçim beyannamesinde "*Terörden zarar gören yurttaşlarımızın mağduriyetlerini gidereceğiz. Terörle mücadelede yaralanan tüm TSK mensuplarına gazi statüsü vereceğiz.*" şeklinde bir ifade bulunmaktadır (CHP, 2018: 153;156). MHP'nin parti programında "*Gazilere, şehit ailelerine, terörle mücadele ederken mağdur ve malul olanlara yapılan sosyal tazmin ödemelerinin, onurlu bir hayat sürdürülebilecek düzeyde olması sağlanacak, bunların sosyal konutlardan bedelsiz olarak yararlanması temin edilecektir. Gazilerin, şehit ailelerinin, terörle mücadele ederken mağdur ve malûl olanların öncelikli olarak işe yerleştirilmeleri, üretime katkıda bulunmaları ve topluma kazandırılmaları sağlanacaktır. Gazilerin, şehit ailelerinin, terörle mücadele ederken mağdur ve malul olanların kamu hizmetlerinden yararlanmalarında avantaj sağlanacaktır*." şeklinde bir ifade göze çarpmaktadır (MHP, 2009: 97). Son olarak İYİ Parti ise "*terör mağduru, şehit aileleri ve gazilerin istihdamına yönelik işverenler sigorta prim desteği vereceğiz. Bu vatandaşlarımızın, 50 kişi ve üzerinde işçi çalıştıran iş yerlerindeki kontanjanlarını %4'e yükselteceğiz*" ifadelerine yer vermektedir (İyi Parti, 2018: 52).

Araştırmanın Beşinci Sorusu İle İlgili Bulgular

Terörle Mücadelede İzlenecek Politikalar

Türkiye'de terörle mücadele konusu parti programlarına ve seçim beyannamelerinde 1983 yılına kadar girmemiştir. İlk defa bu yılda Anavatan Partisinin parti programında "*Anarşi, terör, bölücülük ve aşırı cereyanlarla sürekli ve müessir bir şekilde mücadele edilmesi şarttır*" ifadesi bulunmaktadır (Anavatan Partisi, 1983: 45). Yine bu yılda gerçekleşen genel seçimlerde Anavatan Partisinin seçim beyannamesinde terörle mücadele için yapılması gerekenler "*Anarşi, terör, bölücülük ve aşırı cereyanlarla sürekli ve etkili bir şekilde mücadele edilecektir. Bunun için güvenlik kuvvetlerimiz modern imkân ve araçlarla donatılacak, eğitim ve öğretime ağırlık verilecek, ücret ve sosyal imkânları hizmetin önemine uygun bir seviyeye çıkarılacaktır*" bu şekilde ifade edilmiştir (Anavatan Partisi, 1983: 70). Aynı genel seçimlere katılan Milliyetçi Demokrasi Partisinin (MDP) seçim beyannamesinde "*Anarşi ve terörün bir daha geri gelmemesi için gerekli tedbirleri almaya kararlı*yız" ifadesi bulunmaktadır (MDP, 1983: 61). Araştırma kapsamında ele alınan siyasi partiler ise terörle mücadele konusundaki ifadeleri aşağıdaki gibidir.

AKP parti programı ve seçim beyannamesi bir bütün olarak değerlendirildiğinde terörle mücadelede, etkili ve sorunları kaynağından çözmeye yönelik bir politika yürütülmekte

olduğunu ve bu politikaya devam edileceği belirtilmektedir. Terörle mücadelede sosyal ve ekonomik politikalara ağırlık verileceği, terörle mücadele eden ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği faaliyetlerinin geliştirilerek devam ettirilmesinin sağlanacağı ifade edilmektedir (AKP, 2010; 2018).

CHP parti programı ve seçim beyannamesi bir bütün olarak değerlendirildiğinde masum vatandaşları teröristlerden ayırt eden, terörle mücadele ederken vatandaşlara sahip çıkan bir politika izlemekte olduklarını, bunu yaparken de insan haklarına saygının ön planda tutulacağı vurgulanmaktadır. Devletin teröre karşı istihbarat olanakları, çağdaş teknolojiden de yararlanılarak geliştirilecek, halkın bireysel özgürlüklerine ve özel hayatın gizliliği ilkesine zarar vermeden istihbarat alanındaki eksiklik ve yanlışlıkların ortadan kaldırılacağı ifade edilmiştir. Bu çalışmalar yapılırken, gerektiğinde dost ve müttefik ülkelerle istihbarat paylaşımı yoluna da gidilebilecek, ancak istihbarat kaynaklarının esas itibariyle milli olmasına özen gösterileceğine dikkat çekilmiştir. Terörle etkili bir mücadele gerçekleştirmek için güvenlik güçleri yeniden yapılandırılacaktır. Uzman ve profesyonel elemanlardan oluşacak özel eğitimli güvenlik güçleri, terörist saldırıları eylem aşamasına gelmeden ve mümkün olduğu ölçüde Türkiye sınırlarına ulaşmadan önlemeyi amaçlayan bir yapıya kavuşturulacak ve yeterli olanak, yetenek ve teknolojiyle donatılacaktır. Güvenlik güçleri mensupları halkla ilişkiler, demokrasi, temel hak ve özgürlükler gibi konularda ve insan hakları alanında Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler hakkında eğitilecek ve bu doğrultuda davranış alışkanlıkları edinmeleri sağlanacaktır. Yurt dışından kaynaklanan terörü destekleyen veya ona müsamaha gösteren ülkelere karşı gerekli bütün diplomatik ve caydırıcı önlemler alınmalıdır (CHP, 2008; 2018).

MHP parti programı ve seçim beyannamesi bir bütün olarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin ekonomik ve demokratik gelişiminin önündeki en büyük engellerden biri olan terör hareketlerinin, psikolojik ve sosyolojik sebeplerinin doğru teşhis edileceğine ve terörle mücadelenin bu kapsamda yürütüleceğine değinilmiş, ayrıca terörle mücadelede teknolojik imkânlardan en ileri düzeyde yararlanılacağına ve istihbarat ağını güçlendirmeye yönelik adımların atılacağına yer verilmiştir. Terörle mücadele sırasında haklı-haksız ve suçsuz-suçlu ayırt edilecek ve mücadele hukuk devletinin yöntemleriyle kararlı bir şekilde sürdürülecektir. Bu amaçla, geniş kapsamlı bir ekonomik ve sosyal kalkınma programı ve gerekli mali desteğin uygulamaya konulacağı belirtilmiştir. Teröre uluslararası desteğin önlenmesi, terörün uluslararası boyutu itibariyle siyasi, lojistik ve finans desteklerine karşı etkili tedbirler alınacağına vurgu yapılmıştır (MHP, 2009; 2018).

İYİ Parti, parti programı ve seçim beyannamesi bir bütün olarak değerlendirildiğinde tüm terör örgütleriyle askeri, siyasi, ekonomik, sosyal ve psikolojik araçlar kullanılarak kararlı bir mücadele yürütüleceğine dikkat çekilmiştir. Bu mücadelenin, hukuk devleti prensiplerinden taviz vermeden fiziki güç bakımından dengeli ve orantılı olarak yapılacağı belirtilmiştir. İlave olarak terörle mücadelede ulusal ve uluslararası işbirliği mekanizmalarının geliştirileceği ortaya konulmuştur (İYİ Parti, 2017; 2018).

SONUÇ

Bu çalışmada, TBMM'de grubu bulunan beş siyasi partinin parti programları ve 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan genel seçimleri öncesinde kamuoyu ile paylaştıkları seçim beyannamelerinde "terör" konusuna ilişkin ifadeler ele alınmıştır. Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Çalışmaya konu edilen dönem içinde Parti Programı en fazla kavramdan oluşan parti CHP, en az kavramdan oluşan parti ise HDP'dir.
- Çalışmaya konu edilen dönem içinde seçim beyannamesinde en fazla kavramdan oluşan parti AK Parti, en az kavramdan oluşan parti ise HDP'dir.

- "Terör" kavramına parti programlarında vurgu en fazla CHP tarafından; seçim beyannamelerinde ise AKP tarafından yapılmıştır. Her iki doküman da "terör" konusuna en az vurgu yapan parti olarak HDP ön plandadır.
- Çalışmaya konu edilen siyasi partilerin ilgili dokümanları okunduğunda AKP; PKK/KCK, DEAŞ, PYD/YPG, DHKP-C, FETÖ örgütlerini, CHP; PKK örgütünü, MHP; PKK/KCK, PYD/YPG, FETÖ ve İŞID örgütünü, İYİ Parti; PKK, FETÖ ve Selefi Cihatçı Örgütlerini dokümanlarında terör örgütü olarak belirtmiştir. HDP'nin ilgili dokümanlarında bu örgütlerin herhangi birisinin terör örgütü olduğuna yönelik bir ifade yer almamaktadır.
- Terörle mücadelenin amacı konusuna sadece AKP tarafından değinilmiş, diğer partilerin bu bağlamda herhangi bir ifadesi bulunmamaktadır.
- Terörün önlenmesine ilişkin ise HDP'nin ilgili dokümanlarında herhangi bir ifadesi bulunmazken, geri kalan dört siyasi partinin farklı görüşlere sahip olduğu tespit edilmiştir. Fakat Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin kalkınmasının amaçlanması AKP ve İYİ Partinin üzerinde durduğu ortak konudur.
- HDP dışında, diğer dört siyasi partinin ilgili dokümanların da terörden zarar gören vatandaşların mağduriyetinin giderileceğine yönelik ifadeleri mevcuttur.
- Terörle mücadele politikasında HDP hariç diğer her parti kendi ideolojileri doğrultusunda bir yol çizmesine rağmen partilerin bu konudaki ortak ifadeleri mevcuttur. MHP ve İYİ Parti, terörle mücadeleyi hukuk devleti prensiplerini baz alarak yürüteceklerini belirtmişlerdir. CHP ve MHP teröre verilen uluslararası desteği önlemek için gerekli tedbirlerin alınacağını vurgulamışlardır. AKP ve İYİ Parti terörle mücadele konusunda uluslararası kuruluşlarla işbirliği faaliyetlerini geliştireceklerini ifade etmişlerdir.

KAYNAKÇA

AKBULUT, F. ve BEREN, F. (2012). Terörle Mücadelede Bütüncül Yaklaşımın Sosyal Politika Uygulamaları Bağlamından Algılanması: Suruç İlçesi Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi,* 7 (2), 257-283

AKMAN, E. (2019). *Kamu Politikası.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

AKP (2001). *Parti Programı*, 4 Ağustos 2021 https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/ adresinden alındı.

AKP (2018). *Seçim Beyannamesi,* 4 Ağustos 2021 tarihinde https://www.akparti.org.tr/media/271931/secim-beyannamesi-2018.pdf adresinden alındı.

ALTHEİDE, D. (1996). *Process of Document Analysis*. D. Altheide (Edt.) Qualitative Media Analysis. Thousand Oaks: Sage Pub.

Anavatan Partisi (1983). *Parti Programı,* 29 Eylül 2021 tarihinde https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/609?locale-attribute=en adresinden alındı.

Anavatan Partisi (1983). *Seçim Beyannamesi,* 29 Eylül 2021 tarihinde https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/678 adresinden alındı.

BAL, İ ve ÖZEREN, S. (2010). *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele*. Ankara: Usak Yayınları

BİÇER, M. ve YILMAZ, H. H. (2009). Parlamentonun Kamu Politikası Oluşturma ve Planlama Sürecindeki Konumunun Yeni Kamu Mali Yönetim Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Yasama Dergisi*, 13, 45-84

CHP (2008). *Parti Programı,* 7 Eylül 2021 tarihinde https://chp.azureedge.net/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf adresinden alındı.

CHP (2018). *Seçim Beyannamesi,* 7 Eylül 2021 tarihinde http://secim2018.chp.org.tr/files/CHP-SecimBildirgesi-2018-icerik.pdf?v=3. adresinden alındı.

ÇEVİK H. H. VE DEMİRCİ, S. (2008). *Kamu Politikası: Kavramlar, Aktörler, Süreç, Modeller, Analiz, Karar Verme*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

HDP (2014). *Parti Programı* 4 Ağustos 2021 tarihinde https://hdp.org.tr/tr/parti-programi/8/ adresinden alındı.

HDP (2018). *Seçim Beyannamesi,* 4 Ağustos 2021 tarihinde https://hdp.org.tr/tr/24-haziran-secimleri-materyalleri/11967/ adresinden alındı.

İYİ Parti (2017). *Parti Programı*, 27 Ağustos 2021 tarihinde https://iyiparti.org.tr/storage/img/doc/iyi-parti-guncel-parti-program.pdf adresinden alındı.

İYİ Parti (2018). *Seçim Beyannamesi,* 27 Ağustos 2021 tarihinde https://iyiparti.org.tr/assets/pdf/secim_beyani.pdfhttps://iyiparti.org.tr/ adresinden alındı.

KAPANİ, M. (2015). *Politika Bilimine Giriş*, Ankara: Bilgi Yayınevi

KIRAL, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.*15, 170-189.

MHP (2009). *Parti Programı*, 17 Ağustos 2021 tarihinde https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf adresinden alındı.

MHP (2018). *Seçim Beyannamesi*, 17 Ağustos 2021 tarihinde https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/beyanname/mhp/mhp_beyannamesi.html adresinden alındı.

MDP (1983). *Seçim Beyannamesi,* 29 Eylül 2021 tarihinde https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/678 adresinden alındı.

ŞEN, H. (2021). *PKK Terör ve İdeoloji*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

WACH, E. (2013). Learning About Qualitative Document Analysis. 17 Eylül 2021 tarihinde https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/2989/PP%20InBrief%213%20QDA%20FINAL2.pdf?sequence=4 adresinden alındı.

YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

SİYASİ PARTİLERİN TERÖRE BAKIŞ AÇILARI: TBMM'DE TEMSİL EDİLEN PARTİLERİN PROGRAMLARI BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Ahmet Hikmet ZABUN[1]

ÖZET

Günümüzde devletlerin karşı karşıya bulundukları en önemli sorunlar içerisinde terörü saymak mümkündür. Terör, sosyal, ekonomik, hukuki tüm alanları etkileyen ve toplumsal birliktelik, gelişmişlik düzeyi gibi ülkeler açısından önemli olan kriterlerin değerlendirilmesinde karşımıza çıkan bir kavramdır. Bu bağlamda uluslararası alanda önemli bir problem olarak varlık gösteren terör Türkiye özelinde de öncelikli sorunlar arasında yer almaktadır. Bölücü ve yıkıcı düzeyde terör örgütleriyle mücadele öncelikli olarak devlet aygıtını işleten hükümet eliyle yürütülmekte, bu mücadele farklı toplumsal kesimler, sivil toplum örgütleri ve siyasi partiler gibi birçok kurum, kuruluş ya da oluşum tarafında da desteklenmektedir. Siyasal şiddetin yaygın bir biçimi olarak ifade edilen terörün kavramsal olarak evrensel bir karşılığının olduğunu ifade etmek güçtür. Terör; siyasal bir içeriği olması nedeniyle devletler, toplumlar hatta bireyler arasında dahi farklı tanımlamaların yapılabileceği bir alan olarak ifade edilebilir. Türkiye'de yıllardır dış desteği olan, iç dinamiklerde de karşılığı olan terör sorunlarıyla mücadele edilmektedir. Siyasal bir problem olması nedeniyle terör, siyasi partilerin de gündeminde, programında yer alması gereken bir alan olarak ifade edilebilir. Bu çalışmanın amacı siyasal iktidarı kullanan ya da siyasal iktidara talip olan siyasi partilerin teröre bakış açılarını parti programları çerçevesinde ortaya oymaktır. Çalışmada; siyasi partilerin programlarında terör, terörist/terörizm ve terörle mücadele kavramlarının ele alınışı özetlenmekte ve programda yer alma sıklığı nitel veri analizi yoluyla ortaya konulmaktadır. Çalışmanın bulguları arasında HDP dışında TBMM'de temsil edilen partilerin terör konusuna gerek doğu ve güneydoğu başlığı altında gerekse de diğer başlıklar altında yer verildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Terörle Mücadele, Siyasi Partiler

[1]Öğr.Gör.Dr.Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, ahzabun@hotmail.com, 0000-0003-3783-8168.

PERCEPTIONS OF POLITICAL PARTIES ON TERROR: AN EVALUATION OF THE PARTIES REPRESENTED IN THE TBMM IN THE CONTEXT OF THE PROGRAMS

Abstract

Today, it is possible to count terrorism among the most important problems faced by states. Terrorism is a concept that affects all social, economic and legal fields and is important in evaluating criteria such as social cohesion and development level. In this context, showing the presence of terrorism as a major problem in the international arena are among the priority issues in the Turkey special. The fight against terrorist organizations at a divisive and destructive level is carried out primarily by the government operating the state apparatus, and this struggle is supported by many institutions, organizations or organizations such as different social groups, non-governmental organizations and political parties. It is difficult to say that terrorism, which is expressed as a common form of political violence, has a conceptually universal response. Terror; due to its political content, it can be expressed as an area where different definitions can be made between states, societies and even individuals. With external support in Turkey for many years, it is struggling with the problem of terrorism in the corresponding internal dynamics. Since it is a political problem, terrorism can be expressed as an area on the political parties' agenda that should be included in its program. The aim of this study is to reveal the perspectives of political parties that use political power or aspire to political power within the framework of party programs. The study focuses on the programs of political parties, the concepts of terrorism, terrorist / terrorism and counter-terrorism are summarized and the frequency of their participation in the program is set forth through qualitative data analysis. Among the findings of the study, it was observed that the parties represented in the Turkish Grand National Assembly, apart from the HDP, included the issue of terrorism both under the heading of east and southeast and under other headings.

Keywords: Terror, Terrorism, Combating Terrorism, Political Parties

1.GİRİŞ

Günümüzde siyasal alanda önemli sorunlar arasında sayılan terör, Türkiye'de de yıllardır çözümü konusunda beklentinin olduğu problemler arasında öncelikli olarak ifade edilmektedir. 1980 öncesinde Ermeni terör örgütü ASALA'nın eylemleri ile mücadele eden Türkiye'de 1984 yılı itibariyle bölücü terör örgütü olarak ortaya çıkan PKK ile uzun süreli bir mücadele sürdürülmüş ve halen de sürdürülmektedir. Ortaya çıkardığı ekonomik, sosyal, siyasal birçok sonuçla PKK terörü devletin, hükümetlerin ve siyasi partilerin çözümü konusunda çaba sarf ettiği bir problem olarak kendini göstermektedir. Bunun yanı sıra Milli Güvenlik Kurulunca devletin varlığına, bekasına ve güvenliğine tehdit oluşturacak yapılar da terör örgütü olarak değerlendirmekte, bu örgütlerle de terör kapsamında mücadele edilerek tedbirler uygulanmaktadır. Milli Güvenlik Kurulu (MGK) basın açıklamalarında terörle mücadele kapsamındaki vurgu "BİRLİK VE BERABERLİĞİMİZ İLE BEKAMIZI TEHDİT EDEN PKK/KCK-PYD/YPG, DEAŞ VE FETÖ BAŞTA OLMAK ÜZERE, TÜM TERÖR ÖRGÜTLERİNE KARŞI YURT İÇİNDE VE YURT DIŞINDA BAŞARIYLA İCRA EDİLEN OPERASYONLAR" (https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-ocak-2020-tarihli-toplanti) şeklinde ifade edilmekte ve terörle mücadelenin içeriği ve kapsamına ilişkin de bilgilendirme yapılmaktadır.

Türkiye'de MGK basın açıklamalarında da kendini gösteren öncelikli mücadele edilen terör örgütleri sayılırken birkaç terör örgütü sayıldıktan sonra tüm terör örgütlerine karşı mücadele vurgusu yapılarak terör örgütü sayısının daha fazla olduğu ya da olabileceği işareti de konunun önemini ayrıca ortaya koymaktadır. Bu bağlamda farklı konjonktürel dönemler olsa da Türkiye'de terör öncelikli tehditler ve sorunlar arasında yer almakta, devletin tüm birimlerince mücadele ettiği ve çözüme ulaştırmaya çalıştığı alan olarak kendini göstermektedir. Bu kapsamda siyasal iktidara talip olan siyasi partilerin bu önemli soruna parti programlarında nasıl ve ne kadar yer verdiği önem kazanmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde teröre ilişkin teorik çerçeve sunulmaktadır. İkinci bölümde Türkiye'de teröre ilişkin kısa bir tarihçe yer almaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin programlarında terör vurgusu ve varsa mücadele stratejilerine yer verilmektedir. Bu doğrultuda nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yöntemiyle siyasi parti programlarının belirlenen kavramlar çerçevesinde frekans dağılımı ortaya konulmaktadır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise karşılaştırma ve sonuç değerlendirmeleri yer almaktadır.

2. TERÖR

Siyasal hayatta sıklıkla kullanılan bir terim olan terör, devlet dışı kurumsallaşmış şiddet biçimi olarak ifade edilmektedir. Türk Dil Kurumu Güncel Sözlüğünde "yıldırı" (https://sozluk.gov.tr/) olarak ifade edilen terörün tanımı Charles Tilly'e göre "Belirli bir rejimde rutin olarak gerçekleşen siyasal mücadele biçimlerinin dışına denk düşen bir şekilde düşmanlara karşı tehdit ve asimetrik bir şekilde şiddet kullanmak" olarak ifade edilmektedir. Amerikan Federal Soruşturma Bürosu (FBI) ise terör "Belirli bir kişi, grup ya da devleti belirli bir davranışa sevk etmek ya da bir davranıştan alıkoymak için hukuka aykırı bir şekilde güç kullanmak" şeklinde tanımlamaktadır (Balta, 2016: 193). Ayhan, terörün tanımının basit olduğu kadar da zor olduğunu vurgulamakta, öznel bir tanım yapıldığında kavramın basit bir şekilde tanımlanabilecekken nesnel bir tanım yapılması durumunda bir zorluktan hatta bir imkânsızlıktan söz etmektedir. Ulusal ve devlet temelli bir tanımın basit olmasının nedeni; devletin kendi içinde gerçekleşen şiddet olaylarının terör olup olmadığının daha kolay belirlemesi olarak ifade edilirken uluslararası şiddet olaylarının terör bağlamındaki tanımının net ifade edilememesi uluslararası toplumun farklı terör algılayışlarından kaynaklanmaktadır. Toplumların değer yargıları tanımı etkilemekte, bir tarafın terörist olarak ifade ettiğini diğer taraf kahraman olarak görebilmektedir. Uluslararası toplumun onlarca tanım yapması bu nedenledir (Ayhan, 2001: 119). Terörizm ise bir grubun siyasal amaçlara ulaşmak için şiddeti

sistematik olarak kullanması olarak ifade edilmektedir. Sözü edilen şiddet genellikle bir devlete karşı gerçekleştirilir. Bu bağlamda terörizm, siyasal amaçlar, özellikle ideolojik hedefler için, ölüm, yaralama ve yıkımın sistematik bir şekilde kullanımı ya da bu yönde bir tehdidin yaratılması olarak değerlendirilmektedir (Altuntaş, 2007: 269).

Türkiye Cumhuriyeti Terörle Mücadele Kanunu'nun birinci maddesine göre terör; "Terör, baskı, cebir, şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda belirtilen cumhuriyetin temel niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik ve ekonomik düzenini değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylem"(3713 numaralı Terörle Mücadele Kanunu) dir.

Üzerinde hemfikir olunan bir terör tanımı olmasa da farklı tanımlardan hareketle siyasal alana ilişkin bir amacın gerçekleştirilebilmesi amacıyla hukuk dışı kullanılan şiddet türleri terör olarak ifade edilebilir.

Günümüz dünyasında terörün sadece bir ülkenin veya bir bölgenin karşılaştığı bir sorun olmaktan çıkarak dünyanın hemen her bölgesinde ve neredeyse bütün devletlerin belli ölçüde karşılaştıkları bir gerçek olduğunu belirten Baharçiçek, genellikle ideolojik bir temele dayanan terör hareketlerinin sosyal, siyasal, dini ve etnik temellere dayalı olarak ortaya çıkabildiğini ifade etmektedir (Baharçiçek, 2000: 12). Radikal eğilimleri teşvik eden ve terörü besleyen bir başka neden demokratik olmayan otoriter rejimlerin varlığıdır. Temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması bazı grupları siyasal sisteme karşı kuvvet kullanma ve bu yolla kazanç elde etme yönünde de etkilemektedir (Baharçiçek, 2010). Terör ve savaşın insanlık tarihi kadar eski iki kavram olduğunu ifade eden Kongar, terörün toplumbilim açısından siyasal yapıda yani egemenlik ilişkisi içinde yer alan bir etkinlik olduğunu belirtmektedir. Otoriter rejimlerde bazen haklı bir tepki gibi algılanan terörist eylemlerin demokrasilerde lanetlenmesinin yönetim felsefesinden yani halkın irade ve onayından kaynaklı olmasından dolayı olduğu ifade edilir (Kongar, 2003: 73). Rejim türlerine göre farklı terör algı ya da tanımlamalarının olması kavram üzerinde tanımlama anlamında bir fikir birliği olmadığını da ifade etmektedir.

2.1. Terörizmin Türleri

a) Dini Terör

Dini istismar eden ve/veya araç olarak kullanan kimselerin ciddi bir dini uygulamaya sahip olmamakla birlikte dini kaygılarla gerçekleştirdikleri terör eylemleri dini terör olarak ifade edilmektedir (Biçer ve Dalkılıç, 2010). Dünya'da ve Türkiye'de bu sınıflamada yer alan teröre sıkça rastlandığını belirtmek gerekmektedir.

b) Etnik Terör

Yayla'nın devlete karşı terör sınıflaması içerisinde ve ayrılıkçı-bölücü terör olarak adlandırdığı etnik terör; amacı belli bir bölgeyi bağlı olduğu ülkeden koparark bağımsızlık kazandırmak olan terör olarak ifade edilmektedir (Yayla, :365-366). Türkiye'de yıllarca maruz kalınan bir terör sınıflaması olarak etnik terörün ön sıralarda olduğu söylenebilir.

c) İdeolojik Terör

Belirli ideolojilerin öngördüğü siyasi ve sosyal yapı değişikliklerini sağlamak amacıyla başvurdukları terörist eylemler ideolojik terör olarak ifade edilmektedir. Zafer, kişilerin ideolojik eğitiminin örgüte girmekten ziyade bu örgütlerde kalmada etkin rol oynadığına işaret etmektedir. İdeolojilerin gerçekçi ve demokratik hayatta gerçekleştirilebilir taleplerinin ideolojik terörizmin önünü kesebileceğine değinen Zafer, terörizme sebep olan ideolojik

akımları ise; sağ ve sol ideolojiler, anarşizm ve nihilizm olarak sıralamaktadır (Zafer, 1999: 15-20).

2.2. Teröre Sebep Olan Etkenler

Teröre birçok etkenin sebep olduğu söylenebilir. Terör ve organize suç örgütlerinin ve suçların meydana gelmesinde bazı temel unsurların birbirine benzediğini belirten Gökbunar özellikle bu örgütlerin insan kaynaklarını toplamada yoksulluk, işsizlik, dışlanmışlık gibi unsurlardan yararlanıldığını ifade etmektedir (Gökbunar, 2014: 231). Bu ifadeden hareketle başta ekonomik nedenler olmak üzere ayrımcı politikaların da teröre sebep olduğu söylenebilir. Terörizmin ortaya çıkmasındaki temel faktörler; milli şuurdaki zayıflama, ekonomik sebepler, etnik, dilsel ve dinsel çeşitlilik, eğitim eksikliği, psikolojik sebepler, uluslararası dengelerdeki değişiklik ve gelişmeler, istismar edilmeye uygun toplumsal sorunların varlığı, çıkar çatışmaları, güvenlik önlemlerindeki zafiyet, yasal boşluklar ve otorite boşlukları şeklinde sıralanmaktadır (Gökbunar, 2014: 234). Sıralanan nedenler incelendiğinde herhangi bir devletin teröre maruz kalmasının bu nedenler bağlamında olağan bir durum olduğu söylenebilir.

Sosyal, ekonomik, kültürel vb. birçok problemini çözmüş bir ülkenin uluslararası dengelerdeki değişiklik ve gelişmeler doğrultusunda dahi terörist faaliyetlere maruz kalması mümkündür. Dolayısıyla bir terörist eyleme maruz kalma ihtimali bile devletlerin terörle mücadele konusunda politikalarını belirlemesi ve planlarını hazır tutması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

2.3. Terörle Mücadele

Liberal demokrasilerde terörizmle mücadelede benimsenen yaklaşım ‘Ceza Adaleti Modeli’ olarak ifade edilmektedir. Bu modelde esas olarak herhangi bir suç gibi muamele gören terörizm hukukun üstünlüğü anlayışı çerçevesinde suçlama, yargılama ve cezalandırma prosedürü çerçevesinde gerçekleşir. Kriminal faaliyet olarak yasal anlamda tanımlanan terörist faaliyetlerin failleri diğer adi suçların faillerinden ayrı tutularak demokratik hükümetlerin terörizme karşı uyguladıkları politikalar çerçevesinde bir yargılama sürecine tabi tutulur. Terörizmle mücadelede bir diğer model olan ‘savaş modeli’nden liberal demokrasilerin kaçındığını belirten Beşe, uluslararası kamuoyu açısından bu modelin teröristlerin siyasi rollerini üstü kapalı da olsa kabul etmiş olma ve eylemlerini meşrulaştırma riski bakımından benimsenmediğini ifade etmektedir (Beşe, 2002: 120). Beşe’nin değerlendirmeleri çerçevesinde terörizmle mücadelenin hukuk devleti anlayışı ve hukukun üstünlüğü ilkeleri çerçevesinde yürütülmesi gerekliliği söylenebilir. Hukuk devleti anlayışı çerçevesinde yürütülen bir terörle mücadele anlayışının hem iç kamuoyunda hem de uluslararası çerçevede ikna edici olması beklenirken terör örgütlerinin direncini kırma noktasında da etkililiği beklenilebilir. Türkiye’de terörle mücadele güvenlik önlemleriyle birlikte hukuk devleti anlayışı çerçevesinde yürütülmektedir.

Terörle Mücadelenin kanuni boyutuna bakıldığında beş bölüm, beş bölüm içerisinde ise 22 madde, ek 4 madde ve geçici hükümler kapsamında 25 madde ile terörle mücadele kanunun oluşturulduğu görülmektedir. 12.04.1991 ve 3713 sayılı kanunla düzenlenen Terörle Mücadele Kanunu Birinci Bölümde; tanım ve terör suçlarına yer vermektedir. İkinci bölümde yargılama usullerinin çerçevesi yer almakta, üçüncü bölüm ise cezaların infazını ortaya koymaktadır. Dördüncü bölümde çeşitli hükümler başlığı altında; ödüllendirme, koruma tedbirleri, zararların tazmini amacıyla tedbir konulması, yardım, terörden zarar gören diğer kişilere yardım başlıklarına yer verilmektedir. Terörle Mücadele Kanunu beşinci bölümü ise geçici maddelerden oluşmaktadır. Çeşitli tarihlerde yapılan düzenleme ve değişiklikler ile 3713 sayılı kanun kapsamında terörle mücadelenin hukuki çerçevesi çizilmektedir.

Terörle mücadelenin kanunlar çerçevesindeki yönü dışında terörün önlenmesi ya da ortaya çıkmaması için birtakım sosyal, siyasi, ekonomik politikaların ortaya konulması gerekliliği değerlendirilebilir.

3. TÜRKİYE'DE TERÖR VE TERÖRLE MÜCADELE

Türkiye terörle mücadele konusunda çok yoğun ve önemli bir mücadele süreci yaşamış ve maddi manevi birçok kayıp vermiştir. 1970'li yıllarla birlikte siyasal ve toplumsal yaşama giren terör kavramı ülke gündeminin en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir.

Çağdaş dünyada Türkiye kadar çok yönlü bir terör saldırısına konu olmuş başka bir toplum bulmanın kolay olmadığını ifade eden Kongar Türkiye'de yaşanan terör sürecini dört ayrı dalga olarak ele almaktadır:

*Ermeni Terörü

*1970'li yıllardaki sağ-sol çatışması

*Irkçı-Bölücü Terör

*Dinci Terör

3.1.Ermeni Terörü: Türklerin Ermenilere soykırım uyguladığı yanlış iddiasına dayalı olarak siyasal gündeme taşınan olaylar çerçevesinde yurt dışında Türk diplomatlara suikastlar şeklinde bir terör dalgası yaratılmıştır (Kongar, 2003: 86-87). Ermeni terörün ilk izleri için Osmanlı'nın son yılları ve Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar gidilmektedir. İlk Ermeni terör örgütü Taşnaklar içerisinde yer alan "Nemesis" adlı militan bir grup olarak ifade edilmekte, örgütün amacı ise Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Ermeni halkı Osmanlıya karşı ayaklandırarak sözde bir Ermeni devletini kurma çabası olarak ifade edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra eylemlerini artıran örgütün süreç içerisinde eski içişleri bakanı Talat Paşa'ya silahlı saldırı, Mustafa Kemal Atatürk'e karşı da başarısız suikast girişimleri olmuştur. Ermeni terör hareketlerinin ASALA adı altında kuruluşu 20 Ocak 1975 Lübnan merkezlidir. Amacı Ermeni terör hareketlerinin başlangıcında yer alan sözde bir Ermeni devleti kurmanı yanı sıra sözde Ermeni soykırımını tüm dünyaya duyurmak ve kabul ettirmek olarak ifade edilmektedir. Örgütün 1975-1995 yılları arasında yaptığı eylemlerde destekleri Suriye ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) isimli örgütten aldığı belirtilmektedir. Ayrıca en çok terör eylemi yaptığı yıllar olarak 1980-1981 yılları ifade edilmekte, ABD istihbarat teşkilatı CİA'nın resmi belgelerinde de 1975-1983 yılları arasında toplam 203 eylem gerçekleştirdiği belirtilmektedir (Abdurrahmanlı, 2019: 61-72).

3.2.1970'li yıllardaki sağ-sol çatışması: Siyasal kavramlar olan sağ ve sol kavramları 1970'li yıllarda etnik kavramlar ve mezhepsel kavramlar da dahil edilerek çatışma unsuru olmuş, kendilerine devrimci ya da ülkücü gibi yüceltici sıfatlar takan gençlerin çatışmaları bir başka terör dalgası olarak Türkiye gündeminde yer almıştır. Türkiye'nin bu terör dalgasına en yetenekli gençlerini feda ettiğini ifade eden Kongar, 1961 Anayasasının getirdiği demokratik atımların bu çatışma süreci ve sonrasında 1980 Askeri Müdahalesi ile sona erdiğini belirtmektedir (Kongar, 2003: 90). Özellikle Marksist-Leninist iç ve dış hareketler başlığı altında raporlaştırılan ve ihtilalci sol grup ve örgütler olarak nitelenen örgütlerin eylemleri 70'li yılların kaos dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gruplar Başbakanlık koordinasyonunda hazırlanan Türkiye Gerçekleri ve Terörizm adlı yayında; Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve yan kuruluşları, Aydınlık Sosyalist Çevresi (Mihri Belli Grubu-DEV-GENÇ uzun süre bu gruba bağlı kalmıştır), Proleter Devrimci Aydınlık Grubu (Doğu Perinçek Grubu), ANT Çevresi (Doğan Özgüden Grubu) ve Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO Grubu) olarak sıralanmakta ve savundukları tezlere yer verilmektedir. THKO'nun Ankara ve İstanbul'da düzenlediği dokuz

silahlı eylem, DEV-GENÇ'in Türkiye'nin farklı şehirlerinde düzenlediği 49 silahlı eylemb12 Mart Muhtırasına gidilen sürecin olayları olarak sıralanmaktadır (Başbakanlık, 1973: 23-44).

3.3.Irkçı-Bölücü Terör: Türkiye 1980 sonrasında ırkçı ve bölücü terörle tanışmıştır. Irkçı ve ayrılıkçı terörün kökenlerinin Cumhuriyetin kuruluş yıllarına dayandığını ifade eden Kongar, Musul Sorunu nedeniyle Ortadoğu Petrollerinin gündeme gelmesinin ardından İngiliz parmağıyla ortaya çıkan ve daha çok din ağırlıklı olarak gerçekleşen isyan hareketlerinin 1980 sonrasında yine dış destekli ayrılıkçı, bölücü terör biçiminde Türkiye gündeminde yer aldığını belirtmektedir (Kongar, 2003: 90-91). Marksist-Leninist temelde etnik ayrımcılıkla ve terörizmle Türkiye'den koparılması düşünülen topraklarda Marksist-Leninist bir devlet kurmayı hedefleyen PKK (TDV, 1999: 8) Türkiye'de siyasal gündemi gerçekleştirdiği birçok silahı eylemle meşgul etmiştir.

3.4.Dinci Terör: Türkiye'de gündemi meşgul eden bir başka terör dalgası 1980'li yıllarda başlayan dış destekli dinci terör olarak ifade edilmektedir. Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Çetin Emeç, Uğur Mumcu ve Ahmet Taner Kışlalı başta olmak üzere birçok kişi dış destekli dinci terör örgütlerinin hedefi olmuşlardır. Atatürkçü ve laik özellikleri ile tanınan isimlerin öldürülmeleri bu dalganın içinde ön plana çıkan eylemler olarak görülmektedir (Kongar, 2003: 92).

Yapılan sınıflandırmalarla ortaya konulan terör dalgalarının ortak özelliği olarak devletle örgütler arasında geçen bir mücadele süreci ve bu mücadele sürecinde savunmasız kişi veya gruplara yönelik kanlı saldırılarla bir yılgınlık elde etme isteği gerçeği ile karşılaşılmaktadır. Ancak yine süreçler incelendiğinde bu mücadelede devletin olanakları ve otoritesi ve arkasındaki toplumsal destek ile terörün nihai hedefine izin vermediği ortaya çıkmaktadır. Ancak farklı dinamiklerle başka terör örgütlerinin ortaya çıkmasıyla siyasal alanda devlet-terör örgütü mücadelelerinin de devam ettiği görülmektedir. Terörün farklı bir biçimde ortaya çıkması ve sürekli bir mücadele sürecinin olması ise terörün iç dinamikler dışında uluslararası desteğinin varlığını da ortaya koymaktadır.

4. SİYASİ PARTİLERİN PROGRAMLARINDA TERÖR

4.1. Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti)

Ak Parti programında terör "Temel Haklar Siyasi İlkeler" ana başlığı, 'Doğu ve Güneydoğu' alt başlığı altında ele alınmaktadır. Bir Türkiye gerçeği olarak ifade edilen ve farklı kesimlerce *Güneydoğu, Kürt* veya *terör* sorunu olarak farklı nitelemelerle sorunun adlandırıldığı görülmektedir. Parti programında; bölge halkının mutluluğu, refahı, hak ve özgürlüklerinin gözetilmesi çerçevesinde Türkiye'nin bütünlüğü ve üniter devlet yapısıyla birlikte bölgeyi tehdit eden terörün önlenmesinde zaaf yaratmayacak bir şekilde; kalıcı, tüm toplumun duyarlılıklarına saygılı, etkili ve sorunları kökünden çözmeye yönelik bir politika izleneceği ifade edilmektedir. Ak Parti programında terör Doğu ve Güneydoğu bölgeleri dahilinde bir problem olarak ele alınmakta ve bu husus konu başlığında da kendini göstermektedir.

Tablo 1 Ak Parti Programında Terörle İlgili Kavramların Dağılımı

	Kavramlar		
	Terör	**Terörist/Terörizm**	**Terörle Mücadele**
Sıklık	11	---	---

Çalışma kapsamında belirlenen temalar çerçevesinde terör kavramı 11 defa yer almakta diğer temalar yer almamaktadır. Ancak programda terörü sona erdirme bağlamında bir vurguya yer verilmekte; çözüm önerisi olarak temel hak ve hürriyetlere saygılı bir devlet yaklaşımı ile ekonomik kalkınmayı ve güvenliği aynı bütünün parçaları olarak ele almak gerekliliği vurgulanmaktadır. Tablo 1'de belirlenen kavramların dağılımı yer almaktadır.

4.2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)

CHP parti programında terör tanımı, terörizm, terörle mücadele kavramları çerçevesinde 38 vurgunun yer aldığı görülmüştür. Parti programında ilk olarak "ÖNCELİKLERİMİZDİR" başlığı 'İnsan Haklarıdır' alt başlığı altında terör kavramına yer verilmektedir. Terörün ortadan kaldırılarak daha önce terörle mücadele için harcanan kaynakların bölge halkı için harcanması hedefi ifade edilerek terör sorununun bölgesel bir problem yönüne atıf yapılmaktadır. Parti programında; terörün kapsamı, mücadele biçimi ve terörle mücadele kapsamında birbirine karıştırılmaması gereken olguların değerlendirildiği cümlelerle karşılaşılmaktadır. Programda; "Güvenlik", "Ulusal Güvenlik ve Dış Politika", "İç Güvenlik", "Avrupa Birliği ile İlişkiler", "Yurtdışındaki yurttaş ve soydaşlarımızın hak ve hukukları korunacak", Dünya Sosyal Demokrat Partileriyle İlişkiler" ve "Çatışma Döneminin Bölgede Yarattığı Sosyo-ekonomik Yaralar Hızla Sarılacaktır" başlıkları altında terör, terörist/terörizm ve terörle mücadele kavramları ele alınmaktadır.

Tablo 2 CHP Programında Terörle İlgili Kavramların Dağılımı

	Kavramlar		
	Terör	**Terörist/Terörizm**	**Terörle Mücadele**
Sıklık	26	4	8

Tablo 2'ye bakıldığında sadece terör değil, terrorist/terörizm ve terörle mücadele kavramlarının da parti programında yer aldığı ve terör konusunun tema bağlamında daha kapsamlı bir biçimde ele alındığı belirtilebilir.

4.3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)

MHP parti programında terör; Geleceğe Türkçe Bakış, Temel Hedefler, Milliyetçilik ve Demokrasi, Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele, Sosyal Hedef ve Politikalar, Asayişin Tesisi ve Terörle Mücadele ve Dış Politika başlıkları altında ele alınmaktadır. Parti programında 33 defa belirlenen temalarla karşılaşılmaktadır. Parti programında; temel hedefler arasında her türlü terör ve anarşiye son verilerek huzur ve güven ortamının tesis edilmesi vurgusuyla terörün bölgesel olmanın ötesinde genel bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Ayrıca asayişin tesisi ve terörle mücadele bağlığı altında trafik terörünün önlenmesi içeriğine yer verilerek kapsamın geniş tutulduğu ifade edilebilir.

Tablo 3 MHP Programında Terörle İlgili Kavramların Dağılımı

	Kavramlar		
	Terör	**Terörist/Terörizm**	**Terörle Mücadele**
Sıklık	19	4	10

Tablo 3 incelendiğinde çalışma kapsamında belirlenen tüm temalarla MHP programında da karşılaşılmaktadır. Belirlenen temaların toplamında CHP programına göre azalan oranda sayıca bir fark olsa da terörle mücadele vurgusunun CHP'ye fazla olduğu görülmektedir.

4.4. İYİ Parti

İYİ Parti programında terör, terörizm, terörle mücadele kavramları çerçevesinde 25 vurgunun yer aldığı görülmüştür. Parti programında; Medya, Gençlik, Çocuk, Din Hizmetleri, İç Güvenlik, Doğu/Güneydoğu Sorunu, Dış Güvenlik, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Dış Politika başlıkları altında terör ve terörle mücadele politikalarına ilişkin bir sunum yer almaktadır. Ayrıca parti programında 2017 yılında kurulmuş olması dolayısıyla terör kapsamında FETÖ vurgusu da bulunmaktadır.

Tablo 4 İYİ Parti Programında Terörle İlgili Kavramların Dağılımı

	Kavramlar		
	Terör	**Terörist/Terörizm**	**Terörle Mücadele**
Sıklık	20	1	4

4.5. Halkların Demokratik Partisi (HDP)

HDP parti programında terör, terörle mücadele ya da terörizme dair herhangi bir kavramla karşılaşılmamıştır. "Emek, eşitlik, özgürlük, barış ve adalet için..." sunumuyla başlayan parti programında mücadele kavramı da bu değerlerle ilgili olarak kullanılmaktadır. Partinin programında yer verdiği demokratik özerklik ve Kürt sorununa dair çözüm önerileri problem olarak ele alınan olay ve süreçlerin terör kapsamında değerlendirilmediği şeklinde kendini göstermektedir. HDP terör, terörist/terörizm ve terörle mücadele kavramlarına yer vermemesi nedeniyle TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerden ayrılmaktadır.

5. SONUÇ

Siyasi partilerle ile ilgili yapılacak ilk değerlendirme partilerin programlarında terör konusunu sorun ve çözüm önerisi bağlamında ele almaya çalıştıkları şeklinde ifade edilebilir. Halkların Demokratik Partisi (HDP) dışında TBMM'de grubu bulunan ve incelemeye konu edilen tüm partilerin konuya programlarında yer verdikleri görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen ilk bulgu; terör, terörist/terörizm ve terörle mücadele temalarının parti programında kullanma sıklığı ile ilgilidir. Temaları en fazla kullanan parti olarak CHP karşımıza çıkmakta, programında temalara HDP'nin herhangi bir şekilde yer vermediği görülmektedir. MHP, İYİ Parti, AK Parti azalan oranlarda ilgili kavramlara yer vermektedir.

Araştırmadan elde edilen ikinci bulgu; terörün daha çok bölgesel bir sorun olarak değerlendirildiği şeklindedir. AK Parti programında sadece Doğu-Güneydoğu Sorunu başlığı altında ele alınan konu CHP ve İYİ Parti programlarında bölgesel olmanın yanı sıra ulusal düzeyde de değerlendirilmektedir. MHP ise terör konusunu ekonomi, sosyal politikalar ve asayiş başta olmak üzere birçok başlık altında ve genel çerçevede ele almakta, parti programında trafik terörü vurgusu dahil terör kapsamı geniş tutulmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bir başka bulgu; bölgesel bir problem ya da kaynak olarak görülen terör sorununun HDP'nin parti programında hiçbir şekilde ele almaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası bir problem olan ve aynı zamanda siyasi partilerin bir bölümünün bölgesel olarak değerlendirdiği bir konuya ilgili bölgeden en fazla oyu almasına rağmen HDP'nin değinmemesi teröre bakış açısıyla ilgili ilginç bir sonuç olarak görülmektedir. Ancak HDP, programda yer alan "Yerinde ve yerelde yönetim, demokratik özerklik" başlığı altında doğrudan demokrasi ve özyönetim hedeflerine yönelik bir çerçeveye yer vermekte, devamında "Kürt sorununda barış, eşitlik ve demokratik çözüm için mücadele" başlığı altında çalışmaya konu olan temalara yer vermeden hedeflerini sıralamaktadır.

Siyasi parti programları genel olarak değerlendirildiğinde partilerin terör konusunu daha çok bölgesel bağlamda ele aldıkları, sorunun sosyal, ekonomik, siyasal temellerde değerlendirdikleri ifade edilebilir. Terör eylemlerinin Türkiye'nin birçok bölgesinde gerçekleşmesi, trafik terörü, maganda terörü gibi farklı içeriklerle ortaya çıkması ve bu ve benzer eylemlerin ulusal düzeyde etki yaratması göz önüne alındığında konunun daha kapsamlı ele alınması gerektiği belirtilebilir.

KAYNAKÇA

ABDURRAHMANLI, E. (2019), "ASALA Terör Örgütü Nasıl Ortaya Çıktı ve Terör Faaliyetlerinin Amacı" *Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 60-73

ALTUNTAŞ, N. (2007) *Siyasal İslam, Milliyetçilik ve Terör,* Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25(2), 267-294.

AYHAN, H. (2011) Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletler'in 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 21, 117-137.

BAHARÇIÇEK, A. (2000), Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 11-27.

BAHARÇIÇEK, A. (2010), "Radikalleşmenin Önlenmesi ve Terörle Mücadele Üzerinde Demokratikleşmenin Rolü, M.SEVER, H.CİNOĞLU, O.BAŞIBÜYÜK, *Terörün Sosyal Psikolojisi*, 25-37, Ankara, Polis Akademisi Yayınları.

BEŞE, E. (2002) *Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*, Ankara, Seçkin Yayınları,.

BALTA, E. (2016), Siyasal Şiddetin Örgütlenmesi, Y.TAŞKIN, *Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler,* 174-201, İstanbul, İletişim Yayınları.

BIÇER R., DALKILIÇ, M. (2010), Dini Temalı Terör Hareketlerinin Ana Nedenleri, M.SEVER, H.CİNOĞLU, O.BAŞIBÜYÜK, *Terörün Sosyal Psikolojisi*, 91-120, Ankara, Polis Akademisi Yayınları.

GÖKBUNAR, A.R. (2014) Organize Suç ve Terör Örgütleri ile Mücadelede Sivil Silah: Sosyal Destekler, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 230-242

KONGAR, E. (2003), *Küresel Terör ve Türkiye Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül,* İstanbul, Remzi Kitabevi.

Başbakanlık (1973), *Türkiye Gerçekleri ve Terörizm*, Ankara, Beyaz Kitap,.

Türk Demokrasi Vakfı (1999), *Terörizm ve Organize Suçlar-Demokrasi ve İnsan Haklarının Gelişim Sürecine Etkileri,* Ankara, Sevinç Matbaası.

ZAFER, H. (1999) Sosyolojik Boyutuyla Terörizm, İstanbul, Beta Yayınları,.

MGK Basın Açıklamaları (2020), 9 Nisan 2020 tarihinde https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-ocak-2020-tarihli-toplanti adresinden alındı.

Terör ve Uyuşturucu ile Mücadele (2020) 9 Nisan 2020 tarihinde https://www.icisleri.gov.tr/teror-ve-uyusturucu-ile-mucadele-2, adresinden alındı.

Terör Tanımı (2020) 9 Nisan 2020 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

SİYASAL PARTİ VE TERÖR ÖRGÜTÜ İLİŞKİSİ: DİYARBAKIR ANNELERİ ÖRNEĞİNDE BİR ANALİZ

Şura Zavalsız[1]
Merve Aygün[2]

Özet

Siyasal katılım, bireylerin; siyasi, hukuki ya da sosyal sorunlara yönelik gerçekleştirdikleri durum, tutum ve davranışlar bütünüdür. Türkiye'de siyasal katılma eylemlerinden biri 2019 yılında Diyarbakır'da gerçekleşmiştir. Diyarbakır Anneleri isimli sivil bir grup, Halkların Demokratik Partisi (HDP) Diyarbakır İl Başkanlığı önünde oturma eylemi başlatmıştır. Diyarbakır Anneleri'nin başlatmış olduğu bu eylem, çocuklarından haber alamayan diğer aileleri de harekete geçirerek birçok ildeki HDP il teşkilatının çevresinde devam etmektedir. Eylemci ailelerin kamuoyuna yansıyan ifadeleri, çocuklarının HDP aracılığıyla terör örgütü PKK tarafından kaçırıldığı yönündedir.

Türkiye'de geçmişten bugüne HDP'nin PKK ile olan bağı tartışılmaktadır. HDP'li siyasetçiler, partilerinin terör örgütüyle iltisaklı gibi gösterilmeye çalışıldığını ifade ederek, siyasal parti-terör örgütü ilişkisini kabul etmeseler de, HDP temsilcilerinin PKK'yı koruyan ve destekleyen söylemleri bu iddiaları kuvvetlendirmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın amacı siyasal katılım faaliyetinde bulunan Diyarbakır Anneleri aracılığıyla, siyasal parti ve terör örgütü ilişkisini incelemektir. Bu kapsamda çalışmada, "Diyarbakır Anneleri ile başlayan ve Doğu illerinde devam eden oturma eylemlerinde neden HDP sorumlu görülmektedir?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Araştırma sorusuna yönelik bulgular, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Bu kapsamda araştırma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde siyasal katılım kavramı, yapısal olarak değerlendirilerek teorik zemin oluşturulmaktadır. Devam eden ikinci bölümde, PKK ve HDP ilişkisinin tarihsel arka planı incelenmektedir. Üçüncü bölümde vaka analizine yer verilerek, oturma eylemlerine katılan ailelerin söylem ve eylemleri analiz edilmektedir. Son bölümde ise vaka analizindeki bulgular ışığında siyasal parti-terör örgütü ilişkisi tartışılmaktadır.

Araştırmanın sonucunda, oturma eylemlerini gerçekleştiren ailelerin, çocuklarının PKK'ya katılmasında HDP'yi sorumlu tutmalarının temel sebebi; HDP ve PKK ilişkisinin geçmiş yıllara dayanması, bu ilişkiyi kuvvetlendirecek parti temsilcilerinin eylem ve söylemleridir. Bununla birlikte kamuoyunda, kaçırıldığı iddia edilen kişilerin PKK'ya teslim edilmeden önce HDP il teşkilatlarında kayıt altına alındığı ve partililerin teslim sürecinde rol aldığı iddialarına dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır Anneleri, siyasal katılım, terör örgütü- siyasal parti ilişkisi

[1] İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Doktora Öğrencisi surazavalsiz@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8656-6192
[2] İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, 100/2000 Siyaset Psikolojisi Doktora Öğrencisi aygunmerve54@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4752-2925

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE POLITICAL PARTY AND THE TERRORIST ORGANIZATİON: AN ANALYSIS IN THE CASE OF DIYARBAKIR MOTHERS

Abstract

Political participation is the whole of the situation, attitudes and behaviors of individuals against political, legal or social problems. One of the political participation actions in Turkey took place in Diyarbakır in 2019. A civilian group called Diyarbakır Mothers started a sit-down strike in the Peoples' Democratic Party (HDP) Diyarbakır Provincial Presidency. This action, initiated by the Diyarbakır Mothers, continues around HDP provincial organizations in many provinces, mobilizing other families who could not hear from their children. The statements made by the families of the activists to the public are that their children were missed by the terrorist organization PKK through HDP.

In Turkey, the HDP's connection with the PKK has been discussed from past to present. Although HDP politicians do not accept the political party-terrorist organization relationship by expressing that their parties are trying to be portrayed as affiliated with the terrorist organization, the discourse of HDP representatives that protects and supports the PKK strengthens these claims. In this context, the aim of the research is to examine the relationship between a political party and a terrorist organization through the Diyarbakır Mothers who participate in politics. In this context, in the study, "Why is HDP held responsible for the sit-down strike that started with the Diyarbakır Mothers and continued in the Eastern provinces?" look for the answer. Findings for the research question were obtained by the content analysis method, which is one of the qualitative research methods. In this context, the research consists of four parts. In the first part, the concept of political participation is evaluated structurally and theoretical ground is formed. In the next section, the historical background of the PKK and HDP relationship is examined. In the third part, the discourse and actions of the families participating in the sit-down strike. In the last part, the relationship between political party and terrorist organization is discussed in the light of the findings in the case study.

As a result of the research, the main reason why the families who carried out the sit-down strike hold HDP responsible for their children joining the PKK; The fact that the HDP and PKK relationship dates back to the past years is the actions and discourses of the party representatives that will strengthen this relationship. in addition to that, it is based on the allegations that the alleged abductees were registered in the provincial organizations of the HDP before they were handed over to the PKK, and that the party members took part in the surrender process.

Keywords: Diyarbakır Mothers, political participation, terrorist organization-political party relationship

GİRİŞ

Toplumda bireylerin siyasal topluluklar halinde yaşaması, onları siyasal bireyler yapmaktadır. Tıpkı Aristo'nun "İyi ile kötüyü, adil ile adaletsizi kavrama yeteneği" olan insanı "doğası gereği, siyasi bir varlık" olduğunu ileri sürdüğü gibi günümüzde de bireyler; siyasal toplum içerisinde yaşamakta ve bu yapıyı etkileme gücüne sahiptirler.

Modern siyasal partiler Batı'da 19. yüzyılda ortaya çıkmış ve tüm dünyaya yayılmışlardır. Günümüzde ise siyasal partiler demokratik yönetimin temel unsurlarından birisidir. Siyasal partiler, kendi ideolojisini benimsetme, yerel ve ulusal düzeyde karar alma mekanizmalarına katılma, iktidara gelme gibi amaçları bulunmaktadır. Bu bağlamda siyasal partiler, demokrasinin ve katılımın işlevsel hale gelmesinde önemli bir konumdadır. Ancak, tarihsel süreçte bazı siyasal partilerin terörist yapı ya da örgütlerle temas ettiği veya terör örgütlerinin bizzat siyasal bir yapı oluşturduğu da gözlemlenmektedir. Örneğin, 1900'lü yılların başında Rus Sosyal Devrimcileri partisi, partinin amaçlarını terör yoluyla gerçekleştirmek için bir yan grup olan Savaş Örgütü'nün oluşturmuştur. İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) ise *Sinn Féin* adında siyasi bir parti kurduğu bilinmektedir (Weinberg, 1991:429-30).

Siyasal sistem karşısında bireylerin durum, tutum ve davranışları siyasal katılma davranışlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda siyasal katılma, pasif izlemeden aktif katılıma kadar oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır (Kapani, 2008:144). Bu alanları Dahl (2001), dört ayrı katılma boyut olarak tanımlamaktadır, bunlar: İlgi, önemseme, bilgi ve eylemdir. Siyasal katılmanın eylem boyutu, diğer boyutlara göre daha aktiftir.

Daha geniş bir ifadeyle, birey ya da bireylerin siyasal süreçleri etkilemek amacıyla, kamu otoriterlerine karşı eylemler gerçekleştirmesi siyasal katılım faaliyetinde bulundukları anlamına gelmektedir. Bu bakımdan siyasal katılma, belirli bir siyasal amacı gerçekleştirmeye yönelik bilinçli gerçekleştirilen eylemlerdir (Sadoğlu, 2019:168). Bireylerin kendi özgür iradesiyle harekete geçerek siyasal katılım faaliyetinde bulunmasının; sosyoekonomik, kültürel, siyasal-hukuksal ve psikolojik sebepleri olabilmektedir. Tüm bu gerekçelerin en temel dayanağı ise bireylerin; süreci ve sonucu etkileyebilmelerine olan inançlarıdır.

Türkiye'de siyasal katılım faaliyeti eylem boyutunda, Diyarbakır'da 2019 yılından bu yana gerçekleşmektedir. Diyarbakır Anneleri olarak tanımlanan sivil bir grup, Halkların Demokratik Partisi (HDP) Diyarbakır İl Başkanlığı önünde oturma eylemi yapmaktadır. Diyarbakır Anneleri'nin gerçekleştirmekte oldukları bu eylem, kayıp olan çocuklarının PKK terör örgütüne, HDP aracılığıyla kaçırıldıkları iddiasına dayanmaktadır. Bu eylemin amacı, PKK terör örgütüne HDP tarafından sağlandığı iddia edilen insan kaynağına son vermektir. Diyarbakır Anneleri'nin başlatmış olduğu bu eylem, çocuklarından haber alamayan diğer aileleri de harekete geçirerek birçok ildeki HDP il teşkilatının çevresinde devam etmektedir. Bu bakımdan Diyarbakır Anneleri; bireysel başlayan ve kolektif eyleme dönüşen, süreklilik arz eden, olağan ve otonom özellikleri olan, siyasal ve psikolojik unsurlar barındıran bir siyasal katılım faaliyetidir.

Bu makalede, siyasal katılım faaliyetinde bulunan Diyarbakır Anneleri'nin söylemlerinden yola çıkarak, Türkiye'de siyasal parti-terör örgütü ilişkisi tartışılmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın sorunsalı, "Diyarbakır Anneleri ile başlayan ve Doğu illerinde devam eden oturma eylemlerinde neden HDP sorumlu görülmektedir?" sorusudur. Bu sorunsala, Diyarbakır Anneleri'nin söylemleri analiz edilerek yanıt aranması hedeflenmektedir. Bu kapsamda araştırmada, ulusal ve uluslararası yazılı basın ve literatür incelenmektedir.

Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde, siyasal katılım ve siyasal katılımın eylem boyutunda yer alan Diyarbakır Anneleri hareketi incelenmektedir. Çalışmanın bu bölümde, Diyarbakır Anneleri siyasal katılım faaliyeti olarak tanımlanarak çalışmanın özgün değerini

oluşturmaktadır. İkinci bölüm, siyasal parti ve terör örgütü ilişkisi bağlamında HDP ve PKK terör örgütünün geçmişten günümüze tarihine yer vermektedir. Bu bölümde, araştırmanın sorunsalının çözümüne altlık oluşturulmaktadır. Üçüncü bölümde, Diyarbakır Anneleri'nin yazılı basın ve literatüre yansıyan söylemlerinin analiz edilmektedir. Makalenin son bölümü, elde edilen bulgular ışığında Türkiye'de faaliyet gösteren siyasal partilerden biri olan HDP ve terör örgütü PKK'nın ilişkisi tartışılmaktadır.

SİYASAL KATILIM FAALİYETİ: DİYARBAKIR ANNELERİ EYLEMİ

Siyasal katılma, siyasal toplumda bireylerin pasif izlemeden aktif katılımına kadar yerel ya da merkezi düzeyde oy verme ve menfaatleri doğrultusunda durum, tutum ve davranışlarını ifade etmektedir. Her ne kadar siyaset bilimciler arasında siyasal katılım kavramına yönelik ortak bir görüş olmasa da seçmen faaliyetlerinde bulunmak ve siyasal karar alma süreçlerinde yer almak siyasal katılmanın iki temel alanı olarak görülebilir.

Dahl (2001), siyasal katılımı; ilgi, önemseme, bilgi ve eylem olarak dört ayrı katılma boyutu olarak ifade etmektedir. Dört ayrı siyasal katılma türü Sadoğlu (2019) tarafından süreçsel yapıya büründürülerek birbirini izleyen ve tamamlayan bir yapı olarak ifade edilmektedir. Buna göre, siyasal katılım eyleminde bulunan bireylerin ilgi, önemseme ve bilgi sahibi olması ön koşuldur. Özetlemek gerekirse, genellikle siyasal katılımın eylem boyutunda davranışlarda bulunan birey; ilgi, önemseme ve bilgi boyutlarını da geçmektedir.

Milbrath (1965) siyasal katılımı; izleyici faaliyetleri, geçiş faaliyetleri ve gladyatör faaliyetleri olmak üzere üç farklı düzeyde ifade etmektedir. İzleyici faaliyetleri, siyasal katılmanın en pasif ve basit düzeyidir. Bu düzeyde genellikle bireyin oy verme davranışını ya da siyasal partiye olan ilgisi şeklinde ifade edilmektedir. Geçiş faaliyetlerinde, izleyici faaliyetlerinden daha aktif olarak siyasal katılımda bulunulmaktadır. Örneğin, siyasal partinin faaliyetlerine katılmak, aktif olarak emek ve çaba göstermek, ideoloji savunuculuğu yapmak geçiş düzeyinde faaliyetlerde bulunmayı ifade etmektedir. Gladyatör faaliyetleri ise siyasal katılmanın en aktif düzeyidir. Siyasal partiye destek vermekten ziyade aktif olarak çalışmayı, harekete geçmeyi, eylemde bulunmayı ifade etmektedir. (Sadoğlu, 2019:172-173; Serdar, 2018:155).

Siyasal katılmayı etkileyen unsurlar arasında; sosyoekonomik, kültürel, siyasal-hukuksal ve psikolojik faktörler olarak öne çıkmaktadır (Kalaycıoğlu 1983; Dursun, 2018:103). Siyasal katılımın gerçekleşme türüne göre ise özelliklerinde farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, durum, tutum ve davranışlar birey tarafından harekete geçirilmiş ise otonom (bağımsız) özerk katılma, katılım faaliyeti bulunanlar dışındaki kişiler tarafından tasarlanmış ise uyarılmış (bağımlı) mobilize edilmiş siyasal katılma olarak ifade edilmektedir (Dursun, 2018:103). Bununla birlikte, siyasal katılmanın yalnızca bireyin özgür iradesiyle gerçekleşeceği, başkaları tarafından tasarlanan eylemlerin, siyasal katılmanın kapsamına dâhil edilmeyeceği (Sadoğlu, 2019:169) yönünde görüşler de mevcuttur.

Türkiye'nin terör örgütü listesinde olan PKK terör örgütünün HDP ile olduğu iddia edilen organik bağı geçmişten bugüne tartışılmaktadır. 2021 yılında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın iddianamesinde, HDP için "PKK'nın partisidir" (TRT Haber, 2021) ifadesi kullanılması bu tartışmaları yeniden alevlendirmektedir. Kamuoyu tarafından HDP'ye yönelik PKK ile aralarında ilişki olabileceği algısı, siyasal katılmanın en temel düzeyinde yer almaktadır.

Kamuoyundaki HDP, PKK terör örgütü arasındaki ilişki çeşitli olaylarda gün yüzüne çıkmaktadır. 22 Ağustos 2019 tarihinde Diyarbakır'da Hacire Akar isimli vatandaş, kendisinden haber alamadığı oğlu Mehmet Akar için HDP Diyarbakır İl Başkanlığı önünde oturma eylemine başlatması, bu ilişkinin sorgulanmasına neden olan olaylardan birisidir. HDP

teşkilatı hakkında suç duyurusunda da bulunan anne Akar'ın diğer oğlu Fırat Akar'ın da 1994 yılında PKK'lı teröristlerce kaçırıldığı, 2017 yılında dağda öldürüldüğünü belirtmektedir. Anne Akar, *"Çocuğum yanımda olsaydı benim ne işim olacaktı burada? Kim ister ki çocuğu dağa kaçırılsın? Ciğerim yanıyor. Çocuğum HDP il binasına gelip bir daha çıkmadı"* diyerek çocuğunun kaybolmasında HDP teşkilatını sorumlu görmektedir. Bunun üzerine oturma eylemine aralıksız devam eden anne Hacire Akar, her ne kadar HDP'li yöneticilerin sözlü saldırısına maruz kalsa da eyleminden vazgeçmeyerek, iki gün sonra oğlu Mehmet Akar'a kavuşarak sonuçlanmaktadır (Anadolu Ajansı, 2019). HDP'ye yönelik bireysel bir eylem gerçekleştiren anne Akar'ın, HDP'nin yürüttüğü politikayı temel düzeyde etkileyebilecek siyasal katılım faaliyetinde bulunduğu görülmektedir.

Hacire Akar'ın başlattığı bu oturma eylemi 'kartopu' gibi büyüyerek yıllardır evlatlarından haber alamayan diğer anne ve babaları da, HDP Diyarbakır il binası çevresinde oturma eylemine devam etmesine neden olmaktadır. Önceki yıllarda halkın katılımlarıyla gerçekleşen yürüyüşler veya sloganlarla PKK terör örgütü protesto edildiği bilinmektedir ancak Diyarbakır Anneleri'nin eylemi, uzun süreli, otonom, kolektif, olağan bir eylemle gerçekleştirilmesi ilk defa karşılaşılan bir husustur. Bununla birlikte, PKK terör örgütü içerisinde olduğu iddia edilen bireylerin aileleri tarafından gerçekleştiriliyor olması bir diğer farklılıktır.

HDP'li yöneticiler, Diyarbakır Anneleri'nin eylemlerini yapmak için Milli İstihbarat Teşkilatı'ndan (MİT) para aldıklarını iddia etmelerine (Alğan, 2021) karşın Diyarbakır Anneleri eylemi siyasal bir anlamı olan toplumsal bir sivil hareket olduğu görülmektedir (Palabıyık, 2020:208).

22 Ağustos 2019 tarihinde Diyarbakır'da bireysel olarak başlayan eylem, 3 Eylül 2019 tarihinde kolektif bir yapıya kavuşarak, İzmir, Van, Hakkari, Şırnak ve Muş başta olmak üzere birçok ilde devam etmektedir. Eylül 2021 itibariyle sayıları 234'e ulaşan Diyarbakır Anneleri eylemcilerinden 32'sinin yakını, PKK terör örgütünden ayrılarak ailesine dönmektedir (Anadolu Ajansı, 2021b). Toplumun hemen hemen tüm kesimlerinden destek gören Diyarbakır Anneleri'nin eylemi üç yıldır devam etmektedir. Yapısı itibarıyla Diyarbakır Anneleri'nin eylemi; kolektif, süreklilik arz eden, olağan ve otonom özellikleri olan, siyasal ve psikolojik unsurlar barındıran, ortaya konulan eylemin etki sahibi olabildiği bir siyasal katılım faaliyeti olarak görülmektedir.

SİYASAL PARTİ VE TERÖR ÖRGÜTÜ İLİŞKİSİ: HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ (HDP) VE PKK TERÖR ÖRGÜTÜ

Kürt meselesi, 19. yüzyıldan beri yeni boyutlar alarak günümüze kadar devam etmektedir. İlk olarak halifeliğin kaldırılması ve Cumhuriyet'in Türk kimliği üzerine inşa edilmesi anlayışına tepki olarak isyanlar dönemi Kürt meselesinin ilk boyutunu oluşturmaktadır. Türkiye'de çok partili hayata geçişle birlikte Kürt milliyetçiliğin yeniden oluştuğu dönem ve devamında 1960-80'li yıllar arasında sol-Marksist ideolojiyle yakınlaşılan dönem yaşanmaktadır. Son olarak, 1980 yılı sonrasında PKK'nın terör eylemlerinin gerçekleşmeye başladığı dönem (Bulut, 2021:475) olarak sınıflandırmak mümkündür.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, Osmanlı'nın bir devamı olmadığını belirten yeni bir ulus kimlik inşası hakimdir. Osmanlı'dan gelen çok kültürlü bir yapı yerine özellikle etnisite ve dil bakımından tekçi bir zihniyet vardır. Hâkim zihniyet dil, din ve etnisite gibi farklılıkları önemsizleştirmektedir (Altun, 2013:56). Bu zihniyete karşı olarak Şeyh Said İsyanı, Dersim Olayları meydana gelmiş, Kürt Özgürlük Cemiyet ile Hoybut Cemiyeti bu dönemlerde kurulmuştur. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde tekçi anlayışa sahip hâkim zihniyetin politikalarına karşı milliyetçi ve dini hassasiyetleri yüksek Kürtler bir araya gelmiştir. Bununla

birlikte çok partili hayata geçişle sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin artmasıyla birlikte Kürt milliyetçiğini benimsemiş farklı yapılar ortaya çıkmıştır. Kürt İstiklal Partisi, Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi, Devrimci Doğu Kültür Ocakları gibi örgütler bir Kürt devleti kurulmasını savunmuştur. Bu çerçevede 1970'li yıllardan itibaren Kürt hareketi ayrılıkçı temeller üzerine kurulmuştur (Bulut, 2021:475).

Bu örgütlerden biri de Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği'dir. Daha sonra kurulan PKK'nın lideri olacak olan Abdullah Öcalan tarafından 1974 yılında kurulan bu dernek, bir yıl sonra Sıkı Yönetim Kanunu gereğince kapatılmıştır. Fakat 1976 yılında Kürdistan Devrimcileri, diğer adıyla Ulusal Kurtuluş Örgütü olarak faaliyetlerine devam etmiştir. 'Apocular' olarak adlandırılan grup, bölgede rakipsiz bir örgüt olmak amacıyla diğer tüm Kürt milliyetçi anlayışına sahip örgütlerle çatışmıştır. 1978 yılında ise başında Abdullah Öcalan'ın olduğu grup Diyarbakır'ın Lice ilçesi Fis Köyü'nde 27-28 Kasım 1978'de bir kongre düzenlenmiştir. Örgüt, devrimci bir parti olduğunu iddia ederek kongrede ismini Kürdistan İşçi Partisi manasına gelen *Partiya Karkarén Kurdistan* (PKK) olarak değiştirmiştir (Altındağ, 2020:35-36).

PKK, söylem ve eylemleriyle Marksist-Leninist çizgide durmaktadır. Parti programında ve Abdullah Öcalan'ın yazdığı manifestoda örgütün amacı, faaliyetleri ve stratejileri ifade edilirken sömürgecilik, emperyalizm, köylü, işçi, burjuvazi, halk savaşı, sınıflı ve örgütlü toplum, silahlı mücadele gibi Marksist-Leninist kavramlar sıklıkla dile getirilmektedir. Bununla birlikte, PKK'nın stratejisi Marksist-Leninist tabanlı terör örgütlerin kullandığı parti-cephe-ordu şeklindeki yapılanmaya göre oluşturulmuştur. Buna göre parti, cepheyi ve orduyu yöneten en üst karar alma organıdır. Cephe ise Kürtleri siyaseten yöneten ve yönlendiren örgütlü halktır. Ordu ise militanlardan oluşan ve PKK'nın şiddet eylemlerini gerçekleştiren organıdır (Çelik, 2019:115).

Türkiye'de PKK ise ilk kurulduğunda siyasal temelli olmasına karşın daha sonra silahlı mücadeleye yönelmiştir. PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra PKK'nın silahsızlanıp siyasallaşacağı o dönemde Türk kamuoyunca kabul edilmiştir. Ancak zaman içerisinde PKK'nın silah bırakmaması ama aynı zamanda siyasal alana geçmeye çalıştığı görülmüştür. Fakat siyasallaşmasındaki amaç uyguladıkları şiddet, baskı ve terör eylemlerine legal bir görünüm kazandırmak olmuştur. PKK terör örgütü ideolojisini geniş bir kitleye benimsetebilmek ve yayabilmek için legal görünümlü siyasi parti kurma çabalarına girmiştir. HDP de bu siyasal partilerden biri olmuştur (Leblebici, 2017:73-75).

2000'lerin başından itibaren PKK eylemlerini siyasal alana taşımaya başlamış, ideolojik eğitime yönelmiştir (Özkan ve Özdemir, 2014:52). 2002 yılında yapılan 8. Kongre'de PKK meşru savunma stratejisini yeni bir strateji olarak belirlemiştir. PKK, amacını demokratik cumhuriyet olarak tayin etmiştir. Kitlesel şiddet eylemlerine devam eden PKK, 2004 yılından itibaren asimetrik saldırılarla varlığını göstermeye çalışmıştır. Buna göre, siyasal ve toplumsal alanda görünerek meşruiyet ve legal bir görünüm kazanmaya çalışırken diğer yandan hem devlete hem de bölge insanına yönelik silahlı şiddet eylemlerinde bulunmuştur. Bu çerçevede PKK, kurulduğu günden 2000'li yılların başına kadar coğrafi açıdan alan kazanma stratejisini uygularken, bundan sonra ise psikolojik alan kazanma stratejisine yönelmiştir (Özeren, Sözer ve Başıbüyük, 2012:60).

2007 yılından itibaren ise PKK, kendisini devrimci bir partiden ziyade devlet mantalitesine sahip yapı olarak görmüştür. Bu kapsamda bir devlette olan yasama, yürütme ve yargı organlarını oluşturmuştur. Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK) adı verilen yapı kurularak PKK bu yapının alt kolu haline gelmiştir (Bilgiç, 2014:88). Öcalan, KCK'yı demokratik konfederalizm kavramı üzerine inşa etmiştir. KCK'nın nihai amacı ise diğer terör yapılanmalarında olduğu gibi Irak, İran, Suriye ve Türkiye topraklarını kapsayan birleşik

Kürdistan'dır. Her ne kadar KCK söylemsel olarak demokrasiyi ön plana çıkarsa da çatı bir yapılanma olması dolayısıyla legal Kürt siyaseti üzerinde katı bir vesayeti bulunmaktadır (Güneş, 2019:268).

KCK yapılanmasıyla PKK, kırsal alanda eylemlerini gerçekleştirirken aynı zamanda kentsel alanda varlığını devam ettirmiştir. KCK yapılanmasında olan Öz Savunma Birlikleri, Demokratik Toplum Kongresi, Kent Meclisleri ve Siyaset Akademisi PKK'nın kentsel alanda vücut bulmasına aracılık etmiştir (Özeren, Sözer ve Başıbüyük, 2012:61). Özellikle Siyaset Akademisiyle PKK/KCK'nın ideolojisinin benimsenmesi için önemli bir araçtır. Bunların kuruluş amacı, PKK/KCK'nın faaliyetlerinin, yapısının, ideolojisinin ve hedeflerinin farkında olan insan kaynağına sahip olmaktır. Bununla birlikte, Siyaset Akademileri, Kürt siyasi partileri üzerinde vesayete sahiptir ve onlara insan kaynağı kazandırılmasıyla yetkilidir (Özkan ve Özdemir, 2014:53). Benzer şekilde KCK'nın yargı organı da vesayeti altındaki siyasileri yargılama hakkına sahiptir. Örneğin, 2012 yılında dönemin Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir'i belediyede işçi olan KCK yapılanmasında yargı sorumlusu örgüt çizgisinde davranmadığı gerekçesiyle yargılamıştır (Güneş, 2020:300).

Güneş (2020), yapmış olduğu çalışmada PKK/KCK'nın kendisi Kürt siyasal hareketinin temsilcisi olarak gören Demokratik Toplum Partisi (DTP), Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), Halkların Demokratik Partisi (HDP) gibi partilerin üzerindeki etkileri somut olaylar çerçevesinde ele almıştır. Buna göre, PKK/KCK'nın yargılama sistemi, siyaset mühendisliği, milletvekili adayı belirleme süreci, genel siyasi perspektifin belirlenmesi, KCK Türkiye sözcüleri ve gölge kabine sistemi ile kitlesel eylem organizasyonu başlıklarıyla PKK/KCK'nın siyasal partiler üzerindeki etkileri ve vesayet yapılanmasını tespit etmiştir. Bu bağlamda, KCK sözde mahkemeler kurarak yargılama ve infaz faaliyetlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda KCK, dönemin BDP'li siyasetçilere atadıkları basın danışmanı aracılığıyla emir ve talimatlarını iletmiştir. Milletvekili adayı belirleme sürecinde de etkin olan KCK'nın onay vermediği kişiler partiden aday olamamaktadır. KCK yalnızca aday belirlemede etkili olmayıp aynı zamanda siyasetçilerin ve partinin hangi siyasi yaklaşıma sahip olacaklarını dikte etmektedir. Bununla birlikte, açlık grevi, oturma eylemi, kepenk kapatma, güvenlik güçlerine saldırı gibi kitlesel eylemlere katılım KCK talimatıyla partililer tarafından yerine getirilmektedir (Güneş, 2020:301-305). Bu hususta terör örgütü PKK/KCK'dan kaçarak güvenlik güçlerine teslim olan terör örgütü mensubu HDP-PKK ilişkisini yönelik itirafta bulunmuştur. Örgüt mensubu, "*HDP içerisinde siyaset yapan Belediye Başkanı olarak seçilen şahısların hiçbir zaman kendi iradeleriyle özgürce aday listelerini belirleyemediklerini söyleyebiliriz. Türkiye'de yapılan genel ve yerel seçimlerde geçmişte adı BDP, günümüzde HDP olan yasal siyasi partilerin terör örgütünün Kandil'de bulunan üst yönetimi tarafından belirlendi. Örgüt kadrolarından oluşan adayları listelerine dahil ederek yerel veya genel seçimlerde seçilmeleri sağlandı. Bu sayede terör örgütü KCK-TM adına faaliyet yürüten kadroları yerel yönetimlere ve milletvekili olarak Meclis'e girmeleri sağlandı*" ifadelerini kullanmıştır (TRT Haber, 2021).

Güneş'in (2020) yapmış olduğu bu sınıflandırmaya ek olarak finansman desteği başlığı da getirilebilir. Buna göre, pek çok adli tahkikatta, ulusal basında ve resmi raporlarda BDP'li ve HDP'li siyasilerin, PKK/KCK'ya mali destek sağladığı ve yerel kaynakların terör eylemlerinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna göre PKK, seçilmiş HDP'li belediye başkanları aracılığıyla bölge halkının müşterek ihtiyaçlarını karşılamak için ayrılan gelirleri finans kaynağı haline getirmiştir. Bununla birlikte, belediyelere ait araç ve gereçlerin bombalı eylemlerde ve PKK'nın lojistik ihtiyaçlarında kullanıldığı anlaşılmıştır (İçişleri Bakanlığı, t.y.:1). Bu bağlamda, 2000'li yılların başından günümüze kadar kurulan ve Kürt milliyetçiliğiyle ön plana çıkan Demokratik Toplum Partisi, Barış ve Demokrasi Partisi, Demokratik Bölgeler Partisi (DBP) ve Halkların Demokratik Partisi PKK/KCK'nın vesayeti altında bulunan ve yeterli siyasal özgürlüğe sahip olmayan partiler olduğu görülmektedir.

HDP ve PKK ilişkisinin benzer sonuçlarını Türk siyasal hayatının son on yılında yaşanan önemli olaylar neticesinde de görmek mümkündür. Buna göre, çözüm süreci, 6-8 Ekim ve hendek olaylarında PKK/KCK'nın siyasal alana etkisi ve bu etki karşısında HDP'nin pasifleştiği, egemen unsurun örgüt olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

2013 ve 2015 yılları arasında Kürt sorununa yönelik çözüm bulma girişimi olarak adlandırılan çözüm sürecinin amacı PKK unsurlarının geri çekilmesi ve tasfiyesidir. Bunun için üç aşamalı bir strateji oluşturulmuştur. Buna göre ilk olarak PKK unsurları Türkiye'nin sınırları dışına çıkacak, ikinci aşamada ise hükümet gerekli reform çalışmalarını başlatacak, üçüncü aşamada örgüt mensupları silahlarını bırakarak sivil hayata entegre olacaktır (Köse, 2017:17). Çözüm sürecinin başlamasıyla birlikte kamuoyunda Akil İnsanlar olarak adlandırılan sanat, siyaset ve akademi dünyasından pek çok ismin yer aldığı grup, illere ziyaretler gerçekleştirerek çözüm sürecinin ne olduğunu açıklamıştır. Buna karşın PKK kırsaldan kente yönelerek şehirde kendisini daha görünür bir hale getirmeye çalışmış, toplumla temasını artırmıştır (Arslan Keskin, 2018:131). HDP'nin bu süreçteki rolü ise genellikle iletişim yükümlülüğü merkezinde olmuştur. Buna göre HDP, PKK/KCK'nın çözüm sürecine yönelik yaklaşımlarının İmralı'ya, İmralı'nın açıklamalarını ise PKK/KCK'ya iletmiştir. Bu durum HDP'nin PKK/KCK karşısında sahip olduğu hareket alanının bir örneğidir (Güneş, 2019:276).

Çözüm sürecinin seyrini PKK ve DAEŞ'in Suriye'deki faaliyetleri değiştirmiştir. PKK'nın çözüm sürecini akamete uğratma tartışmaları Suriye'deki kolu olan Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve onun cephe kolu olan Halk Savunma Birlikleri (YPG) aracılığıyla Suriye'de bazı bölgeleri ele geçirerek devletleşmeye çalışmasıyla gündeme gelmiştir. Suriye'de gün geçtikçe etkinliği artan DAEŞ, 2014 yılında YPG'nin kontrolündeki Kobani'yi (Ayn el Arab) kuşatmıştır. Bunun üzerine HDP, 6 Ekim'de Merkez Yürütme Kurulu kararıyla aktif eylemsellik çağrısında bulunarak halkı sokağa çağırmıştır (İnci, 2019:584). Tarihe 6-8 Ekim Olayları olarak geçecek bu durumun sonucunda onlarca insan yaşamını yitirmiştir. Akabinde adli tahkikat başlatılmıştır. Hazırlanan iddianamede tanık olarak yer alan eski PKK/KCK mensubu, dönemin HDP eş başkanı Selahattin Demirtaş başta olmak üzere birçok HDP'li siyasetçinin rolünü açıklamıştır. Bununla birlikte örgüt tarafından "Serhıldan" adı verilen ve el yapımı patlayıcı, molotof, taş, havai fişeklerin kullanıldığı sokak eylemlerinin terör örgütü PKK'nın çatı yapılanması olan KCK tarafından planlandığını ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 2021a). Bu yaklaşımı kabul etmeyen HDP ise Demirtaş'ın medyaya yapmış olduğu açıklamaların örgüt talimatı üzerine yapılmadığını açıklamıştır (HDP, 2021). HDP'nin bu beyanları incelendiğinde, Demirtaş'ın basına yapmış olduğu açıklamalar üzerinden bir cevap verildiği görülmektedir. Dolayısıyla HDP, kendisine yöneltilen 'PKK/KCK terör örgütünden talimat alma' ifadesine net bir şekilde karşı çıkmak yerine öne sürülen argümanlar üzerinden cevap verdiği anlaşılmaktadır.

KCK, HDP ve daha önceki türevlerinin Kürt meselesi hususunda veya sosyal tabandaki etki potansiyeli kendi sınırını geçmesi durumlarında direnç göstermiş ve siyasal yapıyı geri plana atan bir tutum izlememiştir. Örneğin, 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinde HDP'nin %13 oyla seksen milletvekili çıkarmasına rağmen PKK'lı yönetici Duran Kalkan'ın HDP'yi oluşacak olan koalisyona girmeme hususunda uyarmış, HDP'nin siyasi perspektifine müdahale etmiştir. Bu durum ulusal kamuoyunda HDP'ye balans ayarı olarak görülmüştür (Güneş, 2018:221). Seçimlerden elde edilen bu sonuç HDP'nin örgüt karşısında siyasi ağırlığını artırması beklenmiştir. Fakat bu beklentiler sonuçsuz kalmıştır. Çünkü PKK kararlarda HDP'li siyasilerin etkinliğine sıcak bakmamıştır. Bu nedenle 7 Haziran seçimleri sonrasında örgüt yöneticileri HDP'nin yetersiz olduğuna, son sözün kendisine ait olduğunu vurgu yapmıştır (Coşkun, 2015:69).

HDP, PKK ile olan temaslarını kamuoyundan saklama gereği duymamıştır. PKK terör örgütüyle olan ilişkisi görünür bir şekilde devam ettirmiştir. Parti kongrelerinde terör örgütüne

ait bayraklar asılıp örgüt marşları çalınmıştır (Anadolu Ajansı, 2020a). HDP milletvekilleri, PKK'lı teröristlerin cenazelerine katılmış, aranan teröristleri kendilerine ait evlerde saklamıştır (Anadolu Ajansı, 2020b). Ayrıca 'Türkiye partisi olma' söyleminde (HDP, t.y.) dahi PKK ve onun çatı örgütü olan KCK ile ilişki gizlememiş, kamuoyuna gösterilmiştir. Ancak, Diyarbakır Annelerinin eylemleri başlamasından sonra HDP'de söylem değişikliği olmuş ve PKK terör örgütüyle herhangi bir ilişkilerinin olmadıklarını beyan etmiştir (Euronews, 2019). Hatta HDP eski genel başkanı Selahattin Demirtaş, ailelerin bu eylemini meşru sayarak PKK'ya çağrı yapmaları ve PKK'nın ailelere cevap vermesini talep etmeleri gerektiğini belirtmiştir (Gazeteduvar, 2019). Fakat HDP'deki bu değişiklik ideolojik ve siyasi olarak köklü bir değişimi değil yalnızca bir söylemi içerdiği düşünülmektedir. Dolayısıyla HDP, Diyarbakır Anneleri'nin eyleminden önce PKK ile bağlarının olmadığını söylemezken bu eylemden sonra terör örgütü ile iltisaklarının olmadıklarını açıklamak durumunda kalmışlardır.

VAKA ANALİZİ: DİYARBAKIR ANNELERİ ÖRNEĞİNDE SİYASAL PARTİ VE TERÖR ÖRGÜTÜ İLİŞKİSİ

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Türkiye'de çeşitli siyasal parti isimleri altında yer almakla birlikte geçmişten bugüne HDP'nin PKK ile olan bağı tartışılmaktadır. HDP'li siyasetçiler, partilerinin terör örgütüyle iltisaklı gibi gösterilmeye çalışıldığını ifade ederek, siyasal parti-terör örgütü ilişkisini kabul etmeseler de, HDP temsilcilerinin PKK'yı koruyan ve destekleyen söylemleri bu iddiaları kuvvetlendirmektedir. Her ne kadar kamuoyu algısı bu yönde olsa da bu bağ resmi olarak ilan edilmemektedir. Bu bağlamda, hem PKK terör örgütünün hem de HDP'li temsilcilerin eylem ve söylemleri aralarındaki ilişkinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, kolektif olarak 3 Eylül 2019 tarihinde başlayan Diyarbakır Anneleri eylemi bu ilişkinin sorgulanmasına zemin hazırlamaktadır. Diyarbakır Anneleri, çocuklarının PKK terör örgütüne HDP aracılığıyla katıldığını iddia etmekte ve HDP il/ilçe teşkilatlarında eylemlerini gerçekleştirmektedirler. Diyarbakır Anneleri'nin amacı HDP'nin PKK terör örgütüne yönelik tutumunu değiştirmeye yöneliktir. Bu eylem yapısı itibarıyla siyasal katılım faaliyetidir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, siyasal katılım faaliyetinde bulunan Diyarbakır Anneleri eyleminin incelenerek siyasal parti ve terör örgütü ilişkisini tartışmaktır. Bu kapsamda çalışmada, "Diyarbakır Anneleri ile başlayan ve Doğu illerinde devam eden oturma eylemlerinde neden HDP sorumlu görülmektedir?" sorusuna yanıt aranmaktadır.

Çalışmada, Anadolu Ajansı'nın web adresinde Diyarbakır Annelerinin ilk eylemi olan 23.08.2019 tarihinden 20.09.2021 tarihine kadar yaklaşık beş yüz haber taranmaktadır. Çalışma kapsamına alınan haberlerde Diyarbakır Annelerinin eyleminde yer alan HDP ve PKK ilişkisini belirlemek için içerik analizi yönteminden yararlanılmaktadır. İçerik analizi, kitap, gazete, dergi veya yazıya aktarılmış herhangi bir metin, film, roman, müzik, reklam, web sayfaları gibi birçok iletişim biçimini analiz etmek için kullanılmaktadır. İçerik analizi ile belirli kavramlar ve temaların anlamlarını ve ilişkilerini ölçülmekte ya da analiz edilmektedir. İçerik analizi özellikle sosyal etkileşimin özelliğini analiz etmek için oldukça kullanışlı tekniktir (Sallan Gül ve Nizam, 2021:182). Nitel içerik analizinde sözlü veya yazılı anlatılarla bunların özel bağlamlarının bütünsel görünümünü ortaya çıkarılmaktadır. Nitel içerik analizinde yalnızca metinlerden nesnel içerik oluşmaz, sosyal gerçekliği öznel ve bununla birlikte bilimsel bir şekilde açıklama amacı vardır. Bu bağlamda nitel içerik analizinde metnin içerisinde yer alan anlama odaklanmaktadır (Sallan Gül ve Nizam, 2021:185). Bu bağlamda Anadolu Ajansı'nın web adresinde arşivlenen Diyarbakır anneleriyle ilgili haberler taranarak, Diyarbakır annelerinin PKK ve HDP'ye yönelik ifadeleri ele alınmaktadır. Yapılan tarama sonucu doksan üç yazılı metin kategorize edilmek için toplanmıştır. Buna göre, HDP ile PKK'nın doğrudan ilişkili olduğu düşüncesi ve HDP'nin insan kaynağı temin etmede PKK'ya aracılık ettiği düşüncesi ana temalar olarak belirlenmiştir. Ailelerin ifadelerine göre HDP, kaçırılacak

kişilerin tespiti, uygun ortamın oluşturulması, propaganda gibi faaliyetlerle PKK'ya aracılık etmektedir.

Bulgular

Diyarbakır Anneleri'nin eylemiyle HDP'nin PKK ile ilişkisi somut bir görünüm kazanmaktadır. Özellikle Hacire Akar'ın *"Çocuğum HDP il binasına gelip bir daha çıkmadı"* ifadesi bunu vurgulamaktadır. Eyleme katılan diğer ailelerin de basın kuruluşlarına şu şekilde benzer açıklamaları bulunmaktadır (Anadolu Ajansı, t.y.):

Ayten Elhaman, "*Onlar suçlu, evlat ve çocuk katili. HDP ve PKK bir, çocuklarımızı alıp kandırıyorlar.*" Baba Süleyman Aydın "*Çocuklarımızı HDP'den almadan hiçbir anne ve baba buradan kalkmayacak.*" Mevlüde Üçdağ, "*Onların bize verebilecekleri bir cevap yok, çünkü suçlular. Onlar istese çocuklarımızı hemen getirirler ama istemiyorlar*." Türkan Mutlu, "*HDP benim Ceylan'ımı nasıl PKK'ya vermişse öyle de getirsin.*"

İçişleri Bakanlığı tarafından 2017 yılında hazırlanan 'PKK/KCK Terör Örgütünün Çocukları ve Kadınları İstismarı' adlı raporda 17 Yaşındaki M.E.: "*Örgüte katılmaya karar verdiğimde bizi üzerinde DBP*[1] *yazan bir binaya götürdüler. Orada sağlanan irtibatla örgüte katıldık*" ifadeleriyle Diyarbakır HDP il binasından hariç geçmişte Demokratik Bölgeler Partisi'nin il binasından çocuklar terör örgütü PKK'ya ulaştırıldığı anlaşılmaktadır (İçişleri, 2017:48). Benzer şekilde adli tahkikata konu olan başka bir durum yaşanmaktadır. Buna göre, Van Cumhuriyet Başsavcılığı'nın talimatıyla terör örgütüne katılmak amacıyla eleman gönderildiği ihbarıyla DBP Van İl Başkanlığı binasında yapılan aramalarda, ele geçirilen belge ve dokümanlar, parti binasının terör örgütü PKK'nın şubesi gibi kullanıldığını görülmektedir. Binada aynı zamanda 'yargılama' faaliyetlerinin yapıldığına yönelik belgelere de ulaşılmaktadır (Anadolu Ajansı, 2016).

Ailelerin söylemlerine değerlendirildiğinde, çocuklarının kaçırılarak PKK'ya teslim edilmeden önce HDP'nin Diyarbakır il binasında kayıt altına alındığı ve partililerin bu teslim sürecinde rol aldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle aileler PKK kadar HDP'yi de suçlu görmektedir. Ancak HDP tarafından bu ailelere yönelik bir açıklama gelmediği gibi aileler yok sayılmakta, görmezden gelinmektedir (Anadolu Ajansı, 2020c).

Fakat HDP, hazırlamış olduğu parti programında Cumhuriyet'in kuruluşundan beri Kürt halkının varlık ve haklarının inkâr edildiğini belirtmektedir. Ayrıca Kürtlerin özgür olmadığını savunan HDP, özgürlüğün güvencesi olarak halkın öz mücadelesini ve halkın birbirileriyle dayanışmasını görmektedir. Ayrıca HDP, kadınların ezildiğini ve sömürüldüğünü ifade ederek, kadınların örgütlenmesini savunmakta ve bunun önündeki her türlü engelin kaldırılması için mücadele edeceğini beyan etmektedir (HDP, t.y.a). Parti programında dile getirdiği bu hususları HDP (muhtemelen) Kürt vatandaşların olduğu Diyarbakır, Şırnak, Hakkâri, Van gibi illerde PKK'nın kaçırdığı çocuklar ve gençler için eylem yapan ailelere ve kadınlara karşı uygulamamakta, adeta yok saymaktadır.

Her ne kadar Türk kamuoyundaki tartışmalarda ve yargı kararlarında bu ilişki değerlendirilse de belirtmek gerekir ki HDP bu sorumluluğu kabul etmeyip, asıl sorumlunun iktidar partisi olduğunu ve kendilerinin bu konuyla ilgisinin olmadığını, ayrıca Diyarbakır Anneleri'nin eylemiyle kendilerinin terör örgütüyle iltisaklı olduğunu göstermeye çalışıldığını ifade etmektedir (HDP, 2021). Bu bağlamda çalışma, HDP'nin terörle ilişkili olup olmadığını Diyarbakır Anneleri'nin eylemi üzerinden ele alınmaktadır.

[1] HDP'den önce kurulan ve HDP çizgisinde siyasal faaliyet gösteren ilga edilmiş parti.

HDP ile PKK Arasındaki Doğrudan İlişki Olduğuna Yönelik Söylemler

Diyarbakır Anneleri'nin büyük bir kısmı HDP ile PKK arasında doğrudan bir ilişki olduğuna vurgu yaparak eyleme katıldıklarını belirtmektedir. HDP siyasi faaliyete resmi olarak başlamadan önce bile gerçekleşen PKK'ya katılımlarda, Anneler yine HDP'yi sorumlu görmektedir. Bu düşüncenin arkasında hem kapatılan siyasi partilerin HDP'nin çizgisinde olması hem de ailelerin HDP ile PKK'yı bir görme veya HDP'yi PKK'nın siyasi bir uzantısı olarak kabul etme düşüncesi olabilmektedir. Tablo 1'de Diyarbakır Anneleri isimli kolektif eylemcilerin HDP ve PKK'nın doğrudan ilişkide olduğu gösteren söylemler yer almaktadır.

Tablo 1. Diyarbakır Anneleri'nin HDP ve PKK İlişkisine Yönelik Söylemleri

Örneklem	Örnek İfadeler
Anne Demir	*Kaç defa bu binaya geldim. Bana, 'Biz görmemişiz, bilmiyoruz, ne bilelim nereye gittiğini' dediler.*
Baba Çiftçi	***Evladım 14 yaşındayken HDP ve terör örgütü PKK tarafından kaçırıldı.***
Anne Ödümlü	*Telefonla aradım cevap vermedi.* ***Buraya (HDP) geldim, yurt dışına gittim. Kapı kapı dolaştım, oğlumu bulamadım.*** *İki sefer bu binaya geldim.* ***'Çocuğumu siz götürdünüz.' dedim. Onlar, 'Biz götürmedik' dedi****. Onu götüren şoförü buldum. Irak sınır kapısına kadar götürdüğünü söyledi. Ben de Kuzey Irak'a üç defa gittim. Mahmur'a gittim. Onu bulamadım. Çocuğumun arkadaşları da kayıp, onlar da gitmiş. Bu anneleri televizyonda gördüm. Ben de geldim.*
Anne Çur	*Oğlum için geldim, buradayım.* ***HDP ve PKK birdir.*** *Oğlumu istiyorum, almadan gitmiyorum.*
Baba Çur	***Çocuğumu HDP'den istiyorum****. HDP 'Bu ailelerin çocuklarını verin' dese çocuklarımızı verirler, 'verme' dese vermezler. Sorumlu HDP'dir.*
Baba Yenilmez	***HDP'den kızımı istiyorum.*** *Sebep onlardır****,*** *kızımı getirecekler.*
Anne Ceylan	*Partinin önüne ilk defa geldim. HDP oğlumuzu bıraksın. Oğlumuzu, çocuklarımızı sahiplenmesinler.*
Anne Demir	*HDP ve PKK çocuklarımızı bizden kopardı. HDP demek PKK, PKK demek de Kandil demektir.*
Anne Altıntaş	*Ne kadar uğraştıysam HDP ve PKK çocuğumu vermiyor.*
Baba Bingöl	*HDP, dediğin kimdir? HDP, PKK'nın sağ koludur.*
Anne Koç	*Ha PKK ha HDP hiç fark etmez.*
Baba Aslan	*Çocuğumu HDP'den de PKK'dan da istiyorum.*
Anne Koç	*Sorumlu onlardır,* ***çünkü PKK neyse HDP de aynı****. PKK ne diyorsa HDP onu yapıyor.*
Anne Çoban	*Oğlumu HDP ve PKK'dan istiyorum.*
Anne Sanca	*Kızımı HDP ve PKK'dan istiyorum.* ***HDP olmazsa PKK olmaz****.*
Abi Parlak	*Kardeşimi HDP ve PKK'dan istiyorum.*

Kaynak: Anadolu Ajansı verilerinden elde edilerek yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Diyarbakır Anneleri'nin söylemleri değerlendirildiğinde, HDP ile PKK'yı ilişkili gördükleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle, çocuklarını hem PKK'dan hem de HDP'den istemektedirler. Dolayısıyla aileler, eylem başlamadan dahi çocuklarının kaçırıldığı haberini aldıklarında ilk olarak HDP'ye yönelmektedirler. Bu durum da HDP ile PKK arasındaki doğrudan ilişkisi olduğu düşüncesi ailelerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

PKK Terör Örgütünün İnsan Kaynağının Oluşumunda HDP'nin Aracılık Rolüne Yönelik Söylemler

Diyarbakır Anneleri eyleminin çıkış noktası, HDP'nin PKK'ya insan kaynağı temin edilmesinde aracılık etmesidir. Bu bağlamda eyleme dönüşmesinde ilk adımı atan anne Hacire Akar, oğlunun HDP Diyarbakır İl Başkanlığı'ndan kaybolduğunu ifade etmiştir. Anadolu Ajansı'nın haberlerinden elde edilen veriler tarandığında diğer ailelerin ifadelerinde de çocuklarının HDP il binasından sonra kaybolduğu bilgisi yer almaktadır. Tablo 2'de Diyarbakır Anneleri'nin çocuklarının kaybolmasında HDP parti teşkilatını birinci dereceden sorumlu olduğunu gösteren söylemler yer almaktadır.

Tablo 2. PKK'nın İnsan Kaynağını HDP'nin Sağlamasına Yönelik Söylemler

Örneklem	Örnek İfadeler
Anne Elhaman	*2017 yılının Mayıs ayında çocuğumu işe gönderdim. Gidiş o gidiş.* ***Arkadaşı oğlumu HDP binasına getirmiş.*** *Onlar suçlu, evlat ve çocuk katili.* ***HDP ve PKK bir,*** *çocuklarımızı alıp kandırıyorlar.*
Anne Üçdağ	*Eğer HDP, aracı olmasaydı çocuklarımız dağda olmazdı. "****Oğlumun kaydı HDP İl binasında yapıldı****, Lice'ye gönderildi.*
Anne Mutlu	***HDP benim Ceylan'ımı nasıl PKK'ya vermişse öyle de getirsin.***
Anne Akkuş	*HDP'liler kızımı kandırarak PKK'ya teslim etti.* ***Çocuklarımızı HDP dağa götürdü.***
Baba Akkuş	*Bizim çocuklarımızı bunlar (HDP) götürdü, buranın kapısındayız. Çocuklarımızı almadan buradan gitmiyoruz.*
Baba Demir	***HDP çocuklarımızı götürüp PKK'ya teslim etti.*** *Bizim başımıza bunları getiren HDP'dir.*
Baba Biçer	*Benim evladım, bu binaya getirildi. Bu binadan da Kandil'e götürüldü. Gördüğünüz yüzlerce battaniye il binasında çıkarıldı. Burası bir siyasi partidir, otel değil. Sizin PKK ile ilişkiniz yoksa bu battaniyeler ne için buradır? Çocukları Türkiye genelinden buraya getiriyorlar, burada yatırıp, dağa götürüyorlar. Bütün dünya gözleriyle görsün;* ***burası PKK'nın askerlik şubesidir, onların kayıt yeridir.*** *Bir çocuk burada kaydedilmeyene kadar dağa gönderilmiyor.*
Baba Aylu	*Görüştüğüm bir kişi nevruzdan sonra oğlumun dağa gittiğini, çocuğumun dağda olduğunu söylüyor. Oğluma verilen kod isme kadar bana söyledi. Bu kişinin (çocuğunu kaçıran kişi) sürekli HDP kongrelerine katıldığını gördüm.*
Baba Tokay	*Oğlumu önce pikniğe sonra dağa götürdüler.* ***Piknik amacıyla oğlumu götürdükleri Şırnak'ta, önce HDP İl Başkanlığına, sonra hücre evine, oradan da dağa götürdüler.***

Anne Edizer	*Oğlum, lise 2'nci sınıftayken okulun bitmesine bir hafta kala **HDP tarafından kaçırıldı, dağa gönderildi.** Anne Edizer, "Oğlum 15 gün boyunca seçim döneminde HDP için çalıştı. Seçim çalışmalarından sonra HDP'nin bürosuna gitti. Oradan da onu kandırarak PKK'ya gönderdiler.*
Anne Bingöl	*Partiden (HDP) bize, 'çocuğunuzu merak etmeyin orada' diyorlar. Ama hiçbir haber alamıyoruz.*
Baba Bingöl	*Her HDP binasına gittiğimde 'dağdadır ama nerede olduğunu bilmiyoruz' diyorlar. Dağda olduğunu biliyorsun, nerede olduğunu da biliyorsun niye söylemiyorsun?*
Baba Avunan	*Şırnak'ın Cizre ilçesinde HDP binasına gittim ve HDP'lilere oğlumu sordum. Onlar da bana, 'Oğlunu götürdük, PKK'ya verdik' dediler. Oğlumuzu HDP'liler kaçırmış, PKK'ya vermiş. Ankara'ya gittim orada eski HDP Diyarbakır Milletvekili İdris Baluken ile görüştüm. Baluken, HDP'yi aradıktan sonra bana **'oğlunu HDP götürmüş ve PKK'ya vermiş.'***
Anne Yıldırım	*Çocuklarımızı HDP götürüyor, başka kim götürecek. **Oğlum HDP binasına gelmiş,** onu kandırıp, dağa götürmüşler.*
Baba Kaya	***Çocuğum HDP tarafından götürülmüş.** Bunu hep HDP yapıyor.*
Anne Nilifırka	***HDP çocuğumu kaçırdı**, biliyorum. Çocuğumu bana geri versinler.*
Anne Çiftçi	*HDP önüne geldim çocuğumu bulmak için. Çocuğumu HDP kaçırdı.*
Anne Akkoyun	*Onlar (HDP) çocuklarımızı kandırıp dağa götürmüşler.*
Anne Gökkuş	*Oğlum HDP'den habersiz götürülmedi.*
Abi Çiftçi	*Kardeşimi HDP götürüp PKK'ya verdi. HDP'den kardeşimi istiyorum. Sorumlu HDP'dir.*
Anne Teker	*Oğlum, **'Anne beni HDP binasına götürdüler**, ben gelmek istiyorum ama korkuyorum, gelemiyorum.' dedi.*
Baba Laçin	*Burada olmamın sebebi **HDP'den alacağım var.***
Anne Arslan	***HDP, oğlumu kaçırdı.** Oğlumu HDP'den istiyorum.*
Baba Dağtekin	*Oğlum HDP'li belediyede staj görüyordu. Oğlum başarılı bir öğrenciydi. 2015'te belediyede 25 gün staj gördükten sonra oğlum ortalıktan kayboldu. **Çocuğumuzu HDP'den istiyoruz.***
Anne Ballı	***HDP olmazsa evlatlar gitmez.** Teröristler dağdan inip evlatları götürmez.*
Anne Demir	*Oğlumu HDP'den istiyorum. Çocuğumun kokusunu özledim.*
Anne Kartal	*HDP oğlumu götürdü. Çocuğumuzu onlardan istiyoruz.*
Anne Ökten	*Oğlum HDP binasına gitti, bir daha da geri gelmedi.*
Anne Öğrünç	*HDP oğlumu götürüp, PKK'ya verdi. Çocuğumu HDP'den istiyorum.*
Anne Kabaklı	*Oğlumu HDP aldı, PKK'ya verdi. Oğlumu HDP ve PKK'dan istiyorum.*

Baba Baran	*HDP destek veriyor. HDP olmasa çocukları nasıl götürecekler?*
Kardeş Salim	*HDP ağabeyimi götürdü. Nasıl götürdüyse öyle de getirsin.*
Baba Eregli	*Oğlumu HDP'den istiyorum. Çünkü onlar götürdü.*
Anne Adıyaman	***HDP çocuğumu götürdü PKK'ya teslim etti.*** *Oğlumu HDP'den istiyorum.*
Anne Güler	*Çocuğumu HDP'den istiyorum. Onlardan dolayı bu haldeyiz*
Baba Türan	*Kızımı HDP'den istiyorum. Evladımı teslim etsinler.*
Abi Kaya	*Kardeşimi PKK ile HDP'liler kandırıp dağa kaçırdılar.*
Baba Kılıç	*Evladım HDP aracılığıyla kaçırıldı.*
Anne Ölmez	*Oğlum HDP'nin tuzağı (HDP'nin düzenlediği piknik) ile 52 öğrenci ile beraber götürüldüler.*
Anne Güder	*Evladımı HDP kaçırdığı için onların kapısındayım.*
Baba Aksu	*HDP'yi sorumlu tutuyoruz. HDP çocuğumu kandırıp dağa gönderdi.*

Kaynak: Anadolu Ajansı verilerinden elde edilerek yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Ailelerin ifadelerine bakıldığında HDP'nin PKK'ya insan kaynağı temin ettiği, bu kapsamda lojistik ve ideolojik destek sağladığı görülmektedir. Analizin bir önceki teması olan HDP ile PKK arasındaki doğrudan ilişki ikinci temayla somut hale gelmektedir. İlk temada, ailelerde HDP ile PKK arasındaki doğrudan ilişki olduğunu düşüncesi yer alırken bu temada ise HDP'nin PKK'ya ihtiyaç duyduğu elemanların eyleme katılan ailelerin çocuklarıyla sağlandığı ifadeleri hakimdir. Bu çerçevede ilk temada bir düşünce hakimken, ikinci temada somut bir durum ön plana çıkmaktadır. Ailelerin iddiaları çerçevesinde HDP gibi bir siyasi partinin PKK terör örgütüne eleman temin edilmesinde yardım etmesi bu durumu kriminal hale getirmektedir.

Ailelerin Anadolu Ajansı'na vermiş oldukları röportajlarda HDP il binasına çocuklarının getirildiği ve buradan PKK'ya ulaştırıldığını ifade etmektedir. Çocukların HDP'nin düzenlediği piknik, gezi gibi sosyal programlar aracılığıyla toplandığı, HDP Diyarbakır il binasında PKK'ya kaydedilerek teslim edildiği eyleme katılan aileler tarafından zikredilmektedir. Dolayısıyla ailelerin neden HDP'yi sorumlu tuttukları ve eylemlerini HDP il teşkilatları çevresinde gerçekleştirdikleri sorusunun cevabı ortaya çıkmaktadır. Çünkü aileler kaçırıldığını ifade ettikleri çocuklarının HDP teşkilatları aracılığıyla PKK'ya teslim edildiğini düşünmektedir. Bazı aileler adeta bir dedektif gibi kaçırılan çocuklarının izini sürdüklerinde karşılarına adres olarak HDP teşkilatları ve HDP'li siyasetçiler çıkmaktadır. Nitekim eyleme katılan Anne Teker'in kaçırıldığını belirttiği oğlunun da ifade ettiği gibi *'Anne beni HDP binasına götürdüler'* cümlesinde görülmektedir.

Benzer durumu PKK'dan kaçarak teslim olan örgüt üyeleri de dile getirmektedir. 2014 yılında Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı önünde oturma eylemine katılan bir annenin kızı olan B.T. dönemin BDP'li Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Fırat Kültür Merkezi'nde örgütsel çalışmalara katıldığını belirtmektedir (Anadolu Ajansı, 2019a). Bununla birlikte, 2015 yılında PKK'ya katıldığını ifade eden terörist S.C., HDP Esenyurt İlçe Merkezi'nde ve Diyarbakır İl Başkanlığı'nda PKK ideolojisi eğitimi aldıktan sonra örgüte katıldığını ifade etmektedir (Anadolu Ajansı, 2019b). Benzer şekilde 2015 yılında on beş

yaşında PKK'ya katılmak isteyen terörist B.C. HDP Van il Başkanlığı'na giderek örgüte katılmak için kayıt yaptırdığını ve buradan PKK'ya katıldığını söylemektedir (Anadolu Ajansı, 2019c). Diyarbakır Anneleri'nden biri olan Hüsniye Kaya'nın kızı olan Mekike Kaya ise örgüte katılmak isteyen kişilerin HDP Diyarbakır İl Başkanlığı'na geldiğini, burada bir kadın tarafından kayıt altına alındığını ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 2019d). Özellikle anne Kaya'nın eylemi ve teslim olan kızının ifadeleri birlikte ele alındığında ailelerin neden HDP'yi sorumlu tuttukları bir kez daha anlaşılmaktadır. Diyarbakır, Van, Şırnak gibi illerin HDP teşkilatları önünde ailelerin eylem yapmasının sebebi, bu teşkilatlar aracılığıyla çocuklarının PKK'ya teslim edildiği düşüncesidir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Siyasal katılım, bireylerin; siyasi, hukuki ya da sosyal sorunlara yönelik gerçekleştirdikleri durum, tutum ve davranışlar bütünüdür. Hangi durum ya da eylemlerin siyasal katılım kapsamında değerlendirildiği üzerinde ise görüş birliği bulunmamaktadır. Genel ifadeyle, seçmenlik ve siyasal karar alma süreçlerine katılma ya da müdahale etme davranışları siyasal katılım kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bakımdan, birey ya da bireylerin siyasal süreçleri etkilemek amacıyla, kamu otoriterlerine karşı eylemler gerçekleştirmesi siyasal katılım faaliyetinde bulundukları anlamına gelmektedir. Siyasal katılma, belirli bir siyasal amacı gerçekleştirmeye yönelik bilinçli gerçekleştirilen eylem olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin kendi özgür iradesiyle harekete geçerek siyasal katılım faaliyetinde bulunmasının; sosyoekonomik, kültürel, siyasal-hukuksal ve psikolojik sebepleri olabilmektedir. Tüm bu gerekçelerin en temel dayanağı ise eyleme geçen bireylerin, süreci ve sonucu etkileyebilmelerine olan kuvvetli inançlarıdır.

Türkiye'de siyasal katılım eylemlerinden biri 2019 yılında Diyarbakır'da gerçekleşmiştir. Diyarbakır Anneleri isimli sivil bir grup, HDP Diyarbakır İl Başkanlığı çevresinde oturma eylemi başlatarak siyasal partilerden biri olan HDP'nin kararlarına etki edebildiği ve muhatabı olduğu algısını oluşturmaktadır. Birçok ilde HDP il teşkilatının çevresinde devam eden eylemlerde, HDP'nin terör örgütü PKK'ya insan kaynağı sağladığı iddia edilmektedir.

Türkiye'de geçmişten bugüne HDP'nin terör örgütü PKK ile olan bağı tartışılmaktadır. Türkiye'nin terör örgütü listesinde bulunan PKK ile herhangi bir siyasal partinin ilişki içerisinde olması suç teşkil etmesinden dolayı HDP'li siyasetçiler, partilerinin terör örgütüyle iltisaklı gibi gösterilmeye çalışıldığını ifade ederek, siyasal parti-terör örgütü ilişkisini kabul etmemektedir. Bununla birlikte, HDP temsilcilerinin PKK'yı koruyan ve destekleyen söylemleri ise siyasal parti-terör örgütü ilişkisi iddiasını kuvvetlendirmektedir. Bu ilişkinin ortaya çıkarılması yargı mensuplarınca hazırlanan iddianamelerde yer almaktadır. Yargının konusu olagelen bu durumu, Diyarbakır Anneleri üzerinden de sorgulamak akademik olarak literatüre katkı sağlaması ile birlikte kamu otoritelerine kaynak sağlandığı düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmada, Diyarbakır Anneleri eylemi aracılığıyla, siyasal parti ve terör örgütü ilişkisi tartışmaktadır. Diyarbakır Anneleri'nin çocuklarının kaybolmasında PKK'yı sorumlu görmesiyle birlikte HDP'yi de sorumlu görmesi PKK-HDP ilişkisinin tartışılmasına bir kapı açmaktadır.

Diyarbakır Anneleri eylemi üç yıldır devam etmektedir. Diyarbakır Anneleri'nin gerçekleştirmekte oldukları bu eylem, kayıp olan çocuklarının PKK terör örgütüne, HDP aracılığıyla kaçırıldıkları iddiasına dayanmaktadır. Bu eylemin amacı, PKK terör örgütüne HDP tarafından sağlandığı iddia edilen insan kaynağına son vermektir. Eylemci ailelerin eylemleri sonucunda, 30'u aşkın kişi PKK'dan ayrılarak ailelerine dönmektedir ve dönüşlerin halen devam ettiği bilinmektedir. Sayıları 300'e varan aile, yakınlarını PKK'dan geri almak için Van, Şırnak, Hakkâri, Diyarbakır gibi illerde HDP teşkilatları önünde eylemine devam

etmektedir. Eylem hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunda yankı uyandırmaktadır. Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi üyeleri ve birçok ülkenin büyükelçileri anneleri ziyaret ederek desteklerini iletmektedir. Bu bakımdan Diyarbakır Anneleri; bireysel başlayan ve kolektif eyleme dönüşen, süreklilik arz eden, olağan ve otonom özellikleri olan, siyasal ve psikolojik unsurlar barındıran bir siyasal katılım faaliyetidir. Diyarbakır Anneleri'nin yapısal olarak incelenmesi, siyasal katılım faaliyeti olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Siyasi partiler, demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurlarından biridir. Ancak terör örgütleriyle siyasi partilerin ilişki içinde olması terörün siyasallaşmasına ve meşru gösterilmeye çalışmasına etki etmektedir. Bu nedenle, demokratik ülkelerde terör propagandası suç olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar suç olsa da tarihsel süreç içerisinde de görüldüğü gibi terör örgütleriyle siyasal partilerin temasları olmaktadır. Bu bağlamda, demokrasinin olmazsa olmaz unsurlarından biri olan siyasi partiler ile demokratik ortamı bozmaya yönelik terör örgütlerin ilişkisi sorgulanmaktadır.

Çalışma içerisinde PKK ile HDP tarihine değinilmektedir. Araştırma sonucunda, PKK'nın oluşumunda HDP (öncesinde yerini aldığı, kapatılan diğer siyasal partiler dahil) aynı siyasi aktörlerin yer aldığı, siyasal parti ve terör örgütü yapılarının eylem ve programlarında paralel oluşumların olduğu görülmektedir. Türkiye'de hem kamuoyunda hem de yargıda gündem olan bu ilişki iddiasının birçok doneye dayandığı çalışma içerisinde görülmektedir.

Bu çalışmada, iddia edilen bu ilişki ispat edilmeye çalışılmamaktadır. Diyarbakır Anneleri'nin iddiaları ve Diyarbakır Anneleri'nin teslim olan yakınlarının siyasal parti-terör örgütü ilişkine dair söylemleri derlenmekte ve analiz edilmektedir. Analiz sonucunda, Diyarbakır Anneleri eylemi yapısal olarak tahlil edilmektedir. Ailelerin söylemleri birer algı olabileceği gibi, iddiaların dayandığı kaynaklar bakımından ise oldukça kuvvetlidir. Bu bakımdan, Diyarbakır Anneleri'nin söylemlerinin hem yargının hem de yürütmenin gündeminde olması gerektirdiği düşünülmektedir.

Araştırmanın sonucunda, ailelerin HDP ile PKK'yı bir görme düşüncesi ve çocuklarının HDP teşkilatları aracılığıyla PKK'ya teslim edildiğinin bilinmesiyle eylemi düzenledikleri anlaşılmaktadır. Eylem bizzat yakınları kaybolan aileler tarafından otonom olarak gerçekleştirilmektedir. Oturma eylemini gerçekleştiren ailelerin, yakınlarının PKK'ya katılmasında HDP'yi sorumlu tutmalarının temel sebebi; HDP ve PKK ilişkisinin geçmiş yıllara dayandığı iddiaları, bu ilişkiyi kuvvetlendirecek HDP temsilcilerinin eylem ve söylemlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte hem eylemci aileler hem de PKK'dan ayrılarak teslim olan kişiler tarafından "PKK'ya katılmadan önce HDP il teşkilatlarında kayıt altına alınıldığı" ifade edilmektedir. Bu söylemlerin, siyasal parti olan HDP ile terör örgütü PKK'nın ilişkisi olduğu yönündeki iddiayı kuvvetlendirdiği ve temellendirdiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Alğan, Cengiz (2021). Diyarbakır Anneleri Türkiye'ye Ne Kattı? *Kriter*. S.53.

Altındağ, Nuray. 2020. "Türkiye'nin PKK Bölücü Terör Örgütü ile Mücadelesine Dair Bir Analiz". *Anadolu Strateji Dergisi*. C.2. S.1. 33-48.

Altun, Nurullah. 2013. "Modern Türkiye'de Kimlik: Kürt Kimliğinden Kürt Sorununa". *Akademik İncelemeler Dergisi* 8(2): 23.

Arslan Keskin, Betül (2018). Değişen Kürt Sorunu Algısı Çözüm Süreci Dönemi (2005-2015) Doktora Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bilgiç, M Sadi. 2014. "PKK/KCK'nın Stratejisi, Taktikleri ve Taktik Düzeyde Etnik Terörle Mücadele". *Bilge Strateji* 6(10): 85-114.

Bulut, Erol. 2021. "Türkiye'de Kürt Sorunu ve PKK Algısı: Diyarbakır Stk'lar Örneği". *Turkish Studies-Social Sciences* C.16. S.2. 469-83.

Coşkun, Vahap. 2015. "Hendek, Öz Yönetim ve Siyaset". *Liberal Düşünce Dergisi* (79): 69-75.

Çelik, Metin. "Kuruluşundan Bugüne PKK/KCK'nın Uluslararası Konjonktürel Değişimlere Uyum Sağlama ve Uluslararasılaşma Çabası". *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* (2): 111-33.

Dahl, Robert A. (2001). *Demokrasi Üzerine.* (Çev. Betül Kadıoğlu). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Dursun, Davut (2018). *Siyaset ve Birey: Siyasal Katılma (Siyaset Bilimi* (Ed. *Davut DURSUN, Mustafa ALTUNOĞLU)).* Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Güneş, Emin (2019). "Terörizmle Mücadelede Yeni Bir Trend Olarak Terör Örgütleriyle Görüşme Tekniği: PKK/KCK Örneği". *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6(2): 266-86.

Güneş, Muhammed Emin (2018). Terör Örgütü Olarak PKK'nın Siyasallaşmasında KCK'nın Rolü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güneş, Muhammed Emin (2020). "KCK'nın Siyasallaşma ve Legal Siyaset Üzerindeki Etkisi". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (21): 293-310.

İçişleri Bakanlığı (2017). PKK/KCK Terör Örgütünün Çocukları ve Kadınları İstismarı Raporu.

İçişleri Bakanlığı (t.y.) Belediyelerdeki Kayyum Sistemi ve Mevcut Durum Raporu.

İnci, Berat. 2019. "Diyarbakır Sur-Hendek Olayları, Öncesi, Sonrası ve Sonuçları". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* (39): 567-608.

Kalaycıoğlu, Ersin (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma: Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.

Kapani, Münci. (2008). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Köse, Talha. 2017. "Çözüm Sürecinin Yükseliş ve Düşüşü". *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 4(1): 13-13.

Leblebici, Eren (2017). PKK Terör Örgütü'nün Siyasallaşma Süreci ve KCK, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Milbrath, Lester W. (1965). *Political participation (How and why do people get involved in politics?).* Chicago: College Department, Rand McNally & Company.

Özeren, Süleyman, M Alper Sözer ve Oğuzhan Başıbüyük. 2012. "Bireylerin Terör Örgütüne Katılmasına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir Alan Çalışması: Pkk/Kck Örneği". International Journal of Security and Terrorism 3(2): 57-83.

Özkan, Ersan ve Habib Özdemir. "Nitelikli Terör Örgüt Üyesi Kaynağı: Kck Siyaset Akademisi Örnek Olay Çalışması". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11(28): 49-60.

Palabıyık, Adem. (2020). Ebeveynlik Nöbetinden Evlat Nöbetine: Diyarbakır Anneleri Üzerine Sosyolojik Gözlemler. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 272-286. DOI: 10.47130/bitlissos.789448

Sadoğlu, Hüseyin (2019). *Siyasal Sistemin Dinamik Yönü: Siyasal Katılma. (Siyaset Bilimi* (Ed. Şükrü Nişancı)). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Sallan Gül, Songül ve Özlem Kahya Nizam. 2021. "Sosyal Bilimlerde İçerik Ve Söylem Analizi". *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute* (42): 181-98.

Serdar, Sertaç (2018). *Siyasal Kültür, Siyasal İletişim ve Kamuoyu (Siyaset Sosyolojisi* (Ed. Ali Yaşar Sarıbay)). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Weinberg, Leonard. 1991. "Turning to Terror: The Conditions under Which Political Parties Turn to Terrorist Activities". *Comparative Politics* 23(4): 423-38.

İnternet Kaynakları

Anadolu Ajansı (2016). Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/dbp-binasi-teror-orgutu-subesi-gibi-kullanilmis/548081 Erişim Tarihi:20.09.2021

Anadolu Ajansı (2019). Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/diyarbakir-annelerinin-evlat-nobeti/hdplilerce-daga-kacirildigi-iddia-edilen-genc-bulundu/1563872 Erişim Tarihi: 06.06.2021

Anadolu Ajansı (2020a). Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/hdp-kongresiyle-ilgili-teror-sorusturmasi-baslatildi/1744562 Erişim Tarihi:09.06.2021

Anadolu Ajansı (2020b). Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/gorevden-uzaklastirilan-hdpli-belediye-baskani-teroristleri-evinde-barindirmis/1716164 Erişim Tarihi:09.06.2021

Anadolu Ajansı (2020c). Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/diyarbakir-annelerinin-evlat-nobeti/hdpli-milletvekilinden-diyarbakir-annelerine-hakaret/2012045 Erişim Tarihi:07.06.2021

Anadolu Ajansı (2021a). Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/eski-orgut-mensubundan-demirtasin-cagrisi-olmasaydi-olumler-yasanmayabilirdi-itirafi/2102515 Erişim Tarihi: 19.09.2021

Anadolu Ajansı (01.09.2021b). "Diyarbakır annelerinin evlat nöbeti 3'üncü yılında" https://www.aa.com.tr/tr/diyarbakir-annelerinin-evlat-nobeti/diyarbakir-annelerinin-evlat-nobeti-3uncu-yilinda/2352234 Erişim Tarihi: 01.10.2021

Anadolu Ajansı (t.y.) Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/search/?s=diyarbak%C4%B1r+anneleri Erişim Tarihi:07.06.2021

Anadolu Ajansı, (2019a). Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/15-yasinda-piknik-adi-altinda-daga-kacirildim/1589220 Erişim Tarihi: 23.09.2021

Anadolu Ajansı, (2019b). Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/diyarbakir-annelerinin-evlat-nobeti/teslim-olan-teroristler-hdpnin-pkk-ile-iliskisini-anlatti/1596500 Erişim Tarihi: 23.09.2021

Anadolu Ajansı, (2019c). Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/diyarbakir-annelerinin-evlat-nobeti/teslim-olan-teroristler-hdpnin-pkk-ile-iliskisini-anlatti/1596500 Erişim Tarihi: 23.09.2021

Anadolu Ajansı, (2019d). Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/diyarbakir-annelerinin-evlat-nobeti/ailesine-kavusan-kiz-14-yasinda-daga-nasil-kacirildigini-anlatti/1686841 Erişim Tarihi: 23.09.2021

Euronews (2019). Erişim Adresi: https://tr.euronews.com/2019/09/05/diyarbakirdaki-ailelerin-eylemlerinde-taraflar-ne-diyor-hdp-pkk-akparti-video-anneler Erişim Tarihi:09.06.2021.

Gazeteduvar (2019). Erişim Adresi: https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/09/12/selahattin-demirtas-hdp-onundeki-anneleri-sevindirmeliyiz Erişim Tarihi: 09.06.2021

Habertürk (2014). Erişim Adresi: https://www.haberturk.com/gundem/haber/955986-diyarbakirda-eylem-yapan-ailelerden-flas-karar Erişim Tarihi:09.06.2021.

Habertürk (2015). Erişim Adresi: https://www.haberturk.com/gundem/haber/1060109-14-cocuk-pkkdan-kacip-ailelerine-kavustu Erişim Tarihi: 09.06.2021
Halkların Demokratik Partisi (HDP) (2021). Erişim Adresi: https://hdp.org.tr/tr/demirtas-a-yonelik-suclamalar-ve-gercekler/15340/ Erişim Tarihi: 19.09.2021
HDP (2021). Erişim Adresi: https://www.hdp.org.tr/tr/yaptigim-isaret-annelere-karsi-degil-annelerin-bu-acilarini-kullanan-iktidara-karsidir/15010/ Erişim Tarihi: 08.06.2021
HDP (t.y.a). Erişim Adresi: https://www.hdp.org.tr/tr/parti-programi/8/ Erişim Tarihi: 07.06.2021.
HDP (t.y.). Erişim Adresi: https://www.hdp.org.tr/tr/demirtas-hdp-disinda-turkiye-partisi-yok/5999/ Erişim Tarihi: 09.06.2021
TRT Haber (2021). Erişim Adresi: https://www.trthaber.com/haber/gundem/teroristlerden-tasdemir-itirafi-hdpde-pkk-sekretaryasiydi-558717.html Erişim Tarihi: 19.09.2021
TRT Haber (19 Mart 2021). "Yargıtay iddianamesi: HDP, PKK'nın partisidir" https://www.trthaber.com/haber/gundem/yargitay-iddianamesi-hdp-pkknin-partisidir-565909.html Erişim Tarihi: 01.10.202

BÖLÜM 7: YEREL YÖNETİMLER VE TERÖR

KENT MEKÂNLARINDA TERÖRLE MÜCADELEDE YEREL SİYASAL AKTÖRLER

Doç. Dr. Murat SEZİK[1]

Özet

Günümüzde kentleri tehdit eden en önemli iki hususta söz edilebilir. Bunlardan birincisi iklim değişikliği ikincisi terör eylemleridir. Terör eylemleri kentsel mekânlarda, sokak siyaseti ve isyan hareketleri olarak başlayıp kentleri savaş alanlarına dönüştürebilmektedir. Gelişen savaş stratejilerinde meskûn mahallerin hatta metropollerin terör için savaş alanı olarak belirlenmesi kentte siyaset yapan aktörlerin bu konuda çalışmalar gerçekleştirmesini zorunlu hale getirmiştir. Zira kent mekânları farklılıkların bir arada bulunduğu ve bu farklılıklarla sürekli karşılaşılan alanlardır. Farklı renkler, dinler, diller, inançlar, ideolojiler, farklı toplumsal sınıflar, kentsel alanlarda varlıklarını sürdürürler. Bu nedenle kentsel alanlar her zaman dinamiktir, siyaset üretmektedir ve eşitsizliklerin derinlik kazandığı yerler olması nedeniyle çatışma alanı olabilmektedirler.

Kentsel alanlarda siyaset, yerel siyasal aktörler tarafından üretilmekte ve kentin geleceğini şekillendirmektedir. Kentin gelişimini doğrudan etkileyen bu siyasal aktörler belediye başkanı, belediye meclisi, belediye encümeni, kent konseyi, muhtarlar, siyasi partilerin il başkanları ve STK'lar şeklinde sayılabilir. Bu aktörlere merkezi yönetimin temsilcisi olan valiler ve kaymakamlar da dâhil edilebilir. Zira onlarda bulundukları kentlerde yerel halkla yakın bir etkileşim içerisinde merkezi idarenin yereldeki politikalarının takipçisi ve uygulayıcı durumundadırlar.

Bu çalışmada kentsel alanlarda terör eylemlerinin meydana gelmesinin önlenmesinde o kentin siyasal aktörlerinin birincil derecede rolleri olduğu ve arzu edilmesi halinde kentin sokaklarında, caddelerinde sitelerinde, kenar mahallelerinde meydana gelebilecek terör eylemlerinin önemli ölçüde engellenebileceği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Siyaset, Yerel Siyasal Aktörler, Kent, Terör

[1] Doç. Dr. İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

LOCAL POLITICAL ACTORS IN FIGHTING TERRORISM IN URBAN SPACES

Abstract

Today, two of the most important issues that threaten cities can be mentioned. The first of these is climate change, the second is acts of terrorism. Terrorist acts can start as street politics and rebellion movements in urban spaces and turn cities into war zones. In the developing war strategies, the determination of residential areas and even metropolises as battlefields for terrorism has made it necessary for the actors engaged in politics in the city to carry out studies on this issue. Because urban spaces are areas where differences coexist and these differences are constantly encountered. Different colors, religions, languages, beliefs, ideologies, different social classes continue their existence in urban areas. For this reason, urban areas are always dynamic, produce politics and can be areas of conflict as they are places where inequalities gain depth.

Politics in urban areas is produced by local political actors and shapes the future of the city. These political actors that directly affect the development of the city can be counted as mayor, city council, municipal committee, city council, headmen, provincial heads of political parties and NGOs. Governors and district governors, who are the representatives of the central government, can also be included in these actors. Because they are in close interaction with the local people in the cities they live in, and they are the followers and implementers of the local policies of the central administration.

In this study, it has been argued that the political actors of the city have primary roles in preventing the occurrence of terrorist acts in urban areas, and if desired, terrorist acts that may occur in the streets, avenues, and suburbs of the city can be prevented to a great extent.

Keywords: Local Politics, Local Political Actors, City, Terror.

1. GİRİŞ

Yerel siyaset, yerel ölçekte faaliyet gösteren aktörler tarafından gerçekleştirilen bir faaliyettir ve yaşanılan yere ait konuların siyasetin ana malzemesi olarak kullanıldığı yerel iktidar mücadelesinin verildiği mecradır. Bu bağlamda düşünüldüğünde yerel siyaset, kentsel mekânlar ve kırsal alanlarda gerçekleşen siyasal süreçleri ifade etmektedir.

Yerel siyasetin konusu yerelde yaşayan insanların mutluluğu, refah ve kalkınmasını sağlamak, sosyal adalet ve dayanışmayı gerçekleştirmektir. Bunu gerçekleştirme amacını taşıyan yerel siyasal aktörlerin ilk hedefi yerel iktidarı ele geçirmek olacaktır. Yerel iktidarın ana unsurlarına baktığımızda ise yerel siyasetin özneleri olan siyasal partilerin yerel teşkilatları, yerel sivil örgütler, yerel medya kuruluşları olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca valilik, kaymakamlık ve muhtarlıklar yerel iktidarın önemli bir unsurudur ve merkezi idarenin yereldeki temsilcileridir. İl özel idareleri ve belediyeler ise yerel iktidarın ana unsuru olarak faaliyet göstermektedir.

Yerel siyasette etkili olan siyasal partiler, belediye başkanı, belediye meclis üyeleri, belediye encümeni, ildeki STK'lar, kent konseyi, mahalle muhtarları ve merkezi idarenin ildeki en büyük mülki amiri sıfatıyla vali, belediye meclisinde alınan kararlar üzerinde farklı düzeylerde etki edebilen aktörlerdir. Bu aktörler içinde bazıları diğerlerine göre ön plana çıkabilmektedir. Örneğin bazı belediye meclislerinde, belediye başkanının siyasal liderlik özellikleri veya siyasal yaklaşımları nedeniyle meclis kararları üzerinde etkisini doğrudan göstererek kararları etkileyebilirken, bazı durumlarda ise ildeki siyasal parti başkanları belediye meclisindeki üyeleri üzerinde nüfuz alanlarını kullanarak etkili olabilmektedirler.

Yerel halkın refahı ve mutluluğu için çalışması gereken yerel siyasal aktörler yerel halk tarafında belli süreliğine görevlendirilmektedir. Bu durum belediyeden STK'lara kadar her yapı için söz konusudur. Yerel halktan veya üyelerinden destek görmeyen hiçbir yapı kent siyasetine beklenilen düzeyde etki edemez.

Sanayi devrimiyle beraber artan kentleşme kentlerin ve yerel siyasetinde önemini artırmıştır. Bunun yanında kentler büyük ve heterojen kalabalıklara ev sahipliği yapan yerler haline gelmiştir. Bu nedenle terör eylemleri için de uygun mekânlar olduğu söylenebilir. Çünkü terörün hedeflerinden birisi zararın boyutlarını artırmak diğeri de halk üzerinde dehşet algısı oluşturmak ve yankısını genişletmektir. Bu nedenle modern dönemde kentler terör tehdidi altındadır denilebilir. Terörizm, kentlerde ulaşım ve iletişim olanaklarının daha iyi olması nedeniyle teknolojiden daha iyi yararlanma imkânı elde etmekte, her türlü medya olanaklarından istifade edebilmektedir. Kentsel alanlardan –yerelden başlayan terör eylemleri ulusal, bölgesel ve nihayet küresel etkiler oluşturabilmektedir. Bu nedenle terör örgütleri son dönemlerde strateji değiştirerek kırsalda terörist faaliyetlerde bulunmak yerine artık şehirlere yönelerek "şehir savaşları" tipolojisinde terör eylemleri yapmaktadırlar.

Türkiye için ifade etmek gerekirse günümüzde PKK'nın birçok kentte pratiğe dökmeye çalıştığı yeni mücadele tarzı, literatürde konvansiyonel savaşlardan farklı "4. Nesil Savaş" olarak adlandırılmaktadır. 4. Nesil mücadele tarzı, meydan savaşlarından farklıdır ve hiyerarşik değildir. Bu tarzı benimsemiş kuvvetlerin 'kazanmaktan' neyi anladıkları değişmiştir. Burada kazanmak karşıdaki gücü askeri olarak yenmek değil, politik olarak yıldırmaktır. Diğer bir ifadeyle, kesin bir zafer elde etmek yerine mevcut kamu otoritesini sekteye uğratmak ve nihayette bozmak en önemli amaçtır (UTGAM,2017:11).

Bu çalışma genel değerlendirmeler ihtiva etmekle beraber özelde Türkiye'deki yerel siyasal aktörlerin terörle mücadeledeki rolünü ele almaktadır. Bu nedenle teröre ilişkin literatürden istifade edilerek terörün tanımı ortaya konulmuş, terörün amacı tartışılmış, meskun mahallerde terör olayları, sokak siyaseti ve isyan ambalajındaki terörün kentler için oluşturduğu

tehditler ele alınmış, siyasi patilerin görev ve sorumlulukları siyasi partiler kanunundan hareketle ele alınmış ve her bir siyasal aktörün kent alanlarında terörün önlenmesine ilişkin yapabileceği etkinlikler ve çalışmalar değerlendirilmiştir.

2. TERÖRÜN TANIMI VE KAPSAMI

İnsanın insana reva gördüğü şiddetin adı modern zamanlarda terör olarak isimlendirilmiş ve Fransız tarihine kara bir leke olarak geçen (1792-1794) kan dondurucu olaylar terör olarak adlandırılmıştır. Bu döneme de "terör devri" denilmiştir. Fransız İhtilali sonrası kurulan Cumhuriyet rejiminde, Maximillien Robespierre, ülke yönetiminde yeni rejime karşı kentlerde ortaya çıkan ayaklanmaları bastırmak için askerî birlikler görevlendirmiş ve bu dönemde icat edilen giyotinle (milli jilet) binlerce kişiyi halkın önünde idam ettirmiştir (Baloğlu, 2018: 9). Fakat tarihte bilinen eski terör hareketi M.Ö 6-135 tarihleri arasında Filistin'de ortaya çıkmıştır. "Zealot" isimli Musevi tarikatı, anılan dönemde Roma askerlerine karşı suikastler düzenleyerek adını duyurmuşlardır. "Zealot Tarikatı" ndan sonra, "Sicari" olarak tanımlanan Musevi bir suikast grubu oluşturularak Roma'nın askeri güçlerine suikastlere devam etmiştir. Sicariler dini mekânları yakmış, Kudüs'ün su yolunu tahrip etmiş ve buğday ambarlarını yağmalamıştır. Sicariler anılan şiddet olayları ile Roma halkı arasında korku ve huzursuzluk yaratarak uzun süreli bir psikolojik savaş yürütmüştür (Demirel, 2002: 25).

Terör kavramının Türkçedeki kullanımı ve zihinlerdeki karşılığı "korku" ya da "dehşet" olarak belirmekte, eski Türkçede karşılığı "tedhiş" olan 'd-h-ş' harfleri temelinde "dehşet", terör kavramının aslında tam da karşılığı olarak karşımıza çıkmaktadır (Şen, 2015:20). Fakat kelimenin orijinal kökü, Latincede korkudan sarsıntı geçirmeye neden olma anlamındaki "***terrere***" sözcüğünden gelmektedir (Ağır vd., 2017: 84).

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 20 Eylül 1999 tarihli kararında terörü, "Genelde bir ülkeye, bu ülkenin kurumlarına, topluma veya münhasıran bireylere karşı, resmi makamlar, toplumdaki bazı kişiler veya grupların genel olarak kamuoyunda tedhiş havası estirmek amacıyla, ayrılıkçı emeller, aşırı ideolojik kavramlar, fanatik veya irrasyonel göreceli faktörlerin motivasyonu sonucu şiddete başvuran veya şiddete başvurma tehdidinde bulunan kişiler ya da gruplar tarafından gerçekleştirilen her türlü eylem" (Muğlu, 2020: 72) şeklinde tanımlamıştır.

Türkiye'de 1991 yılında yürürlüğe giren 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1.maddesinde ise terör; "*cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir*." Şeklinde tanımlanmaktadır.

Terör ve terörizm birbiri ile yakın ilişkili kavramlardır. Terör, kişilerde yılgınlık yaratan ve büyük çaplı korku veren bir eylem durumunu ifade ederken; terörizm, siyasal amaçlar için mevcut durumu kanun dışı yollardan değiştirmek amacıyla örgütlü, sistemli ve sürekli terör eylemlerini kullanmayı bir yöntem olarak benimseme durumudur. Terörizmin en yaygın tanımı; "belli bir amca ulaşmak için otoriteye karşı, örgütlü, silahlı ve gizli bir mücadele ortaya koymak, bu mücadelenin kuralsız, tercihen çok ses getirme amaçlı, vahşi, hedeflerin masum-suçlu ayrımına gerek duyulmadan seçilmiş olması ve sonuçta vatandaşın var olan otoriteye güvenini yitirmesi ve ayaklanmasının sağlanması stratejilerinin tümü" şeklinde tanımlanmaktadır (Bahar, 2009: 240).

Terör ve terörizme ilişkin verilen tanımlar çok çeşitli olmakla beraber çoğu tanımda çelişkileri de içermektedir. Örneğin, "korku ve dehşet" yaymak suretiyle hedef kitle (toplum ya da devlet) üzerinde baskı kurmak şeklinde yapılan terörizm tanımı birtakım akademisyenlere göre " bazı siyasi ve sosyal değişiklikler meydana getirmek için bir korku ve dehşet ortamı yaratmayı tasarlamış şiddet tehdidi veya şiddettir" şeklinde ifade edilmektedir (Şen, 2018:126).

Konu terör üzerinde yapılan çalışmaların sonuçları açısından incelendiğinde terörizm, en temelde siyasal bir amaç uğruna, toplumun bütün kesimlerini hedef alarak, kural tanımaz bir şekilde vahşice işlenen bir tür suç olarak tanımlanmaktadır. Terörün ve terörizmin daha iyi anlaşılması için terör örgütlerinin benzer özellikleri ve unsurlarının da bilinmesi önem taşır.

2.1. Terörizmin Benzer Özellikleri ve Türleri

Terörizm bir ideoloji, bir doktrin ya da sistematik bir fikir olmamakla beraber hedefe ulaşmak için kullanılan bir stratejidir. İdeolojisi ile yeni bir düzen ve menfaatler vaat ederek yandaş bulmaya çalışır. Terörizmin gelişip serpilmesi ve hedef ülkenin zayıf düşürülmesi için uluslararası düzende dış güçlerce daima desteklendiği söylenebilir. Aksi halde gelişmesi mümkün değildir.

Propaganda terörizmin olmazsa olmaz bir enstrümanıdır. Bir anlamda ikisi bir bütündür. Mali destek sağlamak için çok çeşitli yasa dışı yollara başvurmaktan çekinmeyen terörizmin en önemli mali kaynakları uyuşturucu ticareti ve kaçakçılıktan elde edilen gelirler olmaktadır. Terör eylemlerinin her biri bilinçli ve kasıtlı olarak yapılır ve aynı zamanda siyasi bir amaca hizmet eder.

Terörizm çok çeşitli şekillerde ele alınmaktadır. Örneğin öznesine göre terörizm; devlet terörizmi, devlet destekli terörizm ve bireysel terörizm olarak sınıflandırılmaktadır. İdeolojilerine göre terörizm; aşırı sol, aşırı sağ ve bölücü (Ayrılıkçı/Etnik) terörizm şeklinde sınıflandırılırken faaliyet alanlarına göre yapılan tasnifte terörizm; kır terörizmi, şehir terörizmi, milli terörizm ve uluslararası (Küresel) terörizm yapılanmaları şeklinde ele alınmaktadır.

Konumuz açısından önem taşıması nedeniyle "Şehir Terörizmi"ni ele almak gerekirse Kır teröristlerinin Latin Amerika ülkelerinde başarısız denemeleri kırların devrimci mücadele için sanıldığı kadar elverişli olmadığını göstermiştir (Caşın, 2008: 592). Çünkü giderek hızlanan sanayileşme ile işçilerin köylüler karşısında daha önemli bir unsur haline gelmesi, artan göç, şehirleşme sonrası ortaya çıkan eşitsizlik, yoksulluk şehirlerin örgütlenme ve üye kazanmaktaki rolünü öne çıkarmıştır.

Şehir terörünün teorisyenlerinden Brezilyalı terörist Carlos Marighella'nın "Niçin Şehir gerillasından başlanıldı?" sorusuna verdiği cevabı aktaran Taş, şehirlerin kırlara göre avantajlarını Marighella'nın tespitlerinden yola çıkarak çalışmasına almıştır. " *Ülkenin içinde bulunduğu dikta ortamında, propaganda ve kamuoyunda tanınma olanakları, özellikle şehirlerde vardır. Özellikle öğrencilerin, aydınların; sendikacı bazı militan grupların düzenledikleri kitle eylemleri, ülkenin bellibaşlı şehirlerinde, daha sert bir savaşın (silahlı eylemler) yadırganmayacağı uygun bir ortam yarattılar. Hükümetçe alınan anti-demokratik tedbirler […] birçok profesör ve gazeteciye karşı girişilen sayısız baskılar, bir başkaldırı ortamı yarattı. […] Gizli yayın ilerliyor, korsan radyolar hoşnutlukla dinleniyor. Demek ki, şehir, gerillayı başlatabilmek için istenilen nesnel ve öznel koşulları bir araya getirebiliyor"* (Taş, 2014: 64). Bu satırlar kent mekânlarının teröristler için ne anlam taşıdığını net olarak ortaya koymaktadır.

2.2. Terörizmin Unsurları

2.2.1. İdeoloji: İdeoloji unsuru terör örgütünün hareket noktasını oluşturduğundan, her terörist yapılanmanın mutlaka bir ideolojik alt yapısı vardır. Terör örgütledikleri düzenledikleri

siyasi eğitimlerle örgütün temelini oluşturan ideolojiyi örgüt mensuplarına benimseterek onları örgütün hedefleri konusunda bilinçlendirmek isterler. Bu sayede örgüt mensuplarının örgüte olan bağlılığı sağlanmış olur. Modern dünyada terör örgütlerinin kullandığı belli başlı ideolojiler Komünizm, Milliyetçilik, din gibi farklı kaynakları esas alan ideolojilerdir. Ancak bütün bu ideolojilerin ortak yanı rejim değişikliği sağlamak veya bölünen topraklar üzerinde yeni bir devlet kurmaktır.

2.2.2. Örgüt Unsuru : 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na göre örgüt iki veya daha fazla kimsenin aynı amaç etrafında birleşmesiyle meydana gelir. Örgüt; organize bir yapı içerisinde, aynı ideolojiyi benimseyen ve aynı hedefe yönelmiş kişilerden oluşur. Günümüzde terör örgütleri, çoğunlukla örgüt lideri ile ona bağlı üst düzey sorumlular ve daha alt düzeydeki bölge, il ve birim sorumlularından oluşur. Bu yapılanmada illegal yapılanma ve gizlilik esastır. Böylece örgütün güvenlik hedefi yerine getirilmiş olur. İllegal faaliyet, legal alanda öne çıkan sempatizanların illegal alana kaydırılmaları ile beslenir. Böylece operasyonlarla ortaya çıkan kadro kayıpları, yeni ve deşifre olmamış örgüt mensuplarının illegal kadrolara aktarılmasıyla giderilmeye çalışır.

2.2.3. Şiddet Unsuru: Terör örgütleri şiddeti, hedefledikleri ideolojik sistemi gerçekleştirmek amacıyla kullanırlar. Şiddet, terörün hem aracı hem de ön şartıdır. Terör örgütleri düzenledikleri şiddet eylemleri ile toplumu korkutup, bıkkınlık ve yılgınlık duygusunu oluştururlar. Böylece halkın devlet otoritesine olan güvenini sarsarak bir kaos ortamı yaratırlar.

3. SİYASET, SİYASAL ŞİDDET VE TERÖRİZM

Siyaset kavramı geçmişten günümüze devlet temelinde ele alınmış ve kente ait işler, olgular anlamında kullanılmıştır. Hatta Aristo, insanı siyasal bir varlık olarak tanımlaması da onun kenti kurabilme ve kentsel işlere dâhil olabilme yeteneği ile ilgili olarak ifade etmiştir (Kalaycıoğlu, 1984: 4). Devlet, hiç şüphesiz, siyaset kavramının önemli bir unsurudur. Fakat günümüz siyasetinin değişen yapısı ve yöneten-yönetilen ilişkilerinde yaşanan tarihsel ve güncel değişim onu tek ve temel unsur olmaktan çıkartmış ve belli bir toplumda birbirinden farklı, çoğunlukla birbirine rakip, çatışma halinde olan çıkar ve taleplerin müzakere edilmesi ve uzlaştırılması alanı olarak belirmiştir. Siyasal partiler de bu alanın asli unsurları ve özneleri haline gelmiştir.

Devlet yönetiminde kararların alınması, giderek farklı çıkar ve talep bileşimlerine sahip birey ve gruplara duyarlı hale gelmiş, sosyal farklılaşma ve gruplar arasındaki rekabet siyasetin tanımlanmasında önem kazanmaya başlamıştır. Siyaseti, iktidarı elde etme ve azamileştirme etkinliği olarak değerlendiren filozof ve akademisyenlerin, çatışmacı siyaset anlayışına sahip oldukları ifade edilebilir. Machiavelli'nin özetlediği gibi, "Başkasının güçlenmesine izin veren, kendi yok oluşunu hazırlar." Bu tasavvura göre, A, B ve C aktörleri arasında, siyasal güç, beceri ve irade gibi unsurlar arasında denklik sağlanması mümkün değildir. A'nın çıplak güç açısından diğerlerinden baskın olması, B ve C'yi, güçlerini birleştirme stratejisine yöneltebilir. Çatışma doğal olduğu gibi, güç mücadelesi de sonsuzdur (Taşkın,2014:36).

Siyasette iktidarı ve gücü elde etme mücadelesi veren kesimler arasındaki mücadele sertleştikçe bir gerilim yaşanmakta bunun sonucu olarak da kutuplaşma gerçekleşebilmektedir. Bazı durumlarda toplumdaki bu gerilim ve kutuplaşma siyasal şiddete dahi varabilmektedir. Bir şiddet olayının siyasal şiddet olarak tanımlanabilmesi için şiddeti uygulayan ve uygulanan tarafın bir siyasi ideolojiye sahip olması gerekir. Bununla beraber siyasal şiddeti ortaya koymaya çalışan kavramlar çeşitlilik arz etmektedir. Bazı tanımlarda siyasal şiddet kavramı bilerek isteyerek siyasal amaçlarla kasten cezalandırmayı kapsarken diğer bir kısım tanımda ise fiziki ceza tehdidini içermektedir.

Bazen siyasal şiddet, bir düzen verme, hizaya getirme, yöntemi olarak öne çıkabilirken, bazı durumlarda ise devlet tarafından, toplumsal uzlaşmanın dışında kaldığı değerlendirilen "öteki" nin davranışlarını dönüştürme amacıyla uygulanan yıkıcı, zarar verici eylemler veya " sözün bastırılması" yoluyla siyasal alanı mümkün olduğunca daraltma ve tüm itiraz edenleri kriminalize etme (Şen, 2018:74) şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere siyasal şiddet, siyasal alanda meydana gelen fiziksel veya psikolojik yollarla uygulanan bir şiddet türüdür.

Bir siyasal yapıda terörizmi ortaya çıkaran siyasal etkenler olarak şunlar sayılabilir;

*Demokrasiye dayalı bir siyasal sistemde demokrasi kültürünün yerleşememesi ya da gecikmesi,

*Siyasetin ideoloji tabanlı yapılması,

*Toplum kesimleri arasında artan kutuplaşma/kamplaşma (Acar ve Yenal, 2020: 9),

*Ülkede yaşanan yolsuzlukların artması

*Yargısal denetimin azlığı ya da yokluğu

*Tepeden, ani ve radikal toplumsal devrimler ya da reformlar yapılması,

* Otorite eksikliği ve devletin başlıca görevlerinde zafiyete düşmesi (Wilkinson,1999.68),

*Toplumsal taleplerin karşılanamaması nedeniyle yaşanılan rejim ve hükümet krizleri,

*İç ve dış bağımsızlığın kurulamaması.

4. KENTSEL ALANLARDA TERÖR

Kentsel alanlar insanoğlu için yaşamın vazgeçilmez bir parçasıdır. Kentlerde yaşayan insanlar için hayatın aktığı yerlerdir. İnsanlar sokakları kullanarak hayata karışır, binalar barınma ihtiyaçlarını karşılar, alışveriş mekânları ve eğlence merkezleri insanlara sosyalleşme imkânı sağlar. Hava limanları, tren istasyonları, otogarlar sevenleri birbirine kavuştururken hastaneler derde derman olur. Bir anlamda kentler yaşam için insanlara her şeyi sunar. Fakat aynı alanlarda terörü besleyen her türlü ortam da mevcuttur. Beyaz kadın ticareti, kumar, fuhuş, silah, insan ve uyuşturucu ticareti, kara para aklama vb. gibi kolay para sağlayan yasa dışı faaliyetler için de uygun ortam sağlar (Begeç, 2020:35). Bu ortamları kullanan terör yapılarının çeşitli faaliyetleri, kentte korku ve paniğe sebep olduğu gibi kentlerde yaşayan yerel halkın kentlerini terk etmesine kadar varan sonuçlar doğurmaktadır (Yılmaz, 2019:221).

Kentsel mekânların meşru otoriteye başkaldırı alanı olarak görülmesi sokakların, caddelerin ve meskûn mahallerin önemini bir kat daha artırmaktadır. Kent literatüründe çok sayıda çalışmada, terör eylemlerine benzeşen "kentli insanın isyanı" sıklıkla kullanılmaktadır. Örneğin; "İsyan, banliyölerden yayılan, çepere tesir eden ve merkeze sızan, ortaya aktif ve reaktif sürtünme ve muhalefet dalgaları çıkaran, bombalar ve sürgün tarafından harekete geçirilen şok dalgaları etkisi doğurur." yaklaşımı konunun anlaşılması açısından önemlidir.

İsyan hareketleri beraberinde işgal etmeyi de getirmekte ve devlete açık bir karşı gelmeye işaret etmektedir. İsyan ve işgal hareketleri bir sistemi, kurulu bir düzeni bir şekilde tersine çevirmeyi hedefleyen bir saldırıdır. Hâkim ideolojinin bakış açısıyla ceza kanunlarının ve medeni kanunun ihlalidir, isyan edenlerin bakış açısıyla özel mülkiyete, toplumsal eşitsizliklere itiraz etme ve mücadeledir. Neticede işgal ve isyan var olan tahakküme (otoriteye) başkaldırıdır (Martinez ve Cattaneo, 2015: 299).

Başka bir değerlendirmede, "bir zamanlar, geçmişte işi sabote etmek ve engellemek, iş yavaşlatmak, makinelerin çalışmasını durdurmak ve asgari düzeyde çalışmak üretimi sekteye

uğratmanın ve ekonomiyi kilitlemenin etkili bir silahı iken artık 21. yüzyılın kentsel mekânlarında, malların ve insanların akışının, bilginin, enerjinin, otomobillerin akışının engellenebilmesi "bütün toplumsal fabrikanın" sabote edilmesidir" (Merrifiled, 2017: 72).

Mezhepçi topluluklar ve etnik köken ayrımcılığı gözeten grupların ortak hislerini, aidiyetlerini en iyi ortaya koyabildikleri yerleri kentlerin sokakları alarak değerlendiren Bayat, bu durumu çalışmasında " *sokak siyaseti*" olarak adlandırmakta, meşru görmekte ve resmi otoritelerin ortaya koyduğu kural ve kaidelerin dışına çıkan eylemleri "*sıradan olanın tecavüzü*" olarak tanımlamaktadır (2016: 40).

David Harvey tarafından ortaya atılan "*Asi şehirler*" yaklaşımı kent mekânlarında kuvvet kullanmayı içeren silahlı çatışmaların dışında, hükümet rejimlerini deviren, ekonomik demokrasi kavramı altında ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler ve yeni politik gelişmelere zemin hazırlamıştır.

Kent mekânlarında ortay çıkan anti- kapitalist isyan hareketleri ve eylemler çoğunlukla iktidarları zorlarken, bu eylemlerin arkasında başka devletlerin örgütlenme ve fikirsel destekleri olayları başka bir noktaya taşıyarak politik savaşları ortaya çıkarmıştır. Örneğin, Fransa'da başlayan 'Sarı Yelekliler 'hareketi Başkan Emmanuel Jean Michel Frederic Macron' un ekonomi politikalarına tepki olarak çıksa da ABD, İsrail (ülke içinde artan anti-semitizm faaliyetleri nedeniyle) ve İngiltere (AB'den çıkış süreci Brexit'te karşılaştığı tutumlardan dolayı) çıkarlarına aykırı davranmasının bir sonucu olarak da değerlendirenler bulunmaktadır (Alaca, 2019: 202).

Radikal sol doktrinlerin etkisi altında kurulan ve kendisini radikal sol alarak tanımlayan PKK (Kürdistan İşçi Partisi), DHKP-C ((Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi) ve MLKP (Marksist Leninist Komünist Parti) gibi terör yapılanmaları eylemlerini kırsal alandan kentsel alanlara kaydırmış durumdadır. Bu yapılanmalar içerisinde etnik kimlik politikasına dayalı olarak strateji üreten PKK geniş coğrafyada etkili olma niyetiyle 20–24 Nisan 2002 tarihleri arasında bir kongre gerçekleştirmiştir. PKK'nın 8. Kongresi olarak bilinen bu toplantıda (Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi/KADEK 1. Kongresi) Türkiye'nin yanı sıra Irak, İran ve Suriye'de yeni örgütlenmelere gidilmesi yönünde karar almış ve önemli strateji değişikliklerine gidilmiştir.

Bu noktada PKK'nın da diğer terör örgütleri gibi öğrenen bir karaktere sahip olduğunu Neo Marksist literatürü takip ettiğini ifade edebiliriz. PKK önceki dönemde kırsalda terörist faaliyetlerde bulunurken artık şehirlere yönelerek şehir savaşları tipolojisinde terör eylemleri yapmaktadır. Günümüzde PKK'nın pratiğe dökmeye çalıştığı tarz 4. Nesil mücadele tarzıdır. Bu tarzda kazanmak, karşıdaki gücü askeri olarak yenmek değil, politik olarak yıldırmaktır.

4. Nesil mücadele tarzının üç önemli aşaması vardır. Bunların birinci aşamada, kendi değerlerinize hizmet edip benimseyecek bir grup oluşturulur. İkinci aşamada oluşturulan bu grup daha fazla organize edilerek kentlerde devlet benzeri hizmet verilmeye başlanılır üçüncü aşamada ise gerçekleştirilen devlet benzeri hizmetler sayesinde ulaştığı meşruiyetle pozitif ivme kazanılır ve bağımsız bir devlet olma hedefi özgürlük mücadelesi adı altında faaliyete sokulur (UTGAM, 2017: 12).

Burada en önemli nokta terör gruplarının yerelde sağlayacağı katkılardır. Fakat Türkiye ve PKK özelinde konuyu değerlendirdiğimizde halk hendek stratejisine katılmayarak pasif bir direniş gerçekleştirmiştir. Benzer durumu HDP ve Kandilden halka yönelik yapılan sokağa çıkma yasağına halkın duyarsız kalmasında da görmek mümkündür.

5. TERÖRLE MÜCADELEDE YEREL SİYASAL AKTÖRLER

Yerelde meydana gelebilecek terör faaliyetlerinin önlenmesinde yerel siyasal aktörler önemli roller üstlenebilirler. Bu çalışmada belediye başkanı, belediye meclis üyeleri, il meclis üyeleri, siyasi partilerin il başkanları, muhtarlar ve kent konseyleri iç paydaş olarak ele alınırken, merkezi idarenin yerele uzanan eli konumunda olan vali ve kaymakam dış paydaş olarak değerlendirilmiştir.

5.1. Siyasi Partiler ve Yerel Siyaset

Siyasi partiler demokrasinin olmazsa olmazlarındandır. Bu nedenle modern demokrasiler siyasi partileri ve onların siyasal hayata verdikleri katkıları oldukça önemser ve demokratik devlet düzeninin korunması bağlamında siyasi partileri birincil derecede yetkili görür. Benzer yaklaşımı Türkiye Cumhuriyeti Siyasi Partiler Kanunu'nda da görmek mümkündür. 2820 Sayılı, Siyasi Partiler Kanunu'nun demokratik devlet düzeninin korunması ile ilgili yasaklar başlığı altında ele alınan kısımda (Md.78); Siyasi Partilere önemli sorumluluklar yüklenmiştir. "Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak; Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler" ifadesi önemlidir.

Aynı şekilde siyasi partiler (78.md. b bendi); Bölge, ırk, belli kişi, aile, zümre veya cemaat, din, mezhep veya tarikat esaslarına dayanamaz veya adlarını kullanamazlar yaklaşımı ile de bölge ve ırk temelli bir siyasal yapılanmaya müsaade edilmemiştir.

Siyasi partiler yasasının 80. Maddesinde ise; siyasi partilerin Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı devletin tekliği ilkesini değiştirmek amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar yaklaşımını benimsemiştir. Son olarak da siyasi partiler yasasının. bölgecilik ve ırkçılık yasağı başlığı altında (82.md.) ; "siyasi partiler, bölünmez bir bütün olan ülkede, bölgecilik veya ırkçılık amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar" değerlendirmesi yapılmıştır.

Yerel siyaset, kent ölçeğinde faaliyet gösteren kişi, kurum ve kuruluşların kent ve kent halkına ait sorun ve konuları ele alarak sürdürdükleri bir yerel iktidar mücadelesi; *kaynak ve imkânların kullanılarak, yerel ölçekteki vatandaşların mutluluk, refah ve adaletini sağlamak üzere yerel iktidar ve otorite üzerinden toplumu idare etme sanatıdır* (Akdoğan, 2008: 10). Kent ve kent yönetimini ilgilendiren her türlü sorun, kentsel kaynakların çıkar grupları arasındaki dağılımı yerel siyaseti oluşturmaktadır.

Yerel siyasette aday seçmen ilişkisinin kuvvetli olması beklenirken bunun yerine, parti seçmen ilişkisinin geliştiği söylenebilir. Yerelde iktisadi ve siyasi yönden öne çıkan, belli bir ideolojiyi benimsemiş, aşiret bağları olan veya birtakım imkânlara sahip olanlar partilerce aday gösterilmektedir. Aday belirleme konusunda çoğunlukla parti genel merkezleri karar vermekte, böyle olunca da, temsilcilerin halkın çıkarlarından çok, parti çıkarlarına göre hareket edeceği düşünülmektedir. (Baraç, 2005: 26-27). Konu bu bağlamda değerlendirildiğinde bir siyasi parti yerel halkın beklentileri ve istekleri yerine, etnik kimlik ve bölgesel ayrımcılığı destekleyen politikalar üretebilmektedir. Türkiye'de Doğu ve Güneydoğu illerinde yer alan bazı belediye yönetimleri terör örgütüne mali destek sağlamak için çok çeşitli yollar kullanmıştır. Bunlardan bazıları; terör örgütü üyeleri belediye çalışanı gibi gösterilmiş ve usulsüz maaşlar verilmiş, belediyede çalışanlardan bağış adı altında kesintiler yapılarak terör örgütüne aktarılmış, belediyelerden ihale alan yüklenici firmalardan komisyon alınması (Bilgin vd.,2019: 7) şeklinde sayılabilir.

5.2. Belediye Başkanı

5393 Sayılı Belediye Kanununun 38. Maddesinde belediye başkanının görev ve yetkileri sayılmıştır. Bu maddenin m bendinde " *Belde halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gereken önlemleri almak*" şeklinde tanımlanan görev belediye başkanlarının kentsel alanlarda başta terör olmak üzere, huzur bozucu tüm etkinlik ve faaliyetlerin engellenmesi için vazifeli kılmaktadır. Ayrıca belediye başkanı, "belediye idaresinin başı ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcisi (md.37)"olmasından dolayı kendi kurumundaki iş ve işlemlerden dolayı sorumluluğu bulunmaktadır. Ayrıca seçilmiş belediye başkanlarının görevi vatandaşların mahalli ve müşterek nitelikli ihtiyaçlarını karşılamak ve belde halkının huzur ve esenliğini kendisine verilen legal imkânlarla sağlamaktır.

Oysa Türkiye'de PKK/KCK terör örgütü bazı belediyelerin bulunduğu alanlarda silah ve patlayıcı madde yığınağı yapmış, ayrıca bu yerlerde sözde mahkeme kurmak ve vergi toplamak gibi devlet otoritesinin aleyhine olacak şekilde ayrı bir düzen kurma teşebbüsünde bulunmuştur. 2015 yılında birçok il ve ilçe belediyesinden art arda "öz yönetim ilanları" gelmiştir. İlk olarak Şırnak Belediyesi, 10 Ağustos 2015'te öz yönetim (özerklik) ilan etmiştir. Kısa bir süre sonra aralarında Hakkâri, Silopi, Cizre, Nusaybin, Yüksekova, Varto, Bulanık, Sur, Silvan, Lice, Başkale, Doğubayazıt'ın da olduğu birçok özerklik ilanı gelmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2016:10). Belediye başkanları bu tavırları ile yönettikleri kurumları Türkiye Cumhuriyeti anayasasının 3. maddesinde açıkça tanımlanan ülkenin devleti ve milletiyle bölünmez bir bütünlüğüne kasteden bir araç olarak kullanmış, terör faaliyetlerinin desteklendiği lojistik merkezlere dönüştürmüştür.

5.3. Belediye Meclis Üyesi

Belediye meclis üyeleri de yerel siyasetin önemli aktörleri arasında yer alır. Belediye meclis üyeleri, temsilci ile temsil edilen halk kesimlerinin etkileşimli ilişki kurmasına imkân sağlaması bakımından ulusal düzeydeki siyasete göre daha elverişli bir ortam sağlar. Vatandaşlar, belediye meclislerindeki temsilciler yoluyla talep ve beklentilerini ileterek yerel düzeydeki karar ve politikalar üzerinde etkili olabilmektedirler.

Bu noktada meclis üyesi olan temsilcilerin, temsil ettiği halk kesimlerinin kanaatlerini, beklentilerini ve çıkarlarını ne derece gözettiği önem kazanmakta, yerel halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarının karşılanmasında çaba sarf etmesi beklenmektedir. Türkiye'de belediye meclisi; kendisine kanunla verilen görevleri süresi içinde yapmayı ihmal eder ve bu durum belediyeye ait işleri sekteye veya gecikmeye uğratırsa, belediyeye verilen görevlerle ilgisi olmayan siyasî konularda karar alırsa, İçişleri Bakanlığının bildirimi üzerine Danıştay'ın kararı ile feshedileceği yasal olarak düzenlenmiştir. Ayrıca belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyesinin terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları sebebiyle görevden uzaklaştırılması veya tutuklanması ya da kamu hizmetinden yasaklanması veya başkanlık sıfatı veya meclis üyeliğinin sona ermesi durumu da aynı şekilde yasa tarafından düzenlenmiştir. Böylece meclis üyelerinin her birisinin kendisine yasalar ile verilen görevleri yapması ve yerel halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarına odaklanması istenilmiştir.

5.4. Muhtar

Mahalle Muhtarlığı Osmanlıdan Türkiye Cumhuriyetine aktarılan bir kurumdur. Muhtarlık teşkilâtı 1829'da İstanbul'da ve bilâd-ı selâsede (Üsküdar, Galata ve Eyüp) İstanbul'a göçü kontrol etmek amacıyla uygulamaya konulmuş ayrıca mahallelere giriş çıkışı denetim altına almak, mahalle güvenliğini sağlamak ve yönetim aleyhinde yapılan dedikoduları önlemek gibi birtakım amaçlar da güdülmüştür (Akyıldız, 2006: 53).

Muhtarlık, hem merkezi, hem de yerel yönetimin bir parçası olmakla birlikte aynı zamanda da bu yönetimlere karşı, mahalle halkının bir temsilcisi olarak görev üstlenen yarı sivil

yarı resmi demokratik bir kurumdur. Muhtar mahallesindeki veya köyündeki kavgaları, sorunları çözmede önemli roller üstlenebilmektedir. Bu yönü ile muhtar bir kanaat önderidir. Zira kanaat önderleri halkın dertleriyle hemhal olmuş, halkın aşina olduğu kişilerden oluşmaktadır (Sezik, 2019: 2508).

Muhtar üzerine, Bulut ve Kara'nın yaptığı bir çalışmada (2011;24), muhtarlar "kent güvenliğinin sağlanması sürecinde polisiye tedbirlerden ziyade mahalle düzeyinde güvenlik duyarlılığının, sorumluluğun ve sosyal kontrolün önemli olduğunu" ifade ettikleri görülmektedir. Bu yaklaşım oldukça yerinde olmakla beraber muhtarların kolluk kuvvetleri ile işbirliği içerisinde olması, mahalleli ile ilgili güvenlik konularındaki bilgilerini paylaşması birçok çalışmada " ispiyonculuk" olarak değerlendirilmesi oldukça düşündürücüdür. Oysa muhtar mahallelinin huzur, güvenlik ve esenliği için uğraş gösteren bir lider olması yönüyle başta terör olmak üzere tüm güvenlik sorunları hakkında devletin resmi kurumları ile işbirliği içinde bulunmalıdır.

5.5. Kent Konseyleri

Kent konseyleri, sürdürülebilir kalkınma, hemşerilik hukuku, kentli hakları ve yönetişim kavramları etrafında kurumsallaşan ve kuruluş hükmünü 5393 sayılı Kanun 76. maddesinden alan bir yapıdır. Kent konseyleri, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanmış ''Kent Konseyi Yönetmeliği'' uyarınca kurulur ve çalışırlar. Kent konseyleri kuruldukları belediye düzeyinde "*danışma ve tavsiye"* kuruluşları olması yönüyle ayrıca önemlidir. Zira kent konseyleri belediyenin sunduğu hizmetlere ilişkin yol gösterici ve iyileştirici nitelikte çalışmalar yürütmekle beraber kentsel alanlarda huzur ve barışın temin edilmesi için de çaba gösterebilmektedir. Örneğin İzmir ve Kocaeli kent konseyleri teröre karşı birlik çağırıları yaparak bir yandan belediye yönetimlerini diğer yandan da vatandaşların bilinç düzeylerini artırıcı etkinlikler gerçekleştirerek terörün amaçlarının önlenmesi için sivil toplum örgütlerine birlik olma çağrısında bulunmuşlardır.

5.6. Sivil Toplum Örgütleri

Sivil toplum ile ilgili çok çeşitli kavramsal tanımlamalar bulunmakla beraber, işlevsel olarak ele alan düşünürlerden bazıları sivil toplumu, siyasal iktidarı önemli ölçüde etkileyen, onu parçalayan ve iktidarın tabana yayılması işlevini gören bir olgu olarak değerlendirmiş, bazıları ise bu kavramı: siyasal toplumun dışında kalan ancak siyasal toplumu etkilemek ve siyasal topluma ulaşmak için çalışan grup ve sınıflar (Tuncel, 2011: 15) olarak tanımlamışlardır.

Demokratik ülkelerde yerel siyasetinin oluşmasında Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) oldukça önemli birer aktör olarak görülmektedir. Bu nedenle sivil toplumun gelişimine ve katılımına olanak veren ortam için, hukukun üstün olduğu bir düzen, temel demokratik ilkelere bağlı bir siyasal yapı, buna uygun mevzuat gereksinimleri vardır. Dolayısıyla terörün etkin olduğu bir siyasal yapı her şeyden önce STÖ'lerinin gelişimini sekteye uğratacak ve STÖ'lere faaliyet alanı bırakmayacaktır.

Bu nedenle STÖ'ler yerelde ve ülke genelinde teröre karşı çeşitli stratejiler geliştirmelidir. Türkiye'de faaliyet gösteren bazı STÖ'lerinin terör karşıtı etkinlikleri bu bağlamda oldukça önemlidir. Örneğin, Diyarbakır anneleri ve Siirt'ten gelen sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri "Teröre Lanet" yürüyüşü yapması, Mardin'de bir araya gelen bazı sivil toplum kuruluşu üyelerinin Derik Kaymakamlığına yapılan terör saldırısını kınaması, Manavgat' ta bulunan meslek odaları ve STÖ'lerin basın toplantısı gerçekleştirerek terörü kınaması oldukça önemlidir.

SONUÇ

Terör suçları da dâhil olmak üzere her çeşit suçun önlenmesi toplumun her bir üyesini ilgilendirmekle beraber yerelin seçkinleri olarak tanımlayabileceğimiz yerel siyasal aktörlerin en öncelikli çalışma alanlarından birisi olmalıdır. Kentsel alanlarda terörün önlenebilmesi için aşağıda maddeler halinde belirtilen öneriler dikkate alınabilir.

1.Yurt içinde milli birlik ve beraberliğin, huzur, güven ve istikrarın sağlanması her vatandaşın görevidir.

2.Yerelde yaşayan vatandaşların Anayasa ile teminat altına alınan hak ve hürriyetlerini korumak, hayat şartlarını ve refah seviyelerini demokratik düzen içerisinde geliştirmek bütün siyasilerin ödevidir.

3.Kentsel alanlardaki terör suçlarının önlenmesinde başta yerel yönetimler olmak üzere kurumlar arası işbirliği esastır. Zira ceza adaleti kurumları dâhil olmak üzere devletin her bir kurumunun terör suçunun önlenmesinde sorumluluğu vardır.

4. Türkiye'de yerel siyasete ilişkin davranışların şekillenmesinde kentin ihtiyaçları yerine, etnik kimlikler, aşiret bağları, ideolojiler ve cemaatler etkilidir. Oysa gerçek anlamda yerel demokrasinin yerleşmesi ve kurumsallaşması için kentlinin ihtiyaçları, toplumsal grupların ihtiyaçları önemsenmelidir.

5. Belediye başkanı, meclis üyeleri ve muhtarlar seçilmiş yerel temsilciler olmaları nedeniyle bilinirlikleri ve sempati düzeyleri oldukça yüksek kişilerdir. Bu kişiler yasalara karşı saygılı olmalı ve seçmenine de bu mesajları ulaştırmalıdır.

6. Belediye başkanı ve meclis üyeleri parti ideolojisine sıkı sıkıya bağlı, partinin bir dediğini iki etmeyen, kentlinin menfaatleri yerine örgütlerin isteklerine boyun eğen bir anlayışta olmaktan vaz geçmelidir aksi halde yerel demokrasiden, mutluluktan ve refahtan söz etmek mümkün olmayacaktır.

7. Merkezi idare kentsel alanlardaki terör olaylarının engellenmesinde yerel siyasal aktörleri en önemli "beşeri kaynak" olarak görmeli ve bu aktörlerle birlikte hareket ederek gerektiğinde mali kaynakları harekete geçirmelidir.

8. Yerel siyasal aktörler yerelde toplumla etkileşim kuran ve toplumla ikili diyalog yollarını açık tutan aktörlerdir. Bu nedenle yerel siyasal aktörlerle merkezi idarenin geliştireceği farklı diyalog kanalları toplumun ihtiyaçlarının karşılanması noktasında yararlı olacaktır. Çünkü ihtiyaçları karşılanmayan toplumsal kesimlerin talepleri terör örgütlerinin propaganda aracına ve meşruiyet zeminine kaynaklık etmektedir.

9. Terörle mücadele konusunda istihbarat faaliyetleri önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle yerel siyasal aktörlerin, toplumla ve kolluk kuvvetleriyle olan ilişkisinin ve iletişiminin sürekliliği sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Acar, Hasan ve Yunus Karaağaç (2020), "Siyasal Şiddet, Terör ve Terörizm Kavramları", Siyasal Şiddet ve Radikalleşme Bağlamında Terör Örgütleri, (Ed. Hasan Acar, Serkan Yenal) Nobel yayınları: Ankara.

Ağır, Osman, Kocaman Sinan, Ağır Ömer (2017), "Türkiye'de Etnik Terör Sorununun Çözümüne Yönelik Çalışmaların Değerlendirilmesi", Türkiye'de Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Alanında Güncel Tartışmalar,(Ed. Osman Ağır), Seçkin Yayınları, Ankara

Akdoğan, Yalçın (2008), "Yerel Siyaset Kavramlar", Yerel Siyaset Sempozyumu, İstanbul, Okutan Yayınları, s. 9-14.

Akyıldız, Ali (2006), Muhtar- İslam Ansiklopedisi 31. Cilt, TDV Yayınları, Ankara
Alaca, Aşkın İnci Sökmen (2019), " Şehir Savaşları ve Yeni Askeri Kentçilik" Kamu Güvenliği Politikaları- Yerelden Küresele, (Ed) Hasan Acar, s.201-221, Nobel Yayınevi, Ankara.
Bahar, H. İbrahim (2009), Sosyoloji, USAK Yayınları, Ankara.
Baloğlu, Adnan Bülent (2018), Terör, Diyanet işleri Başkanlığı yayınları, Ankara.
Baraç, Orhan, (2005). Belediyelerde Temsil Sorunu: Bingöl Belediye Meclisi Örneği, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu
Bayat, Asef (2016), Siyaset Olarak Hayat, (Çev: Özgür Gökmen) Metis Yayınları, İstanbul.
Begeç, Suat (2020), Meskûn Mahallerde Savaş Stratejisi, Nobel Yayınları, Ankara.
Bilgin, Kamil Ufuk, vd. (2019), "Teröre Sivil Önlem "Kayyım Belediyecilik: Muş-Bulanık Belediyesi Örneği (2016-2018)", ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu, Bildirileri Özel Sayısı.
Bulut, Yakup ve Kara Mehmet (2011), "Mahalle Muhtarlarının Kent Ve Mahalle Güvenliğine İlişkin Yaklaşımları: Antakya Örneği", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 8(15), s. 1-27.
Caşın, Mesut, Hakkı (2008), Uluslararası Terörizm, Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
Demirel, Emin, (2002), Terör, 7.Baskı, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul.
İç İşleri Bakanlığı (2016), Belediyelerdeki Kayyum Sistemi Ve Mevcut Durum Raporu, Ankara
Kalaycıoğlu, Ersin (1984), Halk Yönetimi: Demokrasi ve Popülizm Çatışmasında Dünya, Efil Yayınları, Ankara
Martinez,Miguel A. ve Cattaeo, Claudio (2015), Avrupa'da İşgal Hareketleri, (Çev: Duygu Toprak, Ceren Aksoy), Tekin Yayınları, Ankara
Muğlu, İmbat (2020), Terör ve Derin Siyaset, Motto Yayınları, İstanbul.
Sezik, M. (2019). Vaatler ve Sloganlarla Muhtarlık Yarışları: 2019 Yerel Seçimleri Broşür Çözümlemesi, Turkish Studies, Social Sciences, S.14 (5), s.2501-2513.
Şen, Yusuf Furkan (2018), Siyasal Şiddet ve Terörizm, Kilit Yayınları, Ankara.
Şen, Yusuf Furkan (2015), "Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: PKK Terörü ve Ağrı Gerçeği", Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.1(2), s.18-70.
Taş, Davut (2014), Türkiye'de Terörle Mücadelede Türk Kamu Yönetiminin İşlevleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme: PKK Örneği, T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Y. L. Tezi
Taşkın, Yüksel (2014), Siyaset, İletişim Yayınları, İstanbul.
Tuncel, Gökhan (2011), Sivil Toplum ve Devlet, Bilsam Yayınları, Malatya
UTGAM (Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi), Terör Çalıştayı Raporu, 2. Baskı Polis Akademisi Başkanlığı, Polis Akademisi Yayınları: 13,Rapor No: 1, Ankara.
Wilkinson, P. (1995), " Violence and Terror and the Extreme Right", Terrorism and Political Violence, S.11 (4), s. 66-82.
Yılmaz, Vedat (2019), "Kentlerin Gelişiminde Terörün Etkilerinin Değerlendirilmesi", Bitlis Eren Üniversitesi, SBE Dergisi, S.8(1), s.213-223

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRLE MÜCADELEDE KAMU POLİTİKALARINA YEREL YÖNETİMLERİN ENTEGRASYONU SORUNU

Doç. Dr. İlker GÜNDÜZÖZ[1]

Özet

Terör, korku salarak anarşik bir düzen oluşturmak suretiyle başta toplumsal ve siyasal sistem üstünde olmak üzere yasadışı bir şekilde radikal değişim sağlama faaliyetlerinin tümüdür.

Bu çalışma, terörle mücadelede, yerel yönetimler bakımından geçerli olabilecek ya da geliştirilebilecek kamu politikalarını Muş ili örneğinde analiz edecek, buna uyumlu faaliyetlerin performansını tartışacaktır. Bu saptamaların ışığında, terörle mücadele bağlamında yerel yönetimlerin merkezi kamu politikaları entegrasyonu sorununa ve çözümüne ilişkin önerilerin ortaya konması amaçlanmaktadır. Çalışma, ampirik örneklerin yanında, bilimsel literatür, yasal düzenlemeler bakımından kaynak taraması suretiyle mevcut durumu ortaya koyacaktır. Metodolojinin önemli bir unsurunu ise istatistikler oluşturacaktır.

Terörle mücadele bakımından yerel yönetimlerce uygulanabilecek kamu politikaları için zorlayıcı düzenlemeler ve diğer teşvikler daha etkili kılınabilir.

Anahtar Kelimeler: yerel yönetim, terör, kamu politikası

[1] Doç. Dr. İlker GÜNDÜZÖZ, Muş Valisi, Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre ABD, İçişleri Bakanlığı, ilkertahirgunduzoz@yahoo.com

THE PROBLEM OF INTEGRATION OF LOCAL GOVERNMENTS IN TERMS OF PUBLIC POLICIES FOR TERRORISM

Abstract

Terrorism is all the activities of illegal radical change on especially the social and political system, by creating an anarchic order and fear.

This study will analyze the public policies in the fight against terrorism, which may be valid or can be developed for local governments, in the example of the province of Muş and discuss the performance of activities in line with this. In the light of these determinations, it is aimed to put forward the problem of integration of local governments with central public policies and proposals for a solution. The study will reveal the current situation by scanning the literature and legal regulations as well as empirical examples. Statistics will constitute an important element of the methodology.

Local governments can be made more effective with compelling regulations and others on terrorism.

Keywords: local government, terrorism, public policy

1. GİRİŞ

Terör, korku salarak anarşik bir düzen oluşturmak suretiyle başta toplumsal ve siyasal sistem üstünde olmak üzere yasadışı bir şekilde radikal değişim sağlama faaliyetlerinin tümüdür.

Bu çalışma, terörle mücadelede, yerel yönetimler bakımından geçerli olabilecek ya da geliştirilebilecek kamu politikalarını Muş ili örneğinde analiz edecek, buna uyumlu faaliyetlerin performansını tartışacaktır. Bu saptamaların ışığında, terörle mücadele bağlamında yerel yönetimlerin merkezi kamu politikaları entegrasyonu sorununa ve çözümüne ilişkin önerilerin ortaya konması amaçlanmaktadır. Çalışma, ampirik örneklerin yanında, bilimsel literatür, yasal düzenlemeler bakımından kaynak taraması suretiyle mevcut durumu ortaya koyacaktır. Metodolojinin önemli bir unsurunu ise istatistikler oluşturacaktır.

Terörle mücadele bakımından yerel yönetimlerce uygulanabilecek kamu politikaları için zorlayıcı düzenlemeler ve diğer teşvikler daha etkili kılınabilir.

2. TERÖR KAVRAMI

Terörizmi tanımlamaya yönelik çeşitli akademik yaklaşımlara ek olarak terörizme ilişkin ulusal tanımlar; güvenlik tehditlerine, güvenlik kaygılarına, terörizme ilişkin deneyimlere göre ve hatta devletten devlete değişen farklılıklar göstermektedir (Polis Akademisi, 2019: 21).

Terörizm tanımı ile ilgili dört karakteristik özellikten bahsedilebilir (Polis Akademisi, 2019: 22):

- ✓ Şiddet ya da şiddet tehdidi;
- ✓ Savaşta olmayan topluluk;
- ✓ İdeoloji;
- ✓ Toplum içinde gizli bir şekilde örgütlenen grup ya da kişilerden oluşan failler.

ABD Dışişleri Bakanlığına göre terör: "Alt ulusal gruplar ya da gizli unsurlar tarafından sivil halkı hedefleyen, genellikle bir hedef kitleyi etkilemeyi amaçlayan, önceden planlanmış, politik motivasyonlu şiddet uygulamadır." (Polis Akademisi, 2019: 22).

ABD Savunma Bakanlığına göre terör: "Genellikle politik, dini ya da ideolojik amaçlara ulaşmak için hükümetleri ya da toplumları yıldırmak ve zorlamak amacı güden kanuna aykırı planlı şiddet veya kanuna aykırı şiddet tehdididir." (Polis Akademisi, 2019: 23).

Kamunun tümünün veya bir bölümünün sağlığı ve güvenliğini riske sokma ve elektronik sistemlerin bozulmasına yol açma; mülkiyete ciddi zarar verme; kişilere karşı ciddi zarar içeren eylem tehdidi ya da eylemlerin kullanılmasıdır. Hükümeti ya da uluslararası bir hükümet kuruluşunu etkilemek için ya da kamunun ya da halkın bir bölümünün gözünü korkutmak için kullanılan tehdittir. Politik, dini ya da ideolojik ülküyü geliştirmek amacıyla tehdit kullanılmasıdır (Polis Akademisi, 2019: 23).

Avrupa Konseyine göre terör; "Bireyler ya da gruplar tarafından, bir ülkeye, o ülkenin kurumlarına, genel olarak halkına ya da ayrılıkçı amaçlar, aşırı uçta ideolojik fikirler, fanatiklik ya da rasyonel olmayan ve sübjektif faktörler doğrultusunda belirli kişilere karşı şiddete başvurma ya da şiddete başvurmakla tehdit etmek yoluyla ve resmî makamlar, toplumda belirli

kişiler ya da gruplar arasında ya da genel olarak halk arasında terör ortamı yaratmak amacıyla işlenmiş herhangi bir suçtur" (Avrupa Konseyi, 1999: 31).

Avrupa Birliğine göre terör; Belli bir amaç için işlendiklerinde terör suçları olarak tanımlanan suçların listesi şu şekildedir: 1. Bir halkı ciddi şekilde korkutmak, 2. Bir hükümetin veya uluslararası organizasyonun belirli bir şeyi yapmaya veya yapmaktan kaçınmaya haksız bir şekilde zorlanması, 3. Bir ülkenin veya uluslararası bir organizasyonun temel politikasını, anayasasını, ekonomik veya sosyal yapısını ciddi şekilde istikrarsızlaştırmak veya yok etmektir (Avrupa Birliği Direktifi, 2017: 541/32).

Türk yasal mevzuatında, terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir (Terörle Mücadele Kanunu, 1991: 1). Terörle Mücadele Kanunu katalog suç olarak iki grup suç kategorisi listelemiştir; Bu iki kategori, terör suçları ile terör amacı ile işlenen suçlar şeklindedir.

3.KAMU DÜZENİ KAVRAMI

Devletin asli görevlerinin en önemlisi kamu düzenini sağlamaktır. Bu konu, insan hak ve hürriyetlerinin ön koşuludur. Terörün ya da başka bir etkenin etkisi altında kamu düzeninin bozulması doğrudan insan haklarını olumsuz etkiler. İnsan haklarının kuşak yaklaşımı bakımından konuya bakılırsa, birinci kuşak hak kabul edilen yaşam hakkı da dahil tüm temel hak ve hürriyetler, dahası siyasal hakları ifade eden ikinci kuşak haklar, ekonomik ve sosyal hakları ifade eden üçüncü kuşak haklar, siber uzay hakkı, genin korunmasına ilişkin haklar gibi dördüncü kuşak haklar dahil hepsinin efektif hak kullanımına ilişkin bir ortam için kamu düzeni olmazsa olmaz ön koşuldur.

Kamu düzeni, Türk yasal mevzuatında sık kullanılan bir kavram olmasına rağmen, kavram üzerinde teorik çerçeve dışında yasal mevzuatta tanım eksikliği söz konusudur. Bu hususta kapsamlı bir tanım ilk defa jandarma teşkilat yönetmeliğinde yapılmıştır (JTGHY, 2016: 3). Buna göre kamu düzeni, emniyet ve asayiş, huzur ve sükûn, genel sağlık ve genel ahlak unsurlarından oluşan, hak ve hürriyetlerin tam olarak kullanımına elverişli ortamı ifade eder.

Kamu düzeninin bozulması hiç şüphesiz kamu hizmetlerini olumsuz etkiler. Örneğin terör olaylarının yoğunlaşması, kamu araçlarına zarar verilmesi belediye ulaşım hizmetlerinin zamanında sunulmasını engeller. Kamuoyunda çukur barikat olayı olarak bilinen olaylar hatırlanabilir. Tersine bazen kamu hizmetlerindeki aksamalar da kamu düzenini bozacaktır. Örneğin çöplerin toplanamaması salgın hastalıkları artırıp dolayısıyla kamu düzeninin bir unsuru olan genel sağlığı tehdit edecektir.

Geniş tanımla, devlet kavramı içine yerel yönetimler de dahil edilmelidir. Türkiye'de yerel yönetimler il özel idareleri, belediyeler ve köylerdir. Türkiye'de özellikle 2002 yılından sonra bir yerel yönetim reform hareketi başlatılmıştır. Bu reform hareketi çerçevesinde, yerel yönetimler "yönetim sistemi"nde yetki, görev ve kaynak bakımından eskiye oranla daha ağırlıklı bir konuma gelmişlerdir. Yönetim sistemi içinde iki temel unsur merkezi hükümet ve

onun taşra teşkilatı ile yerel yönetimlerden bahsedilebilir. Merkezi hükümet, toplum refahını artırmak ve kamu düzenini korumak için çeşitli kamu politikaları uygulamak durumundadır. Merkezi hükümetlerin bu politikalara uyumlu olacak şekilde yerel yönetimlerden de beklentileri söz konusudur. Yerel yönetimlerin özellikle kamu düzenini bozacak girişimlerde ve uygulamalarda bulunulması istenmez. Hele konu terör eksenli olursa bu çerçevede merkezi hükümetler çeşitli mekanizmalara başvuracaklardır. Bu hususta ülke dışından da örnekler ortaya konulabilir. Yakın zamanda İspanya'nın Bask bölgesi yerel parlamentosunun bağımsızlık ilanı, merkezi hükümetin yerel yönetimin yetkilerini askıya almasına, yerel siyasetçilere cezai takip başlatmasına neden olmuştur. Türkiye'de de yerel yönetimlerin teröre ilişkin olan davranışları ya da bu konuda merkezi hükümetin kamu politikalarına ayrıksı davranışları çeşitli mekanizmalarla önlenmektedir.

4. KAMU POLİTİKALARININ UYUMLAŞTIRILMASI SORUNU VE İDARİ VESAYET

Merkezi hükümet, yerel yönetimlerin politika ve uygulamalarının merkezi kamu politikalarına uyumlaştırması için idari vesayet olarak kavramlaştırılan yetkilere sahiptir. Son yıllarda, Türkiye'de idari vesayet kavramı terörle mücadele çerçevesinde yeniden şekillendirilmiştir. Ancak cumhuriyet tarihi boyunca çeşitli düzeylerde idari vesayetten söz edilebilir.

Türk idare yapısında anayasal bir kurum olarak yer alan idari vesayetin mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla uygulanması Anayasal bir çerçeve olarak belirlenmiştir (Kavruk ve Yaylı, 2008: 1-131).

İl özel idareleri ve köyler bakımından da idari vesayet söz konusudur. Ancak terörle mücadele kapsamında, en özellikli idareler belediyelerdir. Türkiye'de idari vesayet, yerel yönetimlerin organları, kararları, personeli ve harcamaları üzerinde çeşitli biçimlerde kendini göstermektedir. Bu çalışmada idari vesayet mekanizmaları terörle mücadelede yerel yönetimlerin kamu politikalarına entegrasyonu sorunu çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu bakımdan doğrudan konuya ilişkin olmayan idari vesayet türleri incelenmeyecektir. Ayrıca il özel idarelerinin başında vali olması nedeniyle idari vesayetin bunlarda çok daha kuvvetli olması; köylerin ise sayıca çokluklarına rağmen idari, mali ve teknik kapasitelerinin zayıflığı ve yerel yönetim sisteminde ağırlıklarının olmayışı nedeniyle temel analiz belediyeler üzerinden yapılacaktır.

Yerel yönetimlerin kararları üstüne olanlar; Türkiye'de belediyelerin kararlarının merkezi hükümetçe onaya tabi tutulması 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ile oldukça sınırlanmıştır. Daha evvel, 1930-2005 arasında yürürlükte olan 1580 sayılı Belediye Kanunu ise merkezi hükümete çok daha geniş bir alan bırakıyordu. Mevcut yasal düzenleme cadde, sokak, meydan, park, tesis ve benzerlerine ad verilmesi ve beldeyi tanıtıcı amblem, flama ve benzerlerinin tespitine ilişkin kararlarda mülkî idare amirinin onayını aramaktadır (Belediye Kanunu, 2005: 81).

Yerel yönetimlerin personeli üstüne olanlar; Belediyelerde norm kadro ilke ve standartları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Devlet Personel Başkanlığı tarafından müştereken belirlenir. Yani merkezi hükümet norm kadroları belirlemek suretiyle bir idari vesayet kullanmaktadır (Belediye Kanunu, 2005: 49).

Ayrıca sözleşmeli personel istihdamı konusunda belediyeler üstünde merkezi hükümet idari vesayet uygulamaktadır. Belediye ve bağlı kuruluşlarında, norm kadroya uygun olarak çevre, sağlık, veterinerlik, teknik, hukuk, ekonomi, bilişim ve iletişim, plânlama, araştırma ve geliştirme, eğitim ve danışmanlık alanlarında avukat, mimar, mühendis, şehir ve bölge plâncısı, çözümleyici ve programcı, tabip, uzman tabip, ebe, hemşire, veteriner, kimyager, teknisyen ve tekniker gibi uzman ve teknik personel yıllık sözleşme ile çalıştırılabilir. Sözleşmeli çalıştırılacak personel için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı unvanlar itibarıyla sınırlama getirebilir (Belediye Kanunu, 2005: 49).

Büyükşehir belediyelerinde genel sekreter atamaları, belediye başkanının teklifi üzerine Çevre ve Şehircilik Bakanının onayına tabidir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: 21).

Belediyelerin harcamaları üstündeki idari vesayet; Belediyelerde iç ve dış denetim yapılır. Denetim, iş ve işlemlerin hukuka uygunluk, malî ve performans denetimini kapsar. İç ve dış denetim 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine göre yapılır. Artık, dış mali denetim 5018 sayılı Kanunla birlikte Sayıştay tarafından yapılmaktadır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: 55).

Bakanlıkların ve mülki amirlerin dış denetim hususunda yetkisi yoktur. Ancak istisnai bir durum olarak, malî yönetim ve kontrol sisteminin zaafa uğradığı, yolsuzluk veya kamu zararına yönelik emarelerin ortaya çıktığı durumlarda; il özel idareleri için ilgili vali, belediyeler için ilgili belediye başkanının talep etmesi veya doğrudan Cumhurbaşkanının onayı üzerine İçişleri Bakanı, yetkili denetim elemanlarına, ilgili mahallî idarelerin tüm malî yönetim ve kontrol sistemlerini, malî karar ve işlemlerini mevzuata uygunluk yönünden teftiş ettirebilmektedir (KMYKK, 2003:68, 77).

Büyükşehir belediyeleri ve bağlı kuruluşları ile ilçe belediyeleri; tahsil ettikleri vergiler ve benzeri malî yükümlülüklerden birbirlerine ödemeleri gereken paylar ile su, atık su ve doğalgaz bedellerini zamanında yatırmadıkları takdirde, ilgili belediye veya bağlı kuruluşun talebi üzerine söz konusu tutar, İller Bankası tarafından, yükümlü belediyenin genel bütçe vergi gelirleri payından kesilerek alacaklı belediyenin hesabına aktarılır. Bu da sınırlı da olsa bir idari vesayet yetkisidir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: 23).

Bu çalışmanın ilgi alanı bakımından ise en önemli vesayet yetkisi belediyelerin organları üstündeki denetimdir. Belediye başkanı ve meclis üyelerinin geçici bir tedbir olarak görevden uzaklaştırılması konu bakımından önemlidir. Ancak buna ilişkin ikili bir düzenleme vardır. Terör suçları ile diğer suçlar bakımından farkı ikili bir yapı öngörülmüştür.

Belediye başkanlığının boşalması veya seçim dönemini aşacak biçimde kamu hizmetinden yasaklanma cezasının verilmiş olması durumunda bir başkan; Başkanın görevden uzaklaştırılması, tutuklanması veya seçim dönemini aşmayacak biçimde kamu hizmetinden yasaklama cezası alması durumunda bir başkan vekili, meclis üyeleri arasından seçilir. Ancak, belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyesinin terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları sebebiyle görevden uzaklaştırılması veya tutuklanması ya da kamu hizmetinden yasaklanması veya başkanlık sıfatı veya meclis üyeliğinin sona ermesi hallerinde belediye başkanlığına büyükşehir ve il belediyelerinde İçişleri Bakanı, diğer belediyelerde vali tarafından duruma göre belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyesi görevlendirilir (Belediye Kanunu, 2005: 45, 46).

Kamuoyunda bilinen adıyla kayyım (*yanlış olarak kayyum*) ataması terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları durumunda vali ve İçişleri Bakanına verilmiş olağan hukuk düzeninde yer alan istisnai bir yetkidir.

Genel olarak ifade edilirse; Kayyım ataması terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları ile ilişkilendirilmiştir. Kayyım ataması terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları sebebiyle görevden uzaklaştırılması veya tutuklanması ya da kamu hizmetinden yasaklanması veya başkanlık sıfatı veya meclis üyeliğinin sona ermesi halleri ile sınırlanmıştır. Bu haller dışında, eskiden olduğu gibi belediye meclisi seçimle belediye başkan ya da vekilini belirlemektedir. Belediye başkanının terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları sebebiyle görevden uzaklaştırılması veya tutuklanması ya da görev süresini geçmeyecek şekilde kamu hizmetinden yasaklanması durumunda belediye başkan vekili *-belediye başkanı değil-* görevlendirilecektir (Bilgin vd., 2019: 205-225).

5.TERÖRLE MÜCADELEDE YEREL YÖNETİMLERE ÖNERİLEBİLECEK POLİTİKA VE UYGULAMALAR

Terörle mücadele konsepti ile teröristle mücadele harekâtının iki ayrı yaklaşım olduğu; Aralarındaki ilişkiye karşın kesin farkların da olduğu değerlendirilmelidir.

Şöyle ki;

i. Teröristle mücadele polisiye ve askeri bir kavram olup içinde istihbari unsurları da barındırmaktadır.
ii. Terörle mücadele yukarıdaki hususları kavramakla birlikte, bunlardan daha geniş bir kavramdır.
iii. Teröristle mücadele daha yüzeysel ve terörist unsurları etkisiz hale getirmeye yönelik iken,
iv. Terörle mücadele tüm bunların yanında sosyal, ekonomik, siyasal, eğitime ilişkin, sosyo-politik vb. pek çok ve geniş alana karşılık gelmektedir.
v. Teröristle mücadele mülki idare, polis, jandarma unsurlarını da ilgilendiren "aktörleri sınırlı" bir yaklaşımı ifade ederken,
vi. Terörle mücadele bunlar yanında tüm kamu kurum ve kuruluşlarını, sivil toplum kurumlarını (STK), basını, kanaat önderlerini, din adamlarını vb. kapsayan çok aktörlü bir süreci ifade etmektedir.

Yukarıdaki tespit çerçevesinde, terörle mücadele daha büyük koordinasyon gerektiren, daha zorlu ve problemli bir süreçtir.

Terör olan bölge ve yerleşim alanlarında bazı suç türleri bakımından yükseklik gibi başka sorunlar dizisi de yer almaktadır. "Teröristle mücadele harekâtının" getirdiği bazı zorluklar "kamu kaynaklarının daha geniş bir şekilde vatandaşa sunulması politikası"nı getirmektedir. Örneğin terörle mücadele olan il ve ilçelerde sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları (SYDV) periyodik payları uzun yıllardır diğer bölge illere göre daha yüksek miktarda ayrılmaktadır. Terörle mücadelede, öncelikle bu terör rantını, onun doğurduğu fasit daire ve vatandaşlar arasındaki zımni uzlaşmayı ortadan kaldırmak gereklidir.

Bu çerçevede terörle mücadele hususundaki stratejiye uygun, merkez ve yerel yönetimler bakımından kamu politikalarında yeknesaklığı gözeten belediyeleri de kavrayacak alt unsurlar şunlar olabilir.

5.1.Sosyal ve Sportif Aktiviteler

Türkiye çocuk nüfusu fazla olan bir ülkedir. Türkiye'de çocuk nüfusunun (0-17 yaş olarak) toplam nüfus içindeki oranları yıllara sari olarak azalmıştır. 1935 yılında bu oran %45 iken 2013 yılında % 29,7, 2017 yılında ise % 28,3 olmuştur. TÜİK projeksiyonlara göre bu oran 2040 yılında % 23,3, 2060 yılında % 20,4 olacaktır. Dünya nüfusunun 2017 yılında % 30,2'sini çocuk oluşturmuştur. Türkiye % 28,3 ile 167 ülke arasında en fazla çocuk nüfusa sahip 97. ülke olmuştur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde bu oran daha yüksektir (TÜİK, 2021).

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2020 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin toplam nüfusu 83 milyon 614 bin 362 kişi iken 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 893 bin 750 kişi olmuştur. Genç nüfus, toplam nüfusun %15,4'ünü oluşturmaktadır. Genç nüfusun %51,3'ünü erkek nüfus, %48,7'sini ise kadın nüfus oluşturmaktadır (TÜİK, 2021).

Çocuk nüfusunun en yüksek ve en düşük olduğu beş il ise şunlardır (TÜİK, 2021).

Tablo 1: Çocuk Nüfusunun En Yüksek ve En Düşük Olduğu Beş İl

En Yüksek İller	%	En Düşük İller	%
Şanlıurfa	46,7	Tunceli	17,2
Şırnak	45,2	Edirne	18,4
Ağrı	43,7	Kırklareli	19,0
Muş	43,1	Çanakkale	19,2
Siirt	42,7	Karabük	20,4

Kaynak: TÜİK, 2021, https://www.tuik.gov.tr/, Erişim Tarihi: 10.07.2021

Tablo, incelendiğinde çocuk nüfus oranının en çok olduğu ilk beş il, aralarında Muş ilinin de olduğu Doğu ve Güneydoğu illerinden oluşmaktadır. Belli bir aktiviteye bağlanan çocuk ve gençler asla terörize olup dağa çıkmaz, maceraya atılmazlar.

Türkiye'nin genç nüfus oranının %15,4 ile Avrupa Birliği üyesi 27 ülkenin genç nüfus oranlarından daha yüksek olduğu bilinmektedir. Avrupa Birliği üyesi 27 ülkenin genç nüfus oranları incelendiğinde, 2020 yılında en yüksek genç nüfus oranına sahip olan ülkelerin sırasıyla %12,7 ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve İrlanda, %12,5 ile Danimarka ve %12,3 ile Hollanda olduğu, en düşük genç nüfus oranına sahip olan ülkelerin ise sırasıyla %8,8 ile Bulgaristan, %9,0 ile Çekya ve %9,1 ile Letonya olduğu görülmektedir (TÜİK, 2021).

Bu çerçevede, belediyelerin sosyal aktivite alanlarını teşvik etmek gereklidir. Bu açıdan belediyelere merkezi hükümetten şartlı yardımlar artırılmalıdır. Bu yardımlar iyi bir şekilde denetlenmelidir. Ayrıca belediyelere bütçelerinin belli bir oranını, bu alanlarda tahsis ve harcama zorunluluğu getirilmelidir. Bu husus, yalnız bu faaliyetler için değil, bu faaliyetlere uygun tesis yapılmasına yönelik de olmalıdır. Spor imkânı, tiyatro vb. türünden gençlere ve çocuklara sosyal aktivite sağlanması önemlidir. Ancak burada kilit rol oynayan kurumlarda, özellikle de belediyelerde sıkıntı söz konusudur. Çok amaçlı salon ve kültür merkezi gibi

aktivitelere uygun alanlar sınırlıdır. Bu alanda belediyeler de faaliyetlerini artırmalı, bunlara ilişkin hukuki ve mali teşvik altyapısı geliştirilmelidir.

Bu noktada, Muş ilindeki bazı yatırım ve faaliyetlerden söz edilebilir. Muş İl Özel İdaresi ve Muş Merkez İlçe Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından Murat Nehri etrafında 888 dönüm alanda rekreasyon alanı oluşturulmuştur. Bu büyüklükteki rekreatif alan Avrupa'da ilk yirmi arasında yer alan bir şehir parkı anlamına gelmektedir. Alana "Sultan Alparslan Parkı" adı verilmiştir. Sultan Alparslan Parkı, Tarihi Selçuklu Köprüsünün her iki yanında bir kıyısından üç, diğer kıyısından yaklaşık altı kilometre uzunluğundadır.

Park içinde biri çocuk, diğeri genç ve yetişkinlere yönelik iki zipline ve atlama kulesinin bulunduğu macera parkuru mevcuttur. Ayrıca, Doğu Anadolu'daki tek hayvanat bahçesini içinde barındırmaktadır. Piknik alanları da mevcut olan park içinde basketbol, voleybol, futbol sahaları, tenis kortları ile fitness alet alanları da yapılmıştır. Ayrıca su sporları tesisi, kano sporuna imkân sağlayacaktır. Sultan Alparslan Parkı içinde ahşap bungalov evlerden oluşan bir gençlik kampı da yapılmaktadır. Bu alandaki spor tesisleri, çocuk ve genç nüfus ile birlikte diğer nüfus aralıkları için de şüphesiz çok önemlidir. Bir yerel yönetim olan il özel idaresi ve bir yerel yönetim birliği olan köylere hizmet götürme birliği, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığının mali desteğini de alarak önemli bir açığı kapatmaktadır.

Bunlara ilave olarak, Muş köylere hizmet götürme birliği, spor-toto teşkilatı sponsorluğunda yüzelli adet büyüklü küçüklü spor tesisini il genelinde köyler ve beldeler de dahil olmak üzere kurmuş ya da yapımını devam ettirmektedir. Bu tesisler arasında, yirmibeş köyde çok amaçlı (basketbol, voleybol, futbol) semt sahaları; belde ve ilçe merkezlerinde yirmibeş semt sahası, sekiz tenis kortu; üç adet yarı olimpik havuz; kapalı spor salonları; bisiklet yolları; iki adet büyük sentetik saha; okullar için basketbol potaları; gençlik merkezleri; gençlik ve izci kampları; büyük çoğunluğu beldelerde olan onyedi adet kapalı halı saha; sporcu otel ve okulu; spor lisesi vardır. Bu çerçevede, Kurtik Dağı Kayak Tesisi için proje çalışmaları devam etmekte olup bir kaç yıl içinde tamamlanacaktır. Sponsorluk anlaşmasının üçyüz milyon TL büyüklüğünde olduğu ifade edilebilir.

Ayrıca benzer şekilde çeşitli spor tesisleri için Muş Belediyesi de yüz milyon TL büyüklükte bir sponsorluk anlaşmasını spor-toto teşkilatı ile yapmıştır.

Muş İl Özel İdaresi ile Muş Merkez İlçe Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından il merkezinde tarihi bir ilkokul binasının restorasyonu neticesinde bir şehir ve arkeoloji müzesi oluşturulmuştur. Ayrıca Muş İl Özel İdaresi ile Muş Merkez İlçe Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından Türk Tarihinde önemli bir yer tutan Malazgirt ilçesinde, "1071'den 2071'e Zaman Tüneli Tematik Müzesi" yapılmıştır. İki müze de, özellikle çocuk ve genç nüfusun ilgisini çekmiştir. Tematik müze inşaasında kalkınma ajansı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığının bir miktar hibe desteği sağlanmıştır.

Merkezi hükümetin, yerel yönetimleri bu şekilde teşvik etmesi önemlidir. Teşvikler, özellikle belediyeler bakımından etkin idari vesayetle kontrol edilmelidir. Bu teşvik ve hibe uygulamalarının yaygınlaştırılması terörle mücadelede işlevseldir.

Terörle mücadelede en önemli husus çocuk ve gençlerin kazanılmasıdır. Konuya ilişkin, nitelikli strateji ve politikalar oluşturulması önemlidir. Aksi durumlarda, özellikle genç nüfusta teröre yönelen eğilimler yükselmiştir. Sonuç uzun vadede alınabilecek olsa da özellikle terörle

mücadelede; İlgi alanı çocuk ve gençler olmalıdır. Kısaca, ilk ve öncelikli hedef kitle, çocuk ve gençler olmalıdır. Kamu yatırımlarında öncelikli profil, bu kesime ilişkin bahsi geçen demografik yatırımlar olmalıdır**.**

5.2.Yerel Yönetimler Üstünde Etkin İdari Vesayet

Bu alan terör örgütü ve onun siyasi uzantıları için hem lojistik, hem de siyasi prestij alanıdır. Belediye Kanununun 45 inci maddesindeki kayyım atama imkanı getiren düzenlemesi, terörle mücadelede etkin bir mekanizma olmuştur. Bu, terör örgütü ve legal siyasi uzantılarının eleştirilerinden de çıkarılabilecek bir sonuçtur. Ancak bu hususun kalıcı bir mekanizmaya dönüştürülmesi zorunludur. Kalıcı kayyım benzeri bir düzenlemeden kasıt; Belli belediyeler için yalnız belediye meclisi seçmek, belediye başkanını ise atamak olabilir.

Burada iki ölçüt kullanılabilir;

- ✓ Birincisi, "belli nüfus büyüklüğü altındaki" belediyeler;
- ✓ İkinci ve birinciden bağımsız diğer ölçüt "kalkınma derecesine dayalı olarak nüfus ölçütü ne olursa olsun (ya da ayrıca belirlenecek nüfusa kadar olan)" belediyelerde atanmış belediye başkanı uygulaması.

Bu düzenleme Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartına ve Anayasanın çerçevesini çizdiği iç hukuk düzenlemelerine de uygundur. Çünkü tüm bunlar genel karar organının, yani belediye meclisinin seçimle gelmesini zorunlu temel koşul saymakta; Yürütme vasıtası için böyle bir zorunluluk öngörmemektedir.

5.3.Genç İşsizliğine İlişkin Belediyelerin İşlevselliği

2019 ve 2020 yıllarında Türkiye'de 15-24 yaş genç işsizlik oranı sırasıyla %25,4 ve 25,3 olmuştur. 25 yaş üstünde bu oranlar sırasıyla %11,5 ve 11,0'dır (TÜİK, 2021). Doğu ve Güneydoğu illeri başta olmak üzere genç işsizliği önemli bir sorun alanıdır. Sanayi ve üretimde selektif teşvik modeli geliştirilerek uygulanmalıdır. Konuya ilişkin, mikro kredilerin çok sınırlı etkileri olmuştur. Ancak tarım alanında tohumluk ve fidan desteği yararlı bir uygulamadır. Belediyelerin özellikle emekyoğun sektörlere altyapı sağlayacak alanlar oluşturmasına yönelik yasal zorunluluklar ve mali teşvikler geliştirilebilir.

Bu alanda, son yıllarda tekstil sektörüne ilişkin olarak bölgede ve özelde de Muş ilinde yapılan tekstil fabrika atölyelerinin yararlı sonuçları görülmüştür. Muş ilinde 8 bin tekstil işçisi vardır. İl içinde çeşitli atölye ve fabrikalarda özellikle genç işçiler istihdam edilmektedir. Muş İl Özel İdaresinin kalkınma ajansı destekli yaptığı bir tekstilkent (Sungu Beldesi) çeşitli yanlış tasarım ve planlama sorunlarına rağmen, beşyüz kişiye yakın istihdam sağlamaktadır. Muş merkezde ise, Muş Valiliğince yapılan Sultan Alparslan Tekstilkent projesi bu yıl içinde hayata geçecek, ilk etapta iki bin genç istihdamı sağlanacaktır. Planlamaya göre, iki yıl içinde 10 bin kişilik ilave istihdam sağlanacaktır. Bu proje, merkezi hükümetçe özellikle Gençlik ve Spor Bakanlığı, Sanayi, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı tarafından desteklenmektedir. Yerelde ise, İl Özel İdaresi önemli paydaştır. İşte bu tip projelere belediyelerin de eklemlenmesine olanak sağlayan bir hukuki ve mali zemin oluşturulmalıdır. Sözü edilen Sultan Alparslan Tekstilkent projesine 2021 yılı içinde kalkınma ajansı üzerinden Muş Belediyesine merkezi hükümetçe mali destek verilmiş; Muş Belediyesi de %25 oranında katkı sağlayarak sürece dahil olmuştur. Merkezi hükümetin belediyelere *-tamamı hibe olmasa da-* istihdam projeleri için mali destek sağlaması, yerelin de bu hususa sahip çıkmasını sağlayacaktır.

Ayrıca bir önceki kesinleşen bütçe öz gelirleri esas alınarak istihdam amaçlı çeşitli projelere belediye bütçelerinde ve il özel idare bütçelerinde belirlenecek asgari oran ve paylarda ödenek ayrılması zorunluluğu yasal mevzuata konabilir. Aksi halde, belediyeler yerel kalkınma ve istihdam politikalarını merkezi hükümetin görevi görüp, kendilerini sorumlu bir idare olarak görmemektedir. Aynı kültürel iklimin içinde, yerel seçmen de aşağı yukarı bu görüşe sahiptir. Yerel seçmen, belediyelere gizli işsiz olarak istihdam gayretleri dışında, belediyeleri bu konulardan azade tutmaktadır.

5.4.Toplum Yararına Çalışma Programları (TYP)

Bölge için mikro krediden çok, Toplum Yararına Çalışma Programları (TYP) yararlıdır. Mikro kredi ve ekonomik teşvikler, zayıf olan "teşebbüs faktörünü" hedef almakta ve çoğunlukla amacına ulaşamamaktadır. Müteşebbis yetiştirmek zordur; Niteliksiz işgücüne iş ve aş vermek, bunu da prodüktivite çerçevesinde değil de, sosyal transfer olarak görmek, diğer karşılıksız transferleri kısarak emek karşılığı TYP benzeri programlarla emeği öne almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. TYP uygulamasının genişletilmesi bir tür "emek karşılığı transfer"dir. Bu programlar İŞKUR üzerinden, yani merkezi hükümetçe okul, sağlık gibi belli sektörlerde kamu kurumlarının temizlikçi ve özel güvenlik hizmetlerine destek amaçlı uygulanmaktadır. Bu programları, belediyelerin çöp toplama ve cadde, sokak temizliği gibi emek yoğun alanlara da genişletmek işlevsel olabilir. Bu konuda, idari vesayet çerçevesinde vali ve kaymakamların denetim yükümlülüğünü de vermek gerekecektir. Örneğin, TYP programından 2020 yılında Muş ilinde 3.800 kişi, 2021 yılında 750 kişi istihdam edilmiştir (İŞKUR, 2021). Aşağıdaki hususlar, terörle mücadeleyi de içine alan bir şekilde önemlidir.

- ✓ TYP, Devletin kadına verdiği bir güvence işlevi görebilir.
- ✓ Devlete "işle bağlanmış" bir kadın, çocuklarını teröre yönlendiren ve Devlete başkaldırıya çalışan ideolojilere yönlendirmeyecek ve set çekecektir.
- ✓ 1929 Dünya Ekonomik Krizinde, Keynesyen New Deal (Yeni Ufuk) Politikası "ister taş kırdır yeter ki ödeme yap" benzeri istihdam mantığıyla işe bağlamak önemlidir.
- ✓ Bu "emek karşılığı" yapılacak bir ödeme olacak, böylece karşılıksız, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı özellikle sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları (SYDV) yardımlarından nitelik olarak, kişilere "meşgale sağlayıcı" uygulamasıyla ayrılacaktır. Kişiler okul, cami, yol, caddde temizleyecekler, bir ücret alacak ve sigortalanacaktır. Bu, geçici bir uygulama olduğu için 6-8-10 aylık bir istihdam sağlayacak, işsizlik zamanlarında SYDV devreye girecektir.
- ✓ Bu yöntemle toplumdaki işsizlik psikolojisinin bertarafı düşük bir maliyetle sağlanabilmektedir. Ayrıca belediyeler açısından da önemli bir teşviktir. Çünkü programı yine İŞKUR finanse edecek, istihdamın bir kısmı belediyelerde yapılacaktır. Uygulama, merkezi hükümet ve belediyelerin istihdam ve özellikli hizmetlerin gördürülmesi konusunda uyumlu bir kamu politikası uygulaması örneği de teşkil edecektir.
- ✓ Tam zamanlı istihdama göre kamuya uzun vadeli yük de yüklenmemektedir. Ancak burada özellikle kadınlara ağırlık verilmelidir.

5.5.Genç, Çocuk ve Kadınlar İçin Batıdaki Belli Destinasyonlara Gezi Düzenleme

Muş ilinden ya da Diyarbakır ilinden Çanakkale iline yapılacak bir gezide kadınların şehitlikleri ziyareti çok değerlidir. Şehitlikte ve Türkiye'nin harcında her yöreden şehir ve köylerin var olduğu zihinlere atılacak çok önemli bir çıpadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı istihdam artırıcı bir bakanlık olmadığı gibi kar maksimizasyonuyla hareket eden bir işletme de değildir. Sosyal amaçlar için Devlet gezilere de kaynak ayırabilir.

Bu husus, belediyelere ve mülki idare amirliklerine kaynak transferi ile çözülebilir. Belediyelerin de içinde olduğu modellerle, bölgenin sosyal transferle desteklenmesi TYP benzeri bir sosyal transfer modelinin üzerine kurulmaktadır. Mevcut sistemde emeksiz sosyal transfer başat bir unsurdur ve yararlı değildir. Bu ise terörle mücadelede ve bizatihi korunması gereken kesimler bakımından efektif değildir.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Terör, korku salarak anarşik bir düzen oluşturmak suretiyle başta toplumsal ve siyasal sistem üstünde olmak üzere yasadışı bir şekilde radikal değişim sağlama faaliyetlerinin tümüdür.

Devletin asli görevlerinin en önemlisi kamu düzenini sağlamaktır. Bu konu insan hak ve hürriyetlerinin ön koşuludur. Terörün ya da başka bir etkenin etkisi altında kamu düzeninin bozulması doğrudan insan haklarını olumsuz etkiler.

Geniş tanımla, devlet kavramı içine yerel yönetimler de dahil edilmelidir. Türkiye'de yerel yönetimler il özel idareleri, belediyeler ve köylerdir. Türkiye'de özellikle 2002 yılından sonra bir yerel yönetim reform hareketi başlatılmıştır. Bu reform hareketi çerçevesinde, yerel yönetimler "yönetim sistemi"nde yetki, görev ve kaynak bakımından daha ağırlıklı bir konuma gelmişlerdir. Ancak terörle mücadele bağlamında, yerel yönetimler özellikle de belediyeler için, merkezi hükümet ile uyumlu kamu politikaları oluşturma noktasında bir takım ilave düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Merkezi hükümet, yerel yönetimlerin politika ve uygulamalarının merkezi kamu politikalarına uyumlaştırması için idari vesayet olarak kavramlaştırılan yetkilere sahiptir. Son yıllarda, Türkiye'de idari vesayet kavramı terörle mücadele çerçevesinde yeniden şekillendirilmiştir. Ancak cumhuriyet tarihi boyunca çeşitli düzeylerde idari vesayetten söz edilebilir.

Türkiye'de idari vesayet, yerel yönetimlerin organları, kararları, personeli ve harcamaları üzerinde çeşitli biçimlerde kendini göstermektedir. Bu çalışmada idari vesayet mekanizmaları, terörle mücadelede yerel yönetimlerin kamu politikalarına entegrasyonu sorunu çerçevesinde ele alınmıştır.

Bu çerçevede terörle mücadele hususundaki stratejiye uygun, merkez ve yerel yönetimler bakımından kamu politikalarında yeknesaklığı gözeten belediyeleri de kavrayacak alt unsurlar şunlar olabilir: sosyal ve sportif aktiviteler; yerel yönetimler üstünde etkin idari vesayet; genç işsizliğine ilişkin belediyelerin işlevselliği; toplum yararına çalışma programları (TYP); genç, çocuk ve kadınlar için batıdaki belli destinasyonlara gezi düzenlemeler.

Bu çerçevede özetle;

- ✓ Konu açısından öncelikli hedef kitle çocuk, genç ve kadınlar olmalıdır.

- ✓ Bu bakımdan yatırım öncelikleri yeniden belirlenmelidir. Sportif ve sosyal yatırımlar öne çıkarılmalı; Bahsedilen profile (çocuk-genç ve kadınlar) uygun demografik yatırımlar geliştirilmelidir.

- ✓ Terör pek çok unsuru terör rantı ekseninde birleştirmekte; Terör rantından beslenen bir kesim oluşturmaktadır. Bu ise kırılması zor bir fasit dairenin ve menfaatler zincirinin üstünde yerel toplumun bazı kesimlerinde terörün bitmemesi yönünde zımni bir anlaşmayı doğurmaktadır. Terör rantını ortadan kaldırmaya yönelik olarak ileri sürdüğümüz öneriler çok unsurlu ve çok paydaşlıdır. Belediyelerin de içinde yer alacağı ancak kuvvetli bir idari vesayete de ihtiyaç duyan düzenlemeler önerilmektedir.

- ✓ Terörle mücadele bakımından yerel yönetimlerce uygulanabilecek kamu politikaları için zorlayıcı düzenlemeler ve diğer teşvikler daha etkili kılınabilir.

KAYNAKÇA

AVRUPA BİRLİĞİ (2017). *Avrupa Birliği Direktifi,* 2017/541: 32.

AVRUPA KONSEYİ (1999). *Avrupa Konseyi Kararı,* 1426 (1999):31 sayılı Kararı.

BELEDİYE KANUNU (2015). (3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı).

BİLGİN, K.U. , GÜNDÜZÖZ, İ. ve OFLASLI, A. (2019). Teröre Sivil Önlem "Kayyım Belediyecilik" Muş-Bulanık Belediyesi Örneği (2016-2018) . *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, 205-225.

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KANUNU (2004). (10/7/2004 tarihli ve 5216 sayılı).

İŞKUR Müdürlüğü (2021). İŞKUR Muş Valiliği İstatistikleri.

JTGYY (2016). Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, (Bakanlar Kurulu Kararının Tarihi: 12/12/2016, No:2016/9741).

KAVRUK, H. ve YAYLI, H. (2008). 2004 Belediye Reform Çalışmalarında İdari Vesayete İlişkin Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi ve Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (3) , 1-31. http://dergipark.org.tr/en/pub/gaziuiibfd/issue/28327/301015

KMYKK (2003). Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, (10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı).

POLİS AKADEMİSİ (2019). *Radikalleşmenin Önlenmesi & Terörizm Olgusu, Çalıştay Raporu - AB - Türkiye Terörizmle Mücadele Eğitim Ortaklığı Projesi – 2*, Polis Akademisi Yayınları: 72 Rapor No: 24 ISBN: 978-605-4619-99-3 Haziran 2019.

TERÖRLE MÜCADELE KANUNU (1991). (12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı).

TÜİK (2021)., https://www.tuik.gov.tr/, Erişim Tarihi: 10.07.2021

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖR OLGUSU VE TÜRK KAMU YÖNETİMİ SİSTEMİ İLİŞKİSİ: OLAĞANÜSTÜ HÂL BÖLGE VALİLİĞİ KURUMU

Kubilay DÜZENLİ[1]

ÖZET

Valilik kurumu, tarihi süreçte Türk kamu yönetimi sisteminin merkezinde yer alan kurumlardan bir tanesidir. Modern anlamda valilik müessesi, geç dönem Osmanlı modernleşmesi kapsamımda Fransız idare sisteminin benimsenmesi, neticesinde ortaya çıkmıştır. Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı sonrasında merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkilerinde esaslı bir değişikliğin gündeme gelmemesi ve merkeziyetçilik eğiliminin güçlenmesiyle, valilik kurumu da mevcut önem ve yetki sahasını korumayı sürdürmüştür. 12 Eylül 1980 askeri darbesini takip eden siyasal-toplumsal koşullar dahilinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde görülen terör faaliyetleriyle mücadele etmek amacıyla yeni bir valilik kurumu ihdas edilmiştir. Başlangıçta; Bingöl, Diyarbakır, Elâzığ, Hakkâri, Mardin, Siirt, Tunceli ve Van şehirleri olağanüstü hâl bölgesi ilan edilerek bu şehirlerin idaresinde Olağanüstü Hâl Bölge valisi görevlendirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin tarihi seyri, Türk kamu yönetimi sistemindeki ve terörle mücadele sürecindeki önemi hakkında genel bir değerlendirmede bulunmaktır. Çalışma kapsamında öncelikle Türk kamu yönetimi sisteminin tarihi gelişimine yer verilmiş, ardından Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği kurumu; sorumluluk sahası ve politikaları bakımından analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Terör, Mülki İdare, Valilik, Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği

[1] Arş.Gör, Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0003-3662-2656

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE TERROR AND THE TURKISH PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM: THE REGIONAL GOVERNORSHIP INSTITUTION

ABSTRACT

The instution of governorship is one of the instutions which have located in the center of Turkish public administration system in the historical process. The instution of governorship in the modern-Western sense emerged as a result of the adoption of the French administrative system within the scope of late Ottoman modernization. After the proclamiton of the Republic in October 1923 with the absence of fundemental change in the central-local governments relations and strenghthening of the centralization tendency governorship instution continued to protect its current importance and jurisdiction. Within the political-social conditions following the military coup of 12 September 1980 in order to fight terorism which have seen in Eastern-Southeastern Anatolia regions a new governorship instution was established. Initially the cities of Bingöl, Diyarbakır, Elâzığ, Hakkâri, Mardin, Siirt, Van and Tunceli were declared as a state of emergency the governorship state of emergency was commisioned in the administration of these cities.

The aim of this study make an overall assesment about historical course, located in the Turkish public administration and the importnace of the counter-terorism process of the State of Emergency Regional Governorship. In this context first of all the historical development of the Turkish public administration system were explained. Then State of Emergency Regional Governorship institution analyzed in terms of area of responsibility and policy.

KeyWords: Terror, Provincial Administration System, Governorship, State of Emergency Regional Governorship

1. GİRİŞ

Kavramın en genel kullanımı ile "sertlik, katılık, zorluk" manasına gelen şiddet kavramının mazisi ve insanlar arası ilişkilerde bir araç olarak kullanımı insanlık tarihi kadar köklüdür. Tarih boyunca birbirleriyle anlaşamayan insanlar, bu anlaşmazlığı ortadan kaldırmak adına birbirlerine şiddet uygulamaktan geri durmamışlardır. Modern dönemde ise şiddet olgusu, terör faaliyetlerinin ardında yatan güdü olarak karşımıza çıkmış, toplum içindeki belirli gruplar gerçekleştirdikleri terör eylemleri ile toplumun huzur ve güvenliğine saldırıda bulunmuşlardır. Kuşku yok ki terör eylemlerinde, toplumun huzur ve güvenliğine karşı saldırıda bulunmak kadar kamu otoritesine zarar vermek amacı da taşınmakta; terörist gruplar kimi zaman belirli bölgelerde, devlet otoritesini uygulanamaz hâle getirmek istemektedir. Bu gibi durumlarda idare, terör eylemlerinin yoğunlaştığı bölgelerde normal zamanda uygulanmayan bir yönetim anlayışına geçebilmekte ve yine normal zamanda var olmayan kurum-kuruluşlara hukuki dayanak tanıyabilmektedir.

Türkiye özelinde Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği kurumunun ihdası, böylesi bir sürecin ürünüdür. 1980'li yılların ikinci yarısı itibariyle yurdun belirli bir bölgesinde yoğunlaşan terör faaliyetleri karşısında idare, var olan mevzuatın dışında yeni bir valilik kurumu oluşturmuş; kamuoyunda "koordinatör", "büyük", "süper" valilik biçiminde adlandırılan Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği kurumu, olağanüstü hâl uygulamasının az sayıdaki şehir için devam ettiği 15 senelik dönemde faaliyet göstermiştir. Bu süreçte karşılaşılan bir diğer ilginçlik 15 sene boyunca Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği'nin merkezinin yer aldığı Diyarbakır'da aynı anda biri Olağanüstü Hâl Bölge Valisi diğer ise Diyarbakır Valisi olarak iki valinin bulunuyor oluşudur. Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği'nin, Türk kamu yönetimi sistemindeki konumunu değerlendirmek amacı taşınan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk olarak terör ve terörizm olgularının Türkçe ve yabancı literatürde nasıl yer etmiş olduğu değerlendirilmiş ve terör olgusu, değişik veçheleriyle analiz edilmek istenmiştir. Ardından, Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği'nin üzerine inşa olunduğu tarihi-sosyolojik temelin belirlenmesi amacıyla Osmanlı Devleti'nin son döneminden başlayarak Türkiye'de valilik kurumunun tarihi seyri ve vilayetlerin idaresinde gözetilen esaslar açıklanmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise bir yönetim modeli olarak Olağanüstü Hâl; etimolojik ve sosyolojik boyutu ve Türk anayasacılık tarihindeki anlamıyla ele alınmış, ilgili hukuki mevzuat ve Olağanüstü Hâl Bölge valilerinin kişisel profili üzerinde bir değerlendirmede bulunulmuştur.

2. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARINA İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Etimolojik kökeni, Latince "korkutmak, ürkütmek ve sindirmek" anlamına gelen *"terrere"* sözcüğüne dayanan terör olgusu (TBB, 2006:4, Saraçlı, 2007: 1051), bugünün dünyasında, etki sahası tek bir ulus veya coğrafi bölge ile sınırlı kalmayacak ölçüde genişlemiş, evrensel niteliğe sahip bir fenomendir. Kavram, Güncel Türkçe Sözlükte dilimize Fransızcadan girmiş bir sözcük olarak nitelenmekte ve "yıldırı" sözcüğü, terörün Türkçe karşılığı olarak tanımlanmaktadır (TDK Güncel Türkçe Sözlük, 2021). Benzer şekilde Püsküllüoğlu (2002: 606)'na ait Öz Türkçe Sözlük isimli eserde de "terör", i) yıldırı, yıldırma ve korkutma, ii) yılgı biçiminde birbiriyle ilişkili iki anlama sahip bir kavram olarak ifade edilmektedir. Bugünün dünyasında, güvenlik çalışmaları alanında taşıdığı anlam ile terör tarihte ilk kez Fransız Devrimi'ni takip eden süreçte, iktidar sahiplerinin; muhaliflere yönelik faaliyetlerini tanımlamak için kullanılmış, 1793-1794 senelerini kapsayan "Terör Dönemi'nde"; 300.000 kişi özgürlüğünden alıkonulmuş, 17.000 kişi ise infaz edilmiştir. Bu dönem aynı zamanda idareye sahip toplumsal sınıf/grupların, devleti ele geçirdikten sonra onu, idealleri doğrultusunda nasıl kullanabileceklerine ilişkin tarihi bir pratiği sergilenmesi bakımından da önem teşkil etmiştir (Mango, 2005: 2).

Terör olgusunun sahip olageldiği ulus-üstü nitelik ilgili yazındaki akademik çalışmalarda da bir çeşitliliği beraberinde getirmiş, bu kapsamda gerek Türkçe gerekse de yabancı dillerdeki literatürde terör olgusu, farklı veçheleriyle ele alınmıştır. Kongar (2002:73-76) terörü, şiddetin tarih boyunca insanlar arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde kullanılan bir araç olması sebebiyle, insanlık tarihi kadar köklü geçmişe sahip bir kavram biçiminde tanımlamakta, terörün; sosyolojik ve psikolojik boyutları olduğunu söylemektedir. Bu söylem çerçevesinde, ırkçı tona sahip milliyetçilik pratiğinin, her türlü dinsel ve mezhepsel inancın fanatizme dayanan yorumlarının ve kurtarıcılık iddiasına sahip düşünsel akımların, terör eylemlerine kaynaklık edebileceğini iddia etmektedir. Yayla (1990:340) ise terör ve terörizm olgusuna ilişkin yaptığı değerlendirmede terör faaliyetlerinin odağında şiddet kullanmak güdüsünün varlığı konusunda bir ihtilaf olmasa da günlük hayatta karşılaşılan ve olağan-adi şiddet pratiğine dayalı olaylar ile terör olgusu arasında bir benzerlik kurmanın güçlüğünden bahsetmekte ve siyasi şiddet deyiminin, bu noktada işlerlik kazandığını öne sürmektedir. Caşın (2008:99) terörü tanımlıyor iken şiddetin sistematik biçimde kullanımını gündeme taşımayı yeğlemiş, Ergil (1992: 140); terörün kabaca dehşet biçiminde tanımlanabileceğini söyledikten sonra, terörizme ilişkin yapılan en kapsamlı ve anlamlı tanımı şu şekilde kaleme almıştır: *"saldırılan veya korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığı ile, hedeflenenden daha büyük bir kitleyi yıldırıp, korkutarak yasa-dışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, bilinçli ve planlı bir biçimde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunması*".

Dönmezer (1978: 55-56)'da terör ve terörizm kavramlarına ilişkin konu hakkında mesai harcayan; kriminolog, sosyolog ve hukukçuların ortak bir tanım geliştirememiş olduğunu söylemekte, bu uzlaşı eksikliğini ise terör-terörizm ile siyasi suç kavramlarının birbirinden ayırma sürecindeki belirsizlikle ilişkilendirmektedir. Yine yazarın ifadesiyle, terörizm[1] çalışmalarındaki önemli bir başlığı ise terör faaliyetlerinin sınıflandırılması oluşturmakta ve i) iç terörizm- milletlerarası terörizm, ii) adî hukuk çerçevesinde terörizm-siyasal ve sosyal terörizm, iii) doğrudan terörizm-dolaylı terörizm ve iv) bireysel terörizm-devlet terörizmi gibi ayrımlar, terör faaliyetlerinin sınıflandırılmasındaki temel ayrım noktalarını teşkil etmektedir. Bu noktada devletlerin, terör olgusu ve terör faaliyetlerine ilişkin tanımlamalarında farklı terör biçimlerinin veya terör faaliyetlerinin, belirli bir odak üzerinde yarattığı yıkıcı etkinin ön plana çıkartılması ihtimali gündeme gelmektedir. Avaner ve Ayas (2021: 250-251) tarafından yapılan değerlendirmede ise terör olgusu, daha farklı bir boyutuyla ele alınmakta ve terör örgütlerinin değişen yapısı gözler önüne serilmek istenmektedir. Yazarların ifadesiyle terör örgütleri, geçmişte sınıf veya etnik aidiyetleri kullanarak şiddeti körüklemeye çalışır iken; modern dünyanın gereklerine sağladıkları hızlı uyum çerçevesinde, farklı yıpratma ve yıldırma stratejilerini benimsemeye başlamıştır. Bu dönüşüm kapsamında farklı disiplinleri bünyesinde barındırır hâle getiren modern terör unsurları tarafından kuvveden fiile geçirilmeye çalışılan faaliyetler bütünün, *"hibrit terör"* biçiminde adlandırılması yerinde olacaktır.

Bu kapsamda, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu'nda" terör; *"cebir ve şiddet kullanarak, baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, sosyal, laik ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir"* şeklinde tanımlanmış, kanun koyucu Devletin ve milletin bölünmez

[1] Çalışmada terörizm yerine kavramın Osmanlıcadaki karşılığı *"tedhişçilik"* kullanılmıştır.

bütünlüğü ile Cumhuriyetin temel niteliklerine yönelik olası bir saldırıya baştan set çekmek amacıyla bu fiillerin, terör kapsamında değerlendirilmesini öngörmüştür.

Keleş ve Ünsal (1982:33)'de terörü, kent ve kentleşmeyle kurduğu ilişki çerçevesinde ele almış, siyasal şiddet eylemlerinin ekseriyetle kent merkezlerinde gerçekleştirildiğini ve kentler üzerindeki yıkıcılığının daha fazla olduğunu söylemiş ve bu savlarını şu şekilde temellendirmişlerdir; i) büyük yerleşim birimlerinde terör saldırıları daha kolay biçimde gerçekleştirilebilmekte ve etki alanı daha geniş olmaktadır, ii) saldırı sonrasında failin, izini kaybettirmesi kent merkezlerinde kırsala nazaran daha kolay biçimde gerçekleşmektedir, iii) kırsalda terör eylemi gerçekleştirmek için yerel halkın desteğini kazanmak gerekiyorken, kent merkezlerinde böylesi bir durum söz konusu değildir, iv) kentlerde artan nüfus ve derinleşen gelir adaletsizliği çerçevesinde vuku bulan sosyal eşitsizlik, terör örgütleri tarafından rahatlıkla suiistimal edilebilmektedir ve v) uç sağ ve solda konumlu terör gruplarının, aradıkları toplumsal tabana ulaşmaları kentlerde, kıra göre daha kolay biçimde gerçekleşebilmektedir.

Terör, Türkçe literatürde olduğu gibi, yabancı literatürde de ağırlıklı biçimde tartışılan bir konu niteliğindedir. LaFree ve Dugan (2007: 184) terörizmi; siyasi, ekonomik, dini veya sosyal bir amaca korku, zorlama ve yıldırma yoluyla ulaşmak için yasadışı güç ve şiddet tehdidi veya fiili kullanımı biçiminde tanımlamış, Alexander (1979) terörizmin; gerçek veya hayali bir hedefe ulaşmak amacıyla geniş bir korku ikliminin tesis edilebilmesi adına organize bir grup tarafından şiddet kullanımı olduğunu söylemiştir.

Benzer şekilde Laquer (1999:8) tarafından yapılan terör tanımında da kavram, temelde bir tür şiddet olarak telakki edilmekle birlikte, terörizm; iç savaş veya eşkıyalıktan ayrı tutulmakta, Terör ve terörizmin, yeryüzündeki hiçbir toplum tarafından kabul gören bir pratik olmayışı ve yine terör faaliyetlerinin gerisinde yer alan toplumun bütününe göz dağı verme düşüncesi, terör olgusu ile söz konusu diğer şiddet faaliyetleri arasındaki temel farklılıklardan bir tanesini teşkil etmektedir. Lutz ve Lutz (2010: 63)'de ise benzer şekilde terörizmin, diğer şiddet biçimlerinden olan farkından bahseder iken; organize bir grubun politik amaçlar dahilinde terör eylemlerini sergiliyor olmasını ön plana çıkarmakta ve terör failleri için terör kurbanlarının sayısı kadar onların toplumun geri kalanı üzerinde yarattığı korku hâlinin de önemli olduğunu söylemektedir.

Duffy (2005:21)'de teröre ilişkin aynı doğrultuda bir tanımlama yapmakta, temelde terör-terörizmin üç ereğinin olduğunu iddia etmektedir. i) herhangi bir kişinin ölmesi veya yaralanması, ii) kamu veya özel iyeliğe sahip bir mülke hasar verilmesi veya iii) büyük ekonomik kayıpların gerçekleşmesi. Webel (2004:9)'in terör tanımında ise kavram sadece mağdurlarının üzerinde yarattığı maddi-manevi yıkım hâliyle değil, fenomenolojik bir deyim olmasıyla ele alınmakta ve insanlar arasında tarih boyunca süregelen çatışma-anlaşmazlık-savaş hâlinin, terör faaliyetlerine[2] kaynaklık ettiği eklenmektedir. Son olarak Türkiye'de kanun koyucunun, "Terörle Mücadele Kanunu" özelinde yaptığı terör-terörizm tanımının bir benzeri 1998 senesinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılmış ve uluslararası arenada da yaygın ölçüde kabul gören bu tanım uyarınca, terörün; "çoğunlukla toplumun büyük bir kesimini etkilemek amacı taşıyan alt-ulusal gruplar veya gizli ajanlar

[2] Şiddet olgusu ile insan doğası arasında kurulan söz konusu bağ, 17-18.yüzyıl düşünürlerinin çalışmalarında önemli bir yer tutan "Doğa durumundan" bahsetmemizi gerekli kılmaktadır. Doğa durumu, insanların doğal olarak eşit ve özgür oldukları bir dönemdir, bu dönem aynı zamanda insanları tehlikelerle dolu, can ve mal güvenliklerinin emniyette olmadığı bir ortamda yaşamak zorunda da bırakabilmektedir (Göze, 2017: 147). Liberal filozof Thomas Hobbes; doğak eşitlikten savaşa uzanan sürecin aşamalarını şu şekilde tasvir etmektedir: i) insanlar arası mutlak (doğal) eşitlik, ii) eşitlik hâlinin yol açtığı güvensizlik, iii güvensizliğin bir yansıması olarak savaş hâli (Zabcı, 2020: 435).

tarafından tatbik edilen, sivilleri odağına alan, önceden tasarlanmış, politik olarak motive edilmiş şiddet biçimi" olduğu söylenmiştir.

Terör ve terörizme ilişkin söz konusu tanımlamalar özelinde varılacak sonuçlardan bir tanesi terör eylemlerinde, sivillere zarar vermek amacının taşındığı kadar -belki de ondan daha fazla- ölçüde ahaliyi, umutsuzluğa sevk etmek ve terör faaliyetinin sınırları dahilinde yaşanan ülkenin idarecilerini, halk karşısında çaresiz duruma düşürmek saikiyle hareket edildiğidir. Bu kapsamda devletler, terörist grupların kamu otoritesini ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetlerinin önüne geçebilmek adına olağan koşullarda sahip olduğu yetkiden daha geniş bir yetki ve sorumluluk alanına sahip olan yönetsel birimler ihdas edebilmektedir ve Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği kurumu, Türkiye'nin yakın geçmişinde faaliyet gösteren, bu kapsamda değerlendirilmesi gereken bir kurum niteliğindedir.

Bu aşamada, Osmanlı Devleti'nin son döneminden başlayarak idare alanında yapılan reformlar ve bu reformların bir sonucu olarak ortaya çıkan valilik kurumunun, tarihi gelişiminden bahsedilmesi Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği kurumumun, üzerine inşa olduğu temellerin anlaşılabilmesi adına yerinde olacaktır.

3. TARİHİ SÜREÇTE VALİLİK KURUMU VE TÜRK İDARE SİSTEMİNDE VİLAYETLERİN YÖNETİMİ

Vali sözcüğü, köken itibariyle Arapçadır ve sözlükte, "bir ilde devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi, ilbay" anlamına karşılık gelmektedir (TDK, 2021). Benzer şekilde 1949 tarih ve 5442 sayılı "İl İdaresi Kanunu'nda" valiler, il genel idaresinin başı ve merciinin valiler olduğu ifadesine yer verilmiş, bu kapsamda valilerin; kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın neşrinin ve ilanının uygulanmasını sağlamak ve talimat ve emirleri yürütmekle ödevli olduğu ifade edilmiştir (İl İdaresi Kanunu,2021).

Valilik kurumunun tarih sahnesine çıkışı -farklı biçim ve uygulamaları- ile ilk kurulan devlet-imparatorluk idarelerine dayanmaktadır. Mezopotamya coğrafyası, Hammurabi Krallığı ve Asur İmparatorluğu'nda bit yönetsel birim olarak valilik kurumuna rastlanmaktadır (Ay, 2018:7).

Yine tarihin akışı çerçevesinde, Roma Cumhuriyeti ve İslam medeniyeti de valilik kurumunun gelişimi kapsamında üzerinde durulması gereken dönem ve uygulamaları bünyesinde barındırmaktadır.

Roma'da valilik, sınırların genişlemesi ve merkezden uzak coğrafyaların yönetiminin zorlaşması vesilesiyle ihdas edilmiş bir kurum niteliğindedir ve valiler bugün olduğu gibi yönetiminden sorumlu oldukları bölgede, merkezi yönetimin otoritesinin tesis edilmesi, yasa-yönetmelik ve imparator buyruklarının hayata geçirilmesi ve o bölgenin imarından sorumlu kabul edilmişlerdir (Kaya, 2006:36). İslam dünyasında ise valilik kurumunun gelişimi bakımından en önemli devre, Hz. Ömer'in halifeliği dönemi olmuş; İslam medeniyetinin hüküm sürdüğü farklı coğrafyalara atanan valiler; sorumluluk sahalarındaki bölgelerde otoritenin sağlanması ve vergilerin toplanmasıyla ilgilenmişlerdir (Akarsu, 2018:66). Daha yakın bir geçmişte Osmanlı Devleti idaresi altında ise valilik, XIX. yüzyılda hayata geçirilen reformların bir neticesi olarak gündeme gelmiş, ana hatları ile Cumhuriyet idaresine devredilmiştir.

Devletin kuruluşundan söz konusu zaman dilimine kadar geçen beş asırlık dönemde ise Osmanlı Devleti idare sistemi "sancak" adı verilen birimlere dayanmaktadır. Kaza ve nahiyelerin birleşimden müteşekkil sancakların idaresinden sancakbeyleri sorumlu tutulmuş; padişahın otoritesinin tesisi, bölge halkının yaşam koşullarının iyi olması ve bölgenin imarı gibi işler sancakbeylerinin temel vazifeler arasında sayılmıştır (Sancaktar, 2011: 35). XIV. yy'ın ortalarından başlayarak imparatorluğun sınırlarındaki genişlemenin bir yansıması olarak önce

sancakların üzerinde bir yönetsel birim olarak eyaletler oluşturulmuş ve beylerbeyliği müessesi, eyaletlerin idaresinde esas yetkili olarak kabul edilmiştir. Beylerbeyliği makamı, uygulamada hem askeri hem de yönetsel manada o bölgenin en yetkili yöneticisi unvanına sahip olmuş; yürütmeyle ilgili her türlü kararın alınması, kamu gücünün kullanılması ve kadı haricindeki devlet memurlarının atanması beylerbeyinin sorumluluk alanında yer almıştır (Sencer, 1984:27). Başlangıçta sınırlı sayıdaki eyalet ve sancakların sayısında zaman içerisinde anlamlı bir artış yaşanmış; XVI. yy'in ilk çeyreği itibariyle eyalet idarelerinin sayısı yalnızca 6 iken XVII. yy' da bu sayı 32'ye yükselmiştir (Ortaylı, 1979: 184).

Ortaylı (2014) tarafından "imparatorluğun en uzun yüzyılı" biçiminde nitelenen XIX. yy. Osmanlı Devleti, diğer pek çok alanda olduğu gibi yönetim alanında da birtakım reform çalışmalarının gündeme geldiği bir dönem olmuş, söz konusu reformlar özellikle modernleşme taraftarı kimi devlet/fikir adımları tarafından Osmanlı Devleti'nin yıkımdan kurtulabilmenin tek çaresi olarak kabul edilmiştir. Valilik kurumunun bugün sahip olduğu anlam çerçevesinde, Osmanlı idare sisteminin bir parçası hâline getirilmesi de bu dönemde gerçekleşmiş, 1864 senesinde yayımlanan Vilayet Nizamnamesi; Osmanlı tarihinde vilayet ve valilik ifadelerine yer verilen ilk belge olmuştur (Çadırcı, 1991: 252). Esasında imparatorluğun bütünüyle vilayetlere ayrılması ve bu vilayetlerin başına valilerin getirilmesini öngören söz konusu düzenleme, uygulamada yalnızca Tuna vilayeti ile sınırlı tutulmuş[3]; Niş, Vidin ve Silistre eyaletlerinin birleştirilmesi suretiyle kurulan Tuna vilayeti valiliğine ise dönemin Niş Valisi Mithat Paşa getirilmiştir (Gençoğlu, 2011: 34)

Mithat Paşa, valiliği sırasında yakın gelecekte tatbiki sürecinde ısrarcı olacağı meşruti yönetim pratiğinin bir benzerini Tuna'da sergilemiş, sırasıyla köyler ve kazalarda kurulan İhtiyar Meclisleri ile İdare ve Deavi Meclisleri belirli sınırlılıklar dahilinde birer meclis gibi faaliyet göstermişlerdir (Kılıç, 2005: 107).

1871 tarihli "İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi" ise Tuna'daki yönetim pratiğinin, Osmanlı Devleti'nin geneline yayılması manasına gelmiş; vilayetlerin liva, livaların kaza, kazaların nahiye ve nahiyelerin köylere ayrıldığı bu yeni dönemde, vilayetlerin genel idaresinden valiler sorumlu tutulmuş ve vilayetlerin; mülki, mali, eğitim, bayındırlık, zaptiye işleri ile ceza ve hukuk işleri valilerin sorumluluk sahasında sayılmıştır (Toraman, 2019: 309). 1876 tarihli anayasacılık tarihimizin ilk anayasası olmak vasfına sahip Kanun-i Esasi'de de vilayetlerin yönetimi meselesi önemli bir başlığı oluşturmuş, kanun koyucu vilayet idaresinin temelinde, "*tevsi-i mezuniyet"* ve "*terfiki vezayif"* yani; yetki genişliği ve görevlerin ayrılığı ilkelerinin yer alacağını ifade etmiştir (Kili ve Gözübüyük, 2006: 49).

1908'de Osmanlı Devleti'nin ikinci kez meşruti idareye geçişinden imparatorluğun yıkılışına kadar süren dönemde, İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) -bilhassa 1912- sonrasında iktidara sahip asıl odağa dönüşmüş; ardı sıra yaşanan toprak kayıplarının bir sonucu olarak imparatorluk kimliğini muhafaza edebilmenin güçlüğü, idareci kadro tarafından kabul edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte İTC lider kadrosu, iç politikada Türkçülük düşüncesini ön plana çıkarmayı yeğlemiş ve merkeziyetçi yönetim pratiği imparatorluk tarihinde hiç olmadığı ölçüde itibar görmeye başlamıştır. Mevcut siyasal-toplumsal koşulların bir ürünü biçimde değerlendirilmesi gereken 1913 tarihli "İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-i Muvakkati" çerçevesinde, valilik kurumuna ilişkin Osmanlı Devleti'nin, Cumhuriyet idaresine devredeceği hukuki mevzuat bütünüyle şekillenmiştir.

[3] Yılmaz Aslantürk (2018: 149) Tanzimat sonrası Osmanlı şehirlerinde yerel hizmetlerin örgütlenmesini konu edinen çalışmasında, İstanbul ve çevresi ile taşradaki diğer şehirlerin idare alanında yapılan reformların odağında yer alması meselesini dolaylı biçimde ele almakta ve idare nazarında taşra vilayetlerinin, İstanbul kadar öneme haiz görülmediği sonucuna ulaşmaktadır.

Söz konusu düzenlemede valilerin göreve başlamasının Dahiliye Nezareti'nin inhası ve Meclis-i Vükela kararı ile gerçekleşmesi, yine valilerin görevden alınmalarının da Dahiliye Nezareti teklifi ve Meclis-i Vükela kararı ile onaylanması öngörülmüştür. Yine kanunda, vilayette en yüksek merci olduğu ifade edilen valilerin görevleri ise şu şekilde sıralanmıştır: i) vilayet dahilinde huzur ve asayişin sağlanması, ii) efrad ve cemiyet beyninde hürriyet, müsavat ve adalet esaslarının tamami-i tatbik ve mahfuziyeti, iii) hukuk ve emniyet-i şahsiye ve tasarrufiyenin temin-i masuniyeti, iv) her sınıf ahalinin iktisadi ve sosyal gelişimlerine hizmet edecek esbabın istihzar ve istikmali, v) mahkeme bağımsızlığına uymakla beraber adaletin olabildiğince süratle ve sühuletle tevzii, vi) her sınıf ahalinin fikren, ahlaken ilerlemeleri ve nail-i refah ve saadet olmalarını temin edecek surette neşr ve tamim-i maarife müstemirren sai olmak, vii) ticaret ve sanayi ile ziraat ve sanayi-i ziraiyenin tekemmülat ve terakkiyatı, viii) sıhhat-i umumiyenin muhafazası ve şerait-i sıhhiyenin ıslahı ve bi'l-hassa frengi, verem, sıtma gibi emrazı sariye ve müstevliyenin infidai çarelerinin aranması, ix) ziraın terfih ve ikdarı gibi ahval-i valilerin idare-i hükümette mütemadiyen takib edecekleri maksad-i umumiye ve mühimmedendir (Reyhan ve Önen: 2011: 332-333).

Kurtuluş Savaşı yıllarında öne çıkan halkçılık düşüncesi kapsamında âdem-i merkeziyetçi yönetim pratiği mecliste tartışılmış ve kimi mebuslarca savunulmuşsa da Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanıyla başlayan süreçte bu tartışmalar hız kesmiş ve ülke idaresi merkeziyetçilik üzerine temellendirilmiştir. Cumhuriyetin ilk seneleri itibariyle doğrudan valilik kurumunu konu edinen bir yasal düzenleme gerçekleştirilmemiş, bu durumun tek istisnasını ise 1927'de umumi müfettişliklerin kurulması oluşturmuştur.

Esasında 1927'de kurulan ilk I. Umumi Müfettişliği bir açıdan bu çalışmada konu edinilen Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği ile benzeştirebilmek mümkündür. Zira; I. Umumi Müfettişlik kurumu da Olağan Üstü Hâl Bölge valiliği kurumuna benzer biçimde yetki ve denetim sahası bakımından mevcut valilik ve kaymakamlıkların üzerinde konumlandırılmıştır. Ayrıca her iki organizasyonun yetki sahasında kalan şehirler[4] ve merkezlerinin aynı şehirde olması da (Diyarbakır) I. Umumi Müfettişlik ve Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği'ni benzer kurumlar olarak değerlendirebilmemizi mümkün kılmaktadır. İlerleyen senelerde Trakya ve Doğu Karadeniz bölgesi şehirlerini içeren ve bölgeler arasındaki ekonomik, bayındırlık ve toplumsal dengesizliklerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan II.ve III. Umumi Müfettişlikler teşkilatlandırılmıştır (Aydoğan, 2004: 4).

Erken dönem Cumhuriyet idaresi, 1930'lu yıllarda siyasal-toplumsal yapıyı doğrudan etkisi altına alacak bir dizi yasal düzenlemeyi gündemine almıştır. 1929 tarihli Vilayet İdaresi Kanunu ve 1930 tarihli Belediye Kanunu, bu düzenlemeler arasında doğrudan şehirlerin yönetimini konu edinen kanunlardır ve yürürlüğe girmeleri neticesinde, Osmanlı Devleti'nden kalma muadili kanunların hükmü ortadan kalkmıştır.

Söz konusu kanunları, idarede güçlenen merkeziyetçilik eğilimini birer yansıması olarak okuyabilmekte mümkündür. "Vilayet İdare Kanunu"; valileri gerçek birer merkez memuruna dönüştürmüş, tek-parti idaresinin, yönetim anlayışıyla uyumlu biçimde valilerin yetki ve sorumluluk sahası genişletilmiştir (Çakan, 2006: 59). Belediye Kanunu özelinde yürütülen tartışmalar sırasında iktidar partinin sertlik ve ılımlılık yanlısı isimleri iki ayrı görüşü ortaya atmış, günün sonunda partinin otoriter kanadının talep ve beklentisi doğrultusunda fiilen belediye başkanlığı ve valilik kurumları birleştirilmiş, daha doğru ifadeyle valiler, şehirlerin belediye başkanlığı vazifesini de ifa etmeye başlamıştır (Uçar Yılmaz, 2016: 109). Türkiye'nin çok partili sisteme geçiş sürecinde olduğu 1940'ların sonunda kanun koyucu, idare alanında bir

[4] Birinci Umumi Müfettişliğin mıntıkasında Elâzığ, Urfa, Hakkâri, Bitlis, Siirt, Van, Mardin, Van ve Diyarbakır şehirleri yer almaktadır (Bulut, 2015: 92).

yasal düzenleme daha gerçekleştirmiş ve 5442 sayılı "İl İdaresi Kanunu" yürürlüğe konulmuştur.

Kanunda, valilerin il genel idaresinin başı ve mercii olduğu söylenmiş (m.4); valilerin tayininin İçişleri Bakanlığının inhası, Bakanlar Kurulunun kararı ve Cumhurbaşkanının tasdikiyle gerçekleşeceği ifade edilmiştir (m.6). Valilerin hukuki durumu ise Devletin ve Hükümetin ildeki temsilciliği biçiminde tanımlanmış, valilerin görev ve yetkileri başlığı altında ise şu ifadelere yer verilmiştir; i) kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarının neşrinin, ilanının ve uygulanmasının sağlanması, ii) kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarınca verilen yetkinin kullanımı ve bunların yüklediği ödevleri yerine getirmek için genel emirlerin çıkartılması, iii) ildeki adli ve askeri teşkilat harici bütün idari müesseselerin denetlenmesi ve teftişi, iv) ilin genel idare ve gidişinin düzenlenmesi ve denetlenmesi, v) ilde teşkilat veya memuru bulunmayan herhangi bir işin yürütülmesi sürecindeki aksaklığı gidermek adına bir idari şube veya daire başkanından hizmet talep edilmesi, vi) devlet gelirlerinin tahakkuk ve tahsili ile ödeme işlemlerinin sağlıklı biçimde gerçekleşebilmesi için gerekli tedbirlerin alınıp uygulanması, vii) idareye ait genel ve özel mülklerin her türlü doğal afete karşı korunması ve iyi hâlde tutulması için gerekli tedbirlerin alınması ve viii) Cumhuriyet Bayramında ilde yapılacak resmi törenlere başkanlık yapılması ve tebriklerin kabulü (m.9-10).

14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimlerinde DP'nin, CHP karşısında kazandığı zafer Türkiye'nin siyasal-toplumsal düzeninde esaslı bir dönüşüme kaynaklık etmiş; DP iktidarı döneminde farklı alanlarda birçok yasal düzenlemeyi hayata geçirmişse de illerin idaresine ilişkin 5442 sayılı kanunu yürürlükte tutmayı tercih etmiştir. Uygulamada ise valiler çoğu zaman muhalefet partileri tarafından partizanca uygulamalarda bulunmak ve iktidar partisinin bir mensubu gibi hareket etmekle itham edilmiştir. Bu aşamada üzerinde durulması gereken nokta; söz konusu eleştirinin Türk siyasetinde bir siyasi parti veya görüş ile ilişkilendirilemeyecek kadar sıklıkla ve farklı isimlerce dile getirilmesidir. Öyle ki 1950-1960 ve 1965-1971 seneleri arasında valilerin, tarafsızlıklarını muhafaza edemediği yönündeki tenkitin sahibi CHP'li politikacılar iken; 1970'li yıllarda Milliyetçi Cephe (MC) hükümetlerinin işbaşında olduğu dönemlerde CHP'ye yakın çevreler, CHP'nin koalisyonlar ile ülkeyi idare ettiği dönemlerde ise koalisyonda temsil edilmeyen diğer sağ partilerin sözcüleri, valilere benzer eleştiriyi getirmişlerdir. 12 Eylül (1980) askeri darbesinden sonra ise valiler, yurdun değişik bölgelerinde görevden uzaklaştırılan belediye başkanlarının yerlerine getirilmiş, yine darbe sonrası Danışma Meclisi'nin ihdası sürecinde valilere, şehirlerden Danışma Meclisine seçilecek üye sayısının üç misli kadar adayı, Milli Güvenlik Konseyi (MGK)'ye sunmak vazifesi verilmiştir.

Darbeyi takip eden süreçte Türkiye diğer pek çok alanda olduğu gibi idare alanında da bir dizi yeni kurum ve uygulamayla tanışmıştır. Bu kurumlardan bir tanesi de Olağanüstü Hâl Bölge Valiliğidir. Bu aşamada Olağanüstü Hâl uygulamasının tarihi ve hukuki veçhesiyle incelenmesi yerinde olacaktır.

4. OLAĞANÜSTÜ HÂL KAVRAMI, OLAĞANÜSTÜ HÂLİN TARİHÇESİ VE OLAĞANÜSTÜ HÂL BÖLGE VALİLİĞİ KURUMU

Olağanüstü hâl kavramı en genel manada devlet idaresi ve toplum yaşamında normal koşullar altında meydana gelmesi ihtimali olmayan bir dizi durum ve gelişmenin yaşanmasıdır. Kavram, değişik açılardan siyaset bilimi disiplininde tartışılmakla birlikte, çalışmamızda Türk hukuk ve idare sistemindeki konumu bağlamında incelenecektir.

Olağanüstü hâl; kabul ve ilanı ile uygulanma yöntemindeki farklar saklı kalmakla birlikte, bugüne değin yürürlüğe konan anayasalar ve ilgili kanunlarda karşılık bulan bir kavram niteliğindedir. Şüphe yok ki bu durum, kanun koyucunun rejim, idare ve düzen karşıtı bir olağanüstülük hâlinde bîçare kalmak istemeyişiyle ilişkilidir.

Bu kapsamda Kanun-i Esasi'nin 113.maddesinde; *"mülkün bir cihetinde ihtilal zuhur edeceğini müeyyed ve âsâr ve emârât görüldüğü halde hükümet-i seniyenin o mahale mahsus olmak üzere muvakkaten idare-i örfiye ilanına hakkı vardır"* ifadesine yer verilmiş, 1877 senesinde İdare-i Örfiye Kanunu, mecliste yasalaşarak hükümete tevdii edilmiştir. Bu sırada patlak veren Osmanlı- Rus Savaşı'nda Osmanlı kuvvetlerinin yaşadığı ardı sıra mağlubiyetler İmparatorluk bünyesinde bir dizi huzursuzluğun doğmasına yol açmış, bir grup öğrencinin Meclis-i Mebusân binası çevresinde başlattığı gösteri karşısında hükümet çareyi, örfi idare ilan edilmesinde bulmuştur. Kısa süre içinde örfi idarenin sınırları genişletilmiş, Bosna'nın geniş bir bölümü, Selanik, Girit ve Erzurum'da da örfi idareye geçilmiştir (Aksu, 2016: 17-18). 1877 tarihli kanun, örfi idarenin ilan edildiği bölgelerde mülkî amirlere, İmparatorluğun geri kalanındaki mevkidaşlarından farklı olarak i) lüzum görülmesi hâlinde eşhasın ikametgahlarını gece ve gündüz arayabilme, ii) şüpheli ve sabıkalı güruhundan olup hükümet tarafından ele geçirilenlerle idare-i örfiye mıntıkasında ikametgahı bulunmayanları bir başka mahalle tard ve teb'id, iii) ahalinin esliha ve cephanesini toplama, iv) zihinlerde korku ve dehşet uyandıracak muzır neşriyatı muhtevi gazeteleri derhal tatil, v) her türlü cemiyeti men (Köksal, 2001: 163).

Kurtuluş Savaşı koşullarında yürürlüğe giren 1921 Anayasası'nda da doğrudan olağanüstü hâl uygulamalarına kaynaklık edecek bir ifadeye yer verilmemiş ise de dönemin olağanüstülüğü dahilinde mecliste çıkartılan kanunlar ile idare, yurdun bütününde uygulayabileceği birtakım ayrıcalıklar elde etmiş; Nisan 1920 tarihli "Hıyanet-i Vataniye Kanunu" ile meclise karşı isyanda bulunanların hain kabul edilerek idam edileceğine hükmedilmiştir. Yine, aynı sene içinde kabul edilen "Firariler Hakkında Kanun" ile de savaş sırasında bazı olağanüstü yetkilere haiz İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur (Çavdar, 1995: 197-198).

Cumhuriyet'in ilanı ve 1924 Anayasası'yla olağanüstü hâl rejiminin sınırlılığı hukuki bir temelde ifade edilmek istenmiştir. Anayasa'nın 86.maddesinde, savaş, savaşa yol açabilecek bir durum veya isyan hâli söz konusu olduğunda, vatan veya Cumhuriyet aleyhtarı bir kalkışma vuku bulduğunda Hükümetin yerel veya ulusal manada olağanüstü hâl rejimine geçebilmesine cevaz verilmiştir.

Her ikisi de birer askeri darbe ardından kaleme alınan 1961 ve 1982 Anayasaları ise diğer pek çok başlıkta olduğu gibi olağanüstü hâl meselesinde de iki ayrı görüşün izlerinin taşındığı metinler niteliğindedir. Bu durum kuşkusuz, Anayasaların kaleme alındığı dönem memlekete hâkim olan siyasal-toplumsal koşullar bütününün bir yansıması niteliğindedir.

On senelik Demokrat Parti (DP) iktidarının özellikle ikinci yarısında edindiği otoriter karakter 1961 Anayasası'nın yazımı sürecinde, yürütme ile yasama/yargı ilişkisinde denge kurulması gerektiği düşüncesini kuvvetlendirmiştir. Bu kapsamda Anayasa'nın "Olağanüstü Hâller" başlıklı 124.maddesinde sıkıyönetim tanımlanmış ve anayasanın ilk hâlinde sıkıyönetimin ilanı, "savaş hâli, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın olduğunu gösterir kesin belgelerin meydana çıkması hâlinde gerçekleşebilecek bir eylem biçiminde tanımlanmış iken, 1971 senesinde Anayasada yapılan değişiklikle sıkıyönetim ilanının mevcut gerekçelere ek olarak milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren veya Anayasa tarafından tanınan hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin varlığı ve kesin belirtilere dayandırılması hâlinde de gerçekleşebileceğine kanaat getirilmiştir (Komsuoğlu, 2020: 504).

Anayasacılık tarihimizde, idare-vatandaş ilişkilerinin düzenlenmesi hususunda devletçi görüşe en güçlü biçimde bağlı kalınan 1982 Anayasası'nın ilk hâlinde ise "Olağanüstü Yönetim Usulleri" ayrı bir başlık altında ele alınmış, doğal afetler ve ağır ekonomik bunalımlar ile şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin bozulması durumunda olağanüstü hâl yönetimine

geçiş iki ayrı madde biçiminde düzenlenmiştir. Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği kurumunun anayasal dayanağını teşkil eden şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hâlin ilanını düzenleyen Anayasa'nın 120.maddesi *"Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddî belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hâl ilân edebilir."* şeklinde düzenlenmiştir. Anayasanın yürürlüğe girmesini takiben, dönemin yasama organı konumundaki Danışma Meclisi (DM) Olağanüstü Hâl Kanunu'nu görüşmek üzere toplanmış, meclis üyeleri arasında bilhassa olağanüstü hâl ilan edilen şehirlerde valilerin, ihtiyaç hissetmesi hâlinde askeri birliklerden hangi koşullar altında destek isteyebileceğine ilişkin tartışmalar yaşanmıştır. Söz konusu tartışmaların ardından DM üyeleri Cahit Tutum ve Remzi Banaz'ın kanun tasarısı hakkında dile getirdiği eleştiriler dikkate alınarak kanun tasarısında değişiklik yapılmış ve olağanüstü hâl bölgelerinde bir sorunun hasıl olması durumunda, valilerin[5] direktifiyle askeri birliklerin sürece müdahil hâle gelmeleri kolaylaştırılmıştır (Öztan ve Bezci, 2015: 163).

Kanunda, şiddet hareketleri sebebiyle olağanüstü hâl uygulamasına geçilmesi takdirinde, alınabilecek tedbirler şu şekilde sıralanmıştır: i) sokağa çıkmayı sınırlamak veya yasaklamak, ii) belli yerlerde veya belli saatlerde kişilerin dolaşmalarını ve toplanmalarını, araçların seyirlerini yasaklamak, iii) kişilerin; üstünü, araçlarını, eşyalarını aratmak ve bulunacak suç eşyası ve delil niteliğinde olanlara el koymak, iv) olağanüstü hâl ilan edilen bölge sakinleri ile bu bölgeye hariçten girecek kişiler için kimlik belirleyici belge taşımak mecburiyeti koymak, v) gazete, dergi, broşür, kitap, el ve duvar ilanı ve benzerlerinin basılmasını, çoğaltılmasını, yayınlanmasını ve dağıtılmasını, bunlardan olağanüstü hâl bölgesi dışında basılmış veya çoğaltılmış olanların bölgeye sokulmasını ve dağıtılmasını yasaklamak veya izne bağlamak; basılması ve neşri yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür, afiş ve benzeri matbuayı toplamak, vi) söz, yazı, resim, film, plak, ses ve görüntü bantlarını ve sesle yapılan her türlü yayımı denetlemek, gerektiğinde kanıtlamak veya yasaklamak, vii) hassasiyet taşıyan kamuya veya kişilere ait kuruluşlara ve bankalara, kendi iç güvenliklerini sağlamak için özel koruma tedbirleri aldırmak veya bunların denetlenmesini istemek, viii) her nevi sahne oyunlarını ve gösterilen filmleri denetlemek, gerektiğinde durdurmak veya yasaklamak, ix) ruhsatlı da olsa her nevi silah ve mermilerin taşınmasını veya naklini yasaklamak, x) her türlü cephaneler, bombalar, tahrip maddeleri, patlayıcı maddeler, radyoaktif maddeler veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler ve boğucu gazlar veya benzeri maddelerin bulundurulmasını, hazırlanmasını, yapılmasını veya naklini izne bağlamak veya yasaklamak ve bunlar ile bunların hazırlanmasına veya yapılmasına yarayan eşya, alet veya araçların teslimini istemek veya toplatmak, xi) kamu düzeni veya kamu güvenini bozabileceği kanısını uyandıran kişi ve toplulukların bölgeye girişini yasaklamak, bölge dışına çıkarmak veya bölge içerisinde belirli yerlere girmesini veya yerleşmesini yasaklamak, xii) kapalı ve açık yerlerde yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerini yasaklamak, ertelemek, izne bağlamak veya toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı yer ve zamanı tayin, tespit ve tahsis etmek, izne bağladığı her türlü toplantıyı izletmek, gözetim altında tutmak veya gerekiyorsa dağıtmak, xiii) işçinin isteği, ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan haller, sağlık sebepleri, normal emeklilik ve belirli süresinin bitişi nedeniyle hizmet akdinin sona ermesi veya feshi dışında kalan hallerde işçi çıkartmalarını işverenin de durumunu dikkate alarak üç aylık bir süreyi aşmamak kaydıyla izne bağlamak veya

[5] Üskül (1996:1172)'de 2935 sayılı "Olağanüstü Hâl Kanunu" hakkında yaptığı değerlendirmede yasanın bölge valiliklerinin kurulacağı varsayımı ile düzenlendiği ancak sonrasında kanun koyucunun böylesi bir örgütlenmeye başvurmadığını söylemektedir.

ertelemek, xiv) dernek faaliyetlerini; her dernek hakkında ayrı karar almak ve üç ayı geçmemek kaydıyla durdurmak, xv) Anayasanın 121 inci maddesine göre, olağanüstü halin ilanına veya devamına sebep olan hallerin Türkiye Cumhuriyeti sınırları ve mücavir yurt bölgelerimiz üzerinde cereyan etmesi ve eylemcilerin eylemlerini müteakip komşu ülke topraklarına sığındıklarının tespit edilmesi durumunda, ilgili komşu ülke ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında varılacak mutabakat çerçevesinde, valinin talebi üzerine ilgili komutan, eylemcileri ele geçirmek veya tesirsiz hale getirmek maksadı ile, her defasında Genelkurmay Başkanlığı kanalı ile Hükümetin müsaadesi tahtında, ihtiyaca göre, Kara, Hava veya Deniz Kuvvetleri unsurları ile mahdut hedefli sınır ötesi harekat planlayıp icra etmek (2935 sayılı Olağanüstü Hâl Kanunu, m.11).

Anayasa ve 2935 sayılı kanun vasıtasıyla genel çerçevesi ortaya konulan olağanüstü hâl uygulamasına ilk kez Mart 1984'te başvurulmuştur. Milli Güvenlik Kurulu (MGK)'nin tavsiye Bakanlar Kurulu'nun da kararı üzerine mecliste ele alınan Başbakanlık tezkiresi neticesinde darbe sonrasında ilan edilip uygulanmaya devam eden sıkıyönetimin 13 şehir için kaldırılması öngörülmüş; bu şehirlerden, Kırklareli, Bilecik, Kütahya, Muş ve Burdur'da sıkıyönetim, olağanüstü hâl uygulanmaksızın kaldırılmasına karşın Çanakkale, Kırşehir, Gümüşhane, Sinop, Isparta, Çankırı, Bitlis ve Kastamonu'da olağanüstü hâl idaresine geçilmiştir (Cumhuriyet, 02.03.1984:1).Yurt genelinde ciddi bir asayiş ortamına tanık olunmayan bu kısa süreli dönemin ardından mezkûr 8 şehirde olağanüstü hâl, diğer 54 şehirde ise sıkıyönetim kaldırılmıştır.

1984 senesinden başlayarak yurdun bütününde vuku bulan bir dizi terör saldırısı, Hükümeti 1987 senesinde yeniden olağanüstü hâl yönetimini ilan etmeye sevk etmiş, bu kez geçmiş uygulamadan farklı olarak olağanüstü hâlin sınırları terör eylemlerinin yoğunlaştığı şehirler göz önüne alınarak belirlenmiştir[6]. Yine, geçmişteki uygulamadan farklı olarak olağanüstü hâl ilan edilen bölgede yeni bir mülkî amirlik birimi oluşturulmuştur.

10 Temmuz 1987 tarih 285 sayılı "Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" çerçevesinde, Olağanüstü Hâl Bölge Valisinin, atamasının 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu uyarınca, Bakanlar Kurulu tarafından gerçekleştirileceği ifade edilmiş (m.2), valiler; Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği ihdas edilen illerde ihtiyaca göre gerekli teşkilatı kurmaya ve hizmetin gerektirdiği bina, tesis, araç, gereç, personel ve diğer her türlü hizmeti kamu kurum ve kuruluşlarından sağlamaya yetkili kılınmışlardır. Bu kapsamda Olağanüstü Hâl Bölge Valisinin harcamaları, 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ile 832 sayılı Sayıştay Kanunu'ndan muaf tutulmuş ve her türlü vergi, resim, harç ve katma değer vergisine tabi kılınmadığı söylenmiştir (m.3). Valilerin görev ve yetkileri başlığı altında ise sırasıyla şu ifadelere yer verilmiştir:

Olağanüstü Hâl Bölge Valisi, görev alanına giren illerde, İl İdaresi Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve diğer kanunlarla Valilere tanınmış bulunan görev ve yetkilerle 2935 sayılı Kanunla il valilerine verilen yetkilerden, bu KHK'nın 1.maddesinde belirtilen hususlarla ilgili olanlarını kullanmaya yetkilidir. Ayrıca gerektiği hâllerde aşağıda yazılı ilave yetkileri de kullanır.

a) Bölgedeki iller arasında koordinasyonu ve iş birliğini sağlar.

b) Özel ve genel kolluk kuvvetleri Olağanüstü Hâl Bölge Valisinin emir ve komutası altındadır. Vali bunlardan hangilerinin il valilerinin kontrolünde, hangilerinin doğrudan kendi kontrolünde olacağını tespit eder.

[6] Olağanüstü hâl 1987'de Bingöl, Diyarbakır, Elâzığ, Hakkâri, Mardin, Siirt, Tunceli, Van'ı kapsar biçimde tatbik edilmeye başlanmış, 1990'da il yapılmalarının ardından Batman ve Şırnak da Olağanüstü Hâl Bölgesine dahil edilmişlerdir

c) Olağanüstü Hâl Bölge Valisi, bölgesi içinde özel ve genel kolluk kuvvetlerinin yerlerini sürekli veya geçici olarak değiştirebilir.

d) Olağanüstü Hal Bölge Valisi, Jandarma Asayiş Komutanlığına, bu Kanun Hükmünde Kararnamenin 1 inci maddesi doğrultusunda görev verir.

e) Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin görev alanında bulunan Millî İstihbarat Teşkilâtı, bu Kanun Hükmünde Kararnamenin 1 inci maddesinde belirtilen hususlarla sınırlı olmak kaydı ile, Olağanüstü Hal Bölge Valisine karşı sorumludur.

f) Görev alanına giren illerde, askeri birliklerce Olağanüstü Hal Bölge Valilerine sağlanacak yardım ve desteğin şekli ve miktarı önceden planlanır. Valinin bu yardım ve destek talepleri mahalli komutanlarca zamanında yerine getirilir.

g) Olağanüstü Hal Bölge Valisi, görev alanı içindeki illerde genel güvenlik, asayiş ve kamu düzeni bakımından çalışmalarında sakınca görülen veya hizmetlerinden yararlanılamayan kamu personelinin yer değiştirmesini veya görev alanı dışında geçici veya sürekli görevlendirilmesini ilgili kurum veya kuruluşlardan isteyebilir. Bu istekler derhal yerine getirilir. Bu personel hakkında kendi özel kanunlarındaki hükümler uygulanır.

h) Olağanüstü Hal Bölge Valisi güvenlik yönünden gerekli düzenlemeleri yapabilmek için geçici veya sürekli olarak görev alanı içinde bulunan köy, mezra, kom ve benzeri yerleşim birimlerini boşalttırabilir, yerlerini değiştirebilir, birleştirebilir ve bu maksatla gereken kamulaştırma ve diğer işlemleri re'sen ve ivedilikle yapabilir

i) Olağanüstü Hal Bölge Valisinin emrinde bulunan güvenlik kuvvetleri hakkında bu görevlerinden ötürü Memurin Muhakematı Hakkında Kanuna göre işlem yapılır. j. Olağanüstü Hal Bölge Valisi, emrindeki kuvvetleri gereğinde mücavir illerde harekatın takibi maksadıyla görevlendirebilir. Gerekli tedbirlerin alınmasını mücavir İl Valilerinden isteyebilir, bu istekler ilgili Valiler tarafından derhal yerine getirilir.

Mücavir İl'ler[7] Olağanüstü Hal Bölge Valisinin talebi, İçişleri Bakanının teklifi, Başbakanın onayı ile belirlenir.

k) Olağanüstü Hal Bölge Valisi, bölge kapsamındaki illerde sıkıyönetim askeri mahkemelerince tutuklanan sivil kişilerin sivil tutukevlerinde muhafaza edilmelerine karar verebilir. Bu suretle muhafaza edilen sivil tutuklular hakkında sivil tutukevleriyle ilgili hükümler uygulanır. Olağanüstü Hal Bölge Valisi bu yetkilerden gerekli gördüklerini görev alanındaki İl'lerin Valilerine ve Jandarma Asayiş Komutanına devredebilir. İçişleri Bakanı bu yetkilerden gerekli gördüklerini re'sen kullanabileceği gibi bölgede görevli sorumlular hakkında usulüne göre soruşturma açmak, açtırmak ve görevden uzaklaştırmak yetkisine de sahiptir (m.4).

285 sayılı Kararnamenin 5 ve 6.maddelerinde sırasıyla personel ve mali hükümler ile ihtilafların çözümü meselesi ele alınmıştır. Bu aşamada kanun koyucu, valinin emrinde görevlendirilen personelin özlük ve sair mali haklarının kurumlarına bağlı olarak devam edeceğini ifade ettikten sonra, valinin emrinde görevlendirilen personelin sicil ve disiplin amiri olduğu ve diğer kamu personeli ile kolluk kuvvetleri amir ve komutanları hakkında da ek sicil düzenlemeye yetkili olduğunu söylemiş (m.5), Olağanüstü Hâl Bölge Valiliğinin görev alanında, adli ve idari yargı ile askeri mevzuata ilişkin hususlar hariç olmak üzere, yetki ve görevlerin kullanılmasında doğacak ihtilafları çözümlemeye ve bu Kanun Hükmünde Kararnamenin uygulanması ile her türlü idari düzenlemeleri yapmaya ise Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır (m.6). Kararnamenin 7.maddesinde ise Olağanüstü Hal Bölge Valisine

[7] Uygulamada komşu (mücavir) il statüsünde yer alan şehirler; Adıyaman, Bitlis ve Muş olmuştur.

tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili idari işlemler hakkında iptal davası açılamayacağına hükmedilmiştir (m.7).

Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği'nin hukuki dayanağı oluşturulduktan sonra, sahip olduğu yetkiler ve çalışma alanı bakımından bir nevi "koordinatör" veya "süper" valilik olarak nitelenebilecek bu kurumum başına kimin atanacağı sorusu kamuoyu gündemini meşgul etmiştir. Bu belirsizlik hâli dönemin Diyarbakır Valisi Hayri Kozakçıoğlu'nun Türkiye'nin ilk Olağanüstü Hâl Bölge Valisi olması ile neticelenmiş (Milliyet, 1987: 1). Kozakçıoğlu; 1987 ila 1991 senelerini kapsayan valiliği döneminde ilk vali olmasına ek olarak en uzun süre bu görevi ifa eden isim de olmuştur. Kozakçıoğlu'nu takiben; Mehmet Necati Çetinkaya, Ünal Erkan, Necati Bilican, Aydın Arslan ve Gökhan Aydıner de Olağanüstü Hâl Bölge Valisi olarak hizmet vermiş ancak bu isimlerin hiçbiri Kozakçıoğlu ölçüsünde bir tanınırlığa sahip olamamıştır.

Tablo 1: Olağanüstü Hâl Bölge Valileri

	Görev Aralığı	Mezun Oluğu Okul	Ohal Valiliği Öncesi Görevi	Ohal Valiliği Sonrası Görevi
Hayri KOZAKÇIOĞLU	1987-1991	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi	Diyarbakır Valisi	İstanbul Valisi
Necati ÇETİNKAYA	1991-1992	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Konya Valisi	Bursa Valisi
Ünal ERKAN	1992-1995	Polis Akademisi	Emniyet Genel Müdürü	Milletvekili
Necati BİLİCAN	1996-1997	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Merkez Valisi	Emniyet Genel Müdürü
Aydın ARSLAN	1997-1999	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Kastamonu Valisi	-[8]
Gökhan AYDINER	1999-2002	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi	Hatay Valisi	Emniyet Genel Müdürü

Kaynak: (Bacanlı, 2012: 166-177)'den yazar tarafından derlenerek oluşturulmuştur.

[8] Arslan, görevi başında vefat etmiştir.

Tablo 1'de de ifade edildiği üzere Olağanüstü Hâl Bölge Valileri ekseriyetle, valilerin arasından tayin edilmiş, Ünal Erkan ve Necati Bilican da göreve atandıkları süreçte vali olmasalar da geçmişte valilik tecrübesine sahip olmaları ile bu genel eğilime uygun isimler olmuşlardır. Valiler arasında 5 isim Hukuk veya Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olmasına karşın Ünal Erkan, Polis Akademisi mezunu olması ile bir istisnailik oluşturmuştur. Görevi başında vefat eden Aydın Arslan haricindeki isimler Olağanüstü Hâl Bölge Valiliklerinin sonlanmasının ardında bürokrat olarak çalışmaya devam etmişler, yine bu durumun tek istisnasını Doğru Yol Partisi (DYP) listesinden Ankara milletvekili seçilen Ünal Erkan oluşturmuştur.[9]

Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği kurumunun mevcut bulunduğu 1987-2003 seneleri arasında yayımlanan değişik kanun hükmünde kararnamelerle 285 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin bazı maddeleri değiştirilmiş, bazıları ise ilga edilmiştir. Bu kapsamda 286 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Olağanüstü Hâl Bölge Valileri, Jandarma Asayiş Komutanlığı emrine giren veya harekât komutasına verilen diğer kuvvet birlikleri (Jandarma sınır birlikleri dahil) emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin sağlanmasında genel kolluk kuvvetlerinin sahip olduğu kanuni yetkilere haiz kılınmış, 299 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Olağanüstü Hâl Bölge Valilerinin bu kararnamenin yayımlanmasını takip eden 45 günlük süre zarfında mücavir iller dahil, olağanüstü hâl bölgesinde ikamet edenlerin müracaatı üzerine ateşli silahlara menşeine bakılmaksızın taşıma ve bulundurma ruhsatı verebilmesi öngörülmüş, 313 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde ise Olağanüstü Hâl Bölge Valisinin, bölge kapsamındaki illerde sıkıyönetim askeri mahkemelerince tutuklanan sivil kişilerin sivil tutukevlerinde muhafaza edilebilmesine karar verebileceği ifade edilmiştir.

413 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile geçmiş kararnamelerden farklı olarak Olağanüstü Hâl Bölge Valisinin sahip olduğu yetki sahası genişletilmiş, valiye basın olağanüstü hâl bölgesi sınırlarında kalan illerdeki basın-yayın faaliyetlerini denetleme ve gerek gördüğü takdirde yasaklama hakkı tanınmış, ayrıca valinin Devlet Güvenlik Mahkemesinin görevine giren suçlarda kamu davası açılması için istekte bulunabileceği ve bu isteğin Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığınca uygulanacağı ifade edilmiştir.

1990'lı yılların ortalarından başlayarak Türkiye'nin, Avrupa Birliği (AB) ile iyi ilişkiler kurmak istemesinin bir neticesi olarak Olağanüstü Hâl uygulamasından vazgeçileceği ve Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği kurumunun fesih olunacağı yönündeki savlar kamuoyuna yansımışsa da böylesi bir gelişme yaşanmamış ve yıllar yılı süre gelen Olağanüstü Hâl yurdun belirli bir coğrafyası için "olağanüstü hâlin olağan hâle" dönüştüğü yorumlarını beraberinde getirmiştir. Özellikle, Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB adaylığının resmen onaylanmasıyla başlayan süreçte iç politikada bir dizi demokratikleşme reformu ardı sıra gerçekleştirilmiş ve Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği uygulamasının, zihinsel temellerine dayanak oluşturan "güvenlikçi anlayış" görece zayıflamıştır.

Bu koşullar altında gerçekleşen ve Türk siyasal yaşamında önemli bir kırılma anına denk gelen Kasım 2002 seçimleri sonrasında ise tek başına iktidar olacak meclis çoğunluğunu elde eden Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ) iktidarının, ilk icraatlarından bir tanesi yurdun belirli bir kısmında 15 senedir sürmekte olan Olağanüstü Hâl uygulamasını kaldırmak

[9] Bu aşamada şu bilginin paylaşılması yerinde olacaktır ki, Olağanüstü Hâl Bölge Valileri arasında siyaset kurumu ile temas etmiş tek isim Erkan değildir. Hayri Kozakçıoğlu 1995-1999 ve 1999-2002 seneleri arasında DYP İstanbul, Mehmet Necati Çetinkaya ise 1995-1999 seneleri arasında DYP Konya, 1999-2002 seneleri arasında DYP Manisa milletvekili olarak parlamentoda bulunmuş, 2002-2011 seneleri arasında ise Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)'den Elâzığ ve Adana milletvekilliği yapmıştır. Bir başka deyişle Türkiye'nin ilk 3 Olağanüstü Hâl Bölge Valisi XX. Dönem TBMM'de DYP çatısı altında siyaset yapmışlardır.

olmuştur. Bu uygulama aynı zamanda Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği kurumunun da lağvı anlamına gelmektedir.

5. SONUÇ

Valilik kurumu, bugünün dünyasında üniter devletlerde illerin, federal devletlerde ise eyaletlerin yönetiminde çok önemli bir işleve sahiptir. Ülkelerin sahip olduğu hukuki mevzuat ve yönetim sistemlerindeki değişkenlikler saklı kalmakla birlikte, valilerin; il ve eyaletlerde en yetkili kamu görevlisi kabul edilmeleri olağan bir uygulamadır. Bu bağlamda ülkeler arası farklılıklar, valilerin nasıl iş başına gelmesi usulünün atama mı yoksa seçim mi olacağı, görev sahalarında yer alacak konuların nicelik ve niteliği, merkezi yönetim ile olan ilişkilerinin seyri gibi meselelerde ayrılıklara kaynaklık edebilmektedir.

Türk idare sisteminde modern anlamda valilik kurumunun ihdası, Osmanlı Devleti'nin son döneminde gerçekleştirilen modernleşme faaliyetleri kapsamında gerçekleşmiş; Osmanlı Devleti'nin, Cumhuriyet'e miras bıraktığı idare sistemi temelinde Cumhuriyet idaresinde de valiler, illerde devlet ve hükümetin temsilcisi sayılmışlardır.

Erken Cumhuriyet'ten başlayarak kanun koyucu, valilik kurumunu; yerelde otoritesini temsil edecek bir mekanizma olarak değerlendirmiş; bu kapsamda, olağandışı gelişmeler karşısında normal koşullarda olandan daha fazla yetkiye haiz valilik birimlerinin kurulmasında bir sakınca görmemiştir. Bu anlayışın Türk idare sistemine olan yansıması, Cumhuriyet'in ilk senelerinde Umumi Müfettişlik; 1980 sonrası dönemde ise Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği'nin kurulması biçiminde cereyan etmiştir.

1987-2002 seneleri arasında varlık gösteren bu kurum, kendine özgü bir yönetsel teşkilat ve idare sistemine sahip olmuş ve Olağanüstü Hâl Bölge Valisi bir anlamda, valiliğin sorumluluk sahasındaki bölgede bir genel-üst vali gibi hareket etmiştir. Türkiye'nin AB ile gelişen ilişkileri çerçevesinde; zaman içinde başlangıçtaki ayrıcalıklı konumu yitiren bu kurum, Kasım 2002 sonrası, Olağanüstü Hâl uygulamasına son verilmesiyle de ortadan kalkmıştır.

KAYNAKÇA

2935 Sayılı Olağanüstü Hâl Kanunu, https://www.mevzuat.gov.tr/, Erişim Tarihi: 22.09.2021

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu, https://www.mevzuat.gov.tr/, Erişim Tarihi: 20.09.2021.

5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu, https://www.mevzuat.gov.tr/, Erişim Tarihi: 21.09.2021.

285 Sayılı Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, https://www.mevzuat.gov.tr/, Erişim Tarihi: 23.09.2921.

299 Sayılı Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği İhdası Hakkında 285 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 4. Maddesinin İkinci Fıkrasına Bir Bent Eklenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname, https://www.resmigazete.gov.tr/, Erişim Tarihi: 24.09.2021.

413 Sayılı 2935 Sayılı Kanun ile 285 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, https://www.resmigazete.gov.tr/, Erişim Tarihi: 25.09.2021.

AKARSU, M. (2018). Hz.Ömer Döneminde Yönetim ve Yöneticlerin Uygulamasından Kesitler. *İslam Tarihi Araştırmaları Dergisi,* 4(4), 63-93.

AKSU, N.L. (2016). An Ottoman Variation on the State of Siege: The Invention of the İdare-i Örfiyye During the First Constitutional Period. *New Perspective on Turkey*, 55, 5-28.

AVANER, T. ve AYAS, Ö. (2021). "Güvenlik ve Kent: Karmaşık Sorunlara Suç, Terör ve Kent Perspektifinden Bakmak", Karmaşık Sorunlar ve Kent (içinde), Ed. (S.Ersavaş Kavanoz, A.Uzun, H. Şengün), 250-266, Ankara: Astana Yayınları.

AY, M. (2018). Türkiye'de Valilik Müessesi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

AYDOĞAN, E. (2004). Üçüncü Umumi Müfettişliğin Kurulması ve III. Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in Bazı Önemli Faaliyetleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* 9(33), 1-14.

BACANLI, H. (2012). Cumhuriyet Dönemi Olağanüstü Bölge Yönetim Uygulamaları: Umumi Müfettişliklerden Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği'ne. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

BULUT, E.Ç. (2015). Devletin Taşradaki Eli: Umumi Müfettişlikler. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi,* 11(21), 83-110.

ÇADIRCI, M. (1991). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

CAŞIN, M.H. (2008). *Uluslararası Terörizm.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

CUMHURİYET (1984). "Sıkıyönetim 13 İlde Kalkıyor", Cumhuriyet Gazetesi, 02.03.1984, s.1

ÇAKAN, I. (2006). Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kamu Yönetiminin Modernleşmesi: Merkezileşme. *Amme İdaresi Dergisi,* 39(4), 45-73.

ÇAVDAR, T. (1995). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950.* Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

DÖNMEZER, S. (1978). Milletlerarası Tedhişçilik. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 44(1-4), 55-70.

DUFFY, H. (2005). *The War on Terror and the Framework of International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.

ERGİL, D. (1992). Uluslararası Terörizm. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47(3), 139-143.

GENÇOĞLU, M. (2011). 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(1), 29-50.

GÖZE, A. (2017). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler.* İstanbul: Beta Basın-Yayın Dağıtım.

KAYA, M.A. (2006). Roma İmparatoru Septimius Severus Döneminde Anadolu. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 25(39), 27-48.

KELEŞ, R. ve ÜNSAL, A. (1982). *Kent ve Siyasal Şiddet.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

KILIÇ, S. (2005). 1864 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayetinde Uygulanması ve Mithat Paşa. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 24(37), 99-111.

KİLİ, S. ve GÖZÜBÜYÜK, A.Ş. (2006). *Türk Anayasa Metinleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

KOMSUOĞLU, A. (2020). "1969 Seçimleri ve XIV. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi", Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri II. Cilt, içinde (Ed.Y. Tekin), Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları.

KONGAR, E. (2002). *Küresel Terör ve Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

KÖKSAL, O. (2001). Osmanlı Devleti'nde Sıkıyönetim ile İlgili Mevzuat Üzerine Bir Deneme. *Otam Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* 12(12), 157-171.

LAFREE, G. & DUGAN, L. (2007). Introducing the Global Terrorism Database. *Terrorism and Political Violence*, 19(2), 181-204.

LAQUER, W. (2008). The New Face of Terrorism. *Washington Quaeterly*, 21(4), 167-178.

LUTZ, J.M & LUTZ, B.J (2010). Democracy and Terrorism. *Perspectives on Terrorism,* 4(1), 63-74.

MANGO, A. (2005). *Turkey and The War on Terror*. New York: Routledge.

MİLİYET (1984). "Büyük Vali Kozakçıoğlu", Milliyet Gazetesi, 16.07.1987, s.1.

ORTAYLI, İ. (1979). *Türkiye İdare Tarihi.* Ankara: TODAİE Yayınları.

ORTAYLI, İ. (2014). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı.* İstanbul: Timaş Yayınları.
ÖZTAN, G.G. ve BEZCİ, E. (2015). Türkiye'de Olağanüstü Hâl: Devlet Aklı, Askerler ve Siviller. *Mülkiye Dergisi*, 39(1), 159-186.
PÜSKÜLLÜOĞLU, A. (2002). *Öztürkçe Sözlük.* İstanbul: Arkadaş Yayınları.
REYHAN, C.ve ÖNEN, N. (2011). *Mülkten Ülkeye Türkiye'de Taşra İdaresinin Dönüşümü.* İstanbul: İletişim Yayınları.
SANCAKTAR, C. (2011). Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası. Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 2(2), 27-47.
SARAÇLI, M. (2007). Uluslararası Hukukta Terörizm. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 1049-1078.
SENCER, M. (1984). Tanzimat'a Kadar Osmanlı Yönetim Sistemi. *Amme İdaresi Dergisi*, 17(2), 21-44.
TBB (2006). *Türkiye ve Terörizm.* Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
TDK (2021). *Terör.* https://sozluk.gov.tr/. Erişim Tarihi: 18.09.2021.
TDK (2021). *Vali. https://sozluk.gov.tr/.* Erişim Tarihi: 21.09.2021.
TORAMAN, Ö. (2019). "Kaza Ekseninde Vilayet Nizamnamesi ile Mülki Taksimatta Meydana Gelen Değişim". 1864 Vilayet Nizamnamesi içinde, (Ed. E. Tural.- S. Çapar), 302-312, Ankara: Türk İdari Araştırmalar Vakfı.
UÇAR YILMAZ, A. (2016). Şehremini: Müntehab mı? Mansub mu? Erken Cumhuriyet Döneminde Merkeziyet Sorunu*, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 25(3), 95-117.
ÜSKÜL, Z. (1996). "Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hâl". Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Yüzyıl Biterken Cilt 14, içinde, 1170-1178, İstanbul: İletişim Yayınları.
YAYLA, A. (1990). Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bakış. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* 45(1), 335-385.
YILMAZ ASLANTÜRK, A. (2018). Tanzimat Sonrası Osmanlı Şehirlerinde Taşrada Yerel Hizmetlerin Yeniden Örgütlenmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 141-150.
YONAH, A. (1976). *International Terrorism-National, Regional, Global Perspectives.* New York: Praeger.
WEBEL, C.P. (2004). *Terror, Terrorism and the Human Condition.* New York: Palgrave Macmillian.
ZABCI, F. (2020). "Thomas Hobbes: Devlet Ya da Ölümlü Tanrı'ya Övgü". Sokratesten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, içinde, (Ed. M.A. Ağaoğulları), 427-453, İstanbul: İletişim Yayınları.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

BÜTÜNŞEHİR MODELİNDEN VAZGEÇMEK TÜRKİYE'NİN DOĞUSUNDAKİ BELEDİYELERİ DEMOKRASİ VE TERÖR KISKACINDAN KURTARMANIN BİR YOLU OLABİLİR Mİ?

Çağrı ÇOLAK[1]

Özet

Türkiye'nin doğusunda yer alan ve yerel seçimlerde Halkların Demokratik Partisi (HDP) adayları tarafından kazanılan 65 belediyenin 51'ine teröre destek verdikleri gerekçesiyle kayyım atanmış, 6'sına ise aynı gerekçeyle mazbata verilmemiştir. Bu uygulama, terörü azaltma ve yerel güvenliği sağlama açısından elzem olmakla birlikte, seçilmişlerin yerine atanmışların yönetimine yol açması bakımından demokratik teamüllerle bağdaşmamaktadır. Buradan hareketle, doğudaki yerel yönetimlerin demokrasi ve terör kıskacında oldukları iddia edilebilir. Çalışmanın düşünsel arka planını terörle mücadele edebilmek için demokrasiden taviz vermenin sürdürülebilir bir durum olmaması ve bu sorunun minimize edildiği bir yerel yönetim modeline ihtiyaç duyulması oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmada bütünşehir modeli ile HDP'nin yerel seçim başarısı arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu ilişki, Yüksek Seçim Kurulunun (YSK) resmî internet sitesinden yararlanılarak oluşturulan ikili verilerin karşılaştırması üzerinden ölçülmektedir. İlk örneklem grubunda HDP'nin aday göstererek en az bir büyükşehir ilçe belediyesi kazandığı 5 büyükşehirdeki (Diyarbakır, Van, Mardin, Erzurum ve Şanlıurfa) 54 büyükşehir ilçesi; ikincisinde ise HDP'nin en az bir ilçe belediyesi kazandığı 9 ildeki (Ağrı, Batman, Bitlis, Hakkâri, Iğdır, Kars, Muş, Siirt ve Şırnak) 47 ilçe yer almaktadır. İlk grupta büyükşehir ilçelerinin 6360 sayılı Kanun öncesi sınırları ile mevcut hâlindeki (bütünşehir) belediye başkanlığı oy oranları, ikinci grupta ise ilçelerin belediye başkanlığı ile il genel meclisi (bütünşehir sınırları olduğu için) oy oranları karşılaştırılmaktadır. Ulaşılan bulgular, büyükşehirlerde uygulanan ve gelecekte iller ve ilçeleri için de uygulanması düşünülen bütünşehir modelinin, yerel seçimlerde HDP'ye avantaj sağladığını / sağlayacağını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler*:* Bütünşehir, Belediye, Terör, HDP, 6360 Sayılı Kanun.

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, cagricolak@trabzon.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5806-9084

MAY ABANDONING THE UNICITY MODEL BE A WAY TO FREE MUNICIPALITIES IN EASTERN TURKEY FROM THE CLAMP OF DEMOCRACY AND TERROR?

Abstract

In eastern Turkey, 51 of the 65 municipalities that were won by Peoples' Democratic Party (PDP) candidates in local elections were appointed the trustee because of their support for terrorism, 6 of them were not given a certificate of election for the same reason. Although this practice is essential for reducing terrorism and ensuring local security, it is also incompatible with democratic norms in that it leads to the administration of the appointed rather than the elected people. Based on this, it can be argued that local administrations in the East are under the clamp of democracy and terror. The background of the study is that compromising democracy in order to fight terrorism is not a sustainable situation, and the need for a local administration model in which this problem is minimized. In this context, the study aims to determine the relationship between the unicity model and the local election success of the PDP. The relationship in question is measured by comparing binary data created using the official website of the Supreme Electoral Council (SEC). The first sample group consists of 54 metropolitan sub-provinces in 5 metropolitan cities (Diyarbakir, Van, Mardin, Erzurum and Sanliurfa) where the PDP won at least one mayorship of the metropolitan sub-provincial municipality; the second composes 47 districts in 9 provinces (Agri, Batman, Bitlis, Hakkari, Igdir, Kars, Mus, Siirt and Sirnak) where it won at least one mayorship of the district municipality. In the first group, the mayorship voting rates in the boundaries of metropolitan sub-provinces before the Law No. 6360 and current (unicity); and in the second group, the voting rates of the mayorship and provincial councils (due to be unicity boundaries are same) in districts are compared. The findings show that the unicity model implemented in metropolitan cities and planned to be implemented for provinces and districts in the future provided / will provide advantages to the PDP in local elections.

Keywords: Unicity, Municipality, Terror, PDP, the Law No. 6360.

1. GİRİŞ

Yerel yönetimlere ilişkin yönetme hakkının doğrudan, eşit ve genel oya dayanan, gizli seçim sistemine göre serbestçe seçilmiş üyelerden oluşan ve kendilerine karşı sorumlu yürütme organlarına sahip olabilen meclisler tarafından kullanılacağı Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda (AYYÖŞ), net bir biçimde belirtilmiştir (m. 3 / f. 2). Buna rağmen Türkiye'de 1 Eylül 2016'da yayımlanan "674 Sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK)"nin 38., 39. ve 40. maddelerindeki düzenlemelere dayanılarak, özellikle ülkenin doğusunda yer alan birçok belediye atanmışlarla yönetilir hâle getirilmiştir. Hatta 674 sayılı KHK, 10 Kasım 2016'da Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) kabul edilip, 24 Kasım 2016'da 29898 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yasalaşmıştır (6758 Sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun).

Kökeninde terör ve güvenliğe ilişkin kaygıların yer aldığı bu düzenleme ve akabinde iki seçim döneminde gerçekleşen kayyım atamalarının, yerel yönetimleri özgürlük – güvenlik veya demokrasi – terör kıskacına sürüklediği iddia edilebilir. Çünkü bu uygulama, bir yandan terör olaylarını azaltma ve yerel güvenliği temin etme hususlarında elzemken, diğer yandan seçilmişlerin yerine atanmışların yönetimine yol açarak demokratik teamüllerle çelişmektedir. Bu açıdan çalışmanın düşünsel arka planını terörle mücadele edebilmek için demokrasiden taviz vermenin sürdürülebilir bir durum olmaması ve bu sorunun minimize edildiği bir yerel yönetim modeline ihtiyaç duyulması oluşturmaktadır.

Buradan hareketle, bütünşehir modeli ile HDP'nin yerel seçim başarısı arasındaki ilişkinin tespit edilmesine odaklanılan bu çalışmada, ilk olarak kayyım uygulamasının tarihsel gelişimi ve hukuki arka planına, ardından 2012'de yayımlanan "6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un büyükşehir sınırlarındaki belediyeler için öngördüğü "bütünşehir" modeline değinilmektedir. Son olarak ise HDP'nin yerel seçim başarısı ile bütünşehir modeli arasındaki ilişkinin tespitine yönelik araştırma bilgileri ve bulgularına yer verilmektedir.

2. YEREL YÖNETİMLERDE "KAYYIM" UYGULAMASI

Son dönemde Türkiye'nin doğusunda yer alan birçok belediyenin başkan ve meclis üyelerinin görevlerine son verilmesi ve bu mevkilerin seçim yerine atama yoluyla doldurulması, kamuoyunda "kayyum" veya "kayyım" terimiyle adlandırılmaktadır. Aslında "kayyım" kavramı, özel hukukta şirket veya derneklerin yönetimiyle görevlendirilen ve mahkemeler tarafından atanan kişileri tanımlamakla birlikte, yerel yönetimlere ilişkin geçmiş ve güncel mevzuatta yer almamaktadır. Yani belediye başkanlığı ve meclis üyeliği pozisyonlarına merkezî yönetim tarafından yapılan atamalar, her ne kadar kamuoyunda "kayyım" tabiriyle özdeşleştirilmişse de, bu isimlendirmeye ilişkin hukuki bir dayanak bulunmamaktadır.

7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimi öncesinde yaşanan gelişmelerle Türkiye'deki Kürdistan İşçi Partisi (PKK) terörüne ilişkin çözüm sürecinin noktalanması, terör örgütünün ülke genelinde tekrar terör eylemlerine başlamasına yol açmıştır. Bu dönemde eş zamanlı ve koordineli bir şekilde özyönetim ilanında bulunan HDP'li[1] belediyelerin ise örgütün silahlanmasına ve eylemlerini finanse etmesine aracılık ettiği tespit edilmiştir (İzci ve Geylani,

[1] HDP politik geleneğine mensup belediye başkanları, söz konusu dönemde Demokratik Bölgeler Partisi (DBP) bünyesinde yer almaktadır.

2019: 571). Kayyım tartışmaları, tam da bu ortamda güvenlik temelli bir anlayışın ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

İlk kez 2 Ağustos 2016'da TBMM'ye sunulan bu kanun tasarısında yer alan "görevden uzaklaştırılan yerel seçilmişlerin yerine vesayet makamlarınca başkan vekili ve meclis üyesi görevlendirilmesine ilişkin madde", görüşmeler sırasında muhalefet temsilcilerinin itirazları üzerine tasarı metninden çıkarılmıştır (Keleş ve Özgül, 2017: 303). Ancak yaklaşık bir ay sonra, tasarı metninden çıkarılan ilgili düzenleme, daha da genişletilerek, 1 Eylül 2016'da yayımlanan 674 sayılı KHK ile yürürlüğe sokulmuştur. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun iki maddesinde değişiklik yapılan ve yasaya geçici bir madde eklenen bu düzenleme; 24 Kasım 2016'da "6758 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun" ile yasalaşmıştır.

6758 Sayılı Kanun'un 34., 35. ve 36. maddeleri[2] ile 5393 Sayılı Kanun'un 45. ve 57. maddelerine ve de yasaya "9 Nolu Geçici Madde" eklenmiştir. Eklenen ifadelere geçmeden önce "Belediye başkanlığının boşalması hâlinde yapılacak işlemler" başlıklı 45. maddenin önceki hâlinde hangi hükümlerin yer aldığına bakmakta fayda vardır (5393 Sayılı Kanun, m. 45):

> Belediye başkanlığının herhangi bir nedenle boşalması durumunda, vali tarafından belediye meclisinin on gün içinde toplanması sağlanır. Meclis, birinci başkan vekilinin, onun bulunmaması durumunda ikinci başkan vekilinin, onun da bulunmaması durumunda en yaşlı üyenin başkanlığında toplanarak;
>
> a) Belediye başkanlığının boşalması veya seçim dönemini aşacak biçimde kamu hizmetinden yasaklanma cezasının verilmiş olması durumunda bir başkan,
>
> b) Başkanın görevden uzaklaştırılması, tutuklanması veya seçim dönemini aşmayacak biçimde kamu hizmetinden yasaklama cezası alması durumunda bir başkan vekili seçer.

Maddenin önceki hâlinde, asaleten veya vekâleten, belediye başkanının belediye meclisince seçileceği öngörülmektedir. Ancak ilgili maddeye aşağıdaki fıkranın eklenmesiyle, İçişleri Bakanı ve Vali tarafından belediye başkan, başkan vekili ve meclis üyesi görevlendirmesi yapılmasının önü açılmıştır (674 Sayılı KHK, m. 38; 6758 Sayılı Kanun, m. 34).

> Ancak belediye başkanı veya vekili ya da meclis üyesinin terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları sebebiyle görevden uzaklaştırılması veya tutuklanması ya da kamu hizmetinden yasaklanması veya başkanlık sıfatı veya meclis üyeliğinin sona ermesi hallerinde 46. maddedeki makamlarca belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyesi görevlendirilir.

Yine terör eylemlerinde kamu tüzel kişiliğine ait araç ve kaynakların kullanılmasını engellemek amacıyla 5393 sayılı Kanunu'nun 57. maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir (674 Sayılı KHK, m. 39; 6758 Sayılı Kanun, m. 35).

> Belediye ve bağlı idare imkânlarının terör veya şiddet olaylarına dolaylı ya da doğrudan destek sağlamak amacıyla kullanıldığının valilik tarafından belirlenmesi durumunda, terör ve şiddet olaylarına destek olmak amacıyla kullanılan belediye veya bağlı idare taşınırlarına mahallin en büyük mülki idare amiri tarafından el konulur.

Son olarak ise 5393 sayılı Kanunu'na aşağıdaki "9 Nolu geçici madde" eklenerek, düzenleme öncesinde aynı gerekçelerle görevden uzaklaştırma yapılan belediyelerin de bu kapsama alınması sağlanmıştır (674 Sayılı KHK, m. 40; 6758 Sayılı Kanun, m. 36).

> Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları kapsamında haklarında yürütülen soruşturma veya kovuşturma nedeniyle görevden uzaklaştırılan belediye başkanı, başkan vekili ve meclis üyelerinin yerine 45. maddenin birinci

[2] 674 Sayılı KHK'da bu maddelerin numaraları sırasıyla 38, 39 ve 40'tır.

fıkrasının (b) bendine göre işlem yapılmış olsa bile on beş gün içerisinde 46. maddedeki yetkili makamlarca 45. maddenin ikinci fıkrasında belirtilen usule göre görevlendirme yapılır.

674 sayılı KHK'nın ve akabinde 6758 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten 31 Mart 2019 Mahallî İdareler Genel Seçimlerine kadar olan süreçte Türkiye'de 94'ü terör örgütü PKK ile ilişkili DBP'li belediyeler olmak üzere 101 belediyeye kayyım atanmış ve bu süreçte atanan belediye başkan vekilleri vali, vali yardımcısı ve kaymakamlardan oluşmuştur (Erdoğan, 2019: 251).

31 Mart 2019 Mahallî İdareler Genel Seçimlerine, 2014'ten farklı olarak bölgede DBP yerine HDP katılmıştır. Seçim sonuçlarına göre 3 büyükşehir belediyesi, 5 il belediyesi, 32 büyükşehir ilçe belediyesi, 13 ilçe belediyesi ve 12 belde belediyesinin HDP'nin adayları kazanmıştır. Seçimin ardından HDP'nin adaylarının kazandığı 6 belediyede[3] mazbata ikinci partinin adayına verilmiştir. Göreve başlayabilen HDP'deki 59 belediyenin 51'ine[4] tarihleri farklı olmakla birlikte kayyım atanmış ve ayrıca HDP'den seçilen 3 belediye başkanı[5], daha sonra Adalet ve Kalkınma Partisi 'ne (AK Parti) katılmıştır. Tüm bu gelişmelerin sonucunda HDP'nin elinde 3'ü ilçe 2'si belde olmak üzere toplam 5 belediye[6] kalmıştır.

Yerel demokrasi ve özerklik tartışmalarını gündeme taşıyan kayyım atamalarının 2019 Mahallî İdareler Genel Seçimlerinden sonra yeniden yaşanması, ulusal güvenlik ve yerel özerklik arasındaki tartışmaların derinleşeceğini (Erdem ve Ersavaş Kavanoz, 2020: 168) ve demokrasi ve terör kıskacının önümüzdeki yıllarda da sürebileceğini göstermektedir. Seçmenlerin hür iradesinin suç işlemek için kullanılmasını önlemek, yerel demokrasiyi askıya almak için geçerli bir neden olabilir (Güler ve Yılmaz, 2018: 1810). Ancak bu durumun sürdürülebilirliği tartışmalıdır. Bu nedenle, yerel güvenliğin sağlanması ve terörün önlenmesi için demokrasiden taviz verilmeksizin uygulanabilecek stratejilere de başvurulması gerekmektedir.

Bu çalışmada, bütünşehir modelinden vazgeçmenin söz konusu stratejiler arasında yer alıp alamayacağı incelenmektedir. Dolayısıyla, bu çerçevede bütünşehir modelinin yasal dayanağını oluşturan 6360 Sayılı Kanun'a ve getirdiği yeniliklere kısaca değinmek gerekmektedir.

3. 6360 SAYILI KANUN VE BÜTÜNŞEHİR MODELİ

12 Kasım 2012'de kabul edilip 06 Aralık 2012 tarihli 28489 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"[7], Türkiye'deki büyükşehir yönetimi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Zira bu kanunla birlikte o güne değin uygulanmamış bir modele geçilmiş ve söz konusu model, mevzuatta yer almasa da kamuoyunda "bütünşehir" modeli olarak anılmıştır.

[3] Tekman (Erzurum), Bağlar (Diyarbakır), Dağpınar (Kars), Tuşba, Edremit ve Çaldıran (Van).

[4] Büyükşehir, Bismil, Eğil, Ergani, Hazro, Kayapınar, Kocaköy, Kulp, Lice, Silvan, Sur, Yenişehir (Diyarbakır); Büyükşehir, Başkale, Erciş, İpekyolu, Muradiye, Özalp, Saray (Van); Büyükşehir, Derik, Kızıltepe, Mazıdağı, Nusaybin, Savur (Mardin); Karaçoban, Karayazı (Erzurum); Suruç (Şanlıurfa); Diyadin, Doğubeyazıt (Ağrı); Merkez, İkiköprü (Batman); Güroymak (Bitlis), Merkez, Yüksekova (Hakkâri); Merkez, Halfeli, Hoşhaber (Iğdır); Merkez (Kars); Bulanık, Varto, Erentepe, Altınova (Muş); Merkez, Baykan, Kurtalan, Gökçebağ (Siirt); Cizre, İdil (Şırnak); Akpazar (Tunceli); Sarıcan (Elazığ).

[5] Kozluk ve Bekirhan (Batman) ve Dicle (Diyarbakır).

[6] Kömür (Adıyaman), Patnos (Ağrı), Çınar (Diyarbakır), Silopi ve Balveren (Şırnak).

[7] Bu kanun, yayımlandığı tarihten üç ay sonra Ordu ilinin de bu kapsama dâhil edilmesine dayanak teşkil eden "6447 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile güncelleştirilmiştir.

6360 Sayılı Kanun, öngördüğü hükümler bağlamında metropoliten yönetim sistemine 14 yeni ilin eklenmesinden ve büyükşehire ilişkin nüfus kriterinin değişmesinden çok daha fazlasını içermektedir. Bu bağlamda önem arz eden ilk unsur, büyükşehir belediye statüsüne sahip olan illerdeki belde belediyeleri ve köylerin tüzel kişiliklerinin sona erdirilip mülki sınırlarında yer aldıkları ilçe belediyelerine mahalle statüsüyle bağlanmalarıdır. Diğer unsur ise, belediye sınırları ilçe mülki sınırlarına eşitlenen ve 'ilçe belediyesi' statüsünden 'büyükşehir ilçe belediyesi' statüsüne geçen ilçelerin tümünün büyükşehir belediye sınırlarına dâhil olmasıdır (Çolak vd., 2017: 15). İşte bu yenilikler, yeni büyükşehir belediye kanunun "bütünşehir" modeli olarak anılmasına yol açmaktadır.

Bütünşehir modeli, 6360 Sayılı Kanun'un "Büyükşehir belediyesi kurulması ve sınırlarının belirlenmesi" başlıklı 1. maddesinin 1., 2., 3. ve 4. fıkralarındaki, "mülki sınır" ölçütünden ismini almaktadır.

> (1) Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illerinde, sınırları il mülki sınırları olmak üzere aynı adla büyükşehir belediyesi kurulmuş ve bu illerin il belediyeleri büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür.
>
> (2) Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kayseri, Konya, Mersin, Sakarya ve Samsun büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırlarıdır.
>
> (3) Birinci ve ikinci fıkrada sayılan illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katılmıştır.
>
> (4) İstanbul ve Kocaeli il mülki sınırları içerisinde bulunan köylerin tüzel kişiliği kaldırılarak bağlı bulundukları ilçe belediyesine mahalle olarak katılmıştır.

Model, belediye sınırları ile mülki sınırların eşitlenmesinin yanı sıra, söz konusu sınırlardaki diğer yerel yönetim birimlerinin (il özel idaresi, belde belediyesi ve köy) kaldırılmasını da beraberinde getirmektedir. Bu hükümlerin sonucunda 2014 Mahallî İdareler Genel Seçimleriyle birlikte Türkiye'deki il belediyesi sayısı 65'ten 51'e, belde belediyesi sayısı 1977'den 396'ya, toplam belediye sayısı 2.950'den 1.396'ya, köy sayısı 34.339'dan 18.366'ya düşmüş; büyükşehir belediyesi 16'dan 30'a, büyükşehir ilçe belediyesi sayısı ise 519'a yükselmiştir (Apan, 2016: 7). 6360 sayılı Kanun, kapsamlı bir idari dönüşüme kaynaklık etmesinin yanında, çeşitli açılardan kamuoyunun, politikacıların ve alanla ilgili akademisyenlerin eleştirilerine maruz kalmıştır (Uzun ve Çolak, 2015: 1453). Söz konusu eleştiriler arasından öne çıkan başlıklar; anayasaya ve AYYÖŞ'e aykırılık, hizmette halka yakınlık (yerindelik) boyutunun zedelenmesi, idari ve mali özerkliğin sarsılması, yerel demokrasiye aykırılık, ölçek ekonomileri kriterlerine uyumsuzluk ve son olarak kanunun mahallî idareler genel seçimlerinden politik kazanımlar elde etme amacıyla kurgulandığına yönelik iddialardır (Çolak vd., 2017: 11-12). AYYÖŞ'ün "Yerel Yönetimlerin Sınırlarının Korunması" başlığı altında bulunan 5. maddesinde şu ifadelere yer verilmektedir:

> Yerel yönetimlerin sınırlarında, mevzuatın elverdiği durumlarda ve mümkünse bir referandum yoluyla ilgili yerel topluluklara önceden danışılmadan değişiklik yapılamaz.

Oysa 6360 sayılı Kanun kapsamında il özel idarelerinin %36'sının, belediyelerin %53'ünün ve köylerin %47'sinin tüzel kişiliklerinin sonlandırılması (Güler, 2012) hususunda yerel halkın görüşüne başvurulmamıştır. Diğer yandan kanun ile yasal dayanağını Anayasa'nın 127. maddesinden alan yerel yönetim birimlerinin kaldırılması, normlar hiyerarşisi ve kanunların anayasaya uygunluğu savlarıyla çelişmektedir. Yine küçük ölçekli birimlerin kaldırılarak mülki sınırlarında yer aldığı büyükşehir ilçesine mahalle statüsüyle katılımları da kanunun yerelde merkezîleşmeye yol açtığı şeklinde eleştirilmesine neden olmuştur (Belli ve Aydın, 2017: 409).

Türkiye'nin doğusunda yer alan HDP'li belediyelerin terörle olan ilişkisinin ve kamuoyunda kayyım belediyeciliği olarak nitelendirilen uygulamaların, bütünşehir modeline geçişle yakın bir zaman diliminde ortaya çıkması; zihinlere "Bütünşehir modeline geçilmeseydi, HDP bu kadar çok sayıda belediye kazanır mıydı?" veya "Bütünşehir modelinden vazgeçmek, HDP'nin yerel seçim başarısını ve dolayısıyla kamu kaynaklarının terör örgütleri tarafından kullanılma düzeyini etkiler mi?" sorularını getirmektedir. Nitekim büyükşehir olmayan 51 il için de bütünşehir modeline geçileceğine ilişkin çalışmaların gündeme gelmesi (sabah.com.tr; cnnturk.com; gazeteduvar.com.tr) bu sorulara yanıt arayacak araştırma ve incelemelerin yapılmasını zaruri hâle getirmektedir.

4. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BİLGİLER

4.1. Araştırmanın Amacı

Türkiye'nin doğusundaki yerel yönetimlerin bir bölümünün, demokrasi ve terör kıskacında oldukları iddia edilebilir. Mevcut durumda, yerel güvenliğin sağlanması ve terörle etkin mücadele edilmesi için yerel demokrasiden taviz verilen bir uygulamanın (kayyım) sürdürüldüğü görülmektedir. Bu açıdan araştırmanın düşünsel arka planını terörle mücadele edebilmek için demokrasiden taviz vermenin sürdürülebilir bir durum olmaması ve bu sorunun minimize edildiği bir yerel yönetim modeline ihtiyaç duyulması oluşturmaktadır. Zira bölgedeki politik tercihlerin kısa sürede dramatik bir şekilde değişmeyeceği, 2014 ve 2019 Mahallî İdareler Genel Seçimleri sonuçlarından anlaşılmaktadır. Bu bağlamda araştırmada bütünşehir modeli ile HDP'nin yerel seçim başarısı arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kısıtları

Bütünşehir modeli ile HDP'nin yerel seçim başarısı arasındaki ilişki, YSK'nın resmî internet sitesinde yer alan "Sandık Sonuçları ve Tutanaklar" ara yüzündeki[8] 31 Mart 2019 Mahallî İdareler Genel Seçimlerine ilişkin verilerden yararlanılarak oluşturulan ikili verilerin karşılaştırması üzerinden ölçülmektedir. Bu çerçevede ilk olarak HDP'nin en az bir büyükşehir ilçe belediyesi kazandığı 5 büyükşehirde yer alan 54 büyükşehir ilçesinin 6360 sayılı Kanun öncesi sınırları ile mevcut hâlindeki (bütünşehir) belediye başkanlığı oy oranları karşılaştırılmaktadır. Tablo 1'de söz konusu büyükşehir ilçelerinden birisi olan Erciş'teki veriler yer almaktadır.

Tablo 1: *Erciş Büyükşehir İlçe Belediyesindeki Oyların Karşılaştırılması*

MAHALLE	GOYS[9]	Rakip Parti	HDP
Alkanat	1132	617	473
Beyazıt	2685	1236	1315
Camiikebir	1903	1477	329
Çınarlı	1575	811	723
Gölağzı	670	478	159
Haydarbey	889	658	203
Kışla	2648	1618	891
Latifiye	2048	1026	938
Örene	2250	819	1363
Eski Sınırlar	15800	8740 (%55)	6394 (%40)
Bütünşehir	71773	33175 (%46)	35660 (%49)

Tablo 1'de 6360 Sayılı Kanun öncesinde Erciş belediye sınırlarında yer alan dokuz mahallenin olduğu görülmektedir. Bu mahallelerdeki 2019 Mahallî İdareler Genel Seçimi

[8] *https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu*
[9] Geçerli Oy Sayısı.

oyları tespit edilip toplandığında seçimi %55 ile HDP'nin rakibinin kazandığı görülmektedir. Oysa mevcut sonuçlara göre seçimi %49 oy oranıyla HDP kazanmıştır. Dolayısıyla bütünşehir modelinin Erciş'te HDP'ye avantaj sağladığı, oy oranının artmasına aracılık ettiği ve hatta kazanamayacağı bir belediyeyi kazanma olanağı sunduğu öne sürülebilir.

İkinci olarak ise HDP'nin en az bir ilçe belediyesi kazandığı 9 ildeki 47 ilçenin belediye başkanlığı ile il genel meclisi (bütünşehir sınırları olduğu için) oy oranları karşılaştırmalı bir biçimde incelenmektedir. Bu bağlamda Tablo 2, Malazgirt ilçesindeki verileri göstermektedir.

Tablo 2*: Malazgirt İlçe Belediyesindeki Oyların Karşılaştırılması*

Mevcut Durum				
GOYS	**Rakip**	**HDP**	**%Rakip**	**%HDP**
9159	3641	3638	0,397532	0,397205
İl Genel Meclisi				
GOYS	**Rakip**	**HDP**	**%Rakip**	**%HDP**
21680	6845	11806	0,315729	0,544557

HDP'nin mevcut durumda kıl payı bir oranla (3 oyla) seçimi kaybettiği, ancak bütünşehir modelinin uygulanması durumunda rakibine yaklaşık %23 gibi bir oranla fark atıp seçimi kazanabileceği Tablo 2'den anlaşılmaktadır.

Araştırmada her iki karşılaştırmadan elde edilen bulgular üzerinden, bütünşehir modelinin HDP'ye avantaj sağlayıp sağlamadığı tespit edilmektedir. Öte yandan yöntem açısından araştırmanın barındırdığı iki kısıt mevcuttur. Bunlardan ilki aday faktörünün göz ardı edilmesidir. Zira mahallî idareler genel seçimlerinde adaylar da siyasi partilerinden bağımsız olarak kilit bir rol üstlenmektedir. İkincisi ise ilçe örneklemindeki karşılaştırmalar için mutlak çoğunlukçu sistemle (belediye başkanlığı oyları) nispi çoğunlukçu sistem (il genel meclisi)[10] oylarının karşılaştırılmasıdır. Türkiye'deki belediyelerin %6,5'inde belediye başkanı ile belediye meclisi çoğunluğunun aynı parti veya ittifaktan olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, araştırmadan elde edilen sonuçlarda yaklaşık yukarıdaki oran kadar bir yanılma payının olabileceği gözden kaçırılmaması gereken bir husustur.

4.3. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın ilk örneklem grubundaki büyükşehir ilçeleri Tablo 3'te yer almaktadır. 2019 Mahallî İdareler Genel Seçimleri sonuçlarına göre 5 büyükşehirdeki HDP'nin aday çıkardığı 54 büyükşehir ilçesinden 32'sini HDP (mor), 22'sini ise rakipleri[11] kazanmıştır.

[10] Cumhur İttifakı olarak belediye başkanlığına tek adayla girdikleri ilçelerdeki AK Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) il genel meclisi oyları toplanmış ve ilgili karşılaştırma bu toplam üzerinden yapılmıştır. Bu bağlamda söz konusu oyların toplandığı ilçeler şunlardır: Merkez (Ağrı); Kozluk (Batman); Merkez, Ahlat, Mutki (Bitlis); Merkez, Çukurca, Şemdinli, Yüksekova (Hakkâri); Merkez (Iğdır), Merkez, Digor (Kars); Merkez, Bulanık, Malazgirt (Muş); Merkez, Eruh (Siirt); Merkez, Beytüşşebap, Cizre, Uludere (Şırnak).

[11] Sarı / AK Parti; Kırmızı / Saadet Partisi (SP).

Tablo 3: *Birinci Örneklem Grubu (Büyükşehir İlçeleri)*

Diyarbakır	Van	Mardin	Erzurum	Şanlıurfa
Bağlar	Bahçesaray	Artuklu	Hınıs	Birecik
Bismil	Başkale	Dargeçit	Horasan	Bozova
Çermik	Çaldıran	Derik	Karaçoban	Ceylanpınar
Çınar	Çatak	Kızıltepe	Karayazı	Halfeti
Çüngüş	Edremit	Mazıdağı	Köprüköy	Hilvan
Dicle	Erciş	Midyat	Palandöken	Siverek
Eğil	Gevaş	Nusaybin	Tekman	Suruç
Ergani	Gürpınar	Ömerli		Viranşehir
Hani	İpekyolu	Savur		
Hazro	Muradiye			
Kayapınar	Özalp			
Kocaköy	Saray			
Kulp	Tuşba			
Lice				
Silvan				
Sur				
Yenişehir				
17 / 17	13 / 13	9 /10	7 / 20	8 / 13

Birinci örneklem grubunda yer alan 5 büyükşehirden Diyarbakır ve Van'ın tüm büyükşehir ilçelerinde HDP belediye başkanı adayı çıkarmıştır. Ayrıca Mardin'in 10 büyükşehir ilçesinden 9'unda, Erzurum'un 20 büyükşehir ilçesinden 7'sinde ve Şanlıurfa'nın 13 büyükşehir ilçesinden 8'inde HDP'nin belediye başkanlığı yarışına girdiği gözlemlenmektedir.

İkinci örneklem grubundaki ilçeler ise Tablo 4'te gösterilmektedir. Bu gruptaki 9 ilden HDP'nin aday çıkardığı 47 ilçede 2019 Mahallî İdareler Genel Seçimleri sonuçlarına göre 18 belediye başkanlığını HDP (mor), 27'sini ise rakip partilerin[1] adayları elde etmiştir.

Tablo 4: *İkinci Örneklem Grubu (İlçeler)*

Ağrı	Batman	Bitlis	Hakkâri	Iğdır	Kars	Muş	Siirt	Şırnak
Merkez	Merkez	Merkez	Merkez	Merkez	Merkez	Merkez	Merkez	Merkez
Diyadin	Beşiri	Adilcevaz	Çukurca	Tuzluca	Digor	Bulanık	Baykan	Beytüşşebap
Doğubeyazıt	Gercüş	Ahlat	Şemdinli		Kağızman	Hasköy	Eruh	Cizre
Eleşkirt	Hasankeyf	Güroymak	Yüksekova		Sarıkamış	Korkut	Kurtalan	Güçlükonak
Hamur	Kozluk	Hizan				Malazgirt		İdil
Patnos		Mutki				Varto		Silopi
Taşlıçay		Tatvan						Uludere
Tutak								
8 / 8	5/ 6	7 / 7	4 / 5	2 / 4	4 / 8	6 / 6	4 / 7	7 / 7

İkinci örneklem grubundaki illerden Ağrı, Bitlis, Muş ve Şırnak'ın tüm ilçelerinde HDP'nin belediye başkanı adayı gösterdiği görülmektedir. Diğer illerden ise Batman'da 6 ilçeden 5'inde, Hakkâri'de 5 ilçeden 4'ünde, Iğdır'da 4 ilçeden 2'sinde, Kars'ta 8 ilçeden 4'ünde ve Siirt'te 7 ilçeden 4'ünde HDP; belediye başkanlığı seçimine katılmıştır.

4.4. Araştırmanın Bulguları

İlk gruptaki 54 büyükşehir ilçesinin 6360 Sayılı Kanun öncesindeki sınırlarında yer alan mahallelerdeki oy toplamı ve oranı ile mevcut seçim sonuçları karşılaştırıldığında elde edilen bulgular Tablo 5'te ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

[1] Sarı / AK Parti; Kırmızı / Saadet Partisi (SP); Yeşil / Büyük Birlik Partisi (BBP); Gri / MHP.

Tablo 5: *Büyükşehir İlçelerinde Bütünşehir Öncesi Sınırlardaki Sonuçlar ile Mevcut Durumun Karşılaştırılması*

İl	İlçe	Bütünşehir Öncesi Sınırlar					Mevcut Durum				
		GOYS	Rakip	HDP	%Rakip	%HDP	GOYS	Rakip	HDP	%Rakip	%HDP
D. Bakır (17/17)	Bağlar	158968	40542	111986	0,2550	0,7045	165440	42202	116658	0,2551	0,7051
	Bismil	29554	5832	23049	0,1973	0,7799	55111	14193	39366	0,2575	0,7143
	Çermik	9191	3405	2690	0,3705	0,2927	23381	9368	5972	0,4007	0,2554
	Çınar	6136	989	2989	0,1612	0,4871	32429	10239	13968	0,3157	0,4307
	Çüngüş	1308	819	15	0,6261	0,0115	6449	3427	220	0,5314	0,0341
	Dicle	3789	797	2789	0,2103	0,7361	17657	7465	8980	0,4228	0,5086
	Eğil	2941	1368	1451	0,4651	0,4934	11206	4914	5757	0,4385	0,5137
	Ergani	36789	12645	22334	0,3437	0,6071	59504	23582	33234	0,3963	0,5585
	Hani	3681	1264	1263	0,3434	0,3431	14062	6044	4656	0,4298	0,3311
	Hazro	1783	985	762	0,5524	0,4274	7198	3349	3709	0,4653	0,5153
	Kayapınar	61318	17889	40353	0,2917	0,6581	157789	45080	104749	0,2857	0,6639
	Kocaköy	3406	1875	1454	0,5505	0,4269	8581	3130	5292	0,3648	0,6167
	Kulp	4773	1721	2302	0,3606	0,4823	17742	7109	8866	0,4007	0,4997
	Lice	4498	814	3577	0,1810	0,7952	14020	2773	10898	0,1978	0,7773
	Silvan	19526	4417	14569	0,2262	0,7461	38905	8622	29449	0,2216	0,7569
	Sur	36295	12937	22338	0,3564	0,6155	49122	18011	29847	0,3667	0,6076
	Yenişehir	84639	27413	52796	0,3239	0,6238	89337	29122	55677	0,3260	0,6232
Van (13/13)	Bahçesaray	1443	834	516	0,5780	0,3576	6135	4017	1863	0,6548	0,3037
	Başkale	4596	1094	3202	0,2380	0,6967	20539	4403	15059	0,2144	0,7332
	Çaldıran	4530	2228	2117	0,4918	0,4673	23989	10419	12713	0,4343	0,5300
	Çatak	2591	1219	1286	0,4705	0,4963	10313	5577	4385	0,5408	0,4252
	Edremit	33070	13059	18571	0,3949	0,5616	57782	24145	31094	0,4179	0,5381
	Erciş	15800	8740	6394	0,5532	0,4047	71773	33175	35660	0,4622	0,4968
	Gevaş	4766	2039	2347	0,4278	0,4924	14509	7223	6411	0,4978	0,4419
	Gürpınar	2583	1583	796	0,6129	0,3082	16722	8913	7126	0,5330	0,4261
	İpekyolu	138270	55168	76510	0,3990	0,5533	140199	56921	76372	0,4060	0,5447
	Muradiye	6543	1374	2703	0,2100	0,4131	20913	6584	8838	0,3148	0,4226
	Özalp	1443	599	804	0,4151	0,5572	24852	5448	18649	0,2192	0,7504
	Saray	1406	1036	328	0,7368	0,2333	8430	3075	5174	0,3648	0,6138
	Tuşba	40748	15023	22848	0,3687	0,5607	62558	24625	33201	0,3936	0,5307
Mardin (9/10)	Artuklu	46156	24561	17894	0,5321	0,3877	79398	42464	30494	0,5348	0,3841
	Dargeçit	6532	2678	3609	0,4100	0,5525	13105	6630	5966	0,5059	0,4552
	Derik	9856	1802	7803	0,1828	0,7917	28763	8080	19944	0,2809	0,6934
	Kızıltepe	51704	9564	39995	0,1850	0,7735	112473	28764	79239	0,2557	0,7045
	Mazıdağı	5653	1617	3692	0,2860	0,6531	16983	6277	9579	0,3696	0,5640
	Midyat	28941	14386	12443	0,4971	0,4299	46801	27111	16262	0,5793	0,3475
	Nusaybin	32574	5060	26442	0,1553	0,8118	44779	8437	34666	0,1884	0,7742
	Ömerli	3563	2428	522	0,6814	0,1465	7756	4629	2171	0,5968	0,2799
	Savur	2167	1404	413	0,6479	0,1906	12027	5009	5775	0,4165	0,4802
Erzurum (7/20)	Hınıs	3547	2169	1090	0,6115	0,3073	11886	6435	4879	0,5414	0,4105
	Horasan	8762	4535	437	0,5176	0,0499	19036	10671	472	0,5606	0,0248
	Karaçoban	3793	1690	1928	0,4456	0,5083	9920	4154	5417	0,4188	0,5461
	Karayazı	2082	872	999	0,4188	0,4798	12598	4012	7789	0,3185	0,6183
	Köprüköy	857	814	0	0,9498	0,0000	8053	4171	67	0,5179	0,0083
	Palandöken	83524	50643	1947	0,6063	0,0233	84442	51332	1949	0,6079	0,0231
	Tekman	1452	752	623	0,5179	0,4291	10691	4974	5187	0,4653	0,4852
Ş. Urfa (8/13)	Birecik	18781	8657	7103	0,4609	0,3782	40517	17989	15520	0,4440	0,3830
	Bozova	5451	3012	2046	0,5526	0,3753	27649	14100	10832	0,5100	0,3918
	Ceylanpınar	21125	9393	6096	0,4446	0,2886	38811	16633	9865	0,4286	0,2542
	Halfeti	5219	3119	1700	0,5976	0,3257	20341	11172	7640	0,5492	0,3756
	Hilvan	11223	4689	4937	0,4178	0,4399	20882	10314	6931	0,4939	0,3319
	Siverek	59866	22015	17900	0,3677	0,2990	105108	48206	27907	0,4586	0,2655
	Suruç	20104	7001	11985	0,3482	0,5962	43407	15059	25767	0,3469	0,5936
	Viranşehir	40923	13901	24032	0,3397	0,5872	78769	37330	36573	0,4739	0,4643

Tablo 5'in en sağ sütununda yer alan oranlardan yeşil renkle yazılanlar HDP'nin oy oranının arttığını, kırmızı renkle yazılanlar ise azaldığını simgelemektedir. Bu çerçeveden bakıldığında HDP oy oranlarının 24 büyükşehir ilçesinde arttığı, 25 büyükşehir ilçesinde azaldığı ve 5 büyükşehir ilçesinde ise değişmediği gözlemlenmektir. Oy oranları arasındaki farklar, yani değişimin ölçüsüne ilişkin bulgular ise Tablo 6'da özetlenmektedir.

Tablo 6: *Bütünşehir Modeliyle HDP'nin Oy Oranının Arttığı, Azaldığı ve Değişmediği Büyükşehir İlçeleri*

Bütünşehir Modeliyle HDP'nin Oy Oranının Arttığı Büyükşehir İlçeleri	Bütünşehir Modeliyle HDP'nin Oy Oranının Azaldığı Büyükşehir İlçeleri	Bütünşehir Modeliyle HDP'nin Oy Oranının Değişmediği Büyükşehir İlçeleri
V. Saray (%23 - %61) "+%38"	D. Dicle (%73 - %50) "-%23"	D. Bağlar (%70)
M. Savur (%19 - %48) "+%29"	Ş. Viranşehir (%58 - %46) "-%12"	D. Yenişehir (%62)
V. Özalp (%55 - %75) "+%20"	M. Dargeçit (%55 - %45) "-%10"	M. Artuklu (%38)
D. Kocaköy (%42 - %61) "+%19"	M. Derik (%79 - %69) "-%10"	E. Palandöken (%2)
E. Karayazı (%47 - %61) "+%14"	Ş. Hilvan (%43 - %33) "-%10"	Ş. Suruç (%59)
M. Ömerli (%14 - %27) "+%13"	M. Mazıdağı (%65 - %56) "-%9"	
V. Gürpınar (%30 - %42) "+%12"	M. Midyat (%42 - %34) "-%8"	
E. Hınıs (%30 - %41) "+%11"	M. Nusaybin (%81 - %77) "-%8"	
D. Hazro (%42 - %51) "+%9"	M. Kızıltepe (%77 - %70) "-%7"	
V. Erciş (%40 - %49) "+%9"	V. Çatak (%49 - %42) "-%7"	
E. Tekman (%42 - %48) "+%6"	D. Bismil (%77 - %71) "-%6"	
V. Çaldıran (%46 - %52) "+%6"	D. Çınar (%48 - %43) "-%5"	
Ş. Halfeti (%32 - %37) "+%5"	D. Ergani (%60 - %55) "-%5"	
E. Karaçoban (%50 - %54) "+%4"	V. Bahçesaray (%35 - %30) "-%5"	
V. Başkale (%69 - %73) "+%4"	V. Gevaş (%49 - %44) "-%5"	
D. Çüngüş (%1 - %3) "+%2"	D. Çermik (%29 - %25) "-%4"	
D. Eğil (%49 - %51) "+%2"	Ş. Ceylanpınar (%28 - %25) "-%3"	
Ş. Bozova (%37 - %39) "+%2"	Ş. Siverek (%29 - %26) "-%3"	
D. Kayapınar (%65 - %66) "+%1"	V. Tuşba (%56 - %53) "-%3"	
D. Kulp (%48 - %49) "+%1"	D. Lice (%79 - %77) "-%2"	
D. Silvan (%74 - %75) "+%1"	E. Horasan (%4 - %2) "-%2"	
E. Köprüköy (%0 - %1) "+%1"	V. Edremit (%56 - %53) "-%2"	
Ş. Birecik (%37 - %38) "+%1"	D. Hani (%34 - %33) "-%1"	
V. Muradiye (%41 - %42) "+%1"	D. Sur (%61 - %60) "-%1"	
	V. İpekyolu (%55 - %54) "-%1"	

Tablo 6'ya göre oy oranlarında %10'un üzerinde değişim olan büyükşehir ilçelerine bakıldığında bunlardan 8'inde HDP'nin oylarının arttığı, 2'sinde ise azaldığı görülmektedir. Bu bağlamda bütünşehir modeli sayesinde HDP'nin oy oranının arttığı büyükşehir ilçelerinden Saray, %38'lik farkla zirvede yer almaktadır. Onu %29'luk ve %20'lik oran farkları ile sırasıyla Savur ve Özalp takip etmektedir. Azalış açısından oran farkının en fazla olduğu büyükşehir ilçesi ise %23'le Dicle'dir. Azalış görülen bir diğer ilçe Viranşehir'de ise oran farkı %12'dir.

Öte yandan Tablo 6'da mor renkle gösterilen 7 büyükşehir ilçesi HDP'nin bütünşehir modeli sayesinde kazandığı, aksi takdirde eski uygulama yürürlükte olması durumunda kazanamayacağı büyükşehir ilçelerini göstermektedir. Buradan hareketle, Hazro, Kocaköy, Çaldıran, Erciş, Saray, Savur ve Tekman'da bütünşehir modelinin seçimin akıbetini HDP lehine değiştirdiği ifade edilebilir. Bununla birlikte, HDP'nin bütünşehir modeli nedeniyle kaybettiği büyükşehir ilçeleri de bulunmaktadır. Tablo 6'da sarı renkle gösterilen bu 5 büyükşehir ilçesinin arasında Çatak, Gevaş, Dargeçit, Hilvan ve Viranşehir yer almaktadır. Özetle, bütünşehir modelinin uygulanmaması durumunda HDP'nin büyükşehir ilçe belediye sayısı 32'den 30'a düşmektedir.

Diğer grupta yer alan 47 ilçedeki mevcut seçim sonuçları ile il genel meclisi oyları karşılaştırıldığında elde edilen bulgular Tablo 7'de sunulmaktadır. Tablo 5'te olduğu gibi,

Tablo 7'nin en sağ sütununda yer alan oranlardan yeşil renkle yazılanlar HDP'nin oy oranının artacağını, kırmızı renkle yazılanlar ise azalacağını göstermektedir.

Tablo 7: *İlçelerdeki Mevcut Durum ile İl Genel Meclisi (Bütünşehir) Oylarının Karşılaştırılması*

İl	İlçe	Mevcut Durum					İl Genel Meclisi Oyları (Bütünşehir)				
		GOYS	Rakip	HDP	%Rakip	%HDP	GOYS	Rakip	HDP	%Rakip	%HDP
Ağrı (8/8)	Merkez	46427	25799	17240	0,5557	0,3713	61674	33395	23030	0,5415	0,3734
	Diyadin	7718	2650	4385	0,3434	0,5682	16582	6025	8275	0,3633	0,4990
	Doğubeyazıt	30142	8398	20613	0,2786	0,6839	46969	12075	32258	0,2571	0,6868
	Eleşkirt	4710	1690	386	0,3588	0,0820	15132	6792	2408	0,4489	0,1591
	Hamur	1761	904	21	0,5133	0,0119	8727	2918	2227	0,3344	0,2552
	Patnos	24603	6473	11054	0,2631	0,4493	47896	13475	22442	0,2813	0,4686
	Taşlıçay	3250	1243	1109	0,3825	0,3412	9027	3313	3782	0,3670	0,4190
	Tutak	3227	621	555	0,1924	0,1720	13198	5718	4677	0,4332	0,3544
Batman (5/6)	Merkez	181767	51902	120014	0,2855	0,6603	194243	54804	127731	0,2821	0,6576
	Beşiri	4978	2065	809	0,4148	0,1625	14569	5620	5483	0,3858	0,3763
	Gercüş	3287	1611	1568	0,4901	0,4770	10251	4757	3933	0,4641	0,3837
	Hasankeyf	1853	1125	629	0,6071	0,3394	3542	2285	1068	0,6451	0,3015
	Kozluk	12894	5680	6359	0,4405	0,4932	28644	9885	15849	0,3451	0,5533
Bitlis (7/7)	Merkez	23270	10194	7691	0,4381	0,3305	31304	15476	9266	0,4944	0,2960
	Adilcevaz	6946	2790	387	0,4017	0,0557	13759	4428	3942	0,3218	0,2865
	Ahlat	12858	6180	4337	0,4806	0,3373	20007	9599	7745	0,4798	0,3871
	Güroymak	10392	2986	4358	0,2873	0,4194	21351	6632	7616	0,3106	0,3567
	Hizan	5202	1852	1312	0,3560	0,2522	14352	5129	3773	0,3574	0,2629
	Mutki	1508	753	51	0,4993	0,0338	14112	8286	558	0,5872	0,0395
	Tatvan	34217	15605	15310	0,4561	0,4474	42868	16779	18764	0,3914	0,4377
Hakkâri (4/5)	Merkez	32015	10644	19199	0,3325	0,5997	41623	15140	22991	0,3637	0,5524
	Çukurca	4524	2522	1428	0,5575	0,3156	7619	3050	3651	0,4003	0,4792
	Şemdinli	7182	3457	3303	0,4813	0,4599	19091	8921	8871	0,4673	0,4647
	Yüksekova	30597	9162	20250	0,2994	0,6618	55932	16553	36757	0,2959	0,6572
Iğdır 2/4)	Merkez	44427	20733	22268	0,4667	0,5012	68159	30606	33041	0,4490	0,4848
	Tuzluca	4443	1275	824	0,2870	0,1855	13245	3596	3834	0,2715	0,2895
Kars (4/8)	Merkez	41224	10954	12192	0,2657	0,2958	55515	20170	15375	0,3633	0,2770
	Digor	1402	822	564	0,5863	0,4023	10530	4018	6226	0,3816	0,5913
	Kağızman	9455	3555	2735	0,3760	0,2893	22635	9015	7780	0,3983	0,3437
	Sarıkamış	7631	3224	1100	0,4225	0,1441	19659	7707	4075	0,3920	0,2073
Muş (6/6)	Merkez	45796	15919	15381	0,3476	0,3359	81929	40362	30867	0,4926	0,3768
	Bulanık	11432	4381	6294	0,3832	0,5506	34521	11394	20369	0,3301	0,5900
	Hasköy	5943	2638	46	0,4439	0,0077	12360	4630	908	0,3746	0,0735
	Korkut	1836	1201	255	0,6541	0,1389	11220	4858	5538	0,4330	0,4936
	Malazgirt	9159	3641	3638	0,3975	0,3972	21680	6845	11806	0,3157	0,5446
	Varto	4553	1145	2048	0,2515	0,4498	14123	2482	8643	0,1757	0,6120
Siirt (4/7)	Merkez	68705	31611	33227	0,4601	0,4836	73484	34099	35006	0,4640	0,4764
	Baykan	3252	881	902	0,2709	0,2774	12277	4657	3882	0,3793	0,3162
	Eruh	5102	3304	1664	0,6476	0,3261	9573	5204	3858	0,5436	0,4030
	Kurtalan	16220	7423	8122	0,4576	0,5007	27480	10581	13404	0,3850	0,4878
Şırnak (7/7)	Merkez	31946	19718	11194	0,6172	0,3504	45408	25185	16840	0,5546	0,3709
	Beytüşşebap	3986	2307	1535	0,5788	0,3851	8788	5273	3114	0,6000	0,3543
	Cizre	49664	8537	38475	0,1719	0,7747	57722	10133	45112	0,1755	0,7815
	Güçlükonak	2452	1632	746	0,6656	0,3042	6173	3202	2777	0,5187	0,4499
	İdil	11207	1884	8275	0,1681	0,7384	30076	8707	17280	0,2895	0,5745
	Silopi	41206	8151	30147	0,1978	0,7316	58173	16248	37449	0,2793	0,6438
	Uludere	5583	3293	1850	0,5898	0,3314	19581	10101	7398	0,5159	0,3778

Tablo 7'ye bakıldığında bütünşehir modeline geçilmesi durumunda HDP oy oranlarının 28 ilçede artabileceği, 16 ilçede azalabileceği ve 3 ilçede değişmeyebileceği görülmektedir.

Belediye sınırlarındaki ile ilçe mülki sınırlarındaki oy oranları ve bunlar arasındaki farklar, Tablo 8'de ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 8: *Bütünşehir Modeline Geçilmesi Durumunda HDP'nin Oy Oranının Artabileceği, Azalabileceği ve Değişmeyebileceği İlçeler*

Bütünşehir Modeline Geçilmesi Durumunda HDP'nin Oy Oranının Artabileceği İlçeler	Bütünşehir Modeline Geçilmesi Durumunda HDP'nin Oy Oranının Azalabileceği İlçeler	Bütünşehir Modeline Geçilmesi Durumunda HDP'nin Oy Oranının Değişmeyebileceği İlçeler
Muş. Korkut (%13 - %49) "+%36"	Şr. İdil (%73 - %57) "-%16"	Ağ. Merkez (%37)
Ağ. Hamur (%1 - %25) "+%24"	Bat. Gercüş (%47 - %38) "-%9"	Ağ. Doğubayazıt (%68)
Bit. Adilcevaz (%5 - %28) "+%23"	Şr. Silopi (%73 - %64) "-%9"	Bit. Mutki (%3)
Bat. Beşiri (%16 - %37) "+%21"	Ağ. Diyadin (%56 - %49) "-%7"	
Kars. Digor (%40 - %59) "+%19"	Bit. Güroymak (%41 - %35) "-%6"	
Ağ. Tutak (%17 - %35) "+%18"	Bit. Merkez (%33 - %29) "-%4"	
Muş. Varto (%44 - %61) "+%17"	Hk. Merkez (%59 - %55) "-%4"	
Hk. Çukurca (%31 - %47) "+%16"	Bat. Hasankeyf (%33 - %30) "-%3"	
Muş. Malazgirt (%39 - %54) "+%15"	Şr. Beytüşşebap (%38 - %35) "-%3"	
Şr. Güçlükonak (%30 - %44) "+%14"	Iğ. Merkez (%50 - %48) "-%2"	
Iğ. Tuzluca (%18 - %28) "+%10"	Kars. Merkez (%29 - %27) "-%2"	
Si. Eruh (%32 - %40) "+%8"	Si. Kurtalan (%50 - %48) "-%2"	
Ağ. Eleşkirt (%8 - %15) "+%7"	Bat. Merkez (%66 - %65) "-%1"	
Ağ. Taşlıçay (%34 - %41) "+%7"	Bit. Tatvan (%44 - %43) "-%1"	
Muş. Hasköy (%0 - %7) "+%7"	Yüksekova (%66 - %65) "-%1"	
Bat. Kozluk (%49 - %55) "+%6"	Si. Merkez (%48 - %47) "-%1"	
Kars. Kağızman (%28 - %34) "+%6"		
Kars. Sarıkamış (%14 - %20) "+%6"		
Bit. Ahlat (%33 - %38) "+%5"		
Muş. Merkez (%33 - %37) "+%4"		
Muş. Bulanık (%55 - %59) "+%4"		
Si. Baykan (%27 - %31) "+%4"		
Şr. Uludere (%33 - %37) "+%4"		
Ağ. Patnos (%44 - %46) "+%2"		
Şr. Merkez (%35 - %37) "+%2"		
Bit. Hizan (%25 - %26) "+%1"		
Hk. Şemdinli (%45 - %46) "+%1"		
Şr. Cizre (%77 - %78) "+%1"		

Oy oranlarında %10'un üzerinde değişim olan ilçelerden 10'unda HDP'nin oylarının arttığı ve yalnızca 1'inde azaldığı Tablo 8'den anlaşılmaktadır. Bu kapsamda bütünşehir modelinin uygulanması durumunda HDP'nin oy oranının en fazla artabileceği ilçe %36'lık oran farkıyla Korkut'tur. Onu %20'nin üstündeki oran farklarıyla sırasıyla Hamur, Adilcevaz ve Beşiri takip etmektedir. Azalış açısından oran farkının en fazla olabileceği ilçe ise %16'yla İdil'dir.

Bunun yanı sıra Tablo 8'de 7 ilçe mor renkle gösterilmektedir. Bu ilçelerde (Taşlıçay, Çukurca, Tuzluca, Korkut, Malazgirt, Tatvan ve Digor), 31 Mart 2019 Mahallî İdareler Genel Seçimlerinde belediye başkanlığını HDP'nin rakipleri kazanmıştır. Ancak söz konusu ilçelerdeki il genel meclisi oyları, bütünşehir modeline geçilmesi durumunda bu belediyelerin HDP tarafından kazanılabileceği göstermektedir. Bunun tersi olarak sarı renkle gösterilen iki ilçede (Kars Merkez ve Baykan) belediye başkanlığını HDP'nin kazanmasına rağmen il genel meclisi oylarında rakiplerinin önde olduğu görülmektedir. Ayrıca Tatvan'da oy oranını düşürmesine rağmen kazanabilecek olması ve Baykan'da oy oranını artırmasına rağmen kaybedebilecek olması ilgi çekicidir. Bu iki ilçede yarışın ikiden çok siyasi parti arasında geçmesinin de söz konusu durum üzerinde etkili olduğu öne sürülebilir. Toparlanacak olursa,

mevcut sistemde 18 belediye kazanan HDP'nin bütünşehir modeline geçilmesi durumunda belediye sayısını 23'e çıkarabileceğine ulaşılmıştır.

Son olarak, 9 il belediyesinin bütünşehir olarak yeniden düzenlenmesi durumunda ortaya çıkabilecek durumlar, Tablo 9'dan hareketle yorumlanabilir.

Tablo 9: *Dokuz İldeki İl Genel Meclisi Oy Oranları*

	GOYS	Rakip	HDP	%Rakip	%HDP
Ağrı	219205	88132	99099	0,4021	0,4521
Batman	267029	87975	157003	0,3295	0,5880
Bitlis	157753	72297	51664	0,4583	0,3275
Hakkâri	133432	48334	72270	0,3622	0,5416
Iğdır	99341	44915	44176	0,4521	0,4447
Kars	141715	69661	37108	0,4916	0,2618
Muş	175833	73562	78131	0,4184	0,4443
Siirt	146304	72530	58660	0,4957	0,4009
Şırnak	225921	84981	129970	0,3762	0,5753

Tablo 9, illerde bütünşehir modeline geçilmesinin HDP'nin belediye sayısını değiştirmeyebileceğini, ancak seçimde birinci parti olduğu Kars, Iğdır ve Siirt'i kaybedip, ikinci parti olduğu Ağrı, Muş ve Şırnak'ı kazanabileceğini göstermektedir. Batman ve Hakkâri'de ise hem belediye başkanlığı hem de il genel meclisi oylarında HDP'nin üstünlüğü bulunmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bütünşehir modeli ile HDP'nin yerel seçim başarısı arasındaki ilişkiye odaklanılan bu çalışma, gerek büyükşehirlerde hâlihazırda uygulanan mevcut bütünşehir modeli gerekse diğer 51 ilde de uygulanması gündemde olan potansiyel bir bütünşehir modeli üzerinden dikkat çekici sonuçlar sunmaktadır.

Bunlardan ilki, büyükşehir ilçelerindeki "bütünşehir" modeli nedeniyle HDP'nin 24 büyükşehir ilçesinde oylarını artırdığı, 25 büyükşehir ilçesinde ise düşürdüğünün gözlemlenmesidir. Bununla birlikte, değişimin oransal ve seçimin akıbetini etkileme düzeyi ele alındığında HDP'nin avantaj elde ettiği rahatlıkla iddia edilebilir. Örneğin; HDP, 6360 Sayılı Kanun öncesindeki sınırlar ölçüt alındığında kaybedeceği 7 büyükşehir ilçesini bu model sayesinde kazanmıştır. Öte yandan 5 büyükşehir ilçesinde de tersi bir durum söz konusu olmuştur. Ancak toplama bakıldığında HDP; 30 yerine, 32 büyükşehir ilçe belediye başkanlığı elde etmiştir.

İkinci olarak, ilçelerde ise bütünşehir modelinin uygulanması durumunda HDP'nin oy oranının 28 ilçede artabileceği, 16 ilçede ise azalabileceği öngörülmektedir. Bunun sonucunda ise hâlihazırda rakipleri tarafından elde edilen 7 belediyeyi kazanabileceği ve mevcut 2 belediyesini ise kaybedebileceği gözlemlenmektedir. Yani bütünşehir modelinin uygulanması durumunda mevcut 18 belediyesini 5 artırarak 23'e çıkarabileceği tespit edilmiştir.

Ek olarak, 9 il belediyesinin bütünşehir olması durumunda ise Kars, Iğdır, Ağrı, Siirt, Muş ve Şırnak'ın el değiştireceğine, ancak toplam dağılımın bundan etkilenmeyeceğine ulaşılmıştır.

Özetle, büyükşehirlerde uygulanan ve gelecekte iller ve ilçeleri için de uygulanması düşünülen bütünşehir modelinin, yerel seçimlerde HDP'ye avantaj sağladığı / sağlayacağı görülmektedir. Buradan hareketle, bütünşehir modelinin büyükşehirlerde uygulanmaya devam etmesi ve büyükşehir olmayan il ve ilçeleri için de düşünülmesi; terörle etkin mücadele için yerel demokrasiden taviz vermeyi sürekli hâle getirme riski taşımaktadır. Bu riskin önlenmesi için üç temel öneri getirilebilir:

Birincisi, büyükşehir ve ilçelerindeki "bütünşehir" uygulamasından vazgeçilip, 6360 Sayılı Kanun öncesindeki belediye sınırlarına geri dönülmesidir. İkincisi, bununla bağlantılı olarak, 2012'de büyükşehir olan Mardin, Van ve Şanlıurfa'nın büyükşehir belediye sınırlarının merkez ilçe(ler)deki belediye sınırlarına daraltılmasıdır. Son öneri ise "bütünşehir" modelinin büyükşehir olmayan illerde de uygulanması düşünceleri ve tasarılarının rafa kaldırılmasıdır.

KAYNAKÇA

5393 Sayılı Belediye Kanunu (2005), *Resmî Gazete*, Tarih: 13.07.2005, Sayı: 25874.

6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012), *Resmî Gazete*, Tarih: 06.12.2012, Sayı: 28489.

674 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2016), *Resmî Gazete*, Tarih: 01.09.2016, Sayı: 29819.

6758 Sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun (2016), *Resmî Gazete*, Tarih: 24.11.2016, Sayı: 29898.

APAN, A. (2016), Bütünşehir Modeli ve Taşra Yönetimine Etkileri, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 25(1), 1-24.

AYYÖŞ (1992), *Resmî Gazete*, Tarih: 03.10.1992, Sayı: 21364.

AYMAN GÜLER, B. (2012), *Hükümetin Ekim 2012 tarihli Yasa Tasarısı Üzerine*, 10 Ağustos 2021 tarihinde http://www.yayed.org/id256-gorusler/hukumet-yerel-yonetimlerden-vaz-geciyormv-prof-dr-birgul-ayman-guler.php adresinden alındı.

BELLİ, A. ve AYDIN, A. (2017), 6360 Sayılı Kanun ve Yerelde Merkezîleşme, *JASSS*, 10(55), 401-413.

CNN TÜRK (2021), *51 İl Belediyesinin Statüsü Büyükşehir Olacak*, 23 Nisan 2021 tarihinde https://www.cnnturk.com/turkiye/51-il-belediyesinin-statusu-buyuksehir-olacak adresinden alındı.

ÇOLAK, Ç., SAĞLAM, H. ve TOPAL, A. (2017), 'Bütünşehir' Modelinin 2014 Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçimlerine Etkileri, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 26(2), 1-47.

ERDEM, N. ve ERSAVAŞ KAVANOZ, S. (2020), Türkiye'de Belediyelere Yapılan Kayyım Atamalarına İlişkin Bir Değerlendirme, *Ombudsman Akademik*, 6(12), 155-179.

ERDOĞAN, O. (2019), Belediyelere Kayyum Atanması Uygulaması Üzerine Bir Değerlendirme, *Türk İdare Dergisi*, (488), 245-264.

GAZETE DUVAR (2021), *İddia: Bütün İller 'Büyükşehir' Olacak*, 23 Nisan 2021 tarihinde https://www.gazeteduvar.com.tr/iddia-butun-iller-buyuksehir-olacak-haber-1520190 adresinden alındı.

GÜLER, T. ve YILMAZ, A. (2018), Yerel Demokrasi–Güvenlik Sarmalında Yerel Yönetimler: Türkiye'de Belediyelere Kayyum Atanması Pratiği, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1801-1816.

İZCİ, F. ve GEYLANİ, D. (2019), Kayyım Sisteminin Demokratik Yönetim İlkeleri ve Yasal Açıdan Değerlendirilmesi, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(6), 562-573.

KELEŞ, R. ve ÖZGÜL, C. G. (2017), Belediye Organlarına 'Kayyım' Atamaları Üzerine Bir Değerlendirme, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(2), 299-313.

SABAH GAZETESİ (2021), *Yerel Seçimler İçin 51 Bütünşehir Reformu! Yerel Yönetim Düzenlemesinden Flaş Detaylar*, 21 Nisan 2021 tarihinde https://www.sabah.com.tr/gundem/ 2021/04/21/son-dakika-yerel-secimler-icin-51-butunsehir-reformu-yerel-yonetim-duzenlemesinden-flas-detaylar adresinden alındı.

UZUN, A. ve ÇOLAK, Ç. (2016), 6360 Sayılı Kanun Kapsamında Kapatılan Geyikli ve Söğütlü Belde Belediyelerindeki Yerel Vatandaşların Yeni Yapıya İlişkin Algı ve Tutumlarına İlişkin Bir Araştırma, *13. KAYFOR Bildiri Kitabı*, Konya, 1450-1474.

YSK (2019), *31 Mart 2019 Mahallî İdareler Genel Seçimleri Sandık Sonuçları ve Tutanaklar*, 1-10 Mayıs tarihleri arasında https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu adresinden alındı.

BÖLÜM 8: KENT GÜVENLİĞİ VE TERÖR

KENT GÜVENLİĞİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Bekir PARLAK[1]
Nurullah ATİLLA[2]

Özet

Günümüz dünyasının karşı karşıya olduğu sosyal, siyasal ve ekonomik durum, kentlerdeki güvenlik algısının da değişmesine sebep olmuş; kent güvenlik sistemleri, kent güvenlik yönetim sistemleri gibi olguları doğmasının yolunun açmıştır. Bu doğrultuda devletlerin güvenlik politikalarının çeşitlendiği ve kent güvenliğinde yerel yönetimlerin daha etkin olması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Çalışmamızda, öncelikle değişen güvenlik algısını ve yerel yönetimlerin kent güvenliğinde nasıl bir etkiye sahip olabileceğini irdelemeye çalıştık. Sonraki bölümde farklı coğrafyalardan, farklı kimliklere, sosyo-ekonomik görünüme sahip örnek ülkeler üzerinden kent güvenliğinin ne durumda olduğu tespit edip, olumlu ve olumsuz durumların nedeni tespit etmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kent güvenlik sistemleri, kent güvenliği, yerel yönetimler ve kent güvenliği, e-belediyecilik, şehir kameraları.

URBAN SAFETY AND APPLICATION EXAMPLES

Abstract

The social, political and economic situation faced by today's world has also caused the perception of security in cities to change; It paved the way for the emergence of phenomena such as urban security systems and urban security management systems. In this direction, it has emerged that the security policies of the states have diversified and that local governments should be more effective in urban security.
In our study, we first tried to examine the changing perception of security and how local governments can have an impact on urban security. In the next section, we tried to determine the state of urban security through sample countries from different geographies, different identities and socio-economic outlook, and tried to determine the cause of positive and negative situations.

Keywords: City security systems, urban security, local governments and urban security, e-municipality, city cameras.

[1] Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı, bparlak21@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9173-7563
[2] Yüksek lisans öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, nurullahatilla16@gmail.com, ORCID: **0000-0003-4970-4490**

1. GÜVENLİK KAVRAMI VE DEĞİŞEN İÇERİĞİ

Etimolojik olarak Latince kökene sahip olan güvenlik, se (-sız) ve cura (dert) kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur (Gül, 2016: 305). Dolayısıyla güvenlik kelimesi, Latince'de dertsiz, derdi olmayan anlamlarında kullanılmıştır. Türk Dil Kurumu sözlüğüne baktığımızda güvenliği ‘*'Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet.*'' (https://sozluk.gov.tr/) şeklinde tanımladığını görmekteyiz. Yine TDK'ye baktığımızda milli güvenlik, ‘*'Devletin her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması*.'' (https://sozluk.gov.tr/) anlamında kullanılmaktadır. Genel güvenlik ise, *''Herkesin çalışma, yaşama ve benzeri hak ve özgürlüğünün her türlü saldırıdan korunarak kamu düzenince sağlandığı durum.''* (https://kelimeler.gen.tr) şeklinde tanımlanmaktadır.

Güvenlik, hemen her devlet kuramında devletin varlığının temel nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkar. Devletin varlığını sınırlayan liberal teorilere göre dahi devlet adalet ve güvenliği tesis etmek için var olmalıdır. Devlet teorilerine güvenlik nazarıyla baktığımız zaman devlet, güvenliğin aracı olarak görülmüştür. Gerçekten de toplumsal düzenin sağlanması ve korunması için devletin güvenlikten sorumlu ve yetkili tek kurum olması elzem olarak kabul edilmiştir.

Gündelik hayatta ve politika sürecinde çok sık kullanılmasına rağmen güvenlik kelimesinin uzlaşılmış tek bir anlamı yoktur. Barry Buzan bu durumu şu şekilde açıklar: ''Güvenliğin doğası, uzlaşılmış tek bir anlama kafa tutar.'' Güvenlik kavramını en çok realist yaklaşım kullanmıştır ve katkı yapmıştır. Hatta güvenlik kavramı realist yaklaşım ile anılır demek yanlış olmayacaktır. Realistler ise güvenliğin içeriğini daha çok savaş ve çatışma gibi militarist faktörlerle doldurmuş ve aktör olarak devleti benimsemiştir. Realistlere göre uluslararası arena anarşik yapıda olduğu için her devlet kendi güvenliğini sağlamak durumundadır. Soğuk Savaş dönemi süresince ve savaş öncesi dönemde güvenlik dendiği zaman realistlerin yaptığı açıklamalar akla gelirdi. Realist perspektiften güvenlik en geniş haliyle, *''Tehdidin olmaması durumu veya ortaya çıkabilecek tehditleri bertaraf etme kapasitesi.''* (Gül, 2016: 305) şeklinde tanımlanabilir.

Son yüzyılda yaşanan gelişmeler, özellikle 1990'dan sonra güvenlik konusunda yeni tartışmalar başlattı ve güvenlik olgusunu farklı boyutlara taşıdı. Soğuk Savaşın hiç öngörülmeyen bir şekilde sona ermesi, teknolojik ilerlemeler ve dünyanın karşı karşıya kaldığı yeni sorunlar güvenlik olgusunun içeriğini değiştirmiştir. Soğuk Savaş dönemi sonrasında güvenlik, salt bir şekilde savaş ve çatışma durumunu ifade eden bir kavram olmaktan çıkmıştır. Buna paralel olarak devlet güvenlik meselesinin tek aktörü olmaktan çıkmıştır. Güvenlik kavramındaki dönüşümün nedenlerini kısaca açıklamaya çalışalım: 45 yıl devam eden Soğuk Savaş süresince hiçbir çatışma yaşanmamasına rağmen dönem net bir şekilde savaş dönemi olarak ifade edilmektedir. İkinci bir sebep, teknolojinin gelişmesidir. Örneğin teknolojinin ilerlemesiyle birlikte siber güvenlik ön plana çıkmıştır. Devletler siber güvenliği ayrı güvenlik alanı olarak değerlendirmekte ve siber güvenlik politikaları geliştirmektedir. Üçüncü bir sebep ise iklim değişikliği, göç, enerji, sağlık ve çevre sorunları gibi meselelerin uluslararası bir boyuta gelmesidir. Zikredilen konular artık güvenlik politikası alanı olmaya başlamıştır. Özellikle enerji ve çevre güvenliği konuları devletleri uluslararası işbirliğine yöneltmiştir. Dördüncü bir neden ise asimetrik tehditlerin ortaya çıkması ve hızla gelişmesi olarak gösterilebilir. Uluslararası terörizm ve doğurduğu sonuçlar, hem güvenlik algısını değiştirmiş hem de uluslararası sistemde devletin tek aktör olması şeklindeki algıyı alt-üst etmiştir.

Çağdaş dünyamızda güvenliğin içeriği değişmekle beraber aktörleri de farklılık göstermeye başlamıştır. Aktör olarak sadece devlet ile ilişkilendirilen güvenlik konusunda artık aktör çeşitliliği yaşanmaya başlandı. Birey güvenliği, toplum güvenliği ve uluslararası güvenlik algısı ortaya çıkmış ve gündem olmuştur. Yine de güvenlik konusunda hegemon gücün devlet

olduğunu belirtmek ve klasik güvenlik anlayışının etkisini yitirmediğini belirtmek gerekmektedir. Bunlar ve benzeri gelişmeler güvenlik olgusunu her anlamda genişletip çeşitlendirmiş ve kavramının yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. 2001 yılında yaşanan İkiz Kuleler saldırısı, güvenlik kavramının içerik ve aktör bakımından çeşitlenmesi gerektiği gerçeğini pekiştiren en önemli gelişmedir.

Güvenliğin en güncel ve kapsamlı tanımlarından birine Andrew Heywood'ta rastlamaktayız. Heywood, güvenliği *''Zarara karşı güvenli olma durumudur.''* şeklinle tanımlayıp ilave eder: *''Bu yüzden de tehdit sindirme ve şiddetten masun olmaktan oluşmaktadır.''* (Heywood, 2016: 114). Bu açıklamalardan hareketle güvenliğin içeriğine insani ve toplumsal güvenliği dâhil etmemiz gerekmektedir. Hatta çağdaş dünyamızda güvenlik olgusunun savaşlardan ziyade insani ve toplumsal güvenlik konularını içerdiği söylenebilir.

Güvenlik kavramının değişen içeriğini örnek olaylar ile inceleyelim: Toplum içinde elinde silah bulunan birini gördüğümüzde korkmamız tabiidir. Bu durumda kendimizi güvende hissetmeyiz. Fakat silahlı kişinin özel güvenlik görevlisi olduğunu öğrendiğimiz zaman silahlı kişi kendimizi daha güvende hissetmemize vesile olur. Hatta kendimizi en çok silahlı kişinin polis olması durumunda güvende hissederiz. Ya da toplu taşıma ile bir yere giderken masum olmasına rağmen şüpheli hareketlerde bulunan birisine rastladığımızda korkarız ve tehdit algılamaya başladığımız zaman kendimizi güvende hissetmemeye başlarız. Toplu taşıma aracında gerçekten tehlike arz eden ve belki de bize zarar verecek olan birisinden tehdit algılamama durumunda ise kendimizi gayet güvende hissedebiliriz. Sanal âlemde benzer durum söz konusudur. Bilgilerimizin çalınacağını hissetmemiz durumunda kişisel bilgilerimizi güvenli bir yere dahi girmeye çekinebiliriz. Günümüzde güvenlik tartışmamalarının yoğunlaştığı bir diğer alan ise çevre ve iklimin değişmesidir. Buzulların hızla eridiği ya da iklim değişikliklerinin dengesiz bir şekilde yaşandığı bir dünyada toplum kendini güvende hissedememektedir.

Güvenlik olgusundaki gelişmeler ve değişmeler, dünya genelinde güvenlik algısını değişmesine sebep oldu ve güvenlik politikalarının çeşitlenmesi sonucunu doğurdu.

2. KENT GÜVENLİĞİ

2.1. Kentler Ve Güvenlik İlişkisi

Kentler, insanların yerel ve ortak gereksinimlerini karşılamak üzere bir araya gelmeleriyle oluşan mekânlardır. Kentler, geçmişten günümüze pek çok ulus ve kültürden insana; fiziksel, ekonomik ve sosyal açılardan örgütlenerek bir arada yaşama olanağı sağlamıştır (Alacadağlı, 2020: 152).

Bu noktada kent güvenliğine ilişkin 2 boyutlu yapıda bir ilişki karşımıza çıkmaktadır:

a. Kent güvenliği: İnsanların bir arada yaşayabilmesi için yasaların geçerli olması ve asayişin sağlanmış olması gerekmektedir.
b. Marka şehir olmak: Ulusal ve uluslararası sermayeden daha fazla pay almak, büyümek ve gelişmek için güvenlik konusunda markalaşmak. Güvenli kent, akıllı kent, huzurlu kent gibi sıfatlarla markalaşmak ve ön plana çıkmak.

Kentler ve devletler, insanların güvenlik konusundaki temel gereksinimlerini gidermeye yönelik faaliyetlerin, örgütlenmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kentler; geçmişte ve günümüzde insanların bir arada güven içinde yaşama isteğinin ortaya çıkardığı mekânsal yerleşimlerdir. Tarihsel süreçler boyunca insanlar korunma güdüsüyle bir araya gelerek kentler kurmuşlar ve kentte oluşturdukları ortak yaşamla kendilerini güvende hissetmişlerdir.

Kentlerde sosyal bağların ve sosyal dayanışmanın köylere göre zayıf olması (hatta kopması) bireyleri sosyal çevrenin koruyucu etkisinden mahrum bırakmaktadır. Köylerde

güvenliği daha ziyade zikredilen sosyal dayanışma ve sosyal bağlılık sağlamaktadır. Kentler, güvenlik ihtiyacının en çok duyumsandığı yerlerdir. Çünkü sanayileşmeye dayalı hızlı nüfus artışı ve kırdan kente göçlere bağlı olarak artan kent nüfusu ve sağlıksız kentleşme sonucu kentlerin güvenliğini de sağlamak giderek zorlaşmıştır. Kentleri güvensiz kılan ve güvenlik gereksinimini daha yoğun hissettiren sorunlardan biri de bu "kentlerdeki suç" olgusudur (Alacadağlı, 2020: 154)

Günümüzdeki ifadeyle, üçüncü kuşak hakların kullanımı için de gereken tüm koşulları sağlayan mekânlar yine kentlerdir.

2.2. Kent Güvenliği: Kavramsal Bir Giriş

Kent güvenliği; önleyici kolluk faaliyetlerinin kentsel alanlarda uygulanmasını anlatan bir kavramdır. Önleyici kolluk faaliyetlerinin kentsel alanlarda uygulanmasının temel amacı güvenli kentler oluşturulmasıdır. Kent güvenliği bir kamu hizmetidir (Kün, Bayram, Özhan, 2020: 247).

Güvenli kent ise; yalnızca "suç oranlarının düşük olduğu kent" demek değildir. Güvenli kent kentlilerin kendilerini kentin herhangi bir noktasında, günün herhangi bir saatinde güvende hissettikleri kenttir.

Kent güvenliğinde göstergeler: Güvenli kent bütünsel yönetim anlayışına dayalı bir yaklaşım olup; kapsayıcı, multidisipliner ve önleyici politikaları benimser. Güvenli kentlerle ilgili değerlendirmelerde farklı indeksler kullanılmaktadır. 40'tan fazla nicel ve nitel göstergeye dayanan Güvenli Kentler İndeksi'nde göstergeler; ''dijital, kişisel güvenlik, sağlık ve altyapı güvenliği'' olarak dört tematik kategoriye ayrılmıştır. Her bir kent bu dört kategori için puanlamaya tabi tutulur. Bu puanlama sonuçları The Economist Dergisi tarafından her yıl yayımlanır. Türkiye'den İstanbul ili ortalama olarak 45. sıradadır (Alacadağlı, 2020: 161).

2.3. Kent Güvenliği Ve Yerel Yönetimler

Güvenlik konusunda mahallî yönetimlerin, kent güvenliğinde önemli fonksiyonlara sahiptirler. Gerçekten de kentte güvenlikli, sağlıklı ve can güvenliği açısından elverişli bir ortam sağlamak mahallî yönetimlerin birincil görevidir. Kentlinin medeni, sağlıklı, sistemli ve güvenlikli bir ortamda yaşama hakkının olduğu Avrupa Kentsel Şartı'nda da söz edilmektedir (Kaya, 2016: 147). Kentsel güvenlik, çeşitli yapısal ve yerel faktörlere bağlı olup genellikle, kentlerde işlenen suçların önlenmesi ve bunlara müdahale edilmesine yönelik faaliyetler, programlar ile incelenir ve izlenir (Kaya, 2016:147).

2.3.1. Kente Karşı İşlenen Suç?

Kente karşı işlenen suçlardan kasıt, en genel anlamda kent olarak tanımlanan mekânlara ekonomik, sosyal, fiziksel ve kültürel yönlerden verilen zararları ve kentlerin tarihsel dokularının bozulması ifade edilir (Kaya, 2016:156).

Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra "kente karşı suç "tan söz edilmeye başlanmıştır (Kaya, 2016: 146). Bunda kentlere yapılan göçlerin yoğunluğu ve gecekondulaşma oranın yüksek olmasının yanında nüfusun ve yapılaşmanın plansız bir şekilde artmasının da etkisi vardır.

Türkiye'de kente karşı işlenen suçların ya hukuk yoluyla işlendiğini ya da yapılan eylemlerin hukuk sayesinde meşru hale getirildiği vurgulanmaktadır (Kaya, 2016: 149). Buna örnek olarak; değiştirilme sayısı binlere varıldığı söylenen imar planları gösterilmektedir. Belediye meclislerinde onaylanan her imar plan değişikliği hukuken doğru kabul edilir. Sıklıkla yapılan imar plan değişiklikleri, imar planlarını işlemez hale getirdiği, her plan değişikliğinin

ise yeni bir rant kapısının açılmasına vesile olmaktadır (Kaya, 2016: 149). Yapılan plan değişikliklerinin sonunda, oluşan kent sorunlarına da dikkat edilmemektedir.

3. ÜLKE ÖRNEKLERİ

3.1. Türkiye: Gelişmekte Olan Ülke Kimliğinin Kent Güvenliğine İz Düşümü

3.1.1. İdari Yapı:

Türkiye'de idari yapı merkez teşkilatı, taşra teşkilatı ve mahalli idarelerden oluşmaktadır.

3.1.2. Yasal Çerçeve:

1982 Anayasası'nın 56. Maddesinde "Herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı bulunduğu ve bunu sağlamanın devletin ve vatandaşların ödevi olduğu…" belirtilmektedir. Anayasa'da temel haklarla ilgili kapsamlı düzenlemelere yer verilmiş olup; 17. Maddesinde "Yaşam Hakkı", 21. Maddesinde "Konut Dokunulmazlığı", 23.Maddesinde "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü", 57.Maddesinde "Konut Hakkı", 74. Maddesinde "Dilekçe Hakkı" düzenlenmiştir. Medeni Kanun'da, kişilerin başkalarına zarar vermeden eylemlerini yapması gerektiği belirtilerek "Komşuluk Hakkı" ile ilgili düzenlemeler yer almakta, Çevre Yasası, yaşam alanımız olan çevrenin korunması ve geliştirilmesini devlet ve vatandaşların sorumluluğuna vererek "Çevre Hakkı" ile ilgili düzenlemelere yer vermektedir (Alacadağlı, 2020: 158).

3.1.3.Uygulama

Son yıllarda ülkelerin gündeminde yer alan ve uygulama alanı bulan suçu önleyici kentsel tasarım uygulamaları açısından bakıldığında ülkemizde de bu kapsamda uygulamalar olmakla birlikte bu uygulamaların akıllı binalar gibi yeni yaklaşımlar çerçevesinde gelişmekte olup bütünsel bir kentsel planlamadan uzak olduğu gözlemlenmektedir.

3.1.4. Bayburt: Kent Güvenliğinde Marka Şehir

Bayburt'un dikkat çeken tarafı şehrin üniversitesinin ''Güvenli Şehrin Huzurlu Üniversitesi'' sloganıdır (Alacadağlı, 2020: 154). Üniversitenin bu sloganındaki gerekçesi, kentte suç oranlarının düşük olmasıdır. Yapılan anket çalışmalarında da vatandaşlara göre kent gerçekten güvenli sonucuna ulaşılmıştır (Alacadağlı, 2020: 161). Aynı anket verilerine göre vatandaşlar merkezi hükümetin sunmuş olduğu güvenlik hizmetlerinin etkin olduğunu düşünmektedir. Yine bu anket verilerine göre kent güvenliği noktasında yerel yönetimler ise nispeten zayıf kalmaktadır. Bayburt'u ilginç kılan ve O'nun güvenli şehir olmasına vesile olan önemli bir faktör de, mahalle odaları olmaktadır (Alacadağlı, 2020: 162). Geleneksel bağların bir ürünü olan bu odalar, kent güvenliğini tehdit eden faktörlerin önlenmesinde de etkili olmaktadır (Alacadağlı, 2020: 164) . Daha önce değinildiği gibi, Bayburt'ta kent güvenliği noktasında yerel yönetimler zayıf olmakla beraber e-belediyeciliğe yönelik bir takım gelişmeler olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Bayburt belediyesinin sitesi şu şekildedir: https://online.bayburt.bel.tr/ebelediye/#

Yöneticilerce, Bayburt'un sloganında yer alan "güvenli kent" kavramının dayanağının suç işleme oranlarındaki düşüklüğe dayalı güvenli kent algısı olduğu net bir şekilde ifade edilmiştir (Alacadağlı, 2020: 164) . Öte yandan kent yöneticileri, güvenli kent kriterlerini sağlamak üzere üniversitenin de katkısıyla, bu konuda gerekli çalışmaları yapabileceklerini belirtmişlerdir.

3.1.5. Bursa: Türkiye'de MOBESE'nin Beşiği

Türkiye'de büyük şehirlere yapılan göç, yeni suç tiplerini ve suça eğilimi artırmıştır. Daha önce belirtildiği üzere bu olgu, kent güvenliğini de etkilemiştir. MOBESE Bursa Kent

Güvelik Yönetim Sistemi gerek kamu yöneticileri gerekse açısından kamu, emniyet ve asayiş hizmetlerinin yürütülmesi için bir araç ve kılavuz olarak tasarlanmıştır (Özlü, 2013: 93). MOBESE (Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu), Emniyet Genel Müdürlüğünün görüntü, çağrı ve mobil uygulamarını birleştiren Pol-Net altyapısını kullanan coğrafi bilgi sistemleri ile desteklenen bir bilişim sistemidir. Ülkemizde Kent Güvenlik Yönetim Sistemi emniyet teşkilatında ilk defa 1999 yılında Bursa Emniyet Müdürlüğü'nde kullanılmıştır (Özlü, 2013: 95) MOBESE aracılığı ile asayiş ve denetimin sağlanması için elde edilen ses, görüntü ve konum bilgileri teknoloji aracılığıyla işlenerek anlamlı sonuçlar üretilmeye çalışılmaktadır (Özlü, 2013: 95).

Görüntü Sistemi temelde 3 alt sistemden oluşmaktadır (Özlü, 2013: 101):

1. Güvenlik Kameraları
2. Plaka Tanıma Sistemi
3. Kırmızı Işık Hız İhlal Tespit Sistemi

Projeye toplam 17 milyon TL harcama yapılırken, proje maliyetinin 3 milyonunu TL'si Bursa Büyükşehir Belediyesi (BBB) karşılamıştır (Özlü, 2013: 107).

Öte yandan, Bursa'da e-belediyecilik sistemlerinin gelişmiş düzeyde olduğunu belirtmek gerekir. Şehir kameraları, Bursa'da e-belediyeciliğe ve kent güvenlik sistemlerine güzel bir örnektir. Belediyenin şehir kameraları linki şu şekildedir: https://www.bursa.bel.tr/

Moğolistan: Yerleşik Hayata Geçmenin Maliyeti Olarak Kent Güvenliği

Siyasi Görünüm

Ülke siyasal anlamda parlamenter sisteme sahiptir, siyasi olarak Moğolistan 21 tane aymagaya (Türkçe'si bölge ya da il) bölünmüş durumdadır (Yanjinlkham, 2011: 58). Başkent Ulan Batur özel bir statüye sahip olup, özel bir il belediyesi olarak yönetilmektedir (Yanjinlkham, 2011: 58).

Kent Güvenliği

Göçebe hayattan yerleşik hayata geçen Moğolistan'da kent güvenliğine ilişkin çeşitli sıkıntılar ortaya çıkmaktadır.

Moğolistan'da alt yapı denetimi yetersizliğinden dolayı gecekonduların çoğalması, sağlıksız sunulan hizmet ve ürünlerin çevre kirliliğine yol açması ve sağlığı tehdit etmesi sorunlardan bazılarıdır. Örneğin yıkanmamış kömürün verdiği zarar ve odundan aşırı derece kirli duman çıkması bu anlamda önemli tehditlerdir. Bu da, son zamanlarda yeni doğan çocuklardaki olum ve sağlıksız çocuk doğumlarının artmasında etkili olmuştur (Yanjinlkham, 2011: 60).

Kent Güvenlik ve Bilgi Sistemleri

Belediyelerin isleyişinin bilgisayar ortamında yapılmasını temin ederek birimler arasında güçlü bir koordinasyon sağlar. Kent Bilgi Sistemi, belediyelerin gelirlerini arttırmalarında yardımcı olur (Yanjinlkham, 2011: 64-66).

Kent Bilgi Sisteminin en önemli özelliklerinden biri de e-belediyecilik hizmeti verebilmesidir. Yani, vatandaşlar belediye ile ilgili tüm işlemlerini belediyeye gelmeden, internet üzerinden ve/veya telefonlarını kullanarak gerçekleştirebilirler (Yanjinlkham, 2011: 67).

Şehirler Arası Veri Tabanı

Sağlam karar vermeyi desteklemek ve vatandaşlara şehir planlamasıyla ilgili açık veriler sağlamak için mekânsal konuma dayalı sosyal, ekonomik, çevresel, altyapı ve istatistiksel verileri karşılaştırma avantajına sahiptir.

Bunun yanında ülkenin yerel yönetimler düzeyinde sıkıntılar yaşadığını belirtmek gerekir. Bu sorunların başında özerk olamamak ve ekonomik olanlar gelmektedir. Örneğin kentin hâlihazırda valisi ve belediye başkanı tek kişi olmaktadır. Ulanbatur başkent olmasına rağmen e-belediyecilik konusunda problemler yaşadığı ortadadır (https://twitter.com). Aktif olarak kullanılan twitter mecrasının linki şu şekildedir: https://twitter.com/UlaanbaatarMng

3.2. Gana: Kent Güvenliğinin Önünde Set Olan Yoksulluk Problemi

3.2.1.Siyasi Görünüm:

İngiliz Milletler Topluluğu üyesi olan Gana, başkanlık sistemi ile yönetilmektedir (Wurıpe, 2019: 59). Ülkenin en büyük şehri aynı zamanda başkent konumunda olan Accra'dır. Kumasi, başkente yakın bir diğer büyük şehirdir. Makalemizin bu bölümünde inceleyeceğimiz kentler Accra ve Kumasi olmaktadır (Wurıpe, 2019: 60).

Yerel düzeyde baktığımızda Gana, her birinin yönetiminde bir Bölge Valisinin bulunduğu on bölgeden oluşmaktadır (Wurıpe, 2019: 60). Belediyeler; Metropolitan assembly, municipal assembly, district assembly olmak üzere 3 farklı kategoridedir. Ülke ile alakalı kaynaklar kıt olduğu için Accra ve Kumasi bölgelerinden Türkiye'ye okumaya gelen öğrenciler ile mülakatlar yapılmak suretiyle bilgi toplanmaya çalışılmıştır.

3.2.2. Gana'da Yoksulluk

Gana'da yoksulluğun 2 temel nedeni vardır:

i. Sömürge tarihi

ii. Küreselleşme ve Neoliberalizm

Bunun yanında ülkede yanında maddi olmayan yoksulluktan bahsedilebilir (Wuripe, 2019).

3.2.3. Kent Güvenliğinin Önündeki Engeller

Ülkede kent güvenlik sistemlerinin çok yetersiz olduğu göze çarpmaktadır. İncelenen bölgeler, ülkenin en gelişmiş şehirleri olmakla beraber, e-belediyecilik, şehir kameraları, MOBESE, alt yapı gibi kent güvenliği için olmazsa olmaz faktörlerden yoksun olduğu görülmektedir (Bilgiler, yapılan mülakatlardan elde edilmiştir.)

Bu genel görünümün altında yatan en önemli sebep, elbette ki ekonomik yetersizlik olmaktadır. Hem merkezi hükümetin bütçesi hem de yerel kurumların bütçeleri gelişmiş bir kent güvenlik sistemine imkân tanımamaktadır. Bir diğer önemli sebep ise yerel yönetimlerin özerk olamamasıdır. Ülkenin kâğıt üzerindeki anayasal yapısı demokratik bir görünümde olmakla beraber ülke demokrasiden neredeyse yoksundur. Geleneksel sistemler hayat sürmektedir. Gana özelinde değinilmesi gereken bir diğer faktör ise bölgeler arası eşitsizlik. Bölgeler arasında hem siyasal hem de ekonomik eşitsizlikler mevcuttur (Bilgiler, yapılan mülakatlardan elde edilmiştir.).

SONUÇ

Güvenlik kavramı, güvenlik olgusunun ortaya çıkmasından beri değişen dinamik bir yapıya sahip olmuştur. Çağdaş dünyamızda güvenlik olgusunun bu özelliğine net bir şekilde

görmekteyiz. Sosyal, ekonomik ve politik gelişmeler sonucunda güvenlik olgusu ve devletlerin güvenlik algısı da evrime uğramıştır.

Bugün geldiğimiz noktada kent güvenliği önemini korumanın yanında farklı boyutlar kazanmıştır. Kentlerde artan suç oranları, kenti güvenliğini tehdit eden faktörlerin çoğalması kent güvenlik sistemlerinin öneminin artmasına sebep olmuştur. Kent güvenliğinin etkin, hızlı ve ekonomik olabilmesi için, yerel yönetimlere daha çok görevler düştüğü görülmektedir.

Yapılan çalışmada incelenen örnekler üzerinden şu temel sonuca ulaşılmıştır: Kentin güvenliği ve kent yönetim sistemleri, ülkenin demokratik ve ekonomik durumu ile paralellik göstermektedir. İncelenen ülkelerden demokratik ve ekonomik durumu görece daha iyi olan ülkeler, kent güvenliğinde de daha iyi durumda oldukları görülmüştür.

Çıkarılan sonuçtan şöyle bir öneri çıkarılabilir: Demokratik problemler, devletlerin öncelikli problemleri olmaktadır. Öncelikle, yerleşmiş bir demokratik kültür sağlanmalıdır. Sağlanan demokratik kültür, ekonomik göstergeler ile desteklenmelidir. Bu gelişmeler, kent güvenliğinin iyileşmesini de beraberinde getirebilecektir.

KAYNAKÇA

11 Mayıs 2021 tarihinde kelimeler.gen.tr: https://kelimeler.gen.tr/genel-guvenlik-nedir-ne-demek-127825 adresinden alındı.

11 Mayıs 2021 tarihinde sozluk.gov.tr sitesi: https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.

17 Mayıs 2021 tarihinde Bursa Büyükşehir Belediyesi: https://www.bursa.bel.tr/ adresinden alındı.

17 Mayıs 2021 tarihinde Bayburt Belediyesi: https://online.bayburt.bel.tr/ebelediye/# adresinden alındı.

18 Mayıs 2021 tarihinde UlaanbaatarMng twitter hesabından: https://twitter.com/UlaanbaatarMng adresinden alındı.

18 Mayıs 2021 tarihinde Ulanbatur Valiliği: https://www.ulaanbaatar.mn/ adresinden alındı.

ALACADAĞLI, E. (2016). ‘’Güvenli Kent ve Kent Güvenliği Üzerine Bir İrdeleme’’, G.Ü.İ.İ.B.F.D., V: 6/2, 2020. GÜL, Murat, ‘’Güvenlikteki Kavramsal Değişim ve Türkiye’nin Güvenlik Yaklaşımı ve Politikalarına Etkileri’’, *Isparta, S.D.Ü.İ.İ.B.F.D.,* Vol. 21, 2016.

GÖKULU, G. (2010) ‘’Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi’’. *A.Ü.İ.İ.B.F.D*. C:21. s:1.

HEYWOOD, A. (2016). *Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*. çev. Fahri Bakırcı. 3. b. Ankara: BB101 yayınları.

KAYA, E. (2016). Yerel Yönetimlerin Kent Güvenliğine Katkısı. *ABMYO Dergisi*. s: 42. 2016.

ÖZLÜ. S. 2013. *Yerel Yönetimler ve Kent Güvenliği Yönetim Sistemleri.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilinler Enstitüsü.

WURİPE, A, 2019. *Yoksulluk ve Kant Güvenliğine İlişkin Politikaların Kır-Kent Bütünlüğünde Bir Analizi: Türkiye ve Gana İçin Bir Yaklaşım*, 9 Eylül Üniversitesi Sosyal Bilemler Enstitüsü,

YANJİNLKHAM, B. (2011). *Kent Güvenliğinde Suçun Önlenmesi: Moğolistan’daki Kentleşme ile İlişkili Suçların Önlenmesi İçin Öneriler*, (Yüksek Lisans Tezi), Polis Akademisi Güvenlik Bilimler Enstitüsü.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

KENT GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI VE TERÖRLE MÜCADELEDE AKILLI KENT UYGULAMALARININ ROLÜ

Prof. Dr. Yakup BULUT[1]
Arş. Gör. Muhammed Miraç ASLAN[2]

Özet

Bir yaşam merkezi olarak kentlerin güvenliği, insanların fizyolojik ihtiyaçları kadar önemli hale gelmiştir. Nüfusun artması, kentleşme ve kentlileşme sorunlarının karmaşık hale gelmesi, göç vb. nedenlerle kentsel yaşam açısından denetimin zorlaşması, kent güvenliğini her zamankinden fazla gündeme taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle güvenlik açığı nedenleriyle dirençsiz hale gelen kentlerin ve yaşam alanlarının, bilişim teknolojileriyle bağlantılı yenilikçi uygulamalarla yeniden yapılandırılmalarını gerekli kılmaktadır. Özellikle metropoliten kentlerde daha belirgin hale gelen güvenlik sorunu, terörize edilen hatta teröre zemin hazırlayan birtakım hareketlenmeler mutlaka dikkate alınmalıdır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin ikinci basamağındaki güvenlik ihtiyacı, kentin yaşam alanlarında çok daha fazla belirginleşmiştir. Bir diğer ifadeyle güvenlik sorunlarının ve ihtiyaçların oluşmasında her ne kadar nüfusa bağlı dinamikler pay sahibi olsa da terör, kentlerin karşılaştığı bir gerçeklik olarak yer almaktadır. Bu noktada, güvenlik sorunlarının çözümünde diğer alanlarda olduğu gibi yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler üreten akıllı kent uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle kentlerin güvenlik yönüyle de dirençli hale gelmesinde pay sahibi olan akıllı kent uygulamaları, kent ve yönetimlerinin açık alan, altyapı, ulaşım, sınır vb. güvenlik alanlarında ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin sağlanmasında çözümler üretmesiyle önemli bir araç olarak görülmelidir. İşte bu çalışmanın konusu, kentsel bir ihtiyaç olarak güvenliğin sağlanmasında ve kentsel ölçekten başlamak suretiyle terörle mücadelede akıllı kent uygulamalarının rolü, güvenliğin sağlanmasına etkisi ve bilişim teknolojilerinin yer aldığı uygulamalarla terörle mücadelede dinamik sistemin oluşturulmasına sunabileceği katkının ortaya konulmasıdır. Dolayısıyla çalışmanın amacı, kentlerde artan nüfusa ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan sorun ve ihtiyaçlar dikkate alınarak, kent güvenliği ve terörle mücadele noktasında yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler sunan akıllı kent uygulamalarının, bu alandaki sorunların çözümünde ve ihtiyaçların karşılamasındaki rolünü irdelemektir. Çalışmada, betimsel bir yöntemle akıllı kent uygulamalarının, kent güvenliğinin sağlanmasında ve terörle mücadelede ne kadar etkin rol üstlendiği iyi uygulama örnekleri üzerinden ortaya konmaya çalışılmaktadır. Yapay zekâ, nesnelerin interneti, yüz tanıma ve plaka okuma sistemleri, büyük veri, bulut bilişim vb. teknolojilerin altyapısını oluşturduğu akıllı kent uygulamalarının kent güvenliği ve terörle mücadele sunmuş olduğu çözümler, çalışmanın bulgularının daha somut hale gelmesini sağlayacaktır. Bu somut bulgulardan hareketle çalışmanın sonuç bölümünde, kent güvenliğinin sağlanmasında ve terörle mücadelede akıllı kent uygulamalarının sahip olduğu etkin role değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kent Güvenliği, Terör, Akıllı Kent, Bilgi ve İletişim Teknolojileri.

[1] Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi yakupbulut@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0838-4200
[2] Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi miracaslan_23@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8747-7036

THE ROLE OF SMART CITY APPLICATIONS IN ENSURING URBAN SECURITY AND COUNTERTERRORISM

Abstract

As a life center, the safety of cities has become as important as the physiological needs of people. The increase in population, the complexity of urbanization and urbanization problems, migration etc. For reasons, the difficulty of control in terms of urban life brings urban safety to the agenda more than ever. In other words, it necessitates the restructuring of cities and living spaces, which have become irresistible due to security gaps, with innovative applications related to information technologies. The security problem, which has become more evident especially in metropolitan cities, and some movements that are terrorized and even paving the way for terrorism must be taken into account. The need for security in the second step of Maslow's hierarchy of needs has become much more evident in the living spaces of the city. In other words, although population-based dynamics have a share in the formation of security problems and needs, terrorism is a reality faced by cities. At this point, smart city applications that produce innovative and sustainable solutions are needed in the solution of security problems, as in other areas. Especially smart city applications, which have a share in the resilient of cities in terms of security, are the open space, infrastructure, transportation, border, etc. of the city and its administrations. It should be seen as an important tool by producing solutions to meet the requirements it needs in security areas. The subject of this study is to reveal the role of smart city applications in providing security as an urban need and in the fight against terrorism by starting from the urban scale, its effect on ensuring security and the contribution it can provide to the creation of a dynamic system in the fight against terrorism with applications involving information technologies. Therefore, the aim of the study is to examine the role of smart city applications, which offer innovative and sustainable solutions in terms of urban security and fight against terrorism, in solving the problems in this area and meeting the needs, taking into account the problems and needs that arise due to the increasing population and technological developments in cities. In the study, with a descriptive method, it is tried to reveal how smart city applications play an effective role in ensuring city security and in the fight against terrorism, through good practice examples. Artificial intelligence, internet of things, face recognition and license plate reading systems, big data, cloud computing etc. The solutions offered by the smart city applications, which are the infrastructure of the technologies, for urban security and the fight against terrorism, will make the findings of the study more concrete. Based on these concrete findings, in the conclusion part of the study, the effective role of smart city applications in ensuring urban security and in the fight against terrorism will be discussed.

Keywords: Urban Security, Terrorism, Smart City, Information and Communication Technologies.

1. GİRİŞ

Artan nüfus, kentleşme ve kentlileşme sorunlarının karmaşık hale gelmesi, göç vb. nedenlere bağlı olarak denetimin zorlaşması ve kentsel mekanda güvenli yaşamı olumsuz etkileyecek sosyal ve kültürel bozulmalar, terör örgütlerinin kentsel alanları da terörize edecek bir takım faaliyetlere girişmesi gibi bir çok faktör, günümüz kentlerini savunmasız bırakabilmekte ve terör örgütlerine zemin oluşturabilmektedir. Özellikle nüfus yoğunluğu ve heterojen yapısı nedeniyle metropol kentlerin güvenlik ve terör sorununu daha farklı bir boyuta taşınmaktadır.

Güvenlik ve terör tehditlerini azaltmaya yönelik olarak mahallelerin yeniden yapılandırılması, güvenli yeşil alanların oluşturulması, rehabilite ve toplum merkezleri gibi önleyici uygulamalar hedeflenmiş olsa da, bu çabaların fiziksel bir mekânın yeniden tasarlanmasındaki değişikliklerden öteye geçmeyecektir. Dolayısıyla kentsel güvenlik açısından daha sürdürülebilir ve etkin uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Kentlerin sürekli gelişen ve değişen dinamik bir yapıya sahip olduğu ve buna bağlı olarak bir dönüşüm içerisinde olduğu, adete insan vücudu gibi fizyolojik ihtiyaçlara benzer bir süreci yaşadığı göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla sosyal hayatı kolaylaştıran akıllı uygulamaların terörle mücadelede de kullanabileceği ciddi bir şekilde düşünülmelidir. Diğer bir ifade ile terörle etkin bir mücadelenin sağlanması noktasında akıllı uygulamaların gerekliliği hesaba katılmalıdır. Nasıl ki, insan vücudunun olası sağlık tehditlerine karşı dirençli olması için zararlı etmenlere karşı antikorlar üretiyor, aynen onun gibi kentlerin de güvenlik ve terör sorununa karşı dirençli bir yapıya olması ve bu sorunlarla mücadele edebilmesi için etkin akıllı çözümler üretmesi gerekiyor. Çünkü kentlerin artan nüfusu ve genişleyen ölçeği, güvenlik ve terörle mücadele sorunlarına karşı yeni yöntem ve arayışlar üretmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda yenilikçi çözümler üreten akıllı kent uygulamaları, hem sosyal yaşamı kolaylaştırma hem de kent güvenliğinin sağlanmasında önemli bir aktör haline getirmektedir. Özellikle teknik altyapısı itibariyle sahip olduğu büyük veri, yapay zekâ, yüz tanıma ve 5G gibi yüksek hızlı bağlantı teknolojilerin kullanıldığı kentlerin yeni güvenlik mimarisi, suçun önceden tespit edilmesinden başlamak suretiyle kentsel güvenliğin sağlanmasında ve terörle mücadelede etkin çözümler üretilmesine imkân sağlamaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin ikinci basamağında yer alan güvenlik ihtiyacı, güvenli kent açısından, *dirençli kent* hale gelmesinde akıllı kent uygulamaları önemli bir paya sahip olacaktır. Özellikle, kent ve yönetimlerinin açık alan, altyapı, ulaşım, sınır vb. güvenlik alanlarındaki ihtiyaçlarını sağlamada yenilikçi çözümler üretebilmektedir. Zaten bu çalışmada kentsel bir ihtiyaç olan güvenliğin sağlanmasında ve terörle mücadelede akıllı kent uygulamalarının rolü ortaya konmaya çalışmaktadır. Diğer bir ifade ile akıllı uygulamaların, kent güvenliğinin sağlanmasına etkisi ve bilişim teknolojilerinin yer aldığı uygulamalarla terörle mücadelede dinamik bir sistemin oluşturulmasına sunabileceği katkısı ortaya konulmaya çalışmaktadır. Akıllı kent uygulamalarının, kent güvenliğinin sağlanmasında ve terörle mücadelede ne kadar etkin rol üstlendiği, iyi uygulama örnekleri ile anlatılmaktadır. *Betimleyici bir yöntemle* ele alınan çalışmada, iyi uygulama örneklerine bağlı olarak; yapay zekâ, nesnelerin interneti, yüz tanıma ve plaka okuma sistemleri, büyük veri, bulut bilişim vb. teknolojilerin altyapısını oluşturduğu akıllı kent uygulamalarının kent güvenliği ve terörle mücadelede sunmuş olduğu çözümler, çalışmanın bulgularının daha somut hale gelmesini sağlayacaktır. Bu çerçevede *sonuç bölümünde,* kent güvenliğinin sağlanmasında ve terörle mücadelede akıllı kent uygulamalarının sahip olduğu etkin role değinilerek birtakım önerilere yer verilmektedir.

2. GÜVENLİ KENT

Güvenli kent nedir? denildiğinde, üzerinde konsensüs sağlanan bir tanımından bahsetmek çok zordur. Bu açıdan literatürde farklı tanımlamalara yer verildiği söylenebilir. Bununla beraber *güvenli bir kent,* genel anlamıyla kentlerin yaşanabilirlik düzeyi ile ilişkili

olup, kent ölçeğinde sunulan içme suyu hizmetinden hava kalitesine, siber güvenliğin sağlanmasından açık alanların kontrolüne kadar birçok alanda suçun önlenmesi ve mücadelesi noktasında geniş bir kapsama sahiptir. Lacinak ve Ristvej (2017), güvenli kenti, teknoloji ve doğal çevrenin entegrasyonuyla suç ve tehditlerini azaltmak, acil durumlara ve tehditlere karşı hazırlıklı olmak, vatandaşların hizmetlere erişilebilir olduğu sağlıklı bir çevrede yaşamak gibi noktalarda etkinliğin arttığı bir kent olarak tanımlamaktadırlar. Ayrıca bu noktada güvenli bir kentin sahip olması gereken sistemler; sağlık hizmeti, akıllı trafik sistemleri ve güzergahları, gözetim, arama, tespit ve tanımlama için akıllı güvenlik sistemleri, karar vermeyi, erken uyarıyı, acil durumları ve çevresel durumu izlemeyi ve tahmin etmeyi desteklemek için akıllı kriz yönetimi sistemleri, güvenli internet bağlantısı, veri koruması ve veri işleme merkezleri olarak sıralanmıştır (Lacinak ve Ristvej, 2017: 524-525). Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO) ise, kentlerin ve toplumların sürdürülebilirliğini güvenli kentler özelinde ele almaktadır. ISO 37123 standardına göre dirençli bir kentin güvenli olmasında baz alınan göstergeler arasında yer alan güvenlik; *çoklu tehlike durumlarında erken uyarı sistemi tarafından kapsanan şehir nüfusunun yüzdesi, afet müdahale eğitimi almış acil müdahale ekiplerinin yüzdesi, ulusal ajanslar tarafından yıllık olarak verilen ve kent tarafından zamanında alınan yerel tehlike uyarılarının yüzdesi, doğal afetler nedeniyle yıkılan veya hasar gören kentin 100.000 nüfus başına düşen hastane yatak sayısı* gibi başlıklarla da değerlendirilmektedir (Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO),2019: 42-45). Bu bağlamda kentin olası güvenlik sorunlarına karşı sahip olduğu direncin ölçümlenebilmesi, politikalar üretilmesi, iyileştirmelerin ve gelişmelerin sağlanabilmesi için kente ilişkin göstergeler önem taşımaktadır.

Tablo 1.Dünya'nın En Güvenli Kentleri

Toplam		Dijital Güvenlik		Sağlık Güvenliği		Altyapı Güvenliği		Kişisel Güvenlik	
1 Tokyo	92.0	1 Tokyo	94.4	1 Osaka	88.5	1 Singapore	96.9	1 Singapore	95.3
2 Singapore	91.5	2 Singapore	93.1	2 Tokyo	87.5	2 Osaka	94.5	2 Copenhagen	93.6
3 Osaka	90.9	3 Chicago	92.9	3 Seoul	85.2	3 Barcelona	94.4	3 Hong Kong	91.9
4 Amsterdam	88.0	4 Washington, DC	92.2	=4 Amsterdam	81.6	4 Tokyo	94.3	4 Tokyo	91.7
5 Sydney	87.9	=5 Los Angeles	91.4	=4 Stockholm	81.6	5 Madrid	94.2	5 Wellington	91.5
6 Toronto	87.8	=5 San Francisco	91.4	6 Frankfurt	81.2	6 Frankfurt	93.7	6 Stockholm	91.3
7 Washington, DC	87.6	7 Dallas	91.3	7 Washington, DC	81.1	=7 Melbourne	93.5	7 Osaka	91.1
=8 Copenhagen	87.4	8 New York	91.1	8 Singapore	80.9	=7 Sydney	93.5	8 Toronto	90.8
=8 Seoul	87.4	9 Toronto	90.6	9 Zurich	80.8	9 Wellington	93.2	9 Amsterdam	89.4
10 Melbourne	87.3	10 London	90.2	10 Taipei	80.2	10 Washington, DC	93.1	10 Sydney	89.1

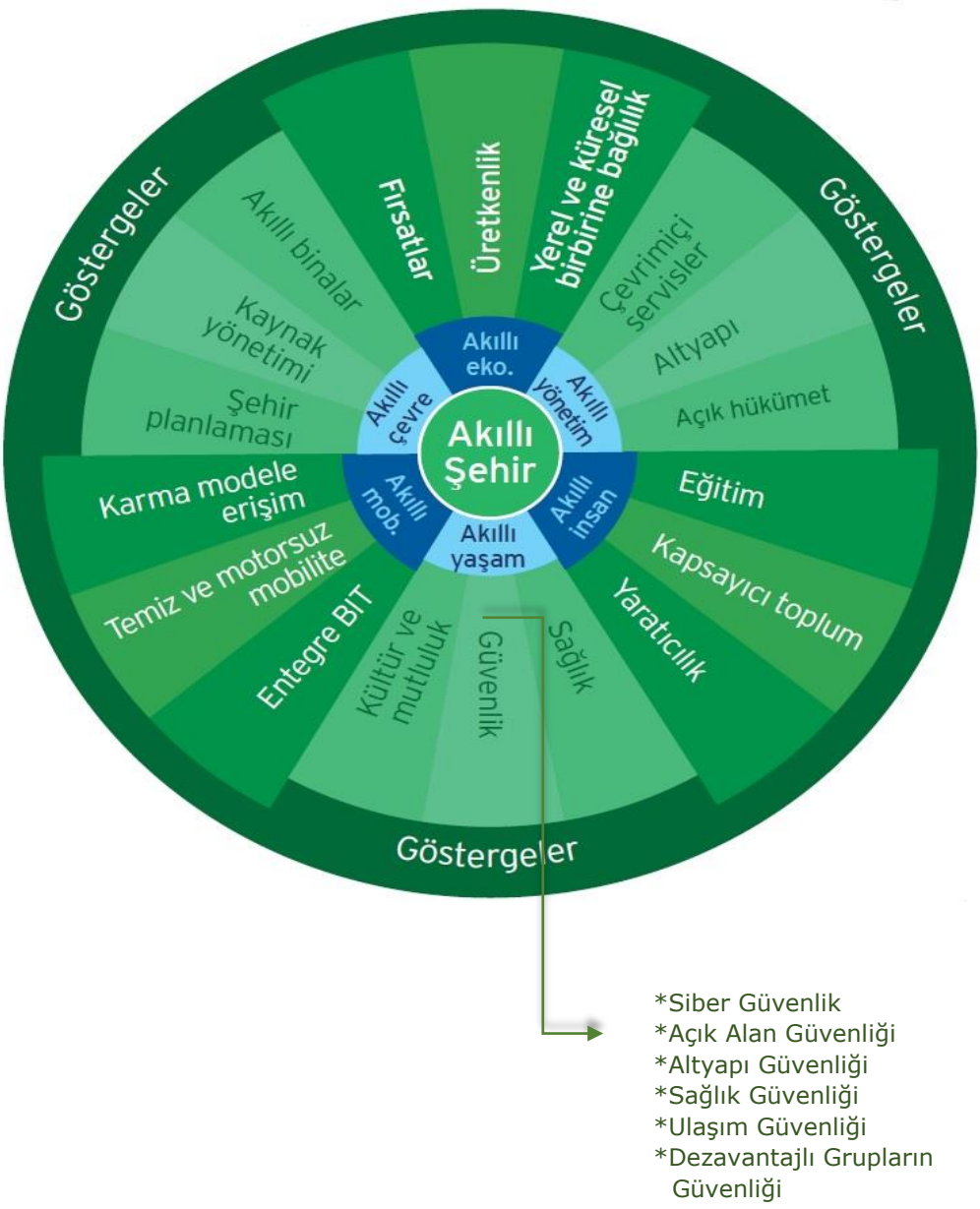
Kaynak: (The Economist Safe Cities Index 2019: 15).

3. AKILLI KENTİN, KENT GÜVENLİĞİ AÇISINDAN İFADE ETTİĞİ ANLAM

Güvenli kent gibi "akıllı kent" kavramı da üzerinde mutabakat sağlanmış bir tanıma sahip değildir. İnceleme alanlarına ve yaklaşım biçimlerine göre farklı şekillerde ifade edilebilmektedir. Avrupa Komisyonu, akıllı kenti, *kentlilerin ve iş dünyasının yararına sunulan dijital ve telekomünikasyon teknolojilerinin kullanımıyla geleneksel ağların ve hizmetlerin daha verimli hale getirildiği bir yer* olarak tanımlamıştır (European Comission, 2020). Türkiye Bilişim Vakfı, Vodafone ve Deloitte birlikteliğinde hazırlanan Akıllı Şehir Yol Haritası'nda akıllı kent, *"bilgi iletişim teknolojilerinin sağladığı çözümleri odağına insanı alarak, ilgili tüm paydaşların ve kurumların sahipliğinde, kişisel verinin gizliliği ve diğer etik kuralları ihlal etmeden, katılımcı ve şeffaf bir şekilde uygulayabilen, kendini sürekli geliştiren ve öğrenen şehir"* olarak tanımlanmıştır (Deloitte ve Vodafone, 2016: 25). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ise akıllı kenti, 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı'nda "*Paydaşlar arası işbirliği ile hayata geçirilen, yeni teknolojileri ve yenilikçi yaklaşımları kullanan, veri ve uzmanlığa dayalı olarak gerekçelendirilen ve gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek hayata değer katan çözümler üreten daha yaşanabilir ve sürdürülebilir şehirler*" olarak tanımlamıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019:20). Farklılıklar olsa da temelde kentin

sorun ve ihtiyaçları karşısında etkin çözüm üretmek bu yaklaşımların ortak bir paydasını oluşturduğu görülmektedir. Güvenlik konusu ise akıllı kentin içerisinde ayrı bir yere sahip olduğu görülmektedir. Akıllı kent, kentsel hizmetlerin sunumunda üretmiş olduğu çözümlerin yer aldığı alanlarla ilişkili olmak üzere; ulaşım, ekonomi, yönetişim, insan, çevre ve yaşam üst başlıklarından oluşan bileşenlere sahiptir (Cohen, 2012). Bu bağlamda yaşam bileşeni altında yer alan güvenlik önemli bir unsuru oluşturmaktadır. Kendi içerisinde de alt kırılımlara sahip olan güvenlik unsuru siber güvenlikten su güvenliğine, açık alan güvenliğinden sağlık güvenliğine değin birçok boyuta sahiptir. Dolayısıyla *güvenlik*, kentin yaşanabilirliğine katkı sağlamasıyla doğrudan ilişkili olduğu için akıllı kentler için de aynı ölçüde büyük bir öneme sahiptir.

Şekil 1.Boyd Cohen Akıllı Kent Çarkı

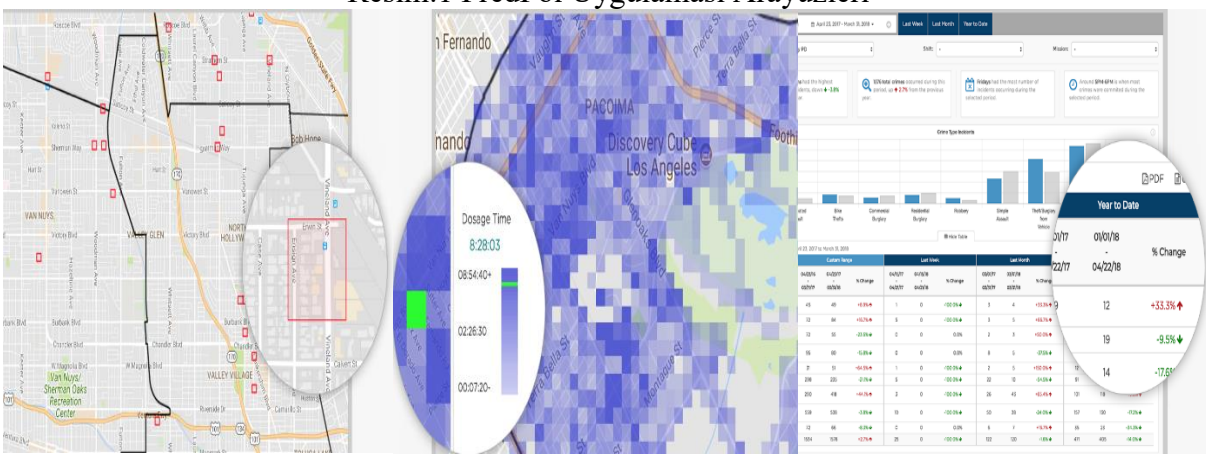
Kaynak: Boyd Cohen'den aktaran EY, WWF,TBB (2021: 15).[1]

[1] Güvenliğe ilişkin alt başlıklara yer verilen eklenti yazar tarafından oluşturulmuştur.

4. KENT GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASINDA VE TERÖRLE MÜCADELEDE AKILLI KENT İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Akıllı kent uygulamalarının kentsel hizmetlerin sunumunda hemen hemen her alanda etkin ve sürdürülebilir çözümler üretmesi, bu uygulamaları kentlerin ihtiyaçları noktasında başvurduğu önemli bir kaynak haline getirdiği gibi aynı zamanda kentin önemli bir aktörü haline gelmesinin altyapısını hazırlamaktadır. Diğer bir ifade ile akıllı uygulamaların terle mücadelede etkin bir role sahip olacağı görülmektedir. Örneğin ***PredPol*** uygulaması, kolluk kuvvetlerinin suçu tahmin etmesine ve önlemesine yardımcı olan yenilikçi bir öngörücü polislik aracıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nin batısında yer alan Kaliforniya eyaletine bağılı Santa Cruz'da kullanılmakta olan bulut tabanlı bir uygulama olan **"Predpol"** uygulaması, suç tipi, suç yeri ve suç tarihi/zamanı olmak üzere üç temel tahminin algoritmik olarak hesaplaması üzerine kuruludur. Bu tahmin hesaplamasında makine öğrenimi algoritması kullanılarak belirli suçların nerede ve ne zaman meydana gelme olasılığının en yüksek olduğu hesaplanmaktadır. Mülkiyet suçları, çete faaliyetleri, silahlı şiddet suçları ve trafik kazaları dahil olmak üzere gelecekte işlenmesi olası suçlar için hangi yerlerin ve zaman pencerelerinin en yüksek risk altında olduğuna dair tahminler oluşturan PredPol uygulaması, bu sayede kentsel güvenliğin sağlanmasında ve terörün önlenmesinde kolluk kuvvetleri başta olmak üzere vatandaşa ve kente birçok kazanım sağlamaktadır (PredPol, 2020a; 2020b). Diğer yandan araç ve personel yönüyle kolluk kuvvetlerinin kaynakları etkin kullanımı, yargı sisteminin yükününün hafifletilmesi, suç oranının azalması ve iş planlarının daha rasyonel şekilde oluşturulabilmesi gibi farklı birçok boyutta uygulamanın sağlamış olduğu kazanımlar genişletilerek değerlendirilebilmektedir.

Resim.1 PredPol Uygulaması Arayüzleri

Kaynak: (PredPol, 2020c)

Kent güvenliğinin sağlanması ve terörle mücadelede kullanılan bir başka uygulama, Birleşik Krallıkta hizmet vermekte olan Action Counters Terrorism (ACT) adlı kolektif bir toplum katılımını gerektiren uygulamadır. **"Action Counters Terrorism (ACT)"** uygulaması, kentlilerin güncel güvenlik bilgilerine ve rehberliğine doğrudan cep telefonlarıyla erişmelerine imkân sağlamaktadır. Kullanıcıların şüpheli durumları bildirmesi, güvenlik tehdidi içeren durum karşısında yapılması gerekenler, işletmelerin güvenlik sağlama ve terörü önleme konusunda sürece katılması ve çalışanların bilinç kazanımı, doğru ve güvenilir bilgiye erişim gibi içerisinde yer alan birçok modülüyle polislik bilgi ve rehberlik sürecine dahil olmaktadırlar (United Kingdom Government, 2020a; 2020b). Güvenlik tehdidi ve terör sorunu gibi olayların yaşanmakta olduğu süreçlerde doğru bilgiye erişim, yapılması gerekenler, bireysel ve kurumsal olarak kolluk kuvvetlerinin müdahale sürecine katkı sağlamak kentin güvenliğinin sağlanması noktasında büyük önem taşıdığı için Action Counters Terrorism (ACT) gibi bilişim teknolojisi

temelli akıllı kent uygulamalarının sunmakta olduğu etkin çözümler önemli bir referans kaynağını oluşturmaktadır.

Resim.2 Action Counters Terrorism (ACT) Uygulaması

Kaynak: (United Kingdom Government, 2020a; 2020c).

Bu uygulamaların yanı sıra verinin kullanımıyla insan yaşamının kolaylaşması ve hizmetlere erişim noktasında kazanımlar elde edildiği gibi güvenlik noktasında da önleyici ve kapsayıcı başka uygulamalar da bulunmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nin Meksika sınırına yakın bölgedeki Louisiana eyaletine bağlı kentlerinden olan New Orleans'ta itfaiye departmanında kullanılmakta olan **"Smoke Detectors"** uygulamasıyla, tahmine dayalı analitik bir model kullanarak duman alarmı olan evlerde yangın kaynaklı ölüm riskinin yarı yarıya azalacağı düşüncesiyle evlere duman alarmı sistemleri kurmaya karar vermiştir (EY, WWF, TBB (2021: 8; Shropshire, 2019). Aşağıda Resim.3'de risk durumlarına göre renklendirme yöntemi kullanılan haritada, New Orleans kentindeki riskli yangın alanları uygulama dahilinde kullanılan analitik yöntem ile ilk dereceden beşinci dereceye doğru belirlenerek işaretlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 2019 yılında yerel itfaiye birimlerinin müdahalede bulunduğu yaklaşık 1,3 milyon yangın vakası göz önünde bulundurulduğunda, yangına erken müdahale imkânı sunan uygulamalar önemli bir ihtiyaca işaret etmektedir (Ahrens ve Evarts, 2020: 1-4; Hillenbrand,2016). Bu sebeple, New Orleans örneğinden hareketle bu uygulama, yakın zaman içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu dünyanın birçok bölgesinin karşı karşıya kalmış olduğu ve çoğunluğu bu zamana kadar görülmemiş kadar büyük ölçekli olan yangın durumunun önceden tahmin edilebilir ve müdahale edilebilir bir forma kavuşmasına katkı sağlayacaktır.

Resim.3 “Smoke Detectors” Uygulaması

Kaynak: (Shropshire, 2019).

Ayrıca, güvenlik sorunu oluşturmak ve terörle ilişkili faaliyetler gerçekleştirmek maksadıyla yangın çıkarma faaliyetlerinin yaşandığı kentlerin karşı karşıya kaldığı bu durumun çözümünde Smoke Detectors gibi önleyici uygulamaların devreye alınması, yerel yönetimlerin yanında merkezi yönetimlerin de gündemine alması gereken bir durumu oluşturduğunu ifade etmek gerekir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentlerin sorun ve ihtiyaçları karşısında bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunmuş olduğu imkanların yöntem olarak kullanıldığı akıllı kent uygulamaları, kentin ihtiyaç duyduğu alanlarda etkin ve sürdürülebilir çözümler sunmaktadır. Kentlerde özellikle nüfus artışı ve hareketliliğin artmasıyla birlikte güvenlik ve terör, kentlerin karşı karşıya kalmış olduğu önemli bir sorunu oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu sorun, kentin yaşanabilirliğine ve marka değerine olumsuz şekilde etki etmekte olduğu gibi ülke düzeyinde de benzer olumsuz etkiye sebebiyet verebilmektedir. Bu noktada, kritik bölgeler başta olmak üzere, kentin birçok noktasının güvenlik yönetiminin yapılabilmesi için ölçülebilir, gözlemlenebilir veya müdahale edilebilir bazı yenilikçi sistemlere olan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda çalışmada PredPol, Action Counters Terrorism (ACT) ve Smoke Detectors iyi uygulama örnekleri üzerinden somutlaştırılmak suretiyle incelenen uygulamalar da göz önünde bulundurularak, kentlerin güvenlik sorununun çözümünde ve terörle mücadelede akıllı kent uygulamalarının önemli bir rol üstlenmiş olduğu görülmektedir. Bu tür uygulamaların yaygınlaştırılması ve hayata geçirilmesi için gerekli olan insan kaynaklarının ve fiziki alt yapının sağlanması yönünde ciddi çaba sarf edilmelidir. Ayrıca çok daha yeni ve bulunan coğrafyanın yapısını da dikkate alan sürdürülebilir akıllı uygulama çalışmaları yapılmalıdır. Özellikle, güvenlik ve terörle mücadele konusunda kentlerin kendi gerçekliklerine, sorunlarına ve ihtiyaçlarına uygun şekilde devreye alacağı akıllı kent uygulamalarının açık alan güvenliği, sağlık güvenliği, altyapı güvenliği gibi güvenlikle ilişkili birçok noktada kent ve yönetimine yenilikçi ve sürdürülebilir çözümlerle katkı sağlayacağı düşünülerek gerekli alt yapı çalışmalarına hız verilmelidir.

KAYNAKÇA

Ahrens, M. ve Evarts, B. (2020). Fire Loss in the United States During 2019, https://www.nfpa.org//-/media/Files/News-and-Research/Fire-statistics-and-reports/US-Fire-Problem/osFireLoss.pdf, Erişim Tarihi: 08.08.2021.

Cohen, B. (2012). What exactly is a smart city? http://www.fastcoexist.com/1680538/what-exactly-is-a-smart-city, Erişim Tarihi: 07.08.2021.

Deloitte ve Vodafone (2016). Akıllı Şehir Yol Haritası, Deloitte Türkiye, İstanbul.

European Commission (2020). "What are the smart cities?", https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-evelopment/topics/cities-and-urban-development/city-initiatives/smart-cities_en, Erişim Tarihi: 02.05.2020.

Hillenbrand, K. (2016). Predicting Fire Risk: From New Orleans to a Nationwide Tool, https://datasmart.ash.harvard.edu/news/article/predicting-fire-risk-from-new-orleans-to-a-nationwide-tool-846#_ftn1, Erişim Tarihi:08.08.2021.

Lacinak, M. ve Ristvej, J. (2017). Smart City, Safety and Security, Procedia Engineering, 192: 522 – 527.

PredPol (2020a). The Three Pillars Of Data-Driven Policing, https://www.predpol.com/law-enforcement/#predPolicing, Erişim Tarihi: 07.08.2021.

PredPol (2020b). Predictive Policing in Santa Cruz: How it Works, https://www.predpol.com/techinsantacruz/, Erişim Tarihi:07.08.2021.

PredPol (2020c). PredPol: what.where.when., https://www.predpol.com/, Erişim Tarihi: 07.08.2021.

Shropshire, A.(2019). Stories from the World of Municipal Analytics, https://towardsdatascience.com/stories-from-the-world-of-municipal-analytics-d3dc97077682, Erişim Tarihi: 08.08.2021.

Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO) (2019). International Standart ISO 37123 Sustainable cities and communities - Indicators for resilient cities, ISO copyright Office, Geneva.

United Kingdom Government (2020a). New ACT app launched, https://www.gov.uk/government/news/new-act-app-launched, Erişim Tarihi:07.08.2021.

United Kingdom Government (2020b). ACT app reaches 100,000 Users, https://www.gov.uk/government/news/act-app-reaches-100000-users, Erişim Tarihi: 07.07.2021.

United Kingdom Government (2020c). Action Counters Terrorism, https://act.campaign.gov.uk/, Erişim Tarihi:07.08.2021.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

ÖLÇÜLÜLÜK İLKESİNİN POLİS MÜDAHALELERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI: FRANSA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİ

Bekir PARLAK[1]
Hakan KARADİKEN[2]

Özet

Modern devletin ortaya çıkışı merkezi egemenlik ve fiziki güç ilkeleriyle bağdaştırılır. Çünkü bir devletin hayati unsurları, egemenliği ve bunu uygulama yetisidir. Bu sebeple devlet, Weber tarafından meşru şiddet ile tanımlanmaktadır. O'na göre devlet egemenliğine ya da güvenliğine tehlike olarak bir şey gördüğünde onun üzerinde şiddet uygulama yetisine sahiptir. Diğer yanda ise modern devletin güvenliği karşısında, bir paradoks yaratma potansiyeli olduğu düşünülebilen demokrasi uygulamaları yer almaktadır. Demokratik hakların güçlü devlet karşısındaki kullanımı "ölçülülük ilkesini" zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple ölçülülük ilkesi demokratik hukukun bir niteliği olarak görülebilmektedir. Bu çalışmada, Fransa ve Türkiye, "güvenlik, demokrasi, ölçülülük" üçgeninde incelenerek, ölçülülük ilkesinin tam olarak hangi noktaya karşılık geldiği araştırılmıştır. Araştırma sürecinde incelenen belgeler ve tutanaklar sonucu, ölçülülük ilkesinin yalnızca idare için değil, bireysel ve vatandaşlık haklarının kullanılmasında da birer kılavuz olduğu sonucuna varılmıştır. İdarenin ise kamu güvenliği söylemi üreterek şiddeti meşrulaştırma yoluna gitme eğilimi saptanmıştır. Çalışma, ölçülülük ilkesinin sözü edilen iki ülke bazında karşılaştırmasını yapmayı amaçlamıştır. Çalışmada ölçülülük ilkesinin "güvenlik-özgürlük paradoksu" bağlamında analizi yapılmaktadır. Diğer yandan bu bilimsel araştırmada, iki ülke bağlamında meydana gelen iki önemli olay bu kapsamda analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu olaylardan biri; Fransa'da "Sarı Yelekliler" olarak adlandırılan protestolardır. Türkiye'de ise "Gezi Parkı" olaylarıdır. Bu bilimsel yazının önemsenen bir başka amacı da yerli literatürde az çalışılmış bu alana bir pencere açmaktır. Bu konu öyle görünüyor ki gittikçe daha da önemli hale gelecek ve daha çok tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ölçülülük İlkesi, Demokrasi, Güvenlik, Sarı Yelekliler, Gezi Parkı.

[1] Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı, bparlak21@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9173-7563
[2]Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, hakankaradikenn@gmail.com, ORCID: [0000-0003-3983-1269].

THE COMPARISON OF POLICE INTERVENTION IN THE CONTEXT OF PRINCIPLE OF PROPORTIONALITY: THE CASE OF FRANCE AND TURKEY

Abstract

The emergence of the modern state is associated with the principles of central sovereignty and physical power. Because the vital elements of a state are its sovereignty and the ability to implement it. For this reason, the state is defined by Weber with legitimate violence. According to him, when he sees something as a danger to state sovereignty or security, he has the ability to inflict violence on him. On the other hand, there are practices of democracy that can be considered to have the potential to create a paradox in the face of the security of the modern state. The use of democratic rights against the powerful state necessitates the "principle of proportionality". For this reason, the principle of proportionality can be seen as a characteristic of democratic law. In this study, by examining France and Turkey in the triangle of "security, democracy, proportionality", it has been investigated exactly where the principle of proportionality corresponds. As a result of the documents and minutes examined during the research process, it was concluded that the principle of proportionality is a guide not only for the administration but also for the exercise of individual and citizenship rights. On the other hand, the administration's tendency to justify violence by producing a public security discourse has been determined. The study aimed to compare the proportionality principle on the basis of the two countries mentioned. In the study, the principle of proportionality is analyzed in the context of "security-freedom paradox". On the other hand, in this scientific study, two important events that occurred in the context of the two countries were tried to be analyzed in this context. One of these events; They are the protests called "Yellow Vests" in France. In Turkey, they are "Gezi Park" events. Another important aim of this scientific article is to open a window to this field which has been less studied in the domestic literature. It seems that this issue will become more and more important and will be discussed more.

Keywords: The Principle of Proportionality, Democracy, Security, Yellow Vests, Gezi Park.

GİRİŞ

Modern devlet çatışan iki ilkeyi içerisinde taşıyan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Weber'in tanımında devlette asli olarak nitelenen meşru şiddet iken, ikincisi; bürokratik yapının ve devletin işleyişinin belirli kıstaslara bağlanması ve bu kıstasların geçerliliğinin şahsa değil devletin tüzel kişiliğine bağlı olması gerekliliğini ifade eden; aynı zamanda temel insan haklarının da garantörü konumunda olan hukukilik prensibidir. Hukukilik prensibi devletin işleyişini hem bir çerçeveye oturtmakta hem de devletin sınırlarını belirleyerek devletin gücüne karşı bireyi korumaktadır.

Devletin şiddetinin pratik yanı, iç huzuru düzenlemekle görevli kolluk kuvveti olan polislik kurumuyla birlikte daha net görülebilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti 2559 sayılı Polis, Vazife ve Salahiyet Kanunu altında polisin görev ve sınırları belirtilmiştir. Buna göre polis, iç asayişi sağlamakla görevli, gerektiği durumlarda şiddete başvurmaya muktedir kolluk gücüdür. Benzer sınırlar Fransız yaklaşımında da görülmektedir. Buna göre ise; polis ve jandarma kuvvetleri, kanun tarafından belirlenen sınırlarda, yalnızca gerektiğinde kuvvet uygulamakla yetkilendirilmiştir. Aynı zamanda her iki ülke de kamu gücü ve eylemlerinin orantılı olması gerektiğini belirterek, kamusal eylemin sınırlarını koymuşlardır. Bu yaklaşıma göre kamu; eylem ve kararlarında durumun gerektirdiğinden fazlasını kullanamayacaktır. Ancak kolluk kuvvetleri uygulamada belirlenen bu eşiği aşabilmekte ve insan hakları ihlaline konu olabilmektedir. Diğer yandan bu ihlal, güvenlik söylemleriyle meşrulaştırılabilmekte ve bu meşruluk geçici yasalarla temellendirilebilmektedir.

Bazı durumlarda güvenlik duygusunun özgürlük isteğine ağır basması, insan doğasına referansla verili bir alanı oluşturması, kamu eylem ve sınırlarının değişken olmasını sağlasa da; insan haklarının uygulanabilirlik çerçevesi için sabit bir demokratik zeminin temeli elzemdir. Bu çerçevede devletin ölçülülük ilkesinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Kolluk kuvveti olan polislik ise, devletin fiziki gücünün ve sınırlarının maddi olarak kolaylıkla görülebildiği alanlardan birisi olduğu için seçilmiştir. Fransa ve Türkiye örneklerinin ele alınması temelde üç öncüle dayanmaktadır. Bunlardan ilki, Türk ve Fransız polis eylem ve görev etiklerinin benzerlik taşıması; ikincisi Türk kamu yönetiminin ve idari teşkilatlanmasının Fransız modelinden etkilenmesi; üçüncüsü ise son 10 yıllık dönemde Türkiye ve Fransa'nın şiddeti meşrulaştıran; polis şiddetinin tepki çektiği; güvenliğin özgürlüğe öncüllendiği iki olay meydana gelmesidir. Bu iki olay sırasıyla Gezi Parkı ve Sarı Yelekliler Protestolarıdır. İki olay sınıf, neden, ilke olarak farklılık gösterse de, yaratılan etki ve güvenlik ihlali söylemleri ile benzerlik taşımaktadır. Örneğin her iki olayda da, halkın güvenliğinin tehdit edildiği öne sürülmüştür. Yine her iki olayda da polis şiddeti dikkat çekmiştir. Ancak Fransız yargısı bu konuda ölçülülük ilkesini korurken, Türk mahkemeleri için bazı tartışmalar devam etmektedir. Örneğin, polislerin bazı eylemlerinin hala cezalandırılmadığı öne sürülmektedir.

Bu sebeplerden dolayı, birbirine benzerlik gösteren bu iki ülkenin karşılaştırılması önem arz etmektedir. Hukuki ve siyasi kodları benzerlik taşıyan iki ülkenin, ölçülülük ilkesindeki uygulamasındaki yöntemler ve bu yöntemler üretilirken kullandığı söylemler incelenecektir. Aynı zamanda mahkeme sonuçlarından ziyade sonuca giden belirgin söylemin çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır. Türkiye açısından 2013 yılına kadar olan değişiklikler ele alınacaktır. Çünkü Gezi Parkı sırasında parlamenter sistemi uygulayan Türkiye, 2017 yılında cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçmiştir. Bu amaçla kullanılacak kaynaklar öncelikle gazeteler, mahkeme içtihatları; ikincil olarak da bu konu üzerinde yazılmış makaleler ve telif eserler olacaktır. İzlenilecek yöntem ise elde edilen verilerin analizi ve davaların karşılaştırılması bağlamında vaka analizleri olacaktır.

1. ÖLÇÜLÜLÜK İLKESİ

Şiddet tekeli olarak tanımlanan devlet karşısında bireyin eylem alanı sınırlı kalabilmektedir. Bu durum bir anayasal çerçeve olarak, devletin sınırları ve bireyin sınırlarının ölçüsünün belirlenmesini zorunlu olarak ortaya sorun olarak çıkarmaktadır. Bu ise hukukta

ölçülülük ilkesi denilen bir ilkeyi karşımıza çıkarmaktadır. Ölçülülük ilkesi, Oxford Hukuk Sözlüğüne göre; deniz hukuku, silahlı çatışma hukuku gibi alanları da kapsayan ve gücün kullanımını deneyleyen bir ilkedir (opil.ouplaw.com). Bu tanım gereği ölçülülük ilkesinin yalnızca iç egemenlik alanını ilgilendiren bir mesele değil aynı zamanda uluslararası egemenlik alanınını ilgilendiren bir mesele de olduğu çıkarılabilir. İç egemenlik alanında, bu ilke gereğince idarenin eylemleri belirli bir sınıra tabi tutulacak ve bu sınırlar içerisinde eylemlerini gerçekleştirmesi beklenecektir. Bu bağlamda *ölçülülük* ilkesinin temel hak ve özgürlükleri garanti altına alan bir ilke olduğu sonucu çıkarılabilir (Metin, 2017: 3). Diğer yandan bu ilkeyi temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasının önündeki engel olarak değil de, idarenin ve bireylerin önündeki bir rehber olarak görenler de mevcuttur. Örneğin Rumpf'a (1993: 25) göre ölçülülük ilkesi temel hak ve özgürlüklerin sınırsız bu korunumunu ifade etmez. Aksi halde anarşi durumu ortaya çıkabilir. Burada fark edilmesi gereken, bireysel yararların toplamının kamu yararını oluşturduğudur (Rumpf, 1993: 26).

Rumpf'un yaklaşımı bireysel çıkarı toplumsal çıkar içinde eritmesi sebebiyle demokratik sınırları belirsiz bir yaklaşım çizebilmektedir. Çünkü kamusal fayda söylemi altında idare, bireyin çıkarlarını ve eylemlerini sınırlayabilir ki bu da ölçülülük ilkesinin keyfi bir şekilde ölçütlerinin değiştirilmesine kapı aralayabilir. Diğer durumda da, toplumsal gurubun içindeki başka bir gurubun çıkarları ve eylemleri, daha büyük bir gurup içinde eritilmeye çalışılabilir. Ancak bu, bahsedilen siyasal aktörlerin eylemlerini keyfi bir şekilde sergileyebileceği anlamına da gelmemektedir. Aksi durumda belirtilen anarşi durumu ortaya çıkabilecektir. Bu sebeple ölçülülük ilkesi, birey ve toplumsal grupların da davranışlarını belirleyen, keyfiliği önleyen bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. İki yaklaşım toplandığında karşımıza şöyle bir tanım çıkmaktadır: Ölçülülük ilkesi, hak ve özgürlüklerin kullanımı ve idarenin eylemlerini belirlemesi açısından rehber bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Metin, 2017: 5).

Kamu düzeni söylemi, ölçülülük ilkesinin belirlenmesinde hayati bir öneme sahiptir. Zira bu söylem aracılığıyla idarenin her türlü eylemi meşrulaştırılabilir. Ancak bir sınır olarak ölçülülük ilkesi, bu meşruluğun sorgulanmasını sağlayabilmektedir. Aksi halde temel hak ve özgürlüklerden ciddi bir feragat gerekecek siyasal-hukuksal bir atmosfer doğabilecektir. Özellikle kolluk kuvvetlerinin eylemlerinin sorgulanmasında, kamu yararı meşrulaştırıcı bir söylem sunarken, ölçülülük bu söylemi bozan bir yapıya bürünebilecektir. Bu açıdan idarenin ölçülülük ilkesini benimsemesi, temel hak ve özgürlüklerin ilgili siyasal aktörler tarafından kullanımını demokratik-hukuksal zemine oturtacak ve bu hakların korunumunu garantiye alındığına işaret edecektir (Değirmenci, 2015: 107).

2. FRANSA'NIN SİYASAL VE YÖNETSEL YAPISI

Fransa modern merkezi ulus-devletin beşiği olarak görülür. Bu düşünce de territoryal yaklaşımın ve siyasal bütünlük ilkesinin etkisi açıkça görülmektedir. Fransa'dan kamu yönetimi alanında etkilenen Türkiye'de de benzer bir yaklaşımla territori *misak-ı milli,* Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında yaşayan herkes ise Türk kabul edilerek vatandaş aktörlü bir siyasal yapı belirmiştir. Fransa'da da devletin bütünlüğü ve birliği ilkesi çok erken tarihlerde belirmiş olup, modernleşen diğer devletleri de, kamu yapılanması açısından etkilenmiştir (Parlak ve Caner, 2020: 104).

Her ne kadar merkezi otoriteye ve birliğe vurgu ağır olsa da Fransa, toplumsal açıdan devrim ve çatışmaların da bir durağı durumundadır (Karahanoğulları ve Yeşilyurt, 2020: 55). 1789 Fransız İhtilali ile başlayan, toplumsal çalkalanmalar, 1848 Devrimleriyle devam etmiş, bugün bile *Sarı Yelekliler* adıyla anılan toplumsal bir tabakanın eylemleriyle Fransız çatışmacı toplum yapısını gözler önüne sermektedir. Dönüşüm ve değişime açık bu toplum yapısı, değişen cumhuriyet ve anayasaları da beraberinde getirmiştir. Gerçekten de Fransa'nın siyasi tarihine bakıldığında, beş büyük anayasa değişimi, 15 anayasal rejim görülmektedir. Son anayasa olan Beşinci Cumhuriyet Anayasası, 1958'de kabul edilmiştir. Ancak 1789 Fransız Yurttaş ve İnsan

Hakları Bildirgesi'ne olan referanslarıyla, köklere olan bağlılıklarını ifade eden gelenekçi bir anlayış gözükmektedir (Parlak ve Caner, 2020: 105).

Toplumsal yapı her ne kadar çatışmacı olsa da, parlamento ve siyasal sistem ölçülülük ile stabiliteye bağlı bir duruş sergilemektedir. Bu ölçülülük, istikrar sağlayacağı düşünülen güçlendirilmiş cumhurbaşkanlığı pozisyonu ile temellendirilmekte olup, mevkiye istikrar anlamının yüklenmesi, güçlü ulus-devlet anlayışının bu figürde toplandığını düşündürmektedir. Başka bir deyişle cumhurbaşkanlığı makamı, gelenekten gelen güçlü Fransa merkezi devletinin günümüzdeki sembol makamını oluşturmaktadır. Ancak bu cumhurbaşkanının tek güç olduğu anlamına gelmemektedir. Zira yine Fransız siyasal kültüründe, Rousseau'nun da etkisiyle, genel iradenin tezahürü olan meclise de büyük önem verilmektedir. Bu felsefeye göre meclis, halkın iradesini yansıtmakta olup göz ardı edilebilecek bir şey değildir (Çelebi, 2012: 55). Fransız siyasal kültürünün hem meclise hem yürütmeye imkân veren bu ikili yapısı, yarı-başkanlık sistemini karşımıza çıkarmaktadır ki bu gelenek tarafından icat edilmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Buna göre yürütme iki başlı olmakta; halk hem meclisi hem cumhurbaşkanını seçmekte; cumhurbaşkanı ise başbakanı seçmekte ancak başbakanın sorumluluğu meclise karşı da olmaktadır. Yasama ve yürütmenin halk tarafından seçilmesi meşruluk zeminini ve söylemini perçinleyebilmektedir. Zira halk tarafından seçilme, söylem ve politika üretme durumunda güçlü bir koz olarak kullanılabilmektedir. Fransız tarihine bakıldığında bu aracın kullanıldığı görülecektir: Roskin'in (2016: 167) de belirttiği üzere Fransa'da 1793'ten beri neredeyse 20 defa kullanılan referandum özellikle De Gaulle zamanında kişisel iktidarın pekiştirilmesi için kullanılmaktadır. Roskin'e göre De Gaulle, halkın onu desteklediğini öne sürerek kişisel iktidarını, daha fazla öne çıkarmak istemekteydi.

Yürütmenin iki başlı ancak cumhurbaşkanının etkili olduğu Fransa'da, parlamento ikili bir yapı göstermektedir. Bunlardan ilki, İngiliz Avam Kamarasına benzetilebilecek olan Millet Meclisi (Assemblée Nationale); ikincisi ise üst meclis olan Senato'dur (Sénat). Millet Meclisi 577, Senato ise 348 kişiden oluşmaktadır. Cumhurbaşkanının atadığı başbakan ise kabineye liderlik yapmakla birlikte, 5. Cumhuriyet anayasasının öngördüğü sistemde başbakanın cumhurbaşkanının bir yardımcısı pozisyonunda olması öngörülmüştür. *Nikâhsız evlilik*[1] dönemine kadar bu öngörü belirli şartlarda gerçekleşmiş olsa da, 1986'da meclisin çoğunluğuna sahip olamayan cumhurbaşkanı sosyalist Mitterand, muhafazakar partinin lideri Jacques Chirac'ı başbakan yaptı ve nikâhsız evlilik dönemi ilk kez tecrübe edilmiş oldu (Roskin, 2016: 126). Böylece cumhurbaşkanının yetkileri sınırlandırılmış olsa da, kilitlenmenin önüne geçilmiş; egemen cumhurbaşkanı, halkın iradesini temsil eden senatoyla bir uzlaşmaya varmaya çalışmıştır. Böylece daha önce de bahsedilen uzlaşmacı parlamento siyasal pratiği uygulanmaya başlamıştır.

2.1. Fransa'da Ölçülülük İlkesi Ve Polis Şiddetinin Bu İlke Açısından Değerlendirilmesi

Ölçülülük ilkesi Kıta Avrupası hukuk sisteminde ilk kez 1794'teki *Allgemeines Landrecht für die preußischen Staaten* yasasıyla ortaya çıkmıştır. Bu yasayla birlikte idare ve polisin eylemleri belirli sınırlamalara tabi tutularak kişisel özgürlükler yasal çerçeveyle koruma altına alınmıştır. Gelişen bu yaklaşım, üstün bir otoritenin keyfi şiddetinden ve sınırından kurtarılması bağlamında, toplumun güvenliğini ya da bizi diğerlerinden koruyan devletten de koruyacak bir yapıcı ilkenin tohumlarını atmıştır. Bu sebeple ölçülülük ilkesinin, mümkün toplumsal yaşamın ve adil muamelenin sağlayacısı olduğu ifade edilebilir (Scaccia, 2019: 3-4).

Avrupa Birliği ile birlikte oluşan bazı çatı yasalar, üye devletlere de bazı noktalarda bağlayıcılık getirmiştir. Ölçülülük ise kamu refahını sağlayacağı düşünülen ve bu sebeple üye ülkelerin uymasını tavsiye eden hukuki ifadelerden biridir. Bu noktada idarenin yetkisi de AB

[1] Fransa devlet başkanının muhalefetten başbakan ataması ve bu ikilikteki siyasal işleyiş.

kurumlarının yetkisi de ölçülülük ilkesine tabidir.[2] Ancak genel bir çerçeve oluşturan AB yasaları kendi yetki durumunu aşmayacak şekilde; üye devletleri de kendi idari eylemlerinde ölçülü ve temel insan haklarına saygılı olacak şekilde ölçülülük ilkesince düzenlenmiştir. Bu bağlamda AB no 2 protokolü ölçülülük ve yerindenlik ilkelerini sunmaktadır. Buna göre, yasama tasarrufları yerindenlik ve ölçülülük ilkesi gereğince gerçekleştirilmelidir (eur-lex.europa.eu). Protokolün ölçülülük ile ilgili maddesi üye devletler için de sınır çizmekte ve karar almada yol göstermektedir. Ancak bu AB'nin kendisini sınırlayan; üye devletlerin kendi karar mekanizmalarına girilmemesi için ölçülü olmayı ifade etmektedir. Diğer yandan ölçülülük, belirtildiği üzere idarenin eylemlerini sınırlamak üzere ulus devlet içerisinde ortaya çıkan bir anlayışı da ifade etmektedir.

Ulus devleti sınırlaması bağlamında ölçülülük ilkesi, Fransa temelinde ele alınacaktır. Fransız kamu hukukunda ölçülülük ilkesi açık bir şekilde yer almamakla birlikte, ölçüsüzlük, Erdem'in (2013: 978) de belirttiği üzere açık ölçüsüzlük, değerlendirme hatası olarak anılmaktadır. Bu ise idarenin eylemlerindeki ölçüsüzlüğün denetlenmesi, eylemlerindeki hatanın denetlenebilmesini ifade eden bir yaklaşım olarak görülmektedir. Zira idare, hukuki olarak eylem alanını hukuki bir ölçüt olarak da kısıtlamak durumundadır. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları gereğince de, ölçülülük ilkesi araç-amaç dengesince; eylemin amaçla orantılı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığına bakılarak meşruluğu ortaya koyulur (Ceylan, 2008: 76). Bu ilkenin, *Sarı Yelekliler* davalarında, polis şiddetinin meşruluğunu sorgulamak için kullanıldığını da görmekteyiz. Şiddete maruz kalanlar, ölçülülük ilkesinin, amaç-araç dengesinde yürütülmediğini beyan ederek hak iddia etmektedir. Ayrıca polis kanununa bakıldığında şu da görülmektedir ki, polis, kanunlarla çevrili alanlar içerisinde belirli bir amaca yönelik *yeterli* ve *ölçülü* şiddet kullanabilir (www.interieur.gouv.fr). Bu sebeple kolluk kuvvetlerinin eylemlerinde en baştan bir sınırın söz konusu olduğu söylenebilir.

Sarı Yelekliler hareketi 17 Kasım 2018 tarihinde Fransa'da, hükümetin vergi reformlarının orantısız bir şekilde uygulanılması öne sürülerek başlayan bir halk hareketidir. Bu gösteriler Fransa'nın bir çok şehrine dağılmış, aralıklarla günümüzde de devam etmektedir. Yine aynı olaylarda, polis ile göstericilerin karşı karşıya gelmesiyle meydana gelen şiddet olayları, hukuki açıdan bir problemi ortaya çıkarmış; devletin cebri gücü olan polisin, güç kullanımındaki ölçülülüğü sorgular hale getirmiştir. Ancak diğer yandan, göstericilerin de şiddet uygulaması ve kamu düzenini bozmaya yönelik hareketleri, polis şiddetini meşrulaştıran söylemler arasında yer almıştır. Bu sebeple ilgili davalarda yer alan sonuçlardan ziyade, hangi gerekçelerle sonuçlandırıldığı önem arz etmektedir. Çünkü, meşrulaştırılan eylemin dayanakları, siyasal kültürün birer yansımasını da ortaya koyacağı düşünülmektedir.

Sarı Yelekliler protestolarında göze çarpan olaylardan biri, ölçüsüz polis şiddeti olmaktadır: Polisin kullandığı araçlar, amaçlanan niyete göre orantısız olduğu iddia edilmektedir. Buna göre polis, plastik mermiler, göz yaşartıcı ve sersemletici bombalar ile protestocu ve gazetecilere ciddi hasarlar vermiştir. 25 Haziran 2020 tarihli bir haber kaynağına göre protestolarda 25 kişi gözlerini ve görme yetilerini kaybederken; buna karşılık polislere verilen cezalar tatmin edici olmadığı iddia edilmektedir (www.dw.com(a). Ancak diğer yandan göstericilerin kontrolden çıkan eylemleri de bulunmaktadır. Buna göre, her ne kadar barışçıl gruplar bulunsa da, kontrol edilemeyen ve özel mülkiyete ve kamu malına zarar veren göstericiler de bulunmaktadır. Reuters'ın (https://www.reuters.com/) haberine göre gruplardan bir tanesi, bazı maskeli göstericiler bir kafeyi ateşe vermişlerdir. Bu da demokratik gösteri hakkının sınırlarını zorlayan; bir başkasının mal ve can güvenliğini tehlikeye sokan, dolayısıyla şiddeti meşrulaştıran bir durum olarak gösterilmektedir. Ayrıca bu göstericilerin maske takması, kendilerinin tanınmasını zorlaştırdığı için, müdahaleye açık bir kapı bırakmaktadır.

[2] Avrupa Birliği Anlaşması 5. Madde gereğince Birlik yetkilerinin kullanılması orantılılık ilkesine tabidir. Anlaşma gereğince de üye ülkeler yükümlülük altındadır.

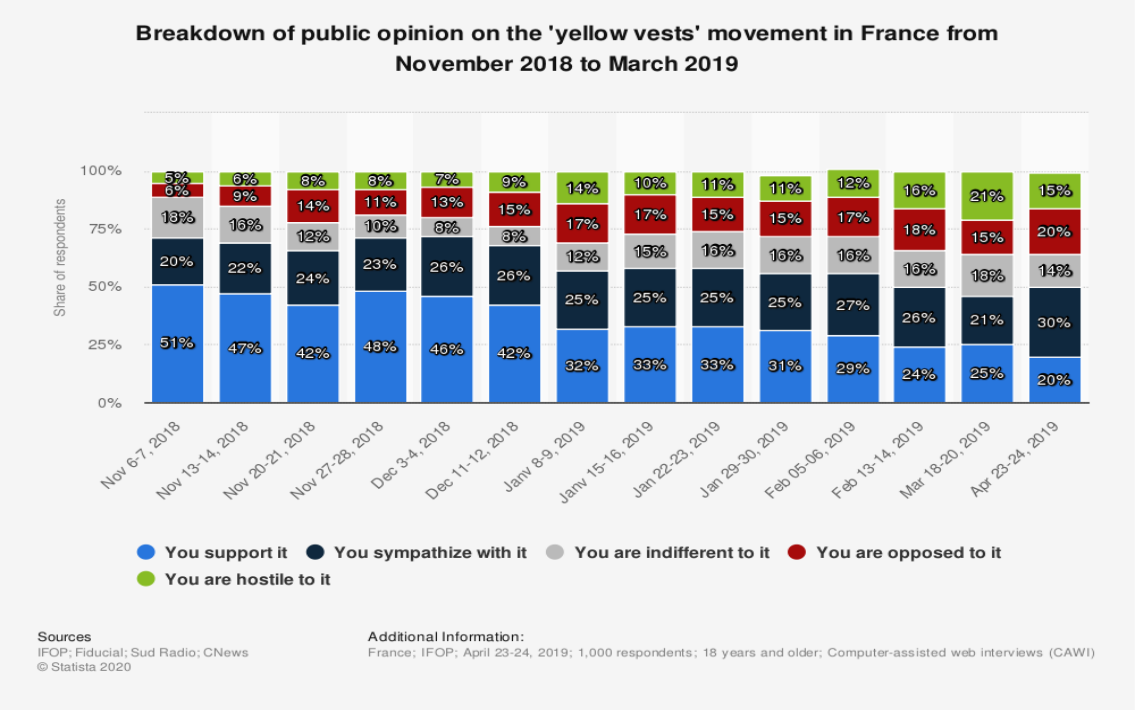
Ancak meşrulaştırılan ve uygulanan şiddetin, protestocuları daha da radikalize ettiği de düşünülmektedir (www.setav.org). Bu sebeple ölçülülük prensibi, toplumsal huzurun sağlanması açısından da önem arz etmektedir. Aksi halde protestocular ve polis arasındaki durum, şiddetlerin birbirini tetiklemesi ve daha da radikalleşmesiyle sonuçlanacaktır.

Polis şiddetine karşı hukuki tepki, 2 Şubat 2020'de *Gayrimeşru Polis Şiddetine İlişkin Bildiri* başlığıyla resmi gazetede yayımlanmıştır. Bu bildiride belgelenen polis şiddetine karşı duyulan endişe dile getirilmiş; polisin orantısız güç kullanımı neticesinde ciddi yaralanmalar gerçekleştiği belirtilmiştir. Aynı bildiride polisin üzerinde bulunan baskının, görevin getirdiği tükenmenin farkında olunduğu da belirtilmekte ancak bunun çatışmaları daha da alevlendirdiğine inanılmaktadır. Ayrıca polisin görev ve yetkileri, yasal çerçevede bulunduğundan, yasal-siyasal düzenin devam etmesi bu yasal çerçeveye ve ölçülülük ilkesinin uygulanmasına bağlıdır (www.legifrance.gouv.fr(a). Bu metinde karşımıza düzen ve düzenin korunması söylemleri de çıkmaktadır. Metnin 6. maddesinde, insan haklarına saygının düzenin sağlanması yönündeki bir taahhüdü işaret etmektedir. Bu bağlamda, ölçülülük ilkesinin uygulanması ve denetimi araçsal bir ilke olarak belirmektedir: Ölçülülük ilkesi, polis şiddetine maruz kalanları koruyucu biri ilkeden ziyade, sosyal devamlılığı sağlamanın bir aracı olarak görülmektedir. Bu sebeple bu metinde ölçülülük ilkesi, bireyse hak ve özgürlüklerden ziyade, Rumpf'um belirttiği (1993: 26) kamusal yararın korunması bağlamına daha yakındır. Başka bir deyişle, öncüllenen şey, kamu yararının kendisidir.

Kamu yararı söylemi, polis şiddetine karşı açılan davalarda, davacı tarafın aleyhine işleyen bir süreç olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada kamu yararı, bireyin ve bireysel hak ve özgürlükleri de aşar görünen bir şey olarak görülmektedir. 22 Şubat 2019 tarihinde Lyon idari mahkemesinde görülen bir davada, davacı Rhône valisinden, gösterilerin sağlıklı bir zeminde ilerlemesi için gerekli önlemlerin alınmasını talep etmiştir. Bu talebin dayanaklarından biri de, polisin kullandığı LBD40 adında polisin kullandığı bir silahtır. İddiaya göre bu silahla yaralanan 193 vaka bulunmakta ve bu durum açıkça *ölçülülük* prensibini ihlal etmektedir (www.doctrine.fr). Bu yaklaşımda ölçülülük ilkesinin, temel hak ve özgürlükleri koruyan bir yaklaşım olarak ele alındığı görülmektedir ki gösteri hakkı da bu bağlamda ele alınmaktadır. Zira ölçülülük prensibinin uygulanmaması, gösteri hakkından caydırmanın bir aracı olarak şiddeti meşrulaştırmakta, bu da vatandaşların can güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Mahkeme ise davacının iddialarını, protestocuların da ölçülü olmadığı iddiasıyla reddetmiştir. Mahkemenin gerekçesi, kamu otoritesinin bozulduğu yerde kolluk kuvvetleri şiddet uygulama hakkına sahiptirler. Kamu otoritesi ise göstericilerin kullandığı şiddet ile bozulmuş durumdadır. Mahkemenin iddiasına göre gösterilerde 1250 güvenlik ve sağlık personeli yaralanmıştır. Bu da hareketin meşruluğunu sorgulatır hale getirmiştir. Ayrıca hukuki olarak da yürüyüşler tanınmamaktadır. Çünkü yapılan 17 yürüyüşten sadece 4 tanesi valiliğe bildirilmiş olup, 13 tanesi illegal olarak gerçekleştirilmiştir (www.doctrine.fr). Bu da anlaşılacağı üzere, protestoların meşruluğu, hukuki izinlere ve göstericilerin şiddet eylemlerine bağlanmış olup; kamu gücü ve otoritesine yönelik yıpratıcı olarak algılanan hareketlere karşı polis şiddeti meşrulaştırılmıştır. Aynı zamanda ölçülülük ilkesi idarenin, halktan da beklediği bir davranış, sınırlanmış bir eylem alanı haline gelmiştir. 1250 personelin yaralanması, gösterilerin ölçülü ve uygun bir ortamda gerçekleşmediğini göstermekte, bu duruma karşı polis şiddetinin meşruluğuna açık kapı bırakılmaktadır.

2018 2019 yılları arasında Sarı Yelekliler hareketine yönelik bakışın tablosuna bakıldığında ileri sürülen kamu güvenliği söyleminin ciddi bir yeri olduğu görülmektedir. Bin kişi ile yapılan ankete göre, 2018 yılında hareketi destekleyenler ve sempati duyanların oranı yüzde 71 iken; 2019 yılında bu toplam oran yüzde 50'lere gerilemiştir. Ancak verilen ankette katılımcıların neden desteklerini çektikleri ya da sempatileri kaybettikleri belirtilmemektedir. 18 yaş ve üstü katılımcılara sorulan soru, "*Sarı yelekliler hareketinin devam ettiğini*

biliyorsunuz. Bu harekete karşı tavrınız nedir?" dir. Bu sebeple katılımcılar bir sebep belirtmemiştir (www.statista.com). Ancak bu geri çekilişin arkasında, Sarı Yelekliler hareketlerindeki aşırı olarak nitelendirilebilecek hareketler olabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple ölçülülük ilkesinin kamusal meşruiyet açısından da bir gereklilik olduğu düşünülmektedir.

Şekil 1. Sarı Yeleklilerin Meşruluk Durumu 2018-2019 (www.statista.com).

Ancak bu durum polis müdahalelerini başlı başına meşrulaştırmamaktadır. Çünkü hedef, siyasal taraflar arasınaki galibiyet mağlubiyet değil, bir dengedir. Bu dengenin unsurunu ise ölçülülük oluşturmaktadır. Nasıl ki hareketin aşırılığı harekete desteği azalttığı düşünülüyorsa, polis şiddetinin de sorgulanan, hukuki olarak da cezalandırılan bir pozisyonda olduğu düşünülmektedir. Anadolu Ajansı'nın bir haberine göre, bir polis memuru aşırı güç kullanması sebebiyle 18 ay hapis cezasına çarptırılmıştır (www.aa.com.tr(a).

Bu noktada polis eyleminin ölçülü olmadığı gerekçesiyle ceza aldığı fikri makul görünmektedir. Ancak polisin avukatının yaptığı savunmada dikkat çeken noktalardan biri polisin zor şartlar altında görev yapması iken, diğeri göstericilerin eylemlerinin meşruluğu konusudur. Buna göre protesto eylemlerinin meşruluğu sağlam bir zemine oturtulmamakla birlikte, polisin müdahale hakkı bulunmaktadır. Bu durumda ölçülülük ilkesi kamu güvenliği söylemi altında kaybolmaya mahkum edilmiştir. Polis her ne kadar ölçülülük ilkesi prensibine uymadığı gerekçesiyle ceza alsa da, savunma tekrardan kamu güvenliği meselesine oturtulmaya çalışılmış ve ölçüsüz şiddet bu söylem altına gizlenmiştir. Bu sebeple demokratik ilke ile devlet egemenliği ilkesinin çakıştığı söylenebilir. Yine de bu durumun istisnasının oluşturulduğu iddia edilebilir.

24 Eylül 2019 tarihli, polis şiddetinin Polis Teftiş Kurulu tarafından incelenmesi için açılan bir davada, içişleri bakanlığı bu talep için kararın temyizini istemektedir. Mahkeme ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine göre kararın temyiz edilemeyeceğini; hiyerarşik olarak içişleri bakanlığı temsilcisi üstün olsa da, gerekçenin sağlam temellendirilmediği sebebiyle temyizin yapılamayacağını belirtmektedir (legifrance.gouv.fr(b).

Ancak bu durum, idarenin eylemlerinin sorgulanması açısından değil, yasal-hukuksal sistemin işleyişin sağlam gerekçeler üzerine gerçekleşmesi açısından değerlendirilebilir. Çünkü bu durumda önemli olan meşrulukla birlikte yasallığın, rasyonel işleyişin kendisidir.

Fransa açısından ölçülülük ilkesinin, idare ve halk tarafından benimsenmesi gereken bir durum olduğu belirtilebilir. Çünkü idare, kamu güvenliği söylemini ileri sürerken, halk temel hak ve özgürlükleri ileri sürmektedir. Bu durumda hangisinin daha önemli ve geçerli olduğundan ziyade, hangi ilke çerçevesinde bu taraflar ve ilkeler kendi meşruluğunu sağlayacaktır sorusu belirmektedir. Mahkeme kararlarına göre, kamu güvenliği söylemi önemli bir yer tutmaktadır. Başka bir deyişle, protestolar mevcut düzen içerisinde, yıkıcı bir faaliyet göstermeden gerçekleştirilmelidir. Bu Fransa'nın egemen devlet anlayışına uygun bir yaklaşımdır. Ancak halk tarafından durum, sınırları karşı çıktıkları şey tarafından çizilen bir eylemler silsilesi görüntüsü oluşturabilir. Bu sebeple eylemin meşruluğu her zaman bir sorun olarak belirme ihtimali taşıyacaktır.

Ele alınan davalarda görüldüğü üzere siyasal ve hukuksal söylem görülen davalarda aynı zeminde yükselmiştir: Kamu güvenliği ve düzeni. Bu söylem ise polis şiddetini meşru kılar görünmektedir. Ayrıca bu olaylar çerçevesinde çıkarılmak istenen bazı yasalar mevcuttur. Yeni yasanın 24. maddesine göre, polis memurlarının görüntüleri halka açılamayacaktır. Aksi takdirde yasa 1 yıla kadar hapis cezası veya 45.000 euro para cezası öngörmektedir (www.aljazeera.com). Bu ise demokratik ilkeler ile temel hak ve özgürlükler üzerine gölge düşüren bir madde olarak görülmektedir. Çünkü polis şiddetine karşı kamuoyu oluşturmanın temel araçlarından biri, bu görüntülerin kamuya açılmasını gerektirmektedir.

Bu görüntülere göre kamuoyu oluşacak, ölçülülük prensibinin idare tarafından uygulanıp uygulanmadığı şeffaflık ilkesi açısından denetlebilir hale gelecektir. Ancak bu yasayla birlikte iki ilke de şüpheli hale gelecek; meşruluk daha da sorgulanır olacaktır. Kamu yararı ilkesini öne koyan idare, bilgiyi tekeline alarak meşruluk zeminini kendisi yaratacaktır. Bu açıdan bakıldığında ölçülülük presibinin pratiği de yasalar ile birlikte, idare ve halkı kısıtlayan değil, idarenin kararları çerçevesinde kendisini ve halkı kısıtlayan bir rehbere dönüşerek, tek taraflı bir yönetim veçhesi yaratacaktır.

3. TÜRKİYE'NİN SİYASAL VE YÖNETSEL YAPISI

Fransız idari yapısı ve geleneğinden etkilenen Türkiye, güçlü merkez etrafında şekillenen taşra teşkilatlanmasına sahip bir yapıdadır. Territoryal milliyetçilik etrafında tanımlanan *misak-ı milli* ülkenin kuruluşunda bölgesel egemenliği ifade ederken; ülkeyi kuran herkesin Türk sayılması, vatandaş temelli modern-seküler bir siyasal pratiği ifade etmektedir. Ancak Türk siyasal geleneğinde modernleşme, Fransa'daki gibi çatışmacı bir *aşağı*dan değil, etkili ve tepeden inmeci bir bürokrasi tarafından gerçekleştirilmiştir. Başka bir deyişle Türk siyasal ve idari geleneğinde etkin olan halk değil bürokratlar olmuştur. Örneğin 1864 Vilayet Kanunu, merkezin çevre üzerindeki etkisini arttırmayı amaçlayan bir düzenlemedir. Ancak modern devlet yolundaki bu önemli adımın yanında bürokratik seçkinler özerkliklerini padişaha karşı da korumak istemiştirler (Heper, 2006: 87). Özerklik alanlarını korumak isteyen bürokratların bu tavrı cumhuriyete de aksederek ve siyasal işleyiş üzerinde de etkide bulunacaktır.

1876 *Kanuni Esasi* ile anayasal tecrübesi başlayan Türkiye, 1921 Anayasası'ndan Cumhuriyet'in ilânına kadar "meclis hükümeti" sistemiyle idare edilmiş; 29 Ekim 1923'te yapılan değişiklikler ile "parlamentarizme" doğru kaymış; 1924 Anayasası'nda ise meclis hükümeti ile parlamentarizm arasında bir sistem inşa etmiştir (Özdemir, 2020: 382). Ancak bu dönem için şöyle bir tespit mümkün görünmektedir: Parlamentarizme doğru geçiş yapan Türkiye, yasama organının değil yürütmenin yani cumhurbaşkanının ağırlığının olduğu bir dönem yaşamıştır. Burada ise sistemden ziyade aktör olarak bir ağırlıktan bahsedilebilir. Olağanüstü yoldan kurulan parlamento, tarihsel geçmişe göre değil bulunduğu yerin siyasal

kültürüne göre şekil almıştır. 1960 ve 19880 askeri darbelerinde uygulama her ne kadar değişse de parlamenter sistem varlığını 16 Nisan 2017 tarihli referanduma kadar korumuş; 2017'den sonra "*Partili Cumhurbaşkanlığı"* sistemine geçilmiştir. Parlamenter sistem tecrübesi boyunca tek meclisli yapıya sahip olan Türkiye, 1876 *Kanun-i Esasi* ve 1960 Anayasası ile birlikte iki kez çift meclisli yapıya sahip olmuştur. Kanuni Esasi'ye göre meclis, *Meclis-i Ayan* ve *Meclis-i Mebusan* olarak ikiye ayrılmaktaydı. 1961 Anayasası ile birlikte üst meclis *Cumhuriyet Senatosu* olarak anılmaktadır. Ancak Cumhuriyet'in bu deneyimi 20 yıllık bir süre ile sınırlı kalmıştır.

Fransız güçlü merkezi devlet anlayışından etkilenen Cumhuriyet kurucuları, Türkiye'yi üniter bir yapı olarak tasarlamışlardır. Buna göre, Türkiye'yi oluşturan, ülke, millet, egemenlik unsurları bölünemez bir şekilde sunulmaktadır. İdari örgütlenmeler bulunmaktadır ancak yasa yapma ve yargılama yetkileri ancak merkez tarafından belirlenir. İl, ilçe ve belediye bölünmeleri idari bölünmelerdir; merkezden aldıkları yetki çerçevesinde işleyebilirler. Bu işleyiş kanunda ve söylemde, milletin ve egemenliğin bölünmezliği ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Gözler,2015: 184-185). Benzer bir yapı Fransız siyasal-kamu anlayışında da görülmektedir. Bu yaklaşıma göre ise, devletin bütünlüğü ve birliği ilkesi, merkeziyetçilik anlayışıyla pekiştirilmekte; devletin üstünlüğü anlayışı genel siyasete hakim olmaktadır (Parlak ve Caner, 2020: 104).

Fransız modelinden her ne kadar etkilense de Türkiye deneyim olarak farklılık göstermektedir. Öncelikle "Fransız Modernleşmesi" halk hareketleri ve bürokratik elit arasındaki diyalektik süreç ile işlerlik kazanırken, "Türk Modernleşmesi" bürokratik elitin elinde şekillenmiştir. Bu anlayış, Trimberger'in (2003: 22) *görece özerk bürokratik devlet aygıtı* dediği bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu yaklaşıma göre bürokratik entelijansiya kendisini özerk bir pozisyona konumlandırmakta; siyasetin ve siyasi yöneticilerin geçiciliğine vurgu yaparak kendi daimiliği ile otoritesini korumak istemektedir. Benzer bir durum genç Cumhuriyet'te de görülmektedir: Atatürkçülüğü savunmayı üstlenen bürokratlar, siyasal kadrolar karşısında ast olmaktan yana değillerdi (Heper, 2006: 124). Yine Heper'in (2006: 156) belirttiği üzere bürokratik entelijansiya katılımcı bir demokrasi taraftarı değildi. Bu durum *bürokratik aşkın devlet* anlayışına yol açmakla birlikte, iktidarların el değiştirmesinde bürokratik engellerin ortaya çıkmasında da rol oynamıştır. Örneğin, AKP iktidarının ilk döneminde, bürokratik seküler vesayet, eski Refah Partili AKP'li siyasetçilere engel çıkarmaktaydı. Bunun en bilineni 2007 tarihli e-muhtıradır. Siyasal söylemlerinde bu vesayetten rahatsız olan AKP iktidarı, bir nevi kendi vesayetini oluşturmaya çalışmış; 2013 Gezi Parkı olaylarında da bu söylemler üzerinden, devlet aygıtının muktedirliği ve üstünlüğü üzerinden kendisini konumlandırmıştır. Başka bir deyişle bürokratik aşkıncılığı aşmaya çalışan AKP iktidarı kendi bürokratik aşkıncılığını kurmuştur ki bu durumu Kemalizm'in şekil değiştirmesi olarak görenler de vardır. Bu sebeple idari eylemlerin bu yaklaşımda ele alınması önemlidir. Bu bilgiler gözönüne alındığında "ölçülülük ilkesi" yalnızca evrensel bir olgu olarak değil hukuksal zemin yanında siyasal kültüre dayalı bir yorum olarak da ele alınacaktır.

3.1. Türkiye'de Ölçülülük İlkesi Ve Polis Şiddetinin Bu İlke Açısından Değerlendirilmesi

Ölçülülük ilkesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uyumluluk süreciyle birlikte, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda etkisini arttıran bir ilke olarak göze çarpmaktadır. 1960 ve 82 Anayasalarında da ölçülülük ilkesi bir ilke olarak uygulamada gözükse de, bu ibareye yer verilmemiş, 2001 değişiklikleriyle birlikte ölçülülük ilkesi anayasal ibareye kavuşmuştur (Ceylan, 2008: 47). Anayasa'da yapılan değişiklik ise şu şekildedir:

> Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik

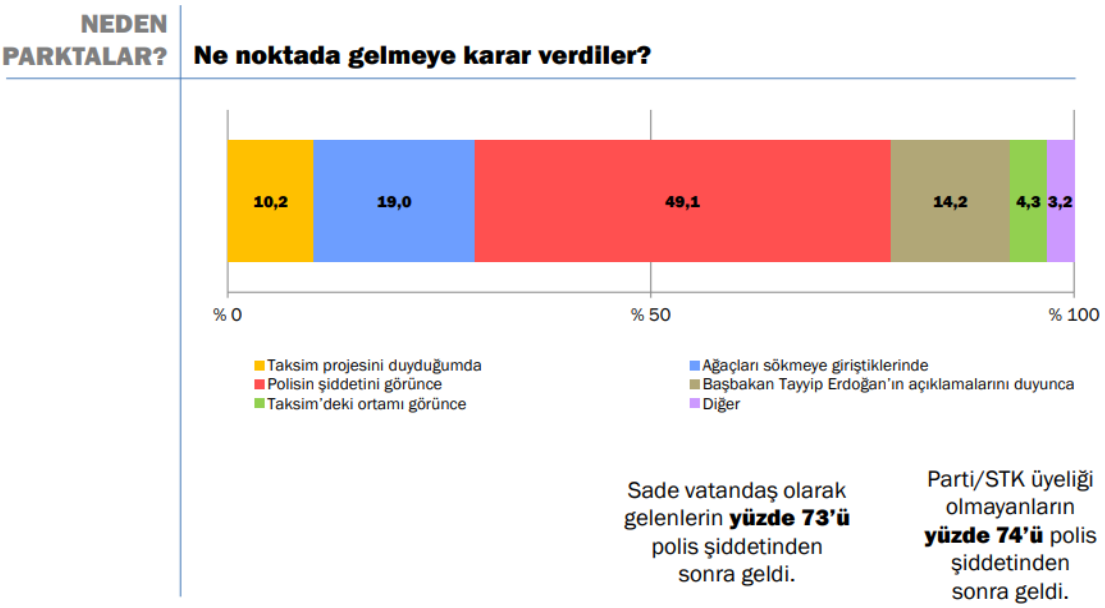
toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz (www.resmigazete.gov.tr(a).

Görüldüğü üzere ölçülülük ilkesi anayasal ilkeye bağlanmış ancak yine bu ilkenin yasal kullanımı, Cumhuriyet gereklerine bağlı bir ilke olarak görülmüştür. Başka bir deyişle ölçülülük ilkesi, Fransız uygulamasındaki gibi, kamusal düzenin bozulmayacağı garanti altına alındığı sürece uygulanabilirliği mümkündür. Bu yoruma 4 Kasım 2003 tarihli Anayasa Mahkemesi kararından ulaşılmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin kararına göre, temel hak ve özgürlüklere getirilen kısıtlama yalnızca ölçülülük gereğince değil, koşul, neden ve yöntem demokratik toplum koşulları içerisinde değerlendirilmelidir (www.resmigazete.gov.tr(b). Demokratik toplum koşulları ise, anayasanın belirttiği çerçevede olup kamu düzenine işaret eden bir anlam taşımaktadır. Ancak yine de idarenin eylemlerinin sınırlandırılma anlamında bir prensibe bağlandığı, bu prensibin idare için bir kılavuz oluşturduğu söylenebilir.

Bu kılavuz polis şiddeti açısından irdelenecektir, ancak, öncelikle *Gezi Parkı Eylemleri*'nden bahsetmek gerekmektedir. 27 Mayıs 2013 tarihinde Beyoğlu'na bağlı Taksim Gezi Parkı'na Topçu Kışlası yapmak istenilmesi sonucu, bazı aktivistler tarafından başlatılan eylem, polis şiddetinin orantısız olması iddiaları ve dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarının da etisiyle kitlesel bir hareket halini almıştır. Türkiye'ye yayılan hareket, hükümet karşıtı bir hal almış, gösteriler sonucu bir çok sivil vatandaş, polis yaralanmış, birçok kamu malı da zarar görmüştür. Bu hareket sürecinde, polisin orantısız güç kullanımı gündem olmuş ve polis şiddetiyle birlikte gösteriler daha da hararetlenmiştir.

KONDA'nın 4411 kişi üzerinde yaptığı anketten çıkan sonuca göre hareketin genişlemesi polis şiddeti yüzünden olmuştur. "*Ne noktada gelmeye karar verdiler*?" başlıklı kısımda görülmektedir ki, yüzde 49,1'lik oranda "polis şiddetini görünce" cevabı verilmiştir (konda.com.tr). Bu ise, orantısız güce karşı verilen tepkiyi; toplumsal hareket olarak Gezi Parkı hareketinin polis şiddeti karşısındakini konumunu da göstermektedir.

Şekil 2. Gezi Parkı Eylemlerine Katılım Nedenleri (konda.com.tr)

Türk Tabipler Birliği'nin yayımladığı bir yazıya göre, 31 Mayıs 2013 ile 15 Temmuz 2013 arasında polis müdahalesi ile yaralananların sayısı yaklaşık 10.000 kişidir

(www.ttb.org.tr). İnsan Hakları Derneği'nin 27 Haziran 2013 tarihli yazısına göre ise eylemlerde dört kişi hayatını kaybetmiş 7832 kişi yaralanmıştır. Yaralanmalara sebep olan en büyük etken ise Condor CL-202 adındaki bir gaz bombasıdır. Derneğin iddiasına göre gaz bombaları eylemcilerin doğrudan üstüne atılmış ve büyük yaralanmalara sebebiyet vermiştir. Yine polis tarafından kullanılan tazyikli su ve tazyikli suya kimyasal katılarak püskürtülmesi gücün orantısız bir şekilde kullanıldığı iddialarını pekiştirmektedir (www.ihd.org.tr). AA'nın 1 Haziran 2013 tarihli haberine göre ise, 14 vatandaş yaralanmış, bu vatandaşlardan bir tanesi beyin travması geçirmiştir (www.aa.com.tr(c).

Ancak eylemcilerin, eylemin sınırını aştığını ileri süren iddialar ve veriler de bulunmaktadır. AA'nın 20 Şubat 2020 tarihinde yayımlanan haberine göre, eylemler sırasında, 231 polis aracı, 44 ambulans kullanılmaz hale getirilmiş; 697 güvenlik görevlisi yaralanmış, bir polis memuru ise şehit olmuştur (www.aa.com.tr(b). Bu ise polis şiddetindeki ölçüsüzlüğü meşrulaştıran bir söylem olarak ortaya çıkmaktadır. Zira Aslan, Taylan ve Baştuğ'a (2016: 170) göre eylemcilerin şiddete başvurmaları ve özel-kamusal mallara zarar vermeye başlamaları polis şiddetinin zeminin hazırlamıştır. Ancak bu iddia, KONDA'nın yaptığı anket sonuçlarına göre tutarsızlık göstermektedir. Zira bahsedildiği üzere, katılımcılar polis şiddetinden sonra eylemlerde bulunmaya, protesto gösterilerine katılmaya başlamışlardır. Sabah gazetesinin haberine göre ise polis şiddeti bir söylem olarak belirmiştir. Bu söylemin amacı ise insanların protestolara daha fazla destek vermesini sağlamak, polis ve hükümete karşı toplumsal bir cephe yaratmaktır (www.sabah.com.tr).

Polis şiddetinin hukuki boyutu incelenmeden önce "*Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu*"na ilişkin bazı bilgilerin ifade edilmesi gerekmektedir. 14 Haziran 2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan değişiklikte şöyle demektedir:

> Polis, zor kullanma yetkisi kapsamında direnmeyi etkisiz kılmak amacıyla kullanacağı araç ve gereç ile kullanacağı zorun derecesini kendisi takdir ve tayin eder. Ancak, toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda, zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir (www.resmigazete.gov.tr(c).

Ayrıca aynı metinde, polisin *direnişi kıracak ölçüde* maddi güç kullanılması hukuki bir temele bağlanmıştır. Bu sebeple hukuki bir savunma olarak direnişin kırılması söylem olarak belirme ihtimali taşımaktadır. Bu söylem ise eylemin ölçülülüğünü zedelemekle birlikte nesnel bir boyutta olmasına da şüphe getirmektedir. Çünkü polis bu düzenlemeyle birlikte, toplumsal bir olay karşısında karar verici pozisyona yükseltilmiştir. Bu ise amaç-araç kapsamındaki ölçülü eylemin kıstaslarının yine polis tarafından da verilebileceğini düşündürmektedir. Zor kullanılan açısından bakıldığında ise eylemlerinin aşırı güç gerektirmeyecek ölçüde olması; bireysel ya da toplumsal olaylarda aşırı müdahaleyi gerektirmeyecek derecede olması beklenmektedir. Zira aksi halde polisin takdir yetkisi şiddeti doğurma imkanı bulacaktır. Bu sebeple ölçülülük ilkesinin bu noktada da vatandaş için bir rehber olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'de görülen davalara bakıldığında ise ölçülülük ilkesinin esas alındığını ancak yine kamu güvenliği etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür. 12 Haziran 2018 tarihli, Gezi Parkı olayları sırasında polisin şiddet kullanması sonucu yaralandığını iddia eden bir vatandaşın açtığı ve reddedilen davada bazı noktaları görmek mümkündür. Tutanakta belirtilen ifadeye karşılık olarak Emniyet Müdürlüğü, göstericilerin dağılmadığını ve mukavemet gösterdiğini; polisin de kamu düzeni ve güvenliğini sağlamak amacıyla orantılı olarak tazyikli su kullandığını belirtmektedir. Metinde, gösteri yürüyüşünün bir hak olduğu ancak bu hakkın ulusal ve kamu güvenliği sınırlamasının dışında tutulamayacağına ilişkin sözleşme hükmüne de yer verilmektedir. Ayrıca sınırları belirli, polis tarafından uygulanan fiziksel gücün kötü muamale sayılamayacağı eklenerek, bireysel hakların kamu güvenliğini tehlikeye atamayacağı söylemi üzerinden orantılılık ilkesinin sınırları çizilmiştir. Sonuç olarak mahkeme, kötü

muamale yasağının ve gösteri düzenleme hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir (kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr).

Bu noktada değerlendirilebilecek iki husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kamu güvenliği söyleminin fiziksel gücü meşrulaştırdığı ve hak ve özgürlüklerin bu ilkeye bağlı kaldığıdır. İkincisi ise kötü muamele ve eziyetin belirtilen sınırlar dışarısında ancak ele alınabileceği; bu eylemlerde polisin amacının ve polise mukavemet gösterilip gösterilmediği dikkate alınmaktadır. Eylemin barışçıl bir eylem olup olmadığı, kamu güvenliğini zedeleyecek eylemlerin sınırlılığıyla; orantılılık ise polise karşı mukavemette ya da polis tarafından gerçekleştirilen belirlenmiş eylemlerde anlaşılmaktadır.

25 Şubat 2020 tarihli Resmi Gazete Anayasa Mahkemesi Kararı ise başka bir örnek oluşturmaktadır. Metinde açıkça belirtildiği üzere, AİHM için gücün orantılılığı, güç kullanılan kişinin polise karşı şiddete başvurup başvurmadığına göre belirlenir. Ancak bu da gösterilerin dağıtılması için kullanılan gücün önüne geçen bir şey olarak belirmektedir. Önceden de belirtildiği üzere, sınırları belirli, polis tarafından uygulunan fiziksel güç kötü muamele sayılamaz. Bu sebeple orantılılık ilkesi için güç uygulanan kişinin şiddete başvurup başvurmadığı tek başına bir gerekçeyi oluşturmamaktadır. Kararda, bakanlık görüşüne de yer verilmiştir. Bakanlığa göre Gezi Parkı eylemleri, kamu düzeni ve güvenliğini bozan, şiddete başvurulan bir eylemdir. Bu sebeple, uygulunan fiziksel gücün ölçülü olmadığının söylenemeyeceği belirtilmektedir (www.resmigazete.gov.tr(d).

Bakanlığın görüşünden, polis şiddetinin ölçüsüz/orantısız olduğunu söyleyebilmek için göstericilerin eylemlerinin barışçıl olması gerektiği yorumu yapılabilir. Zira, önceki davalarda ve görüşlerde de belirtildiği üzere temel dayanak kamu güvenliği hususudur. Anayasa Mahkeme'sinin kararına göre Gezi Parkı eylemleri şiddete evrilen bir yolda ilerlemiş, bu da müdahaleyi gereklı bir tavır kılmıştır. Ancak, şiddete karışanlar ile karışmayanlar ayırt edilmeden müdahale edilmesi, ölçülülük ilkesine aykırı bir davranış olarak görülmüştür. Çünkü polis şiddeti, karşıda bir şiddet yönelimi belirdiği derecede ölçülü olabilmektedir. Ayrıca mahkeme, protesto eylemlerine katılmanın tek başına kamu düzenini bozan bir eylem olmadığını belirterek, bu eylemlerin de ölçülülük prensibi içerisinde değerlendirilebilmesine kapı aralamaktadır (www.resmigazete.gov.tr(d).

Mahkeme ayrıca davayı Anayasa'nın 34. Maddesi; Toplantı ve Yürüyüş Düzenleme Hakkı açısından da değerlendirmiştir. Bu noktada ilgili bakanlığın görüşü, güvenlik güçlerinin hem göstericilerin hem de halkın güvenliğini sağlama mecburiyeti olduğu, bu sebeple de müdahalenin orantılı olduğu yönündedir. Mahkeme ise bu iddiaya, Anayasa'nın 13 ve 34. Maddeleri kapsamında yanıt vererek; demokratik bir hak olarak gösteri ve yürüyüşlere ancak ölçülülük ilkesi çerçevesinde müdahale edilebileceğini belirtmiştir (www.resmigazete.gov.tr(d). Mahkeme bu noktada ölçülülük ilkesine ilişkin şu tespiti yapmaktadır:

> Ölçülülük kriteri, Anayasa'nın 34. Maddesinde belirtilen meşru amaçları gerçekleştirmek için gerekli görülen önlemler ile barışçıl toplanma hakkı arasındaki dengenin sağlanıp sağlanmadığını tespit etmek için kullanmaktadır. Bu kriter, her somut olayın kendi koşulları gözetilerek değerlendirilmelidir (www.resmigazete.gov.tr(d).

Bu noktada ölçülülük ilkesinin, idare ile vatandaş arasındaki uzlaştırıcı bir ilke olduğu çıkarımı yapılabilir. Çünkü idarenin takdir yetkisi ile hakkın barışçıl bir şekilde kullanımını belirleyen ölçülülük ilkesi, iki tarafın da bir noktada uzlaşmasını sağlar görünmektedir. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi, bu uzlaşmayı bozan idarenin eylemlerinin ölçülülük ilkesine uymadığına ve davacı tarafın haklılığına karar vermiştir. Bu ise idarenin eylemlerinin sorgulanmasının yolunu açan ve idareye karşı vatandaşın temel hak ve özgürlüklerini koruyan; aynı zamanda da vatandaşı, eylemlerinde kamuya ve idareye karşı sorumlu olmaya çağıran bir ilke olarak ölçülülük ilkesinin bu davalar çerçevesinde sınırlarını çizmektedir.

SONUÇ

Modern devlet iki paradoksal öğeyi içinde barındıran bir yapıdır: Egemen şiddet ve demokrasi. Egemen şiddet, kamu güvenliği, güvenlik, düzen ve süreklilik ile ilişkilendirilirken, demokrasi bireysel ve toplumsal hak ve özgürlüklerle ilişkilendirilmektedir. Bu sebeple etki alanını genişletme eğiliminde bulunan modern devlet karşısında demokratik hakları bulmaktadır. Çünkü birey ve toplum özgürlük alanlarını mümkün olduğunca geniş tutmak isteyebilmektedir. Birey ve toplumun bu özgürlük talebi kendisini gösteri ve protesto gibi toplumsal hareketlerde gösterebilmekte ve bu devlet idaresi tarafından tehlike olarak görülebilmektedir. Bu durumda, anlaşmanın her iki tarafının da eylemlerinde belirli sınırları ileri sürülmesi gerekli görülmektedir. İdare de, vatandaş da eylemlerinde aşırıya kaçmayarak ellerindeki güç ve hakları sınırlı bir şekilde kullanacaktır. Bu ilke karşımıza ölçülülük ilkesi olarak çıkmaktadır. Belirlenen hususlar göz önüne alındığında ölçülülük ilkesinin yalnızca idare tarafından değil, kitleler tarafından da benimsenmesi gereken bir ilke olduğu anlaşılmaktadır.

Fransa açısından bakıldığında ölçülülük ilkesinin uygulamada sıkça görüldüğü iddia edilebilir. Sarı Yelekliler eylemlerinde davacıların ve mahkemenin sıkça orantılılık ilkesine gönderme yaptığı görülmektedir. Ancak haklı görülen ve reddedilen davalardan çıkarılan sonuç şudur ki: Ölçülülük ilkesi hem polisin hem göstericilerin şiddet kullanımını belirleyen böylece eylemlerin sınırlarını çizen bir ilke olarak belirmektedir. Başka bir deyişle, vatandaşın ölçülü davranılmayı isteme hakkı, kendisi eylemlerinde ölçülü olduğu müddetçe mümkün olmaktadır. Çünkü incelenen belgelerden görüldüğü üzere kamu güvenliği söylemi baskın bir ögedir ve bu aracılıkla polis şiddeti meşrulaştırılmaktadır. Fransız siyasal tarihine bakıldığında bu yaklaşımın "*raison d'etat"* kavramsallaştırılmasıyla açıklandığı da görülmektedir. Fransız İhtilali sonrası Fransa merkeziyetçi yapısını, territoryal bütünlüğü esasında tamamlamaya çalışmıştır. Bu sebeple güvenlik ve devletin esenliği söyleminin siyasal kültürlerinde bulunduğu ileri sürülebilir. Ancak aynı zamanda toplumsal hareketleriyle ve Rousseacu halkçı tavrıyla da demokratik-özgürlükçü bir yön çizen Fransa, toplumsal devrimleriyle de kültürünü oluşturmuş bir ülkedir. Bir yorum yapılacak olursa, "egemen-güvenlikçi devlet" ile "demokrat-özgürlükçü halk" arasında bir salınım mevcuttur denilebilir. Bu durumda *ölçülülük ilkesinin, orta yolu bulan hukuksal bir paradigma* olduğu sonucuna varılabilir.

Öte yandan Türkiye ise bürokratik aşkıncı bir gelenekle modern devletin temellerini atan bir yapıya sahiptir. Bu yapı, devletin bütünlüğü ve dolayısıyla egemenliğini öne alma eğiliminde bu sebeple; tabanın bazı talepleri gözardı edilebilmektedir. Bu yaklaşım *hikmet-i hükümet* veya *devlet aklı* olarak da çevrilebilir. Ancak tüm bunlara rağmen Türkiye, Tanzimat ile birlikte modernleşmenin bazı aşamalarını tamamlamış, kurumlarını demokratikleştirme yönünde önemli kazanımlar da sağlamıştır. Ancak burada Fransa'daki kadar çalkantılı halk hareketlerinden bahsetmek pek mümkün değildir. Türkiye'de Trimberger'in de belirttiği gibi *Tepeden İnmeci Devrimler* bulunmaktadır. Türkiye açısından ayırt edici nokta, kurucu ve modernleştirici kadroların Fransız ekolünden büyük bir şekilde etkilenmiş olmalarıdır. Bu sebeple territoryal milliyetçilik Türkiye'de Misak-ı Milli adını almış, vatandaşlık ise anayasa ile teminat altına alınmıştır. Modernleşme hareketleriyle kurumsal ve beşeri olarak değişim sağlayan cumhuriyet kadrolarının vatandaşlık ve demokratik bilinci belirli noktalarda sağladığı düşünülmektedir. Bu sebeple Türkiye'deki "güvenlik-demokrasi ikiliği" farklı noktalardan gelmese de, vatandaş demokratik hakları talep eden pozisyona yerleşmiştir. Gezi Parkı eylemleri de bu çerçevede ele alınacak bir durumu oluşturduğu düşünülmektedir.

Gezi Parkı davalarına ve ilgili metinlere bakıldığında "tehdit", "güvenlik" ve "kamu selameti" söyleminin üretildiği görülmektedir. Güvenlik söylemini üreten idare, eylemlerinde güvenlik tehlikesi karşısında olunabilecek kadar ölçülü olduğunu iddia etmektedir. Başka bir deyişle, bir tehlike olarak gördüğü eylemciyi, eylemden vazgeçirmek için gereken ölçünün zaten uygulunan şiddet olduğunu belirtmektedir. Diğer yandan şiddet uygulanan tarafın

iddiaları ise demokratik haklar ve bu hakların kullanıldığı sırada kendisine uygulunan tedbirlerin ölçülü olmadığı yönündedir. Anlaşılacağı üzere paradoksun her iki tarafı da ölçülülüğü uygulanması gereken bir ilke olarak görmektedir. Türkiye açısından da çıkarılacak sonuç bu ilkenin, güvenlik güçlerinin de, özgürlük talep edenlerin de uyması gereken bir sonuç olduğudur.

Mahkeme kararlarından çıkan ve davacıları haklı kılan bir sonuç da şudur: Devlet, eylemlerinde şiddete meyleden ve meyletmeyenleri ayırt etmek zorundadır. Toplumsal bir olayda bu belirlemenin zor olması şiddeti meşru kılmamaktadır. Çünkü ölçülülük ilkesi, şiddet baş gösterdiği zaman uygulanabilecek bir ilkedir. Bu sebeple, şiddet uygulayan ile uygulamayanların ayırt edilmesi de ölçülülük ilkesinin bir bileşeni olarak görülebileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, merkezi devlet anlayışını, devletin egemenlik ilkesini ve territoryal milliyetçiliği benimseyen Fransa ve Türkiye açısından demokratik ilkelere karşı güvenlik söylemi üretilmektedir. Bu söylemler demokratik haklar karşısında birer engel oluşturabilmekte, idare eylemlerinde bu söylem çerçevesinde radikalleşebilmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin de tehlike yaratmadığı takdirde kullanılabilmesi düşünüldüğünde güvenlik söyleminin temel bir nitelik olarak belirdiği söylenebilir.

Öte yandan, *ölçülülük ilkesinin yalnızca idare için değil vatandaş için de bir mecburiyet olarak sunulması önem arz etmektedir.* Çünkü vatandaş kendisine ölçülü davranılmasını ancak kendisi sınırları aşmadığı durumda isteyebilmektedir. Bu anlamda ölçülülük ilkesinin, idare ve toplum arasındaki sınırları belirleyen bir ilke olduğundan bahsedilebilir. Ancak her iki durumda da ölçülülüğün, devletin egemenliğine ve güvenliğine zarar getirmeyecek eylemlerle birlikte varolabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple *ölçülülük ilkesinin, güvenlik söylemi etrafında şekillendiği iddiası ileri sürülmektedir.*

KAYNAKÇA

ASLAN, S., TAYLAN, Ö., BAŞTUĞ, D., (2016), "Gezi Parkı Eylemlerinin Farklı Boyutlarıyla Bir Değerlendirilmesi", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 6, Sayı 2, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/305747, (28.12.2020).

CEYLAN, A., (2008), *Teori Ve Uygulamada Ölçülülük İlkesi,* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇELEBİ, F., (2012), "Fransa Millet Meclisi Üzerine", *Yasama Dergisi,* https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasamadergisi/issue/54524/743151 (21.12.2020).

DEĞİRMENCİ, R., (2015), "Ölçülülük İlkesi Bağlamında Kolluğun Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkında Müdahalesi: Aihm İçtihatları Ve Ombudsman Kararları Çerçevesinde Bir Analiz", *Ombudsman Akademik Dergisi,* Sayı 2, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/498040 , (10.12.2020).

ERDEM, J., (2013), "Ölçülülük İlkesinin İdarenin Takdir Yetkisinin Kullanımındaki Yeri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 62 (4) , https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/622932 (21.12.2020).

GÖZLER, K., (2015), *.Anayasa Hukukun Genel Esasları,* Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

HEPER, M., (2006), *Türkiye'de Devlet Geleneği*, Çeviren Nalan Soyarık, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E/PRO/02, (01.03.2021).

https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/11172, (29.12.2020).

https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1459#law-9780199231690-e1459-div1-1, (28.02.2021).

https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/gezi-parki-olaylari-suruyor/241139 (c), (30.12.2020).

https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf, (28.02.2021).

https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070614-1.htm (c), (28.12.2020).

https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/02/20200225-10.pdf (d), (28.12.2020).

https://www.statista.com/statistics/945415/gilets-jaunes-approval-ratings-france/, (01.03.2021).

KARAHANOĞULLARI, O., YEŞİLYURT, N., İ., (2020), "*Fransa'da Kamu Yönetimi.*", Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri içinde, Haz. Koray Karasu, Ankara, İmge Kitabevi, ss. 45-160.

konda.com.tr/wpcontent/uploads/2017/02/KONDA_GeziPark%C4%B1Ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1.pdf, (28.12.2020).

KUTLU, Ö., (2006), *Karşılaştırmalı Kamu Yönetimi: Teorik Çerçeve ve Ülke Uygulamaları*, Çizgi Yayınevi, Konya.

METİN, Y., (2017), "Temel Hakların Sınırlandırılması Ve Ölçülülük: Ölçülülük İlkesi Evrensel Bir Anayasal İlke Midir?", *SDÜHF Dergisi,* Vol. 7, No. 1, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/388309 (10.12.2020).

ÖZDEMİR, H., (2020), "Türkiye'nin Parlamenter Hükümet Sistemi Tecrübesine Kısa Bir Bakış", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt No. 20, http://busbed.bingol.edu.tr/tr/download/article-file/1086661 (24.12.2020).

PARLAK, B., CANER, C. (2020), *Karşılaştırmalı Siyasal Ve Yönetsel Yapılar*, Değişim Yayınları, İstanbul.

ROSKİN, M., (2016), *Çağdaş Devlet Sistemleri Siyaset, Coğrafya, Kültür,* Çev. Bahattin Seçilmişoğlu, Adres Yayınları, Ankara.

RUMPF, C., (1993), "Ölçülülük İlkesi Ve Anayasa Yargısındaki İşlevi Ve Niteliği", *Anayasa Yargısı Dergisi,* https://anayasa.gov.tr/media/4764/crumpf.pdf (10.12.2020).

SCACCİA, G., (2019), "Proportionality and the Balancing of Rights in the Case-Law of European Courts", No. 4, https://www.federalismi.it/nv14/articolo-documento.cfm?Artid=38092, (27.02.2021).
t24.com.tr/haber/konda-gezi-parki-anketi-cikardi,231889, (29.12.2020)
TRİMBERGER, E. K. (2003), *Tepeden İnmeci Devrimler,* Çeviren Fatih Uslu, Gelenek Yayınları, İstanbul.
www.aa.com.tr/en/europe/french-policeman-sentenced-over-yellow-vest-beating/1887345 , (27.12.2020).
www.aa.com.tr/tr/turkiye/tartismalarin-odagindaki-gezi-parkinda-ne-olmustu/1739319 (b), (28.12.2020).
www.doctrine.fr/d/TA/Lyon/2019/UD774A40D259625EF7CEC (27.12.2020).
www.dw.com/en/french-protesters-call-for-an-end-to-police-violence/a-53943165 (a), (27.12.2020).
www.dw.com/tr/gezideki-polis-%C5%9Fiddeti-hen%C3%BCz-yarg%C4%B1lanmad%C4%B1/a-19292578 (b), (28.12.2020).
www.ihd.org.tr/gezi-park-direnii-ve-sonrasnda-yaananlara-likin-deerlendirme-raporu/, (28.12.2020).
www.interieur.gouv.fr/content/download/92271/718772/file/code-deontologie-police-gendarmeie-version-anglaise.pdf, (22.12.2020).
www.legifrance.gouv.fr/ceta/id/CETATEXT000039184173?tab_selection=all&searchField=ALL&query=IGPN&page=1&init=true (b), (27.12.2020).
www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000041515066?tab_selection=all&searchField=ALL&query=Gilets+Jaunes%2C+violence&page=1&init=true (a), (27.12.2020).
www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/10/20011017m1.htm (a), (28.12.2020).
www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/11/20031104.htm#11 (b), (28.12.2020).
www.reuters.com/article/uk-france-security-protests/protesters-clash-with-police-at-paris-protest-against-police-violence-idUKKBN2880IB (27.12.2020).
www.sabah.com.tr/aktuel/2015/05/29/gezi-olaylari-ve-agir-bilancosu, (28.12.2020).
www.ttb.org.tr/ekler/gezi/index.html, (28.12.2020).

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

KENTSEL GÜVENLİK, TERÖR VE YENİ POLİTİKA ARAYIŞLARI

Orhan GÖKCE[1]

Fırat Harun YILMAZ[2]

Özet

Kentsel alanlar insan nüfusunun yarısından fazlasına ev sahipliği yapmaktadır. Kentin sosyo-ekonomik gelişimi ve yaşanabilir bir mekânın oluşturulması için güvenli bir çevreye ihtiyaç vardır. Kentsel güvenlik çerçevesinde karşılaşılan sorunlardan biri terördür. Başta metropol bölgeler olmak üzere yapı olarak gün geçtikçe karmaşıklaşan kentsel mekânlar çatışma ve saldırıların odak noktası konumuna gelmektedir. Geleneksel yöntemler kentsel güvenlik çerçevesinde teröre karşı alınacak önlemlerde yetersiz kalmaktadır. Bu doğrultuda kentsel mekânda politika oluşturmanın teröre karşı nasıl olması gerektiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Güvenli/dayanıklı kentler olarak sunulan kavramlar geleneksel yöntemlerin dışına çıkan yaklaşım ve önlemleri ifade etmektedir.

Ülkemiz açısından bakıldığında İstanbul ve Ankara'da geçmişte yaşanan saldırılar kentlerin teröre karşı savunmasızlığını ve yeni yaklaşımların benimsenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle geniş ölçekli kentlerimizdeki nüfusun yapısı ve artışı, yapılı çevrenin yoğunluğu teröre karşı savunma önlemlerinin alınmasını zorlaştırmaktadır. Kentsel alanlar bu bağlamda terörün yuvalanma ve etkileşim kurma mekânı olmaktadır. Ayrıca yoksulluk, işsizlik, göç dalgaları, suç ve şiddet olayları teröre karşı güvenli kentsel mekân oluşturma sürecini zorlaştırmaktadır. Tüm bunlar, şehirlerimizin teröre, suç ve şiddet olaylarına karşı ne ölçüde güvenli oldukları ve nerede güvenlik açığı bulunduğu sorularını gündeme taşımaktadır. Son yıllarda kamusal ve kentsel alanın geleceği güvenlik meselesi çerçevesinde daha yoğun bir şekilde ele alınmaya başlamıştır. Geleceğin kent anlayışına kentsel büyüme değil, kentsel toplumda artan güvenlik ihtiyacı hâkim olacağa benzemektedir.

Bu çalışmanın amacı, kentlerimizin teröre ve şiddete karşı nasıl daha güvenli hale getirilebileceği sorusuna cevap aramaktır. Bu çerçevede ilk olarak kentsel güvenlik ve terör meselesi ele alınmaktadır. Ardından teröre karşı yenilikçi kentsel politikalar kapsamında toplumsal hazır olma ve dayanıklılık çerçevesinde dünyadan iyi uygulama örnekleri irdelenmektedir. Son olarak Türkiye kentleri için geleceğe yönelik politika önerileri geliştirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Kentsel Güvenlik, Kentsel Politika, Toplumsal Hazır Olma, Toplum Dayanıklılığı

[1]Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ogokce@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3095-8466

[2]Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, firatyilmaz@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2838-5400

URBAN SECURITY, TERROR AND NEW POLICY SEEKING

Abstract

Urban areas are home to more than half of the human population. A secure/safe environment is needed for the socio-economic development of the city and the creation of a livable space. Within the framework of urban security One of the emerged problems is terrorism. Urban areas, especially metropolitan areas, become increasingly complex as a structure, becoming the focus of conflicts and attacks. Traditional methods are insufficient in measures of counterterrorism within the framework of urban security. In this direction, the question of how urban policymaking should be against terrorism arises. The concepts addressed as secure/resilient cities indicate the approaches and measures that go beyond traditional methods.

From the point of view of our country, the past attacks in Istanbul and Ankara reveal the vulnerability of cities to terrorism and the need to adopt innovative approaches. Especially in our large-scale cities, the diversity and growth of the population, the density of the built environment makes it difficult to take measures against terrorism. In addition, poverty, unemployment, migration waves, crime and violence complicate the process of creating a secure urban space against terrorism. All of this raises questions about to which extent our cities are secure from terrorism, crime and violence, and where they are vulnerable. In recent years, the future of public and urban space investigated intensively within the framework of the security issue. The urban understanding of the future is not urban growth, but the growing need for security in urban society.

The aim of this study is to seek answers to the question of how our cities can be made secure against terrorism and violence. In this context, the issue of urban security and terrorism is first addressed. Then, good practices from the world are examined within the framework of community preparedness and resilience against terrorism. Finally, for cities in Turkey policy proposals for the future are developed.

Keywords: Terrorism, Urban Security, Urban Policy, Community Preparedness, Community Resilience

GİRİŞ

Abraham Maslow (1943 ve 1969) tarafından ortaya atılan İhtiyaçlar Piramidi içerisinde en alt basamağın birinci sırasında fizyolojik ihtiyaçlar ve ikinci sırasında güvenlik ihtiyacı söz konusudur. Güvenlik ihtiyacı, bireyin güven duygusu içerisinde yaşama ihtiyacı, ailesini ve kendini kaos ve karışıklıklardan uzak tutma eğilimi, iş ihtiyacı vs. ihtiyaçları kapsamaktadır. Maslow'a göre ihtiyaçlar belli bir hiyerarşik düzen içinde sıralanmıştır. Bunlardan biri karşılanmadan diğerine geçilememektedir. Bireylerin kişilik oluşumu ve yaşamlarını sorumsuz sürdürebilmeleri için bu ihtiyaçların belli ölçüde karşılanması gerekmektedir (1943: 370 vd.). Bu bağlamda güvenlik ihtiyacı, hem birey hem de toplum açısından karşılanması gereken en temel ihtiyaçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Güvenlik ihtiyacı, Thomas Hobbes'ın (2019) ortaya koyduğu gibi toplumların devlet ve kentler oluşturmalarının tetikleyici unsuru olmuştur. Başka bir deyişle, tarihsel süreçte devletlerin ve kentlerin oluşturulma amaçlarından biri toplumsal yaşamda düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin iç veya dış bir korku faktörü olmaksızın emniyet içerisinde yaşamasını ifade eden güvenliktir.

Güvenlik meselesi geçmişte daha çok ulus devlet ölçeğinde ele alınmakta idi; günümüzde ise odak noktası kentsel alanlara kaymıştır (Coaffee ve Rogers, 2008: 101). Kentsel güvenlik meselesi yerel, bölgesel ve ulusal sınırlardan bağımsız olarak küresel siyasetin önemli bir parçası haline gelmiştir (Köseoğlu, 2019: 25). İnsan nüfusunun yarısından fazlasına ev sahipliği yapan kentlerin sosyo-ekonomik gelişimi ve yaşanabilir bir mekân oluşturulması güvenli bir kentsel çevre ile mümkündür. Kentler toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmenin temel aracı konumundadır. Ancak nüfusu 10 milyonu aşan ve etkisi sınırlarının ötesine ulaşan metropol bölgeler başta olmak kentsel alanlar suç, çatışma ve şiddetin temel mekânı olmaktadır. Kentleşme arttıkça suç ve şiddet meseleleri karmaşıklaşmaktadır (Anthony, 2017: 3). Diğer taraftan kentleşme ile kentsel güvenliğe ilişkin yeni yöntemler de geliştirilmektedir (Coaffee, 2009: 3). Kentsel güvenlik bireysel güvenliğin ötesinde iklim değişikliği, sosyal uyum, gıda güvenliği, yoksulluk, salgınlar gibi meseleleriyle birlikte ele alınan bir kavram haline gelmiştir (Köseoğlu, 2019: 26). Kentsel güvenliğe ilişkin gündelik hayatın her alanında bireylerin kendilerini güvende hissedebilecekleri bir kentsel yapıya ilişkin yeni yaklaşımlar geliştirilmektedir. Dayanıklı, güvenli, kırılgan kentler bu yaklaşımlara örnektir. Bu yaklaşımlar kentsel güvenliği teknik çözümler ile başa çıkılması gereken bir sorun olarak görmemekte; yenilikçi politikalara temel oluşturmaktadır.

Kentsel güvenlik açısından ele alınması gereken önemli meselelerden biri terörizmdir. Genel anlamda bir toplum veya kitleye yönelik sistematik şiddet aracılığı ile korku yaratmak olarak tanımlanan terörizmin temel mekânı kentlerdir (Garrison, 2003: 40; Hoffman, 2008; Gökce, 2016). Kentleşmenin artması ile birlikte terörizm küresel bir tehdit olarak ortaya çıkmıştır. Terör nedeniyle kentsel mekânda gündelik hayatın işleyişi sekteye uğramakta; sosyal, siyasal ve ekonomik olumsuzluklar meydana gelmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, kentlerin gün geçtikçe küresel düzeyde birbirine bağlı hale gelmesi terörizmi yeni bir boyuta taşımıştır. Siber terörizmin yükselişi buna örnek olarak gösterilebilir. Kentler terör açısından hem hedef hem de kaynak konumundadır. Kente yönelik risk ve tehditlerin türleri ve hedefleri farklılaşmaktadır. Geleneksel yöntemler kentsel güvenlik çerçevesinde teröre karşı alınacak önlemlerde yetersiz kalmaktadır. Bu doğrultuda kentsel mekânda politika oluşturmanın teröre karşı nasıl olması gerektiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Ülkemiz açısından bakıldığında İstanbul ve Ankara'da geçmişte yaşanan saldırılar kentlerin teröre karşı savunmasızlığını ortaya koymaktadır. Terörizmin karmaşık ve değişen doğası kent düzeyinde yenilikçi ve işbirlikçi çözümleri gerekli kılmaktadır. Teröre karşı alınan sert önlemler (gözetleme, yeni teknolojilerin kullanımı, fiziki engeller, kısıtlamalar) yeterli olmayabileceği gibi risk algısının yerleşik hale gelmesi, gözetleme kültürü gibi (Coaffee ve Rogers, 2008: 102) endişeleri ortaya çıkarmaktadır. Kentsel mekânda terörle mücadele

politikaları sert (hard) tasarım ve planlama politikaları ile yumuşak (soft) politikaları birleştiren bir anlayışa doğru dönüşmektedir (Bosher ve Coaffee, 2008: 146). Bu kapsamda geleneksel planlama yaklaşımlarını yanında kenti daha dayanıklı kılmaya dönük yeni planlama yaklaşımları geliştirilmektedir (Şahin, 2016). Yumuşak kentsel politikaların odak noktalarından biri toplumdur. Bu çerçevede bu çalışmanın amacı teröre karşı güvenli kentlerin inşasında toplum temelli yaklaşımların rolünü iyi uygulamalar kapsamında incelemektir. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak kentsel güvenlik meselesi yenilikçi yaklaşımlar ile birlikte irdelenmektedir. Ardından kentsel güvenlik ve terörizm ilişkisi ile Avrupa Komisyonu terörle mücadele stratejisi mercek altına alınmaktadır. Toplum temelli yaklaşımlar kapsamında ise toplum dayanıklılığının inşası, iletişim aracılılığı ile toplumsal hazırlıklı olma ve eğitimler aracılığı ile toplumsal hazırlıklı olma meseleleri literatür taraması yöntemiyle incelenmektedir. Son olarak toplum dayanıklılığı ve toplumsal hazır olma kapsamında Teröre Karşı Hazırlık Ağına (Counter Terrorism Preparedness Network-CTPN) üye olan kentlerde yapılan iyi uygulamalar incelenerek politika önerileri geliştirilmiştir.

1. KENTSEL GÜVENLİK

İnsanların bir arada güvenlik içerisinde yaşama isteği kentsel alanların oluşturulmasıyla sonuçlanan sürecin önemli bir faktörüdür (Alacadağlı, 2020: 153-154). Tarihte kent yönetimlerinin temel amaçlarından biri kenti dışarıdan gelen tehditlere karşı korumak olmuştur. Kentleşme süreci hızlandıkça ve daha karmaşık bir hale geldikçe kentlerin savunmasında kullanılan araçlar da gelişmiştir (Coaffee, 2009: 3). Kentsel nüfusun artması ve kentsel yaşamın gün geçtikçe karmaşıklaşması güvenlik meselesini dönüşüme uğratmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren kentlerin tasarlanmasında güvenlik temel faktörlerden biri olmuştur. 1970'li yıllarda ise çevresel tasarım yoluyla suçun önlenmesi (Crime Prevention Through Environmental Design CPTED) gibi yaklaşımlar ön plana çıkmaya başlamıştır (Coaffee, 2009: 4). 80'li yıllardan itibaren ise plansız kentleşme, düzensiz göç, yoksulluk, refahın adil olmayan şekilde dağılımı, örgütlü suç ve terörizmin gündelik hayatı etkilemesi nedeniyle kentsel güvenlik ile ilgili endişeler ön plana çıkmıştır (Barbak, 2019: 170). Bu yıllardan itibaren kentsel güvenlik, ulusal güvenlik politikalarının yanında politika gündemlerinin önemli bir unsuru haline gelmiştir. 1990'larda ise etnik ve kültürel bölünmelerin, eşitsizliklerin artması sonucu yeni ve karmaşık bir ayrımlaşma düşüncesi ile şekillenen parçalanmış kentsel mekanlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreçte kent güvenliği 1987 yılında düzenlenen Kentsel Güvenlik için Avrupa Forumunda tartışılmıştır. Yine 1992 tarihli Avrupa Kentsel Şartında kentsel güvenlik kent sakinlerinin temel hakları arasında sayılmıştır. 1996 yılında ise Afrika'da yer alan belediye başkanlarının kentsel suç ve şiddetle mücadeleye ilişkin talepleri doğrultusunda Birleşmiş Milletler Habitat tarafından "Daha Güvenli Kentler Programı" başlatılmıştır. Bu süreçte kent güvenliği meselesi yerel, bölgesel, ulusal sınırların ötesinde küresel siyasetin gündemi eklemlenmiştir (Coaffee, 2009: 4; Köseoğlu, 2019: 25).

Suç ve şiddet, kentsel güvenliği tehdit eden unsurların arasında ön plana çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddet, kolektif şiddet, nefret suçları, örgütlü suçlar, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı ile terörizm bu kapsamda ön plana çıkmaktadır. Geleneksel olarak kişisel güvenliğin sağlanmasının yanı sıra günümüzde teknolojik gelişmeler ile birlikte bilgi güvenliği ve siber güvenlik başlıkları da önem kazanmaktadır. Kentsel güvenlik günümüzde iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak, doğal afetler sonrasında iyileşmeyi sağlamak amacıyla güvenli kentsel altyapı ve planlama sistemlerinin oluşturulması, salgınlar ile mücadele, gıda güvenliği, doğal kaynakların korunması, kentsel çöküntü alanlarının iyileştirilmesi gibi konulara da odaklanmaktadır (Köseoğlu, 2019: 26). Bu çerçevede kentsel güvenlik meselesi sadece emniyette olma kapsamında değil kalkınma, yoksulluk, bölgesel gelişme, sosyal uyum, insani güvenlik gibi meseleler ile ele alınmaktadır (UN-HABITAT, 2007: xxvii; Barbak, 2019: 171; 2017).

Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği kentsel güvenlik meselesini ele alırken sosyal uyum ve insani güvenlik meselelerini öncelikler arasında yerleştirmektedir. Kentleşmenin güvenlik üzerine etkisine vurgu yapan araştırmacılar "güvenliğin kentleşmesi" (urbanization of security) kavramına vurgu yapmaktadır. Kavram güvenlik gündeminin kentsel alanlara odaklanmasının yanı sıra kentleşmenin meydana getirdiği güvensiz ortama dikkat çekmektedir. Bu çerçevede kentleşme ve güvenlik arasında yaşanan karşılıklı ilişkiye de vurgu yapılmaktadır. Kentsel güvenlik meselesinin diğer yönü ise kentin askerî açıdan güçlendirilmesini ifade eden "kentin güvenlikleştirilmesidir" (securitization of the city) (Barbak, 2019: 170; Muggah, 2012: 22). Güvenli bir kent sadece suç oranlarının düşük olduğu bir mekân değildir. Güvenli bir kentin sakinleri kentin herhangi bir bölgesinde ve günün herhangi bir saatinde kendilerini güvende hissetmektedir. Böyle bir kenti oluşturmaya yönelik çabaların tamamını güvenli kent kavramı veya yaklaşımı olarak tanımlamak mümkündür (Gündüzöz, 2016: 344). Güvenli bir kentte kent sakinlerinin gündelik yaşamını etkileyebilecek insan kaynaklı risk ve tehditlere karşı koruma sağlanmaktadır. Kent sakinlerinin bireysel güvenliğinin yanı sıra bir bütün olarak kentin güvenliği sağlanmaktadır (Payam, 2018: 22).

Kentsel güvenlik kavramı ele alınırken farklı kavram ve yaklaşımlar kullanılmaktadır. Bunların ilki "dayanıklılık" veya "dirençlilik" olarak Türkçeye çevrilen "resilience" kavramıdır. Kavram ilk olarak ekolojik sistemlerin dış faktörlerden kaynaklanan etki ve baskılar ile nasıl mücadele ettiğine ilişkin araştırmalardan ortaya çıkmıştır. Daha sonrasında sosyal sistemlere uyarlanmıştır (Coaffee, 2009: 85). Dayanıklılık dar anlamda bir karışıklık veya bozulma yaşanmadan iyileşme veya eski haline dönmeyi ifade etmektedir. Bu kapsamda istikrarı sürdürülebilir kılmak için değişim sürecine direnmek ve değişimi kontrol edebilmeyi ifade etmektedir. Ancak geniş anlamıyla dayanıklılık, bireysel ve toplumsal düzeyde tehditlere uyum sağlamak, zararı telafi etmek veya zarardan kaçınmak, riskli olaylar veya şokların ardından eski duruma dönebilmeyi ifade etmektedir. Bu kapsamda kavram risklere karşı cevap verebilmenin yanında gelecekte de risklere karşı hazırlıklı olabilme kapasitesini ifade etmektedir. Kent bir sistem veya organizma olarak değerlendirildiğinde kentsel dayanıklılık risk, tehdit ve değişimlere karşı kentsel yapının cevap verebilme ve değişim sonrası eski duruma dönebilme kapasitesi ile öğrenme ve kendi kendine örgütlenme süreçlerini ifade etmektedir (UN-HABITAT, 2007: 24; Coaffee, 2009; Köseoğlu, 2019: 29). Risk yönetimi literatüründe kentsel dayanıklılık geleneksel olarak doğal afetlerin sonrasında iyileşme ve korunma ile ilgilenmektedir. Günümüzde ise risk ve tehditlerin karmaşıklaşması kentsel dayanıklılığı yeni bir düzlemde ele almayı gerekli kılmaktadır. Güvenliğe ilişkin yeni zorluklar karşısında dayanıklılık düşüncesi politika yapıcılar ve siyasetçiler açısından önem kazanmakta ve politika belgelerinde araç bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bu çerçevede kentsel güvenlik düşüncesi riskin gerçekleşmesi sonrası iyileşme ve korunma ile sınırlı kalmamaktadır. Kentsel güvenliğin sağlanmasında reaktif politika yapımından proaktif politika yapımına doğru bir değişim söz konusudur. Bu çerçevede kentsel dayanıklılık kapsamında güvenlik bir kriz ile karşılaşmadan önce önleyici eylem ve politikalar geliştirmeyi içermektedir (Coaffee, 2009: 261; Köseoğlu, 2019: 30).

Kentsel güvenliğinin birlikte ele alındığı bir diğer kavram "kırılganlıktır" (fragility). Devlet kırılganlığının temel nitelikleri bölgesel kontrolün veya meşru güç kullanma tekelinin kaybı, kolektif kararlar almak için meşru otoritenin yıpranması, uygun kamu hizmeti sağlanmasında yetersizlik, uluslararası toplumun bir üyesi olarak diğer devletler ile etkileşime geçememe durumudur (bkz. fragilestatesindex; Gökce, 2007; 2016; 2017; 2020). Devlet kapasitesi, güvenlik, adalet, sağlık, eğitim gibi hizmetlerin yürütülmesinde zayıf kurumsal kapasiteye atıf yapan kırılganlık kavramı kentsel düzeyde de incelenmektedir (Barbak, 2019: 171; Gökce ve Gökce, 2015). Kentsel kırılganlık güvenlik ve gelişme/kalkınma meseleleri ile etkileşimli olarak yeni bir kategori olarak ortaya çıkmaktadır (Independent Commission on

Multilateralism, 2015: 4). Muggah (2014: 345) kırılganlık kavramının sadece ulus-devlet ekseninde ele alınmaması gerektiğini ifade etmektedir. Muggah'a göre (2014: 345) yeni bir sosyal kavram olarak kırılgan kent yönetim kapasitesinde düşüşün yaşandığı ve sosyal mutabakatın gün geçtikçe zayıfladığı ayrı metropoliten birimlerdir. Kentsel kırılganlık kentsel sistemlerin krizler nedeniyle meydana gelen zararlara duyarlılık derecesi olarak da nitelendirilebilir. Bu çerçevede krizlerden etkilenen sistemler sadece altyapı ve doğal kaynaklar değil, sosyal, ekonomik ve siyasi sistemlerdir (Independent Commission on Multilateralism, 2015: 10). Özellikle kırılgan devletlerde yer alan kentler yoksulluk, şiddet, çatışma ve afetlere karşı savunmasızlığın temel mekanları konumuna gelmektedir. Kentler bu noktada güvensizlik durumunun temel merkezleri olmaktadır. Çatışmalar, cinayetler, uyuşturucu trafiği, terörizm, örgütlü suçlar bu güvensizliğe neden olan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır (Barbak, 2019: 171; Independent Commission on Multilateralism, 2015: 5).

Dayanıklılık, güvenli kent, kırılgan kent gibi farklı yaklaşımlar ile ele alınan kentsel güvenliğin önemi kentleşme ile artmaktadır. Çok yönlü bir kentsel mesele olarak güvenlikte, fiziksel güvenlik ile birlikte sosyal politikalar, sosyal uyum, yoksulluk, insani gelişme, iklim krizi gibi farklı meselelerin dikkate alınması gereklidir. Kentsel güvenliği teknik çözümler ile başa çıkılması gereken bir sorun olarak ele almak mümkün değildir. Kentsel güvenlik için güvenli bir kentsel altyapı çerçevesinde kentsel yapılı çevrenin güvenliğinin sağlanması, kent sakinlerinin bilinçlendirilmesi, kentsel aktörler arasında işbirliği sağlanması, kentsel planlamanın güvenlik çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Bu noktada hükümetler ile birlikte yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir (Anthony, 2017: 2; Köseoğlu, 2019: 28; Tulumello, 2017: 398). İlerleyen bölümde kentsel güvenliğe yönelik tehditlerden biri olarak terörizm ve kentsel güvenlik ilişkisi irdelenmektedir.

2. KENTSEL GÜVENLİK VE TERÖRİZM

Kentsel güvenlik açısından önemli tehditlerden biri terörizmdir. Etimolojik kökeni Latince olan Terör kavramı dilimize Fransız İhtilali sonrası 1793 Mayıs-1794 Temmuz korku dönemine atfen korkuyla yönetmek manasına gelen "terreur" kelimesinden geçmiştir. (Yılmaz, 2019: 219; Garrison, 2003: 44; Gökce, 2016). Literatürde terör kavramı kontrolsüz kitleler tarafından oluşturulan şiddet ve katliamlar olarak nitelendirilirken, terörizm kavramı terörün iradi kullanımı olarak adlandırılmaktadır. Terör belirli bir iradeye ihtiyaç olmadan gelişebilen, sistemsiz, örgütlenmeye ihtiyaç duyulmayan ve genellikle anlık veya kısa sürede gelişen şiddet olgusudur. Günümüzde kentsel güvenlik açısından önemli olan husus ise sistematik, iradi, çoğu durumda örgütlü ve şiddetin uzun süreli kullanımını kapsayan; kuralsız bir strateji, savaş ve propaganda aracı olan terörizmdir (Swanstrom, 2002: 3-4). Terörizm bir toplum veya kitleye yönelik değişim oluşturmak amacıyla sistematik şiddet aracılığı ile korku yaratmaktır. Terörizmin nedenleri ve araçları farklı olsa da temel amaç hedef kitlede korku uyandırmaktadır (Garrison, 2003: 40). Tarihsel süreçte kent terörist şiddetin sürekli hedefi olmuştur. 1880 ve 1890'lı yıllara kadar götürülebilen kentsel terörizmin tarihinde ilk olarak anarşizm gibi ideolojiler ile motive olan, verdiği tahribat günümüze kıyasla çok düşük düzeyde olan saldırılar söz konusudur. 20. yüzyılda kitle iletişim araçlarında ve kentlerde yaşanan gelişim, kent ve terörizm ilişkisini yeni bir boyuta taşımıştır. Batı temelli ele alındığında terörizm kaynaklı kentsel şiddetin en yoğun yaşandığı yıllar 1970 ve 1980'li yıllar olmuştur. Sadece 1979 yılında Avrupa'da 1019 saldırı gerçekleşmiştir. Bu süreç dünyanın geri kalanı için farklı ölçeklerde yaşanmıştır. 1990'larda ise kentsel terörist şiddet yoğunlaşmıştır (Burke, 2018). Kentleşmenin artması ile birlikte terörizm küresel bir tehdit olarak ortaya çıkmıştır. 11 Eylül saldırıları bu süreçte önemli bir yer tutmaktadır. Saldırılar sonrası şiddet ve korku sarmalı oluşmuş; dünya devletleri güçlü ve yeni bir terörizm akımıyla yüzleşmek durumunda kalmıştır. Saldırılardan günümüze birçok terör saldırısı yapılmış ve kentler doğrudan hedef alınmıştır. Bu sürece son

dönemlerde IŞİD/DAEŞ terör örgütünün İstanbul ve Paris gibi etki alanı geniş kentlerde yaptıkları saldırılar örnek olarak gösterilebilir (Yılmaz, 2019: 219).

Günümüz kentsel yapıları karmaşık sistemler olarak ele alınabilir. Bu sistemlerin bütünlüğüne ve gündelik hayatın farklı alanlarına yönelik tehditler de gün geçtikçe farklılaşmaktadır. Terörist tehditler kentte yaşayan insanlara, yapılı çevreye, kentsel kritik altyapılara, okullar, hastaneler, askeri alanlar gibi mekanlara ve bireylerin yaşam biçimlerine yöneliktir. Tehditlerin türleri de gün geçtikçe farklılaşmaktadır. Kimyasal, biyolojik, nükleer, siber, psikolojik tehditler bu kapsamda verilebilecek örneklerdir (Bugliarello, 2003: 503). Terör örgütleri bu tehditleri hayata geçirebilmek için kentin herhangi bir noktasında etkili araçlar ile saldırılar düzenlemekte; zarar gören bireyler veya seçilen zaman ile hükümetlere ve topluma mesajlar vermektedir. Örneğin bir ülkenin başkentine yapılan bir saldırı ile devletin vatandaşları koruma yeteneğine olan güven zayıflatılmaya çalışılmaktadır. Terörizmin kentler açısından kısa ve uzun vadede birçok etkisi bulunmaktadır. Büyük bir terörist saldırı yaşandığında kentlerde okullar tatil edilebilmekte, ulaşım araçlarına ilişkin kısıtlamalar getirilmektedir. Kısaca gündelik hayatın işleyişi sekteye uğramaktadır. Benzer şekilde kentte yaşayan bireylerde şiddet ve korku ortamından etkilenmektedir (Yılmaz, 2019: 220; Burke, 2018).

Terörist saldırılar bireylere ve fiziki yapıya yöneliktir. Ancak fiziki ve insani zararın yanı sıra sembolik bir etki de oluşturulmak istenmektedir. Saldırılar sonrası meydana gelen korku atmosferini ve uzun vadede risk algısını ortadan kaldırmak amacıyla kentsel alanda yeni önlemler hayata geçirilmektedir. Erişimi sınırlayan fiziki bariyerler, ileri gözetleme teknolojileri, güvenlik amacıyla yapılan düzenlemeler bu önlemlere örnektir. Kent yöneticileri ve hükümetlerin terörizmin etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla aldığı önlemler sosyal kültürel ve endişeleri de ortaya çıkmaktadır. Sosyal kontrol, gözetleme kültürü, hareketlilik özgürlüğünün kısıtlanması, risk algısının yerleşik hale gelmesi bu endişelere örnek olarak verilebilir (Coaffee ve Rogers, 2008: 102; Coaffee, 2009: 7; Swanstrom, 2002: 135). Yine kentlerin ve bireyleri içine kapanmaya zorlayan sert önlemlerin insan hak ve özgürlükleri açısından sorunlara neden olacağını; aksine terörizmin korku atmosferine katkı sağlayacağı ifade edilmektedir. Kentler terörizmin hedefi olmasının yanı sıra aynı zamanda temel kaynaklarından biridir. Saldırılardan kullanılacak araçların ve insan kaynağının varlığı, kentsel yaşamın karmaşıklığı kenti kaynak konumuna getirmektedir. Örgütlenmek ve eylemlerini planlama-gerçekleştirmek için teröristlerin destekleyicilere, yeni bireylere, fonlara, araçlara ve diğer desteklere (saklanma yerleri, iletişim araçları vb.) ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçları gidermenin temel mekânı kentler olmaktadır (Bugliarello, 2003: 500; OSCE, 2014: 30). Bu nedenle kent ve terörizm ilişkisini iki yönlü olarak (kaynak ve hedef olarak kentler) dikkate almak gerekmektedir. Kentlerde her geçen gün yeni saldırı türleri ve tehditlerinin ortaya çıkması kentlerin savunmasızlığını arttırmaktır. Terörizmin karmaşık ve değişen doğası kent düzeyinde yenilikçi ve işbirlikçi çözümleri gerekli kılmaktadır. Savunmasız kalma düzeyinin belirlenmesi, bunun ortadan kaldırılması için yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde yeni yöntem ve stratejiler belirlenmektedir (Coaffee, 2009: 5; Moffett ve Coombe, 2019: 2).

Şekil 1. Avrupa Komisyonu Terörle Mücadele Çerçevesi

Kaynak: EuropeanCommission, 2020b

Şekil 1'de Avrupa Komisyonu tarafından tahmin et, önle, koru ve cevap ver (Anticipate, Prevent, Protect, Respond) başlıkları altında oluşturulan terörle mücadele stratejisi yer almaktadır. Yaklaşım, terörist eylemlerin gerçekleşmesinin öncesinden başlayıp gerçekleşme sonrası politikalara kadar geçen bir süreci yansıtmaktadır. Tahmin et başlığı altında ilk mesele stratejik istihbaratın güçlendirilmesi ve tehditlerin değerlendirilmesidir. Bu aşamada temel görev ulusal düzeydeki aktörlere düşmektedir (güvenlik ve istihbarat merkezleri). İkinci husus risk değerlendirme ve hazırlıklı olma durumudur. Son husus ise gelişen bilgi iletişim teknolojiler ile birlikte ön plana çıkan yeni teknolojilerin saldırıları tahmin amacıyla kullanımıdır. Önle başlığı altında ilk husus internette terörizme kaynak teşkil edebilecek içeriklerin, kaynakların kontrolü ve kullanıma ilişkin düzenlemelerin yapılmasıdır. İkinci husus yerel aktörlerin daha dayanıklı toplumları oluşturulması adına desteklenmesidir. Önleme başlığı altında üçüncü husus terör örgütleri ile etkileşimde olan bireylerin yeniden topluma kazandırılması ve iyileştirilme süreçleridir. Bu mesele ile ilişkilendirilebilecek bir diğer husus ise eğitim, spor, kültürel aktiviteler aracılığı ile özellikle risk altında olan gençlere yönelik sosyal içerme imkânlarının sağlanmasıdır. Bu çerçevede okullar ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin arttırılması gerektiği ifade edilmektedir. Koru başlığı altında dikkate alınan meseleler kamusal mekânların korunması, ateşli silahlara erişimin sınırlandırılması, kritik altyapıların korunması ve sınırların yönetimidir. Kamusal mekânların korunması çerçevesinde kentsel tasarım ve planlamada güvenlik yaklaşımları ön plana çıkmaktadır. Son olarak cevap ver başlığı altında polis teşkilatları arasında işbirliklerinin güçlendirilmesi, saldırı sonrası bilgi alışverişi ve zarar görenlere destek sağlanması yer almaktadır (European Commission, 2020a). Bu mücadele çerçevesi doğrudan kentlere yönelik olmamakla birlikte kentlerde alınabilecek önlemlere yönelik bir çıkış noktası oluşturmaktadır.

Kentsel alanlarda teröre karşı mücadele stratejileri sert (hard) tasarım ve planlama stratejileri ile yumuşak (soft) yönetim stratejilerini bir araya getiren bir anlayışa doğru dönüşmektedir (Bosher ve Coaffee, 2008: 146). Teröre karşı kentlerde gözetleme araçları, sıkı kontroller (fiziki engeller, bariyerler, kısıtlamalar) yeterli olmamaktadır. Artan terör önlemleri ve yaygınlaşan düşük yoğunluklu savaş yöntemleri nedeniyle kentlerin nasıl daha güvenli mekânlar haline getirileceği "savunan kent" veya "dayanıklı kent" kavramları ile ifade edilmektedir. Londra, Belfast, Madrid gibi kent örneklerinden hareketle bu çerçevede kısa vadede kent mobilyalarının vatandaşları terör saldırılarına karşı koruyacak şekilde yenilenmesi, orta vadede araç erişiminin denetim altına alınması ve uzun vadede ise kent merkezlerinde yayalaştırmanın sağlanması söz konusudur (Şahin, 2016). Yumuşak (soft) yönetim stratejileri

kapsamında toplum temelli yaklaşımlar söz konusudur. Bu çerçevede bir sonraki bölümde teröre karşı güvenli kentsel mekanlar oluşturulabilmeye dönük toplumsal dayanıklılık ve hazır olma politikaları irdelenmektedir.

3. TERÖRE KARŞI GÜVENLİ KENTLER İÇİN TOPLUM DAYANIKLILIĞI VE HAZIR OLMA POLİTİKALARI

Terörizmin yerel boyutu yukarıda ifade edildiği üzere yadsınamaz bir gerçektir. Bu çerçevede kentsel güvenliğin sağlanması adına yerel odaklı yaklaşımlar önem kazanmaktadır. Heinke'ye göre (2017: 81) Şekil 1'de yer alan tahmin etme ve önleme aşamaları en iyi yerel düzeyde uygulanmaktadır. Yerel yaklaşımlar içerisinde toplum (community) terörle mücadele politikalarının hazırlanması ve uygulanmasında odak noktalarından biri haline gelmiştir (OSCE, 2014: 61). Kentsel güvenliğe yönelik toplum temelli yaklaşımlar farklı bağlamlarda uygulanmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen girişimlerin bir bölümünde temel aktör toplumun kendisi olmaktadır. Girişimlerin sorumluluğu toplumun üyelerindedir ve kamu sektörünün rolü burada imkân sağlama şeklindedir. Diğer girişim ve uygulamalarda ise kamu sektörü öncü konumdadır. Ancak burada da toplumun girişimleri şekillendirmede merkezi role sahiptir. Yerelden bilgi sağlaması, bireylerin gündelik yaşamdaki olumlu veya olumsuz davranışlarının kentsel güvenlik üzerinde etkili olması toplumu bu kapsamda önemli kılmaktadır (UN-HABITAT, 2007: 98). Kentsel düzeyde terörle mücadelede toplum temelli yaklaşımlara ilişkin ele alınması gereken ilk kavram toplumdur. Toplum kavramı karmaşıktır ve sıklıkla tartışılmaktadır. Kavrama yönelik birbiri ile örtüşen farklı yorumlar mevcuttur. Bir toplum aynı bölgeye ve/veya ortak çıkarlara dayalı bireyler gruplar ve kurumlardan oluşmaktadır (OSCE, 2014: 62). Tipik olarak bir toplum ortak vizyona ve coğrafi sınırlara sahip yapılar olarak tanımlanabilir. Toplumlar karmaşık bir şekilde birbirini etkileyen yapılı, doğal, sosyal ve ekonomik çevrelerden oluşmaktadır (Norris vd., 2008: 128). Toplumu oluşturan yapıların coğrafi, sosyal ve ekonomik sınırları olabilir. Bu yapılar enformel gruplardan, mahallelerden, işletmelerden, resmi veya dini kurumlardan veya daha geniş kitlelere ulaşmayı hedefleyen çevrimiçi platformlardan oluşabilir (Moffett ve Coombe, 2019: 6). Nihai olarak topluluklar ortak vizyona sahip insan ağlarından oluşmaktadır. Toplum temelli yaklaşımlara ilişkin ele alınması gereken ikinci kavram toplum dayanıklılığıdır (communityresilience). Toplum dayanıklılığı kavramı afet (Norris vd., 2008), terörizm (Coaffee ve Rogers, 2008; OSCE, 2014) gibi farklı tehditler çerçevesinde ele alınmaktadır. Dayanıklılık kavramı ile ilişkili olarak toplumsal dayanıklılık bir toplumun kendisine zarar verecek eylemlere karşı koymak, cevap vermek ve iyileşme yeteneğidir (OSCE, 2014: 64). Coaffee'ye göre (2009: 117-118) toplum dayanıklılığı halkın bir devleti daha dayanıklı (resilient) kılma sürecine katılımını; belirsizlik durumunu ve tehditleri yönetmeye yardımcı olmasını ifade etmektedir. Bu noktada temel husus toplum dayanıklılığı ve koordineli eylemler ile terörizme yönelik savunmasızlık durumunu ortadan kaldırmaktır. Norris ve arkadaşları (2008: 136) toplum çerçevesinde dayanıklılığı toplumsal yeterlilik, sosyal sermaye, bilgi ve iletişim ile ekonomik gelişme bileşenlerinden oluşan bir yeterlilik durumu olarak ifade etmektedir.

Avrupa Komisyonu hazırlıklı olma durumunu (preparedness) hükümetler, kurumlar, topluluklar veya bireyler tarafından doğal veya insan yapımı afetlere hazırlıklı olmak, afetlerin etkilerini hafifletmek için alınan önlemler olarak tanımlamaktadır (ec.europa.eu, 2021). Amerika Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA) hazırlıklı olmayı süreç olarak tanımlamaktadır. Buna göre hazırlıklı olmaya bir olaya cevap verme sürecinde etkili koordinasyonu sağlamak ve doğru eylemleri hayata geçirmek için yapılan planlama, örgütlenme, eğitim, alıştırma ve değerlendirme süreci olarak tanımlamaktadır (dhs.gov, 2012). Hazırlıklı olma durumu gelecekteki belirsizlik durumlarında; risk ve tehditlere karşı mümkün olan en iyi şekilde hazır olmayı ifade etmektedir. Yerel düzeyde hazırlıklı olmayı bireysel ve toplumsal düzeyde sağlamak terörizm ile mücadelenin etkili bir unsurudur (Moffett ve

Coombe, 2019: 4). Hazırlıklı olmaya ilişkin uygulamalar yerel kapasiteyi, toplumsal desteği ve kaynakları arttırmakta; risk ve yanlış iletişim ihtimalini azaltmaktadır. Dayanıklı toplumlarda bireyler kendilerine yardım getirilmesini beklemek yerine toplumsal dayanıklılığı arttırma süreçlerinde aktif olarak rol oynamaktadır. Toplum dayanıklılığı ulaşılmak istenen bir hedef olarak ortaya konulduğunda hazır olma politikaları hedefe ulaşmak için uygulanması gereken temel araçtır (Moffett ve Coombe, 2019: 8; Norris vd., 2008).

Moffett ve Coombe (2019) terör eylemleri karşısında hazırlıklı olma politikalarını toplum dayanıklılığının inşası, iletişim aracılığı ile hazırlıklı olmanın sağlanması ve eğitim aracılığı ile hazırlıklı olmanın sağlanması olarak sınıflandırmaktadır. Toplum dayanıklılığının inşasının temeli kentte yaşayan bireylerin sosyal sermayelerinin arttırılmasına yönelik politikaların belirlenmesidir. Sosyal sermayeyi güçlendirmek suç ve şiddetin ortaya çıkmasına neden olan sorunları ortadan kaldırmak için bireyler, gruplar ve geniş çerçevede toplumun kabiliyetlerini arttırmak anlamına gelmektedir (Gündüzöz, 2016: 349). Dayanıklılık çerçevesinde Helfstein (2014) sosyal sermayenin terörizm için bir yandan sınırlama aracı diğer yandan ise teşvik aracı olduğunu ifade etmektedir. Terörizmin kökenlerine ilişkin yapılan araştırmaların siyasi ve ekonomik güçlere daha fazla önem verip toplumsal dinamiklerin geri planda kaldığını ifade eden yazar, sosyal sermayenin terörizm ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Buna göre sosyal sermayenin yüksek düzeyde olduğu bölgelerde terörist grupların sayısı azdır. Buna karşın sosyal sermayenin düşüşe geçtiği durumda bu grupların ortalama saldırı sayısı artmaktadır. Sosyal sermayenin diğer pozitif unsurları sosyal ağları, uyumu ve etkileşimleri güçlendirmesidir. Tikka (2019: 105) 2017 yılı Stockholm terör saldırısı üzerine yaptığı araştırmasında ortak sorumluluk bilincine sahip bir toplumda krize karşı cevap vermede halkın aktif olarak rol oynadığını ve saldırılar sonrası iyileşmeye, sosyal uyuma katkı sağladığını ifade etmektedir. Bu çerçevede sosyal sermayenin saldırılar sonrası süreçlerde etkin bir faktör olduğunu ifade etmek mümkündür. Nihai olarak toplumun kendisi dayanıklılığın oluşturulmasında önemli bir aktördür (Moffett ve Coombe, 2019: 10).

Toplum ile iletişim dayanıklılığın oluşturulması ve hazırlıklı olabilmek için dikkate alınması gereken bir husustur. İletişimin önemi belirli ülkelerde tanınmakta ve yasal bir yükümlülük olarak belirlenmektedir. Kentlerde toplum ile iletişim kurma amacıyla farkındalık etkinlikleri düzenlenmekte; katılımı mümkün olduğunca arttırabilmek için reklamlar, posterler hazırlamakta ve sosyal medya kullanılmaktadır. Bu araçlar toplumu muhtemel risklere karşı uyarmak, riske maruz kalma ihtimalini azaltmak ve olası etkileri hafifletmek amacıyla kullanılan önleyici yöntemlerdir (Moffett ve Coombe, 2019: 11). Teröre karşı etkili bir iletişim politikası farkındalığı arttırırken bireyleri korkutmaktan kaçınmalıdır. Terörist eylemlerin öncesi ve sonrasında gerçekleştirilen iletişim uygulamaları bireylerin sürece aktif katılımını sağlamalı ve korku atmosferinin oluşmasını önlemeleridir. Aksi durumda uygun olmayan iletişim uygulamaları bireylerin davranışlarının teröristlerin amaçlarına bilmeden hizmet edecek şekilde değişmesine neden olabilecektir (Anthony, 2017: 12). İletişim sürecinde teröre ilişkin risk ve tehditler; devletin ve kent yönetiminin cevap verme yeterliliğine ilişkin bilgilendirmeler yapılmalıdır. İletişim geleceğin terör karşıtı politikalarının neler olması gerektiği yönünde toplumu bu sürecin içerisine katarak yapılmalıdır. Her bireyin kendi risk yönetiminden sorumlu olması, sorunların birey tarafından tanımlanması etkin bir kentsel iletişim politikası ile mümkündür. Kamusal risk algısının belirleyici unsurlarından biri güvendir. Toplum ile düzenli iletişim toplum ve resmî kurumlar arasındaki etkileşimi arttırarak güveni olumlu yönde etkilemektedir (Rogers vd., 2007: 286; Coaffee ve Rogers, 2008: 102; Moffett ve Coombe, 2019: 11). Teröre karşı kentsel iletişim politikalarda dikkate alınması gereken bir diğer husus yeni medya teknolojilerinin kullanılmasıdır. Sosyal medya terörist grupların temel iletişim aracı olabileceği gibi toplumu bilinçlendirme ve hazırlıklı olma aracı da olabilir. Bu çerçevede yeni iletişim araçlarının kentsel iletişim politikalarının

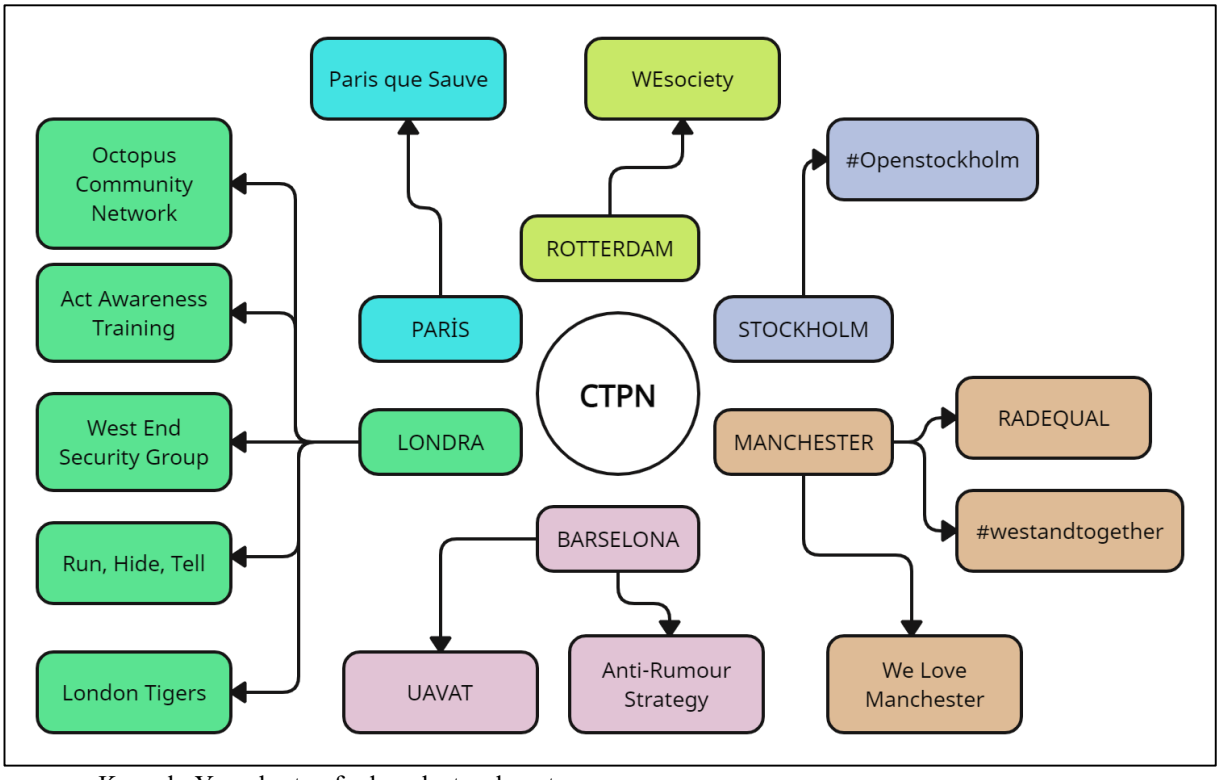
belirlenmesinde etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir (Tikka, 2019: 105-106). Son olarak iletişim süreci uzun vadeli olmalıdır. Kısa süreli bilgilendirme, farkındalık, uyarı uygulamalar zaman içerisinde etkisini kaybedecektir. Bu nedenle düzenli iletişim süreci toplumsal hayata yerleşik kılınmalıdır (Moffett ve Coombe, 2019: 12).

Toplum olarak teröre karşı hazırlıklı olmayı sağlamanın bir diğer aracı eğitimdir. Bireylere risklere ilişkin mevcut bilgilerin aktarımı yeterli değildir. Bireylerin ortaya çıkan sorunları kendi başlarına çözme yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Bu süreç ise terör tehditlerine karşı eğitimlerin verilmesidir. Mevcut risk ve tehditlerin bireylerin anlayabileceği şekilde açıklandığı eğitimler bireylerin terör saldırıları karşısında ne yapmaları gerektiğine ilişkin kararlı olmalarını sağlamaktadır. Eğitimler ile bir terör saldırısı yaşandığı takdirde bireylerin ne yapmaları gerektiğine ilişkin açık bir yol haritası çizilebilmekte; işbirliği ve uyum artmakta ve nihai olarak kamusal kargaşa ve endişelerin önüne geçilmektedir. Terör saldırısı gerçekleştiğinde görgü tanıkları/üçüncü kişilerin müdahalesi hayat kurtarma açısından önem kazanmaktadır. Bireylerin bu yeterliliği kazabilmesi ise saldırıların öncesi ve sonrasında ilişkin verilecek eğitimler ile mümkündür. Nihai olarak teröre karşı toplum dayanıklılığı ve hazır olma iletişim, açıklık, güven ve eğitimler mümkün olmaktadır (Moffett ve Coombe, 2019: 13-14).

4. TERÖRE KARŞI GÜVENLİ KENTLER İÇİN TOPLUM DAYANIKLILIĞI VE HAZIR OLMA POLİTİKALARI: İYİ UYGULAMALAR

Bu bölümde teröre karşı toplum dayanıklılığını arttırmak, terör saldırılarının öncesi ve sonrasında risk ve tehditlere yönelik hazır olma politikaları çerçevesinde yapılan iyi uygulamalar incelenmektedir. Örneklem olarak Teröre Karşı Hazır Olma Ağına üye olan kentler seçilmiştir (Counter Terrorism Preparedness Network-CTPN). CTPN ilk Stockholm kenti tarafından Londra kenti işbirliği ile oluşturulan; kentleri teröre karşı dayanıklı kılma amacı güden uluslararası bir işbirliği ağıdır. Londra, Stockholm, Rotterdam, Manchester, Paris ve Barselona üye kentlerdir (london.gov.uk, t.y.).

Şekil 2. Toplum Dayanıklılığı ve Hazır Olma: İyi Uygulamalar

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 2'de CTPN ağına üye olan kentlerde gerçekleştirilen iyi uygulamalar yer almaktadır. Bu kapsamda Londra'dan 5, Barselona'dan 2, Manchester'dan 3, Stockholm, Paris ve Rotterdam'dan ise birer iyi uygulama belirlenmiştir. Ağa üye olan kentlerde yapılan iyi uygulamaların ilki Barselona kentinde oluşturulan terörden zarar görenlere destek birimidir (La Unitat d'Atenció i Valoració d'Afectats per Terrorisme UAVAT). Birim terör saldırılarının sonrasına odaklanmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak 2017 Barselona terör saldırılarının ardından saldırıların psikolojik etkilerinin ne olabileceğine dair bilgilendirme broşürleri dağıtılmıştır. Saldırılar sonrası 200 kişi yardım talebinde bulunmuştur. Birim saldırı sonrasında bireylerin ruh ve akıl sağlıklarını iyileştirmek, duygusal bozuklukların önüne geçmek amacıyla duygu yönetim seminerleri düzenlemektedir (Moffett ve Coombe, 2019: 19, 32). İyi uygulamalar kapsamında ikinci uygulama 2017 Manchester Arena Saldırısı sonrasında oluşturulan "We Love Manchester Stronger Communities" yardım fonudur. Yardımları koordine etmek ve dağıtmak amacıyla oluşturulan fon sonraki süreçte resmi kuruluş haline gelmiştir. Fon, toplumun terör saldırıları sonrasında saldırılardan etkilenenlere yardım amacıyla organize olabilmesinin önemli bir örneğidir (Moffett ve Coombe, 2019: 10). Fon çerçevesinde kentsel riskleri yönetmek, saldırıların etkilerini hafifletmek ve saldırılara cevap vermek kapsamında yardım faaliyetleri ve etkinlikler düzenlemektedir. Fon ayrıca 2018 yılında terör saldırıları sonrası hayatta kalanlara yönelik destek grupları programı başlatmıştır (WeLove Manchester Emergency Fund, 2020: 8). İyi uygulamaların üçüncüsü Paris ilk yardım eğitimleridir. Paris'te 2015 Kasım saldırıları sonrasında vatandaşlar kriz durumunda aktif olarak yardım edebilmek amacıyla ilk yardım eğitimi almak için talepte bulunmuşlardır. Paris kent yönetimi bu doğrultuda "Paris que Sauve" programını hayata geçirmiştir. Program kapsamında haftanın belirli günlerinde terör saldırıları sonrasına yönelik ilk yardım eğitimleri verilmektedir. Yine bu kapsamda yılın belirli bir gün 9-11 yaşındaki çocuklara yönelik ilk yardım günü olarak belirlenerek eğitimler verilmektedir (paris.fr, 2021; Moffett ve Coombe, 2019: 30).

Dördüncü iyi uygulama #openstockholm hareketidir. Stockholm'de 2017 terör saldırılarının ardından yetkililer, teröristleri yakalama amacıyla kent merkezinde sokağa çıkma yasağı ilan etmiş, toplu taşıma araçları durdurulmuş ve herkesin evine dönmesi çağrısında bulunmuştur. Evine yürüme olanağı olmayan; güvenli yerlere gitmesi gereken kişilere Twitter üzerinden gelen barınma teklifleri sonrası #openstockholm başlığı altında bir iletişim ağı oluşturulmuştur (Tikka, 2019: 108). Hareketin önemi kendi kendine örgütlenen çevrimiçi toplumun resmî kurumların yanında terörist saldırılara karşı cevap verme kabiliyetini göstermesidir (Moffett ve Coombe, 2019: 22). Beşinci iyi uygulama Londra'da kurulan "West End Security Group-WESG" işbirliğidir. İşletmelerin terör saldırıları sonrasında nasıl cevap vermesi gerektiğine odaklanan işbirliği grubu yerel yönetim ve güvenlik birimleri ile işbirliği içerisinde kentsel güvenliğe yönelik çalışanlara eğitimler vermektedir (Moffett ve Coombe, 2019: 25). Altıncı iyi uygulama "Run. Hide. Tell" yaklaşımıdır. Yaklaşıma göre bireyler ilk aşamada güvenli bir noktaya koşmalıdır. Eğer böyle bir nokta yoksa ikinci aşamada teröristler ile karşılaşmaktan ziyade saklanmayı tercih etmelidir. Son aşamada ise mümkün olduğu takdirde güvenlik kuvvetleri ile iletişime geçilmelidir. 2015 Paris saldırıları sonrasında Birleşik Krallık Ulusal Polis Kurumu (NPC) "Stay Safe" başlıklı bir film yayınlamış ve bu yaklaşımı anlatan broşürler dağıtılmıştır (Moffett ve Coombe, 2019: 18). Pearce ve arkadaşları (2019) Danimarka ve Birleşik Krallıkta 3003 kişi üzerinde yaptıkları deneyde "Run, Hide, Tell" yaklaşımının etkinliğini bilgi sahibi olmama, broşür hakkında bilgi sahibi olma ve tanıtım filmini izleme kriterleri üzerinden incelemiştir. Çalışma sonucunda terör saldırıları öncesinde başlatılan iletişimin güveni arttırdığı, koruyucu sağlık önlemlerini teşvik ettiği ve olası tehlikeli eylemlerin önüne geçtiği sonucuna ulaşılmıştır (Pearce vd., 2019: 1675).

Yedinci iyi uygulama #westandtogether girişimidir. Girişim 2015 Paris saldırıları sonrasında kurulmuş, 2017 Manchester saldırıları sonrasında resmi bir oluşum halini almıştır.

Yerel yönetim tarafından desteklenen oluşumun amaçları farklılıkları kabul etmek, nefret içeren söylem ve düşünceleri ortadan kaldırmak ve sosyal uyumu arttırmaktır. Bu kapsamda bireylerin teklif ettiği etkinliklerin yanı sıra doğrudan girişim tarafından düzenlenen etkinlikler mevcuttur (westandtogether.org.uk, t.y.). Sekizinci iyi uygulama Londra'da oluşturulan "Octopus Community Network" ağıdır. Ağın amacı çeşitli toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla toplum merkezleri oluşturmaktır. Ağın temel değerleri stratejik düşünmeyi teşvik etmek, birebir destek sağlamak, işbirliğini güçlendirmek ve sosyal uyumu arttırmaktır. Mahalle ölçeğinde örgütlenen ağ toplumsal hazırlıklı olmaya odaklanmaktadır. Bu merkezlerde terör saldırıları öncesinde eğitim ve farkındalık faaliyetleri yürütülmektedir. Saldırıların sonrasında ise acil barınma noktaları, bilgi merkezleri olarak faaliyet göstermektedir. 2017 yılı Londra Grenfell Tower yangını sonrasında merkezler bağışların koordine edilmesine önemli rol oynamıştır (Moffett ve Coombe, 2019: 28). Dokuzuncu iyi uygulama Barselona'da oluşturulan söylenti karşıtı ağ ve toplumsal uyum girişimidir. Söylenti karşıtı kentsel strateji (Anti-Rumour Strategy) 2010 yılında azınlıklar ve göçmenler hakkında önyargıları, yanılgılar ve söylentileri ortada kaldırmak amacıyla kurulan bir girişimdir. Bu çerçevede yanlış bilginin yayılması, kutuplaşma ve aşırıcı düşünceler ile mücadele edilerek teröre kaynak olabilecek radikalleşmenin önüne geçilmek istenmektedir. Ağ kapsamında söylenti karşıtı uzmanlar belirlenmiş ve eğitilmiş; yerel örgütler içerisinde ve mahalle ölçeğinde yanlış bilginin yayılmasını önlemek amacıyla çalışmaları sağlanmıştır. Projede geleneksel yöntemlerin yanında yenilikçi yöntemler de (önemli kişilerin katıldığı halka açık tartışmalar, cadde tiyatroları, çizgi romanlar gibi) kullanılmaktadır. Ağ kapsamında 350 kişiye şu ana kadar eğitim verilmiştir (Proctor, 2019: 16). Barselona'nın söylenti karşıtı kentsel stratejisi yerel ve uluslararası düzeyde ilgi çekmiştir. Avrupa Konseyi Kültürlerarası Kentler Programı kapsamında bu stratejinin yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda 2018 yılında yerel yönetimlere ve diğer aktörlere yönelik bir rehber hazırlanmıştır (Torres Barderi, 2018: 7).

Onuncu iyi uygulama Manchester toplumsal uyum ve dayanıklılık programıdır (Radequal). 2015 yılında başlayan program Barselona'nın stratejisine benzer şekilde toplumsal ön yargıları, nefret ve aşırı düşünceleri önlemeyi amaçlamaktadır. Terörizmin amaçladığı toplumsal gerilim ve çatışmaları önlemek amacıyla program kapsamında mahalle ölçeğinde problem çözme ve tartışma etkinlikleri düzenlenmektedir (Proctor, 2019: 18). On birinci iyi uygulama Rotterdam toplumsal uyum ve dayanıklılık programıdır (WEsociety). Manchester örneğinde olduğu gibi program toplumsal uyuma katkı sağlamak ve dayanıklılığı arttırmak amacıyla mahalle ölçeğinde halk katılımına açık toplantılar (WEmeetings) düzenlemektedir (Proctor, 2019: 22). On ikinci iyi uygulama Londra sivil toplum önleme programıdır (London Tigers). Londra'da 1997 yılında Güney Asya topluluğu tarafından kurulan futbol kulübü olarak kurulan "London Tigers" sonraki süreçte kent yönetiminin de desteği ile gençlik çalışmalarına odaklanan bir girişime dönüşmüştür. Girişimin sporu genç bireyler ile etkileşim aracı olarak kullanmaktadır. Bu kapsamda radikalleşme ihtimali yüksek olan gençlere yönelik etkinlikler düzenlenerek toplum dayanıklılığının arttırılması hedeflenmektedir. Doğrudan terörizm çerçevesinde olmasa da Londra'da örnek olabilecek bir diğer uygulama gönüllülük programıdır. Gönüllülük programları ile kenti daha iyi bir yaşam alanına dönüştürmek için halkın katılımı ile etkinlikler düzenlenmektedir. Paris kent yönetimi de krizler esnasında görev alacak gönüllü bireyleri eğitmeyi amaçlayan bir girişim oluşturmaktadır (Moffett ve Coombe, 2019: 26). Son uygulama İngiltere'de ulusal düzeyde başlatılan ve yerelde uygulanan terör karşıtı farkındalık eğitimi projesidir (Act Awareness Training Project). Londra'da proje kapsamında kentteki her bireye muhtemel terör eylemlerine karşı nasıl cevap verilmesi ve önlemeye yönelik neler yapılması gerektiğine ilişkin eğitimler verilmektedir (Harris, 2016: 50). Uygulamaların ortak noktası yukarıda da vurgulandığı üzere toplum odaklı olmalarıdır. Uygulamaların bir kısmı terör saldırılarının sonrasında yapılması gerekenlere odaklanıyorken (UAVAT, We love manchester, WESG, #westandtogether) diğerleri saldırıların öncesine odaklanmaktadır.

Uygulamalarda ortak olan diğer nokta toplum dayanıklılığının inşası, iletişim aracılığı ile hazırlıklı olma ve eğitim aracılığı ile hazırlıklı olma çerçevesinde teröre karşı güvenli/dayanıklı kentler oluşturmayı amaçlamalarıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentsel güvenlik açısından terörizm gelecekte de önemli bir mesele olacaktır. Bu kapsamda kenti teröre karşı dayanıklı kılacak bir planlama politikasının yanında toplum temelli yaklaşımlar da önem kazanmaktadır. Toplum temelli yaklaşımlar çerçevesinde teröre karşı güvenli kentler oluşturma sürecinde reaktif politika yapımında proaktif politika yapımına geçiş söz konusudur. Toplum dayanıklılığını arttırmak için sosyal uyum ve sosyal sermaye meseleleri kentsel politika gündemlerinin temel unsurları arasında yer almalıdır. Hazır olmaya ilişkin ise farkındalığı arttırırken bireyleri korkutmaktan kaçınan bir iletişim politikası hedeflenmelidir. Hazır olmanın diğer boyutu ise toplum ile sürekli etkileşim içerisinde yürütülen eğitimlerdir. Nihai olarak literatürden hareketle teröre karşı toplum dayanıklılığının ve toplumsal hazır olmanın iletişim, eğitim ve toplum ile sürekli etkileşim ile sağlanabileceğini ifade etmek mümkündür. Uygulanacak politikalar doğrudan saldırıların önlenmesiyle sonuçlanmayabilir. Ancak terör saldırılarının öncesi ve sonrasında hazırlıklı olma, toplum dayanıklılığının sağlanması terörizmin amaçlarının gerçekleşmesini engelleyebilmektedir. Ayrıca bu süreçte meydana gelen zararların azaltılması veya etkilerinin kısa sürede ortadan kaldırılabilmesi mümkündür. Çalışmada CTPN ağına üye olan kentlerde teröre karşı hazırlıklı olma ve toplum dayanıklılığı kapsamında yapılan iyi uygulamalar incelenmiştir. Tek bir ağın ve bu ağda yer alan kentlerde gerçekleştirilen belirli uygulamaların incelenmesi çalışmanın sınırlılığıdır. Ancak incelenen iyi uygulamalardan hareketle Türkiye kentleri için politika önerileri oluşturmak mümkündür. Kent yönetimleri ilk olarak toplumsal hazır olma için diğer kentlerde yapılan iyi uygulamaları inceleyebilir. Bu kapsamda doğrudan iyi uygulamayı aktarmak yerine her bir kentin kendi yapısı dikkate alınarak politikalar geliştirilebilir. Yine ulusal düzeyde CTPN ağına benzer şekilde bilgi ve iyi uygulama paylaşımı amacıyla kentler arası bir birlik oluşturulabilir. Yine kent yönetimleri kent içerisinde aktörleri hazırlıklı olma ve dayanıklılık sürecine dahil edecek bir politika belirleyebilir.

Uygulamalarda toplum dayanıklılığını arttırma ve hazır olmayı sağlamada sivil toplum örgütlerinin önemli roller üstlendiği görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de de teröre karşı güvenli kentlerin oluşturulması sürecinde sivil toplum örgütleri ve diğer aktörlerin aktif rol oynaması teşvik edilmelidir. Terörün kentlerde belirsizlik ve korku atmosferinden beslendiği veya bunu amaçladığını ifade etmek mümkündür. Belirsizliği ortadan kaldırmak için kent yönetimleri uzun vadeli farkındalık eğitimleri düzenleyebilir. Yine Barselona'da uygulanan söylenti karşıtı politikaya benzer şekilde yanlış bilginin yayılmasını ve sosyal uyumun bozulmasını engelleyecek kent ölçeğinde politikalar belirlenebilir. Bu süreçte sosyal medya gibi araçlar ile geniş kitlelere ulaşma imkânı mevcuttur. Terör saldırıları sırasında ilk yardım hayat kurtaran bir araçtır. Bu nedenle Paris'te yapılan uygulamaya benzer şekilde okullarda ve kamusal alanlarda ilk yardım eğitimlerinin düzenlenmesi hazırlıklı olmaya katkı sağlayacaktır. İyi uygulamalardan hareketle getirilebilecek bir başka öneri kent yönetimlerinin #openstockholm hareketine benzer şekilde kriz durumlarında toplumun örgütlenmesini sağlayacak çevrimiçi hazırlıklı olma birimlerinin oluşturulmasıdır. Bu birimler aracılığı ile terör saldırıları öncesinde farkındalık etkinlikleri düzenlenebilir. Saldırılar esnasında ve sonrasında ise bu birimler gönüllülük, yardımların dağıtımı, bilgi paylaşımı gibi meselelere ilişkin toplumsal hazır olmayı sağlayabilecektir. Sonuç olarak CTPN ağına üye olan kentlerin ve bu kentlerde yapılan iyi uygulamaların teröre karşı güvenli kentlerin inşasında toplum temelli yaklaşımlar (toplum dayanıklılığı ve toplumsal hazır olma) çerçevesinde Türkiye'deki kentlere örnek olabileceğini ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

Alacadağlı, E. (2020). Güvenli Kent ve Kent Güvenliği Üzerine Bir İrdeleme. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6*(2), 152-167.

Anthony, I. (2017). Secure Cities: Inclusivity, Resilience and Safety. Insight on Peace and Security. Stockholm International Peace Research Institute.

Barbak, A. (2017). Linking Urban Security and Regional Development: Operationalizing Security-Development Nexus within Regional Development Agencies. *European Journal of Sustainable Development Research, 2*(1), 35-42.

Barbak, A. (2019). Analyzing Security Gapsat Urban Areas: Conceptual Framework for "Urban Security Divide". *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı.* 169-179.

Bosher, L., & Coaffee, J. (2008). Urban Resilience: An International Perspective. *Proceedings of the Institute of Civil Engineers: Urban Design and Planning, 161*(4), 145-146.

Bugliarello, G. (2003). Urban Security in Perspective. *Technology in Society, 25*(4), 499-507.

Burke, J. (2018). Cities and Terror: An Indivisible and Brutal Relationship. https://www.theguardian.com/cities/2018/jan/29/cities-terror-attacks-brutal-relationship-terrorism. Erişim Tarihi: 22.08.2021.

Coaffee, J. (2009). *Terrorism, Risk and the Global City: Towards Urban Resilience.*Ashgate Publishing.

Coaffee, J., & Rogers, P. (2008). Rebordering the City for New Security Challenges: from Counter-Terrorism to Community Resilience. *Space and Polity, 12*(1), 101-118.

European Commission (2020a). *A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond.* https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-12/09122020_communication_commission_european_parliament_the_council_eu_agenda_counter_terrorism_po-2020-9031_com-2020_795_en.pdf. Erişim Tarihi: 20.08.2021.

European Commission (2020b). *A Counter Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond.* https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-12/20201209_counter-terrorism-agenda-eu_en.pdf. Erişim Tarihi: 27.08.2021.

Garrison, A. (2003). Terrorism: The Nature of its History. *CriminalJusticeStudies, 16*(1), 39–52.

Gökce, G. & Gökce, O. (2015). Devlet Kapasitesi: Kavramın Kuramsal Çerçevesi, Bileşenleri ve Türkiye'nin Görünümü. *Gazi Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi, 17*(2), 1-34.

Gökce, G. (2007). *Güçlü ve Zayıf Devlet Tartışmaları Bağlamında Türkiye.* Konya: Çizgi Kitabevi

Gökce, O. (2016). Media and Terrorism – Is Media A Tool Rendering Service To The Purpose Of Terrorist Organizations?, *The 2nd. International Conference on the Changing World and Social Research (ICWSR'2016) Conference Proceeding Book,* Barcelona, Spain.

Gökce, G. (2016). Critical Analysis of Failed State Concept. *The 2nd. International Conference on the Changing World and Social Research (ICWSR'2016) Conference Proceeding Book,* Barcelona, Spain.

Gökce, G. (2017). Phenomenon of Failed State and Refugee/Immigration Problem: Analysis on Syria Example. *Inquiry 3*(1), 9-18.

Gökce, G. (2020). Başarısız Devletlerde Devlet ve Toplum/Millet İnşası Sorunu. (Ed. Tevfik Erdem). *Milliyetçilik.* Antalya: Otorite, 68-82.

Gündüzöz, İ. (2016). Türkiye ve dünyada güvenli kent yaklaşımı: kentsel güvenlik mi? Güvenli kent mi?. *Türk İdare Dergisi. 483*, 335-368.

Harris, T. (2016). *An Independent Review of London's Preparedness to Respond to A MajorTerroristIncident.*https://www.london.gov.uk/sites/default/files/londons_prepare

dness_to_respond_to_a_major_terrorist_incident_-_independent_review_oct_2016.pdf. Erişim Tarihi: 26.08.2021.
Heinke, D. H. (2017). Who leads and who does what? Multi-agency coordination, community engagement and public-private partnerships. (Ed. Diego Muro) *Resilient Cities. Countering Violent Extremism at Local Level.* Barcelona: CIDOB, 81-89.
Helfstein, S. (2014). Social Capital and Terrorism. *Defence and Peace Economics, 25*(4), 363-380.
Hobbes, T. (2019). *Leviathan.* (Çev. Semih Lim) Yapı Kredi Yayınları.
Hoffman, B. (2008). *Terrorismus - Der ungeklärte Krieg. Neue Gefahren politischer Gewalt.* Frankfurt am Main.
Independent Commission on Multilateralism (2015). *FragileStatesandFragileCities*.https://www.icm2016.org/IMG/pdf/discussion_paper-fragile_states_and_cities_final.pdf. Erişim Tarihi: 15.08.2021.
Köseoğlu, Ö. (2019). *Metropoliten Kentlerin Geleceği Yeni Yaklaşım Model ve Uygulamalar.* SETA Yayınları.
London City Hall (2019). *About Team London.* https://www.london.gov.uk/what-we-do/volunteering/about-team-london-0 Erişim Tarihi: 25.08.2021.
Maslow teorisi (2021) https://tr.wikipedia.org/wiki/Maslow_teorisi. Erişim Tarihi: 26.08.2021.
Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review, 50,* 370-396.
Maslow, A. H. (1969). The farther reaches of human nature. *Journal of Transpersonal Psychology, 1*(1), 1–9.
Moffett, H. & Coombe, M. (2019) Community Preparedness Report 2019. Counter Terrorism Preparedness *Network (CTPN)* https://www.london.gov.uk/sites/default/files/community_preparedness_report.pdf. Erişim Tarihi: 14.08.2021.
Muggah, R. (2012). *Researching the Urban Dilemma: Urbanization, Poverty and Violence*. Canada: International Development Research Center.
Muggah, R. (2014). Deconstructing the fragilecity: exploring insecurity, violence and resilience. *Environment and Urbanization, 26*(2), 345-358.
Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for *Disaster Readiness. 41*(1-2), 127–150.
OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe) (2014). *PreventingTerrorismandCounteringViolentExtremismandRadicalizationthatLead to Terrorism: A Community-Policing Approach.* Vienna: Stanzell Druck.
Payam, M. M. (2018). Emniyet, Güvenlik, Kent Emniyeti ve Kent Güvenliği: Kavramsal Bir Analiz. *Avrasya Terim Dergisi, 6*(1), 15-25.
Pearce, J. M., Lindekilde, L., Parker, D., &Rogers, M. B. (2019). Communicating with the Public about Marauding Terrorist Firearms Attacks: Results from a Survey Experiment on Factors Influencing Intention to "Run, Hide, Tell" in the United Kingdom and Denmark. *Risk analysis, 39*(8), 1675-1694.
Proctor, N. (2019). *Anti-Radicalisation Report Counter Terrorism Preparedness Network (CTPN).* https://www.london.gov.uk/sites/default/files/ar_report_web_ne_6.11.19.pdf. Erişim Tarihi: 22.08.2021.
Rogers, M. B., Amlôt, R., Rubin, G. J., Wessely, S., & Krieger, K. (2007). Mediating the social and psychological impacts of terrorist attacks: The role of risk perception and risk communication. *International Review of Psychiatry, 19*(3), 279-288.
Swanstrom, T. (2002). Are Fear and Urbanism at War?. *Urban AffairsReview, 38*(1), 135-140.

Şahin, S. Z. (2016). *Kentler teröre karşı nasıl daha güvenli hale gelir?,* http://www.aljazeera.com.tr/gorus/kentler-terore-karsi-nasil-daha-guvenli-hale-gelir. Erişim Tarihi: 07.08.2021.

Tikka, M. M. T. (2019). Ritualisation of Crisis Communication: Crowd-enabled responses to the Stockholm terror attack on Twitter. *NordicomReview. 40,* 105-120.

Torres Barderi, D. (2018). *Anti rumours Handbook 2018.*Spain: Council of Europe Publication.

Tulumello, S. (2017). Toward a Critical Understanding of Urban Security Within The Institutional Practice of Urban Planning: The case of the Lisbon Metropolitan Area. *Journal of Planning Education and Research, 37*(4), 397-410.

UN-HABITAT (2007). *Enhancing Urban Safety and Security: Global Report on Human Settlements 2007*. Earthscan.

We Love Manchester Emergency Fund. (2020). *We Love Manchester Emergency Fund Annual Report 2018-19.* https://register-of-charities.charitycommission.gov.uk Erişim Tarihi: 25.08.2021.

Yılmaz, V. (2019). Kentlerin Gelişiminde Terörün Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8*(1), 213-223.

İnternet Kaynakları

https://ec.europa.eu/echo/what/humanitarian-aid/disaster_preparedness_en, Erişim Tarihi: 27.08.2021.

https://fragilestatesindex.org/frequently-asked-questions/what-does-state-fragility-mean/, Erişim Tarihi: 17.08.2021.

https://www.dhs.gov/plan-and-prepare-disasters, Erişim Tarihi: 27.08.2021.

https://www.london.gov.uk/what-we-do/fire-and-resilience/counter-terrorism-preparedness-network-ctpn, Erişim Tarihi: 27.08.2021.

https://www.london.gov.uk/what-we-do/volunteering/about-team-london-0, Erişim Tarihi: 23.08.2021

https://www.paris.fr/pages/des-gestes-qui-sauvent-3389, Erişim Tarihi: 23.08.2021.

https://www.westandtogether.org.uk/about-us/, Erişim Tarihi: 24.08.2021

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

YEREL HALKIN SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK KENT GÜVENLİĞİ ALGISI: MALATYA ÖRNEĞİ

Canan Emek İNAN[1]

Tuğba ALGÜL[2]

ÖZET

Mekânsal bir yer değiştirme eyleminden çok daha geniş kapsamlı bir süreç olan göç olgusu, özellikle göç alan ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi yapılarında önemli değişikliklere sebep olmaktadır. Dönemin toplumsal, ekonomik ve siyasal koşullarının temel belirleyiciliğinde gerçekleşen uluslararası göç, statüleri farklı göç aktörlerini ortaya çıkarmaktadır. Gelinen noktada, dünya genelindeki kitlesel insan hareketliliği güvenlik kavramı ve bu kavramının özünde yer alan tehdit algısıyla ilişkilendirilmektedir. Suriye Arap Cumhuriyeti'nde 2011 yılında sivil halk ayaklanması ile başlayan kısa sürede iç savaşa dönüşen siyasi karmaşa kaynaklı kitlesel zorunlu göç dalgası, ülkemizin bugüne kadar yaşadığı göç deneyimlerinden yapı ve süreç itibariyle oldukça farklıdır. Türkiye, açık kapı politikasıyla başlayan, ülkeye giriş yapan Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmesiyle devam eden süreçte, söz konusu göç dalgasından en çok etkilenen ülkelerden biri konumuna gelmiştir. Uluslararası göçlere maruz kalan ülke kentlerinde, göç edenler çoğu zaman kentin yerleşik halkı tarafından risk unsuru veya kentsel güvenlik noktasında tehdit olarak algılanmaktadır. Ülkemizde de yeni ve farklı bir sosyal grup olarak toplumsal yapıya genellikle büyük kentlerde düzensiz eklemlenmeler şeklinde dahil olan Suriyelilere yönelik olarak yerel halk, başta güvenlik olmak üzere pek çok düzlemde değişik algılamalar geliştirmektedir.

Bu çalışmanın konusu bir kentsel güvenlik sorunsalı uluslararası göçün ele alınış biçimi ve bunun kentsel mekânlara yansımasıdır. Bir durum araştırması olması sebebiyle temelde nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmanın örneklemini Malatya kent merkezinde uzun yıllardır ikamet eden yerel halk oluşturmaktadır. Bu kapsamda Malatya'da yerel halkın, kentin yeni sakinlerine yönelik güvenlik algısı, yerel halka uygulanan derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle elde edilen bulgular çerçevesinde açıklanmaktadır. Birlikte yaşamaktan kaynaklanan sorunların görünür kılınması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Güvenlik Algısı, Kentsel Güvenlik, Malatya, Yerel Halk

[1] Dr. Öğr. Üyesi,İnönü Üniversitesi İİSB Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, emek.sarigul@inonu.edu.tr, ORCID:0000-0001-7416-1665

[2] Doktora Öğrencsi, İnönü Üniversitesi İİSB Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, tugba.alg@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1482-4265

LOCAL PEOPLE'S PERCEPTION OF URBAN SECURITY AGAINST SYRIAN REFUGEES: THE CASE OF MALATYA

ABSTRACT

The phenomenon of migration, which is a much more comprehensive process than a spatial relocation action, causes significant changes in the social, cultural, economic and political structures of the countries receiving migration. International migration, which took place under the main determinant of the social, economic and political conditions of the period, reveals migration actors with different statuses. At this point, mass human mobility around the world is associated with the concept of security and the perception of threat that is at the core of this concept. The wave of mass forced migration, which started with the civil uprising in the Syrian Arab Republic in 2011 and turned into a civil war in a short time, is quite different in structure and process from the migration experiences our country has experienced so far. Turkey has become one of the countries most affected by the said migration wave, in the process that started with an open door policy and continued with the granting of temporary protection status to Syrians entering the country. In the cities of countries that are exposed to international migration, immigrants are often perceived as a risk factor or a threat to urban security by the residents of the city. As a new and different social group in our country, the local people develop different perceptions on many levels, especially on security, towards the Syrians, who are often included in the social structure in the form of irregular articulations in big cities.

The subject of this study is the way internatioanal migration is handled as an urban security problem and its reflection on urban spaces. Since it is a case study, the sample of the study, in which mainly qualitative research methods are used, consists of the local people residing in the city center of Malatya for many years. In this context, the security perception of the local people in Malatya towards the new residents of the city is explained within the framework of the findings obtained by the in-depth semi-structured interview method applied to the local people. It is aimed to make visible the problems arising from living together.

Keywords: Migration, Perception of Security, Urban Security, Malatya, Local People

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan göç, geniş kapsamlı toplumsal bir değişim sürecidir. Farkı sebeplerden kaynaklanması itibariyle değişik görünümlere sahip olan göç süreci, özellikle göç alan ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi yapılarında önemli dönüşümlere sebep olmaktadır. Göç olgusunun günümüzdeki en önemli yansıması uluslararası göç alanında kendini göstermektedir. Bu nedenle etkili bir göç yönetimi, devletlerin son yıllardaki en önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır.

Göç olgusunun giderek küreselleşmesi, uluslararası göçün, ulusal güvenliği tehdit eden bir unsur olarak betimlenmesi eğilimine neden olmaktadır. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında güvenlik kavramındaki anlamsal genişlemesi ve küresel terör söyleminin yaygınlık kazanması göç - güvenlik ilişkisini önemli bir siyaset alanı haline getirmiştir. Uluslararası göç, her geçen dönem daha da artan bir şekilde, tehdit ve güvenlik kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir.

Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle uluslararası insan hareketliliği söz konusu olduğunda geçiş ülkesi ya da hedef ülke olarak tanımlanmaktadır. Bu konumun getirdiği göç potansiyeli, Suriye'de yaşanan iç savaş sebebiyle maruz kaldığımız kitlesel göç hareketi örneğinde olduğu gibi, kendine özgü deneyimlere de neden olmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, Ekim 2021 tarihi itibariyle Türkiye'de kayıtlı geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacı sayısı 3.723.674'dir. 2020 yılı itibariyle kayıtlı Suriyeli sığınmacıların 51.945'i barınma merkezlerine yerleştirilmiş olup, geriye kalan yaklaşık %98'lik kısım Türkiye'nin farklı kentlerinde çoğunlukla kent merkezlerinde bireysel tercihleri doğrultusunda ikamet etmektedir.

Türkiye, Ortadoğu coğrafyasında yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak, dünya genelinde en fazla göçmen barındıran ülke konumundadır. Bu sebeple Suriyeli göçmenlerin toplumsal yapıya olan etkileri belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Konuyu güvenlik açısından ele aldığımızda ise, Suriyeli sığınmacılar ve yerel halk ilişkisi uyum noktasında en sorunlu alanlardan birini oluşturmaktadır.

Sosyal, ekonomik ve güvenlik alanlarında ciddi değişimlere sebep olan Suriye kaynaklı kitlesel göç hareketi, araştırmamız kapsamında Malatya kent ölçeğinde, yerel halkın kent güvenliği algısına etkileri bakımından incelenmektedir. Araştırma kapsamında Malatya kent merkezinde yaşayan yerel halkla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular analiz edilerek, yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik bakış açısı irdelenmektedir.

2. ULUSLARARASI GÖÇ VE GÜVENLİK İLİŞKİSİ

Göç tanımlamaları, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir kısmını geçirmek üzere tamamen veya geçici olarak bir yerleşim merkezinden, diğerine yerleşmek kaydıyla yaptığı coğrafi yer değiştirme hareketi üzerine odaklanmaktadır. Göç kavramını belirli bir zaman diliminde belirli yerleşme alanlarından dışarıya çıkan yer değiştirmelerin toplam sayısı olarak ele aldığımızda zamanda ve mekânda toplulaştırmış bir değer olması gerekmektedir. Konuya zamanda ve mekânda toplulaştırma açısından baktığımızda ise göç, kişileri yeni bir topluluğa götüren, dolayısıyla yeniden uyum sağlama sorunlarıyla karşı karşıya bırakan bir yer değiştirme olmaktadır (Akkayan, 1979: 21; Tekeli ve Erder, 1978: 61-62; Tekeli, 2010:173-174).

Kaygalak (2009: 9) ’ın da belirttiği gibi göç olgusunu sadece demografik ve mekânsal boyuta indirgemek kavramın içeriğini anlatmak bakımından yetersiz kalacaktır. Çünkü göç toplumların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapıları ile doğrudan ilişkili olmasının yanı sıra söz konusu yapıların nedeni ve sonucu olma özelliğini bir arada bulunduran bir süreçtir. Sosyal, politik, ekonomik, ekolojik veya bireysel nedenlerden kaynaklanan, hem zaman hem mekân ve hem de amaç açısından irdelenmesi gereken bir değişim sürecidir.

Ulus devletlerin henüz oluşmadığı ve modern yurttaşlık haklarının yerleşmediği feodal karakterli geleneksel toplumlarda göç zorunlu ve denetimlidir. Göçün insan hakkı olarak ele alınması, ancak, piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, iş gücünün özgürleşmesi, demokratik hakların kabulüyle gerçekleşebilmiştir. Bugünün dünyasında bile bireysel isteğe dayalı seyahat ve yer değiştirme özgürlüğü pek çok ülkede sadece ulusal sınırlar içinde uygulanabilen bir hak niteliğindedir. Ulusal sınırın aşılması göçe uluslararası bir nitelik kazandırmaktadır. Bu durumda yer değiştirme, bireyin hakkı olmaktan çıkarak ulus-devletlerin güç politikasına dahil olmaktadır. Bu nedenle, küreselleşmenin bütün zorlamalarına karşın, aslında uluslararası göç halen denetimli bir nüfus hareketidir(Erder, 2014: 80).

Faist (2003:39), uluslararası göç kavramını, bir devletten diğerine gerçekleşen daimi bir insan topluluğu hareketinin ötesinde, çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus devlet içindeki iki ya da daha çok konumu ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen, ekonomik, siyasi, kültürel ve demografikbir süreç şeklinde tanımlayarak kavramın toplumsal yönüne vurgu yapmaktadır.

Göç olgusunu, küresel değişim üzerinde etkili olan en önemli faktörlerden biri olarak kabul eden Castles ve Miller (2008: 7, 12-14) ekonomik değişime, siyasal mücadeleler ve çatışmalara bağlı olarak günümüz dünyasında göçlerin yeni biçimlerde ve formlarda arlığını sürdüreceğini savunarak, beş temel eğilimin çağdaş göçlerin karakteristiğini oluşturmada gittikçe önem kazandığını vurgulamaktadır. Bu eğilimler: göçün küreselleşmesi, göçün hızlanması, göçün farklılaşması, göçün kadınsallaşması ve göçün giderek siyasallaşmasıdır.

Devlet, toplum ve yurttaş üçlüsü bağlamında siyasal bir alan olarak Avrupa’da imparatorlukların çöktüğü on dokuzuncu yüzyılın sonunda ortaya çıkan uluslararası göç, yirminci yüzyılın içinde çok belirgin bir siyasa alanı haline gelmiştir. Bu çerçevede uluslararası göçü, günümüz toplumsal düzenine ve ulusal kimliğine dair tehdit kaynağı bir olgu olarak görmek, 11 Eylül sonrası dönemde güvenlikleştirici söylemin giderek artan oranda hakimiyet kurmasını beraberinde getirmektedir. Uluslararası göçün düzensizleşmesiyle, düzensiz göçü denetim altına alma çabaları, göçü güvensizleştiren söyleme eşlik etmektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 13; Öner, 2012:14) .

1980’li yıllardan itibaren güvenlik, yeniden kavramsallaştırılmaktadır. Kavram, Soğuk Savaş sonrasında devlet odaklı dar bir güvenlik anlayışından ekonomik, çevresel, siyasal, toplumsal ve bireysel konuları içerecek biçimde genişlemiştir. Güvenliğin anlamlandırılmasındaki geleneksel kuramları reddeden Kopenhag Okulu, iki kutuplu sistemde hakim olan ve güvenliği gücün uzantısı olarak gören realist yaklaşımın aksine, farklı aktörlerin güvenlik tehdidi olarak konuya yaklaşımları önemli adletmektedir. Bu noktada güvenlikleştirme, siyasal aktörün konuyu siyaseti tehdit ettiği vurgusunu kullanarak resmi alana itmesi ve siyasetin yerleşik usullerinin ötesinde acil önlemler kullanmasıyla gerçekleşen bir durumu ifade etmektedir. Siyasallaşmanın aşırı bir şekli olarak da tanımlanan güvenlikleştirmenin yoğun olarak hissedildiği alanların başında göç gelmektedir (Kabacaoğlu, Memişoğlu, 2021:2; Akçapar, 2012:565).

Ulusal güvenlik kavramının tüm güvenlik alanı için anahtar kavram olduğu ön kabulünden hareketle konuyu göç-güvenlik ilişkisi çerçevesinde değerlendirdiğimizde, uluslararası göç konusu başta iç güvenlik olmak üzere, toplumsal güvenlik, ekonomik güvenlik, kültürel güvenlik alanlarını doğrudan ilgilendiren yeni ve yoğun bir tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. (Şener, 2017: 18). Gök (2016: 68)'ün de vurguladığı gibi, artan küresel terör söylemiyle birlikte, uluslararası göç, denetim ve engelleme anlayışı çerçevesinde ele alınmaya başlamıştır. Bu anlayış, 2000'li yıllarda Ortadoğu bölgesinde artan terörizmin dünya geneline yayılması ve Suriye iç savaşı ile giderek artma eğimindedir. Gelinen noktada istila, diğerleri, suçlu, kimlik gibi öğelerin güncel göç karşıtı söylemler içerisinde sıklıkla kullanıldığı bir dönem başlamıştır.

3. KENT GÜVENLİĞİ KAVRAMI

Güvenli kent olgusu, insanlık tarihinde uygarlığın bir ölçütü olarak kabul edilmektedir. Kent yaşamı, düzenli kentler yaratmak amacıyla, yasaklar üzerine inşa edilmiştir. Ancak modern çağın gereklerine uygun geliştirilmiş kurallar sayesinde kent yaşantısı, yaşanabilir mekânlarda özgürce devam edebilmektedir. Kentlerin, insan hareketlerine bağlı olarak, nüfusunun hızla artması, kentsel yerleşimleri sosyal kontrolün azaldığı mekânlara dönüştürmektedir. Bu çerçevede kentlerde topluma ve kente karşı işlenen suçların oluşmaması veya engellenmesi giderek daha da önem kazanmaktadır. Bu çerçevede yirmi birinci yüzyılda, kentlerin en önemli sorun alanlarından birini güvenliğin sağlanması oluşturmaktadır (Aksoy, 2007: 11).

Güvenlik konusuna kentsel boyutta baktığımızda, kentte yaşayan kişilerin, kentsel yaşamda oluşan gereksinimlerin karşılanmasında ve karşılıklı ilişkilerin gerçekleşmesinde kendilerini güven içinde hissetmelerinin sağlanması tanımlamasıyla karşılaşmaktayız (Koca, Erkan, 2021: 170). Alacadağlı (2020:154)'nın da belirttiği gibi, kent güvenliği kavramı günümüzde sadece asayişi ön plana alan yaklaşımla suç unsurlarını ortadan kaldırarak düzeni sağlamak ile sınırlı değildir. Kavram, kent sakinlerinin güvenli bir kentsel çevrede yaşamaya yönelik haklarını da kapsamaktadır. Konuyu bu açıdan değerlendirdiğimizde, bütün insanların insan olmaktan kaynaklanan yaşam hakkı, diğer bütün hakların kaynağını oluşturduğu gibi, sağlıklı güvenli bir kentte yaşamanın temelini de oluşturmaktadır.

Kentli hakları alanındaki temel belgelerden biri olan Avrupa Kentsel Şartı çerçevesinde yayınlanan Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu'nda, Avrupa yerleşimlerinde yaşayan kentlilerin sahip oldukları belirtilen yirmi hak grubu içerisinde, güvenlik ilk sırada yer almaktadır. Avrupa Konseyi tarafından 1992 yılında benimsenen belgede; ideal bir kentin kentli haklarını güvenceye alabilecek her tür donanım, sağlıklı çevre, iş sosyal ve kültürel yaşam alanlarına sahip bir kent olduğundan söz edilerek, "her kent sakininin, mümkün olduğunca suç, kabahat ve saldırılardan arındırılmış emin ve güvenli bir kentte yaşama hakkına sahip" olduğu belirtilmektedir (Pektaş, Akın: 2010: 28-29; Payam, 2018: 17; Alacadağlı, 2010: 28-29).

Kent güvenliği, kent sakinlerini etkileyebilecek insan kaynaklı risk ve tehditlere karşı korunmanın sağlanması anlamına da gelmektedir. Genellikle, kentlerde işlenen suçların önlenmesi ve bunlara müdahale edilmesi programlarıyla incelenen kentsel güvenliğin bu anlamda iki yorumu bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kentsel alanların giderek artan militarizasyonuyla ilişkili olarak kent sakinlerin bireysel güvenliğini içerirken, ikincisi ise kentlerin bir bütün olarak güvenliğine odaklanmaktadır. Bu kapsamda, mekânın deneyimlenmesi sonucu ortaya çıkan bir duygu olan kent güvenliği algısı, özellikle sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıkların bulunduğu kentsel alanlarda suç korkusuyla ilişkili bir

problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel alanlardaki fiziksel çevrenin niteliğinin, barındırdığı unsurların ve çevre koşullarının bireylerin güvenlik duygusunu ve suç korkusunu etkilediği kabul edilmektedir. Uluslararası güvenlik ve ülke güvenliği kavramlarının da yeniden değerlendirildiği günümüz dünyasında, mülteci ya da sığınmacı hareketleri veya diğer zorunlu göç hareketleri, insanların güvenliklerinin sağlanıp sağlanmadığı konusunda bir ölçüt olarak kabul edilmektedir (Payam, 2018: 22; Çelik, 2018: 65; Aksoy, 2017: 14).

4. KENT MEKÂNINDA SIĞINMACI OLMAK

Özellikle 80'li yıllardan itibaren yaşanan insani krizlerle birlikte dünya genelinde başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan göçmenlerin sayısında büyük oranda artış meydana gelmeye başlamış, ülkelerde yaşanan politik istikrarsızlıklar ise zorunlu göç hareketi olan kitlesel mülteci akımlarını (Castles ve Miller, 2008, s. 11) beraberinde getirmişti Günümüzün küresel dünyasında çok sayıda göçmen, değişik sebeplerle kendi ülkesinden ayrılarak, büyük çoğunlukla gittiği ülkenin kentlerine göç etmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Küresel Eğilimler Raporu verilerine göre, 2020 yılının sonuna doğru dünya genelinde çatışmalar, savaşlar ve doğal afetler gibi sebeplerden dolayı, doğduğu ülkeden başka bir ülkeye veya kendi ülkesi içinde zorunlu olarak yer değiştirmek durumunda kalan insanların sayısı 82,4 milyon kişiye ulaşmıştır. Dünya genelindeki sığınmacılar ile mültecilerin %85'i ise gelişmekte olan ülkelerde ve geri kalmış ülkelerde yaşamaktadırlar (Ertürk, Kurtarır, 2021:1-2; BMMYK, 2021).

2011 yılının Mart ayında Suriye'de rejim karşıtı gösterilerle başlayan sürecin iç savaşa dönüşmesiyle yaşanan kitlesel göçü hareketi, ülkemizin bugüne kadar karşılaştığı göç deneyimlerinden oldukça farklı bir görünüm sergilemektedir. Ülkeye giriş yapan Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmesi, göçmen, mülteci, sığınmacı ve geçici koruma altındakiler şeklinde sıralayabileceğimiz, göç aktörleri konusunda bir kavram kargaşasını da beraberinde getirmiştir.

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, Türkiye'nin sığınmacı-mülteci politikasını belirleyen temel düzenlemelerinden biridir. Türkiye, söz konusu sözleşmeyi coğrafi ve zaman kısıtlaması koyarak kabul etmiştir. Böylece, sadece Avrupa'dan gelenlere ve 1951 yılından önce gerçeklesen bir olay yüzünden ülkesinden kaçanlara mülteci statüsü verilmiştir. 1967 yılında Cenevre Sözleşmesi'nin Ek Protokolü'nün imzalanmasıyla zaman kısıtlamasını kaldırmıştır.

İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı'na göre; Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı" mülteci olarak tanımlanmaktadır. Sığınmacı ise, "ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı" şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak, 2013 tarih 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun geçici korumayı düzenleyen 98. maddesinde yer alan; "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen,

acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir" hükmünü esas aldığımızda ülkemizde Suriyelilerin "sığınmacı" olarak geçici koruma statüsüne alındıkları anlaşılmaktadır (Şener, Töre, 2019: 46-47).

Dünya genelinde sığınmacıları ağırlıklı olarak kamplara yerleştirme eğilimi terk edilmektedir. Geçici olduğu vurgulanan kamplar yerine, özellikle kentsel uyum noktasında sağladığı faydalar nedeniyle, daha uygun bir alternatif olarak görülen kentlere serbest yerleşim teşvik edilmektedir. Söz konusu eğilim ülkemiz örneğinde de geçerli hale gelmiştir. Suriye'den Türkiye'ye göç hareketi başladığında sığınmacıların yerleştirildiği kamplar günümüzde istisnai bir modele dönüşmüş durumdadır. UNHCR verilerine göre Suriyelilerin %98'inden fazlası 81 kentte ev sahibi toplumla bir arada yaşamakta, %1,5'i i geçici barınma merkezinde kalmaktadır (Danış, 2019: 41; UNHCR, 2021).

Sığınmacıların, göçmenlerin kentsel mekândaki varoluşları genellikle kırılganlıklar ile ilişkilendirilmektedir. Söz konusu kırılganlıklar, göçmenlerin, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik engeller nedeniyle, gerekli kaynaklara ve fırsatlara sınırlı erişimi ile ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede göçmenler için kent mekânında altı farklı engel grubu söz konusudur. Bunlar: dilsel engeller, yasal ve yönetimsel engeller, sosyal ağlara kısıtlı erişim, yerel çevre ve sosyal bağlam hakkında kısıtlı bilgiler, kentsel emek pazarı için yeteneklerin sınırlı olması ve yetersiz temsil, ayrımcılık ve yabancı korkusu şeklinde sıralanmaktadır (Levent, 2019: 66). Söz konusu engellerin yanı sıra Woods ve Kayalı (2017:6)'nın da belirttiği gibi göçmenlerin savaş deneyimleri ve destek yapılarından ayrı kalmaları, toplum içerisinde kendine özgü zorluklar ortaya koymaktadır. Bu durum ise göçmenlerin toplumdan ayrılıklarını pekiştirmektedir.

Kentsel alanlardaki mekânsal ayrışmayı yaratan süreçlerin başında göç gelmektedir. Kente yeni gelen gruplar, çoğunlukla bir kümelenme oluşturma eğilimi taşımaktadırlar ve sürekli olarak artan insan hareketliliği, mekânsal ayrışmanın çeşitliliğini genişletmektedir. Çünkü kente yeni gelenler, kısıtlı kaynakları ve farklı sosyal sermayeleri nedeniyle bir arada ve kent bütününden ayrı yerleşimler oluşturmaktadır Bu durum ise uzun vadede güvenlik sorunlarının doğmasına neden olabilecek bir zemin hazırlamaktadır. (Savran ve Sat, 2019: 287; Ağır ve Sezik, 2015:116). Kentsel mekânlarda göçmenlerin neden olduğu mekânsal ayrışma, bütünleşme noktasında önemli bir engeli oluşturmaktadır.

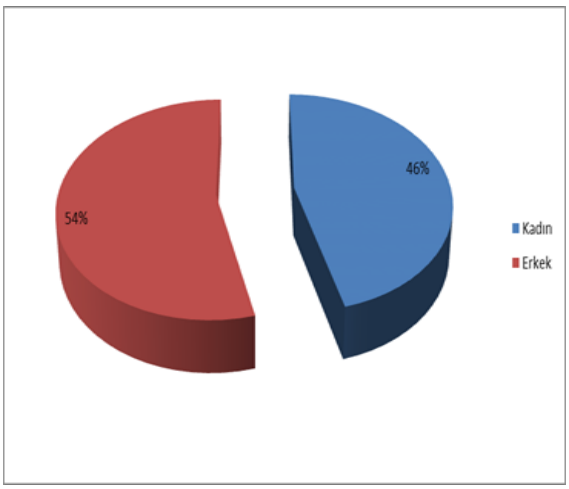
Bu çerçevede göç alan toplumların sığınmacılara yönelik tutum ve davranışları incelendiğinde; toplumların göçle gelen bu kitleye büyük oranda kültürel mesafe koydukları, demografik açıdan kaygı duydukları, özellikle iş kaybetme ve gelir kaybı kaygısı yaşadıklarını, ev fiyatlarının yükselmesine bağlı olarak ekonomik kaygı duydukları görülmektedir. Toplumlarda, sığınmacıların sosyal hizmetlere yük getirdiği ve kamu hizmetlerinde aksamalara neden olduğu düşüncesi yaygınlaşmaktadır. Göç alan toplumların sığınmacıları suçun kaynağı ve nedeni olarak görme eğilimi güvensizlik algısını beraberinde getirmektedir (Tunç, 2015: 43).

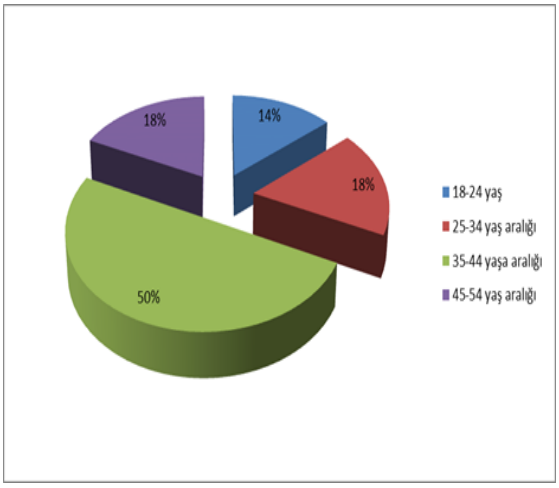
5. YEREL HALKIN SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK KENT GÜVENLİĞİ ALGISI

Araştıranın konusu, Malatya kenti örneğinde bir kentsel güvenlik sorunsalı olarak Suriyeli sığınmacıların yerel halk tarafından algılanış biçimidir. Bu kapsamda Malatya'da yerel halkın, Suriyeli sığınmacılara yönelik geliştirdiği güvenlik algısı çalışmanın temellendiği soruyu oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubu, Malatya kent merkezinde uzun yıllardır ikamet eden yerel halk arasından rastlantısal olarak seçilmiş elli kişiden oluşmaktadır. Yarı

yapılandırılmış derinlemesine görüşme yöntemi kullanılan araştırmanın saha kısmı 25 Temmuz – 06 Eylül 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

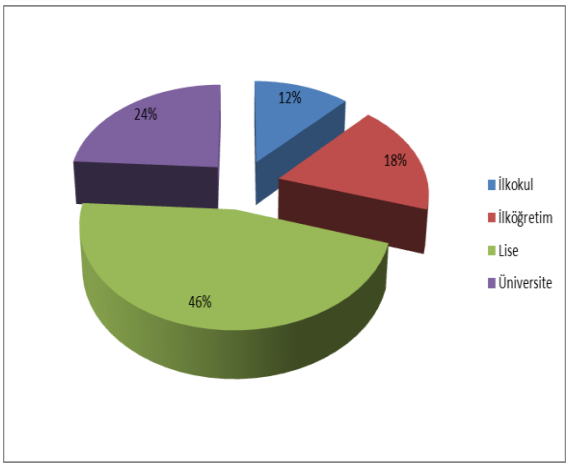
Demografik Özellikler

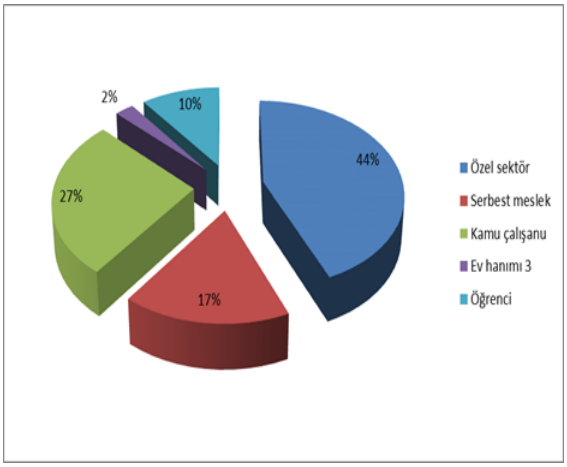

Grafik 1: Görüşmecilerin cinsiyet dağılımı **Grafik 2: Görüşmecilerin yaş dağılımı**

Araştırma kapsamında 23 kadın 27 erkek katılımcı ile görüşülmüştür. Araştırmada 18 yaş ve üstü kişilerle görüşülmüştür. Görüşmecilerin yaş dağılımını incelediğimizde, 35-44 yaş aralığında 25 görüşmesi ve 45-54 yaş aralığında 9 görüşmeci yer almakta olup 35 yaş üstünün örneklem grubunda % 68'lik bir orana sahip olduğu görülmektedir. En düşük yüzdelik grup ise 7 görüşmecinin yer aldığı 18-24 yaş aralığıdır. Örneklem grubu ağırlıklı olarak 35 yaş üstü bireylerden oluşmaktadır.

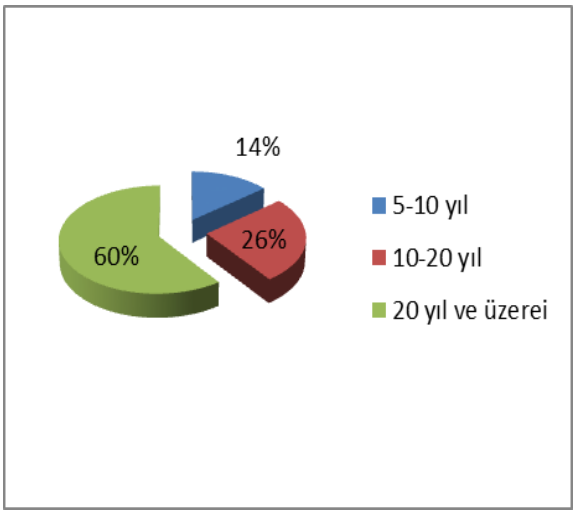

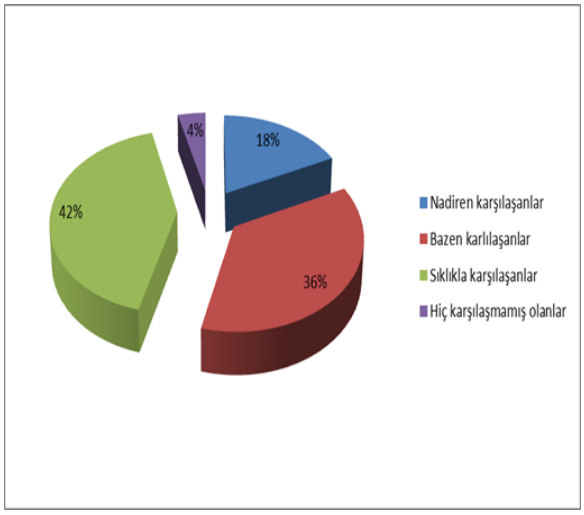

Grafik 3: Görüşmecilerin Eğitim Durumu **Grafik 4: Görüşmecilerin Mesleki Dağılımı**

Görüşmecilerin çoğunluğu lise ve üniversite mezunudur. İlkokul ve ilköğretim seviyesinde eğitim alanların toplam oranı %20 olup, lise mezunları %46, üniversite mezunları ise %24'lük dağılım göstermektedir. Örneklem grubun genel olarak eğitim seviyesi yüksektir. Görüşmecilerin 21'i özel sektör çalışanı, 8'i serbest meslek sahibi, 13'ü kamu çalışanı, 3'ü ev hanımı ve 5 tanesi de üniversite öğrencisidir.

Yerel Halkın Suriyeli Sığınmacılarla İletişim, İlişki Düzeyi ve Yerel Halkın Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tehdit Algısı

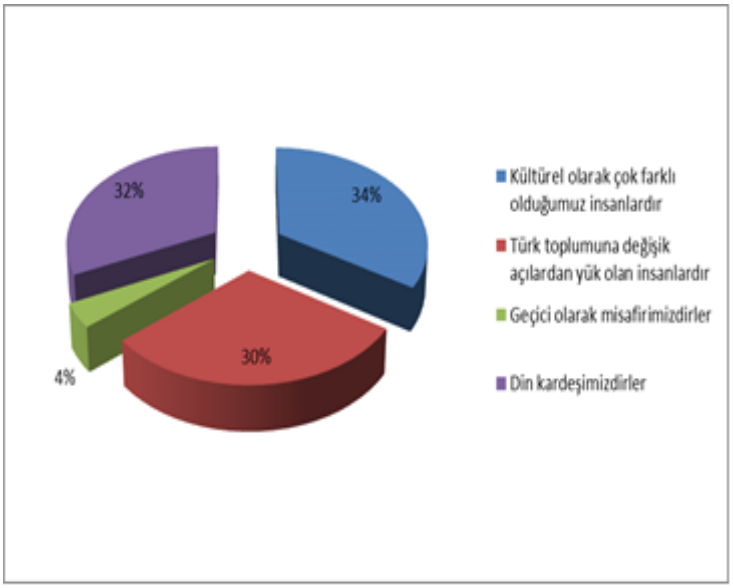

Grafik 5: Görüşmecilerin Malatya'da İkamet Süreleri

Grafik 6: Suriyeli Sığınmacılarla Karşılaşma Sıklığı

Görüşmecilerin Malatya kent merkezinde ikamet süreleri incelendiğinde 5-10 yıldır Malatya'da ikamet eden 7 görüşmecinin %14'lük en düşük orana sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu 20 yıl ve daha fazla süredir Malatya'da ikamet etmektedir.

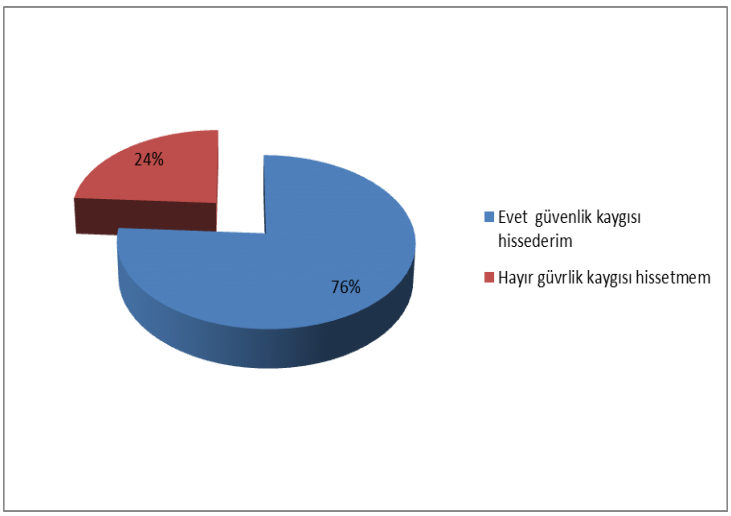
Görüşmecilerin Suriyeli sığınmacılarla olan karşılaşma sıklıklarına baktığımızda, sıklıkla iletişim kuran 21 görüşmeci %42'lik paya sahiptir. Serbest meslek sahibi ve kamu çalışanlarının ağırlıklı olduğu söz konusu görüşmecilerin bu durumun sebebini iş ilişkisi olarak açıklamıştır. Sığınmacılarla bazen karşılaştığını belirten 18 görüşmeci % 36'lık paya sahiptir. Bu grup çoğunlukla sığınmacılarla kentsel alanlarda karşılaşmakta olup, sığınmacıların kentte seyyar satıcılık, dilencilik gibi görünürlüklerinden hoşnutsuzluklarını dile getirmişlerdir. Sığınmacılarla nadiren karşılaştığını belirten 9 kişi ve hiç karşılaşmadığını belirten 2 görüşmeci bulunmaktadır.

Grafik 7: Suriyeli Sığınmacıların Yerel Halk Tarafından Değerlendirilmesi

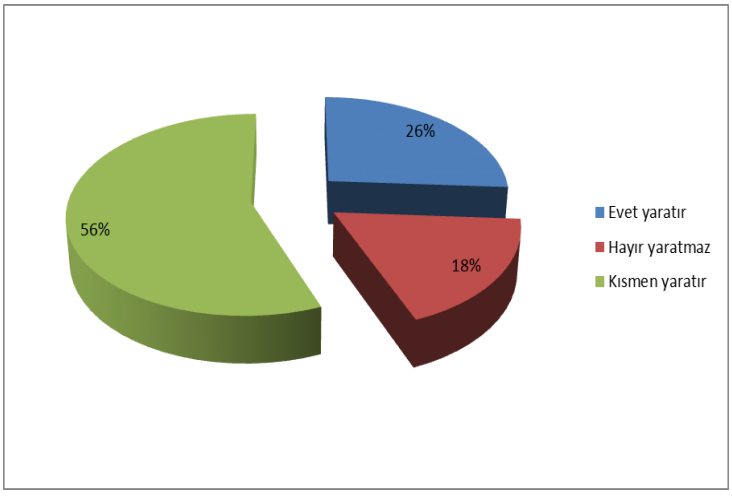
Görüşmecilere Suriyeli sığınmacıları nasıl adlandırdıklarını ve değerlendirdiklerini; kültürel olarak farklı olduğumuz insanlardır, Türk toplumuna değişik açılardan yük olan insanlardır, din kardeşlerimizdir, misafirlerimizdir (Erdoğan, 2020: 145-147) şeklindeki

yargılara katılım düzeyi açısından sorguladığınızda kültürel olarak Türk toplumu ile çok farklı oldukları yargısı %34 (17 görüşmeci) ile en yüksek görüş olarak ortaya çıkmıştır. 2. grup, din kardeşi söylemi üzerine temellenmekte ve bu grupta yer16 görüşmeci toplamda % 30'luk bir orana sahiptir. Türk toplumuna değişik açılardan yük olduklarını beyan eden 15 görüşmecinin yer aldığı 3. grup ise yine % 30'luk bir orana sahiptir. Suriyeli sığınmacıları geçici olarak tanımlayan 2 görüşmeci % 4 'lük oranla 4. grubu oluşturmaktadır.

Grafik 8: Suriyeli Sığınmacı Ailelerle Komşu Olunması Durumunda Güvenlik Kaygısı Hissetme Durumu

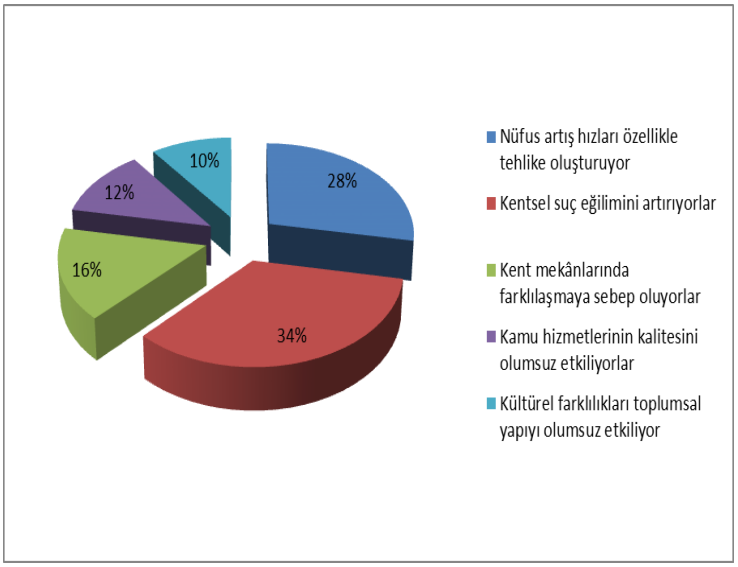
Görüşmecilere, mahallelerinde ya da apartmanlarında Suriyeli ailelerin ikamet etmesi durumunda güvenlik kaygısı hissedip hissetmediklerini sorduğumuzda, % 76 gibi yüksek bir oranla kaygı durumu ortaya çıkmıştır. Güvenlik kaygısı yaşamayacaklarını belirten 12 görüşmeci % 24'lük kısmı oluşturmaktadır. Görüşmecilerden 8 kişi Suriyeli sığınmacılarla aynı apartmanda komşu olduklarını belirtmiştir. Söz konusu görüşmecilerden 2'si mahalle ve apartmanlarında Suriyeli sığınmacı sayısının artması sonucu taşındıklarını beyan etmişlerdir.

Grafik 9: Suriyeli Sığınmacı Ailelerinin Çocuklarıyla Aynı Okullarda Eğitim Durumunun Güvenlik Kaygısına Sebebiyet Verme Durumu

Görüşmecilere, çocuklarının ya da aile bireylerinin, sığınmacı ailelerin çocuklarıyla aynı okullarda eğitim görmesinin güvenlik kaygısı yaratıp yaratmayacağını sorduğumuzda, güvenlik kaygısı hissedeceklerini belirten 13 görüşmeci % 26'lık, kısmen güvenlik kaygısı

duyacağını belirten 28 görüşmeci ise % 56'lık kısmı oluşturmuştur. Dolayısıyla toplamda % 82'lik kesim bu durumda güvenlik kaygısı hissetmektedir

Grafik 10: Suriyeli Sığınmacı Özellikle Kentsel Alanlara Olan Etkilerinin Değerlendirilmesi

Görüşmecilerden Suriyeli sığınmacıların kentsel alanlara olan etkilerini değerlendirmelerini istediğimizde verilen cevaplar beş ana grupta toplanma eğilimi göstermektedir. Bunlardan ilki Suriyeli sığınmacıların kent suç eğilimini artırdığına dair % 34'lük bir orana sahip olan yargıdır. İkici olarak sığınmacıların nüfus artış hızlarının özellikle gelecek dönemler için tehlike oluşturacağı yargısıdır ki, bu yargı % 28'lik bir orana sahiptir. Suriyeli sığınmacıların bazı yerleşim bölgelerinde yığılmalarının mekânsal farklılaşmaya sebebiyet verdiği yargısı % 16'lık bir orana sahiptir. Suriyeli sığınmacıların kamu hizmetlerini olumsuz etkileyerek bu hizmetlerdeki kaliteyi düşürdüklerini düşünenler %12'lik bir orana sahiptirler. Görüşmecilerden bazıları kişi Suriyeli sığınmacıları, kavgacı yapıları, kent yaşantısına uymayan davranışları dolayısıyla negatif ifadelerle tanımlayarak kültürel bozulmaya işaret etmiştir ki, bu grup %10'luk bir düzeydedir.

6. SONUÇ

Uluslararası kitlesel göçler kültürel uyum süreçlerini beraberinde getirmektedir. Söz konusu uyum süreci, özellikle göç alan ülkeler açısından toplumsal yapıda genellikle sorun alanlarını oluşturmaktadır. Suriye'de başlayan iç savaş nedeniyle kitlesel boyutlarda göç alan Türkiye, 2016 yılına kadar uyguladığı açık kapı politikası nedeniyle günümüzde dünyada en fazla sığınmacı barındıran ülke konumundadır. Türkiye'nin farklı kentlerine dağılmış halde, yaşamlarını sürdüren Suriyeli sığınmacılar ve yerel halk on seneyi aşan bir süredir birlikte yaşam pratikleri deneyimlemektedir.

Sosyal, ekonomik ve güvenlik alanlarında ciddi değişimlere sebep olan Suriye kaynaklı kitlesel göç hareketi araştırmamız kapsamında Malatya kenti ölçeğinde incelenmektedir. Kayıtlı 31.711 Suriyeli sığınmacının yaşadığı Malatya, Suriyeli sığınmacılar için barınma merkezi kurulan on ilden biridir.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler değerlendirildiğinde; Malatya kentinde yaşayan yerel halkın Suriyeli sığınmacıları, kent güvenliği bağlamında tehdit olarak algıladığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu algının ortaya çıkmasında; sığınmacıların kentsel mekânlarda

ve özellikle konut alanlarında bir arada yaşama eğilimi göstermeleri, kendilerine özgü kıyafetlerle kentsel mekânlarda daha fazla görünür olmaları temel sebepler olarak sıralanabilir.

Sayıları her geçen gün artan ve süreç içerisinde artık misafir olarak adlandırmanın yetersiz olduğu Suriyeli sığınmacılar, kentsel alanlarda farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunlar nedeniyle yerel halkın güvenlik algılamasında risk ve tehdit faktörü olarak betimlenmektedir. Suriyeli sığınmacılarla karşılaşma oranı yüksek olan yerel halkın, yaşadıkları yoğun güvenlik kaygısı, göç alan ülke vatandaşları ve göç eden topluluklar arasındaki sosyal ve kültürel değişim sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Eğitim almamış, düşük gelir düzeyine sahip, kimlik bunalımı yaşayan genç sığınmacı nüfusun özellikle gelecek dönemler için pek çok suçun kaynağını oluşturabileceği (Orsam, ve Tesev, 2015: 19-20) yargısına benzer değerlendirmeler Malatya halkı tarafından da yaygın bir söylem olarak dile getirilmektedir. Sığınmacıların kriminalize edilme eğilimleri zaman ilerledikçe misafirliğin kalıcılığa dönüşmesiyle bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır.

Suriyeli sığınmacılarla kültürel benzerlik algısının oldukça sınırlı olduğuna (Erdoğan: 2015: 61) dair mevcut araştırma sonuçları Malatya kent örneğinde de tekrar edilmiştir. Bu durum, sığınmacıların tehdit olarak algılanma düzeylerini artırmaktadır. Sığınmacılara sağlanan sosyal yardımlar ve eğitim, sağlık gibi kamusal hizmetlerin sunum biçimleri ekonomik açıdan Türk toplumuna yük olduklarına dair yargının başlıca sebeplerini oluşturmaktadır. Sığınmacılar, enformel sektörlere ucuz işgücü girdisi olarak da betimlenmektedir. Bunun yanı sıra Suriyeli sığınmacılar, kentsel alanlarda konut talebini artırarak kira artışına sebebiyet vermeleri sebebiyle değişik açılardan topluma yük olarak değerlendirilmektedirler.

Suriyeli sığınmacılarla kentin yerleşiklerinin birlikte yaşam deneyimlerini incelediğimizde, yerel halkın sığınmacılarla komşuluk ya da kamusal mekânları ortak kullanım durumunda söz konusu olan güvenlik kaygısı, sığınmacıların temelde tehdit ve risk ile özdeşleştirdikleri sonucunu pekiştirmektedir,

KAYNAKÇA

AKÇAPAR, Ş. (2012). Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu. (Editör: G.I. ÖNER. ve A. ŞÖNER), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s.563-575) İstanbul: İletişim Yayınları.

AKKAYAN, T. (1979). *Göç ve Değişme*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No: 2573,

AKSOY, E.(2007).Suç ve Güvenli Kent Yaklaşımı. *TMMOB Mimarlar Odası Bülteni Kent ve Suç Dosyas*ı, 11-16.

ALACADAĞLI, E. (2020). Güvenli Kent ve Kent Güvenliği Üzerine Bir İrdeleme. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6 (2), 152-167.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ, (2021). Küresel Eğilimler Raporu, 09.10.2021: https://www.unhcr.org/tr/29009-unhcr-world-leaders-must-act-to-reverse-the-trend-of-soaring-displacement.html

CASTLES, S. ve MILLER M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri.* (Çev. B. U. BAL ve İ. AKBULUT). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ÇELİK, F. (2018), Kentsel Açık-Yeşil Alanlarda Güvenlik. *İdeal Kent*. 23(9), 58-94.

DANIŞ, D. (2019), Türkiye'de Kent Mültecileri ve Misafirperlik. *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 42. Kolokyumu Bildiriler Kitabı*, 07.09.2021: https://www.spo.org.tr/resimler/ekler /0a686afdfac3fb7_ek.pdf,s.40-43.

ERDER. S. (2014). Türkiye'de Değişen Siyasal Konjonktür, Değişen Göç ve İskân Politikaları. (Editör: A. İÇDUYGU vd.), *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2020- Ulus-devlet Oluşumunda Ulus Ötesi Dönüşümlere* (s: 77- 137), İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi

ERDOĞAN, M. (2020). *Suriyeliler Barometresi 2019 - Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara: Orion Kitapevi.

ERTÜRK, S.A. ve KURTARIR, E. (2021). Editörden Göç ve Kent Özel Sayısı. *Göç Dergisi,* 8 (1), 1-9.

FAIST, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. (Çev: A.Z. Gündoğan, C. Nacar). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. (2021). 09.10.202: https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638

GÖK, O. (2016). Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt:31, 65-82.

İÇDUYGU, A. ve ERDER, S. ve GENÇKAYA. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2020- Ulus-devlet Oluşumunda Ulus Ötesi Dönüşümlere*, İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.

KABACAOĞLU, S. ve MEMİŞOĞLU F. (2021). Siyasal Liderlerin Söylemleri ve Göçün Güvenlikleştirilmesi: Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Karşılaştırması. *İnsan ve Toplum,* 11 (3),1-38.

KAYGALAK, S. (2009). *Kentin Mültecileri*. Ankara: Dipnot Yayınları.

KAYPAK, Ş. (2016). Kentsel Bir Sorun Olarak Kentsel Güvenlik. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 33, 35-50.

KOCA, T. ve ERKAN, N. (2021). Yaşam Kalitesinin Arttırılmasında Bir Etmen: Mekânsal Güvenlik Ölçütleri. *Megaron,*16 (3), 167-176.

LEVENT T. (2019). Kenti ve Kentsel Planlamayı Kitlesel Dış Göç Üzerinden Düşünmek: Mersin Örneği Üzerinden Açılımlar. *Göç Mekân Siyaset 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu Bildiriler Kitabı*. s.59-71. 02.09.2021:https://www. spo.org.tr/resimler/ekler/0a686afdfac3fb7_ek.pdf

MANDACI, N.ve ÖZERİM, G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *UİKD Uluslararası İlişkiler Dergisi,* (10) 39, 105-130.

ORSAM ve TESEV. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Rapor No: 195, 02.09.2021: https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Suriyeli_ Siginmacilarin_ Turkiyeye_Etkileri.pdf.

ÖNER, A.Ş. (2012) Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar.* (Der: S.G. Öner, A.Ş. Öner), İstanbul: İletişim Yayınları, ss:13-28.

PAYAM, M.M. (2018). Emniyet, Güvenlik, Kent Emniyeti ve Kent Güvenliği: Kavramsal Bir Analiz. *Avrasya Terim Dergisi,* 6 (1), 15-25.

PEKTAŞ, E.K ve AKIN, F. (2010). Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak "Katılım Hakkı" ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi,* 12 (2) ,23-49.

SAVRAN, S. ve SAT, A. (2019). Ankara'da Suriyeli Göçmenlerin Yer Seçimi Tercihlerinin İncelenmesi ve Bir Etnik Kentsel Adacık Örneği Olarak Önder, Ulubey, Alemdağ Mahalleleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi,* 7(2), 283-302.

ŞENER, B.(2017). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 6 (1), ss:1-31.

ŞENER, E. ve TÖRE, E. (2019). Göç Kıskacında Kentsel Politikalar: Gaziantep Örneği. *Göç Mekân Siyaset 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu Bildiriler Kitabı.* s. 45-58. 02.09.2021:https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/0a686afdfac3fb7_ek.pdf

TEKELİ, İ. ve ERDER, L. (1978). *Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları D-26.

TEKELİ, İ. (2010). *Göç ve Ötesi*. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TUNÇ, A.Ş.(2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2 (2). 29 – 63.

SEZİK, M. Ve AĞIR, O. (2015).Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. *Birey ve Toplum*, 8(5).95-123.

WOODS, A. ve KAYALI N. (2017), Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü. İstanbul: İPM Yayınları. https://ipc.sabanciuniv.edu.tr/wp-content/uploads/2017/01/WoodsLocalGovernmentRapor.web_.pdf.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRLE MÜCADELEYİ KENTSEL DİRENÇ VE GÜVENLİK ÜZERİNDEN OKUMAK

Muhammed Yunus BİLGİLİ[1]

Özet

Günümüzün en önemli idari, sosyal, ekonomik, kültürel ve toplumsal olguları arasında yer alan kentlerin sayısı ve hitap ettiği nüfus giderek artmaktadır. Bu artışla beraber kentler, işsizlik, verimsiz toplu taşıma, yoksulluk, hava, toprak, su ve katı atık kirliliği, barınma, nüfusun ülke geneline dengeli dağılmaması, su kıtlığı ve çevresel bozulmalar gibi kronikleşen sorunlar ile deprem, sel, salgın hastalıklar, sanayi kazaları, yangınlar ve terör saldırıları gibi ani (akut) gelişen şoklarla karşı karşıya kalmaktadır. Kentlerde ortaya çıkan bu sorunlar, kentsel güvenliğin sağlanması ve kentlerin bu sorunlara dayanma kapasitesine duyulan ihtiyacı artırmaktadır. Kentlerin dayanma kapasitesinin artırılması bağlamında dirençli kent, bir kentteki bireylerin, toplulukların, kurumların, işletmelerin ve sistemlerin, ne çeşit kronik ve ani şok ile karşılaşırsa karşılaşsın hayatta kalma, güven içinde yaşama, uyum sağlama ve büyüme yeteneğini ifade etmektedir. Akut bir kentsel şok olarak nitelendirilen terör saldırıları, kentsel güvenlik ve direnç üzerinde negatif etkiler yaratabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, kentsel direncin artırılmasında ve kentsel güvenliğin sağlanmasında terörle mücadelenin öneminin teorik bir bakış açısıyla ortaya konulmasıdır. Belirlenen çalışma amacı doğrultusunda ilk olarak, kentsel direnç ve güvenlik kavramlarına ilişkin kuramsal açıklamalar yapılmıştır. İkinci olarak, terörizm, terörle mücadele, kentsel güvenlik ve dirençli kent ilişkisi irdelenmiştir. Üçüncü ve son olarak, terörle mücadelenin kentsel direncin artırılmasında ve güvenliğin sağlanmasında sunacağı katkılar ele alınmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, terör eylemlerinin önlenmesine ve etkilerinin giderilmesine yönelik politikaların kentsel güvenlik ve direncin sağlanmasına pozitif etkide bulunacağı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentsel Direnç, Kentsel Güvenlik, Terörle Mücadele

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, mybilgili@ktu.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6062-8858.

READING THE COUNTERTERRORISM IN TERMS OF URBAN RESILIENCE AND SECURITY

Abstract

The number of cities, which are among the most important administrative, social, economic, cultural, and social phenomena of nowadays, and the population they address are increasing. With this increase, cities are faced with chronic problems such as unemployment, inefficient public transportation, poverty, air, soil, water and solid waste pollution, housing, uneven distribution of the population throughout the country, water scarcity and environmental deterioration; acute shocks such as earthquakes, floods, epidemics, industrial accidents, fires and terrorist attacks. These problems that arise in cities increase the need to ensure urban security and cities' capacity to withstand these issues. In the context of increasing the resilience capacity of cities, resilient city refers to the ability of individuals, communities, institutions, businesses, and systems to survive, live in safety, adapt and grow what kind of chronic and acute shocks they face. Terrorist attacks, characterized as an acute urban shock, can have negative effects on urban security and resilience. This study aims to explain the importance of counterterrorism in increasing urban resilience and ensuring urban security from a theoretical perspective. In line with the determined study purpose, firstly, theoretical explanations about the concept of urban resilience and security were made. Secondly, the relationship between terrorism, counterterrorism, urban security and resilience is examined. Thirdly, the contributions of counterterrorism in increasing urban resilience and ensuring urban security are discussed. As a result of the evaluations, it has been determined that the policies aimed at preventing terrorist attacks and eliminating their effects will have a positive effect on ensuring urban security and resilience.

Keywords: City, Urban Resilience, Urban Security, Counterterrorism

1. GİRİŞ

Kentler sunmuş oldukları iktisadi, finansal, idari, sosyal, siyasal ve kültürel olanaklardan dolayı toplumsal ve ekonomik gelişmenin itici gücü haline gelmişlerdir. Nüfusun ve ekonomik etkinliklerin kentsel alanlarda yoğunlaşması, bir yandan ekonomik ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasına katkı sunmakta, öte yandan kentlerde işsizlik, çevre sorunları, hastalıklar ve yangınlar gibi kentsel şokların yaşanmasına yol açarak kırılganlığı artırmaktadır. Kentlerde ortaya çıkan kırılgan yapılar ise, kentleri şiddet ve korkuya dayanan eylemler yoluyla kendisini duyurmaya çalışan terör faaliyetlerinin odağı haline getirmektedir.

Terör ve terörizm faaliyetlerinin mekânsal alan olarak kentlere yönelmesiyle birlikte, kentsel güvenliğe yönelik kaygılar artmaktadır. Ayrıca kentlerin terör saldırılarının hedefi haline gelmesi, bu saldırılara yanıt verme, güven içinde yaşama ve büyüme kapasitesinin sağlanması bağlamında kentsel direncin de artırılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, terör, terörle mücadele, kentsel direnç ve kentsel güvenliğe ilişkin politikaların birbiriyle yakından ilişkili olduğu belirtilmelidir. Başka bir ifadeyle, terörle mücadeleye yönelik politikaların kentsel güvenlik ve kentsel direnç politikaları ile birlikte düşünülmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, kentsel direncin artırılmasında ve kentsel güvenliğin sağlanmasında terörle mücadelenin öneminin teorik bir bakış açısıyla ortaya konulmasıdır. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, kentsel direnç ve kentsel güvenlik kavramları kuramsal bakış açısıyla ve kısa bir biçimde ele alınmıştır. İkinci bölümde, terör, terörizm, terörle mücadele, kentsel güvenlik ve direnç ilişkisi irdelenmiştir. Üçüncü bölümde, terörle mücadele, kentsel güvenlik ve direnç açısından ele alınarak tartışılmıştır. Çalışmanın sonunda, terörle mücadele, kentsel direnç ve güvenlik ilişkisinin birlikte değerlendirilmesi ile oluşturulan politika önerileri sunulmuştur.

2. KENTSEL DİRENÇ VE KENTSEL GÜVENLİK

Kentleşme, başta kentlerin olmak üzere, bölgelerin ve ülkelerin sosyo-ekonomik kalkınması açısından kilit bir role sahiptir. Kentler, sunmuş oldukları bu avantajdan dolayı, insanları ve ekonomik kaynakları giderek artan bir şekilde kendine çekmektedir. Kentsel alanlarda yaşanan bu yoğunlaşma süreci, ekonomik açıdan faydalar yaratsa da, gıda güvenliği, temiz su ve sanitasyon hizmetlerine erişim, yeşil alanların azalması, işsizlik ve çevre sorunları gibi olumsuzlukların yaşanmasına da yol açmaktadır (Ribeiro & Gonçalves, 2019). Kentsel alanlarda karşılaşılan sorunlar, kentlerin sorunlara yanıt verme, uyum sağlama ve büyüme yeteneğini negatif bir biçimde etkileyerek onları kırılgan hâle getirebilmektedir. Kentlerin kırılganlıklarının azaltılması ve karşılaşılan sorunlara dayanma kapasitesinin artırılmasına yönelik girişimler, dirençli kent olarak nitelendirilen yaklaşımın ortaya çıkışında etkili olmuştur.

Kaynağını ekoloji, mimarlık, mühendislik, sosyoloji, antropoloji ve psikoloji gibi birçok bilimsel disiplinden alan direnç kavramı (Meerow & Newell, 2019; Tuğaç, 2020; Rosowsky, 2020; Doorn vd., 2019), genel olarak, ekonomik, ekolojik, toplumsal veya başka bir sistemin işleyişini bozma potansiyeline sahip öngörülebilen veya öngörülemeyen her türlü tehdit/risk/şok karşısında, uyum sağlama ve tekrardan denge noktasına dönebilme yeteneğini ifade etmektedir (Holling, 1973; Eren, 2019; Pickett vd., 2004; Labaka vd., 2019; Ersavaş Kavanoz, 2021; Newman vd., 2017). Direnç paradigmasının kentlere uyarlanması ile birlikte ortaya çıkan *kentsel direnç* ise, bir kentin veya kentsel sistemin karşılaştığı şoklara dayanma kapasitesini vurgulamaktadır (Leichenko, 2011). Daha geniş bir ifadeyle kentsel direnç, bir kentteki örgütlerin (kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları), toplulukların, işletmelerin, bireylerin ve sistemlerin (ekonomik, ekolojik, altyapı vb.) karşılaştıkları riskler/tehditler/şoklar karşısında yanıt verme, uyum sağlama, büyüme ve fonksiyonlarını devam ettirebilme yeteneğidir (Meerow vd., 2016; Pickett vd., 2004; Caldarice vd., 2019; Newman vd., 2017; Desouza & Flanery, 2013: 89). Bu bağlamda, kentsel direnç, güvenlik, sağlık, çevre, ekonomi,

bina teknolojisi, sosyal sermaye, iklim değişikliği ve terörle mücadele gibi birçok politika alanını ilgilendirmektedir (Caldarice vd., 2019; Vale, 2014). Kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları ile bireylerin, öngörülebilen veya öngörülemeyen güvenlik risklerine karşı direnme ve yeniden güvenli duruma dönebilme becerisi, kentsel direnç ile kentsel güvenlik arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (Payam, 2019).

Kentsel güvenlik, kentlilerin kentin herhangi bir yerinde ve herhangi bir saatinde, kendilerini güvende hissederek yaşamlarını sürdürmeleri ve kentsel hizmetlerden yararlanırken de, kendilerini emniyet altında hissederek gündelik yaşamlarını korkusuzca devam ettirebilmelerinin sağlanmasına yönelik tedbirler bütününü vurgulamaktadır (Gündüzöz, 2016; Aliağaoğlu, 2020; Kaypak, 2016). Kentsel güvenlik genellikle suçun önlenmesi ve suçlarla mücadele ekseninde değerlendirilmektedir. Fakat kentsel güvenlik tartışmaları, kentsel alanlardaki suçun önlenmesini sadece kriminoloji açısından değil, toplumsal uyum, ekonomik adalet ve eşitlik gibi değişkenler açısından da ele almaktadır (Ljungkvist, 2021). Dolayısıyla kentsel güvenliğin sadece suç oranları ile açıklanmasının güç olduğu görülmektedir. Nitekim Gündüzöz (2016), kentsel güvenliğin kapsamını "güvenli kenti oluşturabilmeye yönelik kent planlaması, bina tasarımları, trafik düzeni, kent bilgi ve güvenlik sistemleri, suça ilişkin sosyolojik, ekonomik, politik boyutlar da dâhil kentin tasarım ve gelişimine yön verirken güvenlik kaygılarını ve kamu düzenini göz önünde tutan, suçların önlenmesi için ideal sosyal ve fiziki koşulları sağlamaya çalışan, suç işlendikten sonra da suçluların yakalanmasını kolaylaştıran kentle ilgili aktiviteler" bütünü şeklinde ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında, kentsel güvenliğin, hak, politik hedef ve sosyal bir ihtiyaç olduğu görülmektedir (Tulumello, 2017). Günümüzde kentsel güvenliği tehdit eden en önemli olgulardan biri öngörülemez niteliğe sahip terör saldırılarıdır.

3. TERÖR, TERÖRİZM VE KENT

Terör ve terörizm, çoğu zaman birbiriyle eş anlamlı gibi kullanılsa da, kavramların farklı anlamları söz konusudur. Terör; şiddet ve korkuyu, terörizm; şiddet ve korkunun sürekli ve sistematik bir şekilde olmasını ifade etmektedir (Kazan, 2016). Terör ve terörizmin özünde yer alan "şiddet" olgusu rastgele tercih edilen bir şiddet olmaktan öte, belirli bir amaca yöneliktir (Özerkmen, 2004). Bu çerçevede, terör; çeşitli eylemler yoluyla kendisini ve davasını duyurmaya yönelik eylemleri, terörizm ise, bu eylemleri destekleyen, stratejilerini ve yöntemlerini anlatan, aktaran ve genelleştiren bir düşünce disiplinini veya akımını vurgulamaktadır (Kazan, 2016).

Kentsel güvenlik, dünya genelinde kentleşmenin artmasıyla birlikte, güvenlik olgusunun önemli bir boyutu haline gelmiştir. Küresel düzeyde bir tehdit oluşturan terör eylemleri, genellikle insanların toplu hâlde bulunduğu metro istasyonları, parklar, kamusal binalar, hava limanları/meydanları ve otogarlar gibi alanlarda gerçekleştirilmektedir (Yılmaz, 2019). Bir başka deyişle, kentsel sistemlerin birbirlerine olan bağımlılığından kaynaklı kırılgan yapısı, dünya nüfusunun çoğunluğunu barındıran kentleri, terör eylemlerinin önemli hedefleri hâline getirmektedir (Bugliarello, 2003).

Günümüzde terör saldırılarının kentsel alanlara yönelmesinin nedenleri; fiziksel, ekonomik ve sosyal yapıların yoğunluğu ve kalabalık nüfustan kaynaklı kırılgan yapılarından ötürü savunulmalarının zor olması şeklinde gösterilebilir (Coaffee, 2009a). Bu durum, kırılganlığı daha fazla olan büyük kentlerle ilgili endişeleri artırmakta (Sternberg, 2006) ve büyük kentleri terör eylemlerinin ana odağı haline getirmektedir. Chenoweth & Clarke (2010)'ın "bütün terörizm eylemleri yereldir ve özellikle kentler risk altındadır" söylemi, terör saldırılarının kentsel bir fenomen haline gelmeye başladığına dikkat çekmektedir.

11 Eylül 2001'de New York'taki İkiz Kulelere; 2004 yılının Mart ayında Madrid'te yapılan bombalı eylemler, 2005 yılının Temmuz ayında Londra'da (Beall, 2007), 2003 yılında İstanbul'da (Akçay & Çelenay, 2012), 2008'de Mumbai'de, 2009'da Lahor'da (Coaffee,

2009a), 2015'te Paris'te ve 2016 yılında Brüksel'de (Krasmann & Hentschel, 2019) yapılan terör saldırıları, kentlerin terör eylemlerinin odağı haline geldiğini gösteren örneklerdir. Özellikle 11 Eylül sonrası dönemde, terör eylemlerinin doğasının değiştiği genellikle kabul edilmektedir (Coaffee, 2006). Başka bir ifadeyle, terör saldırıları geleneksel olarak hükümetlere ve devletlere yönelik olarak gerçekleştirilirken, artan bir şekilde kırılgan, savunulması zor ve kalabalık kentleri hedef almaktadır (Coaffee, 2009a).

Kent ve terör ilişkisi sadece eylemlerin yöneldiği alanlar olarak değerlendirilmemelidir. Kentler, terör eylemlerinin gerçekleştirildiği alanlar olmanın yanında, teröristler için kaynak sağlayan mekânlardır. Şöyle ki, kentlerde bulunan laboratuvarlar (biyolojik ve kimyasal gibi) terör eylemlerinde kullanılacak çeşitli maddelerin temin edilmesinde kullanılabilir. Kentlerde yer alan elektronik mağazaları ve bilgisayar laboratuvarları, siber saldırılar için ihtiyaç duyulan teknolojik altyapıyı teröristlere sağlayabilir. Terör eylemlerinde kullanılabilecek kamyon, buldozer, araba ve tanker gibi araçlara erişim kentsel alanlarda daha kolaydır. Ayrıca kentler, terörizmin ihtiyaç duyduğu insan kaynaklarını sağlayabilecek ve saldırılar hakkında teröristlere bilgi sağlayabilecek (üniversite, kütüphane vb.) mekânlardır. Dahası kentler, işletmeler ve bankalar aracılığıyla olduğu kadar, dernekler/vakıflar ve bağış toplama kampanyaları yoluyla da terör eylemlerinin finansmanın temininde çeşitli kolaylıklar sunabilmektedir (Bugliarello, 2003).

Terör, terörizm ve kent ilişki bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kentlerin bir yandan terör saldırının temel hedefi hâline geldiği, diğer yandan kentlerin terörizmi besleyebilecek potansiyel kaynakları barındırdığı görülmektedir. Bu iki boyutlu ilişkinin hem terör saldırılarına dayanabilme kapasitesi bağlamında kentsel dirence, hem de kentsel güvenliğe yönelik kaygıları artırdığı ifade edilmelidir.

4. TERÖRLE MÜCADELE, KENTSEL DİRENÇ VE KENTSEL GÜVENLİK

Kentlerin terör eylemlerinin odağı haline gelmesi, kentlerin yüklenmiş olduğu ekonomik, sosyal, siyasal, idari ve kültürel fonksiyonlarla doğrudan ilişkilidir. Kentlerin ulusal kalkınmadaki rolü (ölçek ekonomileri vb.), kentsel alanlarda sunulan kamusal hizmetlerin insan refahına sağladığı katkılar, kentsel mekânlardaki yoğun insan etkileşimi ve bazı kentlerin ulusal sınırları aşarak küresel bir simge haline dönüşmesi, kentleri terör eylemleri için çekici bir hâle getirmektedir (Beall, 2007). Kentsel alanlara yönelen terör saldırıları, havaalanları, okullar, hastaneler ve diğer kamu kurumlarını hedef alarak, söz konusu örgütlerin işlevlerini olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir (Bugliarello, 2003). Bunun yanında, terörizmin yarattığı tehdit, kent sakinleri üzerinde psikolojik etkiler oluşturmakta ve yaşam biçimlerinin değişimine de yol açabilmektedir (Krasmann & Hentschel, 2019; Bugliarello, 2003). Kentsel alanların terör saldırılarının açık hedefi haline gelmesi ile birlikte artan kırılganlık ve toplumsal huzurun bozulması yeni güvenlik biçimlerinin aranmasını gerektirmiştir (Coaffee, 2009b). Bu bağlamda, halkın ve devletin güvenliğine, kamu huzuru ve düzenine karşı girişilen terör eylemlerinin tespit edilmesi ve önlenebilmesi adına askeri, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda uygulanan politika, eylem ve söylemler bütününü ifade eden terörle mücadelenin (Şahin, 2015; Akbulut & Beren, 2012) kent ve kentleşme dinamiklerini içerecek biçimde genişletilmesi önem taşımaktadır.

Geleneksel olarak, savunma amaçlı kentsel tasarım, jeopolitik değişim, askeri strateji ve çevre odaklı acil durum planlaması şeklinde uygulanmıştır. 11 Eylül saldırısının ardından kentsel güvenlik anlayışında, suç, terörizm, savaş, risk yönetimi, afet sonrası kurtarma ve acil durum planlaması gibi alanları da kapsayan entegre güvenlik yaklaşımı benimsenmeye başlanmıştır (Coaffee, 2006). Başka bir deyişle, kentsel güvenliğin sağlanması noktasında, acil durum ve güvenlik planlamasının içeriği, dirençliliği de sağlayacak bir biçimde, diğer politika alanları ile vatandaş katılımına da imkân verecek bir şekilde genişlemiştir (Coaffee & Rogers, 2008). Terör saldırıları nedeni ile kapsamı genişleyen kentsel güvenlik stratejileri

oluşturulurken söz konusu politikaların dayandırılması gereken birtakım ilkelerden söz etmek mümkündür. Bu ilkeler aşağıda sıralanmıştır (Bugliarello, 2003):

- Kentin bütün unsurlarının birbiriyle etkileşim içinde bir sistem olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sistemin en zayıf/kırılgan yanları tespit edilmeli, değerlendirilmeli, düzeltilmeli ve güçlendirilmelidir.
- Sosyal ve teknolojik faktörlerin, genellikle bir kentin zayıf noktalarını temsil ettiği dikkate alınmalıdır. Koruyucu sistemlerin başarısızlığının teknik nitelikte olabileceği kadar, sosyal organizasyonların başarısızlığından da kaynaklanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.
- Terör saldırılarının kent sakinleri üzerinde yarattığı korku ve endişenin psikolojik etkilerine ayrıca önem verilmelidir.
- Bir kentteki herkesin ve her şeyin korunmasının mümkün olmadığı gözden kaçırılmamalıdır. Bu nedenle, kent sakinleri bu gerçeklik hakkında eğitilmeli/bilgilendirilmeli; altyapı ve kuruluşların kritik bileşenlerinin korunmasına öncelik verilmelidir.
- Bir kentin terör saldırılarına karşı korunmasına yönelik politikalar, kısa, orta ve uzun vadeli olacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Kentsel direncin artırılması için merkezileşme ve yerelleşme arasında denge kurulmalıdır. Bir saldırıya organize yanıt verebilmek için müdahale sistemlerinin merkezileştirilmesi; bütün sistemin kırılganlığını azaltmak için yerel sistemlerin güçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Kentsel güvenliğin sağlanabilmesi için mevcut sistemlere yeni işlevlerin eklenebilmelidir. Örneğin, hava kalitesi izleme sistemleri, kimyasal ve biyolojik maddeleri tespit edebilecek şekilde geliştirilmelidir.
- Özel mülkiyette bulunan kaynaklar, terör tehdidine ve saldırılarına karşı seferber edilmelidir. Kentlerde kamusal kaynaklar dışında, tıbbi örgütler, mühendislik ve inşaat firmaları gibi kaynak sağlayabilecek organizasyonların varlığı göz önünde bulundurulmalıdır.
- Su gibi kıt kaynakların dağıtılmasında, kaynağın yetersizliğinin yanında, kırılganlığın iletim ağlarında da yaşanabileceği dikkate alınmalıdır.
- Terör saldırılarına hazırlık için gerekli eğitimler verilmelidir. Örneğin, metro istasyonunda bir yangın meydana gelmesi durumunda, istasyonun havalandırılması; biyolojik/kimyasal saldırıda ise söz konusu maddelerin yayılımının engellenmesi önemlidir. Bu farklılığın anlaşılmasını sağlayacak eğitim programları tasarlanmalıdır.

Kentsel direnç ve güvenlik kavramlarının bir arada düşünülmesi, söz konusu kavramlara yeni boyutların eklenmesini gerekli kılmaktadır. Bu boyutları; (1) yeni güvenlik sorunları, tehditler ve afetler karşısında, tepkisel/onarımcı/reaktif politikalar yerine, olası riskleri önleyen politikaların ön plana çıkarılması, (2) terör eylemlerinde kullanabilecek kimyasal, nükleer ve biyolojik maddeler ile siber saldırılar gibi terör faaliyetlerinin değişen dinamiklerine yönelik hazırlıkların yapılması, (3) direnç sağlamanın finansal, siyasi ve toplumsal maliyetleri göz önünde bulundurulduğunda, risk ve tehditlere ilişkin planlamada, mimar, mühendis, politikacı, ekonomist ve hukukçu gibi uzmanların süreçlere dâhil edilmesi (Coaffee, 2006) şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Günümüzde terörizm devletlerin ve kentlerin karşı karşıya olduğu önemli bir güvenlik sorununu teşkil etmektedir. Tehdidin öngörülemez niteliği ve yarattığı güvenlik açıkları birlikte düşünüldüğünde, hem önleyici hem de onarımcı/tepkisel stratejilere dayanan politikaların birlikte uygulanması gerektiği belirtilmelidir. Ayrıca ulusal terörle mücadele politikası ile yerel girişimlerin birleştirilmesinin, kentsel direncin ve güvenliğin sağlanması amacına da hizmet edeceği ifade edilmelidir. Bu bağlamda, terörle mücadele adına yürütülen politika ve stratejilerin kentsel güvenlik ve direncin artırılmasına pozitif etkide bulunacağı vurgulanmalıdır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentler barındırdıkları fiziksel çevre donatıları ve altyapı sistemleri ile ekonomik ve sosyal faaliyetlerin yoğunluğundan dolayı terör saldırılarının yöneldiği mekânlar olmuştur. Kentsel alanlara yönelen terör saldırıları hem kentsel alanlarda yer alan okul, hastane, havaalanı ve otogar gibi hizmetlerin sunulduğu organizasyonların işlevlerinin aksamasına, hem de kent sakinlerinin kendilerini güvende hissedememelerinden dolayı çeşitli psikolojik sorunlar yaşamalarına yol açmıştır. Ayrıca kentsel alanlar terörizmin ihtiyaç duyduğu kaynakların sağlanabileceği alanları da simgelemektedir. Dolayısıyla terör olgusunun kentler üzerindeki negatif etkilerine rağmen, kentsel yaşamın devam ettirilebilmesine ilişkin zorunluluk, kentsel güvenliğin ve dirençliliğin sağlanmasını gerektirmiştir.

Terörle mücadele stratejilerinin kentsel direnç ve güvenlik perspektifinden ele alınması noktasında birtakım politika önerilerinin sunulması mümkündür. İlk olarak, terör saldırılarının kentsel alanları odak noktası haline getirdiği gerçeği göz önünde bulundurulmalı ve olası eylemleri önlemeye yönelik stratejiler geliştirilmelidir. Bütün önlemler alınmasına rağmen terör saldırılarının gerçekleşmesi durumunda ise onarımcı/tepkisel stratejilerin uygulanması sağlanmalıdır.

İkinci olarak, terörizmin giderek yerelleşmesi karşısında, yerel yönetimlerin ve kent paydaşlarının ulusal terörle mücadele politikalarına eklemlenmesine yönelik düzenlemeler yapılmalıdır. Bir başka ifadeyle, kentsel güvenliğin ve dirençliliğin sağlanabilmesi adına yürütülecek terörle mücadele politikasında, merkezi yönetim, yerel yönetimler ve kent paydaşları sürecin temel aktörleri olarak kurgulanmalıdır.

Üçüncü olarak, kentsel alanlarda karşılaşılabilecek terör saldırıları hakkında kent sakinlerinin bilgilendirilmesi ve desteklerinin alınmasına yönelik eğitim faaliyetleri düzenlenmelidir. Bu kapsamda, terör eylemleri sırasında ve sonrasında kentlilerin ne gibi sorumluluklar üstleneceği yerel özellikler de dikkate alınarak tespit edilmeli ve kentlilere yönelik bilinçlendirme faaliyetleri yürütülmelidir.

Dördüncü ve son olarak, kent ölçeğinde hazırlanan acil durum eylem planlarına terör boyutu da eklenmelidir. İlgili planlar hazırlanırken kentsel dirençliliği ve güvenliği sağlamanın ekonomik, finansal, hukuki, planlama ve yönetsel birçok boyutu olduğu dikkate alınarak, söz konusu alanlardaki uzmanların da bilgisine başvurulmalıdır.

Terörle mücadele, kentsel direnç ve kentsel güvenlik politikalarının birbiriyle yakından ilişkili olması, bu politika alanlarının eşgüdümlü bir şekilde uygulanmasına yönelik ihtiyacı artırmaktadır. Bu bağlamda, terörle mücadele noktasında sağlanacak her başarının kentsel güvenlik ve direnç üzerinde de olumlu etkiler yaratacağını söylemek mümkündür. Bir başka deyişle, terör eylemlerinin önlenmesine ve etkilerinin giderilmesine yönelik mücadele politikalarının kentsel güvenlik ve direncin sağlanmasına pozitif etkide bulunacağı belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

Akbulut, F. & Beren, F. (2012). Terörle mücadelede bütüncül yaklaşımın sosyal politika uygulamaları bağlamından algılanması: Suruç İlçesi örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2),257-283.

Akçay, E. Y. & Çelenay, Ö. R. (2012). Terör ve medya ilişkisinin 2003 yılında İstanbul'da meydana gelen saldırılar örneğiyle incelenmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 2(1), 183-197.

Aliağaoğlu, A. (2020). Balıkesir şehrinde üniversite öğrencilerinin bakış açısıyla kentsel güvenlik imajı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25(44), 253-268.

Beall, J. (2007). *Cities, terrorism and urban wars of the 21st century*. Crisis States Working Paper Series No. 2.

Bugliarello, G. (2003). Urban security in perspective. *Technology in Society*, 25(4), 499-507.

Caldarice O., Brunetta G. & Tollin N. (2019). The Challenge of urban resilience: Operationalization. In: Brunetta G., Caldarice O., Tollin N., Rosas-Casals, M. & Morató, J. (eds), *Urban Resilience for Risk and Adaptation Governance.* Cham: Springer, 1-7.

Chenoweth, E. & Clarke, S. E. (2010). All terrorism is local: Resources, nested institutions, and governance for urban homeland security in the American Federal System. *Political Research Quarterly*, 63(3), 495-507.

Coaffe, J. (2006). From counterterrorism to resilience. *European Legacy*, 11(4), 389-403.

Coaffee, J. & Peter R. (2008). Rebordering the city for new security challenges: From counter-terrorism to community resilience. *Space and Polity*, 12(1), 101-118.

Coaffee, J. (2009a). Protecting the urban the dangers of planning for terrorism. *Theory, Culture & Society*, 26(7-8), 343-355.

Coaffee, J. (2009b). *Terrorism, risk and the global city: Towards urban resilience*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.

Desouza, K. C. & Flanery, T. H. (2013). Designing, planning, and managing resilient cities: A conceptual framework. *Cities*, 35, 89-99.

Doorn, N., Gardoni, P. & Murphy, C. (2019). A multidisciplinary definition and evaluation of resilience: The role of social justice in defining resilience. *Sustainable and Resilient Infrastructure,* 4(3), 112-123.

Eren, Ş. G. (2019). Tokyo: Solaris-Güneş İmparatorluğu'nun dirençli, kırılgan ve tehlikeli kenti. *İDEALKENT*, 10(28), 907-941.

Ersavaş Kavanoz, S. (2021). Kentsel direnç planlamasında iş birliği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 59, 375-390.

Gündüzöz, İ. (2016). Türkiye ve dünyada güvenli kent yaklaşımı: Kentsel güvenlik mi? güvenli kent mi?. *Türk İdare Dergisi*, 483, 335-368.

Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4, 1-23.

Kaypak, Ş. (2016). Kentsel bir sorun olarak kentsel güvenlik. *The Journal of Academic Social Science*, 4(33), 35-50.

Kazan, H. (2016). Terör-medya ilişkisi ve medyada terör haberciliği. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 12(24), 109-146.

Krasmann, S. & Hentschel, C. (2019). 'Situational awareness': Rethinking security in times of urban terrorism. *Security Dialogue*, 50(2), 181-197.

Labaka, L., Maraña, P., Giménez, R. & Hernantes, J. (2019). Defining the roadmap towards city resilience. *Technological Forecasting and Social Change*, 146, 281-296.

Leichenko, R. (2011). Climate change and urban resilience. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 3(3), 164-168.

Ljungkvist, K. (2021). Toward an urban security research agenda in IR. J*ournal of Global Security Studies*, 6(2), ogaa019.

Meerow, S. & Newell, J. P. (2019). Urban resilience for whom, what, when, where, and why?. *Urban Geography*, 40(3), 309-329.

Meerow, S., Newell, J. P. & Stults, M. (2016). Defining urban resilience: A review. *Landscape and Urban Planning*, 147, 38-49.

Newman, P., Beatley, T. & Boyer, H. (2017). *Resilient cities: Overcoming fossil fuel dependence.* Washington, DC: Island Press.

Özerkmen, N. (2004). Terör, terörizm ve radikal İslamcı terör. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 247-265.

Payam, M. M. (2019). Dirençli kentlerde belediyelerin suç önlemedeki rolüne yeni bir bakış. *İDEALKENT*, 10(28), 1020-1049.

Pickett, S. T. A., Cadenasso, M. L. & Grove, J. M. (2004). Resilient cities: Meaning, models, and metaphor for integrating the ecological, socio-economic, and planning realms. *Landscape and Urban Planning*, 69(4), 369-384.

Ribeiro, P. J. G. & Gonçalves, L. A. P. J. (2019). Urban resilience: A conceptual framework. *Sustainable Cities and Society*, 50, Article 101625.

Rosowsky, D. V. (2020). Defining resilience. *Sustainable and Resilient Infrastructure*, 5(3), 125-130.

Sternberg, E. (2006). Research directions in terrorism, disaster, and urban security. *Journal of Security Education*, 1(4), 61-64.

Şahin, Y. (2015). Terörizm: Tanım(lanamamas)ı, tarihsel dönüşümü, uluslararası hukuktaki yeri ve mücadele yöntemleri. *Polis Bilimleri Dergisi*, 17(3), 145-176.

Tuğaç, Ç. (2020). Kentsel sürdürülebilirlik ve kentsel dirençlilik perspektifinden tarihteki pandemiler ve Covid-19 Pandemisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 259-292.

Tulumello, S. (2017). Toward a critical understanding of urban security within the institutional practice of urban planning: The case of the Lisbon Metropolitan Area. *Journal of Planning Education and Research*, 37(4), 397-410.

Vale, L. J. (2014). The politics of resilient cities: Whose resilience and whose city?. Building *Research & Information*, 42(2), 191-201.

Yılmaz, V. (2019). Kentlerin gelişiminde terörün etkilerinin değerlendirilmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 213-223.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

ANTI-TERRORISM STRATEGY AND URBAN SECURITY IN LEBANON

Prof. Dr. Khaled TADMORI[1]

OVERVIEW

Since having its boundaries drawn by France after the First World War, Lebanon has struggled to define its national identity. Its population then included Christian, Sunni Muslim, and Shi'a Muslim communities of roughly comparable size, and with competing visions for the country.

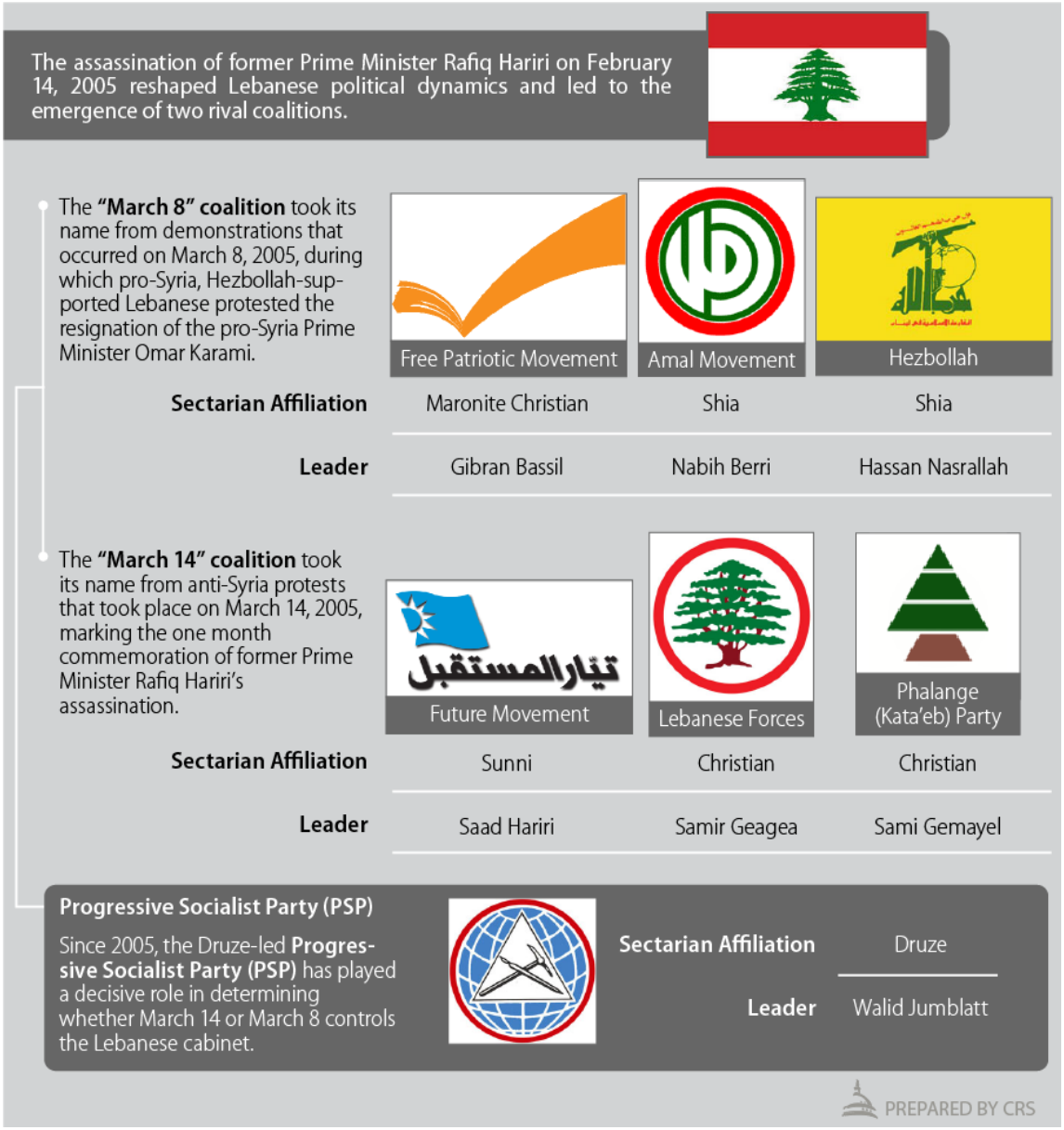
Seeking to avoid sectarian conflict, Lebanese leaders created a confessional system that allocated power among the country's religious sects according to their percentage of the population. Since then, Lebanon's demographics and political dynamics have shifted, exacerbating tension among groups. Sectarian divisions have stoked violence, such as during the 1975-1990 civil war, as well as political gridlock on issues that require dividing power, such as government formation.

These dynamics are intensified by external actors —including Syria and Iran— that maintain influence in Lebanon by backing Hezbollah and its political allies. Other states, such

[1] Prof. Dr., The Lebanese University, Beirut, archiled@hotmail.com

as Saudi Arabia, have backed Sunni communities as part of a broader effort to curtail Iran's regional influence. The United States has sought to bolster forces that could serve as a counterweight to Syrian and Iranian influence in Lebanon, providing more than $2 billion in military assistance to the Lebanese Armed Forces (LAF) since 2006, with the aim of creating a national force strong enough to counter non-state actors like Hezbollah and secure the country's borders against extremist groups operating in neighboring Syria, including those affiliated with Al-Qaeda and ISIS.

I. LEBANON'S COMPOUNDED CRISES AND CURRENT SITUATION

Lebanon is surprisingly quiet while the region around it is literally burning. The country is facing many challenges, from the vacancy in the presidency to Hezbollah's involvement in the fight in Syria to the presence of over one million Syrian refugees. Because of the government's war on terror, Lebanon has succeeded in keeping a lid on the sources of tension in the country while fighting extremism and fending off terrorism. Lebanon faces numerous security challenges from a combination of internal and external sources. Some of these stem

from the conflict in neighboring Syria, while others are rooted in longstanding social divisions and the marginalization of some sectors of Lebanese society.

Humanitarian Crisis:

As of 2021 there were roughly 855,000 Syrian refugees registered with the U.N. High Commissioner for Refugees (UNHCR) in Lebanon, in addition to an existing population of nearly 175,000 Palestinian refugees living in Lebanon. Lebanon (a country of roughly 4.3 million citizens in 2010) has the highest per capita refugee population in the world, with refugees constituting an estimated 21.8% of the total population. The refugee influx has strained Lebanon's public services and host communities, and some government officials describe refugees as a threat to the country's security. The United States has provided more than $2.7 billion in humanitarian assistance in Lebanon since FY2012.

Protests and Political Upheaval:

In 2019, a large scale protest movement broke out throughout Lebanon, with protestors from across the political spectrum and from all sectarian communities demanding political and economic reform, leading to the resignation of the government led by Saad Hariri. A new government led by Prime Minister Hassan Diab lasted less than eight months, resigning after a massive August 2020 explosion at the port of Beirut. In October 2020, President Michel Aoun reappointed Hariri as prime minister. To date, Hariri has been unable to overcome political rivalries and form a government. Former Prime Minister Diab and his cabinet continued for almost one year to serve in a care-taker capacity with limited authorities.

Lately, in the 10th of September 2021 Lebanese leaders agreed a new government led by Sunni Muslim Tripolitan tycoon Najib Mikati after a year of feuding over cabinet seats that has exacerbated a devastating economic collapse, opening the way to a resumption of talks with the IMF.

Economic Crisis:

As of 2021, Lebanon faces one of the most serious economic crises in its modern history, while also struggling to manage the spread of COVID-19, widespread damage from the August 2020 explosion at the port of Beirut, and longstanding challenges posed by the presence of over a million refugees. The World Bank has been critical of Lebanon's policy response, stating that, "policy inaction is sowing the seeds of an economic and social catastrophe for Lebanon". Analysts have warned that further economic deterioration could trigger a security breakdown.

The severe deterioration of economic conditions since 2019 risks further undermining stability. Analysts have noted that violent unrest in the northern city of Tripoli, one of Lebanon's most impoverished areas, may be a harbinger of further instability, particularly if economic conditions continue to deteriorate and austerity measures -such as a reduction in government subsidies on food and gasoline- constrain access to basic necessities. In particular, the steep decline in the value of the lira and the resulting inflation has decimated public sector salaries, including among the army and internal security forces, raising concern about whether state institutions will be able to contain growing unrest. Officials from across the political spectrum have warned of an impending security breakdown, if current economic conditions persist.

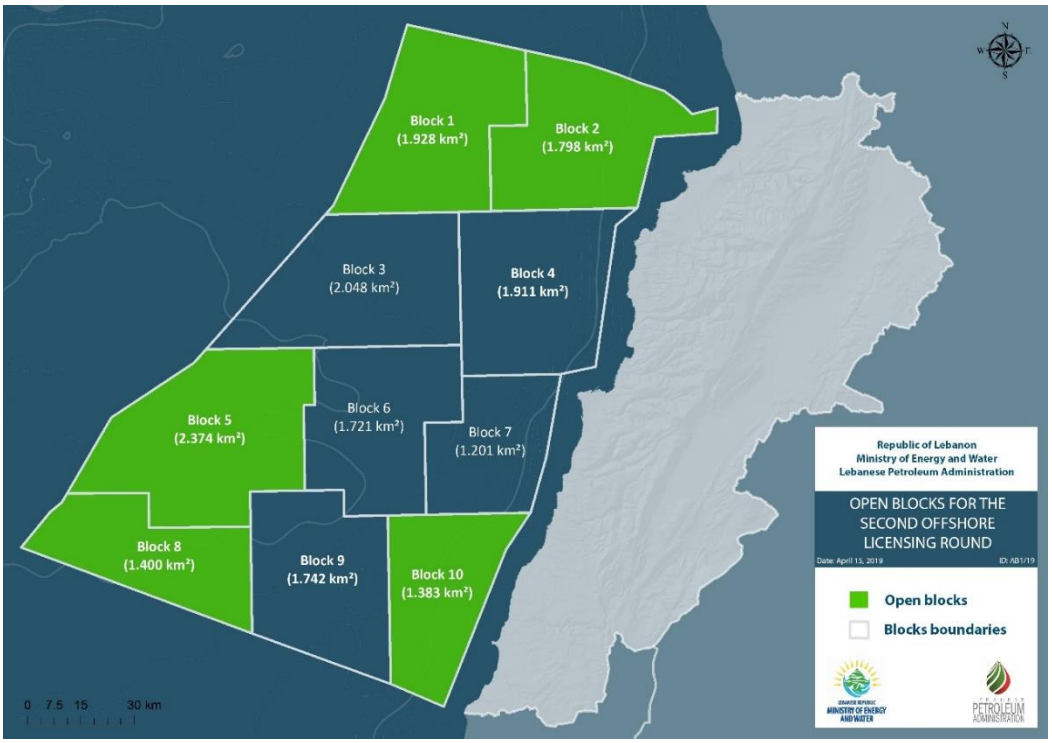
The United States, Turkey and other donors continue to seek ways of addressing the severe economic hardship faced by Lebanese citizens and refugees and the resulting threat to political stability, while not inadvertently supporting a political system dominated by entrenched elites that to date have resisted international calls for reform.

Eastern Mediterranean Energy Resources and Disputed Boundaries:

In 2010, the U.S. Geological Survey estimated that there are considerable undiscovered oil and gas resources in the Levant Basin, an area that encompasses coastal areas of Syria, Lebanon, Israel, the Gaza Strip, Egypt and adjacent offshore waters. A 2018 report by Lebanon's Bank Audi estimated that Lebanon could generate over $200 billion in revenues from offshore gas exploration, with the potential to significantly reduce the country's debt to GDP ratio.

Despite Lebanon's significant need for additional revenue, long-standing border disputes between Lebanon and Israel have slowed exploration of offshore gas fields. The two states hold differing views of the correct delineation points for their joint maritime boundary relative to the Israel-Lebanon 1949 Armistice Line that serves as the de facto land border between the two countries. Lebanon, objecting to a 2011 Israeli-Cypriot agreement that draws a specific maritime border delineation point relative to the 1949 Israel-Lebanon Armistice Line, claims roughly 330 square miles of waters that overlap with areas claimed by Israel.

In February 2018, Lebanon signed its first offshore oil and gas exploration agreement for two blocks, including one disputed in part by Israel. A consortium of Total (France), Eni (Italy), and Novatek (Russia) was awarded two licenses to explore blocks 4 and 9. Israel has disputed part of Block 9. Total completed a drilling exploration in April 2020, but found no evidence of a gas reservoir in Block 4. A second round of offshore licensing originally scheduled for January 2020 was postponed in light of the COVID-19 pandemic and collapse of oil and gas prices worldwide. A June 2020 announcement that Israel would begin developing Block 72 (which partially overlaps with Lebanon's Block 9) caused backlash among Lebanese politicians, with President Aoun decrying it as an "extremely dangerous" decision.

ANTI-TERRORISM STRATEGY FOR URBAN SECURITY IN LEBANON

Lebanon does not have a comprehensive anti-terrorism law, but several articles of Lebanon's criminal code are effectively used to prosecute acts of terrorism. Lebanon's confessional power-sharing system and Hezbollah's restriction of access to areas under its control hinders implementation of these articles. No new laws related to terrorism were passed in 2020. Although cooperation among the services was inconsistent, they took steps to improve information sharing and were receptive to additional capacity building and reforms. Structural limitations in the justice system remained a barrier for conducting trials for terrorism cases in a timely manner.

Legislation, Law Enforcement and Border Security:

The LAF (Lebanese Army Forces), ISF (Internal Security Forces), DGS (Directorate of General Security), and General Directorate of State Security are the primary government agencies responsible for counterterrorism. The law enforcement capacity of these agencies was overstretched due to the magnitude of terrorism-related threats. Although inter-service cooperation was inconsistent, services took steps to improve information sharing and were receptive to additional capacity building.

Department of State Antiterrorism Assistance (ATA) in 2017 focused on border security and building law enforcement's investigative and leadership capabilities. The Department of State also provided assistance to improve ISF capabilities through a program that includes construction of training facilities, establishment of a secure radio communications system, and the provision of vehicles and protective gear. In 2017, the

Department of State's Counter-terrorism Partnerships Fund program planned to build on the ATA program and provide ISF with assistance to further enhance its digital investigative capabilities.

The LAF has primary responsibility for securing Lebanon's borders and worked collaboratively with other Lebanese security services to do so. Security services increased border security measures to prevent the flow of ISIS and ANF fighters to Syria and Iraq, with an emphasis on detecting counterfeit passports. The Directorate of General Security, under the Ministry of Interior, controls immigration and passport services and collects biographic data for travelers at the airport, but it does not collect biometric data at land borders. Lebanon collects and disseminates Passenger Name Record data for commercial flights.

Countering the Financing of Terrorism:

Lebanon is a member of the Middle East and North Africa Financial Action Task Force (MENA-FATF), a Financial Action Task Force-style regional body. The Central Bank of Lebanon's financial intelligence unit, the Special Investigation Commission (SIC), is a member of the Egmont Group. The SIC Secretary is the Vice-Chairman worldwide of the Egmont Group. Lebanon is a member of the Counter-ISIS Finance Group (CIFG), a working group of the Defeat-ISIS Coalition. The Central Bank of Lebanon and members of the Association of Lebanese Banks reasserted their commitment to fully implement the U.S. Hezbollah International Financing Prevention Act (HIFPA) of 2015, in accordance with Central Bank directives.

Countering Violent Extremism (CVE):

Several government institutions and civil society organizations conducted CVE programs and messaging platforms. The UN Special Coordinator for Lebanon continued to work with the prime minister's office on advancing a "National Action Plan to Prevent Violent Extremism". The LAF developed a comprehensive counter-messaging strategy that amplifies moderate voices and uses television spots, social media, billboards, and SMS texts to counter

terrorist narratives. The Lebanese cities Tripoli, Saida and Madjal Anjar are members of the Strong Cities Network.

International and Regional Cooperation:

Lebanon supported counter-terrorism efforts in regional organizations and participated in counterterrorism finance programs as a member of the Organization of Islamic Cooperation, the Arab League, and the Union of Arab Banks. In the framework of MENA-FATF and the Egmont Group, Lebanon offered training to regional peers in international standards to combat terrorist financing. Lebanon voiced its commitment to fulfilling relevant UNSCRs, including 1559 (2004), 1680 (2006), and 1701 (2006). The Special Tribunal for Lebanon, an international body investigating the 2005 assassination of former Prime Minister Rafiq Hariri, received Lebanon's annual contribution of approximately US $32.5 million in June. The LAF also partnered on security assistance initiatives with several nations, most regularly with the United Kingdom.

Local Governmental Anti-Terrorism Strategy:

The three-fold anti-terrorism strategy that Lebanon employs: national unity, professionalism of security forces, and theological courage. This strategy is necessary because regional events have disrupted the proper function of the system that keeps terrorism in check.

In current Lebanese situation, fighting terrorism, however, should not distract from the Syrian humanitarian crisis. Syrian refugees are not the only challenge, but host communities suffer as well. Because of such spillover effects, for example, 30 percent of Lebanon’s population is currently Syrian. This is an area where the United States and the Gulf states can help and where funds need to be directed toward the local governments and municipalities, not only through NGOs.

To improve the situation in the Middle East, the United Nations, the Arab League, and the EU should cooperate and support the Lebanese counter-terrorism strategy.

THE ROLE OF LOCAL GOVERNMENTS IN HOMELAND SECURITY

The human cost of terrorism has been felt in virtually every corner of the globe. Terrorism clearly has a very real and direct impact on human rights, with devastating consequences for the enjoyment of the right to life, liberty and physical integrity of victims. In addition to these individual costs, terrorism can destabilize governments, undermine civil society, jeopardize peace and security, and threaten social and economic development. All of these also have a real impact on the enjoyment of human rights. Security of the individual is a basic human right and the protection of individuals is, accordingly, a fundamental obligation of Government. States therefore have an obligation to ensure the human rights of their nationals and others by taking positive measures to protect them against the threat of terrorist acts and bringing the perpetrators of such acts to justice.

Despite Europe's strong record on ensuring a high level of security while maintaining civil liberties, traumatized populations demanded new protections to keep them safe.

Traditionally, security has only been discussed in national terms, but today, local governments are increasingly concerned with security issues in their day-to-day work. Citizens demand a safe environment, in which they can move freely and safely through the city, without discrimination or threats, at all times of the day and night.

Urban security is a broad topic that ranges from cleanliness and order to conflicts of use in public spaces, the prevention of violence against women, radicalization and measures to prevent terrorism. Urban security encompasses a wide variety of tasks and its creation and maintenance involve a large number of actors. Local governments and municipalities should develop and implement long-term integrated security strategies in which questions of social cohesion are combined with measures of prevention and, only when necessary, repression.

This integrative approach is the best and safest way to strengthen and promote prevention as an effective and cost-effective response to crime and insecurity.

How Local Governments Can Improve Security Without Repression:

Urban security is no simple matter, but these four steps could start new conversations around how we ensure urban security while maintaining the freedom and wellbeing of citizens everywhere:

1) Know Your Problem:

Local authorities have the capacities, knowledge and instruments to provide security to citizens and have an important role to play in maintaining, fostering and improving the peaceful coexistence and the sense of security of their citizens.

In order to be able to take appropriate local measures to improve individual and collective security, policymakers need a clear and precise understanding both of crime in a given community and of the various perceptions of safety held by different groups of the population. Local security policies and strategies should be built using reliable information and data collected on the ground.

2) Citizen Participation is not Optional:

Given the increasing role of multiple stakeholders in any security project, the question of "co-producing" security has come to the fore. Participation of citizens is necessary at all stages of the conception, implementation and evaluation of security policies.

This requires new mechanisms that take account of civil society in all its diversity: in particular, women, young people, senior citizens and population groups affected by marginalization.

Eliminating discrimination should not just be welcome by-product of prevention measures, but a key concern of any urban security policy.

3) Human Rights Come First:

The terror attacks of the last ten years and the associated demands of the population for security have put political decision-makers under pressure.

Security policy must be based on respect for and defense of the fundamental rights of every individual, the rule of law and democratic principles and the principle of the welfare state.

That also means focusing on the social and economic inequalities that are still widespread in Europe. These inequalities generate resentment and increase the polarization of society, which can lead to violence, crime or violent extremism. States and municipalities must counter this and work for fair and just cities.

4) Set Common Goals:

To achieve continent-wide security and prevent terror attacks, among other threats, municipalities need to work together under shared principles.

REFERENCES *(BY TEXT SECTIONS' ORDER)*:

Fawwaz Traboulsi, *A History of Modern Lebanon,* London: Pluto Press, 2007

Statistics Lebanon, a Beirut-based research firm, estimates that Lebanon's population is 67.6% Muslim (31.9% Sunni, 31% Shi'a) and 32.4% Christian (with Maronite Catholics being the largest Christian group, followed by Greek Orthodox). Druze are estimated to comprise 4.5% of the population. See U.S. Department of State, "Lebanon," *International Religious Freedom Report for 2019*. The 1932 census found that Christians comprised 58% of the population; some studies argue that the rules that determined who could be counted in the census were designed to produce a Christian majority. See Rania Maktabi, "The Lebanese Census of 1932 Revisited. Who are the Lebanese?" *British Journal of Middle Eastern Studies,* 1999.

Amos Barshad, "The World's Most Dangerous Census," *The Nation,* October 17, 2019; "Lebanon: Census and sensibility," *The Economist,* November 5, 2016.

Paul E. Salem, "Superpowers and Small States: an Overview of American Lebanese Relations," Beirut Review, 5, 1993; Joseph Bahout, "The Unraveling of Lebanon's Taif Agreement: Limits of Sect-Based Power Sharing," Carnegie Endowment for International Peace, May 2016.

Ronen Bergman, "The Hezbollah Connection," *New York Times Magazine,* February 15, 2015.

Human Rights Watch, *Why They Died: Civilian Casualties in Lebanon during the 2006 War,* September 5, 2007.

USAID, "Lebanon—Complex Emergency Fact Sheet #1, FY2021," December 30, 2020.

Marc Daou, "Lebanon's political class 'squabbling over a field of ruins' as economic crisis rages," *France 24,* March 18, 2021.

Hassan Al-Qishawi, "Lebanon on the edge," *Al Ahram Weekly,* September 5, 2018.

Helen Sullivan, "The Making of Lebanon's October Revolution," *New Yorker,* October 29, 2019.

Liz Sly, Loveday Morris, and Suzan Haidamous, "Fears Beirut port chemicals would be stolen may have contributed to blast," *Washington Post,* August 30, 2020; Ben Hubbard et al., "How a massive bomb came together in Beirut's port," *New York Times,* September 9, 2020.

Central Intelligence Agency, "Lebanon's Ports: Gateways for Instability and Terrorism," declassified research paper, GI 87-10013, February 1987, available at https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP87T01127R001201150001-7.pdf.

U.S. Geological Survey, "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean," Fact Sheet 2010-3014, March 2010.

"Audi: Lebanon's share from gas over $200B," *Daily Star,* February 8, 2018.

Ed Reed, "Lebanon issues warning on Israeli licence plans," Energy Voice, June 30, 2020.

Daniel Markind, "Does Natural Gas Hold the Key to Peace in the Middle East?" *Forbes,* August 20, 2020.

UNHCR, "Syria Regional Refugee Response: Lebanon," Operational Portal, August 2020.

Abby Sewell, "Ministry's demand for aid recipients' personal details halts some humanitarian assistance programs during lockdown,' *L'Orient Today,* February 17, 2021.

Human Rights Watch, "Lebanon: Refugees in Border Zone at Risk," News Release, September 20, 2017; Amnesty International, "Lebanon: Wave of hostility exposes hollowness of claims that Syrian refugee returns are voluntary," June 12, 2019.

Government of Lebanon and the United Nations, "Lebanon Crisis Response Plan 2017-2020 (2020 update)," March 2020.

USAID, *USAID/Lebanon Country Development Cooperation Strategy, December 2014-December 2019,* February 9, 2021.

Aram Nerguizian, “The Lebanese Armed Forces, Hezbollah and the Race to Defeat ISIS,” Center for Strategic and International Studies, July 31, 2017.
Michael Foote, “Operationalizing Strategic Policy in Lebanon,” *Special Warfare*, vol. 25, no. 2, (April-June 2012).
UNHCR, “Inter-Agency Lebanon Crisis Response Plan (LCRP) Situation Update,” December 2020.
Abby Sewell, “How a World Bank loan to support Lebanon’s most vulnerable will also shore up a crumbling financial system,” *L’Orient Today*, January 19, 2021.
“Riots in Lebanon’s Tripoli are Harbingers of Collapse,” International Crisis Group, February 2, 2021.
U.S. Department of the Treasury, “Treasury Targets Corruption in Lebanon,” press release, November 6, 2020; “The Lebanese conundrum,” *Daily Star*, January 12, 2021.

BÖLÜM 9: KURUMLAR BAĞLAMINDA TERÖR

TERÖR OLAYLARININ AFET YÖNETİMİNDE KURUMLAR ARASI KOORDİNASYON AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: AFAD VE FEMA ÖRNEKLERİ

Bektaş SARI[1]

Özet

Günümüzde birey ve toplumu olumsuz yönde etkileyen doğa veya insan kaynaklı afet ve acil durumlar, sıkça karşılaşılan olaylar haline gelmiştir. Bu olayların ortak özellikleri, insan veya çevre için maddi ve manevi kayıplar meydana getirmesidir. Bu olumsuz etkiler ve kayıplar açısından düşünüldüğüne, terör olaylarının da afet ve acil durumlar içerisinde küçümsenmeyecek kadar ciddi etkiye sahip olaylar olduğu açıkça ifade edilmelidir. Terör kaynaklı krizler insan iradesiyle gerçekleştirildiği ve doğrudan sivil vatandaşlar ile başta güvenlik güçleri olmak üzere kamu personelini hedef aldığı için kamu yönetimi açısından çok önemli bir kriz türüdür. Afet ve acil durumlar içerisinde ele alındığında, terör olaylarının ve koordinasyon çalışmalarının stratejik afet planlarının içerisinde yer alması oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı; Federal Acil Durum Yönetimi Ajansı (FEMA) ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD), misyon, vizyon ve stratejik hedeflerini terör olayları ve koordinasyon açısından incelemektedir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan doküman incelemesi yöntemi kullanılmaktadır. Nitel araştırmalar; ortaya çıkan soruları ve prosedürleri, ayrıntılardan genel temalara tümevarımsal olarak yapılan veri analizini ve verilerin anlamının yorumlanmasını içeren araştırmalardır. Sonuç olarak; FEMA'nın önleme misyonu doğrudan terör olaylarına odaklanırken, AFAD'ın böyle bir misyonunun dokümanlar içerisinde bulunmadığı görülmektedir. Her iki kurumunda vizyonu benzer alanları içermektedir. Her iki kurumun stratejik hedefleri içerisinde, terör olayları yer almamakla birlikte, afetlerde kurumlar arası koordinasyon başlığı açıkça ifade edilmektedir. Sonraki çalışmalar için, AFAD ve FEMA'nın stratejik hedeflerinin gerçekleşme durumlarının karşılaştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terör olayları, Koordinasyon, Afet Yönetimi, AFAD, FEMA

[1] Öğretim Görevlisi, Ege Üniversitesi Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
bektas.sari@ege.edu.tr ORCID: 0000-0002-2886-5570

EVALUATION OF TERRORIST INCIDENTS IN TERMS OF INTER-AGENCY COORDINATION IN DISASTER MANAGEMENT: EXAMPLES OF AFAD AND FEMA

Abstract

Today, natural or man-made disasters and emergencies that adversely affect the individual and society have become frequent events. The common features of these events are that they cause material and social losses for people or the environment. Considering the negative effects and losses, it should be clearly stated that terrorist incidents are incidents with a serious impact that cannot be underestimated in disasters and emergencies. Terror-based crises are a very important type of crisis in terms of public administration as they target public personnel. When considered in disasters and emergencies, it is very important that terrorist incidents and coordination studies are included in strategic disaster plans. The aim of this study is to examine the mission, vision and strategic objectives of the Federal Emergency Management Agency (FEMA) and the Disaster and Emergency Management Authority (AFAD) in terms of terrorist incidents and coordination. In this study, the document analysis method, which is one of the qualitative research methods, is used. Qualitative research is involving the questions and procedures that arise, data analysis performed inductively from details to general themes, and interpretation of the meaning of the data. As a result; While FEMA's prevention mission focuses directly on terrorist incidents, it is seen that such a mission of AFAD is not included in the documents. The vision of both institutions includes similar areas. Although terrorist incidents are not included in the strategic objectives of both institutions, the title of inter-agency coordination in disasters is clearly stated. For further studies, it is recommended to compare the achievements of AFAD and FEMA's strategic goals.

Keywords: Terrorist incidents, Coordination, Disaster Management, AFAD, FEMA

1. GİRİŞ

Günümüzde birey ve toplumu olumsuz yönde etkileyen doğa veya insan kaynaklı afet ve acil durumlar, sıkça karşılaşılan olaylar haline gelmiştir. Bu olayların ortak özellikleri, insan veya çevre için maddi ve manevi kayıplar meydana getirmesidir. Bu olumsuz etkiler ve kayıplar açısından düşünüldüğünde, terör olaylarının da afet ve acil durumlar içerisinde küçümsenmeyecek kadar ciddi etkiye sahip olaylar olduğu açıkça ifade edilmelidir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre 'yıldırı ve yıldırma faaliyeti' olarak tanımlanan terör, çoğunlukla siyasi olmak üzere herhangi bir amaca ulaşmak için, sivillerin veya güvenlik görevlilerinin, propagandaya yönelik, ses getirici eylemlerle öldürülmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Bal, 2003; TDK, 2021). Terör olayları siyasal içerikli olabileceği gibi, dini veya ekonomik hedefler gözeterek sivil halka ya da yerel veya merkezi yönetime karşı şiddet kullanımı, temel hak ve özgürlükleri kısıtlama eylemleri olarak da meydana gelebilmektedir (Karcıoğlu ve Topaçoğlu, 2017).

Terör kaynaklı krizler insan iradesiyle gerçekleştirildiği ve doğrudan sivil vatandaşlar ile başta güvenlik güçleri olmak üzere kamu personelini hedef aldığı için kamu yönetimi açısından çok önemli bir kriz türüdür. Terör kaynaklı meydana gelen krizlerin vatandaşlar üzerinde oluşturduğu olumsuz ve travmatik etkiler kamu yönetiminin ele alması gereken önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır (Yılmaz ve Akdeniz, 2016). Nitekim bu olumsuz etkiler doğal afetlerden kaynaklanan travmatik etkiden daha ağır olabilmektedir. Bunun en önemli nedeni doğal afetlerin doğal olaylardan kaynaklanması ve manevi bir algılayışın sonucu olarak genellikle kaderci bir yaklaşımla kabullenilebilmesi, buna karşılık, terör saldırılarının ise müsebbibi insan olduğu için kurbanların diğer insanlara, topluma ve zaman zaman devlete karşı duyduğu güveninin ciddi ölçüde sarsılmasına neden olmasıdır (Yılmaz ve Akdeniz, 2016). Terör olaylarını da içeren afetlerin meydana geldiği bölgelerde güven duygusunun güçlendirilmesi için bölgede yerleşiklerin, yönetimin eylem ve işlemleri hakkında bilgi sahibi olması, kararların nasıl ve kimler tarafından alındığını bilmesi ve güvenmesi gerekmektedir. Haber veren kaynak, haberin elde edilişindeki güvenirlik ve iletişim ağının bir bütün olarak güvenli ve ikna edici olması önemlidir (Karaman, 2019).

Terör ve şiddet olaylarının çevresel, ekonomik ve sosyal temellerinin yanı sıra küresel adaletsizliklerin beslediği toplumsal kökenleri de bulunmaktadır. Özellikle küreselleşmenin derin sosyal eşitsizlikler yaratan uygulamaları terör ve şiddet olaylarının daha sık görülmesine adeta ortam hazırlamaktadır. Eşitsizliklerin kurumsallaştığı, ortak iyi ve çıkar etrafında birlikteliği sağlayan toplumsal sözleşmenin etkinliğini yitirmeye başladığı durumlarda, şiddet ve terörün çeşitli amaçlarla stratejik bir araç olarak kullanılma riski artmaktadır (Küçükcan, 2010). Küresel olarak farklı ülke ve bölgelerde eylemler binlerce kilometre uzakta olsa da etkileri çok yakından hissedilmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle terör olaylarının travma ve korkusu tüm dünyaya yayılmaktadır (Kurtdaş, 2018). Günümüzde bir çok ülke veya bölgenin en büyük problemlerinde birisi olan terörizm olgusu, toplumların huzur ve güvenlik endişesi içinde yaşamasına neden olmaktadır (Karamanoğlu, 2016).

Terör olaylarının meydana gelme motivasyonları ve etki boyutları düşünüldüğüne; ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal olarak farklı alanlar ile ilişkilendirilmesi mümkün olmaktadır. Ancak meydana geliş mekanizmalarının dışında, bu olayların doğurduğu tahribat ve yıkıcı sonuçları itibari ile afet ve acil durumlar içerisinde önemli bir yere sahip olduğu açıkça görülmektedir. Afet ve acil durumların kavramsal çerçevesine bakıldığında birbirine yakın ancak çeşitli farklar barındırdığı görülmektedir. Afet, toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaydır (AFAD, 2014). Acil durum ise; büyük fakat genellikle yerel imkânlarla baş edilebilen çapta ivedilik gerektiren tüm durum ve haller' olarak

tanımlanmaktadır (AFAD, 2014). Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi, afet ve acil durum arasında ki en önemli farklardan birisi mevcut kapasite ve imkanların yetersiz kalması denebilir.

Afet yönetimi, birçok karmaşık süreci barındıran ve farklı disiplinlerin bir arada çalışmasına olanak sağlayan yönetim fonksiyonlarını içermektedir. Bu fonksiyonların; afetlere hazırlık, müdahale ve iyileştirme önlemlerinin organizasyonu, planlanması ve uygulanmasının bir araya gelmesi ile birlikte tam olarak afet yönetimi ortaya çıkmaktadır (BM, 2016). Afet yönetimi; riskli alan ve konuların tespiti; doğal, teknolojik, sosyal, beşeri, politik koşulların kontrolü; rasyonel plan, politika ve yöntemlerin geliştirilmesinin sağlanması; karar alıcı ve uygulayıcıların eğitimi dâhil, her detayın düşünülerek yönlendirilmesi, farkındalığın artırılması ve bir kültür olarak benimsetilmesi ile ilgili yönetimde planlamadan kontrole kadar olan süreci kapsayan merkezinde kamu yönetiminin yer aldığı disiplinler arası bir çalışmadır (Karaman, 2016, s. 3). Afet yönetiminin kapsamlı olarak yapılan tanımlarına bakıldığında, birey, toplum, eğitim, sosyal ve kültürel konuların; afet öncesi, sırası ve sonrası ele alındığı görülmektedir. Ancak merkezinde kamu yönetiminin yer alması ve afetlerde kamusal düzenin sağlanmasının esas konuyu teşkil etmesinden dolayı, afet yönetimi toplum güvenliğinin sağlanması açısından kritik öneme sahiptir. Terör ve şiddet olaylarının etki boyutuna bağlı olarak, toplum güvenliğini tehdit edecek sonuçlar meydana getirmesi, bu olayların afet yönetimi içerisinde çalışılmasını ve hazırlık ve önleme çalışmalarının yapılmasını zorunlu hale getirmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan doküman incelemesi yöntemi kullanılmaktadır. Nitel araştırmalar; ortaya çıkan soruları ve prosedürleri, ayrıntılardan genel temalara tümevarımsal olarak yapılan veri analizini ve verilerin anlamının yorumlanmasını içeren araştırmalardır (Creswell ve Creswell, 2018). Doküman araştırmaları çoğunlukla; tarih, sosyoloji ve dilbilimi gibi disiplinlerde kullanılmakla birlikte, hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Doküman incelemesi; dokümana ulaşma, orijinalliğin kontrol edilmesi, dokümanı anlama, içeriği analiz etme ve veriyi kullanma evrelerinden oluşmaktadır (Maxwell, 2013). Bu araştırmanın amacı; Federal Acil Durum Yönetimi Ajansı (FEMA) ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD), misyon, vizyon ve stratejik hedeflerini terör olayları ve koordinasyon açısından incelemektedir. Bu amaç doğrultusunda FEMA ve AFAD'ın resmi internet sitelerinde yer alan misyon, vizyon ve stratejik planlar resmi dokümanlar olarak kabul edilmiştir.

2.1. Sınırlılıklar

Bu araştırma; FEMA ve AFAD'ın resmi internet sitelerinde yer alan Stratejik plan dokümanları ile sınırlıdır. Ayrıca bu çalışma; FEMA, AFAD, afet, terör olayları ve koordinasyon anahtar kelimeleri ile sınırlandırılmıştır.

3. AFET YÖNETİMİNDE KOORDİNASYON

Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre eş güdüm olarak verilen koordinasyon; afete uğramış veya uğraması muhtemel toplulukların kısa, orta ve uzun vadeli ihtiyaçlarını birlikte belirleyerek yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla mevcut kaynakları en etkin ve verimli şekilde kullanmak amacıyla uyum ve birliktelik içinde yapılan çalışmalar şeklinde tanımlanmaktadır (AFAD, 2014). Koordinasyon çalışmaları; karmaşık bir yapı veya faaliyetin farklı unsurlarının birlikte etkili bir şekilde çalışmalarını düzenlenmesi anlamına gelmektedir (Lexico, 2020). Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi, koordinasyonun kökeninde farklı kurum ve kuruluşların karmaşık süreçlerde birlikte çalışabilme kabiliyeti bulunmaktadır. Bir durumu sistematik olarak analiz etme, ilgili bilgileri geliştirme ve uygun komuta otoritesini belirli

hedefleri karşılamak için mevcut kaynakları kullanarak belirleme süreci koordinasyon içerisinde yer alan bir diğer önemli yaklaşımdır (Blanchard, 2008, s. 169).

Koordinasyon çalışmalarını afet yönetimi içerisinde, kurum içi (fonksiyonel) ve kurumlar arası koordinasyon olarak değerlendirmek mümkündür. Kurum içi koordinasyon; aynı yönetime bağlı, bağımsız çalışma birimlerini ifade etmektedir. Kurum içi koordinasyonun, fonksiyonel koordinasyon veya iş birliği şeklinde tanımlanması da görülmektedir. Ancak koordinasyon, iş birliğini de içeren daha geniş bir yaklaşımı ifade etmektedir. Kurumlar arası koordinasyon ise; yönetimsel olarak birbirinden bağımsız kurumların birlikte çalışabilmesini ifade etmektedir. Bazı kaynaklarda koordinasyon; yatay ve dikey olarak da sınıflandırılmaktadır. Yatay koordinasyon, hiyerarşik olarak eşit birimleri, dikey koordinasyon ise alt ve üst birimlerin koordinasyonunu kapsamaktadır.

Afetlere müdahale çalışmaları; doğru görevin, doğru kişiye, doğru yer ve zamanda verilmesini ve takip edilmesini gerektiren karmaşık süreçleri içermektedir. Bu süreç; görevlerin ve sorumlulukların dinamik ve değişken bir ortama taşınması ile birlikte daha da zor bir hal almaktadır. Bu zor zamanlar için daha önceden bir koordinasyon stratejisinin hazırlanması hem müdahaleyi etkili kılmakta hem de müdahale süresini ciddi boyutlarda kısaltmaktadır (Hashemipour, Stuban ve Dever, 2017, s. 45). Afetlerde meydana gelen karmaşık süreçler, kurumların koordinasyon içerisinde hareket etmesini zorunlu hale getirmektedir. Afet durumlarında kurumlar içerisinde uygulanan yatay iletişimler, çoğu zaman koordinasyonu idari ve yasal düzenlemelerden daha fazla olumlu yönde etkilemektedir (Drabek, 2007, s. 218).

Afet yönetiminde koordinasyon çalışmaları; afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılan çalışmaların etkili ve verimli bir şekilde yapılabilmesi için oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle, acil yardım ve insani yardım operasyonlarında, kurumlar arasındaki kaynak akışının en uygun seviyede gerçekleşebilmesi, koordinasyon seviyesinin geliştirilmesine bağlıdır. Yapılan bazı çalışmalarda, afet ve acil durum anında ki koordinasyonun, afet sonrası iyileştirme evresine göre daha iyi uygulandığı ifade edilmektedir (Moore, Daniel ve Eng, 2003, s. 316). Operasyon sırasında iyi bir koordinasyon sağlamak için, afet öncesi mutlaka koordinasyon çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Etkili bir koordinasyon gerçekleştirebilmek için mutlaka, gerekli olan ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçları karşılayabilecek kurumlar fonksiyonlarına göre belirlenmiş olmalıdır. Bu kurumların, koordinasyon gerektiren durumlarda uyması gereken kurallar veya rehber uygulama başlıkları daha önceden belirlenerek bu kurumlar ile paylaşılmalıdır. Etkili bir koordinasyonun sağlanabilmesi için gerekli olan bir diğer husus, paydaşların koordinasyon sürecine gönüllü ve istekli olarak katılmalarıdır (Oh ve Lee, 2017, s. 43). Hiyerarşik olarak yapılan koordinasyon çalışmalarında da süreç işleyecektir ancak, gönüllü ve istekli yapılan çalışmalar sosyal kabulü de artırarak koordinasyon çalışmalarına katkı sunmaktadır.

Afetlerde kurumlar arası anlaşmazlıklar ve koordinasyona yönelik problemler sıkça ortaya çıkan durumlardır. Bu anlaşmazlıklar kimi zaman hükümetler arasında olabileceği gibi, bazen de afetlerde görev alan paydaşlar arasında meydana gelmektedir. Özellikle zayıf planlama süreçleri, düşük ekonomik gelişmişlik ve yetersiz lojistik alt yapıların varlığı, afete müdahale eden paydaşlar arasında koordinasyon problemlerinin meydana gelmesine zemin hazırlayabilmektedir (Aldrich, 2019, s. 314).

Afet yönetiminde koordinasyon çalışmaları içerisinde önemli yere sahip olan bir diğer konu, ademi merkeziyet veya yerinden yönetim (decentralization) olarak bilinen ve yerel yönetimlerin güçlü kılınmasını amaçlayan yönetimsel yaklaşımdır. Yerel yönetimlerin güçlü olması, afet durumlarında bilginin merkezde yüklenmesini engelleyerek, karar verme mekanizmasının daha hızlı ve etkili olmasını sağlamaktadır. Ayrıca, yereldeki ihtiyacın daha hızlı karşılanmasını ve merkez ile yerel arasında çıkabilecek politik gerginlik ve anlaşmazlıkları

da azaltacaktır (Hermansson, 2019, s. 418). Yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde güçlü hale getirilmesi, afet yönetimi içerisinde yer alan koordinasyon çalışmalarını olumlu yönde etkileyecektir. Afet yönetiminin gelişimi içerisinde, koordinasyona yönelik çeşitli farklı yaklaşımların ortaya konulduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlara, koordinasyon çalışmalarına farklı bazı bakış açıları getiren geleneksel ve profesyonel yaklaşımlar örnek olarak verilebilir. Bu iki yaklaşım arasında ki temel bazı farklar aşağıda tablo halinde verilmektedir.

Geleneksel Yaklaşım	Profesyonel Yaklaşım
Sivil savunma, komuta-kontrol	İş birliği ve problem çözme
Katı hiyerarşi	Dikey ve yatay iletişim ve ilişkiler
Emir verme	Diğerleri ile koordinasyon
Diğerlerini kontrol etme	Diğerleri ile iş birliği
Hükümet en önemli ve güvenilir aktör	Bütün paydaşlar önemli
Tek merkezden afet yönetimi	Afetlere karşı birlikte çalışma
Sadece çalışan odaklı	Toplum temelli

Tablo 3: Geleneksel ve Profesyonel Yaklaşımların Karşılaştırması (McEntire, 2015, ss. 105–121)

Afet yönetimi içerisinde meydana gelen yaklaşım farklılıklarına bakıldığında, koordinasyon ve iş birliği yaklaşımlarının öne çıktığı görülmektedir. Katı hiyerarşi, komuta ve kontrol, bürokratik süreçler ve merkeziyetçi yaklaşımlar geleneksel olarak değerlendirilmekte ve yerini iş birliği ve birlikte çalışmaya dayalı profesyonel yaklaşıma bırakmaktadır.

3.1. Federal Acil Durum Yönetimi Ajansı (FEMA)

Amerika'da federal hükümetlerin afetlere müdahil olduğu süreç 1803 yılında New Hampshire şehrinde meydana gelen büyük yangından sonra başlamıştır. 1803 yılında Kongre Yasası kabul edilerek, yangından etkilenen ve zarar gören insanlara çeşitli yardımlar yapılmıştır. 1881 yılında, Clarissa Harlowe Barton tarafından afetlerde insanlara yardım etmek için kurulan gönüllü bir hareket Amerikan Kızılhaç'ının ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1917 yılında Ohio eyaletinde meydana gelen sel ve taşkınlar Taşkın Kontrol Yasasının kabul edilmesine neden olmuştur. 1934 yılında taşkın yasasında yapılan bazı değişiklikler ile birlikte, Amerikan Ordu Mühendisleri Birliğine; taşkınları kontrol etme ve önlemek için çeşitli projeler geliştirme yetkisi verilmiştir. Orduya verilen bazı yetkiler, Amerikan afet yönetimi üzerinde felsefi olarak, taşkınların insanlar tarafından kontrol edilebileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde insanların doğayı kontrol edebileceği fikri, afet yönetimi adına önemli bir gelişmedir (Haddow, Bullock ve Coppola, 2008, s. 2).

Amerikan Başkanı Carter, 1 Nisan 1979'da yürürlüğe giren 12127 sayılı kararı imzalayarak FEMA'nın resmen kurulmasını sağlamıştır. Kısa bir süre sonra, 20 Temmuz 1979'da 12148 sayılı kararı imzalayan Başkan Carter, FEMA' ya acil durum yönetimi ve sivil savunma olmak üzere iki ayrı görev vermiştir (FEMA, 2021a). FEMA' nın kurulması ile birlikte Amerika'da afet ve acil durumların yönetiminde yetkili ve koordinatör bir kurum doğmuştur. Sonraki süreçte; 1988 yılında Stafford yasası olarak da bilinen afet yardımları yasası değiştirilerek güncellenmiş, 2001 yılında meydana gelen terör saldırılarından sonra İç Güvenlik Bakanlığı kurularak, doğrudan Başkana bağlı olan FEMA 2003 yılında bu bakanlığa bağlanmıştır. 2006 yılında çıkartılan Acil Durum Reform Yasası ile birlikte FEMA, Amerikan Başkanı, İç Güvenlik Konseyi ve İç Güvenlik Bakanına karşı afetler konusunda doğrudan sorumlu kurum haline getirilmiştir (FEMA, 2021a). 2006 yılından itibaren Amerika'da meydana gelen çeşitli kasırgalar yasal düzenlemelerin devam etmesini sağlamıştır. 2006 yılında Katrina sonrası, 2012'de Sandy ve 2018 yılında Atlantik bölgesinde meydana gelen kasırgalar sonrası iyileştirme çalışmalarına yönelik yasalar çıkarılmıştır (FEMA, 2021a).

3.2. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Türkiye'de özellikle Cumhuriyet döneminde afet yönetimi alanında kurumsal gelişmelerin 1930 yılında başladığı görülmektedir. 1580 sayılı kanun ile belediyeler kurulmuş ve bu kanunun 4. maddesinde salgın ve bulaşıcı hastalıkları önleme, 22. maddesinde ise belediyelere genel yangınlar ve orman yangınlarını önleme gibi çeşitli görevler verilmiştir (Resmi Gazete, 1930). Afet yönetimi alanında ki kurumsal gelişmeler 1953 yılında, Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği içerisinde deprem bürosu kurulması ile devam etmiş ve bu büro 1955 yılında Deprem, Seylap ve Yangın (DE-SE-YA) şubesi adını almıştır (Aktel, 2010). Bu şube 1959 yılında kapatılarak, 1960 yılında Afet İşleri Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Daire başkanlığı ise 1964 yılında genel müdürlük seviyesinde yeniden şekillendirilerek 1965 yılında Afet İşleri Genel Müdürlüğü adını almıştır. Afet İşleri Genel Müdürlüğü 1983 yılında çıkartılan 180 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye (KHK) göre Türkiye'de afet yönetiminden sorumlu olan kuruluş olarak belirlenmiştir (Resmi Gazete, 1983).

1958 yılında 7126 sayılı kanun ile İç İşleri Bakanlığına bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1988 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığına bağlı kurulan Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu, hayatı geniş ölçüde etkileyen afetler meydana geldiğinde ilgili bakanlıklar ve Kızılay temsilcilerine başkanlık etmektedir (Resmi Gazete, 1988). 1999 yılına gelindiğinde 582 sayılı KHK ile Türkiye Acil Durum Yönetimi Başkanlı kurulmuş, 2000 yılında 600 sayılı KHK ile bu merkezin adı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir.

2009 yılında 5902 sayılı kanun ile afet yönetimi alanında çalışan kurumlar, başbakanlığa bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın kurulması ile birlikte tek çatı altında toplanmıştır. Afet yönetimi alanında son değişiklik 2018 yılında yaşanmıştır. Cumhurbaşkanlığı (CB) hükümet sisteminde 4 sayılı CB kararnamesi ile AFAD, başbakanlığın kaldırılması ile birlikte İç İşleri Bakanlığına bağlanmıştır. AFAD öncelikli olarak kurumlar arasında koordinasyon sağlamayı kendisine görev olarak benimsemiştir. 2018 yılında CB Hükümet Sistemi ile en önemli değişikliğin, AFAD'ın İçişleri Bakanlığına bağlı bir kuruluş olarak yapılandırılması olduğu söylenebilir. Bu değişiklik ile birlikte, dünyadaki gelişmelerde göz önüne alındığında, afet yönetiminin kısmen güvenlik otoritesi altında uygulandığı görülmektedir.

4. BULGULAR

FEMA Amerika genelinde uygulanan, ulusal afet ve acil durum stratejilerini 'Ulusal Hazırlık Hedefleri' adı altında beş farklı çalışma alanında yürütmektedir. Bu alanlar; önleme, koruma, zarar azaltma, müdahale ve iyileştirme olarak belirlenmiştir. Ulusal hazırlık hedefi doğrultusunda, bu beş alan içerisinde toplam 32 adet temel yeterlilik alanı ve her biri için ayrı misyon oluşturulmuştur (FEMA, 2021b). FEMA'nın genel misyonu 'Afetler öncesinde, sırasında ve sonrasında insanlara yardım etmek' olarak belirlenmiştir. Diğer alanlardaki misyonlar aşağıda sunulmaktadır.

Genel misyon	Afetler öncesinde, sırasında ve sonrasında insanlara yardım etmek
Önleme misyonu	Fiili veya olası bir terör eylemini önlemek ve bu eylemlerden kaçınmak
Koruma misyonu	Vatandaşlarımızı, ziyaretçilerimizi ve varlıklarımızı tehdit ve tehlikelere karşı, çıkarlarımız ve yaşam tarzımız doğrultusunda korumak.
Zarar azaltma misyonu	Gelecekteki afetlerin etkisini azaltarak can ve mal kaybını azaltmak

Müdahale misyonu	Bir afet olayının ardından hayat kurtarmak, mülkleri ve çevreyi korumak ve temel insan ihtiyaçlarını karşılamak için hızlıca müdahale etmek
İyileştirme misyonu	Altyapının, konutların ve sürdürülebilir bir ekonominin zamanında iyileştirilmesi, güçlendirilmesi ve yeniden inşasını sağlamanın yanı sıra; afetle sonuçlanan bir olaydan etkilenen toplulukların sağlık, sosyal, kültürel, tarihi ve çevresel zararlarını iyileştirmektedir.

Tablo 4: Ulusal Hazırlık Hedefleri İçerisinde Yer Alan Misyonlar (FEMA, 2021b)[1]

Ulusal hazırlık hedefinin içerisinde yer alan genel misyon, afetler öncesi, sırası ve sonrasında insanlara yardım etmek olarak belirlenmiştir. Önleme misyonu terör olaylarını önlemeye odaklanırken, koruma misyonu, insan ve çevreyi tehlikelerden korumaya odaklanmaktadır. Zarar azaltma misyonu daha çok gelecekteki muhtemel afetlere odaklanmaktadır. Müdahale misyonu hayat kurtarmaya, iyileştirme ise sürdürülebilirlik felsefesi temelinde yürütülmektedir.

Ulusal hazırlık hedefinin içerisinde toplam 32 adet temel yeterlilik alanı bulunmaktadır. Bu yeterlilik alanları, belirlenen beş ayrı çalışma alanı içerisinde, bazılarında ortak olmak üzere uygulamaya geçirilmiştir. Planlama, kamusal bilgilendirme ve uyarı ve operasyonel koordinasyonun bütün alanlarda ortak olduğu görülmektedir.

Misyon	Afetler öncesi, sırası ve sonrasında insanlara yardım etmek
Vizyon	Hazır ve dirençli bir toplum
1. Stratejik amaç	Hazırlık kültürünü oluşturmak
1.1.	Afet öncesi zarar azaltma ve risk azaltmaya yatırımı teşvik etmek ve tüm düzeylerde afet maliyetlerini düşürmek
1.2.	Sigorta açığını kapatmak
1.3.	İnsanların afetlere hazırlanmasına yardım etmek
1.4.	Geçmiş afetlerden daha iyi öğrenmek, sürekli gelişmek ve yeniliğe açık olmak
2. Stratejik amaç	Ülkeyi yıkıcı afetlere hazırlamak
2.1.	Ölçülebilir ve yetenekli iş gücünün; inşası, güçlendirilmesi, sürdürülmesi ve eğitilmesini organize etmek
2.2.	FEMA entegrasyon ekipleri aracılığıyla, hükümetler arası koordinasyonu geliştirmek
2.3.	Afetlerde temel yaşamsal ürünleri, ekipmanlar ve personel sağlamak için FEMA ve tüm toplumu doğru konumlandırmak.
2.4.	Sürekli ve Dirençli iletişim yeteneklerini geliştirmek
3. Stratejik amaç	FEMA'nın karmaşıklığını azaltmak
3.1.	Afetten etkilenen insanlara yardım süreçlerini kolaylaştırmak
3.2.	Ulusal afet iyileştirme çerçevesini geliştirmek
3.3.	FEMA çalışanlarının, kurumun misyonunu hızlı ve etkili bir şekilde yerine getirmesini sağlayabilmeleri için yenilikçi sistemler ve iş süreçleri geliştirmek
3.4.	Hibe ve yardım yönetimini güçlendirmek, şeffaflığı artırmak ve veri analizini geliştirmek

Tablo 5: FEMA 2018-2022 Stratejik Plan Amaç ve Hedefleri (FEMA, 2017)[2]

[1] İlgili kaynak kullanılarak yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve tablo haline getirilmiştir.
[2] İlgili kaynak kullanılarak yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve tablo haline getirilmiştir.

2017 yılında FEMA tarafından ilan edilen 2018-2022 Stratejik Planı üç temel amaç üzerine şekillenmektedir. Bu stratejik amaçlar; hazırlık kültürünü oluşturmak, ülkeyi yıkıcı afetlere hazırlamak, FEMA'nın karmaşıklığını azaltmak olarak belirlenmiştir. Her bir amacın içerisinde dört adet olmak üzere toplam 12 adet alt hedef bulunmaktadır. Stratejik hedefler içerisinde doğrudan terör olaylarını konu alan bir madde bulunmamaktadır. Ancak FEMA'nın karmaşıklığını azaltmak maddesini, koordinasyonu güçlendirmek adına atılan ciddi bir adım olduğu görülmektedir.

AFAD'ın 2019-2023 yılları için belirlediği misyon 'Afet ve acil durumlara ilişkin süreçlerin etkin yönetimi için gerekli çalışmaları yürütmek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak ve bu alanda politikalar üretmek' şeklinde ifade edilmektedir. AFAD belirlediği bu misyonu ile risk yönetimi odaklı, sürdürülebilir kalkınmanın önemini haiz, hizmet sunumunda etkililiğe, etkinliğe ve güvenirliliğe özen gösteren, uluslararası düzeyde güçlü ve afet yönetiminde görev alan tüm kurumları etkili bir şekilde koordine eden bir kurum olmayı öngörmektedir (AFAD, 2021). Stratejik plan döneminde risklerin azaltılması anlayışı ile bağdaşır bir biçimde toplumun afet ve acil durumlar konusundaki farkındalığını ve hazırlıklı olma seviyesini geliştirme gereğinden hareketle AFAD'ın vizyonu; "Afetlere dirençli toplum oluşturmak" şeklinde belirlenmiştir (AFAD, 2021).

Misyon	Afet ve acil durumlara ilişkin süreçlerin etkin yönetimi için gerekli çalışmaları yürütmek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak ve bu alanda politikalar üretmek
Vizyon	Afetlere dirençli toplum oluşturmak
1. Stratejik amaç	Afet ve acil durum yönetiminde koordinasyonun etkinliğini artırmak
1.1.	Afet yönetiminde standartlaşmayı geliştirmek
1.2.	Afet ve acil durum yönetiminde sivil savunma sisteminin etkinliğini artırmak
1.3.	Afet ve acil durum yönetiminde etkin haberleşme ve iletişim sağlamak
1.4.	Afet ve acil durum yönetiminde kullanılacak bilişim sistemlerinin etkinliğini artırmak ve karar desteği sağlamak
2. Stratejik amaç	Risk odaklı bütünleşik afet yönetim anlayışının benimsenmesini ve tüm sektörlere yerleşmesini sağlamak
2.1.	Afet risklerini azaltmaya yönelik çalışmaları desteklemek ve yürütmek
2.2.	Afet risklerini belirlemek
2.3.	Afet yönetimi destek sistemlerini geliştirmek
2.4.	Ülkemizin sığınak politikasını belirlemeye yönelik strateji belgesi hazırlamak
2.5.	Deprem bilgilerini güvenilir ve hızlı bir şekilde veren bölgesel bir merkez olmak
3. Stratejik amaç	Afet esnası ve sonrası süreçleri en etkili şekilde yönetmek
3.1.	Afet ve acil durum bölgelerinde yeniden yapılanma ve iyileştirme süreçlerini geliştirmek
3.2.	KBRN yönetim modelini geliştirerek uygulamak
3.3.	Müdahale kapasitesini artırmak
3.4.	Ülke genelinde ikaz ve alarm (siren) sistemini yaygınlaştırmak
3.5.	Psikososyal hizmetler alanında personelin eğitim ve psikososyal ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamak
3.6.	Türkiye Afet Müdahale Sistemi'nin işlerliğini artırmak
4. Stratejik amaç	Toplumsal farkındalığı artırarak afet ve acil durumlara sürekli hazırlıklı olmak

4.1.	Afet ve acil durumlara ilişkin eğitim ve uygulama kapasitesini artırmak
4.2.	Afet ve acil durumlarla sivil savunmaya ilişkin toplumsal farkındalık düzeyini artırmak
4.3.	Afet ve acil durumlarda kamuoyunu doğru şekilde bilgilendirmek ve bilgi kirliliğini önlemek
4.4.	AFAD gönüllülük sistemini kurmak ve yaygınlaştırmak
5. Stratejik amaç	Uluslararası alanda öncü kuruluşlardan biri olmak
5.1.	AFAD'ın uluslararası insani yardım performansını artırmak
5.2.	AFAD'ın uluslararası kurumsal varlığını güçlendirici faaliyetleri arttırmak
5.3.	Uluslararası yetkinlikte çalışanlara sahip olmak
5.4.	Uluslararası alanda risk azaltma faaliyetlerinde bulunmak
5.5.	Deprem araştırmaları ile ilgili uluslararası alanda kurumsal varlığı güçlendirmek
6. Stratejik amaç	Sürekli öğrenen ve gelişen kurum olmak
6.1.	AFAD hizmet binalarının ve sosyal tesislerin fiziksel ve teknik altyapısını iyileştirmek
6.2.	KBRN olaylarına yönelik müdahale kapasitesini artırmak
6.3.	Kurumsal bilişim sistemlerinin geliştirilmesini, etkin kullanımını ve yaygınlaştırılmasını sağlamak
6.4.	Bilgi bütünlüğü ve veri güvenliğini sağlamak, bilgi güvenliği farkındalığını artırmak
6.5.	Stratejik yönetim ve iç kontrol mekanizmasını iyileştirmek
6.6.	Afet yönetiminde karar desteği sağlayacak bilişim sistemlerini geliştirmek

Tablo 6: AFAD 2019-2023 Stratejik Planı Amaç ve Hedefleri (AFAD, 2018)

AFAD tarafından hazırlanan 2019-2023 stratejik planı içerisinde 6 adet amaç ve toplam 30 hedef bulunmaktadır. Belirlenen misyon içerisinde kurumlar arasında koordinasyon sağlamak açıkça ifade edilmektedir. Kurumsal vizyon ise, afetlere dirençli toplum oluşturmak olarak ifade edilmektedir. AFAD'ın misyon, vizyon ve stratejik amaç ve hedefleri içerisinde doğrudan terör olaylarını işaret eden bir alan bulunmamaktadır. Ancak 6. Stratejik amaç içerisinde veri güvenliği ve bilgi güvenliği konularının yer aldığı görülmektedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

AFAD'ın belirlediği misyon, kurum ve kuruluşlar arasında yer alan koordinasyon çalışmalarına odaklanırken; FEMA afet öncesi, sırası ve sonrasında insanlara yardım etmeye odaklanmaktadır. FEMA önleme çalışmaları içerisinde, doğrudan terör olaylarını konu almakta ve misyonunu 'fiili veya olası bir terör eylemini önlemek ve bu eylemlerden kaçınmak' olarak ifade etmektedir. AFAD misyon cümlesine, 'afet ve acil durumlara ilişkin süreçlerin etkin yönetimi için gerekli çalışmaları yürütmek' gibi stratejik değeri tartışmaya açık bir cümle eklemiştir. Kurumun var oluş amacı içerisinde doğal olarak yer alan çalışmalar yerine, daha spesifik misyon cümleleri yazılmalıdır. Her iki kurumun vizyonu içerisinde, dirençli toplum oluşturmak çalışmalarının yer aldığı görülmektedir. FEMA bu vizyonu hazır ve dirençli toplum olarak ifade etmektedir.

	AFAD	FEMA
Misyon	Afet ve acil durumlara ilişkin süreçlerin etkin yönetimi için gerekli çalışmaları yürütmek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak ve bu alanda politikalar üretmek'	Genel misyon: Afetler öncesinde, sırasında ve sonrasında insanlara yardım etmek Önleme misyonu: Fiili veya olası bir terör eylemini önlemek ve bu eylemlerden kaçınmak
Vizyon	Afetlere dirençli toplum oluşturmak	Hazır ve dirençli bir toplum

Tablo 7: AFAD ve FEMA'nın Misyon ve Vizyonları

AFAD ve FEMA'nın toplumsal hazırlık ve hazırlık kültürünün oluşturulması açısından benzer hedefleri bulunmaktadır. Ayrıca her iki kurumunda; sürekli öğrenen ve gelişen kurum olmak, çalışanlarının yetkinliğini artırmak ve altyapılarını güçlendirmek gibi benzer hedefleri bulunmaktadır. Her iki kurumda, afet ve acil durumlarda koordinasyon çalışmalarının gerekliliğini stratejik hedefleri içerisinde açıkça ifade etmektedir. FEMA'nın karmaşıklığının azaltılması gibi bir hedefin belirlenmesi, kurumun kendi içerisinde yer alan bazı problemleri çözemeye çalışması ve kurumsal olarak bir eleştiri yapabilmesini açısından önem arz etmektedir.

	AFAD	**FEMA**
	Afet ve acil durum yönetiminde koordinasyonun etkinliğini artırmak	FEMA entegrasyon ekipleri aracılığıyla, hükümetler arası koordinasyonu geliştirmek
Stratejik Amaç ve Hedefler	Toplumsal farkındalığı artırarak afet ve acil durumlara sürekli hazırlıklı olmak	Hazırlık kültürünü oluşturmak
	Sürekli öğrenen ve gelişen kurum olmak	Geçmiş afetlerden daha iyi öğrenmek, sürekli gelişmek ve yeniliğe açık olmak
	Uluslararası yetkinlikte çalışanlara sahip olmak	Ölçülebilir ve yetenekli iş gücünün; inşası, güçlendirilmesi, sürdürülmesi ve eğitilmesini organize etmek
	AFAD hizmet binalarının ve sosyal tesislerin fiziksel ve teknik altyapısını iyileştirmek	FEMA'nın karmaşıklığını azaltmak

Tablo 8: AFAD ve FEMA'nın Stratejik Amaç ve Hedefleri

Sonuç olarak bu çalışmada, AFAD ve FEMA'nın; misyon, vizyon ve stratejik amaçları, terör olayları ve kurumlar arası koordinasyon çalışmaları açısından incelenmiştir. FEMA'nın önleme misyonu doğrudan terör olaylarına odaklanırken, AFAD'ın böyle bir misyonunun dokümanlar içerisinde bulunmadığı görülmektedir. Her iki kurumunda vizyonu benzer alanları içermektedir. Her iki kurumun stratejik hedefleri içerisinde, terör olayları yer almamakla birlikte, afetlerde kurumlar arası koordinasyon başlığı açıkça ifade edilmektedir. Sonraki çalışmalar için, AFAD ve FEMA'nın stratejik hedeflerinin gerçekleşme durumlarının karşılaştırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

AFAD. (2014). *AÇIKLAMALI AFET YÖNETİMİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ*. https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu adresinden erişildi.

AFAD. (2018). *AFAD Stratejik Plan 2019-2023*. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/AFAD-2019_2023-STRATEJIK-PLAN.pdf adresinden erişildi.

AFAD. (2021). AFAD Misyon ve Vizyon. 20 Mayıs 2021 tarihinde

https://www.afad.gov.tr/vizyon-ve-misyon adresinden erişildi.
Aktel, M. (2010). 5902 Sayılı Yasa İle Türkiye'de Afet Yönetiminde Oluşan Değişim. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (27), 1–9. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55629 adresinden erişildi.
Aldrich, D. P. (2019). Challenges to Coordination: Understanding Intergovernmental Friction During Disasters. *International Journal of Disaster Risk Science*, *10*(3), 306–316. doi:10.1007/s13753-019-00225-1
Bal, M. A. (2003). *Modern Devlet ve Güvenlik*. İstanbul: IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK.
Blanchard, B. W. (2008). *Guide To Emergency Management and Related Terms, Definitions, Concepts, Acronyms, Organizations, Programs, Guidance, Executive Orders & Legislation*. *Federal Emergency Management Agency*. doi:10.1017/CBO9781107415324.004
BM. (2016). *Report of the open-ended intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction* (C. 21184). https://www.preventionweb.net/files/50683_oiewgreportenglish.pdf adresinden erişildi.
Creswell, J. W. ve Creswell, D. J. (2018). *Research Designs: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. *SAGE Publications, Inc* (Fifth Edit.). SAGE Publications, Inc. doi:10.1891/9780826146373.0007
Drabek, T. E. (2007). Community Processes: Coordination. H. Rodriguez, E. L. Quarantelli ve R. R. Dynes (Ed.), *Handbook of Disaster Research* içinde (ss. 217–233). Springer Science+Business Media, LLC.
FEMA. (2017). *2018-2022 Strategic Plan: Federal Emergency Management Agency*. https://www.fema.gov/sites/default/files/2020-03/fema-strategic-plan_2018-2022.pdf adresinden erişildi.
FEMA. (2021a). History of FEMA. 15 Mayıs 2021 tarihinde https://www.fema.gov/about/history adresinden erişildi.
FEMA. (2021b). Mission Areas and Core Capabilities. 17 Mayıs 2021 tarihinde https://www.fema.gov/emergency-managers/national-preparedness/mission-core-capabilities adresinden erişildi.
Haddow, G. D., Bullock, J. A. ve Coppola, D. P. (2008). The Historical Context of Emergency Management. *Introduction to Emergency Management* içinde (3. Baskı., ss. 1–27). Elsevier Inc.
Hashemipour, M., Stuban, S. ve Dever, J. R. (2017). A community-based disaster coordination framework for effective disaster preparedness and response. *Australian Journal of Emergency Management*, *32*(2), 41–46. https://ajem.infoservices.com.au/items/AJEM-32-02-18 adresinden erişildi.
Hermansson, H. (2019). Challenges to Decentralization of Disaster Management in Turkey : The Role of Political- Administrative Context. *International Journal of Public Administration*, *42*(5), 417–431. doi:10.1080/01900692.2018.1466898
Karaman, Z. T. (2016). Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye'de Örgütlenme. Z. T. KARAMAN ve A. ALTAY (Ed.), *Bütünleşik Afet Yönetimi* içinde (1. bs., ss. 1–38). İzmir: Birleşik Matbaacılık.
Karaman, Z. T. (2019). Risk Toplumunda Afetlerde Erken Uyarı , Mukavemetli Toplum v e Kamu Yönetiminin İkna Kapasitesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *8*(1), 185–212. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/749570 adresinden erişildi.
Karamanoğlu, Y. E. (2016). Terör Olaylarının İstatistiksel Analizi : Türkiye Örneği. *İstatistikçiler Dergisi: İstatistik ve Aktüerya*, *1*, 12–25. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/461471 adresinden erişildi.

Karcıoğlu, Ö. ve Topaçoğlu, H. (2017). Emergency Department Triage in Terrorism and Warfare Disasters. *The Medical Journal of Okmeydani Training and Research Hospital, 33*, 1–8. doi:10.5222/otd.2017.001

Küçükcan, T. (2010). Terörün Sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkânı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, *6*(24), 33–54. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/540020 adresinden erişildi.

Kurtdaş, M. Ç. (2018). Küresel Terör Çağında Ulus Devletin Artan Önemi. *TESAM Akademi Dergisi*, *5*(2), 151–181. doi:10.30626/tesamakademi.456010

Lexico. (2020). Coordination. 4 Kasım 2020 tarihinde https://www.lexico.com/definition/coordination adresinden erişildi.

Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach* (3rd Editio.). London: SAGE Publications, Inc.

McEntire, D. A. (2015). *Disaster Response and Recovery: Strategies and Tactics for Resilience*. *John Wiley & Sons, Inc., Hoboken* (Second.). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Moore, S., Daniel, M. ve Eng, E. (2003). International NGOs and the Role of Network Centrality in Humanitarian Aid Operations : A Case Study of Coordination During the 2000 Mozambique Floods. *Disasters*, *27*(4), 305–318.

Oh, N. ve Lee, J. (2017). Activation and variation of the United Nation ' s cluster coordination model : a comparative analysis of the Haiti and Japan disasters. *Journal of Risk Research*, *20*(1), 41–60. doi:https://doi.org/10.1080/13669877.2015.1017826

Resmi Gazete. Belediye Kanunu. Pub. L. No. 1580 (1930). Türkiye: Resmi Gazete. http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf adresinden erişildi.

Resmi Gazete. Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. Pub. L. No. 18251 (1983). Türkiye: Resmi Gazete. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18251_1.pdf adresinden erişildi.

Resmi Gazete. AFETLERE İLİŞKİN ACİL YARDIM TEŞKİLATI VE PLANLAMA ESASLARINA DAİR YÖNETMELİK. Pub. L. No. 12777 (1988). Türkiye: Resmi Gazete. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.8812777.pdf adresinden erişildi.

TDK. (2021). Türk Dil Kurumu Sözlükleri/Terör. 12 Mayıs 2021 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı.). Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, A. ve Akdeniz, B. (2016). BİR KAMU YÖNETİMİ SORUNSALI OLARAK TERÖR KAYNAKLI KRİZLERİN YÖNETİMİ : TÜRKİYE - ABD KARŞILAŞTIRMASI. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *17*(1), 343–368. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/282709 adresinden erişildi.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYELİK SÜRECİNDE 24. FASIL VE TERÖR

Tuğba AYDIN HALİSOĞLU[1]

Özet

Terör, uluslararası sistemin tartışmalı ve farklı yorumlara açık konularından biridir. Eski çağlardan bugüne çeşitli sebeplerle ortaya çıkan terör faaliyetleri, ulusal ve uluslararası iş birlikleri için önemli bir mücadele alanı olagelmiştir. Küreselleşmenin de etkisi ile terörle mücadele alanları giderek genişlemiş ve güvenlik algısı da bu yönde çeşitlenmiştir. Bu bağlamda, günümüzde bilinen terör sınıflandırmalarının yanı sıra yasadışı göç, insan ticareti, sınır yönetimi ve uyuşturucu trafiği gibi yeni güvenlik alanları öne çıkmaktadır. Terör olgusu Türkiye açısından değerlendirildiğinde yüzyıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen, 1970'li yıllardan itibaren bir tehdit olarak yeniden canlanmıştır. Terörle mücadele bağlamında Türkiye, Avrupa Birliği ile yoğun bir iş birliği içerisindedir. Üyelik sürecinde ise, 3 Ekim 2005 tarihinden itibaren toplam 35 başlığı içeren müzakereler başlatılmış ve terörle mücadele konusu 24. Fasıl olan Adalet, Özgürlük ve Güvenlik başlığında ele alınmıştır. Her ne kadar ilgili başlık GKRY tarafından tek taraflı bloke edilmiş olsa da, Türkiye tarafından gerçekleştirilmiş önemli yasal ve kurumsal ilerlemeler bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, 24. Fasıl kapsamında Avrupa Birliği ve Türkiye için terör konusunun nasıl algılandığını açıklamak ve Türkiye'nin bu süreçte yasal ve kurumsal kapasitede ne tür değişiklikler gerçekleştirdiğini analiz etmektir. Yöntem olarak ise belge analizi kullanılacak ve analiz, Avrupa Birliği tarafından 2005-2020 tarihleri arasında sunulan Ülke Raporları (İlerleme Raporları) üzerinden gerçekleştirilecektir. Bu çalışmanın, terörle mücadele alanında gerçekleştirilen akademik çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Avrupa Birliği, 24. Fasıl, Türkiye İlerleme Raporu

THE ANALYSIS of CHAPTER-24 and TERROR IN THE PROCESS of EU MEMBERSHIP

Abstract

Terror has anargumentative and open-ended concept in the international system. The terror activities, which had occurred from past to present due to several reasons,become one of the prominent arenas both in national and international cooperation. By the effect of the globalization process, perceptional change on security and counter-terrorism become diversified. Thus irregular migration, border management, human trafficking, and drug trafficking are distinguished as new security areas for counter-terrorism. Terror in Turkey, lasting a century-old history, has reactivated in the 1970s and Turkey has intensive cooperation with European Union. Since October 3rd, 2005, negotiations for Turkey's membership continue and Chapter-24 is one of those, named 'Justice, Freedom and Security' including a road map for the fight against terrorism. Even this Chapter has been unilaterally blocked by Southern Cyprus; it still includes prominent legal and administrative steps of Turkey. So, this study aims to understand how the terror is perceived by Turkey and European Union and to explain the administrative and legal capacity building of Turkey in this process, as using Progress Reports for an academic source. This study aimsto contribute to Turkey's adoption of European Union acquis in the field ofcounter-terrorism.

Keywords: Terror, European Union, Chapter-24, Progress Report of Turkey

[1] Tarsus Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, taydin@tarsus.edu.tr , ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0572-2267

GİRİŞ

Özgürlük, güvenlik ve adalet, Avrupa Birliği'nin ruhunu yansıtan temel politika kavramlarıdır. Sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi hayatın her alanına etki eden politikalar oluşturulurken ve üretilirken, özgürlük alanından, adaletin tesisinden ve güvenliğin temininden taviz vermeden ve bu değerler temelinde yükselen politika oluşturulması temel şarttır. Tıpkı, Avrupa Birliği'nin Terörle Mücadele Stratejisi örneğinde olduğu gibi, genel hatları ile bakıldığında öne çıkan bazı kavramlara vurgu vardır. İnsan haklarının teminatı, güvenlik, özgürlük ve adaletin tesisi, uluslararası ortaklarla iş birliği gibi kavramlar, terörle mücadele stratejisinin ve bu alanda yürütülen politikaların temel yapı taşlarını oluşturmaktadır.

Güvenlik, özgürlük ve adalet alanı, Avrupa Birliği'nin zaman içerisinde giderek artan yetkilerle düzenlediği alanlardan biridir. Birbirini takip eden genişleme ve derinleşme süreçleri, bu alanlarda etkin düzenlemeler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Avrupa Birliği'nin istikrarlı bir şekilde uluslararası sistemde yer alabilmesi için, bu kavramlara atfedilen önem ortadadır.

Kişilerin serbest dolaşımını sağlamak, Birlik vatandaşlarının yanı sıra Birlik toprakları içerisinde özgürce yaşamak isteyen diğer ülke vatandaşlarını korumak ve bu amaçlarla yüksek derecede önlemler geliştirebilmek bu alanın temel amacıdır (EUR-Lex, t.y-a). Tampere Zirve Bildirgesi'nde belirtildiği hali ile özgürlük, Avrupa entegrasyonunun temelidir. İnsan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokratik kurumlar ilkeleri çerçevesinde bu entegrasyonun geliştirebilmesi temel hedeftir. Bu bağlamda bir özgürlük hem barışın ve refahın korunmasını hem de Avrupa'nın genişlemesini sağlayan en temel unsur olarak ifade edilmektedir (Tampere Presidency Conclusions, 1999).

Bu çalışma, yukarıda bahsedilen değerler çerçevesinde Avrupa Birliği'nin terör tanımını ortaya koymak, terörle mücadele stratejilerini ele almak, Türkiye'nin Birliğe üyelik sürecinde terörle mücadele konusunda Avrupa Birliği müktesebatına ve standartlarına hangi yasal ve kurumsal gelişme ile uyum sağladığını araştırmak hedefindedir.

1. AVRUPA BİRLİĞİ VE TERÖR

Özgürlük ve güvenlik kavramının bu genel çerçevesi, Avrupa Birliği'nin gerek Birlik vatandaşları gerekse de sınırları içinde bulunan üçüncü ülke vatandaşlarının serbest seyahat edebilmesi, seyahatleri boyunca özgürlüklerinin ve güvenliklerinin en iyi şekilde korunması ve Avrupa'da huzurun tesis edilmesi amaçlarını yansıtmaktadır (The EU Counter-Terrorism Strategy, 2005). Bu sebeple terör, Avrupa Birliği'nin önceliğini, özgürlük ve güvenlik alanına büyük bir tehdit olarak tanımladığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Terör eyleminin etkili bir şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmaksızın, terör saldırıları iki şekilde değerlendirilir. Bunlardan birincisi, 'terörist gruba bağlı saldırılar' olarak adlandırılmaktadır. Bir gruba yönlendirilmek ya da kasıtlı olarak o grubun eylemlerine dâhil olmak, birinci grup bağlamında ele alınmaktadır. İkinci grup ise, 'terörist eylemlere bağlı saldırılar' olarak adlandırılmaktadır. Çevrimiçi veya çevrimdışı olarak mesaj yolu ile terör saldırısının teşvik edilmesi (örneğin terör saldırısının övülmesi), terör eyleminde bulunmak üzere kişileri aramak ya da işe almak, terör amacı ile patlayıcıların kullanımı üzerine eğitim verilmesi, Avrupa Birliği içinde veya dışında terörizm amacı ile seyahat edilmesi, bu seyahatin organize edilmesinde ya da planlanmasında bulunulması, terör eylemleri bağlamında kullanılmak üzere fon ayrılması ya da fon toplanması şeklinde sınıflandırılmaktadır (Eur-Lex, 2017).

2010 yılından beri Europol tarafından düzenli olarak Terör Durum Raporu (Te-Sat) yayımlanmaktadır. Söz konusu raporlar, ilgili yılda Avrupa Birliği içinde gerçekleşen terör olaylarını veya eğilimleri ele alarak bir durum raporu olarak sunulmaktadır. 2017 tarihli Te-Sat

raporu (2017:25), Avrupa Birliği'nde mevcut terör türlerini aşağıdaki gibi çeşitli alt başlıklarda sınıflandırmıştır:

-Din temelli ve demokrasiyi yok etmeyi amaçlayan cihadist terörizm

-Milliyetçilik, etnik köken ve din temelinde etkilenen etno-milliyetçi ve ayrılıkçı terörizm (Örneğin, ETA (Bask Yurdu ve Özgürlük), IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu)

-Komünist ve sosyalist bir yapıyı hayata geçirmeyi arzulayan sol görüş terörizmi ve sol kanadın bir alt branşı olan, anti-kapitalist ve anti-otorite talep eden anarşist terörizm (Örneğin, N17 (Yunan 17 Kasım Devrimci Örgütü), CCC (Cellules Communistes Combattantes) veya Kızıl İtalyan Tugayları)

-Mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal yapıyı revize etmek isteyen ve ortak özelliklere sahip tek bir grubun üstünlüğünü (ulus, ırk, kültür gibi) arzu eden sağ görüş terörizmi (Örneğin, Neo-Nazi, Neo-Faşist, ultra milliyetçiler)

- Spesifik bir politika ya da uygulamayı değiştirmek isteyen terör gruplarını betimleyen Tek Sorun Siyaseti Terörizmi (Örneğin, ALF (Hayvan Kurtuluş Cephesi), ELF (Dünya Kurtuluş Cephesi)

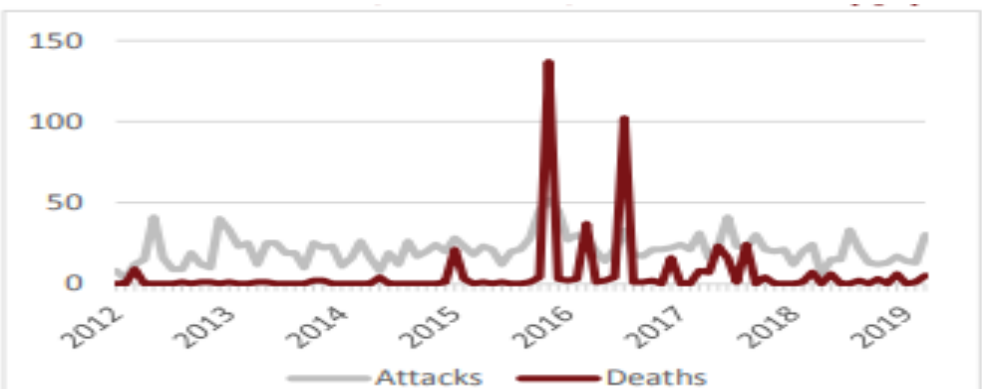
2.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TERÖRLE MÜCADELE TARİHİ

Europol tarafından yukarıda sıralanan terör türleri, Birlik sınırları dahilinde zaman içinde yaşanan gelişmeler sonucu sınıflandırılmıştır. Söz konusu terör türleri zamanla değişiklik göstermiş ve yeni küresel gelişmelere göre biçimlenmiştir. Birlik üyesi ülkelerde şekillenen bu terör türleri, Birliğin terör politikasını dönüştürmede etkilidir.

Avrupa Birliği'nin terör tarihine bakıldığında, özellikle Soğuk Savaş döneminde aktif olan sol görüş terörü ve ayrılıkçı terör hareketleri gündeme gelmiştir. Örneğin, Yunanistan, İtalya ve Belçika'da 1980'lere kadar aktif olan terör örgütleri, sol görüş ve anarşist grubunda yer almıştır. Bu bağlamda CCC tarafından Belçika'da yerleşik uluslararası işletmelere ve bankalara yönelik gerçekleştirilen terör saldırıları, Kızıl İtalyan Tugayı tarafından gerçekleştirilen çocuk kaçırma ya da Hıristiyan Demokrat Başbakan Aldo Moro suikastı gibi 200'den fazla saldırı örnek gösterilebilir. Bir başka örnek ise, İspanya'da 1970'li yıllarda görülen ve ETA tarafında yürütülen ayrılıkçı terörist hareketler ya da 1970'li yıllardan bugüne devam eden ve İngiltere'de IRA tarafından yürütülen ayrılıkçı hareketler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Soğuk Savaş döneminin bitmesi ile birlikte dini temelli, Avrupa Birliği ülkelerini hedef alan ve Birlik sınırları içerisinde küresel boyutta gerçekleşen terör faaliyetleri gelişmeye başlamıştır (Te-Sat, 2017:27). Aşağıdaki resim, 2012-2019 yılları arasında Batı Avrupa ülkelerinde meydana gelen terör saldırılarını içermektedir:

Resim-1: 2012-2019 yılları arasında Batı Avrupa'da meydana gelen terör saldırıları

Kaynak: (Start, 2019:7)

Resim-1'de görselleştirildiği hali ile 2015, 2016 ve 2017 yıllarında Paris, Brüksel, Nice, Berlin, Manchester, Barselona ve Londra gibi Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin kalabalık şehirlerinde yaklaşık olarak 400'den fazla kişinin hayatını kaybettiği terör saldırıları görülmektedir. Bu saldırıların 5 tanesi Paris'te, 3 tanesi Almanya'da, 2 tanesi Belçika'da ve 1 tanesi de Birleşik Krallık 'ta olmak üzere cihadist terör saldırısı niteliğindedir (Start, 2019:7).

Terör saldırılarının çeşitlenmiş niteliğine rağmen, Avrupa Birliği'nin terörle mücadele tarihi eskilere dayanmaktadır. 1975 tarihinde Trevi Grubu ile başlayan, 1992 tarihli Maastrich Antlaşması, 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması ve 2001 tarihli Nice Antlaşması ile devam eden, 1998 tarihli Viyana Eylem Planı ve 1999 Tampere Zirve Bildirisi ile şekillenen bir mücadelenin tarihi, terörle mücadele noktasında önemli kilometre taşlarıdır (European Parliament, 2005)

- *Trevi Grubu (1975)*

1975 tarihli Trevi Grubu, bunun ilk örneğidir. Avrupa Topluluğu'na üye ülkelerin adalet ve içişleri bakanlarının uluslararası terörizm ve uyuşturucu ile mücadele kapsamında bir araya geldiği, iş birliği ve ortak stratejilerin tartışıldığı bir yapılanma olmuştur (İKV, t.y). Trevi Grubu'nun önemi, Avrupa Toplulukları Antlaşması dışında ve hükümetler arası iş birliğine dayalı olarak kurulmasıdır. Trevi Grubu günümüzde hem Europol'un hem de Avrupa Birliği'nin içişleri ve adalet sütunun oluşturulmasında öncülük eden bir girişimdir (Çelik, 2019:495).

- *Maastricht Antlaşması (1992)*

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan Maastricht Antlaşması, terörle mücadele alanında ikinci önemli gelişmedir. Avrupa Birliği Antlaşması olarak da adlandırılan Maastricht Antlaşması'nın altıncı başlığı, adalet ve içişleri üzerine hükümler içermektedir. Terör konusu, K.1 maddesi altında işlenmiştir. Buna göre, Avrupa Birliği'nin özellikle kişilerin serbest dolaşımı bağlamında hedeflerine ulaşabilmesi için, Avrupa Topluluğu'nun gücünü önemsemek suretiyle üye devletlerin aşağıda sunulan konular bağlamında ortak ilgi geliştirmeleri hükmü yer almaktadır (TEU, 1992:131-132):

- iltica politikası,

-üye devletlerin dış sınırlarını geçen kişilere yönelik hükümlerin uygulanması,

-göç politikası,

-uyuşturucu ile mücadele,

-sivil ve adli konularda yargı iş birliği,

-gümrük işleri,

-yasadışı uyuşturucu trafiğinin ve terörün önlenmesi ve terörle mücadele ve diğer uluslararası suçlarla mücadelenin sağlanması, Birlik düzeyinde bilgi alış-verişini sağlayacak olan bir Avrupa Polis Ofisi (Europol) ile işbirliği bağlamında polis işbirliğinin oluşturulması.

- *Amsterdam Antlaşması (1997)*

2 Ekim 1997'de imzalanan Amsterdam Antlaşması kapsamında, 1992 tarihli Maastricht Antlaşması'nın hükümlerinde bazı değişikliklere gidilmiştir. Kurumsal bir çerçevede sunulan Amsterdam Antlaşması'nda, terör konusuna ilişkin olarak 'suçla mücadelede yargı ve polis iş birliği' altında altıncı başlık yeniden düzenlenmiştir. İş birliği konularının alt başlıkları daha genişletilmiş ve daha spesifik konulara değinilmiştir. Örneğin, K.1 maddesinde yer aldığı hali ile terörizm, insan kaçakçılığı, yasadışı uyuşturucu trafiği gibi suçlar, organize olduğuna bakılıp bakılmaksızın geniş çerçevede değerlendirilmiştir[1](Treaty of Amsterdam, 1997:17). 1992 tarihli Maastricht Antlaşması'nda ise çerçeve bir tanım yer almıştır[2].

- *Viyana Eylem Planı (1998)*

3 Aralık 1998 tarihli Viyana Eylem Planı, terörle mücadelede 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması'nın özgürlük, güvenlik ve adalet alanındaki hükümlerinin en iyi nasıl uygulanacağı üzerine gerçekleştirilen bir uygulamadır. Söz konusu planda, adli suçlarla yargı işbirliği başlığı altında terör konusuna değinilmiştir. Üye ülkeler ve üçüncü ülkeler arasında adli suçlarla yargı işbirliğinin yoğun bir şekilde geliştirilmesi ve hızlandırılmasının önemine değinilmiştir. 43. Maddede yer alan polis işbirliği alt başlığında ise Europol işbirliğine değinilmiş, bu bağlamda yasadışı göçle ve terörle mücadele operasyonel işbirliklerine vurgu yapılmıştır. Terörle mücadele bağlamında üye ülkelerdeki yetkili otoritelerin bilgi değişimi ve koordinasyon yoluyla uygulanan veya uygulanması muhtemel terörist eylemlerle mücadeleye değinilmiştir. Bu mücadelede Europol ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kurumlarla paralel çalışmanın önemine vurgu yapılmıştır (European Union, 1998:9-13).

- *Tampere Zirvesi (1999)*

15-16 Ekim 1999 tarihinde düzenlenen Tampere Zirvesi, Avrupa Birliği'nin özgürlük, güvenlik ve adalet alanının yaratılması için oluşturulmuştur. Zirve'nin en önemli vurgusu, adalet alanında suçluların açık alan bulamayacağı *bütüncül* ve suçu önleyici bir **teklik** yaratılmasıdır. Suçun her türlüsü ile mücadelede Birliğin bütününde etkili ve kapsayıcı bir yaklaşım geliştirmek, önemli bir amaçtır (Tampere Presidency Conclusion, 1999).

- *Nice Antlaşması (2001)*

26 Şubat 2001 tarihinde imzalanan ve 1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe giren Nice Antlaşması, Avrupa Birliği'nin derinleşme sürecinin önemli bir parçasıdır. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe katılımıyla birlikte yaşanacak yeni genişleme dalgası için Birliğin kurumsal yapısının hazır hale getirilme ihtiyacının bir sonucunu yansıtmaktadır (Avrupa Birliği Bakanlığı, t.y:27).

Nice Antlaşması'nın 31.maddesinde, adli suçlarla iş birliği kapsamında yargı iş birliği için ortak eylemler sıralanmıştır ve terörle ilgili olarak ise, adli suçlar ve cezalarına ilişkin

[1] …That objective shall be achieved by preventing and combating crime, organised or otherwise, in particular terrorism, trafficking in persons and offences against children, illicit drug trafficking and illicit arms trafficking, corruption and fra. ud(Treaty of Amsterdam, 1997:17)

[2]Article K.1: (9) police cooperation for the purposes of preventing and combating terrorism, unlawful drug trafficking and other serious forms of international crime, including if necessaryc ertain aspectso f customsc ooperation,i n connectionw ith the organization of a Union wide system for exchanging information within a European Police Office (Europol).(TEU, 1992:132)

organize suçlar, terör ve yasadışı uyuşturucu trafiği gibi alanlarda minimum kuralların artan bir şekilde uyumlaştırılması hususuna vurgu yapılmıştır (Treaty of Nice, 2001:10).

- *11 Eylül Sonrası Dönem (2001-Terörle Mücadele Eylem Planı)*

11 Eylül saldırıları, terörle mücadelede mihenk taşı olmuş ve Avrupa Birliği'nin temel mücadele önceliği haline gelmiştir. 21 Eylül 2001 tarihinde yapılan olağanüstü toplantıda "Terörle Mücadele Eylem Planı" Avrupa Birliği Konseyi tarafından kabul etmiştir. Bu planın devamında detaylı bir çalışma planı geliştirilmiş ve politik sonuçları 15 Aralık 2001 tarihli Laeken Zirvesi'nde tartışılmıştır. Bu zirvede, Amerikan halkı ve tüm uluslararası toplumların kişi haklarına ve özgürlüklerine saygılı terörle mücadelesini, *dayanışma ruhu* ile desteklediklerini açıklamışlardır (Laeken Presidency Conclusions,2001). Bu zirvede, Haziran 2002 tarihli Avrupa Tutuklama Müzakeresi'nin oluşturulması, üye ülkelerde uyumlaştırılmış terörizm tanımının ve cezalarının tanımlanması ve ortak soruşturma ekibinin oluşturulması konuları üzerine karara varılmıştır (European Parliament, 2005).

3.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TERÖRLE MÜCADELE STRATEJİLERİ VE YÖNTEMLERİ

Avrupa Birliği'nin terörle mücadele stratejisi 2004 yılında başlamış ve 2005 yılında daha da geliştirilmiştir. 2005 tarihli Avrupa Birliği Terörle Mücadele Stratejisi, 2015 tarihli Avrupa Güvenlik Gündemi, 2015 tarihli Avrupa Terörle Mücadele Merkezi, 2017 tarihli Terörle Mücadele Direktifi ve 2020 tarihli Avrupa Güvenlik Birliği Stratejisi, önemli mücadele yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bir dönem itibari ile küresel sistemde terörle ilgili yaşanılan değişim ve dönüşümler, bu strateji ve uygulamaların kapsamını da genişletmiştir.

- *Avrupa Birliği Terörizm Eylem Planı (2004)*

2004 tarihli Avrupa Birliği Terörizm Eylem Planı'nda terör, belli bir coğrafi bölge ile sınırlı olmayan, uluslararası ve sınır ötesi ağlarla teröristlerin eyleme geçtikleri bir kavram olarak betimlenmiştir. 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırıları sonucunda, 21. yüzyılın en büyük tehdidinin terör olduğu belirtilmiş, Avrupa Birliği açısından terörün yeni bir unsur olmadığı, yıllardır demokrasiye, insan haklarının uygulanmasına ve üye ülkelerdeki ekonomik ve sosyal gelişime kalıcı tehdit olarak hep var olduğu vurgulanmıştır (European Parliament, 2005). Bu beyan ile terörizm, Avrupa Birliği sınırlarını ve tüm dünyayı tehdit eden bir olgu olarak ifade edilmiştir.

25 Mart 2004 tarihli Avrupa Birliği Konseyi Deklarasyonu ile terörle mücadelede yedi hedef belirlenmiştir (European Parliament, 2005):

-terörle mücadelede uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi,

-terörün finansal ve ekonomik kaynaklara erişiminin engellenmesi,

-terör saldırılarının önlenmesi bağlamında Avrupa Birliği kurumlarının ve üye ülkelerinin kapasitelerinin güçlendirilmesi,

-uluslararası ulaşım güvenliğinin korunması ve sınır kontrolleri için etkili sistemin oluşturulması

-Avrupa Birliği'nin ve üye ülkelerinin terör saldırılarının sonuçları ile baş edebilmesine yönelik kapasitenin güçlendirilmesi

-terörizmi destekleyen ve temin eden faktörlerin belirlenmesi

-Terörle mücadelede kapasitesinin geliştirilmesi önceliğinde üçüncü ülkelerle Avrupa Birliği dış ilişkileri çerçevesinde eylemlerin planlanması

Bu hedefler, 2005 tarihli Avrupa Birliği Terörle Mücadele Stratejisi'nin sunulması ile detaylandırılmış ve kısaca PPPR, yani Önleme (Prevent), Koruma (Protect), İzleme (Pursue) ve Karşılık Verme (Respond) adı altında 4 farklı standarda dönüştürülmüştür (Council of The European Union,2005:3).

- *Avrupa Birliği Terörle Mücadele Stratejisi (2005)*

Avrupa Birliği Terörle Mücadele Stratejisi, insan haklarına saygılı ve Avrupa vatandaşlarının özgürlük, güvenlik ve adalet içeren bir alanda yaşamasını sağlayan küresel bir terörle mücadele stratejisi olarak planlanmıştır (The EU Counter-Terrorism Strategy, 2005:1-3).

Bu strateji bağlamında dört önemli standart belirlenmiştir. Bu standartlar kısaca PPPR (Prevent, Protect, Pursue, Respond) yani Önleme, Koruma, İzleme ve Karşılık Verme şeklindedir:

-Önleme (Prevent), bireylerin teröre yönelmelerini önlemek amacı ile kişileri radikalleşmeye götüren kaynak ve faktörlerin izini sürmeyi hedeflemektedir.

-Koruma (Protect), vatandaşların ve altyapıların (fiziki ve dijital altyapılar) korunmasını, saldırılara karşı kırılganlığın azaltılmasını, sınırların, ulaşım ve kritik altyapıların güvenliğinin arttırılmasını hedeflemektedir.

-İzleme (Pursue), sınır aşan teröristlerin tespiti ve izlenmesi, planlama, seyahat ve iletişimlerinin engellenmesi, destek ağlarının bozulması, finans kaynaklarının kesilmesi, saldırı materyallerine erişilmesi ve teröristlerin mahkeme huzuruna çıkarılması gibi öncelikleri hedeflemektedir.

-Karşılık verme (Respond), terörist saldırıların sonuçlarını minimize etmek, saldırı sonrasında koordinasyon sağlamak, mağdurların ihtiyaçlarının giderilmesi gibi dayanışma ruhu ile çözülebilecek öncelikler yer almaktadır (Council of The European Union, 2005).

- *Avrupa Güvenlik Gündemi (2015)*

Avrupa Güvenlik Gündemi, iç güvenlik stratejisindeki eylemler bağlamında 28 Nisan 2015 tarihinde oluşturulmuştur (The EU Counter-Terrorism Strategy, 2005). Paris, Kopenhag ve Brüksel'de yaşanan terörist saldırılar, Avrupa Birliği'nin teröre ve yabancı teröristlere güçlü bir cevap vermesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Avrupa Güvenlik Gündemi'nde terör, artık karmaşık yapısı ile tanımlanmıştır. Avrupa vatandaşlarının Suriye, Irak ve Libya gibi çatışma alanlarında bulunan terörist gruplara katılmaya devam ettiği, orada aldıkları eğitimlerle Avrupa'nın iç güvenliğine ilişkin potansiyel tehdit ortaya çıktığı ifade edilmiştir (European Agenda on Security, 2015:12-13). Avrupa Birliği'nin stabil olmayan komşuluk ilişkileri, radikalleşmenin değişen formları, şiddet ve terör Avrupa Birliği'nin güvenlik kaygıları olarak sıralanmıştır. Bu tehditlerin çeşitlenerek uluslararası, sınır ötesi ve sektörler ötesi bir hal aldığı beyan edilmiştir (European Agenda on Security, 2015: 2). Bu bağlamda etkili ve koordineli ortak bir Avrupa cevabının gerekliliğine vurgu yapılmış, terör, organize suçlar ve siber suçlar birbirileri ile ilintili alanlar olarak tanımlanmıştır. Dolayısı ile güçlü bir sınır ötesi boyut, Avrupa Birliği'nin gerçek bir değişiklik yapabileceği alan olarak tanımlanmıştır. Avrupa Birliği kurumları, üye ülkeler ve Avrupa Birliği ajansları aktör olarak nitelendirilmiş ve Avrupa Birliği'nin iç güvenliği bağlamında tüm aktörlerin sıkı ve yoğun bir iş birliğine gereksinim olduğu vurgulanmıştır. Ek olarak güvenlik, önemli bir dış öncelik olarak tanımlanmış ve küresel bir perspektif gerekliliği ifade edilmiştir (European Agenda on Security, 2015:20).

- *Avrupa Terörle Mücadele Merkezi (2015)*

2015 yılında gerçekleşen Charlie Hebdo saldırısı sonrasında, Birlik üyesi ülkeler arasında operasyonel desteğin ve bilgi değişiminin sağlanması amacı ile Avrupa Komisyonu tarafından *Avrupa Terörle Mücadele Merkezi* kurulması önerilmiştir. Bu merkez bağlamında kaynak, uzman ve bilgi havuzu oluşturularak yabancı terörist savaşçılar, patlayıcılar, online propaganda gibi üye ülkelerin terörle mücadele birimlerinin hukuki yaptırımlarının desteklenmesi hedeflenmiştir (The EU Counter-Terrorism Strategy, 2005).

- *Terörle Mücadele Direktifi (2017)*

Bu direktif, terörle ilintili daha kapsamlı yasal çerçevenin sağlamlaştırılmasını hedeflemektedir. Ulusal otoriteler arasında bilginin ve iş birliğinin sağlanması, terör için seyahat ve terör finansmanı gibi terör suçlarının iyi yönetişimi gibi konular ele alınmaktadır (The EU Counter-Terrorism Strategy, 2005).

Direktif'in başlangıç maddesi, Avrupa Birliği'nin kurulduğu değerler üzerinedir. Buna göre insan onuru, özgürlük, eşitlik, dayanışma, insan haklarına saygı ve temel özgürlükler evrensel değerler olarak sıralanmış ve Avrupa Birliği'nin bu değerler üzerine kurulduğu beyan edilmiştir. Demokrasi prensipleri ve hukukun üstünlüğü üzerine bu değerlerin inşa edildiği ve tüm üyeler için ortak değerler olduğu dile getirilmiştir. İkinci maddede ise, terörizm faaliyetlerinin de Avrupa Birliği'nin üzerine kurulduğu bu evrensel değerleri tehdit ettiği, demokrasiye ve hukukun özgürlüğüne büyük saldırı niteliğinde olduğu vurgulanmıştır (Directives, 2017:1). Dördüncü maddede, yakın zamanda terörün değişen ve dönüşen niteliği ele alınmıştır. "Yabancı terörist savaşçılar" olarak adlandırılan bireyler, terör amacı ile yurtdışına seyahat etmektedir. Geri dönenler ise tüm üye ülkeler için artan bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Bu yabancı terörist savaşçıların, geçen dönemlerde bazı üye ülkelerde yaşanılan terör saldırılarıyla bağlantılı oldukları ifade edilmiştir. Buna göre bu kişiler, *yurtdışındaki terörist gruplarca etkilenen ya da eğitilen ama Avrupa'da kalan* kişilerdir (Directives, 2017:2).

- *AB Güvenlik Birliği Stratejisi (2020)*

2020-2025 yıllarını kapsayan bu stratejide Avrupa Birliği, bir "Güvenlik Birliği" olarak nitelendirilmiştir. Temel amaçlarından biri ise, Avrupa vatandaşlarını terör ve organize suçlardan korumak olarak betimlemiştir. Terörle mücadele türleri ise, fiziki ve dijital ortamda güvenlik sağlamak adına hibrit saldırıların tespiti, siber güvenliğin desteklenmesi, araştırma ve geliştirmenin teşviki şeklinde sıralanmıştır (The EU Counter-Terrorism Strategy, 2005).

Terörle mücadele kapsamında, terörün ve organize suçların Avrupa'da gittikçe artmakta olduğu beyan edilmiştir. Radikalleşmenin kutuplaşmaya ve sosyal uyumu bozmaya yönelik etkisine vurgu yapılarak, teröristlerin patlayıcılara, biyolojik, kimyasal ve nükleer silahlara, finansmana ve ateşli silahlara erişiminin Avrupa Birliği ve üye ülkeler tarafından kısıtlanması hedeflenmektedir (Protecting Europeans, t.y).

4.TÜRKİYE ve AVRUPA BİRLİĞİ İÇİN TERÖR: BENZERLİKLER ve FARKLILIKLAR

Terör, her ne kadar küresel bir sorun olarak tanımlansa da iç politikada teröre, terörist gruplara ve eylemlerine ilişkin tanımlamalar ulusal düzeyinde farklılık içermektedir. Terör tanımının ulusal deneyim, güvenlik tehdidi ve kaygılarına göre şekillendiği göz önüne alındığında, her devletin kendi tanımını oluşturması, neden devletler arasında tanım farklılığın bulunduğunun sebebini daha net açıklamaktadır (Gunn ve Demirden, 2019:22).

Avrupa Birliği Hukuku'nda tanımlandığı hali ile terörizm, aşağıdaki unsurları içermektedir (European Council, t.y):

-bir nüfusu ciddi şekilde korkutması,

-bir eylemi yerine getirmek amacı ile bir hükümeti veya uluslararası örgütü, haksız yere ve zorla, o eylemi yapmaktan alıkoyması,

-bir ülkenin ya da uluslararası örgütün temel politik, anayasal, ekonomik ve sosyal yapısını ciddi şekilde zedeleme hedefi ile işlenmesi

Türkiye açısından bakıldığında 12/4/1991 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na göre terör, Madde 1'de tanımlanmıştır. Buna göre terör:

Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir (Terörle Mücadele Kanunu, 1991).

Madde 7'de ise terör örgütü, cebir ve şiddet kullanarak, 1.maddede belirtilen amaçlara yönelik baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle suç işlemek üzere örgüt kuranlar olarak tanımlanmıştır.

Söz konusu kanun, terörizm tehdit ve algılamasının yüksek olduğu bir dönemde, devlet ve anayasal düzeni korumak amacı ile çıkarılan bir kanundur. Zaman içerisinde iç ve dış gelişmelerle birlikte etnik ve radikal/İslami terörün yükselişe geçmesi ile birlikte günün koşullarına göre yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır (TBB, 2006:560-564)

2005 yılından itibaren Türkiye, Avrupa Birliği ile müzakere sürecine başlamıştır. Toplumsal hayatın her alanını etkileyen politika konularında karşılık görüşmeler gerçekleştirilmekte ve ülkelerin ulusal mevzuatı Avrupa Birliği mevzuatına yaklaştırılmaktadır. 24. Fasıl altında gerçekleştirilen Adalet, Özgürlük ve Güvenlik başlığı terörle mücadele, göç, uyuşturucu kaçakçılığı, organize suçlarla mücadele gibi adalet ve güvenliğe ilişkin politika konularını kapsamaktadır. Avrupa Birliği tarafından hazırlanan İlerleme Raporları'nda terörle mücadele konusuna ilişkin olarak beklentiler, eleştiriler ve öneriler yer almaktadır. Eleştirilerin odak noktasına bakıldığında, Avrupa Birliği ve Türkiye tarafından terörün nasıl tanımlandığı hususu, bu farklılık çerçevesinde yapılması önerilen yasal ve kurumsal beklentilerin yer aldığı görülmektedir.

Avrupa Birliği'nin terörle mücadelede temel aldığı husus, demokratik değerler çerçevesinde insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve temel özgürlüklere saygılı bir terörle mücadele stratejisinin geliştirilmesidir. Türkiye'nin terör tanımlaması ve terör suçları ile mücadele yöntemleri temel özgürlükler bağlamında Avrupa Birliği politikaları ile uyumun sınırlı olduğu gerekçesi ile Birlik tarafından eleştirilmektedir.

5. ADALET, ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK ALANI OLARAK 24.FASIL

Avrupa Birliği ile müzakere sürecinde toplamda 35 fasıl bulunmaktadır. Bunlardan 24. Fasıl, Adalet, Özgürlük ve Güvenlik alanı ile ilgilidir. Avrupa Birliği içerisinde güvenliğin, kişi haklarının ve kişilerin serbest dolaşımının güvence altına alınması amacıyla oluşturulmuş olan müktesebat ve politikalar, Avrupa Birliği katılım müzakereleri kapsamında 24. Fasıl altında toplanmaktadır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020a).

Avrupa Birliği'nin 1.7.2010 tarihli özgürlük, güvenlik ve adalet alanında yürürlükte olan yönergesinde (EUR-Lex, t.y-b), ilgili fasıl altında çeşitli müktesebat konuları sıralanmaktadır. Bunlar sırası ile kişilerin serbest dolaşımı, sivil konular üzerine yasal iş birliği,

gümrük ve suçlar üzerine polis ve adli iş birliği, programlar ve dış ilişkiler şeklinde 5 ana alt başlığa ayrılmıştır. Her bir başlık kendi içinde ayrı alt konuları içermektedir.

Katılım müzakerelerinde mevcut duruma bakıldığında, 24.faslın müzakereye açılmadığını, hatta GKRY tarafından tek taraflı bloke edilen 6 fasıldan biri olduğunu ve Konsey'de ele alınmayan Tarama Sonu Raporu'na sahip olduğu görülmektedir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

Terörle mücadele konusu, 24. Fasıl bağlamında ele alınmaktadır. Söz konusu müzakereler bağlamında Türkiye, yasal ve idari kapasitesini geliştirmeye yönelik adımlar atmıştır. Avrupa Birliği ve Türkiye arasında terörle mücadele bağlamında beklentiler ve öneriler Avrupa Birliği tarafından sunulan İlerleme (Ülke) Raporları ile değerlendirilmiştir. Avrupa Komisyonu, 1998 yılından itibaren aday ülkelerin Kopenhag Kriterleri'ne uyum konusunda kaydettiği gelişmeleri yıllık olarak değerlendiren raporlar yayımlamaktadır. Söz konusu raporlar, 2016 yılına kadar "İlerleme Raporu", sonrasında ise "Ülke Raporu" olarak adlandırılmıştır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020b). Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ülke raporları, Komisyon'un görüş ve değerlendirmelerini yansıtan tek taraflı belgelerdir.

Aşağıdaki tabloda, her bir İlerleme (Ülke) Raporu bağlamında Türkiye'nin gerçekleştirdiği kapasite güçlendirmeleri, yasal gelişmeler ve Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin terörle mücadelesi bağlamında beklentileri özetlenmiştir:

Tablo-1: 2005-2021 tarihleri arasında Avrupa Birliği tarafından sunulan İlerleme (Ülke) Raporları ve Değerlendirme Sonuçları

Rapor Yılı	**Yasal ve Kurumsal Kapasitedeki İlerlemeler**	**Öneri**	**Eleştiri**
2005 İlerleme Raporu[3]	1-) Terörizmin Ortadan Kaldırılmasına Dair Avrupa Konvansiyonuna İlişkin Protokol'ün Ocak 2005'de onaylanması 2-) Terörizmin finansmanının ortadan kaldırılmasına ilişkin BM Güvenlik Konseyi Kararları'na uyan faaliyetlerin yürütülmesi	1-) Diğer ülkelerin kolluk kuvvetleri ve düzenleme kurumlarına, terörist finansman soruşturmaları için mümkün olan en geniş oranda yardım sağlanması 2-) Kişi ve kurumların, özellikle kâr amacı gütmeyen kuruluşların, terörizmi finanse etmek amacıyla kötüye kullanılmamalarının sağlanması	
2006 İlerleme Raporu[4]	1-) Nükleer Terörizm Faaliyetlerinin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin ve Terörizmin Önlenmesi Hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin imzalanması 2-) Terörle Mücadele Yüksek Kurulu'nun teşkili	-	Terörle Mücadele Kanunu'nda yapılan değişiklik bağlamında geliştirilen suç tanımlarının Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'ne (CET 196) uymaması, ilgili kanunun basın ve medya özgürlüğünü kısıtlama potansiyeli

[3] Detaylı bilgi için bkz: (2005 İlerleme Raporu, 2005:132)
[4] Detaylı bilgi için bkz (2006 İlerleme Raporu, 2006:4-5; 2006 İlerleme Raporu, 2006: 63)

	3-) Terörle Mücadele Kanunu'nda terör ve teröristin daha geniş biçimde tanımlanması		
2007 İlerleme Raporu[5]	1-) Terörizmle mücadeleye ilişkin müktesebata uyum konusunda ilerleme sağlanması 2-) Mali Suçları Araştırma Kurulu'nun (MASAK), Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun kapsamında terörizmle mücadeleye ilişkin şüpheli işlem belgelerini toplamakla yetkilendirilmesi		1-)Nükleer Terörizmin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin ve Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin onaylanmaması 2-)Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) terörizmin finansmanı konusundaki dokuz tavsiye kararına uyum sağlama konusunda ilerleme olmaması
2008 İlerleme Raporu[6]	1-) Terörizmin finansmanı ile bağlantılı şüpheli işlemlerin Mali Suçları Araştırma Kurulu'na (MASAK) bildirilmesini zorunlu kılan uygulama yasaları çıkarılması 2-) MASAK bünyesinde terörizmin finansmanı ile mücadele etmek amacıyla özel bir birimin oluşturulması		1-)Nükleer Terörizmin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin ve Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin onaylanmaması 2-)Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) terörizmin finansmanı konusundaki dokuz tavsiye kararına uyum sağlama konusunda ilerleme olmaması
2009 İlerleme Raporu[7]	1-) Terörist finansmanıyla ilgili olabileceğinden şüphe edilen banka işlemlerinin tespiti konusunda uygulama mevzuatının kabul edilmesi 2-)Terörizmle Mücadele Troika toplantısı gerçekleştirilmesi		1-)Nükleer Terörizmin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin ve Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin onaylanmaması 2-)-)Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) terörizmin finansmanı konusundaki dokuz tavsiye kararına Türkiye'nin uyumunun sınırlı olması
2010 İlerleme Raporu[8]	1-) İçişleri Bakanlığı bünyesinde Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı'nın kurulması	Terörle mücadele alanında, Avrupa Birliği müktesebatına daha fazla uyum sağlanması	Nükleer Terörizm Eylemlerinin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme, Terörizmin Önlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ile Terörizmin Finansmanı ve Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Aranması, El konması ve Müsaderesi Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin henüz onaylamaması

[5] Detaylı bilgi için bkz (2007 İlerleme Raporu, 2007:66-67)
[6] Detaylı bilgi için bkz (2008 İlerleme Raporu, 2008: 76)
[7] Detaylı bilgi için bkz (2009 İlerleme Raporu, 2009:77)
[8]Detaylı bilgi için bkz (2010 İlerleme Raporu, 2010:85)

2011 İlerleme Raporu[9]	1-) Temmuz ayında Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Teşkilat, Görev, Yetki ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik yayımlanması	Hazırlıkların ileri düzeyde olmasına rağmen, Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlanması yönünde daha fazla çaba sarf edilmesi	Nükleer Terörizm Eylemlerinin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme, Terörizmin Önlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ile Terörizmin Finansmanı ve Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Aranması, El konması ve Müsaderesi Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin henüz onaylamaması
2012 İlerleme Raporu[10]	Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'nin ve Nükleer Terörizm Faaliyetlerinin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin imzalanması	Mali Eylem Görev Gücü (FATF) gerekliliklerinin karşılanması açısından Terörizm Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun Tasarısının kabul edilmesi	1-)Kişisel verilerin korunmasına ilişkin bir yasanın olmaması 2-)Terörizmin Finansmanı ve Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Aranması, El konması ve Müsaderesi Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin onaylamaması
2013 İlerleme Raporu[11]	Mali Eylem Görev Gücü (FATF) tarafından belirlenen bazı eksiklikleri ele alan Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun'un onaylanması		1-)Terörizmin Finansmanı ve Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Aranması, El konması ve Müsaderesi Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin onaylamaması 2-)Kişisel verilerin korunmasına ilişkin bir yasanın olmaması 3-)Terörizmin tanımı ve yaptırımlarını belirleyen normlar arasında Avrupa Birliği ve Türkiye arasında farklılıklar bulunması sebebi ile ülkeler arasında adli ve polis iş birliğinin sınırlı kalması
2014 İlerleme Raporu[12]	1-) Terörizmin finansmanıyla ilgili mücadele rejiminin iyileştirilmesi 2-)Mali Eylem Görev Gücü tarafından "terörizmin finansmanıyla mücadele konusunda stratejik yetersizlikleri olan ülkeler" listesinden		1-)Kişisel verilerin korunmasına ilişkin bir yasanın olmaması 2-)Terörizmin tanımı ve yaptırımlarını belirleyen normlar arasında Avrupa Birliği ve Türkiye arasında farklılıklar bulunması sebebi ile ülkeler

[9] Detaylı bilgi için bkz (2011 İlerleme Raporu, 2011: 94)
[10] Detaylı bilgi için bkz (2012 İlerleme Raporu, 2012: 99)
[11] Detaylı bilgi için bkz (2013 İlerleme Raporu, 2013:68)
[12] Detaylı bilgi için bkz: (2014 İlerleme Raporu, 2014:66)

	çıkartılarak "küresel düzeyde kara para aklanması ile mücadelenin iyileştirilmesi/ terörizmin finansmanıyla mücadeleye uyum: devam eden süreç" olarak sınıflandırılan uyumun ilerlediği ülkeler listesine eklenmesi		arasında adli ve polis iş birliğinin sınırlı kalması 3-)Yabancı savaşçılar" bağlamında radikalleşmeyi önleme kapasitesinin arttırılması gerekliliği 4-)Terörizmin Finansmanı ve Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Aranması, El konması ve Müsaderesi Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin onaylanmaması
2015 İlerleme Raporu[13]	1-) DEAŞ karşıtı uluslararası koalisyona katılım 2-) Terörizmin finansmanıyla ilgili mücadele rejiminin iyileştirilmesi	Radikalleşmenin önlenmesi bağlamında kapsamlı bir stratejinin geliştirilmesi, dini liderler, cemaatler, sosyal hizmet görevlileri, eğitim sistemi ve gençlik örgütleriyle yakın iş birliği sağlanması	PKK terör örgütüne yönelik Türkiye'nin kendisini savunma tedbirlerinin orantılı olması gereği (Uygulamada orantılılık ilkesi)
2016 İlerleme Raporu[14]	1-) Terörizmin finansmanı ile mücadele konusundaki kuralların, Mali Eylem Görev Gücü (FATF) tavsiyeleri ile uyumlaştırılması yönünde ilerleme kaydedilmesi 2-) Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması, Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanına ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin onaylanması	1-) Terörle mücadele mevzuatını ve uygulamalarını, Türkiye'nin terörle mücadele kapasitesini azaltmadan, AİHS, AİHM içtihadıyla ve AB müktesebatı ve uygulamalarıyla uyumlu hale getirmesi 2-) Revize edilen FATF standartlarına uyum sağlanması için yasal çerçevenin daha fazla uyumlaştırılması ve kuralların uygulanması	Terörizmin tanımı ve yaptırımlarını belirleyen normlar arasında Avrupa Birliği ve Türkiye arasında farklılıklar bulunması sebebi ile ülkeler arasında adli ve polis iş birliğinin sınırlı kalması
2017 İlerleme Raporu	BİLGİ MEVCUT DEĞİLDİR.		
2018 İlerleme Raporu[15]	1-) Europol ile kişisel verilerin paylaşılmasını mümkün kılan uluslararası bir anlaşmanın müzakere edilmesine ilişkin 'Tavsiye'nin kabul edilmesi 2-)Suç Gelirlerinin Aklanması, Aranması, El Konulması ve Müsaderesi ile Terörizmin Finansmanı Hakkındaki Avrupa Konseyi	1-) Terörle mücadele mevzuatını ve uygulamalarını, Türkiye'nin terörle mücadele kapasitesini azaltmadan, AİHS, AİHM içtihadıyla ve AB müktesebatı ve uygulamalarıyla uyumlu hale getirmesi	1-)Veri koruma koşulları nedeniyle ile Europol ile operasyonel anlaşmanın tamamlanamaması

[13] Detaylı bilgi için bkz (2015 İlerleme Raporu, 2015:22)
[14] Detaylı bilgi için bkz (2016 İlerleme Raporu, 2016:77; 2016 İlerleme Raporu, 2016:84)
[15] Detaylı bilgi için bkz (2018 İlerleme Raporu, 2018: 41-44)

	Sözleşmesi'nin 2016'da onaylamasının ardından Türkiye'nin mevzuatını Sözleşme hükümleri ile uyumlaştırması	2-) Uygulamada orantılılık ilkesine uyulması 3-) Finans sisteminin terörizmin finansmanı amaçları doğrultusunda kötüye kullanılmasını önlemeye yönelik tedbirlerini güçlendirmek için AB müktesebatına daha fazla uyum sağlanması	
2019 İlerleme Raporu[16]	1-) Yabancı Terörist savaşçıların (YTS) tespiti amacı ile Birliğe üye devletlerle iş birliğinin geliştirilmesi		1-) Türkiye'nin terör ve ilgili uygulamalara ilişkin mevzuatını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadında ve AB müktesebatında yer alan standartlar ve uygulamalarla uyumlu hâle getirmesi 2-)Kişisel verilerin korunmasına ilişkin Avrupa standartları ile uyumlu bir kanunun bulunmaması 3-)Terörizmin tanımı ve yaptırımlarını belirleyen normlar arasında Avrupa Birliği ve Türkiye arasında farklılıklar bulunması sebebi ile ülkeler arasında adli ve polis işbirliğinin sınırlı kalması
2020 İlerleme Raporu[17]	1-) Yabancı Terörist savaşçıların (YTS) tespiti amacı ile Birliğe üye devletlerle iş birliğinin geliştirilmesi 2-) Terörle ve suçla mücadeleye ilişkin 22 üye devletle 47 iş birliği antlaşması imzalanması	Terörle mücadelenin hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve temel özgürlüklere riayet edilerek yürütülmesi	1-) Türkiye'nin terör ve ilgili uygulamalara ilişkin mevzuatını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadında ve AB müktesebatında yer alan standartlar ve uygulamalarla uyumlu hâle getirmesi 2-)Kişisel verilerin korunmasına ilişkin Avrupa standartları ile uyumlu bir kanunun bulunmaması 3-)Terörizmin tanımı ve yaptırımlarını belirleyen normlar arasında Avrupa Birliği ve Türkiye arasında farklılıklar bulunması sebebi ile ülkeler

[16] Detaylı bilgi için bkz (2019 İlerleme Raporu, 2019:46-51)
[17] Detaylı bilgi için bkz (2020 İlerleme Raporu, 2020:45-50)

			arasında adli ve polis işbirliğinin sınırlı kalması
2021 İlerleme Raporu[18]	1-) Terörle mücadele çabaları sonrasında ülkede güvenlik ortamının iyileştirilmesi 2-) Terörle mücadelede kurumsal kabiliyetlerin oldukça gelişmiş olması 3-) Aralık 2020 tarihinde ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarına ve Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) tavsiyelerine uyum sağlamak amacıyla kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanının önlenmesine ilişkin yeni kanunun kabul edilmesi	1-) Terörle Mücadele Kanunu'nda ve uygulamalarda, Avrupa Birliği standartları ve Avrupa Birliği müktesebatı ile uyumlu olarak değişiklikler yapılması 2-) 2018 tarihli Ulusal Risk Değerlendirme Belgesi ve Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) henüz yerine getirilmemiş tavsiyelerine uygun olarak kara paranın aklanması ve terörizmin finansmanıyla mücadele konusunda kapsamlı bir strateji ve eylem planı geliştirilmesi 3-)Aralık 2020 tarihinde kabul edilen yeni kanun kapsamında başta sivil toplum kuruluşlarının kontrol edilmesini düzenleyen hükümler olmak üzere, kanunun orantılı bir biçimde uygulanması ve risk temelli bir yaklaşımın benimsemesi 4-) Terörle mücadele için alınan her türlü tedbirin, başta uluslararası insan hakları hukuku olmak üzere, Türkiye'nin uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerine uygun olması 5-) Kolluk birimleri, kovuşturma makamı ve mali istihbarat birimleri arasındaki iş birliğinin yanı sıra geçmiş performansın daha da iyileştirilmesi gerekliliği	1-) Kişisel verilerin korunmasına ilişkin Avrupa Birliği standartları ve Birlik müktesebatı ile uyumlu bir kanunun bulunmaması 2-)Türkiye ile Avrupa Birliği arasında terörizmin tanımı ve terör suçlarına verilen cezalar bakımından farklılıkların olması sebebiyle terörle mücadele alanında Birliğe üye devletler ve Birlik kurumları ile polis ve adli iş birliğinin sınırlı kalması

Tablo-1'de, Türkiye'nin üyelik müzakerelerine başladığı 2005 yılından başlamak üzere Türkiye'nin terörle mücadele alanında hayata geçirdiği kurumsal ve yasal ilerlemeler tablolaştırılmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile terörle mücadele alanında iş birliğinin zaman içerisinde ilerleme kaydettiği görülmektedir. 2011 İlerleme Raporu'nda hazırlıkların ileri

[18] Detaylı bilgi için bkz (2021 İlerleme Raporu, 2021: 46-48)

derecede olduğu beyanı, 2012 İlerleme Raporu'nda terörle mücadelede ilerleme kaydedildiğinin ifade edilmesi, 2013, 2014, 2019 ve 2020 tarihli İlerleme Raporu'nda Avrupa Birliği ile terörle mücadele konusunda aktif diyalogun yoğunlaştığının belirtilmesi bu ilerleme bağlamında önemli beyanlardır.

Mevzuat geliştirme, kurumsal kapasitenin inşası ve güçlendirilmesi hususunda Türkiye açısından önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Avrupa Birliği'nin temel eleştiri noktası ise Türkiye ile Birlik arasında terörün tanımı ve yaptırımı hakkındaki tanımlamanın farklılığı ve bu sebeple adli ve polis iş birliğinin sınırlı olarak gerçekleştirilmesidir. Bu durum özellikle 2013 İlerleme Raporu'nda dile getirilmiş, sonraki dönem raporlarında da vurgulanmaya devam edilmiştir. 2020 İlerleme Raporu'nda ise bu farklılık daha da detaylandırılmış, terörle mücadelenin hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve temel özgürlüklere riayet edilerek yürütülmesi gerektiği hususunda beyan verilmiştir. Bu sebeple Terörle Mücadele Kanunu'nda ve uygulamalarda, Avrupa Birliği müktesebatına ve standartlarına uygun uyumlu değişikliklerin yapılması önemli bir adım olarak nitelendirilmiştir.

Avrupa Birliği'nin terörle mücadelede önem verdiği hususlardan birisi Birlik içinde politikaların ve uygulamaların tekliği, uluslararası iş birliğin sağlanması, Birlik dışındaki ülkelerle polis iş birliği kapasitesinin güçlendirilmesi ve Avrupa Birliği ile normların ve uygulamaların uyumlu hale getirilmesidir. Türkiye'nin kendi coğrafi gerçekliğine yönelik terör tanımlaması ve terör suçlarına ilişkin uygulama farklılıkları, Avrupa Birliği tarafından iş birliği önünde bir nevi eleştiri unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Avrupa Birliği, siyasi bütünleşme sürecinde birçok ulusal politika alanının uyumlaştırılmasına büyük önem vermektedir. Devletlerin hassas olarak kabul ettiği ulusal mücadele yöntemlerini, kendi ülke gerçekliklerine göre daha çok ön plana çıkarmak istedikleri bir dönemden, özellikle 11 Eylül saldırıları ile birlikte politikaların ve uygulamaların daha çok uyumlaştırıldığı bir sürece evirilmişlerdir. Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında terör faaliyetlerinin ve suçlarının dönüşmesi ve çeşitlenmesi ile birlikte, Avrupa Birliği için bu mücadelede teklik, bütünlük ve uluslararası iş birliği gibi konular önem kazanmıştır.

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türkiye, birçok fasıl bağlamında toplantılar gerçekleştirmiştir. İnişli çıkışlı bir şekilde seyreden müzakere süreci, 24. Fasıl olan Adalet, Özgürlük ve Güvenlik alanında da ön plana çıkmaktadır. Her ne kadar 24. Fasıl, GKRY tarafından bloke edilmiş olsa da Türkiye tarafından uyum çalışmaları sürdürülmekte, mevzuat ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi faaliyetleri devam etmektedir. Avrupa Birliği ile müzakerelerin başladığı 2005 yılından günümüze kadar Türkiye'nin terörle mücadele bağlamındaki gelişim çizgisi bazı dönemlerde takdirle karşılanmakla birlikte, uluslararası mevzuata ve Avrupa Birliği standartlarına uyumun sınırlı olması, terör suçlarına yönelik uygulamadaki farklılıklar gibi gerekçelerle kısmen eleştirilmiş, kısmen daha iyi bir işbirliği için önerilerde bulunulmuştur. Avrupa Birliği tarafından sunulan yasal belgelerde insan hakları, hukukun üstünlüğü ve temel özgürlüklerin korunması temelinde bir terörle mücadele stratejisi öngörülmüşken, Türkiye'nin de terörle ve terör suçları ile mücadelesinde benzer bir yaklaşımı göstermesi beklenmektedir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin gelecek dönemdeki tutumuna göre 24. Faslın da geleceği Türkiye açısından şekillenecektir. Türkiye içindeki terör unsurlarının ve Türkiye'nin terörle mücadelesinin tarihi göz önüne alındığında, Avrupa Birliği ve diğer küresel partnerlerle iş birliğinin devamı kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

Avrupa Birliği Başkanlığı (t.y). AB'ye Genel Bakış. No:2. T.C. Avrupa Birliği Başkanlığı. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf

Avrupa Birliği Başkanlığı (2020a). 24. Fasıl. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/24.-adalet-ozgurluk-ve-guvenlik_89.html

Avrupa Birliği Başkanlığı (2020b). Avrupa Komisyonu Trafından Hazırlanan Türkiye Raporları. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html

Avrupa Birliği Başkanlığı (2021). Katılım Müzakerelerinde Mevcut Durum. T.C Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/65.html

Council of The European Union (2005). The European Union Counter-Terrorism Strategy. 30 November 2005, Brussels.

Çelik, H (2019).Avrupa Birliği'nin Adalet, Özgürlük ve Güvenlik Faslı: Türkiye Üzerine Etkileri. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:9, Sayı:2. 481-512.

Directives (2017). Directive (Eu) 2017/541 of The European Parliament and of The Council of 15 March 2017 on Combating Terrorism and Replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and Amending Council Decision 2005/671/JHA. Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L0541&from=EN

EUR-Lex (2017). Fight Against Terrorism: Definition of Terrorist Crimes and Support to Victims. Summary of Directive (EU) 2017/541 on combating terrorism. Erişim Adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4322328&from=EN

EUR-Lex (t.y-a). Justice, Freedom and Security. Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/justice_freedom_security.html?root_default=SUM_1_CODED%3D23%2CSUM_2_CODED%3D2302

EUR-Lex (t.y-b). Directory of European Union legislation: Area of Freedom, Security and Justice. Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/browse/pdf/directories/legislation.html?file=chapter%2019.pdf&classification=in-force

European Agenda on Security (2015). The European Agenda on Security. European Commission. Strasbourg (COM 2015) 185 Final. Erişim adresi: untitled (europa.eu) https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-09/eu_agenda_on_security_en_0.pdf

European Council (t.y). EU's Response to The Terrorist Threat. Council of The European Union. Erişim adresi: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/

European Parliament (2005). Proposal for European Parliament Recommendation to The Council on to The EU Anti-Terrorism Action Plan (2004/2214 (INI)). Erişim adresi: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-6-2005-0164_EN.html?redirect

European Union (1998). Action Plan of the Council and the Commission on How Best to Implement the Provisions of the Treaty of Amsterdam on an Area of Freedom, Security and Justice ("Vienna Action Plan. European Union (December 1998, 1999/C 19/01). Erişim adresi: https://www.refworld.org/docid/3f5341ce2.html

Gunn, A. Ve Demirden, A. (2019). Radikalleşmenin Önlenmesi ve Terörizm Olgusu. Polis Akademisi Yayınları:72, Rapor no:74.

İKV (t.y). Trevi Grubu. İktisadi Kalkınma Vakfı. Erişim adresi: https://oldweb.ikv.org.tr/print.asp?id=1137&baslik=AB%20KAVRAMLARI%20S%D6ZL%DC%D0%DC

Laeken Presidency Conclusions (2001). Presidency Conclusions European Council meeting in Laeken 14 and 15 December 2001. European Commission. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_18

Protecting Europeans (t.y). Protecting Europeans from terrorism and organized crime. European Commission. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/european-security-union/protecting-europeans-terrorism-and-organised-crime_en

Start (2019). Trends in Global Terrorism: Islamic State's Decline in Iraq and Expanding Global Impact; Fewer Mass Casualty Attacks in Western Europe; Number of Attacks in the United States Highest since 1980s. Background Report, University of Maryland. Erişim adresi: https://www.start.umd.edu/sites/default/files/publications/local_attachments/START_GTD_TerrorismIn2018_Oct2018.pdf

Tampere Presidency Conclusions (1999). European Council. Erişim adresi: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en9.htm

TBB (2006). Türkiye ve Terörizm. Türkiye Barolar Birliği Yayınları:107.

Terörle Mücadele Kanunu (1991). Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf

Te-Sat (2017). EU and Member States' Policies and Laws on Persons Suspected of Terrorism-Related Crimes. Directorate General for Internal Policies of The Union (December, 2017). Erişim adresi: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596832/IPOL_STU%282017%29596832_EN.pdf

TEU (1992). Treaty on European Union. Council of The European Communities. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1992.

The EU Counter-Terrorism Strategy (2005). The European Union Counter-Terrorism Strategy and the EU Action Plan on Terrorism. Erişim adresi: https://ab.gov.tr/files/tarama/tarama_files/24/SC24EXP_Terrorism%20CT%20Strategy%20AP.pdf

Treaty of Amsterdam (1997). Treaty of Amsterdam, Amending The Treaty on European Union, The Treaties Establishing The European Communities and Certain Related Acts. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1997.

Treaty of Nice (2001). Treaty of Nice: Amending The Treaty on European Union, The Treaties Establishing The European Communities and Certain Related Acts. Official Journal of The European Communities.(2001/C 80/01). Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EN

2005 İlerleme Raporu (2005). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf

2006 İlerleme Raporu (2006). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf

2007 İlerleme Raporu (2007). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf

2008 İlerleme Raporu (2008). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf

2009 İlerleme Raporu (2009). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf
2010 İlerleme Raporu (2010). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf
2011 İlerleme Raporu (2011). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2011.pdf
2012 İlerleme Raporu (2012). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2012.pdf
2013 İlerleme Raporu (2013). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2013.pdf
2014 İlerleme Raporu (2014). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2014.pdf
2015 İlerleme Raporu (2015). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2015.pdf
2016 İlerleme Raporu (2016). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2016.pdf
2018 İlerleme Raporu (2018). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2018.pdf
2019 İlerleme Raporu (2019). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2019.pdf
2020 İlerleme Raporu (2020). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2020.pdf
2021 İlerleme Raporu (2021). Avrupa Komisyonu. Brüksel. Erişim Adresi: https://www.ab.gov.tr/siteimages/2021_trkiye_raporu_tr.pdf

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TÜRKİYE'NİN TERÖR SİYASETİNDE YENİ BİR KURUMSAL AÇILIM: GÜVENLİK VE DIŞ POLİTİKALAR KURULU

Levent BÖRKLÜOĞLU[1]

Mehmet Burhanettin COŞKUN[2]

Özet

Terörizm, insanlığın son 50 yılda tanıştığı, oldukça acımasız, ayrıştırıcı ve kriz doğuran etkisini her geçen gün artıran ulusal ve uluslar arası kimlikleri olan bir kavramdır. Kamu yönetimi çalışmalarında kamu politikaları önemli bir yer tutmaktadır. Postmodernitenin öne çıktığı ve toplumların homojenliğini yitirmeye başladığı soğuk savaş sonrası dönem içerisinde terörizm dış politik hedeflerin oluşturulmasında özgün yerini almıştır. Buna politik sebeplerden oluşan zorunlu göç, ekonomik krizler, hatalı popülist/radikal yönetim örnekleri de eklenince toplumların yönetilmesinde terör kaynağı olabilecek sebeplerin ayrı bir biçimde düşünülmesi daha da önemli bir duruma dönüşmüştür. Konu kronolojik olarak incelenebilecekse de hali hazırda yönetsel bürokrasinin konuyu önceliklendirmesinde politik kaygıların beraberinde yönetsel tedbir ve çalışmaların da çözmekte olduğu sorunlar artmaktadır. Küresel tuzakların mayalandırdığı terörizm bu anlamda kaynaklarını çeşitlendirmeye devam etmektedir. Çalışmanın konusu; kavramsallık dışında terörizmin bir ülke için sebep ve sonuçlarıyla birlikte bütüncül anlamda ele alınmasının politik eylem adımlarının atılmasının ve bunların yönetsel öznelerce yerine getirilmesinin yeniden tanımlanmasını anlamaktır. Araştırmanın temel amacı Türk kamu yönetiminde dikkat çeken Cumhurbaşkanlığı Yönetim Sisteminin temel bileşenlerinden biri olarak görülen politika kurullarında yer alan Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulunun Türkiye'nin yeni terör siyasetinin inşa edilmesindeki rolünü ve önemini değerlendirmektir. Araştırmanın ikincil amacı ise kurulun yönetsel yapı içindeki yerini tartışmak ve güncel öneriler sunmaktır. Türk kamu Yönetiminde bürokrasinin evrimi sonucunda oluşan ve genel olarak '*gölge kabine'* biçiminde tanımlanan politika kurullarının siyasal, yönetsel ve toplumsal açıdan önemi artmıştır. Bunlar içerisinde ulusal çapta olduğu kadar uluslar arası ortamı da etkileyen terörizm ve bileşenlerinin Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu tarafından iç ve dış politik temeller esasında ele alınması kamu yönetimini otorite arayışlarının cevaplanması ve işlevleri açısından rahatlatmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Güvenlik, Politika Kurulları, Kamu Bürokrasisi, Terörizm.

[1] Dr.Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İİBF, leventborkluoglu@osmaniye.edu.tr, 0000-0001-6607-3999

[2] Doç.Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İİBF, burhanettincoskun@osmaniye.edu.tr,0000- 0001-7138-7669

A NEW INSTITUTIONAL OPENING IN TURKEY'S TERROR POLICY: SECURITY AND FOREIGN POLICY BOARD

Abstract

Terrorism is a concept that humanity has met in the last 50 years and has national and international identities, which is increasing day by day with its brutal, divergent and crisis-causing effect. Public policies have an important place in public administration studies. In the post-cold war era, when postmodernity became prominent and communities began to lose homogeneity, terrorism has taken it's unique place in the establishment of foreign policy goals. When the immigration consisting of political reasons, economic crises, and erroneous populist / radical management examples are added to this, it has become even more important to consider the reasons that may be a source of terrorism in the management of societies. Although the issue can be examined chronologically, the problems that are already resolved by the political concerns and administrative measures and studies are increasing in the prioritization of the administrative bureaucracy. Terrorism, fermented by global traps, continues to diversify its resources in this sense. The subject of the study; Apart from the conceptuality, it is to understand the redefinition of taking political action steps and performing them by administrative subjects in a holistic way with the causes and results of terrorism for a country.

The main objective of the study was to evaluate the role and importance in the construction of the Turkish public administration pointed out that the establishment of policies contained in the Presidential Management System is seen as one of the main components of Security and Foreign Policy Committee of Turkey's new terror politics. The secondary aim of the research is to discuss the place of the board in the administrative structure and to provide up-to-date suggestions. Political, administrative and social importance of policy boards, which are defined as the 'secret cabinet' and formed as a result of the evolution of bureaucracy in Turkish public administration, has increased.

Keywords: Presidential Government System, Security, Policy Boards, Public Bureaucracy, Terrorism.

1. GİRİŞ

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, yürütmenin oluşumunda önemli bir değişimi ve bu bağlamda çalışma ve işleyişle ilgili bir zorunluluğu hayata geçirmektedir. Oluşturulacak yeni birimlerce cumhurbaşkanı, bakanlar ve birlikte çalıştıkları makamlara yardımcı olacak biçimde etkin ve esnek özelliklerle yasamaya karşı sorumluluk alanı doldurulacaktır. Bu sayede başkanlık düşüncesi geleneksel anlamda bakanlık yapılarının beraberinde hem bağımsız hem de yarı resmi biçimde oluşumlar görülebilmektedir. Bu oluşumlar genellikle "*istihbarat, çevre, iletişim, olağanüstü yönetim, merkez bankası, ulusal ticaret, hazine malları, uzay, devlet arşivleri, çalışma ilişkileri ve sosyal güvenlik, personel yönetimi, bilim, borsa, kobiler, dış yardım, posta hizmetleri, yerel kalkınma*" gibi birçok kesime devlet başkanlığına bağlı çalışmaktadır. Bunlar ülkenin refah durumuna ve ihtiyaç duyduğu politik öncelikler göz önüne alınarak kurulabilmekte ve esnek olmaktadırlar. Ancak bu yardımcı kuruluşlar ile cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışmakta olan ofisleri ayırt etmek gerekmektedir (Alkan, 2018, 140-141).

Türkiye'de Cumhurbaşkanının konumu Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş süreciyle beraber politika kurulları ve ofisler ile desteklenmeye başlamış ve böylelikle de Cumhurbaşkanlığı politika yapımının merkezine alınarak her türlü kamu politikasının tespitinde, oluşturulmasında ve değerlendirilmesinde güçlendirilmiş bir hale gelmiştir (Örselli, ve Bilici, 2018, s. 316). Politika kurulları kamu politikalarının oluşturulması sürecinde yeni sistemle ortaya çıkan önemli birimlerdir. Cumhurbaşkanlığı teşkilat yapısı içinde bulunan politika kurulları, "Cumhurbaşkanı ile aracısız çalışma, bürokratik konulara müdahale, bakanlar ve bakanlıklarla iş birliği ve politika tespiti, oluşumu ve geliştirme sürecine dahil olması istenen ögelerin katılımını gerçekleştirme imkanına sahip" önemli özneler olmuşlardır (Akman, 2019, s. 664). Politika kurulları Cumhurbaşkanlığı makamının etkin bir biçimde kamu politikalarının oluşturulmasını sağlamada faydalanacağı güçlü çalışma gruplarıdır (Sobacı, Miş ve Köseoğlu, 2018, s. 3). Bu çalışma grupları özellikle çalışma alanına giren konularda serbest, etkin ve esnek kararlar alınmasına büyük katkılar sunmaktadır.

Bu durum kurulları tek başına değil ancak en yakın ilişki kurduğu diğer yardımcı, bağlı ya da bağımsız kurul/otoritelerle birlikte ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde en çok hedeflenen konu politika çözümlemeleridir. Baştan sona gerçekleştirilecek politika yapım faaliyetleri farklı aktör ve belirleyicilerin de bu iklimden faydalanmasını ön plana çıkarmaktır. Bu sebeple çalışmada ekonomik ve sosyal konsey ile milli güvenlik kurulunun karar alıcılarda yarattığı etki bakımından birlikte incelenmesi sağlanarak çözüm önerileri geliştirilmiştir. Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu'nun Türkiye'nin Terör siyasetinin yeniden inşasında formüle edeceği politikaların içerik ve şekil yönünden sonuç odaklı olması milli bir meseledir. Çalışmada bunun önemi vurgulanmıştır.

2. CUMHURBAŞKANLIĞI YÖNETİM SİSTEMİ VE POLİTİKA YAPIMI

1 Nolu CBK'da hangi alanlarda politika kurulu kurulduğu, işletildiği ve görev ve yetkilerinin neler olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda olmak üzere Türkiye'de "Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu, Ekonomi Politikaları Kurulu, Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu, Hukuk Politikaları Kurulu, Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu, Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu, Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu, Sosyal Politikalar Kurulu ve Yerel Yönetim Politikaları Kurulu" gibi kurullar çalışmaya başlamıştır (Akman, 2020, s. 53).

İlgili kararnameye göre kurulların görev yetkileri, "Cumhurbaşkanınca alınacak kararlar ve oluşturulacak politikalarla ilgili öneriler geliştirmek. Geliştirilen politika ve strateji önerilerinden Cumhurbaşkanınca uygun görülenler hakkında gerekli çalışmaları yapmak. Küresel rekabetin getirdiği ani değişimlere karşı stratejiler ve politika önerileri geliştirmek. Görev alanlarına giren konularda kamu kurum ve kuruluşlarına görüş vermek. Görev alanlarına

giren konularda Bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin görüşünü alarak uygulanan politikaları ve gelişmeleri izlemek, yapılan çalışmalarla ilgili Cumhurbaşkanına rapor sunmak. Cumhurbaşkanı programına uygunluk açısından, bakanlıklar ile kurum ve kuruluşların uygulamalarını izlemek ve Cumhurbaşkanına rapor sunmak. Bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin davet edilmesi suretiyle genişletilmiş kurul toplantıları yapmak. Görev alanlarına giren konularda talep, ihtiyaç ve etki analizi yapmak ve/veya yaptırtmak. Cumhurbaşkanınca verilen diğer görevleri yapmak." şeklinde belirtilmiştir (1 Nolu CBK, 22. madde).

Politika kurulları Cumhurbaşkanının gündeminde olan konularda öneriler geliştirmekte ve Cumhurbaşkanlığı makamı tarafından onaylanan önerilerin yapılması için çalışacaktır. Bununla beraber, politikaların uygulanmasında bakanlık faaliyetlerini takip edecek ve Cumhurbaşkanına süreçle ilgili rapor vererek bilgilendirmede bulunacaktır. Politika kurullarının kamu politikası oluşturma sürecinde etkin bir aktör olduğu özellikle bu noktada kendini göstermektedir. Kurullar, daha sağlıklı biçimde politika süreçlerinin işleyebilmesi maksadıyla analiz/değerlendirme yapabilecek veya yapılmasını isteyebilecektir. Ayrıca politika kurulları çalışma alanları ile ilgili konularda resmi ya da gayri resmi politika özneleriyle fikir alışverişinde bulunabilecektir (Akıncı, 2018, ss. 2139-2140).

1 Nolu CBK'nın 33. maddesinde yer verilen politika kurullarının çalışma usul ve esaslarında "Kurulların görev alanlarıyla ilgili toplantı ve çalışmalara bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum ile özel sektör temsilcileri, akademisyenler ve yerli veya yabancı uzmanlar davet edilebilir" ifadesi yer almaktadır. Kararnamede tüm kurullara politika ve strateji önerisi oluşturma ve sunma yetkisi tanınmıştır. Kurullar arasından "Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu"na diğer kurullar kadar geniş görev ve yetki öngörülmemiştir. Diğer kurullarda "strateji önerisi geliştirmek" gibi görev yüklenirken burada "stratejilerin belirlenmesine yardımcı olmak" görevi yüklenmiştir. Ayrıca "etki analizi yapma" gibi diğer kurullara verilen bu görev, Kültür ve Sanat Politikalar Kuruluna verilmemiştir. Kısacası, kurullar arasında genel görev ve yetki konusunda tam anlamda bir eşitlik bulunmamaktadır.

Politika kurulları Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Türk kamu yönetimi sisteminde beliren yeni kamu politikası aktörleridir. Yeni aktörler arasındaki ilişki "ofisler, politika hazırlama, politika kurulları politika geliştirme veya politika oluşturma, bakanlıklar ise bu politikaları uygulama aşamasında rol alacaklardır" şeklinde ifade edilebilir (Akman, 2019, s. 49).

3. POLİTİKA KURULLARI

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde yeni bir örgütlenme biçimi kullanılmaya başlanmıştır. Burada Cumhurbaşkanlığı teşkilatına bağlı olarak ofisler ve politika kurulları oluşturulmuştur. Cumhurbaşkanlığı hükümet Sisteminde yeni bir örgütlenme biçimi şeklinde değerlendirilen Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları 10 Temmuz 2018 tarih ve 30474 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile cumhurbaşkanlığı teşkilat yapısı içinde ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar üretmek maksadıyla dokuz farklı kurul şeklinde teşkilatlanmıştır. Bu kurullar ilgili kararname gereğince doğrudan cumhurbaşkanına bağlı olarak görev ve faaliyetlerini sürdüreceklerdir. En az üç üyeden oluşturulması öngörülen kurul üyeliklerine Cumhurbaşkanı tarafından atama yapılmakta ve Cumhurbaşkanı kurul üyelerinden birini başkanvekili olarak belirlemektedir. Temel olarak politika kurullarının adından da anlaşılacağı üzere görevli bulundukları alanlarda etkin politika üretmeleri ve üretilen politikaların uygulama sürecini izleyerek gerekli adımları atmak üzere kurulmuş oldukları belirtilebilir (Turan, 2018, 63).

“Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında" çıkarılan 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle birlikte kararnamenin ikinci bölümün 23-31. maddelerinde politika kurullarına yer verilmiştir. Sayısı dokuz olan bu kurulların genel görev ve yetkileri ise 1 nolu Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde aşağıdaki gibi düzenlenmiştir:

- Cumhurbaşkanınca alınacak kararlar ve oluşturulacak politikalarla ilgili öneriler geliştirmek,
- Geliştirilen politika ve strateji önerilerinden Cumhurbaşkanınca uygun görülenler hakkında gerekli çalışmaları yapmak,
- Küresel rekabetin getirdiği ani değişimlere karşı strateji ve politika önerileri geliştirmek,
- Görev alanlarına giren konularda kamu kurum ve kuruluşlarına görüş vermek,
- Görev alanlarına giren konularda Bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin görüşünü alarak uygulanan politikaları ve gelişmeleri izlemek, yapılan çalışmalarla ilgili Cumhurbaşkanına rapor sunmak,
- Cumhurbaşkanı programına uygunluk açısından, bakanlıklar ile kurum ve kuruluşların uygulamalarını izlemek ve Cumhurbaşkanına rapor sunmak,
- Bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin davet edilmesi suretiyle genişletilmiş kurul toplantıları yapmak,
- Görev alanlarına giren konularda talep, ihtiyaç ve etki analizi yapmak ve/veya yaptırtmak,
- Cumhurbaşkanınca verilen diğer görevleri yapmak.

Başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerde başkana bağlı olarak faaliyet gösteren teşkilat yapısı içerisinde yer alan en önemli yapılardan biri de ofislerdir. Başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelere bakıldığında bu ofisler genellikle kendi politika uzmanlık alanlarında faaliyet yürütmektedirler. Bu kapsamda özellikle ofisler kamu politikalarının oluşturulması için gerekli bilgileri sağlamak, koordinasyon, saha bilgisinin üretimini takip etmek ve bunlara bağlı olarak uygun kamu politikası seçeneklerini belirleyerek politika ve karar şablonları oluşturup başkana raporlamak gibi görevleri bulunmaktadır. Bazı ülkelerde bu ofislere kamu politikası süreçlerini doğrudan görüşme ve inceleme görevleri de verilebilmektedir. Dolayısıyla ofisler başkanın kamu politikası oluşturma ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesinde rol alan en önemli yapılar arasındadır. Bu kapsamda başkanlık sistemi olan bu tarz birimlerin varlığı aynı şekilde göze çarpmaktadır (Sobacı vd., 2018, 2-3).

Cumhurbaşkanlığı Politika Kurullarının politika oluşturma süreci ile ilgili üç görevi vardır. Bunlarda ilki bilgi toplamaktır. İlgili kurul, toplumun çeşitli kesimleri ile temas kurarak özellikle toplumsal sorunlara ilişkin bilgi toplayacaktır. İkincisi, kurulların danışmanlık görevidir. Politika kurulları, Cumhurbaşkanına ilgili konularda politika yapacak ve danışmanlık görevini sağlayacaktır. Üçüncüsü ise, değerlendirme ve geri bildirim görevidir. Politika kurulları, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikaların uygulanma basamağına ilişkin olarak bakanlık ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerini takip edecek ve politika analizleri yaparak Cumhurbaşkanına ayrıntılı bilgi sunacaktır (Akıncı, 2140).

Bu arada Cumhurbaşkanlığı Politika Kurullarına verilen görev ve yetkiler icrai nitelikte değildir. Dolayısıyla kurullar, merkezi idareye rapor ve görüşleriyle yön vererek önerilerde bulunabilecektir (Atay, 2018: İdare Hukuku).

4. GÜVENLİK VE DIŞ POLİTİKALAR KURULU

1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 26. maddesinde Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulunun görev ve yetkileri şöyle sıralanmıştır:

- "Türkiye'nin uluslararası ilişkilerine yönelik politika önerileri oluşturmak.
- Bölgesel etkinliği artırmaya yönelik politika önerileri oluşturmak.
- Bölgesel sorunlara çözüm önerileri geliştirmek.
- Küresel gelişmeleri analiz ederek raporlamak.
- Değişen güvenlik ortamını analiz ederek, tehditlere, Türkiye Cumhuriyeti sınırlarının yasadışı faaliyetlere karşı korunması, güvenliğinin sağlanması, ülke içinde ve uluslararası alanda iş birliğinin geliştirilmesi ile sınır yönetimine ilişkin güvenlik politika önerileri geliştirmek.
- Türkiye'nin göç politika ve stratejilerini belirlemek, uygulanmasını takip etmek, göç uygulamalarını izlemek ve önerilerde bulunmak, göç alanında yapılması planlanan yeni düzenlemeleri değerlendirmek, göç politikaları ve hukuku alanında bölgesel ve uluslararası gelişmeleri takip etmek ve bu gelişmelerin Türkiye'ye yansımalarını değerlendirerek raporlamak.
- Afet ve acil durum halleri ile ilgili önleme, müdahale ve iyileştirme konularında politika önerileri geliştirmek.
- Sivil havacılık güvenliği ile ilgili politikaların belirlenmesi amacıyla çalışmalar yapmak.
- Siber güvenlik ile ilgili politika ve strateji önerileri geliştirmek.
- Karayolu, demiryolu ve havayolu trafik güvenliği ile ilgili politika önerileri geliştirmek."

Türkiye'nin hem coğrafi hem de jeopolitik konumu açısından oldukça kritik bir ülke olması nedeniyle güvenlik ve dış politika konularında önemli çaba sarf ettiği çok önemli bir gerçekliktir. Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu, adından da anlaşılacağı üzere genel olarak güvenlik ve dış politika konularında çalışmalar yaparak politika önerileri geliştirecektir. Bu çerçevede kurul, Türkiye'nin küresel ve bölgesel etkinliğini artırmak, bölgesel konulara çözüm önerileri getirmek, yurt içinde ve yurtdışındaki tehditlere karşı ulusal güvenliği sağlanmak, Türkiye'nin göç politikası hakkında ulusal ve uluslararası gelişmeleri takip etmek, ulaşım güvenliğinin sağlanması, uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi ve afet durumlarında gerekli çalışmaların yapılması gibi alanlarda politika önerileri geliştirecektir. Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu görev ve konum olarak yeni olmasıyla birlikte hali hazırda Milli Güvenlik Kurulu ve Ekonomik ve Sosyal Konsey ile de koordineli çalışmalar yapmak durumundadır. Bu çalışmaların türü ve niteliği konusunda açıklamalar yaparak kurulun yeri ve öneminin anlaşılması daha kolay olacaktır.

5. POLİTİKA KURULLARI İLE EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY

Politika Kurulları sivil toplum ile kamu kurum ve kuruluşları ve Bakanlıklar ile bir uzlaşı zemini oluşturmak; bu uzlaşı zemini içerisinde politika önerileri geliştirmek; görüş, öneri ve raporlama faaliyetleri gerçekleştirmek gibi vazifeleri görmek üzere kurulmuştur. Politika kurullarının cumhurbaşkanlığınca görevlendirilmesi sonrasında yürütmede etkin bir şekilde işleyen bakanlıklar ve ofislerle birlikte özellikle anayasal zeminde faaliyet gösteren kurullarla olan ilişkileri göze çarpmaktadır. Bu kurulların ilk ve en önemli ilişkisi hepsi iççin de geçerli olacak şekilde Ekonomik ve Sosyal Konsey ile yürütülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde bu ilişkilere sırasıyla değinilecektir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, Anayasa ile (m. 166) Cumhurbaşkanına istişari nitelikte görüş bildirmek amacıyla kurulmuştur. Bu özelliği ile Konsey, Anayasal statüdedir. Aynı

madde kuruluş ve işleyişinin kanunla düzenleneceğini belirtmiştir. Anayasal bir kuruluş olan Konsey, mukayeseli hukuktaki örnekleriyle benzer işlev gören bir danışma kurulu olarak yapılandırılmıştır (Atay, 2018: 275). Doktrinde, Merkez Örgütüne yardımcı kuruluş ve kurumlar başlığı altında incelenmektedir (Giritli, 2015, 334-338).

Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları da danışma organı olarak görev yaptığı ve iştişarî nitelikte kararlar aldığı için, bu yönüyle Ekonomik ve Sosyal Konsey ile benzer görev ve işlevde çalışmaktadır. Fakat Politika Kurullarının kuruluşu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yapılmış ve yine aynı Kararname ile kuruluş ve işleyişi düzenlenmiştir. Bu özelliği ile kuruluş statüsü Ekonomik ve Sosyal Konseye göre aşağıdadır. Düzenlenmesi de "kanunun altında yer alan bir düzenleyici işlem olan yürütmeye ilişkin konularda çıkardığı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Anayasa m. 104/17) (Özbudun, 2018: 248)" ile yapıldığı için, bu yönüyle de Ekonomik ve Sosyal Konseye göre aşağı statüde yer alır. Bu durum hukuki ve siyasî açıdan tartışılabilir bir görünüm arz etmektedir. Ayrıca Politika Kurulları, Merkez Örgütüne değil, doğrudan Cumhurbaşkanına yardımcı olmak üzere görevlendirilmişlerdir. Burada her iki kurumun da kamu tüzelkişiliğinin olmaması, danışma ve görüş verme görevlerinin bulunması, kurul olarak çalışmaları ve üyeleri içerisinde kamu ve özel sektör temsilcilerinin bulunmasının ortak özellikleri olarak değerlendirilebileceği; bununla birlikte Politika Kurulu üyelerinin atamayla göreve gelirken Ekonomik ve Sosyal Konseyde atama usulünün uygulanmaması ve Politika Kurulları kamu kurum ve kuruluşlarına görüş bildirebilirken Ekonomik ve Sosyal Konseyin hükümete görüş bildirmesi farklı taraflarını oluşturduğu ve Ekonomik ve Sosyal Konseyin yapısı ve görevlerinin Politika Kurullarına göre daha ayrıntılı oluşturulduğu belirtilmelidir (Aydın, 2019: 29).

Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişinin tespiti, mevcut hukuk sisteminde, 4641 sayılı "Ekonomik ve Sosyal Konseyin Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanun" ile yapılmıştır. Fakat Konseyin ilk tesisi için yapılan çalışmalar, daha eskiye dayanır. Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Birliğine, 1987 yılında başlayan tam üyelik süreci içerisinde, Avrupa Birliğinin kurumsal yapısı içerisinde danışma organı olarak bulunan Ekonomik ve Sosyal Komitenin muadili Ekonomik ve Sosyal Konseyin kurulması süreci, "sosyal ve ekonomik diyaloğun kurumsallaşması için çalışan ve bağlayıcı olmayan görüşler alan Karma İstişare Komitesi" tarafından yürütülen çalışmalarla olgunlaşmış; fakat anayasal ve yasal herhangi bir düzenleme yapılmadığından, 17.3.1995 tarihli bir Başbakanlık Genelgesi ile bu yönde ilk adım atılmış, bunu 1996, 1997 ve 1999 genelgeler izlemiş; bunun yanında, 1995 yıllında hazırlanan VII. Beş Yıllık Kalkınma Planında "Ekonomik ve Sosyal Konsey yasal çerçeveye kavuşturulacaktır" şeklinde bir hedef öngörülmüş ve sonraki yıllarda oluşturulan hükümetlerin protokol ve programlarında da "Ekonomik ve Sosyal Konseyin Kurulması Hakkında Kanun" öncelikle çıkarılması gereken yasa tasarıları arasında yer almıştır.

1995 ile 1999 yılları arasında çıkarılan genelgeler, konusu "Ekonomik ve Sosyal Konsey olarak" çıkarılmıştır. Bu birbirini takip eden genelgeler Konseyin yapısında değişiklikler yapmıştır. Hükümet, Başbakanlık Genelgeleri vasıtasıyla Konseyin yapısında değişiklik yapma hakkına sahip olmuştur. Bunun elbette olumlu ve olumsuz birtakım neticeleri olacaktır. Yapısı kolaylıkla değiştirilebilir bir kurum, kuruluşundaki eksikliklerinin hızlıca giderilip yeni eklemelerle geliştiriliyor olması anlamına gelebileceği gibi, siyasal iktidarların keyfi değiştirmelerine maruz kalarak sabitliğini kaybetmesi ve böylelikle fonksiyonunu icra edememesi neticesini de verebilir. Cumhurbaşkanlığı Politika Kurullarının da Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulması ve bu nedenle yine Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile değiştirilmesi, düzenlenmesi ve hatta kaldırılması mümkün olması da aynı fırsat ve riskleri barındırmaktadır.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin Başbakanlık Genelgeleri ile düzenlenmesinin oluşturduğu karmaşa ve hükümetten hükümete Konseyin yapısının değişmesinin de getirdiği

ihtiyaçla, "son derece önemli bir yere sahip olması gereken Konseyin oluşturulması, genelgelerle geçiştirilecek işlerden olmadığı ve artık sağlam yasal bir zemine oturtulması gerektiği (Ruhi, 2019: 11)" anlaşılmış ve Böylelikle Ekonomik ve Sosyal Konsey, Anayasal olarak kurulmuştur. 4641 Sayılı "Ekonomik ve Sosyal Konseyin Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanun" ile bu gereklilik sağlanmıştır. İkinci ve büyük aşama ise 5982 Sayılı Kanun'un 23. maddesi ile Anayasanın 166. maddesine "ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişari nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir" fıkra eklemesi yapılarak kaydedilmiştir. Böylece Konsey Anayasal bir statü ve koruma da kazanmıştır.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin geçirdiği kuruluş statüsündeki değişimin, Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları için de tatbik edilmesi ve Politika Kurullarının kuruluşunun Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yerine Anayasa ile yapılması, ana şemasının yasa ile belirlenmesi ve düzenleme ve geliştirme serbestiyetinin de bir yürütme aracı olan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine bırakılması isabetli olacaktır. Dolayısıyla Politika Kurullarının Anayasal bir organ olarak, yasamanın ve yürütmenin ortak faaliyetiyle düzenlenmesi mümkün olacaktır. Böylelikle hem Politika Kurullarının kuruluş statüsü kuvvetlendirilecek hem yürütme kanadında yaşanan siyasi iktidar değişimlerinden, ana teşkilat yapısı korunaklı kalacak hem de "başkanlık sistemlerinde başkana kararname çıkarma yetkisi tanınarak yürütmedeki otoritesini oluşturma, politika belirleme inisiyatifini kullanma ve izleyeceği politikanın yansıması olan kurumsal revizyonu yapabilme etkisi (Alkan, 2019: 101-102)"de muhafaza edilmiş olacaktır. Bu aynı zamanda yürütmenin meşruiyetinin yasama tarafından da desteklenmesi mahiyetinde olacağından, başkanlık sistemlerinde önem arz eden yürütme ve yasama arasındaki dengenin sağlanmasına da katkı sağlayacaktır.

Ekonomik ve Sosyal Konseyi düzenleyen 4641 No"lu Kanun, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine uyum için çıkarılan 703 Karar Sayılı KHK"nın 109. maddesiyle bazı değişiklikler geçirmiştir. Yürürlükteki haliyle Kanunun birinci maddesi, Konseyin amacını "ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, toplumsal uzlaşma ve iş birliğini sağlayacak, sürekli ve kalıcı bir ortam oluşturarak, istişari mahiyette ortak görüş belirlemek" olarak belirtmektedir. Ayrıca Konseyin görev ve yetkilerini düzenleyen 3. maddesi, (m. 3/a) "toplumdaki ekonomik ve sosyal birimlerin, Hükümetin ekonomik ve sosyal politikalarının oluşturulmasına katılımlarını sağlamak, Devlet ile toplumsal kesimler arasında ve toplumsal kesimlerin kendi aralarındaki uzlaşma ve iş birliğini güçlendirecek çalışmalar yapmak"; (m. 3/b) "oluşturduğu görüş, öneri ve raporları ilgili mercilere sunmak" görev ve yetkilerini Konseye yüklemiştir. Konseyin istişari görüş verecek bir danışma konseyi olarak hareket etmesi ve bu görev ve yetkileri, Politika Kurullarının genel kuruluş gayesi ile örtüştüğü gibi 1 Sayılı kararnamenin 22. maddesinde belirtilen Kurulların genel görev ve yetkileri ile de uyuşur.

703 Sayılı KHK ile (m. 109/d) 4641 Sayılı Kanun'un 3. maddesinin 1. fıkrasının d bendi ile 5 ila 11. maddelerinin mülga edilmesiyle, Konseyden "ekonomik ve sosyal konularda yayınlar ve araştırmalar yapmak ve yaptırmak" görevi alınmış, Başkan Yardımcılığı, Başkanlık Divanı, Konsey toplantılarını, çalışma kurullarını, Konsey sekretaryasını, mali hükümleri, Konseyin çıkaracağı yönetmelikleri düzenleyen hükümler ilga edilmiştir. Yine KHK ile (m. 109/b) Konseyin üyelerini ayrıntılı olarak düzenleyen ikinci maddesi değiştirilerek, "Konseyin üyeleri Cumhurbaşkanınca belirlenir" hükmü getirilmiştir. Önceki düzenleme çeşitli Bakanlar, üst düzey kamu görevlileri ve çeşitli özel kurum temsilcilerinden mürekkep üyelerin yeni düzenlemede sayılmamıştır. 703 Sayılı KHK'nın Konseyin kuruluşu, çalışma esas ve yöntemlerinde yaptığı değişiklikler ve daraltmalar dikkate alındığında, Konseyin öneminin hükümet nezdinde azaldığı ve yeni hükümet sisteminde kendisine önemli bir rol biçilmediği izlenimini vermektedir.

6. GÜVENLİK VE DIŞ POLİTİKALAR KURULU İLE MİLLİ GÜVENLİK KURULU

Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışan kurullardan biri olan Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu danışma organı şeklinde faaliyetlerini yürütürken aynı zamanda öneriler sunmakta olan bir karaktere sahiptir. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'nin terör siyasetinin oluşmasında oldukça önemli bir yer edinen kurulun kendisi gibi Milli Güvenlik siyaseti yönünde çalışan önemli bir anayasal kurul olan Milli Güvenlik Kurulu ile olan benzer ve farklı yanları ortaya konacaktır.

Milli Güvenlik Kurulu, Anayasanın 118. maddesi ile kurulmuş, Anayasal statüde bir kuruldur. Kurulun görevi Anayasaca (m. 118/3) "Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan *tavsiye kararları* ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki *görüşlerini* Cumhurbaşkanına bildirmek" olarak belirtilmiştir. Aynı hükmün ikinci cümlesi ile de Milli Güvenlik Kurulu, "Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması" hususunda görüş bildirmekle de görevli kılınmıştır (Gözler ve Kaplan, 2019: 166). Buna ek olarak 6 nolu Kararnamede (m. 8/e) Milli Güvenlik Kurulunun, millî güvenliğin sağlanması ve millî hedeflere ulaşılması maksadıyla görüşler belirteceği açıklanmıştır. Kurul, tavsiye kararı vermek ve görüş bildirmek üzerine görevlendirildiği için bir çeşit danışma kurulu olarak oluşturulmuştur. Milli Güvenlik Kurulunun temel çalışma alanı milli güvenlik siyasetinin tayin ve tespiti olduğundan, kamu politikası oluşturulması sürecinde, politikaların üretilmesine yardımcı olmaktadır. Anayasaca (m. 118/3) Milli Güvenlik Kurulunun aldığı tavsiye kararlarını ve görüşleri Cumhurbaşkanına bildirecek olması ve alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararların Cumhurbaşkanınca değerlendirileceğinin belirtilmesinden yola çıkarak, Milli Güvenlik Kurulunun, milli güvenlik politikasının oluşturulması ve koordinasyonunda Cumhurbaşkanına yardımcı ve destekleyici bir organ olduğu çıkarımı yapılabilir (Tan, 2018: 128-129)

Temelde genel eğilim, Milli Güvenlik Kurulunu merkezdeki yardımcı kuruluşlar başlığı altında değerlendirmektir. Bunun yanı sıra, Milli Güvenlik Kurulunun, 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde "Cumhurbaşkanlığına Bağlı Kurum ve Kuruluşlar" arasında sayıldığı değerlendirmesinde bulunarak Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı kapsamında inceleyen yazarlar da vardır (Akyılmaz vd., 2019: 207). Fakat mezkûr Kararnamede (m. 37/1-e) Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak zikredilen Milli Güvenlik Kurulu değil, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğidir. 6 Sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin 2. maddesindeki (m. 2/1-c,ç) tanımlara göre de Milli Güvenlik Kurulu ile Milli Güvenlik Kurulu Sekreterliği ayrı şeylerdir.

Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları da Merkez Örgütte kurulmuştur. Kurullar, Cumhurbaşkanlığı Merkez Teşkilatı içerisinde ve Cumhurbaşkanına bağlı görev yapmak üzere teşkilatlandırılmışlardır. Kurullar 1 Sayılı kararname ile (m. 22) görev alanlarına giren konularda Cumhurbaşkanına politika ve strateji önerileri sunmak, talep, ihtiyaç ve etki analizleri yapmak/yaptırmak üzere çalışarak kamu politikası üretim sürecinde Cumhurbaşkanına yardımcı olmakta, tavsiye kararı ve görüş niteliğinde kararlar alarak Cumhurbaşkanına sunmaktadırlar. Ayrıca Politika Kurulları; Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları arasındaki koordinasyonu sağlamak, bu amaçla koordinasyon toplantıları yapmak (m. 32) ve sivil toplum temsilcileri ve uzman kişilerin de görüşünü alarak kapsamlı bir bakış açısıyla raporlar hazırlamakla da görevlidir (m. 22). Bu açıdan, genel görev ve yetkileri yönünden Politika Kurulları ile Milli Güvenlik Kurulunun kuruluş amacı ve görev ve yetkilerinin niteliği birbirine benzer.

Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları içerisinde, 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kurulan (m.26) Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu ise Milli Güvenlik Kurulunun çalışma alanı ile çok yakın bir alanda faaliyet gösterme üzere kurulmuştur. Güvenlik ve Dış Politikalar Kuruluna Kararname ile verilen görevler milli güvenlik kavramı ile yakından ilişkili bulunmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin uluslararası ilişkilerine (m. 26/1-a) ve bölgesel etkinliği artırmaya yönelik politika önerileri oluşturmak (m. 26/ 1-b); Türkiye Cumhuriyeti sınırlarının yasadışı faaliyetlere karşı korunması, güvenliğinin sağlanması, ülke içinde … işbirliğinin geliştirilmesi ile sınır yönetimine ilişkin güvenlik politika önerileri geliştirmek (m. 26/1-d); göç politikaları (m. 26/1-e), afet ve acil durum halleri (m. 26/1-f), sivil havacılık güvenliği (m. 26/1-g), siber güvenlik (m. 26/1-ğ) ve trafik güvenliği (m. 26/1-h) ile ilgili politika önerileri geliştirmek görevleri aslında millî güvenlik, kamu düzeni ve kamu güvenliği kavramları ile yakından ilintili bulunmaktadır. Ayrıca bu iki organın da kurul olarak örgütlenmesi, istişari nitelikteki görüşlerini Cumhurbaşkanına sunmaları da kuruluş nitelikleri ve faaliyetlerinin türünü benzer kılmaktadır.

Milli güvenlik kavramı ile kamu düzeni ve kamu güvenliği kavramları benzer olmakla birlikte, bunları birbirinden ayırt etmek de güçtür (Tan, 2018: 130).“Geleneksel anlamıyla milli güvenlik, bir devletin milli savunma ve dış ilişkilerini kapsayan ortak bir kavramdır (Çaycı, 2016: 3328).” “Milli güvenlik devletin bekası için hayati derecede önem taşıyan bir kavram olarak devletin temel düzeni ve temel unsurları ile milli varlığının, bütünlüğünün, uluslararası alandaki siyasi, sosyal, hukuki, kültürel ve ekonomik tüm çıkarlarının ve antlaşmalardan doğan tüm hak ve menfaatlerinin her türlü iç ve dış tehditlere ve diğer devlet ve kuruluşların müdahalelerine karşı korunması ve kollanmasını ifade eder (Atay, 2018: 31).” Bu kapsamda milli güvenlik kavramı, geniş ve güncel anlamıyla çok daha kapsamlı, karmaşık ve çok boyutlu bir görünüm arz eder (Çaycı, 2016: 3328).

Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusunda çalışan Milli Güvenlik Kurulunun vazifesinin, Güvenlik ve Dış Politikalar kurulunun faaliyet konusu kapsamında icra edeceği vazifeyi içine aldığında şüphe yoktur. Bu durumda, devlet teşkilatlanması içerisinde aynı nitelik ve vazifede çalışan kurum ve kuruluşların ortaya çıkaracağı yetki ve görev kargaşası ile bu kurum ve kuruluşların aldıkları benzer nitelikteki kararların, farklı görüşler içermesinin, hangi kararın önceliklendirileceği, tercih edileceği ve birinci öncelikle değerlendirileceği hususunda yaşanacak zorluklar, idarenin bütünlüğü ve işlevselliğini bozabilecek bir görünüm arz eder. Bunun engellenmesi adına, bu kurum ve kuruluşların tek çatı altında toplanması, birinin ilga edilerek görevlerinin tümden diğerine aktarılması veyahut birinin diğerine bağlanması gerekliliği ortaya çıkar. Milli Güvenlik Kurulu ile Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu arasında da aynı husus söz konusudur. Örneğin Milli Güvenlik Kurulu ile Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulunun cumhurbaşkanına sunduğu karar ve görüşler arasında farklılık bulunması halinde, yürütme kanadında politika belirlemede kargaşa çıkabilecek ve bunun sık yaşanması halinde bir kurulun âtıl hale gelmesi ile diğerinin ön plana çıkması söz konusu olacaktır.

Politika Kurullarının 1 Sayılı kararnamesi ile yapılan örgütlenmesi, ayrıntılı olarak gerçekleştirilmeye çalışılmış ve bürokrasinin etkisinden soyut ve bağımsız bir yapı kazandırılmaya çalışılarak kamu politikalarının üretilmesinde özgür, etkin ve küresel değişmelere çabuk uyum sağlayabilecek bir danışma organı olarak şekillendirilmiştir. Güvenlik ve Dış Politikaları Kurulu da bu teşkilat içerisinde kurulmakla yeni hükümet sistemi modelinde etkin görev yapması beklenen ve bürokrasiden soyutlanarak politika belirleyebilmesi yönüyle önemli bir konumdadır. İlk atanan üyeleri içinde emekli tuğgeneral ve sivil toplum kuruluşu başkanı, gazeteci yazar ve akademisyenler bulunmaktadır. Ayrıca 1 Sayılı kararname ile kendisine tevdi edilen görevlerin ayrıntılı olarak düzenlenmesi, kurulun çalışma sahasını netleştirmiş ve alanında uzmanlaşarak faaliyet göstermelerine imkân verecek şekilde

belirtilmiştir. Bu nedenlerle Güvenlik ve Dış Politikaları Kurulunun kaldırılması, idarenin bütünlüğünü sağlamak ve benzer konu ve yakın yetkideki organların birleştirilmesi için tercih edilmemesi gereken bir seçenek olarak gözükmektedir.

Milli Güvenlik Kurulu, Anayasal statüde olmasıyla Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulundan, kendisini kuran normun hiyerarşisi (Tan, 2018: 74) yönünden üstün olduğu gibi Milli Güvenlik Kurulu Sekreterliğinin de 6 Sayılı kararname ile müstakil ve ayrıntılı olarak düzenlenmesi de yürütmenin Milli Güvenlik Kuruluna verdiği önemi ve milli güvenlik politikalarının belirlenmesinde odak noktada olduğuna işaret eder niteliktedir. Ayrıca Milli Güvenlik Kurulunun Anayasal üyeleri de kurulun milli güvenlik politikasının üretilme ve geliştirilme sürecindeki üstün olma durumunu gösterir niteliktedir. Anayasaca (m. 118/1,2) Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanları ile oluşan kurula ilgili bakan ve kişiler de çağırılabilir. Devlet yönetiminin siyasi, idari ve askeri başlarının oluşturduğu kurulun, üyeleri yönüyle de alanında üstünlüğünün bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Milli Güvenlik Kurulu ile Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulunun ayrı ve bağımsız olarak teşkilatlandırılmalarının ortaya çıkaracağı karar ve yetki enflasyon ve kargaşasını önlemek adına, Milli Güvenlik Kurulunun kaldırılmasını teklif etmek de makul gözükmemektedir.

Milli Güvenlik Kurulu ile Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulundan herhangi birisinin ilgası devlet yönetim tekniği ve idarenin kuruluş prensipleri bakımından işlevsel ve makul olamayacağı için, bu iki kurul arasında koordinasyonun etkinleştirilmesi ve milli güvenlik politikasının önerilmesi ve geliştirilmesi yönünden çift başlı danışma organı görünümünün ortadan kaldırılması adına, zaten kararname ile kurulmuş Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulunun, 6 Sayılı kararname (m. 7) ile kurulan Milli Güvenlik Kurulu Sekreterliği Teşkilatı içerisinde yer alan hizmet birimleri kapsamına alınması teklif edilebilir. Bu şekilde politika oluşturma sürecine katkı sağlayan bu iki organ arasındaki insicam temin edilmiş ve karar ve yetki enflasyonu da önlenmiş olacaktır. Kararnamede (m. 8/1-d,e) Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine verilen " Milli Güvenlik Kurulu tarafından verilen görevleri yerine getirmek; bu çerçevede söz konusu görevlere ilişkin araştırma ve değerlendirme yapmak ve yaptırmak, bu araştırma ve değerlendirme sonuçlarını Kurul üyelerine ulaştırmak ve bu konuları kapsayan bir dokümantasyon merkezi oluşturmak." ve "Millî güvenliğin sağlanması ve millî hedeflere ulaşılması amacı ile Milli Güvenlik Kurulunun belirlediği görüşler dâhilinde iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan Millî Güvenlik Siyaseti Belgesinin hazırlanmasına ilişkin çalışmaları yürütmek" görevleri kapsamında yapılacak araştırma ve değerlendirme yapmak ve yaptırmak ve Millî Güvenlik Siyaseti Belgesinin hazırlanmasına ilişkin çalışmalarda bulunmak faaliyetlerinde, Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu, Genel Sekreterliğin bir hizmet birimi olarak etkin çalışabilecektir.

Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulunun, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin bir hizmet birimi olarak çalışması halinde, Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulunun yaptığı çalışma, araştırma ve faaliyetler neticesinde aldıkları kararlar, oluşturdukları raporlar ve geliştirdikleri politika önerileri, Genel Sekreterlik tarafından 6 Sayılı kararname (m. 8/1-a) kapsamında Cumhurbaşkanına sunması, Cumhurbaşkanının uygun gördüklerinin gündeme girerek Milli Güvenlik Kurulu tarafından karara bağlanması söz konusu olabilecektir.

Mevcut düzenlemenin haliyle devam edip Milli Güvenlik Kurulunun Anayasal bir kurum ve bürokrasi ve idarenin şeflerinden oluşan üyeleri, teşkilatlandırılması müstakil bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile ayrıntılı ve hizmet birimlerine sahip şekilde yapılan Genel Sekreterliği ile yürütmede yer alması ve Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulunun, Milli Güvenlik Kurulundan ayrı bir teşkilat olan Cumhurbaşkanlığı Politikaları içerisinde, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlenmiş ve sekreterlik ve hizmet birimlerine sahip olmayan niteliği ile

varlığını koruması halinde, Milli Güvenlik Kurulunun ağır basan niteliği gereği, Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu atıl kalabilir. Milli Güvenlik Kurulu ve Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulunun aynı mevzular üzerinde sunduğu mütalaa ve görüşlerde, Cumhurbaşkanının sıklıkla Milli Güvenlik Kurulunun görüşüne itimat etmesi mümkün gözükmektedir.

Aynı konu, aynı nitelik ve işlevde iş görseler ve Cumhurbaşkanına politika belirlemede yardımcı konumunda bulunsalar da Milli Güvenlik Kurulu ile Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulunun iki ayrı organ olarak mevcudiyetini muhafaza etmeleri, devlet yönetim tekniği adına işlevsel gözükmese de tek başına bir yetki uyuşmazlığı ve görev çakışması meydana getirecek türden değildir. Zira iki organ da yürütme içerisinde icraî fonksiyon yerine getirmemektedir. Milli Güvenlik Kurulu "tamamen danışma işlevi görür (Atay, 2018: 262)" ve "Milli Güvenlik konusunda Cumhurbaşkanlığına bildireceği görüşler bir öneri niteliğinde olup kesin ve bağlayıcı bir güce sahip değildir; bu öneriler Cumhurbaşkanlığınca benimsendiği ölçüde ancak hukuki bir değere sahip olacaklardır (Kalabalık, 2019:55)." Milli Güvenlik Kurulunun kararları tavsiye niteliğinde olup bunların değerlendirilmesi, tamamen Cumhurbaşkanının takdirindedir (Özbudun, 2018: 313). Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları da birer danışma organı olarak icraî değil, istişari nitelikte kararlar almaktadır (Gözler ve Kaplan, 2019: 146).

Herhangi bir bağlayıcılığı olmayan, öneri niteliğinde kararlar alan iki danışma organının, kararları aynı konu üzerinde ve benzer içeriklerde gerçekleşse dahi aralarında bir görev ve yetki çatışması bulunduğunu iddia etmek doğru değildir. Sadece bu öneri niteliğindeki kararlar, aynı idari makama yöneldiği takdirde, idari makam yönünden hangi kararın dikkate alınacağı noktasından bir takdir yetkisi kullanması gerekliliğinden söz edilebilir. Bu durumda ise bir görev ve yetki çatışmasına değil, işlevsellik sorununa, siyasi ve idari olarak bir tarafın işlevini kaybetmesine veya iki organ arasında zıt yönde kararların alınmasıyla aralarındaki koordinasyonun bozulması sonucunda yürütme organı içerisindeki örgütsel bütünlüğün kaybolarak otoritede aksamaların ortaya çıkması meydana gelebilecektir.

7. SONUÇ

Küresel ve ulusal çapta değerlendirmelerde bulunmak suretiyle hükümet politikası üretmek, önermek ve devlet kurumlarının bu politika çerçevesindeki hareketlerini izlemek, raporlamak, yön göstermek ve bu kurumların ve ilgili kamu mensuplarının görüş ve önerilerini toplamak gibi vazifeler üstlenen yukarıda belirtilen otoriteler, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatında yer almakta ve Cumhurbaşkanına bağlı çalışmaktadırlar. Bu yönüyle yürütme kanadında ve merkezi idaredeki görevlerini yerine getirmektedirler. Kurulların başkanlarının Cumhurbaşkanı olması, üyelerinin Cumhurbaşkanınca atanması ve/veya görevden alınması, üyelere ve personele yapılacak ödemelerin ve kurul bütçesinin Cumhurbaşkanlığı bütçesinden karşılanması gibi sebepler bu kurulların Cumhurbaşkanlığı ile olan bağlarının oldukça yakın olduğunu gösterir.

Politika kurullarının ofisler ve cumhurbaşkanına yakın diğer makamlarla birlikte hareket alanı kazanmasında kurulların yeteneklerinin de göz önünde bulundurulması gereklidir. Çünkü aynı çalışma alanında benzer görev yükümlülükleri bulunan ve anayasal olarak işleyen çeşitli kurul ya da makamlarla iyi bir iş birliği olması alınacak kararlara çok büyük etki sağlayabilecektir. Buradan yola çıkarak önemi her gün daha da artan bu çalışma gruplarının ofis, kurul ya da bakanlık olmasına bakılmaksızın kendilerini politika oluşturmada destekleyebilecek aktörlerin farkında olmaları gereklidir. Çalışmada kurulların durumu ortaya konulmuştur.

Güvenlik ve Dış Politika Kurulu'nun Devlet teşkilatı içerisinde, aynı işlev, görev, nitelik ve hedefler çerçevesinde hareket eden farklı organların bulunmasının hassasiyetine de değinilmiştir. Çünkü halihazırda aynı kapsamda çalışan iki organ arasında yaşanacak görüş farklılıklarının ortadan kaldırılmasında yaşanabilecek zorlukların bulunması, bir çatışmaya

sebep verebilmesinin devlet içerisindeki sadeliği zedeleyebilecek olması, bunların verdiği kararlardaki farklılıkların ilgili kurum ve kuruluşlar yönünden belirsizlikler oluşturabilmesi ve iki farklı organın faaliyetlerini gerçekleştirmesi için ayrı ve ek masraflara girilecek olması sebepleriyle çeşitli hukuki, yapısal ve işlevsel geliştirmelerin yapılabileceği ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, devlet teşkilatı içerisinde, aynı veya yakın vazife ve konuda çalışan organların birleştirilmesi, herhangi birinin lağvedilmesi uygulamalarına sıklıkla rastlanmaktadır. Özellikle görev alanlarının ve koordinasyon konularının belirlenmesi bu anlamda sadeliği destekleyecek bir durum oluşturacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti örgüt teşkilatının etkinliğinin ve yeteneklerinin artırılmasında kurullara büyük sorumluluklar düşmektedir. Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu'nun Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve bu kapsamda ele alınabilecek diğer başlıklar konusunda muhatap alması gerekli olan öncelikli makam Milli Güvenlik Kuruludur. Küresel, bölgesel ya da ulusal gelişmelerin tümünde güncel, etkin ve sağlıklı çalışmalar yapılmasının önemi gün geçtikçe artmaktadır. Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu Türkiye'nin özellikle bölgesinde gerçekleşen olaylarda ve istikrarsızlıkların temelinde yer alan terör, çatışma, göç vb. gelişmelere karşı devletin yürütme otoritesine yön verecek öneriler sağlamaya devam edecektir. Buna ek olarak Ekonomik ve Sosyal Konsey çalışmalarında birçok alanda koordine edilmekte olan politika konularının geliştirilmesi de benimsenmelidir.464 sayılı kanun çerçevesinde ele alınan konular ofis, kurul ve bakanlıklarca yeni çalışma alanlarıyla birleştirilebilmelidir. Bu konudaki esneklik siyasal, yapısal ve işlevsel anlamda temin edilmelidir. Bu sayede Cumhurbaşkanlığı sisteminin geliştirilmesinde önemli bir problem alanı ortadan kaldırılabilecektir. (Örnek: Yeni oluşturulan bir ofis, kurul ya da bakanlık olması durumunda koordinasyonun nasıl gerçekleşebileceği konusunun açık olması gereklidir.

KAYNAKÇA

AKINCI, B, (2018), *Türkiye'de Kamu Politikası Oluşturma Sürecinde Yeni Aktör: Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,* Y:8, C:9, S:16, DOI: 10.26466/opus.491006, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/598212, (12.09.2021).

AKMAN, E. (2020). *Kamu Politikası*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

AKMAN, Ç. (2019). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Politika Kurulları: Sosyal Politikalar Kurulu Üzerinden Bir Değerlendirme. *Rota Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi,* 6(3), 659-676.

AKYILMAZ, B. vd., (2019) *Türk İdare Hukuku,* Savaş Yayınevi, Yenilenmiş 11. Baskı, Ankara.

ALKAN, H. (2018). *Kurumsalcı Yaklaşım Işığında Yeni Siyasetin Analizi: Cumhurbaşkanlığı Sistemi*, Ankara: Liberte Yayınları.

ATAY, E. E., (2019), *İdare Hukuku,* Güncelleştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara.

AYDIN, V., (2019) "*İdare Hukuku Ders Notları",* Yayımlanmamış Ders Notu, Isparta.

ÇAYCI, S., (2016) "Türkiye"nin Milli Güvenliği", AÜHFD, 65/4, ss. 3327-3344, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/2150/22321.pdf, (01.10.2021).

GİRİTLİ, İ. vd., (2015) *İdare Hukuku,* Der Yayınları, İstanbul.

GÖZLER, K.,Kaplan, G., (2019), *İdare Hukuku Dersleri,* Güncelleştirilmiş 21. Baskı, Ekin, Bursa,

KALABALIK, H., (2019), *İdare Hukuku Dersleri,* C.I, Seçkin, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara.

ÖRSELLİ, E. ve BİLİCİ, Z. (2018). "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Türkiye", *1. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kritik Tartışmalar Kongresi*, 5-7 Ekim 2018, Seferihisar, İzmir.

ÖZBUDUN, E., (2018), *Türk Anayasa Hukuku,* Yetkin Yayınları, 2017 Anayasa Değişikliklerine Göre Gözden Geçirilmiş 18. Basım, Ankara.

RUHİ, M.E., *"Türkiye"de Ekonomik ve Sosyal Konsey*", ss. 7-11, https://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale113.pdf, (29.09.2021).

SOBACI, M. Z., MİŞ, N., KÖSEOĞLU, Ö. (2018). *Türkiye'nin Yeni Yönetim Modeli ve Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı*, SETA Perspektif, Sayı: 206.

TAN, T., (2018) *İdare Hukuku: İdarenin Kuruluşu Faaliyet Türleri İşlemleri Sorumluluğu Kamu Görevlileri Kamu Malları Yargısal Denetim,* Güncelleştirilmiş 7. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara.

TURAN, M, (2018) "Türkiye"nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", Social Sciences Research Journal, c.7, S.3, ss 42-91, https://dergipark.org.tr/download/article-file/524784, (20.09.2021).

İNTERNET, "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi", No:4, Resmî Gazete, S: 30479, T: 15/7/2018, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.4.pdf, Erişim: 15.10.2021

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖR EYLEMLERİNİN ÖNLENMESİ BAKIMINDAN SİVİL HAVACILIK GÜVENLİĞİ'NİN KAMUSAL YÖNETİMİ

Eser GEMİCİ[1]

ÖZET

Ulusal ve uluslararası sivil havacılık faaliyetleri gerek ulaşım kolaylığı gerekse ekonomik yönü bakımından hızlı büyüyen bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası raporlardan elde edilen bilgiler ışığında 1950'li yıllarda 100 milyon civarında olan yolcu sayısının 2019 yılında, 2017 yılına göre %9,7 artarak 4,5 milyara kadar ulaştığı görülmektedir. Günümüzde dünya çapında sivil havacılık, 48,044 rotanın, 33,299 ticari hava aracının, 1478 ticari havayolu şirketinin ve 3780 havaalanının bulunduğu sektör haline gelmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında çalışmada, sivil havacılık güvenliğini sağlamaya ve terör girişimlerini engellemeye yönelik uluslararası hukuksal girişimlerin, farklı ülkelerdeki kurumsal yapının, politikaların ve uygulamaların Türkiye'deki mevcut durum ile karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Çalışmada dünyadaki en büyük uçuş ağına sahip ABD ve sivil havacılık güvenliğini en katı biçimde uygulayan İsrail'deki sivil havacılık güvenlik sistemine kıyasla Türkiye'de sivil havacılık güvenlik sisteminin farklılıklarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Buradan hareketle Türkiye'de Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'na bağlı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü (SHGM) ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMİ) ile İçişleri Bakanlığı'na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) gibi kurumların yer aldığı sivil havacılık güvenlik sisteminin yönetim yapısı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Tüm bunlarla birlikte çalışmada yukarıda sıralanan karşılaştırmalara yönelik önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sivil Havacılık, Güvenlik, Sivil Havacılık Güvenliği, Terör, Hava Hukuku,

[1] Öğr. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Meslek Yüksekokulu, esergemici@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8969-3151

PUBLIC MANAGEMENT OF CIVIL AVIATION SECURITY WITH RESPECT TO ACTIONS OF TERRORIST

ABSTRACT

The civil aviation sector has developed very rapidly until today. In the light of information obtained from international reports, it is seen that the number of passengers, which was around 100 million in the 1950s, increased by 9.7% compared to 2017 and reached up to 4.5 billion in 2019. Today, civil aviation worldwide has become an industry with 48,044 routes, 33,299 commercial aircraft, 1478 commercial airlines and 3780 airports. In the light of all this information, in this study, international legal regulations, organizational structures, implementations and policies that intended to ensure the security of civil aviation in different countries aimed to be compared with the current situation in Turkey.

The study, it is aimed to reveal the differences in the civil aviation security system in Turkey compared to the civil aviation security system in the USA which has the largest flight network in the world, and in Israel which implements civil aviation security in the most strict manner. From this point of view, the management structure of the civil aviation security system in Turkey includes institutions such as the Directorate General of Civil Aviation (SHGM), the General Directorate of State Airports Authority (DHMI), the General Directorate of Security (EGM) will be tried to be revealed. In addition to all these, suggestions will be made for the above-mentioned comparisons in the study.

Keywords: Civil Aviation, Security, Civil Aviation Security, Terror, Air Law.

1. GÜVENLİK KAVRAMI

Anlam bakımından muğlak görülen güvenlik kavramının, literatürde özünde ihtilaflı bir kavram olarak tanımının ortaya konmasının mümkün olmadığı (Çıtak, 2014: 42; Bracuh, 2015: 169) diğer yandan Türkçe'de itimat ya da inanmak anlamına gelen güven kökünden türetildiği aktarılmaktadır (Birdişli, 2017: 19). Latince "securus" kelimesinden türeyen güvenlik kavramının (Arends, 2015: 199; Brauch, 2015: 168) "kaygıdan, üzüntüden emin olma, emniyet hali" olarak tanımlandığı görülmektedir. "Nesnel anlamda elde edilen değerlere yönelik tehditlerin olmamasını, öznel anlamda ise bu değerlerin saldırıya uğrayacağı korkusunun olmamasını" ifade ettiği belirtilen güvenliğin (Wolfers, 1962:150), bir başka tanımda, Collins'in (2013) Smith'den aktardığını dile getirerek "sadece çalışacak ya da analiz edilecek sosyal bir kavram veya konu değil; onun, aynı zamanda eğer varlıklarını sürdürmek istiyorlarsa insan toplulukları tarafından düzenli şekilde yönetilen ya da kontrol edilen bir problem" olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır (Collins, 2013: 3; Smith, 2010: 2).

Güvenlik kavramının, literatürde özünde ihtilaflı bir kavram olarak tanımının ortaya konmasının mümkün olmadığı (Çıtak, 2014, s. 42) veya tüm zamanlar ve mekanlar için geçerli bir cevabının bulunmadığı (Şöhret, 2014, s. 658) ya da esasen basit bir kavram olduğu ve bu anlamda tanımının açık olduğu dile getirilmektedir (Booth, 2007, s. 126-127). Güvenlik, kelime anlamı olarak en basit ifadeyle tehditler, kaygılar ve tehlikelerden uzak olma hissi içerisinde bulunma hali olarak tanımlanmaktadır (Çalık, 2014, s. 638). Buradan hareketle güvenlik, bir bireyin diğerlerinin verebileceği zararlardan ya da tehlikeli ihtimallerden uzak olduğunu düşündüğü, hissettiği ruh hali olarak açıklanmaktadır (Brauch, 2008, s. 5). Diğer yandan tehditlerin, tehlikelerin, zararlı olasılıkların yokluğu biçiminde tarif edilen güvenliğin (Booth, 1991, s. 319), öznenin varlığı (biri ya da bir şeyin tehdit altında olması); yaklaşan ya da fiili bir tehlike; tehlikeli ihtimallerden kaçmak için bir isteğin bulunması, şeklinde üç temel bileşenden oluştuğu ifade edilmektedir. Tüm bu bileşenler dikkate alındığında hangi öznenin, hangi tehlikeye karşı hangi öncelikte olacağı sorunu ile karşılaşılmakta ve Booth (2007) güvenliğin bu anlamda tanımının basit olduğunu ancak dünya siyaseti bağlamında güvenlik kavramına ilişkin tanımın kavramın anlamında olmayıp anlamın siyasetinde olduğunu dile getirmektedir. Çünkü güvenlik kelimesinin siyasal söylemde öncelik ifade ettiğini ve siyasi söylem ile güvenlikten ne anlaşılması gerektiği dile getirildiği an, toplum tüm zaman, enerji ve kaynaklarını ilgili siyasi söylemin ortaya koyduğu güvenlik anlayışına yönlendirmektedir (Booth, 2007, s. 127-128).

2. SİVİL HAVACILIK GÜVENLİĞİ

İnsanlar, havayolu seyahatlerini güvenlik konusunda tereddüt etmedikleri havayolu işletmeleri gerçekleştirmek istemektedir. Bu aşamada yolcular tercih etmektedirler. Bu durum da sivil havacılık güvenliğini, otoriteler, havayolu firmaları, uçak bakım işletmeleri ve diğer tüm paydaşlar için vazgeçilmez bir unsur haline getirmektedir. Uçak kaçırma, rehine, bombalı saldırı, sabotaj gibi terör eylemlerine maruz kalabilen ilgili ülkeler ve bu ülkelerde faaliyette bulunan havayolu işletmeleri için güvenlik bir itibar ve uluslararası prestij haline gelmiştir (Cui ve Li, 2015: 56).

11 Eylül 2001'de yaşan uçak kaçırmalar ve ikiz kulelere yapılan saldırılar, küresel güven(siz)lik oluşmasına sebep olmuştur. Güvenliğin boyutları ve kapsamı genişlerken, güvenlik aktörleri de çeşitlenmiş ve güvenlik anlayışı ve yaklaşımlarının niceliği ve niteliğinde önemli bir değişim yaşanmıştır (Sandıklı, 2012: 3). Buradan hareketle sivil havacılık güvenliği pek çok ana ve alt başlıktan oluşmaktadır. Örneğin bir havaalanında havacılık güvenliği faaliyetlerinden sorumlu dört büyük bölüm bulunmaktadır: sivil havacılıktan sorumlu otorite, güvenlik (kolluk kuvveti, özel güvenlik), havaalanı işleticisi ve güvenlik şirketleriyle sözleşmesi olan hava yolu şirketleri. Havaalanlarında yolcu güvenliği taraması, kontrol edilmiş

bagaj güvenlik kontrolü, kısıtlı alanlara erişim kontrolü, kargo ve posta güvenliği ve kriz yönetimi gibi çeşitli güvenlik görevleri kategorileri de bulunmaktadır (Yoo, 2009: 37).

Sivil havacılık güvenliği için önemli dönüm noktalarından biri haline gelen 11 Eylül Saldırıları sivil havacılık alanında güvenlik önlemlerinin yeniden ve katı bir şekilde gözden geçirilmesi ve sıkılaştırılmasını da beraberinde getirmiştir. 11 Eylül Saldırıları'nın ardından uçaklarda olduğu gibi havaalanı altyapılarında, ulusal ve uluslararası standart kurallarda yeni düzenlemelerin ve uygulamaların ortaya konulduğu görülmektedir (Tamasi ve Demichela, 2011: 892).

Sivil havacılık güvenliğinin sağlanması yalnızca bir ülkenin değil tüm ülkelerin sorumluluğu altında olup uluslararası bir boyut taşımaktadır. Öyle ki sivil havacılık güvenliğinin Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı (International Civil Aviation Organization-ICAO) tarafından geniş bir şekilde ele alındığı ve güvenliğin "uluslararası sivil havacılığı kanunsuz eylemlere karşı korumayı amaçlayan çeşitli önlemler ile insan ve malzeme kaynaklarının birleşimi" olarak tanımlandığı görülmektedir (ICAO, 1997; Fiorita, 1993: 269).

3. ABD

ABD'nin sivil havacılık güvenliğinin sağlanması ve geliştirilmesi noktasında tüm ülkelere örnek olacak bir model geliştirdiği söylenebilir. 20 farklı önlemden oluşan aşamalı güvenlik sistemini de ortaya koyan ve ABD içerisinde tüm ulaşım modlarının güvenliğinden sorumlu olan Ulaştırma Güvenliği İdaresi (TSA) gibi bir kurumun varlığı karşımıza çıkmaktadır. Ulaştırma Güvenlik İdaresi (Transportation Security Administration - TSA), ABD İç Güvenlik Bakanlığı'nın ABD'de seyahat eden halkın güvenliğinin temini amacıyla yukarıda da değinildiği üzere ülkedeki tüm ulaşım modlarının güvenliğinin sağlanması hususunda yetkili ve sorumlu kıldığı bir otoriteyi ifade etmektedir. Yoğun olarak sivil hava taşımacılığı ile ilgilenen TSA, havaalanlarında tarama görevlileri, uçaklarda silahlı federal hava güvenlik görevlileri, köpek eğiticilerinin mobil ekipleri ve patlayıcı uzmanlarını kullanmaktadır. TSA, büyük ölçüde mevcut havaalanı güvenlik prosedürlerindeki zayıflıkları ortaya çıkaran 11 Eylül 2001 terörist saldırılarına yanıt olarak oluşturulmuştur. O tarihlerde sayısız özel güvenlik şirketi, belirli bir havaalanı veya terminal tesisi kullanan hava yolu şirketlerine veya hava yolu gruplarına sözleşme kapsamında hava yolculuğu güvenliğini hizmeti vermekteydi. Hükümeti havaalanı güvenliğinden sorumlu tutan görüşler, yalnızca tek bir federal ajansın sivil hava taşımacılığını en iyi şekilde koruyabileceğini savunmaktadır. Kongre, 19 Kasım 2001 tarihinde Başkan George W. Bush tarafından kanunla imzalanan Havacılık ve Taşımacılık Güvenliği Yasası'nda (Aviation and Transportation Security Act) TSA'nın kurulmasına izin vermiş ve onaylamıştır. Ajans başlangıçta ABD Ulaştırma Bakanlığı'na dahil edilmekte, buna karşılık 9 Mart 2003 tarihinde İç Güvenlik Bakanlığı'nı bünyesine alınmıştır (TSA, 2020). Başlangıçta Sınır ve Ulaşım Güvenliği Müdürlüğü altında düzenlenen Ulaşım Güvenliği İdaresi, İç Güvenlik Bakanlığı'nın bağımsız bir bölümü olup TSA yöneticisi İç Güvenlik Bakanlık Sekreteri'ne karşı doğrudan sorumlu bir İç Güvenlik Sekreter Yardımcısı olarak görev yapmaktadır (Price ve Forrest, 2013: 152).

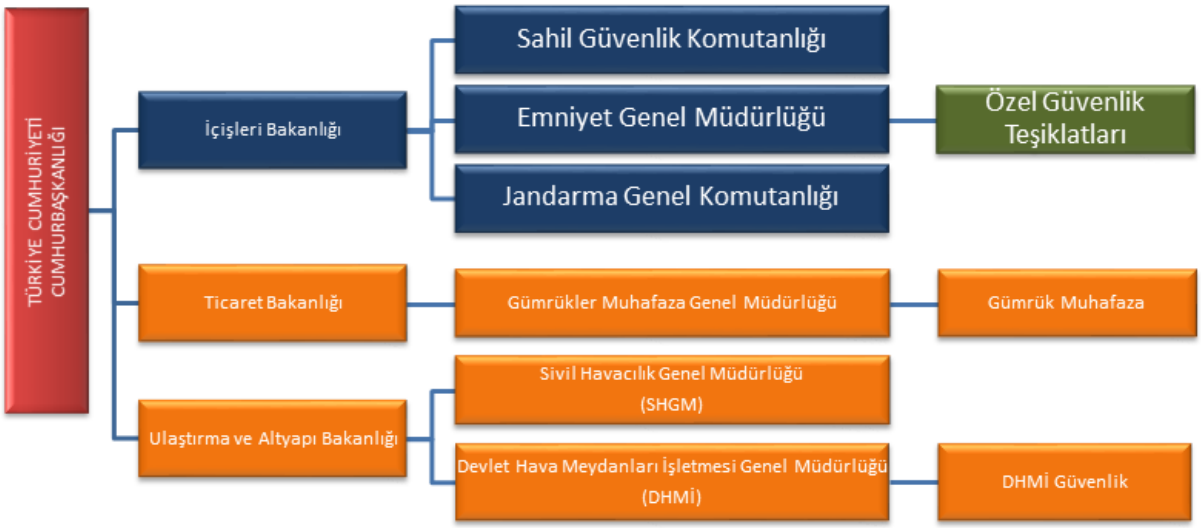
TSA, ABD ulaşım sisteminin güvenliğinin temini için karayolları, demiryolları, otobüsler, toplu taşıma sistemleri, limanlar ve boru hatları dahil olmak üzere geniş politikalar geliştirmektedir. Bu görevi diğer federal kurumlar ve devlet ortakları ile birlikte yerine getirmektedir. Bununla birlikte, insanlar ve ticaret için hareket özgürlüğü sağlamak amacıyla ülkenin ulaşım sistemlerini korumak misyonu ile hareket eden TSA'nın öncelikli odak noktası havaalanı güvenliğinin sağlanması ve uçak kaçırmalarının önlenmesi olarak gösterilmektedir (TSA, 2020).

4. TÜRKİYE

Türkiye'nin sivil havacılık faaliyetlerine yönelik sivil havacılık güvenlik sistemi incelendiğinde, 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 40. maddesinde belirtildiği üzere, sivil havacılık güvenliğinin sağlanmasında esas itibari ile Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı sorumludur. Bununla birlikte Türkiye'de sivil havacılık ve güvenliği ile ilgili önemli görevler verilen üç ulusal kuruluş bulunmaktadır. Bunlar; Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü (SHGM) ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMİ) ve Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) olarak karşımıza çıkmaktadır.

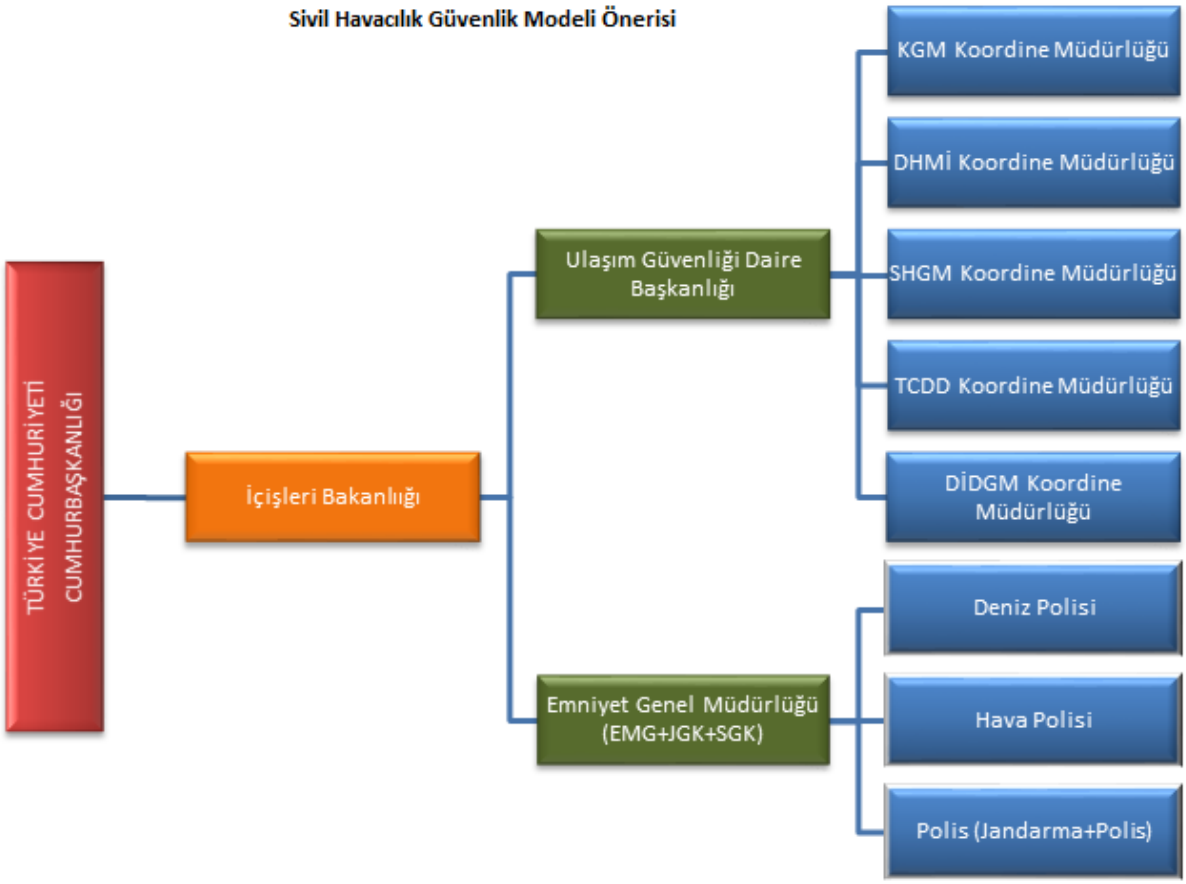
Tüm bunlarla birlikte Merkez Güvenlik Kurulu (MGK), Jandarma Genel Komutanlığı (JGK), Eğitim, Araştırma ve Denetleme Uzmanları Kurulu (EADUK), Güvenlik Komisyonu, Güvenlik Eğitim, Araştırma ve Denetleme Birimi (EADB), Hava Ulaşımını Kolaylaştırma Komitesi (HANKOK), Havaalanı Kolaylık Komitesi (HALİNKOK), Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü gibi birçok birim, müdürlük, kurum ve kuruluş sivil havacılık güvenliğinin sağlanmasında yetkili ve sorumludur. Aşağıdaki şekilde de görüldüğü üzere Türkiye'de sivil havacılık güvenliğinin sağlanması noktasında idari yapıda çoklu bir yönetim sistemi karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 1: Sivil Havacılık Güvenliğinden Sorumlu Kurum ve Kuruluşlar

5. SONUÇ

Türkiye'nin sivil havacılık güvenliğinin sağlanması noktasında bu denli çoklu güvenlik yönetimi anlayışına sahip olması durumunun ABD ile karşılaştırıldığında sürdürülemez bir yapıda olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan Türkiye'deki uygulama bakımından da sivil havacılık faaliyetlerinin güvenliğinin sağlanması hususunda genel kolluk kuvveti olarak polis ve Jandarma, DHMİ özel güvenlik, gümrük muhafaza memuru, özel güvenlik gibi çoklu bir yönetim yapısının oluştuğu anlaşılmaktadır. Tayin ve terfilere sahip polis ve Jandarma'nın sivil havacılık güvenliği hususunda uzmanlaşması beklenmezken sürekli olarak işten ayrılmalara veya yeni başlamalara konu olan özel güvenlik durumu ise Türkiye'deki sivil havacılık güvenliğinde bir diğer yapısal iyileştirmeyi gerektiren unsur olarak değerlendirilebilir.

Bu noktada sivil havaalanlarında gerçekleştirilen sivil havacılık faaliyetlerinde güvenliğin uzmanlık gerektiren bir alan olduğu göz önüne alınarak sivil havacılık güvenlik yapılanmasında aşağıdaki gibi bir model önerisinde bulunulabilir. Burada ulaşım modlarının tümünde güvenliğin sağlanmasından sorumlu olacak ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı birimin oluşturulması düşünülebilir. Diğer yandan ilgili birim içerisinde ulaşım modlarının yetkili otoritelerinin temsilcilerinden oluşan bir yönetim şeması oluşturulabilir. Emniyet Genel Müdürlüğü ise sivil havacılık faaliyetlerinin sağlanması noktasında Hava Polisi adı verilen bir uzman kolluk kuvveti birimi oluşturarak sivil havacılık güvenliğinin sürdürülebilir yapıda olmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ICAO. (1997), Annex-17 to the Convention on International Civil Aviation: International Standards and Recommended Practices Security Safeguarding International Civil Aviation Against Acts of Unlawful Interference, Montreal: ICAO.

ARENDS, J. F. (2015). Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde "Güvenlik" Kavramı, M. AYDIN; H. G. BRAUCH; M. ÇELİKPALA; U. O. SPRİNG ve N. POLAT (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliği*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, ss.199-222.

BOOTH, K. (1991). Security and Emancipation. *Review of International Studies*, 17(4), 313-326.

BOOTH, K. (2007). *Dünya Güvenliği Kuramı*. Çağdaş Üngör (çev.), İstanbul: Vefa Yayınları.

BRAUCH, H. G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 1-47.

BRAUCH, H. G. (2015). "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", M. AYDIN; H. G. BRAUCH; M.

ÇELİKPALA; U. O. SPRİNG ve N. POLAT (Ed.), Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliği, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, ss.167-198.
BİRDİŞLİ, F. (2017). Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik; Kavram – Teori – Uygulama, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
COLLINS, A. (2013). Çağdaş Güvenlik Çalışmaları, Nasuh Uslu (çev.), İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
CUI, Q. ve LI, Y. (2015). The Change Trend And Influencing Factors Of Civil Aviation Safety Efficiency: The Case Of Chinese Airline Companies. *Safety Science*, 75, pp.56-63.
ÇALIK, Z. (2014). H. ÇOMAK, ve A.G. KUTLU, (Ed.) içinde, Yeni Güvenlik Kavramı. Uluslararası Güvenlik Kongresi, Nisan, 2014, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 638-645.
ÇITAK, E. (2014). EMRE Ç. ve OSMAN Ş. (Ed.) içinde, Yeni Gerçekçilik ve Güvenlik. Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Teorik Değerlendirmeler, 33-46. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
FIORITA, D. M. (1993). Aviation Security: International Response. *Albany Law Journal of Science and Technology*, 3(2), pp.267-314
PRICE, J. ve FORREST, J. (2013). *Practical Aviation Security: Predicting and Preventing Future Threats*. The United Kingdom: Butterworth-Heinemann.
SANDIKLI, A. (2012). *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, İstanbul: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
SMITH, M. E. (2010). *International Security: Politics, Policy, Prospects*, Basingstoke: Palgrave.
ŞÖHRET, M. (2014). H. ÇOMAK ve A. GÖKALP KUTLU (Ed.) içinde, Kopenhag ve Aberystwyth Ekolleri Çerçevesinde 21. Yüzyılda Güvenliğin Değişen Kapsamı ve Boyutu. Uluslararası Güvenlik Kongresi, Nisan, 2014, 638-645. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları,
TAMASI, G. ve DEMICHELA, M. (2011). Risk Assessment Techniques For Civil Aviation Security, *Reliability Engineering And System Safety*, 96(8), pp.892-899.
TSA, (2020), Transportation Security Administration, https://www.tsa.gov/about/ strategy, (E.T.10 Eylül 2021).
WOLFERS, A. (1962). *Discord and Collaboration: Essays On International Politics*, Londra: Johns Hopkins University.
YOO, K. E. (2009). A Study On Factors Influencing The Performance Of Airport Security And On Responsibility Assignment Of Security Task At International Airports. *Journal of Aviation/Aerospace Education and Research*, 19(1), pp.37-49.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRLE MÜCADELEDE BÜROKRATLARIN ROLÜ: RECEP YAZICIOĞLU ÖRNEĞİ

M. Enes ZORLU[1]

Mustafa ÇAMLI[2]

Özet

Her ülkenin jeopolitik konumuna veya tarihsel sürecine göre birtakım güvenlik ve terör sorunları olabilmektedir. Ülkeler güvenlik ve terör sorunlarını çözebilmek için gayret göstermektedir. Zira devlet, vatandaşlarının güvenlik ihtiyacını da karşılamakla yükümlü bir aygıttır. Devlet olarak terörle mücadelede başarı elde etmenin yolu öncelikle meseleye bakış açınızla ilgilidir. Bu konuda bugüne kadar defalarca denenen fakat kısa vadeli sonuçlar elde etmenin ötesine geçemeyen mücadele yöntemi, tamamen kolluk kuvvetleri üzerinden yürütülen silahlı mücadeledir. Bu yöntemin uzun vadede ülkemizin terör sorununu çözmediği ortadadır. Fakat asıl terörle mücadele dediğimiz şey içerisinde silahlı mücadelenin yanında idari, sosyal, siyasal, ekonomik ve toplumsal birçok faktörü bulunduran bütüncül bir yaklaşımla ele alındığı takdirde tam anlamıyla verim alınabilecek bir kavramdır.

Bu bağlamda terörle mücadele açısından devlet kademesinde yer alan her bir bürokrata ayrı ayrı sorumluluklar düşmektedir. Recep Yazıcıoğlu söz konusu bu sorumluluğu kendi bünyesinde fazlasıyla hisseden, görev aldığı her bir kademe ve görev yaptığı her il ve ilçede bunun bilincinde olan bir devlet adamıdır. Görev yaptığı yerlerde terörle mücadele anlamında meseleye farklı bir bakış açısı getirebilmiş, konunun merkezden gelen direktiflerden ziyade yerel düzeyde hakla iç içe olarak ve onlara dokunarak çözüleceğine inanmıştır. Sadece silahlı mücadele ile meselenin çözülemeyeceğinin bilincinde olan Recep Yazıcıoğlu, kendi imkânları dâhilinde terörle mücadele noktasında idari, sosyal, siyasal, ekonomik ve toplumsal açıdan kısa, orta ve uzun vadede birçok faaliyet ortaya koymuştur. Yazıcıoğlu'nun ortaya koyduğu çözümler bütün devlet yöneticileri için birer örnek teşkil etmesini sağlayarak bu anlamda da bir liderlik örneği sergilemiştir.

Bu çalışmada Recep Yazıcıoğlu örneğinden hareketle terörle mücadele noktasında başarı elde etmenin, sadece kolluk kuvvetlerinin verdiği silahlı mücadele ile değil bürokrat, siyasetçi ve vatandaş fark etmeksizin herkesin katkılarıyla ve çok yönlü bir yaklaşımla mümkün olacağı anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terörle Mücadele, Güvenlik, Bürokrasi, Liderlik, Recep Yazıcıoğlu

[1]Öğr. Gör. İstanbul Ayvansaray Üniversitesi, Plato Meslek Yüksekokulu, Acil Durum ve Afet Yönetimi Bölümü, muhammedeneszorlu@ayvansaray.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5089-4717

[2]Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bölümü, Tezli Yüksek Lisans, mstfcml00@gmail.com

THE ROLE OF BUREAUCRATS IN COUNTER- TERRORISM: THE CASE OF RECEP YAZICIOĞLU

ABSTRACT

Each country has its own security and terrorist problems and strives to solve these problems. Because the state is a device that is obliged to meet the security needs of its citizens. As a state, the way to achieve success in the fight against terrorism is primarily related to your perspective on the issue. The method of struggle that has been tried many times in this regard until today but cannot go beyond obtaining short-term results is the armed struggle carried out entirely through law enforcement agencies. It is clear that this method does not solve our country's terror problem in the long run. However, what we call the fight against terrorism is a concept that can be fully efficient if it is handled with a holistic approach that includes many administrative, social, political, economic and social factors besides armed struggle.

In this context, each bureaucrat at the state level has separate responsibilities in combating terrorism. Recep Yazıcıoğlu is a statesman who deeply feels this responsibility in his own body and is aware of this in every level he is assigned and in every province and district he serves. He was able to bring a different perspective to the issue in terms of combating terrorism in the places he served, believing that the issue would be resolved by touching and intertwining with the right at the local level rather than directives from the center. Recep Yazıcıoğlu, who is aware that the issue cannot be solved only with armed struggle, has carried out many activities in the short, medium and long term in terms of administrative, social, political, economic and social aspects in the fight against terrorism within his own means and by ensuring that they set an example for all state administrators. has also demonstrated an example of leadership.

Based on the example of Recep Yazıcıoğlu, in this article, it has been tried to explain that achieving success in the fight against terrorism is possible not only with the armed struggle of law enforcement but also with the contributions of everyone, regardless of bureaucrats, politicians and citizens, and with a multi-faceted approach.

Keywords: Counter Terrorism, Security, Bureaucracy, Leadership, Recep Yazıcıoğlu

GİRİŞ

Küresel dünyada terör sorunu ülkelerin en çok uğraştığı sorunlardan biridir. Ülkemizde terör sorunu bilinen bir gerçektir ve günümüzde de devam etmektedir. Bu noktada bu çalışmamızda ülkemizde terör soruna bürokratlar üzerinden değerlendirilecektir. Bu değerlendirme de ülkemizde ‘’süper vali’’ olarak tanınan Recep Yazıcıoğlu’nun hayatı ve özellikle Erzincan valiliği dönemde terörle mücadele de yapmış olduğu faaliyetler ve Yazıcıoğlu’nun katıldığı programlarda söylemler üzerinden analiz edilecektir.

1. TERÖR VE TERÖRİZM

Terör, siyah ve beyaz kadar net bir şekilde tanımı yapılabilen evrensel bir kavram değildir. Terör, içerisinde daha çok gri alanların hâkim olduğu bir kavram olmuştur. Bunun nedeni, terörün sübjektif bir kavram olması ve haklı-haksız, suçlu-suçsuz gibi değerlendirmelerin kişilerin ya da devletlerin o an ki duruşlarına, kişisel veya milli çıkarlarına göre değişkenlik gösterebilmesidir. Örnek verecek olursak; Bir teröristin devletin kolluk kuvvetleri tarafından öldürülmesi o devlet açısından haklı bir durum ve vatandaşlarının can ve mal güvenliğini sağlama olarak nitelendirilebilirken, aynı olaya başka bir devlet kendi çıkarları ölçüsünde insan haklarına saldırı, katliam vb. şekillerde suçlamalar yöneltebilmektedir. Bir ülkenin sınırlarını korumak için mücadele ettiği terörist gruplara, bir başka ülke silah ve mühimmat yardımı yapabilmektedir. İşte bu durum terör literatüründe “birinin teröristi, diğerinin özgürlük savaşçısı” şeklinde özetlenir ve genel geçer bir terör tanımı yapılmasını engeller (TBB, 2006: 12-13).

Sözlük tanımlarına baktığımızda, Türkçede yıldırma, korkutma ve cana ve mala zarar verme gibi anlamlara gelen terör kelimesinin (TDK, 1998: 2200) aslı Latince “terrere” sözcüğünden gelmekte ve caydırmak, korkutmak, korkutup kaçırmak ve dehşete düşürmek gibi anlamlar içermektedir (Güzel, 2002: 15). Bir kavram olarak ise terör ilk defa “Dictionnaire de l'académie Français” in 1789 senesinde yayınlanan ekinde “terör sistemi; rejimi” şeklinde kullanılmıştır (Altuğ, 1995: 19). Terör veya terörist kelimelerinden anlaşılan klasik anlam ise yüksek korku verici, felce uğratan ve alt üst eden durum şeklinde ifade edilmektedir (Keleş ve Ünsal, 1982: 2).

Terörizm ise sözlük tanımlamasında, siyasal ve toplumsal hedeflere ulaşmak için, bilinçli ve düzenli olarak yapılan yıldırma hareketlerini ifade etmektedir (TDK, 1998: 2200). Terörizm kelimesinin sonunda, her ne kadar siyasi ve felsefi sistemlerde olduğu gibi “izm” eki olsa da terörizmin kendisi bir ideolojiyi barındırmaz. Daha çok ideolojik olarak hedeflenen bir amaç için kullanılan araç ya da hareket tarzı olarak ifade edilir (Zafer, 1999: 3). Dilmaç ise (1997: 19) söz konusu ideolojilik ilişki hakkında terörizmi, siyasal bir ideoloji etrafında bir araya gelen insanların, mevcut siyasal iktidarı ya da rejimi hedef alan şiddet eylemleri, fiili saldırıları olarak tanımlar. Siyasal bir amaç doğrultusunda yapılmayan şiddet eylemleri örgütlü bile olsalar terör kapsamından ziyade suç, organize suç kapsamında değerlendirilmektedir. Bu nedenle siyasal amaç terörizmin önemli unsurlarından bir tanesidir (Alkan, 2002: 14). Buradan hareketle terörizmin kendisi bir ideoloji değil, belli ideolojiler için yapılan şiddet eylemleridir.

Terörizm konusu hakkındaki diğer görüşlere bakıldığında ise benzer nitelikte evrensel bir tanımlamanın pek mümkün olmadığı ancak şiddet unsuru ve korku salma noktasında hem fikir olunduğu görülmektedir (Laqueur, 2002: 96). Ergil (1980: 1) konu ile ilgili çalışmasında terörizmin bir başka boyutuna değinmiş ve insan kaçırmadan, bombalamaya ve cinayete varan bu eylemlerin diğer bir amacının hedeflenen kitleden daha büyük bir kitleyi korkutma, yıldırma ve üzerlerinde baskı oluşturarak kendi saflarına çekmek olarak tanımlamıştır.Benzer şekilde Wilkinson (2002: 144)’da terörizmi, kişileri, toplumu ya da siyasal iktidarı yıldırarak, siyasal taleplerini kabul ettirmek üzere şiddet eyleminde bulunmak ve toplumun genelinde bir infial

uyandırmak olarak nitelemektedir. Terör eylemlerinin asıl amacı, yapılan eylemin kendisinden ziyade, eylemin hedef kitle üzerinde yapacağı etkilerdir (Çiftlioğlu, 2006: 42).

Terör ve terörizm konularına "eylem-söylem" ayrımı biçiminde yaklaşan Bal (2006: 34)' a göre terör, sivil vatandaşların ya da güvenlik güçlerinin herhangi bir amaca yönelik olarak ses getirici biçimde öldürülmesidir. Bu yaklaşıma göre yapılan eylem aynı zamanda söylemi de belirlemektedir. Yapılan eylemlerin yol açtığı durumlar üzerinden geliştirlen söylemlere ise terörizm denilmektedir. Kısaca terör ve terörizmin eylem-söylem ilişkisi yapılan şiddet fiili- öldürme, kaçırma, tehdit vb-, ile bu fiilin açtığı alanda yapılan söylem olarak ifade edilebilir (Bal, 2006: 5).

Yapılan terör ve terörizm tanımlamalarının hepsi konuyu belli noktalardan ele almakta ve fakat tek başına yeterli olmamaktadır (Özçatalbaş, 2006: 5). Bu durum yukarda bahsedilen konunun subjektif olması ile örtüşen bir durumdur. Alex Schmid tarafından terörizm üzerine yapılan bir araştırma olan "*Political Terrorism*"(1983) isimli eserde 1936'dan 1981 yılına kadar dünya üzerinde 109 farklı terörizm tanımı yapıldığı tespit edilmiştir (Hazır, 2001: 45).

1.1. Terörizmin Nedenleri

İnsanların terörist olmalarına neden olan yolun başında, ortasında ve sonunda hep propaganda ve buna bağlı gerçekleşen beyin yıkama vardır. Propagandaya zenginlik katacak malzeme ne kadar çok olursa, terörist üretmek de o kadar kolay olacaktır. Terör ya da terörist kelimelerini ilk duyduğumuz esnada içimizde oluşan duygu nefret, beynimizde beliren imaj ise kısmi bir şaşkınlıktır. Bir insan böylesi vahşet içeren eylemleri nasıl olur da yapabilir sorusuna karşı yaşadığımız şaşkınlık ve olayı bir türlü anlamlandıramama durumu, bizi çoğu zaman konuyu kısa tanımlarla geçiştirmeye yöneltmiştir. Yaptığımız bu kısa tanımlamalar ise daha çok duygusal olup içerisinde çok fazla analiz barındırmamaktadır. Normal vatandaşların bu tür duygusal tepkiler vermeleri normal karşılanabilir ancak devletler ve konu ile ilgilenen araştırmacılar meseleye bilimsel bir açıklama getirmek durumundadırlar (Bal, 2006: 13).

İnsanların terörist olma nedenleri nedir sorusuna yönelik iki görüş ciddi taraftar bulmaktadır. Bunlardan ilki, teröristlerin özel hayatlarında yaşadıklarından ötürü bu yolu seçtiklerini belirtir. Bu görüşe göre teröristlerin belirttikleri sorunlar gerçek yaşamlarında olsun ya da olmasın bunun bir önemi yoktur çünkü onlar zaten hasta ruhlu insanlardır ve bunları yapmaya meyillidirler. Sunmuş oldukları özel yaşamlarına yönelik sorunlar ise sadece yaptıkları terör eylemlerini meşrulaştırmaya ve kendilerini acındırmaya yönelik bahanelerdir. Neden terörist olunur sorusuna yönelik ikinci görüş ise, insanların ekonomik, sosyal ve siyasal gerekçelerle bu yola başvurdukları yönündedir. Yakalanan ve hapiste yatan teröristler üzerine yapılan incelemeler, olaylara çözüm ararken ki yaklaşım tarzlarının marjinal olduğunu ve kısa yoldan bu işi şiddetle çözme taraftarı olduklarını göstermektedir (Hudson, 1999: 35-58). İnsanların terörist olmalarının ya da bu tür eylemlere başvurmalarının birden fazla özel veya genel sebebi olabilir. Ancak literatürde genel kabul görmüş sosyal, siyasal ve ekonomik etkenlere bakmak konunun anlaşılması açısından daha faydalı olacaktır.

Sosyal nedenlere bakıldığında insanlar arasında din, mezhep ve tarikat ayrımlarının bulunması, eğitim seviyesinin düşüklüğü, etnik ayrılıklar, azınlık olma durumu ve devlete olan bağlılık duygusunun azalması gibi hususların temelde yatan sebepler olduğu görülmektedir. Siyasal nedenlerde ise, hükümet otoritesinin yetersiz oluşu, mevcut siyasal partiler arası gerginlikler, kurumların yozlaşması, siyasal baskı ve ideolojik unsurlar gibi gerekçeler ortaya çıkmaktadır. Son olarak ekonomik nedenlere bakıldığında ise, vatandaşların fakir olması, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, işsizlik, ailesine bakamama durumu ve bunun getirdiği bunalımlar gibi gerekçelerle insanların terörizme yöneldikleri görülmektedir (TBB, 2006: 142-143). Devlet her vatandaşın tercihlerini kontrol etme şansı ve yetkisine sahip bir aygıt değildir. Bu nedenle vatandaşlarının terörist olmasını yüzde yüz engelleyebilme şansı yoktur. Fakat

gerekli mücadele yöntemlerini benimseyerek bunu en aza indirebilme imkânına sahiptir. Burada önemli olan doğru mücadele tekniklerini benimseyebilmektir.

1.2. Terörizmin Tarihsel Süreci

Terörizmin ortaya çıkışına ve geçirdiği dönüşümün tarihsel serüvenine bakıldığında genelde dört başlık altında ele alındığı görülmektedir.

1.2.1. Eski Çağlar Terörizmi

Hemen hemen Hz. İsa'nın doğumu ile başlayıp, 1789 Fransız İhtilali'ne kadar devam eden bu dönemde, adına bugün terörizm denilen kavramın ilk örnekleri, birtakım dini ritüellerle kamufle edilmiş tarikat-mezhep yapılanmalarında ortaya çıkmıştır. Bu yapılanmaların ortak özelliklerine bakıldığında ise siyasal ve dinsel amaçların birlikte var olduğu görülmektedir. Kendilerine suikast biçiminde bir eylem tarzı belirleyen bu yapılanmalarda, cenneti kazanma vaadiyle motive edilmiş fedailer bulunmaktadır. Suikastlarda hedeflenen kişilerin öncelikli olarak hükümdarlar ya da üst düzey devlet görevlileri olması, şiddetin seçkinlere yönelik olduğunu göstermektedir. Çağın şartları düşünüldüğünde iletişim ve propaganda olanaklarının yok denecek kadar az olduğu söylenebilir (TBB, 2006: 27-28).

Tarihin ilk terör örgütü olarak kabul edilen yapılanma, terörizmin bu çağında yani MS 66-73 yıllarında "Sicarii" isimli Filistin'de ortaya çıkmış mezhepsel bir örgüttür. Son derece radikal, bağnaz ve Roma İmparatorluğu karşıtı din adamlarından oluşan Sicarii mezhebi mensupları, kamu binalarına, tahıl ambarlarına, su kanallarına saldırılar düzenlemekte ve hedeflerine aldıkları Yahudi Barış Partisi üyelerini, kalabalık ortamlarda ses getirmek amacıyla, cübbelerinin altında sakladıkları ve isimlerini de oradan aldıkları "sica" denilen hançerlerle öldürmektedirler (Altuğ, 1995: 28).

Sicarii'lerden sonra ikinci en eski terör örgütü olarak kabul edilen yapılanma ise Hasan Sabbah'ın kurucusu olduğu "Haşhaşinler"dir. Şii- İsmaili mezhebinin bir kolu olan ve radikal İslami örgütlerin öncüsü kabul edilen bu örgütün benimsedikleri temel amaç Allah'ın iradesini uygulamaktır. Kurucu Hasan Sabbah'a göre dini-siyasi bir yapılanmanın inceleme, propaganda, örgütlenme ve saldırı süreçlerinden geçmesi ve tüm dünyayı kontrolü altına alabilmesi için bir "Kurtarılmış Bölge" elde etmesi gerekmektedir. Bu bölge kendisine göre Alamut Kalesi'dir. Alamut dolaylarında kısa sürede "Köyün Tanrısı" unvanını elde eden Sabbah, Mürşitler, Dayılar ve Fedayinler olarak kategorize ettiği örgüt yapısını oluşturmuştur. Siyasi suikastları, siyasi güç elde etme unsuruna dönüştüren ve terörizmin ilk doktrinini hazırlayan kişi olarak tarihe geçmiştir (Taheri, 1990: 45-54).

Yine eski çağlarda Hintli "Hür Kardeşlik Örgütü" ile Çin'in "Beyaz Nilüfer", "Büyük Bıçaklar" ve "Kızıl Mızraklar" gibi yapılanmalarının da zaman zaman terör eylemlerine başvurdukları görülmektedir (Altuğ, 1995: 29).

Özetle terörizmin bu çağında, mevcut olan terör yapılanmaları genellikle dini ritüellerle kamufle olmuş tarikat benzeri oluşumlardır ve vur-kaç tipi eylem tipini benimsemişlerdir. Bu yönüyle modern çağlardaki terörizm faaliyetlerinden hem ayrılmakta hem de onların temelini oluşturmaktadır (Türköz, 2011: 11).

1.2.2. Modern-Devrimci Terörizm Dönemi

Terörizmin ikinci dönemi olarak belirtilen ve 1789 Fransız İhtilali ile başlayıp soğuk savaş dönemine kadar devam eden bu dönemde iki önemli unsur ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi terörizme yeni bir yorum katarak eylem şekillerini geliştiren anarşist ihtilalciler, diğeri ise bunlara karşı bir unsur olarak oluşturulan devlet destekli terörün mimarları olan devrimcilerdir. Devletin bilinçli bir şekilde terör faaliyetlerine destek verdiği bu yeni yönteme "yukarıdan terör" ismi verilmektedir (TBB, 2006: 30-31).

Fransız devrimi, modern terörizmin doğuşu anlamında bir milat olarak kabul edilmektedir. Daha önce eski çağlarda var olan dini temelli ve gizli tarikat gruplarından oluşan terörizm faaliyetleri hem içerik hem de boyut değiştirerek yoluna devam etmektedir (Zafer, 1999: 12). Devlet tarafından yukardan terör unsurunun oluştuğu bu dönemde Fransa'da devrimci yönetim insanları idam etmiş, baskı ve şiddet yoluyla toplumu sindirmeye, onlara kendi fikirlerini empoze etmeye çalışarak keyfi bir uygulama sergilemiş ve bu dönemin bir "Terör Hükümranlığı" olarak anılmasına neden olmuşlardır (Çiftlioğlu, 2006: 85-97). Neticede bu yeni dönemde terör faaliyetleri uygulayan yapılar arasına devlet mekanizması da dahil olmuştur.

Modern terörizm döneminin devlet haricindeki bir diğer unsuru da terör örgütlerinin üzerlerindeki dinsel örtüyü kaldırıp yerine burjuvanın ya da proletaryanın ideolojik maskesini giymiş olmalarıdır. Bu duruma bir nevi terör örgütlerinin de laikleşme süreci denilebilir. Bu dönemin teröristlerinin genelde anarşist kişilerden oluşması ve anarşizminde tüm kurumsal yapılar ile birlikte dine de karşı oluşu söz konusu bu durumda etkili olmaktadır (TBB, 2006: 32). Terörizmin modern dönemine dair değinilmesi gereken bir diğer unsur ise Fransız ihtilali ile birlikte ortaya çıkan milliyetçilik akımlarının azınlıklar üzerinde oluşturduğu etkidir. O döneme kadar imparatorluk tebaası olarak yaşayan azınlık unsurlar, bağımsızlıklarını ilan ederek kendi devletlerini kurma yolunda terörizmi bir teknik olarak benimsemişlerdir. Etnik terör olarak ifade edilen bu durumdan Osmanlı İmparatorluğu da nasibini almıştır. Osmanlı da Ermeni hınçak ve taşnak örgütleri, etnik terörün öncüleri olmuşlar ve hedeflerine ilk olarak devlet memurlarını almışlardır. Ermeniler ile birlikte diğer azınlık unsurlar da Osmanlıya yönelik ayaklanma ve bağımsızlık girişimlerinde terörizm faaliyetlerini benimsemişlerdir (Altuğ, 1995: 82).

Bu çağdaki terörizmin bir diğer özelliği ise yapılan terör faaliyetlerine yönelik olarak dışardan alınan desteklerin başlangıcını, ilk örneklerini oluşturuyor olmasıdır. Osmanlı İmparatorluğu özelinde meseleye bakıldığında, Rusya'nın destek verdiği Ermeni çeteler başta olmak üzere İngilizlerin ve Amerikalıların kışkırttığı Kürt gruplar ile Fransızların desteklediği Arap azınlıklar Osmanlıya karşı sürekli ayaklanma gerçekleştirmekte ve terör faaliyetlerinde bulunmaktadır. Tüm bu dış desteklerin amacı Osmanlıyı parçalamak ve buradan her devletin kendine göre bir pay elde edebilmesini sağlamaktır (TBB, 2006: 36-38).

Sonuç olarak ihtilalin getirdiği dönüşümlerle birlikte devletler ve milletlerle birlikte terörizm de bir dönüşüm geçirmiştir. Hem yapısal hem de çeşitlilik anlamında farklılaşan terörizm, birde dış desteklerin eklenmeye başlaması ve doktriner bir aşamaya geçmesi ile bambaşka bir boyut kazanmıştır.

1.2.3. Soğuk Savaş Dönemi Terörizmi

İkinci Dünya Savaşı'nın tamamlanmasının ardından terörizm, devrimler döneminden çıkarak bir "dış politika enstrümanı" ve "soğuk savaş silahına" dönüşmüştür. Söz konusu bu çağ, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (S.S.C.B.) dağıldığı 1990'lı yıllarda terörizmin bir küresel asimetrik tehdit haline gelişine kadar devam eder (TBB, 2006: 39). Soğuk savaş döneminde devletler terörizmi çok sık bir biçimde kullanmaktadır. Bu dönemde devletler kendi menfaatleri gereği bizzat terör faaliyetlerinde bulunmak yerine, Doğu ve Batı Blok'unda bulunan ülkelerin karşılıklı terörist ilan ettiği gruplara karşı el altından destek vererek tam bir soğuk savaş taktiği uygulamaktadırlar. Bu dönemde neredeyse tüm terör örgütlerinin destek aldığı ve sıkıştığı noktada başvurabileceği bir koruyucu devlet bulunmaktadır (Bal, 2006: 9).

Amerika Birleşik Devletleri ile SSCB arasında bu dönemde var olan soğuk savaş durumu, dünya devletlerinin bu iki bloktan birine ister istemez taraf olması sonucuna da beraberinde getirmektedir. SSCB dağılmadan önceki anayasasında dünyadaki tüm devletlerde devrimci kurtuluş hareketlerinin desteklenmesi talimatını tüm hükümetlere bir ödev olarak

yüklemektedir. Bu noktada Batı'nın terörist olarak ilan ettiği tüm gruplara Sovyet hükümetleri, anayasanın kendilerine yüklediği ödev gereği destek vermek durumundaydılar. Bu durumda terörist olarak ilan ettiği ya da birtakım örgütlenmelere giderek terörist bir yapı halini alma durumundaki gruplara SSCB'nin destek vermesinden ötürü de devletler çareyi ABD'nin tarafında yer almakta bulmaktadır. Aynı durum, ülkesinde ABD'nin destek verdiği terörist gruplar olan ülkeler içinde Sovyet tarafına geçmek şeklinde görülmektedir (Çiftlioğlu, 2006: 197). Soğuk savaş dönemindeki terörizm faaliyetleri, artık yerel ölçekten çıkarak uluslararası bir boyuta geçiş yapmıştır. Artık sadece ülke içindeki bir iç mesele değil, menfaati olan tüm devletleri sürecin içine dahil eden bir durum ortaya çıkmıştır.

Soğuk savaş dönemi ile ilgili son olarak söylenecek şey ise, bu savaşın galibi her ne kadar ABD ve Batı Bloğu gibi gözükse de aslında kazanan terörizm olmuştur. Çünkü artık pandoranın kutusu açılmış ve terör örgütleri devletlerarası dengeler açısından her alanda ne kadar güçlü ve önemli bir faktör olduklarını fark etmişlerdir (TBB, 2006: 66).

1.2.4. Küresel Terörizm Dönemi

1991'de SSCB'nin sağılması ile sonlanan cepheleşme ABD ve Batı Bloğunun zaferi ile neticelenmiştir. Önceleri Batı ülkelerinin lideri konumunda olan ABD, pozisyonunu bir tık daha ileri götürerek dünyanın lideri olma durumuna yükselmiştir. ABD, elde ettiği yeni pozisyonu itibariyle artık daha fazla söz söyleyen, dikte eden fakat diğer taraftan da uluslararası sözleşmelere daha az riayet eden ve kendini eşitler arasında birinci gören bir konuma ulaşmıştır (Bal, 2006: 37).

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York eyaletindeki, savunma ve ekonomi anlamında önemli merkezlerinden biri olan "İkiz Kuleler" e ve Washington'daki Savunma Bakanlığı binasına yapılan saldırılar Amerikan halkında büyük bir paniğe yol açtı. Bu tarihe kadar bu tür terör eylemlerini genelde Ortadoğu ülkeleri üzerinden televizyon ekranlarından izleyen ve ABD'nin askeri ve ekonomik gücü sayesinde kendilerine bir şey olmayacağını düşünen Amerikan vatandaşları ilk kez bu denli bir korku durumu ile karşı karşıya kaldılar. Bu olay dünya gündemine "Küresel Terör" olarak ifade edilen yeni kavramı getirmiştir. Daha düne kadar dünyanın en güçlü devleti olarak kendisini lanse eden ABD'nin başına gelen ve birkaç saat içinde ülkeyi felce uğratan bu durum göstermiştir ki artık hiçbir devlet terör eylemlerine maruz kalma açısından garantide değildir. Terör artık küresel bir tehdittir ve tüm dünyayı etkisi altına almaktadır. Küresel terör tehdidine karşı tüm dünya ülkelerine birlikte hareket etme çağrısı ABD tarafından gelmiş ve bu konuda herkese göz dağı niteliğinde bir açıklama yapılmıştır. Devamında gelişen süreçte ABD, terör örgütlerine yardım ettiği gerekçesi ile Afganistan ve Irak'ı işgal etmiştir. Fakat bu durum dünyanın diğer ülkelerinde ABD'nin bu ülkeleri işgal etmek ve sömürmek için öne sürdüğü bir bahane olarak görülerek ciddi eylemlere yol açmıştır. Yani ABD'nin küresel terörizmi önlemeye yönelik olarak başlattığı girişim aksine terörizmin artmasına neden olmuştur. ABD'nin söz konusu operasyonların bütününde yaptığı insan hakları ile bağdaşmayan davranışlar, tüm dünya kamuoyundan ciddi tepkiler almış ve dünyanın her yerinden radikal gruplar etrafında birleşmelere yol açmıştır (Türköz, 2011: 17-18).

Bu döneme küresel terör dönemi denilmesinin bir nedeni de artık terör örgütlerinin bünyelerinde çok çeşitli ülke ve milletlerden üyeler barındırıyor olmasıdır. "Küresel Asimetrik Tehdit" olarak da nitelendirilen bu dönemde terör eylemlerinin ne zaman, nasıl, kim tarafından ve hangi ülkede meydana geleceği belirsiz bir hale gelmiştir. Örgütler, teknolojik imkânları da kendileri açısından son derece iyi kullanarak iletişimi iyi ve teknik takibi zor bir hal almışlardır (Bal, 2006: 45).

Son tahlilde ABD'ye yönelik olarak yapılan 11 Eylül saldırıları küresel terörizm dönemi açısından bir dönüm noktası bir milat konumundadır. ABD bu süreçte hiç kimseyi dikkate

almadan ve olayların iç yüzüne bakmaksızın terörizme karşı topyekûn bir savaş açmış ve bunu da belli hedefler doğrultusunda kullanmıştır. Bunun neticesinde terör artık içerik olarak da küresel bir hal almış ve çok boyutlu bir yapıya dönüşmüştür.

2. TERÖRİZMLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ VE TÜRKİYE'NİN TERÖR (İZM) İLE MÜCADELEDEKİ ETKİNLİĞİ

Terörizmin tarihsel süreçte yaşadığı dönüşüme paralel olarak, terörle mücadele yöntemleri de tarihsel süreçte belli dönüşümler geçirmiştir. Bu bağlamda soğuk savaş dönemi, terörle mücadele konusunda da bir milat olarak kabul edilmektedir. Bu dönem öncesin de yürütülen mücadele yöntemleri "eski çağ mücadele yöntemleri" olarak belirtilirken, soğuk savaş sonrası dönem "çağdaş mücadele yöntemleri" olarak anılmaktadır. Devletler terörizmle mücadelede iki temel yöntem belirlemiştir, anti-terörizm ve kont-terörizm. Anti-terörizm, pasif bir mücadele yöntemidir ve alınacak savunma önlemleri ile terörizm faaliyetlerinin nerede, ne zaman gerçekleşeceğini önceden tahmin ederek buna yönelik önlemler almaya, önleyemezse de zararı azaltmaya yönelik bir mücadele yöntemidir. Kont-terörizm ise, terörizm faaliyetlerine karşı aktif bir şekilde mücadele etme yöntemidir. Bu yöntemin amacı terör örgütlerinin saldırmasını beklemeden onları çökertmeye ve ortadan kaldırmaya yönelik bir hamledir. Bu yöntem sayesinde hem potansiyel terör faaliyetleri engellenmiş hem de inisiyatif devletin eline geçmiş olur (TBB, 2006: 313-314).

Terörizmle mücadele, odak noktasında insanı bulunduran ve insan zekâsının ve tecrübelerinin değişen durumlar karşısında verdiği bir yarışı da ifade etmektedir. Söz konusu bu nedenle de terörle mücadele, sabır, tecrübe ve entelektüel birikim gerektirmektedir. Çok hızlı bir şekilde, tam tamına, yüzde yüz başarı sağlayan bir terörle mücadele yöntemi yoktur fakat oluşabilecek zararı en aza indirebilecek bazı yöntemler mevcuttur. Bu yöntemler ise öncelikle meselenin salt silahlı mücadeleden ibaret olmadığının, bunun sosyal, siyasal, ekonomik, psikolojik ve sosyolojik boyutları da olduğunun farkına varmak ile mümkündür. Aynı zamanda bu olay sadece devletin mücadele etmesi ile de değil, aileler, sivil toplum kuruluşları, bürokratlar, medya ve okullar gibi unsurlar ile birlikte çözülebilecek bir olaydır.

Türkiye'nin terörizm tarihine bakıldığında ise bunların bir kısmı Osmanlıdan miras kalma, bir kısmı yeni kurulan cumhuriyet rejiminin kuruluş ideolojisine yönelik tepkilerden, bir kısmı da bulunduğu coğrafyanın özellikleri nedeniyle sürekli terörizm tehdidi ile karşı karşıya kalmış olmasındandır. Genelleyecek olursak Türkiye'nin terörizm tehdidi ile uğraşmadığı yıllar istisna konumundadır. Söz konusu bu terörizm Türkiye'de on binlerce insanın şehit olmasına ve çok daha fazla insanın yaralanmasına ve sakat kalmasına sebebiyet vermiş, ayrıca ekonomik, sosyolojik ve psikolojik olarak da büyük yaralar açmıştır ve açmaya da devam etmektedir. Türkiye'nin kuruluşundan bugüne kadar uğraştığı ve uğraşmaya da devam ettiği terörizmin iki önemli özelliği vardır: bunlardan ilki tüm dünyada da benzerlik gösteren etnik, radikal dinci ve ideolojik sebeplerden kaynaklı terörizm, ikincisi ise tüm bu unsurları destekleyen dış faktörlerdir (TBB, 2006: 531).

Türkiye'nin, bu sayılan terör çeşitliliği ile mücadelesini iki aşamalı olarak ele almak mümkündür. Bunlardan ilki fiziksel mücadele alanını ifade eden "terörle mücadele", ikincisi ise psikoloji ve iletişimle mücadele alanını ifade eden "terörizmle mücadele" kısmıdır. İkinci kısım, toplumun tüm fertlerinin sürece dahil olması ile yürütülen bir mücadele türünü ifade eder ki aslında mücadelenin özünü bu kısım yani terörün "izm" kısmı ile olan mücadele oluşturur (Bal, 2006: 7). Türkiye'de terörle mücadele yıllarca güvenlik odaklı ve fiziksel mücadele kısmı ile yürütülmüştür. Sahada çok başarılı güvenlik güçlerimiz olmasına rağmen, toplumsal anlamda mücadelede eksik kalınması bir türlü istenen başarıyı getirmemiş ve terörün destek bulmasının önüne geçilememiştir. Aynı şekilde fiziksel mücadeleyi bir kenara bırakıp sadece psikoloji ve iletişim odaklı rehabilite edici mücadele de eksik kalmıştır (Alkan, 2009: 138-139).

Türkiye'nin, terörle mücadele bağlamında yürüttüğü ve günümüze kadar devam eden süreç, ağırlıklı olarak güvenlik odaklı askeri ve polisiye tedbirler şeklinde süregelmiştir. Özellikle PKK terör örgütü tarafından uygulanmaya çalışılan her eylem sonrasında askeri operasyonlar başlatılmış ve orada bulunan teröristler ile saklandıkları mekanlar büyük oranda yok edilmiştir (Bal, 2006: 25). Ancak söz konusu bu durum terörün "izm" kısmı ile yürütülmesi gereken mücadele bağlamında desteklenmediği için sürekli bir misilleme şekline dönüşmüş PKK terörü kronik bir hal almaya başlamıştır. Bir diğer taraftan da sürekli dağlarda yaşayan ve oranın iklimine, coğrafi özelliklerine daha fazla hâkim olan küçük terörist gruplara karşı düzenli ordu biçiminde ve daha çok "er" statüsündeki askerlerden oluşan birliklerle yanıt verilmeye çalışılmış ve bu durumdan da istenilen netice tam olarak alınamamıştır (Türköz, 2011: 112). Terörle mücadelede yapılan bir diğer hata ise, ordunun mücadele birimi olarak kullanılıyor olması, terör örgütünü bir "dış düşman" statüsüne sokmakta ve sanki bir savaş hali mevcutmuş algısını yerleştirmektedir. Bu durum beraberinde teröristlerin birer "özgürlük savaşçısı" imajını desteklemekte ve PKK terör örgütünün meşrulaşma sürecini hızlandırmaktadır. Konuya dışarıdan bakıldığında ise askeri birlikleri ile teröristlerle mücadele eden bir ülke ve karşılıklı kayıplar verilen bir ortam algısı, meselenin bir "iç güvenlik" meselesi olmaktan çıkarılarak bir "dış güvenlik" sorunu gibi algılanmasına sebep olabilmektedir (USAK, 2008: 31-32).

Türkiye'nin teröristle mücadele bağlamında ciddi bir mesafe kat ettiği ve bu alanda önemli başarılarının bulunduğu bilinen bir gerçekliktir. Bu gerçekliği destekler nitelikte zaman içinde önemli yasalar çıkarılmış ve çeşitli mücadele birimleri kurulmuştur. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, Topluma Kazandırma Yasaları, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, Özel Harekât Timleri, Özel Harekât Dairesi, Köy korucuları, Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi (TMMM) ve Uluslararası Terörizm ve Sınır Aşan Suçlar Araştırma Merkezi (UTSAM) bunlardan bazılarıdır (Türköz, 2011: 115-122). Teröristle mücadele noktasında gösterilen bu başarı ve birikim, terörizmle mücadele konusunda da geldiği takdirde tam anlamıyla bir mücadele yöntemi geliştirilmiş olacaktır.

3. TERÖRLE MÜCADELEDE BÜROKRATLARIN ROLÜ: RECEP YAZICIOĞLU ÖRNEĞİ

Bu bölümde Türkiye'de bir döneme bürokrat kimliği ile damga vuran ve halk arasında "süper vali" olarak bilinen Recep Yazıcıoğlu'nun hayatı ele alınacak ve sonrasında bürokrasiye ve terörle mücadeleye yapmış olduğu katkılara değinilecektir.

3.1. Recep Yazıcıoğlu'nun Hayatı

Recep Yazıcıoğlu 2 Haziran 1948'de Trabzon'un Köprübaşı ilçesinde doğdu. Yazıcıoğlu ilkokulu ANAP'ın önemli isimlerinden Adnan Kahveci ile birlikte okumuştur. Ortaokulu ve liseyi babasının tayini sebebiyle Muğla'nın Milas ilçesinde okumasının ardından Yazıcıoğlu, üniversiteyi ise Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okumuş ve 1968'de mezun olmuştur. Yazıcıoğlu üniversiteden mezun olduğu yıl Aydın maiyet memuru (kaymakam vekilliği) olarak kaymakamlık stajına başlamıştır. 1971 – 1984 yılları arasında kaymakamlık yapmış olup bu süre zarfında sırasıyla Kalkandere, Bahçe, Hamur, Ayvacık, Kırıkhan, Alaca, Akçakoca ilçelerinde görevde bulunmuştur (Kocabay, 2010: 22).

Yazıcıoğlu'nun kaymakamlık görevi sonrası 1984 yılında Türkiye'nin en genç valisi olarak Tokat'a atanmıştır ve burada 5 yıl görev yapmıştır. Yazıcıoğlu, Tokat valiliği döneminde farklı bir yönetim tarzı benimsemiştir. "Toplum-devlet el ele" sloganı ile "toplum kalkınması" sürecini başlatmıştır. Ayrıca, Tokat'ta eğitim ve sağlıkta yaptığı önemli işlerle "Yılın bürokratı" seçilmiştir (Akcagündüz, 2019: 206).

Ardından Yazıcıoğlu, kaymakam vekili olarak görev aldığı Aydın'a bu kez 1989 yılında vali olarak atanmıştır. Yazıcıoğlu, Jeotermal projesini hayata geçiremeden 1991 yılında

Erzincan'a atanmış ve burada tam 9 yıl valilik yapmıştır. Yazıcıoğlu Erzincan'a vali olduktan kısa bir süre sonra meşhur Erzincan depremi olmuştur. Deprem süreci Erzincan için daha pek çok sorunun doğmasına yol açmıştır. Bir de yıllardır çözülemeyen iki sorun olan Kemaliye Köprüsü ve Taşyol projeleri ile uğraşılır. Ayrıca Yazıcıoğlu 9 yıllık valilik süresince terör örgütü PKK ile mücadele de etkin rol alır (Yazıcıoğlu, 2013: 49).

Yazıcıoğlu 02.10.1999 tarihinde merkeze alınmıştır. Yaklaşık 4 yıl merkez valisi olarak görev yapan Yazıcıoğlu, bu süreci de boş geçirmemiştir. Yazıcıoğlu merkez valiliği döneminde televizyon programlarına ve söyleşilere katılmıştır. Yazıcıoğlu katıldığı programlarda doğru bildiklerini söylemekten çekinmemiş, Türk bürokrasisine yapıcı katılımları ile ön plana çıkmayı başarmıştır. Yazıcıoğlu bu söyleşilerinde genel olarak Türkiye'deki yönetim sisteminin sorunları, aşırı merkeziyetçilik ve bürokrasi, yerel yönetimler, başkanlık sistemi ve afet yönetimi konularını işlemiştir (Akcagündüz, 2019: 209).

Yazıcıoğlu 2002 seçimlerinden sonra Adalet ve Kalkınma Partisi'nin göreve gelmesi ile Denizli valisi olarak atanmıştır. 2 Eylül 2003 tarihinde Ankara civarında geçirdiği trafik kazasında bitkisel hayata giren vali 9 Eylül 2003'te vefat etmiştir (Balcı, 2003: 5).

Yazıcıoğlu bir kamu yöneticisi olarak görüş ve düşüncelerini geniş halk kitlelerine ulaştırmak konusunda çok başarılı olmuştur. Yazıcıoğlu'nun bu başarısının arkasında yazılı ve görsel basını çok etkili bir şekilde kullanması ve halkla olan samimi ilişkileri yatar. Yazıcıoğlu, canı meyve istediğinde ağaçlara tırmanıp onu alan, köy ziyaretleri esnasında mayosunu giyerek bir yandan yüzüp diğer yandan da ziyaretlerini yapmaya devam eden, yeri geldiğinde dağcılık yapan, yeri geldiğinde yamaç paraşütü ya da rafting yapan bir vali olarak basının dikkatini çekmiştir. Vali tüm bunları yaparken bir yandan da mesajlarını vermekten çekinmemiştir. Örneğin Erzincan ilinde valilik görevini icra ederken yamaç paraşütü, dağcılık sporlarıyla ilgilenerek PKK terörüne karşı psikolojik savaş verdiğini belirtmiştir (Durgun, 2016: 886).

3.2. Bir Bürokrat Olan Recep Yazıcıoğlu'nun Terörle Mücadeledeki Rolü

Recep Yazıcıoğlu'nun terörle mücadele bürokrat kimliğini ortaya koymadan aktif bürokrat kimliğine ve yapmış olduğu faaliyetlere değinmek gerekir. Yazıcıoğlu bürokraside kaymakamlık ile başladığı yolda sorun çıkaran değil çözüm üreten bir bürokrat olmuştur.

Yazıcıoğlu'nun özellikle 2000'li yıllarda sıklıkla söylenen yerelleşme politikalarının yani merkezin yetkilerini yerele kaydıracak âdem-i merkeziyetçi yapıyı anlatmaya kaymakamlık döneminden itibaren başlamıştır. Bu yapıda yerel yönetimlerin seçilen kişiler tarafından özerk bütçeyle hareket etmesi gerektiğini söylemiştir. Yazıcıoğlu, il ve ilçe yönetimlerinde atılacak tüm adımların merkezden izin alarak yapılmasına karşı çıkmış ve kendisi hem söylemlerinde hem de icraatlarında bunu göstermiştir. Fakat bu durumla ilgili Yazıcıoğlu hakkında sayısız soruşturmalar açılmış ama bir sonuç çıkmamıştır. Yazıcıoğlu ülkedeki bu yozlaşmış durumu şöyle ifade eder; *"Türk sisteminde ihmali mesuliyet yoktur bunun yerine icrai mesuliyet vardır yani görevde ihmalden kimseye hesap sorulmaz onun yerine icraatta bulunandan hesap sorulur."* demiştir (Yazıcıoğlu, 2014). Yazıcıoğlu, sivil toplumun gelişmesine katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Derneklerin, sendikaların, vakıfların gelişmesini ve topluma ağırlık verip vatandaşları geliştirmeyi ve de yerelde inisiyatif merkezleri oluşturmayı amaçlamıştır.

Yazıcıoğlu'nun, katı merkeziyetçi devlet yapısının yarattığı bürokrasi sorununa karşı da çözüm önerileri bulunmaktadır. O'na göre çözüm halktadır. *"Eğer merkeziyetçi yapı netice verseydi, dünyanın en güçlü merkezi yapıları sosyalist-komünist sistemler iflas etmezdi, demek ki halksız devlet ve sistemle ilerlemek mümkün değildir"* (Yazıcıoğlu, 2000b: 41). Bu anlamda Yazıcıoğlu, halkın örgütlenerek yönetime katılması ve işlerin yürütülmesinde sorumluluk alması gerektiğini söylemektedir. Çünkü katılımcı yaklaşımlar çarpık bürokrasiyi yok ederek yabancılaşmayı engeller, kaynak ve zaman israfını önler (Işıkcı, 2017: 87 -88).

Yazıcıoğlu'nun önemli özelliklerinden biri de klasik bürokratlardan her haliyle ayrılıyor olması ve halkla arasına perde çekmiyor olmasıdır. Yöneticiliğinde halkı kucaklayan, derdini çözen ve onlarla vakit geçiren bir misyon üstlenmiştir. Kendi söylemiyle de bu durumu şöyle ifade eder; *"Ben Mercedes'e binen, havalı cıvalı, elli yıl öncesinin ceberut anlayışının, hikmeti kendinden menkul, erişilmez büyük adam havalarında yöneticisi hiç olmadım. Kaymakamken kapıma vurmadan giriniz diye yazmıştım, burada valiyim ve beni görmek isteyen vatandaş odama destursuz girer, ben halkın içindeyim daima, hiçbir zaman kompleksli biri olmadım. Bu görevler gelip geçicidir, insanlara tepeden bakmanın bir anlamı yok. Batı'da başbakan bisiklete binip işine gidiyor, bizde ise makam sahipleri bina olarak da mekân olarak da saraylarda oturuyorlar." (*Pabuçcu, 2005: 229). Bu durum özellikle ülkenin doğusunda yaşayan vatandaşlara, devletin sıcak yüzünün gösterilmesi bakımından son derece önemlidir. Neticede vatandaşlar devletin şefkatli yüzü ile karşılaştıkça terör örgütlerinin söylemlerine inanmaktan vazgeçmeye başlayacaklardır.

Recep Yazıcıoğlu'nun önemli özelliklerinden biri de mevcut sistemi eleştirmesidir. Devlet kapısında kapıcılıktan üst düzey bürokratlığa kadar tüm memuriyetlerde siyaseten atamalara karşı çıkmış ve her zaman atamaların liyakatle, uzmanlıkla ve birikimle olması gerektiğini savunmuştur. Liyakate ek olarak da memur atamalarının siyasilerin tekelinden alınması gerektiğini, siyasilerin özellikle koalisyon dönemlerinde memur kadrolarını istediği gibi değiştirdiğini belirtmiştir. Bu konuyla ilgili görüşlerini ise şu şekilde ifade eder; *"Tecrübeyi göz ardı eden beceriyi verimi göz önüne almayan bir yaklaşımdan ürün, randıman, verim çıkmaz. Altı ayda bir hükümetler değişiyor, altı ayda bir sil baştan kadrolar değişiyor. Bürokrasi siyasi bir makam değil teknik makamlardır. Bakanlar siyasi makamdır, ama bakıyoruz ki genel müdürü, müsteşarı ve il müdürleri siyasi olarak atanıyor. Ondan sonra Allah kolaylık versin. Bundan sonra da bütün olay siyasi ilişkilere dayanıyor"*. ("Süper Vali'' Recep Yazıcıoğlu, 1999).

Yazıcıoğlu, bürokratlarda "bürokrasi hastalığı" olduğunu ve bunu sistemin kendi kendine oluşturduğunu belirtir. Vatandaşların mevcut sistem içerisinde yapacağı işler için alacağı izinlerde törensel bir hava oluşmaktadır ve makam ve mevki sahiplerine bel bağlanmaktadır. Burada süreç işlerin yürütülmesi üzerine değil daha çok bürokratların keyfine göre hareketi getirmektedir. Bürokrat ne kadar yüceltilirse işler o derece hızlı olmaktadır. Tam tersi durumda ise işler o ölçüde uzamaktadır. Yazıcıoğlu bu noktada gittiği her yerde makam odasının kapısını derdi olanın her zaman gelmesi için açık bırakmış ve örnek bir tutum sergilemiştir. Yazıcıoğlu, bürokratlığı döneminde sorun çıkaran biri değil dert çözen biri olmuştur.

Yazıcıoğlu, toplumsal hareketlerde de ön plana çıkmıştır. İçki satışlarında 18 yaş altına satışları yasaklamış, içki alımlarına sınırlamalar getirmiş, kahvehanelerde okey gibi oyunlara yasaklamalar getirmiş (Tokat'ta bu uygulama başlamıştır), "içki öldürür, sigara süründürür, kumar söndürür, spor güldürür" gibi pankartlar hazırlattırarak vatandaşların bilinçlenmesine katkıda bulunmuştur. Cola gibi içeceklere karşı çıkarak süt, ayran ve meyve suyu gibi içecekleri içmeyi, beyaz ekmek yerine kepekli ekmeği özendiren kampanyalar yapmıştır ("Süper Vali" Recep Yazıcıoğlu, 1999). Yazıcıoğlu'nun buradaki amacı gittiği illerde vatandaşların aile yapısını düzeltmeye yardım etmek, onları sağlıklı bir yaşam için bilinçlendirmeye çalışmak ve öz kültürlerini de hatırlamalarını sağlamaktır.

Recep Yazıcıoğlu, ülkede uygulanmaya çalışılan parlamenter sistemin halkın bilinçli olmaması nedeniyle belli grupların çıkarına hizmet edecek şekilde işlediğini belirterek şunları söyler (Hürriyet, 25.05.1999).

"Sevgili halkımız radikal anlayışı benimsemiş değil. Bizim halk barajın altında kalacak fikirlere iltifat ve itibar etmiyor. Büyük partiler programa uymayan, lidere uymayan, yüksek sesle düşünen insanı içine alır mı? Ben zaten şimdi tek kişilik parti gibiyim. Liderler beni kabul eder mi? Mesela ben kuvvetler ayrılığı için başkanlık sistemini savunuyorum. Hiçbir padişah, tek başına iktidar olan bizim başbakanlar kadar yetkili değildi. Bizde on kişilik partinin başkanı bile padişah. Koalisyonun bir ucundan yakaladı mı ayvayı yedin. Liderler tarikat şeyhi gibi, ona biat etmeden olmuyor..."

Recep Yazıcıoğlu batıda uygulanan parlamenter sistemin ise kuvvetler ayrılığı olarak uygulandığını bu ayrım dolayısıyla özgürlük, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi kavramların içinin doldurulabildiğini ve temel kurumsal yapının bunlar üzerine kurulduğunu vurgular. Hal böyle iken Yazıcıoğlu, ülkemizde batıdan aynen kopya edildiği halde parlamenter sistemin niçin kuvvetler ayrılığı yerine kuvvetler birliği şeklinde uygulandığını sorgulamaktadır ve bunun nedeni olarak cemaatçi, iktidarı bölüşmeyen, merkezde toplayan ve kendisine asla rakip tanımayan bir yapıdan kuvvetler ayrılığı değil ancak kuvvetler birliğinin çıkacağını ifade eder. Nitekim bizde uygulanan sistemde yasamanın fiilen yürütme olduğunu ve yargının bağımsız olmadığını birçok yönüyle yürütmenin içinde olduğunu vurgulamaktadır (Balcı, 2001: 116).

Recep Yazıcıoğlu özellikle Erzincan valiliği (1991 – 1999) sırasında PKK terörüne karşı da çok ciddi mücadele vermiştir. Yazıcıoğlu özellikle 5 Temmuz 1993'te Erzincan'ın Kemaliye ilçesine bağlı Başbağlar köyünde 33 sivilin öldürülüp köyün ateşe verildiği "Başbağlar Katliamı" sürecini iyi yönetmiştir. Katliam sonrası 1996 yılında verdiği bir röportajında Yazıcıoğlu ''son bir yıl içinde bin kadar teröristin öldürüldüğünü, birkaç mislinin tutuklandığını, 566 köye 3500 köylünün gönüllü koruyucu yapıldığını söyler. Ayrıca; bölgeye Avusturya'dan gelen televizyoncularla bölgede PKK'nın yaptıklarını gösteren bir kısa belgeselin hazırlanmasına aracılık etmiştir. Bu belgesel Avusturya'da yayınlandığından konsolosluk tarafından Yazıcıoğlu'na yurt dışında ilk defa PKK'nın terör faaliyetlerinin gösterilmesine aracılık ettiği için teşekkür edilmiştir (Recep Yazıcıoğlu – Vedat Yenerer Röportajı, 1996). Bu durum terörizmle mücadele açısından son derece önemli bir hadisedir zira bu makalede üzerinde ısrarla vurgu yapılan sadece teröristle mücadele ederek terörün bitmesi nokrasında sonuç alınamayacağını, bunun ekonomik, sosyal, siyasal, medya vb. gibi unsurlarla da desteklenmesi gerektiği konusuna güzel bir örnektir

Recep Yazıcıoğlu, Erzincan valiliği döneminde terör sorununa yönelik çeşitli gözlemler yapmıştır. Yazıcıoğlu, yapmış olduğu gözlemleri hem katıldığı programlarda hem de eserlerinde aktarmıştır. Yazıcıoğlu öncelikle terör sorununun sadece silahla çözülebilecek bir sorun olmadığına dikkat çekmektedir. Bu sorunun sosyolojik, ekonomik ve kültürel boyutlarının olduğunu savunmaktadır. Terör olgusuna çok boyutlu bakılmadığı sürece bu sorunun çözülemeyeceğini savunmaktadır ve katıldığı bir programda terör sorunu ile ilgili şu tespitleri yapmaktadır:

"Bu terör sorunu çok boyutlu, karmaşık bir olay. Bu nedenle çözüm de çok yönlü olmalı. Ekonomik, yönetsel, kültürel pek çok farklı yönü var. Benim en çok dile getirdiğim: Yerelleşme, sistemin yeniden yapılandırılması ve halkın yönetime katılması. Ben bunları ne zaman söylesem hemen: "Efendim doğudaki problem ne olacak?" sorusu ile karşı karşıya gelirim. Bunlardan ne zaman bahsetsem hemen insanların aklına, "Eyalet Sistemi" gelmektedir. Hâlbuki alakası yok. Benim söylediğim ilde, köyde, kentte, beldede yani yönetimin her kademesinde halkın yönetime katılmasıdır. Yani bugünkü belediye, köy ve il özel idaresi yapısının geliştirilmesidir. Özellikle yerel meclislerin geliştirilmesi ile yerel sorunların yerelde çözülmesidir. Peki, bu neyi sağlar? Bir kere bu eyalet sistemi değil. Bu anlattığım "yerel idare modelidir". Bu sistemde, sistemin dışında olan halkı sistemin içine alıyorsunuz. Halk kendi sorunlarının sahibi haline geliyor. Şu anda doğuda ve batıda her yerde, her şey devlete fatura ediliyor. Yani bütün eksiklikler: Sağlık, eğitim, altyapı vd. Bir de doğunun ayrı bir sorunu var: Aşırı nüfus artışı. Buna paralel olarak ekonomik kaynaklardaki azlık, yetersiz beslenme, yetersiz eğitim vd. İşte bunların hepsi terörü desteklemektedir" (Recep Yazıcıoğlu – Vedat Yenerer Röportajı, 1996).

Yazıcıoğlu teröre çözüm olarak vatandaşın devlette bütünleşmesi gerektiğini söyler. Devlet – vatandaş bütünleşmesini ise sağlayacak olan bürokratlar ve bölgede çalışacak olan memurlardır. Yazıcıoğlu bu durumu şöyle ifade eder: *"Bakın devlet doğuya çok iyi binalar yaptı. Okullar, hastaneler vs. Fakat bir şey yapamadı. O da iyi personel gönderemedi.*

Öğretmen yok, doktor yok, hemşire yok, ebe yok, veteriner yok! Vatandaş bunları istiyor, fakat yok! Bakın, Türkiye'nin batısında da personel var, tesis yok. Doğuda bina, tesis var; personel yok. Böyle garip bir durum…. Ülkenin yeniden yapılanması her açıdan önemlidir. Devletine, yönetimine yabancılaşan insanlar, devamlı şikâyet eder. Halkı tatmin etmek zordur. Doğunun şartları da zaten malum, çok zor. Bu şartlarda insanların aklının çelinmesi kolaydır. İşte bu insanlar eşkıya olur." (Recep Yazıcıoğlu – Vedat Yenerer Röportajı, 1996).

Yazıcıoğlu terörün çözümüne yönelik genel kanaatini söyledikten sonra şunları da ekler; *"…Şimdi en önemli çözüm yolu ekonomiden geçmektedir. Bakın doğudaki teşvik sistemi işlememiştir. Teşvik sistemi değişmelidir. Ben doğuda vergi dairelerini kaldıralım diyorum. Hatta stopaj dâhil almayalım. Memurların maaşı iki kat artar. Erzincan'da bütün memurlar OHAL istiyor. İhtiyaçtan değil, özlük hakları, maaş vs. nedeni ile. OHAL sisteminde bir OHAL ekonomisi oluşmuş, bundan nemalanan çok."* (Recep Yazıcıoğlu – Vedat Yenerer Röportajı, 1996).

Recep Yazıcıoğlu'nun teröre çözümle ilgili söylemlerinden ve faaliyetlerinden genel bir değerlendirme yapacak olursak, şu şekilde bir sıralama yapabiliriz (Akcagündüz; 2019)

- Merkeziyetçi anlayış ve merkeziyetçi anlayışın yasak uygulamaları değişmelidir. Örneğin: Kürtçe kaset satışına yasak kalkınca taleplerde düşmüştür.
- Doğu ve Güneydoğu bölgesi, memurlar için sürgün yeri veya ilk atama yeri olmamalıdır tam aksine nitelikli memurlar bu bölgelere atanmalıdır.
- Bu bölgelerde yaşayan vatandaşlar ile devlet arasında bağların yeniden kuvvetlendirilmesi gerekmektedir. Devlet bu bağları kuvvetlendirmek için mülki idari amirlerinden faydalanmalıdır.
- Terörle mücadele çok boyutlu bir olgu olup sosyal, siyasal ve ekonomik boyutları vardır. Türkiye, teröristlerle cephe savaşı verirken terörle mücadelede eksik kalmıştır. Bu yolda bilimsel çalışmalar yapılarak terörü besleyen unsurlarda pasifize edilmelidir.
- Türkiye'de merkeziyetçi yapının yerine yerellik ön plana çıkarılmalıdır. Bölge halkı kurulacak yerel meclisler ile yönetime dahil edilmelidir. Bu sayede bölge halkı kendi derdini kendi çözecek ve terörü desteklemekten uzaklaşacaktır.

Dönemin Türkiye'sine bakıldığı zaman, ordunun ön planda olduğu ve Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde çoğu ilin OHAL ile yönetildiği görülmektedir. Erzincan'a baktığımızda ise "Başbağlar Katliamı" sonrası bile OHAL bölgesine dahil edilmemiştir. Ayrıca yine o dönem Sünni – Alevi çatışmasının yoğun olduğu bir dönem olup Erzincan'da bu olaylardan etkilenmemiştir. Erzincan'da tam tersi bir süreç gelişip PKK'ya gönüllü mücadele eden koruyucular ile korumaya çalışmıştır.

Yazıcıoğlu'nun terörle mücadelede bizzat en ön safta yer alması, Erzincan'ın köylerini tek tek gezerek halkla bütünleşmesi, onların dertlerine ortak olup çözümler üretmesi, onu farklı kılmıştır. Sadece mesai saatleriyle hareket etmeyip bölgede çalışan diğer memurları yeri geldiğinde kılık değiştirerek teftiş etmesi hem de ceza vermekten çekinmemesi bölge de çalışan memurlarında bölge halkına karşı daha hassas olmasını sağlamıştır. Yazıcıoğlu, sorunlar karşısında inisiyatif alıp hızlı çözümler üretmiştir. Bu sorunları sadece devlet bütçesiyle yapmayıp aynı zamanda bölge halkını da çözüme davet ederek sorumluluk almasını sağlamıştır. Erzincan'da yapılan köprü buna güzel bir örnektir.

Yazıcıoğlu genel olarak baktığımızda teröre çözüm için bilinen gerçekleri söylemiştir. Bölgede yatırımların olmaması, bölge insanına yatırım yapılmaması, bölgeye atanan memurların bölge de hizmet veremeden farklı yollarla batıya atanması bilinen gerçeklerdir. Yazıcıoğlu'nun burada ki farkı, bilinen ve çözülmesi gereken gerçekleri söyleyerek çözüm

üretmesi ve üretilen çözümleri uygulamasıdır. Yazıcıoğlu, bu çözümlerin uygulamasına bölge halkını da dâhil ederek onların da sorumluluk üstlenmesini de sağlamıştır.

SONUÇ

Türkiye'de terör yıllardır devam edegelen sorunlardan biri olmuştur. Türkiye bu sorunu çözmek için seferber olmuş tüm kaynaklarıyla çözüm üretmeye çalışmıştır. Fakat üretilen çözümler terörü bitirecek seviyede olmamıştır.

Bu çalışmamızda Recep Yazıcıoğlu'nun bürokrat kimliği ile yaptığı çalışmalar ortaya konulmuş sonrasında da özellikle Yazıcıoğlu'nun Erzincan valiliği döneminde terörle mücadele kapsamında söylemleri ve faaliyetleri incelenmiştir.

Yazıcıoğlu valiliği döneminde icraatları ve her fırsatta katıldığı platformlarla söylemleri ile dikkat çekmiştir. Başkanlık sistemi özelinde katı bir kuvvetler ayrımını savunan Yazıcıoğlu aynı zamanda yerel meclislerin savunucusuydu. Yazıcıoğlu, özellikle yerel meclisler ile Doğu ve Güneydoğu bölgesinde vatandaşların yönetime dahil edilmesini istemiştir. Yazıcıoğlu'nun terörle mücadele yolunda bölgede çalışan memurlarında önemine değinmiş ve memurların bölgede uzun süreler çalışması gerektiğini söylemiştir. Bölge de çalışan memurlara '' teşvik sistemi'' oluşturulup motivasyonlarının arttırılması ve bölge halkıyla bağlarının kuvvetlendirilmesini istemiştir. Yazıcıoğlu bölge halkının ekonomik hayatına katkısı olacak yatırımlar ve teşviklerinin devlet eliyle bu bölgelere hızlı bir şekilde yapılması gerektiğini de belirtmiştir.

Recep Yazıcıoğlu'nun hem bürokraside edindiği tecrübeleri hem de 9 yıllık Erzincan valiliğinde edindiği tecrübeler terörle mücadele kapsamında önemlidir. Çalışmamız sonucunda Yazıcıoğlu'nun şahsına münhasır kişiliğiyle ön plana çıkarak kaymakamlık ve valilik dönemlerinde ülkemizde çalışmaları ve söylemleriyle derin bir etki bırakan bir bürokrat olduğu görülmüştür. Ayrıca özellikle Erzincan valiliği süresince de terörle mücadele noktasında yapmış olduğu gözlemler ve çalışmaların etkileri ortaya konulmuştur.

Yazıcıoğlu'nun terörle mücadele kapmasında bölge halkına karşı kucaklayıcı tutumu yine bölge halkının sorunlarına çözüm üretmesi kısa vadeli çözümleri olduğu görülmüştür. Yazıcıoğlu'nun terörle mücadelede uzun vadeli planlaması ise bölge halkının yönetime dahil olmasını sağlamak, bölgeye uzun vadeli yatırımların yapılmasını sağlamak ve bölgeye atanan memurlara özel bir düzenleme özlük haklarını artırıp bölgede uzun süreli çalışmalarını sağlamaktır. Bu çalışmamızda Yazıcıoğlu'nun terörle mücadele kapsamında ele aldığı önemli noktalara değinilerek akademik literatüre katkıda bulunulmuştur.

KAYNAKÇA

Akcagündüz, E. (2019). ''Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı Çerçevesinde Vali Recep Yazıcıoğlu'nun Mülki İdari Amirliği Dönemi Üzerine Bir İnceleme'' *Doktora Tezi*. İstanbul, Türkiye: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

Alkan, N. (2002). *Gençlik ve Terörizm.* Ankara: TEMUH Dairesi Başkanlığı Yayınları.

Alkan, N. (2009). Türkiye'nin terörizmle mücadele deneyimi. İ. Bal, & S. Özeren içinde, *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele* (s. 109-154). Ankara: USAK Yayınları.

Altuğ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi.* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Bal, İ. (2006). *Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri.* Ankara: USAK Yayınları.

Bal, İ. (2006). Terör Nedir? Neden Terörist Olunur? İ. Bal içinde, *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler* (s. 13). Ankara: USAK.

Çiftlioğlu, E. (2006). *Gri Tehdit Terörizm* (2.Baskı b.). Ankara: Ümit Yayıncılık.

Dilmaç, S. (1997). *Terörizm sorunu ve Türkiye.* Ankara: EGM Yayınevi.

Durgun, S. (2016). ‘’Yazmaya Değil, Yapmaya Memur Olan’’ Vali Recep Yazıcıoğlu (s. 883 – 889). Erzimcan: Uluslararası Erzincan Sempozyumu.

Ergil, D. (1980). *Türkiye'de Terör ve Şiddet.* Ankara: Turhan Kitabevi.

Feyzioğlu, Elvan, (2003). “O Bir İtaatsiz İdi”, Halkın Valisi Recep Yazıcıoğlu, (Derleyen Mahmut Balcı), İstanbul: Gündem Yayınları.

Güzel, C. (2002). Korkunun Korkusu: Terörizm. Y. Alezander içinde, *Silinen Yüzler Karşısında Terör* (s. 15). Ankara: Ayraç Yayınevi.

Hazır, H. (2001). *Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi Olarak Siyasal Şiddet ve Terörizm.* Ankara: Nobel Yayınları.

Hudson, A. (1999). *The sociology and psychology of terrorism: Who becomes a terrorist and why?* Washington: Federal Research Division Library of Congress.

Keleş, R., & Ünsal, A. (1982). *Kent ve Siyasal Şiddet.* Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.

Kocabay, B. (2010). ‘’Recep Yazıcıoğlu’nun Yaşamı, Yapıtları, Fikirleri, Uygulamaları ve Türk Toplumsal Yaşama Katkıları: Kamu Yönetimi Açısından Araştırma.’’ *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Malatya, Malatya, Türkiye: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

Laqueur, W. (2002). Terörizmin Yorumlanması,. Y. Alezander içinde, *Silinen Yüzler Karşısında Terör* (C. Güzel, Çev., s. 96). Ankara: Ayraç Yayınevi.

Özçatalbaş, M. (2006, Ekim 6). Terörle Mücadelenin Ulusal ve Uluslar arası Boyutu. *Yayınlanmamış YL Tezi*, 5. Ankara, Ankara, Türkiye: Polis Akademisi.

Pabuçcu, Köksal. (2005), ***Adam Gibi Vali Recep Yazıcıoğlu,*** 4. Baskı, İstanbul: Nesil Yayınları.

“Süper Valiye Süper Kızak” 26.09.1999 http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-104037 (04.10.2021)

Taheri, A. (1990). *Hizbullah: Kutsal Terörün iç Yüzü.* (H. Bila, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

TBB. (2006). *Türkiye ve Terörizm.* Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

TDK. (1998). *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük* (9 b.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türköz, Ş. (2011, Eylül 9). 20. Yüzyılda Avrupa ve Türkiye'de Terörizm ve Terörle Mücadele. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Afyonkarahisar, Afyonkarahisar, Türkiye: Afyonkarahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

USAK. (2008). *PKK Terör Örgütü İle Etkin Mücadelede Analiz, Risk, Fırsat ve Öneriler.* Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.

Wilkinson, P. (2002). Terör ve Terörizm. Y. Alezander içinde, *Silinen Yüzler Karşısında Terör* (s. 142-162). Ankara: Ayraç Yayınevi.

Yazıcıoğlu, M. S. (2013). *Ne Yan Yana, Ne Karşı Karşıya: Anılar.* İstanbul: Alfa Yayınları.

Yazıcıoğlu, R. (2014). ‘’Süper Vali Recep Yazıcıoğlu – 1’’ Niğde yerel kanalında yaptığı söyleşi (Çevrimiçi) https://www.youtube.com/watch?v=i7ahcNQ7eEw&t=255s.

Yazıcıoğlu, R. (1999). ‘’Süper Vali’’ Recep Yazıcıoğlu 32. Gün’de katıldığı program (Çevrimiçi) https://www.youtube.com/watch?v=Q0aDAMmVP3k&t=150

Yazıcıoğlu, R. (1996). ‘’Recep Yazıcıoğlu –Vedat Yenerer ile Yaptığı Röportaj (Çevrimiçi) https://www.youtube.com/watch?v=CgQyDMxkvdM&t=915s

Yıldırım, M. (2005). "PKK Terör Örgütüyle Mücadelede Türkiye‟nin Askeri Gücünün Kullanılması (1984-2004)". *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara, Ankara, Türkiye: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı.

Zafer, H. (1999). *Sosyolojik Boyutuyla Terörizm.* İstanbul: Beta Yayınları.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TÜRKİYE'DE İÇİŞLERİ BAKANLIĞI'NIN 2016 SONRASI DÖNEMDE BÖLÜCÜ TERÖRLE MÜCADELE YÖNTEMİNİN ANALİZİ: OPERASYON VE İKNA

Mehmet ÖZEL[1]

Özet

Terör, aşırı şiddet içeren yıldırma ve korkutma faaliyetleridir. Terörizm ise ideoloji örgüt ve eylem unsurlarını içeren bir strateji, yöntem ve eylem bütünlüğüdür. Gerek terör gerekse terörizmin tanımı ve kapsamı ulusal ve uluslararası pek çok dinamik ile birlikte değişmekte ve genişlemektedir. Bu durum, kaçınılmaz olarak terörle mücadelede farklı dönemlerde farklı yöntemlerin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmanın konusunu, Türkiye'de İçişleri Bakanlığı tarafından 2016 sonrası dönemde bölücü terör örgütüne yönelik olarak kullanılan mücadele yönteminin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Çalışma ile söz konusu dönemde İçişleri Bakanlığı tarafından kullanılan yöntemin bölücü terörle mücadeledeki etkinliği tartışılarak bundan sonraki mücadele sürecine katkı sunulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede çalışmada, Türkiye'de 2016 sonrasında terörle mücadele anlayışı, terör örgütüne yönelik gerçekleştirilen operasyonlar ile etkisiz hale getirilen ve ikna yoluyla örgütten koparak teslim olan örgüt üyelerine ilişkin istatistikler üzerinden veri analiz yönteminden yararlanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmada, yapılan operasyonlarla örgüt üyelerinin etkisiz hale getirilerek bölücü terör örgütünün eylemsel gücünün kırılmasına ve kullanılan ikna yöntemi ile örgüt üyeleri arasında çözülmenin sağlanmasına çalışıldığı bulgularına ulaşılmıştır. Tüm bu bulgular ışığında 2016 sonrasında İçişleri Bakanlığı tarafından bölücü terör örgütüne karşı yürütülen mücadelenin hem silahlı hem de psiko-sosyal yöntemler kullanılarak sürdürüldüğü ve bu iki yönlü stratejinin bölücü terörle mücadelede etkinlik ve başarı sağladığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Operasyon, İkna

[1] Dr., Kaymakam, İçişleri Bakanlığı, mehmet9951@hotmail.com, Orcid No: 0000-0002-8444-3823.

ANALYSIS OF THE METHOD OF COMBATING SEPARATIST TERRORISM BY THE MINISTRY OF INTERIOR IN TURKEY IN THE POST–2016 PERIOD: OPERATION AND PERSUASION

Abstract

Terror is on act of threat and intimidation that includes extreme violence. Terrorism, on the other hand, is a strategy, method and action integrity that includes ideology, organization and action elements. The definition and scope of both terror and terrorism are changing and expanding with national and interrational dynamics. This situation inevitably necessitates the use of different methods in the fight againts terrorism in different periods. As a matter of fact, the subject of this study is the evaluation of the method of combat used aganist the separatist terrorist organization by the Ministry of Interior in Turkey 2016. With this study, it is aimed to contribute to the next combating process by discussing the effectivess of the method used by the Ministry of Interior in the fight against separatist terrorism. In this context, in this study, the understanding of counter-terrorism in Turkey after 2016 was evaluated by using data analysis method on the statistics of the members of the organization who were neutralized by the operations against the terrorist organization and surrendered by breaking away from the organization by persuasion. In this study it has been found that the members of the separatist terrorist organization have been neutralized with the operations carried out and that the operational power of the separatist terrorist organization has been tried to be broken and to ensure dissolution among the members of the organization with the persuasion method used. In the light of all these findings, it was concluded that the fight against the separatist terrorist organization by the Ministry of Interior after 2016 was carried out using both armed and psychosocial methods and this two-way strategy provided effectiveness and success in the fight against separatist terrorism

Key Words: Terror, Terrorism, Operation, Persuasion.

1. GİRİŞ

Terörün tarihi çok eskilere dayansa da siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda bir sorun olmaya başlaması modern zamanlara ilişkin bir olgudur. Yerelden ulusala doğru bir seyir izleyen terör eylemleri, özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra küresel bir sorun olarak uluslararası alanda daha çok tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar, terörün ortak bir tanıma kavuşturulması ve bu tanım üzerinden onunla mücadele edilmesi ana ekseninde sürdürülmektedir. Gerçekten de günümüzde bir devletin varlığına ve devamlılığına yönelik en önemli tehditlerden biri olan terör eylemleri ile etkin bir şekilde mücadele edilmesi, sadece terör tehdidi ile karşı karşıya kalan devlet bakımından değil ama aynı zamanda uluslararası siyasal ve ekonomik düzenin devamlılığı bakımından da önemlidir.

Terör ve terörizm kavramlarının birçok tanımı olduğu gibi, "terörle mücadele" konusunda da farklı yaklaşımlar söz konusudur. Devletlerin siyasal ve ekonomik yapıları ile sosyal ve kültürel niteliklerinin, uğraştıkları terör örgütlerinin ve karşılaştıkları terör eylemlerinin birbirinden farklı olması beraberinde terörle mücadelede farklı yaklaşımların ve bu yaklaşımlara göre farklı yöntemlerin ve bu yöntemlere göre de farklı araçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yaklaşımlar, yöntemler, araçlar farklı olsa da ortak olan unsur, terörürün bir insanlık suçu olduğu ve doğrudan bireylerin yaşam haklarına bir saldırı niteliği taşıdığıdır.

Çalışmanın konusunu Türkiye'de İçişleri Bakanlığı'nın 2016 sonrasında bölücü terörle mücadelede kullandığı operasyon ve ikna yöntemlerinin incelenmesi oluşturmaktadır. Söz konusu yöntemler, başta İçişleri Bakanlığı'nın basın açıklamaları olmak üzere konuyla ilgili diğer kaynakların taranması sonucunda elde edilen veriler üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın kapsamı, hem aktör düzeyinde, hem mekansal hem de zamansal olarak sınırlandırılmıştır. Bir başka deyişle, çalışmada sadece İçişleri Bakanlığı'nın Türkiye sınırları içerisinde, 2016 sonrası dönemde gerçekleştirdiği bölücü terörle mücadele faaliyetleri esas alınmış ve incelenmiştir. Çalışmada öncelikle terör ve terörizm kavramlarının tanımı ve unsurları üzerinden kavramsal bir çerçeve ortaya konmaya çalışılmıştır. Ardından terörle mücadele yaklaşımları, teröristle (terör örgütüyle) mücadele ve terörizmle mücadele yaklaşımları sınıflandırılmasından hareketle anlatılmıştır. Sonrasında 2016 öncesinde Türkiye'nin bölücü terörle mücadelesi kısaca anlatıldıktan sonra, Türkiye'de İçişleri Bakanlığı'nın 2016 sonrası bölücü terörle mücadelesi, silahlı operasyonlar ve ikna başlıklarında incelenerek bu yöntemler, terörle mücadele yaklaşımları bakımından değerlendirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Terör Kavramının Tanımı ve Unsurları

Terör (terror), Latince "terrere" sözcüğünden türetilmiş olup, kelime anlamı olarak "yıldırı" (TDK, 2021a), "yoğun veya ezici bir korku durumu", "korkutma veya zorlamayı bir silah olarak kullanan şiddet veya şiddet tehdidi", **"**çok korkutucu veya ürkütücü hal veya tavır", "korku uyandıran kimse veya şey"(Merriam-Webster Dictionary, 2021a), "aşırı korku", "siyasi birtakım amaçları elde etmek için sıradan insanlar arasında korkuya neden olmaya yol açan şiddet eyleminde veya tehdidinde bulunma" (Cambridge Dictionary, 2021) şeklinde tanımlanmaktadır. Terörün sözlük anlamlarında, özellikle insan üzerinde bıraktığı etkiden yola çıkarak bir tanımlama yapıldığı görülmektedir.

Terör, bugünkü anlamıyla ilk defa Fransa'da Fransız Devrimi'nden sonra kullanılmıştır. 5 Eylül 1793'ten 27 Temmuz 1794'e kadar devam eden dönem Terör Dönemi olarak tanımlanmıştır. Söz konusu dönemde Devrimci Hükümet, Devrim düşmanı olduğundan şüphelenilen kişilere karşı şiddet uygulamış ve sert önlemler almıştır (UNODC, 2018: 1).

Modern anlamda kullanımı bu kadar eski olmakla birlikte bir kavram olarak terörün tanımlanmasında literatürde ortak kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır. Bunun başlıca nedenleri, her yazarın içinde bulunduğu toplumun güvenlik risk ve tehdit algısının farklı olması, tanımlamaya çalışılan terör eylemlerinin siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel birçok yönünün ve etkisinin olması, terörün farklı nedenlerle ortaya çıkması ve farklı amaçları gerçekleştirmeyi esas almasıdır. Dolayısıyla bir kavram olarak terör; belli başlı özellikleri, ortaya çıkış nedenleri, amaçları üzerinden farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Kısaca terör kavramının sınırlarının çizilmesi zordur ve evrensel olarak kabul edilen bir tanımlamaya henüz ulaşılamamıştır (Çınar, 1997: 197).

Terör, toplumda belirli bir iktidara ya da siyasal amaca ulaşmak için sürekli bir şekilde baskı, korku, yılgınlık yaratarak şiddet eylemlerinin kullanılması anlamına gelmektedir (Bayraktar, 1982: 159). Dolayısıyla terörün en önemli unsuru şiddettir ve terör grupları kendi siyasi mesajlarını vermede ve belirledikleri amaçlarına ulaşmada şiddeti bir araç olarak görmektedirler (Gençtürk, 2012: 5). Bununla birlikte toplumsal şiddet ile terör birbirinden farklı şeylerdir. Her ne kadar günlük hayatta trafik terörü, gıda terörü gibi olumsuz bazı durumlarda kullanılan terör sözcüğü, literatürdeki terör kavramının karşılığı olmamakla birlikte yaşanan sorunun veya yapılan eylemin yol açtığı dehşet düzeyini ifade etmektedir. Bu günlük kullanım bile aslında terörün ne kadar ciddi ve tüm toplumu etkileyen bir sorun olduğunu göstermektedir (Güler ve Yılmaz, 2019: 132). Diğer taraftan terör, sadece şiddet kullanımını değil aynı zamanda şiddet tehdidi ile kişileri zorlamayı da, yani cebiri de kapsamaktadır. Nitekim Ganor'a (2005: 17) göre terör, siyasal amaçlara ulaşmak için sivillere veya sivil hedeflere karşı şiddetin veya şiddet tehdidinin kasıtlı olarak kullanılmasıdır.

Terör, adi şiddet eylemlerinden siyasi içerikli olması ile farklılaşmaktadır ve bu nedenle de siyasi şiddet olarak tanımlanmaktadır (Yayla, 1990: 340). Terör dışındaki şiddet içerikli suçlarda esas amaç, kişisel bir çıkarı elde etmek veya bir rakip unsuru ortadan kaldırmaktır. Buna karşılık terörde öncelikli amaç siyasaldır, kişisel bir amaç ya da çıkar elde etmek değildir (Hoffman, 2006: 2–3). Bu nedenle terör siyasal mesajlarını, isteklerini ve beklentilerini, şiddet eylemleri gerçekleştirerek ifade eden faaliyetleri kapsamaktadır. Bu yönüyle de terörde şiddet, aslında terör gruplarının kendi siyasal düşüncelerini duyuran bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır (TBB, 2006: 211).

Terör, toplumu korkutmayı ve sindirmeyi amaçlayan eylemlerdir. Terör eylemleri sonucunda can ve mal kaybı ortaya çıkabilmekle birlikte terörün asıl hedefi toplum içerisinde korku ve güvensizlik yaratmaktır (Schmid, 2004: 207). Terör ile amaçlanan aslında insanları öldürmekten veya mülklere zarar vermekten öte şiddet eylemleri ile topluma korku salmak, bıkkınlık ve yılgınlık duygusu oluşturmak, insanların resmi otoriteye duyduğu güveni sarsmak ve bu yolla toplumda karmaşa ve karışıklık yaratmaktır. Terör eylemleri ile insanların var olan siyasal, ekonomik ve sosyal düzene ilişkin inancının ve desteğinin azalmasına çalışılmaktadır (Crenshaw, 1995).

Terörün diğer bir unsuru da yarattığı psikolojik etkidir. Bu açıdan terör, örgütlü bir grup tarafından siyasal ve ideolojik isteklerin dolaylı yoldan kabul ettirilmesi amacıyla psikolojik baskı oluşturulması, bunun içinse isteklerin kabulune engel olduğu değerlendirilen kişilerin korkutulması, yıldırılması, ortadan kaldırılması veya doğrudan intikam alınması için insan haklarını çiğneyen, kamu veya özel mallara da zarar verebilen şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir (Kuçuradi, 2002: 332). Terörde kişilerde ve toplumun genelinde heyecan ve şaşkınlık yaratmak ve bu yolla aşırı korku ve dehşet uyandırmak, toplumu cezalandırmak ve yıldırmak söz konusudur. Terör eylemleri ile yaratılan korku, kısa zaman içerisinde yayılarak kişide ve kitlelerde bir ölüm-kalım duygusu oluşturmak suretiyle, kitleleri önceden belirlenmiş bir hedefe yöneltme işlevi görmektedir (Chomsky vd., 2000: 51). Terör eylemleri, hedef alınan ve zarar verilen kişiler ile onların yakın çevresinin yanı sıra bu

eylemlere tanık olanlar ve bu eylemlerden haberdar olanlar üzerinde de psikolojik bakımdan yıkıcı bir etkiye neden olmaktadır. Hatta terörün eylem gücü, toplumda yarattığı dehşet, gerginlik ve korku ile ölçülmektedir. Terörün "ne zaman, nereden, nasıl geleceğinin ve kurbanın kim olduğunun bilinmemesi" terörü, diğer şiddet eylemlerinden daha korkutucu ve sarsıcı bir olgu haline getirmektedir. Böylece toplumun genelinde hiçbir yerin, hiçbir kimsenin ve hiçbir şeyin güvenli olmadığı duygusu (Kalkanlı, 2019: 276-277) ve her an terör mağduru olma riski ile karşı karşıya olunabileceği düşüncesi yaygınlaşmaktadır.

Terör kavramına ilişkin tanımlar birlikte değerlendirildiğinde terör kavramının özelliklerini şu şekilde ifade edebiliriz:

1. Terör, acımasız, vahşi ve şok edici bir şiddettir veya bu şiddet tehdidi ile yapılan bir baskı ve zorlamadır.

2. Terör, siyasal içerikli bir şiddet kullanımı veya şiddet kullanma tehdidir. Şiddetin amacı, siyasal mesajın geniş kitlelere ulaştırılmasıdır.

3. Terör, toplumda dehşet, umutsuzluk, panik, korku ve sindirilme duygusu yaratan şiddet eylemleridir.

4. Terör, gerek bireysel gerekse toplumsal düzeyde her an ve her yerde terörün hedefi olanabileceği gibi bir psikolojik etki meydana getirir. Bu psikolojik etki, insanların birbirlerine ve siyasal, sosyal, ekonomik düzene karşı güvensizlik duymalarına yol açar.

2.2. Terörizm Kavramının Tanımı ve Unsurları

Terörizm, kelime anlamı olarak "yıldırıcılık" (TDK, 2021b) ve "terörün özellikle bir zorlama aracı olarak sistematik kullanımı" (Merriam-Webster Dictionary, 2021b) şeklinde tanımlanmaktadır. Bir kavram olarak terörizm ve terör kavramları, aynı kökten türetilmiş olmalarına karşın farklı anlamlara sahiptir. Terör, kişilerde büyük çapta korku, yılgınlık ve umutsuzluk meydana getiren eylemleri belirtirken; terörizm, siyasal amaçlar için var olan durumu kanun dışı yollardan değiştirmek amacıyla örgütlü, sistemli ve sürekli terör eylemlerini kullanmayı bir yöntem olarak benimseme durumunu ifade etmektedir. Bu bakımdan büyük korku ve dehşet yaratan linç, protesto gibi toplumsal olaylar, terör içermelerine karşın bu olaylarda terörizm söz konusu değildir. Terörizmden söz edilebilmesi için aynı siyasal amacı taşıyan şiddet içerikli birden çok terör eyleminin süreklilik arz eden bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Çağlar, 1997: 120). Kısaca terörde eylem, terörizmde ise yöntem, taktik, strateji öne çıkmaktadır (Yayla, 1990: 339).

Terör kavramında olduğu gibi terörizm kavramında da literatürde birçok farklı tanımlama yapılmıştır. Bunun nedeni, siyasal ve sosyal bir olgu olan terörizmin üzerinde uzlaşıya varılmış, bağlayıcı, tek bir tanımının yapılamamış olmasıdır. Terörizmin bir ülkeden diğerine farklı şekillerde ortaya çıkabilmesi; eylem türlerinin, etkilerinin ve motivasyonlarının farklı olabilmesi; siyasi, dini, ekonomik veya ideolojik birçok nedenden kaynaklanabilmesi; yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleşebilmesi terörizm konusunda ortak bir tanıma ulaşılmasını zorlaştırmaktadır (Visbal, 2011: 290). Bununla birlikte evrensel olarak kabul edilen bir tanımı olmasa da terörizm, genel olarak korkuyu yaymak ve böylece siyasi veya ideolojik hedeflere ulaşmak için şiddeti kullanan veya kullanmakla tehdit eden bir zorlama yöntemi olarak tanımlanabilir (UNODC, 2018: 1). Terörizm, geleceğe yönelik plan ve amaçlar öngörmesi nedeniyle örgütlü, sistemli ve planlı terör eylemleri bütünüdür ve siyasal bir amacı gerçekleştirmek için geniş kitleleri yıldırma ve sindirme adına şiddet araçlarını kullanan veya kullanma tehdidinde bulunan bir olgudur (Dedeoğlu, 2006: 5-10). Terörizm, sivil insanları öldürmenin ötesinde toplumun genelini korkutmak veya amaçları doğrultusunda etkilemek yoluyla siyasal ve sosyal amaçlarına ulaşmak için ulusal olmayan guruplar veya bireyler

tarafından şiddet içerikli tehditlerin veya planlanmış eylemlerin gerçekleştirilmesi sürecidir (Sandler ve Enders, 2003: 1-3).

Terörizme ilişkin olarak literatürde yapılan tanımlama çabaları birlikte değerlendirildiğinde terörizmin "ideoloji", "örgüt" ve "şiddet" olmak üzere üç unsuru içerdiği söylenebilir:

Her şeyden önce terörizm, siyasal bir amacı gerçekleştirmeyi hedefleyen bir ideoloji etrafında örgütlenmektedir. Bir başka deyişle terörizmden söz edilebilmesi için öncelikle bir ideolojinin var olması gerekmektedir. Bu nedenle ideoloji, terörizmin dayanak ve hareket noktasını oluşturur. Yani terörizm; örgütlenmesini, siyasi amacını, üye teminini ve bu üyelerin örgütle bütünleşmesini, eylemlerinin tür ve yöntemlerini, varlığının meşruiyet iddialarını ideoloji unsuru üzerinden belirlemektedir. Örgütün benimsediği ideoloji nedeniyle terörist ölümü dahi göze alabilmekte, her türlü yoksunluğa karşın hareketine sadık kalabilmekte ve her türlü zorluğa karşı koyabilmektedir (Urhal, 2009: 294). Terör örgütü de kendisini ve faliyetlerini tanımlarken benimsediği ideolojiyi esas almakta ve bu ideolojik esası ve tutumu, katı kurallarla koruyarak her türlü propaganda aracı ile devamlılığını sağlamaktadır (Öztürk ve Çelik, 2009: 88). Terör örgütünün benimsediği ideoloji, siyasi eğitim faaliyetleri ile örgüt üyelerine benimsetilir ve bu yolla üyeler, örgütün hedefleri hakkında bilinçlendirilir ve bunları gerçekleştirme konusunda motive edilirken aynı zamanda örgüte bağlılık da sağlanmış olur (Gençtürk, 2012: 3). İdeoloji unsuru ile şiddet arasında karşılıklı bir gereklilik söz konusudur. Şiddet içeren bir eylem, bir ideolojiye dayanmıyorsa, bir terör eylemi olarak nitelendirilemeyeceği gibi, bir ideoloji de şiddeti bir araç olarak kullanmıyorsa terörizmin bir unsuru olarak görülemeyecektir (Öztürk ve Çelik, 2009: 88).

Terörizmin bir diğer unsuru, örgüt unsurudur. Bir terör örgütünün hedeflerine ulaşabilmesi için illegal bir yapı içerisinde örgütlenmesi gerekmektedir. Terörizm açısından örgüt, aynı ideolojiyi benimseyen kişilerce, aynı hedefi gerçekleştirmek için oluşturulan illegal organize yapı anlamına gelmektedir. Bu illegal yapı, terör faaliyetlerinin devamlılığı bakımından önemli olmakla birlikte bu yapı tarafından yürütülen terör faaliyetlerinin tam bir gizlilik içerisinde gerçekleştirilmesi zorunludur. Dolayısıyla terörizmde örgüt, gizlilik esasına göre hareket etmektedir. Bu tür gizli örgütlenmelerde, merkez yapı (çekirdek lider kadro), yer altı örgütü, silahlı birim (askeri kanat) ve propaganda birimi (cephe faaliyeti) olmak üzere asgari dört birim bulunduğu görülmektedir. Bu birimlere legal uzantılar da eklemlenebilir. Diğer taraftan terörizmde örgüt ve ideoloji, birbirinden ayrılmayan unsurlardır. Terörizmde ideoloji, siyasal amaçları belirleyen ve planları yapan beyin, örgüt ise uygulayıcı durumda olan vücut gibidir (Urhal, 2009: 307). Aynı şekilde örgüt ile şiddet unsuru arasında da iç içe geçmiş bir ilişki söz konusudur. Çünkü örgüt olmadan eylem biçiminde somutlaşan şiddet, terörizm kapsamında ele alınmadığı gibi şiddet eylemlerine başvurmayan bir örgüt de terörizmin bir unsuru olarak görülmemektedir.

Terörizmin üçüncü unsuru şiddet unsurudur. Şiddetin genel tanımında fiziksel bir etkide bulunma durumu ifade edilirken, terörizmde söz konusu olan aslında fiziksel şiddetin ötesinde siyasal şiddettir. Bir başka deyişle terörizmde şiddet, fiziksel zararın ötesinde toplumda yarattığı etki açısından önemli bir araç olarak görülmektedir ve bu anlamda sembolik bir mesaj içermektedir. Çünkü terörist bir eylem sonrasında mağdur olanlar veya bu eylemde hedef alınanlar, gerçekte mesaj verilmek istenen asıl kitle değildir. Beklenmedik hedeflere, beklenmedik zamanlarda yapılan bombalama, suikast gibi şiddet eylemleriyle terör örgütleri, devletin bireyin güvenliğini sağlayamadığı algısını yaymaya çalışarak toplumun geneline ve özellikle de siyasi çevrelere mesaj vermek istemektedirler (İçişleri Bakanlığı KDGM, 2017: 696). Terörizm bakımından şiddet, terör örgütünün adını toplumun geneline duyurma, savunduğu ideoloji ve hedeflerini topluma iletme yanı sıra kendi üyelerini bir arada tutma ve yeni eylemler için motive etme gibi işlevler görmektedir. Terör örgütü yaptığı her bir eylem ile

geniş kitlelerde korku, yılgınlık, bıkkınlık ve umutsuzluk duygusu oluşturmayı amaçlar. Böylece örgüt, kamu güvenliğinin olmadığı düşüncesini yaratarak toplumun kamu otoritesine olan güvenini sarsmaya ve bu yolla toplumda huzursuzluk ve karmaşa oluşturmaya çabalar (Alkan, 2002: 18).

3. KURAMSAL ÇERÇEVE: TERÖRLE MÜCADELEDE YAKLAŞIMLAR ve YÖNTEMLER

Terörle mücadele, kişilerin, mal ve eşyaların terör tehditlerine veya eylemlerine karşı savunmasızlığını azaltmak ve terör eylemlerine cevap vermek için alınan tüm önleyici tedbirler ile savunma ve saldırı önlemlerini ifade eder. Terör eylemlerinden sonra iyileşmeyi sağlayan önlemler ve uygulamalar da terörle mücadele içerisinde ele alınır (NATO, 2016). Terörle mücadele; öncelikle terörizmin kontrol altına alınabilmesi, ardından etkisizleştirilmesi ve son aşamada yok edilmesi sürecini kapsamaktadır (Saraçoğlu, 2016: 77). Ganor'a (2005: 25-44). göre terörle mücadele, terörist örgütlerin saldırı gerçekleştirme kabiliyetinin azaltılması ve yok edilmesi için yapılan faaliyetler ile teröristlerin saldırı gerçekleştirme motivasyonlarının azaltılması veya yok edilmesi faaliyetlerinin bütünüdür. Terörle mücadelenin temel amacı, terörün tırmanmasının engellenmesi, terör eylemlerinin yol açacağı kayıp ve zararların asgari düzeye indirilmesi ve son aşamada terör örgütlerinin tamamen ortadan kaldırılmasıdır.

Terör ve terörizm kavramlarının gerek literatürde gerekse uygulamada ortak bir tanıma kavuşturulamamış olmasının bir sonucu olarak terörle mücadele konusunda da farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Terörle mücadelede; zamana, ülkeye, terörün ortaya çıkma nedenlerine, karşı karşıya kalınan terör eylemlerinin şiddetine, teröre maruz kalan ülkelerin siyasal, sosyal ve ekonomik şartlarına ve demokrasi düzeylerine, güvenlik güçlerinin yapılanmalarına, terörle mücadelenin kapsamına ve alınan önlemlerin içeriğine göre farklı yaklaşımların ve yöntemlerin geliştirildiği görülmektedir (Akgün, 2001: 115). Çünkü bir devletin mücadele yöntemi, diğer bir devletin mücadele yönteminden çok farklı olabileceği gibi bir terör örgütüyle mücadelede başarılı olan bir yöntemin, başka bir terör örgütüyle mücadelede de aynı başarıyı sağlayacağını söylemek mümkün değildir.

Terörle mücadele yöntemleri, çok farklı şekilde sınıflandırılabilmekle (İçişleri Bakanlığı KDGM, 2017: 706) birlikte esasen terörle mücadelenin teröristle (terör örgütleriyle) mücadele ve terörizmle mücadele olmak üzere iki temel bileşeni vardır. Bu iki temel bileşenin ayrı ayrı ele alınarak uygulanması, terörle mücadelede parçacı bir yaklaşım olarak görülürken iki mücadelenin birlikte yürütülmesi bütüncül (holistik) yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Avcı, 2021: 4).

3.1. Teröristle (Terör Örgütüyle) Mücadele Yaklaşımı

Terörle mücadelenin bileşenlerinden biri olan teröristle mücadele yaklaşımı, doktrin ve örgütlenme aşamalarını tamamlayarak eylem aşamasına geçen terör örgütlerinin kentlerde ve kırsalda düzenledikleri eylemlere karşı koyma, teröristleri etkisiz hale getirme ve kamu düzenini sağlama çabasıdır (Saran, 2016). Bir başka deyişle teröristle mücadele yaklaşımı, terörün önemli bir unsuru olan örgüt üyelerine yönelik gerçekleştirilen ve onları etkisiz kılmayı amaçlayan operasyonel faaliyetleri ifade etmektedir. Dolayısıyla teröristle mücadele, güvenlik öncelikli bir yaklaşımdır. By yaklaşıma göre terör, her şeyden önce bir güvenlik sorunudur ve güvenlik önlemleri ile çözüme kavuşturulabilir.

Teröristle mücadele yaklaşımında kullanılan temel yöntem, klasik (geleneksel) yöntem (Baharçiçek ve Tuncel, 2011: 7) olarak da adlandırılan silahlı (askeri) yöntemdir. Bu yöntem, askeri/silahlı gücün tüm araçlarını bir araya getirmek ve kullanmak yoluyla teröristlerin bulunup yok edilmesidir (Hamilton, 2005: 379). Dolayısıyla silahlı (askeri) yöntemde güvenlik tedbirleri ve uygulamaları etkin bir şekilde kullanılır. Buradaki temel amaç, terör örgütünün

operasyonel saldırı gücünün kırılmasıdır. Bunun için daha fazla teröristin etkisiz hale getirilmesine, örgütün silah, mühimmat ve lojistik gücünün yok edilmesine çalışılır. Teröristle mücadelede nihai amaç, terör saldırılarının asgari düzeye indirilmesi, terör örgütü militanlarının bertaraf edilmesi ve sempatizanlarının örgüte olan desteklerinin ortadan kaldırılmasıdır.

Silahlı (askeri) yöntem çerçevesinde, terör eylemlerini önleyici operasyonlar düzenlenir, terör örgütlerini eylem düzenlemekten caydırıcı faaliyetler yapılır, özellikle terör örgütünün lider kadrosuna yönelik operasyonlar yürütülür ve terör eylemleri sonrasında bu eylemlerden sorumlu cezalandırıcı işlemler gerçekleştirilir (Duyvesteyn, 2008: 333-334). Kısaca teröristlerin faaliyetlerini azaltmak ve tamamen ortadan kaldırılmak amacıyla gerekli silahlı operasyonel faaliyetler yerine getirilir.

Silahlı (askeri) yöntemlerde asıl önemli olan silahlı insan gücünün ve donanımın sayısı ve niteliğidir. Yetişmiş insan gücü ile birlikte sahip olunan insansız hava aracı gibi donanımlar teröristle mücadelede etkinliği sağlayan en önemli araçlardır. Bu nedenle teröristle mücadelede devletler, güvenlik güçlerinin yapılanmasında özel birimler kurma yoluna gitmektedirler. Ayrıca güvenlik birimlerinin operasyonel gücünü arttırmak için gerekli olan silah ve teçhizata önemli yatırımlar yapmaktadırlar (Sancak, 2019: 362).

Silahlı (askeri) yöntemlerde teröristlere yönelik gerçekleştirilen bölgesel ve nokta operasyonlar önemli araçlar olarak değerlendirilebilir. Bölgesel operasyonlarda, belirli bir alanda yapılan arama, tarama ve yok etme faaliyetleri ile teröristlerin etkisiz hale getirilmesi ile birlikte barınma ve lojistik imkanlarının ortadan kaldırılması amaçlanır. Kuvvetli istihbari bilgilerle yapılacak olan nokta operasyonlarında ise özellikle gelişmiş teknolojik imkanlar kullanılarak daha kolay sonuç alınabilmektedir. İnsansız hava araçları, radar sistemleri, insani istihbarat ve savaş uçaklarını bir araya getiren nokta operasyonlarla terör örgütlerine daha büyük zararlar verilebilmektedir. Gerek bölgesel gerekse nokta operasyonlar ile örgüt üyelerinin ve örgüte ait maddi imkanların ortadan kaldırılması sayesinde terör örgütünün devamlılığına son verilebilmektedir (Şahin, 2016: 67). Bölgesel ve nokta operasyonlarda daha çok orta düzey lider konumundaki örgüt elemanlarının hedef alınması gerektiği değerlendirilmektedir. Çünkü bir terör örgütünün uzun vadede hayatta kalması için orta düzey liderler, genellikle üst düzey karar vericilerden daha önemlidir. Bir terör örgütünün operasyonlarının başarısı veya başarısızlığı ve hatta belki de uzun ömürlülüğü, üst düzey liderlerin varlığından çok orta düzey liderlerin karar alma rollerine geçiş yapmalarına ve operasyonel hedefleri yerine getirme yeteneklerine bağlıdır. Bu nedenle, orta düzey liderleri ortadan kaldırmaya yönelik operasyonlar, bir örgütün komuta zincirindeki kontrol, iletişim ve işleyişe zarar vermekten daha etkili olabilmektedir. Bu tür bir yaklaşım gelecekte örgüt liderliğine geçebilecek elemanları ortadan kaldırarak terör örgütünün uzun vadeli büyümesini de engelleyebilmektedir (Hoffman ve Cragin, 2002: 43).

Silahlı (askeri) yöntemin önemli araçları olan bölgesel ve nokta operasyonlar aslında yerinde vurma stratejisinin bir gereğidir. Yerinde vurma stratejisi, teröre karşı savunmada kalma anlayışının terk edilmesini gerektiren ve tehdidin ortaya çıkmasını beklemeden terör örgütünün etkisiz hale getirilmesini savunan bir önleme stratejisidir (Turan ve Örki, 2017: 1714). Bu stratejide, gerek ülke içinde gerekse ülke dışında saklanan teröristlere karşı savunma eyleminin bırakılıp alınan istihbarat doğrultusunda teröristlerin ülke içinde eylem yapmalarını veya ülke dışından ülke içine sızmalarını beklemeden etkisiz hale getirilmeleri amaçlanır. Yerinde vurma stratejisi, güvenlik öncelikli silahlı (askeri) mücadelenin önemli bir unsuru olup teröristlerin saldırı girişiminde bulunmalarını beklemeden onları bulundukları yerde bertaraf etmeyi amaçlayan bir anlayıştır.

3.2. Terörizmle Mücadele Yaklaşımı

Terörle mücadelenin diğer bir bileşeni olan terörizmle mücadele yaklaşımı ise terörün ortaya çıkmasına zemin hazırlayan başlıca nedenlerin tespiti, analizi ve çözümü için siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda reformlar yapılmasını öngören bir anlayıştır. Terörizmle mücadele yaklaşımı, terörürün ortaya çıkmasından önce terörün ve terör örgütlerinin oluşumuna yol açan nedenleri ve terör örgütlerinin kullandığı propaganda unsurlarını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Terörizmle mücadele yaklaşımı, demokratik yöntemi esas alır. Bu yöntemde demokrasinin güçlendirilmesi, terörle mücadelede önemli bir unsur olarak görülür (Baharçiçek, 2010: 25). Demokratik yöntemin en önemli aracı ise temel hak ve özgürlükleri esas alan bir hukuk düzeninin varlığıdır. Bunun sağlanabilmesi için anayasa değişikliği, mevcut yasaların değiştirilmesi veya yeni yasa yapılması yoluyla temel hak ve özgürlüklerin genişletilerek toplumsal barış ve huzurun sağlanmasına çalışılır. Bu amaçla sadece terör eylemlerinin gerçekleştiği bölgeye veya terör mağduru halka yönelik değil tüm ülke geneline ve tüm topluma yönelik demokratikleşme reformları yapılır. Bu bağlamda demokratik yöntem, terörizmle mücadelede özgürlük ve güvenlik dengesinin, yani güvenlik içinde özgürlüğün, özgürlük içinde güvenliğin sağlanmasının da bir aracı olarak görülebilir.

Terörizmle mücadelede demokratik yöntemin diğer bir aracı, görüşme (müzakere) ve iknadır. Görüşme, devlet güçleri ile terör örgütünün yöneticileri arasında, terör faaliyetlerinin sona erdirilmesi ve nihayetinde örgütün tasfiyesi amacıyla yapılırken, buna karşılık ikna, teröristlerin bireysel olarak örgütten ayrılmalarını sağlayarak terörist faaliyetlerden vazgeçirilmeleri amacıyla yapılmaktadır.

Görüşmeler tek başına terörizmle mücadelede bir araç olarak öngörülmemekle birlikte devletler terörizmle mücadele politikalarını desteklemek amacıyla, mücadele stratejisinin bir parçası olarak, terör örgütleri ve bağlantılı gruplarla görüşme ihtiyacı duyabilmektedirler (Demir, 2013: 31). Terör örgütleri ile görüşmenin şiddetsizlik normunu güçlendirebileceği, terörizme verilen diğer tepkilerin çoğundan potansiyel olarak daha az yıkıcı olduğu ve terör örgütünün şiddet içermeyen siyasi mücadeleye evrilmesinin yolunu açabileceği iddia edilmiştir (Toros, 2008: 422-423). Buna karşılık terör örgütleri ile görüşmenin üç paradoksal yönü söz konusudur. İlk olarak görüşmeler, terör örgütleri tarafından çatışmaları sona erdirmek için değil, örgütün kendini yenilemesi ve bir sonraki saldırıya hazırlanmak için zaman kazanmak amacıyla kullanılabilir. İkincisi, görüşmeler başladıktan sonra ilgili taraflarda bölünmeler meydana gelebilir ve her türlü uzlaşmaya karşı çıkan muhafazakarlar tarafından daha fazla şiddet teşvik edilebilir. Son olarak tarihsel sürece bakıldığında başarılı bir şekilde gerçekleşen görüşmeler sonunda varılan anlaşmaların çoğu zaman kırılgan olduğu ve sıklıkla şiddetin yeniden başlamasına yol açtığı görülmektedir. 1990-1999 dönemine ilişkin istatistiklere göre, müzakere yoluyla sona eren çatışmaların yüzde 40'ından fazlası 5 yıl içinde yeniden şiddetlenmiştir. Bu nedenle günümüzde görüşmeleri, terör örgütlerinden kaynaklanan çatışmaları çözmenin tercih edilen şekli olarak görme yönündeki popüler eğilim sorgulanmaktadır (ICCT, 2021).

Demokratik yöntemin önemli araçlarından bir diğeri olan ikna, genel anlamda kelimelerle, görsellerle, çeşitli yöntem, teknik ve stratejilerle insanların inançlarını, düşüncelerini, davranışlarını, motivasyonlarını, arzu ve isteklerini etkilemek anlamına gelmektedir (Kurudayıoğlu ve Yılmaz, 2014: 76). Bu etkileme süreci sonunda, ikna edici iletişim ile karşı tarafta yeni bir tutumun geliştirilmesi, alıcıda var olan tutumun pekiştirilmesi, veya şiddetinin arttırılması yahut değiştirilmesi amaçlanır (Kağıtçıbaşı, 2004: 180). İkna edilen kişi, daha önceki düşünme şeklini, tutumunu ya da davranışını farklılaştırarak, yeni düşünme şeklinin daha doğru ve geçerli olduğu görüşünü benimser. Benzer şekilde daha önce yaşamında yer almayan bir nesnenin, değerin veya davranış şeklinin kendisi için gerekli olduğu düşüncesine de sahip olabilir. Bu nedenle ikna olgusu, ikna edilen birey ya da grubun zihinsel

süreçlerinin etkilendiği bir süreci ifade etmektedir (Büyükkantarcıoğlu, 2006: 98). Terörle mücadele bakımından ise terör örgütlerinin öznesini, insan faktörünün oluşturduğu ve bir sosyal-psikolojik varlık olan insanın da ikna edilebilir olması dikkate alındığında (Cialdini, 2017: 32-34) teröristlerin de ikna süreci sonunda örgüte ilişkin düşünce ve tutumlarında bir değişim oluşturularak terör örgütlerinden ayrılmalarının ve güvenlik birimlerine teslim olmalarının sağlanması mümkündür. İkna, aslında terör örgütlerinin insan kaynağını hedef alan bir süreçtir. Bu süreçte örgüt üyeleri arasında örgütün vazgeçilmezliği ve gerekliliği inancında şüphe yaratılarak örgüte bağlılıkları konusunda bir kopuş yaşamalarına çalışılmaktadır. Bunun içinse terör örgütü üyelerinin örgüte katılmalarına yol açan ekonomik, sosyal ve psikolojik alanlardaki korku ve endişelerinin yersiz olduğu düşüncesinin onlara kabul ettirilmesi gerekmektedir.

4. TÜRKİYE'NİN 2016 ÖNCESİ BÖLÜCÜ TERÖRLE MÜCADELESİ

Türkiye aslında etnik milliyetçiliğe ve ayrımcılığa dayanan ve amacı belli bir bölgeyi bağlı olduğu ülkeden koparark bağımsızlık kazanadırmak olan bölücü terörle kuruluşundan bu yana mücadele etmektedir (Akşit, 2017: 77). Türkiye'nin en fazla mücadele ettiği terör örgütü bölücü terör örgütü PKK'dır.[1] Marksist-Leninist ideolojiyi benimseyen ve silahlı eylemlerine 1984 yılında başlayan bölücü terör örgütü ile mücadelenin 2016 öncesi bakımından genel olarak iki ayrı dönemde ele alınması mümkündür:

a) 1984-2002 Dönemi: Bu dönemde Türkiye'nin bölücü terörle mücadelesi daha çok teröristle mücadele yaklaşımı çerçevesinde silahlı yöntem esas alınarak yürütülmüştür. Bu dönemde terörle mücadelenin asıl aktörü olarak görülen TSK tarafından Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ve sınır ötesinde askeri operasyonlar düzenlenmiştir. Ayrıca kurumsal yapılanma çerçevesinde terör olayları ile daha etkin bir mücadele yapabilmek amacıyla Jandarma Genel Komutanlığı'nda Jandarma Asayiş Kolordusu, Jandarma Özel Harekat ve Jandarma Özel Asayiş Komutanlığı birimleri; Emniyet Genel Müdürlüğü'nde ise Terörle Mücadele Daire Başkanlığı ve Özel Harekat Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Diğer taraftan 1985 yılında köy ve mezralardaki vatandaşların kendilerini savunabilmesi amacıyla, Geçici Köy Koruculuğu sistemi uygulanmaya başlanmıştır (Çapar, 2013: 149-163).

1987 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki 9 ilde olağananüstü hal ilan edilmiş ve Diyarbakır il merkezinde OHAL Bölge Valiliği kurularak terörle mücadelede idari birimler arasında koordinasyonun sağlanması ve güvenlik birimlerine destek olunması hedeflenmiştir. Bu dönemde ayrıca pişmanlık yasası olarak da bilinen ve özellikle terör suçlarına bulaşan kişilerin güvenlik güçlerine teslim olmalarını amaçlayan 05.06.1985 tarihli ve 3216 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun çıkarılmıştır (İçişleri Bakanlığı KDGM, 2014: 47).

b) 2002-2016 Dönemi: Bu dönemde Türkiye'nin bölücü terörle mücadelesinde teröristle mücadele yaklaşımındaki silahlı yöntemden terörizmle mücadele yaklaşımındaki demokratik yönteme bir geçiş söz konusudur. Her ne kadar yer yer terör örgütü ile silahlı mücadele devam ettirilse de esas itibariyle teröre yol açan nedenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik bir paradigma değişikliğine gidildiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda 2002-2014 arası dönemde, 8 AB Uyum Paketi ve 4 Demokratikleşme Paketi açıklanmıştır (Saran, 2016). 2002'de OHAL uygulaması, 2004'te Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılmıştır. Terörizmle mücadelenin yapılanması bakımından Terörle Mücadele Yüksek Kurulu oluşturulmuş, ayrıca 04.03.2010 tarihli 5952 sayılı Kanun ile terörle mücadeleye ilişkin politika ve stratejileri geliştirmek ve bu konuda ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak üzere

[1] Çalışmada bundan sonra PKK, yerine bölücü terör örgütü tanımlaması kullanılacaktır.

İçişleri Bakanlığına bağlı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı kurulmuştur (İçişleri Bakanlığı, 2017: 384-386).

Terörizmle mücadelenin demokratik yöntemle sürüdürülmesi kapsamında 2009'da "Milli Birlik ve Beraberlik Projesi" diye tanımlanan demokratik açılım süreci başlatılmış, bu dönemde terör sorununa yol açan nedenlerin ortadan kaldırılması amacıyla kültürel alanda 01.01.2009'da Kürtçe yayın yapan TRT-6 yayına başlamış, cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin Kürtçe görüşme yapması serbestleştirilmiş, Mardin Artuklu Üniversitesi'nde bir Kürtçe bölümü kurulmuş, 2012 yılında Kürtçe'nin seçmeli ders olarak okutulabilmesi ve 2013 yılında da mahkemelerde Türkçe dışındaki dillerde ifade verilebilmesi imkanı tanınmıştır (Kurun, 2017: 106-107). Diğer taraftan Milli Birlik ve Beraberlik Projesi'nin vatandaşlara daha iyi anlatılabilmesi için 04.04.2013 tarihinde "akil insanlar heyeti" oluşturulmuştur. Bu heyetin çalışmaları bir rapor haline getirilerek hükümete sunulmuştur (Çıtak ve Alkan, 2015: 88, 92).

Demokratik açılım süreci olarak adlandırılan dönem, bölücü terör örgütünün şehir yapılanmaları tarafından gerçekleştirilen 6-8 Ekim 2014 Kobani olayları ile Sur, Cizre ve Nusaybin'de yapılan çukur ve barikat eylemlerinin ardından, 20 Temmuz 2015'te Suruç ilçesinde yapılan terör saldırısı sonrasında sona ermiştir.

5. TÜRKİYE'DE İÇİŞLERİ BAKANLIĞI'NIN 2016 SONRASI DÖNEMDE BÖLÜCÜ TERÖRLE MÜCADELESİ

Demokratik çözüm süreci de denilen dönemin 2015'te sona ermesinin ardından bölücü terör örgütü, saldırılarını arttırmıştır. Bu dönemde Türkiye bölücü terör örgütünün yanı sıra aynı zamanda IŞID'in saldırıları ve FETÖ/PDY'nin 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişimi ile karşı karşıya kalmıştır. Söz konusu darbe girişimi sonrasında 21.07.2016 tarihinde ilan edilen OHAL, 18.07.2021 tarihine kadar sürmüştür. Bu dönemde Türkiye'nin terörle mücadelesini etkileyen en önemli yapısal değişiklik, 27.07.2016'da çıkarılan 668 sayılı KHK (Resmi Gazete, 2016) ile Jandarma Genel Komutanlığı'nın İçişleri Bakanlığı'na bağlanmasıdır. Bu değişiklik ile özellikle Türkiye sınırları içindeki terörle mücadelede, İçişleri Bakanlığı'nın etkinliği daha belirgin hale gelmiştir.

İçişleri Bakanlığı tarafından 2016 sonrası dönemde terörle mücadele kapsamında belediyelere başkan vekili (kayyum) atanması gibi idari tedbirlerden "Biz Anadoluyuz" gibi sosyal içerikli projelere kadar birçok faaliyet yürütülmektedir. Bununla birlikte bu çalışmada terör örgütünün eleman ve lojistik sağlama imkanlarını yok etmeyi amaçlayan silahlı operasyonlar ile terör örgütü üyelerinin güvenlik güçlerine teslimine yönelik yapılan ikna çalışmaları üzerinde durulacaktır.

5.1. Silahlı Operasyonlar

Bölücü terör örgütünün bütünüyle etkisiz kılınması amacıyla 2017 ve 2018 yıllarında iç güvenlik operasyonları olarak yapılan silahlı mücadele, 2019 yılı ile birlikte farklı adlar altında, belirli bölgeleri kapsayan, bölücü terör örgütünün kış üstlenmesine ve yaz hareketliliğine yönelik daha sistemli operasyonlar şeklinde yapılmaya başlanmıştır. Jandarma komando, jandarma özel hareket ve polis özel harekat ile güvenlik korucularının görev aldığı bu operasyonların tamamında temel hedef, terör örgütü üyelerini etkisiz hale getirmek, barınak, mühimmat ve erzak imkanlarını yok etmek suretiyle terör örgütünün eylemselliğini ortadan kaldırmaktır. Bu çerçevede;

2017'de yapılan iç güvenlik operasyonlarında, 1.997 örgüt mensubu etkisiz hale getirilmiş (CNN Türk, 2021), 1.201 sığınak/barınak ve depo imha edilmiş, 107 ton patlayıcı madde, 3.302 el bombası, 1.231 mayın ve el yapımı patlayıcı (EYP), 4.486 silah, 707.000 mühimmat ele geçirilmiştir (TBMM, 2017: 18).

2018'de yapılan iç güvenlik operasyonlarında ise, 1.636 örgüt mensubu etkisiz hale getirilmiş (CNN Türk, 2021), 1.287 sığınak/barınak ve depo imha edilmiş, 23 ton patlayıcı madde, 1.647 el bombası, 836 mayın ve EYP, 2.075 silah, 503.000 mühimmat ele geçirilmiştir (NTV, 2018).

2019 yılı başından itibaren devam eden güvenlik operasyonları, 17 Ağustos 2019 tarihinden itibaren Kıran Operasyonları adı ile yapılmaya başlanmıştır. 17.08.2019-31.12.2019 tarihleri arasında 11 ayrı bölgede[2] gerçekleştirilen 11 Kıran Operasyonunda toplam 144 terörist etkisiz hale getirilmiştir (TBMM, 2020: 12). 20.11.2019 tarihi itibariyle, 229 sığınak/barınak ve depo imha edilmiş, 144 silah, 103 EYP, 696.5 kg patlayıcı madde, 260 el bombası, 23.576 mühimmat, 52 kg eroin, 17 bin 3 kök kenevir ele geçirilmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2019a: 76). 2019 yılının tamamında yapılan tüm operasyonlarda etkisiz hale getirilen terörist sayısı ise 1.628 olmuştur (CNN Türk, 2021).

Kıran Operasyonlarının tamamlanmasının ardından ilki 10 Ocak 2020 tarihinde başlayan ve Mart 2020'nin sonuna kadar süren Kapan Operasyonları yapılmıştır. 9 bölgede[3] yapılan bu operasyonlar ile bölücü terör örgütünü tamamen ülke gündeminden çıkarmak, bölgede barındığı değerlendirilen teröristleri etkisiz hale getirmek ve sözde barınma alanları arası geçişlerini engelleyerek takviye edilmesini önlemek amaçlanmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2020). Kapan Operasyonlarının sonucunda 110 terörist etkisiz hale getirilmiş, 621 sığınak/barınak ve depo imha edilmiş, 5.330 kg patlayıcı madde, 278 el bombası, 233 mayın ve EYP, 193 silah, 58.025 mühimmat ele geçirilmiştir (Global Savunma, 2021).

2020 yılının ikinci yarısında ise, ilki 13 Temmuz 2020'de başlayan ve 10 Ocak 2021'e kadar süren Yıldırım Operasyonları yapılmıştır. 17 bölgede[4] gerçekleştirilen bu oprasyonlarda, 151 terörist etkisiz hale getirilmiş, 707 sığınak/barınak ve depo imha edilmiş, 2.478 kg patlayıcı madde, 399 el bombası, 215 EYP, 278 silah, 17,7 ton esrar ve 38 milyon kök kenevir ele geçirilmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2021a).

2020 yılının tamamında gerek Kapan gerek Yıldırım gerekse diğer iç güvenlik operasyonları sonucunda etkisiz hale getirilen terör örgütü üyesi sayısı, 1.171'dir (CNN Türk, 2021).

2021 yılında, 11 Ağustos 2017'de bölücü terör örgütü mensuplarınca şehit edilen Eren Bülbül'ün hatırasına ithafen 11 Ocak 2021 tarihinde Eren Operasyonları başlatılmıştır. Bu kapsamda bölücü terör örgütünün ilkbahar hareketliliğinin önüne geçebilmek amacıyla ilk etapta, 15 ayrı bölgede[5] operasyon yapılmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2021a). Bu ilk etaptaki Eren Operasyonlarında 3 Temmuz 2021 tarihi itibariyle 84 terörist etkisiz hale getirilmiş, 850

[2] Kıran Operasyonları; Kıran-1, Hakkari-Van-Şırnak; Kıran-2, Mardin-Batman-Şırnak; Kıran-3, Siirt-Şırnak; Kıran-4, Kars-Ağrı-Iğdır; Kıran-5, Diyarbakır-Bigöl-Muş; Kıran-6, Van-Hakkari-Şırnak; Kıran-7, Tunceli-(Munzur Vadisi); Kıran-8, Bitlis-Siirt; Kıran-9, Şırnak; Kıran-10, Hakkari; Kıran-11, Diyarbakır (Lice) illerinin kırsalında yapılmıştır.

[3] Kapan Operasyonları, Kapan-1, Mardin; Kapan-2, Hatay-Osmaniye-Gaziantep; Kapan-3, Hakkari; Kapan-4, Batman; Kapan-5, Şırnak-Siirt, Kapan-6, Diyarbakır-Batman, Kapan-7, Siirt-Şırnak; Kapan-8, Ağrı-Kars-Iğdır; Kapan-9, Bingöl illerinin kırsalında yapılmıştır.

[4] Yıldırım Operasyonları; Yıldırım-1, Şırnak; Yıldırım-2, Hakkari; Yıldırım-3, Ağrı-Iğdır-Kars; Yıldırım-4, Tunceli (Munzur-Kutu Deresi); Yıldırım-5, Hatay-Osmaniye-Gaziantep; Yıldırım-6, Bingöl; Yıldırım-7, Diyarbakır; Yıldırım-8, Mardin; Yıldırım-9, Muş-Bingöl-Diyarbakır; Yıldırım-10, Van; Yıldırım-11, Siirt; Yıldırım-12, Bitlis; Yıldırım-13, Şırnak-Siirt-Van-Hakkari; Yıldırım-14, Batman-Diyarbakır; Yıldırım-15, Bitlis; Yıldırım-16, Bitlis; Yıldırım-17, Van-Şırnak-Siirt illerinin kırsalında yapılmıştır.

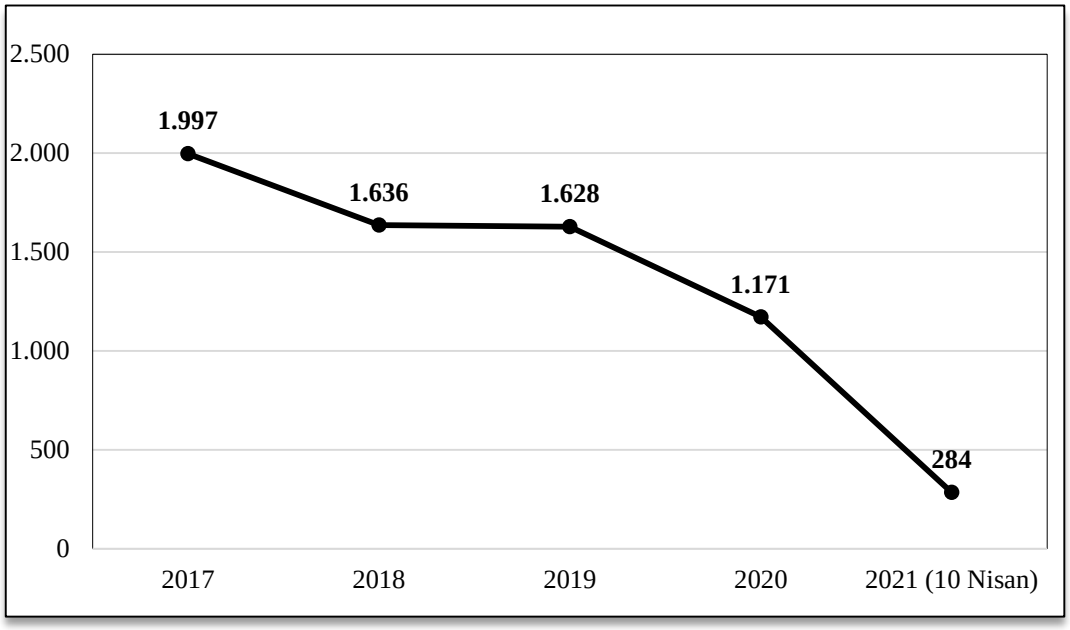
[5] Eren Operaayonları; Eren-1, Van (Tendürek),; Eren-2, Diyarbakır (Lice); Eren-3, Ağrı; Eren-4, Bingöl-Muş; Eren-5, Mardin; Eren-6, Bitlis-Siirt; Eren-7, Tunceli (Munzur); Eren-8, Hatay-Osmaniye-Gaziantep; Eren-9, Hakkari; Eren-10, Şırnak-Siirt; Eren-11, Bitlis-Siirt; Eren-12, Şırnak-Siirt; Eren-13, Şırnak; Eren-14, Hakkari; Eren-15, Ağrı illerinin kırsalında yapılmıştır.

sığınak/barınak ve depo imha edilmiş, 662 kg patlayıcı, 187 EYP, 381 el bombası, 264 silah ve 66.631 mühimmat ele geçirilmiştir.

1 Ekim 2021 tarihinde bölücü terör örgütünün kış üstlenmesine fırsat vermemek amacıyla ilki Bingöl-Şenyayla-Sağgöze Operasyonu olmak üzere yeni bir sonbahar-kış operasyonu başlatılmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2021b).

2017-15 Ekim 2021 döneminde Türkiye içinde gerçekleştirilen tüm operasyonlarda etkisiz hale getirilen terör örgütü mensubu sayısı, Grafik 1.'de toplu bir şekilde ifade edilmiştir.

Grafik 1. Etkisiz Hale Getirilen Terörist Sayıları (2017-10 Nisan 2021)

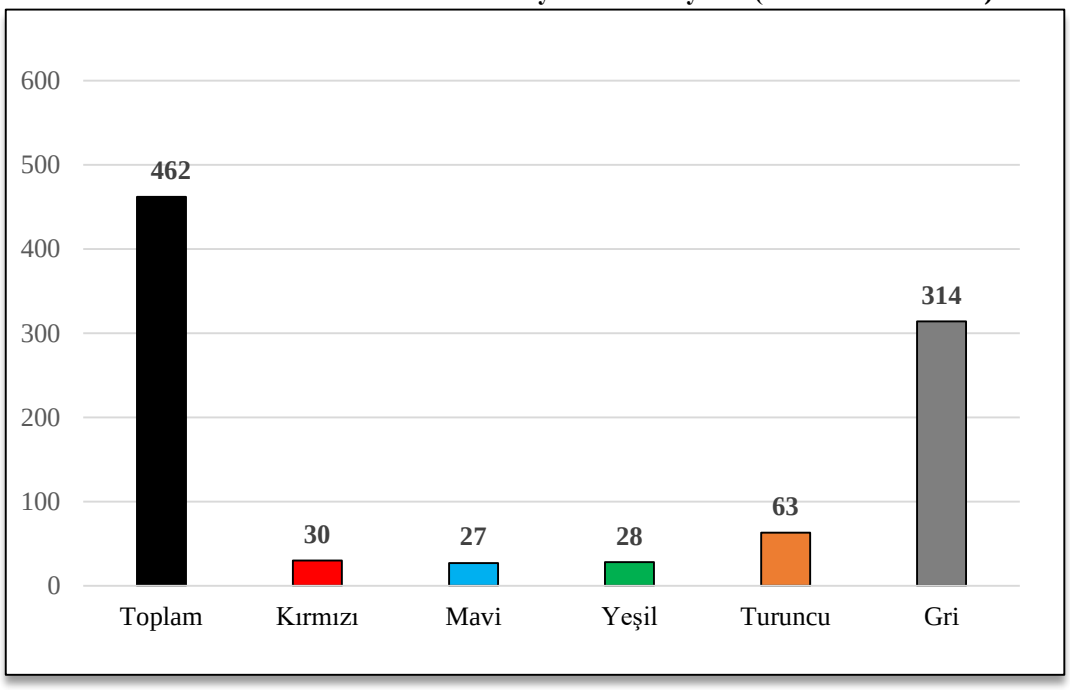
Kaynak: CNN Türk, 2021.

Grafik.1 incelendiğinde, etkisiz hale getirilen terörist sayısı, 2017'de 1.197 iken 2020'de 1.171 olmuştur. Bu sayı, 10 Nisan 2021 tarihi itibariyle 184'tür. Dolayısıyla söz konusu dönem itibariyle etkisiz hale getirilen terörist sayısı azalma eğilimindedir. Bu, Türkiye sınırları içerindeki terörist sayısının da azalması anlamına gelmektedir. Nitekim 2016'da 2.475/2.780 bandında (TBMM, 2020: 12) olan terörist sayısının 5 Ekim 2021 tarihi itibariyle 181'e düştüğü ifade edilmiştir (Habertürk, 2021). Bu düşüş eğiliminde özellikle 2019 yılından itibaren farklı adlarla yapılmaya başlanan, daha sistemli ve teröristi bulunduğu yerde vurma stratejisine dayanan operasyon anlayışının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Teröristlerle mücadele yaklaşımında silahlı (askeri) yöntem bakımından etkisiz hale getirilen terörist sayısının yanı sıra örgütün yönetici kadrosundan etkisiz hale getirilen terörist sayısı da önem taşımaktadır. Bu bağlamda Grafik 2.'de 2017-10 Nisan 2021 döneminde etkisiz hale getirilen ve arananlar listesinde kırmızı, mavi, yeşil, turuncu ve gri kategorilerde yer alan terörist sayıları verilmiştir.[6] Buna göre, söz konusu dönemde 30'u kırmızı, 27'si mavi, 28'i yeşil, 63'ü turuncu, 314'ü gri kategoride olmak üzere toplam 462 sözde üst düzey terörist etkisiz hale getirilmiştir (CNN Türk, 2021).

[6] 05.11.2019 tarihinde çıkarılan Terör Suçlarının Ortaya Çıkarılmasına veya Delillerin Ele Geçirilmesine ya da Suç Faillerinin Yakalanmasına Yardımcı Olanlara Verilecek Ödül Hakkında Yönetmelik çerçevesinde terörle mücadele kapsamında arananlar beş renk ile kategori edilmiştir. Buna göre aranan teröristler; kırmızı, mavi, yeşil, turuncu ve gri liste şeklinde sıralandırılmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2021c)

Grafik 2. Etkisiz Hale Getirilen Üst Düzey Terörist Sayıları (2017-10 Nisan 2021).

Kaynak: CNN Türk, 2021.

5.2. İkna

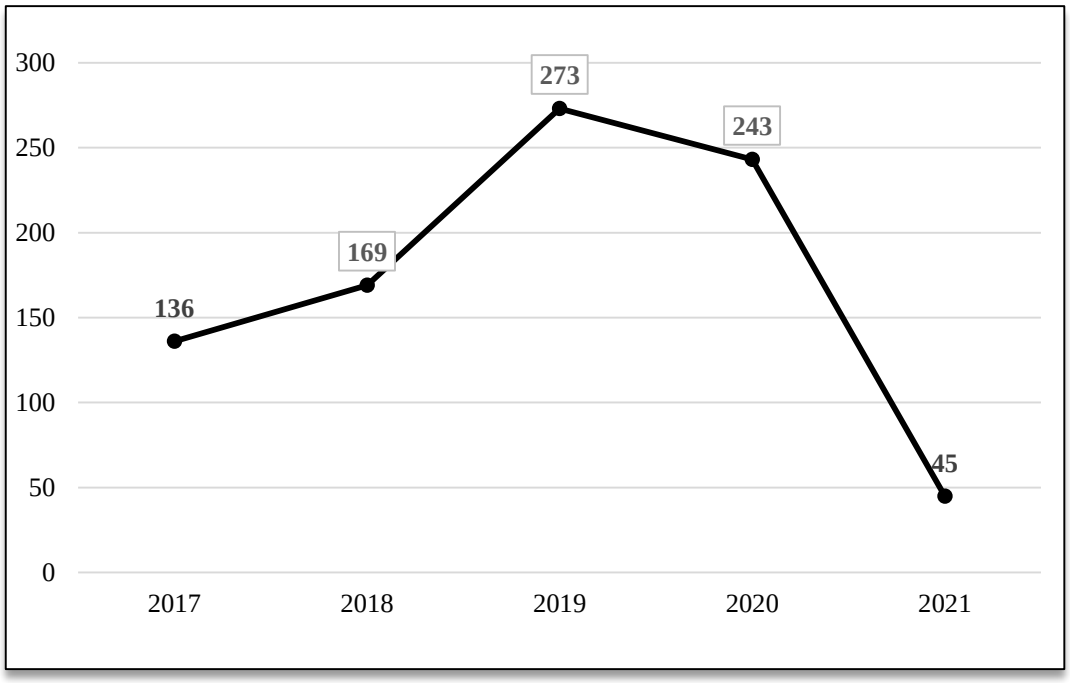
Terör örgütü üyelerinin ikna yoluyla teslimini sağlamak, aslında terör örgütüne katılımı sağlayan unsurların, yapıların ve mekanizmalarının tam karşısında terör örgütünden kopmaları sağlayacak unsurların, yapıların ve mekanizmaların oluşturulması anlamını taşımaktadır. Böyle bir durum gerçekleştiği takdirde, ikna yoluyla terör örgütü üyelerinin örgütten kopuşunun sağlanmasının ötesinde terör örgütü üyeleri içindeki uyum ve dayanışmanın yıkılması ile örgüte duyulan inancın ortadan kaldırılması da mümkün olabilecektir.

Bölücü terör örgütüne katılım sürecinde; ergenlik, aitlik duygusu ihtiyacı/güvenlik ihtiyacının karşılanması, ailesel sorunlar, yoksunluk hissi, önemli olma ihtiyacı, kimlik arayışı, eğitim eksikliği, öğrenilmiş çaresizlik, yanılsamalı mağduriyet hissi/adalet duygusu arayışı, değer sistemi eksikliği, takdir edilme arzusu veya macera arayışı, düşük sosyo-ekonomik yapı, yabancılaşma gibi bireysel unsurlar etkilidir. Buna karşılık örgütten kopuş sürecinde örgütte aradığını bulamama, koşulların zorluğu ile baş edememe, ölüm gerginliği ve korkusu, kişisel bekanın öncüllenmesi, şüphecilik, tükenmişlik, motivasyon eksikliği, yabancılaşma, ideolojik bir temele sahip olmama gibi unsurlar etkili olabilmektedir (Sıkı vd., 2018: 36, 61). Bu katılma ve kopuş unsurları dikkate alınarak etkili bir ikna sürecinin oluşturulması mümkündür. Nitekim örgütten ayrılarak teslim olan bölücü terör örgütü üyeleri ifadelerinde "örgüt içindeki adaletsiz uygulamalardan, kendilerine yapılan insanlık dışı muamelelerden ve bazı örgüt üyelerinin adil bir yargılama yapılmadan infaz edilmelerinden dolayı büyük hayal kırıklığına uğradıklarını, yaşam koşullarının son derece kötü olduğunu, kendilerinin telefon dahil hiçbir şekilde aileleriyle görüştürülmediğini, bu sebeple ailelerini ve özellikle de annelerini çok özlediklerini" belirtmişlerdir (Sabah, 2010).

2017- 10 Nisan 2021 döneminde ikna yolu ile teslim olan terör örgütü üyesi sayıları Grafik 3.'te verilmiştir. Buna göre terör örgütü üyelerine yönelik yapılan ikna çalışmaları ile

teslim olan terör örgütü üye sayıları, 2019'da en üst düzeye çıkmış, 2021'in ilk 3 aylık döneminde ise bu sayı 45 olmuştur.

Grafik 3. İkna Yolu İle Teslim Olan Terör Örgütü Üye Sayıları (2017-10 Nisan 2021)

Kaynak: CNN Türk, 2021.

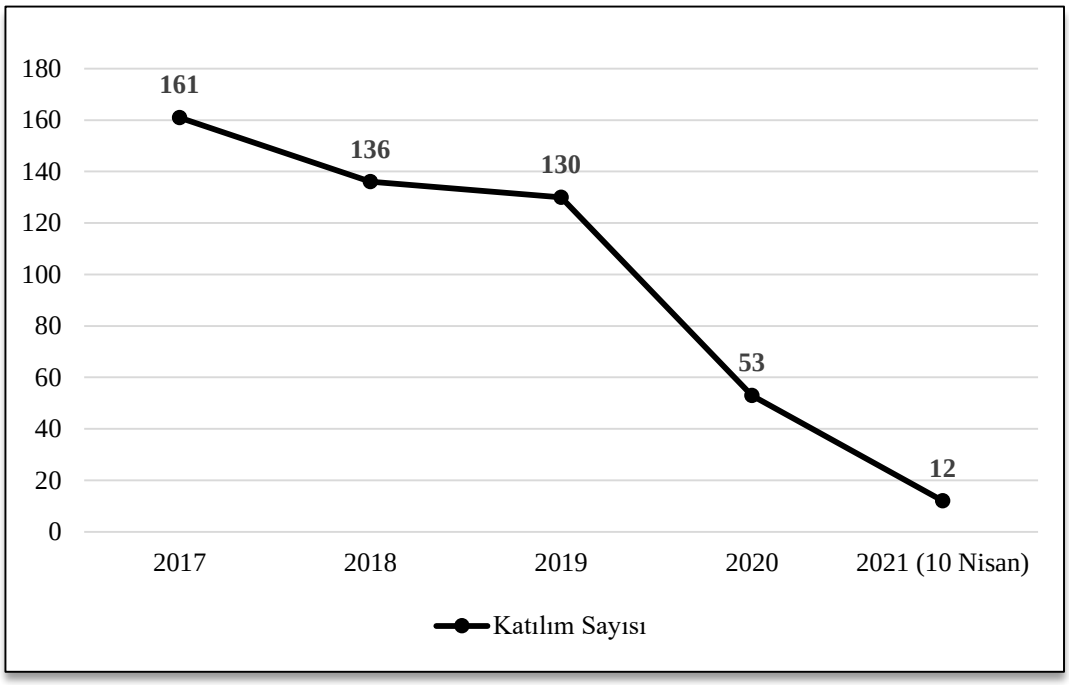
İçişleri Bakanlığı tarafından Türkiye sınırları içinde yürütülen etkili operasyonlar ile fiziki ve ideolojik kırılmalar yaşayarak moral ve motivasyon kaybı artan bölücü terör örgütünde teslim olan terörist sayılarının arttığını söylemek mümkündür. Bu süreç yanı sıra ailelerin desteği ile yürütülen ikna faaliyetleri sonucunda bölücü terör örgütünden kopuşlar hız kazanmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2019b). İkna çalışmalarını yürüten jandarma ve emniyet güçleri, teröristleri ikna edebilmek için üç ayrı yöntem kullanmaktadırlar. İlk olarak güvenlik güçleri, dağlara örgütün gerçek yüzünü anlatan, terör örgütü üyesinin ailesini ve yaşadığı yöredeki anılarını hatırlatan görsellerin yer aldığı Kürtçe ve Türkçe broşürler atmaktadır. İkinci yöntem olarak örgütteki gençlere yine Kürtçe ve Türkçe mektup gönderilmektedir. Mektuplarda gençlerin ailesiyle geçirdiği bayram sabahları, sevdiği yemekler ve arkadaşlarıyla anıları anlatılmaktadır. Üçüncü yöntem olarak da, jandarma ve emniyet personelinden oluşan ikna timleri, ailelerle irtibat kurmaktadır. İkna yeteneğine sahip personel arasından seçilen timler, bu konuda özel bir eğitimden geçirilmektedir. Çocuğunu terör örgütünden kurtarmak isteyen aileler, siyasi parti, karakol ya da polis aracılığıyla bu talebini ilettikten sonra iki ya da üç kişilik ikna timi ailelerle buluşmaktadır. Her timde mutlaka bir kadın bulunmaktadır. Anneyle irtibat kuran kadın görevli, çocuğunun durumuyla ilgili ve kendisiyle en son ne zaman irtibat kurduğuna dair bilgi aldıktan sonra aileler aracılığıyla örgütten kaçmak isteyen gençlerle irtibata geçilmektedir (Akşam, 2020).

İkna yoluyla teröristlerin teslim olmalarında, "Diyarbakır Anneleri"nin eylemi de önemli ve olumlu bir etki yaratmıştır. Çocuklarının HDP aracılığıyla terör örgütü PKK tarafından dağa kaçırıldığını belirten ailelerin, HDP Diyarbakır İl Başkanlığı binası önünde 3 Eylül 2019'da başlattıkları bir oturma eylemi olan (Öztürk ve Acun, 2021) "Diyarbakır

Anneleri" içinde yer alan 32 ailenin terör örgütündeki yakınları, yürütülen ikna çalışmaları sonucunda ailelerine kavuşmuştur (Anadolu Ajansı, 2021).

İkna çalışmaları bir yandan terör örgütüne katılmış olan teröristlerin örgütten koparak güvenlik güçlerine teslim olmalarını sağlarken bir yandan da yarattığı sosyolojik ve psikolijik etki ile örgüte yeni katılımları da engelleyici bir niteliğe sahiptir. Çünkü terör örgütünden ayrılan her bir terörist, müzahir kitlede bölücü terör örgütünün söylemlerine şüphe ile yaklaşılmasını ve böylece süreç içinde örgütün varlık nedeninin sorgulanmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla ikna çalışmalarının etkinliği bakımından teslim olan terörist sayısının çokluğu kadar örgüte katılım sayısının azlığı da önemli bir ölçüttür. 2017-10 Nisan 2021 arasında terör örgütene katılım sayıları, Grafik 4.'te ifade edilmiştir. Buna göre 2017'de 161, 2018'de 136, 2019'da 130, 2020'de 53 ve 2021'de ise 12 kişi terör örgütüne katılmıştır. Terör örgütüne katılım, özellikle 2020 yılında belirgin bir şekilde düşmüştür.

Grafik.4. Terör Örgütüne Katılım Sayıları (2017-10 Nisan 2021)

Kaynak: CNN Türk, 2021.

6. SONUÇ

Türkiye'de İçişleri Bakanlığı'nın 2016 sonrası dönemde bölücü terörle mücadele kapsamında uyguladığı en önemli iki yöntem, teröristle mücadele yaklaşımının bir yöntemi olan silahlı operasyonlar ve terörizmle mücadele yaklaşımının bir yöntemi olan ikna faaliyetleridir. Bir başka deyişle 2016 sonrasında İçişleri Bakanlığı, hem teröristle (terör örgütüyle) mücadele hem de terörizmle mücadele yaklaşımını benimseyerek terörle mücadelede bütüncül (holistik) bir anlayışla hareket etmiştir. Bu durum, 2016 sonrası terörle mücadele dönemini, teröristle mücadelenin esas alındığı 1984-2002 döneminden ve terörizmle mücadelenin başat olduğu 2002-2016 döneminden farklılaştırmaktadır.

İçişleri Bakanlığı'nın 2016 sonrası yaptığı kesintisiz bölgesel ve nokta operasyonlar ile "alan hakimiyeti" sağlanmaya çalışılmıştır. Bu operasyonlarda, silahlı operasyon yönteminin bir gereği olarak, jandarma komando ve özel harekat, polis özel harekat gibi profesyonel özel birimler görev almışlardır. Ayrıca yine bu operasyonlarda teknolojik imkanlardan da yararlanılmıştır. Operasyonlarda kullanılan insansız hava araçları (İHA) ve silahlı insansız hava

araçları (SİHA), özellikle sözde üst düzey teröristlerin etkisiz hale getirilmesinde önemli bir paya sahiptir. Yine bu operasyonların "savunma yerine sürekli taaruz" ve "terörü kaynağında yok etme" anlayışı ile yapılması, silahlı operasyon yöntemi bakımından önemli olan yerinde vurma stratejisinin İçişleri Bakanlığı tarafından uygulandığını göstermektedir.

Operasyonlar sayesinde bölücü terör örgütünün hareket alanı kısıtlanmış, maddi desteği azaltılmış ve insan kaynağı kapasitesi önemli ölçüde etkisiz hale getirilmiştir. Özellikle bölücü terör örgütünün sözde üst düzey yöneticilerinin etkisiz hale getirilmesi ve bunların kırmızı, mavi, yeşil, turuncu ve gri liste şeklinde kategori edilerek "Terör Arananlar" internet sayfasında belirtilmesi (İçişleri Bakanlığı, 2021c), bölücü terör örgütü üyelerinin ve destekçilerinin morallerinin ve motivasyonlarının düşürülmesi bakımından son derece önemlidir. Ayrıca sözde üst düzey yöneticilerin ortadan kaldırılması, bölücü terör örgütünün gelecekteki yönetim kadrosunun yok edilmesi anlamına gelmektedir. Bu ise aslında bölücü terör örgütünün varlık süresinin kısalması demektir.

İçişleri Bakanlığı'nın 2016 sonrasında terörle mücadelede uyguladığı diğer yöntem olan ikna yöntemi ile 2017-10 Nisan 2021 döneminde toplam 866 teröristin bölücü terör örgütünden koparılarak güvenlik güçlerine teslim olmaları sağlanmıştır. Sosyolojik ve psikoljik temellere dayanan ikna yöntemi, bir yandan örgütte çözülmeyi sağlamakta, bir yandan da örgüte yeni katılımların önünü kesmede önemli rol oynamaktadır. Günümüzde ikna yoluyla teslim olan terörist sayısı, bölücü terör örgütüne katılım sayısından çok daha fazladır. Bu ise terör örgütünün insan kaynağı bakımından zayıfladığını ve bitme noktasına geldiğini göstermektedir.

İkna yöntemi aslında "pişmanlık yasası" olarak bilinen, ilki 1985 yılında çıkarılan ve son olarak da 29.07.2003 tarihli ve 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanunu'nun somut olarak işlemesini sağlayan bir mekanizma olarak değerlendirilebilir. Nitekim bu Kanun, "siyasi ve ideolojik amaçla suç işlemek için kurulmuş terör örgütleri mensuplarının topluma yeniden kazandırılması, toplumsal huzur ve dayanışmanın güçlendirilerek devam ettirilmesi" amacıyla çıkarılmıştır. Kanun, terör örgütü üyesi olanlardan silahlı bir karşı koyma olmaksızın kendiliklerinden veya vasıtalı teslim olanlar yahut kendiliklerinden örgütten çekildiği anlaşılanlar ile yakalanmak suretiyle ele geçirilenleri kapsamaktadır (Resmi Gazete, 2003). İkna yöntemi ile terör örgütüne katılmış olmakla birlikte örgüt tarafından işlenen suçlara katılmayanlar ile bu suçlara katılmış olanlar örgütten koparak güvenlik güçlerine teslim olmaları halinde Topluma Kazandırma Kanunu'ndan yine kanunun öngördüğü çerçevede yararlanabilmektedirler. Bu ise, terör örgütünün çözülmesini sağlayan en önemli faktörlerden biridir.

Sonuç olarak İçişleri Bakanlığı'nın 2016 sonrası terörle mücadelede kullandığı iki yöntem olan silah ve zor kullanımına dayanan "operasyon" ile sosyolojik ve psikolojik temele dayanan "ikna" yöntemleri sayesinde, Türkiye sınırları içerisinde hem teröristle hem de terörizmle mücadele yaklaşımları bağlamında terörle etkili bir şekilde mücadele ettiğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

AKGÜN, B. (2001). Küreselleşme Çağında Terör ve Karşı Terör: Amerika'nın İşi Neden Zor? *Stratejik Analiz*, 18, 113-121.

AKŞAM. (2020). Gençleri İkna Etmek İçin Üç Ayrı Yöntem! Her TİM'de Bir Kadın Buluyor. 10 Eylül 2021 tarihinde https://www.aksam.com.tr/guncel/gencleri-ikna-etmek-icin-uc-ayri-yontem-her-timde-bir-kadin-buluyor/haber-1047298 adresinden alındı.

AKŞİT, G. (2017). Terörün Araçsallaştırılması Sorunu: 1998 Türkiye-Suriye Abdullah Öcalan Krizi Örneği. *Oratadoğu Etüdleri*, 9(1), 60-92.

ALKAN, N. (2002). *Gençlik ve Terörizm*, Ankara: EGM TEMÜH Dairesi Başkanlığı Yayınları.

ANADOLU AJANSI, 2021. Diyarbakır Annelerinin Eylemi Sayesinde Bir Aile Daha Evladına Kavuştu. 5 Eylül 2021 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/diyarbakir-annelerinin-evlat-nobeti/diyarbakir-annelerinin-eylemi-sayesinde-bir-aile-daha-evladina-kavustu/2349297 adresinden alındı.

AVCI, E. (2021). Terörist Rehabilitasyonu ve Radikalleşmeden Dönüş: Bir Model Önerisi, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi,* 12(1), 1-19.

BAHARÇİÇEK, A. (2010). Radikalleşmenin Önlenmesi ve Terörle Mücadele Üzerinde Demokratikleşmenin Rolü. M. SEVER, H. CİNOĞLU ve O. BAŞIBÜYÜK, *Terörün Sosyal Psikolojisi* içinde (s. 25-40), Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

BAHARÇİÇEK, A. ve TUNCEL, G. (2011), Terörle Mücadelenin Zorlukları ve Bu Zorlukları Aşmada Farklı Bir Yaklaşım: Demokratik Mücadele Yöntemi. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 2(2), 1-15.

BAYRAKTAR, K. (1982). *Siyasal Suç*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

BÜYÜKKANTARCIOĞLU, N. (2006). *Toplumsal Gerçeklik ve Dil*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

CAMBRIDGE DICTIONARY. (2021). Terror. 31 Ağustos 2021 tarihinde https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/terror adresinden alındı.

CHOMSKY, N., DEMİRER, T., DEMİRER Y., ORHANGAZİ, Ö., ÖZGÜR, G. ve SAUNDERS, H. H., (2000). *Terör Ne? Terörist Kim? Cilt-2*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

CIALDINI, R. (2016). *Pre-suasion: A Revolutionary Way to Influence and Persuade*. New York: Simon & Schuster.

CNN Türk. 2021. Soylu: 15 Temmuz 2016'dan Bugüne Kadar Sözde Üst Düzey 462 Terörist Etkisiz Hale Getirildi, 20 Eylül 2021 tarihinde https://www.cnnturk.com/turkiye/soylu-15-temmuz-2016dan-bugune-kadar-sozde-ust-duzey-462-terorist-etkisiz-hale-getirildi adresinden alındı.

CRENSHAW, M. (1995). *Terrorism in Context.* Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press**.**

ÇAĞLAR, A. (1997). Terör ve Örgütlenme, *TODAİE Amme İdaresi Dergisi,* 30(3), 119-133.

ÇAPAR, E. (2013). *Türkiye'de İç Güvenlik Yönetimi ve Terörle Mücadele*, Ankara: Adalet Yayınevi.

ÇINAR, B. (1997). *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*. Ankara: Sam Yayınları

ÇITAK M. C. ve ALKAN, N. (2015). Terörden Kaynaklı Çatışmaların Çözümü ve Akil İnsanlar Heyeti Uygulamaları, *Bilge Strateji*, 7(12), 79-99.

DEDEOĞLU, B. (2006). Terörizm ve Terörizmle Mücadelenin Pardoksal Olguları, *Avrasya Dosyası Terör,* 5-20.

DEMİR, C. K. (2013). Terörizmle Mücadelede Görüşmeler. *Uluslararası İlişkiler,* 10(38), 29-54.

DUYVESTEYN, I. (2008). Great Expectations: The Use of Armed Force to Combat Terrorism. *Small Wars & Insurgencies,* 19(3): 328-351.

GANOR, B. (2005). *The Counter-Terrorism Puzzle, A Guide forDecision Makers,* New Brunswick: Transaction Publishers.
GENÇTÜRK, T. (2012). *Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar*. Ankara: Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi.
GLOBAL SAVUNMA. 2021. 2020 Yılında Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesi 11 Eylül tarihinde https://www.globalsavunma.com.tr/2020-yilinda-turkiye-nin-terorizmle-mucadelesi.html adresinden alındı.
GÜLER, T. ve YILMAZ, A. (2019). "Bir Terörle Mücadele Stratejisi Olarak Belediyelerde Kayyum Uygulaması", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 17 (4), 129-141.
HABERTÜRK, (2021). Son Dakika Haberi Türkiye'deki Terörist Sayısı 181'e Düştü, 10 Ekim 2021 tarihinde https://www.haberturk.com/son-dakika-haberi-turkiye-deki-terorist-sayisi-181-e-dustu-3211687 adresinden alındı.
HAMILTON, L. (2005). Fighting Terrorism. *Indiana Journal of Global Legal Studies***,** 12(2), 379-390.
HOFFMAN, B. (2006). *Inside Terrorism,* New York: Columbia University Press.
HOFFMAN B. ve GRAGIN, K. (2002). Four Lessons from Five Countries, *Rand Rewiev,* 26 (2), 42-43.
ICCT. (2021). Negotiating with Terrorists, 20 Eylül 2021 tarihinde https://icct.nl/event/negotiating-with-terrorists/ adresinden alındı.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI. (2019a). 2020 Yılı Bütçe Sunumu. 15 Eylül 2021 tarihinde https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/%C5%9EEREF/Stratejik-Yonetim/Butce-Sunumu.pdf adresinden alındı.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI. (2019b). Terör Örgütlerinden İkna Yoluyla Teslim Olmalar Arttı. 16 Eylül 2021 tarihinde https://icisleri.gov.tr/teror-orgutlerinden-ikna-yoluyla-teslim-olmalar-artti adresinden alındı.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI. (2021a). Eren Operasyonları Başlatıldı. 15 Eylül 2021 tarihinde https://www.icisleri.gov.tr/eren-operasyonlari-baslatildi adresinden alındı.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI. (2021b). Teröre Sonbahar-Kış Darbesi! Sonbahar-Kış Operasyonları Başladı. 16 Eylil 2021 tarihinde https://www.icisleri.gov.tr/terore-sonbahar-kis-darbesi-sonbahar-kis-operasyonlari-basladi adresinden alındı.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI. (2021c). Terör Arananlar, 20 Eylül 2021 tarihinde http://www.teroraranlar.pol.tr/ adresinden alındı.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI KDGM. (2014). *Sessiz Devrim. Türkiye'nin Demokratik Değişim ve Dönüşüm Envanteri 2002-2014*. Ankara: Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI KDGM. (2017). *Güvenlik Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları
KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2004). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
KALKANLI, Z. G. (2019). Terör, 11 Eylül'ün Psikolojik Etkileri ve İyileştirici Terapiler, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 275-305.
KUÇURADI, I. (2002). İnsan Haklarından Devlet Kavramına. C. GÜZEL, *Silinen Yüzler Karşısında Terör* içinde (s. 332-344). Ankara: Ayraç Yayınları.
KURUDAYIOĞLU M. ve YILMAZ, E. (2014). "How are We Persuaded? Persuasive Text and Structure". *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 10(1), 71-102.
KURUN, İ. (2017). Türkiye'de 2004 ve 2015 Yılları Arasındaki Demokratikleşme Politikasının Siyasi Bir Göstergesi, *Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 89-116.
MERRIAM-WEBSTER DICTIONARY. (2021a). Terror. 30 Ağustos 2021 tarihinde https://www.merriam-webster.com/dictionary/terror adresinden alındı.

MERRIAM-WEBSTER DICTIONARY. (2021b). Terrorism. 30 Ağustos 2021 tarihinde https://www.merriam-webster.com/dictionary/terrorism adresinden alındı.
NATO. (2016). *NATO's Military Concept for Defence Against Terrorism*, 5 Eylül 2021 tarihinde https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm adresinden alındı.
NTV. (2018). 2018'de İç Güvenlik Operasyonlarında Etkisiz Hale Getirilen Terörist Sayısı Açıklandı, 20 Eylül 2021 tarihinde, https://www.ntv.com.tr/turkiye/2018de-ic-guvenlik-operasyonlarinda-etkisiz-hale-getirilen-terorist-sayisi-acikl,GbYPmyXgX0iMU0WSUKe4Lg adresinden alındı.
ÖZTÜRK, B. ve ACUN, C. (2021). Uzmanlara Göre, Batı Medyası PKK ile Suç Ortaklıkları Alenileşmesin Diye Diyarbakır Annelerini Görmüyor, 9 Eylül 2021 tarihinde https://www.setav.org/uzmanlara-gore-bati-medyasi-pkk-ile-suc-ortakliklari-alenilesmesin-diye-diyarbakir-annelerini-gormuyor/ adresinden alındı.
ÖZTÜRK, S. ve ÇELİK, K. (2009). Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(2), 85-106.
RESMİ GAZETE. (2003). Topluma Kazandırma Kanunu. 10 Eylül 2021 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/08/20030806.htm#2 adresinden alındı.
RESMİ GAZETE. (2016). Olağanüstü Hal Kapsamında Alınması Gereken Tedbirler İle Bazı Kurum Ve Kuruluşlara Dair Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 20 Eylül 2021 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/07/20160727M2..htm adresinden alındı.
SABAH. (2010). Pişman PKK'lılar: Ceza Yasası Bilinse Teslim Olan Sayısı Artar. 18 Eylül 2021tarihinde https://www.sabah.com.tr/gundem/2010/01/02/pisman_pkklilar_ceza_yasasi_bilinse_teslim_olan_sayisi_artar adresinden alındı.
SANCAK, K. (2019). Uluslararası Terörle Mücadelede Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Bağlamında Medyanın Önemi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(1), 359-371.
SANDLER, T. ve ENDERS, W. (2003). *Economic Consequences of Terrorism in Developed and Developing Countries:An Overview*, 20 Eylül 2021 tarihinde https://personal.utdallas.edu/~tms063000/website/Econ_Consequences_ms.pdf adresinden alındı.
SARAÇOĞLU, M., Y. (2016). NATO'nun Bariyerleri: Terörizmle Mücadelede Yaşanan Dönüşüm ve İttifakın Etkinliğini Azaltan Faktörler. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5 (1),75-108.
SARAN, U. (2016). Terörle Mücadele mi, Teröristle Mücadele mi? 10 Eylül 2021 tarihinde http://www.aljazeera.com.tr/gorus/terorle-mucadele-mi-teroristle-mucadele-mi adresinden alındı.
SCHMID, A. P. (2004). 'Frameworks for Conceptualizing Terrorism''; *Terrorism and Political Violence*; 16(2), 197-221.
SIKI, İ., İLHAN, R. ve GÜVEN, M. Ö. (2018). *PKK/KCK İle Mücadelede İknanın Altyapısı*, Ankara: Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları
ŞAHİN, B. (2016). Terörizmi Yok Edecek Gümüş Kurşun. H. KARA, *Terörizm: Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesine Farklı Açılardan Bakış* içinde (s. 55-74), Ankara: SAGE Matbaacılık.
TBB. (2006). *Türkiye ve Terörizm- Rapor*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No: 107.
TBMM. (2017). *TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu Tutanak Dergisi*, Dönem: 26, Yasama Yılı: 3.
TBMM. (2020). *TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu Tutanak Dergisi*, Dönem: 27, Yasama Yılı: 4.
TDK. (2021a). Terör. 30 Ağustos 2021 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.

TDK. (2021b). Terörizm. 30 Ağustos 2021 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.
TOROS, H. (2008). 'We Don't Negotiate with Terrorists!': Legitimacy and Complexity in Terrorist Conflicts, *Security Dialogue*, 39(4), 407-426.
TURAN, S. ve ÖRKİ, A. (2017). Türkiye'nin Terörle Mücadelede Yerinde Vurma Stratejisi, *III. IBANESS (Uluslararası Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler) Kongreler Serisi*, 1712-1720.
UNODC. (2018). *Counter-Terrorism Introduction to International Terrorism*, Vienna: United Nations.
URHAL, Ö. (2009). *Küreselleşen Dünyada Güvenlik*. Ankara: Adalet Yayınevi.
VISBAL, J. D. M. (2011). Legal and Democratic Dilemmas in The Counter-Terrorism Struggle: The Targeted Killing Policy, *Revista de Derecho*, 35, 290-312.
YAYLA, A. (1990). "Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35(1-4), 334-380

BÖLÜM 10: BİYOTERÖRİZM

KÜRESEL GÜVENSİZLİĞİN YENİ KAYNAĞI: BİYOTERÖRİZM

Süleyman EKİCİ[1]

Alpcan ACAR[2]

Özet

Küreselleşme süreci hemen her alanda önemli değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Bu süreçten birey, toplum ve devlet önemli ölçüde etkilenmiş; bir taraftan imkânlar artarken diğer taraftan tehditler çeşitlenmiştir. Küreselleşme ve teknolojide yaşanan ilerlemeler güvenlik ve terör algısına da yeni boyutlar kazandırmıştır. Çeşitlenen tehditler belirsizlikleri güçlendirmiş ve terör örgütlerinin kullanacakları yöntemler artmıştır. Küreselleşme ve teknolojideki ilerlemeler bilginin erişilebilirliğini artırdığı gibi birçok bilgiye terör örgütlerinin de kolay bir şekilde ulaşmasına imkân tanımıştır. Dolayısıyla insanlık ve bilim için fayda teşkil edecek bilgileri, kendi amaçları doğrultusunda kullanmak için elde edebilir hale gelen terör örgütleri, günümüzde risk potansiyellerini daha da artırmıştır. Terör saldırılarında ateşli ve patlayıcı silahların salt kullanımı ortadan kalkmış ve terörün farklı varyantları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda biyolojik maddeler de terör saldırılarında kullanılabilecek hale gelmiştir. Böylece ortaya çıkan biyoterörizm tedbiri zor, korku ve güvensizlik potansiyeli fazla bir kavram olarak tasvir edilebilmektedir. Tarihsel süreçte genellikle devlet merkezli biyolojik maddelerin kullanıldığı bilinse de, günümüzde bu tarz maddelerin terör örgütleri için de kullanılabilir hale gelmesi üzerine kurgulanan bu çalışmada, biyoterörizmin tehdit potansiyeli ve toplum üzerinde oluşturacağı güvensizliğin tartışılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda küreselleşme güvenlik ilişkisi ve terörün değişen boyutu ile küresel etkileri tartışılarak biyoterörizmin önemli bir güvensizlik kaynağı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu minvalde kurgulanan çalışmada tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Terör, Biyoterörizm.

[1] Dr.Öğr.Üyesi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Malatya/Türkiye, suleyman.ekici@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8477-000X.

[2] 100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri, İnönü Üniversitesi, Uluslararası Güvenlik ve Terör Programı, Malatya/Türkiye, alpcan.acar@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2314-6702.

THE NEW SOURCE OF GLOBAL INSECURITY: BIOTERRORISM

Abstract

The globalization process has caused significant changes and transformations in almost every field. The individual, society and the state were significantly affected by this process; On the one hand, while the opportunities have increased, on the other hand, the threats have diversified. Globalization and advances in technology have brought new dimensions to the perception of security and terrorism. The diversified threats have strengthened the uncertainties and the methods used by terrorist organizations have increased. Globalization and advances in technology have not only increased the accessibility of information, but also allowed terrorist organizations to access a lot of information easily. Therefore, terrorist organizations, which have become able to obtain information that will be beneficial for humanity and science, in order to use them for their own purposes, have increased their risk potential even more today. The mere use of fire and explosive weapons in terrorist attacks has disappeared and different variants of terrorism have emerged. In this context, biological substances have also become available to be used in terrorist attacks. Thus, the resulting bioterrorism measure is difficult; The potential for fear and insecurity can also be described as a concept. Although it is known that state-based biological substances are generally used in the historical process, this study, which is based on the fact that such substances can be used for terrorist organizations in the today, aims to discuss the threat potential of bioterrorism and the insecurity it will create on society. In this direction, it has been concluded that bioterrorism is an important source of insecurity by discussing the globalization security relationship, the changing dimension of terrorism and its global effects. Historical and descriptive research methods were used in this study.

Keywords: Globalization, Terror, Bioterrorism.

1. GİRİŞ

Küreselleşme çoğu kez bir süreç olarak tasvir edilirken etkileşime geçmediği alan neredeyse bulunmamaktadır. Teknolojik gelişmeler ve günümüzde meydana gelen birçok olayla ilişkilendirilebilen küreselleşme, insanlık için temel kavramlar arasında bulunan güvenlik kavramıyla da yakın bir ilişki kurmuştur. Özellikle güvenlik algısının değişiminde önemli paya sahip olan küreselleşme, terör kavramına da geniş bir hareket alanı sağlamıştır. İletişim ve ulaşımda meydana gelen gelişmeler ve terör örgütlerinin değişimlere kendilerini bir nevi adapte edebilmeleri, günümüzde önemli bir yere sahiptir. Terör öğütleri veya daha özelinde terör eylemleri gündeme geldiğinde ilk akla gelen ateşli silah ve patlayıcıların kullanımı olmuştur. 11 Eylül terör saldırısı ile başlayan terörün değişen boyutu ve ortaya çıkardığı tahribat, terörü yeni bir boyuta taşımıştır. Günümüzde terör örgütleri, terörün temelinde bulunan toplumda korku, panik, endişe ve güvensizlik yaratma çabasına birden fazla yolla başvurabilmektedir.

İnsanlık tarihi boyunca salgın hastalıklar korkulan ve mücadelesi zor durumların başında gelmiştir. Salgın hastalıklarla yüzleşmek ve çözüm üretmek, önemli zorlukları aşabilmeyi ifade etmektedir. Özellikle tarihsel süreçte yaşanan salgınlar ile günümüzün "yayılım" potansiyeli arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda salgın hastalıklar ve zararlı biyolojik maddelerin oluşturacağı tehdit ve risk günümüzde dikkate değerdir. Biyoterörizm de zararlı biyolojik maddeler üzerine inşa edilen bir kavramı oluşturmaktadır. Küreselleşmeyle sınırların daha akışkan hale gelmesi biyolojik maddelerin hem yayılımını hem de erişilebilirliğini mümkün kılmaktadır. Tarihsel süreçte biyolojik maddelerin kullanımına genellikle devletler başvururken; günümüzde teknoloji, iletişim ve ulaşımda meydana gelen ilerlemeler ve bilginin erişilebilirliği biyolojik maddelerin kullanımını devlet dışı aktör ve gruplara kadar genişletmiştir.

Bu çalışma biyoterörizmin küresel güvensizliğin önemli kaynakları arasında bulunduğu savı üzerine kurgulanmıştır. Bu çerçevede öncelikle küreselleşme ve güvenlik ilişkisi açıklanmış daha sonra terörün küresel boyutu irdelenmiştir. Çalışmanın sonunda ana temayı oluşturan biyoterörizmin kavramsal çerçevesi, tarihsel süreçteki kullanımı ve potansiyel riski açıklanmıştır. Bu minvalde ilerleyen çalışmada tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

2. KÜRESELLEŞME VE GÜVENLİK

Küreselleşme teknolojik yeniliklerden beslenen ve karşılıklı bağımlılık ağını ortaya çıkaran dinamik bir süreci ifade etmektedir. Küreselleşmeyle beraber sınırların muğlak bir hale gelmesi, olayları yerel boyuttan uzaklaştırmıştır. Böylece bir bölgede yaşanan olaylar yerelle sınırlı kalmamış ve küresel bir boyut kazanmıştır (Heywood, 2018: 184-185). 1980'li yıllardan itibaren yoğunluk kazanan küreselleşme, karşılıklı bağımlılık ilişkilerini birçok alanda yansıtmaktadır (Keyman, 2014, 508-509). Ayrıca küreselleşmeyi artan karşılıklı bağımlılıkla da sınırlandırmak mümkün değildir. Bir diğer ifadeyle küreselleşme destekçileri tarafından bu durum mümkün görünmemektedir. Çünkü küreselleşme karşılıklı bağımlılığın yanı sıra örgütler ve bireyler arasındaki karşılıklı ilişkileri de kapsamaktadır (Poku & Therkelsen, 2017: 223). Her alanı etkileyen küreselleşme kaçınılmaz bir süreci ifade etmektedir. Bu bağlamda belirli dönemlerde modernleşme kavramı ön plana çıkarken; bu kavram kaçınılmaz bir süreç olarak tasvir edilmekteydi. Dolayısıyla küreselleşmede aynı şekilde ifade edilmekte ve ekonomi, siyaset, kültür, güvenlik ve diğer birçok alanı etkileyip dönüşüme neden olmaktadır (Aktel, 2001: 201).

Küreselleşmenin etkilediği önemli alanlardan olan güvenlik kavramını Wolfers'a göre iki şekilde tanımlamak mümkündür. İlk olarak kavram daha somut bir tanımlamayla kazanılan veya sahip olunan değerlere yönelik tehditlerin bulunmaması halidir. Kavramın ikinci tanımı ise sübjektif bir boyutu oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle sahip olunan değerlere yönelik saldırı korkusunun bulunmama hali olarak ifade edilmiştir (Wolfers, 1952, 484-485). Küreselleşmenin güvenlik tanımlamaları içerisinde yer bulması görece yakın bir dönemde ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2013: 266). Klasik güvenlik anlayışı uzun dönem devlet merkezli ve askeri güç odaklı ele alınmış ve tehditlerin boyutu, yönelimi ve algısı bu geleneksel kurgu üzerinden işlemiştir. Klasik güvenlik anlayışı salt askeri boyut üzerinden ele alınırken tehditler "suni" boyutlarda değerlendirilmiştir. Güvenlik üzerine bu klasik algı ve yaklaşım, Soğuk Savaş sonrası süreç ve küreselleşmenin de etkisiyle değişime uğramıştır. Böylece kavramın barındırdığı tehdit algısı genişlemiş ve derinleşmiştir (Karabulut, 2009: 2). Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrasını ve küreselleşme sürecini güvenlik kavramı için bir kırılma noktası olarak ele almak mümkündür. Özellikle güvenliğe yönelen tehditler çeşitlenmiştir. Bu tehditler arasına iklim sorunlarından kuş gribine kadar birçok alan eklenmiştir. Bu çeşitlenmenin yanı sıra her dönem etkinliğini koruyan "terör" gibi tehditler ise yeni bir dönüşüm süreci yaşayarak daha zor ve belirsiz bir yapıya evirilmiştir (Erdoğan, 2013: 266-267).

Soğuk Savaş döneminde tehdit ve güvenlik daha anlaşılır bir düzeyde ele alınmıştır. Uluslararası sistem için "kırılma noktası" olarak da tasvir edilen Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla açıklaması ve anlamlandırması daha zor bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Çünkü bu yeni dünya düzeninde küresel terörizm ve kitle imha silahlarına erişim, benzeri görülmemiş tehdit ve riskleri ortaya çıkarmıştır (Kolodziej, 2005: 11). Küreselleşme sürecini tamamen olumlu bir ilerleme ve sadece faydalar üzerine kurgulanmış bir süreç olarak ele almak da mümkün değildir. Özellikle iletişim, ulaşım, ticaret ve refahla ilgili birçok noktada pozitif etkiler oluştururken, bu süreci aynı düzlemde yaşamayan birey, toplum ve devletler için farklı sonuçlar doğurmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, belirli şeylere olan yoksunluk ile bu yoksunluğa yönelik bireylerin farkındalığının artması süreci negatif bir alana çekmektedir. Küreselleşme, güvenlik ve birçok alan için yöntemden uygulamaya kadar çeşitlilik sağlarken öngörüsü zor tehditleride beraberinde getirmiştir (Kanat & Aktel, 2019: 92). Küreselleşmenin olumlu yanlarının dışında bulunan hızlı değişim, eşitsizlik, bireyselleşme ve tatmin duygusunun zorlaşması bireyleri olumsuz bir tabloya yerleştirirken; küresel ölçekte meydana gelen şiddet ve terör olayları toplumlarda kaygı ve güvensizlik duygusunu oluşturmaktadır. Bireyler, toplumlar ve devletler nezdinde öngörüsü zor tehditlerin oluşması güvensizlik duygusunu destekler niteliktedir (Şentürk, 2007: 719-720).

3. TERÖR VE KÜRESEL GÜVENSİZLİK

Terör kavramı etimolojik olarak " *'korkutmak, korkuyla yönetmek, korkuyla titretmek, korkudan dehşete düşürmek' anlamlarına gelen ve aslı Fransız İhtilali dönemine uzanan Latince ifadesiyle 'terreur' sözcüğünün dilimizde yaygın olarak*" kullanım versiyonudur (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 694). Terör ile beraber sıklıkla kullanılan diğer kavram ise terörizmdir. Terörizmin temelinde, sistematik bir şekilde politik/siyasal bir amaç için şiddetin ön plana çıkarılarak korku, panik ve güvensizlik oluşturma arzusu bulunmaktadır. Terörizmin bu anlamı süreklilik ve sistematik bir yapıyı içermektedir (Kazan, 2016:112).

Terör örgütleri küreselleşmenin sunduğu imkânlardan üst düzeyde istifade etmeye çalışmaktadır. Mevcut şartlara kendilerini adapte etmeye çalışan terör örgütleri, özellikle küreselleşmeyle beraber iletişim ve ulaşım noktasında daha geniş bir alan elde etmiştir. Böylece terör örgütlerinin kontrolü zorlaşmış ve örgütler sınır tanımaz bir eylem alanı elde etmiştir (Türköz, 2016: 154). Terör eylemlerinin ortaya çıkardığı panik, korku, dehşet ve güvensizlik duygusu günümüzde sınır tanımaz bir boyuta ulaşmıştır. Çünkü küreselleşme ile beraber hemen

her olayın yerel boyutla sınırlı kalmayarak dünyanın herhangi bir noktasını etkileyebilmesi, terör sorununu daha önemli bir boyuta dönüştürmüştür (Temizel, 2011: 330). Terör sorunu özellikle "kırılma anı" ve "dönüm noktası" olarak kabul edilen 11 Eylül terör saldırısı sonrası önemini artırmıştır. 21. Yüzyılda üzerinde en çok durulan ve en önemli tehdit olarak algılanan terörün sınırları aşan boyutu ve güvenli olarak tasvir edilen devletlerin dahi terörle kendi topraklarında yüzleşmesi, sorunu daha önemli ve karmaşık hale getirmiştir. Böylece terörle mücadelede uluslararası işbirliği ayrı bir önem kazanmıştır (Yaman, 2006: 41-42).

Uluslararası bir boyut kazanan terörizm teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkisiyle öngörüsü zor ve karmaşık tehditler barındıran bir kavram haline gelmiştir. Bilginin kolay erişilebilir hale gelmesi birey, toplum ve devletler için önemli avantajlar sağlarken, terör örgütleri için de belirli kolaylıklar sağlamıştır. 11 Eylül terör saldırısı küresel terörün başlangıcı olarak görülmüş ve saldırı sonrası küresel ölçekte korku ve güvensizlik duyguları ön plana çıkmıştır (Kurtdaş, 2018: 167-168). Uluslararası boyut kazanan terör, öngörüsü zor bir yapıya dönüşmüştür. Özellikle terörün bu öngörüsü zor yapısı "Güvenli Ortam" algısını önemli ölçüde etkilemiştir (Aydın, 2009: 77). Dolayısıyla terör saldırılarının çeşitli varyantlarının ortaya çıkması güvensizlik duygusunu artırmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Kitle İmha Silahları (KİS), büyük bir caydırılığa sahip olmakla beraber önemli bir rekabet alanını da oluşturmuştur. Ancak böylesi tehdit ve güç potansiyelini barındıran silahlar Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla terör örgütlerinin radarına girmiştir. Özellikle korku, panik ve güvensizlik gibi duyguları önceleyen terör örgütlerinin böylesi tahribat derecesi yüksek silahlara erişebilmesi veya erişebilme ihtimali güvenlik ve terör kavramlarını derinden etkilemiştir (Kiremitçi, 2014: 28-29). Böylece biyolojik ve kimyasal terör tehdidi, ulusal ölçekten ziyade küresel tedbirlerin alınmasını da gerekli kılan bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Günümüz şartları dikkate alındığında ulusal ve bölgesel boyutta herhangi bir kimyasal veya biyolojik saldırılara karşı hızlı reaksiyon verebilecek bir plan hazırlamanın zaruriyeti ortaya çıkmaktadır (Demir, Özer & Çetin, 2006:109). Terörün küresel bir boyuta ulaşması ve kullandığı enstrümanlarda yaşadığı çeşitlilik tehlike boyutunu da artırmaktadır. Özellikle günümüzde bilgiye erişimin kolaylığı her ne kadar olumlu bir görüntü oluştursa da, bazı bilgilere ve yöntemlere "terör" faaliyetleri yürütmek isteyen kişilerin de erişebilmesi önemli bir tehlike ve güvensizlik oluşturmaktadır. Bu doğrultuda biyolojik maddelere terör örgütlerinin yönelebilmesi terörizme farklı bir boyut kazandırdığı gibi oluşturulmak istenen güvensiz ortama da imkân tanımaktadır.

4. BİYOTERÖRİZM VE GÜVENSİZLİK

Biyoterörizm zararlı biyolojik varlıkların belirli bir ideoloji ve siyasal amaç çerçevesinde kasıtlı olarak insanlara, hayvanlara veya bitkilere yönelik hastalık/ölüm yaratmak için kullanılmasıdır. Biyoterörist eylemler ideoloji, dini veya siyasi bir motivasyon ve saikle olurken; bu süreç bir kişi, grup veya devlet destekli terörist faaliyetler neticesinde de gerçekleşebilir (Klietmann & Ruoff, 2001: 364). Biyolojik etkenler üzerinden şekillenen terörün bu yapısı, geniş kitleler üzerinde korku oluşturmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda biyolojik etkenlerin aktif kullanılmasıyla hastalık oluşturma ve yayma tehlikesi öne çıkmaktadır. Hastalık oluşturmak ve yaymak dışında toplumda "hastalık oluşturma" üzerinden korku duygusunu önceleyen terör yapıları, böylece toplum üzerinde korkuyu hâkim kılmak ve güvensizlik duygusunu oluşturmak istemektedir (Yenen & Doğanay, 2008: 95-96).

Küreselleşmenin etkileri terör örgütlerinin faaliyet sahalarını genişletmiştir. Bu durumun yanı sıra terör örgütleri kimyasal silahlara ve bulaşıcı hastalık oluşturabilecek bakterilere yönelik bir eğilim gösterebilmektedir. Terör örgütlerinin bu tarz tahribat derecesi ve oluşturacağı korkunun yüksek olduğu eğilimleri, toplumlar üzerinde önemli psikolojik etkilere sahiptir. Bu tarz terör eylemlerinin gerçekleşmesinin yanı sıra gerçekleşme "ihtimali" ve

"potansiyeli" toplumlar üzerinde korku ve güvensizlik hissi oluşturabilmektedir. Biyolojik silahlar kullanılarak gerçekleştirilmek istenen terör eylemlerinde kitle paniğinin oluşturulması terör örgütlerinin temel beklentileri arasındadır. Özellikle küreselleşmenin etkileri hesaba katıldığında terör örgütleri, bu tarz eylemler için gerekli bilgileri temin etmekte zorlanmamaktadır. Bu noktada küreselleşmeyle beraber her türlü bilgiye erişimin kolaylaşması durumu ortaya çıkmaktadır. Böylece terör örgütlerinin biyolojik maddelere erişimlerinden bu tarz maddelerin yapım sürecine kadar olan bilgiye erişim ihtimalleri ciddi boyutlardadır (Kiremitçi, 2014: 39-40). Bilgiye erişimin kolaylığının yanı sıra az bir maliyetle zararlı organizmaların üretilmesi ve çoğaltılabilmesi de mümkün hale gelmiştir. Özellikle 10.000 dolar gibi bir maliyetle oluşturulacak laboratuvarda çoğu organizmanın üretilme imkânı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu durum biyoterörizmin ciddiyetini ve olasılığını ortaya koymaktadır (Serinken & Kutlu, 2009:188).

Günümüzde biyoterörizm önemli bir tehdit olarak algılanmakla beraber gündemdeki yerini de korumaktadır. Biyolojik silahlar önemli riskleri barındırdığı için devletler nezdinde yasaklama getirilen sözleşmeler imzalanmıştır. Fakat biyolojik tehdit ve risklerin "terör" özelinde kontrolü bu denli kolay görünmemektedir. Çünkü teknoloji, iletişim ve ulaşım gibi alanlarda meydana gelen gelişmeler, biyoterörizm riskini daha geniş bir alana yaymaktadır. Biyolojik silahlar için zaman, mekân ve finansal açıdan kolaylıkların bulunması da terör örgütlerinin eğilimini artırmaktadır (Yüksel & Erdem, 2016: 204). Biyolojik silahlar tıpkı nükleer ve kimyasal silahlar gibi Kitle İmha Silahları arasında yer almaktadır. Ancak biyolojik silahları diğerlerinden ayıran ve terör eylemlerinde kullanım ihtimalini artıran bazı nitelikleri şunlardır (Özgür, 2006: 30):

- Özellikle biyolojik silahların maliyetinin düşük olması,
- Belirli şartlar sağlandıktan sonra kolay elde edilebilmesi ve kullanılabilmesi,
- Kalıcı bir etkiye sahip olması,
- Kullanıldıktan sonra fark edilmesinin belli bir zamana ihtiyaç duymasıdır.

Biyolojik maddelerin kullanımı yeni bir durumu ifade etmemektedir. Biyolojik maddeler devletler veya örgütler tarafından çeşitli zamanlarda kullanılmıştır. Savaş gibi dönemlerde avantaj sağlama üzerine kullanılan biyolojik maddelerin birey veya örgütler tarafından ise terör eylemlerinde kullanılabildiği bilinmektedir. Özellikle terör örgütlerinin bu tarz eylemlere olan eğilimlerinin arttığına ve biyoterörizm örneklerine tarihte rastlanılmaktadır (Kiremitçi, 2014: 38-40). Bu bağlamda biyoterörizmin tahribat gücünün, oluşturabileceği korkunun, panik ve güvensizliğin anlaşılabilmesi için biyolojik maddelerin geçmişteki kullanımlarını da örneklemek gerekmektedir.

Biyolojik silahların kullanımı çok eski tarihlere kadar götürülebilmektedir. Bu anlamda Hüşan (2010: 3-5)'ın çalışması kronolojik bir sıralama imkânı vermektedir. Asurlular tarafından düşmanlarının su kaynakları, çürümüş çavdardan elde edilen mantarla zehirlenmiştir. M.Ö. 598'de Atinalı Solon ise Krissa kuşatmasında kenti ele geçirmek için su depolarını ishal yapıcı bir bitki ile zehirlemiştir. Yine M.Ö. 184'de Hannibal yılanları düşman gemilerine testiler içerisinde atarak savaşta avantaj elde etmeye çalışmıştır. 1346 yılında Tatarlar Kaffa limanı kuşatmasında, vebadan ölmüş insanları savaş sırasında kuşattıkları kaleye mancınıkla atarak bir salgın başlatmışlardır. 1422 yılında benzer bir şekilde Litvanyalı askerlerde veba bulaşmış ölüleri kullanmışlardır. 15. yy'da Pizarro'nun Latin Amerika fethinde yerlilere çiçek hastalığı bulaştırmasın etkili olduğu (çiçek hastalıklı hediyeler verilerek) bilinmektedir. 1710 yılında Rus birlikleri de vebalı cesetleri savaş alanında kullanmıştır. Benzer şekilde 1763 yılında Amerika'da kaptan Ecuyer, yerlilere çiçek hastalığı bulaştırılmış battaniyeler hediye etmiş ve salgına neden olmuştur. 1767 yılında benzer bir yola İngiliz Komutan Sir Jeffrey Amherst başvurmuş, Kızılderililere çiçek virüsü bulunan battaniyeler vererek salgına neden olmuştur. 1797 yılında Napolyon bataklık ateşi hummasını kullanmayı denemiştir. 1860-1865

yılları arasında Kuzey Amerika'da meydana gelen iç savaşta suların ölü hayvanlar kullanılarak zehirlendiğine dair söylemler bulunmaktadır. I. Dünya Savaşı'nda ise Almanlar biyolojik saldırılarla suçlanmışlardır (Hüşan, 2010: 3-5).

II. Dünya Savaşı sonunda biyolojik savaş programlarına ve tesislerine son veren Japonya, 1932 ve 1945 yılları arasında dikkat çekici bir şekilde biyolojik silah araştırmalarına ağırlık vermişti. 731. Birim adı verdiği birimde gerçekleştirilen biyolojik araştırmalar ve insanlar üzerinde yapılan deneyler ölümlere sebep olmuştur. Özellikle Japonya'nın Çin'e karşı kullandığı biyolojik maddeler 11 farklı şehirde görülmüş ve salgına neden olmuştur. Bu saldırılar su ve gıdaların biyolojik maddelerle kirletilmesiyle yapıldığı gibi bakteri içeren bombaların da kullanarak yapıldığı bilinmektedir. Saldırıların geniş bir coğrafyaya yayılmasını hedefleyen Japonya, Mançurya bölgesinde veba mikrobunu yoğun bir şekilde kullanmıştır. Veba taşıyan pirelerle dolu pirinçlerin uçaklardan atılması ve sonrasında farelerin pirinçleri yemeleri hastalığın yayılım seyrini hızlandırmış ve arzulanan geniş coğrafyaya hastalık yayma amacına erişimde etkili olmuştur. Japonya'yı takiben ABD'de biyolojik silah programını başlatmış olsa da risklerin boyutu ve artan tepkiler neticesinde 1972 yılında "Bakteriyolojik ve Toksin Silahlarının Geliştirilmesi, Üretimi ve Depolanması ve İmhası" anlaşması imzalanmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, t.y.).

Devletler dışında bu tarz girişimlere bireyler, gruplar ve örgütlerde başvurabilmektedir. 1991 yılında Zaire'de meydana gelen ebola virüsü salgınında bölgeye yardım maksadı ile gittiğini iddia eden 40 kişilik Shinrikyo mezhebi üyelerinin asıl maksatlarının ilgili bölgeden virüsü almak olduğu anlaşılmıştır. Benzer fakat yöntemi farklı olan bir diğer girişimde ABD'de laboratuvar teknisyeni bir kişi tarafından denenmiştir. Bu laboratuvar teknisyeni Maryland'deki bir biyomedikal firmasından veba bakterisi sipariş etmiş ve asıl amacının bakterileri çoğaltmak olduğu anlaşılmıştır (Baysallar, 2007: 522). Japonya'nın mücadele ettiği terör örgütlerinden birisi olan Aum Shinrikyo örgütü daha sonraları Aleph olarak anılmaktadır. Bu örgüt 1994 Matsumato ve 1995 Tokyo saldırıları ve kitle imha silahlarına olan eğilimleriyle dikkat çekmiştir (Sözer & Elmas, 2009: 4). Aaum örgütü, biyolojik toksinler ve insan patojenleri kullanarak toplu katliam yapmaya çalışan bir terörist grup örneğidir. Gıdaları tehlikeli bakterilerle zehirlemeyi başaran örgüt, birden fazla girişimde de bulunmuştur (Rosenau, 2001: 290). Tokyo saldırısında sarin gazi kullanan örgütün, en az sekiz kez şarbon ve botulismus ile saldırı girişimlerinde bulunduğu ve bu girişimlerin başarısız neticelendiği bilinmektedir (Baysallar, 2007: 524). Bir diğer örnek ise ABD'de yaşanmıştır. Yerel seçimlerde rakip seçmenlerin katılımlarını engellemek isteyen Rajneeshe tarikatı, salatalara Salmonella typhimurium bakterileri bulaştırmış ve 750 kişiyi kapsayan bir salgın oluşmuştur (Hüşan, 2010: 13). 1984 yılının sonlarında Rajneeshe'ne ait teröristler tarafından gerçekleşen bu eylem dikkat çekici olmuştur (Baysallar, 2007: 524). Biyolojik saldırılar içerisinde birçok zorluğu barındırmaktadır. Özellikle tespit edilmesinin zorluğundan denetleme metotlarının belirli noktalarda yetersiz kalmasına kadar tespiti zor yarattığı korku ve paniğin fazla olduğu bir saldırıdır. Bu minvalde bir diğer örnek ise ABD'de 1997 ile 1999 yılları arasında belirli noktalara 50 adet şüpheli toz içeren posta gönderilmesidir. Ancak hiçbirinde gerçek şarbona rastlanılamamıştır. Bu olayda her ne kadar postalarda şarbon bulunmuyor olsa da halk arasında korku, panik ve güvensizlik yaratmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, t.y.). Özellikle 11 Eylül terör saldırısı sonrası yaşanan şarbon olayları ise net bir şekilde biyoterörizm gerçeğini hatırlatmıştır. Biyolojik bir ajanın korku, panik, güvensizlik, hastalık ve ölüm amacıyla kullanılabileceği artık yaygın bir endişedir (Hamburg, 2002).

Önemli ölçüde endişe, korku, panik ve güvensizlik hissi oluşturabilen biyoterörizmin nitelikleri şu şekildedir (Henderson, 1999: 1280):

- Saldırıların hastalıkla sonuçlanma hızı günler veya haftalar sürebilmekte,

- Saldırıdan etkilenen hastaların dağılımları genellikle şehir, bölge ve ülke olabileceği gibi en kötü senaryoda büyük bir uluslararası salgına dönüşebilmekte,
- Saldırının başladığı noktayı tam olarak tanımlamanın zorluğu,
- Tıbbi müdahalelerde aşı veya antibiyotiklere ihtiyaç duyulmakta,
- Bulaşıcı hastalık söz konusu olduğu takdirde "karantina" önemli bir yere sahiptir.

Toplumlarda kendisini mevcut sistemin dışında konumlandıran, sosyo-kültürel sorunların yanı sıra ekonomik sorunlarla da yüz yüze kalan kişilerin ferdi olarak biyolojik maddeleri kullanılabilme ihtimali önemli bir tehdidi gün yüzüne çıkarmaktadır. ABD'de yaşanan şarbon olayları ve oluşturduğu korku, biyoterör eylemlerine dikkat çekilmesine neden olmuştur. Aynı zamanda dünyada meydana gelen SARS, kuş gribi ve Kırım-Kongo kanamalı ateş gibi hastalıkların gündeme gelmesi ve basının toplumları bilinçlendirmesi önemli görülmektedir. Ancak bu bilinçlendirmeler toplumda belirli ölçüde korku oluşturabildiği gibi terör örgütlerine de biyolojik saldırı konusunda gözlem ve fikir de verebilmektedir (Yenen & Doğanay, 2008: 96). Günümüzde etkisini devam ettiren Covid-19 salgını, ortaya çıkış süreci hakkında halen önemli belirsizlikleri içerisinde barındırmaktadır. Bu salgının bireyler, toplumlar ve devletler üzerinde korku, panik ve büyük ölçüde güvensizlik hissi oluşturduğu söylenebilir. Önemli ekonomik yıkımları da olan bu salgın, bireyler için unutulması zor ve güvensizlik hissi yüksek bir süreci oluşturmuştur. Bu süreci bireyler, toplumlar ve devletler gibi mutlaka terör örgütleri de yakından takip edebilmektedir.

Biyoterörizm öngörülmesi zor ve karmaşık soruları içerisinde barındırmaktadır. Bu bağlamda biyoterörizm bir tehdit olarak görülmekte ve büyük riskler barındırmaktadır. Dolayısıyla biyoterörizm tehdidine karşı bilinçli olmak, yaşanabilecek bir olay sonrasında izlenecek süreci belirlemek, stratejik planın yanı sıra gerçekleşebilecek senaryolara karşı hazırlıklı olmak ve politikalar geliştirebilmek günümüz şartları için önemlidir (Klietmann & Ruoff, 2001: 380). Önemli tehdit ve risk oluşturan biyoterörizm, ABD gibi gelişmiş ülkeler tarafından büyük tehdit kategorisinde değerlendirilmektedir. Biyoterörizmin temel nitelikleri ve öngörüsünün zor olması gibi durumlar eylemlerin gerçekleşmeden engellenmesini daha önemli kılmaktadır. Büyük bir risk potansiyelini içerisinde barındıran biyoterörizm, terörizmin doğasının küresel bir hâl alması ile daha da tehditkâr bir boyuta ulaşmıştır (Yüksel & Erdem, 2016: 218-219). Terör örgütlerinin biyolojik saldırılara olan eğilimlerinin olduğu bilinse de, bu silahların terör eylemlerinde sıklıkla kullanıldığı ifade edilemez. Ancak terör örgütleri maddi kaynak konusunda yaşadıkları gelişmelerle veya aldıkları destekler neticesinde biyolojik silahlara bir şekilde erişebilecek durumdadır. Bu tarz silahlara erişimin olanaklı hale gelmesi, kullanılabilme potansiyelini de ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu tarz silahların kullanılma tehdidi ve riski, toplum üzerinde psikolojik yıkımlar yaratabilir. Biyolojik ve kimyasal silahların ortaya çıkardığı risk, korku ve güvensizlik toplumda panik duygusunu üst seviyeye çıkaracaktır. Bu durum terör örgütlerinin temel mantalitesinde bulunan mevcut otoriteye olan güveni sarsma amacına hizmet edecektir. Böylece terör örgütlerini toplum üzerinde psikolojik yıkımlara neden olabilecek biyolojik silahları kullanmaya iten temel noktalardan birisi nükleer ve kimyasal silahlara nazaran daha ucuz maliyetli olması ve toplumda panik/güvensizlik duygusunun hızla yayılabilme potansiyelidir (Kiremitçi, 2014: 47-48).

5. SONUÇ

Değişimlere kendisini adapte edebilen terör, günümüzdeki en önemli sorun alanlarının başında gelmektedir. Özellikle küreselleşmeyle beraber güvenlik anlayışında yaşanan değişimlerin yanı sıra, terörün küreselleşmenin getirilerinden faydalanması tehdit ve risk alanını genişletmiştir. Teknolojik gelişmeler ve bilgiye erişimin daha kolay hale gelmesi insanlık adına önemli bir ilerleme iken aynı gelişmelerden terör örgütlerinin de faydalanması

önemli riskleri beraberinde getirmektedir. Terörün sadece ateşli ve patlayıcı klasik silahlarla olan eylem kapasitesini genişletmesi ve çeşitlendirmesi tehdit potansiyelini artırmıştır. Özellikle 11 Eylül terör saldırısı sonrası terörün değişen boyutu ve tahribat gücü ortaya çıkmıştır. En güvenli devletlerarasında gösterilen ABD'de böyle bir terör saldırısının gerçekleşmesi ise toplumlarda güvensizlik hissini oluşturmuştur.

Biyolojik maddelerin siyasal bir amaç ve ideoloji çerçevesinde kullanılmasını ifade eden biyoterörizm, toplumlarda güvensizlik ve endişe hissini tetikleyebilmektedir. Tedbiri zor ve korkusu fazla olarak ifade edilebilen biyoterörizm, küreselleşmenin etkisiyle daha büyük bir potansiyeli içerisinde barındırmaktadır. Küreselleşmeyle sınırların akışkanlık kazanması, ulaşım ve iletişimde yaşanan gelişmeler bir yandan terör örgütlerine de hareket alanı tanımaktadır. Biyolojik maddelerin kullanımları tarihsel süreçte incelendiğinde çoğunluk devletlerin kullanımlarını oluştursa da günümüz şartlarında yaşanan değişimler, bu maddeleri terör örgütleri için erişilebilir kılmaktadır. Biyolojik maddelerin devlet dışında terör eylemlerinde kullanıldığına dair az örneğe rastlanırken, bu maddelere günümüzde erişebilmek daha olanaklı hale gelmiştir. Bilginin hızla yayılması ve elde edilmesi, biyolojik maddeler özelinde de istenmeyen sonuçlar doğurabilme potansiyeline sahiptir.

Biyolojik maddelerin terör saldırılarında kullanılması ve böylece hastalık yapıcı girişimlerde bulunulması küresel sonuçlar doğurabilir. Küreselleşme neticesinde insanların, malların ve sermayenin hızla hareket etmesi ve yer değiştirmesine "biyolojik maddeleri" de eklemek gerekmektedir. Kontrolü ve tedbiri zor olan biyoterörizm üzerinde durulması ve küresel ölçekte tedbirlere başvurulması gereken bir sorun alanını oluşturmaktadır. Terörün temel amaçları arasında bulunan toplumlarda korku, panik, endişe ve güvensizlik yaratma arzusuna biyoterörizm hizmet etme kabiliyetine sahiptir. Bu tarz eylemler gerçekleşmese dahi "gerçekleşme potansiyeli" ve "söylemleri" toplum üzerinde önemli ölçüde panik ve güvensizlik hissi yaratabilecektir. Biyoterörizme karşı alınacak tedbirler, gerçekleşme ihtimali üzerinden hesaplanmanın yanı sıra, bu tarz eylemlerin yaratacağı risk, tehdit, korku ve paniğin öne çıkarılması ve daha gerçekleşmeden engellenebilmesi üzerinden çalışmalar yürütülmelidir. ABD'de yaşanan 11 Eylül terör saldırısı öncesinde ABD topraklarında bu tahribatta bir saldırının gerçekleşme olasılığına pek fazla ihtimal verilmemekteydi. Bu nedenle günümüzde de biyoterörizm konusu ve biyoterörizme karşı alınacak tedbirler hesaplanırken "ihtimaller" üzerinden hareket edilmemelidir.

KAYNAKÇA

AKTEL, M. (2001). Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.* 6(2), 193-202.

AYDIN, N. (2009). *Küresel Terör ve Terörizm* (4. b.). İstanbul: Kumsaati Yayınları.

BAYSALLAR, M. (2007). Olağanüstü Durumlarda DAS Yönetimi Biyoterörizm. 5. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi, 521-539.

DEMİR, M., ÖZER, M. & ÇETİN, M. (2006). Biyolojik Ve Kimyasal Terör Tehdidinde Toplum Sağlığı Cevabının Planlanması, *Türk Hijyen ve Deneysel Biyolojik Dergisi*, 63(1), 107-114.

ERDOĞAN, İ. (2013). Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı, *Gazi Akademik Bakış,* 6 (12), 265-292.

HAMBURG, M., A. (2002). Preparing for and Preventing Bioterrorism. *Issues in Science and Technology*. 18(2).

HENDERSON, D., A. (1999). "The Looming Threat of Bioterrorism", *Science's Compass*, 283(5406), 1279-1282.

HEYWOOD, A. (2018). *Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, Çev: Fahri Bakırcı, 4.Baskı, BB101 Yayınları, Ankara.

HÜŞAN, U., H. (2010). Biyolojik Terör Riskine Karşı Tıbbi Müdahalenin Etkinliğinin İrdelenmesi Ve Yerel Yanıtın Geliştirilmesi, Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

KANAT, S. & AKTEL, M. (2019). Küreselleşme ve Güvenlik: Ulusal Güvenliğe Yönelik Yakın Yeni Tehditler, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi,* 6(15), 86-100.

KARABULUT, B. (2009). Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler: Karadeniz'in Güvenliğini Yeniden Düşünmek, *Karadeniz Araştırmaları,* 6(23), 1-11.

KAZAN, H. (2016). Terör-Medya İlişkisi ve Medyada Terör Haberciliği, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 12 (24), 109-146.

KEYMAN, E. F. (2014). *Küreselleşme.* Kardaş, Ş. & Balcı, A. (Ed.) Uluslararası ilişkilere girişiçinde, (3. b. s. 497-511). İstanbul: Küre Yayınları.

KİREMİTÇİ, İ. (2014). Küresel Boyutta Biyolojik Terör Tehdidi, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 13(2), 27-58.

KLIETMANN, W. F., & RUOFF, K. L. (2001). Bioterrorism: Implications For The Clinical Microbiologist. *Clinical Microbiology Reviews*, 14(2), 364-381.

KOLODZIEJ, E. A. (2005). *Security and International Relations*. New York: Cambridge University Press.

KURTDAŞ, M. Ç. (2018). Küresel Terör Çağında Ulus Devletin Artan Önemi. *TESAM Akademi Dergisi,* 5 (2), 151-181.

ÖZGÜR, S. (2006). Soğuk Savaş ve Sonrası Dönemde Kitle İmha Silahları ve Silahsızlanma Çabaları, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Isparta.

POKU, N., Nana & THERKELSEN, Jacqueline. (2017). Küreselleşme, Kalkınma ve Güvenlik, (Ed. Alan Collins), Çağdaş Güvenlik Çalışmaları içinde (222-236), (Çev: Nasuh Uslu, 3.B). Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.

ROSENAU, W. (2001). Aum Shinrikyo's Biological Weapons Program: Why Did it Fail?, *Studies in Conflict & Terrorism*. 24(4), 289-301.

SERİNKEN, M. & KUTLU, S, S. (2009). Biyoterörizm ve Şarbon, *Türkiye Acil Tıp Dergisi*, 9(4), 185-190.

SÖZER, M. A., & ELMAS, M. S. (2009). Terörle Mücadelede Farklı Bir Yaklaşım: Japonya Örneği. İhsan Bal ve Süleyman Özeren (der.), Uzakdoğu'dan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele, USAK Yayınları, Ankara.

ŞENTÜRK, Ü. (2007). Modern Toplumların Öne Çıkan İki Sorunsalı: Güvensizlik ve Kaygı. 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (pp.717-737). Ankara, Turkey.

T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (t.y.). Biyolojik Silahların Tarihçesi, https://www.afad.gov.tr/kbrn/biyolojik-silahlarin-tarihcesi adresinden alındı (Erişim Tarihi: 19.09.2021).

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017). Güvenlik Terimleri Sözlüğü. Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları, Ankara.

TEMİZEL, M. (2011). Terörizmde Yeni Milad: 11 Eylül 2001. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 14 (1-2), 311-348.

TÜRKÖZ, Ş. (2016). Küresel Terörizm Sorununa Güvenlik Perspektifli Bir Yaklaşım. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 9 (2), 153-162.

YAMAN, D. (2006). Nato'nun Yeni Görevi: 'Terörizmle Mücadele' ve Bu Eksende Atılan Adımlar. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 2 (7), 41-53.

YENEN, O, Ş., & DOĞANAY, M. (2008). Biyoterörizm, *Ankem Dergisi*, 22 (2), 95-116.

YÜKSEL, O. & ERDEM, R. (2016). Biyoterörizm ve Sağlık. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,* 19(2), 203-222.

WOLFERS, A. (1952). National Security As An Ambiguous Symbol. Political *Science Quarterly*, 67(4), 481-502.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

BİYOTERÖRİZMLE MÜCADELEDE MÜLKİ İDARE SİSTEMİNİN ÖNEMİ

Dr. Lütfullah ÜN[1]

Özet

2019 yılının sonlarında Çin'de patlak veren ve kısa sürede tüm dünyaya yayılan Covid-19 pandemisi; sağlık ve bilim alanında gerçekleşen ilerlemeler, kısa sürede bu hastalığa karşı geliştirilen sağlık tedbirleri ve aşılara rağmen tüm dünyada ve her alanda olumsuz etkiler bırakmıştır. Ayrıca bu pandemi, gelişim süreci ve şekli itibariyle de küresel nitelikli biyoterör tartışmalarını ve senaryolarını beraberinde getirmiştir. Her ne kadar Covid-19 pandemisi teyit edilmiş bir biyoterör saldırısı olarak nitelendirilemese de, biyoterörle mücadele edebilmek için doğru politikaların belirlenmesi ve yerinde kararların alınması her zamankinden daha çok önem kazanmıştır. Türkiye sahip olduğu yeniliğe açık sağlık altyapısı ve etkin yönetim mekanizması ile salgının ilk ortaya çıktığı andan itibaren her düzeyde tedbirlerini uygulamış, süreç içerisinde değişen şartlara kurumsal pozisyon alabilmiştir. Türkiye'de pandemiyle mücadele sürecinde mülki idare sisteminin etkin rolü ve bu süreçte edinilen yeni tecrübeler ise olası biyoterör saldırılarına karşı kamusal mekanizmaları daha güçlü hale getirmiştir. Bu kapsamda çalışmanın konusu mülki idare sisteminin olası biyoterör saldırılarında ne gibi roller üstlenebileceği, mücadeleye ne yönde katkı sağlayabileceği ve biyogüvenlik kapsamında alacağı önlemler hususlarını ortaya koymaktır. Bu çalışmayla olası biyoterör saldırılarına karşı daha etkin mücadeleyi sağlayacak hazırlık çalışmalarına katkı sunmak ve mülki idare amirlerinin biyoterörizmle mücadele konusundaki rollerine dikkat çekmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda biyoterörizmle mücadelede mülki idare sisteminin mevzuat altyapısı ile mülki idare amirlerinin pandemi sürecinde öne çıkan idari, sosyal ve beşeri yönleri literatür taraması yoluyla incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mülki İdare Sistemi, Biyoterör, Biyogüvenlik, Covid-19 Pandemisi.

[1] Mülki İdare Amiri, İçişleri Bakanlığı, lutfullahun57@gmail.com, https://orcid.org/0000-0002-8764-5113.

THE IMPORTANCE OF CIVIL ADMINISTRATION SYSTEM IN FIGHTING BIOTERROR

Abstract

The Covid-19 pandemic, which broke out in China at the end of 2019 and spread all over the world in a short time; despite the advances in health and science and the health measures and vaccines developed against this disease in a short time, it has left negative effects all over the world and in every field. In addition, this pandemic has brought with it global bioterror discussions and scenarios in terms of its development process and form. Although the Covid-19 pandemic cannot be characterized as a confirmed bioterrorist attack, it has become more important than ever to determine the right policies and take appropriate decisions in order to combat bioterrorism. With its innovative health infrastructure and effective management mechanism, Turkey has implemented its measures at every level since the first outbreak of the epidemic, and has been able to take an institutional position, according to the changing conditions in the process. The effective role of the civil administration system in the fight against the pandemic in Turkey and the new experiences gained in this process have made public mechanisms stronger against possible bioterrorist attacks. In this context, the subject of the study is to reveal what kind of roles the civil administration system can play in possible bioterrorist attacks and how it can contribute to the fight, and the precautions it will take within the scope of biosecurity. With this study, it is aimed to contribute to the preparatory work that will provide a more effective fight against possible bioterrorism attacks and to draw attention to the role of local authorities in the fight against bioterrorism. In this direction, the legislative infrastructure of the civil administration system in the fight against bioterrorism and the administrative, social and human aspects of the civil administrators that stand out in the pandemic process will be examined through a literature review.

Keywords: Civil Admistration System, Bioterrorism, Biosecurity, Covid-19 Pandemic.

1. GİRİŞ

2019 yılının sonlarına doğru Çin'in Hubei bölgesinin Wuhan kentinde patlak veren ve kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi; bu hastalığa karşı geliştirilen tedbirler ve aşılara rağmen tüm dünyayı olumsuz etkilemiştir. Gelişim süreci ve şekli itibariyle küresel nitelikli biyoterör tartışma ve senaryolarını beraberinde getiren pandeminin biyoterör kaynaklı olduğuna dair kesin bir bulguya henüz rastlanmamıştır. Ancak bundan sonraki süreçte biyoterörle mücadele açısından doğru politikaların belirlenmesi ve yerinde kararların alınması her zamankinden daha çok önemli hale gelmiştir. Pandeminin ortaya çıkmasından itibaren etkin ve başarılı politika izleyen ve yönetim sergileyen Türkiye'de ise merkez ve taşra kuruluşları arasındaki uyum ve eşzamanlılık sayesinde değişen şartlara göre kurumsal pozisyon alınabilmiştir. Pandemiyle mücadele sürecinde özellikle mülki idare sisteminin etkin rolü ve edinilen yeni deneyimler ise olası biyoterör saldırılarına karşı kamusal mekanizmaları daha güçlü hale getirmiştir.

Bu çalışmada ilk olarak biyolojik terör kavramı ve Covid-19 pandemisinin biyolojik terörle benzerliği ele alınacaktır. Ardından Türkiye'de mülki idarenin Covid-19 pandemisiyle mücadeledeki yeri mevzuatsal ve işlevsel olarak ortaya konacaktır. Son olarak da pandemi sürecinde elde edilen tecrübelerden hareketle olası biyolojik saldırılara karşı mülki idare amirlerinin ne gibi rollerinin olabileceği ele alınacaktır.

2. TERÖR VE BİYOLOJİK TERÖR

Latinceki "terrere" sözcüğünden gelen ve dilimizde yıldırı veya tedhiş olarak da ifade edilen terör genel olarak; siyasi değişimleri gerçekleştirmek üzere şiddet veya şiddet tehdidinin kasıtlı olarak yaratılması veyahut sömürülmesini (Hoffman, 2006: 40) ifade eder. Mevzuatımıza göre ise terör (3713 sayılı TMK, md. 1); cebir ve şiddet kullanarak baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir. Terörün siyasi amaçlar doğrultusunda örgütlü, sistemli ve de sürekli bir strateji olarak kullanılması (Başeren, 1994-95: 164-165) ise terörizmdir. Bir diğer tanıma göre ise "herhangi bir hareketi yapması veyahut yapmaktan kaçınması için hükümeti veyahut uluslararası bir örgütü zorlamak ya da bir toplumu korkutmak saikiyle sivil/savaşmayan kişilere ciddi bedeni zarar vermek veyahut onları öldürmek amacıyla gerçekleştirilen her türlü eyleme" (The UN and The Fight Against Terrorism, 2005: 8-30) terörizm denir. Temel unsuru şiddet olan terörizmde terörist hareketler kurulu sisteme karşı gerçekleştirilmektedir (Jenkins, 1974: 2). Bu fiiller ve bunları gerçekleştiren failleri doğrudan ortaya çıkartan gelişmeler ise modernleşme, kentleşme, ideoloji ve politik yönelim gibi uzun dönemli şartların yanı sıra; etnik farklılıklar, politik engeller ve yoksulluk gibi durumlardır. Kimi düşünürlere göre bu gelişmelerden hareketle oluşan haksızlığa uğrama duygusu terörizmin birincil sebebidir (Crenshaw, 2003: 95).

Temeli Fransız Devrimi'ne müteakip yıllara (1793-1794) kadar götürülebilen ve ilk olarak devletle ilişkilendirilen terörizm;[1] ilerleyen dönemde Endüstri Devriminin sosyo-ekonomik etkisiyle boyut değiştirmiştir. 1900'lerle birlikte önce anarşist, akabinde de milliyetçi ve ayrılıkçı hareketlerden etkilenmiştir. Yakın zamana kadar terör belli bir coğrafyada olan ve

[1] Günümüzde terörizm, her ne kadar devlet dışı aktörlere atfedilse de, özellikle hibrit savaş yöntemi olarak çeşitli devletlerce araçsallaştırıldığını söylemek mümkündür.

etkileri de bu doğrultuda sınırlı kalan bir durumda iken değişen şartlarla birlikte kısa sürede küresel ölçekte etki gösterebilmektedir. Küreselleşmenin özellikle kitle imha silahlarının kullanımına uygun ortam oluşturması (teknoloji, ulaşım, iletişim vb. alanlarda) uluslararası düzeyde tehdit ve korku oluşturmak isteyen terörist gruplara yeni fırsatlar sunmaktadır. Küreselleşme ile birlikte özellikle ulusların siyasal ve fiziksel sınırlarının anlam yitirmesi nedeniyle dünyanın herhangi bir bölgesinde yaşanan bir gelişme kısa sürede etkilerini başka coğrafyalarda gösterebilmektedir. Geri dönüşü olmayan bu süreçte terörist grupların özellikle nükleer, biyolojik, kimyasal ve radyolojik kitle imha silahları üzerinden yeni akılcı stratejiler geliştirmesi de kaçınılmazdır (Kibaroğlu, 2006: 127-128).

Küreselleşmenin kaçınılmaz sonucu olan bilgi, malzeme, teknoloji ve yayılım kolaylığının artması nedeniyle de biyoterörizm diğer terör tiplerine göre daha ön plana çıkabilmektedir. Biyoterörizm; toplumda normal yaşamı durdurmak veyahut ideolojik bir avantaj kazanmak amacıyla biyolojik etkenlerin kişilere, gruplara ya da daha geniş kitlelere karşı korku yaratmak, hastalık oluşturmak veyahut hastalık oluşturma korkusu yaratmak amacı ile kullanılması (Yenen ve Doğanay, 2008: 95) olarak tanımlanabilir. Çeşitli ajanlarla[2] insanların, hayvanların ve bitkilerin hedef alınabildiği bu terör türünden amaç esasen insanların hastalanması veyahut ölümlerine yol açmak değil; toplumun genelinde korkuyu hâkim kılarak panik havası oluşturmak ve kitlelerin aktivitelerini etkileyerek hayatı zorlaştırmaktır. Biyoterörizme araç olan biyolojik silahların kolay ve ucuz elde edilmesi, etkililiğinin olması (artıcı ve kalıcı), kullanım kolaylığı ve geç fark edilmesi" (Özgür, 2006: 30) gibi özellikleri, bu silahları diğer silahlara (konvansiyonel, nükleer, kimyasal ve radyolojik) göre daha cazip kılabilmektedir. Örneğin 1 ton sarin 3000 ila 8000 insanın ölümüne sebebiyet verirken (Anderson, 1999: 6) ve böyle bir saldırının failini bulmak günümüz iletişim ve istihbarat teknikleriyle mümkün iken, laboratuvar ortamında üretilebilecek ve kaynağı bulunamayacak bir virüs ile dünya genelinde milyonlarca insanı öldürebilecek ve hayatı durma noktasına getirecek bir etkinin oluşturulabilmesi teknik olarak mümkündür. Maliyetinin uygunluğu göz önünde bulundurularak kimi çevrelerce fakir ülkelerin kitle imha silahı olarak nitelendirilen biyolojik silahlarla gerçekleştirilen etki göz önünde bulundurulduğunda biyolojik terör, terörlerin terörü olarak da ifade edilmektedir (Roberts, 2010:117).

3. BİYOTERORİZM VE COVİD-19 PANDEMİSİ

İlk olarak 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Hubei bölgesindeki Wuhan kentinde bulunan Canlı Hayvan ve Deniz Ürünleri Toptan Satış Pazarı'nda görüldüğü ve dünyaya yayıldığı iddia edilen Covid-19 virüsü, solunum yollarına önemli ölçüde zarar vererek kısa sürede ölüme yol açması ve hava damlacıkları yoluyla da hızlı bir şekilde bulaşması enfekte sayısını günden güne ve hızlı bir şekilde arttırmıştır. İnsandan insana geçme özelliği bulunan ve ilk zamanlar daha çok 60 yaş üstü ve tıbbi rahatsızlıkları bulunan insanlarda ölümcül sonuçlar doğuran virüs, kısa sürede tüm dünyaya yayılarak mevcut durum pandemiye evirilmiş, Dünya Sağlık Örgütü 11 Mart 2020'de Covid-19'u pandemi olarak ilan etmiştir (DSÖ, 2020). Biyoterör tartışmalarını ilk andan itibaren beraberinde getiren Covid-19 pandemisiyle ilgili olarak virüsün bazı devlet veyahut devlet dışı aktörlerce üretildiğine dair çeşitli kesimlerce iddialar ortaya atılmıştır (Taştan vd., 2020: 7). Ancak Covid-19 virüsünün biyolojik silah olarak üretildiğine dair bir delil henüz bulunamamıştır (Atalay, 2021). Bununla birlikte virüsün oluşturduğu korku ve panik havası ile olağan hayatın değişime uğraması gibi sonuçlar olası biyoterör saldırılarının sonuçlarıyla ile benzerlik göstermektedir. Zira virüsün ilk çıktığı zamanlar Çin'de insanların hızlı bir şekilde virüse kapıldıkları ve günlük hayatta bir anda yıkılarak yere devrildikleri veya sokak ortasında öldüklerine yönelik haber bültenlerinde ve

[2] Biyolojik savaş amaçlı ajanlar, "mikroorganizmalar ve toksinler, bitki öldürücüler, ara-konak hayvanlar ile zararlı haşereler ve hayvanlardır (Bağdatlı ve Çeviker, 2009).

sosyal medyada yayılan görüntüler (NTV, 2020) tüm dünya kamuoyunda kısa sürede korkuya sebebiyet vermiştir. Salgının kısa süre sonra Avrupa'ya ulaşmasının ardından özellikle İtalya ve İspanya gibi ülkelerde sağlık ve cenaze hizmetlerinde (hastane ve morg kapasite yetersizliği gibi) yaşanan problemler dünya kamuoyuna yansımıştır (Sabah, 2020). Bu atmosferde ülkeler tek taraflı olarak başka ülkelere uçuşlarını ve sınırlarını kapatmalarının yanı sıra ülke sathında karantina, sokağa çıkma yasağı, eğitim ve öğretimi durdurma ile her türlü toplu sosyal, kültürel ve sportif aktiviteye ara verilmesi gibi kararları almışlardır. Böylece salgının yayılımının engellenmesi için en önemli silah olarak fiziki sosyal etkileşimi durdurma, sınırlandırma, kontrol altına alma ve insanlara yeni alışkanlıklar kazandırma (maske, mesafe ve temizlik) faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Virüse karşı tıbbi mücadelede ise ilk olarak hastalığa yakalananların tedavisinde yüksek dozlu tablet kullanımı göze çarpmakta olup, virüse karşı aşı bulunması ve ilk onayın alınması 2020 yılının sonlarına doğru gerçekleşmiştir (UK, 2020). Bununla birlikte dünya ölçeğinde yayılan virüsün yayıldığı coğrafyalarda yeni varyantlarının da ortaya çıkması ülkelerin virüse karşı mücadelelerinde yeni stratejiler geliştirmelerini kaçınılmaz kılmıştır. Ayrıca bu süreçte oluşan siyasal, sosyal, ekonomik, sosyo-psikolojik birçok sorunun da çözümü ve süreçlerin yönetimi de en az virüsün tıbbi yönden önlenmesi kadar önem arz etmektedir. Bu süreçlerin yönetiminde mülki idare amirlerinin oynadığı rol ise olası biyoterör saldırılarına karşı önemli bir araç olarak kendini göstermektedir.

4. COVİD-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE MÜLKİ İDARE AMİRLERİ

Pandeminin ortaya çıkmasında yaklaşık iki ay sonra ülkemizde ilk vakanın görüldüğü Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın 11 Mart 2020 tarihinde yaptığı açıklamayla birlikte kamuoyuna duyurulmuştur.[3] Hâlihazırda yeni tip koronavirüs (Covid-19) vaka sayısı 25 Eylül 2021 tarihi itibariyle 7 milyona ulaşmış olup kurumların koronavirüsle mücadele çalışmaları devam etmektedir. Zira devlet tüm vatandaşların yaşam haklarını korumakla yükümlüdür (Anayasa md. 17). Yine Anayasamızın 56. maddesi uyarınca "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler." 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 1. maddesine göre de "Milletin sağlığına zarar veren bütün hastalıklar ve diğer zararlı etkenlerle mücadele etmek, gelecek neslin sağlıklı olarak yetişmesini temin etmek ve halkı tıbbi ve toplumsal dayanışmaya ulaştırmak genel devlet hizmetlerindendir." Bu hizmetleri yerine getirmek üzere devlet teşkilatı merkezden ve yerinden yönetim esası ile kurulmuş olup, merkezi yönetimin ülke sathında hizmetlerinin sunumunda taşra teşkilatı (il ve ilçeler)[4] halka en yakın birimlerdir. Bu noktada 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 4. maddesi uyarınca il genel idaresinin başı ve mercii valilerdir. Vali, ilde Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtasıdır. Bakanlıklar ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlükler, il genel idare teşkilatına ait bütün işleri doğrudan doğruya valiliklere yazarlar. Valilikler de illere ait işler için ilgili Bakanlık veya tüzelkişiliği haiz genel müdürlüklerle doğrudan doğruya muhaberede bulunurlar. Vali, kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın neşir ve ilanını ve uygulanmasını sağlamak ve talimat ve emirleri yürütmekle ödevlidir. Bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken bütün tedbirleri almaya yetkilidir (md. 9). Yine bu kanunun 11/C maddesi uyarınca "İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindendir… Bunları sağlamak için

[3] https://twitter.com/drfahrettinkoca/status/1237637571410309120?s=20.

[4] Anayasa md. 126: Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır. İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

vali gereken karar ve tedbirleri alır." Ayrıca "Vali, kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratacak şekilde bozulduğu ya da bozulacağına ilişkin ciddi belirtilerin bulunduğu hâllerde on beş günü geçmemek üzere ildeki belirli yerlere girişi ve çıkışı kamu düzeni ya da kamu güvenliğini bozabileceği şüphesi bulunan kişiler için sınırlayabilir; belli yerlerde veya saatlerde kişilerin dolaşmalarını, toplanmalarını, araçların seyirlerini düzenleyebilir veya kısıtlayabilir ve ruhsatlı da olsa her çeşit silah ve merminin taşınması ve naklini yasaklayabilir."

1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu uyarınca ise illerde ve ilçelerde Umumi hıfzıssıhha meclisleri kurulmuş olup, bu meclisler mahallin sağlıkla ilgili durumunu sürekli göz önünde bulundurarak şehir ve kasaba ve köylerin sağlıkla ilgili durumlarının iyileştirilmesine ve mevcut sakıncaların giderilmesine yarayan önlemleri alırlar. Bulaşıcı ve salgın hastalıklar hakkında istihbaratı düzenleme, bulaşıcı ve toplumsal hastalıklardan korunma çözümleri ve sağlıklı yaşamın faydaları hakkında halkı aydınlatma ve bir sari hastalık ortaya çıkmasında giderilmesi için alınan önlemlerin yerine getirilmesine tedbirlerin ifasına yardım ederler (md. 27). Ayda bir kez veya olağanüstü durumlarda ya da bulaşıcı salgın hastalık ortaya çıkması durumunda talep üzerine toplanan (md. 26) bu meclislerin başında ise yine mülki amirler (illerde vali veya vekili, ilçelerde kaymakam) bulunur (md. 23-24). Bu meclislerde alınan kararlar vali ve kaymakam tarafından icra olunur (md. 28). Bu doğrultuda diğer tüm yetkili kamu kurum ve kuruluşları gibi İçişleri Bakanlığı tarafından da görev, yetki ve sorumluluk alanına giren konularda koronavirüs vakası ülkemizde görülmeye başlamadan önce ve görüldükten sonra bir dizi önlemler alınmıştır. İçişleri Bakanlığı tarafından alınan önlemler ve uygulanmaya başlanılan tedbirler noktasında bugüne kadar toplam 153 genelge, basın açıklaması, talimat ve uygulama düzenlenmiştir.

Koronavirüsle mücadele tedbirleri kapsamında ise ilk olarak 23 Şubat 2020 tarihinde İran sınırının geçici olarak kapatılması ve Azerbaycan/Nahcivan sınır kapısının kara, hava ve demir yolu ulaşımına geçici olarak kapatılması uygulamaları gerçekleştirilmiştir (TRT, 2020). Küresel ölçekte artış gösteren salgının seyrini kontrol altına almak ve toplum sağlığı ve kamu düzeni açısından oluşturduğu riski yönetmek amacıyla İçişleri Bakanlığı aldığı önlemlerle dinamik bir süreç yönetimi sergilemiştir. Ülkemizde ilk vakanın görüldüğü ve salgının artış eğilimine başladığı 2020 yılı Mart-Mayıs döneminde;

- 21 Mart 2020 tarihinde 65 yaş ve üstü ayrıca kronik rahatsızlığı olan vatandaşlarımızın ikametlerinden dışarı çıkmalarının kısıtlanması, lokanta ve kafelerin paket servis ve gel al uygulamasına geçirilmesi, kuaför, berber ve güzellik salonlarının faaliyetlerinin durdurulması, asker uğurlama törenlerinin yasaklanması,
- 28 Mart 2020 tarihinde otobüs ve uçak seyahatlerinin izne tabi tutulması,
- 3 Nisan 2020 tarihinde belirlenen şehirlere giriş çıkışların sınırlandırılması ve 20 yaş altı gençlerin sokağa çıkmalarının kısıtlanması,
- 10 Nisan 2020 tarihinde 30 Büyükşehir ve Zonguldak ilinde hafta sonu sokağa çıkma kısıtlaması gibi ciddi önlemlerin alınmasıyla salgının yayılım hızının yavaşlatılması amaçlanmıştır.

30 Mayıs 2020 tarihinde yayınlanan genelge ile 1 Haziran 2020 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere başta seyahat kısıtlamalarının sonlandırılması ve faaliyetine ara verilen işletmelerin belirlenen önlemler içerisinde açılması olmak üzere kademeli normalleşmenin ilk adımları atılmıştır.

Dünya genelindeki eğilime benzer şekilde 2020 yılının yaz aylarının sonuna doğru salgının seyri ve vaka sayılarındaki artış durumu göz önüne alınarak 26 Ağustos 2020 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 2020/11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesinde belirtilen esnek ve uzaktan çalışma modelinin uygulanması öngörülmüştür. 8 Eylül 2020 tarihinden itibaren ise

maske takılmasının bütün ülkede zorunlu hale getirilmesi, HES kodu kullanımının yaygınlaştırılması, işletmelerin çalışma saatlerinin yeniden düzenlenmesi gibi uygulamalar hayata geçirilerek salgının kontrol altında tutulması amaçlanmıştır.

Koronavirüs salgınının yayılımında tüm Dünya'da ve özellikle Avrupa'da hızlı bir artış yaşandığı ve Ülkemizde de vaka ve hasta sayılarında yükseliş görülmesi üzerine 1 Aralık 2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın talimatları doğrultusunda başta hafta sonu sokağa çıkma yasağının uygulanması ile işletmelerin çalışma esaslarının düzenlenmesi uygulamaları olmak üzere yeni tedbirler hayata geçirilmiştir.

2 Mart 2021 tarihinden itibaren ise "Koronavirüs ile Mücadelede Kontrollü Normalleşme Süreci" adımları hayata geçirilmiş ve iller tespit edilen kriterlere göre 4 ayrı risk grubuna (düşük, orta, yüksek, çok yüksek) ayrılarak salgınla mücadeledeki tedbir seviyeleri risk gruplarına göre belirlenecek esaslar doğrultusunda normalleşme sürecinin yönetilmesi sağlanmıştır.

Mutasyona uğrayan Covid-19 virüsünün dünya genelinde hastalığın yayılımında artış göstermesi nedeniyle 14 Nisan 2021 tarihinde Kısmi Kapanma Genelgesi, 26 Nisan 2021 tarihinde Tam Kapanma Tedbirleri Genelgesi uygulamaya konulmuştur. Bu doğrultuda kontrollü normalleşme sürecinde alınan tedbirler yeniden değerlendirilerek salgının seyri doğrultusunda ilave önlemler ve düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

Alınan önlemler doğrultusunda vaka sayılarının yeniden kontrol altına alınması ile 16 Mayıs 2021 tarihinde Kademeli Normalleşme Tedbirleri Genelgesi ve 1 Haziran 2021 tarihinde Haziran Ayı Normalleşme Tedbirleri Genelgesi uygulamaya konulmuş ve kontrollü normalleşme adımları sürdürülmüştür. 27 Haziran 2021 tarihinde yayınlanan Kademeli Normalleşme Tedbirleri Genelgesi ile de 1 Temmuz 2021 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere sokağa çıkma yasakları ve seyahat kısıtlamaları uygulamaları sonlandırılmıştır.

Salgının dünya genelinde halen devam etmesi ve mutasyon durumunun oluşturduğu riskler göz önünde bulundurularak yeni uygulamalar ve genelgeler ile salgın süreci etkin bir şekilde yönetilmektedir. Koronavirüs salgının ortaya çıktığı ilk günden bu yana; uygulamaya konulan genelge ve talimatlar doğrultusunda gerekli tedbirlerin ivedilikle alınması ve kolluk birimleri tarafından konunun takip edilerek uygulamada herhangi bir aksaklığa meydan verilmemesi noktasında Mülki İdare Amirleri, İl İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesi ile Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 27. ve 72. maddeleri uyarınca;

- denetim ve bilgilendirme/ farkındalık çalışmaları yaparak,
- trafik denetimleri ve yol kontrol noktalarında gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayarak,
- il/ilçe belediyeleri ve kamu kurum kuruluşları ile işbirliği içinde ilgili Kanun hükümleri çerçevesinde gerekli tedbirlerin ivedilikle planlanması/uygulanmasını gerçekleştirerek,

salgınla mücadelede etkin ve kritik görevler ortaya koymuştur. Bu kapsamda valilerin/kaymakamların koordinesinde oluşturulan Seyahat İzin Kurullarının faaliyetleri, Alo 199 hattı ve İçişleri Bakanlığının E- Başvuru sistemi üzerinden gelen taleplerin karşılanması, Vefa Sosyal Destek Gruplarının faaliyete geçirilmesi gibi çalışmalar mülki idare amirlerinin koordine ettiği başarılı uygulama örnekleri arasında gösterilebilir.

Ayrıca genelgelerde kapsamı belirtilen sınırlamalara uymayan vatandaşlara Umumi Hıfzıssıhha Kanunun'un 282. maddesi gereğince idari para cezası verilmesi, aykırılığın durumuna göre kanunun ilgili maddeleri gereğince işlem yapılması, konusu suç teşkil eden davranışlara ilişkin Türk Ceza Kanunu'nun 195. maddesi kapsamında gerekli adli işlemlerin başlatılması konularında da görev alan mülki idare amirleri mevzuatta belirtilen görevleri doğrultusunda salgın sürecinin yönetilmesinde önemli katkıda bulunmuşlardır.

5. OLASI BİYOTERÖR SALDIRILARINA KARŞI MÜLKİ İDARE AMİRLERİNİN ROLÜ

Her ne kadar biyoterör saldırısı olarak değerlendirilmese de Covid-19 pandemisinde mülki idare sistemi aracılığıyla ülke sathında mücadelenin sahadaki ana yürütümü gerçekleştirilmiş olup, olası biyoterör saldırılarına karşı da benzer şekilde mücadele edilebileceğini söylemek mümkündür. Kuruluşundan günümüze kadarki süreçte tespit edilen herhangi bir biyolojik saldırısı olmayan ülkemizde, böyle bir saldırıdan kaynaklı oluşabilecek yeni zorunlu koşullara toplumsal ve kurumsal uyumun sağlanması (proaktif ve reaktif önlemler dahil) adına en önemli mekanizmaların başında mülki idare sistemi gelmektedir. Zira merkezi düzeyde alınan kararlar etkin ve kesintisiz bir şekilde uygulama imkânı bulmaktadır. Bununla birlikte biyolojik saldırılara karşı teknik mücadelenin ise alanında profesyonelleşmiş yetkin kuruluşlar ve araçlar eliyle gerçekleştirileceği açıktır. Zira biyolojik silahların her ne kadar üretimi, depolanması ve kullanımı oldukça kolay ve ucuz olsa da, bu silahlardan korunma ve bunlardan kaynaklanan yaralanma ve hastalıkların tedavi yöntemleri ise oldukça zor, karmaşık ve pahalıdır. Her şeyden önce biyolojik saldırı ajanlarına karşı etkin bir savunma eğitimi ve tecrübesi yeterli istihbarat ekibinin yanı sıra askeri ve tıbbi alanda hızlı organize olabilen personel ve kurumların varlığı şarttır. Aynı zamanda özellikle sağlık alanında zamanında teşekkül ettirilmiş bilgi sistemi altyapısı (teknik donanım, deneyim ve istatistikler gibi) virüslerin etkilerinin analizinde proaktif önlemlerin alınması açısından elzemdir. Örneğin ilk zamanlar Covid-19 virüsünün ileri yaş gruplarına ve kronik rahatsızlıkları bulunanlara öldürücü etkisine yönelik bilginin elde edilmesi ve bu yönde önlemlerin alınması, aşılamada bu risk grubuna öncelik verilmesi gibi kararların alınması nitelikli istatistiki veri alt yapısının sonucudur. Ayrıca virüslerin olağanın dışında seyir göstermesi de ancak ve ancak sağlık alanındaki bilgi altyapısı ile tespit edilecektir. Pek çok kurumu ilgilendiren bir mücadele alanı olan biyoterör, KBRN saldırıları kapsamında ele alınabilmekte olup mevzuatımızda bu alan yönetmelikle düzenlenmiştir.

Ülkemizde afet ve acil durum yönetimi görev olarak 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 30. maddesi uyarınca İçişleri Bakanlığına bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığına verilmiştir. Aynı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 39. maddesine dayanarak 01.10.2020 tarihli Resmi Gazete'de "Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer Tehdit Ve Tehlikelere Dair Görev Yönetmeliği" yayınlanmıştır. Yönetmeliğin amacı; yurt içinde veya yurt dışında meydana gelip ülkemizi etkileyebilecek kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer tehdit ve tehlikelere karşı insan sağlığı ve çevreye yönelik zararın önlenmesi veya en aza indirilmesi için ilgili kurum ve kuruluşların ve sivil asker iş birliği çerçevesinde de Türk Silahlı Kuvvetlerinin olay öncesi, sırası ve sonrasına ilişkin görev ve sorumlulukları ile gerekli iş birliği ve koordinasyonun esaslarını belirlemektir (md. 1). Yine yönetmelikte Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma Bakanlığı (md. 7), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (md. 8), Dışişleri Bakanlığı (md. 9), Milli Eğitim Bakanlığı (md. 10), Milli Savunma Bakanlığı (md. 11), Sağlık Bakanlığı (md. 12), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (md. 13), Tarım ve Orman Bakanlığı (md. 14), Ticaret Bakanlığı (md. 15), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (md. 16), Nükleer Düzenleme Kurumu (md. 17), Savunma Sanayii Başkanlığı (md. 18), Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Kurumu Başkanlığı (md. 19), Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (md. 20), Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (md. 21), Valilikler ile il müdürlükleri (md. 22) ve Sivil toplum kuruluşları ile basın ve yayın kuruluşlarının (md. 23) sorumlulukları ayrı ayrı düzenlenmiştir.

Valiliklerin bu yönetmeliğin uygulanmasında sorumlu ve görevli oldukları hususlar ise şöyledir (md. 22/1a-d):

- İlgili makamların, medyanın ve halkın, KBRN olayları ile muhtemel tehdit ve tehlikeler hakkında bilgilendirilmesini sağlamak.
- Kolluk kuvvetleri tarafından olay bölgesinde gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasını sağlamak.
- Gerekli görülen bölgelerdeki halkın, yöreyi emniyetli bir şekilde tahliyesi için planlamaları yapmak, tedbirlerin alınmasını sağlamak ve tahliye iş ve işlemlerini yürütmek.
- Tehlikenin meydana gelmesine neden olan radyoaktif ve nükleer madde ve kaynaklar ile sahipsiz atıkların, Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Kurumu Başkanlığı ekipleri tarafından kontrol altına alınmasını sağlamak.
- Kirlenme ihtimali bulunan açık su kaynaklarının, meraların ve tarım arazilerinin kullanılmaması, kirlenme olması durumunda ise iyileştirme faaliyetleri için Tarım ve Orman Bakanlığı bölge ve il müdürlükleri ile Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından gerekli çalışmaların yapılmasını sağlamak.

Bununla birlikte biyolojik ajanların tespitinde hayatın içindeki her türlü gelişmeye de hazırlıklı ve haberdar olmaya açık olmak gerekmektedir. Zira olası saldırılar ülkenin her yerinde çeşitli ajan ve senaryolarla gerçekleşebilir. Bu anlamda toplum, mülki idare amirleri ve sağlık personeli her türlü şüpheyi ciddiyetle ele almalı ve biyolojik saldırıların olabileceğini göz önünde bulundurmalıdır. Bu durumlara ise şunlar örnek olarak verilebilir (Baysallar, 2007: 525-526):

- Taşıt, uçak ve güdümlü mermilerden veyahut balon ve paraşütlere bağlanmış araçlardan yayıldığı gözlenen aerosoller (katı ya da sıvı bir maddenin gaz ortamı içerisinde dağılması) veya toz bulutlarının varlığı,
- Yiyecek depoları, hayvan yemi depoları, su şebekesi ve havalandırma tesisleri gibi hayatı etkileyen yerlere yetkisi olmayan şüpheli kişi girişinin belirlenmesi,
- Çevrede içinde şüpheli sıvı ya da toz içeren kapların ve özellikle spreylerin tespiti,
- Sabotaj olasılığı olan yerlerde kaynağı bilinmeyen toz ya da sıvı maddelerin tespiti,
- Çevrede böcek ya da kemirgen hayvan taşımak için kullanılan şüpheli kapların tespiti,
- Çevredeki hayvanlarda doğal olmayan davranış, hastalık veyahut ölümlerin tespiti,
- Peş peşe görülen salgınla ilgili (epidemik) olayların tespiti,
- Özellikle aynı aile veyahut toplulukta meydana gelen beyin iltihabı (ensefalit) olgularında artış tespiti,
- Birlikte yaşayan topluluklarda aniden başlayan ve çok sayıda kişiyi etkileyen bulantı, kusma, ishal ve ateş yükselmesinin tespiti,
- Nedeni tespit edilemeyen çok sayıda ani ölümler meydana gelmesi.

Bu ve benzeri nitelikte hayatın olağan akışına aykırı gelişmelerin erken tespiti ve önlemlerin alınması ise biyoterörle mücadelenin en önemli ayağı olacaktır. Zira erken müdahalenin beraberinde tehdit genel yayılmayacak ve genel hayatı etkiler nitelikte sonuçlara yol açmayacaktır. Biyolojik saldırılardan korunma açısından ise "erken uyarı (istihbarat, eğitimli ünitelerin gözlemleri, teknik cihazlar vb. ile), etkenin saptanması ve tanımlanması, fiziksel ve kimyasal korunma önlemlerinin alınması (Baysallar, 2007: 525-526) izlenmesi gereken aşamalardır.

6. SONUÇ

Küreselleşmenin etkisiyle birlikte biyoterör, terörün en etkili türlerinden birisi haline gelmiştir. Bu terör türü insanlık tarihinde çeşitli örneklerle kendini göstermiştir. Bununla birlikte 2019'un sonu itibariyle ilk kez Çin'de görülen ve tüm dünyayı kısa sürede etkisi altına alan Covid-19 pandemisi sebebiyle birçok ülke, güvenlik ve acil durum çalışmalarında biyoterörle mücadeleye daha çok yer vermeye başlamıştır. Zira her ne kadar Covid-19 virüsünün biyolojik bir silah olarak üretildiğine dair herhangi bir bulguya rastlanmamış olsa da, Covid pandemisinin gelişme ve sonuçları itibariyle olası biyoterör eylemleriyle benzerliklerinin bulunması dikkat çekmektedir. Sadece bir sağlık sorunu olarak kalmayan Covid-19 pandemisi; eğitimden çalışma hayatına, seyahatten ticarete kadar pek çok alanda domino etkisi göstermiştir. Dünya gündemine geldiği ilk günden itibaren ortaya çıkan korku ve endişe, ülkelerin ilk olarak dış dünya ile bağlantılarını aşamalı olarak kapatmalarına, virüsün ülkelerine sıçramalarının ardından ise ülke içerisinde tedbirleri harekete geçirmelerine neden olmuştur. Türkiye bu süreçte alınan kararların etkin bir şekilde uygulanmasında güçlü ve etkin mülki devlet yapısının avantajlarını bir kez daha görmüştür. Pandeminin ülke sınırları içerisinde ilk görüldüğü andan itibaren merkezi düzeydeki kurumlarla eş anlı olarak taşra teşkilatları da teyakkuza geçmiş; böylece taşra ve merkez senkronize çalışabilmiştir. Başta niteliği henüz bilinmediği dönemde virüsün hızla yayılımın durdurulması adına Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulunun verdiği tavsiyeler üzerine hükümet düzeyinde alınan kararlardan; sokağa çıkma ve seyahat etme yasaklarının yürütümü, günlük hayatta Covid-19'a karşı alınan tedbirlerin uygulanması (maske, mesafe ve temizlik), ticari ve ekonomik faaliyetlerin yeniden düzenlenmesi ve denetlenmesi, pandemi sürecinde ekonomik desteklerin dağıtımı, kamu hizmetlerinin asgari koşullarda da olsa devamlılığının sağlanması gibi pek çok faaliyet mülki idare amirleri eliyle uygulanmıştır. İlk zamanlar merkezi düzeyde alınan katı ve standart tedbirler zamanla yaşanan iyileşmeler doğrultusunda "yeni normal" konseptine uygun olarak esnetilmiştir. Tedbirlerin azaltılmasının ardından oluşan toplumsal rahatlama ve süreç içerisinde yurtdışında mutasyona uğramış virüsün ülkede yaygınlık kazanması nedeniyle vaka sayıları tekrar artışa geçmiştir. Yaşanan rakamsal dalgalanmaların ardından Covid-19 vaka ve hasta sayılarını azaltmak üzere iller kategorilere ayrılarak tedbirlerin düzeyinin belirlenmesinde halka da sorumluluk verilmiştir. Tüm bu süreçte pandeminin takibi taşra düzeyinde yine mülki idare amirleri (illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar) öncülüğünde ve marifetiyle gerçekleştirilmiştir. Mülki idare amirlerinin genel yönetim içerisindeki bu hareket ve yönetim kabiliyeti, ulusal düzeyde gerçekleşebilecek olası biyolojik saldırılarda da etkin olarak istifade edilebilir hatta zorunlu bir araç olarak kendini göstermektedir. Bunun yanı sıra taşra teşkilatlanmasında tüm birimler, aktörler ve halk ile iç içe olabilen bir meslek grubu olmaları sebebiyle de mülki idare amirleri, taşrada biyolojik terörizme yönelik toplumsal farkındalığı ve dikkati arttıracak en etkin çalışmaları yapabilecek yetkililerdir.

KAYNAKÇA

1395 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu.

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu.

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu.

ANDERSON, B. K. (1999). *A Profile of WMD Proliferants: Are There Commonalities?,* Alabama: Air Command And Staff College.

ATALAY, D. B. (2021). *ABD istihbaratı: Kovid-19'un biyolojik silah olarak geliştirildiğine inanmıyoruz.* https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-istihbarati-kovid-19un-biyolojik-silah-olarak-gelistirildigine-inanmiyoruz-/2348579 adresinden alındı.

BAĞDATLI, Y. ve ÇEVİKER, K. (2009). Biyolojik Silahların Kişi, Toplum ve Ülke Açısından Değerlendirilmesi. *1. Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer (Kbrn) Kongresi.* İstanbul.

BAŞEREN, S. (1994-95). Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele. *Avrasya Dosyası.* C.1/4. Ankara.

BAYSALLAR, M. (2007) Olağanüstü Durumlarda DAS Yönetimi, Biyoterörizm. *5. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi.* Antalya.

CRENSHAW, Martha. The Causes of Terrorism, Past and Present, KEGLEY, C. W. (Ed.), International Terrorism: Characteristics, Causes, Controls. New York, St. Martin's, 2003.

DSÖ. 2020. *Dünya Sağlık Örgütü Genel Direktörünün Covid-19 ile İlgili Medya Brifingindeki Açılış Konuşması.* https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020 adresinden alındı.

HOFFMANN, F. G. (2007). Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington Virginia: Potomac Institute for Policy Studies.

JENKINS, B. (1974). *International Terrorism: A New Mode of Warfare,* Santa Monica, California: Rand Cooperation.

KİBAROĞLU, M. (2006). Kitle İmha Silahları ile Terör: Kıyametin Yeni Eşiği mi?, *Avrasya Dosyası*. Ankara. 12/3.

Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer Tehdit Ve Tehlikelere Dair Görev Yönetmeliği,

NTV, (2020). *Salgından korkutan görüntüler (Sosyal medyada hasta görüntüleri yayınlanıyor).* https://www.ntv.com.tr/video/dunya/salgindan-korkutan-goruntuler-sosyal-medyada-hasta-goruntuleri-yayinlaniyor,A2oiLO5RtkSls_4k0zj8zQ adresinden alındı.

ÖZGÜR, S. (2006). *Geleceğe Yönelen Tehdit Kitle İmha Silahları*. İstanbul. IQ Yayıncılık.

Resmi Gazete. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/08/20200826-5.pdf.

ROBERTS, G. B. (2010). Biyolojik Terör Tehdidi. *Küresel Terörizm ve Uluslararası İş Birliği Sempozyumu.* Ankara, Genelkurmay Basımevi. 17/126.

The United Nations And The Fight Against Terrorism. (2005). Hearing and Briefing Before The Subcommittee on International Terrorism and Nonproliferation of The Committee on International Relations House of Representatives. *One Hundred Ninth Congress First Session,* 17 Mart 2005. Seri No: 109-20. Washigton, U.S. Government Printing Office.

UK, (2020). Birleşik Krallık ilaç düzenleyicisi ilk Birleşik Krallık COVID-19 aşısı için onay verdi. https://www.gov.uk/government/news/uk-medicines-regulator-gives-approval-for-first-uk-covid-19-vaccine adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (21.03.2020). https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-ustu-ile-kronik-rahatsizligi-olanlara-sokaga-cikma-yasagi-genelgesi adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Ek Genelgesi (21.03.2020). https://www.icisleri.gov.tr/bakanligimiz-81-il-valiligine-koronavirus-tedbirleri-konulu-ek-bir-genelge-daha-gonderdi adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (22.03.2020). https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-ustu-ile-kronik-rahatsizligi-olanlara-sokaga-cikma-yasagi-ek-genelgesi adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (28.03.2020). https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-koronavirus-tedbirleri-kapsaminda-ucakotobus-seferleri-genelgesi adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (03.04.2020). https://www.icisleri.gov.tr/sehir-giriscikis-tebirleri-ve-yas-sinirlamasi adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (10.04.2020). https://www.icisleri.gov.tr/2-gun-sokaga-cikma-yasagi adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (28.05.2020). https://www.icisleri.gov.tr/15-ilde-29052020-saat-2400-ile-31052020-saat-2400-arasinda-uygulanacak-olan-sokaga-cikma-kisitlamasi adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (08.09.2020). https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-koronavirus-tedbirleri-konulu-ek-genelge-gonderildi-08-09-20 adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (01.12.2020). https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-ile-mucadele-kapsaminda-sokaga-cikma-kisitlamalari---yeni-kisitlama-ve-tedbirler-genelgeleri adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (02.03.2021). https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-ile-mucadelede-kontrollu-normallesme-sureci adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (14.04.2021). https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-kismi-kapanma-genelgesi-gonderildi adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (26.04.2021). https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-tam-kapanma-tedbirleri-genelgesi-gonderildi adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (16.05.2021). https://www.icisleri.gov.tr/kademeli-normallesme-tedbirleri-genelgesi adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (01.06.2021). https://www.icisleri.gov.tr/haziran-ayi-normallesme-tedbirleri-genelgesi adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Genelgesi (27.06.2021). https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-kademeli-normallesme-tedbirleri-genelgesi-gonderildi adresinden alındı.

Sabah. (2020). *SON DAKİKA: İtalya ve İspanya'da korkunç manzara! Cenaze kuyruğu yaşanıyor...* https://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/son-dakika-italya-ve-ispanyada-korkunc-manzara-cenaze-kuyrugu-yasaniyor adresinden alındı.

TRT. (2020). *Türkiye-İran sınır kapıları kapatıldı.* https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiye-iran-sinir-kapilari-kapatildi-462626.html adresinden alındı.

https://twitter.com/drfahrettinkoca/status/1237637571410309120?s=20

TAŞTAN, C., TEKİN, H. H., ÇETİNÖZ, E. ve DEMİRDEN, A. (Nisan, 2020). *Kovid-19 Salgını ve Sonrası Psikolojik ve Sosyolojik Değerlendirmeler.* Polis Akademisi Yayınları.

YENEN O.Ş. ve DOĞANAY M. (2008). Biyoterörizm. *Ankem Dergisi.* İstanbul. 22/2.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TÜRKİYE'NİN NARKO TERÖRİZM İLE MÜCADELESİ

Seyida ERKEK[1]
Orhan BULUT[2]

Özet

Yasa dışı uyuşturucu üretimi, ticareti ve kullanımı küresel bir sorun haline gelmiştir. Pek çok suç örgütü faaliyetlerini finanse ederek varlıklarını sürdürmek için uyuşturucu ticareti yapmakta ya da uyuşturucu tacirleri ile işbirliğine girmektedir. Bilhassa terör örgütlerinin uyuşturucu suçlarından gelir sağladığı ve bu geliri, barınma, beslenme, silahlanma, iletişim ve propaganda gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullandığı bilinmektedir. Bu nedenle terör ile mücadele uyuşturucu kaçakçılığı ile etkili bir şekilde mücadeleyi zorunlu kılmaktadır. Uyuşturucu maddelerin nakledilmesi noktasında köprü olarak kullanılan Türkiye, son yıllarda terörün finansmanında önemli bir unsur olarak ön plana çıkan narko terörizm ile mücadelede önemli başarılar elde etmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan rapora göre 2020 yılında 159 bin 268 uyuşturucu olayına müdahale edilmiş, 231 bin 652 şüpheli yakalanmıştır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin terörizmin finansmanında kullanılan uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele konusunda yürüttüğü çalışmaları incelemektir. Çalışmada öncelikle "Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme" ve diğer ilgili belgelerin taraması yapılarak hukuki süreçten bahsedilmektedir. Ardından son yıllarda gerçekleştirilen operasyonlar çerçevesinde narko terörizm ile mücadelede gelinen sürecin bir fotoğrafı ortaya konulmaktadır. Finans kaynağı uyuşturucu olan PKK/KCK/PYD gibi terör örgütleri ile yürütülen mücadele süreci istatistiklerle ortaya konulmaktadır. Ayrıca küresel uygulamalar çerçevesinde narko terörizmle mücadelede Türkiye için çeşitli öneriler geliştirilmesi ve yürütülecek benzer çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Narko Terörizm, Uyuşturucu ile Mücadele.

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Adalet Meslek Yüksekokulu, serkek@erbakan.edu.tr, orcid: 0000-0003-3562-3788.
[2] Komiser Yardımcısı, Ereğli İlçe Emniyet Müdürlüğü, orhanbulut83@hotmail.com

TURKEY'S FIGHT AGAINST NARCO TERRORISM

Abstract

The production, trade and use of illicit drugs has become a global problem. It trades drugs or cooperates with drug dealers to maintain its existence by financing all kinds of criminal activities. Particular, it is known that terrorist organizations generate income from drug crimes and use this income to meet their needs such as shelter, nutrition, armament, communication and propaganda. Therefore, the fight against terrorism necessitates an effective fight against drug smuggling. Turkey, which is used as a bridge for the transportation of drugs, has achieved significant success in the fight against narco-terrorism, which has come to the forefront as an important element in the financing of terrorism in recent years. According to the 2020 report prepared by the General Directorate of Security, Department of Combating Narcotic Crimes, 159 thousand 268 drug incidents were intervened and 231 thousand 652 suspects were caught. The aim of this study is to examine the studies carried out by Turkey on the fight against drug trafficking used in the financing of terrorism. In the study, first of all, the International Convention on the Prevention of the Financing of Terrorism and other relevant documents are scanned and the legal process is mentioned. Then, within the framework of the operations carried out in recent years, a photograph of the process reached in the fight against narco terrorism is presented. The process of fighting against terrorist organizations such as PKK/KCK/PYD, whose financial source is drugs, is revealed with statistics. In addition, it is aimed to develop various proposals for Turkey in the fight against narco-terrorism within the framework of global practices and to contribute to similar studies to be carried out.

Key Words: Terror, Narco Terrorism, Fight against drugs.

1. GİRİŞ

Uyuşturucu kaçakçılığı pek çok suç örgütü gibi terör örgütlerinin de ihtiyaç duyduğu finans kaynağını oluşturan bir suç türüdür. Bu suçtan elde edilen gelir terörizmin bekası ve para kaynağının sürekliliğini sağlamaktadır. Uyuşturucu ticareti yapanlar ile örgüt üyelerinin işbirliği yapması 'narko terör' kavramını ortaya çıkarmıştır. Narko terörizm kavramı ise, uyuşturucu kaçakçılığının terör suçu ile olan ilişkisini ortaya koymaktadır. Tekiner ve Kayabaşı (2017: 137), teröre karşı savaşın uyuşturucuya karşı savaş ile birleşmesinin narko terörizm ile mücadeleyle sonuçlandığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla her iki suç ile mücadele politikasının eşgüdüm içerisinde yürütülmesi önemlidir.

Uyuşturucu maddelerin nakledilmesi noktasında köprü konumunda yer alan Türkiye, son yıllarda, narko terörizm ile mücadelede önemli başarılar elde etmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan "Türkiye Uyuşturucu Raporu"na göre 2020 yılında 159 bin 268 uyuşturucu olayına müdahale edilmiş, 231 bin 652 şüpheli yakalanmıştır (2021: 29). Ayrıca NARKONET ve NARKOTİM gibi projeler sayesinde uyuşturucu ile mücadele süreci desteklenmektedir.

Terörün finansmanının önlenmesi ihtiyacı nedeniyle dünya ülkeleri için narko terörizm ile mücadele öncelikli politika konularından biri haline gelmiştir. Bu bağlamda çalışmada terör örgütlerinin önemli finans kaynakları arasında yer alan uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele konusu ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, Türkiye'de narko terörizm ile mücadele politikasında gelinen durumu mevzuat düzenlemeleri ve son istatistikler ışığında ortaya koymaktır. Bu sayede narko terörizm ile mücadele stratejileri konusunda toplumda farkındalık oluşturulması ve yürütülecek benzer çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Çalışmada öncelikle kavramsal çerçeveye yer verilerek, "Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme" ile başlayan hukuki süreçten bahsedilmektedir. Ardından son yıllarda gerçekleştirilen operasyonlar çerçevesinde narko terörizm ile mücadelede gelinen sürecin bir fotoğrafı ortaya konulmaktadır. Finans kaynağı uyuşturucu olan PKK/KCK/PYD gibi terör örgütleri ile yürütülen mücadele süreci istatistiklerle anlatılmaktadır.

2. TERÖR VE TERÖRZİM KAVRAMLARI

Wilkinson terör kavramının, etimolojik olarak "korkutmak, korkuya yol açan eylem, kişi, nesne ya da güç" anlamındaki Latince "terrere" kelimesinden türediğini belirtmiştir (1974:9). Türk Dil Kurumu'na göre ise terör kavramı, "yıldırı" olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021).

Terör ve terörizm kavramları benzer anlamları çağrıştırıyor gibi görünmekle birlikte farklı kavramlardır. Wilkinson terörizmi; "Bireyleri, grupları, toplulukları ya da hükümetleri, teröristlerin siyasal amaçlarına hak versinler diye düzenli olarak yıldırmaya dönük öldürme ve yok etme eylemleri ya da öldürme ve yok etme tehdidine başvurulması" olarak tanımlamıştır (Chomsky vd.,1999: 107). Jenkins'e göre ise (2003:15) terörizm, "şiddet ya da şiddet tehdidi ile korku ve panik atmosferi yaratarak sosyal ya da siyasal değişimleri gerçekleştirme çabasıdır". Terörizm, "ayrılıkçı, bölücü veya devrimci düşünce ve eylemlerin belirli bir yönde harekete geçirilmesi ile şekillen hesaplı bir şiddet" olarak da tanımlanabilir (Demirtaş, 2015: 6).

Tanımlarda da görüldüğü gibi, terörizm kavramı, siyasi amaçlara ulaşmak için terör eylemlerinin sistemli bir şekilde gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda terörizm kavramı, terörün siyasal içeriğinin ve süreklilik özelliğinin vurgulandığı bir kavramdır (Tekiner ve Kayabaşı, 2017:139; Gül, 2012: 9; Kazan, 2016: 110).

Tanımından yola çıkarak terörizmin özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

- Korku ve zorlama aracı olması,
- Organize grup ya da gruplar tarafından gerçekleştirilmesi,
- Şiddet ya da şiddet tehdidi ile gerçekleştirilmesi,
- Önceden saptanmış politik ya da ideolojik bir hedefinin olması.

Aykın ve Gümüşay (2008: 342) terörizmin amacını; "hedef alınan devleti veya sistemi, ekonomik ve sosyal yapıyı, etkileyerek, istekleri ve amaçlan doğrultusunda kararlar alınmasını sağlamak veya devlet sistemini yıkarak, yerine kendi amaçlan ve ideolojileri doğrultusunda yeni bir yönetim tesis etmek" olarak açıklamıştır. Terörizm stratejisi ile gerçekleştirilen eylemler sembolik boyutlarda olmakla birlikte ulaşmak istedikleri hedeflerin büyüklüğü nedeniyle etkileri de büyük olmaktadır (Yenal ve Beğenirbaş, 2019: 206). Yapılan tehdidin yol açtığı korku ya da gerçekleştirilen şiddetin boyutu nedeniyle pek çok dünya ülkesinde terörizm büyük kitleleri olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuz etkinin boyutu ise hedef kitleler üzerinde yürütülen "yıldırı" faaliyetinin sürekliliği ile artmaktadır.

Milattan sonra 44 yılında Roma İmparatoru Sezar'ın bir suikast sonucu öldürülmesi ile birlikte siyasi liderlerin terörün hedefi haline gelmesi terörün ortaya çıkışı olarak kabul edilse de terörizm, insanoğlunun varlığından beri ülkeleri tehdit etmiş ve farklılaşan yapısı ile tehdit etmeye devam etmektedir. İlk örneklerini suikast, saldırı şeklinde gösteren terörizmin boyutu 11 Eylül terör saldırısı ile değişmiş, bu tarihten sonra terörizm bir savaş stratejisi olarak kullanılmaya başlamış ve etkileri ulus ötesi düzeye ulaşan bir nitelik kazanmıştır (Yenal ve Beğenirbaş, 2019: 208-209). Terörizmin ulaştığı yeni boyut nedeniyle devletlerin menfaatleri için yürüttükleri mücadelelerin yöntemi de değişmiştir. Bu tarihten itibaren terörizm ile yürütülen mücadelede finansmanın engellenmesi suretiyle terörist grupların hareket güçlerinin asgariye indirilmesi yöntemi benimsenmeye başlamıştır (Demirtaş, 2015: 10).

3. TERÖRİZMİN FİNANSMANI

Demirtaş (2015: 8), terörizmin finansmanını, "terör eylemi gerçekleştirme amacında olan gerçek kişi veya örgütlere, faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gerekli maddi kaynakları bilerek sağlamak veya sağlanmasına yardımcı olmak" olarak tanımlamıştır. Terör örgütleri terörizmin amacına hizmet eden organize yapılar oldukları için siyasi ve ideolojik amaçları çerçevesinde bir dizi eylem gerçekleştirirler. Bu eylemler ile öncelikle hedef kitle üzerinde korku oluşturmayı amaçlarlar. Örgütlerin eylemleri için ayırdığı maliyet eylemlerin amacına ulaşmasında önemli bir faktördür. Bu nedenle eleman, malzeme temini gibi maliyetlerin yanı sıra teröristlerin eğitilmesi, rüşvet, propaganda gibi farklı ihtiyaçlar teröristlerin paraya olan bağımlılığını artırmaktadır (Yılmaz 2020: 179). Ayrıca gelişen teknoloji terörist grupların profesyonelleşmesini gerektirdiği için ihtiyaç duydukları kaynak miktarı da gittikçe artmıştır (Gürel, 2015: 16).

Dünya genelinde varlığını sürdüren pek çok terör örgütü için finansman ihtiyacı eylem ve faaliyetlerin sürdürülebilirliğinin temel koşuludur. Nihai amacı gelir sağlamak olmayan terör örgütleri, hırsızlık, sahtecilik, gasp, haraç toplama ve kaçakçılık gibi yasa dışı faaliyetlerin yanı sıra; yayın gelirleri, bağış toplama, ticaret gibi yasal görünümlü faaliyetler yürütmektedir (Gürel, 2015: 15). Özellikle silah, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı suçları terörün finansmanını sağlayan suçlar arasında yer almaktadır. Dış ülkelerden gelen yardımlar terörün bir başka finansman kaynağını oluşturmaktadır (Aykın ve Sözmen, 2008: 23).

Dünya Uyuşturucu Raporu'na göre, dünyanın uyuşturucu ticaret hacmi 320 milyar dolar olup, bu kazanç terör örgütleri dahil bir çok organize suç örgütü için en önemli finans kaynağını oluşturmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2017: 8). "Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC)", bir yıl içerisinde farklı suçlardan elde edinen ve aklanan kara paranın 1,6 trilyon

dolar olduğu tahmini açıklamıştır. Dolayısıyla uyuşturucu kaçakçılığı kara paranın büyük bir kısmını oluşturmaktadır (Çetinöz, 2019: 45).

Terör örgütlerinin özellikle 2001 yılından sonra kazandığı 'savaş stratejisi olma' rolü örgütlerin sahip olduğu finansal güç nispetinde güçlenmektedir. Nitekim "Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme"sinde de, uluslararası boyutta faaliyet gösteren terörizm eylemlerinin sayısının teröristlerin ulaşabildikleri mali kaynaklar ile doğru orantılı olduğu ifade edilmiştir (2021). Bu nedenle terörizm ile mücadele sürecinin en önemli ayağını finansman kaynakları ile mücadele oluşturmaktadır. Finansmana erişimin engellenmesine yönelik yasal düzenlemeler ve yürütülen iletişim stratejileri terörizm ile mücadeleyi desteklemektedir.

Türkiye, 1999 yılında Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan "Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme"'yi 27 Eylül 2001 tarihinde imzalamış, 2002 tarih ve 24729 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2017: 22). Türk Hukuk sisteminde 5532 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nda yapılan değişiklik ile terörün finansmanı ilk kez ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir. Ayrıca, 2013 yılı Şubat ayında 6415 sayılı "Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun ile Sözleşme'de bahsedilen eylemler için fon sağlamak, terörün finansmanı suçu kapsamında değerlendirilmeye başlamıştır. Maliye Bakanlığı'na söz konusu gelirleri toplayan kişilerin mal varlıklarını dondurma yetkisi verilerek cezai yaptırımlar getirilmiştir (Sevgel, 2019: 3).

Türkiye, terörün finansmanı için çalışan bir organ olan "Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF)" bir üyesi olup kara para aklama karşıtı çalışmalara katkı sağlamaktadır. Finansal istihbarat sağlamak ile görevli "Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK)", ulusal düzeyde tüm kolluk güçleri ile koordineli bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedir.

Terörizmin finans kaynaklarını kesmeye yönelik yapılan yasal düzenlemeler, terörle mücadelede terörizmin finans kaynakları ile mücadelenin öneminin anlaşılması açısından dikkat çekicidir (Demirtaş, 2015: 79).

4. NARKOTİK VE NARKO TERÖRİZM

Türk Dil Kurumu tarafından uyuşturucu kelimesi; "Uyuşturma özelliği olan, uyuşturan (madde), narkotik" ve "Hareketten, gereği gibi düşünmekten alıkoyan" anlamlarında tanımlanmıştır (TDK, 2021). "Narkotik" sözcüğü, uyuşturucu maddeler için kullanılmaktadır. İngilizce 'narcotic', Fransızca 'narcotigve', Almanca 'narkotisch' olarak kullanılan kelime, Yunanca 'narke' kelimesinden türemiş olup 'duygusuzluk' anlamına gelmektedir (Aydın, 2017: 12). Narkotik maddeler arasında; esrar, kokain, eroin ve afyon gibi doğal maddelerin yanı sıra tedavi amaçlı kullanılmakla birlikte uyuşturma etkisi olan amfetamin gibi uyku ilaçları, sentetik maddeler de yer almaktadır.

Esrar ve sentetik maddelerin üretim ve tüketim merkezi haline gelen Avrupa, aynı zamanda bu ürünleri ihraç etmektedir. Tüketicilerin artan kokain talebi uyuşturucu ticaretinde kokaini kazançlı bir madde haline getirmiştir. Avrupa Uyuşturucu Raporu'nda (2021: 18), son beş yıl içerisinde kokain kullanımından dolayı tedavi gören kişi sayısındaki yükselişe değinerek Avrupa'da artan kokain tüketimine dikkat çekilmiştir.

Avrupa Uyuşturucu Raporu'na göre, 2019 yılında Avrupa Birliğine üye devletlerde 465 ton miktarında kenevir reçinesi ele geçirilmiş, 148 ton miktarında kubar esrar ele geçirilmiş iken; Türkiye'de 28 ton kenevir reçinesi, 63 ton kubar esrar ele geçirilmiştir (2021: 16).

Kullanan kişiler üzerinde hem fiziki hem de psikolojik olarak bağımlılığa yol açması nedeniyle sürekli talep edilen uyuşturucu maddelerin satışından yasa dışı yollarla yüksek

kazanç sağlanmaktadır. Bu durum faaliyetlerinde sürekliliği sağlamak üzere düzenli ve yüksek gelire ihtiyaç duyan terörist örgütler için uyuşturucu ticaretini cazip bir gelir kapısı haline getirmiştir.

Narko-terörizm kavramı, teröristlerin eylemlerini devam ettirebilmesi için uyuşturucu ticareti yapan kişilere yardım ederek uyuşturucu kaçakçılığı suçuna iştirak etmesidir. Uyuşturucu maddelerin üretimi ve satışından elde edilen gelir ile diğer finansman kaynaklarından elde ettikleri geliri birleştiren özellikle PKK ve KCK gibi yasa dışı terör örgütleri, uluslararası faaliyetlerini genişletme imkânına kavuşmaktadır. (Sevgel, 2019: 1). Türkiye Uyuşturucu Raporu'nda, yılda 500 milyon dolar gelirin sağlandığı yasa dışı kenevir ekiminin örgüt tarafından en kazançlı uyuşturucu kaçakçılığı yöntemi olarak görüldüğü ifade edilmiştir (2021: 124).

Narkotik madde kaçakçılığı, terörizmin finansmanını kolaylaştırarak tüm dünyada siyasal, sosyal ve ekonomik koşulları etkileyen küresel bir güvenlik sorunu haline gelmiştir (Çetinöz, 2019: 48). Zira kişisel bağımlılıkların artması tedavi edilebilir görünmekle birlikte uyuşturucu madde talebinde arzı da artırmaktadır. Diğer yandan kaçakçılık yoluyla elde edilen paranın transferinde takip edilmesi daha güç olan kripto paralar tercih edilmektedir. Dünya üzerindeki kara paranın neredeyse yarısının uyuşturucu ticaretinden geldiği ifade edilmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2017: 14).

5. TÜRKİYE'DE NARKO-TERÖRİZM İLE MÜCADELE POLİTİKALARI

Uyuşturucu madde bağımlılığı ile mücadele konusu günümüzde pek çok devlet için öncelikli bir politika konusudur. Uyuşturucu problemi devletler için sağlık, güvenlik ve küresel bir problemdir. Uyuşturucu ile mücadele politikalarının, uyuşturucu madde arz ve talebinin düşürülmesi ile bağımlığının azaltılması, tedavi ve önleme faaliyetlerinin yürütülmesi olmak üzere pek çok farklı boyutu bulunmaktadır. Bu nedenle narko terörizm ile mücadele politikaları üç ayrı faaliyet çerçevesinde yürütülmektedir. Bunlar;

- Uyuşturucu madde arzı ile mücadele faaliyetleri,
- Uyuşturucu madde bağımlılarının tedavi ve rehabilitasyonu,
- Uyuşturucu madde bağımlılığını önlemeye yönelik eğitimlerin yapıldığı bilgilendirme faaliyetleri.

Bu bölümde narko terörizm ile mücadele politikaları yasal ve kurumsal çerçeve bağlamında anlatıldıktan sonra PKK/KDK/PYD terör örgütlerinin uyuşturucu kaçakçılığındaki rolü ve bunun önlenmesine yönelik yürütülen çalışmaların sonuçları ortaya konulacaktır.

5.1. Yasal ve Kurumsal Çerçevede Narko Terörizm İle Mücadele

Anayasanın 58.maddesinde; "Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır" ifadesi geçmektedir (Çetinöz, 2019: 24).

Türkiye, BM/UNODC, Avrupa Birliği/EMCDDA ve AGİT gibi uluslararası kuruluşların üyesi olup, uluslararası anlaşmalara taraf olmuştur (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2021: 18). Türkiye'de taraf olunan uluslararası sözleşmelerle uyumlu bir şekilde çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Uyuşturucu kaçakçılığı konusundaki temel yasal düzenlemeler arasında;

- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu (188.madde-uyuşturucu veya uyarıcı madde imalatı ve ticareti, 190. Madde- uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımını kolaylaştırma, 191.madde- uyuşturucu veya uyarıcı madde almak, bulundurmak, kullanmak),
- 3298 sayılı Uyuşturucu Maddeler İle İlgili Kanun,
- 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun yer almaktadır.

Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu (BMYK)'na 2019 yılından bu yana Cumhurbaşkanı Yardımcısı başkanlık etmektedir. Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu çeşitli bakanlıkların katılımıyla oluşturulmuştur. Bu alanda yürütülen faaliyetlerin takip edilebilmesi amacıyla elektronik veri kaydının yapılması için "Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı İzleme Platformu"na tüm paydaş kurumlar veri girişlerini yapmakta ve bu sayede kurumlar arasında koordinasyon sağlanmaktadır.

Türkiye'de uyuşturucu kaçakçılığı suçu ile mücadelede görevli kuruluşlar arasında; "İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Aile, Çalışma Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Mali Suçlar Araştırma Kurulu" sayılabilir. Bu alanda çalışan kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak üzere 1997 yılında "Uyuşturucu Kullanımı ile Mücadele Takip ve Yönlendirme Üst Kurulu" ile "Uyuşturucu Kullanımı ile Mücadele Takip ve Yönlendirme Alt Kurulu" kurulmuştur. Ayrıca 2004 yılında "Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi Şube Müdürlüğü (TADOC)" bünyesinde "Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM)" kurulmuştur. TUBİM, 2008 yılında KOM Daire Başkanlığı bünyesinde yer alan bir Şube Müdürlüğü haline gelmiştir.

Türkiye, coğrafi konumu itibariyle Güneybatı Asya ülkelerine yakın bir konumda olup ayrıca yasa dışı afyon üretimi ile haşhaş ekiminin gerçekleştiği bir coğrafyada yer almaktadır. Avrupa'ya uyuşturucu kaçakçılığının yapıldığı "Balkan Rotası" üzerinde bulunduğu için transit bir ülke konumundadır (Çetinöz, 2019: 23-24).

Geçmişte pek çok farklı siyasi amaç ve ideolojiye sahip terör örgütünün hedefi olan Türkiye, günümüzde terörizm ve onun finansmanı ile mücadele sürecinde dünya ülkeleri tarafından dikkat çekecek önemli başarılara imza atmaktadır. Personel eğitimleri yapılarak, görev köpekleri de eğitilmekte, gençlerde uyuşturucu bağımlılığına ilişkin farkındalık oluşturmak üzere çeşitli yarışmalar düzenlenmektedir.

Dünya uyuşturucu pazarındaki genişleme ülkeleri mücadele politikaları için daha fazla maddi kaynak ayırmaya sevk etmiş, bu kapsamda Türkiye'de uyuşturucu madde bağlantılı kamu harcamaları da artırılmıştır. 2020 yılında bir önceki yıla oranla yaklaşık %28,2 artışla uyuşturucu ile mücadeleye alanında 1 milyar 840 milyon 513 bin Türk Lirası harcama yapılmıştır (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2021: 17).

Tablo 1. Uyuşturucu ile Mücadele Alanında Yapılan Kamu Harcamalarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	**Harcama Miktarı (TL)**
2018	1.362.728.424
2019	1.434.964.924
2020	1.840.513.297

Kaynak: Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2021: 17.

Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, uyuşturucu ile mücadele konusunda etkin bir şekilde faaliyetlerini sürdürerek yürüttüğü projeler ile dünyada dikkatleri üzerine çekmektedir. Bu alanda yürütülen projeler aşağıda sıralanmaktadır;

- **Narkotim:** Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından, uyuşturucu suçlarına karşı yürütülen istihbarat ve operasyonları gerçekleştiren birimin adıdır. 2014 yılında aynı isimli proje ile birim oluşturulmuştur.

Tablo 2. Narkotimler Tarafından Müdahale Edilen Olay ve Şüpheli Sayısı

Yıl	Olay sayısı	Şüpheli Sayısı
2017	26.004	51.381
2018	37.092	66.535
2019	45.662	80.358
2020	50.563	86.207

Kaynak: Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2021: 55).

- **Narkotik Eğitim Tırı:** İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nce, madde kullanımı hakkında gençleri ve ailelerini bilgilendirmek amacıyla başlatılan bir projedir. Proje kapsamında pek çok ilde ziyaretçilere madde kullanımının psikolojik, sosyal ve biyolojik zararları 30 dokunmatik ekranın yer aldığı tırda anlatılmaktadır.
- **Narkonet Projesi:** Uyuşturucu ile mücadelenin iletişim ve medya boyutunun yürütülmesinde başarı düzeyini yükseltmeyi amaçlayan bir projedir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak yeni medya araçlarının artan kullanımı, uyuşturucu tacirleri için yeni bir iletişim kapısı açmıştır. Sosyal medya kullanıcılarının sayısının artması ile birlikte sosyal ağlarda uyuşturucu madde kullanımına ilişkin özendirici paylaşımların yapılmasının önlenmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Şu ana kadar Narkonet adı altında internet üzerinden uyuşturucu suçu işlenmesini engellemek amacıyla toplam 6 operasyon düzenlenmiştir.
- **Uyuşturucuyla Mücadele Aplikasyonu (UYUMA) Projesi:** Uyuşturucu ile mücadele sadece resmi görevliler ile yürütülebilecek bir faaliyet değildir. Mücadelenin etkin bir şekilde yürütülebilmesi toplumda duyarlılık ve farkındalığın artırılması yolu ile sağlanacaktır. Bu nedenle uyuşturucu suçlarının önüne geçilebilmesi amacıyla halkın resmi makamlara bildirimde bulunabilmesi amacıyla yerli bir yazılım geliştirilmiştir (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2021: 56).
- **NarkoRehber Modülü:** Eğitim faaliyetleri ile "En İyi Narkotik Polisi; Anne'' Projesi, ailelerin bilinçlendirilmesini ve farkındalıklarının artırılmasını amaçlamaktadır. Pek çok ilde narkorehber faaliyetleri ile vatandaşlara uyuma projesinin teknik yönleri de anlatılmaktadır. 2019 yılında NarkoRehber eğitimleri ile 81 ilde toplam 254 bin 832 kişiye eğitim verilmiştir (Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2021). Narkotik Suçlarla Mücadele Eğitim Akademisi, narkotik suçlar ile mücadele hakkında ulusal ve uluslararası düzeyde eğitim programları düzenleyen bir kurumdur.
- **Alan Denetimi Projesi:** Narkotik suçlarla mücadele edilmesi amacıyla özellikle sokakların denetimini sağlamak amacıyla geliştirilen ve halen 20 büyükşehirde uygulanan bir projedir.

Tablo 3. Alan Denetimi Projesi, 2020 Yılı Verileri

İl Sayısı	20
İlçe Sayısı	790
Uygulama Yapılan Mahalle Sayısı	2.967
Uygulama Yapılan Nokta (Cadde-Sokak) Sayısı	12.155
Görevlendirilen Personel Sayısı	54.506
Trafik Denetlemesi Yapılan Araç Sayısı	476.831
Trafik İdari Para Cezası Uygulanan Araç Sayısı	478.078
Trafikten Men Edilen Araç Sayısı	4.707
Kesilen Trafik Ceza Miktarı (TL)	32.668.331
Olay Sayısı	10.132
Şüpheli Sayısı	15.046
TCK Md.191 Kapsamında Yakalanan Şüpheli Sayısı	8.269
TCK Md.188 Kapsamında Yakalanan Şüpheli Sayısı	892
Tutuklu Sayısı	309
Esrar (gr)	101.040
Eroin (gr)	4.513
Afyon sakızı (gr)	47
Kokain (gr)	1.299
Metamfetamin (gr)	10.996
Ecstasy (adet)	7.692
Captagon (adet)	1.560
Sentetik kannabinoid (gr)	40.115
Sentetik Ecza (adet)	37.009
Diğer uyuşturucular	4.438

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü, Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı verileri, Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2021: 56.

- **Narkolog Projesi:** Proje, "Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı" tarafından 2018 yılında başlatılmıştır. Bu kapsamda 2020 yılında haklarında uyuşturucu ile ilgili işlem yapılan 206 bin 421 şüpheliden 33 bin 56'sına

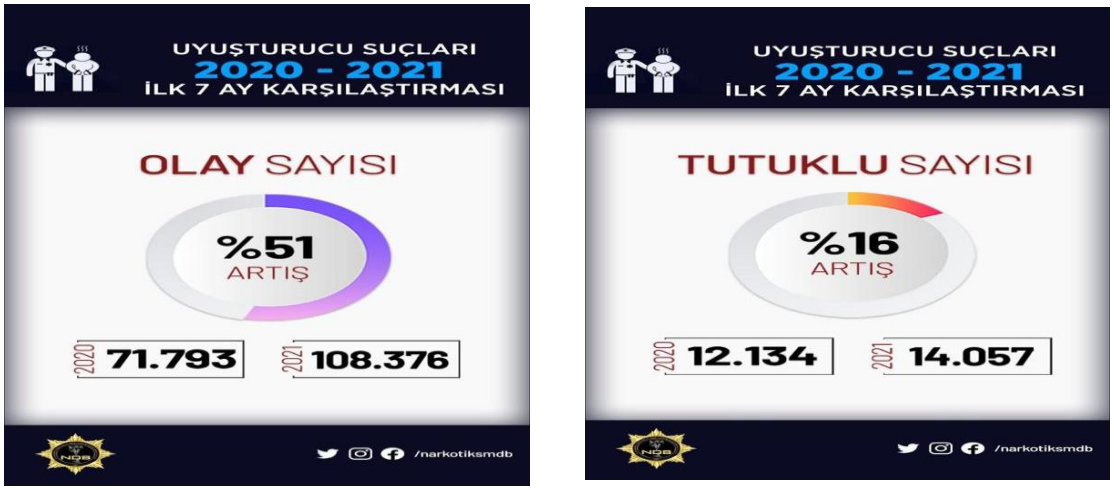
anket uygulanarak suçlara ilişkin bilgi toplanması ve risk faktörlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

- **Açık Kapı Projesi:** 2017 yılında uygulamaya konulan proje kapsamında 81 il valiliği bünyesinde ve 221 ilçe kaymakamlığında açık kapı bürosu hizmet vermektedir. Açık kapı bürolarına uyuşturucu madde bağımlılığı kapsamında; 2017 yılı Aralık ayından 2020 yılı sonuna kadar toplam 4 bin 977 başvuru yapılmıştır (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2021: 56).

2019 yılında Türkiye genelinde toplam 148 bin 828 uyuşturucu operasyonu düzenlenmiş ve bu operasyonlarda 219 bin 970 şüpheli gözaltına alınırken, bunlardan 25 bin 931'i tutuklanmıştır. Tek seferde yakalanan uyuşturucu miktarı bakımından 2019 yılı "rekor yakalamaların yılı" olarak nitelendirilmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2021).

2021 yılı ilk 7 ay içerisinde Türkiye'de uyuşturucu suçları olay sayısında 2020 yılının ilk 7 ayına göre %51 düzeyinde bir artış, tutuklu sayısında ise %16'lık bir artış gözlemlenmiştir (şekil 1).

Şekil 1. 2020-2021 İlk 7 Ay İçerisindeki Uyuşturucu Suçları Olay -Tutuklu Sayısı

Kaynak: Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı sosyal medya hesabı, @NarkotiksmDB

Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı verilerine göre, 2020 ve 2021 yıllarının ilk 7 aylık verileri karşılaştırıldığında, yürütülen operasyonlar esnasında ele geçirilen eroin, esrar, kokain, captagon ve sentetik ecza maddelerinde artış gözlenmektedir (tablo 4).

Tablo 4. 2020-2021 Yılı İlk 7 Aylık Süreçte Ele Geçirilen Madde Miktarları

Madde Türü	**2020 ilk 7 ay**	**2021 ilk 7 ay**	**Değişim (%)**
Eroin	4.623 kg	7.143 kg	55
Esrar	10.401 kg	12.057 kg	16
Kokain	177 kg	306 kg	73
Captagon	783.824 adet	2.273.396 adet	190
Sentetik Ecza	1.441.421 kg	2.952.141 kg	106

Kaynak: Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı sosyal medya hesabı, @NarkotiksmDB

5.2.PKK/KCK/PYD Terör Örgütlerine Karşı Yürütülen Narko Terörizm İle Mücadele Çalışmaları

Türkiye'de uyuşturucu ticareti ile mücadele edilen örgütlerin başında PKK gelmektedir. PKK/KCK'nın uyuşturucu ticaretini koordine ederek, uyuşturucu nakliyesi yapan kişilerden haraç aldığı, ticareti habersiz bir şekilde yürüten suç çetelerinin ellerindeki mallara el koyduğu tespit edilmiştir (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2021: 122-123). PKK/KCK'ya yönelik olarak yürütülen operasyonlarda uyuşturucu maddelerin ele geçirilmesi örgütlerin narko terör bağlantısını ortaya koymaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2017: 42). Türkiye Uyuşturucu Raporu'nda (2021: 120); "THE PKK'' isimli kitapta, PKK'nın narkotik maddelerden yıllık 500 milyon Avro ile 2,5 milyar dolar arasında gelir elde ettiğinin belirtildiğine vurgu yapılmıştır.

PKK, Türkiye'nin Asya'da üretilerek Avrupa'ya geçiş güzergâhında yer almasını fırsata çevirerek organize suç örgütlerini taşeron olarak kullanmakta ayrıca uyuşturucu kaçakçılığına yardımcı olmakla kalmayıp, Irak'taki kamplarda eroin üreterek uyuşturucu ticareti de yapmaktadır (Çetinöz, 2019: 13). Afgan afyonunu işleyerek eroin elde edilerek Avrupa pazarına arz edilmektedir (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2021: 122-128).

2021 yılında yayınlanan Türkiye Uyuşturucu Raporuna göre (2021: 23); "1980-2020 yılları arasında Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı birimlerin gerçekleştirdiği 464 operasyonda, 1.497 şüpheli gözaltına alınmış, 96.178 kg esrar, 5.450 kg eroin, 71,2 kg afyon, 4.315 kg bazmorfin, 9,4 kg kokain, 137.851 adet ecstasy, 72 adet captagon, 28.348 litre asetik anhidrit ve 121.524.618 kök kenevir bitkisi ele geçirilmiştir" (Tablo 4).

Tablo 5. PKK/KCK/PYD Terör Örgütlerinin Uyuşturucu Kaçakçılığı Bağlantılı Olaylara Ait Yakalamalar

Olay/Operasyon Sayısı	657
Şüpheli Sayısı	2.472
Esrar/ Kg	341.013
Eroin/ Kg	5.450
Afyon/ Kg	71,2
Bazmorfin/ Kg	4.315
Kokain/ Kg	9,4
Ecstasy/ Adet	137.851
Captagon	72
Asetik Anhidrit/ Lt	28.348
Kenevir Bitkisi/ Kök	344.470.546

Kaynak: Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2021: 123.

Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 23 Eylül tarihinde Hakkari Yüksekova ilçesinde gerçekleştirilen operasyonda 566 kilogram eroin ele geçirildiğini açıklamıştır (Şekil 2).

Şekil 2. Hakkari Yüksekova'da Yürütülen Operasyonda Ele Geçirilen Eroinlere İlişkin Görsel

Kaynak: Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, resmi twitter hesabından (@NarkotiksmDB) 26.09.2021'de alınmıştır.

SONUÇ

Terör dünya ülkelerinin önemli küresel sorunlarından birisidir. Terörün finansmanda büyük paya sahip uyuşturucu kaçakçılığı terör örgütlerine karşı mücadelenin en önemli ayağını oluşturmaktadır. Bu nedenle narko terörizm ile mücadele ulusların en temel politika konusudur.

Narko terörizm ekonomik, toplumsal, siyasi ve iletişim olmak üzere pek çok boyutu olan bir sorundur. Sorunla ilgili tüm paydaşların çalışmalarının eşgüdüm ile yürütülmesi mücadele politikalarında başarının sağlanmasının temel koşuludur. Narko terörizm ile mücadele beraberinde kara para aklama ve organize şekilde yürütülen yasa dışı pek çok suç ile mücadeleyi gerektirmektedir.

Dünyada özellikle 11 Eylül terör olaylarından sonra niteliği değişen terörizm olgusu, bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin sunduğu yeni fırsatlarla ülkeler için farklı sorunlara yol açabilmektedir. Bu bağlamda mücadele stratejilerini geliştiren dünya ülkelerinin, kendi bölgelerinin beşeri ve coğrafi özelliklerini de dikkate alarak uluslararası işbirliği içerisinde hareket etmesi oldukça önemlidir. Düşman ile mücadele edebilmek için öncelikle onu tanımak gerektiği gerçeğinden yola çıkarak, narko terörizm hakkında verilerin sağlanması ve stratejilerin buna göre belirlenmesi doğru bir seçim olacaktır.

Türkiye, geçmişten günümüze terör örgütleri ile mücadele etmiş ve halen etmeye de devam etmektedir. Terörizmi tamamen ortadan kaldırmanın yolu onun finans kaynaklarını kurutmaktan geçtiği için, son yıllarda ülkemiz narko terörizm ile mücadele amacıyla yürütülen çalışmalara ağırlık vermiş ve bu konuda dünya çapında dikkat çeken önemli başarılara imza atmıştır. Terörün finansmanının ayrı bir suç sayılmasına ilişkin gerekli yasal düzenlemeler yapılmış, ulusal ve uluslararası düzeyde kurumsal yapılanma tamamlanmıştır. Kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak üzere kurulan birimler aktif ve başarılı bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. PKK/KCK/PYD örgütlerine yönelik olarak düzenlenen operasyonlarda uyuşturucu madde yakalamaları, operasyonlar arasında uyuşturucu ticareti ile ilişkisi bulunan örgüt üyelerinin itirafları, örgütlerle mücadele sürecindeki başarıyı kanıtlamaktadır. Hali hazırda devam eden narkotik temalı projeler ile eğitim, koordinasyon, rehabilitasyon ve iletişim alanında yürütülen mücadele çalışmalarına hız kesmeden devam edilmesi faydalı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Avrupa Uyuşturucu Raporu (2021), 20.08.2021 tarihinde https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13838/2021.2256_TR_02.pdf adresinden alındı.

AYDIN, T. (2007). Türkiye'de Narko Terörizm Ve PKK/Kongra-Gel Terör Örgütü'nün Rolü. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

AYKIN, H. ve SÖZMEN H. K. (2008). Terörün Finansmanı İle Mücadele, Ankara: Masak Yayınları.

AYKIN, H. ve GÜMÜŞAY, K. (2008). *Terörle Mücadelede Yeni Boyut: Terörizmin Finansmanı İle Mücadele, Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı*, Ankara: Adalet Yayınevi.

CHOMSKY, Naom, HERMEN, Edward S., GEORGE, Alexander, O'SULHVAN, Gerry (1999). *Terörizm Efsanesi*, Ankara: Ayraç Yayınevi.

ÇETİNÖZ, Esra (2019). Türkiye'de ve Dünyada Uyuşturucu İle Mücadele, Polis Akademisi Yayınları, 78, Rapor No:28, Ankara.

DEMİRTAŞ, İ. (2015). 6415 Sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunda Gösterilen Terörizmin Finansmanı Suçu, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Suç Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

GÜL, T. (2012). *Terör & Terörizim.* İstanbul: Step Matbaacılık.

GÜREL, S. (2015). Terör ve Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları, 2(4), *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergis*i, 15-27.

JENKİNS, B. (2003). The changing characteristics of twenty-first century global terrorism. J. Charles W. Kegley içinde, *The New Global Terrorism* New Jersey: Prentice Hall, 15-26.

KAZAN, H. (2006). Terör-Medya İlişkisi ve Medyada Terör Haberciliği, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 12-24, 109-146.

Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2021, Erişim Tarihi: 20.08.2021 tarihinde https://www.facebook.com/narkotiksmdb/posts/4132474530111671 / adresinden ulaşıldı.

SEVGEL, S. (2019). Organize Suçlar ve Terörizmle İlişkisi: PKK Terör Örgütünün Finans Kaynaklarının Tespitine Yönelik Genel Bir Değerlendirme, T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 20.08.2021 tarihinde https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/tadoc/pdf/akdyay/2019/org_suc_ve_tero_ils_pkk_fns_kayn.pdf adresinden ulaşıldı.

TC İçişleri Bakanlığı 2017 Uyuşturucu Raporu, (2017), Narko Terörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK, 20.08.2021 tarihinde, Https://Www.Academia.Edu/31683065/NARKOTERO_RI_ZM_I_LE_MU_CADELE_UYUS_TURUCU_VE_PKK_KCK__FIGHT_AGAINST_NARCOTERRORISM_DRUGS_AND_PKK_KCK adresinden ulaşıldı.

TEKİNER, M.A. ve KAYABAŞI, C. (2017), Narko Terörizm Tehdidi İle Mücadelede Polis Eğitiminin Rolü ve Önemi, Güvenlik Çalışmaları Dergisi, Özel Sayı:19, ss.137-154.

Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2021, Emniyet Genel Müdürlüğü, Yayın Katalog No: 736, NDB Yayınları: 33 Yayın No: 2021/7 1. Baskı, 15.08.2021 tarihinde http://narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/2021-Turkiye-Uyusturucu-Raporu.pdf adresinden alındı.

YENAL, S. ve BEĞENİRBAŞ, M. (2019). Değişen Terörizm Konseptinde Latin Amerika Ülkelerinde Terörizmin Değerlendirilmesi, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 29(2), ss.203-227.
YILMAZ, Y. (2020). Terörizmin Finansmanı Suçu, *YÜHFD*, C.XVII, 2020/Özel Sayı, ss.177-267.
WİLKİNSON, P. (1974). *Political Terrorism*. New York: Macmillan.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRİZM'İN FİNANSMANINDA UYUŞTURUCUNUN YERİ VE ÖNEMİ: PKK ÖRNEĞİ

Mustafa POLAT[1]

Özet

Türkiyede faaliyet gösteren PKK terör örgütü de dahil olmak üzere, terörist organizasyonlar, gelirlerinin önemli bir kısmını uyuşturucu kaçakçılığından elde etmektedir. Özellikle Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte güçlü devletlerin terör örgütlerine yaptığı yardımlarını azaltması, terörist organizasyonların yeni finans kaynaklarına yönelmesini sağlamış, bu kaynaklardan önemli bir paya sahip olan uyuşturucunun imalatından ticaretine geçen sürecin kontrolünü ele geçirmeye başlamıştır. Birleşmiş Milletler uyuşturucu raporlarına göre dünya genelinde uyuşturucudan elde edilen paranın bir yılda 500 milyar doları aştığı, uzun yıllardır Türkiyede faaliyet gösteren terör örgütlerinden birisi olan PKK terör örgütünün uyuşturucudan elde ettiği paranın senelik 1.5 milyar doları bulduğu tahmin edilmektedir. Terörizm ile daha etkin bir mücadele için en büyük finansman kaynağı olan uyuşturucu ticaretini engellemek, mevcut terörist organizasyonların özellikle silahlı eylemlerini en aza indireceği gibi silah, barınma, beslenme, propaganda ve iletişim gibi giderlerinin de sekteye uğramasını sağlayacağı, ayrıca dağılma sürecini hızlandıracağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada uyuşturucu tacirleri ile terörist organizasyonlar arasındaki iş birliği, terörist grupların uyuşturucudan elde ettiği gelirin miktarı ve önemi, uyuşturucu tacirlerinin karapara'nın aklanmasında terör örgütleri ile arasındaki ilişki incelenmiş, terörle mücadele kapsamında faaliyet gösteren Polis ve Jandarma Özel Harekat birlikleri bünyesinde görev ifa eden muharip personel yanında, narkotik ve mali suçlar konusunda eğitim almış uzman personelin de kadrolara dahil edilmesinin terörle mücadeleye yapacağı katkı tartışılacaktır. Çalışmada tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri uygulanmış, belgeye dayalı analiz yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uyuşturucu, Kaçakçılık, Terörizm, Narko-Terör

[1] Jandarma Genel Komutanlığı, Uzm.J.VII Kad.Çvş. Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Uzmanı Gaziantep,Türkiye. gazikentlim@hotmail.com Orcid: 0000-0002-0124-2680

THE POSITION AND IMPORTANCE OF DRUGS IN THE FINANCING OF TERRORISM: THE CASE OF PKK

Abstract

Terrorist organizations banding in Turkey like PKK, terror organization acquire an important amount of their finances out of drug smuggling. Particularly after the ending of the cold war. Powerful countries decreased their aids for terror organizations, which led terror organizations to seek for new financial sources. Therefor they laid hold on the production and trade of drugs as it was an important financial source according to the United Nations Report on Drugs the benefit of drug traffic has over 500 billion dollars income worldwide. The benefit of the terror organization PKK, who is active for a long time in Turkey is estimated to have a yearly benefit of 1,5 billion dollars. In order to fight terrorism forcefully, the obstructions of the drug trafficking will minimize the armed assaults of the present terror organizations and also bring the weaponing, sheltering, nutrition, propaganda and communication expenses to a standstill. Moreover, it will accelerate the process of the breakup.

In a study the collaboration of drug dealers and terror organizations is analyzed, the importance and amount of the profits emerging from drugs that terror groups get are analyzed. Furthermore, the relationship between laundering of illicit money and terror organizations is investigated. In addition, the contribution of choosing up skilled staff on narcotics financial crimes besides police and military police special operation association combat units in the struggle of terrorism is discussed.

Keywords: Drugs, smuggling, terrorism, narco-terror

1.GİRİŞ

Literatürde terör ve terörizm kavramları ile ilgili birçok tanım bulunmakla birlikte genel kabul gören bir kavram üzerinde henüz bir uzlaşıya varılmamıştır. Ayrıca bir ülkede terör örgütü olarak kabul edilirken başka bir ülkede ise ülkede özgürlük savaşçısı, siyasi parti olarak kabul edilmesi bu karmaşanın başlıca nedenleri arasında sayılabilir. Örneğin Türkiye'de faaliyet gösteren ve terör örgütü olarak tanımlanan; PKK, DHKPC, ASALA, YPG, PYD, TKP/ML, MLKP, FETÖ gibi birçok terör örgütü diğer ülkeler tarafından ya terör örgütü olarak tanımlanmamakta ya da resmi olarak terör örgütü kabul edilse bile ülke yöneticileri veya gizli servisler tarafından gayri resmi olarak, nakdi, ayni veya silah ve mühimmat olarak desteklenmektedir.

Terörizmle etkin mücadele esasen terörizmi besleyen maddi kaynakların ortadan kaldırılması yoluyla mümkün olabilecektir (Yılmaz, 2020: 177). Kendi kendilerini finanse eden, bilgi ve iletişim teknolojisini son derece yetkin kullanan yeni terörizmin aktörleri ulus ötesi olarak faaliyet göstermeye başlamışlardır (Taşdemir, 2020: 185). 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de ikiz kulelere gerçekleştirilen saldırılar, terörün tüm dünya ülkelerini tehdit eden bir sorun olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu da dünya ülkelerine terörle mücadelenin de uluslararası dayanışma ve işbirliği içerisinde yürütülmesi gerektirdiği gerçeğini ortaya koymuştur (Gürel, 2015: 15). Terör ile mücadeleden başarılı sonuçların elde edilmesinin temel unsuru olarak görülen terörün finansmanının önlenmesi hususu tüm devletler için önem arz etmektedir (Turan ve Gemici, 2020: 6). Kuruluş amacı ne olursa olsun terörist organizasyonlar, silah, barınma, beslenme, propaganda ve iletişim gibi ihtiyaçlarını karşılayacak maddi kaynak olmadan faaliyetlerini uzun süreli devam ettirmeleri mümkün değildir.

Bu nedenle, terör örgütlerinin finans kaynaklarını engellemek ve para akışını kontrol altında tutulabilmek için, ülkelerin iç politikalarının yanı sıra uluslararası iş birliği ve politika geliştirmeleri, seçenekten ziyade zorunluluk olmuştur.

Türkiyede faaliyet gösteren terör örgütleri de dâhil olmak üzere, terörist organizasyonlar, gelirlerinin önemli bir kısmını uyuşturucu kaçakçılığından elde etmektedir. Özellikle Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte güçlü devletlerin terör örgütlerine yaptığı yardımlarını azaltması, terörist organizasyonların yeni finans kaynaklarına yönelmesini sağlamış, bu kaynaklardan önemli bir paya sahip olan uyuşturucunun imalatından ticaretine geçen sürecin içinde bulunarak organize suç örgütleriyle yakınlaşmaya başlamıştır.

Birleşmiş Milletler uyuşturucu raporlarına göre dünya geneline bakıldığında uyuşturucudan elde edilen paranın yıllık 500 milyar doları aştığı, uzun yıllardır Türkiyede faaliyet gösteren terör örgütlerinden birisi olan PKK terör örgütünün uyuşturucudan elde ettiği paranın senelik 1,5 milyar doları bulduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca farklı kaynaklarda bu rakamın çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir(T.C. İçişleri Bakanlığı,2017).

Birçok terör örgütü ile aynı anda mücadele etmek durumunda kalan Türkiye de hem eroinin Avrupa'ya sevkiyatında bir transit ülke hem de Avrupa'da üretilen sentetik uyuşturucular açısından bir hedef ülkedir (Çetinöz, 2019: 43).

Terör örgütleri ile organize suç örgütleri arasındaki iş birliği özellikle yasa dışı uyuşturucu ticaretinde kendini göstermektedir. Uyuşturucu kaçakçılığı, hem terör örgütlerinin hem de organize suç örgütlerinin finansmanında en önemli paya sahip olduğu söylenebilir. Türkiye'nin 55'inci Hükümetinde görev yapan İçişleri Bakanı Süleyman SOYLU'nun 26.11.2020 tarihinde TBMM'de yaptığı konuşmada Dünyada özellikle afyon üretimi ve sentetik uyuşturucudaki arzın artışıyla uyuşturucunun terörün ana finansman kaynağı olduğunun altını çizmiştir (TBMM, 2020: 15).

Bu çalışmada terörist organizasyonlar ile organize suç örgütleri arasındaki ilişkiler, terör örgütlerinin finans kaynakları ve uyuşturucunun payı, Uyuşturucudan gelir elde eden PKK terör örgütü, Türkiye'de terör ve uyuşturucu ile mücadele eden Polis ve Jandarma narkotik birimleri ile Polis ve Jandarma Özel harekât birimlerinin entegrasyonunun yapacağı etki, PKK özelinde Türkiye'de faaliyet gösteren terör örgütleri çerçevesinde tartışılacaktır.

2. KAVRAM VE TANIMLAR

2.1 Terör

Terör tanımlaması yapılırken, kökeni ve kelime anlamıyla ilgili ortak bir uzlaşı sağlanmışken, hangi eylemlerin terör eylemi olduğu noktasında ortak bir uzlaşı sağlanamamıştır. Teröre ilişkin tanımlarda en sık vurgulanan yönler, terörün siyasal amaçlara ulaşmak amacıyla planlı şekilde kullanılan bir dil, söylem, araç, yöntem ve stratejiye işaret etmesi ve doğasında stres, korku, endişe, kaygı, panik, telaş ve dehşet duyguları uyandırma özelliklerini barındıran şiddet eylemi olduğudur (Küçükcan, 2010: 36).

Uluslararası hukukta terörün tanımı, özel kişilere, grup ya da halkın tamamına siyasi, felsefî, ideolojik, etnik, dinî, ya da başka sebeplerle her türlü yasa dışı baskı vâsıtasıyla dehşet ortamı yaratmayı tahrik eden tüm cezai eylemler şeklindedir (Erkiner, 2021: 27).

Mevzuatımızda ise terör kavramı; 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1'inci maddesinde; "*Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir*" olarak tanımlamıştır (TBMM: 1991).

Kavramsal çeşitliliğe rağmen genel kabul gören iki temel hususun altı özellikle çizilmiştir. Bunlardan ilki eylemin içerisinde "Şiddet" barındırması ikincisi ise "Siyasi" bir amaç gütmesidir. Ancak bu hususlar kökünde bir takım paradokslara sahiptir. Bazı şiddet türlerinin ahlaka aykırı olduğu düşünülse de, kimi zaman var olan sisteme karşı yapılan saldırılar haklı gösterilebilmektedir (Karacasulu ve Ovalı, 2014: 50). Kavram karmaşasının temelinde ulusların, etnik ve kültürel yapısı, dini ve mezhepsel ayrılıklar, ekonomik ve politik çıkarları, jeopolitik konumu gibi faktörlerin yattığı söylenebilir. Nitekim 2021 yılı mayıs ayı içerisinde İsrail devletinin Filistin devletine yaptığı silahlı müdahale, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından kınanırken (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2021). Beyaz Saray Sözcüsü Jen Psaki silahlı müdahaleyi "Kendini Savunma Hakkı" olarak değerlendirmiştir (TRT Haber, 2021).

2.2 Terörizm

1937 tarihli Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesinin Md.. 1/2'de terörizm "*Bireylerin ya da bir bireyler grubunun ya da umumi halkın zihninde bir terör hali yaratmak için tasarlanmış ya da planlanmış, bir devlete karşı yöneltilen kriminal eylemler*" olarak tanımlanmakta ve kriminal suç teşkil edecek eylemler ayrıntılarıyla sayılmaktadır (Şimşek, 2016: 321). Terör, hem şiddet yoluyla yaratılan korku ortamını, hem de bu ortamı yaratan şiddet eylemini ifade etmektedir. Terörizm ise, uzun süreli korku ve dehşet durumunu ifade eden terörden farklı olarak, siyasî amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışıdır (Akça, 2014: 17). Tarafı olduğumuz NATO ise terörizmi; "Siyasi, dini veya ideolojik hedeflere ulaşmak için hükümetleri veya toplumları zorlamak veya sindirmek veya bir nüfus üzerinde kontrol

sağlamak amacıyla bireylere veya mülklere karşı korku ve terör aşılayarak yasa dışı güç veya şiddet kullanma tehdidi veya kullanımı" olarak tanımlamıştır (NATO, 2016).

2.3 Organize Suç

Organize suç; genellikle dernekler veya birlikler tarafından, yasadışı faaliyetlerle toplumun aleyhine piyasaların sömürülmesini, devlet otoritesinin zayıflatılması ve demokratik kurumların ortadan kaldırılmasını amaçlayan, hukuk kurallarının tanınmaması ve bireylerin tehdit, şiddet gibi yollarla sindirilmesiyle gerçekleştirilen işlemlerden oluşan büyük ölçekli ve karmaşık suç faaliyetlerini ifade etmektedir (Oral ve Gökbunar, 2017: 93).

Bir başka ifadeyle; geniş kapsamlı suçların, örgütlü olarak belirli bir plana göre, birçok kişi tarafından, uzun veya belirsiz bir süreyle, mesleki veya ticari benzeri yasal yapıların kullanılması ya da siyaset, basın, kamu yönetimi, yargı ve ekonomi üzerinde etkide bulunulması suretiyle, yasa dışı kazanç ve güç elde edilmesidir (Gökpınar, 2005: 215).

Organize suçları diğer suç türlerinden ayıran belirli nitelikler bulunmaktadır. Bu farklı niteliklerin ortaya konulması neticesinde, organize suçlar mevzuatta diğer suçlardan farklı biçimde düzenlenmiş ve organize suçlarla mücadele adı altında uzmanlığa dayalı yeni bir çalışma alanı oluşturulmuştur. Diğer suç türleri kamu düzeni temelli çalışmaların konusu olurken; organize suç, kriminoloji ve hukuk yanında psikoloji, sosyoloji, ekonomi, uluslararası ilişkiler ve yönetim bilimi gibi çok disiplinli bir çalışma alanı haline gelmiştir (Yıldız, 2017: 45).

Organize suçların ortaya çıkmasının en önemli sebeplerinden birisi toplumların sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özellikleridir. Buna ilaveten işsizlik, gelir dağılımlarındaki dengesizlik ve çarpık kentleşme diğer sebepleri olarak sayılabilir. Devletlerin yozlaşması, rüşvetin yaygınlaşması ve devlet içindeki kurumların çürümesi neticesinde organize suçlar artmaktadır. Özellikle ekonomik çıkar amaçlı kurulan organize suç örgütleri (Mafya) geçen yüzyılda olduğu gibi günümüzde de ülkeler için toplumsal bir sorun olarak devam etmektedir (Polat, 2020: 9).

2.4 Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı

Uyuşturucu madde kaçakçılığı, kısaca uyuşturucu yasağı kanunlarına tabi olan maddelerin yetiştirilmesi, üretimi, dağıtımı ve satışını içeren küresel yasadışı ticaret olarak tanımlanabilir.

Uyuşturucu madde kaçakçılığı örgütlerin büyük gelir kaynakları arasındadır. Gelirinin yüksek, rahat pazarlama imkânı, talebin bol, paraya çevrilmesinin pratik olması kısaca az emekle büyük maddi kazançlar sağlanması gibi caziplikleriyle terör örgütlerinin iştahını kabartmaktadır (Gürel, 2015: 18).

Uyuşturucu madde kaçakçılığı, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren menfaat çevreleri için rant, terörizm için finans kaynağı, politik çıkar aracı ve hedef olarak belirlenen ülkelerin sosyo-psikolojik sosyo-kültürel dejenerasyonu gibi olgularının tümünü içeren bir sorun olmuştur (Çalışkan, 2019: 1).

2.5 Narkoterörizm

Narkoterörizm dediğimiz kavram ister uyuşturucu kaçakçıları ve satıcıları olsun isterse de imalatçıları olsun veya daha farklı bir kelimeyle uyuşturucu baronlarının terör örgütleriyle olan ilişkilerini anlatmaktadır (Abdurrahmanlı, 2019: 108). Narkoterörizm, uyuşturucu tacirleri tarafından kendi yasadışı işlerini korumak için kullanılan terör taktikleridir. Uyuşturucu baronlarıyla, silahlı örgütler arasında ittifakı tarif eder. Her ikisi de hükümetlerin istikrarının bozulmasından ve kurulu toplumsal düzenin çökmesinden çıkar elde etmektedir (Aydın, 2007: 32).

Organize suç örgütü oluşturan uyuşturucu tacirleri kişisel kazanç amacıyla bu yasadışı faaliyette yer alırken, terör örgütleri uyuşturucu ticaretini terör eylemlerinin gerçekleştirilmesi için ihtiyaç duydukları parayı elde etmek için kullanmaktadırlar (Ekici, 2016: 5).

Amaçları farklı olsa da yasadışı aktivitelerin büyük kısmında terörist gruplar ile organize suçun yolları kesişmektedir. Bu kesişmenin sonucu olarak, teröristler ve "Organize Suç" arasındaki ilişki, bir amaç birliğine değil, karşılıklı çıkara dayanmaktadır (Üney, 2014: 70).

Bu kavramı, organize suç örgütleri veya terör örgütlerinin, örgütün devamını sağlamak, gelir elde etmek adına, uyuşturucunun imalatından, dağıtımına ve kullanıcıya ulaştırılmasına, elde edilen karapara'nın aklanmasına kadar geçen sürece dahil olarak, karşılıklı çıkara dayanan iş birliği şeklinde tanımlayabiliriz.

Narkoterörizm kavramı ilk olarak 1983 yılında, eski Peru Devlet Başkanı Fernando Belaunde Terry tarafından, Peru narkotik polislerine yöneltilen terörist eylemler ile uyuşturucu tacirlerinin devlet politikaları veya toplumu etkilemek maksadıyla yaptıkları eylemleri tanımlamak için kullanılmıştır (Toksoy, 2013: 3).

Ancak narkoterörizm tanımlaması o tarihten günümüze değişerek daha da geniş bir boyut kazanmıştır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri Uyuşturucu ile Mücadele Dairesi (DEA) narkoterörizmi; "*Grupların veya ilişkili kişilerin terörist aktivitelerini devam ettirmek ve/veya finanse edebilmek amacıyla uyuşturucu ticareti teşebbüslerine, vergilendirme, güvenlik sağlama, yardım ve yataklık etme şeklinde katılım sağlaması*" şeklinde tanımlamaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 8).

3. TERÖRİST ORGANİZASYONLAR İLE ORGANİZE SUÇ ÖRGÜTLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER VE PKK TERÖR ÖRGÜTÜNÜN FİNANS KAYNAKLARI İLE UYUŞTURUCUNUN YERİ VE ÖNEMİ

3.1. Terörist Organizasyonlar İle Organize Suç Örgütleri Arasındaki İlişkiler

Günümüzde Organize suç ve terör gurupları arasındaki farklılıklar kapanma noktasına gelmiştir. Teröristler gerekli fonu organize suçlardan sağlamakta, organize suç grupları da terörist yapılara benzemektedir. Böylece organize suç ve terörizm arasındaki ayrım daha zor hale gelmektedir (Gökbunar, 2014: 235).

Dünya'da son yılarda hızla artarak devam eden küreselleşme süreçleri hammadde, sermaye, işgücü ve endüstri mallarının ticaret ile serbestleşmesinin önündeki engellerin kaldırılmasıyla beraber ortaya çıkan küresel düzen ve değişim süreçleri ülkeleri ekonomik ve siyasi olarak zor durumda bırakmakta, organize suç gruplarına yeni olanaklar sağlamaktadır (Polat, 2020: 8). Özellikle iletişim, ulaşım, bilişim teknolojilerinde yaşanan yeni gelişmeler, organize suç örgütleri ile terörist organizasyonları bir birine daha da yaklaştırmaktadır.

Örgütlü suçların iki temel noktası vardır. Bunlardan bir tanesi terörizm, bir tanesi de organize suçlardır. Birisinde siyasi örgütlenme vardır, diğerinde ise adi, çıkara dayalı örgütlenme söz konusudur. Organize suçlarda temel hedef ideolojik değildir. Mevcut sistem içerisindeki boşluklardan faydalanmak suretiyle haksız kazanç temin etmektir (Sevgel, 2019: 14). Organize suç grupları için uyuşturucu kaçakçılığında hedef maddi kazanç elde etmek iken, terörist örgütler için uyuşturucudan elde edilen gelir politik ve ideolojik amaçlar için araç durumundadır (Çetin ve Duru, 2015: 36).

Uyuşturucu ticareti ve kaçakçılık kısa yoldan gelir elde etmenin kazançlı yollarından birkaçıdır. Bu durum her iki suç grubunun yakınlaşmasının en önemli sebebidir (Sarı, 2015: 2). Teknolojik imkânları ziyadesiyle kullanan bu guruplar özellikle uyuşturucu kaçakçılığında dirsek temasına girmişler ve finansal kaynaklarının büyük bir bölümünü oluşturan yasadışı

uyuşturucunun, sevk, nakil ve alıcıya dağıtımında ortaklaşa hareket etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda çağdaş terörizm, organize suç örgütü adı verilen suç kartelleriyle yakın ilişki içine girmiş ve çıkar ortaklıkları oluşturmuştur (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 398).

Terörizmle etkin mücadele esasen terörizmi besleyen maddi kaynakların ortadan kaldırılması yoluyla gerçekleştirilebilecektir (Yılmaz, 2020: 177). Devlet desteğine ihtiyaç duymayan, kendi kendilerini finanse eden, bilgi ve iletişim teknolojisini son derece yetkin kullanan yeni terörizmin aktörleri ulus ötesi olarak faaliyet göstermektedir (Taşdemir, 2020: 185). 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de ikiz kulelere yapılan saldırılar neticesinde terörün tüm dünya ülkelerini tehdit eden bir sorun olduğu görülmüştür. Dolayısıyla terörle mücadelenin de uluslararası dayanışma ve işbirliği içerisinde yürütülmesi gerektirdiği gerçeğini ortaya koymuştur (Gürel, 2015: 15). Terör ile mücadeleden başarılı sonuçların elde edilmesinin temel unsuru olarak görülen terörün finansmanının önlenmesi hususu tüm devletler için önem arz etmektedir (Turan ve Gemici, 2020: 6). Bu nedenle, terör örgütlerinin finans kaynaklarını engellemek ve para akışını kontrol altında tutulabilmek için, ülkelerin iç politikalarının yanı sıra uluslararası iş birliği ve politika geliştirmeleri, seçenekten ziyade zorunluluk olmuştur.

Avrupa Polis Teşkilatı (Europol) ve Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (EMCDDA) koordinesinde 2016 yılında çıkarılan; "Avrupa Uyuşturucu Pazarları Raporu" nda uyuşturucu imal ve ticaretinin maddi kaynak oluşturmak amacıyla terörizm ve diğer suç aktivitelerini finanse etmek için kullanıldığı ve uluslararası alanda faaliyet gösteren organize suç örgütlerinin uyuşturucu suçlarına müdahil olduğu ve terörist aktivitelere dâhil oldukları belirlenmiştir.

Klasik organize suçla terörizmin arasındaki ilişki düzeyi her ne kadar çok yakın bir ilişki biçimi olmasa da organize suç olgusunun sınır aşan boyuta ulaşmasıyla birlikte bu ilişki giderek daha yakın bir hâl almaktadır (Yıldız, 2017: 37). Uyuşturucunun satılması için şehirlerde terör örgütlerinin organize suç örgütlerine, taşınmasında ise organize suç örgütlerinin uluslararası terör örgütlerine ihtiyaçları vardır (Bozkurt ve Boz, 2020: 74).

Aralarındaki farklılıklara rağmen terör örgütleri, finansman ihtiyacı nedeniyle çıkar amaçlı suç işlemek amacıyla kurulan silahlı örgütlere yakınlaşabilmekte, iş birliği yapabilmektedirler. Bu durumun örgütlü suçlulukla terörizmin ayrımını zorlaştırdığı söylenebilir (Kiremitçi, 2021: 33).

Uluslararası terörizmle uyuşturucu- silah kaçakçılığı, karşılıklı bir çıkar ilişkisinde birleşmiştir (Üney, 2014: 2). Bu ilişkiler gerekli imkânları sağlamanın yanında doğrudan uyuşturucu kaçakçılığıyla iştigal etmeye kadar varmaktadır. Dolayısıyla bu ilişkiden her iki taraf da yararlanmaktadır. Terörist organizasyonlar, uyuşturucuyu bir gelir kaynağı olarak kullanmakta ve elde edilen kara paranın aklanmasında uyuşturucu kaçakçılarının yöntemleri ve yeteneklerinden azami derecede istifade ederken, uyuşturucu kaçakçıları ise terörist organizasyonlar tarafından kontrol edilen büyük alanlarda onlarla işbirliği yaparak güvenle hareket edebilmektedir (Sevgel, 2019: 6-7).

3.2. PKK Terör Örgütünün Finans Kaynakları

PKK terör örgütünün yasal veya yasal olmayan birçok finans kaynağı bulunmaktadır. Aşağıda terör örgütünün finans kaynaklarından bazıları verilmiştir. Ancak çalışmanın ana çerçevesi uyuşturucu madde kaçakçılığının terör örgütlerinin finansmanındaki yeri ve önemi olduğundan kısa başlıklar altında değinilmiştir.

3.2.1. Legal Kaynaklar

a. Sivil Kuruluşlar tarafından gelen nakdi ve/veya ayni yardımlar.

b. Terör örgütlerini destekleyen devletlerden gelen nakdi ve/veya ayni yardımlar.

c. Hayır Kurumları tarafından gelen nakdi ve ayni yardımlar

d. Aidat, bağış, yardım, himmet, konser, festival, kermes, sosyal ve kültürel etkinliklerden elde edilen nakdi ve/veya ayni yardımlar.

e. Küçük, orta ve büyük ölçekli ticari işletmelerden elde edilen nakdi ve/veya ayni yardımlar.

f. Dernek, vakıf gibi kar amacı gütmeyen kuruluşlardan elde edilen nakdi ve/veya ayni yardımlar.

g. Yazılı, görsel veya işitsel medya kuruluşlarından elde edilen gelirler.

3.2.2. İlegal Kaynaklar

a. Uyuşturucu, silah, mühimmat, sigara, akaryakıt, tarihi eser, göçmen, kaçakçılığından elde edilen gelirler.

b. Terör örgütü mensuplarının haraç, fidye, hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, tefecilik, ihaleye fesat karıştırma gibi yasa dışı faaliyetlerden elde edilen gelirler.

c. Temeli suçtan elde edilen gelir olan; küçük, orta ve büyük ölçekli ticari işletmeler.

d. Dernek, vakıf gibi kar amacı gütmeyen kuruluşlardan baskı, tehdit, şiddetle elde edilen nakdi ve/veya ayni yardımlar.

3.3. PKK Terör Örgütünün Finansal Gelirlerinde Uyuşturucunun Önemi

Terör örgütlerinin ayakta kalabilmesi ve eylemlerini devam ettirebilmesi için güçlü bir finans yapısına sahip olması gerekmektedir. Para, hem örgütün ayakta kalmasında hem de elemanlarının motivasyonunda baş enstrümandır.

Uyuşturucu kaçakçılığına terör örgütlerinin ilgisi, Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte başlamış, güçlü devletler tarafından yapılan maddi yardımların kesilmesiyle hız kazanmıştır. 11 Eylül terör saldırısı sonrası, 24 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe giren; ABD Vatanseverlik Kanunu (PATRIOT)'nun 302'nci maddesi ile terörün finansmanını engellemeye yönelik alınan önlemlerin ardından en büyük paya ulaşmıştır. Bu önlemlerin etkisini göstermesi ile yeni kaynak arayışına giren örgütler genel olarak kaçakçılığa yönelmiş, kendileri için şartlar uygun olanlar ise uyuşturucu işine de girmişlerdir (Çakır, 2020: 305).

Uyuşturucu maddeler hem üretiminin hem de bir yerden bir başka yere taşınıp depolanmasının kolay olması ve anında sıcak paraya dönüşme kabiliyeti sayesinde terör gruplarının iştahını kabartan oldukça iyi gelir elde edilen bir kaynaktır (Bozkurt ve Boz, 2020: 74).

Terör örgütlerinin finansal gelir ihtiyaçlarını karşılamak için gelir getirisi yüksek, nakliyesi kolay, alıcısı bol paraya dönüştürülebilen, üretimi basit, pazarlama ağı kolay ve ticareti hızlı olan mallara yönelmektedirler ve bu bakımdan uyuşturucu madde kaçakçılığı, teröristlerin yasadışı finans kaynaklarının başında gelmektedir (Tansü ve Nayye, 2020: 101-102). Uyuşturucu kaçaklığından elde edilen kar, diğer herhangi bir endüstriden elde edilen kara oranla çok daha yüksek karlı, ucuz maliyetli ve süreklidir (Milli Savunma Üniversitesi, 2021:26).

Avşar'a (2009: 229). göre anarşi ve terörün uygun ortam bulabileceği alan eğitim ve öğretim faaliyetinin yapılmadığı yerdir "Gelir ve Eğitim Düzeyinin Şiddet-Terör Üzerindeki Etkileri" başlıklı Kahramanmaraş'ta yapılan bir araştırmada, ailede ve toplumda şiddete başvurmanın en önemli nedeni olarak yoksulluk, ilk sırayı alırken, yetersiz eğitim, ikinci sıraya yerleşmiştir. Ayrıca "Bireylerin Terör Hareketlerine Katılım Durumları ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişki" başlıklı bir diğer çalışmada ise PKK terör örgütüne katılan 6158 kişinin

yüzde 13'ünün cahil, yüzde 9'unun okuryazar, yüzde 38'inin ilkokul, yüzde 10'unun ortaokul, yüzde 18'in lise ve yüzde 12'sinin de üniversiteye gittikleri ortaya çıkmıştır (Biçer, 2018). Eğitim ve öğretim oranı en düşük bölge olarak da yine Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi ilk sırada gelmektedir (Avşar, 2009: 218). Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) verelerine göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi yıllık hane halkı gelir sıralamasında 15.198-22.006 TL arası gelir ile en düşük iki bölgemizdir (TÜİK, 2021).

PKK terör örgütü, bölgenin bu durumunu fırsata çevirerek; eleman temini, lojistik üs bölgeleri, kalıcı barınma, eğitim ve kaçakçılık faaliyetlerini kolayca gerçekleştirebileceği coğrafi yapı bakımından da sarp, engebeli ve dağlık yapısı olan, Doğu ve Güneydoğu illerimizde yuvalanmış ve gelişimini bu bölgelerimizde tamamlamıştır.

Kuruluşunun ilk yıllarında gelirlerini, haraç kesme, yol kapama, , gasp, bölge halkından ayni yardımlar gibi yollarla sağlayan örgüt, zamanla uyuşturucuya yönelerek Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde uyuşturucu kaçakçılarından vergi adı altında pay almaya başlamıştır. PKK'nın henüz 1992'de bile dünya çapında düzenlenen 41 narkotik operasyonun 23'üyle bağlantısının olduğu gözler önüne serilmiştir (Altındağ, 2020: 37).

Birçok terör örgütü ile aynı anda mücadele etmek durumunda kalan Türkiye, hem eroinin Avrupa'ya sevkiyatında bir transit ülke hem de Avrupa'da üretilen sentetik uyuşturucular açısından bir hedef ülkedir. Türkiye'nin uzun yıllardır mücadele ettiği PKK/KCK terör örgütü de her iki kaçakçılıkta etkin görünmektedir. PKK kaçakçılığa yardımcı olmanın yanı sıra Irak'ın kuzeyindeki kamplarda eroin imal ederek uyuşturucunun ticaretini de yapmaktadır (Çetinöz, 2019: 43).

Dünya afyon üretiminin yüzde 90'ı Afganistan'da imal edilmektedir ve Avrupa'ya giren eroininin yüzde 80'i Türkiye üzerinden geçmekte ve neredeyse tamamı Türkiye'ye İran'dan sokulmaktadır (Bbc, 2020). Bölgenin, Afganistan, Pakistan, İran ve Türkiye hattını oluşturan "Balkan Rotasının" Türkiye sınırında yer alması, verimli topraklara sahip olması, su kaynakları yönünden bol olması özellikle Hint Keneviri yetiştirilmesine uygun iklim ve doğa koşullarını sunması gibi faktörler, örgütün uyuşturucu kaçakçılığına yönelmesindeki en önemli etkenler olmuştur.

PKK'nın uyuşturucu ile bağlantıları; uyuşturucu kaçakçılarından komisyon alma, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kenevir ekimi, uyuşturucu kaçakçılığını koordine etme, Avrupa'da uyuşturucu dağıtımını koordine etme, uyuşturucudan elde edilen geliri aklama şeklinde sıralanabilir (Başyiğit ve Çayhan, 2016: 49).

PKK terör örgütünün İran, Afganistan ve Pakistan'dan elde edilen işlenmemiş morfinle Kuzey Irak'ta bulunan kamplarındaki imalathanelerinde eroin imalatı yaptığı, Avrupa uyuşturucu pazarının %80'inin PKK'nın kontrolü altında olduğu farklı zamanlarda yayımlanan uluslararası raporlarda belirtilmiştir.

Ayrıca NATO'nun 2007 tarihli Takviyeli Ekonomik Komite Toplantısı raporunda; "Yasadışı narkotik endüstrisinin PKK/KCK' nın en karlı kriminal faaliyeti olduğu, Pakistan'daki uyuşturucunun ham üretiminden, Irak'ta damıtılmasına, sokaklarda pazarlanmasından, uyuşturucunun Avrupa'da vergilendirilmesine kadar, PKK/KCK örgütünün narkotik ticaretinin her safhasında yer aldığı" ifade edilmiştir (Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2017: 21).

Terör örgütü, mali desteğinin en büyük bölümünü uyuşturucu kaçakçılığından sağlamaktadır (Aykın ve Sözmen, 2008: 27). (Aykın, 2010: 150). PKK özellikle sahip olduğu lojistik yetenek ve imkânları, uluslararası bağlantıları, Avrupa'nın pek çok ülkesinde yerleşik yandaşları nedeniyle uyuşturucu ticareti için çok uygun altyapıya sahip terör örgütleri arasında sayılmaktadır (Aykın, 2010: 150). PKK'nın uyuşturucudan elde ettiği gelir sadece kaçakçılık

ile sınırlı değildir. Yapılan araştırmalarda, PKK terör örgütünün uyuşturucu madde kaçakçılığında imalattan satıcılığa kadar her safhada yer alarak mevcudiyetini devam ettirmek adına ihtiyaç duyduğu mali desteği sağladığı tespit edilmiştir (TBMM, 2009: 37).

Saha araştırmasının gösterdiği en önemli sonuçlardan biri PKK'nın Afganistan'dan Avrupa'ya uzanan uyuşturucu trafiğinin hem güzergâhını kontrol eden hem de Avrupa genelinde bu uyuşturucunun son kullanıcıya dağıtımını sağlayan en büyük yasa dışı örgütlenmelerin başında geldiği hususudur (Bayraklı vd., 2019: 25). Yukarıdaki sayısal veriler dikkate alındığında, PKK terör örgütünün finansal gelirlerinde uyuşturucunun en önemli gelir kaynağı olduğu, güvenlik güçlerince yapılan tüm başarılı operasyonlara rağmen uyuşturucu madde kaçakçılığı örgütün en büyük finans kaynağı olma özelliğini koruyacağı değerlendirilmektedir.

3.4. PKK Terör Örgütünün Finansal Gelirlerinde Uyuşturucunun Payı

Son verilere göre PKK'nın tahmin edilen bütçesi 86 milyar dolardır. Örgütün en büyük finansal kaynağını uyuşturucu ticaretinden elde edilen gelirler oluşturmaktadır (Bayraklı vd., 2019:88-221). Bu rakamın daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için Dünya genelindeki 197 ülkenin Gayrisafi Milli Hasılaları(GSMH) sıralamasında, 87 milyar dolar ile 65'inci sırada bulunan Küba'nın hemen altında kendine yer bulmakla 132 devletten daha fazla bütçeye sahip bir terör örgütüdür (Atlas Big:2018).

PKK terör örgütünün bir önceki başlıkta değinilen legal ve illegal finans kaynaklarının yanında uyuşturucunun ayrı bir önemi bulunmaktadır. Zaman içeresinde PKK, FARC'a[1] benzer şekilde sadece uyuşturucu kaçakçılarından haraç alan bir örgüt konumundan, üretiminden sokaktaki dağıtımına kadar uyuşturucu ticaretinin hemen her evresinde aktif rol oynayan bir örgüt haline gelmiştir (Çetin ve Duru, 2015: 36).

PKK terör örgütünün, içişleri bakanlığının "Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK isimli yayında uyuşturucudan 1.5 milyar dolar gelir elde ettiği, THE PKK'' adlı kitapta ise örgütün narkotikten elde ettiği yıllık gelirin 500 milyon avro ile 2,5 milyar dolar arasında değiştiği vurgulanmıştır. Aynı kitapta eski bir Alman Başsavcısının ifadesinden yola çıkarak, Avrupa'da yakalanan uyuşturucunun %80'inde örgütün bağlantısı olduğu ve bu paranın çoğunluğu ile silah alındığından söz edilmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı,2017).

PKK'nın yürüttüğü uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetleri, güvenlik güçlerince örgüte karşı gerçekleştirilen operasyonlarla da ortaya çıkmaktadır (Sarı ve Tınas, 2018: 27). Örgütün sadece kenevir ekimi ve kaçakçılığından yılda 500 milyon dolar gelir sağladığı değerlendirilmektedir (Narkotik Suçlarla Mücadele Daire aşkanlığı, 2021: 124).

PKK terör örgütünün, Avrupa'daki legal görünümlü kurum, kuruluş ve derneklerden 2014 yılında yaklaşık 25 milyon Euro, sigara kaçakçılığından senede 250 milyon dolar, akaryakıt kaçakçılığından 250-300 milyon TL, insan kaçakçılığından 300 milyon dolar, gelir elde ettiği (Sevgel, 2019: 12-21). Düşünülürse uyuşturucudan elde ettiği gelirin büyüklüğü daha net ortaya çıkmaktadır.

3.5. Karapara'nın Aklanmasında Terör Örgütleri ve Suç Örgütleri Arasındaki İlişki:

Kara para suçtan elde edilen her tür gelir ve kazanca verilen isimdir. Her ne kadar terimde para ifadesi kullanılmış olsa da sadece para olarak değerlendirmemek gerekir, ekonomik değere sahip her tür malvarlığı değeri bu kapsamda değerlendirilebilir (Demirci, 2019: 17).

[1] Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri – Halk Ordusu(İspanyolca:Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo),FARC veya FARC-EP kısaltmasıyla bilinen,Marksist-Leninist devrimci gerilla örgütüdür.

Terör örgütleri için gelir kaynağı elde etmenin yanı sıra bu kaynakları taşıma ve saklama ve / veya aklamak önem arz etmektedir (Turan ve Gemici, 2020:264). Terör örgütleri ellerinde bulunan kara paranın aklanmasında uyuşturucu kaçakçılarının yöntemleri ve yeteneklerinden azami derecede istifade etmektedirler (Üney, 2014: 84). PKK, para transferi konusunda oldukça uzmanlaşmıştır. Başta uyuşturucu kaçakçılığı olmak üzere sigara, emtia, göçmen ve insan ticaretinden elde ettikleri yasadışı gelirleri çeşitli karapara aklama yöntemlerini kullanarak yasal hale getirmeye çalıştıkları değerlendirilmektedir (Sevgel, 2019: 25).

Örgütlü suç ve terör örgütlerinde benzer örgütsel yapıların, taktiklerin ve aktörlerin niteliklerinin benzer finansman yapılarını da beraberinde getirdiği söylenebilir. Potansiyel olarak terörizm ve örgütlü suç kavramları aynı finansal davranışın temelini oluşturduğu için büyük benzerlikler bulunmaktadır (Turan ve Uzun, 2017: 32). Organize suç ve terör örgütleri karşılıklı yardımlaşma içindedirler ve bu durum örgütleri birbirine bağımlı hale getirmiştir. Bu suç örgütlerinin her ikisi de; faaliyetlerini sürdürebilmek için aynı altyapıyı ve yolsuzluk şebekelerini kullanırlar (Gökbunar, 2014: 235).

Terör örgütleri, suç örgütleri gibi sadece yasadışı kaynaklardan beslenmemektedir. Dolayısıyla yasal gelirlerin de dağıtımı sonucu varış noktalarının bilinmemesi, terör eylemlerinin gerçekleştirilmesi ve bu anlamda terör hücrelerinin gizliliğinin sağlanması bakımlarından önem arz etmektedir (Turan ve Gemici, 2020: 275).

Günümüzde organize suç örgütleri ile terör örgütleri tanımının tamamen yeniden revize edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim organize suç örgütleri yasa dışı faaliyetlerine terör eylemlerini de eklemiştir. Europol'ün 2017 yılındaki değerlendirmesinde; Brüksel'de ve Paris'te 2015 ve 2016 yıllarında gerçekleşen terör faaliyetlerinin ardından bazı eylemcilerin organize suç örgütlerine üye olduğu tespit edilmesi (Yıldız, 2020: 284). Diğer taraftansa PKK terör örgütü kara para aklama ile ilgili olarak terör grubunun yöneticilerinin isimleri ABD'nin Hazine Bakanlığının "Özel Olarak Belirlenmiş Uyuşturucu Kaçakçısı" listesine dâhil edilmesi (Abdurrahmanlı, 2019: 111), terör örgütleri ile organize suç örgütleri arasındaki tanımsal farklılıklarında kaybolmaya başladığı olarak yorumlanabilir.

4. ORGANİZE SUÇ VE NARKO-TERÖRLE MÜCADELEDE KOLLUĞUN FONKSİYONU

Makalenin sınırını oluştuan, terörün finans kaynaklarından biri olan uyuşturucu madde kaçakçılığı ile mücadelede iç güvenlik birlikleri olan, Jandarma ve Emniyet birimlerindeki uzman personel tarafından yürütülmektedir.

Organize suç örgütleri, Terörizm ve Narko-Terör ile mücadele , tüm dünyanın tek başına mücadele etmekte zorlandığı, ulus sınırlarını aşarak uluslar arası bir boyuta taşınan, geleneksel adli, askeri ve polisiye yöntemlerin yetersiz kaldığı, ülkelerin ortak kamusal ve uluslar arası politika ve strateji üretmesinin, seçenekten çok zorunluluğa dönüştüğü, en büyük sorunlardan biri haline gelmiştir.

Uluslararası organize suç örgütlerinin yanı sıra dünyada birçok terör örgütünün de uyuşturucu kaçakçılığında önemli bir rol oynadığı ve kendi finansmanlarını bu yolla büyük ölçüde karşılamaya başladıkları artık genel kabul gören bir durumdur (Çetinöz, 2019: 43).

Kamuya verdiği, Adli,Askeri,Siyasi ve Mali tahribatın yanında, toplumların her ne kadar teoride kendi ülke sınırları içerisinde yaşasa da pratikte sınırların kalktığı, dünyanın bir ucundaki bireyin, diğer ucundaki birey ile anlık iletişime ve etkileşime geçtiği bir çağda, Kültür, Sağlık, Sosyal, Eğitim, Ekonomi gibi alanlarda büyük yıkımlara yol açtığı bir hal almıştır.

Organize suç ve terör ile mücadele, ülkelerin esasen çağımızın gerektirdiği, güçlü ve teknolojik alt yapı ve ekipmana sahip silahlı kuvvetleri kadar, organize suç örgütleri ve terör

örgütlerini besleyen finans kaynakları ile etkili, kararlı ve istikrarlı iç güvenlik birimlerine de ihtiyacı vardır.

Organize suç örgütleri ve terör örgütleri, çağımız teknolojisinden azami derecede faydalanmaktadır. .Öyle ki organize suç örgütleri 2019 yılından bu yana dünyayı meşgul eden Covid-19 pandemisi dahi organize suç örgütlerinin hızını kesememiştir. Uyuşturucu ticaretinde yer alan organize suç gruplarının dayanıklılığı, Avrupa'da uyuşturucu bulunmasının mevcut pandemiden ciddi şekilde etkilenmediğine dair ön bulgu ile vurgulanmıştır. Aksine, genellikle yüksek etki veya saflıkta çok çeşitli maddelerin mevcudiyeti ve kullanımından kaynaklanan halk sağlığı risklerini gözlemlemeye devam edilmiştir (EMCDDA, 2021: 4).

Uyuşturucu ile mücadele Türkiye'nin yaklaşık 43 yıllık deneyiminden dolayı sürekli olumlu şekilde ilerlemektedir. Sistematik ve organize şekilde kolluk kuvvetlerinin yaptıkları çalışmalar her geçen gün daha iyi sonuçlar vermekte ve her geçen gün yakalanan uyuşturucu miktarı ve hakkında işlem yapılmak üzere adli makamlara sevk edilen kişi sayısında belirgin artışlar olmaktadır. İçişleri Bakanının yaptığı açıklamada Türkiye'nin 2017 yılında 15 ton, 2018 yılında ise 17.9 ton özellikle PKK tarafından yapılan uyuşturucu kaçakçılığına büyük darbeler indirilmiştir. 2019 yılı için toplam 20 ton uyuşturucu madde yakalanmıştır. (Polat, 2020: 29). Sadece 1 Ocak 22 Haziran 2020 tarihleri arasında kolluk birimlerince yapılan operasyonlarda; 21 ton 461 kilogram esrar, 4 ton 463 kilogram eroin,1 ton 76 kilogram metamfetamin, 506 kilogram skunk[2], uyuşturucu yapımında kullanılan 434 kilogram kimyasal madde, 332 kilogram bonzai, 225 kilogram kokain, 87 kilogram afyon sakızı,1 kilogram amfetamin, , 1.455.367 adet sentetik ecza, 930.109 adet captagon, 16.830.497 kök haşhaş, ve 10.503 litre asetik anhidrit ele geçirilmiş,.gözaltına alınan 90.844 şüpheliden 9.456'sı tutuklanarak cezaevine konulmuştur (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020).

Özellikle toplumların genç bireylerini hedef alan uyuşturucu madde kullanımı, dünya genelinde hızla yayılmaktadır. Terör ve organize suç örgütleri bu durumu fırsata çevirerek her geçen gün uyuşturucudan daha fazla maddi kaynak sağlamaktadır. Türkiye 2021 uyuşturucu raporuna göre uyuşturucu kullananların yüzde yüze yakınlık bir bölümü 45 yaş ve altı kişileri oluşturmaktadır (Narkotik Suçlarla Mücadele Daire aşkanlığı, 2021: 89). Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre (TÜİK, 2021). ülke nüfusunun yüzde 61,5'lik bölümünün 45 yaş altı bireylerden oluştuğu dikkate alındığında ne kadar büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kaldığımız daha net görülecektir.

Tüm dünyanın problemi olan terör suçunun en önemli gelir kaynağını oluşturan, Dolayısıyla insanlığın yok oluşuna neden olabilecek olan bu maddelerin kullanımının ve ticaretinin önüne geçilmesi gerekmektedir (SEKAM, 2015: 213-214). Organize ve sınırı aşan özelliği bulunan uyuşturucu madde suçlarına karşı, kanunların uygulanması ve kolluk kuvvetlerinin etkinliği çok önemli yer tutmaktadır. Reaktif ve proaktif yaklaşımlarla; uyuşturucu bulundurulması, kullanılması, ticaretinin engellenmesi ve sorumluların adaletin önüne çıkarılması kolluğun asli görevidir (Bahar, 2018: 5). Ancak uyuşturucu ile mücadelede başarılı olmanın yolu; etkin mücadele politikalarını yürürlüğe koymanın yanı sıra, sivil ve resmi tüm aktörler ile birlikte tüm toplumsal paydaşların ortak mücadele etmesinden geçmektedir (Örselli ve Babahanoğlu, 2019: 7345).

Genel kolluk güçlerimiz olan Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü personelinin, başarılı ve öz verili çalışmaları sonucunda her geçen yıl Narko-Terör operasyonları sonucu yakalanan uyuşturucu miktarında sürekli olarak artış kaydedilmiştir. Ancak dünyada uyuşturucu pazarı da hızla genişlediği gibi uyuşturucu pazarındaki madde

2 Skunk, esrarın ham maddesi Hint Kenevirinin laboratuvar ortamında diğer uyuşturucu maddelerle hibritleştirilerek elde edilen, esrardan 20 kat daha fazla bağımlılık yapıcı özelliği olan bir uyuşturucu maddedir.

çeşitliliği de ciddi ölçüde artmıştır.Yeni psikoaktif maddelerin sayısı da 2012 yılında 260 civarındayken 2015 yılında neredeyse iki kat artışla 483'e ulaşmıştır (Çetinöz, 2019: 9). Bir başka istatistiki bilgide ise; 2008-2020 yılları arasında EWS Ulusal Çalışma Grubunca 24 toplantı gerçekleştirmiştir. Düzenlenen toplantılar sonucunda toplam 882 yeni psikoaktif madde yasa kapsamına alınmıştır (Polis Akademisi, 2021).

4.1. Tartışma ve Öneriler

Teknoloji ve İnteraktif yaşamın baş döndürücü ve hızlı bir şekilde yaygınlaşması, toplumların, sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik yönlerden hızlı bir değişim ve dönüşüm içerisine girmesine neden olmuştur. Buna paralel olarak değişime uğrayan suç faktörleri de suç ve suçlularla mücadelede kullanılan mevcut sistemlerin sorgulanmasına ve yeni bir sistem arayışı içine girilmesine yol açmıştır

Terör örgütleri ve organize suç örgütleri, insan hakları, uluslararası hukuk, demokrasi, bürokrasi gibi kavram ve uygulamaların uzağında faaliyet gösteren guruplardır. Dolayısıyla konusu suç teşkil eden ve gelir getiren her türlü uygulamaya tereddüt yaşamadan anında reaksiyon gösteren daha kompleks yapıya bürünmüştür.

İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak; emniyet ve asayiş hizmeti veren genel kolluğun; bu değişime ayak uydurabilmesi için, güvenlik sistemleri ve alışıla gelmiş önleme ve müdahale yöntemlerinin yeniden gözden geçirilmesine, görevleri yerine getirme amacıyla istihdam edilen norm kadrodaki personelin de daha nitelikli ve ihtiyaca cevap vermesine, ihtiyacı vardır.

İçinde bulunduğumuz çağı, değişim ve gelişim çağı olarak da adlandırabiliriz. Devletlerin bekası, toplumun huzur ve güvenliği için kurumlarca kullanılan iç güvenlik sisteminin ve personelin seçiminde alışıla gelmiş yöntemler geçerliliğini kaybetmiştir. Günümüz güvenlik yönetimi artık toplumu da içine alan ve merkezden ziyade yerele kayan bir yapıya evrilip "Güvenlik Yönetişimi"ne dönüşmüştür.

Genel kolluk olarak görev yapan, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı, kendi teşkilat yapılarına göre farklı birimlere ayrılmaktadır. İç Güvenlik ve Terörle mücadele kapsamında etkin rol oynayan, 1983 Yılında kurulan Polis Özel Harekat ve 1999 yılında kurulan Jandarma Özel Harekat birimleri, mağra, sığınak, barınak, arazi arama tarama, meskun mahal aramaları, büyük çaptaki asayiş olayları ve yol kapamalarında destek kuvvet, gibi,geniş yelpazede görev yapmaktadır.

Şehir merkezlerinde , terör, narkoterör, organize suçla mücadele kapsamında yapılan operasyonlar, farklı birimler ile birlikte ortaklaşa yapılırken; (Kaçakçılık ve Organize Suçlar Ekipleri, Terörle Mücadele Ekipleri, Narkotik Şube Ekipleri,Asayiş Şube Ekipleri) ancak kırsal alanda yapılan operasyonlar, muharip güç olan polis ve jandarma özel harekat ekipleri tarafından icra edilmektedir.

Kırsal alanda yapılan operasyonlarda görevli muharip personelin , uyuşturucu madde, ve suç gelirlerinin aklanması ve terörün finansmanının önlenmesi kapsamında karşılaştığı mataryaller hakkında bilgi sahibi olması, terörrün finansmanının önlenmesinde, suç mataryalleri ve suçluların yargı önüne çıkartılmasında hayati öneme haizdir.

Bu nedenle mevcut Polis ve Jandarma Özel Harekat kadrolarına, narkotik suçlar ile mali suçlar konusunda uzman personelin de yerleştirilmesi, veri toplama, şüpheli işlem bildirimlerini toplama, analiz etme, değerlendirme ve reaksiyon gösterme de faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Terör örgütlerinin ana finansmanını uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Bu nedenle Polis Özel Harekat ile Jandrma Özel Harekat birimleri gerek şehir merkezlerinde gerekse kırsal alanlarda terör örgütleri ve organize suç örgütleriyle sık sık

karşıya gelmektedir. İcra edilen operasyonlarda hem bu tür organizasyonların etkisiz hale getirilmesinde hem de barınak, sığınak ve mağrada ele geçirilen örgütsel silah, techizat ve malzemenin, Ceza Muhakemeleri Kanunu çerçevesinde usulüne uygun ve her türlü şüpheden uzak, somut ve inandırıcı delil olarak yargı makamlarının önüne çıkarılması, faillerin işlemiş olduğu suçun cezasını çektirme adına C.Savcılıkları'nın ve hakimlerin elini güçlendireceği ve kamu vicdanını rahatlatacağı, ayrıca suçlular tarafından caydırıcı etkiye neden olacağı değerlendirilmektedir.

Sınır komşularımız olan Suriye ve Irak'ta meydana gelen iç karışıklıklar, sınır güvenliği açısından Türkiyeyi ciddi güvenlik riskleri ile karşı karşıya koymaktadır. Güvenlik güçlerimiz, bir taraftan; PKK ve DAEŞ gibi terör örgütlerinin Suriye ve Irak sınırından Türkiye'ye sızmalarını engellemeye çalışırken, bir taraftan da kontrolsüz göç akını ile de mücadele etmektedir. Özellikle Suriyede meydana gelen iç savaşın neticesinde, gerek PKK terör örgütü gerekse DAEŞ terör örgütü için ülkenin kuzeyinde kontrolsüz bir alan açılması, bahse konu örgütlerin bu bölgeden kendilerine bir hat açarak başta sentetik haplar ve amfetamin türevi sentetik uyuşturucular olmak üzere uyuşturucu madde kaçakçılığının kontrolünü ele geçirmişlerdir. Nitekim 02.07.2020 tarihinde, İtalyan Polisi, piyasa değeri 1 milyar avro değerinde olan ve şimdiye kadar ele geçirilen en büyük miktar olduğu bildirilen suriye menşeili 84 milyon Captagon hapı içeren 14 ton amfetamine el koymuştur (Deutsche Welle, 2020). Başka bir haberde ise Irakın kuzeyinden Türkiye'ye giren bir TIR'ın narkotik polislerince yapılan aramasında 79 kg eroin maddesi ele geçirilmiştir (Daliymotion, 2019). Sınır komuşumuz olan Suriye ve Irak'ta meydana gelen otorite boşluğu, terörist organizasyonların maalesef gerek TSK gerekse kolluk güçlerimizi zor duruma sokmaktadır. Türkiye-İran, Türkiye-Suriye sınır hattına döşenen beton duvarlar neticesinde yapımı tamamlanan bölgelerde kaçakçılık, terör ve sınır olaylarında azalma kaydedilmiştir. Bu tedbire ek olarak; Fiberoptik Tabanlı Akustik Algılayıcı Sistemler, Kablosuz Kamufle Görüntüleme Sistemleri, Kablosuz Erken İkaz Sistemler ve Elektro Optik Sistemler gibi modern, insansız, toknoloji ürünlerinin entegresi ile sınır güvenliğinin daha etkili korunması sağlanacağı gibi, iç güvenlik birimlerinde çalışan personelden azami derecede istifade edilebileceği değerlendirilmektedir.

Narko-Terörizm ile mücadelede karşılaşılan bir diğer sorun ise; uyuşturucu kaçakçılığına karşı kullanılan muhbirlere yapılan ödemelerdir. Bu kapsamda yapılan ödemelerin ilki savcılık iddianamesinden sonra diğeri ise mahkeme sonuçlandıktan sonra yapılmaktadır. Ödemelerdeki gecikmeler uyuşturucu ile ilgili mücadeleyi sekteye uğratmakta, uyuşturucu ile mücadelede önemli bir yere sahip olan haber elemanlarından gerekli istihbarat akışı sağlanamamaktadır. Bu bağlamda muhbirlere yapılan ödemeler iddianameden hemen sonrasında tamamen ödenmesi bu sorunun çözülmesine katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Gerek Emniyet gerekse Jandarma personelinin yapılan planlı veya plansız yol emniyet ve kontrol devriyelerinde, sadece fiziki kontrol ve narkotik köpeklerle yapılan uygulamalar, uyuşturucu kaçakçıları tarafından, güçlü ve sentetik yalıtım malzemeleri ile kaplanarak narko-köpeklerin koku hassasiyetlerini giderici tedbirlere gidilmiş olması, yapılan önleyici uygulamaların başarı oranını düşürmüştür. Bu sorunun giderilmesinde Türkiyede de üretimi ve montajı yapılan mobil x-ray cihazlarının özellikle sınır bölgelerinde görev yapmakta olan emniyet ve jandarma birimlerine tedarikinin yapılması uyuşturucu ile mücadelede ciddi katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

İnternet kullanımı tüm dünyada hızla yayılmaya başlamış, sunmuş olduğu hız ve kolaylıkların yanında, kolluk güçlerinin suç ve suçluların takip ve kontrolünü de zorlaştırmıştır. Özellikle sosyal medyanın kullanılması, terörün etkinliğini artırmış eleman temini kolaylaşmıştır (Kartal, 2018: 41). Sosyal ağlar ve siber ortam üzerinden etkinliğini artıran illegal yapılanmalar, manipülasyon ile kaos ortamı oluşturabilmekte ve hatta finansal krizlere

neden olabilmekteyken (Güntay, 2018: 104). Diğer yandan, terör örgütlerini takip ve analiz etmek için kolluk güçleri için oldukça kullanışı bir alandır. Hem terör örgütü üyelerinin ve sempatizanların hem de terör örgütleri üzerine araştırma yapan kişi ve kurumların paylaşımları toplama havuzunu zenginleştirmektedir (Çıtak, 2021: 173).

Terör örgütleri ve organize suç örgütlerinin, Facebook, Twitter, İnstagram, Youtube, TikTok gibi anlık iletişim uygulamaları üzerinden gönderilen ve/veya alınan verilerin, yazılım şirketlerinin belirli şartlar altında veri paylaşımına gitmesi, taleplerin çoğunlukla olumsuz karşılanması, müşteri kaygısı gibi nedenler ile terör örgütleri veya organize suç örgütü üyesi olduğu tespit edilen kişilerin verilerini paylaşmaya yanaşmamaması, sağladığı açık kaynak istihbaratının yanında, kolluk güçlerinin suç ve suçlular hakkında elde edeceği delillere ulaşmasını engellenmektedir.

Sorunun çözümünde kolluk güçlerinden ziyade uluslararası ortak politika ve iş birliği yapılması elzemdir. Nitekim her ulusun terör ve organize suç tanımlarının iç hukunda farklılık göstermesi, bir ülkede suç olarak tanımlanan faaliyetlerin, diğer ülke tarafından suç olarak tanımlanmaması, denetim, kontrol, yargılama veya suçluların iadesi noktasında anlaşmazlıklara yol açmaktadır. 9 Aralık 1999 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen "Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme"ye dayanılarak, BM bünyesinde tüm üye devletlerin mutabakatı ile hazırlanacak ortak yasa ve kurulacak mahkemeler tarafından yargılanmanın yapılması, müracaat eden devletin talepleri incelenip karara bağlanması ve verilen hükümün tüm taraf devletler tarafından bağlayıcılığı, sosyal medya ve interaktif diğer kuruluşların verileri paylaşmaya mahkum edilmesiyle çözülebileceği değerlendirilmektedir.

5. SONUÇ

Ülkelerin münferit almış oldukları hukuki ve siyasi önlemler her ne kadar kısa vadede olumlu sonuçlar doğursa da, terör örgütleri ve organize suç örgütleri, bu geçici tedbirlere kısa sürede reaksiyon göstererek alınan önlemleri pasifize etmektedirler. Ülkelerin tek başına uygulamaya koydukları, hukuksal ve siyasal politikaların terör ve organize suç gurupları ile mücadelede yetersiz kaldığı artık daha net görülmektedir. Bir diğer önemli ayrıntı ise hiçbir terör veya organize suç örgütü diğer devletler tarafından ve/veya kamu içerisinde bulunan memur ve bürokratlar tarafından desteklenmeden uzun süre ayakta kalması mümkün değildir. Örneğin Türkiye Cumhuriyetinin özellikle sınır güvenliği ile ilgili almış oldukları tedbirler, "Balkan Rotası" olarak tabir edilen, Afganistan-Pakistan-İran ve Türkiye uyuşturucu hattında önemli başarı elde etmesine neden olmuş, terör ve organize suç guruplarının bu hat üzerinde rahat uyuşturucu ticareti yapmasını büyük ölçüde engellemiştir. Ancak terör ve organize suç aktivitelerinin buna reaksiyon göstermesi uzun sürmemiştir. Balkan Rotasına alternatif olarak Türkiye By-Pass edilip Irak ve Suriye topraklarının kuzeyinden Akdeniz'e açılan liman kenti Lazkiye şehrine uzanan alternatif bir hat açılmıştır. Bu hat dikkatlice incelendiğinde egemen ülkeler tarafından bilinçli veya tamamen bilinçsiz olarak desteklendiği görülmektedir. Aktif oldukları dönem hemen hemen aynı olan PKK terör örgütü uzantısı YPG ile El-Kaide uzantısı terör örgütü olan DAEŞ, yeni alternatif hattın da içinde bulunduğu bölgede, baskı, şiddet, yıldırma gibi eylemlere başvurarak, yerel halkı o bölgeden tecrit etmiştir. Ardından faaliyet gösterdiği ülkelerin güvenlik güçlerine yaptıkları vur-kaç tarzı silahlı eylemle, devlet otoritesini zayıflatmayı amaçlayarak kendilerine güvenli ve alan hâkimiyeti inisiyatifini ele geçirdiği bölgeler oluşturmuştur. Daha sonra da uyuşturucuyu deniz yoluyla organize suç örgütlerine ulaştırmaya başlamıştır. Organize suç örgütleri ise teslim aldıkları uyuşturucu maddeyi Türkiye'de "torbacı" diye adlandırılan kendi örgütüne mensup sokak satıcılarına ulaştırıp, madde bağımlısı kişilere satarak gelir elde etmektedir. Terör ve organize suç örgütlerinin bu kompleks ve zincirleme yapıyı tek başına yapması mümkün görünmektedir. Çünkü bu zincirleme oluşum için silah ve mühimmat en önemli ihtiyaç kalemini oluşturmaktadır. Bu ihtiyaçta silah teknolojisine sahip devletler tarafından giderilerek terör ve organize suç

örgütlerin bu açığını kapatmaktadır. Kısaca hiçbir egemen ülke diplomatik zeminlerde bu durumu kabul etmese de güvenlik güçleri tarafından yapılan operasyonlarda ele geçirilen silah ve mühimmatın menşeileri suçlamayı kabul etmeyen ülkeleri yalanlamaktadır. Uyuşturucu kaçakçılığının rotası, uyuşturucudan nemalanan devletler ve onların güdümündeki terör ve suç örgütleri tarafından oluşturulduğu ve terör örgütlerinin ihtiyaç duyduğu silah ve mühimmat yardımı, egemen devletler tarafından meşru zemine oturtularak sağlanmaktadır.

2001 yılında Amerika'da meydana gelen terör saldırısı terörün bir insanlık suçu olduğunu, terör örgütlerinin kendi fikir, eylem ve kabul ettikleri ideolojinin kabul görülüp tanınması adına, yer, zaman, mekân, din, dil, ırk, cinsiyet tanımadan ve en önemlisi masum-suçlu, sivil-asker, yaşlı-çocuk, kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin her türlü kanlı eylemlere girişebileceğini, terörle mücadelenin olmazsa olmazının ülkeler arasında ortak koalisyon ve iş birliğinden geçtiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Terör örgütlerine sağlanan çeşitli imkânların başta kendi ülkelerinin genç neslini zehirleyeceği unutulmamalıdır. Bir an önce ülkelerin bir araya gelerek, tanım boşluğunu doldurmaları ve mutabakatla alınan bu kararın uluslararası hukuk hükümlerine eklenmesiyle kalıcı ve istikrarlı çözüm sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Terörün finansmanına yaptığı katkının haricinde uyuşturucu madde kullanımı, son yıllarda tüm ülkelerin üzerinde birleştiği, toplumun her alanında tahribata neden olan ortak bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Uyuşturucu kelimesinin altında sadece insan vücudunda yarattığı fizyolojik, nörolojik ve psikolojik etkilerin dışında çok daha kapsamlı bir anlam yatmaktadır. Yasadışı uyuşturucu; Haksız kazanç temin etmek için, insan sağlığı dışında üretimi yasak olan, bitkisel ve/veya kimyasal maddelerin belirli işlemlere tabi tutulması neticesinde üretilen, toplumlar üzerinde, sağlık, sosyal, ekonomik, güvenlik açısından ciddi risk taşıyan çağımızın vebası haline gelmiştir. Bu nedenle ülkeler, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi(UNODC), Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi(EMCDDA), Avrupa Polis Teşkilatı(EUROPOL), Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı(İNTERPOL) gibi kurumların terör ve suç örgütleri tarafından etkin ve kararlılıkla mücadele edebilmesi adına bilgi ve istihbarat paylaşımı, ülkeler arası koordinasyon ve işbirliği,teknik takip ve istihbarat gibi konularda desteklenmeli, terör, uluslar arası terör, sınırı aşan organize suç örgütleri gibi suçluların yasalar önünde hesap vermesi adına, suçluların iadesi başta olmak üzere her türlü kolaylığı sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

Abdurrahmanlı, E. (2019). Küreselleşme Olgusuyla Birlikte Büyüyen Terörizm. Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 1, 94-118. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/625373 adresinden alındı

Akça, M. (2014). Terörizmin Kendine Özgü (Sui Generıs)Niteliği: Kavramı Tanımlamada Metodoloji Sorunu. İstanbul Barosu Dergisi, 88(1), 16-63.

Altındağ, N. (2020). Türkiye'nin PKK Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesine Dair Bir Analiz. Anadolu Strateji Dergisi, 2(1), 33-47. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/993218 adresinden alındı

Atlas Big. (2018). Ülkelerin GSMH ve Kisi Basi Yillik Gelir Haritaları. https://www.atlasbig.com/: https://www.atlasbig.com/tr/ulkelerin-gsmh-yillik-gelir-haritasi adresinden alındı

Avşar, B. (2009). Terör ve Göç Sarmalında Doğu ve Güneydoğu. Erciyes İletişim Dergisi, 1(1), 208-233.

Aydın, T. (2007). Türkiye'de Narko Terörizm ve Pkk/Kongra-Gel Terör Örgütü'nün Rolü. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı.

Aykın, H. (2010). Aklama Ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/Aklama-ve-Ter%C3%B6r%C3%BCn-Finansman%C4%B1-ile-M%C3%BCcadelenin-K%C3%BCresel-Boyutu.pdf adresinden alındı

Aykın, H., & Sözmen, H. (2008). Terörün Finansmanı İle Mücadele. Ankara: Mali Suçları Araştırma Kurulu. https://vergidosyasi.files.wordpress.com/2016/12/terorun-finansmanc4b1-kitap.pdf adresinden alındı

Bahar, A. (2018). Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri ve Bağımlılık Oluşum Sürecinde İletişimsel Yaklaşımların Rolü ve Önemi: Polis Kayıtları Üzerinden Olgusal Bir İnceleme. Istanbul University Journal of Communication Sciences, 1-36. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/611547 adresinden alındı

Başyiğit, F., & Çayhan, H. (2016). BÖLÜCÜ TERÖR ÖRGÜTÜNÜN FİNANSMANINDA UYUŞTURUCUNUN ROLÜ. İdarecinin Sesi Dergisi, 44-50. https://www.academia.edu/26324468/B%C3%B6l%C3%BCc%C3%BC_Ter%C3%B6r_%C3%96rg%C3%BCt%C3%BCn%C3%BCn_Finansman%C4%B1nda_Uyu%C5%9Fturucunun_Rol%C3%BC adresinden alındı

Bayraklı, E., Yalçın, H. B., & Yeşiltaş, M. (2019). Avrupa'da PKK Yapılanması (1 b.). İstanbul: SET Vakfı İktisadi İşletmesi, Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

Bbc. (2020). Afyonun Afganistan'dan İngiltere'ye yolculuğu. (J. Dell, Düzenleyen) 2021 tarihinde www.bbc.com: https://www.bbc.com/turkce/resources/idt-sh/opium_turkish adresinden alındı

Biçer, R. (2018, Haziran 19). Terör, Eğitim Ve Teoloji. 2021 tarihinde www.tasam.org.tr: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51262/teror_egitim_ve_teoloji adresinden alındı

Bozkurt, C., & Boz, Z. T. (2020, 7 16). Kayıt Dışı Ekonomi ve Terör Örgütleri Finansmanı İlişkisi. İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, 8(2), 70-80. 07 24, 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1104114 adresinden alındı

Çakır, M. F. (2020). Yasadışı Uyuşturucu Ticaretinin Terör Örgütleri Üzerineki Etkileri. BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(1), 303-324. 07 25, 2021 tarihinde alındı

Çalışkan, M. (2019). İstanbul'Da Narko-Terörizm ve Toplumsal Düzeni Tehdit Boyutları. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9, 1-25. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/893726 adresinden alındı

Çetin, H. C., & Duru, H. (2015). Bitmeyen Savaş :Diyarbakır'da Terör-Uyuşturucu İlişkisi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(2), 33-44.

Çetinöz, E. (2019). Türkiye'de ve Dünyada Uyuşturucu İle Mücadele. Suç Araştırmaları ve Kriminoloji Araştırma Merkezi . Ankara: Polis Akademisi Yayınları. https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/T%C3%BCrkiyede_ve_D%C3%BCnyada_Uyusturucu_ile_M%C3%BCcadele_Raporu.pdf adresinden alındı

Çıtak, E. (2021). Terörle Mücadelede İstihbarata Başvuru: Açık Kaynak İstihbaratının Kullanımı. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(46), 163-179. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1555862 adresinden alındı

Daliymotion. (2019, 04 03). Kuzey Irak'tan Gelen Tırdan 79 Kilo Eroin Çıktı. https://www.dailymotion.com: https://www.dailymotion.com/video/x757h25 adresinden alındı

Demirci, E. (2019). Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurmak Suçu. Ankara: Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı. http://earsiv.cankaya.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12416/4045/Demirci%2C%20Ertan.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı

Deutsche Welle. (2020, 07 02). Suriye'den rekor miktarda Captagon ele geçirildi. (D. Welle, Düzenleyen) www.dw.com.tr: https://www.dw.com/tr/suriyeden-rekor-miktarda-captagon-ele-ge%C3%A7irildi/a-54032918 adresinden alındı

Ekici, S. (2016, Temmuz). Küreselleşme Ve Türkiye'De Narkoterör. https://www.researchgate.net/: https://www.researchgate.net/publication/304014144_KURESELLESME_VE_TURKIYE'DE_NARKOTEROR adresinden alındı

EMCDDA. (2021). Avrupa Uyuşturucu Raporu Eğilimler ve Gelişmeler. Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi(EMCDDA). Lüksemburg: Avrupa Birliği Yayın Ofisi. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13838/2021.2256_TR_02.pdf adresinden alındı

Erkiner, H. H. (2021). Uluslararası Terörizme Karşı Meşrû Müdâfaanın Hukuka Uygunluk Unsurları. İ. R. Üniversitesi (Dü.), İstanbul Rumeli Üniversitesi Uluslararası Güvenlik Sempozyumu içinde (s. 27-33). İstanbul: İstanbul Rumeli Üniversitesi.

Gökbunar, A. R. (2014). Organġze Suç ve Terör Örgütleri İle Mücadelede Sivil Silah: Sosyal Destekler. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2), 230-242. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45728 adresinden alındı

Gökbunar, A. R. (2014). Organize Suç ve Terör Örgütlerġi İle Mücadelede Sivil Silah: Sosyal Destekler. Cbü Sosyal Bilimler Dergisi , 12(2), 230-242.

Gökpınar, M. (2005). Sosyal Ve Kriminal Boyutlarıyla Organize Suç. Türkiye Barolar Birliği Dergisi(60), 214-234. 08 16, 2021 tarihinde http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2005-60-177 adresinden alındı

Güntay, V. (2018). Siber Güvenliğin Uluslararası Politikada Etki Aracına Dönüşmesi ve Uluslararası Aktörler. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 79-111. https://gsd.msu.edu.tr/Content/sayilar/dokuman/GSD_27/GSD_27_Art_3_042018.pdf adresinden alındı

Gürel, S. (2015). Terör ve Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları. Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(4), 15-27. http://www.uysad.com/ adresinden alındı

Karacasulu, N., & Ovalı, Ş. (2014). Terör: Kavramsal Çeşitlilik. Mülkiye Dergisi, 28(243), 49-62.

Kartal, A. B. (2018). Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye'de DAEŞ ve YPG Örneği. (27), 39-77. https://gsd.msu.edu.tr/Content/sayilar/dokuman/GSD_27/GSD_27_Art_2_042018.pdf adresinden alındı

Kiremitçi, O. (2021). Terörizmin Finansmanı Suçu Ve Önleyici Tedbirler. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi.

Küçükcan, T. (2010). Terörün Sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkanı. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 6(24), 33-54.

Milli Savunma Üniversitesi. (2021). Güvenlik Teorileri Ve Bölgesel Tehdit Analizi. (D. P. ŞAHİN, Dü.) İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları. https://www.msu.edu.tr/duyurular/2021_GuvenlikTeorileriBolgeselTehditAnalizi/GuvenlikTeorileriveBolgeselTehditAnalizi.pdf adresinden alındı

Narkotik Suçlarla Mücadele Daire aşkanlığı. (2021). Türkiye Uyuşturucu Raporu 2021. Ankara: Narkotik Daire Başkanlığı. http://narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/2021-Turkiye-Uyusturucu-Raporu.pdf adresinden alındı

Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2017). Emcdda 2016 Ulusal Raporu (2015 Verileri) Reitox Ulusal Temas Noktası. Ankara: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM). http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/Arsiv/TUBIM/Documents/TURKIYE%20UYUSTURUCU%20RAPORU%202016.pdf adresinden alındı

NATO. (2016, 08 19). Nato'nun Terörizme Karşı Savunma İçin Askeri Konsepti. https://www.nato.int/: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm adresinden alındı

Oral, B. G., & Gökbunar, A. R. (2017). Karapara Aklamanın (Politik) Araçları Yolsuzluk, Organize Suç ve Mücadelede Mali Önlemler. Yönetim ve Ekonomi, 24(1), 89-114. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/295697 adresinden alındı

Örselli, E., & Babahanoğlu, V. (2019). Türkiye'de Uyuşturucu Sorunu ve Mücadele Politikaları:Vatandaş Algısı. Social Sciences Studies Journal, 5(53), 7344-7358. https://www.researchgate.net/publication/338719727_TURKIYE'DE_UYUSTURUCU_SORUNU_VE_MUCADELE_POLITIKALARI_VATANDAS_ALGISI adresinden alındı

Polat, M. (2020, Ekim). Uyuşturucu Kaçakçılığında Güncel Yöntemler ve Karşı Tedbirler:Gaziantep İli Örneği. 7 21, 2021 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/: https://tez.yok.gov.tr/ adresinden alındı

Polis Akademisi. (2021). Polis Dergisi. (P. A. Müdürlüğü, Prodüktör) http://polisdergisi.pa.edu.tr/: http://polisdergisi.pa.edu.tr/erken-uyari-sistemi-ews-early-warning-system-ve-yeni-nesil-psikoaktif-maddelerle-mucadelede-yeni-bir-yaklasim-e2809cjenerik-siniflandirmae2809d-1419-haber adresinden alındı

Sarı, B., & Tınas, M. (2018). İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi:PKK Örneği. Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı. https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/PKK_Ornegi_Raporu_TR.pdf adresinden alındı

Sarı, İ. (2015). Terörizm ile Organize Suç Arasindaki İlişki; Büyüyen Bir Tehdit midir? Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 1-42.

SEKAM. (2015). Türkiye'de GençİİK ve Uyuşturucu Madde Sorunu. İstanbul: Sosyal Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi Yayınları. http://www.muharrembalci.com/kitaplika/67.pdf adresinden alındı

Sevgel, S. (2019). Pkk Terör Örgütünün Finans Kaynaklarının Tespitine Yönelik Genel Bir Değerlendirme. Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi, 1-37. 07 25, 2021 tarihinde Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize

Suçlarla Mücadele Akademisi: https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/tadoc/pdf/akdyay/2019/org_suc_ve_tero_ils_pkk_fns_kayn.pdf adresinden alındı

Şimşek, M. (2016). Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma. Akademik Bakış Dergisi(54), 319-335.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017, Şubat). Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu Ve Pkk/Kck. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı. www.icisleri.gov.tr: https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/yayim/teror/Narkoterorizm_ile_mucadele.pdf adresinden alındı

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2020, Haziran 20). Uyuşturucu İle Mücadele Kapsamında Yürütülen Çalışmalar Sonuç Verdi. Eylül 19, 2021 tarihinde https://www.icisleri.gov.tr/: https://www.icisleri.gov.tr/uyusturucu-ile-mucadele-kapsaminda-yurutulen-calismalar-sonuc-verdi adresinden alındı

Tansü, Y. E., & Nayye, R. Z. (2020, Haziran). Terör Örgütlerinin Finansal Gelir Kaynakları. İnsani ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar, 1(1), 95-109.

Taşdemir, F. (2020). 21. Yüzyılda Eski Ve Yeni Terörizm Tartışmaları:Aktörler Ve Dinamikler. Akademik Hassasiyetler, 7(14), 173-213. https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/58511/781616 adresinden alındı

TBMM. (1991, 12 4). Terörle Mücadele Kanunu. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu. Ankara, Ankara, Türkiye: Türkiye Büyük Millet Meclisi. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3713&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 adresinden alındı

TBMM. (2009, Şubat 26). Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı. Meclis Araştırması Komisyonunun Raporu, 41. Ankara, Ankara, Türkiye: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi.

TBMM. (2020, Kasım 26). Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan Ve Bütçe Komisyonu Tutanak Dergisi. Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan Ve Bütçe Komisyonu Tutanak Dergisi. Ankara, Ankara, Türkiye: TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığ.

Toksoy, Y. (2013). Terörizmin Finans Kaynakları "Narkoterör". İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İşletme Programı.

TRT Haber. (2021, 05 14). İsrail katliamlarına ABD'den destek sürüyor. www.trthaber.com: https://www.trthaber.com/haber/dunya/israil-katliamlarina-abdden-destek-suruyor-580746.html adresinden alındı

Turan, D., & Gemici, E. (2020, 06 19). Terörizmin Finansman Kaynakları ve Karapara Aklamanın Terörizmin Finansmanında ki Rolü. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(2), 257-278. Ağustos 16, 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1169342 adresinden alındı

Turan, D., & Uzun, M. (2017, Aralık 03). Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörizmin Finansmanı ve Kara Para Aklama Üzerindeki Rolü. Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 27-43. https://guvenlikcalismalari.pa.edu.tr/Upload/DergiDosya/kar-amaci-gutmeyen-kuruluslarin-terorizmin-finansmani-ve-kara-para-aklama-uzerindeki-rolu-dergidosya308c12e8-d30b-4b1d-bc38-90f2ca8fd228.pdf adresinden alındı

TÜİK. (2021, 02 04). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020. 09 15, 2021 tarihinde www.tuik.gov.tr: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=37210 adresinden alındı

TÜİK. (2021, Haziran 22). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları, 2020. Türkiye İstatistik Kurumu: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2020-37405 adresinden alındı

Türkiye Barolar Birliği. (2006). Türkiye ve Terörizm. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2021, 05 11). İsrail'in Gazze'ye Yönelik Hava Saldırıları Hk. www.mfa.gov.tr: https://www.mfa.gov.tr/no_-185_-israil-in-gazze-ye-yonelik-hava-saldirilari-hk.tr.mfa adresinden alındı

Üney, İ. (2014). Organize Suç ve Terörizm İlişkisi: PKK Örneği. Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

Yıldız, F. (2020). Sınıraşan/Organize Suçlar Bağlamında Avrupa Birliği. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, 275-289. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1048068 adresinden alındı

Yıldız, S. Ö. (2017). Makarenko'nun "Kara Delik Sendromu Teorisi ve Terörizmin FinansmanındaSınıraşan Organize Suçlar. GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ(25), 41-78.

Yılmaz, Y. (2020, 04 23). Terörizmin Finansmanı Suçu. Yühfd, 17(Özel Sayı), 177-267. 07 24, 2021 tarihinde http://openaccess.altinbas.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12939/1345/TER__R__ZM__N%20F__NANSMANI%20SU__U%5B%23783189%5D-1249893.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı

BÖLÜM 11: SİBER GÜVENLİK VE TERÖR

TÜRKİYE'DE SİBER SUÇLARLA MÜCADELEDE SİBER GÜVENLİK STRATEJİSİ

Firdevs KOÇ BAYKARA[1]

Özet

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve kullanım oranlarının artmasıyla beraber geleneksel olarak işlenen suçlarda artış olduğu gibi türlerinde de daha fazla çeşitlilik görülmektedir. İnternet bağımlılığının artması sanal ortamda gerçekleşen suç oranlarını da arttırmaktadır. Günümüzde alışverişten iş toplantılarına kadar hayatın her alanıyla ilgili işlemlerin büyük çoğunluğu internetten yapılmaktadır. İnternetle bu kadar yoğun temas halinde olunması siber suçluların daha kolay hareket alanı bulmasını sağlamaktadır. Siber suçlarda görülen yoğun artış, ulusal güvenliği de tehdit etmektedir. Bu durum ülkenin ulusal güvenlik stratejilerinin önemini ortaya çıkarmakla birlikte siber güvenlikle ilgili hukuki altyapının da yeterli olmasını gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmada siber suç ve çeşitlerinden bahsedilerek ulusal güvenliği tehdit eden siber suçlarla mücadelede siber güvenlik stratejileri konusu irdelenecektir. Siber güvelikle ilgili çalışmada tespit edilen sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siber Suç, Siber Güvenlik, Siber Suçlular, Siber Güvenlik Stratejileri, Bilgi ve İletişim Teknolojileri

[1] Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, firdevs.kocbaykara@inonu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4752-1842

CYBER SECURITY STRATEGY IN FIGHTING CYBER CRIMES IN TURKEY

Abstract

With the widespread use of information and communication technologies and the increase in their use, there is an increase in crimes committed traditionally, as well as more diversity in types. The increase in internet addiction also increases the crime rates in the virtual environment. Today, most of the transactions related to all areas of life, from shopping to business meetings, are done online. Being in such intense contact with the Internet allows cybercriminals to find more room to act. The intense increase in cybercrime also threatens national security. While this situation reveals the importance of the country's national security strategies, it also necessitates that the legal infrastructure related to cyber security should be sufficient.

In this study, cybercrime and its types will be mentioned and the issue of cyber security strategies in the fight against cybercrime that threatens national security will be examined. Solution suggestions will be presented for the problems identified in the cyber security study.

Keywords: Cyber Crime, Cyber Security, Cyber Criminals, Cyber Security Strategies, Information and Communication Technologies

1. GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde gerçekleşen hızlı gelişmeler, değişimler ve dönüşümler, insan yaşamının değişmez bir parçası olmuştur. Söz konusu teknolojiler insan yaşamını kolaylaştırmakta, refahını ve yaşam standartlarını arttırmaktadır. Fakat bu olumlu yönlerinin yanı sıra siber suç oralarında ciddi artışlar görülmektedir. Siber alanın mekândan bağımsız olması siber dünyanın kötü amaçlar için kullanılmasına ortam hazırlamış ve sanal ortamlarda hırsızlık, dolandırıcılık, haksız kazanç, kişisel verilerin ele geçirilmesi gibi siber suçlarda artış görülmesine neden olmuştur. Siber alanda karşılaşılan siber risklerin ve tehditlerin ulusal ve uluslararası boyutunun olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu riskler ve tehditler, siber güvenlik kavramının önemini ortaya çıkarmıştır.

Siber alanda kötü amaçlı saldırılara karşı korunmayı ifade eden siber güvenlik kavramı, günümüzde bütün ülkelerin üzerinde yoğunlaştığı temel konuların başında gelmektedir. Bu hassasiyetle ülkeler ulusal siber güvenlik stratejileri belirlemektedir. ABD, İngiltere, Almanya, Rusya gibi pek çok ülke siber güvenlik stratejilerine çok önem vermektedir. Türkiye de ulusal siber güvenlik politikalarının oluşturulması ve stratejilerinin belirlenmesi amacıyla pek çok adım atılmıştır. "Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planı", "2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı", "2020-2023 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı" ulusal ölçekte atılan adımlardan bir kaçını oluşturmaktadır. Aynı zamanda Siber Güvenlik Kurulu'nun 2012 yılında kurulması, "Elektronik Haberleşme Kanunu" nun çıkarılması, Siber Olaylara Müdahale Merkezi'nin kurulması ve Ulusal Siber Güvenlik Tatbikatlarının gerçekleştirilmesi gibi faaliyetler siber güvenlik stratejilerinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu çalışmada siber suç ve siber güvenlik kavramları irdelenerek Türkiye'nin siber güvenlik stratejisi konusu üzerinde durulmuştur.

2. SİBER SUÇ VE SİBER GÜVENLİK KAVRAMLARI VE KAPSAMI

İnternet; dolandırıcılık, sahtecilik ve takip gibi geleneksel suçlar için fazla fırsat oluşturmaktadır. Bu tür suçlar fiziksel veya "gerçek" dünyada zaten vardı, ancak İnternet bu suçların oranında ve yaygınlığında bir artış sağlamaktadır. Geleneksel suç örgütleri interneti, klasik suçları daha az riskle ve daha etkili işlemeleri için bir araç olarak kullanmaktadır. Aynı zamanda internet büyük ölçekli dolandırıcılık ve nefret söylemleri gibi geleneksel suçlar için de yeni fırsatlar sağlamaktadır. İnternetin etkisi o kadar büyüktür ki, internet fikri mülkiyet korsanlığı ve e-ihale dolandırıcılığı gibi (Jahankhani, Hosseinian-Far ve Al-Nemrat, 2014: 150) pek çok suçun işlenmesini kolaylaştırmaktadır. İnternet, iki ucu keskin bir kılıç olarak kabul edilebilir, çünkü bir dizi fayda sağlarken, suçlulara faaliyetlarini daha önce hayal bile edilemeyecek alanlara ve yerlere genişletme fırsatı sunmaktadır (Jahankhani ve Al-Nemrat, 2011: 181). İnternet aracılığıyla sanal dünyada işlenen suçlar, siber suç kavramı ile ifade edilmektedir.

Siber suç ifadesi bazı çalışmalarda bilişim suçu ifadesi olarak kullanılmaktadır. Siber suç ve bilişim suçu terimlerine ek olarak bilgisayar suçu ifadelerinin de çalışmalarda kullanıldığını vurgulamak gerekmektedir. Uluslararası zeminde de bu kavramlardan hangisinin kullanılmasının gerekliliğine dair bir uzlaşı söz konusu değildir (Önok, 2013: 1230-1231). Aynı karışıklık siber güvenlik ifadesi için de geçerlidir. Siber güvenlik kavramlarına benzer olarak, bilgi güvenliği ve bilgisayar güvenliği kavramları da kullanılmaktadır (Hekim ve Başıbüyük, 2013: 137). Bu kavramlar birbirlerine benzer şekilde kullanılsa da temelde birbirlerinden farklılık arz ettiklerini ifade etmek gerekmektedir. Bu çalışmada "Siber Suç" ve "Siber Güvenlik" terimi kullanılmaktadır.

Suç, sosyal, kültürel ve maddi özellikler üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır. Kriminoloji, suçluların sosyal özelliklerini ve mekânsal konumlarını inceleyerek suçluları analiz etmeye olanak sağlamaktadır. Yoğunluklu olarak suçlar yoksul bölgelerde ya da

suçluların büyük çoğunluğunun yoksulluk geçmişine sahip olduğu görülmektedir. Kriminoloji, sosyal, ekonomik veya eğitimsel olarak marjinalleşmiş insan gruplarında suçluların yoğunlaşması gibi belirli özelliklere sahip kişiler tarafından işlenen suçların ardındaki nedenlerin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, coğrafi konum ve sosyal özellikler arasındaki ilişkinin, kriminolojide suç ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkiye yol açtığı açıklanmıştır Fakat siber suç için bu nitelendirmeler geçerli değildir. Çünkü siber suçun işlendiği ortam bir coğrafi konuma veya farklı sosyal veya kültürel gruplara göre belirlenememekte ve internet anti-mekansal (Jahankhani, Hosseinian-Far ve Al-Nemrat, 2014: 152) olarak nitelendirilmektedir.

Suç ile ilgili yukarıda bahsedilen durum siber suçlarla ilgili değildir. Dikkate alınması gereken en önemli noktalardan biri, sosyal olarak dışlanmış olarak kabul edilen ve bu nedenle suç işleme olasılığı daha yüksek olan toplumun marjinal kesimleri arasında internete erişimin orantısız olarak düşük olmasıdır. O halde siber suçluların nispeten daha ayrıcalıklı ve internete erişimi olan, ortalama bir kişinin üzerinde bir düzeyde bilgi ve beceriye sahip kişiler olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, geleneksel suçta yaygın olarak kabul edilen sosyal dışlanma ile suç arasındaki ilişkinin siber suçlar açısından doğru olamayacağı ve siber suçluların geleneksel kriminolojik beklentiler açısından oldukça "atipik" olduğu söylenebilir. Bu nedenle, marjinalliği ve sosyal dışlanmayı suça bağlayan mevcut kriminoloji bakış açılarının siber suçların arkasındaki motivasyonları açıklamada hiçbir faydası yoktur. Güdüleri anlamadan, kolluk kuvvetleri ve hükümetin siber suçlarla mücadele etmek için etkili önlemler alması zor (Jahankhani, Hosseinian-Far ve Al-Nemrat, 2014: 152-153) görünmektedir.

Siber suç "yasadışı olan ya da belirli taraflarca yasa dışı sayılan ve küresel elektronik ağlar aracılığıyla yürütülebilen faaliyetler" (Küçükvardar, 2018: 9), şeklinde tanımlanmaktadır. "Verilerin bilişim temelli olarak ve otomatik bir biçimde işlenmesi, saklanması, tasnif edilmesi, terkibi ve iletilmesi ile ilgili ve bilişim alanı içerisinde işlenen, bir bilgisayara veya bilgisayar ağına yahut bir bilişim sisteminin bir kısmına ya da tamamına yahut bu sistemde bulunan verilere yönelik olarak veya bu sistemlerin araç olarak kullanılması suretiyle gerçekleştirilen haksız eylemler" (akt. Erdem ve Özocak, 2017: 1) şeklinde tanımlanmaktadır. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2020), "Bir bilişim sisteminin güvenliğini ve/veya buna bağlı verileri ve/veya kullanıcısını hedef alan ve bilişim sistemi kullanılarak işlenen suçlar" şeklinde siber suçu tanımlamıştır. Son birkaç yılda artan oranda; davranışsal mikro hedefleme, kripto hırsızlığı, dosyasız kötü amaçlı yazılım, kötü amaçlı reklamcılık, bulut uygulamaları, birleşik uç nokta yönetimi ve şantaj gibi (Meeuwisse, 2018) siber suça yönelik kavramlar ortaya çıkmaya başlamış ve gün geçtikçe yeni kavramlarla da karşılaşılmaktadır.

Siber suç alanındaki yeni yönelimler genellikle yıkıcı etkiye sahiptir ve "küresel ekonomiye tahmini maliyeti milyarlarca doları bulmaktadır. Geçmişte siber suçlar çoğunlukla bireyler veya küçük gruplar tarafından işlenmiştir. Bugün, son derece karmaşık siber suçların ve suçluların yer aldığı ağlarda, şimdiye kadar görülmemiş bir oranda suç işlemek için gerçek zamanlı olarak bireylerin bir araya geldiği görülmektedir. Suç örgütleri, faaliyetlerini kolaylaştırmak ve kârlarını en kısa sürede maksimize etmek için giderek internete yönelmektedir. Suçların kendileri, hırsızlık, dolandırıcılık, yasadışı kumar, sahte ilaçların satışı gibi çeşitlidir. Ancak suçlar, çevrimiçi sunulan fırsatlara göre çok değişkendir ve bu nedenle hedef aldığı kitleye daha zarar verici niteliktedir" (Küçükvardar, 2018: 12).

Siber suç kavramıyla birlikte önemli olan kavramlardan biri de siber güvenliktir. "Soğuk Savaş sonrası dönemin yarattığı yeni konjonktür ve küreselleşmenin doruk noktasına ulaştığı 1990'larla beraber güvenlik olgusu büyük bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Bu noktada salt askeri tehditlere odaklı güvenlik sorunlarını ele alan geleneksel güvenlik yaklaşımları yerini yeni güvenlik yaklaşımlarına bırakmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik konsepti ve güvenlik sorunları derinleşmekte ve çok daha geniş bir skala ekseninde

yaşanmaktadır. Her ne kadar geleneksel güvenlik yaklaşımı çerçevesinde ortaya konan perspektifler geçerliliğini yitirmese de günümüzde yeni tehdit, risk ve sorunlara yönelik bir dünya kompozisyonu içinde bulunduğumuz, reddedilemez bir realitedir. Söz konusu yeni tehditler, riskler ve sorunlardan biri de siber alana ilişkindir. Bu minvalden hareketle, siber güvenlik olgusu özellikle son dönemde ön plana çıkmakta ve kendine hem geleneksel hem de yeni güvenlik yaklaşımları" kapsamında önemli bir alan açmaktadır (Köksoy, 2019: 332).

Siber Güvenlik; "Siber uzayı oluşturan bilgi sistemlerinin saldırılardan korunması, bu ortamda işlenen bilgi/verilerin gizliliğinin, bütünlüğünün ve kullanılabilirliğinin sağlanması, saldırıların ve siber güvenlik olaylarının tespiti, karşı-tepki mekanizmalarının etkinleştirilmesi ve sistemlerin siber güvenlik olayı öncesi koşullara geri döndürülmesi" (akt. Kırtıllı, 2019: 60) şeklinde tanımlanmaktadır. "elektronik verilerin suç veya yetkisiz kullanımına karşı korunma durumu veya bunun için alınan önlemler" şeklinde farklı bir tanımlama yapılmaktadır (akt. Şişaneci ve diğerleri, 2013: 2). Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2020) ise "Siber uzayı oluşturan bilişim sistemlerinin saldırılardan korunmasını, bu ortamda işlenen bilginin/verinin gizliliği, bütünlüğü ve erişilebilirliğinin güvence altına alınmasını, saldırıların ve siber olayların tespit edilmesini, bu tespitlere karşı tepki mekanizmalarının devreye alınmasını ve sonrasında ise sistemlerin yaşanan siber olay öncesi durumlarına geri döndürülmesini kapsayan faaliyetler bütünü" şeklinde tanımlama yapmıştır. Pek çok boyutu olan siber güvenlik kavramının kapsamı çok geniştir.

Günümüzde siber güvenlik tehditleri artış göstermektedir. Bu tehditler, şekil ve nitelik değiştirerek, bunların etki alanları çeşitlenmektedir. Bu değişim ve gelişime dayanarak siber suçlar farklı şekillerde işlenmektedir. Aynı zamanda siber suçlara konu teşkil eden fiil ve eylemler geniş bir spektruma yayılmaktadır. "Hacker olarak adlandırılan bilişim suçluları meydan okuma, ego, isyan, kazanç elde etme gibi amaçlarla; suçlular ve kiralık saldırganlar, bilginin yok edilmesi ya da parasal kazanç amaçlarıyla; teröristler, devletler ve devlet dışı aktörler, yok etme, istismar, intikam, hükümetlerin yıkılması, bölgesel veya küresel ticaretin bozulması gibi amaçlarla; endüstriyel casuslar, rekabette avantaj, ekonomik casusluk veya maddi kazanç elde etme amaçlarıyla; iç tehdit olarak adlandırılan kişi veya kişi grupları ise, ego, merak, parasal kazançlar, intikam hissi veya istihbarat" gibi amaçlar doğrultusunda siber saldırılar (akt. Kaya, 2019: 213) gerçekleştirmektedir. Siber saldırıların bu denli çeşitlenmesi siber güvenlik alanını da genişletmektedir.

Bilgisayar ağlarını içeren casusluk ve sabotaj, devlet ve özel sektör bilgi altyapılarını tehdit eden en acil siber güvenlik sorunları arasında yer almaktadır. 2004 e-Crime Watch Survey gibi anketler, mevcut veya eski çalışanların ve yüklenicilerin, yalnızca bilgisayar korsanları tarafından aşılan ikinci en büyük siber güvenlik tehdidi olduğunu ve son yıllarda içeriden öğrenilen güvenlik olaylarının sayısının geometrik olarak arttığını ortaya koymaktadır. İçeriden öğrenenlerin tehdidi, kötü niyetten mi yoksa güvenlik politikalarının göz ardı edilmesinden mi kaynaklandığına bakılmaksızın, insan davranışının yerleşik politikalara uymadığı zaman ortaya çıkmaktadır. İçeriden öğrenilen tehditlerle ilişkili suç türleri ve suiistimaller önemlidir; en ciddileri casusluk, sabotaj, terörizm, zimmete para geçirme, haraç, rüşvet ve yolsuzluktur. Kötü amaçlı faaliyetler, telif hakkı ihlalleri, sınıflandırılmış verilerin ihmalkâr kullanımı, dolandırıcılık, hassas bilgilere yetkisiz erişim ve yetkisiz alıcılarla yasa dışı iletişimler gibi daha da geniş bir istismar yelpazesini içermektedir (Greitzer ve Frincke, 2010: 88).

3. SİBER SUÇLARLA MÜCADELE YÖNTEMLERİ

Milletler, siber savaş alanında ve siber savaşçılarla yeni yüzyılın savaşına uyum sağlamak için mücadele etmektedir. Her yeni gün, çeşitli ülkelerin kamuoyunda güvenlik bilincini artırmak için savunma ve taarruz kabiliyetine sahip siber birimler kurulmakta, eğitim

ve tatbikat faaliyetleri gerçekleştirilmekte, sempozyumlar, çalıştaylar vb. düzenlenmektedir. Resmi kaynaklar, ABD, Çin, İngiltere, İran ve en az 140 ülkenin siber silah geliştirdiğini belirtmektedir. Siber güvenlik alanındaki bu durum dikkate alındığında, ulusların siber uzay alanında hem savunma hem de saldırı önlemleri açısından kıyasıya bir rekabet içinde olduklarını söylemek mümkündür (Şentürk, Çil ve Sağıroğlu, 2012: 112-113). Resmi kurumlar açısından sanal ağlar vazgeçilemez bir hale gelmiştir. Dolayısıyla bu sistemlerin her an saldırılara uğrama riski artış göstermektedir. Geçen yıllarda NASA ve Nato gibi pek çok benzer örgütlere da saldırılarda bulunularak bu örgütler önemli ölçüde zarara uğratılmıştır. Hatta büyük ölçekli bilişim kuruluşlarının siteleri (Küçükvardar, 2018: 11-12) işlevsiz hale getirilmiştir.

Siber güvenliğin ulusal düzeyde en önemli yönü stratejik planlamayı da kapsayan stratejik yönetimdir. Kapsamlı bir analiz için ilk önlem hattı ülkenin siber güvenlik stratejisi olmalıdır.21. yüzyılda siber savaşlar ve siber uzayda güvenliğin sağlanması açıkça en önemli stratejik önceliktir. Bu nedenle, ulusal bir strateji geliştirmek hayati önem taşımaktadır. (Şentürk, Çil ve Sağıroğlu, 2012: 113). "Suçların siber uzaya taşınması, buradaki bileşenler kullanılarak işlenmesi, bireylerin hak ve özgürlüklerini tehdit eder hale gelmesi ve bilişim sistemlerini hedef alan saldırılar; tüm dünyanın karşı karşıya kaldığı ve çözüm üretmek üzere yoğun çalışmalar yürüttüğü konulardır. Siber suçlarla mücadele yöntemlerinin sürekli geliştirilmesi, önleyici, caydırıcı ve etkili çalışmalar yapılması gerekmektedir. "Uluslararası Mücadele" Siber suçlarla mücadele alanında özellikle uluslararası seviyede iş birliği ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Siber uzayın mekândan bağımsız olması bu alandaki suçluların ulusal sınırların ötesinden faaliyet gösterebilmelerine imkân sağlamaktadır. Bu noktada siber suçun kaynağına ve suçluya en etkin biçimde ulaşılabilmesi için bilgi paylaşımı ve uluslararası iş birliğinin daha da geliştirilmesi" (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2020: 26) gerekmektedir.

Türkiye'de Siber Güvenlik Tatbikatları yapılmıştır. Birinci Ulusal Siber Güvenlik Tatbikatı, 25-28 Ocak 2011 tarihleri arasında 41 farklı kurum/firmanın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, İkinci Ulusal Siber Güvenlik Tatbikatı 2012 yılında daha fazla katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Uluslararası standartlar bakımından ise, TSE bu standartları 2000'li yıllardan itibaren benimsemiştir. Bilindiği kadarıyla TSE 27000 gibi bu standartları benimsemek işletmeler için zorunlu değildir. Ancak kamu sektöründe siber güvenlik standartlarına uyum konusunda yavaş bir eğilim var; örneğin, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tüm özel ve devlet okullarını kapsayan ülke çapında bir proje olan FATİH başlatılmış ve bakanlık, ağ geçidi anahtarları için müteahhit firmalara TS 15408 EAL4+ kısıtlaması getirmiştir (Aydın, 2012: 47).

Türkiye'de siber suçlarla mücadelede önemli adımlardan birisi de Adli Bilişim İhtisas Dairesi'nin kurulmasıdır. 2016 yılında Adli Tıp Kurumu bünyesinde ilgili daire kurulmuştur. Adli Bilişim İhtisas Dairesi'nin görevleri "2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu'na eklenen 22/A maddesinde "Mahkemeler ile hakimlikler ve savcılıklar tarafından talep edilen bilişim ile ilgili konularda gerekli incelemeleri yapmak; veri toplama, işleme, depolama veya aktarma işlevi gören bilişim sistemleri ile her türlü sayısal ve elektronik materyal üzerinde inceleme, araştırma ve analizleri yapmak, sonuçlarını bir raporla tespit etmek." şeklinde belirtilmiştir. Adli Bilişim İhtisas Dairesi, mahkemeler ile hâkimlikler ve savcılıklar tarafından talep edilen bilişim ile ilgili konularda gerekli incelemeleri yapma; veri toplama, işleme, depolama veya aktarma işlevi gören bilişim sistemleri ile her türlü sayısal ve elektronik materyal üzerinde inceleme, araştırma ve analizleri yapma, sonuçlarını bir raporla tespit etme hususunda görevlendirilmiştir. Bu daire, Veri İnceleme Şubesi, Mobil Cihazlar İnceleme Şubesi, Kriptoloji ve Elektronik Cihazlar İnceleme Şubesi, Ses ve Görüntü İnceleme Şubesi, AR-GE Şubesi, İş Tasnifi ve Önceliği Bürosu" şeklindeki birim ve şubelerden (Kaya, 2019: 266) meydana gelmektedir.

Türkiye'de "5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Özel Hükümler isimli İkinci Kitap'ının "Topluma Karşı Suçlar" başlıklı Üçüncü Kısım'ının Onuncu Bölümü "Bilişim Alanında Suçlar"a ayrılmıştır. Bu doğrultuda Bilişim sistemine girme (Madde 243), Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme (Madde 244), Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması (Madde 245), Yasak cihaz veya programlar (Madde 245A) ve Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanması (Madde 246) madde başlıklı beş farklı maddeyle bilişim alanını ilgilendiren en önemli fiil ve hareketler suç kapsamına alınmıştır. Bu suçların, bilişim sistemlerinin güvenliği, sistemin manipüle edilmeden doğru bir şekilde işlemesi, içerdiği verilerin bütünlüğü, sıhhati, sistem içerisinde kredi kartlarının kullanılma yoğunluğu ve ekonomik sistemdeki rolü nedeniyle; bu sistemlerin kötüye kullanılmasının önlenmesi, toplumdaki herkesin yararına olacağı için "Topluma Karşı Suçlar" kısmında düzenlenmiştir. Suçlar, zaman içerisinde bilişim alanındaki gelişmelerle uyumlu şekilde gelişmiş ve yeni suç tipleri ihdas edilmiştir. 2016 tarihli 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun 30. maddesiyle Türk Ceza Kanunu'na eklenen 245A maddesinde yer alan yasak cihaz veya programlar suçu güncel bir örnektir. Benzer şekilde, 6698 sayılı Kanun'un 30. maddesiyle Türk Ceza Kanunu'nun 243. Maddesine eklenen dördüncü fıkrada kendine yer bulan veri nakillerini sisteme girmeksizin izleme suçu da toplumsal bir ihtiyaca cevap vermek adına ihdas edilmiştir. Bilişim sistemlerini ilgilendiren suçlar sadece bu bölümde düzenlenen suçlar değildir. Türk Ceza Kanunu'nun başka bölümlerinde de bilişim sistemlerini ilgilendiren, bilişim sistemlerini kullanarak haksız yarar sağlamayı veya bilişim sistemlerinin bir aracı olarak kullanılmasını farklı şekilde yaptırıma bağlayan hükümler yer almaktadır. "Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar" başlıklı Dokuzuncu Bölümde yer alan Kişisel verilerin kaydedilmesi (Madde 135), Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme (Madde 136), Verileri yok etmeme (Madde 138) suçları dışında, Türk Ceza Kanunu'nun çeşitli bölümlerinde, Haberleşmenin gizliliğinin ihlali suçu (Madde 132), Hakaret (Madde 125), Haberleşmenin engellenmesi suçu (Madde 124), Bilişim sisteminin kullanılması yoluyla işlenen hırsızlık suçu (Madde 142/2-e), Bilişim sisteminin kullanılması yoluyla işlenen dolandırıcılık suçu (Madde 158/1-f) gibi bilişim sistemleriyle işlenmesi mümkün çeşitli suçlar da yer almaktadır" (Kaya, 2019: 215-216). Özetle, TCK madde 243, bilgi sistemine izinsiz giriş; Madde 244, sistemin engellenmesi, verilerin bozulması, zarar görmesi veya değiştirilmesi; ve 245. madde, banka hesaplarının ve kredi kartlarının kötüye kullanılması ve kötüye kullanılması (Aydın,2012: 47) şeklinde düzenleme yapılmıştır.

4. SİBER GÜVENLİK STRATEJİLERİ

Bir siber tehdit karşısında hedef ülkenin uygulayabileceği üç temel strateji vardır: Caydırma, Silahsızlanma ve Savunma. Libicki, Silahsızlanma-Savunma Üçgeni ile açıklamaktadır. Silahsızlanma ve caydırıcılık yerine en iyi stratejinin iyi bir savunma olduğu sonucuna varmıştır. İyi bir savunma elde etmek için, bir ulusun stratejik hedefleri ve bunlara ulaşmak için alınacak önlemleri içeren bir ulusal strateji belgesi geliştirmesi zorunludur. Gelecekteki tüm askeri ve siyasi anlaşmazlıkların bir siber güvenlik boyutu olacaktır. Bu nedenle siber güvenlik stratejisi olmayan ve merkezi bir savunma ve müdahale kabiliyeti olmayan ülkeler zayıf olacaktır. Bir strateji belgesini analiz etmenin belirli yönleri vardır. Bunlar; kurumlar arasında sorumlulukların dağılımı, stratejik hedeflerin önceliklendirilmesi, gerekli olanın belirlenmesi, stratejik hedeflere ulaşmak için eylem planları ve yol haritalarının hazırlanması, siber güvenlik teknolojileri alanındaki Ar-Ge konularının belirlenmesi ve ilgili çalışmaları teşvik etmek için ilgili mali/yürütme hükümet girişimlerinin sağlanması, ulusal kritik altyapıların korunması, bu amaca ulaşmak için eylem planlarının hazırlanması ve kamu ve özel sektör işbirliğinin sağlanması şeklindedir (Şentürk, Çil ve Sağıroğlu, 2012: 114).

Dünya siyasetine yön veren ülkelerin ilerlemek ve konumlarını kaybetmemek için modern çağın gerektirdiği stratejik önlemleri almaları gerekmektedir. Birleşik Krallık Kabine

Ofisi 2009 yılı raporu şu şekilde hazırlanmıştır: "Birleşik Krallık Siber Güvenlik Stratejisi" bu gerekliliği şu ifadeyle belirtmektedir: "…Nasıl 19. yüzyılda ulusal güvenliğimiz ve refahımız için denizleri, 20. yüzyılda da havayı güvence altına almamız gerekiyorsa, 21. yüzyılda da siber uzaydaki avantajımızı güvence altına almak zorundayız…" Gelişmiş Ülkeler bilgi için stratejiler oluşturmaya başlamış ve bu konunun önemini kavramışlardır. Avrupa Birliği üyeleri, şuan bile siber güvenlik stratejilerini geliştirmek için konferanslar aracılığıyla bilgi ve deneyim alışverişinde bulunuyorlar. Örnekler arasında 1. Uluslararası Siber Kriz Tatbikatları ve İşbirliği Konferansı sayılabilir. Bu konferans, deneyimlerin paylaşılması ve katılımcılar arasında işbirliğinin artırılması amacıyla düzenlenmiştir. ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa siber güvenlik konusunda ulusal stratejilerin yapılandırılmasında önemli çaba sarf etmektedir (Aydın, 2012: 45).

ABD Ulusal Strateji Belgesi, 2003 yılında "Siber Uzayı Korumaya Yönelik Ulusal Strateji" olarak yayınlanmıştır. Siber uzayın güvenliğini sağlamanın ancak federal ve eyalet hükümetlerinin, her bireyin ve özellikle özel ve kamu sektörünün çabaları ve işbirliği ile mümkün olabileceğini vurgulamaktadır. Siber güvenliğin sağlanmasında temel sorumluluk, stratejik belge ile İç Güvenlik Bakanlığı'na verilmiştir. 2008 yılında askeri, sivil ve devlet bilgisayar ağ ve sistemlerini korumaya yönelik direktiflerin ve siber savaşta izlenecek kritik altyapı ve stratejilerin yer aldığı bir başka stratejik belge hazırlanmıştır. Birleşik Krallık Siber Güvenlik Stratejisi, siber tehdidi 21. yüzyılın ilk riski olarak tanımlamakta ve bu kapsamda uluslararası koordinasyonu, merkezi bir siber güvenlik ofisi kurulmasını ve sadece teknolojide değil aynı zamanda doktrinel, yasal ve politik düzenlemelere ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir (Aydın, 2012: 45-46). 2011 yılında yayınlanan güncellenmiş strateji belgesi, İngiltere'yi dünyanın iş yapmak için en güvenli yerlerinden biri haline getirmeyi amaçlamaktadır (Şentürk, Çil ve Sağıroğlu, 2012: 115).

Almanya'nın siber güvenlik stratejisi belgesi, kritik bilgi altyapısı koruması ve ulusal kamu sistemleri güvenliğine vurgu yaparak bir Ulusal Siber Güvenlik Konseyi ve Ulusal Siber Müdahale Merkezi kurma gerekliliğini belirtmektedir. 2009'da yayınlanan Avustralya siber güvenlik stratejisi belgesi, tehdit farkındalığı ve müdahalesi, kültürel değişim ve ulusal güvenliğe tehdit oluşturabilecek tüm elektronik sistemlerin esnekliğini ele almaktadır. Fransız siber güvenlik strateji belgesi, siber savunmanın süper gücü olmak, ulusal bağımsızlığa ilişkin bilgileri korumak, ulusal kritik altyapıyı korumak ve siber uzayda siber güvenliği sağlamak gibi stratejik hedefleri ele almaktadır. Hollanda'nın siber güvenlik stratejisi belgesi, kamu-özel ortaklığına ve uluslararası işbirliğine özel önem vermektedir. Hindistan siber güvenlik strateji belgesinde yasal çerçeve, güvenlik olayları erken uyarı ve müdahale sisteminin kurulması, Dijital adli tıp ve Araştırma Geliştirme merkezleri ve uluslararası işbirliği konuları üzerinde durulmuştur. Genel olarak diğer ülkelerin resmi raporları ve yayınları incelendiğinde, güvenlik perspektifi kavramları benzerdir ve insanları, kuruluşları, kurumları, gelişmeleri, eylem türlerini ve önlemleri, gelecek planlarını ve stratejilerini dikkate almaktadırlar (Şentürk, Çil ve Sağıroğlu, 2012: 115). Bu durum ülkelerin her geçen gün siber güvenlik alanına daha fazla yoğunlaştığını ve yatırım yaptığını göstermektedir.

Avrupa Siber Suç Sözleşmesi, 2001 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Budapeşte'de imzaya açılan söz konusu sözleşme 2004 yılında yürürlüğe girerek bu konudaki ilk uluslararası sözleşme olarak ortaya çıkmıştır. Sözleşme 68 ülke tarafından imzalanmıştır. Türkiye ise sözleşmeyi 2010 yılında imzalamıştır. 2004 yılında da Türkiye'de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin temel amacı; "bilişim suçlarıyla ilgili taraf devletlerin yasal mevzuatlarını ve bağlantılı hükümlerini uyumlu hale getirmek, siber suçların ve elektronik delil içeren diğer klasik suçların soruşturma ve kovuşturulması ile ilgili ulusal usul hukuku mevzuatına temel oluşturarak uluslararası muhakeme kurallarının yeknesaklaştırılmasını sağlamak, uluslararası adli yardım ve işbirliği alanında hızlı ve etkili bir

sistem oluşturmak" şeklinde belirtilmiştir. Sözleşme aynı zamanda suç tiplerine de yer vermiştir. Buna göre; "bilgisayar veri veya sistemlerinin gizliliğine, bütünlüğüne ve erişilebilirliğine yönelik suçlar (yasadışı erişim, yasadışı araya girme, verilere müdahale, sisteme müdahale, cihazların kötüye kullanımı), bilgisayarla bağlantılı suçlar (bilgisayarla bağlantılı sahtecilik, bilgisayarla bağlantılı dolandırıcılık), içerikle bağlantılı suçlar, telif hakkı ve bununla bağlantılı hakların ihlaline ilişkin suçlar" (Aliusta ve Benzer, 2018: 37-38) şeklinde siber suçları sınıflandırmıştır.

Avrupa Birliği'nin siber güvenlikle ilgili temel belgesi, 2013 yılında yayımlanan Avrupa Birliği Siber Güvenlik Stratejisi belgesi olmuştur. Bu belge yeniden gözden geçirilerek 2019 yılında Avrupa Parlamentosunun onayıyla "Siber Güvenlik Yasası" olarak değişikliğe uğramıştır. Bu yasa ile Avrupa Birliği dijital dönüşüme ayak uydurmak istemiştir. 2004 yılında Avrupa Birliği Ağ ve Bilgi Güvenliği Ajansı (ENISA) kurulmuştur. Temel görevi, ağ ve bilgi güvenliğiyle ilgili sorunların önlenmesini sağlamaktır. 2016 yılında Avrupa Siber Güvenlik Kurumu kurularak siber güvenlik önlemleri arttırılmak istenmiştir. 2013 yılında hazırlanan Avrupa Birliği Siber Güvenlik Stratejisi belgesi, siber güvenlik alanında önemli bir yere sahiptir.

5. TÜRKİYE'NİN SİBER GÜVENLİK STRATEJİSİ

Türkiye'de başta konuları tartışmak üzere pek çok toplantı, çalıştay, seminer ve konferans düzenlendi, ancak en yoğun etkinlik Ankara'da bir atölye çalışması ile oldu. Türkiye Bilgi Güvenliği Derneği'nin girişimiyle 16 Haziran 2012 tarihinde Ankara'da Siber Güvenlik Stratejisi Çalıştayı düzenlendi. Bu derneğin üyeleri önce bir taslak belge hazırlamış ve daha sonra özel ve kamu kurumlarıyla paylaşılmıştır. Bu belge daha sonra kamu ve özel kuruluşlardan 80'den fazla BT güvenlik uzmanının ve uzmanın katılımıyla bir çalıştayda tartışılmış, bu çalıştayda taslak strateji belgesi revize edilerek Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'na sunulmuştur. Bu Türk Strateji Belgesi, milletin toprağını, vatandaşlarını, tüm varlıklarını, bugününü ve geleceğini korumak için siber uzayın güvenliğinin sağlanmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Belge ayrıca ulusal Siber Güvenlik Kurulunun kurulması, ulusal siber güvenlik risk analizinin yıllık performansı, Ulusal Siber Tehdit ve Zafiyet Analiz Merkezi Laboratuvarının kurulması, Siber Güvenlik Mükemmeliyet Merkezi'nin kurulması, kritik altyapıları yöneten devlet/özel kuruluşların TS ISO/IEC 27001 Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi (BGYS) ile uyumlu olması şartı, siber güvenlik bilincini artırma ihtiyacı, bu doğrultuda bir farkındalık ayı önerisi, üniversite programlarında çekirdek "Siber Güvenlik ve Savunma" dersi önerisi gibi önemli noktalara da değinmektedir (Şentürk, Çil ve Sağıroğlu, 2012: 115).

19 devletin işbirliğiyle hazırlanmış olan "Ulusal Siber Güvenlik Politikası" belgesinden bahsetmek gerekmektedir. 2008 yılında başbakanlığa sunulmuş olan belgenin, "Türkiye'nin siber uzaydaki saldırılara karşı ülkeyi hazırlaması ve dirençli bir şekilde toparlanması için atacağı adımları belirlemek" şeklinde amacı bulunmaktadır. Bu adımlar; "Ulusal Siber Güvenlik Stratejisinin hazırlanması, yasal düzenlemeler, ulusal siber yeteneklerin geliştirilmesi, ulusal Siber Olaylara Müdahale Teşkilatının kurulması, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri, kritik altyapıların korunması, uluslararası işbirliği, kamu kurumlarının siber güvenliği" şeklindedir. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından politika belgeleri yayınlanmıştır: "e-Türkiye Girişimi Eylem Planı-2002", "eDönüşüm Türkiye Projesi Kısa Vadeli Eylem Planı (2003-2004)", "e-Dönüşüm Türkiye Projesi 2005 Eylem Planı", "Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010)", "Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı (2006-2010)" (Şentürk Çil ve Sağıroğlu, 2012: 116). 2019-2023 stratejik planda siber güvenlikle ilgili düzenlemelerden bahsedilmektedir. 11. Kalkınma planı (2019-2023) 474.1, 474.2, 814.3 numaralı tedbirler, Yeni Ekonomi Programı (2020-2022) nda yer alan Kamu Düzeni ve Güvenliği Tedbir 5, 2019 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı Tedbir 306, Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı

(2016-2019) (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2019: 15) gibi düzenlemeler, farklı kaynaklardan da siber güvenlik konusuna değinildiğini göstermektedir.

2008 yılında çıkarılan 2014 yılında da ilave maddeler eklenen 5809 sayılı "Elektronik Haberleşme Kanunu" ile siber güvenliğe yönelik maddeler yer almaktadır. Kanun sorumluluğu Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'na vermiştir. Bu bakanlığa siber güvenlikle ilgili: "Ulusal siber güvenliğin sağlanması amacıyla politika, strateji ve hedefleri belirlemek, kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilere yönelik siber güvenliğin sağlanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek, eylem planlarını hazırlamak, (…)(1) ilgili faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamak, kritik altyapılar ile ait oldukları kurumları ve konumları belirlemek, gerekli müdahale merkezlerini kurmak, kurdurmak ve denetlemek, her türlü siber müdahale aracının ve millî çözümlerin üretilmesi ve geliştirilmesi amacı ile çalışmalar yapmak, yaptırmak ve bunları teşvik etmek ve siber güvenlik konusunda bilinçlendirme, eğitim ve farkındalığıartırma çalışmaları yürütmek, siber güvenlik alanında faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişilerin uyması gereken usul ve esasları hazırlamak" (md. 5/h). "Siber güvenlik ve internet alan adları konularında Cumhurbaşkanı, Bakanlık ve/veya Siber Güvenlik Kurulu tarafından verilen görevleri Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı veya diğer birimleri marifetiyle yerine getirmek" (md. 6/v). "Kurum, kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerin siber saldırılara karşı korunması ve bu saldırılara karşı caydırıcılık sağlamak için her türlü tedbiri alır veya aldırır" (md.60/11) görevler verilmiştir.

2012 yılına kadar Bilim Teknoloji ve İletişim Kurumu tarafından yürütülen siber güvenlik faaliyetleri, Bakanlar Kurulu'nun 2012/3842 sayılı "Ulusal Siber Güvenlik Çalışmalarının Yürütülmesi, Yönetilmesi ve Koordinasyonuna İlişkin Kararı" (USGÇYYKİK) ile Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'na, 2018 yılında ise yeni yönetim sistemiyle birlikte Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'na devredilmiştir. Siber Güvenlik Kurulu 2012 yılında 5809 sayılı "Elektronik Haberleşme Kanunu"na eklenen madde ile kurulmuştur. 2014 yılında söz konusu kanuna ek madde eklenerek Siber Güvenlik Kurulu'nun görevleri belirtilmiştir. Bunlar: "Siber güvenlik ile ilgili politika, strateji ve eylem planlarını onaylamak ve ülke çapında etkin şekilde uygulanmasına yönelik gerekli kararları almak. Kritik altyapıların belirlenmesine ilişkin teklifleri karara bağlamak. Siber güvenlikle ilgili hükümlerin tamamından veya bir kısmından istisna tutulacak kurum ve kuruluşları belirlemek. Ç) Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak" (Ek Madde 1) şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu kurulun belirlemiş olduğu politikalara, stratejilere ve eylem planlarına bütün kamu kurumları ile tüm ilgililerin uyma yükümlülüklerinin yerine getirilmesi gerekmektedir. "2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi" çerçevesinde güvenlik ve bilişim teknolojilerinin önde gelen kamu ve özel sektör kuruluşlarının temsilcileri Siber Güvenlik Kurulu üyeleri (Kurnaz ve Önen, 2019: 87) arasında değerlendirilmiştir.

Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planı ile siber tehditlerin belirlenmesi ve tedbirlerin alınması amacıyla Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi (USOM)'nin kurulması sağlanmıştır. 2013 yılında Siber Olaylara Müdahale Ekipleri (SOME) kurulmuştur (Darıcılı, 2021). Bu eylem planında siber güvenlik risklerinden bahsedilmektedir. Bu risklerden bazıları (Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2013: 12-14): "Siber ortamın bilişim sistemlerine ve veriye yapılan saldırılar için anonimlik ve inkâr edilebilirlik fırsatları sunması, saldırı için gerekli araç ve bilginin çoğu zaman ucuz ve kolay elde edilebilir olması, dünyanın herhangi bir yerindeki kişi veya sistemlerin kasıtlı ya da kasıtsız olarak siber saldırılara iştirak edebilmeleri nedeniyle tehdidin asimetrik olması, Siber ortamın bütünleşik ve kesintisiz iletişime açık yapısı ve siber ortamda bulunan kötücül yazılım ve benzeri tehdit ajanları nedeni ile siber ortamda yer alan tüm bilişim sistemlerinin birbirlerine zarar verebilmesi, Günümüzde büyük kitlelere sunulan kritik hizmet ve servislerin birçoğunun bilişim sistemleri tarafından sağlanıyor ya da kontrol ediliyor olması, Kritik altyapılara ait

bilişim sistemlerinin çoğunun internete bağlı olması, Siber güvenliğin ulusal düzeyde bütün vatandaşlarca topyekün sağlanabileceği gerçeğine rağmen bu konudaki ulusal bilincin yetersiz olması" şeklinde belirtilmiştir.

2016 yılında 2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı kabul edildi. 2013-2014 eylem planına benzerlik göstermektedir. Bu belgede milli yazılım ve teknolojilerin geliştirilmesinin gerekliliği konusuna daha fazla yer ayrılmıştır. Bu planda "internet bağımlılığı, siber casusluk, siber güvenlik uzmanı personel eğitimi, siber güvenlik kurumları arası koordinasyon zaaflarının giderilmesi" gibi hedefler yer almaktadır. Aynı zamanda ülkede siber güvenliğin milli güvenliğe entegre edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur (Darıcılı, 2021). Söz konusu planda Stratejik siber güvenlik amaçları; "siber savunmanın güçlendirilmesi ve kritik altyapıların korunması, siber suçlarla mücadele, farkındalık ve insan kaynağı geliştirme, siber güvenlik ekosisteminin geliştirilmesi, siber güvenliğin milli güvenliğe entegrasyonu" (Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2016: 3) olarak belirlenmiştir.

2020-2023 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı sekiz alanda stratejik amaç belirlemiştir. Bunlar; "Kritik altyapıların korunması ve mukavemetin artırılması, ulusal kapasitenin geliştirilmesi, organik siber güvenlik ağı, yeni nesil teknolojilerin güvenliği, siber suçlarla mücadele, yerli ve milli teknolojilerin geliştirilmesi ve desteklenmesi, siber güvenliğin milli güvenliğe entegrasyonu ve uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi" şeklindedir. 2018 yılında 1 no'lu Cuhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan Dijital Dönüşüm Ofisi'ne "Bilgi güvenliğini ve siber güvenliği artırıcı projeler geliştirmek" görevi verilerek 2019 yılında Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile de Bilgi ve İletişim Güvenliği Tedbirleri (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2020: 4-14) ilan edilmiştir.

6. SONUÇ

Bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin olması ve internetin hayatımızın her alanında yer alması siber suç oranlarını ve türlerini önemli ölçüde arttırmaktadır. Gün geçtikçe daha önce hiç görülmemiş yeni siber suç tipleri ortaya çıkmakta ve suç işleme yöntemleri değişmektedir. Siber suçların artış göstermesi siber güvenlik alanında politikaların oluşturulmasını ve stratejilerin belirlenmesini gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda bu alanda etkin mücadelenin verilebilmesi için kurumsal bir yapının varlığı ve hukuksal altyapının sağlam olması gerekmektedir.

Siber güvenlik alanında ülkelerin tek başına mücadele içerisinde olmaları, siber tehdit ve tehlikelere karşı zayıf kalmalarına neden olmaktadır. Söz konusu alanda uluslararası işbirliğinin sağlanması siber suçlara yönelik etkili mücadele etmede ülkeleri güçlü kılmaktadır. Ülkelerin koordinasyon içerisinde bir bütün olarak siber güvenlik alanında politika üretmeleri, çok daha güçlü siber savunma mekanizmalarının oluşmasını sağlayacaktır. Birleşmiş Milletler başta olmak üzere diğer uluslararası kuruluşların pek çoğunun siber güvenlik stratejilerine yönelik attıkları adımların daha ötesine geçmeleri gerekmektedir.

Türkiye'de siber güvenlik alnındaki en önemli gelişmelerden biri, 2008 yılında 19 devletin işbirliğiyle hazırlanan Ulusal Siber Güvenlik Politikası belgesi olmuştur. Daha sonrasında Siber Güvenlik Kurulu 2012 yılında oluşturulmuştur. Bu kurulun ulusal siber güvenlik politikalarının belirlenmesinde önemli rol oynadığını ifade etmek gerekmektedir. Ulusal siber güvenlik stratejisinin belirlenmesine yönelik pek çok faaliyet gerçekleştirilmiştir. Bunların başında 2011 ve 2012 yıllarında gerçekleştirilen birinci ve ikinci ulusal siber güvenlik tatbikatları yer almaktadır. 2012 yılında Ankara'da Siber Güvenlik Stratejisi Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Bu çalıştay, ulusal siber güvenlik politikalarının oluşturulmasına önemli katkılar sağlamıştır.

2008 yılında çıkarılan "Elektronik Haberleşme Kanunu" siber güvenlikle ilgili önemli yasal bir düzenlemedir. 2014 yılında bu kanunda ciddi değişiklikler yapılmıştır. Siber Güvenlik Kurulu'na yetki veren ve sorumluluklar yükleyen bu düzenlemenin günümüz koşullarında yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Türk Ceza Kanunu'nda da siber suçlara yönelik maddeler bulunmaktadır. Fakat her geçen gün siber suçun işlenme yöntemleri değiştikçe söz konusu kanunda değişikliklere gidilmesi gerekmektedir. Siber alandaki hızlı değişim ve dönüşümlere hukuksal olarak da uyum sağlanması gerekmektedir.

Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planı kapsamında 2013 yılında Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi (USOM) ve Siber Olaylara Müdahale Ekipleri (SOME) kurulmuştur. Siber güvenlik olaylarına etkin müdahale etmek ve koordinasyonun sağlanmasında söz konusu birimler önemli görev üstelenmişlerdir. 2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı ve 2020-2023 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı, ulusal siber güvenlik stratejisi bakımından önemlidir. Bu kapsamda siber suçlarda çeşitlenme oldukça ülkelerin de siber güvenlik stratejilerini daha da güçlendirmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ALİUSTA, C., BENZER, R. (2018), "Avrupa Siber Suçlar Sözleşmesi ve Türkiye'nin Dâhil Olma Süreci", Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi, Cilt: 4, No: 2, ss: 35-42.

AYDIN, F. (2012), Cyber Security İn National Protection of Turkey, Department of Mathematics and Computer Science, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

DARICILI, A. B. (2021), "Türkiye Ulusal Siber Uzay Alanının Sınırlarını Tahkim Ediyor", https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-ulusal-siber-uzay-alaninin-sinirlarini-tahkim-ediyor/2097531, 02.10.2021.

ERDEM, M., ÖZOCAK, G. (2017), "Sınıraşan Bir Suç Olarak Siber Suçlarla Mücadelede Uluslararası İşbirliği", 19. Akademik Bilişim Konferansı, 8-10 Şubat 2017, Aksaray Üniversitesi, Aksaray.

GREITZER, F. L., FRINCKE, D. A. (2010), "Combining Traditional Cyber Security Audit Data with Psychosocial Data: Towards Predictive Modeling for Insider Threat Mitigation", Insider Threats İn Cyber Security, ss: 85-113.

HEKİM, H., BAŞIBÜYÜK, O. (2013), "Siber Suçlar ve Türkiye'nin Siber Güvenlik Politikaları", Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 4(2), ss: 135-158.

JAHANKHANİ, H., Ameer Al-Nemrat (2011), Cybercrime Profiling and Trend Analysis, Knowledge Driven Frameworks for Combating Terrorism and Organized Crime, Advanced Information and Knowledge Processing, Ed. Babak Akhgar ve Simeon Yates, ss: 181-197.

JAHANKHANİ, H., Amin Hosseinian-Far ve A. Al-Nemrat (2014), "Cybercrime Classification and Characteristics, file:///C:/Users/asus/Downloads/Cyber-Crime-and-Cyber-Terrorism-Ch12.pdf, 19.08.2021.

KAYA, M. B. (2019), Hukuki Açıdan Bilişim Suçları, Siber Güvenlik ve Adli Bilişim, Ed. Şeref Sağıroğlu ve Mustafa Şenol, Siber Güvenlik ve Savunma: Problemler ve Çözümler, ss: 213-279.

KIRTILLI, M. (2019), Cybersecurıty and Economıc Development: Comparıng Developed, Developıng and Emergıng Economıes, Cyberpolitik Journal, Cilt: 4, Sayı: 7, ss: 43-69.

KÖKSOY, F. (2019), Çin Halk Cumhuriyeti ve Siber Güvenlik, Uluslararası Güvenlik Kongresi tam metin bildiri kitabı, Ed: Gökhan Sarı ve diğerleri, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Yayınları-1, ss: 331-345.

KURNAZ, S., ÖNEN, S. M. (2019)," Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'nin Siber Güvenlik Stratejileri", International Journal of Politics and Security, 1(2), ss: 82-103.

KÜÇÜKVARDAR, M. (2018), Suç Olgusunun Değişen Yüzü: Siber Suçlar, Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi, Sayı: 1, ss: 1-17.

MEEUWISSE, R. (2018), Demystifying Cybersecurity Terminology, https://www.isaca.org/resources/news-and-trends/isaca-now-blog/2018/demystifying-cybersecurity-terminology, 30.09.2021.

ÖNOK, M. (2013), "Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi Işığında Siber Suçlarla Mücadelede Uluslararası İşbirliği", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Sayı Prof. Dr. Nur CENTEL'e Armağan, Cilt: 19, Sayı: 2, ss: 1229-1269.

ŞENTÜRK, H., Çil, Z., SAĞIROĞLU Ş. (2012), Cyber Security Analiysis of Turkey, İnternational Journal of İnformation Security Science, Vol. 1, No. 4, ss: 112-125.

ŞİŞANECİ, İ., AKIN, O., KARAMAN, M., SAĞLAM, M. (2013), A Novel Concept for Cybersecurity: Institutional Cybersecurity, 6th International Conference on Information Security and Cryptology, Ankara.

Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (2013), Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planı, https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/2-1-strateji-eylem-plani-2013-2014-5a3412cf8f45a.pdf, 03.10.2021.

Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (2016), 2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi, https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/strateji-eylem-planlari/2016-2019guvenlik.pdf, 03.10.2021.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2019), 2019-2023 Stratejik Planı, https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/stratejik-yonetim/uab-2019-2023-stratejik-plani-16-10-2019.pdf, 03.10.2021.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2020), Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı 2020-2023, https://hgm.uab.gov.tr//uploads/pages/siber-guvenlik/ulusal-siber-guvenlik-stratejisi-ep-2020-2023.pdf, 13.08.2021.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

IRAN'S CYBER SECURİTY CONCEPTİON

H. Kürşad ASLAN[1]

Abstract

Worldwide, 4.5 billion people have access to the internet by 2020, and the number of Iranian internet users was 59 million. As the Internet penetration rate increased new threats have emerged such as cyber warfare, cybercrime, cyber terrorism, cyber espionage and the like. Additionally, existing cracks in the world order make the management of the global commons, including internet governance, much more complex. There is no moral, ethical, and legal collective understanding and consensus on the global governance of the internet, and the controversial issues have frequently intertwined between national regulations and international law. Cyberspace is highly competitive and nation-states confront each other due to their conflicting norms, values, rules, and principles regarding internet governance. The Islamic Republic of Iran has essentially formulated its national policies about internet governance around four main points:

1. National security considerations
2. Internet for economic and social development
3. Cultural hegemony of the west through the internet should be stopped
4. The democratization of internet governance (anti-western stance in global governance matters).

Iranian authorities have long been emphasized the importance of maintaining "cyber sovereignty" and establishing cyber borders. Therefore, Tehran has established various organizations to fight with cyber threats and develop its defensive capabilities. For example, hacker groups and indigenous cyber capabilities are being supported by the Iranian authorities. The Islamic Republic also established national institutions to investigate cyber terrorism, espionage, and social and economic crimes as well as taking legal actions against the malicious cyberattacks launched by Iran's adversaries. This paper relies on qualitative research and document analysis technique, and it aims to map out major dynamics behind Iran's conceptualization and institutionalization of cyber security. Preliminary findings show that Iran diverges from both the Western camp and China-Russia axis, and it follows a distinct national policy.

Keywords: Internet governance, national security, cyber security, Iran

[1] Assoc. Prof., İstanbul Medipol University, Dept of Political Science and International Relations. ORSAM-Center for Middle Eastern Studies- Expert at Economy Department. E-Mail: kursadaslan@gmail.com.
ORCID: 0000-0001-9926-7108

1. OVERVİEW

The developments of advanced technologies, including information and communication, have played a significant role in intertwining the political, social, and economic lives of people around the World. Governance of global commons, including global internet governance, are getting more and more complex. These controversial issues have frequently intertwined between national regulations and international law. Cyberspace is highly competitive and nation-states confront each other due to their conflicting norms, values, rules, and principles regarding internet governance. Sometimes like-minded states gather together and attempt to enforce their own rules and regulations and resist the existing regime at the globe.

Iran is enhancing its cyber capabilities in response to both prevailing and future potential internal and external threats. Iran has been developing its defense and offensive cyber capabilities in the face of the attacks it has been exposed to in the last decade, necessary institutions, well connected networks and human capital are being established and it devotes huge resources to train hackers. Iran attaches great importance to information and communication technologies for its national economic and social development; new technologies are followed and adapted. Tehran creates national policies in order to protect its national security in the context of ideological and cultural threats it perceives from Americans within the scope of the soft power struggle and is determined to resist the struggle for internet-based cultural influence. In global internet governance, Iran supports the multistakeholder approach; however it advocates some different positions from China and Russia. Tehran also aims to end the unilateral hegemony of the US in internet governance and endorse equal rights of nation states in the field of information and communication technologies with other countries.

2. GLOBAL GOVERNANCE OF INTERNET

USA's Department of Commerce and the National Institute of Stadards and Technology jointly defines ***cyberspace*** as "a global domain within the information environment consisting of the interdependent network of information systems infrastructures including the Internet, telecommunications networks, computer systems, and embedded processors and controllers" (Gallagher & Blank, 2012).

Initially, in 1969, the US Department of Defense designed a system called ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network), which consisted of several computer connections, and the World Wide Web as we use it today came to life in 1989 (Nye, 2014). Cyberspace has been recognized as a new arena for competition among national governments not only for security reasons but also for economic returns. In 1992, there were only a million users on the Internet (Nye, 2014), and now the number of users have increased from 1.9 billion in 2010 to 4,5 billion by 2020. As of 2020, more than 55 percent of the global population accessed the internet. The global cybersecurity market is currently worth $173 billion in 2020, and it is estimated to reach to $270 billion by 2026 (Columbus, 2020).

Many controversial issues in the field of global internet governance are getting more and more complex. It is an undisputable fact that the World's political order has been in flux, and many academics and policymakers do not know what is necessary to build the new world order and when it will happen. As it is the case for many global public goods, Internet governance is also emerging as one of the problematic issues of twenty-first-century global governance.

The controversial areas that have been observed in the governance of global public goods are often due to the excessive emphasis on state sovereignty, the inflexibility of national

regulations and the inefficiencies in the production of international law. Problems and debates that remain unresolved in Internet governance require coordination and alignment in many different legal and political sub-areas..

One of the important reasons for the controversial positions in global internet governance is that in a world where there is no central government, national governments are living within a self-help environment; Moreover, non-rational perceptions of friend and foe are infiltrated by actors with complicated mechanisms, and the security dilemma makes the world a much more insecure place. In recent years, some flash events on news channels show the increasing importance of the internet space in terms of national security, we have seen the security dilemma are felt deeper and make national governments even more distrustful to each other. It would be helpful to remember a few examples from those flash news events such as the publication of secret information by Julian Assange's WikiLeaks, Edward Snowden's disclosures about the expansive surveillance practices of the NSA, the Russian government's alleged interference in the 2016 U.S. presidential elections, the disclosure of the Stuxnet computer worm, the state induced Egyptian Internet outage, increasingly frequent and sophisticated cyberattacks (most recent Sony).

In the literature about global governance of internet and national security dimension of cyberspace two issues have been highlighted (Bradshaw et al., 2015); First is that the fundamental problem structure underlying Internet governance has changed from purely a technical coordination game towards a problem of cooperation. Second is about the political economy of information technologies including the Internet. It seems that distributional conflicts are becoming more compound and severe. Thus, this new problem structure is a hybrid one.

In relation with these caveats the Internet has serious new security challenges for national governments. New threats have emerged such as cyber warfare, cybercrime, cyber terrorism, cyber espionage and the like. Joseph Nye (2014) argues that Internet governance should be understood as embedded in a broader set of rules, institutions and processes that govern related issue-areas including trade, development, security, law enforcement and intellectual property, among others. According to institutional theory (North, 1990), well functioning institutional framework provides an incentive structure; diminish the transactions costs; and reduce uncertainty. These institutions shape main actors' behaviors. Regarding the governance of the World Wide Web we see that main actors do not feel that there is a reliable incentive structure. For example, the Trump administration has launched a comprehensive campaign to pressure Beijing into ending the cyber operations and theft of intellectual property (IP) and trade secrets from U.S. companies.

3. TEHRAN'S NATIONAL POLICIES

3.1 History of Internet in Iran

Historically many Middle Eastern countries had been skeptical about the use of internet and technology. In 1995, officials from a variety of Arab nations came together in Cairo to discuss two existential threats to national securities of Middle Eastern nations: terrorism and satellite television broadcasts. The Egyptian Minister of Information said that, "it is an extremely sensitive period because the Arab mind is subjected to infiltration by a satellite culture… this is threatening our identity and our culture." (Wheeler, 2017) In 2003, Zimbabwe President Robert Mugabe called the internet a tool of British imperialism. Iranian mullahs maintain that the West, especially the USA, aims to disrupt the basic codes of Islamic society by infusing Western culture into Iranian society by undermining the moral and Islamic values in Iran (Aslan & Ercanlı, 2020).

Table : Year of First Internet Access

Country	First Access Year		Country	First Access Year
Israel	1984		Jordan	1994
Tunisia	1991		Bahrain	1995
Kuwait	1992		Yemen	1996
Egypt	1993		Qatar	1996
UAE	1993		Syria	1997
Iran	1993		Iraq	1998
S. Arabia	1994		Libya	1998

Source: A combination of many sources cited in Aslan & Ercanlı 2020.

In 1996, the number Internet users in Iran has increased from 600,000 to 33,200,000 users in 2010 (Johari, 2002: Golkar, 2011). In January 2020, the number of Iranian internet users were 58.42 million, increased by 5.7 million between 2019 and 2020. Moreover, internet penetration was 70% in January 2020 (Kemp, 2020). Iranian government approach towards the internet differs based on critical junctures. In the beginning, there was a rapid growth in the use of internet in the middle of 1990s as the government was unaware of the potential threat of internet. In the late 1990s, Iran has realized the threat to internal security due to the revolt of university students in 1998. As a result, the regime attitude has changed since the internet is a powerful tool for publicing and propagating anti-regime content and news. The government has started to restrict the access to the internet and initiated content filtering. Ahmadinejad's government has adopted a different approach in 2005. The internet was used as a tool to suppress the opponents of the regime by using intelligence agents and to demonstrate the regime's ideology (Golkar, 2011).

Rezaei (2019) outlines the Iranian defence doctrine within two dimensions: ideological-political and the technical dimension. The ideological-political doctrine is related to the principle of velayt al faqih (the notion of the Islamic Republic as a protector of Islam and its oppressed followers all over the World); and the technical part guides the formation of a military force structure and associated strategies to reach macro political goals. In the context of velayt al faqih, in 2007 Ayatollah Khameni stated that new technologies should be used against the enemies of the Islamic Republic of Iran, particularly the West, in order to increase their influence (Sobeh-e Sadegh Weekly, 2010: Golkar, 2011). After that, the regime has used the internet for the purpose of spreading the ideas of the regime and Islamic revolution, Islam and Shiism (Amir-Ebrahimi 2008a: 238, Golkar, 2011).

3.2 Domestic Drivers of Internet Policies

The Islamic Republic of Iran has essentially formulated its national policies about internet governance around four main points:

- National security considerations
- Internet for economic and social development
- Cultural hegemony of the west through the internet should be stopped
- The democratization of internet governance (anti-western stance in global governance matters).

3.2.1 National Security Considerations

Iran has never articulated a comprehensive cyberwarfare strategy; however, the government has been developing defensive and offensive cyber capabilities against international and domestic threats (Bahgat, 2020). Firstly, Iran has been the target of external cyberattacks by global and regional actors. These cyberattacks, espionage activities of foreign countries as well as the sanctions pushed Tehran to develop its offensive cyber capabilities and built a national information network which is resistant to external threats (Michaelsen, 2018).

Asymmetric defense is the key part of the Iran's military doctrine. Iran's armed forces focus on Iranian strengths including manpower, geography and strategic depth in order to challenge the technologically and militarily superior adversaries (Connell, N.D.). In the context of cyberwarfare, the doctrine of asymmetrical warfare is an effective tool to damage the superior one and Iran has adopted cyber technology as its asymmetric weapon against its powerful adversaries. Cyber domain may enable Iran to assert itself and threat the enemies that the US and its allies that they may find it difficult counter effectively (Eisenstadt, 2016).

Besides, retaliation is one of the Iranian national responses in respect to cyberattacks. In this regard, Supreme Leader of Iran stated that "We will attack on the same level as enemies attack us." (Khamenei.ir, 2016). To protect internal networks and security, Iran intends to prevent any cyber operation aimed at anti-regime activities and it has developed its own cybersecurity software serving for that objective.

Iran has also developed its offensive and defensive cyber capabilities so that it can resist external cyberattacks also can attack its adversaries. The cyber world is essentially seen as an opportunity that can compensate Iran's relative weakness in terms of conventional weapons and other high-tech defense equipment. A decade ago, Stuxnet and Flame have been two significant cyberattacks to Iran. In the defense studies literature, it is argued that the Stuxnet poses an interesting case since it has been the first offensive cyber weapon to cause physical damage to an industrial facility (Eisenstadt, 2016). This attack aimed to destroy Iran's nuclear program in cities of Buşehr and Natanz. Stuxnet virus caused to destruction of more than a thousand centrifuges enriching uranium at Natanz; according to an estimate this cyber attack has affected Iran's nuclear program so as to delay it at least a year (Eisenstadt, 2016). It is important to understand that after the Stuxnet attack, Iran has developed an aggressive cyber-attack strategy which does not refrain from arranging cyber-attacks (Darıcılı, 2019). In relation to defensive cyber capabilities, Iran targets to protect its sensitive information by developing a technological firewall in case of additional disruptive malware.

Duqu and Flame, another forms of computer malware which used for cyber espionage, were discovered in September 2011 and May 2012 (Bahgat, 2020). The discovery of Flame had jointly announced by Kaspersky, Russian antivirus firm, the Iranian national computer emergency response team (CERT) and CrySys Lab. Flame had reportedly been detected on Kharg Island, Iranian primary oil facility (Bronk and Tikk Ringas, 2013) It was also discovered on Iran's Ministry of Petroleum's computers and the website of the ministry went offline for several days. Thus, Flame was supposed to the most complex malware one of the times, on the other hand, Duqu was related to Stuxnet. These computer malwares which was used for network reconnaissance and cyber espionage, have showed that adversaries would exceed the limits, planning more destructive and disruptive cyberattack to Iran (Eisenstadt, 2016).

As Iran has been at the center of external cyberespionage operations, it responds with her own cyberespionage operations, starting with the theft in July 2011 of Internet security certificates from the Dutch company DigiNotar, which enabled Iranian authorities to hack into the email of an estimated 300,000 Iranian Gmail users (Eisenstadt, 2016). Rezaei says (2019) Iranian cyber espionage efforts have revealed computer-crippling malware across the globe;

and Iranian espionage groups achieved to penetrate into computers in the petrochemical, defense, and aerospace industries around the globe, including the United States, Saudi Arabia, and South Korea.

According to Catherine A. Theohary, since at least 2012, Iran's cyberattack method varies simple website thefts to denial of service and other disruptive and destructive forms of attacks. These Iranian cyberattacks includes website defacement which manipulate data and image on a website; data breach and theft; denial of service that prevent access to target websites; and destructive attacks that destroy computers and data (Theohary, 2020). One of Iran's most important cyber operation has been the Operation Ababil, conducted by a group known as the Cyber Fighters of Izz ad-Din al-Qassam. It launched attacks to the websites of the U.S. stock exchange and some of the USA's largest banks including JP Morgan, Bank of America, Wells Fargo, and Merrill Lynch (Jones, 2016; Darıcılı, 2019). From 2012 to 2013, Iran's cyberattacks "locked hundreds of thousands of banking customers out of accounts for long periods of time and resulted in tens of millions of costs to remediate" (Rezaei, 2019). In March 2016, the U.S. Department of Justice indicted seven Iranian actors contracted by the IRGC who were said to have cost the American banks millions of dollars. Another Iranian attack was made to a Las Vegas Casino owned by a pro-Israel and anti-Iran American citizen. The U.S. Director of National Intelligence attributed this attack to the Iranian government (Darıcılı, 2019). Another important cyber-attack claimed to be supported by Iran against USA is the attack organised against intranet system of Navy Marine Corps in August 2013 (Darıcılı, 2019).

3.2.2 Internet for Economic and Social Development

According to Bahgat (2020), Iran presents itself as a major technological hub having the highest internet penetration rates in its region. More important, as IRI acknowledges the significance of information technologies, the government perceives the internet as fundamental for economic and social development. Building a communication infrastructure is among the five-year plans of the country (Michaelsen, 2018). In the global forums related to internet governance, Iran concerned with the digital divide since 2003. Especially under the Ahmadinejad administration, IRI emphasized bridging the digital divide since it is essential for economic development (Safshekan, 2017). On the other hand, as a result of a great number of sanctions on Iran, the country decided to focus on its own industries rather than relying on US-built platforms in contrast to Persian Gulf Cooperation Council states. IRI constantly embraces new technologies from the military to information technologies. To exemplify, Iran's space agency has successfully launched more than a half dozen satellites, it has been a decade since Iran had launched its first satellite into orbit. Internationally, IRI has ranked 7th in nanotechnology (Eisenstadt, 2016). The government encouraged nanotechnology investment as well as introducing its own drone capabilities and robotics. Iran hosted an International Conference on Robotics and Mechatronics in 2018 (Rubin, 2019). Regional powers stayed behind the IRI in respect to embracing advanced technologies. As IRI has launched its first drone in 1985, today the Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC) has several different UAV models many of them capable of remaining airborne for 24 h and operating in day and night (Eisenstadt, 2016). Iran successfully carried out its military cyber operation by capturing the US RQ-stealth drone in December 2011 that were flying over the country. Iran had jammed US drone's command and control downlinks as well as spoofed its GPS and successfully landed it in Iran. However, the US disclaimed Iranian achievement by asserting that crash occur as a result of a system malfunction, not by electronically captured (Eisenstadt, 2016).

3.2.3 Cultural Hegemony of the West through the Internet should be stopped

Cyber is both an existential threat and an opportunity for Tehran (Eisenstadt, 2016). Iran has been perceiving ideological and cultural threats from the West, especially from the USA. According to the Iranian government, the USA uses the Internet as one of the instruments of its soft war waged against the regime and as a tool of interference (Michaelsen, 2018).

Iranian mullahs maintain that the West, especially the USA, aims to disrupt the basic codes of Islamic society by infusing Western culture into Iranian society by undermining the moral and Islamic values in Iran. Thus, Tehran has established consistent national policies and it determined to resist Western cultural penetration through the internet. Supreme Leader Ali Khamenei stated that digital media is a tool of cultural infiltration and domination which led Iranian society to diverge from religious beliefs (Michaelsen, 2018). Moreover, acknowledging the soft war waged by the US, the Iranian regime has aimed to develop its own domestic platforms. Iran has been accusing giant social media platforms such as Facebook and Twitter to support anti-regime propaganda (Pahlavi and Oullet, 2019).

The authorities in Tehran claim that Western powers, who want to undermine the raison d'être of the Islamic Republic of Iran and therefore its popular legitimacy, have also deliberately organized destructive cultural operations to disrupt state-society relations and social fabric and harmony in their countries. In fact, the Iranian regime perceives the Internet content and all the conscious activities of foreign social media that encourage foreign values and westernization as a much greater threat to the stability of the regime than military invasions. As an example of the potentially devastating effects of social media and the Internet, official media releases highlight a large number of crimes in Iran due to cyberspace; Instagram and Telegram applications are said to increase the crime rate. Chief of Iranian Cyber Police, Kamal Hadianfar, stated that they send Cyber Police 100 to 200 Telegram channels for removal daily, most of which are “porn and terrorist.” (BBC News, 2018).

According to officials, the Iranian society does not support the social networks that the US has built; The long-term plan should not restrict or block access to social media applications, local alternative social networks and applications must be developed in order to end the domination of Westerners on these applications (Bahgat, 2020). While street protests in 2018 continued, the Iranian security bureaucracy shut down cyberspace; and when the protests ceased immediately, it was concluded that the negative impact of these practices on Iranian society was something artificial. The need to establish a "national information network" has long been emphasized in National 5-Year Development Document. In this regard, for a long time, the issue has been raised about the need to establish regulations for the presence and activities of foreign mobile messengers. Also, Iranian authorities have long been emphasized the importance of maintaining "cyber sovereignty" and establishing cyber borders. (Islamic Azad University News Agency, N.D.).

3.2.4 The Position of Iran on Global Internet Governance

In the World Telecommunication/ICT policy forum in 2013, ICTs and internet governance issues are discussed by both government and non-government members. In the Forum Iran promoted sovereigntist and government-centric agenda by Mahmud Ahmedinejad administration and criticized the decentralized internet governance regime. Iran had raised the question that the report emphasizes on the multi-stakeholder model of internet governance

rather than giving a more dominant position to governments. On the other hand, Rouhani proposed a multi-stakeholder framework of internet governance built on open and democratic processes. Also, a great number of states including Iran called for the transition of ICANN to a global multi-stakeholder organization rather than US-controlled (Safshekan, 2017).

IRI has attempted to end the unilateral authority of the United States in internet governance, especially over the ICANN. However, it cannot be argued that Iran seeks to expand the role of nation-states over the other actors. In access to information, Iran prefers a multi-stakeholder approach which includes civil society organizations, non-governmental organizations, and business. Civil actors had seen as a crucial component for economic development and social and political reforms during the time of Khatami. (Safshekan, 2017). Moreover, the Global Multistakeholder Meeting for the Future of Internet Governance, also known as the NETmundial, was held in 2014 in Brazil, Sao Paulo. IRI attended the Netmundial under the presidency of Rouhani in which governments, civil society, private sectors, academia as well as the technical community gathered together. (Safshekan, 2017). It shows that Iran promotes the idea that not only governments, but also civil actors should discuss the internet governance issues, showing its commitment to "multi-stakeholderism" in an international meeting.

4. CONCLUDING REMARKS

Cyberspace is a global domain in which interdependent networks of information systems and infrastructures including communication networks, computer systems, and the Internet exist. In the cyberspace, nation-states have different norms and values and divergent opinions regarding the global governance of networks due to their political and social considerations. Cybersecurity is a significant issue for nation-states as they are exposed to many offensive and sophisticated external cyber-attacks, cyber-espionage, and surveillance practices from each other. Contemporarily, the issue in the global internet governance is not related to technical coordination but the problem of cooperation. According to Joseph Nye (2014), Internet governance should be understood as embedded in a broader set of rules, institutions, and processes that govern related issue-areas including trade, development, security, law enforcement, and intellectual property, among others. However, the competitive cyberspace environment inevitably brings about the tension between nation-states, even creating a polarization.

Iran predominantly shows its existence in the use of the Internet with its 70% high penetration rate and almost 59 million users. Iranian government’s approach towards the internet has been influenced by both critical junctures and the regime’s ideological-political doctrine. Its national policies regarding internet governance have been formulated around its national security considerations, perception of the internet for IRI’s economic and social development, prevention of cultural hegemony of the West, and promotion of the democratization of the internet governance. The Iranian government has developed its cyber capabilities in response to its both existed and future potential internal and external threats.

REFERENCES:

Aslan, H. Kürşad, And İkra Ercanlı (2020). "Controversıal Issues In Global Internet Governance And Their Reflection in Middle Eastern States And Societıes." ORSAM Report No 23: ISBN 978-625-7219-13-6

Bahgat, G. (2020). Iran and Its Neighbors Face Risks and Opportunities in Cyber Security.

Orbis, 64(1), 78-97. doi.org/10.1016/j.orbis.2019.12.006.

Baram, G., & Menashri, H. (2019). Why can't we be friends? Challenges to international cyberwarfare cooperation efforts and the way ahead. *Comparative Strategy, 38*(2), 89-97. doi:10.1080/01495933.2019.1573069

Bradshaw, S., Laura, L., Hampson, F., Jardine, E., & Raymond, M. (2015, February 9). The Emergence of Contention in Global Internet Governance. Retrieved September 02, 2020, from http://web.isanet.org/Web/Conferences/New Orleans 2015/Archive/adf6039d-3251-4ede-a2fa-0f8701f21459.pdf

Bronk, C., & Tikk-Ringas, E. (2013). The Cyber Attack on Saudi Aramco. *Survival, 55*(2), 81-96. doi:10.1080/00396338.2013.784468

Carr, M. (2015). Power plays in global internet governance. *Millennium, 43*(2), 640-659.

Columbus, L. (2020). "2020 Roundup Of Cybersecurity Forecasts And Market Estimates,"

Retrieved July 09, 2020, from https://www.forbes.com/sites/louiscolumbus/2020/04/05/

Computer Crimes Law, Islamic Republic of Iran. Retrieved August 04, 2020, from https://www.article19.org/data/files/medialibrary/2921/12-01-30-FINAL-iran-WEB%5B4%5D.pdf

Connell, M. (n.d.). *Iran's Military Doctrine*. Retrieved September 02, 2020, from https://iranprimer.usip.org/sites/default/files/Iran_s Military Doctrine.pdf.

Convention on Cybercrime. European Union. (2001). Retrieved July 04, 2020, from

https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185

Cuihong, C. (2018). China and Global Cyber Governance: Main Principles and Debates. *Asian Perspective, 42*(4), 647-662. doi:10.1353/apr.2018.0029

Darıcılı, A. B. (2019). Analysis Of Iran's Cyber Security Strategy With Regard To The Attack And The Defense Capacity. *Social Sciences, 14*(3), 409-425.

Deibert, R. J., & Crete-Nishihata, M. (2012). Global Governance and the Spread of Cyberspace Controls. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations, 18*(3), 339-361.

DeNardis, L. (2014). *The global war for internet governance*. Yale University Press.

Denning, D. (2017, December 12). Following the Developing Iranian Cyberthreat. Retrieved September 02, 2020, from https://www.scientificamerican.com/article/following-the-developing-iranian-cyberthreat/

Denning, D. "Iran's Cyberwarfare Program Is Now a Major Threat to the United States," Newsweek, (December12, 2017). Retrieved from www.newsweek.com/irans-cyber-warfare-program-now-major-threat-unitedstates-745427

Eisenstadt, M. (2016). *Iran's Lengthening Cyber Shadow*. Washington Institute for Near East Policy. Retrieved August 04, 2020, from https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/ResearchNote34_Eisenstadt.pdf

Fars News Agency, "IRGC Official: Iran Enjoys 4th Biggest Cyber Army in World," February 2, 2013, http://english2.farsnews.com/newstext. php?nn=9107141074.

Finnemore, M., & Sikkink, K. (1998). International norm dynamics and political change. *International*

Organization, 887-917.

Free speech under U.S. regime equals blocking other countries' media: Guardian Council. (2020, April 27). Retrieved July 22, 2020, from

https://www.tehrantimes.com/news/447252/Free-speech-under-U-S-regime-equals-blocking-other-countries

Gallagher, P., & Blank, R. (2012). Guide for Conducting Risk Assessments. NIST Special Publication, London. Retrieved July 15, 2020, from https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/Legacy/SP/nistspecialpublication800-30r1.pdf

Golkar, S. (2011). Liberation or suppression technologies? The Internet, the Green Movement and the regime in Iran. *International Journal of Emerging Technologies and Society*, *9*(1), 50.

Iran, Armenia, Qatar to set up south-north data transit route. (2019, March 02). Retrieved July 22, 2020, from https://www.tehrantimes.com/news/433528/Iran-Armenia-Qatar-to-set-up-south-north-data-transit-route

Iran taking legal action on U.S. cyber-attacks: General. (2019, October 6). *Tehran Times*. Retrieved July 22, 2020, from https://www.tehrantimes.com/news/440855/Iran-taking-legal-action-on-U-S-cyber-attacks-general

'Iran to prosecute hackers who leaked Telegram users' data.' (2020, April01). *Pars Today*. Retrieved August 07, 2020, from

https://parstoday.com/en/news/iran-i119022-iran_to_prosecute_hackers_who_leaked_telegram_users%E2%80%99_data%E2%80%99

Iranian Offensive Cyber Attack Capabilities. (2020, January 13). Retrieved September 02, 2020, from https://fas.org/sgp/crs/mideast/IF11406.pdf.

Jalali: Iran's cyber security power unrivaled in the region. (2019, May 29). *Tehran Times*. Retrieved July 22, 2020, from https://www.tehrantimes.com/news/436481/Jalali-Iran-s-cyber-security-power-unrivaled-in-the-region

Jones, S. Cyber warfare: Iran opens a new front, (2016, April 26). *Financial Times*. Retrieved August 07, 2020, from https://www.ft.com/content/15e1acf0-0a47-11e6-b0f1-61f222853ff3

Kemp, S. (2020, February 18). Digital 2020: Iran - DataReportal – Global Digital Insights. Retrieved September 02, 2020, from https://datareportal.com/reports/digital-2020-iran

Khamenei.ir. (n.d.). ۹۱ لاس زاغآ رد یوضر مرح رد تانایب. Retrieved September 02, 2020, from https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=19301

Michaelsen, M. (2018). Transforming Threats to Power: The International Politics of Authoritarian Internet Control in Iran. *International Journal of Communication (19328036)*, *12*.

Nocetti, J. (2015). Contest and conquest: Russia and global internet governance. *International Affairs, 91*(1), 111-130. doi:10.1111/1468-2346.12189

Nye, J. 2014. The Regime Complex for Managing Global Cyber Activities. Global Commission on Internet Governance Paper Series Paper no. 1.

https://www.cigionline.org/publications/regime-complex-managing-global-cyber-activities

Pahlavi, P. and Ouellet, E. (2019). "Iran: Asymmetric Strategy and Mass Diplomacy." Journal of Strategic Security 13, no. 2: 94-106.

Rezvaniyeh, F. "Pulling the Strings of the Net: Iran's Cyber Army," Frontline, PBS, February 26, 2010, http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tehranbureau/2010/02/pulling-the-strings-of-the-netirans-cyber-army.html.

Rezaei, F. (2019). Iran's Military Capability. *Insight Turkey, 21*(4), 183-216.

Rubin, M. "Iran's military is making strides into twenty-first century technology" *National Interest.* (2019, August 09). Retrieved July 22, 2020, from

https://nationalinterest.org/blog/middle-east-watch/irans-military-making-strides-twenty-first-century-technology-72191

Safshekan, R. (2017). Iran and the global politics of internet governance. *Journal of Cyber Policy, 2*(2), 266-284. doi:10.1080/23738871.2017.1360375

Sepahvand, M. (2019, March 19). U.S. tried to disrupt Tehran's power grid: report. Retrieved July 22, 2020, from https://www.tehrantimes.com/news/434118/U-S-tried-to-disrupt-Tehran-s-power-grid-report

Siboni, G., & Kronenfeld, S. (2014, April 3). *Developments in Iranian Cyber Warfare, 2013-2014*. Retrieved September 02, 2020, from https://www.inss.org.il/publication/developments-in-iranian-cyber-warfare-2013-2014/.

Smeets, M. (2018). Integrating offensive cyber capabilities: meaning, dilemmas, and assessment. *Defence Studies, 18*(4), 395-410.

Suciu, P. (2020, January 17). Official Iranian Social Media Accounts Suspended As Anti-Government Protesters Call For Action Via Many Of The Same Platforms. Retrieved July 22, 2020, from https://www.forbes.com/sites/petersuciu/2020/01/17

Theohary, C. A. (2020, January 20). *Iranian Offensive Cyber Attack Capabilities – Analysis*. Retrieved September 02, 2020, from https://www.eurasiareview.com/20012020-iranian-offensive-cyber-attack-capabilities-analysis/.

Trump, D. J. (2017). *National security strategy of the United States of America*. Executive Office of The President Washington DC Washington United States.

We are in Iran for cooperation, not to sign memorandums: Russian official. (2019, June 26). Retrieved July 22, 2020, from https://www.tehrantimes.com/news/437369/We-are-in-Iran-for-cooperation-not-to-sign-memorandums-Russian

Twitter closes Iranian embassy's account. (2020, May 26). Retrieved July 31, 2020, from https://www.tehrantimes.com/news/448225/Twitter-closes-Iranian-embassy-s-account

UN General Assembly (UNGA). 2013. Group of Governmental Experts on Developments in the Field of Information and Telecommunications in the Context of International Security. Retrieved July 22, 2020, from www.mofa.go.jp/files/000016407.pdf

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

SİBER TERÖR FAALİYETLERİNDE BİLİŞİM TEKNOLJİLERİNİN KULLANIMI

Muharrem Tuncay GENÇOĞLU[1]

Özet

1990 sonrası hızla gelişen ve tüm dünyayı saran Internet, yarattığı fırsatlar yanında devletlerin ulusal ve ticari güvenliklerini her yönü ile tehdit etmeye başlamıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte, terör yöntemleri de bu gelişen teknolojilere paralel olarak kabuk değiştirmekte ve dünya üzerindeki tüm ülkeleri yeni terör tipi(siber terör) saldırıları ile tehdit etmektedir. Bu gelişmeler ışığında siber terörün kapsamı da gün geçtikçe genişlemektedir. Bilgisayar yerel alan ağları ve genel internet alan ağlarının bant genişliklerinin artmasıyla birlikte enerji, su, sağlık yönetimi, finans, ekonomi vb. alanlarda bu teknolojilerin kullanımı artmıştır. Gelişen bu teknolojilerin kullanımı ile birlikte kamu kurumları dijital dönüşüme geçmiştir. Bu da kötü niyetli siber saldırıların artasına sebep olmuştur. Özellikle hizmetleri yavaşlatma, aksatma, durdurmaya yönelik birçok siber terör olayı gerçekleşmektedir. Amaçları iç karışıklığa sebebiyet vererek doğrudan vatandaşı etkileyen sistemleri olumsuz yönde etkilemek ve devletleri, hükümetleri bu yönde zayıflatmaktır.

Her türlü stratejik bilgileri ele geçirmeye yönelik bir eylem olarak ortaya çıkan siber terör; bilişim sistemleri aracılığıyla ulusal denge ve çıkarların tahrip edilmesini amaçlayan kişisel ve politik olarak motive olmuş amaçlı eylem ve etkinlikler olarak tanımlanabilir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri, terör örgütlerince strateji belirlerken, propaganda yaparken ve operasyonları destekleyen tüm alanlarda kullanılmaktadır. Globalleşen dünyada, siber terör tehditlerine maruz kalan ülkeler, bu tehditler karşısında kendilerini daha iyi savunmak için çeşitli tedbirler almaya ve bu tehditlere karşı gereken önemi vermeye başlamışlardır. Bu çalışma son zamanlarda artan siber teröre karşı ülkemizdeki kamu kurumlarının ne gibi tedbirler aldığı ve nasıl bir yol izlediği; ayrıca yapılması gereken iyileştirmelerin ne olması gerektiğine odaklanmakla birlikte, Siber terörizm eylemlerinde etkili bir araç olarak kullanılan DDoS saldırılarının gerçekleştirilme nedenleri tarihsel değişimi ile incelenmektedir. Ayrıca; DDoS saldırılarını gerçekleştirmekte kullanılan yöntemler, kategorize edilip örnekler ile anlatılmaktadır. DDoS 'un bir siber terör aracı olarak nasıl kullanıldığı açıklanmaktadır. Ayrıca, siber terörizm ile DDoS saldırıları arasındaki ilişki sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siber terör, Bilişim teknolojileri, DDoS, Siber terörizm.

[1]Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, mtgencoglu23@gmail.com, 0000-0002-8784-9634

USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN CYBER TERROR ACTIVITIES

Abstract

The Internet, which developed rapidly after 1990 and embraced the whole world, started to threaten the national and commercial security of states in every aspect, as well as the opportunities it created. Along with the developing technology, terrorist methods also change their shell in parallel with these developing technologies and threaten all countries in the world with new terrorist type (cyber terror) attacks. In the light of these developments, the scope of cyber terrorism is expanding day by day. With the increase in the bandwidth of computer local area networks and general internet area networks, energy, water, health management, finance, economy, etc. The use of these technologies in areas has increased. With the use of these developing technologies, public institutions have switched to digital transformation. This has led to an increase in malicious cyber attacks. In particular, there are many cyber-terrorism incidents aimed at slowing, disrupting and stopping services. They aim to negatively affect systems that directly affect citizens by causing internal turmoil and to weaken states and governments in this direction.

Cyber terrorism, which emerges as an action to seize all kinds of strategic information; can be defined as personally and politically motivated purposeful actions and activities aimed at the destruction of national balance and interests through information systems. Information and communication technologies are used by terrorist organizations in determining strategy, making propaganda and in all areas that support operations. In the globalizing world, countries exposed to cyber terrorism threats have begun to take various measures to better defend themselves against these threats and to give due importance to these threats. This study covers what kind of measures the public institutions in our country have taken against the increasing cyber terrorism and what kind of path they follow; In addition, by focusing on what improvements should be made, the reasons for DDoS attacks, which are used as an effective tool in cyber-terrorism actions, are examined together with historical change. Also; The methods used to perform DDoS attacks are categorized and explained with examples. It explains how DDoS is used as a cyberterrorism tool. Also, the relationship between cyber terrorism and DDoS attacks is presented.

Keywords: Cyber terror, Information technologies, DDoS, Cyber terrorism.

1. GİRİŞ

Dünya ve ülkemiz ister yönetme ister iş yapma ve sosyal amaçlar için olsun internete bağımlı hale gelmeye başladı ve hatta geldi de. İnternet birçok insan için vazgeçilmez hale geldi ve bilgiye ulaşan/paylaşan insan sayısı arttıkça da vazgeçilmez olmaya devam edecek. Bununla beraber siber suçlar ve tehditler de artmaya devam edecek. Bu siber suçlar ve tehditlerin ulusal güvenlik ve ulusal ekonomimizi etkileme potansiyeline sahip olduğunu da unutmayalım.

Her türlü stratejik bilgileri ele geçirmeye yönelik bir eylem olarak ortaya çıkan siber terör; Bilişim sistemleri doğrultusunda elektronik araçların bilgisayar programlarının ya da diğer elektronik iletişim biçimlerinin kullanılması aracılığıyla ulusal denge ve çıkarların tahrip edilmesini amaçlayan kişisel ve politik olarak motive olmuş amaçlı eylem ve etkinlikler olarak tanımlanabilir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri, terör örgütlerince strateji belirlerken, propaganda yaparken ve operasyonları destekleyen tüm alanlarda kullanılmaktadır. Globalleşen dünyada, siber terör tehditlerine maruz kalan ülkeler, bu tehditler karşısında kendilerini daha iyi savunmak için çeşitli tedbirler almaya ve bu tehditlere karşı gereken önemi vermeye başlamışlardır.

Gündemdeki ağ korsanlığı, kitle hedef kimlik avı, kalıcı siber suçlar ve gizli bilgilerin internette yaygınlaşması ve yayınlanması gibi konular; vatandaşların, devletin ve özellikle ordunun ciddiye alması, bir kriz ve dijital felaket olarak algılaması ve ona göre davranması gereken konulardır. Durum henüz dijital bir felaket düzeyinde olmasa da, hala ulusal güvenliğimiz için tehdit olarak durmakta ve bizim siber savunma yaklaşımımızı değiştirmek ve siber alanda karşılaştığımız zorluklara uygulanabilir çözümler ortaya koymak için acilen kritik kararlar almamız gerekiyor.

Siber terörizm ölüm ve sıfır kayıp peşinde koşmaz, siber terörizmin amacı güçlü bir sosyal etki yaratarak, sosyal kaosa ve maddi kayıplara neden olmak ve toplumun dikkatini çekmektir. Siber terörizm geleneksel terörizm özelliklerini taşırken aynı zamanda siber dünyanın kendi özelliklerini kullanmaktadır.

Siber terörizm terimi ilk olarak 1997'de California İstihbarat ve güvenlik Enstitüsünde kıdemli araştırmacı olan ve siber terörizmin bir bileşimi olduğuna inanan Berlin Colin tarafından önerildi. FBI uzmanı olanı Mark Pollit siber terörizm 'mi " Bilgi ve bilgisayar sistemlerine, programlara ve verilere yönelik, alt ulusal gruplara veya gizli örgütler tarafından başlatılan önceden tasarlanmış ve siyasi amaçlı bir saldırı" olarak tanımlamaktadır(Mark-M-POLLIT, 1998:2006). Siber terörizm, sosyal panik yaratmak ve belirli hedeflerin siyasi ve dini hedeflerini etkilemek için şiddete veya kamu tesislerinin tahrip edilmesine veya yok edilmesine neden olmak için bilgisayar ve telekomünikasyon yetenekleri kullanarak işlenen bir suç mekanizmasıdır.

Terörizm tanımı ile siber terörizm ve geleneksel terörizm arasındaki farklar analiz edilebilir. Siber terörizm, geleneksel terör gibi terörizm kategorisine girer ve geleneksel terörizmin yeni şeklidir. Siber terörizm faaliyetleri, ana etken olarak İnternet'e dayanır ve faaliyetler genel olarak İnternet üzerinden yürütülebilir. Teröristler genellikle İnternet'i bilgi veya istihbarat yaymak için kullanır. Ağ hedefli bir saldırı başlatır. Genel olarak, siber suç, internetteki kredi kartlarını veya başkalarının hesaplarını çalmak için sunucu güvenlik açıklarını kullanarak ekonomik faydalar elde etme amacına yöneliktir. Siber terörizmin amacı siyasi, ideolojik ve diğer amaçlara ulaşmaktır. Bu genel suç ile terörizm arasındaki fark gibidir. Bu nedenle siber terörizmin sonuçları genel siber suçlardan daha ciddidir.

Siber terörizm, geleneksel terörizmden farklı olarak, "görünmez ve soyut" ağda gerçekleşiyor olmasıdır. Siber terörün etkisi, geleneksel terörizmin yol açtığı zarardan çok daha

fazladır. İnternet ve sanal dünya farklı bölge, kültürdeki insanları birbirine bağlıyor. Binlerce kilo metre uzaktan sanal saldırılar başlatabilir. İnternet, insanların diğer bölge ve kültürdeki insanların etkileşimi sağlayarak birbirlerini anlamalarını sağlıyor.

Günümüzde, ağ teknolojisi giderek daha fazla yenilenirken, siber terörizm saldırılarının hedefleri ülke siyasetinin, ekonomisinin ve kültürünün çeşitli yönlerini içermektedir;

- **Siyasi Güvenlik**

Siber terörizm hedeflerinden biri siyasi güvensizliğe yol açmaktır. Terörist saldırıların amacı, insanların paniğe kapılmasına neden olmak, ülkeyi bölmek ve devleti yıkmak zor duruma düşürmek için faaliyetler yürütmek için siber propaganda kullanmak ve ulusal siyasi güvenliği tehlikeye sokmak içindir.

- **Ulusal Güvenlik**

Siber terörizm saldırılarındaki ana hedefler ülkenin kritik alt yapıları olan, su, nükleer santraller ve elektrik gibi temel altyapılara saldırarak ulusal güvenliği tehdit etmektir.

- **Ekonomik Güvenlik**

Siber teröristlerin finans sektörüne düzenleyecekleri saldırılar sonucu sisteme ele geçirip ekonomik çıkar elde edebilirler. Aynı zamanda Ticari sırları elde edip kamuoyuna açıklamaları sonucu kurumlara ciddi sosyal ve ekonomik kaosa sokabilir ve toplumsal huzursuzluklara neden olabilir.

Ulusal güvenlik, ülkenin kritik alt yapıları, finansal sektörü gibi tüm yönlerini kapsar. Herhangi bir yönden terör saldırısı, ülkeyi olumsuz yönde etkileyecek ve ülkenin sistemini ciddi şekilde felce uğratabilecek ve öngörülemez kayıplara sebep olabilecektir. İnternetin gelişmesi, nesnelerin internet kullanımının artması ile birlikte ülkelerin kritik altyapılarında internete olan bağımlılık siber ortamda daha çok saldırı anlamına gelmektedir. Bu siber terörist faaliyetleri için gerekli çalışmalar yapılıp gerekli tedbirler alınmadığı takdirde, ülkeye ve hatta dünyaya telafisi mümkün olmayan kayıplara sebebiyet verecektir.

Ulusal güvenliği ve ulusal çıkarları korumak için. Terörle Mücadele Yasası içerisinde siber terörizmle mücadele içinde ciddi, caydırıcı kanuni düzenlemeler yapılmalı ve terörle mücadele kurumları arasındaki iş birliğinin sağlanması gerekmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEÇEVE

2.1. Terör ve Terörizm

Siber Terörizm kavramını anlamak için terör ve terörizm kavramlarına değinmek gerekir. Bu kavramlar için genel kabul görmüş bir tanımlamadan bahsetmek zor olsa da farklı unsurları içeren tanımlar söz konusu olabilir. En basit haliyle Terör; korku salma, yıldırma, ya da toplumu korkutmaya, yıldırmaya yönelik her türlü eylemin ortak adıdır. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde, 'yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş" olarak tanımlanır terör kavramı. Literatürde terör sözcüğü bazen şiddet veya siyasal şiddet kavramlarıyla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır Terörizm ise terör eylemlerinin siyasi bir amaçla örgütlü, sistemli ve sürekli bir şekilde kullanılan bir stratejidir. Terör kavramı korku ve şiddeti çağrıştırırken, terörizm bu kavrama süreklilik ve siyasi içerik katmaktadır. Bu açıdan bakıldığında terörizm, topluma karşı siyasal amaçlı şiddet kullanımını içerir.

2.2. Siber Terör ve Siber Terörizm

Yukarıda yapılan terör tanımından hareketle, “Siber Terörizm”, belirli bir politik ve sosyal amaca ulaşabilmek için bilgisayar veya bilgisayar sistemlerinin bireylere ve mülkiyete karşı, bir ülke yönetimini veya halkı yıldırma, baskı altında tutma amacıyla kullanılmasıdır.

Başka bir deyişle, "Siber Terörizm", siber uzay ve terörizmin bileşimidir. Bu eylemleri yapan yaptırmasına önayak olan, finanse eden kişilere de "Siber Terörist" tanımı yapılmaktadır. Siber teröristlerin eylemleri de siber terör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eylemler siber saldırı olarak adlandırılır.

Siber terörizm, sosyal panik yaratmak ve belirli hedeflerin siyasi ve dini hedeflerini etkilemek için şiddete veya kamu tesislerinin tahrip edilmesine veya yok edilmesine neden olmak için bilgisayar ve telekomünikasyon yetenekleri kullanarak işlenen bir suç mekanizmasıdır(GLOBAL SAVUNMA, 2021). Siber terörizmle geleneksel terörizm arasındaki en büyük fark ise siber terörizmin görünmez ve soyut ağda gerçekleşiyor olmasıdır. Siber terörizm, tüm devletlerin yüzleşmesi ve tedbir alması gereken ciddi bir sorundur. Siber terörizm tanımlanması ve belli başlı özelliklerinin netleştirilmesi, hukuka uygun olarak siber terörizm ile mücadele ve önleme tüm dünya devletleri için büyük önem taşımaktadır. Siber terörizmi önleme bunlarla mücadele etmede bir takım zorluklar yaşanmaktadır. Bu zorluklar hukuken uygun olarak engelleme, terör suçlarına dair delil bulma, kolluk kuvvetlerinin uluslararası işbirliği gibi hususlar olarak özetlenebilir. Son yıllarda siber barış inisiyatifleri kurulmaya başlanmış ve çeşitli çalışmalar yapılmaktadır(GENÇOĞLU, 2021:).

2.3. Siber Terörizmin Gelişimi

İnternetin kullanılması ile birlikte sanal dünyada bilgi ağının da kurulması gerçekleşmiştir. Bilgi ağının kurulmasının amacı, insanların internet ağı üzerindeki bilgilere hızlı ulaşabilmesi, kaynak paylaşımları yaparak doğru ve hızlı hizmetler sunmaktır. İnsanların hayatına her alanda kolaylık sağlarken, siber korsan ve siber terör saldırılarına zemin ve fırsatta sağlamaktadır. Siber teröristler, siber terör eylemlerinde ağ ve İnternet'i kullanırlar. Siber terör faaliyetlerinde başarılı olduklarında küresel e-ticaret, finans borsa gibi kritik altyapılara zarar vererek sosyal ve ekonomik paniğe neden olabilirler.

Açık ağ yani internet, her türlü bilgi içeriği kapsayan müthiş bir kaynak sağlar. Ağ saldırıları yapabilmek için gerekli bilgisayar teknolojisine ait bilgiler geleneksel terör saldırıları için kullanılan silah, bomba bilgisi internet sitelerinde mevcuttur. Bu sitelerde atom bombası yapımı için bile ayrıntılı bilgi çizim vs mevcuttur. Eksik olan tek şey hammaddedir. Yapılan araştırmalarda dünya çapında 3000 bin web sitesinde, 200 000 bin hackker web sitesinde bombaların nasıl yapılacağı kullanılacağı hakkında bilgi ve çeşitli saldırı programları, istenildiği zaman indirilecek şekilde mevcuttur(EMİNAĞAOĞLU VE GÖKŞEN, 2009:11). Yeni bir saldırı yöntemi geliştirildikten sonra bir hafta içinde web siteleri aracılığı ile iletilebilir duruma gelebilmektedir. İnternet, siber teröristler için özgür eğitim merkezi haline gelmiş durumdadır.

Günümüzde siber saldırı düzenleyebilecek birçok terör örgütü vardır. Siber teröre karşı devletlerin tedbir alması terör örgütlerinin de farklı arayışlara yönelmesine sebebiyet vermektedir. Farklı saldırı yöntemleri arayışları neticesinde bu farklı terör grupları ortak hedef, ortak amaç için birleşerek gerçek ve sanal âlemde bütünleşerek ortak saldırılar düzenleyebilmektedirler.

Geleneksel terör eylemleriyle karşılaştırıldığında, siber terör eylemleri daha "görünmez" dir. Siber terör faaliyetlerinin sabit bir örgütsel şekli yoktur. Siber terör faaliyetleri gerçekleştirilmeden önce büyük ölçekli ön hazırlıklara ihtiyaç duyulmaz. Örneğin silah satın almaya, organizasyona ve personel nakline, önceden bomba yerleştirmeye gerek yoktur, tespit edilmesi kolay değildir. Bilgi ağının küreselleşme, açıklık, paylaşım, çabukluk ve aciliyet gibi doğal özellikleri nedeniyle, dünyanın herhangi bir köşesinde, bilgi ağındaki herhangi bir noktada, herhangi bir birey, eksiksiz bilgi ağı donanımına sahip olduğu sürece ve yeterli teknik düzeyde bilgiye sahipse, istediği zaman herhangi bir hedefe siber saldırı

başlatabilir. Dolayısıyla her siber terör saldırısının önceden bir uyarısı olmadığı gibi, eylemin failinin izini sürmek de zordur.

Bir siber terör eylemi başlatmanın maliyeti, geleneksel bir terör saldırısından çok daha düşük olmasının yanında vermiş olduğu zarar çok daha yüksektir. Siber teröristlerin siber saldırı düzenlemeleri için yalnızca gerekli yeterliliğe sahip bilgisayar, internet ve yeterli teknik bilgiye sahip olmaları yeterlidir(GÜRKAYNAK ve İREN, 2011: 2). Ağ saldırısı teknolojisinin sürekli güncellenmesiyle, çevrimiçi saldırılar geleneksel mesafe ve hız sınırlamalarını aştı ve çok boyutlu, çok noktalı ve çoklu saldırılar gerçekleştirebilir hale geldi. Maalesef siber teröristlerin kullandığı silahlar sadece "1" ve "0" sayılarından oluşmaktadır. Siber saldırıların uygulanması, geleneksel terörist yöntemlere göre daha fazla teknik destek gerektirir. Saldırganların ağ teknolojisinde ustalaşmak için daha fazlasını öğrenmeleri gerekir. Ancak ilgili teknolojiye sahip olarak ve ağ veya bilgisayar sistemindeki boşlukları bularak bir saldırı başlatabilirler. Bilgi teknolojileri hakkında bir bilgiye sahip olmayan kişi ağ saldırısı yapamaz.

Geleneksel terörizm yöntemleriyle karşılaştırıldığında, siber terörizmin daha ciddi sonuçları, daha geniş bir yayılımı ve daha ağır kayıpları vardır. Siber terörizm, terörist saldırıları başlatmak için İnternet üzerinden başlatıldığından, afetlerin yayılması teorik olarak ağın her köşesini etkilediğinden küreseldir. Siber saldırılar her yıl 400 milyar dolardan fazla zarara sebep olmakta, yalnızca ABD 100 milyar dolardan fazla kaybetmekte. İnternet güvenlik şirketi Aon ile Financial Times'ın birlikte hazırladığı C-Suite Siber Risk Raporuna göre siber saldırı kaynaklı kayıpların toplam maliyeti 2021 itibarıyla yıllık 6 trilyon dolara ulaşabileceği tahmin edilmektedir[AON, 2020].

2.4. Siber Saldırı Algoritması

Siber teröristlerin saldırı yöntemleri incelendiğinde tıpkı bir yazılım algoritmasına benzer bir yol izledikleri görülmüştür. Aşamaların bulunduğu ve uzun bir zamana yayılmış saldırılar yüksek tahribata neden olmaktadır. Siber saldırılar genel olarak beş kategoride incelenir;

A- Saldırı: Siber teröristin temel amacı bir ağa erişerek bilgi elde etmek ya da sistem içerisindeki bilgileri değiştirerek diğer tarafa karşı avantaj elde etmektir.

B- Tahribat: İsminden de anlaşılacağı üzere asıl amaç bilgisayar sistemlerini yok etme veya zarar vermektir. 2007 yılındaki Rusya'nın, Estonya bankacılık sistemine yaptığı saldırılar verilebilecek en önemli örneklerden bir tanesidir.

C- Dezenformasyon: Bu tip saldırıların amacı söylentiler aracılığıyla hedef devlet içerisinde korku ve kaos ortamı yaratmaktır.

D- Hizmet Dışı Bırakma: Bu tip saldırıların amacı çevrimiçi bilgisayar sistemlerini kilitlemektir.

E- Web Sitelerini Tahrif Etme: Bu tip saldırılarda ise amaç web sitelerini bozmak ya da tahrif etmektir. Temel amaç web sitesi içerisindeki bilgileri tahrif ederek terör örgütlerinin propagandasını yapmak için elverişli hale getirmektir(ERENDOR, 2016: 149).

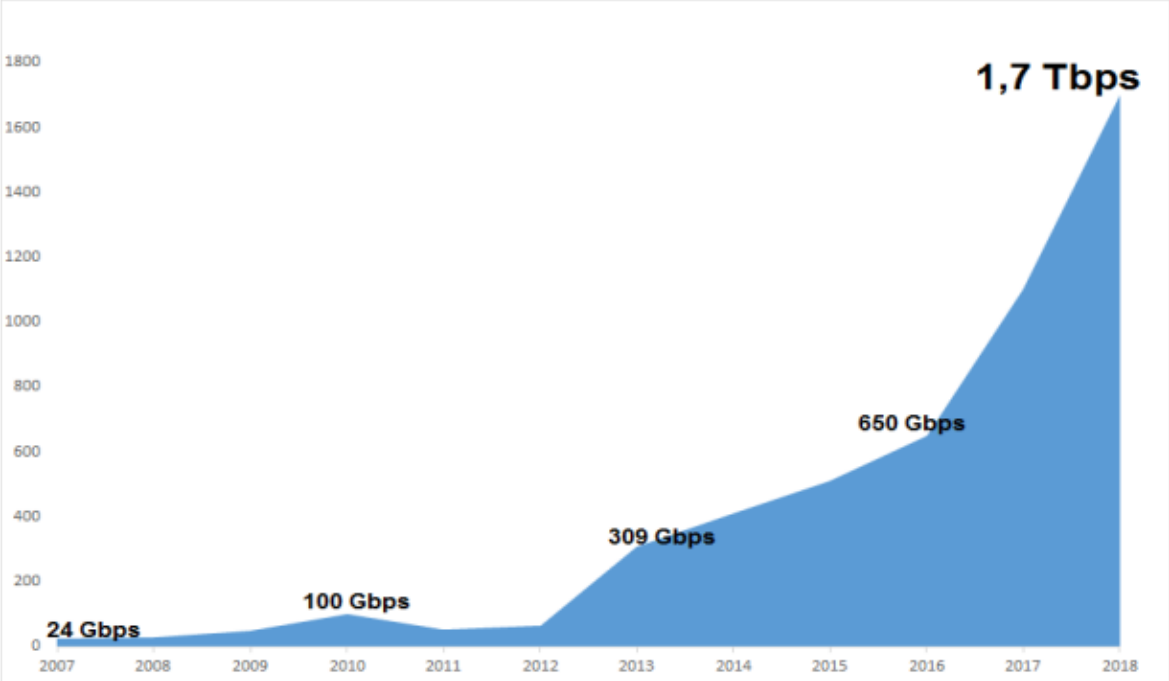
Siber terörizmde psikolojik harp yöntemleri kullanılmaktadır. Siber saldırı yöntemi, gerçek dünyada meydana gelen saldırı yöntemlerine göre daha anonim bir kimlikle yapıldığı için saldırıyı düzenlemekte olan gruplar herhangi bir kontrolden geçmeden hedef ülkeye ulaşabilmektedirler.

3. SİBER TERÖR YÖNTEMLERİ

Siber saldırılar öznesi itibari ile büyük devletlerden "Script Kiddles" bilgisayar korsanlarına kadar geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Özellikle politik amaçlı sivil saldırılar

için "Elektronik Sivil İtaatsizlik"(ESİ) tanımı kullanılmaktadır. ESİ katılımcısı, evden, işten, üniversiteden ya da iletişim ağının diğer erişim noktalarından sanal engelleme ve oturma eylemlerine katılabilmektedir(OLSON,2012: 423).

Günümüzde Siber Teröristlerin en yoğun kullandığın saldırı metodolojisi DDoS (Distrubuted Denial of Service Attack) adı verilen "Hizmet Engelleme Saldırılarıdır". Gelişmiş ülkelerin, halkına sağladığı yüksek band genişliği ve internetin yaygınlaşması sonucunda DDoS saldırılarının sayısı arttırmıştır. Bu sebeple ağ tabanlı hizmetlerin aksaması veya kesilmesi iş ve işlemleri gerçekleştirme sırasında kişi veya kurumda ciddi mağduriyet oluşturmaktadır. DDoS saldırıları da bu sistem ve servislere karşı ciddi bir tehdit olarak görülmektedir. (şekil 1) Güvenlik seviyesi düşük IoT (Internet of Thing)cihazların ağda artması sonucu, saldırı boyutları da hızlı bir oranda artış göstermiştir. DDoS ataklarının 2015 yılında yaklaşık olarak 500 Gbps seviyesine ulaştığı raporlanırken, 2016 da bu değer yaklaşık olarak 800 Gbps seviyesini buldu. Symantec internet güvenliği risk 2017 raporuna göre; Mirai botnetinin, Brian Krebs web sitesine yönelik yaptığı saldırı bu zamana kadar raporlanan en büyük DDoS saldırısıdır ve 620 Gbps seviyesini buldu. Hatta raporun yayınlandığı tarih olan Nisan 2017 de, Fransız hosting kurumu OVM, 1Tbps seviyesinde DDoS saldırısına maruz kaldı(ISTR, 2017: 22). Arbornet 2018 kayıtlarına göre ise Mart 2018'de 1.7 Tbps gücünde saldırı tespiti yapıldı.

Şekil 1. Raporlanan en yüksek DDoS saldırı boyutları(Arbour Networks, 2017)

2010 yılında, Wikileaks internet sitesine yardım yasaklarından dolayı Mastercard, PayPal, Visa ve Postfinance internet siteleri DDoS saldırısına maruz kalarak belirli bir süre hizmet veremedi(SAĞIROĞLU, 2017).

DDoS saldırılarının bir "Siber Savaş" aracı olarak kullanımı, 2007 yılında ki Estonya saldırısı olarak tarihe geçmiştir. Estonya hükümeti ve Rusya arasında bir heykelden ortaya çıkan durum sonucunda, Estonya'daki siyasi hedefleri seçen saldırganlar, medya üzerinden halkın bilgi edinme olanaklarını kısıtladı ve bankacılık sektörünü, yani ekonomiyi hedef aldı. Estonya, saldırılara çözüm üretemeyince internet ile bağlarını geçici bir süre kesti. Saldırılar 3 hafta devam etti. Bu bir ülkenin ulusal güvenliğinin tehdit edildiği ilk durum olmuştur. Rus devleti sorumlu olarak görüldü fakat bu asla ispatlanamadı ve suç "Anonim Siber Teröristler"

üzerine atıldı. Bu olayla birlikte, siber suçlar artık ulusal ve uluslararası güvenlik için olası bir tehdit haline geldi ve içerisinde bulunduğumuz sayısal dünyanın aslında savunmasız olduğu meydana çıktı.

Bugüne kadar DDoS saldırıları, 3 yöntem ile yapılmıştır. Bunlar;

3.1 Fiziksel Saldırılar

Siber terörist tarafından açıklar ve istismar(exploit) araçları ile elegeçirilen "Botnet/Zombi" adı verilen bilgisayarlar tarafından, direk olarak belirlenen hedefin fiziksel olarak hizmetinin engellemesi için tasarlanmış saldırılardır. Müdahale doğrudan yada dolaylı olarak gerçekleştirilebilir. Örneğin; Almanya'da bir demir çelik üretim fabrikasının bilgisayar sistemi kötücül bir yazılımla, saldırganların eline geçti, yüksek sıcaklıkta olan fırınların yazılımlarıyla oynandı ve bu sayede üretim durduruldu. Meydana gelen fiziksel hasar nedeniyle bu saldırılara fiziksel saldırı adı verilmektedir. Hedeflenen PLC adı verilen programlanabilen lojik devreler olabileceği gibi sensör ve transistörlerde de olabilir.

3.2 Bant Genişliğine Yönelik Yapılan Saldırılar

Malware adı verilen ve ağda çoğalabilen kötücül yazılımlar kullanılarak gerçekleştirilen saldırı türüdür. Hacimsel saldırılar olarak ta adlandırılabilir. Doğrudan veya halka açık ağ servislerini suiistimal edip yansıtma/yükseltme yapılarak gerçekleştirilebilir. ICMP, TCP, UDP gibi belli ağ protokollerinin açıkları kullanılır. DDoS saldırılarının %65 i bu niteliktedir. Saldırganın kimliğini gizleyebilme kolaylığı bu saldırı türünü "Siber Teröristler" için cazip kılmaktadır.

3.3 Sistem Kaynaklarının Tüketimine Yönelik Saldırılar.

Bilgisayarlardaki, "İşlemci"," Sabit Disk "ve "RAM Bellek" gibi sistem kaynaklarının hedef alındığı saldırı türüdür. Örnek olarak Fork Bomb, HTTP GET/POST, slowloris verilebilir. Genellikle saldırganın "Sonsuz Bir Döngü" oluşturması mantığına dayanır. Uygulama katmanına yönelik yapılırlar. Sürekli gönderilen istek mesajı ile beraber sistem belleğinde oluşan kuyruk nedeniyle hedef, isteklere cevap veremez duruma gelir.

4. SİBER TERÖR SALDIRI ÇEŞİTLERİ

4.1. Propaganda Savaşı

Terör örgütleri kendi fikirlerini yaymak için kedi web sitelerini kullanırlar. Kendi fikirlerini yayarken genelde özgür sloganı kullanırlar. Bu şekilde insan ve para kazanırlar. Terör örgütleri propaganda yaparak insanların beynini yıkar. Kendi web sitelerinde bomba, biyolojik ve kimyasal silah gibi silah yapımını anlatarak insanların tek başına saldırı yapmalarını teşvik ederler.

4.2. Psikolojik Savaş

Teröristler, İnternet'i devlet dairelerine veya medya web sitelerine saldırmak ve felç etmek, bilgi alışverişini engellemek ve web sitelerinde yanlış bilgiler yayarak insanların paniğe kapılmasına neden olmak için kullanırlar. "DEAŞ" gibi bazı aşırı terör örgütleri, halk psikolojisini etkileyerek sosyal paniğe neden olmak için rehine infazları gibi kanlı terörist videoları da web sitelerine yükleyebilirler. Kritik altyapılara saldırarak büyük kayıplara neden olabilirler.

4.3. Karmaşık Hedefler

Siber terörde hedef çeşitliliği çok fazladır. Siber terörün hedeflerinin başında devlet, medya web sitelerine ve ülkelerin kritik alt yapılarına saldırmak gelir. Bu sistemlere saldırıların başarılı olması durumunda ulusal güvenliği, ekonomik güvenliği, halk sağlığını ve sosyal

istikrarı tehlikeye atabilirler. Kritik alt yapılar tüm ülkenin sistemini kapsar. Kritik alt yapı sisteminde de açıklar vardır. Siber teröristlerde bu açıklar üzerinden saldırmayı tercih ederler. Bu da siber terör saldırıların nereye ne zaman saldıracağını tespitin oldukça zorlaştırır. Siber terör saldırılarının önce tespit edilememesi çok ciddi sorunlar doğurabilir. Siber terör saldırılarının önceden tespit edebilmesi için kamu özel sektör işbirliğini etkin bir şekilde yürütmek gerekmektedir.

4.4. Siber Saldırı Şekilleri

Siber saldırı şekilleri genel anlamıyla bilgisayar ağlarını bozma, zarara uğratma, hizmet vermeyi yavaşlatma, durdurma gibi maksatlarla yapılan faaliyetlerdir. Literatürde siber saldırının birçok çeşidi ve şekli yer almaktadır. Günümüzde en yaygın bu saldırı türlerinden bazılarını açıklamak gerekirse;

4.4.1. Malware

Malware kötü niyetli yazılımların genel kısaltmasıdır. Solucanlar, virüsler, truva atları bunlara örnek olarak verilebilir. Kullanıcıların izni olmadan bilgisayar sistemlerine sızdırılan kötü amaçlı yazılımlardır. Bilgisayarları veya network ağlarını çalışamaz hale getirebilir, gizlenebilir, çoğalabilir veya saldırganlara erişim izni verip sistemi uzaktan kontrol edebilme şansı verebilirler.

4.4.2. Phishing

Kimlik avı saldırıları olarak adlandırılmaktadır. Saldırganlar kişilere güvenilir kaynaklardan gelmiş gibi gösterilen bu yöntemle e-postalar yollayarak kişilerin kredi kartı bilgilerini, kişisel hesap bilgilerini, kullanıcı hesap bilgilerini vb. çalmaya çalışırlar. Genellikle e-posta yoluyla gönderdikleri linklere tıklanma yoluyla, klonlanmış sitelere veya sistemlere yönlendirilir ve girdikleri bilgileri saldırganlarla paylaşmış olurlar.

4.4.3. DDOS Saldırısı(Distributed Denial of Service)

DDoS saldırılarının amacı karşı sistemin hizmetlerini engelleyerek aksatmak, yavaşlatmak veya durdurmaya yönelik yapılmaktadır. Saldırıda bulunan istemci, mevcut kullanıcıların bilgi ya da hizmetlerine erişimini sistemi meşgul ederek engellemeye çalışmaktadır. Bu saldırılarda ki amaç bilgi çalmak ya da şifre çalmak değildir. Bu saldırılar iki şekilde verilen hizmeti sekteye uğratabilirler (Gezgin ve Buluş, 2013, s. 22). :

- İşlemci, bellek ve bant genişliği kaynaklarını aşırı kullanarak,
- Protokol ve hizmetlerdeki bir zafiyetten yararlanarak

DDoS saldırısının işleme şekli ise saldırı mekanizmasını çalıştıran bilgisayar web sitesine bir istek yollar ve akabinde bu isteği sürekli tekrarlar. Aşırı yüklenme olan ana bilgisayara erişim durur çünkü bu yüklenme kaynakları tüketmiştir. Bu sayede ana bilgisayarda oluşan aşırı yüklenme ile hizmetler erişilemez duruma gelir, çünkü bütün kaynaklar tüketilmiştir. Sonuç itibari ile, başka kullanıcılar web sitesine veya erişim noktasına ulaşamazlar. Ayrıca, DoS saldırıları spam mail'lerle kotaları doldurur ve üyelerden e-posta mesajı alınımını da engeller (Gezgin ve Buluş, 2013, s. 21-22).

4.4.4. SQL Injection

Günümüzde birçok veri tabanı SQL ile yazılmış komutlara uymak için tasarlanmıştır ve kullanıcılardan bilgi alan birçok web sitesi bu verileri SQL veri tabanlarına gönderir. Saldırganlar SQL güvenlik açıklarından faydalanarak kurbanların veri tabanlarını kontrol altına alırlar. Örneğin bir SQL enjeksiyon saldırısında bir bilgisayar korsanı, bazı SQL komutlarını ad ve adres bilgisi isteyen bir web formuna yazar; web sitesi ve veri tabanı doğru programlanmadıysa, veri tabanı bu komutları çalıştırmayı deneyebilir.

4.4.5. Wannacry

2017 yılında hızla yayılan bir fidye yazılımı saldırısıydı. Virüs bulaşan tüm bilgisayarları ele geçirerek sabit diskte bulunan tüm verileri şifreliyor. Bu şifrelerin çözülmesi için teröristler para talep ediyorlar. Korsanlar ABD Ulusal Güvenlik Ajansı tarafından gizlice geliştirilen bir kodu kullanarak ve Microsoft Windows'taki bir güvenlik açığından yararlanarak virüsün yayılmasını sağladılar.

4.4.6. Parola saldırıları

Parola saldırıları, yazılım kullanarak kullanıcıların parolalarının olasılıkları hesaplanarak kırılması yoluyla sistemlere girmek için kullanılır. Bu saldırılardan korunmak için güçlü bir parola politikası belirlenmesi gerekir.

4.4.7. Akıllı Bombalar(Logic Bombs)

Bu tür saldırılar, içerisinde zararlı yazılımı barındıran ve uygun koşullar meydana geldiğinde çalışabilen ve bu koşullar olana kadar da uyku durumunda kendini muhafaza edebilen yazılım türleridir. Ayrıca, dış ortamdan müdahale edilerek çalıştırılabilmekte olup hedef bilgisayarların posta dosyalarını veya hard diskini etki altına alabilir. Bunun tarihte bilinen örneği soğuk savaş mücadele döneminde CIA' in Sovyetlere ait bir boru hattını imha etmek amacıyla bu tip bir siber saldırı tekniği kullanmasıdır. Bu saldırı türünün genellikle istihbari eylemler için son derece uygun olduğunu söylemek mümkündür

4.4.8. Truva Atı (Trojan horses)

Bu saldırı çeşidi, gizli maksatları yerine getirmek amacıyla özel kodlanmış bir program içerisinde saklanan ve bu program çalıştırıldığı zaman aktif hale geçen bir saldırı çeşididir. Aktif hale geçmesiyle beraber sistem üzerindeki korumasız verilere, sunuculardaki bilgilere ulaşır ve hedef bilgisayardaki bilgilerin ele geçirilmesini sağlar. Truva atı saldırısına maruz kalan kişilerin bilgisayarındaki elektronik postalar fail tarafından öğrenilebilir, bilgisayarın CD- ROOM aktive edilebilir ve bilgisayardaki bütün bilgilere hatta şifreli bilgilere dahi ulaşılabilir.

4.4.9. Siber Casusluk (Cyber espionage)

İlk olarak 2009 yılında tanınmaya başlanmış olan bu saldırı tekniği, uzmanlar tarafından günümüze kadar gelmiş en ileri siber saldırı yöntemi olarak tanımlanmıştır. Siber güvenlik uzmanları 2010'da bu program aracılığıyla İran radyoaktif santrifüjlerinin yaklaşık yüzde yirmisinin kullanım dışı bırakıldığına inanmaktadır. Bu program İran üzerinde öyle başarılı olmuştur ki, İran'ın radyoaktif santrifüjlerini devre dışı bırakmakla kalmamış, İranlı yetkililer bile bu sabotaj girişiminin farkında olmamıştır.

Stuxnet programının diğer virüslerden farkı windows işletim sistemli bilgisayarlar aracılığıyla, üretim tesisleri, boru hatları, barajlar gibi endüstri temelli cihazları kontrol etmek için kullanılabilen bir işleme sahip olmasıdır. Stuxnet kod bileşeni Endonezya, Çin, Hindistan ve İran'ın da dâhil olduğu onlarca ülkede kendini göstermiş ve umulmadık bir hızla kendini göstermeye devam etmektedir.

5. SİBER TERÖRİSTLER VE BİLGİSAYAR KORSANLARI ARASINDAKİ FARK

Siber teröristler sıradan teröristlerle aynıdır Saldırı başlatmanın amacı, halkı veya politika yapıcıları hedeflerine ulaşmaları için etkilemek amacıyla büyük ölçekli sosyal paniğe neden olmak ve yaymaktır. Bilgisayar korsanlarının kimliği ve amacı farklıdır. Bazıları kişisel gösteriş için, bazıları "yeteneklerini" göstermek için, , bazıları para için yaparken bazı bilgisayar korsanları tamamen hobi olarak bu işleri yaparlar. Bazıları da sistem güvenliğindeki

boşlukları keşfeder ve sistemi sürekli olarak iyileştirir, ağ yapısını iyileştirme ve ağ güvenlik sistemini mükemmelleştirme rolünü oynarlar.

Bir bankacılık sistemine saldırı eyleminde; bilgisayar korsanları para için banka sistemine girerek başkalarının kredi kartlarını ya da hesaplarını ele geçirmeyi amaçlarken, siber teröristler sadece bankacılık sistemine izinsiz giriş yaparak, insanların bankacılık sistemine güvenmemesine neden olup büyük ölçekli paniğe, kaçışlara ve sosyal kaos yaratmayı amaçlayabilirler. Başka bir örnek olarak, bazı bilgisayar korsanları güvenlik açıklarını keşfettikten sonra, teknolojiyle birlikte ilerleme kaydetmeyi umarak karşı tarafı iyi niyetle bilgilendirebilirler; ancak siber teröristler, saldırı hedefinin güvenlik açıklarını keşfettiklerinde karşı tarafa asla söylemeyecek ve pes etmeyeceklerdir(GLOBAL, 2021).

Siyasi bir fenomen olarak terörizmin siyasi geçmişi veya ideolojik amacı vardır ve sistematik propaganda ve faaliyet organizasyonu niteliği taşımaktadır. Bu bakımdan tek bir hackleme faaliyeti siber terör faaliyeti olarak sınıflandırılmamalıdır. Ancak bilgisayar korsanları siber teröristlere dönüştürülebilirler. Siber terörizm ile bilgisayar korsanlığı faaliyetleri arasındaki temel farkın siyasi bir amacı olup olmadığı, terör ortamı oluşturup oluşturmadığı ve sıradan insanlar üzerinde terör baskısı yaratıp yaratmadığına bakılarak ortaya konabileceğini belirtmek gerekir.

6.SİBER TERÖRİZMİN ULUSLARARASI BİLGİ AĞLARININ YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Gelişmiş ülkelerde bilgi ağlarına sızma oranı ve derecesi gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksektir ve siber terör saldırıları olasılığı gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksektir. Bu nedenledir ki; ülkeler kendi bilgi ağı güvenlik sistemlerini güçlendirmeyi ve iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

6.1. İnternette Terörle Mücadele'nin Devletler Üzerindeki Etkisi

Siber terörizm, bilgi ağlarının geliştirilmesinde kötü huylu bir tümördür. Bilgi ağlarının geliştirilmesi ve bilgi kaynaklarının barışçıl bir şekilde paylaşılması ile bağları güçlendirme amacına aykırıdır. Dünyanın tüm ülkeleri buna kararlılıkla karşı çıkmalıdır. Ancak siber terörizmle mücadele bahanesiyle diğer ülkelerin egemenliklerinin her türlü ihlali ve diğer ülkelerin içişlerine müdahale son derece yanlıştır. Örnek olarak Geleneksel terörde Amerika Birleşik Devletleri terörü bahane ederek Irak, Afganistan gibi ülkelere saldırdı. "Siber terörizmi" desteklemek, uluslararası ilişkilerin temel norm ve ilkelerinden vazgeçmek anlamına gelmez. Siber terörizm son derece gizlendiğinden, siber teröristlerin suçlu olduklarına dair kanıtların elde edilmesi oldukça zordur. "Terörle mücadele" bayrağı altında, bir ülke terörizmle mücadeleye desteklerini açıkça belirtmemiş ülkeleri terörü destekleme ve terör örgütleriyle ilişki içinde olma kara listeye dâhil etmek için "dost olmayan veya düşman" ilkesini kullanırsa, kesin kanıt olup olmadığına bakılmaksızın "Suçluluk varsayımı" ilkesine göre, egemen bir ülkeye silahlı bir askeri saldırı başlatmak, uluslararası toplumu kaosa sürükleyecektir. Bu sözde "önleyici" "anti-terörizm", özünde tek taraflılığın ve hegemonizmin bir tezahürü ve eylemidir.

6.2. İnternette Terörle Mücadelede Uluslararası İşbirliğini Teşvik Edilmesi

Siber terörizm, bilgi ağlarının çoğalmasına ve yayılmasına güvenerek ulus ötesi hareketliliğe sahiptir. "Gökyüzünün altındaki tek ağ" gibi bu tür bir bilgi ağı karşısında, hiçbir "dünya polisi" siber terörü kendi gücüyle ortadan kaldıramaz, ülkelerin uluslararası işbirliği ve çok taraflılık yolunu tutması kaçınılmaz bir seçimdir. Bir dereceye kadar, "siber-terörle mücadele" konusunda uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi, uluslararası barış gerçeğine de katkıda bulunmaktadır. 23 Kasım 2001'de, Avrupa Konseyi ve Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Güney Afrika'nın 43 üyesi, siber suçla mücadeleye yönelik ilk uluslararası sözleşme olan "Siber Suç Anlaşması" nı resmen imzaladı. 17 Aralık 2013'te, Birleşmiş Milletler Güvenlik

Konseyi oybirliğiyle 2129 sayılı Kararı oybirliğiyle kabul etti. Türkiye 10 Kasım 2010 tarihinde Dışişleri Bakanı Ahmet DAVUTOĞLU Avrupa Konseyi Sanal Suçlar Sözleşmesi'ni Strasbourg'da imzaladı.

Bu nedenle, uluslararası toplum, yükümlülüklerini ilgili BM kararlarının gereklerine uygun olarak ciddiyetle yerine getirmeli, işbirliğini güçlendirmeli, siber terörizmle mücadelede el ele vermeli ve uluslararası toplumun güvenlik ve istikrarını ortaklaşa sürdürmelidir.

7. SİBER TERÖRİZME AKTİF OLARAK MÜDAHALE EDİLMESİ

"Hücum en iyi savunmadır." Amerika Birleşik Devletleri RAND Corporation'dan Aquila gibi terörle mücadele uzmanları, siber terörizme direnmek için etkili stratejinin "ağdan ağa ağ" olduğuna inanıyor(ASLAY, 2017: 23). Bilgi ağında iletişim iki yönlüdür, yani siber savaşın neden olduğu tehlikeler eşittir. "Ağ karşı saldırısı" bu teoriye dayanmaktadır. Başlıca üç tür "İnternet karşı saldırısı" vardır: Birincisi, terör ağlarına kasıtlı olarak yanlış bilgi ve güncel olmayan bilgiler dökerek, bilgi kanallarını sıkıştırarak, bilginin zamanında ve etkili bir şekilde iletilmesini ve işlenmesini imkânsız kılarak bir "bilgi seli" oluşturur. Böylece ağı bir atık ağ haline gelir. İkincisi, bilgi ağlarını yok etmek için terörist ağlara bilgisayar virüsleri enjekte etmektir. Bu yöntem düşük maliyetlidir, kullanımı kolaydır ve ağa daha doğrudan ve etkili bir şekilde zarar verir. Üçüncüsü, siber teröristlerin izlerini yakalamak ve hayati güçlerini ortadan kaldırmak için "siber savaşçılar" örgütlemektir.

7.1. Yasal Düzenlemelerin Teşvik Edilmesi

Pek çok ülke siber terörizme karşı yasal sistemler kurmaya çoktan başladı. Siber terörizme karşı 1980'lerden bu yana, Amerika Birleşik Devletleri art arda siber suçlarla ve bilgisayar korsanlığı faaliyetleriyle mücadele etmek ve Bilgisayar Güvenliği Yasası dâhil olmak üzere bilgi güvenliğini sürdürmek için bir dizi yasa ve yönetmelik çıkardı. Ülkemizde de bilişim suçlarına yönelik tek bir kanun yoktur. Onun yerine mevcut kanunlara bilişim suçlarıyla ilgili hükümler eklenmiştir. Türkiye'de bilişim alanında gerçekleştirilen yasal düzenlemeler, genel olarak AB direktifleri ile uyumlu olacak şekilde hazırlanmıştır. Bilişim suçları, her suçun kendi alanına ilişkin düzenlemeler içermektedir. Bilişim suçlarına yönelik Türkiye'de ilk yasal metin, 765 sayılı Türk Ceza Kanununa 1991 yılında eklenen "…bilgileri otomatik işleme tabi tutan sistem…" ibaresidir. Bundan sonra ortaya çıkan ihtiyaçlar neticesince birçok kanuna bilişim ile ilgili hükümler eklenmiştir(BTK).

7.2. Uluslararası siber istihbarat ve siber terörle mücadele iş birliğinin güçlendirilmesi

Siber terörü engellemenin en etkili yolları siber istihbarat ve uluslararası işbirliğidir. Devletlerin siber terör ile alakalı topladıkları istihbarı bilgileri birbirleri ile paylaşarak siber terörü engellemek için ortak bir yapı kurmaları oldukça etkili olacaktır. Toplanan bilgilerin doğru bir şekilde analiz edilmesiyle gerçekleşmesi muhtemel siber terör olaylarına karşın önceden tedbir alınması sağlanacaktır.

Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere sermaye, teknoloji, deneyim ve donanımları açısından destek ve yardım sağlamalı, aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğunun, gelişmiş ülkelerin başarılı deneyimlerinden mümkün olduğu kadar aktif bir şekilde ders almaları gerekmektedir. Siber terörizmle mücadelede, bilgi ağlarının "Devletlerarası işbirliği" güçlendirilmesi ve siber terörizmi engellemek için birlikte çalışılması önemlidir.

8. SONUÇ

Siber eylemlerin yöntemleri, çapı ve etki alanları değerlendirildiğinde ortaya alışılmışın dışında kalan yöntemlere sahip, ciddi tehditler içeren bir terör çeşidi çıkmaktadır. Bu terör

çeşidinin en belirgin özelliği de bugüne kadar yaşanmış olaylar ışığında ülkelerin ve toplumların güvenlik konusunda daha hassas ve tedirgin olmalarını sağlamasıdır.

Bilgiye erişimin kolaylaşması, en klasik tabiriyle, teknolojinin herkesin cebine sığacak kadar yaygınlaşmasının bir sonucudur. Bu durumun en olumsuz tarafı ise bilgiye erişim için siber uzaya olan bağımlılığın da aynı hızla artmasıdır. Siber uzaya olan bağımlılık devlet kurumları ve kritik tesislerden başlayarak en uçtaki bireysel kullanıcıya kadar uzanmaktadır. Bu nedenle siber terör, siber uzaya bağlı her tesis ve kullanıcı için son derece ciddi tehditler oluşturmakta ve ülkelerin en temel problemi olma yolunda hızla ilerlemektedir.

Siber terör; sadece literatürde kavramlarla açıklanarak, ceza kanunlarında siber suçlar tanımlanıp bunlara cezai yaptırımlar belirlenerek önlenebilecek bir olgu olmamakla birlikte, sadece teknolojik bir sorun olarak algılanma hatasına da düşülmemelidir. Devlet kurumlarının, özel kuruluşların ve bireysel işlemlerin her geçen gün daha da fazla siber uzaya aktarılmasıyla ve bağımlılığın artmasıyla birlikte siber terörün tehditlerinin daha da çeşitlenerek artacağı öngörülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, artan tehditler de ülkeler tarafından görülmüş ve bu konuda ciddi adımlar atılmaya başlanmıştır. Tüm dünya genelinde ülkelerin siber güvenlik politikaları hızla oluşturulmakta, sürekli güncellenmekte ve hatta ülkeler kendilerini siber uzayda savunmak amacıyla siber ordular oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Her ne kadar birçok ülke kendi içerisinde yasal düzenlemeler ve eylem planlarını hayata geçirmiş olsa dahi, siber uzayın bir sınırı çizilemediğinden dolayı uluslararası çapta iş birliği ve düzenleme yaklaşımı da artık bir zorunluluk haline gelmiştir.

Türkiye'de de siber güvenlik bilincinin son 10 yıl içerisinde artması ve son zamanlarda maruz kalınan ciddi siber saldırılar sonucunda siber güvenlik tedbirlerinin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Siber Güvenlik Eylem Planları, Ulusal Güvenlik Programı, yasal çalışmalar, USOM ve SOME'lerin kurulması, siber güvenlik tatbikatları gibi oluşumlar ve faaliyetler bunlara örnek olarak sayılabilir.

Tüm anlatılanlar kapsamında siber terörizme karşı alınması gereken tedbirler aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

1. Siber güvenliğin temeli olan verinin bütünlüğü, gizliliği ve erişilebilirliğinden ödün vermeden, temel insan hakları ile haberleşme ve bilgi edinme özgürlüğüne uyumlu siber güvenlik eylem planları ve politikaları belirlenmeli,

2. Siber saldırılarda en zayıf halkanın insan yani kullanıcı olduğundan hareketle kurumsal ve bireysel kullanıcıların siber güvenlik ve bilişim teknolojilerine yönelik eğitimlerine önem verilmeli,

3. Ülkemizin kritik alt yapıları, TÜBİTAK, ASELSAN gibi ülkemizin gururu olan kuruluşların oluşturacağı yerli ve milli yazılımlar ile sağlamlaştırılmalı, yazılımlar henüz oluşturulma aşamasında iken güvenlik ihlallerine karşı güçlü bir koruma sağlayacak şekilde özelleştirilmeli,

4. Siber saldırıları hızla tespit edebilecek ve karşılık verebilecek cihaz ve bilgi donanımına sahip sektörel ve kurumsal SOME'ler oluşturulmalı ve faaliyetlerinin yeterliliği periyodik olarak denetlenmeli,

5. Kamu kurumları ile özel kuruluşlar arasında USOM koordinatörlüğünde etkili bir işbirliği kurulmalı,

6. Yaş ve eğitim grubu gözetilmeksizin bilişim teknolojileri alanında yetenekli gençlerimiz tespit edilerek yeteneklerinden faydalanma yoluna gidilmelidir.

Siber güvenlik alanındaki gelişmeler her gün, her saat baş döndürücü bir hızla ilerlemekte ve yasal düzenlemeler yaparak bu hızı yakalamak, %100 güvenli bir siber uzay ve bilişim teknolojisi oluşturmak pek de mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, bilişim teknolojileri alanında görev alan kamu kurumları ve özel kuruluşların da desteği ile esnek ve gelişmiş ulusal eylem planları geliştirilerek hayata geçirilmesi artık bir zorunluluk haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

POLLITT, M.M. (1998). Cyberterrorism: Fact or Fancy, *Computer Fraud & Security*, 2, 8-10.

GLOBAL, (2021). https//:www.globalsavunma.com.tr./terörizm-sozluğu-siber-terörizm-nedir.html adresinden alındı.

GENÇOĞLU, M.T. (2021). Against Digital Extinction: Cyber Peace, *Turkish Journal of Science and Technolgy,*

EMİNAĞAOĞLU, M., GÖKŞEN, Y. (2009). Bilgi Güvenliği Nedir, Ne Değildir, Türkiye' de BilgiGüvenliği Sorunları Ve Çözüm Önerileri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 11(4), 1-15.

GÜRKAYNAK, M., İREN, A.A. (2011). Reel Dünyada Sanal Açmaz: Siber Alanda Uluslararası İlişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisati ve İsari Bilimler Fakültesi dergisi*, 16, 2.

AON, (2020). https://www.aon.com/turkey/tr/about-aon/newsroom-2020/Siber-sald adresinden alındı.

ERENDOR, M.E., ŞAHİN, G., GİDİK, E. Siber Güvenlik, Siber İstihbarat ve ABD Ulusal Güvenliğinin Sağlanmasında Siber İstihbaratın Rolü. H.ACAR. *Kamu Güvenliği Politikaları,* 149. Ankara: Nobel.

OLSON, P. (2012). "We Are Anonymous – Inside the Hacker World of LulzSec, Anonymous, And the Global Cyber Insurgency", Little Brown, 423.

Internet Security Threat Report. 2017. Symantec, 22.

Arbour Networks, 2017."Current DDoS attacks",

http://www.asiapacificsecuritymagazine.com/wp-content/uploads/2017/01/2017-01-19-Arbor-WISR-Full-Report.pdf adresinden alındı.

SAĞIROĞLU Ş. (2017). "Dünyada ve Ülkemizde Siber Terör ve Güvenlik," TÜBAV Konferansları, Ankara.

GEZGİN D. M. ve BULUŞ E. (2012). Kablosuz Ağların Güvenlik Açıklarının Eğitim Amaçlı İncelenmesi İçin Uygulama Tasarımı. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 127-135.

GLOBAL, (2021). https//:www.globalsavunma.com.tr./sber-tehditler-ve-siber-terörizm-nedir.html adresinden alındı.

ASLAY, F. (2017). Siber Saldırı Yöntemleri ve Türkiye'nin Siber Güvenlik Mevcut Durum Analizi. *Internatıonal Journal of Multidiscriplinary Sudies and Inna-ovatşve Tecnologies,* 1(1) ,24-28.

https://internet.btk.gov.tr/turkiye-de-bilisim-hukuku adresinden alındı.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

SİBER TERÖRİZM ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'NİN GÜVENLİK STRATEJİSİ VE KAMUNET AĞI

Esra DEĞİRMENCİ[1]

Özet

Teknolojinin gelişmesi, bilgisayarları ve interneti insan hayatının bir parçası olarak nitelendirmiştir. Bu parçalar her ne kadar sıklıkla iyi şekilde kullanılsa da zaman zaman suçun icra edildiği laboratuvarlara dönüşebilmekte ve hatta suç aletinin ta kendisi olabilmektedir. Teknoloji kullanımının artmasıyla beraber devletler de bu teknoloji gelişimine ayak uydurarak kamu kurum ve kuruluşlarında bir dönüşüm gerçekleştirmiş, dijital dünyaya adım atmışlardır. Elektronik ortama taşınan devlet ve devlet kurumlarının güvenliği, siber güvenlik politikalarıyla sağlanmaya çalışılmakta fakat siber alanın içinde barındırdığı tehlikeler devlet kurumlarını ve hatta devleti bir özne olarak tehdit etmektedir. Bu nedenle siber saldırıların ve siber terörün kamu kurumları temelinde incelenmesi elzemdir.

Bu çalışmada öncelikle bir kavramsal çerçeve çizilerek, akabinde klasik terör-siber terör, siber terör- siber savaş ayrımı yapılmıştır. Sonrasında siber alanın mevcudiyeti dolayısıyla beraberinde getirdiği "insan kaynaklı" açıktan ve siber terörün amaçlarından bahsedilmiştir. Ayrıca terör eylemleri söz konusu olduğunda neden dijital ortamların tercih edildiğini açıklayarak, siber terörizmin tehdit ettiği alanlar sıralanmıştır. Çalışmada, 2020-2023 yılları bazında hazırlanan Türkiye'nin Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı incelenmiş ve oluşturulması beklenen KamuNet Ağı üzerinde durulmuştur. Araştırma, siber terörün beraberinde getirdiği tehditleri baz alarak; siber güvenlikleri tam anlamıyla sağlanamayan kamu kurumlarına yapılması muhtemel siber saldırılardan, kamu kurumlarının korunması için gerekli koşulları KamuNet Ağı bazında açıklamaya çalışmaktadır.

Anahtar kelimeler: Siber Terör, Siber Güvenlik, Siber Suç, KamuNet Ağı, Siber Güvenlik Stratejisi

[1] Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, esra0deg@gmail.com

TURKEY'S SECURITY STRATEGY AND KAMUNET NETWORK ON THE BASIS OF CYBER TERRORISM

Abstract

As technology advanced, it has defined computers and the internet as a part of everyday human life. Even though these elements are sometimes put to good use, they can occasionally be turned into crime laboratories or even become the choice of weapon in these crimes. States have adapted to the increased use of technology by undergoing a digital transformation in public institutions and organizations and stepping into the digital world. While cybersecurity policies aim to guarantee the security of the state and state institutions that are transferred to the electronic environment, but the threats of cyberspace endanger state institutions and even the state as a subject. Therefore, it is critical to investigate cyber attacks and cyber terrorism from the perspective of public institutions.

In this study, firstly, a conceptual framework was created, and then a distinction between classical terror and cyber terror, cyber terror and cyber warfare was defined. Following that, the "human-induced" vulnerability due to the nature of cyberspace, as well as the intentions of cyber terrorism, were discussed. In addition, the regions affected by cyber terrorism are outlined, along with an overview of why digital environments are chosen when it comes to cyber-terrorist actions. Turkey's National Cyber Security Strategy and Action Plan, which was established for the 2020-2023 period, was evaluated in the study, with a focus on the KamuNet Network, which was planned to be developed. Based on the dangers posed by cyber terrorism, the research seeks to describe the required conditions for the protection of public institutions whose cybersecurity cannot be entirely assured from possible cyber-attacks focusing on the KamuNet Network.

Keywords: Cyber Terrorism, Cyber Security, Cyber Crime, KamuNet Network, Cyber Security Strategy

1. GİRİŞ

Gelişen teknoloji sistemleri, global bir dönüşümü beraberinde getirerek, gerek insan hayatında gerekse devletlerin bünyelerindeki kuruluşlarda köklü bir değişime sebep olmuştur. Bu değişim bilgisayar teknolojileri ve bilgi depolama konusunu etkilediği kadar siber güvenlik alanını da etkilemiştir. İnsan hayatının büyük bir parçası olmuş olan bilgisayar sistemleri ve dijital ağlar, insan hayatını ve devletleri bir özne olarak tehdit eden tehlikeli saldırılar gerçekleştirmek amacıyla da kullanılmaktadır. Bu gerçekleşen siber saldırılar hem bilgi güvenliğini hem de insan hayatını riske atabilecek boyutlarda olabilmektedir. Siber saldırılar, suçun ana konusu olabilecekleri gibi bir terör eylemini gerçekleştirecek şekilde örgütlü ve organize olabilmektedir. Dolayısıyla, devletlerin siber terör ve siber terörizm amacıyla yapılan saldırılara hazırlıklı olarak, bu konuda çalışmalarını hızlandırmaları ve siber güvenlik alanına öncelik göstermeleri devlet güvenliği açısından oldukça elzemdir. Siber terörle mücadelede bu önlemlerin alınması takip gerektiren, bilgi ve yetenek isteyen ve insan kaynağı gerektiren pahalı bir süreçtir (Sağıroğlu ve Arslan, 2019; 289). Ayrıca saldırmanın savunmaktan daha kolay olduğu bu siber alan (Yılmaz, 2020; 66) ülkelerin kritik alt yapılarını da tehdit etmektedir.

Siber terörün bir çok hedefi olduğu gibi bu eylemlerin gerçekleştirilmesinde devletler, politik örgütler, kurum içi ve kurum dışı düşmanlar, kiralık saldırganlar ve suç örgütleri ve ayrıca kriminaller de aracı olabilmektedir (Aktaran: Asl, 2017; 333). Dolayısıyla bu durumda devletin kendisini sadece diğer devletlerden ya da suç örgütlerinden koruması yeterli kalmamakta, ayrıca kurum içindeki ve dışındaki bireylerden de koruması gerekmektedir.

Bu makalenin amacı, siber alanda var olan "insan kaynaklı" açık dolayısıyla gerçekleşebilecek siber terör saldırılarının altını çizerek, Türkiye'nin kamu kurumlarının korunması için gerekli olan önlem ve tedbirleri KamuNet Ağı temelinde açıklamaya çalışmaktadır. Temel araştırma sorusu, siber terörün/terörizmin ana hatlarının ne olduğundan yola çıkarak, siber savaş ve siber suç gibi terimlerden neden ayrıldığı ve siber alandaki açıkların, KamuNet Ağı gibi, devlete bağlı sanal ağlara verebileceği zararın neler olabileceğidir. Çalışmanın ilk bölümünde, genel bir kavramsal çerçeve çizilerek, "terör" kavramının tanım sorunundan etkilenen siber terörizmin tanım sorunun altı çizilmiş ve siber terör/terörizm faaliyetlerinin birtakım amaçları sıralanmıştır. Akabinde siber terörün tercih edilme sebeplerine değinilerek, az maliyet ve sınır ötesi etki gibi özellikler vurgulanmıştır. Makalenin devamında, siber terör ve klasik terör ayrıştırılması yapılarak, siber terörün devlet sınırlarını ortadan kaldırması ve siber terör-siber savaş ayrımının nasıl yapılacağı üzerinde durulmuştur. Siber terörün hedef aldığı ve tehdit ettiği alanlara dikkat çekerek, devletle ilintili bütün siber alanların güvenliğinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Çalışmada, kamu kurum ve kuruluşları arasındaki veri akışının trafiği sağlanması amacıyla kurulan ve Türkiye'nin 2020 -2023 yıllarını kapsayan Ulusal Siber Güvenlik Eylem Planı içerisinde yer alan "KamuNet Ağı" projesinden bahsedilerek, bahsi geçen ağın yeterlilikleri ve yetersizlikleri üzerinde durulmuştur. Son olarak, alınması gereken önlemlerden bahsedilerek bilinçli personelin varlığının önemi vurgulanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Teknolojinin yaygınlaşan kullanımı bir "siber uzay" yaratarak, bilgisayar sistemlerinin körü amaçlı kullanımına ortam hazırlamıştır (Gürkaynak ve İren, 2011; 264). Saldırmanın savunmaktan daha kolay olduğu bu ortam, hükümeti ve toplumu baskı altında tutmak ve belli bir sosyal ve politik sonuca ulaşabilmek amacıyla gerçekleşen "siber terör" kavramını da içinde barındırmaktadır. Her ne kadar "terörizm" kavramı "Siyasi bir amaca yönelik, terör yöntemlerinin sistemli ve sürekli bir şekilde kullanılması (Yılmaz, 2020; 68)." Şeklinde tanımlansa da, yapılan çalışmalardan görüldüğü üzere, "terör" kavramının net bir tanımı yapılamadığından "siber terör" ve "siber terörizm" kavramlarının da net bir tanımı yapılamamaktadır (Yılmaz, 2020; 68 , Gürkaynak ve İren, 2011; 266 , Erendor, 2016; 121).

Sağıroğlu ve Arslan (2019, 289), çalışmalarında siber terörün net bir tanımının olmamasını; kullanıcıların siber terörün farkında olmaması, toplumların interneti özgürlük olarak görmesi, siber terör ile mücadelenin bir devlet görevi olarak görülmesinden kaynaklanan ilgisizlik ve ülkelerin bazı kavramları esnetmesi gibi nedenler olarak göstermiştir. Başka bir çalışmada ise, siber faaliyetlerin rahatlıkla bir siber terör eylemi olarak adlandırılamamasının sebebi, küresel sorunların artmasına bağlanmıştır (Güntay, 2017; 88)

Terörün faaliyet türlerinden biri olan siber terör/terörizm kendi içerisinde birtakım amaçlar içerir. Bunlar;

- Siber terör; internete bağlı kişisel bilgisayarları köle bilgisayar haline getirmek ve internet ağı içerisinde saldırılar yaparak bilgisayar ağlarının kullanılamaz hale getirilmesini sağlamaktır. (Yılmaz, 2020; 70)

- Siber terörizm; bilgilerin elde edilmesi veya terörist eylemlerde kullanılması amacıyla devlet himayesi altında olan ve belli bir korumaya tabi olan ulusal güvenlik ağları ve kritik alt yapılara saldırılmasıdır. (Söğüt ve Erdem, 2020; 558-559 ve Gürkaynak ve İren, 2011; 266)

- Siber terörizm; bir mülke zarar verme, halkın sağlığı ve güvenliğini tehdit etme ve devletin politik istikrarı ve uyumunu tehdit edebilmektedir. (Atasever, Özçelik ve Sağıroğlu, 2019; 228)

- Siber terörizm; devleti ya da vatandaşları, siyasal bir hedef dolayısıyla, aşağılama, korkutma ve zarar verme eylemidir. (Kızılay, 2020; 35-36)

3. SİBER TERÖRÜN TERCİH EDİLME SEBEPLERİ

Bir terör faaliyeti söz konusu olduğunda siber terörün tercih edilmesinin nedenleri; geleneksel terör faaliyetlerine göre siber terörün daha az maliyetli olması, herhangi bir ülke sınırı geçmeye gerek kalmadan sınır ötesi müdahale imkanı, az maliyetle aynı anda birden fazla hedefe zarar verebilme olanağı, saldırıyı yapan kişinin kimliğinin anonim olması ve takip güçlüğüdür (Ecemiş Yılmaz, 2019; 1646 , Sağıroğlu ve Arslan, 2019; 239 , Yılmaz, 2017; 21). Bu nedenler dolayısıyla terör faaliyeti gösterecek gruplar siber alanı tercih ederek "siber terör" kavramını ve tehditlerini beraberlerinde getirmişlerdir.

4. SİBER TERÖR SORUNSALI

Klasik terör ve siber terör arasında önemli farklar olduğu açıktır. Bu farklar incelendiğinde; etki alanı bakımından, geleneksel terörde etki alanının sadece saldırının yapıldığı alan ile sınırlı kaldığı fakat siber terör açısında bu boyutun ulusal ya da uluslararası bir boyuta yükseldiği görülmektedir (Kara, Aydın ve Oğuz, 2006; 2). Bu noktada siber alanın, "toprak" kavramını ortadan kaldırarak, hem devletlerin hem de devletlere yapılacak saldırılara konu alan terör gruplarının neden sanal ağları tercih ettiği açıktır (Korhan, 2017; 95). Klasik terörde terör eylemini gerçekleştirecek kişi ya da grup yaşamsal risk üstlenirken, siber alanda ise herhangi bir yaşamsal risk söz konusu değildir (Kara, Aydın ve Oğuz, 2006; 2). Bunun sebebi ise siber alanda gerçekleştirilen eylemlerin arkada iz bırakmamasıdır (Gürkaynak ve İren, 2011; 264). Kullanılan araç bakımından terör alanları arasındaki farklar incelendiğinde, klasik terörde kullanılan araçların; silah ve bomba gibi fiziksel saldırı araçları olduğu görülürken; siber terör eylemlerinde ise yazılım, virüs, çipler, e-bomba, radyo frekansları, solucan, Truva atı, mantık bombası, arka kapı, köle bilgisayarlar gibi bilgisayar ve bilgisayar sistemlerinde kullanılan diğer donanımlar olduğu görülmektedir (Kara, Aydın ve Oğuz, 2006; 3 , Çifci, 2017;168- 174).

Siber savaş söz konusu olduğunda, siber terörü siber savaştan ayırmak çoğu durumda mümkün olmayabilir. Kavramları birbirlerinden ayıran farklılıklardan biri ülkeler arasında

meydana gelen fiziki bir savaşın varlığıdır. Fiziki savaşın varlığı siber alana yayıldığında "siber savaş"; arada herhangi bir fiziki savaş olmadan uluslararası bir saldırı söz konusu olduğunda da "siber terör" eylemi olarak sınıflandırılabilmektedir. Bunun dışında diğer bir ayrım ise siber terörizmi icra edenin ulus-altı gurplar olması ve siber savaşın ise devletler tarafından yönlendirilmesidir (Gürkaynak ve İren, 2011; 267 ; Yayla, 2014; 195). Ayrıca siber suçlar ve siber terör arasında, siber suçların bilgisayarların araç ya da hedef olduğu eylemler olması fakat siber terörizmin ulusal güvenliği tehdit eden planlı ve sistematik bir aktivite olması gibi net bir çizgi mevcuttur (Akyazı, Dilmen ve Kara 2008; 33)

5. SİBER TERÖRÜN/TERÖRİZMİN TEHDİT ETTİĞİ ALANLAR

Siber terörün hedef aldığı yapılar; kritik altyapılar, kamu kurumlarının bilişim sistemleri, kıymetli dosyalar ve veri güvenliği, trafik ışıkları, güç tesisleri, kamu kuruluşlarının internet siteleri, ülke çağında polis ve sağlık sektörlerinin internet siteleri, hava araçları ve havaalanları, e-Devlet, Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları gibi halkın ve verilerin güvenliğini içerisinde barındıran alanlardır (Sağıroğlu ve Arslan, 2019; 243, Terzi, 2018; 75, Gürkaynak ve İren, 2011; 266, Akkutay, 2017; 153). Asl (2017; 331) çalışmasında siber terör eylemlerinin sonuçları olarak, ulaşım sistemlerinin durdurulması, su kirliliği yaratılması, polis ve hastanelere ait bilgi sistemlerinin kullanılamaz hale getirilmesi gibi tehlikelerden bahsetmiştir.

Siber saldırılar önceden sadece varlığını kanıtlama, heyecan yaratma gibi düzeltilmesi daha muhtemel sonuçlar doğuran eylemler olsalar da artık, ülkeleri cezalandırma, kritik altyapılara saldırma, ".TR" alan adlarına saldırma, politikaya müdahale etme ve uçak kaçırma gibi daha büyük zararlara yol açabilmektedir (Acarer, 2020; 63-65). Dolayısıyla bilişim teknolojileri ile bağlantılı ve devletle ilintili bütün alanların bir siber saldırıya maruz kalarak akabinde siber terör eylemleri dolayısıyla sistemlerin kullanılamaz hale getirilmesiyle, ülke bilgi güvenliğinin tehdit edilmesi en nihayetinde meydana gelecek olan sonuçlardan sadece bir tanesidir.

6. KAMUNET AĞI

Türkiye'nin 2020-2023 yılları için hazırladığı "Ulusal Siber Güvenlik Strateji ve Eylem Planı" adlı planda geçen "KamuNet Ağı" ya da diğer bir adıyla "Kamu Sanal Ağı", "Kamu kurum ve kuruluşları tarafından içerik güvenliği sağlanan veri trafiğinin, kurumlar arası internete kapalı olan daha güvenli sanal bir ağ üzerinden yapılarak siber güvenlik risklerinin minimize edilmesi, mevcut ve kurulacak olan güvenli kapalı devre çözümlere standart sağlaması, ortak uygulamalar için uygun alt yapının tesis edilmesi ve oluşturulması, planlanan ortak veri merkezi/merkezlerinin dahil edilmesi amacıyla oluşturulmuştur." (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Kamu Net Tebligatı)[1] şeklinde tanımlanmıştır. Yayımlanan tebligatta "KamuNet Ağı'na Dahil Olmak için Asgari Güvenlik Gereksinimleri" başlığı altında bazı gereksinimler sıralanmıştır. Bu gereksinimler içerisinde kurum çalışanlarının farkındalığının artırılması amacıyla tüm çalışanlara siber güvenlik farkındalığı ile ilgili bilgilendirme ve eğitimler verilmesi gerektiği, kamu kurumlarının hizmet olarak verdiği internete açık servislerinin DDoS ataklarını önleyen hizmetlerden yararlanılması, sunucular üzerindeki gereksiz uygulamalar ve servislerin kapatılması ve sunucular üzerindeki işletim sistemleri ve uygulama yazılımları güncel tutulması gibi gereksinimlerdir. Bu durumda kamuda bulunan ve bulunacak bütün personele eğitim verilmesi oldukça önemlidir (Acarer, 2020; 65) ve sanal ağın içerisinde bulunan insan kaynaklı açık dolayısıyla bu gereksinimin giderilmesi önem arz etmektedir. Fakat 2021 yılı itibarı ile kamu idarelerinde çalışan personel sayısının 3 milyon 884

[1] https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/siber-guvenlik/kamunetweb.pdf E.T. 14.08.2021

bin 436 olması[2] sebebiyle, personelin tamamına hem siber güvenlik hem de KamuNet Ağı kullanımı konusunda eğitim verilmesi gerçekçi bir hedef değildir. Bunun dışında, tarihte yapılan bazı siber saldırılar uygulama yazılımlarının güncellemeleri yapılırken dikkatli olunması gerektiği[3] ve Stuxnet saldırısı ise bir sistemin internete bağlı olmamasının, o sistemin güvenliğini tamamen sağlamadığı konusunda devletlere ve bireylere fikir ortaklığı sağlamaktadır.

7. ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER

Siber terör ve siber terörizm eylemlerinin bir mekanizmaya saldırma ve onu ele geçirme gibi işlevleri olsa da bu eylemlerin ya da saldırıların psikolojik baskı, algı yönetimi, ekonomik ve politik dengeyi değiştirme, ülke yönetimlerine ve seçimlerine etki etme gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla siber terör ve siber terörizm eylemleri incelenirken bir çok disiplin göz önünde bulundurulmalıdır (Sağıroğlu ve Arslan, 2019; 241). Siber alandaki en önemli güvenlik açığı, insan kaynaklı kullanıcı açığıdır. Dolayısıyla, kamu kurumlarında çalışan personelin bilinçsiz e-posta kullanımı, bilgisayarlarda yönetici hakkıyla çalışması, bilgisayarların fiziksel güvenliğinin sağlanması, bilgi aktarımı, güvenlik politikaları ihlali ve yazılım güncellemeleri gibi konularda bilinçli ve bilgili olması gerekmektedir. (Vural ve Sağıroğlu, 2008;). Saldırmanın savunmaktan çok daha kolay olduğu siber alanda yapılacak herhangi bir siber terör eyleminin kamu kurumlarının siber alan ağlarına veya KamuNet Ağı'na yapılması söz konusu olduğunda, ağları kullanan personelin siber güvenlik alanında bilinçli olması, yapılan saldırıların engellenmesi ya da saldırının en az hasar ile atlatılması konusunda büyük önem arz etmektedir. Gerçekleşen terör ve terörizm eylemleri sonrası medyada veya internette haber ve bilgi yayımında da personelin oldukça dikkatli olması gerekmektedir. Bunun nedeni; olayın kızışabilme ihtimali, nesnel ve doğru olmayan bilgilerin yayılması, terör eyleminin tanımının ve reklamının yapılması, terör eyleminin strateji planı ortaya koyularak taklitçilerin cesaretlendirilmesi, devletin çözüm planının paylaşılarak teröristlerin ulaşmaması gereken bilgilere ulaşması ve önlem alması gibi problemler doğurabilmesidir (Avşar, 2017; 124). Ayrıca sosyal mecralardan terörü desteklemek de siber terör faaliyetleri içerisinde yer almaktadır (Yılmaz, 2020; 70). Bu nedenle personelin sadece ağları kullanma konusunda değil, hem ağ kullanımı hem siber saldırı öncesi hem siber saldırı sırasında hem de saldırı sonrasında nasıl hareket etmesi gerektiği, durumun kritikliği açısından elzemdir.

Sağıroğlu ve Arslan (2019; 243-244) çalışmalarında, daha fazla yerli patent ve markaya, gençlerin farkındalıklarının artırılmasına, siber terörle alakalı nitelikli eleman sayısının artırılmasına, zeki insanların bu alanda çalışması için teşviklere ve daha etkili bir siber mücadele için daha fazla yetişmiş insan kaynağına ihtiyaç duyulduğundan bahsetmiştir.

8. SONUÇ

Gelişen teknoloji ile beraber devletler de global bir dönüşüm gerçekleştirerek değişime ayak uydurmuşlardır. Bu değişim her ne kadar insan hayatını kolaylaştıran bir değişim olsa da, zaman zaman saldırganlar tarafından tehdit içerikli saldırıların gerçekleştiği siber alanın, işleyişi kolaylaştırmak yerine zorlaştırdığı görülmektedir.

Siber terör eylemleri klasik terör eylemlerine göre daha az maliyetli, aynı anda birden fazla hedefe zarar verebilmesi, "toprak" kavramını ortadan kaldırarak uluslararası bir boyuta rahatça taşınabilmesi ve saldırıyı gerçekleştirenlerin kimlik takibinin zor olması nedeniyle saldırganlar tarafından tercih edilmektedir. Bu nedenle kamu kurum ve kuruluşları ve bu kurumların içerisinde istihdam edilen personel büyük bir tehdit altındadır. Bu tehdidin en aza

[2] https://www.sbb.gov.tr/kamu-istihdami/ E.T. 24.09.2021

[3] https://www.pcworld.com/article/2846238/darkhotel-malware-attacks-target-poorly-secured-networks-especially-in-hotels.html E.T. E.T. 13.09.2021

indirilebilmesi için ise Türkiye'de kamu ağ yapılarında üst düzey çözümlere gidilerek Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı'nda bahsedilen "KamuNet Ağı" gibi dış dünyaya kapalı ağ ortamları oluşturularak, bu tarz saldırıların engellenmesi amaçlanmıştır.

Siber alanın içerisinde var olan insan kaynaklı açığı, devletler, internete bağlı olmayan sistemlerle ya da sosyal medyada paylaşılan içeriklerin hukuken kontrolünün sağlanmasıyla gidermeye çalışıyor olsalar da, meydana gelebilecek siber terör eylemlerine anında müdahale için bu gibi önlemler yeterli değildir. Tarihte yapılan saldırılar internete bağlı olmayan ağlara da saldırı yapılabileceğini kanıtlamıştır. Siber alanın kamuya yansıyan insan kaynaklı açığı ancak ve ancak personelin eğitim açığının farklı yöntemlerle giderilmesi ile önlenebilir. Dolayısıyla sosyal ağları ya da kamu ağlarını kullanan personelin bilinçli ve siber güvenlik konusunda bilgili olması elzemdir.

KAYNAKÇA

ACARER, T. Ülke Güvenliğimizde Alınabilecek Makro Siber Güvenlik Önlemleri. *Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi, 6*(2), 61-71.

AKKUTAY, A. İ. (2017). Sivil Havacılığa Yönelik Gerçekleştirilen Siber Saldırılar: Uygulanacak Uluslararası Hukuk Kuralları, Yetki ve Sorumluluk. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,* (32), 151-196.

AKYAZI, E., DİLMEN, N.E., KARA T. (2008,Haziran). Toplumsal ve Ekonomik Etkileri Bağlamında Bilişim Çağının Yeni Tehdidi: Siber Terör. *Türkiye Bilşim Derneği 2. İstanbul Bilişim Kongresi*, İstanbul.

ASL, S. S. (2017), Siber Terörizm ve Ulusal Güvenlik: Örnek Ülke İran. İstanbul: TASAM Yayınları.

ATASEVER, S., ÖZÇELİK, İ., & SAĞIROĞLU, Ş. (2019). Siber Terör ve DDoS. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 23*(1), 238-244.

AVŞAR, Z. (2017). İnternet Çağında Medya, Terör ve Güvenlik. *TRT akademi, 2*(3), 116-132.

ÇİFCİ, H. (2017), Her Yönüyle Siber Savaş, Ankara: TÜBİTAK.

ECEMİŞ YILMAZ, H.K. (2019), Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Hukuk Açısından Siber Saldırıların Tanımlanması Sorunu, *Journal of Social And Humanities Sciences Research*,6(28), 1641-1655.

ERENDOR, M. E. (2016). Risk Toplumu ve Refleksif Modernleşme Çerçevesinde Siber Terörizm: Tanımlama ve Tipoloji Sorunu. *Cyberpolitik Journal, 1*(1), 114-133.

GÜNTAY, V. (2017), Uluslararası Sistem ve Güvenlik Açısından Değişen Savaş Kurgusu; Siber Savaş Örneği, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*,6(2), 81-108.

KARA, O., AYDIN, Ü., & OĞUZ, A. (2006). Ağ Ekonomisinin Karanlik Yüzü: Siber Terör. *5. Bilgi, Ekonomi Ve Yönetim Kongresi, İzmit*, (03/11), 1.

KIZILAY, Ş. Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Siber Güvenlik Politikası. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences, 3*(1), 33-44.

KORHAN, S. (2017). Siber Uzayda Aktör-Güç İlişkisi. *Cyberpolitik Journal, 2*(3), 71-100.

SAĞIROĞLU, Ş., & ARSLAN, B., (2019). Fighting with Cyber Terror and Terrorism: Threats and Precautions Siber Terör ve Terörizmle Mücadele: Tehditler ve Önlemler . *4th International Conference on Computer Science and Engineering*, UBMK 2019 (pp.239-244). Samsun, Turkey

SÖĞÜT, E., & ERDEM, O. A. (2020) Endüstriyel Kontrol Sistemlerine (SCADA) Yönelik Siber Terör Saldırı Analizi. *Politeknik Dergisi*, 23(2), 557-566.

TERZİ, M. Bilgi ve İletişim Teknolojilerine Dayalı Oluşumlar ile Bu Oluşumların Uluslararası İlişkilere Güvenlik Bağlamındaki Etkisi: Siber Terörizm. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, *28*(1), 73-108.

VURAL, Y., & SAĞIROĞLU, Ş. (2008). Ülke Bilgi Güvenliği. 3. *Uluslararası Katılımlı Bilgi güvenliği ve Kriptoloji konferansı, 25-27 Aralık 2008, Ankara*.

YAYLA, M. (2014). Siber savaş ve siber ortamdaki kötü niyetli hareketlerden farkı. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, *4*(2), 181-200.

YILMAZ, B. A. (2020). Siber Terörizm ve Değişen İstihbarat Anlayışı. *Anadolu Strateji Dergisi*, *2*(1), 65-82.

https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/siber-guvenlik/kamunetweb.pdf E.T. 14.08.2021

https://www.sbb.gov.tr/kamu-istihdami/ E.T. 24.09.2021

https://www.pcworld.com/article/2846238/darkhotel-malware-attacks-target-poorly-secured-networks-especially-in-hotels.html E.T. E.T. 13.09.2021

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

SİBER TERÖRİZM BAĞLAMINDA ANGLO-SAKSON HUKUK SİSTEMİ VE KITA AVRUPASI HUKUK SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Semih AYSAL[1]

ÖZ

Çağdaş ve demokratik yönetim sistemlerinin kurumsallaşmaya başladığı tarih olarak, insan haklarının ulus-üstü düzeyde koruma altına alındığı ve dolayısıyla birey-devlet arasındaki asimetrik güç dengesinin birey lehine gelişim trendine girdiği ikinci dünya savaşı sonrası dönem kabul edilebilir. Her ne kadar geleneksel haklar ve özgürlükler hukuksal koruma altına alınırken özgürlük öncelenmiş ise de, güvenlik gerekçesiyle devletlere temel hak ve hürriyetleri kısıtlama yetkisi tanınması da devlet egemenliği bağlamında gerekli görülmüştür. Ne var ki geleneksel hak ve özgürlüklerin uluslararası metinler aracılığıyla koruma altına alınması, bu hak ve özgürlükler üzerinde mutlak bir koruma sağlayamamıştır. Çünkü teknolojik ilerlemeler yeni tehditleri de beraberinde getirmiştir. Bu tehditlerden bir tanesi de siber terör saldırılarıdır. Tehditlerin dinamik bir yapı içerisinde ortaya çıkması, tedbirlerin statik kalamayacağını göstermektedir. Çalışmanın amacı mağdurun mülkiyete ilişkin haklarını korumak bağlamında, siber terörizmle mücadelede sistemlerin özgürlük-güvenlik dengesini ortaya koymak ve caydırıcılık düzeylerini saptamaktır. Bu bağlamda Kıta Avrupası hukuk sistemini uygulayan ülkeler ile Anglo-sakson sistemi uygulayan ülkelerin siber terörizme karşı uyguladıkları güvenlik politikaları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. İki sistem arasında temel farklılıklar olmasına rağmen; mağdurun haksız fiilden doğan zararının tazmin edilmesi bakımından anlamlı bir değişiklik olmadığı görülmüş ve mağdurun haklarının korunması için bir model önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siber terörizm, siber güvenlik, Anglo-Sakson Hukuk Sistemi, Kıta Avrupası Hukuk Sistemi.

[1] Araştırma Görevlisi, Atatürk Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü, semih.aysal@atauni.edu.tr ORCID: 0000-0001-7612-7356

A COMPARATIVE ANALYZE ON ANGLO-SAXON AND CIVIL LAW SYSTEMS IN THE CONTEXT OF CYBERTERRORISM

ABSTRACT

The Post World War II period can be accepted as a date when begun to the institutionalization of contemporary and democratic administrative systems as human rights are protected at the transnational level and so the asymmetric power balance between individual and state is progressed in favor of individuals. However freedom was prioritized while traditional rights and freedoms are put under the protection of the law, the State's authority of restriction to fundamental rights and freedoms is found necessary for security reasons in the context of state sovereignty. Neverthelater putting under the protection of traditional rights and freedoms by international texts, couldn't provide absolute protection over these rights and freedoms. Because technological developments have brought together new threats. One of these threats is attacks of cyberterror. The emergence of threats in a dynamic structure shows that the measures cannot remain static. The purpose of this study is that determining to deterrence levels of systems and to present freedom-security balances of systems while systems fight against cyberterrorism, in the context of injured party's rights regarded property. In this context, security policies against cyber terrorism of countries practiced civil law system and common law system is analyzed comparatively. Although there are basic differences between the two systems, it was seen that there isn't a significant difference regarding compensating of victim's damage resulted from tort and a model is suggested to protect victim's rights.

Key Words: cyberterrorism, cyber security, Anglo-saxon law system, Civil law system.

1. GİRİŞ

Toplumsal hayatı düzenleyen, aykırı davranışları yaptırıma bağlayan ve hükmettiği yaptırımları uygulayabilme kudreti taşıyan kurallar bütünü olarak tanımlanabilecek olan hukuk kuralları, doğası gereği, toplumsal dinamikler üzerine kurulmaktadır. Doğal olarak da farklı toplumlarda farklı kurallar görülmektedir. Bununla birlikte temel özellikleri bakımından benzerlikler taşıyan ve toplumsal etkileşimler sonucu birbirinden etkilenen hukuk kuralları, hukuk sistemleri olarak adlandırılmaktadır. En yaygın bilinen iki hukuk sistemi, Kıta Avrupası Hukuk Sistemi *(Romanist Hukuk – Civil Law)* ve Anglo-Sakson Hukuk Sistemi *(Common Law)*'dir.

Toplumsal hayatın doğal işleyişi içerisinde ortaya çıkan ya da öngörülen uyuşmazlıklar, hukuk kuralları ile düzenlenir. 1990'lı ve özellikle de 2000'li yıllardan itibaren teknolojinin hızlı gelişimiyle birlikte fiziksel alan dışında bir siber uzay oluşmuş, siber alanda ortaya çıkan uyuşmazlıklar ve aykırı davranışlar da hukuk düzeni içine alınmaya başlanmıştır. Küreselleşme etkisiyle ulusal sınırlar ve düzenlemelerin kristalize olmaya başlaması süreci, siber uzay ile birlikte daha radikal bir dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Fiziksel alanda dahi terörün tanımı ve önleme girişimleri üzerine bir uzlaşı bulunmazken; terörün siber faaliyetler ile gerçekleştirilmeye başlanması durumu daha da karmaşıklaştırmış, çözümün ulusal düzenlemeler ile bulunabilmesini imkansıza yakın derecede zorlaştırmış, uluslararası hatta evrensel iş birliğini zorunlu kılmıştır. Ancak düzenlemelerin niteliği ve içeriği hususunda etkin bir uzlaşı zemini bulmak kolay değildir.

Siber terörün etkilerini engellemek ya da telafi etmek, en az geleneksel terörün etkilerine aynı müdahaleleri yapmak kadar zordur. Geleneksel terörde insanların yaşam hakları, vücut bütünlüğü/ dokunulmazlığı hakları dahil en temel hak ve hürriyetleri tehdit altında iken; siber terörün odak noktası daha çok ekonomik temele dayanan haklar olarak görülmektedir. Bu saptamaya rağmen, yine de siber terörün etkilerinin daha zayıf olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Çünkü; Viyana Deklarasyonu m.5 hükmüne göre, *" Tüm haklar evrensel, bölünemez, bağımsız ve birbiriyle ilişkilidir…" (UN, 1993).* Bundan dolayı Medeni ve Siyasal Hakları, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların öncülü saymak ya da iki hak kategorisi arasında hiyerarşik bir sıra öngörmek doğru bir yaklaşım değildir.

Çalışmanın odak noktası siber terörün hedefi olan bireylerin maruz kaldığı hak ihlalleridir. Özellikle maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı ile mülkiyet hakkı ele alınmaktadır. İlk olarak siber terör ve siber suç kavramları ele alınacak, eylem ve etki bakımından değerlendirilecektir. Ardından, iki hukuk sistemi arasındaki temel farklılıklara yer verilecektir. Takip eden bölümde hakkın korunması bakımından Kıta Avrupası Hukuk Sistemi ile Anglo-Sakson Hukuk sistemi düzenlemeleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Bir sonraki bölüme tartışma başlığı altında yer verilecek olup, sorunun kaynağı ve çözüm için bir yöntem önerilecektir.

Haksız fiile dayalı tazminat sorumluluğu bağlamında hem usul hem de esas bakımından detaylı inceleme yapabilmek amacıyla çalışmanın kapsamı özel hukuk tazminat sorumluluğu ile sınırlı tutulup, ceza hukuku ve idari yaptırım boyutları kapsam dışında bırakılmıştır. Kıta Avrupası sistemi için, sistemin gelişimi ve modern döneme uyarlanması bakımından önemli katkıları olan Almanya ve Fransa örnekleri seçilirken; Anglo-sakson sistemin doğduğu ve uzun yıllardır başarıyla uygulandığı Birleşik Krallık (BK) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) seçilmiştir. Örneklem seçilirken ülkelerin demokrasi seviyeleri ve insan haklarına dayanma ölçütleri bakımından benzer niteliklere sahip olmaları gözetilmiştir. Çalışmada, Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde Alman ve Fransız düzenlemeleri hem kanunlardan hem de ikincil

kaynaklardan incelenmiş; Anglo Sakson sistemde ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Birleşik Krallık (BK) devletlerinin düzenlemelerini ele alan akademik çalışmalar incelenmiştir. İncelenen dokümanlar, siber terör saldırılarının ya da siber suçların mağdurlarının haklarının korunması bağlamında ele alınmış olup, uluslararası düzeyde yapılması gereken düzenlemelerin hangi yönüyle hangi sisteme dayanması gerektiği hususunda literatüre katkı sunmak amaçlanmıştır.

2. SİBER TERÖR VE SİBER SUÇ

Tanımlanması ve birbirinden ayrıştırılması oldukça güç olan iki kavram olarak literatürde yer bulan siber terör ve siber suç kavramlarını tanımlama çabasına girmeden önce siber uzay kavramına değinmekte yarar vardır. Siber uzay, bilgisayar ve telekomünikasyon ağları, teknolojiler ve bunların dağıtım sistemlerini içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Kavanagh, 2017; 7). Bir başka siber uzay tanımı ise *"…iletişim altyapısından oluşan her türlü yazılım, donanım ve birbirlerine bağlı veya birbirlerinden bağımsız bilgi sistemlerinin oluşturduğu ortam…" biçimindedir (Köker, 2021; 129).* Devletlerin terör ve tehdit algılarının farklı olmasından kaynaklı olarak terörizm kavramı üzerine de uzlaşılmış bir tanım bulunmamaktadır. Genel olarak yapılan tüm tanımlar şiddet, korku, politika, yıldırma, güvensizlik kelimelerini merkeze almaktadır. Yine de bir tanım yapmak gerekirse; *" …kurbanlar ve hedefler üzerinde korku ve psikolojik etki yaratarak politik amaçlara ulaşmak için sistematik şiddet kullanma ya da kullanma tehdidi içeren çatışma yöntemi…" tanımı yapılabilir (Kemiksiz, 2020; 117).* Siber terör ise terörist faaliyetlerin siber uzayda gerçekleştirilen türüdür. Belirtmek gerekir ki her terör faaliyeti aynı zamanda en az bir suç işlenerek gerçekleştirilir. Dolayısıyla siber terörü siber suçların bir özel görünüm biçimi olarak değerlendirmek yerinde olur.

Siber suç ile siber terör arasındaki farklar için örgütlü yapı içinde gerçekleşip gerçekleşmediği, politik hedefinin olup olmadığı gibi sorulara cevap bulmak, somut vakalarda, hem çoğu zaman mümkün olmadığından hem de ceza yargılamasının konusuna girdiğinden bu konuda detaylı bir tartışma yapılmayacak olup, anılan farklara değinmekle yetinilecektir.

Siber suçlar niteliği itibariyle ulus-üstüdür. Mücadele tekniğinin de en azından uluslararası olması gerekmektedir. Çünkü siber ortamda ulusal sınırlar yoktur. Suçun mağduru ile faili farklı devletlerin vatandaşları olabilmekte, bunun sonucu olarak da farklı hukuk rejimlerine tabii olmaktadırlar. Böylesi durumlarda uygulanacak kuralı saptamak ancak uluslararası iş birliği çerçevesinde mümkündür. Devletlerin siber güvenlik politikalarına bakıldığında uluslararası işbirliğine özel önem verildiği, ikili ve çok taraflı anlaşmaların yapıldığı görülmektedir (Köksoy, 2020). Ayrıca kritik alt yapıların güçlendirilmesi gibi teknik önlemlere ve ulusal düzeyde yasal düzenlemelere yöneldikleri de görülmektedir (*Global Security Index,* 2020). Ancak önleyici tedbirler kadar, saldırıdan zarar görenlerin zararının giderilmesi de devletlerin pozitif yükümlülükleri arasında yer almaktadır.

Siber uzayda çoğunlukla işlenen suçlar şu şekilde sıralanabilir: fidye yazılımları, oltalama, IoT hacleme, kritik alt yapılara yönelen saldırılar, DoS saldırıları, web hackleme, bilgisayar çalma, kişisel verilere yönelik suçlar v.b. (Akyeşilmen, 2018; 102) . Bu suçların ortak özelliği mağdurun maddi ve manevi varlığı ile mülkiyet hakkını hedef almasıdır. Yapılacak hukuki düzenlemelerin bir yönünün de bu hakları koruyacak düzeyde olması gerekir. Kişi ya da grupları siber suç işlemeye yönlendiren motivasyonun en temel iki nedeni şunlardır: i) anonimlik ve caydırma faktöründeki eksiklikler, ii) siber uzayda suçlunun tespitinin fiziksel alana göre daha zor olması (Akyeşilmen, 2018; 103). ABD'de yapılan bir çalışmada yıllık siber

suç gelirleri 1.5 Trilyon dolar olarak öngörülmüş; çalışmada yasa dışı online piyasalar, ticari sır ve IP hırsızlığı, veri ticareti, suç yazılımları ve fidye yazılımlarına yer verilmiştir (McGuire, 2018; 15; Wright et al., 2021; 83). Rakamın büyüklüğünü ifade edebilmek için Türkiye'nin 2021 yılı bütçesinin 10 katından daha fazla olduğunu söylemek yerinde olur.

Suçun mağduru ve korunan hukuki değer bakımından yapılacak değerlendirme kapsamında, faile yüklenebilecek sorumluluk haksız fiilden doğan tazminat sorumluluğudur. Bu kapsamda mağdurun hakkını korumak için öncelikle failin belirlenmesi gerekmektedir. Failin belirlenmesi ise, çoğu zaman mağdur kişinin çabalarıyla mümkün olmamakta; hatta devletler tarafından tespiti de oldukça güçleşmektedir. Tam da bu noktada farklı hukuk sistemlerinin konuya yaklaşım tarzı önem kazanmakta, yargılama usulleri ve dava hakkı yönünden içerdikleri farklılıkları incelemekte yarar görülmektedir.

3. KITA AVRUPASI HUKUK SİSTEMİ VE ANGLO-SAKSON HUKUK SİSTEMİ

Kıta Avrupası Hukuk Sisteminin kökenini oluşturan Roma Hukuku'nda Praetorların en önemli işlevi hukuk yaratmak olmuştur. Iustinianus döneminde kodifikasyon faaliyetlerine başlanmış olması, Corpus Iuris Civilis (CIC)'in derlenmesi, yüzyıllar sonra İtalya'da bir kütüphanede CIC'in en önemli kısmını oluşturan Digesta'nın bir parçasının bulunması ve üzerinde glassatörler, post-glassatörler ve Tarihçi Hukuk Mektebinin bilimsel çalışmalarıyla gelişen, günümüze kadar temel düzeyde etkileri devam eden bir hukuk sistemi doğmuştur (Umur, 2010). Kıta Avrupası Hukuk Sistemi'nin en belirgin özelliği kodifiye edilmiş olmasıdır. Başka bir deyişle, hukuk kuralları belirli bir sistematik içerisinde gruplandırılarak kanunlaştırılmıştır. Bu sistemde hakimler önlerindeki somut uyuşmazlığı düzenleyen kanunu uygulamakla yükümlüdürler. Hakimlerin takdir yetkisi ancak kanunda tanındığı zaman ve kanunun çizdiği sınırlar dahilinde mümkündür (Collection, 2010). Dolayısıyla hakimlerin hukuk yaratması ve içtihatlarla genişleme oldukça sınırlı alanda gerçekleşebilmektedir. Sistemin tarihsel kökeninde Praetor olmasına karşın, günümüze gelen biçiminde Praetorluk makamı bulunmamakta, bunun yerine hukuk yaratma faaliyeti kanunlaştırma ve kanunun çizdiği sınırlarla bağlı olarak hakimlerin takdir yetkisi kullanması sonucunda gerçekleşmektedir. Almanya, Fransa, İtalya, İsviçre, Türkiye başta olmak üzere oldukça yaygın ülkelerde kullanılan bir sistemdir.

Anglo-Sakson sistem ise kodifiye edilmemiş bir hukuk sistemidir. Yasal düzenlemeler *(Act, Regulation vb.)* var olmakla birlikte, bunlar tek bir kanunda *(Code)* toplanmamakta dağınık biçimde bulunmaktadır. Bu sistemde hakimlerin oldukça geniş takdir yetkisi bulunmakta, yıllık olarak kitaplarda yayınlanan içtihatlara bağlı olarak kararlar verilmektedir. Sistemi uygulayan devletler açısından ulusal düzeyde bir içtihat birliği olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bir davada verilmiş olan karar, benzer nitelikteki bir davaya başkan diğer hakimi de bağlamaktadır. Ancak ve ancak ciddi, haklı bir gerekçe ile önceki kararların aksine hüküm kurulabilir. Bu sistemin Kıta Avrupası sisteminden ayrı bir diğer özelliği kanunlarla belirlenmiş sıkı usul kuralları yerine, jüri usulünün benimsenmiş olmasıdır. Jüri usulünde hukuk uzmanı olsun ya da olmasın sıradan halktan belirlenen kişiler davaya katılırlar, tarafların iddialarını değerlendirip görüş bildirirler. Yargıçlar jüri değerlendirmesi ile bağlıdır. ABD ve BK başta olmak üzere Commonwealth ülkelerinde yaygın olarak uygulanan hukuk sistemidir (Collection, 2010).

Yukarıda değinilenlere ek olarak iki sistem arasındaki temel farklılıklardan öne çıkan ikisi şunlardır: i) Kıta Avrupası sisteminde kamu hukuku - özel hukuk ayrımı bulunurken, Anglo-Sakson sistemde böylesi ayrım yoktur. ii) hukuki gerekçelendirme bakımından Kıta Avrupası

sistemi tümden gelimci bir yaklaşım benimserken, Anglo-Sakson sistemde tümevarım metodu uygulanmaktadır (Entrikin, 2019; 443-444). Kıta Avrupası sisteminde hakim somut olayı düzenleyen kuralı tespit edip olaya uygularken; diğer sistemde olaydan yola çıkılarak, içtihatlar ve teamüller ışığında kural tespit edilmekte ve karar verilmektedir.

4. KITA AVRUPASI HUKUK SİSTEMİ VE ANGLO-SAKSON HUKUK SİSTEMİNDE HAKSIZ FİİLDEN DOĞAN TAZMİNAT SORUMLULUĞU

Usul Hukuku bakımından konu bağlamında, taraf teşkili ve ispat yükü olmak üzere iki husus öne çıkmaktadır. Kıta Avrupası sisteminde sıkı usul kurallarının olması, bir yönüyle adil yargılanmanın, şeffaflık ve objektiflik ilkelerinin yerine getirilmesi bakımından değerli, gerekli ve zorunlu görülürken; diğer yandan davanın esasının incelenmesine geçilebilmesine bir engel oluşturmakta ve bu yönüyle birtakım davaların yargısız bırakılmasına neden olabilmektedir. Örneğin; konu özelinde siber suçların büyük kısmının anonim olarak işleniyor olması, mağdur tarafın açmak istediği bir davada, davalı tarafı açıkça gösteremediği için davanın usul bakımından reddi gerekir. Böylesi bir durumda mağdur önce ceza yargılaması ilkelerine göre suç duyurusunda bulunmalı, savcılık soruşturmasında kovuşturma açılmasına karar verilmesi halinde de yargılama sonucunda fail tespit edilmelidir. Bu sürecin ardından mağdurun zararının tazmini için özel hukuk sorumluluğu gündeme gelmektedir. Ancak savcılığın dava açmaya yeter delil görmediği durumlarda ceza yargılaması da yapılamadığı için mağdurun zararı yargısız kalmaktadır. Anglo sakson sistemde özel hukuk – kamu hukuku ayrımı olmaması bu yönüyle mağdur ve mağdurun zararının tazmin süresi açısından önem kazanmakta, aynı olayın hem ceza hukuku hem de tazminat hukuku bakımından aynı davada karara bağlanma imkanı bulunmaktadır.

İspat yükü, kural olarak, iki sistemde de davacı tarafa yüklenmektedir. Kıta Avrupası sisteminde hakim, tarafların ileri sürdüğü delillere ek olarak bizzat delil toplayan ve delilleri değerlendiren konumda iken, Anglo-sakson sistemde delil sunma yükümlülüğü sadece taraflara aittir. Bununla birlikte iki sistem delilin kabul edilebilirliği bakımından farklılık göstermektedir. Birleşik Krallık düzenlemesinde delilin kabul edilebilirliği bakımından *olasılıklar dengesi testi* öngörülürken, Almanya ve Fransa düzenlemelerinde hakime geniş bir takdir yetkisi tanındığı görülmektedir (Conellan et al., 2018; 11). Bir başka deyişle, Anglo-Sakson Sistemde gerçek olayı aydınlatabilecek olasılıkta her türlü delil kabul edilirken, Kıta Avrupası Sisteminde delilin olayı aydınlatabileceğine hakimin ikna olması şartı aranır.

Esasa ilişkin incelemeye gelindiğinde çalışmamızda ele alınan iki hukuk sistemi arasında, tazminata yüklenen anlam bakımından oldukça önemli bir yaklaşım farklılığı bulunmaktadır. Bu yaklaşım farklılığının ortaya çıktığı temel soru ise şudur: "Tazminatın amacı ve miktar bakımından sınırının belirlenmesindeki temel ölçüt nedir?" Kıta Avrupası Hukuk Sistemi *telafi edici tazminat* sistemini benimsemektedir. Haksız fiilden doğan tazminat sorumluluğu Fransız Medeni Kanunu m.1240'ta düzenlenmiş olup (Français, 2016), anılan madde hükmüyle; herhangi bir eylemi sonucunda başkasına zarar veren kişinin, verdiği zararı telafi etmekle yükümlü olduğu kurala bağlanmıştır. Alman Medeni Kanunu (Bundesrat, 2013) benzer bir düzenlemeye m.249/f.1 hükmüyle yer vererek eski hale iade kuralını getirmiştir. Özellikle Fransa uygulaması oldukça katı bir şekilde, tazminatın amacının zararı karşılamak olduğunu, caydırıcılık işlevinin olmadığını kabul etmektedir (Bienenstock, 2019; 216). Alman uygulaması da benzer bir şekilde zarar gören tarafın, eylemin neden olduğu zarardan daha fazla zenginleşmesini yasaklamaktadır (Bienenstock, 2019; 219).

Anglo-Sakson sistemde ise davanın durumuna göre *caydırıcı (cezalandırıcı) tazminat* yaklaşımı kabul edilebilmektedir. ABD uygulamasında eyaletler arasında caydırıcı tazminatın benimsenmesi bakımından farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Bazı eyaletler tamamen, bazıları kısmen caydırıcı tazminat prensibini kabul ederken; bazı eyaletler caydırıcı tazminat yaklaşımını kabul etmemektedir. Birleşik Krallık uygulamasında ise, Lordlar Kamarası'nın 1880 yılında verdiği karar telafi edici tazminatı esas alırken, 2000 yılında görülen Attorney-General v. Blake davasında verilen karar ile caydırıcı tazminata kapı aralanmıştır (Bienenstock, 2019; 219).

5. TARTIŞMA

Siber suçların mağdurlarının haklarını koruyabilmek devletlerin yükümlülüğüdür. Çünkü gerek İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi gerekse demokratik devletlerin anayasaları mülkiyet hakkını garanti altına almakta, koruma yükümlülüğünü devletlere yüklemektedir. Bu konuda sadece yargı yolunun var olması, devletlerin yükümlülüğünü yerine getirdiği biçiminde yorumlanamaz. Etkin başvuru yollarının olması, işlevsel açıdan hakkın korunması amacına hizmet edecek düzenlemelerin yapılması ve makul sürede zararın giderilmesi de anılan yükümlülüklerin olmazsa olmaz şartlarıdır.

Kıta Avrupası Sisteminde bulunan sıkı usul kuralları özellikle ceza hukuku bakımından temel hak ve hürriyetleri korumak, keyfi davranışları ve cezalandırmaları engellemek için oldukça gereklidir. Ancak özel hukuk boyutuna gelindiğinde, nihai amacın gerçekleşmesi usul kuralları bakımından engellenebilmektedir. Siber suçlar sonucu oluşan mağduriyetlerin giderilmesi, hem karşı tarafın belirlenmesindeki zorluklar hem de ispat yükünün mağdur üstünde bulunmasından dolayı oldukça zordur. Anglo-Sakson sistemde de anonimlik sorunu usul bakımından engel oluşturmasa da, esasın incelenmesinde ve hakkın korunmasında anlamlı bir değişiklik göstermemektedir. Sadece failin belirlenebildiği durumlarda daha kısa sürede zararın tazmini sağlanabilmektedir.

Tazminatın amacı ve miktarı bakımından iki sistem değerlendirildiğinde, Anglo-Sakson sistemdeki caydırıcı anlayış, suçun bir başka bireye karşı da işlenerek zarara uğratılmasını engellemek mantığına dayanmaktadır. Buna karşılık, Alman ve Fransız yüksek mahkemelerinin birbirine benzer nitelikli kararlarında tazminatın mağduru zenginleştirecek nitelikte olmasının kamu düzenine aykırı olduğu görüşü hakimdir. Gerçekten de bireyler, uğradıkları zarardan anlamlı derecede daha fazla tazminat elde edebilme imkanını bulduklarında, suçtan korunmak için gerekli özeni göstermekten kaçınma, belki de açıkça zarara uğramayı isteme eğilimine girebilirler. Diğer taraftan siber suçların niteliği gereği faillerin yakalanma olasılıkları ve oranları düşüktür. Yani bir siber suçlu onlarca farklı kişiye karşı suç işlerken, bunlardan sadece bir veya birkaçında yakalanmakta, tazmin edilen değer de sadece yakalandıkları suçlar üzerinden yapılabilmektedir. Günümüz finansal araçlarının sağladığı nemalandırma imkanları da düşünüldüğünde, siber suçluların ekonomik açıdan oldukça yüksek kazançlar elde ettikleri saptanabilmektedir.

Siber suçların hedefe koyduğu ekonomik temelli hak ve özgürlüklerin tehdit altında olduğu açıktır. Devletlerin varlık nedenlerinden bir tanesi ve belki de en meşru olanı, birey hak ve hürriyetlerini gerek negatif gerekse pozitif yükümlülüklerini yerine getirerek güvence altına almasıdır. Bir yönüyle siber uzayda anarşik bir ortam olması, geleneksel devlet egemenliği koşullarının uygulama zeminini ortadan kaldırmaktadır. Diğer yönüyle devletlerin bireylere karşı sorumlulukları ve yükümlülükleri artarak devam etmektedir. Bir başka deyişle, devletlerin "yaptırım gücü" azalırken, sorumlulukları artmaktadır. Bu yetki-sorumluluk arasındaki

dengesizlik, devletlerin varlık nedenlerini yerine getirmek ve varlıklarını sürdürebilmek için iş birliğine ihtiyaç duymalarının da temel nedenini oluşturmaktadır.

Uluslararası, ulus-üstü ya da evrensel boyutta iş birliğinin gerekliliği konusunda, hem literatürde hem de devlet pratiklerinde bir uzlaşı vardır. Ancak yöntem konusundaki eksiklik de belirgindir. Bu çalışmanın bir çıktısı olarak bireylerin mülkiyet hakkının korunabilmesi amacıyla bir iş birliği politikası önerilmektedir. Şöyle ki; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin m.41 kapsamında alacağı bir kararla, konu güvenlikleştirilmeli ve üyeleri iş birliğine katılmaya çağırmalıdır. Siber uzayda faaliyet gösteren birey, şirket, kamu kurum ve kuruluşlarının ödedikleri vergi ve harçlardan makul kesintilerin aktarıldığı bir uluslararası garanti fonu kurulması gerekli görülmektedir. Kurulması önerilen garanti fonunda teknik uzmanların yer alması ve uzmanların uluslararası iş birliğinin sağladığı yetkilerle donatılması; siber suçluların izinin sürülmesini, faillerin belirlenmesini ve bulundukları yerde yargılanabilmesini kolaylaştıracaktır. Teknik ekip jüri sistemine benzer nitelikte, mağdurun ve failin kusur derecelerini saptamalıdır. Ayrıca uygulanacak tazminat rejimi bakımından ikili bir ayrıma gitmek değerlendirilebilir: mağdura ödenecek tazminat için telafi edici tazminat düzenlenirken; fail bakımından sebep olduğu zararın makul bir katı olarak saptanan caydırıcı tazminata hükmedip aradaki farkın fonda toplanması ve mağduriyetlerin bu kaynaklarla giderilmesi uygun bir çözüm olarak görülmektedir.

6. SONUÇ

Çalışmada ele alınan hukuk sistemlerinin temel farklılıkları, siber suç ve siber terör kavramları, bireylerin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı ile mülkiyet hakkı kapsamında ele alınmıştır. Her ne kadar temel düzeyde farklılıklar taşısalar da siber suçların mağdurlarının iki sistemde de etkin bir biçimde korunamadığı anlaşılmaktadır. Devletlerin hakların korunması bağlamında uluslararası, ulus-üstü ve evrensel düzeylerde iş birliğine gitmeleri gerektiği görülmekte ve tartışma bölümünde bir iş birliği yöntemi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Akyeşilmen, N. (2018). Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla Siber Poltika & Güvenlik. Orion.

Bienenstock, S. (2019). The Deterrent Effect of French Liability Law: The Example of Abusive Contract Terms. Revue D'Economie Politique, 129 (2), 205-234. https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-03222207/document

German Civil Code BGB, (2013). https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0751

Collection, R. (2010). The common law and civil law traditions. In.

Conellan, C., Oger-Gross, E., & Andre, A. (2018). Compensatory Damages Principles in Civil and Common Law Jurisdictions. In J. Trenor (Ed.), The Guide to Damages in International Arbitration (pp. 7-23). Law Business Research.

Entrikin, J. L. (2019). The Death of Common Law. Harv. JL & Pub. Pol'y, 42, 351.

French Civil Code, (2016). https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070721/#/

Global Security Index. (2020). I. Pablications. https://www.itu.int/epublications/publication/global-cybersecurity-index-2020/en/

Kavanagh, C. (2017). The United Nations, Cyberspace and International Peace and Security Responding to Complexity in the 21st Century. https://www.unidir.org/files/publications/pdfs/the-united-nations-cyberspace-and-international-peace-and-security-en-691.pdf

Kemiksiz, N. N. (2020). Teknolojinin Terör Örgütlerinin Eylem ve Faaliyetlerine Etkilerinin Analizi. In A. B. Darıcılı (Ed.), Güvenlik Teknoloji ve Yeni Tehditler (pp. 117-135). Nobel.

Köker, A. E. (2021). Çatışma ve Savaş İkileminde Siber Dünya. Urzeni.

Köksoy, F. (2020). Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırılar Siber Güvenlik ve Politika Uygulamaları. Nobel.

McGuire, M. (2018). Understanding the Growth of the Cybercrime Economy. Bromium. https://www.bromium.com/wp-content/uploads/2018/05/Into-the-Web-of-Profit_Bromium.pdf

Umur, Z. (2010). Roma Hukuku Ders Notları. Beta.

Vienna Declaration and Program of Action, (1993). https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/vienna.pdf

Wright, D., Garstka, K., & Kumar, R. (2021). Rising to the Proliferation of Cybercrime Challenging Law Enforcement Agencies Across Europe (European Law Enforcement Research Bulletin Issue. https://bulletin.cepol.europa.eu/index.php/bulletin/article/view/447/345

BÖLÜM 12: FARKLI AÇILARDAN TERÖR VE GÜVENLİK

KÜLTÜR VE SANATIN TERÖRİZMİN İDEOLOJİK AYGITINA DÖNÜŞÜMÜ: PKK ÖRNEĞİ

Gökhan TUNCEL[1]

Özet

Sosyal ve siyasal yapılar içinde bulundukları ortamı etkilediği gibi, bu ortamdan etkilenmektedir. Siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için şiddeti araç kabul eden terör örgütleri de içinde bulunduğu ortamla etkileşim halindedir. Terör örgütleri varlıkları ile eylemlerini meşrulaştırmak için ideolojik bir zemin oluşturmak durumundadır. Yine bu örgütler ideolojilerini ve bu ideolojiye dayanarak ürettikleri mesajları hedef kitlelere ulaştırmak için, farklı araç ve kanallar bulmaları gerekmektedir. Bu kapsamda terör örgütleri başta ideolojileri olmak üzere yapı ve eylemlerine meşruiyet kazandırma, örgüte eleman temini ve örgüt propagandasını daha geniş kitlelere ulaştırma faaliyetlerinde toplumsal ilişkilerin şekillenmesinde önemli bir yeri bulunan kültür ve sanatın imkânlarını kullanmaktadır.

Althuser, devletin hegemonyasını sürdürebilmek için kullandığı araçları, "devletin baskı ve ideolojik aygıtları" şeklinde tasnif etmiştir. Bu çalışma, Althuser'in tasnifindeki ideolojik aygıt kavramsallaştırmasının terör örgütlerinin propagandalarında kullandığı kültür ve sanat faaliyetlerini de kapsadığı iddiasına dayanmaktadır. Terör örgütleri bir taraftan amaçlarını gerçekleştirebilmek için toplumu ve devleti düzenlediği şiddet eylemleri üzerinden korkutmayı, endişeye sevk etmeyi ve baskı altına almaya çalışırken, diğer taraftan kendisine meşruiyet zemini oluşturmak ve etkili bir propaganda süreci yürütebilmek için kültürel ve sanatsal faaliyetlere yönelmektedir.

Bu çalışmada Türkiye başta olmak üzere Irak, İran ve Suriye'de faaliyet gösteren PKK'nın kültür ve sanat faaliyetleri ve bu faaliyetleri gerçekleştirmek için kurdukları yapılar, terörizmin ideolojik aygıtları bağlamında ortaya çıkartılmaya çalışılacaktır. PKK, Kürt nüfusun yoğun bir şekilde yaşadığı, ülkenin doğu ve güneydoğusundaki yerleşim yerleri ile büyük şehirler ile ülke dışında kurdu(rdu)ğu kültür merkezler ve bu merkezlerde yürüttüğü faaliyetler üzerinden örgütün propagandasını yapmakta, örgüte yeni elemanlar kazandırmaktadır. PKK, müzik başta olmak üzere sanatın birçok dalını terörizmin ideolojik aygıtı olarak etkili bir şekilde kullanmaktadır. Bu tür ideolojik aygıtları ile bu aygıtlar aracılığıyla yürütülen faaliyetlerin belirlenmesi özelde PKK, genelde ise terörizme karşı yürütülen mücadele sürecine önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Terör, ideolojik aygıt, PKK, kültür ve sanat.

[1] Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, e-mail:gokhan.tuncel@inonu.edu.tr / orcid: 0000-0002-2313-2300

THE TRANSFORMATION OF CULTURE AND ART INTO THE IDEOLOGICAL APPARATUS OF TERRORISM: THE CASE OF PKK

Abstract

Social and political structures are affected by this environment as well as affecting the environment in which they live. Terrorist organizations that accept violence as a means to achieve their political goals are also in interaction with the environment they are in. Terrorist organizations have to create an ideological basis to legitimize their existence and actions. Again, these organizations need to find different tools and channels in order to convey their ideologies and the messages they produce based on this ideology to the target audiences. In this context, terrorist organizations use the opportunities of culture and art, which have an important place in shaping social relations, in their activities to legitimize their structure and actions, especially their ideologies, to recruit staff to the organization and to convey the organization's propaganda to wider masses.

Althuser classified the tools used by the state to maintain its hegemony as "state's oppression and ideological apparatuses". This research is based on the claim that the ideological apparatuse conceptualization in Althuser's classification also includes the cultural and art activities used by terrorist organizations in their propaganda. Terrorist organizations, on the one hand, try to intimidate, cause anxiety and pressure the society and the state through the acts of violence they organize in order to achieve their goals, on the other hand, they turn to cultural and artistic activities in order to create a ground for legitimacy and to carry out an effective propaganda process.

In this research, the cultural and artistic activities of the PKK, which operates in Iraq, Iran and Syria, especially in Turkey, and the structures they have established to carry out these activities, will be tried to be revealed in the context of the ideological devices of terrorism. The PKK is making propaganda for the organization through the settlements and big cities in the east and southeast of the country, where the Kurdish population is densely populated, and the cultural centers it has (established) abroad and the activities it carries out in these centers, and recruits new members to the organization. The PKK effectively uses many branches of art, especially music, as the ideological apparatus of terrorism. Identifying such ideological apparatus the activities carried out through these devices will make significant contributions to the struggle against the PKK in particular and terrorism in general.

Keywords: Terror, ideological apparatus, PKK, culture and art.

1. GİRİŞ

İnsanların toplu halde yaşamaya başlamasıyla birlikte, birlikteliği sağlamak ve sürdürebilmek için çeşitli kural ve kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu kural ve kurumlardan bazıları toplumdaki yöneten yönetilen ayrımının nasıl yürütüleceğini belirleyen iktidar ilişkileri ile ilgilidir. Tarih içerisinde yöneten yönetilen ilişkilerini şekillendiren farklı rejim ve yönetim biçimleri ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkışı çok uzun bir geçmişe dayanan demokrasi, temsiliyet mekanizması aracılığıyla modern dünyada genel kabul gören bir yönetim biçimi haline gelmiştir. İnsanların siyasal karar alma süreçlerinde, doğrudan veya dolaylı bir şekilde, yer almasını esas alan demokrasi bazı temel değer, kural ve kurumlara dayanmaktadır. Demokrasinin dayandığı bu temel değer, kural ve kurumları ortadan kaldırmaya, işlevsiz ve itibarsız kılmaya yönelik çaba ve faaliyetler tarihin hemen her döneminde var olmuştur. Şiddeti siyasal amaçlarını gerçekleştirmenin aracı kılan terör de, bu çaba ve faaliyetler içerisinde ayrı bir yer tutmaktadır.

Şiddet kullanarak toplumda korku, kargaşa, kaygı ve güvensizlik ortamı oluşturarak siyasal amaçlarını gerçekleştirme faaliyeti olan terör siyasal sistemler için önemli bir sorundur. Siyasal alanda faaliyet yürüten aktörler gibi terör örgütlerinin varlığını sürdürmesi için güce ve bu güce meşruiyet kazandıracak kaynak ve araçlara ihtiyaç duymaktadır. Varlık nedeni ile sürekliliğini sağlayacak ideolojik bir dayanağa ihtiyaç duyan terör örgütleri, gerçeğin ötesine geçecek algı oluşturma arayışı içine girmektedirler. Bu kapsamda ideolojiye ve eyleme dayanan mesajlar, algı oluşturma sürecinde etkili bir şekilde kullanmaktadır. Propaganda diğer siyasi yapılar gibi terör örgütleri için de, yürütülmesi gereken önemli bir süreçtir. Propaganda, kültür ve sanatın siyasal amaçlara aracı kılınmasına sebebiyet veren bir süreçtir. Terör örgütleri yürüttüğü propaganda /antipropaganda süreçlerinde kültür ve sanatın imkânlarından yararlanmaktadır.

Terör farklı kaynak ve nedenlerden beslenmektedir. Toplumun, ülkenin veya dünyanın içinde bulunduğu şartlar terör örgütlerin ortaya çıkışı ve etki düzeyi üzerinde etkili olabilmektedir. Sınıfsal (ideolojik) ayrışma yerine kimlik siyasetinin daha belirleyici olmaya başladığı soğuk savaş sonrası dönemde, dünya genelinde faaliyet gösteren terör örgütlerinin sayısı artmıştır. Ayrıca küreselleşme sürecinin imkânları sayısal artış yanında terör örgütlerinin toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini de artırmıştır.

Türkiye, kuruluşu daha önce olmasına karşın, 1980 sonrası dönemde eyleme geçen PKK ile zorlu bir mücadeleye girmiştir. Süreç içerisinde ideolojik açıdan köklü değişimler geçiren PKK, etki ve faaliyet alanını genişletmiştir. Etki ve faaliyet alanını genişletme stratejisinde sistem içerisinde siyasi yapılanma ile kültür merkezlerine ayrı bir önem verilmiştir. Örgüt, bu kapsamda sanatın farklı dalları ile kültürel araçları amaçlarına hizmet için kullanmıştır. Türkiye, PKK ile mücadele sürecinde uzun bir süre güvenliği esas alan bir politika benimsemiştir (Öztürk ve Karadeniz, 2013. 405). Güvenlik bürokrasinin belirleyiciliğinde yürütülen silahlı mücadelede dönem dönem önemli başarılar sağlanmış olsa da, ihmal veya göz ardı edilen bazı gerçekler PKK'nın yeni faaliyet alanları kazanmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum PKK ile çok boyutlu ve kapsamlı bir mücadele yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çalışma, PKK ile yürütülecek çok boyutlu mücadelede kültürel alan ve sanatın önemine vurgu yapmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda PKK'nın varlık ve eylemlerini meşrulaştırma başta olmak üzere örgüte insan kaynağı kazandırma ve örgüte olan uluslararası desteği artırma amacıyla yürüttüğü kültürel ve sanatsal faaliyetler belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu faaliyetlerin belirlenmesi, PKK ile yürütülen mücadeleye derinlik kazandıracaktır.

2.KÜLTÜR, SANAT VE TERÖR KAVRAMLARININ TANIMI

Toplumsal ilişkiler ile yapıların devamlılığı, toplumun ürettiği değer, kural, sembol ve kurumlara bağlıdır. Ekonomi, siyaset, kültür ve sanat toplumun devamlılığı sağlayan faaliyetlerin yürütüldüğü alanlardır. Birbirleriyle etkileşim içerisinde bulunan bu alanların birbirinden ayrı düşünülmesi söz konusu değildir. Siyaset kurumu da kültür ve sanattan ayrı düşünülmemesi gereken bir alandır.

Kültür; bir toplumun duyuş ve düşünüş birliğini oluşturan, gelenek durumundaki her türlü yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının tümünü içermektedir. Kültür dil, inanç, gelenek ve görenek, sanat, dünya görüşü, tarih gibi unsurların etkileşiminden oluşmaktadır. Sanat ise, hayatın içinde var (doğal veya yapay) olandan farklı olanı, insanın kendi iç dünyasındaki duygu ve düşüncelerini esas alarak özgün ve estesize bir esere dönüştürme faaliyetidir. Başka bir tanımla sanat, bir duygunun, tasarımın, güzelliğin vb. dışavurumunda, anlatımında kullanılan yöntemlerdir. Özellikle kimsenin gör(e)mediğini görmek, kimsenin sun(a)madığını sunmak veya aynı şeyi herkesten farklı (özgün) bir şekilde sunma işidir, sanat. Edebiyat, resim, tiyatro, heykel, müzik, halkoyunu, fotoğraf, sinema gibi faaliyetler sanatın türlerini oluşturmaktadır.

Terör, şiddet eylemleri aracılığıyla toplum hayatında oluşturulan korku, kargaşa, kaygı ve güvensizlik ortamı üzerinden siyasal amaçlarını gerçekleştirme faaliyetidir. Başkaları üzerinde hâkimiyet (söz sahibi) kurma ve bu hâkimiyeti devam ettirme faaliyeti olan siyaset, iktidar ilişkileri bağlamında şekillenmektedir. İktidar ilişkilerinin inşasında ve sürdürülmesinde çeşitli yol ve yöntemler geliştirilmiştir. Bu yol ve yöntemler arasında, şiddet de sıklıkla kendine yer bulmuştur. Terör örgütleri, meşru iktidarla kabul edilmiş yol ve yöntemler dışında şiddeti esas alarak mücadele eden yapılardır. Ancak, şiddeti esas alsalar da terör örgütleri, devamlılıklarını sağlamak için kendilerine meşruiyet temin edecek bir zeminine ihtiyaç duymaktadır.

3. SİYASET İLE KÜLTÜR VE SANAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

Kendisine karşı çıkılması durumunda dahi varlığını/belirleyiciliğini devam ettiren siyasal iktidar, zor kullanma (baskı) araçları yanında meşruiyet (ideolojik) araçlara da ihtiyaç duymaktadır. Siyasal iktidara meşruiyet sağlayan araçlar arasında kültür ve sanatın önemli yeri bulunmaktadır. Özellikle insanların büyük bir kısmının şehirlerde yaşadığı modern dönemde meşruiyetini yasadan almayan siyasal aktörler, ideoloji başta olmak üzere kültür ve sanatın imkânlarından yararlanmaya çalışmaktadır (Bozdağ, 2015: 97).

Sanatın yapılma amacı, özellikle sanatın sanat için değil de başka amaçlar için yapılması, sanata başka anlamlar yüklenmesini beraberinde getirmektedir. Sanatın sanat için yapılmaması çoğu kez sanatın kendisinden çok sanatçıyı, sanatçının mesaj ve duruşunu öne çıkartmaktadır. Sanatın sanat için yapılmaması, çoğu zaman sanatı kazanç sağlama veya siyasal amaçlara ulaşmanın aracı haline dönüştürmektedir (Zeytinoğlu, 2017). Bu kapsamda sanat, insanı ve toplumu terbiye etme, soylulaştırma ve uygarlaştırma aracına dönüşmektedir (Üner, 2013: 22). Ayrıca kendini gerçekleştirme çabasına giren sanatçı, çalışma alanını genişlettiği gibi mevcut duruma yönelik eleştiri getirme imkânına da kavuşmaktadır. Bu durum çoğu zaman sanatın etkili bir muhalefet kaynağına dönüşmesine zemin hazırlamaktadır.

Ekonomi ve siyaset insan ve toplum hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, birey ve toplumun anlam dünyasının oluşumunda ve toplumsal ilişkilerin şekillenmesinde ekonomi ve siyaset yetersiz kalmaktadır. Kültür ve sanat, insanların anlam dünyasının oluşumu ile toplumsal ilişkilerin şekillenmesinde önemli bir boşluğu doldurmaktadır (Kreft, 2008: 188). Siyasal olanın inşası, meşruiyet kazanması ve etki alanını genişletebilmesi için kültür ve sanatın imkânından yararlanmaktadır. Siyasal alanda ben ve öteki / dost ve düşman dilemmasına (kimlik oluşumuna) duyulan ihtiyaç, siyasetin kültür ve sanata yönelmesini beraberinde getirmektedir.

4. TERÖR ÖRGÜTLERİNİN KÜLTÜR VE SANATI KULLANMA NEDENLERİ

Terör örgütleri varlıkları ile eylemlerine meşruiyet zemini kazandırmak ve örgüt üyelerine masumiyet sağlamak amacıyla kültür ve sanatı kullanmaktadır. Örgütler, mesajını insanlara veya hedef kitleye ulaştırmak, örgüte insan kaynağı temin etmek, örgüt üyeleri ile sempatizanlarına motivasyon sağlamak için kültürel ve sanatsal faaliyetlerden yararlanmaktadır. Bu kapsamda örgütün bilinirliğini artırmak, örgüte sempati duyulmasını sağlamak, taraftar, üye, örgüt savunucusu ve eylem yapıcı gibi çeşitli kademelerde örgüt adına faaliyet yürütülmesini sağlama hususunda kültür ve sanat örgütlere önemli imkânlar sunmaktadır.

Amaçlarına ulaşmak için şiddeti araç olarak kullanan terör örgütleri mevcut siyasal sistem tarafından yasadışı kabul edilmekte ve mücadele edilmesi gereken sistem dışı bir yapı olarak görülmektedir. Terör örgütlerinin sistemle ilişkisinde farklı durumlar ortaya çıkmaktadır. Bazı örgütler kendisini sistem dışı görürken, bazıları kendilerini sistem içi faaliyet yürüten yapı olarak sunabilmektedir. Bir örgüt süreç içerisinde bazen sistem dışı kabul edilirken bazen siyasal sistem içine alınıp meşru bir siyasal aktör olarak kabul edilebilmektedir. Örgütler hangi sistemle ilişkisinde hangi konumda olursa olsun, sistem içerisinde, doğrudan veya dolaylı, meşru faaliyetler yürütmek ister. Kültür ve sanat da, sistem içerisinde var olmaya imkân sağlamaktadır.

Terör örgütleri birlik ve bütünlüğü sağlamak ve devamlı kılmak için ortak bir propaganda dili oluşturmak durumundadır. Ortak dilin inşasında ve bu dilin her ortamda kullanılabilir olmasında sanattan yararlanılmaktadır. Örgütün kurumsallaşmasında ve propagandasında devamlılığın sağlanmasında önemli yeri olan sembol, simge, slogan ve ritüellerin ortaya çıkışında sanatın büyük bir katkısı bulunmaktadır.

Örgüt mesajını farklı toplumsal katmanlara ulaştırmak toplanmada kültürel ve sanatsal faaliyetlerin yadsınamaz bir katkısı söz konusudur. Örgüt sempatizanlarının birbiriyle iletişime geçmesinde, örgütün farklı toplum katmanlarına ulaşmasında kültür ve sanattan yararlanılmaktadır. Sanatsal faaliyetler, örgütün farklı zaman ve mekânlarda var olmasını ve örgüt mesajının farklı ortamlara taşınmasını ve yeniden üretilmesini sağlamaktadır.

Sanatın sanat için yapılmadığı toplumlarda diğer siyasal aktörler gibi terör örgütleri de, sanatı veya sanatçıyı kullanarak etki alanını genişletebilmektedir. Terör örgütleri, sadece düzenlediği şiddet eylemleri ile değil, sanat ve sanatçıyı kullanarak da kamuoyu oluşturmakta ve gündem belirleyebilmektedir. Kamuoyu oluşturma sürecinde sanatsal çalışmalar gerçeğin algıya, algının gerçekliğe dönüşümüne aracılık edebilmektedir. Özellikle sanatsal çalışmalar etkili bir manipülasyon aracı olarak kullanılabilmektedir. Bu kapsamda terör örgütleri ayrıntıyı bütüne, rastlantıyı genele, yalanı gerçeğe, gerçeği yalana, azı çoğa, zulmü masumiyete çevirmede sanatın sunduğu her imkânı kullanma eğilimindedir.

5. PKK'NIN KÜLTÜR VE SANAT POLİTİKASI

Kökeni ideolojilerin üniversite gençliği üzerinde etkili olduğu 1960'ların ikinci yarısına dayanan PKK, konjonktürün belirleyici olduğu eklektik bir örgüttür. Örgütün ideolojisi, yapı ve faaliyetleri içinde bulunan şartlara göre büyük değişim yaşamıştır. Sahip olduğu ekletktik özellik, örgütün yapı ve faaliyetlerinin devamlılığına önemli katkı sağlamıştır. Örgüt şiddet eylemleri ile sistem dışında kalmayı, siyaset ve sanat aracılığıyla da sitem içinde faaliyetlerini sürdürmüştür.

5.1. PKK'nın Ana Stratejisi

PKK'nın ana stratejisi, Türkiye'de toplumsal bütünleşmeye kaynaklık etmekte olan geleneksel ve hukuki kaynakları yok etmek ve işlevsiz kılmaktır. Aktif olmayan toplumsal ayrışma kaynaklarını aktifleştirerek bu ayrışma kaynakları üzerinden yeni bütünleşme(!) ortamı oluşturmaktır. Bu ortamı oluşturabilmek için bir taraftan terör eylemlerine girişen örgüt diğer taraftan temsiliyet iddiasında bulunduğu toplumsal tabanın değişim ve dönüşümünü sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde PKK, kamuoyunda tartışıldığı gibi sadece bir terör örgütü değildir. PKK, Kürt halkının sekülerleşmesini, dolayısıyla batılılaşma ve modernleşmesini amaçlayan ve bu amacı gerçekleştirmek için elindeki her türlü imkânı kullanan bir örgüttür.

PKK, kendi meşruiyetini güçlendirmek ve örgüte insan kaynağı kazandırabilmek için kültür ve sanatsal faaliyetleri etkili bir şekilde kullanmaktadır (Bakan ve Yıldırım, 2021: 236). Ancak örgütün temsil iddiasında bulunduğu Kürt halkını istendik bir topluma dönüştürme amacını gerçekleştirebilmek için örgütün, her türlü kültür ve sanat aracını kullanma eğiliminde olduğu da unutulmamalıdır.

5.2. PKK'nın Kültür ve Sanat Alanında Kullandığı Araçlar

PKK, kendisine ve mücadelesine meşruiyet kazandırabilmek için anadili (Kürtçeyi)öne çıkartmaktadır. Örgütün propagandasında Kürtçenin önemi o karar önemlidir ki, ben ve öteki konumlanmasının merkezinde Kürtçe bulunmaktadır. Ancak, örgütün propaganda sürecinde diğer diller, özellikle de Türkçe, önemli bir yer tutmaktadır. Örgütün kültürel ve sanatsal faaliyetlerinde Türkçe'nin etkili bir şekilde kullanılması söz konusudur.

Örgütün kitleselleşmesi sürecinde kültür merkezi adı altında açılan mekânların önemli bir payı bulunmaktadır. Örgüt, ülke dışında Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı ülke ve şehirlerde kültür merkezi aç(tır)mıştır. Bu merkezlere, Ahmet Kaya veya Mezopotamya gibi, toplumun değer atfettiği kişi veya mekân isimleri verilmiştir. Kürt siyasal hareketinin temsilcisi konumundaki partilerin belediye yönetimlerinde bulunduğu dönemde de kültür merkezi açılmasına özel önem verilmiştir. Kültür ve sanat adına birçok faaliyetin yapıldığı bu mekânlar, gençler ve kadınlar başta olmak üzere farklı toplum kesimlere verilmekte olan ideolojik eğitime aracılık etmektedir.

Müzik, geçmişten günümüze insan ve toplum üzerinde farklı etkilere sahip olmuştur. İnsanın kendisini özgün ve estetik bir şekilde ifade etmesini sağlayan müzik, aynı zamanda etkili bir mesaj iletim aracıdır. PKK da, siyasal mesajını hedef kitlesine ulaştırılmada müziğin imkânlarını kullanmaktadır. Müzik, sadece sözlü mesaj iletim aracı değildir. Müziğin ritmi, yorumu ve müzisyenin kendisi de siyasal mesaj iletimini sağlayabilmektedir. PKK türkü, şarkı, ezgi gibi müzik türleri ile sembolleşen birçok eser ve müzisyeni kullanarak doğrudan ve dolaylı propaganda imkânı bulmaktadır. Müzikle bir şekilde bütünleştirilen halay, hemen her yerde bulunmayı ve herkesle iletişim kurmayı sağlayan etkili bir araç olmuştur.

Edebiyat, geçmişten günümüze, etkili mesaj iletim aracı olarak kullanılan bir sanat dalıdır. PKK propaganda süreçlerinde, eski ve yeni edebiyata dair ağıt, şiir, masal, roman, hikâye, anı gibi birçok esere yer vermektedir. Gazeteci – yazar Bejan Matur'un tarafından kaleme alınan ve örgüte katılan kadınların masumiyetine odaklanan, Dağın Ardına Bakmak adlı kitap bu tür eserlerden biridir.

Temsiliyet iddiasında bulunduğu Kürt toplumunu hızlı bir modernleşme sürecine dâhil etmeye çalışan örgüt, modern sanatın imkânlarından yararlanma çabası içerisinde olmuştur. Bu kapsamda, tiyatro, sinema, fotoğrafçılık, tasarım, resim, heykel ve karikatür gibi sanat dalları örgüt ve sempatizanları tarafından kullanılmaktadır. Örgüt, özellikle şehirlerde var olabilmek,

üye ve sempatizanlarını motive edebilmek, daha da önemlisi yeni insan kaynağı kazanabilmek için sanatı etkili bir şekilde kullanmıştır. Ayrıca, Örgütün propagandasına katkı veren birçok sanatsal çalışmanın yabancılar tarafından yapıldığı da bilinmektedir. Bir Gerilla Belgeseli: Bakur, Güneşin Kızları, ve Gülistan: Güller Diyarı Belgeseli gibi eserler örgütün propaganda sürecine büyük katkı yapmıştır. Örgüt toplumsal tabanını modernleştirirken, bazı simgeler üzerinden geleneği ihmal etmediği izlenimi vermektedir. Örgüt üyelerinin giysisinde (üniformasında) geleneksellik ve işlevsellik öne çıkmaktadır.

Baharın gelişini, yeniden doğuşu, simgeleyen newroz, örgüt propagandasında önemli bir ritüeldir. Örgütün kitleselleşme sürecinde öneli bir yer tutan newrozun etili olmasını sağlayan hususların başında müzik gelmektedir. İnsanların toplanmasında, toplanan insanlara örgüt mesajının iletilmesinde ve bu insanların motivasyonunun sağlanmasında müziğin önemli bir yeri bulunmaktadır.

Siyasal alanda faaliyet yürüten örgütlerin çoğu propaganda süreçlerinde kendisini anlatmaktan daha çok rakibe veya düşmana odaklanmaktadır. PKK da, propaganda süreçlerini Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin olumsuzlanması (kara propaganda) üzerine kurmuştur. Olumsuzlama sürecinde yalan, yanlış, eksik ve abartı bilgiler verilirken ve bu bilgilere istinaden genelleme yapılırken fotoğraf, slogan, simge, sembol, resim, karikatür gibi sanat dallarından yararlanılmaktadır. Özellikle, örgüt propagandası yapan basın- yayın organları, internet siteleri ile sosyal medya hesaplarında sanatın imkânları sorumsuz bir şekilde kullanılmaktadır.

5.3. PKK'nın Kültür ve Sanat Politikasında Öne Çıkan Hususlar

Örgüt, propaganda sürecinde özgürlük ve zafer idealine özel önem vermektedir. Propagandadaki bu özgürlük vurgusu, örgütün amaçlarına ulaşmada araç olarak kullandığı kültürel ve sanatsal faaliyetlerde de göze çarpmaktadır. Bu faaliyetlerde güneş ve baharın sıklıkla kullanılması söz konusudur. Özgürlüğe giden yolda, ahlaki bir duruşu onur kavramı üzerinden dile getiren örgüt, kültürel ve sanatsal çalışmalarında onura odaklanmaktadır. Özellikle Kürtlere yönelik yürütülen bir asimilasyon politikasının varlığını savunan örgüt, asimilasyon sürecinde insan onurunu hiçe sayan sistematik bir işkence, kötü muamele, inkâr ve baskı politikası uygulandığını vurgulamaktadır. Bu vurgunun örgütün düzenlediği birçok kültürel ve sanatsal çalışmada öne çıktığı açıkça müşahede edilmektedir.

Örgütün hedef kitlesi içerisinde kadın ve gencin ayrı bir yeri bulunmaktadır. Toplumsal dönüşümün gerçek anlamda sağlanabilmesinin kadınla mümkün olacağını düşünen örgüt, yaptığı veya yaptırdığı kültür ve sanat çalışmalarında kadını merkeze almaktadır. Ayrıca, örgütün ve eylemlerinin devamlılığı için genci de ihmal etmemesi gerektiğinin farkında olan PKK, gençlere yönelik birçok kültürel ve sanatsal faaliyet yürütmektedir.

PKK'nın propaganda sürecinde göç, zorunlu göç de önemli bir yer tutmaktadır. 1990 yıllarda yoğun bir şekilde yaşanan köy boşaltma hadiseleri, hadislerin yaşandığı bölgelerde yaşayan insanların travma yaşamasına sebebiyet vermiştir. Örgüt, yaşanan bu travmanın her ortamda yeniden üretilmesine ve bu travma üzerinden devlet aleyhine kendi lehine bir algı oluşmasına özel önem vermektedir. Bu travmanın farklı zaman ve mekânlarda yeniden gündeme gelmesi için örgütün kültürel ve sanatsal faaliyetleri kullandığı gözlenmektedir.

Örgüt, meşruiyetinin manevi zeminin oluşturabilmek için bazı mekânlara aşkın bir değer atfetmiştir. Mezopotamya, Diyarbakır (Amed), Rojawa vb. mekânlar örgüt propagandasının yapıldığı kültürel ve sanatsal çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Avrupa'da oluşan Kürt diasporası da bu mekanların kullanıldığı sanatsal çalışmalar üzerinden kimlik oluşturma ve motivasyon sağlama çabası içerisindedir.

PKK'nın toplumsal tabanını genişletmesinde ve Batı'daki meşruiyet zemini güçlendirme sürecinde, DAEŞ (İŞİD)'in önemli bir payı bulunmaktadır. Gerçekliğin üzerinde aşkın bir korku ve endişe algısı üretilen DAEŞ örgütü, örgütün propaganda sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Güncel haber metinlerde sıklıkla yer bulan bu DAİŞ, örgütün propagandasının yapıldığı kültüre ve sanatsal çalışma kurgularında özellikle kullanılmaktadır.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Küreselleşme, devletler ve uluslararası sistem için birçok imkânın yanında yeni risk alanlarının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Terör de bu sorun alanlarının önemlilerinden biri olmuştur. Devletler ve uluslararası sistem, yerel, ulusal ve küresel düzeyde güvenliği tehdit eden terör ve terörizmle mücadele etmek durumunda kalmıştır.

Siyasal yapılar iktidar alanlarını genişletmek ve meşruiyet zeminlerini güçlendirmek için kültür ve sanatın imkânlarından azami derecede yararlanmak istemektedir. İnsanlar arasındaki ilişkinin her alanda yoğunlaşmasına zemin hazırlayan küreselleşme de kültür ve sanatın üretiminde ve kullanımında yeni fırsatlar ortaya çıkartmıştır. Bu fırsatlardan şiddet eylemlerini esas alan ve yasa dışı faaliyet yürüten siyasal örgütler de yararlanmaktadır. Türkiye ve komşu ülkelerde faaliyet yürüten PKK da, küreselleşmenin sunduğu fırsatlardan yararlanmaya çalışan bir örgüttür.

Şiddet eylemlerini esas alan PKK, propaganda süreçlerinin her aşamasında kültür ve sanatı kullanmaya gayret etmiştir. Güvenlik merkezli tek boyutlu terörle mücadele yaklaşımında yaşanan sorunlar, mücadelenin çok boyutlu yürütülmesini gerekli kılmıştır. Süreç içerisinde devlet de PKK'ya karşı sürdürdüğü mücadele politikasında çok boyutlu mücadele yaklaşımını benimsemiştir. Çok boyutlu mücadele stratejisinin önemli bir ayağını da örgütün kültür ve sanat faaliyetlerinin belirlenmesi oluşturmaktadır. PKK'nın kültür ve sanat faaliyetlerinin sadece istihbarati düzeyde izlenmesi ve listelenmesi, örgütle mücadelede yetersiz kalınmasına sebebiyet vermektedir. Örgütle kapsamlı bir mücadele için bu tür faaliyetlerin farlı yönlerle analiz edilmesi ve ona göre strateji geliştirilmesi gerekmektedir. Kendi alanında uzman entelektüellerin bu tür analizler yapması ve detaylı raporlar hazırlaması örgütle mücadeleye önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

BAKAN, S., YILDIRIM, U. T. (2021), Kürdistan İşçi Partisi, (Ed. A. BAHARÇİÇEK, G. TUNCEL, O. AĞIR), *Terör ve Propaganda,* Ankara: Nobel Yayınevi, 211- 265

BOZDAĞ, L. (2015), "Çağdaş Sanat ve Siyaset Dönüşümüne Yeniden Bakmak "Politikanın Estetize Hali", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 13,(52), 94- 127)

KREFT, L. (2008), Sanatın Siyaseti ve Siyasetin Sanatı, (Ed. A. ARTUN, N. ÖRGE), *Sanat ve Siyaset: Kültür Çağında Sanat ve Politika*, İstanbul: İletişim Yayınları, 9- 39

ÖZTÜRK, M., S. KARADENİZ (2013), " 'Miilet'ten Ulusa Etnik Siyaset", (Ed. A. KARADAĞ), *Türkiye'de Siyasal Hayat*, , İstanbul: Bilsam Yayınları, 363 -411

ÜNER, Ö. (2013), "Siyasi Bir Araç Olarak Sanat", (Ed. *I. Uluslararası Sanat Sempozyumu - Sanat, Tasarım ve Manipülasyon, Sempozyum Bildiri Kitabı,* Sakarya (s.21- 34)

ZEYTİNOĞLU, E., (2021), Özne Sanat ve Siyaset Üzerine, http://izlekler.com/ozne-sanat-ve-siyaset-uzerine-emre-zeytinoglu/), (E.T.3 Eylül 2021).

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

HOMEGROWN TERÖRİZM: BİZİM ÇOCUKLAR TERÖRİZMİ (?)

Oğuzhan GÖKTOLGA[1]
Fatma ZEREN[2]

Özet

Homegrown terör, daha çok Batı Avrupa ve ABD'de (doğup) büyüyen kişiler tarafından kendi ülkelerinde veya herhangi bir Batı Avrupa ülkesi veya ABD'de gerçekleştirilen Batı karşıtı terör faaliyetlerini tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Yaygın olarak, Batı'da yaşayan (bazen Batı'da doğmuş da olan) Müslümanlar home grown terörist olarak algılanmaktadır. Ancak, homegrown terörizmin yapısına bakıldığında, köken olarak Batılı olanların da homegrown terörizme dahil olduğu görülmektedir.

Daha çok gelişmiş Batılı ülkelerde rastlanan bir terör çeşidi olduğu için, konu üzerine çok fazla Türkçe literatür bulunmamaktadır. Ancak, homegrown terörizmin gelişim çizgisi dikkatle incelendiğinde, özellikle internet kaynaklarına erişimin yaygınlaşması sonucunda, hemen her ülkenin bu tehlikeye dikkat etmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla, bu sunum için homegrown terör konusu tercih edilmiştir.

Homegrown terörizm, daha öncesinde literatüre girmiş olmasına karşın, özellikle ABD'deki 11 Eylül saldırılarının ardından literatürde sık olarak yer almaya başlayan kavramlardan bir tanesi olmuştur. Homegrown ifadesi kelime karşılığı olarak "ev yapımı", "evde yetiştirilen" anlamlarına gelmektedir. Ancak, bu karşılıklar, homegrown terörism ifadesiyle kastedilen terör türünü anlatmakta yetersiz kaldığı için Türkçe kaynaklarda da İngilizce orijinal adıyla "homegrown" terör olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışma kapsamında öncelikle homegrown terörizm kavramına karşılık olarak "bizim çocuklar terörizmi" önerilmiştir. Ardından, homegrown terörizmin tanımlaması yapıldıktan sonra, homegrown terörizmin nedenleri üzerinde durulmuş, akabinde de homegrown terörizmin önlenebilmesi için yapılan ve yapılması olası çalışmalara yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Terör, home-grown terör, bizim çocuklar terörizmi.

[1] Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, oğuzhan.goktolga@inonu.edu.tr, ORCID ID:0000-0002-5291-060X
[2] Prof. Dr., İnönü Üniversitesi İİBF, Ekonometri Bölümü, fatma.zeren@inonu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-1661-3578

Abstract

Homegrown terrorism is a term used to describe anti-Western terrorist activities mostly carried out by those who grew up (in some cases also born in the West) in Western Europe and the USA. Commonly, Muslims living in the West are perceived as home grown terrorists. However, when take the structure of homegrown terrorism into account, it is seen that those who are Western in origin are also included in homegrown terrorism.

There is not much Turkish literature on the subject, as it is a type of terror that is mostly seen in developed Western countries. However, when the development line of homegrown terrorism is carefully examined, it is inevitable that almost every country should pay attention to this danger, especially as a result of the widespread access to internet resources. Therefore, the topic of homegrown terrorism has been chosen for this presentation. Although homegrown terrorism has entered the literature before, it has been one of the concepts that has started to take place frequently in the literature, especially after the September 11 attacks in the USA. The word "homegrown" means "home made", "home grown". However, since these equivalents are insufficient to describe the type of terror meant by the expression "homegrown terrorism", it is called "homegrown" terrorism in Turkish sources as well. Within the scope of this study, "our children's terrorism" has been proposed as a response to the concept of homegrown terrorism. Then, after the definition of homegrown terrorism, the causes of homegrown terrorism are emphasized, and then the studies that have been made and possible to prevent homegrown terrorism will be given. Keywords: terror, home-grown terror, terrorism of our children.

Keywords: Terror, home-grown terror, our guys' terrorism.

1. GİRİŞ

Homegrown terörizm kavramı, terörizm literatüründe görece yeni kavramlardan bir tanesidir. Eylül 2001 saldırılarından sonra kullanılmaya başlanan kavram, Temmuz 2005 Londra saldırılarının ardından özellikle Batı'da daha sık kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Kavrama karşılık olarak "yerli terörizm" (domestic terrorism), radikalleşme ve "self-starter gruplar" adları da önerilmiş, ancak homegrown ibaresi zaman içerisinde üzerinde uzlaşılan ve yaygın olarak kullanılan adlandırma olmuştur (Crone ve Harrow, 211:521). Homegrown terör kavramının görece yeni bir kavram olmasının yanısıra, üzerinde mutabakat sağlanmış bir tanımının olmaması, kavramın ve konunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Üzerinde mutabık kalınmış olmasa da literatürde, kavrama ilişkin tanımlamalar mevcuttur. Ancak, var olan tanımlar, büyük oranda Batılı yazarlar tarafından ve Batı'da yaşanan terör olayları temelinde yapıldığı için, yani olayın sadece bir boyutuna temas ettiği için sorunludur. Örneğin, Kaise Hinkainen «homegrown terörizm, uluslararası ağlardan hemen hemen hiç doğrudan destek almayan radikalleşmiş Batılılar tarafından gerçekleştirilen, teröristlerin kendi ülkelerinde organize ettikleri ve kendi milletinden olan insanları hedef aldıkları terörizm çeşidi» olarak tanımlamaktadır (Hinkainen, 2014:197). Dikkat edilecek olursa radikalleşmiş «Batılılar» üzerinden bir tanımlama yapılmaktadır. Bu tanım, sorunu tek bir bölgeyle (Batı) ve tek bir grupla sınırlı (Radikalleşmiş Batılılar) tutmaktadır. Bir diğer ve daha vahim olan tanımlama ABD İç Güvenlik Bakanlığı'na aittir: "Bir homegrown aşırı şiddet yanlısı, herhangi bir ülke vatandaşlığına sahip olup ABD'de yaşayan, ideolojik- motivasyonlu terör hareketlerini savunan, bu hareketlere katılmaya çalışan veya katılmış olan, siyasal ve toplumsal hedeflerini yabancı bir terörist örgüte öykünerek elde eden, ancak yabancı terörist örgütün doğrudan yönlendirmesinden bağımsız hareket eden kişidir." Bu tanımlamanın da sorunun sadece ABD'ye özgü olduğunu ve Bakanlığın diğer çalışmalarından anlaşılacağı üzere, tek bir din ve gruba bağlı olduğunu (Cihatçılar) iddia eden sorunlu bir tanımlama olduğu açıktır. Bütün eksikliklerine rağmen, homegrown terörizmin ana özellikleri şu şekilde belirtilebilir: Homegrown teröristler çoğunlukla,, saldırdıkları ülkelerde doğup büyümüş ve eğitim görmüş vatandaşlar ve sakinlerden oluşmaktadır ve homegrown terör grupları kendi kendine oluşturulmuş ve bağımsız olarak organize edilmiştir. Örneğin, 200'den fazla Avrupalı cihatçıyla ilgili yakın tarihli bir araştırma, %90'dan fazlasının bir Avrupa ülkesinde ikamet ettiğini ve neredeyse %60'ının Avrupa vatandaşlığını koruduğunu ortaya koymuştur (Wilner ve Dubouloz, 2010: 35).

Homegrown terör türünün Batı'ya özgü ve Müslüman Cihatçılarla bağlantılı olduğu yönündeki yaygın yaklaşım, sadece teorik düzeyde yaşanan bir eksiklik olarak kalmamakta; bu eksik tanımlama, günümüz dünyasında hemen hemen tüm devletler ve uluslar için potansiyel tehdit oluşturabilecek bu terör türünün ciddiye alınıp, bu bağlamda yasal, idari, toplumsal vb. düzenlemeler yapılmasının da önünü tıkamaktadır. Nitekim Batı dışı ülkelerde, hele de Müslüman ülkelerde, dolayısıyla da Türkiye'de konunun çok fazla çalışılmamasının başat nedenidir.

2. BİZİM ÇOCUKLAR TERÖRİZMİ

Homegrown kelime karşılığı «evde yetiştirilen» anlamı taşımaktadır. Kelime, terör bağlamında ele alındığında, sözlük anlamını esas almak, yeterince açıklayıcı olmaktan uzaktır. Kavrama Türkçe'de henüz net bir karşılık da önerilmemiştir. Çalışma süresince, zaten az olan Türkçe literatürde "homegrown" kelimesinin olduğu gibi kullanıldığını görülmüştür. Bizim rastlayabildiğimiz sadece iki akademik çalışmada "homegrown" kelimesi yerine Türkçe karşılık kullanılmıştır. Bunlardan bir tanesi, Prof. Dr. Hilmi Demir'in "Yabancı Teröristler ve Homegrown Teröristler" başlıklı makalesinde kullanmış olduğu "kendi bahçesinde yetişen teröristler" ifadesidir (Demir, 2015:3). Ancak, bu karşılık, kelimenin sözlük anlamına yakın bir

karşılık olup, kelimenin muhtevasını yeterince açıklayamamaktadır. Alan araştırması sırasında karşılaştığımız ikinci Türkçe karşılık, Tahsin Şensoy'un "Sığınmacıların Terörle İmtihanı" adlı çalışmasında kullandığı "ülke içinde yetişen teröristler" ifadesidir (Şensoy, 2016: 20). Ancak, bu karşılığın da homegrown teriminin yukarıda verdiğimiz tanımlamaları çerçevesinde kavramın kapsamını karşılayamadığı kanaatindeyiz.

Bu çalışmanın bir amacı da, Türkiye'de akademik düzeyde henüz çok fazla çalışılmayan, dolayısıyla da tam bir Türkçe karşılığı olmayan "homegrown" terörizmine Türkçe karşılık bulma çabasıdır. Bu kapsamda biz, "homegrown terrorism" terimine karşılık olarak **"bizim çocuklar terörizmi"** karşılığını öneriyoruz. Kelimeye karşılık önerirken iki noktayı esas aldık: Buradaki "home" kelimesinin hem ev, hem de "vatan" anlamında kullanılması. Nitekim biz de Mustafa Kemal ATATÜRK'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" vecizesini "Peace at home, peace in the World" olarak İngilizceye çevirmekteyiz. Homegrown olarak tabir edilen terör eylemlerine veya teröristleri tanımlarken "ev" ifadesinin kullanılması, sözkonusu terör eylemlerinin, herhangi güçlü bir toplumsal etkileşime gerek kalmadan evden, tekbaşına, evin mahremiyeti nedeniyle, çok da dikkat çekmeden planlanıp gerçekleştirilebileceğine dikkat çekmektedir. Home kelimesinin "vatan" anlamının varlığı da, terörün adeta vatan evlatları tarafından kendi vatanında, kendi vatandaşlarına karşı kullanılmalarına işaret etmektedir.

"Bizim çocuklar" karşılığını önermemizdeki bir diğer amacımız da, homegrown terörün, her ne kadar göz ardı edilse ve hafife alınsa da, bu tür bir terörizm saldırısına hedef olma ihtimalimizin oldukça yakınımızda olmasıdır, tıpkı çocuklarımızın her zaman yakınımızda olması gibi.

Bu karşılığı önermemizdeki diğer bir neden, bütün gençlerin, bütün insanların potansiyel terörist olabilme ihtimaline dikkat çekmektir. Kimse, kendi çocuğuna veya yakınına teröristliği yakıştırmaz, ancak özellikle bilgi işlem teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte, özellikle internet kullanımı ve akıllı telefonların internet kullanımını büyük oranda başta ebeveynler olmak üzere başkalarının denetiminden uzak tutması, farkına bile varamadan çocuklarımızın teröre bulaşması ihtimalini arttırmaktadır. "bizim çocuklar" ifadesini kullanmamızın bir nedeni de bu tehlikeye dikkat çekmektir.

Çalışmamızda kullandığımız "bizim çocuklar" ifadesiyle terörizm kelimesinin yan yana gelmesi halinde, terörizmin taşıdığı şiddeti ve potansiyel tehlikeyi meşrulaştıracağı yönünde itirazlar olmuştur. Bu itirazlar "bizim çocuklar" ifadesinin olumlu bir anlam içerdiği, kızgınlık anında bile "tatlı sert" ve bağışlayıcı bir yaklaşımı çağrıştırdığı yönündeydi. Ancak, "bizim çocuklar" ifadesini kullanmaktaki ısrarımız, terimi duyan veya okuyan kişide "hepimiz, hepimizin çocuğu terörist olma potansiyeline sahip" duygusunu yaşatmak isteyişimizdir. Çünkü bizim çocuklar terörizmi, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, istihbaratı ve takibi ve önlenmesi görece zor bir terör biçimidir. Bu tür terör eylemlerinin önlenmesinde aile ve yakın çevre oldukça önemlidir. Başka bir deyişle "bizim çocuklar"ı kontrol etme yükümlülüğümüz vardır.

3. BİZİM ÇOCUKLAR TERÖRİZMİNE KARŞI ALINABİLECEK ÖNLEMLER

Bizim çocuklar terörizmine karşı başarılı olabilmek için her şeyden önce sorunun iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Yani, bizim çocuklar terörizmi, ortaya çıkış nedenleri, hazırlanış süresi, eylemin gerçekleştirilme biçimleri, bizim çocuklar teröristlerinin teröre dahil olma süreçleri gibi alanlar çok yönlü, multidisipliner çalışmalarla özenli bir şekilde sürekli olarak güncellenmek şartıyla ele alınmalıdır. Ancak, daha önce de değindiğimiz gibi, bizim çocuklar terörizmi, tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, dar bir çerçevede ele alınmaktadır. Sadece Batı'da, sadece Müslüman kökenliler tarafından gerçekleştirilen terör eylemleri olarak değerlendirilmektedir. Ancak, bizim çocuklar terörü teröristlerin yaşı, kimliği, uyruğu, inancı vs.'den bağımsız olarak tüm ülkeleri ve ulusları tehdit etmektedir. Nitekim, son dönemlerde

bizim çocuklar terörü olarak kabul edilen terör saldırılarına bakıldığında, sorunun sadece bir ülke, bölge, inanç grubu, vs.'ye ilişkin olmayıp, tüm devlet ve uluslar için bir tehdit olduğu daha açık bir şekilde görülmektedir. Şöyle ki, 1970-2018 yılları arasında ABD'de en fazla ölümle sonuçlanan 5 terör saldırısı da (1995'te 168 kişinin öldüğü Oklahoma saldırısı, 2016'da 49 kişinin öldüğü Orlando Gece Kulübü saldırısı, 2015'te 28 kişinin öldüğü Charleston saldırısı, 2015'te yine 28 kişinin öldüğü Pitsburgh Sinagog ve Lise saldırıları; ve 2009 ft. Hood saldırısı 13 ölü) Müslüman olmayan ABD vatandaşları tarafından gerçekleştirilmiştir (Watts, 2009). Yine 2011 yılında 91 kişinin ölümüyle sonuçlanan ve homegrown terör kapsamında değerlendirilen Norveç Saldırıları ve Yeni Zelanda'da 2021 yılında düzenlenen ve 51 kişinin öldüğü saldırılarında da saldırganları Müslüman veya göçmen değildi. Üstelik, Yeni Zelanda'daki saldırı Müslümanlara karşı işlenmiştir. Ancak bu, madalyonun bir tarafı, diğer tarafta da bizim çocuklar terörizmi kapsamında yer alan ve Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen terör eylemleri sözkonusudur: 2977 kişinin öldüğü ve uluslararası ilişkiler alanının hem teorik, hem de pratik düzeyde dönüşmesine sebep olan 11 Eylül saldırıları; 2005 ve 2017 yılında gerçekleştirilen ve toplamda 74 kişinin öldüğü Londra Saldırıları; 2004 yılında gerçekleştirilen ve 191 kişinin öldüğü Madrid saldırısı.

Yukarıda zikredilen bizim çocuklar terör saldırıları incelendiğinde, hem saldırıyı gerçekleştirilenlerin hem de kurbanların her dinden, her inançtan, her yaştan olduğu çok aşikârdır. Hal böyle olunca, saldırganın dininin, milletinin, inancının bir kenara bırakılarak, bizim çocuklar terörünün önlenebilmesi için terör eylemlerini gerçekleştiren bizim çocukların değil, bizim çocuklar terörünün kendisinin anatomisi analiz edilmesi gerektiği kaçınılmaz bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bizim çocuklar terörünün önlenebilmesi, klasik terör eylemlerine göre daha zordur. Yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi bizim çocuklar terörü daha çok "yalnız kurt" olarak da adlandırılan bağımsız hareket eden bireylerin ve grupların, gizliliği üst seviyede sağlayabilecek biçimde planlayıp gerçekleştirdikleri eylemlerdir. Bu tür eylemlerin önlenebilmesi için her şeyden önce bu tür eylemlerin marjinalleşmiş veya literatürde yoğun biçimde kullanıldığı biçimiyle radikalleşmiş bireyler tarafından gerçekleştirildiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu duruma bağlı olarak da bireylerde var olan radikalleşmenin sebepleri üzerinde durulması gerekmektedir. Bireylerde radikalleşme, toplumsal, ekonomik, siyasal, bireysel vb. boyutlarıyla çok yönlü ve multidisipliner bir şekilde ele alınmalıdır. Kişilerin radikalleşmesinde üç boyutlu bir süreç zincirinin etkili olduğu belirtilmektedir. Bu süreçlerden ilki bireysel süreçlerdir. Kişi, kendi yaşamöyküsü çerçevesinde kişisel bir mağduriyet yaşamışa; siyasal muhalefete yakın bir konumda yer alıyorsa ve de radikal bir gruba katılım göstermişse, bireysel olarak radikalleşme eğilimleri taşımaktadır. İkinci süreç, grupsal süreçlerdir. Bu süreçte de kişi, radikal bir arkadaş grubuna sahipse, ideolojik bir toplulukla yakın teması varsa, izolasyon ve tehdit altındaki bir gruba dahilse ve/veya bu tür bir grupla yakın temas halindeyse radikalleşme eğilimleri gösterebilmektedir. Son olarak kitlesel süreçler kapsamında da, bir ülkede iktidar şiddeti ve yasakları yoğunsa, nefret söylemi yaygınsa ve de kutsal savaş ve şehitlik sürekli olarak yüceltiliyorsa, bu durumda da kişi radikalleşme eğilimi gösterebilmektedir (Demir, 2015:5).

Radikalleşme eğilimi, sadece bizim çocuklar için değil, teröre bulaşan bütün insanlar için geçerlidir ve radikalleşmenin gerekçelerinin ortadan kaldırılması kısa, orta ve uzun vadeli siyasal, toplamsal, ekonomik, kültürel vb. düzenlemelerle mümkündür. Bizim çocuklar terörizmine özgü çözüm önerileri üzerine yoğunlaşacak olursak, daha önce de belirtmeye çalıştığımız gibi bizim çocuklar terörizmi, genellikle bireysel veya dar grup bazında gerçekleştirilen eylemler olduğu için, istihbaratı, takibi ve önlenmesi zor eylemlerdir. Dolayısıyla, ilk yapılması gereken iş, bizim çocuklar terörizmine meyilli olan insanları tespit edilebilmesidir. Bu kapsamda FBI, bizim çocuklar terörizmine bulaşan, bulaşma potansiyeli

olan kişileri üç gruba ayırarak incelemiştir: Kolay tespit edilenler; tespit edilmesi orta zorlukta olanlar ve zor tespit edilenler (FBI, 2019). Kolay tespit edilebilen gruplardaki insanların temel özellikleri ve davranışları şu şekildedir: Bir son vasiyetname veya şehadet videosu yayınlayabilirler; Uygulamayı planladığı şiddete dini, siyasi, kültürel bir gerekçe arama çabası içine girerler; bunun yanısıra başkalarını, özellikle de aile bireylerini ve arkadaşlarını haklı gördüğü şiddete yöneltme çabası içine girerler. Bu gruptaki kişilerin tespit ve takip edilmesinde aile, akran grupları, sosyal medya kullanıcıları büyük önem taşımaktadır.

Tespit edilmeleri orta zorlukta olan kişilerin temel özellikleri ise şu şekildedir: 1- Şüpheli bir şekilde (yasadışı veya başka bir şekilde) patlayıcı elde edenler veya elde etmeye teşebbüs etmektedirler; bunun yanısıra yerel veya diğer gerçek dünya hedeflerine odaklanarak bir saldırı/saldırı simülasyonu veya provası yapmaktadırlar ve; bir terörist grupla savaşmak veya bir terörist grubu desteklemek için çatışma bölgesine seyahat etme arzusunu ifade ederler veya denizaşırı diğer şiddet yanlısı aşırı gruplar arasında yaşamayı idealleştirirler. Bu gruptakilerin tespiti ve takibinde aile, akranlar, seyahat acenteleri, kolluk kuvvetleri, çevrimiçi kişiler, satıcılar büyük öneme sahiptir.

Tespit edilmeleri orta zorlukta olan kişilerin temel özellikleri ise şu şekildedir: 1- Şiddet içeren aşırılıkçı nedenlerle ilişkili katı bakış açısını veya yeni amaç duygusunu yansıtmak için kelime dağarcığı, konuşma tarzı veya davranışı değişmektedir; kolluk kuvvetlerinden açmanın yollarını araştırır veya tartışırlar; kimlik grubuna dahil olmayan insanları(örneğin, inanmayanlar, diğer dinlerin veya ideolojilerin takipçileri, mülteciler, vb.) insan olarak görmezler.

Yukarıda, FBI'ın tanımlamalarından yola çıkarak belirtmeye çalıştığımız üzere, bizim çocuklar terörizmine bulaşması muhtemel insanların tespiti ve takibi her zaman kolay olmamaktadır. Bu terör türünün ve terörist faaliyetlerin önlenmesi her zaman kolay olmamaktadır. Bu nedenledir ki, bu tür terör faaliyetlerinin önlenmesinde ailelere büyük önem düşmektedir. Özellikle, ailedeki bireylerin internet kullanımlarının ebeveynler tarafından kontrol edilmesi önemlidir. Bunun yanısıra, arkadaş gruplarına da büyük görev düşmektedir. Arkadaşlarının genel tavrında, hayata bakış açısında, kullandığı kelimelerde bir değişiklik olduğunu farkeden, hele de arkadaşlarının şiddeti öven ifadeler kullanmaya başladığını gören gruptaki diğer kişilerin mutlaka arkadaşlarının aile fertleriyle ve gerekirse de kolluk kuvvetleriyle iletişime geçmesi gerekmektedir. Burada, kolluk kuvvetlerinin de görev ifa şeklinde yeniliklere açık olması gerekir. Daha çok toplum içerisinde olmaları, toplumun diğer bileşenleriyle daha fazla vakit geçirmeleri; korkulan değil, olması gereken bir yapılanma olduklarını toplum bireylerine hissettirmeleri oldukça önemlidir. Ülkemizdeki Toplum Destekli Polis uygulaması bu anlamda önemli bir adımdır. Kolluk kuvvetlerinin öğrencilerle de yakından ilgilenmesi ve sağlıklı medya okuryazarlığı konusunda bireylerin bilinçlendirilmesi için eğitim kurumları başta olmak üzere diğer kurumlarla ilişki içerisinde olması, bu tür terör faaliyetlerinin önlenmesinde önemli katkılar sunacaktır.

4. SONUÇ

Literatürde "homegrown terror" olarak bilinen terör türü, ülkemizde akademik düzeyde çok fazla çalışılan bir konu değildir. Bu eksikliğin nedeni, bu terör türünün çoğunlukla Batı ülkelerinde yaşanıyor olmasıdır. Homegrown terör, sadece bizim ülkemizde değil, nüfusunun büyük bir çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde de çok fazla çalışılmamaktadır. Bu durumun en önemli nedeni, bu tür terör faaliyetlerinin Müslümanlar tarafından Batı ülkelerinde gerçekleştiriliyor olmasıdır. Ancak, bildiri metnimizde de sık sık ifade ettiğimiz gibi, homegrown terörü tek bir ülkeye, bölgeye, inanca, dine vb. dayandırmak, bu tür teörö faaliyetlerinin hafife alınması sonucunu doğurmaktadır. Homegrown terör, yalnız bir bölge, ülke, vs. için değil, tüm ülkeler ve uluslar için giderek artan potansiyel bir tehdittir. Bu durumun

nedeni ise büyük ölçüde, bilgi işlem teknolojileri sayesinde, planlanmasından hazırlanmasına ve işlenmesine kadar bu faaliyetlerin internet yardımıyla büyük oranda gizlilik çerçevesi içerisinde gerçekleştirilebiliyor olmasıdır. Terör eylemlerinde kullanılan malzeme ve mühimmatın e-ticaret üzerinden kolaylıkla edinilebiliyor olması, bu çağda yaşayan her insanın kolaylıkla terör faaliyetlerinde bulunabilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenledir ki, homegrown terör, hem bireyler, hem toplumlar, hem de devletler tarafından daha fazla ciddiye alınmalı ve bu terör faaliyetlerini engelleyecek ekonomik, siyasal, idari, kültürel vb. çalışmalar hem akademik hem de pratik alanda arttırılmalıdır.

Bu bildiri yazmamızdaki diğer bir amaç da, Türkiye'de az çalışılan bir kavram olan, dolayısıyla da Türkçe literatürde de çoğunlukla İngilizce orijinali ile yani "homegrown" kelimesiyle karşılanan terime Türkçe bir karşılık bulma çabasıdır. Çalışmamız çerçevesinde homegrown terörizme, yukarıda açıkladığımız nedenlerden dolayı "bizim çocuklar terörizmi" terimini önermeyi uygun bulduk. Önümüzdeki günlerde bizim çocuklar terörizminin daha fazla çalışılması ve bu terör çeşidine Türkçe farklı karşılıklar önerilmesi, bu bildirinin amacının gerçekleşmiş olması anlamına gelecektir.

KAYNAKÇA

CRONE, M., HARROW M. (2011), Homegrown Terrorism in the West, *Terrorism and Political Violence*, 23:4, 521-536,

DEMİR, H. (2015), *Yabancı Savaşçılar ve Homegrown Terör,* Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.

FBI (2019), *Homegrown Violent Extremist Mobilization Indicators,* USA.

HİNKKAİNEN, K. (2014), A Comperative Analysis of Homegrown Terrorism, *Understanding Terrorism: A Socio-Economic Perspective,* (Der. Raul Caruso ve Andrea Locatelli, Emerald, UK, ss. 193-216.

ŞENSOY, T., (2016), *Sığınmacıları Terörle İmtihanı,* Güvenlik Stratejileri Araştırma Merkezi.

WILNER A., ve DUBOULOZ, C.J. (2010), Homegrown terrorism and transformative learning: an interdisciplinary approach to understanding radicalization, *Global Change, Peace & Security,* Vol. 22, No.1, ss. 33-51.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRÜN FİNANSMANINDA KRİPTO PARALARIN ROLÜ VE ETKİSİ

Hasan YILMAZ[1]

Özet

Terör örgütleri varlıklarını sürdürebilmek için finansman kaynaklarını artırmaktadır. Bu kaynaklar kimi zaman yasal görünümlü de olabilmektedir. Söz konusu finansmanları engelleyebilmek ve kara para aklamak adına uluslararası düzeyde çalışma grupları oluşturulmuş, sözleşme ve belgeler yayınlanmıştır. Yapılan tüm çalışmalara rağmen, terörün finansmanını önlemek zorlaşmış ve terör yapıları yeni yöntemler kullanarak finans trafiğini sürdürmüştür.

Son yıllarda terörün finansmanına kripto paralar da eklenmektedir. Sanal bir cüzdan ile serbestçe alınıp satılabilen kripto paraların finans kaynakları şüphe uyandırmaktadır. Bazı ülkeler kripto para kullanımına yasak getirse de bu paraların; dünyada altı bine yakın türde ve yaklaşık bir buçuk milyar dolar piyasa değerinde olduğu bilinmektedir. Çalışmanın konusu son yıllarda artan kripto paraların, terörün finansmanındaki rolü ve etkisini ölçebilmektir.

Genel olarak, kripto paraların mevcut alım-satım ilişkisi kara para aklamaya uygun bir alan olarak görülmektedir. Çalışmanın amacı, yüksek hacimli ve serbest dolaşımlı, denetimi sanal olan veya hiç yapılmayan kripto paraların, terörün finansmanı ile ilişkisinin incelenmesidir. Son yıllarda sıklıkla anılan dijital para borsası yöneticileri ve bazı kripto para şirketleri, kara para aklamanın önüne geçebilmek ve terörün finansmanına aracılık etmemek adına yöntemler aramaktadır. Çünkü tüm kripto paralar bu konuda potansiyel tehlike olarak görülebilmektedir.

Çalışmada, ulusal ve uluslararası düzeyde terörün finansmanı konusundaki yasal düzenlemeler ve çalışmalar incelenmiştir. Terör finansmanı ve kara para aklama teknikleri üzerinden kripto paraların rolü ve etkisi irdelenmiştir. Kripto paraların güncel analizleri çıkarılmış ve önümüzdeki dönemde piyasadaki varlığı ile teröre kaynak oluşturabilme riskleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Terörün finansmanı, Kara para aklama, Kripto para

[1]İnönü Üniversitesi, hyilmaz@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9212-8084

THE ROLE AND EFFECT OF CRYPTO COINS IN FINANCING OF TERRORISM

Abstract

Terrorist organizations increase their financial resources in order to maintain their existence. These resources can sometimes be legal in appearance. In order to prevent such financing and money laundering, international working groups have been formed, contracts and documents have been published. Despite all the efforts, it became difficult to prevent the financing of terrorism and terrorist structures continued their financial traffic by using new methods.

In recent years, cryptocurrencies have been added to the financing of terrorism. The financial resources of cryptocurrencies, which can be freely traded with a virtual wallet, arouse suspicion. Although some countries prohibit the use of cryptocurrencies, these currencies; are known that there are nearly six thousand species in the world and a market value of approximately one and a half-billion dollars. The subject of the study is to measure the role and impact of cryptocurrencies, which have increased in recent years, in the financing of terrorism.

In general, the current trading relationship of cryptocurrencies is seen as a suitable area for money laundering. The study aims to examine the relationship of high-volume, free-flowing, virtual, or non-controlled cryptocurrencies with the financing of terrorism. Digital money exchange managers and some crypto money companies, which have been mentioned frequently in recent years, are looking for methods to prevent money laundering and not to mediate in the financing of terrorism. Because all cryptocurrencies can be seen as a potential danger in this regard.

In the study, legal regulations and studies on the financing of terrorism at the national and international levels were examined. The role and effect of cryptocurrencies through terrorist financing and money laundering techniques are examined. Current analyzes of cryptocurrencies have been made and the risks of being a source of terrorism with their presence in the market in the upcoming period have been evaluated.

Keywords: Financing of terrorism, Money laundering, Crypto money

1. GİRİŞ

Terör örgütleri tüm önlemlere rağmen uluslararası düzeyde farklı yollar kullanarak faaliyetlerini finanse edebilmektedir. Devletlerin ve ilgili uluslararası kuruluşların konu hakkındaki engelleme çalışmaları artarak devam ediyor olsa da terörün finansmanını engellemekte yetersiz kalmaktadır. Çünkü küresel anlamda kripto para; tam olarak hacmi belirlenemeyen ve hemen hemen bütün devletleri etkileyen bir konudur. Farklı yollarla terörün finanse adilmesi ve kara para aklanması aynı zamanda gayri resmi bir finans trafiği oluşturmaktadır. Bu hacimli ve yasa dışı finans trafiğinden bir kısmının yasal olmayan yapılarca finanse edildiği gerçeği tüm dünyanın malumudur.

Terörün finansmanı konusunda öne çıkan yöntemler arasında yasal görünümlü olan ve yasal olmayanlar dikkat çekmektedir. Bilinen klasik yöntemler; bağışlar, ticari kazançlar, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı, haraç toplama, banka ürünleri dolandırıcılığıdır. Son yıllarda bunlara kripto paralar da eklenebilir. Sanal bir cüzdan ile serbestçe alınıp satılabilen kripto paraların finans kaynakları şüphe uyandırmaktadır. Bazı ülkeler kripto para kullanımına yasak getirse de bu paraların; dünyada altı bine yakın türde ve yaklaşık iki milyar doların üzerinde bir piyasa değerinde olduğu bilinmektedir.

Dünayadaki ekonomik ve siyasi gelişmelerden hızlı etkilenebilen, spekülasyonlara oldukça açık, hiçbir devlet veya kurumsal bir yapının koruması olmadan alınıp satılabilen kripto paralar, terörün finansmanında kullanılabilir bir araç olmaktadır. Ancak tüm kripto paraların terörü finanse ettiği gibi bir algı oluşturmak da faydasız ve anlamsız olacaktır. Bu çalışmada vurgulanan kripto paralar terörün finansmanına uygun bir araç görünümündedir.

2. TERÖRÜN FİNANSMANI VE ÖNLEME ÇALIŞMALARI

Latince "terrere" sözcüğünden türemiş olan terör, yıldırma anlamına gelmektedir (TDK, 2021). Yıldırma kelimesinden türeyerek korkutma, dehşete düşürmek gibi anlamlarda da kullanımı görülmektedir. Son yıllarda özellikle birçok devlet için terör tehdidi artmaktadır. Bu durumda küresel çapta terör olayları devam etmektedir. Din, ırk, dil gibi farklılıkları da kullanarak kendisine zemin hazırlayan ve yıkıcı ve zarar verici boyutlarından başka bir anlamı olmayan bu tür terörist faaliyetlerin finansal kaynağa ihtiyaçları da artmaktadır. Uluslararası siyasetin de etkisiyle kimi zaman doğrudan devletlerin fonlarıyla veya araç gereç teminiyle, kimi zaman uyuşturucu ve silah kaçakçılığından elde edilen gelirle, kimi zaman göçmen ticareti yoluyla elde edilen kaynaklar, terörün küresel çapta sonlandırılmasına engel olmaktadır. Şu bir gerçektir ki, terörist yapılar amaçlarını gerçekleştirebilmek için mutlaka kaynak ihtiyacı duymakta ve finansal güce sahip olmadan terör eylemlerini gerçekleştirememektedir.

Alex Schmid, 1936 ile 1981 yılları arasında terör konusunda yapılmış 109 farklı tanım tespit ettiğini ileri sürmektedir (Saral, 2012: 24). Uluslararası alanda yüzün üzerinde tanımı olan terörizm ile ilgili aşağıdaki bilgi önem arz etmektedir. Terörün %83,5'ini cebir ve şiddet, %65'ini politik, %51'ini korku, %47'sini tehdit, %41,5'ini psikolojik etkileşim ve planlı reaksiyon, %37,5'ini mağdurlar ve hedefler arasındaki anlaşmazlık, %32'sini planlı organize ve amaca dayalı olduğu, %30,5'inin ise muharebe metodolojisi, taktik ve stratejisi olarak tanımlandığı ortaya konulmuştur (Caşın, 2008: 149).

Terörizmin korku verme, tedirginlik yaratma ve kitleleri imha etme gibi amaçlarını önlemek için yapılan uluslararası sözleşmeler yarar sağlamamış, terör yapılarının faaliyetleri artarak devam etmiştir (Cranston, 1986: 177). Bu nedenle uluslararası kuurm ve kuruluşlar terörü önleyebilmek amacıyla anlaşma ve sözleşmeleri artırmakta ve yeni çözümler aramaktadır.

2.1. Terörün Finansmanı

Terör örgütlerinin nihai amacı gelir elde etmek olmasa da faaliyetlerini finanse edebilmeleri için mali kaynak bulmak zorunda oldukları malumdur. Terörün finansmanı yasadışı kaynaklardan sağlanabileceği gibi yasal sayılan kaynaklardan da sağlanabilmektedir.

Yasadışı uyuşturucu ticareti, silah kaçakçılığı, insan ticareti gibi uluslararası boyutta işlenen suçlarda son yıllarda artış yaşanmaktadır. Bu artışa paralel olarak söz konusu suçlarla mücadele büyük önem kazanmaktadır. Klasik yöntemlerle ve sadece ulusal düzeyde yapılan mücadeleler bu suçların önlenmesinde yeterli sonuçlar vermemektedir. Bunun üzerine uluslararası düzeyde etkin mücadele için bu suçlardan elde edilen gelirlerin yasal sisteme meşru bir gelir görüntüsü içinde sokulmasının önüne geçilmesi amacıyla aklama ile mücadele önlemleri gündeme gelmiştir (Aykın, 2007 , 1).

Aidat ve bağışlar; Terör örgüt üyesi olmayan ve örgütle bağlantısı bulunmayan kişiler tarafından gönüllü olarak veya duyulan korku nedeniyle terör örgütlerine maddi yardımda bulunulabilir. Bu bağış veya yardımlar doğrudan nakit olarak yapılabileceği gibi yiyecek, ilaç, araç-gereç sağlamak gibi yollardan da yapılabilir (Masak , 2021).

Kar amacı gütmeyen kuruluşların kullanılması da yöntemler arasındadır. Kar amacı gütmeyen kuruluşlar aracılığıyla toplanan bağışlarla terör örgütlerine mali kaynak oluşturulmaktadır. Bağışta bulunan kişiler çoğu zaman verdikleri paraların terör örgütlerine aktarılacağını bilmemekte, bu kuruluşların beyan ettiği yasal amaç çerçevesinde kullanılacağı düşüncesiyle maddi yardımda bulunmaktadırlar (Masak , 2021). Küresel çapta sivil toplum çalışması adı altında ortaya atılan faaliyetler ile toplanan gelirler terör örgütlerine aktarılabilmektedir.

Örgütsel yayınlardan elde edilen gelirler; terör örgütleri, yayınladıkları gazete, dergi ve kitapları ideolojilerini yaymak ve teorik eğitimlerde taraftarlarını eğitmek amacıyla kullanmanın yanında bu yayınları sempatizanlarına satarak mali kaynak sağlamaktadırlar (Masak, 2021).

Medya şirketleri, terör örgütlerinin gerek propaganda yapmak gerekse finansman temini amacıyla kullandıkları araçlar arasında yer almaktadır. Terörist yapılar, basın olmadan hedeflerine varamayacaklarını bilmektedir. Bu yapılar mesajlarını iletmek için basını kullanırken, mesajlarına karşı duranlara da yine basın yoluyla düşmanca mesajlar iletmektedir. Televizyon, radyo ve yazılı basını kullanan teröristler, eylemlerinin propagandasını yapmak, kitleleri mobilize etmek, hükümetlerin terör karşıtı uygulamalarını engellemek, hedef kitlelerde sempati kazanmak ve finansal varlıklarını artırmayı hedeflemektedirler. Bununla birlikte, örgütler kendi üyelerine ilham ve cesaret vererek onların saldırı potansiyelini artırmayı hedeflemektedir (Kazan, 2016: 117).

Dış destekler; Tarih boyunca terörizm, bazı devletlerin (iç ve uluslararası siyasetlerinin gereği olarak görülüp) doğrudan veya dolaylı olarak kullandığı ve kullanmakta olduğu bir dış politika aracı olmuştur. Terör örgütlerinin büyümesinde dış desteğin büyük payı bulunmaktadır. Dış desteği olmayan bir terörün faaliyetlerini sürdürmesi ve sadece içi kaynaklarla beslenme, barınma, eğitim, silah vb. ihtiyaçlarını karşılaması zordur (Masak , 2021).

Terörün finansmanı ticari faaliyetlerden elde edilen gelirler, sosyal etkinlikler (Fuar, şölen,sergi gibi) uyuşturucu kaçakçılığı, fidye alma, haraç toplama, sahtecilik (sahte para, pasaport) insan kaçakçılığı gibi yöntemlerle de yapılabilmektedir (Masak, 2021).

2.2. Terörün Finansmanı ile Uluslararası Mücadele

Terörün finansmanı ile ilgili uluslararası mücadele eden kurum ve kuruluşlar arasında Birleşmiş Milletler (UN), Dünya Bankası, IMF, Avrupa Birliği (EU), Avrupa Konseyi, OECD Mali Eylem Görev Grubu (FATF) ve G20 ülkeleri yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler (BM) aklama ile mücadele konusunda Viyana ve Palermo Konvansiyonları ile önemli adımlar atmıştır. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Departmanın bir parçası olarak oluşturulan ve Viyana'da merkezi bulunan Karapara Aklamaya Karşı Küresel Programını (Global Programme Against Money Laundering-GPML) devam ettirmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi de özel durumlarla ilgili olarak aklama ile mücadele konusunda tüm ülkeleri bağlayıcı kararlar alma yetkisine sahip bulunmaktadır. Diğer yandan Avrupa Konseyinin R (80) 10 sayılı Yasadışı Kaynaklı Fonların Saklanması ve Transferine İlişkin Önlemler Tavsiye Kararı ve Strazburg Konvansiyonu olarak bilinen Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşmedir (MFA, 2021).

Bunların dışında Mali Eylem Görev Grubu (FATF), Egmont Grubu gibi uluslararası oluşumlar ile uluslararası alanda terörizmin finansmanı ile mücadele edilmektedir. Bu mücadeleler aynı zamanda kara para aklama konusunda da geçerli yöntemlerdir.

3. KRİPTO PARA ve TERÖR FİNANSMANI

Kripto para alternatif bir para birimi olup elektronik ortamda işlem yapmaya yarayan dijital ve sanal paradır. Kripto paraların kontrolü merkezi bir yapının olmaması nedeniyle sadece Blok-Zincir (BlockChain) sistemince yapılır. Kripto paralar, kuruluş aşamasında kripto sistemlerle belirlenen oranlarda üretilir. Bu durumda kripto paraların sayısal sınırlılıkları belirlenmiştir. Ancak devletler, gerekli gördüklerinde yeni para ihraç edebilirler ancak kripto para üretemezler ve kripto paralara sahiplerinin izni olmadan el koyamazlar (Pirinçci, 2018: 47).

Kriptografik yani şifreli olarak güvenli işlem yapmak ve ek sanal para arzına olanak sağlayan dijital değerlere, kripto-para denir. Kripto-parala alternatif para birimidir ve dijitaldir bu nedenle sanal para olarak bilinirler (Graydon, 2014).

Kripto para piyasası, hiçbir merkezi otoriteye bağlı olmadan taraflar arasında değer akışı sağlayan sanal para piyasasıdır. Kripto paralar gelişmiş bir şifreleme algoritmasıyla çalışır ve erişilebilir bir kod sayesinde para transferlerinin takibi sağlanır. Gelişmiş teknik altyapısı sayesinde işlemlerin hızla tamamlanması ve aracı kuruluşun olmaması ve maliyetinin düşük olması gibi nedenlerden dolayı kullanımı artmaktadır (Altan, 2019: 23).

Kripto para konusunda uzman ve Bitcoin kurucusu Nakamoto'nun makalesinde yer alan Blok-Zincir veri yapısına göre; BlokZincirde işlemler bir önceki işlem sahibinin onayıyla, bir önceki zincirin son halkasını diğer zincire yeni bir halka oluşturacak şekilde yeni bir blok eklenmektedir (Nakamoto, 2008: 6).

Küresel düzeyde birçok yöntem ile kripto paraların yasa dışı işlemlerde kullanılmasına engel olmak istenmektedir. Örneğin Türkiye'de 16 Nisan 2021 tarihli 31456 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik" ile önlem alınmak istenmiştir. Kripto paraların yasal olarak ödeme aracı olamayacağı mezvuatta yerini almıştır. Ancak yine Türkiye'de dijital para ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Buradaki temel amaç kontrolü devlette olan bir dijital para oluşturmak olduğu söylenebilir.

Bir başka örnek olarak Hollanda Merkez Bankası De Nederlandsche Bank (DNB), Binance (Kripto para borsası), gerekli resmi kayıt olmadan Hollanda'da kripto hizmetlerini gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Uygun lisansa sahip olmadan işlem yaptığı ifade edilen Binance

Hollanda'daki kara para aklama veya terörle mücadele finansmanı mevzuatına uygun değildir. Bu durumun kara para aklama veya terörün finansmanına karışma riskini artırdığı belirtilmiştir. Ayrıca daha önce Japonya, Malezya, İtalya, İngiltere ve Cayman Adaları'da Binance'a uyarıda veya yaptırımda bulunmuştur (HWP, 2021).

ABD'de Bitcoin üzerinden yasadışı işlem yaptığı tespit edilen Bitcoin Fog isimli aracı şirketin kurucusu Roman Sterlingov tutuklanmıştır. 1 milyon 200 binden fazla Bitcoin aklayan Sterlingov'un akladığı paraların işlem yapıldığı zamandaki değeri yaklaşık 336 milyon dolar civarındadır. Kullanıcılara paraların kaynağını gizleme imkanı tanıyan Bitcoin Fog, yasa dışı yollarla elde edilen paraların piyasaya sürülmesine yol açmıştı (TRT Haber, 2021).

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Küresel anlamda büyük bir sorun ve tehdit olan terör faaliyetlerinin finans kaynakları ile mücadele etmek, terörü önlemede önemli bir görev ve sorumluluktur. Devam eden finans kaynakları oldukça terörün sonlandığını ifade etmek neredeyse imkansızdır. Bu nedenle birçok ülkede ve uluslararası birliklerde öncelikli hedef terörün finans kaynaklarını kurutmak olmuştur ve bundan sonar da muhtemelen böyle de olacaktır.

Kaynağı belirsiz bir takım finansal ürünler ise terörü önlemede konuyu başka bir boyuta taşımaktadır. Belirsiz yapıdaki finansal ürünler yasal düzenlemelere tabi olmadan kolayca alınıp satılırken bu durum ilgilileri endişelendirmektedir. Özellikle sanal bir cüzdan ile alınıp satılan ve en önemlisi merkeziyetsiz oluşu ile kripto paralar günümüzde büyük bir tehdit olarak görülmektedir. Kripto paranın şifreleme ile oluşması ve merkezi bir konumunun olmaması ile tehdit artmaktadır. Kontolü kimde? ve Ne için kullanılıyor? Soruları giderek artarken masum olmayan terrorist yapılar bu dijital cüzdan ile varlıkların el değiştirmesini sağlayabilmektedir.

Sonuç olarak; hiçbir devlet veya üst otoritenin kontrolünde olmayan ve yasal bir hükme tabi tutulamayan sanal cüzdandaki kripto paralar, terör örgütlerinin finansal kaynaklarına aracılık etmek için en uygun araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası sistemde bu durumun çözümü için ortak mutabakat gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak elektronik ortamda hızla yayılan ve büyük bir hacme ulaşan kripto paraların bu noktadaki kontrolü oldukça zor görünmektedir.

KAYNAKÇA

Aykin , Hasan (2007) ," Karapara'nın Aklanmasıyla Mücadele Konusundaki Temel Uluslararası Metinler Ve Oluşumlar " ,Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi , Sayı 25 , Mayıs 2007 , Ankara , Dış İşleri Bakanlığı Yayını.

Carter Graydon, Eylül 2014, "What Is Cryptocurrency?" Https://Www.Ccn.Com/Cryptocurrency

Caşın, Mesut Hakkı (2008). Uluslararası Terörizm, Nobel Yayınları, Ankara,

Cevdet Saral, Terörün Gizli Efendileri, Kripto Yayınevi, Ankara, 2012, S. 24. 13

Cranston, A. (1986). The Nuclear Terrorist State. Netanyahu, B. (Ed.), Terrorism, How The West Can Win (1st Ed.) In (177-181). Toronto: Collins Publishers.

HWP (2021). Hollanda Merkez Bankası, Binance'a Uyarıda Bulundu. Https://Hwp.Com.Tr/Hollanda-Merkez-Bankasi-Binacea-Uyarida-Bulundu-191506

Kazan, H. (2016). Terör-Medya İlişkisi Ve Medyada Terör Haberciliği . Güvenlik Stratejileri Dergisi , 12 (24) , 109-146 . Retrieved From Https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Guvenlikstrtj/Issue/26863/282496

MFA (T.C. Dışişleri Bakanlığı) 2021, Karaparanın Akalanmasıyla Mücadele Konusundaki Temel Uluslararası Metinler Ve Oluşumlar, Https://Www.Mfa.Gov.Tr/Karaparanin-Akalanmasiyla-Mucadele-Konusundaki-Temel-Uluslararasi-Metinler-Ve-Olusumlar-.Tr.Mfa

Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A Peer-To-Peer Electronic Cash System, Manubot. Https://Git.Dhimmel.Com/Bitcoin-Whitepaper/, Et: 15.10.2020

Pirinççi, A.E. (2018). Yeni Dünya Düzeninde Sanal Para Bitcoin'in Değerlendirilmesi (Evaluation Of Virtual Money Bitcoin In The New World Edition). Economics Of Networks Ejournal.

TDK, 2021, İmla Kılavuzu. www.tdk.gov.tr

TRT Haber, (2021). ABD'de Bitcoin Aklamayla Mücadele Https://Www.Trthaber.Com/Haber/Dunya/Abdde-Bitcoin-Aklamayla-Mucadele-576719.Html

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

ASİMETRİK SALDIRILAR BAĞLAMINDA ÇEVRE TERÖRİZMİ: PKK'NIN SABOTAJLARI SONUCU GERÇEKLEŞEN ORMAN YANGINLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mehmet Emin GÜVEN[1]
Osman AĞIR[2]

Öz

Terörün hedef gözetmeksizin saldırı kapasitesine sahip olması, terörün asimetrik yönünü oluşturmaktadır. Terör örgütlerinin siyasi, sosyal ve ekonomik kaynaklar açısından zayıf durumda olmaları, terör örgütlerini daha az maliyet ve silah gerektiren, az kişiyle gerçekleştirilebilen ve planlamanın zayıf olduğu saldırılara yönlendirmektedir. Asimetrik saldırıların belirsizliği ve öngörülemezliği, bu saldırıların etki gücünü artıran unsurlardır. Terör örgütlerinin, amaçlarını gerçekleştirmek için doğal kaynaklara ve çevreye yönelik saldırılar düzenleme yoluyla yaptıkları eylemler, çevre terörizmini meydana getirmektedir. Çevre terörizmi ise, çevrenin ve doğanın siyasi ve ideolojik amaçlar için bir silah ve hedef olarak kullanımını ifade etmektedir.

1984 yılında ilk silahlı eylemini gerçekleştiren PKK terör örgütü son yıllarda doğadaki savunmasız canlıları, ormanları, hayvanları ve doğal hayatı hedef alacak eylemler gerçekleştirmeye, asimetrik saldırılar düzenlemeye başlamıştır. Örgüt, orman yangınları aracılığıyla toplumda korku ve panik oluşturabilecek basit ve maliyeti düşük; ancak etkisi ve görünürlük düzeyi yüksek eylemler gerçekleştirmeye yönelmiştir. Özellikle yaz aylarında havaların ısınmasıyla birlikte artan orman yangınlarının bazılarını terör örgütlerinin bilinçli olarak gerçekleştirdikleri, yakalanmış olan örgüt üyelerinin itiraflarından ve örgütün üstlenmiş olduğu eylemlerden anlaşılmıştır.

Temel amacı, PKK terör örgütünün asimetrik saldırılarla gerçekleştirdiği çevre terörizmini ele almak olan çalışmada; asimetrik saldırı ve çevre terörü kavramları açıklanarak, PKK terör örgütünün tarihçesine yer verilmiş ve PKK tarafından gerçekleştirildiği kanıtlanmış olan orman yangınlarında örgütün amaçları ve bu saldırılara yönelik mücadele yöntemleri tartışılmıştır. İnsanlığa karşı suç sayılabilecek orman yangınları ile terör örgütünün temel amacının ne olduğu sorusuna cevap aranacak olan çalışmada; nitel araştırma yöntemleri kullanılmış, çalışmayla ilgili veriler toplanırken bilimsel araştırmalar, gazete, dergi ve diğer açık haber kaynaklarından yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Asimetrik Saldırı, Çevre Terörizmi, PKK, Orman Yangınları.

[1] Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya/Türkiye, E-Posta: mehmetemin.guven@inonu.edu.tr, Orcid:0000-0001-9863-5212.
[2] Doç. Dr. İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, Malatya/Türkiye, E-Posta: osmanagir@hotmail.com, Orcid:0000-0002-1087-0478.

ENVİRONMENTAL TERRORİSM İN THE CONTEXT OF ASYMMETRİC ATTACKS: A REVİEW ON FOREST FİRES CAUSED BY PKK'S SABOTAGES

Abstract

Terrorism's ability to attack without the need for a target constitutes the asymmetric aspect of terrorism. The fact that terrorist organizations are weak in terms of political, social and economic resources leads terrorist organizations to attacks that require less cost and weapons, can be carried out with few people, and where planning is weak. The uncertainty and unpredictability of asymmetric attacks are the factors that increase the effectiveness of these attacks. The actions of terrorist organizations by organizing attacks against natural resources and the environment in order to achieve their goals constitute environmental terrorism. Environmental terrorism, on the other hand, refers to the use of the environment and nature as a weapon and target for political and ideological purposes.

The PKK terrorist organization, which carried out its first armed action in 1984, has started to carry out actions and asymmetrical attacks targeting defenseless creatures in nature, forests, animals and natural life in recent years. The organization is simple and cost-effective, which can create fear and panic in society through forest fires; however, it has tended to take actions with high impact and visibility. It has been understood from the confessions of the members of the organization who were caught and the actions undertaken by the organization that some of the forest fires, which increase with the warming of the weather especially in the summer months, were carried out consciously by terrorist organizations.

In the study, the main purpose of which is to address the environmental terrorism carried out by the PKK terrorist organization with asymmetric attacks, the concepts of asymmetric attack and environmental terrorism will be explained, the history of the PKK terrorist organization will be given, the aims of the organization in forest fires proven to be carried out by the PKK and the methods of fighting against these attacks will be discussed. In the study, which will seek an answer to the question of what is the main purpose of the terrorist organization in forest fires, which can be considered a crime against humanity; qualitative research methods were used, scientific research, news publications, newspaper articles and other open sources were used while collecting data about the study.

Keywords: Asymmetrical Attacks, Environmental Terrorism, PKK, Forest Fires.

1. GİRİŞ

Doğanın veya çevrenin fiziksel ve biyolojik olarak insanlar tarafından siyasi ve toplumsal amaçları doğrultusunda tahrip edilmesi sorunu olan çevre terörizmi, 21. yüzyılda değişen terörizm anlayışının yeni bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu anlayış, düşük düzey emir komuta sistemi içerisinde hareket edebilme, teknolojiyi ve medyayı etkin kullanan hücre tabanlı ağ iletişimine sahip, bir terörizm yaklaşımı sunmaktadır. Terör örgütleri, asimetrik saldırı yöntemleriyle düşük maliyet, yüksek zarar etkisine sahip saldırılar düzenlemekte, küçük silahlar ve patlayıcılarla yüksek tahribat ve zarar kapasitesine ulaşmaktadırlar.

Temel amacının şiddet yoluyla siyasi, dinsel veya sosyal kazanımlar elde etmeyi amaçlayan ve çevreye zarar vermek suretiyle çevrenin araçsallaştırıldığı bu saldırıların temel motivasyonunu, terör örgütlerinin kaybettiği gücü manipüle ederek gizleme çabası oluşturmaktadır. Terörle mücadele operasyonları sonrası terör örgütlerinin eylemsel düzeyde silahlı saldırı düzenleme kapasitesini yitirmeye başlaması ve sosyal zeminde meşruluk zeminlerini kaybetmesi, terör örgütlerini imaj koruma çabası içinde hareket etmeye, siyasal ve sosyal alanda varlığını yeniden hissettirecek basit ancak etkili eylemler gerçekleştirmeye yöneltmektedir. PKK terör örgütünün özellikle güç kaybı yaşadığı dönemlerde, düşük maliyet ve teknoloji gerektiren ve daha az elemanla icra edilebilen ancak etkisi ve görünürlük düzeyi yüksek eylemlere, asimetrik saldırılara yöneldiği ve eylemlerini orman yangınları üzerinden gerçekleştirdiği görülmektedir. Operasyonlar kapsamında yakalanan faillerin, doğrudan PKK terör örgütüyle ilişkili olduğu tespit edilmekte veya orman yangınları, örgütle bağlantılı yapılar tarafından üstlenilmektedir. PKK terör örgütünün, çevre terörizmi kapsamında asimetrik saldırılarla gerçekleştirdiği orman yangınları, Türkiye'nin ulusal güvenliği ve çevre problemleri açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Türkiye'nin terörle mücadele sürecinde çevre terörizmine yönelik stratejiler belirlemesi ve yeni mücadele yöntemleri geliştirmesi bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bu kapsamda çalışmada; PKK terör örgütü tarafından gerçekleştirilen orman yangınlarının çevre terörizmi ve asimetrik saldırılar bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada, sırasıyla asimetrik saldırı ve çevre terörizmi kavramları açıklanmış, PKK terör örgütünün kısa tarihçesine yer verilmiş ve örgüt tarafından gerçekleştirilen orman yangınları incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma çerçevesinde PKK terör örgütünün orman yangınlarıyla gerçekleştirdiği çevre terörizminin amaçları analiz edilmeye çalışılmış ve örgütün asimetrik saldırılarına karşı mücadele stratejileri değerlendirilerek önerilerde bulunulmuş ve bu saldırıların önlenmesine yönelik çözüm yöntemleri tartışılmıştır.

2. ASİMETRİK SALDIRI

Asimetri kavramı, kelime anlamı olarak "şekil ve boyut olarak tam olarak aynı olmayan iki yarımın, kenarın veya parçanın durumu, iki kişi veya grup arasında denk veya eşit olarak bulunmama durumu" olarak tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary, 2021). Simetri eksikliği olarak ifade edilebilecek kavram, iki veya daha fazla unsurun birbirine benzer şekilde yapı, biçim ve konumlanma durumları arasında uygunluk ve benzerlik ilişkisinin yokluğu olarak ifade edilebilir. Günümüzde oldukça yeni ve özünde diğer saldırılardan farklı olan asimetrik saldırılar, özellikle 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrası, terör örgütlerinin eylemlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmeye başlamıştır. Bu açıdan ulusal ve uluslararası sistemin güvenlik yapısının ve anlayışının asimetrik saldırılara yönelik yeniden dizayn edilmesi, asimetrik saldırılarla mücadelenin geliştirilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Asimetrik saldırıların meydana getirdiği asimetrik savaş kavramı, alışılmadık yöntemlerin dışında beklenmedik ve öngörülemeyen siyasal şiddet yöntemlerinin kullanılması olarak ifade edilmektedir (Martin, 2017: 144). Asimetrik savaşların temel amacının, karşı tarafın hassas zayıflıklarını keşfederek ve sömürerek hileler, ihanetler aracılığıyla düşmanın

askeri gücünü aşmanın bir yolunu bulmak olduğu söylenebilir (Pfanner, 2005: 151). Asimetrik savaş, siyasi, askeri ve ekonomik güç açısından eşitsizliğe sahip olan iki taraf arasındaki çatışmalardır. Bu açıdan asimetrik saldırıları tercih eden grupların, karşı gücün savaşa iradesini kırmak için genellikle isyancı taktiklere ve stratejilere başvurma eğiliminde olduğu görülmektedir (Mharapara, vd., 2014: 100). Bu bakımdan asimetrik savaşın bir nedenden çok bir tepki olduğu ve 'zayıf ve güçsüz' kavramlarının tanımlanmasını da değiştirdiği belirtilmektedir. (Messinger, 2011: 101). Asimetrik saldırılar, icra edilebilirliğinin kolay ve ihtiyaç duyulan araçların niteliklerinin basit olması nedeniyle her zaman gerçekleştirilebilme potansiyeli taşımaktadır.

Asimetrik saldırıların belirsizliğini ve öngörülemezliğini ise terör örgütleri tarafından gerçekleştirilen saldırılarda kullanılan taktikler ve araçlar belirlemektedir. Hücre tipi örgütlenme tarzıyla terör örgütleri, az sayıda militanla bağımsız örgütlenerek eylemler gerçekleştirmeyi ve tüm örgütün zarar görme riskini azaltmayı amaçlamaktadırlar (Yenal, 2016: 27). Terör örgütlerinin gerçekleştirdikleri terör eylemlerinde kullandıkları araçların ve aktörlerin de zaman içinde asimetrik bir boyut kazandığı söylenebilir. Terör örgütlerinin eylemlerinde savunmasız çocukları ve kadınları kullanarak ön plana sürdüğü ve istismar ettiği görülmektedir. Bu kapsamda devletlerin terörle mücadele kapsamında çocuklara ve kadınlara karşı dikkatli olduğunun bilincinde olan terör örgütlerinin, eylemlerinde çocukları kullandığı ve eylemlerde dikkat çekmemek adına kadın elbiseleri giyerek saldırılar gerçekleştirdiği bilinmektedir.

3. ÇEVRE TERÖRİZMİ

Etimolojik olarak Latince "*terrere*" kelimesinden türeyen terör kavramı, "bilinmeyen ve öngörülemeyen bir tehlike karşısında duyulan aşırı korku ve endişe, dehşet" anlamına gelmektedir (Öktem, 2004: 133). "Korkutmak, korkuyla yönetmek, korkudan dehşete düşürmek" anlamlarına (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 694) karşılık gelen terör, siyasi amaçlara ulaşmak amacıyla toplumda korku ve dehşet duygularını yaygın hale getirmek üzere şiddet hareketlerinin varlığı olarak ifade edilebilir. Terörle gerçekleştirilmek istenen amaca ve terör eylemlerinde kullanılan araçların niteliğine bağlı olarak terörizm türleri (etnik terörizm, ideolojik terörizm, dini terörizm, siber terörizm, vb.) farklı isimlendirmelerle ortaya çıkmaktadır. Çevre terörizmi ise terör türleri arasında oldukça yeni bir terörizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çevresel terörizm veya ekolojik terörizm olarak adlandırılan çevre terörizmi, genel olarak siyasi idarelerin veya sivillerin sindirilmesi ve zorlanması için farklı gruplar, örgütler veya bireyler tarafından doğal yaşamın, çevrenin tahrip ve yok edilmesi veya yok etme tehdidi olarak tanımlanmaktadır (Britannica, 2021). Ancak dünya genelinde ahlaki, dini ve siyasi yaklaşımların farklılığı, terörizm hakkında ortak bir tanıma sahip olmayı engellediği (Zirschky, 1988: 1206) gibi çevre terörizminin de tanımlanmasında ortak bir sonuca ulaşılamamasına, tanımlama karmaşasına ve zorluğuna neden olmaktadır.

Çevre terörizminin en yaygın tanımlarından biri Peter Gleick tarafından yapılmıştır. Gleick'e göre (2006: 484) çevre terörizmi, "siyasi ve sosyal amaçlar adına toplulukları çevresel faydadan yoksun bırakmak ve bireylere zarar vermek için çevresel kaynaklara veya sistemlere karşı yasadışı güç kullanımı" olarak ele alınmaktadır. Çevre, özellikle soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte değişen terör anlayışının bir yansıması olarak, terör örgütlerinin gerçekleştirdikleri şiddet eylemleriyle siyasi iktidarları çaresiz bırakmaya ve bu sayede hedefleri doğrultusunda resmî kurumlardan tavizler koparmayı amaçladıkları bir alan haline gelmeye başlamıştır (Schofield, 1999: 621).

Çevre terörizmi; toplumu, doğal kaynakların kullanımından mahrum etmek için çevresel kaynaklara ve mülklere yönelik olarak kısa veya uzun vadeli yasadışı eylemlerin

gerçekleştirilmesi olarak nitelendirilmektedir. Genel hatlarıyla çevre terörizminde, doğanın hedef alındığı (su kaynakları ve besin zincirine zarar), canlı organizmaların ve mülklerin yok edildiği (barajlar, nükleer tesisler), kimyasal/biyolojik silahları atmosfere salma ve mültecilerin kaçmasını ve sınır ötesine yayılmayı teşvik etmek için çevresel zararlar vermeyi amaçlanmaktadır. Bu bakımdan çevre terörizmi doğanın politik ve ideolojik amaçlar çerçevesinde bir silah olarak kullanılmasını ifade etmektedir (Berkowicz, 2010: 16). Diğer bir tabirle ifade edecek olursak çevre terörizminde doğa, terör unsurları tarafından araçsallaştırılmaktadır. Siyasi amaçları doğrultusunda siyasal iktidarları yıpratmak ve toplumda korku ve infial oluşturmak için şiddet eylemlerine, çevre terörizmine başvuran terör örgütleri, korunaksız orman alanlarına ve tarım arazilerine yönelik sabotajlar gerçekleştirmektedirler. Türkiye'de de çevre terörizminin faili olarak PKK terör örgütünün doğrudan veya vekalet saldırılarla dolaylı olarak gerçekleştirdiği çevre terörizmi, çevresel ve ekonomik zararlara ve biyo-çeşitliliğin azalması noktasında büyük kayıplara neden olmaktadır.

4. PKK TERÖR ÖRGÜTÜ

PKK (Partîye Karkerên Kurdistanê) terör örgütü, Türkçe adıyla "Kürdistan İşçi Partisi" kurulduğu 1978 yılından itibaren geçen 40 yılı aşkın süre zarfında çeşitli dönemlerde farklı stratejiler geliştirmiştir. Marksist-Leninist bir ideoloji benimseyen örgüt, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, özellikle etnik kimlik temelli olarak Kürtlerin bağımsız bir devlet kurmaları gerektiğini savunmakta ve bölgede yürüttüğü şiddet ve terör propagandaları ve eylemleriyle devlet kurma amacını gerçekleştirmek istemektedir (Şen, 2015: 35). Örgüt, düzenlediği terör eylemleriyle siyasal iktidarları yıpratarak, siyasi amaçları doğrultusunda tavizler elde etmeye çalışmaktır. 1984 yılında ilk silahlı eylemlerini Eruh ve Şemdinli'de gerçekleştiren PKK terör örgütü (Özcan, 1999: 95), bu tarihten itibaren değişik taktikler ve stratejilerden oluşan çok çeşitli eylemlerle adından söz ettirmeye başlamıştır. PKK, bir yandan etnik ayrılıkçı terör örgütlerinin genel özelliklerini yansıtırken, diğer taraftan benimsediği Marksist-Leninist ideolojiyle ulusal sınırlar içerisinde ve sınır dışında çeşitli sol birey, örgüt ve yapılardan destek görmektedir (Demir, 2018: 7). Bu doğrultuda PKK, aldığı yerli ve yabancı desteklerle bugüne kadar köy, kasaba ve ilçe baskınları, mayın ve el yapımı patlayıcı düzenekleriyle pusu saldırıları, intihar saldırıları, suikastlar, adam kaçırmalar, baskınlar, sabotajlar, askeri birlik ve karakollara bombalı saldırılar, yol kesmeler, sızma ve taciz eylemleri, polis, öğretmen ve diğer kamu görevlilerine yönelik saldırılar gibi birçok terör eylemi gerçekleştirmiştir.

1984 yılından itibaren silahlı ve bombalı eylemlerine başlayan PKK ile mücadele sürecinin etkinlik düzeyi örgütün eylem stratejisi ve kapasitesi üzerinde etkili olmaktadır. Terörle mücadele kapsamında 1999 yılında örgüt elebaşı Abdullah Öcalan'ın yakalanmasının ardından küçülmeye başlayan örgütün eleman sayısı ve düzenlediği eylem sayısı düşmeye başlamıştır (TBB, 2006: 547-548). 2000 li yıllarda örgütün eylem yöntemleri ve stratejileri de değişmeye başlamıştır. Ancak sonrasında yaşanan iç ve dış gelişmeler örgütün varlığını devam ettirmesini sağlamıştır. Bu açıdan Türkiye'nin terörle mücadelede etkinliğini ve operasyonlarını artırması örgütün güç kaybı yaşamasına ve saldırı anlayışını ve yöntemlerini değiştirmesine yol açmaktadır. Terör örgütü PKK'nın etkin terörle mücadele operasyonları sonucu siyasi, sosyal ve ekonomik etkinliğini kaybetmesi örgütü, organizasyon ve plan kapasitesi basit, az elemanla gerçekleştirilebilen, düşük bütçe ve teknoloji gerektiren eylemlere, yani asimetrik saldırılara yönlendirmiştir. Bu saldırılar kapsamında PKK, orman yangını sabotajları ve tarım arazilerini kundaklama gibi eylemlerle çevre terörizmi gerçekleştirmektedir.

5. PKK'NIN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ORMAN YANGINLARI

PKK terör örgütü tarafından benimsenen strateji çerçevesinde gerçekleştirilen sabotaj eylemlerini, örgütün ilk olarak 1990'lı yıllarda benimsemeye başladığı görülmektedir. Bu yıllardan itibaren örgüt, çevre terörizmi kapsamında asimetrik saldırılarını yoğunlaştırmıştır. 1990'lı yılların ortalarına doğru artan orman kundaklamalarını engellemek için dönemin Millî Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Orman Bakanlığı ortak çözüm planları geliştirmişlerdir. 1995 yılında PKK tarafından yakılan 950 hektarlık orman alanının yakılması sonucu ise örgütün hedefindeki şehirlerde kriz komiteleri kurularak ormanların giriş çıkışları kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Ancak alınan önlemler PKK tarafından gerçekleştirilen sabotajları engellemede yeterince başarılı olamamıştır. Bu dönemde terör örgütü özellikle Akdeniz ve Ege'de orman yangınlarına devam etmiş, 1997 yılında Antalya'da 650 hektar ormanlık alan ve 200 hektarlık tarım arazisi yakılmış ve eş zamanlı olarak Belek ve Manavgat'ta sabotaj girişimleri yaşanmıştır. Orman sabotajlarının görüldüğü ilk dönemlerde yakalanan faillerin PKK'nın Yunanistan'daki kamplarında eğitim gören militanlar olduğu tespit edilmiş (Güngörmez ve Alkanat, 2019: 13-14), 1994 yılının yaz ayında Türkiye'de turistik alanlara eylem hazırlığında olan ve yakalanan PKK militanları, gerçekleştirmek istedikleri eylemlerin planlarını Atina'daki PKK kamplarında aldıkları eğitimler sonucu öğrendiklerini itiraf etmişlerdir (Güngörmez, 2019: 612-613).

1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin terörle mücadelede konsept değiştirmesi sonrası başarılı sonuçlar almaya başlaması (TBB, 2006: 547), örgütün bu yıllardan itibaren çevre terörizmine yönelmesine, özellikle 2000'li yıllarda terörle mücadelenin etkinliğinin artması ve örgütün gücünün azaldığı dönemlerde, örgütün çevre terörizmi stratejisini sürdürdüğü ve orman sabotajlarını arttırdığı görülmektedir. Özellikle 1999 yılında örgüt elebaşı Öcalan'ın yakalanması sonrası 2000'li yıllarda PKK, ulusal ve uluslararası konjonktürdeki gelişmelere bağlı olarak stratejilerini ve yapılanma tarzını değiştirmeye başlayarak eylemsel hareket alanını kırsal alandan şehirlere taşımaya başlamış ve kitle olayları odaklı eylemler gerçekleştirmeye yönelmiştir (Özcan, 2012: 49). Türkiye'de 2007 yılında meydana gelen 2.829 orman yangını sonucu 11.664 hektarlık ormanlık alan yanmış ve bu yangınların 780'i 'kasıt' ve 'faili meçhul' eylemler sonucu gerçekleşmiştir. Orman yangınları sonraki yıllarda da benzer şekilde devam etmiş; 2013 yılında ise ciddi bir artış yaşanmıştır. 2013 yılında meydana gelen 3.755 orman yangının 2.078'i 'kasıt' ve 'faili meçhul' eylemler neticesinde meydana gelmiştir (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019).

Tablo 1: Türkiye'de Orman Yangınlarının Yıllara Göre Dağılımı (2011-2019)

Yıllar	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kasıt/Faili Meçhul	757	1141	2078	1020	1099	1888	1431	1061	1433
Doğal/Kaza	1197	1309	1677	1129	1051	1300	980	1106	1255
Yangın Sayısı	1954	2450	3755	2149	2150	3188	2411	2167	2688
Hektar	3612	10454	11456	3117	3219	9156	11993	5644	11332

PKK terör örgütü, çevre terörizmi kapsamında orman sabotajlarının şiddetini artırarak devam etmektedir. 11 Temmuz – 24 Ağustos 2019 tarihleri arasında Türkiye'de gerçekleşen çok sayıdaki orman yangını, PKK terör örgütüne bağlı "Ateşin Çocukları İnisiyatifi" tarafından üstlenilmiştir (Güngörmez ve Alkanat, 2019: 15). 2019 Temmuz ayında İstanbul, Muğla, Dalaman ve Milas'ta gerçekleştirilen yangınları PKK'ya bağlı "Halkların Birleşik İntikam Milisleri-HBİM" tarafından üstlenilmiştir. Yine 2020 yılında PKK elebaşı Murat Karayılan'ın "Ormanları Yakın" talimatı sonrası Hatay'da başlayan ve büyük hasarlara neden olan orman yangınlarını da ateşin çocukları inisiyatifi üstlenmiştir (Cömert, 2021). Bu açıdan terör

örgütlerinin taraftar kaybetme veya kınanma kaygısıyla eylemlerini, kimliği belirsiz veya gizli şekilde yürütme çabası içinde oldukları da söylenebilir (Aslan, 2021).

2021 yılında Türkiye'nin güney bölgelerinde, Muğla'nın Köyceğiz, Marmaris, Milas ve Antalya'nın Manavgat ve Gündoğmuş ilçelerinde, meydana gelen orman yangınlarını ateşin çocukları inisiyatifi üstlenmiştir ve 'Türk rejiminin başka bir dilden anlamadığını ve ateşle diz çöktürmenin zamanının geldiğini' belirtmişlerdir (Yeni Şafak, 2021). PKK'ya ait örgüt haber kanallarında ve sosyal medya hesaplarında ise ateşin çoçuklarının eylemleri üstlendiği ve "Kürt düşmanı TC çöktürme hamlemiz ile çökecektir", "Faşist Türkleri her gün ateşler içerisinde bırakacağız" ifadelerini kullandığı görülmektedir (Nûçe Ciwan, 2021). Tarihi ve turistik yerlerle birlikte çevreye karşı asimetrik saldırılar düzenleyen ve saldırıların devam edeceği tehdidinde bulunan örgüte bağlı bu türev örgütlerin temel motivasyonunu ise intikam alma duygusu oluşturmaktadır.

Türkiye'nin terörle mücadelesinin yoğunluğunu artırması, terör örgütünün ciddi oranda militan ve üst düzey yönetici kaybı yaşamasına yol açmıştır. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, yurt içindeki terörist unsurların sayısının 200'ün altına düştüğünü belirtmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2021). 2021 yılına kadar olan son 6 yıllık süre zarfı içerisinde 9 binden fazla PKK'lı terörist ve 401 örgüt yöneticisi etkisiz hale getirilmiştir. Bu bakımdan, örgütün orman sabotajlarıyla asimetrik terör saldırılar gerçekleştirmesi örgütün silahlı gücünün zayıfladığını ve silahlı eylem kapasitesinin düştüğünü göstermektedir. PKK'nın asimetrik terör saldırılarının sıklığı örgütün toplumda korku, yıldırma ve infial uyandırma çabasını ortaya koymakta ve terör örgütünün zayıflayan yapısını gizleme ve manipüle etme çabası taşıdığını da göstermektedir. Bu çaba aynı zamanda PKK'nın gerçekleştirdiği çevre terörizmini doğrudan üstlenmeyerek taşeron örgütler üzerinden kendini kamufle etmesini sağlamakta ve uluslararası kamuoyuna karşı zor duruma düşmekten kurtarmaktadır.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Terör örgütlerinin siyasal amaçlarına ulaşmak için doğal yaşama ve çevreye yönelik zarar vermeleri çevre terörizmi olarak adlandırılmaktadır. Siyasal alanda güç kazanmak için çevredeki fiziksel ve biyolojik unsurlara zarar verilmesi veya tahrip edilmesi terör örgütlerinin sıklıkla başvurduğu yöntemlerden biri haline gelmiştir. PKK terör örgütü, kuruluş yıllarından itibaren ideolojileri doğrultusunda gerçekleştirdiği eylemleriyle şiddet ve korku ortamı oluşturarak terör ortamı yaratmaktadır. Farklı dönemlerde terörle mücadele operasyonları sonrası yaşadığı güç kaybı, örgütün doğrudan silahlı saldırılar düzenleme yeteneğinin azalmasına ve eleman temininde sorun yaşamasına yol açarken örgütü asimetrik saldırılar düzenlemeye ve eylemlerinin yönünü doğal yaşama ve çevreye yöneltmesine neden olmuştur. Bu açıdan terör örgütü PKK, amaçları çerçevesinde çevreyi ve doğayı birer silah olarak kullanmakta, çevreyi araçsallaştırmaktadır. Örgüt, gerçekleştirdiği orman sabotajlarıyla doğal yaşama ve çevreye verdiği zararlar üzerinden çevre terörizmine neden olmaktadır.

Bu saldırılar, aynı zamanda Türkiye'nin terörle mücadele kapsamında gerçekleştirdiği başarılı operasyonların sonucu olarak örgütün, silahlı gücünün zayıfladığı ve silahlı saldırı ve eylem düzenleme gücünün zayıfladığını ve örgütün imaj varlığını koruma çabası içinde hareket ettiğini de göstermektedir. Bu nedenle de asimetrik saldırıların basitliği, kolaylığı ve etkililiği, PKK terör örgütünün ilgisini çekmekte, eylem stratejilerinde önemli değişiklikler meydana getirmektedir. Özellikle yaz aylarında orman yangınları sabotajlarının düzenlenmesi, çıkan yangınların nedenlerinin çeşitlenmesine olanak sağlayarak algının terörizmden uzaklaşmasını sağlamaktadır. Bu bakımdan medyada yapılan yayınlar, yangınların nedenlerinin ve faillerinin belirlenmesini önleyecek şekilde propaganda aracına dönüşerek toplumları manipüle etmektedir. Ayrıca Ateşin Çocukları, Halkların Birleşik İntikam Milisleri gibi vekalet örgütler üzerinden sabotaj eylemlerinin gerçekleştirilmesi, PKK örgütünün etkisini gölgelemektedir.

Türkiye'nin terörle mücadele stratejisinin önemli bir ayağını ayrılıkçı/etnik terör örgütü PKK ile mücadele süreci oluşturmaktadır. Uzun yıllar örgütle mücadelesini sürdüren Türkiye'nin yeni dönemde terörle mücadele stratejisinde örgütün asimetrik saldırılarla gerçekleştirdiği çevre terörizmine de yer vermesi, bu kapsamda ilgili kanunlarda ve yönetmeliklerde düzenlemeler yapması gerekmektedir. Diğer taraftan uluslararası anlaşmaların kabul edilmesi, mevcut sorunların uluslararası kamuoyunda değerlendirilmesine ve ortak çalışmalar yapılmasına imkân tanıyarak sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır.

Yeni dönemde terör eylemlerinin doğaya ve çevreye yönelik olarak gerçekleştirilmesi, çevre terörizmini ve çevre terörizmi ile mücadeleyi ülkelerin öncelikli ulusal güvenlik konularından biri haline getirmeye başlamıştır. Biyolojik ve kimyasal silahlar ile nükleer materyallerin kullanımının, gelecekteki çevre terörizminin yeni araçları olacağı tehlikesi ise çevre terörizmiyle mücadelenin önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Terör örgütleriyle mücadelede gereksinim duyulan en önemli unsurların başında, haber alma ve istihbarat çalışmaları gelmektedir. Türkiye'nin terörle mücadele kapsamında terör örgütünün asimetrik saldırıları karşısında asimetrik bilginin edinim sürecinin hızlandırılması, stratejik yatırımlarını ve planlama faaliyetlerini gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu açıdan ormanlık alanlarda uydu teknolojisi yatırımlarının artırılması, ısıya duyarlı sensörlerin kullanımı, yüksek çözünürlüklü kameraların varlığı, drone araçlarla yapılan devriyeler ve erken tespit sistemleriyle çevreye yönelik asimetrik saldırıların ve çevre terörizminin önceden tespiti, müdahale edilmesi veya engellenmesi sağlanabilir. Ayrıca özellikle orman varlığı bakımından zengin bölgelerde, bölge halkının orman yangınlarına müdahale konusunda eğitimlerin verilmesi ve bilinçlendirilmesi, orman yangınlarının büyümesi ve yayılmasının önlenmesine katkı sağlayacak ve yangınlara müdahale edilmesini ve söndürülmesini hızlandıracaktır.

Nihai olarak, PKK terör örgütünün ve diğer terör örgütlerinin çevreye yönelik orman sabotajlarıyla gerçekleştirdiği çevre terörizminin önüne geçilmesi veya engellenmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Bitki ve hayvan çeşitliliği bakımından zengin ve birçok endemik türe ev sahipliği yapan milli değerlerimiz, ormanlarımızın korunması öncelikli Terör örgütlerinin artan asimetrik saldırı ve çevre terörizminin nedenlerinin anlaşılması ve asimetrik saldırı stratejilerinin ve eylemsel yöntemlerinde meydana gelen değişimlerin analiz edilmesi, asimetrik saldırıların öngörülemezliğini ve belirsizliğini azaltarak ve asimetrik saldırılarla gerçekleştirilen çevre terörizmiyle mücadeleye ve terör eylemlerinin önlenmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Aslan, M. (2021, 08 31). *Terörün Somut ve Soyut Yeni Yöntemleri*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı-SETA: https://www.setav.org/terorun-somut-ve-soyut-yeni-yontemleri/ (Erişim Tarihi: 08.09.2021).

Berkowicz, S. (2010). Eco-Terrorism/Enviro-Terrorism: Background, Prospects, Countermeasures. H. Alpas, S. Berkowicz, & I. Ermakova (Dü) içinde, *Environmental Security and Ecoterrorism - NATO Science for Peace and Security Series C: Environmental Security* (s. 15-29). Moscow, Russia: Springer.

Britannica. (2021). *Ecoterrorism*. Britannica: https://www.britannica.com/topic/ecoterrorism (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

Cambridge Dictionary. (2021). *Asymmetry*. Cambridge Dictionary: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/asymmetry (Erişim Tarihi: 08.08.2021).

Cömert, İ. (2021). *Yunanistan- PKK Terör Örgütü İlişkileri ve Türkiye'deki Orman Yangınları*. Global Savunma: https://www.globalsavunma.com.tr/yunanistan-pkk-teror-orgutu-iliskileri-ve-turkiye-deki-orman-yanginlari.html (Erişim Tarihi: 14.09.2021).

Demir, S. (2018). *PKK'nın İletişim Stratejisi.* Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı - SETA.

Gleick, P. (2006). Water and Terrorism. *Water Policy, 8*(6), 481-503. doi: 10.2166/wp.2006.035

Güngörmez, O. (2019). Yunanistan. E. Bayraklı, H. Yalçın, & M. Yeşiltaş (Dü) içinde, *Avrupa'da PKK Yapılanması* (s. 609-657). İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).

Güngörmez, O., ve Alkanat, A. (2019). *Çevre Terörizmi ve PKK'nın Orman Sabotajları.* İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).

Martin, G. (2017). *Terörizm Kavramlar ve Kuramlar* (1. b.). (İ. Çapçıoğlu, & B. Metin, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.

Messinger, G. (2011). *The Battle for the Mind: War and Peace in the Era of Mass Communication.* Boston: University of Massachusetts Press.

Nûçe Ciwan. (2021, 09 25). *Ateşin Çocukları*. Nûçe Ciwan: https://www.nuceciwan90.xyz/?s=Ate%C5%9Fin+%C3%87ocuklar%C4%B1 (Erişim Tarihi: 15.09.2021).

Öktem, E. (2004). Uluslararası Hukukta Terörizm Tanım Sorunu ve Milli Bağımsızlık. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, 3*(5), 133-147.

Özcan, M. (2012). *Terörün Matruşkası KCK.* İstanbul: Hayat Yayınları.

Özcan, N. (1999). *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi , İdeolojisi ve Yöntemi.* Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Pfanner, T. (2005). Asymmetrical Warfare from the Perspective of Humanitarian Law and Humanitarian Action. *International Review of the Red Cross, 87*(857), 149-174.

Schofield, T. (1999). The Environment as an Ideological Weapon: A Proposal to Criminalize Environmental Terrorism. *Boston College Environmental Affairs Law Review, 26*(3), 619-647.

STM. (2015). *Geleceğin Savaşları: Yakın Gelecekte Muharebe Alanı Nasıl Şekillenecek? Sektör Değerlendirme Raporu.* Ankara: ThinkTech STM Future Technology Institute.

Şen, Y. (2015). Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: PKK Terörü Ve Ağrı Gerçeği. *Ağru İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1*(2), 17-70.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017). *Güvenlik Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2021, 09 19). *'Yurt İçindeki Terörist Sayısı 197'ye Düştü."*. T.C. İçişleri Bakanlığı: https://www.icisleri.gov.tr/yurt-icindeki-terorist-sayisi-197ye-dustu (Erişim Tarihi: 11.09.2021).

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2019). *Orman Genel Müdürlüğü E-kütüphane.* T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü: https://web.ogm.gov.tr/ekutuphane/Sayfalar/Istatistikler.aspx?RootFolder=%2Fekutuphane%2FIstatistikler%2FOrmanc%C4%B1l%C4%B1k%20%C4%B0statistikleri&FolderCTID=0x012000301D182F8CB9FC49963274E712A2DC00&View={4B3B693B-B532-4C7F-A2D0-732F715C89CC} (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

TBB. (2006). *Türkiye ve Terörizm.* Ankara: Türkiye Barolar Birliği.

Toptaş, M., & Yılmaz, M. (2021). Akıllı Yangın Söndürme Mühimmatının Sayısal Analizi. *Journal of Aviation, 5*(1), 22-35.

Yenal, S. (2016). *Asimetrik Savaş ve İstihbarat.* Ankara: SAGE Yayıncılık.

Yeni Şafak. (2021, 08 01). *Orman yangınlarını PKK'ya bağlı 'Ateşin Çocukları' üstlendi*. Yeni Şafak: https://www.yenisafak.com/gundem/orman-yanginlarini-pkkya-bagli-atesin-cocuklari-ustlendi-3675400 (Erişim Tarihi: 12.09.2021).

Zirschky, J. (1988). Environmental Terrorism. *Journal Water Pollution Control Federation, 60*(7), 1206-1210. https://www.jstor.org/stable/pdf/25043625.pdf (Erişim Tarihi: 23.08.2021).

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRİZMİN DEĞİŞEN DOĞASI: EKO-TERÖRİZM VE ÇEVRESEL TERÖRİZM

Abdulgazi YIKICI[1]

Özet

İnsan uygarlığının gelişimi sırasında doğal kaynakların sürdürülemez bir şekilde kullanılması, benzeri görülmemiş iklim değişikliği gibi bir fenomenin ortaya çıkmasına, dolayısıyla da çevre üzerinde büyük bir baskıya yol açmıştır. Dünyanın ekosistemine verilen zarar sonucu doğal kaynaklarda azalış meydana gelmesi, terörün doğasını değiştirmiştir. Günümüzde terörizm konusunda yaşanan gelişmeler doğal kaynakların da çatışmalara sebep olabileceğini ortaya koymuştur. Bu kapsamda çeşitli gruplar eko-terörizm ve çevresel terörizm adı altında eylemlerde bulunmaya başlamıştır. Literatüre nispeten yeni girmiş olan bu kavramlar ilk bakışta birbirine benzer anlamlar çağrıştırsa da aralarında önemli bir farklılık vardır. Eko-terörizm, çevrenin insanlar tarafından daha fazla tahrip edilmesini engellemek amacıyla çevreye zarar veren mülklere ve kuruluşlara karşı radikal çevreci gruplar tarafından kullanılan şiddeti/terörü; çevresel terörizm ise ideolojik veya politik örgütsel amaçlara ulaşmak için çevrenin, terör ve savaş eylemleri yoluyla insanlar üzerinde korku yaratmak için kullanılmasını ifade etmektedir. Bu ayrım, akademik literatürde yerleşmiş olsa da, medya ve kamuoyunda kavramların birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca söz konusu ifadeler dinleyici ve okuyucular tarafından da yanlış anlaşılma potansiyeli taşımaktadır. Buradan hareketle çalışmanın amacı eko-terörizm ve çevresel terörizm kavramlarının etimolojik ve semantik açılardan incelenerek aralarındaki temel farklılıkların belirginleştirilmesidir. Bu bağlamda, söz konusu kavramları konu edinen akademik çalışmalarda literatür incelemesi; gazete ve haber arşivlerinde ise içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Eko-terörizm, Çevresel Terörizm.

[1] Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, abdulgaziyikici@ktu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-1230-1612

THE CHANGING NATURE OF TERRORISM: ECO-TERRORISM AND ENVIRONMENTAL TERRORISM

Abstract

The unsustainable use of natural resources during the development of human civilization has led to the emergence of such a phenomenon as unprecedented climate change, thus putting enormous pressure on the environment. The decrease in natural resources as a result of the damage to the world's ecosystem has changed the nature of terrorism. Today, developments in terrorism have revealed that natural resources can also cause conflicts. In this context, various groups have started to take action under the name of eco-terrorism and environmental terrorism. Although these concepts, which are relatively new to the literature, evoke similar meanings at first glance, there is an important difference between them. Eco-terrorism means violence/terrorism used by radical environmental groups against properties and establishments that harm the environment in order to prevent further destruction of the environment by humans; environmental terrorism, on the other hand, refers to the creation of fear on people through acts of terrorism and war of the environment in order to achieve ideological or political organizational goals. Although this distinction is established in the academic literature, it is seen that the concepts are used interchangeably in the media and public opinion. In addition, the statements in question have the potential to be misunderstood by listeners and readers. From this point of view, the aim of the study is to examine the concepts of eco-terrorism and environmental terrorism from etymological and semantic perspectives and to clarify the main differences between them. In this context, literature review in academic studies dealing with these concepts; content analysis method was used in newspapers and news archives.

Keywords: Terrorism, Eco-terrorism, Environmental Terrorism.

1.GİRİŞ

Terörizm, tanınması kolay, tanımlanması zor olan küresel bir fenomendir (Prabha, 2000: 125). Dünya çapında tüm moda sözcükler gibi terörizm de benzer şekilde algılanmakta, ancak farklı şekillerde yorumlanmaktadır (Bauman, 2005: 1). Hukuki olarak henüz kapsamlı bir terörizm tanımı benimsenmemiş olsa da, bu konuda büyük bir uluslararası çabanın olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Terörizmin uluslararası bir tanımının yapılmasının, terörizme karşı verilen mücadelenin etkinliğini artıracağına yönelik ön kabulden hareketle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) bu konuda çeşitli çalışmalar yürütmektedir (Scharf, 2004: 359-360). Nitekim söz konusu çabaların bir sonucu olarak BMGK tarafından bu iş için kurulan komite; terörizmi, "toplumu korkutmak veya bir hükümeti ya da uluslararası bir kuruluşu bir faaliyeti gerçekleştirmeye ya da gerçekleştirmekten kaçınmaya zorlamak için bir sivilin ya da silahlı çatışmalarda aktif olarak yer almayan bir kişinin ölümüne veya ciddi şekilde yaralanmasına yol açmayı hedefleyen eylem" şeklinde tanımlamıştır (United Nations High Commissioner for Human Rights [UNHCHR], 2008: 6).

Terörizm kavramının akademik literatürde yoğun bir şekilde kullanılması ve çeşitli bilimsel çalışmaların konusu hâline gelmeye başlaması üzerinde ABD'deki 11 Eylül 2001 saldırılarının büyük bir etkisi olmuştur. Dünya Ticaret Merkezi binalarına düzenlenen bu saldırılar sadece terörizm algısında önemli bir değişikliğe yol açmamış, aynı zamanda bu konudaki uluslararası farkındalığa da yeni bir boyut kazandırmıştır (O'Lear, 2003: 127; Şen, 2021: 19). Söz konusu olay dışında, Bali (2002), Madrid (2004) ve Londra (2005)'da meydana gelen saldırılar da terörizm algısının yoğunlaşmasına ve canlı tutulmasına yol açmıştır (Wojciechowski, 2009: 58). Küreselleşme ise El-Kaide ve DEAŞ terör örgütlerinin ortaya çıkardığı bu terör dalgasının etki gücünü artırmış ve ülkeler üzerinde doğrudan / dolaylı bir şok etkisi yaratmıştır (Şen, 2021: 19). Yaşanan terör saldırıları incelendiğinde bu tür eylemlere genellikle askerî ve sivil hükümet binalarının, büyük insan topluluklarının bir araya geldiği organizasyonların, uluslararası şirketlerin ve havalimanlarının maruz kaldığı görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle terörizm, korkutma ve zorlama yoluyla sosyal, politik ve ekonomik kapsamda belirli amaçları gerçekleştirmek için güç ve şiddet kullanılması şeklinde ifade edilebilir. Ancak günümüzde meydana gelen olaylar, çevrenin de bu tür faaliyetlere ve amaçlara konu olabileceğini göstermiştir.

Çevre, canlı yaşamının devamı açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu ise çevreyi oluşturan ekosistemlerin ve faktörlerin kendinden beklenen işlevleri muntazam bir şekilde yerine getirmesiyle mümkün olabilmektedir. Ağırlıklı olarak antropojenik kirlilikten (trafik, ulaşım, endüstri, ısınma vb.) kaynaklanan iklim değişikliği ve küresel ısınma gibi çevre sorunları, söz konusu sistemlerin yapısında bozulmalara ve kırılganlıklara yol açmaktadır. Nüfusun, dolayısıyla da antropojenik kirlilik düzeyinin artması, kaynakların hızla tüketilmesine neden olmaktadır. Söz konusu durum çevreyi ve doğal kaynakları sadece daha kıt ve değerli bir yapıya büründürmekle kalmamakta, aynı zamanda tartışmaların öznesi ve çatışmaların nesnesi hâline getirmektedir. Bu bağlamda kimi gruplar çevrenin daha fazla yıpranmasını / bozulmasını önlemek için çeşitli girişimlerde bulunurken, kimi gruplar da bu durumu belirli politik ve ideolojik amaçlara ulaşmada bir araç olarak kullanma eğilimindedir.

Nesnesi çevre olan çeşitli şiddet olaylarını ifade etmek için "eko-terörizm ve çevresel terörizm" kavramları kullanılmaktadır. Söz konusu kavramlar medya ve kamuoyunda birbiri yerine kullanılıyor olsa da, içerikleri itibariyle aralarında önemli nüanslar bulunmaktadır. Eko-terörizm, çevrenin insanlar tarafından daha fazla bozulmasını engellemek amacıyla çevreci gruplar tarafından yollar, binalar, araçlar gibi yapılı çevreyi hedef alan eylemler olarak tanımlanabilir (Chalecki, 2002: 49). Çevresel terörizm ise politik veya ideolojik hedeflere ulaşmak için çevrenin bir silah / araç olarak kullanılması durumudur (Berkowicz, 2011: 16). Buradan hareketle çalışmanın amacı eko-terörizm ve çevresel terörizm kavramları arasındaki

nüansların belirginleştirilmesi ve bu kavramların anlamları dışındaki kullanım yerlerinin tespit edilmesidir. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak eko-terörizm, ardından çevresel terörizm hakkında aralarındaki farklılıkları da kapsayacak şekilde kavramsal bir açıklama yapılmıştır. Son olarak ise eko-terörizm ve çevresel terörizm kavramlarının anlamlarına uygun olmayan yerlerdeki kullanımlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2. EKO-TERÖRİZM

İnsan uygarlığının gelişimi, çevrenin aleyhine olacak bir şekilde gerçekleşmektedir. Doğal kaynakların sürdürülemez bir şekilde kullanımı ve bunun ortaya çıkarmış olduğu iklim değişikliği sorunu, çevre üzerinde büyük bir baskı yaratmaktadır. Bu soruna dikkat çekmek ve çevrenin daha fazla tahrip edilmesini engellemek için "eko-terörizm" olarak adlandırılan ve radikal uygulamalara başvuran bir sivil aktivizm hareketi başlatılmıştır (Spadaro, 2020: 58).

Radikal çevre aktivistleri, çevresel bozulmasının hızını yavaşlatmak için çevreye zarar veren işletmeleri ifşa ederek ve şiddete varan yöntemlerle bunların faaliyetlerini engelleyerek tartışmalı bir çevre koruma hareketi başlatmışlardır. Eko-terörizmin yelpazesi şiddet içermeyen oturma eylemlerinden kundakçılık ve ölüm tehdidi gibi ciddi suçlara kadar uzanmaktadır (Roeschke, 2009: 117). Söz konusu aktivistler tarafından çevreye zarar veren mülklere karşı yapılan yasadışı eylemler, bu faaliyetlere maruz kalan işletmeleri büyük maddi zararlara uğratmıştır (Smith, 2008: 537). Buna karşılık sanayi yanlısı gruplar, kamuoyunu kendi lehlerine çevirmek ve aynı zamanda radikal çevrecileri ve onların faaliyetlerini itibarsızlaştırmak için "eko-terörist" etiketini kullanmaya başlamışlardır (Vanderheiden, 2008: 299; Eagan, 1996: 2). Başlangıçta radikal grupları itibarsızlaştırmak için kullanılan eko-terörizm etiketi, süreç içerisinde çok ciddi sosyal, politik ve etik sonuçları olan bir sınıflandırmaya dönüşmüştür.

Eko-terörizm terimi ilk olarak Ron Arnold (1983) tarafından bir makalede "çevreyi korumak için endüstriyel yapıların kasıtlı olarak yok edilmesi" anlamında kullanılmıştır. Evrensel düzeyde kabul gören bir tanımı bulunmamakla birlikte eko-terörizm genellikle kişilere veya mülklere karşı ekolojik sistemleri, çevresel faktörleri veya hayvan haklarını korumak için işlenen terör, şiddet veya sabotaj eylemlerini ifade etmektedir (Kharlamova, 2011: 32). Terim, Oxford sözlüğünde "(1) çevre ile ilgili konulara dikkat çekmek için gerçekleştirilen şiddet eylemleri; (2) politik bir konuya dikkat çekmek için çevreye kasıtlı zarar verme" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu sözlükteki tanımlardan ilki eko-terörizmi ana hatlarıyla nitelemekte iken, ikincisi bir sonraki konu başlığında değinilecek olan "çevresel terörizm" kavramına daha uygun düşmektedir. Çünkü eko-terörist olarak adlandırılan kişilerin veya grupların amacı politik bir çıkar için çevreye zarar vermek değil, aksine çevreye zarar veren faaliyetleri engellemektir (Berkowicz, 2011: 16).

Earth First (*Önce Dünya*), eko-terörizmi kamuoyunda tartışmaya açan ilk örgüttür. 1980 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde kurulan bu örgüt, vahşi yaşam alanlarında yol yapımı ve baraj inşaatı gibi faaliyetlere karşı yapılan protesto gösterileriyle tanınmaktadır. Örgütün eylemleri, hükümet ve kolluk kuvvetlerinin baskısı altında sona ermiştir (Chalecki, 2002: 48). Animal Liberation Front (*Hayvan Kurtuluş Cephesi*), Greenpeace (*Yeşil Barış*), Sea Shepherd Conservation Society (*Deniz Çobanı Koruma Derneği*) gibi örgütler kurulsa da (Kharlamova, 2011: 33), 1992 yılında İngiltere'nin Brighton şehrinde kurulan Earth Liberation Front ([ELF], *Dünya Kurtuluş Cephesi*), eko-terörist örgütün modern mirasçısı olarak kabul edilmektedir (Leader ve Probst, 2003: 38). ELF, "monkey wrenching" (*çomak sokmak*) olarak adlandırdıkları bir uygulama ile faaliyete geçmiştir. Bu uygulama, çevreye zarar veren kamuya ait veya özel mülkiyette bulunan yerlere yönelik kasıtlı eylemleri içermektedir (Tyagi, 2018: 2).

İlk olarak 1992 yılında Birleşik Krallık'ta gerçekleştiren ELF eylemleri, 1993'te Kıta Avrupası, Yeni Zelanda ve Avustralya'da, 1996'da ise ABD'de görülerek hızlı bir yayılma

seyri izlemiştir (Molland, 2006). 1990'ların sonları ile 2000'li yılların başları ELF'nin en aktif olduğu dönem kabul edilmektedir. Elektrik iletim kulübesi, kereste araştırma merkezleri, polis karakolu, kayak merkezi ile çevreye zarar verdiği düşünülen yapılar bu tür faaliyetlere maruz kalmıştır (Sumner ve Weidman, 2013: 855). Söz konusu zaman aralığında gerçekleştirilen eylemlerde meydana gelen zararın yüz milyon doların çok üzerinde olduğu ifade edilmiştir (Joosse, 2012: 78).

Eko-terörizmin en önemli dayanak noktalarından birisi, tüm canlılara eşit hakların sunulması gerektiğini ifade eden, insan merkezli yaklaşımdan radikal bir kopuşu simgeleyen ve Arne Naess tarafından ortaya atılan "derin ekoloji" yaklaşımıdır (Naess ve Jickling, 2000; Kılıç, 2008: 199; Smith ve Gough, 2015: 39). Gandhi, Spinoza, Leopold gibi düşünürlerin ve Budizm gibi görüşlerin bir sentezi olan bu yaklaşımda insanlar biyolojik topluluğun sıradan üyesi olarak kabul edilmektedir (Ertürk, 2018a: 182). İlave olarak söz konusu yaklaşım, ekolojik krize yol açan değerlerin ve yaşam biçiminin sorgulanmasını da içermektedir (Ertürk, 2018b: 378; Keleş vd., 2015: 189). Buradan hareketle eko-teröristler, doğal kaynakların sömürülmesini durdurmak veya en azından yavaşlatmak ve sürdürülebilir olmayan ağaç kesimi, nükleer enerji, ağ balıkçılığı, balina avcılığı ile kalkınma yoluyla vahşi yaşam tabiatının yok edilmesi gibi sorunlara halkın dikkatini çekmek için mücadele vermektedir (Eagan, 1996: 2; Chalecki, 2002: 48). Bununla birlikte eko-teröristler üç önemli unsuru paylaşmaktadır: Çevreden taviz verilmemesi, zaman ve paranın lobicilik faaliyetleri yerine doğrudan eyleme harcanması, gönüllülük esasının ve adem-i merkeziyetçi bir yapının hakim olması (Eagan, 1996: 2).

Eko-terörizm bağlamında değerlendirilen eylemler; şiddet, kundakçılık ve sabotaj gibi yöntemleri içermesi ve geniş bir kitleye mesaj iletmesi bakımından hukuka aykırılık teşkil etmektedir. Ancak bu eylemler, sivillerin hedef alınmaması, gerçekleştirilen faaliyetlerin ölümle sonuçlanmaması ve tek amacın çevrenin daha fazla tahrip edilmesinin önlenmesi olması nedeniyle kanlı terör eylemleri ile bir kefeye konulmamalıdır (Eagan, 1996: 9; Loadenthal, 2014: 30) ve bir tehdit olarak algılanmamalıdır (Spadaro, 2020: 73). Çünkü bu gruplar; şiddet eylemlerini bireylere, doğal sistemlere veya doğal kaynaklara zarar vermek yerine, doğayı tahrip ve ihlal eden yapılı çevreye yöneltmektedir.

3. ÇEVRESEL TERÖRİZM

Terörizm uzmanları, terörizmin doğasını oluşturan profesyonel politik güdümlü eylemlerden uzaklaşıldığını, bunun yerine dinî, sosyal, politik ve kişisel amaçların motive ettiği amatör eylemlerin ön plana çıkarıldığını ileri sürmektedir (Laqueur, 1996; Hoffman, 1999; Chalecki, 2002: 46). Buradan hareketle terörizmin doğasının değiştiği ve yeni bir boyuta taşındığı söylenebilir.

Doğal kaynaklar, nüfusun artmasına paralel olarak daha hızlı bir şekilde tüketilmektedir. Söz konusu durum doğal kaynakların sadece değerini ve kırılganlığını değil, aynı zamanda bu kaynakların terörist faaliyetlerde kullanılacak hedefler olarak çekiciliklerini de artırmaktadır (Chalecki, 2002: 46). Çünkü günümüzde herhangi bir doğal kaynağın yok edilmesi veya yapısının insanlara zarar verecek şekilde bozulması eskiye nazaran daha fazla ölüme, maddi hasara, siyasi kaosa ve diğer olumsuz etkilere yol açma potansiyeline sahiptir (Atoyev, 2003: 182). Bu nitelikteki eylemleri bünyesinde barındıran çevresel terörizm, sosyal, politik ve ekonomik çıkarlar için çevreye veya bir ekosisteme kasıtlı olarak zarar vermeyi amaçlayan yasadışı eylem veya eylemler dizisi olarak ifade edilebilir (Berkowicz, 2011: 16). Gleick (2006: 484) çevresel terörizmi, politik veya sosyal bir amaç adına bireylere zarar vermek veya toplumu çevrenin sağladığı imkânlardan yoksun bırakmak için çevresel kaynaklara karşı yasadışı güç kullanımı şeklinde tanımlamaktadır. Buna paralel olarak Zirschky (1998: 1206) de çevresel terörizmi, fiziksel, kimyasal, nükleer veya bakteriyolojik tekniklerin hava, su ve toprak gibi

doğal kaynaklar üzerinde kullanımı ya da kullanım tehdidi yoluyla nüfusa korku verilmesi olarak açıklamaktadır.

Bir ciddiyet ve aciliyet uyandıran "çevresel terörizm" etiketi, doğası gereği belirsiz ve karışık konudur (O'Lear, 2003: 127). Dünya nüfusunun artması ve iklim değişikliği sorunu, çevresel terörizmin potansiyel tehlikesinin daha da yükselmesine ve benzeri görülmemiş bir seviyede insan güvensizliğine neden olmaktadır (Kohler vd., 2019: 1). Antik çağlardan beri askerî strateji olarak kullanılan mahsul imhası, çevresel terörizm kapsamında değerlendirilebilir. Günümüzde ise çevresel terörizm, kasıtlı olarak orman yangını çıkarılması, hidroelektrik santrallerinin ve petrol tesislerinin tahrip edilmesi ve su kaynaklarının zehirlenmesi gibi örneklerle kendini göstermektedir (Porta ve Last, 2018). Buradan hareketle çevresel terörizmin, yeni bir yüze sahip eski bir çatışma türü olduğu (Chalecki, 2002: 46) ve politik ve ideolojik amaçlara ulaşmak için birinci hedef olarak çevre ve doğal kaynakların seçilmesi yönünden diğer terörizm türlerinden de ayrıldığı söylenebilir (Schwartz, 1998: 484). Bu bağlamda su kaynaklarının zehirlenmesi, kimyasal veya biyolojik silahların atmosfere bırakılması gibi yöntemler kullanılsa da (Berkowicz, 2011: 16), son dönemlerde yaygınlaşan orman sabotajları ve yangınları, çevresel terörizmin en önemli araçlarından biri hâline gelmiştir (Güngörmez ve Alkanat, 2019: 10).

Çevresel terörizm, politik ve ideolojik bir menfaat adına bireyler, bir bütün olarak toplum ya da devlet / hükümet üzerinde baskı kurmak için çevreye veya doğal kaynaklara yönelik gerçekleştirilen yasadışı eylemleri kapsamaktadır. Bu ise onu, yalnızca çevreyi daha fazla insan işgalinden kurtarmak amacıyla yapılı çevreyi hedef alan eko-terörizmden ayırmaktadır. Eko-terörizm ile çevresel terörizm arasındaki diğer bir fark birincisinin yerel, ikincisinin ise sonuçları itibariyle daha küresel ve bölgesel etkilere yol açmasıdır. Özetle çevresel terörizmde çevre, politik veya ideolojik hedeflere ulaşmak için bir silah olarak kullanılmakta; eko-terörizmde ise insan istilasından kurtarılması gereken bir varlık olarak algılanmaktadır.

4. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BİLGİLER

4.1. Araştırmanın Amacı

Eko-terörizm ve çevresel terörizm kavramlarını ana hatlarıyla ele almak, aralarındaki temel ayrım noktalarını ön plana çıkarmak ve bu kavramların anlamlarına uygun olmayan yerlerdeki kullanımlarını tespit etmektir.

4.2. Araştırmanın Sorunsalı

Nüfusun artması ile insanlığın kaydettiği teknolojik ilerlemeler, çevre ve doğal kaynaklar üzerinde benzeri görülmemiş bir baskı yaratmıştır. Yaşanan gelişmeler, çevrenin sadece daha değerli ve kırılgan bir yapıya sahip olmasına yol açmamış, aynı zamanda çevreyi çatışmaların da konusu hâline getirmiştir. Bu çatışmalarda çevre; bazen korunması gereken bir varlık, bazen de çeşitli amaçlara ulaşmada bir araç olarak görülmektedir. Söz konusu kapsamdaki eylemlerin ilki eko-terörizm; ikincisi ise çevresel terörizm kavramları ile ifade edilmektedir. Bu bağlamda, aralarında önemli nüanslar bulunmasına rağmen eko-terörizm ve çevresel terörizm kavramlarının, özellikle kamuoyunda birbirlerinin yerine kullanılması çalışmanın sorunsalını oluşturmaktadır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

"Eko-terörizm" ve "çevresel terörizm"i konu edinen bilimsel çalışmalarda literatür incelemesi; gazete yazıları, haber arşivleri ve diğer açık kaynaklarda ise içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır.

4.4. Araştırmanın Bulguları

Konusu çevre olan çatışmalar, içeriğine göre eko-terörizm ve çevresel terörizm şeklinde sınıflandırılmaktadır. Ancak meydana gelen olayların ifade edilmesi sırasında bu kavramlar, aralarındaki bazı temel farklılıklara rağmen birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Sabah gazetesinde, söz konusu duruma örnek teşkil edecek bir haber yayımlanmıştır:

> "*Türkiye'nin 41 bölgesinde neredeyse eş zamanlı çıkan yangınlar; PKK terör örgütünün bünyesindeki 'Ateşin Çocukları İnisiyatifi' adlı hain hücreyi olağan şüpheli olarak gündeme getirdi. Ancak devlet kanadından bu şüpheyi, polisiye bulgularla destekleyen bir açıklama henüz yapılmış değil. Son bir haftada Türkiye'nin akciğerlerini tıpkı Kovid-19 virüsü misali tahrip eden yangınlar, Türkiye'nin ileri İHA teknolojisinin, bundan sonra yalnızca Türk Silahlı Kuvvetleri, Milli İstihbarat Teşkilatı ve İçişleri Bakanlığı kurumları değil, aynı zamanda Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından etkin biçimde kullanılması gerektiğini gözler önüne seriyor. İHA'lar, konvansiyonel terörün yanı sıra eko-teröre karşı mücadelede de yüksek başarı yüzdesi yakalayabilir. Akciğer kanserinde erken teşhis hayat kurtardığı gibi yangınların İHA'larla başlangıçta teşhisi de ülkemizin akciğerlerini koruyabilir.*" (Sabah, 1 Ağustos 2021).

Haber metninde, Türkiye'de çıkan orman yangınlarına PKK terör örgütünün sebep olduğuna ilişkin bir şüphenin varlığından bahsedilmesi, yazının çevresel terörizm bağlamında değerlendirilmesi için yeterli bir ifadedir. Çünkü PKK terör örgütünün politik ve ideolojik hedeflere ulaşmak için eylemler gerçekleştirmesi, çevresel terörizm ile örtüşmektedir. Ancak yazıda bu kavram yerine, eko-terörizmin kullanımının tercih edilmesi haber metninde bir tezatlığa yol açmaktadır. Bizim Basın adlı haber sitesinde, Sabah gazetesindekine benzer bir habere yer verilmiştir:

> "*İnsanlığa olan öfkesi ile yaptığı terör yetmezmiş gibi, tabiattan da kısas almaya yeltendiler. Bu olay Türkiye'de de sık sık yaşanmıştı. Terör örgütü PKK'nın silahlı eylemi yetersiz kaldığı zamanlarda el attığı yöntemlerdendir. Zaman zaman ormanlarımızda çıkan yangınlar güçsüz kalan terör örgütünün yeni terör eylemleridir diyebiliriz. Evet ekolojik terör veya ekoterör. Hatay'da çıkan yangınlarda 'ateşin çocukları' diye bir grup bu eylemi üstlenmeseydi belki de sevgilerinden gözü kör olan bazı çevrecilerin gür avazını ve protestolarını duymuş olurduk. Ne yazık ki "çevreye olan sevgileri" örgüte olan sevgilerinin gölgesinde kaldı. Ekolojik terörün en çok yaşandığı yerlerden biri ise Azerbaycan'dır. Karabağ Savaşı'ndan önce ve şimdi yaşananlar bunu söylememize esas vermektedir. Anlaşma sonucu işgal bölgelerinden çıkmaya zorlanan Ermenilerin son eylemleri, çıktıkları yerleri yakmak ve yıkmaktır. Bana kalmayan kimseye kalmasın düşüncesiyle son anda ormanları yakan bu zihniyet, aslında "o toprakların onların olmadığını" ispat etmektedir. Sağlıklı bir düşünceye sahip bir insan evini yakar mı? Geri gelemeyeceklerinin inancıdır bu aynı zamanda. İşgal zamanı yerinden yurdundan kovulan hiçbir Türk ne evini yaktı, ne çevresini. Çünkü vatan toprağıyla, ormanıyla, ağacıyla, eviyle de vatandır. Vatan sahipleri asla 'vatanlarına' kıymazlar. Bu iş sadece yakmakla da bitmiyor. 2. Karabağ Savaşı öncesi, işgalde olan su barajlarını kullanarak, toprağa ve cephe bölgelerinin nüfusuna daha fazla zarar vermek için sonbahar ve kış aylarında suları serbest bırakıyorlardı. Bunun sonucunda topraklar sular altında kalıyor, yollar yıkılıyor ve tarım ciddi şekilde zarar görüyordu. İlkbahar ve yaz aylarında suya ihtiyaç duyulduğunda ise barajı kapatıyorlardı. Sonuç olarak ekilebilir topraklar kuruyor, yeşillikler zarar görüyordu. Toprağın biyolojik yapısı ise olumsuz yönde değişiyordu. Bu ekoterörün sonucunda ise*

bereketli ve verimli topraklar kullanılamaz hâle geliyordu. Bununla da yetinmeyip patlayıcılar, evsel ve kimyasal atıklar nehirlere akıtılıyordu. Suya verilen zarar ve sudaki biyojenik maddenin miktarının normalin kat kat üstünde çıkması, toprağı ve bölge insanlarını da etkiliyordu." (Bizim Basın, 21 Kasım 2020).

Örgütsel amaçlara ulaşmak için çevrenin ve doğal kaynakların bir silah olarak kullanılması, çevresel terörizm kavramıyla açıklanmaktadır. Haber metninde görüldüğü üzere PKK terör örgütünün orman yangını çıkarması, Ermenilerin ise buna ilave olarak barajları toprağa ve cephe bölgesindeki nüfusa zarar verecek şekilde kullanması ve su kaynaklarını zehirlemesi, çevrenin doğrudan hedef alındığını göstermektedir. Dolayısıyla da metinde, anlam olarak çevreye zarar veren faktörlerin ortadan kaldırılması için yapılan yasadışı faaliyetlere karşılık gelen eko-terörizm yerine, çevresel terörizm kavramı kullanılmalıdır. Eko-terörizmin anlamına uygun olmayan kullanımına ilişkin diğer bir haber Habertürk gazetesinde kaleme alınmıştır:

"*Hatay'da yürekleri de yakan orman yangını, bir miktar kontrol altına alınsa da, sürüyor. Çok kurak geçen yazların sonunda geniş orman yangınları alışıldık ve doğal bir sonuç olsa da Hatay'daki yangının doğallığı konusunda şüpheler var. Bu yangının terör örgütü PKK tarafından çıkarılmış olabileceği şüphesi herkesin içini kemiriyor. Mümkün mü? Mümkün! Çünkü terörün böyle bir geçmiş kaydı var. PKK 1990'ların ortasında beri "Eko-Terörism" ya da "Pyro-Terörism" denilen yönteme başvuruyor. 1990'ları hatırlayanlar, PKK'nın Türkiye'ye hem çevresel zarar vermek hem de turizmi baltalamak için özellikle turistik bölgelerde büyük orman yangınları çıkardığını hatırlayacaklardır.*" (Habertürk, 11 Ekim 2020).

Çevreye zarar vermek ve turizmi baltalamak için orman yangını çıkartılmasının eko-terörizm ile bağdaştırılması, yanlış bir kullanıma yol açmaktadır. Çünkü eko-terörizmde çevre, bir silah olarak algılanmaz, aksine çevreye korunması gerekli olan bir varlık rolü atfedilmektedir. Haber metninde yer aldığı üzere orman yangınlarının PKK terör örgütü ile ilişkilendirilmesinde dolayı, burada eko-terörizm kavramının değil, çevresel terörizmin tercih edilmesi gerekmektedir.

Alıntılanan üç haberin de ortak noktası, politik ve ideolojik amaçlara ulaşmak için doğanın bir silah olarak kullanıldığının belirtilmesidir. Görüldüğü üzere metinlerdeki eylemler, eko-terör veya eko-terörizm başlığı altında değerlendirilmektedir. Ancak bu yazılardaki olayların eko-terör veya eko-terörizm bağlamında yorumlanması, eko-terörizmin teorik arka planında yatan çevrenin insan işgalinden kurtarılması ve daha fazla bozulmasının engellenmesi düşüncesine bir aykırılık teşkil etmektedir. Söz konusu olaylarda amacın çevrenin korunması olmaması, aksine belirli hedeflere ulaşmak, nüfusa korku vermek ve devleti yıpratmak için çevrenin ve doğal kaynakların adeta bir araç / silah olarak kullanılması, çevresel terörizm kavramına işaret etmektedir. Çünkü çevresel terörizm anlam olarak, tam da bu kapsamda ortaya çıkan yasadışı eylemlere karşılık gelmektedir. Bununla birlikte, bilimsel çalışmalar ile gazete yazıları ve haber arşivleri gibi açık kaynaklarda yapılan incelemede "çevresel terörizm" kavramının anlamına uygun bir şekilde kullanıldığı, diğer bir deyişle söz konusu kavramın doğru bir şekilde algılandığı tespit edilmiştir.

5. SONUÇ

Dünya nüfusunun artması, yerleşim alanlarının genişlemesi, uygarlığın ilerlemesi ve bunların ortaya çıkardığı küresel iklim değişikliği sorunu, çevre ve doğal kaynaklar üzerinde baskıya ve çeşitli olumsuz etkilere yol açmaktadır. Bu etkilere, buzul erimesine bağlı olarak deniz seviyelerinin yükselmesi, tatlı su kaynaklarının azalması, tarım alanlarının çölleşmesi ile

hava, su ve toprak kirliliğinin artması örnek olarak verilebilir. Söz konusu olumsuzluklar, çevresel faktörlerin değerini ve kırılganlığını artırmakta ve çevreyi bir bütün olarak çatışmaların konusu hâline getirmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan çatışmalar, diğer bir deyişle konusu çevre olan yasadışı eylemler niteliklerine göre eko-terörizm ve çevresel terörizm kavramları ile nitelendirilmektedir.

Eko-terörizm, çevrenin korunması için radikal çevre grupları tarafından bina, yol, baraj, kayak merkezi gibi yapılı çevre faktörlerine yöneltilen şiddet eylemlerine karşılık gelirken; çevresel terörizm, belirli bir devlet ya da nüfus kitlesi üzerinde baskı oluşturmak suretiyle örgütsel amaçlara ulaşmak için bizzat çevrenin ve doğal kaynakların hedef alınmasıdır. Bu kavramlar, aralarında önemli nüanslar bulunmasına rağmen birbiri yerine kullanılmaktadır. Bilimsel araştırmalar ile gazete yazıları ve haber arşivleri gibi kaynaklarda yapılan incelemede çevresel terörizm kavramının kullanımının yerinde olduğu görülmüştür. Buna paralel olarak eko-terörizmin akademik literatürde doğru bir şekilde algılandığı, ancak söz konusu kavramın gazete ve basında çevresel terörizm kapsamına giren eylemleri nitelemek için kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bu noktada kamuoyuna açıklamada bulunan yetkililerin ve haber metni kaleme alan gazetecilerin eko-terörizm ve çevresel terörizm kavramları arasındaki temel farklılıkları bilmesi, söz konusu kavramların anlamına uygun bir şekilde kullanılmasına katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

ARNOLD, R. (1983). *Eco-Terrorism*. 20 Eylül 202 tarihinden https://reason.com/1983/02/01/eco-terrorism/ adresinden alındı.

ATOYEV, K. (2003). The Challenges to Safety in the East Mediterrancan: Mathematical Modelling and Risk Management of Marine Ecosystems. E. Levner, I. Linkov ve J. M. Proth. *Strategic Management of Marine Ecosystems* içinde (s. 179-198), Dordrecht: Springer.

BAUMAN, Z. (2005). *Globalization: The Human Consequences*. Oxford: Blackwell Publishers.

BERKOWICZ, S. M. (2011). Eco-Terrorism/Enviro-Terrorism: Background, Prospects, Countermeasures. H. Alpas, S. M. Berkowicz ve I. Ermakova. *Environmental Security and Ecoterrorism* içinde (s. 15-29), Dordrecht: Springer.

BİZİM BASIN (2020). *Ekoterör*. 25 Eylül 2021 tarihinde https://www.bizimbasin.com/makale/ekoteror-149 adresinden alındı.

CHALECKI, E. L. (2002). A New Vigilance: Identifying and Reducing the Risks of Environmental Terrorism. *Global Environmental Politics*, 2(1), 46-64.

EAGAN, S. P. (1996). From Spikes to Bombs: The Rise of Eco-Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 19(1), 1-18.

ERTÜRK, H. (2018a). *Çevre Bilimleri*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

ERTÜRK, H. (2018b). *Çevre Politikası*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

GLEICK, P. H. (2006). Water and Terrorism. *Water Policy*, 8(6), 481-503.

GÜNGÖRMEZ, O. ve ALKANAT, A. (2019). Çevre Terörizmi ve PKK'nın Orman Sabotajları. *SETA|ANALİZ*, (296), 7-25.

HABERTÜRK (2020). *Pyro Terörizm*. 25 Eylül tarihinde https://www.haberturk.com/yazarlar/fatih-altayli-1001/2831672-pyro-terorizm adresinden alındı.

HOFFMAN, B. (1999). Terrorism Trends and Prospects. I. O. Lesser, B. Hoffman, J. Arquilla, D. Ronfeldt, M. Zanini ve B. M. Jenkins. *Countering the New Terrorism* içinde (s. 7-38), Santa Monica: RAND.

JOOSSE, P. (2012). Elves, Environmentalism, and "Eco-Terror": Leaderless Resistance and Media Coverage of the Earth Liberation Front. *Crime Media Culture*, 75-93.

KELEŞ, R., HAMAMCI, C. ve ÇOBAN, A. (2015). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

KHARLAMOVA, G. (2011). Ecoterrorism: An Ecological-Economic Convergence. H. Alpas, S. M. Berkowicz ve I. Ermakova. *Environmental Security and Ecoterrorism* içinde (s. 31-37), Dordrecht: Springer.

KILIÇ, S. (2008). *Çevre Etiği*. Ankara: Orion Kitabevi.

KOHLER, C., DENNER DOS SANTOS, C. ve BURSZTYN, M. (2019). Understanding Environmental Terrorism in Times of Climate Change: Implications for Asylum Seekers in Germany. *Research in Globalization*, 1, 1-8, http://dx.doi.org/10.1016/j.resglo.2019.100006.

LAQUEUR, W. (1996). Postmodern Terrorism. *Foreign Affairs*, 75(5), 24-36.

LEADER, S. H. ve PROBST, P. (2003). The Earth Liberation Front and Environmental Terrorism, *Terrorism and Political Violence,* 15(4), 37-58.

LOADENTHAL, M. (2014). Eco-Terrorism? Countering Dominant Narratives of Securitisation: a Critical, Quantitative History of the Earth Liberation Front (1996-2009). *Perspectives on Terrorism*, 8(3), 16-50.

MOLLAND, N. (2006). A Spark That Ignited a Flame: The Evolution of the Earth Liberation Front. S. Best ve A. J. Nocella. *Igniting a Revolution: Voices in Defense of the Earth* içinde (s. 47-58), Oakland: AK Press.

NÆSS, A. ve JICKLING, B. (2000). Deep Ecology and Education: A Conversation with Arne Naess. *Canadian Journal of Environmental Education*, 5(1), 48-62.

O'LEAR, S. (2003). Environmental Terrorism: A Critique. *Geopolitics*, 8(3), 127-150.

OXFORD LEARNER'S DICTIONARIES (2021). 2 Eylül 2021 tarihinde Oxford Learner's Dictionaries: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/ecoterrorism?q=ecoterrorism adresinden alındı.

PORTA, M. ve LAST, J. M. (2018). *A Dictionary of Public Health*. Oxford: Oxford University Press.

PRABHA, K. (2000). Defining Terrorism. *Strategic Analysis*, 24(1), 125-135.

ROESCHKE, J. E. (2009). Eco-Terrorism and Piracy on the High Seas: Japanese Whaling and the Rights of Private Groups to Enforce International Conservation Law in Neutral Waters. *Villanova University Charles Widger School of Law Digital Repository*, 20(1), 99-137.

SABAH (2021). *Ekolojik Terörün Kökenleri*. 25 Eylül 2021 tarihinde https://www.sabah.com.tr/yazarlar/pazar/ferhat-unlu/2021/08/01/ekolojik-terorun-kokenleri adresinden alındı.

SCHARF, M. P. (2004). Defining Terrorism as the Peacetime Equivalent of War Crimes: Problems and Prospects. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 36(2), 359-374.

SCHWARTZ, D. M. (1998). Environmental Terrorism: Analyzing the Concept. *Journal of Peace Research*, 35(4), 483-496.

SMITH, W. ve GOUGH, A. (2015). Deep Ecology as a Framework for Student Eco-Philosophical Thinking. *Journal of Philosophy in Schools*, 2(1), 38-55.

SMİTH, R. K. (2008). "Ecoterrorism"?: A Critical Analysis of the Vilification of Radical Environmental Activists as Terrorists. *Environmental Law*, 38(2), 537-576.

SPADARO, P. A. (2020). Climate Change, Environmental Terrorism, Eco-Terrorism and Emerging Threats. *Journal of Strategic Security*, 13(4), 57-80.

SUMNER, D. T. ve WEIDMAN, L. M. (2013). Eco-terrorism or Eco-tage: An Argument for the Proper Frame. *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment*, 20(4), 855-876.

ŞEN, H. (2021). *PKK: Terör ve İdeoloji*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

TYAGI, T. (2018). Eco-Terrorism: An Excuse for Terrorism. *International Journal of Law Management & Humanities*, 2(1), 1-4.

UNHCHR (2008). *Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism*. Fact Sheet No. 32, Geneva, 10 Eylül 2021 tarihinde https://www.ohchr.org/documents/publications/factsheet32en.pdf adresinden alındı.

VANDERHEIDEN, S. (2008). Radical Environmentalism in an Age of Antiterrorism. *Environmental Politics*, 17(2), 299-318.

WOJCIECHOWSKI, S. (2009). Why is it so Difficult to Define Terrorism?. *Polish Political Science Yearbook*, 38, 58-72.

ZIRSCHKY, J. (1998). Environmental Terrorism. *Water Pollution Control Federation*, 60(7), 1206-1210.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE KÜRESEL BİR TEHDİT OLARAK ASİMETRİK TEHDİT: ULUSLARARASI TERÖRİZM

Hatice DÖNMEZ[1]

Özet

Küreselleşme sürecinde iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişimin bir sonucu olarak devletler arasındaki sınırların ortadan kalkması, mal, hizmet ve insanların serbest dolaşımının önündeki engellerin de ortadan kalkmasını sağlamıştır. Sınırların ortadan kalkması sınırların kontrolünü de zorlaştırmış, böylece tehdit kavramının da kapsamı genişlemiştir. Zira Soğuk Savaş dönemi boyunca tehdidin aktörleri olarak devletler kabul edilirken, SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan güç boşluğunu, hızla artan küreselleşmenin de etkisiyle eylem alanları, hedefleri ve karargahları belirsiz olan, "asimetrik tehdit" olarak ifade edilen yeni tehdit unsurları doldurmuştur. Tehdit kavramının içeriğinin genişlemesi, "güvenlik" kavramının da dönüşümüne yol açmıştır. Nitekim küreselleşme ile birlikte Soğuk Savaş döneminin, güvenliğin askeri boyutunu ve devletin güvenliğini esas alan geleneksel güvenlik anlayışının yerini, güvenliğin askeri boyutunun yanı sıra, sosyal, siyasal, ekonomik ve çevresel gibi askeri olmayan boyutlarını da ele alan ve çalışmalarında devlet dışı aktörleri de analiz birimi olarak kabul eden yeni güvenlik anlayışları almıştır. Bu çalışma, uluslararası terörizmin bu yeni dönemde ülkelerin güvenliğini tehdit eden asimetrik bir tehdit olarak ortaya çıkan en önemli küresel güvenlik sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda betimsel araştırma yönteminden yararlanılarak hazırlanan çalışmada öncelikle küreselleşme ve güvenlik kavramının dönüşümünden bahsedildikten sonra terörün uluslararası bir güvenlik sorunu haline gelme süreci "uluslararası terörizm" kavramı çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Güvenlik, Asimetrik Tehdit, Terörizm, Uluslararası Terörizm

[1] İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi, haticednmz02@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5005-4953

Abstract

As a result of the development of communication and transportation technologies in the globalization process, the disappearance of the borders between the states has also eliminated the obstacles to free movement of goods, services and people. The disappearance of the borders also, and thus the scope of the threat concept also expanded. Because while the states were accepted as the actors of the threat during the Cold War period, the power gap that emerged with the disintegration of the USSR filled the new threat elements, whose action areas, targets and geadquarters were uncertain and expressed as “asymmetric threat”. The expansion of the content of the concept of threat has also led to the transformation of the concept of “security”. As a matter of fact, with the globalization, the non-state actors in the studies dealing with the military dimension of the Cold War period, the place of traditional security understanding based on the security of the state, the military dimension of security as will as the non-military dimensions such as social, political, economic and environmental accepted new security insights. This study reveals that international terrorism is the most important global security problem that emerged as an asymmetric threat threatening the security of countries in this new period. In this context, the process of turning terrorism into an international security problem will be handled within the framework of the concept of “international terrorism”, after first mentioning the transformation of the concept of the globalization and security, in the study prepared using desprictive research method.

Keywords: Globalization, Security, Asymmetric Threat, Terrorism, International Terrorism

1. GİRİŞ

Varlığının tarihi insanlık tarihi kadar eski olan "güvenlik", birey düzeyinden devlet ve sistem düzeyine kadar her alanda varlığına ihtiyaç duyulan bir olgudur. Dolayısıyla bireylerin, devletlerin ve hatta ulusal veya uluslararası kuruluşların, güvenliklerini sağlamaya yönelik oluşturmuş oldukları belirli bir stratejileri bulunmaktadır. Bu stratejileri belirleyen etken ise güvenliğe yönelik algılanan "tehdit"in içeriği ve özellikleridir. Tehdidin kaynağı, niteliği veya kapsamı gibi özelliklerinin değişmesi durumunda mevcut güvenlik anlayışı veya güvenlik stratejileri de değişime uğrayabilmektedir. Bu durum, güvenlik olgusunun içinde bulunulan şartlara göre uyarlanabilen esnek bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan ulusal sınırların önemli olduğu Soğuk Savaş öncesi ve Soğuk Savaş dönemi boyunca hakim olan güvenlik anlayışı, devlet merkezli ve askeri odaklı bir yaklaşıma dayanmaktaydı. Zira bu dönemlerde algılanan tehdit, düşman devletin veya devletlerin, ulusal sınırları ihlal ve işgal etmeleri idi. Dolayısıyla bu dönemde tehdidin kaynağı, konusu, niteliği ve hedefi belirli olduğu için yapılabilecek saldırılar öngörülebilir nitelikteydi. Bu nedenle ortaya çıkabilecek bir tehdit karşısında önlem almak veya ortaya çıkan tehdide karşılık vermek kolay olabiliyordu. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması ile sona eren Soğuk Savaş döneminin ardından hızla yayılan küreselleşmenin etkisi ile ortaya çıkan yeni tehdit unsurlarına paralel olarak güvenlik anlayışında da bir takım dönüşümler yaşanmıştır.

Siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlar başta olmak üzere, hayatın her alanını etkisi altına alan küreselleşme süreci ile birlikte özellikle ulaşım ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler sınırların geçirgenliğinin artmasına neden olurken, bu durum devletlerin güvenliğini tehdit eden unsurların da artmasına ve çeşitlenmesine yol açmıştır. Bu kapsamda yasa dışı göç, kitle imha silahlarının yayılması, organize suç örgütleri, uyuşturucu kaçakçılığı, etnik ve dini ayrılıkçılık, radikal örgütlenmeler, salgın hastalıklar, siber saldırılar, psikolojik harekat ve terörizm gibi yeni güvenlik sorunlarının ortaya çıkması sonucu, askeri sektörün yanı sıra, siyasi, sosyal, ekonomik ve çevresel sektörleri de kapsayan ve güvenliği çok boyutlu olarak ele alan yeni güvenlik yaklaşımları ortaya atılmıştır. Söz konusu tehditler teknolojik gelişmelerin sunmuş olduğu imkanlar sayesinde hızlı bir şekilde yayılmakta ve tüm dünyayı etkilemekte iken, kaynağının ve hedefinin belirsizliği, kural dışılığı ve tahmin edilemez gibi özellikleri ile bu tehditler "asimetrik tehdit" olarak nitelendirilmektedir. Bu tehditlerden özellikle terörizm, diğer tehdit unsurları ile olan ilişkisi ve bağlantıları ile günümüzün en önemli ve en etkili güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından küresel bir güvenlik sorunu haline gelen terörizm, bu saldırılarla, adeta serseri bir kurşun gibi hedef ve kural tanımayan özelliğini ve acımasız yüzünü ortaya koymuştur.

Bir güvenlik sorunu olarak uluslararası terörizmi konu edinen bu çalışma, asimetrik tehdidin ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı ve hangi özelliklere sahip olduğu sorularına cevap aramakta ve bir asimetrik tehdit olarak kabul edilen terörizm olgusunun asimetrik özelliklerini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda çalışmada, Soğuk Savaş sonrasında hız kazanan küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan ve asimetrik tehdit olarak nitelendirilen yeni tehdit unsurlarından biri olan uluslararası terörizmin, günümüzün en önemli güvenlik sorunu olduğu savunulmaktadır. Bu doğrultuda, betimsel analiz yönteminin kullanıldığı çalışmanın ilk bölümünde küreselleşme ve küreselleşmenin güvenlik üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Daha sonra terörizmin küresel bir güvenlik sorunu haline geliş sürecinden bahsedildikten sonra, çalışmanın son bölümünde asimetrik tehdidin özellikleri doğrultusunda asimetrik bir tehdit olarak uluslararası terörizmin ülkelerin güvenliği üzerindeki etkisi ele alınmış ve çalışmanın sonuç kısmında konu ile ilgili genel bir değerlendirme yapılarak çalışma sonlandırılmıştır.

2. KÜRESELLEŞME VE DEĞİŞEN GÜVENLİK ANLAYIŞI

Siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlar başta olmak üzere hayatın her alanında etkisini hissettiren, dolayısıyla ondan kaçışın mümkün olmadığı küreselleşme olgusu üzerine birçok tanım yapılmış olup, bu tanımlar sürecin etkilediği alanlara göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle üzerinde uzlaşılmış bir tanımı bulunmadığı gibi, bir süreç olarak küreselleşmenin ne zaman ortaya çıktığına dair de üzerinde uzlaşılmış bir tarih bulunmamaktadır.

"Küreselleşme ve Azınlıklar" adlı eserinde küreselleşmeyi, *"Batı'nın altyapısıyla (uluslararası kapitalizm) ve üstyapısıyla (rasyonalizm kültürü) tüm dünyaya yayılması"* olarak tanımlayan Oran (2001: 4), bir başka eserinde ise küreselleşme sürecinin, "ekonomik", "teknolojik" ve "siyasi" olmak üzere üç ayağı olduğunu ifade etmektedir. Buna göre küreselleşmenin ekonomik ayağını "Çokuluslu Şirketler (ÇUŞ)" oluştururken; teknolojik ayağını "iletişim devrimi"; siyasi ayağını ise "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması" oluşturmaktadır (Oran, 2018: 10). Bütünleşme-farklılaşma; yakınlaşma-çatışma gibi zıtlıkları içeren çok yönlü bir süreç olan (Acar, 2012: 70) küreselleşmeyi, siyasi ve iktisadi etkilerin birleşimiyle ortaya çıkan karmaşık bir süreç olarak ele alan Giddens (2000: 45) ise bu sürecin, içinde yaşanılan toplumun kurumlarını dönüştürdüğünü dile getirmektedir. Küreselleşmenin toplumun kurumlarının dönüşümündeki etkisi, kavramların dönüşümünde de görülmektedir. Küreselleşme sürecinde dönüşüme uğrayan kavramlardan bir tanesi de "güvenlik" kavramıdır. Siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda yaşanan gelişmeler ve dönüşümler, devletler arasındaki güç ve çıkar çatışmaları, küreselleşmenin görünen yüzü olurken, sosyal yaşamın güçlenen ve çeşitlenen yapısı, güvenlik olgusunu da birey düzeyinden toplum ve devlet düzeyine kadar çeşitli alanlara taşımıştır (Sevinç ve Babahanoğlu, 2019: 970).

Tehdidin olduğu yerde ortaya çıkan güvenlik, Soğuk Savaş dönemi boyunca bir ülkenin askeri gücünün karşı ülkede uyandırdığı tehdit ve bu tehdide karşı alınan tedbirler olarak anlaşılmıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber oluşan yeni dünya düzeninde değişen tehdit algılamasına paralel olarak güvenlik anlayışı da değişmiştir. Bu değişimde teknolojik alanda yaşanan gelişmelerle birlikte dünyayı hızlı bir şekilde etkisi altına alan küreselleşmenin önemli etkisi bulunmaktadır (Küçükşahin ve Akkan, 2007: 42). Hem birim hem de kapsam olarak tehdit kavramının karmaşıklaştığı ve genişlediği bu sürece (Ağır, 2011: 110) damgasını vuran etnik ve dini çatışmaların yanı sıra, terörizm ve organize suçlar başta olmak üzere devlet dışı aktörler tarafından yürütülen ve bazı devletlerin çıkarları doğrultusunda destekledikleri faaliyetler, küreselleşme döneminin en önemli güvenlik sorunları haline gelmiştir. Bununla birlikte kitle imha silahlarının yaygınlaşması, etnik, dini veya siyasal anlaşmazlıklar yüzünden bölgesel çatışma halinde olan ülkelerin silahlanmasına imkan sağlamıştır (Çomak, 2008: 8-9). Ortaya çıkan bu yeni güvenlik sorunları ile birlikte, daha önceleri göz ardı edilen, tehditlerin siyasi, sosyal, ekonomik ve çevresel boyutları ortaya çıkmış, güvenlik sorunlarının sadece devletleri değil, aynı zamanda devlet dışı aktörleri de etkilediği anlaşılmıştır (Akgül-Açıkmeşe, 2011: 47). Bunun sonucunda askeri kapasitenin artırılmasına dayalı devlet merkezli güvenlik anlayışları sorgulanmaya başlanmış ve yeni güvenlik yaklaşımları ortaya atılmıştır. Daha önce sınırların korunması temeline dayanan askeri güvenlik anlayışı, sınırların geçirgenliğinin artması ve öneminin azalmasıyla birlikte yerini ulusal çıkarların korunmasına dayalı stratejik güvenlik anlayışına bırakmıştır. Bununla birlikte çatışmanın tarafları da salt askeri unsurları kullanarak değil, askeri unsurların yanı sıra, etki odaklı bir yaklaşım doğrultusunda karşı tarafın zayıf ve hassas noktalarından yararlanarak orantısız bir etki oluşturmayı amaçlamış ve buna yönelik araçlar kullanmaya başlamıştır (Barnett, 2005: 399). Bu yaklaşımın 11 Eylül 2001 terör saldırıları ve sonraki süreçte daha fazla öne çıktığı görülmektedir. 11 Eylül saldırıları, geleneksel güvenlik anlayışının var olan güvenlik sorunlarına çözüm bulmak bir yana, ortaya çıkabilecek tehditleri tespit etmede bile ne kadar yetersiz olduğunu ortaya koymuştur (Bilgin, 2010: 35).

Soğuk Savaş dönemine damga vuran ideolojik kutuplaşma ortamının taraflarının uzun yıllar boyunca yaratmış oldukları "öteki", Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan güç boşluğu nedeniyle belirsizleşmiştir. Bu belirsizlik durumu 11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırılardan sonra ortadan kalkmış ve "terörle savaş" adına yeni bir "öteki", oluşan boşluğu doldurmuştur (Kartal, 2014: 40). 11 Eylül saldırılarının ardından ortaya çıkan belirsizlik ve güvensizlik hissi hayatın her alanında etkili olurken, tüm dünyadaki güvenlik algısında da değişime yol açmıştır. Dünya artık yeni bir savunma anlayışına ihtiyaç duymuştur (Narlı, 2002: 10). Bu dönemden sonra güvenlik adına özgürlüklerden ve adalet duygusundan vazgeçilmesini talep eden yeni bir "küresel risk toplumu"nun yaratılma süreci başlamıştır (Keyman, 2006: 8). Zira 11 Eylül saldırıları ile dünya, daha önce benzerinin hiçbir şekilde görülmediği bir acımasızlık ve terör tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır (Bozkurt ve Kanat, 2007: 155).

3. BİR GÜVENLİK SORUNU OLARAK TERÖRİZM

Hakkında birçok tanım yapılan terör ve terörizm kavramları, Türkçe sözlükte "yıldırı" ve "yıldırıcılık" anlamlarına gelmektedir (TDK, 2021). Terörizmi sosyal bir olgu olarak ele alan Altuğ (1995: 13) terörizmi, *"topluma, toplumun temellerine, gelişmesine ve umutlarına ilan edilmiş bir savaş"* olarak tanımlamaktadır. Ünlü terör uzmanı Wilkinson (1977: 49), *"bir takım siyasi taleplerin karşılanmasını sağlamak amacıyla; bireyleri, grupları, toplumu ya da hükümetleri yıldırmak için, cinayet ya da imha hareketlerinin sistematik olarak uygulanması ya da bu amaçla tehdit oluşturulması"* şeklinde tanımladığı terörizmin, psikolojik savaşın en eski tekniklerinden biri olduğunu ifade ederken, terörizmi, *"siyasetin en radikal biçimi"* olarak niteleyen Ergil (1992: 139) ise terörizmin bir savaş türü olduğunu belirtmekte ve hedef kitlenin topyekun bir savaşa hazır ve istekli olmaması nedeniyle de terörizmi "alçak gerilimli savaş" şeklinde tanımlamaktadır. Çoğunlukla güçsüz olanın güçlü olana karşı verdiği düzensiz bir savaş olan terörizmin tarihi oldukça eskiye dayanmakla birlikte günümüzdeki modern terörizm hareketlerinin başlangıç noktası olarak Fransız Devrimi'ne işaret edilmektedir (Türköz, 2016: 160). Terörizm, Fransız Devrimi'nden sonra siyasi bir kavram haline gelmiştir (Çelik ve Dağdeviren, 2021: 3). Fransız Devrimi'nin doğurmuş olduğu terörizm anlayışının etkisi ile terör hareketleri sonraki yüzyıllarda da farklı formları ile kendini göstermiştir. Terörizm, ideoloji ve eylem tekniği açısından dünyadaki gelişmeler doğrultusunda dönem dönem değişiklik göstermekte, gelişen teknolojinin sunmuş olduğu fırsatlardan yararlanarak kazanmış olduğu yeni imkan ve kabiliyetleri ile etki ve gücünü sürekli artırmaktadır (Acar, 2012: 100). Nitekim 19. yüzyılda terörizm, işçi hareketleri ve anarşizm bağlamında varlığını sürdürmüş, 20. yüzyıla gelindiğinde ise bir yandan bağımsızlık mücadelelerinde bir araç olarak kullanılırken, diğer yandan da Soğuk Savaş döneminin bir dış politika aracı olarak kullanılmıştır (Türköz, 2016: 160). Bu bağlamda İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan 1960 yılına kadar terör ve gerilla olaylarının çıkış noktası, zulme uğramış milletlerin bağımsızlık talepleri olurken, 1960'larda ise terörizm çoğunlukla uçak kaçırmalar ve siyasi ağırlığa sahip önemli kişilerin öldürülmesi şeklinde kendini göstermiştir. Terörizmin hızla yayılmaya başladığı 1970'li yıllara gelindiğinde ise terörizm, ideolojik boyutuyla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminin sonuna kadar farklı gerekçe ve yöntemlerle de olsa sonuç olarak aynı mantığa sahip olan terörizm, Soğuk Savaş dönemi sona ermeden önce de bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirilmiş ve bu tehdide karşı devletler kendi hukuk düzenlerine uygun önlemler almışlardır. Yani Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş öncesi dönemde terörizm, her devletin kendi iç sorunu olarak kabul edilirken, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte hem terörizm hem de ülkelerin güvenlik anlayışı değişime uğramıştır (Bozkurt ve Kanat, 2007: 51-55). Özellikle 11 Eylül saldırıları ile beraber terörizmin küresel bir hale geldiği görülmüştür. Bu durum terörizmin dinamik bir yapıya sahip olduğunu, tarihsel süreç içerisinde yaşanan gelişmelere paralel olarak değişime uğrayabildiğini göstermektedir (Türköz, 2016: 160).

Ergil (1992: 140), terörizmin amaç ve işlevlerini şu şekilde belirlemektedir:

1. Halkı veya hedef topluluğu korkutmak, dehşete düşürmek.
2. Yerleşik otoriteyi tahrip etmek. Onun, terörist ile masum kitle arasında ayrım yapmadan baskı yöntemlerine başvurmasını sağlamak.
3. Otoriteye veya düzene karşı olan güçleri harekete geçirmek. Yerleşik otoritenin güçlerini ve kurumlarını etkisizleştirmek, işlemez kılmak.
4. Kamuoyunu olumlu (kendi lehinde) ve olumsuz (düzene karşı) yönde etkilemek, yönlendirmek.
5. Siyasal güç odaklarını ele geçirmek ve/veya var olan yönetimi devirmek.

Terör örgütlerinin bu amaçlara ulaşmak için uygulamış oldukları stratejiler ve başvurdukları araçlar birbirinden farklı olabilmektedir. Terör örgütleri, gerçekleştirdikleri şiddet eylemleri ile hem devlet hem de toplum üzerinde psikolojik baskı kurarak, uluslararası güçlerin de desteğini sağlamak suretiyle devlet ile siyasal pazarlık yapmanın yollarını ararlar (Acar, 2012: 131, 137). Terörizm, beşeri birçok olgu üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiye sahip olduğu gibi güvenlik üzerinde de oldukça önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu nedenle devletler, uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları gibi tüzel kişilerin yanı sıra, gerçek kişiler bile uygulamayı düşündükleri plan ve politikalarını terörizm olgusunu dikkate alarak düzenlemektedirler (Bozkurt ve Kanat, 2007: 1).

Terör, devlet veya hükümet karşıtı gruplarca gerçekleştirilebileceği gibi devlet kaynaklı da olabilmektedir. Fransız Devrimi sonrasında, devrim karşıtlarını bastırmak ve devrimi kabullendirmek amacıyla gerçekleştirilen şiddet olayları, devlet kaynaklı terörün apaçık bir örneğidir. Nitekim devrim sonrası şiddet ve baskı sürecinin zirve yaptığı Mart 1793-Temmuz 1794 arası süreç "terör rejimi" olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemde uygulanan terör, devletin düzenini sağlamak amacıyla devlet tarafından gerçekleştirilmiş ve günümüzün aksine, faydalı bir hareket olarak kabul edilmiştir (Kartal, 2014: 44). Bu düşünce doğrultusunda, devrim karşıtı olduğu gerekçesiyle kırk binden fazla kişi öldürülmüştür (Heywood, 2011: 283). Dolayısıyla terör ya da terörizm, siyasal amaçlara ulaşmada şiddet kullanımını mübah gören bir anlayışın ürünü olup, söz konusu amaçlara ulaşmada devlet ya da devlet karşıtı gruplarca sistematik olarak kullanılan bir araçtır (Türköz, 2016: 156). Bu bağlamda üzerinde uzlaşılmış ortak bir tanım bulunmamakla birlikte terör, terörizm ve terörist kavramları ile ilgili olarak ortaya konmuş çeşitli tanımlardan yola çıkarak bu kavramların, *"mevcut sistemin silahlı güç/güçler tarafından yıkılmasına yönelik başkaldırı hareketi"*ni ifade ettiğini söylemek mümkündür (Çelik ve Dağdeviren, 2021: 4). Daha genel bir şekilde ifade edilecek olursa terörizm, *"saldırılan veya korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığı ile hedeflenenden daha büyük bir kitleyi, yıldırıp, korkutarak, yasa-dışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, bilinçli ve planlı bir biçimde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır."* Terörizmin gücünü veya tehlike boyutunu ortaya koyan şey, yol açtığı can ve mal kaybı değil, eylemleri ile toplumda doğurmuş olduğu psikolojik tepkidir. Teröristler, gerçekleştirmiş olduğu şiddet eylemleri ile bir taraftan toplumun sarsılmasına yol açarken, diğer taraftan da yönetimleri şiddeti bastırma konusunda bu şiddete dahil ederek hem iddialarını davalaştırmayı hem de devletin kamuoyu tarafından meşruiyetinin sorgulanmasını hedeflerler (Ergil, 1992: 140-142; Kartal, 2014: 42).

Terörizm, birden fazla ülkenin topraklarını veya yurttaşlarını içermesi, yani ulusal sınırları aşması durumunda ulusal bir olgu olmaktan çıkıp uluslararası bir hal almaktadır. Ulusal sınırları aşan bir tehdit olgusunu içeren uluslararası terörizm, ulusal sisteme karşı, sistem dışı unsurlar tarafından yöneltilen ve uluslararası ilişkileri etkileyen bir şiddet veya şiddet içerikli tehdit eylemidir (Ergil, 1992: 140). Genel itibariyle terörizm, hedefini yabancılara yöneltirse; bir veya daha fazla hükümet veya devlet tarafından desteklenirse; bir başka hükümet ya da uluslararası kuruluşların politikalarını etkilemek amacıyla yapılırsa, uluslararası hale gelmiş

demektir (Altuğ, 1995: 23). Ayrıca uluslararası hukuku hedef alan saldırılarda bulunmak; devletler arasında çözümü uzun süre alacak sorunlar çıkarmak ve uluslararası barışı ve güvenliği tehdit etmek de uluslararası terörizmin özellikleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla uluslararası terörizm, *"gözetilen hedef, gerçekleştirilen eylemler ve kaynakları itibariyle birden fazla devleti ilgilendiren ve uluslararası sonuçlar doğuran terörist faaliyetler"*dir (Semercioğlu, 2016: 100-101). Eylemlerini gerçekleştirebilmek için silaha gereksinim duyan terör örgütlerinin, silah ihtiyacının önemli bir kısmını uyuşturucu ticaretinden elde ettikleri gelirle karşılamaları, çoğu ülkenin doğrudan veya dolaylı olarak terörizmden etkilenmelerine neden olmaktadır. Bu durum terörizmin sadece belirli ülkelerin sorunu olmaktan çıkıp, tüm dünyanın sorunu haline gelmesine neden olmuştur (Acar, 2012: 125).

Terörün uluslararasılaşması özellikle Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle ortaya çıkmış, 11 Eylül saldırıları ile de ivme kazanmıştır. Nitekim Soğuk Savaşın sona ermesiyle hız kazanan küreselleşme süreciyle birlikte iletişim ve ulaşım teknolojisi alanında yaşanan baş döndürücü gelişmeler, bilgi ve insan hareketliliğinin de küreselleşmesi sonucunu doğurmuştur (Narlı 2002: 10). Bu durum diğer alanlarda olduğu gibi terör örgütlerinin de işini kolaylaştırmıştır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte yeni imkan ve kabiliyetler kazanan terör örgütleri, özellikle medya ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla etkinliğini ve taraftar sayısını artırmışlardır. Daha önce daha dar kapsamlı ve coğrafi olarak kısmen daha yakın yerlerde eylemlerini gerçekleştiren terör örgütleri, artık faaliyet alanlarını genişleterek, sınırları aşan ve bulundukları yerlere daha kolay bir şekilde uyum sağlayan yapılar haline gelmişlerdir (Kartal, 2014: 41). Böylece daha önceden kesin bir şekilde tanımlanmış bir düşman ve tehdit algısına sahip olan dünya, Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte çok boyutlu, birbirine bağımlı, karmaşık bir yapı haline gelmiştir (Narlı, 2002: 10). Bu karmaşık dönem "küresel terörizm" kavramını dünya gündemine yerleştirmiştir. Küresel hale gelen terör örgütlerinin faaliyetlerinin niteliği değiştiği gibi eylem alanları da genişlemiştir. Bu kapsamda bölgesel sınırları aşarak küreselleşen terör eylemleri daha ölümcül ve tehlikeli boyuta ulaşmıştır (Sevinç ve Babahanoğlu, 2019: 981). Bu durum ülkelerin güvenlik anlayışını da etkilemiştir. Soğuk Savaş döneminde insan hak ve özgürlüklerini güvenliğin üstünde gören "Locke"cu güvenlik anlayışının yerini, 11 Eylül saldırılarından sonra, güvenliği her şeyin üstünde gören "Hobbes"cu güvenlik anlayışı almıştır. Bu saldırılardan sonra devletler, insan haklarının güvenlik karşısında feda edilebileceği anlayışına sahip olmuşlardır (Bozkurt ve Kanat, 2007: 3-4).

4. TERÖRÜN KÜRESELLEŞMESİ VE ASİMETRİK BİR TEHDİT OLARAK ULUSLARARASI TERÖRİZM

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden 1980'li yılların başına kadar geçen süreç boyunca Birleşmiş Milletler'in (BM) engellemeye çalıştığı tehdit, soğuk savaşın bloklar arasında çıkabilecek bir sıcak savaşa dönüşmesi idi. Bu dönemde tehdidin ne olduğu ve nereden kaynaklandığı belirli iken, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından tehdit algılamaları da değişime uğramıştır. Düşman ülkenin saldırısı veya sıcak savaş gibi, kaynağı bilinen ve öngörülebilen simetrik risk ve tehditlerin yanı sıra, terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bilgi harekatı, organize suçlar, psikolojik harekat, yükselen etnik milliyetçilik ve kökten dincilik gibi kaynağı belirsiz olan ve öngörülemeyen tehdit unsurları, yeni dönemde uluslararası sistemin istikrar ve güvenliğine yönelik ortaya çıkan asimetrik tehditler olarak devletlerin yeni güvenlik anlayışlarını belirlemiştir (Bayraktar, 2007: 18). 21. yüzyıla girerken asimetrik özelliklere sahip yeni tehdit unsurlarının yanı sıra, uluslararası sistemde yaşanan gelişmelerle beraber çok uluslu şirketler, terör örgütleri ve sivil toplum kuruluşları, uluslararası sistemin yeni aktörleri olarak belirmeye başlamıştır. Böylece Soğuk Savaş öncesi uluslararası sistemin aktörleri arasında bir benzerlik, başka bir deyişle bir simetri mevcutken, Soğuk Savaş sonrası

dönemde devletler, kabiliyetleri ve güçleri hakkında tam olarak bilgi sahibi olmadıkları yeni aktörler nedeniyle belirsiz ve karmaşık bir ortamda hareket etmek zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla muhtemel saldırılar karşısında güvenliklerini sağlamaya yönelik belli stratejilere sahip olan devletlerin, nereden geleceği belirsiz olan tehditler karşısında güvenlik stratejileri oluşturmaları güçleşmiştir (Bayraktar, 2007: 18).

Alışılmadık ve sıra dışı bir özelliğe sahip olan asimetrik tehdit, savaş kanunlarında tanımlanmamış araçları kullanmasıyla kuralsızdır. Hedef nesnenin çıkarlarına zarar vermenin yanı sıra, hedef nesnenin gücünü dengelemek ve etkisiz hale getirmek üzere tasarlanmış olan bu tür tehditlere aynı anda karşılık verilmesi kolay değildir. Orantısız olan ve tahmin edilemeyen asimetrik tehdit ayrıca başta askeri, ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere, hayatın her alanında ortaya çıkabilmekte olup, hedef gözetmeyen ve zayıflıkları istismar eden bir karaktere sahiptir (Gray, 2002: 5). Asimetrik tehditte tehdit ve risk unsurlarının yeri, zamanı, şekli, yöntemi, gücünün ölçüsü ve dolayısıyla doğuracağı sonuçlar belirsizdir (Aydın, 2013: 527). Bu bakımdan asimetrik tehdit, tıpkı elimizi uzattığımızda yakalayacağımızı zannettiğimiz, ancak bir anda avucumuzun içerisinden kayıp başka bir noktada beliren, aynadan yansıyan ışık gibidir (Küçükşahin ve Akkan, 2007: 61).

Carter vd. (2000: 120), asimetrik tehdidin üç türünden bahsetmektedirler. Bunlardan ilki, haberleşme, bilgisayar ve uydu sistemlerine yönelik tehditler; ikincisi, kitle imha silahlarının kullanımı; üçüncüsü ise ulaşım, haberleşme, enerji, finans ve hükümet kurumlarına yönelik terörist saldırılardır. Küreselleşme rüzgarının oldukça hızlı bir şekilde estiği Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle iletişim alanında yaşanan gelişmeler, tehlikenin artık nereden ve ne şekilde geleceği hususunda kesin bir tahmin yapabilmeyi güçleştirmiştir. Bu dönemde artık tamamen bilgisayarlarla denetlenen bir hava limanının kontrol kulesindeki bilgisayarların devre dışı bırakılması, herhangi bir ülkenin telefon şebekelerinin kullanılamaz hale getirilmesi veya bir ülkenin trafik sinyal sisteminin çökertilmesi ve devletlerin tutmuş olduğu gizli kayıtların ele geçirilmesi kolay hale gelmiştir (Çelik ve Dağdeviren, 2021: 4).

Kendini sürekli olarak yenileyebilen asimetrik tehdit, yaşanan gelişmelere paralel olarak kendine yeni işbirlikçiler ve kaynaklar bulabilmektedir. Bu bağlamda günümüzde bir asimetrik tehdidin bütün unsurlarını bünyesinde barındıran terörizm, öncelikle güvenlik karşısında şiddeti tahmin edilemez bir tehdit olmasından dolayı asimetriktir (Bozkurt ve Kanat, 2007: 56). Terörizm aynı zamanda gücünü karşı tarafın zayıf noktalarından elde ettiğinden dolayı da asimetriktir. Nitekim terörizm, kural tanımayan ve serbestçe hareket edebilen gayrı meşru bir yapılanma iken, terörizmin hedefindekiler ise genellikle yasalarla belirlenmiş sınırlar dahilinde hareket etmekle mükellef olan yasal bir yapılanmadır (Birdişli, 2019: 251).

Asimetrik bir tehdit olarak terörizm ele alındığında özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında yaşanan süreç söz konusu asimetriyi çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim ABD öncülüğünde başlayan terörle mücadele sürecinin taraflarından birini devletler oluştururken, diğer tarafını ise kaynağı ve gücünün boyutları hakkında kesin bir bilgiye sahip olunmayan ve teknolojinin imkanlarını kullanabilen bir tehdit oluşturmaktadır (Küçükşahin ve Akkan, 2007: 56). Bu saldırılarla Pentagon'un kırılmaz diye düşünülen güvenlik şifrelerinin kırılması, hava radar sistemlerinin devre dışı bırakılması, düşen uçakların pilotlarından kaçırılma sinyalleri alınmaması, terör örgütlerinin teknolojiyi çok aktif bir şekilde kullandıklarını göstermektedir (Polat, 2016: 172). 11 Eylül saldırıları ayrıca amaçlarına ulaşmada farklı metotlar kullanan terörizmin hedef kitlesinin de çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymuştur. Nitekim 11 Eylül saldırılarında, küresel kapitalizmin finansman gücünün sembolü olan İkiz Kuleler ile birlikte dünyanın askeri beyni olarak kabul edilen Pentagon'a, sivil insanları katletmek pahasına zarar verilmiştir. Bu durum terörizmin, askeri ve sivil hedeflerin yanı sıra, sembol ve imajlara da saldırabileceğini göstermiştir (Narlı, 2002: 14-15).

Batılı ülkeler asimetrik tehdidi "güçsüzden güçlüye" yönelik bir tehdit olarak tanımlamış olsalar da günümüzdeki örnekler asimetrik tehdidin "güçlüden güçsüze" yönelik olabileceğini de ortaya koymaktadır. Zira bir ülkeyi istikrarsızlaştırmak için artık sadece askeri yöntemlere başvurulmamaktadır. Zayıf ülkelerin bazıları terörizm ve kitle imha silahlarının caydırıcılığından yararlanırken, ABD başta olmak üzere bazı güçlü ülkeler ise ayrılıkçı hareketleri desteklemek, bilgi harekatını kullanmak veya ekonomik saldırılarda bulunmak gibi asimetrik stratejilere başvurmaktadırlar (Büyükanıt, 2003). SSCB'nin dağılması ile birlikte uluslararası sistemde tek söz sahibi olmak isteyen ABD'nin bu yönde uyguladığı politikalar, zamanla ABD'ye karşı tepkisel bir sürecin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu tepkilerde devletlerden ziyade tabandan gelen örgütler öne çıkmıştır (Bal, 2006: 37). Teknolojik alanda yaşanan gelişmelerin de sunmuş olduğu imkanlardan yararlanılarak gerçekleştirilen 11 Eylül saldırıları, ABD'ye yönelik sözü edilen tepkisel sürecin pratiği olmuştur. Yapılan açıklamalara göre üç bine yakın kişinin hayatını kaybettiği bu saldırı, terörü hep Orta Doğu gibi uzak coğrafyalara özgü bir olgu olarak gören, güçlü ekonomisi ve ordusu sayesinde kendi ülkelerinin bu tür tehlikelerden uzak olduğunu düşünen Amerikan halkı için bir şok etkisi yaratmış ve halk korkuyu çok yakından hissetmiştir (Türköz, 2016: 157). Bu saldırılarla birlikte, küresel bir güce veya halihazırda uluslararası sisteme hakim olan medeniyete karşı yürütülen terör faaliyetlerini ifade eden "küresel terör" kavramı (Heywood, 2011: 286) dünya gündemine oturmuştur. 11 Eylül saldırıları, (ne kadar güçlü olursa olsun) artık dünyadaki hiçbir kişi, devlet veya kurumun terör saldırılarından uzak olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla terör artık tüm dünyayı tehdit etmektedir, yani küresel bir tehdit haline gelmiştir (Türköz, 2016: 157). Bu dönemde telekomünikasyon, bilgisayar ve kontrol ağlarını hedef haline getiren terörizmin artık klasik anlamını aştığı, yeni bir savaş biçimi halini aldığı görülmektedir. Bundan sonraki süreçte de savaşlar artık terör eylemi olarak ifade edilen saldırılar ile sürdürülmektedir (Çelik ve Dağdeviren, 2021: 4). Bu olaydan sonra artık terörün zamanı, yeri, hedefi ve faili belirsizleşmiş (Türköz, 2016: 160), karmaşık suç ilişkileri şeklinde ortaya çıkan terör örgütleri, bireysel, toplumsal ve uluslararası sorunlar yaratarak, toplumun huzuru ve güvenliği için büyük bir tehdit oluşturmuşlardır (Acar, 2012: 72).

Güçlü bir yapılanma için her türlü aracı kullanan terör örgütleri, teknolojik imkanlardan toplumun duygularına varana kadar kullanabilecekleri tüm unsurlardan yararlanmaktadırlar. Bu bakımdan özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından Afganistan ve Irak'ı işgal eden ABD'nin terörle mücadele adına insan hak ve özgürlüklerine aykırı bir şekilde gerçekleştirmiş olduğu uygulamaları ve kamuoyuna yansıyan işkence ve kötü muamele görüntüleri, terör örgütlerinin propaganda aracı olmuş, bu da terör örgütlerinin daha fazla eleman kazanarak etki alanlarını genişletmesi ve güçlenmesi sonucunu doğurmuştur (Türköz, 2016: 157). Küresel terör yapılanmalarının küresel ağlar yoluyla örgütlenebilme potansiyelleri, devletlerin bu yapılanmalar ile olan mücadelesini güçleştirmektedir. Nitekim ABD'nin Afganistan'da yapmış olduğu gibi operasyonların üs merkezleri bombalanarak teröristlerin bir kısmı yok edilebilirken, aynı şey 11 Eylül saldırılarının hazırlıklarının yapıldığı Hamburg şehrine yapılamamaktadır. Zira bir ağı bombalamak imkansız olup, bu durum, devletlerin hareket kabiliyeti yüksek küresel terör ağlarına karşı vermiş olduğu mücadelesini, tek merkezden yönetilmeyen asimetrik bir çatışma haline getirmektedir (Castells, 2008: 179-180). Küreselleşmenin yol açtığı bu durumu kullanan uluslararası terör örgütleri, bu küresel sisteme uyum sağlayarak kendilerini de küresel hale getirmektedirler (Türköz, 2016: 158).

Terörizmin giderek tüm dünya ülkelerini oldukça etkileyen en önemli tehdit haline gelmesiyle birlikte, daha önce dış sınırlar kullanılarak tanımlanan güvenliğin coğrafyası da değişmiştir (Zelikow, 2003). Daha önceleri düşman ülkelerin askeri güçlerinin konuşlandığı sınırlar güvenliğin sağlanacağı coğrafya olarak belirlenirken, artık güvenliği tehdit eden terörizmin belli bir coğrafya ile sınırlı kalmayıp her yere yayılması nedeniyle güvenliğin

coğrafyası da komşu ülkelerin veya düşman ülkelerin sınırlarını aşarak her yeri içine almıştır (Bozkurt ve Kanat, 2007: 56). Küreselleşme sürecinde sınırların geçirgenliğinin artmasına paralel olarak mal, insan ve sermayenin serbest dolaşımı üzerindeki engellerin kalkmasıyla uluslararası suç örgütlerinin de serbest dolaşımının önü açılmıştır (Çomak, 2008: 10). Terörist güçler artık örneğin, Afganistan'daki bir sorun nedeniyle Amerika'yı veya Irak'taki bir savaşa destek verdiği ya da kendi düşmanlarının politikalarını desteklediği gerekçesiyle başka ülkeleri hedef alabilmekte ve hedefine ulaşmada zorlanmamaktadır (Castells, 2008: 186). El Kaide terör örgütünün iki yıldan fazla bir süredir planlayarak gerçekleştirdiği 11 Eylül saldırıları, küresel terörizmin düşük bir maliyetle büyük bir eylem yapabilme potansiyeline ulaştığını tüm dünyaya göstermiştir (Türköz, 2016: 158). Bu olayda olduğu gibi, *"küresel terör örgütleri esnek ağlar oluşturmaya, medya odaklı siyasete ve asimetrik çatışma stratejisine dayanarak, bilgiyi, ileri teknolojiyi ve muhtemelen kitle imha silahlarını kullanarak büyük ulus devletlerin gücüne karşı koymanın mümkün olduğu"*nu (Castells, 2008: 186) göstermiştir.

Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi düşman bir devletin ordusundan gelebilecek tehditlerin şiddeti çoğunlukla tahmin edilebilir ve bir sonraki adımları hakkında fikir sahibi olunabilir ve bu doğrultuda güvenlik stratejileri ve yapılanmaları geliştirilebilir. Ancak fazla insan ve silaha ihtiyaç duymadan, gelişen teknolojinin de sunmuş olduğu imkanlarla ani ve hızlı bir şekilde ortaya çıkabilme kabiliyetine sahip olan terörizm karşısında eski tehditlere göre belirlenmiş olan güvenlik stratejileri ve yapılanmaları yetersiz kalabilmektedir (Bozkurt ve Kanat, 2007: 56). Bu nedenle günümüzde tanımlanamayan aktörler tarafından öngörülemez bir şekilde gelen tehditler, ancak daha önceden haber alınarak önlenebilir. Dolayısıyla bu dönemde meydana gelebilecek saldırıları gerçekleşmeden engellemek hayati önem taşırken, güvenlik kavramı içerisinde istihbarat teknolojileri de önemli bir yer edinmiştir (Arquilla, 2003: 209-211).

4. SONUÇ

Soğuk Savaş döneminde iki kutba ayrılmış olan uluslararası sistemde ülkelerin güvenliğini tehdit eden en önemli unsur, iki blok arasındaki soğuk savaşın sıcak bir çatışmaya dönüşmesi idi. Dolayısıyla ülkelerin güvenlik politikaları da tehdidin niteliğine uygun olarak askeri ağırlıklı olup iç hukuk çerçevesinde oluşturulmuştur. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından askeri alanın dışında siyasi, sosyal, ekonomik ve çevresel alanları da etkileyen yeni tehdit unsurlarının ortaya çıkması ile birlikte, askeri ağırlıklı güvenlik anlayışı sorgulanmaya başlanmış ve sözü edilen alanları da kapsayan yeni güvenlik yaklaşımları ortaya atılmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde hızla yayılan küreselleşme sürecinde özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmeler bir taraftan ülkelerin gelişmesi ve kalkınmasının yolunu açarken, diğer taraftan da eşitsizliklerin görünür bir biçimde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Eskiden doğu-batı şeklinde siyasal bir ayrıma tabi tutulan ülkeler, bu dönemde kuzey-güney şeklinde ekonomik bir ayrıma tabi tutulmuşlardır. Siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda Batı'nın yayılma süreci olan küreselleşme, bu anlamda homojen bir toplum yaratmayı başaramamıştır. Dolayısıyla bütünlük ile farklılığın, yakınlaşma ile çatışmanın bir arada bulunduğu karmaşık bir sürece sahne olan bu dönemde özellikle iletişim ve ulaşım alanında yaşanan gelişmeler sınırların kontrolünü zorlaştırırken, ülkelerin güvenliği için tehdit oluşturabilecek çeşitli unsurların ülkelere girişini de kolay hale getirmiştir. Bu bakımdan bu yeni dönemde, etnik ve dini ayrılıkçılıktan kitle imha silahlarının yayılmasına ve terörizme kadar birçok yeni tehdit unsurları güvenlik sorunları olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde bir ülke veya bölgede ortaya çıkan bir sorun, doğrudan veya dolaylı bir şekilde diğer ülkeleri de etkiler olmuş ve sorunlar ulusal veya bölgesel olmaktan çıkıp uluslararası bir hal almıştır. Bu durum söz konusu güvenlik sorunları karşısında uluslararası işbirliğini gerekli kılmıştır.

Bu tehdit unsurlarından özellikle, amacına ulaşmak için şiddeti bir araç olarak kullanan terörizm, hem güçlü yapılanması hem de diğer tehdit unsurları ile bağlantı ve işbirliği içerisinde olmasıyla, günümüzün en önemli güvenlik sorunu haline gelmiştir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra acımasız ve kural tanımaz yüzünü gösteren terörizm, gerçekleştirdiği bu saldırılarla askeri güçlerin yanı sıra, sivilleri, imaj ve sembolleri de hedef aldığını göstermiştir. Uluslararası sistemde yaşanan gelişmelere göre farklı eylemler gerçekleştiren terörizm, bazen devlet adamlarını kaçırma, bazen uçak kaçırma, bazen bir yeri bombalama, bazen de intihar eylemleri düzenleme şeklinde farklı şiddet türlerine başvurmaktadır. Terörizmin gerçekleştireceği eylemlerin içeriği, niteliği, yeri, zamanı, hedefi ve şiddetinin gücü ile ilgili herhangi bir tahmin veya öngörüde bulunmak zor olduğu için karşı önlem almak veya anında karşılık vermek de zor olmaktadır. Bu özellikleri ile asimetrik bir tehdit olarak nitelendirilebilen terörizm, bazen devlet veya hükümet karşıtı bir şiddet eylemi olarak karşımıza çıkarken, bazen de özellikle güçlü devletler tarafından kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bölgesel çatışmaların yoğun bir şekilde yaşandığı günümüzde savaşlar terör örgütleri aracılığıyla sürdürülmektedir.

Terörizmin, özellikle gelişmiş haberleşme kanallarını ve sosyal medya ağlarını kullanarak hızlı bir şekilde organize olabilme ve gücünü yenileyebilme kabiliyeti, terör örgütlerinin bu araçlar sayesinde yapmış oldukları propagandalar ile geniş kitlelere ulaşarak kısa zamanda çok sayıda taraftar kazanabilmeleri ve yine bu teknolojik imkanları kullanarak eylem alanlarını genişletmeleri, terörizmin küresel bir sorun haline gelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla devlet merkezli ve askeri odaklı klasik güvenlik anlayışı, sadece askeri sektörü değil siyasi, sosyal, ekonomik ve çevresel sektörleri de tehdit eden yeni tehdit unsurlarını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda özellikle yeni tehdit unsurlarının küresel ve asimetrik özellikleri nedeniyle daha çok istihbarat temelli güvenlik stratejileri oluşturulması gerektiği yönünde görüşler ağırlık kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

ACAR, Ü. (2012). *A'dan Z'ye Terörizm,* Ankara: Kripto Yayınları.

AĞIR, B. S. (2011). Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı, *Güvenlik Stratejileri*, Sayı: 22, ss. 97-131.

AKGÜL-AÇIKMEŞE, S. (2011), Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri, *Uluslararası İlişkiler*, 8 (30), ss. 43-73.

ALTUĞ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi,* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.

ARQUILLA, J. (2003). Thinking about New Security Paradigms, *Contemporaray Security Policy,* 24 (1), ss. 209-225.

AYDIN, M. (2013). Asimetrik Tehdit ve Savaş, (Ed. Baskın Oran), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt 3, 2001-2012),* (s. 527) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.

BAL, İ. (2006). *Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri*, Ankara: USAK Yayınları.

BARNETT, T. P. M. (2005). Pentagonun *Yeni Haritası 21.nci Yüzyılda Savaş ve Barış,* İstanbul: 1001 Kitap.

BAYRAKTAR, G. (2007). Asimetrik Tehdit Kavramı ve Uluslararası Güvenliğe Yansımalar, *Stratejik Boyut Dergisi,* 3 (4), s. 18-22.

BİLGİN, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları, *Stratejik Araştırmalar,* 8 (14), ss. 30-53.

BİRDİŞLİ, F. (2019). *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik Kavram Teori ve Uygulama,* 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

BOZKURT, E., KANAT, S. (2007). *Uluslararası Toplumun Paradoksu: Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik ve 11Eylül Sonrası Meydana Gelen Değişiklikler,* Ankara: Asil Yayınları.

BÜYÜKANIT, Y. (2003). *Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Açılış Konuşması,* 21 Ağustos 2021 tarihinde https://www.hurriyet.com.tr/gundem/orgeneral-buyukanitin-konusmasinin-tam-metni-149838 adresinden alındı.

CARTER, A. B., PERRY, W. J., AIDEKMAN, D. (2000). Countering Asymmetric Threats, Editör: Ashton B. Carter, John P. White, *Keeping the Edge Managing Defense for the Future* içinde (s. 119-129), California: The MIT Press.

CASTELLS, M. (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Kimliğin Gücü*, (Çeviren: Ebru Kılıç), İkinci Cilt, 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ÇELİK, F. DAĞDEVİREN, D. (2021). *Küreselleşme, Küresel Terörizm ve Özel Güvenliğin Artan Önemi*, 20 Ağustos 2021 tarihinde http://akademiktisat.net/calisma/guvenlik_iktisat/teror_guvenlik_fcelik_ddeviren.htm adresinden alındı.

ÇOMAK, H. (2008). Küreselleşme ve Güvenlik, (Ed. Caner Sancaktar), *Küreselleşme ve Küreselleşmenin Türkiye'ye Etkileri,* içinde, (s. 8-17), Tekirdağ Valiliği Stratejik Vizyon Geliştirme Konferansları Stratejik Rapor-1, İstanbul: Tasam Yayınları.

ERGİL, D. (1992). Uluslararası Terörizm, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47 (3), ss. 139-143.

GIDDENS, A. (2000b). *Üçüncü Yol Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, (Çev.: Mehmet Özay), Siyasal Sorunlar Serisi: 1, İstanbul: Birey Yayıncılık: 66.

GRAY, C. S. (2002). Thinking Asymmetrically in Times of Terror, *From Parameters*, Spring 2002, pp. 5-14.

HEYWOOD, A. (2011). *Global Politics,* New York: Palgrave Macmillan.

KARTAL, A. B. (2014). Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye'de DAEŞ ve YPG Örneği, *Güvenlik Stratejileri*, Sayı: 27, ss. 39-77.

KÜÇÜKŞAHİN, A., AKKAN, T. (2007). Değişen Güvenlik Algılamaları Işığında Tehdit ve Asimetrik Tehdit, *Güvenlik Stratejileri Dergisi,* 3 (5), ISSN: 1305-4740, ss. 41 – 66.

NARLI, N. (2002). Yeni Küresel Tehditler ve Yeni Paradigma, *Polis Bilimleri Dergisi*, 4 (1-2), ss. 9-20.

ORAN, B. (2001). *Küreselleşme ve Azınlıklar*, (4. Basım), Ankara: İmaj Yayınevi.

ORAN, B. (2018). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2: 1980-2001*, 16. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

POLAT, D. Ş. (2016). Siber Terörizmle Mücadele, (Ed. Hasret Çomak-Caner Sancaktar-Sertif Demir), *Uluslararası Güvenlik Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar,* (s.167-181), İstanbul: Beta Yayıncılık.

SEMERCİOĞLU, H. (2016). Uluslararası Terörizmde Küresel İşbirliği: Bir Ütopya, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (2), ss. 97-114.

SEVİNÇ, İ., BABAHANOĞLU, V. (2019). Küresel Güvenliğin Değişken Yapısı ve Terör Örgütleri Üzerine Etkisi: DEAŞ Terör Örgütü Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (4), ss.969-987.

TDK, (2021). 26 Ağustos 2021 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.

TÜRKÖZ, Ş. (2016). Küresel Terörizm Sorununa Güvenlik Perspektifli Bir Yaklaşım, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2),* ss. 153-162.

WILKINSON, P. (1977). *Terrorism and the Liberal State,* Londra: The Macmillan Press.

ZELIKOW, P. (2003). The Transformation of National Security, *The National Interest,* No: 71, Spring, 25 Ağustos 2021 tarihinde https://nationalinterest.org/print/article/the-transformation-of-national-security-491 adresinden alındı.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

ULUSAL VE ULUSLARARASI TERÖRİZM IŞIĞINDA DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Gürkan KANAT[1]

Özet

Ulusal ve uluslararası terörizm; hem ulusun hem de uluslararası toplulukların istikrarına yönelik 21.yy'ın en önemli ve etkili güvenlik sorunlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece belirli bir devleti veya bölgeyi değil tüm insanlığı tehdit eden terörizm, aslında küresel bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır ve tüm insanlığı tehdit etmektedir. Genel çerçevede ele aldığımızda terörizmin ne Uluslararası Hukuk biliminde, ne de özellikle Uluslararası Hukukun en önemli parçası olan devletlerarasında bile kabul görmüş bir tanımı yoktur. Belirli bir tanımının olmayışı ise devletleri kendi çıkarları doğrultusunda uluslararası alanda karşı karşıya getirebilmekte ve hatta savaş ile sonuçlandırabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Doğu Akdeniz bu alanlar arasında incelenmesi gereken en önemli coğrafyadır. Çünkü bir ülkenin jeopolitik gücü; coğrafi konumu ve beşeri değerlerden oluşur. Doğu Akdeniz'in hem zengin enerji yatağına sahip olması hem de jeostratejik konumu itibari ile oldukça stratejik bir öneme sahip olduğu ortadadır. Özellikle Suriye savaşı sonrası denklem dışı kalmak istemeyen ülkeler, Doğu Akdeniz'deki askeri varlıklarını arttırmaktır. Zaten tarihsel süreçte küresel ve bölgesel güçler, hem kendi menfaat ve güvenliklerini uzak mesafelerden koruma, hem de diğer devletleri tehdit ve baskı altında tutma gayreti ile Doğu Akdeniz'e yerleşme ve Doğu Akdeniz'i denetim altında tutma çabasında olmuşlardır. Bu nedenle güç dengelerinin nasıl şekilleneceği belirsizliğini son döneme kadar hala sürmektedir. Bu belirsizlikler ile birlikte Doğu Akdeniz ülkelerinin terörist faaliyetleri ile karşı karşıya kalması, aslında ülkelerin hangi safta yer alacaklarını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır.

Bu bilgiler ışığında bu çalışmada ulusal ve uluslararası terörizm kavramlarına değinilecek olup, kimi Doğu Akdeniz ülkelerinde gerçekleşen terörist faaliyetlerinin bu bölgenin jeopolitik önemi ile bağı araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Doğu Akdeniz, Stratejik Önem, Küresel ve Bölgesel Güçler.

[1] Hatay İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi, e-mail:gurkankanat35@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8055-4182.

GEOPOLITICAL IMPORTANCE OF THE EASTERN MEDITERRANEAN IN LIGHT OF NATIONAL AND INTERNATIONAL TERRORISM

Abstract

National and International Terrorism is one of the most important and effective security problems of the 21st century towards the stability of both the nation and international communities. Terrorism, which threatens not only a certain state or region but all of humanity, is actually a global problem and threatens all humanity. In general terms, terrorism does not have an accepted definition in neither International Law science nor even among the states that are the most important part of International Law. Lack of a specific definition can confront states internationally in line with their own interests and even result in war. When evaluated from this point of view, Eastern Mediterranean is the most important geography to be examined among these areas. Because the geopolitical power of a country; It consists of geographical location and human values. It is obvious that the Eastern Mediterranean has a very strategic importance due to its rich energy deposit and geostrategic location. Countries that do not want to be left out of the equation especially after the Syrian war are to increase their military presence in the Eastern Mediterranean. In the historical process, global and regional powers have already attempted to settle in the Eastern Mediterranean and control the Eastern Mediterranean with the effort to protect their interests and security from long distances, and to threaten and oppress other states. Therefore, the uncertainty of how power balances will take shape still continues until the last period. The fact that the Eastern Mediterranean countries face terrorist activities with these uncertainties actually plays an important role in determining the ranks of the countries.

In the light of this information, in this study, the concepts of national and international terrorism will be discussed, and the connection between the terrorist activities of some Eastern Mediterranean countries and the geopolitical importance of this region will be investigated**.**

Keywords: Terrorism, Eastern Mediterranean, Strategic Importance, Global and Regional Powers.

1. GİRİŞ

Küreselleşme ve beraberinde getirmiş olduğu teknoloji çağı ile birlikte dünya nüfusunun artması, günümüz dünyasında enerji kaynaklarını kullanma ve bahse konu kaynaklara erişim noktasında rekabeti arttırmaktadır. Dünya üzerindeki ülkelerin enerji bağımlılığından kurtulmak için mücadele içerisinde bulundukları görülmektedir. Bu bağlamda ele alındığında enerji bağımlılığından kurtulma mücadelesi, çoğu ülkenin öncelikli mücadele alanları arasında yer almaktadır. Özellikle enerji gücünü elinde bulunduran ülkeler; diğer ülkelere karşı ekonomik avantajlarının bulunmasının yanı sıra askeri ve siyasal güç anlamında da avantajı elinde bulundurmaktadırlar. Enerji kaynaklarına sahip ülkelerin askeri güç alanında üstünlük sağlaması, beraberinde bazı sorunları getirmiştir. Çünkü enerji arz eden devletlerin enerji talep eden ülkelere üzerindeki üstünlüğü; insanlık tarihi boyunca güç ve çıkar ilişkilerinde çatışmalara sebebiyet vermiştir. Bu durum da özellikle 21. yüzyılda yaşanan en yoğun rekabet çatışma konuları arasına enerji kaynaklarının girmesine neden olmaktadır. Ülkelerin enerji kaynakları üzerindeki hem jeopolitik hem de jeoekonomik egemenlikleri koruma mücadelesi sonucunda gerçekleşen çıkar çatışması ortamı, bir savaş ortamı oluşturacak boyutlara kadar ilerlemektedir Bu açıdan değerlendirildiğinde Doğu Akdeniz bölgesi, konumu gereği önemini arttıran bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğu Akdeniz, günümüzde uluslararası alanda politikayı etkileyen ve uluslararası politikanın şekillenmesinde etki olan bir bölgedir. Bölgenin stratejik geçiş ve önemli ticaret yolları üzerinde olması, içerisinde zengin doğal kaynakları barındırması ve genç-dinamik bir nüfusa sahip olması nedeni ile dikkat çeken bir özelliğe sahiptir. Bu sebeple Doğu Akdeniz bölgesinde yaşanan gelişmeler uluslararası alanda küresel boyutta etkiler yaratabilmektedir. Doğu Akdeniz'den başlamak üzere Basra'ya kadar ulaşan bölgede yaşanan gelişmelerin büyük devletler, bölgede yer alan aktörler ve devlet dışı varlığını sürdüren aktörlerin mücadelesine ev sahipliği yaptığını görmekteyiz. Bunların temelinde Doğu Akdeniz'in içerisinde bulunduğu stratejik jeopolitik konumu büyük önem arz etmektedir. Doğu Akdeniz'in stratejik konumu sadece kendisine yakın devletler tarafından değil, hem Avrupa hem de Ortadoğu ve Afrika ülkeleri açısından yakından takip edilmektedir. Özellikle konumu gereği Süveyş Kanalı, Cebelitarık ve Kızıldeniz üzerinden doğrudan okyanuslara açılabilme olanaklarını barındırması ve bu vesile ile önemli ticaret yolu üzerinde bulunması, bölgenin adeta bir rekabet alanı olmasına neden olmaktadır.

Doğu Akdeniz bölgesinde birden fazla devletin rekabet içerisinde bulunması ve birbirileri üzerinde askeri ve siyasal alanda üstünlük kurma mücadelesi, beraberinde bölgede güvenlik sorununu getirmektedir. Bölgede güç elde etmek isteyen devletlerin diğer devletler üzerinde korku ve endişe yaratma çabası ulusal ve uluslararası alanda terör faaliyetlerinin gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır. Bölgede bulunan devletlerin enerji kaynaklarını elde etme ve ondan yararlanma çabaları başta ülkemiz olmak üzere birçok ülke için risk ve tehdit taşımaktadır. Özellikle bölgede keşfedilen hidrokarbon rezervinin arama ve sondaj çalışmalarının yapılması aşamasında Türkiye'nin saf dışı bırakılması için hem bölgede bulunan diğer devletler hem de kıyıdaş olan ülkeler tarafından yoğun çaba harcanmıştır. Bu ve benzeri durumlar karşısında Doğu Akdeniz'in jeopolitik önemi büyük önem arz etmektedir. Bölgede gerçekleşen terör faaliyetleri; sadece ülkemiz üzerinde değil orada bulunan diğer ülkelerinde üzerinde bir baskı unsuru olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde bu çalışmada; kavramsal çerçevede terör ve ulusal-uluslararası terörizm kavramları açıklanarak Doğu Akdeniz'in jeopolitik öneminden bahsedilecektir. Aynı zamanda bölgede gerçekleşen terör faaliyetlerinde Doğu Akdeniz'in içerisinde bulunduğu jeopolitik konumunun yeri irdelenecektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Terör Kavramı

Tarihsel süreç içerisinde üzerinde çok konuşulan ve araştırmalar yapılan terör kavramının tanımlanmasında, hem ulusal hem de uluslararası alanda kabul görmüş net bir tanım bulunmamaktadır. Terör kavramı; devletlerin uygulamış oldukları politikalar çerçevesinde teröre maruz kalan ülkelerin yâda terörle mücadele eden devletlerin yapmış oldukları çalışmaları kabul edilebilir kılmak adına birbirinden farklı tanımamaları içermektedir. Bu sebeple herkes tarafından kabul edilen ve uluslararası alanda karşılık bulmuş bir tanımlaması yoktur terörün. Bu bağlamda ele alındığında terör kavramının aslında herkes tarafından üzerinde uzlaşılabileceği bir tanım yapmak çok da zor değildir. Fakat ülkelerin uluslararası alanda terör konusunda yapmış oldukları mücadelelerin birbirinden farklı olması ortak bir tanımlamada buluşmayı engellemektedir. Bu sebeple bir ülke için terör örgütü olarak kabul edilen yapılanma başka bir ülke için çıkarları doğrultusunda özgürlük mücadelecileri vb. isimlerle ifade edilmektedir. Yapılan bir eylemin terör eylemi olup olmadığını belirtirken birbirinde farklı boyutları ile ele alınmalıdır. Yapılan eylemin gerçekleştiği zaman ve hedef kitlesi ile birlikte hem dinsel hem de ırksal olarak taşıdığı özellikleri dikkate almak gerekir. Bu sebeple terör kavramının tanımlanmasında birden çok tanım ile karşılaşmak mümkündür.

Terör kelimesi kök itibari ile dilimize Latinceden geçmiştir. Latince bir kelime olan ‘terrere’ sözcüğünden türeyen terör kelimesi; korku salmak, yıldırmak ve dehşete düşürmek gibi anlamlara gelir (BAŞEREN, 2006: 7). Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus; terör kavramı her ne kadar yıldırmak gibi bir anlama gelse de, daha çok günümüzde korku salmak ve dehşete düşürmek anlamında kullanılmaktadır. Çünkü yıldırmak kelimesi daha çok insanları bir şeyi yapmaktan, yaptırmaktan usandırılması anlamına gelmektedir.

Terör, ihtilalci grupların yapmış oldukları eylemlerin tamamı ve bir hükümet tarafından uygulanmakta olan şiddet rejimidir (LAROUSSE, 1973: 82). Bu açıdan bir tanımlama ise; ülkelerin siyasal bir amaca ulaşmak için gerçekleştirmiş olduğu şiddet eğilimli faaliyetlerini ifade etmektedir. Gerçekten de siyasal bir amaca ulaşmak için; bu durum iktidarın konumunu korumak veya uluslararası alanda çıkar elde etmek amacıyla da olsa, şiddet eğilimli faaliyetlerin devlete, bireye veya topluma karşı yapılması terör kavramı ile bağlantılı olarak açıklanmaktadır.

Terör kavramının tanımlanmasında günümüzde kişisel, siyasal veya akademik dilde karşılığının bulunması, bahse konu kavramın farklı yönleri ile ele alınmasına ve belirli ölçülerde ifade edilmesine neden olmaktadır. Terör; terör eylemlerinde bulunan kimselerin kendi siyasal amaçlarına hak vermeleri adına bireyleri, hükümetleri veya grupları özellikle onları yıldırmaya ve öldürmeye yönelik olarak yok etme tehdidine başvurulmasıdır (CHOMSKY, 1999: 68). Bu bağlamda değerlendirildiğinde ise terör; yapılan eylemler sonrası ortaya çıkan şiddet unsurunun ulusal, ırksal, sosyal, dinsel ve diğer maksatlar ile sosyal sınıflar arasındaki düzeni bozmaya ve çatışma ortamı yaratmaya meyilli olarak planlı olacak şekilde hukuk dışı kullanılmasıdır. Hukuk dışı eylemlerin gerçekleştirilmesi şeklinde karşımıza çıkan terörün gerçekleştirmek istediği siyasi bir amacının olduğu ortaya çıkmaktadır. Hem devleti hem de toplumu ve bireyleri hedef alan terörün; bahse konu kişileri hedef alan şiddet meyilli eylemleri birer saldırı niteliğinde olmaktadır.

Terör kavramının tanımlanmasında dikkat edilmesi gereken husus; birbirinden farklı tanımlamaların hepsinde ortak özellik olarak şiddet unsurunun varlığıdır. Terör eylemlerinde bulunan kişilerin hükümetlere, toplumlara yâda bireylere kendi amaçlarını ve isteklerini kabul ettirmede yıldırma ve öldürme gibi yöntemlere başvurduğu görülmektedir. Kavram olarak herkes tarafından kabul edilen bir tanımı olmasa da daha çok terör eylemlerinde bulunan örgütlerin veya kişilerin kendilerince benimsemiş oldukları özellikleri bilmek yerinde olacaktır.

Şiddetin kullanılması, belirli bir hedefe yönelik saldırı, hedefin üzerinde korku duygusunun yaratılması ve acımasız eylemlerde bulunulması terör kavramının temel özellikleri arasında sayılmaktadır. Bu sebepledir ki Doğu Akdeniz bölgesini içerisinde bulunduğu jeopolitik konum ve sahip olduğu enerji kaynakları nedeni ile birden çok terör eylemlerinin yaşanmasına tanıklık etmektedir. Birden fazla devletin o bölgede egemen güç olmak istemesi nedeni ile ülkelerin birbirlerini yıldırma adına eylemlerde bulunmasına neden olmaktadır. Bu durum neticesinde Doğu Akdeniz; bölgesel olarak ulusal ve uluslararası terör eylemlerinin yaşandığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple ulusal ve uluslararası terörizm konusuna da kısaca değinmek yerinde olacaktır.

2.1.1. Ulusal ve Uluslararası Terörizm

Terörizm, terör eylemlerinde bulunan birey ve grupların sosyal veya siyasal bir amaç elde etmek için geniş kitleleri etkisi altına almak yâda sindirmek için tasarlanan tehdit ve şiddet içerikli eylemler bütünüdür. Terör ve terörizm; geçmişten günümüze yüzyıllar boyunca hem devletler hem de toplumlar için büyük tehlikelerden birisi olarak karşımıza çıkmıştır. Her ne kadar ulusal ve uluslararası alanda terör ve terörizm faaliyetlerine yönelik ülkeler tarafından önlemleler alınsa da, terör eylemleri sadece bir ülke içerisinde sınırlı kalmayıp ülkeleri aşarak uluslararası alanda faaliyet gösterdiği herkesçe bilinmektedir. Günümüzde farklı şekillerde ortaya çıkan terörizm; hem kullandığı yöntemler hem de kendisine verilen destekler tarafından farklılık arz etmektedir. Sadece bir devleti veya toplumu değil birden çok devleti tehdit eden terör grupları, eylemlerin sadece ateşli silahlar aracılığı ile değil aynı zamanda küreselleşmenin de beraberinde getirdiği teknolojik yenilikleri kullanarak yapmaktadırlar.

Ülke içi terörizm olarak da adlandırılan ulusal terörizm, daha çok ortaya çıktığı ülke içerisinde sınırlı kalan ve içerisinde yabancı herhangi bir unsur barındırmayarak ortaya çıkan sistematik bir şiddet eylemleri bütünüdür. Bahse konu bu özelliği ile ulusla terörizm kavramını ele aldığımızda uluslar ötesi terörizm kavramı ile benzer olduğunu görmekteyiz. Fakat burada ki temel farklılık ulusal terörizmin, yapmış ve yapacak oldukları eylemlerin hedefinde daha çok ortaya çıktığı ülkedeki ulusun vatandaşlarının bulunmasıdır. Ulusal terörizmde ortaya çıkan ülke içi terör eylemleri o ülkenin hükümetleri tarafından doğrudan desteklenmez (TAŞDEMİR, 2006: 34). Terör gruplarının ülke içerisindeki eylemlerinin ülkenin hükümetleri tarafından doğrudan desteklenmemesinde; hükümetlerinde siyasi ve sosyal çıkarlar doğrultusunda çıkar sağlamak adına terör grupları ile işbirliği halinde bulundukları bilinen gerçektir. Ulusal terörizm faaliyetleri sadece belli bir ülke sınırları içerisinde varlığını sürdüren ve o ülkede uygulanmakta olan yasalara tabii olan bir terörizm çeşididir. Ulusal terörizm faaliyetleri kapsamında eylemlerde bulunan grupların hedeflerinde başka bir devletin şahsına yönelik herhangi bir eylem yoktur. Ulusal terörizm ile ilgili bu özellikler sıralandığında, ulusal terörizm kavramının sadece teoride kaldığını söylemek yanlış olmasa gerek. Çünkü terör ve terörizm faaliyetleri günümüzde sivil vatandaş konusunda ayrım gözetmeksizin hem topluma hem de devlete karşı şiddet içeren eylemlerde kendisini göstermektedir. Ulusal terörizm hakkında son olarak şunu ifade etmek gerekir ki; ulusal terörizm de şiddet eylemine başvuran, bahse konu şiddete maruz kalan hedef kitle de şiddet eyleminin gerçekleştiği ülkeye aittir ve bu durumdan etkilenen başka bir ülke de yoktur.

Tarihsel süreç içerisinde ülkeleri ve toplumları tehdit eden terörizm faaliyetleri, 2. Dünya Savaşından sonra kurulan yeni dünya düzeni ile birlikte sıcak savaşların yerini küreselleşme ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak sağlamlaştırmıştır. Terörizmin; sıcak savaşların yerini alması ve sadece ortaya çıktığı ülkenin değil başkaca devletlerin de düzenini, istikrarını bozmaya yönelik politikaları ile birlikte devletler tarafından desteklenmesi, uluslararası terörizm kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Savaş, diplomasinin devamı ise terörizm; savaş ve diplomasi ile kazanılamayan sonuçları elde etmek için yapılan eylemlerdir. Bu sebeple uluslararası terörizm genel olarak birden fazla devletin vatandaşları

tarafından işlenen şiddet içerikli eylemlerdir (JENKİNS, 1975: 20). Uluslararası terörizm üzerine her he kadar bölgesel alanda yâda uluslararası alanda bazı tanımlamalar yapılmış olsa da, terör kavramının tanımlanmasında olduğu gibi uluslararası hukuk tarafından tanımlanan yâda kabul edilen ortak bir terörizm tanımı bulunmamaktadır. Bu durum uluslararası terörizm varlığını arttırmakta ve küresel çapta kazanmış olduğu ivmeyi gözler önüne sermektedir.

Terör eylemleri; terör gruplarının bulunduğu ülkedeki hedeflere değil de daha çok yabancı veya yabancılara yönelik hedeflere yapılırsa, hükümetler veya farklı devletler tarafından destekleniyorsa ve son olarak da bir yabancı ülkenin hükümetinin veya uluslararası arenadaki siyasetini etkilemek amacı ile yapılıyorsa uluslararası nitelik kazanmaktadır (ALTUĞ, 1995: 14-15). Bu bakış ile ele alındığında birden fazla ülkenin toprakları ve o ülkelerin vatandaşlarını kapsayan terör eylemleri uluslararası terörizm olarak nitelendirilmektedir. Bir ülke içerisinde varlığını sürdüren terör gruplarının başka bir ülkenin diplomatlarına, yöneticilerine yönelik şiddet içerikli eylemleri veya uluslararası sefer halinde olan bir uçağa saldırılması uluslararası terörizmdir. Bu ve benzeri durumların önüne geçebilmek adına terör eylemlerinin gerçekleşmeden önüne geçilmesi ve güncel gelişmelerden uygun şekilde ders çıkarmak önemli bir etkendir. Konumuz gereği Doğu Akdeniz bölgesinin birden çok devlet tarafından önemli görülmesi ve o ülkelerin bölge üzerindeki egemenlik arayışları, bölgede devletlerin birbirleri ile mücadele etmesine neden olmaktadır. Bahse konu bu mücadele uluslararası terörizmin varlığını hissettirmektedir. Doğu Akdeniz bölgesinde, oranın ulusal sistemine karşı dışarıdan yönetilen bir şiddet yüklü tehdit eylemi söz konusudur. Bu durumun illaki uluslararası alanda etkileri ve beraberinde yansımaları vardır. Uluslararası ilişkiler bu bağlamda etkilenmekte ve bölgede bulunan devletlerden hangisinin bu bölgede daha fazla söz sahibi olması gerekir? sorusuna cevap aramaktadır. Bu konu bağlamında Doğu Akdeniz kavramının tanımlanması ve bölgenin içerisinde bulunduğu jeopolitik konumu gereği öneminden bahsetmek önem taşımaktadır. Bölgenin gerek jeopolitik konumu gerek ise o bölgede varlığını hissettiren devletlerin birbirlerine üstünlük kurma çabası incelemeye değer bir konudur. Ülkeler bu faaliyetleri yaparken ulusal ve uluslararası terörizm faaliyetlerinden yararlanmaktadırlar.

3. DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİK VE STRATEJİK KONUMUNA KISA BİR BAKIŞ

Doğu Akdeniz, tarihsel süreç içerisinde jeopolitik ve aynı zamanda jeostratejik konumu itibari ile tarih sahnesinde her dönem önemi artan bir bölgedir. Bu bölge içerisinde bulunduğu jeopolitik konum gereği geçmişten günümüze büyük tarihsel medeniyetlerin izlerini taşıyan ve dünya savaşlarına da ev sahipliği yapmış bir bölgedir. İçerisinde bulunduğumuz zaman dilimi göz önüne alındığında, ülkelerin belli bölgelerdeki örgütlenme çabaları ve egemenliklerini devam ettirebilmeleri adına mücadeleler verdikleri görülmektedir. Bahse konu mücadeleler Doğu Akdeniz'de ki enerji kaynaklarının bulunması ile birlikte bu bölgede yaşanmaya başlanmıştır. Çünkü enerji; insanların yaşamlarını daha konforlu sürdürülebilmeleri ve yaşamsal faaliyetlerin yürümesi için gerekli olan ürün ve hizmetlerin sağlanabilmesi adına bir güç kaynağıdır. Özellikle de küreselleşmenin beraberinde getirdiği teknoloji çağı ile birlikte sürdürülebilir ekonomik yapının sağlanması ve temel ihtiyaçların karşılanması adına enerji kaynaklarının kullanımına olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Bu durum beraberinde enerji kaynağı bakımından zengin olan ülkeler ile yoksun olan ülkeler arasında enerji ticaretinin yaşanmasına neden olmaktadır. Enerji ithalatı yapan ülkelerin bu bağlamda ekonomik sıkıntılar yaşadığını söylemek yanlış olmasa gerek.

Yaklaşık olarak 1497 yılından beri 'Levant' olarak adlandırılan Doğu Akdeniz, Mısır kıyıları ile Anadolu kıyıları arasında kalan bir bölgedir. Daha çok Batı Asya ve Kuzeydoğu Afrika'nın ortak bölgesi olarak bilinen bir bölge olarak karşımıza çıkan Doğu Akdeniz; tarihsel süreç içerisinde geçmişte günümüze devletleşme adına yapılan çalışmalar açısından ilk

oluşumların kendi içerisinde bulunduğu konumda barındırmaktadır. Bu sebepten dolayı Mezopotamya ve çevresi ülkelerin devletleşme tarihlerinde büyük çıkarlar açısından karşı karşıya geldiği ve zengin doğal kaynakların paylaşılmaya çalışıldığı bir bölgedir Doğu Akdeniz (BAYSOY, 2015: 14). Doğu Akdeniz bölgesini değerlendirirken özellikle uluslararası siyasette her şeyden önce bu açıdan değerlendirmek gerekir. Uluslararası siyasette etkin olmanın önemli koşullarından biri de; günümüzde enerji kaynaklarının güvenliğini sağlamaktan ve enerji arzını kontrol etmekten geçmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde bahse konu Doğu Akdeniz bölgesinde etkin olmak büyük önem arz etmektedir.

Bulunduğu jeopolitik konum ve barındırdığı enerji kaynakları bakımından geçmişten günümüze güç merkezlerinin hedef bölgesinde bulunan ve bu sebeple çeşitli çatışmaları bölgesinde olan Doğu Akdeniz, yeryüzünde ticari faaliyetlerin yaşandığı ilk bölgedir. Süveyş kanalının açılması ile birlikte stratejik konumu daha da önemli hale gelen Doğu Akdeniz, uluslararası ilişkilerde ve mücadelelerde önemini daha da fazla hissettirmektedir. Bu bölgede enerji ve deniz ticareti emniyetinin sağlanması konusundaki yaşanan krizler, o bölgeye hâkim olmak isteyen ülkelerin stratejik hamleleri ve bu duruma bağlı olarak ortaya çıkacak olan ittifakları beraberinde getirmektedir. Bu durum esasında göz ardı edilmeyecek kadar önemlidir. Çünkü 2. Dünya Savaşı sonrasında bu bölgedeki egemen gücün el değiştirmesi, bu bölgede aktif olarak siyaset üretmek ve bunu tüm dünyaya yaymak isteyen ülkelerin enerji arzı güvenliği konusundaki çıkarları ile örtüşmektedir (ÜNAL, 2015: 2).

Doğu Akdeniz bölgesi jeopolitik konum gereği sadece Orta Doğu ve çevresinde bulunan bölgelerdeki enerji kaynaklarının kontrol altında tutulması ile değil, aynı zamanda hem Avrupa hem de Afrika ve Asya kıtalarına gerçekleştirilecek olan enerji kaynaklarının akışını sağlamada büyük rol oynamaktadır. Bu durum Doğu Akdeniz'in önemini göz ardı edilmeyecek ölçüde arttırmaktadır. Stratejik önemi her geçen gün artan Doğu Akdeniz, ülkelerin ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarının toplanması ve bu kaynakların transfer edilip dünya ülkelerine ulaşması noktasında ara bölgede kalmaktadır. Aynı zamanda Orta Doğu'ya kıyıdaş bir konumda bulunan Doğu Akdeniz, dünya devletlerinin hem askeri hem de siyasi ve ekonomik çıkarlarının kesiştiği bir bölge olarak stratejik önemini korumaktadır. Özelikle 2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan güç dengesinde bölgede bulunan aktörlerin değişimi söz konusudur. Doğu Akdeniz bölgesinde süper güç rolüne bürünen İngiltere'nin yerini ABD'nin alması bölgede güç değişikliğini beraberinde getirmiştir. Fakat bu güç değişikliği bölgeyi bir yalnızlaştırma çabası olarak değil de daha çok bir rol değişikliği bağlamında ortaya çıkmıştır.

Doğu Akdeniz'in potansiyel enerji kaynaklarına sahip olması hem bölge ve bölgeye yakın ülkelerin hem de enerji talep eden ülkelerin ekonomisine yapacağı katkı göz önüne alındığında, bahse konu bölgede uluslararası ilişkiler bağlamında hukuk kurallarında ziyade daha çok askeri güç temelli savaş politikası uygulandığı görülecektir. Doğu Akdeniz bölgesi dışında ülkelerin bu bölgede egemenlik kurma arayışları beraberinde birtakım sorunları getirmektedir. Günümüzde Doğu Akdeniz; hem jeopolitik konumu hem de jeostratejik ve enerji kaynakları açısından bölgesel savaşları ve çatışmaları içerisinde barındıran bir bölge haline gelmiştir. Doğu Akdeniz'in bölgede meydana gelen terörizm faaliyetleri ve enerji gelirlerine bağlı olarak silah ve savuma sanayi piyasasının odak noktasında olması, bölgenin önemini arttırmaktadır. ABD ve Avrupa Birliği açısından değerlendirildiğinde; bölgede bulunan ülkelerdeki kitle imha silahlarının var olmasını gerekçe göstererek özellikle Çin ve Rusya Federasyonunun enerji arz ve taleplerini kontrol etmek için daha önceden belirlenmiş stratejik noktalara konumlanmaktadır. Avrupa Birliği'nin ve ABD'nin bölgede bulunan ülkeler ile ilişkilerini güçlendirmeye çalışması çabası, Çin'in bölge ülkeler ile ekonomik temelli olmak üzere çeşitli ilişkilere girme çabası bölgede adeta adı konulmamış bir savaş alanı yaratmaktadır. Bu durumda bölge ülkelerde yaşanan terör eylemlerinin aslında bölge ülkelerde hâkim olmak isteyen devletlerin mücadelesini gözler önüne sermektedir.

4. SONUÇ

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyesinin artmasına ve sosyal refah seviyelerinin gelişmesinde önemli etkenlerden biri olarak değerlendirilen enerji; bu özelliği nedeni ile hegemon devletlerin odak noktası haline gelmiştir. Enerji kaynaklarının yoğun olduğu bölgeler her ne kadar hegemon devletlerin odak noktasında olsa da; bu kaynaklara sahip ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyeleri ve sosyal refah anlayışlarında gelişmelere neden olmuştur. Bu özellikleri nedeni ile enerji kaynakları sahip olunan ülkeler açısından bir refah ve zenginlik unsuru oluştururken, bölgede varlığı bulunmayan ülkelerin bu enerji kaynakları üzerinde söz söyleme istekleri bölgede kaos yaratabilmektedir. Özellikle Doğu Akdeniz bölgesi özelinde bu konu ele alındığında daha anlaşılır bir hal almaktadır. Çünkü bu durum bölgede küresel bir güç mücadelesine neden olmaktadır. Enerji arzını denetimi altında tutmayı başaran ülkeler, küresel düzeyde de belli bir güce sahip olmaktadır. Doğu Akdeniz bölgesinde içerisinde barındırdığı zengin enerji kaynakları sayesinde hegemon güçlerin odak noktası haline gelmiştir. Kendi amaçları doğrultusunda bölgeyi yönetmek istene devletler, Doğu Akdeniz bölgesinde söz sahibi olabilmek adına legal ve legal olmayan yollara başvurmaktadırlar. Günümüz koşulları incelendiğinde Doğu Akdeniz'de bölgesel denklemler yeniden tasarlanmaktadır. Buda beraberinde birden fazla devletin o bölgede hâkimiyet kurması adına mücadelelerde bulunmasına neden olmaktadır. Küresel anlamdaki jeopolitik mücadele; Doğu Akdeniz bölgesinde bölgesel güçlerinde içerisinde olduğu bir karmaşık ortamı doğurmuştur. ABD'nin Doğu Akdeniz'de Rusya ve İran üzerinden yaratmış olduğu baskı politikaları, Körfez bölgelerinde varlığını sürdüren ABD askerleri ve hatta ülkemizin de içerisinde bulunduğu birden fazla ülkenin o bölgedeki askeri üs arayışları bu bağlamda ele alınabilir. Bölgede artan savaş ortamı ve beraberinde terör eylemleri uluslararası terörizm faaliyetlerinin de bölgede etkin olmasına neden olmaktadır. Bu durumun bölgedeki devletler arasında uluslararası açıdan güven ortamına zarar verdiği ortadadır

Doğu Akdeniz bölgesinde yaşanan gelişmeler tarihsel süreç içerisinde küresel etkiler doğurmuştur. Sadece geçmiş zamanda değil günümüzde de devam eden bu etkiler beraberinde birtakım sorunları getirmiştir. Günümüzde bölgede yaşanan krizlerin varlığı ve çatışma alanı içerisinde bulunan ülkelerin arasına bölgesel güçlerin ve devlet dışı aktörlerinde devreye girmesi ile birlikte küresel düzeye ulaşmış seviyedir. Bahse konu Doğu Akdeniz bölgesindeki yaşanan bu gelişmeler bölgede yaşayan insanların ve bölge ülkeleri önemli derecede etkilemektedir. Doğu Akdeniz coğrafi anlamda ticarete ve kültürel etkileşime açık olan bir bölge olmak ile birlikte jeopolitik açıdan da bölgesel entegrasyonun sağlanması bakımından oldukça zor görevler üstlenen bir bölgedir. Bölgede bulunan ülkelerin uluslararası ilişkilerdeki konumuna bakıldığında; bölgesel anlamdaki sorunların çözülmesinde bir araya gelmekten çok yüzlerini dış ülkelere döndüğünü görmekteyiz. Bu durum beraberinde bölgede bulunan ülkelerin bölgedeki söz sahipliği zedelemektedir. Dış ülkelerin bu sebepten dolayı Doğu Akdeniz bölgesine müdahaleleri kaçınılmaz olmakta ve bölgede çatışma ortamını yaratmaktadır. Doğu Akdeniz bölgesinde bir değil birde fazla dış ülkenin varlığını sürdürmesi; ülkelerin kendi mezhep, siyasi ve ekonomik politikalarını uygulamaya koymaya çalışması ciddi bir çatışma ortamı yaratmakta ve bölge ülkelerde terör eylemlerine neden olmaktadır. Bölge içerisinde bulunan ülkelerin bir araya gelememesi, dış ülkelerin oluşturduğu platformlarda bir araya gelmelerine zemin hazırlamaktadır. Bu durum bölgede varlığını sürdüren dış ülkelerin arabulucu olarak bölgede temel aktör olmasına sebep olmaktadır. Buna en çarpıcı örnek olarak Arap-İsrail sorununda bitmek bilmeyen bir barış sürecini gösterebiliriz.

KAYNAKÇA

ALTUĞ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

BAŞEREN, S. (2006). *Kavramsal Özellikleri ile Terörizm*. Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, Ankara.

BAYSOY, E. (2015). Antik Dönem Doğu Akdeniz Jeopolitiği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 14.

CHOMSKY N. (1999). *Terörizm Efsanesi.* Ankara: Ayraç Yayınevi.

JENKİNS, M. (1975). İnternational Terrorism A New Mode of Conflict, D. Careton and C. Schaerf, *Internatıonal Terrorısm And World Securıty* içinde (s. 20), London : Routledge.

LAROUSSE, M. (1973). *Büyük Lügat ve Ansiklopedi*. İstanbul: Meydan Yayınları, 12(8).

TAŞDEMİR, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karsı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi.* Ankara: Usak Yayınları.

ÜNAL, M. (2015). *Soğuk Savaş ve Sonrası Doğu Akdeniz'de Küresel Hamleler* İstanbul: Beta Basım Yayım.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

KÜRESEL GÜVENLİK BAĞLAMINDA 21. YÜZYILDA TERÖRİZM OLGUSU

Çağatay TÜRK[1]
Yusuf SAYIN[2]

Özet

Terör ve terörizm kavramları, on yıllardır çeşitli tanımları yapılmasına rağmen devlet politikaları ve çıkar çevrelerince aynı durumun farklı zamanlarda farklı şekillerde tasvir edilmesinden dolayı net kabul görmüş bir tanıma sahip olamamışlardır. Toplumlarda genellikle modern çağlarda ortaya çıkan kavramlar olarak algılanmakla birlikte insan doğasında bulunan zor kullanma eğilimi sebebiyle aslında kökeni çok eskilere hatta insanlık tarihinin başlangıcına kadar dayandırılabilen davranışlar bütünüdür. Zaman içerisinde köklü değişimler geçirerek örgütlü ve sistemli bir yapıya dönüşmüştür. Bu bağlamda farklı çeşit ve şekillerde her geçen gün de farklılaşarak karşımıza çıkan terör kavramı bütün devletler için tarih boyunca tehdit oluşturmuş bir kavram iken, tehdidin büyüklüğü ve önemi dünya coğrafyasınca ancak 11 Eylül saldırıları sonrasında anlaşılmıştır. Dünyanın birçok ülkesinde uzun yıllardır görülen terör olayları, terör hareketlerinin ortaya çıkışından beri dünyadaki gelişmelere bağlı olarak sürekli kendisini yenilemiş ve günümüzdeki halini almıştır. Kimi zaman silahlı bir yöntem ile köy basma, kimi zaman nükleer silahla on binlerce kilometre uzaktan yapılan bir hareketle, kimi zaman da kitle iletişim araçlarıyla yapılan faaliyetlerle karşımıza çıkan terör, en nihayetinde ortak bir sonuç yaratmaktadır. Bu sonuç yıkım, vahşet, acı olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten referans alındığında, gelecekte terörün kapsam ve şeklinin bugünkünden farklı olacağı ihtimali kuvvetle muhtemeldir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak terör, kullandığı materyalleri çoğaltacak, etki alanını genişletecek, insanlığa tesiri her geçen gün daha fazla olacaktır. Bu çalışma, genelde dünya coğrafyasının büyük bir kısmının farklı sebep ve şekillerde de olsa maruz kaldığı terör ve terörizm kavramlarının tanımlanması ve terörizmin nedenleri, amaçları, özellikleri, çeşitlerini ele almış; özelde ise farklı ideolojilere sahip kişi veya gruplarca gerçekleştirilen ve çeşitli sebeplerle karşımıza çıkan terörizm olgusu amaç, strateji, uyguladığı politika, kullandığı yöntem farklılığı sebebiyle küreselleşme olgusuyla birlikte güncel ve farklı tanımlarda incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Güvenlik, Küresel Güvenlik, Küreselleşme

[1] Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi, cagatayturkk@gmail.com
[2] Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ysayin@erbakan.edu.tr

THE FACT OF TERRORISM IN THE 21ST CENTURY IN CONTEXT OF GLOBAL SECURITY[1]

Absract

Although the concepts of terror and terrorism have been defined for several decades, they have not been able to have a clearly accepted definition by the state policies and interest circles because the same situation is depicted in different ways at different times. Along with generally perceived as the concepts that emerge in modern times in societies, it is a whole of behaviors that can be based on very ancient times and even the beginning of human history due to the tendency to use in human nature. Over time, it has transformed into an organized and systematic structure through radical changes. In this context, while the concept of terrorism, which we face by differentiation in different types and forms every day, has been a threat to all states throughout the history, the magnitude and importance of the threat has been understood only after the September 11 attacks in the world geography. Terrorist events that have been seen in many countries of the world for many years have continuously renewed themselves and have taken their present form due to the developments in the world since the emergence of terrorist movements. Terrorism, which we encounter with sometimes an armed method, sometimes with a nuclear weapon -tens of thousands of kilometers away- and sometimes with mass media, creates a common result. This result appears as destruction, brutality and pain. With reference to the past, it is highly likely that in the future the scope and shape of terrorism will differ from today. In parallel with scientific and technological developments terrorism will increase the materials it uses, expand its area of influence, and its impact on humanity will become more and more. This study generally covers the definition of the concepts of terror and terrorism that most of the world geography is exposed to, albeit for different reasons and forms and the causes, purposes, features and types of terrorism. In particular, the phenomenon of terrorism, which is carried out by individuals or groups with different ideologies and that we encounter for various reasons, has been examined in current and different definitions due to its purpose, strategy, policy applied and the method used.

Keywords: Terror, Terrorism, Security, Global Security, Globalization

[1] Bu çalışma, "Uluslararası Terörizm: PKK Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiş sözlü bildiri metnidir.

GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca birçok zaman çeşitli sebeplerden terör eylemine başvurmuşlardır. İnsanoğlunun birbirine tahammülsüzlüğü yaratılışının hemen akabinde ortaya çıkmış; en derin ve açık örneği de kardeşlerden birinin diğerini katli örneğinde gördüğümüz 'Habil ve Kabil' olayında yaşanmıştır. Her ne kadar bu olayda, sebepler farklılık gösterse de sonucu itibariyle durumu en basit anlamıyla 'korkutma', 'yıldırma' anlamına gelen *terörizmle* bağdaştırmak yanlış olmayacaktır. İnsanlar kimi zaman karşısındakine kendi düşüncesini kabul ettiremeyeceğini anladığında, bazen de ortak bir konsensüs oluşturmanın mümkün olamayacağını düşündüklerinde teröre başvurmuşlardır. Dünyanın birçok yerinde bireyler, gruplar ya da devlet tarafından çeşitli fikir akımlarında ve değişik amaçlar etrafında birleşen terörist faaliyetler var olmuştur. Bu sebeple terörizm; çoğu zaman araştırmacıların ve farklı bilim dallarında araştırma yapan kişilerin yakinen takip ettiği konuların arasında kendisine yer bulmuştur.

Bu hususta en can alıcı nokta; tanımlamadaki muğlaklık olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira her konuda olduğu gibi bir olgunun doğru ele alınması, incelenmesinin de doğru olmasını beraberinde getirmektedir. Terör tanımının doğru olarak yapılmasının, bu konuya karşı alınacak önlem ve girişilecek mücadeledeki önemi yadsınamaz. Çünkü teşhisin yanlış konulması halinde tedavinin doğruluğundan söz etmek imkânsızdır. Terörizm tanımları zaman itibariyle değişik şekillerde karşımıza çıkmakla birlikte ortak bir tanıma halen ulaşılmış değildir. Bu durumun sebebi; olayı ele alan her aktörün duruma yaklaşımlarındaki farklılıktır. Aranan çözümler genel itibariyle siyasi ve ideolojik yaklaşımlar vasıtasıyla olduğu için tanımlar değişmiştir. Çünkü dönemler itibariyle siyasi konjonktürün ve çıkarların değişmesi tanımın da değişmesine sebep olmuştur.

Terörün en can alıcı yönü; suçu, günahı olmayan insanların hayatlarına kast etmesidir. İşçi, memur, öğrenci, ev hanımı ayrımı gözetilmeksizin terör, masum insanların canlarına kast etmekte ve onları bu dünyadan ayırmaktadır. Trajik bir diğer yönü de bu dünyadan göç eden insanların, ölümlerine sebep olan insanlar ile hiçbir zaman ve zeminde karşı karşıya gelmemiş, taraf olmamış olmalarıdır. Terörizm günümüzde evrensel bir olgu haline gelmiş ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak gelişmiştir. Bu gelişim ile de bir zamanlar bireysel çaba ve güç ile gerçekleşen terör eylemleri yerini insansız hava araçlarına, nükleer füzelere, güdümlü roketlere bırakmıştır. Binlerce kilometre uzaklıktan yapılan saldırılar ve taktiksel manevralar birey veya grup çatışmalarının yerini almıştır.

Türkiye, uzun yıllardır farklı şekillerdeki terör olayları ile karşı karşıya kalmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ülke topraklarında terör eylemleri de gerçekleştirilmiştir. Bu noktada Türkiye'de son 40 yılda Kürt sorunu çerçevesinde bir yoğunluk yaşanmıştır. Bu minvalde binlerce insan yerinden edilmiş, masum ve hiçbir şeyden habersiz on binlercesi katledilmiş, ülke ekonomik olarak zarara uğratılmış ve ülkenin gelişmesinin önüne set çekilmiştir. 1984 yılında Eruh ve Şemdinli saldırıları ile ilk eylemini gerçekleştiren PKK, başlarda bölgesel nüfuza sahip bir dağ kadrosu iken zamanla uluslararası bir özelliğe sahip hale gelmiştir. Öyle ki birçok ülkede kamplar kurup siyasi ve fikri propagandalar yapabilecek, mitingler, yürüyüşler düzenleyecek uluslararası hareket kabiliyetine sahip seviyeye gelmiştir. Doğu Batı ayrımı yapılmaksızın birçok ülke tarafından desteklenen PKK, 40 yıldır Türkiye'nin gündeminde kendine yer bulmuştur. En nihayetinde kuruluş itibariyle bir dağ yapılanması olan örgüt, dünyanın çeşitli ülkelerinde sosyal, medyatik ve siyasi uzantılara sahip ve bu uzantılar sayesinde yaptırım gücüne erişmiş bir siyasi yapı haline gelmiştir.

Bu noktada, terörizm olgusunun içinde barındırdığı tüm unsurları ile beraber değerlendirilmesi, hassasiyetle konunun ele alınması bakımından son derece önemlidir. Terör eylemleri geri kalmış-gelişmiş ayrımı gözetilmeksizin tüm ülkelerde yaşanır hale gelmiştir.

Yaşanan terör saldırıları bu saldırılara maruz kalan ülkelere ve bu ülke vatandaşlarına olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Bu sebeplerle bu çalışma öncelikle terör ve terörizm kavramsal çerçevesini ortaya koyup terörün nedenleri, amaçları, çeşitleri ve özelliklerini inceleyecektir. Bununla birlikte geçmişten günümüze kadar bazı düşünürlerin birçok ülke ve uluslararası örgüt tarafından kabul görmüş terör tanımları ve karşılaştırmalarına yer verilecektir.

1. TERÖR KAVRAMI

Terör ve *terörizm* kavramları, toplumlarda genellikle modern çağlarda ortaya çıkan kavramlar olarak algılanmakla birlikte insan doğasında bulunan zor kullanma eğilimi sebebiyle kökeni çok eskilere dayanan davranışlar bütünüdür. Zaman içerisinde köklü değişimler geçirerek örgütlü ve sistemli bir yapıya dönüşmüştür. Bu bağlamda farklı çeşit ve şekillerde her geçen gün de farklılaşarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde terör ve terörizm kavramlarına ilişkin çok farklı tanımlamalar yapılmıştır. Ancak uluslararası boyutta teröre bakış açılarının farklılığından, ortak bir tanım yapılamama sorunu yaşanmıştır.

Terör aslen Latince bir kelime olup, 'terrere' kökünden gelmektedir (Juergensmeyer, 2003: 5). Fransızca karşılığı 'terreur' şeklindedir. Fransızca Petit Robert sözlüğü (2006) terörü, bir toplumda bir grubun halkın direnişini kırmak için oluşturduğu ortak korku şeklinde tanımlamaktadır. İngilizce karşılığı da 'terror' ifadesidir. Türkçeye Fransızcadan geçen terör kavramının Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğünde karşılığı yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş olarak açıklanmaktadır (TDK, 2005: 1961). 'Tedhiş' kavramı aynı zamanda terörün Arapça karşılığıdır (TDK, 2005: 1930).

T.C. Anayasası'nın Terörle Mücadele Kanunu'nda (1991) ise terör; "*Baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasa'da belirtilen Cumhuriyet'in niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti'nin ve Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemler" ş*eklinde tanımlanmaktadır. Terör terimi, dehşet ve korkuyu belirtirken terörizm, bu kavrama süreklilik ve siyasal içerik katmaktadır. Terörizm, topluma karşı siyasal amaçlı şiddet kullanımını ifade eder. Terörizmin, oluşturulan kargaşa ortamından maddi çıkar sağlamaya çalışmanın yanında hedeflerinden biri de devletin siyasal olarak dönüştürülmesi ve yok edilmesidir (Baysoy, 2011: 98).

Terör kelimesi bugünkü anlamında, ilk defa Fransız Devriminden sonra kullanılmıştır. Devrimden sonra 1793'ten 1794'e kadar süren dönem 'terör rejimi' veya 'terör dönemi' (*reign of terror- regime de le terreur*) olarak adlandırılmıştır. Robespierre'in iktidardan düşüşüne kadar bu kavram kullanılmış, 27 Temmuz 1794 tarihinden sonra da "terörizm" kelimesi kullanılmaya başlanılmıştır. Robespierre'in iktidarda iken "terör" belirli bir siyasi düzeni korumak için halka uygulanan baskıyı ifade eden bir kavram olarak kullanılmıştır. Bu şekliyle 'terör' kavramına ilk defa, *siyasi unsur* eklenmiştir. Terör yerine kullanılan 'terörizm' kavramı, Robespierre'nin iktidarının sona ermesinden sonra, siyasi cebir ve şiddet eylemlerinin sürekliliğini ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır (Zafer, 1999: 13-16).

Chomsky'e göre (2013: 48) terörizmin klasik tanımı tam olarak gerçekle örtüşmemektedir. Chomsky'nin ifadesiyle (2013: 57) terörizm, maruz kalınması halinde terörizmdir. Ölçü olarak daha fazlasının karşımızdaki kişiye karşı gerçekleştirilmesi halinde ise terörizmden söz edilemez. Örneğin İsrail işgali altındaki bölgelerde yaşananlar Amerika destekli olduğu için terörizm sayılmamaktadır ya da Amerika'nın "Vietnamlıları Vietnamlılardan korumak" gibi gerekçelerle açtığı savaşlar terörizm olarak görülmemektedir.

(2013: 18-24). Nitekim yeni yüzyılda yeni boyutlarla tüm dünyayı tehdit eden uluslararası terör örgütleri, arkasındaki devlet güçleriyle ilerlemekte, hatta güçlü devletler tarafından inşa edilen korku unsurlarıyla ve kendilerini haklı gösterecek varsayımlarla istedikleri güçsüz ülkelere saldırabilmekte ve gerekçesi siyasi, ideolojik, dini olmasına ve binlerce insanın ölmesine sebep olmasına rağmen bunun adı terör olmamaktadır. Yani terörizm kavramı teorik olarak tanımlanabilmekte, ancak eyleme geçme, bunları yürütme ve medya aracılığıyla göz önüne serilme noktasında gizemli bir hal almaktadır.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde terörizmin tanım sorununun çözümü amaçlanarak Birleşmiş Milletler konferansları ve toplantılarıyla bir bilimsel endüstri geliştirilmiştir. Bilimsel yayın organlarında yer alan farklı tanım ve çözümlemeler başa çıkılmaz bir hal aldığından, tanımın tüm kesimlerin uygulamasına göre değişmesi gerektiği ifade edilmiştir. Chomsky'nin ifadesiyle "*eylemin ideolojik, dinsel, siyasal ya da bir kolektifi etkilemek amacıyla, esas olarak sivil hedeflere karşı tehdit ya da güç kullanımı olması gerekir* (Chomsky, 2007: 20-23). Dolayısıyla güçlü devletler, 'terör' kavramını istedikleri gibi ve kendi girişimlerini aklayacak yönde şekillendirmek istemektedir. Bu doğrultuda yapılan terörizm tanımlamalarıyla legal sayılamayacak girişimler de bir anda temize çıkarılacaktır.

Birleşmiş Milletler, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği gibi uluslararası camianın üzerinde anlaşmaya vardığı bir terör tanımı ise şöyledir. Bu çerçevede terörün kavram olarak kapsamının genişletildiği görülmektedir:

> "Herhangi bir kişi veya grubun, örgütlü, sistemli ve önceden planlı olarak ve siyasi bir amaçla, hedef ülkenin toprak bütünlüğünü, devletin temel (Anayasal) kuruluşlarını ve politik, ekonomik ve sosyal yapısını değiştirmek veya tahrip etmek, devletin politikalarını ve icraatını etkilemek ve zaafa uğratmak amacıyla, baskı, şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme ve tehdit yöntemlerinin tümünü veya bir kısmını kullanarak halka gözdağı vermesi, halkın korku içine girmesine sebep olması, kişi veya kişilerin ölümüne veya yaralanmasına kamu ve/ya özel mülke ait, gayrimenkul ve taşınabilir mal ve altyapı tesislerinde hasara sebebiyet verilmesidir"[1].

2. TERÖRÜN TARİHSEL ARKA PLANI

Terörün tarihsel gelişimine bakıldığında; terörizm Habil'in kardeşi Kabil'i öldürmesine ya da Alamut Kalesi'nde Hasan Sabbah'ın faaliyetlerine kadar götürülebilir. Bu kadar eski olmasının yanında, tarihten terör olayları hiç eksik olmamıştır. Bilinen terörist hareketlerin en eski örneklerinden biri, Scarii hareketidir. Scarii Filistin'de (M.Ö. 73-66) yüksek düzeyde örgütlenmiş kişilerden kurulu bir dinsel tarikattır. Scariiler'in katı kurallara bağlı olmayan taktikler kullandığı, düşmanlarına gündüz ve özellikle kalabalık tatil günlerinde saldırdığı görülür. Terörizm araştırmalarında Fransız İhtilali'nin bir dönüm noktası olduğu varsayılmaktadır. Araştırmacıların tamamına yakını, modern terörizmin doğuşunun Fransız İhtilali sonrası olduğunu savunmaktadır. (Korkmaz, 1999: 20-22). 1789 Fransız İhtilali'ni izleyen dönemde -ki bu döneme 1793 Konvansiyon dönemi de denilmektedir- hukuk ve siyaset alanlarında terörizm kavramlarının doğması, Jakoben yönetim tarafından zor kullanılarak uygulanan politikalardan kaynaklanmaktadır. Bu dönemde vatanperverlikle terör eş anlamlı tutulmuştur. Yine bu dönem boyunca idam, işkence ve hapis olaylarının fazlaca yaşanmasından dolayı terör, utanç ve rezaleti çağrıştırır bir konuma gelmiştir (Saraçlı, 2007: 1051).

Terörizm geçmişten bugüne değişmekle birlikte 20. yüzyıldan itibaren, ulusal sınırlardan ziyade uluslararası düzeyde de etkileyici bir hal almış ve siyasi açıdan yeni gelişmeleri şekillendirmiştir (Saraçlı, 2007: 1053). 20. yüzyılda devlet adamlarına karşı girişilen terör eylemleri, 21. yüzyılda birçok değişime bağlı olarak boyut değiştirmiş, küresel

[1] http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/849/terorizmin_psikolojisi (15.12.2017).

bir yapıya bürünmüştür. Teknolojinin gelişmesi ve internetin medyaya yeni bir boyut kazandırması terör eylemlerinin küresel boyutta gerçekleştirilmesine sebep olmuş; terör örgütlerinin yapısını, eylemlerini, stratejilerini ve medyada temsilini büyük oranda değiştirmiştir.

Özetle; 11 Eylül saldırılarından sonra günümüze kadar terörizm, üzerinde en çok konuşulan ve farklı şekillerde ele alınan, çözümler üretilmeye çalışılan konuların başında gelmektedir. (Alkan, 2003: 1). Terörizm özellikle son yüz yılda dönüştüğü şekil itibariyle incelendiğinde eylem metotları ve mücadele yöntemleri olarak başladığı noktadan bir hayli uzaklaştığı ve çok büyük tehlike arz etmeye başladığı, bununla birlikte de küresel bir tehdide dönüşmüş olduğu görülmektedir (Gül, 2012: 14).

3. TERÖRÜN ÖZELLİKLERİ

Günümüzde terör söz konusu olduğunda, akla bir örgütün cebir ve şiddet kullanması veya kullanacağına ilişkin güncel bir tehdit oluşturması gelmektedir. Çünkü terör hedefe ulaşmak için bir strateji olma özelliği de taşımaktadır. Terör, siyasi bir amaçla işlenmiş olması özelliğiyle diğer şiddet eylemlerinden ayrılmaktadır. İçinde bulunulan durumla alakası olmayan kişilere zarar verilmesi veya tehditte bulunulmasıyla bu kişilerin korkutulması, yıldırılması ve sindirilmesidir. Kişilere karşı sergilenen zor, şiddet veya tehdit, süreklilik göstermektedir (Döner, 2005: 2). Ayrıca terör yeni bir düzen ve menfaat vaat etmektedir. Bu özelliği ile karşısında yer aldığı yapıya bir alternatif olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla propaganda ile ayrılmaz bir bütündür ve propaganda olmadan güçlenememektedir.

Mali desteğe ihtiyaç duyan ve bu desteği elde etmek için yasadışı yollara başvuran terör, bu doğrultuda şiddet uygulamaktan kaçınmamakta, çünkü düzen değişimi ve siyasi bir amaca hizmet hedefine ancak bu vesileyle ulaşabilmektedir. Bilinçli ve kasıtlı olarak yapılan eylemleri içeren terör ekseriyetle bireysel değil örgütlü grupların eylemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu özelliklerinin yanında teröre 21. yüzyılda farklı özellikler de eklenmiştir. Bunların en başında terör örgütlerinin medyayı kullanmalarının zorunlu ihtiyaç haline gelmesidir. Öyle ki teknolojik araçlarla hem eylemlerin geniş kitlelere duyurulması hem de sürekli gündemde tutulması, terör örgütlerinin popülaritesini arttırmaktadır. Benzer şekillerde teknolojik imkânların gelişmesiyle literatüre kazandırılan ‘siber terör’ kavramı da 21. yüzyılda karşımıza çıkan ve terörizmin sıcak savaş unsurundan ziyade kitle iletişim teknolojisiyle gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir.

4. TERÖRÜN NEDENLERİ

Terörizmin çok boyutlu bir eylem olduğu göz önünde bulundurularak; genel anlamda politik, ekonomik, sosyokültürel ve psikolojik unsurlara bağlı olarak ortaya çıkan nedenlerin zamanla teröre farklı şekillerde etki etmeye başladığı görülür. Örneğin eğitimsizlik kişilerin teröre katılmalarına neden olurken bu durumun tam tersi 21. yüzyılda modern insan, bilgi almanın kolaylığı ve teknolojik imkânlar sayesinde, teröre daha kolay ulaşabilmektedir. Buna paralel olarak ekonomik yetersizlikler kişileri teröre yöneltirken, ekonomik imkânlardaki iyileşme de terörün daha kolay yaygınlaşmasına neden olabilmektedir.

Terörü besleyen ortam, makro düzeyde, bizzat uluslararası sistemin kendisi olarak görülebilir. Aktör devletler ve temsil ettikleri değerler arasında yaşanan rekabet ve çatışma süreci, terörizmi uluslararası sistemin bir parçası haline getirmektedir. Bu anlamda terör, olayların gerçek yüzünü saklayan bir örtü olarak görülmekte ve arkasında, özellikle hedef toplum ve ülkeyi belli bir yöne sevk etmek isteyen devlet ya da devletlerin olduğu ifade edilmektedir (Kaynak, 2004: 17). Dolayısıyla, terörün nedenlerini tespit edebilmek için resme makro bakmak, görünenin ardındaki gizli destekleri dikkate almak gerekir.

Güçlü iktidar duygusunun ortaya çıkardığı siyasi kutuplaşma, başarısız dış politika, gelir dağılımındaki eşitsizlik, toplumsal yapıya uymayan yasal sistem, aşırı bürokratik yapılanma, yolsuzluk, rüşvet ve kayırmacılık, vatandaşların devletle ilişkilerinde formal/normal yollara duyduğu güvensizlik, eğitim politikalarındaki istikrarsızlık ve yanlış uygulamalar, bilimsel araştırmaların uygulamaya geçirilmemesi, sonuçlarına kayıtsız kalınması, demokrasi geleneğinin oluşmaması, meselelerle ilgili kamuoyu oluşturacak toplumsal bilincin genel olarak düşüklüğü terörizmin en bilinen nedenleri arasındadır (Gündüz, 1995: 52).

Terörün doğmasını, gelişmesini ve eylemde bulunmasını kolaylaştıran faktörlerden bir diğeri de demokratik hak ve hürriyetlerin sağladığı geniş özgürlük alanıdır. Konut dokunulmazlığı, fikrini ifade etme ve yayma hakkı, kişilik haklarının garanti altına alınması, oturma ve seyahat hürriyeti, bağımsız basın-yayın araçları, dernekleşme, toplantı ve yürüyüş yapma gibi temel haklar terör hareketleri tarafından istismar edilmeye daima açıktır. Bu bakımdan demokratik toplumlar, terörü önlemekle demokrasiyi korumak arasında bir ikilem içinde yer almaktadırlar (Yayla, 1990: 116-117). Günümüzde özellikle internet medyasının yaygınlaşması ve sosyal medya sitelerinin ABD merkezli olması nedeniyle, bir denetleme ve kontrol mekanizması uygulanamamakta; paylaşımlar çoğunlukla düşünce özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmektedir. Böylece terör örgütleri rahatlıkla propagandalarını yapabilmekte, örgütlerine sempati duyulmasını ve üye kazandırmayı sağlayabilmektedir.

Terör konusu ele alınırken birçok bağlantıdan söz edilmektedir. Bu bağlantıların başında da üretim ve mülkiyet konuları gelmektedir. Sosyal konular üzerinde düşünme geleneğinin en eski temsilcilerinden itibaren, eşitsizlik ve adaletsizlikler, toplumdaki dengeleri ciddi anlamda sarsan etmenler olarak görülmüştür. Gelir dağılımındaki eşitsizliklere paralel olarak, sosyal/siyasal şiddet ve anti-sosyal davranışların artması, temel sosyolojik öngörülerden birisi olmaktadır (Türkdoğan, 1996: 346).

Yoksulluğun terör hareketliliğindeki önemli belirleyicilerden biri olduğu ifade edilmektedir. Terör örgütlerinin propagandalarında kullandıkları konuların başında fakirlik, ezilmişlik gibi konular gelmektedir (Öztürk ve Çelik, 2009: 91). Ülkelerde yaşayan vatandaşlar arasındaki ekonomik açının artması, gelişmişlik seviyesindeki azalmanın göstergelerinden biridir ve dünyada en gelişmiş ülkelere bakıldığında zenginle fakir arasındaki bu açı daralmaktadır. Ekonomik dengesizlikler ve eşitsizlik gelişimi de yavaşlattığı gibi terörü de provoke etmektedir.

Bu noktada karşımıza çıkan kısır döngü; bölgelere yapılan yatırımların terör sebebiyle yetersiz kalması ve bu yetersiz yatırımın da işsizliğe neden olmasıdır. Bu bağlamda işsizlik, terörü etkileyen en büyük negatif etkileyici olarak ortaya çıkmaktadır. İşsizliğin devamında ekonomik sıkıntılar, ekonomik sıkıntıların devamında da geçim sıkıntısı çeken bir güruh ortaya çıkmaktadır. Terör örgütleri tam da bu noktada propagandalarına başlayarak sıkıntı çeken kesimleri örgütlerine önce sempatizan, ardından da savunucu olarak kazandırmaktadırlar (Alkan, 2000: 34). Öyleyse ekonomik kalkınmadaki yaşanan yetersizlikler, terörü besleyen nedenlerden biridir.

Aile yapısında görülen bozukluklar terör hareketlerini etkileyen sosyokültürel faktörlerden bir diğeridir. Aile içi şiddetin olduğu, aşırı geçimsiz, anne ve babanın rollerini oynamadığı, sorumluluklarını yerine getirmediği, karşılıklı sevgi, saygı ve güvenin olmadığı, anne ya da babanın alkolik olduğu aile ortamlarında yetişen çocukların çevrelerindeki bölücü ve yıkıcı cereyanlara daha çabuk kapıldıkları dikkat çekmektedir (Karakaya, 1998: 93). Ailenin sosyal yapının temeli olduğu göz önünde bulundurulduğunda, olumsuz aile yapısı, bireylerin bir kaçış olarak ya da bilinçsizce, terör örgütlerine kaymalarına neden olabilmektedir.

Hiç şüphesiz eğitimsizlik de terörü tetikleyen önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar eğitim imkânlarına sahip olduğu ölçüde doğruyu yanlışı ayırt etme

yetisine sahip olurlar. Bu sebeple eğitim imkânlarından yoksun kalmış insanlar istismar edilmeye daima açıktırlar. Dolayısıyla karşısına çıkacak ilk ideoloji ya da ideale yanlış olsa bile kapılma potansiyeline sahiptirler. Eğitim sürecinin ve dahi bu sürecin getirdiği gelişim sayesinde elde edebileceği imkânlardan faydalanamamış olan bireyler, kaybedecekleri bir şey olmadığı düşüncesiyle ötelenmişliğin verdiği psikolojiyle var güçleriyle topluma karşı içlerindeki kinle saldırıya geçmekteler (Macit, 1995: 21).

Terör, altında psikolojik faktörlerin de etkili olduğu bir karşı koyma tipidir. Terörist, kimlik arayışında olan-olmayan gerçeklere kendisini inandıran, vesveselerle içindeki düşmana karşı savaş açan, kişiliği incinmiş, öz saygısı yaralanmış, benliği hasar görmüş, saldırgan, heyecanlı ve aksiyoner bir tip olarak tasvir edilmektedir (Post, 1994: 26-27). Topluma adapte olamamak ve taleplerine karşılık alamamak gibi sebepler özellikle genç nüfusun önce bulunduğu çevreye ardından da tüm topluma karşı bir duruş sergilemesi, terörist grupların ideolojik güdülerle birleşerek devlete karşı kin ve nefrete dönüşmektedir (Türkdoğan, 1996: 343). Bu kin ve nefret örgüt üyelerini her türlü komuta koşulsuz itaat eden adeta birer makineye dönüştürmektedir.

Terörist eylemlere en sık çaresizlik duygusunun yol açtığını bilinmektedir. Teröristler arasında dengesiz ve kendini keşfedememiş, ama aynı zamanda liderliğin, kendinden söz ettirmenin, şöhret olmanın bir yolunu arayan insanlara rastlanmaktadır. Terörist gruplarda çoğunluğu oluşturan gençler için bu tür faaliyetler özgüven kazanmak, yalnızlıktan kurtulmak açısından hoş görülmektedir. Terörist gruplar gençlere kahraman olma şansı tanımakta, yaşananların macera olarak algılanması gençleri çekmektedir. Genç teröristler, önemli bir amaç uğruna hizmet ettikleri inancıyla tatmin olmaktadırlar. Özgüveni olmayan ve kişiliği oturmamış insanlar için örgütler bir kurtuluş olarak görülmektedir. Yapılan araştırmalar dünyadaki teröristlerin tümünün ortak noktasının bir gruba ait olma ihtiyacı olduğunu göstermektedir.[2] Bir gruba ait olma güdüsü, insanın sosyal bir varlık olmasından kaynaklanmakla birlikte birey olmayı başaramamış kişiler için de bir gruba ait olarak arkalarına bir güç alma ve kendilerini var etme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Böylece terör örgütleri psikolojik olumsuzluklar yaşayan insanları ya da üyeleri etkileyebilecek yapıda olanları özellikle örgüte çekmektedir.

5. TERÖRÜN AMAÇLARI

Öncelikli olarak terör örgütleri çeşitli propagandalarla haklı bir davanın savunucuları olduklarını topluma kabul ettirme çabasındadırlar. Bununla birlikte bir davaya veya siyasal anlaşmazlığa dikkat çekmeye çalışmaktadırlar. Nihai amacı ise küçük bir grup tarafından gerçekleştirdikleri terör eylemlerini tüm toplum nezdinde savunucuları olan kitlesel bir hareketle devleti yıkmaktır (Zafer, 1999: 96). Terör eylemlerinin gerçekleştirilmesiyle ayrıca, toplumda korku kültürünün yaygınlaştırılması da amaçlanmaktadır. Bu sayede örgüt, yaptığı eylemlerle kendi etrafında toplanan taraftarlarına pozitif mesajlar vererek moral sağlarken, toplumun diğer bir kesimini de sindirip bastırmayı amaçlamaktadır. Dikkatleri kendi üzerinde toplayarak hem örgüt üyeleri hem de baskı uyguladıkları toplum üzerinde otorite kurmak için çaba sarf edilmektedir (Saran ve Bitirim, 2010: 92). Böylelikle insanlar taraf olmaya zorlanırken toplumun bütünlüğüne de dolaylı yollardan zarar verilmektedir. Zaten terörün bir amacı da kaosa yol açarak toplumsal ve siyasal düzene zarar vermektir. Devlete ve topluma karşı gerçekleştirilen eylemlerle halkta bir panik havası oluşturularak toplumun devlete olan güveninin sarsılması amaçlanmaktadır. Bu amaçlara ulaşabilmek adına, terör örgütleri her türlü kanlı eylemi vahşice gerçekleştirmekte, çocuk, yaşlı demeden masum insanları katletmektedir.

[2] http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/849/terorizmin_psikolojisi, (15.12.2017).

6. TERÖRÜN ÇEŞİTLERİ

Dünya üzerinde birçok farklı terör çeşidi olmakla birlikte terörün dili, dini, ırkı, vatanı olmadığı gerçeği genel kabul görmüş bütün fikirlerdeki ortak paydadır. Bununla birlikte belli başlı terörizm çeşitlerinden de bahsetmek mümkündür.

6.1.Devlet Terörü

Devlet tarafından bizatihi devletin bir kuruluşu veya devlet ile ilişkili olan kişi ve gruplarca, devletin kendi otoritesine karşı direnenlere karşı gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda mevcut rejime karşı tehdit oluşturduğu düşünülen kişi ve gruplara karşı terör uygulanması anlamına gelmektedir. Devlet terörü, direk olarak devletin bir kuruluşu tarafından yapılabileceği gibi devletin görevlendirdiği fakat devlet dışında bulunan kişi veya gruplar tarafından da yapılabilmektedir. Kimi zaman devletle uzak veya yakın ilişkisi olmayan kişi ve gruplara devlet tarafından sağlanan birçok hizmetin söz konusu olması halinde de devlet teröründen söz edilebilmektedir (Yayla, 1990: 360).

Devletin kendi vatandaşlarına uyguladığı sistematik yıldırma, tutuklama, öldürme ve diğer baskı araçlarıyla terör uygulaması ve insan hakları ve uluslararası kuralların, yoğun yaygın ve sistematik bir şiddet kullanımıyla ihlal edilmesidir. Söz konusu suçlar, devlet politikasının bir parçası olarak işlenir ve bu nedenle terörizm olarak nitelendirilmez. Sovyetler Birliği'nde özellikle Lenin ve Stalin, İtalya'da Mussolini ve Almanya'da Hitler kendi vatandaşlarına karşı kapsamlı bir devlet terörü uygulamışlardır. Her üç ülkede de pek çok kişi etnik kimliklerinden veya politik görüşlerinden dolayı sistematik bir şekilde katliama maruz kalmış, sürgüne veya çalışma kamplarına gönderilmiştir (Topal, 2004: 45-46).

Bugün Suriye'de yaşananlar ve İsrail'in Filistin'de gerçekleştirdiği politikalar da devlet terörü niteliğindedir. Devlet terörü devletin sadece bizzat kendi halkına karşı uyguladığı bir terör değildir. ABD'nin Irak'ı işgalindeki gibi başka bir devlet tarafından da uygulanabilmektedir. Aynı şekilde bugün Afganistan'da gerçekleşen devletin tanımındaki gücü elinde bulunduran farklı etnik grupların veya örgütlerin ülkeleri içerisindeki büyük çoğunluğa karşı gerçekleştirdikleri saldırı, eylem ve tutumlar da devlet terörüne örnek gösterilebilmektedir.

Devlet destekli terörün yanında devlete karşı terör de devlet terörü ile ilişkili bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Genellikle mevcut sosyal, siyasal ve ekonomik sistemi yıkıp yeni bir siyasal ve toplumsal düzen kurmak şeklinde 'devrimci terör' veya muayyen bir bölgeyi devlet egemenliğinden kopartıp müstakil bir devlet kurmak şeklinde 'ayrılıkçı-bölücü-etnik terör' biçiminde ortaya çıkmaktadır (Aydınalp, 2011: 60).

6.2. Etnik Terör

1950'li yıllardan itibaren dünya üzerinde etnik temele dayalı terör hareketleri artış göstermiştir. Sebebi; dünya üzerindeki birçok yerde etnik azınlık olarak tanımlanabilecek grupların varlığıdır. İlaveten, bazı devletlerin çeşitli şekillerde destekler vererek terörist oluşumları ülkelerinin dış politika amaçlarında kullanmaya başlamaları sebebiyle, etnik temele dayalı terör olayları daha da yaygınlaşmıştır (Baharçiçek, 2000: 13-14). Bu durum, özellikle etnik kimlik farklılığı yönünden oldukça zengin olan Türkiye'nin de bulunduğu bölgede daha sık görülmektedir.

Soğuk savaş sonrası dönemde, dünyanın bazı bölgelerinde ortaya çıkan yeni etnik temele dayalı çatışmalarda yeni şiddet türlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Sırplar, uyguladıkları etnik temizlik politikasının gerçekleşmesi için diğer etnik gruplara karşı her türlü şiddeti kullanmaktan kaçınmamışlardır. Dolayısıyla etnik temele dayalı terör diğer terör çeşitlerine göre daha fazla şiddet içeren yöntemler kullanmakta ve daha acımasızca

uygulanmaktadır. Etnik terör ideolojik, dini ve maddi temele dayalı şiddet hareketlerinden ayrılır. Etnik teröristler çoğu kez ülkenin tamamından ziyade kendi bölgelerini etkilemeye çalışırlar ve devlet tarafından sunulan kimlik yerine farklı olduğunu düşündükleri etnik kimliklerini ön plana çıkarırlar. Dünyanın birçok bölgesinde etnik teröre rastlanmaktadır. Sri Lanka, Türkiye, Kuzey İrlanda, İspanya ve Ermenistan etnik terörün rastlandığı ülkeler arasında yer almaktadır (Baharçiçek, 2000: 14).

6.2. Siber Terör

Siber terör, terörün diğer türlerinden farklı olarak fiziki güç yerine bilgiyi kullanır. 20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış olan siber terörün, ilk olarak "Synergy" lakaplı bir genç tarafından kullanıldığı öne sürülmektedir. Bu süreç Robert Morris ile devam etmiş; ardından hackerler ve istihbarat örgütleri tarafından yaygın şekilde kullanılmıştır (Bal, 2003: 55-60). Resme daha büyük perspektiften bakıldığında siber terörün, diğer terör türlerinden daha çok zarara sebebiyet vereceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü silahlı propagandada öngörülebilir ve çoğu zaman ölçülebilir bir zarar varken siber terörle bir virüs yoluyla veya bir kurumun teknolojik altyapılarının ele geçirilmesiyle madden ya da manen öngörülemeyecek zararlar doğabilmektedir.

Teknolojik gelişmeler, cep telefonları, bilgisayar ve internet sistemleri insanların hayatını kolaylaştırdığı kadar teröristlerinkini de kolaylaştırmakta ve terörün yeni boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Siber dalga bilgisayar teknolojilerini ve internet sistemlerini kullanarak kurumların ve ülkelerin güvenliğini tehdit edebilmektedir. Bu sistemler aracılığıyla devletlerin gizli ve stratejik bilgileri ele geçirilebilir, askeri ve güvenlik sistemleri felç edilebilir. Hayatın büyük bir bölümünün bilgisayar sistemleriyle düzenlendiği bir ortamda ekonomik işlemler, finans dünyası, ulaşım ağı, telekomünikasyon sistemleri ve sağlık sistemleri gibi bilgisayar ağlarının çökmesi çok ciddi ve onarılması zor tehlikelere neden olabilmektedir (Bilge Adamlar Kurulu Raporu, 2015: 12-13).

6.4. Ulusal, Uluslararası ve Ulusaşırı Terör

Ulusal terörizm, tek bir devlet içinde sınırlı kalan yabancı bir unsur, ilişki veya katılımın söz konusu olmadığı sistematik şiddettir. Ulusal teröristler eylemlerini bir ulusun vatandaşlarına karşı yöneltirler (Taşdemir, 2006: 34). Bir terör eyleminin ulusal ya da uluslararası olup olmadığını belirleyen bazı kriterler bulunmaktadır. Bunlar; eylemi gerçekleştiren kişi veya grupların eylemin yapıldığı ülkeden olup olmaması, hedefin saldırının yapıldığı ülkenin bir parçası ya da uyruğu olup olmaması ve gerekli silah, eğitim, istihbarat desteklerinin nereden sağlandığıdır (Altuğ, 1995: 378).

Küreselleşmeyle terörizm de artık yerelden küresele doğru evrilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyanın giderek küçüldüğü bir ortamda uluslararası ilişkiler yoğunlaşmaya başlamış; mesafeler giderek kısalmıştır. Teknolojinin her geçen gün gelişme göstermesi terörizmin de küresel ölçüde değerlendirilmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmıştır (Altuğ, 1995: 378). Dolayısıyla bilhassa küreselleşmeyle bir terör örgütünün sadece ulusal terör olarak kalması mümkün değildir. Dünyada egemen güçlerin, sömürgeci ve işgalci zihniyetleri doğrultusunda da terör eylemleri bugün tek bir ulusla kalmamakta, aynı durum İslami ideolojiye sahip terör örgütlerinin de Batılı güçlere karşı birleşme ideali nedeniyle söz konusu olamamaktadır.

Uluslararası terör, geçmişle kıyaslandığında çok daha tehlikeli bir boyuta ulaşmıştır. Çünkü kullanılan amaçlar ve araçlar itibariyle gelişim göstermiştir. Ayrıca, sadece siyasal amaç güdülerek yapılan bir olay olmaktan da uzaklaşan uluslararası terörizm, gittikçe şekil değiştirmiştir. Dolayısıyla, giderek daha da 'Uluslararasılaşan' ve 'küreselleşen' bir suç biçimi olarak uluslararası terörizm, sınır tanımaksızın ve ayırt etmeksizin tüm dünya uluslarını tehdit

eder bir hal almıştır (Kaya, 2005: 31). Şüphesiz uluslararası terör örgütleri arkalarına bazı ülkelerin güçlerini de alarak eylemlerini gerçekleştirebilir olmuştur.

11 Eylül'e kadar terör olgusu için Fransız İhtilali dönüm noktası olarak kabul edilirken 11 Eylül şimdiye kadarki terörizm algısını değiştirmiştir (Gül, 2012: 31). Dolayısıyla küreselleşen dünyada terörizmi tek bir unsura bağlı kalarak anlayabilmek ve açıklayabilmek mümkün olmamakla beraber, yapısı ve işleyişi de olabildiğince değişen terör örgütlerinin eylemlerini tek bir terör çeşidine yerleştirebilmek de mümkün olamamaktadır. Küreselleşme süreciyle devlet dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerde daha fazla rol almaları, özellikle 1970'li yıllarda, bu aktörlerin uluslararası düzeydeki şiddet eylemlerine karışmaları gelişmesini de beraberinde getirmiş ve bu gerçeklik 'uluslar ötesi terörizm' kavramı ile ifade edilmiştir. Buna göre uluslar ötesi terörizm, herhangi bir şekilde devletin bir müdahalesi olmaksızın devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen terörist eylemler olarak ortaya çıkmıştır. Uluslar ötesi terörizmi uluslararası terörizmden ayıran en önemli fark ise yönetim ve kontrolün herhangi bir devlette olmaması olmuştur (Saraçlı, 2007:1057).

6.5. Narko Terör

Narko terör ilk olarak 1983'te, Peru narkotik polislerine yöneltilen terörist eylemler ve uyuşturucu tacirlerinin devlet politikalarını veya toplumu etkilemek amacıyla yaptıkları eylemleri tanımlamak için eski Peru Devlet Başkanı Fernando Belaunde Terry tarafından kullanılmıştır. Günümüzde değişerek daha da geniş bir boyut kazanmıştır (Doğan, 2007: 4546). Yakalanan terör örgütü mensuplarının ve uyuşturucu kaçakçılarının ifadeleri, terör örgütleri ile bağlantılı olay tutanakları, örgüte ait hücre evlerinde ele geçirilen uyuşturucu maddeler ve ele geçirilen belgelerdeki para kayıtları PKK, DHKP-C, TKP-ML, DEVSOL ve ASALA gibi terör örgütlerinin uyuşturucudan finansman sağladıklarını açıkça ortaya koymaktadır (Gül, 2012: 44). Uyuşturucu piyasasının sağladığı finansman nedeniyle, terör örgütleri tarafından uluslararası ticareti yapılmaktadır.

6.6. Medyatik Terör

21. Yüzyılda kitle iletişim araçlarında teknoloji sayesinde meydana gelen gelişmenin sonucu olarak terörizmin medyada yansımaları da incelenmeye başlanmıştır. *Medyatik terörizm* kavramı çoğunlukla "terörizmin medya araçlarında yer almasının sonuçları" ile ilgilidir. Bunun dışında terör örgütleri tarafından kurulan ya da himaye edilen yayın organları da bulunmaktadır. Medya terör ilişkisinde literatürde değinilmeyen konu, terör örgütleri tarafından kurulan ya da himaye edilen medyanın yarattığı etkidir. Bunun nedeni ise büyük ölçüde "terörizm" konusunda yaşanan tanımsal sıkıntıdır. Örneğin, terörizm olarak tanımlanan eylem bir diğerine göre özgürlük savaşıdır. Dolayısıyla, terör örgütünün propagandasını yapan ve isteklerini yerine getiren bir televizyon kanalı, ezilen bir halkın meşru hakkı olarak görülebilmektedir. Türkiye'nin Roj-TV ile yaşadığı süreç buna en belirgin örnek olarak verilebilir (Doğan, 2007: 27-29).

7. KÜRESEL TERÖR OLGUSU

Terörizm konusunda yaklaşımlardan söz edilirken, kavramı daha geniş ele almak anlamında ulus ötesi bir hal alan ve sınırları aşan özelliği ile küreselleşme olgusundan da bahsetmek gerekmektedir. Küreselleşme; terimin isim babası Ronald Robertson tarafından dünyanın bir bütün olduğu bilinciyle tek bir mekân olarak belirginleşmesi şeklinde ifade edilmektedir (King, 1998: 11). Küreselleşme kimilerine göre ekonomik bütünlük, bazılarına göre kitle iletişim araçlarının etkisiyle ortak kültüre yönelik bir süreç, bazılarına göre ise emperyalizmin yeni adı olarak değerlendirilmektedir. Tek boyutlu değil, birbirine bağlı olan ve birbirini destekleyen ilişkiler içerisindeki olgular bütünüdür. Bir değişim rüzgârı olarak nitelendirilebilecek olan bu kavram, teknoloji devriminin meydana getirdiği haberleşmede

yaşanan hızlanma ve ulaşılabilen alanların genişlemesiyle birçok alanda sayısız değişimlere yol açmıştır (Kazgan, 2000: 21). Küreselleşmenin olumsuz yanları sistemsel olarak, kitleleri mücadelesi zor bir dünyaya sürüklerken, olumlu yanlarıyla bugün, bilgi ve haber alma gibi birçok ihtiyacın karşılanmasını sağlamaktadır. Ancak, şu bir gerçektir ki; ekonomik, siyasi, sosyokültürel küreselleşme, dünyayı yöneten büyük güçlerin çıkarlarına hizmet etmektedir.

Terör örgütleri açısından bakıldığında da küreselleşme ile terör örgütleri, gelişen bilgi teknolojileri ve bunun diğer imkânlarından yararlanmakta ve bunu kendi çıkarlarına yarayacak şekilde kullanmayı öğrenmeye devam edip bu yolla yeni strateji ve yöntemler üretmektedir. Bu yüzden bilgi teknolojileri terörizmin değişiminde hem niteliksel hem de örgütsel bakımdan etkili olmaktadır. Organizasyon yapılarında değişiklikler meydana gelmiş, yapılan eylemlerin nitelikleri değişmiştir. Kitle imha silahlarını elde edebilmekte, medya ile dünyaya ulaşabilmektedirler. Karmaşık haberleşme ağları sayesinde elektronik sinyaller şeklindeki paralar, devletlerce takibi zor olduğundan terör ve organize suç grupları bu finansal ağlara yoğun ilgi göstererek devamlılıklarını ve etkinliklerini sürdürebilir hale gelmişlerdir (Cronin, 2004: 42).

Terörizmin küresel anlamda kullanımı 11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu tarihe kadar uluslararası terör kavramını kullanılıyorken, 11 Eylül saldırılarından hemen sonra küresel terör kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Esasen terörizm endüstrisinden faydalanan büyük bir kesimin çıkarları için bir söylemle ve bir günde terör küreselleştirilmiştir (Cirhinlioğlu, 2004: 89-124). Hâl böyle iken, izlediğiniz sinema salonuna bir bomba konulmayacağının, beklediğiniz bir tren istasyonunda kimyasal bir gaz ile zehirlenmeyeceğinizin, bindiğiniz uçağın bir gökdelene çakılmayacağının teminatı yoktur. Küresel dünyada ülkeniz, bir gecede terörist ilan edilebilir. Böylelikle bu belirsiz dünyada saldırıya veya işgale uğramayacağınızın, bombalanmayacağınızın, aç ve susuz kullanan devletler kendilerini korumak için aynı yöntemlere başvurunca terörizm bir anlamda küreselleşmektedir. Yani hem bireysel terör hem de devlet terörü birbirini destekleyen bir sarmal halinde tırmanmaktadır (Kongar, 2002: 31).

SONUÇ

Terörizmin tarihsel geçmişi çok eski zamanlara kadar uzanmakla birlikte Fransız Devrimi bugünkü anlamda modern terörizmin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. 19. Yüzyılda anarşizm temelli işçi hareketlerinden 20. yüzyılda bağımsızlık mücadelelerinde bir araç olarak kullanılan terör hareketlerine, Soğuk Savaş döneminde farklı bir boyut kazanan terörizmden 11 Eylül sonrası dünyanın birçok bölgesinde varlığını hissettiren küresel terörizme kadar çeşitlenen ve genişleyen bir kavramdan bahsedebilmek mümkündür. Bu minvalde terörizmin karakteri tarihsel süreç içerisinde değişen dünya ile birlikte şekillenmiştir. Farklı ideolojilere sahip kişi veya gruplarca, çeşitli sebeplerle karşımıza çıkan terörizm olgusu amaç, strateji, uyguladığı politika, kullandığı yöntem gereği farklı boyutlarıyla incelenmiştir. Her bir terör türünün de yıkıcı sonuçlarının birbirinden aşağı kalır yanı yoktur. Kimi zaman silahlı bir yöntem ile köy basma kimi zaman nükleer silahla on binlerce kilometre uzaktan yapılan bir hareket ile kimi zaman da kitle iletişim araçlarıyla yapılan faaliyetler ile karşımıza çıkan terör, en nihayetinde ortak bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuç yıkım, vahşet, acıdır.

Dünyanın birçok ülkesinde uzun yıllardır görülen terör olayları, terör hareketlerinin ortaya çıkışından beri dünyadaki gelişimlere bağlı olarak sürekli kendisini yenilemiş ve günümüzdeki halini almıştır. Geçmişten referans alındığında gelecekte terörizm olgusu ve hareketlerinin bugünkünden farklı olacağı durumu kuvvetle muhtemeldir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak terör, kullandığı materyalleri çoğaltacak, etki alanını genişletecek, insanlığa tesiri her geçen gün daha fazla olacaktır. Bu durum insanları küresel güvenlik noktasında bir tehlike ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Küresel boyuta ulaşan siyasal güç, ekonomik zenginlik ve statü değişiklikleri ile birlikte yeni bir mücadele tarzı gelişmiş daha önce görece basit usullerle gerçekleşen terörizm aynı ölçüde küreselleşmiştir. Yerel ölçekte başlayıp etkilerini gösteren kimi olaylar kıta aşırı memleketleri hedef alır hale gelmiş ve büyük ulus devletlerin güçlerine karşı koymanın mümkün olabildiği kanıtlanmıştır (Castells, 2008: 186). Küreselleşme ile birlikte terörizm 21. yüzyılda düşük maliyetli yüksek etkili bir strateji olarak yeni bir boyut kazanmıştır. Gelişen teknoloji çok etkin kullanılarak örgütsel yapının tüm dünyaya yayılması amaçlanmaktadır. Bu da terörizmi önlenmesi güç bir süreç haline getirmektedir. Terörizme karşı dünyanın herhangi bir yerinde herhangi bir şekilde bulunacak çözüm tüm dünyaya örnek teşkil edebilecek, süregelen terör olaylarını sonlandırabilecek, çıkması muhtemel terörist hareketlere de mâni olması bakımından fayda teşkil edecektir.

KAYNAKÇA

Alkan, N. (2000). *Psikolojik Harekât, Polis ve Terörizm*. Ankara: EGM Yayınları.

Alkan, N. (2003). Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesi, *Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi*, (9), 6-10

Altuğ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Aydınalp, H. (2011). *İntihar Eylemleri Ekseninde Din Ve Terör*. Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi.

Baharçiçek, A. (2000). Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (1), 23-37

Baysoy, E. (2011). Bir Güvenlik-siz-leştirme Aracı Olarak Terörizm, *SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 98-122.

Castells, M. (2008). *Binyılın Sonu Enformasyon Çağı: Ekonomi, Tarih ve Kültür*, İstanbul: İstanbul bilgi Yayınları

Chomsky, N. (2013). *Medya Denetimi*. (Çev. E. Baki) (3. Baskı), İstanbul: Everest Yayınları.

Chomsky, N. ,Achcar, G. (2007). *Tehlikeli Güç, ABD'nin Dış Siyaseti ve Ortadoğu, Terör, Demokrasi, Savaş ve Adalet Üzerine Diyaloglar*, S. R. Shalom (ed.), (çev. Y. Alogan), (2.Baskı), İstanbul: İthaki Yayınları

Cirhinlioğlu, Z. (2004). *Terör ve Toplum. İstanbul*: Gündoğan Yayınları.

Cronin, A. K. (2004). *Behind the Curve: Globalization and International Terrorism*. M. E. Brown, O. R. Cote, S. M. Lynn-Jones, S. E. Miller (Ed.). New Global Dangers Changing Dimensions of International Security. Cambridge: MIT Press.

Doğan, G. (2007). İki Kutuplu Sistem Sonrasında Oluşan Uluslararası Sistem ve Terörizm-PKK Örneği. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir

Döner, İ. (2005). Uluslararası Hukukta ve Türk Hukukunda Terör ve Terörizm, *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, (43) 63-94

Gül, T. (2012). *Terör & Terörizm*. İstanbul: Ark Yayınları.

Juergensmeyer, M. (2000). *Understanding the New Terrorism*. New York: Current History

Kaya, S. (2005). İnterpol, Europol ve Uluslararası Terörizm. *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, (2), 30-61

Kaynak, M. (2004). *Sonuçlardan Sebeplere*. İstanbul: Timaş Yayınları.

King, A. (1998). *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi.* G. Seçkin, (Çev. Ü. Hüsrev Yolsal), 2. Baskı, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Kongar, E. (2008). *Küresel Terör ve Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Korkmaz, G. (1999). *Terör ve Medya İlişkisi*. Ankara: EGM Yayınları.

Post, J. M. (1994). *Terrorist Psycho-logic: Terroris Behavior as a Product of Psychological Forces*. Walter Reich (ed.), Origins of Terrorism, Cambridge: Cambridge University Press

Saraçlı, M. (2007). Uluslararası Hukukta Terörizm. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1-2), 1049-1078.

Saran, M.,Bitirim S.(2010). Terörle Mücadelede Sosyal Pazarlama ve İletişim Stratejileri. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 1(2), 87-110.

Taşdemir, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*. Ankara: USAK Yayınları

Topal, A.H. (2004). Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara

Türkdoğan, O. (1996). *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Yayla, A. (1990). Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve. *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, 45(1-4).

Zafer, H. (1999). *Ceza Hukukunda Terörizm Milletlerarası Metinler ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu Işığında*. İstanbul: Beta Yayınevi.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TEZ VERİ TABANINDA KAYITLI TERÖR KONULU LİSANSÜSTÜ TEZLERİN MAXQDA PROGRAMIYLA İÇERİK ANALİZİ

Niyazi KIRMIZIGÜL

Özet

Türkiye PKK Terör Örgütü özelinde 1984 yılından, Hınçak Taşnak ve ASALA Terör Örgütleri de dikkate alındığında 1894 yılından itibaren bölücü ve ayrılıkçı terör tehdidiyle mücadele halindedir. Bu süreçte uygulamaya konan terör(izm)le mücadele politikalarında askeri yöntemlerin ağırlık kazandığı söylenebilir. Halbuki terörizm siyasi, iktisadi, toplumsal, psikolojik, kriminalistik ve hukuki yönleri de olan çok boyutlu bir olgudur. Sayılan bu bilim alanlarında yapılan bilimsel araştırmaların politika yapıcılara alacakları kararlarda yol gösterici olması beklenmelidir. Bu bağlamda yüksek lisans ve özellikle doktora tezleri gerek hazırlanmaları sürecinde kendilerine ayrılan zaman ve gerekse geniş kapsamlı olmaları yönüyle öne çıkmaktadırlar.

Yukarıda vurgulanan nedenlerle bu araştırmanın konusu Yüksek Öğretim Kurumu Tez Veri Tabanında kayıtlı yüksek lisans ve doktora tezlerinin başlık, özet içeriği ve anahtar kelimeleriyle sınırlı olmak üzere, içerik analizine tabi tutulması olarak belirlenmiştir. Araştırmada terör(izm) konusunda Türkiye'de yapılan tezlerin konu, yıl, üniversite, enstitü, anabilim dalı, yazar ve danışman cinsiyeti, anahtar kelimeler, teorik veya ampirik olma durumu, yüksek lisans veya doktora tezi olma, danışmanın unvanı temaları açısından içerik analizine tabi tutulması amaçlanmıştır. İçerik Analizi Araştırma türündeki bu bildiri, YÖK Tez Veri Tabanında kayıtlı olan lisansüstü eğitim tezlerinden, başlığında "terör" kelimesi yer alanlarla sınırlı tutulmuş olup toplam 829 tez analize tabi tutulacaktır.

Analizler MAXQDA-20 Nitel Veri Analiz Programıyla yapılacak olup belirlenen temaların kendi içlerinde ve birbirleriyle çapraz karşılaştırmaları yapılacaktır. Analizler sonucunda terör konulu tezlerin yıllara, üniversitelere, enstitülere, anabilim dallarına, tezlerin konularına, yüksek lisans veya doktora tezi olmalarına, yazarların ve danışmanların cinsiyetlerine, danışmanların unvanlarına göre dağılımları ortaya konacaktır. Belirlenen temaların çapraz karşılaştırmalarıyla aralarındaki ilişki irdelenecektir. Örneğin, üniversite ve yıl çapraz karşılaştırması yapılarak, yıllar içerisinde üniversitelerin terör konulu tez yazdırma grafikleri; anabilim dalı tez konusu çapraz karşılaştırması yapılarak hangi anabilim dallarında terör olgusunun hangi boyutunun araştırıldığı ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Terör(izm), İçerik Analizi, MAXQDA.

CONTENT ANALYSIS OF DISSERTATIONS ON TERROR REGISTERED IN THE THESIS DATABASE BY MAXQDA

Abstract

Turkey has been struggling with the separatist terrorist threat since 1984, specifically the PKK Terrorist Organization, and since 1894, when the Hinchak Dashnak and ASALA Terrorist Organizations are taken into account. It can be said that military methods have gained weight in the policies of combating terror(ism) implemented in this process. However, terrorism is a multidimensional phenomenon with political, economic, social, psychological, criminalistics and legal aspects. It should be expected that scientific researchers conducted in these fields of science will guide policy makers in their decisions.

In this context, master's and especially doctoral theses stand out in terms of both the time allocated to them during the preparation process and their comprehensiveness. For the reasons emphasized above, the subject of this research has been determined as the content analysis of the master's and doctoral theses registered in the Higher Education Council (YÖK) Thesis Database, limited to the title, abstract content and keywords. In the research, theses written in Turkey on terror(ism) are subject to content analysis in terms of subject, year, university, institute, department, gender of author and supervisor, keywords, theoretical or empirical status, master's or doctoral thesis, academic title of supervisor. As a Bibliometric Research, this paper is limited to the postgraduate theses registered in the YÖK Thesis Database, with the word "terror" in the title, and 829 theses will be analyzed.

The data will be analyzed by the MAXQDA-20 Qualitative Data Analysis Software and cross-comparisons of the determined themes will be made within themselves and with each other. As a result of the analyzes, the distribution of the theses on terrorism by years, universities, institutes, departments, the subject of the theses, whether they are master's or doctoral thesis, the gender of the authors and supervisors, and the academic titles of the supervisors will be revealed. By cross-comparisons, the relationship between these themes will examine. For example, by making a cross-comparison of the university and the year, the thesis printing graphics of the universities over the years will be revealed. By making a cross-comparison of the thesis topic and its department, it will be revealed which dimension of the terror phenomenon is investigated in which departments.

Key Words: Terror(ism), Content Analyses, MAXQDA.

1. GİRİŞ

Türkçeye terör olarak geçmiş olan kavram Latince "Terrere" kelimesinden türemiş olup Fransızca karşılığı "terreur"; İngilizce karşılığı ise "terror"dur (Whelan, 2006: 26). Türkçe anlamı korkutmak, yıldırmaktır (Çakmak, 2008: 29). Modern biçimini 1793-1794 yılları arasında Fransa'daki Terör Saltanatı sırasında almıştır (Männik, 2009: 153). İlk olarak (ve olumlu bir anlamda) Fransız Devrimi'ne muhalif olan karşı-devrimcileri ayıklayıp ortadan kaldıracak olan rejimi tanımlamak için kullanılmıştır. Uluslararası bir metinde ise ilk kez 1930 yılında (Brüksel Konferansında) kullanılmış olmakla birlikte, adı geçmeden dolaylı yoldan ele alındığı tarihin 1926 (Varşova Ceza Hukuku Birleştirme Konferansı) olduğu bilinmektedir (Dönmezer, 1978: 59).

Terörün tanımı üzerinde uzlaşı sağlanamadığı söylenebilir. Buna bağlı olarak terörün pek çok tanımı ortaya çıkmıştır. Farklı tanımlamaların altında yatan neden tanımlamaların amaçları arasındaki farklılıklardır. Hukuk uzmanları eylemlerin cezalandırılması noktasından; sosyal bilimciler olguyu anlama ve açıklama noktasından; devlet otoriteleri ise meşruiyetlerini zora sokacak düzensiz aktörlere karşı kendilerini savunma noktasından olguyu ele almışlardır. Bunun sonucunda ortaya çıkan durumu Cooper'ın (2002) ifadesi açıkça ortaya koymaktadır; "Herkes terörün bir sorun olduğu konusunda hemfikir olabilir, ancak herkes terörün ne olduğu konusunda hemfikir değildir." Walter Laqueur (1977), yaklaşık 50 yıl önce terörizmi tanımlamaya yönelik tüm çabaların bir uzlaşma ile bitmeyeceğini ve terimin belirsizliğini insanların zihninde tutacağını ileri sürerken, bugünlere ilişkin isabetli çıkarımlarda bulunmuştur. Terörün tanımlamasının yapılmamasının altında yer alan bir diğer neden ise; terörizm ile belirli bir ülke, yapılanma veya kişilerce, hedeflenen ülkede yahut bölgede, arzu edilen yeniden yapılandırmalar ile düzenlemeleri, tepkileri ve dikkatleri üzerine çekmeden gerçekleştirilebilmektedir.

Üzerinde uzlaşı sağlanamamış olsa da literatürde en yoğun atıf alan ve kabul gören terör tanımlardan biri Alex Schmid'e (2004) ait olan "Terörizm, bir yandan korku yaratan, zorlayıcı siyasi şiddetin özel bir biçiminin veya taktiğinin varsayılan etkinliği hakkında bir doktrini ifade ederken diğer yandan, çeşitli izleyiciler ve çatışan taraflar üzerinde propaganda ve psikolojik etkileri için gerçekleştirilen, esas olarak sivilleri ve savaşçı olmayanları hedef alan, yasal veya ahlaki kısıtlamalar olmaksızın hesaplanmış, açıklayıcı, doğrudan şiddet eyleminin komplocu bir pratiğidir." biçimindeki tanımdır.

Terörizm tanımlamalarında vurgulanması gereken noktanın terörizmin siyasal yönü olduğunu ileri süren Hoffman (2006), terörizmi "şiddetin siyasal amaçlı, planlı, hesaplı ve sistematik biçimde kullanılması." şeklinde ifade etmektedir. Araştırmacıya göre terör, sesini ilgili otoritelere veya topluma duyurmak amacıyla, büyük çaplı korku ve yılgınlık yaratan bir eylemi ifade eder (Hoffman, 2006: 40). Yapılan terörizm tanımlarını analizden hareketle Ganor (2009) terörizmi diğer şiddet tiplerinden ayıran üç temel unsuru; (1) şiddet kullanma veya şiddet kullanmakla tehdit etme, (2) eylemin siyasal amaçla gerçekleştirilmesi, (3) hedefinin siviller olması olarak sıralamaktadır.

Schmid ve Jongman (1988: 5), terör tanımlarında sıklıkla vurgulanan unsurların belirlenmesinin terörizmin daha net bir tanımına katkı sağlayacağından hareketle, terörizmin 109 tanımı üzerinde yaptıkları araştırmada, yirmi iki hususun tanımlarda sıklıkla tekrarlandığı bulgusuna ulaşmışlardır. Bunlar;

- Güç veya şiddet kullanma % 83.5,
- Siyasi karakter % 65,
- Korku ve dehşet uyandırma % 51,

- Tehdit % 47,
- Psikolojik etki % 41.5,
- Kurban ve gerçek hedefin farklı kişi(ler) olması % 37.5,
- Amaca yönelik, planlı ve organize eylem % 32,
- Yöntem, strateji ve mücadele taktiği % 30.5,
- Kuralların ihlal edilmesi ve insani gerekçelerden yoksunluk % 30,
- Şantaj, zorlama ve itaat % 28;
- Kendini tanıtım arzusu % 21.5,
- Keyfiyet, gayrişahsilik, rastgelelik, ayrım yapmama % 21,
- Sivil kayıplar % 17,
- Gözdağı % 17,
- Mağdurun masumiyeti % 15,
- Failin bir grup, bir siyasi hareket veya örgüt olması % 14,
- Sembolik doğa % 13,5,
- Öngörülemezlik ve beklenmedik olma % 9,
- Gizlilik, sükût % 9,
- Tekrarlama % 7,
- Suçlu karakteri % 6,
- Üçüncü şahıslardan talepler % 4.

1937 tarihli Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinde devletlerin bir başka devlete yönelik terörist faaliyetleri teşvik etmemesi ve önlemesi konusundaki uluslararası yükümlülükleri hatırlatılmaktadır. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise terörizm "Bireylerin, bir grubun ya da umumi halkın zihninde bir terör hali yaratmak için tasarlanmış ya da planlanmış, bir devlete karşı yöneltilen kriminal eylemler." biçiminde tanımlanmış ve hangi eylemlerin suç oluşturacağı ayrıntılı biçimde sayılmıştır. O güne değin getirilen en geniş kapsamlı tanımlama girişim olmasına karşın söz konusu sözleşme ne yazık ki yürürlüğe girememiştir (Schmid, 2004: 385). Terör ve terörizmin devletlerin ve uluslararası örgütlerin ilgi alanına girmesi esasen 11 Eylül saldırıları ile gerçekleşmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Uluslararası Terörizme İlişkin Kapsamlı Sözleşme Taslağı'nın 2. maddesinde herhangi bir kişinin, herhangi bir şekilde, yasa dışı ve kasıtlı olarak (a) Herhangi bir kişinin ölümü veya ciddi şekilde yaralanmasına veya (b) Bir kamusal kullanım yeri, bir Devlet veya hükümet tesisi, bir toplu taşıma sistemi, bir altyapı tesisi veya çevre dahil olmak üzere, kamu veya özel mülke ciddi zarar verilmesine; veya (c) Bu maddenin 1(b) paragrafında atıfta bulunulan mülke, yerlere, tesislere veya sistemlere verilen ve davranışın amacı, doğası veya bağlamı gereği, büyük ekonomik kayıplarla sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan hasar; bir nüfusu sindirmek veya bir Hükümeti veya uluslararası bir kuruluşu bir eylemi yapmaya veya yapmaktan kaçınmaya zorlaması hallerinde bu Sözleşmenin kapsamı dahilinde bir suç işlemiş olur." ifadesi yer almaktadır. Genel geçerliliği olan ilk tanımlama ise 1999 tarihli Birleşmiş Milletler Uluslararası Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Sözleşmesiyle gerçekleşmiştir. Sözleşmenin 2. maddesinde sözleşme içeriğinde yer alan ve sözleşme ekinde listelenen suçlar veya silahlı bir çatışmada taraf olmayan veya düşmanlık gütmeyen kişileri

veya sivilleri hedef alan ölümcül veya ciddi yaralanmalara neden olan eylemlerin, doğaları gereği bir toplumu baskılamak, bir hükümeti veya uluslararası örgütü bir şeyi yapmaya veya yapmamaya zorlamak amacıyla gerçekleştirilmiş olmaları durumunda terör eylemi kapsamında yer alacakları ifade edilmiştir. 2004 Tarihli 1566 Sayılı BM Güvenlik konseyi Kararı'nda ise terör "Sivillere karşı işlenenler de dahil olmak üzere, ölüme veya ciddi şekilde yaralanmaya neden olma veya rehin alma kastıyla, genel kamuoyunda veya bir grup kişi veya belirli kişilerde korku yaratmak bir nüfusu sindirmek veya bir hükümeti veya uluslararası kuruluşu terörle ilgili uluslararası sözleşmeler ve protokoller kapsamında suç oluşturan herhangi bir eylemi yapmaya veya yapmaktan kaçınmaya zorlamak amacıyla, siyasi, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik, dini veya diğer benzer nitelikte işlenen suç eylemleridir." biçiminde tanımlanmaktadır.

11 Eylül saldırılarına kadar daha çok yerel ve bölgesel düzeyde ele alınan ve mücadele edilen terörizm, bu saldırılar sonrasında uluslararası sorun halini almıştır. Uluslararası terörizm yeni ve yaratıcı örgütsel konfigürasyonlardan, ulus-ötesi dini dayanışmadan ve siyasi şiddet için yeniden tanımlanmış ahlaki gerekçelerden gelen kitlesel zayiat eylemleriyle karakterize edilir. Kavram modern dönemin terörizminin simgesi olmuştur (Lesser vd., 1999). Tüm yerküre düzeyinde cereyan eder. Hedeflerini ülkenin içinden veya dışından, uluslararası çıkarların sembolü olarak görülen nesneler veya kişiler arasından seçer (Martin, 2016: 32). Yeni nesil terörizm, geleneksel komuta yapısını, birbirinden bağımsız; lider ile en az bağlantılı organize suç yapısı ile yenilemiştir (Hutchinson ve O'Malley, 2007: 8). Esnek örgütlenmeye dayalı ağ yapılardan oluşur. Merkezi bir otorite veya komutan olmaksızın ağ-yapı örgütlenmesiyle yatay etkileşimin olduğu, suç faaliyetlerini icra etme, ihtilafları tahkim etme ve yönlendirmeyle sınırlı sorumluluğu olan yapılardan oluşur (William, 2001: 72). Bu lidersiz yapının gerisinde yatan temel faktör teknolojik yeteneklerin geliştirilmesidir. Böyle bir dönüşümle, teröristler deneyimlerini paylaşabilir, aralarında çeşitli taktikleri tartışabilir ve talimat veren tek bir kişi bile eylemlerini koordine edebilir. Bültenler, broşürler, bilgisayar gibi herkese yaygın olarak erişilebilen bilgi dağıtım organları yoluyla her bir birey gelişmelerden haberdar olur (Tucker, 2001).

Terörün tanımlanmasına ilişkin ifadelerden hareketle, bu araştırmada üzerinde durulması gereken terörle ilişkili bir diğer kavram ise terörün finansmanıdır. Terörün finans kaynakları yasal kaynaklar ve yasadışı kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılır. Yasal kaynaklar üyelik ücretleri, yardımlar, bağışlar, yasal ticaretten elde edile gelirler olarak sıralanırken yasadışı kaynaklar uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı gibi suç eylemlerinden elde ettiği gelirlerdir. Finansman yasal örgütlerde olduğu gibi terör örgütleri içinde önemlidir. Bu nedenle terörün finansmanıyla mücadele terörle mücadelenin belki de en önemli bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Terörün finansmanı kavramı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nce (BMGK) ilk kez 1999'da 1269 Sayılı Kararında kullanılmıştır. Karar'da BM üyesi devletlere siyasi sınırlarında terörün finansmanının önlenmesine dönük tedbirler getirmeleri; failleri kovuşturma ve iade süreçlerini etkinleştirerek, terör eylemlerinin planlanması, fonlanması ve terör eylemlerine girişilmesi için uygun ortamlar sunacak güvenli cennetler oluşumunun önlenmesi yönünde çağrıda bulunulmuştur. BMGK'nin 2001'de aldığı 1373 sayılı Kararında da terörün finansmanını hedef alınmış olup buna göre uluslararası barış ve güvenliğe yönelik her tür terör eyleminin BM'nin prensiplerine aykırı olduğu ifade edilmiştir. Üye devletlere teröre destek sağlayanları cezalandırmak, terörün finansmanını suç kategorisine almak, terör eylemlerine katılmış veya girişimde bulunmuş kimselerin mal varlıklarını dondurmak gibi terörün finansmanıyla mücadele eylemlerine çağırmaktadır. BM tarafından terörün finansmanının önlenmesine yönelik diğer önemli bir belge ise 10 Ocak 2000 tarihinde tarafların imzasına açılan Birleşmiş Milletler Terörün Finansmanının Önlenmesi Sözleşmesidir (TFÖS). Sözleşmede, terörün finansmanına yönelik fon tanımı oldukça geniş tutulmuş olup somut veya soyut, taşınır veya taşınmaz, yasal veya yasadışı yollardan kazanılmış, yasal doküman

formatında veya herhangi bir başka formatta (elektronik veya dijital) banka kredileri, seyahat çekleri, banka çekleri, ödeme talimatları, hisse senetleri, bonolar ve kredi mektuplarını kapsayan ama bunlarla sınırlı olmayan terörizmi fonlamaya yönelik her tür kaynak kapsam altına alınmıştır. Sözleşme imzacı taraflara kendi ulusal mevzuatları çerçevesinde terörist fonların kimliklendirilmesi, tespiti, dondurulması ve el konulması için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü getirmektedir.

Türkiye'nin terör örgütleri tarafından hedef alınması öncül Osmanlı İmparatorluğu döneminden devralınan bir mirastır demekte mahzur olmadığı değerlendirilmektedir. Mücadele edilen terör örgütleri ağırlıklı olarak etnik temelli örgütlerdir. Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkan milliyetçilik akımları diğer çok uluslu imparatorlukları olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğunu da derinden etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu etnik terörizmden ilk etkilenen devletlerdendir (Bilgü, 2021). Avrupa'da anarşist terör dalgasına tekabül eden 19. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı İmparatorluğu da Hınçak ve Taşnak Terör örgütleri ile Makedonya Devrimci Örgütü gibi terör eylemleri gerçekleştiren yapıların saldırılarına hedef olmuştur (Demir, 2019). Ermeni ve Makedon komitacılar etnik terörün öncülleri arasında tarihe geçmişlerdir (TBB, 2006). Bu dönemin terör eylemlerine bakıldığında Padişaha ve Osmanlı Bankasına yapılan terör eylemleri ilk göze çarpanlardır. Bombalı eylemlerden birinin hedefi Sultan Abdulhamid olmuş ve saldırıda 26 kişi hayatını kaybetmiş ve 58 kişi yaralanmıştır (Alloul, 2018). 1896'da Osmanlı Bankası'nı hedef alan terör eyleminde ise baskını Ermeni olayları içerisinde neredeyse bütün detayları ile bilinen gelişmelerden biridir (Doğan, 2020). Tarihi süreçte Ermeni terörü üç dönemde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki 1890 ve 1896 yılları arasındaki Osmanlı Devleti dönemidir. İkincisi Ermeni terörü dönemi Nemesis Eylemleri olarak adlandırılan 1921-1922 yıllarıdır. Ermeni teröründeki üçüncü dalga ise 1973 ve 1985 yılları arasındaki ASALA terör örgütünün eylemleridir (Avcı, 2019). Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden itibaren başlayan Ermeni terörü, Ermeni devleti kurulduktan sonra da devam etmiştir (Çevikbaş, 2020: 52). Türkiye PKK Terör Örgütü özelinde 1984 yılından; Hınçak Taşnak ve ASALA Terör Örgütleri de dikkate alındığında 1894 yılından itibaren bölücü ve ayrılıkçı terör tehdidiyle mücadele halindedir. Bu süreçte uygulamaya konan terör(izm)le mücadele politikalarında askeri yöntemlerin ağırlık kazandığı söylenebilir. Halbuki terörizm siyasi, iktisadi, toplumsal, psikolojik, kriminalistik ve hukuki yönleri de olan çok boyutlu bir olgudur.

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi terör eylemleri de dahil edildiğinde, yaklaşık 130 yıldır terör tehdidiyle karşı karşıya olan Türkiye'de bakanlık düzeyinde, yerel yönetimler düzeyinde, askeri alanda ve iç güvenlik alanında pek çok yapısal reformlara gidilmiş, birbirinden farklı terörle mücadele politikaları denenmiş ancak beklenen başarıya ulaşılamadığı görülmüştür. Bunun perde gerisinde yatan temel nedenin, terörün sosyolojik, siyasi, psikolojik ve ekonomik yönleri yok sayılarak, sırf askeri ve kriminalistik yönleri dikkate alınarak mücadele tedbirleri geliştirmek olduğu görülmektedir. Birbirinden farklı yönleriyle pek çok farklı disiplinin ilgi ve araştırma alanına giren terörizm olgusu, Türkiye'de lisansüstü tezlerinin de konusu olmuştur.

Bu araştırmada yanıt aranan soru terör olgusunun tez çalışmalarında ele alınmasının yıllara göre değişimi, terör konusundaki tezlerin bilimsel disiplinler arasında dağılımı, terörün hangi yönlerinin araştırmalarda daha fazla konu alındığı, araştırmaların hangi üniversitelerde yoğunluk kazandığı, danışmanların ve araştırmacıların cinsiyetleri, danışmanların akademik unvanlarının dağılım oranları, ampirik ve teorik çalışma oranlarıdır. Araştırmanın amacı yukarıdaki araştırma sorusuna yanıt bulacak biçimde, YÖK Tez veri Tabanında kayıtlı tezlerin belirlenen parametreler bağlamında analiz edilmesidir. Araştırma YÖK Tez veri Tabanında kayıtlı Lisansüstü eğitim tezleriyle sınırlı tutulmuştur.

2. YÖNTEM

Nitel araştırmaya, doğal olguları belirleme uğraşından hareketle 'doğal araştırma'; probleme ilişkin araştırmacının öznel görüşlerini barındırması sebebiyle 'yorumlayıcı araştırma' ve bir konuyu belirli bir sosyal ortam içinde derinlemesine incelemesinden dolayı 'alan araştırması' gibi farklı isimler verilmiştir (Baltacı, 2017). Nitel araştırma, incelediği probleme ilişkin sorgulayıcı, yorumlayıcı ve problemin doğal ortamındaki biçimini anlama uğraşı içinde olan bir yöntemdir (Guba ve Lincoln, 1994). Bir problemin çözümüne ilişkin gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanan nitel araştırma, daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin algılanmasına, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Seale, 1999).

Bir nitel araştırma yöntemi olan içerik analizi tümevarımcı bir analiz türü olması sebebi ile araştırılan olgu veya olayın kökenlerine odaklanır. Kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler ortaya çıkarılır. Nitel araştırmada araştırmacı topladığı tanımlayıcı ve ayrıntılı verilerden yola çıkarak probleme ilişkin temaları keşfetme, elde ettiği verileri anlamlı ve sistematik yapılara dönüştürme, yani bu verilerden hareketle bir kuram oluşturma veya bir kuramı doğrulama çabası içindedir. İncelenen olay veya olguya esas oluşturabilecek bir kuramın olmaması durumunda tümevarımcı analiz, yani kodlamaya dayalı içerik analizi gereklidir (Baltacı, 2017; Şimşek ve Yıldırım, 2011). İçerik analizinde görüşme, gözlem veya dokümanlar yoluyla elde edilen veriler, dört aşamada analiz edilir: (1) verilerin kodlanması, (2) kod, kategori ve temaların bulunması, (3) kod, kategori ve temaların düzenlenmesi ile (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Eysenbach ve Köhler, 2002).

Nitel araştırma anlamlı bir etkinlik olarak bilimsel fikirlere fayda sağlamayı hedefler. Nitel araştırmalarda toplanan veriler sadece öznelerin olmayıp, araştırmacıların da ilavesi ve faydası yer alır. Faydadan kasıt öznelerin ifadelerini basitleştirmeden, belirttiklerini anlamlandırmaya kadar varır (Bal, 2016). Nitel araştırmanın konularına değinmek gerekirse, belirli hususların üzerinde durulmalıdır. Bunlar (Creswell, 2013);

- Katılımcıların doğal ortamında veri toplanır.
- Veri toplayan nitel araştırmacıya güven duyulur.
- Teknik olarak çoklu veri toplama tercih edilir.
- Tümdengelim ve tümevarım irdeleme şekillerinin ikisi de değerlendirilir.
- Sorunlar bazında katılımcıların düşünceleri değerlidir.
- Araştırma deseni başlarda belirli olsa da ilerleyen dönemlerde farklılık gösterebilir.
- Araştırmacının sahip olduğu sosyo-kültüre ve öz geçmişe bağlıdır.
- Araştırma komplike ve bütüncüldür.
- Katılımcıların tarihsel ve sosyo-politik durumları değerlidir.

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntem kullanılmıştır. Tez veri tabanında kayıtlı olan ve başlığında terör ve terörizm kavramlarının geçtiği tezlerin başlık ve özetleri toplam 11 tema altında 332 kod ile kodlanmıştır. "Üniversite" teması altında toplam 111 üniversite adı; "Enstitü" teması altında 24 enstitü adı; "Anabilim Dalı" teması altında 97 anabilim dalı adı; "Danışman Unvanı" teması altında 3 danışman unvanı; "Tez Konusu" teması altında 25 tez konusu adı; "Danışman Cinsiyeti" ve "Araştırmacı Cinsiyeti" temaları altında ikişer cinsiyet adı; "Yöntem" teması altında 2 yöntem; "Terör Örgütü" teması altında 28 terör örgütü adı; "Tez Derecesi" teması altında 2 tez derecesi; Tez Yazım Yılı" teması altında ise 1985-2021 arasını kapsayan 36 tez yayım yılı kodlanmıştır. Kodların isimleri karşılaştırma tablolarında görülmektedir. Temalara ve bu temalar altında yer alan kodlar çapraz karşılaştırmaya tabi tutularak aralarındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

3. BULGULAR

Şekil 1: Kelime Bulutu

Şekil 1'de görülen kelime bulutu incelendiğinde, araştırılan lisansüstü eğitim tezlerinde terör, terörizm, uluslararası, PKK, mücadele, saldırı, örgüt, güvenlik, sosyal, ekonomi, hukuk, din, savaş, siber, psikoloji, devlet kelimelerinin diğerlerine nazaran daha yoğun kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 1 incelendiğinde, 1995 yılına kadar terör konusunda Türkiye'de Gazi Üniversitesi'nde 2, Marmara Üniversitesi'nde 2, Hacettepe Üniversitesi'nde 2 ve İstanbul Üniversitesi'nde 3 olmak üzere toplam sadece 9 lisansüstü tez tamamlanmıştır. 1996 yılından itibaren konu hakkında yazılan tez sayısının artış eğilimi taşıdığı görülmektedir. Özellikle Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Marmara Üniversitesi ve Polis Akademisi eğitim kurumlarının diğerlerine oranla daha yoğun biçimde terör çalışmalarına eğildikleri görülmektedir. Bunları takiben Atılım Üniversitesi, Beykent Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Fırat Üniversitesi'nde de konu hakkında yapılan çalışmalarda kayda değer ilerleme olduğu söylenebilir. Diğer yandan terörle mücadelenin yoğun biçimde yaşandığı Diyarbakır, Batman, Van ve Mardin gibi illerde konuşlu üniversitelerin bölgesel sorunlara çözüm önerileri sunacak politikaları desteklemek adına ampirik araştırma yapma olanak ve fırsatları daha yüksek olduğu halde, konunun yeterli ilgi görmediği görülmektedir.

Tablo 1: Terör Alanında Yazılan Lisansüstü Tezlerin Yıl Bazlı Dağılımı

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Adnan Menderes Üniversitesi																1				1					1		
Afyon Kocatepe Üniversitesi															2	1	2							1			
Akdeniz Üniversitesi																	1	1			1		1				
Anadolu Üniversitesi											1													1	1		

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi																							3	3	2	
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi																								1		1
Ankara Üniversitesi	1				1		1		2	1	3	3	5	6	1	5	1	2		2		1	2	1	1		
Atatürk Üniversitesi	2							1		1									1	1	1		1	1	3		
Atılım Üniversitesi													1	2		1		1	1				1			1	
Bahçeşehir Üniversitesi																							1	4	1		
Balıkesir Üniversitesi																									1		
Başkent Üniversitesi												1	1														
Beykent Üniversitesi											1			1	2		3	1	2				1				
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi																1			2					1		1	
Bilkent Üniversitesi								1	2	2		1			1	2					1	2					
Bingöl Üniversitesi																							1				
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi																1									2		
Bursa Uludağ Üniversitesi																									1		
Celal Bayar Üniversitesi												1							1								
Cumhuriyet Üniversitesi										2				1	1					1							
Çağ Üniversitesi																							1				
Çankaya Üniversitesi																									1	1	
Çukurova Üniversitesi													1			1					1		1	1			
Mef Üniversitesi																										1	
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi											1			1		1		1				1			1		1
Çankırı Karatekin Üniversitesi																										1	
Dicle Üniversitesi		1																			1			1			
Dokuz Eylül Üniversitesi								1	3		1	1	1		1		1	1				2	1		2	2	
Dumlupınar Üniversitesi											1						2				1			3			
Düzce Üniversitesi																		1				1		2	1	1	
Ege Üniversitesi		1								1					1			1		1				1			
Erciyes Üniversitesi																							1			1	

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi																											1
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi																							3				
Fatih Üniversitesi																			1								
Fırat Üniversitesi						1	1			1				1		1	2					1			1		
Galatasaray Üniversitesi																			1							1	
Gazi Üniversitesi		1	2		2	2	1		1	1	2	1	3	1	1	6	2	1	1		3	1	4	5	3	1	
Gaziantep Üniversitesi																			1	3	1	1		4	2		1
Gebze Teknik Üniversitesi									1	3	1		1			1											
Gelişim Üniversitesi																									1		
Giresun Üniversitesi																									2		
Girne Amerikan Üniversitesi																										1	
Hacettepe Üniversitesi	1	1		1	1		1			3	1			1			2	1				1	4	1	2		1
Haliç Üniversitesi																			3								
Harran Üniversitesi											1					1				1							
Harp Akademisi																	1			2							
Hasan Kalyoncu Üniversitesi																									3		1
Hitit Üniversitesi																								1			
Iğdır Üniversitesi																									1		
İnönü Üniversitesi		1											1										1		1		
İstanbul Üniversitesi			1		1		2	3	1	1			1		3	4	1	1			1	2		2	2		
İstanbul Arel Üniversitesi																							1	4			
İstanbul Aydın Üniversitesi																								1	5	1	
İstanbul Bilgi Üniversitesi																	1						2		1	1	
İstanbul Gelişim Üniversitesi																							3	1	3		
İstanbul Medipol Üniversitesi																										1	
İstanbul Teknik Üniversitesi													1												1		
İstanbul Ticaret Üniversitesi													1									1	2	2			
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi																									1		

İzmir Ekonomi Üniversitesi											1															
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi																							1			
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi																								1		
Kadir Has Üniversitesi													2	1								1	1			
Kafkas Üniversitesi										1																
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi										1		1		2									1			
Kara Harp Okulu										4	4	2	2	1	5	3	3	1	11	12	2			1		
Karabük Üniversitesi																						1	2		1	
Karadeniz Teknik Üniversitesi													2		3				1		1		1	2		
Kastamonu Üniversitesi																								2		
Kırıkkale Üniversitesi								2	1	1	1				1						1			1		
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi																										1
Kocaeli Üniversitesi								1					1								1		1			
Koç Üniversitesi														1					1							
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi																							1			
Maltepe Üniversitesi																		1								
Manisa Celal Bayar Üniversitesi																								1	1	
Mef Üniversitesi																									1	
Marmara Üniversitesi		1		2				2	1	1	2	1		3	1	1	3	2	1			1	1	1	5	2
Milli Savunma Üniversitesi																								1	3	
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi																						1				
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi																									1	
Muğla Üniversitesi															1											
Necmettin Erbakan Üniversitesi																						1	1		1	
Nevşehir Hacı Bektaş																					1			3		

Veli Üniversitesi																									
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi														1										1	1
Nişan Taşı Üniversitesi																						1			
Ondokuz Mayıs Üniversitesi																				1					
Orta Doğu Teknik Üniversitesi							1	1						2	1			1		1		2		2	
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi																								1	
Polis Akademisi										1	1	2	3	1	5	7	6	5	3	4	3	1		4	6	3	3
Sabancı Üniversitesi										1											1	1	3	2		1	
Sakarya Üniversitesi											1		1			2	3					1		1	1		
Selçuk Üniversitesi																4		2			1	1	1	3	3	2	
Süleyman Demirel Üniversitesi											1	1	2		1		1		1				2		4		
Şırnak Üniversitesi																										1	
TED Üniversitesi																						1					
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi																		1						3	1	2	
Trakya Üniversitesi												1					2									1	1
Turgut Özal Üniversitesi																			2	2	2	1					
Uludağ Üniversitesi	1		1																						1	1	
Ufuk Üniversitesi															3	2		1			1		2			1	
Uşak Üniversitesi																										1	
Üsküdar Üniversitesi																								1		1	
Yalova Üniversitesi																			2			1		1	1		
Yeditepe Üniversitesi										1														2	1		
Yeni Yüzyıl Üniversitesi																						2	2				
Yıldız Teknik Üniversitesi																1							1				
Yüzüncü Yıl Üniversitesi									1									1									
Zirve Üniversitesi																				3		1					
NOT: YÖK Tez Veri Tabanı kayıtlarına göre 1996 yılına kadar 2 Gazi, 2 Marmara, 2 Hacettepe, 3 İstanbul Üniversitesi kaynaklı tez yapılmıştır																											

Tablo 2 incelendiğinde, yapılan tezlerin ağırlıklı olarak yüksek lisans tezi olduğu, doktora tezlerinin sayısının daha az olduğu görülmektedir. Bu beklenen bir sonuçtur ancak bir

bilim insanının ancak doktora sonrasında daha nitelikli yayın verebileceği de dikkate alındığında, terör konusunda yapılacak doktora tezlerinde nitel ve nicel anlamda artışa ihtiyaç olduğu söylenebilir. Doktora çalışmalarında Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Marmara Üniversitesi, Polis Akademisi ve Atatürk Üniversitesi öne çıkarken yüksek lisans çalışmalarında bu üniversitelere ilaveten Afyon Kocatepe Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Dumlupınar Üniversitesi, Düzce Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi devlet üniversiteleri olarak öne çıkmaktadırlar. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Atılım Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi ve Beykent Üniversitesi de konu hakkında yüksek lisans çalışmalarına ağırlık verilen ancak doktora çalışması konusunda gelişime açık vakıf üniversiteleri olarak belirmektedirler.

Tablo 2: Terör Alanında Yazılan Lisansüstü Tezleri Y-Lisans ve Doktora Bazlı Dağılımı

Üniversite Adı	Y. Lisans	Doktora	Üniversite Adı	Y. Lisans	Doktora
Adnan Menderes Üniversitesi	2	1	İstanbul Bilgi Üniversitesi	5	
Afyon Kocatepe Üniversitesi	6		İstanbul Gelişim Üniversitesi	7	
Akdeniz Üniversitesi	3	1	İstanbul Medipol Üniversitesi		1
Anadolu Üniversitesi	2	1	İstanbul Teknik Üniversitesi	2	
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	5	3	İstanbul Ticaret Üniversitesi	5	1
Ankara Hacı Byram Veli Üniversitesi	2		İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi	1	
Ankara Üniversitesi	25	14	İzmir Ekonomi Üniversitesi	1	
Atatürk Üniversitesi	7	5	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	1	
Atılım Üniversitesi	8		Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi	1	
Bahçeşehir Üniversitesi	6		Kadir Has Üniversitesi	5	
Balıkesir Üniversitesi	1		Kafkas Üniversitesi	1	
Başkent Üniversitesi	2		Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	5	
Beykent Üniversitesi	11		Kara Harp Okulu	38	13
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	5		Karabük Üniversitesi	4	
Bilkent Üniversitesi	1	2	Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	
Bingöl Üniversitesi	1		Kastamonu Üniversitesi	2	
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	3		Kırıkkale Üniversitesi	8	
Bursa Uludağ Üniversitesi	1		Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1	
Celal Bayar Üniversitesi	2		Kocaeli Üniversitesi	4	
Cumhuriyet Üniversitesi	4	1	Koç Üniversitesi	2	
Çağ Üniversitesi	1		Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	1	
Çankaya Üniversitesi	2		Maltepe Üniversitesi	1	
Çukurova Üniversitesi	5		Manisa Celal Bayar Üniversitesi	2	
Mef Üniversitesi	1		Mef Üniversitesi	1	
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	7		Marmara Üniversitesi	27	6
Çankırı Karatekin Üniversitesi	1		Milli Savunma Üniversitesi	4	
Dicle Üniversitesi	3		Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	1	
Dokuz Eylül Üniversitesi	12	5	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi		1
Dumlupınar Üniversitesi	6	1	Muğla Üniversitesi	1	
Düzce Üniversitesi	5	1	Necmettin Erbakan Üniversitesi	2	1

Ege Üniversitesi	6		Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	4	
Erciyes Üniversitesi	2		Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	3	
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	1		Nişan Taşı Üniversitesi	1	
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	3		Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1	
Fatih Üniversitesi	1		Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1	1
Fırat Üniversitesi	8	1	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	1	
Galatasaray Üniversitesi	1	1	Polis Akademisi	47	11
Gazi Üniversitesi	38	9	Sabancı Üniversitesi	8	1
Gaziantep Üniversitesi	13		Sakarya Üniversitesi	1	
Gebze Teknik Üniversitesi	7		Selçuk Üniversitesi	13	4
Gelişim Üniversitesi	1		Süleyman Demirel Üniversitesi	12	1
Giresun Üniversitesi	2		Şırnak Üniversitesi	1	
Girne Amerikan Üniversitesi		1	TED Üniversitesi	1	
Hacettepe Üniversitesi	19	5	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi	7	
Haliç Üniversitesi	3		Trakya Üniversitesi	4	1
Harran Üniversitesi	3		Turgut Özal Üniversitesi	7	
Harp Akademisi	3		Uludağ Üniversitesi	4	
Hasan Kalyoncu Üniversitesi	4		Ufuk Üniversitesi	1	
Hitit Üniversitesi	1		Uşak Üniversitesi	1	
Iğdır Üniversitesi	1		Üsküdar Üniversitesi	2	
İnönü Üniversitesi	4		Yalova Üniversitesi	5	
İstanbul Üniversitesi	2	9	Yeditepe Üniversitesi	3	1
İstanbul Arel Üniversitesi	5		Yeni Yüzyıl Üniversitesi	4	
İstanbul Aydın Üniversitesi	7		Yıldız Teknik Üniversitesi	2	
Zirve Üniversitesi	4		Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2	
NOT: Doktora programlarında terör alınan çalışmayan üniversitelerin sayısı, çalışan üniversitelere göre oldukça fazladır.					

Sosyal bilimlerde yapılan ampirik araştırmalar gerçek sosyolojik durumu ortaya koymaları nedeniyle teorik çalışmalara ve konuyla ilgili politika belirleyen birimlere katkı sunarlar. Bu nedenle ampirik araştırmalar oldukça değerlidir. Elli yılı aşkın bir süredir terörün her türüyle mücadele etmek durumunda kalan Türkiye'nin, terörle mücadeleye dönük politikalar geliştirmesinde bu konuda yapılan ampirik araştırmaların önemli olduğu bir gerçektir. Buna karşılık yapılan tezlerde ampirik yöntemin yeterince tercih edilmediği söylenebilir.

Tablo 3'te Ankara Üniversitesi'nde hazırlanan 39 tezden 6'sı; Atatürk Üniversitesi'nde tamamlanan 12 tezden sadece 1'i; Bilkent Üniversitesi'nde hazırlanan 12 tezin hiçbiri; Kara Harp Okulu'nda tamamlanan 50 tezden 4'ü; Dokuz Eylül Üniversitesi'nde tamamlanan 17 tezden 1'i; Gazi Üniversitesi'nde tamamlanan 47 tezden 2'si; Gaziantep Üniversitesi'nde tamamlanan 13 tezden hiçbiri; Selçuk Üniversitesi'nde tamamlanan 17 tezden 1'i; Süleyman Demirel Üniversitesi'nde hazırlanan 13 tezden 1'i; Polis Akademisi'nde hazırlanan 58 tezden 5'i; Sabancı Üniversitesi'nde hazırlanan 9 tezden 1'i; Sakarya Üniversitesi'nde hazırlanan 10 tezden 1'i; Selçuk Üniversitesi'nde hazırlanan 17 tezden 1'inin ampirik araştırma olduğu görülmektedir. Terör alanında yapılan lisansüstü tezlerin yöntemlerinde Teorik (352) yöntem, Ampirik (77) yöntemin yaklaşık 5 katı civarındadır. Bu bağlamda, terör ve terörizm konusunda alan araştırmasına dayalı çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Terör Alanında Yazılan Lisansüstü Tezlerin Yöntem Bazlı Dağılımı

Üniversite Adı	**Ampirik**	**Teorik**	**Üniversite Adı**	**Ampirik**	**Teorik**
Adnan Menderes Üniversitesi	1	2	İstanbul Aydın Üniversitesi		7
Afyon Kocatepe Üniversitesi		6	İstanbul Bilgi Üniversitesi	2	3

Akdeniz Üniversitesi		4	İstanbul Gelişim Üniversitesi		7
Anadolu Üniversitesi	1	2	İstanbul Medipol Üniversitesi		1
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1	7	İstanbul Teknik Üniversitesi	1	1
Ankara Hacı Byram Veli Üniversitesi	1	1	İstanbul Ticaret Üniversitesi		6
Ankara Üniversitesi	6	33	İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi		1
Atatürk Üniversitesi	1	11	İzmir Ekonomi Üniversitesi		1
Atılım Üniversitesi		8	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi		1
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi		1	Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi	1	
Bahçeşehir Üniversitesi	2	4	Kadir Has Üniversitesi	1	4
Balıkesir Üniversitesi	1		Kafkas Üniversitesi		1
Başkent Üniversitesi		2	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi		5
Beykent Üniversitesi		1	Kara Harp Okulu	4	46
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi		5	Karabük Üniversitesi		5
Bilkent Üniversitesi		12	Karadeniz Teknik Üniversitesi	3	7
Bingöl Üniversitesi	1		Kastamonu Üniversitesi	1	1
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi		3	Kırıkkale Üniversitesi	1	7
Bursa Uludağ Üniversitesi		1	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi		1
Celal Bayar Üniversitesi		2	Kocaeli Üniversitesi		4
Cumhuriyet Üniversitesi	1	4	Koç Üniversitesi		2
Çağ Üniversitesi		1	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi		1
Çankaya Üniversitesi		2	Maltepe Üniversitesi		1
Çukurova Üniversitesi	1	4	Manisa Celal Bayar Üniversitesi		2
Mef Üniversitesi		1	Mef Üniversitesi		1
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	2	5	Marmara Üniversitesi	2	3
Çankırı Karatekin Üniversitesi		1	Milli Savunma Üniversitesi		4
Dicle Üniversitesi		3	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi		1
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	16	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	
Dumlupınar Üniversitesi		7	Muğla Üniversitesi		1
Düzce Üniversitesi	1	5	Necmettin Erbakan Üniversitesi		3
Ege Üniversitesi	1	5	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	1	3
Erciyes Üniversitesi		2	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	1	2
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi		1	Nişan Taşı Üniversitesi		1
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi		3	Ondokuz Mayıs Üniversitesi		1
Fatih Üniversitesi		1	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	4	7
Fırat Üniversitesi	2	7	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	1	
Galatasaray Üniversitesi		2	Polis Akademisi	5	53
Gazi Üniversitesi	2	45	Sabancı Üniversitesi	1	8
Gaziantep Üniversitesi		13	Sakarya Üniversitesi	1	9
Gebze Teknik Üniversitesi		7	Selçuk Üniversitesi	1	16
Gelişim Üniversitesi		1	Süleyman Demirel Üniversitesi	1	12
Giresun Üniversitesi		2	Şırnak Üniversitesi		1
Girne Amerikan Üniversitesi	1		TED Üniversitesi	1	
Hacettepe Üniversitesi	8	16	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi	1	6
Haliç Üniversitesi		3	Trakya Üniversitesi		5
Harran Üniversitesi		3	Turgut Özal Üniversitesi	2	5
Harp Akademisi		3	Uludağ Üniversitesi		4
Hasan Kalyoncu Üniversitesi	1	3	Ufuk Üniversitesi		1
Hitit Üniversitesi		1	Uşak Üniversitesi		1
Iğdır Üniversitesi		1	Üsküdar Üniversitesi	1	1
İnönü Üniversitesi	1	3	Yalova Üniversitesi		5
İstanbul Üniversitesi	1	28	Yeditepe Üniversitesi		4
İstanbul Arel Üniversitesi	1	4	Yeni Yüzyıl Üniversitesi		4

Zirve Üniversitesi		4	Yıldız Teknik Üniversitesi		2
Yüzüncü Yıl Üniversitesi		2			

Tablo 4'te tezlerin alt konu bakımından dağılımları görülmektedir. Tablo analiz edildiğinde terörün sosyolojik yönü, medya ve terör ilişkisi, terörle mücadele, küresel terör ve bölgesel terör alt konu başlıklarında yoğunlaşmalar olduğu görülmektedir. Ankara Üniversitesi'nde konunun sosyolojik, medyatik ve terörle mücadeleye ilişkin yönleri öne çıkarken, Beykent ve Bilkent Üniversiteleri'nde terörle mücadele, Ege Üniversitesi'nde medyatik yönü, Gazi Üniversitesi'nde hukuki, medyatik, ideolojik, uluslararası ve mücadeleye yönelik boyutları, Kara Harp Okulu'nda terörle mücadele, Polis akademisinde sosyolojik ve güvenliğe ilişkin yönleri, Marmara Üniversitesi'nde medyatik yönü incelenmiştir. Nükleer terör, devlet terörü, dini motifli terörün en az incelenen konular olduğu görülmektedir.

	Bölgesel Terörizm	Devlet Terörizmi	Ekonomi politik	Güvenlik	Hukuku	İnanç(Din) ve Terör	Küresel Terörizm	Medya ve terör	Narko Terör	Nükleer Terör	Örgüt İdeolojisi ve Yapısı	Psikoloji	Siber Terör	Siyasal Bilimler	Sosyoloji	Sosyo Ekonomi	Tarih	Terörün Finansmanı	Terörle Mücadele	Toplumsal Yönetim	Turizm Terör	Uluslararası İlişkiler
Adnan Menderes Üniversitesi			1													1				1		
Afyon Kocatepe Üniversitesi							1								2				3			
Akdeniz Üniversitesi							2	1			1											
Anadolu Üniversitesi								1					1		1							
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1				1							1			1				3	1		
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi																1			1			
Ankara Üniversitesi	2			1	5		4	7				2			5	1		3	5	1		2
Atatürk Üniversitesi			1		1			3			1		1	1	1	1		1		1		
Atılım Üniversitesi	3										2				1						1	1
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi														1								
Bahçeşehir Üniversitesi											1	2					1	1	1			
Balıkesir Üniversitesi																					1	
Başkent Üniversitesi			1	1																		
Beykent Üniversitesi	1		1				1							1					5		1	1
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi							1									2			1			1
Bilkent Üniversitesi	1						3										1		4			3
Bingöl Üniversitesi															1							
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi					1						1								1			
Bursa Uludağ Üniversitesi	1																					
Celal Bayar Üniversitesi																	2					
Cumhuriyet Üniversitesi			2								1			1	1							
Çağ Üniversitesi					1																	
Çankaya Üniversitesi	1				1																	
Çukurova Üniversitesi											1				2				2			
Mef Üniversitesi																			1			

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi				1		1									1				1	1		2
Çankırı Karatekin Üniversitesi																			1			
Dicle Üniversitesi					1											1				1		
Dokuz Eylül Üniversitesi	1				1	1	2				3			1			3		3		2	
Dumlupınar Üniversitesi	1								1							1		1	2	1		
Düzce Üniversitesi											1		1						1		3	
Ege Üniversitesi								5								1						
Erciyes Üniversitesi								1						1								
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi					1																	
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	1															1			1			
Fatih Üniversitesi																1						
Fırat Üniversitesi							1	3			1	1			1	1			1			
Galatasaray Üniversitesi					2																	
Gazi Üniversitesi	2			3	5		3	6			9				2	1		2	5	4		5
Gaziantep Üniversitesi					1		1	2			2				1		1		2	3		
Gebze Teknik Üniversitesi											1	1				1			3	1		
Gelişim Üniversitesi																			1			
Giresun Üniversitesi								1											1			
Girne Amerikan Üniversitesi								1														
Hacettepe Üniversitesi	2		1		2		2			1		1	1	2	4	4			1	1		2
Haliç Üniversitesi																		1	2			
Harran Üniversitesi											1				2							
Harp Akademisi												1					1		1			
Hasan Kalyoncu Üniversitesi																1			3			
Hitit Üniversitesi																1						
Iğdır Üniversitesi																1						
İnönü Üniversitesi	1							1								1	1					
İstanbul Üniversitesi	1		1		3		4	5			2		1		2	2			4	2	1	1
İstanbul Arel Üniversitesi	1						1	1			1	1										
İstanbul Aydın Üniversitesi	1			1										2					2	1		
İstanbul Bilgi Üniversitesi					1							1			1			1	1			
İstanbul Gelişim Üniversitesi							1	1							1			1	2	1		
İstanbul Medipol Üniversitesi					1																	
İstanbul Teknik Üniversitesi			1																1			
İstanbul Ticaret Üniversitesi					1		2									1		1			1	
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi														1								
İzmir Ekonomi Üniversitesi																			1			
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi																					1	
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi																				1		
Kadir Has Üniversitesi	1						1	1							1						1	

Kafkas Üniversitesi			1																			
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi											2				1		2					
Kara Harp Okulu	1		1	1	2		2	3			3	1		3	5	1	2	4	14	3		2
Karabük Üniversitesi	1					1		1									1		1			
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1			1			2	1			1	1							2			1
Kastamonu Üniversitesi						1															1	
Kırıkkale Üniversitesi					2		3								1	2						
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi								1														
Kocaeli Üniversitesi	1							1											2			
Koç Üniversitesi															1					1		
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	1																					
Maltepe Üniversitesi																						
Manisa Celal Bayar Üniversitesi																		2				
Mef Üniversitesi																		1				
Marmara Üniversitesi	3		2	1	1	1	1	6			1				2	1	2	3	4	2		2
Milli Savunma Üniversitesi		1					1												2			
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi																	1					
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi																					1	
Muğla Üniversitesi																			1			
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1											1							1			
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi																1		1			1	
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi													1						1	1		
Nişan Taşı Üniversitesi																						1
Ondokuz Mayıs Üniversitesi					1																	
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1							2				4		1				1	2			
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi													1									
Polis Akademisi	4		1	5	3	1	3	4			5	1		2	6	1		3	11	6		2
Sabancı Üniversitesi														2	1					2	1	2
Sakarya Üniversitesi	1		1	1							1				2	1			1			2
Selçuk Üniversitesi	1				3		1	2					1		1	3			4			1
Süleyman Demirel Üniversitesi	2			2	3		2												1	1		2
Şırnak Üniversitesi												1										
TED Üniversitesi												1										
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi	1		2		1														2			1
Trakya Üniversitesi					1	1	2				1											
Turgut Özal Üniversitesi	1										3				2				1			
Uludağ Üniversitesi			1		1						1				1							
Ufuk Üniversitesi	1						1									1			4	2		1
Uşak Üniversitesi																					1	
Üsküdar Üniversitesi								1				1										
Yalova Üniversitesi				1			1												1		1	1

Yeditepe Üniversitesi	1		1					1									1					
Yeni Yüzyıl Üniversitesi							1						1					2				
Yıldız Teknik Üniversitesi													2									
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1													1								
Zirve Üniversitesi					1											1		2				

Tablo 5 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin verdiği mücadele itibari ile de en çok üzerinde çalışılan terör örgütünün PKK olduğu görülmektedir. PKK'yı sırasıyla El Kaide ve IŞİD/DAEŞ takip etmektedir. Devrimci Sol, Hagana, Irgun, JCAG-ARA ve PIRA terör örgütleri ise birer adet tez ile listede yer almıştır. Dünyanın farklı bölgelerinde faaliyet gösteren terör örgütlerinin incelenmesi, bunun yanında faaliyetlerini ağırlıkta olarak uluslararası arenada yürüten terör örgütleri ile kıyaslanarak veya ayrı ayrı incelenerek çok yönlü bilimsel çalışmalarla faydalı sonuçlara ulaşılabilmektedir. Faaliyetleri sona erdirilen terör örgütlerinin yaşam çizgisinin detaylı şekilde incelenmesi ise terör örgütlerinin sona erdirilmesinde ayrıca önem arz edebilmektedir.

Tablo 5: İncelenen Terör Örgütlerine Göre Tezlerin Dağılımı Tablosu

	ASALA	Boko Haram	Devrimci sol	DHKP-C	El Kaide	El Nusra	Eş Şabab	ETA	FARC	FETÖ	Hagana	Hizbullah	IRA	Irgun	IŞİD/DAEŞ	İBDA-C	JCAG-ARA	PIRA	PKK	Taliban	Tamil Kaplanları	TİKKO
Adnan Menderes Üniversitesi															1				1			
Afyon Kocatepe Üniversitesi								1											2			
Akdeniz Üniversitesi	1				1														1			
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi		1																	1			
Ankara Hacı Byram Veli Üniversitesi																			1			
Ankara Üniversitesi					4							1			1				4			
Atatürk Üniversitesi																			2			
Atılım Üniversitesi	2				2								1						3			
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi																			1			
Bahçeşehir Üniversitesi															1				2			
Beykent Üniversitesi								1					1						6			
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi		1																				
Bilkent Üniversitesi					2										1				2			
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi					1														1	1		
Bursa Uludağ Üniversitesi							1															
Celal Bayar Üniversitesi	1																		1			
Cumhuriyet Üniversitesi																			1			
Çankaya Üniversitesi												1										
Çukurova Üniversitesi									1						1							
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi					1							1			1				1			
Dicle Üniversitesi										1					1				1			
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	1			1	1				1					1				3			
Dumlupınar Üniversitesi					1										1				2			
Düzce Üniversitesi															1				2			
Erciyes Üniversitesi																			1			
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi															1				1			
Fatih Üniversitesi																			1			
Fırat Üniversitesi				1								1							2			1

Galatasaray Üniversitesi																							
Gazi Üniversitesi	1	2	1	1	6	1	1			1		3			4				13				
Gaziantep Üniversitesi	1				1							1			2				5				
Gebze Teknik Üniversitesi												1							4				
Gelişim Üniversitesi																			1				
Giresun Üniversitesi	1														1								
Girne Amerikan Üniversitesi															1								
Hacettepe Üniversitesi				1								2				1			9			2	
Harran Üniversitesi					1																		
Harp Akademisi	1																1		1				
Hasan Kalyoncu Üniversitesi									1										1		1		
İnönü Üniversitesi																			1				
İstanbul Üniversitesi															1				4				
İstanbul Arel Üniversitesi										1													
İstanbul Aydın Üniversitesi					1								2		1				1				
İstanbul Bilgi Üniversitesi					1										2								
İstanbul Gelişim Üniversitesi															2				2		1		
İstanbul Ticaret Üniversitesi					1										1								
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi										1					1				1				
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi																			1				
Kadir Has Üniversitesi												1											
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	1																		1				
Kara Harp Okulu	1			1	5			3				2	2			1		1	2	1			
Karabük Üniversitesi		1			1										2								
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1											1							1				
Kastamonu Ünivesitesi												1											
Kırıkkale Üniversitesi												1							2				
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi															1								
Kocaeli Üniversitesi		1																	1				
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi																			1				
Maltepe Üniversitesi					1																		
Marmara Üniversitesi					2			2				2	1		3				5				
Necmettin Erbakan Üniversitesi															1					1			
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi																			1				
Orta Doğu Teknik Üniversitesi					3	1																	
Polis Akademisi		1			4			1	1	2	1	2	2	1	1				18				
Sabancı Üniversitesi															2						1		
Selçuk Üniversitesi					1								1						2		1		
Süleyman Demirel Üniversitesi	1	2			1		1												2				
Şırnak Üniversitesi																			1				
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi										3					3				3				
Trakya Üniversitesi					1			2							1								
Turgut Özal Üniversitesi					1			1				2	1						2				
Uludağ Üniversitesi							1												1		1		
Ufuk Üniversitesi								1					1		1				3				
Üsküdar Üniversitesi															1								
Yalova Üniversitesi								1					1						1				
Yeditepe Üniversitesi																			2				
Yeni Yüzyıl Üniversitesi					1			1					1						1				
Yıldız Teknik Üniversitesi					1										1								
Yüzüncü Yıl Üniversitesi																			2				
Zirve Üniversitesi	1	1																	2				

Yeni Yüzyıl Üniversitesi (Aum Shrinkyo); Hacettepe Üniversitesi (TDKP); Gazi Üniversitesi (Tanrının Direniş Ordusu); Ankara Üniversitesi (LRA-Uganda); Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Hamas) konulu birer tez yapılmıştır.

Tablo 6'da lisansüstü tezlerin dağılımındaki yazar cinsiyetlerine bakıldığında erkeklerin yüksek lisans ve doktorada sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Özellikle doktora çalışmalarında erkek araştırmacı sayısı kadın araştırmacı sayısının yaklaşık dört katıdır ve erkek hegemon yapı dikkat çekmektedir. Kadın araştırmacıların özellikle alan araştırması yapacak tez konularında yoğunlaştırılmaları, terör olgusunun kadın gözüyle ortaya konması açısından önemlidir ve farklı bir bakış açısı ve çözüm önerileri kazandıracağı değerlendirilmektedir.

Tablo 6: Yazar Cinsiyetine Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

Yazar Cinsiyet	Yüksek Lisans	Doktora
Kadın	152	20
Erkek	462	85

Tablo 7: Yazar ve Danışman Cinsiyete Göre Karşılaştırma Tablosu

		Yazar	
		Kadın	Erkek
Danışman	Kadın	56	94
	Erkek	116	453

Tablo 7 incelendiğinde, gerek araştırmacı ve gerekse danışman olarak terör konulu tezlerde erkek ağırlığının olduğu görülmektedir. Çapraz karşılaştırma yapıldığında da kadın akademisyen gözetiminde kadın araştırmacı tarafından yapılan tez çalışmalarının oranı en düşük iken, erkek akademisyen danışmanlığında erkek araştırmacı tarafından yapılan tez çalışması oranı en yüksektir.

Tablo 8'de hazırlanan tezlerin araştırma yöntemlerine bakıldığında, kadın araştırmacıların tamamladıkları tezlerde ampirik yöntem kullanılanlar sayıca erkeklerden az olmakla birlikte, orantısal olarak bakıldığında daha yüksek oranda oldukları görülmektedir. Bir başka deyişle konu üzerinde çalışan kadın araştırmacı sayısı az olmakla birlikte, bu az sayıdaki kadın araştırmacının alan araştırması yapma eğilimleri erkeklerden daha yüksektir.

Tablo 8: Yazar Cinsiyetine Göre Araştırma Yöntemlerinin Dağılımı

Yazar Cinsiyeti	Ampirik	Teorik
Kadın	31 (% 18)	142
Erkek	43 (% 8)	502

Tablo 9'da kullanılan yöntem ve danışmanın cinsiyeti ortaya konmuş olup, ampirik araştırmalarda erkek danışmanların sayıca fazla oldukları ancak orantısal olarak bakıldığında danışman cinsiyetine göre kayda değer bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 9: Kullanılan Yöntemin Cinsiyetler Danışman Cinsiyetine Göre Dağılımı

Danışman Cinsiyet	Ampirik	Teorik
Kadın	16 (% 11)	129
Erkek	56 (% 9)	507

Tablo 10'da kullanılan araştırma yöntemlerinde ampirik araştırmalar unvan yükselmesine bağlı olarak hem sayıca, hem de orantısal olarak artış gösterirken teorik

çalışmalarda düzenli bir artış veya azalış olmadığı görülmektedir. Akademik unvan yükseldikçe ampirik araştırmalara daha fazla ağırlık verildiği görülmektedir.

Tablo 10: Kullanılan Yöntemin Unvanlara Göre Dağılımı		
Unvan	**Ampirik**	**Teorik**
Yrd.Doç.Dr/Dr.Öğr.Üyesi	17 (% 7)	222
Doç.Dr.	23 (% 11)	197
Prof.Dr.	33 (% 13)	222

Tablo 11 tetkik edildiğinde, 1993 yılına kadın araştırmacılar tarafından yapılan tez sayısı yok denecek düzeydeyken, erkek araştırmacılar tarafından yapılan tez sayısı ise 4 ile sınırlı kalmıştır. Hâlbuki bu yıllar Türkiye'nin terörle mücadelesinin en yoğun yapıldığı ve alternatif çözüm arayışlarına en yoğun ihtiyaç duyduğu yıllardır. 1994 sonrasında gerek kadın ve gerekse erkek araştırmalar tarafından yazılan tezlerde artış eğilimi başlamıştır. Erkeklerde bu eğilim genelde pozitif yönlü iken kadınlarda dalgalı biçimde seyrettiği görülmektedir. Tablonun dikkat çeken yönü, 2016 yılında yapılan FETÖ/PDY darbe girişimi sonrasında Kara/Deniz/Hava Harp Okulları'nın kapatılması, eğitim sistemlerinin bir süreliğine askıya alınması nedeniyle o yıl içinde mezuniyet işlemlerinin gerçekleşememesine bağlı olarak, tez sayılarında ani düşüş yaşanmasıdır. Nitekim darbe sonrası TSK'nın yeniden toparlanması ve yeni yapılanmayla birlikte, yarım kalan tez savunma ve mezuniyet işlemlerine devam edilmiş ve müteakip üç yılda tamamlanan tez sayıları üçe ve dörde katlanmıştır. 2018 ve müteakip yıllardaki artışta, birçok üniversitede Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Anabilim Dallarının açılmasının etkisi olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 11: Yazar Cinsiyetine Göre Tezlerin Yıllar İçindeki Durumu					
Yıl	**Kadın**	**Erkek**	**Yıl**	**Kadın**	**Erkek**
1985	1		2004	3	18
1987		1	2005	3	16
1988	1		2006	3	22
1989		1	2007	4	22
1990			2008	6	19
1991		1	2009	9	22
1992		1	2010	12	43
1993			2011	3	34
1994	2	1	2012	4	24
1995	1	4	2013	3	21
1996	1	5	2014	2	34
1997		4	2015	3	29
1998	1	2	2016	10	22
1999		5	2017	15	31
2000	2	1	2018	28	44
2001	1	6	2019	29	58
2002	2	8	2020	16	29
2003	3	11	2021	4	8

Tablo 12'ye bakıldığında kadın danışman sayısının 2006-2010 periyodunda ciddi bir artış gösterdiği ancak 2011-2016 arası dönemde bu ivmenin tamamen terse döndüğü; 2017 sonrasında ise tekrar yükselişe geçtiği görülmektedir. Bu dalgalanma aynı dönemlerde erkek danışman sayılarında da görülmektedir ve bu durum üzerine eğilmeyi ve derinlemesine araştırmayı gerektiren bir bulgudur. Bu dalgalanmanın FETÖ/PDY paralel yapılanmasıyla olan ilişkisinin masaya yatırılması gerekir. Çünkü düşüşün gözlemlendiği zaman dilimi FETÖ'nün harp okulları ve üniversitelerde yerleşimini tamamlayıp ülkenin güvenlik politikalarına etki etmeye başladığı dönemdir. Darbe girişimini hemen takip eden yılda tamamlanan lisansüstü tezlerindeki artış da yine bu bağlantıya ilişkin şüpheleri artırmaktadır.

Tablo 12: Danışman Cinsiyetine Göre Tezlerin Yıllar İçindeki Durumu

Kod Sistemi	Kadın	Erkek	Kod Sistemi	Kadın	Erkek
1985		1	2004	4	17
1987		1	2005	3	16
1988	1		2006	6	19
1989	1		2007	34	22
1990			2008	5	20
1991	1		2009	11	20
1992		1	2010	9	46
1993			2011	3	34
1994		3	2012	5	23
1995	1	4	2013	2	22
1996	1	5	2014	3	33
1997	1	3	2015	7	25
1998	2	1	2016	9	22
1999		5	2017	15	31
2000		3	2018	19	53
2001	1	6	2019	17	70
2002	4	6	2020	12	33
2003	3	11	2021	2	10

Tablo 13'teki veriler Yardımcı Doçent Doktor/Doktor Öğretim Üyesi unvanına sahip danışmanların ağırlıklı olarak güvenlik, küresel terörizm ve terörle mücadele konularını çalıştırdıklarını, buna karşılık medya ve terör ve terörün finansmanı konularına daha az yoğunlaştıklarını; Doçentlerin herhangi bir konuda bariz biçimde yoğunlaşmadıklarını ancak terörle mücadele konusuna diğer iki akademik unvan mensuplarına göre daha az yoğunlaştıklarını; Profesörlerin ise medya ve terör, psikoloji, sosyoloji ve terörle mücadele konularına odaklanırken, güvenlik ve hukuk konularına daha az yoğunlaştıklarını göstermektedir.

Tablo 13: Danışman Unvanına Göre Tez Konularının Dağılımı

	Yrd.Doç.Dr Dr.Öğr.Üyesi	Doç.Dr.	Prof.Dr.
Biyo-Terör			1
Bölgesel Terörizm	17	14	14

Devlet Terörizmi	1		
Eğitim Terör	1		3
Ekonomi politik	8	6	5
Güvenlik	7	2	1
Hukuku	16	12	2
İnanç (Din) ve Terör	2	3	2
Küresel Terörizm	23	14	13
Medya ve terör	15	22	26
Narko Terör	1		
Nükleer Terör	1		
Örgüt İdeolojisi ve Yapısı	14	16	17
Psikoloji	2	7	13
Siber Terör	3	2	3
Siyasal Bilimler	9	7	6
Sosyoloji	15	14	26
Sosyo Ekonomi	15	9	13
Sosyo Kültür	1		
Tarih	6	8	5
Terörün Finansmanı	5	12	11
Terörle Mücadele	51	4	35
Toplumsal Yönetim	13	13	14
Turizm Terör	4	8	6
Uluslararası İlişkiler	1	13	1

Tablo 14'teki veriler terör konusunun hangi anabilim dallarında daha yoğun araştırıldığını göstermektedir. Buna göre Yüksek lisans düzeyinde öne çıkan anabilim dalları Güvenlik Bilimleri, Gazetecilik, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, Sosyoloji, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Strateji Bilimi, Suç Araştırmaları, Tarih, İktisat, İşletme, Kamu Hukuku, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler anabilim dallarıdır.

Doktora düzeyinde ise Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Güvenlik Bilimleri, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, Sosyoloji, Güvenlik Bilimleri, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, Kamu Hukuku, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler anabilim dalları terör konusunun yoğun çalışıldığı anabilim dalları olarak öne çıkmaktadırlar.

Bankacılık ve Finans, Uluslararası Ticaret ve Finansman, Mali Hukuk ve Maliye anabilim dallarında terörle mücadelenin temel sütunlarından olan terörün finansmanı konusuna gerekli yoğunlaşmanın sağlanmadığı söylenebilir. Siyaset Ekonomisi, İşletmecilik ve Turizm İşletmeciliği anabilim dallarında terörün ülke ekonomisine olan etkisi incelenebilecek önemli bir konu iken bu konuya gerekli önemin verilmediği görülmektedir. Terör örgütlerinin iletişim, fon transferi, eğitim gibi alanlarda internet teknolojisini aktif biçimde kullandıkları bilindiği halde Siber Güvenlik anabilim dalında terörün bu boyutu incelenmemiştir. Terör örgütleri günümüz uluslararası ilişkilerinin gayri meşru aktörlerinden biridirler ve uluslararası güvenliğe yöneltilmiş ciddi tehditler aralarında yer almalarına rağmen Uluslararası Güvenlik, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Polislik Çalışmaları anabilim dallarında terörün bu yönü üzerinde araştırmalar yapılabilir. Din motivli terör, günümüz yeni nesil terörünün temeli olarak kabul edilmektedir ve ne yazık ki İslam Diniyle eş tutulmaktadır. Terörün bu yönünü açıklığa kavuşturacak İlahiyat kökenli araştırmalara yoğun ihtiyaç

duyulurken Temel İslam Bilimleri anabilim dalında yüksek lisans tez sayısı oldukça az iken doktora tezi hiç yoktur. Terörün öncelikle bir örgütlü suç türü olduğundan hareketle, suç olgusunu araştırma gayesiyle kurulmuş bulunan Kriminalistik anabilim dalında terör konusunun yeterince ele alınmadığı görülmektedir.

Tablo 14: Lisansüstü Tezlerin ABD'ler Arası Dağılım Tablosu

Anabilim Dalı	Y. Lisans	Doktora	Anabilim Dalı	Y. Lisans	Doktora
Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi	4	6	Ortadoğu Araştırmaları	1	
Adli Tıp	1		Ortadoğu İktisadı	1	
Avrasya Araştırmaları	1		Ortadoğu Siyasi Tarihi ve U.A. İlişkiler	3	
Avrupa Birliği (+)	3		Peyzaj Mimarlığı	1	
Avrupa Birliği Hukuku	1		Psikoloji	8	
AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler	3	1	Radyo TV ve Sinema	5	
Avrupa Çalışmaları	1		Sanat Tarihi	1	
Avrupa Toplulukları	1		Siber Güvenlik	1	
Bankacılık ve Finans	1		Sigortacılık	1	
Basın ve Yayın	2		Sinema ve Televizyon	1	
Barış Çalışmaları	1		Siyasal Bilimler	5	
Bilgi Yönetimi	2		Siyaset Bilimi	7	1
Coğrafya	1		Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	41	2
Ceza ve Adaleti	2		Siyaset Ekonomisi	1	
ÇEKO ve Endüstri İlişkileri	4	1	Stratejik Araştırmalar		1
Deniz İşletmeciliği		1	Strateji Bilimi	8	
Disiplinlerarası Adli Bilimler	1		Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	2	
Disiplinlerarası Adli Tıp	1		Sosyal Antropoloji	1	
Eğitim Bilimleri	3		Sosyal Bilimler	4	
Ekonometri	2		Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi	1	
Endüstri Mühendisliği	1		Sosyoloji	29	7
Felsefe ve Din Bilimleri	4	2	Sosyal Değişme	2	1
Finans	1		Sosyal Hizmetler	1	1
Gazetecilik	19	3	Sosyal Politika	1	
Güvenlik Araştırmaları	3		Sosyal Psikoloji	1	
Güvenlik Bilimleri	29	11	Amme İdaresi	1	
Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi	21	8	Suç Araştırmaları	8	
Halkla İlişkiler	1		Tarih	9	1
Halkla İlişkiler ve Tanıtım	4	3	Teknoloji Yönetimi		1
Harekat Araştırması	1		Temel İslam Bilimleri	7	
Harp Harekat Hukuku	1		Toplam Kalite Yönetimi	4	
Hukuk	6	1	Turizm İşletmeciliği	8	2
İlahiyat		1	Turizim İşletmeciliği ve Otelcilik	2	
İletişim Bilimleri	7	1	Türk Tarihi		1
İktisat	15	4	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi	1	
İnsan Hakları	1		Afet Eğitimi ve Yönetimi	1	
İşletme	16	3	Uluslararası Ekonomi Politikası	2	
İşletme Yönetimi	5		Uluslararası Güvenlik	2	3
Kamu Ekonomisi	1		Uluslararası Güvenlik ve Terörizm	2	
Kamu Hukuku	26	11	Uluslararası İlişkiler	166	15
Kamu Yönetimi	35	8	Uluslararası Polislik Çalışmaları	4	
Klinik Psikoloji	4		Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Bilim Dalı	2	
Kriminalistik	1		Uluslararası Ticaret ve Finansman	3	
Küresel Siyaset ve U.A.İlişkiler	1		Uluslararası Tic. Huk. ve Avrupa Birliği		1

Mali Hukuk		1	Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü	1	
Maliye	1		Yazılım Mühendisliği	1	
Medya ve İletişim Sistemleri	1		Yeni Medya ve Gazetecilik	1	
Yönetişim Bilim Sistemleri	0		Yönetim ve Organizasyon	1	

Tablo 15 detaylı bir şekilde tetkik edildiğinde ise ABD'ları arasında "Psikoloji" lisansüstü tezlerinin tamamının ampirik olarak yapıldığı göze çarpmaktadır. Adli Tıp, Coğrafya, Peyzaj Mimarlığı, Disiplinlerarası Adli Bilimler, Disiplinlerarası Adli Tıp, Endüstri Mühendisliği, İlahiyat, Klinik Psikoloji, Yönetişim Bilim Sistemleri, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi, Sosyal Değişme, Sosyal Hizmetler, Sosyal Politika, Sosyal Psikoloji, Afet Eğitimi ve Yönetimi ABD'ları çalışmalarında sadece ampirik yöntemlere yer verilmiş olmakla birlikte sayıları yetersizdir. Özellikle Güvenlik Bilimleri, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, Kamu Hukuku ve Kamu Yönetimi gibi terör konusunun başat inceleme alanlarından biri olduğu anabilim dallarında ampirik çalışma yapılmamasının büyük eksikliği değerlendirilmektedir.

Tablo 15: Lisansüstü Tezlerde Kullanılan Yöntemin ABD Bazında Dağılımı

ABD	Ampirik	Teorik	ABD	Ampirik	Teorik
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	1	9	Ortadoğu Araştırmaları		1
Adli Tıp	1		Ortadoğu İktisadı		1
Avrasya Araştırmaları		1	Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler		3
Avrupa Birliği (+)		3	Peyzaj Mimarlığı	1	
Avrupa Birliği Hukuku		1	Psikoloji	8	
Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler		4	Radyo TV ve Sinema	1	4
Avrupa Çalışmaları		1	Sanat Tarihi		1
Avrupa Toplulukları		1	Siber Güvenlik		1
Bankacılık ve Finans		1	Sigortacılık		1
Basın ve Yayın		2	Sinema ve Televizyon		1
Barış Çalışmaları		1	Siyasal Bilimler		5
Bilgi Yönetimi		2	Siyaset Bilimi	1	7
Coğrafya	1		Siy. Bil. ve Uluslararası İlişkiler	2	41
Ceza ve Adaleti		2	Siyaset Ekonomisi		1
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri		5	Stratejik Araştırmalar		1
Deniz İşletmeciliği		1	Strateji Bilimi		8
Disiplinlerarası Adli Bilimler	1		Siy. Bilimi ve Kamu Yönetimi		3
Disiplinlerarası Adli Tıp	1		Sosyal Antropoloji		1
Eğitim Bilimleri	2	1	Sosyal Bilimler		4
Ekonometri	1	1	Sosyal Bil ve Türkçe Eğitimi	1	
Endüstri Mühendisliği	1		Sosyoloji	6	3
Felsefe ve Din Bilimleri		6	Sosyal Değişme	1	2
Finans		1	Sosyal Hizmetler	2	
Gazetecilik		22	Sosyal Politika	1	
Güvenlik Araştırmaları		3	Sosyal Psikoloji	1	
Güvenlik Bilimleri	4	35	Amme İdaresi		1
Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi	1	28	Suç Araştırmaları	1	7
Halkla İlişkiler		1	Tarih	1	9
Halkla İlişkiler ve Tanıtım	1	6	Teknoloji Yönetimi		1
Harekat Araştırması		1	Temel İslam Bilimleri		7
Harp Harekat Hukuku		1	Toplam Kalite Yönetimi		4
Hukuk		6	Turizm İşletmeciliği	5	5
İlahiyat	1		Turizim İşletmeciliği ve Otelcilik		2
İletişim Bilimleri	1	7	Türk Tarihi		1

İktisat	6	13	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi		1
İnsan Hakları		1	Afet Eğitimi ve Yönetimi	1	
İşletme	2	17	Uluslararası Ekonomi Politikası		3
İşletme Yönetimi	1	4	Uluslararası Güvenlik	3	2
Kamu Ekonomisi		1	Ulusl. Güvenlik ve Terörizm	1	1
Kamu Hukuku		37	Uluslararası İlişkiler	3	177
Kamu Yönetimi		43	Uluslararası Polislik Çalışmaları		4
Klinik Psikoloji	4		Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Bilim Dalı		2
Kriminalistik		1	Ulusl. Ticaret ve Finansman		3
Küresel Siyaset ve Ulusl. İlişkiler		1	Uluslar Arası Tic. Huk ve AB		1
Mali Hukuk		1	Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü		1
Maliye		1	Yazılım Mühendisliği		1
Medya ve İletişim Sistemleri		1	Yeni Medya ve Gazetecilik		1
Yönetişim Bilim Sistemleri	1		Yönetim ve Organizasyon		1

Tablo 16 da terör konulu lisansüstü tezlerin danışman unvanlarına göre listelendiğinde Profesör unvanlı akademisyenlerin Ankara Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Marmara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi'nde göreceli olarak daha fazla sayıda terör konulu tez yönettikleri görülmektedir. Tablonun dikkat çeken bir diğer verisi, vakıf üniversitelerinde terör konusunun daha çok Doktor Öğretim Üyesi/Yardımcı Doçent Unvanına sahip danışmanlarca yürütülmüş olmasıdır.

Tablo 16: Danışman Unvanına Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

Üniversite	**Yrd.Doç.Dr Dr.Öğr.Ü.**	**Doç.Dr.**	**Prof.Dr.**	**Üniversite**	**Yrd.Doç.Dr Dr.Öğr.Ü.**	**Doç.Dr.**	**Prof.Dr.**
Adnan Menderes Üniversitesi	1	2		İstanbul Aydın Üniversitesi	4		3
Afyon Kocatepe Üniversitesi	3	1	2	İstanbul Bilgi Üniversitesi	3	1	1
Akdeniz Üniversitesi	2	1	1	İstanbul Gelişim Üniversitesi	3		4
Anadolu Üniversitesi			3	İstanbul Medipol Üniversitesi			1
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1	3	4	İstanbul Teknik Üniversitesi		1	1
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi			2	İstanbul Ticaret Üniversitesi	1	2	3
Ankara Üniversitesi	5	1	24	İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi		1	
Atatürk Üniversitesi	4	3	5	İzmir Ekonomi Üniversitesi	1		
Atılım Üniversitesi		4	4	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi			1
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi		1		Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi	1		
Bahçeşehir Üniversitesi	3		3	Kadir Has Üniversitesi	3		2
Balıkesir Üniversitesi			1	Kafkas Üniversitesi	1		
Başkent Üniversitesi	1		1	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi		2	3
Beykent Üniversitesi	9	2		Kara Harp Okulu	17	14	19

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	2	2	1	Karabük Üniversitesi	3	2	
Bilkent Üniversitesi	8	3	1	Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	4	4
Bingöl Üniversitesi	1			Kastamonu Üniversitesi		1	1
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2		1	Kırıkkale Üniversitesi	7	1	
Bursa Uludağ Üniversitesi		1		Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1		
Celal Bayar Üniversitesi	1	1		Kocaeli Üniversitesi	1	2	1
Cumhuriyet Üniversitesi	1		4	Koç Üniversitesi	1	1	1
Çağ Üniversitesi		1		Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	1		
Çankaya Üniversitesi		2		Maltepe Üniversitesi			1
Çukurova Üniversitesi		3	2	Manisa Celal Bayar Üniversitesi		2	
Mef Üniversitesi			1	Mef Üniversitesi			1
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	2	5		Marmara Üniversitesi	9	9	15
Çankırı Karatekin Üniversitesi			1	Milli Savunma Üniversitesi	2		2
Dicle Üniversitesi	2	1		Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi		1	
Dokuz Eylül Üniversitesi	7	4	6	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi		1	
Dumlupınar Üniversitesi	4	2	1	Muğla Üniversitesi	1		
Düzce Üniversitesi	1	4	1	Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	1	1
Ege Üniversitesi	2	2	3	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	2		2
Erciyes Üniversitesi	2			Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi		1	2
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi			1	Nişan Taşı Üniversitesi	1		
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	2		1	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1		
Fatih Üniversitesi		1		Orta Doğu Teknik Üniversitesi	2	4	5
Fırat Üniversitesi	5	2	2	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	1		
Galatasaray Üniversitesi		1	1	Polis Akademisi	12	33	13
Gazi Üniversitesi	5	13	28	Sabancı Üniversitesi	5	1	3
Gaziantep Üniversitesi	4	9		Sakarya Üniversitesi	6	1	3
Gebze Teknik Üniversitesi	1	1	5	Selçuk Üniversitesi	7	6	4
Gelişim Üniversitesi	1			Süleyman Demirel Üniversitesi	7	1	5
Giresun Üniversitesi	2			Şırnak Üniversitesi	1		
Girne Amerikan Üniversitesi		1		TED Üniversitesi		1	
Hacettepe Üniversitesi	5	8	11	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi	4	2	1
Haliç Üniversitesi			3	Trakya Üniversitesi	1	3	1
Harran Üniversitesi	1		2	Turgut Özal Üniversitesi	2	5	
Harp Akademisi	1	1	1	Uludağ Üniversitesi	2	1	1
Hasan Kalyoncu Üniversitesi	3	1		Ufuk Üniversitesi	1	6	3
Hitit Üniversitesi	1			Uşak Üniversitesi		1	

Iğdır Üniversitesi	1			Üsküdar Üniversitesi	1	1	
İnönü Üniversitesi	2	2		Yalova Üniversitesi	2	3	
İstanbul Üniversitesi	8	4	16	Yeditepe Üniversitesi	2	1	1
İstanbul Arel Üniversitesi	1	2	2	Yeni Yüzyıl Üniversitesi	4		
Zirve Üniversitesi	4			Yıldız Teknik Üniversitesi		1	1
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2						

Tablo 17 incelendiğinde ise Güvenlik Bilimleri ABD, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi ABD, Kamu Yönetimi ABD, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD, Uluslararası İlişkiler anabilim dallarının konu bazında dağılımı daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Tek bir konu hakkında çalışma yapan ABD sayısı ise oldukça fazladır.

Bölgesel terörizm konusu Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda; Ekonomi politik konusu İşletme ve İktisat anabilim dallarında; Güvenlik konusu Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi ile Uluslararası İlişkiler anabilim dallarında; Terörizmin hukuku konusu Hukuk, Kamu Hukuku ve Uluslararası İlişkiler Anabilim dallarında; İnanç (Din) ve Terör konusu Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim dalında; Küresel Terörizm Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ve Sosyoloji Anabilim dallarında, Medya ve terör konusu Güvenlik Bilimleri, Halkla İlişkiler ve Tanıtım ile Radyo TV ve Sinema Anabilim Dallarında; Örgüt İdeolojisi ve Yapısı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, Kamu Yönetimi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dallarında; Psikoloji konusu Klinik Psikoloji ve Psikoloji Anabilim Dallarında; Toplumsal Yönü Güvenlik Bilimleri ve Sosyoloji Anabilim Dallarında; Sosyo Ekonomi Kamu yönetimi, Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dallarında; Tarihi yönü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ve Tarih Anabilim Dallarında; Terörün Finansmanı İşletme, Kamu Hukuku ve Uluslar arası İlişkiler Anabilim dallarında; Terörle Mücadele yönü Güvenlik Bilimleri, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Güvenlik, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dallarında; Toplumsal Yönetim yönü Güvenlik Bilimleri, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler Anabilim dallarında; Turizm ve terör konusu İşletme, İktisat ve Turizm İşletmeciliği (ve Otelcilik) anabilim dallarında diğer anabilim dallarına nazaran daha yoğun araştırılmıştır.

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Din ve terör konusunun araştırılmaması büyük bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

	Bölgesel Terörizm	Eğitim Terör	Ekonomi politik	Güvenlik	Hukuk	İnanç(Din) ve Terör	Küresel Terörizm	Medya ve terör	Örgüt İdeolojisi ve Yapısı	Psikoloji	Siber Terör	Sosyoloji	Sosyo Ekonomi	Tarih	Terörün Finansmanı	Terörle Mücadele	Toplumsal Yönetim	Turizm Terör
Atatürk İlkeleri ve İnk. Tar.			1					1	1				1	4		1		
Adli Tıp												1						
Avrasya Araştırmaları									1									
Avrupa Birliği (+)							1	1								1		
Avrupa Birliği Hukuku					1													
AB Siyaseti ve Ulusl. İlişk.				1											1	1		
Avrupa Toplulukları																1		
Bankacılık ve Finans													1					

Basın ve Yayın								1			1							
Barış Çalışmaları												1						
Bilgi Yönetimi									2									
Coğrafya													1					
Ceza ve Adaleti					1										1			
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	3		1										1					
Deniz İşletmeciliği																1		
Disiplinlerarası Adli Bilimler													1					
Disiplinlerarası Adli Tıp										1								
Eğitim Bilimleri		1								2								
Ekonometri													2					
Endüstri Mühendisliği																1		
Felsefe ve Din Bilimleri						2			1	1		2						
Finans															1			
Gazetecilik							1	21										
Güvenlik Araştırmaları							1									2		
Güvenlik Bilimleri	1	1		1	1		1	3	2	1		4	1	2	2	12	3	
Güvenlik Str. ve Yön.	1		1	3	1		1	3	4			2		1		6	4	
Halkla İlişkiler								1										
Halkla İlişkiler ve Tanıtım	1							4									2	
Harekat Araştırması																1		
Harp Harekat Hukuku					1													
Hukuk					4											2		
İlahiyat												1						
İletişim Bilimleri								6		1							1	
İktisat			6										1		1	1		1
İnsan Hakları								1										
İşletme	1		5				1						1		6	2		3
İşletme Yönetimi			2										1			1		1
Kamu Ekonomisi									1									
Kamu Hukuku					23						2		1		4	2	3	
Kamu Yönetimi	3			1	4		6	1	4			3	3			9	6	
Klinik Psikoloji										4								
Kriminalistik				1														
Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler									1									
Mali Hukuk					1													
Maliye													1					
Medya ve İletişim Sistemleri								1										
Ortadoğu Araştırmaları	1																	
Ortadoğu İktisadı			1															
Ortadoğu Siyasi Tarihi ve U.A. İlişkiler	1					1										1		
Peyzaj Mimarlığı																1		
Psikoloji										7		1						

Radyo TV ve Sinema								5										
Sanat Tarihi														1				
Siber Güvenlik																1		
Sigortacılık													1					
Sinema ve Televizyon								1										
Siyasal Bilimler	1						1					1						1
Siyaset Bilimi	1	1												1	1	1	2	
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	4		1	2	1		3	1	4		1	3		1	2	11	3	
Siyaset Ekonomisi										1								
Stratejik Araştırmalar																1		
Strateji Bilimi									1	1			1			3	1	
Siy. Bil. ve Kamu Yönetimi							1									1		
Sosyal Antropoloji												1						
Sosyal Bilimler												2			1			
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi		1																
Sosyoloji	2						5	1	1			19	3			3		
Sosyal Değişme													1				1	
Sosyal Hizmetler												1	1					
Sosyal Politika										1								
Sosyal Psikoloji								1										
Amme İdaresi																1		
Suç Araştırmaları			1					1	1						3		2	
Tarih	2								1					4		1		
Teknoloji Yönetimi																1		
Temel İslam Bilimleri					1				4			1					1	
Toplam Kalite Yönetimi									1		1					2		
Turizm İşletmeciliği												1						9
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik																		2
Türk Tarihi														1				
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi														1				
Afet Eğitimi ve Yönetimi																	1	
Uluslararası Ekonomi Politikası	1					1								1				
Uluslararası Güvenlik	1			2		1	1	2	2	1		3				6	3	
Ulusl. Güv. ve Terörizm																	1	
Uluslararası İlişkiler	2			9	8	2	27	6	16	1	2	3	4	2	3	45	5	
Uluslararası Polislik Çalışmaları	1											2				1		
Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar												2						
Uluslararası Ticaret ve Finansman															2			1
U.A. Tic. Huk. ve AB.					1													
Yazılım Mühendisliği																1		
Yeni Medya ve Gazetecilik								1										
Yönetim ve Organizasyon												1						
Yönetişim Bilim Sistemleri											1							

4. SONUÇ

1995 yılına kadar terör konusunda Türkiye'de Gazi Üniversitesi'nde 2, Marmara Üniversitesi'nde 2, Hacettepe Üniversitesi'nde 2 ve İstanbul Üniversitesi'nde 3 olmak üzere toplam sadece 9 lisansüstü tez tamamlanmıştır. 1996 yılından itibaren konu hakkında yazılan tez sayısının artış eğilimi taşıdığı görülmektedir. Özellikle Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Marmara Üniversitesi ve Polis Akademisi eğitim kurumlarının diğerlerine oranla daha yoğun biçimde terör çalışmalarına eğildikleri görülmektedir. Bunları takiben Atılım Üniversitesi, Beykent Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Fırat Üniversitesi'nde de konu hakkında yapılan çalışmalarda kayda değer ilerleme olduğu söylenebilir. Diğer yandan terörle mücadelenin yoğun biçimde yaşandığı Diyarbakır, Batman, Van ve Mardin gibi illerde konuşlu üniversitelerin bölgesel sorunlara çözüm önerileri sunacak politikaları desteklemek adına ampirik araştırma yapma olanak ve fırsatları daha yüksek olduğu halde, konunun yeterli ilgi görmediği görülmektedir. Terörle mücadelenin daha yoğun biçimde yaşandığı illerde yer alan üniversitelerde konuya neden ilgi gösterilmemiştir? Bu sorunun cevabı olarak terör eylemlerine maruz kalma ihtimalinin diğer bölgelerden daha yüksek olması olabilir.Yapılan tezlerin ağırlıklı olarak yüksek lisans tezi olduğu, doktora tezlerinin sayısının daha az olduğu görülmektedir. Bu beklenen bir sonuçtur ancak bir bilim insanının ancak doktora sonrasında daha nitelikli yayın verebileceği de dikkate alındığında, terör konusunda yapılacak doktora tezlerinde nitel ve nicel anlamda artışa ihtiyaç olduğu söylenebilir. Doktora çalışmalarında Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Marmara Üniversitesi, Polis Akademisi ve Atatürk Üniversitesi öne çıkarken yüksek lisans çalışmalarında bu üniversitelere ilaveten Afyon Kocatepe Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Dumlupınar Üniversitesi, Düzce Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi devlet üniversiteleri olarak öne çıkmaktadırlar. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Atılım Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi ve Beykent Üniversitesi de konu hakkında yüksek lisans çalışmalarına ağırlık verilen ancak doktora çalışması konusunda gelişime açık vakıf üniversiteleri olarak belirmektedirler. Terör konulu yüksek lisans tezlerinin sayıca çok olduğu üniversitelerde neden doktora sayısının da yüksek olduğu veya yüksek olmadığı sorularının cevabını araştırmak gereklidir. Terör konulu doktora sayısı yüksek olan üniversitelerde terör konulu yüksek lisansı bitirenlerin sayısının çok olmasıyla, bu üniversitelerde terör konulu danışmanlık veren akademisyenlerin de terör(izm) üzerine tecrübelerini daha da arttırması sebebiyle de doktora öğrencilerini daha çok bu konuya yönlendirdiği düşünülmektedir. Ankara Üniversitesi'nde hazırlanan 39 tezden 6'sı; Atatürk Üniversitesi'nde tamamlanan 12 tezden sadece 1'i; Bilkent Üniversitesi'nde hazırlanan 12 tezin hiçbiri; Kara Harp Okulu'nda tamamlanan 50 tezden 4'ü; Dokuz Eylül Üniversitesi'nde tamamlanan 17 tezden 1'i; Gazi Üniversitesi'nde tamamlanan 47 tezden 2'si; Gaziantep Üniversitesi'nde tamamlanan 13 tezden hiçbiri; Selçuk Üniversitesi'nde tamamlanan 17 tezden 1'i; Süleyman Demirel Üniversitesi'nde hazırlanan 13 tezden 1'i; Polis Akademisi'nde hazırlanan 58 tezden 5'i; Sabancı Üniversitesi'nde hazırlanan 9 tezden 1'i; Sakarya Üniversitesi'nde hazırlanan 10 tezden 1'i; Selçuk Üniversitesi'nde hazırlanan 17 tezden 1'inin ampirik araştırma olduğu görülmektedir. Terör alanında yapılan lisansüstü tezlerin yöntemlerinde Teorik (352) yöntem, Ampirik (77) yöntemin yaklaşık 5 katı civarındadır. Bu bağlamda, terör ve terörizm konusunda alan araştırmasına dayalı çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir. Ampirik çalışma yöntemi neden bu kadar az tercih edilmiştir? Ampirik çalışmanın daha az tercih edilmesinin sebebi olarak alan çalışması gerektirmesi ve çalışmaya katılanların çalışmayı gerçekleştirenler ile birlikte terör(izm) kavramına dair çekincelerinin sebep olduğu düşünülmektedir. Tablolar analiz edildiğinde terörün sosyolojik

yönü, medya ve terör ilişkisi, terörle mücadele, küresel terör ve bölgesel terör alt konu başlıklarında yoğunlaşmalar olduğu görülmektedir. Ankara Üniversitesi'nde konunun sosyolojik, medyatik ve terörle mücadeleye ilişkin yönleri öne çıkarken, Beykent ve Bilkent Üniversiteleri'nde terörle mücadele, Ege Üniversitesi'nde medyatik yönü, Gazi Üniversitesi'nde hukuki, medyatik, ideolojik, uluslararası ve mücadeleye yönelik boyutları, Kara Harp Okulu'nda terörle mücadele, Polis akademisinde sosyolojik ve güvenliğe ilişkin yönleri, Marmara Üniversitesi'nde medyatik yönü incelenmiştir. Nükleer terör, devlet terörü, dini motifli terörün en az incelenen konular olduğu görülmektedir. Belirli Üniversitelerin belirli konulara ağırlık vermelerinin sebebi ne olabilir? Belirtilen konularda, belirtilen üniversitelerin akademik kadrolarını ilgili konulara ayrıca önem vermesinin ve bu konuları içeren üniversite bölümlerinin diğer bölümlere göre daha köklü olması cevap olarak kabul edilebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin verdiği mücadele itibari ile de en çok üzerinde çalışılan terör örgütünün PKK olduğu görülmektedir. PKK'yı sırasıyla El Kaide ve IŞİD/DAEŞ takip etmektedir. Devrimci Sol, Hagana, Irgun, JCAG-ARA ve PIRA terör örgütleri ise birer adet tez ile listede yer almıştır. Dünyanın farklı bölgelerinde faaliyet gösteren terör örgütlerinin incelenmesi, bunun yanında faaliyetlerini ağırlıkta olarak uluslararası arenada yürüten terör örgütleri ile kıyaslanarak veya ayrı ayrı incelenerek çok yönlü bilimsel çalışmalarla faydalı sonuçlara ulaşılabilmektedir. Faaliyetleri sona erdirilen terör örgütlerinin yaşam çizgisinin detaylı şekilde incelenmesi ise terör örgütlerinin sona erdirilmesinde ayrıca önem arz edebilmektedir. İncelenen örgütler içerisinde PKK'nın ilk sırada olmasının arkasında ki neden ne olabilir? PKK'nın ülkemizde en çok faaliyet gösteren terör örgütü olması ve bölgede uzun süredir varlık gösteriyor olması temel neden olarak ortadadır. Lisansüstü tezlerin dağılımındaki yazar cinsiyetlerine bakıldığında erkeklerin yüksek lisans ve doktorada sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Özellikle doktora çalışmalarında erkek araştırmacı sayısı kadın araştırmacı sayısının yaklaşık dört katıdır ve erkek hegemon yapı dikkat çekmektedir. Kadın araştırmacıların özellikle alan araştırması yapacak tez konularında yoğunlaştırılmaları, terör olgusunun kadın gözüyle ortaya konması açısından önemlidir ve farklı bir bakış açısı ve çözüm önerileri kazandıracağı değerlendirilmektedir. Gerek araştırmacı ve gerekse danışman olarak terör konulu tezlerde erkek ağırlığının olduğu görülmektedir. Çapraz karşılaştırma yapıldığında da kadın akademisyen gözetiminde kadın araştırmacı tarafından yapılan tez çalışmalarının oranı en düşük iken, erkek akademisyen danışmanlığında erkek araştırmacı tarafından yapılan tez çalışması oranı en yüksektir. Kadın araştırmacıların ve kadın danışmanların terör konulu lisansüstü tezlerde az sayıda bulunmasının nedeni nedir? Terör(izm) kaynaklı çalışmaların (özellikle de alan çalışmalarının) yüksek oranda risk içermesi ve kadın çalışmacılarla danışmanların, erkek çalışmacılarla danışmanlara göre daha az risk alma taraftarı olması temel neden olarak gösterilebilmektedir. Hazırlanan tezlerin araştırma yöntemlerine bakıldığında, kadın araştırmacıların tamamladıkları tezlerde ampirik yöntem kullanılanlar sayıca erkeklerden az olmakla birlikte, orantısal olarak bakıldığında daha yüksek oranda oldukları görülmektedir. Bir başka deyişle konu üzerinde çalışan kadın araştırmacı sayısı az olmakla birlikte, bu az sayıdaki kadın araştırmacının alan araştırması yapma eğilimleri erkeklerden daha yüksektir. Araştırma yöntemlerinde ampirik araştırmalar unvan yükselmesine bağlı olarak hem sayıca, hem de orantısal olarak artış gösterirken teorik çalışmalarda düzenli bir artış veya azalış olmadığı görülmektedir. Akademik unvan yükseldikçe ampirik araştırmalara daha fazla ağırlık verildiği görülmektedir. Akademik unvan yükseldikçe ampirik araştırmalara daha fazla olmasının altındaki neden nedir? Bu sorunun cevabına gelirsek unvanın yükselmesi, sahip olunan tecrübenin artması ile doğrudan bağlantılıdır. Sahip olunan tecrübenin, ortaya farkındalık içeren çalışmalar çıkarma arzusuyla da bağlantılı olduğu bir gerçektir. 1993 yılına kadın araştırmacılar tarafından yapılan tez sayısı yok denecek düzeydeyken, erkek araştırmacılar tarafından yapılan tez sayısı ise 4 ile sınırlı kalmıştır. Hâlbuki bu yıllar Türkiye'nin terörle mücadelesinin en yoğun yapıldığı ve alternatif çözüm arayışlarına en yoğun

ihtiyaç duyduğu yıllardır. 1994 sonrasında gerek kadın ve gerekse erkek araştırmalar tarafından yazılan tezlerde artış eğilimi başlamıştır. Erkeklerde bu eğilim genelde pozitif yönlü iken kadınlarda dalgalı biçimde seyrettiği görülmektedir. Tablonun dikkat çeken yönü, 2016 yılında yapılan FETÖ/PDY darbe girişimi sonrasında Kara/Deniz/Hava Harp Okulları'nın kapatılması, eğitim sistemlerinin bir süreliğine askıya alınması nedeniyle o yıl içinde mezuniyet işlemlerinin gerçekleşememesine bağlı olarak, tez sayılarında ani düşüş yaşanmasıdır. Nitekim darbe sonrası TSK'nın yeniden toparlanması ve yeni yapılanmayla birlikte, yarım kalan tez savunma ve mezuniyet işlemlerine devam edilmiş ve müteakip üç yılda tamamlanan tez sayıları üçe ve dörde katlanmıştır. 2018 ve müteakip yıllardaki artışta, birçok üniversitede Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Anabilim Dallarının açılmasının etkisi olduğu değerlendirilmektedir. Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Anabilim Dallarının açılmasındaki sebep nedir? Alan yazıda yer alan boşluğun doldurulması ve terör(izm) konusundaki bilgi ve yöntem eksikliğinin giderilmesi temel sebeptir. Kadın danışman sayısının 2006-2010 periyodunda ciddi bir artış gösterdiği ancak 2011-2016 arası dönemde bu ivmenin tamamen terse döndüğü; 2017 sonrasında ise tekrar yükselişe geçtiği görülmektedir. Bu dalgalanma aynı dönemlerde erkek danışman sayılarında da görülmektedir ve bu durum üzerine eğilmeyi ve derinlemesine araştırmayı gerektiren bir bulgudur. Bu dalgalanmanın FETÖ/PDY paralel yapılanmasıyla olan ilişkisinin masaya yatırılması gerekir. Çünkü düşüşün gözlemlendiği zaman dilimi FETÖ'nün harp okulları ve üniversitelerde yerleşimini tamamlayıp ülkenin güvenlik politikalarına etki etmeye başladığı dönemdir. Darbe girişimini hemen takip eden yılda tamamlanan lisansüstü tezlerindeki artış da yine bu bağlantıya ilişkin şüpheleri artırmaktadır. Yardımcı Doçent Doktor/Doktor Öğretim Üyesi unvanına sahip danışmanların ağırlıklı olarak güvenlik, küresel terörizm ve terörle mücadele konularını çalıştırdıklarını, buna karşılık medya ve terör ve terörün finansmanı konularına daha az yoğunlaştıklarını; Doçentlerin herhangi bir konuda bariz biçimde yoğunlaşmadıklarını ancak terörle mücadele konusuna diğer iki akademik unvan mensuplarına göre daha az yoğunlaştıklarını; Profesörlerin ise medya ve terör, psikoloji, sosyoloji ve terörle mücadele konularına odaklanırken, güvenlik ve hukuk konularına daha az yoğunlaştıklarını göstermektedir. Yüksek lisans düzeyinde öne çıkan anabilim dalları Güvenlik Bilimleri, Gazetecilik, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, Sosyoloji, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Strateji Bilimi, Suç Araştırmaları, Tarih, İktisat, İşletme, Kamu Hukuku, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler anabilim dallarıdır. Doktora düzeyinde ise Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Güvenlik Bilimleri, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, Sosyoloji, Güvenlik Bilimleri, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, Kamu Hukuku, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler anabilim dalları terör konusunun yoğun çalışıldığı anabilim dalları olarak öne çıkmaktadırlar. Din motivli terör, günümüz yeni nesil terörünün temeli olarak kabul edilmektedir ve ne yazık ki İslam Diniyle eş tutulmaktadır. Terörün bu yönünü açıklığa kavuşturacak İlahiyat kökenli araştırmalara yoğun ihtiyaç duyulurken Temel İslam Bilimleri anabilim dalında yüksek lisans tez sayısı oldukça az iken doktora tezi hiç yoktur. Anabilim dalları arasında "Psikoloji" lisansüstü tezlerinin tamamının ampirik olarak yapıldığı göze çarpmaktadır. Adli Tıp, Coğrafya, Peyzaj Mimarlığı, Disiplinlerarası Adli Bilimler, Disiplinlerarası Adli Tıp, Endüstri Mühendisliği, İlahiyat, Klinik Psikoloji, Yönetişim Bilim Sistemleri, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi, Sosyal Değişme, Sosyal Hizmetler, Sosyal Politika, Sosyal Psikoloji, Afet Eğitimi ve Yönetimi ABD'ları çalışmalarında sadece ampirik yöntemlere yer verilmiş olmakla birlikte sayıları yetersizdir. Özellikle Güvenlik Bilimleri, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi, Kamu Hukuku ve Kamu Yönetimi gibi terör konusunun başat inceleme alanlarından biri olduğu anabilim dallarında ampirik çalışma yapılmamasının büyük eksikliği değerlendirilmektedir. Ampirik çalışma yönteminin bazı anabilim dallarında daha çok (hatta tamamen) tercih edilmesinin sebebi nedir? Neden olarak bu anabilim dallarının alan çalışmasına daha yatkın olması ve insanlarla doğrudan iletişim içerisinde olması gösterilebilir. Terör konulu lisansüstü tezlerin danışman unvanlarına göre listelendiğinde

Profesör unvanlı akademisyenlerin Ankara Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Marmara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi'nde göreceli olarak daha fazla sayıda terör konulu tez yönettikleri görülmektedir. Tablonun dikkat çeken bir diğer verisi, vakıf üniversitelerinde terör konusunun daha çok Doktor Öğretim Üyesi/Yardımcı Doçent Unvanına sahip danışmanlarca yürütülmüş olmasıdır. Güvenlik Bilimleri ABD, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi ABD, Kamu Yönetimi ABD, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD, Uluslararası İlişkiler anabilim dallarının konu bazında dağılımı daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Tek bir konu hakkında çalışma yapan ABD sayısı ise oldukça fazladır. Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Din ve terör konusunun araştırılmaması büyük bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. terörün çok özellikli olması nedeniyle belirli birkaç anabilim dalının konuyu incelemesi yetersiz olup büyük eksikliktir. Terör(izm) konusunda çok sayıda farklı anabilim dalının, çok sayıda tez ile konuya dahil olması gerekmektedir. Analizler neticesinde de terör konusunun çok boyutlu bir olgu olduğu ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

ALLOUL, H. (Ed.). (2018). *Sultan'ı Öldürmek: II. Abdulhamid'e Yapılan Suikast Girişiminin Uluslararası Tarihi (1905)* (1. Baskı). Salon Yayınları.

AVCI, E. (2019). Yeni Sol Dalgadan Küresel Dalgaya Türkiye'de Terörizm, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, 29(1), 2019, s.145

BALTACI, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 1-15.

BİLGÜ, T. (2021). Osmanlı Devleti Döneminde Ermeni Etnik Terörü, https://www.teram.org/Icerik/osmanli-devleti-doneminde-ermeni-etnik-teroru-127, Erişim Tarihi: 25.09.2021.

COOPER, H. H. A. (2002). Essential Readings on Political Terrorism: Analysis of Problems and Prospects for the 21st Century. Gordion Knot Books, Lincoln, N.E.

ÇAKMAK, H. (2008). Tarihi Açıdan Terör. H. Çakmak (Ed.), Terörizm, Platin Yayın ve Dağıtım, Ankara: 17-28.

ÇEVİKBAŞ, İ. (2020). Ermeni Terör Örgütü ASALA ve Seçilen Tehcir Travmatolojisi, AUSBD, 3 (5), 49-58

DEMİR, C.K. (2019). Terörizm ve Terörizmle Mücadele. Erişim Tarihi: 01.03.2021 https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/TerorizmTerorizmleMucadele_CKDemir_v.1.pdf

DÖNMEZER, S. (1978). Milletlerarası Tedhişçilik. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XLIV(1-4): 55-70.

EYSENBACH, G. ve KÖHLER, C. (2002). How do Consumers Search for and Appraise Health Information on the World Wide Web? Qualitative Study Using Focus Groups, Usability Tests, and in-Depth İnterviews. Bmj, 324(7337), 573-577

GANOR, B. (2009). Trends in Modern International Terrorism, (Ed. Weisburd et al.), Trends in Modern International Terrorism. To Protect and To Serve: Policing in an Age of Terrorism, 11–42.

GUBA, E. G. ve LINCOLN, Y. S. (1994). Competing Paradigms in Qualitative Research. Handbook of Qualitative Research, 2(105), 163-194.

HOFFMAN, B. (2006). Inside Terrorism. New York: Columbia University Press.

HUTCHINSON, S. ve O'MALLEY, P. (2007) A Crime-Terror Nexus? Thinking on the Links Between Terrorism and Criminality. Studies in Conflict & Terrorism, 30(12): 1095-1107.

LAQUEUR, W. (1977). Terrorism: A Study of National and International Political Violence. Oxford University Press, New York.

LESSER, I., ARQUILLA, J., HOFFMAN, B., RONFELDT, D. F. ve ZANINI, M. (1999). Countering the New Terrorism. RAND, Santa Monica, CA.

SCHMID, A. P. (2004). Terrorism: The Definitional Problem. Case Western Reserve Journal of International Law, 36(2): 375-422.

SCHMID, A. P. ve JONGMAN, A. (1988). Political Terrorism. Transaction Books, New Brunswick, NJ.

SEALE, C. (1999). Quality in Qualitative Research. Qualitative Inquiry, 5(4), 465-478.

ŞİMŞEK, H. ve YILDIRIM, A. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TBB (2006). *Türkiye ve Terörizm Raporu.* http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/ViewBooks.aspx?t=v&YID=31 Erişim Tarihi: 25.09.2021

TUCKER, D. (2001). What's New about the New Terrorism and How Dangerous Is it?. Terrorism and Political Violence, 13(3): 1-14.

WHELAN, R. (2006). El Kaidecilik İslam'a Tehdit Dünya'ya Tehdit. Platin, Ankara.

WILLIAM, P. (2001). Transnational Criminal Network. (Ed. Arquilla, J. ve Rondfelt, D.), Network and Netwars: the Future of Terror, Crime, and Militancy. RAND, Santa Monica.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

SİGARA VERGİLENDİRME POLİTİKALARI VE TERÖRÜN FİNANSMANINA MUHTEMEL ETKİLERİ

Mustafa ARSLAN[1]
Çağdaş Ozan GÜNEŞ[2]

Özet
Sigara; uyuşturucu madde, silah ve insan kaçakçılığına kıyasla daha masum olan yönüyle, kaçakçılığı yapılan ancak suçla mücadele birimlerinin üzerine yeterince eğilmedikleri bir ticari maldır. Bu nedenle sigara kaçakçılığı son dönemde terör örgütleri ve organize suç gruplarının finansal kaynak amacıyla yoğun biçimde işledikleri suç türleri arasına girmiştir. Bu çalışmasının amacı, sigara vergi politikalarının bireylerin sigara tüketim davranışları üzerindeki etkisini, kaçak sigara ve terörün finansmanı bağlamında ortaya koymaktır. Araştırma nicel yöntemle gerçekleştirilmiş olup, araştırmanın verileri tesadüfi örneklem yöntemiyle Ankara kent merkezinde derlenmiştir. Katılımcıların Ankara kent merkezinde yaşayan 18 yaş üstü yetişkinlerden oluşması kısıtlar arasındadır. Araştırmada elde edilen temel bulgulara göre kaçak sigara kullanım algısı cinsiyet, meslek, eğitim düzeyi, yaş, aylık gelir düzeyi, sigara kullanım sıklığı ve kullanım süresi değişkenlerine göre farklılık göstermektedir. Sigaraya yapılan fiyat artışlarına karşı tutumlar cinsiyet ve yaşa göre farklılık göstermemektedir.
Anahtar kelimeler: Sigara Kaçakçılığı, Terörizmin Finansmanı, Vergi politikaları.

[1] Doç.Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, m.arslan@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3259-1012.
[2] Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Uzmanı, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, cagdasozangunes@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3165-0351.

CIGARETTE TAXATION POLICIES AND ITS PROBABLE EFFECTS ON FINANCING OF TERRORISM

Abstract

Cigarette is a commercial commodity that is smuggled but not sufficiently focused on by law enforcement units, with its more innocent aspect compared to drugs, weapons and human smuggling. For this reason, cigarette smuggling has recently become one of the types of crimes that terrorist organizations and organized crime groups commit intensively for financial resources. This paper aims to reveal the effect of cigarette tax policies on individuals' cigarette consumption behaviors in the context of illegal cigarettes and financing of terrorism. The research was carried out with the quantitative method, and the data were gathered by random sampling method in the city center of Ankara. Consisting of adults over the age of 18 living in the city center of Ankara is among the restrictions. According to the basic findings of the research, the perception of illegal cigarette using differs according to the variables of gender, occupation, education level, age, monthly income level, frequency of smoking and duration of use. Attitudes towards price increases for cigarettes do not differ according to gender and age.

Keywords: Terrorism, Financing of Terrorism, Cigarette smuggling, Tax policy, PKK.

1. GİRİŞ

Terör, ne olduğu konusunda üzerinde uzlaşının olmadığı, hukuki, toplumsal, psikolojik, ekonomik, hukuki, siyasi ve kriminalistik yönleri olan çok boyutlu bir olgudur. Olgu olarak geçmişi Milattan Öncesine dayandırılmakla birlikte literatürde yer edinmesi 1789 Fransız Devrimi sonrası Fransa'da yaşanan siyasi olaylara dayandırılmaktadır. Terör özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya siyasi gündemini fazlaca meşgul etmeye başlamıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın yıkıcı sonuçlarına bağlı olarak Batılı devletlerin cephe savaşları yerine geçecek, kendilerini öne çıkarmayan ama bunun yanında hedef olarak belirledikleri devletler ve toplumlar üzerinde etkili bir baskı aracı olarak kullandıkları etkin bir silah olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş döneminin çift kutuplu ortamında taraflara siyasi çıkarlarını korumak adına diğerine karşı bu silahı etkin biçimde kullanma yoluna gitmişlerdir. Bu dönemin teröristleri ideolojik yönü ağır basan yapılar iken SSCB'nin Afganistan'ı işgali sonrası yaşanan gelişmeler, ABD'nin Somali, Irak ve Afganistan'a yönelik düzenlediği saldırılar, 11 Eylül tarihi ile karşılık bulan yeni tip bir terör dalgasını gözler önüne sermiştir.

Ortaya çıkan bu yeni tip terörü öncüllerinden ayıran ve daha tehlikeli kılan yönü, kendi hedefini kendisinin belirleyebilmesi, finansal anlamda sponsor bir devlete ihtiyaç duymaması, kitlesel zayiatlar verdirebilecek yeteneklere sahip olması, hücre örgütlenmesine gitmesi olarak sıralanabilir. Özellikle finansal kaynak ihtiyaçlarını karşılama noktasında bir başka yapıya muhtaç olmaması, yeni nesil terörü daha kontrolsüz yapmıştır. Terör örgütleri örgüte üye kazandırmak, eylem gerçekleştirmek, örgütün varlığını devam ettirebilmek için ihtiyaç duydukları finansal kaynakları yasal ve yasa dışı pek çok kaynaktan karşılama yoluna gitmektedirler. Bu durum terörle mücadelede terörün finansmanıyla mücadele boyutunu gündeme getirmiştir.

Terör örgütlerinin yasal kaynakları arasında sayılabilecek olan yardımlar, bağışlar, üye aidatları, ticari faaliyetlerden elde edilen gelirler, gazete ve dergiler yanında örgütün amblem ve işaretlerinin bulunduğu ürünlerin ticareti, konser ve sanat faaliyetlerinden elde edilen gelirler, dini inançlar istismar edilerek elde edilen kurban derileri, sözde zekat ve fitre türünden yardımlar yasal kaynaklı gelirleri oluştururken uyuşturucu, silah, sahte ürün, sigara vb. kaçakçılığı ile insan kaçakçılığı ve ticareti, kültür ve tabiat varlığı kaçakçılığı gibi eylemler de yasadışı gelir kaynaklarını oluşturur.

Vergi modern devletin temel egemenlik haklarından birisini oluşturmakta olup kişilerin sahip oldukları mülkiyetin bir kısmından yararlanma hakkının devlete teslim edilmesini ifade eder. Modern devletlerde kimlerden hangi oranda ve hangi ad altında vergi alınacağına karar verme yetkisi egemenliğin temsilcisi olan yasama organına aittir. Verginin devlet tarafından, topluma sunulacak kamusal hizmetlerin maliyetleri karşılamak için toplanması esastır ancak devletler zaman zaman ekonomi politikalarının gereği olarak bazı mal ve hizmetlerden kaynaklanan yüksek sosyal maliyetleri, o mal ve hizmetten faydalanan kişilere tahakkuk ettirme yolunu seçebilirler veya bazı mal ve hizmetlerden kullanma konusunda bireyleri vaz geçirmek için zaman zaman yüksek vergilendirmelere gidebilirler. Örneğin Türkiye açısından alkollü içki ve tütün ürünlerinde getirilen yüksek vergilerin gerisinde bu nedenin yattığı söylenebilir.

Ancak vergilendirme politikasının perde gerisindeki beklentilerin her zaman ortaya çıkması söz konusu değildir. Örneğin 1920'li yıllarda ABD'de alkollü içkilere getirilen kısıtlama ve yüksek vergilendirme, alkollü içkilerin yasadışı piyasasını doğurmuş ve o dönemin Amerikan organize suç gruplarına yüksek miktarlarda gelir elde etme olanağı sunmuştur. Aynı şekilde İkinci Dünya Savaşı öncesinde Amerika'da drug-storelarda satışı serbest olan morfin ve eroinin İkinci Dünya Savaşı'nda yaralanan askerler için ağrı kesici ve anestezik olarak kullanılması, savaş sonrası eroin ve morfin bağımlısı binlerce insanın ortaya çıkmasına neden

olmuş; bu ürünlerin yasal satışı yasaklanmış; ancak yasaklanan bu ürünlerin kısa sürede yasadışı piyasası oluşmuştur. Tüketiminin zorunluluğu veya tüketimi sürecinde bağımlılık yapan tüketim mallarının vergiler sebebiyle fiyatındaki artışlar bu ürün kullanıcılarının ihtiyaçlarını gidermek için vergilerden muaf olan kaçak ürünleri tercih edecektir. Halkın sağlığını korumak ve devletin sağlık giderlerini azaltmak adına uygulanan vergiler bireyleri fazla fiyatlar sebebiyle kaçak yollardan elde edilen ürünlere yöneltirken aynı zamanda suç gruplarının para kazanmasına ve ayrıca devletinde vergi kaybına sebep olmaktadır (Smith, 2012).

Bu araştırmada, Türkiye açısından tütün ve tütün mamulü ürünlere getirilen yüksek vergilendirmenin, bu ürünleri tüketen bireylerde yarattığı algı ve muhtemel davranış kalıpları üzerinden, tüketicilerin kaçak tütün mamullerine yönelim düzeyleri incelenmiştir. Türkiye'nin kırk yılı aşkın süredir mücadele verdiği PKK Terör Örgütü'nün gelir kaynakları arasında kaçak sigaradan elde ettiği gelirler önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'de çeşitli adlar altında satışı yapılan kaçak sigaraların Güney Doğu Anadolu Bölgemizdeki bazı illerden katır sırtında yasadışı yollardan ülkeye sokulduğu; bu sigaraların Irak Kuzeyinde PKK'ya ait atölyelerde paketlendiği veya katır başına sözde vergilendirmeye tabi tutulduğu yönünde polis ve istihbarat birimlerinin raporları vardır. Sigara tüketimini azaltmak üzere hükümetlerce uygulanan yüksek vergilendirme politikalarının gerçekten sigara tüketimini azaltma işlevimi gördüğü yoksa tüketicileri bandrollü sigara almaktan vazgeçirerek, kaçak sigara kullanımını mı teşvik ettiği araştırılacaktır. Kaçak sigara kullanımına yönelik her tür teşvikin dolaylı yönden terörün finansmanına katkı sağlayacağı söylenebilir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEÇEVE

2.1. Terör ve Terörizm

Türkçede terör kelimesiyle karşılık bulan kavram, Latince "Terrere" kelimesinden türemiş olup İngilizce karşılığı ise "terror"dur (Whelan, 2006: 26). Anlamı korkutmak veya yıldırmaktır (Çakmak, 2008: 29). Bir eylemin terör veya terörizm olarak adlandırılmasının iki esas unsuru bulunmaktadır; şiddet ve siyasal bir gaye içermesi (Güzel, 2002: 15).

Terör kavramı literatüre ilk olarak Fransız İhtilali ile girmiştir. 1793-1794 yılları arasındaki dönem terör dönemi olarak adlandırılmaktadır. (Rabinovitch, 2016: 20; Männik, 2009: 153). Fransız Devrimi'ne muhalif olan karşı-devrimcileri ayıklayıp ortadan kaldıracak olan rejimi tanımlamak için kullanılmıştır ve bu ilk kullanımı olumlu bir anlam içermektedir. Terörün tanımı üzerinde uzlaşı sağlanamadığı söylenebilir. Buna bağlı olarak terörün pek çok tanımı ortaya çıkmıştır. Farklı tanımlamaların altında yatan neden tanımlamaların amaçları arasındaki farklılıklardır. Hukuk uzmanları eylemlerin cezalandırılması noktasından; sosyal bilimciler olguyu anlama ve açıklama noktasından; devlet otoriteleri ise meşruiyetlerini zora sokacak düzensiz aktörlere karşı kendilerini savunma noktasından olguyu ele almışlardır. Bunun sonucunda ortaya çıkan durumu Cooper'ın (2002) ifadesi açıkça ortaya koymaktadır; "Herkes terörün bir sorun olduğu konusunda hemfikir olabilir, ancak herkes terörün ne olduğu konusunda hemfikir değildir." Üzerinde uzlaşı sağlanamamış olsa da literatürde en yoğun atıf alan ve kabul gören terör tanımlardan biri Alex Schmid'e (2004) ait olan "Terörizm, bir yandan korku yaratan, zorlayıcı siyasi şiddetin özel bir biçiminin veya taktiğinin varsayılan etkinliği hakkında bir doktrini ifade ederken diğer yandan, çeşitli izleyiciler ve çatışan taraflar üzerinde propaganda ve psikolojik etkileri için gerçekleştirilen, esas olarak sivilleri ve savaşçı olmayanları hedef alan, yasal veya ahlaki kısıtlamalar olmaksızın hesaplanmış, açıklayıcı, doğrudan şiddet eyleminin komplocu bir pratiğidir." biçimindeki tanımdır.

Terör şiddetten faydalansa da şiddet ile terör arasında büyük fark bulunmaktadır. Şiddet direkt olarak muhatabına uygulanırken ve insani bir özellik taşırken terör ise şiddet uygulanan

muhataptan daha çok bu şiddeti izleyen, duyan ama bu şiddetin fiziki acılarına maruz kalmayan yani sahneye izleyici olan kitleyi hedef alır ve onlara psikolojik kaygı, korku ve dehşet salmayı hedefler. Amaç ise şiddet tehdidinin varlığı ile toplumu pasif halde tutmaktır (Altuğ, 1995: 19, Yavuz ve Şahin, 2012: 25-30; Ergil, 1980: 40-41). Ancak terör kelimesinin duyguların ürünü olduğu da göz ardı edilmemelidir. Terör kelimesinin Türkçe karşılığı tedhiş olarak karşımızda durmaktadır. Tedhiş dehşet kökeninden çıkmaktadır. Bu sebeple dehşetin olmadığı veya dehşet olaylarının yaşanmadığı eylemler terörist faaliyet olarak adlandırılamaz (Cangızbay, 2003: 99-100).

Schmid ve Jongman (1988: 5), terör tanımlarında sıklıkla vurgulanan unsurların belirlenmesinin terörizmin daha net bir tanımına katkı sağlayacağından hareketle, terörizmin 109 tanımı üzerinde yaptıkları araştırmada, yirmi iki hususun tanımlarda sıklıkla tekrarlandığı bulgusuna ulaşmışlardır. Bunlar;

- Güç veya şiddet kullanma % 83.5,
- Siyasi karakter % 65,
- Korku ve dehşet uyandırma % 51,
- Tehdit % 47,
- Psikolojik etki % 41.5,
- Kurban ve gerçek hedefin farklı kişi(ler) olması % 37.5,
- Amaca yönelik, planlı ve organize eylem % 32,
- Yöntem, strateji ve mücadele taktiği % 30.5,
- Kuralların ihlal edilmesi ve insani gerekçelerden yoksunluk % 30,
- Şantaj, zorlama ve itaat % 28;
- Kendini tanıtım arzusu % 21.5,
- Keyfiyet, gayrişahsilik, rastgelelik, ayrım yapmama % 21,
- Sivil kayıplar % 17,
- Gözdağı % 17,
- Mağdurun masumiyeti % 15,
- Failin bir grup, bir siyasi hareket veya örgüt olması % 14,
- Sembolik doğa % 13,5,
- Öngörülemezlik ve beklenmedik olma % 9,
- Gizlilik, sükût % 9,
- Tekrarlama % 7,
- Suçlu karakteri % 6,
- Üçüncü şahıslardan talepler % 4.

1937 tarihli Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinde devletlerin bir başka devlete yönelik terörist faaliyetleri teşvik etmemesi ve önlemesi konusundaki uluslararası yükümlülükleri hatırlatılmaktadır. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise terörizm "Bireylerin, bir grubun ya da umumi halkın zihninde bir terör hali yaratmak için tasarlanmış ya da planlanmış, bir devlete karşı yöneltilen kriminal eylemler." biçiminde tanımlanmış ve hangi eylemlerin suç oluşturacağı ayrıntılı biçimde sayılmıştır. O güne değin getirilen en geniş kapsamlı tanımlama girişim olmasına karşın söz konusu sözleşme ne yazık ki yürürlüğe girememiştir (Schmid, 2004: 385). Terör ve terörizmin devletlerin ve uluslararası örgütlerin ilgi alanına girmesi esasen 11 Eylül saldırıları ile gerçekleşmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Uluslararası Terörizme İlişkin Kapsamlı Sözleşme Taslağı'nın 2. maddesinde herhangi bir kişinin, herhangi bir şekilde, yasa dışı ve kasıtlı olarak (a) Herhangi bir kişinin

ölümü veya ciddi şekilde yaralanmasına veya (b) Bir kamusal kullanım yeri, bir Devlet veya hükümet tesisi, bir toplu taşıma sistemi, bir altyapı tesisi veya çevre dahil olmak üzere, kamu veya özel mülke ciddi zarar verilmesine; veya (c) Bu maddenin 1(b) paragrafında atıfta bulunulan mülke, yerlere, tesislere veya sistemlere verilen ve davranışın amacı, doğası veya bağlamı gereği, büyük ekonomik kayıplarla sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan hasar; bir nüfusu sindirmek veya bir Hükümeti veya uluslararası bir kuruluşu bir eylemi yapmaya veya yapmaktan kaçınmaya zorlaması hallerinde bu Sözleşmenin kapsamı dahilinde bir suç işlemiş olur." ifadesi yer almaktadır. Genel geçerliliği olan ilk tanımlama ise 1999 tarihli Birleşmiş Milletler Uluslararası Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Sözleşmesiyle gerçekleşmiştir. Sözleşmenin 2. maddesinde sözleşme içeriğinde yer alan ve sözleşme ekinde listelenen suçlar veya silahlı bir çatışmada taraf olmayan veya düşmanlık gütmeyen kişileri veya sivilleri hedef alan ölümcül veya ciddi yaralanmalara neden olan eylemlerin, doğaları gereği bir toplumu baskılamak, bir hükümeti veya uluslararası örgütü bir şeyi yapmaya veya yapmamaya zorlamak amacıyla gerçekleştirilmiş olmaları durumunda terör eylemi kapsamında yer alacakları ifade edilmiştir. 2004 Tarihli 1566 Sayılı BM Güvenlik konseyi Kararı'nda ise terör "Sivillere karşı işlenenler de dahil olmak üzere, ölüme veya ciddi şekilde yaralanmaya neden olma veya rehin alma kastıyla, genel kamuoyunda veya bir grup kişi veya belirli kişilerde korku yaratmak bir nüfusu sindirmek veya bir hükümeti veya uluslararası kuruluşu terörle ilgili uluslararası sözleşmeler ve protokoller kapsamında suç oluşturan herhangi bir eylemi yapmaya veya yapmaktan kaçınmaya zorlamak amacıyla, siyasi, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik, dini veya diğer benzer nitelikte işlenen suç eylemleridir." biçiminde tanımlanmaktadır.

2.2. Terörün Finansmanı

Terör örgütlerinin gücü ve eylemlerinin büyüklüğü ve motivasyonu örgütün finansal büyüklüğü ve finans kaynaklarının sürekliliği ile ilişkilidir (Çomaklı ve Turan, 2020: 89). Temel amaç finansal kazanım elde etmek olmasa da terör örgütlerinin gücü finans kaynakları ile doğru orantılıdır (Gürel, 2015: 17). Örgüte üye kazandırmak, var olan üyelerin bağlılığını güçlendirmek, silah ve diğer araç gereçleri temin etmek, lojistik faaliyetleri, örgüt üyelerinin nakli gibi faaliyetlerin tamamı finansal kaynağa ihtiyaç yaratır. Özellikle günümüz terör örgütlerinin büyük boyutlu komplike yapıları içerisinde finansal kaynağa olan ihtiyaç daha fazladır (Suistola ve Volkan, 2018: 35). Terörün finans kaynakları yasal kaynaklar ve yasadışı kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılır. Yasal kaynaklar üyelik ücretleri, yardımlar, bağışlar, yasal ticaretten elde edile gelirler olarak sıralanırken yasadışı kaynaklar uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı gibi suç eylemlerinden elde ettiği gelirlerdir.

Terörle mücadelenin sütunlarından biri finansmanıyla mücadeledir (Gödekli, 2017: 52). Terörün finansmanı kavramı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nce (BMGK) ilk kez 1999'da 1269 Sayılı Kararında kullanılmıştır. Karar'da BM üyesi devletlere siyasi sınırlarında terörün finansmanının önlenmesine dönük tedbirler getirmeleri; failleri kovuşturma ve iade süreçlerini etkinleştirerek, terör eylemlerinin planlanması, fonlanması ve terör eylemlerine girişilmesi için uygun ortamlar sunacak güvenli cennetler oluşumunun önlenmesi yönünde çağrıda bulunulmuştur. BMGK'nin 2001'de aldığı 1373 sayılı Kararında da terörün finansmanını hedef alınmış olup buna göre uluslararası barış ve güvenliğe yönelik her tür terör eyleminin BM'nin prensiplerine aykırı olduğu ifade edilmiştir. Üye devletlere teröre destek sağlayanları cezalandırmak, terörün finansmanını suç kategorisine almak, terör eylemlerine katılmış veya girişimde bulunmuş kimselerin mal varlıklarını dondurmak gibi terörün finansmanıyla mücadele eylemlerine çağırmaktadır. BM tarafından terörün finansmanının önlenmesine yönelik diğer önemli bir belge ise 10 Ocak 2000 tarihinde tarafların imzasına açılan Birleşmiş Milletler Terörün Finansmanının Önlenmesi Sözleşmesidir (TFÖS).

Sözleşmede, terörün finansmanına yönelik fon tanımı oldukça geniş tutulmuş olup somut veya soyut, taşınır veya taşınmaz, yasal veya yasadışı yollardan kazanılmış, yasal doküman formatında veya herhangi bir başka formatta (elektronik veya dijital) banka kredileri, seyahat çekleri, banka çekleri, ödeme talimatları, hisse senetleri, bonolar ve kredi mektuplarını kapsayan ama bunlarla sınırlı olmayan terörizmi fonlamaya yönelik her tür kaynak kapsam altına alınmıştır. Sözleşme imzacı taraflara kendi ulusal mevzuatları çerçevesinde terörist fonların kimliklendirilmesi, tespiti, dondurulması ve el konulması için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü getirmektedir.

2.3. Vergi ve Vergilendirme

Tütün imalatı tarihsel süreç boyunca hep devletlerin tekeli altına olmuştur. Tütün ve tütün mamullerinin bireylerde yapmış olduğu bağımlılık ve sağlıklı yaşama olan olumsuz etkisi ve sağlık harcamalarını artırması nedeniyle devletler için ek gider maliyeti oluşturan bir tüketim ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet vatandaşlarının kaliteli bir yaşam sürmesini sağlamakla görevlidir (Aristoteles, 2014: 103). Tütün ve tütün mamullerine uygulana vergilerin bu bağlamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Vergi etimolojik olarak Türkçe kökenli olup hediye anlamını taşımaktadır (Çomaklı, 2007: 43). Devletin vatandaşları koruması ve onlara bazı kamusal hizmetleri sunabilmesi için gerekli fonları karşılamak adına vatandaşlarından imkanları oranında alınan parasal destektir (Smith, 2012: 927-927; Montesquieu, 2014: 216). İbn Haldun (2017: 561) ise vergiyi kabilelerin gelişip kentlerde yaşamaya başlaması neticesinde sultanın giderlerinin artmasına ve aynı biçimde sultanın yaşamı üzerine uyum gösteren halkında lükse tutkusu ve bu durum neticesinde artan sultan giderlerini karşılamak için lüks tüketim üzerinde halktan alınan para olarak, yani lüksün külfeti olarak ifade etmiştir. Anarşist görüş ise vergiyi toplumun üretmeyen sınıfının yani memurların giderlerini karşılamak için tüm toplumdan alınan haraç olduğunu iddiası da mevcuttur (Proudhon, 2012: 188-189). Diğer bir iktisatçı Marx (1967:129-140) vergiyi devleti kontrol eden burjuva sınıfının daha çok kazanma gayreti ile uyguladığı bir sistem olarak tanımlar ve vergiyi iktidarın ve onun yandaşlarının menfaatleri için işçi sınıfından alınan haraç olarak adlandırmaktadır.

Sigaraya uygulanan vergiler devletlerin gelir sağlama metodu ötesinde toplum sağlığını korumak adına uyguladığı bir yöntem olarak belirlenmiştir (WHO, 2014: 8). Her ne kadar uygulanan bu politika sigara kullanımını azaltma iddiasında bulunsa da bu yöntemin sigara tüketimini azaltmadığı ancak devletlerin gelirlerini artırdığı görülmektedir (Beşer ve Aşkan, 2019: 67). Smith (2012: 1028) 18. yüzyılda bile durumun bu olduğunu ifade etmektedir. Araştırmacıya göre vergiler yüzünden tütün kaçakçılığı artmıştır. Sigara kullanımını azaltmak için özel tüketim vergilerinin yükseltilmesine karşılık, yasadışı sigara piyasası eylemlerini önlemeye dönük caydırıcılıktan uzak idari ve cezai yaptırımlar, kullanıcıları kaçak tütün mamullerine yöneltirken, sigara kaçakçılığını cazip hale getirmektedir (Gürel, 2015: 19).

Yasadışı sigara piyasasının oluşmasında yasal ve yasadışı piyasa fiyatları arasındaki farklılık, özellikle sınırdaş ülkelerin sigara piyasa fiyatları arasındaki farklılık, sınır ve gümrük muhafaza birimlerinde yolsuzluk, sigara şirketlerinin yasadışı ticarete göz yummaları öne çıkan etkenlerdir (Shelley ve Melzer, 2008: 4). Tütün ürünlerine getirilen yüksek vergilerin halk sağlığını olumlu etkilediği kabul edilmekle birlikte yasadışı piyasalardaki düşük fiyatlar, yasal piyasalarda yükseltilen sigara fiyatlarının yarattığı caydırıcı etkiyi zayıflatmaktadır (Alderman, 2012). Kullanıcılar sigara kullanımını bırakma veya seyreltme yanında yasadışı ürünlere de yönelebilmektedir. Örneğin, Romanya, Sırbistan ve Ukrayna'da 2000-2005 yılları arasında sigara fiyatlarındaki artış, yasadışı sigara piyasasını %80 büyütürken yasal sigara piyasasını %30 küçültmüştür. Sigara fiyatlarının çok yüksek olması nedeniyle Birleşik Krallık da benzer biçimde, sigara kaçakçıları için popüler hedeflerden biri olmuştur (Nagy, 2012: 30, 36).

2.4. Terörün Finansman Aracı Olarak Sigara Kaçakçılığı

Uyuşturucu kaçakçılığı, silah kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve insan ticareti suçlarından elde edilen kaynaklarla karşılaştırıldığında, sigara kaçakçılığından elde edilen kazanç daha düşük gibi görülse de bu suç türlerine göre daha az riskli olması, kolluk güçlerinin dikkatini daha az çekmesi, mücadeleye dönük tedbirlerin daha zayıf olması, karşılığında belirlenen cezanın daha düşük olması gibi nedenlerle tercih edilen bir finans kaynağıdır. Diğer organize suç faaliyetleri karşısında sigara kaçakçılığı daha masum görünebilmektedir. Buna bağlı olarak, sigara kaçakçılığı kolluk birimleri tarafından çoğunlukla göz ardı edilmekte, suç grupları ve terör örgütleri tarafından istismar edilerek, finans kaynağı olarak kullanılmaktadır (Shelley, 2018). Yakalanma ve terörün finansmanıyla ilişkilendirmede taşıdığı düşük olasılık nedeniyle sigara kaçakçılığı organize suç grupları ve terör örgütlerince tercih edilmektedir (Saidi ve Prasad, 2015: 5).

Terör örgütleri sigara kaçakçılığını bizzat gerçekleştirmelerinin yanında, kontrol altında tuttukları bölgelerde bu tür faaliyetlere izin vermek veya koruma sağlamak karşılığında, kaçakçılık yapan şahıslardan farklı adlarla alınan paylardan gelir elde etmektedirler (Gürel, 2015: 19, 20). Sigara kaçakçılığının terörün finansmanında kullanılması kolluk birimleri, uluslararası kuruluşlar ve araştırmacılar tarafından ortaya konan raporlar ve diğer araştırmalarla ampirik olarak da desteklenmektedir. Terör örgütleri fiyat farklılıkları, düşük vergi veya vergi muafiyeti ve korsan satış gibi araçları avantaja çevirerek elde ettikleri sigaraları başka yerde yüksek fiyata satarak fon elde etmektedirler (Rollins ve Wyler, 2013: 12).

Sigara kaçakçılığının fon amaçlı kullanımına verilebilecek örneklerden birisi İrlanda Kurtuluş Ordusu'nun (IRA) faaliyetleridir. IRA, sigara kaçakçılığından fon temin etmektedir (Rollins ve Wyler, 2013: 11; Hawramy, 2016; US Government, 2015). Terör finansmanı alanındaki mevcut eğilim doğrultusunda, IRA, sigara kaçakçılığı yoluyla gelir elde etmek için suç örgütleri ile ittifaklar oluşturmaktadır (Billingslea, 2004). El Kaide'nin, Süveyş Kanalı üzerinden İrlanda'ya transit deniz taşımacılığı yoluyla naklettiği sigaralar IRA ile bu örgüt arasında gerçekleştirilen işbirliği ile piyasaya sürülmekte veya diğer bölgelere nakledilmektedir (US Government, 2015). Güney ve Kuzey Amerika, terör örgütlerinin sigara kaçakçılığı eylemlerinin yoğunlaştığı bölgelerden bir diğeridir. Paraguay'da üretilen yasadışı sigaralar başta FARC ve Hizbullah olmak üzere, burada faaliyet yürüten terör örgütleri açısından başta gelen finans kaynağı görevi görmektedir (Keshavarz, 2015). Hizbullah'ın sigara kaçakçılığı bağlantısının varlığı ABD birimlerince de delillendirilmiştir. ABD'nin Kuzey Carolina ve Virginia eyaletlerinden Detroit ve Michigan eyaletlerine doğru oluşan kaçak sigara koridorunun Hizbullah ile bağlantısı tespit edilmiştir (VanDijck, 2007: 8). Afrika ve Ortadoğu da yasadışı sigara piyasasın yoğunlaştığı yerler arasındadır. Bölgede Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) (Hawramy, 2016; Saidi ve Prasad, 2015: 4), Hamas, PKK ve Hizbullah (Rollins ve Wyler, 2013: 11), El Nusra ve El Kaide (Saidi ve Prasad, 2015: 4) sigara kaçakçılığından fon temin eden yasadışı yapılardır. IŞİD Irak ve Suriye'de kontrol ettiği bölgelerdeki sigara ticaretini manipüle ederek kazanç sağlamaktadır (Hawramy, 2016). Bir kısmını sigara kaçakçılığından elde ettikleri gelirlerle IŞİD, El Nusra, El Kaide örgütleri etki alanlarını Mağrip'ten Mashrek ve Körfez'e kadar genişletmişlerdir (Saidi ve Prasad, 2015: 4).

Yasadışı sigara piyasası PKK terör örgütü tarafından da uzun zamandır fon amaçlı kullanılmaktadır (Rollins ve Wyler, 2013: 11). FATF'nin (2012: 27) ABD kaynaklarından aktardığına göre, 2002'de Avrupa Topluluğu, sigara kaçakçılığını çevreleyen para aklama faaliyetleri gerçekleştirdiği gerekçesiyle, bir Amerikan tütün şirketine dava açtı. Şikâyete göre, şirket Irak ile olan ticaret ambargosunu ihlal etmiş ve PKK'ya 1990'lı yıllarda Türkiye'nin doğu bölgelerine taşınan her sigara konteyneri için ücret ödemiştir. Sigaralar, Türkiye'den, PKK'nın

Irak'ta kontrol ettiği bölgelere kaçırılmıştır. Elde edilen kazancın, Kuzey Irak'ta faaliyet gösteren PKK ve diğer terör örgütlerini finanse ettiğinden şüphelenilmiştir. İronik biçimde, 1990'larda kaçak sigaraların Irak'a akışını kontrol eden PKK terör örgütü, şimdi Irak'tan çıkan sahte sigaraların kaçakçılığını kontrol etmektedir. Avrupa yetkili otoriteleri, PKK terör örgütü üyelerinin Avrupa'da, Irak bağlantılı sigara kaçakçılığı yaptıklarını belgelendirilmiştir (Beelman, 2002). Diyarbakır Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele (KOM) Şube Müdürlüğü'nce uluslararası gümrük kaçağı sigara ticareti yapan kişilere yönelik düzenlenen 'Filtre' operasyonunda, 2 milyon 35 bin paket gümrük kaçağı sigara ele geçirilmiş ve devletin yaklaşık 80 milyon YTL zarara uğratıldığı açıklanmıştır (CNN Türk, 2008). Sigara kaçakçılığı suçundan gözaltına alınan S.K.'nın terör örgütü PKK'nın kaçakçılardan sözde "gümrük" vergisi aldığına dair ifadesi PKK'nın sigara kaçakçılarından sağladığı fona ilk somut delili teşkil etmesi nedeniyle "sigara/terör" raporuna girmiştir (İnternethaber, 2012). PKK terör örgütünün Türkiye'nin doğu ve güneydoğu sınırlarının dışında sözde gümrük noktaları oluşturduğu ve buralardan geçiş yapan sigara kaçakçılarından vergi adı altında haraç alarak büyük gelir sağladığı belirlenmiştir (KOM, 2015). Muş merkezli 4 ilde yapılan operasyonlarda ise 26 bin 796 paket kaçak sigara, kaçakçılıktan elde edildiği değerlendirilen 59 bin 745 TL ile PKK terör örgütünü simgeleyen bez parçaları ele geçirilmiştir (Habertürk, 2017). 2017 yılında, Türkiye'de satış izni bulunan sigaraların taklitlerinin yapılarak, sahte bandroller ile piyasaya sürüldüğü tespit edilmiş, bahsi geçen sigaraların Irak'ın kuzeyinde bulunan fabrikalarda üretilerek bandrollendiği yönünde bilgilere ulaşılmıştır (KOM, 2017: 31). İstanbul KOM Şube Müdürlüğü ekipleri de sigara, göçmen ve akaryakıt kaçaklığı yoluyla elde ettiği geliri PKK'ya aktaran bir suç grubunu çökertmiştir (Zengin, 2018).

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın resmi internet sitesinden alınan sigara resmi satış rakamları Tablo-1'de verilmiştir. Tablo incelendiğinde, sigara tüketiminin nüfus artışıyla orantılı biçimde artış gösterdiği görülmektedir. Ancak 2010-2014 yılları arasında yasal sigara satış miktarlarında yaklaşık % 10'luk bir düşün olduğu görülmektedir. Bu düşüşün tüketicilerin bir kısmının sigarayı bırakmasından veya seyreltmesinden kaynaklanmadığını 2015 yılındaki ani yükseliş ortaya koymaktadır. Yasal sigara satış rakamlarının düştüğü bu dönem, "Açılım ve Çözüm Süreci" olarak adlandırılan döneme karşılık gelmektedir. Bu dönemde kontrol ve denetimlerde yaşanan düşüş piyasada kaçak sigara miktarının artması, bu artışa bağlı olarak kaçak sigara fiyatlarındaki düşüşe bağlı olarak kaçak sigaranın cazip hale gelmesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bahsi geçen dönemin sona ermesi ile birlikte vergilendirilmiş sigara satışının ciddi manada artışı bir tesadüf değildir. Açılım ve Çözüm Sürecini takiben güvenlik kuvvetlerinin aldıkları sıkı tedbirler ve sınır-dışı operasyonlar, hükümet tarafından terör örgütlerinin finans kaynaklarının kurutulması yönündeki politikalar alanda da karşılık bulmuş ve kaçak sigaraların ülkeye girişini önemli ölçüde darbe vurulmuştur.

Tablo-1: ***Yıllara Göre Sigara İç Satış Rakamları (Adet)***

2000	111,70
2001	111,80
2002	110,00
2003	108,16
2004	108,87
2005	106,72
2006	107,91
2007	107,45
2008	107,86
2009	107,55
2010	93,35
2011	91,22
2012	99,26
2013	91,66
2014	94,68
2015	103,21
2016	105,49
2017	106,22
2018	118,54
2019	119,75
2020	117,91
Kaynak: TADB, www.tarimorman.gov.tr.	

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu araştırmada sigara kullanıcıların kaçak sigaraya karşı algı düzeylerini ve yönünü belirlemek ve bu algını demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın kapsamı yer olarak Ankara kent merkeziyle, zaman olarak ise Haziran 2020-Mart 2021 tarihleri ile sınırlıdır. Elde edilen bulgular bu sınırlılıklar dahilinde genellenebilir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara ili kent merkezinde ikamet eden, 18 ve üzeri yaş grubunda yer alan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenen 575 katılımcı oluşturmaktadır. Belirlenen evreni temsil edebilecek %95 güven aralığı ve 0.05 hata miktarı dikkate alınarak belirlenen örneklemin hesaplanmasından aşağıda yer alan eşitlik kullanılmıştır:

$$= \frac{n_0}{1+\frac{n_0}{N}} \quad \text{(Eşitlik 3.1)}$$

Eşitlik 3.1'de yer alan $n_0 = (t^2PQ)/d^2$ eşitliği ile hesaplanmakta, p (belirli bir özelliğe sahip olma) ve q (belirli bir özelliğe sahip olmama) anlamlılık değeri 0,05 alındığında, pq=0,25 olacağından ve tabloda karşılık gelen t değeri 1,96 olduğundan 0,05 anlamlılık düzeyinde n_0=384,16 olarak hesaplanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2012). n_0 formülünde yer alan d^2'deki d değeri araştırma evreninin özelliğine ilişkin yapılacak tahminle ilgili göz ardı edilmek istenen aralık genişliğini tanımlar ve en fazla $\pm$5,0 puanı göz ardı edecekse d miktarı 0,05 olarak hesaplanır. Örneklemi hesaplarken formülde n_0 yerine konulduğunda;

$$= \frac{384{,}16}{1 + \frac{384{,}16}{4256}} = 352{,}44 = 353$$

olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla belirlenen 575 katılımcı, hesaplanan örneklem sayısının üzerinde olduğundan araştırma evreni olarak belirlenen evreni oluşturan yetişkinleri temsil edebilecek yeterlikte olduğu görülmektedir. Araştırmada kolayda örneklem yöntemi kullanılmış olup bu yöntem bir bölge söz konusu değilse, yakın çevrede bulunan ve ulaşılması kolay, elde mevcut ve araştırmaya katılmak isteyen (gönüllü) bireyler üzerinde yapılan örnekleme yöntemidir (Erkuş, 2013).

3.3. Veri Toplama Araçları

Nicel metodoloji kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmanın verileri, literatür bulgularından hareketle bizzat araştırmacılar tarafından hazırlanan ve toplam 24 sorudan oluşan anket formuyla derlenmiştir. Elde edilen veriler SPSS yazılımıyla analize tabi tutulmuştur.

3.4. Araştırmanın Hipotezleri

Literatür bulgularından hareketle araştırmada aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H_1: Kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyi cinsiyete göre farklılık gösterir.

H_2: Kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyi mesleğe göre farklılık gösterir.

H_3: Kaçak sigaranın ifade ettiği anlam mesleğe göre farklılık gösterir.

H_4: Sigara zam politikalarının anlamı cinsiyete göre farklılık gösterir.

H_5: Kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyi eğitim düzeyine göre farklılık gösterir.

H_6: Kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyi ekonomik gelir durumuna göre farklılık gösterir.

H_7: Kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyi tütün mamulü kullanım sıklığına göre farklılık gösterir.

H_8: Sigara fiyatlarındaki artışın kaçak sigaraya yönelik tutumlara olan etkisinde gelir durumu aracılık etkisi yapar.

H_9: Sigara zam politikalarının anlamı yaşa göre farklılık gösterir.

3.5. Verilerin Analizi ve Bulgular

Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo-2'de verilmiştir. Tablo-2 incelendiğinde, herhangi bir demografik değişken grubunun, gerekli örneklem sayısını karşılama konusunda sayı ve oran olarak istatistiksek analize tabi tutulmasının önünde bir engel olmadığı görülmektedir.

Tablo-2: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Tablosu

Cinsiyet	**f**	**%**	**Eğitim**	**f**	**%**
Kadın	189	32,9	İlköğretim	63	11
Erkek	386	67,1	Lise	215	37,4
Yaş	**f**	**%**	Ön Lisans	87	15,1
25 Yaş ve Altı	44	7,7	Lisans	180	31,3
26-30	70	12,2	Lisansüstü	30	5,2
31-35	116	20,2	**Aylık Gelir**	**f**	**%**
36-40	125	21,7	1999 TL ve Altı	35	6,1
41-45	110	19,1	2000-2999 TL	129	22,4
46-50	73	12,7	3000-3999 TL	158	27,5
51 Yaş ve Üstü	37	6,4	4000 TL ve Üstü	253	44
Meslek	**f**	**%**	**Tütün Kullanma Süresi**	**f**	**%**
Kamu	310	53,9	0-1 Yıl	38	6,6
Özel Sektör	172	29,9	2-5 Yıl	73	12,7
Emekli	29	5	6-10 Yıl	136	23,7
Öğrenci	32	5,6	11-15 Yıl	124	21,6
Çalışmıyor	32	5,6	16-20 Yıl	101	17,6
			21Yıl ve Üstü	103	17,9

Tablo-3: Cinsiyetlerine Göre Kaçak Sigara Kullanımına Karşı Algı Düzeyi Farklılıklarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\overline{X}$	S	T	sd	P
Kaçak Sigara Kullanımına Karşı Algı Ölçeği	Kadın	189	20,88	5,56	2,46	573	,014*
	Erkek	386	22,10	5,63			

*p<,05

H_1 hipotezini test etmek için yapılan analiz sonuçları Tablo 3'te verilmiştir. Tablo-3 incelendiğinde, kadın katılımcıların kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyleri ile erkek katılımcıların kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyleri arasında $t_{(573)}$=2,46,p=,014<,05'e göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık erkek katılımcıların kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeylerinin, kadın katılımcılardan daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle erkek katılımcılar kaçak sigara kullanımına kadın çalışanlardan daha yüksek düzeyde karşıdırlar. Buradan hareketle araştırmanın **H_1 hipotezi kabul edilmiştir**.

Tablo-4: Meslek Türlerine Göre Kaçak Sigara Kullanımına Karşı Algı Düzeyi Farklılıklarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

	Meslek Türlerine	N	$\overline{X}$	S	F(4-570)	P	Post Hoc (Tukey)
Kaçak Sigara Kullanımına Karşı Algı Ölçeği	Kamu	310	22,46	6,06	5,66	,000*	1>4,1>5
	Özel Sektör	172	21,59	5,36			
	Emekli	29	20,10	3,65			
	Öğrenci	32	19,00	3,64			
	Çalışmıyor	32	19,16	3,90			

*p<,05 Kategoriler: Kamu=1; Özel Sektör=2; Emekli=3; Öğrenci=4; Çalışmıyor=5

H_2 hipotezini test etmek için yapılan analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir. Tablo-4 incelendiğinde, katılımcıların meslek türlerine göre kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyleri arasında $F_{(4\text{-}570)}$=5,66,p=,000<,05) istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Farklılık, kamuda çalışan katılımcıların kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeylerinin öğrenci olan ve çalışmayan katılımcıların kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle kamu çalışanları kaçak sigara kullanımına çalışmayanlardan ve öğrencilerden daha fazla karşıdırlar. Elde edilen bulgulardan hareketle araştırmanın **H_2 hipotezi kabul edilmiştir**.

Tablo-5: Mesleğe Göre Kaçak Sigaranın Ne Anlam İfade Ettiğine Yönelik Görüş Farklılıklarına İlişkin Çapraz Tablo Ki-Kare Sonuçları

			Kaçak Sigaranın Ne Anlam İfade Ettiği		
			Kilo ile Satılan Açık Tütün	Bandrolsüz Paketli Sigara	Toplam
Meslek Türü	Kamu	N	136	174	310
		%	43,9	56,1	100,0%
	Özel Sektör	N	62	110	172
		%	36,0	64,0	100,0%
	Emekli	N	20	9	29
		%	69,0	31,0	100,0%
	Öğrenci	N	17	15	32
		%	53,1	46,9	100,0%
	Çalışmıyor	N	18	14	32
		%	56,3	43,8	100,0%
Toplam		N	253	322	575
		%	44,0%	56,0	100,0

$X_4^2 = 14{,}78, p = {,}005 < 05$

H_3 hipotezini test etmek için yapılan analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir. Tablo-5 incelendiğinde, kaçak sigaradan ne anlaşıldığı konusunda meslek grupları arasında farklılıklar olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (X^2=*14,78*) p<,05). Özel sektör çalışanlarının çoğunluğu (% 64,0) kaçak sigarayı bandrolsüz paketli sigara olarak algılarken emeklilerin kaçak sigarayı çoğunlukla (% 69) kilo ile satılan açık tütün olarak algılamaktadırlar. Genel itibari ile araştırmaya katılan katılımcıların kaçak sigarayı, bandrolsüz paketli sigara olarak algıladıkları görülmektedir ve dolayısıyla, katılımcıların çoğunluğunun kaçak sigarayı bildiğini göstermektedir. Elde edilen bulgulardan hareketle araştırmanın **H_3 hipotezi kabul edilmiştir**.

Tablo-6: Cinsiyete Göre Sigara Zam Politikalarının Ne Anlam İfade Ettiğine Yönelik Görüş Farklılıklarına Ait Çapraz Tablo Ki-Kare Sonuçları

			Sigara Zam Politikalarının Ne Anlam İfade Ettiği				
			Devletin vergi gelirini arttırma politikası	Devletin sağlık giderlerini azaltma politikası	Toplum sağlığını koruma politikası	Herhangi bir anlam ifade etmiyor	Toplam
Cinsiyet	Kadın	N	106	34	24	25	189
		%	56,1	18,0	12,7	13,2	100,0
	Erkek	N	216	59	66	45	386
		%	56,0	15,3	17,1	11,7	100,0
Toplam		N	322	93	90	70	575
		%	56,0	16,2	15,7	12,2	100,0

$X_3^2 = 2{,}40, p = {,}494 > {,}05$

H_4 hipotezini test etmek için yapılan analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. Tablo incelendiğinde, kadın katılımcıların % 56,1'inin ve erkek katılımcıların ise % 56'sının sigara zamlarını, devletin vergi gelirini arttırma politikası olarak algıladıklarını göstermektedir. Kadınların sadece % 12,7'si, erkeklerin ise % 15,7'si sigara zamlarının toplum sağlığını korumak için yapıldığını düşünmektedir. Bu konuda cinsiyete göre katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmekte olup (X^2=*2,40*) p>,05) araştırmanın **H_4 hipotezi reddedilmiştir**.

Tablo-7: Eğitim Durumuna Göre Kaçak Sigara Kullanımına Karşı Algı Düzeyi Farklılığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

	Eğitim Durumu	N	$\overline{X}$	S	F(4-570)	P	Post Hoc (Tukey)
Kaçak Sigara Kullanımına Karşı Algı Ölçeği	İlköğretim	63	21, 16	7, 76	0, 48	, 753	
	Lise	215	22, 08	5, 41			
	Ön Lisans	87	21, 71	4, 98			
	Lisans	180	21, 47	5, 47			
	Lisansüstü	30	21, 50	4, 84			

*p<, 05

H_5 hipotezini test etmek için yapılan istatistiksel analiz sonuçları Tablo-7'de verilmiştir. Tablo-7 incelendiğinde, katılımcıların eğitim durumlarına göre kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyleri arasında ($F_{(4-570)}$=0, 48, p=, 753>, 05) istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumları değişkenlik gösterse bile kaçak sigara kullanımına karşı olmaları arasında bir farklılık görülmemektedir. Bunun yanında kaçak sigaraya karşı olma düzeyi de oldukça düşüktür. Bulgulardan hareketle, araştırmanın **H_5 hipotezi reddedilmiştir**.

Tablo-8: Aylık Gelire Göre Kaçak Sigara Kullanımına Karşı Algı Düzeyi Farklılıklarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

	Aylık Gelir	N	$\overline{X}$	S	F(3-571)	p	Post Hoc (Tukey)
Kaçak Sigara Kullanımına Karşı Algı Ölçeği	1999 TL ve Altı	35	18, 89	4, 56	5, 15	, 002*	4>1, 2>1
	2000-2999 TL	129	22, 59	5, 42			
	3000-3999 TL	159	21, 04	5, 76			
	4000 TL ve Üstü	253	22, 05	5, 66			

*p<, 05 Kategoriler: 1999 TL ve Altı=1; 2000-2999 TL=2; 3000-3999 TL=4; 4000 TL ve Üstü=5

H_6 hipotezini test etmek için yapılan istatistiksel analiz sonuçları Tablo-8'de verilmiştir. Tablo-8 incelendiğinde katılımcıların aylık gelirlerine göre kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyleri arasında ($F_{(3-571)}$=5, 15, p=, 002<, 05) istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, 1999 TL ve altında gelir düzeyine sahip katılımcılar ile diğer gelir grubuna mensup katılımcılar arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle bireylerin gelir düzeyleri düştükçe kaçak sigaraya daha ılımlı yaklaşabilmekte; gelir düzeyi arttıkça bu yaklaşım katılaşmaktadır. Bulgulardan hareketle araştırmanın **H_6 hipotezi kabul edilmiştir.**

Tablo-9: Tütün Mamulünü Kullanma Sıklığına Göre Kaçak Sigara Kullanımına Karşı Algı Düzeyi Farklılıklarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Kullanılan Tütün Mamulü	Kullanma Sıklığı	N	$\overline{X}$	S	F(2-572)	p	Post Hoc (Tukey)
Paketli Bandrollü Sigara	Sürekli	403	22, 75	5, 45	36, 37	, 000*	1>3, 2>3
	Nadiren	67	21, 52	5, 61			
	Asla	105	17, 79	4, 54			
Paketli Bandrolsüz Sigara	Sürekli	50	20, 12	4, 26	5, 87	, 003*	3>1, 3>2
	Nadiren	58	19, 98	5, 16			
	Asla	467	22, 09	5, 76			
Açık Tütün	Sürekli	92	18, 71	4, 88	24, 68	, 000*	3>1, 3>2
	Nadiren	72	19, 92	6, 11			
	Asla	411	22, 69	5, 40			
Paketli Yabancı Tütün	Sürekli	21	20, 57	5, 12	1, 38	, 252	
	Nadiren	94	21, 02	5, 04			
	Asla	460	21, 90	5, 76			

*p<, 05 Kategoriler: Sürekli=1; Nadiren=2; Asla=3

H_7 hipotezini test etmek için yapılan istatistiksel analiz sonuçları Tablo-9'da verilmiştir. Tablo-9 incelendiğinde paketli bandrollü sigara kullanan katılımcıların kullanım sıklıklarına göre kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu $F_{(2-572)}$=36,37, p=, 000<, 05) görülmektedir. Sürekli paketli bandrollü sigara kullanan katılımcılar kaçak sigaraya daha yüksek düzeyde karşıyken, asla bandrollü paketli sigara kullanamayan (yani diğer tütün ürünlerini kullanan) katılımcıların kaçak sigaraya daha ılımlı yaklaştıkları görülmektedir.

Paketli bandrolsüz sigara kullanan katılımcıların kullanım sıklıklarına göre kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyleri arasında ($F_{(2-572)}$=5, 87, p=, 003<, 05) istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, asla paketli bandrolsüz sigara

kullanmayan katılımcıların kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeylerinin, nadiren paketli bandrolsüz sigara kullanan ve sürekli paketli bandrolsüz sigara kullanan katılımcıların kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Yani paketli bandrolsüz sigara kullanmayan katılımcıların kaçak sigara kullanımına daha çok karşı oldukları görülmektedir.

Açık tütün kullanan katılımcıların kullanım sıklıklarına göre kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyleri arasında da ($F_{(2-572)}$=24, 68, p=, 000<, 05) istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, asla açık tütün kullanmayan katılımcıların kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeylerinin, nadiren açık tütün kullanan ve sürekli kaçak tütün kullanan katılımcıların kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Yani açık tütün kullanmayan katılımcıların kaçak sigara kullanımına daha çok karşı oldukları görülmektedir. Paketli yabancı tütün kullanan katılımcıların kullanım sıklıklarına göre kaçak sigara kullanımına karşı algı düzeyleri arasında $F_{(2-572)}$=1, 38, p=, 252>, 05'e göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Elde edilen bulgulardan hareketle araştırmanın **H_7 hipotezi kabul edilmiştir**.

Tablo-10: Aylık Gelire Göre Kaçak Sigara Fiyatlarının Alım Gücünün Üzerine Çıkması Durumundaki Hareket Tarzına İlişkin Farklılığa Ait Çapraz Tablo Ki-Kare Sonuçları

			Kaçak Sigara Fiyatlarının Alım Gücünün Üzerine Çıkması Durumuna da Göstereceği Davranış				
			Sigarayı Bırakırım	Sigara Kullanımımı Azaltırım	Hazır Doldurulmuş Paketsiz Sigara Alırım	Açık Tütüne Yönelirim	Toplam
Aylık Gelir	1999 TL ve Altı	N	11	16	5	3	35
		%	31, 4	45, 7	14, 3	8, 6	100, 0
	2000-2999 TL	N	26	47	28	28	129
		%	20, 2	36, 4	21, 7	21, 7	100, 0
	3000-3999 TL	N	43	70	18	27	158
		%	27, 2	44, 3	11, 4	17, 1	100, 0
	4000 TL ve Üstü	N	53	107	34	59	253
		%	20, 9	42, 3	13, 4	23, 3	100, 0
Toplam		N	133	240	85	117	575
		%	23, 1	41, 7	14, 8	20, 3	100, 0

$X_9^2 = 14,62, p =, 102 >, 05$

H_8 hipotezini test etmek için yapılan istatistiksel analiz sonuçları Tablo-10'da verilmiştir. Tablo-10 incelendiğinde, sigara fiyatlarının alım gücünün üzerine çıkması durumunda verecekleri tepki bakımından gelir durumunun istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmayacağı (X^2=*14, 62*) p>, 05) bulgusuna ulaşılmıştır. Tüm gelir gruplarında verilecek tepkilerin ağırlıklı olarak sigarayı bırakma veya azaltma yönünde olacağı dile getirilmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle araştırmanın **H_8 hipotezi reddedilmiştir**.

Tablo-12: Yaşa Göre Sigara Zam Politikalarının Ne Anlam İfade Ettiğine Yönelik Görüş Farklılıklarına Ait Çapraz Tablo Ki-Kare Sonuçlar

Yaş		Sigara Zam Politikalarının Ne Anlam İfade Ettiği: Devletin vergi gelirini arttırma politikası	Devletin sağlık giderlerini azaltma politikası	Toplum sağlığını koruma politikası	Herhangi bir anlam ifade etmiyor	Toplam
25 altı	N	28	3	7	6	44
	%	63, 6	6, 8	15, 9	13, 6	100, 0
26-30	N	40	10	10	10	70
	%	57, 1	14, 3	14, 3	14, 3	100, 0
31-35	N	72	14	18	12	116
	%	62, 1	12, 1	15, 5	10, 3	100, 0
36-40	N	66	24	19	16	125
	%	52, 8	19, 2	15, 2	12, 8	100, 0
41-45	N	53	23	21	13	110
	%	48, 2	20, 9	19, 1	11, 8	100, 0
46-50	N	40	14	9	10	73
	%	54, 8	19, 2	12, 3	13, 7	100, 0
50 ve Üstü	N	23	5	6	3	37
	%	62, 2	13, 5	16, 2	8, 1	100, 0
Toplam	N	322	93	90	70	575
	%	56, 0	16, 2	15, 7	12, 2	100, 0

$X_{18}^2 = 12,29, p =,832 >,05$

H_9 hipotezini test etmek için yapılan istatistiksel analiz sonuçları Tablo-12'de verilmiştir. Tablo-12'de sigara zam politikalarının bütün yaş düzeylerinde çoğunlukla devletin vergi gelirini arttırma politikası olarak algılandığı görülmektedir. Görüşler arasındaki frekans farklılıkları incelendiğinde katılımcıların yaşlarına göre sigara zam politikalarının ne anlam ifade ettiğine yönelik görüşleri dengeli dağıldığı için ki-kare istatistiği incelendiğinde (X^2*=12, 29*) p>, 05'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Elde edilen bulgulardan hareketle araştırmanın **H_{10} hipotezi reddedilmiştir**.

Tablo-13: Kaçak Sigara Kullanıyorsa veya Kullanacak Olsa Sebepleri Ne Olabilir Sorusuna İlişkin Görüşlerine Yönelik Frekans Dağılım Sonuçları

		F	***%***
Sebepleri	Fiyatının daha uygun olması	65	11, 3
	Bandrollü sigara paketlerindeki rahatsız edici resimlerin varlığı	111	19, 3
	Tadını daha çok beğenmem	134	23, 3
	Diğer sebepler	265	46, 1
	Toplam	575	100, 0

"Kaçak sigara kullanıyorsanız veya kullanacak olsanız, bunun sebepleri ne olabilir?" sorusuna ilişkin görüşlerin dağılımları Tablo-13'te verilmiştir. Katılımcıların % 11,3'ü fiyatı ucuz olduğu için; % 19'u bandrollü sigara paketlerindeki resimlerden rahatsız olduğu için; % 23,3'ü tadını beğendiği için; % 46'sı ise burada yazmayan diğer nedenlerden dolayı kaçak sigarayı tercih edebileceğini dile getirmiştir.

6. SONUÇ ve TARTIŞMA

Sigara kaçakçılığının terörün finansmanında kullanıldığına yönelik literatürde geniş kapsamlı bulgular yer almaktadır. Türkiye'nin halen mücadele içerisinde olduğu PKK ve IŞİD gibi terör örgütlerinin sigara kaçakçılığından yüksek meblağlarda gelir elde ettikleri bilinmektedir. Terör örgütlerinin kaçakçılığını yaptığı sigaranın bir tüketim mali olduğu ve iktisadi mantık içerisinde mücadelenin kurgulanması bir zorunluluktur. İktisadi bir olguyla tek başına polisiye tedbirler ve hukuki mücadele yeterli olmayacaktır. Polisiye tedbirlerle kaçak sigaranın kaçak sigaranın piyasaya arzını önlemenin yanında yasal sigara fiyatlarının düşük tutarak, kaçak sigaranın talep kanadını da azaltmak da mücadele yöntemi olarak değerlendirilebilir. Polisiye tedbirler, kaçak malların yakalanma risklerini artırmaları ve buna bağlı olarak satış fiyatlarını yükseltmeleri nedeniyle önemlidir. Diğer yandan birey ve toplum sağlığı açısından önemli sağlık sorunlarına yol açan ve bu yönüyle devletin sağlık harcamalarını artıran sigaranın fiyatını düşük tutmak, tüketimi teşvik etmek gibi istenmeyen bir sonuca da neden olabilir. Bu nedenle iki seçenek arasında optimal bir satış fiyatı belirlemek etkin bir çözüm olabilir.

Bu çalışmada sigara fiyatlarındaki artışın tüketiciler tarafından anlaşılma biçimi ve tüketici davranışlarına yansıması araştırılmıştır. Bunun neticesinde kaçak sigara piyasasında yaşanan değişimin terörün finansmanına olan etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Öncelikle, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2000-2020 arası dönemdeki bandrollü sigara satış miktarlarını gösteren tablosu incelendiğinde, 2010-14 yıllarını kapsayan Açılım ve Çözüm Sürecinde güvenlik tedbirlerinin gevşetilmesine bağlı olarak kontrolsüz ortamda piyasaya sürülen kaçak sigara miktarı artmış ve buna bağlı olarak bandrollü sigara satış rakamlarında % 10'luk bir düşüş gözlemlenmiştir. Sürecin sona ermesini takip eden yıl bandrollü sigara satış rakamları tekrar süreç öncesi dönemdeki seviyesini yakalamıştır. Bu durum Türkiye'deki yasadışı sigara piyasası ile PKK ilişkisini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Araştırmanın bulguları, sigara kullanıcılarının kaçak sigaraya karşı olan tutumlarının düşük düzeyde olduğunu, özellikle kadınların kaçak sigaraya daha ılımlı yaklaştıklarını göstermektedir. Buna ilaveten, kamu çalışanlarının kaçak sigaraya karşı olma düzeylerinin diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bulgulardan hareketle toplumda kaçak sigaranın terörün önemli finans kaynaklarından biri olduğu yönünde bilinç oluşturarak, kaçak sigaraya karşı olan tutumlarını güçlendirmek ve karşı tavır takınmalarını sağlamak gerekir.

Bir diğer bulgu ise kaçak sigaranın ne olduğu konusunda toplumda bilgi eksikliğinin olmasıdır. Toplumun göreceli olarak gelir durumu daha düşük olan emekli kesiminin açıkta satılan tütünü kaçak sigara olarak algıladığı görülmektedir. Bu kesim paketli bandrolsüz sigarayı kaçak sigara olarak görmemektedir. Bu kesim üzerinde öncelikle kaçak sigaranın ne olduğu konusunda bilgilendirme yapılması gerekmektedir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer olgu ise sigara fiyatlarındaki artışın tüketiciler tarafından algılanma biçimidir. Katılımcıların yaklaşık % 56'sı sigara fiyatlarındaki artışı, devletin vergi gelirini artırma aracı olarak görmektedir. Sadece yaklaşık % 14'lük bir kesim, yüksek sigara fiyatlarının toplum sağlığını korumak amacıyla uygulandığını düşünmektedir. Dolayısıyla toplumun geriye kalan % 86'lık kesiminde devlet politikalarını destekleyecek yönde bir algı değişikliği yaratmak gerekir. Çünkü bu kesimin, fiyatını düşük bulduğu için kaçak sigara kullanma eğilimlerinin yüksek olacağı değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme, gelir durumuna ilişkin bulgularla da desteklenmektedir. Araştırma düşük gelir grubundaki bireylerin kaçak sigara kullanımına daha ılımlı yaklaştıklarını göstermektedir. Çünkü bu kesim, yüksek fiyatları nedeniyle bandrollü sigara alım gücü zayıf olan bireylerden oluşmaktadır. Buna karşılık, sigara fiyatlarının alım gücünün üzerine çıkması durumunda tüm gelir gruplarına

mensup bireylerin ortak yanıtının ağırlıklı olarak sigarayı bırakmak veya seyreltmek olduğu görülmüştür.

Kaçak sigaraya karşı takınılan tutumun bireylerin eğitim durumuyla ilişkili olduğu, bireylerin eğitim düzeyi arttıkça bilinç düzeylerinin değişeceği yönünde bir faraziyeden hareketle araştırmaya başlanmıştı ancak araştırma sonuçları bunu doğrulamadı. Araştırma bulgularına göre bireylerin kaçak sigara kullanamaya yönelik tutumları arasında eğitim durumuna göre bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Bireyler sürekli kullandıkları sigara veya tütün mamulü açısından karşılaştırıldıklarında, sürekli bandrollü sigara kullanan kişilerin kaçak sigaraya karşı olma düzeyleri en yüksek iken, açık tütün kullananlarda bu düzey en düşüktür. Kaçak sigaraya yönelik tutumların oluşmasında yaş faktörünün bir etkisinin olmadığı görülmektedir. *"Kaçak sigara kullanıyorsanız veya kullanacak olsanız, bunun sebepleri ne olabilir?"* sorusuna ilişkin görüşlerin dağılımları Tablo-13'te verilmiştir. Katılımcıların % 11,3'ü fiyatı ucuz olduğu için; % 19'u bandrollü sigara paketlerindeki resimlerden rahatsız olduğu için; % 23,3'ü tadını beğendiği için; % 46'sı ise burada yazmayan diğer nedenlerden dolayı kaçak sigarayı tercih edebileceğini dile getirmiştir. Elde edilen bu bulgu kaçak sigaranı tercih edilmesinde düşük fiyatın en düşük etki eden faktör olduğunu göstermektedir. Bandrollü paketler üzerinde sigarayı bırakmayı teşvik etmek üzere tasarlanan görsellerin tüketim düzeyini azaltmak yerine kaçak sigaraya yönelimi artırmaktadır. Bu nedenle söz konusu uygulamalar ve kamu spotlarının tasarlanmasında, geniş kapsamlı bilimsel araştırmalar yapılması ve bulgulara göre politikalar geliştirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

ALDERMAN, J. (2012). *Strategies to Combat Illicit Tobacco Trade*. Tobacco Control Legal Consortium.

ALTUĞ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi.* İstanbul: Altın Kitaplar.

ARISTOTELES (2014). *Politika*. (Çev: Mete Tuncay). Ankara: Remzi Kitabevi.

ARSLAN, M. (2019). Terörün Finansmanıyla Mücadelede Piyasa Kolluğu: Tütün ve Alkol Dairesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 331-349.

BEELMAN, M. (2002). *EU Accuses U.S. Tobacco Companies of Trading with Iraq Terrorists*, The Center for Public Integrity, 2Mayıs 2019 tarihinde http://www.publicintegrity.org/archives.aspx?year=2002 adresinden alındı.

BEŞER, H.B. ve AŞKAN, H. (2019). Türkiye'de Sigara Bağımlılığını Azaltmada Sigara Vergilerinin Etkisi. *Strategic Public Management Journal*, 5(9), 65-78.

BILLINGSLEA, W. (2004). *Illicit Cigarette Trafficking and the Funding of Terrorism*. The Police Chief, (71).

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., ÇAKMAK, E.K., AKGÜN, Ö.E., KARADENİZ, Ş. ve DEMİREL, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Yayınları.

CANGIZBAY, K. (2003). *Globalleş(tir)me Terörü.* Ankara: Odak Yayınları.

COOPER, H. H. A. (2002). *Essential Readings on Political Terrorism: Analysis of Problems and Prospects for the 21st Century*. Lincoln, N.E.: Gordion Knot Books,

ÇAKMAK, H. (2008). Tarihi Açıdan Terör. H. Çakmak (Ed.), *Terörizm* İçinde *(*17-28), Ankara: Platin Yayın ve Dağıtım.

ÇOMAKLI, Ş.E. (2007). *Türkiye'de Kayıtdışı Ekonomi ve Vergisel Kayıtdışılık.* Ankara: Turhan Kitabevi.

ÇOMAKLI, Ş.E. ve TURAN, D. (2020). *Fetullahçı Terör Örgütünün Mali Kaynak Yapılanmasının Analizi*. Ankara: Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi ASEM, Yayın No:14.

ERGİL, D. (1980). *Türkiye'de Terör ve Şiddet Yapısal ve Kültürel Kaynakları*. Ankara: Turhan Kitabevi.

ERKUŞ, A. (2013). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Ankara: Seçkin Yayınları.

GÖDEKLİ, M. (2017). *Terörizmin Finansmanı Suçu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

GÜREL, S. (2015). Terör ve Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 15-27.

GÜZEL, C. (2002). *Silinen Yüzler Karşısında Terör*. Ankara: Ayraç Yayınları.

HABERTÜRK (2017). Muş Merkezli 4 İlde Kaçak Sigara Operasyonu. Habertürk, 3 Ekim 2017. 3 Mart 2019 tarihinde https://www.haberturk.com/mus-merkezli-4-ilde-kacak-sigara-operasyonu-1658460# adresinden alındı.

HAWRAMY, F. (2016). *Islamic State Turns to Cigarette Smuggling to Fund Itself,* Al Monitor, November 27, 2016, 1 Mayıs 2019 tarihinde https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/11/cigarettesmuggling-mosul-isis-terrorism-fund.html, adresinden alındı.

HÜRRİYET (2002). *Terörün Yapamadığını Kaçak Sigara Becerdi*, Hürriyet Gazetesi, İstanbul 27 Mart 2002. 25 Nisan 2021 tarihinde https://www.hurriyet.com.tr/dunya/terorun-yapamadigini-kacak-sigara-becerdi-62027 adresinden alındı.

İBN HALDUN, (2017). *Mukaddime. (Ç*ev. Süleyman Uludağ). İstanbul: Dergah Yayınları.

İNTERNETHABER (2012). *Kaçak Sigaraya PKK Gümrüğü*. Internethaber, 9 Ocak 2012. 03 Mart 2019 tarihinde https://www.internethaber.com/kacak-sigaraya-pkk-gumrugu-394505h.htm adresinden alındı.

KESHAVARZ, A. (2015). Iran and Hezbollah in the Tri-Border Areas of Latin America: A Look at the 'Old TBA' and the 'New TBA'. *Small Wars Journal*, 27 Nisan 2019 tarihinde https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/iran-and-hezbollah-in-the-tri-border-areas-of-latin-america-a-look-atthe-%E2%80%9Cold-tba%E2%80%9D-and-the adresinden alındı.

KOM (2015). *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporu-2014*, 2 Şubat 2021 tarihinde http://www.egm.gov.tr/kom/raporlarımız adresinden alındı.

MÄNNIK, E. (2009). Terrorism: Its Past, Present and Future Prospects, *Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused*, 12: 152-171.

MARX, K. (1967). *Fransa'da Sınıf Savaşımları*. (Çev. Sevim Belli). Ankara: Sol Yayınları.

MONTESQUIEU, C.L. (2014). *Kanunların Ruhu Üzerine*. (Çev. Fehmi Baldaş). İstanbul: Hiperlink Yayınları.

NAGY, J. (2012). Tackling Cigarette Smuggling with Enforcement: Case Studies Reviewing the Experience in Hungary, Romania and the UK. *World Customs Journal*, 6(2), 28-39.

PROUDHON P.J. (2012). *Sefaletin Felsefesi*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Kaos Yayınları.

RABINOVITCH G. (2016). *Terörizm mi? Direniş mi?. (Ç*ev. Işık Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.

ROLLINS, J. ve WYLER, L.S. (2013). *Terrorism and Transnational Crime: Foreign Policy Issues for Congress*, Congressional Research Service.

SAIDI, N. ve PRASAD, A. (2015). *Taxation, Illicit Trade in Tobacco Products and Finance of Terrorism*, 02 Mayıs 2019 tarihinde http://www.thecre.com/ccsf/wp-

content/uploads/2015/11/Tax-Illicit-Trade-andTerrorism-June-2015-Final-English-Version.pdf adresinden alındı.

SCHMID, A. P. (2004). Terrorism: The Definitional Problem. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 36(2): 375-422.

SCHMID, A. P. ve JONGMAN, A. (1988*). Political Terrorism*. New Brunswick, NJ: Transaction Books,

SHELLEY, L. (2018*). Exploring the Financial Nexus of Terrorism, Drug Trafficking, and Organized Crime*, The Terrorism and Illicit Finance Subcommittee, House Financial Services Committee

SHELLEY, L. ve MELZER, S.A. (2008) The Nexus of Organized Crime and Terrorism: Two Case Studies in Cigarette Smuggling. *International Journal of Comparative and Applied Justice*, 32(1), 1-21.

SMITH A. (2012). *Milletlerin Zenginliği.* (Çev. Haldun Derin). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

SUISTOLA J. ve Volkan V.D. (2018). *Tarihi ve Psikolojik Boyutlarıyla Uluslararası Terörizm. (Ç*ev. Servin Sarıyer). İstanbul: Pusula Yayınevi.

TADB (2021). T.C Tarım ve Orman Bakanlığı Tütün ve Alkol Dairesi Başkanlığı, 19 Mayıs 2021tarihinde https://www.tarimorman.gov.tr/TADB/Menu/22/Tutun-Ve-Tutun-Mamulleri-Daire-Baskanligi adresinden alındı.

US Government (2015). *The Global Illicit Trade in Tobacco: A Threat to National Security*, 30 Nisan 2019 tarihinde https://2009-2017. state.gov/documents/organization/250513.pdf adresinden alındı.

VANDIJCK, M. (2007). The Link between the Financing of Terrorism and Cigarette Smuggling, What Evidence is there?. *HUMSEC Journal*, 1, 5-29.

WHELAN, R. (2006). *El Kaidecilik İslam'a Tehdit Dünya'ya Tehdit*. Ankara: Platin Yayınları.

WHO (2014). *2014 Yılı Raporu*. 15 Nisan 2021 tarihinde https://www.who.int/Erişim adresinden alındı.

YAVUZ, C. ve ŞAHİN, M. (2011). *Terör ve Terörizmle Mücadele: PKK Özeli ve Çözüm Arayışları*. Ankara: Berikan Yayınevi.

ZENGİN, F. (2018). *Son dakika: PKK Kaçakçılarına Havadan Takip, Karadan Operasyon*, Milliyet, 20 Ocak 2018. 20 Nisan 2019 tarihinde http://www.milliyet.com.tr/son-dakika-pkk-kacakcilarina-gundem-2594473/ adresinden alındı.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

BAŞARISIZ DEVLETLER VE TERÖR

Gülise GÖKCE[1]

Özet

Terörün rahat bir yayılma imkanı bulduğu başarısız devletlerin sayısındaki artış ve başta bu devletlerde olmak üzere tüm dünyada terörün akıl almaz yükselişi, hem bölge ülkeler hem de uluslararası sistemin işlerliği ve kalıcı barışın tesisi açısından ciddi tehdit oluşturmaktadır.

Başarısız devletlerin tümünün peşin hükümle terörizmin kaynağı ve terör merkezi olarak görmek mümkün değildir. Başarısız devletler arasında altyapısal imkanlara sahip olup güç kullanma tekeline haiz olmayanlar terör örgütleri tarafından yuvalanmak için özellikle tercih edilmektedir. Türkiye'nin komşuları olan Suriye, Irak bu kategoriye çok uygun düşmektedir. Suriye'de ve Irak'ta belli coğrafi alan dışında devletin güç kullanma tekelinin ortadan kalkması ve devlet mekanizmalarının işlemez hale gelmesi sonucu oluşan otorite boşluğu nedeniyle buralar PKK, DEAŞ gibi terör örgütleri için güvenli bir sığınak haline dönüşmüş durumdadır.

"Bulaşma tehlikesi" modeli çerçevesinde terör örgütlerin ve onların şiddet eylemlerinin yol açtığı kitlesel göç hareketinden en fazla Türkiye etkilenmiş ve etkilenmektedir. Bu durum, Türkiye'yi güvenlik, toplumsal, kültürel, ekonomi, siyaset gibi tüm alanlarda istikrasızlaştırıcı bir etki yaratmaktadır.

Bu çalışmada, öncelikle güç kullanma tekelini ve önemli kamusal işlevlerini yitirerek terör örgütlerinin yuvalanmalarına elverişli zemin sunan ve artan şiddet olaylarının zorunlu göçlerin doğmasına neden olan başarısız devlet kavramı detaylı incelenmektir. Buna müteakip Suriye'de ve Irak'ta yuvalanan PKK, DEAŞ terör örgütleri temelinde başarısız devlet olgusu ile terörizm ve kitlesel göç hareketleri arasındaki olası ilişkiler değerlendirilmektedir. Nihai aşamada öncelikle Suriye ve Irak kaynaklı terör ve kitlesel göç hareketlerinin Türk kamu yönetimi açısından devlet kapasitesine ve Türk toplumu açısından hazmetme kapasitesi üzerinde olası etkileri tartışılmaktadır. Son olarak da başarısız devletlerle mücadelede nasıl bir strateji izlenmesi gerektiği sorusu ele alınarak çalışma tamamlanmaktadır

Anahtar Kelimeler: Başarısız Devlet, Terör, Kitlesel Göç, Devlet Kapasitesi

[1]Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ggokce@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3162-0144

FAILED STATES AND TERROR

Abstract

The increase in the number of failed states where terror has opportunity to spread and the incredible rise of terrorism all over the world -especially in these states- pose a serious threat both to the countries of the region and to the functioning of the international system and to the establishment of lasting peace.

With early assumption, it is not possible to see all failed states as the source and center of terrorism. Among failed states, those who have decimated infrastructure and do not have a monopoly on the use of force are particularly preferred to nest by terrorist organizations. Syria and Iraq, Turkey's neighbors, fall very well into this category. Due to the disappearance of the monopoly of the state's use of force outside a certain geographical area in Syria and Iraq and the lack of authority caused by the inoperative state mechanisms, these countries become a haven for terrorist organizations such as the PKK and Daesh.

Within the framework of "contagion and terrorism theory", Turkey is most affected country by the mass migration movement caused by terrorist organizations and their violent actions. This situation has a destabilizing effect on Turkey in all areas such as security, social, cultural, economy and politics.

In this study, at first, the concept of a failed state that offers a favorable basis for the nesting of terrorist organizations by losing the monopoly of the use of force and important public functions, and increasing violence leads to forced migration, is to be addressed in detail. Then based on PKK and Daesh which nest in Syria and Iraq, possible relations between failed state concepts and terrorism-mass migration are examined. The possible effects of terrorism and mass migration movements originating from Syria and Iraq on the state capacity from the point of view of the Turkish public administration and on the capacity to adopt from the point of view of the Turkish society are discussed. Finally, Finally, the question of what kind of strategy to adopt in the fight against failed states is discussed.

Keywords: Failed State, Terror, Mass Migration, State Capacity

GİRİŞ

Türkçe literatürde "failed state" kavramının karşılığı olarak giderek daha çok başarısız devlet kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Burada da başarısız devlet kavramı tercih edilmektedir.

Alan literatüründe başarısız devlet kavramının tanımı, sebep ve sonuçları konusunda henüz bir uzlaşı söz konusu değildir. Kavramın anlamı daha çok özellikleri üzerinden belirlenmeye çalışılmaktadır.

Başarısız devlet, güçlü veya konsolide (istikrarlı) bir devlet olgusunun karşıtlığı içinde tanımlandığından ve devletsellik hem bir ölçü/kıstas hem de ideal olarak alındığından burada kısaca güçlü veya konsolide devlet kavramı açıklandıktan sonra başarısız devlet1 ve terörle ilişkisi konusu ele alınmaktadır.

1. GÜÇLÜ VEYA KONSOLİDE DEVLET

Siyaset ve yönetim bilimi alanında devlet kavramının tanımlanması konusunda devletin hukuki ve ampirik boyutu arasında ayırım yapılması gerekliliğine Robert Jackson ve Carl Rosberg (1982:3vd.) işaret etmiştir. Devletin hukuki boyutu, devletin uluslararası kuruluşlar tarafından tanınmasını ifade ederken, ampirik boyut ise bir devletin devletliliğini, yani devletin temel varlık sebebini oluşturan işlevler ve görevlerini içermektedir. *Bu anlayış çerçevesinde devletin kapasitesi ya da gücü, devletin ampirik boyutuyla ilişkilidir.* Devletin ampirik açıdan tanımının hareket noktasını ise, Weber'in devlet düşüncesi oluşturmaktadır. Weber (2012), devleti, sahip olduğu en önemli özellik olan "meşru şiddet kullanma tekeli" ile tanımlamaktadır. Meşru şiddet kullanma tekeli, hem içe yönelik hem de dışa yönelik bir devletin bağımsız olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda devletin ayırıcı özelliği, "şiddet kullanma 'hakkının' tek kaynağı" olma statüsüdür. Buna kaynaklık sağlayan unsur ise, meşruiyet'tir.

Başarısız devlet tartışmalarında, bir devletin devletliliği için şiddet kullanma tekeli yeterli bir özellik midir? Bir devletin devletliliği açısından bunun tek başına yeterli olmadığı görülmektedir. Konuya ilişkin çalışmalarda Weber tarafından devletin ayırıcı özelliği olarak belirtilen "şiddet kullanma tekeli" unsurunun kapsamı, Tilly'nin (1975) çalışmalarından hareketle "vergi toplama kapasitesi" ve "kanun çıkarma ve uygulatma becerisi" unsurlarını içerecek şeklinde genişletilmiştir (Rotberg, 2003a; Schneckener, 2006; Lambach, 2008; Zartman, 1995; Bethke, 2009). Bu durum, bir devletin kendi toplumunu iç ve dış tehdide karşı koruyacak güçlü bir güvenlik aygıtına (ordu ve polis) sahip olmasının, o devletin kapasitesinin gelişmiş ya da güçlü olduğu anlamına gelmediğini, bir devletin güçlülüğünün vergi toplayabilme ve bunu yeniden topluma yansıtabilme kapasitesi ile de yakından ilişkili olduğunu ifade etmektedir.

Son yıllarda bir devletin güçlü bir idari kapasiteye sahip olabilmesi için bunların yanı sıra bir dizi daha işlevi yerine getirmesi gerekmektedir. Bu işlevin başında da işleyen bir hukuk sistemine ve toplumun beklentilerini karşılaması (sağlık, eğitim, genel alt yapı hizmetlerini sağlaması) özellikleri gelmektedir. Bu açıdan bir devletin kapasitesi, bu unsurların analizi ve nitelik değerlendirmesi aracılığıyla belirlenmektedir. Bu bağlamda bir devletin, özünü

[1] Kavram, burada konuya ilişkin daha önceki çalışmalarımızda ortaya koyduğumuz görüşler temelinde açıklanmaktadır. Bkz. "Devlet Sınıflandırmaları ve Zayıf Devletlerin Karakteristik Özellikleri" (2006), Güçlü ve Zayıf Devlet Tartışmaları Bağlamında Türkiye (2007), Critical Analysis Of Failed State Concept" (2016); "Başarısız Devletlerde Devlet ve Toplum/Millet İnşası Sorunu" (2020b), "Başarısız Devlet Versus Güçlü Veya Konsolide Devlet" (2021)

oluşturan temel görevleri ve işlevini kaliteli, güvenilir ve şeffaf yerine getirme durumuna göre, güçlü bir kapasiteye sahip olduğundan ya da olmadığından söz edilebilir (Gökce, 2011).

Modern devletler pek çok işlevi yerine getirmektedir. Devletin temel işlevleri tartışmalı olmakla birlikte yine de devletin temel işlevleri konusunda Weber (2012) ve Jellinek'ten (1929) hareketle *toprak bütünlüğünün korunması ve güvenliğin sağlanması, yani düzen/güvenlik* üzerinde geniş bir uzlaşı söz konusudur. Buna ek olarak *meşruiyet/hukukun üstünlüğü ve refah,* devletin temel işlevi olarak belirtilmektedir. (Schneckener, 2004: 12; Milliken ve Krause, 2002: 756). Bu bağlamda devletlerin öncelikli görevi, gerek iç gerekse dış tehdit ve tehlikelere karşı ülkenin toprak bütünlüğünü ve vatandaşlarının fiziki güvenliğini, yani kamusal düzeni sağlamaktır. Refah işlevinde ise; devletin eğitim, sağlık, ekonomi, iş piyasası, kamusal altyapı yatırımları vb. gibi temel işlevlerini ve hizmetleri yerine getirme kapasitesidir. Meşruiyet/hukuk devleti işlevi ile de, devletin seçimler veya siyasi partilerin oluşumunu teşvik ederek vatandaşlarının siyasi katılımını sağlama ve onların siyasi haklarını (ifade, toplanma, dernek kurma hak ve özgürlükleri vb.) güvence altına alma yükümlülüğü vardır (aynı şekilde Özalp, 2014:353).

Devletin bu temel işlevleri yerine getirebilme düzeyi, devletin devletliliğinin ya da devlet olmanın gereklerini sağladığının bir göstergesi olarak ele alınmaktadır. *Bu işlevleri yeterince yerine getiremeyen devletler, başarısız ya da kırılgan devlet olarak nitelendirilmektedir* (Gökce, 2006a). Devletlerin başarılı ya da başarısızlığı ise, devlet kapasitesi olgusu üzerinden belirlenmektedir.

Devlet kapasitesi kavramının tek cümlelik bir tanımı yoktur. Fukuyama (2005), Tilly (2003, 2011), Rotberg, (2003 ve 2004); Migdal (1988); Holsti (1996); Tilly (2011); Job (1992); Mann (1984), Schneckener (2004), Soifer ve Vom Hau (2008)'dan hareketle devlet kapasitesini; bir devletin i) toplumun tüm üyeleri için bağlayıcı olan politika ve kararları oluşturma ve bunları her koşulda uygulama ya da uygulatma yeteneği, ii) toplumun gündelik yaşamına fiilen nüfuz edebilme ve yönlendirebilme yeteneği, iii) farklı işlevlere sahip kamu kurumları arasında koordinasyon ve tutarlılığı sağlama ve kurumları kontrol etme yeteneği, iv) kamusal nitelikli hizmetlerin sunumu için gereken kurumsal örgütlenmeyi, personeli tedarik kanallarını oluşturabilme ve tüm bu faaliyetler için gerekli olan maddi kaynağı toplama yeteneği v) kamusal yararın toplumsal aktörlerle birlikte oluşturulabilmesine ve kamusal değerin üretilmesine rehberlik edilebilme kapasitesi, vi) ekonomik, siyasal, toplumsal değişimi okuyabilme, hızlı/etkin çözüm üretme ve örgütleme yeteneği, vii) kamu hizmetlerine erişimin toplumun tüm katmanlarına eşit ve açık bir şekilde sağlama kapasitesi, viii) kamu personel sisteminin liyakat temelinde yapılandırılması, uygulanması ve uygulatılması yeteneği şeklinde betimlemek mümkündür (Gökce ve Gökce, 2015; Gökce, O. 2021).

Bu açıklamalardan da görüldüğü üzere, devlet kapasitesi, "tek başına devletin geniş bir örgütlenme yapısına, büyük mali imkanlara, personel sayısının büyüklüğüne bağlı değildir" (Alkan, 2020: 271). Önemli ve belirleyici olan devletlerin, devlet ve sivil toplum arasındaki ortak çıkarları yerine getirebilme ve toplumun gündelik yaşamına fiilen nüfuz edebilme ve yönlendirebilme yeteneğidir (Mann, 1984, 2011) ve bu amaçla kurumların, kaynakların, faaliyetlerin ve toplumun etkin bir şekilde örgütlenmesi ve kontrol edilmesidir.

Bu kısa açıklamadan sonra başarısız devlet kavramının ne anlama geldiği sorusuna geçebiliriz.

2. BAŞARISIZ DEVLET

Schneckener'e göre başarısız devlet, devlet kurumlarının idare ve sevk kabiliyetlerini kaybederek yukarıda belirtilen üç temel alandaki işlevlerini yerine getirememeleri ile ortaya çıkmaktadır (2004:15).

Bu bağlamda Schneckener[2] (2004) tarafından güvenlik, refah, meşruiyet-hukuk devletliliği olarak devletin yerine getirmesi gerektiği ve üç ana fonksiyon üzerinden, dört farklı başarısız devletsellik tipolojisi geliştirilmiştir. Bunlar (Schneckener, 2004:17): Konsolide devlet (*consolidating satate*), zayıf devlet (*weak state*), çöküş halindeki devlet (*failing state*) ve çökmüş devlet (*failed/collapsed state*)[3].

Başarısız devlet, bir üst çatı olarak zayıf, çöküş halindeki devlet ve çökmüş devlet olgularını kapsamaktadır. Bu devlet tipolojileri arasında devlet kapasitesi açısından bazı farklılıklar söz konusudur.

Schneckener, 2004; Rotberg, 2003a, 2003b ve 2004; Migdal, 1988; Holsti, 1996; Tilly, 2011; Job, 1992; Buzar, 1991; Gökce, 2006, 2007, 2014, 2020a ve 2021'den hareketle şayet bir devlet;

i) Kendi toprağı üzerinde şiddet araçları üzerindeki tekelini ve otoritesini kaybederek kendi topraklarını kontrol etme kabiliyetini yitirmiş ise;
ii) Michael Mann'ın (1984) sınıflandırması temelinde altyapısal iktidar ve hizmet odaklı güç (temel kamu hizmetlerini sunacak kurumlara, ulaşım ve iletişim altyapısı) yerine, despotik güce dayanıyor ise;
iii) Kendi halkının can ve mal güvenliğini sağlama, farklı toplumsal kesimler arası çatışmayı engelleme kapasitesine sahip değil ise;
iv) Etkin bir hukuk sistemine ve mali sisteme sahip değil ise;
v) Devlet fikri oluşturamamış, yani toplumu oluşturan grupları (aşiret, kabile, tarikat vb.) ortak bir kimlik etrafında birleştirememiş, başka bir ifadeyle, bu toplumsal aktörlerde grupsal çıkar yerine toplumsal çıkar-iyi yönelimli düşünme ve davranma yetisinin geliştirilmesini sağlayamamış ise;
vi) Patrimonyal bir yönetim anlayışı yerine liyakata dayalı bir yönetim anlayışı oluşturamamış ise, bir başka ifadeyle, devlet ile vatandaş arasındaki ilişkiyi kişiselleştirmiş ise;
vii) Toplumun tüm kesimi için eşit ve nitelikli bir eğitim imkanı sağlayamamış ise;

Bu devlet, başarısız devlet olarak nitelendirilmektedir. Buna göre başarısız devletler, kısır bir döngü halini almış yapısal sorunlarla boğuşmakta, ulaşım ve iletişim alt yapı yetersizliği nedeniyle temel kamu hizmeti sunamamakta, şiddet tekelini teritorial alanı kapsayacak şekilde uygulayamamakta ve böylece devlet dışı aktörleri kontrol etmekte zorlanmakta, çetelerle ve terörle mücadele edememektedir. Ayrıca içinde bulundukları derin ve yıkıcı bir çatışma ortamı ile etnik, dilsel ve/veya inanç temelli parçalanmanın hat safhaya ulaşması neticesinde bu devletlerin kendi vatandaşlarının gözünde meşruluğu tartışmalı hale gelmiştir. Meşruluğun ortadan kalkması ile birlikte toplumu oluşturan insanlar ya da gruplar devlet dışındaki diğer unsurlara; aşiretlere, kabileye, etnik ya da dini gruplara yönelmektedir. Bunun sonucunda, aile, aşiret, kabile, etnik ve dini grupları devletten daha güçlü otorite merkezleri haline gelmektedir. Bu da söz konusu devletin sosyoekonomik yapısını çeşitli kriz

[2] Bu konudaki Almanca kaynaklardan yararlanmamı sağlayan Prof. Dr. Orhan Gökce'ye teşekkürü bir borç bilirim.
[3] Burada bu devlet tipolojisinin her biri ayrı ayrı ele alınmamaktadır. İlgililer için bkz. Gökce, 2006, 2007 ve 2016.

durumlarına karşı daha da kırılgan hale getirmektedir (Hippler, 2006; Rotberg, 2003a ve 2004; Helman ve Ratner, 1992; Migdal, 1988; Job, 1992; Zartman, 1995; Schneckener, 2004; Gökce, 2007, 2016).

Başarısız devlet olgusunu bu şekilde açıkladıktan sonra şimdi de başarısız devletselliğe ya da devlet çöküşüne yol açan ve devleti yönetilmez konuma sokan faktörlere değinilmeye çalışılmaktadır.

3. DEVLETİN BAŞARISIZLIĞINA VE ÇÖKÜŞÜNE NEDEN OLAN FAKTÖRLER

Devletlerin başarısızlığına ve çöküşüne yol açan birçok faktörün farklı şekillerde etkili olduğunu belirten Schneckener (2004: 17) bu faktörleri bir yandan "süreçsel" ve diğer yanda da "boyutsal faktörler" olmak üzere iki ana kategoriye ayırmakta; bu faktörleri de kendi içerisinde sınıflandırmaktadır. Buna göre süreçsel faktörler, "yapısal, süreçsel ve harekete geçirici/tetikleyici" olmak üzere üç gruba ve boyutsal faktörler de "uluslar arası/bölgesel, ulusal ve yerel" olmak üzere üç gruba ayırmaktadır (2004:18). Bunlar:

i) ***Yapısal faktörler ("root causes" ya da "background factors"):*** Bu tip faktörler, bir ülkenin doğal yapısı ve zenginlikleri (yer altı kaynakları, petrol, maden vb.) ile o ülkeye özgü uzun süredir hakim olan ve pek değişmeyen siyasi, kültürel ve sosyo-ekonomik yapısal özelliklerinden (devlet algısı ve yönetim geleneği, toplumun etnik yapısı, demografik gelişme, uluslararası güçlerin etkisi vb.) oluşan faktörlerdir.

ii) ***Süreçsel faktörler ("aggravating factors" ya da "accelerators"):*** Bu tip faktörler belirli bir zaman dilimi içerisinde (5 - 10 yıl gibi) devletin başarısızlık ya da çöküş sürecini başlatan ve hızlandıran faktörlerdir. Yapısal faktörlere kıyasla bu tip faktörler dinamik bir niteliğe sahiptir ve burada vurgu yapıdan aktörlere (siyasi ve yönetici elitler) kaymaktadır. Burada önemli ve belirleyici olan, siyasi elitlerin ülke sorunları karşısında ortaya koydukları tutum ve davranışlarıdır. Bu elitlerin sosyal huzursuzluk, can ve mal güvenliği, etnik-kültürel farklılıkların siyasallaşması, yolsuzluk, ekonomik kriz, komşu ülkelerdeki iç savaş ya da iç çatışmalar, gibi sorunların ve konuların çözümünde başarılı bir yönetim ve anlayış sergileyememeleri devletin başarısızlığı ve çöküşünde etkili olmaktadır.

iii) ***Harekete geçirici/tetikleyici faktörler ("triggering factors" ya da triggering evets"):*** Bu tip faktörler, kısa bir süre içerisinde devletin başarısızlığına veya çöküşüne yol açan olaylardır. Bu tip olaylar uzun süreli gelişmelerin sonucu olabilirler, ancak kendine özgü, itici ve hızlandırıcı bir etki dinamiği geliştirirler. Bu tip faktörler grubuna askeri müdahaleler, darbeler ya da devrimler, açlık, mülteci akımları, sosyal ayaklanmalar, muhalefet grupları üzerinde siyasi baskı ve buna benzer olaylar girmektedir.

1) ***Uluslar arası/bölgesel boyut (makro düzey)*** Burada bir devletin uluslar arası ve bölgesel güçlerle ilişkileri söz konusu olmaktadır. Bir devletin varlığı ve geleceği bu ülkelerle ilişkilerinden etkilenmektedir.

2)

2)Ulusal boyut (mezo düzey): Burada devlet ile toplum arasındaki ilişki söz konusu olmaktadır. Bu çerçevede siyasi elitlerin tutum ve davranışları ön plandadır.

2)

3) ***Yerel boyut (mikro düzey):*** Burada devlet ile yerel güçler (yerel yönetimler ya da yerel etnik ve dini gruplar) arasındaki ilişki söz konusu olmaktadır.

4)

Bu gruplar içerisinde yer alan hangi faktörlerin hangi ölçüde devletin başarısızlığını ve çöküşünü hızlandırdığına ilişkin olarak Schneckener, süreçsel faktörler ile ulusal boyut kapsamında yer alan unsurların daha etkili olduğunu belirtmektedir (2004: 20).

Bir devletin başarısızlığının en önemli nedenlerine dair açıklamalar arasında, komşu ülkelerde devletlerin çöküş sürecinde olmaları önemli bir faktör olarak nitelendirilmektedir

Komşu ülkelerde her ne sebepten olursa olsun devletlerin çökmesi, diğer komşu devletler için büyük risk teşkil etmektedir. Çünkü bu devletlerde devlet kapasitesi zayıflamakta ya da yok olmaktadır. Buna bağlı olarak da devletin koordinasyon ve kontrol gücü yok olmaktadır. Başka bir ifadeyle, devlet şiddet kullanma tekeli üzerindeki hakimiyetini kaybetmektedir. Bunun sonucunda boşluklar oluşmaktadır. Oluşan bu boşlukları başta uluslararası terör örgütleri olmak üzere dini, etnik, kültürel yapılar doldurmaktadırlar (Rotberg, 2003b:7). Ayrıca komşu devlette yaşanan iç savaş ya da çatışma, komşu devletin ticaretini ve ekonomisini olumsuz etkilemekte, kitlesel göç/sığınmacı sorunu ile karşı karşıya kalmasına yol açmakta, sermayenin kaçmasına neden olmaktadır. Bunun sonucu, bir devletin siyasi istikrarı erozyona uğramakta, ekonomik ve sosyal yapısı bozulmakta ve devlet çöküş sürecine girmektedir.

4. BAŞARISIZ DEVLETLER İLE TERÖR İLİŞKİSİ

Başarısız devlete ilişkin literatürde genel kanaat, bu devletlerin terör olaylarının yayılması ve şiddetin tırmanması için elverişli bir zemin oluşturdukları yönündedir (Karaçuka/Çelik, 2017:28). Başarısız devletlerde güç kullanma tekelinin ortadan kalkması ve yönetim mekanizmalarının işlemez hale gelmesi sonucu kaos ve iç çatışma olağan hale gelmektedir. Kaosun ürettiği güvensizlik ortamında şiddet olayları, silah kaçakçılığı, insan ve uyuşturucu ticareti, soygun, gasp, haraç, yasa-dışı mal ticareti, iş yerlerinin ve konutların yağmalanması gibi faaliyetler artmakta, bu durum, ülke içi ekonomiyi çökertmektedir. Devlet otoritesinin yerine geçen çeteler ve terör örgütleri, bir yandan sivil halkın üzerinde korku ve dehşet atmosferi oluşturarak halkın mal-mülküne el koymak amacıyla toplu göçe zorlamak, ün salmak ve propaganda yapmak için vahşi katliamlar, tecavüzler gibi şiddet eylemleri gerçekleştirmektedirler (Eker, 2015). Öte yandan terör örgütleri komşu ülkelere yönelik saldırılar düzenleyerek sınıra yakın ikamet eden halk üzerinde huzursuzluk, çaresizlik hissi uyandırarak vatandaşın devletine olan güvenini zayıflatmaya çalışmaktadırlar.

Başarısız devletlerin bir alt kategorisi olan çökme sürecinde olan ya da çöken devletler alan hakimiyetini kaybetmeleri sonucu ortaya çıkan otorite boşluğu terör örgütlerin yapılanmaları ve rahat hareket edebilmeleri noktasında bulunmaz avantajlar sağlamaktadır. Bu durum, uluslararası düzeyde hem terör örgütleriyle mücadeleyi güçleştirmekte, hem de uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi illegal unsurların önüne geçilmesini zorlaştırmaktadır. Bunun sonucunda çöken devletlerde yuvalanan terör örgütleri terörizmi tüm dünyaya transfer ederek barış ve huzur ortamını bozarak güvensizliğin yaygınlaşmasını hedeflemektedir. Bu hedeflerinde de kısmen de olsa başarılı olduklarını Suriye örneğinde görmek mümkündür.

Bu devletlerde terör örgütleri tarafından bir araç olarak şiddet, ölçüsüz, yaygın ve vahşi biçimde kullanılan bir stratejidir (bkz. Gökce, 2016). Bu strateji, öncelikle toplumu fiziksel ve psikolojik olarak felce uğratmaya çalışmaktadır. Bu açıdan Suriye'deki savaş, her geçen gün yeni katliam, işkence ve tecavüz vakalarıyla devam etmekte olan sayısız şiddet eyleminin somut bir örneği olarak temayüz etmektedir (Eker, 2015). İç savaş esnasında katledilen, çeşitli organları kesilen veya işkenceye maruz bırakılan sivillerin görüntüleri, sivil halkı topluca kaçmaya, ülkesini terk etmeye sevk etmektedir.

Suriye iç savaşında görülen şiddet eylemleri, şiddetin bunun nasıl araçsallaştırıldığını birebir ortaya koymaktadır. Krizin başlamasından bu yana ülke genelinde çoğu sivil olmak

üzere en az 220.000 kişi hayatını kaybetmiş, 18 milyon nüfusu olan ülkenin yarısı ülke içinde veya komşu ülkelerde mülteci konumuna gelmiştir. BM ve diğer uluslararası kuruluşlar sahada savaşan tüm kesimlerin savaş suçu işlediğini, ağır işkence yöntemleri kullandığını, sivilleri toplu göçe zorladığını, kitlesel tecavüz olaylarına karıştığını ve savaş esnasında ele geçirilen sivilleri çatışmalarda canlı kalkan olarak kullandığını rapor etmişlerdir. Raporlarda rejime bağlı askerlerin gerçekleştirdiği keyfi tutuklamalar, işkenceler, yeraltı hapishanelerinde uygulanan şiddet yöntemlerine de yer verilmiştir (UN-Report, 2014).

Özetle; Başarısız devletlerde, daha doğrusu çökme sürecinde olan ya da çöken devletlerde uluslararası terör örgütlerinin hepsinin faaliyette bulunması ve terörün had safhada olduğu çoğu ülkenin başarısız devlet endeksi bağlamında yüksek ikaz düzeyinde olması başarısız devlet ile terör arasında yakın ilişki olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak devletlilik düzeyinin ya da devlet kapasitesinin düşük olduğu ve bu nedenle başarısız devletler listesinde yer alan birçok devlette terör olaylarının görülmemesi ya da bu ülkelerde terörün şiddet boyutunun düşük olması başarısızlık olgusunun ne terörist yapılanmaların ortaya çıkmasında mutlak ne de tek başlarına yeterli birer faktör olduklarına yönelik bir genelleme yapılmasını da zorlaştırmaktadır (Karaçuka ve Çelik, 2017:31).

Dolayısıyla başarısız devletlerin tek başına terörist yapılanmaların ortaya çıkmasına sebep olmaktan ziyade; var olan terör örgütlerinin güçlenmesinde ve bu örgütlerin şiddet eylemlerinin artmasında ve yayılmasında bir tür katalizör etkisi yaratan unsurlar oldukları rahatlıkla söylenebilir.

SONUÇ

Terörün rahat bir yayılma imkanı bulduğu başarısız devletlerin sayısındaki artış ve başta bu devletlerde olmak üzere tüm dünyada terörün akıl almaz yükselişi, hem bölge ülkeler hem de uluslararası sistemin işlerliği ve kalıcı barışın tesisi açısından ciddi tehdit oluşturmaktadır. Bu sebeple, devletler sistemi içerisinde bu denli büyük boyutlara ulaşarak kısır bir döngü halini alan teröre karşı mücadele yerine güçlü devletlerin bu örgütleri kendi amaçları doğrultusunda kullanmak için her açıdan desteklemeleri yalnızca başarısız devlet statüsündeki ülkeleri değil; aynı zamanda gelişmiş ülkeleri de tehdit etmektedir. Bu açıdan güçlü devletler ya da büyük güçler başta olmak üzere ve bazı diğer uluslararası kuruluşlar, başarısız devletlerde terör örgütleri ile işbirliğinden kaçınmalıdırlar. Aksi takdirde mülteci sorunu ile baş etmek imkansız hale gelmektedir. Çünkü başarısız ve özellikle de bir alt kategorisini oluşturan çöken devletler ile terör arasında da yakın bir bağ olduğu ortadadır.

Devlet başarısızlığı olgusunun hem terörizmin artmasında ve yayılmasında elverişli bir zemin sunduğu hem de bunun doğal bir sonucu olarak mülteci akınını tetikleyen bir faktör olduğunun göstergesi niteliğindedir. Bu nedenle, özellikle büyük güçlerin ya da güçlü devletlerin politika yapıcıların ülkeleri terör örgütlerinin kolay hareket edebildikleri, uyuşturucu ve silah kaçakçılığının denetim altına alınamadığı toprak parçalarına dönüştüren devlet başarısızlığı olgusuyla her açıdan ciddi bir biçimde mücadele etmeleri; bu amaç doğrultusunda oluşturulacak bölgesel paktlar dahilinde proaktif güvenlik önlemlerini devreye sokmaları kaçınılmaz gözükmektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse, son dönemde Afrika ve Güneydoğu Asya'nın yanı sıra özellikle Ortadoğu'da başarısız ve çöken devlet sayısında hızlı bir artış vardır. Bunda da güçlü devletlerin katkılarının olduğu açıktır. Başarısız ve çökme sürecine giren devletlerde genel görünüm, ordu ve devlet mekanizmalarının işlemez hale gelmiş, oluşan otorite boşluğundan faydalanan terör ve suç örgütleri ile çeteler farklı alanlarda devletin yerine geçerek kaos ve şiddet ortamı oluşturarak sivil halkı göçe zorlayan yerel birimlere dönüşmüş durumdadır. Bu durum, özellikle komşu devletleri her açıdan ciddi biçimde tehdit etmektedir.

KAYNAKÇA

Alkan, Haluk (2020). "COVID-19 Sonrasında Yönetsel Kapasite: Demokrasi Bağlamında Devletlerin Geleceği". Küresel Salgının Anatomisi, İnsan ve Toplumun Geleceği. Ed. M. Şeker vd., Ankara: TÜBA.

Bates, Robert H. et al., (2003). Political Instability Task Force Report: Phase IV Findings, McLean: Science Applications International Corporation.

Büttner, Annette (2004). Staatszerfall als neues Phänomen der internationalen Politik. Theoretische Kategorisierung und empirische Überprüfung, Marburg.

Buzan, Barry (1991). People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era, 2. Basım, Bouldner: Lynne Reinner.

Fukuyama, Francis (2005). Devlet İnşası. 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim, Çev. D. Çetinkasap, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Fukuyama, Francis (2018). Siyasi Düzen ve Siyasi Çürüme, Sanayi Devrimin'den Demokrasinin Küreselleşmesine, Ç. M. M. Özeren, İstanbul: Profilkitap.

Goldstone, Jack A., Ted Robert Gurr, Barbara Harff, Marc A. Levy, Monty G. Marshall, Robert H. Bates, David L. Epstein, Colin H. Kahl, Pamela T. Surko, John C. Ulfelder, Jr., and Alan N. Unger, in consultation with Matthew Christenson, Geoffrey D. Dabelko, Daniel C. Esty, and Thomas M. Parris (2000). State Failure Task Force Report: Phase III Findings. McLean, VA: Science Applications International Corporation. Goldstone, Jack A. et al. 2005: A Global Forecasting Model of Political Instability. Papier vorgetragen beim Annual Meeting der American Political Science Association, Washington D.C., 1.-5. September 2005.

Gökce, Gülise (2007). Güçlü ve Zayıf Devlet Tartışmaları Bağlamında Türkiye, Konya, Çizgi Kitabevi.

Gökce, Gülise (2006a). "Devlet Sınıflandırmaları ve Zayıf Devletlerin Karakteristik Özellikleri", Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, S. 11, Y. 6 (2006), pp. 343- 359.

Gökce, Gülise (2006b). "Devleti Yeniden Keşfetmek: Devlet Gücünün Göstergesi Olarak İdari Kapasite", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 3 (2006), pp.203-230.

Gökce, Gülise ve Gökce, Orhan (2012). "Suriye Sorunu: 'Başarısız veya Çöken Devlet' Modeli Türkiye İçin Suriye Politikasında Uluslararası Kamuoyunu Harekete Geçirmenin Bir Aracı Olabilir mi?", Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı 23 (2012), pp. 179 – 200.

Gökce, Gülise (2016). "Critical Analysis Of Failed State Concept", The 2nd. International Conference on the Changing World and Social Research (ICWSR'2016) Conference Proceeding Book, Barcelona, Spain.

Gökce, Gülise ve Gökce, Orhan (2017). "Başarısız Devlet Konsepti ve Yönetebilirlik Sorunu: Ortadoğu'da Devletlerin Başarsızlığı ve Türkiye'ye Etkileri", Türk İdare Dergisi, Yıl: 89, Sayı 484 (2017), pp. 155-175.

Gökce, Gülise (2017). "Phenomenon of Failed State and Refugee/Immigration Problem: Analysis on Syria Example", Inquiry 3/1/2017, s. 9-18.

Gökce, Gülise (2019). "Good Governance and FragileState: PossibleFunction of GoodGovernanace in Reconstruction of State", Sixt International MediterraneanSocialSciencesConress Milan, Italy, Semptember 3-5, 2019 (MECAS VI), CongressProceedings Series 2019, s. 189-198.

Gökce, Gülise (2020a). "Toplumsal Birlikteliğin İnşasında ve Sürdürülmesinde Güvenin Rolü". O. Gökce (ed.), Birlikte Yaşama Pratiği, Toplumsal Birlikteliğimizin Temel Taşları Sorunlar ve Öneriler, Konya: Çizgi, s. 107-15.

Gökce, Gülise (2020b). "Başarısız Devletlerde Devlet ve Toplum/Millet İnşası Sorunu", T. Erdem (Ed.). Milliyetçilik. Antalya; Ototrite, s. 68-82.
Gökce Gülise ve Gökce Orhan (2015). "Devlet Kapasitesi: Kavramın Kuramsal Çerçevesi, Bileşenleri ve Türkiye'nin Görünümü", Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, C. 17, S. 2, s. 1-34.
Gökce, Gülise (2021). "Başarsız Devlet Versus Güçlü Veya Konsolide Devlet", SDE Akademi Dergisi, Cilt 1, Sayı 3, Eylül-Ekim 2021.
Gökce, Orhan (2020). "Türk Toplumunda Sosyal Uyum: Mevcut Durum ve Sorunların Tespitine Yönelik Bir Araştırma". O. Gökce (ed.), Birlikte Yaşama Pratiği, Toplumsal Birlikteliğimizin Temel Taşları Sorunlar ve Öneriler, Konya: Çizgi, s. 19-106.
Gökce, Orhan (2021). "21. Yüzyılda Türkiye'nin Karşı Karşıya Olduğu Tehditler – Bir Analiz Denemesi", Küreselden Yerele Güvenlik, İdarecinin Sesi Dergisi 201.sayı Mayıs/Haziran 2021, ss. 16-31.
Helman, Gerald B./Ratner, Steven B. (1992). "Saving Failed States", Foreign Policy, 1992 (89), pp. 3-20.
Howard, Tiffany O. (2008). "Revisiting State Failure: Developing a Causal Model of State Failure Based upon Theoretical Insight", Civil Wars 10, No. 2 (2008), ss. 125-146.
Jellinek, Georg (1929). Allgemeine Staatslehre. (Orjinali için bkz. https://archive.org/details/allgemeinestaat00jellgoog.
Karaçuka, Mehmet ve Çelik, Necmettin (2017). "Kırılgan-Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 19/1 (2017), ss. 20-41
Kaygusuz, Özlem (2014). "Devlet İnşası ve Küresel Güneyde Güvenlik: Güçlü Devlet Arayışının Kuramsal ve Siyasal Açmazları", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 10, S. 39, ss.27-61.
Kraxberger, Brennan M. (2007). "Failed States: Temporary Obstacles to Democratic Diffusion or Fumdamental Holes in the World Political Map?", Third World Quarterly, Vol. 28, N. 6 (2007), ss.1055-1071.
Lambach, Daniel and Bethke, Felix (2012). Ursachen von Staatskollaps und fragiler Staatlichkeit, Eine Übersicht über den Forschungsstand, INEF-Report, 106/2012, Universitaet Duisburg-Esen.
Lambach, Daniel (2009). "Warum kollabieren Staaten?", M. Bussmann/A. Hasenclever/G. Schneider (eds.): Identität, Institutionen und Ökonomie: Ursachen innenpolitischer Gewalt, Sonderheft der Politischen Vierteljahresschrift, 43/2009, Wiesbaden: VS, pp. 235-257.
Lambach, Daniel (2015). "Fragile Staaten in der Vergleichenden Politikwissenschaft", Handbuch Vergleichende Politikwissenschaft, pp. 1-10.
Mann, Michael (1984). The autonomous power of the state. Oxford, UK: Blackwell.
Mann, Michael (2011). Devletler, Savaş ve Kapaitalizm, Politik Sosyoloji İncelemeleri, Çev. Semih Türkoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
Mann, Michael (2012a). İktidarın Tarihi, Başlangıcından MS 1760'a kadar Toplumsal İktidarın Kaynakları, Çev. Esin Saraçoğku-Soner Torlak-Emre Kolay-Olcay Sevimli, Ankara: Phoenix Yayınevi.
Mann, Michael (2012b). İktidarın Tarihi, Sınıflar ve Ulus Devletlerin Yükselişi, 1760-1914, Çev. Ali R. Güngen - Gülben Şaş-Elçin D. Ela-Hüseyin A. Sözen, Ankara: Phoenix Yayınevi.
Migdal, Joel S. (1988). Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World, Princeton.
Migdal, Joel S. (2001). State in society: studying how states and societies transform and constitute one another. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Miliken, Jennifer – Karuse, Keith (2002). "State Failure, State Collaps, and State Reconstruction: Concepts, Lessons and Strategies", Development and Change, Vol. 33 (5), ss.753-774.
Özalp, Osman N. (2014). "Uluslararası İlişkilerde Başarısız Devletler Sorunsalı ve Bu Sorunsalın Uluslararası Hukuka Etkileri", İUHFM C. LXXII, S. 1, ss. 349-362
Rotberg, Robert I. (ed.) (2004). When States Fail: Causes and Consequences. Princeton: Princeton University Press, pp. 1-45.
Rotberg, Robert I. (ed.) (2003a). State Failure and State Weakness in a Time of Terror, Washington, DC: Brookings Institution Press.
Rotberg, RoberT I. (2003b). Nation-State Failure: A Recurring Phenomenon? Central Intelligence
Agency. Discussion Paper.
Schneckener, Ulrich (2003). "Staatszerfall als Bedrohung-Fragile Staaten und transnationaler Terrosimus", Internationale Politik, H. 11, pp. 11-19.
Schneckener, Ulrich (2004a). State at Risk. Fragile Staaten als Sicherheits- und Entwicklungsproblem, SWP-Studie 43, Berlin.
Schneckener, Ulrich (2004b). Transnationale Terroristen als Profiteure fragiler Staatlichkeit. Berlin: SWP-Studien.
Schneckener, Ulrich (2005). " Staatlichkeit als Globales Sciherheitsrisiko", APuZ, Nr. 28-29, pp. 26-31.
Schneckener, Ulrich (2006). "States at Risk, Zur Analyse fragiler Staatlichkeit", Schneckener, U. (Hrsg.), Fragile Staatlichkeit "Staat at Risk", Zwischen Stabilitaet und Scheitern, Baden-Baden, pp. 9-40.
Seidl, Bernhard (2007). "Failing States, Der Kollaps staatlicher Institutionen und sozialer Regelsysteme", Strassener, Alexander and Klein, Margrete (Hrsg.), Wenn Staaten scheiten, Weisbaden, pp. 31-50.
TİAV (2013). Toplumda İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri Algısı, Rapor I: Vatandaş Algısı, Yayına Hazırlayan, Orhan Gökce, Türk İdare Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara.
Tetzlaff, Rainer (2002). "Die Staaten Afrikas zwischen demokratischer Konsolidierung und Staatszerfall", Aus Politik und Zeitgeschichte, 13-14/2002.
Tilly, Charles (1985). "War making and state making as organized crime", P. B. Evans, D. Rueschemeyer and T. Skocpol (Eds.), Bringing the state back in (ss. 169-191). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
Tilly, Charles (1992). Coercion, capital, and European states, *AD 990-1992*. Oxford, UK: Blackwell.
Tilly, Charles (2003). The Politics of Collective Violence. Cambridge: Cambridge University Press.
Van de Walle, Nicolas (2004). "The Economic Correlates of State Failure: Taxes, Foreign Aid, and Policies", R. I. Rotberg (ed.): When States Fail: Causes and Consequences, Princeton: Princeton University Press, pp. 94-115.
Weber, Max (2012). Ekonomi Ve Toplum (2 Cilt). İstanbul: Yarın yayınları.
Zartman, I. William (Ed.) (1995). Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority. Boulder: Lynne Rienner.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

TERÖRÜN PSİKO-POLİTİK ALGISI: "KİMİN TERÖRÜ" VE "KİMİN TERÖRİSTİ"

Haluk YAMAN[1]

Özet

Ulusal ve uluslararası güvenlik tartışmalarının başında gelen konular arasında terör ve terörizm her zaman var olmuştur. Terörizm üzerine yapılan araştırmalarda terörün psikolojik faktörlerinin insanları derinden etkilediği görülmektedir. Terör, sadece geri kalmış, gelişmemiş, üçüncü sınıf ülkeleri ilgilendiren bir konu değildir. Terör, bugün için dünya siyasetinin konsolide edilmesinde önde gelen sorunlardan biri olarak durmaktadır. Terörün bertaraf edilmesinde çözüm çoğu zaman uluslararası ilişkilerde aranmaktadır. Bu arayış içerisindeki savunularda özgürlük, eşitlik ve adalet değerlerine yapılan vurguların tarafgirliği tutarlı bir terörizm kavramını ortaya koymayı zorlaştırmaktadır. Kavramlara yüklenen anlamların farklılaştırılması gerçeklerin gizlenmeye çalışıldığı, niyetlerin üstünün örtülmek istendiği yerdir. Kavramsal uzlaşının sağlanmaması ise kimin terörü ve kimin teröristi yorumlarının doğmasına neden olabilmektedir. Uluslararası düzeyde terörizm, kesin bir tanıma ve içeriğe kavuşturulmak zorundadır. Kelime oyunları, farklı adlandırmalar ve içerik farklılıkları terörizmin istediği algıya hizmet etmektedir. Bu çalışmanın amacı farklı terörist gruplarına karşı sergilenen farklı tutumları, eleştirel söylem analizi ile ortaya koymak ve psiko-politik bir yaklaşımla terör algısı ve uzlaşı üzerine bir yorum geliştirebilmektir. Terörün bir araç olarak kullanılmasının hedef ülkeler üzerinde yaratmış olduğu algı fenomonolojik araştırma deseni içerisinde yorumsayıcı bir yaklaşımla ele alınacaktır.

Sadece Doğu-Batı olarak ayrışmış coğrafyalarda değil, aynı toplumda ve yakın coğrafyalarda ifade edilen, etnik, milli, dini ya da ideolojik saiklerin terörist faaliyetler için nasıl kullanıldığına değinerek, terörün uzlaşı kültürü ile sağlanamayacak bir gerçek olduğuna dair bir yorum geliştirmek hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Psiko-Politika, Uluslararası İlişkiler, Uzlaşı.

[1] Dr. Arş. Gör. Fırat Üniversitesi, İİBF, hyaman@firat.edu.tr ORCİD: 0000-0001-6536-9042

PSYCHO-POLITICAL PERCEPTION OF TERROR: “WHOSE TERROR” AND “WHOSE TERRORIST”

Abstract

It is possible to see terrorism and terrorism among the topics at the forefront of national and international security discussions. It is seen in terrorism studies that the psychological factors of terrorism affect people deeply. Terrorism is not an issue that only concerns backward, undeveloped, and third-class countries. Terrorism stands as one of the leading problems in consolidating world politics today. The solution to the elimination of terrorism is often sought in international relations. In this quest, it is possible to see the emphasis on freedom, equality and justice in the most important defences. The place where the facts are tried to be hidden and the intentions are wanted to be covered is the differentiation of the meanings attributed to the concepts. Failure to achieve conceptual consensus may lead to interpretations of whose terror and whose terrorist it is. Terrorism at the international level has to be given a precise definition and content. Word games, different naming and shape differences serve the perception desired by terrorism. The aim of this study is to reveal different attitudes towards different terrorist groups through critical discourse analysis and to develop a commentary on the perception of terrorism and reconciliation with a psycho-political approach. The perception that the use of terrorism as a tool has created on the target countries will be discussed with an interpretive approach within the phenomenological research design. It is aimed to develop an interpretation that terrorism is a reality that cannot be achieved with a culture of reconciliation, by addressing how ethnic, national, religious or ideological motives, which are expressed not only in geographies separated as East-West, but also in the same society and nearby geographies, are used for terrorist activities.

Keywords: Terror, Psychopolitics, International Relations, Reconciliation .

1. GİRİŞ

Terör ile düşüncesi bir bütündür. Terör bir eylem şekli, düşüncesinin yansıtılması ise savunusudur. Söylem dili ile terör savunusu yumuşatılmaya çalışılırken ve terörü görmezden gelmeye hizmet etmiş olmak için kullanılırken; terörün eylemselliği ise acı ve gözyaşından başka bir şey değildir. Silahlı ve örgütlü bir şiddeti gaye edinen terör, kitlesel korkuyu yaymaya hizmet edecek her türlü faaliyeti kendisi için kullanılabilir bir argüman olarak seçmektedir. Bu argümanlarla birlikte görünürlüğünü arttırmakta ve politik gündemi meşgul etmektedir. Ulusal ve uluslararası güvenliği tehdit eden olgular arasında ilk olarak göze çarpan argüman terördür. 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılda yaşanan ve ülkelerin güvenliğini tehdit eden gelişmeler ele alındığında terör ilk sıralarda yer almaktadır. Bugün için pek çok ulusal güvenlik stratejisi terör örgütlerine karşı oluşturulmuş stratejilerdir. Terörün bertaraf edilmesine yönelik oluşturulmuş olan bu stratejiler sadece askeri mücadeleyi değil psikolojik ve algıya dayalı mücadeleleri de içermektedir. Algı deyince de akla ilk olarak söylem dilinde tercih edilen ve terörü aklamaya çalışan ifadeler gelmektedir. Terörü destekleyen ve öven haberlerin ve yayınların kullandığı söylem dili, terörü ve teröristi ön plana almaktansa özgürlük, özyönetim, yaşam hakkı, özsavunma gibi kavramları kullanmakta ve bu kavramlar üzerinden, terörist eylemleri ve eylemcileri aklamaya çalışmaktadır. Bu kavramlar ve terör olgusu Türkiye'nin yabancı olmadığı gerçeklerdir. Türk halkı PKK terör örgütü ve bu örgütün uzantılarının faaliyetlerinden yıllardır etkilenmektedir. Önceleri sadece Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde faaliyet gösteren, sonrasında metropollerde de eylem yapan bu örgüt binlerce insanın ölümüne, yerinden yurdundan edilmesine ve acı çekmesine sebep olmuştur. PKK terör örgütünü aklamak ve haklı göstermek ise siyasi zeminde kendisine yer bulmuş örgütlü yapıların ve kişilerin görevi olarak belirmiştir. Bu grupların ve kişilerin terör örgütünü aklama faaliyetlerinde kullandıkları en önemli araç tercih ettikleri söylem dilidir. Söylem dili bir meşruiyet aracı olarak terör aklayıcılarının evrensel bir tercihi olmuş durumdadır.

PKK terör örgütünün Türkiye'de 1984 yılında Siirt ve Hakkâri'de gerçekleştirdiği ilk eylemin üzerinden 37 yıl geçmiştir. Bu örgüt o zamandan bugüne varlığını devam ettirmektedir. Bu örgüt kimi zaman yok olma noktasına getirilmiş olsa da bugün hala Türk siyasetinin gündemini meşgul etmektedir. Terör sadece Türkiye Cumhuriyetini etkileyen bir güvenlik sorunu değildir. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletlerinde ikiz kulelerin yıkılması olayından sonra Amerikan'ın ortaya koyduğu milliyetçi refleksle birlikte terör bütün dünyanın gündemindeki yerini almıştır. Amerika Birleşik Devletleri içerisine girdiği kriz ortamından kurtulmak ve yaşananların acısı unutturmak için bütün Ortadoğu ülkelerini ateşe atmış ve belki de bugün ki Ortadoğu kaynaklı pek çok terör örgütünün ortaya çıkmasına çanak tutmuştur. Amerika'da terörün yaratmış olduğu kriz daha sonra mekân değiştirmiş ve Amerikan politikaları sayesinde Ortadoğu'da devletlerin ulusal bütünlüğünü tehdit etmiş kimilerinin ise bütünlüğünü yok etmiştir. Irak ve Afganistan bu devletlerin başında gelmektedir. Güvenlik tehdidi içerisine giren Suriye, Libya, Tunus gibi ülkeler ise yıllar sonra benzer gelişmelerle ulusal bütünlüklerini kaybetmiştir. Yaşananlar devletlerarası ilişkilerde krizlere yol açmıştır. Bu krizlerden faydalananlar ise yine terör örgütleri olmuştur. Bugün için Ortadoğu'da irili ufaklı pek çok terör örgütü faaliyet göstermektedir. Bu terör örgütlerinin İslami bir perspektifte ele alınması ise Batı kaynaklı söylem diliyle onları "terörist İslamcılar" olarak meşrulaştırılan bir gelişmedir. Batı kaynaklı bu söylem dili İslam'ın cihat yaklaşımını kendine merkez kavram olarak seçmiştir. Oysa reel politikte PKK'nın uzantıları olarak bilinen ve İran, Irak ve Suriye gibi ülkelerde faaliyet gösteren PYD ve YPG gibi örgütler büyük devletlerin politik emelleri sebebiyle bir terör örgütü olarak kabul edilmemektedir. Terörün yok edilmesi ve ulus devletlerin terör belasından tamamen kurtulması için sadece kavramlarla kamufle olmuş terör örgütlerine dair ortak bir konsensüsün sağlanması gerekmektedir. Bu konsensüs sağlanamadığı taktirde terörün kimden geleceği ve teröristin kimin teröristi olduğu sadece haberlerin manşetlerini süsleyecek ve çözüm arayışları siyasal tartışmalardan öteye gitmeyecektir.

İslam ve cihat kavramları terörün bölgesel sınırlarını çizen kavramlar olarak kullanılmaktadır. Bu bölge kimi zaman Türkiye'yi de içerisine alan ve Ortadoğu'yu işaretleyen sınırları ifade etmektedir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa merkezli kullanılan ve Ortadoğu'ya gönderme yapan teröre dair kavramlar politika seçimine bağlı olarak her örgüt için kullanılmamaktadır. Ulusal ve uluslararası siyaseti yönetebilir kılma ve söz sahibi olabilmek tehditlerin ve imkânların ne kadar yönetilebilir olduğuna bağlıdır. Bu durumda tehditlerin kimden geldiği ve kime yöneldiği, terörist faaliyetleri bir terör örgütü içerisinde değerlendirmek için önemlidir. Zülfüyâra dokunmayan terörist faaliyetlerin çoğu zaman bir terör eylemi olarak nitelendirilmediği uluslararası konjonktürde, kaynak ve hedef olgular önemlidir. Terör eyleminin kimden geldiği ve kime yöneldiği kaynak ve hedef olguların tanımlayıcı mefhumlarıdır. Kimi zaman terör olayları, aktarmalı terör politikaları sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Aktarmalı terör, terörist örgütlerin başka güçler tarafından istenilen doğrultuda kullanılması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bir paravan olarak kullanılan terör örgütleri devamlılıklarını sağlamak ve var olabilmek adına bir aracı rolüne girmeyi kabul etmektedir. Terörün bertaraf edilmesinde ve bir tehdit unsuru olmaktan çıkarılmasında en büyük engel terör örgütlerinin paravan olarak kullanılabilme özelliğidir. İmtiyaz tanımadan ve birinin ya da diğerinin tasavvurlarını ve eylemlerini makul görmeden, sessiz kalmadan, topyekûn bir anlayışla uluslararası düzeyde oluşturulacak bir konsensüsle terörist faaliyetlerin önüne geçmek, dünyada güç sahibi olmak isteyen ve terörü bir maşa olarak kullanmaktan çekinmeyenlerin emelleri doğrultusunda zor gözükmektedir.

11 Eylül saldırısı, Paris-Fransa'da 2015 yılında meydana gelen Charlie Hebdo saldırısı, 2017 yılında İstanbul'da bir gece kulübüne yapılan terör saldırısı, DAEŞ'in Ortadoğu'da ve farklı ülkelerdeki terörist faaliyetleri terörün belirli bir bölgeyle ya da belirli bir devletle sınırlanamayacağını ortaya koymuştur. Bu olaylarla birlikte artan terör tehditleri uluslararası işbirliğini önemli hale getirmiştir. Uluslararası işbirliğine ilk olarak, terörizmin tanımında ortaya konacak anlaşma ile başlanmalıdır. Terörizmin hem kavram olarak hem de içerik olarak sağlam bir zemine oturtulması gerekmektedir. Terörizm kavramı içerisinde yer verilmeyecek moment noktası ise uzlaşıdır. Terörist ve terörizmle uzlaşı mümkün olmayacak bir beklentidir. Dünya bunun örneklerini yaşamıştır. Türkiye'de çözüm süreci olarak adlandırılan süreçte yaşananlar ve sonrasında içinde çıkmanın daha da zor olduğu kriz ortamları terörizm ile uzlaşmanın imkânsızlığını kanıtlamıştır. Sonrasında tekrardan başlayan askeri operasyonlar bugün için terörü bitirme noktasına getirmiştir.

2. BİR MEŞRUİYET ARACI: SÖYLEM DİLİ

Chomsky (1999: 7) terörizmin incelenmesinde iki yol olduğunu söyler. Bunlardan birisi konuyu ciddiye alan doğru bir yaklaşım diğeri ise terörizm kavramının bir güç dizgesinin hizmetinde kullanılacak bir silah olduğunu kurgulayan propagandacı bir yaklaşım. Doğru yaklaşıma neyin terörizm olduğunun ortaya konması ile işe başlanmalıdır. Terörizmin bir güç dizgesi için hizmet etmesi ve bir aracı olarak kullanılması bugünkü terörizm kavramının kesin bir şekilde içeriğinin doldurulamamasının nedenidir. İçeriğin objektiflikten uzak olması ve sübjektif değerlerle sağlanıyor olması uluslararası bir terörizm tanımının önündeki en büyük engeldir. Terörizm tanımının objektif olamamasının sebebi sadece güvenlik endişesi değil; bu endişeden daha öte güç dengelerini ele alan hesaplar içerisinde yer alıyor olmasıdır. Gerek terör davranışı gerekse teröre karşı koyma davranışının altında yatan çok sayıda sosyal, ekonomik ve politik gerekçeler vardır(Mert, 2010: 58). Bu gerekçeler, terörün söylem dilinde meşrulaştırılmasında ve eleştirel söylem analizlerinde önemle sergilenmektedir. Terör savunusu kendisini bu gerekçelerin içerisinde söylem dilinde gizleyebilmektedir. Altı çizilen her farklılık ötekini ifade eden bir yaklaşım şeklinde kolayca terörizme hizmet eden söylem dilinde kullanılabilmektedir. Nefret, ayrılıkçı söylemler ve düşmanlık, sosyal, ekonomik ve politik gerekçelerin gerisinde terör eylemlerinin haklı gerekçeleri olarak kullanılmaktadır.

Karşılıklılık ilkesine açık olan düşman olma hali Doğu ve Batı olarak anlam bulmuş coğrafyalarda yaşayan insanların ve devletlerin birbirlerine olan yaklaşımlarında görüldüğü gibi aynı coğrafya insanının ilişkilerinde de görülmektedir. Dini gerekçeler, modernleşme tasavvurları, ekonomik ve sömürgeci hedefler, ideolojik tutumlar ve etnik ayrımcılıklar ötekilerin düşman olarak görüldüğü ideolojik gerçeklerin ortaya konmasına hizmet etmiş ve örgütlü yapıların temelindeki harç doku olarak anlam bulmuştur. Terör algısına hizmet etmek için ayrılıkların altının kalın çizgilerle çizilmesi bir taktiktir. Ayrılıkların altı çizilirken geçerli bir terör tanımının olmaması vesayet savaşlarına giren güçlerin işini kolaylaştırmaktadır. Örneğin geçerli bir terör tanımının yapılabilmesi ve içeriğinin doldurulabilmesi için ABD siyasetini tayin edenlerin bakış açılarını ve değerlendirmelerini bu tanımın içerisine katmak mecburidir. Aksi takdirde Birleşmiş Milletlerin kararlarının dahi bu bağlamda bir hükmü kalmayacaktır.

Modern dünyada insani değerler adına verilen mücadeleler ve kaybolan homojenlikler çatışma ve çelişkilerle karakterize olmuş durumdadır. Gittikçe uzaklaşılan homojenliklerin ve uzlaşının yerini ideolojik ikilemler, parçalılık/bölünmüşlük, çoklu kimlikler almıştır (Çelik, ,Ekşi, 2008: 99). Böyle bir dünya düzeni içerisinde belirsizliklerin giderilmesi ve homojenleşme adına açılımın gerçekleştirilmesi gittikçe artan bir düzeyde bireyin kendisine düşmüştür. Mücadele daha liberal hale gelmiş ve doğru ile yanlış arasında açılan uçurum insanların anlaşma mefhumunu gerçekleştirmesini güçleştirmiştir. Anlaşma zeminin sağlanamamasında, söylem içerisinde verilen mücadelede, gücün bilgi ile olan ilişkisi ağırlık kazanmış durumdadır. Oxford Popular Dictionary söylemi: konuşma, ders veya bilimsel tez, düşünceleri iletmenin bir yolu olarak tanımlamaktadır. Ancak söylemin modern dünyada geldiği noktayı Foucault'un tanımlaması daha anlamlı kılar. Foucault, söylemi, güç/iktidar ve toplumsal yapı teorisinin temeline yerleştirmiştir (Slattery, 2007: 477). Güç sahibi olanların bilgiyi tanımlama ve kontrol etme, böylece kendi yöntemlerine bağlı kitleler yaratma gayreti Foucault'un söylem tanımlamasının merkezinde yer almaktadır. Postmodern yaşam ve artan parçalanmışlıklar ise söylemi, sadece güç sahibi olanların elinde kullanılan bir argüman olmaktan çıkarmıştır. Öyle ki postmodern yaşam, güç yetisinden yoksun olanlar için söylemi, var olma mücadelesi içerisinde daha anlamlı kılmıştır. "Ezilenlerin mücadelesi" pek çok kesim için en geçerli söylemlerden birisi olmuş ve taraftar toplamıştır. Söylem sayesinde insanlar ve örgütlü yapılar sahip oldukları hareket alanlarını genişletmenin ve varlıklarını perçinlemenin amacını gütmüştür. Söylem, şiddetsiz bir mücadelenin en etkili yollarından biri haline gelmiştir.

Söylem, şiddetsiz bir mücadelenin aracı haline gelirken rastgele bir düzende değil belirli bir sistem içerisinde kullanılmıştır. Bu sistemde insanlar bir olayı ya da durumu anlatırken veya herhangi bir konuda bilgi verirken bütün ayrıntıları aktarmayarak bazı bölümlerini seçip diğer bazı bölümleri atlayarak bir aktarım gerçekleştirirler(Çakır, 2014: 81). Çoğu zaman haberlere veya medyaya yansıyan olaylarda, olayın aynı olması gerçeğinin aktarım şekli karşısında tutunamadığına şahit olunmaktadır. Olayın dizaynı, sunumu, muhtevasının değişik şekillerde aktarılması ideolojiye ve niyete bağlı olarak şekillenmektedir. Söylem dilinde onu sosyo-politik bir amaç için kullanan bir sınıfın varlığını görmek mümkündür. Bunu görebilmenin yolu ise eleştirel söylem analizinde metnin yapı sökümüne tabi tutulmasıdır. Terörizme hizmet eden söylem dilinde yapı sökümüne uğratılacak metinlerde çoğunlukla özgürlük, adalet, eşitlik, halkların mücadelesi, direniş, savaşçı kavramlarına ulaşılabilmektedir. Bu kavramların sunum şeklinde propaganda ile harmanlanmış bir yaklaşım sergilenmekte ve terör destekçisi kitlelerin beğenisi aranmaktadır.

Terörün kendisi ve destekçilerinin eylemlerine kılıf biçme işinde ve bu eylemleri makul göstermede temel araç söylem dilinin kullanılmasıdır. Terörün çok boyutlu ve karmaşık kavramsal içeriği söylem dilinde terörün istenildiği şekilde ifade edilmesine katkı sunmaktadır. Terörizmin çok boyutlu ve karmaşık yapısının yanısıra yazarın konumu ve yönelimine göre değişen terör olaylarını meşrulaştırma çabaları, kavramın genel kabul gören bir tanıma

ulaşmasını güçleştirmektedir(Gündüz, 1998: 258). Terörizm kavramına ortak bir tanım koyamamanın bir diğer sebebi terör örgütlerinin değişen yapıda ve amaçlarda faaliyet göstermeleri ve farklı amaçlar uğruna farklı yöntemleri kullanarak var olma çabalarıdır. Terör örgütlerinin zaman içinde yaşadıkları değişim ise bir başka etkendir. 1978 yılında yayınladığı kuruluş manifestosunda (Kürdistan devriminin yolu) kendini Marksist-Leninist bir örgüt olarak tanımlayan PKK, 1990'lı yıllardan itibaren söylemlerinde İslamiyet'i kullanmaya başlamıştır(Demir, 2008: 74). İslami içerikte verilen mesajlar Kürt halkının dini hassasiyetlerini sömürmek gayesini gütmüştür. Daha sonraki yıllarda Kürt hareketinin destekçisi konumunda olan siyasi oluşumların İslami içerikte mesajları verebilmek adına İslami hayat tarzını sergileyen kişileri bünyesine kattıkları bilinmektedir.

Terörizm kavramının ortak bir tanımla ortaya konamaması terörizmin ilişkili olduğu çok boyutla ilgilidir. Terör örgütlerinin kendilerini tek bir alana sıkıştırmaktan öte farklı alanlarda varlık gösterme gayretleri, farklı zaman ve mekânlarda yeniden tanımlanma gayretleri ortaya pek çok farklı etiketle isimlendirilmiş, aynı amaca hizmet eden terör gruplarını çıkarmıştır. PKK terör örgütünün temel stratejilerinin başında pek çok farklı isimlendirmelerle faaliyet göstermek gelmektedir. Türkiye dışında Suriye, Irak ve İran'da da faaliyet gösteren bu örgüt bölgenin konjonktürel yapısına ve gelişmelere bağlı olarak kendi bünyesinde farklı isimlerle adlandırdığı pek çok grup kurmuştur. PYD, YPG, PEJAK, KJK, HPG, YDG-H şeklinde isimlendirilmiş örgütler PKK'ya bağlı faaliyet gösteren gruplardan bazılarıdır. Terör örgütünün kendi içerisinde bu kadar örgütlenmesinin kendine sunmuş olduğu en önemli katkı bu grupların uluslararası arenada birer terör örgütü olarak tanınmamaları ve daha da önemlisi vesayet savaşlarında bir araç olarak kullanılmasıdır. Bu katkı sayesinde PKK'ya bağlı bu gruplar büyük devletlerin rahatça kullandıkları argümanlar haline gelmiştir. Ortadoğu'da var olmak adına örgütün farklı oluşumlarını desteklemekten çekinmeyen devletler bu grupları PKK'nın birer organı olarak tanımaktan uzak politikalar ve söylemler geliştirmiştir.

Giyim tarzları, eylem alanları, eylem türleri ve oluşum yapıları aynı olmasına rağmen PKK terör örgütünün birer alt kümeleri olan bu grupların terör örgütü olarak nitelendirilmemesi ve kabul edilmemesi devletlerarası ilişkilerde birer güvensizlik sembolü olarak kalmıştır. Zaman zaman devlet adamlarının söylemlerine de yansıyan " senin teröristin, benim teröristim" gibi yakıştırmalar uluslararası güvensizliğin temelinde yer alan güvenlik stratejilerine dayalı yaklaşımları ortaya koymaktadır. İslam'ı birer paravan olarak kullanıp emellerine ulaşmak isteyen terör örgütlerinin eylemlerinin en üst perdeden terörist faaliyet olarak kınanması bunun yanında YPG-PYD gibi örgütlerin ise özgürlük savaşçıları olarak lanse edilmesi, vesayet savaşlarında kullanılan terör örgütlerinin kimler olduğuna dair de ipuçlarını vermektedir.

3. TERÖRÜN PSİKOPOLİTİĞİ VE UZLAŞI SÖYLEMİ

Kriz kelime olarak beklenilmeyen durumlarda ortaya çıkan ve genel olarak istenmeyen durumlar için kullanılan bir kavramdır. Krizin beklentisi kısa süreli olmasıdır. Ancak konu terör kaynaklı krizler olunca süre mefhumu ortadan kalkmakta ve krizin yönetim şekli ve süresi yeniden planlanmaktadır. Terör, bir kriz olarak toplumsal yaşamı etkileyen pek çok parametre içerisinde istenmeyen gelişmelere neden olmaktadır. Terörün yaratmış olduğu kriz ortamı sadece bir korku ve endişe üzerinden okunamaz. Terör sosyal ilişkilerde, ekonomik ve politik ilişkilerde kriz ortamlarına sebep olmaktadır. Terörün toplumsal yaşamda ortaya çıkardığı korkuya dayalı kriz halleri çoğu zaman terörün diğer alanlarda sebep olduğu olumsuzlukların örtülmesine sebep olmaktadır. Terör kaynaklı yaşanan ekonomik kayıplar kaygı ve korkunun arkasında kalan önemli bir gerçektir. Terörle mücadele eden ve terörün yayıldığı geniş coğrafyalarda ülke bütünlüğü adına savunma mekanizmaları geliştiren ülkelerin terörü yok etmek adına verdikleri mücadelenin ekonomik boyutu kimi zaman ülke bütçesinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Terör, insan kaynakları ve beşeri sermaye üzerinde önemli olumsuzluklar doğurmaktadır. Terörist faaliyetler ile birlikte yetişmiş insan gücü teröre kurban verilirken

ülkenin gelişmesine katkı sunabilecek potansiyele sahip genç nüfus terör kıskacında heba olmaktadır. Türkiye, kandırılarak terör örgütlerinin ağına düşürülen pek çok gencin hayata yeniden kazandırılması mücadelesine " Diyarbakır Anneleri" olarak kamuoyunda bilinen, terör örgütü PKK tarafından farklı stratejilerle kendi bünyesine kattığı gençlerin annelerinin yer aldığı eylemlerde şahit olmaktadır. Terör örgütüne karşı annelerin vermiş olduğu bu mücadelede ortaya çıkan bir gerçek terör örgütlerinin sadece saldırılar ile gündeme gelmedikleridir. Saldırı ve fiili terör eylemleri, terörist eylemlerinin son aşamasıdır. Bu bağlamda terör örgütlerini sadece şiddet kullanan örgütler olarak düşünmek yanlış olacaktır. Şiddet davranışı ani bir şekilde ortaya çıkacak bir gelişme değildir. Şiddete yönelmek bir süreç neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu süreç içerisinde propaganda yapmak, eleman temin etmek ve güçlü kalabilmek için farklı iletişim yolları geliştirmek terör örgütlerinin yürüttüğü farklı faaliyetlerdir (Abrahm, 2008: 101).

Propaganda önemli bir iletişim aracı olarak terör örgütleri tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Propaganda yaparken terör örgütleri olayın içeriğine bakmaksızın sempatizanlarına ve üyelerine örgütü güçlü göstermenin algısı için mücadele etmektedir. Manipülasyon önemli bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Manipülasyon ile kitleleri etkilemek isteyen terör örgütleri bunu kitle psikolojileri üzerinde yıkıcı etki yaparak gerçekleştirir. Bu etkiyi bilen terör örgütlerinin propaganda aracı olarak kullandıkları argümanların başında iletişim araçları gelmektedir(Arslan, 2017: 60). İletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte terör örgütleri için propaganda yoluyla korku salmak imkânları genişlemiş ve terör olaylarını deneyimleyen kitleler üzerinde önemli bir mağduriyet korkusu ve dehşet hissi yaratmıştır(Çınğı, 2020: 359). Bir terör eyleminin medyanın gündeminde yer alması ve eylemin haber olarak sunulmasıyla birlikte başlayan yorumlama ve değerlendirme aşaması terörün medya ile olan ilişkisini daha anlamlı kılmaktadır(Şen, Yaşa, 2020: 2797). 2014 yılında Türkiye gündemini yoğun olarak meşgul eden ve "Kobane olayları" olarak ifade edilen olaylarda DAEŞ terör örgütü PYD terör örgütü kontrolünde bulunan yerlere saldırmış ve bu olaylar medyada farklı şekillerde sunulmuştur. PKK medyasına göre "Kobane 'ye saldırı düzenleyen DAEŞ militanları Türkiye'den sınırı geçip gitmişlerdi" (Miroğlu, 2018: 385). Farklı haber sitelerinde ise bu olaylarda Türkiye'nin Kobane halkına yardımları ve sınırdan kontrollü bir şekilde geçişlerine izin verildiği beyan edilmiştir.

Kriz ortamlarına neden olan terör olaylarının üstesinden gelmenin yolları arasında güçlü bir devlet iradesi, güçlü müdahale birimleri ve hepsinden önemlisi sağlanacak birlik ve beraberliğin önemi büyüktür. Bütün bu gereksinimler terörle mücadelede mitleştirilmiş terörizm algılarını da yok etmeye yöneliktir. Mücadele bir bütün olmak zorundadır. Sadece silahlı mücadele terörün yarattığı, zamana yayılmış algısını bertaraf etmek için yeterli değildir. PKK terör örgütünün kendini sempatizanları arasında mitleştirdiği ve bu eylemleri bizzat kendi içerisinden yetişmiş kişiler aracılığıyla gerçekleştirdiği bilinmektedir. 12 Eylül sonrasında Diyarbakır hapishanesinde yaşanan olaylar ve gerçekleştirilen intihar eylemleri PKK ideolojisinin sürdürülmesinde ve yeni üyeler kazandırılmasında önemlidir. Örgütün kurucularından olan Mazlum Doğan'ın kendini asması, devamında dört kişinin daha bu olayı tekrarlaması, Kemal Pir ve Akif Yılmaz gibi isimlerin ölüm oruçlarına girmesi PKK ideolojisinin mitleştirilmesinde sıklıkla kullanılmıştır (Bora, 2017: 854). Bu tür eylemlerle birlikte kendi mitlerini oluşturan örgütlerin, sempatizanları için yaratmış olduğu algıyı kırmak güçleşmektedir. Benzer algıyı DAEŞ'in ilk ortaya çıktığı zamanlarda hazırladıkları videolu infazlarda da hissetmek mümkün olmuştur. Terör, bu eylemlerle yaratmak istediği algıyı korku üzerinden sağlamanın gayesini gütmüştür.

Terör, uluslararası krizlerin doğmasına ve devletlerin birbirleri arasında siyasi buhranların yaşanmasına sebep olmuştur. Terörün uluslararası alanda devletlerin bir maşası haline gelmesi ve vesayet savaşlarında kullanılır olması sonucunda teröre hedef olan ülkelerde sosyal alanların sorunlu hale geldiği bilinmektedir. Sosyal yaşamın yeniden dizayn edilmek

zorunda kaldığı pek çok gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkede yaşam standartları ve alışkanlıkları değişmiştir. Yeni yaşamlar terörün kıskacında sosyal bir mühendislik inşasında gelişmektedir. DAEŞ'in yok edip geçtiği yerler, Taliban'ın sosyal yaşamı yeniden dizayn etme girişimleri ve PKK tarafından gerek sınır içinde ve gerekse sınır dışında yürütülen faaliyetler sosyal mühendislik projelerine işaret etmektedir. Sosyal mühendislik, kitlesel terör eylemlerinin ortaya çıkmasına da katkı sunmakta ve sosyal mühendisler sebep oldukları terör faaliyetleri ile diğer devletlerin tepkilerine gark olmaktadır. Kitlesel terörün içerisinde yer almak zorunda kalmış olan halklar ise sosyal mühendislerin söyleminde henüz modernleşmemiş, yetersiz ırksal içerikte (Bauman, 1997: 104) tanımlanmaktan kendilerini uzak tutamamışlardır. 11 Eylül saldırısı, devletlerin nasıl yeni terör olayları ve teröristler yaratacağını da göstermiştir. **A**BD'nin terörle mücadele kapsamında hedef aldığı Afganistan bugün için yönetim değişikliği ile öngörülemez bir sürecin içerisine girmiş durumdadır. Terörü bertaraf etmek için girilmiş Afganistan toprakları içinden çıkılmaz bir kaosun içerisinde hak arayan insanların çokluğu ile gündemdedir. 11 Eylül terör saldırısı ve binlerce insanın öldürülmesi, yaşamı aşağılayan ve kendilerini ölüme adayan insanlar olduğunu açıkça göstermiştir(Gruen, 2010: 101) . 1981 yılından bu yana terörizm üzerine yazılar yazan Chomsky terörizmi " siyasal, dinsel ya da ideolojik nitelikli hedeflere ulaşmak için yıldırma ve baskı yoluyla ya da korku yaratarak, karşılaştırılmış şiddet ya da şiddet tehdidi kullanmak" şeklinde tanımlamaktadır (Chomsky, Achcar, 2007: 18) . Baskı ve yıldırma politikası ideolojik hedeflere ulaşmanın aracı olarak kullanılmaktadır. Devletler eliyle yaratılan terörün yanında farklı ideolojilerle yola çıkan terör örgütlerinin temel gayelerinden birisinin ideolojilerini ve isteklerini meşru siyasi zeminlerde kabul ettirmek olduğu siyasi zeminde verdikleri mücadelenin bir sonucu olarak kendini hissettirmektedir.

Terörün her şiddet eyleminin ardında, insanın hem kendi hem de başkasının acısını algılamasını olanaksız kılan bir kimliğin neden olduğu içsel bir boşluk vardır(Gruen, 2010: 102). Bu boşluk kimliğe bağlı olacak şekilde ideolojik, etnik, dil, din ve ırk ayrımlarının baskın şekilde işlendiği zihinlerde hayat bulmaktadır. Teröre maruz kalan insanların yaşadıklarının terörist eylemi gerçekleştiren ve aynı değerleri paylaşanlar tarafından hissedilememesi bu boşluğun ne kadar güçlü olduğuyla ilgilidir. İçsel boşluğa neden olan kimlik, siyasi alanda gösterilen faaliyetlerle meşru bir zemin aramaktan vazgeçmez. İrlanda'da terörist faaliyetlerde bulunan İRA terör örgütü gibi Türkiye'de terörist eylemler gerçekleştiren PKK terör örgütünün de siyasi oluşumları yıllardır ülke siyasetinde var olmuş durumdadır. Bir yandan terör eylemlerini yürüten silahlı gruplar diğer yandan siyasi kanat. Ortak gaye terörün savunduğu ideolojinin ve emellerinin kabul ettirilmesidir. Zor zamanların içerisine giren terör örgütleri bu zamanlarda devletlerin meşru zeminleriyle bir uzlaşı yakalamanın mücadelesine girişir. Bu çoğu zaman zor durumdan kurtulmanın bir arayışıdır. Şartlar yeniden oluştuğunda terörün kirli yüzü işlemeye devam etmektedir.

Terör örgütlerinin içerisine girdikleri zor zamanlardan kurtulmanın bir yolu uzlaşı ve barış kavramları altında gerçekleştirilen faaliyetlerde gizlidir. Türkiye'de yıllardır terör eylemleri düzenleyen PKK terör örgütü 2011 ve 2013 yılları arasında yaşanan şiddetli terör olayları sonrasında kamusal söylemde "çözüm süreci" olarak ifade bulan bir süreçte toparlanmanın gayesini gütmüştür. Bu gaye önce 2013'ün başında PKK'lı tutuklu ve hükümlülerin sürdürdüğü açlık grevlerini bitirmesi ve bunu takiben yeni bir görüşme sürecinin başlamasında aranmıştır(Coşkun, 2014: 7). Terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın siyaset sahnesinde dillendirilmesi ve çözüm mercii olarak gösterilmesi uzlaşının temelini atacak kişi algısına hizmet etmeye yönelik bir girişim olarak izlenmiştir. Hiçbir ideolojinin ve hareketin kitlesel desteği arkasına almadan başarılı olamayacağı anlayışı PKK terör örgütü özelinde Kürt halkı ile özdeşleştirilmiştir. Terör örgütünün barış ve çözüm adına yapacağı hamleler de ise her zaman öne sürülen gerekçe Kürt halkının refahı ve Kürt sorununun çözümü olmuştur. Uzlaşı, tamamen bu gerekçeler için aranan bir olgu olarak toplumsal zemine yansıtılmıştır.

Çözüm süreci (2013-2015), Türkiye Cumhuriyeti tarihinde "Kürt sorunu" olarak tanımlanan problemin çözümü açısından en sistematik barış girişimi olarak kayda geçmiştir(Köse, 2017: 7). "Kürt sorunu" olarak ifade edilen toplumsal soruna bakış açısının farklılaştığının altını çizmek gerekmektedir. Farklı bakışlardan birisi geçmişten bugüne çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşanan olayların bir Kürt sorunu değil bir terör sorunu olduğudur. Miroğlu (2018: 383) ise bu durumu Kürt Meselesi olarak ifade etmekte ve şöyle tanımlamaktadır: "Kürt meselesi, Dürümlü'de gerçekleşen patlamadan sonra açılan derin bir çukur gibi.[1] Dipsiz bir çukur. Derinleştikçe derinleşen ve her patlamadan sonra kendi trajedisini ve acısını büyüten bir çukur". Tan (2012: 249), bu konuyla ilgili kavramsallaştırmasında "Kürt sorununu" kullanmaktan yana. "Kürt sorunu tabi ki vardır ve sorunun doğru adı Kürt sorunudur. Yani Güneydoğu sorunu veya terör sorunu olarak yapılan isimlendirmeler eksik ya da yanlıştır". Sorunun üzerinde kavramsal olarak anlaşmanın sağlanamadığı ve ortak içerikle kavramların içleri doldurulamadığı açık bir şekilde ortadayken toplumsal bir uzlaşı ve çatışmasızlık üzerine bir uzlaşının sağlanabilmesi oldukça güç durmaktadır. Uzlaşı üzerine temellendirilen politikaların beklenilen düzeyde gerçekleşmemesinde kavramsal uzlaşının ve içeriğinin sağlanamamış olması birer niyet göstergesi olarak da yorumlanabilir.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ilgili birimlerinin ve PKK terör örgütünün "çözüm süreci" adı altında yapmış olduğu görüşmelere gerekçe olarak gösterilen yaklaşımlardan birisi terör sorununun silahla halledilemeyeceği yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma temel teşkil edecek değerlendirmelerin başında, sorunun çözümü için siyasi, hukuksal, sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik çalışmaların kapsamlarının genişletilmesi ve bunun için PKK'nın şiddete son vermesi, sınır dışına çekilmesi ve silahları bırakması gelmektedir (Bahar, 2013: 75). Özellikle silahların bırakılması uzlaşının temel şartı olarak ifade edilmiştir. Terörün bitirilmesinin devletin ve iktidarların en büyük kazanımı olacağı da her dönem ifade edilmiştir. Terörün bitirilmesine dair bir diğer değerlendirme ise çözümün gerçekleşmesi için şiddetin yerine siyasetin gelmesinin gerekli olduğudur. Çözüm süreci ilk zamanlarda bir uzlaşı ortamını yaratabileceğini akıllara getirmiş olsa da yapılan açıklamalarda uzlaşının sürekliliğinin mümkün olamayacağına dair algıların daha güçlü olduğu ifade edilebilir. 2013 yılında görüşmeler devam ederken AK Parti ve BDP arasındaki karşılıklı söylemlerden bu algıya kapılmak olası bir durumdur. 2013 yılında Selahattin Demirtaş'ın "anadilde eğitim şartı, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yüzde onluk seçim barajının düşürülmesi ve vatandaşlık tanımından Türklüğün çıkarılması" istekleri uzlaşının sağlanamayacağına ya da sağlansa bile çok uzun sürmeyeceğine dair işaretler olmuştur. Kürt siyasi hareketinin tanımlamalarında yer verdiği "Kürt Sorunu" ile PKK terör örgütünü ayıramaması, PKK'yı ve terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ı çözümün bir aktörü olarak görmesi kısa süreli sağlanan çözüm sürecinin gidişatına dair olumsuz ipuçları arasındadır.

Demokratik açılım, çözüm süreci, terör örgütünü silahsızlandırma çabaları terörün bitmesine ve aranan sulh ortamının yakalanmasına çare olamayan girişimler olarak kalmıştır. Çözüm süreci esnasında sürekli artan talepler ve istekler sürecin tıkanmasında önemli olmuştur. Yaşanan siyasi ve toplumsal olaylar da çözüm sürecini sekteye uğratmış, beklenen uzlaşı ortamı yakalanamamıştır. Bu ortamda PKK terör örgütü ve uzantıları süreci yeniden toparlanmak, silahlanmak, şehirlerde güç kazanacak şekilde tertiplenmek ve meskûn mahal çatışmalarına hazırlanmak maksadıyla kullanmıştır. Bunların hepsi çözüm süreci karşıtlarını ve milliyetçi cepheyi rahatsız etmiştir. Terör, yüzünü şiddet eylemleri ile göstermemiş olsa da toparlanmak ve güçlenmek adına yürütülen faaliyetlerden kaynaklı artan kaygılar terörizm algısının daha yüksek oranda hissedilmesine neden olmuştur. Bu algının oluşmasında bir diğer etken terörle sürekli olarak birlikte anılan ve kendilerinin de bu durumu yalanlamaktan çekinmediği

[1] 12 Mayıs 2016 tarihinde Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Dürümlü mezrasında bomba yüklü bir kamyonun patlamasıyla meydana gelen olayda 12 kişi yaşamını yitirmiş ve 23 kişi yaralanmıştır.

HDP'nin Türkiye partisi olmak şeklindeki söylemleridir. Devletler ve terör örgütleri arasındaki ilişkilerin ve iletişimin çok kırılgan olduğu gerçeği çözüm sürecinin sona ermesinde yeniden gözlemlenmiştir. Çözüm süreci aynı zamanda terörün psikopolitiğini değerlendirmek adına önemli argümanları sunmuştur. Bu süreçte toplumsal zeminde terörün yeniden şiddetleneceğine dair algı ve kaygılar artmıştır. Çözüm sürecinde yakalanamayan uzlaşı sonrasında yaşanan çatışmalar daha şiddetli hale gelmiştir. Süreç şehir içi çatışmalara evrilmiştir. Terörün yaratmayı hedeflediği uluslararası algıda ise ezilen ve kıyıma uğrayan bir halkın yaşam mücadelesi yer almıştır. Bu propaganda örgütün bütün uluslararası şebekelerinde işler hale gelmiştir. Özellikle DAEŞ terör örgütünün varlığı ve eylemleri de bu propaganda da işlevsellik katan başka bir unsur olmuştur. İslamcı bir örgüt olarak ortaya çıkan DAEŞ ile Ak Partinin İslami duruşu aynı potada eritilerek uluslararası camiada var olan İslamofobi ile ilişkilendirilmiştir.

4. SONUÇ

Terör, net bir bölgesel, siyasi veya sosyal sınırları olan, belirli bir olguyu karşılayan bir kavram değildir. İçeriğinin doldurulması ise uzlaşının olmadığı bir zeminde uyumsuzluğu ortaya çıkarmaktadır. Terör, uluslarüstü bir siyasetin konusu ve mecburi gerekçesidir. Ulusların iç karışıklık yaşamasında ve uluslararası güvenlik anlaşmazlıklarının yaşanmasında temel faktörlerin başında terör gelmektedir. Farklı devletlerin vesayet savaşlarında birbirlerine karşı kullanabildiği bir maşa görevi görebilen terör örgütleri ideolojik, etnik, dini ve ırka dayalı gerekçelerle motive olmaktadır. Terör örgütlerinin faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki beklentileri ve istekleri bu gerekçelere dayalı farklılaşmaktadır. Bu durum terör kavramı üzerinde, uluslararası sistemde, devletlerin ortak bir terör tanım üzerinde uzlaşmamalarına yol açmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti PKK, ASALA, YPG, PYD ve FETÖ gibi oluşumları terör örgütü olarak tanımlarken Almanya, İsveç ve Fransa gibi ülkeler bu oluşumları birer terör örgütü olarak tanımlamamaktadır (Abdurrahmanlı, 2018: 590).

Teröre karşı verilen mücadelelerde temel mesele güvenliktir. Güvenliğin sağlanması üzerine devletler politikalar geliştirirken terörün hedefinde güvenliği tehdit eden faaliyetler gerçekleştirmek yer almaktadır. İki unsur arasında sıkışıp kalanlar ise insan unsurudur. İnsanı merkeze alan uygulamaların ve terörün şiddet eylemlerinin yanında algısına da hizmet eden faaliyetlerin bertaraf edilememesi terörün tamamen ortadan kaldırılmasını güçleştirmektedir. Terör eylemlerine ve teröristlere karşı kolluk kuvvetleriyle verilen mücadelenin olmazsa olmaz olduğu Türkiye örneğinde izlenmektedir. Bunun yanında siyasi ve sosyal zeminlerde de terörizme karşı güçlü bir mücadele yöntemi sergilenmek zorunluluğu söz konusudur. Siyasi zeminde gerçeklikten uzak politikaların ve söylemlerin ortaya konması terörün sonlandırılmasına hizmet etmeyecektir.

Terörün en önemli motivasyon unsuru sahip olduğu ideolojidir. Bu ideoloji doğrultusunda bütün eylemlerini gerçekleştirir ve amacına ulaşmayı arzular. İdeolojilerin güçlü bağlarla insanları bir araya getirme özelliği terör örgütlerinin eleman temin etmekte kullandığı birincil unsurdur. Yaratılmak istenen algıda ve eylemler sonrasında sergilenen söylem dilinde temel gaye sahip olunan ideolojinin yeniden üretilmesidir. Korku ve kaygı üzerinden insan psikolojisi üzerinde yaratılan tahribatlar terörün kirli ilişkilerini yürütebilmesine katkı sunar. Ulusal ve uluslararası faaliyetlerinin yanında yerelde yaşanan terör kaygısı pek çok insan için yaşamı çekilmez kılmaktadır. Bu insanların yaşamlarını kaygı ve korkudan uzak tutmak adına terörle yapılan uzlaşmaların sulhtan çok artan düzeyde yeni eylemleri doğurduğu da tecrübe edilmiştir. Barış söylemleri ümit verici olsa da beklentilerle sonucun birbirinden oldukça uzak olması barış dilinin geçerliliğini yok etmiştir. Terörün sürekli vurgu yaptığı barış dili ve insan hakları temaları söylem dilinde kullanılan argümanlardan öteye gitmemekte, zor zamanlardan kurtulmak için sergilenen birer uzlaşı aracı olarak kullanılmaktan başka bir anlam ifade etmemektedir. Psikolojik olarak yaratılmak istenen algıda ezilmiş halkların mücadelesi, eşit yaşam ve vatandaşlık hakları gibi ifadeler yer almaktadır. Ancak söylem dili ile etkilemeyi

amaçladıkları kitlelere yönelik sözde faaliyetleri ile şiddeti merkeze alan eylemleri arsındaki ironi terörün hiçbir zaman uzlaşı ile sağlanacak bir aktör olmadığını ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

Abrahms, M. (2008). What Terrorist Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy. *İnternational Security*. 32 (4). ss. 78-105.

Abdurrahmanlı, E. (2018). Küreselleşme Olgusuyla Birlikte Büyüyen Terörizm. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi.* 5 (18). ss. 586-605.

Arslan, H. (2017). Kamu Güvenliğinin Önemli Bir Tehdidi Olarak İntihar Bombacılığı Fenomeni ve Mücadele Yöntemleri. *Journal of Security Studies*. 19 (1). ss. 47-66.

Bahar, H. İ. (2013). *Çözüm Süreci*. Ankara Strateji Enstitüsü Raporu (2013-2).

Bauman, Z. (1997). *Modernite ve Holocaust*. Çev. Suha Sertabiboğlu. İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Bora, T. (2017). *Cereyanlar.* İstanbul: İletişim Yayınları

Chomsky, N., George, A., Said, A., O'sullivan, G. (1999). *Terörizm Efsanesi*. (Çev. Bahadır Sina Şener). Ankara: Ayraç Yayınevi.

Chomsky, N. Achcar, G. (2007). *Tehlikeli Güç: ABD'nin Dış Saiyaseti ve Ortadoğu*. Çev. Yavuz Alogan. İstanbul: İthaki Yayınları

Coşkun, V. (2014). Çözüm Süreci: Dün, Bugün, Yarın. *Liberal Düşünce Dergisi*. 75. ss. 7-18.

Çınğı, G. T. (2020). Terör Korkusu ve Algılanan Terör Riskinin Alturistik Boyutları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 37 (2). ss. 358-371.

Çelik, H., Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 27(27). ss. 99-117.

Demir, C.K. (2008). Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi.* 5(19). ss. 57-88.

GRUEN, A. (2010). *Demokrasi Mücadelesi: Radikalizm, Şiddet ve Terör*. Çev. İlknur İgan. Çitlembik Yayınları: İstanbul.

Gündüz, M. (1998). Terör: Kavramsal Bir Çerçeve, Türkiye'deki Nedenleri ve Çözümleri. *Cumhuriyet Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20-21. ss. 256-275.

Köse, T. (2017). Çözüm Sürecinin Yükseliş ve Düşüşü. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*. 4(1). ss. 13-40.

Mert, İ. S. (2010). Terör Yönetimi Kuramı Ve Cesaret: Kavramsal Bir Tartışma. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. (6), 12. s. 57-83.

Miroğlu, O. (2018). *Yeni Yüzyıl, Kürtler ve Bağımsızlık*. İstanbul: Doğan Kitap

Slattery, M. (2007). *Sosyolojide Temel Fikirler*. Çev. Ümit Tatlıcan, Gülhan Demiriz. Sentez Yayıncılık: Bursa.

Şen, F., Yaşa, G. (2020). Terör Medya İlişkisi Bağlamında Terör Eylemlerinin Haberlerde Sunulma Biçimleri: "Reina Saldırısı" Örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 10 (16). ss. 2795-2830.

Tan, A. (2012). "*Sorunun Adını Doğru Doğru Koyalım: Kürt Sorunu*". Ed. A. Yıldız. " Cumhuriyetin Demokrasiyle İmtihanı". İstanbul: Etkileşim Yayınevi

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ
KAYFOR 2021 Malatya

BAŞARISIZ DEVLET VE TERÖRİZM: SOMALİ

Ranuna İklime GÜN[1]

Güngör ŞAHİN[2]

Özet

Soğuk Savaş dönemi sonrasında uluslararası sistemin yapısında bir dizi değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerden biri de devlet içi istikrarsızlık vakalarının uluslararası gündemde daha fazla yer almasıdır. Somali de içinden geçtiği uzun süreli istikrarsızlık dönemiyle bu devletlere önemli bir örnek teşkil etmiştir. Merkezi hükümetin çöküşünün yarattığı güç boşluğu sonrası, terörizmle ilişkili birey ve oluşumların güç boşluğunu doldurmaya çalıştıkları sonucuna varılmıştır. Somali'deki terörizmin sivil savaşın taktiksel aracı olduğu El Şebab terör örgütünün faaliyetlerinde tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, uluslararası sistemdeki yapısal değişikliğin Somali üzerinde oluşturduğu etkiyi görmek adına Neorealist teoriden yararlanılmıştır. Somali'de 'öteki' kavramını işaret ederken 'biz ve diğerleri' söylemi üzerine kurulan kimliğin inşasını incelemek için Sosyal İnşacılık teorisinden faydalanılmıştır. Yine ülke içinde hala devam eden çatışmaların bitirilememiş olması ve dış aktörlerin ülkeye etkilerini incelemek adına da Barış Çalışmaları disiplini kullanılmıştır.

Çalışmanın yöntem kısmında karma bir metot izlenip, nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması, veri analizi yöntemi ve odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Bununla beraber, kartopu yöntemiyle, seçilen ülke içinde ve dışında yaşayan 20 Somaliliyle Google form üzerinden anket düzenlenmiştir. Çalışmayı somut zemine oturtmak adına Global Terrorism, Fund for Peace Database ve Uppsala Conflict Data Program veri tabanları kullanılmıştır.

Somali örneğinde başarısız devlet sürecinde sivil savaş halinde siyasi istikrarsızlık taktiği olarak terörizmin ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Bu çalışmayla başarısız devlet ve terörizm ilişkisine dair Türkçe literatürdeki boşluğun doldurması hedeflenmektedir. Bu çalışma "Başarısız Devlet ve Terörizm İlişkisi: Somali Örneği" başlıklı tez çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Başarısız Devlet, Terörizm, Somali, El Şebab, Afrika Boynuzu

[1] Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi. Arş. Gör. Ranuna İklime Gün, r.iklime.gun@bozok.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-7973-9566

[2] Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, Doç .Dr. Güngör Şahin, gsahin@msu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0001-6296-8568

FAILED STATE AND TERRORISM: IN THE EXAMPLE OF SOMALIA[1]

Abstract

After the Cold War period, some changes occurred in the international structure. One of these changes is that instability within the state takes more place on the national agenda. Somalia ,as its long period of instability, set an important example for these states. It is concluded that in the power vacuum left by the collapse of the central government, individuals and organizations associated with terrorism strive to fill this power vacuum. It has been determined in the activities of the al Shaabab terrorist organization that terrorism in Somalia is a tactical tool of civil war.

It is benefited from Neorealism to figufayre out the effect of structural change over Somalia. Social Construction theory is used while creating an enemy within the country, the construction of the identity based on society, us and others the fragmented identities in Somalia. Peace Studies discipline is also used in order to examine the effects of external agents to Somalia and the inability to end the conflicts that still continue within the country.

In the method part, hybrid method is applied smethuch such as literatüre review, data analysis method and focus group interview are used as qualitative research methods. In addition, Google form survey is conducted with 20 Somalians living inside and outside Turkey selected by the snowball method. To put the work on a concrete basis, it is benefited from several databases, such as Global Terrorism Database, Fund for Peace Database, Uppsala Conflict Data Program. In this study, it has been concluded that terrorism, which is a political instability tactic, is used as a result of the failed state. The research gaps filled by this study in Turkish literature is the relationship between the failed state and terrorism. This study was prepared by benefiting from the thesis that is titled as "Failed State and Terrorism: in the Example of Somalia".

Keywords: Failed State, Terrorism, Somalia, al Shabaab, Horn of Africa

[1] Bildiri "Başarısız Devlet ve Terörizm İlişkisi: Somali Örneği" tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Toplumun kendi rızasıyla doğa durumundaki savaş halinden kaçınmak için egemene toplumsal sözleşmeyle bazı haklarını devretmesiyle devlet oluşmuştur. Bu sözleşmeye iki tarafın da karşılıklı uyması beklenmektedir. Toplumsal sözleşmeye uyulmazsa doğa durumuna geri dönme tehlikesi, güç kullanma tekelinin devlet altı veya üstü örgütlenmelere dağılma ihtimali olmakla birlikte bu durum devleti başarısızlığa uğratma ihtimal dahilindedir. Somali'de daha önce sağlanmış bir otorite olmasına rağmen gerek sınır devletleri, sömürgecilik gerekse iç parçalanmışlıkları sebebiyle otoritenin gücü elinde tutamaması sonucu devlet başarısızlığa uğramıştır. Bu durum diğer Afrikalı devletlerde görülse de Somali'yi onlardan ayıran özelliği en uzun süreli devlet başarısızlığına uğramasıdır. Bu sebeple çalışmaya örneklem olarak seçilmiştir. Somali devletinin gücü tek başına elinde bulundurma halini kaybetmesi, merkeze bağlı kurumlarının çökmesi ve bu duruma ters orantılı olarak terör örgütünün bu güç boşluğunu nasıl doldurduğu çalışmanın temel hipotezi olarak seçilmiştir.

Başarısız devlet kavramı hususunda literatürde bir uzlaşıya varılamaması sebebiyle somut değişkenlerle sınamak adına Kırılgan Devlet İndeksi(Fragile State Index) kullanılmıştır. Bu indekste; güvenlik, elitler arası kutuplaşma, grup şikâyeti, ekonomik gerileme, düzenli olmayan kalkınma, insan kaybı, devletin meşruiyeti, devletin kamu hizmetlerini sağlayamaması, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün durumu, toplumun gıdaya, temiz suya ulaşımı ve nüfus baskıları, mülteciler ve ülke içinde zorla yerinden edilen kişiler, dış müdahale değişkenleriyle Somali test edilmiştir. Bu 12 değişkene 1-10 arasında puanlar verilip devletlerin başarısızlığını ölçen indekste, 120 tam puan olmak üzere devletler ne kadar yüksek puan alırlarsa o derece başarısız olduklarını göstermektedir. İndekse göre Somali 2005'ten beri en başarısız üç devlet arasında sürekli bir başarısızlık göstermiştir(Fund For Peace, 2019: 31).

Devlet başarısızlığının sebepleri iç sebepler ve/ya "koruma sorumluluğu" gibi insani müdahale çevresinde düzenlenen operasyonlardan kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada, devlet başarısızlık sonucunda ortaya çıkan güç boşluğunda devlet dışı aktörlerden biri olan terör örgütlerinin nasıl doldurmaya çalıştığı incelenmektedir. Devletler güç kaybettiğinde, terör örgütlerin bu güç boşluğunu nasıl doldurmaya çalıştığını Somali üzerinde incelenmiştir. Örneklem olarak tek devlet seçilerek en olası vaka analizi yönteminden yararlanılmış ve vaka içi analiz yapılmıştır.

Başarısız devlet ve terörizm arasındaki ilişkiyi Somali üzerinde test etmek için literatür taraması, içerik analizi, odak grup görüşmeleri ve anket çalışması yapılmıştır. Yozgat Bozok Üniversitesinde okuyan on Somalili gençle yerel bilgilere ulaşmak için soru cevap şeklinde yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Küçük bir odak grup görüşmesi yapmanın dezavantajını azaltmak adına likert ölçeğiyle çoktan seçmeli Google anket formu hazırlanmıştır. Kartopu yöntemiyle seçilen İstanbul, Yozgat, Somali, İngiltere'de yaşayan 20 Somaliliye kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan Google anket formu vasıtasıyla fikirleri alınmıştır. Bununla birlikte, İngiliz sömürgeciliğine karşı koyan Seyyid Muhammed Abdullah Hasan'ın torunu olan Abdi O. Shuriye ile telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Kuramsal Çerçeve

2.1.1 Neorealizm

Neorealizm, uluslararası sistemin yapısında olan bir değişikliğin devletleri ve kendi aralarındaki ilişkileri etkileyeceğini savunmaktadır. Uluslararası politikanın bir dizi karmaşık ilişkiler dizisinden oluştuğu iddia edilmiştir(Waltz:1979, 80). Kuramsal çerçeveyi çizen birçok düşünür olsa da savunmacı realizmde Kenneth N. Waltz, saldırgan realizmde John J. Mearsheimer ön plana çıkmıştır. Waltz, yapı ve içindekilerin etkileşimini iki ayrı seviyede düşünmüştür. Sistem

teorisinin amacının yapının ve yapının içindeki etkileşim halindeki birimlerin nasıl çalıştığını ve etkileşim halinde olduklarını göstermek olduğunu iddia etmiştir. Uluslararası sistemin düzenleyici yapısı gereği olarak anarşik ve yerinden yönetilebileceğini savunmuştur. Devletin öncelikli hedefi gücünü arttırmak değil kendi amaçlarını gerçekleştirebilmek için gücü araç olarak kullanmaktır(Waltz:1979, 88).

Mearsheimer ise "Büyük Güç Siyasetinin Trajedisi" adlı çalışmasında gücün amaç olduğunu ve büyük güçlerin güçlerini arttırmak için birbirleriyle yarıştıklarını bu durumun da bazen savaşa neden olduğunu belirtmiştir(John J. Mearsheimer İnternet sitesi). Çok kutuplu sistemdeki hegemonların birbirlerine rağmen güç kazanma potansiyellerinin yüksek olması sebebiyle iki kutuplu sisteme göre daha tehlikeli olduğunun altını çizmiştir(Mearsheimer: 2001, 5).

Bu çalışmada Neorealizm, Sosyal İnşacılık ve Barış Çalışmaları teorilerinde yararlanılmıştır. Bu teorilerden yararlanma nedeni konuyu sistem, devlet ve birey düzeyinde incelemektir. Soğuk Savaş sonrasında değişen uluslararası yapıda aktörler ve konular yatay ve dikey olarak genişlemiş, salt devletlerarası değil devlet altı ve ulus ötesi aktörler olarak ortaya çıkan terör örgütlerinin gündemde yer bulmasına neden olmuştur.

Neorealizm, sistemin devlet davranışlarını nasıl etkilediğini, küresel ve bölgesel aktörlerin davranışlarına nasıl etkileri olduğunu araştırmaktadır. Somali'ye Soğuk Savaşa döneminde Sovyetler Birliği ile başlaya ilgi 1990'larda ABD'nin artan ilgisi ve sonrasında bu önceliğin 11 Eylül olaylarına kadar geri planda kalması Neorealizmle açıklanmıştır. Komşu ülkelerden olan Etiyopya ve Kenya'nın bölgede yürüttüğü politikalarda bu düzlemde incelenmektedir. Bununla birlikte, Somali'deki devletle toplum arasındaki ilişkiyi, klan aidiyetleri, El Şebab terör örgütü söylemlerinde, kimlik inşasında kendilerini tanımlamaları kendinden olmayanı ötekileştirirken düşman yaratmada kullandığı dili anlamak adına Sosyal İnşacılık teorisinden yararlanılmıştır. Birey seviyesinde eğitim, barınma, güvenlik gibi ihtiyaçların karşılanamaması Somali'de yapısal şiddete neden olduğu belirtilmiştir. Ülkede savaşın, büyük çatışmaların olmadığı negatif barış idealinin sürdürülemez olduğu gösterilmeye çalışılıp kurumların güçlendirilmesine ve devlet inşasına dayalı pozitif barışın önemine Barış Çalışmaları teorisi kullanılarak dikkat çekilmiştir.

2.1.2 Sosyal İnşacılık

Soğuk Savaş bitimiyle teorilerde de çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Her şeyin sosyal olarak inşa edildiğini savunan teori uluslararası ilişkilere özel bir yaklaşım olmayıp sosyal bilimlerde kullanılmaktadır. Uluslararası siyasette epistemolojik açıdan bilginin sosyal olarak inşasına, ontolojik açıdan da sosyal gerçekliğin inşası üzerinde durmaktadır(Küçük 2017: 328 - 330). Literatüre öncülük eden düşünür Alexandre Wendt "Social Theory of International Politics" adlı eserinde, devletler birbirlerini arkadaş, rakip ve düşman olarak gördükleri uluslararası siyaset teori meydana getirmiştir(Wendt, 2003:1). Wendt'in Collective Identity Formation and the International State adlı makalesinde, uluslararası siyaset teorisinin ana analiz biriminin devletler olduğunu, sistemde kilit yapı olmalarının nedeni somut verilerden ziyade özneler arası olduğu, devletlerin kimliklerinin ve çıkarlarının sosyal olarak inşa edildiğini savunmuştur(Wendt, 1994: 385).

Bu çalışmada tek bir teori ve kavramsal çerçeveye bağlı kalmak yerine alanı en iyi anlatan kuramsal ve kavramsal çerçeve kullanılmıştır. Sosyal İnşacılık teorisinden de hazır verilen bilgilerin inşa edildiğine, kimlik inşasına, diğeri/ötekinin nasıl oluşturulduğundan faydalanırken yararlanılmıştır. Somali'deki yapısal parçalanmışlık anlatılırken ben ve diğerleri denklemi kurulurken aslında benin korunması, grup kohezyonu sağlamanın hedeflendiği açıklanırken Sosyal İnşacılık teorisinden faydalanılmıştır. Somali için yapılan barış müdahalelerinin, konferansların neden başarısız olduğu Barış Çalışmalarında anlatılmıştır.

2.1.3. Barış Çalışmaları

1950'lerde maksimalist ve minimalist Barış Araştırmaları genişlemeye başlamıştır.

1990'larda yatay ve dikey düzlemde konu ve aktör sayısı genişleyerek Barış Çalışmaları disiplinine dönüşmüştür. Kuzey Güney arasındaki ekonomik farklar, Güneydeki çatışmalar Barış Çalışmalarının bir kavramı olan yapısal şiddet çevresinde incelenmiştir(Rrapaj, 2014: 82-90). İmkânların yetersizliği ile ölçülebilecek kavram olan yapısal şiddetin nedenleri arasında sıklıkla sağlık, eğitimin kötülüğü, gelirin eşitsizliği sayılmış, yoksunluk kavramıyla eşleştirilmiştir. Negatif Barış halinde savaş ve büyük şiddet olaylarının olmadığı hal olarak ifade edilirken pozitif barışta, barış eğitimi verilmesi, çatışmaların çözümlenmesi, arabuluculuk yapılması, barışın inşa edilmesi gibi yöntemler sayılmıştır(Galtung, 1969:168-171). Galtung'a göre şiddet sadece doğrudan değil, yapısal ve kültürel formlarda da olmaktadır. Bu şiddet üçgeninde meydana gelecek herhangi bir aksiyonun diğerini de etkileyeceğini vurgulamıştır(Galtung, 1990:291)

Yeryüzünde hiçbir dönem mükemmel barış olmamıştır. Sürekli barış arayışı Don Kişot'un şövalye olma isteğine benzetilmiştir(Webel, 2007:11-12). Galtung'a göre TRANSCEND yaklaşımında uyumlu hedefler konularak barış elde edilebilir, uyumlu olmayan ihtiyaçlara yönelik olmayan hedefler çatışmaya neden olmaktadır. Dönüştürülmemiş çatışma neticesinde şiddet ortaya çıkmaktadır. Çatışmayı çözmek adına da aşkınlıklara ihtiyaç duyulduğunu vurgulayan Galtung, Avrupa Birliği'nin çatışmaları nasıl dönüştürdüğünü örnek olarak vermiştir. Galtung'un aşkın yaklaşımının salt arabuluculuktan daha derine indiği barış ve çatışmaya dair tüm süreci ele aldığının altını çizmiştir(Galtung, 2007: 14).

2.2. Kavramsal Çerçeve

2.2.1.Başarısız Devlet

Devleti oluşturan unsurlar arasında toprak parçası, egemenlik, toplum olduğunu kabul edilmektedir. Max Weber, güç kullanma tekelini de devlette olduğunu iddia etmiştir(Weber, 2010: 310). William Zartman'a göre güç kullanma tekeli devlet dışı aktörlere dağılmış yahut devlete rakip şekilde güç kullanılmaya başlanmıştır(Klarre, 2004: 117).

Gerald Helman ve Steven Ratner tarafından başarısız devlet kavramı Foreign Polivy dergisinde ilk defa literatürde yerini almıştır. Soğuk Savaş sonrasında Orta Amerika'dan Balkanlara, Afrika'dan Güneydoğu Asya'ya birçok devlet kendilerine yetememiş, başarısızlığa uğramıştır. Başarısız devlet de mültecilere, ülke içi düzensiz göçe, siyasi kaosa, savaşa neden olmuştur(Helman ve Ratner, 1992/1993:3). Literatürde net bir zayıf devlet, başarısız devlet ayrımı olmasa da Carment, Gazo ve Prest, kırılgan devlet(fragile state), zayıf devlet (weak state), başarısızlaşan devlet(failing state), başarısız devlet(failed state), çökmüş devlet(collapsed state), toparlanan devlet(recobering state) diye kategorize ederek sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmada başarısız devletler anlatılırken ekonomik çöküşün yaşandığı, insani krizlerin olduğu bir atmosfer canlandırılmıştır. Devlet ancak ülkenin belirli yerlerinde ve gruplarında egemen olarak kalmıştır (Carment, Gazo, Prest, 2007:48-53). Robert Rotberg tarafından BM İnsani Gelişme İndeksi (UNDP Human Development Index), Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk İndeksi (Transparency International's Corruption Perception Index), Dünya Özgürlük Raporu (Fredom House's Freedom of the World Report) veri tabanları kullanılarak yapılan sınıflandırmada güçlü devletler, zayıf devletler, başarısız devletler ve çökmüş devletler olarak dörde ayrılmıştır(Rotberg, 2004: 4-9).

Şekil 1.1: Kırılgan Devlet İndeksi Şeması

Tablo 1.1: Somali'nin 2006-2020 Yılları Arasında Başarısız Devlet İndeksindeki Değişimi

Yıl	Sıralama	Toplam	C1: Güvenlik Araçları	C2: Elitlerarası Kutuplaşma	C3: Grup Şikayeti	E1: Ekonomik Gerileme	E2: Ekonomik Eşitsizlik	E3: Beyin Göçü	P1: Devlet Meşruiyeti	P2: Kamu Hizmetleri	P3: İnsan Hakları	S1: Nüfus Baskıları	S2: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilen Kişiler	X1: Dış Müdahale
2020	2nd	110,9	9,8	10,0	8,6	9,1	9,4	8,9	8,9	9,1	9,0	10,0	9,1	9,0
2019	2nd	112,3	9,6	10,0	8,9	9,8	9,4	9,2	9,0	9,4	9,3	10,0	9,4	9,2
2018	2nd	113,2	9,7	10,0	9,0	8,9	9,3	9,5	9,1	9,3	9,6	10,0	9,7	9,1
2017	2nd	113,4	9,4	10,0	8,9	8,9	9,3	9,8	9,3	9,0	9,5	10,0	10,0	9,3
2016	1st	114,0	9,7	10,0	9,4	9,0	9,3	9,5	9,5	9,0	9,7	9,7	9,7	9,5
2015	2nd	114,0	9,7	10,0	9,5	9,1	9,0	9,2	9,3	9,3	10,0	9,6	9,8	9,5
2014	2nd	112,6	9,4	10,0	9,3	9,1	8,7	8,9	9,1	9,6	9,8	9,5	10,0	9,2
2013	1st	113,9	9,7	10,0	9,3	9,4	8,4	8,9	9,5	9,8	10,0	9,5	10,0	9,4
2012	1st	114,9	10,0	9,8	9,6	9,7	8,1	8,6	9,9	9,8	9,9	9,8	10,0	9,8
2011	1st	113,4	10,0	9,8	9,5	9,3	8,4	8,2	9,8	9,4	9,7	9,7	10,0	9,7
2010	1st	114,3	10,0	10,0	9,7	9,6	8,0	8,3	10,0	9,6	9,9	9,6	10,0	9,6
2009	1st	114,7	10,0	10,0	9,7	9,5	7,7	8,5	10,0	9,9	9,9	9,8	9,9	9,8
2008	1st	114,2	10,0	10,0	9,6	9,4	7,5	8,3	10,0	10,0	9,9	9,8	9,8	10,0
2007	3rd	111,1	10,0	10,0	8,5	9,2	7,5	8,0	10,0	10,0	9,7	9,2	9,0	10,0
2006	6th	106,9	10,0	9,8	8,0	8,5	7,5	7,0	10,0	10,0	9,5	9,0	9,1	8,5

Başarısız devlet parametreleri indekste 12 başlıkta toplanmıştır. Güvenlik araçlarında, devletin güvenlik tehditlerini ele alırken elitler arası kutuplaşmada, kurumların etnik, sınıf, klan, ırk, dini sebeplerle parçalanmasını incelemektedir. Grup şikâyetinde, toplumdaki parçalanmışlıklar anlatılmakta; hizmetlere veya kaynaklara erişimdeki sınırlılıklara odaklanılmaktadır. Ekonomik gerileme parametresinde, kişi başına yıllık gelir, Gayri Safi Milli Hâsıla, işsizlik oranları, enflasyon, yoksulluk düzeylerine bakılan bütüncül bir ekonomik gerilemeyi ele almaktadır. Düzensiz kalkınmada, ekonomideki yapısal eşitsizliklere (ırksal, etnik, dini veya diğer kimlik

grubu) odaklanmaktadır. İnsan kaybı ve beyin göçü, insanın yerinden edilmesinin etkilerini ele almaktadır. Devlet meşruiyeti, hesap verebilirliği ve vatandaşlarla münasebetini incelemektedir. Kamu hizmetleri, temel devlet fonksiyonlarının işlerliğini ifade etmektedir. İnsan hakları ve hukukun üstünlüğü**,** insan hakları korunup gözetildiği süreci değerlendirmektedir. Nüfus baskıları**,** nüfusun kendisinden ve çevresinden kaynaklanan gıda arzı, temiz suya erişim gibi kaynaklar yahut hastalık, epidemi salgınlarını temel almaktadır. Dış müdahale**,** devletin egemenliğini zedeleyen özellikle güvenlik ve ekonomi alanında dış aktörlerin etkileri araştırılmaktadır. (Fragile State Index, 2019: 34- 41)

3. BAŞARISIZ DEVLET ÖRNEĞİ: SOMALİ

Berlin Konferans'ında başı çeken ülkelerden olan İngiltere, Fransa ve Almanya Afrika'nın doğal kaynakları ve pazarı için Afrika'nın talanı (scramble for Africa) planından Somali de payına düşeni almıştır(Gates ve Appiah. Encyclopedia of Africa, 2010). 1839'da Birleşik Krallıkla başlayan Somali sömürüsü 1884'de Fransa ve İtalya'nın düzenine dâhil olmasıyla 1927'ye kadar sömürü süreci devam etmiştir(Özey, 2018: 38).

II. Dünya Savaşı akabinde değişen yapıyla Somali'nin bağımsızlık süreci de başlamıştır. İtalya ve İngiltere'nin Somali'deki sömürge bölgeleri 1960 yılında bağımsızlıklarını ilan etmiş ve birleşerek Somali Cumhuriyet'ini kurmuştur. Ancak, Cibuti ayrı bir devlet olurken ilerleyen süreçte, Ogaden Etiyopya'ya, NFD bölgesi de Kenya'ya dâhil edilmiştir. Sömürge geçmişinin ülkede halâ var olan izleri yetmiyormuş gibi toprakların ve üzerinde yaşayan milletin başka devletlere dâhil edilmesi "Büyük Somali" idealini ortaya çıkarmıştır(Lewis, 1988:195). 1960- 1969 yılları arasında kısa süreli cumhuriyet rejimi uygulansa da kurumsal olmayan demokrasinin, Egal'in hükümetinin kayırmalarının, çok sesliliğin politika yürütmede zorluluğu gibi sebeplerle Siad Barre darbe gerçekleştirmiştir. Siad Barre dönemi 1969 yılında darbeyle başlayıp 1991 yılında hükümetin çökmesiyle sonlanmıştır(Lewis, 2008:38-39). Ülkeyi modernleştirme, kabileler arası klan ayrımını kaldırmayı, merkezi hükümeti güçlendirmeyi hedefleyen politikalar yürütmeye çalışmıştır ancak yönetimdeki yozlaşma, gücü ölçüsüz kullanma, hedeflerini gerçekleştirememe, Ogaden savaşına girme ve yenilme, halkı için halkına rağmen davranma gibi sebeplerle 1991 yılında ülkeden kaçmıştır(Elmi, 2018: 25-26). 1991'de Birleşik Somali Kongresi (USC) tarafından başkente düzenlenen saldırı yaklaşık 5.000 kişinin ölümüne neden olmuştur. Birleşik Somali Kongresi isyancıları 27 Ocak 1991'de başkenti yönetmeye başlamıştır(Human Rights Watch İnternet Sitesi, "Somalia": 2020) Bununla beraber klanlar arası güç mücadelesi daha da yoğunlaşmış, ülkedeki güç boşluğu herkesin herkesle savaştığı doğa durumuna döndürmüştür. Çatışmalar sonucu 250.000 kişi ölmüş ve üç milyon insan da ülke içinde farklı bir yere ve dışına doğru göç etmiştir. 1992'deki şiddetli kıtlıkla Somali'deki durum daha da kötüleşmesi akabinde BM müdahalesine neden olmuştur(Lewis, 2008:1).

Somali'ye barışı sağlamak için Birleşmiş Milletler Operasyonu(UNOSOM) kurulmuştur. Birleşmiş Milletler, 733 ve 746 sayılı kararlarla UNOSOM I düzenin sağlanması ve korunması için Somali'ye gönderilmiştir(United Nations Security Council Resolutions 733 ve 746 Sayılı Karar). ABD'nin öncülük ettiği, totalde 24 ülkenin birliklerinden oluşan Birleşik Görev Gücü (UNITAF) hızlı bir şekilde büyük yardım merkezlerini korumuş ve kesilen insani yardımlar canlandırılmıştır(University of Central Arkansas İnternet Sitesi). 1993'te BM Güvenlik Konseyi, ateşkes anlaşmasını izlemek, grupların silahsızlanmasına destek vermek, insani yardımın sağlanması için gerekli hava alanlarının, limanlarının güvenliğini teminat altına almak ve sivil toplum örgütü çalışanlarını korumak için Somali'de Birleşmiş Milletler Operasyonu'nu (UNOSOM II) uygulamaya geçirmiştirAfrika Birliği (AU) Barış ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi birlikte, 19 Ocak 2007'de Somali'de Afrika Birliği Misyonu'nu (AMISOM) inşa etmiştir (UNOSOM İnternet Sitesi). Ulusal Geçiş Hükümeti (TNG) kurulmuş ve Kenya'da 22 Somali

fraksiyonunun temsilcileriyle Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (IGAD) aracılığıyla görüşmeler yapmış ve akabinde 27 Ekim 2002'de taraflar arasında Düşmanlıkların Durdurulması Bildirisine imza atılmıştır(The New Humanitarian, Haber Sitesi). Bununla birlikte, AMISOM'un Somali'de 2020'ye kadar üstlendiği güvenlik misyonu adım adım Somali Ulusal Ordusu'na devrinin gerçekleşmesi kaleme alınmıştır(AMISOM, Haber Sitesi).

Kırılgan Devlet İndeksi'nin üst sıralarında kalma eğiliminde olan Somali, neredeyse 15 yıl boyunca ilk üç en kırılgan devlet arasında yerini kimseye bırakma niyetinde olmamıştır. Bu durum bugün de iki numarada olarak devam etmiştir. 2019 indeksindeki totalde 122.3 puan, 2007'den bu yana 111.1'i aşmasından itibaren neredeyse hiç değişime uğramamıştır(Fragile State Index, 2019: 23).

Somali'nin "Büyük Somali" ideasını komşu ülkeleri iç işlerine müdahale etmek amacıyla mazeret olarak sunmuştur. Somalililerin de komşu ülkelerle çatışma sebepleri; Etiyopya'yla en önemli sorun Ogaden bölgesinde yaşayan Somali nüfusu oluştururken Kenya'yla The Northern Frontier District(NFD) bölgesi neden olmaktadır(Bayram, 2016: 18-19).

1992-2000 yılları arasında Somali dış müdahaleye açık hale evrilmiştir. İlk olarak Birleşmiş Milletler Somali Barış Gücü (UNISOM), akabinde ABD'nin başını çektiği Birleşmiş Milletler Görev Gücü (UNITAF) kurulmuş ve 2000 yılında da ABD'nin arabuluculuğuyla Geçici Federal Hükümet'inin(TFG) temelleri atılmıştır(Dörrie, 2014).

Bir klanın ötekinden daha fazla siyasi, sosyal ya da ekonomik güce sahip olması ve diğerinin bundan yoksun bırakılma hali Somali'nin siyasi kültürü haline dönüşmüştür. Kabileler, savaş ağaları daha fazla güç elde etmek için yine güç kullanmıştır. Bireylerin birbiri arasında ve kavimlerin birbirine olan güvensizliğini de göz önüne almak ve sorunun çözümünün karmaşıklığının altını çizmek gerekmektedir. Her Somalili bir kabileye ait olsa da ülkedeki temel problemin kavmiyetçilik olduğu hususunda birleşmiştir. Ancak bu sorunu çözmek için nasıl bir yol izleneceği akıllarda soru işareti bırakmıştır(Odak Grup Görüşme 2020).

Merkezi hükümet yıkıldıktan sonra İslam Mahkemeleri Birliği'nin ilk yönetim döneminde göreli düzeni sağlamıştır. Kaynaklarda ılımlı Müslümanlardan oluştuğu ifade edilen İslam Mahkemeleri Birliği zamanla radikalleşme eğilimi göstermiştir. Radikalleşmeyle beraber El Şebab gibi terör örgütlerinin güç alan ilişkisinin genişleme sebebi, Etiyopya'nın teröre karşı küresel savaş doktrinini ileri sürüp Kenya'nın da katıldığı savaşa neden olmuştur. (Elmi, 2018: 35). Bununla birlikte yoksulluk, yolsuzluk, kuraklık, deniz haydutluğu ülkedeki durumu daha da kötüye götürmüştür(Kişisel görüşme).

Somali adına Somali dışında birçok Barış Konferansı düzenlenmiş, beş barış anlaşması ve geçici anlaşma imzalanmıştır(Elmi, 2018: 30). Bu doğrultuda Somali için 14 büyük barış konferansı düzenlenmiştir(Şahin, 2019: 68). Ancak, bunlardan biri bitmeden diğeri başlayacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu konferanslarda Somali'deki çatışmaların kökenine inilmemiş, dolayısıyla dış aktörlerin ve ülkedeki fraksiyonların çıkarları doğrultusunda neticelenmiştir. Bu yüzden Somali'deki sorunların kaynağına inilmeden başarısız devletin etkileri yok sayılmıştır.

2017 yılında artan kuraklık ve kıtlık tehlikesinin önüne geçmek için Londra'da bir Somali Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferansta 2017 - 2020 yıllarını içeren Yeni Ortaklık Antlaşmasına imza atılmıştır. Yine bu konferansta Güvenlik Paktı'nda uluslararası toplumun ekonomi ve güvenliğe dair reformların kabul edilmesine karar verilmiştir. Bu reformların Ulusal Güvenlik Mimarisi ve Güvenliğe Kapsamlı Yaklaşım olarak iki aşamada gerçekleştirilmesi tasavvur edilmiştir. Ayrıca, konferansta Ulusal Güvenlik Mimarisinde Somali Güvenlik Kuvvetlerinin düzenlenmesi de konuşulmuştur. Bu düzlemde Güvenliğe Kapsamlı Yaklaşım'ın Somali'de barışın tesis edilebilmesi adına 2027 yılı hedef olarak işaret edilmiştir(Şahin, 2019 :68-70). AMISOM'un operasyonlarını da daha verimli kılmak, Somali ulusal güvenlik kurum ve

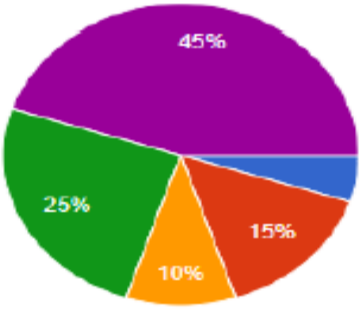
kuvvetlerinin gelişimine ivme kazandırmak, Somali Hükümeti'nin istikrar sağlamak, devlet otoritesinin arttırılması, şiddet içeren aşırılıkla mücadele, etkili bir koordinasyon merkezi kurarak uluslararası ortakların desteğini arttırmak hedefleri arasında sayılmıştır(Gov.UK İnternet Sitesi, 2020). Ayrıca, Geçiş Planı, AMISOM güçlerinin Somali Güvenlik Kuvvetlerine ve Ulusal Ordusuna görevi devretmesi planlanmıştır(Şahin, 2019:70).

4.BULGULAR

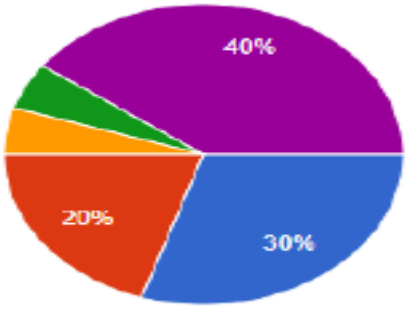
Bu çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılarak karma bir metot izlenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden olan literatür taramasından kavramlara açıklık getirmek ve paradigmaları saptamak adına yararlanılmıştır. İlgili konuyla bilimsel dergiler, kitaplar, gazeteler, raporlar, tezler ve resmi internet sitelerden araştırmalar yapılmıştır. Odak grup görüşmelerinde içerik analizi çalışması yürütülmüştür. Ayrıca, tam yapılandırılmış ve açık uçlu sorular hem internet Google form üzerinden hem de telefon görüşmeleri vasıtasıyla transkript edilmiştir. Nicel araştırma yöntemlerinden olan çoktan seçmeli sorularla somut veri elde etmeye çalışılmıştır. Global Terrorism, Fund for Peace Database, Uppsala Conflict Data Program veri tabanlarındaki istatistiklerin değerlendirilmesi de çalışmanın yöntemlerinden birini oluşturmuştur.

İstanbul, Yozgat, Somali, İngiltere'de yaşayan 18 yaşından büyük 20 Somalili'yle anket çalışması yürütülmüştür. Kartopu yöntemiyle seçilen örnek gruba, kapalı ve açık uçlu sorular yönlendirilmiştir. Kapalı uçlu sorularda likert tipi tutum ölçeği baz alınmıştır. Ankette Türkçe ve İngilizce olmak üzere toplamda 14 kapalı ve 3 açık uçlu soru sorulmuştur. Ülkedeki Somalililerle sınırlı kalmayıp Somali ve İngiltere'de yaşayanlarla da iletişime geçerek ekonomi ve güvenlik sorunları nedeniyle Somali'de gerçekleştirilemeyen alan çalışmasını telafi etmek amaçlanmıştır. Gözlemci yanlılığından (observer bias) kaçınmak adına yüz yüze görüşmelerdeki açık uçlu sorular, çoktan seçmeli anket soruları ve açık uçlu sorular kullanılarak karma bir yol seçilmiştir. Anket ve görüşme yoluyla alandaki eksiklikler doldurulması amaçlanmıştır. Bu sebeple, anket sorularında çoktan seçmeli soruların yetersiz kaldığı konularda açık uçlu sorulardan yardım alınmıştır.

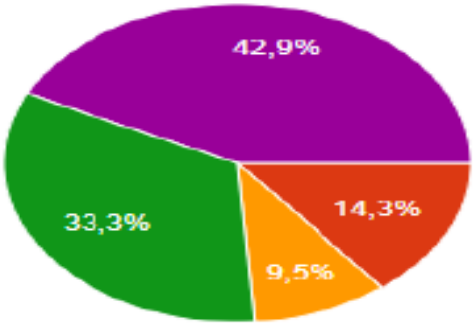
-Yardım kuruluşlarının, ABD müdahalesinin, UNOSOM I, UNITAF ve UNOSOM II operasyonlarının Somali'ye pozitif etkileri olduğunu düşünüyor musunuz sorusuna çoğunluğu oluşturam 9 kişi tamamen katılmıyorum derken 5 kişi kısmen katılmıyorum, 3 kişi kısmen katılıyorum, 2 kişi ne katılıyorum ne katılmıyorum, 1 kişi de tamamen katıldığını ifade etmiştir. *Somalililer ülkeye yapılan yardımlar ve dış müdahalelerin ülkelerine katkı sağladığını düşünmediği ve dış aktörlere karşı güvensizlik duydukları sonucu çıkarılmıştır.*

-Terörizmin Somali devletinin zayıflığı yüzünden ortaya çıktığına inanıyor musunuz sorusuna 8 kişi tamamen katılmamış, 6 kişi tamamen katılmış, 4 kişi kısmen katılmış, 1 kişi ne katılmış ne de katılmamış, 1 kişi de kısmen katılmamıştır. *Somalililerin çoğu devlet zayıflığı yüzünden güç boşluğunda siyasal istikrarsızlığın bir sivil savaşta bir formu olan terörizmle ilişkili olduğuna varılmıştır.*

-Bir dizi barış konferansı gerçekleşti, Somali'de olmayan Somali için konferanslara güveniyor musunuz sorusuna 9 kişi tamamen katılmamış, 7 kişi kısmen katılmamış, 3 kişi kısmen katılmamış, 2 kişi ne katılmış ne katılmamıştır. *Barış konferanslarından Somali'nin yararına bir sonuç çıkmayacağına inandıkları, bu konferansları fonksiyonsuz buldukları düşüncesine ulaşılmıştır.*

5. SONUÇ

Doğa halindeki herkesin birbiriyle savaş halinden kurtulmak adına halkın kendi rızasıyla haklarının bir kısmını egemene devretmesi çerçevesinde oluşturulan toplumsal sözleşmeyle devlet oluşmuştur. İki tarafın da karşılıklı olarak sözleşmenin gereklerini yerine getirmesi beklenmektedir. İki taraftan birinin yahut ikisinin de vaatlerini gerçekleştirememesi halinde sözleşme öncesindeki hale yani doğa durumuna dönme tehlikesiyle karşılaşabilmektedir. Somali örneğinde toplumsal sözleşmeyi ortadan kaldırarak herkesin birbiriyle savaştığı duruma dönmeye sebep olan nedenler ve akabindeki siyasi istikrarsızlığın organize olmuş hali olan sivil savaşın ortaya çıkması incelenmiştir.

Merkezi otoritenin çökmesiyle birlikte iki taraflı uymaları beklenen toplumsal sözleşmeye tabi kalamayan en uzun süreli devlet olarak Somali kayıtlara geçmiştir. Devletlerin kendilerine özel gelişim süreçleri olduğu kabulüyle yola çıkılarak Somali'de de başarısız devlet olma durumu izlenirken başarısızlığın bir süreç olduğu, kırılma noktaları gösterilerek işaret edilmiştir. Neorealizm teorisinin iddia ettiği gibi değişen yapının içindeki aktörlerin etkileşimini etkilediği, Soğuk Savaş sonrası yapıda çeşitliliğin arttığı, koruma sorumluluğunu içeren insani müdahalelerin düzenlenmesi icap eden başarısız devlet kavramı global ajandada yer etmiştir. 2001 yılında başlayan terörle küresel mücadele kavramıyla Somali insani müdahaleler düzenlenmesi gereken ülkelerden biri olmuştur. 2017 yılına kadar negatif barış hedeflenirken Londra Somali Konferansıyla Somali ekseninde terörle mücadelede devleti güçlendirme yolu tercih edilmiştir.

Şiddet direkt olarak sadece özneler arasındaki etkileşimden kaynaklanmamakta; ekonomi,

adalet, sosyal, siyasi meselelerle ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Şiddetin yapısal köşesinde Somali üzerinden yoksulluğun, neredeyse hiçbir alanda eşitliğin sağlanamaması sonucunda grup şikâyetinin, sosyal, siyasi problemlerin yapısal şiddeti ve siyasi istikrarsızlığın bir sonucu olarak terörizmin oluştuğu sonucuna varılmıştır. Şiddetin temel neden(ler)i anlaşılıp çözüm getirmeden şiddetin kök saldığı topraklardan uzun soluklu olarak çıkarılamayacağına işaret edilmiştir. Doğrudan, kültürel ve yapısal şiddet teslisinin herhangi bir köşesinde meydana gelecek şiddetin diğer köşeleri etkileyeceği iddiası şiddete kapsamlı bir bakış getirmiştir. Somali'de de şiddete salt terör örgütlerinin varlığı ve faaliyetleri olarak bakılmasının sorunların asıl kaynağına inilmeden kısa dönemli çözümler üreteceği ve sorunları çözmek bir yana domino taşı misali olayları yoğunlaştıracağı tehlikesine dikkat çekilmiştir. Barışın tesis edilmesi için sadece arabuluculuktan ziyade, Somali özelinde sürdürülebilir barış için devlet inşasının yapılması gerekliliğinin altı çizilmiştir. Şiddet ayaklarından biri olan kültürel şiddetin tersi olarak kültürel barışı meşrulaştırıcı bir yol izlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Barışın kültürel anlamda yapıya entegre olması için kurumsallaştırılmasının, içselleştirilmesinin yine eğitimle olacağı ifade edilmiştir. Ülkede temel hak ve özgürlüklerle birlikte Somali tarihini sadece savaşlarla tasvir etmeyip barış referanslarıyla da donatıp çözümün barışla olabileceği Somalili gençlere anlatılmasının elzem olduğu anketlerden çıkarılmıştır. Barışın pratikte ne anlama geldiği bu topraklarda mümkün olduğu anlatılması icap etmiştir. Bu sebeple, 2017 yılı Londra Somali Konferansında Ulusal Güvenlik Mimarisi ve Güvenliğe Kapsamlı Yaklaşımıyla devlet inşasında güvenlik, siyaset ve ekonomi hususları da eklenerek kapsayıcı bir plan geliştirilmiştir. Bu konferansta, ilk başta Somali hükümetinin kurumları güçlendirilerek kendisinin terörizmle mücadele etmesi yolunun izlenerek pozitif barışın hedeflendiği görülmüştür.

Çalışmanın araştırma sorularından olan devletlerin doldurmakta aciz kaldığı veya başarısızlığıyla ortaya çıkan güç boşluğunun siyasi istikrarsızlık sonucu örgütlü iç savaş taktiği olarak terör örgütlerinin güç sınayabileceği alanlara dönüştürmesine Somali özelinde varılmıştır. Somali, merkezi otoritesinin güçlü olan dönemlerinde sıkı otorite sebebiyle çeşitli fraksiyonlara sahip olsa da sindirmiş, faaliyetlerini rahatça sürdürmelerine otoriteye rakip olmalarına izin vermemiştir. Bu sert otoritenin diğer yüzü olarak Barre'nin sert politkaları, sömürgecilik geçmişi ve çizdiği yanlış sınırlar neticesinde Büyük Somali ideası sonucu Ogaden Savaşı, Barre'nin yenilgiden sonra düşen popülizmini telafi etmek adına çeşitli klanları dışlaması, dışlanan grupların radikalleşmesi bugünkü Somali'yi oluşturmuştur.

Kırılgan Devlet İndeksinde uzun süreli başarısız devlet olarak yerini koruyan Somali'nin, gücünü toparlamış devlet (recovery state) kategorisine geçtiğini görmek, bu doğrultuda güçlü devlet otoritesiyle terörizmin ters orantılı olarak bir yol izlediğine şahit olmak, devlet kurumlarının güçlü olduğu zaman siyasi istikrarsızlıkların yer bulamadığı, terörizmin gelişemediği hipotezini akademik ortamda araştırıldığı yakın gelecek dileğiyle.

KAYNAKÇA

"About the London Somalia Conference 2017", UK GOV, https://www.gov.uk/government/topical-events/london-somalia-conference-2017/about#new-partnership-for-somalia [Erişim Tarihi: 07.09.2020]AMISOM, https://amisom-au.org/ [Erişim Tarihi: 20.11.2020]

AMISOM, AMISOM Background, https://amisom-au.org/amisom-background/

BAYRAM, MÜRSEL.(2016). Türk Dış Politikasının Değişim Parametresi Olarak Afrika Açılımı ve İnsani Diplomasi Faaliyetleri, Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar, (Aktaran: Yalçın, Melahat. "Türkiye Somali İlişkilerinde el Şebab Etkisi", Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, C.4, S.2 17-49)

CARMENT, DAVİD, GAZO, JOHN J. PREST, STEWART.(2007) "Risk Assessment and State Failure", Global Society, 21:1: 47-69. https://doi.org/47. 10.1080/13600820601116526

DÖRRIE, PETER.(2014) "Al Shabab: A Close Look at East Africa's Deadliest Radicals", World Politics Review, https://www.worldpoliticsreview.com/articles/14005/al-shabab-a-close-look-at-east-africa-s-deadliest-radicals [Erişim Tarihi: 01.06.2020]

ELMİ, AFYARE ABDİ.(2018) Somali Kimlik İslam Hareketler ve Barış, (İstanbul: Açılım Yayınları)

GALTUNG, JOHAN. (1964) "An Editorial", Journal of Peace Research, Vol. 1, No.1: 1-4. https://doi.org/10.1177/002234336400100101

_____. (1990) "Cultural Violence", Journal of Peace Research, Vol. 27, No. 3: 291-305. https://www.galtung-institut.de/wp-content/uploads/2015/12/Cultural-Violence-Galtung.pdf [Erişim Tarihi: 09.10.2020]

_____.(1969) "Violence Peace, and Peace Research", Journal of Peace Research, Vol. 6, No. 3: (s.167-191).

GATES, HENRY LOUIS JR. AND APPIAH, KWAME ANTHONY.(2010) Encyclopedia of Africa, (Oxford: Oxford University Press, 2010) https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195337709.001.0001/acref-9780195337709 [Erişim Tarihi: 08.06.2020]

HELMAN, GERALD B. AND. RATNER, STEVEN R. (1992/1993) "Saving Failed States", Foreign Policy, No.89: 3-20. https://doi.org/10.2307/1149070

Human Rights Watch, "Somalia: New Al- Shabaab Attacks are War Crimes", https://www.hrw.org/news/2013/04/16/somalia-new-al-shabaab-attacks-are-war-crimes [Erişim Tarihi: 09.10.2020]

KLARRE, T. MICHAEL.(2004) "The Deadly Connection: Paramilitary Bands, Small Arms Diffisuion, and State Failure", ed.Robert I. Rotberg, When States Fail, Causes and Consequences, 116-135 (New Jersey: Princeton University Press)

LEWIS, IOAN MYRDDIN. A Modern History of Somalia: Nation and State in the Horn of Africa, (Boulder: Wetsview Press, 1988)

_____.(2008) Understanding Somalia and Somaliland, (Columbia: Columbia University Press)

MEARSHEİMER, JOHN J. https://www.mearsheimer.com/ [Erişim Tarihi: 02.03.2020]

MEARSHEİMER, JOHN J. (2001) The Tragedy of Great Power, (New York: W.W. Norton Company)

ORAKÇI, SERHAT. (2018), "Somali, Silahların Gölgesinde 26 Yıllık İstikrar Arayışı", İnsamer, https://insamer.com/tr/somali-silahlarin-golgesinde-26-yillik-istikrar-arayisi_1105.html [Erişim Tarihi: 08.06.2020]

ÖZEY, RAMAZAN.(2018) "Doğu Afrika Panaroması: Siyaset- Toplum- Ekonomi", Dünya Siyasetinde Afrika, ed. İsmail Ermağan, cilt. 3, (İstanbul: Nobel Yayıncılık) "TNG Pledges to Attend Nairobi Reconciliation Talks", The New Humanitarian, 24 Haziran 2002, https://www.thenewhumanitarian.org/fr/node/201381 [Erişim Tarihi: 22.09.2020]

RRAPAJ, JONILDA. (2014) "Barış Çalışmaları ve Güvenlik",: 81-107. https://www.academia.edu/9296012/Bar%C4%B1%C5%9F_%C3%87al%C4%B1%C5175%9Fmalar%C4%B1_ve_G%C3%BCvenlik_Peace_Studies_and_Security_?auto=download [Erişim Tarihi: 14.11.2020]

Resolution 2431 (2018), UN Security Council 8321st meeting ve Transition Plan (2017), UN Security Council (Aktaran: Şahin, Güngör. "İç Savaş ve Çözüm Bekleyen Sorunlar", (,Somali Barış İstikrar ve Kurumsallaşma, ed. GÜNGÖR ŞAHİN, İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019)

ROTBERG, ROBERT I.(2004) "The Failure and Collapse of Nation-States: Breakdown, Prevention, and Repair" ed.Robert I. Rotberg, When States Fail, Causes and Consequences, (New Jersey: Princeton University Press)UNOSOM, "Somalia- UNOSOM II Background", https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unosom2backgr2.html [Erişim Tarihi: 14.10.2020],

STEFANO, GUZZİNİ. A Reconstruction of Constructivisim in International Relations, 147-182, (Aktaran: KÜÇÜK, MUSTAFA. (2017) "Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık" Uluslararası İlişkiler Teoriler, ed. RAMAZAN GÖZEN)

"Somalia (1960- Present)", University of Central Arkansas, https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/sub-saharan-africa-region/somalia-1960-present/[Erişim Tarihi: 12.11.2020]

ŞAHİN, GÜNGÖR.(2019) "İç Savaş ve Çözüm Bekleyen Sorunlar", Somali, Barış İstikrar ve Kurumsallaşma, ed. Güngör Şahin, (İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları)

The Fund for Peace,.(2019) "Fragile State Index", https://fragilestatesindex.org/ [Erişim Tarihi: 04.08.2019]

_____. "Fragile States Index Annual Report 2019", https://fragilestatesindex.org/2019/04/07/fragile-states-index-2019-annual-report/ [Erişim Tarihi: 05.08.2020]

The United Nations Security Council Resolutions 733 ve 746 Sayılı Karar http://unscr.com/en/resolutions/733 ve http://unscr.com/en/resolutions/746 [Erişim Tarihi: 05.05.2020]

WALTZ, KENNETH N. Theory of International Politics, (California: Addison-Wesly Publishing Company, 1979)

WEBEL, CHARLES.(2007) "Introduction: toward a philosophy and metapsychology of peace" Handbook of Peace and Conflict Studies, ed.Charles Webel, Johan Galtung, (New York: Routledge)

WEBER, MAX.(2010). Political Writings, ed. Peter Lassman, Ronald Speirs, (New York: Cambridge University Press)

WENDT, ALEXANDRE.(2003) Social Theory of International Politics (New York: Cambridge University Press,), http://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Wendt-

Social-Theory-of-International-Politics.pdf, Erişim Tarihi: 17.03.2020]

WENDT, ALEXANDRE.(1994) "Collective Identity Formation and the International State", The American Political Science Review, Vol. 88, No. 2 : 384-396. https://doi.org/10.2307/2944711

Kişisel Görüşme/Abdi O. Shuriye, Malaysia International Islamic University Öğretim Üyesiyle telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. (8 Mayıs 2020)

Kişisel Görüşme/Cabdullah Nuri Heyle, Sağlık Bilimleri Üniversitesinde Öğretim Görevlisi ile telefon, video görüşmesi gerçekleştirilmiştir. (12 Mayıs 2020)

Odak Grup Görüşmesi, 18 yaşından büyük Bozok Üniversitesinde Okuyan 10 Somalili ile yüzyüze görüşme gerçekleştirilmiştir. (10 Aralık 2020)

İstanbul, Yozgat, Somali ve İngiltere'de yaşayan 20 Somaliliyle Başarısız Devletle Terörizm İlişkisi başlıklı Google Form üzerinden anket gerçekleştirilmiştir.(15 Mart 2021)